

035'cm 44, N 7638
G4 R. 11.2

Rao, Nageshwar, B
Bharati.

(35Cm 44, N
G4R. 11. 2

7638

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

१३३५

MAA m22C

S. H. 940

S. GANESAN PUBLICATIONS

50% Reduction allowed on the Prices.

Rs. As.		Rs. As.		Rs. As.		Rs. As.
4 0	Young India ...	2 0	India in England ...	0 12	The Philosophy of Art...	Hindu Culture ...
1 8	Supplement	(By Miss Helena Normanton)	(By D. Raghurama Acharya)	(By D. Raghurama Acharya)	(By K. S. Ramaswamy Sastry, P.A., P.L.)
0 8	Indian Home Rule ...	3 8	Indian Currency and Exchange ...	Ideals of Non-Co-operation	And other Essays ...	The Indian Teachers in China ...
1 0	(By M. K. Gandhi)	...	(By K. C. Mahindra P.A.)	"Josiah C. Wedgewood"	(By Lalpat Rai)	(By Phamindranath Bose)
0 8	To the Students ...	1 0	History of England (in Tamil) ...	The Truth of Life ...	The Man and His Work	Nehal the Musician & other Tales ...
0 8	Terence Macswiney	(By N. Vasudeva Iyer, M.A., L.T.)	(By Rabindra Kumar Ghose)		(By Snehalata Sen)
1 8	(By C. F. Andrews)	...	The National Being: Thoughts on an Irish Policy	Ahimsa and World Peace		Some Financial Problems of India ...
0 8	The Making of a Republic ...	1 0	(By A. E. George Russel)	The Spiritual basis of Democracy ...		The West ...
0 8	(By Kevin R. O'Shield)	...	The Dawn of a New Age	(By Wilfred Wellock)		(By K. Kunhigannan M.A. Ph.D.)
0 8	The Sayings of Kabir ...	1 0	And other Essays ...	Letter- from Abroad ...		Labour in Madras ...
0 8	The Sayings of Thulasidas	The Duties of Man	(By Rabindranath Tagore)		(By B. P. Wadia)
1 0	(By Lala Kanno Mal M.A.)	...	With Biographical Introduction	Faith and the Future ...		Satyagraha in Champaran
0 8	The Failure of European Civilization ...	1 0	(By W. W. Pearson)	From the Council of God		(By Babu Rajendra Prasad)
1 0	(By S. E. Stokes)	...	Need in Nationalism	(By Joseph Mazzini)		Swaraj Constitution ...
2 0	Principles of Freedom ...	0 8	(By Aurobinda Ghose)	The Revolt of the East ...		(By S. Sreenivasa Iyengar, P.A., P.L.)
1 8	(By Terence Macswiney)	...	Landmarks in Lokamanya's Life ...	Food, Mind & Health ...		The Aphorisms of Narada
0 12	The Story of My Life ...	1 3	(By N. C. Kelkar)	Menace from the West ...		(By Lala Kanno Mal, M.A.)
0 12	(By Bhair Paramanand)	...	The Gospel of Swadeshi	The Foreign Policy in India		Women in Hindu Law...
0 12	The Future of Indian Fiscal Policy ...	0 4	(By Prof. Kalelkar)	Agitate ...		(By K. T. Bhashyam Iyengar, P.A., P.L.)
0 12	(By D. V. Divekar)	...	The Gospel of Swadeshi	(By Bernard Houghton)		
1 0	The Aims of Labour: An Ideal Commonwealth	0 4	(By N. C. Kelkar)	Rambles in Vedanta ...		
1 0	(By the Rt. Hon. Arthur Henderson)	...		(By B. R. Rajan Ayyar)		

N. B.—A commission of two annas & four annas Per Rupee is allowed on purchase of not less Than Rs. 10/- & Rs. 20/- respectively (after allowing 50% reduction) at a time. the purchase shall be one book only of every kind in the list of the Catalogue. For Book Sellers, Libraries etc., special discount will be given on application.

Packing Charges will be free, and Postage or Railway Freight is to be borne by the purchasers. 25% of the amount of the order is to be sent in advance stating clearly the full address. If the books are to be sent by Railway, the name of the nearest Railway Station in bold Types is to be mentioned.

Ask for our Detailed Catalogue
ANDHRA PATRIKA OFFICE, No. 7, Thambu Chetty Street, MADRAS.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి
కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౧, సంచిక ౧.౨

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు

౧౯౩౪

035Em 44, N
G4R.11.2

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS,
G. T., Madras.

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JANGAMWADI MATH, JANGAMWADI
LIBRARY

Jangamwadi Math, Varanasi
Acc. No. 7638

భారతి-ఏకాదశ సంపుటము-భా. ౨.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

సం.

పుట.

అంశవిశ్వాసములు—బందా వేంకటరత్నం	౮	౨౪౧-౨౪౭
అల్లుతెడ్డి—శ్రీపతి త్ర్యంబకరావు (ప)	౧౧	౭౬౮
అణువులమహర్షి (కల)	౮	౩౧౮-౩౧౯
ఆతిప్రమాణమును దీప స్తంభము, కద్రీ (కల)	౯	౪౮౮
అభర్యవేదము ౧—బుర్రా వెంకటసుబ్బారాయణుడు	౭	౧౫-౨౪
“ ౨ ”	౮	౧౬౯-౧౭౮
అనవసరపురుషులు—త. ప్రకాశరాయుడు	౮	౨౫౪-౨౫౮
అయిదుగురు గొప్పజలంకారికులు (కల)	౧౨	౯౫౦
అర్ధరాత్రము—జి. జాషువ (ప)	౧౧	౬౮౪
అలంకారమంజరి—ఆచార్య	౮	౨౦౮-౨౧౧
ఆంధ్ర గ్రంథములపట్టిక	౮	౨౮౫-౨౮౮
“ ౩ ”	౧౦	౬౧౨-౬౧౭
ఆంధ్రజీవము : సింహాద్రిదండులు—అడవి శంకరరావు	౧౨	౮౯౫-౯౦౨
ఆంధ్రమహాపురుషులు ౧ : పట్టాభి సీతారామయ్య—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి	౧౧	౭౩౭-౭౪౭
“ ౨ : బులుసు సాంబమూర్తి ”	౧౨	౯౩౧-౯౩౮
ఆంధ్రవిశ్వకావచరిత్ర గ్రంథపాఠితోపేకనిర్ణయము (మ. మా.)	౧౧	౮౦౧-౮౦౩
ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథమాలాకార్యస్థానము—లేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు (కల)	౮	౩౧౩-౩౧౭
ఆకాశదీపం—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (క)	౧౨	౮౫౨
ఆహారశాస్త్రము—వం. పద్మరాజు	౧౧	౭౬౧-౭౬౨
ఆహారము—రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ (ప)	౧౦	౫౩౧
ఇండియాలో హాలివని-పసిల్లులు (కల)	౧౨	౯౫౫-౯౫౭
ఇండియాలో కో-ఆపరేషను—ది. చంద్రమౌళి	౧౧	౬౨౧-౬౨౫
ఇక వచ్చేది ఆహారజ్యం—నారాయణ (కల)	౭	౧౪౫
ఉక్కుపరిశ్రమ—బారు గోవిందరావు	౧౦	౫౯౫-౬౦౨
ఉల్టా-నీచా—వెంపటి నాగధూమణం (నా)	౭	౩౧-౪౩
ఎవరిగోరి వారే కట్టుకుంటారు—నారాయణ (కల)	౧౦	౬౪౨-౬౪౩
‘కడుపుమంట’—ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి (క)	౧౦	౫౩౭-౫౪౦
కథచెప్పడం—‘అనుభవశాలి’	౧౧	౬౭౦-౬౭౨
కర్పూరతైలం	౭	౧౨౯
‘కల్పత’ ౨—కామూరి వెంకటనరసింగరావు (ప)	౮	౧౬౭-౧౬౮
“ ౩ ”	౧౨	౯౨౩-౯౨౪
కళ—సాంవర్జ్యము (కల)	౧౨	౯౫౨
కళింగగాంధికము—మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ	౧౦	౫౬౯-౫౭౬
“ ”	౧౨	౯౦౩-౯౨౨
కవి-పాణిని (?)—క్షీతీశ చంద్రచటర్జీ	౧౦	౫౦౪-౫౨౮
కవి-ప్రకృతి—చిరుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాదు	౯	౩౪౮-౩౫౪
కవిత్యకళ—కపిస్థలం శ్రీ రంగాచారి	౮	౧౯౯-౨౦౧
కవిత్యమూ, దూరమునుండిమాత్రా—టి. వి. శేషగిరిరావు	౭	౨౯-౩౦
కవిబ్రహ్మ—పాటిబండ్ల మాధవశర్మ	౧౨	౮౧౩-౮౧౪
కాగితపుచాపలు—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి.)	౧౧	౭౯౩-౭౯౭

కాగితపుటామృత నిలువచెట్టుట—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి.)	౧౦	౬౦౮-౬౨౦
కావ్యాశ్మ—తిరుమల వేంకటరంగాచార్యులు	౯	౩౮౧-౩౮౩
కావ్యాశ్మవిచారము—బులుసు వేంకటరమణయ్య	౮	౧౯౧-౧౯౭
కులస్త్రీలు—నాటకాలు—కాస్త్రీ (వి. తి.)	౭	౧౪౦-౧౪౩
కులయోగసంహారము—గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య	౯	౩౭౬-౩౮౦
కృష్ణమృ—చింతాదీక్షితులు (శే)	౯	౪౩౪
కృష్ణాభిసారిక—అడివి బాపిరాజు (శే)	౧౧	౭౮౪
గాంధారేయులు—దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డి	౮	౧౭౯-౧౮౦
గాంధీమహాత్ముని నిష్క్రమణము	౧౧	౮౧౩
గాంధీ వేమగామా-సన్యాసీ!—నారాయణ (కల)	౮	౩౧౩-౩౧౩
గ్రంథి ప్రధాని—మల్లవరపు సుబ్బారావు (కల)	౧౧	౭౯౩-౭౯౪
గ్రీష్మము—వోరేటి పార్వతీశము (ప)	౭	౧-౩
చక్రవర్తిశబ్దము—నాకాటి రాధాకృష్ణయ్యకృటి (కల)	౧౧	౭౯౪-౭౯౫
చాటుధార—కీ. శే. జనమంచి వెంకటరామయ్య (ప)	౧౧	౭౩౫
చిత్రకాల: భావశబ్ద: రామచంద్రకవి—మున్నంగి...శర్మ	౯	౩౮౪-౩౮౬
“ “ తాడిపత్రి రాఘవాచార్యులు—మున్నంగి...శర్మ	౧౧	౭౭౫-౭౭౮
చిన్నికృష్ణము—చింతాదీక్షితులు (శే)	౧౩	౮౫౧
చీకటికెప్పు—వేలూరి శివరామకాస్త్రీ (క)	౮	౨౧౭-౨౩౦
“ “ “	౧౦	౫౮౩-౫౯౪
“ “ “	౧౧	౭౧౧-౭౨౪
చుక్కయెదురు—నారాయణ (వి. తి.)	౭	౧౪౩-౧౪౪
చెఱకు—యం. లక్ష్మీకాంతం	౧౦	౫౭౭-౫౮౩
చెల్లాయిపెలికట్టు—చావలి బంగారమ్మ (శే)	౧౦	౫౪౦
చై నాతూర్పురైల్వే విక్రయము—ఎస్. ఆర్. వడ్డాది	౮	౨౭౩-౨౭౬
చోళరాజులనాటి భిత్తిచిత్రములు—కంచి శివరామమూర్తి	౭	౧౩౩-౧౩౭
ఛందోదర్శనము—గిడుగువారిశీతిక—దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తి	౮	౨౦౩-౨౦౭
జపానుబుజువ రసము—గ. సత్యనారాయణ	౧౧	౭౮౫-౭౮౮
జాంబీబారునందలి భారతీయులు—వారిస్థితిగతులు—చావలి వేంకటహనుమంతరావు	౧౦	౬౦౩-౬౦౫
జ్ఞాన: బాల్యదశ—చిల్లపాటి సీతాంబ (ప)	౮	౨౯౮
“ తారుణ్యదశ “ “ “	౧౧	౭౭౪
జైములు—భారతీయవాఙ్మయం (కల)	౧౩	౯౫౪
“ జ్యోతిష సర్వస్వపునర్విమర్శనము—తనికెళ్ల వేంకటసూర్యనారాయణ (పు. వి.)	౭	౩౦౯-౩౧౧
తగిలినవేలికే తగులుతుంది—వేలూరి సుబ్బారావు (క)	౯	౩౮౭-౪౦౧
తాజ్ మహల్—జి. బాపువ (ప)	౧౦	౪౯౯-౫౦౦
తేజ ప్రరంగములు—తేజకణములు—వసంతరావు వెంకటరావు	౧౦	౬౨౭-౬౩౨
దీప సంభము—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి.)	౭	౧౩౩-౧౩౫
దుర్గావతి—మంగిపూడి వేంకటశర్మ (ప)	౭	౯౧-౯౮
“ “ “	౮	౨౬౫-౨౭౧
దేశభాషావోధకులు—విద్యాలయములు (మ. మా.)	౧౦	౬౫౨-౬౫౪
ధర్మపత్ని—(అను) అరటకట్ల బ్రహ్మం (కల)	౭	౧౪౭-౧౪౮
నవాబు—అతనిసమూహము—నూర్జా వేణుగోపాలస్వామి, శేషబాయి గోపాలస్వామి (క)	౭	౪౫-౫౨

నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు!!! (మ. మా.)	౮	౩౨౫-౩౨౮
,, —నవ్యసాహిత్యస్రియండు	౯	౪౬౬-౪౭౮
నక్షత్రమండలము: ఖగోళ గ్రహప్రాంతములు—గొబ్బూరు వేంకటానందరాఘవరావు	౮	౨౮౯-౨౯౭
,, భావభాద్రపదమాసము	,,	,,	...	౯	౪౬౮-౪౭౨
,, భావఆశ్వయుజమాసము	,,	,,	...	౧౦	౬౩౭-౬౪౧
,, భావకార్తీకమాసము	,,	,,	...	౧౧	౭౭౯-౭౮౩
,, భావమార్గశీర్షమాసము	,,	,,	...	౧౨	౯౪౩-౯౪౮
నాటకకళ-ఆంధ్రావేశము (మ. మా.)	౭	౧౫౯-౧౬౦
నాటకమున సంగీతము (మ. మా.)	౧౨	
నీలవేణి—రాయసం వెంకటశివుడు (క)	౧౨	౮౫౩-౮౬౧
నేటిరాజకీయాలు—జోన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి (కల)	౭	౧౫౧-౧౫౪
నేటివిద్యావిధానము—కర్లపాలెం కృష్ణరావు	౮	౨౮౩-౨౮౪
నేర్పుకోవలసిన “దుర్గుణాలు” (కల)	౧౨	౯౫౧-౯౫౨
న్యాయము—మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి	౧౧	౭౨౫-౭౩౫
పండితపూజనము (మ. మా.)	౧౧	౮౦౩-౮౦౫
పరిణామము—పాలంకి వెంకటరామచంద్రమూర్తి	౧౨	౮౬౨-౮౭౯
పాతపాటలు—నేదునూరి గంగాధరం (క)	౭	౭౨-౭౪
,, ,, ,,	౯	౪౭౩-౪౭౫
,, ,, ,,	౧౧	౭౮౯-౭౯౦
పాట్టి ప్రభుత్వము—మలపాక వేంకటాచలపతి	౭	౧౧౯-౧౨౨
పార్లమెంటరీవిధానం—డిక్టేటరుషిష్యులు—క. రామగోపాలరావు	౯	౪౫౩-౪౬౦
పిచ్చిబాచ్చము—క్రొత్తపల్లి నూర్యరావు	౧౦	౫౪౧-౫౪౩
పెద్దనతరువాతి ప్రబంధకవులు—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు	౧౦	౬౮౧-౬౮౩
ప్రణాళికలు—గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ	౭	౧౩౬-౧౩౯
ప్రేమనిరాకరణము—‘రేరాజు’ (ప)	౧౧	౬౬౩-౬౬౪
ప్రేమ: విశ్వమానవకల్యాణము—దేవనూపాపువి శ్వేత్యరరావు	౧౨	౮౧౫-౮౩౦
“ప్రేమాపెండ్లి”—పాలంకి వెంకటరామచంద్రమూర్తి (క)	౭	౫౯-౭౧
ఫోటో—నీలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి	౧౦	౫౪౪-౫౪౮
బలి—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి (ప)	౯	౩౩౭-౩౪౭
బహిరంగలేఖ—హెచ్. పి. కృష్ణరావు	౧౦	౬౩౩-౬౩౫
బొబ్బిలియుద్ధనాటకము—బులుసు వేంకటరమణయ్య	౧౦	౫౫౩-౫౫౬
భట్టోద్భటుడు—తద్ద్రంభ పతంస—కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు	౭	౨౫-౨౮
భారతదేశమందలి బ్రిటిషుపైన్యములు, వానిశిక్షణవ్యయములు—మోచర్ల కృష్ణమూర్తి	౮	౨౩౧-౨౪౦
భావప్రసంగము—చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రి (ప)	౯	౪౧౨
భాషాచరిత్రము—వ్యాకరణములు—కోరాడ రామకృష్ణయ్య	౯	౩౬౧-౩౬౭
భిల్లకామిని—కవికొండ్రా వెంకటరావు (క)	౧౨	౮౪౭-౮౫౧
భ్రష్టాంధ్రము (మ. మా.)	౮	౩౨౪-౩౨౫
మనపల్లెబూళ్లలో ‘బ్రాడ్ కాస్టింగు’ (కల)	౧౨	౯౫౦-౯౫౧
మనయాహారము ౫—గోపేటి జోగిరాజు	౮	౨౭౭-౨౮౨
,, ౬ ,, ,,	౧౧	౭౬౩-౭౬౭
మనస్థితిగతులు—కర్లపాలెం కృష్ణరావు	౧౧	౬౧౦-౬౧౧

మహాకావ్యరచన : ఖండకావ్యరచన—రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ (కల) ...	౮	౩౧౯-౩౨౦
“ “ (మ. నూ.) ...	౯	౪౯౩
మహాభారతము : వ్యాసునిహర్ష-తిక్కనతీర్థము—మున్నంగి...శర్మ ...	౭	౩-౧౩
“ “ “ “ “ “ ...	౧౦	౫౦౧-౫౧౩
మాఘుని శాస్త్రపరిచయము—కొణకంచి త్రిపురాంబ ...	౮	౧౮౯-౧౯౦
మాహాప—చావలి బంగారమ్మ (గే) ...	౧౨	౯౫౮
మేఘాలాకము—గుట్టిం వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం (ప) ...	౮	౨౧౧
రంగగ్రామసింహ రత్నయ్య—మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి (క) ...	౮	౨౪౯-౨౫౩
రసాప్రభుత్వము—పత్రికాసంపాదకత్వము (కల) ...	౮	౩౧౭-౩౧౮
రసాయనశాస్త్రోపాధ్యక్షము : తద్దమసౌకర్యములు—మప్పా ప్రసన్నాంజనేయులు ...	౭	౭౫-౮౦
“ “ “ “ “ “ ...	౧౧	౭౫౬-౭౬౦
రాజాశ్రతాపసింహచరిత్ర—గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య ...	౧౨	౮౩౭-౮౪౫
రయ్యకుని రచనలు (కల) ...	౧౧	౭౯౬
రెయిల్వే ఎంజను—కొ. నరసింహాచారి (వి. శి) ...	౯	౪౩౧-౪౩౩
లంచము—మిన్నికంటి గురునాథశర్మ ...	౯	౪౦౩-౪౧౧
లోకవృష్టియం దాతడునృపుడే—గు. దుర్గాబాయి (క) ...	౯	౪౩౫-౪౪౦
వయసు—నీలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తి ...	౭	౯౯-౧౦౬
వరదగోదావరి—అడివి బాపిరాజు (గే) ...	౧౦	౫౩౧
వలసరాజ్యములందు భారతీయశిల్పకళ—తలిశెట్టి రామరావు (వి. క.) ...	౯	౪౪౧-౪౫౨
“ “ “ “ “ “ ...	౧౧	౭౬౯-౭౭౩
వాన్ హిండింబర్గ—జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు ...	౯	౪౭౯-౪౮౨
విజయనగరం-నగరసామ్రాజ్యముల పుట్టుపూర్వోత్తరములు ...	౭	౫౩-౫౮
విరి సెజ్జె ౩—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (ప) ...	౮	౧౮౧-౧౮౮
విశ్వప్రతిష్ఠ—యన్. యం. వేణు ...	౭	౮౧-౮౯
విశ్వవిఖ్యాత పుస్తకాలయములు (కల) ...	౧౨	౯౪౯-౯౫౦
విష్ణుపండితవంశము—భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు ...	౮	౨౯౯-౩౦౭
“ “ “ “ “ “ ...	౯	౪౧౩-౪౨౪
“ “ “ “ “ “ ...	౧౦	౫౫౭-౫౬౮
“ “ “ “ “ “ ...	౧౧	౭౪౯-౭౫౫
“ “ “ “ “ “ ...	౧౨	౯౨౫-౯౩౦
విహంగయానము—కపిస్థలం శ్రీ రంగాచారి ...	౧౨	౮౩౧-౮౩౬
వేణీసంహారము—దుర్భాసము—దువ్వూరి నారాయణమూర్తి ...	౧౧	౬౬౫-౬౬౯
వేలంవెట్టి—గోపరాజు రామలక్ష్మి (కల) ...	౭	౧౫౦-౧౫౧
వైజ్ఞానికప్రజ్ఞలు (కల) ...	౧౨	౯౫౨-౯౫౪
వ్యవహారకోశము—వంగోలు వేంకటరంగయ్య ...	౭	౧౩౦-౧౩౨
శబ్దతత్త్వము—కంచనపల్లి కనకమ్మ (ప) ...	౮	౧౯౭
శారదాలేఖలు—మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి ...	౧౦	౫౪౯-౫౫౦
శిల్ప—చింతాదీక్షితులు (క) ...	౧౦	౫౩౨-౫౬౩
సంప్రార్థనము—పిలకాగణపతి (ప) ...	౧౧	౭౬౦
సబ్బుపరిశ్రమ—జే. కొట్టి ...	౧౦	౬౦౬-౬౦౯
సరోజిని—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు (ప) ...	౭	౪౪

సహజనీస్వాగతము—రాయప్రోలు సుబ్బారావు (ప)	౯	౪౦౨
సారంగధర నాటకం—చింతాదీక్షితులు	౧౧	౬౮౫-౬౯౬
‘సాహిత్యచర్చణము’—తిరుమల వేంకటరంగాచార్యులు	౧౧	౬౭౩-౬౭౬
సుధాప్ర—ఇరువంటి విఘ్నేశ్వరావు (నా)	౮	౨౧౨-౨౧౬
” ” ”	౯	౩౬౮-౩౭౫
నూదంటురాయి—కుండు రి సరసింహారావు (క)	౧౦	౫౨౯-౫౩౧
సైకం సరీసాశాలయ-పండితుల జీతములు (మ. మా.)	౧౧	౮౦౩-౮౦౮
సోవియటుచై నా (కల)	౧౨	౯౫౪-౯౫౫
‘సానికహుటుములు’—వంగోలు వేంకటరంగయ్య	౧౧	౬౭౭-౬౮౦
స్వస్థి యజ్ఞపరరాజు అప్పారాయనిగీతములు—చతుర్వేదుల లక్ష్మీనరసింహం...	౯	౩౫౫-౩౬౦
స్వీకృతి—కొంపెల్ల జనార్దనరావు (గే)	౧౧	౭౭౮
హంసవిజయము—కంచనపల్లి కనకమ్మ (నా)	౧౧	౬౯౭-౭౦౦
” ” ”	౧౨	౮౮౦-౮౯౩
హస్తీచర్మ సర్పింగపల్లి తామ్రశాసనం—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ	౯	౪౬౧-౪౬౭
హిందీ-తెలుగు (మ. మా.)	౮	౩౨౩-౩౨౪
హిందీభాష-మదరాసు కార్పొరేషనుపాఠశాలలు (మ. మా.)	౧౧	౮౦౫-౮౦౭
హిందూజానానీయసారస్వతము (కల)	౧౦	౬౪౫
హిందూదేశచరిత్రము (మ. మా.)	౯	౪౮౯-౪౯౩
హిందూమతముయొక్క కొన్ని మూలతత్వములు (కల)	౧౨	౯౫౭-౯౫౮
హిందూబా-స్త్రీలహక్కులు—కొమంహూరి శకకోపాచార్యులు	౭	౧౦౭-౧౧౮
” ” ”	౮	౨౫౯-౨౬౪
” ” ”	౯	౪౨౫-౪౩౦

త్రివర్ణచిత్రముల అకారాది నూచి

సంచిక

‘...కడవాచంకానబెట్టి’—యస్. వి. యస్. రామారావు	౧౨
గారిశంకరులు—సి. యస్. వేంకటరావు	౯
చిన్నారినవ్వు—కే. ఆర్. రత్నం	౮
వీరవిహారము—సుధర్ల వేంకటరామయ్య	౧౦
శివతపోధంగము—కం. కృష్ణశాస్త్రి	౧౧
శుక్ల సంచమి—(తంజావూరి ప్రాచీనచిత్రము)	౭
శుక్ల మష్టి—	”	”	౭
శుక్ల సప్తమి—	”	”	౮
శుక్ల అష్టమి—	”	”	౮
శుక్ల నవమి—	”	”	౯
శుక్ల దశమి—	”	”	౯
శుక్ల కాదశి—	”	”	౧౦
శుక్ల ద్వాదశి—	”	”	౧౦
శుక్ల త్రయోదశి—	”	”	౧౧
శుక్ల చతుర్దశి—	”	”	౧౧
పూర్ణిమ—	”	”	౧౨
స్కందజననము—టి. యం. సుబ్రహ్మణ్యము	౭

వైద్యరాజ యన్. పి. జేయ్ "గొలియ"

స్వేచ్ఛలిష్ట

అన్ని విధములయిన దేహదుర్బలత్వములు కుదుర్చబడును.

స్త్రీలకు

స్త్రీ జీవక్ లేక సంతాన నిరోధము

స్త్రీ జీవక్ ఒకబుడ్డి వాడిన చాలును. ఇక సంతాన మెన్నటికినీ కలుగదు. ఏమాత్రము అపాయము లేనిది. గ్యారంటీ యివ్వబడును. ఖరీదు బుడ్డి రు. 8 లు.

గర్భరక్షక లేక సంతానప్రాప్తి

మీకు సంతానము లేనియెడల ఈ దివ్యవధమును వాడుడు. అనేకమందికి గుణమిచ్చినది.

ఖరీదు ప్యాకెటు 1 కి రు. 4 లు.

కాంతాకోకిల లేక కోకిలస్వరము

దీనివలన కఠినము కోకిల స్వరము వలె మందను. వ్యాధులవల్ల స్వరము మందగించినచో యీ జౌవధమును వాడుడు. ఖరీదు బుడ్డి రు. 1-8-0 లు

పురుషులకు

ఈ జౌవధములు పుష్కరాన్నచో బలము కలుగును.

పురుష రక్ష

అధికమగా శక్తి బలము కలుగును. శుక్ల నష్టమును పోగొట్టును. ఆకలి వృద్ధియగును. బలహీనతను పోగొట్టును. ఖరీదు బుడ్డి 100 మాత్రలు రు. 4 లు.

నారిమద్ భంజక్ బట్

నరముల బలహీనత పోగొట్టును ధాతుపుష్టిని కలుగజేసి జీవితసౌఖ్యము నొడగొచ్చును.

బుడ్డి 21 మాత్రలు ఖరీదు రు. 1-8-0 లు.

వెక్స్ట్రిక్ పి. పి. పి.

నపుంసత్వమును పూర్తిగా పోగొట్టును. శరీరము కు మంచినత్తుక బలము కలుగజేయును.

బుడ్డి ఖరీదు రు. 3 లు.

జాబులు యింగ్లీషులో వ్రాయవలెను.

JIWAN RAS DHARA PHARMACY,

Banstalla Street, CALCUTTA.

శ్రేష్ఠమయిన

బాక్సు కేమేరా

క్రొత్త కేమేరాలు వచ్చియున్నవి. ఫోటో గ్రాఫు నేర్చుకొనువారికి మంచితరుగము. ఒకడజజ్ పింటింగు

జేజర్లు, 4 ఫీలింగ్ యెక్స్ పోజర్లు, మంచి లెన్సు, డెవలపింగ్ వ్రావ కనులతో రు. 2-12-0. మేలు రకము రు. 3-12-0. వాడు విధము తెలియజేయు బడును.

పోస్టేజి ప్యాకింగు కేరు. మాడు కేమేరాలు ఒకేసారి తెప్పించుకొనువారికి పోస్టేజి యుచితము. మీకు నచ్చు నిచో మీ సొమ్ము తిరిగి వాపసుచేయబడును.

BHARAT UNION TRADING Co.,

P. B. No. 2394 (Sec. B.) CALCUTTA.

ఆత్మకథ

(గాంధీమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము)

శతావధాని,

వేలూరి భివరామశాస్త్రిగారు జెవిగించినది

ప్రకాశకులు:

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు

వెల మొదటిభాగము రు. 0-0-0.

రెండవభాగము రు. 0-0-0.

కొలదిప్రతులే కలవు. త్వరపడుడు.

మనోజరు,

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

నెం. 7, తంబుకెటివీధి, మద్రాసు.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౧, సంచిక ౭

కంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు

౧౯౩౪

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

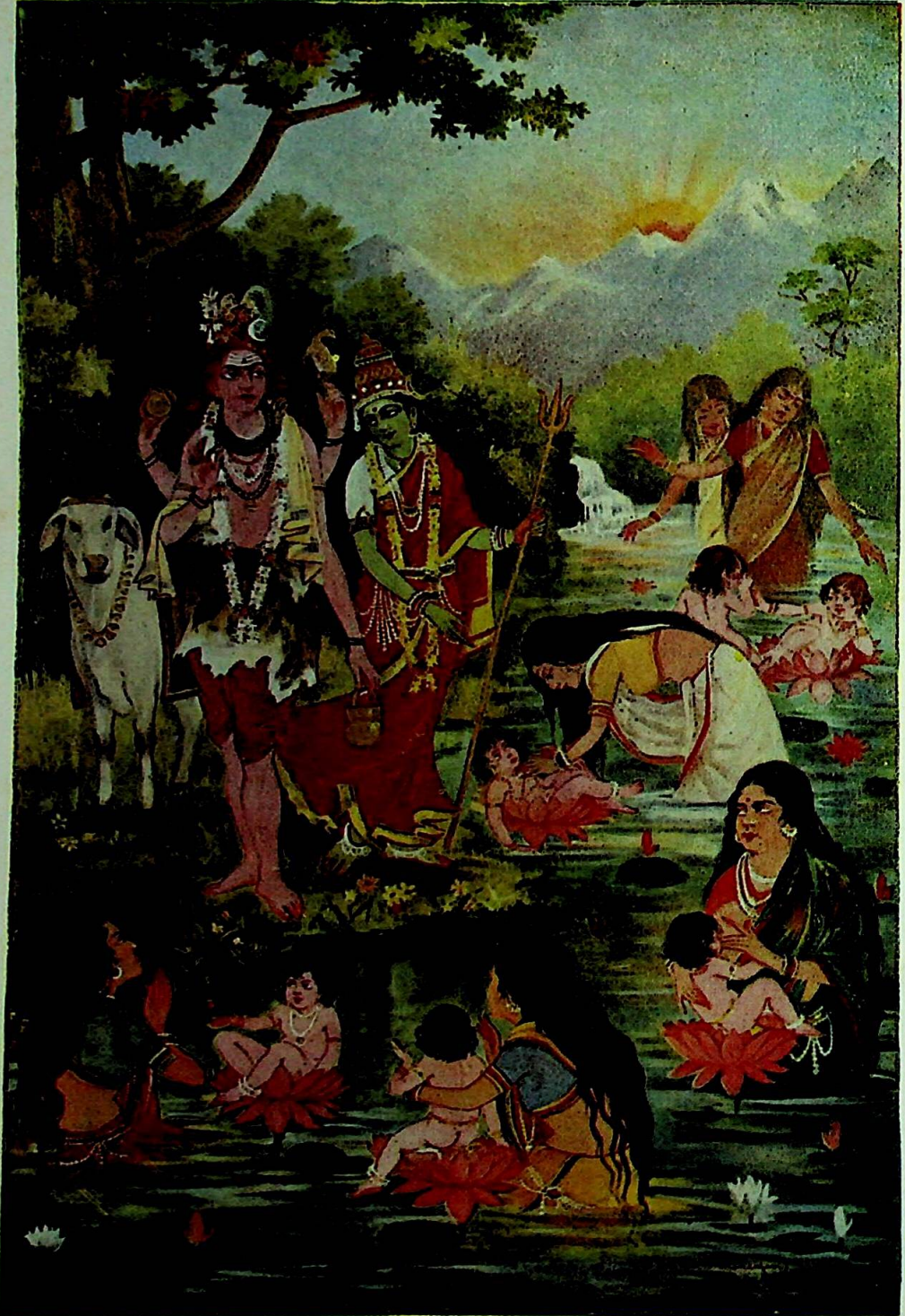
గ్రీష్మము—వోలేటి పార్వతీశముగారు	౧-౨
మహాభారతము—మున్నంగి...శర్మగారు	౩-౧౩
అథర్వవేదము—బుర్రా వెంకటసుబ్బారాయుడుగారు	౧౫-౨౪
భట్టోద్భటుడు-తద్గ్రంథప్రశంస—కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులుగారు	౨౫-౨౮
కవిత్యమూ-దురమునుండిచూపు—టి. వి. శేషగిరిరావుగారు	౨౯-౩౦
ఉల్లా-సీదా—వెంపటి నాగభూషణంగారు	౩౧-౪౩
సరోజిని—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	౪౪
సవాబు. అతనికుమారుడు—కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి, శేషుబాయి
గోపాలస్వామిగార్లు	౪౫-౫౨
విజయనగరం-నగరసామ్రాజ్యముల పుట్టుపూర్వోత్తరములు—	౫౩-౫౮
“ప్రేమూపెండ్లి”—పాలంకి వేంకటరామచంద్రమూర్తిగారు	౫౯-౭౧
పాతపాటలు—	౭౨-౭౪
రసాయనశాస్త్రోపాధ్యాయము - తద్దమసాకర్యములు — కుప్పా ప్రస
న్నాంజనేయులుగారు	౭౫-౮౦
విశ్వప్రతిష్ఠ—యన్. యం. వేణుగారు	౮౧-౮౯
దుర్గావతి—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	౯౦-౯౮
వయసు—పలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు	౯౯-౧౦౬
హిందూలా-స్త్రీలహక్కులు—కొమాండురి శతకోపాచార్యులుగారు	౧౦౭-౧౧౮
పార్టీప్రభుత్వము—మలపాక వేంకటాచలపతిగారు	౧౧౯-౧౨౨
చోళరాజులనాటి భిత్తిచిత్రములు—కంచి శివరామమూర్తిగారు	౧౨౩-౧౨౭
కర్పూరతైలం—	౧౨౯
వ్యవహారకోశము—నంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు	౧౩౦-౧౩౨
వివోదశిల్పము : దీపస్తంభము—కొ. నరసింహాచారిగారు	౧౩౩-౧౩౫
ప్రణాళికలు—గరిమైళ్ల సత్యనారాయణగారు	౧౩౬-౧౩౯

మీగడత్రాకలు : కులస్త్రీలు-నాటకాలు-శాస్త్ర	౧౮౦-౧౮౨
చుక్క-యెదురు-నారాయణ	౧౮౨-౧౮౪
కలగూరగంజ-ఇక వచ్చేది ఆహారాజ్యం; మహాకాయ; ధర్మపత్ని; పైపురైటరుతో తయారుచేసిన చిత్రములు; వేలంవెట్టి; అమడలు; శ్రీ జి. యస్. అరండేలు గారు; నేటిరాజకీయాలు; ఈతపండెములు: ౧. కన్యాసరుకులమున చదువు బాలికలు; ౨. ఆల్బుడీన్ కన్య; ౩. బైరమ్మ.	౧౮౫-౧౮౫౬
విమర్శనము	౧౮౬-౧౮౬౮
మనవిమాటలు : నాటకశ-ఆంధ్రావేశము	౧౮౬౯-౧౮౭౦
సాభిప్రాయ విశేషములు :	౧౮౭౧-౧౮౭౭

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు : స్కందజననము; శుక్లపంచమి, శుక్లషష్ఠి.

సాధారణచిత్రములు : 'కర్పూరజైల' చిత్రములు ౭; జయపురచిత్రములు ౮; ఉదక
మండలమున ఒకదృశ్యము; తిరుక్కళికుండము; దద్దూ; దత్తమండలకళాశాల, అనంత
పురము; గుత్తికోట; ఉదయకాలదృశ్యము; మామ్యాసేన్, బర్మానర్తకి; గుజరాతీయున
తుల గర్భస్థత్యము; చూడునాన్న!; కమ్మరి; కాకినాడరేవు; బ్రాహ్మమందిరము; కాకి
నాడ; గుత్తికోట కొనకొమ్ము; వ్యంగ్యచిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

సంపు. ౧౧

భావనంవత్సరము, ఆషాఢమాసము (జూలై ౧౯౩౪)

సంఖ్య ౭

గ్రీష్మము

కివిరాజహంస, వోలేటి పార్వతీశము

క్రోకలే మేన గుమ్మితుల గ్రుచ్చెడుకాలము, వెంబయళ్లపై
రాకలు పోకలుం బగలు రాపడుకాలము, పుచ్చకాయకే
లోకువపెట్టుకాల, మఱిలోఁగిళ్లు లూరుపు లాఁగుకాల, మా
కాకులు గూండ్లు కట్టుకొనుకాలము దాపురమయ్యె నేపునన్.

నీరయిపోయె దీర్ఘికల నిండిననీరు, క్రమక్రమంబుగా
నేలు లెడారు లయ్యె, వడనింకిననూతులఁజేద్రుతాల్లకున్
మూరలు బారలయ్యె నెలముంజెకర ల్లెళ్లనీళ్లె జీవనా
ధారము లయ్యె నిర్బలపథమ్ముల నెండల ముండువేనవిన్.

ఆకుటీరమ్ముల యనుదినగండమ్ము, రాచబాటల యంటరానితేగులు
పద్మాకరముల తావజ్వర వేదన, పసిపూపపిండెల వినపుఁగోర
కడలుచూపఁగరాని కడలకన్నులదుమ్ము, పచ్చపచ్చికబీళ్ల మచ్చమాపు
పవలింటిపూటల బలిమినమ్మెట్లవేటు, నిదురచాలనిరేల నెత్తికోశ

బోడికొండలు చెకుముకి పూలకారు, - బడుగుపనివారల యొడళ్ల బందకారు
పాలబాటపావలయాకురాలుకారు, - విశ్వభీకర మగుచుండె వెట్టకారు.

పొదను జంతువైన బుట్టలో బామైన - గలుగులోన నెండ్రకాయయైన
బురద బుదియైన సరసిని మీనైన - వేగె నొక్కలాగె వేసగించెడి.

గాలి గరళ మయ్యె, గదులు కూడలు లయ్యె, - నలరుదోట లగ్గిచెలమ లయ్యె
దాప మడచునీరె దావానలం బయ్యె - గలదె జనుల కింక నిలువ నీడ.

అమరులకు హానిస్సు లందించునిత్య క్రియాచారు లగునాహితాగ్నులకును
అతిథిసత్తములకు నాత్మీయులకు వంట కములగురుచు కులకాంతలకును
దినవెచ్చముగడించుకొన బాలుపడి కొల్మికడ బాటుపడు లోహకారకులకు
బహుజనకార్యధూ ర్వహధూమయాననం చోదనోద్యోగసంపాదకులకు
నగ్గిచెరలాట తప్పని దగునుగాక - యసురుసురు పెట్టి వేసంగి వినరువేళ
జిహ్వా లివురుటకైన నోచ్చెదరు గాని - పోవిడువ రేమొ పొగచుట్ట భోగజరులు.

పగలురేయినొక్క పగిది గ్రీష్మముమాటు - మలగి కడల నిష్పలొలుకుచుండ
వేగుకోడికూత వేళమాత్రము ప్రాణ-వాయువుల కొకింత వసముగలిగె.

పందికొమ్మనైన బగిలించునెండకు - లోగి లోకమెల్ల చాగియుండ
గర్జకునకు బాలికాపొక్కడే చావు-బదుకునడుమ బాటుపడుచుండె.

వడినడగాలి దూలి వసివాడిన వేడిచివుట్ల మెక్కి ప్రా
బడినయెలుంగు నిట్టుసురుపాటున నించుక సంచలింప నూ
మిడినడిగుజ్జగొమ్మ నునుమెత్తనియాకులమెత్త నొంటిమై
నొడుదొడుకొచు గోకిల కుహూకుహూహూ యనుచుండె బెడగన్.

పగిలివిరిసిన సరసిగర్భములలోన - గమలివాడిన దిగ్వితానములలోన
గాలిసోలిన జీవసంఘములలోన, మాటుమొలసిన దాపంచమస్వరంబు.

ఋణియెండలు, వడగాడ్పులు - సుడిదుమ్ములు గారుచిచ్చు చుఱచుటలు జగం
బుడికింపగ హాహారవ - మడరదొడగె సంతకంత కగ్గల మగుచున్.

ఆరవ మృతటం బెరసి హైందవసంఘకృతాపరాధఘో
షారవమై, యశఃకృతజనాభిభవప్రతిఘాతి వీరఘం
టారవమై, నిరంతరమహాత్మనివేదిత సత్యధర్మగీ
తారవమై లయించె మహితప్రణవారవమం దనంతమై.

మ హా భా ర త ము

వ్యాసునికూర్పు - తిక్కన తీర్పు

మున్నంగి... శర్మ

వ్యాసుని భారతము, నన్నయ - తిక్కనల తెలుగింపునఁ బొందిన మార్పుల నించుక విన్నవించును. పెక్కురు పెక్కుమాటులు ఇదివఱకు తదవిన ప్రాతభావములే నాయీ వ్రాత యందును దోషవచ్చును. విషయమునందలి తీరియు, దల్లినుడిమిఁది వెట్టివలపును నాతలంపులను వెలువరింపఁ బురికొల్పినవి. కావున ఈతెంపరితనము.

వ్యాసునికూర్పు :

వ్యాసాచార్యుఁడు పదునెనిమిది పురాణములం గూర్చె నందురు. ఈపురాణముల నన్నిటిని వ్యాసుఁడే రచించెనా? భారతకథాసంక్షిప్తమున నొకపాత్రయై నటించిన వ్యాసుఁడే ఈపురాణకర్తయూ? అనుసంశయ ములకుఁ జోటియక, ప్రకృతము మనకు విషయమయిన భారతరచనమునకు మాత్రము కట్టువడి కత సాగింతుము.

వ్యాసుని పదునెనిమిది పురాణములలో “భారతము” తలమానికము. తక్కినవానియందు లేని క్రొత్త తెన్నులు భారతమునఁ బెక్కులు. సన్నివేశరచనా చాతుర్యమును, సంవిధానకాశలమునను, పాత్రసృష్టి యందును, భావానుగుణసంభాషణాక్రమనిర్వహణము నను, అన్నిటను వ్యాసుని నిపుణత, భారతమట్లు, మఱి యేపురాణమును వెల్లడింపదు. వాల్మీకిరామాయణము కత వేఱు; దాని మార్గమే వేఱు. అది భారతమున కెందునను బోలదు. వ్యాసభారతమును తెలుఁగుభారత ముతో, అందు తిక్కనతెలుగింపుతోఁ బోల్పినపుడు, వ్యాసకవికూర్పునందలి నెప్పరితనమున నేమటుపాటు లున్నవి; చాతుర్యమున ఛాందస మున్నది; విషయ సమృద్ధియందు వివేచనము కొఱవడినది; శబ్దసంపత్తికి జౌచితి జతపడదు; సమయమునకు పొందువడని సంభాషణములు; వృత్తితోఁ బొత్తుగోరిన వక్రతృప్తము,

ఆత్మప్రజ్ఞదెస మొగము మలఁచిన వాదములు కఱపు దీఱఁ గాంచవచ్చును. కాని, సంస్కృతవాఙ్మయమున రచితములయిన శ్రవ్య, దృశ్యప్రబంధములలో నేదియు నీవ్యాసభారతరచన కెందును ఎనగాదని నెద్దలన్నమాట సమీచినము.

నన్నయ తెలుఁగుమాడ్పు:

నన్నయభట్టారకుఁడు విద్వాంసుఁడు; శబ్దానుశాసనుఁడు; శాస్త్రవిచుఁడు; ప్రవక్త; ప్రామాణికుఁడు; ఉభయభాషాభిజ్ఞఁడు; కవితావిలాసుఁడు; వ్యాసభారతప్రకృతి నెఱిగినవాఁడు; తెలుఁగువలపురుచి మఱిగినవాఁడు; ప్రకృతిసిద్ధముగు రసజ్ఞుఁడగువాఁడు; రాజనరేంద్రుని యాస్థాని పండితుఁడు; తత్పురోహితుఁడును. రసశిష్యాను వగు రాజనరేంద్రుఁడు తన పురోహితుని నన్నయభట్టారకుని పాండిత్యకవితావిశేషములఁ జక్కగ కనిపట్టినాఁడు. మహాభారతస్వారస్యము జూట్టినాఁడు; భారతమును తెలుఁగునఁ బఠింప ముచ్చటపడినాఁడు; వినయపూర్వకముగ నన్నయను నియోగించినాఁడు. భట్టారకుఁడును, భారతమునెడఁ దనకుఁగల పేర్మికిఁ దన యేలికొరిక తోడ్పడుట తొంటిపున్నెముగా నమ్మి తెలుఁగునేతకుఁ దలపడెను. అది మొదలు అరణ్యమునఁ గొంతవఱకు ఆయన తెలుగించె నని, ఆతని తెలుఁగుమార్పున సంస్కృతశబ్దజాలము ఎక్కుడుగా పుంజుకొన్నదని, తెలుఁగుభారతవర్తమానముం గూర్చి తెలిసినవారెల్ల రెఱుఁగుదురు. మాతృకం గల భావమును తెలుఁగున దిగుమతి నేయుటయి నన్నయ తెలుగింపునకు ఉద్దేశ్యము, ప్రయోజనము ననుటయుఁ జదివినవా రెఱుఁగుదురు. భట్ట అటనట ఇంచుక స్వతంత్రత వహింపఁ గడఁకఁ జూపినను, మాతృకకుఁ జాలవఱకు విధేయతయ మాపినాఁడు. పటిమతగ్గిన పట్టులు లేవనరాదు గాని ప్రసన్నతకుఁదలఁగిన పంక్తి కలదనరాదు. ప్రయోజనము

పాటింపని సంబుధులు తొలగివేసి, కైలి సడలినది గాని సారశ్యము సంపన్నమయినది. సంస్కృతపదభరితము, సమాసభూయిష్టము నయ్యుం గట్టువచస్సు కలికమునకుఁ గానరాను. నాటికి నేటికి నన్నయకైలి తెలుగు కవితకు ఒక మేలిమి చ్చయినది. అరణ్యపర్వమునకు మనే అతనికి ఆయుఃపరిమితి ముగిసినది. కడమనేత కట్టువడినది.

తిక్కనతీర్పు :

నన్నయకుఁ దరువాత ఇంచుమించు గుఱి శతాబ్దికి భారతము తెలుగునేత తిక్కనపాలఁబడినది. ఏకారణమయిన మనకేమిగాని అరణ్యపర్వశేషమటుంచి తిక్కన విరాటపర్వము తొలిగా స్వర్ణాగోపాణముదాఁక పడు నేను పర్వములను తెలుగించినాఁడు. తెలుగునేతకు దొరకొనిన తిక్కనకు, నన్నయభారతము తెలుగింపు దక్క, మఱి తెలుగు పద్యప్రబంధము లేవేని దొరకయిండు నేమో చెప్పరాను. నన్నయకు మునుపు పద్య రచన యున్న దనువాద మొకఁ డున్నది. మచ్చునకు ఆకాలమునాటి శాసనములందలి పద్యములు కొన్ని కనఁబడుచున్నవి. కాని గ్రంథరూపముగ నేవియుఁ గనఁబడవు. నన్నయయే పద్యరచనకుఁ దొంటివాఁ డని గోసయ్య మఱొకఁడిక్కునుండి వినఁబడును. సంస్కృత కవిత్యమునకు నాల్కి యెట్లు : తెలుగుకవనమునకు నన్నయ అట్లు అందురు. సంతసమే! నన్నయకుఁ దక్కిన పరువునఁ దిక్కనకును పాలు లేకపోవదు. నన్నయకైలి, తననాటికే, తెలుగుబాసయుఁ కైతయుఁ గమియమాఁగినదని మూదలించుచున్నది. సంస్కృత శబ్దాధిక్యముగా, సమాససమృద్ధముగా నుండియు, నన్నయ తెలుగుకైత కొకనడకయు, పోతయుఁ దేర్చి నమూనాచూపినాఁడు. అట్లతిక్కనయు, తెలుగు పదములకు మిక్కిలి చొరవయచ్చి పలునడకలతో నొక పోత, నిజవైలక్షణ్యము, స్వనామాంతము నగుదానిని, తెలుగుబాసకుఁ గానుకగ నిచ్చినాఁడు. భట్టారకుని భారతముచూర్పుతప్ప మఱి తెలుగుకబ్బ మేదియు నగ పడమి, దిక్కనరచనకు నన్నయరచనయ తొలిప్రా ఘ్నిన దని యొప్పికొనవచ్చును. కాని నన్నయ

తిక్కనల రచనలందలి పరిపాకము గాంచునో నన్నయనాటికే తెలుగుబాసయుఁ, కైతయు నిగ్గజేసిన దని, అదృష్టము లయినవి కాని, సంఖ్యయందు కొలఁది యయినను సారతరము లయిన గ్రంథములు కొన్నియేని యుండియుండు నని, తెలుగుకైతకు శ్రీకారము జుట్టిన తెలుగువాల్కి నన్నయకుఁ బూర్వమే తెలుగు గడ్డకుఁ బుట్టియుండు నని ఊహించుట కంటేని యన కాళము కలదు. సరి, ఆగొడవ యటుండె.

తిక్కన, తనరచనకు మొదలిడుటకుమున్ను, నన్నయరచనం గాంచి, తెలుగుపలుకుబడికి పరువు చాల తగ్గినదని, తెలుగురూపే మాతినదని, దానితో తెలుగునడత, నవకము, ఎక్కటితనము మాటిపోయె నని, తెలుగును మూఁడుపాళ్లు సంస్కృతము మ్రింగి వేసిన దని, ఇట్లే పరాకుగ నున్నయెడ ఇంకను తెలుగు సంస్కృతమునఁ గరగిపోవునని వగచికాఁబోలు తన చేతలోఁ దెలుగునకుఁ బెద్దగా నెల విచ్చినాఁడు; రూపునకుఁ దెచ్చినాఁడు; దిద్దితీర్చినాఁడు; అమృతము వోసినాఁడు; బ్రతుకుఁజూ వేర్పఱిచినాఁడు. ఈతని తెలుగునేత కిదియ మేలియక్కఱ. ఇంతియకాదు— ఈయక్కఱ నూఁది, నన్నయ తన కూర్చున కెక్కించిన నుడులగమిగాక, తననాఁడు, తెలుగుసీమయందు పలునాడుల వాడల గూడెములఁ బరిపాటిగ నాడుచుండిన నుడులను దెక్కింటిని టూర్చి పేర్చి, రూపునెడిన వాని తొంటిపుట్టుకయు వాలకమును గుఱుతించి, నొక్కుదీర్చి తనవ్రాతను గుఱిగ్రుచ్చినాఁడు. అంతే అంతటితోఁ దెలుగుబాస మొగసాలకు గడియపడినది.

పిమ్మట బయలుదేరిన కవులలోఁ దెక్కురు, వ్రాతయందును, పోతయందును మునుపటిగాడిలో వైచి తమకైతను ఈడ్చుట అటుండ, తమ మునుపటి వారు తమ పాత్రముల వాడిన పలుకులతోఁ దనిసిరే కాని, మున్నటి కబ్బముల కెక్కిని నుడులను, తమ నాఁడు వాడుకలో నున్నను, తమకూర్చునఁ జేర్చు దెగి పరైరి. కావుననే మనతెలుగు నాటికి నేటికి కుంపటి లోని మొక్కవలె, ఎదుగు పొదుగు లేక, గిడసవాటి నది. ఊగురుగలబాసకుఁ బెం పొక పెద్దగుఱుతు.

తిక్కన తర్వాతికవులు—శ్రీనాథుడు తోలు తగా నలువురయిదుగురమాత్రము, తిక్కన వాడని నుడులను గొన్నింటిని తమ కబ్బములం జొప్పించిరి. అందు “అము క్తమాల్యద” కారుడు పెక్కింటిని బనివడి కూర్చి తన కతకుఁ జేర్చికొన్నాఁడు. తిక్కన, ఏపట్టున నేరి తలఁపున కొప్పిన తెలుఁగుపలుకు దొరకినంతన ఒప్పరికింపక, నడక తిన్నదనముంగూడఁ బాటింపక పొదిగినాఁడు. ఆతని ముక్కున కగ్గమునటకతమునన తెలుఁగు నేటి దాఁక ఒక నెరవున ఎక్కిటితనముతో బ్రదుకఁగలిగినది.

తెలుఁగునుడి-నేటికాన్పు:

ఒక్కొక్కరును, ఆవఱకు కబ్బములకెక్కక, తమ నాట వాడుకలో నుండుమాటలను బలపఱచుచుండుట, పలుకుబడికి బలుపు పరువు గూర్చుండును. వెనుకటి వారిపాత్రము లేని మాటలు, తారు వాడఁగూడ దను నెట్టికి లోనుగాక, నూటిగా గ్రుచ్చి యెత్తుచుండవలయును. పాత్రముల కెక్కిన పలుకులతో వలగొను చుండవలయుఁ గాని, క్రొత్తనుడులకు, వాడుక నున్న వానికి, ఎడ మీఁగూడ దను కట్టడ లేదు. తమ వ్రాతల లోఁ గ్రొత్తపోకడలను, క్రొంగ్రొత్త వన్నె - చిన్నల ను గులికింప వెలయునట్లు వాడుక నున్న నుడుల, అనుపానులు, అర్థమును దెలిసి అనువగుచోట్లఁ జొప్పింపఁ దమకపడవలయును. ఇట్టి కడఁకయందు ముందంజ వై చుట తల్లి బాసకు నిజమగు నూడిగ మగును. దానఁ దమ ఎక్కిటితనము, వలఁతితనము వెలయఁగలవు. బాసయుఁ బొదలఁగలదు. ‘కృతకభాష’ అనునది తప్పును. ‘జీవ దాభిష’ యన్న మేలిమాట యొప్పును.

వాడుకమాత్రమున నుండి, ఈవఱకు కబ్బముల కెక్కనిమాట లెన్నేని కడమవడియున్నవి. కబ్బముల కెక్కని నుడులు నిఘంటువుల కందవు. ఇంతవఱకు

౧. క్రాయు. ఉదా :—

‘భువనభయంకరంబు.. ..

.....

..... కా

రవకులముఖ్య, యుష్టులిక గ్రాసితె...

—కాంతి ౧-౪.

“శబ్దరత్నాకర” మొక్కడే తెలుఁగున ననుకొనఁదగిన నిఘంటువు. ఇవి సంస్కృతాంగశబ్దములం గూడినది. వట్టి అచ్చతెనుఁగుమాటలం గూడిన “లక్ష్మీనారాయణీ యము” నూడ నొకపాటిగ నెన్నఁదగినదియ. తెలుఁగు వ్రాయసకాండ్రకు, శబ్దార్థమునకై వెంపరలాడువారికి, పైఁచెండు నిఘంటువులే ఏడుగడ లయినవి. శబ్ద రత్నాకరమున మొదట, గ్రంథస్థములు కాక, వాడుకలో నుండుమాటలు కొన్ని కూర్పబడి యుండెను. ఈతరువాతికూర్పులలో శబ్దరత్నాకరమున మఱికొన్నిమాటలు చేర్పబడినవి. అవి ఆంగ్లాది విదేశీ యములు. ఉదా : స్టీవక్, స్టీమరు, స్టోరు, గుమాస్తా, మునిషీ—ఇట్టివి. ఇట్టిమాటల మార్పు కొఱమానినది. దీని ప్రయోజన మింతయుఁ దోఁపదు. కబ్బముల వాడక, నిఘంటువుల కెక్కక, వాడుకమాత్రమున నున్న తెలుఁగునుడులు పెక్కు లున్నవి. నాడు వాడులు తిరిగి జనులవలనఁ దెలియఁదగినవి. ఇట్లు తెలిసి కబ్బములకు, నిఘంటువులకును ఎక్కించినచో నెక్కు డగ నక్కఱపడఁగలవు. ఈచెప్పిన వెరవున మాటలఁ బ్రోవునేయు జతనమే కానరాదు.

వ్యాసుని మార్పునకు తిక్కనచేసిన తీర్పుం గూర్చి ముచ్చటించుటకు మున్ను, తెలుఁగుసీమనాడు లలో రూపుచెడి వాడఁబడుచున్న నుడులను తిక్కన రూపునేసి తన గచనయందుఁ జొప్పించె ననుటకు మూద లగాఁ గొన్నిటి నిటఁ జూపుదును:—

వాడుక తిక్కన అర్థము వాడుసీమ

కాయ క్రాయ = ఉమియు^౧ కర్నూలు, బల్లారి,

అనంతపురము,

మొలకసీమ, (నైజాం)

శీమార్లు చిరమరలు=చిక్కులు^౨. కర్నూలు, నైజాం.

౨. చిరమరలు. ఉదా :—

‘సారసీనములగు.....

.....

.....

చెలిమివేర్పాటను చిరమరలకు...

—కాంతి ౧-౨౦.

పిట్ట పిట్ట = మట్టిపెల్లం. } తెలుగు నీమలోఁ
ముట్టు ముట్టు = వస్తువు. } బెక్కచోట్ల.

ఎదుగు ఎదుగు = క్రమ్మచెన్నంటు. పడమటిసీమ నం
తట, నెల్లూరు, నైజాం.

భారతము ముత్తమునఁ బ్రయుక్తములై, రూపు
మాటి వాడుక నున్న మాటలు మచ్చనకు :—

వాడుక. భారతము. అర్థము. వాడుసీమ.
ఆమోయిన-అమ్మోయిన^క = ఉన్న పాటున-తెలుగుసీమ నం
తటను.

ఉగెత్తులు-ఉన్వెత్తున^క = అడుగాన - పడమటిసీమలోఁ
బెక్కెడల, నెల్లూరు.

ఎడారు - ఎడారు-ఎడారు^క = జపుపు-కర్నూలు, బళ్లారి,
అనంతపురము, నైజాం.

పరి - ప్రయి^క = నింద, సడి - నెల్లూరు, కడప
కొంతభాగము.

నంజర - నంజుడు^క = మాంసము-కర్నూలు, నైజాం.

వ్రాయసకాండ్ర యాదరమునకు దూరమై వాడు
కలో నున్న మాటలకు మచ్చ కొన్ని :—

మాట. అర్థము. వాడుసీమ.

దూదర }
రూ. దూగర } = పైరులకుఁ కడప జిల్లా.
నామర } బట్ట తెగులు.

సాంగెము = సంఘమర్పాద. పడమటిసీమ యంతయు.
(సాంఘ్యము.)

సంగన = ఎక్కుడు. కర్నూలు, బళ్లారి,
అనంతపురము,
నైజాము.

౧. పిట్ట. ఉదా :—

‘గురుని మాట సరకుఁగొనమి, దుశ్శీలత
పిట్ట పుడుకగోరు.....’ ఆను ౪-౯౦.
ఈమాట “శబ్దరత్నాకరము”న కెక్కడు.

౨. ముట్టు. ఉదా :—

‘పారావతములు.....
.....పసిడి
‘దారముననైన ముట్టులు.....’

—ఆను ౪-౧౧౮.

౩. ఎదుగు. ఉదా :—

‘ఇట్లు కలయం గమంగొని...వీర లెయిది
యడ్డుపడి.....’

—ఉదో. ౪-౨౫౦

౪. అమ్మోయిన. ఉదా :—

‘గోవుల.....
‘సరభసమై వానిపిరుండఁదిరిగి యమ్మోయిపఱచె.’

౫. ఉన్వెత్తున. ఉదా :—

‘కవలవారు.....’

.....

ఒక్కమాత్రలోన నున్వెత్తుగొనరె !”

—ఉదో. ౧-౨౯.

దీనికి ఉత్పాత మని వాడుక అర్థము.

౬. ఎడారు - ఎడారు. ఉదా :—

‘వలదు శంకింప నింద్రునివలనఁ బుట్టు
నెడరు వొందక.....’

—శాంతి. ౧-౨౬౦.

౭. ప్రయి. ఉదా :—

“నన్నిటు లాదురాత్ము సదనంబునకుం...
బన్నము లన్నియుం దెలిపి ప్రయ్యడనే”

—విరాట. ౨-౧౫౪.

ఈపదము “శబ్దరత్నాకరము”నఁ గానఁబడదు. అరవమున
పరి; కన్నడమున బయ్యి. అర్థ మన్నిట నొక్కఁడే.

౮. నంజుడు. ఉదా :—

‘అనఘ, విశాఖ.....’

‘క్రొవ్వగల మేడనంజుడు.....’

—ఆను. ౨-౩౨౯.

తిక్కు = రాచు, రుద్దు. ,,
 తగలు = చక్కట్లు - అనంతపురమున, కదిరి
 పరిహాసాక్తి తాలూకా.
 పల్లాపాద్ము } = ప్రాద్దాత.
 పల్లాపగలు }
 పనార్లు = పనిచేటులు. పశ్చిమసీమ.
 పంగెన = దెప్పును. ,,
 బంకు = అరుగు. కర్నూలులో కొంత
 భాగము, నైజాము.

ఇంత చాలును, తెలుగుబలుపు తగ్గుటకు,
 దెలుగునుడులయెడఁ గవులు చూపుచున్న ఒప్పుఁకింపు
 నకు నిదర్శనముగా వైపలుకులను దెలుపుచుఁ గొంత
 కొమ్మదాంట్లు వేయవలసివచ్చినది. ఇక ఆనలుకత
 నంధికొందము.

న్యాయనికూర్పు - ఏమటుపాటు:

పట్టు: అద్దమరేయి—వంటయిల్లు—వడముడి
 మైముఁది నిటురించుచున్నాడు—కీచకులిచేఁ దన పడిన
 యగడు నైరంధ్ర భీమునితోఁ దలపోసికొనవచ్చినది.

అడవులలోఁ జెరిగిన మూఁడేండ్ల యీడుగల
 ఆవు తొలిమాటు ఎదగాని పొగరుతో నున్న కోడెను
 దరిసినట్లు, నీరిచాయ నున్న కొంగపెంటి కలయికఁ
 గోరి తనజోడు (పోతుకొంగ)ను జేరినట్లు, ద్రోవది
 భీముల దరిసినది; గోమతీతీరమందలి మహాసాలమును
 తీగవలె, పాండురాజు రెండవకొడుకును పాంచా
 లరాజపుత్రి పొదివికొనెను; అట్లు అతని నిజబాహు

యుగళిచేఁ బొదివికొని, సులక్షణవతియగు నాకృష్ణ, దారి
 తెన్ను లేని యడవిని బడి నిడరించు సింహమును సింహివలె
 మేల్కొల్పెను. కరిణి తనజోడునట్లు శీలవతియగు
 పాంచాలి భీమనేనుని గొఱిలించి, వీణనుండి వెడలు
 గాంధారస్వరమువంటి మధురస్వరమున భీము నిట్లు
 సంబోధించెను :

“ఉత్తిహాత్తిష్ట, కిం శేషే, భీమనేన, యథామృతః,
 నామృతస్య హి పాపీయాన్ భార్యమాలభ్యజీవతి.”

[చచ్చినట్లు పరుండితివి, భీమనేనా, లెమ్ము
 లెమ్ము! బ్రదికినవానికి భార్యనగుదునేని అపాపి చావ
 కుండునా!]

అని నైరంధ్రచే వ్యాసుఁడు పలికించినాడు!
 అదనున కనువుగా నడవనేర్చినది: కొండవంటి తాత్మి
 గలది! బిదుగుర మగలవలపు సరిగా గడించినది! కలఁకు
 లలమియు మెలఁకువ గోల్పడనిది! మగలవెంట వలచి
 సిలగులఁబడ నోపిన యిల్లాలు! ధర్మరాజును మొద
 లుగా మగలను రాచటికపు నడకలం గూర్చి ఎచ్చరింపఁ
 గల వలతి!* అత్తమది కెక్కిన కోడలు! ఇన్ని మేలి
 గొనముల నలరారు ద్రోవది, కీచకుఁడు తమ్ముఁబఱచిన
 యాఱడి ఎఱిగించి భీము నెసగొల్పి చలముదీర్చికొనఁ
 బనివడి సగమురేయిని వంటయింటికడకు వచ్చినద్రోవది
 “భీమనేనా, చచ్చినట్లు పడియున్నావు లేలెమ్ము”
 అనుట అదనున కనువగునా? ఆమెనడతకు ఉఱవగునా?
 ఆవు కొంగ సింహి వీనిక తీవ ఉపమానములు పెంపు
 నకేకాని సమయమొగ్గమా! సరసమా! వట్టిఛాందస
 మనవలదా! మఱియుఁ జూడుఁడు

*కుంతిమాట—

“భుజబలమున జీవి చుట
 నిజధర్మము; మెత్తవడుట నింద్యము; మాద్రీ
 ప్రజలకుఁ జెప్పుము; ద్రువదా
 తృజఁ గార్థం బమగుమనుము తగ నందఱతోన్.”
 ఉద్యోగ. ఆ 3-౧౯౯.

†“కొడుకులకంటె నయ్యగుఁడు
 గోడలి కెక్కుడు గూర్తుఁ; గోడలున్,

గొడుకులు నేయు భక్తి, కలు
 కోటిమడుంగులు భక్తి నాకు నె
 ప్పుడుఁ దగఁజేయుచుండు! నది
 పుణ్యచరిత్ర! కులాగ్రగణ్య...

”

—ఉద్యోగ. ఆ 3-౧౮౭.

“ఇంతతోందరగా నిట కేమిపనిబూని వచ్చితివి?” అని భీముడు ప్రశ్నించివాడు. సరే. అడుగుదగిన మాటయ. పాంచాలి కైన పరాభవము నెఱిగియు నిట్లనాలోచితముగ నడిగె నేల అన నక్కట లేదు. నిదురమబ్బున నడిగెనని, లేదా భుజబలమేకాని బుద్ధిబలము భీమునియందు తక్కువని సమాధానపడవచ్చును. పదంపడి, భీముడు “నీ వన్నె మాసినది! వెల్లనై యగపడుచున్నావు! కేటతెల్లముగా నాకెల్ల ఎఱిగింపుము. అది సంతోషప్రద మయినదో, సంతాపకారణ మయినదో, ప్రియమో అప్రియమో నిజము నాకుఁ దెలిసికొనవలయును. అంతయు విని తగినవెరపుచేయుదును.”* అని భీమునితోరఁ బలికించివాడు వ్యాసుడు! ఒరు తెలుఁగకుండు మెలఁగవలసినవారు గదా ఈపంపతులు! భీముని పరున్నచోట దీప ముండేనే యనుకొందము. అదీపమును దూరమున నుంచియో, ఆర్పియో చీకటింటనుండి నుజుగుజలు వోయియుండురుగాని, తమ మఱుఁగుబాటు బయల్పడునన్న బీతుగలవారు దీపము వెలుఁగున సుద్దులు సాగింతురా? ఇందేమి జౌచితి కలదు? సభలో కీచరుని తాఁపు దిన్నపుడు పాంచాలిని భీముడు చూచెగదా? అప్పటికిలేని వన్నె మాఁపు వెల్ల బాటుక్రొత్తగ ఆమెయందు భీముఁ డేది చూడఁగలిగెను? ఆతాఁపునకు ఈతలపోతకుఁ దడ వెంతపట్టినది?

తిక్కన తీర్పు:

తిక్కన ఈపట్టును ఎంతకొలదిలో ముగించి జౌచితిం గాపాడెనో తిలకింతము. చెప్పవలయునది మానఁడు; మానఁదగినది చెప్పఁడు. అక్కటయ్యిన దానిని వదలఁడు; అనవసరమును సోదెకు దిగఁడు. ఆవు ఎవఁగొని కోడెను గదిసెనని, ఆడుకొంగ మగ కొంగకై వలపులాడె నని అక్కరమాలిన ప్రసంగమును గ్రుక్కక, నూటిగా పాత్రమర్యాదకును, పట్టునందలి భావమునకును ఒప్పిదమగునట్లు నాట్యకళాకాశలముం గుప్పినాడు—చిత్తగింపుడు!

రాత్రిసమయం బగుటయు సమస్తజనంబులు గ్రమంబున నిద్రింపం దొడంగినం, దానును శయ్యా తలంబు విడిచి మేనిఘాళి గడిగి, ధౌతపరిధానపరీతయై, మహానసగృహంబున సుప్తుడైన వృకోదరుకడకుం జని,—

“నన్నుఁ బరాభవించి సద
నంబునకుం జని కీచకుండు ము
న్నన్న తెఱంగు దప్పక ను
భోచితశయ్యను నిద్రనేయ, నీ
కన్న మొగుడ్చు నూటటకుఁ
గారణ మెయ్యెడిది, భీమసేన, మీ
యన్న పరాక్రమంబు వల
దన్న నొకో దయమాలి తక్కుటా!”

అనుచు మందమంద సంభాషణంబుల సంబోధించు పాంచాలిపాణిస్పర్శంబున మేలుకని ‘ఇది ఎవ్వరు?’ అనవుడు, ‘నేను’ అను నమ్మానిని యెలుంగఁగి, భీమసేనుండు, ‘యాజ్ఞ సేని కీచకు దురాచరణంబు నాకుఁ బ్రకటించి, వాని నిర్దింప నియోగించునదియై యరుగుదెంచెం గావలయు! అత్రైఱంగు ఇత్రైఱవతాన చెప్ప విందు’ నని తలంచి,

‘ఇంతప్రాద్దేల యిచ్చోటి కేగుదేరఁ?
గారణం జేమి? యెవ్వఁఁ గానకుండు
నట్లుగాఁ జనుదెంచితె యంబుజాక్షి!’
అనిన నయ్యంతి యిట్లను నతనితోడః

‘ఎఱిగి ఎఱిగి న న్నుడుగ
నేమిటి! కిష్ట డెఱిగి యింతకుఁ
మఱచుట గల్గెనే నది వినం
బనిలే; దటుగాక యున్నరూ
పెఱిగియు, సేన చెప్ప వి
నిష్టము గల్గుట చాల లెస్స! య

*“కేనాస్మ్యర్థేన సంప్రాప్తా త్వరితేవ మమాన్తిక్మ? నరే ప్రకృతిమాన్ వర్ణః కృతా పాణ్ణుశ్చ లక్ష్యసే.
అచక్ష్య పరిశేషేన సర్వం విద్యా మహం యథా; సుఖంవా యదినా దుఃఖం ద్వేష్యంవా యదినాప్రియమ్?”

తైఱ్ఱి గెటింగించెదన్ వినుము

తెల్లముగా మొదలింటినుండియున్.

అని యా తరువాతకత పలికించినాడు. ద్రో
పది ఇట్లు తనకడ చెప్పకొను వరుసను—

వ్యాసునికూర్పు :

గొంతి పెద్దకొడుకు తొంటివైబోగము, ఇప్పటి
పేదటికముం దలంచి పోల్చి పొక్కుచు పొంచాలి
భీమసేనునితో నాపోవుచున్నది :

“పదివేల ఏనుగులును పదివేల నుట్టములును
బంగారుచొడోళ్ల తోఁ దనవెంట నడవఁగా నూరేయ
ధర్మతనయుఁడు నేఁడు జూదముతో బ్రదుకుచున్నాఁడే!
నూలువేలరథములు, అమితఓజస్సంపన్నుని మహారా
జును యుద్ధిష్ఠిరుని ఇంద్రప్రస్థమునఁ గొలుచుచుండె
డినే! నూలువేలమంది దాసీలు ఎల్లపుడును రేయుంబర
కులు తన (ధర్మసుతుని) వంటయింటి వడ్డనపాత్రలు
చేపట్టి అతిథులకు భోజనములు పెట్టుచుండెడివారే!
.....” *

ఈతలపోతయందు కవితాకళ మూఁటిముడిచినది.
వట్టిబాబితా తయారయినది. కేవలము మూలమునకు
విశేషమునుటచే—

“పదివేల హస్తలు పదివేల హయములు
నెవ్వని వాకిట నెనసియుండు.”

అని “క్రికృష్ణ భారతము”నను తెలుగింపఁబడినది.

తిక్కన తీర్పు :

“ఎవ్వని వాకిట నిభమవపంకంబు
రాజభూషణరజోరాజి నణఁగు,
ఎవ్వనిచారిత్ర మెల్ల లోకములకు
నొజ్జయై వినయంబు నొఱపు గఱపు,

*“దశ నాగసహస్రాణి హయానాం హేమమాలినామ్,
యం యస్త మనుమాన్తీహ సో ఽయం ద్యుతీన
జీవతి!

రథా శ్శతసహస్రాణి నృపాణా మమితౌజసామ్,

ఎవ్వని కడకంట నివ్వటిల్లెడు చూడ్కి

మానితసంపద లీనుచుండు,

ఎవ్వని గుణలత లేడువారాసుల

కడపటి కొండపైఁ గలయఁ బ్రాకు,

అతఁడు ధూరిప్రతాప మహాప్రదీప

మారవిఘటితగర్వాంధకారవైరి

వీరకోటిరమణిఘృణివేష్టితాంఘ్రి

తలుఁడు కేవల మర్జ్యుఁడై ధర్మసుతుఁడు!

.....”

అని చక్కని చిత్రారిపనితనముఁ జూపినాఁడు. వాచ్య
ముగ నుండినదానికి వ్యంగ్యరూపమిచ్చి కవిత్వ మని
పించినాఁడు. స్థాయి నెఱిగి, భావము నెఱిగి, ఆల
పించి జీవము పోసినాఁడు. వట్టిమాటల బాబితాకు,
ఒకపోతకుఁ దెచ్చి, మేలిపూత యిచ్చినాఁడు.

ఈపర్వమున మఱొకపట్టు :

నాలవ ఆశ్వాసము : సాలంకృతుఁడు, సాయ
ఘండు అర్జునుఁడు ఉత్తరునిం దట్టి జడుపుబాపి నొగ
వీఁడఁ గూర్చుండఁజెట్టి తాను రథియై కురుబలముం
దఱుముచున్నాఁడు.

తమ కురుసేనవంకకు వడిగా వచ్చుచున్న అర్జు
నుని రథధ్యానము వాతావరణమునం దంతట గ్రమ్మి
నది. కారవులు ఆతని పతాకాగ్రముం గాంచిరి. ఆతని
రథధ్యానమును, తఱచు మొఱయు నతని గాండీవగుణ
రవమును వినిరి. ఆమహారథికుని ఆగాండీవధ్వనియు
వచ్చుట గమనించి కాంచి ద్రోణుఁ డిట్లనియె :

మారమునఁ బ్రకాశించునది యాపార్థుని కేతనా
గ్రము. ఇది యాతని యరదముచప్పుడు. ఈభయంకర
ముగ గర్జించునది ఆతని పతాకయందలి వానరము.
ఆవానరధ్వని నేనలనెల్ల సంక్షుభిత మొనర్చినది. ఆరథ
శ్రేష్ఠమున నధిష్ఠించియున్న యామహారథికాగ్రణి

ఉపాసంత మహారాజ మింద్రప్రస్థే యుద్ధిష్ఠిరమ్!

శతం దాసీ సహస్రాణాం యస్య నిత్యం మహాసనే
పాత్రీ హస్తం దినా రాత్ర మతిథీన్ భోజయ
త్సుత !”

మేఘగర్జనాన్ని భ మయిన గాండివధనుష్టంకారము చేయుచున్నాడు.* ఇది వ్యాసుని కూర్పు.

పూర్వార్థమునఁ దొలఁత రథధ్వజము వినఁబడె నని, పిదప ధ్వజాగ్రము కనఁబడె నని, తరువాత గాండివజ్యోతసము వినఁబడె నని వైశంపాయనుఁ డన్నాడు. ఉత్తరార్థమునఁ దొలఁత సిడము కనఁబడె నని, అంతట రథముచప్పుడు వినఁబడెనని, తరువాత గాండివము నల్లెత్రాటిన మీటుచున్న అర్జునుఁడు రథమునఁ గూర్చుండి యుంట యగపడె నని ద్రోణుఁ డన్నాడు. ఈవినఁ బడుటలో కనఁబడుటలోఁ గల వ్యాఘాతము లటుండె. దూరమునుండి దౌడవృత్తం జేరవచ్చు రథగమనమందలి పరిణతిక్రమమా ఇది అని ప్రశ్న. వీరపురుషచరితముగు శంఖారవ మిందు లేదు. పోనిండు. అది పార్థుని కేతనాగ్రమని, ఇది యతని తేరిచప్పు డని, అది యతని జెండా యందలి వానరగర్జ యని నిస్సంశయముగఁ జెప్పుచున్నాఁడేద్రోణుఁడు! మఱియుఁ గాండివధనుష్టంకారము సేయుచు నతఁడు రథమునఁ గూర్చుండి యున్నాఁడనియుఁ జూచి పలికినాఁడే! ఈహర్షున నేర్పరితన మేదేనిఁ గలదా? క్రమగతి పాటించఁబడెనా?

చిత్తగింపుఁడు తిక్కినచిత్తారిపనితనము :

“శ్రవణపుటంబులు వ్రయ్యంగఁ దాడి సంక్షోభంబుఁ గావించె గుణముమోత;

బ్రహ్మాండభాండంబుఁ బగిలించి భూత ని

శైచిత్రనయ మొనరించె శంఖరవము;

గగనభాగంబెల్లఁ గప్పి క్రాలుచు బెగ

డడరించె మగ్రంపుఁ బడగపఱపు;

మిటుమిట్లు గొని చూడ్కి పటివోవ వెలిగి ప

రిభ్రాంతి సేసెఁ గిరిటకాంతి;

*“మహారథ మనుప్రాప్తం దృష్ట్వా గాఢీవధన్వినమ్,
అయం వీరాశ్చ శూరాశ్చ దుర్ధర్షశ్చైవ సంయుగే.

ఏత ధ్వజాగ్రం పార్థస్య దూరతః ప్రతిదృశ్యతే,
మేఘాః సవిద్యుస్తనితో రోర్వీరిత వానరః

ఆసాయచ రథం యతి గాఢీవం విషీవ న్ధనుః.

తెల్ల: మిది గాండివంబును, దేవదత్తమును, గపిధ్వజమును, వాసవుని వరమునఁ గన్న మకుటంబు—నగు నేఱకొన్నియైన నుజ్వలాద్భుతభంగులై యున్నె యిట్లు!”

తొలఁత అల్లెత్రాటి మోత, దానివెంట శంఖధ్వని వినఁబడెను. అంతట పతాకాగ్రముమాత్రము; దానితో కిరిటకాంతులుమాత్రము కనఁబడెను. ఆయఱి ద్రాటిమీట గాండివముదే యని, ఆదిందముమోత దేవదత్తముదే యని, ఆపడగపఱపు వానరాంక మే యని, ఆకిరిటకాంతులు ఇంద్రదత్త మగు మకుటప్రసారిత మే యని — వాని పావిత్ర్యములను, నైలక్షణ్యములను బట్టి యూహించి నిశ్చయించెను. చాలును—హృద్యమగు నీసందర్శనమును, కళాప్రవణతను ఇంతకన్న వాచ్యము చేయఁగాదు. ఆహర్షునకు ఈతీర్చనకుఁ గల తలుగుమెఱుగులు రసలుబుల మాహ్యములు.

వ్యాసుని కూర్పు :

సంజయుని రాయబారముపట్టు : ధర్మరాజు మాట :

“కర్ణశ్చ జానాతి సుయోధనశ్చ
ద్రోణశ్చ జానాతి పితామహశ్చ,
అన్యేచ యే కురవ స్తత్ర సన్తి
యథార్జునా న్నా స్త్యపరో ధనుర్ధరః.

జాన స్త్యేత త్కురవః సర్వఏవ
యే చాప్యన్యే భూమిపాలాః సమేతా,
దుర్యోధనే రాజ్య విహాభవద్యథా
హ్యరిస్త మే ఫాల్గునే విద్యమానే.

తేనానుబంధం మన్యతే ధార్తరాష్ట్రః
శక్యం హర్తుం పాణ్డవానాం మనుత్సవమ్

ఆశ్వానాం స్తనితం శబ్దో వహతాం పాకశాసనమ్,
రథ స్థాంబుధరస్యైవ శ్రూయతే భృశదారుణః.

దారయన్నివ తేజస్వీ వసుధాం వాసవాత్మజః,
ఏష తిష్ఠన్ రథిశ్చేష్ఠో రథే రథితప్రణుత్.

కిరీటినా తాళమాత్రాయుగ్ధేన
తద్వేదినా సంయుగం తత్ర గత్వా.

* * * *

గాఢీవ విష్ణురితశబ్ద మాజా
వశ్యత్వానా ధార్తరాష్ట్రే) ధ్రియస్తే;
క్రద్ధం నచే ద్విక్షతే భీమసేనం
సుయోధనో మన్యతే సిద్ధ మర్థమ్.

ఇద్దో) శ్యేత స్తోత్సహే త్రాత హర్ష
మైశ్వర్యం నో జీవతి భీమసేనే,
ధనశ్చయే నకులేచైవ మాత,
తథా పీఠే సహదేవే సహిష్ణా.

* * * *

ఈక్రింది తెలుగుపద్యములలో పైవాని యర్థము
సుస్పష్టముగుట ముందటివానికింబరె గద్యరూపమున
వ్రాయమానితిని. పైవానియందలి భావమును జెక్కు
చెవరనీక తన మార్పున గూర్చి, అందలి సడలుబాటు
ఇందుఁ బోరయనీక, సుప్రసన్నముగా భావమును
సాక్షాత్కరింపఁ జేసినాఁడు తిక్కన-ఉపలక్షింపుడు!

తిక్కన తీర్పు :

ధర్మరాజు :

"చాపాచార్యుడు, భీష్ముడు, గృపుడు, న
శ్వత్థామయుం, గర్జుఁడు,
భూపశ్రేష్ఠుఁడుఁ దారు ము న్నెఱుగరే
పో ! రెట్లుఁ గయ్యంబు; లా
శాపాశంబులు జుట్ట లా వెఱిగియుం
జావేడిమార్కొందు ! రిం
తేపో ! తమ్ముఁ గపిధ్వజప్రభల యం
ధీభూతులం జేయవే !"

* * * *

"గాంధీవజ్యోరవం బుత్కట మయి పెలుచం
గ్రమ్మినక, భీముబాహా
దండం బేపారి శుంభద్దద జడియుచు రా
ద్రంబుగాఁ దోచినక వే

దండద్వంద్వంబుమాడ్కిం దటిమికవలు మా

ద్యద్గతిం దాఁకినక, జా

కుండం బోకుండఁ గౌరవులకు వశమె చి

ట్టుల్ని మూర్ఖిల్లకుండక."

పై సుదాహృతమును వ్యాసకృతమూలమునకును,
తిక్కనతెలుగునకును గల భేదము సవిమర్శముగఁ
బరికింతము.

"కర్ణశ్చ జానాతి....." అని వ్యాసుఁడు.
నాచ్యముచేసినాఁడు. తిక్కన దానికి, సంక్షిప్తపటిచి,
భావమునకుఁ బుష్టినిచ్చి, వ్యంగ్యపూర్వకముగా కవితా
కళను సాధించినాఁడు. వ్యాసుఁడు, కర్ణుని సుయోధ
నుని, ద్రోణుని భీష్ముని వరుసగాఁ జెప్పినాఁడు. కృపా
శ్వత్థామలపే రెత్తఁడు ! తొలుత కర్ణుని, బిమ్మట
సుయోధనుని, తరువాత ద్రోణ-భీష్ములను—నలువురను
క్రమపటిచినాఁడు. దేనినిబట్టి ఈక్రమము నిర్ణయించి
నట్లు? అధికారార్హతను బట్టియా? బొచితిని బట్టియా?
ఎఱుకగలవారినిఁ జేర్కొనవలయునెడ ద్రోణ-భీష్ముల
నగ్గడించి తరువాత ఎవరినేని చెప్పదగును. సర్వ
మెఱిగియుం దనపంతమే నెగ్గవలయు నను సుయోధ
నుఁడు హతయోగి; కర్ణుఁడో : రారాజు అడుగుజాడలఁ
బట్టి తనతోచినట్లు సూటిగా నడచు కర్మయోగి. ఇట్టి
వీరిని ఎఱుకగలవారిలోఁ దొలుతగాఁ జెప్పటయు, నిజ
ముగా ఎఱుకగల ధర్మయోగులను—ద్రోణ, భీష్ములను—
తరువాత చెప్పటయు బొచితి యనఁబడునా? ధర్మ
రాజు సంజయునితో వరుసగా నీనలువుర నిట్ల నుడివె
నని పురాణములపుట్టు వెఱింగిన బుద్ధిశాలురు వాదింపఁ
బూనరుగదా ! అర్హతను, అధికారతారతమ్యములను,
బొచితినిఁ బాటించియకాబోలు—తిక్కన, ద్రోణ,
భీష్ముల తరువాత కృపాశ్వత్థామలను, పిమ్మట
కర్మయోగిని కర్ణుని, పదంపడి హతయోగిని సుయో
ధనునిఁ జేర్కొన్నాఁడు ! ఎఱుకగల పెద్దలను వరుసఁ
బడి తెలిపి, ఎఱుంగఁజాలని ఎఱుంగనొల్ల నివారి నిద్దఱను
వాకొన్నాఁడు. ఎప్పుడు ఎక్కడ ఎవ్వడు ఎట్లు పే
ర్కొన్నను, చాపాచార్యునో శాంతనవునో— ఇరువు

రలో నొకని మొదల నిడి, కృపాశ్వత్థామల నిద్దలనో
అగవా ఒకరినేని, చెప్పి కడమవారిని నాకొనుచు
గ్రమభంగము పారయనీక మరియాడఁ గాపాడువాఁడు
తిక్కన. వ్యాసుఁ డిట్లు పాటించుట కానరాదు.
చూడుడు:—

“ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడు కృపుఁడు
ద్రోణసుతుఁడును కర్ణశత్రులు
బ్రాహ్మణు లా సుయోధనుని
పాలివయంద్రు;.....”

అని రాయబారి సంజయుని నోరను,—

“భీష్మద్రోణ కృపాదిధ్వనికరాభీలంబు.....”

అని తత్తరపడుచుండిన ఉత్తరుని నోరనుబలికించినాఁడు
తిక్కన. అంతియకాదు— ఉత్తరగోగ్రహణమున
కురుసేనం జూపి జ్ఞప్తియుంచుకొనుటకై పేర్యేరవరుసఁ
గిరిటి ఉత్తరకుమారునకుఁ దెలుపుచున్నాఁడు:

“కాంచనమయవేదికా కనల్కేతనో
జ్వలివిభ్రమమువాఁడు కలశజండు;
సింహలాంగూలధూషితసభోభాగక్త
తుప్రేంభణమువాఁడు ద్రోణసుతుఁడు;
కనకగోవృషసాంద్ర కాంతిపరిస్ఫుట
ధ్వజసముల్లాసంబువాఁడు కృపుఁడు;
లలితకంబుప్రభాకలితపతాకావి
హారంబువాఁడు రాధాశృంగండు;
మణిమయోరగరుదిజాల మహితమైన
పడగవాఁడు కురుక్షీతిపతి; మహోగ్ర
శిఖరఘనతాళతరువగు సిడమవాఁడు
సురనదీనూనుఁ డేర్పడఁ జూచికొనుము.”

ఇందునను మెలకువ గోల్పడదు. కలనికి మొన
గాఁడు కలశజుఁడు (ద్రోణుఁడు.) ఆతనివెనుక ఆశ్వత్థా
మయు, నాతర్వాత కృపుఁడును నిలిచినారు. అపిలుండ
రాధేయుఁడు; సిమ్మట కురురాజు. ధుమదారుదొర
గాంగేయుఁడు. ఎత్తి పైబడవచ్చు పగఱనుండి వీరికను
గాదికొనుటకై, తమ్ముఁ గడచికొని సుయోధనుని దరి
యకుండ, ద్రోణాదికర్ణులు మొగాళమునను, భీష్ముఁడు

వెన్నునను నిలిచినట్లు సంవిధానము. ఇది మూలము
ననుసరించినదియ. పైసంఘటనమును మాతృకతోఁ
బోల్చి తిక్కన తీర్పతీతనమును గమనింపఁ బఠితకు
వదలుదును.

మఱియు, “గాంఢీవనిస్సారితశబ్ద మాకా” అనిన
పట్టున, వ్యాసభగవానుఁడు, “గాంఢీవగురావము ధార్త
రాష్ట్రులు ఇందనుక వినలేదుగాన బరికిరి. క్రోధా
విప్టుని భీమనేనునిఁ జూచునందాఁక తనపూనిక సాగిన
దనియే సుయోధనుఁడు నమ్మియుండఁగలఁడు.” అని
మరల “భీమాద్భుతులును, వీరుఁడగు నకులుఁడును, సహన
శీలుఁడగు సహదేవుఁడును సశీవు లైయుండునంతకు
ఇంద్రుఁడేని మాప్రభుత్వమును హరింపఁగలఁడటయా?”
అని యుధిష్ఠిరుని నోరఁ బలికించినాఁడు. ఇందు కవితా
కాశల మెక్కడ? పూర్వార్థమున గాంఢీవజ్యోరవము
జెప్పెను; క్రోధమూర్తిని భీమునిఁ బలికెను. ఉత్తరా
ర్థమున భీమాద్భుతులను, నకుల సహదేవులను రెట్టిగచెను,
ఈపునరుక్తికి బ్రయోజన మేమి?

ఇక తిక్కనతీర్పుఁ జిత్తగింపుడు—

“గాంఢీవజ్యోరవంబు” తో మొదలిడి అర్జునుని
పరాక్రమమును వ్యంగ్యముగా సూచించుచు గదాడండి
మండితుఁడగు భీముని బాహుదండశౌర్యమును దెలిపి,
నకుల సహదేవుల రణవిద్యాప్రవీణత నెఱింగించినాఁడు.
భావానుగుణమయిన, సన్నివేశసముచితమయిన వృత్త
మును నడపినాఁడు. నలువుర అన్నదమ్ముల బలపరాక్రమ
శౌర్యముల రీతులం గ్రమముగాఁ బ్రకటించినాఁడు.
తొలుత గాంఢీవజ్యోరవము పలుమరు ఉత్కటముగాఁ
గ్రమ్ముటయు, పిమ్మట బాహుదండ మేపాటి శుంభద్ద
జడిపించు భీముని రాద్రాకృతి తోచుటయు, పడపడి
వీడ్లులజోడువలెఁ దలుము నకుల సహదేవుల తాఁకు
టయుఁ జూపినాఁడు. అర్జునుఁడు శ్రవణమాత్రభయం
కరుఁ డని, భీముఁడు దర్శనమాత్ర భయంకరుఁడని,
నకుల సహదేవులు సంఘర్షణమాత్రభయంకరులని
తారతమ్యములను వ్యక్తీకరించినాఁడు. ‘క్రమ్మిణ్ణ’,
‘తోచినణ్ణ’, ‘తాకిణ్ణ’—అని ధ్వనిఁ బ్రసాదించి
మెలుగునెట్టినాఁడు. ఇది తిక్కనతీర్పు.

ఇట్టిపట్టుల నెన్నేని జూపనను. సంగ్రహణ మున నున్న సాగను సుగమును సాగతీతలో నుండదు. ఐనను, కళాచాపల్యమునఁ బడి మతోక్కదానినిం జూప నుంకింతును.

వ్యాసుని కూర్పు-స్వగ్రాహణము :

స్వర్గరంగము - ధర్మరాజుప్రవేశము - తత్పశ్చిమ భాగమున నాతని చిత్తవృత్తిఁ బరిశీలింపఁ గుతూహలు రయిన నారదాదిమునుల గమనము.

వై శంపాయనుని మాట

“యుధిష్ఠిరుఁడు స్వర్గమున నడుగిడెను; ఐశ్వర్య సమస్రుండై సింహాసనాసీనుఁ డయిన దుర్యోధనునిఁ గాంచెను. ఆ దుర్యోధనుఁడు సూర్యనట్లు ప్రకాశించుచు వీరపురుషస్వత్వమును కీర్తిలాంఛనము ధరించి యుండెను. ఆతఁడు దివ్య భేజస్సంపన్నులు, శుభకర్మ కరులు నగు సిద్ధాదిదేవతలం గూడియుండెను. దుర్యోధనుని, ఆతని యైశ్వర్యమును జూచి యుధిష్ఠిరుఁడు కోపోద్రిక్తుడై చూపు మఱిచెను. * యుధిష్ఠిరుఁడు స్వర్గమున నడుగుబెట్టెగానే ఐశ్వర్యసమస్రుండు ఉత్తమ పీఠస్థుడగు దుర్యోధనునిఁ గనెనని వై శంపాయనునిచేఁ బలికించి, ‘సూర్యప్రభాకలితః.....’అని చెప్పించెను. ఆద్యంతములందు దుర్యోధనుని పేరు చెట్టించి చెప్పించెను. ఇందు నేర్పుపెంపు లేదు. కవిత - గానకళల జీవనంతయు నిత్యగడయందును, తీటుగడయందును నిక్షిప్తమయియుండెదగును. వైశిష్ట్యమున ఉక్తి కేవలము వాచ్యము.

ఇక తిక్కనతీర్పు:—

“.....కట్టెదురఁ దోచె:

నున్న తాసనాసీనుఁ, డభ్యుదితసరసి

జాప్తసంకాశుఁ డమృతాశనాంగనాది

వృతుఁడు; వీరలక్ష్మీ విరాజితుఁడు; సతత

యుక్త సుఖసాధనుండు దుర్యోధనుండు!”

కనఁబడె నని ప్రారంభించి, ఆమహావైభవమునంతటి ఁజ్ఞించి చివరకు పేరు నెలువరించినాఁడు తిక్కన కవితలకుఁడు! ఇది తీర్పుగాదా?

ఈయదనున శబ్దప్రయోజనముడెస వ్యాసుని చూపునకు తిక్కనచూపునకు ఎంతవ్యత్యాసముగలదో స్థావీపులాకన్యాయముగ నొకటి మూదలించినఁ జాలును.

ఈస్వగ్రాహణమునను, వ్యాసుఁడు ధర్మరాజును ‘యుధిష్ఠిరుఁడు’ అనియే పెక్కుడల వాడి నాఁడు! తిక్కన ఈపర్వమున నెక్కడను ఆశబ్దము నేకుఁ జోటిచ్చినాఁడు గాఁడు. యుధిష్ఠిరత్వమునకు ఈస్వర్గధామి స్థానము గాదని, సమయమును గాదని తిక్కనకవి యెఱుంగును. ఇక్కడనే కాదు—ఏపట్టున నేని తిక్కన పదప్రయోజనమునెడ ప్రజ్ఞ కోల్పడె నని చెప్ప నయితీకాదు. స్థానము సమయమును గమనింపక వ్యాసుఁడు ఇచ్చవచ్చినట్లు వాడినాఁడు.

ఈభాగ మింతట గట్టిపెట్టుదును. నాట్యకళా విరచనమున, పాత్రసృష్టియందుఁ బుష్టియందును వ్యాసునికి తిక్కనకుఁ గల కాళభేదము ముందు మనవిచేసి కొందును.

వై శంపాయన ఉవాచ:—

* “స్వర్గం త్రివిష్టపం ప్రాప్య తవ పూర్వపితామహః; యుధిష్ఠిరప్రభృతయో య దకుర్వత తచ్ఛృణు. స్వర్గం త్రివిష్టపం ప్రాప్య ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః; దుర్యోధనం శ్రియోజ్ఞం దద రాజీన మాసనే.

భ్రాజమాన మివాదిత్యం వీరలక్ష్మ్యభి సంవృతమ్ దేవై రాభిజ్ఞస్థుభిః సాద్యైః సహితం పుణ్యకర్మభిః. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా దుర్యోధన మమర్షి తః సహసా సన్నివృతోఽభూ చ్ఛ్రియం దృష్ట్యా సు యోధనే.”

తిరుక్కోళిక్కుండము-అకాశదృశ్యము
(పక్షి తీర్థము)

—సి. జి. జగన్నాథదాసు.

౧

అథర్వవేదమును జదువువారు చాలఅరుదు.

అందలివిషయములనుగూర్చి కూడ చాలతక్కువ మందికి తెలిసియుండును. అథర్వవేద మన మంత్ర శాస్త్రపునునియు, నాయుర్వేదమునకు జెందినదనియు, భూతవిద్యకు జెందినదనియు, ధనుర్విద్యకు జెందినదనియు నిట్లనేకు లనేకవిషయల దలంచుచున్నారు. ఈ యభిప్రాయము లన్నియుగూడ కొంతవఱకు సత్యములు, గొంతవఱకు నసత్యములుగూడ నైయున్నవి. అథర్వవేదమున వైవిషయముల నన్నిటిగూర్చియేకాక మఱికొన్ని యితరవిషయములగూర్చి కూడ ఉన్నది. కాని ప్రత్యేకించి యేయొక్క విషయమునుగూర్చియు నాద్యంతమును లేదు.

అథర్వవేదము ఋగ్వజుస్సామవేదములకు(అనగా త్రయీవిద్యకు) తరువాతిదిగా నెంచబడుచున్నది. అనగా నిది వైదిక గ్రంథములలో దురీయస్థానము నలంకరించుచున్నది. దీనికి 'అథర్వణ' మనియు, 'అథర్వాంగిరసః' అనియు, 'భృగ్వంగిరసః' అనియు, బ్రహ్మవేదమనియు గూడ పేర్లు కలవు. అథర్వవేదమునకు దొమ్మిది శాఖలు గలవని సంప్రదాయవాదులు నుడువుదురు. కాని, మన కగవడునవిమత్రము రెండే. అవి (౧) శౌనకీయశాఖ (౨) వైష్ణవాదశాఖ (అనునవి.)

పీనిలో శౌనకీయశాఖయే ప్రధానమైనదిగా గనుపించును. రెండవది కాశ్మీరమున కొద్దిచోట్ల దప్ప నెక్కడను వాడుకలో లేదు. కాశ్మీరమునందైనను నీశాఖకు జెందిన పూర్ణముగు సంహితాగ్రంథము లభ్యముకాలేదు. శౌనకీయశాఖకు జెందిన సంహిత

హిందూదేశమునను, పశ్చిమదేశములందునుగూడ అనేక పర్యాయములు ముద్రితమైనది.

అథర్వవేదమును బఠించువా రరుదని చెప్పియుంటిని. అథర్వము* స్థితి యారీతిసే యుండిన గొలది కాలములో స్వరయుక్తముగా జదువువారులేమి, ఈ వేదము నశించుట నిర్దుష్టము. స్వరయుక్తముగా దీనిని జదివినవారు వృద్ధులలో గొందఱుకడకడ గలరు. అట్టివారు కొలదిమంది కాశీయం దున్నారు. వీరు ఋగ్వేద ములైయుండియు, నాసక్తిచే నథర్వమునుగూడ వల్లించి యున్నారు.

ఈ వేదమునకుగూడ మిగిలిన వేదములకుబలె బ్రాహ్మణాదులు గలవు. గోపభ్రాహ్మణము దీనికి జెందినదే. ఈ బ్రాహ్మణ మీ వేదమునకు జెందిన వైతాన శ్రౌతసూత్రముపై నాధారపడియున్న దనియు, నందుచే నాశ్రౌతసూత్రముకంటె నర్వాణీనమైనదనియు గొందఱు విమర్శకులు చెప్పుచున్నారు. పైజెప్పిన శ్రౌతసూత్రముగాక, ఈవేదమునకు జెందినవి కాశిక శ్రౌతసూత్రమనియు, కాశికగృహ్యసూత్రమనియు మఱి రెండు కలవు. ఈవేదమునకు జెందిన య పనివత్తులు చాలకలవు. అందు ముండకోపనిషదాదులు ముఖ్యమైనవి. ఈవేదమునకు జెందిన యొక ప్రాతిశాఖ్యిగూడ కలదు.

ఈవేదము (శౌనకీయసంహిత) ఇరువదికాండ లుగ విభజింపబడియున్నది. కాండలయందు నూక్తములు, మంత్రములు నని యంతర్యేదముగలదు. అష్టకములు, ననువాకములు నని మఱియొక విభజనగూడ కలదు.

అథర్వవేదమునందలి విషయములు :

అథర్వమునుగూర్చి విమర్శించుటకు బూర్వము దీనియందలి విషయముల బరిశీలించుము. ఇందలి నూక్త

* ఈ వ్యాసమున సందర్భమునబట్టి వేటొకయర్థము కాన్పించనిచోట్ల నెల్ల 'అథర్వము' అనుపదము 'అథర్వసంహిత' అనునర్థమున నుపయోగింపబడినది. వ్యాసముయొక్క నామముకూడ నాయర్థముననే ఉపయోగింపబడినది.

ముల నీక్రిందివిధమున విషయభేదమునుబట్టి విభజింప నగును :

౧. భైషజ్యసూక్తములు :—వ్యాధులను, గ్రహదులను వదల్పుట కుపయోగించు మంత్రములు గలవి.

౨. ఆయుష్యసూక్తములు :— ఆయురారోగ్యదములను మంత్రములు గలవి.

౩. ఆభిచారిక లేక, కృత్యాప్రతిహరణసూక్తములు :— ఇందు పిశాచాదుల బారద్రోలుటకును, ప్రయోగము మొదలగునవి చేయుటకును, నైరులను, మంత్రవేత్తలను జంపుటకును నుపయోగించు మంత్రములు గలవు.

౪. స్త్రీకర్మములు

౫. సామ్యన్య సూక్తములు :— సభలయందు ఘనతసంపాదించు నుపయోగించు సూక్తములు.

౬. రాజకర్మకు జెందిన సూక్తములు.

౭. బ్రాహ్మణుల స్వాత్కర్మను వెల్లడించు నట్టియు, వారి శ్రేయస్సుల కుపయోగించునట్టియు సూక్తములు.

౮. పాప్తికసూక్తములు :— అభ్యుదయార్థము, ఆపదనుండి విముక్తికై యుపయోగించు మంత్రములు గలవి.

౯. ప్రాయశ్చిత్తసూక్తములు.

౧౦. తాత్త్విక సూక్తములు :— తత్త్వజ్ఞానము, ప్రపంచోత్పత్తి మొదలగువానిని జెప్పునవి.

౧౧. ఆచారకాండకు జెందిన సూక్తములు.

౧౨ విషయపుష్కలము ప్రధానముగా గల కాండలు :— ఇట్టివి శ్రమోదశకాండమొదలు అష్టాదశకాండవఱకును గలవు. వీనిలో నొక్కొక్కకాండయందొక్కొక్క విషయమునుగూర్చి చెప్పబడియున్నది.

౧౩. ఇరువదియవ కాండ

౧౪. కుంతాపసూక్తములు.

I. భైషజ్యసూక్తములు

ఇవి రెండువిధములుగా నున్నవి :

౧. వ్యాధుల బోగొట్టుట కుపయోగించునవి.

౨. పిశాచాదులబారద్రోలుట కుపయోగించునవి.

వీనియందు కొన్నియూలికల యుపయోగము గూడ చెప్పబడియున్నది. ఇట్లుపయోగించు నోషధికి 'భేషజీ' అనియు, ఉదకమునకు 'భేషజీ' అనియు వాడుక గలను ఇందు శాంతికర్మయేకాని ఆభిచారిక కర్మ యేమాత్రమును లేదు. ఇందలి మాయవిద్య మిక్కిలి సాధునైనదేకాని దారుణమైనది కాదు.

ఇంత ప్రాచీనకాలమున నైద్యశాస్త్ర మున్నట్లు ప్రపంచమున మఱి యేవాఙ్మయమునందును కానము. ఋగ్వేదదశమమండలమున నీరీతినే యున్న సూక్తములు గూడ నీభైషజ్య సూక్తములతో సమకాలీనములని తోచును. బహుశః ఇట్టిసూక్తము లన్నియు నార్యులు, యూరోపియనులు కలిసియున్న కాలము నుండియు నుండి యుండవచ్చును.

ఈభైషజ్యసూక్తములను, ఉపవేదమని చెప్ప బడుచున్న ఆయుర్వేదమునకును, అత్యంతసంబంధము కాననగును. ఈరెంటియందునుగూడ తక్కి యక్షు, జ్వరముల విషయమై నిదాన మొకటే యైనట్లు గానించును.

అధర్వమన ఆస్రావము, అపచిత్, అతిసారము, అష్టి అనురోగములనుగూర్చి తరచు వినుచుందుము. బహుశః ఆయుర్వేదము క్రీ. పూ. ౧౦౦౦ సంవత్సరములనుండియు వృద్ధిచొందుచుండి యుండును. మన ఆయుర్వేద మే ఆరేవియాద్వారా యూరపు ప్రవేశించిన దనుట కాధారములు గలవు.

వీనియందు (భైషజ్యసూక్తములందు) రోగములు ద్వీవిధముగ విభజింపబడినవి—౧. అంతశ్శరీరమునకు జెందినవి, ౨. బాహ్యశరీరమునకు జెందినవి.

౧. అంతశ్శరీరకములు :— (అ) ఇందు ముఖ్యమైనది 'తక్కి' యనునది. దీని కావధము I. ౨౫;

V. ౪; V. ౨౨; VI. ౨౦; VII. ౧౧౬; XIX. ౩౯ నూక్తములలో జెప్పబడియున్నది.

(అ) అంతశ్శరీరమునకు జెందిన మఱియొక రోగము 'జలోదరము' (Dropsy). ఇది వరుణప్రేరితమని యున్నది. (ఐతరేయబ్రాహ్మణమందున్న శున శ్శేషాఖ్యానమును జూడుడు.) ఇది గుండెకు జెందిన వ్యాధియని వీరుచేసిన నిదానము చాల సరిగా నున్నది.

(ఇ) యక్షు మొదలగునవి.

(౨) బ్రాహ్మశరీరమునకు జెందిన వ్యాధులు: (అ) కిలాసము (ఒకవిధమగు క్షుప్తరోగము), (ఆ) విద్రధి (వ్రణము), (ఇ) అపచిత్ (గుండములమునకు జెందిన వ్యాధి), (ఈ) కురుపులు, (ఉ) దెబ్బలు.

పై వాని కన్నిటికిని అథర్వమున చికిత్సలు చెప్పబడి యున్నవి. "అమార్యాన్తయోషితో" అను నూక్తమునుబట్టి యాకాలమునాటికే పట్టిలువేయుట, కట్టు కట్టుట మొదలగు చికిత్సలు తెలిసియున్నట్లు తోచును. వీనిలో గొన్ని నూక్తములు సర్వవిద్యకు,* వివవిద్యకును జెందియున్నవి. వీని బరించిన సర్పములు జేరకుండును. సర్పదప్త్యులైనవారు విశముపోయి స్వస్థులగుదురు. శిరోజవృద్ధికిగూడ నిం దోషధము చెప్పబడి యున్నది. పిచ్చు, వెట్టి-వీనిని గూర్చిచెప్పుచు, గొన్ని నూక్తములు భూతచైద్యములోనికి దిగుచున్నవి. రక్షస్సులను, మూర్ఖులను బారద్రోలుటకై కొన్నిమంత్రములు గలవు. 'వ్యాధి' యను రక్షస్సునకు కబ్బాడనుపేరట. ఈరక్షస్సు గర్భముననున్న శిశువును దినివేయునని యానాటివారి నమ్మకము.

చికిత్సార్థమై యున్న కొన్నిమంత్రములు ఆయుర్దాయదములుగగూడ నుపయోగింప వీలుగల్గియున్నవి.

* సర్ప వ్యాధులుగూర్చి అథర్వమున తరచు ప్రసంగింపబడుటచే నిప్పటికిని ఇవి విశేషముగాగల పంజరేశమున కీయథర్వము రచియించునాటికి, ఆర్యులు వచ్చియుండిరనియు, నచ్చటనే యథర్వవేదము రచింపబడినదియు నొకవాదము గలదు.

† ఈసందర్భమున జీవప్రాణములతో నగ్నికి సంబంధ మున్నట్లు నూచించు యజుర్వేద మంత్రములను, గృహ్యసూత్రములను, ఉపనిషద్వాక్యములను జూడుడు.

VII ౧౦. నూక్తములో శిశువును 'జంభుని' నుండి రక్షించుట కొకమంత్రము గలదు.

ఇట్టి శాంతికారకములగు వైషజ్యాదిసూక్తములన్నియు నాథర్వణునిచేతను, ఘోరాభిచారికసూక్తములన్నియు 'నంగిరసు'నిచేతను నిట్లథర్వమంతయు రెండు తరగతులుగ రచింపబడియున్నట్లు కనుపించును. దీనిని గూర్చి ముందుముందు చెప్పుదుము.

పైనజెప్పిన విషయముల గాంచిన నాకాలపు ప్రజలు వ్యాధులనుగూడ నొకవిధమున పిశాచముల మాడ్కి చూచుచుండిరనియు, నట్టిపిశాచముల బారద్రోలుటకునై యోషధుల నధిష్టించియుండు దేవతల నాహ్వానించుచు, మంత్రితములగు నోషధుల నుపయోగించుచుండిరనియు తోచును.

II ఆయుష్యసూక్తములు

ఇం దాయురాశోగ్యములకై మంత్రములుగలవు. వీనికిని పై జెప్పిన వైషజ్యసూక్తములకును చాల సంబంధము గలదు. ఇందు శతసంవత్సరపరిమి తాయుస్సును, పశుపుత్రాదులను నిమ్మని తరచు ప్రార్థనలు గలవు. (ఈ విషయమున గృహ్యసూత్రముల జూడుడు.) మఱియు యమ, మృత్యు, నిర్ణయ, త్యంతకాదు లత్యంతవిధేయతతో స్వస్తికై బుజ్జగింపబడియుండిరి. ఈ నూక్తములతో తరచుగా నగ్నికి సంబంధముగలదు.†

III ఆభిచారిక, లేక కృత్యావతిహరణ సూక్తములు

ఇందు రిపు, భూత, మాంత్రికులపై ప్రయోగమునకై వినియోగించు మంత్రములు గలవు. ఈవిద్యకు 'యాతువిద్య' అనిపేరు. ఇది ఘోరరూపమున వేదమని కొందఱుందురు. ఇందు మానవమాత్రులగు మాంత్రికుల

కును, ఘోరరక్ష స్ఫులకును భేదము గమనింపబడియుండ లేదు. భౌత్యవ్య, సపత్న, అరాయ, పికాచ, సుదాన్వా అను పదము లీయిద్దటివిషయమునను జెప్పబడియున్నవి. ఈభాగము 'అంగిరసుని'తో తరచు సంబంధము గలిగి యున్నది. బహుశః 'అథర్వాంగిరసః' అనుపేరునందు 'అంగిరసః' అనుపేరుగలయాత డీ సూక్తముల రచయిత యైయుండవచ్చును.

'అభిచార' అనునది సామాన్యపదము. అందలి భేదములు (౧) కృత్య, (౨) వలగా, (రహస్యస్థలమున చేయు ప్రయోగము). (౩) భూలకర్మలు (ఓషధులతో జేసెడి కర్మ). నవీన 'విధాన' వాఙ్మయమున నీ యాభిచారిక కర్మయందు వేటువేటు విభాగము లేర్పడినవి.

మంత్రవిద్య హిందూయూరోపియన్ కాలము నుండియు నున్నట్లు గన్పట్టును. ఇప్పటికిని ఐర్లండు జర్మనీదేశములలో నొకవిధముగ మంత్రవిద్య కలదని తెలియుచున్నది.

అభిచారిక కర్మకు జెందిన సూక్తములలో గొన్నింట పడతుల సుఖప్రసవమునకై యనేకరక్ష స్ఫులు నామములతో సంబోధింపబడి బుజ్జింపబడుచున్నవి. ఒక్కొక్కచో వానిని తరిమివేయుటకై మంత్రములు గలవు. మానవశత్రువులపై ప్రయోగమున కనువగు మంత్రము లింతకంటె నెక్కువగా నున్నట్లు గనుపించును. ఇట్టివానియం దేదేని యొక ప్రత్యేకదేవత యాహ్వానింపబడుచున్నది. విహవ్యసూక్తము V. 3 "మమాగ్నే వరోఽపి విహవే వ్యస్తు" అనుదాని నిట్టి వాని కుదాహరణగా గైకొనదగును.

IV స్త్రీ కర్మలు

ఇవి ఋగ్వేదము X ౮౫ (వివాహసూక్తము) లోని కర్మలను బోలియుండును. స్త్రీలకు వివాహ సందర్భమున జేహరబోయెడు సుప్రదవములే ఇట్టి స్త్రీ కర్మలలో చాలవానికి గారణమైనట్లు కనుపించును. అథర్వమునగాక యిట్టి స్త్రీకర్మలను గూర్చి యీ క్రిందివానిలో గలదు.

ఋగ్వేదము:—X ౮౦; ౮౫, ౧౮౫, ౧౮౬, ౧౮౭, ౧౮౮ సూక్తములు.

తైత్తిరీయసంహిత:—II (iii) ౯౧.

మైత్రాయణిసంహిత:—II (iii) ౨.

తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము:—II (iii) ౧౦.

శతపథబ్రాహ్మణము:—XIV (ix) ౪ (అనగా బృహదారణ్యకోపనిషత్తు VI ౪.) ఇట్టివి పెక్కులు గృహ్యకర్మలయందుగూడ కాననగును. అథర్వమున స్త్రీలు మంత్రవిద్యయం దారికేరినట్లు కనుపింతురు. స్త్రీల కిట్టి శక్తినిగూర్చి యొకను ఋగ్వేదానము I ii ౫; II xxxv ౨; III xv ౨; XIX iii; XXI iv మొదలగువానియందు గూడ విశేషించి చెప్పబడి యున్నది.

అన్యోన్యప్రేమ కుదురుటకై స్త్రీపురుషులచే నిట్టి మాయవిద్య యభ్యసింపబడియుండవచ్చును. అట్టి యభిష్టములను నెరవేర్చుకొనుటకై వీరు మంత్రితములగు నోషధులనుగూడ ఉపయోగించుచుండెడివారు. అథర్వమున వైదికవాఙ్మయమంతటిలో మొదటిసారి కామ బాణమునుగూర్చి చెప్పబడియున్నది. "ఇషాః కామస్య యా భీమా తయా విధ్యామి త్వా హృది. ఆధీపర్ణాం కామశల్యా మిషం సంకల్పకుల్మలాం తాం సుసన్న తాం కృత్వా కామా విధ్యతు త్వా హృది" (III. ౨౫ I. ౨) మొదలగువానిని జూడుదు. స్త్రీకర్మలకు జెందిన సూక్తము లన్నియు రెండువిధములుగ విభజింపవచ్చును.

౧. నాశనహేతుకములు

౨. శాంతిదములు

ఇందు మొదటితరగతికి జెందినవానిలో సపత్ను లనుగాని ప్రేమకు ఇతరాటంకములనుగాని నాశనము నేయుటకై మారణప్రయోగములు గలవు. రెండవ తరగతికి జెందినసూక్తములు వధువునందలి దోషపరిహారమునకైకాని, వివాహసందర్భమున వధువునకు రాగల యుపద్రవముల వారింతుటకైకాని యుపయోగింపబడుచున్నవి. వీనివిషయమై గృహ్యసూత్రములలో విశే

పించి చెప్పబడియున్నది. మఱియు నథర్వమనగూడ ప్రశ్నోంది యొకకాండ గలను. (౧౪-వ కాండ.) (వివాహానంతరము చేయవలసిన స్త్రీకర్మలనుగూర్చి, గర్భాధానము, సీమంతము, పుంసవనము, శోష్యంతీకర్మ, జాతకర్మ మొదలగు సంస్కారములగూర్చి విపులముగా జెప్పవట్టి గృహ్యసూత్రముల జూడును.) సుఖప్రసవమునకై యథర్వమున 'వనఃకోతే' అను సూక్తము (I ౧౧) చెప్పబడినది.

V సామ్యునస్యసూక్తములు

ఇవియన్నియు సభకు జెందినవి. ఇందుచేర్వేగు ఫలముల బహయుటకై వేరువేరు సూక్తములు గలవు. ఇవియన్నియు సభలో నాధిక్యము సంపాదించుటకుపయోగించును. ఇందు సభకునాతడు సభ్యులందరి మెప్పును బహయుటకును, ప్రతివాదుల క్రోధ మహంచుటకును, గ్రామసభలో దన వాక్కున కంద రొడంబడునట్లు చేయుటకును, రాజకీయసాంఘికసంస్థలలో ఘనత సంపాదించుటకును, నందరిలో దానె యనుగ్రహపాత్రు డగుటకును, సభయందు నిజవాదమున జయము గాంచుటకును నుపయోగపడు సూక్తము లనేకములు గలవు. ఇట్టివిషయములే ఋగ్వేదము II. ౨౭ ; VII. ౧౨; X ౧౬౬, ౧౯౧ సూక్తములలో గలవు.

VI రాజకర్మకు జెందిన సూక్తములు

అథర్వవేదమును బరిశీలించి చూచిన నాకాలమున బ్రజలలో రెండువిధములగు నాగరికత గనుపించును. సామ్యునస్యాదిసూక్తములబట్టి యానాటిప్రజలు రాజకీయన్యాయవేత్తలు నైయుండి రాజకీయవిషయములలో నారిలేరినవారివలె కనుపించురు. ఇట్లే రాజకర్మకు జెందిన సూక్తములనుబట్టికూడ నిర్ణయింప వలెనున్నది. మరియొకచో గొన్ని సూక్తములవలన నానాటి ప్రజలు మూఢవిశ్వాసములలో మునిగియున్నట్లగుపడుదురు. దీనినిబట్టి ప్రజలు రెండుతరగతులుగ నుండియున్నట్లు హింపవలెను. ఇందు మొదటి తరగతికి జెందినవారు (బహుశః బ్రాహ్మణక్షత్రియులు) రాజకీయములలో బాల్గొనుచుండిరి. శేషించినవా

రందరు కర్షకులై యుండి, తద్వృత్తికి సహజమైన మూఢభక్తి, మూఢవిశ్వాసములు మొదలగువానిని గలిగి యుండిరి. అందుచే నిట్టి రెండువిధముల నాగరికతయు నథర్వమున బ్రతిబింబించుచున్నది.

అదియుగాక నాథర్వముతాచార్యుల ప్రభావము కేవలము సామాన్యప్రజయందేకాక రాజసభల యందుగూడ చూపబడుచుండును. ఇట్టి కారణమును బట్టియే కొందరు విమర్శకులు, అథర్వము బ్రహ్మవేదమని పిలువబడుట కెట్టి యర్హత గలదో తుత్రవేదమని పిలువబడుటకుగూడ నట్టియర్హత గలిగియున్నదనుచున్నారు.

అథర్వణులు మొదల సాధారణప్రజల ప్రాపకమునంది క్రమేపీ రాజుల యనుగ్రహము నంది మతాచార్యులు, రాజపురోహితులు నైనట్లగుపడుదురు. రాజుల ప్రాపకమునందుటకు పైనుదాహరించిన కర్మలకు జెందిన సూక్తములుకూడ కారణమైయుండునని తోచును.

ఈ సూక్తములలో గొన్ని రాజయొక్క యెన్నికనుగూర్చియు, మరికొన్ని రాజ్యాభిషేకమును గూర్చియు మన్నవి. రాజ్యమును విస్తరింపజేయుట, బలపరచుట, శత్రువులనుండి రక్షించుట మొదలగు కర్మలయందు రాజు నిజపురోహితుని మంత్రసహాయము నపేక్షించుచుండెను. ఇట్టిపురోహితుడు, అథర్వము నందలి పై జెప్పిన సూక్తములలోని మంత్రముల నుపయోగించి రాజయొక్క యభివాంఛితమును నెరవేర్చుచుండెను. మరియు నిట్టి పురోహిత్యము ప్రథమమున నేరిదైయుండినను కాలక్రమమున నాథర్వణునకుదప్ప నితరులకు రాకయుండెననుట కాధారములు గలవు. కాలక్రమమున రాజయొక్క జయము పురోహితుని మంత్రప్రభావముపై నాధారపడియుండు నను నమ్మకము ప్రజలలో బయలుదేరెను. (శ్రోతసూత్రములను నైతరేయబ్రాహ్మణమునందలి యొంద్రమహాభిషేకమును జూడును) పైసూక్తములబట్టి రాజు యుద్ధాదులందు పురోహితుని సలహాప్రకారము చేయవలెననియు, పగతుర నేనిను బట్టుటకు పురోహితుడు మాయల బమ్మచుండెననియు చెలియుచున్నది.

VII బ్రాహ్మణ సోక్తార్థము వెల్లడించునట్టియు, వారి శ్రేయస్సున కుపయోగించునట్టియు సూక్తములు :

అభర్యవేదకాలమున బ్రాహ్మణులు మిక్కిలి యున్నతపదవి నున్న ట్టిసూక్తములవలన దెలియుచున్నది. వారి కసామాన్యములును, నన్యదుర్లభంబులును సగు నెన్నియో హక్కు లుండియుండెను. ఈ కాలమునుండియే వారు 'ఘోషుడు' లని పిలుచుకొనుచున్న ట్లగపడును. తాము దేవతలకును, మనుష్యులకును మధ్యతరగతివారమని వారు ప్రజల కెఱింగించుచుండిరి. ఈకాలపు బ్రాహ్మణుల సాంఘికస్థితి శ్రౌతసూత్రములలో గనబడు బ్రాహ్మణుల స్థితిని బోలియున్నది. ఇందు బ్రాహ్మణులెవరిచేతనుగూడ. హింసించబడదగనివారనియు, నధికమున దక్షిణ కర్ణులనియు నున్నది. బ్రాహ్మణహింసయు, బ్రాహ్మణహత్యయు మహాపాతకములని యీ సూక్తములు ఘోషించుచున్నవి. (ఇట్టి బ్రాహ్మణోత్కర్ష పురాణేతిహాసములలో విశేషించి కలదు.) ఇట్టి నిషేధవాక్యములకంటె విధివాక్యములెక్కువగ గలవు. వీనిలో బ్రాహ్మణులు పూజాదక్షిణాదుల కర్హులనియు, బ్రాహ్మణుల కిచ్చిన దక్షిణ స్వర్లోకమున నిలవయించుకొన్న నిధివంటిదనియు నున్నది. 'ఏతం సదస్థాః పరితో దదామి' అను సూక్తమును జూడుము. (VI ౨౩). ఇందు గొన్ని సూక్తములు పురోహితీయొక్క ప్రాముఖ్యమును, తన్మాహాత్మ్యమును జెప్పుచున్నవి. కొన్ని సూక్తములలో సోక్తార్థ కథనముతోబాటు బ్రాహ్మణుల ధన తృప్తిగూడ వెల్లడియగుచున్నది. ఇట్టివానికి III ౨౯; VI. ౭౦; VII ౮ సూక్తములలో బ్రాయశ్చిత్తము విధింపబడియున్నది. మరియొకచో బ్రాహ్మణులెట్లు తమయున్నతపదవి నిల్పుకొనవలెనో చెప్పబడియున్నది.

VIII పాష్టికసూక్తములు

ఈసూక్తములు పదా యభ్యుదయమును, నాపదలనుండి విముక్తిని గోరు మంత్రములతో నిండి

యున్నవి. అంతేమయు నిట్టి యభ్యుదయము కర్తవ్యమై ధర్మసంతో నింకియుండుచేసే కొందరభర్యవేదము కామ్యేష్టివంటిదని యనుచున్నారు. ఇందు (పాష్టికసూక్తములలో) గృహారామముల యభ్యున్నతినిగూర్చియు, నదీక్షేత్రముల యనుహితను గూర్చియు, వర్ష పాతమునుగూర్చియు, సన్యసమృద్ధినిగూర్చియు, గవాశ్వాదుల సౌఖ్యమును గూర్చియు, ద్యౌతవాణిజ్యములం దదృష్ట్యమునుగూర్చియు, ప్రయాణమునందు త్రేమమునుగూర్చియు, సర్పాదివిషజంతువులనుండి యనుషద్రవమునుగూర్చియు ససామాన్యములగు ప్రార్థనామంత్రములు గలవు. ఇట్టివిషయములే ఓనకు దరచు గృహ్యాసూత్రములందు గోచరించును. ఇట్టి ప్రార్థనలలో తరచు "శంసో అస్తు ద్విపదే; శంచతుష్పదే" అను పశుపుత్రాదుల త్రేమమునుగూర్చిన మంత్రము పల్లవివలె గానబడుచున్నది. దుష్టదైవము నుండియు, నాపదలనుండియు విముక్తిని గలుగజేయు మనునట్టియు, పశుపుత్రాదులను విరివిగా నిమ్మనునట్టియు ప్రార్థనలు గల సూక్తము లీయభర్యవేదమున దాదాపుగా నైదవవంతుగలవు.

గృహ్యారామమునుగూర్చి యిందు గొన్ని మంత్రములు గలవు. ఈవిషయమై గృహ్యసూత్రములను జూడుము. లాంగలపూజనుగూర్చి యొకసూక్తము గలదు. దీనినిషయమైగూడ గృ. సూ. లను జూడుము. వర్షార్థము గొన్ని మంత్రము లున్నవి. (ఋగ్వే. మం దూకసూక్తము*). కొన్ని మంత్రములు గొల్ల వాండ్రకు చోరాదులనుండియు, గ్రూరజంతువులనుండియు బాధ పోగొట్టునవియై యున్నవి. వర్తకమును గూర్చియు, ప్రయాణమునుగూర్చియు తృతీయకాండయందలి ౧౧-వ సూక్తమున జెప్పబడియున్నది. నిర్విఘ్నముగను, నిరుపద్రవముగను ప్రయాణము సాగుటకై యొక సూక్తము గలదు. వాతావరణమునుగూర్చియు నొకచో గలదు. ఇందలి కొన్ని మంత్రములవలన సప్పటికోజులలో సర్వభీతి చాలగ నుండియున్నట్లు దోచును. సర్పములనుండి రక్షించుటకై యామంత్రము లుద్దిష్టములై

* వర్షమునకై యిప్పటికిని ఆంధ్రదేశమున పల్లెటూళ్లలో గప్ప సూరేగించు నాచారము గలదు.

యుండును. ఈసూక్తములలోనే శ్రౌతగృహ్యసూత్రములలో విశేషముగా జెప్పబడియున్న దర్శపాఠ్యమాస్యలందు పశుపుత్రాదులకై చేయబడు నిష్ఠులు మొదలగు వానినిగూర్చిగూడ జెప్పబడియున్నది.

IX ప్రాయశ్చిత్తసూక్తములు

ఈ విభాగమునకు జెందినవి దాదాపు ౪౦ సూక్తములు గలవు. ఇందలి విషయములు ప్రాయశ్చిత్తమునకు జెందినవి. కర్మాచరణమున దష్టుచేయుట యొకపాపముగా పరిగణింపబడుటయే ఈప్రాయశ్చిత్తసూక్తములకు కారణమైనట్లు కనపడును. ఇట్టి ప్రాయశ్చిత్తసూక్తము లిందుండుటజేసి, కొందరు విమర్శకు లీయభర్వము బ్రాహ్మణములకంటె నర్వాచీనమనియు, ప్రాయశ్చిత్తమునుగూర్చి విశేషించియున్న శ్రౌతభర్వసూత్రములతో సమకాలీనమనియు తలంచుచున్నారు.

X తాత్త్వికసూక్తములు

తత్త్వజ్ఞానముతో హరికర్మలో నిమగ్నులైన గ్రామనివాసులకుగాని రాజకర్మలయందు నిమగ్నులైన పురోహితాదులకుగాని (అభర్వవేదకాలమునందీరెండు తరగతులకే ప్రజలు జెందియున్నట్లు కనుపింతురు) సంబంధము లేకుండుటచే నీసూక్తము లీయభర్వవేదమున నేల సమకూర్పబడినవో తెలియరారు. తత్త్వజ్ఞానమునుగూర్చి ప్రసంగముగల యితరవేదములతో బాటు దీనికిగూడ వేదప్రామాణ్యము గలుగుటకై యభర్వజాచార్యు లిందు గొన్ని కల్లబొల్లి తత్త్వజ్ఞానపు సూక్తములు వీలైనవోట్లనెల్ల నర్ధరహితముగ జోప్పించి రని కొందరు విమర్శకుల యభిప్రాయము.

ఇందలి సూక్తము లంతగా నర్వాచీనము లైనట్లు గానరావు. బహుశః యిట్టి సూక్తములమూలముననే యభర్వమునకు బ్రహ్మవేద మనుషేరు వచ్చియుండును. ఇందు అసత్తు, కామము (ఇచ్చ) మొదలగువిషయములనుగూర్చి తరచు తాత్త్వికవాదములు కనబచ్చును. ఇందు తృప్తద్రవస్తువులగూర్చిగూడ పెద్దపెద్ద యుపన్యా

సము లుండుటచే “నిందలి సారము గణింపదగినది కా” దనియు, “నిందు గనబడు వేదాంతము బూటకపు వేదాంతము, మిగిలిన వేదములవలె నీవేదముగూడ కనబడుటకై యిందు కొన్ని కల్లబొల్లి వేదాంతపువాక్యములు దొర్లింపబడిన” వనియు గొందరు విమర్శకులు జెప్ప వాదమునకు దగిన ట్లిందు గొన్నిసూక్తము లారకదాంబికముగాను, కృత్రిమముగాను, అన్యోన్యవిరుద్ధముగాను నున్నవి.

ఇందు భూరివిశ్వముయొక్క ఏకత్వమును జాటుకొన్ని సమస్యలుగూడ గలవు. ఇందలి వరుణసూక్తము మాత్ర మపూర్వమై, నూతనవిషయభరితమై యొప్పురుచున్నది. ఇట్టితరవేదస్థవిషయములనుగూర్చి నూతనాశయములను వెదజల్లు సూక్తము లీవిభాగమున మరి కొన్ని కలవు. ఈతాత్త్వికవిషయములుగల సూక్తము లందు చాలవరకు ఋగ్వేదస్థతాత్త్వికసూక్తప్రభావము కనుపించునుకాని ఋగ్వేదమున నూరక స్ఫులింపి విడువబడిన విషయము లన్నియు నిందు తరచి తరచి వివరింపబడినవి. ఇట్టి సూక్తములకు జెందినవి అభర్వమున ‘క్షేనపార్వీ ఆభృతే పూరుషస్యా’ (X. ౨;) “యక్ మన్యర్జాయా మావహత్” (XI. ౮.) మొదలైనవి. ఈరెంటియందును పురుషసూక్తము (ఋగ్వేదము X. ౯౦.) యొక్క ప్రభావము కనుపించును ఇందు మొదటిదానియందు (X. ౨.) ఋగ్వేదస్థపారణ్య సూక్తముయొక్క ప్రభావమును, రెండవదానియందు (XI. ౮.) ఋగ్వేదములోని సూర్యాసూక్తము (= వివాహసూక్తము X. ౮౫.) యొక్క ప్రభావమును గూడ కనుపించును. ఇం దాత్మబ్రహ్మల యొక్కయు నిరూపింపబడినది.

ఈశాఖకు జెందిన బ్రహ్మాద్యసూక్తము ఆనన్యదృష్ట్యము, అశ్రుతపూర్వము, నూతనభావవిలసితము నైనట్లు కనుపించును.

అభర్వణులు తాత్త్వికవిషయముల నేకొంచేమో కృషిసర్పి యభిగృధ్ధిగాంచినను నైతిహానికవిషయముల నేనాశ్రయ మనను బోనిచ్చినట్లులుగాని, యితహాసముని నూతనమున మార్పుల దచ్చినట్లులుగాని కనుపిం

చదు. ఋగ్వేదమున చాలవరకు ప్రాకృత దేవతల (Nature Deities) ను గూర్చియే కలదు. కాని, యశ్వర్యమున సామాన్యగృహ్య దేవతలను (Domestic deities) 'అగ్నిమా', 'అనుమతి' మొదలగునారిని గూర్చికాని, భూతములగూర్చికాని విశేషముగా కలదు. అందుచే నీయశ్వర్యమున నింద్రాగ్నిసూర్యాది ప్రాకృత దేవతల యైతిహాసికవృత్తములం జేమాత్రము నభివృద్ధి లేదు. అగ్నిమాత్రము రుద్రునితో నేకత్వము నొంది నట్లు కానవస్తును. అతడు (కృ మేపి) శివునితో వైకృత్యము నొందెను. ఐతిహాసిక దేవతల (mythological deities) గూర్చి యెక్కడేని యున్నను, నది మరి యొక గ్రంథమునుండి నేకరింపబడియున్నట్లగుపడును.

ఇందు "సత్యం బృహ దృత యగ్రం దీక్షా" (XII. ౧.) అను పృథ్వీనూక్తముమాత్రము సహజముగ కవితారసముతో నొప్పారుచున్నది. ఇట్లు కవిత్వమున నొప్పు నూక్తములు అశ్వర్యమున కొలదిగా నున్నవి. మధ్యంతరిక్షనూక్తముల జూడుదు.

XI ఆచారకాండకు జెందిన నూక్తములు

ఈనూక్తములనుబట్టి యశ్వర్యవేదము శ్రౌత సూత్రరచనానంతరము రచింపబడినట్లు తెలియనగునని కొందరు విమర్శకుల యభిప్రాయము. లేనినొ నాచార కాండకు జెందిన నూక్తములైనను కాశికవైతానశ్రౌత సూత్రములు రచించినపిమ్మట యశ్వర్యమున జేర్పబడి యుండవలెనని వారి తలంపు. అశ్వర్యమునకు శ్రౌత భాగ మంతటితోను పరిచయ మున్నట్లు లీనూక్తముల వలన కనబడును. శ్రౌతకర్మలతో సంబంధములేదనిన కొన్ని నూక్తముల కర్థము గనవట్టదు. శ్రౌతముతోదప్ప నితరముతో నానూక్తములకు సంబంధము కనుపించదు. అశ్వర్యసంహితారచనకు బూర్వముమాడ అశ్వర్యములు సోమకర్మల నెరింగియున్నట్లులు గనుపించురు.

XII విషయపృథక్త్వము ప్రధానముగాగల

కాండలలోని నూక్తములు

మందుచెప్పిన ట్టిట్టిని XIII; XIV; XV; XVI; XVII; XVIII కాండలలో గలవు. వీనిలో

నొక్కొక్క కాండయుం దొక్కొక్క విషయమును గూర్చి ప్రసంగింపబడియున్నది.

XIII - వ కాండలో నాలుగు పెద్దనూక్తములు గలవు. ఇవి సూర్యనియొక్క రూపమును "రోహితు" నుద్దేశించియున్నవి. ఈరోహితుని భార్య రోహిణి. (ఈమె ప్రజాపతియొక్క రూపాంతరమని కొందరు విమర్శకులు తలంతురు.)

XIV - వ కాండయందు రెండు నూక్తములు గలవు. ఇం దాశ్వర్యముల వైవాహికమంత్రములు గలవు. ఇవి కొద్దిపాఠభేదముతో ఋగ్వేదములోని సూర్యా నూక్తము (X. ౪౫.) లోని వైయున్నవి. ఇవికాక యిందు ఋగ్వేదములోని X-౪౦-౧౦ మొదలగు మంత్రముగూడ కనుపించుచున్నవి. ఐనను నిందు గొన్ని సూతనవిషయములుగూడ కలవు. కొద్ది పాఠ భేదములతో నీవైవాహికమంత్రములే గృహ్యసూత్రము లలో దఱచు కనుపించును. ఈమంత్రములు చాల పురాతనమైనట్లు తోచును. వీని కాలనిర్ణయముచేయుట చాలకష్టము. ఈకాండ కేలనో సాయణుడు వ్యాఖ్యానము చేసియుండలేదు.

XV - వ కాండలో బ్రాహ్మణములలోపలేనే మంత్రములు ఛందోబద్ధములకాక, వచనరూపమున నున్నవి. ఇందు నిగూఢమున వ్రాత్యకర్మలనుగూర్చి యున్నవి. వీనియందు వైవప్రభావ మీదత్తు కనుపించును. అనార్యుల నార్యబృందములోనికి జేర్చుకొని బ్రహ్మచర్యవ్రత మలవజేయుచున్న ట్టివ్రాత్యకర్మ వలన తెలియుచున్నది. విజాతీయుల నార్యబృందము లోనికి జేర్చుకొని వారిని బ్రాహ్మణులవలె నాకాల మున మన్నించినట్లు కిదియొక నిదర్శనము. ఈవ్రాత్య కర్మకును, వ్రాత్యస్తోమమునకును సంబంధము కలదు. వీనికి సామవేదముతోగూడ సంబంధ మున్నట్లు తోచును. ఈకాండయందు రెండేనూక్తములు గలవు.

XVI - వ కాండయందు తొమ్మిది నూక్తములు గలవు. వీనిని రెండు విభాగములుగా చేయవచ్చును. ౧-౪ నూక్తములలోని మంత్రము లన్నియు

వచనరూపమున నున్నది. వీనిని అథర్వపరిశిష్టమందురు. ఇవి అభిషేకమంత్రములలోనివి. ఇం దాచారకాండకు జెందిన అప్సంబంధమును మంత్రము లున్నవి. వీని యాశయ మేమియో తెలియకున్నది. ౫-౯ నూక్తము లలో దుశస్వప్నదోషమును హరించునదియు, నట్టి స్వప్నమును రాకుండజేయునదియు నగు నొక విధ్రుల మగు ప్రయోగము కలదు. ఇవి యిచట నెందులకు జేర్చబడినవో తెలియకున్నది.

XVII - వ కాండలో 'విహసహీ' అను నొకటే నూక్తము కలదు. ఇది యాయుష్యనూక్తము లలో ముఖ్యమైనది. ఇది ప్రణేయముగా నెందుల కొక కాండగా జేర్చబడినదియు, నెందుల కీ ప్రదేశమున జేర్చబడినదియు జెప్పవీలులేకనున్నది.

XVIII - వ కాండలో నాలుగు నూక్తము లుగా నాలు గనువాకము లున్నవి. ఇందు పితృమేధ మునకు జెందిన మంత్రము లున్నవి. వీనిలోని మంత్ర ములు చాలవఱకు, పాతభేదముతో ఋగ్వేదదశమమండలములో కనుపించుచున్నవి. ఋగ్వేదము X. ౧౦; ౧౧; ౧౨ నూక్తములలోని మంత్రములే యాయథర్వమున జొప్పింపబడినట్లు కనబడును. ఋగ్వేదములోని X ౧౦ నూక్త మథర్వమున జేర్చబడి సహజమై కన్పట్టును. కాని ఋగ్వేదము X ౧౧; ౧౨ నూక్తముల జేర్చబడి యందుమాత్ర మెట్టి సామంజస్యమును జూపట్టదు. వీని జేర్చబడుటకు ఋగ్వేదమునం దాథర్వణుల కున్న గౌరవముదప్ప వేరేమియు కారణము గానరాదు. ఇందు (XVIII-వ కాండలో) మాడవనూక్తములోని ౭౩ మంత్రములలో ౩౬ మాత్రము ఋగ్వేదమునుండి గ్రహింపబడినవి. శేషించినవానిలో గొన్ని యథర్వ ణమునకే చెందినవియు, గొన్ని యశుర్వేదమునుండి నేక రింపబడినవియు నైనట్లు కనుపించును. నాలుగవ నూక్తములోని ౮౯ మంత్రములలో ౧౨ మాత్రము ఋగ్వేదమునుండియు, ౭ తైత్తిరీయారణ్యకమునుండియు గ్రహింపబడినవి. శేషించిన వన్నియు నాథర్వ

ణులనే యనదగును. ఇందు ప్రేతకర్మకు జెందిన కొన్ని విశేషములు తెలియుచున్నవి

XIII ఇరువదియవ కాండ

ఇందలి ౧౪౩ నూక్తములలో ౧౩ మాత్రమే మన కపరిచితమైనవియు, నూతనమైనవియును. మిగిలిన వన్నియు ఋగ్వేదము ఎనిమిదవమండలమున గాన వచ్చును. దీనికి శస్త్రకాండయని యింకొక పేరు కలదు. ఈకాండ హోత మొదలగువారిలో నొకడగు బ్రహ్మ కుపయోగించుటకై సూర్వబియుండును. లేనియెడల నీవేదమునకు యజ్ఞమున కుపయోగపడుకాలము వచ్చి నప్పుడు శస్త్రస్తోత్రములందు బ్రహ్మకు సహాయధూతుడైన బ్రాహ్మణాచ్చంసి యుపయోగమునకైన రచి యింపబడియుండవలెను.

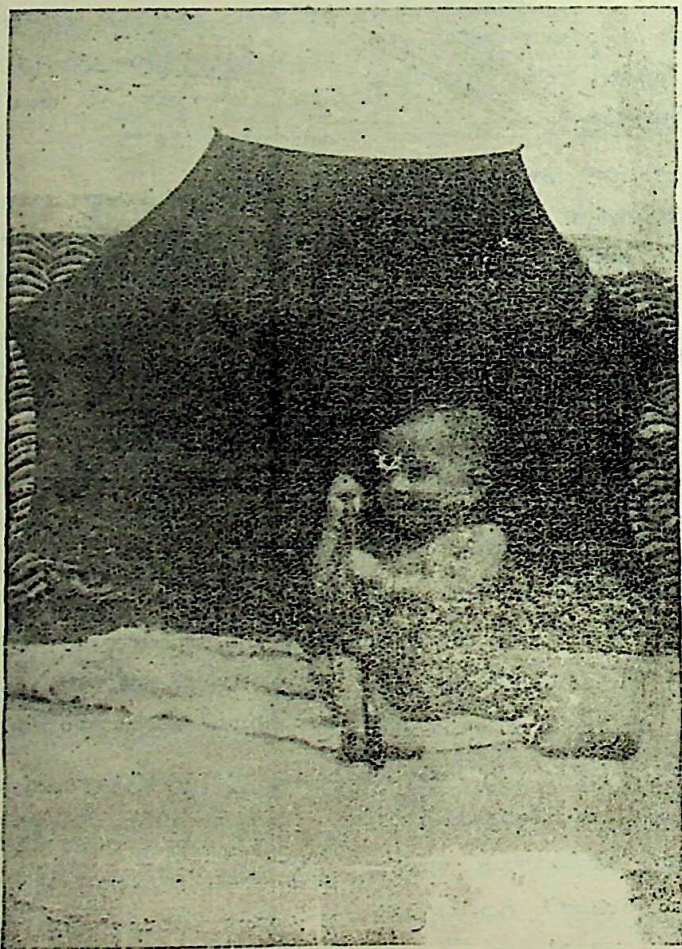
అథర్వప్రాతికాఖ్య యీ కాండను, XIX-వ కాండను విడిచిపెట్టియున్నది. దీనినిబట్టి యీ రెండు కాండలు శేషించిన వేదముకంటె నర్వాచీనమైన వని యూహింపవచ్చును. అట్లర్వాచీనమైనవగుటచే బ్రహ్మమున వేదమని పిలుచుట కధికారము లేకపోయి యుండవలెను. లేదా, యిందలి విషయములు తఱచు శేవలైహిక, తాకికవిషయములగుటను, నథర్వమతా చాత్యల యానాటి యనాచిత్యకర్మల కసహ్యపడి, యీరెండుకాండలకును వైదికులు వేదాధికారము నిరాకరించియుండవచ్చును. లేదా ఋగ్వేద మంత్రములు మిక్కుటముగాగల యిరువదియవకాండగల యథర్వ కాఖ్యకు (= శౌనకీయకాఖ్యకు) పై జెప్పిన యథర్వప్రాతి కాఖ్య చెందియుండకపోవచ్చును. అందుచే నీకాండ ప్రసంగమందు లేకుండియుండును.

XIV కుంతాపనూక్తములు

ఇవి యిరువదియవకాండలోని కొన్ని నూక్తములు. వీనిని సాయణుని తన యైతరేయబ్రాహ్మణ భాష్యమున భిలములని యుపాహరించినట్లున్నది. వీనికి కుంతాప యనుపే రెట్లువచ్చెనో తెలియకున్నది. కాంఖాయనాశ్వలాయన శ్రౌతనూత్రములలోడప్పు నిక

నెచ్చటను వీనినిగూర్చిన ప్రసంగము లేదు. ఈమంత్రము లతిగూఢములై యర్థహూన్యము లైనట్లు కనుపించును. “మిక్కిలి పవిత్రములగు తాత్త్వికవిషయములతోబాటిట్టి వేదానాదిత్యవిషయము లిందుండుటకు కారణ మాచారకాండలో నుదాహరించిన యెట్టి తుచ్ఛకర్మకు నైనను వేదప్రమాణము కలుగజేసి యందు గౌరవము

కలుగజేయుటకై ప్రయత్నముచేయు బ్రాహ్మణులు పన్నిన పన్నుగడయేయని తోచుచున్నది.” అని యొక విమర్శకు డనుచున్నాడు. ఈ నూక్తములకును శ్రౌత తాత్త్వికాదివిషయములు గల సత్సూక్తములకును మధ్య ఋగ్వేదమునందలి “దానస్తుతులు” నేతువువోలే నున్నవి.

దర్శన

—నూర్య.

భట్టోద్భటుఁడు గ్రంథమున

విద్యాక, కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య దీక్షితలు

శ్రీ మదుమారమణ చరణ సేవాపరిణతభక్తి భావభరితుండగు నుద్భటభట్టాచార్యుల కావ్యాలంకారసంగ్రహ మలంకారవిషయ నిరూపణమునఁ బ్రశస్తిగన్నయది. అంకారి కులలో మొట్టమొదటివాఁడగు భామహుని తరువాత నుద్భటాచార్యుఁడు సుప్రసిద్ధ ప్రామాణికుఁడు. వామనాచార్యుఁ డీతనికి సమకాలీనుఁ డని తెల్పుట కాధారములు గన్పట్టుచున్నవి. క్రీ. శ. ౭౫౫ మొదలు ౭౮౬ వరకు జయాపీఠుఁడను రాజు కాశ్మీరరాజ్యపాలనము గావించెననియు, నాతనిసభయందు వామనాచార్యులు మంత్రియై యుండెననియు,

“మనోరథః శంఖదత్త శ్చటక స్సంధిమాంస్తథా,
బభూవుః కవయస్తస్య వామనాద్యాశ్చ మంత్రిః.”

అని కల్టాణుని రాజతరంగిణి వాకొనుచున్నది. కాని యీశ్లోకమున నుద్భటుని పేరు గన్పట్టదు. అయినను ‘వామనాద్యాశ్చ’ అని ‘ఆద్య’ పదప్రయోగమువలన నీతఁడు తత్సభయం దుండెనని తెల్పుటకుఁ బ్రతిబంధము లేకపోవుటయేకాక, జయాపీఠుని సభయం దీతఁడు పొందు గౌరవ మెట్టిదో వర్ణించు రాజతరంగిణియందలి,

“విద్యాక దీనారలక్ష్మణ ప్రత్యహం కృతవేతసః,
భట్టోద్భటాచార్యస్తస్య భూమిభర్త స్సభాపతిః.”

అను శ్లోకము పైవిషయముతోఁబాటి నని సభాపతిత్వమునుగూడ ప్రసంగించుచు వామనాచార్యుని సమకాలీనత్వమునకుఁ బ్రబల సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.

దీనింబట్టి జయాపీఠుని రాజ్యకాలమగు క్రీ. శ. ౭౫౫ - ౭౮౬ సంవత్సరములలో నుద్భటవామనాచార్యులుండి రనుట విదితము. కావ్యాలంకారసంగ్రహప్రస్తావనమున జయాపీఠుని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౭౭౯ - ౮౧౩ సంవత్సరములమధ్య నని యున్నది. ఆకాలనిర్ణయవిభేదమున కాధారములు మృగ్యములు.

భట్టోద్భటుని గ్రంథమునకు లఘువృత్తి వ్రాసిన ప్రతీహారేందురా జీతని కత్యంత సన్నిహితకాలీనుఁ డని తెలియుచున్నది. అభిధానవృత్తిమాతృకాకారుఁడైన భట్టకల్లుటుని కుమారుఁడగు ముకుళుని కీతఁడు శిష్యుఁడైనట్లు సాహిత్యదర్పణభూమిక యనుచున్నది. ఈప్రతీహారేందురాజు తన లఘువృత్తియందు అమరకుఁడు, కాత్యాయనుఁడు, చూర్ణికారుఁడు, దండి, భట్టవామనుఁడు, భామహుఁడు అనువారి వ్రాతల మాత్రమే ప్రమాణములుగాఁ గొనియున్నాఁడు. కావున నీతఁడు ప్రాచీనుఁడేకాని

యర్వాచీనుఁడు కాఁడు. ఇతఁడు హాసకా
లంకారప్రస్తావనమున 'నేక దేశ' శబ్దవ్యా
ఖ్యానవిమర్శనముఁగావించుటలో భామహుని
గ్రంథముపై 'భామహావివరణము' అనుపేర
నొక గ్రంథము నుద్భటాచార్యుఁడు వ్రాసి
సట్లు స్పష్టపఱచియున్నాఁడు. ఉద్భటా
చార్యుఁడు కుమారసంభవ మను సమగ్ర
మగు కావ్యమునుగూడ వ్రాసిన ట్లీతని లఘు
వృత్తివలననే విదితమగుచున్నది.

ప్రకృతము కావ్యాలంకారసంగ్రహ
మున నాకావ్యమునందలిదే కానోపు గిరిజా
కల్యాణఘట్టమునందలి ప్రథమాంశ ముదా
హరింపఁబడినది. కాని యీతని యుదా
హరణపద్ధతియసామాన్యమైన పుణింబ్రదర్శించు
చున్నది. ఇతరాలంకారికు లెవ్వరును జూచ్చి
చూడని పోకడ లిందు గోచరించుచున్నవి.
శ్రీమద్భరతఖండమున భక్తిజ్ఞాన సాధన
ములుగాని విద్యాధనములు శాశ్వతస్థితిగలవి
లేవని తెల్పుటకోయనున ట్లీగ్రంథనిర్మాణ
విధానము నడచినట్లున్నది. ప్రాక్తనకవిశేఖ
రులు సహృదయహృదయారవింద వికసన
రచనారంభ సంరంభంబున మునిఁగితేలుచు
నానందగీతిక లాలపించునాఁడు 'కావ్యాలా
పాంశ్చ వర్ణయే' త్తను శ్రుతితంత్రి వినం
వాది స్వర విస్ఫూర్తిగావించి, తమ యుత్సా
హవేషముల డిందువఱుప, వారు

"చతుర్వర్ణఫలప్రాప్తి ముఖా దల్పధియామసి,
కావ్యాదేవ యత స్తేన తత్స్వరూపం నిరూఢ్యతే."

"గర్భార్థకామమాక్షేప మైచక్షుః కలాశుచ,
కరోతి కీర్తిం ప్రీతించ సాధుకావ్యనిషేవణమ్."

—భామహుఁడు.

"కావ్యాలాపాశ్చ యేకేని ద్వీతకా న్యభిలానిచ,
శబ్దసూర్తిగర వైశ్టే విష్టో రంకా మహాత్మనః."

—విష్ణుపురాణము

అను ప్రామాణికాభిప్రాయముల నూఁ
తఁగాఁ గొని, యాశ్రుతితంత్రి నసత్కావ్య
విషయముగా స్థానాంతరమున మేళవించి
తమ విశ్రుతకావ్యగానలహారికి విశృంఖల
విహారసంపత్తి ననుగ్రహించిరి.

కాని మన యుద్భటాచార్యునివంటి
కొందఱు ఆశ్రుతితంత్రీస్వనంబును దమ
యుదాత్తరసభావబంధురప్రబంధగీతీరవంబున
విలీనంబుఁగావించి, కావ్యసూర్తియు,
భక్తిరసవిస్ఫూర్తియు విజ్ఞోడుకాకుండ సంఘ
టించుటలోఁ దమ పనితనముఁ జూపి ధన్యు
లైరి. అందుచే నైహికాముష్మికఫలములు
దేహభేదత్తదీపన్యాయమున నొకచోఁ జేకూ
రెను. అందులకు భట్టోద్భటుని గ్రంథనిర్మాణ
పద్ధతి నిదర్శనము. భట్టోద్భటుఁడు తొలుత
వ్రాయఁబూనిన దలంకారలక్షణ గ్రంథము.
అద్దానికి లక్ష్యశ్లోకముల గ్రంథాంతరముల
నుండి యెత్తికాని, యప్పటికప్పుడు సరిపడు
భావములుగల శ్లోకములు స్వయముగా
వ్రాసికాని, తక్కిన యాలంకారికులవలె
గ్రంథరచనము సాగింపవలసియుండెను. కాని
యీయాలంకార్యశేఖరుఁ డట్లుకాక క్రమముగ
లక్షణము వ్రాసి, దాని కుదాహరణ మిచ్చు

టలోఁ గుమారసంభవపుణ్యగాథను గావ్యముగా వ్రాసెను. ఒకమూల నలంకార శాస్త్రమునఁ గ్రమసంభ తప్పకుండఁ జూచుకొనవలెను. ఒకమూల నందుల కనువగు నుదాహరణశ్లోకములఁ బూర్వోత్తర కథాసందర్భము చెడకుండ రసాభివ్యంజకములగునట్లు చూచుకొనుచు వ్రాసికొనవలెను. ఇట్లత్యద్భుతముగ లక్ష్యలక్షణసమన్వయంబునఁ దనమనోరథరథము నద్వితీయప్రతిభావైభవమున నిరాఘాటఘంటాఽథంబులంబట్టించుట వింతగాఁ దోచకమానదు. ఇందీతఁ డెంతవరకుఁ గృతార్థుఁ డయ్యెనో దిజ్ఞాత్రిముగ వివరించెదఁగాక.

మొదటఁ బునరుక్తవదాభాసమున కుదాహరణముగా,

“తదాప్రభృతి నిస్సంగీ నాగకుంజర కృత్తిభృత్,
శితికంఠః కాలగల తృప్తిశోకానలవ్యః.”

అని యుపక్రమించి కథాధోరణి సాగించినాఁడు. అటుపై లలిత సుకుమారపదగుంభనంబుల శరత్కాలమును వర్ణించుచుంబోయి,

“ఇతి కాశే కల్లోలాపికాదంబకులసంకులే,
త్రిదశాధీశ శార్దూః పశ్చాత్తాపేన ఘర్జటిః.
తాం శశిచ్ఛాయవదనాం నీలోత్పలదశేక్షణామ్,
సోజకర్ణి కాగారీం గారీంప్రతి మనో దధా.”

అని యుపమాంకారమున కొకవంకలక్ష్యము నిరూపించుచు నొకవంకఁ గథాసంబంధముం బ్రకటించెను.

మఱియు నీశ్వరుఁడు వటువేషధారియై పార్వతికిఁ బ్రత్యక్షమయ్యె నను కాళిదాసకావ్యకథాచ్ఛాయ మనమునం దిడుకొని,

“ఏష శర్వోఽసి భగవాన్ వటుభూయస్యవర్తకే.”

అనుటలో ‘అసి’ శబ్దప్రయోగముచేఁ బ్రస్తుతాలంకార లక్ష్యాంశమునకును, విధేయాంశమునకు నొక వింతసౌబగుఁ గూర్చి,

“తస్మాస్తీయ స్సకురు శేలోకే హ్యుత్పన్న కార్మికః”

అనుదానిచేఁ బైవిషయమును సమర్థించుకొని నొచ్చియు నొచ్చకుండఁ గథాసంఘటనంబు గావించి యథాంతరన్యాసాలంకారలక్ష్యమును బూరించినాఁడు. ఇదికదా కవి బ్రహ్మ కుండఁదగు చాతుర్యము! ఇట్లే కొన్ని ముఖ్యములగు ఘట్టముల నీతఁడు లక్ష్యముల నిచ్చుటలోఁ జూపిన మెలఁకువ కొనియాడఁదగియున్నది.

పులకేశియొక్క శిలాశాసనముంబట్టి క్రీ. శ. ౬౩౪ ప్రాంతమువాఁ డన్న కాళిదాసీతనికిఁ బూర్వుడని చెప్పవలసియున్నది. అందుచేఁ దత్కుమారసంభవ కథాచ్ఛాయలీగ్రంథమునఁ గానవచ్చుచున్నది. పార్వతి తపోవర్ణనము, ఈశ్వరుని వటువేషము, సంభాషణము మొదలగు ముఖ్యకథాంశములేకాక వర్ణనములంగూడ యించించుక తచ్ఛాయలు గోచరించెడివి.

“విశిష్ట శేతప్రతిఘాతినీం ప్రభా
మనస్యదృష్టి స్థవితార మైశ్మత.”

“తథాభిరతప్తం సవితు ర్గభస్తిభి
 య్ముఖం తదీయం కమలశ్రియం ఏభా,
 అపాంగయోః కేవల మస్య దీర్ఘయో
 శ్చైశ్చైశ్చైశ్చామికయా కృతం పదమ్.”
 —కాళిదాసుని కుమారసంభవము.

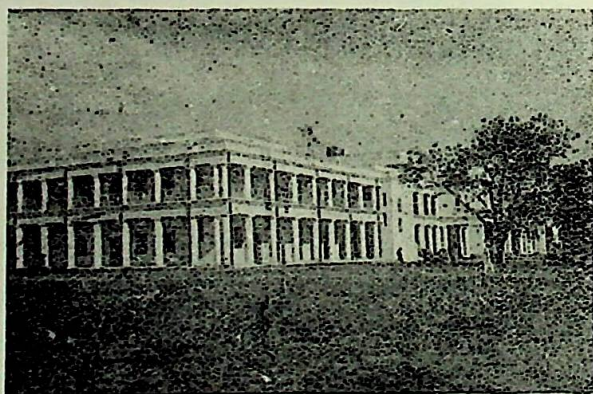
ఉత్ప్రేక్షాలంకాగోదాహరణమున,

“అస్యాః సదార్కబింబస్థ దృష్టిసీతాతపై ర్జ్వలైః,
 శ్యామి కాంక్షేన పతితం ముఖే చంద్రభూదివ.”
 —ఉద్భటుని కుమారసంభవము.

ఇట్లే సూక్ష్మముగ గమనించినకొలది కొన్ని
 పోలికలు చూడవచ్చును. అసామాన్యప్రతిభా

వంతులగు నీయిరువురు కవులు నొకేవిధమగు
 కథావిధానమున, దమ కవితావైభవమును
 గనఁబఱచిరి. కావున సహృదయు లిందలి
 రుచిభేదముల ననాయాసముగ నాస్వాదించి
 యానందించుభాగ్యము నందెదరుగాక !

అఘటనఘటనానై పుణ్యమున నారితే
 రిన యిట్టి కవిబ్రహ్మల కావ్యసృష్టియందలి
 భావసంపత్తి గ్రహించి మనము నిజమగు
 భావకవులము, స్వభావకవులము నయ్యెదము
 గాక !

దత్తమండల కళాశాల, అనంతపురము

—జి. రామచంద్రరావు.

కవిత్వము, దూరమునుండి చూపు

డాక్టరు టి. వి. శేషగిరిరావు

(Poetry and Psychic Distance)

ఉన్నతమైన కవిత్వమునందుదూరమునుండి చూపు (Psychic Distance) అనునది ముఖ్యముగా నుండవలసిన యంశమని నాకు తోచుచున్నది. ఈదూరము స్థలసంబంధమైన దూరముకాదు. కాలసంబంధమైన దూరము నూ కాదు. ఇది మనస్సంబంధమైనదూరము.

ఒక ఉదాహరణమువలన ఈ విషయము తేటపడగలదు. గోదావరివరదలనుచూడుడు. నిరంతరముగా ప్రవహించు జలప్రవాహము, నిమిషనిమిషమునకును ఉప్పొంగి పొరలి పోవు నదీరాజమును చూచునప్పుడు జీవనమునకు పరదలవల్ల కలుగు కష్టనష్టములను గూర్చి మనము తలంచకపోము. ఇట్టి తలంపులు మన మనస్సునకు బాధాకరములై యుండును. అయినను, నది సౌందర్యముగ నున్నదని దానిని చూచి ఆనందింతుము. వింతయైన ఆజలముల రంగునూ, గట్టుకానని నదివై శాల్యమును, మిన్ను జేరునట్లుండు ప్రవాహమును, ఆప్రవాహముయొక్క చురుకైన ధోరణియు దానిచే కొట్టుకొనిపోబడు వృక్షములును, ఆవృక్షములను పట్టబోవు జాలరివాండ్లును, ఈసౌందర్యమును చూచి ఆనందించు చూపరుల సౌందర్యమును చూచి మెచ్చదగినవే యైయున్నవి. ఇట్లు ఒకే

దృగ్విషయము, ఒకవిధమున జూచిన భయమును, వికారమును పుట్టించుచున్నది. ఇంకొకవిధమునజూచిన సౌందర్యమును వెల్లడించి ఆనందము నిచ్చుచున్నది. ఈ తారతమ్యమునకు కారణము చూచువాని మనస్సుననుండు దూరము Detachment అని నాయొక్క భావము.

కొన్నికొన్ని దివ్యములైన సమయములయందు కవి వ్యవహారవిషయములనుండియు, దినచర్యనుండియు, సామాన్య జీవసమునుండియు తప్పించుకొని తన మనస్సును సామాన్యదృష్టికి గోచరమగు వ్యవహారప్రపంచకమునుండి దూరముగా తీసుకొనిపోయి, అచ్చటనుండి సృష్టియందును, మన జీవితమునందును మిళితమైన సౌందర్యమును అవలోకించును ఈసౌందర్యమును మాటలయందు ప్రదర్శించును. దీనినే మనము కవిత్వ మనుచున్నాము.

ఇట్టిచూపు, లేక అవలోకనమునందలి దూరమును Psychic Distance, లేక Detachment అని ఆంగ్లభాషయందు అందురు. మాట ఏదైన సేమిగాని భావము ఒకటియే. ఈ Distance లేక దూరము కవికిని కవిమనస్సుయొక్క వికారములకును

(అనగా Affections, లేక Modifications of the mind), లేక అట్టివికారములను కల్పించు అంశములకును మధ్య కాన్పించును.

దీనివలననే కవియొక్క మనస్సు సాధారణ ప్రాపంచిక వ్యవహారప్రవాహమునందు కొట్టుకొనిపోకుండా కాపాడుకొనుచుండును. మిథిలాపట్టణము తగులబడుచున్న దని విని నప్పుడు, “మిథిల తగులబడుచున్నది. నా దేదియు తగులబడుట లేదు” అని రాజర్షి జనకమహారాజు ననిపించినది ఈ దూరము నుండి చూచు దృష్టియే (Distance లేక Detachment). రోముపట్టణము తగులబడుచున్నప్పుడు నీరో (Nero) ను ఫిడేలుపై వాయింపజేసినది యీదూరమునుండిచూచు దృష్టియే. భయంకరమైన గోదావరినదియందలి సౌందర్యమును సుల్బారా వను ఒక ఆంధ్రచిత్రకళానిపుణునకు చూపినది యీ దూరమునుండి చూచుదృష్టియే. ఈదూరము నుండి చూచు చూపువలననే శ్రీయుత కవికొండల వెంకట్రావుకవి “భావమురళి” యను గ్రంథమున “ప్రతిదినము”, “చిన్ని మేఘము”, “శీతాకాలపు సంధ్య”, “జీవన గీతిక”, “వరదలప్పుడు” మొదలగు గీతికలను వ్రాయగలిగిరి. దీనివలననే వారు “తన యుత్తరగంపను యేటవాలుగ తలపై పెట్టుకొన్న అందక తైలగవును” చూడగలిగిరి.

ఇచట ఇంకొకవిషయము విశదీకరింపవలసియున్నది. ఈదూరమునుండి చూచు

చూపునందు కవికి చెందిన విలువైన ఆంతరానుభవములు వెడలగొట్టబడునేమో యను సందేహము కొందఱికి కలుగవచ్చును. కాని యీసందేహము సరికాదు. ఇట్టి దూరదృష్టివలన కవిమనస్సునుండి విడగొట్టబడునది వ్యవహారప్రపంచకమునందలి జీవనమువలన కలిగిన కల్మషములుమాత్రమే. ఈ దూరము నుండి చూచుదృష్టి (Distance or Detachment) అనునది మన మనస్సునకు ద్రావకమును వడగట్టు ఒకగుడ్డవంటిది. కాని, వ్యక్తి జీవనమును భగ్నపరచు మంటవంటిది కాదు.

ఇంకొక సంగతి. కవియొక్క మనస్సు విషయములనుగీటిపాదాబకటేదూరములో నుండిన ప్రయోజనములేదు. మనస్సును ఎంతదూరములో నుంచవలయునో, ఎంత దగ్గరలో నుంచవలయునో విషయము యొక్క స్వభావమునుబట్టియూ, స్థితిగతులను బట్టియూ మారుచుండవలయును. కవి యొక్క నిపుణత మనస్సుయొక్క దూరమును సరిపెఱచుకొనునట్టిశక్తి (Distancing Power) పై ఆధారపడి యున్నది. అట్టిశక్తి లేనిచో అనవసరముగా కవి మనస్సుఎక్కువ దూరముగాపోవుటగాని (Over-distancing) మరీదగ్గరగా వచ్చుటగాని (Under-distancing) తటస్థించును. అందుచేత కవిదృష్టి యందు లోపములును, కవిత్వమునందు వెలుతురును సంభవించును.

(ఏకాంకనాటిక)

[పెద్దహోలు. సోఫాలు, కుర్చీల, పెట్టెలు—గూడాను. కాని ఆడవాళ్ళని పూర్తిగా మైనారు టెక్నలాజికల్ ఇన్ ఫ్ల్యూటూలో తయారైనవి. ఎడంవైపున బల్లపైన సీడేలు. దానిప్రక్కన త్రొక్కుకుపోయిన హం. పాశ్చాత్యసినిమానటీనటుల చిత్తరువులు కుడ్యాలంకారాలు. హోలుకు మధ్యగా కాశ్మీరంతివాచీపై దంతపువీనుగుతలకోళ్ళ బల్ల. దానిపైన పూసత్తులు, రెండు ఫోటోలు.

సమయం సాయంకాలం అయిదుగంటలు. ఉమాశంకరశర్మ పొద్దుచేస్తూ టాను. ఇరవై అయిదేళ్లవాడు. కొంచెంగా మూలకాయుడు. పాడుగాటి ముక్కు. నువ్వుపై వెళ్ళుగావున్న నువ్వు. బుజం మీదికి వ్రేలాడుతున్న పాడుగాటి వెండ్రుకలు. కళ్ళకు పాన్సునే బ్లూస్టి నూటు తొడుక్కున్నాడు. ఆవేశంతో యిటూ, అటూ తిరుగుతూ, విసుగుతో ముఖం చిట్టించి, రిప్టువాచి చూస్తూ—]

ఉమా

అరగంటైంది వచ్చి. ఇంతవరకూ విశాల వచ్చేజాడలు లేవు. తప్పకుండా యిటివద్ద వుంటాను రమ్మోది. చిత్తరువు గీయించుకోడానికి సిద్ధంగా వుంటానంది. ఇంతలో ఏమికార్యం ముంచుకొచ్చిందో! ఎక్కడికి వెళ్లిందో తెలియదన్నాడు నౌకరు. 'నాలుగింటికే కారు వచ్చింది. అందులో వెళ్లింది.' అని మాత్రం చెప్పాడు. ఎక్కడికై వుంటుంది చెప్పా. నేనుతప్ప ఆప్తన్నేహితులు లేరని అనేకమార్లు చెప్పిందే? అనే నానమ్మకం

నమ్మడం.....

[ఇంతలో సింహద్వారం కర్రెను తొలిగించి విశాల ప్రవేశిస్తుంది ఇరవై రెండేళ్లు. బొద్దుశరీరం. గుండ్రటి ముఖం. నల్లని పెద్ద కళ్లు. ఒత్తయిన తలకట్టు. పిటుదులదాక వ్రేలాడే అయిదుపాయల జడ. లేత పసుపురంగుపైన బంగారుపూల పట్టుచీరె పార్శ్వవిధానంగా కట్టుకుంది. పైన మహమ్మం పాట్టికోటు వేసుకుంది. ద్రాక్షగుత్తిలోలాకులు చెవులకు. ఎడం చేతికి చిన్న రిప్టువాచి. వుడిచేతిలో టాయిలెట్ పెట్టె.

ఉమాశంకరశర్మను చూచి ఆశురతతో గబగబా దగ్గర కొచ్చి—]

విశాల

హల్లో! చాలానేపులయిందా వచ్చి? అర్జంటు పనిమీద వెళ్లాను. యక్కుజుచెయ్యాల్సి—

(అంటూ చేతులోనామగ్ని సోఫాలోపెట్టి, కోటువిప్పి హోర్నోనియంకు తగిలించి, ఉక్కచేత యిస్సుమంటూ వుడివైపునున్న కుషనులో జార్లగిలబడి, టేబిలుఫాను తనవైపు త్రిప్పుకొని, ఉమాశంకరశర్మ ముఖం చిట్టించి నిలబడి వుండడం గమనించి—)

హల్లో, కూర్చోకూడదూ... ఎంతనే వైంది వచ్చి. అబ్బ, ఉక్క జాస్తీగా లేదూ... అయితే—?

ఉమా

(కోపంతో)

అయితే?..... నేనేం నీ నౌకరు ననుకున్నావా? ఈ కాపలాకి అర్థమేమిటి?

విశాల

సోకరు వని ఎవరన్నామా?

ఉమా

ఇంత నేను ఎక్కడి కెళ్లాను?

విశాల

ఎక్కడి కెళ్లే నీకెందుకు?

ఉమా

నాకెందుకా? నాకు కాకపోతే ఎవరికి? ధైర్యంగా అడుగుతున్నావే? “ఈ దినం అయిదుగంటలకు తప్పకుండా రా. ఫోటో గీయించుకోడానికి సిద్ధంగా వుంటాను” అన్నావే? జ్ఞాపకం లేదా? తాబేదారల్లే వచ్చి నిలబడ్డానే...

విశాల

రాకుండా ఊర్కోక పోయినావ్.

ఉమా

అట్లాగే? ఇట్లా అవుతుందని తెలిస్తే అంతే జేసేవాణ్ణి.

విశాల

సరే!

ఉమా

అయితే, ఎక్కడి కెళ్లావో చెప్పవా?

విశాల

చెప్పితిరాలా? నాయిష్టంవచ్చినచోటికి వెళ్లడానికి నాకు స్వాతంత్ర్యం లేదా?

ఉమా

స్వాతంత్ర్యంవుండబట్టే యిట్లా నీయిష్టంవచ్చినట్టు మగవాళ్లతో చెలగాటం ఆడున్నావు.

విశాల

అట్టే మాట్లాడకు. నాయిష్టం నాది. వచ్చినాతో నేస్తం చేయమని నిన్ను బాట్టూ కాటుకా పెట్టి పిల్చానా?

ఉమా

ఆంధ్రదేశంలో బయల్దేరిన సినీమాయాక్షర్లలో నాకేగదా కాస్త పేరు, ప్రఖ్యాతులు వచ్చాయని గర్వమా నీకు?

విశాల

తెలుగుజిల్లాలలోకల్లా నేనే గదా అడ్వర్టైజుమెంటులయిన ఆర్టిస్టును అని అహంభావమా నీకు?

ఉమా

అటువంటిది నా కేంలేదు.

విశాల

నాకూ లేదు.

ఉమా

మరెందుకు యీపిచ్చివేషాలు, పొగరుబోతు మాటలు?

విశాల

మాటలు మిగులకు. మర్యాద యిచ్చి మర్యాద కాపాడుకో.

ఉమా

ఈపడాదినుండి నీన్నహం జేసి, నీ తలతిక్కలకు, దర్జాలకు, డాంచికాలకు తగలేసిన అయిదారువేలకు యిదేనా నాకు జవాబు?

విశాల

ఎవరు తగలెయ్యమన్నారు? నువ్వుకాకపోతే మరొకరు నాకు.

ఉమా

అదే అనుకున్నాను. లేకపోతే ఇట్లా పికార్లు ఎందుకు జరుగుతాయి?

విశాల

నాయిప్టం. నా దినచర్యలకీ, కార్యక్రమాలకూగూడ నువ్వేనా ఏం అధిపతివి?

ఉమా

(కోపంతో సోఫాపక్కకొచ్చి)

వొళ్లు తెలియకుండా వాగుతున్నావు. యా వనగర్వంతో కళ్లు కన్నడంలేదు. ఇహనుంచి నాతో చెప్పందే బయటికి వెళ్లావంటే చూడు—

విశాల

(రోషంతో)

ఏం. నువ్వేం నాకు పుస్తకెక్టావా? అగ్ని సాక్షిగా పెళ్లి చేసుకొన్న మొగుడుకన్న అధికంగా చలాయిస్తున్నావే?

ఉమా

చలాయిస్తున్నానా?... (అనుమానంతో చూస్తూ)... అయితే జాకెట్టుగుండీ ఎందుకు ఊడింది? జుట్టు రేగిందే?

విశాల

ఇంకా చాలా జరిగింది!

ఉమా

చాలా జరిగిందే? సిగ్గులేకుండా మాట్లాడుతావేం యింకా.

విశాల

సిగ్గులేకుండా అడిగినవాళ్లకు సిగ్గులేకుండా చెప్పడూ, జవాబు.

ఉమా

(ఆవేశంపట్టలేక)

సిగ్గులేకుండా అడిగానే? నువ్వు చేసింది బాగుందే?

(అంటూ జడపట్టుకు సోఫాలోంచి లేవనెత్తుతాడు.)

విశాల

(కెవ్వున కేకవేసి, పట్టువిడిపించుకొని)

దుర్మార్గుడా, దూరంగావుండి మాట్లాడు. దౌర్జన్యం చెయ్యకు. బల ముందిగదా అని పశువులాగ ప్రవర్తిస్తావే? ఇట్లాంటి దౌర్భాగ్యుడవని తెలిస్తే గడపత్రొక్కనిచ్చేదాన్నే గాదు. అట్టే పిచ్చివేమాలు వేస్తే నొకరుచేత మెడపట్టి గెంటిస్తాను. కబడ్డార్—

(అని నలిగిన జడను ముందుకు తీసుకొని సవరించుకుంటుంది.)

ఉమా

(రెండుచేతుల్తో కళ్లుమూసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తూ, సోఫాలో కూలబడి.)

ఎంతపని, ఎంతపని. బుద్ధి పూర్తిగా గడ్డి తిన్నది. అవలీలగా వల్లోపడ్డాను. రసవిపాసయిచ్చాడు దిక్కుమాలినదేవుడు. లేకపోతే, అందరితోపాటు ఏదో చదివి, ప్యానయ్యో, తప్పో, ఏగుమాస్తాగానో, బడిపంతులుగానో

జీవితం గడిచేవాణ్ణి. సౌందర్యమని, శృంగారమని, కళ అని పెనుగులాడుతూ ఎందుకు యిటువంటి జీవితం? తరతరాలనుంచీ, యుగయుగాలనుంచీ యీదిక్కుమాలిన ఆడజాతి యింతే, మొగాళ్లని పిండి పిప్పిజేసి, అధః పాతాళానికి త్రొక్కేస్తారు. ఇనుపకచ్చ డాల్ గట్టుకొన్న మునిముచ్చలే తలక్రిందులైనారు. ఇక నాబోటివాళ్లా?

విశాల

(జడ సవరించుకోడం ముగించి)

నిజం, ముమ్మాటికీ నిజం. వెర్రి వెంగళాయల్లే ఎవరు రమ్మన్నారు ఇక్కడికి. వేదాంతం మాట్లాడుతావేం, వేదాంతం? తక్షణం వెళ్లిపో. గిరగిర త్రిప్పి నీడబ్బు నీకు పారవేస్తాను. ఇంటిదగ్గర గీతగోవిందం పెట్టున్న చక్కటిపెల్లాన్ని వదిలి, నాకాళ్లకు నిన్నెవ్వరు మొక్కుమన్నారోయ్ - శుంఠ. నాదర్శనం దొరికిందాక తహతహలాడావే?

ఉమా

అందుకు తగిన ప్రాయశ్చిత్తమా యిది?

విశాల

ఏమో, నీకే తెలియాలి. కావడిమోసేవాడికి గాని తెలియదు బరువు. ఆలోచించుకో—
(అని ఒకక్షణం పచారుజేసి, హాకోనియం దగ్గరకల్లి వాయించడం ప్రారంభించి పాడుతుంది.)

“నీదు చరణములే, నీదు చరణములే—
ఓరామరామ-నీదు చరణములే—

గతియని నమ్మినవాడనో, రామ రామ నీ”

[ఉమా కళ్లుతెరిచి నిప్పు) మోజనంగా చూస్తూ, రండుచూడునిమిషం లైసతర్వాత ఆగానతరంగంలో చిక్కకొని, మొలక తాళంవేయడం ప్రారంభించి, తర్వాత పాడుతుంది—]

ఉమా

“పాపకర్మపు గుంటరా యిది
ఇకనే తాళజాలనుర - ఓరామ, రామ”

విశాల

(విని, ఓరమాపు చూసి, హతాత్తుగా రాగం మార్చి)

“నాదబిందుకలాపీ నమోనమో
వేదమంత్రస్వరూపా నమోనమో
నామశంభుకుమారా నమోనమో—”

(మగ్ధ్య, వెనక్కు తిరిగి చూస్తుంది. ఉమా వెర్రిగా తల త్రిప్పుతూ ఇంకా, “పాపకర్మపు గుంటరా యిది” అని పాడుకుంటాను. విశాల విరగబడి వెకిలిగా నవ్వుతుంది. ఉమాకు చేతనతప్పం వచ్చి, తన పరిస్థితిని తెలిసికొని, పాట విరమించి, మెల్లగా విశాలవెనక్కు జేర్చాడు.)

విశాల

(అతను రావడం గమనించి, మాడనట్టుగా నటించి, శ్రుతిమార్చి పాడుతుంది—దేశాక్షరీ రాగంలో)

“స్తనవినిహితమపి హార ముదారం
సా మనుతే కృతతను రివ భారం

రాధికాకృష్ణ! రాధికా!

రాధికా తవ విరహే కేశవ!

సరసమస్మణమపి మలయజవంకం

పశ్యతి విషమివ వపుషి సశంకం

రాధికా కృష్ణ! రాధికా!

రాధికా తవ విరహే కేశవ!

* * * *

హరిరితి హరిరితి జపతి సకామం
విరహవిహితమరణేవ నికామం
రాధికా కృష్ణ! రాధికా!
రాధికా తవ విరహే కేశవ!”

ఉమా

(ఆవేశంతో విశాలమైకి వంగి, చెండుచెంపలూ
ముద్దుపెట్టుకుంటూ—)

ఎందుకమ్మా అంత ఆవేదన. ఇక్కడేవున్నా
నుగా.

విశాల

(ఓరచూపుతో)

నిన్నెవరు పిల్చారు ?

ఉమా

నన్నొకరు రమ్మనాలా

(అని తిరిగి బలవంతంగా ముద్దుపెట్టుకుంటూ, బుజాలు
పట్టుకు విశాలను కేవడికి, పాద్రాడు.)

“ప్రియే ! చారుశీలే ! ప్రియే ! చారుశీలే !

ముంచ మయి మాన మనిదానం

సపది మదనానలో దహతి మమ మానసం

దేహి ముఖికమలమధుపానమ్

సత్యమేవాసి యది సుదతి! మయి కోపినీ

దేహి ఖరనఖరశరఘాతమ్

ఘటయ భుజబంధనం జనయ రదఖండనం

యే నవా భవతి సుఖజాతమ్ !

ప్రియే ! చారుశీలే ! ప్రియే ! చారుశీలే !

త్వమసి మమభూషణం త్వమసిమమజీవనం

త్వమసి మమ భవజలధిరత్నమ్

భవతు భవతీహ మయి సతత మనురోధినీ

తత్ర మమ హృదయ మతియత్నమ్ !

ప్రియే ! చారుశీలే ! ప్రియే ! చారుశీలే ! ”

(ఇద్దరూ కలిసి పాస్తూ నృత్యంచేస్తారు. తుదకు
విశాల అలిసిపోయి సోఫాలో కూర్చుంటుంది. ఉమా
ప్రక్కనే కూర్చుని ఆమె మదుబునున్న ఘుర్మబిందువులు
కుడుస్తూ—)

ఉమా

అయిపోయిందా జగడం ?

విశాల

అయిపో కేంజేస్తుంది. నీ అలసత్వం తెలిసే
అల్లా ఏడ్చించాను.

ఉమా

అవునులే, మధ్యమధ్య యిల్లాంటి ప్రేమ
కలహాలు లేకపోతే శాస్త్రుసద్ధతిగా నడవదు
రొమాన్సు. రాజీచిహ్నంగా ఏదీ ఒకటి....

(అని పైకి జరుగుతాడు.)

విశాల

(దురంగా తొలగి)

అబ్బ, రమ్మన్నారూ.

ఉమా

అల్లాగేం, ఎట్లా తప్పించుకుంటావో చూస్తాగా.

(అని బలవంతంగా దగ్గరకు లాక్కొని చుంబనం
జేస్తాడు.)

విశాల

(త్వప్తికప్పరుస్తూ ఆతని ఒళ్లో తలపెట్టి)

చాలా. హృదయం శమించిందా. తాపం
చల్లారిందా?

ఉమా

అహ... అయితే బాకీ తీర్చవు ?

విశాల

మార్వాడీ అప్పలవాళ్ల కన్న మించావే. (అని గభావనరేచి) బాకీ తీర్చాలేం... అసలు, వడ్డీ గూడానా ?

(అని చెంపమీదకొట్టి దూరంగా పరుగెత్తుతుంది.)

ఉమా

(చెంప దుడ్డుకుంటూ)

అట్లాగేం. చూస్కో, తీర్చుకుంటాను. సరే. అయిందేదో అయిందిగాని, ఫోటో గీయించుకుంటానని ప్రామిస్సు జేశావు. సిద్ధమై వచ్చాను. పది నిమిషాలు కదలకుండా కూర్చో. తయారుజేస్తాను.

విశాల

అబ్బ, యిప్పు డేమిటి. తర్వాత చూడకూడదూ ఆసని?

ఉమా

కాదు. తిప్పలు పెట్టకు. ఇప్పుడే మూడ్ ఉంది. పదినిమిషాలు చాల్లే... ..

విశాల

అయితే వుండు. టీ త్రాగి కూర్చుందాం. సరేనా, మళ్లీ తిక్కవస్తుందా ?

ఉమా

త్వరగా తెప్పించు మరి.

విశాల

జయకరన్, జయకరన్, టీ.

(జయకరన్ పళ్లెంలో వెండికోపాలు, టీ, బిస్కెట్లుబెచ్చి బల్లమీద పెట్టి పోతాడు. విశాల టీ కలిపినతర్వాత యిర్వూ త్రాగడం మొదలుపెడ్డాడు.)

విశాల

అయితే నాబామ్మగీస్తే నీ కేంప్రయోజనం ?

ఉమా

అడిగావ్, డర్టీప్రశ్న. నా కున్న యావచ్చక్తిని వినియోగించడానికి నిశ్చయించుకున్నాను. మాస్టరుపీస్ తయారుజేస్తాను, చూడు.

విశాల

చేసి... డబ్బు సంపాదిస్తావా ?

ఉమా

ఏంజరుగుతుందో చూడు. వచ్చేనెల ఢిల్లీలో జరిగే వైస్రాయివిజ్ఞాపనకు సంపించా లనుకుంటాను. బిక్కనీరుమహారాజు లక్షరూపాయ లిస్తానన్నా అమ్ముతానా ?

విశాల

ఊ. అమ్మువు. డబ్బు చేదా ?

ఉమా

వెధవడబ్బు ఎవరికి కావాలి? స్వంతంగా కష్టపడి వ్రాసిన నీచిత్తరువు, నాయెత్తుధనం పోసినా — “కర్ణాట కిరాట కీచకుల కమ్మ త్రిశుద్ధిగ నమ్ము భారతీ”

విశాల

అబ్బో. కవిత్వంలో పడిపోతున్నావు. టీ చల్లారుతోంది. పూర్తిచెయ్యి.

ఉమా

(టీత్రాగుతూ)

నిన్ను గూర్చి తల్చుకుంటూంటే యింకా టీ
గూడ ఎందుకు ?

విశాల

ఎంత అమాయకుడవు. కాబట్టే నాచేతుల్లో
కీలుబామ్మ అయినావు.

ఉమా

(పూర్తిచేసి)

సరే సిద్ధంకా, మరి.

విశాల

అంటే అర్థం ?

ఉమా

అంటే అర్థం రెడీ కమ్మన్నమాట.

విశాల

రెడీ అన్నమాటే. ఇక్కడే వున్నానుగా.

ఉమా

హంతు-బ్యాగులోంచి పెన్సిలు, కాగితంతీసి, ఆమె
వైపు చూస్తూ)

అల్లాకాదు - యీ వైపుగా కూర్చుంటే
బాగుంటుందేమో.

(అని వచ్చి విశాలను సోఫాచేతిమీద ఓరగా కూర్చో
పెట్టాడు.)

విశాల

ఇప్పుడే చూసుకో. తర్వాత నన్ననకు.

ఉమా

(రెండు మాడు నిమిషాలు ? దానించి చూచి)

ఒకటి తట్టుతోంది, విశాలా, చెప్తానుగాని
ఏమీ అనుకోవుగద.

విశాల

చెప్ప, ఏమిటో.

ఉమా

ఈవైదుస్తు లన్నీ లేకుండా—మామూలుగా—

విశాల

(తపతో)

ఆఁ. అర్థమైంది. చాలాదూరందాకా వున్నా
యే ఊహలు.

ఉమా

అదిగాదు, విశాలా. అసలు ఆర్టుకు ఆధా
రమే అది. స్వాభావికమైనట్టుగా వుంటే గాని
బాగుండదు. గ్రీకు, రోమను ఆర్టులో ఎన్ని
నగ్నచిత్తరువు లున్నాయో, ఓనాడు ఆల్బం
తెచ్చి చూపించానుగా. చూశావుగా, శరీర
సౌష్ఠవం, మార్దవం ఎట్లా నిరూపింప
బడ్డాయో. మన దేవతలు, దేవుళ్లు విగ్రహాల
విషయాల్లో గూడా అంతే. కాబట్టి నే
చెప్పేది ఏమంటే—

విశాల

ఆశే. నాకేం మానాభిమానాలు లేవను
కున్నావా? ఎంత చెడ్డో స్త్రీని. వస్త్రవిహీను
రాల్సిగా నీముందు నిలబడనా. అట్లా గీసి
నలుగురికంటా పడేస్తావా? ఎట్లా అడగబుద్ధి
అయింది?

ఉమా

(కాగితాలు పక్కనపడేసి)

అదే, మామూలు వాళ్లకూ ఆర్టిస్టుకూ
వుండే తారతమ్యం. ఆర్టులో నీతి-అనినీతి

అనేది లేదు. చిత్రకారుడు స్రష్ట. అన్నిటికి అతీతుడు. జ్ఞానచతువుతో మర్మభేదిమై అంతర్భూతమైన సత్యాన్ని వెలికిదెస్తాడు. ఆర్టిస్టు సమదర్శి. దేన్నీ భేదబుద్ధితో చూడడు. ఏలంకాన్నీ ఋజువుచేయడు. ఏమతాన్నీ వాదించడు. ఏభర్తాన్నీ నిషేధించడు. వెలుగునీడల్ని, సుఖదుఃఖాల్ని, పుణ్యపాపాల్ని, నిష్కామత్వాల్ని, ఉదయాస్తమయాల్ని, సంఘటనవిఘటనాల్ని, అవధిపథాల్ని, — అన్నిటిని సకలవ్యాపారాల్ని, స్పృశించి, వాటి అంతరంలో వుండే మధువుతో మధుచక్రం కూడబెట్టాడు. ద్వంద్వాలను అతిక్రమించి—‘ఆదిత్యవర్ణః తమసఃఽరస్తాత్’ను దర్శిస్తాడు. అదే నాఆదర్శం. దాన్నే నీచిత్రరువులో ప్రదర్శించడానికి ఆదుర్దాపడున్నాను.

విశాల

అబ్బ చంపకు ఉమా, నీఆర్థ ఉపన్యాసాలతో. లక్షపర్యాయాలు చెప్పావు, ఈవిషయాలు ఇంతవరకు. ప్రాణం విసుగుచస్తోంది. కావలిస్తే యిల్లా కూర్చుంటాను. చిత్రరువుగీస్తే గియ్యి, లేకపోతే లేదు. అంతే.

ఉమా

(కవికరంపుట్టిం చేబట్టుగా)

విశాలా, నీకోసం ఎన్నో త్యాగాలుచేశాను. నాఆదర్శం నీచెలిమిలో పరాకాష్ఠను పొందుతుందని భావించాను. నిరాశుణ్ణిగా జేయకు. అందరిశ్రీలమోస్తరుగాదు నీవు. కళోపాసకురాలవు. గాననృత్యాభినయాల్లో ఆరి తేరిన

దానవు. ధవళచంద్రికను బోలిన మందహాసంతో, ఉపఃకాంతి విరజిమ్మే విశాల నేత్రరోచిస్సుతో, వీణాగానాన్ని పరిహసించే మంజులభాషణంతో, — నాటకరంగంమీద, నిశ్శబ్దచలనచిత్రాల్లోనూ, ప్రతిభంగిమంలోనూ, ప్రతివిన్యాసంలోనూ, ప్రతివిలోకనంలోనూ, రసస్ఫూర్తిని ప్రదర్శించి లోకాన్ని సమ్మోహింపజేశావు. నీకు తెలియనిదే మూది. ఇంతకూ నేను పరాయివాణ్ణి గాదు. తయారైన చిత్రం నీకూ నాకూమధ్య శాశ్వతబంధంగా వుంటుంది. నచ్చకపోతే నాశనం చేతువుగాని నీచేతుల్తోనే. అంతేగాని, నా స్వర్ణస్వప్నానికి అడ్డురాకు మొదలే. నువ్వు “వరూధినీ” ఫిలింలో నాయికాపాత్రను ధరించి నగ్నంగా నాట్యంచేసి ప్రవరుణ్ణి వల్లో వేసుకోడానికి ప్రయత్నించలేదా? ఆఫిలిం అందరూ చూడడంలేదా?

విశాల

తెలివితక్కువవాడా, ఆఫిలింలో మేనేజరు ఎంతనిపుణతతో తయారుజేశాడుడ్రెస్సు. సన్నని ఉల్లిపరసెల్లా తెచ్చాడు. ఫిలింలో వస్త్రమున్నట్టుగానే కన్నడలేదు. అంతేగాని కేవలం వస్త్రవిహీనురాలనుగా వున్నా ననున్నావా, అందులో?

ఉమా

అడ్డుపెట్టకు విశాలా. నాజీవితోతాపహాన్ని అంతా క్రోడీకరించి బామ్మలో గ్రుమ్మరించడానికి సంసిద్ధుణ్ణి అయివచ్చాను. భంగ

పర్చకు నన్ను. వేడుకుంటాను. నీతివాదుల మోస్తరు పెడసరిగా వాదించకు. ఇంతకూ ఇందులో అధర్మ మేముంది ?

విశాల

ఏమిటి ఉమా, పిచ్చివేదాంతధోరణిలో పడ్తున్నావు. నా కిష్టంలేదు. ముమ్మాటికీ యిష్టంలేదు.

ఉమా

(స్వీప్ నొక్కి ఒకలైటు ఆపేసి, ఆమెచీర కొంగు పట్టుకుని)

పోనీ, విశాలా, పదినిమిషాలు వద్దులే. ఒకక్షణం, ఒక్కసారి కన్నడు అట్లా. అది సృతిపథంలో వుంచుకొని బామ్మగీస్తాను.

(అని మోకారించి ఆమె జబ్బు పట్టుకు బ్రతిమాలు కుంటాడు.)

విశాల

(అక్కడకుంచి తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తూ)

ఏమిటి ఉమా, ఈదినం చెప్పలు విప రీతంగా వున్నాయి. ఊర్కో. నాకు యిష్టం లేదని చెప్పడంలేదూ. వాదులు కొంగు. అబ్బా! వదులు. మూర్ఖంపట్టు పట్టక. చెప్తా ను ఉండు. అదుగో, ఎవరో వస్తున్నారు. కాళ్ల చప్పు డవుతోంది. వాదులు కొంగు త్వరగా, దూరంగా వెళ్లు. అబ్బా! వెళ్లు...

(ఉమా కొంగువదిలి కొంచెం దూరంగా వెడ్డాడు దీనంగా. ఏమీ ఎరగనిదానల్లే హాస్మినియం దగ్గరకు వెడ్తుంది, విశాల... జయకర్త వచ్చి—“ఎవరో గౌత మీ బాయి గారు, చూడ్డానికి వచ్చింది” అంటాడు... ఉమాముఖం తెల్లబోతుంది. విశాల ధైర్యం తెచ్చుకొని ఉమాదగ్గర కొచ్చి—)

(మెల్లగా) ఎందుకు అట్లా బెదుర్తావు?

ఉమా

(మెల్లగా) మా ఆవిడే అయివుంటుంది. ఎట్లా యిప్పుడు?

విశాల

మీ ఆవిడా? ఎందుకు వస్తుంది? నాతో పరి చయం లేదే ... ఒకవేళ ఆవిడే అయితే మాత్రం ఎందుకు భయం... ఫర్వాలేదు. నువ్వు ఆ లోపలి పడకగదిలోకి వెళ్లు. తక్కింది నేను చూస్తాను. వెళ్లు, త్వరగా...

(నొకరువైపు తిరిగి)

లోపలికి తీసుకురా ఆవిడ్ని ...

[నొకరు వెడ్డాడు. ఉమా శయ్యాగారంలోకి చేరు కుంటాడు. విశాల నలిగి చీరను సర్దుకొని, తల్లో పూలు సర్దుకొని, సిగరెట్టు వెలిగించి, న్యూసు పేపరు చూస్తూ సోఫాలో కూర్చుంటుంది

గౌతమీ బాయి ప్రవేశిస్తుంది. ఇరవై ఏళ్లది. చామనచాయ. సన్నటి పీలమరిపి. కాని అనాకారి అనడానికి వీలేదు. దక్షిణాదిచీర కాశాపాసి కట్టు కుంది. కొప్పు బారెడంత. అర్ధజాతంత కుంకుమ బొట్టు. హాల్లోకి వచ్చి ఆన్నీ వింతగా మాస్తూ, విశా లను కనిపెట్టి]

గౌతమి

అమ్మా, నీవేనా విశాలవు. సిసిమాలా వేషంవేసేదానవు, నువ్వేనా అమ్మా?

విశాల

(శీలితో)

అవును నేనే. ఏంకావాలి?

గౌతమి

(రెండుచేతుల జోడించి)

మరేమీ వద్ద, నాభర్తను నాకు యిప్పించు, తల్లీ.

విశాల

(సంజేహం సూచిస్తూ)

ఏమిటమ్మా అంటావు?

గౌతమి

నాభర్త, భర్త. గిరజాలుతిరిగిన వెండుకలు. బౌద్ధమనిషి. చిత్తరువులు గీస్తారే - ఆయన. ఇప్పించు తల్లీ, దయచేసి.

విశాల

(అజేహంతుతో)

ఏమిటి?

గౌతమి

ఆయనే. నీవు ఆడే కంపెనీలోనే, తెరలు, చిత్తరువులు గీసేవనిలో ఆయన ప్రవేశించారు. నీవల్లో పడి ఆయన నావైపే చూడ్డం మానేశారు. ఏడాది అయింది. ఇంటికి సరిగా రావడంగూడా లేదు.

విశాల

అవును. నువ్వుచెప్పే గుర్తులుగలఆయన మాకంపెనీలో ఉన్నట్టున్నాడు. అయిదారు మార్లు చూచాను. ఆపైన నాకుతెలియదు. పరిచయం అసలేలేదు.

గౌతమి

తెలుసు, తెలుసు. అబద్ధమాడకు. ఆయన్ని చెయ్యిచిక్కించుకొన్నావు. పొడర్లు, రంగులు,

తభుకుచీరలు, ఘాషన్లు—అన్నీ తోడ్పడి నిన్ను అందవతినిగా జేశాయి. నేను సామాన్యండాన్ని. అమాయకురాలిని. ఆహా కులు, మాయలు, మర్మాలు తెలియనిదాన్ని. నీముందు నేను ఆయనకు నచ్చుతానా? కాని, రెండేళ్లక్రిందట, (గడ్డకతో) రెండేళ్లక్రిందట స్వయంగా ఏరీ కోరీ నన్ను పెళ్లిచేసుకొన్నాను. ఇప్పుడు నన్ను తలవనైనా తలవదు...

(ఏడుస్తుంది)

విశాల

(లేచి, దగ్గరకొచ్చి గౌతమిని సోఫాలో కూర్చోపెట్టి, పక్కనుచూపుచు)

ఏడవకమ్మా ఏడవకు. ఎందుకు వృథాగా ఏడుస్తావు. చెప్తాను విను. నేను మీ ఆయన్ని దొంగిలించలేదు. వల్ల వేసుకోలేదు. ఇంత అమాయకురాలవు ఎట్లా నెగ్గుకొస్తావు అల్లాంటిభర్తతో. నిజంచెప్తాను. నేను ఆయన్ను బాగా ఎరగనైనా ఎరగను.

గౌతమి

పెంపుడ్డిను తోటలోంచి నీకు రోజూ సాయంత్రం పూలు పంపిస్తారు. వాడు నాకు చెప్పాడు.

విశాల

అబద్ధం. నే నొక్కపూరెమ్మగూడ ఆయనదగ్గ రనుంచి పుచ్చుకోలేదు. యథార్థం. ఎరగను.

గౌతమి

నేను అబద్ధమాడ్తున్నానంటావా, అయితే? వాడు చెప్పాడు—నెలకు పదిహేను రూపాయలు యిస్తారని.

విశాల

ఎంత అమాయకురాలవమ్మా. తప్పపుట్టాపు బ్రాహ్మణకులంలో. పూర్వకాలమనిషివి. ఆయనరహస్యం నీకు తెలియలా? చెప్తాను విను... ఇది ఆధునికయుగం. జీవితం, ప్రేమ, ఊహలు, ఆశయాలు—అన్నీ రూపాంతరం పొంది, చిత్రగతుల్లో నడుస్తున్నాయి!... అయితే అడుగుతాను, నీకూ ఆయనకూ యీమధ్య ఏమైనా మనస్పర్శలు కలిగినాయా?

గౌతమి

అవును, ఏడాదికిందట. నాత ప్సేంలేదు. అకారణంగా నామీద కోపపడ్డారు ఆయన.

విశాల

అ. అట్లా చెప్ప. అటువంటి దేదో జరిగి వుండాలి. అట్లా కలహం వచ్చినప్పుడు, తిరిగి వెళ్లాంయొక్క ఆపేక్ష—ఆదరణని, అనురాగాన్నీ—చూరగొనడానికి—మొగవాళ్లు చేసే ట్రిక్కులే యివి: నాబోటిదాన్ని ఎవత్తెవో ఒకదాన్ని రూపకల్పనచేసి, ఆవ్యక్తిమీద ప్రేమనంతా ప్రవహింపజేస్తున్నట్టుగా నటించి, వీలుగావుంటే ప్రణయలేఖలూ, ఫోటోలూ పుట్టించి, ఆచర్యలన్నీ భార్యకు విశదమయ్యేటట్టు ప్రవర్తిస్తారు. ఆకీలకం కనిపెట్టి ఆడవాళ్లు భర్తని తమవైపు త్రిప్పుకోవాలి. అట్లా యీరోజుల్లో ప్రతిస్థాపనబుల్ యువకుడూ చేస్తూంటాడు.

గౌతమి

నిజంగానా అమ్మా, అదేం చిత్రం.

విశాల

చిత్రమే మరి... అట్లానే మీ ఆయనగూడా నన్ను ఊహించుకొని యిట్లా తమాషా చేస్తున్నాడు కాబోలు. అంతే చూడు ఆయనడ్రాయరు, కాగితాలు. బహుశః నా దస్కతుతో ఉత్తరాలు, నాఫోటోగూడా వుండవచ్చు. అంతేగాని ఆయన్ని నేను దగ్గరకు తీయలేదు. నేనుమాత్రం ఆడుదాన్ని గాదమ్మా. నాకుమాత్రం పరుపుప్రతిష్ఠలు లేవూ? మానాభిమానాలు లేవూ? ఈ సినీమావృత్తిలో వున్నానుగదా—అన్నీ త్యజించాననుకొన్నావా? కేవలం ఆర్టును ఉద్ధరించడానికే యిందులోకి దిగాను. తెలుగు దేశంలో లలితకళ లన్నీ అధోగతిలో వున్నాయి. తక్కినచోట్లంతా పరివర్తనం జరుగుతోంది. సినీమారంగాన్ని ఉత్తేజితం జేద్దామని నావుద్దేశం. కథాసంవిధానంలోనే, సంఘటనాసామరస్యంలోనే, రంగస్థలనిర్ణయంలోనే, సంభాషణాక్రమంలోనే అభినయవిశేషాల్లోనే కళాభివృద్ధినూ చనలు కన్పిస్తున్నాయి. జాతియొక్క జీవన సౌష్ఠ్యం, ఆశయాదర్శాలు సినీమాలో ప్రతిబింబించాలనే ఉత్సాహం జ్వాలల్లే అంటు కుంది. తెలుగునాడుయొక్క చేవని వన్నె తరగకుండా ప్రదర్శించాలని నాకోర్కె. అందుకోసమే ఎడతెగకుండా పాటుబడుతున్నాను. ఒక్కొక్కప్పుడు నిద్రాహారాలుగూడా లేకుండా పనిజేస్తాను. సంస్కారం తక్కువైనా క్రొత్తవిషయాలు తంటాలుపడి నేర్చుకొని

ఆచరిస్తున్నాను. శ్రమలనేది లేకుండా, విశ్రాంతిలనేది ఎరగకుండా, పౌరుషంతో పెనుగులాడుతున్నాను. నామూలంగా ఆంధ్ర కీర్తి మూడుగజాలు పైకిలేవాలి. అదీ నా అభిలాష. అంతేగాని, తక్కిన అన్నివిషయాలలోను నీమోస్తరుదాన్నే నేనూ. అనాదినుంచీ వస్తున్న భారతశ్రీల గౌరవమర్యాదలు నాకు తెలియవు. నీత, సావిత్రి, దమయంతి, చంద్రమతి—వాళ్లు మనపూర్వులు గారూ?

గౌతమి

ఎంతదానవమ్మా. ఎన్ని మంచి ఊహలు, తలపులూ వున్నాయి నీ చిన్నబుర్రలో. పొరబాటుపడ్డనమ్మా నిజంగా—నిన్ను గూర్చి యితరులు చెప్పినదంతా విని. నీవన్నట్టుగా అమాయకురాలను. క్షమించు—యీవిధంగా వచ్చి నిన్ను ప్రశ్నించి కలతపెట్టినందుకు.

విశాల

ఘర్వాలేదమ్మా, దానికేం మా కిటువంటివి మామూలే. దాదాపు రోజురోజూ అనుభవమే. కాని నేనుమాత్రం ఎవరినీ దగ్గరకు తీయక, నీబోటివాళ్లెవరయినా వస్తే—వాళ్ల సంసారజీవితసాఖ్యానికి ఈ విధంగా సహాయం జేస్తుంటాను. వాళ్లు తిరిగి కలిసి కులాసాగా వుంటే నా కదే చాలు.

గౌతమి

ఎంతమంచిదానవమ్మా, ఎంత మంచిదానవు. చేతులెత్తి దణ్ణం పెడ్తాను.

విశాల

దాని కేమొచ్చేగాని, ఇంటి కెళ్లి ఏమీ తెలియనిదానికిమల్లే నటించి, నీభర్తను త్రిష్టకో. తెలిసిందా. అంతా నటన అని నీవు కనుక్కొన్నావని తెలియగానే, తిరిగి నీవా డవుతాడు.

గౌతమి

(శివి) ప్రాణంపోశావమ్మా. ఏడాదినుంచీ, కంటికి మంటికి ఏకధారగాపడుస్తూ, తోకోతోకాలం గడుపుతున్నాను. జీవాన్ని చల్లబడేశావు. నీవు చెప్పినట్టుగాచేసి ఆనందపడ్తాను. కృతజ్ఞురాలిని. నిన్ను మఱచిపోలేను ఎప్పటికీ. వెడ్తాను....

విశాల

ఉండు బొట్టుపెడ్తాను.

(ఆని ప్రక్కబల్లమీదవున్న కాశీమంతుచుగరణి తెరిచి, బొట్టుపెట్టి, పండు—తాంబూలం యిస్తుంది. గౌతమి ఆనందంతో అందుకొని నిష్క్రమిస్తుంది. ఆమె పూర్తిగా ఇళ్లగానే, లోపలివైపున చూచి—)

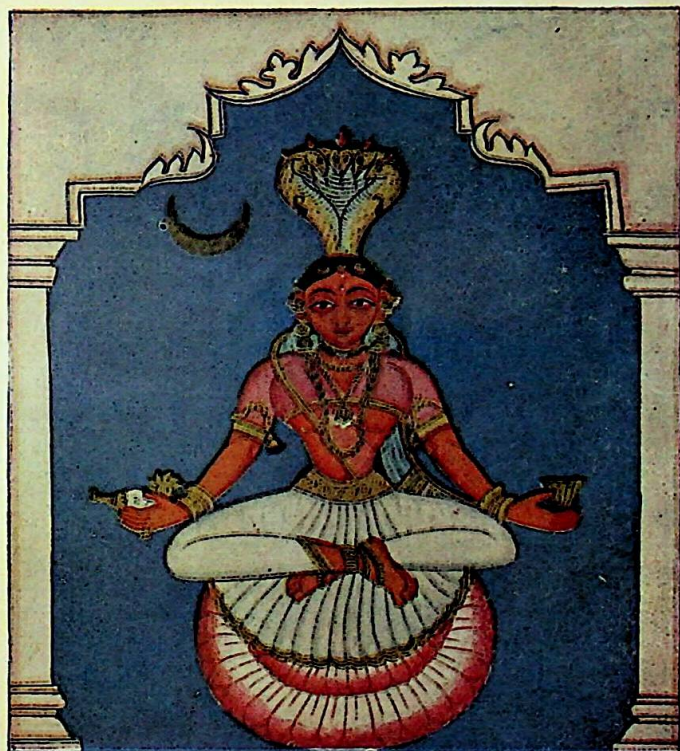
సంపించేశానోయ్, ఉమా. ఇక బయటపడు, ముసుగులోంచి. వెళ్లింది మీ ఆవిడె.

ఉమా

(శివి సంతోషం తెచ్చిపెట్టుకొంటూ)

థాంక్సు, విశాలా, థాంక్సు. రక్షించావు. నీసీమానుగురించి ఉపన్యాసం దంచేసి, నీత సావిత్రిల పేర్లు లాక్కొచ్చి, మహాచక్కగా మాసికవేశావు. అంతా వినబడుతూనేవుంది.

ఈ చాకచక్యాలు వుండబట్టే లాక్కొస్తున్నావు నవ్వంగా...

శుక్ల పంచమి

'(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీన చిత్రసంగ్రహమునుండి)

విశాల

అవునవును. ఇటువంటప్పుడు నాగుణగణనం. లేనప్పుడు పిచ్చికమీద బ్రహ్మాస్త్రమల్లే విరుచుకుపడ్డం. దార్జన్యంతో బలమంతా ప్రయోగించడం. జుట్టుపట్టుకులాగావే యిందాక, జ్ఞాపకముందా? మీఆవిడకు వప్పగించాలి సింది; తెలిసేది నీవని. రామస్వసంతులు అవస్థ సంభవించేది - శృంగారకట్టసంభావనతో. అమాయకురాలు పాపం!

ఉమా

సరేలేవోయ్ చీవాట్లు. రావడం ఒక్క నిమిషం ఆలస్యమైతే కబుర్లమీద కబుర్లు దూకిస్తావే. నన్ను మాత్రం విడిచి నువ్వుండ గలవూ...

విశాల

(వెక్కిరింపుగా నవ్వుతూ)

అనగా అనగా ఓఅబ్బాయి. పెళ్లాంపేరు వినగానే ఆమడదూరం పారిపోయి ఆమూల సౌధంబులో అన్నట్టుగా దాక్కున్నాట్ట...

ఉమా

నేనూ చెప్తాకథ... అనగా అనగా ఓఅమ్మాయిట...

విశాల

చాలు, తెలివికి సంతోషించా. గుర్రాన్ని కట్టిపెట్టు. పిరికిపందా, నువ్వు మాట్లాడాలి!

పిల్లీ వచ్చే ఎలుకల బాం

ఎక్కడిదొంగ లక్కాడే - గసీచిప్.

(రాగం అందుకొని దగ్గరగావచ్చి ఆవిడచెండుచేతులు కలిపి)

ఉమా

పిల్లీ వచ్చే ఎలుకలబాం

విశాల

ఉల్లా-నీదా ఉమాశంకర్

ఉమా, విశాల

పిల్లీ వచ్చే ఎలుకలబాం

ఉల్లా-నీదా ఉమాశంకర్.

(ఇద్దరూ వెరిగా గంతులేస్తూ పాడ్తారు).

[తెర]

ఆమె దివ్యాంబుజసుమమ్ము, ఆమె రక్తులు
దయరాగరోచిస్సుల నుజ్వలించు !

తావుల దిగంతరాళమ్ము లావరించు
నామె సాంధ్యసరోలక్ష్మీనోముపంట.

అపుడపుడ సుప్తి మేల్కొంచు విపులనయన
దళము లరవిచ్చి లోకాల పులకరించి
అభినవవిలాసకోమలప్రభ వెలార్చి
తరుణమధుషసమూహసంవరణ మయ్యె.

ఆమెసొంగారువిరితేనె లానవచ్చు
తేటిగమిలోన కడసారి తేటి నేను ;
పరువు మాని, పాటయెమాని తెరచికొన్న
తరుణజీవమ్ముతో నామె దరిసినాడ.

నవవిలాసలాస్యమ్మున నరుగుదెంచి
రితరభృంగకుమారకు, లే నొకండ
కమలవనమున కూనిరాగము నడంచి
మందమందపుటాన పిరుండ పోతి.

మెరుగురెక్కలతుమ్మెదల్, మేలుపాట
జెలగుతేంట్లు, తేనియనిధుల్ కలుగు నళిన
మాజములు కొల్చికొనె నా సరోజరాజ్ఞి
ఏ నొదిగి మీటికొంటి నావకతంత్రి.

వెత సొలసి వ్రాలు సుమవిరహితల కతలు
జాలిపదజాలముల గీతమాల లల్లి
వెగ్రెగాలిసాదలతోడ విపినవాటి
నాలపన సేయుపాంథగాయకుడ నేను.

కమలవనమున కనుల దిగ్భ్రమ మెసంగు
విమలగంభీరసౌందర్యసుమమ్ముమోల
నడగి మడగు నీపాంథగాయకుని నేడు
పూలరాణి నెమ్మది తలపోయు నేలొ.

ఝంకృతుల ద్విరేఫములు రంజనము గొల్పు
కొలుపుకూటాన పద్మినిచెలి మృణాళ
నిలయమున వేయిరేకుకన్నులను విరిసి
నీరవుని నన్నరసె నిల్వనీరు కాగ !—

... ..

“ ఓయువనుధువ్రతకుమార ! ఊహలల్లు
నీసుమధురతంత్రీరణన్ని సదములకు
మామకీనసుధాపూర్ణమానసమ్ము
రాగసంబద్ధమై పాట నాగి వినెడి !

కన్నులరమోచ్చి విస్మృతిగర్భనీమ
లొరసి తెరచి లోలోగాథ లొక్కటాకటె
సంచలదీర్ఘనిశితాంగుళాంచలముల
నేకతంత్రిక నీవేల నేకరింతు ?

ఎన్నడో నిద్రలోముగ్ధియున్న కలలు,
పూర్వజన్మప్రణయ సానుభూతులేవో,
సుఖజలధిలో నడంగిన శోకరాగ
మేమొ నీయంగుళులు పెల్లగించు నేడు !

ఓయి మధుకర ! నేడు నీ వీయగాధ
సంస్మరణశృంఖలమ్ముల సంతరించి
కైవసము జేసికొంటి వీ కమలవనము,
అన్యదుర్లభ్యమైన నాయాత్మగూడ !

... ..

నవాబు-ఆతని కుమారుడు

(రవ్వక గ్రంథకర్త మాక్సిమ్ గోర్కి ప్రాతమండి తెలిసించబడ్డది.)

కూర్చా వేణుగోపాలస్వామి, శేషుబాయి గోపాలస్వామి

“ఒకానొకప్పుడు క్రైమియా దేశంలో మొసలేమా-ఎల్-అస్రాబ్ అనే నవాబు ఉండేవాడు. ఆతనికి టాల్యేక్-అల్లూ అనే కొడుకు ఉండేవాడు.”

అని ఈమాటల్లో ఆలంధుడైన టార్ టార్ భిక్షుగాడు, చెట్టునానుకొని, ఆ ఊళ్లో జరిగిన పురాతనపుకథలలో ఒకటి చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. ఆకథచెప్పేవాడిచుట్టూ, రంగురంగుబట్టలువేసుకుని జరిటోపీలు పెట్టుకొన్న టార్ టార్లు గుంపుగా చేరారు. పాడు పడిపోయిన ఏదోఒక భవనంతాలూకు రాళ్లు కొన్ని అక్కడ ఉంటే, వీళ్లంతా వాటిమీద కూర్చున్నారు. అప్పుడు సాయంత్రం. సూర్యుడు నెమ్మదిగా సముద్రంలో క్రుంకిపోతో ఉన్నాడు; ఎఱ్ఱని సూర్యకిరణాలు ఆ పాడు పడిన స్థలంచుట్టూఉన్న ఆకుపచ్చని ఆకుల గుంపుల్లోకి జొరబడ్డాయి; నాచుపట్టిన రాళ్ల మీదనూ, క్రింద వ్రేలాడుచున్న పచ్చని లతలమీదనూ అక్కడక్కడ వెలుతురు గలుగజేసాయి. పెద్దపెద్ద వృక్షశాఖల్లో గాలి పాటపాడుతోంది. ఆ చెట్లఆకులు, అగోచర మయిననదులు గాల్లో ప్రవహిస్తో ఉన్నట్లు కదులుతోన్నాయి. ఆలంధభిక్షుకుని గొంతుకు

నిబ్బరం లేకుండా వణకుతూంది. మొద్దులాంటి ఆతనిముఖంలో ఉన్న ముడతలు, విశ్రాంతిత్వ మరోభావాన్ని కనబర్చడం లేదు. ఆతనికి కంతా వచ్చినమాటలు, ఒక దానిపెట ఒకటి ప్రవహిస్తో జరిగిపోయిన దినాల్ని, భావనమృద్ధితో నిండిన చిత్తరువులాగ, వినేవాళ్లకు కనపరస్తోన్నాయి.

ఆనవాబు వృద్ధుడు (అని అంధుడు చెప్పతూఉన్నాడు.) అయితేనేం, ఆతనికి జనానాలో చాలామంది ఆడాళ్లు ఉన్నారు. వాళ్లు ఆవృద్ధుణ్ణి ప్రేమించేవారు. ఎందుకంటే ఆతనికి బుం, కామం ఇంకా ఉండబట్టి. ఆతని లాలన కోమలంగాను, ఉద్రేకం పుట్టించేదిగాను ఉండేది. ఆడాళ్లు ఎప్పుడూ, ఎవరైనాసరే ముసలివాడైనప్పటికీ, ముఖం ముడతలుపడినప్పటికీ, లాలనయందు శక్తి ఉంటే వాళ్లను ప్రేమిస్తారు. అందం శక్తియందు ఉంటుందిగాని సుకుమారమైన శరీరంలోనూ, గులాబీవర్ణపు చెక్కిళ్లలోనూ ఉండదు.

వాళ్లంతా నవాబును ప్రేమించేవాళ్లు. అయితే తనమట్టుకు నీపర్ నుండి తీసుకొని వచ్చిన ఒకకోసక్ బానిసను దయతో

చూస్తూ ఉండేవాడు. తన పెద్ద జనానాలో అన్ని దేశాల ఆడాళ్లు మూడువందలమంది ఉండేవారు. వీళ్లందరికంటే ఈమె అంటే ఎక్కువ మోహం. వీళ్లంతా వసంత ఋతువులో పుష్పాలంత అందంగా ఉండేవారు. అంతా సుఖంగా కాలం గడుపుతూ ఉండేవారు. నవాబు రుచిగా ఉండే భోజన పదార్థాలు వాళ్లకు అందేట్లు ఏర్పాటు చేస్తోండేవాడు. వాళ్ల ఇష్టం వచ్చినప్పుడు నాట్యం, ఆటలు ఆడనిస్తుండేవాడు.

ఈకోనక బానిసను తరచుగా తన కోట బురుజుకు రప్పించుకునేవాడు. ఆకోటబురుజులోనుంచి సముద్రము కనబడుతూఉండేది. అక్కడ స్త్రీయొక్క జీవితాన్ని సంతోష పెట్టడానికి కావలసినవన్నీ ఆతడు ఆయత్తఃపరిచాడు—ఫలహారాలు, ఖరీదుగలబట్టలూ, బంగారం, నవరత్నాలు, సంగీతం, దూరదేశాలనుండి తెప్పించిన అరుదైనపక్షులూ, మోహించిననవాబుయొక్క ఉద్రేకలాలనలు. ఈకోటలో ఆమెతో రోజులతరువున సంతోషంగా కాలాగడపుతుండేవాడు. తనకష్ట జీవితాన్నుండి, తనకుమారుడు, అల్లల్లా తనరాజ్యంయొక్క కీర్తి పోగొట్టడని నమ్మకంతో విశ్రాంతి పొందేవాడు. అల్లల్లా తో డేల్లాగ రమ్యదేశాన్ని ముట్టడించి, అక్కడినుంచి దోపిడిగొట్టిన ఖరీదుగలవస్తువులను, క్రొత్తస్త్రీలను, క్రొత్తకీర్తిని తీసుకొనివచ్చేవాడు. తానువెళ్లినచోట్లల్లా అత్యంతభీతి, భయం, శవాలు, రక్తం విడిచివస్తుండేవాడు.

ఒకప్పుడు అల్లల్లా రమ్యాను, ముట్టడించి తిరిగివచ్చినప్పుడు అతనిగౌరవార్థం గొప్ప ఉత్సవం చేసారు. ఆటలు, విందులు జరిగాయి. ఆదేశంమిద్దాలంతా వాళ్లదగ్గరకు వచ్చారు. భుజబలం చూపించడానికి ఖైదీలకళ్లను గురిచూచి తమవిల్లుల్లో బాణాలు కొట్టారు. వాళ్లు మధుపానంచేస్తో తన శత్రువులను భీతికలిగించేవాడున్నా, నవాబురాజ్యానికి ఆధారమైనటువంటివాడున్నా అయిన అల్లల్లాయొక్క పరాక్రమాన్ని స్తుతించారు. ఆవృద్ధనవాబు తనకుమారుని ప్రతాపానికి చాలాసంతోషించాడు. తాను అంతరించిన తరువాత తనరాజ్యం, బలంగలచేతులలోనే పడుతుందని ఆవృద్ధనవాబు తెలుసుకున్నాడు. ఇది తనకు అనుకూలంగానే ఉంది.

ఇది తెలుసుకోవడం అతనికి చాలా సంతోషంగా ఉంది. తనప్రేమయొక్క శక్తిని తనకుమారునికి చూపిస్తూ మనుకున్నాడు. ఆవిందుకువచ్చిన మిద్దాలందఱిముందట ఆతనితో మాట్లాడాడు. గిన్నె చేత్తో పట్టుకుని ఇలా అన్నాడు : “అల్లల్లా, నాప్రియమైన కుమారుడా, అల్లాకువందనాలు! మహామృదుకు వందనాలు!” వాళ్లంతా కలిసి మహామృదు మహిమనుగూర్చి పెద్దగొంతు కల్లో ఒకకీర్తన పాడారు. ఆతరువాత నవాబు ఇట్లుచెప్పాడు : “అల్లా మహిమగలవాడు! నాజీవితకాలంలోనే నాయావనాన్ని పరాక్రమవంతుడైన నాకుమారునిలో మళ్లీ ఇచ్చాడు. నాకన్నులు మూతపడి నేనంత

రించింతరువాత నేను మళ్ళీ నాకుమారుణ్లో బ్రతుకగలనని నావృద్ధనేత్రాల్లో చూస్తున్నా. అల్లా ఘనమైనవాడు! మహమ్మద్ నిజముగా భగవత్ప్రేరితుడై పలుకువాడు! నాకుమారుడు మంచివాడు. ఆతనికి భుజబలం ఉంది; పరాక్రమం ఉంది. మనస్సానిర్మలమైంది. అల్లగా, నీవు జనకునిచేతులనుండి ఏంకావాలో కోరుకో. అడుగు, నీవు కోరిందంతా సేవిస్తా.”

ఆవృద్ధనవాబు ఇలాచెప్పడం ఇంకా ఆపాడో లేదో, అప్పుడే టాలేయక్ అల్లగా మిలమిలలాడిపోతూన్న నేత్రాల్లో లేచి నిలబడ్డాడు. ఆతనికళ్లు రాత్రిపూట సముద్రం ఎంతనల్లగా ఉంటుందో, అంతనల్లగాను, కొండల్లోఉండే రాబందుకళ్లు ఎంతమంఘతూ ఉన్న ట్లంటయో అంతమిరిమిట్లు గొలుపుతూనూ ఉన్నాయి.

‘ఓచక్రవర్తి, నాతండ్రి, నాకు ఆరష్యా బానిసను దయచేయండి’ అన్నాడు.

“నవా బేమిమాట్లాడక నిశ్శబ్దంగా ఉండిపోయాడు. తనహృదయంలో బయలుదేరిన వణుకు నెమ్మదిపడేవఱకూమాత్రం నిశ్శబ్దంగా ఉన్నాడు. ఈనిశ్శబ్దం తరువాత అతడు నిబ్బరమైన పెద్దగొంతుతో ఇలా అన్నాడు: ‘తీసుకో! విందు అయింతరువాత నీవు తీసుకోవచ్చు... ..’

సాహసించిన ఆ అల్లగా సంతోషంతో ఉప్పొంగిపోయాడు. రాబందు కళ్లవంటిఆతని

కళ్లు గొప్పఆనందముతో మినుకుమినుకుమని ప్రకాశించాయి. నిలువునా నిలబడ్డాడు. తన తండ్రిలియిన నవాబుతో ఇలా అన్నాడు: ‘చక్రవర్తి, నాతండ్రి, నాకిచ్చిన బహుమాన మెంతవిలువలయినదో నాకు తెలుసును— నాకు తెలుసును. నేను నీబానిసను—నీకుమారుణ్ణి—నారక్తంతీసుకో, గంటకి ఒకరక్త బిందువుచొప్పున తీసుకో—మీకోసరం నేను ఇరవయిసార్లులైనా చస్తాను!’

‘నా కేమిలవసరంలేదు’ అన్నాడు నవాబు. చాలాసంవత్సరాలు గొప్పశనులు చేయడంవల్ల కీర్తి సంపాదించాడు. అంత కీర్తిసంపాదించిన ఆతనివృద్ధశిరం ఇప్పుడు వక్షస్థలంమీదకి వంగిపోయింది.

త్వరలో విందు ముగిసిపోయింది. వాల్లిద్దరు ఒకరిపక్క-ఒకరు నిశ్శబ్దంగా నగరునుండి జనానాకు నడిచాగ.

చీకటిగా ఉంది ఆరాత్రి. చంద్రుడు గాని,నక్షత్రాలుగానికనబడ్డంలేదు. మేఘాలు మిక్కిలి దళసరియైన తెరలాగ ఆకాశాన్ని కప్పేశాయి.

చాలానేపు వాళ్లు నిశ్శబ్దంగా వెళ్లారు. చిట్టచివఱకు నవా బిట్లా అన్నాడు:

‘నాజీవితం రోజురోజుకు క్షీణిస్తుంది. నాముసలిగుండె కొట్టుకోవడం ఎప్పటికప్పుడు మెల్లనవుతుంది — ఆకోసక్దేశపు చిన్నదాని ఉద్రేకపూరితాలై నలాలనలే ఇప్పుడు నాజీవితానికి కాంతి, ఉత్సాహం కలిగిస్తూ

ఉన్నాయి — చెప్ప, టాలెయిక్, నాకు చెప్ప—ఆమె నీకు నిజముగా అంత అవసరమా? నా భార్యలలో ఒకవందమందిని తీసుకో—పోనీ అందరినీ తీసుకో ఆమెను తప్ప.’

టాలెయిక్ అల్లలా నిట్టూర్పు విడిచాడు. నిశ్శబ్దంగా ఊరుకున్నాడు.

‘ఎన్నిదినాలు మిగిలి ఉన్నాయి నాకింకా? ఈ సప్తపంచలో కొద్ది రోజులు మాత్రమే ఉన్నాయి నాకు. నాజీవితంలో ఆఖరు అనందం ఈరష్యన్ చిన్నదే—ఆమె నన్ను తెలుసుకొన్నది. నన్ను ప్రేమిస్తుంది. ఆమె లేకపోతే ఎవ్వరు ప్రేమిస్తారు?—నన్ను, ఈముసలాణ్ణి? ఎవ్వరూ? ఒక్కరు కూడా నన్ను ప్రేమించరు, అల్లలా ఒక్కరు కూడా!’

అల్లలా నిశ్శబ్దంగా ఊరుకున్నాడు.

‘నీవు ఆమెను కౌగలించుకుంటున్నావనిన్నీ, ఆమె నిన్ను ముద్దుపెట్టుకుంటూ ఉన్నదనిన్నీ తెలిసియుండికూడా నే నెట్లా జీవింపగలను? టాలెయిక్ స్త్రీకి మనం తండ్రి కొడుకులం కాము: స్త్రీకి మనమంతా మొగవాళ్లం. కుమారా, నాశరీరంలో పాత గాయాలన్నీ రేగి, వాట్లోనుండి నారక్తం అంతా స్రవిస్తే ఎంతో బాగుణ్ణు. టాలెయిక్—ఈరాత్రితో నాజీవితం అంతరిస్తే ఎంత బాగుండును కుమారా!’

ఆతనికుమారుడు ఏం మాట్లాడలేదు. జనానాతలపుదగ్గట వాళ్లు ఆగారు. చప్పడు కాకుండా వాళ్లిద్దరి తలలూ వక్షస్థలాల మీద వంగిపోయాయి. అలా ఆతలుపు దగ్గట వాళ్లు చాలాసేపు నిలబడ్డారు. వాళ్ల చుట్టూ చీకటిగా ఉంది. ఆ కాశంలో మేఘాలు పరుగెత్తుతున్నాయి. గాలి చెట్లను కదిలించే నేస్తూ వాళ్ల కోసరం పాటపాడుతూ ఉన్నట్లు ఉంది.

‘తండ్రి, నే నామెను చాలాకాలం నుండి ప్రేమిస్తున్నా.’ అన్నాడు అల్లలా నెమ్మదిగా.

‘నాకు తెలుసును, కాని ఆమె నిన్ను ప్రేమిం పుట లేదనికూడా నాకు తెలుసును.’ అన్నాడు నవాబు.

‘ఆమెను తలచినప్పుడు నాగుండె పగిలి పోతోంది!’

‘నావృద్ధవృద్ధయంత్రం దేన్నో నిండి యున్నదిప్పుడు?’

మళ్లీ వాళ్లు నిశ్శబ్దం లయ్యారు. అల్లలా నిట్టూర్పు విడిచాడు.

“జ్ఞానియైన ఆముల్లా నాకు చెప్పింది నిజమే. పురుషుని కెల్లప్పుడూ స్త్రీ హానికరం. ఆమె చక్కందయితే ఇతరులకు ఆమెస్వాధీన పరచుకోవాలనే కోరిక పుట్టిస్తుంది. ఆమె భర్త అనుమానంచే బాధపడుతాడు. ఆమె కురూపిగా ఉంటే ఆమె భర్త ఇతరులను

చూచి ఓర్వలేకుండా ఉండి, అసూయచే బాధపడుతాడు. ఒకవేళ ఆమె అందగత్తె కాకుండాను, కుహాపికాకుండాను ఉంటే, పురుషుడు ఆమె అందంగా ఉందని భ్రమ పడుతాడు. ఆతరువాత తాను తప్పుగా తలచానని తెలుసుకొని, ఆమెవల్లనే బాధపడుతాడు—స్త్రీవల్ల నే!’

‘మనోవేదనకు జ్ఞానం ఒకమందుగాదు’ అన్నాడు నవాబు.

‘తండ్రి, మనం ఒకళ్లనొకళ్లం చూచి కనికరించుకోవాలి.’

నవాబు తలమెత్తి, కొడుకునంక చూచాడు విచారంగా.

‘మనం ఆమెను చంపేద్దాం.’ అన్నాడు ఖాలెయక్. నవాబు ఒక్కనిమిషం ఆలోచించాడు. ఆతరువాత నెమ్మదిగా ఇలా గొణుక్కున్నాడు : ‘ఆమెకంటే నాకంటే నీవు నిన్నే ఎక్కువగా ప్రేమించుకుంటున్నావు.’

‘అవును, మీరుకూడా ఆలాగే!’

మళ్ళీ వాళ్లు నిశ్శబ్దంగా ఊరుకున్నారు.

‘అవును, నేను కూడాను’ అన్నాడు నవాబు విచారంగా. విచారం అతన్ని పసి బిడ్డలాగ చేసేసింది.

‘సరే, మనం ఆమెను చంపేద్దామా?’

‘నేను ఆమెను నీకివ్వలేను-నేనుయివ్వలేను!’ అన్నాడు నవాబు.

‘నేను మరి బాధపడలేను; నా గుండె చీల్చేయి. లేదా ఆమెను నాకియ్యి.’

నవాబు ఊర్కున్నాడు.

‘లేదా మనం సముద్రముమీద వ్రాలి యుండే ఎత్తయిన షర్వతశిఖరాలపైనుండి ఆమెను క్రిందికి తోసేద్దాం.’

‘మనం సముద్రముమీద వ్రాలియుండే ఎత్తయిన షర్వతశిఖరాలపైనుండి ఆమెను క్రిందికి తోసేద్దాం’ అన్నాడు నవాబుకూడా కొడుకుమాటలు ప్రతిధ్వనిస్తూ.

ఆ తరువాత వాళ్లు జనానాలోపల వెళ్లారు. అప్పటికప్పుడే ఆమె తన సౌఖ్యదాయకమైన తివాచిమీద పండుకుని నిద్ర పోతుంది. వాళ్లు ఆమెఎదుట ఆగి చూచారు. చాలనేపు వాళ్లు ఆమెనంక చూసారు. ఆవృద్ధనవాబు కండ్లవెంబటి కన్నీళ్లు కారిపోయాయి. నెరసిన గడ్డంమీద పడి, ముత్యాల్లాగ మెరిసిపోయాయి. ఆతనికొడుకు మిరుమిట్లు గొలుపుతూఉన్న కండ్లతో చూస్తూ నిలబడ్డాడు. ఆకోసక్ చిన్నదాన్ని లేపుతూ, తన కామాన్ని అణచుకోడానికి పండ్లు పటపట కొలుక్కున్నాడు. ఆమె లేచింది. ఆమె ముఖం గులాబీవర్ణంగాను, సుకుమారంగాను ఉదయభానునివలె ఉంది. ఆమెకండ్లు విడుస్తూ ఉన్న పుష్పాల్లాగ తెరిచింది. అల్లలూను చూళ్లేదు ఆమె. తన ఎఱ్ఱనిపెదవులు అందిచ్చింది నవాబుకు.

‘ముద్దు యివ్వరూ !’ అంది.

‘లేనీవు మాతోరావాలి.’ అన్నాడు నవాబు నెమ్మదిగా.

అప్పుడు అల్లల్లాను, తనరాజుకండ్లలో నీళ్లనూ చూచింది ఆమె ; తక్షణమే కనిపెట్టేసింది. అంతా గ్రహించుకుంది.

‘నేనువస్తా’ నంది ఆమె. ‘నేనస్తా. నీకూకాదు. మరి అతనికీకాదు ? ఇలాగేనా మీరు నిధారణ చేసుకొన్నది ? ధైర్యవంతులు ఈవిధంగా నిధారణ చేసుకోవలసివచ్చింది ! నేనస్తా.’

తరువాత ఆముగ్గురూ నిశ్శబ్దంగావెళ్లారు సముద్రంవైపుకి ఇరుకైనదారుల్లోంచి. గాలి బిగ్గరగా అరచుచున్నట్లు వీస్తోంది.

ఆచిన్నది బలహీనంగా ఉండడంచే ఇట్టే అలసిపోయింది. అయితే ఆమె పొరుషం గలది కాబట్టి వాళ్లకు చెప్పిందికాదు.

నవాబుకొడుకు ఆమెవెనుకబడి పోతుంది అని చూచాడు. ‘భయం వేస్తూ ఉందా ?’ అన్నాడు.

ఆమెకండ్లు అతనిమీద అగ్నికణాలు రాల్చేసాయి. రక్తం స్రవిస్తూఉన్న తన పాదాలు అతనికి చూపించింది.

‘నన్ను ఎత్తుకుని తీసుకెళ్లనియ్యి’ అన్నాడు అల్లల్లా చేతులు చాపుతూ. కాని ఆమె వృద్ధరాజుకంఠంచుట్టూనే వేసింది తన చేతులు. నవాబు ఆమెను అవలీలగా వైకెత్తి

ఎత్తుకెత్తున్నాడు. ఆమె ఆతనిచేతుల్లో విశ్రమిస్తూ, ఆతనికండ్ల కేమైనా పొడుచుకుంటూ యేమో అనేభయంచేత చెట్లకొమ్మలు తప్పిస్తూఉంది. చాలాసేపు వాళ్లట్లా నడిచారు. చిట్టచివటకు దూరాన్నుంచి సముద్రపుసోదరు విన్నారు వాళ్లు. అప్పుడు వాళ్లను వెంబడిస్తూఉన్నటాలయకీతండ్రితో ముల్లాఅన్నాడు : ‘నన్ను ముందట నడవనీ, లేకపోతే నాబాకుతో నీమెడ పొడిచెయ్యాలనేబుద్ధి పుడుతుందేమో !’

‘నడువు. అల్లా నీకోరిక నెఱవేరుస్తాడో, లేక తుమిస్తాడో. దైవయత్నం ఎలాగో అలా జరుగుతుంది. సీతండ్రివైన నేను నిన్ను తుమిస్తున్నా. ప్రేమించడంఅనే దేమిటో నాకు తెలుసు.

చివటకు సముద్రందగ్గరకు వచ్చారు. వాళ్లముందట చాలాదూరంలో ఖాళీస్థలం ఉంది—నల్లగా దరిలించులేకుండా. సముద్రపుకెరటాలు కొండలక్రింద పాడుతూ ఉన్నాయి. క్రింద చీకటిగా అయోమయంగా ఉంది. చలిగాను, భయంకరంగాను ఉంది.

‘సెలవు’ అన్నాడు నవాబు ఆచిన్నదాన్ని ముద్దెట్టుకుంటూ.

‘సెలవు’ అన్నాడు అల్లల్లా ఆమెకువంగి వందనంచేస్తూ.

ఆమె సముద్రపుకెరటాలు పాడుతూ ఉన్నస్థలంలోకి క్రిందకు వంగి చూచింది.

ఆమాధమానము]

నవాబు-అతని కుమారుడు

కొంచెం వెనక్కు తగ్గింది, తన చేతులు ఆవృద్ధి నవాబుయొక్క తలపులవలె భయం
రొమ్ముకు అనముకుటా.

‘నన్ను క్రిందకు పడెయ్యండి.’ అంది
ఆమె వాళ్లతో. అల్లల్లా తన చేతులు ఆమె
పంకకు బాధతో చాచి మూర్ఛాడు. నవాబు
మాత్రం ఆమెను గట్టిగా తన వక్షస్థలానికి
ఆనించుకొని ముద్దెట్టుకున్నాడు. ఆ తర్వాత
ఆమెను తనతలపైకి ఎత్తి, ఆ ఎత్తయిన కొండ
మీదనుంచి క్రిందికి తోసేసాడు.

క్రింద కెరటాలు ఒకదానికొకటి కొట్టు
కొని పెద్దశబ్దం చేసి పాటపాడుతూ ఉన్నాయి.
ఈమహాశబ్దంలో వాల్లిదొడ్డికి ఆమె నీళ్లల్లో
పడ్డశబ్దం వినపట్లేదు. వాల్లిదొడ్డి ఒకరుకూడా
ఏళ్లబందాని, ఏకేకగాని విన్నేదు. నవాబు కొం
డలమీద కూలబడ్డాడు. అయోమయమైన
చీకట్లో సముద్రం మేఘాలుకలిసే ఆస్థలంవంక
మెల్లిగా క్రిందికి చూసాడు. అక్కడినుంచి
కెరటాలు విరిగి చెదరినప్పుడు వచ్చే మంద
మైన ధ్వనిమాత్రం వినబడుతూ ఉంది. గాలి
వేగం వచ్చి ఆతనిగడ్డంమీద వీస్తోంది. టాల
యక్ ముఖం చేతుల్లో కప్పేసుకొని చలనం
లేకుండా, మాటలాడకుండా రాయిలాగ
ఆతనిప్రక్క నిలబడ్డాడు. ఈవిధంగా కాలం
జరిగిపోతుంది. ఆకాశంలో మేఘాలు ఒక
దానివెనుక ఒకటి గాలివల్ల తరుమబడి పరు
గెత్తుతూ ఉన్నవి. అవి ఆ సముద్రముమీద
వంగి ఉన్న ఆపర్వతశిఖరం మీదపండుకొన్న

‘తండ్రి మనం వెళ్లిపోదాం.’ అన్నాడు
టాలయక్. ‘ఆగు’ అని గొణుక్కున్నాడు
నవాబు ఏదో వింటూఉన్నాడీలాగ. మళ్ళీ
కాలం జరిగిపోయింది. క్రింద కెరటాలు విరిగి
చెదరినశబ్దం అయింది. గాలి కొండలమీద
వీస్తూ చెట్లల్లోనుంచి అరుస్తోంది.

‘తండ్రి, మనం వెళ్లిపోదాం.’

‘ఇంకాకొంచెం ఆగు.’

చాలాసార్లు టాలయక్ ‘తండ్రి, మనం
వెళ్లిపోదాం’ అన్నాడు. అయితే నవాబు
మాత్రం తన ఆఖరురోజుల సంతోషాన్ని
పోగొట్టుకొన్నస్థలంనుంచి కదలడం లేదు.

అయితే అన్నిటికీకూడా ఏదో ఒక
అంతం ఉంటుంది! చిట్టచివటికు లేచాడు
నవాబు గభాలున పౌరుషంతో. లేచి, ‘నరే
వెద్దాంపద’ అన్నాడు బొంగురుగొంతుతో.

వాళ్లు బయలుదేరారు. కాని కొంచెం
సేపట్లోనే నవాబు ఆగిపోయాడు.

‘అయితే నే నెందుకు వెళ్తున్నాను,
టాలయక్! ఎక్కడికి’ అని తనకొడుకును
అడిగాడు. ‘నాజీవితం అంతా ఆమె లో
ఉన్నప్పుడు, నేనెందుకు జీవించాలి యిప్పుడు?
నేను వృద్ధుణ్ణి. నన్నెవ్వరూ మళ్ళీ, ప్రేమిం
పరు. ఎవ్వరూ ప్రేమించనప్పుడు ఈప్రపంచ
కంలో బ్రతకడం వట్టితెలివితక్కువ,’

‘తండ్రి నీకు కీర్తిభాగ్యం ఉంది.’

‘ఆమెముద్దుల్లో ఒక్కటిమాత్రం నా కియ్యి. నీకు ఆకీర్తి, భాగ్యం బహుమానం ఇస్తా; అవిఅన్నీ నశించాయి. స్త్రీయొక్క ప్రేమఒక్కటే ఎల్లప్పుడూ నిలుస్తుంది. మనుష్యునికి అటువంటిప్రేమ లభింపకపోతే ఉత్సాహం ఉండదు—ఆత డొకభిక్షుకునితో సమానము. ఆతనిబ్రతుకు దౌర్భాగ్యమైంది. సెలవు, కుమారా, అల్లా నిన్ను అనుగ్రహించుగాక! ఆతని ఆశీర్వాదం నీవు బ్రతికి నన్నాళ్లు ఉండుగాక!’ అని నవాబు సముద్రం వైపు తిరిగాడు.

‘తండ్రి! తండ్రి!’ అని అరచాడు టాలయక్. మఱి ఇంకేమీ అనలేకపోయాడు. మృత్యువువాతబడిన మనుష్యునకు ఏమీ చెప్పటకు వీలులేదు. ఆతనిమనస్సుకు తిరిగి బ్రతుకుమీద ఆశను కల్పించుటకు ఎవ్వరూ ఏమీ చెప్పలేరు.

‘నన్ను వదిలేయి....’

‘అల్లా....’

‘అతనికి తెలుసు....’

తొందరగా అడుగులువేస్తూ నవాబు కొండచివటకువెళ్లి, క్రిందికి దుమికేసాడు. ఆతనికొడుకు ఆతన్ని అడ్డుపెట్టలేదు—అడ్డుపెట్టడానికి అనకాశంలేదు. ఆమాత్రం కాలం లేదు. మళ్ళీ సముద్రంలో ఏమీవినబట్టలేదు. ఏవిధమైన కేకగాని, నవాబుపడ్డశబ్దంగాని వినపడలేదు. కెరటాలుమాత్రం క్రింద విరిగి చెదరుచూఉన్నాయి. గాలి క్రమములేని పాటలు పాడింది.

చాలాసేపు టాలయక్ అల్లల్లా కొండ క్రింద చూసాడు. చిట్టచివర కిట్లా అన్నాడు గట్టిగా: ‘ఓఅల్లా, నాక్కూడా అటువంటి ధైర్యమైన హృదయం ఇయ్యి!’

తర్వాత ఆతడు ఆచీకటిరాత్రిలోకి వెళ్లిపోయాడు. అలా ఆనవాబు, ఖాన్ మొసలేమా-ఎల్-అస్రాబ్ నశించిపోయాడు. టాలయక్ అల్లల్లా క్రైమియాదేశానికి రాజుఅయ్యి పాలించాడు.

విజయనగరం - నగరసామ్రాజ్యముల పుట్టుపూర్వోత్తరములు*

పుంగభద్రాతీరాన ఆంధ్రకర్ణాటదేశాల సంధి స్థలంలో వెలసింది పూర్వం విజయనగరము. అది మహాసామ్రాజ్యమయి దక్షిణదేశాన్ని అంతచూ ఒక్క యేలుబడిక్రిందికి తీసుకువచ్చింది. విజయనగరసామ్రాజ్యమంటే కర్ణాటకులకూ ఆంధ్రులకూ కూడా దర్పకారణమే. ఎవరికివారే ఇది మాదంటే మాదని పెనసులాడుతూ వున్నారు—ఆ సామ్రాజ్యం ఇప్పుడు లేకపోయినాను. ఈవిజయనగరాన్ని కట్టించినది తెలుగువారా కర్ణాటకా? ఈసామ్రాజ్యాన్ని వెలయింపజేసిన ప్రతిష్ఠ తెలుగువారికి రావలెనా, కర్ణాటకులకు రావలెనా అన్న వివాదం ఇప్పటిది కాదు ఎప్పటినుంచో వస్తూవున్నది. విజయనగరం ఆంధ్రకర్ణాటకసంధిప్రదేశంలో వున్నకారణంచేత ఈవివాదం తెగిందికాదు ఆంధ్రులకూ కర్ణాటకులకూను. మేం తేలుస్తామని ముందుకు వచ్చారు చరిత్ర పరిశోధకులు. పాతరాతికాసనాలన్నీ కడిగి భూతద్దాలతో పరిశోధించారు. అటకలమీదా, భోసాజాలలోనూ, కుండలలోనూ మాటుపడివున్న రాగికాసనాల కవితకట్టలు కిందికి దింపి దులిపి శోధించారు. నాణేలన్నీ ఎడపెడా పరిశీలించారు పాతతాటాకు గ్రంథాలూ, గాథలూ తెలుగువారు కట్టించినట్టే సాక్ష్యమిస్తున్నానోరుమూసికొని ఒకమూలగా పడివుండడన్నారు వాటిని. ఇక తర్కవిత్కాలు మొదలుపెట్టారు. విషయం తేల్చామంటే తేల్చామన్నారు. హూయిసల మూడవ బల్లభుడే విజయనగరం కట్టించాడు; ఉత్తరాన్ని తన సామ్రాజ్యానికి మహమ్మదీయదండయాత్రలవల్ల మోపం తగులకుండా, ఉపద్రవం రాకుండా మూడవ

బల్లభుడు కాపుంచినవారే విజయనగర సామ్రాజ్యాన్ని కట్టినారు అని తీర్మానించారు పరిశోధక పండితులు. హూయిసల మూడవబల్లభుడు కర్ణాటకుడు. ద్వారసముద్రం అతని రాజధాని. నగరాన్ని అతడు కట్టించినాడన్నా, అతనికాలువులో వున్నవారే విజయనగర సామ్రాజ్యాన్ని నిర్మించారన్నా ఇకేమున్నది వాదం కర్ణాటకంవైపునకే మొగ్గిందన్నమాట. హేమాచేమీలుగా పరిగణింపబడుతూవుండే డాక్టర్ యస్. కృష్ణస్వామయ్యంగారు ప్రభృతులే తీర్మానంచేస్తే ఇట్లా, ఎవరికి నుండేవుంటుంది వారిని కాదనడానికి? ఏమో ఈ విషయం వారికాసనాలలో ఎంత లోతుగా చెక్కివుందో అనుకున్నారు ప్రజలు. పాడిందే పాటగా లోకానికి! అంతా ఆనాదానికే శ్రుతికలిసినారు. అప్పటికి మరొకరు పరిశోధకులు ఈతీర్మానం సరియైనది కాదేమో అని ఆర్ధస్వనంతో అంటూనే వచ్చారు. కాని యీరొదలో ఆమాట పైకి తేలిందికాదు. అదీ కాక, మాకు నిర్దుష్టమయిన సాక్ష్యం వుంది, మామాట నిలబడి తీరుతుంది ఢిల్లీకివెళ్లి నా అని చెప్పేటంత ధైర్యంకూడా లేకపోయింది వారికి. అందువల్ల ఇంతవరకు ఒకమోస్తరుగా వారివాదమే గడికట్టుకు మార్పుంది నే నమ్మా అంటాను. ఇంతలో క్రొత్తగా పరిశోధకరంగాని కురికినారు ఫాదిరి హీరాసుగారు. విజయనగరాన్ని సాలించిన ఆరవీటివంశ మని మహా లావుపాటి పుస్తకం వ్రాశారు వారు. విజయనగరచరిత్రలో వారిది అందె వేసినచే యన్నారు ఆపుస్తకాన్ని చూచి. తలికోట(రత్నసత్య)యుద్ధం తరువాత విజయనగర సామ్రాజ్యం అదృష్టరేఖ వక్రించిందో సరళంగా

* "Vijayanagara - Crigin of the City and the Empire."

(విజయనగరం - నగర సామ్రాజ్యముల పుట్టుపూర్వోత్తరములు). గ్రంథకర్త : డాక్టరు సేలటూరివెంకటరమణయ్యగారు, యం. ఏ., రాయల్ ప్రెజున ౨౦౦ పుటల ఆంగ్లగ్రంథము. వెల రు. ౨.

ప్రకాశకులు : మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు.

సాగిందో తెలిసినవారే లేరు. విజయనగరచరిత్ర వ్రాసినవారెందరున్నా అంతా యుద్ధం ముగిసినతరువాత తుంగభద్రలో చేతులు కడుక్కొని రోజుతూ ఇంటికి పోయినవారేకాని విజయనగరరాజవంశాక నమసరించినవారు లేరు. అది యుద్ధరంగంలోనే భగ్నుమయించని వారినమ్మకం. కావ్యకావ్య కాదు తరువాతకూడా విజయనగరసామ్రాజ్యం అప్పట్నుండినా చూచింది అని పొదిరి హీరాసుగారు వ్రాసేసరికి ఓహో అట్లాగా అని కళ్లు నలుముకొని తెరచిచూచారు. అటువంటి హీరాసు పండితునిపై విజయనగరచరిత్రవిషయంలో ఎంతటి విశ్వాసం వుంటుంది ప్రజలకు? అట్టి విశ్వాసం వుంటే అది న్యాయమేమోకూడాదు. ఈయన మైసూరు విశ్వవిద్యాలయంపక్కాన్ని రెండుపన్యాసాలుచేసి విజయనగరము కట్టినదీ, విజయనగరసామ్రాజ్యాన్ని వెలయించినదీ కర్ణాటక అని శంఖారావం చేశాడు: ఆవుపన్యాసాలు తరువాత పుస్తకరూపంగా వెలువడినవి. *Beginnings of Vijayanagara History* అని ఆ పుస్తకం పేరు. ఏవిషయం స్థాపించబడినదన్నా పట్టియే. ఇట్లాగ పట్టిలు పట్టిలు! పట్టిలతో పుస్తకాన్నంతా వూచరకొట్టినారు ఫాదిరిగారు. విద్యారణ్యులకూ విజయనగరనిర్మాణానికి సంబంధం లేదు — పట్టి. విజయనగరానికి విద్యారణ్యులపేర విద్యానగరం అనే పేరు మొదటినుంచీ లేదు — పట్టి. ఎన్నికాసనాలలో విజయనగరానికి విద్యానగరం అనే పేరుంది? — పట్టి. కొద్దివాటిలో ఉన్నదీ అంటే అవి తప్పుడుసృష్టలు — అవి రాగికాసనాలే అయితే శృంగేరిస్వాములు తరువాతి విజయనగరరాజులపగ్గర పలుకుబడికోసమూ, అగ్రహారాలభంకోసమూ తప్పకుండా సృష్టించినవే — సందేహంలేదు. విజయనగరసామ్రాజ్య నిర్మాత లేవరు? వారికి హాయిసలరాజులకుగాని, వారికొలుపుకాండ్రకుగాని సంబంధం కలదా? — పట్టి. కంటికి నజరుగా కొట్టవచ్చినట్టు పట్టిలు కనబడ్డవి. అబ్బా! ఎంతపరిశ్రమ చేశారు హీరాసుగారు రన్నార అంతాను, పుస్తకంపుటలు తిరుగజేసినవారు. ఇట్లా అట్లా బెసగనివ్వకుండా ముక్కుకు తాడుపోసి లాక్కువచ్చి నిలబెట్టినారు

కర్ణాటకసిద్ధాంతాన్ని. చూడండి పట్టిలు — చరిత్రపరిశోధన అంటే ఆయనదే చెప్పాలి. పరిశోధనపద్ధతికి ఆయననే అనుసరించాలి. ఏమిపట్టిలు! ఏమి వాదనైపుణి! అని మెచ్చిను ఆపుస్తకం విమర్శించిన పత్రికలు. గాబరాపుట్టవా అన్ని ఆకారాలతో, అన్ని పట్టిలతో వున్న ఆపుస్తకం చూస్తే. అగీకాక వెండిబెత్తం తీసుకొని బరాబరుచేస్తూ ఆయనమందు నడుస్తున్నదయ్యో 'విజయనగర ఆరవీటివంశం'. కృష్ణస్వామయ్యగారు ప్రభువులు చెప్పిన కర్ణాటకవాదం మరీ గడ్డెక్కి బాసెన పెట్టుకేసిగాని మరీగట్టిగా పొంకింకా మార్చుంది. ఇంక నట దిండినా దిగ ననేరకంలోకి వచ్చింది. ఈ హీరాసుపండితుల పుస్తకంతో ఈవిజయనగరసమస్య తట్టి లేసినట్టు మళ్లీ ముందుకు వచ్చింది. పత్రికలలో కలవర మెక్కు వయింది. గచ్చుకేసి కట్టికేకాం, ఇక కర్ణాటకవాదానికి చలనంలేదు అనుకొన్నారు అంతాను. ఆంధ్రవాదంవారు మితుకరించడం మొదలుపెట్టినారు. సత్యం మనపక్కం ఉన్నట్టుండే. దీనిని సిద్ధాంతం చేయడం ఎట్లాగ అని ఆవేదనపడ్డారు. "సత్యం బెద్దియై తెల్పకే వంద సంస్థాపించు భద్రాత్మకా" అని వాపోయారు. చిచ్చరపిడుగులాగ ఉరికినాడు రంగంలోకి ఈ సందర్భంలో చెంకటరమణయ్య. ఆంధ్రవాదానికి పూహం పన్నాడు. తాను మొరగాడయి నిలిచినాడు. "కంపిలి, విజయనగరము" అనేగ్రంథం వ్రాశాడు. ఆంధ్రవాదానికి రూపురేఖలు కల్పించాడు. నిర్భయంగా, ధైర్యంగా మావాదంలోనే సత్యమందని చేయి పైకెత్తినాడు. సత్యమూ లేదు, ఏమీలేదు, చేతవారేకానివాదం. దింపు చేయిదింపు అని పత్రికలద్వారా చేతిమీద కొట్టినారు ప్రతిపక్షులు. తెలుగువారుతక్కు ఆయనవాదం ఆమోదించినవారికేరు లేవరూలేరు. నిరుత్సాహపడలేదు, పోట్లెక్కువ తగిలినాను. వెంకటరమణయ్యగారు మళ్లీ నడుంకట్టినారు. దానిఫలమే ఈ "విజయనగరం — నగర సామ్రాజ్యముల పుట్టుపూర్వోత్తరములు". ప్రతివాదులవాదాల నన్నిటినీ ఖండించడమే కాకుండా తమవాదానికి బలంగా కొత్తఉపపత్తులకూడా చూపించారు. ఈ

పుస్తకంతో ఆంధ్రవాదానికి కిరీటం అప్పించన్న మాటే. ఇక దీన్ని తోసిరాజును చెయ్యడం — కొత్త ఉపపత్తులూ, ఉపకరణాలూ ముందే నా అపూర్వ మయినవి దొరకిలేనేలేక — ఎవరికీ సాధ్యంకాదు. ఈవిధంగా ఈగ్రంథం చాలా గొప్పదనానికి సందేహం లేదు.

కర్ణాటకకోటివారికి ప్రధానాధారం మహమ్మదీయచరిత్రకారుడు ఫెరిస్టావ్రాత. వరంగల్లు కృష్ణ నాయకుని పితూరీసందర్భంలో ఫెరిస్టావ్రాసిన దీది: 'ద్వారసముద్రంరాజైన బల్లభదేవుతనరాజ్యసరిహద్దులలో ఒకగొప్పనగరం కట్టించి దానికి తనకొడుకు విజయని పేరు పెట్టినాడు. నగరపదసహిత మయి యుదియే యిప్పుడు విజయనగర మని వ్యవహరింపబడుతున్నది.' దీని కుపబంధంగా తీసుకున్నది ఇంకో రెండువిషయాలన్నవి: (౧) మొదటిసారిహరరాయలసోదరుడు మొదటి బుక్కరాయలు శాసనాలవల్ల హొయిసలదేశస్థితమయిన హొసపట్టణంనుంచి రాజ్యంచేస్తూవుండినట్లు తెలుస్తుంది. (౨) హంపి(తుంగభద్రాతీర్థ విజయనగరం, బల్లారిజిల్లాలో వున్న దిది)లో హొయిసలశాసనం వకటి ఉన్నది. ఈయూటివి పొందికగా సమన్వయించి వ్యాఖ్యానాలు చేసి వారు ఏమంటున్నారంటే,

(౧) బల్లభదేవుడు కట్టించినాడని ఫెరిస్టా చెప్పే విజయనగరం కర్ణాటకామ్రాజ్యానికి రాజధానిఅయిన తుంగభద్రాతీర్థవిజయనగరమే.

(౨) హొసపట్టణమంటే కొత్తగా కట్టినపట్టణమన్నమాట. బల్లభకు విజయనగరాన్ని కొత్తగా కట్టించినాడు గనుక హొసపట్టణము విజయనగరమేకాని మరొక టియవుండదు. అది బుక్కరాయలరాజధాని.

(౩) విజయనగరాన్ని స్థాపించిన హరిహరారులు — సోదరులయినారు — అసలు మొదట బహమనీ దండయాత్రల సరికట్టి తనరాజ్యము ఉత్తరము సరిహద్దును కాపాడుటకు చూడవల్లారుకు నియోగించినవారే; మొదట ఆతని కొలువులో నున్నవారే.

అని. అందువల్ల విజయనగరసామ్రాజ్యం స్థాపించినవారు కర్ణాటకులు. విజయనగరం కట్టించినవారు కర్ణాటకులు. ఇది కర్ణాటకవాదం సారాంశం.

వెంకటరమణయ్యగారు తమగ్రంథంలో పైవాదాన్ని చాలా సమర్థతతో డీకొని, యుక్తియుక్తంగా సహేతుకంగా సమాధాన మిచ్చి దాన్ని శతధా భిన్నం చేశారు. వారిప్రతివాదం - అనగా ప్రత్యుత్తర మన్న మాట — ఇది.

౧. చూడవల్లారునిరాజ్యం ఎప్పుడూ మాడా బల్లారిజిల్లాలోకి వ్యాపించియుండలేదు. చూడవల్లారుని తాతగారు సోమేశ్వరుని కాలంలోనే (క్రీ. శ. ౧౨౩౩ - ౬౨) హొయిసలకర్ణాటకులకు బల్లారిజిల్లావీధి అధికారం పోయింది ఇట్టి సందర్భంలో తనరాజ్యం కానిరాజ్యంలో బల్లారుకు నగరం కట్టించడమేమిటి?

౨. కృష్ణనాయకుని పితూరీ ౧౩౪౪ లో నని ఫెరిస్టాయే చెబుతున్నాడు. బల్లారుకు చనిపోయినది ౧౩౪౨ లో. బహమనీరాజ్యస్థాపన ౧౩౪౨ కు తరువాత ౧౩౪౩ లో కాని అంతకుపూర్వం కాదు. ఇటువంటిప్పుడు బహమనీదండయాత్రల సరికట్టడానికేమిటి, బల్లారుకు హరిహరారులను నియోగించడమేమిటి?

౩. హంపిలో హొయిసలశాసనం వున్నదన్నమాట సత్యమే. అది యెవరిది? హొయిసల సోమేశ్వరునిదికాని చూడవల్లారునిది కాదు.

౪. పైకారణాలవల్ల హొసపట్టణం విజయనగరమే అనడానికి ఎంతమాత్రమూ అవకాశం లేదు.

ఈవిధంగా ప్రతిపక్షులవాదం పూర్తిగా ఖండితమయింది. తమవాదం నిలుపుకోవడానకు గ్రంథకర్తగారు కొత్తమోస్తరు ఉపపత్తులుకూడా చూపించినారు. విజయనగరరాజుల రాజ్యపద్ధతీ, రాజబంధనయూ ఎవరికి సన్నిహితంగా వుంటుంది, ఎవరితో ఎక్కువ కలుస్తవి అని కనుక్కోవడమునకు ద్వారసముద్రం హొయిసలుల, దేవగిరియాదవుల, ఓరుగంటి

కాకతీయుల శాసనాలన్నీ తిరుగవేశారు వెంకటరమణయ్యగారు. కొద్దిపాటి తేడా వున్నా రాజ్యాంధ్ర నాలు కాకతీయులవీ, విజయనగరంవారివీ కలసినవి కాని మరెవ్వరివీ కలవలేదు. ఇక రాజ్యపద్ధతిలో చూదామా అంటే విజయనగరసామ్రాజ్యంలో అమల్యలోవున్న రాజ్యవిభాగాలు — స్థలమూ, రాజ్యమూ, నాయంకరమూ అనేవి — ఒక్కకాకతీయుల తెలుగు రాజ్యంలోనే కనిపిస్తుందికాని హొయిసలరాజ్యంలో కాని, యాదవరాజ్యంలో కాని కనబడవు. ఎక్కువ ఉపబలంకాదా ఈసాక్ష్యం విజయనగరసామ్రాజ్యనిర్మాతలు తెలుగువారై నా అయియుండాలో, లేదా తెలుగువారితో వారి కెక్కువసంబంధమైనా ఉండాలో ఆనడానికి హొయిస పట్టణం విజయనగరమే అన్నవాదం ఖండించి, హొయిస పట్టణం ఇది ఆనిపూడా నిర్ధారించారు గ్రంథకర్తగారు. ఇట్లు చేయడంలో హొయిసలదేశం సరిహద్దులు ముమ్మందు నిర్ణయించారు, పెద్దపట్టిలిచ్చి వీరుగాడాను ఆదేశం ఇప్పటి మైసూరురాజ్యంలోనిదే అన్నారు. మైసూరులో కృష్ణ పేటతాలూకాలో హేమావతి నదిలోని ఓలంకమీద వున్న హొయిసపట్టణమే బుక్కరాయలశాసనాలలోని హొయిసపట్టణం అని నిరూపించారు. అక్కడ శిథిలమయిన కోటపూడా ఉన్నదట. ఈవిధంగా పుస్తకం చాలాప్రశస్తంగా వుంది, గ్రంథకర్తగారు పడ్డకష్టాన్ని, శ్రమని చాటుతూను.

పుస్తకం అంతా రెండుభాగాలు. మొదటి భాగంలో నగరనిర్మాత లేవరనేవిషయమునుగురించి, రెండవభాగంలో సామ్రాజ్యనిర్మాత లేవరనేవిషయమును గురించి చర్చించారు. మూడవబల్లాళునిరాజ్యం బల్లారిజిల్లాలోనికి వ్యాపించలే దని ఋజువుచేసే సందర్భంలో గ్రంథకర్తగా రొకవిధంగా మూడవ బల్లాళుని సంపూర్ణచరిత్రం వివరించడమేకాకుండా రెండవబల్లాళుని కాలంనుంచి హొయిసలలపూ కేవలరియాదవులపూ గల రాజకీయసంబంధాలపూడా పూర్తిగా తిరుగవేశారు. కాకతీయసామ్రాజ్యం పతనమయినతరువాత వర్ధిల్లిన వరంగల్లు, రాచకొండ, కొండవీడు చరిత్రలనుకూడా — మొట్టమొదటిమారు ఇంగ్లీషులో —

సంగ్రహంగా తెలిపినారు. పుస్తకంచివర చేర్చిన అయిదనుబంధాలవల్ల పుస్తకంచిలువ మరింత పెచ్చిందనే చెప్పాలి. వీటిలో 'దొరవడి'ని గురించిన అనుబంధం ముఖ్యంగా ఎన్నుకొంది. దొరవడి కంపిలరాజ్యాన్ని స్థాపించిన ముమ్మడి సింగయనాయకుని నివాసస్థలము. ఈ అనుబంధంలో దొరవడి రాజ్యవిస్తారం తెలుపడమే కాకుండా దొరవడి స్థలస్థైర్యపూడా చేశారు. శాసనాలవల్లహంపి దొరవడినాటిలోని దని తెలుస్తూవుండడం చేత ఈవిధేకం చాలా ముఖ్యమయినది. ఈవిధేకంవల్ల హొయిసపట్టణం విజయనగరమే అన్నవాదానికి కాలు విరిగింది. అటు మూడవబల్లాళుని రాజ్యం బల్లారిజిల్లాలోకి వ్యాపించలేదని నిర్ధారించేయడంవల్లా, ఇటు హంపియున్న దొరవడినాటిని విధేకంచేసి అది కంపిలి రాజ్యంలోదని నిరూపించడంవల్లా కర్ణాటనాదం మొండి పడి రెక్కలులేనిపక్షి యైనది. 'కన్యానాయకుడు,' 'అంధ్ర, కర్ణాటకములు,' 'వివ్యానగరము' అనే అనుబంధాలుపూడా బాసన్నవి. ఇట్టిగ్రంథం తయారుచేసే సమయకు గ్రంథకర్తగారు ప్రశంసాహీనులు.

ఈగ్రంథం చదివేటప్పుడు పునరాలోచింపవలసినట్టు కనపడేవిషయాలు కొన్ని యిక్కడ చెప్పతాము. బర్మీప్రమాణాన్నిబట్టి కావచ్చు — మొదటిహరిహరరాయలు మొదట తురకకుతుంపుచ్చుకొని, మరల హిందువులలో కలిసి విజయనగరరాజ్యం స్థాపించినాడనీ (పుట ౯౬), వర్ణాశ్రమధర్మపరిపాలకుడనీ, విద్యా రణ్యులవారి భక్తుడనీ, వర్ణనలు పొందినమొదటి బుక్కరాయలకు కలుబరిగి గెండుసలా రనేతురక కొడుకనీ, అతడు బుక్కరాయలకొడుకు రెండవహరిహరరాయల కాలంలో జేలూరు గుట్ల గోపురాలు తగలబెట్టినాడనీ (పుట ౯౬, పుట్టునోటు) వ్రాస్తే కొంచెం పస్తాయించి పరకాయించవలసిఉంటుంది — యిడంతవరకు నిజమే అని. ఆగోజులలో ఇట్టిసంభవాలు అసాధ్యం కాకపోయినా నమ్మదగినవిగామాత్రం కనిపించవు. ఇవి యథార్థమే అంటే వీటిని ఋజువుచేయడానికి గ్రంథకర్తగారిచ్చిన సాక్ష్యం చాలదు. ఇంకాప్రమాణాలు ఎక్కువ కావాలి. ౯౪-వ పుటలో హరిహరుడు

శ్రీశైలప్రాంతం పాలిస్తున్నట్లు తెలుపబడింది కాని యిది సరికాదని తోస్తుంది. శ్రీశైలం రెడ్డిరాజ్యారంభం నుంచి రెడ్డిరాజులకిందే ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. రెడ్డలలో మొదటిరాజు వేమన్నగారు శ్రీశైలంలో సోపానాలు కట్టినాడని తెలుస్తుంది. అదీగాక, ఆయన శ్రీశైలసీమలోను, అమృతబోలు సీమలోను వున్న కొన్ని గ్రామాలకు రివిన్యూసర్వే సెటిల్ మెంట్ చేసి నట్లు శ్రీ. శ. ౧౩౩౫ నాటి ఆయనశాసనమే వుంది. కనుక దీనినిసరించి కొంచెం ఆలోచించాలనుకొంటాం. గ్రంథకర్తగారు వ్రాశారు, వినుకొండ మొదట రెడ్డిరాజులకు రాజధాని అనీ, దానిని తరువాత అద్దంకికి మార్చి నారసీని (పుట ౧౨౪). హరివంశం మొదలయిన గ్రంథాలవల్లా, శాసనాలవల్లా వేమరెడ్డికి అద్దంకే మొదటినుంచీ రాజధానిగా కనబడుతుంది. వినుకొండ సీమ శ్రీ. శ. ౧౩౫౨ కు పూర్వం బుక్కరాయలకు స్వాధీనమయిందని వ్రాసి, యిందుకు రెండు శాసనాలు ప్రమాణం చూపినారు గ్రంథకర్తగారు. కాని యిది సరిగా దనుకొంటాం. ౧౩౫౨ కు తరువాతనూడా వినుకొండ సీమ వేమరెడ్డికింద వున్నట్టే కనబడుతుంది. ప్రమాణంగా యిచ్చిన శాసనాలలోని శకము ౧౨౭౪ సంవత్సరం పరీధాని. పరీధాని ౧౨౯౪-వ శకవర్షానికి సరిపోతుంది కాని ౧౨౭౪ కు సరిపోదు. అందువల్ల శక మీ తప్పనీ, సంవత్సరమే సరియైనదనీ అనుకోవలసి వుంటుంది. అట్లయితే పరీధానికి సరియైనది శ్రీ.శ. ౧౩౭౨. నెల్లూరు లో కనిగిరితాలూకా గోజులవీడు శాసనంలో ఉదాహృతుడయిన బుక్కరాయవొడయలును మొదటి హరిహరరాయల తాతగారైన బుక్కరాయ వొడయలే అంటున్నారు గ్రంథకర్తగారు (పుట ౯౯). విజయనగరాన్ని మొదటినుంచీ తెలుగురాజ్యం చేయడానికి ఇది గొప్పయైతే కాని నాదం నిలవాలంటేమాత్రం ఈశాసనాన్ని ఇంకా బాగా పరిశోధించి పనిచేయవలసి ఉంటుంది. ఓరుగంటిలో ప్రతాపరుద్రుడు రాజ్యం చేస్తూ వుండగాను, ముప్పిడినాయకుడు గొప్ప నేనాధిపతి కందుకూరు నెల్లూరుసీమలు పాలిస్తూవుండగాను అన్ని భిరుదులతో ఈమండలేశ్వరుని (బుక్కరాయ వొడ

యల) శాసనం — ఇతని శాసనం ఇది వక్కలే. మరి కనబడదు — కనిగిరి ప్రాంతంలో కనపడిందంటే కొంచెం ఆలోచింపవలసిన విషయమే. నిర్దుష్టమయిన ప్రతిబింబం తీసి యీశాసనాన్ని బాగా విమర్శచేసి సాధించి నిలబెట్టవలసిన విషయం అది. ప్రతాపరుద్రుడు శ్రీ. శ. ౧౩౩౦ వఱకు రాజ్యం చేసినట్లు కందుకూరుశాసన మొకటి ఉదాహరించారు (పుట ౧౧౪). ప్రతాపరుద్రుడు తంతవరకు జీవించి ఉన్నాడా అని మానం చేశాం. వైగా ప్రమాణంగా చూపించిన యీశాసనం చాలా చెడినది. దానిలో ౧౧, ౧౨, ౧౩ పంక్తులలో ఇట్లున్నది ‘శ్రీవీరనరపతి ఘోరి కర్ణాటకబవదీశ్వ-అ: ప్రతాప శ్రీవీరప్రతాప రుద్రదేవ’ అని. కర్ణాటకబవదీశ్వ అరి అన్నది కర్ణాటకలు బరిగీశ్వరఅన్న దాని అపసౌతమేమో అని మానంశయము. ప్రతాపరుద్రుని కతని యేశాసనంలోనూ కర్ణాటకలుబరి గీశ్వర అన్న బిరుదం వున్నట్లు వినం. ఇచ్చిన తేదీనిగూర్చి కొంచెం ఆలోచించాలి. ‘పార్లమి — శశివర్షణిమ’ అని కూడా ఉన్నది. ఎట్లయినను, ఈశాసనంకూడా ఇంకా సరిగా శోధించి ప్రకటించేవఱకూ ప్రతాపరుద్రునికి ఈతేదీ ఇవ్వనగునా అని కొంచెం సంశయింపవలసే వస్తుంది. రెండవ హరిహరునికాలంలో, మొదటివారు ౧౩౪౪ లో విజయనగరంరాజు తెలింగానామిదికి దండెత్తివెళ్లినట్లు గ్రంథకర్తగారు తెలిపినారు (పుట ౧౨౧). పెదవేదగిరి కాలంలో విజయనగర సైన్యం రెండవవారు తెలింగానామిదికి దండెత్తి వెళ్లినట్లు వ్రాసినారు (పుట ౧౨౨). రెండవ దండయాత్ర సరిగా ఎప్పుడు జరిగిందో నిర్ణయింపడాని కవ కాశం లేదనీ, బహుశా యిది ౧౩౯౦ కు పూర్వంజరిగి వుంటుందనీ అన్నారు గ్రంథకర్తగారు (పుట ౧౨౧). ఈరెండుదండయాత్రలన్నవి ఒక్కదానికే వర్తిస్తుందేమో ఆలోచించవలసివుంటుంది. కాపయనాయకుని దగ్గరనుంచి అనపోతనాయకుడు వరంగల్లు, భువనగిరి, సింగపురములు ౧౩౬౯కి పూర్వం పట్టుకొన్నాడని ఉన్నది (పుట ౧౧౯). మొదటి అల్లాయుద్దీన్ హుసక్ బహమనీషా కాపయనాయకుణ్ణి ఓడించి

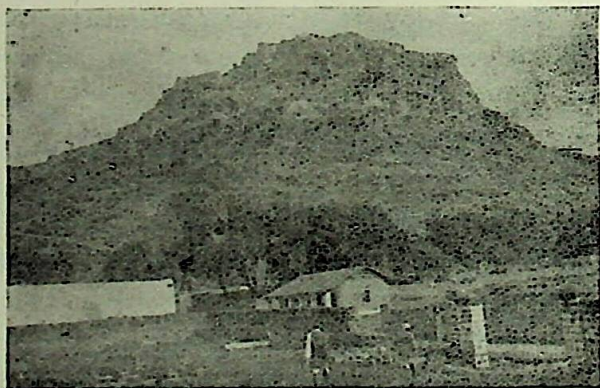
భువనగిరి తీసికొన్నట్లు మహామృదీయచరిత్రలు చెప్పు
తున్నవి. అతడు ౧౩౪౭ లో సింహాసనమెక్కి
౧౩౫౮ లో చనిపోయినాడు. అందుచేత బహమనీషు
౧౩౫౮ కి పూర్వమే భువనగిరిని కాపయనాయకుని
నుండి తీసుకొనివుండాలి. అది మరల ఎప్పుడు కాపయ
నాయకునివశమయినదో, అతని నోడించి అనపోతా
నాయకుడు దాని నెట్లు తీసుకోవడం సంభవించిందో
ఇంకా కొంచెం వివరంగా చెప్పవలసిన అవసరం వుందను
కొంటాం—సంగ్రహంగానయినా రాచకొండచరిత్ర
తెలిపినారుగనుక. కన్యానాయకుని గురించిన అను
బంధంలో ఇచ్చినపట్టిలో, ౧౩౬౦ ఆంధ్రదేశాధీశ్వర
బిరుదం వహించిన కాపయనాయకుడి (latest) సవ
త్వరమని యిచ్చారు. అది కొప్పుల కాపయనాయకుని

కాసనంకాని, ఆంధ్రదేశాధీశ్వర, ఆంధ్రసురత్రాణుడు
దాంచితుడయిన కాపయనాయకుని (Latest) సవ
త్వరం కావనుకొంటాం. కొప్పుల కాపయనాయకుడూ,
ఆంధ్రదేశాధీశ్వర కాపయనాయకుడూ వేరనుకుంటాం.

ఈపైనియాసినని పునః ఆలోచింపవలసిన విష
యాలని మాఅభిప్రాయం. వీటివల్ల పుస్తకం గణ్యత
తగ్గించని ఎంతమాత్రమూ అనుకోవడం. ఇది నేరు
సులుమాత్రమే. పుస్తకంవిలువ నివి యెంతమాత్రమూ
తగ్గింపవు.

గంభీరగారు ఇంకా కొప్పపుస్తకాలు వ్రాసి
ప్రతిష్ఠ గడించాలని కోరుకున్నాం.

(సో.)

గుత్తికోట

—టి. రామచంద్రరావు.

“వేమూపెండ్లి”

పాలంకి వెంకటరామచంద్రమూర్తి

“మనసుమరాలు పుట్టిందన్న ఆనందంతో హటు జన్మ నక్షత్రం మంచిదికాదన్న అదటుగూడా జనించింది మా అమ్మకి. నరసింహంగారినికనుక్కుంటే అమ్మ గండం అని చెప్పేదేమో అని తోస్తోంది. పోనీ; పెద్దది కదా... ఆవిడ చెప్పినట్లు పీటలమీద కూర్చుని ఆకాస్త కాంతి అయిందనిపించుడమా?” అంది బాలెంత రాలైన సాభాగ్యమృత్యు మొగుడుతో.

“నీకుగూడా పిచ్చేనానీమిటి? బ్రహ్మిగాళ్లు మేకల్లా అరుస్తూంటే ఆపాగూ ఘంటలతరబడినీ, ఎందుకోసమో తెలియకుండా ఎందుకూ పీటలమీద కూర్చోడం? మీ అమ్మ కేమిభయం లేదులే!”

“పీక్కులింటూన్న అనుమానాన్ని నివారణ చేసుకోడానికే పీటలమీద కూర్చోడం.”

“అల్లానైలే, గోజూ లక్ష అనుమానాలుంటోనే ఉంటాయి. అవన్నీ నివారిస్తూ కూచోడమేనా మన పని? తొలిచూలుపిల్లగనక ఆనందంగా కాకలిస్తే మన ఊరువెళ్లేక నలుగుర్ని ఎరుగున్న వాళ్లని పిలిచి, ఓ టీపాట్రి ఇద్దాం.”

“మనం ఊరువెళ్లేక సరే మీరుచెప్పినట్లు చెయ్యవచ్చు. కాని ఓమాటు పీటలమీద కూర్చుని క్రొత్తబట్టలతో లేస్తే మా అమ్మ చూసి ఆనందిస్తుంది. పనిలోపని నామకరణంగూడా చేసెయ్యవచ్చు. మావాళ్లు ఎరుగున్న నలుగుర్ని భోజనాలకి పిలుచుకుని ఆనందిస్తారు.”

“నామకరణాని కిక్కడ కాంతి చేసుకోక్కలేదు. అవధానానికి కట్నం ముట్టచెప్పి, బియ్యంమీద అక్షరాలు వ్రాస్తేనేకాని నామకరణం అవదానీమిటి? ఆటిపాట్రినాడే రంగయ్యనాయుడుగారిచేత ఒక ప్రార్థన చేయించి, ఊరుపెట్టించొచ్చు.”

పురుషోత్తం ముఖంకేసి ఓమాపు మాసింది సాభాగ్యమృత్యు. వాడించడంవల్ల ప్రయోజనం లేదని ఊరుకుంది.

మరునాడు పురుటికుద్ది, పురుషోత్తం ‘భాగ్యం, ఇవాళ ఇంట్లో కాఫీకాచడానికి తీరుబడి లేనట్లుగా ఉంది. హోటలుకు పోయెద్దనా?’ అన్నాడు.

‘ఇల్లారండి ఒక్కమాటు’ అని వినపడింది సాభాగ్యమృత్యుకంతస్వరం. పురుషోత్తం లోపలికి వెళ్లేడు. సాభాగ్యమృత్యు ఆనసించలేదు అతనికి మొదట. ఎట్టికాలువా తెరగా అటూహదూ ఇటూహదూ పట్టుకుని భావమరదులిద్దరూ నిలబడ్డారు. నూనెలోనింజిన మూకు డోకటుం దక్కడ.

పురుషోత్తం మాట్లాడలేదు. ‘పీటమీద కూర్చుని ఒక్కమాటు నూనెలో చూడండి’ అంది సాభాగ్యం. ‘నాన్ సెన్స్’ అన్నాడు పురుషోత్తం అవమానింపబడినవాడిలా. భావమరదులముఖాల్లో రక్తం లేదు. సీతమ్మగారు అల్లుడికి ఆనసించకుండా ప్రక్కకు తప్పుకుంది. ‘అదిగో, అదిగో, అమ్మాయిని చూడండి నిద్రలో ఎల్లా నవ్వుతోందో. త్వరగా! త్వరగా చూడండి!’ అంది సాభాగ్యం. పురుషోత్తం అప్రయత్నంగా పీటమీదకి మోకాళ్లపైని వంగేడు. అతనికి ప్రతిబింబం ఆనపడింది. “ఉత్తది. నవ్వులేదు ఏమీ లేదు!” అన్నమాటలు వెలువడ్డాయి ఆతనినోటమ్ముట. తెర లాగేకారు మరదులు. “అస్తమానూ నవ్వుతూనే ఉంటుంది. ఈమాటు చూస్తా!” అని సాభాగ్యమృత్యు పిల్లని తీసుకుని పీటమీదనుంచి లేచింది.

౨

పురుషోత్తం దగ్గరనుంచి ఉత్తరాలమీద ఉత్తరా లొస్తున్నాయి, సాభాగ్యమృత్యునీ పిల్లనీ పంపమని. పురిటి శుద్ధినాడే తల్లిపిల్లలను తీసుకువెడదామని వచ్చేడు. సీత

మృగా రప్పుడు 'పునర్జన్మ' ఎత్తింది. నాలుగు పథ్యాలు వంటపట్టేక తీసుకువెళుచుగాని' అంది. 'వీళ్లే'దని కొంచెం పట్టుపట్టేడు కాని సాభాగ్యమృ "నే నిప్పు డొస్తే మీహస్తపాకం చూపించవల సాస్తుందేమో!" అనే చిన్నపనుస్సుకు వదిలెయ్యడంవల్ల ఆత్మగారిమాట తీసివెయ్యకుండా వెళ్లేడు పురుషోత్తం అప్పుడు. చూడో నెలరావటంతోనే మంచిరోజు చూసి, నీతమ్మగారు సాభాగ్యమృని ప్రయాణం చేసింది. బండి ఎక్కుతూంటే, ఆయిల్లులు కూతురువద్దగొచ్చి, నిమ్మకంఠా 'అమ్మమా, ఆటోమ్యిక్రో'జున నీకువచ్చినవడ చూసి హడలిపోయాను. ఆవెంకటరమణమూర్తి దయవల్ల బ్రతికావు. ఉపేక్షచెయ్యక తిరుపతివెళ్లి మ్రొక్కుచెల్లించుకోండి" అంది. "అల్లాగేనమ్మా" అంది సాభాగ్యమృ. "గుల్లో దేవుడని కొలిచేరాతీ, నుమ్మంక్రింద మెట్టుగా ఉపయోగించేరాతీ భేదమేమిలేదనే భర్తగారు తిరుపతిప్రయాణాని కొప్పుకుంటారా?" అని మనస్సులో ఆమె అనుకుంటుండగానే, అన్న పద్మానాభం "పోనియ్, బండి" అన్నాడు. చక్రాలు కదలిపోయాయి. నీతమ్మగారికి కన్నీ రడ్డమైంది. "చంటిపిల్లతో సుఖంగా అది వెళుతుంటే కంట తడికూడ" దని చెనుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ నీతమ్మగారు లోపలి కెల్లిపోయింది.

3

ఇన్వైటేషనుకవల్లమీద ఎడ్రస్సులు రాయడం ముగించి, అతిథులలిప్తుతోపాటు వాటిని నాకరుకుట్టి వాడికిచ్చి, పురుషోత్తం వంటింటిదగ్గర కొచ్చాడు.

"నీఉద్దేశమేమిటో తేల్చేవు కాదు" అన్నా దాతడు భార్యతో.

"దీని కింత ఆలోచనెందుకండీ మీ ఆమ్మగారి పేరు పెట్టక?" అంది తొలచిపట్టుకొచ్చిన పెద్ద సత్తుగిన్నెలో పెరుగుపోస్తూ, ఆమె.

"మీఆమ్మపేరే పెడదాం' అని నాచే అని పించడానికి కాబోలు ఇల్లా అనడం?"

"కాదండీ. మాఆమ్మపేరు ఎల్లాగా పెట్టమనను. మాఆమ్మపేరుకంటే ముందుగా చచ్చి స్వర్గస్థురాలై

ఉన్న ఆత్మగారిపేరుపెట్టాలి. అదిలోకాచారం. ముందు ముందు అవకాశంఉంటే మా ఆమ్మపేరెల్లాగా పెడతాం."

"సింగినాదం. లోకాచారమేమిటి? ప్రతీదానికి 'ఆచారం' 'ఆచారం' అంటావు."

"ఆచారంమాట అల్లాఉంచండి. పెద్దనాళ్ల పేరు పెట్టడంఉండే నాళ్ల మీదఉన్న ప్రేమ, గౌరవం తెలియచెయ్యడం అన్నమాట."

"మాఆమ్మపేరుపెట్టకపోతే ఆవిడమీద గౌరవం లేదన్నమాటేనా ఏమిటి? పేరు పెట్టినంత మాత్రం ఊహలు—ప్రేమ, గౌరవం కారిపోతాయి కాబోలు!"

"సరే, అల్లాగయితే ఏదో ఆలోచించి పెట్టేయ్యండి."

"ఇంతకంటే ఏమిలోచలేదన్నమాట."

"నేనేమిచెప్పినా మీకు నచ్చదు.....పోనీ పార్వతీదేవిపేరో, లక్ష్మీదేవిపేరో పెడితే?"

పురుషోత్తం ఆలోచించాడు. 'పార్వతీ', అనేది మాడక్షరాల పదం. రెండక్షరాలకంటే ఎక్కువ కేవల కాదు. 'లక్ష్మీ' అంటే బాగుంది. కాని అపేరు క్రమంగా 'లచ్చమ్మ' అని నాడుకలోకి వస్తుంది. 'ఇందిరా లోకమాత' మా రమా మంగళదేవతా. ఇందులో రెండక్షరాలమాట 'రమ'. కాని ఇంతకీ 'లక్ష్మీ' అనే అర్థంరావాల నెక్కడుంది? ఇంకా లక్షపేర్లున్నాయి. 'ఉమా కార్యాయనీ గౌరీ శర్వాణి సర్వమంగళా! ' 'వాణి' కూడా మంచిపేరే...ఇల్లా అనుకుంటూ చటుక్కుని అనుకుంటున్నదాని విమర్శించుకున్నాడు. 'ఇదేమిటి తెలివిలేకున్నా? దేవతల పేర్లే పెట్టాలనుకోడమేమిటి? ఇదొకమూఢాచారానికి వశం అవడ మన్నమాట.' అందుచేత ఆతలపు మారి పోయింది అయినలో. 'సావిత్రి, చంద్రమతి, లోపా ముద్ర, సుకన్య,.....' ఈజాబితా ఏకరుపెట్టుకున్నాడు. ఈపేర్లన్నీ పెద్దవిగానే లోచేయి. అంటే కాకుండా, ఈపేర్లు పెట్టడంలో అర్థమేమిటి? నాళ్లంతా ఆదర్శస్త్రీలనా? నీళ్లంతా పుక్కిటిపురా

జాలలో వాణ్ణిగా. ఆచరిత్రలు యథార్థం అవులేగా అల్లాంటి ప్రేమ బన్నారమకోడానికి? ‘నువ్వీల’, ‘సరోజినీ’..... పోనీ, ‘రూపి’ ఎల్లానుంటుంది? ఫప్పుగా ఉంటుంది. కాని ఈవేరు చాలామంది పెట్టేశారు... ఎన్నివిధాల ఆలోచించినా పురుషోత్తమానికి కూతురికి ఏవేరు పెట్టాలో తేలిందికాదు... “నీమొహం నిన్నేమి సలహా అడిగినా యింతే...” అంటూ పైకివెళ్లేడు ఆయనమాని.

వేదవేదాంగాలు, శాస్త్రాలు చదివి, ఘోరమయినతపస్సుకూడా చేసి, విఫలమనోరథుడైన కిద్దార్లుడు తుదకు ఆశ్వత్థవృక్షంక్రిందకు వచ్చి బుద్ధుడైనట్లు, పురుషోత్తం, వంటింటిదగ్గర మెదడుతో ఎంతోకుస్తీ పట్టి లాభంలేక మిడ్డెమిడి కెల్లి ఒక్కనిమిషం ఆలోచించి కిద్దార్లుడయ్యాడు. కొలంబస్ అమెరికాను కనుపట్టినప్పుడు ఆతడుపొందిన సంతోషానికి రెట్టింపుఉట్లా సంతోగబగబా క్రిందకొచ్చి ‘భాగ్యం!’ అన్నాడు పురుషోత్తం.

“ఏమండీ?”

“మనఅమ్మడు మూర్తిభించిన మన అన్యోన్యారూగం. దీనికి ‘ప్రేమ’ అని పేరు పెడదాం. ‘ప్రేమా’ అని పిలుచుకోవచ్చులే. ఊ?”

సాభాగ్యమ్మ తలెత్తకుండానే, “బాగానే ఉండండి.” అంది.

సాభాగ్యమ్మ ‘అనెడుక్కేటెడ్’ అయినా తానుచెప్పిన వచనాల్లో ఉండే పరమార్థాన్ని సూక్ష్మంగా గ్రహించగలిగినందుకు సంతోషిస్తూ పురుషోత్తం సంతృప్తి గనపరిచేడు.

౪

పురుషోత్తం భోజనం చేస్తున్నాడు. ‘ఏమండీ?’ అంది సాభాగ్యం.

“ఏం?”

“ఉత్తరం వచ్చింది మావాళ్ల దగ్గరనుంచి చూశారా?”

“లేదు. ఏమిటి విశేషాలు?”

“మా రామానికి కార్యముట.”

“ఊహ!”

పురుషోత్తం మాట్లాడకుండా భోజనం చేస్తూ న్నాడు. కర్తవ్యం ఎరుగున్నది గమక సాభాగ్యం ‘మనల్ని అందర్నీ బతులు దేరిరమ్మన్నార’ అంది.

“అందుచేత ఇప్పుడు బయలుదేరుతానంటా వేమిటి?”

“వెళ్లక్కర్లేదు మరి? మావాళ్లయింట్లో ఇక ఇప్పటిలో జరిగే శుభకార్యం ఏమీలేదు.”

“రైళ్లమీదా, పడవలమీదా ఈవేసంకాలంలో వ్యయప్రయాసలతో ఎందు కంతమారం వెళ్లడం?”

“వ్యయప్రయాస లని ఊరుకుంటే బాగుంటుందా? వెళ్లకపోతే ఎల్లాగ? చెల్లెలికార్యం అవుతోన్నప్పుడే వెళ్లకపోతే ఇంకెప్పుడు పుట్టింటికెళ్లడం?”

“మీచెల్లెలి గర్భాధానానికి నువ్వెందుకూ? మనలో ఉండే గొప్ప ‘న్యూసెస్సు’ ఇదే. ఒక పిల్లకి శోభనం అవుతూంటే పదిమందీచేరి హడావిడిచేసి నానాగల్లంతూ చెయ్యడం. చెబులాడుకోవడం..... ఇంతకీ ఇప్పుడిప్పుడే స్కూలుకు నెల్లిరావడం అలవాటవుతోంది ప్రేమాకి. ఇప్పుడు దాన్ని తీసుకుపోతే ‘ఇదిగో’, ‘అదిగో’ అని ఎల్లాగైనా తిరిగి రావడానికి పదిహేనురోజులు పడుతుంది. ఈపదిహేను రోజులూ అడ్డగాడిదల్లాగ తిరిగే ఆపిల్లలతో కలుస్తే ఇంక దానికి స్కూలుమాట చెప్పక్కర్లేదు.”

“మారాన్ని పడున్నాము. ఎప్పుడో ఇల్లాంటి సందర్భాల్లో తప్ప ఇల్లుకదలడమే పడదు. ప్రేమా పుట్టినతర్వాత ఏశుభకార్యం నేమాడేలేదు. అల్లాంటి సరదాలేమీ తీరలేదు.”

“శుభకార్యాలు చూడడం సరదా అవుతే, నాయుడుగారి తమ్ముడుకూతురి పెల్లిట. ఇన్నిటేమనొచ్చిందప్పుడే. దగ్గరకూడాను. వెళ్లిరా.”

“చెల్లెలికి శోభనం అవుతే వెళ్లడంనూనేసి, నాయుడుగారింటోనేనా కాదు, ఆయన తమ్ముడింటో పెల్లికా వెళ్లడం?” అనుకుంది మనస్సులో సాభాగ్యం.

“ఆయనకి దేవస్థానంలో పెద్ద ఉద్యోగం. పలుకుబడున్నవాడు. పెద్దఫాయీలోవాడు. కావలినే నీచాదస్తానికి సరిపడేటట్లుగా టిఫినువగైరాలన్నీ నీకు బ్రాహ్మలింటోనే ఏర్పాటుజరుగుతుంది.”

‘దేవస్థానం’ అనేబుప్పటికి సాభాగ్యమృతి వల్ల యుల్లునున్నట్లు తోచింది. ‘తిరుపతివెంకటరమణా, నీ దర్శనం చేయిస్తానని మా అమ్మ, ఈపిల్ల పుట్టినప్పుడు— అంటే అప్పుడే ఏడేళ్లయింది—మొక్కుకుంది. నీ దర్శనభాగ్యం నే నెంతప్రయత్నంచేసినా లభించలేదు. నే ప్రయత్నంగా నిన్ను చూసేమార్గం లభిస్తోంది.’

“అప్పుడే కునికిపాట్లాస్తున్నాయేమిటివేళ?” అన్నాడు పురుషోత్తం పరభాగ్యంలో ఉన్న సాభాగ్యాన్ని చూసి.

“దేవస్థానంలో పెద్ద ఉద్యోగం అన్నారు, ఏమిటండీ అది?”

“తిరుపతిదేవాలయానికి వచ్చే ఆదాయం, అయోవ్యయం తెలిపేరెఖిన్ని సరిమాడడం.”

విగ్రహారాధనను చూపించే కుటుంబంలో వాడికి, వెంకటేశ్వరభగవానుని జూబుర్లు చూసే ఉద్యోగం అవడం కొంచెం అసభ్యంగా తోచి దామెకు.

౨౯

“‘మాటన్నామకదా’ అని తీసుకొస్తే ఇల్లా వేపు తోన్నావు నమ్మ. పెల్లిచూశాం. వచ్చిన పనయింది. సాయంత్రానికి ఇంటికెళ్లకపోతే ఎల్లాగ? రేపు సోమ వారం బరికదా ప్రేమాకి? వైగా నా ఆఫీసు” అన్నాడు పురుషోత్తం.

“క్రిందతిరుపతి కొచ్చినవాళ్లు కొండమీద కెళ్లకుండా పోతారా ఎవరైనా? ఇది వేపడమా?”

“ఏడుమైళ్లకొద్ది. అందులో మోకాలిపర్వతంబు! అదెక్కడో మహా తెలుస్తుంది.”

“నడవలేకపోతే డోలీలు కట్టించుకోవచ్చు.”

“బ్రతికుండానే నరవాహనమా?”

“ఎప్పుడూ ఇలాటిమాటలేనండీ మీరు? చెన్న పట్టణంలో, రిక్నా లెక్కివెళ్లేవాళ్లకామా చాలామంది? వాటికంటే తీసిపోయిందా ఏమిటి డోలీ?”

“అదుగో, వాదించడంఅంటే శబ్దం. ఆతర్కమే వద్దంటుంది.”

‘వర్ణవహారం చెడిపోతో’ చనుకుంది సాభాగ్యమృతి. “తర్కంకాదండీ, కొండమీద చూడవలసినప్రకృతి వైచిత్ర్యాలు చాలాఉన్నాయి! పాపనాశం అనే చోట ఒకజలప్రపాతం ఉంది! ఆప్రదేశం అంతా మనోహరంగా ఉంటుందిండీ.....నాకేం తెలుసు! ఇదంతా నాయుడుగారు ఎవరితోటో చెబుతోంటే విన్నా నిందాకా.”

“అల్లాగైతే వాళ్లెవరైనా వెళుతుంటే వెళ్లు. నేనుమాత్రం ప్రయాణ పడవలచుకోలేదు. సాయంత్రాని కొచ్చేయి...జాగ్రత్త. నేనీరైలులో వెడతాను. పోని ప్రేమానుకూడా తీసుకెడితేనేం నాతో? ఎందుకూ స్కూలు చెడగొట్టడం రేపా?”

ఈమాట వింటేబుప్పటికి సాభాగ్యమృతి ఏమీ తోచిందికాదు. తాను రాకపోవడం సరిగదా, పిల్లను కూడా రానియ్యనంటున్నాడు భర్త. “నేనూ వెడతాను అమ్మతో” అంది ప్రేమా సాభాగ్యమృతి ప్రాణాలు లేచాచ్చాయి. “సతే” అన్నాడు పురుషోత్తం బయలుదేరుతో. “ప్రేమకు కారుపంపడం మరచిపోకండి.” అంది సాభాగ్యం.

పాపనాశనం జలధారదగ్గరున్న ప్రకృతినైచిత్ర్యాలు చూడడానికి బయలుదేరినవాళ్లతో బాటు, సాభాగ్యం, ప్రేమా వెళ్లేరు కొండమీదకి. ఆలయ ప్రాంతాలకు జేరుకున్నాక, సాభాగ్యమృతి, “ఏమిటో అనుకున్నా! బడలికగా ఉంది. ఈసక్రమంలో విశ్రాంతి

తీసుకుంటూఉంటా. మీరు నాలుగువోట్లూ తిరిగి తిరిగిరండి” అని వెనకదిగిడింది పిల్లతో. అనంతరం ప్రేమాను తీసుకుని దేవాలయంలోకెళ్లి, మెడలో పసుపుకొమ్ము కట్టుకుని మంగళసూత్రమును దేముని కర్పించి ఓనమస్కారం పెట్టింది.

అనుకున్నవేళకి మరునాటిమధ్యాహ్నానికి తల్లి పిల్లా ఇంటికి చేరుకున్నారు, కొనుక్కున్నచందన బొమ్మలూ, ఇత్తడిసామగ్రి పట్టుకుని.

౬

“ప్రేమా, పడుక్కోవమ్మా. పదిగంట లవో చ్చింది. జబ్బుమాడా చేస్తుంది అల్లా అల్లా మేలుకు చదువులే.” అంటోంది సౌభాగ్యమ్మ.

“పగలు చదువులే చాలమ్మా. రాత్రిష్టా మేలుకు చదువక్కలేదు. కావలసిన ఇంకా తెల్లనా రగట్టలేచి చదువు.”

“మీకేం? ఊరికే ‘పడుక్కో’ ‘పడుక్కో’ అని చంపుతారు. వాళ్లకారద ఎల్లాగ ప్రయత్నం చేస్తాంవో తెలుసా ఫస్టుమార్కు కొట్టేయ్యడానికి? ఒక్కమాటైనా ఆప్షన్ తోలో ఫస్టుగా రావాలనుకుంటుంది.....అవును కాని క్వడ్రేటిక్ ఈక్వేషన్ (Quadratic Equation) ఇచ్చి దాని రూట్స్ (Roots) ఈక్వల్ (Equal) అన్న కండిషన్ (Condition) ఇచ్చి, సీ వాల్యూ (C'value) కని పెట్టుకున్నాడు. అప్పుడు సిస్టేవ్ ఈస్ ఈక్వేషన్ ఫోర్ యేసీ ($C2 = 4 a c$) అన్న పద్ధతిలోనేనా చెయ్యడం?”

పిల్ల అడుగుకూన్నవిషయం తల్లికి తెలియలేదు. కాని ఆవికాలనేత్రాలతో ప్రేమా, తండ్రి ఏమి చెపుతాడో అని ఆయనముఖంకేసి చూస్తోంటే ప్రత్యక్షమవుతోన్న ఓమితసోయగాన్ని గమనిస్తో సౌభాగ్యమ్మ నిలబడిపోయింది. లెఖచెప్పేసి ‘ఇంక పడుక్కో’ అంటూ పురుషోత్తం ఈవలకొచ్చాడు. పురుషోత్తమాన్ని వెంటబడించింది సౌభాగ్యమ్మ.

“ఏమండీ, ఊరికే ఇల్లా ఉపేక్ష చేస్తున్నారు? పిల్ల ఏరోజుకాకోజు ఎదగడంచూడటం లేదా?”

“అందులో ఆశ్చర్యమేముంది? పిల్లలు ఎదగరూమరి?” అన్నాడు పురుషోత్తం టక్కురితనంగా.

“అందులో పెద్దఆశ్చర్యం ఉందని నేచెప్పటం లేదు. చక్కనిసంబంధం ఒకటి చూడవలసినకాలం వచ్చిందని చెపుతున్నా” అంది కొంచెం కోపాన్ని తెలియచేస్తూ.

“అంటే?”

సౌభాగ్యమ్మకి ప్రాణం విసిగింది. “అంటే? అంటారేమిటి? గోవగా ఎదిగింది పిల్ల. రేపా ఎల్లుండ్లో చటుక్కుని పెద్దదై ఊరుకుంటుంది.”

“ఊరుకుంటుందికాని మీదపడి కొట్టదుకదా నిన్ను? అల్లాగయితే, ప్రమాద మేమీలేదుకదా?” అన్నాడు పురుషోత్తం.

సౌభాగ్యమ్మ ఏమీ చెప్పలేక ఊరుకుంది. అఖరుకి “మీకేం తెలుస్తాయండీ ఆడదాని బాధలు? పిల్లికి చెలగాటం, ఎలకి ప్రాణసంకటం క్రింద ఉంది మన సంభాషణ. ఏంచెప్పినా వేళాకోళంకింద తోసేస్తే ఎల్లాగ?” అంది. ఆముఖంలో ఉన్నదైనాన్ని కని పెట్టేడు పురుషోత్తం, “ఎందుకే అనవసరంఅయిన ఆదుర్దా? చక్కగా సరియైనఉత్సాహంతో చదువుకుంటుంది. మూల్యులైనల్లోకి వచ్చింది. అల్లాంటి ప్రేమాకి ‘పెల్లి’ అని, చదువు చెడకొట్టడం ఏమిటి? ‘పెద్దదైపోతుందేమో చటుక్కుని’? అన్నభయం ఎందుకా? చెన్నపట్టణంలోమాడా ఎందుకూ ఈ భయాలు? సమర్థాడినపిల్లల్ని ఎంతమందినిచూడడం లేదా మనం పెల్లి అవకుండా ఉన్నవాళ్లని?” అన్నాడు.

“ఈఉల్లో పెల్లికాకుండా పెద్దవాళ్లయిన పిల్లలూ ఉన్నారు. వాళ్లని పెల్లి చేసుకోడానికి సిద్ధంగా ఉన్నవాళ్లూ ఉన్నారు. కాని మనవాళ్లలో ఎవరూలేరు. మనకి మల్లేనే ఈఉల్లో సిరపడిఉండినమన వాళ్లకుటుంబం ఏదైనా ఒకటుండి, వాళ్లల్లో ఈడైన

కుర్రవాడుంటే పెళ్లి పెద్దదయాకే చెయ్యొచ్చు. కాని అల్లాంటివాళ్లేవట్లా లేరు. అందుచేత తొందరపడాలి."

"ప్రేమా బి. ఏ. ప్యాసవనియ చెపుతాను! దానిసౌందర్యం, చదువూ చూసి, కళ్ల నడుకుని పెళ్లి చేసుకునేవాళ్లు లక్షమం దున్నారు. మనశాఖలో కాక పోతే అన్యశాఖాయిరి."

ఆముక్క విని అదిరిపడింది సాభాగ్యమ్మ. 'అంత శ్యాఖావివాహమే?'

పురుషోత్తం జందెం తీసిపారచెయ్యకపోయినా, బ్రహ్మసమాజంమీటింగుల కళ్లడం, యుక్తాయుక్తాలు లేకుండా 'పూర్వాచారం' అన్నమాత్రాన్ని మండి పడ్డం, బ్రాహ్మణేతరులతో విందులు గడువడం—ఈ చేష్టలన్నీ సాభాగ్యమ్మకి పరిచయమే. కాని ప్రేమా వివాహవిషయంలో వరాన్వేషణ అన్యశాఖలో జరుగ బోతోందని ఆమె అనుకోలేదు.

అల్లాంటివివాహం జరుగుతే! ఇంకేముంది? వెలి! 'వెలి' అంటే అంతపట్టింపులేనిమాట నిజమే— కాని నాళ్లజానకిఅక్కయ్యగాని, రామంగాని వస్తారా ఆపెల్లికి? అన్నదమ్ములు, అక్కచెల్లెళ్లే రాకపోతే ఇంక బంధువుల మాట చెప్పక్కర్లేను కదా. పోనీ ఎవరూ పెళ్లిపేరంటాలకి రాకపోవచ్చు..... కాని ఈ భావిదంపతుల మా తేమిటి? ఈ శాఖాసంకరంలో కలిగినసంతానం మా తేమిటి? అప్పటికి శాఖలన్నీ కలసేపోతాయేమో? ఇంతకీ నిశ్చయంకాని భావికాలంమీద ఆధారపడి వర్తమా నాన్ని ఉపేక్షచెయ్యడం మెండుమా? ఇంతకూ అంత అవసరంలేదే ఎప్పటిదాకానో కనుపెట్టుకుని అప్పుడు అన్యశాఖలోంచి ఒకణ్ణి సెతకి తీసుకురావడానికి? బాల్యవివాహాలు నిషేధమే. కాని ప్రేమాకి పద్ధాసుగో ఏడు పెళ్లిపోతోంది. అజ్ఞానికాకుండా చదువుకుంటుంది. చదువుకుంటూ, తగినవసతుండి యీడుకు తగిన కుర్రవాళ్లు స్వశాఖలో ఎంతమందో ఉన్నారు. కనుక, ప్రేమాకి పెళ్లిచెయ్యడం శ్రేయస్కరం ఇప్పుడు. ఇట్టిపరిస్థితుల్లో అన్యశాఖ కెందుకూ వెళ్లడం,

కేవలం 'మార్గదర్శకులవుదాం' అనే ఉద్దేశం ఉంటే తప్ప? స్వశాఖలో వరాభావం లేనప్పుడు మార్గదర్శకత్వంకోసం పాటుపడ్డం కొరవితో తలగోక్కడం. దానివల్ల అనర్థాలు మెండుగా ఉంటాయి. 'నేను సంస్కరిని' అనే అహంకారంతో కూడుకున్న ఉద్యమం ప్రేమాయొక్క భావిసాఖ్యానికి హాని లేవచ్చు.....

ఒకదానివెనుక ఒకటిగా ఆలోచనలు సాభాగ్యమ్మమనస్సులో పరుగెత్తేయి. ఇదంతా భర్త వింటున్నాడనే తోచిందామెకు. "కనుక నామాట విని వాళ్ల చంద్రశేఖరాని కిచ్చి చేసేద్దాం పెళ్లి" అన్నదామె.

"అబ్బ! నాకు నిద్రొస్తోంది చంపకు" అన్నాడు పురుషోత్తం.

2

ప్రేమా ఇంటర్మీడియట్లోకి వచ్చింది. యావన పువ్వు ఆమెలో వికసించి సౌరభాన్ని చెదజల్లుతోంది.

స్వశాఖలో వివాహంకాకుండా ఉన్నయువకులందరికీ పెళ్లి శ్లఘకున్నాయి. ఒక్కొక్కశుభలేఖవచ్చి, సాభాగ్యమ్మహృదయంలోని ఆకాలతలలో ఒక్కొక్కదాన్నీ నిర్మూలిస్తోంది. 'కొంచెంకాలం ఆగ' మని చంద్రశేఖరంతల్లికి రహస్యంగా ఓ ఉత్తరం వ్రాసింది. ఆఖరుకి ఆపెల్లి శుభలేఖగూడా చేరింది. అవును. అసలు అభిప్రాయాలేమిటో తెలియకుండా పురుషోత్తంమీద ఆధారపడి ఎంతకాలంఆగుతారు వాళ్లుమాత్రం?

సాభాగ్యమ్మ ఎమిచేయగలదు? మగని కిష్టంలేని విషయాల్లో, తనమనస్సుంతుష్టికోసం ఆచారవ్యవహారాల్లో కొంచెం స్వతంత్రించినా, ఆమె ఆతనిమనస్సుకి కేవలం కష్టంతోచకుండా తనబుద్ధినైపుణ్యం చూపిస్తో గడుపుతోంది కాలం. కాని కూతురిపెళ్లి విషయంలో ఎటువంటిస్వతంత్రం తీసుకోగలదు? ధైర్యంచేసి స్వతంత్రించి చెయ్యడానికి, ఇదేమైనా ఆజ్ఞాపీక్షణ, తిరుపతియాత్ర లాగ స్వల్పవిషయమా? ఇందులో తనబుద్ధినైపుణ్యం ఏమి కనుపరచగలదు?

వివాహవిషయంలో ఏమాత్రమైన స్వతంత్రంజూపినా తనకు శాశ్వతమైన ఎడబాట వస్తుమాట భర్తతో.

తనభర్తకి “సంఘసంస్కారి” అని అని పించుకోవాలనే ఈకోరిక ఏమిటో? సంఘంలో మంచివరుడు లేక పిల్లని ఏవృద్ధునికో, ఏ దౌర్భాగ్యునికో ఇచ్చి కట్టిపెట్టవల సాచ్చినప్పుడు, త్యాగం చూపింది, సంస్కారి కావలసినదే. అవసరం లేనప్పుడు డెండుమా సంస్కారం? చెడ్డకి సంస్కారం కాని మంచిదానిలోనూడా ఎందుకూ సంస్కారం? ఆయన, తిరుపతిలో అయినపెళ్లి పువ్వుల దండలతోటి, ప్రార్థనలతోటి జరిగిందని, అది చాలాశుభంగా ఉందనీ, ఎన్నిమాట్లో అభినందించారు. మంత్రాలుమాత్రం ప్రార్థనలుకావు? ఈపెళ్లిలో మాత్రం తంతు ఏమి తగ్గిందీ?.....

ఇల్లాంటి ఆలోచనలతో నిండిన మనస్సుతో ఒకనాడు సౌభాగ్యమృగుమ్మంవద్దగ, లోపల చదువు కంటూన్న ప్రేమాను చూస్తూ నిలబడింది.

ప్రేమా “అమ్మో, ఏమిటే అల్లాగ చూస్తున్నావు?” అంది. ఏమి చెప్పటానికి తోచక, “ఊరికేనే. ఏమీలేదు” అంది తల్లి.

“నాకు ఈతెలుగో పెద్దబాధయిపోయిందమ్మో. కాన్వెంటులో అరవమేపురు తెలుగుచెప్పడంచేత అత్రధచేకా ఈసజ్జు. కాతేజీలో కంపత్సరీ అయిపోయింది. అంటే, ఇందులో మార్కులు సరిగ్గా రాకపోతే ఉంచేస్తారన్నమాట.”

“ఏదీ, నేనేమైనా చెప్పగలనేమా చూద్దాం. అడుగు నీకేంకావాలో” అంది సౌభాగ్యమృగు ప్రేమా దగ్గరకు వెళ్లి.

ప్రేమా తెలుగునెలకున్న ముందు పడవేసింది. “ఈపద్యాన్నీ, ఈపద్యాన్నీ కంపేర్చేస్తా కామెంటు వ్రాయాలిట. అంటే పోలిక చూపిస్తా వ్యాఖ్యానం వ్రాయమన్నమాట.” అంది ప్రేమా.

ఆ రెండుపద్యాలూ చదివింది సౌభాగ్యమృగు. “అమ్మాయీ, మొదట నే చెప్పినది వినేసి, నువ్వు ఎల్లాగవ్రాసుకుంటే మార్కులొస్తాయో ఆలోచించుకుని ఆఫీస్లో వ్రాసుకో...—మొదటి పద్యం చూడు. ఇది ప్రహ్లాదు డన్నది. ‘భగవంతుడు సర్వాంతర్యామి’ అని తండ్రికి చెప్పుకున్నాడు. ‘ఇందుగల డందులేడని సందేహము వలదు’ అనుచున్నాడు. ప్రహ్లాదుడు మహాభక్తుడు. తల్లిగర్భంలో ఉన్నప్పుడే విష్ణుభక్తి కుదిరిన దాతనికి. అందుచేత భగవంతుడున్నాడా లేదా అనేసందేహం ఎన్నడూ లేదు. ‘భగవంతుడు సకలచరాచరాంతర్యరి’ అన్న మనోనిశ్చయం ఆతనికి ఉండడంచేత ‘చక్రి సర్వోపగతుడు. అని నిక్కచ్చిగా చెప్పినాడు. రెండవపద్యం చూడు’ ఇది గజేంద్రుడు చెప్పినది. ఈతమా భక్తుడే. కాని ప్రహ్లాదునివంటి భక్తుడు కాడితడు. మొసలిచేత పీడింపబడుతూ కొన్ని సంవత్సరాలు దానితో యుద్ధంచేసి అప్పుడు భగవంతుడే రక్షించా లనుకుని ప్రార్థన మొదలెడతాడు. భగవంతునిస్వరూపం ఎల్లాంటిదో గజేంద్రునికి, ప్రహ్లాదునికి తెలిసినట్లు తెలియదు. ఆతనిజ్ఞానం అంతా వినికిమీద ఆధారపడి ఉంది. అందుచేతనే ‘కలడందరు దీనులయెడ,’ అన్నాడు. ‘దీనులయెడల ఉన్నాడు భగవంతుడు’ అని చెప్పలే దాతడు. ‘దీనులయెడల ఉన్నాడంటారు’ అన్నాడు. ఆతడు ‘భగవంతుడున్నాడు’ అని నొక్కిచెప్పలేదు. ఏడిచి ఏడిచి, భగవంతుడు ఎప్పటికీ రాకపోతే, ఆధునికి “ఆ, కలడు కలండెడివాడు కలడో లేడో” అనే అనుమానంలొకినూడా దిగేడు. ప్రహ్లాదుడికిమాత్రం ఇల్లాంటి అనుమానాలు ఎప్పుడూ లేవు...తెలిసిందా?” అంది సౌభాగ్యమృగు.

ప్రేమా వింటూ అమ్మోకేసి చూస్తోంది. అమ్మ పరవశురాలయి చెబుతోంది. “అమ్మ “అనెడుకొకటెడ” అంటా డెండుచేతో నాన్న?” అనుకుంటూ ఆశ్చర్యపోయింది ప్రేమా.

ఇంతటా పురుషోత్తం వచ్చాడు 'ప్రేమా, రేడి నెల్లింగ్స్ ఎస్సే కాంపిటివ్స్ (జట్టు) తెలిసిందా? అని అడిగేడు ఆయన.

"రేడింకా? అందరూ ప్రైజ్ నాకే వస్తుందనుకుంటున్నారు...నాన్నా! ఒకటడుగుదాం అని మరచిపోతున్నా. మాక్లబ్బువాళ్లంతా టెన్నిస్ సింగిల్సుకు నన్ను పంపుతా నంటున్నారు. కంపీట్ చెయ్యమంటావా?"

"తప్పకుండా నెట్లు. నన్నడిగే దేమిటి?" అన్నాడు.

౮

ఇంటర్మీడియేట్ క్లాసు చదవడం అయిపోయింది. ప్రేమా పురుషోత్తంలో బి. ఏ., చదవనని చెప్పింది. 'మెడిసిన్' చదవాలని ఆమె కోర్కె.

"మెడికల్ పరీక్ష చాలాకష్టం కాదా?" అన్నాడతడు.

"ఇంటర్లో సెకండు గ్రాడ్ లోకి మార్చేయ్యడంలో ఉద్దేశం మెడిసిన్ చదువుదామనేగా?"

"అయిదేళ్ల కోర్సు. చాలాకాలం పడుతుంది.?"

"అయిదేళ్ల కోర్సు అయిదేళ్లకంటే ఎక్కువ పట్టుకుందా?" అంది నవ్వుతూ ప్రేమ.

పురుషోత్తం ఏమీ చెప్పలేదు. బి. ఏ., రెండేళ్లలో పూర్తిచేస్తే, ప్రేమాకు పెళ్లి చెయ్యవచ్చు అనుకున్నాడు. 'రెండేళ్లకంటే ఆలస్యం చెయ్యడం ఎందుకూ?' అని ఉద్దేశపడ్డాడు. అందుకే చాలాకాలం పడుతుందన్నాడు. కాని తన ఉద్దేశం ప్రేమాకి తెలియనిచ్చేడు కాదు. కొంచెం నేపుండి 'సరే' అన్నాడు. తండ్రి ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడని తెలుసుకుంది ప్రేమ. 'పోనీ, నీయిష్టం. బి. ఏ., చదువమంటే బి. ఏ., యే చదువుతా!' అంది. 'ఎందుకూ? వద్దు. మెడిసినే చదువు' అన్నాడు. 'ప్రేమా ఇచ్చగి ఎందుకూ అడ్డు రావడం? దాని ఇష్టమొచ్చినదే చదువుతుంది. పెళ్లి కేం? ఇంకా కొంతకాలం ఆలస్య మవుతుంది — అంతేగా? ఆసుకున్నాడు పురుషోత్తం.

౯

"హింమా" మడతవిప్పి పేజీలు తిరగేస్తున్నాడు పురుషోత్తం. అందులో ఉన్న ఓఫోటోమీద దృష్టి సారిస్తూ, "భాగ్యం" అని పిలిచేడు. సాభాగ్యమ్మ వచ్చింది. "ప్రేమాబామ్మ పడింది చూశావా?"

టెన్నిస్ రేకెట్టు చేత పుచ్చుకుని ప్రేమా కుర్చీలో కూర్చుని ఉంది ఆబామ్మలో. ప్రక్కనే ఓ యువకుడు నిలబడి యున్నాడు. వా రిద్దరి మధ్యనూ వెండికప్పు ఉంది.

"ప్రేమా, ఇతహా ఓపక్కంలో ఉండి నెట్ గేరులు ఈపండె!"

"ఎవరండీ ఇతను?"

"ఇందులో 'కోదండపాణి' అని ఉంది. ఇతన్ని గురించి ఎప్పుడో ప్రేమా చెప్పినట్లు జ్ఞాపకం?... ప్రేమా సగ్గా నీపోలికేసుమా! చిన్నప్పుడు నువ్వు ఇల్లాగే ఉండేదానవు. డ్రెస్సులో తేడాతప్ప, ఇంకే భేదం అనుపడదు."

సాభాగ్యమ్మ లోపలికెళ్లి, తన ఆయిడప్పుడు తీయించుకున్న ఫోటో తీసుకొచ్చింది. తన ఫోటోకి ప్రేమా ఫోటోకి వ్యత్యాసం ఆటేలేదు..... ఆఫోటోలో సాభాగ్యమ్మ రెండేళ్ల కయస్సుగల ప్రేమాను ఒడిలో కూర్చోపెట్టుకొని ఉంది. సాభాగ్యమ్మ ఫోటోలు రెండు ఒకదాని ప్రక్క ఒకటి పెట్టి, "ఏమండీ ప్రేమా పెళ్లి చేసుకుంటే ఈపాటికి బిడ్డల తల్లి కావలసిందే." అంది.

పురుషోత్తం ఏమీ మాట్లాడలేదు. సాభాగ్యమ్మ ఏదో చెప్పబోయింది. అవతల జోడుచప్పుడయింది. లోపల ప్రవేశించే ప్రేమాని చూచి, ఆమె మాట్లాడ కూరుకుంది.

"అమ్మయీ, కోదండపాణి ఎవరే?"

"శివజ్ఞానంపిల్లకొడుకు. ఇదివరకు చెప్పలేదు. నీకు సింగిల్సుకి కంపీట్ చేసినప్పుడు?"

"శివజ్ఞానంపిల్ల అంటే ఇద్దరున్నారు. పోలీస్ ఆఫీస రొహదూ..."

“అబ్బే, అతనుకాదండీ, క్రాసుప్రాసిస్యటరు శివభానంపిల్లే.”

“ఇత నేమిటి బాప్టైజంట్లా?”

“కారు. మాక్లానే. చాలా తెలివైనవాడులే. అన్ని సబ్ క్లెప్టస్ లోనూ కూడా స్పెషలిష్టే. ఇంక టెన్నిస్ లో చెప్ప నక్కరలేదు. మంచి ‘గ్రేస్’ చూపిస్తాడు ఆటలో.”

“నీతో సింగిల్స్ ఆడి ‘డిఫీట్’ వుత ఇతనే కదూ?”

“అవును...దానికేమిలే! ఆవేశ ఎందుచేతో పాడుచేశాడుకాని, సెగ్గవలసినవాడే అప్పుకుమాడా... అన్నట్లు మరచిపోయా. రేపు బహుశః మనింటికొస్తా డాయన. ‘గ్రేండ్స్’ అందరికీ చిన్న టీపాట్లీ ఒకటి ‘అరేంజీ’ చేస్తున్నాడు. పెర్సనల్ గావచ్చి ఇన్వైట్ చేస్తానన్నాడు నిన్ను. బహుశః రెండు గంటలకి రావచ్చు.”

○○

కోదండపాణి మర్యాద అనుకున్నవేళకి పురుషోత్తంగారింటి కొచ్చాడు. ప్రేమా తండ్రికి, సహాధ్యాయుడికి ప్రభువలసినచయం కలుగచేసింది. టెన్నిస్ లో జయముపొందినందుకు కోదండపాణిని అభినందించాడు పురుషోత్తం.

“మిన్ ప్రేమాదేనండీ ఆట అంతా. నేను ఊరికే అక్కడ నిలబడ్డాను. మీరు మొన్న రాలేదనుకుంటూ. వచ్చి ఉంటే మీకే తెలుసును.” అని ఇంగ్లీషునే మాట్లాడడం మొదలుపెట్టేడు కోదండపాణి.

“ఏమిటోనండి! నాకు ఎప్పటికప్పుడే కుదరటంలేదు. సెక్రటరీయట్ లోంచి ఊపివడేబప్పటికి ఆరుమాడా అయిపోతుంది ఒక్కొక్కప్పుడు.”

“అవునండి, అలాగే ఉంటుంది. ఒక ఆఫీసుకు హెడ్ అవుతే అంతేకాదు.”

“మాప్రేమా చెపుతోంటే వినడమే కాని ముమ్మల్ని ఎప్పుడూ చూడనేలేదండీ.”

“తమర్ని నేను సమాజ్ హాలులో ఎప్పుడూ చూస్తూనే ఉన్నా. మీరు ‘ఫలూనా’ అని కూడా తెలుసు. మిన్ ప్రేమాయేచూపించింది నాకు మొదట... నేను చాలా సుదినం, మీతో మాట్లాడానికి వీలయింది.”

“ఇంకా ఏమైనా టోర్న్ మెంటుకి కడతారా?”

“కడదామనే ఉంది. మిన్ ప్రేమా కంపేని యన్ గాఉంటే మాకెప్పుడూ ద్విజయమే!”

ముసిముసినవ్వు నవ్వేడు పురుషోత్తం.

“మిన్ ప్రేమాబంటి మాతుర్ని కన్న తలితం డ్రులజన్మ సార్థకం. కాలేజీలోనూ, టెన్నిస్ కోర్టు లోనూకూడా సమానమైనప్రతిభ చూపిస్తోంది.”

“అబ్బ! ఊరుకోవోయ్. ఉన్నవీ లేనివీ అల్లా కల్పించి చెప్పకపోతే ఏమీ?” అంది ప్రేమా.

సౌభాగ్యమృపట్టుకువస్తూన్న ‘టీ’ని ప్రేమా అందుకుని టీపాయిమీద పెట్టింది. ‘టీ’త్రాగి, కోదండపాణి తానియ్యుపోయే టీపాట్లీకి పురుషోత్తమాన్ని ఆహ్వానించి, వెళుతూ, ప్రేమకేసిమాస్తా “నువ్వు కూడా రావాలన్నమాటే సుమా” అన్నాడు నవ్వుతో.

“అల్లాగా, నాకు తెలియదే” అంది ప్రేమా.

పురుషోత్తంకూడా నవ్వేడు.

○○

ప్రేమా, కోదండపాణికూడా పరీక్షలు పాస్ వుతున్నారు. టెన్నిస్ కప్పులు సెగ్గతోనే ఉన్నారు. వాల్లిడ్డో యమ్. బి. బి. ఎస్. డిగ్రీలు వచ్చాయి.

“ఇంక పెల్లిచెయ్యాలి” అనుకున్నాడు పురుషోత్తం. “ఇంక ఆలస్యం చేస్తే భాగ్యం బెంగుకూడా పెట్టుకుంటుంది.” అమ్మాయిలో, ఆప్రశంస ఎల్లాగ తీసుకురావాలో రెండుమాడురోజులు ఆలోచించి పురుషోత్తం ఒకనాటి ఉదయాన్ని “ప్రేమా” అన్నాడు.

“ఏమినాన్నా!”

“ ఏమీ లేదు.....నీ పెళ్లి సంగతిని గురించి మాట్లాడుదా మనుకుంటున్నా.....” రెండుకోజుల్నించి ఆతనిమనస్సులో రాపాడుతోన్నా చిగురికి పురుషత్వం, ఆ ప్రశంస తీసుకురావడంకో సమర్థత చూప లేకపోయాడు.

“ అవును. నేనే తొందరపడవద్దని ఆపుతేకా, పరీక్ష లేవో తెలియిపోలే మంచిదని. లేకపోలే ఇది వరకే అత డొచ్చి నీతో ఈసంగతినిగురించి మాట్లాడి ఉండును.” అంది ప్రేమ రేకట్టులో తెగిన స్త్రీంగు తీసి కొత్తది వేయబోతూ.

“ ఆత డెవరు ? ”

ప్రేమా తండ్రికేసి చూసింది. ఆముఖంలో ఆశ్చర్యం అగుపిస్తోంది. నాన్న తెలియనివాడిలా నటిస్తున్నాడు. తనచేత చెప్పించాలని ఆతని ఉద్దేశం. సహజమైనస్వేచ్ఛతో దృష్టిని రేకట్టుమీదకు దింపి “ కోడండపాణి ” అంది ప్రేమా.

“ కోడండపాణి ! ” అనే మక్క వెలువడింది. ప్రేమా అగరిపడి తండ్రికేసి చూసింది. పురుషత్వం ముఖంమీదకు స్తంభితుడై కూర్చునే ఉన్నాడు. ప్రేమాకి ఏమీ అర్థమవటంలేదు.

పురుషత్వం లేచి పైకివెళ్లేడు. మేడమీద గదిని కడిగిస్తోంది సౌభాగ్యమ్మ. ‘ భాగ్యం, ప్రేమా కొంప తీసేసింది. కోడండపాణిని పెళ్లిచేసుకుంటుంది ! ” అన్నాడు పురుషత్వం.

గడచిన ఎనిమిదిసంవత్సరాలలోనూ సౌభాగ్యమ్మ ఏదో సందర్భంలో కూతురినివాహాన్నిగురించి తలవని కోజు లేదు. గడచినప్రతికోజూ ఆమెను సంఘాన్నించి దూరంచేస్తూంది. చీర్షకాలంనుంచి ఆమనస్సులో మెలగుతో ఉన్న ఆతలపు ఆమనస్సుని వాచప్రతివాదాల్లోకి దింపివేసింది. విమర్శనీడవిమర్శలు నడిచేయి ఆమనస్సులో. అల్లాంటిసమయాల్లో ఏమీతోచకతుదకు విధాత్యవిధానం ఎల్లాఉందో ! అని సమాధానపరుచుకుని ఉరుకునేది. నేడు భర్తనోటుమట్టు వెలువడినవాకర్థం ఆమె కాందోళన తీసుకురాలేదు. ఒక్క క్షణం కళ్లు

మూసుకుని “ విధాత్యవిధానం ఎల్లాఉందో ! ” అనుకుంది. కళ్లుతెరిచి పురుషత్వంకేసి చూసింది ఆమె. “ ఎందుకండీ, అంతగాభరాపడడం? చూడొచ్చులెండి. ఆఫీసువేళవుతోంది. స్నానానికి లెండి ” అంది ఆతి సౌమ్యంగా. దంపతులదృష్టులు మెట్టుమీదికి తిరిగేయి. ప్రేమా అక్కడ నిలబడింది.

పురుషత్వం రెండుమెతుకులు కతికి, ఆఫీసుకు వెళ్లేడు. తల్లి, కూతురూ భోజనానికి కూర్చున్నారు. ప్రేమ “ అమ్మా ! ” అంది. “ భోజనంచెయ్యి, తరువాత మాట్లాడుకోవచ్చు ” అని సౌభాగ్యమ్మ ప్రేమాని మాట్లాడనిచ్చిందికాను.

భోజనానంతరం, “ ఇనుగో, అదుగో ” అని సౌభాగ్యమ్మ రెండుఘంట లాలస్యం చేసింది. ప్రేమా గదిలోనే కూర్చుని ‘ అమ్మా ’ అనిపిలిచింది. ఆ అందమయినముఖంలో నే డోవన్నె తగ్గింది.

“ అమ్మా ! ”

“ ఏమమ్మా ! ”

“ నే తెలియచేసినవిషయం నాన్న హృదయానికి దారుణాఘాతం అయినదికాదా ? ”

“ అబ్బే, ఏమీ లేదు. ను వ్యాప్తే ఆలోచించకు. నానివిషయం నాన్న వచ్చేక మాట్లాడుకోవచ్చు. ”

ప్రేమా దగ్గరగావచ్చింది. తల్లి మేడమీదనుంచి చెయ్యిరానిచ్చి, రెండవచేతితో ఆమె ముఖాన్ని దగ్గరకు లాక్కుని “ అమ్మా, నాన్న ఆఫీసుకు వెళ్లిపోతూ నాకేసి చూచినప్పుడు ఆముఖాన్ని నే నెప్పుడూ ఇది వరకుచూడని విషాదం అగుపడింది అమ్మా ! నాన్నకి నామీదఉండే ప్రేమ అగాధ మయింది. నా ఇచ్చేకి ఎప్పుడూ నాన్న అడ్డురాలేదు. చదువు చెప్పించాడు. నాబుద్ధి ఎటునడుస్తోంటే అటునడువనిచ్చాడు. క్లబ్బులో మెంబరుగా జేరనిచ్చాడు. టెన్నిస్ పం లకు కట్టనిచ్చాడు. నాకోసం ఎంతో ధనం ఖర్చుపెట్టేడు. నన్ను నాటకాలకి, సినిమాలకి, టీ పార్టీలకి, మీటింగులకి తీసుకెళ్లేడు.....నన్ను గాఢంగాప్రేమిం

చకపోలే, నాన్న ఇన్నివిధాల న న్నెందుకుమాస్తాడు? నేనేమిచెప్పినావూడా ‘అవును నువ్వు సరిగ్గానే ఆలోచించావు’ అనేనాడు.....ఈ ప్రేమకు నేను విచ్చిత్తి వచ్చిందికాబోలు!”

ప్రేమాకళ్ళల్లోనుంచి, రెండు నేశిమక్కలు రాలి, తల్లి చేతిమీద పడ్డాయి. కళాశాలాపరీక్షల్లో అల జడిలేని హృదయంతో సమాధానములు వ్రాయగలిగిన ఆప్రేమా, మెడికల్ కాలేజీలో తల్తరపాటులేకుండా మృతకశేబరాలను కోయటమే అలవాటుపడ్డ ఆప్రేమా, టెన్నిన్ కోర్టులో పురుషులతో హోరాహోరీగా పోరి పంచెములు నెగ్గిన ప్రేమా, ఇరువదిరెండేండ్ల వయసు గలప్రేమా నేడు తల్లిఒడిలో కూర్చుని ఒక బాలికలాగ ఏడవడం మొదలుపెట్టింది.

ఆమె కంటినిరు ఒత్తుతూ సౌభాగ్యమృ “అమ్మయ్యా, వెట్టిందిదేమిటే నీకు? మీనాన్నకి నీ మీద ఉండే ప్రేమలో ఎప్పుడూ విచ్చిత్తిరాను. వివాహం అన్నివిషయాలకంటే కొంచెం ఆలోచించవలసి నది కనుక, ఆయనవూడా ఆలోచిస్తున్నాడు...మనం బ్రాహ్మణం. ఆంగ్లం. వాళ్లు అవదేశస్థులలో శూద్రులు. అందుచేత మనకి వాళ్లకి వివాహం కుదురు తుందా?” అని నాన్నగారు ఆలోచిస్తున్నట్లున్నారు అంటే. ”

“అమ్మ, నాన్న నిజంగా అల్లాగ ఆలోచిస్తాడంటావా? మేమువెళ్లి నమిటింగులన్నింటిలోనూ ఇల్లాంటిది పాటించగూడదని చెప్పేవారు. నాన్న చదివే పుస్తకాల్లో వర్ణాశ్రమస్థాయి ప్రస్తుతం వ్యక్తియొక్క స్వతంత్రాన్ని అడ్డుపెట్టే, పెద్దరిగిడలనికమా ఉంది? మేము వెళ్లిన డిన్నర్ లో వర్ణాలు పాటించకుండా కలిసియే భోజనంచేశాము. మరింతోవూడా వర్ణం పాటించకుండానే కామా డిన్నర్ లు? కనుకనాన్నకి ఇల్లాంటి ఆభ్యంతరం వస్తుందంటావా నా వివాహ విషయంలో?”

అతిమాగ్యంతో, మనస్సులో ఉన్నదున్నట్లు నెలిబుచ్చుతోంది ప్రేమా. ఆమెకు హిందూమతంలో

ఉన్నదురాచారాలు తప్ప ఆమెఅన్నిగురించి ఏమీ తెలియదు. చదువు, ఆటలతో ఇన్నాళ్లు కాలం గడి పిందికనుక, సంసారానుభవంవూడా తక్కువ. ‘అరవ దేశపు బ్రాహ్మణేతరుణ్ణి వివాహమాడితే, ఏమైనా బాధలుంటాయా’ అనేతలపు ఆమెను ప్రవేశించలేదు.

సౌభాగ్యమృ, మామరు యుక్తాయుక్తాలు తెలియకుండా మాట్లాడుతోందని అనుకోలేదు. ఆమె అతిసౌమ్యంతో ‘అమ్మయ్యా, వివాహవిషయం తక్కిన విషయాలన్నిటికంటే బాగుగా ఆలోచించవలసినది కనుక పోనీ నాన్నతో ఇదివరలోనే సలహాచెయ్యలేక పోయావా?’

“అమ్మ! ‘వివాహం’ అనేతలపు నామన స్సులో మొదట రానేలేదు. అతడు, స్వప్నమార్గం చ్చినదేవరు పుచ్చుకుని, తక్కినవూడెంట్టు మెచ్చు కునేముఖాలతో చూస్తాంటే, చిటునవ్యముఖంతో వస్తాన్నప్పుడు, అతనిలో ఒక సొంపు అగపడేది నాకు. అత టెన్నిన్ ఆటలో ఒకవిధమయిన ‘గ్రేస్’ ప్రత్యక్షమయేది నాకళ్లకి. అతన్ని ‘నేప్రేమిస్తున్నా’ అని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు మొదట. కాని క్రమం గా ‘వివాహం చేసుకోవాలి మనంవూడా’ అనేతలపు మనస్సులో ప్రవేశించినప్పుడు, నాకు సహచరుడుగా ఉండవలసినవాడు అతడే అనుకున్నా.” అంది ప్రేమా.

తనలోపల ఉన్నటువంటి ఆవేదన పొంగి, హృదయాన్ని చీల్చుకుని భౌతికరూపంతో బయట కొస్తుండేమో అనిపించింది సౌభాగ్యమృకి. అబాధను ఆపుకోడం కష్టమనితోచి “ఉండవూ! లే! కుంపట్లో నిప్పువేస్తా కాఫీకి.” అంటూ నెమ్మదిగా లేచివెళ్లి పోయింది సౌభాగ్యమృ.

నాడు కాఫీ రుచించలేదు ప్రేమాకి. నాలుగు ఘంటలయింది. ‘క్లబ్బు’ కని బయలుదేరివెళ్లింది ఆమె.

క్లబ్బులో ఏమీతోచలేదు. తండ్రి ఆఫీసులోనే ఉంటాడు కదా ఇంకా అనుకొని ఆమె చెపాక్ దగ్గర బసదిగి సెక్రటరీయట్ ఆఫీసుకునే వెళ్లింది.

సముద్రపు టాడ్డుని మార్పుని పురుషోత్తం, మా తురూ చాలానేపు మాట్లాడుకున్నారు. పురుషోత్తం బ్రహ్మసమాజంతంజే చాలా అభిమాన మున్నవాడే. కాని వేషభాషల్లో, నడవడికలో, ఆహారంలోనూ మాడా పూర్తిగా తమతో సంబంధంలేని ఒకణ్ణి ప్రేమూ వివాహం చేసుకోడం వెగటుగా అవుపిస్తోంది. అతడు అటువంటివివాహానికి తన సమ్మతిని చూపలేడు. తన అసమ్మతికారణంగా మాడా చెప్పడు. చెప్పలేడు.

అన్ని సందర్భాలలోనూ తనతో ఏకీభవించిన తండ్రి తన వివాహవిషయంలో అభిప్రాయభేదం కనుపరచాడు. తనక్షేమంకోసం పాటుపడే తండ్రితో, తాను తలపెట్టినవివాహం ఉచితమే అనికాని, కోదండపాణిని తక్కు అన్యూని తనమనస్సును స్వీకరించదనికాని ప్రేమూ చెప్పదలచుకోలేదు. తండ్రిమనస్సు కామె ఈవరలో ఎప్పుడూ కష్టం కలుగచెయ్యలేదు. అతడు తన్ను అతిగారాబంగా పెంచేడు. ఇప్పుడాహూదయానికి బాధ కలిగించడం మహాకృతఘ్నుత.

కాని తన హృదయంలో అచ్చొత్తింపబడ్డ కోదండపాణి చిత్తరువును చెరిపివేయటం ఎట్లు? అతని ఆశలన్నీ భగ్నమయాయని అతనికి తెలియచేయడం ఎట్లు? ఈప్రశ్నలకి సమాధానాలు ఆమెకు సులభంగా గోచరిస్తాయని తోచలేదు.

౧౨

రెండుమూడునెలలు గడిచేయి. కోదండపాణి పురుషోత్తంఇంటికి ఒకపర్యాయం వచ్చాడు. మళ్లీ ఆత డనుపించలేదు.

ఒకనాడు పురుషోత్తం “భాగ్యం, ప్రేమాపెల్లి మాట ఏమిటి?” అన్నాడు.

“ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో కోదండపాణి కిచ్చి వివాహం చేయడం యుక్తం” అంది సౌభాగ్యమృత.

‘అది వెలుకారమా?’ పురుషోత్తం, భార్యకేసి చూశాడు. ఆవాక్యం ఆమెమండి మనస్సునిగ్రామెలు వడిందే! ఆమెలోవచ్చిన ఆమార్పున కారణ డాశ్చర్య పోయాడు.

ఆపరిస్థితులేవో సౌభాగ్యమృత పురుషోత్తమానికి తెలియచెప్పింది. పురుషోత్తమానికి ఏమీ తోచలేదు.

ఒకరోజు ఆలోచించాడు. ఏమీ తోచలేదు. రెండవదినంతా ఆలోచించాడు. ఆతనికి కర్తవ్యం స్ఫురించలేదు. ఆఖరుకి “భాగ్యం, ఏమంటావ్?” అన్నాడు. “అంతకంటే మార్గం నా కనుపడటం లేదు” అంది సౌభాగ్యమృత.

పురుషోత్తం ప్రేమూ ఉన్న గదిలోకి వెళ్లేడు. “అమ్మా, కోదండపాణి రావడంలేదేమీ, మరింటికి? రావద్దని చెప్పినట్లున్నావుకామా?” అన్నాడు ప్రసంగం ఎలాగ ప్రారంభించాలో తెలియక, ఆఖరుకి.

“అత డప్పుడే నెలాపదిపేనురోజులక్రిందటే ఇంగ్లం డెల్లిపోయాడు. వేషలో పడినట్లుగాఉండే. నీకు తెలియమా?”

“అలాగా? ఎందుకూ నడత?”

“ఇంకా చదువుదామనే.”

“ఇదివర కప్పుడూ చెప్పలేదే మనతో!”

“హఠాత్తుగా పుట్టిందనుకుంటూ ఈతలపు.”

పురుషోత్తమానికి ఏమిచెప్పాలో తోచిందికాదు. కొంతనే పూరుకుండి, గద్దదస్వరంతో “అమ్మా, ఏదో వెట్టిఉద్దేశాలతో నీస్వతంత్రాని కడ్డురచ్చాను. కోదండపాణికి ‘కేబుల్’ ఇచ్చి వచ్చెయ్యమను. విారిద్దరూ వివాహంచేసుకుని, ఇద్దరువుతే ఇద్దరూకలసి ఇంగ్లండు వెళ్ల వచ్చు.” అన్నాడు.

“నాన్నా, ఏదోఒకసమయంలో ‘పరిణయం’ అనేతల పుష్కలమయిందికాని, ఆలోచించిచూస్తే, దానివల్ల అసర్థాలు ఎక్కువనితోచాయి. ఎంతో చురుకుగా, ఉత్సాహంతో ఉన్న మిస్ సదావివన్ పెల్లి చేసుకున్నపిమ్మట, “ఏమమ్మా, ఇల్లూనన్నా చేమిటి?” అని అనుకుంటే, సంసారంలో ఉండేపరిస్థితులు మీకు తెలియవు” అంది అతిదీనంగా...నే నొకరైకేకదా మీకు? నేతక్కు మీకు బిడ్డలు కలుగలేదు. నన్నుతి గారాబంతో పెంచారు. వృద్ధాప్యంలో మీకు నేవ

చెయ్యవలసినపూచీ నాది. అందుచేత పెళ్లి చేసుకోకుండా ఉంటే...”

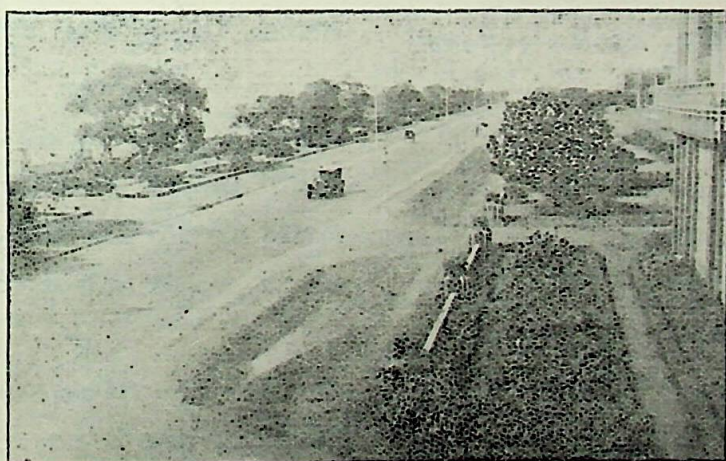
పురుషోత్తం అడ్డొచ్చా డామెమాటకు. “చదువు పూర్తి అయ్యాక వివాహం చేసుకుంటావని ఉపేక్ష చేశాను కాని ఇల్లాంటి మాటలు వింటూ ననుకోలేదు. కోడండవాణిని పెళ్లి చేసుకుంటా నన్నదానవు ఇంతలో మనస్సు మార్పుకోడం ఎందుకూ? నీ స్వతంత్రాని కడ్డు రాను. నాకు మీ వివాహం సమ్మతమే. నేనిది మన స్ఫూర్తిగా చెప్తున్నామాటే...”

“నాన్నా, చదువు పూర్తి అయిందంటావు. చదువుకి పూర్తి అవడం అంటూ ఉందా ఎప్పుడేనా? ‘స్వతంత్రాని కడ్డురాను’ అంటున్నావు కాని నేను అవివాహితనుగానే ఉంటే నాకు స్వతంత్రత ఎక్కవకాదా? ...ఎల్లాగ జీవితం గడుపుతానో నేనని ఒక బాధ నీకుండవచ్చు. మెడికల్ చదువుకున్నదాన్ని కనుక, బీదల కువితంగా వైద్యం చేస్తా...నిన్ను అమ్మనీ నేను ఎవరి ఉండను...ఉండలేను కూడాను.”

ప్రేమా అప్రయత్నంగా ఎదురుగుండా ఉన్న గోడకేసి చూసింది. ప్రేలాడుతూన్న టెన్నిస్ రేకెట్ ఆమెకు గోచరమైంది. ఆనాడు ఆమెచే తీసివేయబడ్డ తెగిన ‘స్ప్రింగ్’ కు మారుగా కొత్త స్ప్రింగు పడకపోవుటచే ఆభాగం వెలితిగానే అరుపిస్తోంది.

పురుషోత్తం నిట్టూర్పు విడిచేడు. వెనక్కి తిరిగేడు. సాభాగ్యమ్యు వంటింట్లోంచి వస్తోంది. ఆమె ముఖాన్ని చూడడాని కాతనికి సిగ్గుయింది. “ప్రేమా మార్తీభవించిన మా అన్యోన్యాయమరాగం అనుకున్నా. కాని చివరకు ఆమె నా అవివేకాన్ని ప్రతిబింబింపజేసే దర్పణం అయింది. బ్రహ్మచారిశి అయిఉన్న మాతుర్ని చూస్తోన్న కొద్దీ సాభాగ్యానికి రోతపుట్టకమానదు నేనంటే..... అయ్యో! ప్రేమా యొక్క మనస్సు ఎంత త్వరలో మారిపోయిందీ! అవును. ఏముందీ! పాండుతూన్న పాలకి ఒక్క ఉప్పురాయి చాలుగా, విరిగిపోడానికి” అనుకున్నాడు.

తనకు కష్టజీవితం నాటితో ప్రారంభమవుతోన్నట్టుగా తోచిందా తనకి.

ఉదయ కాల దృశ్యము

K. P. S.

పా త పా ట లు*

౧

బ్రహ్మలో ఆడేటి కుసుమసిరిబాల
ఆబాలపేరేమి ఆననాలేమి
ఆననాలు అంబరన పేరుబాలయ్య.

౨

రమణయ్యచేతుల్లోది వజ్రాలగిలక
చూచిరా ఆయెలక చూచున్న పెట్టె
నాసాలబా రేటి మీసాలయెలక
పాపకారియెలక పారెయ్యిగిలక
దోసకారియెలక దులిపెయ్యి గిలక.

౩

పంచదాగకుప్ప పాలమీదితెప్ప
మాకు మావెంకటరమణయ్య ముద్దు
వరహాలకుప్పందు వచ్చెధనమందు
మామ సత్యం తెచ్చె మాణిక్యాలకంటె
అత్తనీతమ్మతెచ్చె అద్దాల అంగి
వెన్నారిముద్దందు వెలగపండందు.

౪

వెలదిరో వెంకటరమణ యెవరిపట్టుందు
కాంతరో వెంకటరమణ కన్నతల్లందు
ఇచ్చిన దేవునిబోలు ఈశ్వరునిబోలు
బ్రహ్మదేవునిబోలు బాలలబోలు.

౫

వెదమామ తెచ్చిండు పెంచులిదండ
నడిమిమామ తెచ్చిండు నాగభూషణాలు
చినమామ తెచ్చిండు చిలకల్లతోట్టె
అవి మావెంకటరమణకు అమరుకడివూలు.

౬

మందలకు పోవయ్య మామతరిణయ్య
మరువక తేవయ్య మచ్చావుపాలు
అవి తెచ్చి మారాజు వెంకటరమణకు పోసి.

౭

వెన్న పెట్టి నేకొందు వెండిపుస్తకము
వెన్నుడు పెద్దన్న వేదమ్ము చదువు
పాలుపెట్టి నేకొందు వైడిపుస్తకము
బాలుడు నడిపన్న భారతము చదువు
గరుజు యిచ్చి నేకొందు గంటల్ల బండి
గానుడు చిన్నన్న గంట కట్టెడు.

౮

నిద్రవి కన్నులు మబ్బుమొగములు
నిద్రపో బలభద్ర రాజకొమార
నిద్రకు నూరేళ్లు నీకు వెయ్యేళ్లు
నినుగన్నతండ్రికి నిండ నూరేళ్లు.

౯

తాతముత్తవ్వల తలిదండ్రులబోలు
తలిదండ్రులగారాబాన ఆడువెంకటరమణ.

* ఈపాతపాటలు సేమ శకందరాబాదులో ౧౯౩౧ వ సం. ఏప్రిల్ మాసంలో నేకరించాను.

—తేకుమళ్ల —కామేశ్వరరావు.

౧౦

తాతగారియిట్లో తానాడబోయె
తాతతో తాతడు వెంకటరమణ
శ్రీమద్వికాయల్లు శ్రీలలాటాలు
చిలుకల్లు యేమనెనో చిన్నబోయేనో
హంసల్లు యేమనెనో చిన్నబోయేనో
హంసలతో వనమందు ఆడనేవద్దు.

౧౧

పుక్కిళ్లు సన్నాలు భుజికిర్తులు
చెక్కిళ్లు సన్నాలు చెవులగున్నాలు
కాళ్లును సన్నాలు గజ్జలకడియాలు
వేళ్లును సన్నాలు ముద్దుటుంగ్రాలు.

౧౨

శ్రీరంగంవెళ్లేటి చిన్నవైష్ణవులు
అదిగోచూడరయ్య గాలిగోపురము
గుళ్ళోనుచూడరె రంగనాయికులస్వామి.

౧౩

లాలెమ్మరత్నాలు కీలెమ్మజడలు
కీలెమోక్షపునరులు వెంకటేశకురులు
మెడనిండ ముత్యాలు మేలుపతకాలు
తలనిండ పుట్టువెంట్రుకలు తనరాసురాక
అప్పరావిరేక నొసలు మెరియంగ.

౧౪

జోలలకు చినపండు నీ కరటిపండు
నినుగన్నవారికి పాలపండేను
పాలపండా తిన్న పాలరుగవన్ని
వామైన నూరిపోయ్యి ఓగారి దేవి
నాము బాలయ్యకు వోకార మన్ని

ఇక సర్వకాయమియ్యి ఓసఖయదేవి
సర్వకాయం మాబాలయ్యకుసంతోషమన్ని.

౧౫

తంగేడుచెట్టుకే తూగుటుయ్యాల
ఉయ్యాలపట్టుక పూగె బాలయ్య
తంగేడుచెట్టుకింద వంగి ఆడివచ్చె
హంసాలు కోయిల్లు అవి లక్షవేలు
చిలకాలు పావురాలు శివ ! లక్షవేలు
శ్రీరాము డండంగ మనకేటిభయమె
హనుమంతుడుండంగ మనకేటిభయమె.

౧౬

ఓచిన్నికుమార ! నేకొందు నీకు
పుట్టుగజ్జలు కొందు పులిగోను కొందు
పున్నయ్య మీనాన్న వచ్చె పూరుకుండు
కాళ్లగజ్జలు కొందు కంటె కమలాలు కొందు
కాశల్య మీలమ్మ వచ్చె యేడువకు
చీదర్లుచెయ్యకు చిన్ని బాలయ్య
చీదర్లు నిను బాసె సిరులు నినుబాండె
శ్రీలక్ష్మీ పూయంగ పూగుప్రయ్యాల
ఉయ్యాల నీ కమిరె వుగ్గు నీ కమిరె.

౧౭

ముత్తైములబాలయ్య ముంగిటాడంగ
ముంతమామి డన్ని ముసిరె చిలకాలు
పగడములబాలయ్య పందిటాడంగ
పండుమామిడన్ని బ్రమిసె చిలకాలు
వజ్రములబాలయ్య వాకి టాడంగ
వట్టిమామిడన్ని వచ్చెచిలకాలు.

౧౮

బుద్ధిగలవాడమ్మ చిన్ని నాయన్న
భుజానవేసిరె భుజకంతమాల
వాసిగలవాడమ్మ చిన్ని నాయన్న
వాసియనివేసేరు వనమాలపేరు.

౧౯

కాకరచెట్టుకు కాయలందమ్మ
బాలయ్య చెవులకు పోగులందమ్మ.

౨౦

తుమ్మెద నీకళ్లు దూలాలమీద
బాలయ్య నీకళ్లు మగనాళ్లమీద.

౨౧

ఊరికిపుయ్యాల అమ్మనచ్చింది
కొమాళ్లుగలతల్లి కొనరె పుయ్యాల
కొడుకులగన్నచేడె కొనరె పుయ్యాల
ఏమిపెట్టికొందు వెండిపుయ్యాల
చేటకొంగున చేరెడుముత్యాలు పోసి
ఉయ్యాల నేకొందు పుయ్యగకొందు
ఉయ్యాలచేరుల్లు వుత్తగదములు.

౨౨

చిరిదిండికా డమ్మ చిన్ని బాలమ్మ
పట్నాన తేరమ్మ పుట్నాలగోనె.

౨౩

ముద్దుమొగమున ముచ్చటలు ఆడె
మువ్వంపుడేవుడవు నీవు నాబాల
తాతముత్తవ్వలబోలు తలిదండ్రులబోలు
అయ్యముత్తవ్వలబోలు అయ్యల్లబోలు

బాలయ్యముద్దుల్లు మద్దికాయల్లు
మద్దికాయలుముద్దు మాటల్లుముద్దు
మామల్ల చంకను బాలయ్య ముద్దు.

౨౪

నాచిన్ని బాలయ్య నీచిన్ని మొగము
నీచిన్ని మొగమందు నిమ్మపండు.

౨౫

వెన్నకు యేడ్చేవు యెత్తేవు గిన్నె
వెల్లాపువంపుదురు మీలమ్మతాత
పాలకు యేడ్చేవు పట్టేవు గిన్నె
పాడిబ్రరెలవంపు మీలమ్మ తాత.

౨౬

గొనువెనకమోత యెవరిది మోత
చిన్నినాబాలయ్యది గజ్జెల్లమోత
ఊరువెనకమోత యెవరిది మోత
చిన్నినాబాలయ్యది వుంగ్రాలమోత.

౨౭

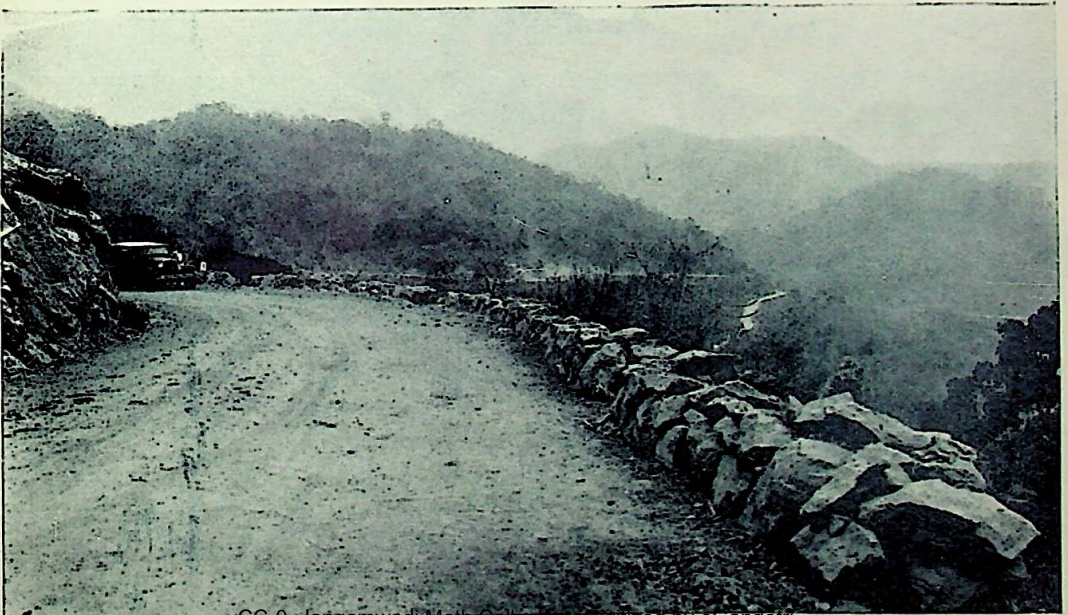
పాలియ్యపుకదాయె పండజెట్టపుకదాయె
ఉగ్గు పొయ్యపుకదాయె పూపపుకదాయె
నీళ్లు చాలపోసి నీలంగి తొడిగి
నిమ్మపళ్లు వడికట్టి తిరిగి రమ్మనుము
చిన్ననాటివిరెండు చీటి అంగీలు
జీడిపళ్లు వడికట్టి తిరిగి రమ్మనుము
చిలుకల్లు తిన్నాయె జీడివిపళ్లు
హంసల్లు తిన్నాయె అంజూరపళ్లు
హంసతిన్నపండు హండాలుకట్టి
చిలుకతిన్నపండు చిక్కాన పెట్టు.

జయపుర చిత్రములు

(K. R. R.)

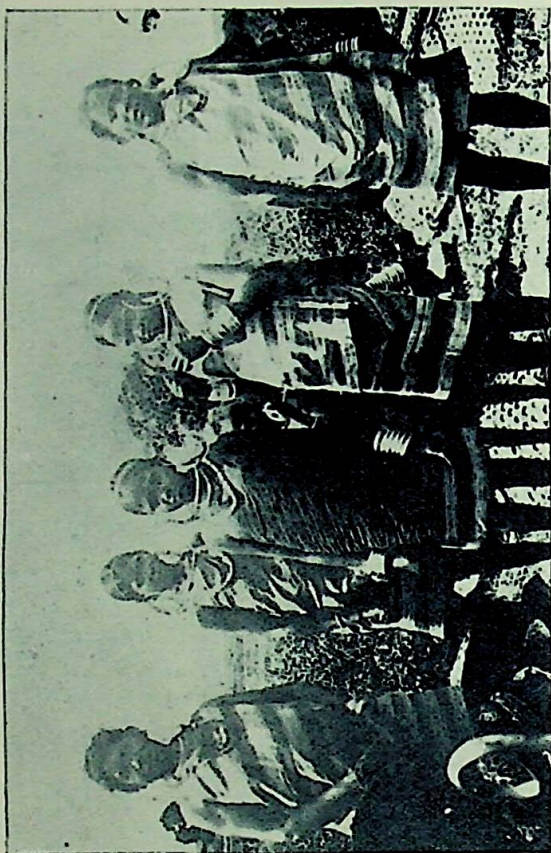

రాళ్లగడ్డ ఘాటి రోడ్డు

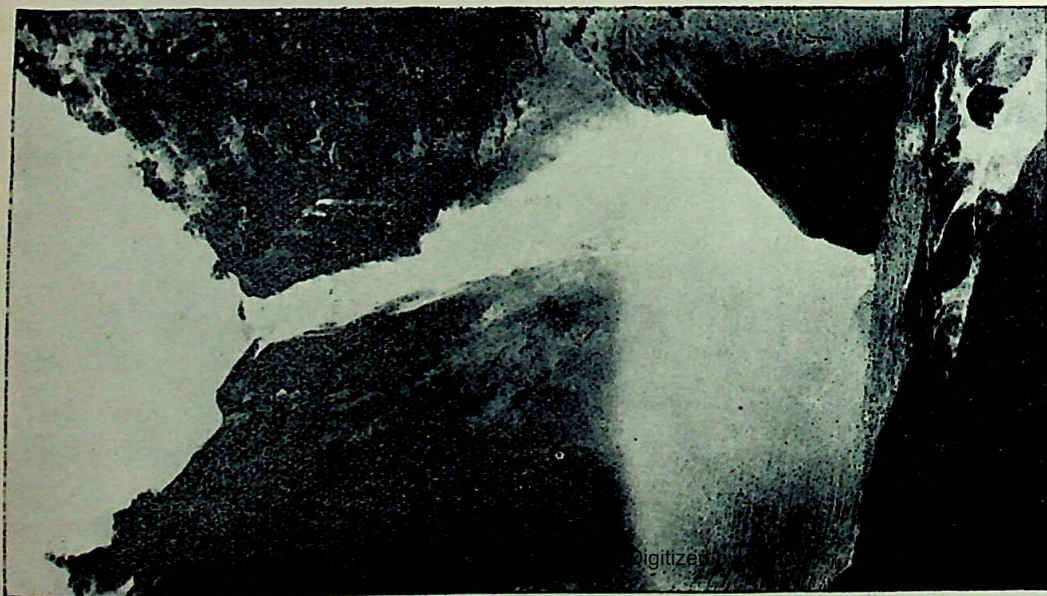

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

౨. సుంకి ఘాటి రోడ్డు

ర. గదబలు

3. భగర జలపాతము (300 అ. ఎత్తుననుండి)

రసాయన శాస్త్రోపాధ్యతము : తర్జుమాసాకర్యములు

కుప్పా ప్రసన్నాంజనేయులు

సంస్కృతభాష ప్రపంచమునందలి భాషలన్నిటి యందు మిక్కిలి విస్తారమైనదేకాక మిక్కిలును కట్టుబాట్లు గలదియు. ఇతరభాషలకంటె నీభాషయందు శబ్దార్థముల సంబంధము మిక్కిలి స్పష్టమై యున్నది. లాటిన్ మొదలగు కొన్ని పాశ్చాత్యభాషలయందు కొన్ని పదములకు ప్రకృతినిచ్చక్షణ చే నుబడియున్నను, సంస్కృతమునందువలె ప్రకృతిప్రత్యయములయొక్క యర్థముల పరస్పరాన్వయ మంత స్పష్టముగా నుండదు. సంస్కృతభాషాప్రచురములు ప్రకృతులయొక్కయు, ప్రత్యయములయొక్కయు బరిగణనము జేసి, యేయే ప్రత్యయము తేయే యర్థములందు ప్రయోగింపబడు నదియు నిర్ణయము చేసియున్నారు. సంస్కృతభాష యందలి ప్రకృతిప్రత్యయములయొక్క గణపాఠములు చాలిరిస్తారముగా నున్నవి. అందుచే నెట్టియర్థము నైనను మలభముగా సార్థకములగు సంజ్ఞలచే తెలుపుటకు సంస్కృతభాషయందు సాధ్యమగుచున్నది. మరియు నీభాషయొక్క నియమములనుబట్టి యవసరమగుతరి క్రొత్తక్రొత్తయర్థములను తెలుపుటకై క్రొత్తక్రొత్త పదముల నేర్పాటుచేయుటకు అవకాశములు గలవు.

ఇట్టియొడ భాషాంతరములనుండి మన మేదేని గ్రంథమునుగాని, శాస్త్రమునుగాని తర్జుమాచేయువలసి వచ్చినప్పుడు సాంకేతికపదజాలమునివయుమున నితర భాషలవారివలె శబ్దమునకు శబ్దము ననుకరింప నక్కర లేదు. ఆ మాంశతపదములయొక్కయర్థముల విచక్షణజేసి వానికితగిన ప్రకృతిప్రత్యయములయొక్క సంయోజనముజేసి సంకేతముల నేర్పాటుచేసుకొన వచ్చును.

ప్రకృతము పాశ్చాత్యరసాయన (Chemistry) శాస్త్రమును మన మాంధ్రీకరించుటకు మనకుగల యవ

కాశముల గొంతవరకు చర్చితము. ఈశాస్త్రము నాంగ్ల భాషయందు కెమిస్ట్రీ యనుచున్నారు. కెమిస్ట్రీ యనుపదము గ్రీకుభాషయందలి 'కిమో' (Quim=to pour, to drop) అను ప్రవణార్థకమును ప్రకృతినండి నిప్పన్నమైనది. కాన సంస్కృతమున నీశాస్త్రమును 'రసాయనశాస్త్ర' మనుట యుచితముగానేయుండును. రసాయనశాస్త్రమునగా బదార్థములయొక్క సార భూతములగు ఆరంభిక (Components) పదార్థముల గరించి చెప్పుశాస్త్రము. (రసః, అయనం = వివయః యస్య తత్ అనువ్యుత్పత్తిచే నీయర్థము తెలుపబడు చున్నది.) ఈశాస్త్రమునందు వర్ణింపబడు కొన్నితత్త్వములు (Elements) కార్బన్, నైట్రోజన్, హైడ్రోజన్, సోడియం మొదలగునవి పాశ్చాత్యరసాయనిక శాస్త్రజ్ఞులచే నీనామములచే వ్యవహరింపబడుచున్నవి. ఈసంజ్ఞలను తర్జుమాచేయుటకు మనము కార్బనుకు కర్బనమనియు, నైట్రోజనుకు నత్రజని యనియు కేవలముకరణముల జేయ నవసరములేదు. కార్బన్ అను శబ్ద మాంగ్లభాషయందు దోషధులు మొదలగువాని దాహముచే గలుగు బొగ్గుపదార్థమును తెలియజేయును. ఈ బొగ్గుపదార్థమునం దెక్కువభాగముగ నుండు ముఖ్యప్రకృతిని పాశ్చాత్యులు కార్బన్ (Carbon) అని వ్యవహరించుచున్నారు. దీనిని మనము ముఖ్య మనవచ్చును. (ముఖ్యశబ్దార్థ సంజ్ఞాయాం కన్) ఇట్లే నైట్రోజన్ అనుదాని ననుకరించి నత్రజన్ అన నవసరములేదు. ఆంగ్లభాషయందు దీపేరు దీనికి నైటర్ (Nitre) అను లగణమువలన గలిగినది. మరియు ఘోమవాాయువు (Atmospheric air) నందు ప్రాణవాాయువు (Oxygen) పోను మిగిలియుండునది నైట్రోజనే. ఇందు ప్రాణవాాయువు రూక్షమగుప్రకృతి గలది. మిగిలిన నైట్రోజన్ ఔరప్రకృతి గలదై యనేకఔరముల నిష్పా

నించుచున్నది. కాన తొరళబ్బము నీసమీరమువిషయమున రూఢముగా గ్రహించి దీనిని తొరవాయు వసుచున్నాము. ఇంతవర కీసమీరమునకు మనదేశభాషలయం దీనామముచే వ్యవహారము వ్యాప్తమైకూడగానించుచున్నది. పొటాసియమ్, కొన్ని చెట్లయొక్క బొగ్గులనుండి మొదట తయారుచేయబడుచుచే నట్లు పిలువబడియున్నది. (అంగ్లమున పాట్ అనగా కుండ. ఆమ్లనగా బొగ్గు. ఇనుపకుండలలో కొన్నియొకప్పుడు యొక్క బొగ్గుల సుడకచెట్టులచే పొటాష్ లభించును. దానినుండి పొటాసియమ్ పేరును, పదార్థమును పొందియున్నది.) అందుచే మనము దీని నింగాలజమని తర్జుమా చేయుచున్నాము. సోడియమ్ (Sodium) అనునది సోడా (Soda) నుండి తననామమును పొందియున్నది. సోడా చాటినుట్టినుండి లభించును గాన సోడియమ్ (Sodium) ను 'ఊషజ' మని సంజ్ఞాకరణముజేయుచున్నాము. (ఊష జ్ఞాయత ఇత్యుష్వజః.)

పాశ్చాత్యరాసాయనికశాస్త్రమునందు వ్యవహారమునం దున్న కొన్ని పదార్థములనామములు ప్రభుమున నాపదార్థములు పాశ్చాత్యదేశమునందు దొరకిన ప్రదేశములనామములనుండి యేర్పాటుచేయబడియున్నవి. (ఉ. మెగ్నీషియమ్, మాంగనీస్ మొదలగునవి). ఈపదార్థములు ప్రస్తుతము ప్రపంచమునందు చాలవోట్ల దొరకుచున్నవి. కాన ప్రకృతభాషాంతరీకరణమునం దిట్టిపదార్థములకు వానియొక్క గుణజాలములబట్టియే నామముల నొసంగుచున్నాము. ఎట్లన మాంగనీస్ (Manganese) ప్రకృతిగాగల యనేకపదార్థములు నల్లగా కఠినములుగా నుండి చాలవరకు మృద్భేద (Earths)యైయున్నవి. కాన మాంగనీసును మృత్సా యని పిలుచుచున్నాము. (సస్సా ప్రశంసాయామ్; అనుమాత్రముచేమృచ్ఛబ్బము కంటె సప్రత్యయము). మెగ్నీషియమ్ (Magnesium) అనులోహము సులభముగా దాహ్యమైమిక్కిలి కాంతినిచ్చుచు వెలుగును. ఈవిశేష లోహమునకు వ్యావర్తకముగా నున్నది. కాన దీనిని 'దీపక' మని తర్జుమా చేయుచున్నాము. (కృత్యిల్ల్యుటో బహుళమ్; సంజ్ఞాయాం కకా).

ప్రకృతభాషాంతరీకరణమునం దెక్కువ నామములు పదార్థములయొక్కగుణజాలము (Properties) నుబట్టియే నిర్ణయింపబడియున్నవి. కొన్ని పదార్థము లవి ప్రస్తుతము దేశమునంగు జెందియున్న వ్యవహారవ్యాప్తిని బట్టి నిర్ణయింపబడియున్నవి. కొన్ని ప్రాచీనదర్శనములయందు మనప్రాచ్యశాస్త్ర ప్రవర్తకులచే వాడబడియుండుచుచే తత్త్వ)కరణములకు సవ్యశములగు ప్రకరణములయందు వాడబడియున్నవి. దీనిచే విద్యార్థులగు చదువరులకేకాక సంస్కృతాదిభాషలయందు సాహిత్య పరిచయముగలవారికి గూడ నీ శాస్త్రము తెలుసుకొని కృషిచేయుట కవకాశము గలుగును.

ప్రస్తుతము మనదేశమునంగు పరిజ్ఞాతలు రెండు రకములుగా నున్నారు. కొందరు పూర్వ సంప్రదాయముల ననుసరించి విస్తృతమున, శబ్దముబరితో విద్యోపక్రమముజేసి యనంతరము కావ్యముల జదివి, పిమ్మట వ్యాకరణము, తర్కము, మిహాంస మొదలగుశాస్త్రముల నభ్యసించి, ప్రాచ్యమున వివేచనాఫక్తికి అలవాటుపడియున్నారు. మరికొంద గోసమాలతోబాటు A, B, C ల యంగు శిక్షింపబడి యాంగ్లపాఠశ్రుత్తములయందు ప్రారంభవిద్య నభ్యసించి యనంతరమున పాశ్చాత్యశాస్త్రములందు దారితేరియున్నారు. నీవిహా మొదటిపక్షమునారు ప్రాయశః పాశ్చాత్యేంద్రియము నీర్వాహణముతో జూచుచు తమూలుముగ పాశ్చాత్య శాస్త్రము లన్నియు ప్రాచ్యశాస్త్రములనుండియే యపహరింపబడె ననుచుండురు. రెండవ పక్షమునారీ యాక్షేపమును సహింపక ప్రాచీనులు కేవలము నివృత్తి పరులై, తపశ్శీలులై, ప్రకృతియొక్క విశేషములను నూక్కుముగ విచారించియుండలే దని నామితురు. ఈ రెండుపక్షములవారు నెక్కడ కలయుట సంభవించినను కలహములే కలుగుచున్నవిగాని, యొక్కొక్క విషయమునందు, ప్రాచీన లెట్లు నిర్ణయముల జేసియున్నారో, పాశ్చాత్యు లెట్లు నిర్ణయముల జేసియున్నారో, యీ వాదములయందున్న భేదము లెవ్వి, రెంటియందును సమరసమున వాద మేదైనను లభించునా లేదా? యని యుదాసీనభావముతో విచారణజేయుట యరుదుగా

నున్నది. వాస్తవమును విచారించినచో, ప్రాచీన పాశ్చాత్యవిజ్ఞానములకు సామరస్యము కదురుటకు రసాయనశాస్త్రమునందు చాల అవకాశము గలదు. ప్రాచీన తంత్రములను సాంఖ్య, వైశేషిక, నైయాయిక, జౌద్ధ, మిమాంసాదులయందు మోక్షమనబడు నిరతిశయానంత సుఖము పరమప్రాప్త్యమనియు, నది ప్రపంచకారణ భూతములను పదార్థములయొక్క యథార్థజ్ఞానమువలన లభించుననియు, ప్రతిపాదనజేసి ప్రపంచ నిర్మాణము నొక్కొక్కమతమునా రొక్కొక్కవిధముగ నిరూపించియున్నారు. పాశ్చాత్యశాస్త్రములయందు ప్రపంచమునందలి పదార్థములయొక్క యారంభకరణముల నుగురించి పరిశీలించునది రసాయనశాస్త్ర మొక్కటియే. అందుచే ప్రకృతశాస్త్రమునకును ప్రాచీనతంత్రములకును విషయసామ్యము కలదు. ప్రకృత భాషాంతరీకరణమునం దుచిత మైనంతవరకు ప్రాచీనతంత్రముల యందు వాడబడియున్న పారిభాషికపదములను సంగ్రహించియున్నాము. మరియు నీ యుపోద్ఘాతము శేవలము తద్వచన సాకర్వముల విచారణకొరకేకాక ప్రాచ్య పాశ్చాత్య విజ్ఞానములయొక్క సారూప్యవైరాప్య విచారణనిమిత్తముగూడ ప్రారంభింపబడియున్నది. కాన సభ్యుపక్షములవారును సుహృద్భావముననే గ్రహింతురుగాక యని ప్రకృతము ననుసరింతము.

రసాయనశాస్త్రమునందు విమర్శింపబడు పదార్థములు, భౌతికశాస్త్రము (Physics)నందు, ఘనములు (Solids), ద్రవములు (Liquids), సమీరములు (Gases) అని మూడు విధములుగా విభజింపబడియున్నవి. వీనినే రాసాయనికులు లోహము (Metals) అనియు, నలోహము (Non-metals) అనియు, రెండు రకములుగా విభజించియున్నారు. ప్రకారాంతరముచే వీనినే యావగమలనియు, ననావగమలనియు వివక్షజేసియున్నారు. ఇం దీయనంతరవిభాగమును బట్టి రసాయన శాస్త్రము జౌషధరసాయనశాస్త్ర (Organic Chemistry) మనియు, అనౌషధరసాయనశాస్త్ర (Inorganic Chemistry) మనియు రెండువిధములుగా విడదీయబడియున్నది. ఈవిభాగము ప్రాచీనాయుర్వేదశా

స్త్రమునందలి యోషధీ రసవివగంధకవిభాగమును పోలియున్నది. ప్రకారాంతరముచే బదార్థములు ప్రకృతులు, లేక తత్త్వము (Elements) అనియు, పరిణామము (Compounds) అనియు రెండురకములు. ఇందు తత్త్వములనగా ససంక్లిష్టలక్షణలక్షితములను పదార్థభేదములు. పరిణామములనగా ననేకతత్త్వముల కలయికచే నేర్పడినవి. వీనియందు పరిణామములు మూడురకములు. ద్రావకము (Acids) అనియు, స్తబ్ధములు, లేక నూలము (Bases) అనియు, లవణము (Salts) అనియు. అందు ఆసిడ్ (Acid) అనునామము లాటికాభాషయందలి Ac (ఆక్) అనగా నూత్నము, లేక ఆగ్రము; Aceo (ఏకియో) యనగా పులియు, అనుప్రకృతులనుండి నిష్పన్నమైనదిగాన ఆసిడ్ అనుపదము రూత్నములై పుల్లగా నుండుపదార్థములను తెలియజేయును. ఈ పదార్థములు సాధారణముగా మనదేశమునందు ద్రావకములని వ్యవహరింపబడుచున్నవి. అందుచే నీపదార్థములను తెలుపుటకు వ్యాప్తమగువాడుకగల ద్రావకమునుపదమును త్రోసి పుచ్చి, యాప్లుమనికాని, రూత్నమనికాని పిలుచుట యుచితముగా నుండదు. కాన వానిని ద్రావకము అనియే వ్యవహరింతము. మరియు ద్రావకముల కాన్లుత్వ రూత్నత్వములేకాక ముందు శాస్త్రమునందు వివరింపబడజోవు ప్రత్యేకగుణజాలమంతయు, నాన్లుపదముచే తెలుపుటకు సాధ్యముగాదు. జేస్ (Base) అనగా పాదుఅనియు, మూలమనియు నర్థము. స్తబ్ధములు ద్రావకములతోగూడి లవణముల నొసంగుచున్నవి; లవణములకు మూలములగుచున్నవికాన వీనిని 'మూలము' అని వ్యవహరింపవచ్చును. ద్రావకములకు గల రూత్నస్వభావము నకు వ్యతిరేకముగ వీనికి స్నిగ్ధ (జిడ్డు) స్వభావము గలదు. ఈస్నిగ్ధత్వము మూలములన్నిటియందును సమానముగా లేదు. కొన్నిటియందు మిక్కిలి స్ఫుటముగా నున్నది. ఇట్టివాటి నాంగ్లభాషయం దాల్కలీ (Alkalies) అందురు. ఆల్కలీయనునది పరాసుభాషయం దొకజాతి యోషధికి పేరు. ప్రథమమున, పొటాష్ (Potash) ఆల్కలీమొక్కయొక్క బొగ్గులనుండి తయారుజేయబడియుండెను. ఆల్కలీ అన్నిటియందును ఇంగాలజ

వికారమును పోటాష్ ముఖ్యతమమైనది. అందుచేతనే యాల్కలీల కాపేరు లభించినది. మనము వానిని ఐంగ లిక్ ము లనుచున్నాము (ఇంగలీష్ బాత్ షాట్ ప్రత్యయః.)

లవణమునగా నాంగ్ల భాషయందు సాల్టు (Salt) అందురు. లవణము సామాన్యముగా ప్రపంచమునందిం తును సముద్రతీరములందు దొరకుచున్నది. పరిశోధ నాలయము (Laboratory) నందు దీనిని సోడాతో శంఖిద్రావకమును చేర్చుటచే తయారుచేయవచ్చును. దీని యుపాదానాంశము (Molecule) నందు రెండణువులు గలవు. ఈరెండును లవణపుంజముయొక్క రెండు ప్రతీ కములు (Radicals). మొదటిది సోడా సంబంధమైన యూపాదాణువు (Sodium atom) లోహము. రెండ వది శంఖిద్రావకము సంబంధమైన యలోహోణువు. దీనిని సాధారణలవణ మందురు. లవణము లన్నిటియందును మిక్కిలి విశేషమగురచన (Composition) గలది. ఇట్లే యొక్కొక్కయొంగలికముతో నొక్కొక్క ద్రావకము చేర్చబడినప్పు డొక్కొక్క లవణ మేర్పడుచుండును. ప్రతిలవణమును సాధారణలవణమంత విశేషమగు రచన గలిగియుండదు. కాని దానితో గొప్పసాదృశ్యము గలిగి యుండును. ఎట్లన ప్రతిలవణమునందును రెండు ప్రతీ కము (Radicals) లుండును. అందు మొదటిది యొంగ లిక్ సంబంధలోహమును, రెండవది ద్రావకసంబంధి యలోహభాగమును. ఈ సాదృశ్యమునుబట్టియే లవణము లనెడిజాతి గుర్తింపబడుచున్నది.

రసాయనశాస్త్రమునందు ప్రస్తుతంపబడు పదార్థము లన్నిటియందును మిక్కిలి ప్రధానములైనవి ఆక్సి జన్ (Oxygen), హైడ్రోజన్ (Hydrogen) అన బడు రెండుసమీరములు. ఇందు మొదటిది ప్రథమమున గుర్తింపబడెను. దీనిని మొదట పరిక్షించిన లెవాయి జియర్ (Lavoisier) అను పరమశాస్త్రజ్ఞుడు. భౌమ వాయువునందే దీనిని పరికించెను. క్రమముగ నతడు దీనిని లోహములతోను, అలోహములతోను పరిణామ మును (Combination) జెందు స్వభావముగలదిగా గమగొనెను. పిమ్మట నతడు దానిసంబంధమును అలోహ పరిణామములు జలముతో గలసి ద్రావకము లేర్పడు

చున్నవని తెలిసికొనెను. అతడు తన పరిశోధనా (Experiment) బాహుళ్యముచే ద్రావకములయొక్క యాక్షస్వభావమునకు హేతువైన దీని సమీరముని నిర్ణయించి దానికి ఆక్సిజన్ (Oxygen) అని నామకరణము చేసెను. గ్రీకువృత్తిప్రకారము దీనికి ద్రావకము నిష్పాదనజేయునది యని యర్థము (Oxygen=to generate) పాశ్చాత్యప్రపంచమున దీని కీనామముచే వ్యవహారము లభించినను తరువాత రాసాయనికు లనేకులు ఆక్సిజన్ అరంభకముగాలేని ద్రావకము లనేకములు గలవని కనుగొనిరి. (కాబట్టి యీ సమీరము యొక్క సంజ్ఞ విషయమున మనము ఆక్సిజన్ అను పదము ననుకరించి యాల్లుజని యనుట సమంజసము గాదు). ఈసమీరమును పరికిలించిన ప్రాథమిక రాసాయనికు లందరును దీనిని భౌమవాయువందలి ప్రాణ పోషకమును భాగముగా గుర్తించిరి. ప్రాచీనశాస్త్రజ్ఞులు గూడ ప్రాణమనెడు చైతన్యహేతు వు వాయువును ప్రస్తావనజేయున్నారు. కాబట్టి యీ సమీరమును ప్రాణవాయువనియే వ్యవహరించుట యుక్తము. దీని కిట్టివ్యవహారము దేశమునందు ప్రబలియున్నది.

హైడ్రోజన్ అనుసమీరము ప్రాథమికరాసాయనికులచే శంఖిద్రావకముమొదలగు ద్రావకములయందు కుత్తనాగము మొదలగులోహముల నుంచుటచే తయారు చేయబడెను. ఇది తనపరిమాణమునకు సమమును పరిమాణముగల ప్రాణవాయువుతో గలసి పరిణామమును జెంది జలము నత్పాదనము జేయునని లెవాయిజియర్ (Lavoisier) కనుగొనెను. అందుచే నత డీసమీరమున కీనామకరణము చేసెను. (Hydro=Water; gen=to generate). మధ్యకాలపురాసాయనికులు విద్యుదభిహితము (Electrolysis) చే జలమును విపరిణమింప (Decompose) జేసి యొకటికి రెండుపరిమాణముల చొప్పున ప్రాణమును హైడ్రోజన్ అను సమీరమును నిష్పన్నములై నట్లు కనుగొనియున్నారు. కాన నీసమీరము జలమున కుపాదాన (Component) మనుటయే కాక జలముచే నిష్పాద్యముగూడ నగుచున్నది. అందు దీనిని మనము కంజవాయువని వ్యవహరించగలము.

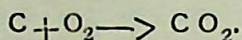
(కం జనయతీతి, కాత్ జాయత ఇతివా కంజః, ప్రథమ కల్పే చిదః అంతర్భావో ద్రష్టవ్యః) ఈకంజప్రాణసమీరములురెండును రసాయనశాస్త్రమునందు చాలముఖ్యమైనవి.

ప్రాణవాయువులతోగూడిన పదార్థముల జెప్పు శబ్దములలో పాశ్చాత్యరసాయనిక శాస్త్రమునందు ఆయాపదార్థముల నుండుండు ప్రాణముయొక్కపరిమితిని బట్టి రూపభేదములు ప్రసిద్ధములై యున్నవి. అందు సామాన్యముగా ప్రాణసంకరము (Compounds of Oxygen) లందు ప్రాణముయొక్క తరతమభేదములను ఆంగ్ల భాషయందు విటంత (ite) ములచేతను, ఏటంత (ate) ములచేతను తెలుపుదురు. ఉ. సల్ఫైట్ (Sulphite) లనబడుపదార్థములయొక్క యారంభ కాణువులు గంధకముతో గలసి గూడుప్రాణాణువులను గలిగియుండును (K_2SO_3). సల్ఫేట్ (Sulphate) లనబడు పదార్థములయొక్క యారంభకాణువులు గంధకముతోగలసి నాలుగుప్రాణాణువులను గలిగియుండును (K_2SO_4). ఇట్టివానిని మన మీయసుర్ ప్రత్యయంత ములచేతను, ఇప్టప్రత్యయంతములచేతను తెలుపవచ్చును. ఎట్లన సల్ఫైటులను గంధకప్రాణీయసములనియు, సల్ఫేటులను గంధకప్రాణీమములనియును పిలువగలము. ఆంగ్ల భాషయందు సామాన్యము వికారార్థమును తెలియజేయుటకు పదముల వైడంత (ide) ములుగా వాడుదురు. ఉ. ఆక్సైడ్ (Oxide), సల్ఫైడ్ (Sulphide), కార్బైడ్ (Carbide) మొదలగునవి. ఇట్టివానిని తెలుపుటకు మనము వికారార్థాన్ ప్రత్యయంతములనుకాని, సంబంధార్థరైవతకాదీచప్రత్యయంతములనుకాని వినియోగంపవచ్చును గాక ఆక్సైడ్ అనగా ప్రాణీయమనియు, సల్ఫైడ్ అనగా గంధకీయమనియు, కార్బైడ్ అనగా మాషీకమనియు పిలువవచ్చును. సమాసగతములైనప్పుడీపదముల బ్రత్యయంతములు గాకుండనే వాడవచ్చును. ఉ. రజతగంధకము, ఊపజప్రాణము, మషీక ప్రాణము మొదలగునవి. ఈపైపదార్థముల రజతగంధకీయమనియు, రాజతగంధకమనియు చెప్పవచ్చును. ఇట్లే ఔరద్విప్రాణీయము,

తామ్రగంధకీయము ఊపజహరితము మొదలగు శబ్దములు (No_2 , Cus , $NaCl$) మొదలగుపదార్థములకు ప్రతినామములని తెలియవచ్చును. రాసాయనిక శాస్త్రమునందు ప్రసిద్ధములై హైడ్రాక్సైడ్ (Hydroxides) ఙ్గనబడునట్టి యొకజాతిపదార్థములు గలవు. వీనిని గురించి క్రింది యనువాకమున ముచ్చటెంతము. ద్రావకములును (Acids), వింగళికములును (Alkalies) విరుద్ధధర్మములుగల పదార్థములని చెప్పియున్నాము. ఇందు ముఖ్యవీజ మేమనగా ద్రావకములు ప్రాయశః అలోహములయొక్క ప్రాణీయములు జలముతో గూడుటచే గలగుచున్నవి. వింగళికములు అలోహములయొక్క ప్రాణీయములు జలముతో గలియుటచే నేర్పడుచున్నవి. హైడ్రాక్సైడ్ (Hydroxide) అనుపద మీయర్థమునే తెలుపుచున్నది. లాటిన్ భాషయందు హైడ్రోయనగా జలము. ఆక్సైడ్ అనగా వెనుక స్పృష్టముచేయబడియున్నది. ఒకానొక ప్రాణీయము జలముతోజేరగా గలిగిన పదార్థమని విశిష్టార్థము లభించుచున్నది గాన నీజాతిపదార్థముల మనము ప్రాణీయాజ్జము లనుచున్నాము. ప్రాణీయ సహితః ఆపః ప్రాణీయాపః; తథ్యః జాయత ఇతి (ప్రాణీయాజ్జః) ఊపజప్రాణీయాజ్జ ($Na OH$) మనగా నూపజప్రాణీయము ($Na_2 O$) జలముతో గూడి సమహర్ష్య పరిణామము. ఇట్లే యింగలజప్రాణీయాజ్జము మొదలగువానిని తెలియఁగ్గది. కానిప్రాణీయాజ్జ (Hydroxide) పదము రాసాయనికశాస్త్ర సంప్రదాయమున లోహముయొక్క ప్రాణీయముల జలపరిణామములయందు మాత్రమే వాడబడుచున్నది; అలోహముల ప్రాణీయములయొక్క జలపరిణామములయందు నాడబడుటలేదు. ఇవి ద్రావకశబ్దముచే తెలుపబడుచున్నవి.

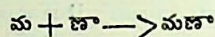
పాశ్చాత్యరసాయనశాస్త్రమునందు పదార్థములను ప్రత్యేకచిహ్నముల (Formulae) చే తెలుపుదురు. ఈచిహ్నముల నాయాపదార్థముల నామములయందలి యొకటిరెండక్షరముల లేఖనముచే నేర్పాటుచేయుదురు. ఎట్లనగా కార్బన్ (Carbon) అనుదానిని అపదైకదేశమగు C యను అక్షరముచేతనే తెలుపుదురు. అట్లే

ఆక్సిజన్ అనుదానిని O అను అక్షరముచేత మాత్రమే తెలుపుదురు. ఇట్టిచిహ్నము లనేకపదార్థములయొక్క సంకరముల (Compounds) ను తెలియజేయునప్పుడును, సాంకర్యప్రక్రియ విశేషముల (Re-actions) ను లేఖనరూపమున తెలియజేయునప్పుడును ఉపయోగించుచున్నవి. ఎట్లన కార్బన్ ప్రాణవాాయువుతో గలియునప్పు డొక్కొక్కమహికాణువు రెండేసి ప్రాణాణువులతోగూడి మహిద్విప్రాణీయ మనడి (Carbon-di-oxide) సమీకరణముయొక్క యారంభకాంశ మేర్పడుచున్నది. ఈయంశమును CO_2 అను చిహ్నముచే తెలుపుదురు. ఘహిద్విప్రాణీయముయొక్క ప్రసంగము గలుగునపుడెల్ల దీర్ఘమున (Carbon-di-oxide) అను పదమును వాడుటకుబదులు CO_2 అను చిహ్నము (Formula) ను వాడుదురు. మరియు పైరెండు పదార్థములయొక్క సాంకర్యప్రక్రియ నిట్లు తెలుపుదురు.

—> ఈశీలముఖచిహ్నమును సరిప్రక్రియా లేఖనమునందును వాడుదురు. ఈచిహ్నమున కెడమ భాగమున నారంభకపదార్థముల (Components) యొక్క చిహ్నములను, పరిమితులను వ్రాయుదురు. మరియు కుడివైపున తయారైన పదార్థముల యొక్క చిహ్నములను, పరిమితులను వ్రాయుదురు. కాస్త్రప్రచారముయొక్క సాంకర్యమునిమిత్తము మనముగూడ నిట్టి చిహ్నముల నేర్పాటుచేసుకొన వలయును. కార్బన్ మహికమనియు, ఆక్సిజన్ ప్రాణవాాయువనియు తద్దమచేసియున్నాముగదా! ఈపదార్థములను తెలియజేయు చిహ్నములుగా మ్ కారమును, ఓ కారమును గ్రహింతుము. (ఇట్లు గ్రహించుటకు సబబుల నీ పదార్థములకు గురించి ప్రత్యేకముగా విమర్శించెడి యధ్యాయముల యందు వివరించుము). ఈపదార్థములయొక్క యణు సంఖ్యలను తెలియజేయునట్టి యంకము లాయాచిహ్నములయొక్క కుడిచేతివైపు క్రిందిభాగమున నాంగమున వ్రాయబడియున్నవి. మనము నట్లే తెలిపినచో పక్షనము సుకరముగా నుండునట్లు తోచుటలేదు. ఈవిషయమున

ప్రాచీనసంప్రదాయమును మనము లాభకరముగ ననుకరింపవచ్చును. ఎట్లన సంకమల ప్రాణాక్షరములచే తెలియజేయనగును. అచ్చులక్రమమునం దాయాయక్షర మెన్నవయక్షరమో, యా ప్రాణ మా యంకమునకు చిహ్నముగా స్వీకరింపవలెను. అనగా, అ=౧, ఆ=౨, ఇ=౩, ఈ=౪, ఉ=౫ ఇట్లన్నియచ్చుల యంకలను తెలియవగును. ఈసకారమున పైప్రక్రియలోని C యను చిహ్నమును మ యనియు, O యను చిహ్నమును ణా యనియును తెలుపగలము. మొత్తము ప్రక్రియ నిట్లు తెలుపవలెను:—

సంస్కృతభాషయందు ౩౩ హల్లులు గలవు. ప్రతితల్వమున తల్వదనుగుమను హల్లుచే తెలుపవలెను. ఒక్కహల్లుచేతనే తెలుపుటకు సందర్భించనిపక్షమున నేపదార్థమునుగాని వ్యంజనసంయోగముచే తెలుపవలెను. ఉ. ప్రకృతగ్రంథమునందు పాదరసమునకు ఐ అను చిహ్న మొసంగబడినది. వెండి (రజతము) త్ అను చిహ్న మొసంగబడినది. మహికము మ్ అనియు, ధూమ్రము (Iodine) రేఫముచేత తెలుపబడియున్నది. ఇట్టితరీ తామ్రములలోనామున కొక్కహల్లుచే చిహ్నము నేర్పాటుచేయుట సాధ్యముకాదు. ఏలనన తామ్రమును నామమునందున్న హల్లులన్నియు, పూర్వమే చిహ్నములుగా వాడబడియున్నవి. అందుచే తామ్రమును తెలియజేయుటకు 'త్ర' యనుసంయోగమును స్వీకరించుచున్నాము. ఇప్పుడు తామ్రగంధకీయ (Copper-Sulphide) మను పదార్థమును తెలుపుటకు ఈపదార్థము యొక్కపుంజము (Molecule) నందు ఎన్ని తామ్రాణువులున్నవో, యెన్ని గంధకాణువులున్నవో తెలుసుకొనవలెను. ఒక్కొక్క జాతియణు వొక్కొక్కటి యున్నదని తెలిసినపిమ్మట తామ్రగంధకీయమును మనము తగ (CuS) యనుచిహ్నముచే తెలుపుచున్నాము. ఈవిధమున సంజ్ఞలయొక్క విస్తరమును త్వరగ్రంథమునం దప్పుటప్పటికి తెలియజేయగలము.

విశ్వప్రతిష్ఠ

(Foundation of the Universe)

యక. యం. వేణు

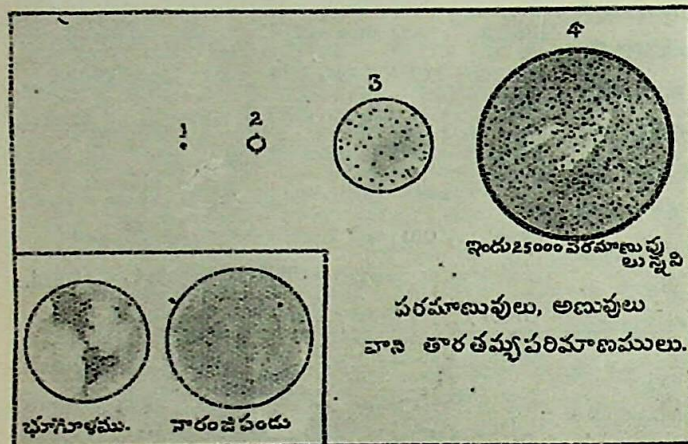
ప్రపంచప్రతిష్ఠనుగూర్చి తెలిసికొనవలయు నని యెన్నియోవేల సంవత్సరములనుండి శాస్త్రజ్ఞులు కృషిసలుపుచున్నారు. భూగోళ మెట్లు నిలిచియున్న దనువిషయమై మనపూర్వులు సిద్ధాంతరాధాంతము లొనర్చినారు. చుట్టును ఆవరించియున్న యాకాశము ననుమ భూగోళ మే మాభారము లేక నిలిచియున్నది. భూమి, సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు మొదలైనవి ఒకదానికొకటికి గల యాకర్షణశక్తిచే నవి యాయాచోటులయందు నిలిచియున్నవి. భూగోళము సూర్యునిచే నమితముగా నాకర్షింపబడుచున్నది. ఆ యాకర్షణశక్తిని భరింపలేక రిఫ్ల్యూస్ నీగోళము సూర్యమండలములోనికి బోయి యావేడిమిచే దహింపబడవలసినది. కాని సూర్యునిచుట్టును భూమి యతివేగముగ తిరుగుచుండుటచేత నీ దురంతము నివారింపబడుచున్నది. భూగోళముయొక్క యునికి యిటులుండగా నద్దాని నిర్మాణమును గూర్చి చాలవఱకు తెలిసికొనవలసియున్నది. ఆధునిక పదార్థవిజ్ఞానరసాయనశాస్త్రము లీవిషయము మనకు గొంతకుగొంత వెలిచుచున్నది. ఈ శాస్త్రములు శక్తి (Energy), పదార్థము (Matter) లనుగూర్చి బరిశీలించి యాదియందలి వస్తునిర్మాణమును గూర్చి కొన్ని సిద్ధాంతములు జేయ మనకవకాశ మొసంగినవి. ఈపరిశీలన (Experiment) నూతనవిషయముల ననేకములను గనిపెట్టుటలో నెంతయో లోడ్పడినది.

సుమా రిరువది ముప్పదితొమ్మిదివలకు పూర్వము గ్రీకుదేశస్థులు వస్తునిర్మాణమును గూర్చి యాలోచించి కొన్ని విషయములను గనిపెట్టిరి. భూగోళములోని యే వస్తువునైనను చిన్న చిన్నవిగా భాగింపవచ్చును. నీమ సున్నపుముక్క నొకదానిని మనకంటికి గనబడనంత సన్ననిపూలిగా జిరుగగొట్టవచ్చును. ఒక గరిటెడు

మంచినీటిని మనయొద్ద తగిన సున్నితమైన యాయుధము లుండినచో నెన్నియో లక్షల భాగములు చేయవచ్చును. అయినను ఈవిభాగమున కొక మిత ముండవలయును. భాగింపగా భాగింపగా చివరను మిఠులగల మనకంటికి గనబడని అతీనూక్కుమైన చిందువు, మఱి అవిభాజ్యమైనది యొకటి లేవలయును. దీనినే గ్రీకులు 'పరమాణువు' (Atom) అని పిలువసాగిరి. గ్రీకులు కనిపెట్టిన యితరవిషయములవలె 'పరమాణువాదము' (Atomic theory) సహితము చాల తెలివైనదే కాని యానాటి శాస్త్రము లంతవిరివిగా ప్రచారములో లేనందున నీ సిద్ధాంతముయొక్క ప్రాముఖ్యము లేలలేకపోయినది. ౧౯-వ శతాబ్దప్రారంభమున 'మ్యాంచెస్టర్ గార్డియన్' రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడైన బాల్ డాల్టన్ గారు (Chemist of Manchester Guardian - John Dalton 1766-1844) ఈ 'పరమాణువాద' (Atomic theory) ప్రాముఖ్యమును గనిపెట్టి ప్రపంచమునకు దెలియజేసెను. 'పరమాణు' (Atom) నొక పదార్థముయొక్క సూక్ష్మైతిసూక్ష్మమును సన్నని పూలిలోని యొకతృణము. అది కంటికి గనబడదు. ఎట్టి సున్నితమైన సూక్ష్మవర్ష నివంటి యంత్రముల సహాయము సహితము దానిని జూచుటకు నిష్ప్రయోజనము. ఇట్టి పరమాణువులలో నంతకంటె చిన్నవియును మఱికొన్ని సూక్ష్మైతలు (Electrons) లున్నవి. ఇవియే యాగోళమునగల వస్తు సముదాయనిర్మాణమునకు సాధనకారి. వీనినిగూర్చి మునుగొందు వివరింతుము.

పరమాణువు లొకటిరెండు చేరి యణు (Molecule) యగుచున్నది. అణువుల సముదాయము వస్తు రూపముగ నేర్పడుచున్నది. ప్రాణవాాయువు (Oxygen) యొక్క మాడుపరమాణువులు చేరిన యణువుల సముదాయము 'ఓజోన్' (Ozone) వాయు వగుచున్నది. ఒక

ప్రాణవాాయు పరమాణువు రెండుజలవాాయు (Hydrogen) పరమాణువులు చేరిన యణువుల సముదాయము నీరగుచున్నది. ఈవిధముగ పరమాణువుల సముదాయము అణువులగుచున్నది. అణువుల సంచయము వస్తురూప మగుచున్నది.

[1. జలవాాయుపరమాణువు. 2. నీటియణువు. 3. ఒకరంగు వస్తువుయణువు. 4. బియ్యపుపిండిసంబంధమైన యొకయణువు. నిజస్వరూపములకంటె కొట్టికొలిపిరెట్లు పెద్దదిజేసి యణువులయొక్కయు, పరమాణువులయొక్కయు చిత్రములు ఒకనారంజిపండు నన్నియే రెట్లు పెద్దదిజేయ నెంచినచో నది మన భూగోళమునకంటె పెద్దదిగా చిత్రాంతర్గతచిత్రములలోఁ జూపినరీతి కానవచ్చును.]

ప్రతిపదార్థములోని యణువులు కదలకమెదలక ఒకేచోట నిలిచియుండుటలేదు. అవి వాయువేగమున నిటువైపునుండి యటువైపునకు సరికూనికస్థితిలో పరువులిడుచుండును. (They move about in equilibrium position with immense speed.) ఈయణువుల సంచలనము (Molecular movement) బ్రౌన్ (Brown) అనునాతడు గనిపెట్టుటచే బ్రౌనియన్ సంచలన (Brownian movement) మని దీనికి నామాంతరము గలదు. పదార్థములత్రివిధాస్థితి కీయణువుల సంచలనవేగభేదములే కారణమని శాస్త్రజ్ఞులు తలచుచున్నారు. ద్రవపదార్థములోని యణువు లొకదానితో నొకటి చేరక దూరముగ కదలుచునే

యుండును. ఈయణువులు వేడిమిచేత జెవరగొట్టవచ్చును. నీటిని బాగుగ కాచినయెడల దానిలోని యణువులు విడిపోవ నుంకించుటచేత నీరు వాయు (ఆవిరి) రూపమున వెలికివచ్చివేయును. వేడిమిని తగ్గించుచు బోయినచో వాయురూపమున నుండుదానిని ద్రవ్యరూపమున బడయవచ్చును. ఈనిదానము మైనసే వాయుపదార్థములను ద్రవరూపముగ శాస్త్రవేత్తలు బడయగలిగిరి. ఇకముం దెన్నదైన సూర్యగోళమందలి మంటలు చల్లారినచో భూగోళమునందలి యుష్ణోగ్రత వ్యవకలనసంజ్ఞాయుక్తముగ రెండువందల శతవిభాగియం శేములకు (Minus 200 degrees centigrade) తగ్గిపోయినచో భూమి చంద్రునియుష్ణమునకు సమానముగను. అప్పుడు మన మిపుడు పీల్చు గాలి ద్రవరూపము దాల్చి 371 అడుగులవఱకు మన గోళముచుట్టును ఆవరించుకొనును. అప్పుడు మనము ద్రవరూపముదాల్చిన వాయు మహాసముద్రములో మునిగిపోదుము. ఇచ్చటి జలమహాసముద్రము లన్నియు నప్పుడు ఘనరూపము దాల్చిరాళ్లవలె నుండి సహింపరాని శీతలము గలిగియుండును.

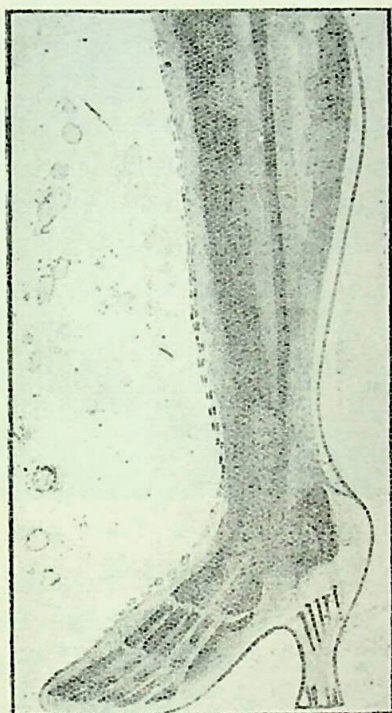
ఘనపదార్థములోని యణువుల సంక్షేప (Molecular cohesion) బలవత్తన మైనది. ఒకయంగుళము మందముగల యినుపముక్కలోని యణువులను వేరుచేయువలయునన్న ౨౫ టన్నుల పరిమితిగల బలమును ప్రయోగింపవలసియుండును. ఇట్టి పదార్థములో సహితము అణువులసంచలన మున్నది. ఒక చిన్న బంగారపుతుకునకు దీసి పాదరసముతో వేసినట్లుచున, ఒత్తడికాగితము సిరాను పీల్చుకొనునట్లు బంగారము పాదరసమును పీల్చుకొనును. దీని నచ్చిద్రవతన (Porosity) బట్టి స్వరూపము ఘనపదార్థములనున్నను దానిలోని యణువుల సంక్షేప (molecular cohesion) యట్టే బలవంతముగా లేదని తెలియుచున్నది.

౧౮౯౮-వ సంవత్సరమున కనిపెట్టబడిన 'రేడియం' (Radium), అంతకు నూరుసంవత్సరములకు బూర్వము కనిపెట్టబడిన 'రాంటజ్ కిరణములు' (Rontgen rays or X-rays) "ఏటాన్", "మాల్కూల్స్" ను గూర్చిన యంశములను సిద్ధాంతము చేసినవి. వానియందుండిన సంజేహము లిప్పుడు బొత్తుగా నశించినవి. అయిన అవిభాజ్యములని యనుకొనుచుండిన 'ఏటాన్' నిశ్చయముగా భాజ్యములే. అవి నూతనమై నూత్నములగు మఱిత చిన్నచిన్న యణువుల సమదాయముచే నేర్పడుచున్నవి. వీనినే 'విద్యుత్ బిందువులు' (Electrons) అని పిలువసాగిరి. 'ప్రపంచములోని వివిధములైన వస్తువు లన్నిటికిని మూల మొక్కటే. అందుండియే వివిధపదార్థము లేర్పడుచున్నవి.' (One primordial substance from which all the varying forms of matter have been evolved or built up) అని రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడగు 'ప్రౌట్' (Prout) గారు డాల్టన్ (Dalton) ఏటానును మఱల కనిపెట్టి రూపుచేసినప్పు డూహించిరి. ఫాదర్ సెచ్చి (Father Secchi), సర్ విల్లియం క్రూక్స్ (Sir William Crookes) మొదలైనవారు భిన్నాభిప్రాయములను వెలిబుచ్చిరి.

౧౮౯౯-వ సంవత్సరమున సర్ విల్లియం క్రూక్స్ ఒక విచిత్రమగు పరిశోధన సలిపెను. ఆత డొక శూన్యమగు గాజుగొట్టము (Vacuum tube) నుండి విద్యుచ్ఛక్తిని ప్రసరింపజేయుగా నాగాజుగొట్టములోని యన్ని పక్షములను ఒకవిధమైన యావరణమున మెరుగు నిగనిగలాడుచు వెలుగసాగెను. క్రూక్స్ శూన్యముచేసిన గాజుగొట్టములో గాలి యంతయు పూర్తిగా వెలికి లాగివేయబడలేదు. ముందుండిన వానికంటె ౨౦,౦౦౦,౦౦౦ రెట్లు తక్కువగాలి యందున్నది. అట్టిగొట్టమునండా విద్యుచ్ఛక్తిని ప్రసరింపజేసినప్పుడు ఋణాఘ్రువకిరణము (Cathode rays) లాగొట్టములోని గాలియొక్క "మాల్కూల్స్"ను ఆవరణమున వెలుగుతో బ్రకాశింపజేసినవి. 'క్రూక్స్' దీనిని పదార్థముయొక్క "నాల్గవ యవస్థ" (Fourth state of matter) యని తల

చెను. ఇరువది సంవత్సరముల యనంతర మెడతెగని పరిశోధనలవలన దీని నిజస్థితి బయల్పడెను. అవి ఋణాఘ్రువ కిరణ సంయుక్తములై ఒక సెకెండునకు ౧౦,౦౦౦ నుండి ౧,౦౦,౦౦౦ మైళ్లవఱకు గల వేగముతో పరువులిడుచున్న విద్యుత్ బిందువులు (These are the negatively charged electrons moving at a velocity of 10,000 to 100,000 miles per second) ప్రవాహముని నిస్సంశయముగ నేర్పడెను. ప్రతివిద్యుత్ బిందువు చాల నూత్నమైనది. అది జలవాయు పరమాణువు (Hydrogen atom) లో ౧౮౦౦-వ భాగముంత చిన్నది. ఈవిద్యుత్ బిందువులు పరమాణువులనుండి చెవర గొట్టబడినవి ఆ గాజుగొట్టములో నొక అల్యూమినియంరేకు నడ్డముగా బిగించినట్లయిన పైకిరణము లారేకునండా నిరాచంకముగా ప్రసరించుటను లీనార్డ్ (Lenard) కనుగొనెను. తరువాత ౧౮౯౮-వ సంవత్సరమున రాంటజ్ (Rontgen) మహాశయుడు 'X-rays' కనిపెట్టెను. ఇతడు లీనార్డ్ గారి పరిశోధననుజేయుచు క్రూక్స్ గొట్టము నొక నల్ల వస్తువుతో గప్పివైచెను. ఉన్నటులుండి దావుననుండిన యొకమందు తెర (Chemical screen) వెలుగసాగెను. క్రూక్స్ గొట్టమునుండి కిరణములు వెలికివచ్చినవి. రాయి రప్ప, కొయ్యగొరత మొదలగు సమస్తప్రకాశ నిరోధకము లగు పదార్థము (Opaque bodies) లన్నియు సీ'రాంటజ్ కిరణములకు దారినియపలసినదే. సజీవు డగు మానవుని యస్థిపంజరము, బుద్ధితెలియని పిల్లవాండ్రు పొరబాటున మ్రింగివేసిన నాణెములు, యుద్ధసమయములో నొకసిపాయితులలో నిరుక్తకొనిపోయిన శుపాకినుండు మొదలైనవారి ఛాయాగ్రహణము సులభసాధ్యమైన దను నువార్త కొలదికాలములోననే నాగరిక ప్రపంచము నాశ్వర్యాంబుని ముంచివేసినది. ఈకిరణము లేవి? ఇది యొకపదార్థస్వరూపము గాదు; పదార్థభేదము గాదు; పదార్థసంబంధమైన యణువులును గాదు. X-rays సమస్తపదార్థములందును జొరబడు శక్తిగలిగిన యొకవిధమైన వెలుగురు, వివిధములగు అలపొడుగు (Wave length) గల వెలుగులు భిన్నస్వభావములు గలవిగా

నుండును. 'ఈథర్' (Ether) లోని యలలచే 'ప్రకాశపుటలు' (Light waves) ఏర్పడుచున్నవి. 'రాంట్జ్' కిరణముల యలపాడుగు చాల తక్కువ పరిమాణము గలది.

రాంట్జ్ కిరణ (X'CAYS) సహాయమునఁ దీయబడిన మాంసార్థత-అస్థుల చాయాచిత్రము.

రాంట్జ్ కిరణములను వెలిబుచ్చు పదార్థము లేనైన నితరము లున్నవేమో కనుగొనుటకు శాస్త్రజ్ఞులు మొదలుపెట్టిరి. ౧౮౯౬-వ సంవత్సరమున బెక్వెరెల్ (Becquerel) అనునాతడు స్వభావసిద్ధముగ ప్రకాశింపగల కొన్ని పదార్థములను దీసికొని వాని నుండి రాంట్జ్ కిరణములను బడయవచ్చునేమో యని యూహించుచు, యురేనియం (Uranium) చేరిన యొకవస్తువును గొంత దీసికొని యెండలో నుంచుట కొకవంక నుంచెను. కొంతసేపటి కది సూర్యునివెలుగులో నుండనావశ్యకత లేకయే నలువైపులను వెలుతురును ప్రసరింపజేయసాగెను. ఈవెలుతురు రాంట్జ్

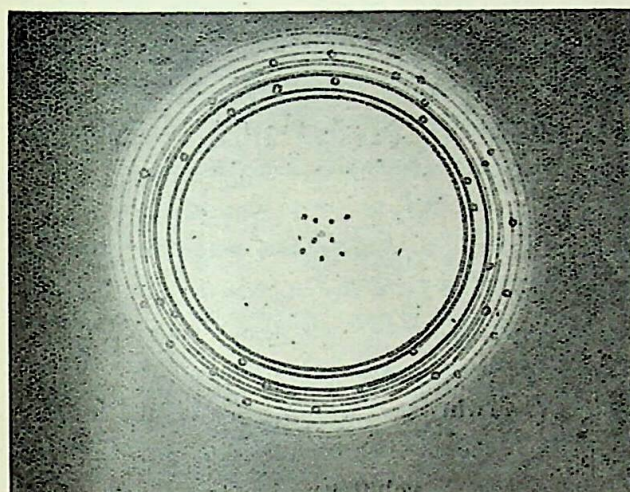
కిరణములవలె ప్రవర్తించుట నాతడు కనుగొనెను. రాంట్జ్ కిరణము లాయుష్షునుండి X'rays వచ్చుచునే యుండెను. యురేనియం యుష్షుయొక్క యిట్టి విచిత్ర ప్రవర్తన దానిలో గలిసియుండు నొకానొకవస్తువు ప్రభావముగ నుండవలయునేకాని యురేనియంయుష్షున కంతయు నిట్టిగుణ ముండ దనునూహ కొండటికి దట్టెను. ఆయుష్షునుండి ప్రకాశవంతమున పదార్థమునుమాత్రము వేరుచేయుటకు వారు సమకట్టిరి. ఈయుద్వ్యునునందు ప్రొఫెసర్ క్యూరీ, వారి సతీమణియు (Professor Curie and Mrs. Curie) ప్రప్రథమును జయ ముందిరి. అత్యంతమున కృషిచేత వీరు ఎనిమిదిటన్నుల యురేనియంయుష్షునుండి (Pitchblende - a form of oxide of Uranium) ఒక మిల్లిగరిపైను పదార్థమునుమాత్రము వేరుచేయగల్గిరి. ఈశ్రాత్తపదార్థము 'యురేనియం' కంటె పదిలక్షలరెట్లెక్కువప్రకాశవంత మైనది. దీనినే 'రేడియం' (Radium) అని శాస్త్రవేత్తలు నుడివిరి. స్వభావసిద్ధముగ ప్రకాశింప జక్తిగల పదార్థములు "రేడియోయాక్టివ్ ఎలిమెంట్స్" (Radio-active elements) అందురు. "రేడియోయాక్టివ్" అనగా పదార్థముయొక్క పరమాణువులు (Atoms) విద్యుత్ బిందువులు (Electrons) గా విచ్చిన్నము లగునని భావము. ప్రకాశించుచున్న ప్రతి వస్తువును విద్యుత్ బిందువులను ప్రవహింపజేయుచున్నదని మనము చెప్పవచ్చును. మండుచున్న దీపము, గగనముననుండి కనులు మిరుమిట్లుగొలుపు విద్యుల్లత, ఆకాశమునందు మిణుకుమిణుకుమనుచున్న నక్షత్రములు ఇట్టి విద్యుత్ బిందువులను వేనకువేలు ప్రవహింపజేయుచునే యున్నవి. సూర్యగోళమునుండి మనకు వచ్చు వెలుగు, వేడిమి, విద్యుత్ బిందువుల ప్రవాహములేకాక "అల్ట్రా వై లెట్ రేస్" (Ultra-violet rays) అను నొక విచిత్రమైన వెలుతురుకిరణములు మనకు వచ్చుచున్నవి. భూమి యందలి ప్రతిపదార్థమందలి విద్యుత్ బిందువులను వెలిపుచ్చు సామర్థ్యము ఈకిరణములకు గలదు. అవి భూమిని దాకునెడల సమస్తపదార్థములు నిజస్వరూపములను గోల్పోవును. కాని మనగోళము నావరించి

యున్న గాలి యీ కిరణములను పీల్చుకొనుటచేత భూగోళమున నిట్టి యుపద్రవము నివారించబడినది. విద్యుత్ బిందువుయొక్క విచిత్రమైన శక్తిని పరిశోధించుచు శాస్త్రజేత లెన్నియో వింతలను గనిపెట్టిరి. దానితో మన కిప్పుడు నిమిత్తములేదు.

‘రేడియం’ డౌవగ్రహాకమున కత్యంతోపయోగకారి యైనది. రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు దానిని గూర్చి మరింతవివిధ పరిశోధనలను కొనసాగించిరి. ఆకాలమున నిట్టి పరిశోధనలకు వలయు పరికరము లందుకొని యున్నవారిలో సర్. జె. జె. తాంసన్ (Sir J. J. Thomson), సర్ ఎర్నెస్టు రూథర్ ఫోర్డ్ (Sir Ernest Rutherford), సర్ డబ్ల్యు రాంసే (Sir W. Ramsay), ప్రొఫెసర్ సాడ్లీ (Professor Soddy) మున్నగువారు ముఖ్యులు వీరి యనభ్యుక్తిచేత నైదు సంవత్సరములలోననే రహస్యము బైటబడెను. సమస్త పదార్థములకు మూలమున నొక్కదానిని కనుగొనుటయే కాక ప్రకృతియందలి సమస్తశక్తులనుగూర్చి చక్కగా నెఱుంగగల్గిరి. అల్పకాలములోననే క్రాక్స్ గొట్టము లోని ప్రకాశమును రేడియం ప్రకాశమును అభిన్నములని శాస్త్రజ్ఞులు తెలిసికొనిరి. రేడియం వెదజల్లు కిరణము లలో మానువిధములగు కిరణము లున్నవని సర్ ఎర్నెస్టు రూథర్ ఫోర్డ్ కనిపెట్టెను. ఆయాసింటికి ఆల్ఫా, బీటా, గామా కిరణము (Alpha, Beta, and Gamma rays) లని పేర్లిడిరి. ‘ఆల్ఫా’ కిరణములు ఒక సెకండునకు ౧౨,౦౦౦ మైళ్ల చొప్పున వెలువడు ‘హీలియం’ (Helium) వాయు పరమాణువు (Atoms) లని యాతడు తెలిసికొనెను. ‘గామా’ కిరణములు ‘రాంట్జె’ కిరణములరంటి యొకవిధమైన వెలుగు. ఎట్టి ప్రకాశనిరోధక (Opaque) పదార్థములోనైనను ఆ పదార్థము యొక్క సాంద్రత, ద్రావ్యరాశి, గరిమల (Density, Mass and Weight) యం దెట్టిమాడ్చును గలుగనీక నీగామాకిరణములు జీరణపడగలవు. ‘బీటా’ కిరణములు ‘రేడియం’ పరమాణువులనుండి చెదరగొట్టబడు విద్యుత్ బిందు ప్రవాహమని శాస్త్రజేతలు తెలిసికొనిరి. ప్రతి పదార్థముయొక్క పరమాణువులలో విద్యుత్ బిందువు

లుండితీరును. వానిని చెదరగొట్టుచున్నది లనేకము లున్నవి. విద్యుత్ బిందువులు కనీస మొక సెకండునకు ౬౦౦ మైళ్ల వేగమున పరుగిడుచుండిననేకాని యవి తమ వ్యక్తిత్వమును నిలువబెట్టుకొనజాలవు. ఇవి యొక సెకండునకు ౧౦,౦౦౦ మైళ్లనుండి ౧,౦౦,౦౦౦ మైళ్ల వేగముగగూడ పోగలుగును. ఈ ‘విద్యుత్ బిందువు’ విద్యుచ్ఛక్తి సంబంధమైన వని మొట్టమొదట “అయస్కాంతము” (Magnet) సహాయమున దేలిసికొనిరి. “బీటా” కిరణములు పోవుచున్నప్పుడు సమీపమున నొక అయస్కాంతము నుంచినచో నవి దీరిచే నాకర్షింపబడి సహజమార్గమునుండి తొలఁచుట కనుగొనవచ్చును. ఒక్కొక్క ‘విద్యుత్ బిందువు’ యొక్క గురువు (Weight) నీటివాయుపరమాణువులో ౧౮౪౫-వ వంతుని ఇటీవల కనిపెట్టబడినది. రేడియంనుండి వెలుగు బీటా కిరణములను గూర్చి ఆర్. కె. డంకన్ (R. K. Duncan) గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు: “పనికిమాలిన యీ దిక్కికడు డొప్పునం దెంత యాశ్చర్య మున్నది. దానినినాచు నిది వఱకు మనపూర్వు లెన్నడును కలలో గూడ తలచి యుండరు. ఈముప్పు సెకండునకు ౧౦౦,౦౦౦ మైళ్ల చొప్పున ప్రయాణముచేయు ‘విద్యుత్ బిందువు’ లను వెదజల్లుచున్నది. అట్లు తగలకున్నచో నివి భూమి నొక సెకండులోపల నైదుసార్లు చుట్టిరాగలవు. ఇవి ఋణవిద్యుత్వ) యుక్తములై యున్నవి. (These are charged with negative electricity) ఎట్టి ప్రకాశనిరోధక ఘనపదార్థములోనైనను భౌతికరసాయన భేదములను పదార్థమునకు గలిగింపకయే నిర్లక్ష్యముగా నివి దూరిపోగలవు. (They can easily penetrate into any opaque body without making it suffer physical or chemical changes.) అంధకారమున నుండు నేనస్తువుమీదబడిన నావస్తువు నవి ప్రకాశింపజేయును. చామగ్రాహక శక్తియుతరస పూరితమైన యద్దము (Photographic plate) పై నివి సామాన్యమైన వెలుగువలె ప్రవర్తించగలవు. గాలి నవి విద్యుత్ వాహకము (Conductor of electricity) గా జేయగలవు. నీటియావిరిగలిగిన గాలి నవి మేఘములుగా

మార్చగలుగును. 'ఇది చేయగలదు అది చేయజాలదు' అని విద్యుత్ బిందువులను గూర్చి చెప్పట యశక్యము. మున్ముందు దవి మనుజున కెంతయుపయోగకారి కానున్నదో యెవ రూహింపగలరు ?"

విద్యుత్ బిందువు

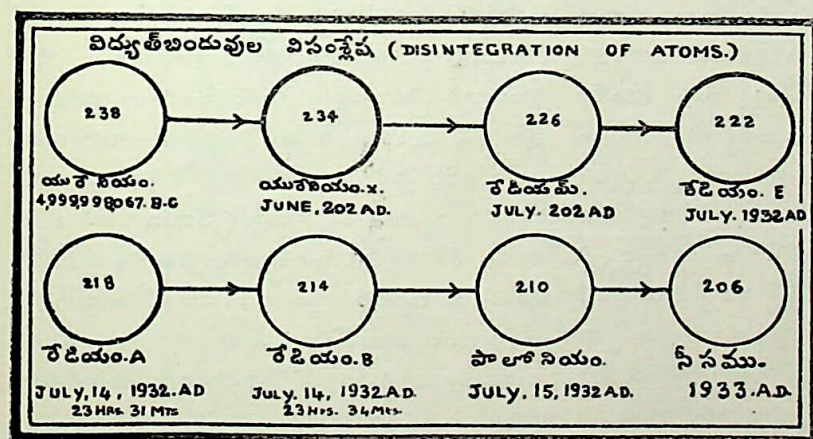
[పరమాణువు చిత్రము ఇంచుమించుగా నిచ్చటమాపినరీతిగ నుండును. సూర్యుని చుట్టు తిరుగు ఇతర గ్రహములవలె ధనవిద్యుత్ ప్రముక్తమైన పరమాణువు బీజము చుట్టును ఋణవిద్యుత్ ప్రమాణములగు విద్యుత్ బిందువులు అతివేగముగ తిరుగుచుండును.]

ఇంతదనుక పరమాణువులనుగూర్చియు, విద్యుత్ బిందువులనుగూర్చియు జెప్పిన యంశములు శాస్త్రలోక మున రక్తికెక్కినవి. ప్రపంచములోని ప్రతిపదార్థము యొక్క పరమాణువు స్వయముగాగాని, బాహ్య శక్తివలనగాని విచ్ఛిన్నములై విద్యుత్ బిందువులను వెదజల్లుచునే యున్నదనుమాట స్థిరమైనది. విద్యుత్ బిందు సముదాయ మెట్లు పరమాణు వగుచున్నదను నంశము శాస్త్రజ్ఞుల కెడతెగని పనిని కల్పించినది. ఒక ఘనసహస్రాంశమీటరు (One cubic millimeter) జలవాయువునందు కోట్లకొలది పరమాణువులు విచ్ఛలవిడిగా సంచ రించుచున్నవి. వానిలోని యొక చిన్నపరమాణువునందు విద్యుత్ బిందువు లేవిధముగ నిమిడి యున్నవి ? ఈవిషయమున రెండువిధములైన సిద్ధాంతములు ప్రచారములో నున్నవి.

ప్రతిపరమాణువునకును బీజ (Nucleus)

మొకటి యుండవలయును. దానిచుట్టును అనేకములయినపొరలలో నుల్లిపాయలపొరలలో వలె, "విద్యుత్ బిందువులు" వర్తలాకారముగ తిరుగుచుండవలయు నని జె. జె. తాంసెగా రభిప్రాయపడిరి. ఇది యండఱకు నచ్చులేదు. సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచుండు ఇతరగ్రహముల వలె పరమాణుబీజము (The nucleus of the

atom) చుట్టును విద్యుత్ బిందువులు తిరుగుచుండవలయునని సర్. ఇ. రూథర్ ఫోర్డ్ గారు నుడివెరి. ఋణ విద్యుత్ ప్రభూర్ణములైన (Negatively charged) యీ విద్యుత్ బిందువు లేబీజ ముచుట్టు తిరుగుచున్నవో యాబీజము ధనవిద్యుత్ ప్రభూర్ణము (Positively-charged)గా నుండిననేకాని పరమాణుస్వరూప మశక్య మగును. ఈ బీజమును 'ప్రోటాన్' (Proton) అని శాస్త్రకారు లనిరి.

పై నజూపిన కాలపరమాణుము రమారమిగా నుండును. వర్తలములోనిసంఖ్య పరమాణుగరిమ(Atomic Weight)ను సూచించును.

ఇటీవల ల్యాంగ్ మ్యూయరుగారు (Dr. Lang mueur) 'ప్రోటాక్' చట్టాను విద్యుత్ బిందువులు వర్తు లాకారముగ తిరుగుచుండుట లేదనియు, నిది 'ప్రో టాక్' కు గొంతమారమునుండి యిటునటు కదలు చుండుననియు నుడివిరి. ఇందలి సత్యాసత్యముల నిర్ధారణ కాస్త్రప్రవేశితలకు వదలిపెట్టవలెను.

అనేకవిద్యుత్ బిందువుల చేరికయే పరమాణు వస్తునక మిప్పు డెల్ల రెండిగినదే. పరమాణువులోని విద్యుత్ బిందువు లూరక కదలుచునే యున్నందున, ప్రతిపరమాణువునందును ఒకమహాశక్తిగతిబల ముననది (Kinetic energy) యిమిడియున్నదనుట నిర్వివాదాంశము. విద్యుత్ బిందువుల సంఖ్యనుబట్టి ఆయాపదార్థముల ద్రవ్యరాశి (Mass) అనుమానముబంధముగ (Direct ratio) నుండునని 'మోసెలీ' (Mosely) గారు నుడివిరి. ఒక్కొక్కపరమాణువులోని విద్యుత్ బిందువుల సంఖ్య యొక్కవయస్సులో నానిచేరికచే నేర్పడు పదార్థ మెక్కువబరువుగలిగి యుండును. అది తక్కువయస్సులో నాపదార్థము తేలికగా నుండును. ఈయంశము గనిపెట్టుటకు చాలతేలికైన జలనాణుపరమాణువునుండి, యురేనియంపరమాణువునవరకు పరీక్షింపగా వీని మధ్య నుండు ఇతరసమస్తపదార్థముల కన్నిటికి నొకదానికొక దానికి వరుసక్రమసంబంధ ముండుట కనుగొనబడెను. జలనాణువునుండి ప్రారంభించి క్రమముగా బరువెక్కువయగు పదార్థములకు వరుససంఖ్యల నిచ్చుచో నిప్పుడు తెలిసియున్న బరువైనపదార్థ మగు యురేనియం ౯౨-వ పదార్థ మగును. ఈసంఖ్య యాపదార్థము లోని విద్యుత్ బిందుసంఖ్యను సూచించుచున్నది. ప్రపంచములోని సమస్తజీవపదార్థములును, జీవజంతువులు మొదలు భూగోళభగోళములు సహితము విద్యుచ్ఛక్తి రూపభేదములగు భవయుజవిద్యుత్ప్రాయుక్త బిందువులచే (Protons and Electrons) నిర్మింపబడి యున్నవి. స్వభావసిద్ధముగ ప్రకాశించు వస్తువు లెల్లప్పుడును తమ లోని విద్యుత్ బిందువులను చెదరగొట్టుచున్న వస్తుసంగతి డెలిసికొంటిమి. కొన్ని నాల్గయంతర మా పదార్థము తన వ్యక్తిత్వమును గోల్పోయి రూపభేదము నంద

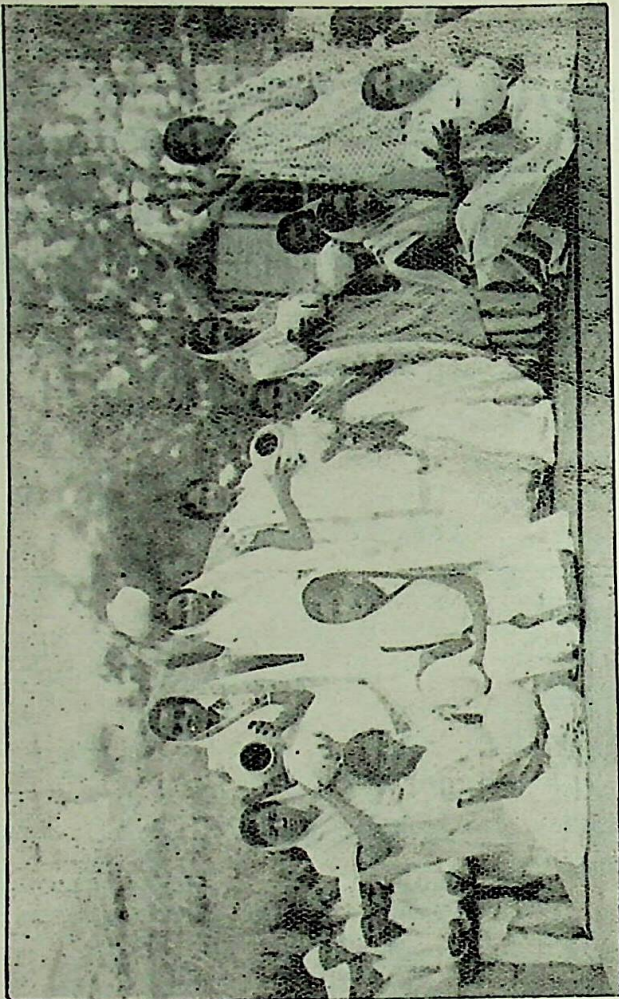
వచ్చును. ఇట్లే సుమారు ౫,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ సంవత్సరములకుపూర్వ మత్యంత తేజోవంతమైన స్వప్రకాశముచేత విద్యుత్ బిందువులను చాలవఱకు ధారబోసికొని 'సీసము'గా బరిణమించుచున్నది. ఇదివఱకు ఎఱిగి యున్నదానిలో సత్యం తాల్పమైనదియు, నొకే విద్యుత్ బిందువున్నట్లు నిరూపింపబడినదియు నైన జలనాణువు పరమాణువు నానాట విద్యుత్ బిందువులను దనతో పైక్యముచేసికొని యెన్నియోకోట్ల సంవత్సరము లైన తర్వాత యురేనియంగా మార్పుకొందవచ్చును. ప్రపంచమున మన మిప్పుడు జూచు సమస్తపదార్థములు నిట్లే యొకవిద్యుచ్ఛక్తిప్రపూర్ణమున అత్యంతాల్పమైన తృణమునుండి వచ్చినవే యగును. ఈతృణముయొక్క వయస్సునుబట్టి, దానితో జేరియుండు విద్యుత్ బిందువుల సంఖ్యనుబట్టి పదార్థభేదము గలుగుచున్నది. డార్విన్ (Darwin) వంటి జంతుకాస్త్రజ్ఞులు సూచించినరీతిగ జంతువులలో నెప్పటికప్పుడు కలుగుచున్న రూపభేద పరంపర (Evolution) నిట్టి పదార్థములయందు సహితము కలుగుచుండునా? ఎన్నియోకోట్ల సంవత్సరములుగ జరుగుచున్న పై వివరించినరూర్పుల పరిణామముగ జడపదార్థములనుండి (Inanimate) జీవకోటి యుద్భవించినదేమో!

విశ్వములో నిప్పుడు త్రివిధములుగా గన్పడు పదార్థము (Matter), ఈథర్ (Ether), శక్తి (Energy) యివియన్నియు నాదివస్తువగు నేవో యొకదాని త్రివిధావస్థలుగా నుండవలయును. పరమాణువులనుండి వెలువడు విద్యుత్ బిందువులు సెకెండునకు ౧౬౦,౦౦౦ మైళ్లవేగమున పోగల శక్తిగలవని తెలిసికొనియున్నాము. ఒక గ్రెయిను (Grain) లో ౭౦-వ వంతు రేడియం ఒకతుపాకినుండి వెలువడు నుండువేగమునకంటె ౧౦౦౦ రెట్లు అధికమైన వేగముగల ౩౦,౦౦౦,౦౦౦ విద్యుత్ బిందువులను ఒక సెకెండునకు వెదజల్లుచున్నది. ఈవిద్యుత్ బిందువేగమును తుపాకిగుండునకు గల్గింపబూనినచో నందులకు ౧,౩౪౦,౦౦౦ పీపాయిల రంజకము (Powder) కావలసియుండునని లీబాన్ (Le Bon) నుడువుచున్నాడు. ఒకచిన్న

‘మామ్యూసేన్’ బర్మాన టక్కి

G. S. A.

గుజరాతీ యువతుల ‘గర్భ’ నృత్యము

S. P. B.

౧

చూడు, మాచిన్ని పనమున లేడికదుపు-మృగయుల భయంబువిడినాడి స్వేచ్ఛమీఱ
నలుగడల మేతమేయుచు మెలంగుచుండె-గలికిచూపులు మదిలోని కులుకుఁ దెలుప.
బోయఁ డొక్కఁడు వలపన్ని పోయి యిట్లకు-మగుడిరాకున్నివానిలోఁ దగులుకొన్న
పక్షి తతి మేతనీళ్లునుఁ బాసి నవసి-యున్నయట్లనె పడి చచ్చియున్న వివిగో!
చెలుపుగాఁ బండి కోతకు సిద్ధమైన-చేలు కోయంగఁ గొడవల్లు చేతఁబూని
యేలోకో సంశయించుచు నింటిమొగము-పట్టిపోవుచునున్నారు పడుచువారు.
శువు లల్లు వె పొలముకాపరులు లేక-యదలకించు నరులు లేక, యభుకులేక
చచ్చికబయల్లు విడనాడి పంటచేలె-స్వేచ్ఛగా మేయుచున్నవి చిత్రమేమొ?
పాలికాపులు తమచేయు పనులు విడిచి - యెట్టులుండిన పనిముట్ల నట్టె విడిచి
పరుగుపరుగున నిండ్లకు నరుగుచెంచు .. జాడ గన్పడు నదిగో యాచాయలందు.
నిండుచీకటి వెఱఁగొల్పు నిసినినైన-నొంటిగా నిర్భయంబుగా యువతులైన
పైనమును జేయఁ దగిన యీబాటలెల్ల-భయము గొల్పెడు నీవేళఁ బట్టపగలె.
ఆకసం బున్నదో లేదో యరసి వచ్చి-చెప్పుమని మింటి కంపెడు చొప్పు దోచ
పావురాయిల నెగురంగవైచుచుండు-బాలకులు గానరా రూరిబయలునందు.
వేడుకగ వీధులం దాట లాడరారు-బాలు రెవ్వరు, పాటలఁ బాడఁబోరు
బాలికామణు లెవ్వరుఁ బట్టణమున - ఉప్పతిలఁబోలు నేదియో ముప్ప నేడు.
ఆరతుల నిచ్చి పోయినా రంగడులకు - ఆటవిడుపుల నిచ్చినా రన్నిబడుల,
గరిడిసాలలు బీగాలఁ గట్టినారు - శిల్పశాలలకును స్వస్తిచెప్పినారు.
కనకకంకణకింకిణీకర్వణముతోడ - రాగరచు జంత్రగాత్రస్వరాళితోడ
తాళమర్దళనర్తన ధ్వనులతోడ-నెపుడు ఘోషిల్లుచుండెడు నృత్యశాల
లెల్ల నిటు చిన్ననోయిన వేమి చెపుమ?

పంజరంబులఁ బెంచెడు పక్షీతతికి-పాటలును పద్యములు నేర్పమాటటుండ
 వేళకును మేతఁ బెట్టెడు విధిని మఱచి-నారు లున్నారు నూత్నసన్నాహములను.
 నందడిగ రాజభటు లందఁ జిందునందుఁ-దిరుగుచున్నారు మిక్కిలి తీవ్రగతిని,
 నారు వీరు ననక మగవారలెల్ల-చేరుచున్నారు బీరముల్ చెప్పకొనుచు.
 సామజంబులమీఁద, నుప్రములమీఁద - శకటములమీఁద సైనికప్రకరములకు
 వత్సరగ్రాసమును మించు వస్తునమితి-తోలుచున్నారు దుర్గమదుర్గములకు.
 ఆయుధాగారములు, సామజాశ్వశాల - లగ్నిచూర్ణాలయంబులు నడ్డులేక
 తెరువఁబడియున్నయవి; కోటబురుజులందుఁ - గ్రాలుచున్నది గొప్పభిరంగిచాలు.
 కడిదివిల్లములుఁ దుపాకిగములు దాల్చి-కాచియున్నారు భటు లలంగములయందు;
 కోటగుమ్మాల చెంగట గుములుగూడి-వేచియున్నారు సమరంబు వీరవరులు.
 ఘోరరణమును సూచించు గొప్పశ్వజము-లెగురుచున్నవి కోటపై నెల్లయెడల;
 నెచ్చటకు నేగుదెంచిన నేది కనిన-నాహవోత్సాహమే కాననయ్యె నేడు.

౨

“ఔరా! అక్కరు దండయాత్రకని తా నాకస్మికం బిట్లు రాఁ
 గోరణ గారణ మేమి? మేము తన కెగ్గుల్ చేయమే యెన్నఁడు;,
 గారుణ్యంబును వీడి వాని ప్రజలఁ గారింపమే; మామెడఁ
 వైరం బేటికిఁ బూనఁగావలయు గర్వస్ఫూర్తిఁ గాకుండిన?”
 “చండకరప్రతాపుఁ డురుశౌర్యకలాపుఁడు ఖండితారి వీ
 రుండగు గోండుభూవరవరుండు గతించెగదా, తదీయపు
 త్రుండు రణాంగణమ్మున నెదుర్కొనలేడుగదా, గథామహీ
 మండల మేలు నయ్యబల మమ్ము జయింపఁగఁ జాలదేగదా.”
 “అనుచుఁ దా హృదయంబునందు దలపోయఁబోలు; శౌర్యాగ్ని వ
 ర్ధనులఁ మమ్ము గణింపఁబోలదె? బలా! రానిమ్ము, ఇమ్మేచ్చులే
 ఘనులొ, భారతపుత్రులే ఘనులొ లోకంబే పరీక్షించి న
 చ్చినరీతిన్ బ్రకటింప నీరణమె సాక్షిభూత మాఁగావుతన్.
 “ఆహవమన్న జంకుదురె హైందవసుందరు లెందునైన? న
 వ్యాహతవృత్తి మించి మహిషాసురుఁ డ్రుంపదె భద్రకాళి? బల్.

సాహసలీలమై దశదశాస్యునిఁ జంపచే నీత? నూతనో

త్సాహ మెలర్పగా నరకదానవుఁ దాల్కొని సత్య నొంపదే?

“పూతరసపుత్రకుల సుధాంభోధికౌస్తు-భంబు చండేలురాజు గర్భమునఁ బుట్టి
శూరమణియైన గోండుభూదారుఁబట్టి, -నమరమన సంశయింతునే చత్తుగాని?

“తెలియఁడే భారతీయుల తెంపుపెంపు? -తలఁపఁడే రాజపుత్రుల బలిమి కలిమి?
మఱచెనే గోండునృప విక్రమక్రమంబు? -ఎఱిగి వచ్చునె రాజ్యేచ్ఛ ని ట్లతండు?

“దొరలుఁ భృత్యులు వాహినీపతులు మంత్రుల్ పుత్రులుఁ మిత్రులున్
కరు లశ్వంబులుఁ జావఁగావలె; ప్రజల్ కష్టంబు లొందన్వలెన్;
పరరాజ్యాక్రమణేచ్ఛ భూపతుల కాపత్తుల్ ఘటించుఁగదా;
తురకల్ కాంక్షవహింప నేమిటికొ హిందూరాజ్యముల్ గెల్వఁగన్?

“మధుర సుఖజీవనా కాంక్ష మానఁజేయు; -తెంపుగొనఁజేయు; ననుకంపఁ ద్రుంపఁజేయు;
నిరపరాధులనైన దండింపఁజేయు; -నిసిరో! రాజ్యేచ్ఛ యేమి చేయింప దిఁకను?

“కటకటా! ఇంతదూర మీకటకమునకుఁ -గటికితురకల దండు రాఁగలుగుటేమి?
హిందువు లుపేక్ష చేసి రానిచ్చుటేమి? -వచ్చుటేమి? నృపాలుర వ్రచ్చుటేమి?
ఇచట సామ్రాజ్యమును బ్రతిష్ఠించుటేమి?

“ఏకదేశీయుల మటన్న యెఱుక లేక, -ఎల్లరము హిందువులమన్న దృష్టి లేక,
అన్నదమ్ములమన్న మర్యాదలేక, -పైదపులు మందు రైకమత్యంబులేక.

“కృత్రిమవృత్తులఁ మదిని గీల్కొనఁజేసి, పరస్పరంబు దు
ర్జైత్రి యొనర్చి, చెడ్డయును మంచియు లేక చరించి, స్వీయపుం
గోత్రవధం బానర్చుకొని కుంతితశక్తిని స్వస్వరాజ్యముల్
శత్రులపాలు చేసి మనశ్శక్తియులెల్ల నశింతు రక్కటా!

“పూతరసపుత్రవంశసంభూతులైన - మానసింహాదులే యభిమాన మెడలి
మతము జాతీయు నీతియు మంటఁగలిపి - బిడ్డలఁ దురుష్కులకు నిచ్చి భృత్యులగుచు
నున్నవారన్న నన్యుల నెన్ననేల?

“భారతపుత్రులార, రిపుభంజనతత్పరచిత్తులార, దు
ర్వారపరాక్రమక్రమవిరాజితనిర్మలకీర్తులార, మీ

శూరత ధీరతాగరిమఁ జూపెడుకాలము వచ్చె నేడు; గం
భీరతఁ బోరి శాత్రువుల బీరము బింకము మాన్యఁగావలెక.

“విమతుల కాజిలో వెన్నీక పోరాడుధీరముఖులు భారతీయు లనుచు,
పాపనశ్శ్రమే జీవనంబుగ నొప్పు పౌరుషవ్రతు లార్యవర్యులనుచు,
నాహవంబున్నఁ గల్యాణంబుగా నెంచు నతిసాహసికులు భారతు లటంచు,
మానంబుకై ప్రాణమైన నర్పించు గౌరవభాగ్యనిధులు హిందువు లటంచు,
మరణమన్నఁ దృణంబుగా మదిఁ దలఁచి-ధన్యులగు మాన్యజనులు హైందవు లటంచు,
మనకుఁ గలిగిన కీర్తి ముమ్మడిగ వెలయ-నేడు మీ మీ ప్రతాపముల్ నెఱవలయు

“రణరంగమందుఁ బ్రాణము-షణముగ నిశి పోరి, జయమొ స్వర్గమొ గొని, ధా
రణిపై వెలయుట భారత-మణికిన్ దగుఁగాక, మూల మణిగుట తగునే?

“వచ్చిన శత్రువున్ మరల వచ్చినదారిని బారదోలి రా
లచ్చిని బ్రోచి గౌరవ మెలర్చఁగ హాయి దలిర్చఁ గాలమున్
బుచ్చుట మేలొ? రాజ్యరమ వోవ, స్వతంత్రత చావ, దీనతన్
బొచ్చుము దోవ బానిసలఁబోలె మెలుగుట మేలొ చెప్పఁడీ.

“శంక తంకము లేక మ్రేచ్చు లిటు దేశంబున్ బ్రవేశించి న
ల్వంకల్ సొచ్చి కలంచి సాధుజనులన్ బాధించుచున్నారు; సా
హంకారోద్ధతిమై నెదిర్చి యవనోద్యద్ధర్మ పాఠోధి ని
ట్టింకుల్ చేసెడు మేటివీరుఁ డొకఁ డిస్తీ! లేడె యిస్సీమలోన్?

“చూడరు వృద్ధులంచు, దయఁజూడరు పిల్లలు పాపలంచుఁ జే
వీడరు చేడలంచు, బగవీడరు సాధువులంచు, జంపఁగా
నోడరు కంటఁబడ్డ ప్రజ నుక్కును మొక్కులమున్ గలట్టి యీ
పాడు తురుష్కజాతి రిపుపట్టణనీమలఁ జొచ్చువేళలన్.

“కోటలెల్లఁ గెలిచి, పేటలఁ బేలిచి, - తోటలెల్లఁ గాల్చి, దొడ్లు గూల్చి,
మూటములై లెల్ల మ్రుచ్చిలుచుందురు - కొల్లవేళ యవనకోటు లకట!

“మతముల్ చూడరు, ధర్మముల్ వినరు, సామంబుల్ ప్రయోగించి శాం
తత బోధించిన సమ్మతిక గనరు, గ్రంథాగారముల్ దేవతా

యతనంబుల్ నశియింపజేయుదురు, న్యాయాన్యాయ పుణ్యాఘోష
ధతులగా నగు సూనరుల్ యవనయోధుల్ జైత్రయాత్రోద్ధతి.

“సాహస మొప్పగా నెదిరి సంగరసీమను గెల్చి శాత్రవ
పూహముఁ దోలకుండిన మదోద్ధతి రాజ్యము నాక్రమించి, బల్
కూహకవృత్తిమైఁ బ్రజలకుం గల స్వత్వములకా హరించి, యు
త్సాహముఁ ద్రుంచి, రుద్ధగజతండముభంగిఁ గృశింపజేయగే?

“ఇంతకాలంబునుండియు స్వేచ్ఛమీఱ - సౌఖ్యముల నెల్లఁ గాంచుచు శాంతకలన
సంతసించెడు మీర లేనరణి నింక - సాహెబుల పాదదాస్యంబు సైతు రకట!

“ఏవగు రాజ్యకాంక్షమెయి నేడ్డెరమించగవచ్చు స్లేచ్ఛపై
న్యాయగ నాఁపఁగాఁదగిన నాథుఁడు యోధుఁడు గానరాఁడె? హా!
తిపగుఁగాక ప్రాణములు, తెంపున మానముఁ గావరాదె? నే
నీ పగవాని మార్కొనఁగ నెంచెదఁ ; దెల్పుఁడు మీతలంపులకా.

అని యిట్లుగి నమ స్తపారనిచయం బాలింప, మంత్రుల్ దొరల్
ఘనసేనాపతు లబ్రమొంద, జలముగర్జరానినాదంబునన్
దన యాస్థానమునందు నిండుకొలువై దర్పంబునకా బల్కుచుం
డిన దుర్గావతి పల్కు లెల్లరకు నుద్రేకంబుఁ గల్పించినకా.

భూపతులు మంత్రులును సే - నాపతులును సుభటులును జనంబులు శౌర్యా
టోపమున మెఱసి వీరా - లాపము లాడి రిటు సమరలాలసు లగుచుకా.

“ఇంతమాత్రపు పనికి నీ వేటికమ్మ? - భృత్యులై మేటిమగవార లింద టుండ;
రాజులేని కొఱత, యవరాజు చిన్న - వాడయిన లోటు గల్గునే నేడు నీకు?

“కొంద తాశత్రువులలోన గూడిరనుచు, - నోడి మఱి కొంద టూడనిబాడిరనుచు,
దురకలకుఁ గొంత దేశంబు దొరకె ననుచు, - బగతుర విజృంభణముఁ జూచి వగవకమ్మ!

“దేవీ! దేశము గొడ్డువోయెనె? మహాత్మివ్రహ్మతాపోద్ధతి
యావద్భూతలముకా జయించి యశముకా గన్నట్టి రారాజులకా
వేవేలకా గని ధన్యమై వెలయు నివ్వీరంపు తీరంపు టా
ర్యావర్తంబున నగ్బరుం గెలుచు శౌర్యాంకుండు లేకుండునే?

“దేవీ! మర్నయుడైన యగ్గురు మదాంధీభూతుఁ డౌటా దురా
శావేశంబున వచ్చుగా, కతని జంజాటా లిటా సాగునే?

లావు దూలిచి ముప్పత్రిప్ప లిడ కేలా మేము పోనిత్తు? మా
ర్యావర్తంబునఁ బడ్డవాఁడు మరల బ్రాణాలతోఁ బోవునే?

“నరమపావన చరితులౌ భారతీయ-శూరసింహేంద్రుల విశుద్ధశోణితంబు
లీశరీరంబులను బ్రవహించునంత-నరకు మము డాయ నేర్చునే పిరికితనము?

“చావు తప్పదుగాని భూజనుల కెల్ల-కలుగు నాలస్యముగనౌ వేగమ్ముగానౌ;
కానఁ బ్రాణంబుమీఁదను గాంక్ష చేసి-మానమును మంటఁగలుపఁడు మానధనుఁడు.

“తన్నుఁ గన్న తల్లిదండ్రులకొఱకును, ప్రాణమట్లు చూచు పత్నికొఱకు,
జన్మభూమికొఱకు, స్వమతంబుకొఱకును-చచ్చుకంటె మేలిచావు కలదె?

“తమ పెద్దలచే బావన-తమములగు శృశానములను, దమ పుణ్యక్షే
త్రములను, మతముల మాలి-న్యము నేయుటకంటె మగణ మది మేలుగదా.

“ఈ తురకలకున్ భీతిలి-స్వాతంత్ర్యము బాసి భావినంతతి కినుకన్
బూతులు తిట్టఁగ బ్రతుకఁగ-రోతపడున్ గాక యేనరుండు సహించున్?

“తల్లిదండ్రులు కూర్మిసంతానమునకు-దాచియిడునవి ధనము విద్యయును గావు;
ఆభిజాత్యంబు, స్వాతంత్ర్యవైభవంబు-దాచి యిడవలె గడన కందనివి కాన.

“ప్రాణముమీఁద లేశమును నాశ వహింపము మేము, మానసం
త్రాణ మొనర్ప దీక్ష నిదె తాల్చితి; మీశ్వరసాక్షి; నేడు మా
తృణముఁ దీర్చివైచి జగతిన్ జరితార్థుల హాదు; మాజిలో
నేణములట్ల శాత్రువుల నేడైఱఁ ద్రుంతుము; నమ్ము మమ్మరో!

“కొండలు పిండిచేసెదము; కొంకము, జంకము; అక్కరేల? యు
గ్రుం డిపు డెత్తివచ్చినను గూల్తుము, దూల్తుము; మానమండనుల్
గోండు లటన్న సద్యశము గొబ్బునఁ దెత్తుము, చత్తు; మట్లుగా
కుండి నఁ బందలై తొలఁగియుండము; యుద్ధము సిద్ధ మమ్మరో!

ఈవిధమున నెల్లరు శౌ-ర్యావహమతులై వచించునట్టి నుడుల్ దు
గ్రావతి కొమరుఁడు విని రో-పావేశము మీఱ సమరసంరంభంజై.

గడ్డెపైనుండి లేచి, ఖడ్గమును చాల్చి, - శౌర్యరసమూర్తియై సభాస్థలిని నిల్చి,
సభ్యులరుదంది మేలని సంతసింపఁ - బలికె బటురోషగంభీరభాషణములః -

“తల్లీ, తల్లడ మందనేల ? యవనుల్ దండెత్తిరానిమ్ము; ప్రో
ద్యల్లీలన్ జనుడెంచి నే నొకడనే దర్పక్రమం బేర్పడన్
భల్లూకంబులు చీమలం బొదుపు లేవంబట్టి పైస్వయంబులన్
గల్గొలం బొనరించి ద్రుంచెద లసత్పక్షప్రహారంబులన్.

“పెంపుము నాయుత్సాహము; - నింపుము చల్లని కటాక్షనిచయంబును; దీ
వింపుము; సంతోషంబునఁ - బంపుము సెలవిచ్చి; రిపుల వ్రచ్చెద జనునీ!”

అని శౌర్య మడర వేడిన - విని రాణి ముదంబు భయము విస్మయము మనం
బునఁ బెనగొనఁ దన నందనుఁ - గనుఁగొని బోధించె బ్రేమ గడలుకొనంగఁ :

“చిన్ని కుమారుండవు, ము - న్నెన్నఁడు రణసీమ లేమొ యెఱుంగవు; నీవా
చెన్నటి తురకల మార్కొని - బన్నములఁ బడఁగ నేమిపని జనియించె ?

“ఉన్నారు శత్రుసేనల - మన్నెగొనంగలుగు మేటిమగ లెదఱొ ; యీ
యన్న వకార్యముఁ దీర్చఁగఁ - బిన్నపు నీవే ? కోర్కె విడుపుము తండ్రీ !”

తల్లిమాట కడుగుదాఁటనివాఁడయ్యు - నరులఁ ద్రుంచు వేడ్క యతిశయిల్లి,
హెచ్చరింప మరల నిట్లని వాక్రుచ్చె - నమితవినయ వినమితాంగుఁ డగుచు :

“మాతరో, మ్రొక్కెదను, నాదు మనవి వినుము; - రాచబిడ్డకు శరణమురణముకాదె?
సిన్న పెద్దతనంబుల నెన్నఁదగునె - శత్రుసంహార కార్యంబు జరుపునపుడు.

“చిమ్మచీకటిఁ జిమ్మదే చిన్నదివ్వె ? - పెద్దకొండఁ బగుల్పదే పిడుగుతున్న ?
గొప్పమేడను గాల్పదే నిచ్చెనెరుసు ? - మదగజముఁ జీల్చలేదె సింహంపు పిల్ల ?

“తేజసె ప్రాధాన్యంబై, - తేజరిలుంగాదె పగరఁ దెగటార్చునెడఁ ?
ఓ జనని, వయసుఁ దలపం - గాఁ జనునే ? నాదు కౌతుకముఁ దీర్చఁగదే.”

అను కొడుకుపల్కునకు రాణి యడ్డమగుచు - నేమియో చెప్పఁబోవంగ నింతలోనె
రయముమీఱంగ నొక్క గుఱ్ఱంపురాతు - వచ్చి దేవికి మ్రొక్కి విహ్వలతఁ బలికె.

“కదియఁ వచ్చినవాఁడు నేడిదె యసభానుండు భానుండు నాఁ
నుదఘాతంగ తురంగసంఘములతో, మాద్యద్భుతశ్రేణితోఁ,

గదనోత్సాహముతో, శతఘ్నితతితో, గర్వంబుతో; నుర్విగ్ర
క్కదలక మేదిని యీనినట్లు బలముల్ గన్నట్టై రాశేశ్వరీ!”

అని వచించిన విని రాణి యతిరయమున-సచివసామంతవరులను సైన్యపతులఁ,
బౌరజనులను బాడగాంచి ‘బవరమునకు-నాజ్ఞమీ’ కని గట్టిగా నపుడు వలికె.

(సశేషము)

ఆంధ్రదేశములో: కవిత్వము-పాండిత్యము

చిత్తూరు రామారావు

౧. గదబల నాట్యము

౭. బొండ్లపరాల్లు
మగవారు. మలకగిరి తాలూకా.

౮. బొండ్లపరాల్లు
ఆపాదమాసము. మలకగిరి తాలూకా.

వయస్సంటే మన నెత్తిమీద కొచ్చిన యేళ్లన్నమాట. ఎవరైనా మన కెంత వయస్సని శ్రద్ధించారంటే ఏమన్నమాట? మనం పుట్టినదగ్గరనుంచి వారు శ్రద్ధించే దాక రమారమి ఎంతకాలం గడిచిందని తెలుసుకునేందుకు వారు ఉత్సాహం చూపించా రన్నమాట. మాకులేని ఉత్సాహం మీ కెందు కనుకునే పెద్దలు అడిగినవారి రోగం చప్పగా కుదిర్చేనిమిత్రం ఒకయేడు తగ్గించి మరీ వయసు చెబుతారు. వయసు తగ్గినా బుద్ధి తగ్గదని వారి ధైర్యం. వయసుకీ యేళ్లకీ బాంధవ్యం పూర్వంనుంచి కుదిరింది. దాంతో లెక్కలు బాగారాని వారుకూడా శ్రతిమనిషి.ముఖంమీద అంకెలు వేసుకునేందుకు వీలుకలిగింది. వయసు మన కగపడని వస్తువే. కాని వయసునుబట్టి స్త్రీ పురుషులలో శ్రతిరోజు కలిగేమార్పులున్నవి. మార్పులను మనం చూచి వ్యక్తివయసు నిర్ణయించుకోగలుగుతున్నాం; పరిశోధకునికి ఈమార్పులు కరతలామలకం అనవచ్చును. వయసు శ్రతివారిమీద శ్రతిక్షణం పడిపోతోంది. వయసులేనిమనిషి లేడు. ఎవరూ మేము కొంచెంసేపు వుండివస్తాం అని వయసుకి వెనుకదిగబడడం లేదు; ముందు పనుగెత్తడం లేదు. బాలుడు బిగిసికూర్చున్నా వృద్ధు డవుతున్నాడు. వృద్ధుడు తపసుచేసినా

బాలుడు కావడంలేదు. అందుచేత లోకంలో వృద్ధులకు బాల్యం అంటే ఆశ, ఆదరణ. లేకుంటే అరవయోపడిలోగాని షష్టిపూర్తి మహోత్సవము జరిపించుకోకుండా వారు పూరుకోడమేమిటి? పైగా తాతని 'తాతా' అని గట్టిగా అనిచూడండి, ముక్కునుంట్నుది కోపం. దీన్నిబట్టి శ్రతివారి హృదయంలోను పడుచువా రనిపించుకోవా లనే భావం వేరులుపారి పుండనవలెను. కొందరి లో వయసొచ్చినా పిల్ల చేష్ట లట్టేవుంటాయి. కాని వయసుని పట్టుకొని నిలిపివేశాం, ఎప్పుడు మేము పదునెనిమిదేళ్ల బాలకుమారులం అని ఎవరూ అన్నట్టులేదు. మూడు లోకాల్ని—కాలాల్ని—కనిపెట్టిన ముసలి వారుకూడా 'ఆయుర్యాతి దినే దినే' అని నాలుగు దిక్కులు కలియజూచారు. శాస్త్రాన్ని కలియజూచే యీకాలంలో 'రిజోవిన్' షక్. 'చేయించుకోండని ధైర్యం చెప్పేవారు కూడా వయసువిషయంలో వేడి నిట్టూర్పు విడిచారు. ఇంతకు వయసు ఒక అవస్థ. జీవితకాలాన్ని కొలిచేకొలమానం. బాల్యం, యౌవనం, కౌమారం, వార్ధక్యం అనే విభజనకు మూలం వయస్సే. కాలాతీతంతో అవస్థాభేదం యిట్టే కలుగుతుంది, నేటి బాలుడే రేపటి కులవృద్ధు.

ఎవరి వయస్సైనా తెలుసుకోవాలంటే నోరువిప్పి వాకబు చేయవలయును. మేము పరిశోధకులు నోరు తెరవం అంటే చేయవలసినది వేరుపని—కట్ల తెరవాలి. పురోహితుని తాటియాకుల కట్ట తీసి తీవ్రంగా పరిక్షించాలి. పురోహితులు లేరు, తాటియాకుల కట్టలు లేవంటే శని విరగడైనట్టే. అప్పుడు గురువుని ఆశ్రయించాలి. స్కూల్ రిజిస్టరు తిరుగవెయ్యాలి. టీకాల రిజిస్టరు త్రిప్పిచూడాలి. చావుబ్రతుకుల రిజిస్టరు ఆఫీసులో ఎవరికైనా రవంత ముట్టజెప్పి వివరం లాగాలి. మెడికలునర్టిఫికేట్లను చూచి కనుక్కోవాలి. ఇన్సూరెన్సు పోలీస్ తీసి చూడాలి. క్రైస్తవులైతే బాప్టిసమ్ రిజిస్టరులో వివరం వుండకపోదు. పుట్టినరోజులు వ్రాసుకునే పుస్తకాలను పరికించాలి. స్టేడింగులో వయసు బ్రతిమాలి కనుక్కోవాలి. జాతకం నకలుంటే వయసు తెలుతుంది. నిజమైన వయసు నూటికి తొంభైతొమ్మిదిపాళ్లు దొరుకుతుందని దృఢంగా ముందు నమ్మాలి.

పుట్టుకతో ప్రారంభ మవుతుందన్నాం యేళ్ల లెక్క. అందుచేత జాతకం ఒకచేతితోను, సిద్ధాంతిగారి పిలక ఒక చేతితోను పుచ్చుకుంటేగాని లెక్కతేలదు. జాతకం సరిమైనది లేకపోవడం తటస్థిస్తే — బందరు వుప్పెన దగ్గరనుంచో, క్రోధన కరువు దగ్గరనుంచో, చక్రవర్తిగారు సింహాసనం ఎక్కిన దగ్గరనుంచో, గోషన్ దగ్గరనుంచో, గోదా

నరి పుచ్చురంనుంచో, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ ఒకచోట చతికిలబడ్డదగ్గరనుంచో, బీహారు భూకంపందగ్గరనుంచో యేళ్లను లెక్కపెట్టి పన్నెండుగట్లగీసే గణకశిరోమణులుంటారు. మనలో ఎవరైనా పుట్టినయేట కరువులేదు, వుప్పెనా లేదు, గోషన్ లేదు అంటే జాతకాన్ని యిదిటండీ అడ్డే వనే సమాధానం ఎల్లాగు వస్తుంది. జాతకం కాగితం మీదకి, ఆయద్దాయ భావం బుర్రలోకి క్షణంలో లక్షణంగా యెక్కుతాయి. జాతకుడు పూర్ణాయద్దాయుడా, మధ్యాయుద్దాయుడా, అల్పాయుద్దాయుడా అని చర్చ జరుగుతుంది. ఏ జాతకం సూత్రం ఆజాతకానిదే అని సిద్ధాంతిగారు ముందు నుంచి పదిలపడి ముమ్మారు సెలవిస్తారు. కాని మామిత్తుణ్ణి మూడునెలలక్రితం దారుణంగా చంపివేశారుగదా, సిద్ధాంతిగారూ, దానికి సంజాయిషీ యేమిస్తారు అంటే వారు గురుస్మరణ, భగవన్నామసంకీర్తనం చేస్తారు. క్రిందిశ్లోకం వ్యాఖ్యానంతో వారినోటమ్మట సీటిప్రవాహంకింద బయటపడుతుంది.

“యే ధర్మకర్మనిరతా విజితేంద్రియా యే
యే పథ్యభోజనజుషో ద్విజదేవభక్తాః ;
యే మానవా దధతి యే కులశీలయుక్తాః
స్తేషా మిదం కథిత మాయు రుదారధీభిః.”

మనస్సేహితుని మాటలున్నా యిప్పుడు మన్ని చంపుతున్నా డీయన అని మనం దూరంగా తొలగిపోతాం. ప్రతియుగంలోను

మనిషికి ఆయుర్దాయం మారిపోతోంది. కృత యుగంలో మనిషికి షరమాయుర్దాయం ౧౮,౦౦౦ యేళ్లుట. అదే త్రేతాయుగంలో నాలుగోవంతుై పూరుకుందని వినికి. తగ్గిందని దేవతల కాన్సిల్లో యేడ్చేసరికి ద్వాపర యుగారంభానికి ౬౦౦ యేళ్లు లెక్కకు మిగిలి నవి. కలియుగంలో హెచ్చాలని యేడ్చే సరికి ౧౨౦ సంవత్సరాలు చాలని దేవతలు నమ్మతిచూపారు. అప్పుడు పెద్దలంతా ఏక కంఠంతో

‘ పాపీ చిరాయు స్సుకృతీ గతాయః ’

అని—ద్రాక్షాశ్లంధని జంబుకంవాటంగా— పలికారు. ఇంతకు ఆయుర్దాయం గుణించడంలో సత్యాచార్యుని దొకి సరణి. యవనుల దొకమతము. మణ్ణీందునిది, హరిది ఒకమాగ్గం. దేవలుని దొకదారి. సీలకంఠుని దొక నియమము. శ్రీశ్రీతి దొకసూత్రం. శ్రీధరాచార్యుని దొకవిధానం. వీటన్నిటిని వైదాటి మనపై బడునది సిద్ధాంతిగారి కప్పదాటు. సిద్ధాంతిగారు చస్తాపంఁటే బ్రతకడానికి యెంత వీలుందో, బ్రతుకు తావన్నా చావడానికి అంతే వీలుంది. కాని ఒకవేళ మనం నలభయోషడిలో ఆయురైశ్వర్యాలతో తులతూగుతూంఁటే—సిద్ధాంతి గారి వాక్కు ఫలిస్తే—అది మనజాతకప్రభావం అంటామా, ఒక జాగీరు వారికి వ్రాసి యిస్తామా ?

నయసు మనం కాగితంమీద యిష్టం వచ్చినట్లు కలంపుచ్చుకొని ఎర్రసిరాతో మా ర్చుకునేందుకు దేవుడు తెలివి, ప్రజ్ఞ యిచ్చి వేశాడు. కాని యింత తెలివిమంతులం,వయసు చిహ్నములను మార్చుకోలేనంత నిస్సహాయులం అంఁటే గుడ్లెరచేయకండి. పాడర్ల తోను, రంగులతోను, నిలువుటద్దంముందు నిలబడి వయసుని ఈక్షణం జయించామని మన గదిలో మనం అనుకోడం వట్టిభ్రమ. వైకనడం గట్టిభ్రమ. ఉద్యోగానికి అబ్బాయి చురుకైనవా డనిపించుకునేందుకు, పడుచు పిల్లనుకట్టజెట్టుకునేందుకు, యస్.యస్.యల్. సిలోఎగ్ శెమ్మనన్ పొందేటందుకు, ఐ.సీ.యస్ పరీక్ష కెగ్రబాకేందుకు, తప్పుతే ఇరవైబదు దాటకుండా ముప్పదియైదు గిట్టుబాటుచేసుకు నేందుకు, మునసబీకోసం ముందంజ వేసే టందుకు, లేకుంఁటే మరొందుకు కాగితం మీద అంకెలు తడబడతాయి. కాని కల కత్తామెయిలులో ‘దొంగలున్నారూ జాగ్రత్త’ అన్నారు. వైగా టిక్కెట్టులేని పిల్లలుంఁటే చేత్తో చెవినందుకోమని పరీక్షపెడతారు. అదే బస్సులో అయితే పిల్లవాడి పిలకట్టు కొని క్రిందికి వెంటనే దింపినంతపని జరుగు తుంది. ఎన్నిదెబ్బలు తిన్నా, నాళ్లల్లోకల్లా చిన్ననాడే మేలు. జీవితంలో యావనం గొప్ప అవస్థ.

యావనాన్ని గురించి కవి నడిగితే

“ వసంతయావనా వృక్షాః

పురుషా ధనయావనాః,

సాభాగ్యయావనా నారోగ్య

యువానో బుద్ధియావనాః.”

అని నిర్భయంగా చెప్పాడు. ప్రపంచంలో వృద్ధాప్యం అంటే నిరసన; నవ్వటాట. ముసలివారిని చెవులుపట్టుకొని ఆడిస్తారు. తలనెరిసిన పెద్దలుకూడా ఆవిషయం పైకి చెప్పకోరు సరికదా లోపాయికారీని నల్ల రంగు తలకు తెప్పిస్తారు. దీనినిబట్టి ఎంత ముసలివారికి పడుచుతనంమీద వుంటుంది కన్ను అని చెప్పవచ్చును. ఈరోజుల్లోను వయసునిబట్టి మర్యాద, భయము, భక్తి చూపిస్తూనేవున్నాం. వృద్ధుల వచనం ఆప త్కాలంలో కళ్లకద్దకుంటున్నాం. వారు

‘దరిద్రే యావనం వృథా’

అంటే సెబాస్ అంటున్నాం. అరవైయేళ్ల యితే అరులు మరులు అంటే సమ్మతించాం. వయసుతో కూడుకుంటుంది లోకానుభవం. తల ముగ్గుబట్టవడం, పట్టాడడం, నడుమువంగడం, కర్ర చెతికీరావడం, దృష్టి మందగిలడం, జ్ఞానకళక్తి పోవడం, ఒడలు ముడుతలుపడడం, బట్టతల కావడం, పువకారవేతనం పొందడం ముసలితనం గురుతులు. లక్ష్యణకవి వ్రాసిం దదే.

“తనువు ముడుంగు బాదగతి

దప్పును దంతము లూడు జీకటుల్

కనుగవ వర్తిలుం జెవుడు

గ్రమ్మును జొంగలుగాటుమోమునన్

జనములు మాట చేకొనరు

సన్నిధి జేరదు భార్య పుత్తుడున్

గొనకొని శత్రునట్లు తిరు

గుం గడుగట్టము వృద్ధ దేహికిన్.”

ముసలి మాస్టర్లకీ పడుచుకురాళ్లకీ వయసులెక్కలతో యుద్ధం సామాన్యంగా జరుగుతుంది. ఈవుదాహరించే లెక్క ఒక పేరీక్షలో ప్రత్యక్షమైంది. “మనుమడి వయసుని మనుమడి వయసుపెట్టి గుణించి దానికి మనుమడి వయసు కలుపుతే తొంభైయేళ్ల తాతవయస్సువుతుంది; మనుమడి వయస్సెంతో సూక్ష్మవృద్ధిని కనుగొనుము” అని. ఈశ్రేష్ఠ నదివినకొలది కురాడికి బాధంతా మనుమడి మూలన్నీ అనిపించి, ఆ ముండాతాత ముందుగావైనా గుటుక్కు మన్నాడు కాదోయ్ అని లోలోన విసిరించాడు. మాస్టరు పేరుమీద పూర్ణానుస్వారం తీరుపుగా చుట్టి, ‘వాజమ్మాయిలెక్క చేయలేవటోయ్’ అని చెవి నులి మాడు. ఇది వయసులోభేదం. కవులకు లెక్కలే చాతకానట్టు పదములువాడి మనిషిని చిత్రిస్తారు. ఇదోచమత్కారం. పాటలు వ్రానేవారికి అంకెలు అందుబాటులో వుండవు. అందుతే యెంకివయస్సెంత?

ఇక డాక్టర్లు మెడికల్ పేరీక్ష చేసి, పళ్ల నుబట్టి, దేహస్థితినిబట్టి, యెముకల్నిబట్టి వయసుకడతారు. యెక్స్రే పువయోగిస్తారు. అనుభవాన్నిబట్టి పిల్లలకు సాధారణంగా

ఆరునెలలకో ఏడునెలలకో పట్ల మొలవడం ప్రారంభిస్తాయి. ఒకయేడాదిలో ఆరుపట్ల బయటపడతాయి. పదునెనిమిది నెలలు నిండే సరికి పన్నెండుపట్ల పండగలవు. రెండేళ్లగు సరికి సుమారు పదహారుపట్ల పడును. ముప్పది నెలలు నిండుసరికి యిరవైపట్ల పట్టాయి. ఆరేండ్ల ప్రాయమగుసరికి అన్నిపట్ల వచ్చి వేస్తాయి. ఇట్లా అనుభవమిద నడుస్తుంది వైద్యుల నడక.

ఎంత నేపు మీగొడవేకానిమాకుకూడా సమానగౌరవం ఎందుకు చూడరని నారీ మణులు చింతించుట న్యాయం. వయసు ప్రధానంగా వారికే వన్నె తెస్తుంది. ఏకవీ, ఏకాలంలోనుకూడా వారిని వర్ణించకుండా వదలివేయలేదు. ప్రాయంపువయసు పాటింప దగినదే. కాదన్నట్లయితే యీక్రిందిశ్లోకంలో

“ యామినీపూర్ణతిలకా

సంగీతనిపుణా కృతా,

సాహిత్యవిద్యా త్వభ్యసా

యువత్యా ప్రాథమ్యా తయా. ”

యువతి, ప్రాథ అనేపదములమీద పెద్ద గీటు పెట్టి ఆమెవయసు కట్టండి. కవులు పాత్రపోషణ బాగాచేసింది లేనిది తెలుస్తుంది. వారుస్వభావవిరుద్ధంగావ్రాయలేదు. ఇంతుల్ తోయము లాడువేళ మగవా రేతెంతురా, అనీ, ‘ యేకాంతమునందున్న జవరాండ్ర నెపం బిడి పల్కరించులా గింతియగాక’ అనీ సందర్భాన్నిబట్టి, యీహొచ్చినవారి మనో

భావాన్ని గుర్తించి కవులు పోకడలు సాగించారు. కొందరు శాస్త్రకారులు స్త్రీప్రకృతి పురుషుని కెరుకపరిచారు. గౌరికి పట్లసలాల మీదుండునటదృష్టి. రోహిణికి పువ్వులన్నను, విడములన్నను కడుప్రీతి. బాలకు చుంబ నాదులమీద, ఆలింగనముమీద మనసు. తరుణికి వస్త్రాభరణాదులన్న తీసి. ప్రాథకు రతియం దభిలాష. వృద్ధకు తనపిల్లల లాలించిన ఆనందం. దీనినిబట్టి స్త్రీలస్వభావం మనసునం దుచుకొని మగవారు సంసార సాగరంలో క్రిందుమీ దపుతున్నారు.

ఇక నాటకశాలల్లో ప్రవేశిద్దాం. బాలురకు ఎప్పుడూ సగమురేట్లేమో. నాటకం అంతటితోటీ మన కేమీ జోక్యం లేదు. ముఖ్యంగా పాత్రవయసు, పాత్ర ధారివయసు కంటే కన్నెట్టుకు చూద్దాం. పాత్రకి ఆంధ్రనాటక రంగంలో వయసు లేదు. దుష్యంతుడు ప్రవేశం — అంటే పాత్రధారి నోటమ్మట రాలే ముత్యాల్ని బట్టి, వచనంలో యిమిడిన అర్థాన్ని బట్టి, పద్యంలో యిమిడిన సంగీతాన్ని బట్టి పాత్రవయసు ఎవరికి వారు చూడగానే నిర్ణయించుకోవాలి. దీనితో మీసం తీసెయ్యాలని ఒకరు, రాగి మీసం పెంచాలని యింకొకరు అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చుతారు. ఇంతలో పశ్చిమం కేసి చూడు, మెక్ బేత్ కి యిన్నేళ్లని పేక్సి యరు వ్రాశాడా ఏమిటి అనే కేక మారు మ్రోగుతుంది. మనం రామరామ అనుకొని

వశరఘుని వయ సంత అనే ప్రశ్న వేసుకొని గద్గదస్వరాన్ని బట్టి మునునలి సుమా అనుకుంటాం. వేరొకచో దస్తుము రొట్టి కొరకడాన్ని బట్టి దస్తుమువయసు మనమే పూహించుకుంటాం. రంగంలో అంకం, స్థలం నిర్దేశించడం, ఒకరిని ప్రవేశపెట్టడం, మరొరిని రప్పించడం, కొంచెంసేపు రసవంతంగా మాటాడించడం, కడకు అంతా నిష్క్రమించడం, లేక తెరదించడంమటుకే గ్రంథకర్త పని. గురజాడవారిదీ యిదేజాడ. వచనంలో పున్న తదితర నాటకాలలో పాత్రలకూ వయసు గ్రంథకర్తలు నిర్ణయించుకోలేదు. మన కెందు కీబాధ్యత అని కాబోలు! పాత్రకి వయసు ఏష్యం చేసేసరికి, నాటకంలో పాత్ర ఎవరు వేసినా తెరలాగడ మవుతోంది; తెర దించడమవుతోంది. పాత్రకి వయసు లేనప్పుడు పాత్రధారి వయసు గమనించ మనడం నవ్వలాట క్రింద వుంటుంది. ఐనప్పటికీ స్త్రీపాత్రవయసు గమనించమని కొందరు హెచ్చరిస్తూనే వుంటారు. వారూ శకుంతలలో గౌతమిపాత్రని కల్లారా సిసీమాలో చూచే సలహా యిచ్చివుంటారు. స్త్రీపాత్రలేదే ఆంధ్రనాటకరంగం నడవలేదు. స్త్రీపాత్ర లుండి బాగా నడుస్తోందాలంటే ముఖం చిట్టించుకునేవారు, పళ్లు పటపట కొరికేవారు, పెడమొఖము పెట్టేవారు, గంభీరభావప్రకటన చేసేవారుముందుకొస్తారు. స్త్రీపాత్రలను మగవారు ధరిస్తే గీసిన గెడ్డం ఆనమాలు పోదని కొందరన్నారు. సరే,

బాలుల్ని ప్రతిమాలి యిల్లాయిల్లా లజ్జ నటించమ్మా అనీ, యిల్లా క్రీగంట చూడమ్మా అనీ సూరిపోసేసరికి వారికి మీసకట్టు సిద్ధమవుతుంది. వయసుని అసింటా తీసి పారవేయగలవారు లేరుకనుక ఈబాధలు వస్తున్నాయి. ఈశతాబ్దంలో స్త్రీపాత్రలను స్త్రీలే ధరించవలెనని భావోదయం అయింది. అయినా వయసుపట్టింపు పోలేదు. ముందు పాత్రపోషణ స్త్రీలు బాగాచేయడం అంటే ఏమన్నమాట? రంగంలో మధురవాణివేషం వేయడానికి సిద్ధపడి, ముద్దెట్టుకునేందుకు రామప్పపంతులువేసినవారికల్లా బుగ్గ ఒప్పజెప్పడానికి జంకకుండా వుండాలన్నమాట. నేను మధురవాణిని, ఎవరు రామప్పపంతులైతేనేమి అనే భావోదయం కలిగిన స్త్రీలు కొలది. తరుణవయస్కులు, నాట్యకళయందభిరుచికలవారు, భావోదయం కలిగినవారు రానపుడు బాలురే యిప్పటికి స్త్రీల స్థానము లాక్రమించుచున్నారు. ఎవ రేపాత్ర ధరించి నను పాత్రకు పాత్రధారికి యీడుజోడు కుదురకున్న నాటకము బూటకము. ఇంతకు, గ్రంథకర్తగారు పాత్రలకు వయసు నిరూపించినట్లయితే వేషంవేయుటకు పౌరు లెవరు సరిపోరనా భయం!

పుట్టిన ప్రతిదానికి వయస్సుంది. చూచారూ, అందుచేతే తాడిచెట్టుకీ మీకూ ముడిపెడతారు మీమ్మిత్తులు. మొండికీ బండకీ నూరేళ్లు ఆయుస్సు. పూర్వులు నానాజంతువులకు, పక్షులకు పరమాయు

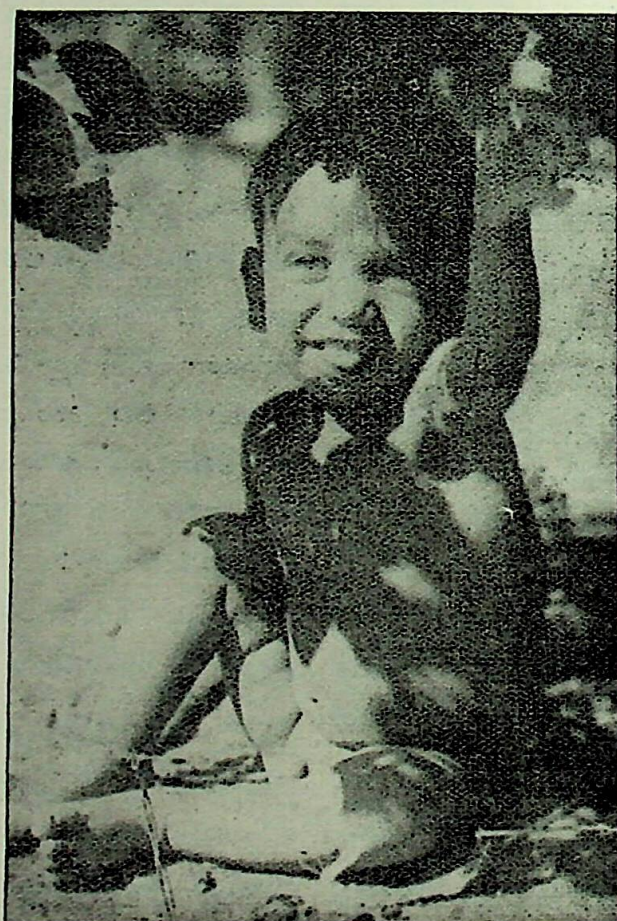
ద్వాయం నిర్ణయించారు. వైద్యనాథ దీక్షితుడు సుమారు క్రీ. శ. ౧౩౦౦ లోనే యీవిషయాల్ని గురించి వ్రాసియున్నాడు. పాములకు, కాకులకు, గ్రద్దలకు, కొంగలకు, గుడ్లగూబలకు షరమాయుద్వాయం వెయ్యేళ్లుట; డేగలు, ఎలుగుగొడ్లు, కోతులు, కప్పలు మూడువందల యేళ్లు జీవించును; మాంసభక్షకులకు నూటయూభైయేళ్లు జీవితం; ఏనుగులకు, మనుష్యులకు నూటయిరువది యేళ్లు షరమాయుద్వాయం; గుఱ్ఱమునకు ముప్పదిరెండేళ్లుమాత్రమే; ఒంటెకు, గాడిదకు యిరువది యేళ్లు; ఎద్దులకు, ఎనుబోతులకు యిరువదినాలుగేళ్లు; నెమలికి యిరువది యేళ్లు; మేకలకు, గొట్టెలకు పదునారేళ్లు; బాతులకు పదునాలుగేళ్లు; రామచిలుకలకు, కోయిలలకు పన్నెండేళ్లు; కోడిపుంజులకు, ఎనిమిదేళ్లు; పిగిలిపిట్టకు ఏడేళ్లు—అని వివరించెను. దీనినిబట్టి ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు పూర్వంనుంచి వయసు కనుక్కునేందుకు పూనుకున్నారని రూఢికాగలదు. ఇప్పుడూ శాస్త్రవేత్తలు భూదేవి కెన్నేళ్లో, సూర్య చంద్రాదుల కెన్నేళ్లో, తారల కెంతవయసో కనుక్కొంటున్నారు. నడివయసున నుండకపోతే దక్షిణస్థలను చంద్రుడేల వరించును?

న్యాయశాస్త్రజ్ఞులు వయసునిషయం ముందు వేసుకున్నారు. బుఱ్ఱలు బద్దలు కొట్టుకున్నారు. శాసనసభలలో అడుగెట్టే ఘోషంబరులకు వయసుపట్టింపు, ఏళ్ల పీకు

లాట వుండకూడ దన్నాడు. దానితో బోసి నోళ్లు, బట్టతలలు ప్రవేశించి తమ లోకానుభవం వృథాపోకుండా చట్టములను — వారి చేతుల్లో వున్నంతవరకు — బాగుచేస్తున్నారు. ఇక న్యాయస్థానాల్లో వయసువిషయం చెప్పాలి. దాస్తే పనికిరాదు. సాక్ష్యమిచ్చేందుకు పిల్లవాడు కోర్టుకి వస్తే తంతు జాగ్రత్తగా పిల్లవాడిని బెడరగొట్టకుండా నడుపుతారు. మరీ మతిపోయిన ముసలివారిసాక్ష్యం ఓమూల పారవేస్తారు. మైనరునని ముందుకువచ్చినవారిని శ్రద్ధతీసుకొని కాపాడుతారు. అనుమతి యివ్వలేని వారు ఒప్పందం చేశారంటే అబ్బే వీల్లేదంటారు. ఏడేళ్లైనా నిండనివాడు నేరంచేశాడంటే ‘శిశువెయ్యం అవతలికి తీసికొని వెళ్ల’ మంటారు. పన్నెండేళ్లు నిండనివానిమీద నేరంమోపబడితే పిల్లాడు జ్ఞానంవచ్చినవాడా, రానివాడా అని గుంజులాడి ముందు నిర్ణయించమంటారు. అనుమతిపొంది పదునెనిమిదేళ్లవారిని చంపివేశారంటే నరహత్యేగాని ఖానీకాదు అంటారు. పదునాలుగేళ్లు నిండని మగవాడిని పదునారేళ్లు నిండని ఆడపిల్లదానిని వా డెత్తుకుపోయాడు బాబూ అంటే వాడికి ఖైదేస్తారు. వ్యభిచరించేనిమిత్తం ప్రాయములో నున్నదానిని లేవదీసుకుపోయినా గొప్ప నేరం అంటారు. ఇల్లా వయసునిబట్టి దేశంలో కట్టుబాట్లు పెట్టారు. శిశులలో కూడా వయసును పాటించెదరు. నేర

స్థుడు మరీ లేప్రాయమువాడైతే రిఫర్మేటరీ
లకు పంపి, మంచిబుద్ధిచెప్పు, రాజుగారే
తల్లిదండ్రులూ కాపాడి, పనినేర్పి, మంచిపాటు
డవు కమ్మని దారి చూపుతారు. నలభైయై
దేళ్లు నిండాక మనిషికి యేదండన వేసినా
వేయండిగాని, కొరడాదెబ్బలు మాత్రం అం
టించవ ద్దన్నారు. పెద్దల వయసు చూచే
యీసంభావన వారికి చేరకుండా చేశారు.

ఇన్ని విషయాలు చెప్పి శారదాచట్టాన్ని
గురించి చెప్పకపోతే మీ రూరుకోరు. ఇం
దులో పెల్లికి యువతీయువకుల వయసు నిర్దే
శింపబడింది. ఇంచుమించుగా పెళ్లే గర్భా
ధానముక్రింద పరిణమించాలని పెద్దలు నిశ్చ
యించారు. 'దీర్ఘాయుష్కాభవ' అని దీవిం
చడం మన పని. శుభవాచకానికి గొంతుక
కలుపరా?

“చూడు నాన్న!”

—కె. కృష్ణమూర్తి, తెనాలి.

స్త్రీల పూర్వస్థితి

ప్రతీ సంఘములోనుండు స్త్రీపురుషులను చెందు తాఖిలును సమానసంఖ్యగ నుండుచు పరస్పర నాహాయ్యమువలననే వృద్ధికావలసియున్నది. మతీయు స్త్రీల శారీరకమానసిక నైతికాభివృద్ధిపై ననే వారిసంతానమును పురుషుల యభివృద్ధియు నాధారపడియున్నది. అందుచే నీయుభయసంఘముల యభివృద్ధికి ననుకూలముగా నుండునపుడే న్యాయశాస్త్రము ముత్తముమీద సంఘవికాసమునకును, జాత్యున్నతికిని దోడ్పడును అందు ముఖ్యముగా ముందేశమున పురుషులకన్న స్త్రీలు విద్య, ఆర్థికస్థితి మొదలగువిషయములందు సాధారణముగా చాలా వెనుకబడియుండుటచే, మనహిందూల స్త్రీల విషయమున న్యాయముగా నుండునది, స్త్రీలింగము వెనుకబడుటయు, నట్లర్థాంశము వెనుకబడుటచే మనజాతి యంతయు క్రమముగా ఊడింపుటయు సంభవించును. అందుచే హిందూలలో స్త్రీల ప్రస్తుతస్థితియు, అందు వెంటనే అవసరమున నుద్బలును క్రింద పరిశీలించబడుచున్నవి. సంవర్ధించితిముగా మనస్త్రీలయు, నితర జాతిస్త్రీలయు స్థితి పోల్చబడుచున్నది. మనహిందూ జనులలో సమిష్టి ఆస్తిహక్కు, వారసత్వము, వివాహము, దత్తత, మనోవర్తి మొదలగువిషయములను, పార్లమెంటువారి ఇండియా గవర్నమెంటు చట్టపు (Government of India Act) ౧౧౨-వ సెక్షను ప్రకారమును, మద్రాసు సివిల్ కోర్టుస్ ఆక్టు (Madras Civil Courts Act) ౧౬-వ సెక్షను

మొదలగు ఆచూప్రాంతముల ప్రత్యేక చట్టములనుబట్టియు మన బ్రిటిష్ కోర్టువారు హిందూ ధర్మశాస్త్రప్రకారము, మతాచారముల ప్రకారము తీర్మానముజేయుచున్నారు. అందుకు మన ప్రాచీన ధర్మశాస్త్రములును, పూర్వపు ఆచారములును మూలాధారముగ గైకొనబడుచున్నవి. అందుచే మనస్త్రీల ప్రస్తుతస్థితి యంతవఱకు ధర్మశాస్త్ర వచనముల ప్రకారమున్నదో తెలియుటకై వారిహక్కులకు సంబంధించిన కొన్ని తీర్పులును, ప్రాచీన ధర్మశాస్త్ర వచనములును గూడ అవసరమునుబట్టి ముందాయాధ్యములందు ఈ క్రింద సుదాహరింపబడును. మన ప్రాచీన ధర్మశాస్త్రములందే స్త్రీల కుదితస్థాన మియ్యబడలేదనియు, నందుచే ప్రస్తుత మమలులో నున్న హిందూల హడ అట్లే యుండవలసివచ్చుచున్నదనియు జాలమంది యభిప్రాయము. ప్రభుమున. స్త్రీల కాస్తీ విషయమై యెట్టిస్వాతంత్ర్యము హడదని చెప్పచు అందుకు

‘పితా రక్షతి కామరే భర్తా రక్షతి యౌవనే, రక్షంతి స్థావరే పుత్రాః సస్త్రీస్వాతంత్ర్యమర్హతి’

(బాల్యమున తండ్రి, యౌవనమున భర్త, వార్ధకమున కుమార్లు, స్త్రీని పోషింతురు. స్త్రీస్వాతంత్ర్యార్హురాలు కాదు) అను శ్లోకమును మనవారు కొందరుదాహరణముగా నిచ్చుచున్నారు.

మొదటిసంగతి-ఈశ్లోకమున ఆస్తి అధికారమును గూర్చి ప్రశంస యేమిలేదు. మరియు ఈశ్లోకమునకు స్త్రీ, పితృపతిపుత్రుల పోషణయందే యుండవలెననియు, ఎన్నడు స్వతంత్రత వహింపహడ దనియు

౧. వారసత్వము మొదలగు వ్యవహారములను గూర్చిన మనుస్మృతి, నారదసంహిత మొదలగు ధర్మశాస్త్రగ్రంథముల నేకములున్నను ప్రస్తుత పుక్కోట్టలలో యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి, అందుపై శ్రీవిజ్ఞానేశ్వరవిరచితమున మితాక్షరవ్యాఖ్యానమును ముఖ్యప్రమాణగ్రంథము

లుగా అంగీకరింపబడుచున్నవి. అందుచే ముఖ్యముగా యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి మితాక్షరలోని వచనము లీవ్యాసమున తరుచుగా సుదాహరింపబడినవి.

౨. మనుస్మృతి, అ. ౯, శ్లో. ౩.

సాధారణముగా అర్థము చేయబడుచున్నది. కాని, నాని పరాధీనలనుగానే ఉంచవలెననియేకాక, వారు సమాజముగ సాంఘికముగ పరాధీనలగుటచే, తమ పుత్రికలను, తల్లిని, భార్యను బాపించుబాధ్యత పురుషులకు ముఖ్యముగ కలదను నూచనము నీశ్లోకమున గలదు. అది ముఖ్యోద్దేశమునగుట గూడ ననుచితముగా నుండదు. “నస్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి” అనగా ‘స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యము కూడదు’ అని సాధారణముగా నర్థము చెప్పుచుండురు. “న + అర్హతి” అనగా “ధర్మము గాదు” అను నర్థమునగూడ ప్రయోగము కలదు. అందుచే స్త్రీలకు యేమయిస్తున్నామో తగురక్షణ నిచ్చుట పురుషులధర్మము. అట్లులేక ఆమెను స్వతంత్రముగా (సిరాధారముగా) విడిచివేయుట (పురుషులకు) ఉచితముకాదని అర్థము స్ఫురించుచున్నది. యజ్ఞచక్రస్మృతిలో సీభావమునే చెప్పి “రక్షేత్ కన్యాం పితా...”³ అనుశ్లోకములోని “నస్వాతంత్ర్యం స్త్రీగూర్వచిత్” అనువచనమును గమనింపవచ్చును. ఇందు స్త్రీలవిషయమై నూచనమును పురుషులబాధ్యతను గ్రహించక స్త్రీలను పురుషులు కేవలము ఆస్తులవిషయమున పరాధీనలనుగా అనగా హక్కులులేకుండానే యుంచవలె

ననుభావమును చెప్పుట సవ్యముగా కన్పడలేదు. శ్రుతి స్మృతులకాలపు ఆర్యసంఘమున స్త్రీలు కేవలము పరాధీనలుగానే యుంచబడినట్లు ఆగ్రంథములలోని సంగతులనుబట్టియు కనబడుటలేదు. (అప్పటిసందర్భములనుబట్టి స్త్రీలకు పరాధీనత సాధారణలక్షణమని స్మృతికారుల భావముని ఒకవేళ తలచినను మన మందుచే సిగ్గుపడ నక్కతలేదు. ఆకాలమున ఇంగ్లండులోను, యూరపులోని యితరదేశములందును స్త్రీలనుగూర్చిన నిబంధనలను, స్త్రీలస్థితియు మనదేశములోకన్న ఇంకను చాలహీనముగా నుండినది.) అంతమాత్రమున నిల్వకాలమును స్త్రీల నాస్థితిలోనే ఉంచవలె ననిభావించుటయు భావ్యముగాదు. స్త్రీలను సరిగా ఆనందించిననే శుభము కలుగుననియు, లేనిచో హానికలుగుననియునూడ మన శాస్త్రములలోను, స్మృతులలోకొన్నింటిలోను “యత్ర నార్యస్తు పూజ్యంకే రమంకే తత్ర దేవతాః” మొదలగు ప్రసిద్ధశ్లోకములందు చెప్పబడినది. ౪

౨. హిందూలలో ప్రాంతీయ భేదములు

హిందువులలో స్త్రీలహక్కుల విషయమై మన దేశమందలి ఆచారప్రాంతములందు కొన్ని వ్యర్థ భేద

౧. మనుస్మృతిలోనిపైన జెప్పిన “పితారక్షతి...” అనుశ్లోకమున కనంతరమున్న “కాలేఽదాతా పితా వాచ్యో వాచ్య శ్చానుపయతా పతిః, మృతేభర్తరి పుత్రస్తు వాచ్యో మాతురరక్షితా” అను శ్లోక సందర్భమును బట్టికూడ పురుషులబాధ్యతను బోధించుటయే యీశ్లోకముల ముఖ్యోద్దేశప్రాయముగా కనబడుచున్నది.

౨. “నర్సిక్షే ధర్మకార్యచ...నస్త్రీయై దాతు మర్హతి” (యజ్ఞచక్రస్మృతి, అ. ౨, శ్లో. ౧౫౦, వ్యవహారకాండ). “సంబంధ... నార్హా నిత్యం సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుం”. తఘవంశము ౨-వ ధర్మ. వాటిలో “న + అర్హతి” అను శబ్దపు అర్థమును గమనింపవచ్చును. “తస్మాత్సార్హా వయం హస్తుం” భగవద్గీత అ. ౧, శ్లో. ౩౭.

౩. రక్షేత్ కన్యాం పితా, విన్నాం పతిః, పుత్రస్తు వార్ధకే, అభావే జ్ఞాతయస్తేషాం న స్వాతంత్ర్యం స్త్రీయాః క్వచిత్. (యజ్ఞ. అ ౧, శ్లో. ౮౫.)

౪. ఇప్పుడున్న మనుస్మృతిలోని కొన్ని శ్లోకముల భావము పరస్పరవిరుద్ధముగా కనబడుచున్నది. ప్రస్తుతమున్న మనుస్మృతిశ్లోకములలో మను వంశకుపూర్వ మెప్పుడో చెప్పినట్లు కొన్ని సంగతులనుగూర్చి ఉదాహరింపబడినది. అసలు మూలగ్రంథ మిపుడు ప్రత్యేకముగా నెక్కడను దొరుకుటలేదు. ప్రస్తుతమున్న మనుస్మృతిలోనే శ్లోకములు అసలుప్రాచీనగ్రంథములలోనివో, యేవి ప్రక్షిప్తములో నిర్ణయించుట దుస్సాధ్యముగా నున్నది.

ములు కలవు. ఆగ్నేయప్రాంతమును బంగాళీలలో మాత్రము మితాక్షరకన్న జీమాతనాహనుని 'దాయ భాగ' గ్రంథమే అధికప్రమాణముగ నంగీకరింపబడుటచే, వారిలో భార్య, కుమార్తె, తల్లి, పితామహితప్యత్యేగిన యేస్త్రీకిని ఏకవర్ణమునను యెట్టివారసత్వపు హక్కులు లేదు. వారిలో మేనల్లుడు మొదలగుకొందఱు భిన్నగోత్రసంఘములు, అనగా కొందఱు పురుషబంధువులకు మాత్రము విత్తిస్థాన మియ్యబడినది. మఱియు తండ్రి పోయినవారల సోదరులు సమిష్టిలో నున్నను, వారిలో (కొడుకులేకుండా) పోయినవారి వాటా మన ప్రాంత మందువలె మిగిలిన సోదరులకు కాక, చనిపోయినవారి భార్యలకు (లేనిచో కుమార్తెలకు) దఖలుపడును. మిగిలిన మనదేశమంతటను విజ్ఞానేశ్వరుని మితాక్షరయే యధికప్రమాణగ్రంథము. అయినను కొన్ని యితరగ్రంథముల ప్రామాణ్యమునుబట్టియు, ఆయాప్రాంతయాచారభేదమునుబట్టియు, ఆయాప్రాంతములను గొన్ని భేదములు గలవు. అందుకు స్త్రీలకు సంబంధించిన కొన్ని సంగతులుమాత్రమిక్కడఁబరిచింపబడుచున్నవి. "వ్యవహారమయ్యాభిము" ప్రమాణముగ నాదరింపబడుజొంబాయిగుజరాతుప్రాంతమున తక్కిన అన్నిప్రాంతముల కన్న మొత్తముమీద స్త్రీల కెక్కువహక్కులు కలవు. అందుచే నక్కడిస్త్రీలస్థితి మిగిలినచోట్లకన్న ఎక్కువ బాగుగా నున్నది. మిథిల, కాశీ మొదలగు ఉత్తరదేశమందంతటను స్త్రీల హక్కులు చాల తక్కువగను, సంకుచితముగను ఉన్నవి. నున మద్రాసుప్రాంతమున మొత్తము

మీద ఈరెండుపద్ధతులకు మధ్యరకముగా నుండును. ఉ. బొంబాయిప్రాంతమున సనతితల్లి, కోడలు, అన్నదమ్ములభార్యలు మొదలగువారుమాడ వారసులు. తక్కినప్రాంతములం దెచ్చటను అట్టిహక్కులు లేవు. బొంబాయియందు అప్పచెల్లెళ్లకు, అన్నదమ్ములకిల్లలకు, నగుమరాండ్రకు వారసత్వమేకాక దానవిక్రయాధికారముమాడ కలదు. మనమదరాసుప్రాంతమున వారికి వారసత్వ-అనుభవపుహక్కు కలదుగానిదానవిక్రయాదిపుర్రహక్కులు లేవు. ఉత్తరదేశమున నిదివఱకు వారలకు ఎట్టివారసత్వముమాడ లేనేలేదు. ౧౮౨౯-వ సంవత్సరపు హిందూవారసత్వపుర్రచేమాత్రము మనుమరాండ్రకు అప్పచెల్లెండ్రకు వారసత్వఅనుభవమును, మేనల్లుళ్లకు జ్ఞాతులకన్న ముందుగా హక్కును కలిగినవి. ఈ ఆక్టను అయినను బంగాళీలకు వర్తింపజేయకపోవుట బంగోప్పలోపము. అందుచే సోదరి, మనుమరాళ్లు, బంగాళీలలో నిప్పటికిని ఎట్టివారసులు కారు.

స్త్రీకి దత్తతాధికారవిషయమున బొంబాయి ప్రాంతమున, భర్త నిషేధించకపోయినచో భర్తపోయిన మీదట నెవరియనుజ్ఞయు లేకుండ దత్తత తీసుకొనవచ్చును. ఉత్తరదేశమున, మిథిలాప్రాంతమందు (నీహారు) వితంతువుకు దత్తత చేసుకొనుట కెన్నడు నధికారమే లేదు. కాశీ, కలకత్తాప్రాంతమందు భర్తయనుజ్ఞతో చేసుకొనవచ్చును. మనప్రాంతమున భర్తయనుజ్ఞయున్న సరియే, లేనిచో సన్నిహితజ్ఞాతులయనుజ్ఞ పొంది వితంతువు దత్తత జేసుకొనవచ్చును.

౧. ఇందులో నైరృతిదిశనున్న మళయాళప్రాంతమందు 'మరుమగదాయ' (మరుమగ = మేనల్లుడు) పురాలు ప్రాచీనాచారప్రకార ములులో నున్నది. అందుచే ఆప్రాంతమున మృతుని యావదాస్తికిని వానికుమారుల కన్నను, భార్యకన్న రాలకన్నను మేనల్లుడే దగ్గరవారసు హక్కుదారు అగుచున్నాడు. అందుచే పురుషుల అప్పచెల్లెండ్రకు తమ జనకకుటుంబములో ఆధారమును, పలుకుబడియు చాల హెచ్చుగా నుండును. మిగిలిన మనదేశమంతటను 'మగదాయం' అనగా కుమారుడు మొదలగువారికే హక్కు వ్యాపించియున్నది. పంజాబు

లోని హిందువుల హక్కులు చాలవరకు ఆచారము (Customary Law) ను బట్టియే నిర్ణయింపబడుచున్నవి.

౨. స్త్రీదత్తతాధికారమునకు నియమ మేర్పరుచు "సస్త్రీపుత్రం దద్యాత్ప్రతిగృహ్స్థీయా ద్యా అన్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్త" అను వసిష్ఠవచనము ఆయావ్యాఖ్యలచే వేరువేరువిధములుగా ఆర్థముచేయబడినది. ఆప్రకార మాయాప్రాంతములందు ఈవిషయమై విభేదము కలిగినది.

ఉత్తరదేశములటను, వంగదేశములగుఱాడ కుటుంబ విభాగసమయమును తల్లికి ప్రశ్నోక్తముగా నొకవాటావచ్చును. మనప్రాంతమందుమాత్రము అట్టియేర్పాటు లేదు.

భారతదేశమున హిందువుల ప్రమాణ వ్యాఖ్యానములందును, ఆయా ప్రాంతముల యాచారములందును ఇట్టిభేదము లుండుటకు కారణము లనేకవిధములుగా నూహింపబడుచున్నవి. మనస్కర్మశాస్త్ర మూలగ్రంథములగు స్మృతులు క్రీస్తుకుపూర్వమునను, తరువాత అయిదవ శతాబ్దములోపుగను రచింపబడిన ట్లాహింపబడుచున్నది. అప్పటికి హిందూమత ముచ్చితముగా నుండినది. తరువాత ౧౧-వ శతాబ్దమువఱకును హిందూశాస్త్ర మతముల సంఘర్షణ మధికముగా నుండినది. ఆకాలమున గర్మశాస్త్రవ్యాఖ్యానగ్రంథములు విశేషముగా రచింపబడలేదో, లేక అవి శాస్త్రరాజులచే నశింపజేయబడినవో తెలియదు. ౧౧-వ శతాబ్దమునుండియు ఉత్తరదేశములటను, మహమ్మదీయులదాడి యధికమై హిందూమహమ్మదీయభాతులమధ్య సంఘర్షణ మెచ్చుగా నుండినది. 'మితాక్షరా' గ్రంథకర్త యగు విజ్ఞానేశ్వరులవారు యతియైనను, ఇప్పటి యతులవలె నుండక వ్యాస, వసిష్ఠాదులవలె హిందూభాతియొక్క లోకకాధ్యత్విక పరిస్థితుల పరస్పరసంబంధమును గ్రహించి ఆ శతాబ్దమున మనదేశ ముఖ్యపరిపాలకులలో నొకరగు (ఆరవ) విక్రమాదిత్యునికి గురువుగాను, సహాయకుడుగాను ఉండి అప్పటి చాళుక్యరాజధాని యగు కళ్యాణపురియందు వసించుచు, అనుభవశాలురై ప్రజోపయోగమునకై ప్రామాణికముగా నీ "మితాక్షర" యను వ్యాఖ్యానగ్రంథమును వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. అప్పుడు చాళుక్యరాజ్యము చాలవృద్ధియై కొంతకాల మంద్రదేశమునకును వ్యాపించెను. అప్పటి కాప్రాంతమున మహమ్మదీయసంఘర్షణ ములేనందున హిందూ మతాచారములు నై జగ్గితియందే యుండినవి. నీలకంఠభట్టుని వ్యవహార మయూఖము వ్రాయబడిన ౧౭-వ శతాబ్దమున మహారాష్ట్రరాజుల యాధిపత్యమున పశ్చిమదేశపు హిందూ సంఘ మింకను ఉచ్చదశయందే యుండినది.

కాని ౧౨-వ శతాబ్దమునుండియు ఉత్తరహిందూదేశములటను, కొంతవరకు దక్షిణముననుగూడ దేశపరాధీనతలనను మహమ్మదీయులదాడిచే కలిగిన సంఘర్షణ వలనను హిందువుల ఆచారమునందును, అందు ముఖ్యముగ స్త్రీలనిషయమునను చాలనూర్పులు కలిగినట్లు కనబడుచున్నది. మహమ్మదీయులదాడి తరువాత నాప్రాంతములందు వ్రాయబడిన హిందూగర్మశాస్త్ర వ్యాఖ్యానగ్రంథములందు స్త్రీలహక్కులగిషయమున లేకుపబడిన సంకుచితాభిప్రాయములకు మహమ్మదీయ సంఘర్షణముచే గలిగిన సాంఘికవిప్లవమే కారణమని యూహింపబడుచున్నది. స్త్రీలందరును బహిరంగముగా వీధులలోకి రావీయకుండ భగోషాలో నుంచునాచారముగూడ నాకాలమునుండియే ఉత్తరహిందూదేశములటను వ్యాపించినది. అట్లే కాళి, మిశ్రుల మొదలగు ప్రాంతములందు స్త్రీలహక్కులు చాలసంకుచిత మొనర్పబడినవి బంగాళాప్రాంతమందు జనసంఖ్యలో సగము మంది ప్రజలు మహమ్మదీయమతములో చేరిరి. ఆసృష్టి చేతను, మహమ్మదీయ ననుకరించుటచేతను అక్కడ తీవ్రమహర్షులు జరిగినట్లు కనబడుచున్నది.

3. కుటుంబా స్థిలో హక్కులు

మధ్యయుగ ఆస్తిహక్కులనిషయమున హిందూ స్త్రీలకును, ఇతరజాతిస్త్రీలకును చాలభేదము కలదు. సోవియటు (బాల్ని నికు) రష్యాదేశములోమాత్రము ధూమి మొదలగు ఆస్తియంతయు నిపుడు చాలవరకు ప్రభుత్వమవారిదే అయి, ఎక్కడిచి స్త్రీ అక్కడ గ్రామప్రతినిధులచే ప్రజలందరి యుపయోగమునిమిత్త ముపయోగింపబడుచుండును. అందు స్త్రీలకును పురుషులకును సమానాధికారములే కలవు. ఎట్టిభేదమును గమనింపబడదు. అక్కడ వ్యక్తులకు స్వంత ఆస్తి యుండుట కవకాశము చాలతక్కువ. అట్లు స్వంత ఆస్తి ఉండుకొనుట, సంపాదించుట అగౌరవముగా భావింపబడి నిరుత్సాహ పరుపబడుచున్నది. (అక్కడ అన్ని విషయములందును స్త్రీలకు సమానహక్కులు కలవు.)

ఇక ప్రపంచమందలి యితరజాతు లన్నిటిలోను వ్యక్తులకు స్వంతతాన్ని యుండుట ఆ మాదేశముల న్యాయ శాస్త్రములమూలమాత్రముగా నున్నది. అట్టి హక్కు ప్రతిదేశమునకు కలదు. అయితే పూర్వపు ఆర్యజాతు లందు ఇప్పటి రష్యాలోవలె గ్రామపంచాయతీసంఘము లకు చాలాధికార ముండుటలు గనపడుచున్నది. ఇక సమిష్టికుటుంబపద్ధతి అప్పుడు సర్వత్ర వ్యాపించి యుండుటచే ఆ స్త్రీ సాధారణముగా నాయా కుటుంబ ముల సమిష్టి ఆస్తిగానే యుండెడిది. పాశ్చాత్య దేశపు ఆర్యులలో నీస్థితి కొద్దికాలముననే మారిపోయి వ్యక్తికుటుంబమును, వ్యక్తిగతాస్తియు నంతటను వేగముగా అమలులోనికి వచ్చినవి. సంఘస్థితి మారినకొలది ఆస్తిహక్కులును మార్చబడినవి. అచిరకాలముననే ఆస్తి హక్కు విషయమునను, వారసత్వవిషయమునను అచ్చటి స్త్రీలు పురుషులతో రూపమి సమానాధికారములను

సంపాదించిరి. ఈవిషయమున మన హిందూస్త్రీల స్థితి చాల వెనుకబడియున్నది. మహమ్మదీయస్త్రీలు మొత్తముమీద నీరెండుజాతులవారికి సుమారు మధ్యస్థితిలో నున్నట్లు చెప్పవచ్చును.

పూర్వకాల మంత బలవత్తరముగా లేక పోయినను ఇప్పటికిని హిందువులలో కొంత వరకు సమిష్టికుటుంబపద్ధతి అమలులో నున్నది. కుటుంబాస్తిని మేనేజిమెంటు చేయుటకు విభజింప గోరుటకు అందలి పురుష-మొంబల్లకే అధికారము గలదుకాని స్త్రీల కధికారము లేదు. పురుషమొంబల్లందరకు సమిష్టి ఆస్తిలో నాటా వచ్చునుగాని భార్య, తల్లి, కోడళ్లు, మరదళ్లు, కుమార్తెలు, అప్పచెల్లెళ్లు మొదలగువారికి కుటుంబాస్తిలో నాటా పంచుకొను నధికారము లేదు. అందువల్ల కుటుంబము సమిష్టిలో నుండగా అన్నదమ్ములు మొదలగు పురుషులలో నొకరు

గ ప్రాచీనార్యదేశమున తరచులతరబడిని విభాగము లేకుండా సమిష్టిగానే యుండుటచే కుటుంబ మొకగ్రామమున పూర్తిగా వ్యాపించియుండెడిదనియు, ఆగ్రామపురుషు లందరకు గ్రామపు ఆస్తి అంతయు సమిష్టి ఆస్తిగా నుపయోగపడుచుండెడి దనియు స్త్రీలు అన్యగోత్రీయుల వివాహమాడుటచే నితర గ్రామములకు పోవలసియుండిరనియు కొందరు చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. హిందూసర్వశాస్త్రముందలి “ససిండ్” అనగా ఒకే ఆహారాశయము లేక తేత్రము కలవారు అనియు, ఇట్లే “సమానోదక” అనగా నొకజలాశయము (చెరువునంటిది) కలవారనియు “సగోత్ర” ఒకేపశువుల బీడుకలవారనియు, అందలి పిండ, ఉదక, గోత్రశబ్దములు ఆప్రదేశనియమమును ప్రభువును సూచించెడివనియు, అందుచే సాధారణముగా ఆప్రాచీనకాలమందు ససిండు లేకగ్రామమునను, సమానోదకులు సమీప గ్రామములందును, సగోత్రు లింకను కొంచెము దూరము వరకును వ్యాపించి, నివసించుచుండినట్లును కొందరు విమర్శకు లాహించుచున్నారు.

అ. అన్నదమ్ములేకాక పినతండ్రి పెత్తండ్రి కొడుకులు తాతా సహోదరులు మొదలగువారు కూడ విభక్తులైనట్లు రుజువు అయితే తప్ప వారందరు సమిష్టిగా నున్నట్లే యెంచవలెనని, ఆరుజువు బాధ్యత విభక్తుల మను రిపై కలదనియు ఇప్పటికిని హిందూలా రూలు అయియున్నది. [రౌ మద్రాసు ౨౧౪ పేజి P. c., ౫౩ అలహాబాదు ౩౦౦ P. c.] (ప్రీ వీ కాన్సిలువారి తీర్పు P. c అనుచిహ్నము వేయవలెను). ఇందు లాజర్నలు పేరు ఏమియు వ్రాయక వాల్యూం నెంబరున్న మద్రాసు, బొంబాయి మొదలగు కోర్టుపేరు మాత్రం వేసినచో నట్టివన్ని ప్రభుత్వప్రకటితము లగు ఇండియనులారిపోర్టు అని తెలియుచున్నది. (ఉ. రౌ మద్రాసు ౨౧౪ అనగా ఇండియనులారిపోర్టు రౌ-వ వాల్యూం మద్రాసు ౨౧౪-వ పేజీలోని తీర్పు) సులభముగా దొరుకునని అధికారయక్తము లగుటచే వీలైనంతవరకు ఇండియలా రిపోర్టులలోని తీర్పులే ఉదాహరింపబడినవి.

౩. ౩౧ కలకత్తా ౪౭౬ (భార్యవిషయము), ౯ లాహోరు ౩౨౪ (తల్లి విషయము).

కాలముచేతనచో అతని భార్యకు కుటుంబాస్తిలో నెట్టి వాటాహక్కు లేదు. వంగదేశమున దాసుభాగపద్ధతి వారికిమాత్రమే తండ్రి పోయినతరువాత మిగిలిన సమిష్టివాటాదార్లలో నొకరు చనిపోయినచో అతని వాటా భార్యకు వచ్చును. ౧ కాని మిగిలిన మన దేశమందలను కోడలు, వదిన, మొదలు మొదలగువారు తమభర్తలు పోయినచో కుటుంబాస్తిలో తమ కెట్టి వాటా లేక చాలచిక్కులు పడవలసివచ్చుచున్నది. ఆకుటుంబమునకు తగుతనైయున్నచో నట్టివా మెకు కొంతమనోవర్తినాత్ర మిప్పించవచ్చును ౨ తగుతనై లేకపోయినను, లేక ఆస్తియున్నను, ఋణములుండి, ఋణదారు బాకుటుంబాదులపై చర్య జరిగించినను, ౩ లేక కుటుంబవాటాదారులే తమకుటుంబాస్తిని ఇతరులకు విక్రయించివేసినను, ౪ ఆమె కేవలము నిరా

ధారుకా లగును. భర్తవాటాతాలూకు తగుతనై లేనిచో మామగారికిగాని, ౫ బావమరగులు మొదలుగువారికిగాని ఆమెను పోషించువాగ్యతలేదు. ౬ సవతికుమారుడుగూడ ఆమెను పోషించుటకు కులాచారప్రకారము బాగ్యతలేదు. ౭ మతయు సమిష్టికుటుంబనిబాగసముండుమన అన్ని ప్రాంతముల జనులలోను తనభర్త కొడుకులు పండు కొనునప్పుడునూ భర్తపోయినచిట్ట కొడుకులే పండు కొనినను, కొడుకులతోబాటు తల్లికినూడ సమానమున నొకవాటా వచ్చును. ఈహక్కు స్మృతి గ్రంథములో మాడ చెప్పబడినది. ౮ కాని మద్రాసురాష్ట్రమునమాత్రము ఆహక్కుమాడ లేదు. ౧౦ కుటుంబ విభాగముయు మన కొడుకులకు వచ్చువాటాలో ౧౧ వంతు కుమార్తెకు వాటా యివ్వవలెనని కాస్తాధికారము గల నియమము కలదు. ౧౨ ఇది వివాహములేని స్త్రీకిని కొనినగు ఆర్థము

౧. ౩౧ కలకత్తా ౨౧౪.

౨. ౮ పాట్నా ౮౪౦ P. C.

౩. ౧ కలకత్తా ౩౬౫.

౪. ౨౭ మద్రాసు ౪౫. మనోవర్తికి క్రమమైన హామీ దస్తావేజుగాని, హామీతోడికిగాని ఆ మహిమందుగా పొందియుంటేమాత్రం ఆహామి౦స్తి దరిమిలాను క్రయమైనను మనోవర్తికి భంగముండదు. ౪౩ మద్రాసు ౮౦౦.

౫. ౩౭ మద్రాసు ౩౯౬.

౬. ౨ బొంబాయి ౫౭౩, ౬౩౨.

౭. ౯ బొంబాయి ౨౭౯.

౮. ౩౨, కలకత్తా ౨౩౪, ౩౭ బొంబాయి ౫౪, ౫౭ అలహాబాదు ౫౯౬.

౯. యది కుర్యాత్సనానాంశాత్ పత్నీయః కార్యాః సమాశక్తాః, నదత్తంస్త్రీసనయాసాం భర్తావాత్సవరేణా. (యాజ్ఞ. అ. ౨, శ్లో. ౧౬౬)

పితురార్ధ్యం విభజతాం మాతా ప్యంశం సమం హరేత్. (యాజ్ఞ. అ. ౨, శ్లో. ౧౨౪) 'మితాక్షర'లోగూడ నీవాటాహక్కు పూర్తిగ నంగీకరింపబడినది. ౩౧ కలకత్తా ౨౬౨, ౧౭ బొంబాయి ౨౭౧, ౩ అలహాబాదు ౮౮.

౧౦. ౬ మద్రాసు ౧౩౦.

౧౧. అసంస్కృతాశ్చ సంస్కార్యాః భాతృభిః పూర్వ సంస్కృతైః, భగిన్యశ్చ నివాదంశా ద్దత్వాంశం తు తురీయకమ్. (యాజ్ఞ. ౨-౧౨౫) ఈశ్లోకవ్యాఖ్యానమున 'మితాక్షర'లో "అనేన రుహితరోపి పితౄ ర్ధ్వం అంశభాగస్య ఇతి గమ్యతే" అని చెప్పి ఆమోదంపబడినది.

మనుస్మృతిలో గూడ "స్త్రీ భోగ్యం కేభ్యస్తు సన్నాభ్యః ప్రదమ్యః భాతరః పృథక్; స్వాత్సాన్వదంశా చ్చతుర్థ్యాం పతితాఃస్య రదిత్యనః (మను. ౯-౧౧౮) అని అప్పచెల్లెళ్లకు ౧ వ వంతు వాటా యివ్వవలెననుటయేగాక అట్లు యివ్వవలెనని ఆన్వదమ్యులకు పాతిత్యము కలుగుననినూడ చెప్పబడినది. సోదరులలో నొకరు వాటాలసమముందు లేకపోవుట గాని, వారిలో నొకరు చనిపోవుటగాని జరిగినచో సోదరులును, సోదరీలుగూడ ఆయాస్తిని సమానముగా పండు కొనవలెనని మనుస్మృతిలో చెప్పబడినది. "సోదరోభ్యి విభజేరంస్తం సమేత్య సహితా స్సమం, భాతరోయేచ సంస్మప్తాః భగిన్యశ్చ సహభియాః." (మను. ౯-౨౧౨)

చెప్పిరి. ప్రస్తుత మామూలు లేదనే హేతువు జెప్పి మనకోర్టులలో ఆతాస్త్ర మంగీకరించ లేదు. అందుచే కుమారుడు గాని, భార్యగాని ఉంటే యెట్టి నిరాధారు లైనను కుమార్తెకు వాటాహక్కు లేదు.

ర. వారసత్వము.

మనహిందువులలో ముప్పాతికవంతుపైగా ఆస్తి పురుషులచే యనిచెప్పవచ్చును. సమష్టికుటుంబనియ మమేకాక వ్యక్తిగతాస్తికి వారసత్వపునియములలో పురుషునికి ప్రాధాన్యమునిచ్చుటగూడ నిందుకు కారణము. మహమ్మదీయులలోను, క్రైస్తవులలోను ఏక కాలముచే చాలరకపువారసులకు చెరికొంతవాటా వచ్చుటకుగూడ నియమములు గలవు. కాని మనహిందువులలో ఆస్తి కత్యంతసన్నిహితులుగా ఎంచబడు ఒకేరకపువారసులే యావదాస్తిని పుచ్చుకొనవలెను. మనలో ఒకనిగూస్తియావత్తు వానియనంతరము పుత్రులకు (పుత్రులనగా కొడుకులు, వారికొడుకులు, ముని మనుమలు) సంక్రమించును. పుత్రులున్నచో భార్యకు గాని, కుమార్తెలకు గాని మరియొకరికిగాని యెట్టిహక్కును లేదు. ఇట్లేపుత్రులు లేనిచో యావదాస్తియు, భార్యయు ఆమెయనంతరము కుమార్తెలు ఇట్లే వరుసను అనుభవించవలెను. క్రైస్తవునికి పిల్లలు, బంధువులు లేని యెడల యావదాస్తి, పోయినవానిభార్యకు సంక్రమించును. పిల్లలు లేక బంధువులున్నచో భార్యకు సగమువాటాయున్ను, బంధువులలో సన్నిహితులకు సగమును చెందును. సంతానమున్నచో భార్యకు వంతు వాటాయును, మిగిలిన వంతులు సంతానమునకును సంక్రమించును. మహమ్మదీయులలో పిల్లలున్నచో భార్యకు వాటాయును తల్లిదండ్రులకు చెరి వంతు వాటాయును, పిల్లలకు మిగతవాటాయును వచ్చును. పిల్లలు లేనిచో భార్యకు వాటాయును, తల్లితండ్రు

లున్నచో వారికి వాటాయున్నను, మిగిలిన వాటా అన్నదమ్ములు మొదలగు సమీపబంధువులకును వచ్చును. అట్టివా రెవ్వరు లేక భార్యమాత్రము మిగిలినచో యావదాస్తియు భార్యయే తీసుకొనవచ్చును. పిల్లలులేక తండ్రి ఉన్నచో భార్య వాటాపోగా మిగిలినదంతా తండ్రి తీసుకోవచ్చును - (అనగా మహమ్మదీయులలో సమీపసంబంధముకలవారి కందరికి చెరి కొంతవాటా రాక తప్పదు. ఈపద్ధతిని ఆస్తి పంపకము బంధువులందరికి లాభకరముగ నున్నను, ఆస్తి చాల వాటాలుగా విభజింపవలసినవచ్చుటచేత, తరుచు తగవులు గలుగుచుండును. అందువలన మహమ్మదీయుని ఆస్తి కొనుటయనగా దావాను కొనుట యను వాడుక గలదు.

పిల్లలలోను, బంధువులలోను ఆస్తి దఖలుపడుటలోగూడ ఆయాజాతులలో భేదముగలదు. క్రైస్తవులలో పిల్లలుగాని, బంధువులుగాని, స్త్రీపురుష భేదములేక సమానముగా పంచుకొనవలెను. అనగా కొడుకులకును, కుమార్తెలకును సమానవాటాలే వచ్చును. ఇట్లే మనుమలు, మనుమరాండ్రు సమానహక్కుదార్లు. పిల్లలు, లేక సోదరులు, సోదరిలు ఉన్నప్పుడుగూడ వారందరు సమానవాటాదాల్లే అగుదురు. ఇట్లే మేనల్లునికి వచ్చునంతవాటా మేనగోడలుకును పంచవలెను. అన్నపిల్లలే సమీపబంధువులనుచో అన్నకొడుకులు, అన్నకుమార్తెలుగూడ సమానమునవాటాలు పొందవలెను. అందుచే క్రైస్తవులలో పురుషులకు వచ్చునంతఆస్తి స్త్రీలకును వచ్చును. మహమ్మదీయులలో పురుషుని వాటాలో ఆబంధుత్వమే గలస్త్రీకి సగమువాటావచ్చును. అనగా కొడుకు, కుమార్తెయున్నచో కొడుకుకు రెండువాటాలును కుమార్తె కొకవాటాయున్ను, ఇట్లే సోదరుడు, సోదరియున్నచో సోదరునకు రెండువాటాలును, సోదరి కొకవాటాయును వచ్చును. హిందువులలో కొడుకులున్నచో భార్య, తల్లి, కుమార్తె ప్రభుత్వమునకు చెందును.

౧. ఇది మనదేశీయ క్రైస్తవులకు. ఆంగ్లదేశ మనబంధువులెవరును లేకపోయినను, భర్తవిల్లువ్రాయక చనిపోయినచో నందు సగము వేవారకులస్తివలె

౨. ఇండియన్ సక్సెషన్ ఆక్టు (౧౯౨౫) సంవత్సరం) ౩౩ మొదలు ౪౯ వరకు సెక్షనులుచూడుడు.

మొదలగువారి కెట్టివాటా లేకుండా యావదాస్తిపుత్రుడే (పాత్రుడు, ప్రపాత్రుడును, పుత్రశబ్దమున చేరుదురు) తీసుకొనవలెను. పుత్రుడు లేనిచో భార్య, భార్య లేనిచో కుమార్తె, ఆమెయులేనిచో దౌహిత్రుడు, అతడును లేనిచో తల్లి, యిట్లు తండ్రి, అన్నదమ్ములు, సోదరపుత్రులు, జ్ఞాతులు, బంధువులు మొదలగువారు నరునను, ఒకరితరువాతనొకరు యావదాస్తిని బొందుదురు. ౧ అందుచే మృతునికి కొడుకున్నచో, భార్యకు గాని, తల్లికిగాని, కుమార్తెలకుగాని అందులో నెట్టి వాటాయు రానేరదు. మఱియు కొడుకులు లేనిచో భార్యకు, ఆమెయు లేనిచో కుమార్తెకును ఆస్తి కూడ తును దబ్బలుపడి, వారి కూపజ్ఞీవము అనుభవించవచ్చును. కాని ఆయాస్తిని తనయిష్టమువచ్చినప్రకారము తనఖా, క్రయం, దానం వనైరాలు జరుపుటకు ఇప్పటి 'లా'ను బట్టి ఆమె కధికారము లేదు. ౨ మఱియు మృతుడు చేసినఋణము లున్నచో ఆఋణదారు లాభాకీలనిమిత్త మా ఆస్తిసంతను కోర్టుద్వారా వేలం వేయించి, కొని వేయవచ్చును. అప్పుడాస్తి, పోషణ కాధార ముండదు సరిగదా కాపురమున్న కుటుంబగృహముమాడ క్రయమై పోయినను తాను ఇల్లువిడిచి యెవరిపంచకైన పోవలసి యుండును. ౩ అట్టి ఋణ-దారులబాధ కలిగినప్పుడు, మహమ్మదీయస్త్రీలకు, హిందూస్త్రీలకున్న నెక్కవ

హక్కులు గలవు. దనిపోవుటకుయందు, పురుషుడు తన భార్యవనైరాలకు వారసత్వపుహక్కు లేకుండా యావదాస్తిని తన కభిమానముగల యెవరిపేరనైన విల్లు ద్వారా దబ్బలుపరుపవచ్చును. మహమ్మదీయ-లాప్రకారం పురుషుడు జబ్బుచేసి కాలంచేయుటకుముందు వాయా విల్లు, లేక దానపట్టాలో భార్య మొదలగుతనసమీపవార సులకు తన ఆస్తిలో $\frac{1}{3}$ వంతునను యిచ్చితీరవలెను. ఇట్లు ఇవ్వకుండా యావదాస్తి యితరులపేర వ్రాసినను అది లాప్రకారము చెల్లదు. (Law of marz-ul-mout) హిందువులలో పుత్రులు లేనివారికి వార సులవరుసయు హక్కును యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోని యీక్రిందిశ్లోకముచే నిర్ణయింపబడుచున్నది.

పత్ని మహితరశ్చైవ, పితరౌ భ్రాతరస్తథా,
తత్పుత్రో గోత్రజో బంధుశిష్యసబ్రహ్మచారిణః.
ఏషా మభావే పూర్వస్య ధనభాగుత్తరోత్తరః,
స్వర్ణాతస్య హ్యపుత్రస్య సర్వవర్ణే వ్యయంవిధిః. ౪

ఇందు దుహితరః (కుమార్తె) అయినతరువాత 'పు' అనుఉపసర్గచే మితాక్షరప్రమాణముపైని దౌహిత్రులుమాడ తేర్చబడిరి. మరియు 'పితరౌ' అనుశబ్దము మాతాపితరౌ అని ఏకశేషసమాసముగా అన్వయింపబడి తల్లిదండ్రులుభయము వరుసగా వారసులని యర్థము చేయబడినది. ౫ ఆయరథు కోర్టుచే నంగీకరింపబడినది.

౧. పత్ని మహితరశ్చైవ పితరౌ భ్రాతరస్తథా,
తత్పుత్రో గోత్రజో బంధుశిష్యసబ్రహ్మచారిణః.
ఏషా మభావే పూర్వస్య ధనభాగుత్తరోత్తరః,
స్వర్ణాతస్య హ్యపుత్రస్య సర్వవర్ణే వ్యయంవిధిః.
యాజ్ఞ. ౨-౧౩౭, ౧౩౮.

౨. ౧౧ మూర్న్ ఇండియన్ అప్పీల్స్ ౧౩౯,
౪౮౭ (భార్య).

మద్రాసు ౩౯౦ (కుమార్తె)

౩. మద్రాసు హైకోర్టురిపోర్టు ౮౮ (తల్లి)
మితాక్షర మొదలగుకొన్ని గ్రంథములలో వారికి
సంపూర్ణహక్కులే చెప్పబడినను, మన ప్రస్తుత కోర్టు

లావచనముల నంగీకరింపలేదు. బొంబాయిప్రాంతమున కుమార్తెకు పూరాహక్కు అంగీకరింపబడినది.

౩. ౧౨ మద్రాసు ౨౬౦.

౪. (యాజ్ఞ. ౨ ౨ శ్లో ౧౩౭, ౧౩౮)

౫. బొంబాయిసజరాతుప్రాంతమున 'వ్యవహార మయ్యా' ప్రమాణమునుబట్టియు, బంగాళీలలో 'దాయ భాగ' ప్రమాణమునుబట్టియు తల్లికన్న తండ్రియే సమీపత్యముచే దగ్గరవారను. ౬ బొంబాయి ౫౪౧; విగిలిన అన్నిప్రాంతములందును తండ్రికన్న తల్లితోనే రక్త సంబంధ మధికమునకారణమున మితాక్షరప్రమాణమును బట్టి తల్లియే తండ్రికన్న దగ్గరవారను. ౩౮ ౬లవో బాదు ౧౧౭.

విజ్ఞానేశ్వరకృతమును మితాక్షరయందు పైల్లోకముపై వ్యాఖ్యానమును జూడును. ఈశ్లోకమునందలి “భ్రాతరః” అనుపదమునకు అన్నదమృతినిమాత్రమే అర్థము అంగీకరింపబడుచున్నది. కాని “భ్రాతరః స్వసారశ్చ భ్రాతరః” అని అన్నదమృతి, అప్పచెల్లెళ్లుకూడ వరుసగా వచ్చునట్లు ఏక శేషసమాసముగా అర్థము చేయుట కవకాశముగలదు. పాణిని అష్టాధ్యాయములోని “పుమాన్ స్త్రీయ” (౧-౨-౬౭), “భ్రాతృపుత్రౌ స్వస్వసారీతృభ్యాం” (౧-౨-౬౮) అనుమాత్రములను బట్టి ‘భ్రాతరః’ అనగా అన్నదమృతి, అప్పచెల్లెళ్లుకూడ తాస్త్రియమైన వ్యాకరణనిష్పత్తి కలుగుచున్నది. ఇట్లే యాశ్లోకములోని ‘తస్యతః’ అనుశబ్దముచే అన్నదమృతికొడుకులకాగానే మేనల్లుళ్లుకూడ నుద్దేశింపబడినట్లు చెప్పవచ్చును. మఱియు ‘పుత్ర’ శబ్దముచే పౌత్రులవలెనే ‘దుహితరశ్చ’ అనుశబ్దముచే మనుమరాండ్రునుకూడ నని గ్రహించుట కవకాశముగలదు. ఇట్లు మనుమరాల్లున్ను, సోదరియు, భాగినీయులును జ్ఞాతులకన్న చాలవిగ్గరవారసులని పైల్లోకములోని శబ్దములవలననే గ్రహింపబడునని తోచుచున్నది. ఈశబ్దముల కాయర్థమే సరియనియు, స్మృతికారుల భావము ప్రకారమును, మితాక్షరప్రకారమును, సోదరులు లేనిచో సోదరీలు అనంతరవారసు లగుదురనియు, మితాక్షరపైని తాము వ్రాసినవ్యాఖ్యానములో బాలం భట్టియు, ౧ నందపండితుడును అంగీకరించినయియు, అయినను ఇందులకొప్పుకొనమని నీలకంఠభట్టుడు వ్యవహారమయ్యాభిలాషు, ఈయనసమీపబంధువగు కమలాకర భట్టుడు వివాదతాండవమునను తెలిపిరి. నీలకంఠభట్టుడు

అందుకు చెప్పినకారణము “విరూపైకశేషే మానా భావాత్” అనగా విరూపైకశేషసమాసము సబబు లేనటులు సరిగా కనబడదు. ౨ అందుకు స్పష్టముగా పైనిచెప్పినవ్యాకరణసూత్రము లుండుటయేగాక యాశ్లోకములోనే ‘పితరా’ అనుశబ్దమున కట్లే ఏకశేషమును పీఠును అంగీకరించియే యున్నారు. అట్లయినచో సోదరులకును, సోదరీలకును ఏకకాలముందే హక్కు కలిగి యుభయులమధ్య వాటాలపంపకము కలుగునని కమలాకరుడు చెప్పకారణములును తృప్తికరముగా లేవు. తల్లిచిండులవలెనే యిచ్చుటను ఒకరితరువాత నొకరు అని అర్థము చేయవచ్చును. ‘తస్యతః’ అనుచోట మేనల్లుళ్లు గావలసివచ్చుననుటయు ప్రతిబంధకముగాలేదు. దూరజ్ఞాతులకన్న మందుగా భాగినీయులకాస్తవచ్చుట రక్షసంబంధమునుబట్టియు, దాయభాగ సిద్ధాంతమును బట్టియుకూడ న్యాయముగానే యున్నది. మఱియు సరాశరమాధవీయమున నుద్దేశింపబడిన “యా తస్య భగినీ సాతు తతోంశం లబ్ధుమర్హతి, అనవత్యస్య ధర్మోయం అభార్యాపితృకస్యచ” అనుబృహస్పతివచనమును “చళ ధ్వేన భ్రాతృమాతృభావసమచ్చయః” అనుమాధివాచార్యులవారికి వ్యాఖ్యయుకూడ సోదరికి ఈసానమునే సూచించుచున్నది. ఇంతేకాక స్మృతులలోను, మితాక్షరలోనుకూడ సోదరికిని, భాగినీయులకునుకూడ వారసత్వమునకు, జ్ఞాతులలోను, బంధువులలోనుకూడ మరి యొకస్థలమేదియు కనపరచకపోవుటచే వారివారసత్వస్థలము సోదరులయనంతరము, జ్ఞాతులకువార్యము అని తలచుటయే భావ్యముగ నున్నది. ౪ ఈశ్లోకములో భ్రాతృపుత్రులు లేనిచో ‘గోత్రజాలు’ అనంతరవార

౧. ఈ ‘బాలంభట్టి’ యను వ్యాఖ్యానగ్రంథమును ‘లక్ష్మీదేవి’ యను ధర్మశాస్త్రజ్ఞురాలగు స్త్రీరచించినదని కొందరును అట్లుకాదు ఎవరోపురుషుడే రచించినాడని కొందరును చెప్పుచున్నారు.

౨. ‘పితరా’ అనుశబ్దమునకు మాతాపితరులు అని అర్థముచెప్పటకు కూడ విరూపైకశేషసమాసమే చేయబడి అంగీకరింపబడినది. “పితా మాత్రా” అను పాణినిఅష్టాధ్యాయములోని యాఅధ్యాయము (౧-౨-౭౦)

లోని సూత్రము చూడుడు.

౩. విజ్ఞానేశ్వరులవలెనే మాధవాచార్యులవారుకూడ హిందూస్వతంత్రరాజులకు సలహానిచ్చుచుండిరి. వారు విద్యానగర(విజయనగరపు) సామ్రాజ్యప్రభువులమంత్రివారికి విద్యారణ్యులని నామాంతరమని కొందరును, విద్యారణ్యులవీరిసోదరులని కొందరునుచెప్పుచున్నారు.

౪. ఈసందర్భమున F M I A G F P C యను, ౪ బొంబాయి ౧౮౮౮ యును చూడవచ్చును.

సులు అని చెప్పబడినది. ఈగోత్రజశబ్దమునకు సగోత్ర సపిండులగు పురుషులని అనునిక వ్యాఖ్యానములందు చెప్పబడిన ప్రకారము ప్రస్తుతపు ట్టిటిభుకోట్టలన్నిటిలోను అంగీకరింపబడినది. కాని పూర్వకాలమున ఈయధమే యుండినదనుటకు పీలులేదు. “గోత్రజ” అనగా ఆ గోత్రమున, లేక వంశమున పుట్టినవారని శబ్దార్థము. దానికి సపిండులని యితరశాస్త్రకారులు అర్థముచేసి సపిండులలోగూడ సమీపమైనవారు సమీపవారసులగుదురని చెప్పబడినది. మితాక్షరవ్యాఖ్యానముం దీ శబ్దముపై వ్యాఖ్యానముచేయుచు, పితృసంతానమువారు లేనిచో, పితామహసంతానమువారును లేనిచో, ప్రపితామహసంతానము యిట్లు నరుసగా సపిండులని గ్రహింపవలెనని చెప్పబడినది. ఇందలి సంతానశబ్దముచే పురుషులు, స్త్రీయూహ అర్థమగును. కాని కేవలపురుషులే యని అర్థముచేయు నవసరము కనబడదు. అనగా సపిండస్త్రీయూహ వ్యాయముగా వారసత్వపుహక్కు కలిగియుండురు. ఈహక్కు ‘వ్యవహారమయ్యాభి’లో నంగీకరింపబడి ఆచరకారము బొంబాయిలోను, నుజరాతులోను ఆట్లే అమలులో నున్నది.

వారసత్వేన దఖలుపడు ఆస్తుల విషయమున హిందూ స్త్రీలకును, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు మొదలగు ఇతరజాతులస్త్రీలకును వారివారి వ్యాయ శాస్త్రములనుబట్టి గలభేదములలో రెండుముఖ్యమైనవి కలవు. క్రైస్తవుల లాప్రకారము రక్తసంబంధమునుబట్టి

౧. “సపిండు” లనగా తండ్రివైపు వీడవ తరము, తల్లివైపు అయిదవ తరములోపువారు. “పంచమా త్వప్రమామూర్ధ్వం మాతృతః పితృతస్తథా.”

—యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. అ. గ. శ్లో. ౫౩.

౨. ౫ అలచోబాదు ౩౧౧, ౧౧ M. I. A. ౪౦౨.

సోదరి సపిండురాలని ౨ బొంబాయి ౩౮౮ లో బొంబాయిహైకోర్టువల్లన, సోదరిసపిండురాలుకాదు గాని దూరపువారసుమాత్రము అగునని ౮ మద్రాసుహైకోర్టురిపోర్టు ౮౮ ప్రభుమపర్యాయము మన ప్రాంతము నను సోదరికి వారసత్వ మంగీకరింపబడినది.

బంధుత్వముననున్నవారు పురుషుడైనను, స్త్రీయైనను గూడ హక్కుదారు అగును. (ఉ: అన్నకుమారునివలెనే అన్నకుమార్తెయు సమానవారసు) మహమ్మదీయులలో స్త్రీకిని పురుషునితోబాటు వారసత్వపుహక్కు కలదు. కాని పురుషునికి వచ్చువాటాలో ఆర్థభాగమే స్త్రీకి వాటాగా పంచిపెట్టబడును. అట్టి బంధుత్వముగల ఖరు షులు లేనిచో యానదాస్త్రిని స్త్రీబంధునే తీసుకొని పూరాహక్కులతో అనుభవింపవచ్చును. మన హిందువులలో రక్తసంబంధమునుబట్టి అత్యంత సన్నిహితరైన కొందరు స్త్రీలకు, అనగా భార్య, కుమార్తె, తల్లి, నాయనమ్మ, మనుమరాలు, సోదరి-వీరలకు మాత్రమే వారసత్వపుహక్కు గలదు. సోదరియు, మనుమరాండ్రునుసంపర్కముగోను వారసు లగుదురా యనుసంగతి మన కోర్టులలో చాలకాలమువరకు సందిగ్ధముగాను, వారికి వ్యతిరేకముగాను ఉండినది. ౨ యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలో “పత్నీ.....భ్రాతరస్తథా” అను శ్లోకమునను, ఇతర ధర్మశాస్త్రగ్రంథములందును సోదరునిగూర్చియు, మనుమరాండ్రును గూర్చియు స్పష్టముగా వక్కాణించలేదనుబయ్యె యందుకు కారణము. కొంతకాలమైనమీదట సోదరి వారసుగా నెంచబడెను గాని జ్ఞాతులందరు లేనపుడుమాత్రమే ఆక్కచెల్లెళ్లకు హక్కు కలుగునని తీర్పు ఏర్పడినది. మేనల్లుళ్లస్థితియు నట్లే యుండినది. ౩ అందుచే మారజ్ఞాతులుగూడ ఏకకుటుంబజాతలగు సోదరిమొదలగువారి కాస్తిహక్కు లేకుండ ఆడము

౩. సోదరిపుత్రుడు యేస్థితిలోను వారసుకాడని I. M. J. A ౩౮౬ లో ప్రీవీకౌన్సిలువారిచే ఎంచబడి తరువాత 12. M. I. A. ౪౮౮ తిరిగి అతడు బంధువుగా జ్ఞాతులతరువాత వారసునని అంగీకరింపబడినది. భాగినీయుడు చనిపోయిన వాని పితృపితామహప్రపితామహులకు తానును తర్పణాదులు చేసి వారికి ఉత్తమ గతి కలిగింపగలడను కారణమున నతనికి జ్ఞాతులకన్న సమీపస్థానమును జీ. గూతవాహను డిచ్చెను. ఇది బంగాళీలలో నమలులో నున్నది.

వచ్చుట చాల అన్యాయకారణ మగుచున్నందున Hindu Law of Inheritance Act (II of 1929) అనుచట్టము చేయబడి ఆ ప్రకారము జ్ఞాతులకన్న మనుషు రాండును, సోదరిలును, మేనల్లుళ్లును దగ్గరవారసులుగా ఏర్పాటుచేయబడినది. ఈ శాసనము ప్రకార మైనను ఆస్త్రీలకు యావజ్జీవపుహక్కు మాత్రమే యుండును. ఈ ఆస్తు బంగాళీలకు వర్తింప దను నియమము గూడ చేయబడినది. మఱియు ఆస్త్రీకి కనపటి హక్కుదారు అగు పురుషుడు ౧౯౨౯-వ సంవత్సర మునకు పూర్వమే చనిపోయియున్నచో అట్టి ఆస్తులకు ఈ ఆస్తు వర్తింపదని యిటీవల మద్రాసు హైకోర్టు వారు తీర్పునిచ్చిరి. (ఁ: ౬ సం.ల క్రిందట నొకడు చనిపోయి అతని భార్యయో, కుమార్తెయో అప్పటినుండి అనుభవించుచు, యీ ఆస్తుకు దరిమిలాను ఆమె చనిపో యినను ఆచూస్త్రీ యీ తీర్పు ప్రకారము జ్ఞాతులకే పోవ లేకుమని సోదరి మొదలగువారికి చెందదు. ఈ ఆస్తు అట్టి కేసులకు వర్తింపదనుట కీ తీర్పులో చెప్పిన కారణములు తృప్తికరముగ లేవు. ఈ తీర్పుచే నీ ఆస్తు ప్రస్తుతము చాల వరకు ఉపయోగము లేకుండ బోవుచున్నది.) వీరు లేనిచో యావదాస్తిని ఎంతమారపు జ్ఞాతియైనను, తన జ్ఞాతిసంబంధమును రూపుచేసుకుని యావదాస్తిని తీసు కొనవచ్చును. అట్టి జ్ఞాతికన్న చాల సమీపబంధుత్వ మున్న స్త్రీలకు ఎట్టి హక్కులేదు. సరికదా, సమీప

బంధుత్వముగల పురుషులుగూడ తమ బంధుత్వ సంబంధము మధ్యను ఒకచోటనైనను స్త్రీద్వారా సంబంధ మైనచో వారికిగూడ జ్ఞాతిత్వపుహక్కు లేదు. ౨ పాడు గుననూ పురుషులద్వారానే సంబంధముగలవా రెంత దూరపుజ్ఞాతులైనను వారు సగోత్రులను కారణముచే తమకన్న చాల సన్నిహితసంబంధము కలిగియున్న బంధువులనగా భిన్నగోత్రసమీపబంధులకన్న దగ్గర వారసులుగా నెంచబడుదురు. (ఁ: పదిహేనుతరముల దూరమున నున్న జ్ఞాతులకు పురుషుడు, మేనత్తకొడుకు, పెత్తల్లి కొడుకు మొదలగు సన్నిహితాత్మబంధువులకన్న దగ్గరవారసు.) అందుచే స్త్రీలకే కాక వారిసంతతిపురుషులకుగూడ చాల నష్టము కలుగుచున్నది. మఱియు మేనత్త, పెత్తల్లి మొదలగు కొందరు సన్నిహిత బంధువులకు స్త్రీలు ఎట్టి పురుషవారసులు లేనప్పుడు మాత్రమే వారసులగుదురు. ఎంతమారపు బంధువుగాని పురుషవారసు ఉన్నచో అంతకన్న సన్నిహిత సంబంధమున్నను స్త్రీబంధువులకు హక్కు లేదు. ౩ మఱియు హిందూలా ప్రకారం అన్నకుమార్తెదగ్గరబంధువైనను ఉత్తరదేశముందు ఆమెహాడ ఎన్నడును వారసు కాదు. అనగా చనిపోయినవానికి అన్నకుమార్తెక, మేనకోడలు, వదిలకోడలు ఉన్నను వారి కెవరికిని ఎన్నడును వారసత్వము రాదు. అనగా చనిపోయిన వానికి ఇక నెట్టిమారజ్ఞాతులును, బంధువులును పురుషు

౧. ౯ లావీన్ ౭౩.

౨. ౩౨ అలహాబాదు ౫౯౪.

౩. ౪౮ బొంబాయి ౫౬౯ P. C. (పెత్తండ్రి కుమార్తెకన్న మేనత్తకుమారుడు దగ్గరవారసు. ౧౩ మద్రాసు ౧౦ (మేనత్తకన్న మేనమామ సమీపవారసు) ౪౫ బొంబాయి ౩౫౩ (అన్నకుమార్తెకన్న పినత్తల్లి కొడుకు దగ్గరవారసు.)

౪. బొంబాయి ప్రాంతమున మాత్రమే మృతుని కైదుతరములలో పునసుండు స్త్రీలందరు బంధువారసులుగా నెంచబడుచున్నారు. అన్న లేక తమ్మునికుమారులు కదియు లేదు.

రైతు పూరాహక్కు లంగీకరింపబడినవి. మరియు మేనత్త సమీపరాలుగా నెంచబడుచున్నది. మన మద్రాసు ప్రాంతమున అట్లు లేదుగాని స్త్రీబంధువులలో సోదరి, మనుమరాలు, ఆన్నదమ్మలు లేక అప్పచెల్లెళ్లు కుమార్తెలు, మేనత్త యావజ్జీవపు హక్కు మాత్రము గలబంధువులుగా నెంచబడుచున్నారు. కాకి మొదలగు ఉత్తరదేశములం దాహక్కులుగూడ వీరికి లేవు. ౧౯౨౯ సంవత్సరపు హిందూవారసత్వచట్టపు హక్కులుమాత్రము వీరి కిప్పుడు అన్వయించును. వంగీయుల కదియు లేదు.

తెవ్వరు లేకపోయినను ఆయాస్తిఅంతయు సర్కారు కై నను చెందవలసినదేగాని పైనచెప్పిన స్త్రీల కేసంద ర్భములోను చెందదు. ఒకస్త్రీకి చిన్నవయస్సుననే భర్తకాలముచేసి తరువాత కొద్దికాలమునకు మామగారు లేక బావ, మరది ఎట్టిసంతానమును లేకుండ చనిపోయే ననుకొనుడు. చనిపోయినవాని కింక నెట్టిబంధువులును లేక పోయినను, కోడలుగాని మరదలుగాని, వదినగారు గాని ఒక్కరితమాత్రమే మిగిలినను ఆమె హిందూలా ప్రకారం వారసుకానందున ఆమె కాయాస్తి సంక్రమించక గవర్నమెంటుకే చెందును. ఇక దూరబంధుత్వముగల స్త్రీలసంగతి, పురుషవారసులభార్యలసంగతి వేరే చెప్ప నక్కరయేలేదు. ౧

స్త్రీవారసత్వ విషయమున 'హిందూలా'కును యితర'లా'లకును ఇంకొక ముఖ్యభేదము గలదు. ఇతర'లా'లలో స్త్రీలు వారసత్వేన తమకు సంక్రమించుట స్థితి, తమ స్వంత ఆస్తివలె విక్రయం, దానం

వగైరాలు చేసుకొనుట కధికారముగలదు. కాని ప్రస్తుత హిందూలాప్రకార మట్లు లేదు. వారసత్వేన ఆస్తి పొందగల తల్లి, కుమార్తె, భార్య మొదలగు కొద్దిమంది స్త్రీలకు గూడ ఆయాస్తిని తమ కుచితమని తోచిన ప్రకారము తనభావిక్రయం దానమువగైరాలు జరిగించ కూడదు. తమ యావజ్జీవము వాటిపై ఆదాయముమాత్ర మనుభవించి, కొన్ని విశిష్టములు ముఖ్యములగు కుటుంబావసరములు మొదలగువాని నిమిత్తముమాత్రమే ఆ యాస్తులను సరియైన ధరకు అన్యాక్రాంతము చేయ వచ్చును. మఱియు తనభర్తకు సద్గతికలుగుటకు కొన్ని సమయములందు స్వల్పాస్తి దానము చేయవచ్చునుగాని విద్యాసంస్థలు, ఆసుపత్రులు మొదలగు సామాన్యముగా ప్రజోపయోగకరములగు కేవల ధర్మకార్యములకు వేటి కిని ఆమె తనకు సంక్రమించిన ఆస్తిని ఇచ్చుటకు హక్కు లేదు. ౨

గ. ౩౩ మద్రాసు ౨౯౩, ౧౦ మద్రాసు ౧౬౦.

౨. ప్రస్తుతపు లాప్రకారం భర్తకు ఉత్తమగతి కలిగించునవగు పనులనిమిత్తముమాత్రమే స్త్రీకి అన్యాక్రాంతము చేయుఅధికారము కలదు. ౪౩ అలహాబాదు ౪౬౩, ౪౧ అలహాబాదు ౧౩౦.

భార్య చేయు ధర్మకార్యములలో నేవి భర్తకు

సద్గతి కలిగించును, ఏవి కలిగింపవు అనుసంగతి నిర్ణయించుట కోర్టులకుమాడ కష్టముగా నున్నది.

౪౪ అలహాబాదు, ౫౦౩ P. C., ౩౩ అలహాబాదు ౨౫౫,

౪౩ కలకత్తా ౫౪౪, ౧౦ పాట్నా ౪౪౪.

పార్టీ ప్రభుత్వము

(Party Government)

మలపాక వేంకటాచలపతి

రాజకీయ ప్రసంగములలో ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వ ముత్తమోత్తమమని చాలా మంది ఒప్పుకుంటారు. అట్టి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వానికి పార్టీ ప్రభుత్వము పట్టుకొమ్ము.

“ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము” (Democracy) అంటే ప్రజలను ప్రజలే (లేక వారి ప్రతినిధులు) ఏలుతారు. ఇట్టి ప్రభుత్వానికి పార్టీ ప్రభుత్వం ముఖ్యవసరమైనది. పార్టీ ప్రభుత్వ మనగా రాజకీయంగా ఒకే అభిప్రాయము గలవారి ప్రభుత్వము ప్రతిఅభిప్రాయానికి అనుకూలురు, ప్రతికూలురు ఉంటారు. ప్రతిసంస్థలోనుగూడా ఇంతే... అట్లే రాజకీయసమస్యలలోకూడా అనుకూలురు, ప్రతికూలురు ఉంటారు. ఈవిధంగా పక్షీ ప్రతిపక్షు లేర్పడతారు. ఏఒక్కవ్యక్తి తన అభిప్రాయం, ఉద్దేశం ఆచరణలోకి రావాలంటే ఒంటరిగా ఏమీ చేయలేడు. కాని, సంఘంగా ఉన్నట్లయితే అట్టి అభిప్రాయాలు ఆచరణలోకి వస్తాయి. అందుచేత ప్రత్యేక వ్యక్తులు తమ అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించే వ్యక్తులతో జేరి సంఘాలుగా ఏర్పడి ఎన్నికలలో అధికసంఖ్యను (Majority) సంపాదించి ప్రభుత్వమును నడప ప్రయత్నిస్తారు.

పార్టీ లనేకవిధములుగా ఏర్పడవచ్చును. ఆర్థికంగాను, ప్రత్యేకజాతుల బాగుకోసం, ఒక్కొక్కసమస్యకోసం, మతంకోసం — ఇంకా అనేకవిధాలుగా ఏర్పడవచ్చును. కాని ముఖ్యమైన పార్టీలు నాలుగింటిని సులభంగా గుర్తించవచ్చు.

(i) Radicals : ప్రస్తుత సంస్థల నన్నిటిని సమూలంగా పెరికివేయదలచువారు.

(ii) Reactionaries : పురాతనపద్ధతులకి మరల ప్రయత్నించేవారు.

(iii) Liberals : ప్రస్తుతసంస్థలను పరిష్కరించదలచేవారు.

(iv) Conservatives : ప్రస్తుత సంస్థల నట్లే యుంచదలచువారు.

పార్టీ ప్రభుత్వం బ్రిటిషువారియొక్క ప్రత్యేక సామ్రాజ్య అంటారు. దాని నుపయోగించి అభివృద్ధిలోకి వారే తీసుకువచ్చారు. ఇది ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వంలోనే గాని రాచరికం (Monarchy), భూస్వామికం (Oligarchy) మొదలగు ఇతర ప్రభుత్వాలలో పనిచేయదు. ‘రాచరికం’ (Monarchy)లో రాజు తన యిష్టమువచ్చినట్లు పాలిస్తాడు. ప్రజల యిష్టానిష్టాలతో రాజుకి పనిలేదు.

భూస్వామిక ప్రభుత్వంలో కూడా అంతే. కాని ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వంలోను, పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వంలోను పార్టీలు ఆటపట్టు. ప్రజలే పాలకులవడంచేత ప్రతినిధుల నెన్నుకోవడం, ఆ ప్రతినిధులలో అధికసంఖ్య (Majority) గల పార్టీ ప్రభుత్వ-పగ్గాల్ని పుచ్చుకోవడం, వారు శాసనసభ (Legislature) లో తమ మాట నెగ్గేటట్లుగా అధికసంఖ్యాకులుగా నుండేటట్లు చూచుకోవడం జరుగుతుంది. ప్రజా బాహుళ్యము (Majority of the people) యొక్క అభిప్రాయం తెలుసుకోవడాని కింతకంటే అనువయిన మార్గం లేదు.

పార్టీల యొక్క కట్టుబాట్లు (Organization) వివిధ దేశాల్లోను వివిధ మార్గాలుగా ఉంటుంది. కాని అందరికీ సామాన్యమైన కట్టుబాట్లను మనము గుర్తింపవచ్చు. ప్రతి పార్టీకి ముఖ్యనాయకు డొక డుంటాడు. అతని యొక్క ఉద్దేశాలకి, అతని పార్టీ ఉద్దేశాలకి తేడా ఉండదు. ప్రతిపార్టీలోనివారు ఆ పార్టీ యొక్క రాజకీయ సమస్యలలోను, ఆశయాల్లోను ఏకీభావం పూని ఉంటారు. లేకపోతే ఆ పార్టీ నుంచి వెళ్ల గొట్టబడి రాజకీయ - గర్భిలాయి (Political Orphans) అవుతారు. అందుచేత ప్రతివాడు, అనగా రాజకీయంలో పాలుతీసుకుందామనే ప్రతివ్యక్తి ఏదో ఒక పార్టీకి చెంది ఉంటాడు.

ప్రతిపార్టీ యొక్క ఆశయం ఎక్కువ ప్రతినిధుల్ని తన పక్షంలో చేర్చుకుని ప్రభుత్వ-

పగ్గాల్ని పట్టుకుందామని. ఒక పార్టీ ప్రభుత్వాన్ని తీసుకోవడంతోటే తక్కిన పార్టీ (లేక పార్టీలు) నెగ్గిన పార్టీ నెట్లైన పదభ్రష్టుల్ని చెయ్యడానికి బ్రహ్మాండ ప్రయత్నాలు చేస్తుంది.

దేశంలో అనేక పార్టీలు ఉండొచ్చు నని యిదివరకు తెలుసుకున్నాం. రెండు పార్టీలు అనేక పార్టీల కంటే మంచివని కొందరి అభిప్రాయం. రెండు పార్టీల వల్ల నష్టాలు కూడా చూపిస్తారు చాలామంది. అనేక పార్టీలుంటే ఏ ఒక్క పార్టీగాని అధికసంఖ్యగా (Majority) నుండలేదు. అందుచేత రెండు మూడు పార్టీలు కలిసి ప్రభుత్వంగా ఏర్పడాలి. ఇట్లా పార్టీలు కలుపుకోవడం చాలా కష్టం. లంచా లిచ్చి, ఉద్యోగాలు ఆశపెట్టి, వారి రాజకీయ ఆశయాల్ని తీరుస్తామని చెప్పి ప్రభుత్వ పార్టీ ఏర్పడాలి. ఎంతకష్టంగా ఏర్పడుతుందో అంత సులభంగా విడిపోతుంది. అందుచేత ప్రభుత్వానికి స్థిరత్వము (Executive Stability) ఉండదు. ఈ విషయం జర్మనీ, ఫ్రాంసుల సందర్భంలో వర్తిస్తుంది. రెండే పార్టీలున్నట్లయితే ఒక పార్టీ ఓడిపోవడం కష్టం. ఓడిపోయినా, రెండవ పార్టీ ప్రభుత్వ పార్టీ అవుతుంది.

బహు పార్టీల వల్ల లాభం, రెండు పార్టీల వల్ల నష్టం కూడా ఉంది. బహు పార్టీలలోనివారు నిష్పక్షపాతంగా ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించవచ్చు. రెండు పార్టీలే ఉన్నప్పుడు ఒక్క-ఒక్క ఎక్కువ వచ్చినా ఆ పార్టీ ప్రభుత్వ

పార్టీ అవుతుంది. ఆపార్టీ ప్రజాబాహుళ్యపు ఉద్దేశాల్ని (Opinion of Majority of the people) సూచిస్తుందని ఎవరు చెప్పగలరు? పైగా ఆపార్టీ భూస్వామికం (Oligarchy)గా కూడా మారవచ్చు. అనగా భూస్వామికమంత నిరంకుశంగా, నిర్భయంగా చరించవచ్చు.

పార్టీప్రభుత్వంలో నష్టాలు కలవు; లాభాలు కలవు. ప్రజాబాహుళ్యం ప్రజా ప్రభుత్వంలోనికి చాలామంది ప్రతినిధుల నెన్నుకోవలసియుంటుంది. ప్రతినిధులుగా నిలబడేవారు అనేక అభిప్రాయాలకి, సమస్యలకి నిలబడుతారు. 'ఏ అభిప్రాయము గలవారిని అధికసంఖ్యాకులనుగా శాసనసభలకి పంపి తేలాభం?' అనేది ప్రజాసామాన్యబుద్ధి కఠీతమైనది. కనుక పార్టీలుగా ఏర్పడినవారు 'ఫలానినమస్యల్ని మేము ప్రభుత్వానికి వచ్చినట్లయితే పరిష్కరిస్తాము' అని తమ తమ ఆశయాల్ని వివిధపార్టీలవారు ప్రజలకి తెలియపరుస్తారు. లేకపోయినయెడల వట్టి డాంబికులు, డబ్బుగలవారు పైకి వస్తారు. కనుక ప్రజల కందరకు తెలిసిన సంఘాలుగా (Recognized Clubs) పార్టీలు జేరి తమలో సమర్థుల్ని నిలబెట్టి ఎన్నుకొనునట్లు చేయుదురు. ఇందువలన ప్రజలు బూటకపువ్యక్తుల మాయమాటలకు లోబడుటకు తక్కువవకాశం కలుగుతుంది.

శక్తివంతుడు, బీదవాడు అయిన అభ్యర్థి స్తోమతి, లేక ప్రతినిధిగా రాలేక పోవచ్చును.

అట్టివారు ఒకపార్టీలో జేరినట్లయితే ఆపార్టీ సహాయంతో నెగ్గవచ్చును.

ప్రజాస్వామికప్రభుత్వంలో ప్రభుత్వపు చేతల్ని వీరు బాగుగా విమర్శించ గలరు. ఇది రాచరికంలోగాని, భూస్వామికంలోగాని వీలులేదు. రా జెట్లు చేసిన అట్టేసాగుతుంది. కాదన్నవాడి పీక ఎగురుతుంది. కాని ప్రజాస్వామికంలో ప్రతినిధుల అధికసంఖ్యను బట్టి ప్రభుత్వం నడుస్తుంది. కాబట్టి ప్రతిపక్షులెప్పుడును ప్రభుత్వపక్షాన్ని పదభ్రష్టుల్ని చెయ్యడానికి గోతులుతవ్వతూంటారు. కనుక ప్రభుత్వపార్టీ వారు అతిజాగ్రత్తగా నుంటారు. ఇట్లా ఒకరికొకరు భయపడడంచేత ప్రభుత్వం బాగా నడుస్తుంది. ప్రజలకికూడ రాజకీయజ్ఞానం (Political Knowledge) వృద్ధి అవుతుంది. ప్రభుత్వయొక్క ప్రత్యేకాంగములు ఏకీభావంతో నడుస్తాయి.

పార్టీ జాతీయత (National) కోసమై ఏర్పడినట్లయితే దేశానికి లాభం. అట్లుగాక ప్రత్యేకఉద్దేశాలకోసమై (Sectional) ఏర్పడినట్లయితే నష్టం. ఇండియాలో పార్టీలు Sectional interestsకోస మేర్పడినవని కొందరి అభిప్రాయం. నిజమే కావచ్చునుకూడా. అట్లా (Sectional interests)కోస మేర్పడినట్లయితే ఎవరిసౌఖ్యం వారేగాని ప్రజాబాహుళ్యపుసౌఖ్యాన్ని చూచేవారుండరు. ఇందుకోసమే అల్పసంఖ్యాకుల కధినివేశ మివ్వకూడదంటారు. అది ప్రస్తుతం వదలుదాం.

పార్టీ లుండడంవల్ల వ్యక్తిత్వానికి (Individuality) నష్టమని కొందరి అభిప్రాయం. ఏపార్టీగాని తనలోనివారి అభిప్రాయభేదానికి ఓర్వజాలదు. అందుచేత ప్రతి వ్యక్తికూడా తన వ్యక్తిత్వాన్ని చంపుకొని పార్టీయొక్క అభిప్రాయం (Policy) ఆచరించితీరాలి. ప్రభుత్వంలోనుంచి పోకుండా ఉండడానికి ప్రభుత్వపార్టీ తానుచేసే తప్పుల్ని కూడా నిశ్చంకగా న్యాయమని వాదించాలి. ఎదిరిపార్టీ (Party in opposition) కూడా అట్లే ప్రభుత్వపుచేతలు మంచివని తెలిసి యున్నప్పటికీ విమర్శనమానదు. దీనివల్ల ప్రతిచిన్న విషయం తర్కింపబడినప్పటికీ పార్టీ చేతలు Sincereగా ఉండవు. ఈబలవంత బ్రాహ్మణార్థపు పార్టీ ఐకమత్యంమూలాన్ని సమర్థులైన రాజకీయవేత్తలు పార్టీలలో జేరడానికి, ప్రభుత్వంలో పాలు తీసుకోడానికి సిద్ధపడరు. ఈవిషయంలో Prof. Sidgwick చెప్పినమాటలు*నిజమైనవి. ఇది రెండుపార్టీల విషయంలో ఎక్కువ వర్తిస్తుంది.

పక్షాలుగా నుండి ప్రభుత్వపు బాగు పోయి కక్షలు వృద్ధిఅవుతవని కొందరి అభిప్రాయం. ఈవిషయం ఇండియాలోనిపార్టీలు నిరూపిస్తాయి. ఇందువల్ల దేశప్రేమకి బదులు పార్టీప్రేమ వృద్ధి యిది ఎంతసేపు 'మా

కాయవ్యయం, మా కారోగ్యం' అన్న ముక్కేగాని వేరేజపం ఉండదు.

నష్టా లున్నప్పటికీ సంస్కరించి పార్టీ ప్రభుత్వాన్ని బాగుచేయవచ్చు. ఒకసారి పప్పులో కాలు వేసినప్పటికీ తర్ఫీదువల్లగాని ఏసంస్థ బాగుపడదు. ఎన్నికలవల్లపూర్తిజేయబడే ఉద్యోగాలు తగ్గించి, పోటీపరిక్షలవల్ల ఉద్యోగాలు నియమించవచ్చు. పార్టీల కొట్లాటలతో తేలనిసమస్యల్ని, అనుమానం ఉన్న సమస్యల్ని ప్రజలందరికీ విశ కరించి వారి అభిప్రాయతీసుకోవచ్చు (Referendum). ఎన్నికలలో 'డబ్బు ఇంతకుమించి ఖర్చుచేయకూడదు' అని నియామకమేర్పరచి, ఖచ్చితంగా ఎంత ఖర్చైనది బహిరంగపర్చవచ్చు. ఈవిధంగా పార్టీలనిసంస్కరించి ఉపయోగించుకోవచ్చు.

ఎంతవరకు పార్టీలు తమ స్వంతబాగు కోసం చూచుకోకుండా "ప్రజాబాహుళ్యానికి ప్రతినిధులము కాని ప్రత్యేకపార్టీకి ప్రతినిధులముకాము" అనుకుని అట్లా ఆచరిస్తారో అంతవరకు పార్టీప్రభుత్వంకన్న మించిన మంచిప్రభుత్వ ముండదు. కనుక పార్టీ లెప్పుడును దేశప్రేమనే చూరగొనవలెగాని ప్రత్యేకసంఘప్రేమకై పాకులాడ కూడదు. ఈ విషయం ఏదేశంలో పార్టీలు జ్ఞాపక ముంచుకుంటే ఆదేశప్రభుత్వం బాగుపడుతుంది.

*"Prof. Sidgwick Says: "The dual system seems to have a dangerous tendency to degrade the profession of politics: partly from the inevitable insincerity of the relation of a partyleader to the members of his own party, partly from the insincerity of his relation to the party opposed to him." See. Elements P; 528.

శుక్ల పద్మి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీన చిత్రసంగ్రహమునుండి)

చోళ రాజులనాటి భిత్తిచిత్రములు*

కంచి శివరామమూర్తి

భారతదేశపు చిత్రకళను పరిశీలించువారికిని, ముఖ్యముగ దక్షిణదేశపు చిత్రస్థాపత్యాదికళల చరిత్ర మెరిగినవారికిని చోళశిల్పము పరంపరగ వచ్చిన పల్లవశిల్పరూపాంతర మేయని చక్కగ తెలిసినవిషయము. ఈరెండుశిల్పములను ప్రశ్నోక్తియందును నిశ్చితమైన విభాజకోపాయము లభింపకున్నది. సుందరమైన చిత్రముల కల్పనయందును, తనవనయందును, మాపలేఖమునందును, ప్రమాణశిల్పమునందును, తగినవగలనమర్చుచు యందును, చలనచిత్రాంతులం దేర్పడు పెక్కుస్థానముల జూపెట్టుచుండును ఈరెంటిలో భేద మెయ్యదియు కానరావచ్చును. అనున్యాయముగ వచ్చిన పల్లవశిల్పమున నిమిషిన; తదాకారముగ నావిర్భవించినది. చిరంతన శిల్పశాస్త్రప్రధానం ధిక్కరించి కవితానిరంకుశేష్వమున కొప్పుగా నెన్నుకొనబడిన పిచ్చిపిచ్చిస్వతంత్రకల్పనల కాధారమున పనికిమాలిన చిత్రకరబ్రహ్మల నవీనసృష్టియను చిత్రకరనిరంకుశేష్వ మీ పురాతనశిల్పమునందు కానరాదు.

ప్రస్థానముచేతను, వేదవేదాంతోపల శిల్పుల ద్రిష్టచేతను, వారిశిల్పాహమును చెడకొట్టుచేతను రెండుమూడు శతాబ్దములుగా లలితకళలు క్షీణదశ నొందింపబడినను తత్కాలమువరకైనను భారాప్రవాహ రీతిని అవిచ్చిన్నముగా వాని శాస్త్రసంపదాయములు కొంతవరకైన నిమగ్నమయి మన కందినందులకు మన కెంతయు సంతసము.

సకలశాస్త్రములందును మిక్కిలి నేర్పుగలిగిన వారును, పథమతసికులును, నాట్య, చిత్ర, పుస్త, వాస్తు, గాంధర్వాదిలలితకళల పోషించువారును అను భారతదేశపురాజుల ఏలుబడియం దెట్టిశిల్పమును తప్పక అభివృద్ధిజెందక యుండుదాదు. ప్రస్తుతము దట్టమైన

చీకట్లు క్రమిం జనసంచారహీనమై యొప్పు బృహ దీశ్వరస్వామిదేవాలయ గర్భగృహ ప్రదక్షిణ ప్రాకార ములో గోడలయందు సాతెపురు పట్టులసందులనుండి యు, చాలకాలముగ చేరియుండు దుమ్ములకప్పులనుండియు కొంతవరకు కనబడు చోళరాజులనాటి చిత్రకర నిర్మితములైన పురాతనచిత్రములు చక్కనిరేఖలచేతను, సాంపైన రంగులచేతను జూచువారికి మనంబుల పల్లవింపజేయునవిగ నున్నవి.

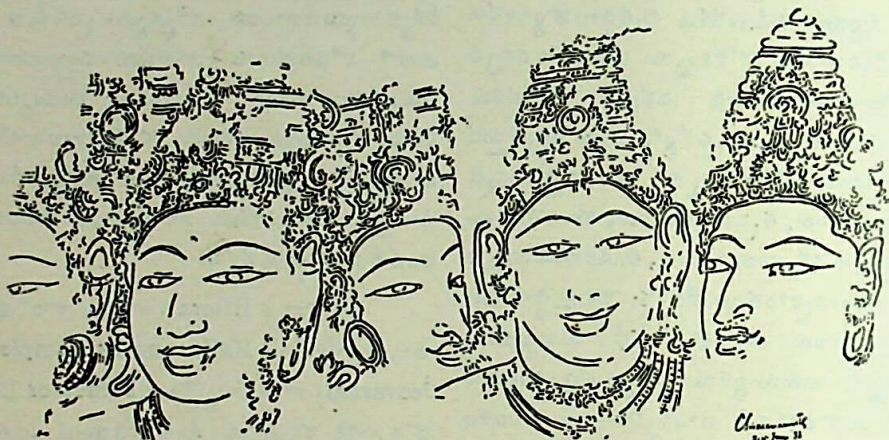
ఎల్లారా (Ellora) లోను, కాంగీపురకైలాస నాథదేవాలయము (Kailasanatha Temple in Conjeevaram) లోను మ్యూరీలు (Professor Dureuil) దొరగారికి కన్పించిన భిత్తిచిత్రములు ప్రతిదేవాలయమునను చిత్రముల వెనుకబడు పలువురను ప్రేరేపించినవి. పలువురు విఫలమకారములైనను శ్రీ గోవిందస్వామిగారికిమాత్ర మీ చోళశిల్పవిద్యన మనుసరకార్యఫలముగ లభించెను.

బృహదీశ్వరునిఅత్తున్నతగర్భగృహభిత్తుల నెల్ల నావరించియుండు ఈ బృహచ్చిత్రములలో సంస్కృత సాహిత్య ఫణితికత ప్రశంసాపాత్ర మగు శితికంతగ్రీపుర దాహమున చక్కగ శివు డాలిఢాసనమున రథాయానుడై యశ్యున్నతమానమున రచింపబడియున్నాడు. మిక్కిలముగ వెలుచుచున్న పెట్రోమాక్సు (Petromax Lamp) మొదలగు దీపముల సాహాయ్యముననే చిత్రము లక్షిగోచరము లగుచున్నవి. వానిలోపాద సన్నియు కానరావు. నిస్సత్తువైతన విజయనగరచక్రవర్తులంతటి వారి కనఁగీసులైన సామంతులగు నాయకులు రాజ్య మేలినకాలమున విజయనగరశిల్పప్రధానినై దట్టముగ నన్ని యలులూసి నూత్న చిత్రములు వ్రాయుటచే చాలవర కీపురాతనచిత్రములు కానరాకున్నవి.

* ఇందు ముద్రితములగు చిత్రముల బాకులు 'లెవేకో' వారిచే ఓసగబడినవి.

విష్ణుభక్తార్తరమున నుడివిన “రేఖాం ప్రశంసం త్యాచార్యాః” అనునచనమున కనుగుణముగ మనోహర రేఖాగర్భితములై నేత్రముల రంజించు నోళచిత్రముల నావేష్టించు నాయకులనాటి అననుగుణవర్ణ రేఖాఖచిత చిత్రములు భారతదేశచిత్రరచన క్షీణదశప్రారంభము

నట్లుగా సర్వజనరంజకమును వర్ణరచనాంశయందునూడ నాచిత్రగుప్తులయం దించుకయంటుకొనియుండు మిక్కిలముగ విచ్చాయ గాంచిన వన్నెలు నోళమహిపతుల నాట నెటుల నుజ్జ్వలముగ నుండినవో అది ఊహ్యమే. ఇటుపిమ్మట నిష్ప డీచిత్రముల ముఖ్యాంశలను

చిత్రము ౧

నాటిని. నోళచిత్రములయం దిట్టికోభ రేఖామాత్ర గతము కాదు; అంశాంతరంబులందుగూడ కానవచ్చుచున్నది. “స్త్రీయో భూషణ మిచ్ఛంతి” యనుదాని కనుగుణముగ లలనాహృదయముల హరించు భూషణాంశము—అనగా అలంకారాంశము—ఈ చిత్రములం దతిశయముగ గాన్పించుటంజేసి తల్లెఱుకుల వివిధరత్నాభరణనిర్మాణకళలము ఎంతయు మన కాశ్చర్యము కల్పించుచున్నది. మూడవచిత్రమునందలి నర్తకస్త్రీలను, మొదటిచిత్రగతమును మహాపురుషశిర్షపంచకమున కిరిటములను జూచినయెడల భారతచిత్రకళయం దాభరణాంశ మెంతముఖ్యముగా గణింపబడెనో యని వెల్లడియగును. రెండవచిత్రమునగల గుట్టప్రజోడింపులు చాల సుందరములై యొప్పుచున్నవి. ఇట్టియూచిత్రగత సౌందర్యము ముదితములైనవాని ప్రతిచ్ఛందములను ఈ బొమ్మలలో అంశమాత్రమే కానవచ్చుననగా ఆచిత్రముల లిఖింపబూనిన నా కప్పు డెట్లు దుష్కరముగ కన్పించెనో అది సర్వకృద్యుని కెరుక. “వర్ణాభ్య మితరే జనాః” అను

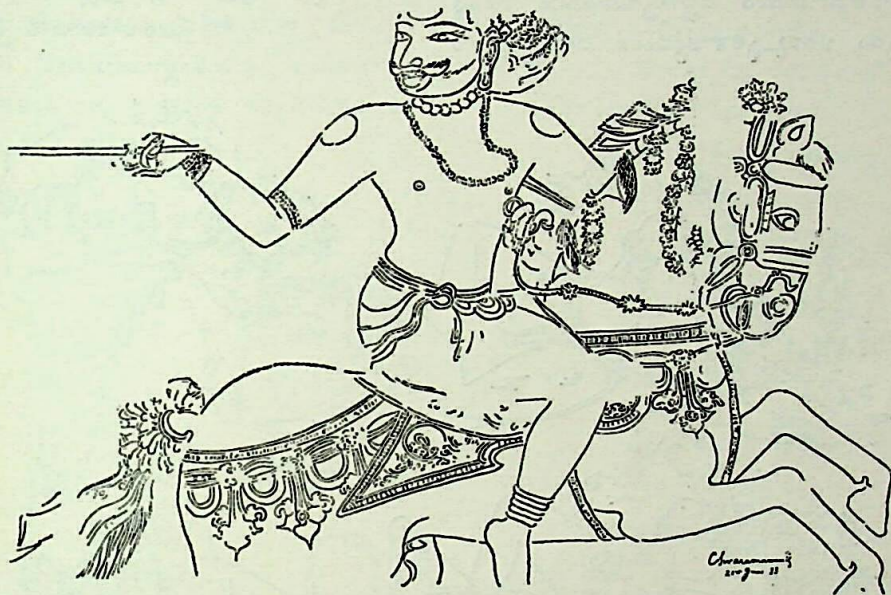
విచారితము. మొదటి చిత్రగుప్తున చిత్రము ౧ మిక్కిలి సుందరమైన మహాపురుషముఖపంచక మున్నది. ఉత్తమ దేవతాస్వరూపసోదరాయమానములును, ఉత్కృష్టపురుషలక్షణగణ్యములునునగు సద్భక్తభార్యతనేత్రములును, సమసున్నత్రుంగనాసికయును, మృదుమంజుశబింబాధ రోష్ణయును, రుదిరచిరుకంఠస్థలయును, కుటిల ధూతేళములును, చారుకర్ణ సాశములును, బంధురకంఠరమును ఇంపారుచున్నది.

అత్యారాధ్య పురుషుని జూపు ద్వితీయచిత్రము కూడ సర్వాంశలయం దతిశయముగ లిఖితము. ఎడమచేత కల్లెములంది కుడిచేత వేత్రమును ధరించురీతి మిక్కిలి సుందరముగ చూపెట్టబడియున్నది. నేషనల్ గాలరీ (National Gallery) లోని ఉక్కెల్లో (Paolo Uccello) అను చిత్రకరవీరచిత్రమున “సెయింట్ ఎగిడియోయుద్ధము” (Battle of St. Egidio) అను చిత్రమునందుండు గుట్టములవలెనే ఈచిత్రమునందును ఆశ్వుము తక్కినప్రాచీనచిత్రము

వలె ఆధునిక చిత్రరచనాకులతాంశయందు కొంతనూనైన
తను పొందియుండినను మనము వానియందుండు కుశల
రచనాతిరిక్తమును మాధుర్యమునే గ్రహింపవలెను. ఇట్టి
విషయములందు పోర్టోభాగ్య మతిహేయము.

అను శ్లోకమున కనుగుణముగ నున్నవారు.

సుందరతరశరీరసామాన్యమునకును చారుతన్యం
గుల శరీరములకును శోభావర్ధకంబులగు వివిధ
గుణాలంకారముల సవిస్తరముగ సహృదయలీలయందు

చిత్రము ౨

మాడవచిత్రమున నాట్మకన్యకల శరీరసౌందర్యా
వహములగు తనుమధ్యమము, లతాకోమలాంగము, ఈష
ద్భంగురశీర్షము, వివిధముద్రాంకితహస్తములు, అంగ
భంగరచనయు మాళవికాగ్నిమిత్రమున కవిసార్వభౌము
డగు కాళిదాసుడు నుడివిన “ధంవోనర్తయితు ర్యతైవ
మనసః శ్లిష్టం తథాస్యానపుః” అను ముక్కును స్మరింప
జేయుచున్నది. ఈచిత్రమున శిల్పి మిక్కుటముగ ఆభరణ
జాలము నభిలిఖించినవాడు. ఇట్టిగూఢావిశేషశోభిత
లగు లలనాతికములు కథాసరిత్సాగరమున దైత్యతనూజ
యగు మహర్లికను వర్ణించు

వర్ణించి నిజలిఖిత తద్వాస్యభ్యయం దతిస్ఫుటముగ
విశదీకరించిన రాజానకరయ్యకుని,

‘రూపం వర్ణః ప్రభా రాగ అభిజాత్యం చిటాపితా;
లావణ్యం లక్ష్మణం ఛాయా సౌభాగ్యం చేత్యురీ
గుణాః

రత్నం హేమాంతుకే మాల్యం మండనద్రవ్యయో
[జనా ;

ప్రకీర్ణం చేత్యలంకారాః సప్తైవేతే మయామతాః.’

అను శ్లోకములభావ మీచిత్రమున స్ఫుటముగచున్నది.

‘లలాటలలికోపేతాం చాదునూపురపాదికాం ;

నేరదృష్టిం విధాతైవ సృష్టాం సృతమయామివ,

శ్చైరరాతై ర్దళనైః శిఖరై ర్భిభ్రంతిం ప్రసా ;

ఉరోమండలిన్సృష్టం సృజతిమివ మాతనమ్.’

తత్సమీపమున తాళపరికలనా కుతూహలనిగా
చిత్రించిన పురుషోత్తముని చిత్రరపునందు ప్రాచీనపద్ధతి
ననుసరించి శిల్పి తన మహాపురుషలక్షణజ్ఞానమును
చక్కగ చూపియున్నాడు. ఈచిత్రమున విష్ణురూపము
నందును, తదితరరూపములందును ముఖ్యముగ గణింప

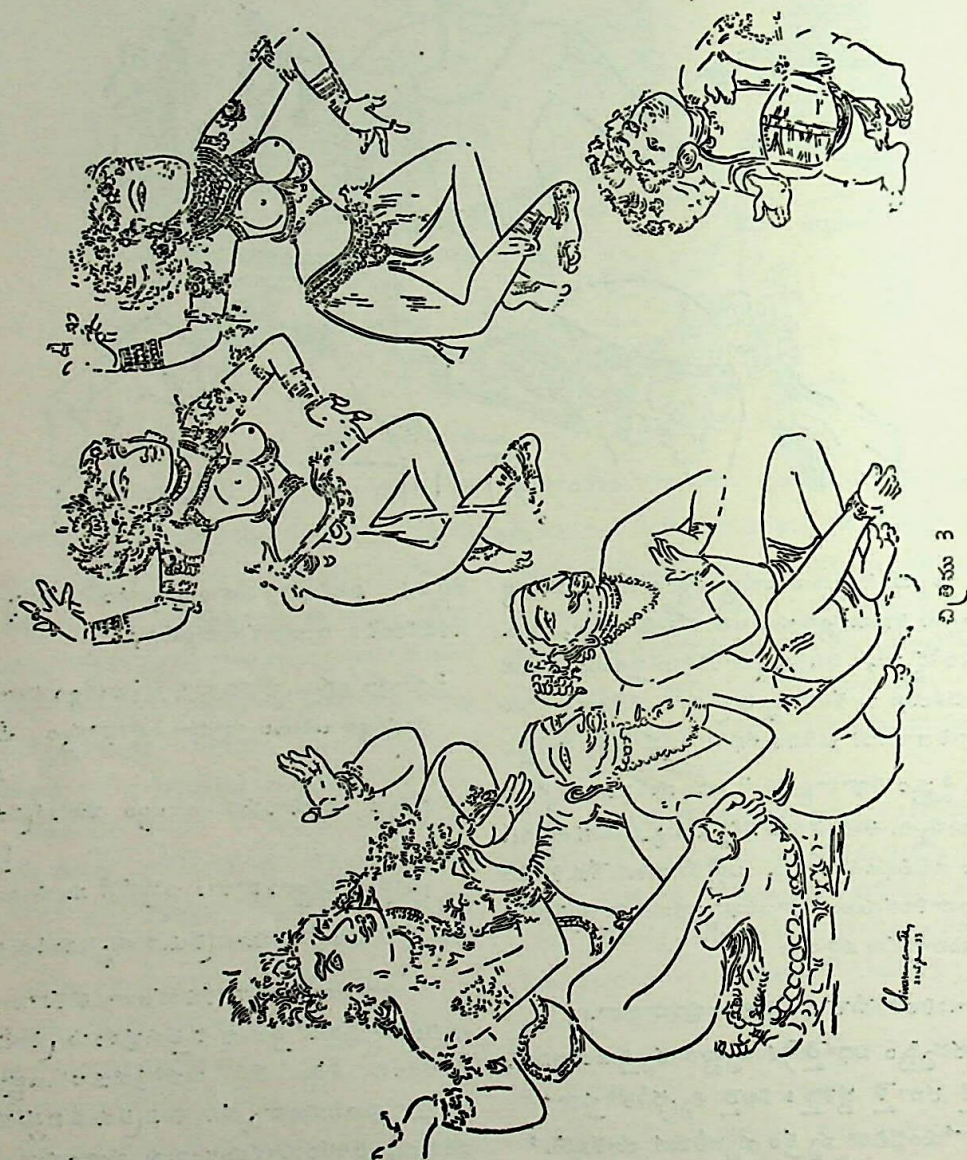
దగిన విషయము శరీరస్థి వేళములను అంగచలనములను చూపు మధురరేఖల లేఖనము. భక్తిలేజో భాసురులను భక్తులిరువురిలో నొకడు కాంస్యతాళవాదనపరుడు. మరొకడు భగవదారాధనతత్పరుడు.

కుబ్జనామనగములలో గనదగు ఈ చిత్రగతమృదంగ వాదనపరుడైన కుతూహలావహకుబ్జుని రూప మతి మనోహరము. “విస్మయలోలిత మాళిః” అనియు

‘బ్రహ్మాక్షనాట్యకాస్త్రే’

గీతే మురబాదినాదనే చైవ,

భారతభూమియం చెట్టిశిల్పమునందును ముఖ్యముగ కన్పడు సంస్కృతికావ్యములం దతివిశ్రుతులను

అభిధవతి నారదాదీన్

ప్రావీణ్యం భట్టపుత్రస్య.

ఆవియు భట్టపుత్రునిగురించి పరిహాసపూర్వకముగ దామోదరగుప్తుని కుట్టినీమతమున జెప్పినదానిని యథార్థ పూర్వకముగ గణించినయెడల పై జెప్పినవెల్ల శరీరస్థితి చలనమునందు శివగణముఖ్యాంశయును సంగీతనాట్య శాస్త్ర పరతత్వజ్ఞానము నెంతయు వెల్లడిజేయు ఈ చిత్రగతవామనునికి సరియగును.

యోగదక్షిణామూర్తి రూపమువలె కాన్పించు సుఖాసీన శ్రీకందుని చిత్రము (చి. క.) శాంతోదార గుణములచే మనంబు నాహ్లాదించుచు మృచ్ఛకటికలోని నాందీష్టోకమును

‘పర్యంకగ్రంథిబంధ ద్విగుణిత

భుజగాశ్లేష సంవీరజానోః

అంతః ప్రాణావరోధపుష్పరత

సకలజ్ఞాన రుద్ధేంద్రియస్య,

ఆత్మ న్యాత్మానమేవ న్యవగత

కరణం పశ్యత స్తత్త్వదృష్ట్యా

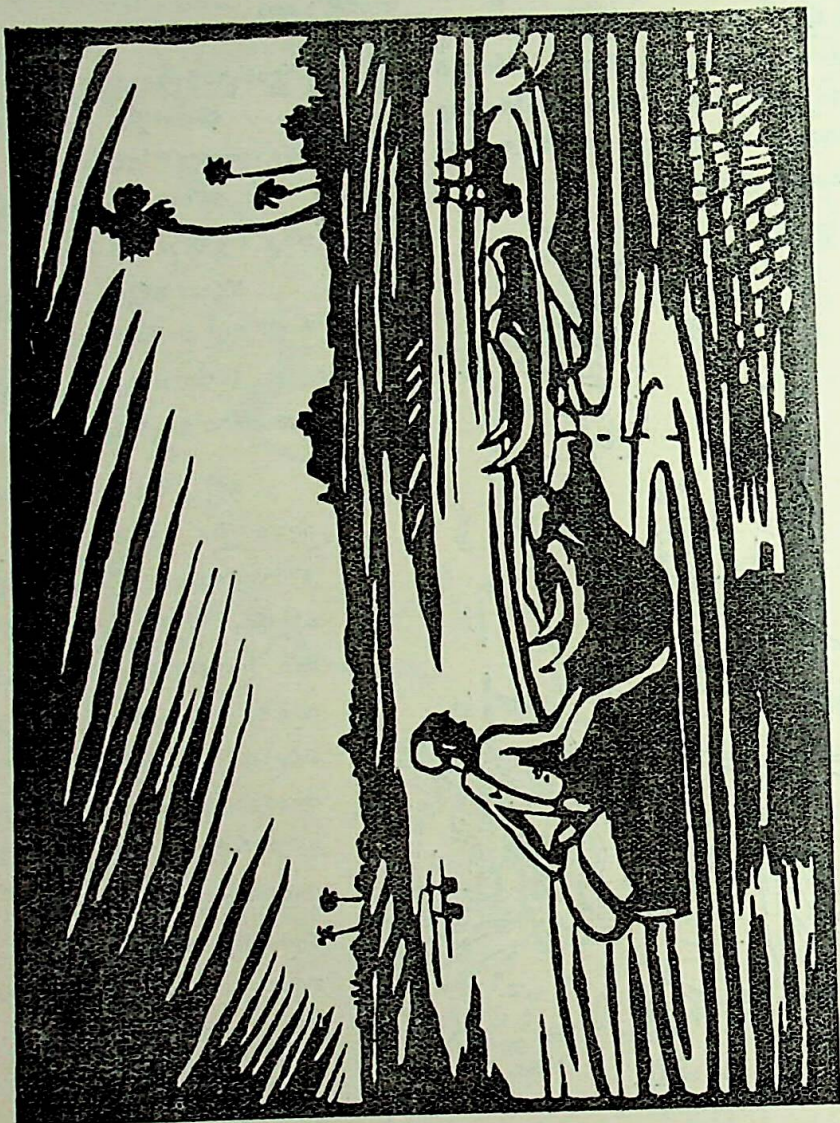
శంభో ర్వః పాతు హాస్యేక్షణ

ఘటిత లయబ్రహ్మలగ్నః సమాధిః.’

అను దానిని స్ఫూరింపుచున్నది.

ఇట్టి సుందరదేవకుల చిత్రశాలాయ మానం బైన నాయాలేఖ్యపంక్తిని విశేష కాలాభావముం బట్టియు, శరీరాస్పృశతను బట్టియు, నే నింక నధికముగ చిత్రరూప మన వ్రాయనైతిని. అట్లయినను స్ఫటిక మువలె విశదము లగు జిజ్ఞాసుహృదయుమల పరిత్రముజేయునవియు, కుద్ధ శీల్పక్రమపదవి యందు ప్రదీపమువంటివియు నగు ఈ సర్వ జన నిరీక్షణాతిమారంబు లై నిశితప్రాయస్థల ముల వెలుంగు భిత్తిచిత్రములు ముద్రితమైన చిత్రచతుష్టయముచేతనైన తమ శోభాసామాన్యము నెరుంగజేయునను నమృతము న న్నాహ్లాదించుచున్నది.

జి. వెంకటేశ్వరరావు.

మధ్యాహ్న సానము

కర్పూరతైలం

కర్పూరతైలం యొక్క ఉపయోగాలనేకం ఉన్నాయి. వాటిని తెలియనివారు చాలామంది తైలం చేసినతర్వాత మిగిలేముడ్డిని సబ్బులు, కాగితాల వార్షికు, లక్క మొదలయినవస్తువులు తయారుచేసేటందుకు ఉపయోగపెట్టున్నారు. కాని కర్పూరతైలం యొక్క యుత్పత్తిని గురించి తెలిసినవారు చాలాకొద్దిమంది మాత్రమే.

దేవదారుచెట్లకు గాట్లుచేసి ఆ గాట్లలోనుంచీ వచ్చే పాలతో కర్పూరతైలాన్ని తయారుచేస్తున్నారు. దేవదారుచెట్టుండేఅడవులు మనదేశంలో జమ్మకాశ్మీర ప్రాంతాలలో జాస్తీ. ఈ అడవులు జమ్మకాశ్మీరం మధ్యనుండే రోడ్డుకు చేరువగానే రెండు ప్రక్కలా ఉన్నాయి. బ్రిటిషుఇండియా, ఫ్రాన్సులలోవలెనే యిక్కడహడా కర్పూరతైలం చేస్తున్నారు. ఇట్లా చేయడంవల్ల చెట్లు త్వరలో చెడిపోకుండా చాలా కాలంఉంటున్నవి. ఒక్కొక్కమాలివాడున్ను వెయ్యి చెట్లనుండి పాలనుతీయుచుండును. మొదట ఒకఅధికారి పంహారంనుకొల అడ్డకొలతగల చెట్లకన్నీటికి సుర్తు చేసి వరుసనెంబర్లు వేయును. తరువాత పనివాండు బాడిసతో చెట్లమీద రొమ్మునిక్తున ఒకటి లేక రెండు గాట్లను చెట్లనుబట్టి వేయును. మొదట, అరఅంసుళం లోకు, ఆరుఅంసుళంపాడుగూ, నాలుగుఅంసుళం వెడల్పా గల గాట్లువేయును. సాధారణంగా వీరు ఈపనిని మార్చిఆరంభంలో ప్రారంభింతురు. గాట్ల క్రిందనే, ఆరంసుళంపాడుగూ, రెండున్నరఅంసుళం వెడల్పా కలిగిన వంపైనయినుపరేకును అమర్చెదరు. గాట్లలోనుండి వచ్చేపాలు రేకునుండా వచ్చి నేలమీద యుండే కుండలో పడును. గాలికి దుమ్ముగాని యింకే మయినపదార్థాలుగాని కుండలోపడకుండునట్లు కుండల మీద ఒకమాత్రహడా యుంచెదరు. నాలుగైదుదినాల కొకసారి పనివాండువచ్చి కుండలలోని పాలను డబ్బీలలో పోసికొని, మరల గాట్లను కొంచెముచెక్కి రేకును

కుండను ఎప్పటిమాదిరిగానే అనుర్చిపోవుదురు. ఒక్కొక్కసారికి గాట్లను అరఅంసుళంవంతున పెద్దది చేసి పద్దెనిమిదిఅంసుళంను మించకుండా చేయుదురు.

పాలతోనిండిన డబ్బాలకు మాతలరికించి మాలీల చేత, గుర్రాలమీద, ఒంతులమీద తీసుకొని రోడ్డు దగ్గరకు వచ్చెదరు. వీటిని అధికారులు తనికీచేసి నెంబర్లు వేసతర్వాత మోటారులాలమీద, బండ్లమీద వేసికొని జమ్మకాశ్మీర ప్రదేశమును తీసుకొనిపోయెదరు. అక్కడ నుండి లాహోరువగ్గర యుండే Jallo Resin-Factory వద్దకు పంపెదరు.

కాశ్మీరం ప్రభుత్వానికి ఈదేవదారుపాలవల్ల వచ్చే పరుంబకి కొయ్యలవ్యాపారంవల్ల గాని, సగ్గిలంవ్యాపారం వల్లగాని రావడంలేదు. ఇందువల్ల కాశ్మీరంలోని బీదవారి కనేకులకు జీవనోపాయంమాడ లభించింది.

అడవులలో పడియుండే పండుటాకులనూ, చెట్లకు గాట్లువేసేటప్పుడు క్రిందపడే చెట్లచెరడును చిన్నపిల్లలు తీసుకొనిపోయి దూరంగా పారవేయుదురు. అట్లు చేయనిచో నిప్పంటుకొని గొప్పప్రమాదాలు కలుగడానికి అవకాశంఉంది. ఎల్లప్పుడూ కొందరుపిల్ల లీపని మీదనే యుందురు.

Jallo Resin Factory లో డబ్బాలలో యుండేపాలను పెద్దబట్టిలమీద కాచెదరు. అప్పుడు కర్పూరతైలాన్ని ఆవిరి స్వేదనం (Steam Distillation) వల్ల తయారుచేసెదరు. నూరుపాళ్ల పాలకు పది పాడుపాళ్లు కర్పూరతైలం వస్తుంది. ఇది అతిసులభంగా గాలికి యిరిపోతుంది. ఆవిరి స్వేదనంవల్ల తయారుచేయుదురు గనుక తైలం నీళ్లతోకలిసి వచ్చును. కాని నీటికన్నా తేలికగనుక నీటిపైకి తైలం తేలుతుంది. అందువల్ల సులభంగా తైలాన్ని వేరుచేయవచ్చు. స్వేదనమాత్రలో మిగిలియుండే సుగ్గిలాన్ని యినుపజల్లెల్లతో వడియగట్టుదురు. ఈసుగ్గిలాన్ని బాడిలలో పోయగా అది గడ్డలుగట్టును. G. S. A,

అధిని వేశ స్వ రాజ్యము (Dominion Status) లో ననుకొన్ని యుద్ధాంగరచనలచేత దిగవల్లి వేంకటేశ్వరావుగారు ఆంధ్ర విద్యల్లోకమున ప్రసిద్ధులు. వృత్తిచే బెజవాడలో గొప్ప వకీలుగ నున్నారు.

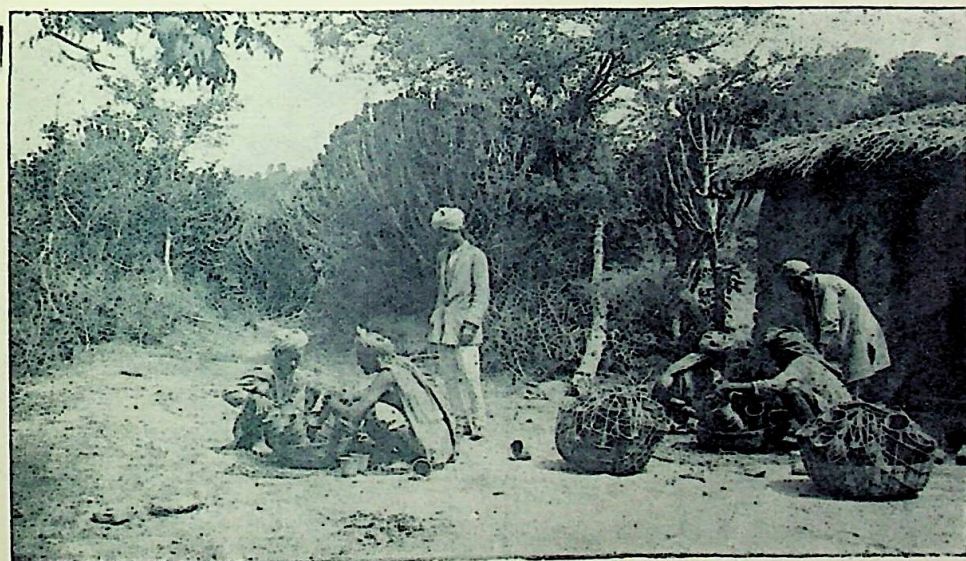
ఈకోశమునకు “వ్యవహారకోశము” అని తెలుసున పేరు పెట్టినది ఇంగ్లీషు పర్యాయమున దీని కధికతరవాస్తవీ ప్రతిజ్ఞలున్నటుల స్ఫురించుచున్నది. ఇంగ్లీషుపేరు “Dictionary of Technical Terms”. “Technical Term” అనగా ఒక్కొక్కతాస్త్రజ్ఞుగనాని, కళావిదుగనాని తనతన విద్యాకళలును ప్రయోగించు సంకేతపదములు గావచ్చును. ఇర్లశబ్దము నొకదాని నుదాహరణముగ గొన్న నిది వ్యాకరణజ్ఞానికి అక్షరము కావచ్చును. అకారమున్నను అవర్ణమున్నను సమానమును. ధర్మశాస్త్రవిచారాసరమున నీర్లశబ్దము బ్రాహ్మణాదివర్ణముల బెల్లును. చిత్రలేఖన ప్రపంచమున రక్తకీతాదులగు రంగుల కన్వయించుచున్నది. ఇటులుండుటచే ఈవర్ణశబ్దము పలువురకు పలువిధములగు నర్థముల స్ఫురింపజేయుచున్నది. అటులనే యింగ్లీషున ‘టర్మ్’ (Term) అనుపద మింకొక యుదాహరణముగ గొనదగును. ఇంగ్లీషు వ్యాకరణమున వాడు, నేను, ఇల్లు, ఊరు, చెట్టు, పుట్టు, ఇత్యాదులన్నియు పదములుగావచ్చును. సంస్కృత వ్యాకరణజ్ఞులు చెప్పునట్లు తిదస్త్రసుబద్రములు అన్నియు వారికి పదసంజ్ఞగలవి యగుచున్నవి. ఈ ‘టర్మ్’ (Term) అనుమాటయే ఇంగ్లీషుతర్మశాస్త్రమున తిదస్త్రసుబద్రముల మింది ఇతరములకును పేరు గావచ్చును. ఇదే ‘టర్మ్’ (Term) శబ్దము లాయరునకు అవధి, లేక గడువు అనునర్థమును నూచించుచున్నది.

“వ్యవహారకోశము” అనుదానికి గ్రంథకర్తయే “పారిభాషికనిఘంటువు” అని వివరణము చేసియున్నాడు. ఇక పారిభాషికము - సంకేతము - టెక్నికల్ (Technical) ఇవన్నియు ఏకార్థవ్యోతకములూ యను విచారము పొడవవచ్చును. ఇది పెద్దచర్చయగును. శ్రాద్ధములందు నిమంత్రితుల కర్మగ్రహణ్యము లిచ్చునపుడు ఉపాధ్యాయుడు “శుక్రమసి” తీసికొని రమ్మముట గలదు. ‘శుక్రమసి’ యనగా ‘తెల్లగనున్నావు’ అని శబ్దార్థము. ఆయుషాధ్యాయునికోశమున ‘చర్మపుల్ల నొకదానిని నేతిలో ముంచి తెమ్ముని స్ఫురించుచున్నది. ఇచ్చు “శుక్రమసి” సంకేతమా, పరిభాషమా, సంజ్ఞామాత్రమా, ప్రయత్న సంకేతమా? “ఇకోగుణవృద్ధిత్యాదికా పరిభాషా” యని పరిభాషాస్వరూపమును మహాభాష్యకారులు నూచించియున్నారు. గుణవృద్ధిశబ్దములకు లోకమునందుగల యర్థములకును వ్యాకరణ ప్రపంచమునందలి యర్థములకును సంబంధమేమియు నగపడదు. ఇత్యాదివిచార ప్రయోజన మెటులున్నను గ్రంథకర్తగా రుద్దేశించిన విషయ ప్రయోజనము సుస్పష్టముగ తెలియుచున్నది. కోర్టులో నొకవ్యాజ్యగామి తనవావాత్రిలో నొక్క యింగ్లీషుమాటనైన నుపయోగింపకుండు దేశభాషలోననే తన వ్యవహారమునంతయు జరుపగలిగి యుండుటయే ముఖ్యోద్దేశము. న్యాయసభలలో ప్రవేశింపబడు నభియోగములు సంకరభాషలో నుండున్నవి. ఈ దావాకు ‘రిస్ జూడిక్టూ’ దోషము కలిగియున్నది. ఈదావాకు ‘నాన్ జాయిండరు అండు మిన్ జాయిండరు’ దోషములున్ను ఆపాదించియున్నవి. ఈదావాకు ‘లిమిటేషన్ బాదు’న్ను ఆయినది. ఇత్యాదివాక్యములు పలుమారు చూడబడుచుండును. ఇట్టియాపదల నిర్వర్తింపజేసి దేశభాషాప్రాముఖ్యస్థాపనమే గ్రంథకర్తగారి ముఖ్యోద్దేశము.

* గ్రంథకర్త: దిగవల్లి వేంకటేశ్వరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., క్రాసు ౨౬౯ పుటలు: వల రు. ౧-౪-౦.

౧. దేవదారురసమును పట్టుటకు తయారగుచున్న కుండలు

౨. దేవదారురసమును పట్టుటకు అడవికిఱినుకొనిపోవు కుండలుగల కావట్లు

3. అడవులలోనుండి రోడ్డుకడకు దేవదారురసము గల కుండలను కొనిపోవుట

౪. దేవదారురసముగల డబ్బాలను నిలువచేయు డిపో-మోహనపురము

దేశముగ నుండును. స్వరాజ్యసంపాదనాపేక్షగలవారందరును ఇంతవరకును వీరితో నేటికిని చి క్షయమును నుండును సకలము జేయవలయును.

ఉద్దేశ్యమును బహుముఖములుగను బహుళముగను బహుళముగను ఉండుటచే వీరి ప్రయత్నమును వీరు పూర్ణముగ సాధించిరిని చెప్ప నలవిగాకు న్నది కొన్నికొన్ని స్వరహితప్రచారములకు సరియగు తెలుగుమాటలుగాని, సంస్కృతపదములుగాని మృగ్యము లగుచున్నవి. "Negotiable Instruments, Insurance, Banking" లోనను కొన్ని ప్రకరణముల క్రింద ఇంగ్లీషు వాడుక అయినవారికి ఇంగ్లీషులో లభించునట్టి మాటలు తెలుగున దుర్లభములు వాయ విషయములకు కోర్టువ్యవహారములకు రిరిన్యూజిఫికేషన్లు మొంటుగును సంబంధించినట్టిపదములు ఈ గ్రంథములో నున్నవానికంటె కొన్ని యొక్కవగ దొరకగలవు. అయితే మితిమీరిన గ్రంథకోధన కావలసియుండును. కొటిలీయార్థ శాస్త్రమునను, నారద స్మృతియందును, యజ్ఞ నిర్వహ్యస్మృతియందును, శుక్రనీతిసారమునందును అనేకసంకేతపదములు దొరకగలవు. కొన్నిటిని గ్రంథ కర్తగారు సంగ్రహించియున్నారు.

Res Judicata కు 'పూర్వన్యాయవిధి' అని వ్రాసియున్నారు. ప్రాజ్జీర్ణయము, ప్రాక్షాన్తియము ఇత్యాదులు మనగ్రంథముల నున్నవి. Arbitrator కు మధ్యస్థుడు, మధ్యవర్తి అని వ్రాసినారు. వాల్మీకిరామాయణములోనను, మాలినికొన్ని మిత్రమునను ప్రాశ్చిక శబ్ద మున్నది. ఇది మధ్యస్థునికన్నను మించినట్లుగ నున్నది.

Appeal, Revision, Reveiw అనుమాటలకు సరియగుమాటలు దొరకజాలవు. బహుళః ప్రాచీన హిందూప్రభుత్వములలో ఆర్డును రాజానొద్దకుపోయి మొరచెట్టుకొనుటయు, ఆయన స్వంతముగనో, ప్రతినిధి ముఖముననో వివాదనిర్ణయము చేయుటయు నుండినది. రాజాజ్ఞపై మరియొకరాజుతో మొరచెట్టుకొనుట యుండదు.

సామ్రాజ్యము, భోజ్యము, స్వామిజ్యము, పారమేస్వర్యము, మాహారాజ్యము, ఆధిపత్యము, సార్వభౌమత్వము-ఇవి ఉత్తరోత్తరాధిక్యము గలవిగ నుండిన నుండునుగాని ఒకనిపై నింకొకనికి అప్పీలు అనునది యుండదు. ఒకటొకటి తనకు తాను స్వతఃపూర్ణము-కొంచె మించుమించుగ ఇట్టిపరిగణనమే శుక్రాచార్యుడు తననీతిసారమున జేసియున్నాడు. సామంతుడు, మాండలికుడు, రాజు, మహారాజు, స్వరాట్టు, సమ్రాట్టు, విరాట్టు సార్వభౌమడు ఈభేదములు వారివారి వరుసబడి మీద నీర్పణింపవలయున్నవి. విభుత్వములో న్యూనాధిక్యములనుబట్టికాదు.

Monopo'y, privilege, prorogative, franchise ఇత్యాదులు కొన్నిశబ్దము లున్నవి. వీటికిని మాటకు బహులుమాట దొరకదు.

ఈకాలమున నెట్టివానికిని జడ్జిమెంటు, డిక్రీ అను వ్యవహారపదములు నిత్యకృత్యపు వాడుకమాటలవలె నున్నవి. జడ్జిమెంటుకు తీర్పు అని వ్రాసినారు. డిక్రీకిన్ని తీర్పు అనునదే యున్నది. యథార్థములో నీరెంటికిని భేద ముండవలసినయక్కర లేదు. జడ్జిమెంటులోని ప్రయోగభాగము డిక్రీ అనుపించుకొనును. జడ్జిమెంటుకు శుక్రడు 'జయపత్రము' అని పేరుపెట్టినాడు.

'యథోపన్యస్తసాధ్యార్థసంయుతం సోత్తరక్రియమ్, సావధారణకం పైవ జయపత్రక ముచ్యతే'.

కొన్నికొన్నిపదములకు గ్రంథకర్తగారు దీర్ఘములును, విపులములును నగు వివృతుల జేర్చియున్నారు. ఇవి చాల యుపయోగకరములు.

ఉదాహరణములు — Cabinet system, Debenture, English Constitution, Jury system, Non-parliamentary Government, Parliament, Privy Council, Proportional representation, Reserve bank, Socialism, ఇత్యాదులు—

న్యూనాతిక్రమలకారకాచిన్న యనుబంధమును తేర్చబడియున్నది.

ఇట్టి ద్వైభాషికకోశముల కిది ప్రథమ ప్రయత్నము కాదు. పూర్వము మొగలాయిప్రభుత్వకాలములో ఆప్రభువుల కిట్టికోశములయొక్కర కలిగినదో లేదో జెప్పనవకాశము లేదు. అయితే 'అయిని అక్కరి' వంటి యుద్ధాంధమును జూడ నంతకుముందుండిన రాజ్యాంగపద్ధతులు, వ్యవహారవిధానములు పూర్ణముగ విమర్శింపబడి యుండవలెనని తోపగలదు. ఇంగ్లీషువారికి ఇండియాదొరతనము లభింప ప్రారంభించినప్పటినుండియు వీరు ఈ న్యాయపరీక్షపడకోశముల దలచెట్లుకొనినటు లూహింప నవకాశము గలదు. ౧౮౦౫-౦౬ ప్రాంతముల బుట్టిన ఇండియా పరిపాలనాధికృతముగ పార్లమెంటువారి అయిదవరిపోర్టున (Fifth Report on the affairs of India) ఈ విచార మంతురించి దాని కనుబంధముగ నొక ద్వైభాషికపట్టిక రచింపబడినది. అప్పటినుండియు ఆంగ్లేయులు పలువు రిట్టికోశముల రచించియున్నారు. వీని కన్నిటికిని విల్సన్ గారి 'గ్లాసోరి' శేఖరముగ నున్నది.

తెలుగునకు చౌనుగారు, కన్నడమునకు కిట్టల్ గారు, రైస్ గారు - మహారాష్ట్రమునకు మోర్ మోడ్లు, అరవమునకు విన్ స్టో ఇత్యాదు లీవిషయమున గొప్పసహాయముల జేసియున్నారు.

మన గ్రంథకర్తగారు ఇప్పుడు ఆంధ్రదేశమునకు శ్లాఘ్యముగ ఉపకారము జేసియున్నారు. ఈకోశ మిప్పటికి సర్వతః పూర్ణము గాకపోయినను ప్రయత్నము ఆదరణీయ మైయున్నది. వ్యవహారపరులేకాక కేవల భాషాభిమానులను దీనివలన గొప్పప్రయోజనము బొందగలరు. గ్రంథాంతమున ప్రపంచములోని నానారాజ్యములయొక్క రాజ్యాంగస్వభావము, విస్తీర్ణము, జనసంఖ్య, రాజధానిపట్టణము, అందలి చలామణినాణెములు, ఆనాణెములకు బ్రిటిషువారి నాణెములగు పిల్లింగులు పెన్సులలోనికి గలమార్పు- ఇత్యాదివిషయములు గలపట్టిక యొకటి చేర్చబడియున్నది. ఇదియు చాలా ఉపయోగకరమైనది. ఇంగ్లీషువారి నాణెములతో బాటు బ్రిటిషుఇండియానాణెముల ముతాబికు మొత్తముల దెలిసిన రెట్టింపుప్రయోజనముగ నుండును.

క మ్మ రి

T. R. R.

దీపస్తంభము

కొ. సరసింహాచారి

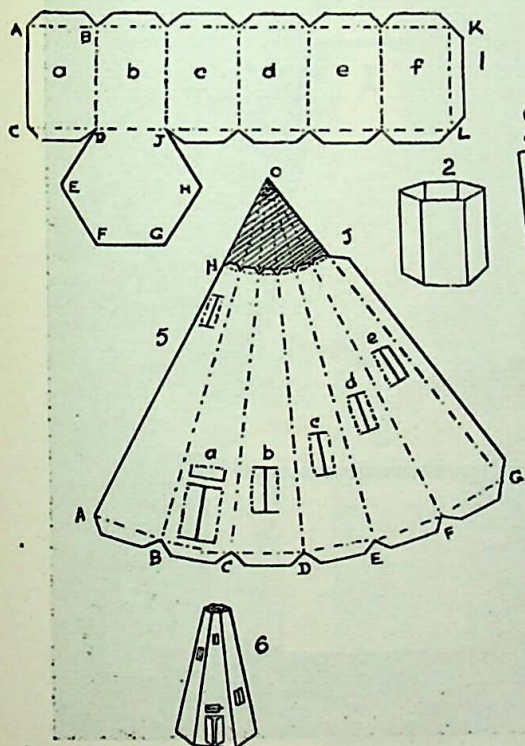
(LIGHT HOUSE)

ఈ దీపస్తంభమునందు అయిదుభాగములు కలవు. వీటిని వేర్వేరుగా జేసికొని అన్నిటినిచేర్చి అతికించినయెడల దీపస్తంభ మేర్పడును. మూడుభాగములు మాత్రమే పటమునందు కలవు. తక్కిన రెండును చిత్ర

ము 1, 2లను బోలియుండి పరిమాణమునందు మాత్రము చిన్నవైయుండును.

చిత్రము 1, అరుగు

ఈఅరుగు ఆరుప్రక్కలుకలది. A C

K L. అను అట్టముక్కయందు A B C D అను ఆరు సమభాగములను గుర్తించుకొని (a, b, c, d, e, f) వాటిలో నొక దానికి చేరియుండునటుల D E F G H J అను ఆరుప్రక్కల రూపమును గుర్తించవలెను. చిత్రము నందలివిధముగ అతుకు తునుకలు (flaps) కూడ ఉండవలెను. ఆరుప్రక్కలను పాదమును మడిచి అతికించినయెడల చిత్రము 2 నందలి విధముగ తొట్టి ఏర్పడును.

చిత్రము 3. స్తంభముక్రిందినేల

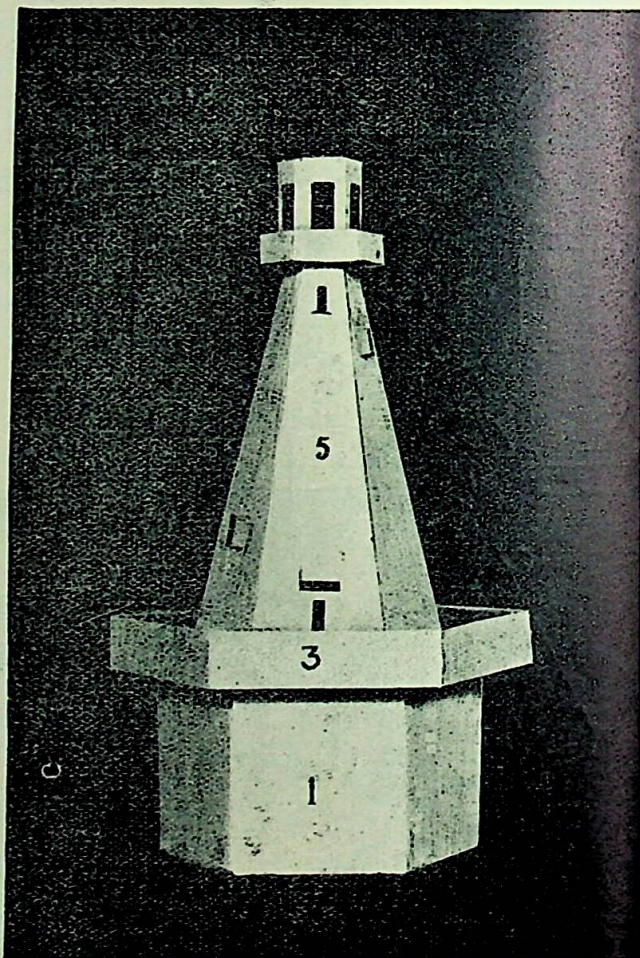
స్తంభముక్రిందినేలకు చుట్టుగోడకలదు. ఇదియు ఆరుప్రక్కలు కలది. చిత్రము నందలివిధముగ A B C D E F అను ఆరు ప్రక్కలనూపమునువేసి దానిప్రక్కల కొక్కొక్క దానిని చేరి A B G H వంటిగోడలను వేయవలెను. గోడలను మడిచి అతికించిన యెడల చిత్రము 4 నందలివిధముగ తొట్టి ఏర్పడును. ఈతొట్టిని రెండవ చిత్రపు తొట్టిపై పెట్టి అతికించవలెను.

చిత్రము 5. స్తంభము

(1) అనుబిందువు(Centre) నుండి O A G అనునంపును (Sector) వేయవలెను. A G అను నంపును ఆరు సమభాగములుగా భాగించుకొని B C D E F పీటిని O అనుబిందువుతో చేర్చవలెను. పిమ్మట O H J అనుభాగమును కోసి వేయవలెను. పిమ్మట ప్రతిభాగమునందును ద్వారములను చిత్రమునందలిరీతిగ కోయవలెను. అటుపిమ్మట ఈ అట్టముక్కను మడిచి చిత్రము 6 నందలివిధముగ స్తంభమునలెనతికించవలెను. ఈ స్తంభమును, ముందుచేయబడిన తొట్టియందు మధ్యభాగమున నిలువబెట్టి అతికించవలెను. అటు పిమ్మట చిత్రము 4 వంటి

తొట్టిస్తంభము పైభాగమునకు సరియగు నట్లు చిన్న పరిమాణము గల దానినిచేసి స్తంభముపై అతికించవలెను.

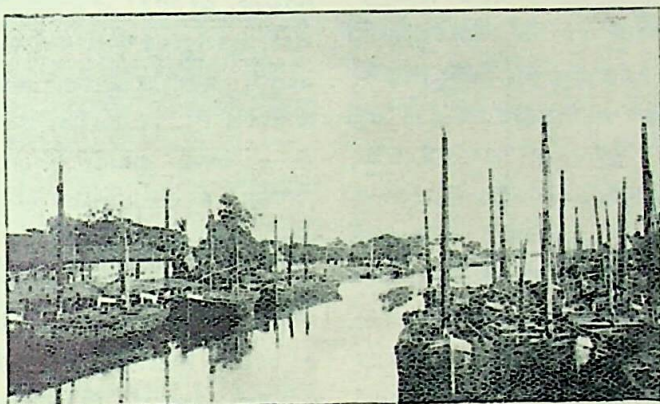
తర్వాతచిత్రము 1 వంటితొట్టి నిస్తంభముపై నుంచబడిన తొట్టిలో నుంచదగినంతచిన్నదానినిచేసి దానియొక్క ప్రతిప్రక్కయందును ద్వారములను కత్తిరించవలెను. ఈతొట్టిని దీనిస్తంభముపై నుంచి అతికించిన

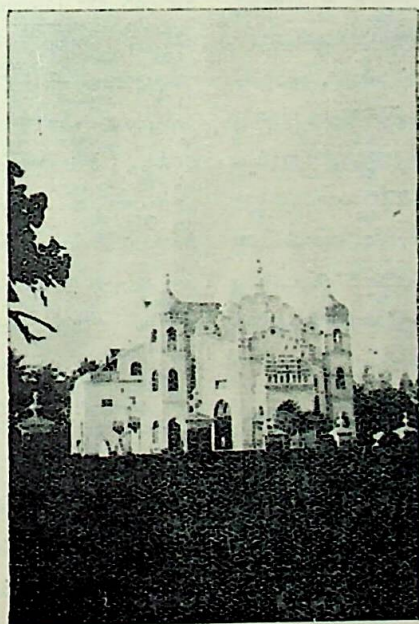
యెడల ఛాయాచిత్రమునందు జూపబడినట్టి
దీపస్తంభము ఏర్పడును.

స్తంభమును చేయునపుడు చిత్రము 5
నందు O A G అను భాగమునందలి BCD
EF అను ప్రదేశములను O తో చేర్చు

రేఖలమధ్యనుండు కోణములు ఎంతచిన్నవైన
స్తంభము అంత పొడవుగా చేయవచ్చును.
అనగా O వద్ద నేర్పడు కోణములు
చిన్నవిగా నుండినయెడల పొడవైన స్తంభ
మును చేయవచ్చును. (All Rights Reserved)

కాకినాడ రేవు

ప్రణాళికలు

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ

(PLANNINGS)

గొప్పకార్యం తలపెట్టకున్నప్పుడల్లా ముందు, ఇండియాగవర్న మెంటుబడ్జెట్టులాగ, ఒకప్రణాళిక వుండవలసినదే. వ్యవసాయవ్యాపారములకుకూడా ఇట్టిప్రణాళిక లుండాలి. వాటినే ప్లానింగు లంటారు. రష్యానంచవన్న ప్రణాళికలను ప్రారంభించినప్పటినుంచీ ప్రతీదేశమువారూ ఇదేపని పట్టారు. జార్జ్ప్రభుత్వములో రష్యాదేశము వ్యవసాయవ్యాపారములు రెంటిలోనూ నెరుకుపడివున్నాయి, దేశమంతా ఊసరత్నైత్రమై, ఫ్యాక్టరీ లభిసంఖ్యాకములై, గనులు పనులుచేసేవారి ఆస్కారములేక, జనులన్నవస్త్రప్రసాదములై, బలవంతులు బలహీనులకు కోటనుకోటిజనులను వోచుకుంటూ, విదేశములనుండి యెనలేని వస్తువులను దిగుమతిచేసుకుంటూ అంగరంగవైభవము లనుభవిస్తూ ఒకవిధమున సైనిక ప్రభుత్వమును చలాయిస్తూవుండేవారు. ఈ ఉప్పెనలో నుంచి తప్పుకుంటుకు రష్యా సమరప్రభుత్వమును నిర్మూలించేసి కార్మికప్రభుత్వం పెట్టుకొని తమదేశమునకు తమస్వతంత్రరాష్ట్రములనమ్మేతనమునకు కావలసినసరుకును తామే నిర్మూలముచేసుకొనుటకు, అంతరికీ పనికల్పించడానికి, విద్యార్థిదేశములు పెంచడానికి, ఆరోగ్యాభివృద్ధి చేయడానికి, కమ్యూనిష్టుపార్టీవారిపై అభిమానమును హెచ్చించడానికి, రోడ్లలూ రైల్వాలూ పెంచి పరస్పరస్నేహబాంధవ్యము లుదయింపచేయడానికి, ప్రణాళికమీద ప్రణాళిక వేసుకొని కార్యక్రమమును సాగించవలసివచ్చింది, సాగించింది, సాగిస్తూ వుంది.

తక్కినదేశాలకి రష్యాచేస్తున్న ఇతరప్రయత్నములు నచ్చినా నచ్చకపోయినా ఆర్థికప్రయత్నములు మాత్రము నచ్చుతున్నవి. నచ్చేదేమిటి, మానేదేమిటి. ప్రపంచమునంతటినీ ఆవరించియున్న ధరలనూండ్యం, నిరుద్యోగం, వ్యాపారస్తంభనము అనేవాగురులనుండి

తప్పించుకుంటుకు ఏవోకొన్ని ఉపాయములు పన్నుకోక తప్పకున్నదికాదు. బ్రిటిషువారు ప్రారంభించిన టారిఫు గోడలు, అటానామిజంబడికలు, జపానుతో సంప్రదింపులు ఒకరీతిగా ఈజిప్టులోనివే. రష్యాఅంటే తన దారిస్వయంకర్మముకొద్దీతనమార్గము త్రొక్కింది. ప్రపంచములో ఇతరత్రానూడా యంత్రాలయములు నెలపియ్యెనుమకులే ప్రారంభించడంవల్ల బ్రిటిషుక్యాపిటలిస్టుల సరుకు విడుదలకానందువలన క్రొత్తమార్గము త్రొక్కి 'ప్రోటెక్షనిస్టు' అయి అటానామిజం పెట్టుకోవలసినకర్మం దానికి పట్టింది. కాని బొంబాయివాడు పొర్లిపొర్లి యేడ్చుచున్నట్లు అమెరికాకుకూడా యీ దరిద్రం తప్పింది కాదు. బ్యాంకులనిండా రొక్కము, కొట్లనిండా దినుసులు, గోడౌనులనిండా సరుకులు గల అమెరికాదేశములో ఈనూడుగూర్తులూ ఒకరికోకరు నమ్మి ఒకరిదగ్గరికొకరు పోగా ఎవరిగూట్లో వారు మాలుగుతూ ప్రజలందరి పొట్టలూ మాడ్చడము మొదలు పెట్టినవి ఏమంటే ఏమిలాభము? ప్రజలు తిరిగితిర్యగల రన్నహామీ లేదు కనుక బ్యాంకులవారు ఒక్కదమ్మిడి పైకితీయక ఎవరికీ ఇవ్వక, వడ్డీలు లేకుండా వున్నవనిన్నీ, ప్రాతబాకీలు రాకుండా వున్నవనిన్నీ యేకస్తూ కూర్చున్నారు. డబ్బులేక కొనుక్కోనే ప్రజలు లేక పోవుటచేత ఫ్యాక్టరీలవారు సరుకులు పురుగులుపట్టనిస్తున్నారుగాని కావలసినవారి కేమియాయారు. రావలసిన బాకీలు రాక యియ్యవలసినవి తప్పక చిన్నచిన్న బ్యాంకీలన్నీ దివాలా! తయారైనసరుకే చెల్లక, కూలీలిచ్చుకోలేక ఫ్యాక్టరీలన్నీ లాకవుటు! ఇక వ్యవసాయపుదినుసులూ, మడిదినుసులున్నా? యంత్రాలే పడుకుంటే వాటిమాట లెనకికావాలి? ఆహారదినుసులు కొనుక్కొనుటకు డబ్బెరిదిగ్గర నున్నది? ప్రజలు చస్తే చావనీకాని దుడ్డియ్యమంటే తిండెనరు

పెడతారు? పండితపంతులక యీగతి పడితే క్రొత్తగా పండించడాని కవరికి గుండెలున్నవి? ఇట్టిపరిస్థితిలో ప్రజలు రహస్యలోలాగ సమిప్తివాదులై తిరగబడి దోచుకొని సరిగా పంచుకోవడంతప్ప వేరే త్రోవ లేకుండెను. అయితే అమెరికాపెట్టుబడిదార్లు ప్రభుత్వమువారు బ్యాంకర్లు రహస్యవారంత మూఢులు కారు. హిందూ దేశం నాటుకోట్లు, ఆర్యవైశ్యులు, కలింగకోమట్లు లాగ ఏవోడ్లు కావోడ్లు కాచుకొని బాకీదార్లను నిలబెట్టి తాము నిలబడి మళ్ళీ క్రమంగా పిండుకొనేపద్ధతి వాళ్లు. వీళ్లందరినీ మాడకట్టుకొని ప్రెసిడెంటురూజువెల్లు సర్వాధికారత్వము పొంది ప్రజలందరిచేతా వొప్పిస్తూ క్రొత్తక్రొత్తయేర్పాటులు చేస్తూ రాజ్యాన్నింతటివీ కోలుకొనేటట్లు చేస్తున్నాడు. బ్యాంకుల వాళ్లెగ్గర తాను పూజీపడి కోట్లకొలదిద్రవ్యము వడ్డీకి వాడుకుండడంచేత వాళ్లు సంతోషిస్తున్నారు. ఈద్రవ్యముతో క్రొత్తకోడ్లుపోయించి, అడవులువరికించి యిళ్లు కట్టిస్తూవుండడంచేత ప్రజలకు పనిదొరికి, సనముచిక్కి, తినుబడిపదార్థములు కొనకొక్కరిగి సుఖవసతులు లభించడంచేత వాళ్లు సంతోషిస్తున్నారు. వ్యవసాయ దార్లకు లంచాలిచ్చి లక్షలకొలది యొకరములు సాగును తగ్గించి చెల్లుబడికానిదినుసుల ఉత్పత్తిని తగ్గించి ఉన్న పాటిదినుసులచెల్లు హెచ్చించి కొనుక్కొనేవాళ్లను సుప్రీంచడంవల్ల వారు సంతోషిస్తున్నారు. ఇస్లా వాకిష్టు కుదిరి, తిండితిప్పలూ దొరికి, వైగా కొంత డబ్బు మిగిలితే దానితో ప్రజలందరూ యంత్రకారుల దగ్గరనుంచి తయారగుసరుకును కొనుక్కుంటున్నారు కనుక, తమసరుకు కమలుతున్నదికనుక ఫ్యాక్టరీలవాళ్లు సంతోషించడమేకాకుండా క్రొత్తఫ్యాక్టరీలనుకూడా కట్టుకోగలుగుతున్నారు. వాళ్లకు నచ్చచెప్పి రూజువెల్లు వారిచేత పనిచేసేగంటలు తగ్గించి, మాలీలు హెచ్చించి, క్రొత్తవారిని పనులలో చేర్చించి నిర్వాహి పారత్వమును తగ్గించగలుగుతున్నాడు. ఇదివరలో శ్రీమంతమైన అమెరికా చిక్కులు పడుతున్నదంటే సంతోషించేదేకాలన్నీ, కోలుకొంటున్న అమెరికా తమవస్తువులను తెప్పించుకొని తమదుస్థితిని కొంతతగ్గించ

కుండా తనలోతాను సరిపెట్టేసుకుంటున్నదే అని ఓర్వలేకుండా వుంటున్నారు. ఇదీ అమెరికాలో జరుగుతున్న ప్లానింగు, లేక ప్రణాళిక.

ఇవన్నీ మానవుడిప్రణాళికలు. మానవుడిప్లాను లన్నీ తా ననుకున్నట్లే సాగుతూవుంటాయి అనుకో మాడను. ప్రకృతిజన్యలమై పరిమితబుద్ధియోచనలు గల మనమే యిటువంటిఉత్కృష్టవిప్లవములూ, మార్పులూ తెస్తూవుంటే మనకంటే అనేకరెట్లు వెట్టింకారాలు కలిగినప్రకృతికి వీనిని పాడుచేయుట అనగా నెంత? లేదా సాయముచేయుట అనగా నెంత? రావణాసుర ప్రయత్నాలు చేస్తూవున్నరహస్యలో అనావృష్టి కలిగి తెల్లగొట్టిగర పెరిగి ఏప్రిల్-సెలలో ౧౦ లక్షలు జనులు మరణించినట్లు తెలుస్తున్నది. పండితపంతులు చెల్లక వాటికి గరలు కల్పించుటకై భగీరథప్రయత్నము విూద లంచమాలిచ్చి గోధుమనాగుభూమిని లక్షలకొలది యొకరములు తగ్గించిన అమెరికాలో వేడిగాలులు వీచి పంటలు తగ్గి కాటకములు కలిగేనూచన లవుపిస్తున్నవి. కాని ధైర్యస్థైర్యములుగలప్రెసిడెంటు తగినప్రతిక్రియలు చేస్తానని చెప్పుతూ ప్రజలందరికీ ధైర్యోత్సాహములు పురిల్లుతున్నాడు. జర్మనీ, ఇటలీ మొదలగు తక్కిన అయిరోపాదేశములన్నీ అనవసరపుపరుగులు పెట్టక, అయోగ్యముగా క్రింగిపోక, వీలయినంత లేస్తూ సాగ్య మైనంతవరకు తమయెనుమతులతో చుట్టూ యెగ బ్రాకతూ ఆల్లకల్లోలము పడుతూవున్నవి. ఆసియా ఖండముమాస్తే జపానువిజృంభణమునకుఆంతూపొంతూ లేదు. జానాబెత్తెడుద్యోపాలలోనుంచి చీమలపుట్టులులాగ ప్రజలుపుట్టుగొస్తున్నారు. వారందరికీ భీషణపైనిక కవాతు. కొరియామాంచూరియాల నాక్రమించుకున్నది. చీనాను మ్రొంగచూచుచున్నది. రష్యాపైకి పిల్లదూకుళ్లు దూకుచున్నది. అంతర్జాతీయసమితి నేకాదు, అఖిల పాశ్చాత్యసమితిని మాడలొట్టుచున్నది. యుద్ధనౌకలు, విమానములు పెచ్చు పెరుగుచున్నవి. దీనికితోడు ఉపద్ర వమైనపంటలు పండిస్తూ, యంత్రాలతో సరుకును తయారుచేస్తూ ఎంతేసి టారిఫుగోడలనయిన అవలీలగా

దాటేసి కారుచాకగా ప్రతీదేశంలోనికి దించుటూ “ఇదిం బ్రాహ్మ మిదిం యోత్ర” మన్నట్లు “ఇదిం యుద్ధం ఇదిం వర్తక” మని ప్రళయశాంతవం చేస్తున్నది. తక్కిన మనమూ, మన పెద్దన్న గారనూ చీనా, తక్కిన చిన్నతమ్ములనూ ఆస్థానిసానమూ, ఆరేచియూ, పెర్నియా మొదలగుదేశముల మాటానా? మన కాలోచనలు తక్కువలేవు కాని అంకుర లెక్కవగాఉండి అణచిపెట్టు చుండుటచేత అద్భుతవంతుల అటలన్నీ హనమీదే సాగి వచ్చి మన మధోగతులపాలై, అఘటనఘటనానమధ్య డను పరమేశ్వరు డెట్లానేస్తే అట్లానేకానీ అని పరిపూర్ణ నేదాంసులమై బాసలుపడుతున్నాము.

మనహిందూదేశమునకు తల్లిపట్టేకాని పిల్లపట్టేవారిలేకున్నది. మనమొట్టలన్నీ మొట్టలలాగే వున్నా, మనపై నవ్యాజ్రపేముగల ప్రభుత్వమువారే మైనరుతరపున బాధ్యతలన్నీ వహించి మనకోసం స్థానింసులు చేస్తున్నారు. తలగలమగాళ్లంతా జైల్లో క్రంకుతున్నప్పుడు మొలలేనిసభ్యుల నందరినీ ముఖ్యులుగా చేసి ఒక ఆర్డినెన్సుశాసనాలూ, అట్లానాఒడంబడిక చట్టాలూ, తెల్లకాగితాని కంగీకారపత్రాలూ, వారి యిష్టమువచ్చినపత్రాలమీదట్లా బుల్లిదస్త్రులూ, పెద్ద చస్త్రులూ పెట్టించుకున్నారు ఇందువలన దేశమునకు స్వాంత్ర్యబంధనమేకాక, పరిశ్రమలకు రక్షణ బంధనముకూడ తొలగినది. అగ్నిపెట్టెలపరిశ్రమ అగ్నిపాలాతోండి. పంచదారపరిశ్రమ పంచలపాలాతోంది. బట్టలపరిశ్రమకా ఒకప్రక్కన జహాను కోశ్రోవ యేర్పరచి ఒకప్రక్కన తమతలపులు బాహుటముగా తెరచుకొన్నారు. ఇట్టిసమయములో మనమిల్లులు కోలుకోవడం ఎట్లా? దీనికిసాయము సమ్మెలు. వానిని ముగించే ప్రయత్నములనుండి పరాజ్ఞుభవ్యము. మిల్లు పరిశ్రమలనుగట్టింది అటానాఒడంబడిక వుండనేవుంది కనుక నేతృస్థానింసు చేయుటకు వీలేలేదు.

ఇక గృహపరిశ్రమల నుద్ధరించడానికి స్థానింసు. గృహపరిశ్రమలు సాధారణముగా మిల్లుపరిశ్రమలతో పోటీకాకలేవు. మిల్లుపరిశ్రమలు హెచ్చితే గృహపరి

శ్రమలు కూలపడతాయని గతరెండువందలసంవత్సరములనుండి జరుగుతున్న పారిశ్రామికవిప్లవమే తెలియపరుస్తున్నది.

మనదేశములో ఒకప్రక్కన గాంధీగారిభిద్దరు తత్త్వమువల్లనా, ఇంకొకప్రక్కన విదేశీమిల్లులు వస్తువుల వినిమతి ఒడంబడికలవల్లనా స్వదేశీమిల్లులు ఊణముఖము పడుతున్నవిగనుక, యీగృహపరిశ్రమలవస్తువులైనా యిక్కడ వ్యాపింపజేసి వ్యవసాయకులకుపవృత్తి కలిగించి సహాయముకలుగుతుండేమో అంటే అదీ మంచిఆలోచనే! హిందూదేశ మింకా పూర్తిగా మిల్లుతత్త్వములో సడలేదుగనుక, హిందూదేశీయులకు ఇంకా గృహపరిశ్రమలవలన తయారయేవస్తువులను కొనుక్కొనుటయుం దభీలాష వుండికనుక, అట్టిసదార్థము లిక్కడ చెల్లించే యేర్పాటులు చేయడం, రెయిలునే రేలులుతగ్గించడం ముందయ్యేదే. కాని ప్రభుత్వమువారు తలపెట్టిన దిది కాదు. గృహపరిశ్రమలఅభివృద్ధికి సంవత్సరమున కెంతోకొంత స్వల్పమొత్తమును శాంక్షను చేస్తూ వుండడము, ఈవస్తువులే కొనుక్కొనుని పాశ్చాత్యులను బ్రతిమాలుకొని వారికి వీటియం దభిరుచి వుట్టించుటకు ప్రయత్నించడము. ఈరెండవది యెప్పటికైనా సాగుతుందని ఏజ్యోతిషుడైనా పాశ్చాత్యదేశాల బాతకములు చూసి చెప్పగలరా? అయితే ఇందుకొరకు వాణిజ్యముభవముగల పాశ్చాత్యధీమంతులను పెద్దజీతములమీద యేర్పాటుచేయడము, వారిక్రింద రాష్ట్రీయోద్యోగస్థుల, వారికి సెక్రటరీలు, అనుచరులు మొదలగువారితో ఒకచిన్న పిపార్టుమెంటు మనకు తప్పదు.

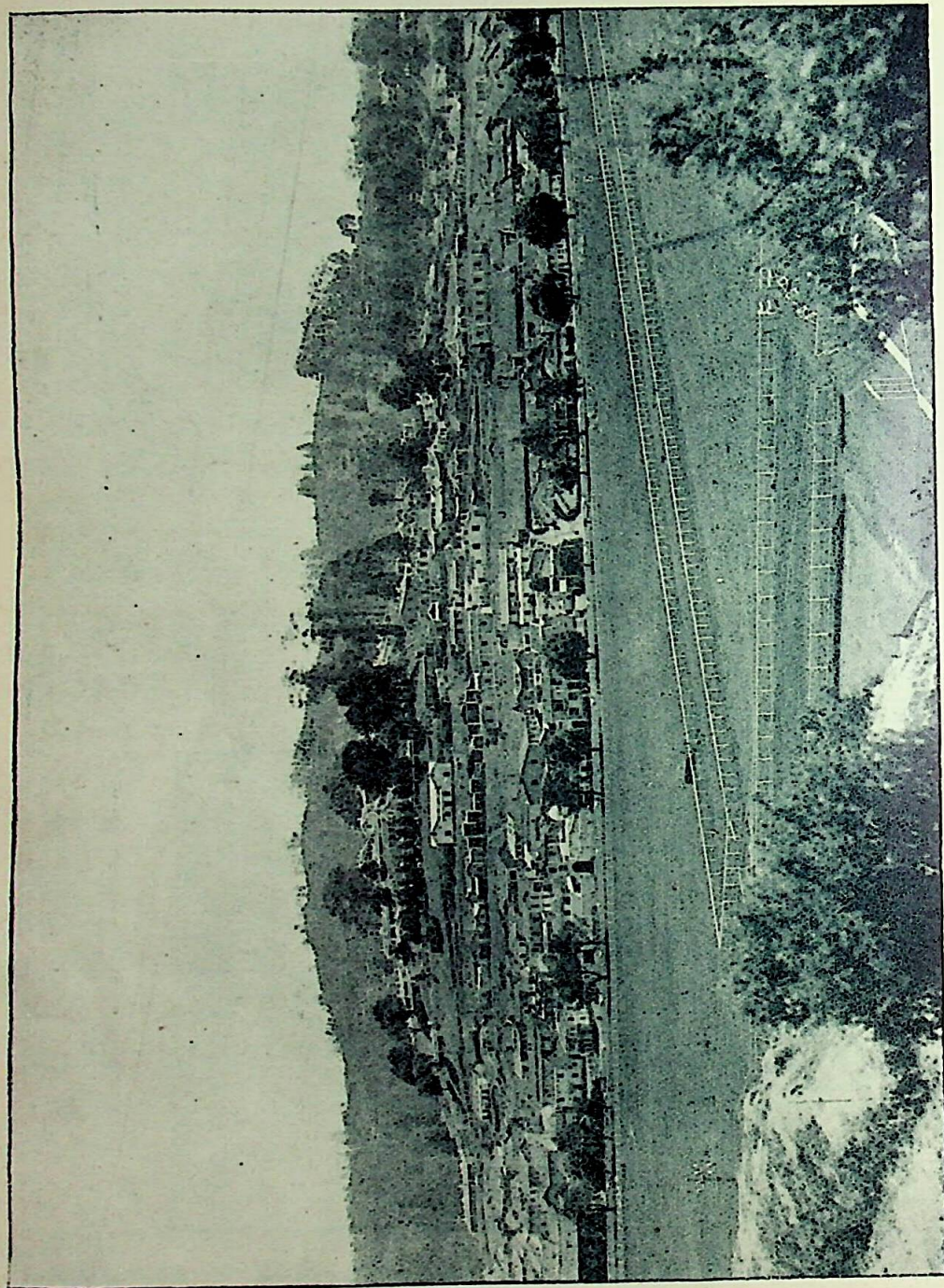
ఇంకోచిత్రమైన స్థానింసు. ఇది మనహిందూదేశమున కాహారధూళములైన వడ్లు, గోధుమలు, చెఱుకు మొదలగువానిని అంచిన స్థానింసు. మనమేమో ఇంజోచీనా, సయాము, బర్మామొదలగుదేశాలలో పండించుచున్న వడ్లను, బియ్యమును కొనుక్కొనుటకుగాను మనదేశపు పరిగోధుమలు మొదలగువానిని తగ్గించుకోవాలి. ఆదేశములలో అవి ధూరిపరిశ్రమలవిధానంగా పండిస్తారుగనుక తక్కువగా పండించుటకు వీలులేదు. దినుమతిసుంకాలు విధించకుండా వానిని మనకు చాకగా

గి. దేవదారురస మున్న డబ్బాలను తైలముతీయు బట్టికడకు కొనిపోవు బస్సులు

జి. దేవదారు రసమును పోయుటకు డబ్బాలు

M. B. K.

ఉదకమండలమున ఒకదశ్యము (సరేపుసంజెముల చోటును గలదు)

అంటకడతారు. లేకుంటే వారు మనమీద ప్రతిక్రియ చేసి యేమిసప్తము తెచ్చిపెడతారో అనిదిగురు. అవి చువకగా వస్తున్నవికనుక మనరైతువాడి పంటచెల్లదు. వానినాపివేసినచో ఇతనిపంట మంచిభరిదుకు చెల్లి శిస్తులు సంతోషముగా చెల్లించుకొని అప్పుసప్పు తీర్చుకుంటూ, ఆనందముగా వుండగలడు. అయితే రైతువాడు ఏలాగున్నాడే? సర్కారుశిస్తు రాదన్న భయము లేదు. ధూమి పండకపోయినా, పంట చెల్లక పోయినా అన్యత్రా హులిచేసుకొనైనా తెచ్చి పన్ను చెల్లించాలి. లేకుంటే యిట్లా వాకిలీ వేలాం. అవి లేనప్పుడు ధూమివేలాం. క్రొత్తగా కొనుక్కొన్నవా డెక్కడనుంచైనా తెచ్చుకొని పన్ను కట్టుకోవాలి. లేకుంటే వాకిపనీ అంకే. ఈవిధంగా మాయదారి ధూమిని నమ్ముకొని మనిషితరనాత మనిషి దినాలా అవుతున్నాడు. వీరినిరక్షించడానికి ప్రభుత్వం యేదైనా ప్లానింగు వేయవద్దా? రాట్నా లాస్తున్నాయి బట్లు లోవలోనుంచి తియ్యం ఉన్నారట. విదేశాలనుంచి చౌకబియ్యం లాస్తున్నాయికనుక మీమీవాంకానుగత మైన పంటలను తగ్గించుకోండోయి అవి ఒక నూచన వగ లేతారు. అలానామైనపంట మానుకోవడం, అనుమానా స్పదమైనపంటలు వేసుకోవడం. ఇంతహా ఈక్రొత్త పంట లేమిటో తెలియదు. దానిని విచారింలేందుకు తగినఅనుభవజ్ఞులగు ఉద్యోగిగ్రంథులను యేర్పాటుచేస్తారు. ఈసంగతులన్నీ మే రి-వ శేడిని సిస్టాలో జరిగినపంటల

నిర్ణయసభలో టంగున తెగిపోతుందనుకున్నాము కాని ఇదేమి రష్యా, జపాను, అమెరికా, జర్మనీల ప్లానింగా? అదుగోఅంటే ఆరైల్లు.

ఈసమయంలో ఈఆలస్యమే చాలాఉపకారంగా వుంది. అవకతవకఆలోచనలకు సాయం అతి శీఘ్రంకూడా అయితే బ్రతకగలమా? విదేశీవడ్డమీద మజుగుకు రు ౦-౧౫-౦౦౮, బియ్యంమీద రు ౧-౪-౦౦౮ దిగుమతిసుంకం వేయవలసిందని ఒకరు నూచిస్తే వాళ్లు మీకొంప ముంచేయగల రని భోరుగారు హెచ్చరిక చెప్పేరు. మారకపురేటు మార్చి, నాణెములు హెచ్చించ మంటే సాధ్యముకాదని త్రోసేతారు. క్రొత్తపంటలను గూర్చి ఆలోచించుటకు జనపనార, పత్తి, చెఱుకు కమిటీలు పరిశోధనపనిచేస్తున్నాయి. మొత్తముపయిన ఈవిభాసమావేశముకయిన భిర్సులు దండుగైతే అయినవి కాని ఇందులో నష్టకరమైన తీర్మానములు ప్యాసు కాలేదు. వరిపంట ఇంకాహెచ్చించే ప్రయత్నాలు చేయ రాదనుకున్నారు. అట్టి ఆలోచన మన కసలేలేదు. గోధుమపంట తగ్గించాలన్న తీర్మానంకూడా కద్దలేదు. సభాఫలితము లిప్పుటి కేమిలేకపోయినా, ఓరికమిటీలు చేసేవిచారణలఫలితంగా ముందుముందు మంచిఫలిత ములు కలుగవచ్చునని సంతోషిస్తూ పత్రికారశ్మిములు అభిప్రాయములను వ్రాస్తున్నవి. ఇదీ మనఇంకియా ప్లానింగు.

కులస్త్రీలు - నాటకాలు

నాటక ప్రదర్శనలలో స్త్రీపాత్రలు కులస్త్రీలు అభినయించవచ్చునా సూడదా అని యిప్పుడొక పెద్ద ప్రశ్న. దీనిమీద సన్నసన్నంగానే ఆయనా కొంచెం ఘాటుగానే చర్చ జరుగుతోంది. కాని దీని పర్యవసానం కోసం యెవరూ కనిపెట్టుకుని ఉండడంలేదు. అనేకస్థలాలలో చాలామంది కులస్త్రీలు బాహుళ్యంగా ప్రదర్శనలు చేసేస్తున్నారు. కొందరు దంపతులు, కళకోసమే కావచ్చు, యిది వృత్తిగా పెట్టుకున్న వారుమాడా వున్నారు. ఇవతల కులస్త్రీల సంగతి యిలా వుండగా ఆవతల వేళ్ళున్న జన్మసిద్ధ మైన తమ హక్కును స్వాధీన భుక్తాలలోకి తెచ్చుకుంటున్నారు. అక్కడక్కడ కులస్త్రీలూ, వేళ్ళలూ కలిసిన్న ప్రదర్శనలు చేస్తున్నారు. ఈ ప్రదర్శనల విషయంలో ప్రజల ప్రతీకారాలు పైస్థాయిలోనే పలుకుతున్నాయి. ప్రదర్శకురాలంద్రకు ప్రత్యేకంగా ఆదరణతార్కరాలు జరుగుతున్నాయి. ఇలాగ యీ ప్రశ్న ప్రశ్నగానే వుండగా విషయం మాత్రం ఆచరణలో అతిజటిలంగా పాకిపోతోంది.

* * * *

ఇంతకీ: ఇప్పుడీ ప్రశ్నకి ఆవసరం యేం వచ్చిందీ?

* * * *

కావ్యాలకు ఉద్దిష్టమైన ప్రయోజనం రసానుభవం. ఈ విషయంలో శ్రవ్యకావ్యాలకు కంటే దృశ్యకావ్యాలకు నాటకాలకు వైశిష్ట్యం వుంది.

నాటక ప్రదర్శనం అంటే ఇతివృత్తం జరిగిన కాలానికి, అది ప్రవర్తిల్లుతూ వుండిన చోటికి ప్రేక్షకులను తీసుకువెళ్లడం.

శ్రవ్యాలలో బుద్ధిని వినియోగించి, వూహలు పన్నితే గాని స్ఫురించనిపాత్రల హావభావాలు నాటక ప్రదర్శనలలో కంటికి కనబడడమూ, చెవికి వినపడడమూ, హృదయంమీద హత్తుకుపోవడమూ, తద్వారా రసానుభవం కలగడమూ ఏకకాలంలో సిద్ధిస్తాయి. నాటకాలంటే పండితులూ, సామరులూ సమానంగా మోజు కలగడానికి కారణం యిదీ.

కాగా, నాటకాలు రచించడంలో కవులకు కంటే, ప్రవర్తించడంలో నటులకు కాళం యొక్కవ కావాలి. ప్రేక్షకులకు, ఇతివృత్తంవల్ల మనోరంజనం కలిగించడం వొక యెత్తూ, కవిత్వంవల్ల హృదయోత్తేజనం కలిగించడం వొక యెత్తూ కనక నటు లేమాత్రం అసమర్థులైనా ఎద్దేకం భగ్ను మైపోతుంది. ప్రదర్శనం కృతకమైతే, అసభ్యమై జుగుప్సాపూడా కలుగుతాయి. ఇలాగ యిదేమీ తటస్థించకుండా ప్రేక్షకులకు ఆనందసంధాయక మైన రసానుభవం కలగా లంటే రంగపరికరాలూ, నటులూ నాటకేతివృత్తానికి మెలిచి నట్లు సరిపోవాలి. నాటక ప్రదర్శనంలో స్త్రీపాత్రలు స్త్రీలే అభినయించాలనడానికి విధాయక మాత్రం యిదీ. మహాకవులనేమీ తమ నాటకాలలో నటీమూత్రధారసంభాషణద్వారా యీ విషయం స్పష్టంగానే ప్రతిపాదించి వున్నారు.

నాటకపాత్రకంటే త్రికరణయాభిన్నుడైన నటుడు యథాయోగ్యంగా పురుషపాత్రనే అభిన

యించడం దుర్బటంగా వుండేటప్పుడు స్త్రీపాత్రగా చెలామణి కావడం యెన్నడూ సంభవించదు.

నడివయస్సులో వున్న నటుడు సమృద్ధమై సాధనసామగ్రి సుపయోగించుకుని తన నైపుణ్యంవల్ల శతవృద్ధు పాత్రను ఆంగికంగానూ, వాచికంగానూ కూడా చాలావరకు చక్కగానే వాహించవచ్చు. కాని ఆనటుడే శతవృద్ధుగా పెద్దవయస్సునట్టు బాలుకుగా చెలామణి కాకపోవచ్చు. పురుషుడు స్త్రీపాత్రని ధరించడం కూడా యిలాంటిదే.

నీతావతా: స్త్రీలనూ, పురుషులనూ కష్టసుఖాలు సమనమే కావచ్చు.

సంకల్పాలూ, అభిలాషలూ, అనుభవాలూ యేకరీతిలోనే కావచ్చు. కాని యిద్దరికీ భౌతికంగా సామ్యం కుదరదు. లేదు కూడాను. స్త్రీ స్త్రీయే. పురుషుడు పురుషుడే. ఇద్దరికీ వుండే భేదం వొక్క మాటలో తేల్చాలంటే: స్త్రీ నిలాసవతి. పురుషుడు గంభీరమూర్తి. పురుషుని మనస్సు యాభ్యుదయంకోసం కల్పనలచేస్తూవుంటుంది. స్త్రీ మనస్సు ఆత్మభ్యుదయం న్ని అనుభవంలోకి తెచ్చే యెత్తున వేస్తూ వుంటుంది.

పురుషుని బుద్ధి తటాలున వొక నిశ్చయానికి రా లేదు. స్త్రీబుద్ధి కిందా మీదా పడుతూ మారుచోలేదు.

పురుషుని హృదయం యెప్పుడోగాని మార్దవం వహించదు. స్త్రీహృదయం యెన్నడోగాని కఠినత వహించదు.

పురుషుని చూపులు సూర్యకిరణాల్లాగ దుర్నిరీక్ష్యంగా వుంటాయి. స్త్రీచూపులు మెరుపుతీగల్లాగ భ్రాంతి కలిగిస్తూ వుంటాయి.

పురుషుని శరీరం కదలితే రాజసం తలాయిస్తూ వుంటుంది. స్త్రీశరీరం చలిస్తే లావణ్యం పొంగిపోతూ వుంటుంది.

ఈలక్షణాలలో వ్యత్యాసం వస్తే పురుషుడు "అవంగిరేకలనా"డనీ, స్త్రీ "మృగవీరు" డనీ యీ సరిపు వివేచనకుతీరదీ.

కాగా, పురుషుడు స్త్రీత్వాన్ని చూపించలేడు. స్త్రీ పారుష్యాన్ని చెల్లడించలేదు. కానూ కూడ దని పురుషుడు స్త్రీవేషం వేస్తే ముస్తాబు చేసిన కొయ్య బొమ్మలా ఉంటాడు. స్త్రీ పురుషవేషం వేస్తే పులి చర్మం కప్పుకున్న మేకలా వుంటుంది.

ఇది యిలా వుండగా తెనుగుదేశంలో మొదట్లొచ్చి వొక సంప్రదాయం వుంది.

వ్యభిచారదోషం వున్నా పెద్దలలో చాలామంది సభలలో వేళ్ళలకు ఆచరణ చూపుతారు; కాని స్త్రీ వేషగాణ్ణి హీనంగా చూస్తారు, బతికి రానివ్వరు.

పురుషుడు గొల్లవేషం గాని, భామవేషం గాని వేస్తే నారు ఆధరిమానాని కేనా శ్లగు.

ఈపట్టువల, సంప్రదాయం అంటే చెవి కోసుకునే పెద్దలలోయిప్పటికీ చాలా దృఢంగానే వుంది.

కాకపోయినా, పురుషులకంటే స్త్రీ లెప్పుడూ హెచ్చుగానే వుంటుండే టప్పుడు పురుషుడు స్త్రీవేషం యెందుకు వెయ్యాలి? ఈవిధంగా స్త్రీల హక్కును పురుషు లెందుకు భంగపరచాలి?

పైగా: పురుషుడు స్త్రీవేషం వెయ్యడం కళని మలినపరచడం వొక్కటే కాదు. స్త్రీజాతిని అగౌరవ పరచడం కూడానూ.

అయితే: నాటకాలలో స్త్రీపాత్రలు స్త్రీలే అభినయించాలంటే సరే, కాని ఆపని కులస్త్రీలు కూడా చెయ్యవచ్చు నంటే యేలాగా?

నిజమే. ఇది వొకప్పుడు హేతుబద్ధమైన పూర్వ పక్షమే. కాని ఆకాలం కా దిది. వృత్తివిభాగం సవరిపోయి చాలా రోజు లయింది. కృత్యవిభాగం కూడా మారిపోతూవున్న రోజు లివి. ఏది యెవరికి అనువో, దేబ్బో యెవరికి రుచో, యెందులో యెవరికి లాభువమో ఆపని చెయ్యడానికి వారి కిప్పుడు ఆక్షేపణలు లేకపోగా, పైగా, ప్రోద్బలంకూడా కలుగుతోంది.

జమిందారుల కుటుంబాలకు, పంకితుల వంశాలకు, అహితాన్నుల కోమకు చెరిస చిరంజీవు లిప్పుడు తలపుకి వస్తే మాడా పెద్దలు చీవరించుకునే వృత్తులు అవలంబిస్తున్నారు. సంప్రదాయానికి, ప్రతిష్ఠాకి, ప్రతిభాకి, అభిజాత్యానికి, స్థితికి, పదవికి లోటు లేని యువకు లిప్పు డనేమలు కులాసాగా నాటకాలాడేస్తున్నారు. ఆకి "సెబాస్" అనిపించుకుంటున్నారు. బహుకారిం చిబకుతున్నారు. కళాకుశల లనిమాత్రమే కాక కళోద్ధారకు లనిన్నీ సత్కరింపబడుతున్నారు. ఇలాంటి స్థితిలో వారి స్త్రీలు వారితో పాటెంచుకు కాగూడమా?

కవులు నాటకాలలో ఉత్తమ స్త్రీపాత్రలు సృష్టింపవచ్చు. ఆ నాటకాలు ప్రదర్శింపబడేటప్పుడు ఉత్తమ స్త్రీలు మాచి ఆనందింపవచ్చు. కాని వారు ఆనాటకాలలో పాత్రధారణం చెయ్యగూడమా?

ఇది గాక :

కులస్త్రీలు — ఉన్నతకుటుంబాలకు చెందిన మానవకు లగు యువకు లిప్పుడు అనేకమందితో కలిసి మాచుని కళాశాలలో విద్యాభ్యాసం చేస్తున్నారు. ఖండారాలకు గూడా వెళ్లివస్తున్నారు. అజంతా సంప్రదాయా న్నునుసరించి స్త్రీల చిత్తరువుల చిత్రించి మెప్పు పొందుతున్నారు. స్థానికసంస్థలలో, నగరీయ సంఘాలలో, శాసనసభలలో, రాజకీయాందోళనలలో, సంఘసంస్కరణ కార్యాలలో నిరాఘాటంగా పాల్గొంటున్నారు. జెయిల్లకు వెళ్లి వస్తున్నారు. ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. న్యాయవాదం, వైద్యం — ఇలాంటి వృత్తుల్లోగూడా వోహో అనిపించుకుంటున్నారు. ఇక నాటకాలలో వేషం చెయ్యడమా తప్పు? "వేస్తే ఆస్త్రీలకు శీలం నిలుస్తుందా?" వున్నటువల్ల ఇదీ. వచ్చిన పుట్టిమనిక గూడాయదీ. వాస్తవంగా యిది కుంటిప్రశ్న. ఇది పురుషుల హృదయదౌర్బల్యానికి నిదర్శనం. లేకటి బుద్ధికి చిహ్నం. అసహనానికి గుర్తు. ఆశక్తిదుష్టనత్వానికి పుదాహరణ; పోనీ, యిలా సంచే హించే పురుషుల శీలమాట యేమిటి?

ఏవం: శీలభ్రంశం పొందిన స్త్రీలు అన్నితానా నుల్లోనూ వున్నారు. అన్ని వృత్తుల్లోనూ వున్నారు. అన్ని రకాల్లోనూ వున్నారు. అన్ని కులాల్లోనూ, అన్ని మతాల్లోనూ, అన్ని జాతుల్లోనూ, అన్ని సరిస్థితుల్లోనూ వున్నారు. శీలపరిశీలనం సంఘకర్మాలకు సంబంధించింది. కాని కళకి సంబంధించింది కాదు. నాటకరంగంలో వున్నప్పుడు ఆమె కళావతిగాని ఫలానా కాదు. చంద్రమతిపాత్ర అభినయించే స్త్రీ చంద్రమతియేలా కాదో అలాగే శీలవతి కానుండా మాడా వుండవచ్చు. అభినయిస్తూ ఉన్నంతసేపూ ఆమె చంద్రమతిగా వుందా లేదా? ఇంతే మనకి కావలసింది. ఆవేషం విప్పేకాక ఆమె యోవనో? మన మెనల్లేమో? పోనీ ఆమె సాంతానికో అంటే యీ సంశయాత్మక సాంతం మాట యేమిటి?

శాస్త్రీ

చుక్కయెదురు

బిటిషువ ర్రకుణ్ణి హిందూదేశపు వ్యవసాయకుణ్ణి ఒకగదిలో మూసోపెట్టవచ్చు. పచ్చిక్షైప్రపుణ్ణి పరమ చాందసుణ్ణి కలిపి ఒకబండిలో యెక్కింపవచ్చు. మహా మృదీయ మాలానాను మహామహాపాధ్యాయుణ్ణి ఒక గోష్టిలోకి తేవచ్చు. కాని, సంఘసంస్కారిని సనాత నుణ్ణి కలిపి సవ్యమైన పద్ధతిలోకి తేవడం బ్రహ్మ దేవుడికిగూడా సాధ్యంకాకుండావుంది. సనాతనుడు శాస్త్రం అంటే సంస్కారి నీతివిరుద్ధ మంటాడు; సంస్కారి కాలానుగుణ్య మంటే సనాతనుడు వైదిక ధర్మవిరోధ మంటాడు. ఈ రెండుకక్షలూ, పలువురు పురాతన సంస్కారనాయకులు తలచినట్లు కాలక్రమ మున నొకదాని కొకటి సుముఖమాటకు బదులు విరోధ ములొకటూ బలతరము లగుచున్నవి. సనాతనులు పురాత నాచారకూపములలోబడి వుట్టి పోతున్నారు కనుక శాస నాలు ప్యాసుచేసినా వారిని బలవంతాన రక్షించాలని సంస్కారుల కపూర్వమైన దయ. సంస్కారులు అవైదిక, క్షైప్రప్ర, మహామృదీయ ఆగాధ సరికర డోరా

చారములలోనికి సంఘాన్ని ఈశ్వరుని పోతున్నారని సనాతనుల కసహ్యం.

మొగాకు పెళ్లాం చస్తే పెళ్లాంచొప్పున చచ్చి దాకా పెళ్లాల్ని చేసుకుంటున్నాడా లేదా? ఇష్టం వచ్చినదాన్ని యిష్టం వచ్చిన వయస్సున చేసుకుంటే చేసుకుంటూ లేకుంటే మానుకుంటున్నాడా లేదా? ఇంగ్లీషులు చదివి క్రాసింగ్ లుంచుకుంటున్నాడా లేదా? పెళ్లాన్ని తన్ని విడాకు లిస్తున్నాడా లేదా? పత్నీవత మని బిడ్డనిగ్ని మాగుంటున్నాడా యేమిటి? ఆశవాళ్లకీ మార్కులు లేకుంటే యేమిట, మనకు నాగరకప్రపంచంలో తలపెట్టుకొని పగవుగా బ్రతక గలమా వారికి మరెంతో నీరధమైన సరిసమానత్వం లేకుంటేనని ఒకపక్షమువారి వాదన. అదంతా ఎందుకూ, కాస్త్రాలలో యేమిటో చూడు, దానికి మేముచెప్పే అర్థాలే తప్ప వేరర్థం లోపుము. ఆచార మన్నిటికంటే యెక్కువ ఉత్కృష్ట భర్తృము. దానిని మార్చడానికి మానవమాత్రుడికి బిలులేదు. అని ఇంకోపక్షం వారి వాదన.

యోగాలు, బలులు ఆచరించడం అహింసా తత్త్వానికి విరోధం, అనాగరిక పద్ధతి, హరమాణాచారము, దేవతాస్మితి కలగదు; కాస్త్రాల్లో లేదు; ఉంటే ప్రక్షిప్తము; కాకుంటే చించేయాలి అని ఒకరిసిద్ధాంతము. అది కేవలం లోకసంగ్రహంకోసం చేయబడుచున్నది. అహింస కాదు. అట్లు చేయుట వలన చేసినవాళ్లకీ, మాసినవాళ్లకీ, చచ్చిన జంతువులకీ మోక్షం కలుగుతుంది. చేసుకుంటే వర్షాలు కురవవు, పంటలు పండవు. కలగా, క్లేగు, మళాచికాది దేవతలు నరులను, సమస్త జంతువులను, సమస్త ప్రాణిజోటిని నొరుక్కపోతవి. ఇటువంటివి మాడవనేది బౌద్ధ జైన నాస్తికభావము. శ్రుతిస్మృతిసమ్మతము కాదు అనేది ఇంకోకరి పట్టుదల.

అస్పృశ్యతాదోషము హరిజనుల రోమరోమాలని పట్టివుంది. వారి గాలి సోకితే, వారిమాట వింటే, వారి చూపు పడితే నరులు దేవతలుకూడా ఆపరిశుద్ధులు.

లే వర్ణసంకర మానుం దని ఒకవైపువారి తత్త్వము. అందరిదీ ఒకటే రక్తము, ఒకటే మాంసము, ఒకటే ఇంద్రియజ్ఞానము, ఒకటేబుద్ధి, ఒకటేఆత్మ, అందరూ కలగావులగమై జాతి కుల మత ఆచార వ్యవహారభేదములు లేకుండా తిరుగకుంటే సృష్టియొక్క పురోగమము కుంటుపడి జాతి చివరిపట్టి చైతన్యనిహీనమై నా మావశేష మానుందని యింకోవైపువారి ప్రబోధము.

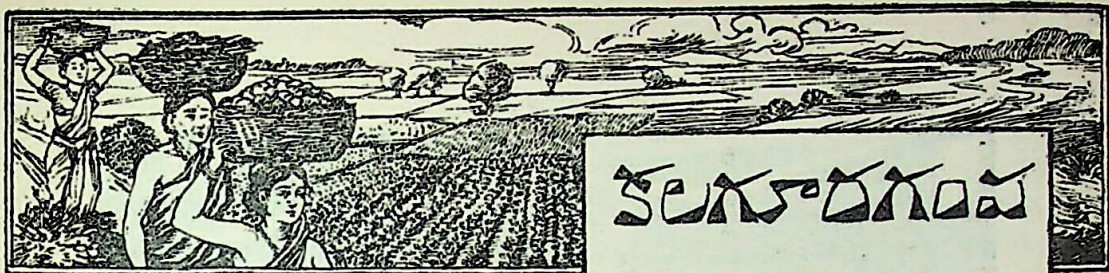
ఆబోసులూ ఆబోసులూ కుమ్ముకుంటూ వుంటే మధ్యన లేగలు చస్తున్నవి. పాలకోసమో, పెనిమిటి కోసమో తెలియకుండా ఏడ్వగలిగియున్న ముండమోసి ఏడుస్తున్నారని వీలారువంటిపట్నాలలో పల్లికుగోడ్డులు బలివేలుబడినజంతువులరక్తసాంసములతో నిండుతున్న వంభకోణం బ్రాహ్మణులు యజ్ఞములచేరుకెట్టి నోరు లేనిచేకలను చావజంపి నోరుమాస్తున్నారు. సంప్రదాయసిద్ధమనుకొని పదిపన్నెండేండ్లప్పుడు కన్యల వివాహాలు చేసుకోవలనుకొన్న మర్యాదస్థులు పెద్దింటివారు రావుబహదూర్లు, అసెంబ్లీ సభ్యులు, గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థులుకూడా కారదాకమింటిల ధాటికి భయపడి 'పరాసు' ప్రదేశములకు పోయి హడావిడిగా వివాహాలు చేసుకుంటూ జరీమానాలు చెల్లించుకోలేక అవమానాల పాలవుతున్నారు. అస్పృశ్యతానిర్మూలనప్రయత్నిములు పరిపాలనప్రయత్నిములు మూర్ఖులను కొట్టాటలలోనికి, విద్వాంసులను నాయకులను అసెంబ్లీ ఎన్నికలనిషయములో కక్షలలోనికి దించుతూ ప్రభుత్వమువారికి బలము మార్చుచున్నవి. అయినా ఆవేశా దెవ్వరికీ తగ్గలేదు. ఉభయపక్షములవారు ప్రభుత్వమువారి నాశ్రయించుకొనేపద్ధతిలోకి దిగి ప్రజలకు ఆత్మనిశ్వాస జ్ఞానమును, తమకార్యములను తాముపరిష్కరించుకొనేతీక్తిని చెబుచుచున్నారు. జాతీయసంప్రదాయములతోబాటు జాతీయతాజ్ఞానమే మడుచుకొనిపోయేనూచన లగుపించుచున్నవి. సంస్కారనాదులు చట్టాలుచేయుమనీ, మిరిసవారిని శిక్షించుమనీ ప్రభుత్వమువారిని కోర్టులనూ ఆశ్రయిస్తూ వుంటే సనాతనులు ఆచట్టములను చేయవద్దనీ, చేసినవి తీసేమనీ, సంస్కారులబారేనుండి ఖిక్తోరియావాగ్దానము

ప్రకారము తమ్ము రక్షించుమనీ సభలు, నల్లజండాలు, కాంగ్రెసుప్రతినిధులప్రచారములూ తీర్మానాల ద్వారా విన్నపాలు చేసుకొంటూ బలపడుతున్నారు. ఆచారాలు, మతాధిపతులు, విశ్వాసములు, మూఢత్వములు ఒకరిని బలపరచుచున్నవి. ప్రస్తుతప్రపంచవిజృంభణము, ఆధునికప్రవృత్తిల స్వతంత్రబోధనలు, ఆధునికపాశ్చాత్య తత్వము ఇంకొకరిని పురికొల్పుచున్నవి. మొత్తముమీ సస్యములోపన, సస్యమంత్రక్షిప్తాయి ప్రభుత్వాశ్రయము వైపు ప్రజలు మరులుకొనుచున్నారు. ప్రభుత్వము వీరి నిరువురను ఎగవేస్తూ దిగదీస్తూ అనవసరందగ్గర సాయం చేస్తూ, అవసరందగ్గర నిరోధిస్తూ మనవికమత్సవిహీనతవల్లను పొందగలిగినంత అనుకూలము పొంది చేయగలిగినన్ని ఆత్మేపణలు చేస్తున్నది. శారదాచట్టమును తీసివేయుమని ఒకరూ, ౧౪ ఏండ్లలోపలి వివాహాలను కమిటీలపూచీలేకుండా రంకుతనాలు, దొంగతనాలు, హత్యలులాగ కాగ్నైజలు సేరముగా మార్చమని ఒకరూ హడావిడి పడుతున్నారని సనాతనులసభలు, మహాసందిఆర్థవైశ్యసభవంటిసంస్కారసభలు తిలకించిన వారికి తెలియగలవు. సనాతనులనగా నెంట్, చట్టాలలో పట్టి నొక్కలేమా అనిఒకరికి, ఇన్నాల్లామూ మన మారుకున్నాముకాని మనము మాడోకన్ను తెరిస్తే ఈ అవైదికనాస్తికసంస్కార కాంగ్రెసుపక్షాలని భీష్మ పటలముచేసీలేమా అని ఒకరికి కావేషీ లెక్కువారున్నవి. భారతదేశరాజకీయపరిస్థితులలో నెప్పటికంటే వికమత్స మెక్కువగా కావలసిన ఈదినములలో ఇట్టి విరోధములు; పట్టుదలు, అహంకారములు తలలెత్తుకొని విరగబడుచుండుట చూస్తే దేశశ్రేయోభిలాషుల గుండెలు గుభేలుమనకమానవు. ఉభయకక్షలు ప్రజలు తమప్రక్కనే ఉన్నారని తలుస్తారు. ధర్మముగా అగు పించే ప్రతీతిపన్యాసకునికి ప్రజలు స్వాగతమిచ్చి ఆసరముతో విని చప్పట్లు చదుస్తారు, చందలిస్తారు, సభ్యులుగా చేరుతారు. కాక ప్రజాహితేసేవచేస్తున్నామనేకీర్తి, దానికి సంబంధించాయన్న సంస్థలో పదవీ, పేపర్లలో పదవాలన్న అభిలాష కట్లుతేరచి వృద్ధిలోకి

రావలెనని కోరుతున్న ప్రతీజాతికి ప్రథమలక్షణము. మన మిప్పు షట్టిపవిత్రజాతీయతాదైవతముయొక్క ఉపస్తేజములో ఉన్నాము. కనుక విశేషము విచక్షణ చూపించలేకున్నా, ఏనోఒకపక్షములో చేరి పేరు ప్రఖ్యాతులు గడింతామన్న ఉబలాటక మంటున్నది. కనుక దేశీయనాయకులు, సంస్కారపరాయణులు సనాతనాభిమానులు పై ఆడంబరములవల్ల మోసపోక, ఒకరినొకరు బాగా గ్రహించుకొని ఈపక్షములను కక్షలుక్రిందికి మార్చక పరస్పర యాభిమానులు విడనాడక, అభిప్రాయభేదములు తప్పున్నప్పుడు ఒకరితో నొకరు కలిసియుండగలిగినంతనే వుండి తేనెస్స డెవరియిష్టముప్రకారము వారు జీవించుటకు సంతోషముతో సమ్మతించి అనావేశప్రచారములు సాగించినచో, సంస్కార మాలస్యమునను, అవసరమైనచో, సంభవించుటకు అవకాశమున్నది; సనాతనమతము, కొన్ని యిషుములు గుడిచినను, వర్ధిల్లుటకును అవకాశమున్నది.

భారతదేశమంటే ఒకవూరు, ఒకరాష్ట్రము, ఒకమతము, ఒకజాతీకాదు, కాబోదు. ఇం దెన్నిమతములు, అభిప్రాయములు, విశ్వాసములు, ఆచారములైనను పరస్పరస్నేహముతో స్వతంత్రముగ వర్ధిల్లవలె ననియే ఈశ్వరోద్దేశము కనుక, ఎవరిగర్హివిశ్వాసములప్రకారము వారు ప్రవర్తిస్తూ, ఇతరుల ధర్మవిశ్వాసములు తమ కించుక బాధాకరములుగా వున్నా సహిస్తూ మిషనరీ ఆవేశాలు తగ్గించుకుంటూ, ఎరిగర్హమును వారు బోధించుకుంటూ, ఇతరులు వినినా వినకున్నా తిట్టకుంటూ, ఒకరివలన ఒకరికి ప్రాణహాని మానహాని కలిగినప్పుడుతప్ప మతవిషయములలో ప్రభుత్వనూ కోర్టులూ వున్నాయన్నమాటే మరచిపోతూ ప్రవర్తించకపోతే సివిలుగిష్టము రాకతప్పుదు. సివిలుగిష్టము వచ్చే తీరాలి, లేకుంటే మనకు మోక్షము లేదనే వారి కీసందేశ ముద్దేశింపబడినది కాదు.

నారాయణ.

కలగూరగంప

ఇకవచ్చేది ఆడరాజ్యం

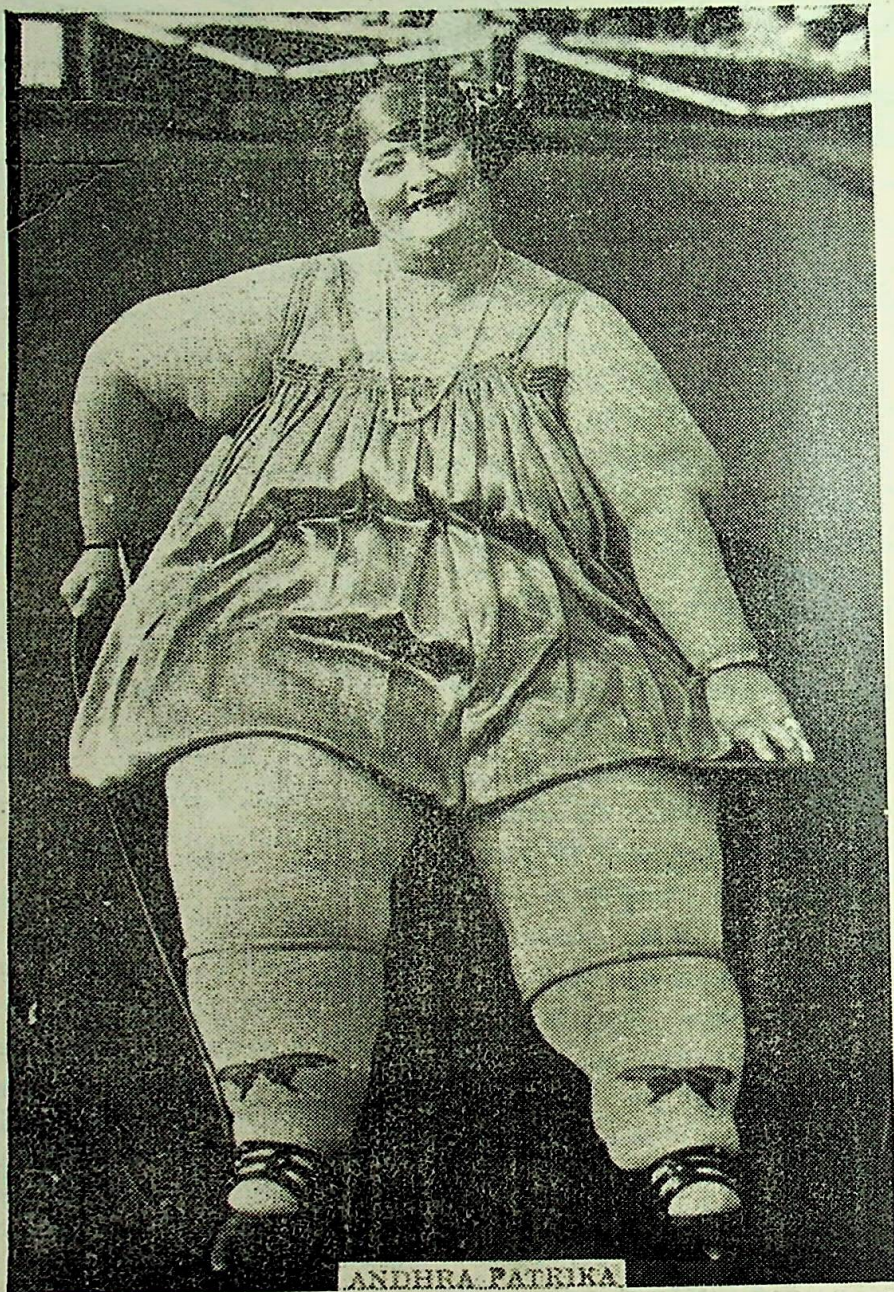
ప్రస్తుతపు ప్రపంచపు పోకడ చూస్తున్న వాళ్ళకి మగ వాళ్ళ బడాయిలన్నీ అంతరిస్తున్నట్లు గోచరం కాక మానదు. ఆయిరోపాయుధసంస్కరణమంటూ వృద్ధికి రాగల మగవా రన్నీ దేశాలలోనూ చచ్చి, వారితాలూకు ఉద్యోగాధికారస్థానాలన్నీ స్త్రీలచేతులకు చిక్కినవి. క్రొత్తగా పుట్టిన మగ వాళ్ళకి ఆ స్థానాలన్నీ మాయబడి నని. హిట్లరు, ముసోలీనిలాంటివారు ఆస్థానాలని బల వంతాన పుగులులకు ఇస్తున్నారు. అవకీర్తిపాలై నాగ రిక ప్రపంచమందంతటా ఆసక్తిగాంచబడి ఖండించబడు తున్నారు. రష్యా మొదలంతటా నదేశాలలో స్త్రీలు గౌరవ పరిపాలకస్థానాలకి వచ్చి పురుషులనువారికి పూర్వముండిన ఆస్తిహక్కు, ఉద్యోగార్హత, సమర పౌరుషము మొదలగు సర్వస్వామ్యపు హక్కులనుండి తొలగించి వారితో సరియైనంతవరకు, అంతకంటె తక్కువ స్థానముతో ఈడ్చేస్తున్నారు. పరమేశ్వరునిచ్చిన గర్భధారణశక్తిగదా వారి కిన్నాల్లాయా పురుషుల మాడిగంచేస్తూ బ్రతకమని క్రిందికి లాగిసింది. దాని కిప్పుడు శాస్త్రకారులు ప్రతిక్రియలు కనిపెట్టుతున్నారు. సంతాన నిరోధక పరికరములు పెచ్చు పెరిగినాయి. పూర్వం జనసంఖ్య పెరిగిపోతుండోయి, వారికి లిండి దొరకదోయి అని అర్థశాస్త్రవేత్తలు భయపడేవాళ్లు. ఇప్పుడు జనసంఖ్య తగ్గుతున్నదోయి అని యేడ్వవలసిన పరిస్థితులు సమమానుతున్నవి. పురుషులపూచీ లేకుండా పిల్లలను పుట్టించడానికి, మగపిల్లలో, ఆడపిల్లలో యెవరు కావలినో వారిని పుట్టించడానికి, పుట్టినమగ పిల్లల నాడపిల్లలుగాను, ఆడపిల్లలను మగపిల్లలుగాను మార్చడానికి కృత్రిమమార్గములు రష్యాలో కనిపెట్ట

బడుచున్నవి. ఈవిధానంవల్ల ఆడలు ఆడవాళ్ళే యెక్కు వగా పుడతారట. కనుక ఆడవాళ్లు విస్తారముగా ఆడ పిల్లలనే పుట్టించుకొని, వారికి కావలసినంతమంది, అనగా యింట్లో వంటకూ, పెంటకూ, బట్ట లుచు కిందుకూ, డవాలూ బంట్రోతుపనులు చేసేటందుకూ సరిపోయినంతమందిమగవాళ్ళనే పుట్టించుకొని భూలోక మంతా తమకొరకు పట్టంకట్టుకుంటారు. కొంతకాలం నాటికి పుల్లింగ మవసరమేలేక అంతా ఒకటేలింగ మాతుంది. ఇదేమీ బ్రహ్మసృష్టికాదు కనుక పుణ్య పాపములు, జన్మజన్మలు, నాటిఅనుభవాలు వుండవు. “యద్రాత్ర్యోత్ కురుతే పాపం, తద్రాత్ర్యోత్ ప్రతి ముచ్చ్యతే” అని యెప్పటికప్పుడు క్షీనుణ్ణేటు. అక్కణ్ణేని బొమ్మల్ని, ప్రాతబొమ్మల్ని పారేస్తున్నట్లు ఎక్కువ ఉపయోగంవల్ల, అతివాడుకవల్ల రద్దయినమనుష్యులను తుడిచి పారవేయడమేకాని యిప్పట్లాగ సకాలఅకాల మరణాలూ, చప్పన్నరాగాలూ, పరామర్శలూ ఏమీ వుండవు.

ఇదంతా ఉత్తుతిజ్యోతిష్కులు చుక్కల్ని నూర్చుల్ని చూచి చెప్పిన అల్లాటప్పాజోస్యము కాదు. డాక్టరు ఎనీడుచార్లెసు అనునామె శాస్త్రీయముగ గుణించిచెప్పిన యాధార్థ్యనూచనము. ఈదివ్యదృశ్యము చూడడలచుకొన్న శ్రీమంతులు క్రొత్తక్రొత్తమందుల మూలముగ జీవితమారిపోకుండా వెలిగించుకుంటూ ఉండ వచ్చును. సనాతనులు పునరావృత్తిరహితమైన మోక్ష సాసము నొక్కసారి కోరేసుకోకుండా యీకాలముకు ఘట్టుగ యేలానైనా తిరిగి పుట్టించవలసినదని బ్రహ్మ దేముడి కొక దరఖాస్తు పెట్టుకొనివుంటే మంచిది.

‘నారాయణ’

మహాకాయ

ANDHRA PATRIKA

ఈమెపేరు 'జోలిమెరీ.' కాలిఫోర్నియా నివాసస్థలము. వయస్సునబిన్న. ఈమె తాను దినమునకు కొంతవరకు నడుచుచుంటినని, తిలచుచుండునట. ఈమె తూనిక ౬౪౦ పౌండులు. (అనగా 1½ బారువకుమించినదనుట.)

ధర్మపత్ని

శ్రీ గౌరంగావతారులకు

శ్రీ కృష్ణుడు హరనాథబాబావారి లేఖ

ప్రియసోదరా,

బూసేనునుండిచ్చినలేఖతో నీ లేఖ పోవుకాదుల నందుకొంటిని. కష్టములతోడను, తొట్టుపాటుల తోడను ప్రారంభమగుజీవితము సాధారణముగ సుఖ వంతమైనదిగను, సంతోషదాయకమైనదిగను పరిణమించునని ఆతనితో తెలియబలుకుము. ఈరహస్య మాతని వివాహజీవితమువలన గ్రహింపగలిగితిని. సార విహీనముగు విషయములందు వ్యర్థముగ పాల్గొనవలదని ఆతనితో జబుకుము. ఆతని ధర్మపత్నియొక్క స్వభావ గుణంబు లతివృద్ధులములు. ఆమె బిడియమును, ఆత్మ గౌరవమును గల యబలాదత్తుము. ఆమె న్యాయబద్ధములుకాని కోరికలకు లోనవుటకు సిగ్గుభయముల నొందుచున్నదేకాని మఱియొందుకాదు.

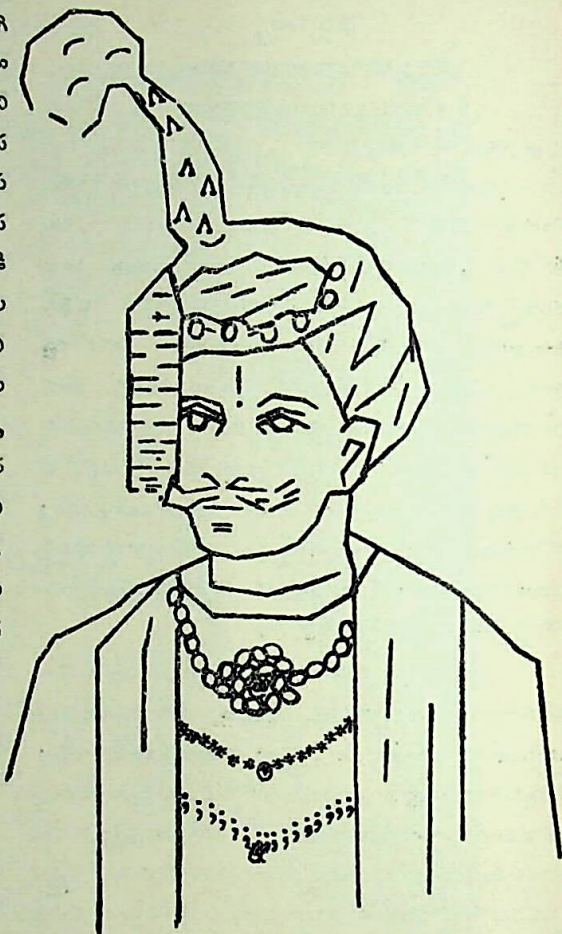
ధర్మపత్ని యొకఆటవస్తువు కాదు. ఆమె నిజ నామము సహధర్మచారిణి, అనగా మతసంబంధవిషయములందు సహకారిణి. స్త్రీలు ధనదేవతయగు లక్ష్మీదేవిప్రతినిధిరాండ్రు. ఏనిధముచేతనైనను స్త్రీల నలక్ష్య భావముతో చూచుపురుషుడు తన మంచినయిదృష్ట్యను నాశనమొనర్చుకొనుచున్నాడనుట నిస్సంశయము. స్త్రీ ప్రపంచసౌభాగ్యమున కాధారము; భక్తిప్రేమల కునికి పట్టు. స్త్రీల కహితముగ మెలంగినవారి భావము లుద్రేక పూరితములై పిశాచరూపములను దాల్చును. వార లాతరుణ్యమున కాళి, రాక్షసి, పిశాచినీరూపములను దాల్చి ఘోరకృత్యములకు నెనుదీయక సర్వనాశనమునకు మార్గదర్శకులై లోకభయంకర లగుదురు. స్త్రీలనుచెంగ నాడునెడల వారినున్నరూపములోనే లోకనాశన కరరూపమును ప్రతిబింబింపజేయుదురు. వికాలసముద్రమువలె సుందరముగు స్త్రీజాతీయందు శోభావంతములగు జాతిరత్నములను కనుగొనవచ్చును. సంస్కృత్యభిరుచులుగల వివేకవంతు లట్టిరత్నముల సంపాదించి వారి జీవితముల తృప్తితో గడపుదురు. కాని దుర్బలహృదయులు, నీచులు కామోద్రేకముచే పురికొల్పబడి గ్రుడ్డి

వారలయి సముద్రమున మునిగి నాశనమగుచున్నారు. కావున మెలకువగలిగి అతిబాగ్రత్తతో ప్రవర్తించుము. కామోద్దీపనకరములగు నయనములతో స్త్రీల నెన్నడును చూడకుము. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు మువ్వురును స్త్రీలో నైకవ్యమైయున్నారు. స్త్రీ నవమానించుట సర్వసంహారమును వరించుటయే. పూర్వచరిత్రలును, ఆధునికచరిత్రలును ఈవిషయములగుర్చి యతిస్పష్టముగ నిరూపించుచున్నవి. ద్రోపదియొక్క అవమానమే కారవు లంతమొందుటకు ప్రబలపాత్రువు. నీతయొక్క అవమానమే రాక్షసజాతి నిర్మూలముగుటకు మూలకారణము. హెలన్ యొక్క అవమానమే బ్రోయిపట్టణమును నాశనము గావించెను. సరోజినికి అవమానము లాపాదించుటచేతనే మహమ్మదీయపరిపాలన హిందూ దేశమున నంతమొందెను. ఇటువంటి సుస్పష్టములగు సుదాహరణములు సాధారణముగ ప్రతిగృహమందును నిండియేయుండ వాటిని నెతకుటకొఱకు మీ రెంతమాత్రము చాలమీరము వరకు పోవ నవసరము లేదు. ఎచ్చట స్త్రీలు గౌరవింప బడరో యచ్చట శాంతి, శంకుస్థు లతిత్వరితముగ నంత రించిపోవును. నీకింతగా శ్రద్ధవహించి చెప్పినదేమన నీధర్మపత్నిని ఆటవస్తువుగ పరిగ్రహించి మోస పోకుము. నీ వాదినుండియు జాగ్రతగ నుండనిపక్షమున జీవితము భయంకరమైనదిగను, నిష్ప్రయోజనమైనది గను గోచరించునపుడు దుఃఖమొందుట సంభవించును. కావున నీవు అవివేకముగ సంచరించి మోస పోకుండ కాపాడుకొనుము. నీధర్మపత్ని నెంతమాత్రము ఐరోపా ఖండమానిసుల మాదిరిగను, బ్రహ్మసమాజపువారివలెతిరిగి యతు చేయుటకు ప్రయత్నింపకుము. హిందూధర్మపత్ని కుటుంబములో ప్రేమస్వరూపిణి. ఈవిషయమునంతగా చెప్పుటకు నాకుశక్తిగాని, ఇష్టముగాని లేదు. నీవు నన్నడిగినటువంటి చిక్షైన ప్రశ్నల నడుగుచు నన్నింతగా కష్టపెట్టకుము. సమాధానము చెప్పుటకు నే నంత జ్ఞానవంతుడను గాను. ఇట్టి ప్రశ్నలకు నావలన సమాధానము బడయుదువని నిరీక్షింపకుము. బాల్యపుచేష్టలకు లోనై నీధర్మపత్నియెడల నపరాధములను గా వింప దలంచుచు మోసపోదు వనెడు భయము నాకు

జనించుచున్నది. ఈక్షణమునుండియు నతిబాగ్రత గలిగి
మెలంగుము. ఆమెను ఆచర్యకపత్నిగా తయారు చేయు
ము. “భర్తృపరాయణత్వమే స్త్రీసౌందర్యము.” అని
మనంబున తలంపు గలిగియుండుము. ఆమె రూప
రేఖాదిముఖవిలాసములు సుందరమైనవి యైనను, గాకు
న్నను నది యంతగా నావశ్యకమై యుండునని తలంప
కుము. ఆమె మిగుల మంచినగుములు కలిగియుండి
నిర్మలహృదయముతో దుఃఖించుచున్న తల్లికిని పెద్దల
యెడలను వినయ విధేయతలను జూపుచుండవలెను. మంచి
చెడ్డలయందు సతతము పఠికి సహకారిణిగ నుండునట్లు
హితమున గఱపుము. అట్లు మెలగ నేర్చినచే భర్తృపత్ని,
సహభర్తృచారిణి యనదగినది యగును. నయనానంద
కరములగు బహుభార్యలను గలిగియుండువచ్చును కాని
హృదయాహ్లాదిను లగు భార్యలను బడయుట కష్టము.
నీయొక్క స్వభర్తృమును మఱువక, మృదుమధురమై
సాటిలేని శ్రీ కృష్ణనామమంత్రము ననవరతము మన
మున స్మరింప మఱువకుము. మీ

మీ
హార.

అనువాదకుడు, అరకట్ల బహ్మం.

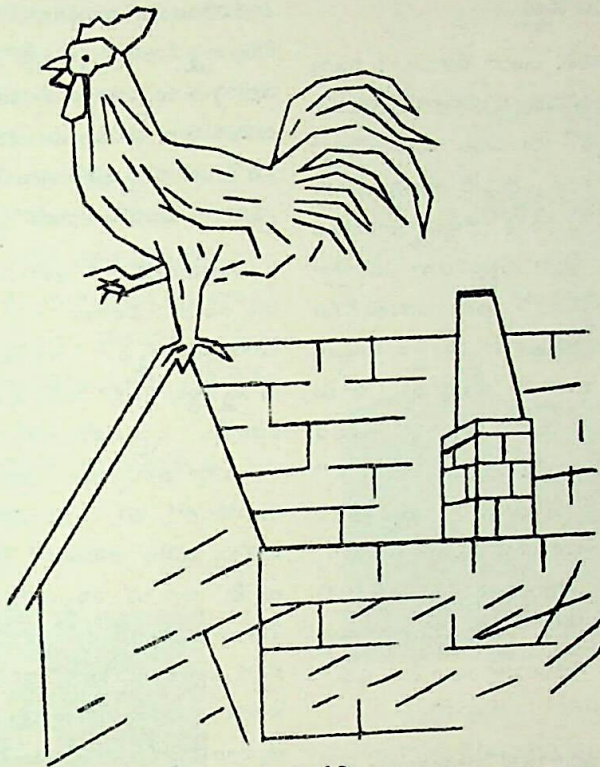

౨. కృష్ణ దేవరాయలు.

పైవు రైటరుతో

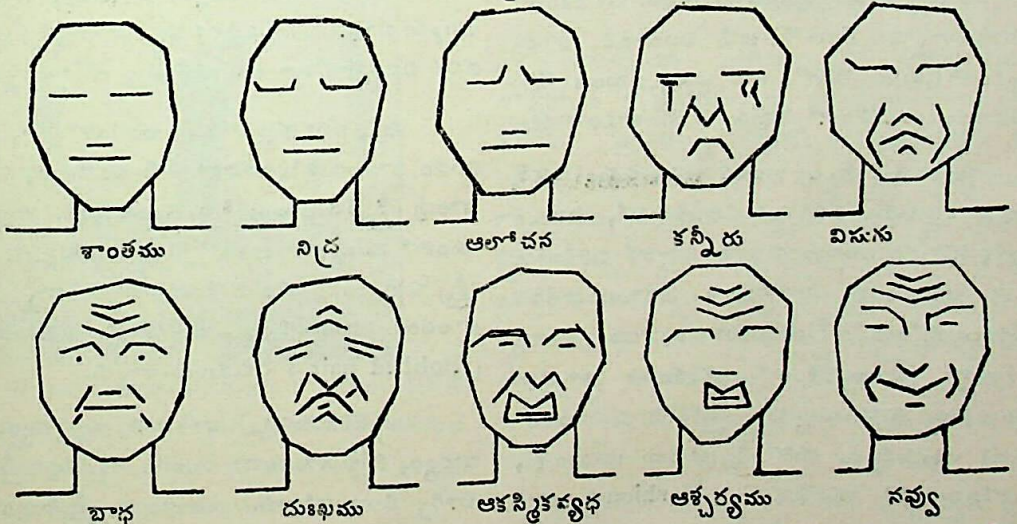
తయారు చేసిన చిత్రములు.

౧. పక్షులు.

3. కోడి.

౪. భావ ప్రకటనము.

వి. సత్యనారాయణమూర్తి.

వేలం వెట్టి

వెనుకటికి ఓ పెద్దమనిషి యిలా చేశాడట : నిండు పార్లమెంటు రాత్రి నదిబడ్డన ఇసుకలో పడుకుని చంద్రునిచేపు తేజోదృష్టితో చూడడం మొదలుపెట్టాడు. స్నేహితుడొకడు వచ్చి, “ఒకే ఆలూగ చూస్తున్నావేమిటిరా?” అని అడిగేసరికి “నన్ను మాటాడించకుమీ యిప్పుడు” అని మరీ పట్టుచలగా చూస్తూ ఉన్నాడు. చంద్రుడులో నీదో వింత బయలుదేరించుకొని ఆ రెండో పెద్దమనిషి కూడా చూడడం మొదలుపెట్టాడు. ఇంకొకడు వచ్చాడు అక్కడికి. వాడు కూడా అలాగే చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. ఎవడి మట్టుకు వాడే “నన్ను మాటాడించకుమీ యిప్పుడు” అని ఆనబడ్డన పడుకుని తీవ్రంగా చంద్రుడికిని చూస్తున్నారు ఉరంతా ఆనదిబడ్డకి దిరుమతి అయింది. ప్రక్కవాడు చూస్తున్నాడుగదా యని ఎవడిమట్టుకు వాడే. అప్పుడు ఈ నాటకం ప్రారంభించిన పెద్దమనిషి లేచి నిలవబడి “వేలం వెట్టి అంటే ఇదే” అన్నాడు.

పదిమందీ నీదీచేస్తే పదకొండోవాడుకూడా అదే చేస్తాడు. నలుగురూ “ఇది బాగా ఉంది” అని తీర్మానం చేస్తే అదే చలామణి జౌతుంది. ఒక దేశంలో “దేవుడున్నాడా లేదా” అనే మీమాంస వచ్చి నప్పుడు “దేవుడు లేడు” అని ఎక్కువమంది చేతులెత్తడంవల్ల ఆ దేశంలో దేవుడు లేడని శాసించారట.

నలుగురు ఏవేషం అందం అని అనుకుంటారో, ఏవేషం పెద్దమనిషితరహా అని పరిగణిస్తారో, ఏవేషం సభ్యక, గౌరవం యిస్తుందని ఆమోదిస్తారో ఏదోవాడు కూడా ఆవేషంతప్ప మరోవేషం దబాయించలేడు. ఈవేషాలు రోజురోజుకీ మారుతూఉంటాయి. పాశ్చాత్యదేశాల్లో, ఫ్రాన్సుదేశంలో ఒకయువతి క్రొత్తగా కుట్టించుకున్న గొను పట్టుకుని నైకిల్ వీచ గబగబాయింటికి వెళ్లుతున్నది. మరోస్త్రీ ఆమెను ఆగమంటే, “ఇంకోనిమిషానికి ఈ ఫేషన్ (Fashion) మరి పోతే ఈగొను నిష్కలమౌతుంది” అని నిలబోకుండా

పారిపోయింది. ఆమెరికాదేశంలో ఒకపడుచు సూర్యకిరణస్నానమునకై (అంటే ఎండలో నిల్చుడాని కన్న మాట) సముద్రపాడ్డునకు వెళ్లింది. ఆమెను అరెస్టుచేసి, ఆమెదుస్తుల పరిమాణం కొలుచుకున్నారు. ఎందుకంటే ఆ దుస్తులతో నలుగురిలో మసలడానికి, చట్ట ప్రకారం సబబో, అసబబో నిశ్చయింపడానికి.

మనదేశంలో ఇంత విరుద్ధాలు జరుగకపోయినా మొత్తంమీద వింతలు అని చెప్పతగ్గని మనకల్లెడుటే చూస్తూఉన్నాం. నాగరికతలో పాశ్చాత్యులపాటి జౌన్నత్యం ఇంకా మనం సంపాదించలేదు. అదీకాంత నయమే. స్త్రీలవేషంలో చాలామార్పులు ఈమధ్య కలుగుతూ వచ్చాయి. అందులో ముఖ్యంగా రవిక విషయంలో ఒక పదిసంవత్సరాలు (1914-1924) బాకట్టు అనేది అమలులో ఉంది. కృష్ణంగా వర్ణించాలంటే అది ఒక చిన్నచాక్క అనుకోవచ్చు. దాని చేతులు ఆవడానికి గాజులవరకు వచ్చేవి. అగమం రెండు స్పృగ జాల నుడ్డుమీలేనేకాని బొటాబొటగా చాళేది కాదు. క్రమంగాచేతులు మోచేతులయ్యాయి. 1925 సం. ఆప్రాంతాల్లో రవికలు మోచేతులుదాటి భుజాలదగ్గరకి వచ్చాయి. తర్వాత భుజాలుకూడా మాయమయిపోయినవి. రవికలు ఆరకి జెబ్బలు తెగవేసినట్టు అయినవి. ఇప్పుడు పావుగజానికి పదిరవికలు. కొన్నాళ్లకి స్త్రీలు రవిక విసరిస్తారేమో అని సందేహం తోస్తున్నాది.

చీర, రవిక కట్టుకోవడం అందంకోసమా, శరీరం మనం కాపాడుకోవడానికా అనే సందేహం, ఇప్పటి కాలపు స్త్రీలవేషాలు పరికిస్తే, కలుగుతుంది. జాట్టునిషయంలో ముఖ్యంగా ఆవవాళ్లకి పట్టు ఎక్కువ. పులి స్త్రీ పడుచులని గురించే నేనుమాటాడుతున్నా. కాని కొందరు పాశ్చాత్యుల మోస్తరుగా కురుచజాతు (Bobbed hair) చేసుకుంటున్నారు.

ఒకదేశంయొక్క జాతీయత, వ్యక్తిత్వం, జౌదార్యం, శోభ గమనించాలంటే ఆదేశపు స్త్రీలను గూర్చి తెలుసుకోవాలి. సహజంగా స్త్రీకి పురుషుని కంటే పూర్వాచారం అంటే ఆపేక్ష యెక్కువ.

పూర్వులు ఉపయోగాన్ని సురించి వేషం నియమించే వారు. ఉపయోగం, ఆరోగ్యం మొదట. తర్వాత అందం. ఇప్పుడు అలాగకాదు. మొదట అందం (Fashion అంటే బాగుంటుంది), తర్వాత ఉపయోగం. ఫేషన్ అనేది క్షణభంగురం ఐపోతున్నది రానురాను. ఈవారేది ట్రేపు లేదు, ట్రేపటిది ఎల్లండి లేదు. దీన్ని బట్టి చూస్తే వేలంవెట్టి ఎక్కువవుతున్నట్టు తెలుస్తున్నది. వేలంవెట్టికి వికారం మూలం. వికారం కలిగినప్పుడు బుద్ధి మందగిస్తుంది; తెలివి సన్నగిలు తుంది; వ్యక్తిత్వతంత్ర్యం అమృతంతుంది; జాతీయత సగిస్తుంది.

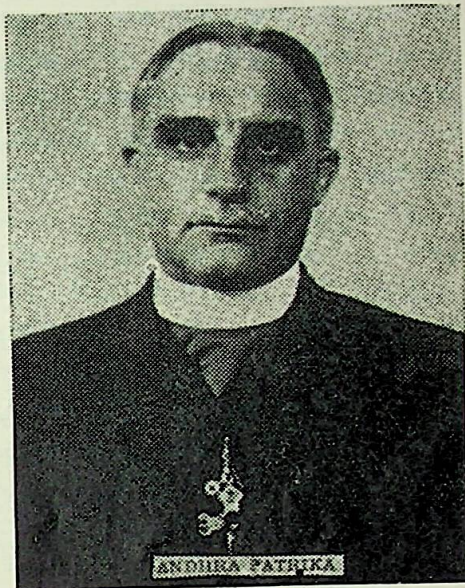
గోపరాజు రామలక్ష్మి.

అమడలు

ఈ యిరువురు బాలికలయందు స్వరూపముననే కాక స్వభావమునను సర్వోంగీకముగ బింబప్రతిబింబ భావ మురియున్నది. వీరివయసు నాలుగేండ్లు. ఏలూరు లో నొక సంపన్న కుటుంబములోనివారు.

(శ్రీ). జి. యన్. ఆరండేలుగారు

దివ్యజ్ఞానసమాజ నూతనాధ్యక్షులు. శ్రీమతి జెసెంటుగారికి తరువాతివారు.

నేటి రాజకీయాలు

రాంచీవెనుక పాట్నా, పాట్నా వెనుతి జొంబాయి నిద్రపోతూ వున్న రాజకీయాలను ఒకసారి లేపినవి. పెట్టుకొన్న గడువు దాటినతర్వాత రాజకీయాలను గాంధీజీ ఏవోవకు తిప్పుతారో చెప్పలేము. కాంగ్రెసువాడు లిపుడు కచ్చాలు బిగించికట్టి, కవుకా సిల్ల వైపునకు తొక్కుడుబిల్లాడుతున్నారు. అసగనగా ఒకప్పుడు చెంపపెట్టెలు తిన్న కాన్సిల్లు ఇపుడు చెంప సరాలు ధరిస్తే చూడాలని వెల్లింగ్డనుగారు ముచ్చటపడుతున్నారు. Award లు, Pact లు మొదలైన హంసపాదులు ఏలా ఉన్నా, —రాజకీయాలతంతు దోబుచ్చి ఆటలా తేలుతున్నా, ఓటుహక్కు కొంత విస్తరిల్లుతుంది. పూర్ణపు బూరెవలె పూర్ణ స్వరాజ్యం ప్రత్యక్షం అవుతుం దని లాట్టలువేసినప్రజలు 'జేవ్!',

మని చేతులు దులుపుకొని మూతులు తుడుచుకొన్నారు. “ఓటు ఇవ్వండి సోదరులారా!” అని గొంతుకున్న పెద్దలు ప్రేమ మాపుతూ పల్లెవాసులను అడుగుతారు. “ఓటుంటే ఏమిటండీ? ఇచ్చుచుకొని ఏం తెస్తారండీ” అని వారు అడుగుతారు. “అయ్యెల్లం” అని పెద్ద లనరు. “చెన్నపట్నయా, ఢిల్లీ చూచి తరిస్తాం; తారకం చదువుతాం; గొప్పవాళ్ళం అవుతాం!” అని వీరు పైకి చెప్పరు. పడుచు పిల్లకాయలూ, ముసలిపిల్లకాయలూ అన్నప్పుడూ అల్లరిచేస్తారేంటి? ఎక్కడికక్కడే ఎంకటలచ్చిమీ! అవ్వాయిలూ, తవ్వాయిలూ ఎందాకా పనికొస్తాయి? సంతోషం సగం బలం! స్వరాజ్య పతాన్ని నైటుహోరుల్లో ఉంచి మనవాళ్లు ఇక్కడ దిగ్విదీవిస్తుంటామో! చొప్పదంటుసవారికి కుంటి కాలాడు నాహామడు! అవ్వకు అలంకారం తవ్వ! నుడ్డిగెచ్చకాయకు చొట్టకవ్వ ముద్దు! రామచిలక లాంటి నైటుపేపరును “హూత్! కాక్!!!” అనటం కూడదంటున్నాయి గడుసుబుట్టలు. “దీనికి బ్రహ్మ రథం పడిలేనే ఉంది సాభాగ్యం, లేకపోతే ఇహ పరాలు తుట్టుమని చక్కాపోతాయి” అన్నారు మొన్న రెడ్డినాయుడుగారు నీలూరులో! మంచినల చేతబట్టి ఆయన మాటాడుతారు. చూద్దానక్షత్రం మహాశయితు గారిది. ‘హరిల్లరంగా’ అన్నది మద్రాసుమెయిర్. ఒహమాటు కయ్ కయ్ లాడి, తమచుట్టూ తాము నానాలప్పు తిరిగి తెల్లకాగితం అంతెల్లటిది కాదన్నారు శ్రీ శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు. ఒకప్పుడు కారాలూ మిరియాలూ నూరిన మెద్రాసుమేలు శాస్త్రిగారిమీద తుభాక్షతలు చల్లి “రాజజామనోహరాయా!” అని ఇంచక్కటిపాట పాడిలది. “మాటలతో పనేముంది—కావలసింది క్రియగాని” అని మహామృదీయప్రముఖులు గువ్చకగా కొండెక్కి కూర్చుంటున్నారు. కాంగ్రెసు వాదులూ, జస్టిస్సెట్టూ, లిబరల్స్, ఆంగ్లోయిండియన్లు, హిందుముసల్మానుసోదరులూ వదినా—మరదళ్లయి మాతులూ ముక్కలూ విరుచుకొంటూవుంటూవుంటే, జొజ్జపెంచినచర్చిలుగారు చూచి సంతోషం పట్టలేక తమగుంపుతో చెమ్మచెక్క అడుతున్నారు.

రాబోవు రిఫారములద్వారా మనదేశములోనికి దిగుమతిఅయ్యే డెమోక్రసీ ఎటువంటిదైతేం గాక! డెమోక్రసీ పుట్టి పెరిగినచోట్లలో అదిపుడు ‘అట్టట్టే!’ అని వడకుతోంది! నేటి ఐరోపానుమాడండి—యారకంప్రభుత్వానికి ఎదురుగా ధూతకివలె పెద్ద క్యాశ్చక్ మారునిలబడింది. రష్యా, జర్మనీ, పోలండు, ఆస్ట్రీయా, ఇటలీలకాండలు ఏలాపరిణమించినాయో ఎరగరూ? అచ్చటి రాజకీయ, ఆర్థిక పరిస్థితులేలా వున్నాయో గోచరించుటలేమా?

సీమటపాకాయలు పైకి కనపడకుండా ఉబ్బాక్రిందనుంచి చిటచిట లాడుతున్నాయి! అరుగులెక్కి ధనికులు జవ్వలు వెలిగిస్తే, నిరుక్కోరులు పుట్టగోచీలు పెట్టుకొని చక్రపుసాట్టలు తిప్పుకొంటూ తిగుతున్నారు! “ఒక్క బేపనపిత్రి అంటిస్తే తెగులు కుదురుతుంది కుంకమ్మలకు” అంటున్నారు తెగతని తెయ్యమంటూవున్న కేపిటలిస్టులు. “ఎరుదుదగుదులదిగ లాగేస్తాము; ప్రతియింటికి పచ్చతోరణాలు కడతాం; దేవాలయాలు మారేసి, మనుష్యాలయాలు నిలబెడతాము; ఐదేళ్లస్లాను వేశాము. చిచ్చుబుడ్డిలోనుంచి మెరుపుల వర్షం కురిసిపోతుంది! చూడండి మజాకా.” అంటున్నారు రష్యావాసులు. “నూరుచెప్పండి—వెయ్యి చెప్పండి. ఒక్క పెద్దపుటమే నెగ్గించుకొని రానాలిగాని వెయ్యిమంది కోతిగాళ్లు ఎందుకు” అని దిగువనున్న వారంటున్నారు. వెర్సే (Versailles) సంధిలో నేల గూలిం దనుకున్న మిలిటరీజిమ్ పెరిగి శతసంతానాన్ని కంటోంది—ఎన్నెన్ని ‘ఇజము’ లో బయల్దేరాయి!—కమ్యూనిజిమ్, సోషలిజిమ్, కేపిటలిజిమ్, నాజిజిమ్, ఫేసిజిమ్, హిట్లరిజిమ్ మొదలైనవి విజృంభించుతూ వున్నవి! ఫేసిజిమ్ మహాగొప్పని—అది మనదేశంలో వుండేది. మనభావాన్నే పడమటివాళ్లు లాగేరు” అంటున్నారు మధురనుండి బారిష్టరు జోసెఫ్ గారు. ఈ ఫేసిజిమ్ కేపిటలిజిమ్ యొక్క Illegitimate బిడ్డనుమండీ అని ఒక పెద్దదొర బాకాడిచేడు. పని వాళ్లు పప్పునమువలసినదే! జర్మనీస్థితిలోనికి దూరి చూస్తే కొందరు పనివాళ్లు పచ్చడవు

తున్నారేమో అని తోస్తుంది. మహారాజుత్రి, హిట్లరు గారి గొంతుకు చాల పెద్దది. అతనిది గడుసుబుట్టి. నాడి పట్టవలసిన చోటున అతడు పడతాడు. ప్రజలను స్వాధీనం చేసుకోవడంలో దిట్ట. భట్రాజుగిరి చేసి దేశాన్ని గుప్పిట్లో పెట్టుకొన్నాడు! ఘాసిజమును అడ్డాలలో పెట్టి పెంచుతున్న ముసోలినీగారు, హిట్లరుగారు “ఒప్పులకుపు” ఆసుకొందా మనుకొన్నార! మొన్ననే యిద్దరూ చెయ్యి చెయ్యి పట్టుకొన్నార! ఎన్నెన్నో గుసగుసలు జరిగేయట. ఎంతో బాణసంచా వెలిగిపోయింది! ఇద్దరు మహాశయలు ఐరోపాఖండం లో అఖండాలు వెలిగించారు! అట అమెరికాలో రూజ్ వెల్టుగారు చక్రం తిప్పుతున్నారు! ప్లానుమీద ప్లాను, స్క్రీముమీద స్క్రీము పట్టవర్ధనాలు పెట్టుకొంటున్నాయి. “బ్రిటిషువారు ఋణమంతా యిచ్చి తీరాలి” అంటున్నారు అమెరికావారు. బంగారుతల్లి భారతమాత! పుస్తే పూసా దీసి బొంబాయిద్వారా రవానా చేస్తోంది! ముక్కిపోయిన నగలు ధరలను పెంచేస్తాయంటున్నారు మహారాసు విశ్వవిద్యాలయం లోని థామస్ గారు “బాబులూ! రిజర్వ్ బ్యాంకం కంట్రో ఆహారోస్తున్నాము. పెల్లి పీటలు పైకి పంపి మనం బాజావాయించడం ఎందుకు?” అని కొందరు నాయకులు చినుకొంటే “ఫల య్యలూ! ఎందుకు కంఠఘోష” అన్నారు కమ్మగల బుద్ధిమంతులు. ఏమైతే గాక మనబంగారక్క బ్రిటిషు వారికి అభయహస్తం యిచ్చి అమెరికా ఖజానాలో కైదీయై కూర్చుంటోంది. ధరలు పెరుగుతాయన్న దేవయ్యలు దిబ్బెక్కి మిడి స్రుడ్లు తిప్పుతున్నారు! ఏలాగైతేనేం రూజువెల్టు డబ్బు రాబట్టుతున్నాడు! ఇంకెయిలోని నిరుద్యోగులూ మాడిమాడి తన నిరుద్యోగులను చావనీయక, కుంచాకొద్దీ డాలరులుకొలిచి, పెద్దస్క్రీము ఏర్పాటు చేస్తున్నాడు! డిక్టేటరంటే మంచిడిక్టేటరు అనిపించుకొంటున్నాడు. పశ్చిమాద్యగోళంలో త్రిమూర్తులు వెలికారు. డిక్టేటరుషిప్పు మోగుతోవుంటే సి. పి. రామస్వామిఅయ్యరుగారు ‘తగ్గికితో’ అంటున్నారు. ప్రపంచమహాపురుషులలో ఘట్టమార్క్ కెమల్ పాసా

గారి దన్నార! కాదు ముసోలినీగారి దన్నార సుభాస్ చంద్రబోసుగారు! “ఒక డిక్టేటరు కొండెక్కి లేంగాక, తనవంటివానిని దేశానికిచ్చే తాను చస్తాడా? ఈమాదిరి ప్రభుత్వం నిత్యతారకమైతే ఏమవుతుంది ప్రజలపని? అంటున్నారు కొందరు రాజకీయవాదులు. డెమోక్రసీని ముందుబెట్టుకొని మంగళంపాడినారు రామస్వామి మొదలియారుగారు. ముత్తయిదులు ఎవరేమనుకుంటే గాక, యిప్పుడు లేలిందేమిటి? డెమోక్రసీ ఇంతకరకజ్జం తిని చతికలపడలేమా? పెటేపకాయలు పేలుస్తూ, ఆటోక్రసీ వెలిగిస్తూ డిక్టేటరుషిప్పు నృత్యం చెయ్యడం లేమా? “నూటయ్యేయ్యేయ్యే నుంచి కండ పెంచుకొంటూన్న డెమోక్రసీని పన్నెండేండ్లబాలకుమార్తె డిక్టేటరుషిప్పు బోల్తాకొట్టుతోందే! ఆహా! బాలకొమార్తె కెంతఆకర్షణకీ ఉంది!” అంటున్నారు ముక్కుమీద వ్రేలుంచుకొని ఓబయ్యలు. రెండింటికీ దాంపత్యం కుదిరిస్తే మంచిదంటున్నారు కొందరు పురోహితులు. “తాటిక్కి రామబాణాన్ని మొగుణ్ణి చేసే విశ్వామిత్రం ఎల్లాంటిదో ఎరగమేమిటి” అంటున్నారు మరికొందరు. రాజకీయాలు అగ్గి బరాటా లవుతోవుంటే, ఆర్థికరంగాలు నిప్పులు కక్కుతున్నాయి! కోటగోడల్లాగ టారిఫ్ గోడలు నిలబడుతున్నాయి! గోడవల ఫిరంగిగుండ్లు మోగుతున్నాయి! గోడ యీవల సుభిక్షంలో దుర్భిక్షం ఎగిరి గంలేస్తోంది! ధనమయంలో దరిద్రకొట్టుతనం తాండవమాడుతోంది! విలాసంలో వినాశం! విఘ్నారం!

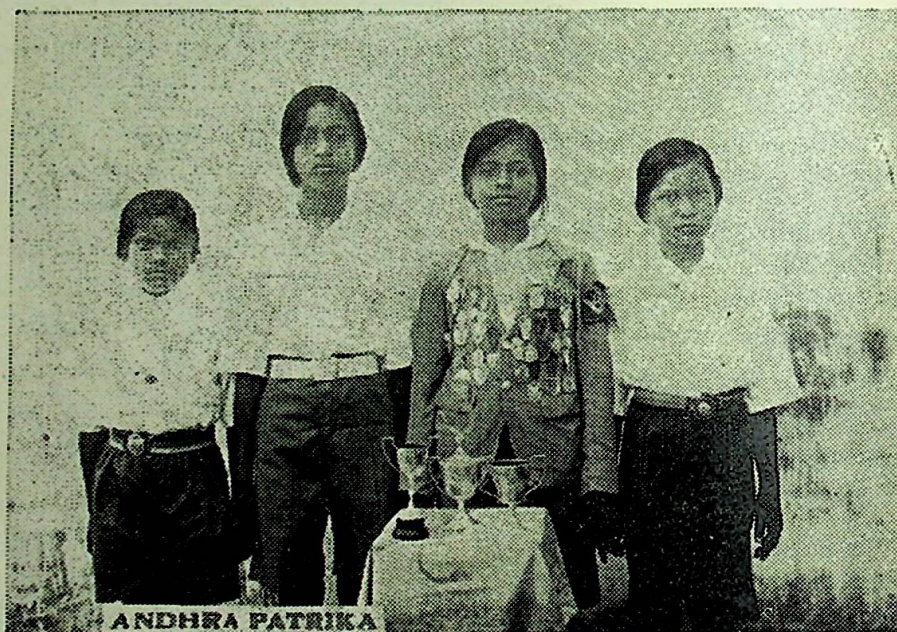
ప్రపంచమంతా ఒకేవాతూలంలో మునిగిలేలుతూ ఉన్నది. పడమటిఖండంలోని నేడిగాడ్పులు ఇక్కడా కొట్టుతున్నాయి! ఒక ప్రక్క కాంపిటిషన్, ఇంకొక ప్రక్క కో-ఆఫరేషన్ మంత్రం! ఒక ప్రక్క శాంతి మంత్రం! ఇంకొక ప్రక్క ఫిరంగిబొమ్మ! పీసుకాన్సరెస్సలూ, డిజ్ ఆర్థమంటు కాన్సరెస్సలూ, లీగ్ ఆఫ్ నేషన్సు ఫీల్డో శ్రీమాక్తం పాడుతూ, దొడ్డిలో శాకినీ, డాకినీ గాలి దయ్యంబులను ఆహూనచేస్తున్నాయి! బాణాకర తిప్పుతూ తీవ్రజాతీయత్వం, డిక్టేటరు పిత్తు నిలబడ్డాయి! “వంగిసలాంచెయ్యను. ఎప్పటికై నా

లేచినిలబడుతాను" అంటోంది డెమోక్రసీ. "డెమోక్రసీ
యా? డిక్టేటరుసిప్పా?" అని మనపెద్దలు కొందరు
మీమాంసపడుతున్నారు. "మండు మొగభామ కనే
బిడ్డను పుట్టనియ్యండి. బతికి, ఎంతకాలం బాగుంటుం
దో తర్వాత చాతకం చెపుదాము" అంటున్నారు మరి
కొందరు. ప్రపంచరాజకీయాలలాగే మనరాజకీయాలా

కలగూరగంపలా తయారై నాయి. ఏంచేసేదీ ఎవరికి
పాలుపోదు. ఏదోఒకటి చెయ్యక తప్పదు. సమయా
నికి పాపం హరిజనులు ఎదుటబడ్డారు. ఇక మనముందు
నిలువబోయేది ముసుళ్ల పండుగో, ముద్దుకుడుముల
పండుగో!

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి.

ఈతపందెములు

౧. కన్యాగురుకులమున చదువు బాలికలు

ఆరుమైళ్ల చుట్టుకొలత గల హునేనుసాగరము (హైదరాబాదు) నీడ తలపెట్టినవారు. వీరిలో సుశీలా
దేవి (బంగారుపదకములుగల బాలిక) జయముగొనినది.

౨. ఆల్బుడీన్ కన్య

అంగ్ల బాలిక. వయసు ౮ ఏండ్లు. ఇటీవల నీబాలిక కాలుమైలుదూరము పదునారునిమిషములలో నీడినది.

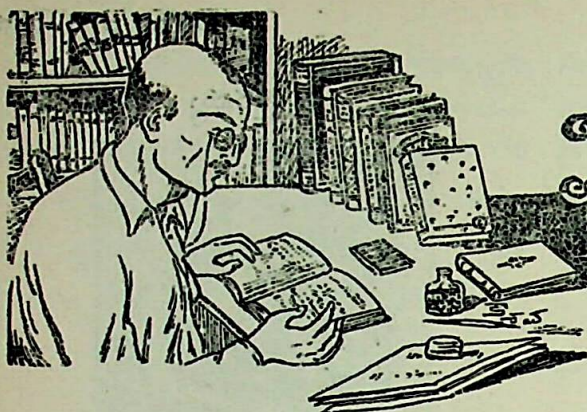
జి. ఎస్. ఏ.

౩. బైరమ్మ

బెంగుళూరునగరం. వయస్సు ౧౦ ఏండ్లు. కడ చిన ఏప్రిలు ౨౨-వ తేదిన పండ్రెండుగంటలసేపు ఎడతెగక ఈదిన బాలిక. ప్రక్కనున్నయత డామె గురువు.

బి. కె. సింగ్

విమర్శనామ

బేతాళ పంచవింశతిక

క్రామ సైకాన ౧౯౧౬ పుటలు. వెల రు. ౦-౧౦-౦.

గ్రంథకర్త: మహాపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారు-త్తి శేషులు. ప్రకాశకులు: వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండు బ్రహ్మర్షి, వెం. ర. రు. మల్లికేశ్వరురడిసందు, లింగశెట్టిపిళ్ళ, వీ. టి. చువరాసు. (రెండవముద్రణము)

బేతాళును విక్రమార్కునికి చెప్పిన ఇరువది నాలుగుకథలు, ముగింపుకథ కలిపి ఇరువదిఅయిదుకథలు ఇంగు గలవు. వీనికారణముననే “విక్రమార్కును బేతాళుని సాధించి” మహాత్మ్యప్రార్థనయి మించినాడు.

ఈ కథలకు మూలము “కథాసరిత్సాగరము.” ‘అతిమాత్స్యనీతిబోధప్రజ్ఞామహితము’ లీ కథలు. ఇవి ‘మహిమోన్నతులయిన మన పూర్వుల దివ్యచారిత్రములను, వారి సదాచారసత్ప్రవర్తనములను’ బోధించునవి; ‘ఆహ్లాద జ్ఞాన విజ్ఞానముల’ నొసంగునవి. విషయ గౌరవమునకు దగిన విన్యాసగౌరవము వీని కమరినది. రచన మనుత్తమసౌందర్యసముచితమని ఆంధ్రలోకమునకు దెలియును. విద్యార్థుల భాషాభివృద్ధి కద్వితీయ సాధన మికథల పతనము. నాలుగు-అయిదు-ఆరు ఘోరముల విద్యార్థులు వీనిని తప్పక చదువవలసినవారు. పాఠశాలల అధికారు లట్టియవకాశమును వారికి గల్పించి వారి మాతృభాషాభివృద్ధి కుపకరింపవలసినవారు.

THE NEW AGE

‘A monthly Journal of Advanced Thought.’

సంపాదకులు: ఇ. కృష్ణయ్యగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

3, కొండిచెట్టిపిళ్ళ, జి. టి. మద్రాసు.

సంవత్సర చందా రు. ౪-౦-౦.

విడిపత్రిక వెల రు. ౦-౪-౦.

ఇటువంటి పత్రికల విమర్శించుట సులభసాధ్యము కాదు. విమర్శనార్థ మంపబడిన సంచికయందలి వస్తు నుగమును విమర్శింపవచ్చునే గాని పత్రికయొక్క నుగ మిట్టిది, యిందు ప్రకటింపబడు విషయము తెల్లపృథికిని యిట్లే యుండగలవు అని ఎవరు చెప్పగలరు?

ఈ పత్రికయందు ప్రకటింపబడు విషయములను సరించి యిట్లు గలను: “The ‘New Age’ proposes to serve as means of expression for those advanced thoughts in political, economic and social problems of India and the world that have not as yet received adequate attention or recognition in the country. * * *

As such ‘The New age’ seeks to chalk out a new path for service and in the discharge of its duties it will never flag. Having as pointers, truth, courage and justice, it will advance the

cause of the down-trodden and the oppressed without fear or favour."

ఈ పత్రిక ఆశయాన్వయములు జ్ఞాఘనీయములు. వీటిని ముందిమకూని పత్రికను నడిపినయెడల నిది జేషేయ పత్రికలలో అగ్రస్థాన మలంకరించుటకు సందేహము లేదు.

ఈ సంచికయందలి వ్యాసములు కాల్ మాన్ గన్సి. హిట్లర్ అనువానియందలి విషయములు విద్వజ్లోకము నకు క్రొత్తవి గాకపోయినను నేటియువకుల నుత్తేజితల గావింపగలవు. అర్థశాస్త్రము, రాజకీయములు మొదలయిన విషయముల గురించి యిందు ప్రకటింపబడిన వ్యాసములు దేశస్థితి తెలుపుచు దేశదుస్థితిని బాపుటకు కొన్ని నార్థముల నుద్బోధించుచున్నవి. 'గాన'

Is it a Crime ?

గ్రంథకర్త: హెచ్. డి. రాజాగారు, క్రాసు లిఖిత పుటలు. వెల రు ౧-౦-౦.

చైతన్యవంతులందే వివాహితయై, ఆవెంటనే తలి దండ్రులతోగోయి మారబంధువులవద్దగవండి, వారి వలననే వేశ్యాగృహమునబడి మరల నెట్లో తప్పించుకొని తరించిన లీలావతి కథ యిందుగలదు. బొంబాయిలో బందుగులగృహమునందుండినపు డొకసారి హతాశుగ రైలుక్రింద సడబోవునపుడు కృష్ణకాంతునిచే రక్షింపబడిన యాలీలావతిని రక్షకుడు కృష్ణుడే వరించెను. ఆతని కీమేనిజస్థితి తెలియదు. కొన్ని నాళ్లతరువాత ఆబందుగులే మహిళయను వేశ్య కీలీలావతిని విక్రయించగా అచటినుండిసముత్తము కృష్ణుడే యామెను తనస్నేహితుడగు కిశోరుని సాయమున రక్షించి చెరబడెను. కారాగృహవాసానంతరము కృష్ణుడే లీలను పరిణయమాడి సంఘమందలి మూఢగురాచారముల కాలదన్నెను.

వేశ్యాగృహమున బందిగానున్న లీలను పోలీసు వేషమునబోయి దొమ్మిచేసి తప్పించినందులకు కృష్ణ

కాంచునికి కారాగృహవాసము విధింపబడినది. Is it a Crime అను గ్రంథనామము ఇందుండి వచ్చినదా, లేక పరిణయమాడిన భర్త జీవించియుండగనే మరల నింకొకని వినాహమానుటనుండి జనించినదా? ఈరెండునుగాక మరి యేదీయై యుండవచ్చు ఈ Is it a Crime అను నామకరణమునకు కారణము? ఈరెంటు మొదటివిషయమును గొన్నయెడల It is a Crime అని అనవలసియుండున్నది. ఏలనన భోగము వారి చేజిక్కిన లీలావతిని విడిపించుటకు తామే పోలీసువేషముల ధరించి ఆపరిణానుటను ఏప్రభుత్వమైనను సహింపదు. పోలీసువ్యారా దర్యాప్తుచేయించి తప్పించినయెడ అంతయు బట్టబయలుననను కారణముచే కిశోరు డిపన్నాగము పన్నెను కాని బయట పడనే పడినది నుట్టుంతయును.

ఇక రెండవవిషయము లీలావతి రెండవ పెండ్లి. ఇది తప్పదుగాదు. వరకట్నము పూర్తిగా చెల్లించబడలేదనుకారణమున నామె త్యజింపబడినది. మరియు ఆవినాహము ఆమెకు స్వప్నకవ్యత్రాంతముమాత్రమే. ఆసంబంధమునకు లీల ఒప్పుకొని యుండలేదు. లీలా కృష్ణుల పరస్పర సహజానురాగమే వారివివాహమునకు కారణము. లీల పరమపతివ్రత. కృష్ణుని ప్రేమించిన లీలకు ప్రపంచమంతయు తృప్తిప్రాయమేయైనది.

గ్రంథనామ మిందుండి యుద్భవించినయెడల ఈ ప్రశ్నకు It is not a Crime అనునదే సరియైన జవాబు.

సమయములబట్టి కొన్నికొన్ని రాజకీయవిషయములు, మతవిషయములు, సంఘమందలి కట్టుబాట్లు చర్చింపబడియున్నవి. అవియున్నియు గ్రంథకర్తగారి స్వీయాభిప్రాయములుగ పరిగణింపవలసియున్నది. జేశదుస్థితికి కారణములగువాటిని తొలగించి దేశమును సుఖముగ చేయవలయునన్న గ్రంథకర్తగారి సూచనల నవలంబింపకున్న పిలువేదా? ఇదియొక అభిప్రాయము మాత్రమే.

పాత్రరచనావిధానము, కథావ్యాసము, పైలి
ముడిలయినవి గ్రంథరచనకు శక్తిచాలమిని చాటు
చున్నవి. 'రాజు'

ఉపాఖ్యానమంజరి

క్రాసునైజు, ౬౪ పుటలు, వెల రు. ౨-౫-౦.

గ్రంథకర్త: ధవళ నెంకటబలరామయ్యగారు,
టీచరు, బారువ, గంజాం జిల్లా.

నాలుగు ఉపాఖ్యానములు - సత్యవ్రత, చిత్ర
క్షేమ, సావిత్రి, భరతుని - ఇందు వచనరూపమున
నున్నవి.

(౧) ఆనుభవ పశువైద్య చింతామణి

డిమ్మిపైజు. ఇంచుమించు ౫౦౦ పుటలు.

వెల రు. ౪-౦-౦.

(౨) పశువైద్య వస్తుగుణ దీపిక

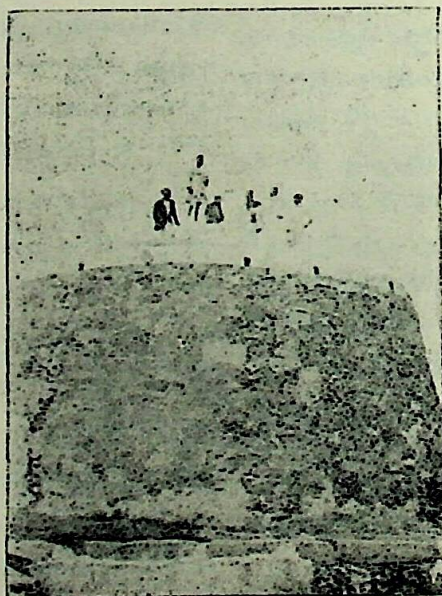
క్రాసునైజు. ౨౬౧ పుటలు, వెల రు. ౨-౦-౦.

(౩) పశువుల ఛాయాపటములు

క్రాసు నైజున ౨౪ పుటలు, వెల రు. ౦-౪-౦.

గ్రంథకర్త: 'అభినవసహదేవ' డాక్టర్ యే జెళ్ల

శ్రీరాములు చౌదరిగారు, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

గుత్తి కోట కొనకొమ్మ

T. R. R.

మ న వి మా ట లు

నాటకకళ - ఆంధ్రావేశము

విషయతత్త్వమును గ్రహించి, సాధక బాధకముల నాలోచించి, ఆచరణమార్గముల వివేకముతో నిర్ణయించి ఫలము నూహించి ప్రారంభించిన కార్య ముద్దిష్టఫలము నవశ్యము నొసగును; అట్లుకానిది విపరీత ఫలము నొసగును.

ఆంధ్రు లన్నిటను తెలియనివారుకారు; తెలిసినవారునుకారు. తెలియనిదానిని తెలిసికొనబోరు కాని తెలిసినయల్పమునకే విట్టి వీగుదురు; తెలిసియో తెలియకయో కార్యముల నాచరింతురు; వాని మంచిసెబ్బరల నింతయు నాలోచింపరు. ఊహలేని ఉత్సాహము వారిది; ఊరటలేని ఉద్రేకమును. ఇది కారణముగా నాంధ్రనాటకరంగమునకు నేడొక పెద్దయనర్థము పొసగినది.

నాట్యకళాప్రపూర్ణ తాడినత్రి రాఘవాచార్యులుగారికి నాట్యకళాప్రపంచమునగల స్థాన మున్నతము; నాట్యకళారహస్యజ్ఞానమును, తత్కళానుభవమును విశిష్టము. తదుపాసన స్వార్థరహితము; తద్వికసనశీలము. తద్జ్ఞు లెవ్వరు నీవిషయమును కాదనరు.

నాట్యకళాభిమానులవేడికోలున ఆచార్యులుగారు తృప్తీయాంధ్రనాటకపరిషత్సహాసభకు పెత్తనము వహించినారు. కడచిన రెండుమహాసభలకంటె నీమహాసభ యత్నస్థముగ జరిగినదనుప్రతీతివారి కార్యనిర్వహణ కౌశలమునకు గొప్పనిదర్శనము.

ప్రజామిత్ర (౨౦-౬-౧౯౩౪) యందు శ్రీరాఘవాచార్యులుగారి కొక 'బహిరంగ లేఖ' ప్రకటితమయినది. నాట్యకళాభిమాను

లు, శ్రీ కే. వి. సుబ్బారావుగారు దానిని వ్రాసినవారు. వ్యక్తిపరముగ ఆచార్యులుగారి కళోపాసనావిధానమును, మహాసభాధిపత్యము పరముగ వారి కార్యనిర్వహణవిధానమును అందు విమర్శింపబడినవి. విమర్శనము విపరీత మార్గమున తీవ్రముగ నడచినది. దానిని గనిన ఆచార్యులుగారు వెంటనే మహాసభాధిపత్యముతోపాటు, తమనాట్యకళోపాసనమునకును స్వస్తిచెప్పి కూరుచున్నారు.

ఇట నిరువురకార్యములు సనాలోచితములు: సుబ్బారావుగారిది ఊహలేని ఉత్సాహము, ఆచార్యులుగారిది ఊరటలేని ఉద్రేకము ననవలసియున్నది. కాని కళాభిమానుల హృదయముకంటె కళోపాసకుల హృదయ మతికోమలము. సుబ్బారావుగారిరహస్యమును గుర్తించియుండిన వారివిమర్శనము సౌమ్యమార్గమును బట్టియుండెడిది.

విమర్శనమున రాఘవాచార్యులుగారి కళోపాసనమున గల యనేకలోపము లుద్ఘాటించబడినవి. అవి నిజముగ ప్రమాదములో, ప్రమాణములో తేల్చగలనమర్థ లాంధ్రలోకమున నాచార్యులుగా రొక్కరే కనుపడుచున్నారు. నాటకకళవిషయమున విమర్శకు గురియైనవిషయము లనేకము లింకను ప్రపంచముననే వివాదగ్రస్తములుగ నున్నవి.

ఆంధ్రలోకమున నాట్యకళకు సంబంధించిన వాఙ్మయముకాని, ప్రదర్శనయోగ్యములగు నాటకములు కాని, అభినయకుశలులగు నటకులు - ఆచార్యులుగారువినా-గాని, సంస్థానులు, సహృదయులు నగుప్రేక్షకులుగానీ, ఇప్పటి కింకను గానరా రనుట సాహసము

కాదు. దీనినిబట్టి ఆంధ్రుల నాట్యకళారహిత స్వాభిజ్ఞత వెల్లడియగుచున్నది. వారు తమకు తెలియు ననుకొనునదంతయు నన్యాయకరణముకాని, స్వోపజ్ఞజన్యము కాదు. వారి తీవ్ర విమర్శనములుమాత్రము కళాశోషణమునకు వలె కళాపోషణమున కుపకరించునవి కావు.

నాటకములు బహునటాభి నేయములు; ఏకనటాభి నేయములు కావు. నటులెల్లరు సమర్థులుకానిచో ప్రదర్శనమువలన రససిద్ధి కలుగదు. అసమర్థులగు నటకుల సడుమ సమర్థుడగు నేనటకుని కళాకౌశలమును వన్నె కెక్కుదు; కాని, వ్యక్తిగతమగు దాని యుని కికి, ఉత్కృష్టతకు నాశములేదు. అది సహృదయైకవేద్యము.

ఆంధ్రుల కైకమత్య మేవిషయమునను కుదురు టరుదు; ఆత్మపరిశీలన మంత కంటెను. ఎవరికివారు పెద్దలనుకొనుట వారి కొక ప్రత్యేకలక్షణము. ఆలక్షణము నటకులలో మరియును పెద్ద. సంస్కారులయెడ సంతగగాకున్నను, అసంస్కారులయెడ నది యెంతయు దుస్సహము. తమకుదాము పెద్దలమును నటకు లాచార్యులమాటను పాటించరు. ఇక తదాచార్యత్వము నాచార్యులుగారు సాగించు టెట్లు? వారిని చక్కదిద్దు టెట్లు?

ఆచార్యులవలె పేరున కెక్కవలెనని నటకు లనేకులు వారి ననుకరింతురు. కాని వారివలె కళారహిత్యముల సధిగమింప నిచ్చ గింపరు. అంధానుకరణ మనుకర్తృనుకార్యుల కుభయులకు సప్రతిఫలము కారణము. ఆచార్యులుగారియెడ జనసామాన్యమున గొంత

భాగమునకు నిరసనభావ ముప్పలిల్లుట కి అంధానుకర్తలే కారకులు.

ఆచార్యులుగారి మాధిపత్యమున నాంధ్ర నాటకకళావిషయము కార్యక్రమమును నిర్ణయించినది; తన్నిర్వహణమునకయి పెద్ద సంఘము నొకదానిని నియమించినది. ఆంధ్ర దేశమున నాటకకర్తలు, నటకులు, నాటక కళాభిమానులు ననబడువారిలో ననేకు లాసంఘమున సభ్యులు. వారిలో నిద్దరు కార్యదర్శులు. కార్యాలయము చెన్నపురమున. నిర్ణయించిన కార్యక్రమమును కొనసాగించు భారమును వహించవలసినవారు కార్యదర్శులును, సభ్యులును. అభ్యర్థులు తత్కార్యముల కంగీకారమును, వలసినచో సలహాలను ఈయవలసినవారు. అంత సంఘమును, కార్యదర్శులును, మహాసభ జరిగిన నాటినుండియు తమ పూచీని గుర్తింపక నిదురించునటు లున్నచో సభ్యులు చేయునదేమి? తత్త్వమిదియైయుండ 'బహిరంగలేఖ' యొకటి ప్రథమకబళమున ముక్తికాపాతము వలె నిపుడు సంప్రదింపబడినది. నాటకకళాసంస్కారమున కిదీన తొలియడుగుననే పాదము బెణకినది. దీనికి చికిత్స: ఆచార్యులుగారు ప్రశాంతమనస్కులయి తమ రాజీనామా నుపసంహరించుకొనుట; సంఘమును కర్తవ్య నిర్వహణమునకు పురివెట్టుట; ఆంధ్రనాటక కళాభివృద్ధికి దామువెనుకకట్టినకంకణము చివికియుండినచో క్రొత్తదానిని ధరించుటయు. ఆచార్యులుగారి నాట్యకళాభిజ్ఞతకు, నాట్యకళోపాసనాసక్తికి నిది సమర్థమగు కార్యము.

“ప్రార్థ ముత్తమసుజా నపకిత్యజంతి.”

సాభిప్రాయ

విశేషములు

విశ్వలీలా విలాసపరిణామము లలివిచిత్రములు. ప్రళయనిర్మాణసాధనము లనోన్యన్యాశ్రయములై విశ్వవిలాసపరిణామమున కాధారము లైనను భయంకరదృశ్యములు. మారణయంత్రములు శాంతిసాధనములుగను, నిర్మాణయంత్రములు మారణసాధనములుగను పరిణమించుట విచిత్రకలాపములు. సకలరాజ్యములును శాంతిని బోధించుచు మారణయంత్రారాధనమును చేయుట చిరకాలసముపార్జితమైన సంస్కారఫలము. “బ్రటిషు ప్రభుత్వాధికారులు ప్రతికూలప్రజాభిప్రాయము గలుగనంత వరకును సంగ్రామములు సంభవమగును.” అని ఘోషించుట పశుబలారాధనఫలము. “జర్మను రాజ్య లక్ష్మ్యము ప్రపంచశాంతి. జర్మనులు ప్రపంచశాంతిస్థాపనమున కాత్మార్పణమును జేయుటకు సిద్ధముగ నున్నారు” అని జర్మనునాజీనాయకులు ఘోషించుచు నాసురబలము నారాధించుట ఘోరసంస్కారఫలము. “మానవ ధర్మారాధనమునకై జాతులొత్పాదకమును చేయుగాత!” యని ఫ్రెంచి నాయకులును జర్మనునాయకులవలెను ఘోషించుచు సంగ్రామనన్నాహములనారా

ధించుట రాగద్వేష దేవతారాధనఫలము. సామ్రాజ్యబలమును పరాక్రమణవరపీడనములకు వినియోగించుట సామ్రాజ్యక్షేమమునకును, ప్రపంచశాంతికిని సాధనము గా జాలదు.

సకలరాజ్యములందును నాయకులును, పండితులును, రాజ్యాధికారులును, పీఠాధిపతులును, గాయకులును, కవీశ్వరులును “శాంతిరస్తు”నుసంకీర్తనమునుజేయుచు రాగద్వేష కర్మారాధనమును జేయుచున్నారు. సంగ్రామకర్మారాధనము సంగ్రామఫలమునకు పయోగపడునటులు శాంతిఫలమునకు వినియోగపడుట యసంభవము. జర్మనియందు గతవారమున నాజీపక్షమవలంబించిన ఘోరదండనములు విశ్వవ్యాప్తమైన పాశ్చాత్య సంస్కారమునకు లక్ష్మ్యముగ నున్నది. హిట్లరుగా రవలంబించిన దండనవిధాన మతిహేయముగ నున్నది. ప్రతిపక్షులైనను స్వదేశీయులను ఘోరదండనమునకు పాలుచేయుట స్వధర్మవిఘాతమునకై వినియోగపడగలదు. హిట్లరువర్గమవలంబించిన ఘోరదండనములు తాత్కాలికముగ నానందదాయకముగ నున్నను ప్రళయబీజములకు మూలము

లగుచు నాత్మనినాశనమునకు వినియోగపడ గలవు. పరపీఠనాథారభూతమైన బల మెవ రికిని తే మకరము కాదు. వర్తమాన విషాదావస్థయందు సకలజాతులకును ఆత్మరక్షణ మునకు ఘోరమైన పరాక్రమణ పరపీఠ నములందుగల గౌరవవిశ్వాసము లాత్మనిగ్రహమునందు గలుగకున్నవి. ధర్మోపదేశము లన్నియును తమకుగాక నితరుల కేర్పడినవి. వివిధజాతులు చేయుచున్న తపస్సునకు ఫలము సుదోషసుందుల యుపాఖ్యానమునలె నున్నది. నాజీపక్ష ముపక్రమించిన దండనీతి భయచిహ్నములు కాని సత్త్వచిహ్నములు కావు. పరపీఠనమున కేర్పడిన దండనీతి ఆత్మ నాశనమునకే వినియోగపడుట ప్రకృతి ధర్మము.

మానవధర్మ సంస్థాపనమునకు ప్రపంచము చిరకాల మనుభవించిన దుఃఖవేదన నిరర్థకముగను గనుపడుచున్నది. హింసాపరమైన ప్రాకృత పశుబలస్థానమును విచిత్రములైన మారణయంత్రము లాక్రమించినవి. పశుబలచిహ్నములైన బాంబులు ధర్మ సంరక్షణసంస్థాపనములకు ప్రమాణము లైనవి. అభయాహింసాసాధ్యమైన శాంతికి భయ హింస లారాధ్యము లైనవి. ఆయుధ వినర్జనమున కాయుధధారణము, శాంతికి సంగ్రామము, అహింసకు హింస సాధనము లగుట ధర్మసంహారమునకువలెను ధర్మసంస్థాపనమునకు నిదర్శనములు గావు. స్వపక్షరక్షణమునకు బెల్లినునందు నాజీనాయకు డుప

యోగించిన దండనీతివలెను, స్వధర్మ రక్షణమునకు పునహాయందు సనాతను డుపయోగించిన బాంబుప్రయోగమును ప్రపంచము నావరించిన పశుబలసంస్కారమునకు పరమ ప్రమాణముగ నున్నది. హింసాపరమైన పశుబలారాధన సంస్కారపరాయణమైన వర్తమానప్రపంచపరిస్థితులయందు, అహింసాపరమైన ఆత్మయోగము దురారాధ్యముగ నున్నది. స్వదేశోద్ధరణమునకును, ప్రపంచోద్ధరణమునకును, ధర్మోద్ధరణమునకును గాంధీమహాత్ము డుపక్రమించిన సత్యాగ్రహోద్యమము వర్తమాన విచారిత పరిస్థితులందు పరిహాసపాత్రమగుట ప్రకృతిధర్మము. ప్రపంచావృతమైన విచారిత పరిస్థితులందు గాంధీమహాత్ముడు సత్యాగ్రహోద్యమము నుపసంహారముచేయుట వర్తమాన ప్రపంచ పరిస్థితులకును, దేశపరిస్థితులకును సకలవిధములను తగియున్నది.

* * * *

సత్యాగ్రహోద్యమము

పశుబలసంస్కారము నారాధించుచున్న ప్రపంచముమీదను సత్యాగ్రహము పదేండ్లక్రితము పిడుగువలెను పడినది. సత్యాగ్రహోద్యమమారంభమునందు సంభ్రమ సమ్మోహములను గలుగజేసినది. హింసాపరాయణమైన ప్రపంచ సంస్కారమునం దహింసాధర్మప్రయోజనమును ప్రతిబింబింప జేసినది. ప్రపంచమునం దంతటను సత్యాగ్ర

హము మారుమ్రోగినను పశుబలపరాయణమైన ప్రపంచవ్యవహారములందు సత్యాగ్రహప్రయోగము సులభసాధ్యము గాకపోయినది. అసింధురావ్రతమైన సత్యాగ్రహప్రయోగము సాధకులైన మహాత్ములకు వలెను సామాన్యులకు సాధ్యముకాజాలదు. మహాత్ములకు సత్యాగ్రహ ప్రయోజనము సత్యరాధనమైనను సామాన్యులకు సత్యాగ్రహారాధనము విషయారాధనమునకు వినియోగపడుచున్నది. హిందూస్తానమునందు సత్యాగ్రహోద్యమమునందు లక్షలమంది చేసిన మహాత్యాగము ప్రపంచమునందు సంభ్రమమును గలుగజేసినను ఫలమాశాభంగమును గలుగజేసినది.

ప్రపంచవ్యవహారములందు జయాపజయములును, లాభనష్టములును సాపేక్షములు కాని నిరపేక్షములు కావు. సత్యాగ్రహప్రయోజనమును నిత్యమైన సత్యప్రయోజనముతో నిర్ణయించుట ధర్మముకాని తాత్కాలికమైన వ్యవహారప్రయోజనములతో నిర్ణయించుట ప్రయోజనకరముకాదు. సత్యాగ్రహోద్యమము ప్రపంచలక్ష్యమును పశుబలమునుండి ధర్మబలమునకును, హింసామార్గమునుండి అహింసావిధానమునకును మరల్చుటకు వినియోగపడి ప్రపంచమునందంతటను అహింసాధర్మమునందు జిజ్ఞాసకలిగినది. మహాసంగ్రామములు, ఆయుధవిసర్జనసభలు, ధర్మోపదేశములు శాంతిసమితులు

కలుగజేయజాలని మహాశాంతిపరివర్తనమును గాంధీమహాత్ముడు సత్యాగ్రహసాధనమునను పదేర్చుచున్నది. చేయగలిగెను.

వర్తమానసమయమునందు విశ్వమానసరంగమునందు స్టాలిను, హిట్లరు, ముస్సోలినీ, రూజువెల్ట్, డివెలిరగారులు మొదలగు మహానాయకుల నడుమను గాంధీమహాత్ముడు పరంజ్యోతివలెను ప్రకాశించుచు ప్రపంచశాంతికాశాకాంతులను ప్రసరింపజేయుచున్న విధము ప్రపంచలక్ష్యము నాకర్షించుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు నవయుగధర్మస్థాపనాచార్యుడై ప్రపంచమునందంతటను ధర్మవిజయధ్వజముల నారోహణము చేయుచున్నను ప్రపంచము గ్రహింపజాలకున్నది. గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహోద్యమము నిస్సహాయులైన భారతీయుల కాత్మవిశ్వాసమును గలుగజేసినది. బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకు గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహ ప్రభావమును గ్రహించుట యవసరమైనది. సత్యాగ్రహ ప్రభావమును నిర్మూలము చేయుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వము యావచ్ఛక్తిని వినియోగించినను ప్రయోజనముగలుగకున్నది.

సహజమైన సత్యాగ్రహమును నిర్బంధదండనములు, హింసలు నిర్మూలము చేయజాలవు. సత్యాగ్రహవిజయఫలములు బాహ్యచిహ్నములందు ప్రత్యక్షము గాకపోయినను ఆత్మబల విశ్వాసములందు ప్రత్యక్షమగుచున్నవి. బాహ్యవిజయములందు విశ్వాస

సముగల ప్రభుత్వమునకును, నాయకులకును సంతృప్తిని గలుగజేయుటకు గాంధీ మహాత్ముడు సత్యాగ్రహస్థానము నాపుట నిందా సోతములకు పాలైనను సముచితముగ నున్నది. సత్యాగ్రహవిరామము ప్రభుత్వాధికారులకును సత్యాగ్రహులకును విషాదానందములను గలుగజేసినవి. సత్యాగ్రహ విరామము ప్రభుత్వమునకు నిరంకుశ పాశ బంధములను సడలించుటకును, సత్యాగ్రహులకు విశ్రాంతిని బడయుటకును సావకాశములను గలుగజేసినను, అభిమాన విశాచము మాత్రము విడువకున్నది. ప్రభుత్వమునకును నాయకులకును సత్యాగ్రహచార్యునకు గల ఔదార్య విశ్వాసములు గలుగకున్నవి. ప్రభుత్వాధికారు లెప్పటివలెనే నిర్బంధ పశుబలమును సమ్ముచున్నారు. నాయకులు సంశయాత్ములైకర్మపరాజ్ఞులులయియున్నారు. సత్యాగ్రహవిరామ ముభయాలకును ఆత్మహత్యను జేసికొనుటకును ఆత్మశక్తిని వ్యక్తము చేయుటకును సవకాశములను గలుగజేసినది. లభ్యపాశములను కార్యసిద్ధికి వినియోగించుట పురుషార్థముకాని గతమునకు వగచుట పురుషార్థముకాదు.

పాట్నాయందు కాంగ్రెసు కార్యవర్గము నిర్ణయించిన కార్యవిధానమును, సత్యాగ్రహవిధానమునువలెనే కాంగ్రెసు నాయకులందరును భేదాభిప్రాయములను విడిచి యారాధించుట కాంగ్రెసు ప్రతిష్ఠకును, స్వరాజ్యసంపాదనమునకును సాధనముగా

గలదు. గాంధీమహాత్ముని యామోదమును బడసిన కార్యవిధానము నాచరించుటయందు నాయకులందరును త్రికరణశుద్ధిగను జని జేయుట ధర్మమయి యున్నది. స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సాధనములందు భేదము న్ననుసాధకులందరును సమానముగను గౌరవ పాత్రులు. చెన్నపురి సముద్రతీరమునందు జరిగిన మహాసభయం దీ విషయమును శ్రీయుత భూలాభాయి దేశాయిగారును, రాజగోపాలాచార్యులుగారును సువ్యక్తము చేసిరి. ప్రజాసంకల్పమును సువ్యక్తము చేయుటకు సత్యాగ్రహమువలెను వోట్లను ప్రమాణముగ నున్నవి. ప్రభుత్వాధికారులకు సత్యాగ్రహమునందు విశ్వాసము లేకపోయినను వోట్లయందు విశ్వాసము కలదు. ప్రభుత్వమునకు విశ్వాసపాత్రమైన వోట్లవిధానము నందును ప్రజల దృఢసంకల్పమును వ్యక్తము చేయుటకై కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్ష కార్య విధానమునందును ప్రజలందరును పాల్గొనుట ధర్మముగ నున్నది.

* * * *

కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షము :

స్వరాజ్యపక్షము రాంచయిందు చేసిన నిర్ణయములువలెను పాట్నానిర్ణయములును, పాట్నానిర్ణయములువలెను బొంబయినిర్ణయములును, బొంబయి నిర్ణయములువలెను భావినిర్ణయములును ఖండనమండనములకు పాలగుట వర్తమానపరిస్థితులందు సహజము.

గాంధిమహాత్ముడు కాంగ్రెసు వ్యవహారము లందు ప్రవేశించినతరువాతను రాజకీయవ్యవహారములందు నూతనశక్త మారంభమయినది. కాంగ్రెసువ్యవహారములందు సత్యాగ్రహోద్యమము ప్రారంభమయిన కాలమునుండియును ప్రపంచవ్యవహారములందు సంకల్ప సిద్ధి కఃపరిచితమైనను సత్యమైన ధర్మసాధనముత్పన్నమైనది. గాంధిమహాత్ముని దిగ్విజయములు సత్యాగ్రహవిజయమునకు పరమ ప్రమాణములుగ నున్నవి. దేశదేశములందును సత్యాగ్రహప్రభావమును, మహాత్ముని ప్రతిష్ఠయును ప్రతిధ్వనిల్లుచున్నవి. కాంగ్రెసువ్యవహారములందు కాంగ్రెసు నాయకులును, ప్రచారకులును పొందిన సత్యాగ్రహశిక్షణము కాంగ్రెసువాదులను శాసనసభల కధికారులనుజేసినది. కాంగ్రెసుస్వరాజ్యపక్షము నిర్ణయించిన శాసనసభాప్రవేశవిధానమును ప్రజానాయకులకు పరిక్షగనున్నది. ఈ పరిక్ష సులభమైనను నిరంకుశాధికారావృతమైన దేశపరిస్థితులందు ప్రజలకు దురాధ్యక్షముగ నున్నది. ప్రజలు కాంగ్రెసుబలమును సమర్థించుటకు వారి సమ్మతులను కాంగ్రెసు అభ్యర్థులకు సమకూర్చుట యవసర మగుచున్నది. నాయకులు ప్రజలయందు భేదాభిప్రాయములను గలుగజేయకుండుటకు కాంగ్రెసుకార్యనిర్వాహకసభ నిర్ణయించిన శాసనసభాప్రవేశమును సయితము నిరసించక ఆమోదించుట యవసర మగుచున్నది.

* * * *

ఎన్నికలు-అభ్యర్థులు

కాంగ్రెసువ్యవహారములందు కులతత్త్వములకును, మతభేదములకును, స్థలాభిమానమునకును, స్థితిభేదములకును సవకాశములు లేవు. అభ్యర్థుల నిర్ణయమునకు వారియర్హత ప్రమాణముకాని కులమతస్థితిగతులు ప్రమాణములు కావు. కులతత్త్వములు, మతాభిమానములు, ధనాధికారములు ప్రబలియున్న పరిస్థితులం దభ్యర్థులను నిర్ణయించుటయం దపోహల కవకాశము లున్నను కాంగ్రెసు సెలెక్షనుబోర్డు తగినవారినే నిర్ణయించునని విశ్వసించవలసియున్నది. ఎసెంట్లీ ఎన్నికల కభ్యర్థులుగను నిలువదలచినవా రందరును దరఖాస్తులను పంపుటయును, దరఖాస్తులను సాంతముగను పరిశీలించి అభ్యర్థులను నిర్ణయించుటయును దుర్లభముగాదు. సెలెక్షనుబోర్డుమీదనువలెను అభ్యర్థుల మీదను గొప్పభారము కలదు. అభ్యర్థులందరును అభ్యర్థిత్వమునకు సమానాధికారులైనను సెలెక్షనుబోర్డునిర్ణయమును శిరసావహించవలసి యుందురు. గాంధిమహాత్ముని నిగ్రహత్యాగములు సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందువలెను శాసనసభావ్యవహారములందును అభ్యర్థులకును, కాంగ్రెసు పక్షావలంబకులకును ఆదరణయోగ్యముగ నుండగలదు. ప్రపంచవ్యవహారములందు

పశుబలా రాధనపర్యము లంతరించుటకును,

సత్యాగ్రహపరాయణమైన శాంతిపర్వము స్థాపించిన, గాంధీమహాత్ముడు మోదించిన
 పనమగుటకును ఉద్యోగపర్వములును, యుద్ధ
 పర్వములును నెన్నియో కావలసియున్నవి. ఉద్యోగపర్వనిర్వహణమునందు వారి యావ
 ప్రజానాయకులు కాంగ్రెసుకార్యవర్గము నిర్ణయము, పురుషార్థము.

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౧, సంచిక ౮

ఆంధ్రప్రదేశ్ ముద్రాలయము, మద్రాసు

౧౯౩౪

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

'కల్పలత' ౧—కాళూరి వెంకటనరసింగరావుగారు	౧౬౭—౧౬౮
అథర్వవేదము ౨—బుర్రా వెంకటసుబ్బరాయుడుగారు	౧౬౯—౧౭౮
గాంధారీయులు—దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు	౧౭౯—౧౮౦
విరిసెజ్జ ౩—మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	౧౮౧—౧౮౮
మాఘునిశాస్త్రపరిచయము—శ్రీమతి కొణకంచి త్రిపురాంబగారు	౧౮౯—౧౯౦
కావ్యాత్మవిచారము—బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	౧౯౧—౧౯౭
శబ్దతత్త్వము—కంచనపల్లి కనకాంబగారు	౧౯౭
కవితత్వకళ—కపిస్థలం శ్రీ రంగాచారిగారు	౧౯౯—౨౦౧
ఛందోదర్పణము—గిడుగువారిపీఠిక—దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు	౨౦౩—౨౦౭
'అలంకారమంజరి'—ఆచార్య	౨౦౮—౨౧౧
మేఘాలోకము—గుట్టం వేంకటసుబ్రహ్మణ్యంగారు	౨౧౧
సుభద్ర—ఇరువంటి విష్ణురావుగారు	౨౧౨—౨౧౬
చీకటితప్ప—వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు	౨౧౭—౨౩౦
భారత దేశమందలి బ్రటిషుపైన్యములు, వాని శిక్షణవ్యయములు—			
మోచర్ల కృష్ణమూర్తిగారు	౨౩౧—౨౪౦
అంధవిశ్వాసములు—బందా వేంకటరత్నంగారు	౨౪౧—౨౪౭
రంగగ్రామసింహ రత్నయ్య—మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు	౨౪౮—౨౫౩
అనవసరపుఖర్చు—త. ప్రకాశరాయుడుగారు	౨౫౪—౨౫౮
హిందూల—స్త్రీలహక్కులు—కొమాండూరి శతకోపాచార్యులుగారు	౨౫౯—౨౬౪
గుర్తావతి—మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	౨౬౫—౨౭౧
చైనా తూర్పురైల్వేవిక్రయము—ఎస్. ఆర్. వడ్డాదిగారు	౨౭౩—౨౭౬
మనయాహారము గి—గోపేటి జోగిరాజుగారు	౨౭౭—౨౮౨
నేటి విద్యావిధానము—కర్లపాలెం కృష్ణరావుగారు	౨౮౩—౨౮౪
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక—	౨౮౫—౨౮౮

నక్షత్రములు - ఖగోళధ్రువప్రాంతములు — గొబ్బూరు వేంకటానంద

రాఘవరావుగారు	౨౮౯—౨౯౭
జిజ్ఞాస, బాల్యదశ—చిల్కపాటి నీతాంబగారు	౨౯౮
విష్ణుకుండినవంశము—భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు	౨౯౯—౩౦౭
‘జ్యోతిషనర్వస్వ’ పునర్విమర్శనము—తనికెళ్ల వేంకటసూర్యనారాయణగారు	౩౦౯—౩౧౧
కలగూరగంప: గాంధీ వేషగాడూ-సన్యాసీ; ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథమాలా కార్య స్థానము, ఆర్ష శకము; రష్యాప్రభుత్వము-పత్రికాసంపాదకత్వము; అణువులమహత్తు; మహాకావ్యరచన: ఖండకావ్యరచన.	౩౧౨—౩౨౦
విమర్శనము	౩౨౧—౩౨౨
మనవిమాటలు: హిందీ: తెలుగు; భ్రష్టాంధ్రము; నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు	౩౨౩—౩౨౮
సాభిప్రాయవిశేషములు—	౩౨౯—౩౩౬

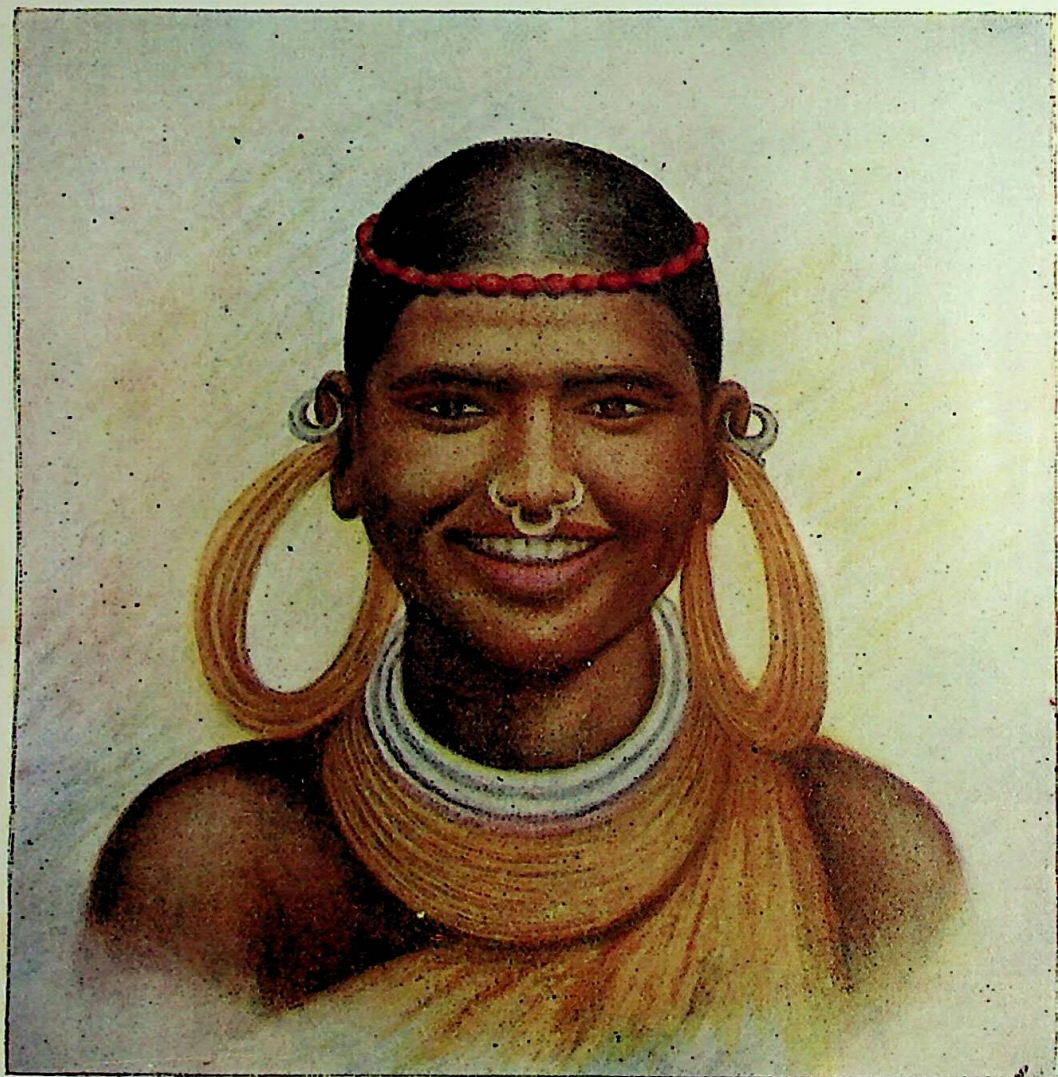
చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు:—చిన్నారి నవ్వు; శుక్ల సప్తమి; శుక్ల అష్టమి.

సాధారణచిత్రములు:—తౌజ్ సుల్తానా గోరీ; జోడ్ గుంబజ్-బీజపురము; ఉదక
మండల వనస్పతివాటికాచిత్రములు ౨; వనదేవత; తిరుచ్చెంగోడుకొండపయి దేవాలయము;
సుంకీఘాటి; గానుగు; ఇబ్బడి; మధురదేవాలయ చిత్రములు ౭; పినాంగ్, బ్యాంకాక్
చిత్రములు ౪; ఏకాగ్రత; కాండిసింహాసనము; ‘రోన్ రాడ్’ జర్మనుల ఆట; వ్యంగ్య
చిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

 ‘నేను-నా గ్రామఫోను’ రెండుమారులు (౧౯౮ ఫుట్, ౨౭౨ ఫుట్లలో) అచ్చయినది

౩౨౦ వ ఫుట్లలోని వ్యంగ్యచిత్రము ‘మీసలు’ కాని ‘క్రాపులు’ కాదు.—సం. భారతి.

చిన్నారి నవ్వు

—కె. ఆర్. రత్నం

సంపు. ౧౧ భావసంవత్సరము, శ్రావణమాసము (ఆగష్టు ౧౯౩౪) సంఖ్య ౮

“కల్పలత”

౨

కాళ్ళూరి వెంకటసంగరావు

స్థిలపయోదఖండకమసీయతరాంచలచంచలాసము
 స్థిలితయక్షగానముల నిస్సృతముల్ రసధార లీడు, మం
 దాలసరాగభారవహయాత్రల సాగెడు నాడుజాలి ప
 ద్యాలు; భవత్సుధాధరపథాశ్రయలిప్పల తేలినిత్తువా?
 నీపదముల్ శరన్నిశల నిద్రల మేల్కొలుపున్, సుధాహ్రద
 న్నాపితచంద్రరేఖకల చల్లనిసంకెల లూడ్చి, గాంగవీ
 చీపరివత్సయస్సు, శశిశేఖరహాళిజటాటవీద్యధ
 శ్రీపరమానుబంధ మెడలించు భగీరథచిత్తవృత్తులై.
 పున్నమరేల నీవు మృదుముగ్ధముగా మధుకంఠమెత్త, న
 భ్యన్నతశీతఽరవ్రతహిమోజ్జ్వలవీధుల- విచ్చు- క్షప్రపున్
 తిన్నెల గారి బాడికొని తీయగ ముద్దిడ దివ్యదంపతుల్,
 సన్నగ పారిజాతపరివత్తులమొగ్గలచాలు, నాయెదన్.
 ఆలాపింతు వొకొక్కమా రుభయసంధ్యాశోణద్యుక్తోణరా
 గాలంకారములైన గీతల, సహస్రాచ్చిర్విసంచిశ్రుతి
 వ్యాలోలాచ్ఛనువర్ణితంత్రుల కళల్ వర్ణించి; మేఘాదయో
 ద్వేలన్నహతుపారముల్, ప్రసవపుత్రీస్వేదతారశృముల్.

ఉలికెదు సన్న వెన్నెలల కూరకె యోషధికన్యవోలె, సం
జల అపరంజిమేడలను జల్లున సోలెద చిమ్మచీకటల్
తలకొని ముట్టడింప, మమతల్ మది తొట్టిల సేలిమబ్బుసం
దిఘలను పల్కరింతు తరితీపుల చక్కనిచుక్కచూపులన్.

సీతాటంకరుచిప్రవాహముల నన్వేషింతు, సాగేంద్రక
న్యాయ తారుణ్యకపోలచుంబిమణివిన్యాసద్యుతుల్; తామ్రప
ద్మీ తారశ్యగభీరగర్భవికసన్నీరంధ్రశుక్తిచ్ఛవుల్;
బ్రాతిన్ వ్రున్మధుచుంబనప్రతిఫలప్రత్యగలజ్ఞాంకముల్.

నీవు దరస్మితానవము నిన్వి యొనవువు, పాండుగండరే
ఖావరణమ్ములం, దధర కావ్యపుటాంతరశయ్యలన్, త్రపా
స్లావిత ప్రేమవిస్ఫురదపాంగములక; బహుజన్మభోగయా
త్రావిరళానుభూతులకు నాచెదవో! గిరికొన్నప్రాధీమల్.

భక్తాకవేళ నీవు కుసుమోజ్జ్వలవౌదువు నైజవాసనన్;

చిక్కనపాలవెన్నెలల చేదుచు శారదసీరదంబులో

చిక్కిన నేను నీవయిని చిల్కెద సిద్ధధునీమరందముల్;

పక్కన నవ్వ కీవు శైలిపయ్యెద నొడ్డెద వోరజూచుచున్.

నాపయి జల్లి, సింహగిరినాథపదాబ్జసుధాభిషేక దీ

హృదయతంత్రవారిధరగర్భరుచిప్రియముల్, కటాక్షుల

క్షీపురుషార్థముల్, తనియజేసితి; తజ్జలపాతపుణ్యరే

ఖాపరిపాక మీగు త్వదగాధదృగంచల కజ్జలచ్ఛవుల్.

ఏమనుకొంటివేమొ, “కదిలించినసంజయకావిమోవిపై

నీమనసున్న దేమొ?”యని నే నడుగక తొలి; ఊగిరేగునీ

ప్రేమతరంగవీధి మెరపించిన దొక్కమరీచి మింట; ఆ

శామలినమ్ము నాప్రణయసాహసమై పయిగ్రమ్మె చీకటల్.

శ్యామలతామసీకుహరసంధుల జిక్కిన నాటి నీముఖ

శ్రీమధురేఖ, లోకపతిశీర్షనటచ్ఛశిరేఖలో కళల్

కోమలతల్ చిగుర్చునో! నిగూఢములౌ ననశుక్లక్షత్రశో

భామృతహాసముల్ హృదయపర్వములం దెలయించునీరుచుల్.

నీవు జగత్ప్రభుం గొలువ నిల్వగ దేవగృహంగణాన, సం

ధ్యావతి పచ్చికుంకుమపాదల్ సవరించు విహాయసాల; ఆ

శావలయమ్ము చుక్కలపసందున మొగ్గలమోజుచూపు; పూ

జావివళమ్ము నీహృదయశాంతియె విచ్చును తేటవెన్నెలై.

అనువృత్తము.

వైదికవాఙ్మయమునంతను రెండువిధములుగ విభజింప వచ్చును.

౧. శ్రౌతకర్మకు జెందినవి—త్రయీవిద్య, సామయాగమునకు జెందిన గ్రంథములు మొదలైనవి.

౨. గృహ్యకర్మకు జెందినవి—అథర్వవేదము, గృహ్యసూత్రములు.

ఈరెండువిధముల వాఙ్మయమును ప్రాచీనకాలము నుండియు నీనుతోడుగ నుండియున్నట్లు కనబడును. ఇందలి యాచారములు, కర్మలు హిందూయూహాపి యనుల కాలమునుండియునూడ నుండెనని కొందఱి యభిప్రాయము. కొందఱు దీనికి సమ్యక్తంపక, భాషను బట్టి ఋగ్వేదాదులకంటె సభర్వము మిక్కిలి యర్వాచీనమని తలంచుచున్నారు. మఱికొందఱు కేవలము భాషను, శైలినిబట్టి యొకగ్రంథముయొక్క కాల నిర్ణయము చేయలేమనియు, ఋగ్వేదమున ప్రాచీనము లని తలంపబడుచున్న కొన్ని క్రియారూపములు, నామములు సర్వాచీనమని తలంపబడుచున్న యథర్వమున గూడ కానవచ్చుననియు, సభర్వముగూడ ఋగ్వేద మంతప్రాచీనమైనదే యనియు, గాని నూక్తములహర్పు (Reduction) మాత్రము చాల సర్వాచీనమనియు బదులుచెప్పుచున్నారు. ఇట్టి భాషాభేదములు దేశభేదమునుబట్టిగూడ నుండవచ్చునని వారి యుద్దేశము. (దీనిని ముందు వివరించుము.)

అథర్వవేదనూక్తములును, గృహ్యసూత్రములును గూడ ప్రాచీనర్షులచే సమ్యక్కరితమై నై నట్లు కాననగు. అందుచేతనే సామాన్యకర్మ లన్నిటియందును గూడ మిక్కిలి పవిత్రములని యెంచబడుచున్న సుంత్రము లుపయోగింపబడియున్నవి. వైదికదేవతలు సామాన్యగృహచ్ఛిద్రములయందు జోక్యము కలుగజేసి

కొనుచున్నట్లు వీనియందు చెప్పబడినవి. (ఓక్సోక్సో నీరీతి ఘోదకర్మలనుగూడ బవిత్రవంతములుగా నొనర్చుటకై యీఋషులు మిక్కిలి పాటుపడినట్లు అథర్వమునను, గృహ్యసూత్రములందును తేటతెల్లమగు చున్నది. ఇంచుల కుదాహరణముగ మనకు ముందు జెప్పినట్టి కుంతాపశూక్తములు గలవు) ఈవైదికదేవతల యందుమాత్ర మెట్టిసూతనమును మార్పును రాక ఋగ్వేద మందు వీనికి గల శౌరవ మిచటహాడ నున్నను, వీని (దేవతల) సంబోధనము, ఉపయోగముమాత్ర ముసందర్భముగా నున్నది. అథర్వమున దఱున శ్రౌతతాత్త్విక విషయముల సమభవములోనికి దెచ్చికొని వానినిగూర్చి చర్చించుట జూచిన మననము, ధ్యానము విశేషముగా నుండినట్లు కనబడు బ్రాహ్మణోపనిషదుగ్రంథమునకే యీ యథర్వముగూడ జెందియుండవచ్చునని తోచును. బ్రాహ్మణములందలి యాశయములే యథర్వమునందు జర్పింపబడుచున్నవి. ఇందు ముఖ్యముగా గమనింప దగినవి.—

౧. బ్రాహ్మణులు దమ కితరలకు లేనట్టి యుత్కృష్టములగు హక్కులు గలవని ధిక్కరించికొను చుండిరి. ఈవిషయమున నీసుంత్రములతో నైతరేయ శతపథబ్రాహ్మణములను బోల్చిన నాబ్రాహ్మణములే యథర్వముకంటె ప్రాచీనములైనట్లు కనబడును.

౨. నైసర్గికస్థితి:—

అథర్వమున యమునావారణావతములును, అంగ మాగధములును సుదాహరింపబడినవి. దీనినిబట్టి యార్వు లీనాటి కప్పుడే తూర్పుగాను, నాగ్నేయముగాను వ్యాపించియుండిరని తెలియుచున్నది. ఇట్టిపరిస్థితులే మనకు బ్రాహ్మణములందును కనుపించుచున్నవి.

3. జంతువులగూర్చిన విశేషములు:—

అభర్యములో వ్యాఘ్రమునుగూర్చి తమిళు చెప్పబడియున్నది. దీనినిబట్టి యాకాలమునాటి కారులు వ్యాఘ్రములు విశేషముగా నుండు ప్రదేశమునకు (బహుశః వంగదేశమునకు) చేరియుండిరని తెలియనగును. బ్రాహ్మణములుగూడ నిట్టిస్థితినే తెలుపుచున్నవి.

౪. సాంఘికసంస్థ లేర్పడుట:—

ఆర్యానార్యాదిజాతిభేదమేకాక, నార్యులలోనే బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, ద్వియ, శూద్రాదిభేదముగూడ దేశమున బాగుగ వ్యాపించినట్లు కనబడును. (బ్రాహ్మణముల జూడుడు).

౫. శారీరకశాస్త్రము:—

అభర్యమున నార్యులకు మనుష్యులయొక్కయు, జంతువులయొక్కయు శారీరకశాస్త్రము బాగుగ తెలిసియున్నట్లు నివర్తనములు గలవు. బ్రాహ్మణములందు గూడ పురుష మేధాశ్వ మేధచర్పలలో నీవిషయమే విశదమగుచున్నది.

సవిశృత్సవ్యల యుగపత్నంబోధనమును, వారినిద్దఱిని ప్రజాపతితో నైక్యమునేయుటయు గూడ మన మభర్యమునందును, బ్రాహ్మణములందును కాంక్షము.

ప్రాయశ్చిత్తహస్తాంతాదిసూక్తములు బ్రాహ్మణములకంటెను నభర్య మర్వాచీనమని సూచించుచున్నవి. కాని యీసూక్తము లాదినుండియు నభర్యముననుండక తరువాత తరువాత జేర్పబడియుండవచ్చును. పైయూరువిషయములలోగూడ “బ్రాహ్మణములకంటెను అభర్యము ప్రాచీనము” అని వాదించువారి జవాబే యిచ్చుచున్నారు.

పైనుదాహరించిన వాదము లన్నియుగూడ సమంజసముగనే యున్నవి. అభర్యమున కొన్నివిషయములు బహుప్రాచీనములైనట్లును, కొన్నివిషయములు బహువ్యాపించినములైనట్లును, ఇట్లు రెండువిధములుగ నున్నవి. దీనికి ముఖ్యముగ కారణములు బహుశః యివియై యుండవచ్చును.

(౧) కాలము గడచినకొలది నూతనవిషయములు మూలగ్రంథమున జేర్పబడియుండవచ్చును. (౧౮-వ, ౨౦-వ కాండ లీరితినే చేర్పబడియుండును. మహాభారతమునగూడ నిట్లే కాన్పించును.)

౨. అభర్యజాచారులు తమ వేదమునకు నైదిక ప్రమాణము వచ్చుటకై ఋగ్వేదాదులయందు గన్పించునట్టి తాత్త్వికాదివిషయములను తమ వేదమునగూడ నుదాహరింపగోరి యట్టిసూక్తముల గొన్నిటిని జేర్చి యుంకిరి. ఇట్టియద్దేశముతోనే వారు (అభర్యజులు) ఋగ్వేదమునందు బలిత్రములని యెంచబడుచున్న కొన్నిసూక్తములను, మంత్రములను నభర్యమున గూడ జొప్పించిరి.

3. ఇం దాదినుండియు నున్న ముఖ్యవిషయము లతిప్రాచీనములు. గృహ్యకర్మలు, స్త్రీకర్మలు, శ్రావణ్యకర్మలు, ఆభిచారికకర్మలు నిట్టివానిలో జేరినవి. కాలక్రమమున సీటికర్మలు హేయముగ భావబడుటచే వీనిని బాగుగ బరిష్కృతముచేయవలసివచ్చినది. అట్లు సంస్కరించునపుడు సంస్కృతకాలమునాటి కొన్నివిషయము లిందున నుద్దిష్టములై చొప్పింపబడినవి. అందుచే నతిప్రాచీనములగు విషయములకుగూడ నవీనరూపము వచ్చుటచే గాలనిర్ణయ మతికష్టమగుచున్నది. గృహ్యదికర్మలగూర్చిన సూక్తములునూత్రము ప్రాచీనము లనువిషయము నిర్వివాదాంశము. దీనినిగూర్చి నుండు చెప్పదము.

అభర్యమునకును గృహ్యసూత్రములకును
గలసంబంధము

అభర్యవేదమునకును గృహ్యసూత్రములకును చాల సంబంధము కలదని యిదివరలో సూచించియుంటిని. శ్రౌతసూత్రములు, శ్రౌతకర్మములు శ్రయ్యావిద్యపై నాధారపడియున్నట్లు గృహ్యసూత్రములు, గృహ్యకర్మయు నభర్యముపై నాధారపడియున్నవి. శ్రౌతవాఙ్మయమువలన మన కారుల యున్న తాళయముల గూర్చియు, మతాచారములనుగూర్చియు, తత్త్వజ్ఞాన

మునుగూర్చియు, దైవభక్తినిగూర్చియు, చాలవఱకు వారి సద్గుణములనుగూర్చియుమాత్రమే తెలియుచున్నది. కాని యాద్యుల దైనికచర్యనుగూర్చిమాత్రము యాద్యుచ్చికముగదప్ప త్రయ్యావిద్యయందుగాని, శ్రాతసూత్రములందుగాని విశేషించి కానము. ఆద్యుల దైనికదీవనమును దెలిసికొనవలెనన్న మనము త్రయ్యావిద్యయందు యాద్యుచ్చికముగా జెప్పబడిన విషయములకు, అథర్వ వేదమునందును గృహ్యసూత్రములందును వివరింపబడిన విషయములను జతచేసి పరీక్షించవలెను. ఇట్టిసంబంధము గృహ్యసూత్రములకు నథర్వవేదమునకు నుండుట చేతనే యథర్వవేదము గృహ్యసూత్రములకు మంత్ర పాఠముపట్టిదని కొందఱు విమర్శకులనుచున్నారు. శ్రాతవాఙ్మయము హిందూనాగరికతయొక్కయోన్నత్యమునుమాత్రము చెప్పుచున్నది. సామాన్యహిందూప్రజల గూర్చికాని, హిందూగృహములందలి లోటుపాట్లను గూర్చికాని తెలిసికొనవలెనన్న మనము గృహ్యోక్తరీతి జెందిన వాఙ్మయము దిరుగజేయవలెను.

ప్రాచీనహిందువుని జీవితము సంస్కారమయమై యుండెను. ఆతని ననేక మూఢవిశ్వాసములు పీడించుచుండెను. ఇట్టి మూఢవిశ్వాసము లన్నియు నాతని మతమున పాదుకొనియున్నవి. సామాన్యముగ ప్రజలలో (హిందువులలో) నుండునట్టి యిట్టిసమ్యక్ములను, నాచారములను చేసిన బ్రాహ్మమతమునకు (ఆద్యులమతమునకు) అవిరుద్ధముగా నుండునట్లు సంస్కరించి ప్రజలకు పఠనపాఠనములకు చులకనగా నుండునట్లుగ సూత్రములరూపమున క్రోడీకరించి, ప్రాచీన ఋషులు గృహ్యసూత్రము లనుపేరట ప్రకటించిరి. ఆయాఋషుల దేశకాలభేదములనుబట్టి యిట్టిగృహ్యసూత్రములం దన్యోన్య భేదము గానవచ్చుచున్నది. దీనియందు సూక్తములును, మంత్రములును చతుర్వేదముల నుండి స్వీకరించి సందర్భమున కనువగునట్లుగ (కొన్ని నొట్ల నసందర్భముగగూడ నుదాహరింపబడినవి. ఇట్టి గృహ్యసూత్ర మేకాళుకు, నేవేదమునకు జెందిన నాశాళునుండి, యావేదమునుండి పెక్కుమంత్రము లాగృహ్యసూత్రములందుపయోగింపబడియున్నవి. కాని

సమస్తగృహ్యసూత్రములునుగూడ నథర్వవేదమునుండి మంత్రములను తీసికొనుచున్నవి. విషయములసంగతి చెప్పనక్కరనేలేదు. ఈగృహ్యసూత్రములవలన, విశేషించి యథర్వముమూలమున, ప్రాచీనహిందువులు దేవ బ్రాహ్మణారాధనాతత్పరులుమాత్రమేకాక నాగరికతయందు గొన్నిలోపములు గల్గి భూతాదిభయముచే పీడింపబడి నీచముగు మంత్రవిద్యకు లోనై తుద్రదేవతారాధనతత్పరులైకూడ నుండి రని తెలియుచున్నది. మూఢవిశ్వాసములు వారిని (హిందువులను) గృహక్షేత్రములందును, పశువాహనాదులయందును, వివాహవాణిజ్యములందును, గ్రామసభలందును, సంతకును చుట్టుముట్టియున్నట్లు కనుపించును. ఇట్టివానివిషయమై గృహ్యసూత్రములలోకంటె నథర్వమున విశేషముగా కనుపించును. గృహ్యసూత్రములలో లేకుండ నథర్వమున గనబడు విశేషము లేమన,

౧. వైషజ్యవిషయములు (ఇవి గృహ్యసూత్రములలో నక్కడక్కడ కానవచ్చును. పారస్కర గృహ్యసూత్రమున తలసొప్పిపోవుటకు ఒకకర్మ చెప్పబడియున్నది.)

౨. బ్రాహ్మణుల యున్నతికై యేర్పడిన ప్రార్థనాదులు (గృహ్యసూత్రములం దీగారము “తతో బ్రాహ్మణభోజనమ్” అని ప్రతికర్మకు సంతమున జెప్పబడిన విధియందుమాత్రము విశేషించి కానవచ్చుచున్నది.)

౩. రాజకర్మకు జెందిన విషయములు:—ఇవి గృహ్యసూత్రములందు గానరావు. కాని బ్రాహ్మణములందు విశేషముగ గలవు.

౪. స్త్రీలనుగూర్చిన విషయములు: (స్త్రీకర్మలు) గృహ్యసూత్రములలో సంస్కారసందర్భమున దప్ప వీనినిగూర్చి కానరాదు.

గృహ్యసూత్రములందు గృహస్థ సుస్థితుడై ప్రతిదినము గృహమున ననుష్ఠింపదగు నిత్యకర్మముమాత్రముదాహరింపబడినవి. కాని యథర్వమున నైమిత్తిక కార్యకర్మ లుదాహరింపబడినవి. అందుచే నథర్వ

మన మన్నచింత గృహ్యసూత్రములగు లేకుండుట సమంజసమే యగును. గృహ్యసూత్రములందు ప్రతి దినము గృహస్థునకు ముఖ్యమగునట్టియు, చేయవలసినట్టియు కర్మసూత్రమే యుద్దేశింపబడియుండుటచే నట్టియుద్దేశ మేమియు లేక రచింపబడిన యశ్వర్యమున నాశ్వర్యజనకములగు పెక్కుచింతవిషయములు కాన వచ్చుచున్నవి. జీవితమం దప్రసిద్ధమైనప్పటికిని, చరిత్ర కత్యావశ్యకములగు జీవితమం లి త్కుద్రములగూర్చి మనకు దీనివలన తెలియుచున్నది.

“అథర్వము” “అంగిరసః” అథర్వాంగిరసః

అథర్వవేద మీమాంసుషేల్లతో పిలువబడుచున్నది. వైదికవాఙ్మయమున పెక్కుచోట్ల ‘అథర్వ’ మనుపేరను నొక్కచోటమాత్రము ‘అంగిరసః’ అను పేరుతోడను నీవేదము పిలువబడియున్నది. కాని బహుళః యీరెండునామములతో తొల్లి రెండుగ్రంథములుండియుండెనని చెప్పటకు కొన్ని యాధారములు కలవు. (గోపభద్రాహృణము జూచుడు.) ఈవేదము లోని భైషజ్యాదికాంతకర్మకు జెందిన సూక్తములు పైజెప్పిన ‘యశ్వర్య’ మనుగ్రంథమునుండియు, ఆభిచారకకర్మకు జెందిన సూక్తములన్నియు ‘అంగిరసః’ అను గ్రంథమునుండియు నేకరింపబడియుండనోవును. ఇట్టిభేదము మనకు వైదికసంస్కృతవాఙ్మయములయందంతటను కానవచ్చుచున్నది. ఈభేదమునకు కారణమును ఆభేద మేనాటినుండి వచ్చినదియును విచారింపవలయును.

ఋగ్వేదమున అంగిరస్సుయొక్క యుగ్రతను గూర్చి చెప్పబడియున్నది. దీనినిబట్టి యీభేదము చాల ప్రాచీనమైనదని యూహింపదగియున్నది. కొంతకాలమునకు “అథర్వాంగిరస” శబ్దములు పర్యాయపదములై మఱికొంతకాలమునకు (బహుళః యీరెండుగ్రంథము లేకమైనప్పటికీ) అథర్వ మనునామము మాత్రము మిగిలెను. క్రమముగా అథర్వ మనునామము వింతగా, చివటకు మంత్రవిద్య, ఆభిచారకకర్మ మొదలగువానినిమాత్రము తెలియజేయుచున్నది.

వైదికసంస్కృతవాఙ్మయములయందథర్వవేదముయొక్క ప్రశంస

౧. ఋగ్వేదము:—

ఋగ్వేదమున నథర్వముయొక్క ప్రశంసయే లేకున్నది. ఆర్యులకాలమున మిక్కిలి పవిత్రమైనట్టియు, ముఖ్యమైనట్టియు సోమయాగాదులయందు, దేవతారాధనయందును నిమగ్నులై యుండుటయే యిట్టిమానమునకు కారణమైయుండును. అట్టికార్యములయందాసక్తులైన యానాటి యాద్యులకు అథర్వమునుగూర్చి మచ్చటించునంతటి యవకాశము లేకపోవచ్చును. లేదా, మనము ప్రస్తుతము “అథర్వవేద” మని పిలుచునట్టి గ్రంథ మానా డిప్పుడు కాన్పించువిషయముల నన్నిటిని గలిగియుండక మఱియొక పేర పిలువబడియుండవచ్చును. అయినను “ఋచః సామాని జజ్ఞిరే, ఛందాని జజ్ఞిరేతస్మాత్, యజుస్తస్మా దజాయత” (ఋ X మం॥ ౧౫౯) ఇత్యాదుల కొన్ని మంత్రములు ఋగ్వేదకాలమునాటికే ప్రజల కశర్వమునుగూర్చిన జ్ఞానముండెనని నూదించుచున్నవి. అథర్వణకర్మలనుఋగ్వేదకాలపు ప్రజలు నిషేధించియుండిరనుట కెట్టినిదర్శనములును లేవు. ఆకాలమున నథర్వము ప్రస్తుతమున్న స్థితిలో లేకున్నను నందలి కొన్నిసూక్తములైనను ముఖ్యముగ నం దుదాహరించిన ఆశర్వణాచారములు, కర్మలు ఋగ్వేదముతో సమకాలీనములుగాని, అంతకంటె ప్రాచీనములుగాని యైయుండవలెనని చాలమంది పండితుల యభిప్రాయము.

౨. అథర్వవేదము:—

అథర్వవేదమున అథర్వమునుగూర్చిన ప్రశంసయంతగా లేదు. ఆథర్వణరచయితలు తమ వైదికగ్రంథములయందున్న గుణదోషములనుగాని, యితరవేదములవారు చేసిన నిందాపూర్వకవిమర్శననుగాని గమనించినట్లగుపడదు. అట్టివిమర్శనలను వాగెరిగియే యున్నయెడల నిజమతస్థాపనకై పూర్వపక్షసిద్ధాంతముల జేసియే యుందురు. దీనినిబట్టి యట్టివిమర్శన లానాటికి లేకపోయియుండవచ్చునని తోచును. ఈవిషయముగూడ

నభర్వవేదముయొక్క ప్రాచీనతను తెలియజేయుచున్నది.

3. శ్రాతసూత్రములు:—

వీనియం దభర్వమునుగూర్చి విమర్శించుటకు దగిన యవకాశము లేమి దాని యుదంతమే లేదు. ఇందలి వచనము (సూత్రములు) మాత్ర మాభర్వణమందలి వచనభాగమును బోలియున్నది. ఈ శ్రాత సూత్రములలో పవిత్రతరములని యెంచబడు శ్రాత కర్మలతో నీయభర్వమునకు సంబంధ మున్నట్లు చెప్పబడకపోయినను నివి దాని ప్రమాణము నంగీకరించి యున్నట్లు కనబడును. అభర్వముయొక్క గౌరవ ప్రామాణ్యప్రాముఖ్యముగూర్చి యిచ్చట నేమియు చెప్పింపబడియుండలేదు. కాని స్మృతులలోన, నుపనిషత్తులలోనువలె నిచ్చటగూడ ఋగ్వేదాదిగ్రంథముల పట్టిక నిచ్చునపుడెల్ల నభర్వవేదమునకు తురీయస్థాన మియ్యబడియున్నది. అనగా నట్టిపట్టికలలో నభర్వము త్రయీవిద్యకు తరువాతను, ఇతివోసపురాణములకు ముందుగను స్థానము నలంకరించుచున్నది. ఉపనిషత్తులు గూడ నీవేదముయొక్క గుణవోషముల లెక్కింపక, ఇందలి బ్రహ్మవిద్యనుగూర్చిన సంహితాభాగమును మాత్రము ప్రస్తుతించుచున్నవి. (ముండకోపనిషత్తుల జూడును.)

౪. గృహ్యసూత్రములు:—

వీనికిని, అభర్వమునకును గల సంబంధమును గూర్చి యిదివరకు వివరించియుంటిమి. ఇందలి మంత్రములు చాలవఱకు కొద్దిపాత భేదములతో నభర్వసూత్రముల బోలియుండును. కాని జనులచే నుపయోగింపబడుచు ప్రథమమున సంస్కారరహితములైన గృహ్య సూత్రములు, ఆర్ష సంబంధమున త్రయీవిద్య కను గుణములగునట్లు పరిమేల్చ్రములగుటచే నాభర్వరూపమును గోల్పోయి త్రయీవిద్యకు జెందిన యితరగ్రంథమువలె నైనవి. ఇందుగూడ పట్టికలలో ఉపనిషచ్ఛ్చాత్రసూత్రముల పట్టికలలోవలె నభర్వము చతుర్థస్థానమును బొందియున్నది. అభర్వ మప్పుడే వేదత్వ

మును (౪-వవేదమును నామమును) పొందుచున్నట్లు వీనిలో నచ్చటచ్చట కొన్నిసూచనలు గలవు.

౫. ధర్మశాస్త్రములు:—

ధర్మశాస్త్రములలో నభర్వముయొక్క న్యూనత సుష్టికృతమైనది. విషయముల స్వభావమువలననేమి, అందుదాహరించిన దుష్టాచారములవలననేమి, మొత్తము మీద నభర్వవేదము న్యూనభావము నందియున్నదని వీని మతము వీనియందు మంత్రవిద్య, అభిచారకకర్మ మొదలగునాని యాచరణకు ప్రాయశ్చిత్తము విధింపబడి యున్నది. ఇం దభర్వవేదనామగ్రహణము తఱచు చేయబడియుండలేదు. కాని యట్లు చేసియున్నపుడెల్ల నుపనిషదాదులలో నీయబడిన స్థానమే యభర్వమున కీయబడినది. శాంతికర్మల చేయుటకుగాని, యాగశ్రాద్ధాదులు చేయుటకుగాని రాజపురోహితు డభర్వవేదమున నాటితేఱినవాడై యుండవలెనని ధర్మశాస్త్రములు విధించుచున్నవి. అందుచే పురోహిత్యవిషయమున జెప్పినదంతయు నభర్వవేదమున కనుకూలముగనే యున్నదికాని కొన్నిచోట్ల వైదికగ్రంథముల పట్టికలలో నభర్వవేదనామగ్రహణమే చేయకపోవుటవలన నభర్వవేదమునుగూర్చి వీని విమర్శ 'ఇదమిథ' మని యేమియు తెలియకున్నది. ఇట్లు మొట్టమొదట బాహుముగా నభర్వవేదమునకు ప్రాతికూల్యమును తెలియజేయు గ్రంథములు రెండుమాత్రము కలవు.

అవి ౧. ఆపస్తంబధర్మశాస్త్రములు (II ౧౧-౨౯ ౧౦-౧౧ చూడును.)

౨. విష్ణుస్మృతి (V. ౧౯౧ చూడును)

ఇవి యభర్వముయొక్క న్యూనతను సుష్టముగ జూటుచున్నవి. సప్తవిధసంతకులలో మంత్రవిద్యల నభ్యసించువా డొకడని విష్ణుస్మృతియందు గలదు. మిగిలిన యభర్వాచరణలగూడ నీరెండుగ్రంథములును నిరసనబుద్ధితో జూచుచున్నవి. మంత్రవిద్య నభ్యసించు వారి కిందు దారుణమును ప్రాయశ్చిత్తము విధింపబడి యున్నది. భైషజ్యకర్మ లాచరించువా రధాపతితులగుదురని వీనిలోను, బ్రాహ్మణములలోనుగూడ జెప్ప

బడియున్నది. మూలక్రియ నిషేధింపబడియున్నది. (ఈ 'మూలక్రియ' అనుపదము అభర్యాచరణముల నూచించుచున్నది.) అటులనే గ్రామక్రియ విషయ మునగూడ జెప్పబడియున్నది.

౬. మహాభారతము:—

దీనియం దభర్యవేద మినాటికి నేదపదమును బొంది స్థిరముగా ప్రామాణ్యము గలిగియున్నట్లు నిద ర్యనములుగలవు. అభర్యాచరణముల నీయితహాసము నిర సింపుటలేదు. కాని త్రయవిద్య యను పదము మాత్రము పూర్వమువలెనే తఱచు వాడబడుచున్నది. (III ౨౦౩-౧౫; V ౧౦౮-; ౧౦ మ. భా.) అభర్యమును గూర్చి ప్రత్యక్షముగ స్తుతి II ౧౧-౧౫; V ౧౮-౫; XII ౩౪౨-౪౩ III ౩౦౫-౨౦, శ్లోకములలో గలదు. కాని, కొన్ని అభర్యాచ రణలనుగూర్చిన దూషణకూడ కలదు. అట్టిదూషణ, తైషజ్యకర్మలనుగూర్చి XII ౩౬-౨౮; XII ౯౦-౧౩ శ్లోకములలోను, దుష్టస్త్రీలు మాలికామంత్ర ములతో జేయుకర్మలనుగూర్చి III ౩౯-౬ వ శ్లోకము లోను గలదు.

౭. శేషించిన సంస్కృతవాఙ్మయము:—

మిగిలిన సంస్కృతగ్రంథముల దిలకించిన నభ ర్యము త్రయవిద్యతో సమానముగ పదవిని, ప్రామా ణ్యమును పొందియున్నట్లు కనబడును. రామాయణ మునం దొకపర్యాయమును, దశకుమారచరిత్రయందు ద్వితీయతృతీయోచ్ఛ్వాసములందు కిరాతార్జునీయము నందు దశకుసర్గయందు ౧౦-వ శ్లోకమునందును, సుశ్రుత సంహితయందు I ౮౯-౧౯; I ౨౨-౧౦ శ్లోకములలోను నభర్యము పేర్కొనబడినది. పురాణములయం దంత టను చతుర్వేదములు పేర్కొనబడినవి. శాద్ధులును, జైనులును తమ వాఙ్మయములందు అభర్యాచరణముల దూషించుచు నెగతాలెచేయుచున్నారు. కాని యేలనో అమరుడు మాత్రము తన శోశమునం దభర్యమును పేర్కొనలేదు.

౮. అభర్యణుల యాచారకాండకు జేంచిన గ్రంథములు:—

వీనిలో అభర్యమునకు గల కొన్ని విశిష్టములైన హక్కులనుగూర్చి చెప్పబడినది.

౧. యజ్ఞమునందు బ్రహ్మత్వ మభర్యణునిదై యుండవలెను.

౨. అట్లే రాజపూజోహిత్యమునగూడ నాభ ర్యణులకు హక్కుగలదు.

౩. అభర్యవేదము త్రయవిద్యతరునాతిదై, త్రయవిద్యతో సముముగ ప్రామాణ్యము గలిగియున్నది.

ఈమాదువిషయములగూర్చి యీగ్రంథముల యందు నొక్కొక్కటింపబడియున్నది. ఇతరవేద ముల బ్రాహ్మణాదులలో కొన్నిట వీనినిగూర్చిన ప్రసంగమే లేదు. కాని కొన్ని యాహక్కు లాభ ర్యణులవేయని యొప్పుకొనుచున్నవి. వైమూడుహక్కు లనుగూర్చి అభర్యణులు తమ గోపథబ్రాహ్మణము నందును, కాశికనూత్రములందును విశేషముగ ప్రయ త్నించి చివటకు సఫలమనోరథు లైరి.

అభర్యవేదోన్నతికిని తదాచార్యుల ప్రాముఖ్యమునకును కారణములు

వైదికమతముండలి శ్రాతకర్మయంతయు బ్రథ మమున (౧) హత్రము (౨) ఔద్ధాత్రము (౩) అభ్య ర్యము నని మూడుతరగతులుగ నుండెను. ఇవియన్నియు నొకదానిపై నొకటి యాధారపడియుండిన కర్మవిధే దములైనను వీనియన్నిటియొక్కయు సాధ్య మొక్క టియే యైయున్నది అట్టిసాధ్యము యజ్ఞ యాగాదులు పైజెప్పిన హత్రాదీకర్మల విధేదత్రియముయొక్క పూర్ణజ్ఞానమునకు సర్వవిద్య యని పేరు. కాలక్రమ మున నీసర్వవిద్యయే 'బ్రహ్మ' యనుపేర పిలువబట గెను. ఇట్టి సర్వవిద్య నెఱిగినవాడు బ్రహ్మయని పిలువ బడుచుండెను. ఒకదృష్టిని జూచిన బ్రహ్మయనునది కూడ నొక వేదమేయనదగును కాని యీవేదము శేషిం

చినవానివంటిదికాదు. యజ్ఞరహస్యమునుగూర్చినట్టియు. దేవతల మాహాత్మ్యమును గూర్చినట్టియు, యజ్ఞకర్మను గూర్చినట్టియు జ్ఞానమే 'బ్రహ్మ.' ఇట్టిబ్రహ్మయే నేదము. ఇట్టిజ్ఞానము కలిగియుండవలసినవిధి యజ్ఞకర్మ కంఠకును సర్వాధికారియగు బ్రహ్మపై నుండెను. ఇట్టి సర్వవిద్య తెలిసినవాడగుటచేతనే బ్రహ్మ, హోత మొదలగు నితరఋత్విక్కులు యజ్ఞకర్మలయందు తేయనట్టి తప్పులను సవరింపగలిగియుండెను. ఉపని షత్తులు త్రయీవిద్యకును, నిట్టి బ్రహ్మవిద్యకును గల భేదమును సూచించుచున్నవి. ఈబ్రహ్మవిద్యనే మొదలు తురియవేదమని పిలుచుచుండిరి. కాలక్రమమున బ్రహ్మ యనుపదార్థ మొకపురుషుడుగా భావింపబడి 'బ్రహ్మ' యనగా నాత్మయునుసర్గము వచ్చెను. ఈయర్థము వచ్చిన తరువాత నాత్మజ్ఞానమే బ్రహ్మవిద్యగ పరిగణింప బడుచుండెను. ఇట్లు నాల్గవేదముగా బరిగణింపబడు చున్న బ్రహ్మవిద్యకును సభర్యవేదమునకును బ్రహ్మ మునునెట్టిసంబంధమును లేకుండెను. బ్రహ్మవిద్య = బ్రహ్మవేదము. అనగా సభర్యవేదమునుసిద్ధాంతము అథ ర్వమునకు జెందిన బ్రాహ్మణాదులలో బయలుదేరెను.

సర్వవిద్య కేవలము నానుమాత్ర ముండలేదు. దీని గ్రహించిన మహానుభావులుగూడ బ్రహ్మమున గొంతమంది యుండిరి. వీరు హోత మొదలగు ఋత్వి క్కులకలె యజ్ఞతత్త్వము సంతటిని గ్రహించియుండి యాఋత్విక్కులు తప్పుత్రోవద్రొక్కిన మల్లింపగల శక్తి గలిగియుండిరి. అందుచే బ్రహ్మవిద్యకు (=సర్వ విద్యకు) త్రయీవిద్యకు గల సంబంధమే బ్రహ్మకు నితరఋత్విక్కులకు నుండెను. నాల్గవనాడు 'బ్రహ్మ' యని సూచించుచు నాతనివేదము (= జ్ఞానము) ను గూర్చి ఋ.వే. X 20-21 మంత్రములో "బ్రహ్మవేదతి జాతేవిద్యాం" అని చెప్పబడియున్నది. దీనినిబట్టి వేడువేద మేమియులేదనియు, నాతడు జాతేవిద్యను (= సర్వవిద్యను) తెలిసికొనియుండవలెననియు తెలియు చున్నది. ఇచ్చట సభర్యవేదమునుగూర్చిన ప్రసక్తియే లేదు. (అయినను సభర్యమునుగూర్చియే యిది చెప్ప బడెనని కొందఱు న్యాఖ్యాతలు చెప్పుచున్నారు.)

అథిర్వవేదముకంటె భిన్నమున వైదిక గ్రంథము లెవ్వియు గూడ నీబ్రహ్మవేదవి ఆథర్వణునిదని చెప్పుటలేదు. విదుమిక్కిలి కాపీతకీబ్రాహ్మణము బ్రహ్మత్వము ఋగ్వేది దని చెప్పుచున్నది. ఆపస్తంబును బ్రహ్మను గూర్చి చెప్పుచు నాథర్వణుని మాట నెత్తలేదు. వైదిక శ్రౌతవాఙ్మయములో చాలనొట్లు మనకు వశిష్ఠుని వంశమువారు పారంపర్యముగ బ్రహ్మవేదవి ననుభవించు చుండెడివారని తెలియుచున్నది. వశిష్ఠుని వంశము ఋగ్వేదమునకు జెందినదని ప్రసిద్ధమేకదా! (ఋగ్వేద సప్తమమండలము వీరిదే) సర్వవిద్యను సరిగా గ్రహింప గల్గినవా డెవడైనను సరియే బ్రహ్మగా నుండుట కర్హుడని బ్రాహ్మణములు చెప్పుచున్నవి. ఈపైవిషయ ములచే బ్రహ్మవేదవి యాథర్వణులది కాదనియు, ప్రథమమున బ్రహ్మవేదము (౪ వ వేదము) అథర్వము కాదనియు స్పష్టముగుచున్నది. ఇకపై సభర్యణుల కట్టిపదవి యెట్లు వచ్చినదియు, నెప్పటినుండి వచ్చి నదియు విచారితము.

త్రయీవిద్యకు జెందినవారికి పృథక్కుగా హాత్రాదిపదవులు గలవు. తమకుమాత్ర మట్టిపదవి యేమియు లేదుగదా యనునీర్వ్యచే నాథర్వణులు బ్రహ్మవేదవిని తమపొండుటకై యనేకవిధముల పాటు పడజొచ్చిరి. వీరు మొదట వేదముయొక్క ప్రామాణ్య స్థాపనకై ప్రయత్నించి పిమ్మట బ్రహ్మత్వపదవికై పాటువడిరి. మూడువేదముల ఋత్విక్కులకు మూడు పదవులుండెగదా, నాలుగవవేదమువారైన తమకు నాలు గవపదవియగు బ్రహ్మత్వము వంతుగా రావలెనని వీరి పట్టుదల. హోత ఋగ్వేదమున కెట్లో, అట్లే బ్రహ్మ చతుర్థవేదమునకు జెందియుండవలెను. చతుర్థవేదము అథర్వము; అందుచే బ్రహ్మత్వ మాథర్వణులకు రావ లెను. ఈవిధముగ నాథర్వణులు బ్రహ్మవేదమునగా నాథర్వణుమని ప్రకటించుకొనజొచ్చిరి. మంత్రవిద్యకు జెందిన యజాస్సు లన్నియు నింతవఱకు నాథర్వణుని చేతనే యుచ్చరింపబడుచుండెను. ఇది సహజముగ తమ పనియని యాథర్వణు లనజొచ్చిరి. తమ కార్య మును సాధించుటకై వీరు రాజసహాయమునుగూడ నపే

షించియుండిరి. వీరు రాజపౌరహిత్యసందర్భమున రాజులకడ తమకు గల పలుకుబడి సహాయముచేసికొని తమ కార్యము సాధించిరి.

ఈరాజపౌరహిత్యమునుగూర్చి కూడ కొంచెము చెప్పవలసియున్నది. ప్రథమమున నాధర్వణుడే రాజపురోహితుడై యుండవలె ననునియమము లేకుండెను * కాని రాజపురోహితునకు గొన్ని యధర్వణాచారములు తెలిసియుండవలెను. అందుచే మంత్రవిద్య బాగుగ దెలిసినవారు నియోగింపబడుచుండెడివారు. అధర్వణు రిట్టివిద్యలో నాటితేజినవారగుటచే వారు నియోగింపబడుచుండిరి. కొంతకాలమునకు రాజపురోహితు డాధర్వణుడై యుండవలె ననునియమము వచ్చెను. ఇట్టి రాజపురోహితునకు బ్రహ్మకును సంబంధ మున్నట్లు కనబడును. వారిద్దఱి కార్యములయందును సామ్యము గూడ కలదు. ఇద్దఱునుగూడ వారివారి యజమానుల శ్రేయస్సునకై పాటుపడవలసియుండెను.

రాసురాసు బ్రహ్మపదవియొక్క ప్రాముఖ్యము తగ్గిపోజొచ్చెను ఆతడు చేయవలసిన పని హతాత్రాది కర్మలయందు తప్పులేకుండజూచుటకదా! అట్టిహోహోతమొదలగువారు సమర్థులైనయెడల బ్రహ్మయెట్టి వాడైనను పరవాలేకుండెను. కాలక్రమమున త్రయీవిద్యనంతను జదివి సర్వవిద్యను గ్రహించి యజ్ఞము యొక్క తత్త్వమును గ్రహించి బ్రహ్మకుని పిలువదగిన ఋత్విక్కులుగూడ తమకకాజొచ్చిరి. అందుచే నెవనినో యొకనిని బ్రహ్మగా తెట్టుచువచ్చిరి. అట్టి బ్రహ్మ నామమాత్రము ఋత్విక్కైయుండును.

పైన జెప్పినవిధమున రాజపురోహితుడైన యాధర్వణునకు వివిధమైన యజ్ఞవిధులంతగా దెలిసియుండక పోవచ్చును. అట్టిహో నాతడు రాజుల (యజ్ఞములు విశేషముగా చేయించువారి) సహాయమున నామమాత్రము బ్రహ్మయై యుండవచ్చును. తనకు గృహ

మునం దాప్తుడైన పురోహితుడు యజ్ఞమున బ్రహ్మయై యుండుట రాజున కిష్టమేయగునుకదా! ఇట్లు బ్రహ్మత్వ మాధర్వణునకు వచ్చుటలో మిగతవేదముల వారి కాక్షేపణగూడ లేకుండెను. దీనినిబట్టి యాధర్వ వేదమునకు మొదటినుండియు శ్రాతకర్మతో సంబంధము లేకుండెననియు, నట్టిసంబంధముకొఱకై పాటుపడి యాధర్వణులు విజయముగాంచిననియు తెలియ నగును. ఈకారణముచేతనే యాధర్వవేదమునకు శ్రాతకర్మకు నంతగా సంబంధము కనబడదు శ్రాతకర్మకు సంబంధము లేకున్న సర్థముకాని యేకొన్ని నూక్తములు గలవో యవియన్నియు నధర్వమున—శ్రాతకర్మతో నిట్లు క్రొత్తగ సంబంధమువచ్చినప్పటి నధర్వణాచార్యులచే చేర్చబడియుండును. ఆనూక్తములంతగ ప్రాచీనములైనట్లుకూడ గనపట్టు.

ఋగధర్వముల భాషాభేదములు

భాషను, శైలిని బట్టి ఋగ్వేదమునకంటె నధర్వము చాల అర్వాచీన మైనదని కొందఱు పండితులనుచున్నారు. భాషాభేదముమాత్రమున కాలనిర్ణయము చేయజాలమని యిదివఱకే చెప్పియుంటిమికదా! ఆసంగ తినే యిచ్చు నిదర్శనపూర్వకముగ ఋజువుచేయుచున్నాము. వైవాదిము చేయువారు చెప్పు ప్రాచీన కాలమును తెలియజేయు క్రిమూరూపములు నామవాచక రూపములును, మనకు నవీనకాలమున రచింపబడినవని వారే చెప్పనట్టి గ్రంథములలో కానబడుచున్నవి. అట్లే వారు నవీన మైనవని చెప్పు రూపములు ప్రాచీనమైనట్లు కూడ నిదర్శనములు గలవు.

౧. పుంలింగఅకారంతశబ్దముల ప్రథమాద్వితీయాద్వివచనప్రత్యయముగు 'ఔ' కారమును (రామా) అనేశబ్దముల తృతీయాబహువచనప్రత్యయముగు 'వస్' ను (రామై) అర్వాచీనతను సూచించునని భాషావాదు

* ఈపౌరహిత్య మాధర్వణునిదని యాధర్వణేతరగ్రంథములలో నెచ్చటను గానరాదు. పురోహితుడు అధర్వణాచారముల గొన్ని తెలిసికొనియుండవలె ననిమాత్ర మున్నది. (వితరేయబ్రాహ్మణము VIII ౨౪-౨౫ చూడుడు.) దశకుమారచరిత్రయందుకూడ ఇట్లేయున్నది.

లనుచున్నారు. కాని యీయభిప్రాయము సరియైనది కాదు. హిందువులు యూరోపియనులు కలిసియున్న కాలమునగూడ నిట్టిరూపములు భాషలో నుండెనని యీక్రిందిరూపములవలన చెలియుచున్నది.

Gothic	Ahtan
Lithuanian	Vilkais (=సం. వృక్ష)

౨. ఇట్లే యర్వాచీనములని తలంపబడుచున్న యీక్రిందిరూపములుగూడ కడుప్రాచీనములును, గొన్ని చారిత్రకయుగమునకుగూడ పూర్వమునుండి యుండెననియు నీక్రింద కనబడిన యీరూపముల యన్య భాషలలోని రూపాంతరములవలన తెలియనగును.

(అ) హ్యూమి	Avesta	Zbayemi
(ఆ) కరోమి, కురు	,,	Karemi
(ఇ) పన్తానమ్	,,	Pantanem
(ఈ) సర్వ (ప్రాచీనరూపము 'విశ్వ')	Haurva	
(ఉ) రజ్జ	Lith	Rezgu = braid

౩. వైవాదము సరియైనది కాదని ఋజువు చేయుటకు మనము అథర్వవేదము III. ౧౮ సూక్తమును ఋగ్వేదము X ౧౮౫-వ సూక్తముతో బోల్చి చూతము. ఋగ్వేదమున ద్వితీయమంత్రమున 'కురు' అను క్రియారూప మున్నది. అదేథలమున అథర్వమున 'కృధి' యనురూప మున్నది. వైవాదమువారు కృధి యనురూపము ప్రాచీనమనియు 'కురు' అర్వాచీనమైనదనియు చెప్పుచున్నారు. దీనిప్రకారము అథర్వ వేదము ప్రాచీనమును ఋగ్వేద మర్వాచీనమును నై యుండవలెను.

మఱియొకవిశేషము:—అదేసూక్తమున నైదవ మంత్రమున ఋగ్వేదమున 'భూత్వ' యనియు, నథర్వమున 'భూత్వా' యనియు నున్నది. వైవాదమువారి ప్రకారము 'భూత్వీ' ప్రాచీనరూపమును, 'భూత్వా' అర్వాచీనరూపము. అట్లయినచో ఋగ్వేదము ప్రాచీనము, అథర్వ మర్వాచీనము కావలెను. ఇట్లొకేసూక్తమున భాషభేదమునుబట్టి చూచిన నవ్యోన్యము వ్యతిరిక్తములగు నభిప్రాయములు పొడగట్టుచున్నవి. కాన

భాషభేదముపై నాధారపడిమాత్రము, కాలనిర్ణయము చేయరాదు. సాంఘికనై సర్వికరాజకీయాదివిషయములతో భాషభేదములగూడ జతచేసి పరీక్షించి కాలము నిర్ణయింపనగును.

మఱియు నథర్వముయొక్క భాష సంస్కృతమును బోలియున్న దనువిషయమువలనగూడ నథర్వవేద మర్వాచీనమని నిర్ధారణచేయలేము. ఎందుచేతనన నీయథర్వమున లౌకికాచారములనుగూర్చి యున్నది. లౌకికాచారములనుగూర్చి యున్న భాష లౌకికభాషయగు సంస్కృతమును బోలియుండుట సహజము. ఈవిషయమే ఋగ్వేదదశమమండలము సందర్భమునగూడ చెప్పనగును. కాని ఋగ్వేదమునుండి నేకరింపబడి యథర్వమున గూర్చబడినట్లు స్పష్టముగా గనబడు సూక్తములవిషయమునమాత్ర మివాదము సత్యమును.

అథర్వముయొక్క కాలనిర్ణయము చేయుటకు దగిన యాధారములు లేవు. ఈగ్రంథము మఱియొక గ్రంథముకంటె ప్రాచీనమా, కాదా? యనువిషయమునుగూడ నిర్ధారణచేయలేము. ఎందుచేతనన నథర్వమున మన్న యాచారములు మంత్రవిద్య మొదలైనవి ప్రజలలో చారిత్రకయుగముకంటె పూర్వమునుండియు నుండెనని చెప్పవీలున్నది. అందుచే నట్టివిషయములు గల భాగమెల్ల చాల నర్వాచీనమైనది. కాని దుష్టమగు ఛందస్సు ఇతరగ్రంథములనుండి కొన్ని విషయములను గ్రహించి తమ గ్రంథమున జొప్పించుట, సందర్భము లేకుండ నన్యగ్రంథస్థమంత్రములు కలుపబడుట, మొదలగుకొన్ని విశేషము లాథర్వముల గ్రంథములలో కనుపించును. అట్టిభాగమెల్ల అర్వాచీనము. అథర్వముమార్పునందు, ఋగ్వేదముమార్పునందు గనబడు తెలివిజేటలు, సూక్ష్మబుద్ధియు గనబడవు. ఇందు (అథర్వమునందు) మిక్కిలిప్రాచీనమగు భాగమున కుదాహరణముగ మనము IV. ౧౬-వ సూక్తమును తీసికొనవచ్చును. ఈ సూక్తము ఋగ్వేదమందలి మిక్కిలిప్రాచీనమగు సూక్తములకంటె గూడ ప్రాచీనమని చెప్పవీలున్నది. అథర్వము IV ౧౨-వ సూక్తముగూడ నిట్టిదే యగును.

అభర్వవేదమును బఠించువారు చాల యరుడని యిదివఱలో జెప్పియుంటిని. సంస్కృతవిద్యార్థులు వ్యాఖ్యానముల నాధారముగా జేసికొని యాభర్వణమును కంఠతః కాకపోయినను, విమర్శపూర్వకముగా నైనను జదివినయెడల వైదికవాఙ్మయమునకు నేవజేసిన వారగుదురు. పునఃపరిశోధన జేసినయెడల ననేక నూతనవిషయములు బయల్పడగలవు. ఇంకను నీవేదమునకు సంబంధించిన కొన్ని గ్రంథములు దుర్లభములైయున్నవి. లభించిన గ్రంథములలోగూడ కొన్ని మంత్రములు మొదలగువాని యర్థ మూహింప శక్యము గాకున్నది. భాషావిజ్ఞానశాస్త్రమునను చరిత్రవిషయముననుగూడ నభర్వవేదపునఃపరిశోధనవలన ననేకనూతన విషయములు బయల్పడగలవు. కావున నేమియు లాభములేదనక అభర్వవాఙ్మయపతనకై నడుము కట్టుకొనవలెనని సంస్కృతభ్రాతృకోటి కిదే నాప్రార్థన. ఋగ్వేదాదులవిషయమునంతగా నొక్కిచెప్పబనిలేదు. వానికి దగు పోషణ గలదు. ఆశాఖకు జెందినవారు పెక్కుమంది కలరు. అందుచే పాతపాఠములలోనున్నది. అభర్వమున కట్టివేచియు లేవు. అందు ముఖ్యముగ మన యాంధ్రదేశమున నభర్వవేదమునకు బోషణాదు లసలే లేవు. ఉత్తర హిందూస్థానమున నార్యసమాజము యొక్క యాదరణక్రింద గొన్నికొన్ని గ్రంథములు హిందీభాషయందును, నాంగ్లమునను ప్రచురింపబడినవి.

అభర్వవేదమునుగూర్చి ఆంగ్లమునందును జర్మనునందును కొన్ని గ్రంథములు గలవు. అభర్వవేదమును Whitney అను పండితుడు అక్కడక్కడ వ్యాఖ్యానము జేయునట్టి విమర్శపూర్వకమును వాక్యముతో నాంగ్లమున ననువదించియుండెను. దానిని Whitney మరణానంతరము Lanman అనునాతడు ప్రచురించి యుండెను. Griffith అనునాతడుగూడ నాంగ్లములోని కభర్వము ననువదించియుండెను. Weber పండితుడు వీరందఱకు పూర్వమే యభర్వమును ప్రచురించి యుండెను. కాని యిప్పుడిది అంతగా ప్రమాణముగా తీసికొనబడుటలేదు. ఈతడే జర్మనుభాషయందు Indische Studices అను గ్రంథమున నభర్వమునుగూర్చి కొన్ని వ్యాసములు వ్రాసి యుండెను. కాని యీపై గ్రంథముల * చాలవఱకు (ఆనాటికి ప్రచురింపబడినవానిని) సరియైన Maurice Bloomfield అను పండితుడు ఆంగ్లమున నభర్వవేదమును, గోవళమును గూర్చి ఒక పెద్దవ్యాసమును (దాదాపు ౧౩౦ పేజీలు) వ్రాసెను. నేను చాలవఱకీ పుస్తకమునే నావ్యాసములో ననుసరించియుంటిని. ఈవ్యాసమును సామాన్యజనుల కభర్వవేదమునుగూర్చిన యుదంతమును జెప్పుటకై వ్రాసియుండుటచే అభర్వమునుగూర్చిన వేటువేటు సిద్ధాంతములు, వాదములు మొదలగువానినిగూర్చి విశేషించి చెప్పలేదు. మిక్కిలి ముఖ్యమైన కొన్ని వాదములమాత్ర ముదాహరింపబడినవి.

* అభర్వమునుగూర్చిన వ్యాసము లింకను చాలమందిచే వ్రాయబడినవి. వాని నన్నిటిని చచ్చట పేర్కొని యుండలేదు. ఈగ్రంథము లాంగ్లభాషతో బరిచయమున్నవారికొఱకై చెప్పియుంటిని. ఆంగ్లభాష తెలియని సంస్కృతవిద్యార్థులకు సాయభాష్యమును, ఆర్యసమాజమువారిచే ప్రచురింపబడిన గ్రంథములుగలవు. సాయభాష్యము చాల ఉపయోగించును.

ధౌర్జరాష్ట్రములు గాంధారికి జన్మించిన వారా, కారా యను విషయము సీవ్యాసమున చర్చించెదను.

“గాంధారియుం... గర్భంబు దాల్చి యొక్క-సంవత్సరంబు నిండినఁ బ్రసూతిగా కున్నం బదరుచుఁ బుత్రిబాధలాలనమై యున్నయది, యప్పు డయ్యునిస్థిరుజన్మంబు విని మనస్తాపంబున నుదరతాడనంబుఁ జేసికొనిన గర్భపాతం బగుఁడు.”—ఆది. ౫ ఆ. ౯౮.

“దాని నెఱింగి పరాశర [మనో నూనుఁడు సనుదెంచి సుబలసుతఁ జూచి హీనవయి గర్భపాతము గా నిట్టులు సేయు టిదియుఁ గర్తవ్యంబే.”—ఆది. ౫-౯౯.

“అని గాంధారిం బడరి తొల్లి వేదంబులు విభాగించిన మహానుభావుం డమ్మాంస పేళి నేకోత్తరశతఖండంబులుగా విభాగించి వీని వేటువేట ఘృతకుండంబులం బెట్టి శీతల జలంబులం దడుపుచు నుండునది, యిందు నూర్వురు కొడుకులు నొక్క-కూతురుం బుట్టుదు రని చెప్పి చనినఁ డద్వచనప్రకారంబు సేయించి ”—ఆది. ౫-౧౦౧.

ఒక్క-సంవత్సరము గడచిన పిండము సజీవమై యుండునుగదా! (ధర్మజాదులు ఇట్లే జన్మించిరి.) తొల్లి వేదంబులు విభాగించిన మహానుభావుండు ఖండంబులుగా

విభాగించి భూణహత్యకు ఎట్లు పాల్పడెను? శత్రుచికిత్సయైనను మొదటి ప్రాణసంరక్షణ మునకేగదా! మఱియు ఘృతభాండంబుల జన్మింపవలసినవారు, గాంధారికి జన్మించినటుల పరస్పరవిరుద్ధమును గలదు. పరీక్షింపుఁడు.

“మఱియు దుర్యోధను జన్మానంతరంబున ధృతరాష్ట్రునికు వైశ్యాపుత్రియైన యయు తుండు పుట్టె నంత గాంధారికి నొక్కొక్క దినసంబున నొక్కొక్కరుండుగాఁ గ్రమంబున (దుశ్శాసనాదులు)నూర్వురుకొడుకులు పుట్టిన.”—ఆది. ౫-౧౦౨.

పిమ్మట, అనుజమై దుశ్యలయనుకూతురు పుట్టెను. ధృతరాష్ట్రునికి భార్య లెందరో కను గొందము:—“ధృతరాష్ట్రుండును బరమోత్సవంబున గాంధారిని వివాహంబై, దానితోఁ బుట్టిన కన్యకల...పదుండ నొక్కలగ్నంబున వివాహంబై మఱియును.”—ఆది. ౫-౧౦౩.

“కులమును రూపము శీలముఁ గలకన్యలఁ దెచ్చి తెచ్చి గాంగేయుం డీ నలఘుఁడు ధృతరాష్ట్రుండు గుల తిలకుండు వివాహమయ్యె దేవీశతమున్.”—ఆది. ౫-౧౦౩.

ధృతరాష్ట్రునితో సంసారము చేయు చున్న నూటతొమ్మిదిమంది భార్యలు గొడ్డు బోతులు కావలసినవచ్చును. (గాంధారి, వైశ్య తప్స) సేరుప్రతిష్ఠలుగల పదిమంది గాంధారి

చేల్లెండు గొడ్డుబోతు లయ్యెదరా? ధృతరాష్ట్రుడు వారితో సంసారము చేయలేదేమో! అనిన వేదబాహుళ్యుడు కావలసినప్పుడు.

“అనేకమంది భార్యలు గలవారు వారందరిని సమముగ పొందుచుండవలసినదె.”

—౧౮౨ పుట-వేదకాలపు స్త్రీలు.

కాపున వేదచోదిత మార్గావలంబియై ధృతరాష్ట్రుడు తక్కిన భార్యలయందు సంతతి బడసినాఁ డనుట యుక్తము. ఇతఁ గాంధారి తాడనముచేనైన గర్భపాతముగాన వ్యాసుఁడు కొన్ని శిశుచికిత్సలు జరిపి మాంస పేశమును బ్రతికించియుండునని సమన్వయించుకొనవచ్చును. ఈక్రిందిపద్యమును బరిశీలించిన గాంధారికి దుర్యోధనుడుమాత్రమే పుట్టినటులు కాన్పించును.

“అనిలజపుట్టిన దివసము [రానన యట దుర్యోధనుండు నరనుత ధృతప్తు]నకుఁ గాంధారికి న [శమునఁ.] గ్రనందనుఁడు ఘనుఁడు పుట్టె గలియం
—ఆది. ౫-౧౦౫.

ఇంతేకాక :—

“హంసుండను గంధర్వవిభండు ధృతరాష్ట్రుండయి పుట్టె. మతియను వేల్పు గాంధారియై పుట్టె మతియు నయ్యిద్దఱకుం గలియంశంబున దుర్యోధనుండు పుట్టెఁ బాలస్త్యభ్రాతృవర్గంబు దుర్యోధనానుజశతంబై పుట్టె.” —ఆది. 3 ఆ. 2౮.

అనుజశతంబులో యుయుత్సుండు సవతి వంతువాఁడు కలఁడు. అతఁడు దుర్యోధనుఁడు,

యీసంఖ్యలో చేరనిపక్షమున “ఏకోత్తరశతపుత్రులం బడసి” అను వాక్యము సార్థకముగాదు. (ఒకవేళ యుయుత్సుఁ డీ సంఖ్యలో చేరనిపక్షమున వ్యాసవరమునకు ప్రత్యక్ష విరోధ మేర్పడును.) మఱియు దుర్యోధనుని యంశయు, వారి తమ్ముల అంశయు భిన్నములు. ఇంతే కాక భిన్నోదరుఁడు గలఁడు :— మఱియు “దుర్యోధనుని జన్మాంతరంబున ధృతరాష్ట్రునకు వైశ్యాపుత్రుం డయిన యుయుత్సుండు పుట్టె.” —ఆది. ౫-౧౦౭.

దుర్యోధనుఁడు “అయ్యిద్దఱకుం బుట్టె” నని స్పష్టముగ కలదు. కాని, పాలస్త్యభ్రాతృవర్గంబును గురించి నిశ్చిత విధానము లేదు. మఱియొకచో కలదుగదా యనిన అది పరస్పరవిరుద్ధము— “ధృతరాష్ట్రువలన గాంధారియుం గృష్ణద్వైపాయనువరంబున గర్భంబు దాల్చి” —ఆది. ౫-౯౮.

కృష్ణద్వైపాయనువర ముండినను, ధృతరాష్ట్రునివలననే గర్భంబు దాల్చినదిగాన స్వాభావికమైన సంతానమునే బడసినది. వ్యాసుఁడును తనకు భూణహత్య సంభవించు సంతానమును ప్రసాదించియుండి యుండఁడనిమనవి.

మహిమలకొఱకును, గాంధారి పాతి ప్రత్యప్రభావముకొఱకును కథ యిట్లు న్యత్యస్తమైనది. గాంధారికి దుర్యోధనుఁడు జన్మించెను. (గాంధారికి మనస్తాపముచే జన్మించినవాఁడు గాన వానియం దాలక్షణము ముద్రితమై యున్నది.) తక్కినవారు మిగతనూటపదిమంది భార్యలకుఁ గలిగియుందురు. కౌంతేయుల వత్తాంతమును మఱియొకసారి విచారితము.

1. This my son was dead, and is alive again, He was lost and is found.

2. Except Ye repent Ye shall all like-wise perish. The Holy Bible

* * * *

ఆనందమునఁ దేలి యాడుచునుంటి;
ఆత్మేశ్వరిని గూడి, యంతంబు లేని
యానందవార్ధి ముగ్ధాడుచునుంటి;
దివములు రేలును జనియె నెన్నెన్నో,
యెన్ని యేండ్లయ్యెనో యెఱుంగను నేను,
ఆనందమునఁ దేలియాడుచునుంటి,
ఆత్మేశ్వరిని గూడి, యంతంబు లేని
యానందవార్ధి ముగ్ధాడుచునుంటి.

* * * *

ముద్దుఁజూపులతోడ ముచ్చటల్ గొల్పి,
ముద్దుమాటలతోడ మురిపెముల్ గొల్పి,
ముద్దులమూటయై మ్రోల నిల్చుచును,
ముద్దులసుద్దుల మోహంబు గొల్పి,
యల్లారు ముద్దుగా నరయుచునున్న
యాత్మేశ్వరిని గూడి, యంతంబు లేని
యానందవార్ధి ముగ్ధాడుచునుంటి,
నానందమునఁ దేలియాడుచునుంటి.

* * * *

* * * *

* * * *

చైత్రమాసంబునఁ జిత్రహారీతిఁ
గ్రోత్తపూపులు పూచెఁ గ్రొమ్మావిగున్న;
నిండుపున్నమనాఁటిపండువెన్నెలను
మావిగున్నను జూడ మననయ్యె నాకు.

అమృతంబు క్రోలెడునం దాలకుప్ప,
నేరుపుల్ సూపెడునెఱపాటకాఁడు,
తుమ్మెదనెయ్యుండు తోడయి వచ్చె.

క్రొమ్మావిగున్న కన్గోనుచు నిద్దఱము
నానందపారవశ్యమున ముగ్ధితిమి.

విరికన్నెలకు లోఁగి, సరసాలఁ దోఁగి,
యాకుసందుల డాఁగి, యమృతంబు త్రాగి,
యేజాడఁ జూడఁ దానే యాచు రేఁగి,
యాడుచుఁ బాడుచు నానల్లనయ్య
విశ్వరూపముఁ దాల్చి వేడుకల్ నలిపె.

* * * *

నిండుపున్నమనాఁటి పండువెన్నెలను
విరికన్నియఁలతోడి సరసాలఁ గూడి,
పాడుచు, నాడుచుఁ బాటులాడుచును,
విశ్వరూపముఁ దాల్చి, వేడుకల్ సూపి,
యానల్లనయ్య నా కానందమిచ్చె;
ఆనందమునఁ దనమయంబయ్యె మనసు;

* * * *

కొంటితనమ్ములకూర్చిచుట్టాలు
గాలిపిల్లలు మావికడ కేగుదెంచి,

గంతులు నైచుచుఁ బంతాలు మీరఁ,
బైంబడి, హాస్యాలప్రభ చూపి రపుడు.

గాలిపిల్లలఁగూడి మేలమ్ము లాడి,
వింతలతావులు వెనువెంట వచ్చె.

హాస్యాలమేలాల కలరెఁ జిత్తంబు,
తన్మయంబయ్యెఁ జిత్తం బంత వాకు,
అలరుఁ గన్నీయలతో నాటాడి యాడి,
తుమ్మెద ద్రిమ్మరి యెమ్మెలు గ్రమ్మఁ
దావు లేతెంచిన తావులతోవఁ
బరుగెత్తి పోసాగె బాటపాడుచును.

తుమ్మెద నెచ్చెలితో నేనుగూడఁ
బరుగెత్తుచుంటి నబ్రము నొందుచుంటి

* * * *

దూరాన నొకయింతి తోచె మా యెదుట;
పొగడపూఁబాదరింటఁ బూఁబాన్పుపైని
దూరాన నొకకాంత తోచె మాయెదుట.

* * * *

నాకన్న మున్నుగా నాదునెయ్యుండు
పరుగెత్తి, యాయ్నిదరికి వే పోయి,
ఏకాంతముగఁ జెవి నేమేమె చెప్పి,
మఱి కనంబడకుండ మాయమై పోయె;
పొదరింటిదరిగాఁగఁ బోయితి నేను.

కాని; నానెయ్యుండు కానరాడయ్యె.
ఎదుటఁ గన్పడుచున్నయింతిని జూచి,
యింద్రియంబులవెల్లి నింపునం బొల్చె.

* * * *

చూపులలో నుండి సొగియించుపాట
చెవుల కానందంబు నేయుచు నుండె.

చెవులతీరుననుండి యివ్వరించుతళ్ళు-
కనుల కానందంబు కలిగించుచుండె.

మోముతేటలనుండి పొలుపారు తీపు
నాల్క కానందంబు చిల్కుచునుండె.

ముక్కుసోయగమున మొనయుమార్దవము
తనువున కానందమును గూర్చుచుండె.

తనువు చాయలనుండి చనుదెంచు తాపి
ముక్కున కానందమును గూర్చుచుండె.

ఆయంద మాచంద మరయుచునుండ,
నింద్రియంబులకెల్ల నేకత్వ మందె;
తనువెల్లఁ గనులయి కనుఁగొనుచుంటి.

తనువెల్లఁ గనులయి తనుజూచుచున్న
ననుజూచి, ముసిముసి నవ్వె నాయ్ని.

నవ్వుచు నిలుచుండి నను జేరవచ్చె;
చేసాపి కాఁగింటఁ జేర్చెను నన్ను;
అలరుఁబానుపుఁజేర్చి యలరించె నన్ను;
ఎందు నేనుంటినో యెఱుఁగలేనైతి,
ఏమియైయుంటినో యెఱుఁగలేనైతి.

* * * *

* * * *

ఏకచిత్తంబున నింతితోఁ గూడి
యానందరూపుండనై వెల్లుచుంటి;
వైత్రంపుమాసానఁ జిత్రంపురీతి,
నిడుపున్నమనాటిపండువెన్నెలను
పూఁబాదరింటిలోఁ బూవుఁబాన్పునను,
పూఁబోఁగితోఁగూడి పోడుముల్ నలిసి,

నను నేనె మఱచి, యానందంపుఁ గడలి
మునుఁగుచుఁ దేలుచు, మునుఁగుచు నుంటి.

పిలిచినరీతిగాఁ బలుకుచునుండి,
చెప్పినపనులెల్లఁ జేయుచునుండి,
నిలుచుచుఁ గనునన్న మెలఁగుచునుండి,
యడిగినదంతయు నందిచ్చుచుండి,
తనకునాకన్న వేఱనుమాట లేక,
తానెనేనయి, నేనెతానయినట్లు,
భేదమితయులేనిప్రీతిఁజూపుచును,
పూఁబాదరింట నిర్వురము నిల్చితిమి.

ఇంటిని మఱచియు, నిల్లాలి మఱచి,
అంతయు నింతియే ధైవచందాన
నాపూవుటీరంబునందు నిల్చితిని.

ఆనందమునఁ దన్మయంబయ్యె మనసు,
మనసార నింతి నక్కునఁ జేర్చుకొంటి,
ఇంతియక్కునఁ జేరి యిమిడి నేనుంటి.

నిలిచితి నక్కున, నిదురఁజొక్కితిని,
ముదమునఁ జొక్కితి, నిదురఁ జిక్కితిని;
మఱచితి లోకంబు, మఱచితిఁ దనువు,
నను నేనె మఱచి యానందమందితిని.

ఎంతసేపయ్యెనో యెఱుంగను నేను,
ఎన్నినాళ్లయ్యెనో యెఱుంగలేనైతి.

ఎదపైనిఁ జేపైచి నిదురపోయితిని.

*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*

కలవచ్చె మంటలోఁ గాలుచున్నట్లు,
తెలివవచ్చె, భయంబు గలిగె నెమ్మదిని.

గడగడ వడకితిఁ గదలలేనైతి;
అటునిటు చూచితి, అడలుచునుంటి.

కొఁగింటిలోఁ గాంత కనఁబడదయ్యె;
పొగడపూఁబాదరిల్లు పోయె నెయ్యెడకొ.

పడియుంటి నిసుకఁబూఁబాన్పునం గాదు.

మట్టమధ్యాహ్నం, వట్టి యెడారి,
బట్టబైటను నేను బడియుంటి నిసుకఁ
గాలినయిసుకపైఁ గదలుచునుంటి,
గడగడవడకుచుఁ గదలలేకుంటి;
వేడిగాలులు మీఁద వీచుచునుండె,
ఎండచే నొడలెల్ల మండుచునుండె.

*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*

పేర్వెట్టి యింతిని బిలువనెంచితిని—
పేరెఱుంగను దానియూచు నెఱుంగ;
ఏమనిపిలుచుటో యెఱుంగకయుంటి,
ఎమ్మెయి నఱచుటో యెఱుంగలేనైతి,
“ఇంతిరో” యని పిల్వ నెంచితింగాని,
మాటయొక్కటియైన నోటరాదయ్యె.

తడిలేదు నోటఁ దత్తరమయ్యెఁ బైట,
నోటనుండినమాట బైటరాదయ్యె.

కాంత నన్నుఁ బరీక్ష కావించఁబోలు;
గాకున్న నీరీతి కఠినత్వమున్నె?

కఱకుఁ జూపులు లేవు కతసెప్పువేళ,
మొఱకుమాటలు లేవు మురినొప్పువేళ;
మురివేళ, కతవేళ, నరసాలవేళ,

మొఱకుగా లేదనిత కఱకుగా లేదు:
కారణంబేమి యీకఠినత్వమునకు?
వచ్చు, వైశమవచ్చు; వచ్చు నన్జూచు;
వచ్చు నాకానంద మిచ్చును, మెచ్చు;
ననుచు నించుకనేపు మనమందుఁ దలఁచి,

యూరటఁ జెందితి; నువ్విళులూరి
కాని, వచ్చెడుజూడ కనఁబడదయ్యె,
వచ్చి కన్పడుజూడ పనుపడదయ్యె.

* * * *

నామాట వినువారు, ననుఁ జూచువారు,
నామొఱులించువా రేమూల నెవరుఁ
గనుపట్ట రేమిచేయను దోఁచదయ్యె.

వేడినిట్టూర్పులు విడిచెను బయలు,
ననుఁ జూచి జాలిఁ జెందిన దేమొ బయలు;
మోమున నల్లనిముసుఁగిడఁ బయలు,
ననుఁజూచి జాలిఁ జెందినదేమొ బయలు;
కనుల నీ రింతంత కార్చెను బయలు,
ననుఁజూచి జాలిఁ జెందినదేమొ బయలు;
బయలిజాలిని జూచి భయమింత తగ్గె;
లేవంగఁజాలితి, లేచి నిల్చుంటి;
అడుగిడఁజాలితి, నటుపోవుచుంటి.

ఎటుపోవుచుంటినో యెఱుఁగను నేను,
దవ్వుదవ్వుల సముద్రంబు కన్పడియె.

తకతక కెరటాలు తాండవంబాడె;
ఆకాశ మంత మేఘావృతంబయ్యె,
అంధకారము కప్పె నన్నిదిక్కులను;
ప్రళయఝంఝానిలప్రబల వేగమున
దారంగ తాండవధ్వని మిన్నుముట్టి;

* * * *

ఎటు చూడ దిక్కులే దెందు నేఁబోదు!
ఎటు వేడ దిక్కులే దెందు నేనుందు!
ఏమిచేయఁగనానో యెఱుక లేదయ్యె,
ఎట్లు నిల్వఁగనానో యెఱుక లేదయ్యె.

* * * *

క్రమ్మినచీకట్లు క్రమ్మినట్లుండె,
కప్పిన మేఘాలు కప్పినట్లుండె,
పడుచున్న చినుకులు పడుచునే యుండె,
వీచుగాలులతోటి లేచుకెరటాలు
పొంగి మీఁదికిఁ బొర్లిపొర్లి పడుచుండె.

నను ముంచి లోని కీడ్పునో తరంగాలు,
ననుఁ ద్రోసి మీఁది కెత్తునో గాలి?—

* * * *

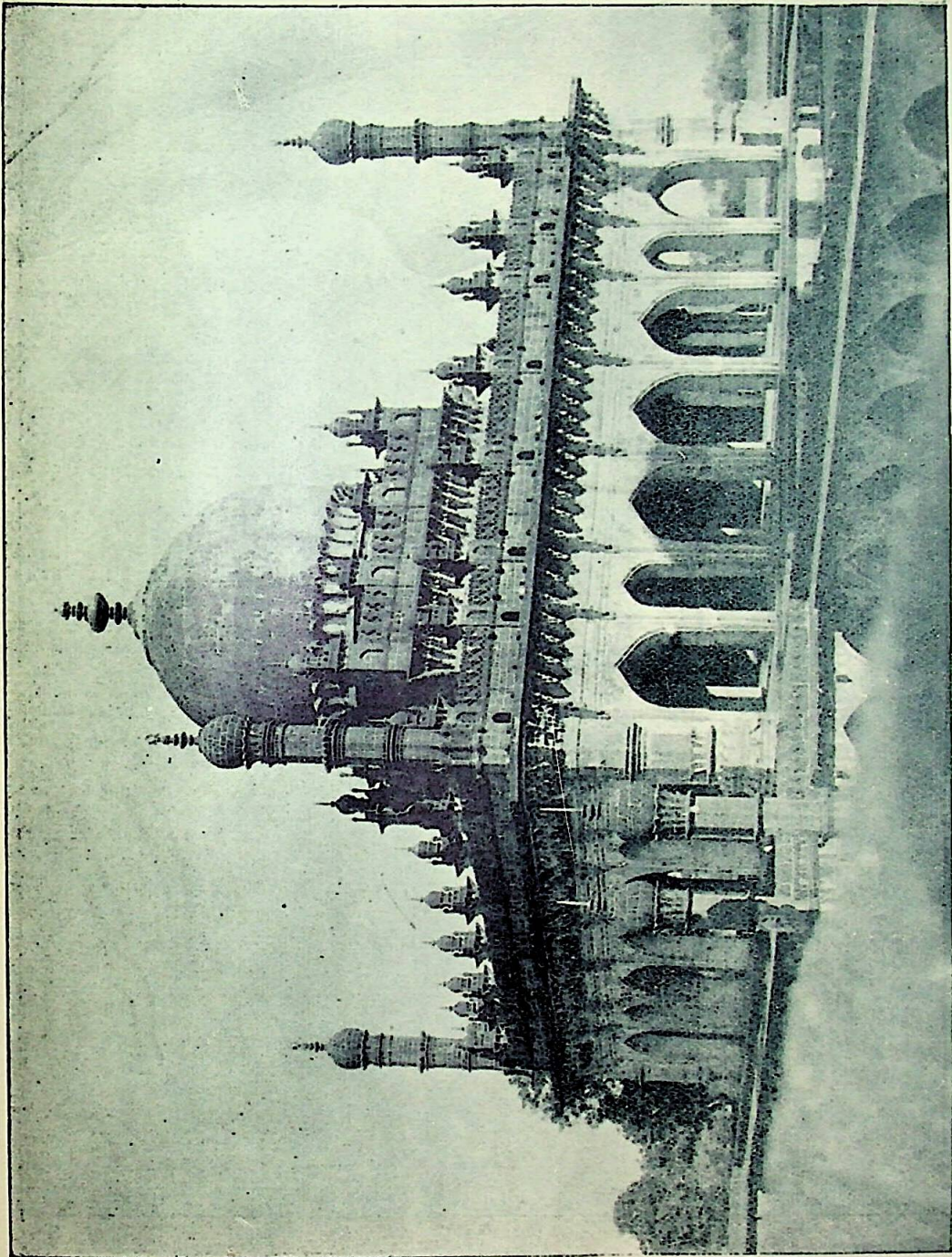
ఏమిచేయఁగనానో యెఱుక లేదయ్యె,
ఏమనుకొననానో యెఱుక లేదయ్యె.

ఏడుపులోఁ గొంత తృప్తి కన్పట్టె,
మనసారఁగా నేడ్వ మనసుజ్జనించె.

కనువారు వినువారు కనరానికతన
అఱచితిఁ ; గట్టిగా నఱచుచునుంటి.

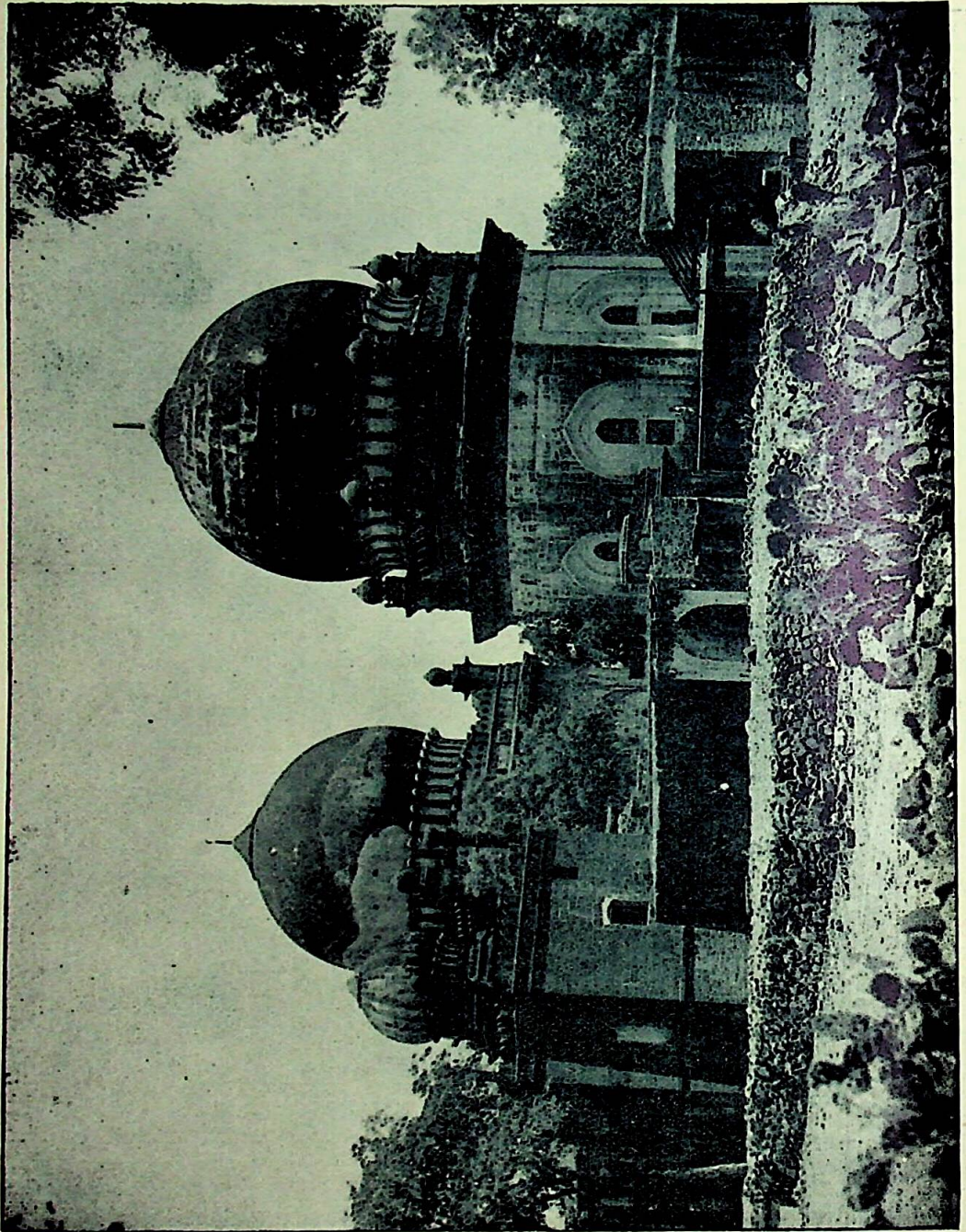
* * * *

గాలితోఁ బోయి మేఘాలతోఁ గలసి,
కెరటాలతోఁ బోయి, యిరులతోఁ గలసి,
నిట్టూర్పుగాలిలో నిండఁగాఁ జేసి,
కన్నీళ్లు కెరటాలఁ గలయఁగాఁ జేసి,
యేడ్చెద మనసార నేడ్పుచుండెదను.
కెరటాలతుంపురుల్ కెలనికి వచ్చి,
కారుచీకటి వచ్చి చేరువ నిల్చి,

‘తౌజ్ సుల్తానా’ గోరి, బీజపురము

దీని ‘ఇబ్రహీం రౌజ్’ అనునది, రెండవ ఇబ్రహీం క్రీ. శ. 1626 లో కట్టించినాడు.

‘జోక్ గుంబజ్’

ప్రేనికి ‘అక్క-చెల్లెండు’ అనిపేరు.

ఇది ఖాను మహమ్మదు (పేషవా) నిర్మించినది. దీనిని దిగ్గజముగా అనువారల గోరిలు. D. A. R.

మేఘాలచినుకులు మేనిపైఁ జరచి,
 ననుఁ బరామర్శింప—
 వలదువెన్నెల నాకు, వలదు చుక్కలును,
 వేగుఁజుక్కను జూచువేళయు వలదు;
 ఇరులతోఁ దరఁగ తుంపురులతోఁ గలసి,
 మొరయు చిన్నులఁగూడి మొరపెట్టుకొంచు,
 ఏడ్చెద—ఏడ్చెద—ఏడ్చుచుండెదను.
 చీకటి నెయ్యిండు చెంతఁగూర్చుండి,
 ముచ్చటలాడుచు మురియుచునుండ,
 వలిగాలిచుట్టంబు చెలిమితో వచ్చి,
 యరలేనికూరిమి నరయుచు నిలువఁ,
 గారుమబ్బుపడంతి కన్నీరు నిుచి,
 జాలిఁ గొల్పుచుఁ జేరి సందిట నిముడ,
 మన్ను మి న్నేకమై మలయుచందాన
 దుఃఖంబులో నుండి దుముకుచునుండ,
 నిచ్చకువచ్చిన ప్లేడ్చుకొంటాను.
 ఓదార్చువారు లేకున్నకతాన,
 ఏడ్చినమాత్రనే తృప్తిని గంటి,
 ఓదార్చు నాకేల, యోర్చు నాకేల ?
 వెన్నెల నాకేల వెలుఁగు నాకేల ?
 నాకేల తారలు, నాకేల తరణి,—
 చెలికాఁడు చీకటిచెదరి చూడంగ,
 వలిగాలిచుట్టంబు కలఁగి చూడంగ,
 మబ్బుతోఁ గాలంఘ్రమల యెక్కుతాను;
 కాలంపువెల్లువను గలసి,—పోతాను,
 కాలమై కాలానఁ గలసిపోతాను;
 గాలి—చీకటి—మబ్బు—

* * * *
 * * * *

* * * *
 * * * *

ఎదుటనున్న సముద్రు నీక్షించుచుంటి—
 గాలివానకుఁ జిక్కి, కనువారు లేక,
 ననుఁబోలె నేడ్చుచున్నవితానఁ దోఁచె.

ఏడ్చువారినిగూడి యేడ్చెడువారు
 కనుపట్టఁ గలుగదే మనసుకుఁ దృప్తి ?

ఇరువురమైతిమి; ఏను సంద్రంబు—
 ఆసముద్రంబుతో నంటి నీరీతి:

“ మొదలు తుదయును లేక మొనసి చీకట్లు
 నినుఁగప్పె సంద్రమా, ననుఁబోలె నిపుడు;
 పొంగి, పైకుబుకుచుఁ బొర్లుచు వచ్చి,
 దుఃఖంపుఁగెరటాలు తూలుచు నుండ,
 నిట్టూర్పుగాలులు నిగుడఁజేయుచును,
 ననుఁబోలె నేడ్చుచున్నావొకో నీవు;
 చూడఁ జుట్టము లేక స్రుక్కుచు నుండి,
 మ్రొక్క దైవము లేక మొరయుచు నిల్చి,
 కనువారు వినువారు కనుపట్ట కుండ,
 ననుఁబోలె నొంటినున్నావె, యీవేళ ?
 ఇదియె మేలిదియె మే లిదెమేలు సుమ్ము,
 మనసారగా నేడ్చి తనివొంద నగును.

నిన్ను నేనును, నన్ను నీవు నోదార్చు
 కొనుచుఁగాలము ద్రోసికొనుచునుదాము.”
 సంద్రంబుననుఁ జూచి జాలిని జేందె,
 సంద్రంబుఁ జూచి నేఁ జాలిఁ జేందితిని.

ననుఁ గొంగిలింప సంద్రంబు తలంచె,
 నేను సంద్రముఁ గొంగిలింప నెంచితిని.

వెలిగాలివాన, లోపలిగాలివాన
యొక్కరీతిగఁ గ్రమ్మి యొనరించె భయము,
వార్ధిలో నీరీతిఁ బలికితి మరల—

“గాలి మెండయ్యె, మేఘాలు నిండయ్యె,
వాన తొండాలతోఁ బైఁబడుచుండె;
నీకు శక్యముకాదు నాకడ నిలువ,
నాకు శక్యము కాదు నీకడ నిలువ;
నీవు నాలోఁ జొచ్చి నిలువవచ్చెదవో,
నేను నీలోఁజొచ్చి నిలువవచ్చెదనో;
.....వద్దు,
నీవు నాలోన.....
.....కలయఁగావద్దు.

నీవు నాయెడలోన నిలువఁగా లేవు.
కన్నీళ్ల రూపాన కరఁగి, యుప్పొంగి,
పాటుతోఁ బోటుతోఁ బైకివస్తావు.
వ్యర్థమే యదిచుమ్ము వ్యర్థమే—నిజము.
నేను నీలోఁ జొచ్చి నిలువఁగలెదను.
నీ కసాధ్యము నన్నుఁ బైకిఁ ద్రోయంగ.
నేను నీలోఁ జొచ్చి నిలువ, నిద్దఱము
దివ్యస్వరూపాలఁ దేజరిల్లెదము.

ప్రళయ మయ్యెదియశాను - ప్రళయమే -
[యాను.

ప్రళయాన యోగనిద్రను దేలియాడి
నీయందు నిల్చు నారాయణునట్లు
నేను నీలో నిల్వ, నీకును నాకు
సన్మోహనవైభవం బమరును జమ్ము.”
సంద్రంబు నాపైని జాలిని జెందె,

తరఁగలచేతుల బిరబిరఁ బిలిచె,
తరఁగలచేతుల బిరబిరఁ జాపె.

* * * *

ఆశయంతయు నింకె నడలు జనించె.

* * * *

“దరిదాపు కనరాదు, తడవేల నింక,
ఇదిగో నీలోఁ జొత్తు నేను, ననుఁ గొనుము.”
పిలుచుమున్నీటిని బలుకరించితిని.

రాలుకన్నీటఁ దర్పణము లిచ్చితిని.

మున్నీటికొఁగింట మునుఁగఁజొచ్చితిని.

కన్నీటికాలువల్ గార్చఁ జొచ్చితిని.

మున్నీరు జాలిచే నన్నాదరించె;

కన్నీరు జాలిచే మున్నీటిఁ బెంచె;

కన్నీరు, మున్నీరు, న న్నావరించె,

కన్నీరు మున్నీటి కొఁగిటం జేర్చె,

మున్నీటి కొఁగిట మునుఁగుచునుంటి;

తరఁగచే సాపి, సంద్రము నిన్నుఁ బట్టె,

ననుఁబట్టి మీఁది కెత్తెను సముద్రంబు.

మింటఁ దళుక్కను మెఱి పొండు మెఱిసె.

తరఁగచేతుల సముద్రము నన్నుఁ బట్టి

యొడ్డుకు విసరిన యొప్పు కన్నట్టె,

విసరిన ననుఁబట్టి విసరిన నెవరో,

కొఁగింటఁ బెట్టినకరణి కన్నట్టె.

* * * *

* * * *

* * * *

* * * *

చిరిసెను మేఘాలు, వెలిసెను వాన,
 వెన్నెల యంతట విలసిల్లుచుండె,
 చిఱుగాలిలాస్యంబు నేయుచునుండె,
 కెరటాలు స్వత్ర్యంబు జరిపించుచుండె;
 ఇసుకతిన్నియపైని నింతికొంగింటఁ
 గూర్చుంటి—చిత్తంబు కుదటను బడియె.
 స్పర్శలో వింత కన్పట్టుచునుండె,
 మెనుకకుఁ దిరిగి, మోమును గనుంగొంటి—
 కాని, మోమును వంచి కాంచిత సిగ్గు.
 పొగడపూఁబూదరింటి పొలఁతి కా దదియు;
 వెన్నెలలోఁ గాంత వింతగాఁ దోచె;
 ప్రాతవింతలు క్రొత్తరితఁ బెంపారె.
 కొంగిటిలో ముద్దు కనఁబడుచుండె.
 చూపులలో ముద్దు సొగయుచునుండె.
 గడగడ వడఁకితిఁ గాంచితి సిగ్గు,
 గడగడ లాడితిఁ గంటిని భయము.
 కొంగిలి తప్పించి, కాంతపాదములు
 పట్టితి—పట్టితి—పట్టితి మరల.
 “అపరాధి నపరాధి నపరాధి నైతి,
 అపరాధినైతి న న్నాదరింపకుము.”
 కన్నీటఁ బాదాలు కడుగుచునుంటి,
 అపరాధి నపరాధి నపరాధినంటి.
 “ఆత్మేశ్వరీ, నీకు నపరాధి నైతి.
 సీప్రేమ గుర్తింపనేరక యుంటి,
 సీమహత్వ మెఱుంగనేరక యుంటి,
 బైటిరంగులకు నే బ్రమలు చెందితిని,
 బైటితీపులకు నబ్రంబు నందితిని,

నీముద్దు నీసుద్దు నేమఱిపోతి,
 నిన్ను నే మఱచితి, నినుఁ జూడకుంటి.
 తలఁపకయుంటి డెందమునందు నిన్ను,
 నీ కెగ్గు చేసితి, నీచుండ నేను.
 నీపాదసేవకు నేఁదగ నింక,
 నీయింటిబంటునై నేనిల్చునట్లు,
 నీసేవకులసేవ నేఁజేయునట్లు,
 వరమిమ్ము, నాతప్పు లరయకు మింక,
 నీదుపాదము లంటఁగాదు నాకింక;
 చేసితిఁ బాపంబు; చేసెద సేవ,
 నీసేవకులసేవ చేసి పాపంబు
 తొలఁగించుకొందు, నన్ ద్రోసిపుచ్చకుము.

* * * *

తలవంచి, చేమోడ్చి, నిలిచితి నెదుట,
 కన్నీటఁ బాదాలు కడుగుచునుంటి.
 చేసాపి, కొంగిటఁ జేర్చె నన్ గాంత,
 కాంత కొంగిట నన్ను గదియించి నిల్చె.
 ఏలవిచారెంటు విట్లు ప్రాణేశ,
 వంత నీకేటికి వలదింక వినుము.
 నను నీవు విడనాడియునికి నిజమ్ము,
 నిను నేను విడనాడియునికి లే దెపుడు.
 నినుఁ గనిపెట్టుకొంటిని, పెంట నంటి,
 నిను విడనాడక సీమోల నుంటి;
 నీకష్టములు నేను నిలిచి కంచుంటి;
 నీమొఱలన్నియు నిలిచి వించుంటి.
 నీతోడఁ బలుకాడనేరక యుంటి.

నీకుఁ గన్పట్టఁగానేరక యుంటి,
కాని, నీవెనువెంట నే నంటియుంటి,
అకట! పశ్చాత్తాపమైన యందాక
నీతోడఁ బలుకాడ నేర్పు లేదయ్యె.

నీకుఁ గన్పట్టఁగా నేర్పులేదయ్యె
కాలంబె కలయంగఁ గారణంబాను,
కాలంబె విడిపోవఁ గారణం బాను.

కాలంబె విడఁజేసె, కాలంబె కలిపె,
వగవేల కాలంపుఁబనికి నీ కిపుడు!

నిన్నుఁ గాపాడంగ నే వేచియుంటి,
నన్ను మన్నింపంగ నే గోరియుంటి,
నీపైని గూరిమి నిండారు నాకు,
నిండారు ప్రేమతో నే నిన్నుఁ జూతు,
నేను నీవనుకొమ్ము, నీవె నేననుము,
ఏనును నీ వొక్కటే యనుకొమ్ము.

నీవు నాకొగిట నిలువు మేవేళ,
నిన్ను నే నరయుచు నిలుతు నేవేళ."

అనుచు నీరీతి న న్ననునయించుచును,
చేయి చేబట్టుచుఁ జిలువవ్వు నగుచు,
నింటికిఁ గొంపోయి, యింపుగావించె.

ఇంటి పట్టుకుఁ బోయి యింపునం బాదలి,
యాత్రేశ్వరింగూడి, హాయిఁ జెందితిని.

* * * *

నడుమ వచ్చినగొప్ప నడుమనే పోయె,
ఆత్రేశ్వరిని గొల్చు టది నాకు మిగిలె.
ఆత్రేశ్వరిని గొల్చి యలరుచు నుంటి.
అనందమునఁ దేలియాడుచు నుంటి.

* * * *

అనందమునఁ దేలియాడుచు నుంటి,
నాత్రేశ్వరింగొల్చి, యంతంబు లేని
యానందవార్ధి ముగ్ధాడుచు నుంటి,
ముద్దుఁజూపులతోడ ముచ్చటల్ గొల్చి,
ముద్దుమాటలతోడ మురిపెముల్ గొల్చి,
ముద్దులమూటయై మ్రోల నిల్చుచును,
ముద్దులసుద్దుల మోహంబు గొల్చి,
యల్లారుముద్దుగా నరయుచునున్న
యాత్రేశ్వరిని గొల్చి, యంతంబులేని
యానందవార్ధి ముగ్ధాడుచు నుంటి,
నానందమునఁ దేలియాడుచు నుంటి.

* * * *

* * * *

* * * *

* * * *

ఆత్రేశ్వరింగొల్చి యంతంబు లేని
యానందరూపుండనై వెల్లుచుంటి.

శ్రీశుపాలవధను రచించిన మాఘకవి ఛంద
శాస్త్రమున తనకుగలకౌశలమును చతుర్థ
సర్గయందు చిత్రించెను. అందు ప్రసిద్ధము
లైన సమస్తవృత్తములును గలవు. చదువు
టకు రానివృత్తముగు 'ఉద్గత'ను షడు
నైదవసర్గయందు బుధించి యాశ్చర్యము
గొల్పెను. పందొమ్మిదవసర్గలో బంధకవిత్వ
నైపుణిని గనుపఱచెను.

ఋనిస్థితక్షిప్తరూపముల విరివిగ బ్రయో
గించుటచే నీతనివాక్కున సౌశబ్ద్యమనుగుణ
ము మెఱయుచుండును.

ఈకవికి వ్యాకరణమున మంచిఋచయ
మును, అభిమానమును కలదు. మచ్చన
కొకటి ప్రదర్శించెద.

'అనుత్సృతపదన్యాసా

నద్యృత్తి సన్ని బంధనా

శబ్దవిద్యేవ నోభాతి

రాజనీతి రఘస్వశా' ౨-౧౧౨

సాంఖ్యవేదాంతములలో మంచియను
భవము గలదనుటకు తార్కాణము.

మైత్ర్యాదిచిత్తవరికర్మవిదోవిధాయ

క్షేత్రప్రహాణ మిహ లబ్ధనబీజయోగాః,

ఖ్యాతించ సత్త్వపురుషాన్యత యాధిగమ్య

వాంఛంతి తామపి సమాధిభృతో నిరోద్ధుః.

౪-౫౫

షడునాలుగవసర్గలో యాగవర్ణనఘట్ట
మున వైదికపద ప్రయోగములయందును,
మీమాంసాశాస్త్రరహస్యవిజ్ఞానమునందును,
వేదములలోని యాజ్ఞాపురోనుక్యల గుర్తిం
చుటయందును, మురారిభవభూతుల ఛాయ
నాశ్రయించి యొక్కొకతరి కాళిదాసుననున
యించుచుండును.

అశ్వశాస్త్రమున ప్రవీణుడు :

ఆవర్తినశ్శుభఫలప్రదశుక్తియుక్తా

స్సంపన్న దేవమణయోభృతరంధ్రభాగాః;

అశ్వాః పృథు ర్వసుమతీ మతిరోచమానా

స్తూర్ణం షయోధయథి వోర్మిభి రాపతంతః.

౫-౪

తేజోనిరోధ సనుతానహితేన యంత్రా

సమ్యక్-శాత్రయ విచారవతానియుక్తః;

ఆరట్టజ శ్చటులనిష్ఠురపాద ముచైచ్చ

శ్చిత్రం చకార షద మర్థపులాయితేన.

౫-౧౦

పంచమసర్గలోని మృగవర్ణనము
విద్యార్థులకు కొండంత వినోదము గొల్పి
సత్కవులకు మార్గదర్శకమై విమర్శకుల
హృదయముల డోలా విహార మొనర్చు
చుండును.

ద్వితీయసర్గయందలి బలరామోద్ధవుల

పూర్వపక్షసిద్ధాంతములు చాల వినోదము

గల్గించుచున్నవి. బలరామునిబుద్ధికన్న ఉద్ధ
పునిప్రజ్ఞ మిన్నయైనది. 'ధర్మరాజు' చేయు
యజ్ఞమునకు బోనక్కరలేదు. శిశుపాలుని
పైకి జైత్రయాత్ర వెడలవలె'నని బలరాముని
వాదము. బలాబలముల గురైరుగక శత్రువు
నాక్రమింపదలచుట యవివేకము.

మావేది య దసా వేకో

జేతవ్య శ్చేదిరాడితి,

రాజయత్నేన రోగాణాం

సమూహ స్సమహీభృతాం.

౨-౯౬

అను నీతివాక్యముచేత జైత్రయాత్రకుస్వస్తి
జెప్పి ప్రకృతము శిశుపాలుని వధింపదలచుట
శ్రీకృష్ణస్వామికి తగదని నిరూపించు నుద్ధవుని
సమయోచితప్రజ్ఞ గనుడు :

సహిష్యే శత మాగాంసి

సూనో స్త ఇతి య త్వయా ;

ప్రతీక్ష్యం యత్ప్రతీక్ష్యమై

పితృష్వనే ప్రతిశుతం.

౨-౧౦౮ శాస్త్రు పారీణుడు.

ఆడితస్వల పెద్దలకు న్యాయము గాదు.
నూరుతస్వలను తమింతునని శిశుపాలుని
తల్లి కభయహస్తమిచ్చి ఆతస్వల కవకాశ
మివ్వకయే వధింపదలచుట పరువుబోగొట్టు
కొనుటకే యని నాయకుని తన కనుకూలము
జేసుకొనుచున్నాడు.

రాజసూయయాగమునకు శిశుపాలుడు
గూడ వచ్చును. కారు లఱచును. అపుడు
వాని దండింపవచ్చును. అధికమైనచో ఖం
డింప ననువుగలుగు నని యుద్ధవాభిప్రాయ
ము. ఉద్ధవునకు పసనవ్యాధి గలదు.
నత్తిగలవారికి బుద్ధి యధికము. ఉద్ధవుని
వాక్కులలో ననిర్వాచ్యమైన గాంభీర్యము
గలదు. ఇతనికి శాస్త్రజన్యజ్ఞానముకన్న
యనుభవ మెక్కువ. మితభాషి. ఉచితజ్ఞా
డగు కృష్ణుడు తన యన్నమాట దీసివైచి
యుద్ధపునియుక్తిని మెచ్చి యాతని మార్గము
ననుసరించెను. ఉద్ధవు డేలాటివాడైనను వీనిని
మాటనేర్పరిగ జేసిన మాఘమహాకవి నీతి

భారతీయులగు నాలంకారికులు మానవ ధర్మములను కొన్నింటిని కావ్యమునం దాహించియున్నారు. గుణాలంకారాదులు మనకెట్లో అట్లే కావ్యమునకును శోభాధాయకములని వారియభిప్రాయము. కాని మానవునియూత్మవలె గావ్యమునందు ప్రధానమగునది యేమి? అనుప్రశ్నకు జబాబునఁ గుట కష్టతరము.

అలంకారశాస్త్రమునకుఁ బ్రథమాచార్యుఁడు నాట్యశాస్త్రకర్తయగు భరతుఁడే యని నిశ్చయింపఁబడియున్నది. భరతముని యాలంకారికుఁ డయ్యును, కావ్యసామాన్య విషయమునుగాని, కావ్యాత్మవిషయమునుగాని చర్చింపఁబూనుకొనలేదు అతనికి నాట్యవిషయనిరూపణమే ప్రధానలక్ష్యమైనది. భరతునిమొదలు ధ్వన్యాలోకమును రచించిన యానందవర్ధనాచార్యునివఱకు నడుమనుండిన అలంకారికులలో వామనాచార్యుఁడుతప్ప వేరెవ్వరును కావ్యాత్మ విషయము నెత్తుకొనలేదు. కావ్యమున కాత్మ యొక్కటి యుండవలసినట్లు వారు తలఁచినట్లయినను లేదు. వామనాచార్యుఁడు మాత్రము తన “కావ్యాలంకారసూత్రవృత్తి” యందు “రీతిరాత్మాకావ్యస్య” అని కొంచెము కదిపి యూరకొనెను. పైసూత్రమునుబట్టి

వామనుఁడు కావ్యాత్మను నిశ్చయించెనని చెప్పవచ్చునని కొందఱభిప్రాయపడుదురు. కాని పరిశీలించిచూచినచో అతనిమతమున గుణముల కున్నప్రాధాన్యము రీతులకు లేదని తోచకమానదు.

ఆనందవర్ధనుఁడు లెస్సఁగ విమర్శించి (“కావ్యస్యాత్మాభ్యనిః” అని) భ్యనియే కావ్యమున కాత్మయని వివరించియున్నాఁడు. అతనితరువాతివారుకొందఱ తాత్త్వికమతము నంగీకరింపకపోయినను, తమతమ మతములందు కావ్యమున కాత్మయగుదానిని ఏదో ఒకదానిని చెప్పచునే వచ్చిరి.

భరతాదులు కావ్యాత్మను గుఱించి చెప్పకపోయినను, వారి గ్రంథములనుబట్టి కొందఱ అధునాతనాలంకారశాస్త్ర పరిశోధకులు, వారివారిమతములందుఁ బ్రధానములగువానిని నిశ్చయింప దొరకొనిరి. అట్టి వారిలో పిశల్, జాకోబీ, నోబుల్ మొదలగు పాశ్చాత్యపండితులును, హరప్రసాదశాస్త్రి, కాణే, డే మొదలగు మనపండితులును ప్రధానులు. ఇప్పటి పరిశోధకులలోఁ జాలమంది మిఁదివారి మార్గమునే యనుసరించుచున్నారు.

భరతునిమతమున నాట్యమును, భామహుని మతమున అలంకారములును, దండి

వామనుల మతమున రీతులును, ఉద్భట, రుద్రటులమతమున అలంకారములును ప్రధానములని ఒకమాదిరి సిద్ధాంత మేర్పడి యున్నది. కొందఱు భరతుని మతమున రసము, ప్రధాన మని యందురు. దండి యలంకారవాదమునకుఁ జెందినవాఁ డని కొందఱును, గుణవాదమునకుఁ జెందినవాఁ డని మఱికొందఱును తలంతురు.

ఏగ్రంథమున నేవిషయ మెక్కువగ వివరింపఁబడునో దానియం దావిషయము నకుఁ బ్రాధాన్యముగలదని మన విమర్శకులు నిశ్చయించి యుండవచ్చును. భరతునిగ్రంథమున నాట్యచర్చయు, భామహాద్భట రుద్రటుల గ్రంథములం దలంకారచర్చయు నెక్కువగ నున్నవి.

దండి, వామనులమతమునఁ గ్రమముగ గుణరీతివిచారము తక్కువగ నున్నది. అయినను, దండి “ఇతి వైదర్భమార్గస్య ప్రాణాదశ గుణాః స్మృతాః” అని చెప్పటచేతను, వామనుఁడు “రీతిరాత్మాకావ్యస్య” అని ప్రతిపాదించుటచేతను, ఆయామతములు, గుణ - రీతి - ప్రాధాన్య ప్రతి పాదకము లని అధునాతన విమర్శకుల యాశయము.

కాని యివియే సిద్ధాంతములని తృప్తి పొందక పరిశోధనలు చేసినచో మఱికొంత విషయము బయటపడఁగలదు.

కావ్యముయొక్క పరమప్రయోజనము రసము. రసప్రాధాన్యము లేని కావ్యము అధమ కావ్యమగును. కావున ఎవరి మతమున ఏదిప్రధానమైనను, రసమునకుఁ గల ప్రాధాన్యము మాత్రము తిరోహితము కాఁగూడదు. కొంత విమర్శకదృష్టితో చూచినచో మన యాలంకారికులందఱును ఏకగ్రీవముగ నీవిషయము సంగీకరించియే యున్నారని వారి గ్రంథములే చెప్పుచున్న పనవచ్చును.

౧. నాట్యశాస్త్రమున ప్రధాన విషయము నాట్యము. అయినను అందు రసమే ప్రధానము. రసతత్త్వమును సూత్రరూపమునఁ దెలిపి భరతుఁడు తత్ప్రాధాన్యమును తెలియఁబఱచియున్నాఁడు. అతఁడు చెప్పిన “విభావానుభావవ్యభిచారి సంయోగా ద్రస నిష్పత్తిః” అను రససూత్రమే పలువురకు మార్గదర్శకమై అనేకమతములు వెలువడుటకుఁ గారణమైనది. భరతుని మతమునఁ బ్రధానమగు నాట్యము రసాభిన్నమే యగునని ఆతనిహృదయమును బాగుగ గుఱుతెఱిగిన యభినవగుప్తాచార్యుఁడు వివరించియున్నాఁడు. కావున భరతుఁడు తాను ప్రధానమని యనుకొనిన నాట్యమునందే రసము సంతర్భవింపఁజేయుటచేఁ దన్మతమున రసప్రాధాన్యము లోపింపలేదని చెప్పవలెను.

౨. భామహుఁ డలంకార విషయముల నెక్కువగఁ జెప్పెను. కావ్యమునకు శోభను

౧. “వృత్తయః కావ్యమాత్మకాః” ఇతి బ్రహ్మణేన మునినా రసోచితేతివృత్త సమాశ్రయే ణోపదేశేన రసవైశ్వానరీతితత్త్వముక్తమ్.” “...నాట్యంచ రసవీర్యముక్తప్రాయమ్.” [లోచనః. పృ. ౧౮౨.]

గూరుచునవి యలంకారములే యని యతని మతము.¹ అతఁడు రసమును తాను ప్రధానములని యనుకొనిన అలంకారములందే యంతర్భవింపఁజేసి యున్నాఁడు.² కావున నతని మతమునను రసమునకుఁ గల ప్రాధాన్యము వెలితికాలేదు.³ కాని యతని గ్రంథమున రసచర్చ తక్కువగను అలంకారచర్చ యెక్కువగను ఉన్నదని మాత్రము చెప్పవలసియున్నది.

3. దండి భామహునిరీతిని అలంకారములనే ఎక్కువగఁ జెప్పియున్నాఁడు.దానిం బట్టి యతనిమతమున నలంకారములే ప్రధానము లని కొందఱు తలంచిరి. కొందఱు దండి వివరించిన రీతివిచారమునుబట్టి చూచినచో రీతియే తన్మతమునఁ బ్రధాన మగునని తలంచిరి. ⁴ అతఁడు వైదర్భ గౌడమార్గములను (రీతులను) రెండింటిని వివరించియున్నను సమగ్రగుణములు గల వైదర్భి నే యంగీకరించి, గౌడిని నిరసించుటచే గుణములేఅతని మతమునఁ బ్రధానములనియు, అవియేప్రాణ

ములని యతని యభిప్రాయ మనియుఁ గొందఱు తలంచిరి.⁵

“భామహుఁడు వైదర్భగౌడరీతి భేదములు లేవని తన కావ్యాలంకారమునఁ జెప్పి యున్నాఁడు. అతని మతమును ఖండించుచు దండి “రీతిభేదము లేకపోలేదు. మతద్వయమునకుఁ జాల వ్యత్యాసము కలదు.” అని చెప్పియున్నాఁడు ఇంత మాత్రమున నతఁడు రీతివాదమున కాచాఁడని చెప్పఁబనిలేదు.” అని కొందఱి సిద్ధాంతము. ఇది తగియున్నది.

దండి గుణమతప్రవర్తకుఁడని చెప్పటయు సరికాఁజాలదు. అతఁడు “గుణములు వైదర్భమార్గమునకుఁ బ్రాణము” అని చెప్పి యున్నాఁడు. కాని కావ్యమునకుఁ ప్రాణము లని చెప్పియుండ లేదు. అతని కావ్యదర్శమున గుణవిచార మున్నంతమాత్రమున గుణములే యతనికిఁ బ్రధానములని తోచినదని చెప్పట సరికాదు.⁶

1. “నకాస్తమపి నిర్భూషం విభాతి వనితామఖమ్.” [కావ్యా. ౧-౧౩.]

3. ‘రస వద్దర్శిత స్పష్టశృంగారాదిరసమ్...’ [కావ్యా-3-౬.]

౪. “యత్తం లోకస్యభావేన రనైశ్చ సకలైః పృథక్.” [కావ్యా. ౧-౨౧.]

౫. అస్త్యనేకో గొం మర్గః సూక్ష్మభేదః పరస్పరమ్; తత్ర వైదర్భ గౌడీయా వర్ణ్యేతే ప్రస్ఫుటాస్తరౌ. [కా. ౧-౪౦].

౬. “ఇతి వైదర్భమార్గస్య ప్రాణాః దశ గుణాః స్మృతాః; ఏహం విపర్యయః ప్రాయో దృశ్యతే గౌడ నిర్మలని. [కా. ౧-౪౨]

౭. కొంతకాలము సేమను దండి గుణవాదప్రవర్తకుఁ డని తలచియుంటిని. విదప పరిశోధించి ఆయభిప్రాయమును మార్చుకొంటిని.

కావ్యమునఁ బ్రధాన మగురసము నతఁడు భామహునినలె నలంకారములందే యంతర్భవింపఁజేసెను. అతనిమతమున నలంకారములే ప్రధానములనియు, కావ్యమునకు శోభఁగూర్చునవి అవియేయనియుఁ దెలియుచున్నది.^౧ ప్రధానములగు నలంకారముల యందు రస మంతర్భవింపఁబడుటచే, దండి యలంకారమతప్రస ర్తకుఁడైనను రసమునకుఁ గల ప్రాధాన్యము నడ్డుకొనలేదని నిశ్చయింపవలెను.

గి. ఉద్భటుఁ డలంకారమతమునకే ప్రాధాన్యము నొసంగి మీఁదివారిమార్గమునే బలపఱచెను. అట్లయినను, రసమునకుఁ గల ప్రాధాన్యము నీతఁడు లోపింపఁజేయక, వైవారివలెనే దాని నలంకారములందంతర్భవింపఁజేసియున్నాఁడు.^౨

వైవిషయములంబట్టి భామహుఁడు, దండి, యుద్భటుఁడును అలంకారవాదప్రస ర్తకులనియు, వీరిమతమున రస మలంకార మగుచున్నదనియుఁ దెలియుచున్నది.

ఁ. వామనుఁడు ఉద్భటసమకాలీనుఁ డు. కాని యితనిమార్గము మీఁదివారి మార్గముకంటెఁ జాల భిన్నమయినది. ఇతఁ డలంకారప్రాధాన్యము నంగీకరింపలేదు.

ఇతఁడు “రీతి రాత్మా కావ్యస్య” అని చెప్పటంబట్టి యితనిమతమున రీతియే కావ్యాత్మయని తేలుచున్నదని కొందఱి తలంపు! ఇతఁడు రీతిసామాన్యమునకుఁ గావ్యాత్మత్వము నంగీకరించియున్నయెడలఁ పయిమతమున కానుగుణ్యము కుదిరియుండే డిది. కాని వామనుఁడు రీతిసామాన్య మాత్మయగునని యంగీకరింపక ఒక్కవైదర్భి నే యాత్మగా గ్రహించియున్నాఁడు. అందు లకు గుణసాకల్యమే కారణము. ఎక్కువ గుణములు లేనిదగుటచే గౌడరీతి గ్రాహ్య ము కాదు. ఈవిషయ మతనిగ్రంథమువలననే తెలియుచున్నది.^౩ అలంకారసర్వస్వవ్యాఖ్యాతయగు నముద్రబంధుఁడు వామనుని మతమున గుణములకే ప్రాధాన్యముకలదని చెప్పియున్నాఁడు.^౪ కావున వామనుఁడు రీతి

౧. “రసవద్రసపేశలమ్.” [కావ్య. ౨-౨౭౫].

“కావ్యశోభాకరాన్ ధర్మానలంకారాన్ ప్రచక్షతే, తే చాద్యాపి వికల్పంతే కస్తాన్ కాఠ్తేస్యన వశ్యతీ.” [కా. ౨-౧].

౨. “రసవద్దర్శితస్పష్టశృంగారాదిరసోదయమ్.” [కావ్యాలంకారసారసంగ్రహః, ౪ వర్గః].

౩. రీతి రాత్మా కావ్యస్య. ౬, విశిష్టా పదరచనా రీతిః ౭, విశేషా నుతాత్మా. ౮, సా త్రిథా వైదర్భి-గౌడీ-పాంచాలీచ. ౯, విదర్భాదిభు దృష్టత్వా త్తత్సమాఖ్యా. ౧౦, సమగ్రగుణా వైదర్భి. ౧౧, ఓజః కాన్తి మతీ గౌడీయా. ౧౨, మాధుర్యసౌకుమార్యోపపన్నా పాంచాలీ. ౧౩, తాసాం పూర్వా గ్రాహ్య, గుణసాకల్యాత్. ౧౪, నపున రితరే - స్తోకగుణత్వాత్. [కా. సూ. ౧-౩-౬-౧౫].

౪. చూ. అలంకారసర్వస్వవ్యాఖ్య. త్రివేంద్రప్రతి, పు. ౪.

మతప్రవర్తకుఁడు కాక గుణమతప్రవర్తకుఁడని చెప్పటయే యుచితము. మఱియుఁ బ్రధానమగు రసము నీతఁడు తనమతమునఁ బ్రధానములగు గుణములయందే (అనఁగా కాంతి గుణమున) అంతర్భవింపఁజేసి యున్నాఁడు.^౧ దీనింబట్టికూడ నితఁడు గుణప్రధానవాదియనియు, రసమున కీతనిమతమునఁగూడ ప్రాధాన్యము కలదనియుఁ దేలుచున్నది.

2. రుద్రఁడు డలంకారప్రధాన్య వాదియని వెక్కురు తలంచుచున్నారు. అతఁ డలంకారములనుగూర్చి చాలవఱకుఁ జర్చించుటయే అందులకుఁ గల కారణమైనట్లు తోచుచున్నది. అంతమాత్రమున నతఁ డలంకారమార్గానుయాయని యని చెప్పట యుచితము కాదు.

భరతుఁడు మొదలుకొని రుద్రఁడుని వఱకు నుండిన యాలంకారికులెవ్వరును రసమునుగూర్చి విశేషించి చర్చింపక పోయిరి. రుద్రఁడు మాత్రము తన కావ్యాలంకారమున రసచర్చకొఱకు నా ల్గభ్యాయములను ప్రత్యేకించి యున్నాఁడు. ఇతనివఱకు రసములు తొమ్మిదని కొందఱు, ఎనిమిదని కొందఱు చెప్పియున్నారు. రుద్రఁడు తొలుత

పదిరసములను ప్రతిపాదించి, పిదప మధురాదుల యాస్వాదము వలనరసములు కలుగుచున్నరీతినే భావము లన్నింటియొక్క యాస్వాదమువలనను పలువిధములగు రసములు కలుగుచున్న కారణమున నిర్వేదాదు లన్నియును రసములు కావచ్చునని నిరూపించి రసవిషయమునఁ దనకుఁగల యుదారాశయమును వెల్లడించియున్నాఁడు.^౨

ఇంతేకాక మీఁదివారివలె నితఁడు రసమును వేతాక దానియందు (కావ్యాంగమునందు) అంతర్భవింపఁజేయక స్వతంత్రముగ నున్నదానిగనే చెప్పియున్నాఁడు. కావున రసమునకుఁ బ్రత్యేకవ్యక్తిత్వము రుద్రఁడుని తోడనే ప్రారంభమైనదని చెప్పవలెను. పై విషయములంబట్టి రుద్రఁడు రసమార్గమునకు దారిజూపిన సహృదయుఁడని చెప్పవలెను.

ఇంతవఱకును బరిశోధనలవలనఁ దేలిన విషయములు: తత్తత్సృతములందుఁ గావ్యాత్మయొక్క స్వరూపము-చెప్పఁబడినవి. ధ్వన్యాలోకమును రచించిన యానందవర్ధనాచార్యుఁ డాదిగాఁగల యాలంకారికులందఱును వాచ్యముగఁ గావ్యాత్మస్వరూపమును తెలిపి

౧. దీప్త రసత్వం కాంతిః. 3-౨-౧౫.

దీప్తాః రసాః శృంగారాదయో యస్యసః, తస్యభావః దీప్తరసత్వం కాంతిః, యథా — “ప్రేయాక సాయ ముపాగతః.....” ఏనం రసాంతరేవ్య ప్రియాహరణీయమ్. [కా. సూ. పు. 3౬]

౨. “శృంగార వీర కరుణా బీభత్స భయానకాద్భుత హాస్యః; రాద్రః శాస్త్రః ప్రేయానితి మంతవ్యా రసాః సర్వే. రసనా ద్రసత్వ మేషం మధురాదీనామి నోక్త మాచారైః; నిర్వేదాది వ్యప్తి తన్నికామమ స్తీతి తేఽవీరసాః. [3-3,౪]

యున్నారు. కావున వారిమతములయెడ నభిప్రాయభేదములు ఎవ్వరికిని గలుగఁజాలవు.

౮. ఆనందవర్ధనునిమతమున ధ్వనియే కావ్యమున కాత్మ. ధ్వని వస్త్రలంకారరస భేదములచే మూఁడువిధము లనియు, నందు రసమే ప్రధానమనియు నతఁడు స్పష్టముగఁ జెప్పియున్నాఁడు. అతని మతమున వ్యంగ్యము ప్రధాన మగుటచేతను, రసము తదంత ర్భూతమగుటచేతను రసము ముఖ్యమని చెప్పటలో నతని కాటంకము లేదని చెప్పవలెను.

౯. వక్రోక్తియే కావ్యమునకు జీవితమని (ఆత్మయని) చెప్పిన కుంతకుఁడు రసమునకుఁ గల ప్రాధాన్యమును నిరోధింప లేదు. వక్రోక్తియనఁగా అతిశయోక్తి. అది యొక అలంకారము వంటిది. కావ్యమున రసము ముఖ్యమనియు, అలంకార మగు వక్రోక్తి యారసమును లెస్సగఁ బరిపోషించు ననియు నతని మతము. ^౧

౧౦. వ్యక్తివివేకమును రచించిన మహిమభట్టు అనుమితివాదమున కాచార్యుఁడు. ఆనందవర్ధనునికిఁ బ్రతిద్వంద్వి. అతఁడు రసా

దులు వ్యంగ్యములగునని చెప్పఁగా నితఁడు తన్మతమును నిరసించి అవి యనుమితములగునని చెప్పి స్వమతమును సవిశేషముగఁ జెప్పియున్నాఁడు. రసము నితఁ డనుమితమునం దంతర్భవింపఁజేసినాఁడు. రసము కావ్యమున కాత్మ యగుననుటలో నితఁ డానందవర్ధనునితో నేకీభవించుచునే యున్నాఁడు. ^౨

౧౧. బౌచిత్యవిచారచర్చను రచించిన డా. మేంద్రుఁడు బౌచిత్యవాదమునకు దారి తీసెను. ఈవాదమున కానందవర్ధనాచార్యుని సూక్తి ప్రబలాధారము. కావ్యమునఁ బ్రధానమగురసము నెంతపోషించినను, అది బౌచిత్యమునకు దూరమగునేని విరసమగునుగాని సరసముకాదని యతనియూహయము. ^౩ ఎవరు దేనికిఁ బ్రాధాన్యము నొసంగినను బౌచిత్యము ముఖ్యముగ నుండితీరవలెననుట తప్పదు.

డా. మేంద్రుఁ డౌచిత్యమునకుఁ బ్రాధాన్యము నొసంగినను, రసమే కావ్యమునముఖ్యమైన దని చెప్పుచున్నాఁడు. రసము లేనిచో బౌచిత్యము దేనిని పరిపోషింపఁగలదు? ^౪

౧. చతుర్వర్ణఫలాస్వాద మ పృథిక్రమ్య తద్విదామ్; కావ్యామృతరసే నాస్తశ్చమత్కరో వితస్యతే.

ఆయత్కాలం చ తదాత్మేచ రసనివృంద సుందరమ్; యేన సంపద్యతే కావ్యం త దిదానీం విచార్యతే. [పు. ౬]

౨. కావ్యస్యాత్మని సంక్షిప్తి రసాదిరూపే నకస్యచి ద్విచుతిః. [వ్యక్తి. ౧. విమ]

౩. అనాచిత్యా దృతే నాస్య ద్రుసభంగస్య కారణమ్; ప్రసిద్ధాచిత్యబంధస్తు రస స్యాపనిషత్తుతా.

[స్వన్యాలోకః ౩ ఉద్వోక్తః]

౪. అలంకారా స్త్వలంకారా నుజావీవ నుజాః స్మృతాః;

బౌచిత్యం రససిద్ధస్య స్థిరం కావ్యస్య జీవితమ్. [బౌ. పు. ౧].

భట్టనాయకుఁడు మొదలగువారిగ్రంథము లింతపఱకు మనకు లభింపలేదు. అయినను రససూత్రమునకు వారొనర్చిన వ్యాఖ్యానములంబట్టి రసము కావ్యజీవితమగుటలో వారి కెట్టియభ్యంతరము లేనట్లు నిశ్చయింపవచ్చును. దశరూపకారాదులు మీఁది వారిమతమునే యవలంబించియున్నారు.

పైనివివరింపఁబడినమతములన్నింటియందును ఆనందవర్ధనునిధ్వనివాదమే చివఱకు

నిలిచినది. మమ్మటాచార్యుఁ డామతమునే యవలంబించి, నవీనాలంకారికులకు గొప్ప మార్గదర్శకుఁ డైనాఁడు. అతఁడును ధ్వని కావ్యాత్మయని చెప్పినను, రసమే ప్రధానమని కంఠోక్తిగ వివరించియున్నాఁడు.^౧

ఎవరు దేనికిఁ బ్రాధాన్యము నొసఁగి యున్నను రసమునుమాత్ర మేమఱియుండలేదనియు, నదియే ముఖ్యమనుట సర్వమత సమ్మతమనియు తేలుచున్నది.

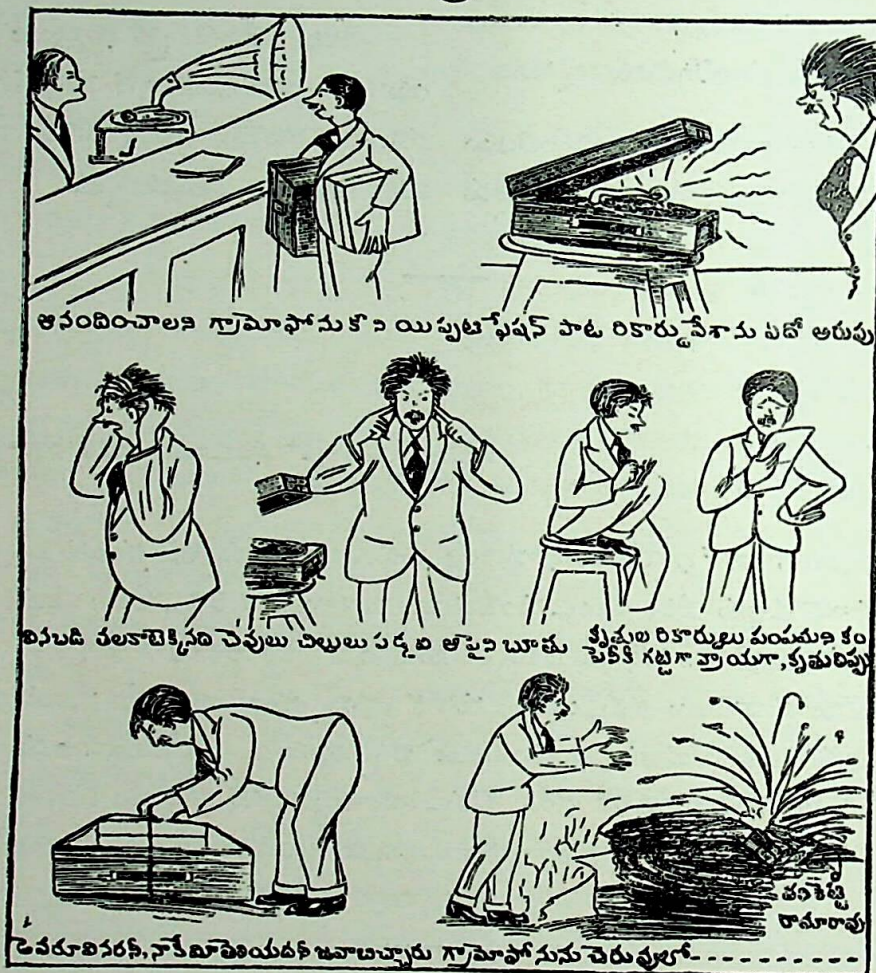
శబ్దతత్త్వము

కవితలక విద్వాక్ కంచనపల్లి కనకాంబాప్రణీతము

తథ్యంబుగాఁగ 'ధాతా యధాపూర్వ మకల్పయ' త్తనుశ్రుతి కలుగుటెట్లు బహుభాషలను నేర్చి పల్కుచుండెడువాఁడు పల్కు నొక్కొకరీతి ప్రజనుగూడి ఒకభాషనుండి వేరొకభాష వచ్చునా నుచితంబె సర్వవచితి గలుగ సమయానుసారంబు చక్కఁబల్కునుగాక యన్నియుండియు లోన నణఁగియుంట సర్వరూపంబులు జలమునం దుండియుఁ బాత్రనుగూడ తత్ప్రతిమఁగాంచు భంగి స్వర్ణంబు భూషణ భంగి నొక్క-యాత్ముడేగద విశ్వంబు సతనిలోనఁ బుట్టు పెరుగు నడగును నా బూటకంబు-మనమ మరునకు శ్రీవిష్ణుమయము జగము.

౧. " సకలప్రయోజనమాశిఘ్రతం సమనస్తరమేవ రసాస్వాదనసమద్భూతం విగళితవేద్యాంతర మానందం." [కావ్యప్రకాశః, ౧ ఉల్లాసః].

నేను, నా గ్రామోభివృద్ధి

౧

వాఙ్మయమున నున్నది కవిత్వ మను నొక్క కళయే. సృష్టి చేతుల గల ఉత్తమరచనయే కవిత్వము.

ఇతరులెవ్వరును ఈయజాలనిదానిని మన కీయఁ గలవాడే కవి. అనఁగా కవి ఇంతవరకును నివ్వరికిని తెలియనిదానిని తెలుపవలయునని కాదు. అది ఒకవేళ అసాధ్యము కావచ్చును. కాని, కవి యన్నవాఁడు తాను తలచి, తాను చూచి, తాను కనిపెట్టినదానినే—దానిని ఇతరులు కనిపెట్టియుండినను తప్పులేదు—మన కీయవలయును. ఆర్జవము, ప్రతిభ, శైలికలవాడే కవి. ఆర్జవమనఁగా కవి ఇతరులకు యథార్థమును తెలుపవలయుననికాదు; కాని తాను యథార్థమును తెలిసికొనవలయును. అతఁడు తనభావములను, తన యనుభవములనుమాత్రమే వర్ణింపవలయును. కవులను కొనువారందరును తమ కిట్టియార్జవ మున్నదనుకొందురు. నిజముగ వారి కిట్టిదేదియును లేదు. తమచేతనై నట్లు ఇతరులభావములను, ఇతరుల యనుభవములను మరల వర్ణించుట వారివాడుక. వారిపదములు సరాసరిగ నుండును. వారిపదములు ఎరవుతెచ్చికొనినవిగ నుండును. అది కళ కాదు. అది కవిత్వము కాదు. ఇట్టిఆర్జవము లేక వ్రాయఁబడినగ్రంథములు పనికిమాలినవి. గ్రంథకర్త తలఁపులను, భావములను వెలువరించుటకు ముందు, వానిని తానే కనిపెట్టవలయును. అట్టివానినేగూడ ఎంత కొంచెమయిననుకూడ, అతఁ డొక కళింపాసకుఁడు; అతఁ డొకకవి.

ఇట్టి ఆర్జవము గలవాఁడు లోకమునకు వెల్లడింపఁ దగిన దేదైన తనవద్ద ఉన్నదా, లేదా యని తానే తెలిసికొనఁగలఁడు. అనఁగా తనకు ప్రతిభ యున్నదా, లేదా యని తానే తెలిసికొనఁగలఁడు.

లేదా యని తానే తెలిసికొనఁగలఁడు. ప్రతిభయొక్క బాహ్యరూపమే శైలి. తాను చూచినదానిని, తాను తలచినదానిని, స్పష్టముగ, తనకు తోచినట్లు వర్ణించుటయే శైలి. ఆర్జవము లేనియెడల ప్రతిభ లేదు. ప్రతిభ లేనియెడల శైలి లేదు. ఇక, శైలి లేనియెడల ప్రతిభయు లేదు, ఆర్జవమును లేదు.

ఒకఁడు కవియా, కాఁడా అని తెలిసికొన వలసినయెడల, వానిశైలిని పరిశీలించవలయును. వాఁడు పదములను అవిచేయుశబ్దములకొఱకే ఉపయోగించిన యెడలవాఁడు కవికాఁడు; పదముల చక్కదనముకొఱకే ఉపయోగించినయెడల, వాఁడు కవికాఁడు. ఇంత యేల? వాఁడు పదముల యర్థములకొఱకు గాక మరి దేరికొఱకు ఉపయోగించిననుకూడ, వాఁడు కవి కా నేరఁడు. గ్రంథకర్తలందఱును ఇట్లు చేయుచున్నారని తలచుట గొప్ప పొరబాటు. చాలతక్కువమంది, ఒక్కొక్కతరమునందును ఒకరిద్దరు, ఆర్జవము కలిగి, ప్రతిభ కలిగి, పదములను వాని అర్థముప్రకారము వాడె దరు. మిగిలినవారందఱును సరాసరి పదములను వాడు దురు కాఁబట్టి, వారికళయు సరాసరియే. తెలిసియో, తెలియకయో ఇతరులమాటలను ఎరవుతెచ్చికొనువ్రాతలలో కవిత్వమునకు చోటులేదు. ఒకకావ్యముయొక్క విలువను తెలిసికొనుటకు దానిశైలిని పరిశీలించవల యును. నిజముగ తలఁపఁబడినతలఁపులు, నిజముగ అనుభ వింపఁబడిన అనుభవములు, నిజముగ చూడఁబడినదృశ్య ములు స్పష్టముగ వర్ణింపఁబడియున్నవా చూడవల యును. మనకందఱను తెలిపించి, బలే అనఁజేయు వర్ణన లున్నవా చూడవలయును. చదివినయెడల అందలిదృశ్య ములు మనకన్నులయెదుట నుండవలయును. అందలి భావములు మనయొడఁగి పులకరించునట్లుండవలయును. ఇట్లు లేనియెడల ఆగ్రంథము పనికిమాలినది. దానిని

* దీనినివ్రాయుటలో Richard Aldington గారి వ్యాసము నాకు తోడ్పడినది—క. శ్రీ.

వ్రాసినవాఁడు కవికాఁడు. కాబట్టి, ఆత్మవము, ప్రతిభ శైలి కలవాఁడే కవి. అతఁడు వ్రాసినదే కవిత్వము. అదియే వాఙ్మయమున నుండు ఒక్కకథ.

౨

ఈ కవిత్వమును రెండు విభజింపవచ్చును—

Objective కవిత్వము, Subjective కవిత్వము అని. పురాణము, ప్రబంధము, నవల, నేఁచివన్నకథ, నాటకము—ఇవి Objective కవిత్వమునకు చేరినవి. నేఁడు మనలో ప్రబలియుండునదియే Subjective కవిత్వము. దానినే మనలో కొందరు భావకవిత్వ మనుచున్నారు. దీనిని అంగ్లమున Lyric, Ode, Elegy అని విభజించి యున్నారు. మనలోను ఇప్పుడిప్పుడు ఇట్టి విభాగము లేర్పడియున్నది నానికి పర్యాయపదములుమాత్రము మనలో వాడుకలో లేవు. కవిత్వము పద్యరూపమున నయినను, వచనరూపమున నయినను ఉండవచ్చును. ఇది మనలో చాలమందికి తెలిసినట్లు లేదు.

సరాసరి గణనియమమువంటివగు Metre, Rhythm లు కూడ తమభావప్రకటనమున కాటంకము లగుచున్నవని కొందఱు పాశ్చాత్యకవులు వానికికూడ జలాంజలి విడిచి, Vers libre అనునొక నూతనమార్గమున తమభావములను ప్రకటించుచున్నారు. వారిలో Mr. Ford Madox Huffer, Mr. F. S. Flint, Mr. D. H. Laurence, Laforgue, Rimband, Verhaeren, Romain, Spire మొదలగువారు సుప్రసిద్ధులు

నానికి గణములే ప్రతిబంధకములుకాగా మన వారికి గణములు, ప్రాసములు, యతులు ఇన్నియు చేరి భావప్రకటనకు ప్రతిబంధకములని వేరే చెప్పఁబనిలేదు.

అయిన మనవా రొకప్రశ్న అనగవచ్చును— 'వారు వట్టిచేతగానివారు. వారుచేసినవారని మనమును అట్లే చేయరాదు. మనపూర్వపుకవులందఱు గణములు, ప్రాసములు, యతులతో ఎన్ని పురాణములు, ఎన్ని కావ్యములు వ్రాయలేదు?' అని. వారికి నామనవి. ఇది—మన పూర్వపుకవులు లెక్కలేని పురాణములు,

కావ్యములు వ్రాసినమాట నిజమేకాని, అయ్యలారా! వానిలో ప్రపంచమునందంతటను పేరు మోసినవానిని క్షేలుమడిచి చెప్పుడుమాతము! అంతయేల? మన హిందూదేశమునంతటను ప్రఖ్యాతివడసినకావ్య మొక్కటియైన మనఆంధ్రభాషలో నున్నదా?

అదియే, సంస్కృతములోని గ్రంథము లనేకములు ప్రపంచమునందంతటను పేరు మోసియున్నవి. దీనికికారణ మిదియని నాకు తోచుచున్నది—సంస్కృతములో యతిప్రాసముల నియమము, నిర్బంధములులేవు.

శ్రీయుత పైకుమర్ల రాజగోపాలరావుగారు తమధంద్యాస్త్రమున నీవిషయము కొన్ని సలహాల నిచ్చియున్నారు. అవిఇవి:—

౧. "యతిప్రాసములు మనోహరాభిప్రాయముల కడ్డమువచ్చునెడ, వానిని విడువవచ్చును.

౨. అప్ప డట్టిపద్యము నూతనపద్య ముపించు కొనును.

౩. ఈనూతనపద్యములు మూడువిధములు.

౪. నూతనజాతులు, నూతనోపజాతులు, నూతన వృత్తములు నవి.

౫. నూతనకందము, నూతనోత్సాహ మున్నగు నవి నూతనజాతులలోనివి.

౬. నూతనగీతాదులు నూతనోపజాతులు.

౭. నూతనచంపకమాలాదులు నూతనవృత్తములు.

౮. కేవలనూతనవృత్తములతోఁగూడఁ గావ్య నాటకాదులను రచియింపవచ్చును.

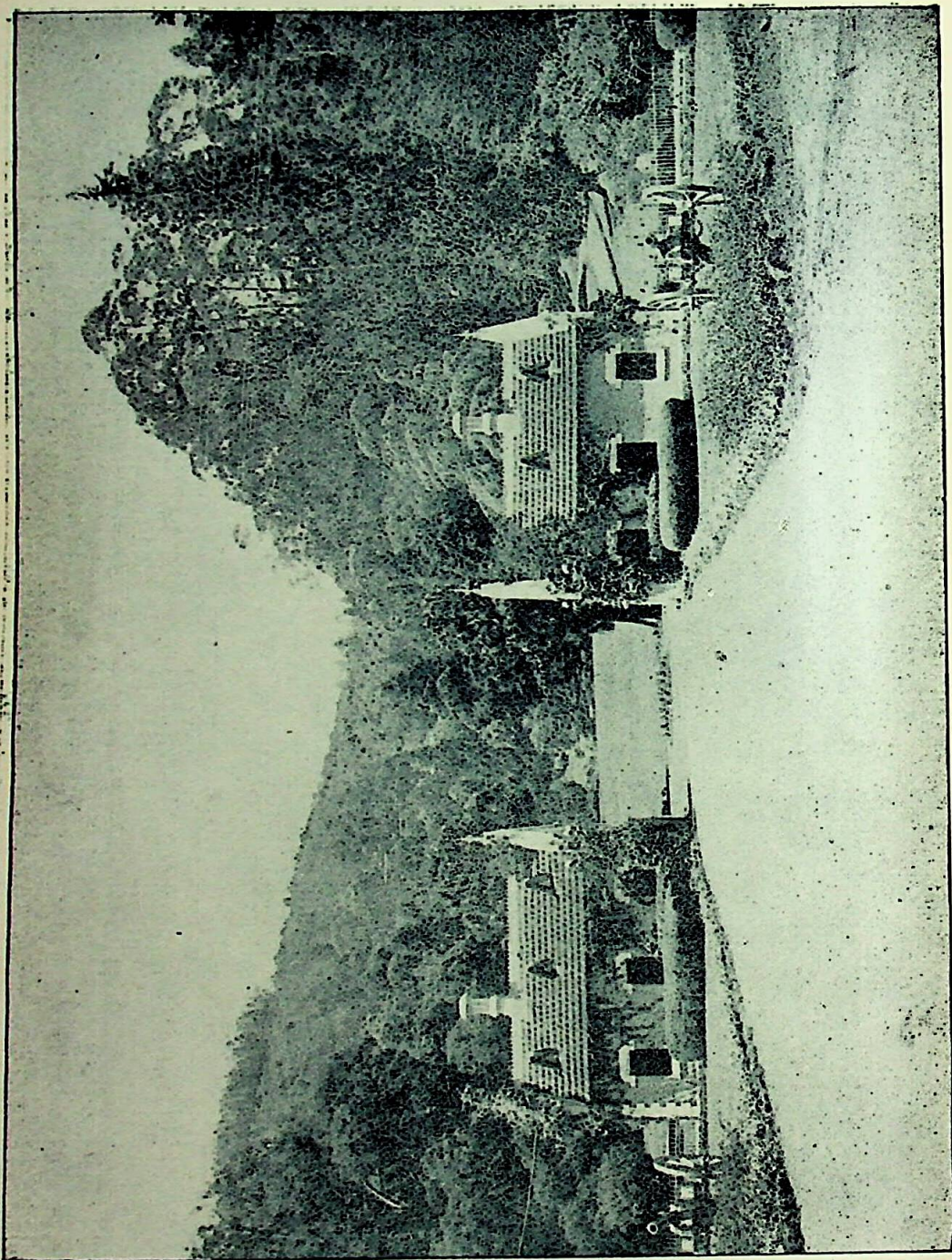
౯. లేదా సామాన్యపద్యములను నూతనపద్యములను నందుఁజేర్చవచ్చును."

నాకు తెలిసినంతవఱకు వీరిమంచిసలహాల ననుసరించి యెఁగురును పత్రికముల నింకను వ్రాయలేదు. మన కవు లీమార్గము ననుసరించి వ్రాయునెడల, వారు

వనస్పతివాటిక, ఉదకమండలము

(Botanical Gardens)

వనస్పతివాటిక-ప్ర వేశద్వారము, ఉదకమండలము
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

M. B. K.

ప్రతిభావంతులేని, నిజముగ మనభాషలో స్వస్థింకములు వెలువడవచ్చును.

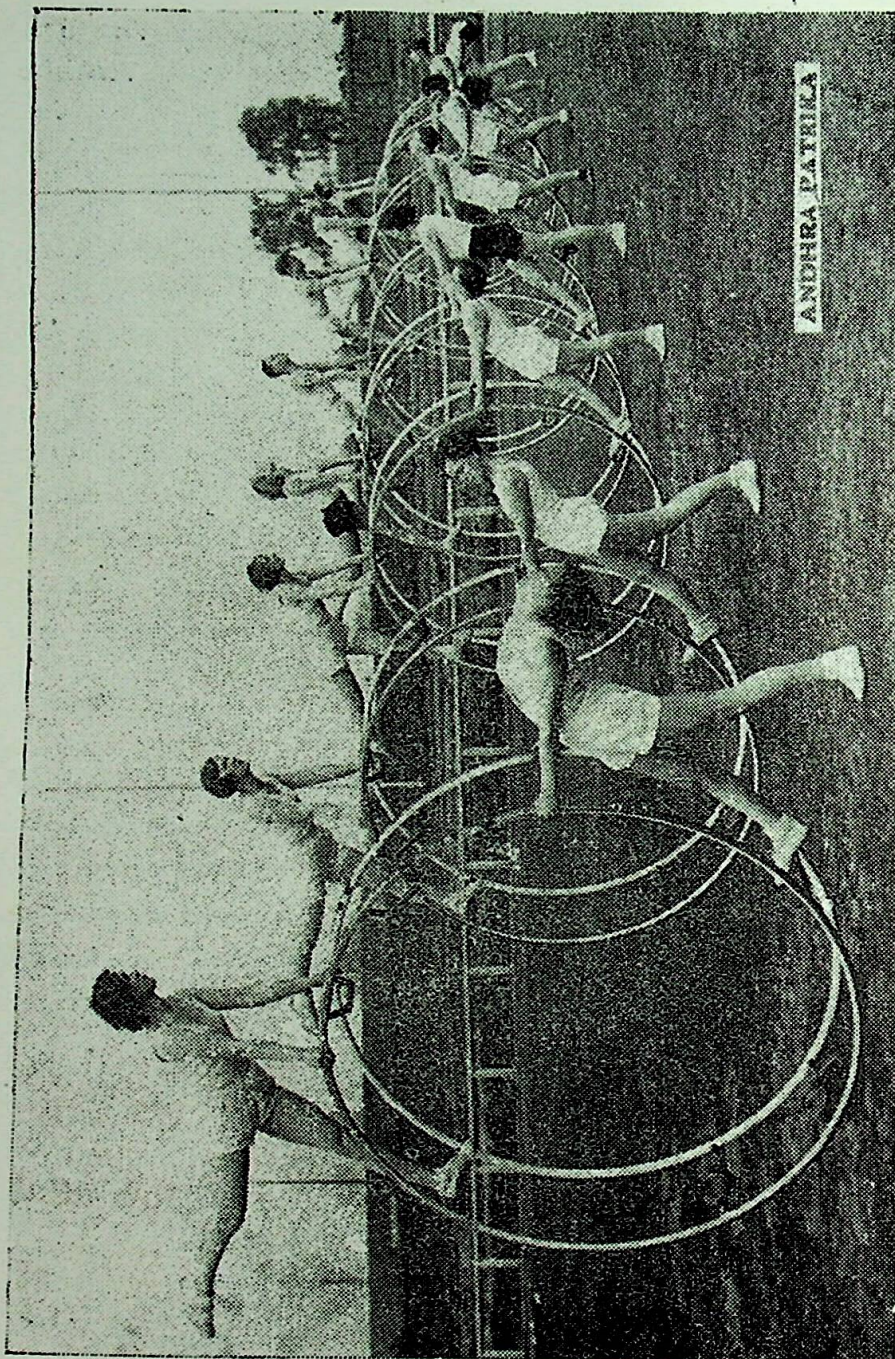
3

ఆంగ్లదేశమున నిప్పును ఇంటింటను కవులు. వ్రాయనేర్చినవారందఱును కవులే. దానికితగినట్లు పత్రికలున్నవి వానిని ప్రకటించుటకు. ఒకవేళ అవి ప్రకటింపకపోయినయెడల, ఆ 'కవులే' స్వయముగ ఖర్చుచేసి తమ 'కావ్యము' లను ముద్రించుకొనుచున్నారు. ఇట్టి 'కావ్యములు' పెచ్చుపెరుగకుండజేయుటకు దివ్యామృతమువంటిది vers libre. దీనికి గణయతిప్రాస నియమము లేదు. సాధారణముగ దీనిలో ఇవి యుండనే యుండవు, అప్రయత్నముగ పడినప్పుడుతప్ప. కాబట్టి, దీనిని వ్రాయునపుడు అర్థమును గమనించియే వ్రాయవలసియుండును. దీనిలో ఆర్జవము, క్లప్తత, స్పష్టత విధియై యుండును. గణములు, ప్రాసములు, యతులు ఉన్నయెడల, పనికిమాలిన 'కావ్యము' కూడ కొంతనేపు మనలను తలయాడింపజేయును. కాని Vers libre లో భావకూన్యత చూచునప్పుడే తెలిసి పోవును. కవులనుకొనువారందఱును Vers libre లో కావ్యములు వ్రాయఁదొడఁగినయెడల, వారిలో ననేకులు వెంటనే తాము స్వప్నమునకూడ కవులు కాఁజాలరని తెలిసికొని యూరకుందురు. మంచికావ్యములునుత్రమే అప్పుడు వెలువడును. మనకవులలో Vers libre లో వ్రాయువారు నాకు తెలిసి:ంతవఱకు శ్రీయుత శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారిొక్కరే. వీరును Vers

libre ను నిల్లప్పుడును వాడుట లేదు; అప్పుడప్పుడు వాడుచుందురు. వీరికంటివారు Vers libre ను నిల్లప్పుడును వాడుచుండుట మంచిది. Vers libre ఎట్లుండునో తెలిసికొనఁగోరువారు ఆంగీరస సంవత్సరము, ఫాల్గునమాసపు భారతిలో ప్రకటింపఁబడిన వీరి 'విద్యున్మాళికలు' అనుపద్యవ్యాసమును చూడవచ్చును.

వచనరూపమున కవిత్వముచెప్పుట దీనికంటెను మేలు. వచనకవిత్వము మనలో కొందరుచేయుచున్నారు. శ్రీయుత పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారి 'ఉగాది' యు, శ్రీయుత పురిపండా అప్పల స్వామిగారి "వియోగభ్రమరము" ను, శ్రీమతి కృష్ణాకుమారిగారి 'నిశాకాంత' యును ఒకరకమునకు చేరివని. శ్రీకుటుంబరాయశర్మగారి 'మెఱపు', 'జాగ్రత' యు, శ్రీయుత పోలుకొండ భద్రయ్యగారి 'రత్నచ్యుతి' యు, శ్రీయుత శైట్టిపల్లి వేంకటరత్నంబదరిగారి "పరమేశ్వరా!" యును మరియొకరకమునకు చేరినవి. ఈకవిత్వమును మనవారు చాల ఆభివృద్ధి పఱుపవలయును.

శ్రీయుత టేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారిసలహాల ననుసరించి వ్రాయఁబడినవ్యాసములను, Vers libre లో వ్రాయఁబడినవ్యాసములను, వచనకవిత్వమును 'భారతి' పత్రిక ఆదరించి, ప్రకటించుచువచ్చినయెడల ఆంగ్లకవిత్వకళకును, తన్మూలమున ఆంగ్లదేశమునకు చాలమేలు చేసినట్లుగును.

‘రోడ్ రాడ్’ - జర్మనుల ఆట

I. N. A.

భందోదర్పణము—గిడుగువారి పీఠిక

దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తి

భందోగ్రంథములలో ననంతమాత్యుఁడు వ్రాసినగ్రంథమొకటి భందోదర్పణమనెడిపేరున నున్నది. ఇందు తత్పూర్వలాక్షణికులకన్న విశేషముగా యతులు, వృత్తములు ముఖ్యములను వ్యాకరణవిషయములు ననేకములు చెప్పఁబడినవి. సామాన్యముగా నీవిమర్శకయుగమున ప్రతిగ్రంథమునకును పీఠికలు వ్రాయఁబడుచునేయున్నవి. చిరకాలమునుండి తాటాకులపై లేఖనములు తప్ప నితరవిధముగ ముద్రణాదిసంపాదములు లేమిని అట్టివ్రాత ప్రతులలో ననేకదోషములుంటును, వాని ననుసరించియే నేడు ముద్రణము జరుగుటనుబట్టియు మూలగ్రంథస్థగుణదోషముల నిర్ణయించుటకై పండితులచేఁ బీఠికలు వ్రాయుంపఁబడుట ముఖ్యకర్తవ్యమైనది. అందు లక్ష్యలక్షణవిరోధములు లక్షణమునందలి పొరపాటులు కవిప్రమాదములు మొదలగుననేకవిషయములు నిర్దుష్టముగాఁ జూపఁబడుచుండును. ప్రకృతముపయి భందోదర్పణమునకు శ్రీ గిడుగువేంకటసీతాపతిగారు పీఠికను వ్రాసియున్నారు. అందు వారనేకవిషయములను విమర్శించి చూపి భందోదర్పణమును నామమును సార్థకము చేసియున్నారు. కాని యందొకచిన్నవిషయమై తెనుఁగునకు మూలమైన సంస్కృతలక్షణమును వీరిచేఁ దిద్దఁబడినపీఠికా లక్షణమును, మూలమును గూడ సమన్వయించుకొనలేక పోయితిని. ఆవిషయమున “ప్రమాదో ధీమతామపి” అన్నరీతిని సీతాపతిగారు పొరపడిరా? లేక మనకు పరమార్థ మగోచరమైనదా అనుసంజేషము నావ్యాసమునకు తావొసంగినది. అందువలన నావిషయమును నాకు తోచినరీతిని తన్నివృత్తికై వ్రాయుచున్నాను.

సీతాపతిగారు పీఠికయందార్యాప్రకరణమును గూర్చి వ్రాయుచు “నేటిభందోదర్పణ ప్రతులలో

ఆర్యాగీతుల లక్ష్యపద్యములు కనపడవు. లాక్షణికుల ఆచారమును అనుసరించి లక్ష్యలక్షణములను ఒకపద్యమందు ఇతరస్థలములలో చూపిన అనంతుడు ఆర్యాగీతులందుమాత్రము చూపించడా? అజ్ఞానముచేత కొందరు లేఖకులు అనంతుని ఆర్యాగీతులను కందములవలె నడిచేటట్లు “సవరించి” రూపుమాపినారు. అనవసరముగా అతికినమాటలు తీసివేసినయెడల వాటిలో లక్ష్యలక్షణములు రెండున్ను స్పష్టముగా కనపడగలవు చూడండి.” అని చెప్పి వానిని సవరించి వానినన్నింటిని వ్రాసియున్నారు. అందు విపులచపలవిషయమైనాకు విప్రతిపత్తి కలుగుటచే వానివాని సంస్కృతలక్షణములఁ జూపి వివరింతును.

“లక్ష్యైత తస్యైతా గోపేతా భవతి నేహ విషమే జః; షష్ఠోఽయంచ నలఘువాప్రభమేధే నియత మార్యాయాః. షష్ఠేద్వితీయతాత్పరకే నే మఖిలాచ్చనయతిపదనియనుః; చరమేధే పంచమకే తస్మాద్విహ భవతి షష్ఠోఽః.”

అని యార్యలక్షణము. అనఁగా సార్యాప్రథమార్థమునకు గాభజసలములలో నేడున్ను, పైసోకగురువుండవలె ననియు ౧, ౩, ౫, ౭, తావుల జగణముండరాదనియు నుండిన నారవస్థానమున నాజగణముగాని, నలముగాని యుండనగుననియు లక్షణము. ఇక యతిస్థానమున్న నో నలము షష్ఠమందున్న ద్వితీయలఘువుకంటెను సప్తమగణము నలమైన మొదటి లఘువుకంటెను నిలుపవలెనని ప్రథమార్థ లక్షణము. కాని “షష్ఠోఽయంచనలఘువా” అని చెప్పి వెంబడినే “షష్ఠే ద్వితీయతాత్ పరకే నేమ ఖిలాత్” అని చెప్పిన నియమము చొప్పున నలఘువున్న పుడే యతినియమమును జెప్పెనుగాని జగణమున్న పుడు షష్ఠ స్థానమున యతినియమ మెట్లో చెప్పియుండ

లేదు. అది యూహ్యము. రెండవపాదమున నారవగణము నకు బదులుగా లఘు పుండవలెననియు, నైదవ స్థానమున లఘు పున్న మొదటి లఘువుకంటె యతి నిలుపవలెననియు లక్షణమును చెప్పియున్నాడు. ఈ సంస్కృతమునది “యతి ర్విచ్ఛేదసంజ్ఞకః” అనునట్టి విచ్ఛేద రూపయతికిన్ని తెనుగునగల యక్షరసాజాత్యరూపయతికిన్ని సంబంధము లేనందున ననంతకుడే యతినియమమును బాటింపక వృత్తమును మాత్రమే గ్రహించియున్నాడు. పైరీతిని పశ్య ముఖపలజఘనపలలు నాని వాని సంస్కృత సామాన్య విశేష లక్షణలక్షితములై దిద్దబడినవి. ఇక విభులార్యలక్షణమును జూతము. దీని లక్షణమున్న వృత్తరత్నాకరమున “ఉల్లంఘ్య గణ త్రయ మాదిమం శకలయోర్ద్యయోర్భవతి పాదః, యస్యాస్తాం పింగళనాగో విభులామితి సమాఖ్యాతి.”

అని చెప్పబడినది. అనగా నార్యయొక్క రెండుపాదములందును మొదటిశకలమునం దుండెడిగణ త్రయమునకు విచ్ఛేదముకాక అనగా తృతీయగణ ధూతయత్కించిత్వము సమాప్తినందక సగము మూడవ గణములోను, తచ్ఛేషము నాల్గవగణములోను కేరీ శకల ద్వయమునకు నవిసాభావసంబంధమును దెలుపుచున్న నయ్యదియే విభులార్య యనబడును. చూడుడు.

“ఉల్లంఘ్య గణత్రయ, మా
దిమం శకలయోః.”

పైలక్ష్యమున మూడవగణస్థానమందు నిలిచిన ‘అదిమం’ అనెడిపదమునందలి ‘అ’ యనునది పైశకల మందు మిగిలి తక్కినది రెండవశకలమునకు కలిసినది. ఇట్లే రెండవపాదమందునను జూచుకొననది. దీనిలక్షణము సంస్కృతమున నిట్లుండ ననంతునిధందమున నిట్లున్నది—

“ప్రకటసమపాదముల నిలు
వక శబ్దమునవలఁ జొచ్చివచ్చెననం ద
క్కక విభులార్యయగును నే
వకజనమందారధీర వనజదళాక్షః.”

ఇయ్యది యార్యలక్షణమయ్య కందపద్యములో నుండు టాచారము గావని శ్రీగిడుగు సీతాపతి గారు వీతికలో దీనిని

“ప్రకటసమపాదముల నిలు
వక శబ్దము నవలఁ జొచ్చివచ్చిన ద
క్కక విభులార్యయగును నే
వకజనమందార వనజాక్షః”

ఈరీతిని సవరించి లక్ష్యలక్షణయోజనఁ జేసి యున్నారు. పైవృత్తరత్నాకరనిలక్షణమురీతి నిందు సమపాదముల శబ్దము నిలువక నీవలకు రావలెననులక్షణము స్పష్టముగా లేదు. ఉన్న సమపాదములు రెండే. అందున్న మొదటిసమపాదమునుండి శబ్ద వివలకు వచ్చుట సంభవించునుగాని రెండవ సమపాదమునండి (నాలవపాదమునటను) శబ్ద వివలకువచ్చుట సంభవింపదు. కావున నచ్చట “ప్రకటానమంబులను” అని దిద్దుకొని అసమంబులను = విషమపాదములను, అనునర్థమును గ్రహించిన విరోధ ముండదు. మఱియు సంస్కృతమున ప్రథమశకలములోనిపదము రెండవశకలమున జేరుట, మూడవశకలమునందలి పదము నాల్గవశకలమందు జేరుటయే నియమముగాని, యీ తెనుగున దర్పణమందును, వీతికయందునుగూడ రెండవపాదాంత్యమందలి పదము మూడవపాదముతో కలిసి మొత్తముపై నాలుగు శకలములను గొలుసుకట్టుగ నుండవలె నను నియమము లేదు. ఇది తెనుగున యతినియమమును వీడి వేరురీతిని గ్రహించినట్లు స్వతంత్రనియమమా, లేక పారపాటా? లక్ష్యములుగూడ ప్రథితములు తెనుగున నాతిబహుళములు. ఒకవేళ నడుమకులుపు పైచ్చి కను యనినచో నదియే యొకవిశేషలక్షణముగాఁ జెప్పనపు డట్లితరపాదములలో నిట్లు సందేహము కలుగునట్లుగా వ్రాయుట యితరుల కద్దియు నొకనియమమువలెనే కనుపింపకపోదు. అప్పుకవీయమందుగూడ నీవిషయమును గూర్చి.....

“క్షమచేసికాలు సమపా
దములోఁ జొర శబ్ద మొకటి తనరింపన్

సమధికపథ్యాకందము
గమనిక విపులమున నలరు కందమునున్."

ఇట్లు చెప్పబడినది. ఇందు రెండుమూడుపాదములు ఖండముగనేయుండి పైకలిసియుండవలె ననువారీనియమమును బాధించెడిని. కాని మూడవశకలమునకును నాల్గవశకలమునకును సంబంధము లేదు. ఆసంబంధము ప్రథమపాద శకలవ్యయముననే పైలక్ష్యమునఁ జూపబ్బెడి. ఇట్టిభేదములతో మన్న నిద్దానిని శేషలక్షణమేమో దుర్గాహ్యముగా నున్నది.

ఇక చపలార్థమునుతీచి విచారితము. దీని లక్షణము రత్నాకరమున—

"ఉభయార్థయో ర్జకారౌ ద్వితీయశుర్యౌ గమగ్యగౌ యస్యాః, చపలేతినామ తస్యాః ప్రకీర్తితం నాగరాజేన" అనికలదు. అనఁగా రెండు పాదములలోను ద్వితీయ చతుర్థములు జగణములై యుండవలెననియు, నవి నురుమగ్యగతములై యుండవలెననియు నద్దానిలక్షణము. చూడుఁడు. మొదటి శకలమందలి రెండవ గణము 'ర్థయోర్జ'—ఇయ్యది మగ్యగురువు గాన జగణము. ఇయ్యది వెనుకనున్న 'యా' అనుగురువు తోడను, ముందు 'కా' అనుగురువుతోడను నాక్రమింపఁబడి నురువ్యయ మగ్యగతమైనది. ఇక నాల్గవగణము 'ద్వితీయ' ఇదియు మగ్యగురువే కాన జగణమైనది. ఇదియు వెనుకను 'రౌ'అనెడి గురువుయొక్కయు, "సంయోగేపరేప్రాస్వం గురుః" అను మాత్రముచే "శుర్య" అనునప్పుడు రేఫయకారసంయోగముపరమగుటచే "తు" గురువగునుగాన పైజగణ మిగురువ్యయమగ్యగతమైనది. ఇట్లే రెండవ పాదమందునుగూడ "తినామ" జగణము. ఇది వెనుక 'తే' అనుగురువుయొక్కయు, ముందు 'త' అను గురువుయొక్కయు మగ్యగతమైనది. కాన నియ్యది చపలార్థ యగుటలో సందియము లేదు ఈవిషయ మనంతఃకుడు

"వరుసను ద్వితీయ మంత్యము
స్ఫురణౌ మగ్యగజకారములును దగన్ రెం
డరయఁగఁ దనర్చునేనిన్
సరవి నదియ హరి మురారి చపలార్థ యగున్."

అని చెప్పఁగా దానిని పూర్వమువలెనే సీతాపతిగారు పీఠికలో,

"వరుసను ద్వితీయ మంత్యము
స్ఫురణమాద్యగ జకారములు దగ రెం
డరయఁగఁ దనర్చునేనిన్
హరి మురారి చపలార్థ యగున్."

ఈరీతిని దిద్ది చూపియున్నారు. ఇది కేవలము సంస్కృతలక్షణముతో విరోధించుచున్నది. చూడుఁడు. "ద్వితీయశుర్య" అని వృత్తరత్నాకరము. దీనికి "ద్వితీయ మంత్యము" అని తెనుఁగునఁ గలదు. తుర్వమనఁగా చతుర్థము; నాలుగవది యని యర్థము. అంత్యపదమున కట్టిచతుర్థాక్షరత్వము లేదుగదా? సరిగదా దేని యంత్యము? పాదాంత్యమా? లేక పద్యాంత్యమా? మఱియు సంస్కృతమున 'గమగ్యగౌ' అనుదానికి "స్ఫురణమాద్యగజకారములు దగ రెండు," అని తెనిగింపు. దీని కొకగురువుతోఁగాని పెక్కింటితోఁగాని కూడిన మొదటిజగణములు, అనునర్థము స్ఫురించుచున్నదిగాని నురువ్యయమగ్యగతజగణ మనునర్థము స్ఫుటముగా వచ్చుటలేదు. ఇది యిట్లుండ లక్షణమేమైన పారపదీన దనుకొన్నను లక్ష్యవృత్తికైనను సీతాపతిగారు దిద్దినది చపలార్థ కాలేదు. ఏలనన మొదటిపాదమందలి రెండవది 'ద్వితీయ' జగణము. దీనికి వెనుకటిది 'ను.' ఇది లఘువుగాని గురువు కానే కాదు. ఇక ముందున్న 'మం' అనునది సానుస్వారముగాన గురువైనది. కాఁగా గురుమగ్యజగణము రెండవది కాలేదు. నాల్గవదన్నతో 'స్ఫురణ' అనునది జగణము. దీనికి వెనుక 'మ' అని లఘువున్నదిగాని గురువు లేదు. అది సమాసముకామిని పదాంతమగుటను సంయోగపరమైనను గురువు కానేరదు. ముందుమాత్రము—'మా' అనునది గురువయ్యెను. ఐన నిదియు నురుమగ్యజగణము కాలేదు. ఇక రెండవపాదమందుగూడ 'తనర్చు' అనుజగణము గురుమగ్యస్థము కాక వెనుక 'గ' అను లఘువుతోఁ గూడియున్నది. నాల్గవజగణము 'హరిము' అనునదిమాత్రము వెనుక 'నిన్' అనుగురువుయొక్కయు, ముందు 'రా' అను గురువుయొక్కయు మగ్యగ

మైనది. కావున నీదిద్దినపద్యము నీరీతి కొంచెము సవరించిన సరిపోవునని నానమ్మకము—

“వరుసకా ద్వితీయతుర్య
స్ఫురద్దమధ్యగజకారములు దగ రెం
డరలం దనర్చు నేనికా
హారీ మురారి చపలార్థ యనున్.”

ఇ డెట్లు సరిపోవునో యీక్రింద వివరించి చూపుదును—

‘సన్—ద్వితీయ—తు’ సంయోగము పరముగాన గురుమధ్య ద్వితీయజగణము.

‘ర్య—స్ఫురద్ద—ను’ రెంటికని సంయోగము పరమం దున్నది గాన గురుమధ్యచతుర్థజగణము.

‘లన్—తనర్చు—నే.’ రెండవపాదమందలి గురుమధ్య ద్వితీయ జగణము.

‘నిన్—హారీము—రా.’ రెండవ పాదమందలి గురుమధ్య చతుర్థ జగణము.

ఈపైరీతిని దిద్దిన సర్వలక్షణ సమన్వయముగా నుండును. అప్పకవిగూడ నీచపలార్థవిషయమున

“సమపదముల మొదలం జగ
ణముం దగ యడుగునను ద్విగణలఘువు పై
సమకొను విరతియు పదియేన్
లముల్ ముకుంద చపలకు నమరున్.”

అని లక్ష్యలక్షణములఁ జూపియున్నాడు. ఇది గూడ సంస్కృతలక్షణముతో విరోధించుచున్నది. ఏమన సమపాదములలో మొదటి జగణమైన చాలునట. అది గురుమధ్యము కా నవసరము లేదనియే యీతని మతమున్ను. లక్ష్యము గూడ “ణముంద” అని రెండవ శేకలప్రారంభమును, “లముల్ము” అని నాలవపాద ప్రారంభమును జగణముతో సాగినవి. కాని మూలమునగల “గమధ్యగౌజకారా” అనుదానికి వ్యాఖ్యాతలు “ప్రథమ గణాంత్య తృతీయ గణాద్యయోః తృతీయగణాంత్యపంచమగణాద్యయోశ్చ సర్వక్షరయో ర్మధ్యం ప్రాప్తౌ జగణా విత్యర్థః” అనిన్ని, “ద్వితీయ

చతుర్థా జగణౌ ద్వయో ద్వర్థౌ ర్మధ్యగౌ పూర్వపరయో ర్ద్వివిరుగణయోర్వ్యా సగణభగణయోర్వ్యా మధ్యస్థితా విత్యర్థః” అనియు వ్రాసియున్నారు. ఈలక్షణ మెంతమాత్రమును దెనుఁగున కనబడదు. వీ రిట్లుమాట్లుకొనుటకు కతమేమో తెలియదు. ఈరీతినే నీతాపతిగారుగూడ ద్వితీయాంత్యపాదములు జగణ మాదియందు గలచైన చాలునని యన్వయించుకొని దిద్దియున్నారు. దిద్దుటలో కందము మాత్రము మారినది. లక్షణముమాత్రము పూర్వలగు సంస్కృతప్రామాణికలాక్షణికులమార్గము నంటక పేడ దారిని పట్టెననుటలో సందియము లేదు.

మఱియు గ్రంథమందలి రెండుమూడుచిన్నలోటులనుగూర్చి వీరు పీఠికలో వ్రాయవలసియున్నది. వ్రాయలేదు. వాని నీక్రిందఁ జూపెదను.

త్రిపద:—“సరవి బ్రాసము నంది ముగపతుల్ నలువురు హరియు గైకార్కులు కలియు .

జరుగు నిప్పగిది నొప్ప ద్రిపద”

అని లక్షణము. అనఁగాఁ ద్రిపద మొదటిపాదమునకు నాలు గింద్రగణములును, రెం డింద్రగణము, లొక సూర్యగణముచొప్పున మిగిలిన రెండుపాదములకు లక్షణ మని యర్థము. ఇది లక్ష్యచృష్టికి విరుద్ధము, దీని మూడవపాదము—

‘జరుగుని’ సంయోగముపరముగాన ‘ని’ గురువు కాఁగా ‘నగ’ ము.

‘ప్పగిదిన్’—సంయోగము పరముగాన ‘నొ’ గురువు. ఇదియు ‘నగ’ మే.

ఈపైనవచ్చుగణము సూర్యగణము కావలెను. అట్లుగాక ‘ప్ప’ద్రిపద’ అను ‘నల’ మైనది. నల మింద్రగణముగాని సూర్యగణము కాదు. కాన నంతిమ పాదమునను ‘జరుగుని,’ ‘నగ,’ ‘ప్పగిదిని,’ ‘నల,’ ‘ద్రిపద,’ ‘న’ ఈరీతి సవరించిన సరిపడును.

వితాళమునుచొపద:—చొపదలలో నంత్యనియమమున్నట్లు తల్లక్షణమునఁ జెప్పియున్నాడు. ఆనియమ వినితాళ మనుచొపదలో “రెండు, ట్టుండు,

పిండు" అనివచ్చు ౧-౨-౪ పాదాంత్యనియమము మూడవదానికొసను రాలేదు. "అందు" అని పడినది. మఱియు మూడవపాదమందు గణభ్రష్టమైనది. కొంచెము దిద్దవలెను. లక్షణమున "హరివిరుదులపిండు" అని యున్నది. పిండు = సమాహము. అనగా చాలగా నుండవలెనని యపార్థము రాకుండ "రెండు" అని యనిన చాలును. ఈవిషయములు పీఠికలో లేవు. మఱియు వృషభగమనమనురగడః—దీనికి నొకసూర్య గణము, తరువాత నొకభగణము రీతిని పాదమున కెనిమిది గణములు. ఈలక్షణము మానుపాదములలో సరిపడి క్రమముదప్పక వచ్చుచు నాల్గవపాదమందుమాత్రము పోయినది. చూడుడు. 'అనిమి' 'న' 'షాధిప' 'భ' 'లఘుయ' 'న' 'తినిడగ' 'నల' 'నలరు' 'న' 'వృష భగ' 'నల'

ఇందు నాల్గవది క్రమప్రకారము భగణము కావలసి యుండ నలమైనది. ఆరవదిగూడ నిట్లే నలమైనది. తక్కినదంతయు సరిపడియే యున్నది. మూలమున "భగణముల" అనునో 'భసనల' అను సధిక సాతము

నాపేక్షింప వ్రాయబడినది. అనగా భగణముగాని, నలముగాని, అనునర్థము వచ్చును. ఈరీతినున్న సరి పోవును.

మఱియు హరిణగతిరగడః—ఇందు పాదమునకు రెండుయతులవంతున వచ్చునియమము మూడవపాద ములో పోయినది.

"నిరవుగానిరు మారులఘువుల
నైల్ల వారును నొగిగణింపఁగ."

అని యథోరేఖాంకితస్థలముల నిర్వృతిగా నున్నది. "భానుయతనలభసగంబులు" అను లక్షణములోని 'గగ'మునకు లక్ష్యమున తావు లేదు. గగముతో నున్న నడక చెడదు. ఇట్టివిషయము లింక నచ్చటచ్చట స్వల్పములు కలవు. కాని పీఠికాకారులు గ్రంథమంతయు బాగుగ పరిశీలించి విశేషవిషయముల విమర్శించియే యున్నారు. ఇట్టిస్వల్పముల వీడుటన్న నంతయుబబ్బంది లేకున్నను మూలభూతములై ప్రాచీనములైనట్టి యార్యా సంస్కృతలక్ష్యములవిషయమై లాక్షణికులలో భేదము లుండుటచే వ్రాయవలసివచ్చెనని విరమింతును.

విక్టోరియా మెమోరియల్ హాల్-కలకత్తా

G. V. S. M.

దేశీయులచేతను, విదేశీయులచేతను ఏకకంఠముగ లెస్సయనిపించుకొన్న తెలుగు భాషకు స్వతంత్రమయిన భాషానుశాసనము గాని, కావ్యానుశాసనముగాని లేకపోయినవి. నాడు మొదలు నేటిదనుక తెలుగుభాష సంస్కృతాశ్రయమున మెలగి మించినది. సంస్కృతమువినా తెలుగు లేకపోయినది. భాషానుశాసనమున ఒకే సంస్కృతమర్యాదలు, ఒకే సంస్కృతచ్ఛాయలు! మరి కావ్యానుశాసనమా? సర్వస్వతంత్రమయిన కావ్యానుశాసనము తెలుగున నిదివరకు పుట్టలేదు. మొదటినుండియు సంస్కృతకావ్యానుశాసనమే తెలుగుకావ్యానుశాసనము నయినది. అలంకారశాస్త్రమున్నదున్నట్లు తెలుగునకు దిగుమతియయినది. మేలుతరము వని వాసిగని చలామణి యవుచున్న కావ్యాదర్శ, చంద్రాలోక, ప్రతాపరుద్రీయాదులు చాలవరకు తెలుగునకు దిగుమతి యయినవి. సంస్కృతభాషాపరిచితి యంతగా లేనివారి కీతెనుగుపరివర్తనలు మిక్కిలి యుపకరించినవి.

ఇట్లు భాషయందు, భాషానుశాసనమునందు, కావ్యానుశాసనమునందు- అన్నిటను తెలుగుసంస్కృతములకు ఉపకారోపకారక భావము కుదిరినది. సంస్కృతవాఙ్మయము

చాలవరకు తెనుగునకు వచ్చినది. నానాటికి తెలుగుభాష మెరుగు చూపినది.

సంస్కృతము దైవవాక్కు, తల్లిభాష. అపారమయిన, అపూర్వమయిన వాఙ్మయము దానియందు గలదు. కావుననే రసప్రలుభులు దానిని మెచ్చి యాడరించిరి. ఇది కేవలము రసప్రలోభమేకాక సహృదయతకూడ నవును. మంచి యెందున్నను గ్రహించుట సహృదయత్వమునకు లక్షణము. తెనుగు వాఙ్మయానుశాసకులు రసప్రలుభులు; సహృదయులు. సంస్కృతభాషకు గల ప్రాబల్యము, వైశిష్ట్యము వారి నాదెనకు ఆనర్జించినవి. కాని యీసహృదయత్తోబాటు ఆత్మస్మరణముగూడ నుండిన బాగుండెను. ఇప్పట్టున వారి కాత్మవిస్మరణము కూడని పనియైనది.

ఉపోద్ఘాతరూపముగ నప్రస్తుతము, బహువిచార్యమునయిన యంశమును చేపట్టుట యయినది. ప్రకృత మనుసరింతము.

ఈ ‘అలంకారమంజరి’ మమ్మటుని కావ్యప్రకాశమునకు సమగ్రము, యథామూలము నయిన యనుకరణముగాదు గాని ముక్కలుమువ్వీస మదియే యవును. రచ

* రచయిత : యస్. వి. రాఘవయ్యగారు, యం. ఏ., బెజవాడ. క్రాంతిసైనిక 300 పుటలు.

నావిధానమును అచ్చమదియే-సూత్రములు, వివృతి, యుదాహరణములు. మూలములోని కారిక లిందు సూత్రములయినవి. ఉదాహరణపద్యము లనుకరణములుకొన్ని, స్వయము కూర్చినవి కొన్ని. కావ్యప్రకాశానుకరణమే యయ్యును అదనుపదినచోటుల తదితర గ్రంథ పరామర్శమును చేయబడినది. మొత్తము మీద కావ్యప్రకాశముగీచిన గిరిగీతలలోనే నడచి ‘అలంకారమంజరి’ అలంకారశాస్త్ర విమర్శగ్రంథ మయినది.

అలంకారశాస్త్రసంజ్ఞవలెనే యలంకార మంజరి యనుపేరుగూడ ప్రాధాన్యవ్యవధేశమున నిర్దేశింపబడినది. కేవల మొక్క యలంకారములేకాక సమగ్ర కావ్యలక్షణములు నిందు పొందుపరుపబడినవి.

ఇందు మొత్తము తొమ్మిది సుమములు గలవు. మొదటిదానియందు కావ్యము, కావ్యసాధనములు, కావ్యభేదములును, రెండవ దానియందు త్రివిధశబ్దములును, మూడవ దానియందు త్రివిధార్థములును, నాలవదానియందు ధ్వనికావ్యము, తద్భేదములును, అయిదవదానియందు రసస్వరూపము, రస ధ్వనులును, ఆరవదానియందు మధ్యమకావ్య మనబరగిన గుణభూతవ్యంగ్యము, తద్భేదములును, ఏడవదానియందు అధమకావ్యము, తద్భేదములును, ఎనిమిదవదానియందు కావ్యగుణముల స్వరూపమును, తొమ్మిదవదానియందు అలంకారములును నిరూపింపబడినవి.

విషయగౌరవము, వివృతిపరిశీలనము కారణములయి ‘అలంకారమంజరి’ అలంకారిక సహృదయలోకమున వాసిల్లగలదని యభివాంఛితము.

ఒక్కభాషను మరియొక్కభాషకు పరివర్తనముజేయుట యనునది సుఖవయిన సంగతికాదు. ఇది సర్వసామాన్యమయిన మాట. ఇక శాస్త్రగ్రంథములమాట మరీ విశిష్టము. స్వతంత్రచనలకెన్నిటికేని యుద్యమింపవచ్చును, తేరవచ్చునుగాని పరివర్తనములకు శ్రమ మిక్కిలి యవసరము. ఉభయభాషలయందును కుంతితముకాని పాండితి యావశ్యకము. భాషా సంప్రదాయముల యెరుక వలయును. విషయపరిజ్ఞానము లెన్నయుండవలయును. ఇన్నింటిసాహచర్యమున జేపట్టిన పరివర్తనము కుదుటబడి సహృదయాదరమును చూరగొనును. కానష్పడు పరివర్త్యవిషయమును కించపరచుట, జిజ్ఞాసువుల నపథమును పట్టించుట యవును. ఇవి రెండును కూడనిపనులని యభిప్రాయము.

ఉభయభాషలయందుగాదు, మూడు భాషలయందు చక్కని పరిచితి యలవరిచి కొన్న యీర చయితలు యథామతి, యథారుచి యీ ‘అలంకారమంజరి’ని గూర్చిరి. ఉత్సాహముతో, తెంపుతో సీకార్యమునకు తలపడినారు; కూడినంతవట్టు రచన చక్కగా సాగించినారు. విషయము గంభీరమైనది, అపారమైనది. విభిన్నసంప్రదాయములుగల

భాష! ఈయవకాశములందు ఎట్టి ధీమంతుల కేని ప్రమాదములు తప్పవు. అట్టిప్రమాదములు ఇందును-కొంచెమెక్కువగనే యుండవచ్చును-ఉన్నవన్నచో వెలుగుపడనవసరము కనుపించదు. మరి వాటిని శృంగ్రాహికగ నెన్నుట గ్రంథవిస్తృతికి హేతువగుట పొసగదు; కూడదుగూడ. గుణములనుమాత్రమెన్నుట సహృదయునకు పాశి. అయినను రచయిత యాత్మావలోకనమునకైన నుపకరించు నను సౌహార్దమున గొన్నిటిని చూపవలతును. రచయితయు నదేసౌహార్దమున నీ విమర్శనమును పాటించుట మంచిది. ఈ మచ్చుల జిత్తగించినచో నిట్టి నెరసులు శాస్త్రములయం దెంతయు పేక్షింపదగినవో గోచరమవును. కావుననే యిట్టి పట్టుల నప్రమత్తత కూడదంటిని.

‘విశేషము క్షీణశక్తి గలదగుటచే విశేషము భిన్నము పొందదు.’

(‘విశేష్యం నాభిధా గచ్ఛేత్ క్షీణశక్తి ర్విశేషణే’.)

‘అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన యని శబ్దము మూడు విధములుగ విభజింపబడినట్లే యర్థముకూడ వాచ్యము, లక్ష్యము, వ్యంగ్యమని మూడుతెరగుల బిలువబడుచున్నది.’

వాచకము, లక్ష్యము, వ్యంజకము నని శబ్దము విభజింపబడినదిగాని అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన యనికాదు.

‘మఱియు కావ్యశోభాకర్తారములైన ధర్మములే గుణములనియు, కావ్యాతిశయ హేతుభూతములయిననే యలంకారము లనియు.....’

(కావ్యశోభాకర్తారో ధర్మా గుణాః, తదతిశయ హేతవ స్త్వలంకారాః)

‘ఈకావ్యమునందు (అవరకావ్యమునందు) గుణములు ప్రధానము లగుటవలన నది శబ్దార్థచిత్రముల చేలు పొందును.’

‘గుణప్రాధాన్యత స్తత్ర స్థితిశ్చిత్రార్థశబ్దయోః.’ అవరకావ్యభేదములయిన శబ్దచిత్రార్థచిత్రములయందు శబ్దార్థశబ్దములకు గుణత్వమునను, ప్రాధాన్యమునను అవస్థితియని. అనగా శబ్దచిత్రమునందు శబ్దమునకు ప్రాధాన్యము, అర్థమునకు అప్రాధాన్యము (గుణత్వము). అట్లే అర్థచిత్రమునందును అర్థమునకు ప్రాధాన్యము, శబ్దమున కప్రాధాన్యము. అంతేకాని శబ్దచిత్రమున అర్థచిత్రత్వము లేదని కాని, అర్థచిత్రమున శబ్దచిత్రత్వము లేదనికాని కాదు.

ఇవి స్థూలదృష్టికిగూడ నవుపించుకొన్ని. ఒక్కమారు సింహావలోకనము చేసికొన్నచో రచయితకే యిట్టివి పెక్కులు పొడసూపును.

సహృదయు లీ ‘యలంకారమంజరి’ని సౌహార్దమున పరిశీలించి, గుణములను గ్రహించి, దోషముల నెరుకపరచుచో రచయిత వానిని దిద్దుకొనుట కవకాశము చిక్కును. రచయితయు, నేమరుపాటున దారస్థిని ప్రమాదములను నవరించుకొనుట తగవు. ఈ యుత్సాహమే యిబ్బడియయి వాఙ్మయనేవ నీవిధముగనే చేయుటయు తగవు.

పాశకులును మందగతిని తెలుగున బడు
చున్న శాస్త్రవాఙ్మయము నుపలక్షించియై నలుసులను బయలుపడనీక, కావ్యప్రకాశము
నను 'అలంకారమంజరి'లోని ప్రమాదము నకు తెలుగురూపమై స్వయము విలసిల్లి,
లను నవరించుకొనుట వారికిని భాషాసేవ కూర్పరికిని కీర్తిప్రతిఫల నార్జించగలదు.
కత్వము నొడగూర్చును.

మే ఘా లో క ము

గుట్టుం పేంకటనుబ్రహ్మణ్యం

నీలవపుర్విలాసరమణీయము మేఘము కాదు నందగో
పాలునిమూర్తి, చిత్రగుచి వజ్రధనుస్సును గాదు బర్హవ
స్మృతీయ, స్వచ్ఛధార లసమానతదీయకృపామృతమ్ము, వ్యా
లోలసువర్ణరేఖలు విలూనధృతిక జను గోషికాంగనల్.

వ్యోమమె గొల్ల పల్లియ, పయోదమె కృష్ణుడు లోకమోహనుం,
డీమహదాతపార్తి సమయించుటె రాక్షసనాశకర్మ, సా
దామిని రాధికారమణి, తా నవతారము దాల్చుచుండు గో
క్షేమకరుండు సర్వజన సేవితుఁ డిట్లు సనాతనంబుగన్.

ఉత్తరాశాంకమ్ము నొత్తెడుచిటుమబ్బు బాలకృష్ణుఁడుసుమ్ము పాలుగాఱు
అమృతాంశుబింబమ్ము నల్లనఁ గబళించుచున్న నల్లనిమబ్బు పెన్నదొంగ
అద్రిపార్శ్వమ్ముల నాలమందలమధ్య నందమామబ్బు గోవిందుఁడెను
శంపాపరీరంభ సంరంభమా మబ్బు రాధికారమణుఁ డుల్లాసమూర్తి
మరులుగొల్పెడితటిమబ్బు మరునితండ్రీ-వసుధ వసుమూలమామబ్బు పాసుదేవుఁ
డవుట నుత్తియింతు. నీనరసాంత రాత్ముఁ మాక్తికాధారు మానసోన్మాదహంసు.

ప్రథమాంకము

రంగము ౧.

[ఎంకుటియింటిలోని దేవతార్చనపుగది. తూర్పు వయపుగోడకు జేర్చి మూలగా చిన్నమండప ముండును. గోడలకు దేవులయొక్కయు, భక్తులయొక్కయు పటములు వ్రేలాడుచుండును. గదిపుత్తరము వయపున వంటయింటిలోనికి ఒకగుమ్మమును, తూర్పుగా దోడ్డిలోనికి ఒకగుమ్మమును, పడమటగా యింటి ముందరిభాగముకు ఒకగుమ్మమును కలవు.

మండపముకు ఎదురుగా తూర్పువయపు తిరిగి పుల్లూపుధానులు విభూతిపూసుకొంటూ పూజచేసికొనుచుండును. ౧౦ సంవత్సరముల వయస్సు గలవాడు. నున్నగా క్షేరముచేయించుకొని, వెనుక గోష్ఠాదమంత జాట్టుమాత్రము మిగిల్చినాడు. పెద్దబొజ్జకలిగి విఘ్నేశ్వరునివలె జూపట్టుచుండును. బాసింపట్టు వేసుకొని కూర్చుండి, మొలకుచుట్టుకొన్న ఆంగవస్త్రము పైకి ఎగతీసుకొని యింకొకచిన్న తడిగామంచాతో చమట తుడుచుకొంటున్నాడు.]

(ముక్కుమూసుకొని బిగ్గరగా)

ఓం భోర్భువస్వః, ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యః, భర్గో దేవస్యధీమహి, ధీయో యోనః ప్రచోదయాత్—(హతాత్తుగా) ఒసేయి పాడుముండ యిలారా—ఓం భువః, ఓం శివః, ఓం—చచ్చావామిమితే—ఓంతపః

(వంటయింటిలోనుంచి కన్నులు వత్తుకొనుచూ తడిగుడ్డకట్టుకొని వంటజేయుచున్న సుభద్ర గొణుగుకొంటూ ప్రవేశించును. సుభద్ర పద్దెనిమిదేండ్లపడుచు పిల్ల. విధవఅగుచేత తలపై గుడ్డ కప్పకొనియున్నది. తెల్లనిదేహచ్ఛాయ కలిగి మిక్కిలి జాలికరముగా నుండును.)

సుభద్ర—పుట్టినప్పటినుండి ముండ మండ అని తిట్టే యీగతికి తెచ్చావు.

పుల్లూపు—ఏంటేవు కళ్లు నెత్తి కెక్కుతున్నాయే. వెధవముండవు నోరుమాసుకొని పడివుండక (చిన్న దారపుపోగునుమాపిస్తూ) ఏమిటి?

సుభద్ర—(వంగిమాస్తూ) దారములాగావుంది.

పుల్లూపు—అలావుందీమాలకొంప. దరిద్రకొట్టు ముండవు. మస్తీలేదు. మైలాలేదు. తీసెయ్యి.

సుభద్ర—నేను చుడికట్టుకున్నాను, ఎల్లాగ్.

పుల్లూపు—చుట్టికట్టుకో.

(సుభద్ర తలవంచుకొని అనుమానిస్తూతీయును)

పుల్లూపు—అడదీ?

సుభద్ర—అదెవరు?

పుల్లూపు—నీతల్లి.

సుభద్ర—చచ్చి స్వర్గానవున్నదికా.

పుల్లూపు—అదికాదే, నీసవతితల్లి.

సుభద్ర—ఏమో (అని పెరటితోనికి బోవును.)

పుల్లూపు—(బిగ్గరగా) ఒసేయి, పిల్లా, పిల్లా, వింటేగా.....పిల్లా.

(ఒకనిముషానికి కమల వయ్యారముగా నడుస్తూ, ఒకచెయ్యి నడుచుమీద పెట్టుకొని, యింకొకచేతిలోని గులాబిపువ్వును వాసనజూచుచూ, తిప్పుకుంటూ సన్నగా పాడుకొంటూ ప్రవేశించును. చెవులకు నీలపురాళ్ల పెద్దబోలాకులు పెట్టుకొని, నాలు జెడవేసుకొని, సిల్కు జాకెట్టు పట్టుచీరతో అతివాజుకుగా, అతిహాకుగా లేలుతూ ఎగురుతూ వస్తున్నట్లు వచ్చును.)

“నేమొక్కినమొక్కులు సఫలము లయితే, మగని కళ్లుపోతే—

నేమొక్కిన మొక్కులు సఫలము లయితే,
యా పాడుమగనికళ్లుపోతే (పుల్లపుధానులనుజూపిం
చుచూ) ముంగిటవుండే మునీశ్వరనికి నే....."

పుల్లపు—నీతాడుతెగ, ఏమిటేపాట.

కమల—నాతాడు తెగితే సుభద్రకుమలేనుండు
చేయిస్తారుకాబోలు. నాకు వద్దుబాబూ. కళ్లుపోయి
నయ్యేళ్లు వర్సిల్లు, అంతేచాలు.

పుల్లపు—ఓసి నిన్నగలెయ్యి. మొగుడుతో
యిలాగటే మాట్లాడడము.

కమల—మొగుడు మొద్దులుకాను. గేదెలాగ ఆలా
అతీచావు ఎందుకు?

పుల్లపు—ఆసుభద్రముండకాస్త మయిలపడింది.
నీవేమైనా మునితోవున్నావేమో ఆచెంబుయిలాగ యిస్తా
వేమో అని పిలిచాను.

కమల—లేచి తెచ్చుకోలేవు. నవుకర్లుకానాలి
కాబోలు.

పుల్లపు—(పొట్టమాపిస్తూ) ఎలాగే.

కమల—నొర్ల వచ్చుగా.

పుల్లపు—నీమాటల కేమిలే. మడా మైలా.

కమల—కావలసినంతమడి.

పుల్లపు—ఇప్పుడు జడకేసుకొని పువ్వులు
పెట్టుకొన్నట్లుంది.

కమల—(ఒకపాదముమీద గిర్రున ఒకచుట్టు
చుట్టి) ఏదీ. ఎలావున్నాను ఇప్పుడు?

పుల్లపు—చక్కనిచుక్క. ఇలాగరా.

కమల—(అక్కడనుండియే) వచ్చానుగా

పుల్లపు—దగ్గటికి.

కమల—నాకుచెప్పుకులేదు, చెప్పు.

పుల్లపు—అదోరహస్యము. మాట.

కమల—అన్నట్లు మునిపోయాను, ఆకంసాలి
వచ్చాడు. నా కోయిరవయిరూపాయిలుకానాలి

పుల్లపు—ఇప్పుడిరవయిరూపాయి లెందుకే.

కమల—ఆలోలాకులు పుచ్చుకొన్నానుగా.

పుల్లపు—ఇలాగవస్తే యిస్తాను.

కమల—ఇస్తే వస్తాను.

పుల్లపు—పెంకిభండవా, ఇదిగో, పెట్టె తీసి
తీసుకో.

(అని తాళముచెవి చూపించును. కమల చేతి
లోనిది లాగుకొనిపోవును.)

(ఇంతలో సుభద్ర ప్రవేశించును. ఆమెను జూచి)

పుల్లపు—ఏమిటాపికార్లు. ఈరోజింతమాడు
పడేస్తావా లేదా. పడకొండు కావచ్చింది.

సుభద్ర—వంట అయింది. స్నానం చేసిరండి.

పుల్లపు—నీకేమి మతిపోతూవున్నదా ఏమిటి?
మళ్ళీ స్నానమెందుకు?

సుభద్ర—సిన్ని ముట్టుకొన్నదికదండీ.

పుల్లపు—ఓసి, నీఅదృష్టానికి తోడు గుడ్డి
దానవు అవుతున్నావా ఏమిటే పొరబం.

సుభద్ర—ఆత్రాజ లేమిటి, యీచేప్తు లేమిటి.

పుల్లపు—ఓసి వెగవముండా (అని చేతిలోని
పుద్గరిణి సుభద్రపై గిరవాటువేసి వంటయింటిలోనికి
పోవును. సుభద్ర తడిగుడ్డచెంగుతో నొసటకారుచున్న
రక్తమును అడ్డుకొనుచుండును.)

౨-వ రంగము

(వంటియింటికానుకొనియున్న కొట్టుగదిలో, శన
గలబస్తాపై కూర్చుండి, చట్రములేని చిన్న అద్దములో
మాచుకొనుచు, నొసట తగిలినదెబ్బకు సున్నముపట్టించు
కొనుచూ సుభద్ర యుండును. ఇంతలో కమల
ప్రవేశించును.)

కమల—తల కాబొప్పిఏమిటమ్మా.

సుభద్ర—తలపుతగిలింది.

కమల—(సుభద్రభుజముపై చెయ్యివేసి) అబద్ధా
లేందుకు ఆడతావుసుభద్రా.

సుభద్ర—(జనాబుచెప్ప లేకవీడ్చును.)

కమల—ఎందుకు సుభద్రా వీడుస్తావు.

సుభద్ర—.....

కమల—చెప్పవు?

సుభద్ర—నే నెందుకుపుట్టానా అని.

కమల—నేను సవతికల్లిని అని కోపమా.

సుభద్ర—నా కెవ్వరిమీదకోపములేదు.

కమల—నువ్వు నేను ఒక్కయీడువాళ్ల ముకదా.

స్నేహితుల్లాగ వుండమాడదు సుభద్రా.

సుభద్ర—ఎందుకువుండమాడదుపిన్నీ.

కమల—మరి 'పిన్నీ' అని పిలవటము మానేసి 'కమలా' అని పిలు.

సుభద్ర—అలాగే కమలా.

కమల—మరి ఎందుకేడుస్తున్నావోచెప్పు.

సుభద్ర—నేను పుట్టినందుకేనమ్మా.

కమల—అదికాదు. ఏదో కొత్తసంగ తుంది.

సుభద్ర—నామఅనులమీద మనోవర్తికి నాన్న దావా చేస్తానంటున్నాడు.

కమల—అవును, అంటున్నాడు.

సుభద్ర—కోర్కెకట్టానికి సిగ్గేసి చచ్చిపోతూ వున్నాను.

కమల—అలాగే సిగ్గగానే వుంటుంది.

సుభద్ర—ఏమాలిలోనో దిగాలనివుంది.

కమల—తప్పు, అలా అనమాడదు. ఎవరు చెప్ప వచ్చారు, ముందేమి జరగబోతుందో.

సుభద్ర—జరగవలసినవన్నీ ఎప్పుడో జరిగి పోయాయి. నాకింకా యీజన్మాన సుఖమున్నదా కమలా.

కమల—ఇంకా యాభై ఏండ్లు బ్రతకాలి. నిస్సహచేసికొంటే ఎలా.

సుభద్ర—రోజులలాగవున్నాయి మరి.

కమల—భర్తలేక నీవు, భర్తవుండి నేను వైధ వ్యము అనుభవిస్తున్నాము. ఒకరికొకరు తోడుగా లేక పోతే బ్రతకడమేలాగ.

సుభద్ర—ఒక్కొక్కసారి అందరిని చంపె య్యాలని వుంటుంది.

కమల—అవును, అదిగో మీనాన్నగొంతుక వినబడుతుంది. వచ్చినట్లున్నాడు. పోదాం పద.

(నిష్క్రమించును)

3-వ రంగము

(పుల్లపుధానులు, వీరాపుధానులు ఏదో ఆలోచించుచూ, వీధి వనారాలలోనికివత్తురు. వీరాపుధానులకు ౫౫ సంవత్సరములవయస్సుండును. చంకలో ఒక తడి అంగవస్త్రం చుట్టి పట్టుకొని మాటిమాటికి తుడుచు కొనుచుండును. చొక్కాకాని, వుత్తరీయముకానిలేదు.)

పుల్లపు—దావాచెయ్యాలి ఏమైనాసరే.

వీరాపు—తప్పదు.

పుల్లపు—నాళ్లని పాలెయ్యాలి. అప్పటికి కాని లొంగరు.

వీరాపు—అవునవును.

పుల్లపు—ఎంతయిస్తారంటావు కోర్టువారుమనో వర్తి.

వీరాపు—సాటికిమూడువందలయినాయివ్వాలి.

పుల్లపు—మూడువందలే, మూడు వందలు, సాటికి, యికనేం. ఏదీ లేకే చేసేద్దాం.

వీరాపు—డబ్బుచూసుకొంటే సరి.

పుల్లపు—ఎంతకావాల్సి వుంటుందేమిటి.

వీరాపు—ఓమారుపాపాయిలు సర్దుబాటుచెయ్యి. సగంపతమా గ్రంథం నడుస్తుంది.

పుల్లపు—మారుపాపాయిలు కావాలటయ్యా.

వీరాపు—ఒక్కడమ్మిడితగ్గి తే పనిజరగదు.

పుల్లపు—ఈ ఖర్చులన్నీ ఆ ముండావాళ్లవల్ల వస్తాయా.

వీరాపు—పైసాతోటి.

పుల్లపు—ఏమిటి, బండిలద్దెతో కూడానా.

వీరాపు—తమలపాకు కిల్లితో సహా మళ్ళీ మాట్లాడకుండా.

పుల్లపు—మా దిట్టమయిన స్నేహితుని మాట్లాడాలినుమా.

వీరాపు—సింహంలాంటివాడిని. బల్ల సుద్దాడంటే మళ్ళీ ముక్కలయిపోవాలి. అల్లాంటివాడిని చూచిపెడుతా.

పుల్లపు—దిట్టమైనవాడివయ్యావీరాపుధానులూ.

వీరాపు—కోర్టులలో నెరిసిపోయింది యాజుట్టు.

పుల్లపు—హరి, నీతస్సా, సరే, రేపు. (నిష్క్రమింప)

ద్వితీయాంకము

౧-వ రంగము

(స్నేహితు పార్వతీశము కుర్చీలో జేర్ల బడి గోళ్లుగిల్లుకుంటూ వూహాసముద్రములో వూసులాడుచున్నాడు. గదిఅంతయూ చక్కగా అలంకరించబడియున్నది. ఎత్తయినదీరువాలనిండా పుస్తకములున్నవి. బల్లమీద కూడ చాలాపుస్తకములు పేర్చబడియున్నవి. సోఫాలలోను, కుర్చీలతోను గది నిండియున్నది.

ఇంతలో ' స్నేహితుగానూ ' అని పిలుపు వివబడుతుంది. పార్వతీశము వులికిపడి సరిగా మార్పుని కంటి అద్దములు సవరించుకొని, పెద్దపుస్తక మొకటి తెరిచి చదువుచున్నట్లు నటించుచూ ' రండి ' అనును.

పార్వతీశముకు ౨౩, ౨౪ సంవత్సరములవయస్సుండును. సిల్కచొక్కా తొడుగుకొని, చేతికి బంగారురెట్టువాచి పెట్టుకొని, నాజుకుగా, తెలివిగలవాడుగా కనిపించును.)

(వీరాపుధానులు ప్రవేశించును.)

పార్వ—కూర్చోండి.

వీరాపు—అయ్యో (కుర్చీలో కూర్చుండును.)

పార్వ—.....

వీరాపు—మీ దీవారేనాండి ?

పార్వ—కాదు, రాజమండి.

వీరాపు—ఎంతకాలమునుంది ప్రాప్తీసు చేస్తున్నారండి.

పార్వ—(సంకోచించుచూ) రెండేండ్లనుంచీ.

వీరాపు—క్రిందటేను మీదర్శనముకాలేదండి.

పార్వ—(వూరుకొనును)

వీరాపు—మాదిగ్గీ మేళ్ళరము లెండి. ఈ జిల్లాలో అన్ని కోర్టులలోను తిరుగుతూ వుంటానులెండి.

పార్వ—అలాగాండి.

వీరాపు—తణుకులో సోమేళ్ళర రావుగారు, భీమవరంలో రామారావుగారు, నరసాపురంలో కాంతం గారు, ఏలూరులో వెంకట్రామయ్యగారు అందరూ నాకు ముఖ్యంగా కావలసినవారు. చాలా ఆపులులెండి.

పార్వ—అలాగాండి.

వీరాపు—ఈవూరిలో స్నేహితులందరితోను మీరు చాలాబుద్ధిమంతులని, బాగా చదువుతారని నానుకపడింది అప్పడే. అదృష్టవంతులు. ఏమైనా ఫయిలు వస్తూందాండి.

పార్వ—ఏదోవస్తూందిలెండి.

వీరాపు—మిమ్మల్ని చూసేటప్పటికి ఆనందంగా వుండండి. మీకూ నాకూ కలిసింది. చూడండి నావల్ల ఎంతఫయిలువస్తుందో. అల్లాడి కృష్ణస్వామయ్యరు అంతపేగు తెప్పిస్తాను.

పార్వ—అలాగాండి.

వీరాపు—మనోవర్తిదావాలలో ఫీజు ఎలాగ వుచ్చుకొంటున్నారండి.

పార్వ—(సంకోచముతో) సాలుకి మనోవర్తి ఎంతకోరుతారు.

వీరాపు—మూడువందలరూపాయలు.

పార్వ—(వెనుదీయుచూ) ఒక సంవత్సరము మనోవర్తి వుచ్చుకొంటున్నాను.

వీరాపు—(చిర్రన కుర్చీ వెనుకకునెట్టి లేచినిలుచుంటూ) మూడువందలరూపాయలు ఫీజే (అనిగదిని, పార్వతీశమును క్రిందికి పైకి కలయజూచును.)

పార్వ—(తగ్గి) ఇచ్చేవాళ్లదగ్గర వుచ్చుకొంటున్నాము.

వీరావు—ఇవ్వనివారే దగ్గర ?

పార్వ—ఇవ్వకపోతే పుచ్చుకొనేదేమిటి.

వీరావు—మాబోటినాళ్లని తోనెయ్యకండి—
రోజులుచూడండి. కాని రోజులు పార్టీలు మాత్రము ఎక్క-

డినుంచి తెస్తారు. పదిరూపాయలు యిచ్చేస్తాను. చేసి పెట్టండి

పార్వ—పదిరూపాయలూ. చాలా తక్కువ.
ముప్పయిరూపాయలుస్తే చేస్తాను.

వీరావు—ముప్పయిరూపాయలు యిచ్చేట్లయితే
మీదగ్గర కెందుకండీ రావటం (అని లేచును.)

పార్వ—(నొచ్చుకొనును)

వీరావు—(వెళ్లిపోవోవును)

పార్వ—సాము వమాలు అయినతరువాత
యిద్దరుకానిరండి.

వీరావు—వమాలు అయితే మీసంగతి మఱచి
పోతామా. ఏదో ముట్టచెపుతామరండి.

పార్వ—సరే, పార్టీలువీరీ.

వీరావు—పాపరుదావాకు ప్రస్తుతము ఖర్చులు
ఏమాత్రమవుతాయండి.

పార్వ—పది రూపాయలంటే కథనడుస్తుంది.

వీరావు—మీరేమి చాలాభగోరంగా చెప్పు
తున్నారేమిటండి. సరేరండి. ఇదిగో పదిపాను
రూపాయలు ప్రస్తుతము. వాళ్లని మళ్లీ డబ్బు అడిగి
బెడరకొట్టేయకండి. (నిష్క్రమింపబడినది)

పార్వ—అలావుంది—యీ వుద్యోగము.....
పోనీలే. యివ్వకాల్సినామా అంటూవచ్చింది. అదేచాలు.
(ఇంతలో వీరావుధానులు, పుల్లపుధానులు,
సుభద్ర ప్రవేశించురు)

పార్వ—కూర్చోండి.

(వీరావుధానులు, పుల్లపుధానులు కుర్చీలలో
కూర్చుండురు. తండ్రివెనుక సుభద్ర నిలుచుండును.)

వీరా—వీరే స్త్రీ డరుగాక.

పుల్లపు—దీర్ఘాయుష్య సిద్ధిరస్తు.

వీరావు—చాలా గొప్ప కుటుంబములోవారు.

మీనాన్న గారు ఏమిపనిచేశారండి.

పార్వ—తహసీలుదారు.

పుల్లపు—అ! బాగున్నారండి.

పార్వ—అ.

వీరావు—అదృష్టవంతులు, వారికేం...మీఅన్న
గారికేమిపని అండి.

పార్వ—ఇంజనీరు.

వీరావు—పెద్దయింజనీరే.

పార్వ—అ.

వీరావు—చూశావా.

పుల్లపు—అలాంటి వుద్యోగములతో ప్రాపకం
వుండాలిగాని.

వీరావు—ఎక్కడా తప్పకుండా చదువుకు
వచ్చినట్లుండండి.

పార్వ—ఎక్కడా. అం ఏండ్లకల్లా బి. ఏ.
బి. యల్. పాస్యనయ్య.

వీరావు—సరస్వతీప్రసన్నునంటే అదీ. ఎంత
డబ్బువుంటే ఏమిలాభం.

పుల్లపు—కాదుమరీ.

వీరావు—ఇలాగంటి వారికి వుద్యోగములంటే
ప్రేమకూడా వుంటుంది.

పుల్లపు—కాదుమరీ.

వీరావు—ఎప్పుడూ మాస్తావుంటానుగా, కోర్టు
లో ఎంతచక్కగా ఆర్గ్యుమెంటు చెప్పుతారు అనుకొ
న్నావు. మొన్న రెండుగంటలు హోరాహోరీగా
పోట్లాడుతున్నారు మనసబుగారితోటి. (పార్వతీతము
వైపు తిరిగి) ఏమిటండి ఆదావా.

పార్వ—అదా, వారసత్వందావా. పదివేలరూపా
యి ఆస్తికోసం ౬ సంవత్సరాలనుంచి అలాజరుగుతూ
వచ్చింది.

వీరా—ఏమయిందండి ఆఖరుకు తీర్పుచెప్పారా.

పార్వ—అ మేమేగలిచాము.

(అని సుభద్రవైపు జూచును. ఆతనిని జూచు
చున్న సుభద్రతలవంచుకొనును.)

వీరావు—దిట్టమయినవారే. వయస్సుచిన్నదై నా
బుద్ధిగొప్పది.

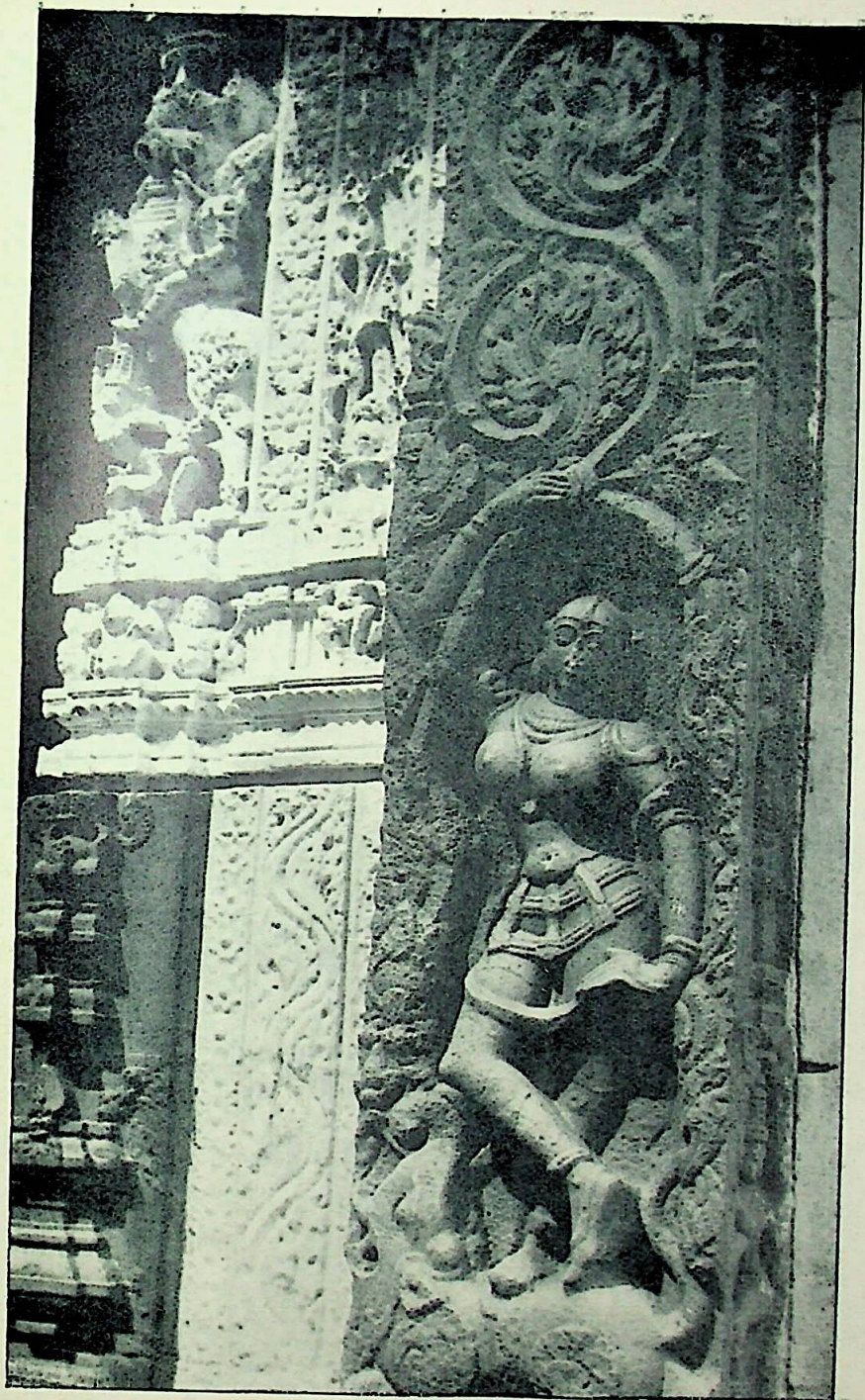
పుల్లపు—కాదుమరీ.

వీరావు—మీదావాసంగతి ఏదీ బాబుగారితో
చెప్పండి.

పార్వ—(కాగితము, కలము తీయును. సుభద్ర
వైపు తిరిగి) ఇందాకటినుంచి నిలుచున్నారు. కూర్చు
నోండి అలాగ బల్లమిద.

పుల్లపు—(చెప్పుచుండును.)

పార్వ—వినుచున్నట్లు వ్రాయుమా సుభద్ర
వైపు జూచుచుండును. (సశేషము)

వన దేవత

తెలంగాణ ప్రభుత్వం ద్వారా సంరక్షించబడుతున్న చరిత్రకవిత్వం. Digitized by eGangotri.

M. K. R.

తిరువన్నామలై కొండలయి దేవాలయము

౧
(క)

కర్తృభూమియందలి కన్యకామణులు లంచజులవలెనే చూడమ్మకును ఎనిమిదవయేటనే తాళిపడెను. చాలమంది కన్యకామణులకువలెనే తొమ్మిదవయేట తేగను. 'ఇదిగో బసుపు, అదిగో ముసుగు!'

చూడమ్మకు తల్లిదండ్రులు చేసిన పెండ్లి గుఱుతు లేదు. కాని తానును సుబ్బారావును చేసికొనిన పెండ్లి నేటికిని గుఱుతు. మగనిచావు గుఱుతు లేదుకాని అదిన ములలో వియ్యాలవారును, తనతల్లి యు చేసిన యుద్ధము హృత్పరిచిత. విశేషించి నాడు తనతల్లి మాణిక్యము చేసిన ముద్దు చూడమ్మకాతాలో పెద్దపద్దు.

'ఒసి ముండామాతూరా! పూర్వజన్మలో ఎకరితాడో తెంపావు, ఇప్పు డిల్లా తెంపుకున్నావు. అత్తిల్లు అవడోలుచేసి మాయింట్లో అంగడి పఱచు మ్మచున్నావు' అని మాణిక్యము చూడమ్మను నేదాంతశాస్త్రముతో తీట్టెను.

సంఘమువారుగూడ నపు ధూరక చూచుచు గూరుచుండలేను. 'ఎన్నఁడూ లేని బాపనోరి ఆచారం మొదలుపెట్టితే బెడిసికొట్టదూ?' అని వారు సనాతనమతముతో తిట్టిరి.

చూడమ్మతండ్రిపేరు రామస్వామిగుప్త. ఇంటి పేరు జనములవారు, అతనికి కొస్తావ్యాపారమును, బట్టల అంగడియూ, నడ్లమరయును గలవు. "చిల్లర శ్రీమహాలక్ష్మి" యని యతఁడు చిల్లర దుకాణమును విడనాడలేదు. చిన్ననాడే అతఁడు బి. ఏ. పరీక్ష ప్యాపాయెను. ఇంత లాకికసంపత్తి యున్నను కొన్ని ప్రాంతములలో గల 'మధ్యాహ్నపు మాదిగవాళ్లు' అను కళంకము నతఁడు తన యాచారముచే ఖాళన చేసినయి

చెను. గర్భాష్టమములలో కన్యాదానముచేసి దానిఫలము నతఁడు దక్కించుకొనఁ గలిగెను గాని అల్లుని మాత్రము దక్కించుకొనలేకపోయెను. దేవుఁడు చేసినదాని కెవఁ డేమి చేయగలఁడు?

తల్లి కనుఁగొనిన పూర్వజన్మదోషమును, సాంఘి కులు కనుఁగొనిన పరధర్మావలంబనమును, తండ్రికనుఁ గొనిన దైవేచ్ఛయుఁ గలిసి లోకకల్యాణముగా మాటి చూడమ్మపుత్రును పుటుక్కున త్రేంపి వయిచెను.

తానును సుబ్బారావును గలిసి చేసికొనిన పెండ్లి నేటికిని చూడమ్మకు గుఱుతు. ఈ పెండ్లిగుఱు తుండు టకు చాలఁ గారణములు గలవు. చూడమ్మకు సుబ్బా రావు హంసాయీ. అతఁడు తండ్రిని బలిగొనిపుట్టెను. పదపది గుప్తదంపతుల యింటిలో మగపిల్లలు లేని లోటును తీర్చెను.

పెండ్లి కాకమునుపు చూడమ్మసుబ్బారావులు పలుమాటులు పెండ్లియాట లాడుకొనిరి. ప్రతి పర్యా యమును సుబ్బారావు ఏదియో కారణమున—సరియగు కారణమే కావచ్చును: కారపు పూసయో, జిలేబీయో తక్కువ వచ్చియుండును గావున అతఁడు అలిసి పెండ్లి నీటవీరాదనండి లేచిలేచి పోయెడివాఁడు. చూడమ్మ ఏటుకొని ఒడిలో దాచికొనిన పది పెద్దపక్షిడిలు కుక్కుముగా పుచ్చుకొనినపిదపనే కుదురుగా కూరుచుం డెడివాఁడు.

(ఖ)

చూడమ్మతలను మంగలవాని కప్పగింపవలసిన సుముహూర్తమునకు ముందు గుప్తదంపతులు చాల గడబిడలలో నుండిరి. 'భర్త ఆస్తి భార్యదా? లేక భార్య ఆస్తి భర్తదా?' అను వివాదము అపుడు సంభ వించెను. 'భార్య ఆస్తి భర్తదే' అని శ్రుతిస్మృతి ప్రమాణములతో వియ్యపురాలు యుద్ధమునకు మోటు

కొనెను. “చనిపోయిన తరువాత మగనిహక్కు మగు వజ్ర” యని మాణిక్యమృతము అప్రమాణములతోడనే డీకొనెను. ఈతగవు తీర్చుటకు తలచెడిన తలిరుఁ బోఁడులు తలచెఁట్రుకలంతమంది నిండోలగ ముండిరి.

“నీవు మాణిక్యమృతము వెనకేసు కొస్తున్నావు, వాళ్లు ధనికులనిన్నీ, గ్రామబలమును చూచుకొనిన్నీ చెప్పలేనరా?” అని ఒక న్యాయవాదిని దెప్పఁగా “నీవు నాంచారును వెనకేసుకు రాలేమా? ఫీజుకోసం నోరు పాడుజేసుకోగూడదు” అని మఱియొక న్యాయవాదిని చేతులుత్రిప్పెను. “నీకు అరిచేతుఁగో పళ్లున్నయ్యో!” అని యొకతె యనఁగా “నీనాలుకలో నాభిఉన్న” దని మఱి యొకతె యనెను. ఇట్లు లాన్యాయవాదిను లండఱును న్యాయముకొఱకు ప్రాణములనయినను ఈయఁడలచు కొని యుండఁగా సుబ్బారావు దొంగవలె తొంగిచూచి పురుగునలె ప్రాణి చూడమృతడకు వచ్చెను.

చూడమృత అవివాదరసమున మునిగియుండెను. సుబ్బారావు వచ్చి మెల్లగా చూడమృతను గిల్లెను. చూడమృత దద్దరిల్లి చూచెను. సుబ్బారావు తన అర చేతి వెనుక భాగమును మాతి కానించుకొని కన్నులను ముఖమును ఒక వింతభంగిగాఁ బెట్టెను. ఈ భంగివలన విద్యుత్సారము యీవేడుకకన్న పెద్దవేడుక యేదియో యొకటి కలదని చూడమృత గ్రహించి స్వరము తగ్గించి ‘ఏమిటి?’ అని యనెను. ‘మాయింట్లో యెవళ్లూ లేరు. అక్కడ చాలపెద్ద తమాషావుంది. పకోడీలు కూడా ఉన్నయో’ అని భూదేవిని సాక్షిగా పెట్టుకొనినటులు నేలఁ జూచుచు సుబ్బారావు మెల్లగా ననెను.

చూడమృతముగము తామరపూ వయిపోయెను. లోఁగడ సుబ్బారావు వెన్నఁడును అట్టిగౌరవ మాడుఁదాని కిచ్చియుండలేదు. కావున చూడమృత వెంటనే ‘పైఁ’ అనెను. సుబ్బారావు ‘దబ్బున రా’ అని ప్రాణపణముగా ప్రాణిపోయెను. చూచుచున్న చూడమృత కావిద్య వెంటనే వశ్యమాయెను. కొలది నిమిషములలోనే చూడమృత సుబ్బారావుమేడ యెక్కి అచట నున్న తమాషాయంతయుఁ జూచి విస్తుపోయెను : పసుపు

బట్టలు! నల్లపూసలు! మంగళసూత్రము! అక్షింతలు! కొబ్బరి బొండుములు! కారపుపూస! జలేబి! పైని పకోడీలు!

చూడమృత ‘ఇప్పుడు పెళ్లి చేసుకోమా?’ అని ధర్మకాస్త్ర మడిగెను.

‘ఓ చేసుకోచ్చు. ధంకామీఁద దబ్బకొట్టి చేసుకోచ్చు. మనూళ్లో మెన్న చేసుకోలా రాధాగుపతే? ఊరేఁగుతుంటే మనం చూడబోయేతలికా మీఅమ్మతలు పులు తియ్యలా?’ అని సుబ్బారావు వనఁగనే చూడమృత అతనిని కాఁగలించుకొని గిర్రున తిప్పి తానును గిరగిర తిరిగెను.

వెంటనే వా రిరువురును పసుపుమఘస్కములు ధరించిరి; పెండ్లిపీట లెక్కిరి; చెఱియొక కొంత నేపును పోరోహిత్యము నెఱపుకొనిరి.

చూడమృత నడుమ నడుమనొక మెట్టికాయ తిని తనభార్యత్వమును చక్కగా పరిపాలించెను. ఆనాడు సుబ్బారావు పీటమీఁదినుండి యొక యంగుళమేనియు జరుగలేదు. పకోడీలు నములుచు, వారు తలఁచాల లోనికి దిగిరి. అవి వారితలలేకాక మేడక్రిందివారి తలలగూడ నభిషేకింపఁ దొడఁగెను.

ఇంతలో రసభంగ మాయెను. రసముజోలి యేమి? పెండ్లియే భంగము కావలసివచ్చెను. వా రాగది తలుపులు వేయుట మఱచిపోయిరి. పెండ్లియాట పకోడీలయాటలో పడినతరువాత వా రీదరిద్రలోకమును విస్మరించిరి.

అచట రాహుకాలము సమీపించెనని మంగల వాఁడు తల్తఱపడెను. గుప్తదంపతులు చూడమృతకొఱ కిల్లంతయు గాలించిరి. ‘ఎంతచిన్నకట్టై అయితే మాత్రం యేం? ఆడపుటక పుటితే తెలియదా? ఏనాడో చూసుకుందో, ఏగోయే చూసుకుందో’ అని మాణిక్యమును, రామస్వామిగుప్తయు లోఁతు లోతు చోటు లన్నియు నెతకి వేసారి యియింటి నూతి కడకు వచ్చిరి.

మేడవూడినుండి అక్షింతలు రాలుచుండెను. వా రదిమాచి గబగబ మేడ యెక్కిరి. వా రెంత లోతున నెవకిరో చూడవచ్చు అంతయెత్తుననే యుండెను. వా రెంత యమంగళమును శంకించిరో అంత మంగళమునే చూచిరి.

చూడవచ్చును సుబ్బారావు కిచ్చుటకు గుప్త విశ్వప్రయత్ని మొనరించెను. 'చూడా, నీ వెవరిని చేసుకుంటావే?' అని అడుగఁగా 'సుబ్బారావును చేసుకుంటాను' అని పలికెడిది. కాని మాణిక్యము పడ నీయలేదు. 'మేనటికము మీటుట మహాపాతకము' అని సనాతనముకదా! అందులో మాణిక్యము సనాతన మతమున అన్పాణిముత్యము!

వీరు సాంతముగా కట్టుకొనిన ఈమంగళసూత్రమును చూడఁదలచియు చూడఁజాలక గుప్త తన మొగముమీఁద గుడ్డవేసికొనెను. 'నీ కీషిశాచపు ఆట యెవరు నేర్పారే?' అనుచు పరుగెత్తి మాణిక్యము హఠాదుముడ్డిమీఁద రెం డంటించి 'ఈతడవ ఈ మేడ యెక్కిచూడు' అని ముక్తాయి యిచ్చెను.

చూడవచ్చు ఏమవలేదుగాని సుబ్బారా వేడ్చెను. ఆయాత్మవము తనకుఁగూడ జరుగఁగలదనియో, లేక చూడవచ్చు జరిగిన దనియో యెవరు చెప్పఁగలరు?

మాణిక్యము జుట్టుపట్టుకొని చూడవచ్చును ఈడ్చు కొనిపోయెను. వెంటనే సుబ్బారా వేడ్చుమానెను. ఇంతలో రాహుకాలము వచ్చిచేసెను. దాని బలముననో, లేక యాసిన్నవారు లంగించుకొనిన లగ్నబలముననో నాటి కేళఖండనము నేటివఱ కాగిపోయెను.

(X)

మాణిక్యమున కింకను ఇరువదియయిదేండ్లు దాటలేదు, గుప్త కిరువదియాఱు దాటలేదు. ఈ పిన్నదంపతులనడుమ ఈ బాలవిధవ.

చూడవచ్చు రామస్వామిగుప్త కల్లారుముద్దుబిడ్డ. తల్లి కోకిలవలె కని పాఠవయిచెను. దాది పాలిచ్చెను.

తక్కినపాపములెల్లయు కాకిశివలె తండ్రది. అట్టి తండ్రికి అబిడ్డ యిపుడు పెద్దపులి అయిపోయెను.

స్వర్గ, నరకలోకముల భూగోళ శాస్త్రము, అచట చనిపోయిన మగఁడుగాని భార్యగాని ఉండు చోటు, అచట నున్న భర్తలకును భూలోకమునందున్న భార్యలకును గలసంబంధము, విగవల వేమభావలు వగైరాలు చక్కగా తెలియునటులు మాణిక్యము హఠాదుకి బోధింపఁ దొడఁగెను.

పెండ్లిలో మగనిమొగమును తిన్నగాఁ జూచిన గుఱుతు చూడవచ్చు లేదుగాని యిపు డీ తల్లి చెప్పిన పాశమువలన తా నూహించుకొనిన మగనిరూపము ఎదుట నున్న చిత్రపునంత విశదమైపోయెను. మనోనేత్రమున ఆయాపము కానఁబడఁగనే చూడవచ్చు చెమట పోసెడిది. వెంటనే చూడవచ్చు తండ్రికడకు పరుగెత్తెడిది.

రామస్వామిగుప్త ఈగాబరా గమనించి 'ఏమమ్మా ఒకలంతయు చెమటపోసినది' అని అడుగఁగా చూడవచ్చు ఏడ్చుటతక్కు మటియొకసమాధానము చెప్పఁ జాలకపోయెడిది.

తల్లి నియమించిన యాహార మాటునెల్ల ఒంట పట్టగనే చూడవచ్చుశరీరమును ఎనాటమీ విద్యార్థులు బేరమాడఁ దొడఁగిరి. ధర్మశాస్త్రమునందు మిక్కిల మయిన శ్రుతపాండిత్యము కల ఆత్మూరిసూరమృగారు ఒకనాఁడు మాణిక్యమును చూడవచ్చి ఆమె పరకాష్ఠకు విస్తుపోయి— వేమభావలు వేయించవచ్చును గాని కడుపు మాడ్చఁగూడదు. ధర్మమును సాధించుటకు శరీరము ఉండవలయునుగాదా? అని విధవాధర్మరహస్యమును టూకీగా తెలిపిపోయిరి. తుద కీమయినపుబ్బామృకు మందు చూడవలసివచ్చెను.

హాకీములును, భిక్షుజ్ఞులును, డాక్టరులును దొడ్డ దొడ్డ మందులజాబితాలు వ్రాసియచ్చిరి. లక్ష్మీదేవికి సూక్ష్మశరీరము లయిన ఆమందులు తుట్టతుడకు కర్మ విపాకమును సూచింపఁదొడఁగెను. కాని ఆరోగినిదా నమును చూడవచ్చు ఒకనాఁ డిటులు కలవరించెను : "అమ్మొచ్చె అమ్మొచ్చె! ఈయాటూర్లు ఈయాటూర్లు!

పారిపోదాం పారిపోదాం సుబ్బారావుబావా చచ్చి పోతున్నా.

మాణిక్యము ఉలికిపడి లేచి ఈకలవరింత వినెను. నిదురపట్టక యటునిటు కొట్టుకొనుచున్న రామస్వామి గుప్త విని 'కలలోఁగూడ నీచెదురేనా?' అని యనెను.

"మానాఁడుకదా యని చెప్పడానికి నోరు రాలేదండోయ్. వాడే దయ్యముయి పట్టుకున్నాఁడండోయ్! లేకపోలే పిల్ల ఇల్లా అయిపోతుందండోయ్! చచ్చిపోయినా వాడి కింకా మనసు తీరలేదండోయ్' అని మాణిక్య మొక దీర్ఘము తీసెను.

'కుంభిణీనారి యేలుబడిలో దయ్యము లన్నియు ఆవిరిగా మాటిపోయినవి.' అని గుప్త యనెను.

'మఱి విడ్డూరం, అమ్మాయికి విఘాతి పెట్టించి.''

'శాశ్వతముగా పెట్టించితిని.'

'దయ్యలు లే వంటారా?'

'నేను కాదుగదా, నాకు ఆవల ఏమతరముల వారుగూడ ఆవిషయమున జాత్యంగులు. ఒకవేళ నీకు భూతదృష్టి ఉండియుండవచ్చును.'

మాణిక్యము చిరాకుపడి చూడమ్మ మొగమును పరీక్షించుచుండెను. చూడమ్మ ఉలికిపడి మాచును గదా మొగములో మొగము పెట్టి మాచుచున్నతల్లి!

'అమ్మా చంపేస్తుంది సుబ్బారావుబావా?' అని చూడమ్మ కంకపట్టుపట్టి యేడ్వబోడఁగెను. మాణిక్యము అదిచూచి—'నారసింహమంత్రంపెట్టే ఆకాస్తులు గారిని తీసకరండి' అనెను.

'నీ వెడడుగా నున్నచో దయ్యము పాటి పోవును.' అని గుప్త యనెను. మాణిక్యము రుసరుసలాడుచు దూరముగా తొలఁగెను గుప్త తోలకొట్టఁగా చూడమ్మ అనితీకాలముననే నిదిరించెను. గుప్తయు మఱి మాటాడక తనకయ్య నాశ్రయించెను. మాణిక్య మేమి గొణఁగుకొనెనో వినఁబడలేదుగాని ఆమఱు

నాటినుండియు రామస్వామిగుప్త కామె ప్రవర్తనలో కొంచెము మార్పు కానిపించెను.

(ఘ)

'ఏమిటి చూచుచున్నావు?' అని గుప్త యడిగెను.

'దీని కలవరింతలకు భయమువేసి బజిలోనికిఁ బంపితిని. ఇంకను రాలేదు. అందుకు చూచుచున్నాను.' అని మాణిక్య మనెను.

'అటలనా?'

ఆడపిల్లల బజినుండి చూడమ్మ తమయింటి సందువఱకు లేడివలె వచ్చెను. అచట ఆబాలికకు మందగుచి తగిలెను. సమ్మముమీఁద కాలువెట్టి తల్లిని జూచు వఱకు కలకలలాడు చూడమ్మ మొగము కాటుక యయి పోయెను. మాణిక్య మా మార్పు గ్రహించెను.

చూడమ్మ లోనికేగి తన పుస్తకములు సర్దుకొనుచుండెను. తల్లి యచటి కేగి బట్టలు మార్చించి 'అమ్మాయి, కానేపు సుబ్బలు బావతో ఆడుకొనిరా' అనెను.

'నీవు కొట్టువూ?' అని చూడమ్మ యనెను.

మాణిక్యము నవ్వి 'కొట్టు' అని యనెను.

'నన్ను కొడిలేమానే; బావను?'

'కొట్టనమ్మా కొట్టను. నిన్నుకొట్టను; అత గాణ్ణి కొట్టను.'

'నాన్న కొట్టరా?'

'నాన్నా కొట్టరు. ఆభయం పెట్టుకోవ. ఆడుకోరాపో.'

'పొద్దుపోలే నే నివ్వేళ అక్కడే పడుకోచ్చా?'

'పొద్దు పోకుండా పిలుస్తారే.'

'పోనీ బావని తీసుకో రావచ్చా?'

'ఆతని మామ రానియ్యడమ్మా. అదిగాక ఆత గాడు చదువుకోఁమా?'

‘పోనీ ఇద్దఱుమూ ఇక్కడే చదువోమా?’

‘సరేలే, ముందుపోయి ఆడుకోరా, నేను కేక వెయ్యంగానే రా యేం?’

తనతల్లి అనుకొని అనుమతిని ఇటులు ఈయఁ గనే ఆయింటికిని ఈయింటికిని నడుమనున్న యిటుకు సంగునబడి చూడమ్మ తుద్రుచునెను

సుబ్బారా వంతకుముందే బడినుండి వచ్చెను. డాబామీద మూన్నాళ్లనుండియు నతఁ డొక నూయి తప్పుచుండెను. నేఁ డది పూర్తిచేయుటయే కాక నలు దెసలకును కాలువలనుగూడ ఏగ్బాటుచేసెను. ఇప్పుడు పాతాళగంగచెచ్చి యాకాశగంగ చేయుటకు ఉపక్ర మించెను. అంతలో చూడమ్మ యెగురాయెను. ఆతఁడా నూతఁ గూలెను.

‘భయపడకు భయపడకు! మాఅమ్మ కొట్టనన్నది గా’ అని చూడమ్మ యనెను.

‘కొట్టరా?’

‘ఉఁహూ.’

‘ఎందుకు కొట్టరు?’

‘పాపం నామొగుడు చచ్చిపోయాడని.’

‘ఔను పాపం నీ మొగుడు చచ్చాడు కామా?’

‘ఆ.’

‘అయితే చచ్చినవాళ్లేమవుతారు?’

‘ఇంలేనా? నీకుతెలియమా? నిన్నడుగుదా మనుకుంటున్నాను’

‘బల్లో మాకింకా ఆపాకం చెప్పలేదు.’

‘అల్లాగా? మా అమ్మ కన్నీ తెలుసు. అంథా మా అమ్మ చెప్పినట్లే అవుతుంది.’

‘పెద్దవాణ్ణయితే నాకూ తెలుస్తుంది.’

‘రాత్రి ఏమయిందనుకున్నావు? కొండంత కల వచ్చింది.’

‘ఏది చెప్పు?’

‘నేను మాఅమ్మ చెప్పిన స్వర్గలోకంలోకే ఎగిరిపోయాను. అక్కడ పాపం నామొగుడున్నాడు. ఆమొహం చూడంగానే నాకు చచ్చేటంత భయం వేసింది.’

‘నన్ను పిలవకపోయావా?’

‘పిలవలేదేం? నిజం చెప్పు!’

‘నాకు వివరంలే?’

‘వినబడ్డా లేదంటావు? ఆమట్టుగా అక్కణ్ణించి ఇక్కడికి, సరిగ్గా ఇక్కడికే కూలిపోయాను. ఎంతదెబ్బ తగిలించుకున్నావు?’

‘బామా ఆయిల్ రాసుకోక పోయావా?’

‘తెమ్మంటే నీవు లేందే చగురుడల్లే? సరే; ఆపాకంగా ఆడుకుందాం రమ్మని లాక్కోపోయావు. జిల్లాట అయితే అమ్మొచ్చి అంటిస్తుందని అంటూ ఉండగానే అమ్మొచ్చింది. రా రా రా అని ఎంత మొత్తుకున్నా నీవురాండే. అమ్మ రానేవచ్చింది; గొంతు పిసకనే పిసికింది. ఎందుకమ్మ నీతో ఆడుకోబం? చమ్మాంటే చూస్తూ కూచుంటావు. జిల్లాయిలు పెట్టేదా?’

‘వొద్దు వొద్దు.’

చూడమ్మ జిల్లాయిలు పెట్టుటకు మెలమెలగా వేళ్లు సవరించెను. సుబ్బారావు వెంటనే ఆవేళ్లు అంటించి ‘ఇదుగో చూస్తూ కూచుంటా ననుకున్నావా? నిన్నేత్తుకోపోయి ఎగిరెగిరి అక్కడికిపోతాను.’ అని వేలితో ఆకాశముచూపి ‘అక్కడ పల్లి చేసుకుంటాను. ఏం?’ అనెను.

‘చూదాంగా’ అని చూడమ్మ అనుచుండగా మాణిక్యము బిగ్గటగా ‘అమ్మాయీ’ అని పిలిచెను. సుబ్బారా వొక వెర్రిమాపు చూచెను. చూడమ్మ యిటులనెను. ‘మాయింట్లో పడుకుందుగాని రావూ? పకోడీలు చేశారు.’

“అని నేలితో ఆకాశముచూపి.....పెళ్లిచేసుకుంటాను ఏం అనెను.”

‘ఉహూ.. ఇక్కడే పనుకుందాం ఉండు. ఇవ్వారే వెనకటి లా కాకుండా మామయ్యచేత గడ్డి గడియలు వేయించేదాం.

‘చూడా?’ అని మాణిక్యము త్రిమాత్రాకాలము ఉపయోగించి పిలిచెను. అపిలుపునకు చూడమ్మ ప్రత్యుత్తరించిన ‘ఆ..’ అను అచ్చు ప్రాస్వరమో, దీర్ఘమో, లేక ప్లుతమో యేవై యాకరణుండును చెప్పజాలడు. ఫోనేటిక్సులో అది క్రొత్తస్వరము. అది సుస్వరమో, లేక అపస్వరమో యేగాయకుండు కనుగొనగలడు?

తమ కూతురి శరీరవీణ యంతకంపించెనో ఆతలి దండ్రులు అస్వరమువలన కనుగొనిరి. దానికి ప్రతిఫలముగా చూడమ్మ సుబ్బారావుతోసహా తమ యింటికి వచ్చెను.

(బ)

చూడమ్మ విధవాధర్మమునుండి యిటులు మనుష్యధర్మములలో బడినతరువాత రామస్వామియిల్లు

మరల నెప్పటివలె నాయెను. మయినపుబొమ్మగా మాటిన చూడమ్మ మరల కుందనపు బొమ్మయాయెను.

నుడ్డపేలికవలె నయిన రామస్వామి క్రమక్రమముగా కోలుకొనెను. మాణిక్యముయొక్క మనస్సే కాక శరీరముగూడ మాత్రమే నని రామస్వామి కనుగొనుట అరిది. ప్రతిదిన మెల్లపును చూచువారికి శరీరముయొక్క హానివృద్ధులు తెలియపుకదా! కాని క్రొత్తగా చూడవచ్చినవారికి అతి

సులభముగనే ఆ సంగతి

తెలియవచ్చెను. ‘ఆయింటికి ఇక ద్వారబంధములు కొంచెము పెద్దవి చేయించుకొనవలసి యుండు’ నని వారనుకొనిరి.

‘సంసారికి తన కుటుంబమే బ్రహ్మాండము. తన సుఖమేస్వర్గము; తనదుఃఖమే సరకము. ఇట్టిహాతుండ్రు, ఇట్టి తలిదండ్రులు ఈ భరతఖండమున నెందలు కలగోకదా! ఇట్టి భరతఖండము లీ విశ్వమున నెన్నియో! అందు ఈజీవియెంత? దీని సుఖమెంత? దీని దుఃఖమెంత? ఇది లీలయా, ఫేలయా? ఇది సత్యమా, అసత్యమా?’ అని రామస్వామి యనుకొనెను.

చూడ బడి వదలిపెట్టి చూడజూడ చూడమ్మయాయెను. సుబ్బారావుబావగూడ సుబ్బారావుగారయిరి. చూడమ్మ యిపు డుపాధ్యాయులకడ నింత యింగిరీపును, ఇంత సంస్కృతము, నింత తెలుగును, ఇంత గానము, నింత చిత్రకళను, అభ్యసించదొడగెను.

సుబ్బారావుజేబులో నొకగడియారము బంగారుగొలుసుతోసహా ప్రవేశించెను. మనికట్టును మఱి

యొకగొలుసు ఆంజనేయవిగ్రహముతో నలంకరించెను. అతఁడు హైస్కూలును వదిలిపెట్టెను. అతని మామ గృహపరిపాలనము చేయఁబూనుకొనెను. అతఁడు చదువు లకుఁ జెన్నపట్టణము ప్రవేశించెను.

చక్కగా సంసారము చేయుచున్న యిట్లాం ద్రందఱకువలెనే మాణిక్యమునకును రెండుమూడు కాను పులు వచ్చిపోయెను. మాణిక్యము మరల దృఢప్రతిజ్ఞ తోడనే యుండెనుగాని రామస్వామిమాటమాత్రము చెప్పలేదు.

కన్యలందఱవలె చూడమ్మ ఏకాంతమునందు తిలకము దిద్దుకొనును. కాని కొంచెమునేపు డుంచుకొని అద్దములోఁ జూచుకొని పివప చెటిపివేసికొనును. తండ్రి తనకేటికోరి పంపిన వలువలలో మేలి వేటిధరించి వెంటనే విస్మరించును. అత్తగారు హరించినందు వలన రెట్టిగా లభించిన నగలు దాల్చి తీసివేయును. వీని కన్నిటికిని శిరోధూపణముగా సరస్వతిని తలఁదాల్చును. 'దీని మగఁడు చావలేదు; ఎక్కడో కనబడకుండా ఉన్నాఁడు' అని మాణిక్య మొకానొకపుడు భ్రమించు చుండును.

ఒకనాటి ప్రాద్దున విధవోద్ధారకసభవారు ఒక పెద్దపద్దు కాకితముతో రామస్వామికడకు వచ్చిరి. రామ స్వామి వారి కాతిశ్య మిచ్చెను. వారు దానికి బదులుగా అతనికి ఈపద్దుకాకిత మిచ్చిరి. రామస్వామి దానిని పరి శీలించి ఇంటిలోనికి పోయి కొన్ని కాకితములు తెచ్చి వారికి సమర్పించెను.

సభానాయకుఁడు ఆ కాకితములు విప్పెను— నూఱురూపాయలనోట్లు పది! సభానాయకునితోపాటు సభవా రందఱును తమసంతోషము నీ రీతిగా విశదీక రించిరి: 'అయ్యా, తమచేతితో తమ పద్దు వ్రాయించు పుడు.'

రామస్వామి యిటు లనెను: "లక్ష్మీ ప్రసాద మయినతరువాత సరస్వతీప్రసాదమున కాసింతురా? సరస్వతియుందు; లక్ష్మీవెనుక. లక్ష్మీ నుండయినచో సామాన్యముగా సరస్వతి యుండదు."

చూడమ్మ యిపు డొక భావనాప్రపంచమును సృజించుకొనఁగలదు; ఆసృష్టిలోని మంచినెబ్బరలను గ్రహింపఁగలదు; తా నందు విహరింపఁ గలదు. జీల కర్రయైనను, జీవగర్రయైనను ఆమెకు శేషించిన దా భావనాప్రపంచమే.

ఇట్టి మనోలోకమున ఒంటిగా నున్న చూడమ్మ చనిపోయిన మగని బడవును మోయుచుండఁగా చూడఁ జాలనటులు ఒకనాఁడు ఆప్రక్కనున్న మూగమేడ ముఖరితము కాఁజొచ్చెను.

౨

(క)

పరీక్ష లగుటచే సుబ్బారా వింటికి వచ్చెను. సామాను సద్దుకొనినవెంటనే అతఁడు రామస్వామిగారి యింటికి వచ్చెను.

"సుబ్బారావు మమ్ములను మఱచిపోలేదు" అని మాణిక్య మనెను.

"శరీర మారోగ్యముగ నున్నదా? శేపరు సరిగా వ్రాసితివా" అని రామస్వామి యడిగెను.

"సుమారుగా వ్రాసితిని" అని సమాధానము చెప్పుచు సుబ్బారావు వారిరువురకును నమస్కరించి వారిదీవన లందుకొనెను.

తనగదిలోఁ గూరుచుండి యేదియో యాలో చించుకొనుచున్న చూడమ్మ ఒడఁజెల్లయు చెవులుచేసి కొని ఆమాటల నాలకించెను. అతనిని చూచుటకు లేచియు మరలఁ గూరుచుండెను. సంతోష దుఃఖములు ఛాయాతపములవలె నామె నాచ్ఛాదించెను.

"చూడ ఇంటిలో లేదా" అని సుబ్బారా వడిగెను.

"అది యొక్కడికి పోతుంది నాయనా? ఇంటి లోనే వుంది" అని మాణిక్యము సమాధానము చెప్పి "చూడా" అని పిలిచెను.

సుబ్బారావు మెడమెత్తి తలుపురంక జూచెను.

తల్లి పిలిచిన పిలుపునకు చూడమ్మ ప్రత్యుత్తరించిన “ఆ,” అను స్వరము మందరమో, అనుమందరమో చెప్పుట దుస్తరము కాని సుబ్బారావుమాత్రము సుందర మనుకొనెను. కొంచెముసేపటికి చూడమ్మ మెల్లగా బయటికి వచ్చెను.

సుబ్బారావు చూడమ్మను జూచి రెండేండ్లు దాటెను. రెండేండ్లలో నెన్నేని మార్పులు జరుగవచ్చును. చూడమ్మ ఇప్పుడు వెనుకటి చూడమ్మ కాదు. చూడమ్మ శరీర మిప్పుడు పరిమళించు బంగారము. ఆమోము మాటలున్నేర్చిన చందమామ. ఆచూపులు మంత్రము లుచ్చరించు తూపులు. ఆనవ్వు నాడని పువ్వు. ఆపాదములు నడయాడు పద్మములు. ఆ మాట పాడని పాట. ఇట్టి చూడమ్మ యెట్టెదుటికి రాగనే సుబ్బారావుకన్నులు నిండిపోయెను. ‘చూడమ్మ ఇంటిలో లేదా’ అని యడిగిన సుబ్బారా విపుడు ‘కిమ్మన్నానీ’. చూడమ్మ అంతకంటె.

ఈమాగతనము తమ యిరువురకేకాక మాణిక్యమునకుఁగూడ సహింపనిదాయెను. రామస్వామి నిట్టూర్చి మెల్లగా మెల్లలోని కేగెను. ఆగోష్ఠిలోని దుఃఖమును ఏనమును సిగ్గును పోగొట్టుకొనుటకు చూడమ్మ చాల ప్రయత్నించియు విఫల యాయెను. ఇంతలో సుబ్బారావు ధైర్యము తెచ్చికొని “నిన్ను జూచి రెండేండ్లయినది” అనెను.

చూడమ్మ మోమెత్తెను. ఈసుబ్బారావు వెనుకటి సుబ్బారావుభావ కాఁడు. అతని గండఘటములు నిగనిగలాడుచుండెను. నూనూగుమీసములు గల అతని ముఖము చూడ ముచ్చటగా నుండెను. శరీరభంగియందును, మాటతీరునందును చమత్కారము వెలసెను. అతఁడాడరాజ్యమునుండి మగరాజ్యములో ప్రవేశించెను. ఇట్టి సుబ్బారావును జూచి రిచ్చపడి చూడమ్మ “రెండేండ్లకు రెన్నెలలు తక్కువ” అనెను.

ఇటులు నెలలతోఁగూడ లెక్కచెప్పుటవలన సుబ్బారావుముఖము ఆలోచనచే నుద్దిష్టమాయెను.

మెల్లనుండి లోనికి వచ్చి రామస్వామి “ప్రాద్దున ఎప్పుడు తిన్నాడో! చీకటిపడకముందు వంటకానీ” అనెను.

“మఱిమి తొందరలేదు. అన్నము తిననినాఁడే కడుపు బరుచుకును. మెల్లగా కానీండి నెలవు” అనుచు సుబ్బారావు వెళ్లిపోయెను.

(ఖ)

సుబ్బారావుకు ఆత్రూట ఆకలి యెక్కువగనే వేసెను. కాని పిలుపునకుముందు వెళ్లఁగూడ దను బిరతనముకూడ నెక్కువగనే యుండెను. మాణిక్యము వంట చేసి పిండివంటకమునకు నెనగపిండి కలిపెను. బూంది దూయవలయునని యామెసంకల్పము. ఇంతలో అంపపుపొట్టువలె తరిగిన ఉల్లి పాయలను చూడమ్మ అచటికి తెచ్చెను. దానిని జూచి మాణిక్యము ‘అతనికి పకోడీ లిష్టమాయేమి?’ అని యడిగెను. ‘నీవు పకోడీలే తలపెట్టితి వనుకున్నాను; పోనీ అనీ ఇవీహడా చేస్తేసరి’ అని చూడమ్మ అనెను. “మీనాన్న ఉల్లి ముట్టరు. నీవే పకోడీలు చివరికి వెయ్యి” అని మాణిక్యము బూంది దూయఁదొడఁగెను.

చూడమ్మ భోజనకాల తుడిచి పీటలువేసి విస్తళ్లు పతించెను. తల్లిపని అయిన తరువాత ఆమె పకోడీలు వండఁగూరుచుండెను. ఆమెమనస్సులోని సంతోషమును గర్భికరించుకొనినటులు కొన్ని పకోడీలు పొంగెను. పరిహాసించుచున్నటులు కొన్ని నంకరటింకరలాయెను. కోపమును సూచించుచు కొన్ని కరకరపాకమునఁ బడెను. కొన్ని క్రేమను విశేషీకరించెను.

రామస్వామి జపగృహమునుండి వెలికి వచ్చి— “అమ్మయ్యా, వంటఆయిందా?” అని అడిగెను. బాణలి క్రిందదింపుచు చూడమ్మ ‘అయిందీ’ అని అనుచుండఁగ ‘అయింది, సుబ్బారావును పిలవండి’ అని మాణిక్యము అనెను. రామస్వామి దొడ్డిలోనికిఁ జని ‘సుబ్బారావు’ అని ఆహ్వానించెను. “వచ్చె వచ్చె” నను ప్రత్యుత్తరముతోపాటు పట్టుతాపితాతో సుబ్బారావు వడివడిగా వచ్చెను.

మాణిక్యము వడ్డన చేసెను. అభిఘరించిన పిదప “చూడా, అతని విస్తర్ణో పక్షాడీలు వడ్డించూ” అని మాణిక్య మనఁగానే చూడమ్మ వచ్చి అతని విస్తర్ణో వానిని బాట విడిచెను.

సుబ్బారావునృప్తి చూడమ్మమీదికంటె వాని మీదనే యెక్కువగా ప్రసరించెను. తలుపుచాటున నున్న చూడమ్మ అతని యొక్కాగదృష్టిని పరికించెను. పోతృప్రసవ నామెయుఖము తూటతూటమున నొక్కొక్క కళచే నలముకొని క్రమక్రమముగా పడునాటు కళలచే పరివార్తమాయెను.

సాపాటు సాబాలు కాఁగానే భోజనకాల సభా కాలగా మార్పియెడల అడవారికి నప్పగా నుండును. సంయమము లేనివారు దానిని రచ్చగా మార్చక కూరు చుండలేరు. ఇట్టివారిలో మాణిక్యము మేటి. “ఈ కారదాభిల్లండు ముందు బతికేయెత్తు ఉన్నట్లు లేదు” అని ఆమె ప్రస్తావించెను.

కొద్దికోజులనుండియు సుబ్బారావు మనుచరి త్రము చనువుచుండెను. దానిలోని ‘శాంబరీభిల్లండు’ గుఱుకువచ్చి అతఁడు కొంచెము నవ్వెను. అపుడు అచటికి అతనియను వెంకటేశ్వర్లు వచ్చెను. చూడమ్మ పీట వేసెను. అతఁడు దానిమీదఁ గూరుచుండెను.

మాణిక్యము మరల నిటులనెను: “పెండ్లి ఎప్పుడు చేసుకుంటావు? బెండకాయ ముడిచినా బెమ్మచారీ ముడిచినా పనికిరారు.”

వెంకటేశ్వర్లు ఇటు లనెను: “సంబంధాలమీద సంబంధాలు వచ్చిపడుతున్నవి. పెండ్లిచూట అంటే ఇతరగాడేమో పెండ్లిహుంతు రై పోతాడు.”

“మాకు ఈమాటే తెలియదే” అని మాణిక్య మనెను.

“తెలిసి ఏమి లాభము? ముంగలికివచ్చిన లక్ష్మిని కాలితో తన్ని పాటవేస్తున్నాడు. ఈయార్నెల్లనుంచి కుంచలవారిసంబంధం అంటే మనలో కొరుకోదగినది గదా! వారువచ్చి దేవులాడి పోయినారట పాపం!

టెలిగ్రాములకు వెచ్చపెటుకున్నారు ఎంతయినా! మీదగ్గి అ ఈవర్తమానం పడేస్తే ఫలిస్తుం దని నాకు నమ్మకం” అని వెంకటేశ్వర్లు అనెను.

“అయితే ఇంక లగ్ననిశ్చయం చేస్తాం. ఏమి సుబ్బారావు మాటాడవు?” అని మాణిక్య మనెను. బనులు పలుకక పీటమీదినుండి లేచిన సుబ్బారావుకు తలుపుకడ నిలిచి గంభీరముగా నాలోకించుచున్న చూడమ్మయుఖము కానిపించెను.

(X)

సుబ్బారావుపెండ్లికి వచ్చిపడుచున్న సంబంధముల నన్నిటిని లెక్కవేయుటకు విసుకు పుట్టును. పెండ్లి హుంతుండల ఫోటోగ్రాఫుల కొక ఆల్బము చాల లేదు. కట్నములను, కానుకలను, మరియాదలను వ్రాయించడలచుచో ఒకసూమాస్తాకు చేయితిరుగని పని.

సుబ్బారావుకు తల్లిదండ్రులు లేకపోవుటవల నను, ఉన్నమామయ్య చందమామ యగుటచేతను, తాను ఊరక కూరుచుండజాలకపోవుటచేతను మాణిక్యమునకు చేసినొండ పనిదొరకెను. సుబ్బారా వతిబలవంతము మీద పెండ్లిహుంతుల్ల ఫోటో లామెకు వశపఱచెను. అందచందములను బాగోగులను నిర్ణయించుటకు మాణి క్యము చూడమ్మసహాయ మువేక్షించెను. చూడమ్మ ఆహామృలను జూచి తానును ఒక బొమ్మ యయి పోయెను.

అల్లుడు పోయినపిదప చూడమ్మను వెంటనేసి కొని మాణిక్యము అనేకపెండ్లిండ్లకు వెళ్లెను. చూడమ్మ వైధవ్యము పరిసిపోయి చాలకాల మాయెను. ఈసుబ్బా రావుపెండ్లి హడావడియంతయు తనమీదుగనే జరుగ నతనిని మాణిక్యము— ఊహ. కావున ఈ విచారము చూడమ్మకు విచారము కలిగించు నని మాణిక్య మూహించలేదు.

చూడమ్మమనస్సు మొదట కొంచెము కలత నొందెను. పిదప దుఃఖమును వశపఱచికొని చూడమ్మ ఆ

“చూడమ్మ ఆ ఆల్పమునే తెరచి ఒక్కొక్కబొమ్మనే తిరుగవేయఁ దొడఁగెను.”

ఆల్పమును తెరిచి ఒక్కొక్క బొమ్మనే తిరుగవేయఁ దొడఁగెను. మాణిక్య చూడమ్మల వంశావళిని సంపత్తిని వర్ణించి చెప్పచుండెను.

మాణిక్యము చేయువర్ణనలో ఆకాశపాతాలములే కాని మన్యవార్తలు లేదు. అనుచో రంభ, కానిచో కాకి. అనుచో కోకిల, కానిచో గాడిద. అనుచో లక్ష్మి కానిచో పెద్దయ్య. ఇట్టివర్ణనలతో ఆల్పములో ముప్పాతిక మువ్వసము కావచ్చెను. మునిసిపల్ ఆఫీసునుండి టంగు మని గంట వినఁబడెను. పెండ్లి హుంతుండ్ల చరిత్ర రచనమునందు తక్కుయి యయి యున్నాణిక్యము తలయొత్తి ‘ఒకటి’, ‘రెండు’, ‘మూడు’, ‘నాలుగు’, ‘అయిదు’, ‘ఆరు’ అని లెక్కపెట్టి ‘అమ్మ’ అని తత్తత్తపడి ‘వంటవేళ అయినది’ అని దులుపుకొని వడివడిగా స్నానశాలలోని కేఁగెను.

చూడమ్మ అచటనే హరుచుండి మఱిరెండుమూడు బొమ్మలు తిరుగవేసెను. నాలుగవబొమ్మను తెరిచెను. అది ఫాటాగ్రాఫువలె లేదు. అది చేతగీచిన బొమ్మ. దానిని జూచుచున్న చూడమ్మ వ్రేలుగాని, కేలుగాని, కన్నుగాని, వెన్నుగాని కడలలేదు.

ఆ బొమ్మ తనను పోలియున్నటు లగపడెను. పరికింపఁగా దానిపోలిక తనకు చాలాగ్లఱగానున్నటు లుండెను. చూడఁగా జూడఁగా అది తనవితైరునే.

చూడమ్మకను లార్ద్రములాయెను. ఆమె దీర్ఘముగా నిశ్చయించి ఆచితైరువును జూచుచు రెండుచేతులతోడను రెండుపెడలను గభాలున మూసినయిచెను. ఆమె కనులుఆ మాల్పములట్టమీదికి వంగియుండెనేకాక ఆమె మనసు అని తైరువును గీచినవానిమీఁదగ్రాలెను. అంతట ఆమె అదేరీతిగా లేచి మెలమెలగా గదిలోనికిఁ జనెను.

చొరగచేసికొని సుబ్బారావు ఆగనిలోనికి వచ్చి చూచుసరికి ఆల్పములో వేయిపెట్టి కన్నీళ్లతో చెక్కిళ్లు తడిసి మొగ మెర్రబాటి చూడమ్మ శయనించి యుండెను. ఆమె వడిగాలేచి గోడఁగి తిరిగెను. మరల సుబ్బారావుదెస మోము త్రిప్పఁగనే ఆ కన్నీళ్లు లేవు. మొగమున ఆ ఎర్రఁదనమును లేదు. సమ్మాహావవిద్యచే ఆమె క్రొత్తరూపెనైనటు లాయెను. శైశవమునందలి ‘చూడ’ వలె నతని కపు డామె గోచరించెను. అతఁడు ఆమార్పునకు ఆశ్చర్యచకితుఁ డాయెను. చూడమ్మ యిందుకయు సంకోచింపక యిటు లనెను—‘అతఁడీ మీఁద కూర్చుండుడు.’

‘చిత్తము, అని సుబ్బారావునను. చూడమ్మ యీనూటకు కొంచెము నన్ని “మీగు ‘చిత్తము’ అన నక్కటలేదు. అనిసరిగాని కుంచాలారిపిల్ల అన్ని విధము లా బాగుగనున్నది, మీ రింకపెండ్లి చేసికొనుడు”అనెను.

‘కుంచాలారి మానమ్మను చేసికొనవలసిన దని యేనా మీమాజ్జ?’

‘రిలెను! నన్ను ‘మీగు మీగు’ అనియందు శేమి? కుంచాలారిపిల్ల మానమ్మను? బంగారు సుగ్ర మువలె నున్నది. కట్టుమలా కపుతీరువంత.’

ఈ మాటలు వినుచున్న సుబ్బారావుముగము ఏ వేళనునకో పోయినటు లుండెను. విచిత్రముయిన వదిన భంగిలో నతఁ డిటు లనెను—‘చూడా! నన్ను కుంచాల పిల్లను చేసికొనుమందునా? చేసికొనుమందువా?’

ఆముఖభంగిని, ఆస్వరమును వినుచున్న చూడమ్మ కనులు ముకుళితములు కాఁ దొడఁగెను. ఆమె ‘చేసి కొనుడు’ అని చెప్పవలయుకొనెను గాని ఆకంతము చెప్పనీయలేదు. ఆమె రివువ వంటయింటిలోనికి పోయిచి తలుపులకడ కరిగెను. సుబ్బారావు బాగులు సాచి ద్వారమున కడ్డముగా నిలువఁబడి ‘పోనీయను’ అనెను, ‘తెరవాటులు కొట్టుట యేడనేర్పితి?’ అని చూడమ్మ యనఁగా ‘మీకడనే’ అని సుబ్బారా వనెను. అపుడు వంటయింట సంధ్యావందనము మగించు చున్న రామస్వామి ‘అమ్మాయీ విస్తళ్లనేయుము’ అని యెలుఁగెత్తి పలికెను. చూడమ్మ వంగి సుబ్బారావుచేతికిందుగా మానీగవలె రివువ నిర్గమించెను.

(ఘ.)

వడ్డన సమాప్తిచేసి మడి గట్టుకొని యున్న హఠురుచేతికి నేతిగిన్నె యిచ్చి మాణిక్యము కంఠము సవరించుకొని యిటు లనెను : “నాయనా సుబ్బారావు, మాకు చూడ ఒకటి, నీవు ఒకటికాదు. కొడుకు లేనిలోటు మాకు నిజంగాలేదు. నీ పెండ్లి ముచ్చట నా మీదుగా జరుపనిస్తే కొడుకును కననందులకు ఉండే లోటు భర్తీ అవుతుంది.”

సుబ్బారావు మోమెత్తి మొకతూరి మాణిక్య మును, ఒకతూరి చూడమ్మను జూచి మరల తలవంచు కొనెను. మాణిక్యము మరల నిటు లనెను : “ఉన్న సంబంధాలలో కుంచాలారి సంబంధముకంటె గొప్ప సంబంధము లేదు. ఆపిల్లా నీవు లిసివుంటే రంభానల మాబరులున్నట్లు ఉంటారు.”

సుబ్బారావు చూచిన మోమెత్తి చూడమ్మను జూచెను. ఆమెముగ మెర్రఁబోయియుండెను.

“మాటాడనేమి?” అని మాణిక్యము ముదల కించెను.

మాటాడనేమి? ఇదిగో మాటాడుచున్నాను— ‘నేయి’ అని సుబ్బారా వనెను. చూడమ్మ నేగిన్నె తో సుబ్బారావును సమాపించెను.

“గతుకుతనమనఁగా ఇల్లా ఉండాలి. పెండ్లి మాట అనుగఁగా ‘నేయి’ అని సమాధానమా? నేతిని కట్టుకుంటానా యేమి? సరేకాని యేమే చూడా, ఇంతమంది పెండ్లిహఁకుండ ను చూస్తేమికదా, కుంచాల వారికిల్లవంటి పిల్ల మఱి కనఁబడునా? నీవు చెప్పు!” అని మాణిక్య మనెను.

“ఔను” అనునూట పంచకరలతో చూడమ్మ నాలుకచివరనుండి బడుటబడుటయు, ఆమెచేతిలోని నేతిగరిటె సుబ్బారావునిస్తరిలో బడుటయు ఒకతూ రియే జరిగిపోయెను.

మాణిక్యమునకును రామస్వామికిని దెలియకుండ సుబ్బారా వా నేతిగరిటెను ముద్దుపెట్టుకొనెను. చూ డమ్మచేయి పులకలెత్తెను.

మాణిక్య మిటు లనెను : “ఏమయ్య సుబ్బారావు మాటాడవు?”

“మాటాడ కేమయ్యా విను! ఆడవారు పసందు చేసిన పిల్ల మగవారి కెటులు నచ్చును? ఆడవారి కాడ వారందఱునూ బాగానే కానుపించురు. మగవారికి మగ వారందఱును బాగానే కానుపించురు. ఆడదిమగవానిని

పసందు చేయవలయును; మగవాడు ఆడదానిని పసందు చేయవలయును. ఏమందువు?” అని సుబ్బారావు అనెను.

“అలాగా ఇదో కొత్తమాట. ఇంగ్లీషు చదువులలో ఉన్నది కాబోలు. పోనీ, నీమాటే ఖాయం. మగవాళ్ల చేతనే పసందు చేయిద్దాము. ఏమండీ! మీరు చెప్పండి— కుంచాలవారిపిల్ల బాగుండునా బాగుండదా?” అనిమాణి కృష్ణుడు మగనివంక తిరిగెను.

రామస్వామి యిటు లనెను—“నా కనుక బంగారుమగనే యున్నదికాని సుబ్బారావుకనులు ఏమిచెప్పనో!”

చూడమృత్యువృద్ధులము తపతప కొట్టుకొనియెను. ఆమె తలుపుచాటున నిలుచుండి సుబ్బారావుముఖము నుండి ఏమిమాటలు వినబడునో యని దిగులు పడుచుండెను.

సుబ్బారావు చూడమృత్యుమొగము చూచెను. వెలవెలబారిన యామెమొగము కూన్యాకాశమువలె నుండెను. అందుకు లోలోన మురియుచు సుబ్బారావు ఇటు లనెను: “మామగారూ, ఎందు కింత జొంక తిరుగుతు? నేను బి. యే. ప్యాసుకానిది పెండ్లి చేసికొనను.”

చూడమృత్యుభాకాశమున విదియనాటి చంద్రకళ కావచ్చెను.

మాణిక్యమిటు లనెను: “ఈకాలపు కుర్రవాళ్లందఱికినీ ఇన్ ఫేషన్. మంచి సంబంధాలన్నీ పోగొట్టుకొని తరువాతతరువాత మాకు దాంపత్యసుఖము లేదని అన్యూరించడమే కాక అంగతతో చెప్పుకోవడంగూడా ఒక ఫేషన్. నాయనా సుబ్బారావు, నీవు అందటి వంటివాడవు కావు. నామాట విను. ఈ సంబంధం పోనీకు! తరువాత పస్తాయిస్తావు.”

సుబ్బారావు చూడమృత్యుముఖము జూచుచు నిట్లులనెను—“అత్తా, అంతపట్టు పట్టకు. బి. యే., ప్యాసు కానిదే పెండ్లిచేసికొననని నేను లోగడనే ఒట్టు పెట్టుకొంటిని. ఒకవేళ కుంచాలవారిపిల్లయే ప్రాసిపెట్టియున్నను అప్పటికి పాసిపోదు. ఇప్పుడు పిల్లకు పదియేండ్లకదా!”

“ఎంత ఒట్టు పెట్టుకొంటివి? ఒట్టూ లేదు పిట్టూ లేదు. తెలిసి తెలియని ఒట్లకు విలువేమిటి?” అని మాణిక్య మనెను.

“అటు లనకు. ఒట్టు ఒట్టే” అని సుబ్బారావు అనెను.

రామస్వామి యిటు లనెను—“ఒట్టు పెట్టుకొనడమే మాడదా అను విచారము ముందే ఉండవలయును. పెట్టుకొనిన తరువాత ఒట్టు ఒట్టే.”

మాణిక్యమిటులనెను: “మీరూ బాగానే చెప్పారు.” తలుపుచాటున దీర్ఘనిశ్వాస మొకటి బయలుదేరి భూమిని స్పృశించెను.

(బ)

సుమారు రెన్నెలలు గడచెను. బంధుసలయింట మడివంట చేయుటకు ప్రార్థింపఁబడి మాణిక్యమువెళ్లెను. నేటికామె రాదు. కావున చూడమృత్యు అంతయు సుబ్బారావు మనపై నూగుచుండెను. అంత ఆగది లోనికి సాధికారముగాఁ బ్రవేశించి తపాలావాడు ఒక కట్టను బల్లమీఁద టప్పనఁ బడవయిచెను.

‘అబ్బ!’ అని చూడమృత్యు తలయెత్తి చూచెను. తపాలావాడు అంతలో ‘సెలవు’ అని వెళ్లిపోయెను. చూడమృత్యు పేపరు విప్పిచూచెను. పేపరంతయు అంకరే.

చూడమృత్యుకు సుబ్బారావునంబరు తెలియును. వెంటనే ఆనంబరు కనబడెను. ఆమె తనసంతోషమును పైకి ఉబుకనీయఁదలచుకొనలేదు గాని వెంటనే ఆ పేపరు తండ్రికడకుఁ దీసికొనివెళ్లి “సుబ్బారావు బావ ప్యాసయినాడు” అనెను.

‘అగును. అతడు ప్యాసగును’ అని రామస్వామి కొంచె నూలోచించుచు ‘అతని కొక మంచి పారితోషిక మిచ్చిరమ్ము’ అని ఆదేశించెను. ఈమాట వినినంతనే చూడమృత్యువృద్ధులము జలవరించి వెను వెంటనే పులకించెను.

చూడమ్మ మరల తనగదిలోని కరిగి పారితోషిక మున కాలోచించుచుఁ గూర్చుండినది. ఏ పారితోషికముమీఁదను ఆ మెకు పాలుపోలేదు.

“ప్రేమ కేది యొసఁగినదో పారితోషిక మని పించుకొనును? ప్రేమకుఁదగిన పారితోషిక మీ విశ్వమున నేవస్తువు కలదు? ప్రేమకు తూఁగున దొక్క ప్రేమయే. రెండవ తక్కువదలో నీబ్రహ్మాండముల నన్నిటిని బెట్టిపూచినను మొదటితక్కువ చలింపదు” అని యిటు లామె తలపోయుచుండఁగా రామస్వామి మెలమెల్లగా వచ్చి ‘ఏమమ్మా, ఏమి పారితోషిక మిచ్చి వచ్చితివి?’ అనెను. చూడమ్మ తెల్లబోయి ‘ఏమియును లేదు’ అనెను.

‘అని యేమి? చీకటి పడినది. నీ కేమి కావలయునో చెప్పుము, తీసికొనివత్తును’ అని రామస్వామి యనెను.

‘పారితోషికమునకుఁ దగిన దీప్రపంచమున నా కేదియుఁ గానరాలేదు.’

రామస్వామి కొంచె మాలోచించి “అగు నగు” నని రెండమాలు లుచ్చరించి “పిచ్చిదానా! ప్రేమతో నేది యిచ్చినను పారితోషికమే. పత్రము, పువ్వుము, ఫలము, తోయము — ఇది యంతయు పారితోషికమే. కుద కొక నూలుపోగేని పారితోషికమే యగును” అనెను.

“నిక్కమే నాకు తోచలేదు. కొండంత దేవరకు కొండంతపత్రియెవతె కేగలదు?” అని చూడమ్మ యనెను.

“అగును ప్రాద్దుపోవుచున్నది. నీ కేవస్తువు ఈవలయునని యున్నది?”

“నాకు వస్తువు నిస్సార మనపించుచున్నది. అయినను ఒక పూవిచ్చి నాసంతోషమునే పారితోషిక మొనరించివత్తును.”

“మంచిది” అని రామస్వామి తన ఆఫీసు గదిలోనికి వెళ్లిపోఁగనే చూడమ్మ వేవధూమలచే క్రొత్త

యై సుబ్బారావుమేడకు దారితీసెను. ఆదారిలో ఎన్ని యెన్ని సంగతులు తన హృదయమున గుఱుతుచే చిగురెత్తెనో, ఆదారిలో తా నెంతసేపు నశించెనో దాని కంఠులేదు. చూడమ్మ మేడయెక్కి గదివంక చూడఁగనే సుబ్బారావు లేచి ‘స్వాగతము’, అనెను. ఆమాటచే చూడమ్మయొడలు కంపించెను; నడక స్తంభించెను. ‘ఎన్నాళ్ల కిచటికి వచ్చితివి’ అని సుబ్బారావువెదురు వచ్చి చేయి పట్టుకొని బలవంతముగా గదిలోనికిఁ దీసి

కొనిపోయెను. నే్వదిబిందువులచే ఆమెమోము పుష్పించెను. ఆచూడమ్మ తా నచట బందియయిపోయినటులు భయపడెను.

“ఇవటనే నువ్వెంకి, నువ్వన్నవా?” అని సుబ్బారావు వ్రాసెను. సిగ్గుచే ఆరక్తమయిన మొగము వెంటనే నిరంగుళన అవదాతము కాఁగా చూడమ్మ “అవును, ఇటనుండియే మాయమ్మ రెండు మొట్టి నన్ను జరజర లాగుకొనిపోయెను” అనెను.

“నాకన్న నీకే యెక్కుడు నుటుకు ఉన్నటు లున్నదే! సకాని మీయమ్మ అపుడు లాగుకొని పోగలిగెనుగాని యిప్పుడు లాగుకొనిపోజాలను.”

“అవును! ఇట్టివి ఆడవారికే యెక్కుడు నుటుకు. దానికేమి? మీరు పాఠ్యసయినందులకు మా నాయనగా రొక పారితోషిక మిచ్చి రమ్మని నన్ను బంపిరి.”

“వారికే తోచెనా?”

ఈమాటకు ప్రశ్నోత్తరము బడయుక సుబ్బారావు “ఏమి పారితోషికము తెచ్చితివి?” అని యడిగెను.

“తగిన పారితోషికమేదియు నాకుఁ గానరా లేదు. చేతులూపుకొనుచు నేనే వచ్చితిని.” “థేప్ నాకు నీవే పారితోషికమవు” అని సుబ్బారావు హఠాత్తుగా చూడమ్మను చంబించెను. ఆమె గండస్థలమంతయు గులాబీఫ్రూలగుత్తియాయెను. అంత నామె పోవఁ బ్రయత్నింపఁగా సుబ్బారావు వడ్డెవరినెను.

“మీ గింతగా నిర్బంధించుచుంటిరే; నాకు మీ రేమి పారితోషిక మీఁగలరు?”

“నీకు నేను; నాకు నీవు.”

“నిక్కముగా?”

“నిక్కముగా.”

“ముమ్మాటికి?”

“ముమ్మాటికి.”

“నేను విధవ నని మీరు మఱచియుండురు.”

చూడమ్మ యిటు లనఁగనే సుబ్బారావు వామె ప్రక్క నిలువఁబడి యామెబుజమునొద్ద బుజము వయచి “ఇప్పుడో?” అని యనెను.

తలవని తలంపుగా సుబ్బారావు బాహువు తన మీఁదఁ బడుటచే చూడమ్మ నిశ్చారమున నీ ప్రపంచము నంత నుఁ గోలుపోయెను.

మన్మథుఁడు సమ్మోహనాస్త్రమును వేయు నను చుండురు. సుబ్బారావు బాహువాళమును వేయనే వేసెను. బహుశా ఈరెండును ఆమెమీఁదఁ బ్రయోగింపఁబడియుండును ఏలనఁగా సుబ్బారావు వాగని తలుపులు వేయుట చూడమ్మ కిసుమంతియుఁ దెలియదు.

[మరవరిసంచికలో సమాప్తము.]

భారతదేశమందలి బ్రిటిషునైన్యములు—వానిశిక్షణాన్యములు

మోచర్ల కృష్ణమూర్తి

బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు భారతదేశమున నిలిపియుంచుచున్న ఆంగ్ల సైనికనివహముల తరీఫీయతు చేయుచున్న నెవ రెంత భరింపవలె నను వివాద మీ యుద్ధయదేశములకును చిర కాలముగా వచ్చుచున్నది. ఆఖర్చులను భారతదేశ మింతవరకును సైఫలతో సహా చెల్లించుచున్నది. వీనినే “కాపిటేషను చార్జీ” అనియు, “హోము ఎంఫ్లెక్టివు చార్జీ” అనియు వ్యవహరించుచుందురు. ప్రతివత్సర మీ ఖర్చులకొరకు సుమారు రెండుకోట్ల రూప్యము లాంగ్ల దేశమునకు ప్రసహించి పోవుచున్నది. భారతదేశము ఏదో యొక షేరుతో బ్రిటిషుదేశమునకు చెల్లించుచున్న కప్పములలో నిది యొకటి యని చాలమంది యభిప్రాయము. ఈ ఖర్చుల నసలు భారత దేశమునందే వసూలుచేయు సిద్ధాంతము అక్రమ మైన దనియు, వానిలో కొన్నిపద్ధుల నన్యాయముగ చేర్చుచున్నారనియు ఉభయదేశములయందును చాలమంది ప్రముఖులు ఆక్షేపించుచుండిరి. ఈ వివాదముల పరిష్కారించుట కిటీవల నియమి పబడిన విచారణసంఘమువారి శిఫార్సులు, భారతదేశమున కవి యొనర్చిన న్యాయసులవలన, అన్యాయములననుగూఢ జాగ్రత్తగ పరిశీలింపదగియున్నవి. ఈ సంఘమునకును, ఇదివర కీ విషయమును విచారణచేసియున్న ఇతరసంఘములకును భేదము గలదు. ఈ సంఘమున సభ్యులుగ నున్నది ఇరుపక్షములవారిచేతను పేర్కొనబడిన న్యాయశాస్త్ర ప్రవీణులగు ప్రతినిధులు. బ్రిటిషుదేశముతరపున ఫ్రీవీ కౌన్సిలరు లగు టాంలిన్, డునెడిక్ ప్రభువులు సభ్యులుగ పేర్కొనబడిరి. భారతదేశముతరపున న్యాయ మూర్తులు సర్ హెడీలాలు, సర్ హెనుహమ్మదుసులేమాన్ గార్లు ప్రతినిధులుగ నుండిరి. ఆప్టీలియా దేశీయుడును, న్యాయశాస్త్ర విశారదుడును అగు సర్ రాబర్టు రాం

డాల్ఫు గారెన్ గారిని బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు రక్షకులకు నియమించిరి. అందుచే నీసంఘమువారి శిఫార్సులు మరింత ప్రాముఖ్యమును వహించుచున్నవి.

కాపిటేషను వ్యయముల సమస్య ఇంచుమించు ౧౬౦ వత్సరములుగా నున్నను భారతదేశ పరిపాలనను బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు స్వయముగ నిర్వహించుటకు పూనుకొనిన గత ౭౦ వత్సరములలో నావ్యయము చాల హెచ్చి భారతదేశమునకు మరింత దుర్భర మయ్యెను. ఈస్టిండియా కంపెనీవారు పరిపాలించుచున్నంత కాలమును, వాగ, తమకు గావలసిన ఆంగ్లసైనికులలో చాలభాగమును తామే చేర్చుకొని తరిఫీయకు చేసుకొనుచుండిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి నుండి చాల తక్కువగనూత్రమే బదులు దీసుకొనుచుండిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు భారతపరిపాలన భారమును వహించినపిమ్మట ౧౮౬౦ సంవత్సరప్రాంతమున, సైనికనిర్మాణమున గావించినమార్పులవలన భారతదేశమునందుంచుట కవసరముగ ఆంగ్లసైన్యముల నన్నిటిని బ్రిటిషుప్రభుత్వపటాలములనుండియే తీసుకొనునటు లేర్పరుపబడెను. అదివరకు కంపెనీవారు ఆంగ్ల సైనికులను స్వయముగ తరిఫీయకు చేసుకొనినపుడు, ఒక్కొక్కసైనికునకు ఘూరూ ౨౬ పౌను లయ్యెడిది. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి పరిపాలన వచ్చినతరువాత బ్రిటిషు యుద్ధాంగకార్యాలయమువారు సైనికులనంపుటకు ప్రారంభించినపిమ్మట ఒక్కొక్కసైనికునిచేర్చి తరిఫీయకుచేయుట కై నఖర్చులకింద ౨౦౫ పౌనుల వసూలుచేయుటకు ప్రారంభించిరి. ఇంతవిపరీతముగ హెచ్చు ‘రేటు’ ను పుచ్చుకొనుటను, మేజరుబాల్ఫూరు, ఫాసెటు మొదలయిన న్యాయరతులగు ఆంగ్లప్రముఖులు నిరసించియుండిరి. ౧౮౫౭-వ సంవత్సరము భారతదేశపు సిపాయిల తిరుగుబాటు జరిగిన

తరువాత బ్రిటిషుప్రభుత్వమునా రీదేశమున నుంచు బ్రిటిషుసైనికుల సంఖ్యనుగూడ చాల హెచ్చించిరి. ౧౮౫౭-వ సంవత్సరమునకు పూర్వ మిదేశమున సుమారు ౨౦ వేల బ్రిటిషుసైనికులు మాత్రమే యుంచ బడుచుండిరి. ౧౮౬౦-వ సంవత్సరమున సైనికవిషయముల విచారణచేసిన రాయల్ కమిషనుగారు, భారతదేశమున ౮౦ వేల సైనికులవరకు నుంచదగునని నిర్ణయించిరి. అప్పటినుండియు నింతవరకును - ఐరోపాసంగ్రామ వత్సరములలో దప్ప - ఈదేశమున ౬౦ వేలకు తక్కువ గాకుండ బ్రిటిషుపటాలముల నిలిపియుంచుచున్నారు. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారికి గల మొత్తమునైననులలో మూడవ వంతు ఈ దేశమున నిలిపియుంచబడుచున్నది. ఈవిధముగ బ్రిటిషుసైనికులసంఖ్యయును, వారితరఫీయతునకు చెల్లింపవలసిన ఖర్చులును గూడ హెచ్చిపోవుటచే నది భారతప్రభుత్వమువారికి కొప్ప అధికసమస్యగగూడ పరిణమించెను. తరఫీయతుఖర్చుల నిర్ణయించుటలో చేర్చబడుచున్న పద్దులగురించి బ్రిటిషు యుద్ధాంగకార్యాలయమువారికిని, భారతముంత్రికార్యాలయమువారికిని మొదటినుండియు చాలవివాదములు కలుగుచుండెను. అట్టి వివాదములవలన లెక్కలు సరిజూచుకొని సాము చెల్లించుటలో నాలస్య మగుచుండుటవలనను, ౧౮౬౦-వ సంవత్సరము సర్. అలెగ్జాండరు టుల్లాక్ గారియధ్యక్షతక్రింద నేర్పరుపబడిన సంఘమువారు కాపిటేషనుపద్ధతి నేర్పరచి సైనికులచేర్చి తరఫీయతు చేయుటకైన ఖర్చులక్రింద భారతదేశమున నెందరుబ్రిటిషుసైనికు లందులో వారిసంఖ్యనుబట్టి తల ౧-కి ౧౦ పాసుల చొప్పున ప్రతివత్సరమును చెల్లింపవలెనని నిర్ణయించిరి. ఆరేటుప్రకారమైనచో భారతదేశముందలి పటాలములలో నొక్కొకవత్సరము గల్గుచుండుఖాళీలను భర్తీచేయుటకు కావలసిన సైనికుల చేర్చి తయారుచేయుట కనుఖర్చులు బ్రిటిషుప్రభుత్వము వారికి (ఒక్కొకనికి పా. ౨౦౫) ముజరా వచ్చునని యుద్ధాంగకార్యాలయమువారు రంగీకరించిరి. ౧౮౬౯-వ సంవత్సరమువర కటులే జరిగెను. తరువాత ననేక మార్పులు జరిగెను. ౧౮౮౧-౯౦ సంవత్సరమున నార్డు

బ్రూకుకమిషనువారు కాల్యాలయనకుమాత్రము “కాపిటేషను”రేటును ౭ పా. ౧౦పి. చొప్పున పుచ్చుకొనవలెనని నిర్ణయించిరి. ౧౯౦౯-వ సంవత్సరములో మరుకమిషనువారిరేటును ౧౧ పా. ౮పి. లకు హెచ్చించిరి. ౧౯౨౦-వ సంవత్సరమున నీరేటు తిరిగి ఒక్కమారుగా ౨౫ పాసులకు హెచ్చింపబడెను. ఈవిషయముపై తిరిగి వివాదము లధికముగుటచే నవి పరిష్కరించుకొనబడువరకును ౧౯౨౬-వ సంవత్సరమునుండి సైనిక శాఖకు సంవత్సరమునకు ౧౮ లక్షలపాసులచొప్పునను, విమానదళమునకు ౧౧౦ వేలచొప్పునను, మొత్తముగా చెల్లింపవలెనని నిశ్చయింపబడెను. దానిఫలితముగ సర్. రాండాల్సు గారెక్కారి యధ్యక్షతక్రింద నీ ‘ట్రీబ్యూలు’ నియమింపబడెను.

భారతదేశముందలి బ్రిటిషుసైన్యముల వ్యయము లకు సంబంధించిన వివాదములలో అయిదు విషయములు ‘ట్రీబ్యూను’ వారియెదుట నుంచబడెను. అందు మొదటిది “కాపిటేషను చార్జీ”లను గురించినది. ఈసందర్భమున ట్రీబ్యూనువారు విచారణ చేయవలసిన యంశము లీ క్రిందివిధమున బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారిచే నిర్వచింపబడెను. “భారతదేశముం దుంచబడు బ్రిటిషుపటాలములలోనికి సైనికులను చేర్చి, వారికి శిక్షణ మొసరుట కను ఖర్చులక్రింద భారతదేశ మింకను కొంత మొత్తము చెల్లించుచుండునా? చెల్లించుచుండవలె ననినచో ఏపద్ధతిప్రకార ము మొత్తమును నిర్ణయింపవలెను?”

పై సుదాహరింపబడిన “విచారణీయాంశముల” పరిశీలించినయెడల వానిలో మొదటియొకము విచారణకెంత ముఖ్యమైనదో వెంటనే తెలియగలదు. తరఫీయతు ఖర్చుల చెల్లింపనే యక్కర లేదని నిర్ణయ మగుచో తరువాత చర్చింపవలసిన విషయ మెద్దియు నుండదు. ఈవిషయము లాంధనార్థము విచారణీయాంశములలో చేర్చబడినదిగాదు. భారతీయు లీ ఖర్చులను మొదటి నుండియును తీవ్రముగ నాక్షేపించుచుండిరి. భారతదేశములం దీ సైన్యముల నుంచినది నిజముగ భారతీయులకొరకు గాదు. భారతదేశము తిరుగబడి బ్రిటిషు

శుక్లసప్తమి
(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీన చిత్రసంగ్రహమునుండి)

పరిపాలనమునుండి తప్పించుకొనకుండ నణచియుంచుటకు, భారతదేశమున బ్రిటిషు ఆధిపత్యమును నిలువజేయుటకు, బ్రిటిషువర్తకమునకును, బ్రిటిషుదనస్వాముల జేయుబడులకును ఉపద్రవము గలుగకుండ కాపాడుటకు, ప్రాచ్యఖండమునం దెవరైన బ్రిటిషుఆధిపత్యమును ధిక్కరించి వారి సామ్రాజ్యమునకు భంగము గలిగింప నెంచిన నానిని పట్టి దండించి బుద్ధి గరపుటకు బ్రిటిషు నైన్యముల నీదేశమందుంచిరి. బ్రిటిషు రాజకీయ నాయకు లీవిషయమున సేమాశ్రమును దాపరిక మొనర్చలేదు. వారిలో చాలమంది ఈ విషయమును బహిరంగముగ ప్రకటించియుండిరి. ప్రస్తుతము బ్రిటిషు ప్రభుత్వ ప్రధానామన్య డగు రాంకీ మెక్డొనాల్డు గారే తాము రచించిన గ్రంథమునందు “భారతదేశమందలి సైనికబలమంతయును గూడ బ్రిటిషు సామ్రాజ్య ప్రయోజనములకొరకు వైదొలపబడినది గాని భారతదేశముకొరకుగాను” అని అంగీకరించెను. ఈ విషయగ బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు స్వీయాధిపత్యముకొరకును, స్వలాభముకొరకును బ్రిటిషునైన్యముల నీదేశమున నుంచినపుడు వాని శిక్షభక్త్యములను భారతదేశముపై నంటగట్టుటే అన్యాయము. అంతటితో నాగక అసైనికుల చేర్చుటకును, శిక్షణ మొనగుటకును అనుభుర్చులనుగూడ భారతదేశమునుండి వసూలు చేయుట “కేవలము నిందితమున పని” అని ఆర్జిలు ప్రభువు మొదలగుఆంగ్ల నాయకు లెందరో నిరసించిరి. దాదాభాయి నారోజీ, సర్. ఇ. వాచా, గోపాలకృష్ణ గోఖలే మొదలగు భారతీయ నాయకు లీయన్యాయమును తొలగింపవలెనని ఆక్షోభించిరి. ఇది కేవల మన్యాయమేకాదు; బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు తమసామ్రాజ్యముం దితరప్రాంతములయం దనుష్ఠించుచున్న విధానమునకుగూడ విరుద్ధము. బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు తమ నైన్యముంతటిలో సగభాగమును, ఆంగ్ల దేశమునం దుంచుకొని, మిగిలినసగభాగమును తమ సామ్రాజ్యమందు వేర్వేరుప్రాంతములందు నిలిపియుంచుచున్నారు. కాని ఒక్కభారతదేశమునుండితప్ప మిగిలిన యేప్రాంతము నుండియునుగూడ బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు ఈవిధముగ

సైనికుల తరిఫీయతుఖర్చులగూడ ముజరా పుచ్చుకొనుట లేదు. ఇంతప్రధానమైనవిషయమును విచారణాంశములలో ప్రథమగణ్యమైనదానిని, ట్రిబ్యూనలువారేమాత్రమును విచారింపకపోవు టాశ్చర్యకరము. వారి నివేదికయందు సాంత మెక్కిడనుగూడ ఈవిషయ మునుచర్చయే కన్వింపదు. ఇందుకు కారణము దురూహ్యము. భారతప్రభుత్వమువారు మొదట నీఖర్చుల నాక్షేపించియే యుండవలెను. తేనిచో నీసమస్య చేర్చబడియుండదు. తరువాత భారతప్రభుత్వమువారు పైకి చెబుప మీటలేని యేకారణమువలననో ఆమాక్షేపణను వదలుకొనియుండవలెను. లేక వారాక్షేపించినను ట్రిబ్యూనలువారు పూర్తిగ నుక్షేపించియైన నుండవలెను. ఏది ఎటులైనను—జరిగినలోపమువలన—భారతదేశమునకు తీరనిఅపచార మొనర్చబడెను. నిరుపేదలగు భారతీయులు—బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారిపై బడుభారమును తగ్గించుటకు—రు అ కోట్లు సాలీనా చెల్లింపవలసివచ్చినది. భారతప్రభుత్వమువారి ఖర్చులను పూర్తిగ ప్రతిఘటించునవకాశమును పోగొట్టుకొని వివరములగురించి వివాదపడుట జట్టువదలి కాళ్లను పట్టుకొనినటు లున్నది.

కాపిటేషనురేటులనిర్ణయించుటలో నేయేఖర్చుల లెక్కలోనికి దీసుకొనవలయు ననువిషయము రెండవ యంశముక్రిందకు వచ్చును. ఇంతవరకును కాపిటేషను రేటు ఈక్రిందివిధముగ నిర్ణయింపబడుచున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు తమపైన్యమం దేటేట సేకాఖయం దెన్నిఖాళీలు వచ్చునో అంచనావేసెదరు. ఆఖాళీలను భర్తీ చేయుట కంతమందిసైనికులు కావలెనో, అందుకొరకు మొదట నెంతమందిని చేర్చుకొనవలయునో లెక్కించెదరు. కావలసిన సైనికులసంఖ్యకంటె చేర్చవలసిన సైనికులసంఖ్య అధికముగ నుండును. శిక్షణము మగియలోపల కొందరు పారిపోవుటయు, మరణించుటయు సంభవించుటచే నిది యవసరము. ఇట్టి ‘పారు’నకు గాను బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు భారతదేశమున కంప్ప

ప్రతిమువ్వరు సైనికులకు నల్లరఖర్చుల కాపిటేషనులో చేర్చియుండిరి. ఆ సైనికుల తయారుచేయుటకగు యవత్తు ఖర్చులను భారతదేశమున ఆంగ్లదేశమున తీసుకొను తయారైన సైనికుల సంఖ్యనుబట్టి ఇరుదేశములకును పం చెదరు. అటుల పంచగా భారతదేశము చెల్లింపవలసిన మొత్తమును, ప్రతివత్సరమునను భారతదేశమున పని చేయుచున్న బ్రిటిషు సైనికుల సంఖ్యనుబట్టి ధామా యీన, తలకు ఎంతయగునో విభజించెదరు. అదియే కాపి టేషనులేటు. ఈలేటును నిర్ణయించుటలో చాల పద్దుల గురించి వివాదము లున్నను ఉభయపక్షములవారును గలసి, ముగియగ నీ క్రింది మూడు విషయములగురించి మాత్రమే నిర్ణయము నొసగవలసినది ట్రిబ్యునలువారిని గోరిరి. (1) భారతదేశమున కంపబకు సైనికుల తయారుచేయుట కదనముగా నగు వ్యయముల మాత్రమే భారతదేశము చెల్లింపవలెనా, లేక అన్ని ఖర్చుల మొత్తములోను తనభాగమును చెల్లింపవలెనా? (2) భారతదేశమున పనిచేసేవెల్లిన సైనికులు, బ్రిటిషుదేశ ములో రిజర్వులం దున్న కాలమునుబట్టి తరిఫీయతు ఖర్చులలో భారతదేశమునకు ముజరా రావలెనా? (3) సైనికుని తరిఫీయతు చేయుట కగు ఖర్చులను ౧౨ నెలలకు కట్టవలెనా, లేక ఆరునెలలకుమాత్రమేనా?

అదనపుఖర్చులు

బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు తమస్వంతమునకు సైని కుల తయారుచేసుకొనవలసియేయున్నదిగదా. అందు కొరకు శిక్షణాలయములను, సిబ్బందిని ఏర్పరచుకొని వానిఖర్చుల భరించక తప్పదు. భారతదేశమునకుగాను మరికొందర సైనికుల తయారుచేయుట కదనముగ సెంత ఖర్చునో దానినిమాత్రమే, బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు పుచ్చుకొనవలె నని భారతప్రభుత్వమువారి నాదన. అటులాగాక మొత్తముఖర్చులుపంచుటవలన, బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు తమఖర్చులగూడ భారతదేశమునుండి వసూలుచేసినవా రగుచున్నారు. ఇంతియగాక ఈ సైనికశిక్షణాభిరము (డిపో)లు ఆంగ్లదేశముందుండుట వలన బ్రిటిషుప్రభుత్వమున కితరవిధములగు లాభములు

గూడ గల్గుచున్నవి. ౧౮౭౪-వ సంవత్సరమున సాండు హర్ట్స్ ప్రభువు, తరిఫీయతునందు సైనికులజీతములు భత్యములు తప్ప శిక్షణాభిరముల కగుఖర్చులను భారత దేశమునుండి పుచ్చుకొనరాదని ఈస్టిండియా సైనాన్య కమిటీయొడుట వాదించుచు, శిభిరములవలన బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునా రందుచున్న ప్రశ్నకలాభములగురించి ఇటుల నుకినెను. “డిపోలలోని ఉద్యోగులు ఇతర కార్యములకుగూడ నుపయోగింపబడుచున్నారు. బ్రిగేటు డిపోలలోని ఉద్యోగులు ఆర్మీలరీపటాలముల తరిఫీయతు చేయుటకుగూడ ఉపయోగింపబడుచున్నారు. అంతియ గాక, ఒకజల్లాలో ‘డిపో’ ఉన్నంతమాత్రమున నచట కాంతి సుస్థాపితచును. ప్రశ్నకముగ నచట నొకపటా లము నుంచ నవసరములేదు. వీడైన ఆల్లరి జరిగినయెడల డిపోలలోని ఉద్యోగులను, తరిఫీయతునందు సైనికులను గూడ పంపి అణచివేయవచ్చును. ‘డిపో’లు చేయు పనులలో నిది చాలముఖ్యమైనది. ఆంగ్లదేశమునకెక్కువ లాభదాయకమైనది.”

భారతదేశమున కట్టిరాభ మెద్దియగుట లేదు. అయినను వానిఖర్చులలో భారతదేశము మాత్రము మూడవభాగమును పూర్తిగ చెల్లించవలయున్నది. ట్రిబ్యునలువారి విషయమున భారతప్రభుత్వమువారి వాదనను పూర్తిగ నిరాకరించిరి.

“రిజర్వు”లకు ముజరా

భారతదేశమున పనిచేసే తిరిగివెల్లిన సైనికులు మొదటిరిజర్వునందున్న కాలమునకు వారిశిక్షణకు చెల్లింప బడిన మొత్తమున కొంతభాగమును ముజరా యొసగ వలెనా, లేదా యనువిషయము రెండవది. ౧౮౭౦-వ వత్సరమున బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు తమ సైనికనిర్మాణ మున “లాంగ్ సర్వీస్” పద్ధతిని వదలి “షార్ట్ సర్వీసు” పద్ధతి నవలంబించినప్పటినుండియు నీ వివాదము సాగు చుండెను. “లాంగ్ సర్వీసు” పద్ధతియందు, పటాలమున చేరిన సైనికుడు ౧౨ వత్సరములు పనిచేసెడివాడు, “షార్ట్ సర్వీసు” పద్ధతియందు సైనికుడు పటాలములో ౭ వత్సరములు మాత్రమే పనిచేయును. తరువాత ౫

వత్సరములు పెండ్లితరగతిరిజర్యనం దుండవలెను. రిజర్యనం దున్న కాలమున నతడు పటాలములలో పని చేయ నక్కరలేదు. తన యిష్టమువచ్చిన వృత్తియందుండవచ్చును. కాని ప్రభుత్వమువారి కవసరము వచ్చినపుడు, ప్రభుత్వమువారి యుత్తరువుపై వెంటనే వచ్చి పటాలమున చేరవలెను. అయ్యెడు వత్సరములును రిజర్యలోని నైనికులకు రోజు ౧ కి ౯ పెన్షీలు జీత మొసగబడుచుండును. ఈ పద్ధతివలన బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారికి స్వల్ప వ్యయముతో, యుద్ధము వచ్చినతోడనే రంగమున కంపుటకు కావల సంతమంది నైనికులు సిద్ధముగ నుండురు.

ఈ పద్ధతిలో భారతదేశమునుండి తిరిగిచెల్లిన ప్రతి నైనికునూ, అయిదువత్సరములవరకు మొట్టి "రిజర్య"నం దుండును. ఈవిధముగ బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారికి భారతదేశపు ఖర్చులనిూ, ౭ వత్సరముల తరిఫీయకు గలిగి ౫ వత్సరములు సేవచేయు నైనికులు లభించుచున్నారు. ఇక భారతదేశమునకో! లాంగు సర్వీసునందు వచ్చిన నైనికుడు ౧౧ వత్సరములు సేవ చేసెడివాడు. షార్టుసర్వీసులో వచ్చిన నైనికుడు ౬ వత్సరములు మాత్రమే పనిచేయును. అనగా అంతరము తిరిగి తరిఫీయతులగుట నిచ్చి క్రొత్తనైనికుని దెచ్చుకొనవలెను. దీనివలన భారతప్రభుత్వమువారి ఖర్చులు ఇంచుమించు రెట్టింపు పెరిగెను. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు భారతదేశమునుండి వచ్చిన నైనికుని వలన ౫ వత్సరములు లాభమందుచున్నారు గనుక ఆ కాలమునకు దామాషాయీని శిక్షణవ్యయముల ముజరాయివ్వవలెనని భారత ప్రభుత్వమువారి వాదన. రిజర్యలోనివారు పటాలములలోనివారివలె పూర్తిగ నుపయోగపడుటలేదు. కనుక వా రొనర్చుగల సేవను పటాలములందలి నైనికునిసేవతో సరిపోల్పరాదని యుద్ధాంగ కార్యాలయమువారి రాక్షేపించిరి. కాని ట్రిబ్యునలువారివాదన నంగీకరింపక, మొదటితరగతి రిజర్యనం దున్న కాలమునకు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు భారతదేశమునకు ముజరా యొసగవలె నని నిర్ణయించిరి. 60 వత్సరము లకు నేటి కిప్పుడీ విషయమున న్యాయము గల్గినది.

ఆరు నెలలూ, పండ్రెండు నెలలూ?

నైనికులశిక్షణముకొరకు భారతదేశ మారునెలల కగుఖర్చుల చెల్లింపవలెనా, పండ్రెండు నెలలకు చెల్లింపవలెనా యనునది మూడవయంశము. ఇంతవరకును బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు, కాల్యాలను కారునెలలకును, ఆశ్విక, శతస్మిదశములకు తొమ్మిది నెలలకును పుచ్చుకొనుచుండిరి. దాని నిపుడు ౧౨ నెలలకు హెచ్చింపవలెనని వారికోరిక. ఆధునికసంగ్రామములపరిస్థితుల బట్టి, సుశిక్షితులగునైనికుని తయారుచేయుటకు ౧౨ నెలలుపట్టుననియు, కనుక భారతదేశ మంతకాలమునకు చెల్లింపవలెనని బ్రిటిషుయుద్ధాంగకార్యాలయమువారి మొదటి వాదము. భారతదేశమునకు నైనికుల సంపునది పెట్టెంబరునుండి మార్చి నెలవరకు మాత్రమే. అందుచే ఆరు నెలల శిక్షణ ముగిసినపిదప, షుమారు నాలుగు నెలలైననుగడచినగాని వారిని భారతదేశమునకంపుటకు పిలుండను. కనుక ఆకాలమునకైనను, భారతదేశ ము నైనికులఖర్చుల ముజరాయొసగవలెనని రెండవవాదన. ఆరు నెలలు తరిఫీయతుగలవారే చాలునని రతప్రభుత్వమువారినను ౨౦ వత్సరములలోపువా రక్కరలే దనుచున్నారు. సామాన్యముగ బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి నైవ్యములలో చేరువారివయస్సు దామాషాయీని ౧౮ వత్సరములు. అందుచే వారిని ౨౦ వత్సరములవరకును బ్రిటిషుపటాలములందుంచుకొనవలసివచ్చుచున్నది. దానికి పరిహారముగనైనను భారతదేశము ౧౨ నెలలఖర్చుల చెల్లింపవలె ననునది మూడవవాదన. ఆరు నెలలకుంటే ఎక్కువ తరిఫీయతు నందినవారు తమ కనవసరమనియు, ఆరు నెలలయంతరము భారతదేశమునకు పంపువరకును వారిని తమ పటాలములయందుంచుకొని పనిపుచ్చుకొన్నారు గనుక, ఆకాలమున ఖర్చులను బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారే భరింపవలెనని భారతప్రభుత్వమువారివాదన.

ట్రిబ్యునలునందలి శ్వేతసభ్యులు ముగ్గురును ఏకాభిప్రాయమై, భారతదేశము ౯ నెలల ఖర్చులచెల్లింపదగునని నిర్ణయించుచు అందుల కీక్రిందికారణముల పెలిసిరి. "యుద్ధాంగ కార్యాలయమువారివాదనయు భారతప్రభుత్వమువారి వాదనయుగూడ అతిశయోక్తి దోషమునకు

పాల్కుచున్నది. ప్రస్తుత సైనికనిర్మాణపరిస్థితులలో ఇరువదివత్సరములవయస్సుగలిగి, ఆరుమాసములమాత్రమే తరిగియుండుగలిగియున్న సైనికుల సగభరా చేయబాలమని యుద్ధాంగకార్యాలయమువారనుచున్నారు. అట్టిస్థితిలో వారోసగిన ౧౨ నెలలశిక్షణము నందియున్న సైనికుల దీసుకొనుటకంటె భారతదేశమునకు గత్యంతరములేదు. క్రొత్తగా చేరిన సైనికునివలన, శిక్షణము ముగిసిన పిమ్మట, రెండవయూరు నెలలలో పటాలమున కేమియు నుపయోగము లేనిది యుద్ధాంగ కార్యాలయమువారు గావించువాడన నిలువజాలదు. సంపూర్ణానుభవజ్ఞుడగు సైనికునియంత కాకపోయినను కొంతవరకైన సత్య దుష్టకరించును కనుక మొత్తముమీద ౯ నెలలశిక్షణమునకు భారతదేశము చెల్లించవలెను. తొమ్మిది నెలలకంటె అధికముగ శిక్షణమునందు శాఖలకు దప్ప ఇతరశాఖలన్నిటికిని ఇది వర్తించును." తమ నిర్ణయములకు వారింతకంటె కేకారణములను దెలుపలేదు. బ్రిటన్లు నందలి భారతీయ సభ్యులకు న్యాయ మొడిలాలు. సులేమాన్ గార్లీ సమస్య నద్భుత మగు తర్కవైపుణ్యముతో దీర్ఘముగ చర్చించుచు, ఇప్పటివరకే ఇకమీద గూడ కాల్యాలమునకు ఆరు నెలలచొప్పునను, ఆస్త్రిక, శతస్మి దళములకు ౯ నెలల చొప్పునను, "ఎన్ నైసు" లకు ౧౨ నెలల చొప్పునను శిక్షణకు లెక్కపెట్టవలెనే గాని దానిని హెచ్చించుట కేమాత్రమును అవసరము గాదని, న్యాయము గాదని నిరూపించిరి.

గత ౬౦ వత్సరములలో ఈ ప్రశ్ననే ఇంతవరకు అయిదు కమిటీలు విచారించియుండినవి. వారందరును గూడ ఆరుమాసములశిక్షణము చాలుననియే అభిప్రాయపడిరి గాని, హెచ్చించవలసినదని భావింపలేదు. మొట్టమొదట ౧౮౬౧లో కాపిటేచునులేటును నిర్ణయించిన టుల్లాక్ కమిటీవారు కాల్యాలమునకు నాలున్నర నెలల శిక్షణము చాలునని లెక్కవేసిరి. ౧౮౭౨లో సెక్వెంట్ కమిటీవారు దీనిని ఆరు నెలలకు హెచ్చించిరి. ౧౮౭౪-వ వత్సరమున బారీ కమిటీవారుగూడ ఇంచుమించు అనిర్ణయమునే బలపరచిరి. ౧౮౭౯లో నార్త్ బ్రాకు కమిషనువారి విషయమును దీర్ఘముగ పరిశీలించి ఆరు నెల

లనే భావపరచిరి. ౧౯౦౦-వ సంవత్సరము వెట్టి కమిషనువారు ఆయా లాగముగ విచారణచేసి, ఆరు నెలలనిర్ణయమును మార్చి నవసరములేదని భావించిరి. ౧౯౦౭-వ సంవత్సరమున న్యాయ కోమరుసంఘమువారి విషయమును ప్రత్యేకముగ విచారించిరి గాని శిక్షణకాలమును హెచ్చింపవలెనని వారభిప్రాయపడి టుల గన్నింపదు. కాలముచేతను, అనేకవిచారణసంఘములచేతను గ్రహవసరుపబడిన అనిర్ణయమును సవరించి, ౯ నెలలకు హెచ్చించుటకు చాలబలముగ కారణము లుండవలెను. అట్టివైన ఉన్న నేమో పరిశీలించుము

నిజముగ, భారతదేశమునకు గావలసిన సైనికులకు ఆరు నెలలకంటె నెక్కువ శిక్షణ మవసరమాయను విషయమును మొదట తీసుకొందము. ఇది సైనికవిషయములందనుభవజ్ఞులగువారు నిర్ణయింపవలసినవిషయము. ఇంతవరకును, ౧౨ నెలలశిక్షణ మవసరమని చెప్పుచున్నది యుద్ధాంగకార్యాలయమునకు సంబంధించినవారే. భారతదేశీ గూఢశత్రుత్వలకు సంబంధించిన విషయములలో వారియభిప్రాయము ప్రమాణము గాజాలదు. తమ యావశ్యకతలు భారతప్రభుత్వమువారికే చెలియగలవు. ఆ విషయమునందు వారి యభిప్రాయమే ప్రమాణముగాని ఇతరులది గాదు. తమపై నికుల కేంత తరిగియుండవసరమగునదియు నిర్ణయించు నధికారము భారతప్రభుత్వమువారిదేగాని తమదిగాదని యుద్ధాంగకార్యాలయమువారే తమ మొహరాండమునం దంగీకరించిరి. తా వివ్యవహారమున, భారతప్రభుత్వమువారి యేజెంటులముమాత్రమేనని కూడ చెలియజేసిరి. ఇక భారతప్రభుత్వమువారును, భారతసైనికావశ్యకతల నెరిగిన సైనికాధికారులునుగూడ ఆరు నెలలశిక్షణము చాలునని ఖండితముగ ప్రకటించియుండిరి. సైనికవిషయములందసమానముగ అనుభవముగల కిచినరుప్రభువు, సర్. బూచాంపుడఫ్, రాలిన్సన్ ప్రభువు, సర్. ఫిలిప్ చెప్ పుడ్డుమొదలగు ప్రముఖులందరూ నెలలు చాలునని చెలిసిరి. వీరు భారతీయులుగారు; బ్రిటిషువారు. ఆంగ్లదేశమునం దెంతయో కీర్తిగడించి, బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారిచే, ఆయా కాలములలో, భారతదేశమునందలి సైన్య

ముల కన్నిటికిని ప్రధాన సైన్యాధీశులుగ నియమింపబడిన, బాధ్యత నెరింగిన యధికారులు. భారతదేశి మావశ్యకతలు వారికంటె బాగుగ తెలియునని యెవ్వరును చెప్పజాలరు. చెల్వుడ గారు బ్రిటిషుకాన్సిలునందు సభ్యుడుగ నుండి, ప్రస్తుతము భారతదేశమున సర్వసాధికారిక పనిచేయుచున్నాడు. అట్టి ప్రామాణికులకు విరుద్ధముగ ప్రీబ్యునలునందలి మువ్వరును ౯ నెలల శిక్షణ మవ సరమని యెట్లు నిర్ణయించికో ఆశ్చర్యకరము. అంతియ గాదు. భారత ప్రభుత్వమువారు తమ కారు నెలల శిక్షణ మందినవారు చాలుననియు, అవసరమనుచో, భారతదేశ వశ్యకతలనుబట్టి, తరువాత భారతదేశమున మరి కొంత తరిఫీయతు నిష్పించుకొనెద మనియు, ఆరు నెలలకంటె నెక్కువ తరిఫీయతు గలవారు తమ కేమాత్రము నక్కర లే దనియు ఖండితముగ బల్కిరి. ఇందు కేవిధమున సమాధానమును ఉండజాలదు. భారత ప్రభుత్వమువారక్కరలే దనుచుండ, వారి యేజంటుల ము చెప్పుకొను యుద్ధాంగకార్యాలయమువారికి గాని, ప్రీబ్యునలువారికి గాని ౯ నెలల శిక్షణము బడసిన సైనికుల వారిపై బడవేసి హెచ్చుభిర్బుల చెల్లింపవలె నని నిర్బంధించుటకంటె విపరీతమనుపని ఇంకొకటి ఉండజాలదు.

పోనీ, యుద్ధాంగ కార్యాలయములవారు, తమ బ్రిటిషు పటాలములలో ౧౨ నెలలకు తక్కువకాలము మాత్రమే సైన్యమునం దున్నవారిని సరియగు శిక్షనందని వారినిగ పరిగణించుచున్నయెడల, వారి వాదనయందు కొంచెమైన బల ముండెడిది. వారటుల చేయుట లేదు. వారు శిక్షణాలయములయందు (డిపోలలో) నిజముగ శిక్షణ మొసగునది ౧౨ వారములు మాత్రమే. పిమ్మట వారిని పటాలములలో చేర్చెదరు. చేరిన ఆరు నెలలనుండియు నతడు పటాలమునం దితర సైనికు లందరితోపాటు సైనిక ధర్మముల నన్నిటిని నిర్వర్తించుచుండవలెనని సైనిక నిబంధనలలో స్పష్టముగ విధింపబడెను. యుద్ధము వచ్చినపు డతనిని గూడ రంగరంగమున కంపెదరు. దీనినిబట్టి, బ్రిటిషు యుద్ధాంగ కార్యాలయమువారు ఆధునిక యుద్ధముల కంపెదరు.

సైనికునకు ౧౨ నెలల శిక్షణ మవసర ముగాని, ఆరు నెల లల్పమనిగాని స్వామ్యస్థానము దేమాత్రమును భావించుట లేదని తెల్ల మనుచున్నది.

ఒకవైపున ఇరువది వత్సరములకు తక్కువ వయస్సుగలవారక్కరలే దనియు, మరియొకవైపున ఆరు నెలలమాత్రమే తరిఫీయతు నందిన సైనికులు గావలె ననియు కోరుటలో భారత ప్రభుత్వమువారు అసాధ్యమును కోరికను కోరుచుండిరని ప్రీబ్యునలు నందలి శ్వేతసభ్యులు తమ నిర్ణయమున కొకవిధమును కారణముగ చెల్పిరి. ౨౦ వత్సరముల నిర్ణయము భారత దేశముకొరకే యేర్పడిన దనుకొందము. కాని యుద్ధాంగ కార్యాలయమువారికి నిజముగ నంత యసాధ్య మును విషయమా? తాము సాధారణముగ ౧౮౪ - ౧౯౪ వత్సరములలోని వారిని సైన్యములో చేర్చుకొను చున్నా మని యుద్ధాంగ కార్యాలయములవారు చెలిపి యుండిరి. అందులో నూటికి ౩౬ వంతులమంది ౧౯౪ వత్సరములవారనిగూడ వారే అంగీకరించిరి. భారతదేశమునకు గావలసినది ౩౩¹/₃ వంతులమాత్రమే. ౧౯౪ వత్సరములవారి కారు నెలల శిక్షణము ముగియు వరకు ౨౦ వత్సరములు ముగియును. కనుక ౨౦ వత్సరముల వయోనిర్ణయము బాధ లేకుండగనే, ఆరు నెలల శిక్షణతో భారతదేశము నంపడున సైనికులు, కావలసినంత మందికంటె నెక్కువయే యుద్ధాంగ కార్యాలయము వారివద్ద గలరు. షాడీలాలు సులేమాన్ గార్లు నూచించి నటుల “భారతదేశముయెడల సదభిప్రాయమును, భారతదేశమునకు సహాయ మొనర్చు నభిలాషాపూరితు లును అగు యుద్ధాంగకార్యాలయమువారికి భారతదేశమున గావలసిన సైనికులను, ౧౯౪ వయస్సున చేరిన వారినుండి ఆరు నెలల శిక్షణము ముగియగనే పంపుట కష్టసాధ్యము గాదు.”

౨౦ వత్సరములకు తక్కువ వయస్సుగలవారిని భారత ప్రభుత్వమువారక్కరలే దనిరని ఆకోపించి, హెచ్చుకాలమునకు తరిఫీయతునకు భిర్బుల నిచ్చుకొనవలెననుటకు యుద్ధాంగకార్యాలయమువారు దానినొకకారణముగ నుపయోగించుకొనజూచుచున్నటు

లున్నది. యుద్ధాంగకార్యాలయమువారి అద్భుత కల్పనాశక్తితప్ప ఆయాగోపణ కాధార మెద్దియును లేదు. చిరుతవయస్సువారి సంపరాదని చాలకాల ముక్రింద భారతప్రభుత్వమువారు నూచించియున్న విషయము నిజమే కాని అది భారతదేశముకొరకు గానింపబడినది గాదు. యుద్ధాంగకార్యాలయము వారు మరీబాలురను సైనికులుగా భారతదేశమున కంపు చుండుటచే, అచటి శీతోష్ణస్థితులు సరిపడక, వారి ఆరోగ్యము చెడిపోయి శైథిల్యము కలుగునుండెను. అందుచే బ్రిటిషు సైనికుల యోగక్షేమములకొరకే భారత ప్రభుత్వమువారు మొదట నటుల నూచించిరి. ఆనూచనకు కారణభూతుడగు భారతసర్వసేనాని యగు సాండుహర్షప్రభువు, ౧౮౭౯-వ సంవత్సరమున ఈ స్థితి డియా ఫైనాన్సు కమిటీ యెదుట సాక్ష్య మొసగుచు నావిషయము నిటుల సుస్పష్టికరించెను. “చిరుతవయస్సువారు రగు సైనికుల సంపుట వలన యుద్ధముసంభవించినపుడు భారతదేశమునకు నష్ట దాయక మనువిషయము నిజమే. కాని నే నాకారణముచే ఆక్షేపింపలేదు. బాలురగు సైనికులు పరదేశములందు శీతోష్ణస్థితి సరిపడక, ఆరోగ్యము గోల్పోయి, వ్యాధిగ్రస్తులై అల్లాడుచుండుట చాలవిషాదకరము. అట్టి బాలుర సంపుటకంటె, వారియెడల నొనర్పగల అమానుషముగ నపచార ముండదు.” ఈకారణముచేతనే పార్లమెంటుసభవారు ౧౮౭౯-వ సంవత్సరమున ౨౦ వత్సరముల లోపువయస్సు గల సైనికులను స్వదేశమునందే యుంచవలెనుగాని, విదేశముల కంపరాదని నిషేధించుచు తీర్మానించిరి. ఇది ఒక్కభారతదేశమునకే గాదు. సామ్రాజ్యమునందన్నిప్రాంతములకును క్రించును. ఈకారణమును పురస్కరించుకొనియే ౧౮౭౯-వ సంవత్సరమున బ్రిటిషుసైనికకాఖను సంస్కరించినపుడు జనరలు మెక్డొగలు కమిటీవారు, క్రొత్తగా చేర్చుకొనబడిన సైనికులనందరిని స్వదేశమునందలి పటాలములలోనే యుంచి, ఆపటాలములలో కొంతకాలము సేవచేసి, వయస్సు ముదిగిన సైనికుల విదేశములకు పటాలములతో పంపవలెనని నిర్ణయించిరి. ఆవిధముగానే ఇప్పటికిని, ప్రాతసై

నికులను మాత్రమే విదేశముల కంపుపద్ధతి సాగుచున్నది. భారతదేశమున కంపబడుచున్న సైనికులవయస్సును పరిశీలించినచో ఈవిషయ మింకను ప్రత్యక్షముగ నిరూపితమగును ఇటీవల, ప్లేటుకొన్నిలనందు, ప్రభుత్వ సభ్యుడొకప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తర మొసగుచు, గత వత్సర మిదేశమున కంపబడిన సైనికులవయస్సు, దామాషా యీని ౨౧ వత్సరములనియు, ఇటీవల కొన్ని వత్సరములలోకంటె నిది చాలతక్కువనియు తెలియజేసెను. సాధారణముగ వారివయస్సు ౨౨ వత్సరము లుండనని యెంచవచ్చును. ౨౦ వత్సరములనొనిర్ణయముచేత, తా మరునెలలు ముగియగ నే సైనికుల సంపజాలకుంటిమని పరిహారము గోరుచున్న యుద్ధాంగకార్యాలయము వారి వాదన యెంత అసత్యమైనదో దీనివలన వెల్లడిగా గలదు. నిజముగ నానిర్ణయము తమకు బాధాకరమైనచో సైనికులకు ౨౨ వత్సరములవచ్చువర కెందుకు నిలిపియుంచుకొనెదగు. ఈనిర్ణయముగ వయస్సుపెచ్చినవారిని పంపుచుండుటవలన నష్టపడునది భారతదేశముగాని, ఆంగ్లదేశము గాదు. ౨౧-వ వత్సరమునచ్చిన సైనికుడప్పటికే ౩ వత్సరముల సేవను ముగించియుండును. ఇక నాకీ డీదేశమునకు వచ్చి సేవచేయునది ౪ వత్సరములు. ఆరునెలలకేక్షణము ముగియగ నే సంపబియున్న యెడల అత డీదేశమున ఆరువత్సరములైన పనిచేసెడివాడు. అందువలన భారతప్రభుత్వమునకు సైనికుల రాకపోకల కగుటర్చులు చాలవరకు తప్పేదివి. ఇందుకు భారతదేశమునకు పరిహార మొసగుటతప్ప, భారతదేశమునే పరిహారమునకుండు యుద్ధాంగకార్యాలయమువారి సాహసవైచరిత్యమునకు చిహ్నము.

భారతదేశమున కంపబడవలసిన సైనికులు ఆరు నెలల శిక్షణానంతరము బ్రిటిషుపటాలములలో నుండుటవలన, బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారికి ముజరా రావలసిన నష్టము గల్గుచున్నదా యనిన అదియును శూన్యమే. వై నుదహరించినటుల క్రొత్త సైనికులను ఆంగ్లదేశమునందలి పటాలముల నుండి, ఆపటాలములందున్నవారిని విదేశముల కంపుపద్ధతివలన, బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు స్వదేశమున నుంచుకొను సైన్యపు సంఖ్య ఏమాత్ర

మును హెచ్చు నవసరము లేదు. అసలు భారతదేశము యొక్క స్త్రీయైతెకులను, సైనికులను నెవరును భారతదేశమునకిది ప్రశ్నకొనిపబడుటయే లేదు. కనుక, శిక్షణాసంకల్పము, భారతదేశమున కుద్దేశింపబడిన సైనికులు వేచియుండువలయున్న దను వాదము గూడ కేవలము నిరాధారమైనది. ఆకారణముచే భారతదేశమున యుద్ధాంగకార్యాలయములవారి కేమి ముజరా యొసగనక్కరలేదు.

బ్రిటిషునలువారు తమ నిర్ణయమునకు పాక్షికముగ నాధారముగ కైకొనిన క్రొత్తపైనికుల ప్రయోజనపు విలువను పరికింపము. సైనికుడు చేరిన ఆరునెలలకు తరువాత, బ్రిటిషు సైనిక నిబంధనల ప్రకారము, సైనిక ధర్మములనన్నిటిని నిర్వహించుటకు బాధ్యుడు. అతనిని (1) శాంతిసమయమున దేశమునం దల్లరుల నణచుటకు పయోగించెదరు. (2) పటాలముల విదేశముల కంపు నపుడట్టివారినిగూడ పంపెదరు. సంవత్సరము తరిగియుండు లేదని నిలిపియుంచరు. (3) యుద్ధము వచ్చినచో, చేరి ఆరునెలలైన ప్రతిసైనికుడును, యుద్ధరంగమున కంపబడవచ్చును. ఇదియది యననేల ప్రాత సైనికులతో బాటు వీరును అన్నిపనులకు సుపయోగింపబడవచ్చును. ఇట్టి పరిస్థితులలో వీరు, ఇతర సైనికులతో సరిసమానమును విలువగలవారు కాదని బ్రిటిషునలునం దధికసంఖ్యాకు లేటలు నిర్ణయించి రోదుమాహ్యము. రోదురుకమియందు సభ్యులును, అటుపిమ్మట భారత సర్వసేవాధిపతియును అను సర్. బూచాంపు డక్ గారి విషయమై ఇటుల సుడివియుండిరి. "సైనికుని జీవితమున రెండవదశయందు (డిప్లోమాలో శిక్షణ ముగిసిన పిమ్మట భారత దేశమునకు పంపబడుటకు పూర్వము) భారతదేశమున కతడేవిధముగ సుపకరించుట లేదు. అంగ్ల దేశమునకు మాత్రమే పూర్తిగ సుపకరించుచున్నాడు. యుద్ధము వచ్చినపుడే దేశమున నేవచ్చేయు నను విషయమునుబట్టియే సైనికుని ప్రయోజనము నిర్ణయ మును. అపుడే దేశమునకు పకరించిన ఆదేశమతని ఖర్చుల భరింపవలెను. యుద్ధము వచ్చిన తోడనే, భారతదేశమున కంపబడవలసిన

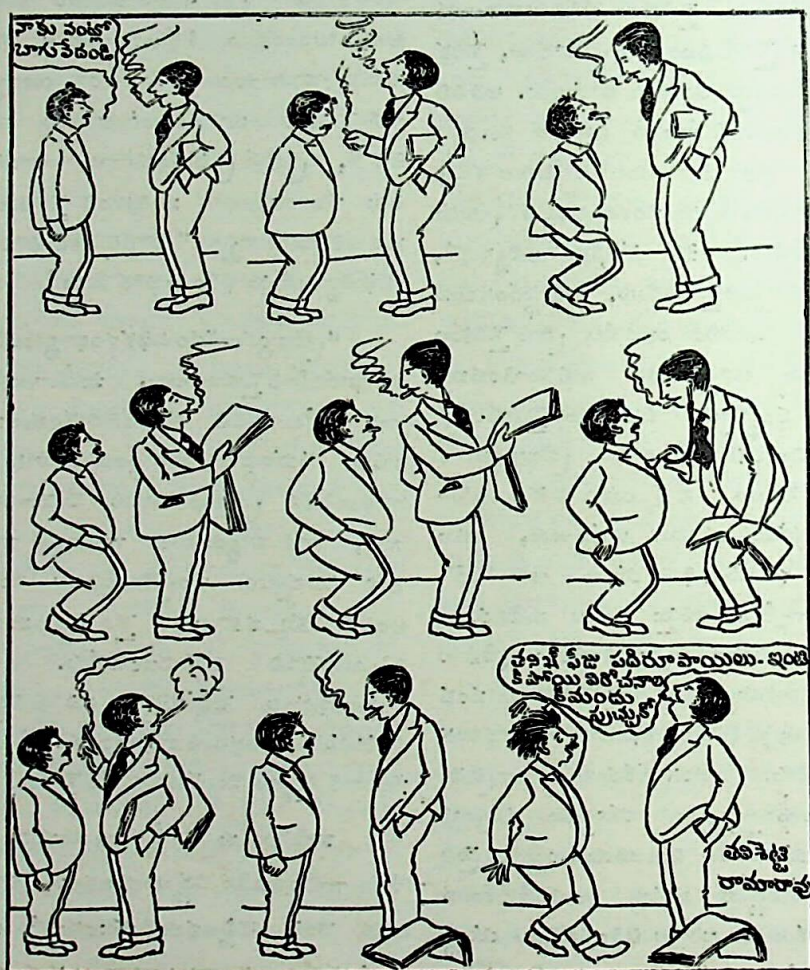
సైనికు లాపివేయ బడుదురు. వారందరును బ్రిటిషు పటాలములతో యుద్ధమున కంపబడుదురు." అని 1906 లో హార్టన్ గారు పార్లమెంటులో ప్రకటించియుండిరి. కనుక భారతదేశమునకు స్త్రీయైతెకులను, ఈ సైనికులు బ్రిటిషు సైనికులుగనే పరిగణింపబడుచున్నారు. కనుక నీకాలమున కాసైనికులఖర్చులను బ్రిటిషుప్రభుత్వమే భరింపవలెను. ఈస్థిధాంతమును బ్రిటిషుప్రభుత్వము వారుగూడ అంగీకరించియే, సైనికులు ఆరునెలలశిక్షణను ముగించినపిమ్మట, భారతదేశమున కంపబడవలసిన కాలము బ్రిటిషుపటాలమునం దుంచబడుదురో అంతకాలమునకును శిక్షణవ్యయముల భారతప్రభుత్వమునకు దామాషాయీని ముజరా యిచ్చుచున్నారు. "ఈ సైనికుల సుపయోగించుకొనగల మనుకారణము చేతనే, బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు శాంతిసమయమున తమ పటాలములలో నంతమంది సైనికుల తక్కువగ నుంచుకొనుచున్నారు." భారతదేశముకొరకీక బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు భరించుభారమేమి!

"బ్రిటిషునలు"నం దధికసంఖ్యాకులనిర్ణయ మెంత యాధారరహితమైనదియును, షాడీలు సులేమాన్ గార్ల నోటునందలి ఈక్రిందివాక్యములవలన దెలియ నగును. "యుద్ధాంగకార్యాలయమువారు మాయెదుట దాఖలుచేసిన వ్రాతములనును మెమోరాండమునందు గాని, వారి న్యాయవాది గావించిన వాదనలయందు గాని యెచ్చటను పండ్రెండునెలల సంగీకరింపనిచో అంతకు తక్కువకాలమున కైన శిక్షణమున కనుఖర్చుల నిప్పింపవలెనని కోరియుండలేదు. భారతదేశమున నెలలఖర్చుల చెల్లింపవలె నని నిర్ణయించుటకు మాయెదుట నేవిధముననాధారమును లేదు." బ్రిటిషునలువారి నిర్ణయ మెంత సువిచారితమైనది!

కాపిలేషను చార్జీలవిషయమున, బ్రిటిషునలు షేర గావించబడిన నిర్ణయములవలన, భారతదేశ మిక మీద నెంత చెల్లింపవలసియుండునో ఇంకను ప్రకటింపబడలేదు. యుద్ధాంగకార్యాలయమువారు లెక్కల

నింకను తయారుచేయుచున్నారు. ట్రిబ్యూనలునిర్ణయములవలన భారతదేశమునకు కాపిటేషనులేటులందు గల్గినలాభము అత్యల్పము. రిజర్వులకు ముజరామొసగవలెనని నారు నిర్ణయించినను దానివలన భారతదేశమునకు గల్గినలాభము, శిక్షణకాలమును ౬ నెలలనుండి ౯ నెలలకు పెంచి ముట్తోరద్దుచేయబడెను. ఇంకను భారతదేశమున కేమైనలాభము మిగులునెడల, విమానదళమున శిక్షణవ్యయములగురించి, ట్రిబ్యూనలువారొసగిన నిర్ణయముచే నదియు తుడిచినేయబడెను. అది మరియొకకథ.

డాక్టర్ - అచ్చటచ్చట

అంధవిశ్వాసముల జనని మూర్ఖత, జనకుడు భయము, సంతానము ఘోరదుఃఖము. ప్రేమ, విశ్వాసము లంధములని చెప్పదురు. అది ఎన్నడును కాదు. ఐతిహాసిక ప్రమాణములనుబట్టియు వేదశాస్త్రములను విమర్శనచేసి తో బరిశీలించినపిమ్మటను, ఏవిషయము విశ్వసింపబడుచున్నదో, ఏవిషయము వైజ్ఞానిక ప్రయోగశాలయందు సరిగా సిద్ధాంతీకరించబడి, మన విశ్వాసమునకు హేతువగుచున్నదో, ఏవిషయము ప్రత్యక్ష ప్రమాణమును గీటురాయిపై పరీక్షింపబడి నూరింట్ల తొంబదితొమ్మిదిముక్కలుభాగము సత్యమునో యదియే సరియగు విశ్వాసము; శేషము లంధ విశ్వాసములు.

ఈయొక్క విభేదాత్మకభావమును లక్ష్యమందుచి విమర్శకులుగ, జ్ఞానులు నగు ప్రాణులు, స్త్రీలుగాని, పురుషులుగాని ఇక సంధవిశ్వాసములన నేమియని ప్రశ్నింపవచ్చును. ఈ ప్రశ్నకు తరమిచ్చుటయే యావ్యాసము ముఖ్యోద్దేశ్యము. ఇప్పుడు సేమ ముందు పుటలందు, అంధవిశ్వాసములయొక్క అపరోక్షస్పష్ట పరిభాషను జేసినపిమ్మట, అంధవిశ్వాసములన నెట్టివో ఉదాహరణములమూలమున పాఠకులకు తెలియజెప్పెద.

౧. ప్రత్యక్ష ప్రమాణముల నుపేక్షించి, లేక ప్రమాణహీనముగు విషయమును సత్యమని నమ్ముట.

౨. ఒకసమస్యను వేరొకసమస్యగా నెంచుట. ఎట్లన—డాక్టరువై రోయనునాతని నెవడో నమ్మకమన సేమని ప్రశ్నించెను. “దేనిని నీవు చూడజాలవో అదియే నమ్మక” మని యతడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఈ ప్రకారముగ ప్రశ్నోత్తరము లుపనివత్తులందుమాడ గలవు. తరుచుగా సాధువులు, జ్యోతిషులు ఈవిధముగు జవాబులనే ఇచ్చుచుందురు. ఇదియే ఒకసమస్యను వేరొకసమస్యగా నెంచుట.

౩. కార్యకారణసంబంధముల నుపేక్షించుట.

౪. ఏదే నొకయవస్తుపదార్థము (మనస్సు, ఆలోచన, ఇచ్ఛ, శక్తి- ఈనాల్గును అథవా వీనిలో నొకటి) ప్రపంచ నియంత్రణ చేయుచున్నదనిగాని, సృష్టించుచున్నదనిగాని, నాశముచేయుచున్నదనిగాని నమ్ముట.

౫. వస్తురహితముగనే కేవలమనఃకల్పనచేతనే ప్రపంచము సృష్టింపబడినదనుకొనుట, అథవాశూన్యము నుండి సర్వము సృష్టింపబడినదని, లేక ప్రాదుర్భూతమైనదనుకొనుట.

౬. పురుషబలము, లేక Force యందే భిన్నప్రకృతి(వాస్తవికజగత్తు)యొక్క యస్తీత్వమున్నదని నమ్ముట, లేక పురుషబలమునందు ప్రకృతియొక్క యస్తీత్వము లేదని విపరీతాభిప్రాయము గల్గియుండుట.

౭. అనేక ప్రకారము లగు నతౌకికములు, నసంభవములు నగు విషయములను నమ్ముట. ఇంద్రజాలము, మంత్రములు, చమత్కారములు మొదలగు నతౌకిక శక్తులను (Supernatural) నమ్ముట.

ఈ పరిభాషను మే మింగను పెంపొందింప గలము కాని వీనియందున్నిటిసమావేశము గలదని యింతయే వ్రాయుట పర్యాప్తమని యెంచితిమి. అంధవిశ్వాసముల జననీజనకులు భయము, మూర్ఖత యనియు, వీనిసంతతి ఘోరదుఃఖమనియు జ్ఞాపక ముండుగాక. అంధవిశ్వాసము గలవా రడుగడుగున ననేకఘోరదుఃఖముల ననుభవించుట సంభవించుచున్నది.

ఒకానొక స్త్రీ వంటచేయుచున్న సమయమున బాగుగ నెండని పుల్లలు కాలుటలో “టప్ టప్” అను ధ్వని కలుగుటను విని, “ఘాఘా” ఎవ్వతెయో దుష్టురాలు నన్ను తిట్టుచున్నదని చెప్పును. తడిపుల్ల అగ్నిచే కల్పబడునప్పుడు దానియందలి నీరు బయటికి

వచ్చుటచే ధ్వని యగుచున్న దని యమాయక యగు నా స్త్రీ తెలిసికొనజాలదు. కట్టెలు కాలుటగో ధ్వని యగుటయందును, ఇతరులు తన్ను నిందించుటయందును కార్యకారణసంబంధ మేమియు లేదు. ఈ ప్రకార మున అసంఖ్యాకము లైన మిథ్యాకల్పనలు గలవు. ఎట్లన పెనమునుండి రొట్టె బారుటచే, ఎవరో అతిథి వచ్చుననియు, శరీరావయవము లదరుటచే మేలు లేక కీడు కలుగు ననియు, అరచేయి దురదపెట్టుటచే ధనము దొరకుననియు, తీతువ లేక జీలుగుపక్షులు కూయుటచే కీడు వాటిల్లు ననియు తరచుగా ననేకు లూహించు చున్నారు. ఇదియే యంధవిశ్వాసము. ఒకమనుష్యుడు ప్రయాణమై గృహద్వారమునుండి బయల్దేరినతోడనే యతని కేదురుగా నెవడైన కర్ర దీసికొని వచ్చుచున్నట్లగుపడినను, అథవా ఒకే కన్నుగల గ్రుడ్డివాడు వచ్చినను యత డపశకున మైనదని తలచును. నీరు నిండినకుండతో నెవడైన ఎదురైనచో చాలమంచిశకునమైనదనుకొనును. శకునము లేక అపశకునము ఏదియు ప్రకృతిప్రవాహము నాపజాల దనియు, ఏదైన క్రొత్త కార్యమునుగాని కారణమునుగాని ప్రకృతియం దుత్పన్నము చేయ జాలదనియు, మరియు నీశకునములయందు లేక ఘట నలయం దేదియు కార్యకారణసంబంధములను స్థాపింప జాలదనియు ప్రజ లనుకొనుట లేదు. ఎందరో దూర దృష్టి లేనియమాయకు లీశకునములకు జిక్కి తమయాత్ర లను లేక ఇతరకార్యములను ఆపివేసి తరచుగా హాని నొందుచున్నారు.

అనేకులు నీలము, మరకతమణి, వజ్రము, పగ డము మొదలగురత్నములతోను, ఘడియలు దినములు నెలలు మొదలగువానితోను, యొకను అనేకవిధములగు ఇతరవిహ్నములతోను దౌర్భాగ్యసౌభాగ్యములసంబంధ మును జోడించుచున్నారు. తువరము చేయించుకొనుట, బట్టలు విడచుట, క్రొత్తనగలు లేక వస్త్రములను ధరించుట, మరియు వచ్చుటకు, పోవుటకుకూడకొందరు జను లేదో యొకదినమును, నక్షత్రమును లాభదాయకములనియు మరియు కొన్నింటిని హానిప్రదములనియు తలచుచున్నారు. దినము, వేళ నక్షత్రాధికములకు,

మన భోజన, వస్త్రధారణ నివాసాధికములతో నెట్టి ప్రాకృతికసంబంధ ముండగలదోయోచింపకున్నారు. హంగళవారమున ధరించిన నూతనవస్త్ర మెందుకు త్వరలో చినికిపోవును? సోమవారమున ధరించిన నెందుకు బహుదినములవర కుండును? శనివారమున ధరించిన యాధువణము లెందులకు దొంగిలించబడును? ఈదినములకును నక్షత్రములకును చోరులతో నెట్టి సంబంధము గలదు? ఎప్పుడు వీరియందు పరస్పరముగ 'కంట్రాక్టు' జరిగెను? దొంగలకును, నినములకును పరస్పరసంబంధ మెట్లేర్పడగలదు? జను లీవిషయములపై ధ్యానముంచుట లేదు. ఈకారణముచేతనే ప్రతి మనుష్యునియందును యెంతోకొంత అంధవిశ్వాసము యొక్క బీజము లగ్నమైయుండుట దృగ్గోచర మగుచున్నది.

క్రైస్తవులలో పదము గ్గు రు మ ను ష్యు ల తో కూర్చుండి భుజించుట యశుభమని యెంచబడుచున్నది. పదమూడుసంఖ్యకు భోజనముతో నెట్టి సంబంధము గలదు? చాలమంది శుక్రవారమును అశుభదినమని యెంచుచున్నారుకాని మహమ్మదీయులుపవిత్రమనియు, పుణ్యప్రదమనియు తలచుచున్నారు. ఈవిధముగనే యూదులు శనివారమును, క్రైస్తవులు రవివారమును పవిత్రముగ నెంచుచున్నారు కాని మనకు శుభాశుభములనుబట్టి శుక్ర, శని, రవివారములతో నెట్టిప్రాపంచికసంబంధమును దృగ్గోచర మగుట లేదు.

నేటికిని భారతదేశమునం దసంఖ్యాకులగు స్త్రీ పురుషులు నూర్యచంద్రగ్రహణములచే రాజునకును, ప్రజలకును మిక్కిలిహానికలుగుననియు దుర్భిక్షములు సంభవించుననియు, తోకచుక్క బయలుదేరుటచే మహామారి వ్యాపించుననియు, క్రావణ పాడ్యమినాడు వర్షించుటచేతను, చంద్రుడు గుడికట్టుటచేతను మంచి వర్షము కురియు ననియు నమ్మువారు కలరు.

ఈ విధముగనే శుక్రాస్త్రసమయమందు యాత్ర చేయుట, కేతు వుదయించుట, అనేకకార్యములకు శుభప్రదము కానేరదు. ఈజను లుల్కాపతనముచే

వణికి పోదురు. భూకంపసమయమున ఈశ్వరప్రార్థనా ప్రవృత్తులయ్యెదరు. ఇవన్నియు మూఢవిశ్వాసములకు ప్రబల నిదర్శనములు. ఎవనిచేతిలోనైన నుప్పునుంచుట యెందుల కశుభప్రదమగునో, పటికిచెల్లము నుంచుట శుభప్రద మెట్లగునో, సిరాపడుట ఎందులకు శుభప్రద మగునో సిర్కా (మహమ్మదీయులు కల్లుతో తయారు చేయు నొక పదార్థము. దీనిని నిమ్మరసమునకు బదులుగా నుపయోగించుదురు) ఒలకుట యెందుల కశుభమగునో, కారణ మింతవరకు నెవ్వరును చెప్పియుండలేదు.

నాట్యశాలయందు బ్రవేశించు మొదటి ప్రేక్షకుడు మెల్లకంటిచూపునా డనుచో నాటక నిర్వహణమునందు కృతకృత్యత ప్రాప్తిపజాలదని పాశ్చాత్య దేశీయు లెంచుచున్నారు. ఇందుచే ప్రేక్షకుల సంఖ్య తగ్గనని మొదటి మెల్లకంటి చూపుగల ప్రేక్షకుని బట్టియే తలంతురు ప్రథమప్రేక్షకుని తీక్షణదృష్టివిశిష్టత జనులమనస్సులను వారింటియందుండగనే యెట్లు మార్చునో, దేనిచే నట్టి ప్రేక్షకుడు నాటకము జూచుటకు ప్రథమమున వచ్చుటచే ఇతరు లాగిపోయెడల అనగా చాలతక్కువగా వచ్చెదలనో లేక ప్రేక్షకులు రారనువిషయము ఎట్లు ప్రప్రథమమున తీక్షణదృష్టిగల మనుష్యుని నాట్యశాలకు బంపునో తెలిసికొనుట మిక్కిలిదుర్లభము. ఈరెండు ఘటనలయందును ఎవ్విధమగు ప్రత్యక్ష కార్యకారణసంబంధమును గోచరింపజాలదు. ఈవిధమగు నేలకొలది శుభాశుభవిషయములు, శకునములు, పూర్వనూచనలు, భవిష్యద్వాణులు మొదలగునవి, గొప్పగొప్పదూరదర్శులు, మేధావంతులు నగు విద్వాంసులను సైతము వ్యాకులపరచి చకితులనుజేయుచున్నవి. ఈవిషయములను చాతుర్యమనవలెనో..... మూర్ఖత్వమనవలెనో తెలియకున్నది.

గోరీలు, సమాధులు, వృక్షములు, పశుపక్షులు మొదలగువానిపూజవలనను, శిక్షరేకులు, తాయెత్తులు కట్టుటవల్లను, మహాత్ములవెంట్రుకలు, దంతములు, గోళ్లు, చిలి లేక హోమభస్మముచేతను యేదైనకార్యము నెరవేరుటగాని యాగిపోవుటగాని తటస్థించునా? నక్క

ఎముక లేక తోక, ఏనుగుదంతము, పులిగోళ్లు ధరించుటచే రోగము లెట్లు పారిపోవునో, దాంపత్యప్రేమ యెట్లు వృద్ధిపొందునో, బాలకు లెట్లు నిర్భయులయ్యెదలనో ఎవరును తెలిసికొనజాలరు.

భూతప్రేతపిశాచము లావేశించుట, బ్రహ్మరాక్షసులు పీడించుట మొదలగువాని యావిష్కారము నెవడే నొకనోగి మేధాశక్తి జేసియుండవచ్చును. ఈ కారణముచే ననేకులు—ఉన్మాదము, మూర్ఖ మొదలు గాగలరోగములుగలవారు ఔషధసేవావంధితులై మాంత్రికులచేతులలోబడి యకాలముననే కాలకవలితు లగుచున్నారు.

నేను మనము గొప్పవిద్వాంసులను, ముఖ్యముగా దివ్యజ్ఞానసామాజికులను, తమభాగ్యవక్త్రోక్తిచే స్వయముగ నీబంధురారంభకార మాపమునడిచి, ప్రజలనుకూడ మట్టిలోకలుపుటకును, మరియు నీయంధకారమయ మాపమున నెట్టుటకును తత్పరు లగుచుండుట చూచుచున్నాము. ఎందరో ఎం.ఏ.లు, బి.ఏ.లు, తమవిద్యాబుద్ధులను దూరముననుంచి, సాధారణజ్ఞానతర్కములకు తిలాంజలి నిచ్చి రాత్రింబవళ్లు భూతప్రేతముల రాగము నాలాపించుటయేగాక వార్తాపత్రికాపుటలను, తలయుదోకయు లేని ఈ ప్రపంగములచే కళంకితమొనర్చుటయే యానందమని యెంచుచున్నారు.

నే నీ వైజ్ఞానిక యుగమును నిరువదన శతాబ్దమున మార్పులు దక్కి వివేకులును, చతురులును, విద్యావంతులును, జ్ఞానులు నగు మనుష్యు లెవ్వరైన భూతప్రేతములు, రాక్షసులు, డాకినీ, కాకినీ, యక్షిణీ, పిశాచినీ, కూహ్మండ, ధైరవ మొదలగునవి యేవ్యాధిగిగ్గునినైన నీరోగిగా చేయగల శక్తి సామర్థ్యములు గలిగియున్నవని నమ్ముదురా?

కుక్క లేక పిల్లివెంట్రుకలు, గుడ్లగూబ ఈకలు గాడిద దొంగిన ప్రదేశమందలి ధూళి, ఘోర మగు నల్లని రంగు గల కాకిగూటిపుల్ల మొదలగువాని సద్గుణపరంపరలను, మేధాశక్తి నశించినవారుదక్క అన్యులెవ్వరు విశ్వసింపగల్గుదురు? రక్షరేకులు, తాయెత్తులు, భూతప్రేత

ములు మొదలగునవి కపటవ్యవహారము పురాతనకాల
మందలి అంధవిశ్వాసులకును, అసభ్యవ్యవహారులకును
మాత్రమే నచ్చును కాని, విద్యావంతులు జ్ఞానులు నగు
మనుష్యులు వానిని నమ్మితమ జీవితము నెట్లు నష్ట
పరచుకొనగలరు? పూర్వకాలమందు జనులు జనార్దను
నికి ధూపము వేయుటచే భూతములు పారిపోవుననియు,
యొకానొకపక్షిగూడు ఇంటియందు నేలకడగట్టుటచే
పిశాచములు రావనియు గుడ్డగూబనేత్రములను దీపము
నందుంచి ఆముదముతో కాటుకతీసి నేత్రములను పట్టిం
చినచో బిడ్డలకు చేతబడులు సోకవనియు, భూమియందు
పాతబడిన ధనము కనబడుననియు నమ్ముచుండిరి.
ప్రస్తుతకాలమందలి విజ్ఞానలేజస్సనందు పెరిగినజనుల
కుద్ధపవిత్రమస్తిష్కములం దిట్టిసంగతులు ప్రవేశించుట
దుర్లభమగుచున్నది. మనము అశిక్షితులగు గ్రామీణులను,
అజ్ఞానాంధకారమున బడియున్న స్త్రీసౌదమయములను
ఈప్రకాశమయముగమందలి జ్ఞానలేజస్సచే లేజో
వంతముచేయుటయేగాక, యీయంధవిశ్వాసమునెడి విషా
క్తసర్పమును భస్మీకరము చేయవలయును.

ఈభూతప్రేతపిశాచము లాదిగాగు మిథ్యాకల్ప
నావిశ్వాసములే మాంత్రికులను సృష్టించెను. మాంత్రిక,
మహామాంత్రిక, శాబర, మహాశాబర ప్రభృతులగుబంది
పోటుగాండ్ర నవతరింపజేసెను. భేతాళుడు, కాలి,
మహాకాలి, మారి, మహామారి, శాంబరి, గంగానమ్మ,
పోలేరమ్మ మొదలగునవి మూర్ఖులయుపాస్య దేవత
లయ్యెను. మంత్రతంత్రములందును, చేతబడులందును
జ్ఞాతలగుదుష్టులు, మోసగాండ్రును వీరికి పూజారు
లైరి. ఈవంచకులు క్రమక్రమముగా వృద్ధులను యౌవ
నులుగా చేయుట, మారణ, మోహన, ఉచ్చాటన
వశీకరణాద్యనేకకపటాడంబరముల రచించిరి. ఎండరో
యమాయకులగుజనులు అత్యంతశక్తి నార్జించునిమిత్రము
శేపములనేవింప నారంభించిరి. చితాభిషేకముల ధరించి
నదీతీరముల రాత్రులు మంత్రములను జపించుటయందు
ప్రవృత్తులైరి. మనము మనవైయక్తికానుభవముచే నివి
యన్నియు కృత్రిమ కపటవ్యవహారములుగా చెలిసి
కొంటిమిగాని, భూతములచేతులలోనే సర్వోత్తమ

పదార్థముల నిమృశక్తి గలదనియు, పాపములకు దూర
ముగా నుండువారు పరలోకముం దీశ్వరునిచే పురస్క
రింపబడుటకును దీలోకముందే భూతపిశాచములచే
సమస్తవస్తుసమదాయముచే పురస్కరింపబడుచున్నా
రనియు నమ్ముజనులనేకులను మనము చూచుచున్నాము.

ఈయంధవిశ్వాసములకారణమున మనుష్యజాతి
యిదివర కెన్నికష్టముల ననుభవించెనో యిప్పు డెన్నిటి
ననుభవించుచున్నదో యూహించుట దుస్సరము. వీని
ప్రతాపముచే గోన్వామితులనీదాసునివలె ఎందరు బాల
బాలికలను మాతాపితలు బాల్యకాలముందే ఇలువెడల
నడపిరో, రాజు లెంతముంది స్త్రీపురుషులను మాంత్రి
కులు, పిశాచము లనినమ్మి జీవించుచుండగనే కాల్చి
వేసిరో లేక నీటిలోమంచి చంపిరో తెలియదు.
ఇందుచే మానవసమాజమున కంతులేనినష్టము కలిగినది.
ఇట్టియూహలకు లోపై యనేకులను కారాగారమున
నుంచుటయేగాక వివిధములగు హింసలకును పాలు
చేసిరి. ఈయత్యాచారములకు కారణ మంధవిశ్వాసమే.
ఇట్టిఘటనలు లేనిదేశచరిత్ర మేదియు లేదు. మహమ్మ
దీయ, క్రైస్తవమతేతిహాసములుగూడ ఇట్టిఘటనా
వరంపరలచే నిండియున్నవి. బైబిలుయొక్క క్రొత్త,
ప్రాత నిబంధనములు రెండును మాయాకథనమునకు
సాక్షులు. మిశ్రదేశపుగాక, మోసేయొక్క కార్యములు,
క్రీస్తుమనుష్యునినుండి భూతములను పారదోలి పండుల
పై ప్రయోగించుట మొదలగు విషయములను మనము
బైబిలులో చదువవచ్చును. మహమ్మదువారు మత
ప్రచారము చేయునాటికి ఆరేబియా ప్రజలయందున్న
వికృతాచార వ్యవహారములకును, హరకృత్యములకును,
పిచ్చినమ్మకములకును మేరలేకయుండెను. అరబ్బీలు
లెమకు ముందుగ జన్మించిన బిడ్డను దేవతలకు బలిగా
నర్పించెడివారు. మహమ్మదు మహాశయని ప్రచార
ముచే కొన్ని మూఢవిశ్వాసము లంతరించినను, ఇప్పటి
కిని మహమ్మదీయులయం దసంఖ్యాకములుగ గన్నట్లు
చున్నవి. హిందువుల నధిక్షేపించు వీరియందు అంధ
విశ్వాసములకు గౌరవలేదు. వీరి మతగ్రంథములందు
కూడ ననేకములు దృష్టోచర మగును.

డాకినీలు, మంత్రతంత్ర ప్రయోగములు చేయు వారు అదివర కన్నదును లేరు, ఇప్పుడును లేరు. మను ష్యుడు పితృదేవతలతో నెన్నడును వ్యవహరింపజాలడు. పూర్వు లీ విషయమున జాల పారపాటునకు లోనైనది. నేటికికూడ ననేకులు పూర్వచార పరాయణులును, మూర్ఖులును అతాకికము లగు నీ శక్తులపై మోహితు లగు చున్నారు. ఇట్టిజను లెల్లప్పుడును అసంభవవిషయా న్వేషణము చేయుచుందురు. ఇందువలననే మతగ్రంథము లన్నియు నప్రాకృతిక విషయములతోను కల్పిత ఘటనలతోను నింపబడి యున్నవి. ఈగ్రంథములదృష్టి యందు ప్రపంచ మింద్రజాలమును. ఆత్మలచే నృత్యము చేయించుట మంత్రవేత్తలకు బాలక్రీడా తుల్యము. ప్రస్తుతకాలమందు గూడ జనులు సంస్కృతినింపబడిన రూపముతో మృతాత్మలను బిలచుట నానితో సంభాషించుట మొదలగు కపటరచనచే కేవల మమాయకులగు ప్రజలకండ్లలో దుమ్ము జల్లుటయే గాక చాల మంది విద్యాధికులను గూడ మంత్రముగలముగా జేసి వేయుచున్నారు. ఏలనన యీ కపటపూర్వమగు నింద్రజాలాడంబరమును రచించువారు స్వయముగ విద్యాధికులును వాక్పటుత్వము గలవారును, సులేఖులు నగుటయే కాక, మోసకృత్యములందు నెనుకటికాలపువారి కంటె చాల నధికమగు కుశలురు. కాని వీరిచే చూపబడిన ఘటనలయం దేవిధమున నైసర్గికకారణ ముండదనియు శ్రేతశాస్త్రవేత్త లేక యక్షిణీశాస్త్రవేత్త కోరినదెల్ల తత్కాలముననే జరుగజాలవనియు, తర్కశీలురు సత్యాన్వేషులు నగుప్రజ లెరిగియున్నారు. తనను శిశువములకమ్మిన పైశాచీ విద్యాజ్ఞానముచే నేడియో కొంచె మంగవిన్యాసముచేయుట లేక అర్థహీనమగుశబ్దములను గొణుగుకొనుటచే కోరిన కార్యము వెంటనే ఘటితమగుచున్నది. ఏమి! ఈ వెర్రి!

ప్రపంచము కార్యకారణసంబంధమును మరచి, కపటము, మోసము, కృత్రిమప్రవర్తన, మిథ్యాచమత్కారములకు బానిసయైపోవుటచే జను లసత్యమాడుట కేమాత్రమును వెరువకున్నారు. జనులయందు, మిథ్యా విషయములను కండ్లారచూచినట్లు చెప్పి యమాముకు

లగుప్రజలను మోసపెట్టినంతటి యసత్యసంభాషణ వ్యాపించినది. నేటికికూడ నితరులచే చెప్పబడినయశస్య సంభాషణములను కండ్లారచూచినట్లు సాక్ష్యమిచ్చుటకు వెరువని మహాపురుషులకు లోపము లేదు. చమత్కార మననేమి? చమత్కారమన ప్రాకృతికముతో అభవా సత్యముతో లేశమాత్రమును సంబంధములేనిదియు; తర్కజ్ఞానబుద్ధులతో, కార్యకారణ సంబంధములతో జోక్యములేనిదియు, కృత్రిమప్రకృతిగల సిర్మాతలచే ఇచ్చవచ్చినట్లు నిర్మింపబడువిషయము డక్క వేరొందు కాజాలదు.

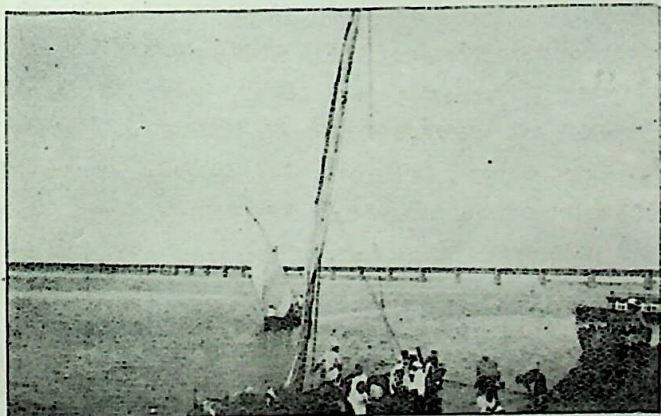
భూజామయూనుద్దీనుబిష్టీ అనునాతడు మొండి గోడపై నెక్కి 'ఓగోడా! నడుపు'మనగా గోడ నడచెను. కమలుఖాను అనునాతడు ఏనుగుపైగూర్చుండి ఏనుగు సహితముగా నొకనూతిలో లీనమై (అద్యశ్యమై) సుఖముగ నివసించు నారంభించెను. ఒకానొక మహా శయుడు చంద్రునివంక వ్రేలు చూపి వ్రేలిని కదలించగా చంద్రుడు రెండుముక్కలయ్యెను. ఒకానొక పీరు లేక మహమ్మదీయుగురువు పండ్లు తోమిన పుల్లను రెండుగా చీల్చి ధూమిపై నాటగా దానినుండి ఛాయాప్రదముగు నొక గొప్ప వేపచెట్టు బయలుదేరెను. ఒకానొకమహాత్ముడు గర్భమందుండిన బిడ్డకు సమస్త విద్యలను నేర్పెను. ఒకానొకస్త్రీకి నాసికనుండియే పుత్రుడు జన్మించెను. కన్య యగు మరియకు దైవబల ముచే క్రీస్తు జన్మించెను. ఒకానొక మతప్రవర్తకుని గుండెకాయను చీల్చి దేవతలు దానినుండి మనస్సును తీసి నీటితో కడిగి తిరిగి యథాస్థానమున నుంచి తత్క్షణము స్వర్గమును చేరిరి. ఈవిధముగు మిథ్యావచనములు లక్షలకొలదిగ, ప్రాచీన మతగ్రంథములందు కానుపించుచున్నవి. వర్తమానకాలమందుకూడ చాలమంది మూర్ఖు లీవాక్కులను శ్రేమపూర్వకముగ నాకర్ణించుటయే గాక వానిని అక్షరశః సత్యము లని నమ్మి మోహితు లగుచున్నారు. సారాంశమేమన నెవడైనను ౨+౨=౫ గా చూపినచో నది యంగణిత చమత్కారమగును. సమాన పరిమాణము గల వ్యాసపరిధులు గలవృత్తము నెవడైన నిర్మించినచో నది రేఖాగణిత చమత్కార

మగును, ఎవడైన నవలంబము లేని దండయంత్రమును నడపినచో నయ్యది యంత్రకాస్త్ర చమత్కారమగును. ఇర్విధముగనే ఎవడైన నొకరాతిని మొదటి త్నముందుగ అడుగులును రెండవ త్నముందు ౧౦ అడుగులును మూడవ త్నముందు ౧౫ అడుగులును పోవునట్లు ఆకాశముందు విసరినచో దానిగతి విజ్ఞాన కాస్త్ర చమత్కార మగును. పాదరసముచే కుధాతువులు సువర్ణముగల రసాయనకాస్త్ర చమత్కారము. కండ్లలో నొకవిధముగ సంజనమును ధరించినతోడనే ప్రపంచమందలి భూగర్భితములగు నిధులు గోరించుటాదిగాగల ప్రసిద్ధములగు బూటకపువచనములు చమత్కారముల పేరిట ప్రసిద్ధి నొందియున్నవి. మనుష్యుడు వీనినన్నిటిని విశ్వసింపవలయుననియు, యేమతమునం దిట్టి బూటకవచనముల బాహుళ్యము గలనో యట్టిమత మధికసత్యమైనదనియు, ఉచ్చకక్షకు చెందినదనియు విశ్వసింపవలెనని చెప్పవ్యర్థప్రలాపములన్నియు అంభ విశ్వాసములుగాక మరేమగును? సత్యమందు, ధార్మికము, విశ్వాసియు నగుప్రతిపురుషుడును తనప్రజ్ఞకు ననుష్ఠించి మారముగ తొలగవలెనా? ప్రకృతి నియమము లజ్ఞానమనియు మార్భతయనియు నెంచి సుఖముగ కూర్చుండవలెనా? వర్తమానయుగజ్ఞానము మనకు క్రొత్తవిషయములను నేర్పుచున్నది. మనము ప్రకృతినియమముల నచలములని యెంచుచున్నాము. నైసర్గిక నియమములందు సామ్య సామంజస్యములను చూచుచున్నాము. వస్తువులందు కార్యకారణసంబంధము స్వభావసిద్ధముగ నున్నదని ప్రత్యక్షప్రమాణాధారములమూలమున విశ్వసించుచున్నాము. వస్తుస్వభావము నెవ్వడును మార్చజాలదు. సమానదశలందు సరిగా నొకేసమానఫలితమును చూచుచున్నాము. ఎక్కడనైన నేదేని భేదము సంభవించినచో మన మందులకు నవీన కారణమును వెదకుచుందుము. ఒకవస్తువునుండి యదే యాకారము గలవస్తువుత్పన్నము కాగలదని మన మెరిసియున్నాము. 'ఏమియు లేదు' అనువాక్కుతో ప్రపంచము సృష్టింపబడజాలదు. ఆవ్యక్తభావముచే నేవస్తువును వ్యక్తము కాజాలదు. ప్రకృతియం దేకార్యమునుగ్రంథము లేక నిబంధన మీ కవశ్యము లభింపగలదు.

నిష్ఫలమగుట లేదు. మరియు ప్రతికార్యమునకు కారణముండును. వివేకియగుమనుష్యుడెవ్వడును చమత్కారములను అసంభవవిషయములను సత్యమని విశ్వసింపజాలదు. ఇదివర కెన్నడును చమత్కారము లుండియుండలేదు. ఇప్పుడును లేవు. ముందెన్నడునుగూడ నుండవు. మూర్ఖత్వమును ధరాతలముపై చమత్కారములను వృక్షబీజములు మొలకెత్తును గాని జ్ఞానప్రకాశముచే వాడి నశించును. మన మొకనైపున భూతప్రేతములు, రాక్షసులు, పితాచములు ననువానిని ఆసురీశక్తిపేరిట సృష్టించితిమి. కొండొకనైపున దైవీశక్తిపేరిట దేవదూతలను సృష్టించుచున్నాము. వీనిపేరిటకూడ రక్షచేతులు, తాయిత్తులు తయారుచేయబడి అందర కివ్వబడుచున్నవి. జపమాలతో జపించుట, ఉపవసించుట, దినమున కొకపర్యాయమే భుజించుట, లేక ఒకానొక దినమున ఒకానొక విశేషపదార్థమును తినుట లేక తినకుండుటవలన నీదేవతలు ప్రసన్నులగుచున్నారు. విపరీతాచరణముచే వారప్రసన్నులు కాకపోయినను ఉదాసీనులమాత్ర ము చున్నారు. ఒకానొకదేవత బెల్లముచే చేయబడినయిరి సెలచేతను, ఒకానొకరు సెనగపప్పుచేతను, ఒకానొకరు యవలొట్టెకును, ఇంకొకరు నూనెచే చేయబడినయిలవలగాలెలకును, ఒకానొకరు మద్యమాంసములకును ప్రసన్నులగుచున్నారు. ఎంతనివర్ణించును! ఈదేవతలయద్భుతలీలలు! వీరియాహారపదార్థములు! వీరి కిష్టముగరంగులు! వస్త్రములు! మరియు వీరి కనుహలముగ క్రీడారంగములు! వీనివర్ణనచే లెక్కకుమీరినపుష్కములు నింపబడియున్నవి. మీరు సిద్ధిపొందవలెనన్నచో కర్తవ్యమును ఒకానొక మాల్వీసాహేబు, పాదిరీదొర, లేక పురోహితు నడిగి తెలిసికొనుడు! దుర్గ లేకయక్షిణీయొక్క సిద్ధిని పొందవలెనన్నచో యొకానొకదయ్యములపోతును నేనింపుడు. యంత్రవిద్య (యంత్రములుచేయుట) నభ్యసింపవలచినచో ఒకానొకరోమనుకాథలిక్కు ఫాదరీగారి శిష్యుడవు గమ్ము. అసంఖ్యాకములగు భూతప్రేతములు, దేవదేవతలు గలరు. ఒక్కొక్కరిపై నొక్కొక్క

అప్పుడప్పుడు అసత్యములు, నిష్ప్రయోజనములు నగునీచరిత్రలవలన మనకు చాలదుఃఖము, అసహ్యము కూడ కలుగును. చూడుడు ! భైరవునిరక్షణేకు ధరించుటచే భైరవుడు ప్రతిక్షణమును బిడ్డలను రక్షించుననుశ్చయము! ఈ ప్రకారమున ననేక భైరవులు, ముసలమ్మలు, మాతలుగలరు. వారిపని కేవలము పసిబిడ్డల కంగరక్షకులుగా నుండుటయేగాక వారివారిరక్షణకులను ధరించుప్రతిబిడ్డయొక్క రక్షణను చేయుటయే ఈలోకమందు వారు చేయవలసిన ఏకమాత్రకార్యమని తోచుచున్నది. అసంఖ్యాకములగు చిన్నచిన్నప్రదేశములందు నివసించులెక్కఁకుమీరినజనులు వెంటనే గాక వేరువేరుదిశలందు తిరుగుచున్న లేక పనిచేయుచున్న వారివెంట నొక్కొక్కభైరవుడు వారిరక్షణకై తిరుగుచున్నవిషయము నెవ్వరు చెప్పగలరు ?

చంటిబిడ్డమంచముపై నిద్రించు లేక ఆటలాడు సమయమున నాకస్మికముగ నవ్వినను లేక ఏడ్చినను వానికి పిచ్చిదయ్యము పట్టినదని యెంచబడుచున్నది. చెవియందు పోటుగలిగినతోడనే పిండితో చెవిచేయబడి మంత్రతంత్రములు జరుపబడుచున్నవి. మసీదులందును గోరీలు మొదలగువానియందును దీపములు వెలిగించుట, పుష్పమాలల నర్పించుట, దేవాలయములందు భక్త్యముల నర్పించుట మొదలగువానిచే నీదేవతలు ప్రసన్నులగుచున్నారు. కోట్లకొలదిగాగల యీదేవతలచరిత్రమును పాఠకుల కర్పించుటకు చాలినంత సమయమును, మరియు నీచిన్నవ్యాసమునందు తగినంతస్థలమును లేక పోవుటయేగాక, నావద్దతగినసాహసమును కూడలేదు. ఈమాత్రమునకే నాకు నాస్తికుడనుఉపాధి ప్రాప్తించవచ్చునను శంకపొడయుచున్నది. వివేకు లీస్వల్పమునుండియే యధికముగ గ్రహించురుగాక.

గోదావరి-ఒకానొకదృశ్యము

H. S. R.

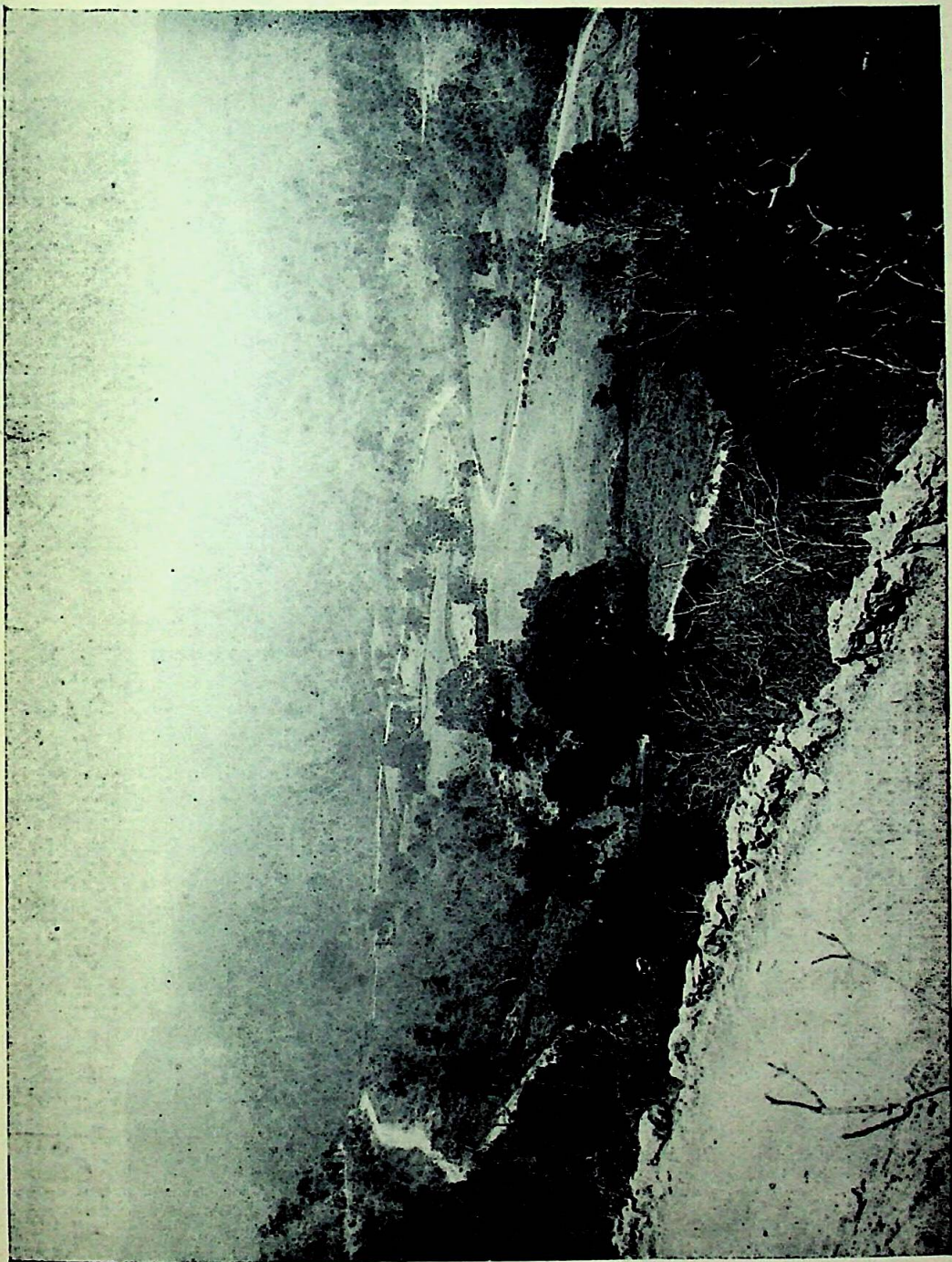
ఏది ఎలావచ్చేదీ, ఎప్పుడువచ్చేదీ, ఎందుకు వచ్చేదీ మన కేమీ తెలియదుకదా! మెట్టవేదాంతములొకటిగా ననుకోకండి. మనజీవితములో మంచికో, చెడ్డకో, అనేకమార్పులు వస్తూఉంటాయి. ఈమార్పులకు కారణమేమిటి. అని మనము ఎప్పుడైనా యోచిస్తామా! కారణం లేని కార్యము ఉండదుకదా. అలాఅలోచిస్తే ఎక్కడి వరకు లాక్కుపోతుందో ఊహించలేము. లేదూ, పోనీ మనము ఏపనేనా చెయ్యబోయేటప్పుడు దాని ఫలితము ఏమవుతుంది. ఇది ఎలాపరిణమిస్తుంది అని ఎప్పుడైనా ఆలోచిస్తామా మనం. అంటే పెద్దవ్యాపారాలూ, వుద్యోగాలూ, అలాంటి వాటిసంగతి కాదు నేను చెప్పేది. వాటినిగురించి ఎలాగూ ఆలోచిస్తాము. చచ్చేటట్లు రాత్రింబగళ్లు నిద్రహారాలు మానుకునికూడా ఆలోచిస్తాము. ఈవ్యాపారం చేస్తే ఇంతలాభము వస్తుందికదా. ఇంతవస్తే ఈమేడ కడదామనో, ఈ భూమి కొందామనో, ఓబిరుదుకోసం ప్రయత్నిద్దామనో, కొడుకును ఇంట్లాండు పంపిద్దామనో, శత్రువులెవ్వణ్ణా ఉంటే వాళ్లను మాడ్చేద్దామనో, ఏవేవో ఆలోచనలు ఉంటాయి. ఉండకపోవు.

మామూలుగా నిత్యవ్యవహారంలో మనం చేసే ప్రతి చిన్నపనికి ఇంతసేపు ఆలోచిస్తామా అంట. అదీ నేననేది. కాఫీహోటలుకు వెళ్లేటప్పుడో, బీచికి పికారు వెళ్లేటప్పుడో, లేదా ఏదేనా మీటింగుకు వెళ్లేటప్పుడో, దాని ఫలితమేమిటని మనం దీర్ఘాలోచన చెయ్యం చూడండి. చేసే ప్రయోజనం లేదనుకోండి. అదివాస్తవమే కాని ఒక్కొక్కప్పుడు ఇటువంటి స్వల్పాలనుకునే వాటివల్లనే జీవితంలో విపరీతమైన మార్పులు వస్తూవుంటాయి. తరువాత ఆలోచించుకుంటే మనకే ఆశ్చర్యము వేస్తుంది.

పాండవులు ఆనాడు జూదమాడేరోజున ఇలా వస్తుందని నాళ్లు ఊహించారా. లేదు. రోజూవాళ్లకి

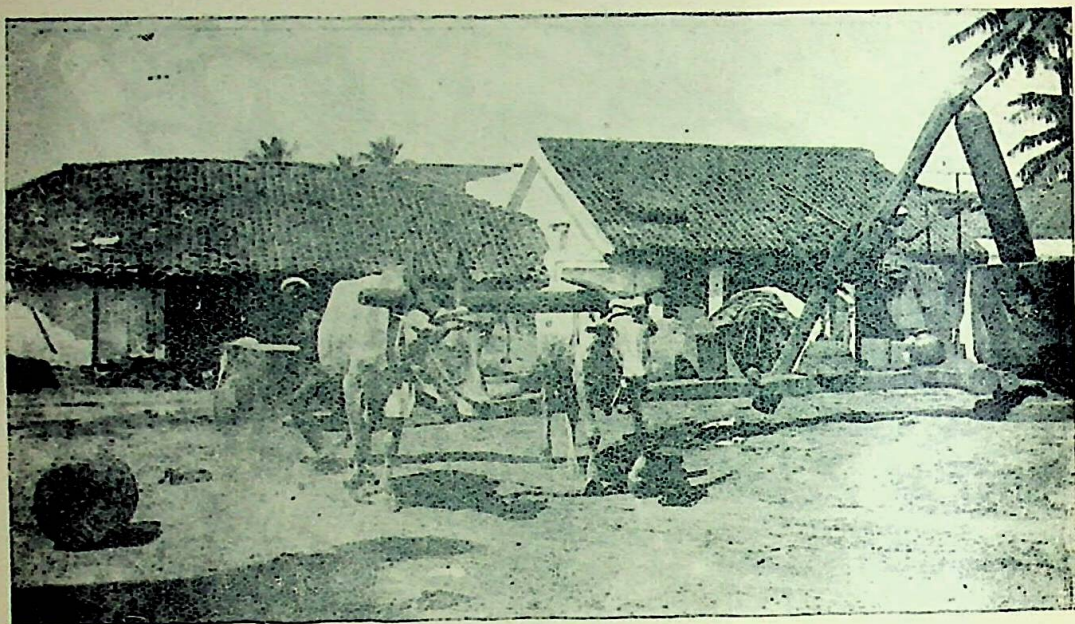
జూదము ఆడుతూఉండడము గెలుస్తూఉండడమో, ఓడుతూఉండడమో పరిపాటి అయిపోయింది మన క్లబ్బులో బేస్తుఅటలాగ. కాని ఆనాడు కాస్త ఆలోచించిఉంటే భారతయుద్ధం జరక్కపోయేది కదా. గయకు ఎప్పుడూ పికారువెళ్లడమూ తాంబూలము వేసుకునో చుట్టకాలుస్తూనో ఉమ్మివేస్తూ ఉండడమూ అలవాటే కదా. ఆనాడు కాస్త పరాకుతగ్గించి, పక్షిలా మనము పైనఎగురుతున్నాము. ఉమ్మేస్తే ఎవరినెత్తిని పడుతుందో అని కాస్త ఆలోచించిఉంటే పంత గాడిదగత్తగ కాకపోయేది కదా. నెపోలియను ఆరోజున.....ఆగడవంతా ఎందుకులేండి. మారత్తయ్య సంగతి చెప్పొచ్చి ఈగడవలో పడ్డాను. వాడికి పాపం ఇలాగే అతిస్వల్పవిషమువల్ల వాడి సంసారము ఛిద్రమయిపోయింది. ఈ పుట్టిములక కంతా కారణం ఆరోజున నాటకాని కెళ్లడం. రోజూ ఎంతమంది నాటకాలకూ సినీమాలకూ వెళ్లడంలేదు చెప్పండి. వాళ్ల అంపరి కొంపలూ ఇలాగే కూలి పోయాయా, వాడిఖర్చు మిలాకాలింది కాని! మారత్తయ్యకు పాతికసంవత్సరాలు వచ్చేవరకూ ఎప్పుడూ నాటకం మొగము ఎరుగదు. నాటకాలపేరు చెప్పులే వొళ్లు మండిపోయేది. వాడికి మేమెవరమేనా నాటకానికి వెడతామంటే ఎందుకలా డబ్బు తగలేనుకోడమని మమ్మల్ని చివాట్లు వేస్తూ ఉండేవాడు. ఆటు వంటివాడు ఒకరోజున నాటకానికి వెళ్లడము సంభవించినది. ఇంకఎంతగోలా జరక్కుండా ఎలా ఉంటుంది.

గున్నయ్య అని మాకు ప్రాణస్నేహితుడు. వాడి అమృత్యుచచ్చిపోతే ఆమధ్య, వాడికి కొంతవారసత్వం కలిసింది. ఏమాత్రమో రొట్టెంకూడా చేతికొచ్చింది. ఆసంతోషంచేత —అమృత్యు పోయినందుకుకాదు. డబ్బు చేతికొచ్చినందుకు— మాకు విందుచేశాడు.

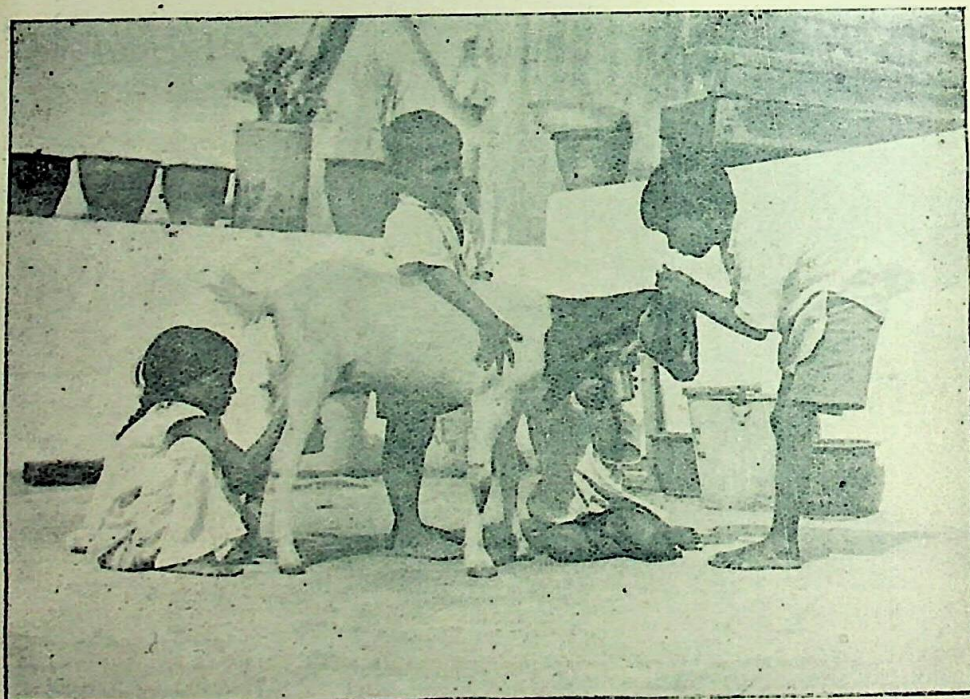
సుంకీఘాటి-ఇటికవలస-జయపురం

K. R. R.

గానుగు

— సూర్య.

ఇబ్బడి

— పే. రా.

పొద్దున్నే పరకడుపున ఫలహారంతో ప్రారంభించి, రాత్రి భోజనాంతంవరకూ చచ్చేటట్టు దట్టించి ఆప సోపాలు పడుతుంటే, రాత్రి నాటకంకూడా చూస్తేనే కాని ఈవిందు పూర్తికావని, మమ్మల్ని చంపి, లాక్కు పోయాడు. రత్తయ్య—ఎంతగోలపెట్టినా మేము విని పించుకోలేదు. ఆయాసమన్నాడు, తిలనొప్పి అన్నాడు. నిద్రమేలుకుంటే జబ్బుచేస్తుంది అన్నాడు. నాటకం చూడకూడదని తనకు Principle అన్నాడు. ఆఖరుకు మానున్నయ్య కాస్త బాడముండావాడులెంకి —ఇది పనికాదనుకున్నాడు. “ఏమీచావు లేవోయి, ఇంక కట్టిపెట్టు సోది. పాదిరీలహ, బ్రహ్మసామాజికులహ, కాలేజీప్రిన్సిపాలుహ, ఇంకా అలాంటిముసలాళ్ళుహ ముతకాళ్ళ హకాని, ముక్కుపచ్చలారని ముండకు నీకు అందులో కొత్తగా enrol అయిన advocate కు నీకు Principes ఏమిటి నీసిండాకుడు. ఊరు కుంటున్న కొద్దీ మహా చెలరేగుతున్నావు. నడువు” అని మారత్తయ్యకు నడవడానికి అవకాశము ఇవ్వకుండానే అమాంతం ఎత్తుకెళ్లి బండిలో హాలేకాడు. రత్తయ్య ఇంకమల్లి నోరెత్తుతే వొట్టు. ఆరాత్రి చింతామణి నాటకం. నటకులంతా సుప్రసిద్ధులు. బిరుదాంధులు, మెడలిప్టులు, రికార్డులు ఇచ్చినవారూను. అందుచేత అంతా తలోఊరునుంచీ ఆరాత్రేదిగారు. నాటకం ఎంత అద్దాన్నముగాఉందో చెప్పలేను. యమబాధపడుతూ చివరవరకూ క్యాసాబిహుంకాలులాగ హుచున్నాము. ఎన్నివిందులుచేసినా హుచున్నయ్య ఈబుగం తీర్చుకో లేడు. మారత్తయ్య పడ్డబాస చెప్పనే అక్కరలేదు. బయటికి వచ్చినతరువాత గున్నయ్యని ఖానీచేస్తాడేమో అని హాడిలిపోతున్నాము. గున్నయ్యకూడా చాలాచిన్న పుచ్చుకుని, అనేకరకాలుగా క్షమార్పణలు చెప్పు కున్నాడు. అంతకంటే ఏమి చెయ్యగలడు పాపం. రత్తయ్య అంతా దిగమింసుకుని మానముద్ర వహించాడు. ఇంక జన్మలోమల్లి మాట్లాడడేమో అనుకున్నాం. అలా మాట్లాడకపోయినా బాగుండేది. వాడి సంసారము ధిద్రం కాకుండానేనా ఉండేది.

రాత్రి ఎవళ్ళ కొంపలకు వాళ్ళు చేరుకున్నాం. మరు నాడు పొద్దున్న మల్లీకలుసుకోలేదు. సాయంకాలము నాలుగుగంటలకే, క్లబ్బులో హాజరయ్యాము. నేను బిలి యర్డురూములోకి వేల్లాను. గున్నయ్య టెన్ని సుకోర్టులో వీరవిహారం చేస్తున్నాడు. రత్తయ్య పేపరుపుచ్చు కొని, వరాండాలో కూర్చున్నాడు. నేను కాళ్ళేపు బిలియర్డుబంతులు బద్దలకొట్టి వెలర్ధరూపాయి పద్దు రాసుకుని వరాండాలోకి వచ్చేసరికి రత్తయ్యచుట్టూ ఒకవందమంది మూగినట్లు మూగారు. మారత్తయ్య నదురూ బెదురూలేకుండా కాంగ్రెసుఆరేటగులాగ లెక్కరు కొడుతున్నాడు. ఏమిటో విందామని దగ్గరకు వెనుమసుకదా క్రితంరాత్రి నాటకంగొడవ. ఎవరో మావా డిని కాస్త కదిపినట్లున్నారు. రాత్రినుంచీ అణిచి పెట్టిన దంతా ఒక్కసారి కట్టలెకి మహాప్రవాహంలా బయట బడ్డది. మావాడి విమర్శన విన్నకొద్దీ నాహ ముచ్చ టేళింది. మామూలు పత్రికగొడవలా కాకుండా చాలా నూతనంగానూ, రసవంతంగానూ ఉంది. మావాడికి ఆమాత్రం రసికతగాని విజ్ఞానంకాని వివేకంగాని ఉందని అనుకోలేదు. తమపేరుహడా పూర్తిగా సంతకమేనా చెయ్యలేనివాళ్లంతా నాటకవిమర్శలు చేస్తున్నరోజుల్లో పెద్దపాండిత్యం అవసరంలేదుకాని అయినా మావాడి విమర్శమట్టుకు చాలాబాగుంది. అంతావిని సభలో ఒక పెద్దమనిషి “ఏమండీ రత్తయ్యగారూ ఇదంతా కడు పులో పెట్టుకోకపోతే ఏ పేపరుకన్నా రాయకూడమా. చచ్చిపోతున్నాం ఈపాడునాటకాలతోటి. మీరు వ్రాసిఇవ్వండి. నేను పంపిస్తాను” అన్నాడు. ఎప్పుడూ ఏ Publicity కి ఒప్పుకోనివాడు ‘సరేమ’ అన్నా డు వాడు. అన్నట్టుగానే మరునాడు మావాడు వ్యాసం వ్రాసిఇచ్చాడు. ఆపెద్దమనిషి పత్రికకు పంపిం చాడు. సకాలంలో అచ్చుపడ్డది. ఆదెబ్బతో రత్తయ్య పెద్దనాటక విమర్శకు డగ్గూడు. ఇంకను ఆపూరు ఏకంపెనీవచ్చినా రత్తయ్యకు Complimentary Tickets పంపడము మొదలుపెట్టారు. టిక్కెట్టు వాళ్ళు పంపినతరువాత వెళ్ళకపోతే బాగుండదని నాటకాలకు

నల్లడం ప్రారంభించాడు. మగ్గమగ్గ విమర్శనలు నామూడండేనాడు. కొన్నాళ్లయినతరువాత అందరికీ వ్యతిరేకంగా రాకేసరికి, అన్నికంపెనీలనాడుమాడా పలుకున్నట్లు రత్తయ్యకు Free Ticket పంపడం మానేశారు. ఇలానుండగా మావూళ్లో కొందరు పెద్దమనుష్యులు సంప్రతించుకుని, నాటకసమాజము ఒకటి స్థాపించవలెనని తలపెట్టారు. ఈరోజుల్లో ప్రతివాడికీ అదో జబ్బుకాదు. తను ఎలాఉండి ఏమైపోయినా, ప్రపంచాన్నో, దేశాన్నో, గ్రామాన్నో, అగమం పక్క ఇంటివాడినో ఉద్ధరిస్తున్నట్లు అనిపించుకోవలెనని ప్రతివాడికి సంకల్పము. ప్రస్తుతం నాటకాలసంగ లేమీ బాగాలేదు. అందుకని అందరిదృష్టి నాటకాలమీద పడ్డది. చాన్ని ఎలాగైనా ఉద్ధరించితీరవలెనని అనేక మంది ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు.

ఒక్క అరగంటనేపు బ్రహ్మ అవతరికితప్పుకుని, సృష్టివ్యవహారము తనచేతులో విడిచిపెడితే ప్రపంచమింత అద్భాసంగా ఉండకపోనని ప్రతిమనీషీ. అనుకుంటూ ఉంటాడు మావూళ్లో కాలేశీవీక్టర్లు (అనగా కాలీజీలలో చదువుకునేటప్పుడు ఏపండుగకో వేషము వేసుకున్న బాపతు) క్లబ్బువీక్టర్లు, వీనివర్సరీవీక్టర్లు, ఓల్డు బాయిస్ డే వీక్టర్లు, 'మనమే డ్రిజ్ మీదకడిలేనా' అని ఊహించుకునే వీక్టర్లు, ఇంకా అమాంబాపతూ ఇలాంటి వారంతా పాతికముప్పైమంది, టౌనుహాలులో సభ జరిగి, ఇటువంటి పట్నవాసంలో, ఒకనాటకసభ లేకపోవడము చిన్నతనంగాఉన్నదనీ, అందులో రత్తయ్య లాంటి విమర్శకాగ్రేసరులు, సుబ్బారావులాంటి నటకులు, నరసింహారావులాంటి పాటకులు, వెంకటశాస్త్రి లాంటి గ్రంథకర్తలు, ప్రసాదరావులాంటి చిత్రకారులు ఉన్నచోట, నాటకంకంపెనీ లేకపోవడంకంటే హాస్యాస్పద మేముంటుంది అని అడిగాడు ఒకాయన. వెంటనే ఇంకొకరులేచి, తప్పకుండా సభ వెంటనేస్థాపించవలసినదని తీర్మానించాడు.

మావూళ్లో Grand oldman ఒకాయన ఉన్నారు. అన్నిఉళ్లకూ ఉంటారు లేండి. మా

వూరాయన మరీ Grand అన్నమాట. ఇక్కడ అమృతారీజాతర మొదలు ఆర్టుఎక్సిబిషన్ వరకూ ఏనీ వచ్చినా ప్రభమతాంబూలము ఆయనకు ఇవ్వడం ఒక ఆనుమామత. ఇవ్వకపోతే ఏం ప్రమాదిస్తుందో అని భయమనుకుంటాను అందరిని. అనగా అన్నిటికీ President పదవి ఆయనకు జన్మహక్కుగా ఏర్పడ్డది. ఈ సభకుమాడా అగ్రాసనాధిపత్యం వహించవలసినభారము పాపము ఆయన భుజాదండములమీదనే పడ్డది. మా రత్తయ్యను సెక్రటరీగా ఎన్నుకున్నారు. సకాలంలో సభ నాటకాలు ప్రదర్శించడము ప్రారంభించింది. మొదట ఒక ఇంగ్లీషునాటకం తరువాత ఒక తెలుగునాటకం వేశారు. రెంటిలోనూమాడా మారత్తయ్యకుమాడా పార్టు ఇచ్చారు. మావాడికి ఏదివచ్చినా వివరీతమే. అమిత Serious గా తనపార్టువదివి ఇంటిదగ్గర, వీధులోను, నేపీహితులదగ్గర ఎక్కడపడితే అక్కడ rehearsals మొదలెట్టాడు. నాయమరాలికంటే హంసుదారుల హంగామా ఎక్కువైనట్లు, కథానాయకుడికంటే వెయ్యి రెట్లు ఎక్కువబాధపడ్డాడు మావాడు. ఆనెలరోజులూ మగ్గమేమంతా చచ్చామంటే నమ్మండి.

ఎలాగైతే నేమీ నాటకాలుపడ్డాయి. ఫరవాలేదు బాగానేఉన్న వనుకున్నారు అంతాను. రత్తయ్యకేవలం కబుర్లేకాకుండా, బాగానే వీక్టచేశాడన్నాడు. అందరిదాకా ఎందుకు,వాడేఅన్నాడు. "వెధవలంతా తగలేశారు కాని లేకపోతే ఇంకాబాగుండేది" అని. అనగా నాటకం ఏమాత్రమేనా బాగుంటే తనవల్లనేనని. మరి రెండు నాటకాలయేసరికి మావాడికి 'రంగగ్రామసింహ' అనే బిరుదుమాడావచ్చింది. ఆబిరుదు ఎందుకువచ్చిందో ఎలా వచ్చిందో ఇప్పటికీ మాకు తేలలేదు. ఆవిషయంమావూళ్లో పరిశోధకు లింకా పరిశీలిస్తూనేఉన్నారు.

అయ్యా ఆరాత్రి వాడి Tragedy కి ప్రారంభ మనుకోండి. గొప్పనటకుడు కాతగ్గలక్షణాలన్నీ తన దగ్గర ఉన్నాయనీ, అవన్నీ తప్పకుండా Develop చెయ్యాలనీ, తనజీవితమంతా నాటకకళోద్ధరణకే విని యోగిస్తాననీ శపథంచేశాడు. రెండునిలుపుబ్బలా, ఒక

హోర్నియము, బజారులో దొరికినన్ని నాటకాలూ సంపాదించాడు. కన్యాశుల్కము మొదలు కనక్తార వరమాగల అన్నిరకాల నాటకాలలోనూ ముఖ్యపాత్రలకు సంబంధించినభాగాలను వల్లెవేశాడు. “ఇన్ని నాటకాలూ వేస్తుందా మీకంపెనీ, ఒకవేళ వేస్తేమట్టుకు అన్నిటిలోనూ నీకే నాయకపాత్ర ఇవ్వడానికి వీలౌతుందిగనుక నా ఎందుకాశ్రమంతాను” అని ఊరుకోలేక అడిగాను. ‘వేసినన్ని వేస్తుంది మాకంపెనీ, తక్కినవి కొన్ని నేను Monoacting చేస్తాను’ అన్నాడు. మల్లిమాట్లాడితే Gramophone records ఇస్తానన్నాడు. లేకపోతే ఏసింహుస్తానీవాళ్లనో బెంగాలీవాళ్లనో పట్టుకుని ఎవళ్లోనలాగురుఅమామ్యజగ్గాయలను తీసుకుని టాకీలు తయారుచేయిస్తానన్నాడు. ఇంకనే మనగలము నాడిని. అక్కడనుంచి ప్రారంభమైనదండి నాడిజబ్బు. జబ్బుంటే మరేమీకాదు. మనిషిలో ఒక విధమైన వింతమార్పు బయలుదేరింది. మాటలోను, చూపులోను, నడకలోను అంతామార్చే ఊరికే మార్పుని నేను చెబుతే నమ్మరు. ఆరోజుల్లో మీరు వాడినిచూచి తీరవలసింది.

కాస్త కాలుపాడుగుమనిషేమో స్వతహాగాను, వాడు మామూలుగా నడుస్తుంటే, పెద్దపెద్దఅంగలేసుకుని, పరుగెడుతున్నట్టుగా ఉండేది. అలాంటి దివ్యుడదంతా మానేశాడు. అవతల కొంపలంటుకుని, ఇవతల పెద్దపులి తరుముకొనివచ్చినాసరే, మందగమనమేకాని, మామూలు నడకక్కడా కనుపించడము మానేశింది. దువ్యంతుడువేవంలా ఉన్న యడవల్ల సూర్యనారాయణ లాగనో, శివాశీవంలా ఉన్న మాధవపెద్ది వెంకట్రామయ్యలాగనో నడవాలని వాడిఆశయము. మాకు మట్టుకు వాడినడకచూస్తే, గోదావరినంది నీళ్ల లింబ బుజాన్ని పెట్టుకుని, ఉమ్ములలోనూ అంటులోనూ ఎక్కడ కాలుపడుతుందోఅని, ఎత్తిఎత్తి అడుగులువేళే బ్రాహ్మణవితంతువు స్ఫురణకొచ్చేది. అదివరకెప్పుడూ, క్లబ్బుకువస్తే పేపరుపుచ్చుకొని ఒకమూల కూర్చునేవాడు. ఇప్పుడలా కూర్చోడము మానేశాడు. ఏదో దీర్ఘలోచన చేస్తున్న రాజువేవంలాగ వరాండాలో

పచార్లు సాగించడము మొదలుపెట్టాడు. చూపు మామూలుచూపు మొదలేపోయింది కదా! ఎప్పుడూ కనుబొమలు ఎగరేస్తుండడమో, లేకపోతే ముళ్లు వేస్తుండడమో. దృష్టిఎప్పుడూ భూమధ్యమందో నాసి కాగ్రమందుఉండడమేకాని, మామూలుచూపుఎప్పుడూ కనపడేదికాదు. మనతోటి మాట్లాడుతోంటేమాడా మనకేక కాకుండా, మననైతిపైనుంచి అవతలఏదో చూస్తున్నట్టుగా Busterkeaton కుమల్లే చూడడము నేర్చుకున్నాడు. ఇంక ఎవరితోనేనా మాట్లాడవలసి వస్తే రాజు మంత్రితోనో లేక వేడుకచెలికానితోనో మాట్లాడుతున్నట్టో, తండ్రి, చెడిపోతున్న కొడుక్కి ఆఖరుసారి సలహాఇస్తున్నట్టో లేక సీనిమాలో విలన్, ఏహోల్యూనో తోటిదొంగను మానోపెట్టి, రహస్యంగా, ఇదీఇలాచేసి, అదిఅలాచేసి, వాడిని డొక్కబద్దలుచెయ్యాలని బోధిస్తున్నట్టో, మాట్లాడడమేకాని, మామూలుధోరణి ఎక్కడా లేదుకదా. ఇంక కనుబొమ లెగరెయ్యడం, గుడ్లు మిటకరించడం, ముక్కులు పెద్దవి చేస్తాండడం, పెదవులు ఆడించడం, చేతులు ఝాడించడం ఇలాటివాటికి లేఫ్లేలేదనుకోండి. మాటకు ముందు చెయ్యి నొసటను పెట్టుకుని ‘హా’ అని ఒకపెద్ద నిట్టూర్పు విడవడం. ఏదో ఆలోచించి అదేమీ లాభం లేదన్నట్లు తలతిప్పడం. మన మేడేనా చెబుతోంటే, మీసముమీద చెయ్యివేసి, ‘ఎంతద్రోహము! తరువాత తరువాత’ అన్నట్లు తలపంకించడము. ఇంకా ఇటువంటి అవలక్షణాలు ఎన్నో.

రోడ్డేనడుస్తూ, హఠాత్తుగా నిలబడిపోయి “వీని నెన్నటికైనా ఆధిపతాళమున కణగద్రొక్కి, నాకని తీర్పుకొనక పోదునా” అన్నట్లు, వొళ్లు, పళ్లు, గుప్పిళ్లు విగపట్టి, గుడ్డెర్రచేసి త్వరత్వరగా ఊపిరివిడుస్తూ నిలబడిపోయేవాడు. గోదావరిగట్టుననడుస్తూ పక్కనెవరేనా కుర్రాడుమాడాఉంటే, “ప్రేయసీ, చూచితే, ప్రకృతి రామణీయక”మని వర్ణిస్తాన్నట్లు, వాడిబుజముమీద చెయ్యివేసి, బుగ్గనిమురుతూ, రెండోచెయ్యి ఆకాశంకేళి జూపినిలబడిపోయేవాడు. ఇలా ఎన్ననిచెబుతే మీకు తెలుస్తుంది. ఇదో జబ్బంటారా కాదంటారా.

మేము అనేకవిధాల, వేళాకోళం చేశాము. వెక్కిరించాము. ఏడిపించాము. తిట్టాము. తిమ్మాము. ఏమి చేసినా వాడివేషముమట్టుకు మార్పు లేకపోయాము. భావమూడా క్రమేణా గ్రాంథికంగా దింపడము మొదలెట్టాడు. ఏమిటా ఈవెక్రివేషమంతానని ఒక రోజున నిలదీసి అడిగాము. దానికేమీ సమాధానము లేదు. 'ఈశ్వరేచ్ఛ' అన్నట్లు ఆకాశంకేళి చేతులు చూపించాడు మాకు వొళ్ళమండింది. మండనూ. వాడి తోటి మాట్లాడడానికి భయమాయె రోడ్డుననడవడానికి సిగ్గాయె. మానున్నయ్యకుక్క, పందికొక్కుని మెడ పట్టుకొని ప్రాణంపొయెదాకా రూపిస్తుందిమాశారు, అలాగ రత్తయ్య గొంతుకపట్టుకొని, పళ్ళగలగలలాడేటట్లు రెండుడోపులుఉపి, "ఏమిటిగోలంతాను, నిన్ను చూడ లేక మధ్య మేము చస్తున్నాము" అన్నాడు. ఆప శంకా నెత్తినచెయ్యిపెట్టుకొని "నన్నేల ఇట్లు హింసిం చెవరు. హావర మేక్యూరా, నేనేమి అపకార మొనర్చితిని" అని యథాశాస్త్రీయంగా విలాపం ఆరంభించాడు. నోరుమూసి, "సరిగ్గాసమాధానము చెప్తావా లేకపోలే, మళ్ళీ ఇండాకటి Dose repeat చెయ్యమన్నావా" అని ఒక్కఉరుముఉరిమాడు గున్నయ్య. దానితో హడిలిపోయి, "ఏమిటా నన్ను చంపుతారు. నేను ఎలా ఏమి నే నే మీకొందుకు. Acting అంటే ఏమిటో మీ రెప్పునూ serious గా ఆలోచించినట్లు కనపడదు. Stage మీద మనము Act చేస్తాంటే, ఏదో బిగ పట్టి ఏదోచేస్తున్నట్లుగా కాకుండా Natural గా ఉండాలి. లేకపోలే effective గా ఉండదు. Art lies in concealing art అన్నాడు. అందుకని మన నిత్యజీవనంలోకూడా, ప్రతిఆలోచనకూ మాటకు తగ్గ movements జాగ్రత్తగా ఆలోచించుకు చేస్తుంటే, అది natural అయిపోయి, Stage మీద wonderful effect ఇస్తుంది. ఇంత serious గా thinkout చేసి practice చేసిన వాల్లేపట్లమనలో లేకపోవడంచేతనే మననాటకాలు అలాతగులకుతున్నాయి" అన్నాడు.

"ఓరినాయనమ్మా, మనం మామూలుగా ఉన్నట్లు stage మీద ఉంటే బాగుంటుందికాని stage

మీదఉన్నప్పుడు భూనప్పుడు ఇలాఅభినయిస్తే బాగుంటుందనుకొని ఉహించినదల్లా బయటపూడా చేస్తుంటే stage మీదనే హాస్యాస్పదంగా ఉన్నప్పుడు, రోడ్డుమీద ఎంతఅసహ్యంగా ఉంటుందో ఆలోచించు. ఇంక నీవెక్రివేషాలకట్టిపెట్టి మామూలుగా బుద్ధికలిగి బ్రతికితివా సరేసరి. లేదూ, ఇంక నెప్పుడూ మాతో మాట్లాడవద్దు" అన్నాడు, గున్నయ్య. "ఏమీ నన్నే కాకినిచేసి, నట్టేలముంచిపోవుట మీకు భర్త్యమేనా" అని అభినయ మారంభించపోతుంటే, "ఒరేయిరండిరా. వీడితో లాభం లేదెంక. వాడివరసమా నే కీర్తనమూడా పాడేట్లున్నా" డన్నాడు, గున్నయ్య. హడిలిపోరి పోయాము ఆక్కడనుంచి.

అయ్యో, నడిరోడ్డుమీదా, క్లబ్బులోనూ, పరాయివాళ్ళ దగ్గరనే ఇలాఉన్నప్పుడు, సర్వస్వతంత్రమైన భార్యదగ్గర వాడింట్లోసంగతి ఇంకనడిగాయా! ఆవిడ దగ్గర చేతేశ్వంకారాభినయాలూ, ఆవిడ ఎదురుకనపర్చే విరహవేదనలూ ఇన్నీ అన్నీకావు. బహుమోహస్వరాలు గనుక ఆఅమ్మాయి, ఎన్నాళ్ళో ఓపికపట్టి ఊరుకుంది. ఎన్నాళ్ళూ మారకపోలే బ్రతిమాలుకుంది; కోప గించింది; పుట్టింటికి నెల్లిపోతానని బెదిరించింది. ఏమి చేసినాసరే వాగిగుణము వాడుమానడే. ఒకరోజున నేను వాల్లింటికివెళ్లాను ఆవిడ కాఫీతీసుకువచ్చి ఇచ్చి, "అన్నగారూ, మీబాపగార్ని కాస్తమీరేనా మండలిద్దరూ, చచ్చిపోతున్నాను. సిగ్గేసిపోతోంది. లేకపోలే పిచ్చే మోహిమాటుపిచ్చాకురుకన్నా చూపించనేనా చూపించండి ఈయనకోటి పడేబాధ ఇంతా అంతా కాదు. అస్తమానమూ అవిపాటలు కావు పద్యాలుకావు. వీధివీధంతా హోరెత్తిపోతోంది. నలుగురిలోనూ తలెత్తుకు తిరగ లేకుండా ఉన్నాను. అదికాకుండా కుర్రకుంక, మానాడు, కాస్తజ్ఞానమొస్తున్న రోజులు. వాడూ ఇలా పాడైపోతాడేమో నని హడిలిపోతో రోజూ వెయ్యి డేవుళ్ళకి మొక్కుకుంటున్నాను. అన్నది" కళ్ళుఒత్తుకుంటాను. నాకు ఆ అమ్మాయని చూస్తే చాలా జాలి వేసింది వాడైనట్లయినా, తర్జనిగడ్డముమీద పెట్టుకొని, "ఓసి నెగ్గిదానా! ఎంతఅమాయకురాలవు. నావలన

పసివాడు చెడిపోవునా! అనగా నేను చెడితినిగదా నీఅభిప్రాయము. చెడితి నేయనుము. నే నెవరివలన చెడితిని. నాతండ్రివలననా లేక నీతండ్రివలననా. ఈలోకములో, ఒకరివలన ఒకరు చెడుటకాని, బాగు పడుటకాని ఎన్నటికినీ సంభవింపదు. వారివారి....." అని ఉపన్యాసము ఆరంభించాడు. "చూచారా అన్న గారూ ఇదీవరస. ఇంక నేను ఏనుయో గోయో మానుకోవలసిందేకాని ఇలా బతకలేన"ని కంటితడి పెట్టుకుంది. నేను తలవాచేటట్లు చినాట్లేనివచ్చాను. అంతకంటే ఏమిచెయ్యగలము. చిన్నకుర్రాడు గనుకనా, నాలుగు తగలనివ్వడానికి.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నము నేనెళ్లేసరికి రత్నయ్య భోంచేస్తున్నాడు. అనగా విస్తరిద్దగ్గర హుచ్చున్నాడు. మొదటివాయి అయింది. నేనెళ్లేసరికి మారాఅన్నం కలుపు కుని, మద్ద నోట్లోపెట్టుకుని తుభుక్కున ఉమ్మేళి, అంటుచేత్తోటి, నొసలుబాదుకుని, "కటకటా, ఎట్టిదుర వధ! ఊరనిన్ని కూరలుండ, తా నీది తక్కువ లిన కాకరకాయ లేలకొనవలె, కొనెబో నన్నడుగకుండ ఈపాడుపూర నేలవంశవలయు, వండెబో నాకిష్టము లేదని తెలిసియు నా కేలవడ్డింపవలయు, నాపై యను రాగమునో అసహ్యమునో వడ్డించెబో, మతిమాలి నే నేలవలయు, హా పరమేశ్వరా" అని ఆరం భించాడు "నెసవకపన్యాసం కట్టిపెట్టి నోరుముయ్య వోయి" అన్నాను. "అన్నగారు చూశారా అండి ఈహంగామా నెసవకూరకొసల, ఈదిక్కుమాలిన నాట కాలతోటి తమకి ఇంట్లోకి ఏంకావాలో ఏముందో లేదో తెలుసుకోడానికి తీరిక లేక పోయె. ఆహామీనుని ఎన్నిటికనివచ్చేది. పూర లేకపోతే అసలే తినలేరని, వాకట్లోకివచ్చాయికదా అని పుచ్చుకొని వండుతే, ఇంత అల్ల రెండురు. ఆఅంటుచేత్తో ఆనెత్తి మొత్తుకోడ మొందుకు. నేనింక ఒక్కక్షణం ఇక్కడఉండను. మావొంటికి ఒంటిగంట బండిలోపోతాను. వాళ్లు కాస్త పిండాకూడు ఫడెయ్య లేకపోరునాకు. ఇది నాటకం

కాదు ఇల్లనీ, నేను నాటకంలో స్త్రీవేషధారిని కాక మీభార్యననీ తెలివివచ్చినప్పుడు కాకిచేత కబురంపినా వస్తాను. అందాకా మట్టుకుముళ్ళి ఈసున్ను తొక్కిమా డ"నని కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకుంటూ రెండుగుడ్డలు మూటకట్టు కొనికుర్రవాడిని తీసుకొని రైలుకు చక్కా పోయింది.

రత్నయ్య వెర్రిమొగము వేసుకొని దిగాలపడి హుచ్చున్నాడు. "ఏమిరా ఇప్పుడేనా బుద్ధివచ్చిందా" అన్నాను. "అవునురాబ్రదర్. కొంచెము అతిగా వెడు తున్నాననే అనుకుంటున్నాను. మామూలుగా ఉందా మనే ప్రయత్నిస్తున్నాను. కాని ఇదేబాగా అలవాటయిపోయి వదలడం లేదు. నువ్వు నన్ను వదిలినా నేను నిన్ను వదలనన్న కథలాఉంది నాపని అన్నాడు. నాటి నుంచి మామూలుపంథాలోకిరావలెనని చాలాప్రయత్నం చేశాడు. కాని సాధ్యపడలేదు. అలాగే తంటాలు పడుతూ కొన్నాళ్లకు వెల్లి భార్యను తీసుకువచ్చాడు.

ఇలాఉండగా కొన్నాళ్లకు, వాడి కుర్రవాడికి జబ్బుచేసింది. ప్రాణంమీదికి వచ్చిందంటే చూడ్డానికి వెళ్లాను. నేనెల్లినకాళ్ళేపటికే ప్రాణంపోయింది. అంతా గొల్లుమన్నారు. పదిమంది మూగారు లోపల లోపల విచారించి విచారించి, ఆఖరుకు 'హాతనయా' అని ఒక్కపెద్దనిట్టూర్పు విడిచాడు. దుఃఖంలో మునిగిఉన్న భార్య, నిశ్చేష్టురాలై తెల్లబోయి భర్తకే చూసింది. జనమంతా వెలవెలపోయారు. రత్నయ్యకు ఇదేమీ తెలియలేదు. "తనయా నీ నగుమోముచూపి" అని ముఖం ఎత్తపోయేసరికి, 'ఆ ఆ' అని భార్య వాడినోటిమీద చెయ్యిఅడ్డు పెట్టింది. దానితో తెలివి తెచ్చుకున్నాడు. **జరగవలసినదంతా జరిగినతరువాత, ఆవిడ పుట్టింటికి వెల్లి పోయింది. ఏడాది అయింది ఇంకారాలేదు. వాడు పాపం మునుపటిమనిషే కాదు. కాని ఎన్నిప్రయత్నాలుచేసినా ఇంకా మామూలుధోరణిలోకి రాలేదు.

చూడండి ఎంత స్వల్పవిషయం ఎంతవరకు ఇల్లందో. ఆరోజున ఒక్కళ్ల మేనా ఇంతవరకూ వస్తుంది కలలోనేనా అనుకోలేదుకదా.

అనవసరపుఖర్చు

(టాల్ స్టాయి)

అనువాదకుడు : త. ప్రకాశరావు

పాన్సు ఇటలీదేశాల సరిహద్దు ప్రాంతంలో మధ్య చరాసముద్రం ఒడ్డున “మొనాకో” అనే చిన్నరాజ్య మొకటున్నది. ఈరాజ్యంలోవున్న జన సంఖ్య అంతాకలిసి ఒకచిన్నపట్టణంలో వున్నంత కూడా వుండదు. రాజ్యంలో జనాభా లెక్కపెడితే ఏడువేలుంటుంది. రాజ్యంలోవున్న ధూమి అంతా ప్రజలకుపంచిపెడితే తలకొక యెకరంకూడా రాదు. ఐతేనేమి? ఎంతచిన్నదైనా ఇదీ ఒకరాజ్యమేకద! రాజ్యానికుండవలసిన అట్టహాసమంతా ఇక్కడనూ వున్నది. రాజుకొకభవనం, కొలువుహటం, మంత్రులు, మంత్రిసభాధిపతి, రక్షకసైన్యం, సేనాధిపతులు మొదలైన రాజ్యాంగతంత్రమంతా వున్నది.

సైన్య మంతగా పెద్దదికాదు. సైనికదళమంతా కలిపితే అరవైమంది అరవైమందైనా, అదీ ఒక సైన్యమే అనిపించుకొన్నది. ఇతరదేశాలలోవలెనే ఇక్కడనూ ప్రజలపద్దతుంచి రెండునిధాలైన పన్నులు వసూలయ్యేవి. పొగాకు, సారాయి మొదలగు నిషాద్రవ్యాలమీద పన్నుకట్టి; రెండవది తలపన్ను. ఇతర చోట్లవలెనే ఇక్కడనూ పొగాకుతాగుడు, సారా తాగుడు వుండేది కాని తాగుబోతుల సంఖ్యమాత్రం స్వల్పంగావుండేది. అయితే యీస్వల్పరాబడిమీదనే రాజు ఆధారపడివుండవలసివస్తే వాటిమీదవచ్చే ఆదాయం తనకూ తనపువ్యంగులకూ తిండికి సరిపోయేది కాదు. తన ఆదాయం వృద్ధిచేసేటందుకు రాజు మరొక కొత్తమార్గం కనిపెట్టినాడు. ప్రజలందరినీ ఆకర్షించి డబ్బురాబట్టేటందుకు రాజుకొక జూదపుశాల కట్టించాడు. దినదినం అనేకులక్కడచేరి జూదమాడేవారు. జూదర్లు ఆటలోగెలిచినా, ఓడినా అక్కడినిబంధనల ప్రకారం తామియవలసిన రుసుము చెల్లించిపోవలసి

నడే. ప్రతిజూదరీ తాను ఆటలో పాల్గొన్నందుకే జూదపుశాలాధికారికి ముడుపు ముందక్కడపెట్టి మాట్లాడవలసినదే. జూదపుశాలాధికారి తనకు వచ్చిన లాభములోనుంచి రాజుకు చెల్లించే మొత్తమే చాలా వుండేది. రాజకంతయొక్కవ ఆదాయం రావటానికి కారణ మొకటున్నది. యూరపుఖండంలో కల్లా అప్పటికి మిగిలివున్న జూదపుకొలుపు అదొక్కటే. అంతకు పూర్వం జర్మనీ దేశంలో చిన్న చిన్న రాజులు కొంద రిటువంటి జూదపుశాలలు కట్టించి ఆదాయం తీస్తూవుండేవారు కాని అప్పటికి కొద్ది సంవత్సరాలకుపూర్వం దేశమంతటా అవి నిషేధింపబడి యెత్తివేయబడ్డవి. అమితంగా జూదర్లసంఖ్య పెంచిపోవటంచేత దేశానికికలిగిన తీరనినష్టమే అవన్నీ యెత్తివేయబడటానికి కారణం. ఒక్కొక్కడే జూదపు శాలకురావటం, అశుష్టమండకపోతుందా అని పండం ఒడ్డటం, ఆటలో ఓడితనకున్నదంతా పోగొట్టుకొనటం, తనదంతాపోయినతరువాత క్రమంగా యితరులసామ్య కూడ తెచ్చి జూదంలోపెట్టి అదికూడా పోగొట్టటం, తరువాత బ్రతుకు తెరువు కనిపించక నిస్సహాయుడైపోతు నీటిలోడిగిగాని, పొడుచుకొనిగాని, పేల్చుకొనిగాని ఆత్మహత్యచేసికొనటం—ఇట్లాజరుగుతూవుండేది. ఇటువంటిప్రమాదస్థితిమీద సహించలేక జర్మనీప్రజలు ప్రభువు లీమర్మార్గానికి పాల్పడకూడదని గట్టిగా నిరోధించారు. కాని ఒక్క ‘మొనాకో’ రాజుకుమాత్రం యెదురుచెప్పగలిగినవా లైవ్వూ లేకపోయినారు. అందుచేత ఈరాజు తానే సర్వాధిపత్యంవహించి తన వ్యాపారం నిరాటంకంగా జరుపుతున్నాడు.

అప్పుడు యూరపుఖండంలో యెవ్వడు జూద మాడదలచినా మొనాకో జూదపుశాలకుపోయి తా

ననుభవించినా లేకబడినా రాజుకియవలసినకట్టుం మాత్రం సమర్పించి పోవలసిందే. ధర్మం తప్పకుండా కట్టించి పట్టపోసుకొనేవాడు మేడలూ మిద్దలూ కట్ట లేడనే సామెతమాత్రం నిజం. తానుచేసేది పాడుపని యనేవిషయం మొనాకో రాజుకు తెలియనిదికాదు. కల్లసారాయిలమీదను పొగాకుమీదను పన్నువసూలు చేయటం మంచిపనికాదని అతనికి బాగా తెలుసును. కాని యేమిచేస్తాడుపాపం! తనవర్ణాకు తగినట్లు జీవన యాత్ర జరిగితీరవలెకదా! కనుక ఇటువంటిమార్గాలవలం బించి బ్రతుకుదెరువుచూచుకుంటూ రాజ్యయంత్రం నడుపుతూ చేతనైనట్లుల్లా డబ్బు పోగుచేసుకుంటూ వుండేవాడు. ఏదియెట్లున్నా రాజరికాని కుండవలసిన అట్టపోసమంతా, కర్మకలాపమంతా జరుగుతూనే వుండేది. ప్రపంచంలో అందరిరాజులవలెనే ఈ రాజుకుమాడ తనరాజ్యానికితగినట్లు దర్బారులు, బహు మతులు, శిక్షలు, తీమాపణలు, సలహాసభలు, ధర్మ—చట్టాలు, న్యాయస్థానాలు—ఇవన్నీవున్నవి కాని యితరరాజ్యాలపెద్దవి, ఇది చాలచిన్నది—ఇదొకటే వున్న భేదమల్లా.

ఇట్లావుండగా 'మొనాకో' రాజ్యంలో ఒకప్పు డొకనరహత్య జరిగింది. ప్రజలందరూ సామాన్యంగా శాంతిప్రియులవటంచేత ఆరాజ్యంలో అంతకు పూర్వమెన్నడూ యిటువంటిఉపద్రవం జరుగలేదు. న్యాయాధిపతులు యథావిధిగా సమావేశమైనారు. బహుశ్రద్ధతో కేసువిచారణచేశారు. కోర్టులో న్యాయ మార్దులుమాత్రమే కాదు, ప్రోసెక్యూటర్లు, జూరీ, బారిష్టర్లు, యింకావుండవలసిన ఆడంబరమంతా తయారయింది. బహుజాగ్రత్తతో విషయాన్ని చర్చచేసి న్యాయాన్వయవిచారణచేసి చట్టప్రకారం నేరస్థునికి ఉరిశిక్ష విధించారు. అంతవరకంతా సరిగానేజరిగిందనవచ్చు. మరుసటిదినం కోర్టువారితీర్పు రాజుయెదుట పెట్టబడ్డది. రాజుమాడ కోర్టిచ్చినతీర్పు చదువుకొని శిక్షఖాయపరచాడు. "సరే, ఉరితీయవలసినస్త్రీ మరి సందేహమెందుకు? అట్లాగేచేయండి!" అన్నాడు రాజు,

కాని తీర్పుఅమలుజరిపేవిషయంలో ఒకప్రతి బంధకంమాత్రం కలిగింది. అంతకుపూర్వ మెప్పుడూ అక్కడ కూసీలు జరిగివుండకపోవటంచేత ఆదేశంలో ఉరితీసే సాధనసామగ్రిగాని, ఉరితీయటంలో నేర్పు గలమనిషిగాని లేవు. మంత్రులందరూకలిసి మార్పుని విషయాన్నిగూర్చి తిరిగి యోచనచేశారు. ఆలోచన ముగించి ఈవిషయాన్నిగూర్చి శ్ఠెంచిప్రభుత్వానికి వ్రాశారు. ఉరితీసే సాధన సామగ్రిని, ఉరితీయటంలో మంచి అనుభవంగల మనిషినొకణ్ణి తమదేశానికి పంప వనిన్నీ, రెండింటికీ అయ్యేమొత్తంఖరీదు తెలియపరచ వనిన్నీ జాబువ్రాసి పంపినారు. ఒకవారానికల్లా జవాబువచ్చింది. ఉరియంత్రనూ, ఉరిబిగించేమనిషినీ పస్లయి చేస్తామన్నారు. రెండింటికీకలిసి ౧౬,౦౦౦ ఫ్రాంకులు చెల్లించవలసివుంటుందనిమాడ ఆవుత్తరం లోనే వున్నది. జాబు రాజుయెదుట పెట్టబడ్డది. ఉత్తరం చూచుకుంటూ చాలా ఆలోచించాడు రాజు. "అబ్బా ౧౬ వేల ఫ్రాంకులే! ఈదొర్భాగ్యుని బ్రతు కంతా చూస్తే అంతవిలువ ఉండడే! ఇంతకంటె చాకలో పని జరగనేజరగదా? ౧౬ వేల ఫ్రాంకులంటే మాటలా? ప్రజలమీద కొత్తపన్నువిధించి వసూలు చేదామన్నా తలకు రెండున్నర ఫ్రాంకులకుపైగా పడు తుంది. ఈబరువు ప్రజలెట్లాభరిస్తారు? మీదు మిక్కిలి దేశంలో తిరుగుబాట్లు, దోమొడ్డులుకూడా జరగవచ్చు" ననుకుంటూ కంగారుపడ్డాడు ప్రభువు.

కర్తవ్యమేమో తెలియలేదు. సలహాసభను తిరిగి సమావేశపరచాడు. సభ్యులందరు యోచనచేసి అటు వంటి వుత్తరమే మరొకటి ఇటలీరాజుకు పంపటానికి తీర్మానించారు. ప్రాస్తుదేశానిది ప్రజాప్రభుత్వంకనుక రాజుల నిరంకుశపరిపాలనంటే చాళ్లకు గిట్టకపోవచ్చు. 'మొనాకో' వలెనే ఇటలీమాడ రాజుపరిపాలనలో వుండటంచేత తోడిరాజుయెడల సహజగౌరవం, అభిమానంవుంటవి. అందుచేత ఇటలీరాజు తమకోరికను మన్నించి తమకుకావలసిన సాధనసామగ్రిని కొంత చాకగా పంపిస్తాడనే దృఢనమ్మకంతో ఉత్తర మొకటి వ్రాసిపంపినారు. వెంటనే జవాబువచ్చింది. తామడిగి

నట్లుగా ఉరియంత్రముకట్టి, బాగావురితీయగల మనిషిని తప్పక పంపుతామనినీ, ప్రయాణపు ఖర్చులతో సహా మొత్తం ౧౨ వేల ప్రాంతములు అవుతుందనీ ఇటలీరాజు న్నాసినాడు. ఇది కొంత చవకచేరమైనా ఇదిమాడ బోలేడు ఖర్చుతో మాడుకొన్న వ్యాపారంగా కనబడదీ. ఈ దుర్మార్గుని బ్రతుకంతా చూస్తే ౧౨ వేలు విలువేవుండదు! ఇదివరకున్న పన్నులకు తోడు యింకా ప్రజలను బాధించి తలకు మరి రెండేసి ప్రాంతల చొప్పున పుచ్చుకుంటేనే గాని యీ ౧౨ వేలు పూడవు. ఇట్లా చింతిస్తూ రాజు తిరిగి సలహాసభ సమావేశపరచాడు. సభ్యులొకవోటమాడి ఆలోచించారు. వాదప్రతివాదాలు జరిగినాయి. ఇంత దుబారా ఖర్చుకాకుండా తక్కువ ఖర్చుతో పని జర పటమెట్లాగునని చాలసేపు యోచనచేశారు. “సైన్యంలో పనిచేసే సిపాయి నొకణ్ణి అప్పగిస్తే యేదో ఒకవిధంగా వైదీని కడలేర్పలేకపోతాడా? దీనికి ప్రత్యేకపు ఖర్చు యేమాత్రమావుండ” దని అభిప్రాయపడ్డారు సభ వారు. ఈవుద్దేశంతో నేనాధిపతినిరప్పించి యిట్లా అడిగినారు. “ఏమయ్యా, ఒకవైదీతల సరికివేయవలసి వచ్చింది. మీ సైన్యంలో ధైర్యస్థుడైన సిపాయి నొకణ్ణి అప్పగించి పనియెట్లాగై నా జరిపించగలవా? యుద్ధంలో ముందునెనుకలు ఆలోచించకుండా మనుష్యులను చంపటమేకదా సిపాయిలవృత్తి! అసలు వాళ్లకు సైనిక శిక్షనిచ్చేదిమాడ అందుకేకామా?” ఈమాటమీద నేనాధిపతిపోయి తన సైనికులనందరినీ అడిగిచూచాడు. కాని సైన్యంలో సిపాయియొక్కడుమాడ ఆపనిచేయటానికి ఒప్పుకోలేదు. “మా కావిషయాన్ని గూర్చి అనుభవమేలేదు. ఉరితీయటమెట్లాగో మాకు తెలియదు. మాకునేర్పినవిద్యలో ఆవిషయమెక్కడా రాలేదు.” అని సైనికులన్నారు.

అప్పుడేమిచేయవలె? రాజుకేమీ పాలుపోలేదు. తిరిగి మంత్రులందరికీ కబురుపంపి రప్పించాడు. మంత్రులకలసి తిరిగిచర్చచేసి, ప్రత్యేకంగా మరొక కార్యాలోచనసభను, దానికితోడు మరొక ఉపసంఘాన్ని నియమించారు. చివరకందరూకలిసి ఒక

నిర్ణయానికి వచ్చారు. నేరస్థునికి విధించబడ్డ ఉరిశిక్షను జన్మవైదుకింద మార్చటానికి తీర్మానించారు. ఈ మార్పువల్ల నేరస్థునికి కొంత సదుపాయంకలగటమేగాక తద్వారా రాజుయొక్క చయాగుణమాడ నెల్లడి అవుతుందని అభిప్రాయపడ్డారు. ఇదిగాక యీవిధంగా ఖర్చుమాడ చాలతక్కువవుతుందని అంచనావేశారు.

ఈమార్పుకు రాజుమాడ వెంటనే సమ్మతించాడు. జన్మవైదు ఖాయపడ్డనీ, కాని దీనికిమాడ ఒక యిబ్బంది కలిగింది. జన్మవైదీల నుంచటానికి వీలైన కొట్టు యొక్కడనూ లేకపోయింది. తాత్కాలికంగా ఒకరిద్దరు మామూలు నేరస్థులను వుంచే చిన్నగదిమాత్రం ఒకటున్నది. చిరకాలపువైదీలను బంధించివుంచటానికి కట్టుదిట్టమైన కొట్టు ఒక్కటిలేదు. ఎట్లాగైతేనేమి, ఒకవోట గది ఒకటిమాచి దానితోనే కాలక్షేపం చేదామనుకొని వైదీని అందులోవుంచి రక్షకభటు నొకణ్ణి బయట కావలివుంచారు. వైదీని కనిపెట్టిచూస్తూ రాజుగారి వంటశాలనుంచి అన్నం తెచ్చి వైదీకి యిస్తూ వుండటం రక్షకభటునికి నియమింపబడ్డపని.

రాజుయొక్క ఆజ్ఞప్రకారం వైదీ కొట్టులో ప్రవేశించాడు. నెలతరువాత నెల గడిచింది. ఇట్లా ఒకసంవత్సరం పూర్తి అయింది. సంవత్సరం చివర ఒకనాడు రాజు తనజమాఖర్చుపుస్తకాలు చూచుకుంటూవుండగా అందులో అంతవరకెన్నడూలేని కొత్త ఖర్చొకటి కనబడ్డది. ఏటిపాడుగునా వైదీ పోషణకొరకు ఖర్చుపడ్డమొత్తమే అది. అదైనా స్వల్పంగాలేదు. వైదీపైసపెట్టిన రక్షకభటునిజీతమూ, వైదీకొరకైనతండిఖర్చూ కలిసి ఆసంవత్సరానికి ఆరు వందలప్రాంతలకుపైగా లేలింది. అన్నిటికంటెవిచారకరమైనది మరొకవిషయం. వైదీయిప్పటికింకా యవకుడు, దృఢకాయుడై మంచి ఆరోగ్యస్థితిలోవున్నాడు. ఇదంతాతలుచుకుంటే ముందుముందు చాలప్రమాదకరమైన పరిస్థితులేర్పడేటట్లున్నాయి. ఇకమీదట యిట్లా జరగటాని కేమాత్రమూ వీలులేదని చెప్పివేశాడు రాజు. తిరిగి మంత్రులందరినీ చేరబలిచి వారితో యిట్లన్నాడు.

“ఈనిర్భాగ్యుని కడలేర్చే లేలిక ఉపాయమేదో ఒకటి వెంటనే కల్పించవలె మీరు. ప్రస్తుతపు యేర్పాటుప్రకారం అమితంగా డబ్బు ఖర్చైపోతున్నది.” రాజయొక్క ఆజ్ఞానుసారం మంత్రులందరూ తిరిగిసమావేశమై యోచించారు. అందులో ఒకమంత్రి మిగతవాళ్లతో యిట్లున్నాడు. “వినండి, నాకొకపుష్పాయం తట్టుతున్నది. ఖైదీయైన కావలివుంచిన రక్షకభటుని వెంటనే మనము పంపివేయవలె.” “అట్లాగయ్యా? రక్షకభటుని తీసివేస్తే ఖైదీపారిపోయా?” అన్నాడు మరొకమంత్రి. “పారిపోనియ్యండి, చావనియ్యండి! మనకేమి?” అన్నాడు మొదటిమంత్రి. ఈమంత్రిసలహా ననుసరించి చివరకు వ్యవహారమిట్లా పష్కరించి, ఈతీర్మానం రాజుకు తెలియపరచారు. రాజు మారుమాటచెప్పకుండా దీనికిసూడ సమ్యుత్తించాడు. సరే, రక్షకభటుని అక్కడనుంచి పొమ్మన్నారు. తరువాత యేమిజగజబోతుందో నని కనిపెట్టి చూస్తున్నారనిచూచా. వివరీతమేమీ జరగలేదు. మర్నాడు ఉదయమే భోజనంవేళకు ఖైదీ తనగదికిబి బయటికివచ్చి చూచాడు. తనకు పూట పూటకూ అన్నంతెచ్చియిచ్చే భటుడు కనిపించలేదు. తానే తిన్నగా రాజుగారి వంటయింటికిపోయి అన్నమడికి తీసికొని, తిరిగివచ్చి గదిలో ప్రవేశించి తలుపు వేసుకున్నాడు. ఆదిన మట్లాగిడింది. మరునాడే బిధంగా జరిగింది వేళకు భోజనానికి పోయేవాడు. తిరిగివచ్చి లోపల మార్పునేచూచాడు. పారిపోయేసూచన యేమాత్రమూ కనుపించలేదు. అసలు అటువంటితలం నే ఖైదీకివున్నట్లు కనుపించలేదు. ఇక చేయవలసినదేమిటి? ఎవరికీ యేమీ తోచలేదు. తిరిగి ఆలోచనచేశారు.

“ఇకమిదట వాణ్ణి ఇక్కడవుండనిచ్చేది లేదని నిర్భాగమాటంగా వానితో చెప్పివేయవలె” నన్నారు చివరకు. ఈవుద్దేశంతో న్యాయశాఖామంత్రి ఖైదీని తనయెదుటకు రప్పించాడు.

“ఏమిరా అబ్బీ! నీవింకాయెందుకు పారిపోవు? నీపైన కావలిభటులెవ్వరూ యిక్కడలేరు తెలుసునా? నీపుటవచ్చు—నీయిష్టమున్నచోటికి పోవచ్చు. రాజు

గారుసూడ యేమీ ఆనరు. పో—పో!” అన్నాడు మంత్రి.

ఇదివిని ఖైదీ జవాబిచ్చాడు: “రాజుగారేమీ ఆచరని నేనూ యేరుగుదును. అయితే నే నిప్పుడు పోయేదెక్కడికి? పోయి చేయవలసినదేమిటి? మీరు నాకు విధించిన శిక్షలతో నాబ్రతుకంతా స్వంసం చేశారు. ఇప్పుడుపోతే ప్రపంచంలో నాముఖంచాచే చెవరు? ఇది యిట్లుండగా ఒట్లవంచి పనిచేసుకునే ఆలవాటేపోయిందినాకు. మీరు నన్ను వైదులోబంధించి యెంతైనా హీనంగా చూచారు. ఇదేనా మీకు శిక్ష?—చెప్పండి. మీరు మొదట నాకు ఉరిశిక్ష వేసినప్పుడు వెంటనే ఉరితీసివుండవలసింది. పోనీ అదైనా చేశారా?—లేదు. దానినిగూర్చి నేనూ యేమీ ఆనకుండా ఉరుకున్నాను. తరువాత ఉరిశిక్షను జన్మ ఖైదుగామార్చి, ఇక్కడపెట్టి, భోజనపు యేర్పాటు మాడా చేశారు. కొంతకాలానికి కావలిభటునిసూడ తప్పించారు. తరువాత నా అన్ని నేనేతెచ్చుకోవలసి వచ్చింది. మీరేమిచేసినా, యేమీ ప్రశ్నించకుండా పోనిమ్మని యెప్పటికప్పుడే ఉరుకుంటూవచ్చాను. చివరకిప్పుడు నన్నిక్కడనుంచి పూర్తిగాపొమ్మనే అంటున్నారు. దీనికి మాత్రం నేనొప్పుకొనను. మీరు నన్నేమి చేసినా సరే—మీయిష్టం! నేనుమాత్రంపోను.”

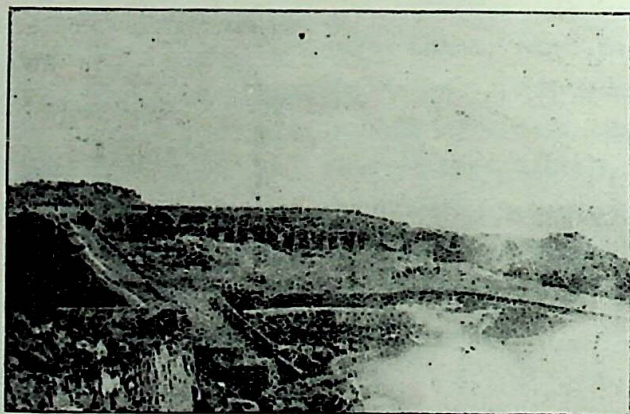
ఇప్పుడెవరేమి చేస్తారు? సలహాసభను తిరిగి సమావేశపరచారు. ‘ఇప్పుడు చేయవలసినపని యే’ మన్నారు. గట్టిగా పొమ్మరిచెప్పినా పోనంటున్నాడు మనిషి. తీవ్రమైన ఆలోచనచేశారు. వాణ్ణి వదలించుకొనటాని కొక్కటే మార్గమున్నట్లు కనిపించింది. సాలీనా కొంత ఉపకారవేతన మేర్పాటు చేసి యైనా ఖైదీనిపంపివేయటానికి నిశ్చయించారు. “ఇంతకు మించి వేరుమార్గం కనిపించదు. ఏదోఒకవిధాన్ని వీణ్ణి వదలించుకోవలెకదా మనం” అంటూ రాజుతో చెప్పినారు. సంవత్సరానికి ఆరువందలప్రాంతకు లివ్వటానికి నిశ్చయించి ఈమాట ఖైదీతోచెప్పినారు.

“అలస్యంగాని బకాయగాని లేకుండ యేనెల కానెల డబ్బులు ట్రేవరకుమీది వెల్లిపోవటానికి నా కభ్యంతరంలేదు” అన్నాడు ఖైదీ.

ఈవిధంగా పరిష్కారమయింది సమస్య. ఆ సంవత్సరపు జీతంలో నూడవవంతు ముందుగానే అడిగివుచ్చుకొని రాజ్యంవిడిచి వెళ్లినాడు ఖైదీ. తిరిగి రాజ్యానికి సరిహద్దుప్రాంతంలోనే నివాసమేర్పరచుకొని, అక్కడ కొంతభూమిని, కూరగాయలతోట వేసి పెంచుతూ సుఖజీవనం గడపటం ప్రారంభించాడు. అక్కడనుంచి ‘మొనాకో’ రాజధానికొక పావు

గంటరైలుప్రయాణం. సరిగా నెలతిరిగివచ్చేసరికి రాజు కొలువుకుపోయి తనకురావలసినజీత మడిగితెచ్చుకునే నాడు.

తలలునరికించటానికిగాని, లేక బతికినన్నాళ్లు చెరసాలలోకట్టి పారవేడటానికిగాని యెంతడబ్బయినాసరే ఖర్చుపెట్టుటకు వెనుదీయని మరి యేరాజ్యంలోనూ గాక, మొనాకోరాజ్యంలో నేరంచేయటం చేతనే యీయవకుడెట్లాగో ప్రాణందక్కించుకొని బయటపడ్డాడు.

గుత్తికోట - గుట్టపు లాయములు

T. R. R.

హిందూలా - స్త్రీలహక్కులు

(అనువృత్తము)

కోమాండ్వారి శతకోపాచార్యులు

గౌ. వారసత్వాస్తిలో స్త్రీలకు
శాస్త్రీయపుహక్కు

వారసత్వపు ఆస్తిలో స్త్రీలకు అనుభవపు హక్కుమాత్రమే కలదుగాని, ఆస్తి క్రాంతముచేయుటకు వీలులేదనియు, మరియు వారి యనంతరం ఆయాస్తితిరిగి ఆసలు పురుషునితరువాత వారసులకు సంక్రమించునుగాని యీ స్త్రీయొక్క వారసులకు రాదనియు, ప్రస్తుతపు హిందూలాఅయి యున్నది. ౧ అన్నికోర్టులలోను యిప్పుడు లా అట్లే అమలుజరుపబడుచున్నది. కాని మనగర్భశాస్త్రకారుల కందరికిని పూర్వ మట్టియాశయమే యుండెడిదనుటకు వీలులేదు. అట్టిగ్రంథములన్నిటిలో ముఖ్యముగా యాజ్ఞ పుర్ణస్మృతిలోని వారసత్వమును నిర్ణయించు “పత్నీ

దుహితరక్షైవ” అనుశ్లోకములో స్త్రీవారసులకును పురుష వారసులకును అట్టి అధికారభేద మేమియు సూచించబడలేదు. ౨ మరియు నీస్మృతిపై ముఖ్యవ్యాఖ్యానమును ‘మితాక్షర’ లో గూడ స్త్రీవారసులకు పూరాహక్కు లేదని వ్రాయబడక సంపూర్ణహక్కులున్నట్లే సూచించబడినది. “స్త్రీగనపుటాస్తి” వివరణ సందర్భమునగూడ యితరులయొద్దనుండి సంక్రమించు కుటుంబ విభాగాదులయందు వచ్చు వాటాఆస్తికూడా పూరాహక్కుగల స్త్రీగనమే యగునని మితాక్షరలో చెప్పబడినది. ౩ మనదేశములోని కొన్ని హైకోర్టు తీర్పులలోగూడ మొదట సీక్రకారమే తీర్పులుచేయబడినవి. ౪ కాని యీఅన్నికోర్టులపై నత్యంతాధికారముగల ప్రీవీకౌన్సిలువారు మితాక్షరలోని పైవచనములను త్రోసివేసి స్త్రీకి తండ్రిమొదలగు పురుషులవద్దనుంచి

౧. ౪ కలకత్తా ౭౪౪ P. C. (తండ్రిఆస్తి యందు కొమార్తెహక్కు)

౨౮ కలకత్తా వీక్షీనోట్సు ౧౦౫౦ P. C.

౨౩ మద్రాసులాజర్నులు ౨౩౩

(బొంబాయి ప్రాంతమునమాత్రము కొమార్తె గోత్రజనపిండురాలగును అనుఅభిప్రాయమువలన ఆమెకు పూరాహక్కులు అంగీకరింపబడినవి. ౩౪ బొంబాయి ౫౧౦ చూడుడు.)

౯ కలకత్తా ౭౨౫ (కొడుకుఆస్తియందు తల్లికిని అనుభవపుహక్కుమాత్రమే.)

౨. విభాగాధ్యాయ ప్రారంభశ్లోక వ్యాఖ్యానములో స్వత్యస్యామ్య స్వభావమును చర్చించుచో ‘పత్నీ దుహితరక్షైవ’ అను శ్లోకము నుదాహరించి యచ్చట గూడ స్త్రీపురుషుల స్వామ్యములో భేదమును మితాక్షరకారుడు సూచించక ఒకేరీతి స్వామ్యమును చెప్పెను.

౩. కిత్సమాతృ పతిభ్రాతృ దత్త మగ్యగున్య పాగతం|ఆధిపేననికాద్యంచ వడ్విగంస్త్రీగనంస్మృతం|| (యాజ్ఞ ౧-౧౪౬) ఈశ్లోకములోని ‘ఆద్యం’ అను శబ్దములో వారసత్వాస్తి వగైరాలుగూడ చేరును. “ఆద్యశబ్దేన రిక్తక్రయసంవిభాగ సంగ్రహాధిగమ ప్రాప్తం.” మితాక్షర.

౪. ౨౨ అలహాబాదు ౨౫౩, ౨౪ బొంబాయి ౧౯౨ చూడుడు. ఇట్లే ఉత్తరదేశపు శాస్త్రాచారములప్రకారము విభాగములో తల్లివాటాకువచ్చు ఆస్తి ఆమెస్త్రీగనమని ౨౪ అలహాబాదు ౬౭ లో ఆహైకోర్టు వారు తీర్పునిచ్చిరి. కాని దానికిని అంగీకరింపనట్టి ఆస్తియు ఆమెకు స్త్రీగనముకాదని ఆమెకుండు అను భవపుహక్కుమాత్రమే యుండునని ప్రీవీకౌన్సిలువారు, తీర్మానించిరి. ౩౪ అలహాబాదు ౨౩౪ P. C. చూడుడు.

సంక్రమించు ఆస్తిపైను మఱియు స్త్రీలతాలూకు నారలస్త్రీలనాస్తియుగూడ వారసత్వన సంక్రమించు నపుడు అందునుకూడ స్త్రీలకు ఆదాయపుఅనుభవపు హక్కుమాత్రమే ఉండునుగాని అస్తిఅన్యాయక్రాంతము చేయుహక్కు లేదని తీర్పుజేసిరి. ౧ ఈతీర్పులు తృప్తి కరములుగాలేదని గొలాబ్ చండ్రసర్కార్, కాస్త్రీ మొదలగువిద్వాంసులచే విమర్శింపబడినను ప్రీవీకాన్సిలుకు అంత్యాధికార ముండునుబట్టి ఆప్రకారమే అమలు జరుగుచున్నది. కాసనసభద్వారా చట్టము చేయబడువరకును ఆప్రకారమే అమలుజరుగక తప్పదు. పైనిచెప్పిన యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియు మితాక్షరియు మనదేశమందంతటను అందును ముఖ్యముగ మన మదరాసు రాష్ట్రముందును పరమప్రమాణముగ నంగీకరింపబడుచున్నది. దానిలో కొన్ని విషయములందుమాత్రము భేదించు—జీమాతవాహనకృతముగు దాయభాగగ్రంథ మట్టివిషయములందు బంగాళీలకుమాత్ర మెక్కువ ప్రమాణముగ నెంచబడుచున్నది. అక్కడకూడ జీమాతవాహనీయములో భిన్నాభిప్రాయము చెప్పబడని అన్నిసంగతులకును మితాక్షర ప్రమాణమే. ఇట్లు మితాక్షరయే మిగిలిన మనదేశమంతటికి వారసత్వాదివిషయములన్నిటియందును ప్రరమప్రమాణమనియు మితాక్షరలోని

యభిప్రాయము స్మృతులలోని వచనముల ప్రకారము లేదని సందేహము తోచిననుకూడ మితాక్షరయే కోర్టుల కనుసరణీయమనియు, యిదివరలో ప్రీవీకాన్సిలువారు మరియొక సంవత్సరమున తీర్మానించి యుండిరి. ౨ ఆచారమును, నియమమును, కాలక్రమమున మారుమండుటచే, ప్రాంతభేదమును బట్టియు, కాలభేదమునుబట్టియు, పరస్పరభిన్నాభిప్రాయముగల స్మృతులవచనములును మితాక్షర వ్యాఖ్యానమునందు విజ్ఞానేశ్వరయతి సమన్వయముచేసెను. వారసత్వాస్తిలో స్త్రీలహక్కు ప్రీవీకాన్సిలువారు త్రోసివేయునో, కాత్యాయనోక్తములగు రెండుశ్లోకములపై నాధారపడిరి. ౩ కాని కాత్యాయనుని పూర్వగ్రంథము చాల కాలముక్రిందటనే శిథిలమైపోయినది. 'వివాదరత్నాకరము', 'వివాదదీపికామణి' యనురెండు నవీనగ్రంథములలో కాత్యాయనునితాలూకు నాగైదుశ్లోకములు మాత్రము దాహరింపబడినవి. అందుపైన నాగ్రంథములలో చేయబడిన వ్యాఖ్యానములకు ప్రథమమున చేయబడినతర్జునలో పారబాటుగా చేయబడినందున సంస్కృతజ్ఞానములేక యాపారబాటుతర్జునపై నాధారపడిన జడ్జీలును పారబాటుగా తీర్పునిచ్చి స్త్రీలకుండుహక్కులను తగ్గించివేయుట సంభవించినది.

౧. ౨౫ అలహాబాదు ౪౬౮, ౪౭౬ P. C. చూడుడు. ౨౮ మద్రాసు.

౨. ౧౨ Moor's Indian Appeals ౩౯౭, ౪౩౫ పేజీ చూడుడు.

౩. భర్తృనాయం మృతేపత్య విన్యసేత్ స్త్రీ యభేష్టతః, విద్యమానేకుసంరక్షేత్ కుపయేత్ తక్కు లేన్యథా. అప్రతాశయనం భర్తః పాలయంతీ సుతాస్థితా, భంజితామరణాత్ ఔంతా దాయాదా ఉర్ధ్వ మాల్మయః. ఇది వృద్ధమనువుదని మనుస్మృతి ౯-౧౮౭ శ్లోకముపైన వ్యాఖ్యానమున కుల్లూకభట్టు దుదాహరించినాడు. 'దాయ' శబ్దమునకు గల 'ఇవ్యబజీనది', 'వారసత్వాస్తి' అను రెండర్థములలో యిందేయర్థ ముద్దేశింపబడినదో భర్తృదత్తమున స్థావరాస్తి

నన్యాయక్రాంతము చేయకూడదని వారదాదులు చెప్పి యుండుటచే యిదియు దానికేవలమని కొందరి అభిప్రాయము. ఈశ్లోకమునకు పారబాటుగా మొదట తర్జునాచేసిన ప్రసన్నకుమార భాహరుగారు, వంగీయులు దాయభాగకాస్త్రము ననుసరించువారగుటచే పరాకున దాయభాగ సంబంధభావము నిందుజోప్పించి యుందురు. దాయభాగగ్రంథము బంగాళీలు తప్పతక్కిన వానికి ప్రమాణముకాదని యుండదు నంగీకరించువిషయమే. 'దాయభాగ' మన నావిషయమందు స్త్రీ వారసులహక్కులు తగ్గించినను మరికొన్ని విషయములందు మితాక్షరలో లేనిహక్కులు స్త్రీలకు జీమాత వాహనము కలుగజేసెననుసంగతి జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను.

కాత్యాయనుని మూలగ్రంథమంతయును సంస్కృతమున నుండి, మరియే భాషలలోను లేనందున నాశ్లోకము లేనందు ర్భమునవిభావముతో చెప్పినది ప్రవీణాన్నిలుజ్జీలుగ్రహిం పవీలు లేకపోయినది. మరియు నామూలశ్లోకముల, భర్త స్వయముగా భార్యకుదానముచేసిన ఆస్తి నామెభర్తజీవి తకాలమునరక్షింపవలెననియు, భర్తయనంతరం తనయిష్ట ప్రకారం చేయవచ్చుననియు, ఆమె యావజ్జీవము అనుభ వింది విడచిన ఆస్తిని అనంతరము దాయాదులు పొందుదు రనియు, అర్థము కనబడుచున్నది. భర్తవలన వారసత్వ ముగా దణిలపడిన ఆస్తిని ఉద్దేశించినను ఆమె అన్యాయ క్రాంతము చేయకూడదని యిందు స్పష్టముగ లేదు. అట్లు అవభవపుహక్కునూత్రమే ఆమెకు గలదను భావము నిందులో ఊహింతుమున్నను భర్తవల్ల భార్యకువచ్చిన వారసత్వమునకేగాని కుమారునివద్దనుండికాని, తండ్రి వగైరాలవద్దనుండికాని, స్త్రీలవద్దనుండిగానివచ్చు ఆస్తి కిగూడ యీశ్లోకము నన్వయింపజేయుట కేవల మసమం జసము. వైయన్ని సందర్భములనుబట్టియు తండ్రికన్న, తల్లియే ముందువారసురాలగుట, కొడుకులు లేనప్పుడు యావదాస్తికి భార్యవారసుగుట, మరియు స్త్రీగనాస్తి విషయమున. కుమారునికన్న కుమార్తెయు, దౌహిత్రీ, దౌహిత్రుడు దగ్గర వారసులగుట మొదలగుకొన్ని విషయ ములందు హిందూస్త్రీల కితరజాతులస్త్రీలకన్నయెక్కు వసంపాదమున్నను, మొత్తముమీద వారసత్వవిషయ మున నితరజాతుల స్త్రీలకన్న హిందూస్త్రీలస్థితి చాల హీనముగనున్నదనుటనిర్వివాదము. ఇందుకు కొంతవరకు మనశాస్త్రగ్రంథములుకారణమైనను కొంతవరకై న ప్రవీణాన్నిలువారి పారబాటుతీర్పులుహూడ కారణ మనకతప్ప దు. స్త్రీలకు పురుషులతో సమానముగా వారసత్వపు అధికారమేగాక కొన్ని యితర సమపాదములుహూడ గల అమెరికాలో మొత్తముమీద పురుషులవద్దకన్న స్త్రీల యొద్దనే యెక్కువ ద్రవ్యము కలదని యిటీవల లెక్కలవలన తెలియవచ్చినది. మనదేశపు సాంఘికపరిస్థితిని

బట్టి కేవలమట్లుండుట యుచితము గాకపోయినను నితర దేశములందువలె స్వతంత్రజీవనమునకు దగు యవకాశము లులేని మనస్త్రీలకు మనలోలోని వ్యత్యాసమునుబట్టి యెట్టి ఆస్తి లేక వారు తరుచు నిరాధారలగుటచే నిప్పటి “లా” లో గొన్ని సవరణలవసరమని తోచుచున్నది. అందుకు కొన్ని సూచన లీవ్యాసము చివర వివరింపబ డును. ఈ సూచించు సవరణలకు చాలవరకు ధర్మశాస్త్రముల యాధారముగలదు. మఱియు నీసూచింపబడు మార్పులలో గొన్ని యిదివరకే కొన్ని ప్రాంతములం దములులో నున్నవి. అయితే వానిని దేశమంతటికిని వ్యాపింపజేయుట భావ్యము.

౬. వివాహము

వివాహవిషయమున హిందూస్త్రీకి రజస్వల యగుటకుపూర్వమే తప్పక వివాహము కావలెనని శాస్త్రకారుల యభిప్రాయమని కొందరును, అట్లు తలచుటకు వీలులేదని, అనగా రజస్వల వనతరువాత వివాహముచేయుట శాస్త్రసమ్మతమే యని కొందరును వాదించుచు భేదాభిప్రాయములు కలిగియున్నారు. ఉభయవాదములకు శాస్త్రవచనముల యాధారములు గలవు. కాని బ్రాహ్మణవైశ్యజాతులలోను, కొన్ని ఉన్నతశూద్రజాతులలోగూడ స్త్రీలకు వివాహమన నేమిటో తెలియనంతటి చిన్నతనముననే వివాహము చేయు నాచారము మనలో సర్వసాధారణముగనున్నది. ఈయాచారమువలన ప్రస్తుతకాలమున వివాహవిషయ మన పెండ్లికుమార్తె కేవలము పరతంత్రురాలుగా నుండకతప్పదు. పూర్వమివిషయమున స్త్రీ కొంత స్వాధీనురాలుగా నున్నట్లును, ఋతుమతి అయినతరు వాత మూడు సంవత్సరములలోగా తండ్రి తగువరున కిచ్చి వివాహము చేయనిచో ఆపిల్ల ఆతరువాత తనంతట తానే తగువరుని వివాహముచేసుకొనవలెనని, అందు వల్ల నెట్టిదోషము లేదని, మనుస్మృతిలో చెప్పబడినది.

౧. “ప్రణివర్ణాణ్యుద్ధితేత కుమార్యృతుమతీసతీ; ఊర్ధ్వంతుకాలాదేతస్మాద్విందేత సదృశంపతిమ్.

అదీయమానా భర్తార మధికచ్ఛేద్యది స్వయమ్; నైసః కించిదవాప్నోతి నచయంసాధి గచ్ఛతి.”
(మనుస్మృతి అ. ౯, శ్లో. ౯౦, ౯౧.)

మతీయు (స్త్రీ) తనకు తగినసంబంధము దొరకనిచో వివాహము నసలే మానుకొనుటకును అవకాశముండినట్లు కనబడుచున్నది. ౧ కన్యాదానరూపముగ బ్రాహ్మ వివాహము ప్రస్తుతకాలమున నుత్తమమైనదిగా తలప బడుచున్నది. ౨ ఇటీవల కొందరు తమపిల్లలకు కొంత జ్ఞానము కలిగినతరువాతనే వివాహముజేయ యత్నించు చున్నారు. అతిబాల్యవివాహముల నిరుత్సాహపరు చుటకు, నిటీవల జేయబడిన శారదాచట్టమునబడు ౩ ఆర్ట్స్ అట్టివివాహముల నిరుత్సాహపరుచుటయేకాని నిషే ధించుటలేదు. ఆ ఆర్ట్స్ అమలులోనున్న ను బాల్యవివాహ ములు బహిరంగముగ జరుగుచునే యున్నవి. క్రైస్త వులలో అతిబాల్యవివాహములు లేవు. మహమ్మదీయు లలో అట్టివివాహములు నిషిద్ధములు కాకపోయినను అట్టివివాహములు వారిలో చాల యరుదు. శాస్త్రప్రకారమున ఆచారప్రకారమున హిందువులలో భార్య తన కంటె పెద్దవానినే వివాహము చేసుకొనవలెను. ఇతరు లలో నీ నియమము లేదు. (భార్య భర్తకన్న పెద్దదగు ట క్రైస్తవులలో ఆచారవిరుద్ధముగ భావింపబడదను టకు మనజాతిచక్రవర్తిగారి వివాహమే తార్కాణము.) ఇతరులలో స్త్రీలకు భర్త చనిపోయినమీదట పునర్వి వాహము నాచారసిద్ధముగనున్నది మనలో నది ౧౮౫౬

౧. "కామనూమరణాత్తిత్తేత్ గృహేకన్యర్తమత్సరి, నచైవై నాంప్రయచ్ఛేత్తు సుహీనాయకర్త్తీ చిత్." (మనుస్మృతి. అ. ౧ శ్లో. ౮౯)

౨. బ్రాహ్మమేగాక గాంధర్వము మొదలగు యింకను ఏడువిధముల వివాహములు ప్రాచీనహిందువు లలోనమలులోనుండినవి. వరునెన్నుకొనుటకును, వివాహ ముచేసుకొనుటకును గాంధర్వము మొదలగువాటియందు పెండ్లికాబోవు స్త్రీకధికస్వాతంత్ర్య ముండకతప్పదు.

3. Child Marriage Restraint Act 1929

క్రీ. శారదాగారు బాలికలవివాహపువసుస్సు ౧౨ సంవ త్సరములకులోపుగా నుండకూడదనియు, యీలోపున జేసినవివాహము చెల్లకూడదనియు తమబిల్లులో సూచిం చిరి. కాని ఆర్ట్స్లో ఆవయోనియమము ౧౪ సంవ త్సరములుగా మార్చబడి వివాహము చెల్లకూడదను

సంవత్సరపు ౧౫ నెంబరు హిందూ వితంతువివాహము చట్టము తరువాత న్యాయశాస్త్ర సిద్ధముగా నున్నను, సాంఘికముగ, అది సామాన్యముగా నాచారవిరుద్ధము గను, అగౌరవముగను ఎంచబడుచుండుటచే హిందువు లలో ౫౦ యేండ్లకుపైబడినట్టి పురుషులకుగూడ ౧౨ యేండ్లలోపు వయస్సుగల చిన్న పిల్లలను వివాహనాడు చుండుట మన హిందూసంఘమునకు చాల హానికర ముగ నున్నది. మతీయు క్రైస్తవులలో పురుషులుగాని స్త్రీలుగాని దంపతులుగా నుండుచున్నంతకాలము, ఉభయులలో నెవరును రెండవవివాహము జేసుకొన కూడదు. వైగవ్యముగాని కోర్టువ్వారా వివాహవిచ్ఛే దముగాని జరిగినమీదట పురుషునివలెనే స్త్రీకూడ పునర్వివాహము చేసుకొనవచ్చును. ఈవిషయమున వీరిలో స్త్రీపురుషులకు సమానాధికారముకలదని చెప్ప వచ్చును. మనలో నీవిషయమున శాస్త్రము, ఆచారము గూడ పురుషునకు చాల సమపాయముగ నున్నవి. హిందువులలో కొన్ని హీనజాతులలోతప్ప మిగిలిన వారలలో స్త్రీ యెట్టిసమయమందును తన భర్తతో వివాహవిచ్ఛేదము చేసుకొనుటకును, భర్త తనబాల్య ముననే మరణించిననుగూడ పునర్వివాహముచేసుకొను టకునుగూడ మనసంఘ మొప్పుకొనుటలేదు. ౪

వరకు తీసివేయబడినది. మతీయు దానిని సరిగానమలు జరుపు బాధ్యత ప్రభుత్వమువారు తమపై బెట్టుకొనక ప్రజలలో నొకరు పిటిషను పెట్టినమీదటనే విచారణ చేయవలెనను మొదలగు కొన్ని నియమముల నేర్పరచిరి.

౪ మన ధర్మశాస్త్రగ్రంథములలోగూడ స్త్రీ పునర్వివాహమును సమర్థించువచనములు లేకపోలేదు. కలియుగమున ముఖ్యప్రమాణముగ నెంచబడు పరాశర స్మృతిలోని "నస్తేమృతేప్రత్రతే క్లీషేదపతిలేపతా; పంచత్వాప్యత్స నారీణాం పతిరన్యోవిధీయతే" అను ప్రసిద్ధశ్లోకమున భర్త కాలముచేసినమీదటను జీవించి యున్నను కొన్ని ప్రత్యేకాపత్తులు కలిగినప్పుడునుగూడ స్త్రీకి పునర్వివాహము విధింపబడినది. ఇట్టి శ్లోకములే నారదస్మృతియందును కలవు. వివాహవిచ్ఛేదమును గూర్చి సర్ హరిసింగుగారు ఎసంబ్లిలో నొక బిల్లు

పురుషులన్నో భార్యపోయినవీడట యెంతటి వయస్సునందైనను, యెంతకుటుంబ మున్నప్పడైనను స్వేచ్ఛగా వివాహముచేసుకొనుటయేగాక, ఒక భార్యతో కాపురము చేయుచుండగానే తిరిగి నియమములేక యెందరు భార్యలపై నను వివాహముచేసుకొనుటకును, ఇదివరకున్న భార్యను విస్మరించుటకును అధికారంగలదు. మహమ్మదీయులస్థితి కొంత మధ్య రకముగానున్నది. వారిలో పురుషుల కేకకాలమందే నలుగురుభార్యలవరకు నుండవచ్చును. మరియు 'తలాక్' (వివాహవిచ్ఛేదము) అధికారము ముఖ్యముగ పురుషులదే. అయితే వారిలో భర్తపోయినవీడటను భార్య తిరిగి తనయిష్టమువచ్చిన పురుషుని వివాహమాడవచ్చును. అది ఆచారవిరుద్ధముగ పరిగణింపబడదు. కనుక మహమ్మదీయులలో తరుచు పైసచెప్పినసందర్భములందు పునర్వివాహము సాధారణముగా జరుగుచునేయుండును. అ బర్మాజాతులలోగూడ వివాహవిషయములందు స్త్రీల

నుపపాదించిరికాని దానికి ప్రజాసామాన్యపు అభిప్రాయ మనుకూలముగ నున్నటులతోచదు. వితంతువులు పునర్వివాహములు చేసుకొనవచ్చునని ప్రభుత్వమువారిక శాసనముగావించిరి. కానిజనసామాన్యపు ఆచారధోరణి యందుకు చాలవరకు ప్రతిఘటముగ నుండుటచే వితంతు వివాహములు విరివిగా జరుగుటలేదు. మరియు పునర్వివాహముచేసుకొనుస్త్రీ తనమృతభర్తవలన తనకు దబుబుపడిన యావదాస్తిని పూర్తిగా వదులుకొనవలెనని యీ ఆక్టులో షరతులున్నవి. అందువలనగూడ వీడ వారిని వితంతువులు పునర్వివాహము చేసుకొనుటకు ప్రతిబంధకము కలుగుచున్నది.

౧. మద్రాసు హైకోర్టురిపోర్టు 32౫.

౨. తలాక్ పద్ధతివలన మహమ్మదీయస్త్రీలకు ఒక కష్టముకలదు. భార్య అంగీకారములేకపోయిననుగూడ భర్త 'తలాక్' చెప్పి భార్యతో సంబంధములేకుండ చేసుకొనవచ్చును. హిందువులలో పురుషులట్లు వివాహ విచ్ఛేదము వీలులేదు గనుక హిందూస్త్రీ ప్రవర్తనలో లోపము లేనంతవరకు ఆమెకు యావజ్జీవముపాపం

స్థితి హిందువులయంత కష్టముగ లేదు. వారిలో అవసర మగునపుడు, వివాహవిచ్ఛేదమునకును స్త్రీలపునర్వివాహ మునకు అవకాశముకలదు. హిందువులలో భార్య యుండగా పునర్వివాహముచేసుకొనుచో ప్రకృమ భార్యకు ఆధివేదనికమని వాటాఆస్తిని ఉచితముగా భర్త యివ్వవలెనని శాస్త్రునియముముకలదు. 3 ఈ నియమము ప్రస్తుత మమలులో లేకుండుట విచారకరము.

2. దత్తత

హిందువులలో పుత్రులు లేనివారు మఱియొకపిల్లవానిని దత్తత చేసుకొనుటకు అధికారము కలదు. ఇట్టియేర్పాటు క్రిష్టియనులలోను, మహమ్మదీయులలోనులేదు. ఈ యేర్పాటువలన హిందూ వితంతువులకు కొంతసదుపాయము కలుగుచున్నది. అయితే భోగముస్త్రీలుదప్ప మరియెవరును ఆడపిల్లలను దత్తత చేసుకొనకూడదు. మగపిల్లవానినే చేసుకొనవలెను. 4 మరియు భర్తయనుజ్ఞ లేకుండ స్త్రీ దత్తత చేసుకొనకూడదని మనకుశాస్త్ర

జరుపు బాధ్యత పురుషునకున్నది. మహమ్మదీయుడు తనభార్యతో వివాహవిచ్ఛేదము చేసుకొనుటచే నామెను ఇకముందు పోషించుబాధ్యతను తప్పించుకొనవచ్చును. ఆమె తిరుగ యితరులనివాహము చేసుకొనలేనిచో తన పోషణకు కష్టపడవలసినవచ్చును అయితేముసల్మానుస్త్రీకి 'మహర్' అను కొంతసొమ్ము నిచ్చుటకు ఆమె వివాహ కాలమునందే భర్తతో యేర్పాటుజరుగును. తలాక్ జరిగినప్పుడు యీ మహర్ సొమ్ము యిచ్చివేయవలెనని కోరి ఆసొమ్ము భర్తవద్దనుండి భార్య రాబట్టుకొనవచ్చును.

3. ౧౭మద్రాసు ౨౧౮. 32 బొంబాయి ౧౧౬.

౪. "అధివిన్న స్త్రీయై దద్యా దాధివేదనికం సమమ్" (యాజ్ఞ ౨-౧౫)

'అధివిన్నా' అనగా పునర్వివాహము చేసుకొను పురుషుని ప్రథమభార్య.

"యస్యా ఉపరి వివాహః సా ఆధివిన్నా" మితాక్షరవ్యాఖ్యానము.

"యచ్ఛద్వితీయస్త్రీవివాహోని నా పూర్వస్త్రీయై పారితోషికం దత్తం తదాధివేదనికం" దాయ భాగగ్రంథము.

నిమమముగలదు. బాల్యమరణము మొదలగు కారణములచే భర్త యెట్టి యేర్పాటుచేయకుండనే చనిపోయినచో మనరాష్ట్రముందు ఆచారముప్రకారము అనంతరజ్ఞాతులవల్ల అధికారముపొందినాడని విలంబింపు దత్తతచేసుకొనవచ్చునని మనకోర్టు లంగీకరించుచున్నవి. అయితే అనంతరవారసులు విలంబింపు అనంతరము తమకు కలుగనున్న ఆస్తి కలుగుపాక్కలను, ఈరీతిగా చేతులార వదులుకొనుటకు యిష్టపడుట సహజముకాదు కనుక సాధారణముగా వారసుజ్ఞు యిచ్చుట సంభవింపదు. మఱియు వారిలో కొందరంగీకరింపినను మిగిలిన వారంగీకరింపకపోవుటచే తరుచు అందుకై తగవు దావాలు వచ్చి ఉభయపక్షమువారికి చాల వ్యయ ప్రయాసములు, మనస్పర్థలు కలుగుచుండుట చూచుచున్నాము. ఈదత్తతాధికారమును గూర్చిన నియమములే తరుచు వ్యాజ్యములకు కారణములగుచున్నవి. దత్తత జరిగిన కొన్ని సంవత్సరములవరకు ఆదత్తత సరియైనదో కాదో కోర్టులలో తరచు తేలకపోవుటచే వారితో సంబంధించిన యితరులకుగూడ చాలచిక్కులు సంభవించుచున్నవి. అందుచే కోర్టులో సరియైన వివరములతో విలంబింపు పెట్టకును పెట్టుకొని కోర్టువారు ఆర్డరు యిచ్చేయెడల అందునుబట్టి దత్తతచేసుకొనుటకుగూడ అవకాశముండుట మంచిది. అందుచేతగువులు కొంతవఱకు తగ్గును. స్వీకరింపవలసిన పిల్లవానిని దత్తతయిచ్చుటకువాని జనకమాతాపితృలకుమాత్ర మేతాస్త్రప్రకారమధికారము గలదు. అందుచేతల్లిదండ్రులు లేని కుట్టవాళ్లను దత్తతచేసికొన్నచో ఆదత్తతయెంతమాత్రము చెల్లదు. ఆత్మనా, పెత్తంద్రులు మొదలగువారుతల్లిదండ్రులు లేని కుమారులుం బములోని కుట్టవాని నితరులకు దత్తతయిచ్చుట కధికార

ముండునో ఆకుర్రవాని నన్యకులములోనికి సంపితమకు టుంబాస్తిలో వానికివాటా లేకుండజేయుటకై పినతండ్రి మొదలగు కుటుంబయజమానులు అట్టికుర్రవాని నే నీచకులములోనికి, నిరాస్తిపరునికో దత్తత యిచ్చుచో ఆకుర్రవానికి శాశ్వతావకారము సంభవింపవచ్చును. తల్లిదండ్రులేకుర్రవానిని దత్తతయివ్వవలె ననునియమ మట్టి ప్రత్యేకాయములేకుండ రక్షించును. కాని తల్లిదండ్రులు లేని పిల్లవానిని స్వీకరించుటలో కొంత సదుపాయము గూడకలదని తోచుచున్నది. తల్లిదండ్రులున్న కుర్రవాడు దత్తతయివ్వబడినను, అతనిధ్యానము సాధారణముగా జనకతల్లిదండ్రులపైననే యుండుటసహజము. వారు భయము పోవునవఱకు దత్తతతల్లిపై సరియగు అభిమానము కలుగుట ఘటము. మఱియు జనకతల్లితండ్రులు దత్తతకుటుంబాస్తిపై తామధికారముజేయుటకై సాధారణముగా నాపిల్లవానికిని దత్తతతల్లికిని మధ్య విభేదములుగల్గించి పిల్లవానిని తరచు తమయధికారమునందే యుండుకొందురు. అందుచే పరస్పర మనస్పర్థలును దత్తపుత్రశోకమును కలుగుచున్నవి. తల్లిదండ్రులు లేనివానిని స్త్రీ తనపుత్రునిగా స్వీకరించుచో ఆపిల్లవాడు నిరాధారుడు కాకుండా అతని కభిమానముతో పోషణచేయువా రేర్పడుదురు. మఱియు నాపిల్లవాని కన్యధ్యానమంతగా లేకుండుటచే తనయందుమాతృభావముండుట కవకాశ మెక్కువయుండును గనుక యుభయలకు తేమకరముగనుండును. అట్టిపరిస్థితిలో పిల్లవాని జనకకుటుంబములోని పోషకులు తమయధికారమును దుర్వినియోగము చేయకుండ పిల్లవాని తేమమునాలోచించి ఆకుర్రవానిని దత్తతచేసికొనుటకు కోర్టువారు పరీక్షించి అధికార మీయవచ్చునని రూలు సేర్పరచుట మంచిది.

౧. “నకుస్త్రీ పుత్రం దద్యాత్ ప్రతిగృహ్తాయ ద్వాన్యత్రానుజ్ఞానాద్భర్తః” అను వశిష్టవచనమును దత్తతగ్రంథము లన్నిటియందును ఉదాహరింపబడినది. కాని ఆయావ్యాఖ్యాతలు దీనికి పరిపరివిధములుగా అర్థముజేసిరి.

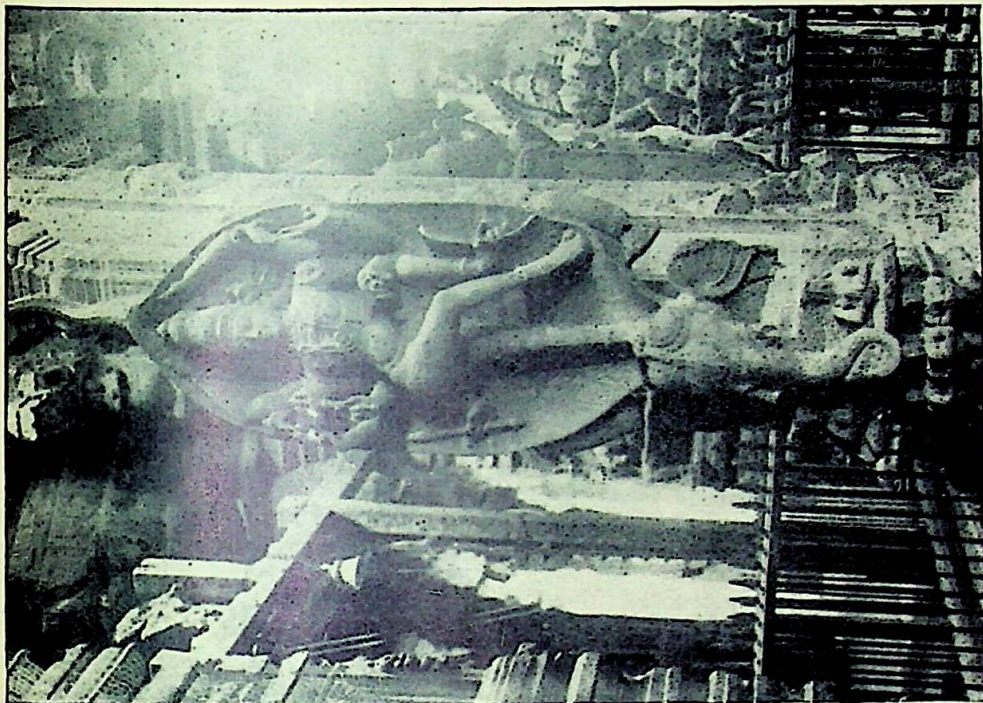
౨. పూర్వము రాజాజ్ఞపొంది స్త్రీదత్తతచేసుకొనుటకలదట. ఇప్పటికిని కొన్ని స్వదేశీసంస్థాన

ములలో రాజుగారి అనుజ్ఞపై న దత్తతచేసుకొనుట, అట్టిది శాస్త్రీయముగ నెంచబడుట గలదు.

౩. “మాతాపితా వా దద్యాతాం య మద్భిః పుత్రమాపది, సదృశం స్త్రీసంయుక్తం సజ్జేయోదత్తకస్సుతః.” (మనుస్మృతి. అ. ౯ శ్లో. ౧౬౮)
“దద్యాన్మాతాపితా వాయం సపుత్రో దత్తకోభవేత్” (యాజ్ఞ. ౨-౧౩౩)

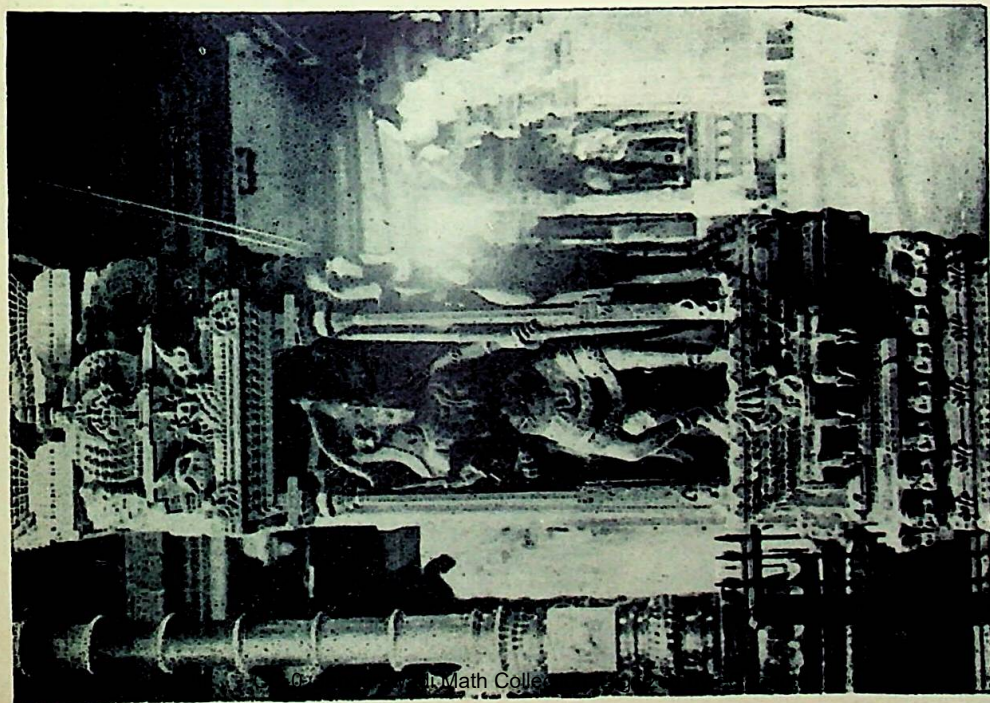
౪. ౪౪౪ మద్రాసు ౨౬౦.

మధురదేవాలయ చిత్రములు

౨. గజాసురసంహారము

K. P. S.

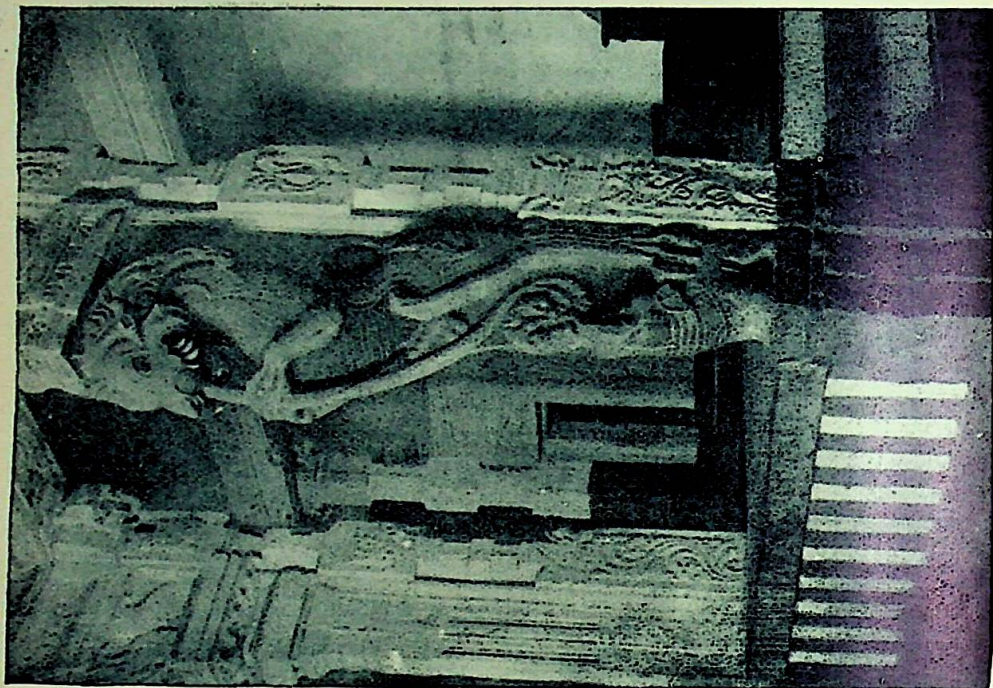
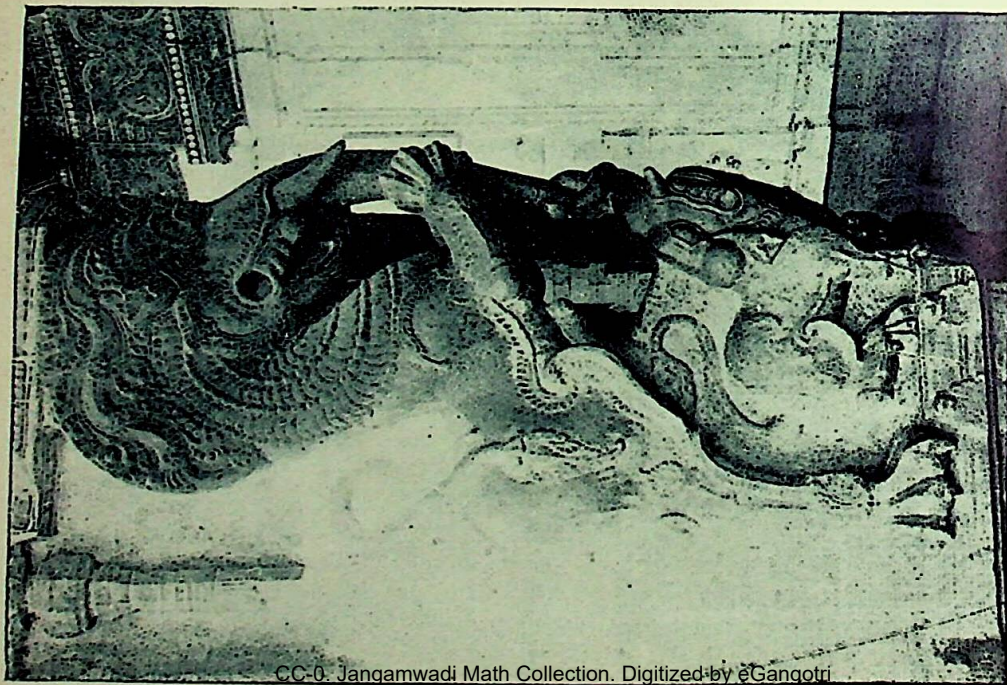

౧. త్రిపురాసురసంహారము

స్తంభశిల్పములు - మధురదేవాలయము

K. P. S.

3, 4. స్తంభశిల్పములు - మధుర దేవాలయము

చందరము విశాలమును గల్గి చదును గలిగి - తరులు గిరులును లేని మైదానమందు
హిందువులునుదురుప్పులు నెదురుకొనఁగఁ-గూడియున్నారు జయకాంక్ష కొనలుసాగ.

అసపుఖానుని సేనాచయంబులోన - కడిఁది విలుకాండ్రు కెలఁకులఁ గదిసి చెలఁగ
పెనుతుపాకులు దాల్చిన వీరవరులు - నిండుతెగువను మునుముందు నిలిచినారు.

ఈటెలును గత్తులును దాల్చు పోటుబంట్లు - వారివెనుక సరాసరిఁ జేరినారు.
వారి కవలనె యాశ్వికవార మెల్లఁ - దేకువ దలిర్ప వరుసలు దీరినారు.

రాణిగారి పటాలపురాజిలోన - నాశ్వికులు రెండుప్రక్కల నమరియుండ
బలుతుపాకులు దాల్చిన బాహుబలులు, - గట్టి విలుకాండ్రు మొగదలఁ గాచినారు.

కఱకుఁగత్తులు బల్లెముల్ మెఱయుచుండ - మెఱియలకు సాటిరాఁదగు మేటిమగలు
వారితరువాత శ్రేణులు తీరినారు - సామజము లెక్కివచ్చిన సాహసికులు
వారివెనుకల వెన్నంటి మీఱినారు.

* * * * *

కవచములును, శిరస్త్రాణనివహములును, - డాలుగమి, యీటెగుమి నల్లడలఁ జెలంగఁ
గడిమిమై మించు పూహాయగ్మంబుఁ జూడ-నుక్కునంద్రాలచందాన నొప్పుమిగిలె.

ఆసముద్రంబులందు మత్స్యములఁబోలె - వేవెలఁగుకాంతి నినుమడిమై వెలుంగు
తఱకుఁ గత్తులు తళతళ దనరుచుండ - ఉద్దవిడి వాని వేటాడు గ్రద్దలనఁగ
నెల్లడలఁ గేతనపటంబు లెగురుచుండ - సైన్యమున నుప్పతిలిన హేమలును, బృంహి
తములు, భాంకృతుల్, కలకలధ్వనులుగలసి - యంబుధితరంగఘోషము నవఘులించె.

* * * * *

రాణి దుర్గావతీదేవి రాణమెఱసి - పురుషసింహంబు వేష మొప్పుగ ధరించి
కటితలంబున గానకొకను బిగించి - కత్తళంబును నిశితఖడ్గమును దాల్చి
తఱకు లీనెడు పటుశిరస్త్రము వహించి - జనము గల్గిన యుత్తమాశ్వంబు నెక్కి-
సింహవాహనమున నధిష్ఠించి, శౌర్య - మురుల మహిషాసురునిపైకి హుంకరించి

దుముక నుంకించుచున్నట్టి దుర్గనోలె, - రంహగతి మించు ఘనశౌర్యరాశివోలె
ప్రళయభీకర మృత్యుదేవతయుఁబోలె - సాటిజోటులు చూచి యాశ్చర్యపడఁగ
శూరశేఖరు లెంతయుఁ జోద్యపడఁగ - పగఱ గుండెలు బట్లునఁ బగులుచుండ
దుర్నిరీక్ష్యతేజంబునఁ దోచుచుండె.

* * * * *

రభస మెనఁగంగవచ్చి యారాణిమిన్న-భావమున ఘోరరోషాగ్ని ప్రజ్వలింప
కావ్రికాల్కాన్ను గవ నగ్నికణము లొలుక-మలకలబలంబునొకమారు కలయఁజూచె;
చూచి మఱి యంతలోనె యాచూపులోన-నిబిడప్రేమానుకంపముల్ నివ్వటిల్ల
సొంత నేనలమీఁదికిఁ జూడ్కి బఱపె;-తలఁపునం దామె యపు డేమి తలఁచుకొనెనో
కన్గొనల నొండురెం డశ్రుకణము లొలికె;-నోలుకు తెఱుంగరు తనవార లొక్కరైన;
క్షణములో ధీరయై జాణతనము మెఱయ-శౌర్యసాహసముల రాశిచందమునను
దేజరిల్లుచు గమికాండ దిక్కుచూచె;-చూచెనో యింక తిన్నగాఁ జూడలేదో
వీరరస మొక్కపెట్టన వెల్లివిరియ-భేరికాహళభాంకృతుల్ పిక్కటిల్లె;
శింజినీపుంజరవములఁ జెవులు సెడియె;-భటుల వీరోక్తులకు దిశల్ బ్రద్దలయ్యె;
బలుతుపాకుల నినదముల్ ప్రబలమయ్యె;-మోగలుల నేన లంతకుముందె తెలిసి
విక్రమోద్ధతిఁ జూప నుపక్రమించె.

ఇరువాగులవారును గ్రో-ధరసావేళములు మిగుల, దర్పము లొప్ప
బారిపోరిఁ దుపాకిగుండ్లను-బఱపిరి పరిపంథి భయదభంగిఁ జెలంగె.

బలుచిచ్చుబుడ్ల పువ్వల-వలెనే, వడగండ్ల వాననలె, మిడుతల దం
డులవలెనె యెడములే కపు-డిల నిండఁగ గుండ్లు వడియె నిరుగడలందు.

మెఱుపు వేగిరమును మఱపించి రివ్వన-వచ్చి వచ్చి, గుదులు గ్రుచ్చి, రిపులఁ
గూల్చు నంపగములు గుంపులుగుంపులై-వచ్చివడియె రెండు పహులయందు.

మించి పరాక్రమించిరి సమీధచరిత్రులు రాజపుత్రు, లే
మంచు వచింపనేర్తు? నహహా! యపు డయ్యెడ రోషవిభ్రమా
భ్యంచితచిత్తులై అనెసినట్టి యవక్రసువిక్రమంబు, స్త్రై

ర్యాంచితశౌర్యధైర్యము, లుదంచిత సాహసచారుచర్యలున్.

ఓహరిసాహరిక గదలి యొక్క మొగికి దెగియేగి శాత్రవ
పూహముఁ జొచ్చి వే కలఁచి యుగ్రతఁ బైఁబడి యోధయూధముఁ
దేహము లంగముల్ విడఁగఁ ద్రెంచియుఁ ద్రుంచియు లిష్టమాత్రలో
నోహటిలంగఁజేసిరి జయోద్ధతి యోద్ధతతుల్ నులింపఁగన్.

ఆసరదార్లఁ జూచి వెఱఁగందుచు మోగలు లెల్ల మెల్లగా
నోసరిలంగ సాగి రపు డొయ్యన వెన్కకు; రాజపుత్రు లు
ల్లాసము మీఱ వెన్దవిలి లాయుచు డాయుచు ఖండఖండముల్
చేసిరి; సింహనాదములు చేసిరి వీరవిహారహరులై.

ఈగతి శత్రులక గదుము చేడ్డెఱఁ జూపుచుఁ గొంతదూర మ
ట్లైన రాజపుత్రులకు నెంతయు వింతయు సంగ్రభమంబును
వ్రేగయి డెందముక గలవ, నేలయె యీనినయ ట్లనంఖ్యముల్
మోగలుపైన్యముల్ కనులముందఱఁ దారసిలె హతాత్తుగన్.

కొండలం దుండి బలుగుండ్లు గురియసాగె;-పంటచే లెల్ల నలుగులు సంపదొడఁగె;
గుట్టలెల్ల తుపాకుల గుట్టలయ్యె;- పుట్టలెల్లను బాకుల పుట్టలయ్యె;
పొదల చాయల కత్తులు పొదలుచుండె;-తరులలోనుండి యీటెలు తరలుచుండె;
గర్తములయందు బల్లెముల్ కదలుచుండె;-కోసలెల్లను జెట్లనే యీనుచుండె;
గండశిలలెల్ల బట్లనే కనుచునుండె;-ఎచటఁ జూచిన నెలవంక లెగురుచుండె;
క్షణములో నేల మొగలాయినంద్ర మయ్యె- పారిపోయెడు మలకల బలఁగ మెల్ల
ముదముమీఱ నెడర్కొని కదునుఁజొచ్చె - అంతదాక రణోత్సాహ మతిశయిల్ల
ఘోరముగఁ బోరుచుండినగోండుభటులు-కనలుచు నసంఖ్యములుగాఁగఁ గ్రాలుచున్న
వైరిబలములఁ జూచి విహ్వలతఁ జెంద-తన బలంబుల యాకులతను గ్రహించి
ఖండితారిభట్ర శ్రేణి గోండురాణి-శౌర్యపరవశయై, కటాక్షముల నగ్ని
కణము లొలుకంగ, నధరంబు కటము లదర-ఉరిమె నిట్టుల దనసేన పురికొనంగ :
“భండనోద్దండులార ! ఓగోండులార ! - కంటిరే ముష్కరతురుష్క-కపటవృత్తి ?
చూచితిరె యీపటానుల నీచబుద్ధి ? - ఇట్టి దౌర్జన్య మెట్లు సహింపవచ్చు ?
మలక లెక్కు-వకల రంచు తొలఁగవలదు ; - మనము తక్కు-వకలమంచు మలగవలదు
వీరవరులార ! వెనుకంజ వేయవలదు ; - శూరవరులార ! అరికి వెన్జూపవలదు ;
పొరుషము గల్లువానికి ప్రాణమెంత ? - సాహసము గల్లువానికి చా వదెంత ?

పుట్టినది రాచపుట్టుక, పుట్టి చేత - బట్టినది వీరఖడ్గంబు, పట్టి కేలఁ
 గట్టినది వైరివిజయకంకణము, కాలఁ - బెట్టినది శత్రుమారణ బిరుద, మిపుడు
 మెట్టినది యుద్ధమధ్యంబు, మించి నేడు - నెట్టివేయక ప్రతివీర నికరములను,
 గట్టివేయక సంకెలగములలోనఁ, - గొట్టివేయక శిరములు గుట్టలుగను,
 మట్టివేయక మగుడుట మగతనంబె? - ధీరులగు పూర్వుల చరిత్రఁ దెలిసికొనుడు;
 తాతతండ్రుల శౌర్యంబుఁ దలఁచుకొనుడు; - శుద్ధమైనట్టి వంశంబుఁ జూచుకొనుడు;
 నిర్మలంబైన మీకీర్తి నిలుపుకొనుడు; - మతముఁ దలపోసి, యభిమానవతుల నెంచి,
 ధర్మమును దైవమును నమ్మి ధైర్యమూని-కఱకుతురకల మార్కొని తఱుమరయ్య;
 చెఱకుగఱులలాగున నఱుకరయ్య; - జీలుగుంబెడ్లవలెఁ బట్టి చీల్చరయ్య;
 రాశిరాసులుగాఁ దలల్ రాల్చరయ్య," - అనుచువీరిక్తు లాడుచు నబ్బురముగ
 తురకదండుల నుగ్గాడు దుర్గఁ జూచి - గోండువంశప్రకాండులు, భండన ప్ర
 చండపండితు, లనివార్య శౌర్యధనులు, - శంక లడఁగించి, ధృతిఁ బెంచి, సాహసించి,
 సంగరోద్రేకమున మించి చెంగలించి, - హంకరించి మహోద్ధతి హుంకరించి,
 శాతహేతులు మెఱయించి సంభ్రమించి - 'జయమహాదేవ! హరహర! జయ!' యటంచు
 కసిమసంగఁ దొడంగిరి కఱకు మిగుల.

* * * * *

గోండుయునరాజు యువరాజమండనుండు - శౌర్యసింహకిశోరంబు ధైర్యసీమ
 మహితసాహసగుణుఁ డభిమానధనుఁడు - తీక్షణయాతేక్షణుం డయి తేజరించు
 నరణకాంతులు మోమున నాడుచుండ - ఉదయగిరి గ్రాలు బాలసూర్యనివిధాన
 భద్రగజము నధిష్ఠించి ప్రౌఢి మెఱసి - తఱుకు లీనెడు నిశితకుంతము ధరించి
 వేడిమగలు గనుంగొని వెఱుగుపడఁగ - తమ్మిమొనఁ జీల్చు నభిమన్యు ధాటిసూటిఁ
 జెలఁగి వీరవిహారంబు చేయఁదొడఁగె.

* * * * *

యవనభటులు మహోత్సాహ మగ్గలింప-జయము తమకబ్బునన్న నిశ్చయముతోడ
 సంబరము లంబరము లంట సరభసముగ - అప్రతీప్రతాపంబు లతిశయిల్ల
 రోషరూపితులై రిపు భీషణముగ - 'దీనుదీన్' నినదంబుల దిక్కు లవియ

చెండి చెండాడసాగిరి గోండుభటులు;-ఉభయవాహినులకును మహోద్భటముగ
దేవదానవయుద్ధంబు తెరలె నంత.

* * * * *

గంధగజకంఠ ఘన ఘంటికాస్వనంబు-బృంహితధ్వానములఁ గూడి పిక్కటిల్లె;
పారశీకాశ్వగళకింకిణీరవంబు-కలితహేమావిరావంబు గలసి చెలఁగె.

భూరిశంఖనినాదముల్ బోరుకలగె;-వీరసింహోత్కటార్భటుల్ విస్తరిల్లె;
ఖడ్గసంఘట్టనధ్వనుల్ క్రందుకొనియె;-నారిటంకారశబ్దముల్ బూరటిల్లె;
భటుల హాహారవంబు లుద్భటము లయ్యె-శ్రవణపుటభేదనం బయి చెవుడువడియె.

పైన్యపదఘట్టనోత్థితశ్మౌరజంబు,-బలుతుపాకులనుండి వెల్వడెడు పొగలు
దివి నకాలంబుదంబులఁ గవియఁజేసె. ఆయుధంబుల రాయిడి నవతరించి
మెఱుఁగుగమి కన్నులను మిఱుమిట్లు గొలిపె;- చిమ్మనంగ్రోవి గుమినుండి చిమ్మినట్లు
కత్తిగంట్ల కవోష్ణరక్తంబు గురిసె;-బొమిడికంబులు పిట్టలఁబోలె వ్రాలె;
పుట్టె లెగిరెను కొబ్బరిపుచ్చెలట్లు;-బాహువులు చెట్లకొమ్మల యిదిఁ గూలె;
స్కంధములభంగిఁ బడియెఁ గబంధరాజి;-తునుకలై పోయెనడుములు, తొడలు, మెడలు;
వికలశకలంబులై త్రెల్లె వ్రేల్లు, గోల్లు; - తుత్తునియలై తొరంగెను కత్తళములు;
ఖండఖండములైపడెఁ గవచతతులు; - విఱిగిపోయెను ఖడ్గముల్ విండ్లగములు;
తునిగిపోయెను బల్లెముల్ తూణచయము;-వ్రక్కలయ్యెను బాకుతుపాకుగుములు;
ముక్కలయ్యెను చక్కని టెక్కియములు;- చాపకట్టుగ నొరగెను సామజములు
తుండెతుండెంబులై పడె తొండములును; - తారుమారుగ మ్రొగెను వారునములు;
విటతటంబుగఁ దొరగిరి వీరభటులు; - ఏరులై పారె శోణిత మెల్లయెడల;
ప్రేపు లెమ్ములు నెఱచులు ప్రోవులయ్యె; పొలికలను పీన్లుపెట్టలై తలఁకుఁ గొలిపె.

* * * * *

పలుచఁబడియెను గోండులబలఁగమెల్ల-గములుగములుగ నుండె మోగలులదళము
తురకలకు నోడి యిలుదూరు పిఱికిపురుగు-అరులుతొర్కొన మార్కొననట్టి జడుఁడు
పౌరుషము లేని నిర్భాగ్యపూరుషుండు - మానధనమును గోల్పోవు హీనజనుఁడు
మరణమన్నను భీతిల్లు మనుజుఁశువు - మందునకునైన హిందువులందు లేఁడు.

* * * * *

తూర్ణగతి శత్రువులఁ ద్రుంచు దుర్గకడకు-రోజుచును గోండుభటుఁ డొక్కరుండు వచ్చి
'దేవి! యువరాజు మూర్ఖుల్లి తేరఁ' డనుచు-ఎలుగు రాల్పడ సంభ్రమ మెనఁగఁ బలికె.

పలుకుపలుకున క్రొవ్వాడిములుకు లడచు-నాభటుని పల్కు లామె హృదంతరమున
నేమి భావవికారంబు లెనఁగఁజేసి - కలఁచెనోకాని యామాత కన్నుగొనల
నెగడ రెండ్రుకణములు, నిగిడ నూర్పు, - విహ్వలత తోఁచె చెమటలు విస్తరించె,
కెంపుకాంతులు మోమునఁ బెంపుగాంచె, - కటము లదరెను ముడివడ కన్నుబామలు,
అధరకినలంబు చలియించె, నంతలోనె - శాంత ముదయించె, స్థైర్యము సందడించె,
నివ్వతిల్లె గభీరిమ నెమ్మొగమున ; నష్ట డీరీతి భృత్యుని కనియె దుర్గ :

"వడిగ నిరపాయభూమికిఁ గొడుకుఁ జేర్చి-రక్షణము జేయుచుండుఁడు ప్రాప్తమున్న
బవరమున వెన్న జూతును భద్ర" మనుచు.-ఉగ్రరూపము ధరియించి యాగ్రహమున
వీరరసమెల్ల మూర్తీభవించినట్లు - కాళరాత్రి స్వరూపంబు గన్నయట్లు
చెలగి శతకంఠ మార్కొను నీతవోలె - కడిమి భండాసురు నెదుర్చు కాళివోలె
భయదగతి మించు మృత్యుదేవతయుఁబోలె - దుర్గ తలపడి రిపువీరవర్గములను
చంద్రహాసము జలిపించి సంభ్రమించె - సామజంబుల నశ్వరాజముల నకుల
జీలికలుగాఁగ మేనులు చీల్చిచీల్చి - చెక్కలుగ నంగముల నెల్లఁ జెక్కిచెక్కి-
రాసులుగ గండకండలు కోసికోసి - గుదులుగా దేహములు వడి గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి
వ్రేటున బదారుతునుకలు వ్రేసివ్రేసి - తుటుములై యున్న పీఠులఁ ద్రొక్కికొనుచు
ఎచటఁ జూచినఁ దానయై యెనఁగుచుండి - జ్వలితనిజకోపవహ్ని కీలకు ములక
రాహుతుల నాహుతులఁ జేసి రంహగతిని-శ్రాంతివివశాంగియై యున్న సమయమందు
ఒక్క కోలాహలము వెన్న నుప్పతిల్లె. - దేవి యది యేమొకోయని తిరిగిచూచు
నంతలోన "నసఖేభాను! డసఖేభాను!-దేవి! దేవి!" యనెడు నార్తరావ మొకటి
కర్ణముల సోఁక నించుక కలఁత నొంది - "అతిపవిత్రంబు మద్గాత్ర మకట! యవన
పాణిసంస్పర్శనుండి కాపాడుకొనఁగఁ - జాలనే? యంచుఁ దనచేతి శాతహేతి
నయయొ! కోమలనిజకంఠమాదుఁ జొనిసి - స్వభటపటంబు హా! యని వనరుచుండు
వీరరిపుకోటి ముక్కున వ్రేలిడంగ - మానఖని శౌర్యసాహసచుహితచరిత
హతవిమతమార్గ విజితాంతరావివర్గ - అవనతస్వర్గ సముపార్జితావర్గ
రచితచిరకీర్తిపటుదుర్గ రాణి దుర్గ - లలి మెరయ వీరశయన మలంకరించె.

*

*

*

*

*

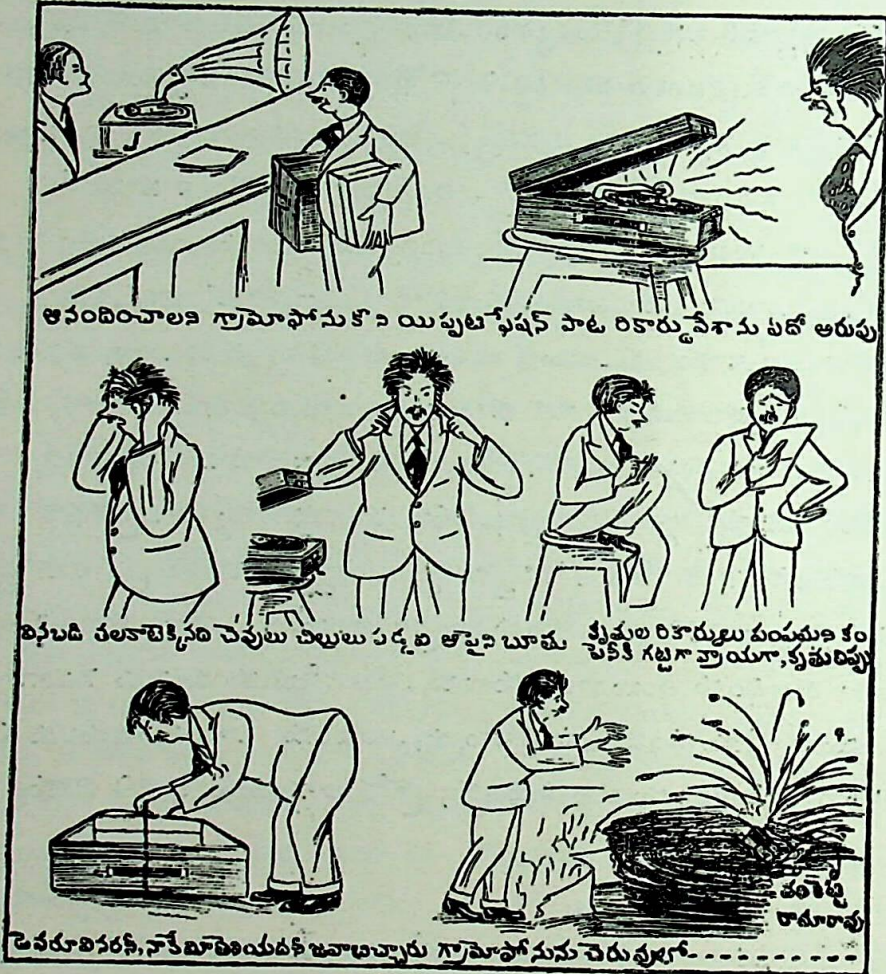
*

ఈశ్వరా! ఇంక చెప్పెడి దేమి కలదు? - చావఁగా మిగిలిన గోండుశౌర్యనిధులు
 స్త్రేచ్ఛకృతపరిభవ మాత్మ మెండుకొనఁగ-నిస్సృహత్వంబు రోసంబు నిండుకొనఁగ
 చివరయోధుండు నిధనంబు చెందుదనుక - నరికృపాణాగ్నిఁ బడి మ్రగ్గి రనుటదక్క.

* * * * *

ఎచట దుర్గావతి జగత్ప్రయేడ్యచరిత-వీరయజ్ఞంబులో దివి జూరఁగొనెనో,
 జబల్పురక్షేత్రమునం దపూర్వ-శిల్పశోభితమై త్యాగచిహ్నమైన
 పావనసమాధి నేత్రోత్సవం బానర్పు; - అతిభయానకమగు నాటి యాహవమున
 పిరుతినియ కన్ముహదేవి నెఱపినట్టి - అనుపమాదృశశౌర్యసాహసవిశేష
 చర్య లాదృశ్యఖచితాచ్ఛచంద్రకాంత-రత్నరచితాక్షరము లక్షరములు చేయు;
 ఆపవిత్రసమాధిపై సహరహమ్ము-కందళితభక్తి యాత్రికుల్ కాన్కలిడిన
 గాజుతునకల రాసు లక్కజముగొలుపు; - అచటి నర్మదకెరటాలు, నచటి చేలు,
 అచటి గిరికందరాును, నచటి భూరు-హాల చాలును, పుష్పంధయాళి, పక్షి
 పాళి, పవనంబు స్వరములు మేళవించి-నేటికిని నాటి సాహసనిధనకథనె
 వీనుదోయికి నేప్రొద్దు విందువెట్టు;-శిశువులకు నవ్వ లమ్మ లాచిత్రకథనె
 కుతుకముగఁ బాడి రేలు జోకొట్టుచుండు - బిడ్డలకు తాతతండ్రి లాదొడ్డకథనె
 వినిచి ధైర్యంబు శౌర్యంబు బెనుచుచుండు;-ఆలమందలు మేపు గోపాలకులును,
 ప్రజల యాచించు తంబురాపాటకులును,-చేలుగోయుచు నుండెడు సేద్యగాండ్రి
 చేలములు నేయుచుండెడు సాలెవాండ్రి,-పడవలను లాగుచుండెడుపడుచువాండ్రి
 ఆకథనె పాడి తన్మయు లగుచునుండు;-శ్రోత లానందమునఁ దేలి చొక్కుచుండు.

నేను, నా గ్రామోపాధ్యాయుని

చైనా తూర్పు రైల్వే విక్రయము

(Sale of the Chinese Eastern Railway)

ఎస్. ఆర్. వడ్డాది

శ్రీ. శ. ౧౯౧౬ లో చైనా తూర్పు రైల్వే నిర్మాణానికి సంకల్పం జరిగినప్పటినుండి అది అల జడికి మూలకారణ మాత్రమే వచ్చినది. ౧౯౦౪-వ సంవత్సరములో జరిగిన రష్యా - జపాను యుద్ధమునకేకాక తరువాత యింకా ౩౦ సంవత్సరాలపాటు అంతర్జాతీయ విశ్వాసరాహిత్యానికి కూడా కారణమైంది. ౧౯౨౯ లో చైనాకు, సోవియట్లకు జరిగిన యుద్ధానికి (Near war) కూడా యిదే కారణము. తిరిగి యిప్పుడు ప్రాగ్డేశములలో కలహానికి కారణమవుతోంది. అందుచేతనే, రష్యా, ఆరైల్వేలో తనకు సంబంధించిన సగము హక్కులు జపానున కమ్మవలచిన విషయము, లోకాన్నంతా ఆకర్షిస్తోంది.

మంచూరియా ప్రకృతచరిత్ర దీని నిర్మాణముతో ఆరంభించి దానితో అట్లుకుపోయినది. ౧౯౦౨ లో యీ రైల్వే నిర్మాణము పూర్తి అయినది మొదలు, మంచూరియా స్త్రీయ, అంతర్జాతీయ, రాజకీయ ఆర్థిక వ్యాపారముల కన్నింటికీ ఇది కేంద్రమయినది.

౧౯౧౬ లో ఇది కట్టుటకు ప్రయత్నములు జరిగిన మొదటి ఒడంబడికనుబట్టి ఈ రైల్వే ఒక ప్రత్యేక సంఘముచే నడిపింపబడాలనీ, దానిలోని షేరులన్నీ (Shares) చైనా రష్యావారలే కొనదగుదురనీ, దాని అధ్యక్షుడు చైనానియమించిన ఒకచైనాదేశస్థుడుగావాలనీ, చైనా వాయిదాల ప్రకారము నడపడంలో వచ్చే నష్టాలు, అసలు ఇచ్చి రష్యావారి వద్దనుంచి వారి హక్కులు కొనుక్కోవచ్చుననీ, ౮౦ ఏండ్లయినతర్వాత చైనా ఆరైల్వేని సొంతము చేసుకొనవచ్చుననీ, మొదటి ఒడంబడికలో వుంది. షేరుహోల్డర్ల డివిడెండ్లు పంచుకోగా మిగిలినలాభము, చైనాకి రైల్వే కొనుక్కొన్నటు కివ్వవలసిన వాయిదా మొత్తములలో చేర్చవలెనని కూడా ఒడం

బడిక (౧౯౧౬)లో ఉన్నది. రైల్వే తయారుచేయడానికి నడపడానికి అయ్యే డబ్బు రష్యావారే యిచ్చుకుంటూ ఉండాలి.

కాని నిజానికి రైల్వే ఆధిపత్యంలో చైనాకు అంతగా నిమిత్తమే లేదు. జారిష్టు పాలకులు అన్న షేర్లు తామేకొనుక్కొని రైల్వేకి సర్వాధికారాలు తామే వహించి చైనావారిని నామావశిష్టుల్ని చేసారు. చైనావాడైన అధ్యక్షుని విధులు (Duties and functions) కట్టుదిట్టంగా నిర్వహించేసారు. ఇంతేగాకుండా వచ్చేలాభంలో, చైనా వాయిదాసామ్యుకి ఏమీ మిగలకుండా పంచుకోవడం మొదలెట్టారు.

౧౯౧౬ ఒడంబడిక ప్రకారం అదికేవలము వర్తకానికి ఏర్పడ్డరైలు మార్గము. కాని రష్యా సైన్యము, ఎగుమతి దిగుమతులు నిరభ్యంతరంగా యీ రైల్వే మీదనే పోనివ్వాలనిమాత్రం నిబంధన పెట్టుకొన్నారు. ఎందుకంటే దీని మీద వెళితే త్రేసున్న వైబీరియను రైల్వే మీదకంటె ౫౦౦ మైళ్లు దగ్గర.

ఈ యొడంబడిక ప్రకారమే రష్యా నడుచుకున్నట్లయితే మంచూరియాలోను ప్రాగ్డేశమునకటిలోను పరిస్థితులు వేరుగావుండేవే. 'ఒడంబడిక మీద సిరా ఆరిందో లేదో' అప్పుడే జింగోపక్షమువారు యీ రైల్వేని Harbin నుంచి డాల్జీ వరకు పొడిగించాలని వాదన మొదలెట్టారు. రష్యావారు రాజ్యాక్రమణ విధానము జరపడానికి దొరికినన్ని అవకాశాలు వెతకడం ఆరంభించారు.

ఈ అపనమ్మకము కలుగజేసే రష్యనులచర్య వల్ల చైనాకు వారిపైగల విశ్వాసము చెడుటయేకాక, జపాను వీరి రాజ్యాక్రమణ విధానమును చూచి భయపడడం తలపించింది.

రష్యావారి యీచర్యమూలముననే, చైనా రహస్యంగా రష్యాతో స్నేహంగా ఉండటానికి, జపానుతోను సంబంధం లేకుండా ఉండడానికి సంధిచేసుకున్నా. రష్యాజపానుయుద్ధమందు (Russo-Japanese War 1904), జపాను నేలకే చైనా సహాయంచేసింది. కాంటువిట్టిగారు విచారంతో చెప్పినట్లుగా “రష్యా అపనమ్మకమే, రష్యా జపానుచేతులలో ఓడిపోవటానికి కారణము.”

౧౯౦౪ లో జరిగిన పోర్ట్స్మత్ ఒడంబడిక (Treaty of Portsmouth) వలన చైనా వస్తుదలతో రష్యా జపానుకు, చాంగ్ వనుమండి డైరెన్ వరకూవున్న, చైనాతూర్పురైల్వేయొక్క దక్షిణభాగమున్ను, పోర్టుఅర్ధరు, దక్షిణమంచూరియా, ఇచ్చివేసెను. చైనాతూర్పురైల్వే దక్షిణభాగము చేతికి వచ్చిన తుణమునుండిగూడా జపాను రష్యానుల్లో సేరా జని తన ఆక్రమణవిధానము సాగించడం మొదలుపెట్టినది. అదంతా వేరేకథ.

౧౯౧౯ లో కారాఖాను చీనావారికి ప్రతిఫలం లేకుండానే రైల్వేయిచ్చివేయుచునని ప్రకటన గావించినప్పుడే రష్యావారు మొదటిసారి చైనా తూర్పురైల్వే సంబంధములో ప్రత్యక్షముగా కనపడ్డారు.

కాని ౧౯౨౪ వచ్చేసరికి, రషియావారికి మంచూరియాలో పలుకుబడి, చైనావారు బోల్షీవిక్కు ప్రతిపక్షులైన తమచుట్టుపట్లవారిని సాయం కోరటం, ౧౯౨౩ లో బ్రిటిషు లేబరుపక్షమువారు సోవియట్లని మన్నించడం అనేసంగతులవల్ల చైనావారు రష్యాతో రాయబారమును సాగించవలసినవచ్చింది. ఈరాయబార ఫలితమే ౧౯౨౪ లో జరిగిన ఒడంబడిక. దీనివలన చైనాతూర్పురైల్వేకి రష్యాచైనాలు రెండూ ఆధిపత్యం వహించినవి. చైనా రైల్వేని కొనుక్కోవటం అనేవిషయాన్ని అలావుంచి చెరిసగముపద్ధతిమీద రెండుదేశాలు ఆరైల్వేని పాలించడము మొదలుపెట్టినవి. ఇంతలో, చైనా ఎంతకీ రైల్వేకొనుక్కోవటం మొదలైన విషయము

యీ నిర్ణయించడానికి ఒకసమావేశము కావించాలని నిశ్చయించుకొన్నారు.

ఈయొడంబడిక ప్రకారముగూడా రైలుమార్గము కేవలము వర్తకం నిమిత్తమే నడవాలనీ, చైనాయొక్క క్రయాధికారము నటుంచి వచ్చిన లాభమంతా గూడా పాలకసంఘమువారి యధీనమందుండాలనీ నిర్ణయమైనది. కాలపరిమితిగూడా ౮౦ నుంచి ౬౦ సంవత్సరాలకి అనగా ౧౯౬౨ కి తగ్గించబడినది.

ఈ ౧౯౨౪లో చైనారష్యాలు చేసుకొన్న ఒడంబడిక ౧౯౯౬ లోని ప్రాత ఒడంబడిక కంటె అంత మంచిదిగా కనపించదు. ౧౯౯౬ లోని అసలు ఒడంబడిక, దానిచట్టాలున్ను, క్రొత్త ఒడంబడికకు విరుద్ధమున్ను చైనా అధికారానికి భంగకరములున్ను కానంత వరకు అమలులో వుంటునీ గూడా ఈ ఒడంబడికలో ఉంది. ‘This (agreement of 1924) provided that the original Contract of 1896 and Statutes of Chinese Eastern Railway in so far as they did not conflict with the new agreements or prejudice the sovereign rights of China should continue in effect.’ క్రొత్తఒడంబడికకు, చైనా అధికారానికి ఏదీ బాధాకరమో, ఏదీకాదో చెప్పడం చాలాకష్టం. అందులో పాలకసంఘసభ్యులు రాజకీయోద్దేశములపైన నియమింపబడడంచేత స్థితిగతులు మరి పాడుకావలసినవచ్చినది. ఈవిధంగా ఒక్కకలంపోటుతో బారిష్టాధికారము క్రొత్తపరిపాలనలోగూడా వున్నా ప్రతిష్ఠితమైనది. అసలు ఒక ప్రభుత్వమే రైల్వేనినడపడం కష్టం. అటువంటి సందర్భములలో రెండుప్రభుత్వాలు ఒక్కటొకటి అయిదుగురుసభ్యులని నియమించడం, వాటిలో చైనావాడికి రష్యాన్ భావ తెలియక, రష్యావాడికి చైనీస్ తెలియకఉండే అవస్థలో రైల్వేనడపడం చాలా ఖరారం. ఇంతేకాక ఏదన్నా తగాదావస్తే దాన్ని రెండుప్రభుత్వాలకి తెలియజేస్తే వారు న్యాయంగా తీర్పుచెప్పాలి. ఇది మరివిపరీతస్థితి.

ఈవిచిత్రమైన పద్ధతివలన తేలిక పర్యవసానమే చైనాకు రష్యాకు జరిగినయుద్ధము (Near War). ఇది ౧౯౨౯ జూలైలో ప్రారంభించి ఆసంవత్సరాంతంలో సేనాపతిచాంగ్ హుషీలియాంగు ఓడిపోవడంతోగాని తీరింది.

ఇన్ని అవస్థలకుమూలమైనా చైనా తూర్పురైల్వే ౧౯౩౧ సెప్టెంబరువరకు బాగానే పనిచేస్తోవుండేది. ఇది రష్యావారికి రాజకీయంగాను, ఆర్థికంగాను మంచి లాభంగా ఉండేది. లోగడ చేయాలనుకొన్న సమావేశము జరగకుండా వుండటానికి సకలప్రయత్నములు జరిగినవి. ఈలోపల రైల్వేమీదవచ్చేలాభం మిక్కిలై మవటంచేత పాలకసంఘంవారికి కొంచెం లోభం కలిగింది. మెల్లగా అప్పుడప్పుడుదాన్ని ఉభయపక్షం వారు పంచుకొంటూవచ్చారు. ఆంతరకారణాలేమో చెప్పలేముగాని చైనాక్రయవిషయము నిర్ణయించడానికి ౧౯౨౬లో కూడవలసిన సమావేశము మొత్తం మీద ఇంతవరకుజరగలేదు.

“మంచుకో” యొక్క ఆక్రమస్థాపనము మొత్తం మీదపరిస్థితులను చాలాకలత పెట్టింది. దోసిడి, రైలుదారి పాడుచేయడం, స్త్రీమనులతగలబెట్టడం మొదలైన అత్యాచారాలు నిత్యం జరుగుతూవచ్చినవి. జపాను సైన్యం, “మంచుకో” రక్షకవర్గం ఉచితంగా ప్రయాణం చేయాలనేవిషయం అధికారకవిధానంగా ప్రకటన చేయబడి బలవంతంగా అచరణలోకి వచ్చాయి. రష్యనులు, ఇతరులుఅగు ఉద్యోగులపై చంపడం, చావ గొట్టడం, ఎత్తుకుపోవడం మొదలైన ఘోరాలు జరిగినై. “నేడువరే ఎన్నడూగూడా ధనప్రాణాలు అపాయనీతిలో ఉండలేదు” అని సోవియటులు ఘోషించారు. చైనారష్యా ద్వంద్వపాలనము నిలబెట్టడానికి, సంఘర్షణ తగ్గించడానికి సాధ్యమైనదల్లా జరిగింది. కాని రష్యావారిపట్లనుకు ఫలితం మరింత ఆక్రమణమేఅయింది. కొంతమీదము కొద్దితగాదాలు జరిగినతర్వాత రష్యావారు పరిస్థితులను ప్రతిఘటించాలనుకున్నారు. జపాను కొంతధనం ప్రతిఫలంగాయిస్తే రైల్వేతో తమ

సంబంధం వదులుకుంటామని రష్యావారు స్పష్టంగా చెప్పేటారు.

జపానువా రీచేరమును తిరస్కరించి ‘మంచుకో’ దాన్నికొంటే బాగుంటుందని సలహా చెప్పారు. దీనికి సోవియటులు అంగీకరించారు.

అప్పుడు నాకొకింగుమంచినచ్చిన నూచనలనుబట్టి మాస్కోలోఉన్న చైనారాయబారి “వర్తకంకోసం కట్టబడిన యీరైల్వేకి సంబంధించిన యేవిషయమైనా చైనాతో సంప్రదించకుండా రష్యావారు చేయరాదని అలాచేస్తే ౧౯౨౪ ఒడంబడికను అతిక్రమించినట్లు అవుతుందనీ అడ్డుపెట్టాడు. ఈఆక్షేపణకు “కొనేవా రెవరయినా ఉంటే తమ అధికారాన్ని అమ్ముకోడానికి తమకు హక్కున్నదనీ, ఆరైల్వే పరిపాలనలో నుంచి విరమించినప్పుడే చైనాకు దానిమీద హక్కు పోయిందనీ, రష్యావారు సమాధానం చెప్పారు. మళ్ళీ చైనా వారు తాము ఆరైల్వేని కొనవలసియున్నట్లు ఒడంబడికలో ఉన్నదనీ, అందుకు ప్రతికూలంగా ప్రవర్తించడం దైవముఖంచూసి చేసికొన్న ప్రమాణమును ఉల్లంఘించడం అవుతుందనీ, ఆక్షేపణ తెచ్చారు. ఆ ప్రమాణంవివరం: ముం దెప్పుడుగాని ఈరెండు ప్రభుత్వాల్లో ఎవరుగాని, రెండవపక్షమునకు బాధాకరంగా ఉండే తీరున ఏవిధమైన ఒడంబడిక ఎవరితో చేసుకోగూడదనీ యీపాలకవర్గం తీర్మానం చేస్తోంది.” (Article IV 1924 Agreement) అదీగాక చైనా అనుమతి లేకుండా రైల్వేపాలన బాధ్యత మంచుకోకి యిచ్చి వేయడం ౧౯౨౨ లోని ప్యారిస్ ఒడంబడికకు విరుద్ధమవుతుంది. అలాచేయటము కయ్యానికి కాలుదువుస్తూ ఉన్న ఒకపక్షానికి సహాయంచేయటానికిగాను ఎట్టి సంబంధాలు చేసుకోగూడదని అంతర్జాతీయసమావేశములో నిరసింపబడ్డ ఒకకుట్రను చేసినట్లుగా అవుతుంది అని కూడా అడ్డుచెప్పారు. ఇదీకాక ఈచైనాతూర్పురైల్వే నిర్మాణానికి బాధ్యులు మంచూరియాలోని కార్మికప్రజలని అందుచేత వారిశ్రమకి కొంత తృప్తికలగడానికి ఆరైల్వేని వారే యివ్వటం ధర్మమనిన్నీగూడా చైనా

వారు సూచించారు. చైనాచూపిన చైనాతూర్పురైల్వే సంస్థలలో చూపుతూవున్న దౌర్జన్యంవల్లను, 'జనీ వాలో' ఎంతెంత ప్రయత్నాలు జరిగినా 'పశుబుమే' యొక్క పైచేయిగా ఉన్న దని గ్రహించి సోవియట్లు ౧౯౪౬ ఒడంబడిక (Article I) కున్న, ౧౯౨౪ ఒడంబడికకున్న విరుద్ధంగావున్నా, ఆరైల్వేని జపానువారికి అమ్మివేయటానికి నిశ్చయించుకున్నారు. వైగా ఆరైల్వేనిర్మాణానికి ధనము పారిస్ లో అప్పు చేశామనీ అందుచేత ఫ్రెంచిబియూడతలకుగూడ దాని మీద కొంతహక్కు ఉన్నదని సోవియట్లు చెప్పడం ప్రారంభించారు. నిజంగాకూడా టోక్యోలో ఉన్న ఫ్రెంచిరాయబారి ఫ్రెంచివారికి ఆరైల్వేమీదహక్కు ఉండగా దాన్ని యితరులకు అమ్మటానికి వీలులేదని అడ్డుపెట్టాడని పత్రికలవల్ల తెలుస్తోంది. యథార్థం విచారితే ఫ్రెంచివాళ్లకి దానిమీద హక్కున్నదనటానికి ఆధారమేమిటో, అసలు ఫ్రెంచివారి కాహక్కు ఎలావచ్చిందోమాత్రం తెలియకుండావుంది. అప్పుడప్పుడు రష్యావారు ఫ్రెంచివారికి వ్రాసిన అప్పుపత్రాల మినహాయించి వేరే ఆధారం కనబడడంలేదు. ఈఅప్పు పత్రాలయినా రైల్వేపరంగా వ్రాసినవికావు. ఏది ఎలాగయినా ఫ్రెంచివారిచ్చిన డబ్బుకుగాను చైనా తూర్పురైల్వేని వారికి తాకట్టుపెట్టివుంటేగాని వారికి దానిమీద ఎలాంటిహక్కువుండదు. సోవియట్లు, చైనావారుచేసుకున్న ఒడంబడికజరిగిన కొద్దికాలము లోనే మాస్కో యావిధంగా చైనాతూర్పురైల్వే విషయంలో అక్రమంగా ప్రవర్తించటం చైనాకు పెద్దఅపరాధమైనది. సోవియట్లు యిలాచెయ్యటము అవ్యాయమని చైనావారైపత్రికలన్నీ యేకగ్రీవంగా నిందించినవి. చైనారష్యాలు స్నేహభావం నిరంతరం కోరే యూ జిన్ ఫిన్ గారుకూడా ఈ అక్రమాన్ని ఖండించారు.

సోవియట్లు, రైల్వేకి ౨౫౦౦,౦౦౦రూబులు అడిగారు. జపానువారు ౫౦,౦౦౦,౦౦౦ యన్ లు

యిస్తామన్నారు. ఏఆధారాలని పురస్కరించుకొని యీ వేరం జరిగిందో మనకు తెలియదు. మాస్కో, నానుకింగుల మధ్య జరిగిన ఒడంబడికకు ఉత్తర తుణుకుననే జరిగిన యీ చైనా తూర్పురైల్వే వేరము కేవలం డబ్బు అవసరంచేత జరిగినది కాదని మాత్రం చెప్పుకోవచ్చు. మంచూరియాలోని రష్యావారి ఆర్థిక, రాజకీయ, వైజ్ఞానిక సంబంధమంతా యీ రైల్వేనిర్మాణంతోపాటు పుట్టిపెరిగినదే. ఉత్తర మంచూరియాలో రష్యాకు గల పలుకుబడిని విచారించి నప్పుడు చైనాతూర్పురైల్వేలో రష్యాసంబంధం తీసి వేయడమంటే, పెన్సిన్ లోనుంచి ములికి తీసివేయడ మన్నమాటే. ఒకసారి జపాను ఆరైల్వేమీద అధికారం సంపాదించినదంటే చీనాకు తూర్పున ఉన్న రష్యారాజ్యమంతా గుంజుకున్నదన్నమాటే.

ఈమధ్య కొన్నివారైపత్రికలలో (Manchester Guardian, July 1. 1933) రష్యాప్రభుత్వము చైనాతూర్పురైల్వేనిమాత్రమేకాకుండా వ్లాడి వాస్తకు, ఆమూర్ పరగణాలు ఉత్తరశాఖలికా గూడా అమ్మివేయవలసిందే యని ప్రకటింపబడ్డ నూచనలవల్ల జపానువారి ఉద్దేశ్యాల్లావున్నదీ స్పష్ట మవుతోంది.

చైనా తూర్పురైల్వేదారి, జర్మనీ ఫ్రేంసు వినాదస్థలమును సార్ కోలుఫీట్టులు, మరల రాబోవు సం గ్రామమునకు కారణభూతము లవుతాయేమో నని భయ మేస్తున్నది. అట్టివిషయాలగురించి ఆంగ్లాలకు తెలియ జేయాలని నాకు చాలాకాలంనుంచి ఉద్దేశముండి నేటి కిది చాలప్రయాసముపై వ్రాయగల్గితిని. మహాసంగ్రామ మనకు సార్వభౌమిక ఎలామూలకారణం అయిందో ప్రాగ్ శాలలో యుద్ధాలరావడాని కిది ఆవిధంగా కారణమవు తుంది అని అనుమానము కలుగుతున్నది. అందుచే దీనిని ఆంగ్లాలకు 'భారతి' పత్రికాముఖంగా అర్పించవలదు కొన్నా.

బియ్యము (Rice) యొక్కయు, గోధుమల యొక్కయు ఆహారయోగ్యతనుగురించి శ్రీముఖ సంకల్పర పుష్కరమాససంచికయందు మాడవవ్యాస ముననుభావసంకల్పర వైశాఖమాససంచికయందు నాల్గవ వ్యాసమునను చర్చింపబడెను. ఇం దితర తృణ ధాన్యములయొక్కయు తృణధాన్యములనుండి లభించు తపుడు, లేక పొట్టుయొక్కయు ఆహారయోగ్యతను గురించి చర్చింపబడును.

3. ఇతరతృణధాన్యములు

ఆంధ్రదేశమున వరితరువాత తృణధాన్యజాతు లలో విరివిగ నుపయోగింపబడుచున్నది జొన్న. ఇది దత్తమండలములందు ప్రజల ముఖ్యాహారద్రవ్యముగ నున్నది. నెల్లూరు, కృష్ణా, గుంటూరుజిల్లాలలోగూడ నిది చాలమందిచే నుపయోగింపబడుచున్నది.

జొన్నకు చెనుక హెచ్చుగ నుపయోగింపబడు చున్న తృణధాన్యములు గంటెయు, చోడియు, కొత్తియు నైయున్నవి. ఇవి కొంచెమించుమించు సమానప్రాముఖ్యతను బడసియున్నవి. గంటె మెట్టజిల్లాలలో జాలభాగము నను, చోడి విశాఖపట్టణము, గంజాం, చిత్తూరు, అనంత పురముజిల్లాలలోను విరివిగ నుపయోగింపబడుచున్నవి. కొత్తి దత్తమండలములందు చాలమందిచే దినబడు చున్నది. చామ, వరిగ, ఊడఆరిక, మొక్కజొన్న యివి స్వల్పముగ నుపయోగింపబడుచున్నవి. ఈ ప్రాంతములందు పండింపబడకపోయినను యవలును, ఓట్టునుగూడ వైద్యులసలహాపైని కొందరు నాగరకు లచే స్వల్పముగ నుపయోగింపబడుచున్నవి.

పైని పేర్కొనబడిన తృణధాన్యముల యాహార యోగ్యతనుగురించి తగినంతపరిశోధన యింకను జరిగి యుండలేదు. ఆయాజాతుల సంఘట్టనమునుతెలుపు

అంకెలను లభించినంతవరకు సంగ్రహించి యాక్రింది పట్టికయందు జూపబడెను. వివిధప్రాంతములందును వివిధపరిస్థితులందును పండింపబడిన పలురకములను విరి విగ బరీక్షించినగాని ఆయాధాన్యముల నిజతత్త్వము తెలియదు. అయినను క్రిందిపట్టియందలి యంకెలు తెలుపు సంఘట్టనతారతమ్యములనుబట్టి వానిగుణా గుణములు కొంతవరకు చర్చింపబడును.

ఊడలలో తప్ప తక్కిన తృణధాన్యములన్నిటి లోను బియ్యము (సగటు) నందుకంటె హెచ్చు మాంస కృత్తులు గలవు. కాని ఆయాజాతులందలి మాంసకృ త్తులు మానవ శరీరమున కంతవర కుపయోగకరమో పరీ క్షించినగాని వాని నిజమైన విలువ లేదు. కర్బనోదజని తములు జొన్నలు గంటెలు, మొక్కజొన్నలు వీనిలో కొంచెమించు గోధుమలలో నున్నంతయున్నవి. వీనిలో గోధుమలలోవలెనే నారపదార్థము తక్కువ కాని బియ్యమునందుకంటె హెచ్చు ఖనిజములను కొంచెమించు గోధుమలం దున్నంతయేయున్నవి. చమురుమాత్రము హెచ్చుగగలదు. తక్కిన తృణధాన్యములలో చోళ్లు కొర్రలు, చామలు, యివి వరిగలు, ఆరికలు, ఊడలు వీనికంటె మాంసకృత్తులను హెచ్చుగ గలిగియున్నవి. ఈ యారంటియందును, పైజాతులయందుకంటె కర్బనోద జనితములు తక్కువ. నారపదార్థమును ఖనిజములను చమురును హెచ్చు. ఇందువలన నివి జీర్ణమగుట కొంత కష్టము. అయినను శరీరమునకు వలయు ఖనిజద్రవ్యములను హెచ్చుగ నొసగుటవలననూ, నారపదార్థము హెచ్చుగ నుండుటచే కర్బనోదజనితములు హెచ్చుగనున్న ధాన్య ములకంటె నివి మలవిమోచనగుణము నెక్కువగ గలిగి యుండుటచేతను కష్టపడి పనిచేసి జీర్ణము చేసికొన గలుగువారికివి యాహారయోగ్యములని చెప్పదగినను. మృదు వగు వరియన్నమున కలవాటుపడినవారు వీనిని దినుచో

క్రమముగ నలవాటుచేసికొనినతప్ప వారిశీర్ష కోశమునకు బాధగలుగుట సహజము. యవలందును, ఓట్టునందును మాంసకృత్తులు హెచ్చుగనున్నవి. అయినను నారపదార్థముహాద వీనియందు హెచ్చుగనుండుటచే, మాంసకృత్తులు హెచ్చుగనున్నందువలనగలుగు మలబద్ధదోషము నిది తొలగించును. మొత్తపు యింధనశక్తియందు గంటె, జొన్న, మొక్కజొన్న, వరి, గోధుమ యివి కొంచెమిండు సమానములని చెప్పవచ్చును. తక్కినవి వీనికి గొంచెము తీసిపోవును.

జొన్న సామాన్యముగ నన్నముగ వండి తినబడుచుండును. రొట్టెగా కాల్చితినుటయు గలదు. ఎట్లు తినినను పాతరవేసిన జొన్నలు శ్రేష్ఠము. సులభముగ జీర్ణమగును. జొన్నలను ప్రధానాహార ద్రవ్యముగ నుపయోగించువారు గోధుమ నుపయోగించువారివలెనే కొంత పప్పు, నేయి, కూరలు, మజ్జిగ, పండ్లు మొదలగువానిని గూడ తగినంత తినవలయును. (4 వ వ్యాసమును జూడును.) జొన్న 'మాట్టు' చేయుటకు మిగుల ననుకూలమయిన తృణధాన్యమని కోయంబత్తూరు వ్యవసాయ పరి

తృణధాన్యముల సంఘటనమును తెలుపు పట్టిక

ధాన్యజాతి	మాంసకృత్తులు	చమురు	కర్బునోదజనితములు	నారపదార్థము	ఖనిజములు	ఒక జొన్న యొక్క ఇంధనశక్తి - కాలరీలు	మరా
జొన్నలు	౧౦.౮౭	౪.౧౩	౮౧.౦౬	౧ ౭౨	౨.౨౯(౧)	౧౦౪	౨ - ౬ కలముల లోని
గంటెలు	౧౦.౪౩	౫.౮౪	౮౦.౫౯	౦.౮౫	౨.౨౮(౧)	౧౦౪	యంకెలు తేమను మినహా
చోళ్లు	౧౦.౬౪	౫.౬౭	౭౭.౭౮	౭.౩౯	౮.౬౨(౧)	౯౧	యించి లెక్క గట్టబడి
కొట్టలు	౧౧.౬౦	౪.౮౦	౭౨.౫౩	౬.౭౭	౪.౪౦(బి)	౯౪	నవి. ౭-౪ కలములోని
చామలు	౧౦.౧౩	౪.౦౧	౭౬.౮౪	౫.౧౨	౩.౮౯(బి)	౯౬	యంకెలు నూటికి ౧౨౫
వరిగలు	౮.౮౭	౨.౪౯	౭౩.౭౪	౮.౦౪	౬.౫౩(సి)	౮౮	వంతుల తేమగల ధాన్య
ఊదలు	౭ ౬౬.	౪.౭౭	౭౩.౩౭	౮.౦౮	౬.౩౩(బి)	౯౨	ముపై నెక్కబడెను.
ఆరికలు	౮ ౮౨	౫.౦౧	౭౧.౫౨	౮.౧౧	౬ ౫౪(౧)	౯౨	
మొక్కజొన్నలు	౧౦ ౮౦	౫.౩౮	౮౦.౦౬	౧ ౫౯	౨.౧౫(౧)	౧౦౪	
యవలు	౧౨ ౩౩	౨.౩౩	౭౪.౦౭	౮.౨౬	౩.౦౨(డి)	౯౨	
ఓట్టు	౧౪.౮౩	౬ ౮౯	౬౧.౮౪	౧౨.౪౧	౪.౦౨(డి)	౯౨	
గోధుమ (నాల్గరకముల సగటు)	౧౧.౬౧	౧.౯౨	౮౦.౯౩	౨ ౪౮	౨.౭౮	౯౭	
బియ్యము (౪౩రకముల సగటు)	౮.౫౦	౧.౧౨	౮౮.౮౭	౦.౩౭	౧.౧౧	౧౦౦	

శోధనస్థానమందు రసాయనశాస్త్రజ్ఞులగు రావుబహు చీయటయనగా విత్తులను మొక్కకట్టి మొలక యిండుకద్దరు భాగవతుల విశ్వనాథ్ గారు కనిపెట్టిరి. 'మాట్టు' బయలు వెడలగనే వాని నెండబెట్టి పిండిచేయుట.

- (a) From Wood's facts and figures.
- (b) From Dr. Leathers Analyses.
- (c) From Church's food grains of India.
- (d) From Mukherji's Hand book of Indian Agriculture.

గింజలు మొలచునపు డందు పిష్టపదార్థమును త్వరలో తీర్చుము గావించు (చక్కెరగామార్పు) ద్రవ్యమొకటి యుష్ణవిందుచే నిట్టిపిండితో రోగులకును పసిపిల్లలకును గూడ బావజేసి యాయవీలగును. విదేశములనుండి దిగుమతియగుచున్న 'బెంజర్స్' ఆహారము, హాకిక్స్ మార్టెడ్ మిక్స్ మొదలగు యధికవెలగల ద్రవ్యములందీ మాట్ట చేరుచున్నది. వైసుండి లక్షలకొలది యాహారులు విలువగల యాహారద్రవ్యములను తెప్పించు కొనుటకు బదులు మనకున్న జొన్నలతోనే స్వల్పత్రమతో యిట్టి యాహారమును సులభముగ దయారుచేసి కొనవచ్చునని విశ్వనాథముగారిపరిశోధనలవలన చేరెను. * ఈమాట్టను తయారు చేయువిధానమును దెలిసికొనగోరువారిని ప్రతిసంవత్సరమును సెప్టెంబరునెలలో కోయంబత్తూరు వ్యవసాయ కళాశాలయందు తరిఫీయతు శ్రేణులు కేర్పాటు చేయబడెను. జొన్నలు పేలాలు చేయుటకు మిగుల యనుకూలము. ఈపేలాలను కొంచెము వేరు సెనగపప్పుతోను, బెల్లముతోను కలిపిన యనుకూలముగు లభ్యాహార మగును.

చోళ్లు తప్ప యితరతృణధాన్యములుగూడ చాలవరకు అన్నముగవండియై తినబడును. కొన్ని రొట్టెగకాల్చి తినుటయుగలదు. చోళ్లు సామాన్యముగ నంబలిగజేసి తిందురు. కొన్నిచోట్ల సంగటి (ముద్ద) గజేసి తినుటగలదు. ఎట్లుతినను వీనితోగూడ ౪-వ వ్యాసమున జెప్పినట్లు పప్పు మొదలగునితరదినసులునుగూడ తగినంత దినవలెను. చోళ్లనుగూడ మాట్టచేసి ఆపిండిని బావగ సుపయోగింపవచ్చును. ఈబావను పాలు బెల్లముతోగాని, మజ్జిగ ఉప్పుతోగాని చేర్చి పుచ్చుకొనవచ్చును. కాఫీబిరుసులవంటివాలుచేసికొని ఉదయమున దీనిని పుచ్చుకొనుచో మిగులనారోగ్యకరముగను, పుష్టికరముగను నుండును. లేకరి కాఫీని మానినసిమ్మట నైదుసంవత్సరములు దీనిని బుచ్చుకొనిచూచెను. వరియన్నమువంటి నాజూతుండి కలవాటుపడినవారు ఆరోగ్యమునుబడయుట కితరతృణధాన్యములను బుచ్చుకొనవలసివచ్చుచో

నాని నిట్లు మాట్టచేసి పుచ్చుకొనుటయే మంచిది. జీర్ణ శక్తి మిగులతక్కువగ నున్న రోగులును, పసిపిల్లలును మాట్టబావకుబదులు, మాట్టగంజిని ఆనగా మాట్టను నీటిలోనుడకబెట్టి వడకట్టిన గంజినే పాలతోజేర్చి పుచ్చుకొనవచ్చును. పోతపాలపైబెరుగు చంటిపిల్లలకు పాలను నీళ్లును కలిపి కాచునప్పుడు అందు కొంచెము మాట్ట నొకగుడ్డలోమూగబెట్టి ప్రేడాడిసి పిమ్మట నీ మూటనుదీసివేసి యందలిపాఠముమాత్రము దిగిన పాలు నీళ్ల మిశ్రణము నిచ్చుట మంచిది.

౪. వరితవుడు, గోధుమపొట్టు

తృణధాన్యముల యాహారయోగ్యతనుగురించి వ్రాతముగింపున పైన పేర్కొనబడిన రెండుద్రవ్యములనుగురించియు కొంత ప్రత్యేకముగ వ్రాయుట యవసరము. ఆహారమునకు చేబియ్యముయొక్కయు, పొట్టుదీయని గోధుమలయొక్కయు ప్రాశస్త్యతను గూర్చి ౩, ౪ వ్యాసములుచు చర్చింపబడెను. ఇతర తృణధాన్యములను తినునపుడుగూడ నానిని పొట్టుతోనే ఉడికించి తినుట మంచిది. పొట్టు ఆనగా వైకుంఠములు (ఊక) గాక బియ్యపు గింజను తవుడువలె అంటిపెట్టుకొను పార. సామాన్యముగ నాజూతు, నాగరత వీనిపేరపొట్టునుదీసివేసిన తృణధాన్యములే యుపయోగపడుచుండుటచే నాహారమున B విటమిను లోపమును, ఖనిజద్రవ్యములలోపమునుగలుగుటయేగాక, నారపదార్థముకొరవనుటచే మలబద్ధమేర్పడి, శరీరము నానావిధరోగములకును నాస్పదమగుచున్నది. పెరుగుచెప్పినబియ్యము సుపయోగించుట వలననే చాలమంది కనారోగ్యము గలుగుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇట్లనారోగ్యవంతులయినవారుచే బియ్యపుటన్నమునుగాని, పొట్టుతో నితర తృణధాన్యములతో చేసిన యన్నమునుగాని రొట్టెనుగాని తినుటయేగాక, ప్రతిదినమును కొంతవరితవుడును, గోధుమపొట్టునుగాని రెండునుజేర్చిగాని యదనముగ పుచ్చుకొనుచో శీఘ్రముగ నారోగ్యముగలుగును. లేకరి గత ౮ సంవ

* Leaflet No. 4 & 5 of the Madras Agricultural Department.

తృణములనుండి వీనిన పయోగించి వీనిమేలును బాగుగ గనిపెట్టెను.

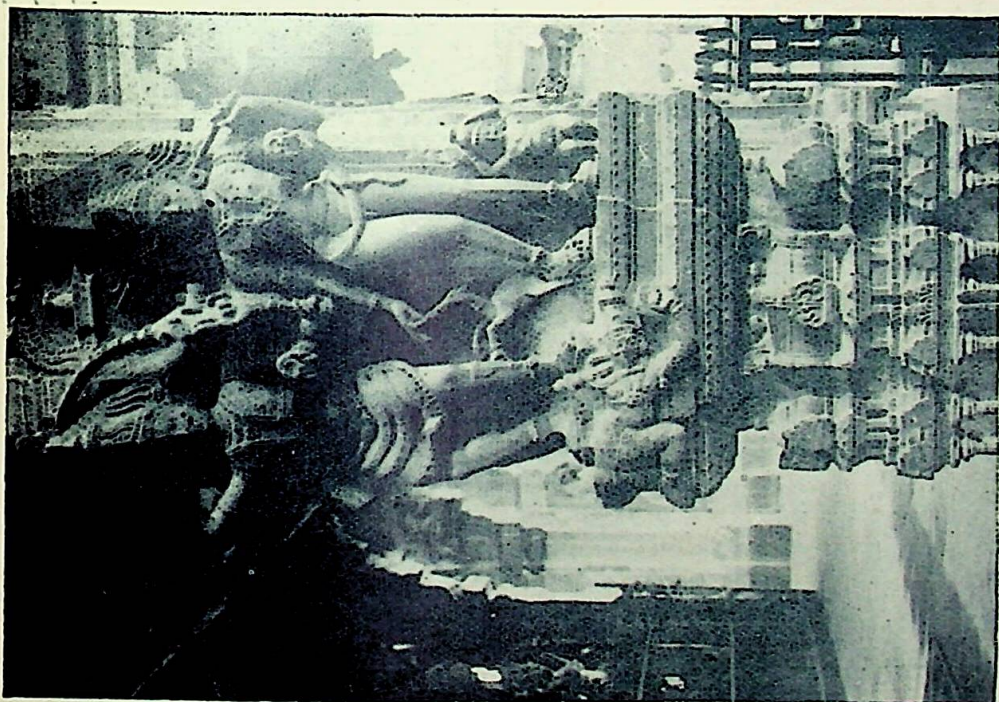
వరితృణమునందు మెరుగుపెట్టిన బియ్యమునందు కంటే ననేకరెట్లును, చేబియ్యమునందుకంటే రెట్టింపును B విటమినుగలదు. రాసాయనిక B విటమిను (Oryzanin hydrochloride $C_{12}H_{11}NO_4 \cdot SO_2 \cdot 2HCl$) వరితృణమునుండి తీయబడుచున్నది. తృణము నష్టవ్యాధిగలవారికిని, అతిమూత్రవ్యాధిగలవారికిని మిగుల మంచిది. లేకరి నష్టచే బాధపడుచున్న దైద్యులు కుదుర్చలేని స్థితిలోనున్న యొక ర సంవత్సరములవయసు గల బాలునికి దినమునకు రెండుచిన్నచంపా (Teaspoon) ల తృణమును పటికబెల్లపుపొడితో నిప్పించగా శీఘ్రముగ నుదముగలిగెను. ఇట్లే యితరకోగులకును నిది యిప్పించగా లాభముగనబడెను. అతిమూత్రవ్యాధిగలవారి కీతృణముకూడ మాయమును, అనగా కాఫీపొడివలెనే ఉడుకునీటిని తృణముపై బోయుటచే నందలి సారమును సంగ్రహించిన నీటినిచ్చుటచే సగటున రక్తమునందలి చక్కెర నూటికి ౨౬% తగ్గనని పరీక్షవల్ల దేలెను. *

తృణమునందు B విటమిను హెచ్చుగనుండుటయొక్క అందు ఖనిజద్రవ్యములుకూడ హెచ్చుగగలవు. స్ఫురమును, ఇనుమును ఇందున్నంత హెచ్చుగ మరి యేయాహారద్రవ్యమునందును లేవు. దినమునకు ౨-3 ఔన్సులు పుచ్చుకొనుచో మనుష్యునికి గావలసిన యీ రెండు ద్రవ్యములలో ముప్పాతికభాగము లభించును. తక్కిన యాహారమున తక్కిన మూడవవంతును ఉన్న చాలును. (మొదటి వ్యాసమునందు మొదటి పట్టికను చూడుడు) తృణమునందు మెరుగుపెట్టిన బియ్యమునందు కంటే నీద్రవ్యము ఇరువదిరెట్లును, చే బియ్యమునందు కంటే 9 రెట్లును పొట్టుతోనున్న గోధుమలకంటే నాల్గు రెట్లును ఉన్నవని లెక్కవేయబడెను. ఈరెండు ద్రవ్యములును మందుల రూపమున చాలమంది పుచ్చుకొనుచుందురు. అందుకు చాల ధనము వ్యయము చేయుచుందురు. అట్టివారు తృణమును దినచో మందులకు

ఒక రూపాయి వ్యయముచేయుటకు బదులు తృణమున కొక డబ్బుడీ వ్యయముచేసిన చాలును. తృణమునుండి ఈ ద్రవ్యములను తీర్గము చేసికొనలేని స్థితిలోనున్న వారే అట్టి మందులును పుచ్చుకొనవచ్చును. అట్టి వారియనను చాలవరకు తృణమును నీటితో నుడుకబెట్టి ఆ గంజినిగాని పైని చెప్పిన తృణముకూడ మాయముగాని పుచ్చుకొనవచ్చును. దీనిని యిదివరలో చెప్పిన మాట్టు బాధతోగాని, మాట్టు మూటతో కాచిన పాలతోగాని పుచ్చుకొనవచ్చును.

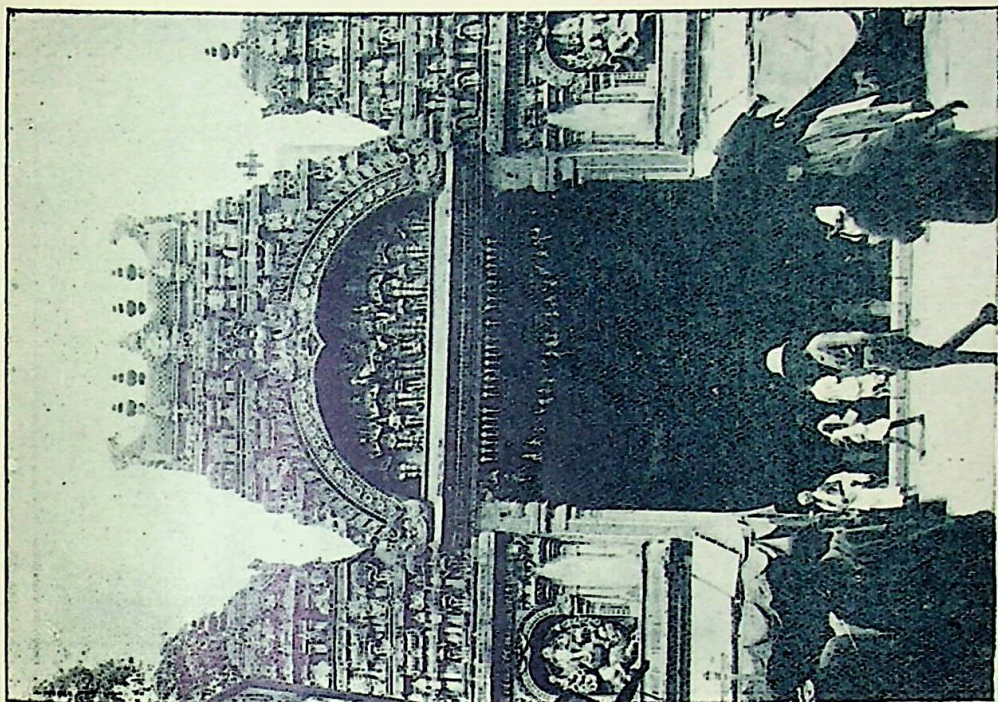
తృణమునట్లే దినవారు దానిని చెన్నతోగాని నేతితోగాని కలిపి కొంచెము బెల్లమును లేక పటిక బెల్లపుపొడిని లేక తేనెనుజేర్చి పుచ్చుకొనవచ్చును. లేక అరటిపండు సపాటాపండు మొదలగు పండ్లను పిసికి దానిలో కలిపి తినవచ్చును. లేక కొంత అన్నముతోను, కూరతోను కలిపి తినవచ్చును. నిమ్మ లేక యితర పండ్ల రసముతోగాని, పాలు, పెరుగు వీనితోగాని కలిపి పుచ్చుకొనవచ్చును.

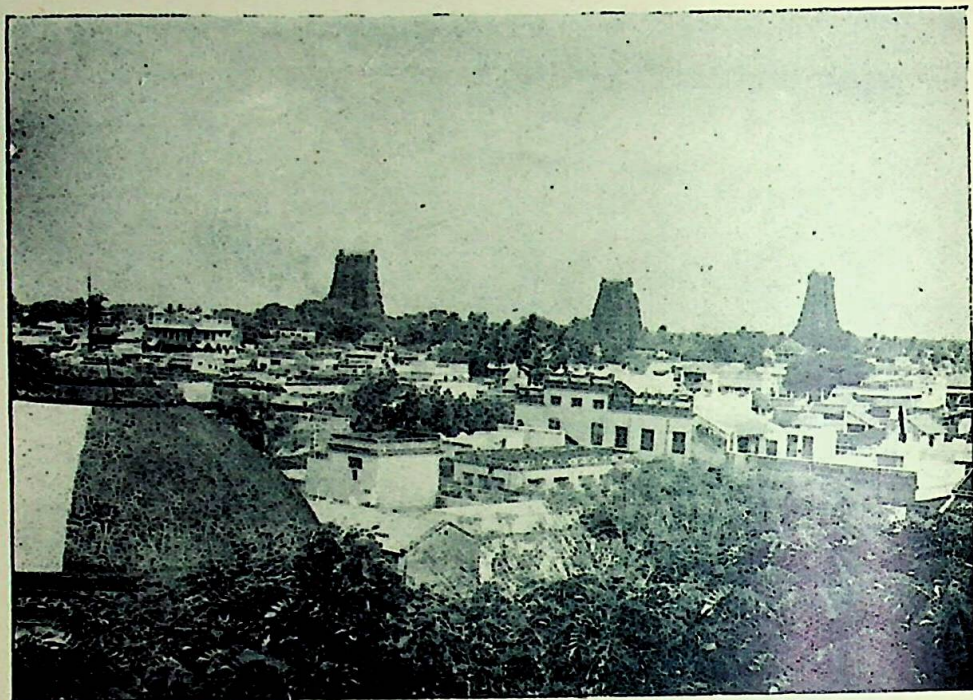
పచ్చి తృణమును దినచో నది పరిశుభ్రమైనదిగ నుండవలెను. లేనిచో దానివలన క్రొత్తరోగములు సంక్రమింపవచ్చును. నివరియింట వారే తృణమును పరిశుభ్రముగ నుండునట్లు తయారుచేసికొన లేనిచో పచ్చి తృణమును తినుట క్షేమముగాదు. గచ్చునేలపై నేర్పరచిన దంపుడు గుంటపై రాళ్లుమున్న మొదలగు నవి లేకుండ శుభ్రపరచిన ధాన్యమును పైయూక మాత్రము పోవునటుల మొదట దంపి, చెరిగి చేబియ్యము వేరుగదీసి, అందింకను మిగులు వడ్ల గింజలను దీసివేసి, ఆచేబియ్యమును కర్రరోటిలో దంపి, యందలి తృణమును కాగితములను పరచి వానిపై చెరిగి విడదీసి, నీసాలలో గాని డబ్బాలో గాని బోసి జాగ్రత్త పెట్టవలెను. ఇట్లు తీసిన తృణము కనరు రాకుండ 10-15 దినములు మాత్రమే నిల్వయుండును. అంతకుపైన నిల్వయున్నచో పుచ్చి పోవుటయు గలదు.

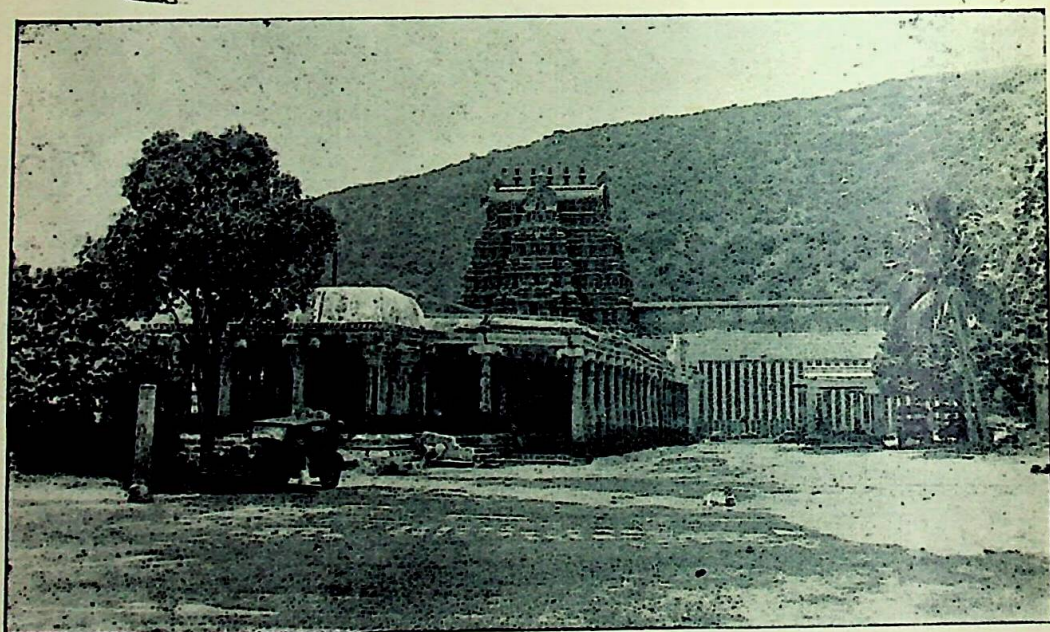
గి. స్తంభశిల్పము-మధురజ్వాలయము

K. P. S. కె. అంతఃప్రసాకార ప్రధానద్వారము-మధురజ్వాలయము

౭. తిరుమలనాయకుని సౌధముపైనుండి కనుపించు మధుర K. P. S.

అశ్వగిరి దేవాలయము-మధురవద్ద

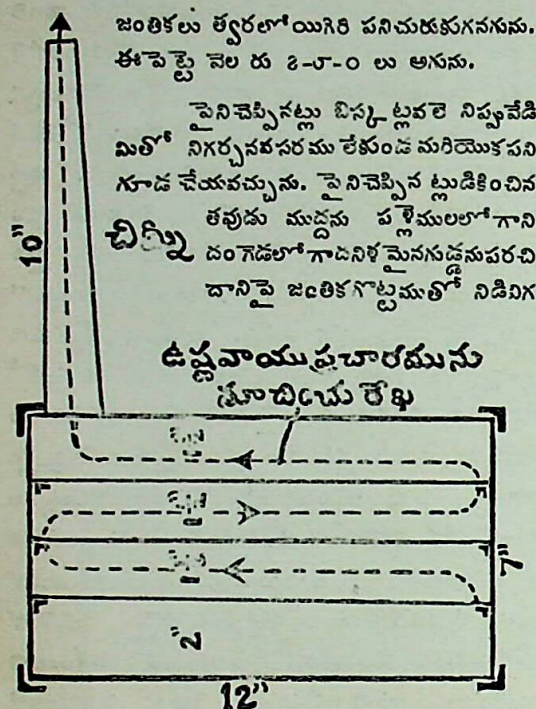
M. B. R.

ఇట్లు స్వంతముగ పరిశుభ్రమున తవుడును తయారుచేసికొనలేనివారు, ఇతరులవద్దనుండిగాని మిల్లుల నుండిగాని తవుడును సంపాదించి దానినీక్రిందివిధమున శుద్ధిచేసికొని తవుచుకొనవచ్చును. శుద్ధిచేయుటలో నందలి B విటమను కొంతవరకు నష్టమయినను, అందు ఖనిజద్రవ్యములు నష్టమయిపోకుండుటచే విలువ యంతగా తగ్గదు.

లభించిన తవుడును మొదట సన్ననిపిండిజల్లెడతో జల్లించి ఊకచిట్టువగై రాలను దీసివేయవలెను. పిమ్మట నట్లు శుభ్రపరచినతవుడును ఒకపాత్రయందలి నీటిలో బోసి బాగుగగలిపి వదలినయెడల నందలి మన్నును యిసుకయు క్రిందికిదిగిపోయి మృదువగుతవుడు నీటిలో కలిసి తేలుచుండును. ఈపైనిటిని దీసి మరియొక పాత్రలో తేర్చిపోయవలెను. అడుగుయిసుకమన్ను కలిసి యిందులోనికి రాకుండ జూడవలెను. ఇంకను యేమైన మిగిలియున్నచో మరియొకటిరెండుసార్లు ఇట్లు తేర్చిపోయవలెను. పిమ్మట తవుడుతోగూడిన యీ నీటిని గిన్నెలో ప్రాయ్యహిదనుంచి నీరిగిపోయి ముద్దయగువరకును కాచవలెను. ఎప్పటికప్పుడు కావలసినతవును నిట్లు శుభ్రపరచుకొనుచో దానినిట్లు ముద్దగా నుండు స్థితిలోతీసి, పైనిచెప్పినట్లు, రుచికరముగు నితర ద్రవ్యములలోజేర్చి తినవచ్చును. కాని ఒకసారి కొంత తవుడును శుద్ధిచేసి నిల్వయుంచుకొనడలచుచో నిట్లు ముద్దస్థితికివచ్చువరకు నుడికించినతవుడును బిళ్లలుగజేసి బిస్కట్లుకాల్చి పెట్టెలోపెట్టి కొంతకాల ముంచిన యెడల నందలితేమ యిగిరిపోవును. అప్పుడువానినితీసి డబ్బాలలోగాని సీసాలలోగాని నిల్వయుంచవచ్చును. ఇట్లు బిళ్లలుగాగాక, ముద్దకట్టినతవుడును జంతుకల గొట్టముతో పశ్యములలో జంతుకలుగపోసి యాపశ్యములను బిస్కట్లుకాల్చి పెట్టెలోనుంచిన బిళ్లలకంటె త్వరలో నిగిరిపోవును. నీటితోకలిసినతవుడు యిగిరి ముద్దకట్టస్థితికి కొంచెముముందు, తవుడులో మూడోవంతు పరిశుభ్రమయిన గోధుమపాట్టునుబోసి కలిపినయెడల నామిత్రము త్వరలో ముద్దకట్టస్థితికి వచ్చుటయేగాక, దానిని జంతుకలబోసి బిస్కట్లుకాల్చి పెట్టెలో నుంచు

నెడల మరింతత్వరలో నందలితేమ యిగిరిపోవును. జంతు కయు గుల్లగయుండును. దీనిని నలిపి డబ్బాలలోని కెక్కి నిల్వయుంచవచ్చును. నారపదార్థము హెచ్చుగ గల గోధుమపాట్టునూడ జేరుటచే వరి తవుడుతోచేసిన జంతుకపాడికంటె నిది విరేచనకారిగనుండును. ఇట్టి జంతుకపాడి పచ్చితవుడువలెగాక ౨, ౩ నెలలు చెడకుండ నిల్వయుండును. దీనిని తినుటకుముందు పైన కొంచెము వెచ్చనినీరుగాని, పాలుగాని చల్లుచో బిస్కట్లువలె మృదువుగ నగును. దానిని ప్రత్యేకముగ గాని పాలు పంచదారతో లేక పెరుగు ఉప్పుతో కలిపిగాని తినవచ్చును. పైనిచెప్పిన రుచికరములగు నితరద్రవ్యములను కలిపియు తినవచ్చును. బిస్కట్లు కాల్చి పెట్టె లభించనిచో నొక మూతినెడల్పుగల కుండ లేక గోలెమును సంపాదించి అందు అడుగున కొంతయిసుకపోసి, దానిపై తవుడుబిళ్లలుగాని జంతుక గాని వేసినపశ్యమునుంచి కుండ మూతినైన మరియొక పశ్యమునుంచి కుండక్రింద మంటవేసినచో బిళ్లలుగాని జంతుకగాని యారి గట్టిపడును. పిమ్మట డబ్బాలలో వేసియుంచవచ్చును. కుండపై నుంచిన పశ్యముపైగూడ కొంతనిప్పువేసియుంచుచో లోని బిళ్లలుగాని, జంతుక గాని మరింత త్వరలో నిగురును.

లేకరి యిట్లు తవుడుజంతుకలను చేయుటకు ఒక యిసుకపెట్టెను ప్రత్యేకముగచేయించెను. అది క్రింది పటమున జూపబడినట్లు చతురముగను (౧ అడుగు వెడల్పు ౧ అడుగుపొడవు) ౩ అం. ఎత్తును గల్గి యున్నది. నాల్గుఅరలుగ విభజింపబడెను. ఒక్కొక్క అరలో నొక్కొక్కపశ్యము నుంచవచ్చును. పెట్టెను ప్రాయ్యపైనుంచి క్రిందమంటవేసినపుడు అడుగుఅరకు తగులు వేడిమిచే నందలిగాలి వేడియొక్క ఒకప్రక్కను పైతేరునందున్న కన్నములగుండ పైయరకు బోవును. అచటిజంతుక పశ్యముమీదుగా రెండవప్రక్కనుబోయి అచటినుండి పైతేరునందలి కన్నములగుండ మూడవ యరలోనికి బోవును. ఇట్లే నాల్గవయరపైకిబోయి తుదకు పెట్టెపైన అమర్చబడినగొట్టముగుండ పైకి పోవును. ఇందుష్టనాయుసంచారము బాగుగనుండుటచే

తవుడుజంతులు చేయుపెట్టె

(మూతతీసివేయగ అరలు కనబడుచున్నవి)

త్రాళ్ల వలెపోసి తీగమగునెండలో నుంచినయెడల 1, 2 గంటలలో నందలితేమ యిగిరిపోయి నలిసి డబ్బాలోని కెక్కించ వీలగును. ఇది మరలనొకటిరెండుసార్లు రైండ్ బెట్టి నచో కొంతకాలము నిల్వయుండును. లేక యొకసారి మూకుడులో పోసివేచి డబ్బాలో బోసికొనవచ్చును. ఎండకాలమున సులభముగ నిట్లుచేయవచ్చును. బాగుగ నారకుండ డబ్బాలోని కెక్కించినచో నది పులిసి బూజుకట్టి చెడిపోవును.

పండ్లు పాలుమాత్రమే తినియుండ నభిలాషగల వారు పైని చెప్పినట్లు పచ్చి తవుడు గాని, శుద్ధిచేసిన తవుడుగాని కొంత పుచ్చుకొననిచో సామాన్యముగ స్ఫురమును ఇనుమును చాలక క్రమముగ జబ్బుచేయ వచ్చును. మరియు పాలను మృదువగు కండగల అరటి మొదలగు పండ్లను మాత్రమే దినుచో తగినంత నారప దార్ద్రము లేకపోవుటచే మలబద్ధము చేయవచ్చును. ఈ లోపమును దీర్చుటకుగూడ నిది పనికివచ్చును. నూరుపా నుల తూనికగలిగి దినమునకు 3-4 గంటలు లఘువ్యా

యామము గలవాడు దినమునకు 12 అరటి పండ్లు (86 ఔన్సులు)ను, 6 నారింజ వగైరా యితర పండ్లను (24 ఔన్సులు) 12 ఔన్సుల పాలును $1\frac{1}{2}$ ఔన్సు తవుడును తినిన చాలును. రెండుడరటిపండ్లకుబదులుగ గాని 4 నారింజపండ్లకు బదులుగగాని 2 ఔన్సుల సగము ముదిరిన కొబ్బెరనుగాని 1 ఔన్సువేరుసెనగ గింజలను లేక జీడిపప్పును తినవచ్చును. లేక ఒక ఔన్సువెన్నను గాని ముప్పాతిక ఔన్సు సేతినగాని జేర్చవచ్చును. హెచ్చుతూనిక గలవారును హెచ్చు పనిచేయువారును అందుకు తగిన ప్లాస్ట్రాప్రవ్యములను హెచ్చుగదినవలెను. పర్యటనముచేయువారు పండ్లను పాలును ఎవట్లనైనను లభించును కాన, తమతో శుద్ధిచేసిన తవుడునుమాత్రము కొనిపోయిన చాలును. వంటవాని బాధయుండదు. వంట పూటి యిండ్లలోను కాఫీ దుకాణములలోను ఆవరిశుభ్ర మగు నాహారమును దినవలసిన యగత్యమును ఉండదు.

గోధుమ పొట్టుకూడ వరితవుడువలెనే విలువయై నది. ఇందు తవుడునందున్నంత స్ఫురమును అందు $\frac{1}{3}$ భాగము ఇనుమును గలవు. నారపదార్థ మెక్కువగనుండుటచే సంతకంపై నెక్కువ విరేచనకారి. పరిశుభ్ర మగు గోధుమ పొట్టును తయారుచేయుటకు, రాళ్లు మన్ను మొదలగునవి లేకుండ శుభ్రముచేసిన గోధుమ లపై కొంచెము నీరుచల్లి కొన్ని గంటలుంచి పిమ్మట కర్రరోలులో వానిని దంపి పొట్టును కాగితములనుపరచి వానిపై ఘెరిగి, మరల యెండబెట్టవలెను. బజారులో దొరుకుపొట్టును వరి తవుడువలెనే శుద్ధిచేసి తినవచ్చును. పైని చెప్పినట్లు 2 వంతులు వరితవుడును, 1 వంతు గోధుమపొట్టును కలిపి జంతుకరూపమున నిగరబెట్టిన తినుట కనుకూలముగ నుండును.

ఇతర తృణధాన్యముల పొట్టును గురించి పరిశోధనలు జరిగియుండలేదు. కాని అవియు గోధుమపొట్టు వలెనే విరేచనకారులుగ నుండుననియు స్ఫురమును ఇనుమును హెచ్చుగ గలిగియుండుననియు యూహింప దగియున్నది. కావున పొట్టును ప్రత్యేకముగ నుపయోగింపకపోయినను, ఆయాధాన్యములను వాని పొట్టునుదీసి వేయకుండ దినుట మంచిది.

దేశదేశాలకు మనదేశము రాజీగావడముచేతను, మనదేశవాసులు సకలకళాప్రవీణులగు కీర్తికాములగుచేతను, మన కాధికృతతబిడ్చింది. “పృథివి వధిపులు నూతనప్రియులుగారె” అనేమాట మనకు బాగావర్తిస్తుంది. దానివలన కలుగబోయే మంచిచెడ్డల విచారణతో, మనవాళ్లకు పనిలేదు. నూతనమైతేసరి. ఇలా ఆశించడము మంచిదేగాని, క్రొత్తవాటికొఱకు పరుగెత్తి, ప్రాతవాటిని పోగొట్టుకోగూడదు. ఇందులో యింకోచిత్రముగూడా వున్నది. మనకు లభించేదానిలో నూతనత్వము నిజంగావున్నదా, లేదా, అనే ఆలోచన గూడా శూన్యమే. ప్రాతవస్తువై నా ఆకారముమారితే చాలు, Old wine in new bottles అన్నట్లు. ఇలా వెనుక ముందు లాలోచించుకోకుండా వుండడానికి, యింకోకారణముగూడా వున్నది. అనాది నుండి మనదేశము, సత్యముమీద ఆధారపడివున్నది. మనపూర్వులంతా సత్యమార్గానువర్తులు. మోసముంటే యేమిటో తెలియక, యెవరుయేదియచ్చినా, స్వీకరించడమూ, యెవరుయేదిచెప్పినా నమ్మడము, అలవాటు. ఈవిధము అన్నివిషయాల్లోను పరిపాటి అయిపోయింది.

దేశంలో క్రమక్రమంగా హూణవిద్య విస్తరించి పాశ్చాత్యనాగరికత వృద్ధియైనకొలది, శక్తిసామర్థ్యాలు నశించి, యువకులందరు, నిర్జీవప్రతిమలవలె, కళాకాంతులులేకుండా వుంటున్నారని, —నిరుద్యోగ సమస్య పెచ్చుపెరిగిపోతున్నదనిన్ని, పిరికితనముతో గూడిన, సోమరితనము హద్దుమీటివదనిన్ని, పలువురు విద్యాధికులు తలంచుచున్నారు. ఇన్నెందుకు? ఇప్పటి మనదేశపు దౌర్భాగ్యపుస్థితికి కారణము యీవిద్యా విధానమేనని, నాస్వల్పబుద్ధికి తోచింది. ఈవిధానము, ఈబోధనాసద్ధతి పూర్తిగా మారితేనేగాని ప్రయోజనముండదు. Dr. Meyrick Booe గారు Woman

and Society, అనే గ్రంథములో “What is happening to the domestic life of the Anglo saxon race? It is the same tale, where the English tongue is spoken - More hotels, fewer homes - More divorces fewer children” అని చెప్పాడు.

సుభాషితగ్రంథములందు “నవదేశ్ యావనీం భాషాం, ప్రాజ్ఞైః కంఠగతైరపి” —

“గీ. గొంతులో నూర్పులుండినయంతవఱకు, యవనభాష నెవండుమాట్లాడదగదు. ” అని బోధగావించియున్నారు.

“విద్యమనల నేమిజేసింది? అన్నివిద్యలు నేర్చుకోవలసిందేగదా?” అని ప్రశ్నించేవాళ్లు చాలామంది వుంటారు. కాని, బాగ్రత్తగా ఆలోచిస్తే, నిజానిజాలు చెలుసుకోవచ్చు. విద్యాభ్యాసము తప్పని అనడానికి యెవరు సాహసించరు, గాని, ఈవిద్య మనకెంతవరకు అవసరము? దీనివల్ల మనకు గలిగే లాభమెంత? — అని ప్రశ్న.

కొన్ని సంవత్సరాలక్రిందట, మనలో ఇంగ్లీషు మాట్లాడేవాళ్లను చూస్తే, సామాన్యప్రజలందరు చాలా గౌరవించేవాళ్లు. ఒకప్పుడు ఒకవూళ్లో మొట్టమొదట బి. ఏ. పాఠశయినవాణ్ణి ఊరేగించారు. ఇప్పటి బి. యే. లు, వాళ్లంతటవాళ్లే ఉద్యోగాలకొరకు ఊరేగుతున్నారులెండి. — ఇంగ్లీషు రాజవిద్యగావడంచేత, ప్రథమములో మనవాళ్లకు యేమాత్రము ఇంగ్లీషువచ్చి వున్నా, సర్కారువారు పిలిచి గొప్పగొప్పఉద్యోగాలు యిచ్చేవారు. ఆనోజుట్లో సర్కారులోగాని, ప్రజల్లోగాని, నౌకర్లకు మంచిగౌరవముండేది. అందుకల్ల ప్రతివారు ఇంగ్లీషుచదువుకు సిద్ధమైనారు. అప్పటి విద్యావిధానము యీలావుండేదిగాను. రాసురాసు మనకు

పాశ్చాత్యవిద్యతోపాటు నాగరికతగూడ పట్టుబడ్డది. ఈకారణమువల్ల మాతృభాషకు, వృత్తులకు హానిగలిగి, క్రమక్రమంగా సన్నగిల్లినయి. ఈపీలు ననుసరించి, బ్రిటిషుప్రభుత్వ మిచ్చుట నాటకొనజేయునట్టియు, కేవలము భారతీయులను బానిసలుగా జేయుటకు మాత్రమే వుపయోగపడునట్టియు, గ్రంథములను, విద్యా లముములందు పఠనీయములుగా చెట్టించారు. ఎన్నట్లు చదివినా తరగని బండ్లకుబండ్లుపుస్తకాలు మనవాళ్లచేత కొనిపిస్తూ, యెన్నట్లుచదివినా, తుదకు యెందుకు పనికిరాని విద్య బోధిస్తున్నారు.

విదేశీయు గొప్పతనమును చాటుచూ, విదేశీ యులపరిపాలనలో హిందూదేశమునకు గొప్ప లాభం కలిగిందనిన్ని, ఇంగ్లీషువారే విజ్ఞానవేత్త లనిన్ని బోధించేగ్రంథాలు చూళ్లలో పెట్టించారు. మనదేశ చరిత్రలు, విజ్ఞాననాగరికతలు, ఆచారవ్యవహారాలు, తెలియజేసే గ్రంథాలు, లేనేలేవు. ఒకవేళ వున్నవను కొన్నా, ఆగ్రంథస్థవిషయాలు మన ఆచారవ్యవహారాలకు సత్యమారములు. ఈవిధంగా దేశమంతా ఇంగ్లీషు మయమైపోయింది. అధికసంఖ్యాకులు చదువుకొన్న వాళ్లుగావడంచేత, నౌకరీలు లభించక నిరుద్యోగసమస్య పెద్దదై పోయింది. వేటికొరకు యీవిద్య నభ్యసించామో, ఆ ఉద్యోగాలు లభించడము, రాసు రాసు దుర్లభమైపోయింది. కేవలము బానిసత్వమునకుమాత్రమే సహాయపడు యీవిద్య, నౌకరీలులేనప్పుడు మనకెందుకు పనికివస్తుంది? కట్టలుకట్టలుగా పెరిగివచ్చే గ్రంథాలు

యేటేటా, చదువునూ, జీవితమంతా ధారవోసి, మడి మాన్యాలు కోలుపోయి, నామమాత్రాపశిష్టులైన మన యువకులకు జీవనోపాధియేది? ఈవిద్య యికెందుకు పనికివస్తుంది? ఈ విద్యాధికు డింకేమిపనిజేస్తాడు? మన ఆచారవ్యవహారాలు మంచిచెడ్డులు తెలుసుకోకుండా, నాలుగవజార్చికి యెంతమంది కొడుకులతో తెలుసు కొంటే, ప్రయోజనమేమున్నది?

కాబట్టి, “ఇంగ్లీషుచదవడం, తప్పంటారా?” అని పశ్చించవచ్చు. తప్పని యెందుచెప్పురు. దాని సారము పిండుదామనే తలంపు లేకుండా, పరీక్షలు వ్యాసయి, డిగ్రీలుసంపాదిస్తే, ఉద్యోగాలు చేయ వచ్చునుగదా, అనే ఆశవలీ, వ్యాపారమునకు, వ్యవహారమునకు చాలినంతవరకు, అవసరమైనంతవరకు, నేర్చుకొనుట మంచిది. ఇంగ్లీషువిద్యాభ్యాసమునకు యెంతశ్రద్ధతో శ్రమపడుతున్నామో, అంతశ్రద్ధతో, మాతృభాషను నేర్చుకోడానికి కూడా శ్రమపడాలి. జాతిగౌరవమును నిలుపదగినవిద్య, జీవయాత్రను సాగించుట కనుకూలపడేవృత్తులు, దేశమును బాగుచేసేకళలు, నేర్వేవిద్యాశాలలు మనకుకావాలి. మనదేశపద్ధతులకు కట్టుబాట్లకు అనుకూలపడుతూ, యువకులకు దివ్య తేజస్సును, బలపరాక్రమములను యిచ్చే వ్యాయామ క్రీడలు, మనకుకావాలి. ఇవన్నీ, యేవిధంగా మార్పు కోడానికి సాధ్య మవుతుందో అనే విషయాన్ని మరొకవ్యాసములో మనవిజేసుకొంటాను. మనదేశము మంచిస్థితికిరావలెనంటే, నేటి విద్యావిధానము మారి పోవలెననిమాత్రము చెప్పకతప్పదు.

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౩౨-వ సంవత్సరము అక్టోబరు ప్రారంభము మొదలు
డిసెంబరు తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

అలంకారశాస్త్రము

అలంకారశాస్త్రచరిత్రము, భా. ౧—మేడేపల్లి వెంకట
రమణాచార్యులు

ఇతిహాసము

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము—(ప్ర) సి. పార్థసారథి,
గుంటూరు

కథలు—ఇతిహాసకములు, పౌరాణికములు

ఆరుంధతి—డి. కామయ్యభుక్త
ఉపాఖ్యానమంజరి—డి. వెంకటబలరామయ్య
సరకాసురుడు—డి. కామయ్యభుక్త
మహాపతివ్రతలకథలు—యం. అమృతరామశాస్త్రి.
రాయబారము—డి. వెంకటకృష్ణరావు
శ్రీకృష్ణజననము—డి. కామయ్యభుక్త
శ్రీ భాగవతకృష్ణకథా సంగ్రహము నిర్వచనము—
యం. కామేశ్వరయ్య

—కల్పితములు

కలభాషిణి—సువూరి వెంకటరమణశాస్త్రి
గలివరునాకాయాత్రలు—(ప్ర) వెంకటరాంఅండ్ కో,
ఏలూరు
జంతువులకథ—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరేచర్ సొసైటీ,
మదరాసు
పిట్టయొక్క చావు—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరేచర్
సొసైటీ, మదరాసు.
పిల్లికథ, ఎలుగుబంటికథ—క్రిశ్చియన్ లిబరేచర్
సొసైటీ, మదరాసు

భగ్గుమనోరథము—యస్. బాలకృష్ణరావు

కల్పము

చంద్రోదయోమావ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీ నృసిం
హ శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము
లక్షపత్రివ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి,
మచిలీపట్టణము

కావ్యములు

అద్భుతస్వయంవరమహాకావ్యము, భా. ౧, ౨—వి. లక్ష్మీ
నృసింహశాస్త్రి
అమరుకము—అమరుకకవి
విజయలక్ష్మీవిలాసము—శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
విరజోపాఖ్యానము—సి. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి
శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకిరామాయణము—(అను) వావిలి
కొలను సుబ్బరావు
శ్రీరామాయణ సాహిత్యధారే బాలకాండః—యం. సర
సింహావధాని

గణితశాస్త్రము

గణితశాస్త్రము, బుక్. ౧—వి. శ్రీనివాసాచారి
సవినయరంభగణితము—యస్. నారాయణఅయ్యర్
సవినయగణితము—సి. వి. సుబ్బరావు, ఆర్. వీరభద్ర
రావు
నూతనబాలగణితము—వి. వి. కృష్ణమూర్తి అయ్యర్
గేయములు
అచలానందగోవిందపాట—వి. రంగసామిరెడ్డి
గాంధీగీత—డి. బలరామకృష్ణయ్య

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము : అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదములు.
ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకములు. భా.—భాగము. ప.—పదనము. సం.—సంపాదకులు. సటి.—సటికము.

గ్రామఫోనుపాటలు—(ప్ర) జె. సుబ్బరాయలుకెట్టి,
కడప

గ్రామఫోనుపాటలయాదర్శిని—(ప్ర) కె. వీరాసామి
నాయుడు, అంబాశీపేట

చందలూరి శ్రీ మహాలక్ష్మీకీర్తనలు—జి. వెంకటేశ్వర
రావు.

తెలుగుసీమ—డి. బలరామకృష్ణయ్య
తోహరారత్నమాలిక—కె. ఆర్. విజాపూర్కర్

నామసంకీర్తనము—(ప్ర) రామకృష్ణపూజామందిరము,
కొత్తపేట

పతితపావనరాం—ఎ. హనుమయ్య
భక్తరత్నమాల—(ప్ర) భాగవత ప్రార్థనసమాజము,
వీలూరు

భజనతరంగిణి భా. ౧, ౨—వి. వెంకమాంభ
మాధవదాసచరిత్ర—కే. మాధవదాసు

శ్రీజ్ఞానపతిబోధనకథాకీర్తనలు, భా. ౧—యల్. ఉక్క
ప్పరావు

శ్రీ ఆత్మారామతత్త్వమృతము—యస్. వరదదాసు
శ్రీకృష్ణగురుబోధామృతమహోదయము—బి. కోటప్ప

శ్రీ పాండురంగబృందావన సంకీర్తనలు—వీ. నారా
యణదాస్

శ్రీబాలికాజనమనోరంజనిపాటలు—పి. సీతారామయ్య
శ్రీమత్ భగవన్నామములు, భా. ౧—(ప్ర) గోపాల

కృష్ణమందిరము, అమృతలూరు
శ్రీరామకృష్ణప్రేమామృతము—యస్. వరదదాసు

చ. రి త్ర

హిందూదేశచరిత్ర—డి. అప్పారావు, ఆర్. సూర్య
నారాయణ

జీవితములు

తరిగొండ వెంకమాంబావిజయము—కె. విక్రాల రామ
చంద్రాచార్యులు

భక్తముకుందజీవితము—వడ్లమాని సోమనాథశర్మ
రామకృష్ణపరమహంస జీవితకథ—తత్వానందస్వామి

శ్రీకృష్ణనిశీధితము—డి. సీతారామరావు

జ్యోతిషము

మహూర్తమార్తండుము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
కాశ్రి, మచిలీపట్టణము

దండకము

దండకరత్నములు—(ప్ర) కె. వీరవెంకయ్య, రాజ
మహేంద్రవరము

నవలలు

అర్ధరాత్రపు వింత, నూడుహత్యలు—జె. వెంకటరాథా
కృష్ణయ్య

ధనలక్ష్మి—యం. కామేశ్వరరావు

నారాజు—తాళ్లూరి సుబ్బరావు

ప్రేమ—వి. విష్ణురావు

లలితకుమారి—వంగూరి సుబ్బరావు

వీరయువకులు—వి. కొండలరావు

శరణ్య—యస్. స్వర్ణమ్మ

హేమ—కె. గురునూర్తి

నాటకములు

అనసూయ—సి. మాణిక్యశర్మ

గృహ్యసాఖ్యనాటకము—కె. యస్. కన్నీశ్వర
అయ్యర్

చంద్రగుప్తనాటకము—ముత్తరాజుసుబ్బరావు

ద్రౌపదీపస్త్రాపహరణము—డి. లక్ష్మీనరసింహం

పద్మవ్యూహము—సి. మాణిక్యశర్మ

పాండవంకురము—వీ. వెంకటచలపతిరావు

పాదుకాపట్టాభిషేకము—పప్పు సూర్యనారాయణ

ప్రాణసంరక్షణి—కె. జయరామరావు

భగ్నకుంభము—సి. సత్యనారాయణచౌదరి

మహాకవికాళిదాస—ఎ. హనుమంతరావు

మహిళామహోదయము—పి. వీరరాజుగుప్త

లక్ష్మణోద్వీకుత—జి. సోమయ్య

శ్రీమహాభక్తవిజయము—యస్. రామానుజరావు

సంగీతసావిత్రి—సి. వెంకటరామయ్య

సంగీతసావిత్రి—ఎ. సామేశ్వరరావు
సంపూర్ణ మహాభారతము—డి. గోపాలకృష్ణరావు
సతీసక్కుబాయి—కె. కామేశ్వరరావు
సతీసక్కుబాయి—వి. సూర్యప్రకాశరావు
నీతాకల్యాణము—డి. మాణిక్యం

నీతి

కుమారనీతికథలు, భా. ౨, ౩, ౪—యం. రాధాకృష్ణ
మూర్తి
నీతిచంద్రిక—పి. చిన్నయ్యనూరి
నీతివాచకము, బుక్ ౨, ౩, ౪, ౫—యం. వెంకట
రత్నం, యం. గురునాథశర్మ
నీతిశ్లోక రత్నావళి—(ప్ర) వేదం సూర్యనారాయణ
శాస్త్రి, నెల్లూరు
బాలనీతి—టి. లక్ష్మీనృసింహరావు
బాలనీతికథలు, భా. ౧—ఏ. యల్. నారాయణ

పరిశిష్టము

అంతఃపురరహస్యాలు—జె. వెంకటరాధాకృష్ణయ్య
(డాక్టర్) ఆనీబెనెంటుగారివర్ధంతి సందేశము—(ప్ర)
ఆంధ్రతియసాఫికల్ ఫెడరేషన్, రాజమహేంద్ర
వరము
ఉపన్యాసము—(ప్ర) యం. రామకృష్ణరావు, నెల్లూరు
ఉపన్యాసదీపిక—పి. రామచంద్రరావు
ఏలూరుఅన్నవస్త్రవైద్య, విద్యాదానసమాజము ఏడవ
రిపోర్టు—(ప్ర) సమాజమువారు, ఏలూరు
కొల్లూరవీరులరీతితువిధానము—పి. వెంకటరమణరావు
క్రొత్తతెలుగుబాలశిక్ష—డి. రామమూర్తి
గృహస్థాశ్రమతత్వము—రామతీర్థస్వామి
తులనీదశము—యన్. పేరిరాజు
దేశభక్తి—ఇ. సుబ్రహ్మణ్యం
నవనాగరిక గ్రామము—కె. జాన్
నిజం—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు
మాతనపద్ధతి ఆంగ్లవాచకము, బుక్. ౧—ఏ. వి.
నరసింహం
పడకటింటిముచ్చట్లు—యం. సుబ్బరావు

పిరదాసి—జి. జాషువ
బాలశిక్ష—టి. కృష్ణారెడ్డి
మహర్షి వమిపద్యములు అను దసరాపద్యములు—(ప్ర)
డి. జగన్నాథం అండ్ సన్స్, రాజమహేంద్రవరము
మేలుకొలుపు—(ప్ర) రామకృష్ణ పూజామందిరము,
కొత్తపేట
వాణివాచకము, తరగతి, ౪, ౫—జె. సర్వభద్రం,
యం. వెంకటశాస్త్రి, సి. దీక్షితులు
శ్రీ తులనీబృందావనము—యస్. వరదదాసు
సబర్జిత్ ఆశ్రమనియమములు—యం. కె. గాంధీ

పురాణములు

గజేంద్రమోక్షము—(ప్ర) ఎ. లక్ష్మణస్వామినాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము
రుక్మిణీకల్యాణము—(ప్ర) ఏ. లక్ష్మణస్వామినాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము

మతము—హిందు

ఆగమవిచారపరామర్శము—వాడపల్లి శేషవాచాస్పద్యులు
భగవద్ధ్యానక్రమము—(ప్ర) రామకృష్ణ పూజామంది
రము, కొత్తపేట

—ఇతరములు

క్రైస్తవ గృహశిక్ష—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లిటరేచరు
సాసైటి, మదరాసు
బాబెలునుండి బేల్లేషేమువరకు—(ప్ర) క్రిస్టియన్
లిటరేచరు సాసైటి, మదరాసు
రాయబారియు సాక్షియునైన పాలుచరిత్ర—(ప్ర)
క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సాసైటి, మదరాసు
సర్వేశ్వరమహాత్మ్యము అనగాతోభ్య చరిత్రము—(ప్ర)
జె. ఆలన్, నెల్లూరు
సామానుగర్వభంగము—వి. ఆనందం

మాహాత్మ్యములు

గోదావరీ పుష్కర మాహాత్మ్యము—పి. కృష్ణమూర్తి
శాస్త్రి

పద్మావతి శ్రీవేంకటేశ్వరశ్రీత్రమాహాత్మ్యము—(ప్ర) కె. సుందరాచార్యులు, తిరుచానూరు

మహాలింగార్చనప్రత మాహాత్మ్యము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీ నృసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

వేంకటాద్రిమాహాత్మ్యము—వి. కె. శేషాద్రి అయ్యంగారు

శ్రావణమాసమాహాత్మ్యము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

శ్రీమదాంధ్రమాఘమాహాత్మ్యము—(అను) వి. శేషాచారి

శ్రీవేంకటాచలదివ్యశ్రీత్రమాహాత్మ్యము—(ప్ర) యం. రుద్రయ్యనాయుడు, తిరుపతి

వేదాంతము

ఓంకారమే మోక్షదాయకము—(ప్ర) సి. అలిమేలు మంగమ్మ, మదరాసు

గీతాబోధ—యం. కె. గాంధి

జ్ఞానోదయము, భా. ౧—టి. సుబ్బరావు భగవద్గీతామృతసారము, భా. ౬, ౭—(ప్ర) యం.

తుమ్మయ్యకెట్టి, మదరాసు

మహావాక్యరత్నప్రభావళి—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము

యథార్థభారతి—(ప్ర) న్యాయసాశ్రమము, ఏర్నేడు విచారసంగ్రహము—(ప్ర) శాంతిఆశ్రమము, గంటసాల

పాలయం

సద్యోముక్తిసూచని—శ్రీనిత్యానందస్వామి, ఏలూరు

వైద్యశాస్త్రము

అష్టాంగహృదయము—(ప్ర) సి. వెంకటకృష్ణారావు, మదరాసు

ఆయుర్వేదవైద్యమృతము—డి. సోమలింగాచార్యులు రసప్రదీపిక—యం. వెంకటాచారి

విషవైద్యము—జె. వెంకటరాధాకృష్ణయ్య

వ్యాకరణశాస్త్రము

తృతీయపుష్పము—యం. రామచంద్రశాస్త్రి,

పి. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

పర్వకబోధిని—నాళం రామలింగయ్య

సంగ్రహవ్యాకరణము—కందుకూరు వీరేశలింగం

శతకములు

అమృతాంజనశతకము—కె. నారాయణాచార్యులు

జానకినాయకశతకము—యస్. గోపాలాచార్యులు

శంకరశతకము—సి. శంభులింగకవి

శ్రీరామశతకము—బి. నారాయణ

శ్రీలోకపావనశతకము—సి. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యం

శ్రీహరిశతకము—వీరబ్రహ్మశోధనాధికారులు

సాంఘికము

సాంఘికశాస్త్రము—యం. కృష్ణమాచార్యులు

స్తోత్రములు

ఆదిత్యహృదయస్తోత్రం—(ప్ర) పి. కన్నకొత్తెట్టి అండ్ కో, మదరాసు

నక్షత్రమాల—(ప్ర) టి. రామస్వామయ్య, మదరాసు

శివానందలహరి—(ప్ర) కె. వీరవేంకయ్య, రాజ

మహేంద్రవరము

శ్రీరామగుణస్తుతి—చ. శ్రీరామశాస్త్రి

శ్రీరామస్తవరాజము—వెంకటరావు

శ్రీ వేంకటేశ్వరవైభవము—టి. రామస్వామయ్య, మదరాసు

హరికథ

గరుడగర్వభంగము—పి. వీరబ్రహ్మచార్యులు

నక్షత్రములు - ఖగోళ ధ్రువప్రాంతములు

గొబ్బూరు వెంకిటానందరావువరాపు

Lift up your eyes-on high, the heavens behold
The Sun rides flaming in his car of gold;
The Moon by night refulgent gilds the sky.
The starry host shines forth in majesty
The planets beam resplendent in their spheres.
Divinest harmony midst all appears.
Glorious the scene, and will the watcher find
Each orb a lesson to the enquiring mind.
Though silent all, those radiant armies tell
Of one great Hand that doeth all things well.

“నాయనా! కన్నులు పైకెత్తి ఆకాశమును పరికింపుము. స్వర్ణరథస్థితుడైన సూర్యుడు అభింధం లేజముతో ప్రజ్వలించుచు సగిభ్రమించుచున్నాడు. నిశానమయమున చంద్రుడు పండువెన్నెలతో విశ్వము నకు మెలుగుపెట్టుచు అత్యుల్లాసముతో వెలుగుంచుచున్నాడు. నక్షత్రకోటులు నవరత్నములలాగున మహావైభవముతో సంబరమున మెరియుచున్నవి. మిణుకు మిణుకుము నక్షత్రములమధ్య గ్రహములు నిలుకడగన్న లేజస్సుతో రాజిల్లుచున్నవి. వివిధవికాసభాసురమైన యీ దివ్యవృక్షమునందలి పాత్రల కన్నింటికి నెంతోపొందిక గుదిరి రహస్యమై యొప్పుచున్నది. ఓహో! ఏమి లేజస్తరంగ సముజ్జ్వలరంగము నేత్రపర్యము చేయుచున్నది? ఈమహాస్ఫుతప్రదర్శనముం దిలకించి యోజించు జిజ్ఞాసువుల కొక్కొక్కజేజోబింబ మొక్కొక్కయంశమును బోధించుచున్నది. మనవలె మాటలాడుకున్న జేమి? ఆబ్రహ్మాండకోటు సమస్తవిశ్వమును చక్కగా నిర్మించి నిర్వహించుచున్న పరాత్పరుని సృష్టికాశలము ననంతముఖములతో ఘోషించుచున్నవి.

ఈ జ్యేష్ఠబహుళద్వాదశి మొదలు ఆషాఢబహుళద్వాదశి (July 8 మొదలు ఆగష్టు ౮) జేదీవఱకును, రాత్రి తొలిజామున నగపడుగ్రహానక్షత్రాదులను పరిశీలింతము. (చూ. చిత్రము ౧.)

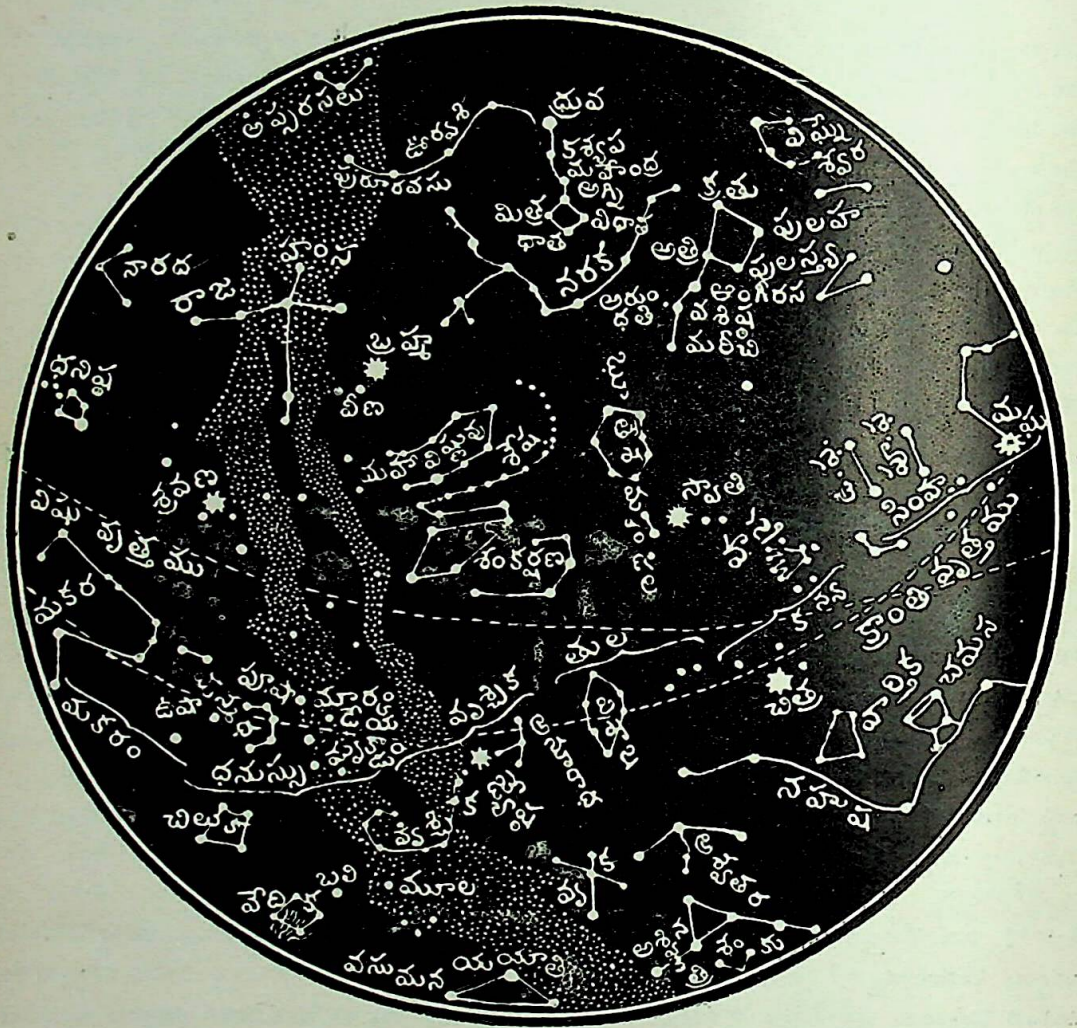
ఈ నెలలో పాలవెల్లి (Milky Way) చంద్రవంకవంటి ఆకృతికలిసి ఈశాన్యమునుండి వైఘటిదిశకు అప్పరస, ఊర్వశీపురూరవసు, రాజహంస, వీణ, గరుడ, విష్ణుపద, శేష, ధన్వ, జ్యేష్ఠ, వృక, వేదిక, అశ్వతర మండలములమీదుగా వ్యాపించియున్నది.

లేజోవంతము లైన నక్షత్రములలో (First Magnitude stars) ఎనిమిదిమాత్ర మిప్పుడు కనబడుచున్నవి. ౧. మఘ, (Regulus) ౨. చిత్త (Spica), ౩. స్వాతి (Arcturus) ౪. జ్యేష్ఠ, (Antares) ౫. బ్రహ్మ, (Vega) ౬. శ్రవణము. (Altair) ౭,౮ Alpha and Beta Centaurus. ఆషాఢశుద్ధవీకాదశి తొలియేకాదశి అనిచెప్పుదురు. నాటినుండి విష్ణుమూర్తి శయనసరుడగునని చెప్పుదురు. అనగా మహావిష్ణువు గగనమధ్యరేఖ (Meridian) ను దాటుదినము. మరిరెండుమాసములనాడు అనగా భాద్రపదశుద్ధవీకాదశినాడు పడమట అస్తమించును. దీనినే పరివర్తనవీకాదశి అందురు. పరివర్తన అనగా ఒత్తి గిలుట యనిఅర్థము చెప్పుదురు. అంతవరకును ఒక ప్రక్క పండుకొనినవిష్ణుమూర్తి రెండవప్రక్కకు తిరుగునని చెప్పుదురు. ఖగోళార్థములో పడమట అస్తమించి, దిక్కు మార్చి, పడప కార్తికశుద్ధవీకాదశికి తూర్పున నగపడుట—అని మనము తెలిసికొవలయును. కార్తికశుద్ధవీకాదశి బోధనవీకాదశి—విష్ణుమూర్తి నిద్రమేల్కొని తూర్పున సూర్యోదయమునకుముందు కనబడుదినము. ఆనాటితో చాతుర్మాస్యవ్రతముకూడ

ప్రాక్రియను. విష్ణుమండలనక్షత్రములగమనమునకును, ఏకాదశులకును గలసంబంధము ఇట్లు పరిస్ఫుటము చేయబడుచున్నది.

ధ్రువప్రాంత నక్షత్రములు - గమనవిశేషములు
ధ్రువచక్రము

చంద్రుడు భూమిచుట్టు తిరుగుచున్నాడు.

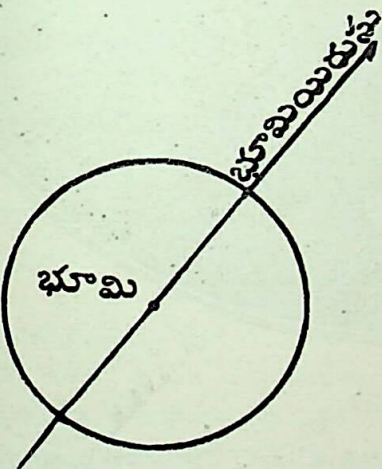

చిత్రము ౧.

ఈవ్యాసమునకు విశేషవిషయముగా ఉత్తరమున భూమి తాను తిరుగుచు సూర్యునిచుట్టును తిరుగుచున్నది. ధ్రువప్రాంతములందలి నక్షత్రవివరముల సరయూదము. భూమి తానుతిరుగుటవలన రాత్రి, పగలు అనుభేద

మేర్పడుచున్నది. సూర్యునిచుట్టు తిరుగుటవలన, మాన, ఋతు, సంవత్సర భేదములు కలుగుచున్నవి. ప్రతి ది:మను, సూర్యుడు తూర్పున నుంచుచు, పడమట నప్రవేశించుచున్నట్లు మనకు కనబడుచుండగా, భూమి సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచున్నదని వ్రాయుట సరికాదని లోచనమవును. రైలుబండిలో కూరుచున్నప్పుడు ఆలో పలివారికి వైనున్న భూమి, పొలములు, చెట్లు, చేమలా, మనుష్యులు వేవేగ కదలిపోవుచున్నట్లు లోచను. అది వట్టిభ్రాంతి. కదలుచున్నది రైలుబండి; అందులో నున్న మనుష్యులును; అయినను గమనవేగముచేత లోపలి వారు స్థిరముగా నున్నట్లును, వెలుపటి వస్తువులును, మనుష్యులును కదలుచున్నట్లును కనబడును. అది భ్రమ కాని నిజముకాదు. అట్లే సూర్యుడు కదలుట భ్రమ. సూర్యునిచుట్టు భూమి తిరుగుట నిజము.

పైరెండు గమనములేగాక, భూమికి విచిత్రమైన మరియొక గమనము కూడకలదు. అదేమనగా:—భూమి యొక్క ఇరుసు (axis of the Earth) ఉత్తర భుగోళము పై ని సుమారు ఇరు వదియారువేల సంవత్సరము లకు ఒక వల యముపూర్తి చేయును. చిత్రము ౨. ఆ వలయమే గ్రువచక్రము. మాడవ చిత్రము లో పెద్దచక్రము లోపల,

చిత్రము ౨.

బ్రహ్మనక్షత్రమునకు దిగువ కనబడు చిన్న చక్రమే గ్రువచక్రము. అది యిరువదియారు భాగములుగా విభజింపబడియున్నది. మన భూమియొక్క యిరుసు ఇందు ఒక భాగమునుండి ప్రక్క భాగము చూపుటకు కదలు

సరికి వేయి సంవత్సరములు పట్టును. ఈచక్రపు పరిధి వైనున్న యేనక్షత్రమును ఒకప్పుడు భూమి యిరుసు చూపుచుండునో ఆ నక్షత్రము ఆ కాలమున గ్రువనక్షత్రముగా నుండును. అనక్షత్రము స్థిరముగా ఉత్తరమున నున్నట్లును, తక్కిన నక్షత్రములు గ్రహములు, లోనగున వన్నియు ఆ గ్రువతారచుట్టును తిరుగుచున్నట్లును మన కగపడుచుండును.

నేటిమనగ్రువున కీస్థానము లభించుటకు ఇరు వదియారువేలసంవత్సరములు పట్టెనని భాగవతము స్పష్టముగా తెల్పుచున్నది.

భాగవతము, చతుర్థస్కంధమున:—

౧౯ "వేదాహం తే వ్యవసితం హృది రాజన్యబాలక. ౨౦ ".....భ్రాతృష్ఠిగ్రువక్షితి, యత్ర గ్రహాన్త తారాణాం జ్యోతిషాం చక్ర మాహితమ్.

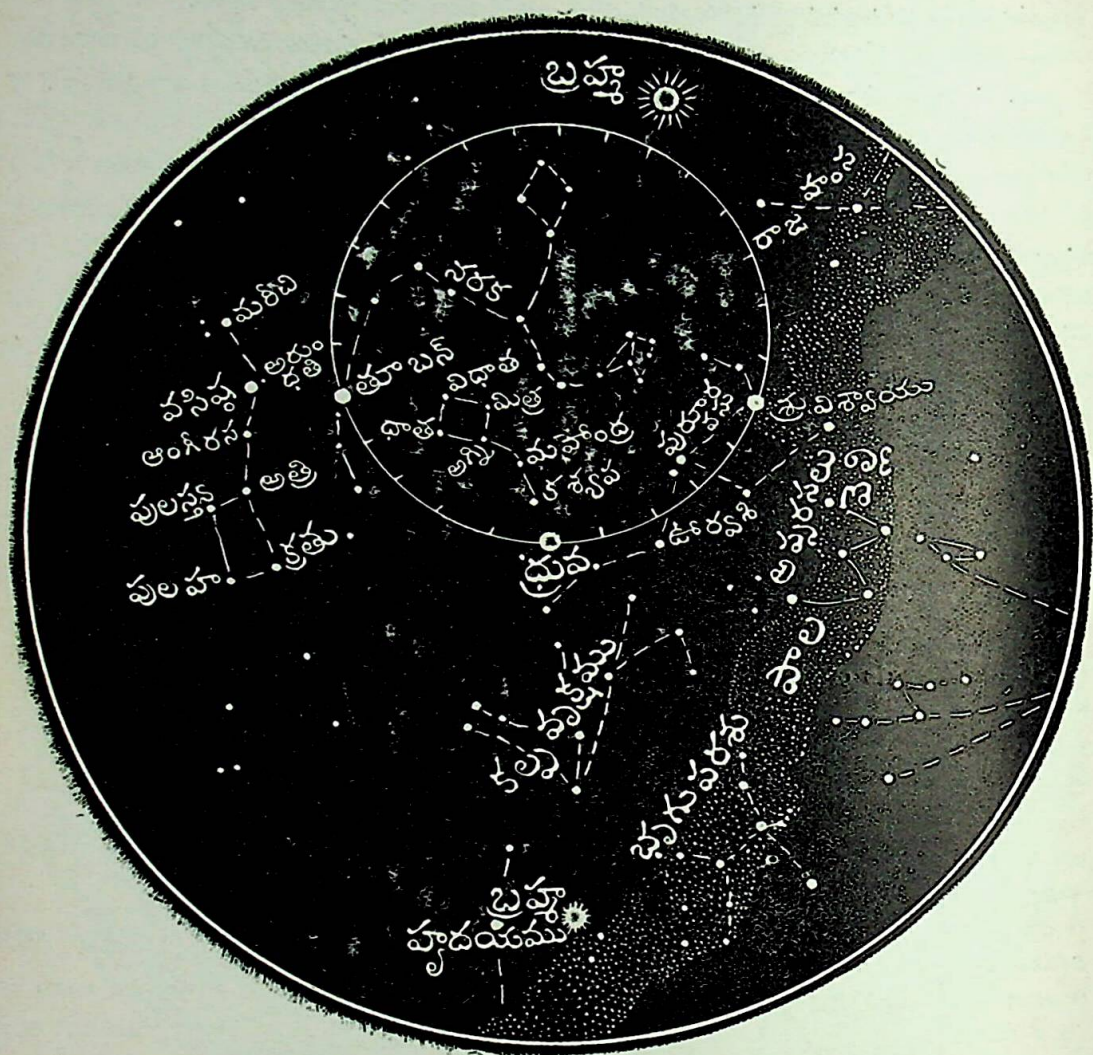
౨౧ "మేధ్యాం గోచక్రవత్స్థాస్ను పరస్తా త్కల్పవాసిహస్తి, ధరోక్ష్మిణీకశ్యపః శక్రోమునయో యే వనాకసః, చరంతి డక్షిణీకృత్య భ్రమంతో య త్సతారకాః.

౨౨ ప్రస్థితేతు వనం పిత్రా దత్వా గాం ధర్మ సంశ్రయః, వడ్డింశద్వర్ష సాహస్రం రక్షితా వ్యాహి కేంద్రియః.

ఆంధ్రభాగవతము, చతుర్థస్కంధము. ౨౦౯-౨౧౦.

"వ అది యెట్టిదనిన నెందని మేధియందు పరి భ్రామ్యమాణగోచక్రంబునుంబోలె గ్రహనక్షత్రతారా గణజ్యోతిశ్చక్రంబు నక్షత్రరూపంబులైన ధర్మాగ్ని కశ్యపశక్రలును, సప్తఋషులును, దారకాసమేతులై ప్రదక్షిణంబు తిరుగుచుండును రట్టి...గ్రువక్షితియను పదంబు ముందట నిరువదియారువేలేండ్లు ససంఖ్యా పింతువు."

గ్రువచక్రరహస్యము, దానికాలమితి మన పూర్వ్య లెరుగుదురనుటకు ఇంతకంటె ప్రబలప్రమాణ మేమి కావలెను?

చిత్రము 3.

[ధూమి తనకుతాను తిరుగుచు, సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచుండగాక, ధూమియొక్క ఇరుసు (axis) ఉత్తర ఖగోళముపైని సుమారు ౨౬౦౦౦ ఇరువదియారువేల సంవత్సరములకు ఒక వలయము పూర్తిచేయును. ఆవలయమే ధ్రువచక్రము. వైదిత్రములలో బ్రహ్మ ధినువనుచు చిన్నచక్రమే ధ్రువచక్రము. అది ఇరువదియారుభాగములుగా భాగింపబడినది. ధూమిఇరుసు చేయిసంవత్సరములకు ఒక భాగమునంకి ఒక భాగమునకు కదులును.]

వినువేలసంవత్సరములక్రిందబు ఇప్పటిగ్రువనత్తు నరకుడు ఆక్రమించియుండెను. ఆనాటిగ్రువుడైన
త్రము గ్రువస్థానమున లేడు. ఆనాటిగ్రువస్థానమున నరకుచివుట్టు సప్తబుబులు, లఘుబుబులు మొదలగు

నవి పరిభ్రమించుచుండుట నాల్గవచిత్రములో చూడ నగును. అందలి 'న' గుర్తుగలచుక్క నరకాసురమండ

చిత్రము ౪.

[ఇప్పటికి సూర్యుడు విడువేల సంవత్సరములక్రిందట గ్రహమండలము ఈపటమున నున్నట్లు కనబడుచుండెను.

న-నరకసుండలములోని ముఖ్యనక్షత్రము. ఆనా టిగ్రుపు డిదియే. నాడు ఈచుక్క కదలకుండ ఉండె డిది. సప్తముఖులు లోనగు తారలు ఈచుక్కచుట్టు తిరుగుచుండెను.]

లములోని ముఖ్యమైనచుక్క అయియుండెను. అయ్యది ఉత్తరదిక్కున కదలక ఉండెడిది. దానిచుట్టు సప్త ఋతులు లోనగుతారలు తిరుగుచుండెడివి. ఆచుక్క అప్పుడు మహాజ్వలకాంతితో ఉత్తరాకాశమున మెరియుచుండెను. కాలక్రమమున నది గ్రహస్థాన మునుండి తొలగిపోవలసివచ్చెను. కాంతిహాడ తరిగి పోయినది. ఇప్పుడు మూడు నాలుగు తరగతులమధ్య చుక్కయొక్క తేజస్సు తప్ప మరేమియు లేదు. (only a third or fourth magnitude star) ఈచుక్కల గుం ఘన పాశ్చాత్యులు Draconis Dragon అని చెప్పు దురు. మనవారు నరకాసురుడని చెప్పినారు.

(౧)నరకుడు యోగనిద్రాపరాయణుడైన నారా యణునకును, ధూదేవికిని జనించినాడు. గృహమానుడు. Draconis అనునది గృహమానుడు అనునాని వికృతి

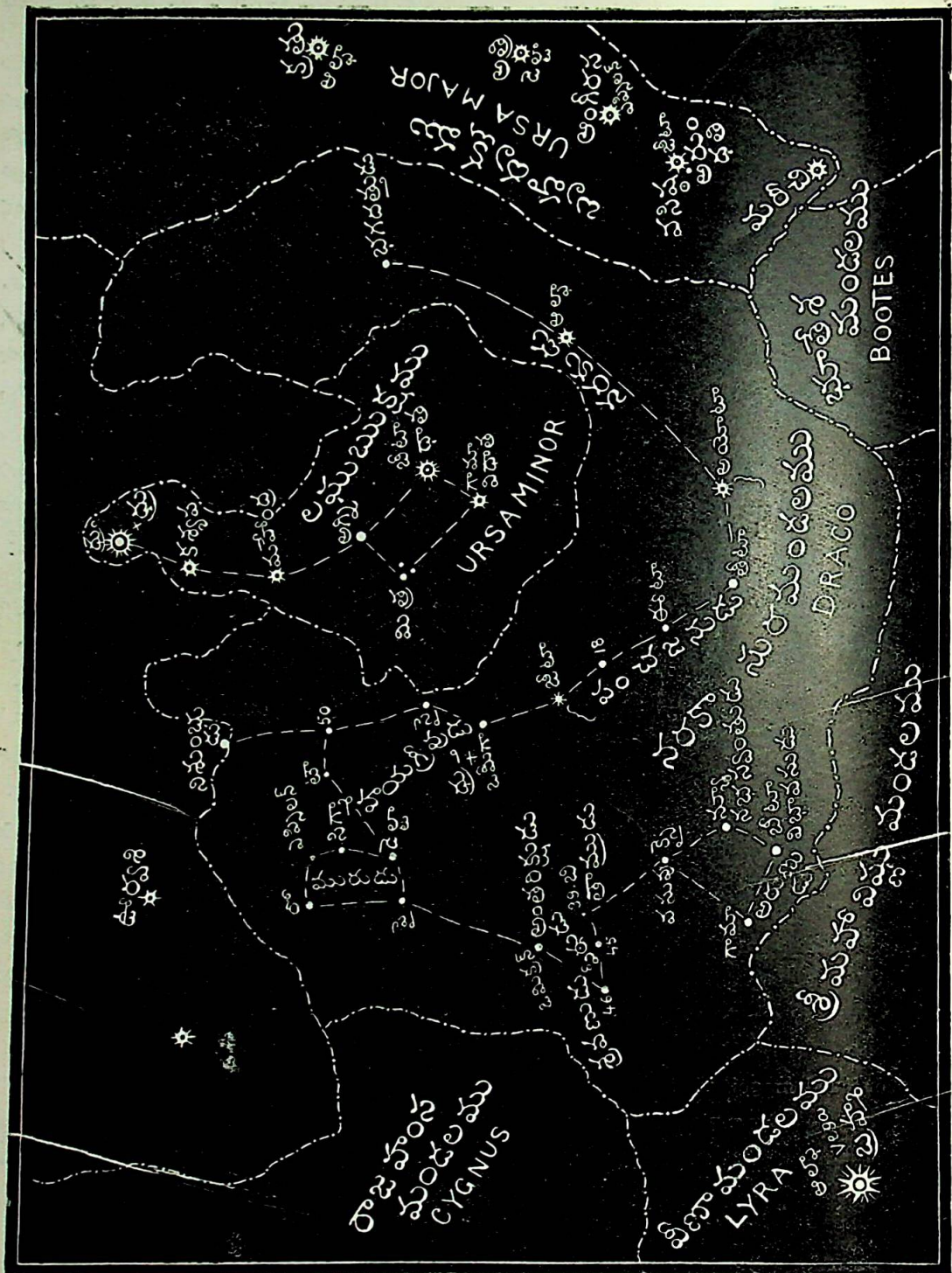
యని తోచుచున్నది. Dragon అనునది ధరకన్నవాడు అని సూచించుచున్నది. ఉత్తర దిక్కున నొకప్పుడు విష్ణుపదమునకును, ధూరేఖకును మధ్య నీచుక్కలు కన బడుటచేత నరకుడు ధూదేవికిని, యోగనిద్రాపరాయ ణునకు నారాయణునకును జనించినట్లు గాళ్లు కల్పించ బడుటకు అవకాశములున్నవి.

(౨) నరకాసురునికి పంచజన, హయగ్రీవ, నికుంభ, మురాదులు సేనానాయకులని భాగవతము, హరివంశము తెల్పుచున్నవి. అందు మురుడు పంచముఖుడు. చూ. భాగవతము, దశమస్కంధము, ఉత్తరభాగము. ౧౬౦ - ౧౬౪.

"పంచభుగంధై న మురాసురుండు నిదురసాలించి యావులించి నీర్ని లేచి జలంబులు వెడలి వచ్చి హరిం గని ప్రళయకాలకీలికైవడి మండుచు దుర్నిరీక్ష్యుండై కరాళించుచు తనపంచముఖంబులం బంచధూతమయం బైనలోకంబు మింగనప్పించు చందంబునం గడిసి:—" ప్రకృపటములో, నరకాసురుని ధూరయాపము వాని పరిచారకులతోహడ చిత్రంపబడినది. అందు మురుడు (డెల్టా, సిగ్మా, ఎస్పిలూన్, రో, వై గుర్తులుగల) చుక్కలనియు, వానిపంచముఖములు నాకాశమున నిట్లు సేటికిని చూడవగుననియు విన్నవించుచున్నాను.

వానికుమారు లేడ్గురు:—(చూ. భాగవతము X ఉత్తరభాగము ౧౬౫), "వానినూనులు జనకవధజనిత శోకాతురులై తామ్రుండు, అంతరిక్షుండు, శ్రవణుండు, విభావసుండు, వసుండు, నభస్వంతుండు, నరుణుండు నననేడ్వురు...పీఠుండనియెడు దండనాగుం బురస్కరించుకొని" వెడలిరి. ఇందు

అంతరిక్షుడు	ఒమిక్రన్	Draconis
శ్రవణుడు	౪౬	"
పీఠుడు	౪౫	"
తామ్రుడు	౩౯	"Also b(బిరుద్దు)
వసువు	౩౯	"
అరుణుడు	గామా	"
విభావసుడు	బీటా	"
నభస్వంతుడు	న్యూ	"

[చిత్రము ౧. గ్రహ-అనునది ఖగోళగ్రహము (celestial Pole). గ్రహ-మన గ్రహము. ఈచుక్క ఖగోళగ్రహ స్థానమున కతిసమీపముగా ఇక ౧౬౦ సంవత్సరములకు అనగా A. D. ౨౦౧౫ నాటికివచ్చును. గ్రహ ౨. క్రాంతి దశకము (Ecliptic)యొక్క గ్రహము (Ecliptic Pole).]

అటునీ గుర్తులుగలచుక్కలుగా ఆకాశమున నున్నారు. హయగ్రీవుడు గుర్తింపుకంటే ముందుంటియాకారముతో క్రమముగా ౧౦-౧౦-పై, ఒమీగా గుర్తులుగలచుక్కల రూపమున కానవచ్చుచున్నాడు. పంచజనుడు జీటా, ౧౮, ఈటా, తీటా, అయోటాగుర్తులుగల చుక్కల రూపముతో ఆకాశమున కానవచ్చుచున్నాడు. వీనిని సంహరించి క్రొక్కప్పుడు పాంచజన్యశంఖమును గైకొన్నట్లు పురాణములు తెల్పుచున్నవి. ఈపంచజన హయగ్రీవ ముర నిశుంభాది సేనానాయకులతో నరకుడు జగద్రథులందఱుడయ్యెను. అందును, మురుడు అదితిదేవికుండలములు రెండు హరించినట్లును, నిశుంభుడు ఊర్వశిని తెచ్చినట్లును, నరకుడు సప్తఋషులను మిక్కిలిపీడించినట్లును మన గ్రంథములు తెలుపుచున్నవి. ఈ యంశములు ఖగోళరీత్యా ఎట్లు అన్వయించుకొనవలెనో చూతము.

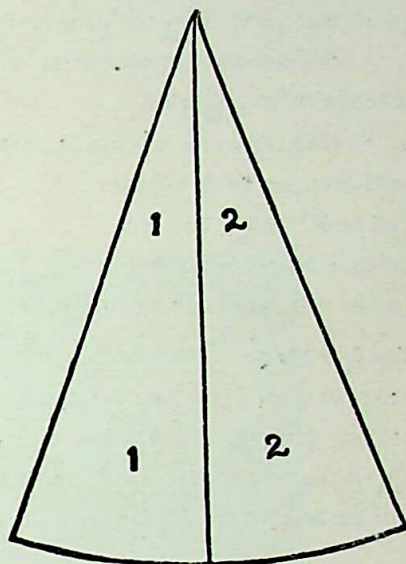
మురుడు అదితిదేవికుండలములు హరించుట

మననక్షత్రములలో పునర్వసు అదితిదేవత్యమని వేదవాక్యములు తెలుపుచున్నది. దేవతలందరకును అదితిదేవితల్లి. యజ్ఞము అదితిపూజతో ఆరంభమయి అదితిపూజతో అంతమగుచుండును.

“అదితి ద్వై రదితి రంతరిత
మదితి రాతా స పితా సపుత్రః
విశ్వేదేవా అదితిః పంచజనా
అదితి ర్జాత మదితి ర్జ్జురత్వమ్”

అని ఋగ్వేదము 1౦-౧౦ ఋక్కులగు. ఈనాడు “Infinity” అను పదమువలన తెలియనగు భావము - అనగా అనంతము అనుభావము అదితిపదమువలన వ్యక్తమగుచుండును. అనంతమగు కాలచక్రమునందు నరకుడు అధికారబలము చూపినకాలము నుమారు ౪-౫ వేల సంవత్సరము లుండును. ఆకాలచక్రమునందలి రేఖలు అనగా రెండుమండలఖండములు (arcs of the wheel) హరింపబడినవి. నరకాసురుని ప్రచండసేనానియు, పునర్వసునక్షత్రమున కెదురుగానున్నవాడును నగు మురుడు

ఆనక్షత్రాధిదేవతయు కాలస్వరూపియు నగు అదితిదేవియొక్క రెండుమండలఖండములు — (అనే కర్ణ

చిత్రము ౬.

భూషణములు,కుండలములుగా మనగ్రంథములు వర్ణించుచున్నవి.) మురుడు హరించుట యనునది ఆనక్షత్రముల గమననిశేషములను గూర్చినఖగోళసత్యము.

నరకుడు సప్తఋషులను పీడించుట

నరకుడు తనసేనానులలో నొకడగు నిశుంభుని పంపి ఊర్వశిని పిలిపించి దానిపాత్తు కోరెననియు, అది (సప్త) ఋషులను పీడించి హవిర్యాగములను పొందుమనియు పిమ్మట తానునువత్తునని తెలిపెననియు, అందుకంగీకరించి నరకాసురు డాఋషులను మిక్కిలిపీడించెననియు మనగ్రంథములు తెలుపుచున్నవి. హాస్యప్రియులైన బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు ప్రసన్నయానవనాటకములో, ఈఋషులు “బ్రదికి యుండియు భూలోకమున ననుభవించిన నరకబాధను” జాలిగొలుపు నీక్రిందిపద్యమున వర్ణించినారు.

సీ. మొగము నెత్తురు గ్రమ్మ నెగగుంజి దిగుంజి
బిరుసుగడ్డము లూడఁబెట్టికొనగ

నేలు పెన్నె జీజహర్ కేలునోయిని బూని
 హుమ్మని యుయ్యాల లూగినారు
 ఆజ్యపంతయుఁ ద్రావి యగ్ని హోత్రము లార్చి
 హోమకుండంబుల నుమిసినారు
 పారిపోవగనీక నోరు బద్దలుచేసి
 కుక్కమాంసము నోటఁగ్రుక్కినారు.
 చెట్టులకు రెక్కలు విడిచి కట్టినారు
 చింతబరికెలతో వెన్ను జెండినారు
 నారగోచులు దిగలాగి నవ్వినారు
 కూళలను రక్కసిముండకొడుకు లనఘ.

కవికల్పితభావము లటుండనిచ్చి భిగోళమున
 నన్వయించుకొనినపుడు, 5 వేల సంవత్సరముల క్రిందట
 నరకాసురుడు ఘోరాకారముతో ఉత్తరాకాశమున గ్రువ
 స్థానము నాక్రమించుకొనుటయును, నరకాసురపీడితు
 లైనట్లు సప్త ఋషులు నరకుని చుట్టివచ్చుచుండుటయు

చిత్రము 2.

నిశ్చయములు. మనవారు నరకుని ఘోరరాక్షసునిగా
 వర్ణించినారు. పాశ్చాత్యుల Draco చిత్రమును ఇటు
 చూడనగును. పాశ్చాత్యగాళ్ల ప్రకారము ఈ ఘోర
 సర్పమును త్రొక్కి పట్టి ఘోరయధముచేసి మడియిం
 చినవాడు Hercules. మన పురాణముల ప్రకారము ఆ
 రక్కసుని చంపి నరకబాధ తొలగించి రక్షించినవాడు
 యాదవకులేకుడు శ్రీహరి. ఈగాథయంతయు ఆకాశ
 మన చిత్రంపబడి పురాణములలో వర్ణింపబడియున్నది.
 శ్రీ కృష్ణునిచే సంహరింపబడిన పిమ్మట నరకునికి లేజ
 స్సుపోయినది. ఉత్తరాకాశమున గ్రువస్థానము భ్రష్ట
 మైనది.

నరకు డాక్రమించిన గ్రువస్థానమునుగూర్చి
 ఈశివు పిరమిడులు (Pyramids of Egypt) తెలుపు
 సంగతులు:—

పైపటములలో నరకు డని 'న' అనునక్షర
 సంజ్ఞచే తెలుపు నక్షత్రమును పాశ్చాత్యులు
 తుబాన్ (Thuban) అని వ్యవహరించు
 చుందురు. ఆ చుక్క ఐదువేలసంవత్సరములకు
 పూర్వము గ్రువస్థాన మాక్రమించియుండెనని
 చీతపు పిరమిడుకట్టడము (Great Pyramid
 of Cheops) వలన తెలియుచున్నది. ఎ
 ట్లనగా:— ఆపిరమిడుకట్టడములో ఒకసారం
 గము (tunnel) కలదు. ఆ సారంగము 3౮౦
 అడుగులుపొడుగు, ౪ అడుగులునెడల్పును, 3౨౨
 అడుగులువ్యాసము (Diameter) ను కలిగి
 యుండెను. ఆ సారంగము కట్టినవారు దాని
 సుత్తరముగా ఈచుక్కను చూపునట్లు నేర్పుగా
 నిర్మించినారు. అనగా ఉత్తరక్షితిజమునకు
 ౨౬°-౧౭' మినిట్లు వ్రాలియుండునట్లు పిరమిడ్
 పీఠమునుండి దీనిని పైకి లేవదీసి కట్టినారు.
 కాబట్టి యీచుక్క దివారాత్రభేద మక్కర
 లేకుండ యీ సారంగములోపలనుండి ఎప్పుడు
 చూచినను తప్పక కనబడుచుండెడిది. ఆచుక్క
 ఉత్తరముగా భావించుకొని తక్కిన దిక్కులు

శుక్లాష్టమి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీన చిత్రసంగ్రహమునుండి)

నిర్ణయించుకొని, ఆ నిర్ణయప్రకారమే సరిగా ఆపిర మిడ్ కట్టబడినది.

డ్రేకోనుగురించిన పాశ్చాత్యగాథలు

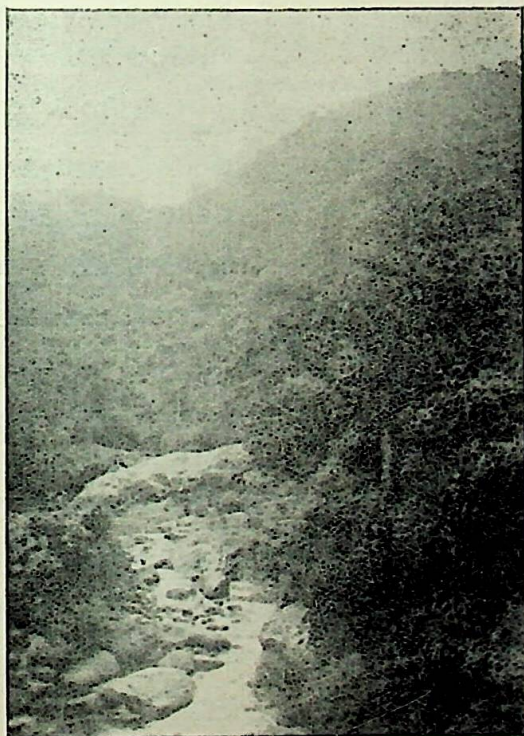
ఉత్తరదిక్కునకు పోవుకొలది యీచుక్కలు నేటిద్రువునిచుట్టు తిరుగుచునేయుండును. వీటికి ఉదయము, అస్తమానము లేదు.

ఉత్తరమున జ్యూపిటర్ దేవునికి మంచి ఉద్యాన వనముండెను. ఆతనిభార్యయగు జూనో (Juno) దేవి పునస్సంధానసమయమున బంగారపు ఆపిల్ పండ్లు (golden apples) రెండు తెచ్చి ఆతనికి సమర్పించెను. ఆపండ్లే నేటిద్రువరక్షకులు (Guardians of the Pole) అనబడు మన ధాత, విధాతనక్షత్రములు. ఆ

పండ్లచుట్టును డ్రేకోసర్పమును కాపుపెట్టిరి. (ఉదయాస్తమానములు లేక నిప్పుడును) ఈసర్పము ఆపండ్లను కాచుకొనిఉండెడిది. హెర్క్యులీస్ (Hercules) యోధు డీసర్పమును సంహరించగా జూనోదేవి ఆసర్పమును నక్షత్రమండలమును చేర్చెను.

ప్రాచీన నక్షత్రపటములలో హెర్క్యులీస్ యోధుడు తన పాదములతో ఈ సర్పమును త్రొక్కుచున్నట్లు చిత్రింపబడెను.

పాశ్చాత్యగాథలలో కూడ దేవదేవునికిని, అతని దేవికిని సంధానమైన తరువాతనే డ్రేకోసర్పము కనబడినది. మన గాథలలో నారాయణునికిని భూదేవికిని సమాగమమైన పిమ్మట నరకుడు జనించి, విశ్వభయంకరుడైనట్లు వర్ణింపబడినది.

‘లాస్’ జలపాతము-కూనూరు

I. R. K. S.

చూడచూడగ నబ్బరంబై

సొంపుగుల్కు విశాలహా నీ

విశ్వనాటకరంగమును గా

వించె నెవ్వఁడో.

వేలువేలుగ నన్ను బోలిన

బాలకులు బాలికలచే దగి

చాలశోభిలు ధరణి యెవ్వని

పాలనంబుననో.

తొగరుచిగురుల మెక్కి కడుసొం

పుగ కుహూకారముల కోకిల

లగణితంబుగ బాడు నెవ్వని

యమృతగాథలనో.

చిన్ని కెరటా లనెడిసొంపగు

చేతు లెత్తి నదీమతల్లిక

సన్నసన్నల బిల్చు నెవ్వని

సమ్ముఖంబునకో.

చాల మిలమిలమెరయుబంగరు

చాయలను నాకసమునంతయు

బాలభానుడు బరపె నిదియే

ప్రభునియానతినో.

రాత్రి వెన్నెలగూడుకొని రే

రాజు వేడ్క నజాండమంతయు

బాత్రముగ సుధ గురియు నెవ్వరు

బనుపుకారణమో.

ప్రోవుగా ఋతుకాల మరయుచు

తీవెకన్నెలు వితవితంబగు

పూవుగుత్తుల దొడుగు తెవ్వని

పూజ నల్పుటకో.

ఆతపంబున కోడుజగములు

హాయిసొందెడునట్ల మేఘుడు

ప్రీతి పందిరు లునిచె నెవ్వరి

బిలచి యనుపుటకో.

కమ్మతావుల నేకరించుచు

కడుముదంబున పిల్ల తెమ్మెర

లిమ్ముగా నడయాడు తెవ్వరి

సమ్మతిని గొనియో.

ఆఆతో జతగూడి యెప్పు వి

హాయనంబున దిరుగుపక్షుల

కీకరణి కొరవోక నెవ రెఱ

నిచ్చి మన్నుదురో.

దరణిగర్భము వెడలి నస్యము

దానె ప్రబలెడి పుడమిపై నిటు

ప్రోడ యెవ్వరు బీజనంతతి

బోసి యుంచెనోకో!

అన్ని టికి దా ప్రభువరుండై

తిన్నగా జగమేలునాతడు

కన్నులకు గనరాకయుంటకు

కారణంబేమో.

౧

చరిత్రాధారములు

విష్ణుకుండినరాజవంశ మాండ్రదేశము నేలిన ప్రసిద్ధ ప్రాచీనవంశములలో నొకటి. ఆవంశ చారిత్రముగాని, కాలముగాని యెంతమాత్రము ఆంగ్లంబ కింతవఱకు తెలియదు. విష్ణుకుండినులు ప్రసిద్ధగుణా ధారభూతులు; ఆండ్రదేశమునకు విశేషయశమును గొప్పదనమును సమర్పించినవారు. వారిచరిత్రమును డెలుసుకొనుట ఆంగ్లంబకు ముఖ్యవశ్యకము. ఆంగ్ల లెవ్యరును ప్రాచీనాండ్ర రాజవంశముల చరిత్రలు వ్రాయకుండుటయును, అన్యదేశీయులు వ్రాయబూను టయును, అందు తప్పులు, అజ్ఞానవశమున దొరలినవి కొన్నియు, సురభిమానవశమున దొరలినవికొన్నియు సం దుటయును, అందువలన ఆంగ్లంబులు, ఆంగ్లేతరులుకూడ నారాజవంశముల చరిత్రమును, అసత్యములతో నిండిన దానిని, డెలుసుకొనుటయును సంభవించుచున్నది. ఇది మిక్కిలి సంతాపకరమయిన వృత్తాంతము.

విష్ణుకుండినులనుగురించి పాశ్చాత్యులలో కీలు హారనుపండితుడు, డాక్టరు హుల్స్, డాక్టరు మాసా కొనెయి డూబ్రియలు మున్నగువారు వ్రాసినారు. దేశీయచరిత్రకారులలో స్వర్ణీయులయిన కొమటాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు, ఫ్రీమాన్ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మగారు, వంగదేశీయుడగు దినేశచంద్రసర్కారు గార్లు వ్రాసినారు. వీరిలో దినేశచంద్ర సర్కారుగా రిటీవల అజ్ఞానవశమున తప్పులతడక నొకదానిని యింగ్లీ షు భాషలో రచించి “ఇండియను హిస్టారికల్ క్వార్టర్లీ” పత్రికయందు ప్రకటించిరి. దానిని చదివినతరువాత సరియైనచారిత్ర మాండ్రంబకు తెలియు టావశ్యక మని తలచి యీ న్యాసరచనకు గడగితిని.

విష్ణుకుండినరాజులకాసనము లింతవఱకు ఐదు మాత్రమే దొరికినవి. ప్రకటించబడిన కాలానుసరణ ముగ నిచ్చట నాటిని వివరించెదను. అనియన్నియు తామ్రకాసనములు!

(౧) ఇన్సుశి విక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుశ్లకాస నము: ఇది వికాఖపట్నముజిల్లా గోలుగొండతాలూ కాలో నున్న అమలాపురంగ్రామంచెంతనున్న ఉప్పుర గూడెంశివారు కాపురస్తుడు పిండి నమ్మయ్యగారికి చిక్కుశ్ల అగ్రహారమునకు చెందిన అటికావనిచెలుపుతో మట్టిత్రవ్వించుచుండగా దొరికెనట! చిక్కుశ్ల అగ్ర హారము తునిడివిజనులో నున్నది. ఈకాసనమును మొదట జయంతిరామయ్యపంతులుగారు సంపాదించిరి. కీలు హారనుపండితుడు చదివి సంపాదకీయవ్యాసముతో ఎపిగ్రాఫీయాఇండికాయందు ప్రకటించెను. (ఎపిగ్రాఫీ యాఇండికా. సం. ౪, పుటలు ౧౯౩-౧౯౪; రేకుల ప్రతిబింబములకూడ నం దీయబడినవి.)

౨. ఇంద్రభట్టారకునిరామతీర్థం కాసనము: ఇది రామతీర్థమునందు నివాసముగానున్న నొకప్రసిద్ధవైష్ణవ స్వామిలయింట నుండగా లభించినది. దీనిపుట్టుపూర్వోత్తరములు సరిగా తెలియవు. హుల్స్ పండితు డీకాసన మును చదివి సంపాదకీయవిషయముతో ప్రకటించి నాడు. (ఎపిగ్రాఫీయా ఇండికా సం. ౧౨, పుటలు ౧౩౩-౧౩౪; అందుకూడ రేకులకు ప్రతిబింబము లీయబడినవి.)

౩. విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మ ఆండ్ర సాహిత్యపరిషత్కాసనము, లేక పాలమూరికాసనము. ఇది గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురముతాలూకా పాల

౧. ఇది కలకత్తాలో డాక్టరుకుమార నరేంద్రనాథలాగారిచే ప్రకటించబడుచున్న ఆంగ్ల త్రైమాసికపత్రిక. ఈవ్యాసము ౯-వ సంపుటమునందు గలదు.

మూర్త్యుగ్రామమున మట్టికొట్టకై పాటిమట్టి పెట్టెను
త్రవ్యచండగా పూర్వచాళుగ్యాన్యయుడయిన మొదటి
జయసింహవల్లభుని శాసనముతోపాటు కలసి యొక్క
చోట దొరకియుండెను. ఇదిరెండును దుగ్గిరాల సూర్య
ప్రకాశరావుపంతులుగారిమూలమున బరచిపడుటయు,
అంగ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యాలయమున జేరుటయు
కూడ సంభవించెను. ఇది పరిషత్కార్యాలయమున
సంపదగా కొమట్టాజు లక్ష్మణరావుగారు చదివి యింగ్లీ
షున వ్యాఖ్యానమును వ్రాసి కలకత్తాయూనివర్సిటీవారి
“ది జర్నల్ ఆఫ్ లెటర్సు” పదిహేడవ సంపుటమున
బ్రచురించిరి ఈశాసనమును, లక్ష్మణరావుగారి సంపాద
కీయవ్యాఖ్యానమును అంగ్రదేశపరిశ్రమ ముఖ్యసాధ
నములని యెంది, అచ్చటచ్చట ఇందుకమార్పులతో
సోమశేఖరశర్మగారు అంగ్రమున అనువదించి భారతి
యందు ప్రచురించిరి. (ప్రమోమాతసంవత్సర భాద్ర
పద, కార్తీక మాస సంచికలు.)

౪. రెండవమాధవవర్మ యీపూరుశాసనము. (ఎఫీ
గ్రాఫీయా ఇండికా : సం. ౧౭, పుటలు 33౭-33౯.
శాసనపురేకుల ప్రతిబింబములుకూడ ఇందు ఈయబడి
యున్నవి.)

౫. గోవిందవర్మకుమారుడయిన నూడవమాధవ
వర్మ యీపూరుశాసనము. (ఎఫీగ్రాఫీయా ఇండికా :
సం. ౧౭, పుటలు 33౪-33౭ ప్రతిబింబములతో
సహా.) ఈశాసనమును, దీనికి పూర్వోదాహృతమైన
శాసనమును తేనాలి తాలూకా ఈపూరుగ్రామమున
శ్రీమాన్ బృందావనం గోపాలాచార్యులుగారివద్ద
సంపదగా అ. రంగస్వామిసరస్వతిగారివలన సంపాదించ
బడినవి. వాటిని చదివి వ్యాఖ్యానతాత్పర్యసహితముగా
డాక్టరు హుల్లు ప్రకటించినాడు.

౨

వంశానుక్రమము

లిపిపరిణామశాస్త్రమునుబట్టి పరిశీలించినపుడు
పైనవివరింపబడిన విదుశాసనములలో నాల్గవది, రెండవ

౧. ఎఫీ. ఇండికా. సం. ౧౭ పుట. 33౮.

మాధవవర్మ ఈపూరుశాసనము మిక్కిలి ప్రాచీనమైన
దని తోచును. ఈసిద్ధాంతమునే హుల్లుగూడ
అంగీకరించియున్నాడు. లిపియొక్క టేగాక, ఇందు
గానవచ్చు ప్రాచీనతరమైన ప్రాకృతభాషాశాసనపు
చాయలుగూడ నిది అన్నింటికంటె మొదటిశాసనమని
తోపింపజేయుచున్నవి. ఇందు ‘వర్మ’ అనుటకుమారుగా
ప్రాకృతభాషాశబ్దము ‘వస’ యని వాడబడినది. ఇది
యిందుల కొకడుదాహరణము. మరియు నీయైదుశాసన
ములలో రాజులపేరులను ఒకవరుసప్రక్క నింకొక
వరుస నుంచి చదివి క్రమము నీర్పణుపజూచినపుడు ఈ
శాసనమే మొట్టమొదటిశాసనమని నిశ్చయముచున్నది.

ఈశాసనమందు దానపతివంశీయులు, పూర్వు
లీక్రిందివిధముగా వర్ణింపబడినారు.

౧. (మహారాజశ్రీ) మాధవవర్మ.

౨. శ్రీ దేవవర్మ.

3. (మహారాజశ్రీ) రెండవమాధవవర్మ. (దానపతి)

దీనికి తరువాత ప్రాచీనమయిన వని చెప్పదగినవి
ఇంద్రభట్టారకుని రామతీర్థము, రెండవవిక్రమేంద్రవర్మ
చిక్కుళ్ల శాసనములు. వీటిలో మొదటిదానియందు
మాడుతరములును, రెండవదానియందు వరుసగా నాలుగు
తరములును నీక్రిందివిధముగా దెలుపబడినవి:

రామతీర్థంశాసనము:

మహారాజశ్రీ

మాధవవర్మ

శ్రీ విక్రమేంద్రవర్మ

మహారాజశ్రీ

ఇంద్రవర్మ

(దానపతి)

చిక్కుళ్ల శాసనము:

మహారాజశ్రీ

మాధవవర్మ

శ్రీ విక్రమేంద్రవర్మ

మహారాజశ్రీ

ఇంద్రభట్టారకవర్మ

మహారాజశ్రీ (ఇమ్మడి)

విక్రమేంద్రవర్మ

(దానపతి)

పై రెండువంశక్రమములను పరికిలించినపుడు రామతీర్థం శాసనపతియైన ఇంద్రవర్మయు చిక్కుళ్ల శాసనపతి జనకుడైన ఇంద్రభట్టారకవర్మయు నొక్క పురుషుడేయని తోచకమానదు. కావున చిక్కుళ్ల శాసనపతి రామతీర్థంశాసనపతియైన ఇంద్రభట్టారకవర్మ, లేక ఇంద్రవర్మయొక్క జ్యేష్ఠపుత్రుడని స్పష్టమగుచున్నది. ఈనిర్ణయము మరియొకవిషయమువలనకూడ గ్రువపడుచున్నది. రామతీర్థంశాసనమందు శ్రీనికమేంద్రవర్మ "ఉభయవంశాత్మజాలంకారభూతః" అని ప్రశంసింపబడియున్నాడు. ఈతడు రెండువంశములవారికి అలంకారభూతుడై జన్మించినాడట! ఈ రెండువంశము లేవియో చిక్కుళ్ల శాసనము దెలుపుచున్నది. అం దీతడు "విష్ణుకుండిన-వాకాటవంశ ద్వయాలంకృతజన్మనః" అని విష్ణుకుండి, వాకాటవంశములకు రెండింటికిని అలంకారముగా జన్మించినట్లు వర్ణింపబడినాడు. దీనినిబట్టి చూడ నీతనితల్లి వాకాటరాజపుత్రికయనియు, నీతనితండ్రి తాతలనాడు వాకాటరాజవంశముతో విష్ణుకుండినులకు సంబంధ మేర్పడియుండినట్లును స్పష్టమగుచున్నది. కావున రామతీర్థం చిక్కుళ్ల శాసనములు రెండునుకలిసి నాల్గితరములవారిని వర్ణించుచున్నవని నిర్ణయింపవచ్చును.

ఇంక పైన తెలిపిన కోవకు మూలపురుషుడును వాకాటరాజపుత్రికను పెండ్లియాడినవాడును అగుమాధవ వర్మమహారాజునకును, ఈపూరుశాసనపతియగు ఇమ్మడి మాధవవర్మమహారాజునకు నేమైన సంబంధమున్నదేమో, వారిరువురు నొక్కో, లేక భిన్న పురుషులో ఆరయవలసియున్నది. ఈపూరుశాసనమందు దానపతి "త్రిపాటమలయాధిపతి స్వయంవింశత్య సంపన్నో భగవచ్ఛ్రీపవ్వతస్వామి పాదానుధ్యాతో [విష్ణుకుండినాం మహారాజో*] శ్రీమాధవవర్మ" అని వర్ణింపబడినాడు. రామతీర్థంశాసనమందుమాధవవర్మ "భగవచ్ఛ్రీపవ్వతస్వామిపాదానుధ్యాతః సకలమహిమన్" అవసర సామంత మకుటమణిరణావలీధ చరణయుగో విఖ్యాతయశః శ్రీమన్మహారాజ మాధవవర్మ" యని ప్రస్తుతింపబడినాడు. చిక్కుళ్ల శాసనమందు వంశకర్త యగు మాధవవర్మ "శ్రీపర్వతస్వామిపాదానుధ్యాతో విష్ణుకుండినామృకాదశాశ్వమేధావభృథావసూత జగత్కల్మషస్య క్రతుసహస్రయాజినః సర్వమేధావాప్త సర్వభూతస్వారాజస్య బహుసువర్ణః పాండరిక పురుష మేధవాజపేయయాగ్య పోడోరాజనూయ ప్రాధిరాజ్య ప్రాజాపత్యాద్యనేకవివిధపుష్పక్రతువరశతసహస్రయాజినః, క్రతువరామస్తానాధిష్ఠితప్రతిష్ఠిత పరమేష్ఠిత్యస్య, మహారాజస్య సకలజగన్మండలనిమలగురు పుష్పక్షితిపతిమకుటమణిగణ నికరావసరపాదయుగలస్యమాధవ వర్మణః" అని వర్ణింపబడినాడు. ఈతడే వాకాటరాజులజామాత. అతులబలపరాక్రమశాలియైన ఆంధ్రక్షమామండలాఖండలుడు. కావున ఈతడే ఈపూరు శాసనపతియని నిస్సంశయముగా నిర్ణయింపవచ్చును. ఈపూరుశాసనము ఇమ్మడిమాధవవర్మమహారాజుయొక్క రెండవ రాజ్యసంవత్సరమున నొసగబడినది. నలుబది యేడుసంవత్సరములు, ఇంచుమించుగా అర్ధశతాబ్దము నిరాఘాటముగా భూచక్రము నేలగల్గినమహారాజశేఖరుడు కాని ఏకాదశాశ్వమేధములు, శతసహస్రక్రతువులు, రాజనూయాదియజ్ఞములు చేయజాలడు. విశేషించి ఈపూరుశాసనలిపికంటె రామతీర్థం శాసనలిపి ప్రత్యక్షముగా అర్వాచీనమైనది. ఆరెండింటికినడుమ నొకయర్ధశతాబ్దకాలము వ్యవధియుండవచ్చును. ఇన్ని కారణములవలన రామతీర్థం, చిక్కుళ్ల శాసనములందలి మూలపురుషుడైన మాధవవర్మయు, ఈపూరు శాసనపతి రెండవమాధవవర్మయు నొక్కరేయనట సమంజసము. ఈ నిర్ణయమునుబట్టి మనము విష్ణుకుండిన వంశమునందు ఆరుతరములను నిర్ణయింపగలిగితిమి.

గ. ఇది ౧౭ అని దినేశచంద్రసర్కారుగారి యభిప్రాయము. కాని వారివాదము, పాతముగూడ అసమంజసములగును.

ఈ పూరు, పాలమూరుశాసనములు. ఈరెండును గోవింద

ఇక రెండుశాసనములు మిగిలియున్నవి 3, ౫ లు;

వర్మకుమారుడైన మాధవవర్మచే నొసగబడినవి. ఈ రెండింటియందును వంశానుక్రమ మిక్రిందివిధముగా నొసగబడినది. —

౧. ఈపూరుకాసనము ౩. పాలమూరుకాసనము
(విజయరాజ్యసంవత్సరము (విజయరాజ్యవర్షము
3౭ వ నాటిది) ౪౦ వ సం. నాటిది)

*

౧. శ్రీవిక్రమహేంద్రవర్మ

౧. గోవిందవర్మ

౧. శ్రీగోవిందవర్మ

(విక్రమాశ్రయవిరుదాంచితుడు)

౩. శ్రీమాధవవర్మ
(దానపతి)

౪. మంచ్యల్లభట్టారకుడు ౩. శ్రీమాధవవర్మ
(ఆజ్ఞప్త) (జనాశ్రయవిరుదాంచితుడు)
(దానపతి)

దానపతియైన ఈమాధవవర్మ పైన తెలియవచ్చిన యిరువురి మాధవవర్మలకంటె భిన్నమైనవాడు. ఇతడు విష్ణుకుండినులలో మాధవవర్మపేరుగలవారిలో మూడవ వాడు ; కావున నితని మనము ముమ్మడిమాధవవర్మయని వ్యవహరించెనము. ముమ్మడిమాధవవర్మకు పితామహుడైన “విక్రమహేంద్రవర్మ” పేరు “విక్రమేంద్రవర్మ” యొక్క రూపాంతరమని తప్పక తోచును. అట్లయినచో నీవిక్రమహేంద్రవర్మను ఇపుడు మనకు పైన తెలియవచ్చిన యిరువురి విక్రమేంద్రవర్మాభిధానులలో నెవరని నిర్ణయింపవలయునో తేలవలయును. మొదటి విక్రమేంద్రవర్మయు, నీవిక్రమహేంద్రవర్మయు నొక్కరేయిన్నచో నొకయొకేపని మనలనెదుర్కొనును. ఈవిక్రమహేంద్రవర్మకు “ఉభయవంశాత్మజాలంకారభూతః” ఇత్యాది వాక్యములేవియు చేర్చబడియుండలేదు. మీదు మిక్కిలి, విక్రమహేంద్రవర్మకు పాలమూరుకాసనము “విష్ణుకుండినోఽప్రతిహతకాసనస్య స్వప్రతాపాపనత సామస్తమజపతి పుణ్డలస్య, విరహిత రిపువడ్డ్యగ్గోస్య, విధివదుపచిత త్రివగ్గోస్య, విబుధపతి సాధ్యశరవీర విభవబల పరాక్రమస్య” అని విశేషణము

లను చేర్చియున్నది. వీటినిబట్టిచూడ విక్రమహేంద్రవర్మ అప్రతిహతకాసనుడైన రాజశ్రేష్ఠుడనియు, స్వప్రతాపముచేత శత్రువులను సామస్తమజపతి ఇతరరిపురాజవర్గమును జయించి సకలవసుమతీతలమును స్వాధీనమును చేసుకొన్నవాడనియు, దివిజపతిసమానుడైన బలవిభవ పరాక్రమసంపన్నుడనియు తెలియుచున్నది. ఈపాలమూరి కాసనలిపి రామతీర్థం యీపూరుకాసనములలిపికంటె కొంచెము తరువాతకాలమునాటిదిని స్పష్టముగా అగపడుచున్నది. కావున నీ విక్రమహేంద్రవర్మను రెండవ విక్రమేంద్రవర్మయని నిర్ణయించుట సమంజసము ఇందుల కనుకూలముగ చిక్కుళ్ల కాసనము, తద్దానపతియైన యిమ్మడి విక్రమేంద్రవర్మ నీక్రిందివిధముగా, “శ్రీ ఇంద్రభట్టారకవర్మః శ్రీ మజ్జేష్ఠపుత్రో గణిష్ఠః శైశవవీర సకలవృషగుణాలంకృతః సమ్యగధ్యా రోఽపిత సకలరాజ్యభారః పరమమహేశ్వరో మహారాజః శ్రీమాన్ విక్రమేంద్రవర్మః” అని వర్ణించుచున్నది. కావున నీఅయిదుకాసనములబట్టి తొమ్మిదితరములవంశక్రమము ఏర్పడుచున్నది.

కాలనిర్ణయము

విష్ణుకుండినవంశమునందు తొమ్మిండుగురుగలరు. వీరికాలనిర్ణయము చేయగలిగినచో నాంధ్రదేశమున వీరి రాజ్యపాలనమునుగురించి యిదివరకు తెలియనిచరిత్రాంశములను డెలుసుకొనగలుగుదుము. వీరికాలనిర్ణయమునకు అభ్యంతర సాధనములు పాలమూరుకాసనమునందును, తచ్చాసనముతోపాటు దొరికిన పూర్వచాళుక్యవృత్తయుండగు మొదటిజయసింహవల్లభుని పాలమూరి కాసనమునందును గానబడుచున్నవి.

ముమ్మడిమాధవవర్మ పాలమూరికాసనము, ఆ మహారాజాయొక్క ౪౦-వ ప్రకర్ణమానవిజయరాజ్యవర్షమున నీయబడినది. ఆనాడు ఫాల్గుణపూర్ణిమ, చంద్రగ్రహణసమయము. ముమ్మడిమాధవవర్మ బహుశశైన్య సమేతుడై ప్రాగ్గిజగీషాప్రస్థితుడై గోదావరిని దాటెను. రానున్న మహాసంకుల సంగ్రామములందు తనకు జయముగలుగుటకై కాబోలు కర్మరాష్ట్రములోని

కుంహారు వాస్తవ్యుడును, తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారియు, వేదచతుష్టయసమామ్నాతావదాతాననుడును, స్వకర్మానుష్ఠానపరుడును, గౌతమసగోత్రుడును అగు శివశర్మకు సుద్దవాదివిషయములో జేరిన పులుంబూరు గ్రామమును సర్వకరపరిహరవివర్జితముగా నగ్రహారము నొనర్చి జనాశ్రయబిరుదాంబితుడైన మాధవవర్మమహారాజు ధార నొసెను. ప్రతిగృహీతతండ్రిపేరు దామశర్మ. తాత పేరు రుద్రశర్మ. ఇతడు వేదవేదాంగవేది. తండ్రికంటె అధికమైన నుజ్జ్వలుగలవాడు దామశర్మ. దానమీయ బడిన గ్రామము పులుంబూరుని తెలుపబడినది. దాని కీరుబడిన నీమలముఁటి అది నేడు పాలమూరు అని పిలువ బడుచున్న గ్రామమని నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును. మరియు నీశాసనముగూడ నచ్చటనే లభించెను. పులుంబూరునకు దక్షిణమున మయివ్వవాటిక గలదు. నేడీ గ్రామము మహేంద్రవాడ యనబడుచున్నది. పాలమూరు తుల్యభాగనదియొడ్డున నున్నది. అచ్చట నొక తావు నింకను “సురాలగాడి” యని చెప్పుచు జనులు చూపించెదరు. అచ్చట పూర్వము గుర్రములను కడిగి నీరు పెట్టుచుండెడివారట. పాలమూరునందు పూర్వ కాలమున అశ్వదళ మొకటి యుండబడియుండెనట! ఇదియంతయు స్థలజ్ఞులు చెప్పునృతాంతము. శాసన మందు పులుంబూరు దళియవావితీరమందున్నదని తెలుప బడియుండుటబట్టి దళియవావి అనుపేరు తుల్యభాగ నదికి ప్రాచీననామమై యుండవచ్చునని యూహింప వచ్చును. పులుంబూరు సుద్దవాదివిషయములో నున్నది. ఈవిషయనీమ నేటి రామచంద్రపురముతాలూకాకు సరి పోవుచున్నది. రామచంద్రపురమునకు సమీపమున నొక గుడివాడ కలదు. ఈప్రాంతమునకు “సుద్దవాదివిషయ” మనిపేరున్నట్లు పెక్కుశాసనములందు గన్పడుచున్నది. ఈ పాలమూరు శాసనమునుబట్టి మూడవమాధవవర్మ రాజ్యపరిపాలనకాలమున సలభయైనిమిదవయేట ఫాల్గుణమాసమున చంద్రగ్రహణము కలిగె నని తెలియుచున్నది. దీనికిసరియైనతేది మనము కనుగొనకలయును.

విష్ణుకుండిన ముమ్ముడి మాధవవర్మశాసనముతో కలిసి పూర్వచాళుక్యవ్యయుడగు మొదటి జయసింహ వల్ల భమహారాజు దానశాసన మొకటి యాతావునందే లభించెను. చిత్రముగ నీరెండుశాసనములును పాలమూరు గ్రామదానవిషయమునే చెలుపుచున్నవి. మరియు ఈ రెండింటిలోను ప్రతిగ్రహీతలకును దగ్గరబంధుత్వ మున్నట్లుగూడ వివరించుచున్నవి. మొదటి జయసింహవల్ల భుని వలన పాలమూరును అగ్రహారముగా బడసినవాడు గౌతమ గోత్రుడును, వేదవేదాంగవిడుడును, దామశర్మపాత్రుడును, తండ్రికంటె అధికమైననుజాసంపదగల శివశర్మపుత్రుడును తైత్తిరికసబ్రహ్మచారియునువేదద్యయాలంకృతశరీరుండును, స్వకర్మానుష్ఠానపరుడును, నునపూర్వాగ్రహారికుడు నగు రుద్రశర్మ. ఈతడు అసనపురవాస్తవ్యుడని తెలుపబడినాడు.

పైరెండు పాలమూరుశాసనములందును పేర్కొనబడిన ప్రతిగ్రహీతలిరువురిదిగూడ గౌతమసగోత్రము. రెండింటియందును దామశర్మయు, నాతనికుమారుడు శివశర్మయు గలరు. జయసింహవల్ల భమహారాజుయొక్క శాసనమందు శివశర్మతనూజుడు రుద్రశర్మ ప్రతిగ్రహీత యగుటచేత మరియొకతర మెక్కిన పూర్వ నిదియాయబడినది.

ఈరెండుశాసనములనుబట్టి ప్రతిగృహీతల వంశక్రమ వినిగముగా నేర్పడుచున్నది.

గౌతమసగోత్రము, తైత్తిరీయశాఖ

*

(మొదటి) రుద్రశర్మ

↓
దామశర్మ

↓
శివశర్మ

(చతుర్వేది; కుంహారువాస్తవ్యుడు;
పాలమూరు అగ్రహారికుడు)

↓
(రెండవ) రుద్రశర్మ

(ద్వివేది; అసనపురవాస్తవ్యుడు; పాలమూరు అగ్రహారమును తిరుగ సంపాదించుకొన్నవాడు)

౧. వీరవోడుని చెల్లూరుశాసనము. S. I. I. Vol. I. p. ౪౯. No. 3౯. మరియు S. I. I. Vol. IV. లోని దాక్షారామశాసనములు.

పైసల్యురిలో రుద్రశర్మ పూర్వాగ్రహారీకుడని చెప్పబడుచున్నచేత పాలమూరుఅగ్రహారమునుబడిన శివ శర్మయు, రుద్రశర్మతండ్రి యగు శివశర్మయు నొక్కరే యని నిస్సందేహముగ తోచును. మరియు కొంతకాలము క్రిందటివరకు పాలమూరుఅగ్రహారమును అనుభవించుచు కారణాంతరముచేత దానిని గోల్కొయి మరల జయసింహవల్లభునికప్పవల్ల రెండవ రుద్రశర్మ సంపాదించు కొనగలిగినట్లు జయసింహునిశాసనము స్పష్టముగా దెలుపుచున్నది. ఇది మిక్కిలి ముఖ్యమయినవృత్తాంతము. మొదటిశివశర్మ బడిసినదానకాలము ములభముగా నిర్ణయించుట కీజయసింహవల్లభునిశాసనము తోడ్పడుచున్నది. కావున ముందుగా నీరెండుశాసనములకును నడుమ వ్యవధి యెంతయుండెనో నిర్ణయింపవలయును.

శివశర్మ అగ్రహారమును బడియునాటికి చతుర్వేదముల నధ్యయనముచేసినాడు. వేదచతుష్టయమును సమగ్రముగా నభ్యస్తముగావించుటకు కనీసము నలుబదియేండ్లయినట్లును గర్భాష్టకముండే వేదాధ్యయనమారంభించినాడని ఊహించినను వేదచతుష్టయసమామ్నతావదాతాననుడగుటకు శివశర్మకు ఏబదియేండ్లయిన నిండియుండవలయును. అప్పటికి గాని యాతడు గురుకులవాసమును ముగించియుండజాలడు. కావున అగ్రహారమును ప్రతిగ్రహించునాటికి ఏబదియేండ్లు దాటినవాడు గావలయును. అగ్రహారీకుడైన పిదప నాత డధమ పక్షము పాతికేండ్లయిన దానిని భుక్తపరచుకొని యుండవచ్చును. పిమ్మట నాతనికుమారుడు దానిని యనుభవించియుండును. ఆతడే దానిని కొంతకాల మనుభవించి పోల్కొని పూర్వాగ్రహారీకుడని వ్యవహరింపబడినాడు. దానికైన నొకపాతిక ఏండ్లు పట్టవచ్చును. అట్లు మొదటి పాలమూరిశాసనకాలమునకును రెండవపాలమూరిశాసనకాలమునకును నడుమ నొక అర్ధ

శతాబ్దము గతించిపోయి యుండవచ్చును. మొదటి పాలమూరిశాసనము ముమ్మడిమాధవవర్మవిజయరాజ్య సంవత్సరము ౮౦ - వ యేట నొసగబడెను. రెండవపాలమూరిశాసనము మొదటిజయసింహవల్లభుని విజయరాజ్య చర్మము ౧౧-వ ఏట నీయబడినదని గవర్నమెంటు ఎపిగ్రాఫిస్టు రావుబహద్దరు చూసకొప్ప కృష్ణశాస్త్రి గారును, నాల్గవయేట నొసగబడినదని రాళ్లభండిసుబ్బారావు గారును, ౨౫వఏట నీయబడినదని మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారును నిర్ణయించిరి. ౩ నేనును శాసనపు రేకులను పరీక్షించితిని. కృష్ణశాస్త్రిగారుగూడ ౧౧-వ దేహముగానే చదివిరి. కాన నీశాసనము ౧౧-వ యేటనీయబడినదనియే నిర్ణయించెదను మొదటి జయసింహవల్లభునికాలము క్రీ. శ. ౬౩౩ మొదలుకొని ౬౬౩ వఱకునని స్థితిపండితుడు నిర్ణయించెను. ౪ నా నిర్ణయప్రకారము ఆతడు క్రీ. శ. ౬౪౧ మొదలు ౬౭౩ వఱకు పరిపాలించెను. ౫ నానిర్ణయమే యథార్థమైనదని యెంచినయెడల జయసింహవల్లభుని పాలమూరిశాసనము ౧౧-వ ఏట నొసగబడినది. కావున క్రీ. శ. ౬౫౬-వ సంవత్సరమునాటిది కాగలదు. పైననుడివినప్రకారము రెండవపాలమూరిశాసనము మొదటిదానితరువాత ౫౦, ౬౦ యేండ్లకు ఒసగబడినదని యెంచినయెడల ముమ్మడి మాధవవర్మయొక్క ౮౦-వ విజయరాజ్యసంవత్సరము ఇంచుమించుగా క్రీ. ౫౯౬ నకు సరిపోవుచున్నది. స్వామి కణ్ణుస్సెగారి సహాయమున లక్ష్మణరావుగారు మూడవమాధవవర్మపేర్కొనిన ౮౦-వ విజయరాజ్యమునాటి ఫాల్గుణమాసములోని చంద్రగ్రహణము క్రీ. శ. ౫౯౮-వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి ౧౦-వ తేదినాటిదని సరిగా ఋజువుచేసిరి. ఈతారిఖుగూడ పైన మనము విశదీకరించిన సిద్ధాంతమునకు సరిపోవుచున్నది. కావున క్రీ. శ. ౫౯౮-వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి

౧. Report on South Indian Epigraphy, 1914, p. 10. and 85 para 7.

౨. J. A. H. R. S. Vol. IV p. 76.

౩. ప్రమాదసంవత్సరకాండీకభారతి (సం. ౭ సం. ౧౧).

౪. Ind. Ant. Vol. XX pp. 12-13 ; 97.

౫. నేను రచించిన వ్యాసము ఇంకను ప్రచురింపబడలేదు. త్వరలో ప్రకటింపదలచినాను.

౧౦-వ తేది ముమ్మడి మాధవవర్మ క్రొత్తసంవత్సరము లోని దయినచో నాతని రాజ్యపాలనము ఇంచు మించుగా క్రీ. శ. ౫౪౬ సంవత్సరము ప్రారంభమై యుండవలయునుగాదా! నలభయినిమిది వీండ్లు నిరాఘాటముగా పాలించిన ముమ్మడి మాధవవర్మ ఇంకెంతకాలము పరిపాలించెనో తెలియదుగాని, లక్ష్మణ రావుగా రూపొందినట్లు చాళుక్యభూపాలుడు సత్య శ్రేయ రెండవపులికేళి వల్ల భయపడరాజు నాంధ్రదేశము జయించిననాటివఱకు జీవించియుండవచ్చునని ఒప్పు కొనవచ్చును. రెండవపులికేళి వేంగీదేశమున క్రీ. శ. ౬౧౧-వ సంవత్సరమున జయించెనని యావఱకు నిర్ణయించినది, ౧ అప్పటివఱకు ముమ్మడిమాధవవర్మ పరిపాలించుచున్నట్లు పోషించుట కెట్టియాటంకములును గానరావు. కావున ఆమహారాజు క్రీ. శ. ౫౪౬ మొదలుకొని యంచుమించుగా ౬౧౧ వఱకు అరువదియైదు సంవత్సరములు పరిపాలించెనని యూహించుకొనవచ్చును. ఇంద్రసంభవమైన దేమియులేదు. మాధవవర్మ సింహాసనస్థుడయినప్పటికి ఇంకను బాల్కుడై యుండవచ్చును.

ముమ్మడిమాధవవర్మకు మంచ్యుభట్టారకు డను ప్రీతువుడుండెను. అతడు తనతండ్రి విజయరాజ్యశకము ౩౭-వ ఏట నొసగిన ఈశ్రావణశాసనమునందు (పైనఉదాహరింపబడినవాటిలో ౭వదది) 'ఆజ్ఞప్త' గా జేర్చినబడినాడు. పాలమూరిశాసనమున ఈతడు దెలుపబడలేదు. ఈత డొసగినదానశాసనము ఒక్కటియైన నింతవఱకు దొరకలేదు. ఈతనితరువాతివారివిహడ విష్ణుకుండినులశాసనములు లభించలేదు. కావున నితడు విష్ణుకుండినశకములో నంత్యపురుషుడని నిర్ణయించవచ్చును. ఒకవేళ తండ్రిమరణానంతరము అపహృతమైన వైత్యకరాజ్యమును మరల సంపాదించుకొనుటకై జీవితశేషమునంతయు పోరాటములతో గడపినను మంచ్యుభట్టారకుడు సింహాసన మెక్కినట్లు గానరాదు. తండ్రిమరణానంతరము ఎంతకాలము జీవించియుండెనో కూడ తెలియరాదు. ముమ్మడిమాధవవర్మ ౩౭-వ రాజ్య

పాలనసంవత్సరమున నీయబడిన—అనగా క్రీ. శ. ౫౪౩ కావచ్చును—దానశాసనమునాటికి మంచ్యుభట్టారకుడు ఇరువదియేండ్లప్రాయమునాడని యెంచినచో తండ్రిమరణించునాటికి, అనగా క్రీ. శ. ౬౧౧ నాటికి ఇంచుమించుగా ఏబదియేండ్లవాడుగా నుండి యుండును. ఈతనినోడించి పరిమార్చినతరువాతనే కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు వేంగీదేశమున సుస్థిరముగ చాళుక్య న్యయరాజుషిమును బాదుకొల్పియుండును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని రాజ్యారంభకాలము స్టీటుపండితుడు క్రీ. శ. ౬౧౫-వ సంవత్సరమని నిర్ణయించినాడు. చరిత్రకారులు పెక్కుమంది యాతనిని సిద్ధాంతముననే యంగీకరించినారు కాని నానిర్ణయమునుబట్టి యాతడు క్రీ. శ. ౬౨౪-వ సంవత్సరమునగాని వేంగీరాజ్యాభిషిక్తుడు కాలేదు. ఈయూహ సరియైనదైనచో మంచ్యుభట్టారకు డంత వఱకు జీవించియుండి, పోయినరాజ్యమునకై యెడతెగక పోరాడుచుండెనని యూహింపవచ్చును. అటులయినచో నాతడు క్రీ. శ. ౬౭౩-౨౪-వ సంవత్సరములప్రాంతమున కాలధర్మము నొంది యుండవచ్చును.

మూడవ మాధవవర్మ సింహాసనాధిష్ఠించునాటికి బాల్కుడై యుండవలయును. లేకున్న ఇంచుమించుగా ౬౫ యేండ్లకాల మాత్రమే రాజ్యముచేయుట జరిగి యుండదు. ఆతనితండ్రి గోవిందవర్మ అకాలమరణము వాతబడినకారణమునకాబోలు, బాల్యము గఠించక మునుపే ముమ్మడిమాధవవర్మకు పట్టాభిషేకము జరిగెను. గోవిందవర్మ ప్రాయశః కొద్దికాలముమాత్రమే రాజ్యము చేసియుండవచ్చును. ఆతనిజీవితమంతయు యుద్ధములతో గఠించిపోయినట్లు మాధవవర్మ పాలమూరిశాసనములోని "అనేక సమరసంఘట్టవిజయనః,..... విక్రమాశ్రయస్య శ్రీగోవిందవర్మ..." అని యున్న విశేషణచనమునుబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. మరియు మాధవర్మ ౩౭-వ సంవత్సరమునాటి ఈశ్రావణశాసనమున "అపరిమితబలపరాక్రమస్య, పరమధార్మికస్య, ప్రణతశకలసామన్త స్వానేకగోహిరణ్యభూమిదానస్య,

౧. Ancient History of the Deccan: Dubrieul p. 113. Kopparam plates of Pulikesin II. Annals of Bhandarkar Institute, Vol. IV p. 43-54 (47.)

మహారాజస్య క్రిగోవిందవర్మ—” అని విశేషణము లతో వర్ణింపబడినకారణమున ఇతడు కొంతకాలము రాజ్యమేలినట్లు విశేషమునచున్నది. ‘మహారాజ’పదము ఇతని పేరునకు చేర్చబడియుండుట యాయూహకు బలమిచ్చుచున్నది. కావున ఇతడు ఇంచుమించుగా నేలయిదారుసంవత్సరములో పాలించిన ట్లూహించుకొనవచ్చును. (క్రీ. శ. ౧౪౦ - ౧౪౬)

గోవిందవర్మజనకుడైన రెండవవిక్రమేంద్రవర్మ రాజ్యకాలపరిమితిని నిర్ణయించుట కాలని చిక్కుల శాసనము ఆధారము. అది విజయరాజ్యసంవత్సరములు పది అర గ్రీష్మమాసమున ౧౦వ పక్షమున ౧౦వ దినమున ఒసగబడెను. ఈశాసనమందు రెండవవిక్రమేంద్రవర్మ “తైశవ ఏవ సకల స్వగుణాలంకృతః” అనగా చిన్నవయసునాడే స్వపశేఖరుని కుండవలసినగుణములు కలిగి శోభించినవాడని వర్ణింపబడినాడు. మఱియు “సమ్యగధ్యారోపిత సకలరాజ్యభారః” అనగా “సకల రాజ్యభారమును బానినవాడును” అనికూడ తెలుపబడినాడు. ఈరెండువిశేషణములును కలిపి చదివి అన్వయము చేసినపుడు, రెండవవిక్రమేంద్రవర్మ తైశవమున అనగా పదునైదు పదునారేండ్ల ప్రాయమునాడు యావరాజ్యాభిషేకమునొంది, కామరముననో, లేక నిండుజన్మముననో, రాజ్యాభిషేచనము గావించుకొని సకలవసుమతీరాజ్యభారము పూనియుండెనని యూహింపవచ్చును. అప్పటి కాలనికి సుమారు ముప్పదియైదు సంవత్సరముల వయసుండనని యూహించుకొందము. ఇక చిక్కుల శాసనము ఆతని రాజ్యవలసకాలమున నొసగబడినదై యుండవచ్చును. కావున నాతనిపరిపాలనము ఇంచుమించుగా క్రీ. శ. ౧౩౦ సంవత్సరమున ప్రారంభమయి, ౧౪౦-౪౨ సంవత్సరములందు ముగిసియుండెనని యూహించుట సమంజసము.

రెండవవిక్రమేంద్రవర్మతండ్రి ఇంద్రవర్మ, లేక ఇంద్రభట్టారకువర్మ యొక్క రామతీర్థంశాసనము ౨౭-వ సంవత్సరమునాటిది. ఇది ఆతడు కనీసము ౨౭ సంవత్సరములయిన పరిపాలించియుండునని నూదించుచున్నది. కావున ఆతనికి మనము ముప్పదియేండ్లరాజ్యకాలపరిమితి

నిర్ణయించినను ఆక్షేపణ కలుగబోదు. అట్లయినచో ఆతని రాజ్యకాలపరిమితి క్రీ. శ. ౧౦౦ మొదలుకొని క్రీ. శ. ౧౩౦ వఱకుండవచ్చునని యూహింపవచ్చును. ఇంద్రభట్టారకుని తండ్రిపేరు మొదటివిక్రమేంద్రవర్మ. ఈతనికి చిక్కుల శామతీర్థంశాసనములు రెండింటియందును “మహారాజ” విశేషణము చేర్చబడియుండలేదు. ఇది గమనింపదగినవిషయము. ఈతనిగూర్చి చెప్పబడిన విశేషణము ఒక్కటే గలదు. అది “ఉభయంశాత్మజాలంకారభూతః” “విష్ణుకుండి-వాకాటవంశద్వయాలంకారజన్మనః” అని. ఈ కారణములబట్టి మొదటి విక్రమేంద్రవర్మరాజ్యాభిషిక్తుడుకా లేదనునట్లుద్వితీయకమనచున్నది. ఈనిర్ధారణము ఇంకనురెండుకారణములబట్టిసంబద్ధముగా గన్పడుచున్నది. ఇతని తనూజుడు ఇంద్రభట్టారకువర్మకు “ధూభంగకర వినిర్ధూత సమగ్రదాయాదస్య” యని యొకవిశేషణము చిక్కుల శాసనమునందు కన్పట్టుచున్నది. ఇతడు అధికాగ్రహవేళమున కనుబొములు ముకుళింపజేసినంతమాత్రమున సమస్తదాయాదలోకమును చెల్లాచెనరైపోయెనట! ఇది నిశ్చయముగా యథార్థమైనవిషయము గావచ్చును. ఇతడు పట్టాభిషిక్తుడుగాకుండ దాయాదులు కుటిలమతులై నిరోధించి ప్రతిఘటించియుండును. మహాబలపరాక్రమకాలియగుటచేత నింద్రభట్టారకుడు వారినందరినిజయించి పట్టముగట్టుకొనెను. అప్పటి కాలనితండ్రి గలించుటచేతనే దాయాదులు రాజ్య మాక్రమించుకొనదలచియుండురు. ఇంద్రభట్టారకునితాత రెండవమాధవవర్మకు మొదటి విక్రమేంద్రవర్మగాక ఇంకను తనయు లుండియుండురు. వారందరు తమవైతృకరాజ్యమును మొదటివిక్రమేంద్రరాజ్యమునకు రాకుండ చనిపోయినకారణమున పాత్రుడైన యింద్రభట్టారకునకు చెందనీయకుండ ప్రతిఘటించియుండురు. మొదటి విక్రమేంద్ర వర్మరాజ్యము చేయలేదనుటకు ఇంకను మరియొకకారణము కలదు. ఇమ్మడిమాధవవర్మ ఈపూరుశాసనము ఆతని విజయరాజ్యకాలమున ౪౭-వవీట వర్ష ఋతువునందు నేడవ పక్షమున నేడవదినమున నొసగబడెను. ఈవిషయమును బట్టి రెండవమాధవవర్మ నిస్సంశయముగా కనీసము

౪౭ ఏండ్లయినపరిపాలించినాడని నిర్ణయింపవచ్చును. విష్ణుకుండిన వంశమర్యాదనుబట్టి రెండవమాధవవర్మకు ఒకఅర్థశతాబ్దము రాజ్యకాలపరిమితి యొసగినను దోషముండదు. ఇట్లు తండ్రి యేబదిసంవత్సరములును, కొడుకు ముప్పదియేండ్లును పరిపాలించియుండ మొదటి విక్రమేంద్రవర్మ సింహాసన మధిష్ఠింపకమునుపే దివంగతు డయ్యెనని యూహించుట కెట్టియాటంకమును గానరాదు. కాబట్టి విక్రమేంద్రవర్మ రాజ్యభారము పూనియుండలేదని నిర్ణయించి యాతనితండ్రి రెండవ మాధవవర్మకు క్రీ. శ. ౪౫౦ మొదలుకొని ౫౦౦ వఱకు రాజ్యకాలపరిమితి యేర్పఱచెదము.

రెండవమాధవవర్మ దేవవర్మకుమారుడు. దేవవర్మకుమాడ నీమాధవవర్మఈపూరుకాశనమందు మహారాజపద ముపయోగింపబడి యుండలేదు. “క్షత్రియావస్థుండప్రవర్తితోఁగై ప్రతిమవిఖ్యాత పరాక్రమస్య” అని మాత్రము విశేషణ మొకటి చేర్చబడినది. ఈవిశేషణమునుబట్టి దేవవర్మ క్షత్రియులైన శత్రురాజులను నిర్జించుటలో అప్రతిమానపరాక్రమమును ప్రకటించినవాడని మాత్రము తెలియు చున్నది. ఇతడు మహారాజార్హములయిన గోహరణ్యధూమ్యాదిమహాదానములు గాని, యజ్ఞయాగములుగాని చేసినట్లు చెప్పబడియుండలేదు. కావున ఇతడు రాజ్యాభిషేకము నొందినవాడని తలచుటకు సావకాశము గన్నట్లుదు.

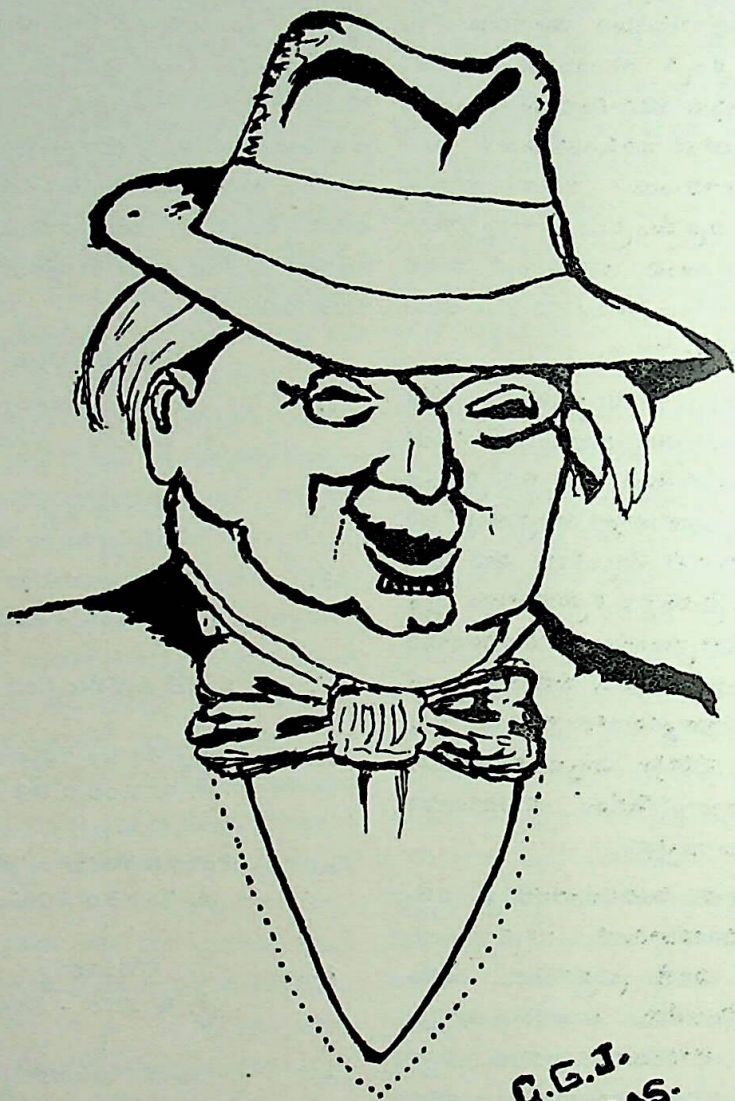
ఇక మిగిలినవాడు మొదటిమాధవవర్మ. విష్ణుకుండినవంశమునకు చెందినవారిలో చరిత్రకారులకు తెలియవచ్చినవారిలో నితడే ప్రప్రథముడు. ఇతని కాశనములేవియు లభింపలేదు. అయినను ఇతనినే మనము వంశకర్తగా భావించుకొనవలయును. విష్ణుకుండినులు సర్వస్వతంత్రమైన విశాలరాజ్యమును ఇతని నాడే ఆక్రమించుకొనియుండురనుట సమంజసము. ఇతడు మహారాజు; రాజపరమేశ్వరుడు. విష్ణుకుండినవంశమునందు వంశపరంపరగా వచ్చుచున్న దిరుదువిశేషణములు తొలుత నీమొదటిమాధవవర్మకు జేర్చబడి

యున్నవి. మొదటి యీపూరుకాశనమందు ఇతనికి “ఏకాదశాశ్వమేధావభృథావధూత జగత్కల్మషస్యా గ్నిష్టోమ సహస్రయాజినోనేకసామస్తమకుటకూటముణి ఖచితచరణకమల యుగలస్య” అని యాతనిమహారాజపదవిని రాజపరమేశ్వరత్వమును సూచించువిశేషణములు ఉపయోగింపబడినవి. దేవవర్మరాజ్యాభిషిక్తుడుకాలేదు గనుకను, మొదటిమాధవవర్మయే వంశకర్త గావునను, ఆతనికి కనీసము 3౦ సంవత్సరములు, క్రీ. శ. ౪౨౦ మొదలుకొని ౪౫౦ వఱకు రాజ్యకాలపరిమితి నొసగుట సమంజసము.

- విష్ణుకుండినవంశము
౧. మొదటి మాధవవర్మ
క్రీ. శ. ౪౨౦ - ౪౫౦
 2. దేవవర్మ*
 3. రెండవమాధవవర్మ
క్రీ. శ. ౪౫౦ - ౫౦౦
 ౪. మొదటి విక్రమేంద్రవర్మ*
 ౫. ఇంద్రవర్మ లేక ఇంద్రభట్టారకవర్మ
క్రీ. శ. ౫౦౦ - ౫౩౦
 ౬. రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ
క్రీ. శ. ౫౩౦ - ౫౪౦
 ౭. గోవిందవర్మ
క్రీ. శ. ౫౪౦ - ౫౪౬
 ౮. మూడవ మాధవవర్మ
క్రీ. శ. ౫౪౬ - ౬౧౧ (?)
 ౯. మంచల్లభట్టారకుడు
క్రీ. శ. ౬౧౦ - ౬౨౩-౪.

(సశేషము)

* ఇట్లు పూవుతోనుర్జించబడినవారు రాజ్యాభిషిక్తులు కాలేదని యూహించుకొనవలయును.

C.G.J.
MADRAS.
17 Jan.
'33.

లాగుడుజాతి

‘జ్యోతిషసర్వస్వ’ పునర్విమర్శనము

అనికెళ్ల వేంకటసూర్యనారాయణ

భావసంవత్సరపు చైత్రమాసపు ‘భారతి’ లో మావిజ్ఞానతరంగిణి గ్రంథమాలయొక్క మొదటిపుస్తకంగా ప్రచురించబడిన “జ్యోతిషసర్వస్వము” అనే గ్రంథాన్ని గురించి ‘సోదరశ్రోతిషు’ ల పేర ఒకవిమర్శన ప్రకటించబడినది. విమర్శకులు తమ పేర్లను తెల్పుటకు సాహసించ లేకపోయినందుకు కారణం దురూహ్యంగా ఉంది. ఎవరైతేనేం, విమర్శననాయకం లో గ్రంథమందలి గుణదోషాలని నిష్పక్షపాత బుద్ధితో విచారించకుండా తేనిపోనిదోషాలను ఆరోపిస్తూ నిందాగర్భంగా వ్రాసిఉండడంచేత ఈ పునర్విమర్శనం వ్రాయవలసివచ్చింది.

క్రమమైనవిమర్శన అంటే, రంధ్రాన్వేషణచేసి, గ్రంథస్థవిషయాలు సందేహానికి తావీయకపోయినా వానిని సరిగా అర్థంచేసికోలేకపోవటంచేతనో, లేక యేవోకొన్ని హంశములను లోపాలక్రింద నమోదుచేసి గ్రంథకర్తను నిరుత్సాహపరుద్దామనే ఉద్దేశంతోనో నోటికివచ్చినట్లు సందర్భం లేని వ్యాఖ్యానాలు చేసి గ్రంథకర్తమీద తమకుగల అసూయయావత్తు వెళ్లగక్కటం కాదన్నమాట అందరికీ తెలుసును. అట్లా విమర్శనచేయబోయేవాళ్లు అసలు విమర్శకులు కానేకారు.

గ్రంథమునుగూర్చి అభిప్రాయం ఇచ్చినవారిని వీరికవ్రాసినవారిని, గ్రంథరచనోద్యమాన్ని ప్రోత్సహించినవారినిగూడ మా “సోదరశ్రోతిషులు” అధిక్షేపించియున్నారు. అసలు వీరు వ్రాయించిన రెండుపేజీలవిమర్శనంలోను ఒకపేజీకేపైగా పైవారిని, గ్రంథరచనోద్యమాన్ని అధిక్షేపించడంక్రిందనే వినిపించగల్గబడ్డది. వీరికవ్రాసినవారు “పుస్తకంచదివియున్నట్లుంటే పుస్తకంలో గ్రంథకర్తచేసినతప్పులను

చెప్పిఅయినా ఉండేవారు, లేక వీరికలో వ్రాసిఅయినా ఉండేవారు” అని విమర్శకులు వ్రాసినారు. విమర్శక మహాశయులు చూపించినవిషయాలు నిజంగా తప్పులే అయితే వీరికవ్రాసినవారు వాటిని తప్పులక్రింద పరిగణించి ఉండియుండురు. ఇంతకీ స్పష్టమైనవిషయాలను దోషాలక్రింద నమోదుచేసేటందుకు శ్రీ వెంకటరామయ్యగారు, అపరిపక్వమైనబుద్ధితో విమర్శచేయవలసినవిమర్శకులకుమట్లే అవివేకులూ అసూయాపరులూ కారు. “ఇల్లాంటిపుస్తకాలు తెలుగులో కావలసినవాటికన్న చాలా ఎక్కువఉన్నవి. వెనుకటివారు లగాయితూ యీ గ్రంథకర్తవరకు ఇల్లాంటిపుస్తకములు ఎంతమంది ఎన్నివ్రాసినారో లెక్కలేదు” అంటూ ఈ గ్రంథం వ్రాయడం నిష్ప్రయోజనం అన్న ఉద్దేశం కనపర్చినారు నూ “సోదరశ్రోతిషులు.” కాని వారు నా గ్రంథం తాలూకు మొదటిపుటలలో నేను చేసిన విజ్ఞప్తిని చూసిఉంటే ఇల్లా అనిఉండరు. జ్యోతిష్యమని యేవో కల్లబొల్లిమాటలు నాలుగు చెప్పుకుంటూ లోకాన్ని మోసగించి ధనాకర్షణచేసుకొనే శ్రోతిష్కు సహోదరులకు ఇలాంటి గ్రంథాలు ప్రతిబంధకాలగుట వల్ల నిష్ప్రయోజనములని వ్రాసినట్లు రూపిస్తున్నది. పైగా యిల్లాంటిపుస్తకాలు చాలాఉన్నాయట. అలా ఎన్నిఉన్నాయో, వాటిపేర్లేమిటో మా విమర్శకులు తెలిపియున్నచో బాగుండును.

ఇక గ్రంథస్థవిషయాలనన్నింటినీ దమ్మిడిగిర్చి అక్కరలేకుండా అరగంటలో ప్రతివారు నేర్చుకోవచ్చునట! అసలు ఈ గ్రంథము “జ్యోతిషసర్వస్వము” యొక్క మొదటిభాగమనినీ, ‘జ్యోతిషము’ ను గూర్చి తెలుసుకోవలసిన ప్రారంభపుట నుద్దేశించి వ్రాయబడినదనినీ నేనే విజ్ఞప్తిగా వ్రాసియున్నాను.

ఈసంగతి మామివర్షకులు గ్రహించలేనట్లు తోస్తున్నది. కాగా, జ్యోతిషము తెలిసినవారికి తెలియనివారికిగూడా యీ గ్రంథం ఉపయోగించవచ్చుట్లు విమర్శన వ్రాసినారు. జ్యోతిషము బాగా తెలిసినవారికి వారన్నట్లు యీ గ్రంథంతోనేకాదు సరికదా మరియే గ్రంథంతోనూ నిమిత్తముండదు. ఎటొచ్చి తెలియనివారికీ దీని ఉపయోగం తెలుస్తుంది. ఈ గ్రంథస్థవిషయాలు అరగంట నేపు యేజ్యోషీ దగ్గరవై నా కూర్చుంటే దమ్యిడీఖర్చు అక్కరలేకుండా నేర్వవచ్చునట. అలాగ గ్రంథస్థ విషయాలనన్నింటినీ తెలుసుకోడానికి వీలు ఉన్నది లేనది, గ్రంథాన్ని ఒకచూరుచదివిచూచిన సహృదయులకు తెలుస్తుంది.

ఇక గ్రంథంలో లోపాలక్రింద జనుచేయబడ్డ వాటివిషయమై సమాధానములు ఆలోచిద్దాం.

౧. పంచాంగముమాచూరకొనేపద్ధతి విపులముగా వ్రాయడమనకు ముఖ్యకారణము ఈ గ్రంథము ప్రారంభకుల నుద్దేశించి వ్రాయబడుటయే. ఈవిషయము విజ్ఞప్తియందు విశేషింపబడియున్నాను.

౨. కాలసాధనవిషయంలో “అతిఖిసరా” గా వ్రాసినానని ౧౫ పేజీలకు ఒకటే ఆక్షేపణ గావించినారు. గాని వివరంగా యేయేసందర్భాలలో లోపాలున్నవో విమర్శకులు చూపించలేదు. సర్కారువారు కాలనిర్ణయవిషయంలో చేసిన పద్ధతియేదో, అది యెంతవరకు ఈశాస్త్రవిషయకమగు చర్చలలో అనుసరణయోగ్యముగా ఉంటున్నదో ఆసంగతి మామివర్షకులే శలవిత్తురుగాక! గ్రంథస్థములగు పదకులకంటే సులభముగాను, నూత్నముగాను సరియగుకాలమును నిర్ణయించగలవార్గము లేదని నా ఉంటే అట్టివాటిని మామివర్షకులే, కాదు. ఎవరైననుసరే—మాకు తెలియజేసేపక్షంలో కృతజ్ఞతతో స్వీకరించడానికి సిద్ధులమే!

౩. లగ్న నిర్ణయం విషయంలో దినప్రమాణం ౬౦-౧౦ అనిన్నీ ఋషిద్యోతంతంవిషయంలో దినం ౬౦-౦ అనిన్నీ ఆలోపాం కలుగుతుందికనుక ఈ విషయం గ్రంథకర్త స్పష్టంగా వ్రాసిఉండవలసినదని మామివర్షకులు సలహానిచ్చినారు. సరియగు సావన

దినము—అనగా ఒకసూర్యోదయముమొదలు మరుసటి సూర్యోదయమువరకు అనుకాలము—౬౦-౧౦ ఘడియల పరిమితిగలిగియుండుటచేతనూ, సామాన్యవ్యవహారములయందు ౬౦-౦ ఘడియల పరిమితిగల నాక్షత్ర దినమే వాడుకయందుండుటచేతనూ, లగ్న నిర్ణయము, దివారాత్రప్రమాణ నిర్ణయము మొదలయినవోట్ల సావన దినప్రమాణమునున్నూ తిథ్యాదులయందు, నాక్షత్రదిన ప్రమాణమునున్నూ గ్రహించుట సంప్రదాయ మయినందున అట్లు వ్రాయబడినది. ఈ సావననాక్షత్రదిన వైషమ్యం స్వల్పంగనుక సామాన్యముగా దినంతంటే ౬౦-౦ ఘడియల పరిమితిగలకాలం అని గ్రహించబడుతూన్నట్లు ౨౩-వ పేజీలో స్పష్టముగా వ్రాయబడిఉంది. ఇంతేకాక ఈవిషయాన్ని గురించి యీ గ్రంథంయొక్క తక్కినభాగములలో విపులంగా వ్రాయ నుద్దేశించినట్లుగూడా సదరు పుటలోనే నివరించబడి ఉండడం మామివర్షకులకంటికి అగోచరం అయినట్లు స్పష్టపడుతుంది. ప్రారంభకులకు అనవసరమైనవిషయాలు చాలావరకు యీ గ్రంథంలో బుద్ధిపూర్వకంగా విడిచిపెట్టబడినవి.

౪. ౪౮-వ పేజీలో వ్రాయబడిన పద్ధతివలన రాశిచక్రమే తారుమారౌతుందని మరియొక యాక్షేపణ. ఆపేజీలోనే మొదటరాశియందు గ్రహములను గుర్తించుటకు మార్గము వ్రాయబడి క్రింద వీ రాక్షేపించిన ప్రకారం వరము వ్రాయబడింది. అచ్చట లోకజ్ఞానం కొంచెం మేనా ఉన్నవాళ్ళుగూరపాటుపడుటకు వీలులేదు.

౫. గ్రంథం దివరను ఇయ్యబడ్డ ‘శేబిల్సు’ యొక్క ప్రయోజనం గ్రంథంలోకాని, ఆపథకాల దగ్గరగాని స్పష్టంగా వివరించలేదని మరియొకలోపం కనబర్చారు. గ్రంథస్థవిషయాలలో ముఖ్యమైనవాటిని పాఠకులు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట కష్టమగునని దివరను ఆయావిషయములను త్రోడీకరించి ‘శేబిల్సు’గా వ్రాసినాను. ఆయా శేబిల్సుయొక్కవైనందువల్లమున్న గ్రంథమందు యుక్తమైనవోట్ల వివరణలనుగూడ వ్రాసియున్నాను. ముఖ్యముగా గ్రంథమందు ౧౦, ౨౭, ౩౧, ౩౨, ౩౩, ౩౪, ౩౫, ౩౬, ౩౭, ౩౮, ౩౯, ౪౦ పుటలలో ౧ మొదలు

2 వరకుగల తొమ్మిదితేదీలుయొక్కచైత్రం వ్రాయబడింది. ఈవిషయం గమనించకుండా మావిమర్శకు లాక్షేపించడం చూస్తే వారికి తెలుగుతెలియదా అనే సందేహం పుడుతోంది.

౬. ఇక మాడవతేదీలుయొక్క ప్రయోజనం పూర్తిగావివరించియుంటే ౪-వ తేదీలతో అవసరమే లేదట. 3-వ తేదీలలోనియ్యబడిన లగ్నభుక్తుల(౫-వ కలము) ప్రయోజనాన్నిగరించినీ అవితేలిసికొనే విధానాన్నిగురించినీ ముందుభాగాలలో వ్రాయనుద్దేశించియుండుటకేతనూ, చదువరు లీగ్రంథస్థనిమాయలను సులభముగా గ్రహింపగల్గుటయే నాముఖ్యోద్దేశమగుటచేతను గణితబాహుళ్యంలేకుండా రాత్రి కాలనిర్ణయంచేసికొనేటందుకు ౪-వ తేదీలువ్రాయడం అవసరంఅయింది.

౭. నాలుగవతేదీలలో నీయబడిన ఘటికాది ప్రమాణము ౬౬|౩౭ ను బట్టి కాలసాధనచేస్తే ౬౧|౪ వచ్చుననినీ, అది ఏమూర్ఖోద్దయమువద్దనుండి లెక్కించుటయో బోధపడలేదనినీ వ్రాసినారు. అసలు మినమాసంలో శ్రవణం శిరోగతమైయుండగా మనకు కనపడుట కవకాశమేలేదుకదా! అయినప్పుడు మావిమర్శకులను భ్రాంతిగొల్పిన ౬౧|౪ ఘడియలకాలముమాత్రమెట్లువచ్చును? అందుచేత ఇచ్చట ఆసంశయమనవసరము. అయితే అవసరమైన ఆశ్రవణమునకు ఎదురుగా ౬౬|౩౭ ఘడియలను తేదీలులో ఏలవ్రాసినారని శంకింతురేమా? 33-వ పేజీలో వ్రాసినరీతిని, ఒకనక్షత్రము శిరోగతము కాకుండనుండి తొలిది మధ్యాహ్నంరేఖ దాటియున్నపుడు ఆరెండిటి యంతరమునుబట్టి కాలము నిర్ణయము చేయవలసివచ్చునుగదా! అట్టిచోట్ల యాయంక లుపయోగించును గనుకనే యవి యందు వ్రాయబడినవి.

ఇచ్చట విమర్శకులు పొరపాటు పడినారు. ఈగ్రంథములో నీయబడిన మిక్కిలియొక్కవ పరిమాణముగల లగ్నము వృశ్చికము. దీనిపరిమాణము ౫|౩౫ ఘడియలు. విమర్శకు లుదాహరించిన ౬౬|౩౭ ఘడియలున్నూ మినమాసములోనివి. “ఈమినమాసములో చివరలోజున లగ్నంఅంతా భుక్తిఅయిపోయి

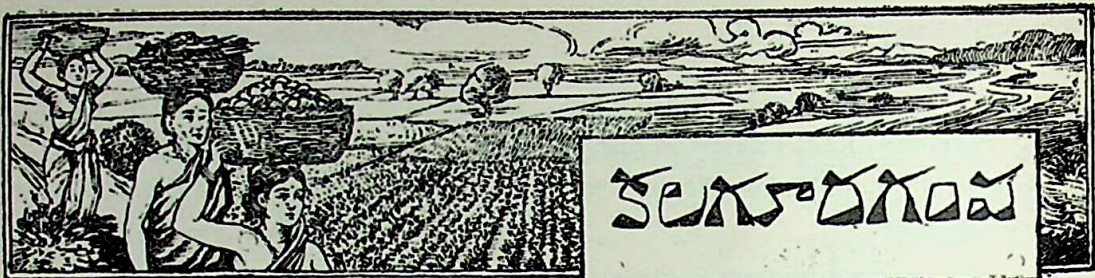
దనుకొని పై ౫|౩౫ ను ౬౬|౩౭ నుండి తీసివేస్తే మిగతా ౬౧|౪ ఘడియలు.....బోధపడలేదు.” అని వారువ్రాసినారు. మినమాసములో వృశ్చికలగ్నప్రమాణము తీసివేయమనడం వింతలకువింతగా కనబడుతోంది.

౮. ౫-వ తేదీలులో యియ్యబడ్డ దేశాంతర సంస్కారాలు యొక్కడనుంచో, దేనిలో చేరవలెనో బోధపడలేదని మరియొకయాక్షేపణ. ఈవిషయంలో మావిమర్శకులు నాగ్రంథంయొక్క 3౨-వ పేజీని చదవకుండానే తిరగవేసిఉండియుంటారు. ఎవరో షేరు ఊరులేని సామాన్యపు విమర్శకులకువలె మా “సోదర జ్యోతిష్కులు”లు గూడ గ్రంథం పూర్తిగామాడకుండానే విషయాలను ఆక్షేపించడం ఎంతమాత్రం బాగులేదు.

౯. దినం విషయంలో వారికి చాలా ‘తికమక’ గా వుందట. జ్యోతిష్కాస్త్రములో దినమునకు రెండర్థములున్నూ ఉన్నవి. “నాగనందాప్రసంగ్యుక్తో దినీకృత్యదివాన్వితః” అనేదగ్గర దినంఅంటే ఒకరోజుకి అర్థం. ఇక పంచాంగాలలో “దినం ౨౭|౧౮”..... అనేదగ్గర ‘దినం’ అంటే ఒక్కపగటికి అర్థం. అంచేత సర్వేసర్వత్ర దినశబ్దానికి సమయానుకూలమైన అర్థమునే సహృదయు లింతవరకు గ్రహించుచున్నారు.

౧౦. అచ్చుతప్పులు కావలసినన్ని యున్నవట. ఎచ్చటనైనా ఒకటిరెండు తప్పు లుండియుండవచ్చును. ఇది షేరుపొందిన మద్రతాలయములయందుగూడ విధియైన యంశము. ఊరకనే ‘అన్ని’, ‘యిన్ని’ అని వ్రాయుటకన్న పేజీకి యిన్నితప్పులున్నవి అనిషేర్కొని అట్టితప్పులసంఖ్య పరిగణింపబడతగినదైనచో వ్రాసినమంచిది. నాగ్రంథమందు ఎచ్చటనుగూడ అర్థభేదము గలిగించుతప్పులు లేనేలేవని నేను దృఢముగా చెప్పగలను. ఉండిన నొకటి రెండు. అంతే.

మా “సోదరజ్యోతిష్కులు” గ్రంథముపై వ్రాసినవ్రాత యెంతసమంజసముగానున్నదో “సోదర జ్యోతిష్కులు” ల దృష్టితోగాక నిష్పక్షపాతదృష్టితో జూచినవారికే తెలియగలదని నామనవి.

కలగూదగంప

గాంధీ నేషగాడూ - సన్యాసీ !

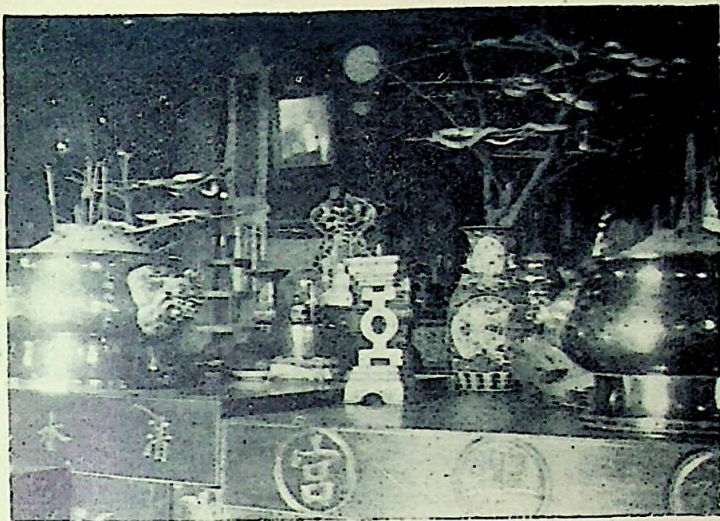
ఎంతసేపూ మనం గాంధీగారిని అతనిశిష్యులైన మనదేశస్థులు, విదేశస్థులు పొగడుతూవుంటే విని ఆం దిస్తాము కాని, తదితరుల కార్యచర్య లేలాగ అర్థమా తున్నాయో కాస్త విచారించకుండా వున్నాము. ఇట్లు విచారించడంవల్ల మన కట్టే లాభంలేకపోయినా కొం చెము సరదాగాను, తమాషగానేనా వుంటుందని మా వ్రాహ్మ. పూర్వీకుల పిచ్చినమ్మకాల్, నవీనుల దంభప్రకటనలూ ముద్దకట్టి గాంధీగారి అవతారమెత్తాయని ఒక కెనడాదేశపు లేఖకుడు వ్రాసి ప్రకటిస్తున్నాడు.

పూర్వం ఆంగ్లోశాస్త్రమజాతిలో యెవడికైనా, యెవరైనా ఒక అపకారంచేస్తే, అపకారం పొందిన నాడు చేసినవాడిగుమ్మంలో ఆ అపకారానికి ప్రతి క్రియగా ఏదో ఒక ఉపకారం చేసేదాకా అభోజనం కూర్చునేవాడట. గాంధీగారి పద్ధతికూడా యిదేనట. అయితే పూర్వకాలంవాడు అమాయకంగా ఉపన్యాసం చేసేవాడు. గాంధీగారు అట్టి విషయ ప్రకటన వలన కలిగే లాభము నూహించుకొని, ప్రకటించబడుతుం దని తెలుసుకొని, ప్రకటించబడవాలనే వుద్దేశంతోనే చేస్తున్నట్లు యీవిలేఖరి అభిప్రాయము.

అతనిరాకలూ పోకలూ, స్వస్థా సరంబాం, తినడం మానడం, దర్శనం భాషణం - అంతా నాటకరంగాలలోకంటేకూడా ఇనుమిక్కిలి పటాహోపంతోను, బడాయిలో నూ యేర్పాటుచేయబడుతున్నాయనే అతని వ్రాహ్మ. ఇంకా కుదాహరణంగా కొన్ని చర్యల నాతడై తిమాపించుతున్నాడు. గాంధీగారు గుండ్రబల్లసభకు వెళ్లినప్పుడు పదినిముషములపాటు అతని ఉపన్యాసమును ప్రపంచమంతా ఒక్కసారి వినడాని కేర్పాటులు

జరిగాయి. ప్రపంచంలో అన్ని దేశాలవారూ చెవులు' నిక్కపెట్టుకొని ఎప్పుడువందాము, ఏమిటి వింటాము అని యెదురుచూస్తున్నారు. ఇదిగో గాంధీగారు మాట్లాడుతున్నారని కంపెనీ ఎకాస్సరు చెప్పినాను. ఒక్క నిమిషము నిశ్శబ్దము. తరువాతవెళ్లినవీ గాంధీ కాదు, నేడువారసాని (మీరాబాయి)గారు వెళ్లి "మహాత్ములు సాయంకాలభోజనం చేస్తున్నారు. అతనికి శ్రమయియ్య వీలులేదు. ఒక్కనిముషంలో వస్తారు మాట్లాడుతారు." కొంచెంసేపు మళ్లీ నిశ్శబ్దం. గాంధీగారు వచ్చారు మాట్లాడేరు.

ప్రపంచమంతటికీ కొన్నినిముషములు కనిపెట్టుకొనేట్లు చేయడం కాలకర్మకాత్తున కాదనిన్నీ, ఆ వొక్కనిమిషం వారి వారి నాపడముల్లా గాంధీగారి సాయంకాలభోజనం, అందుకు భంగం కలగనీయకపోవడం, అతని అమూల్యోపదేశములు విని ఆనందించడం కొరకు ప్రపంచమంతా కూడా ఓర్పివేసి సహించగలగడం మొదలైనవిషయములకు ప్రకటనమియ్యటకొరకే నని అతని వుద్దేశ్యము. లండనుసభకు వెళ్తాడో వెళ్లడో తుదదాకా తెలియనీయకపోవడం, ఆఖరుస్తీమరును హడావిడిగా గోచిగుడ్డతోటీ, ఆడమేకలతోటీ, పేద బిఛానాతోటీ యెక్కడం యిల్లాటియెత్తేనని అతని అభిప్రాయం. చార్లీచాప్లీనునుగరించి మీరాభిప్రాయ మేమని యెవరో అతనిని అడిగితే "చార్లీచాప్లీ నెవరు?" అని అతడడిగినప్రశ్న వట్టినటన మనియు, ప్రపంచంలోని పేపర్లన్నీ చూచే గాంధీగారి కత నెవరో తెలియకపోవడం దుర్బలమనియు ఇతని ఉద్దేశ్యము. పేపర్లలో వింతగా పడవాలనే అత నిట్లు చేస్తున్నాడట. గాంధీగారు భోంచేస్తే మానిలే, పానుపాచ్చిలే తగ్గితే, మొదలైన విషయాలన్నీ ఇంగ్లాండులోని, న్యూయార్కు

చిత్రము ౧

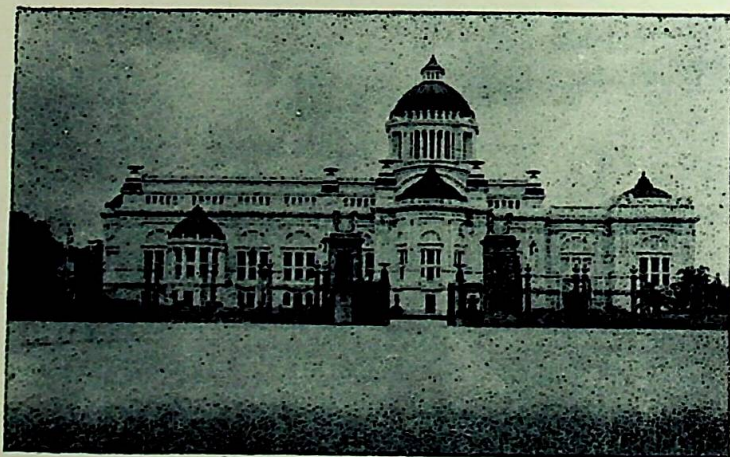
పినాంగునంగలి చైనీయుల పాములగుడి లోఁజలిభాగములు
కొమ్మలపై పాములు గలవు
చిత్రము ౨

B. S.

మరకత బుద్ధదేవాలయ ద్వారము, బ్యాంకాకు.
విగ్రహము $1\frac{1}{2}$ అడుగు ఎత్తు. విగ్రహము మరకతమయముకావని ప్రతీతి.

B. S.

బ్యాంకాకునందలి రాజభవనములలో నొకటి

ఇం దిపుడు శాసనసభ కలదు.

B. S.

లోని సేపర్లమీద గోడలమీద పెద్దపెద్ద అక్షరాల లోను నెలుగులలోను ప్రకాశిస్తూవుంటుం దనే అతను మాటాడితే ఉపవాసవ్రతమును పూనుతూవుంటా డని కూడా ఇతను వ్రాస్తున్నాడు.

గాంధీ నటకుడై లే అయినాడు కాని సన్మానిసి కాడా అని ప్రశ్న—సన్మానిసికూడా ననియే ఇతని అభిప్రాయము. లేకుంటే అంత దుర్బలశరీరు డన్నేసి రోజు లుపవాసాలు చేసి యేలాను బ్రతకగలడని అతని సంజేహము. అతనిఆత్మ అందరిలాటిదీకాక కొంచెం విశిష్టమైనదనిన్నీ, అతనిపట్టుదల, నైతికశక్తి అతనిచేత నిట్టి అసాధారణకార్యములను చేయిస్తున్నాయి అనీ సిద్ధాంతము. తెల్లవాళ్లు దేవమాతలనీ, వాళ్ల నాగరికత నల్లవాళ్లకి మప్పి వాళ్లనుద్ధరించడానికీ, వాళ్ల దేశాలాక్ర మించడానికీ, వాళ్ల సంపదలు కొల్లగొట్టడానికీ దేముడు వాళ్లను పుట్టించాడనీ, చిత్రవిచిత్రమైన కథలూ, ప్రచారాలు మనము చేసి లోకాన్ని నమ్మించుతున్నామారేదా, మనలాటిప్రకటనలే అతనుకూడా చేస్తూ మన వేళ్లుపెట్టే మనకళ్లు పొడుస్తున్నాడని అతని వాదం. గాంధీని పూర్తిగా పాశ్చాత్యపద్ధతికాదనీ, జన్మతః సిద్ధించే జాతీయం దతనికి విశ్వాసముకలదనీ, అందువలన పంచముల నువరించి వారికి జాతి, లేక వర్ణము నిద్దామనే అతని సంకల్పమువలన అస్పృశ్యుల కెట్టిలాభమూ కలుగలేదనీ ప్రకటన ప్రధానార్థముగ రచియించబడు అతని పైపై యెత్తులవలన హిందూసంఘముయొక్క శల్యశల్యమును బట్టిపోయిన ఆచారవాసనలు వదలవనీ అతని అభిప్రాయము.

సరే, గాంధీగారిచర్యలను యెవరి తత్వాన్ని పట్టి వారు ఏలాగుఅర్థముచేసుకున్నా వారి నేమీ అనకూడదు. గాంధీగారు సన్యాసైనా కావాలి, చమత్కార నటకుడైనా కావాలి కాని రెండుకూడా కాగలడన్నవారి

తత్త్వంచూస్తే మనకు నవ్వు రాకమానదు. నటకులు సన్యాసివేషం వేయవచ్చును కాని వారిని మనము సన్యాసులనము. సన్యాసులు నాటకాలు చేస్తారేమో ఆదేశాల్లో కాని మనదేశంలో చేయరన్నమాట స్పష్టము. గాంధీ గారి నిష్కలంక తపశ్చర్యలను మన అనుమాలములకు సరిపడేటట్లు వింతవింతప్రకటనలుగా ప్రకటించి లాభాలుకొట్టుకొంటూ, ఇటువంటి లాభాలకొరకే అతను కూడ గారడీలుచేస్తూన్నాడని స్థిరపరుస్తూ, ఆగారడీకి ఈసన్యాసానికీ సంబంధంపెట్టడం బోడితలకీ మోకాలికీ ముడివేసిన ట్లుంటుంది !

—నారాయణ.

ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథమాలా కార్యస్థానము

ఆ ర్మ శ క ము

అమృతి,

నేను నాకాగితములను సవరించుకొనుచుండగా చెన్నపురివిశ్వవిద్యాలయములోని ఆంగ్రభాషాపరీక్షల చరిత్రముకొఱకు వ్రాసిపెట్టుకొన్న శిథిలమైన కాగితములు కొన్ని కానవచ్చినవి. అందు ఈవిశ్వవిద్యాలయము పుట్టినదిమొదలుకొని ౧౮౭౪-వ సంవత్సరముదాక ఆంగ్రభాషమకు ఎవ్వరెవ్వరు పరీక్షకులుగా సుండిరో తెలుపబడియున్నది. ప్రాతగిలిపోయి ఆనాటి విశ్వవిద్యాలయ నివేదికలునేడు అలభ్యములుగా నున్నందున నేనుహర్చుకొన్న యీశిథిలపత్రములోని నామములు మీపత్రికయందు ప్రకటించియుంచుట ఎందులకైన మేలని యీపత్రికను పంపుచున్నాను. దయచేసి ప్రకటింపఁగోరుచున్నాను.

సంవత్సరము	భావ	బి. ఏ. పరీక్షకులు	ఎఫ్. ఏ. పరీక్షకులు	మెట్రిక్యులేషన్ లేక ఎంట్రెన్సు పరీక్షకుల పరీక్షకులు	రిమార్కులు
౧౮౫౭	అటవము	—	—	రంగనాథశాస్త్రి	
	తెలుగు	—	—	డిట్రా	
౧౮౫౮	అటవము	డాక్టరు జి. యు. పోక్ట్	—	డాక్టరు జి. యు. పోక్ట్	
	తెలుగు	—	—	డిట్రా	
౧౮౫౯	అటవము	డా. జి. యు. పోక్ట్	—	డా. జి. యు. పోక్ట్	
	తెలుగు	డిట్రా	—	డిట్రా	
	మళయాళము	—	—	డాక్టరు గుండర్పు	
౧౮౬౦	అటవము	రివరెండు జె. బి. రాడ్డర్పు	—	—	
	తెలుగు	—	—	—	
౧౮౬౧	అటవము	రివరెండు హెచ్. బకరు	—	—	
	తెలుగు	యన్. కృష్ణమాచారి	—	—	
౧౮౬౨	అటవము	రివరెండు హెచ్. బకరు	—	—	
	తెలుగు	రివరెండు జె. కె. ల్	—	—	
	మళయాళము	—	—	—	
	కన్నడము	—	—	—	
౧౮౬౩	అటవము	నాల్గు జోయెస్	—	—	
	తెలుగు	రివ. జె. కె. ల్	—	—	
	కన్నడము	—	—	—	
	మళయాళము	—	—	—	
౧౮౬౪	అటవము	రివ. హెచ్. బకరు	—	—	
	తెలుగు	రివ. జె. కె. ల్	—	—	
	కన్నడము	—	—	—	
	మళయాళము	—	—	—	
౧౮౬౫	అటవము	రివ. హెచ్. బకరు	—	—	
	తెలుగు	రివ. జె. కె. ల్	—	—	
	కన్నడము	—	—	—	
	మళయాళము	—	—	—	
౧౮౬౬	అటవము	రివ. హెచ్. బకరు	—	—	
	తెలుగు	రివ. జె. కె. ల్	—	—	
	కన్నడము	—	—	—	
	మళయాళము	—	—	—	

(౧౮౬౨ లో కన్నడమునను, మళయాళములోను పరీక్షకులుమాత్రము నియమింపబడిరిగాని ప్రశ్న పత్రములు బనగబడలేదు).

ఈ యేట
యన్. ఏ. పరీక్ష
ఆరంభమైనది.

మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము
౧౫౬౬	౧౫౬౭	౧౫౬౮	౧౫౬౯	౧౫౭౦	౧౫౭౧	౧౫౭౨	౧౫౭౩	౧౫౭౪	౧౫౭౫	౧౫౭౬	౧౫౭౭	౧౫౭౮

మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము
౧౫౭౯	౧౫౮౦	౧౫౮౧	౧౫౮౨	౧౫౮౩	౧౫౮౪	౧౫౮౫	౧౫౮౬	౧౫౮౭	౧౫౮౮	౧౫౮౯	౧౫౯౦	౧౫౯౧

మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము
౧౫౯౨	౧౫౯౩	౧౫౯౪	౧౫౯౫	౧౫౯౬	౧౫౯౭	౧౫౯౮	౧౫౯౯	౧౬౦౦	౧౬౦౧	౧౬౦౨	౧౬౦౩	౧౬౦౪

మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము
౧౬౦౫	౧౬౦౬	౧౬౦౭	౧౬౦౮	౧౬౦౯	౧౬౧౦	౧౬౧౧	౧౬౧౨	౧౬౧౩	౧౬౧౪	౧౬౧౫	౧౬౧౬	౧౬౧౭

మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము	అహ్నము	తెలుగు	కన్నడము	మధ్యాహ్నము
౧౬౧౮	౧౬౧౯	౧౬౨౦	౧౬౨౧	౧౬౨౨	౧౬౨౩	౧౬౨౪	౧౬౨౫	౧౬౨౬	౧౬౨౭	౧౬౨౮	౧౬౨౯	౧౬౩౦

ప్రారంభమునందు ప్రశ్నపత్రములు ఆంగ్లమున నుండెడివి. ఉత్తరములను ఆంగ్లముననే వ్రాయఁబడుచుండెడివి. అందువలన ఆంగ్లద్రవిడముల రెంటికిని పాశ్చాత్యులు పరీక్షకులుగా నుండినను బాధలేకపోయెడిది. ౧౮౫౭ లో, అనగా చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమువారి మొట్టమొదటిపరీక్షలో రంగనాథశాస్త్రిగారు తెలుఁగునకును, అఱవమునకునుగూడ పరీక్షకుఁడుగా నియమింపఁబడినను అటువెనుక ౧౮౬౧ దాక భారతీయులకు ఈపదవిరా లేదు. కొన్ని నాళ్లు పోపునొరగారే రెండుభాషలకును పరీక్షకులై ఆంగ్లములో ప్రశ్నపత్రము లొసఁగి, ఆంగ్లమున వ్రాయఁబడిన యుత్తరములనే పరీక్షించుచుండిరి. దేశభాషలందు ప్రశ్నపత్రములిచ్చుపద్ధతి రమారమి ౧౮౭౦ దాక కానరాదు.

చెన్నపురివిశ్వవిద్యాలయములో మొట్టమొదట యమ్. ఏ. పట్టమునందినవారు ఆంగ్లమైన శ్రీ వెలగపూడి సుందరరామయ్యగారు. అటువెనుక రంగనాథము మొదలియ్యారుగారును యమ్. ఏ. పట్టమునందిరి. కాని వీరికి దేశభాషలలో మాత్రమే పరీక్షకపదవి యొసఁగఁబడినది. యనమండ్ర వెంకటరామయ్యగారు పురాణనామచంద్రికు రచించిన మహనీయులు. భరతవర్షములో ఆంగ్లవిశ్వవిద్యాలయములు పుట్టినదినములలో తెలుఁగుపరీక్షకు లెట్లుండికో వైపట్టికలవలనఁ చెలియఁగలదు.

—తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు.

రష్యాప్రభుత్వము - పత్రికాసంపాదకత్వము

రష్యాలో జీతాలు చాలాఅనుకూలంగా వుంటాయి. సాధారణపు కూలివాడికి కూడా నెలకి ౧౦౦ రూబులులిస్తారు. మహోన్నతోద్యోగికి ౭౦౦ కంటె ఎక్కువ యీయరాదు. పత్రికాసంపాదకుల కున్నంతేసి పుష్కలజీతాలు మరియెవ్వరికి వుండవు దినపత్రికాసంపాదకులు కేవలం సంపాదకీయాలు వ్రాసేటందుకు నెలకు ౬౦౦ యిస్తారు. ఇదికాక వారు మరేమైనా

వ్రాస్తే పంక్తికింతా అని నిర్ణయముంటుంది. ఈవిధంగా మరో ౩౦౦ సంపాదించవచ్చును. సహాయ సంపాదకులకు ౫౦౦ లు జీతము. విలేఖరులుకూడా యీవిధంగానే సంపాదించవచ్చును. సంపాదకుడికి రెండేసి గదులు, స్నానముగది, వంటిల్లు, హోటలుభోజనము, సినిమాలు, బట్టలు, కావలసినపుస్తకాలు అన్నీ తక్కినవారికంటె చౌకగా యిస్తారు. చేసినంతపని చేసుకోగా తక్కిన అన్ని శాఖలవారికంటె వీరికి విశ్రామమెక్కువ చిక్కుతుంది. లేకుంటే చక్కని ఆర్థికజ్ఞురాలని ప్రభుత్వము వారికి తెలుసును. ఎంపుడుమనుష్యులనుతీసి ఈవృత్తిలో వేసుకొని వారికిట్టి సౌకర్యముల నన్నిటినీ స్పెషలుగా కూరుస్తా రాదేశస్థులు. ఆదేశంలో నవలలు, ప్రబంధాలు, కవితావులు మొదలైన నెవ్వరూ వ్రాయరు, వ్రాసినా చెల్లవు. ప్రాతఃచరిత్రలు పుక్కిటిపురాణాలూ అంతకన్న అక్కరలేదు. ఎంతసేపూ కార్మికరాచకీయాలు, ఆర్థిక విషయాలు, ప్రణాళికలు, యంత్రపరిశ్రమలు, విదేశ ప్రభుత్వముల బలాబలములు, క్రొత్తక్రొత్త సభలు సంఘాలయొక్క పరిణామాలు మొదలైన కాలానుగుణ్య ప్రసంగాలే వ్రాసేది. ఇల్లాటివాదేశంలో వేడివేడి పెసరట్టలాగ చెల్లుతాయి.

స్త్రీలు యిందులో చేరకూడదని నిషేధ మేమీ లేదు. కాని వారు పురుషులలాగ సుఖజీవులు కారు. వారికెప్పుడూ చేతనిండా యేదైనా పని వుండాలి. సంసారాలబాధ అట్టే లేకపోయిన ఫ్యాక్టరీలలో పని, ఆఫీసులలో ఉద్యోగాలూ అంటేనే వాళ్ల కెక్కువ సరదా. ఇందులోకొస్తే వాళ్ల కెక్కువజీతాలు దొరుకుతాయి కాని వారి కెందుకూ అంతడబ్బు, అంత విశ్రామముకూడా ఎందుకు? ఏమైనా కొనుక్కొందామంటే చిత్రవిచిత్రమైన విదేశీవస్తువులతో కూడిన అందమైన దుకాణాలుండవు. ఎంతసేపూ కొరతపడేవి స్టోర్సులే వుంటాయి. వాటిలో అత్యవశ్యకపదార్థాలే అమ్ముతారు. ఎవరేనా స్నేహితులయిండ్లకు వెళ్లి కులాసాగా మాట్లాడుకుందామంటే వాళ్లంతా ఏఫ్యాక్టరీలలోనో పనికిపోతారు. సినిమాలకు పోదామంటే రాత్రిళ్లుకాని అవి ఆడవు. అందుచేతను వా రీవృత్తులలోకి రాదు.

కాని బ్రాహ్మకాష్ఠిలను స్త్రీమనులలో వారు విస్తారముగా పనిచేస్తూవుంటారు. ఇవిహడా పత్రికలలాంటివే. పత్రికలలో అయితే అచ్చునేస్తారు. వీటిలో అయితే ఆప్రసంగాలనే ఉపన్యసిస్తారు, పాడుతారు. ప్రజాభిప్రాయమును సృష్టించడానికి, సంస్కరించడానికీ రెండూ ఒక్కవిధంగానే సహాయపడతాయి. ప్రతీహాటలులోను, పదిమందిపనివాళ్లు పడుకొన్నే గదిలోను ఒకతాడున్నీకరుంటుంది. దానిద్వారా ఎవరికి కావాలన్నా వద్దన్నా రహస్యప్రసంగాలు వినిపిస్తున్నే వుంటాయి. ఏవోజాన, ఏనెలలో, ఎంతపనిజరిగిందో, ఎంత హెచ్చిందో తగ్గిందో రద్దయిందో, ఎవరుదానికి కారకులో, వారి నెట్టువిచారణచేశారో, ఎవరిని తీసికారో, కొత్తవారిని ఎవరిని వేశారో అంకెలు, అక్షరాలు, విలవలతో సహా చాటుతున్నే వుంటారు. చాలామంది వీనిని శ్రద్ధతోనేవింటారు. అలాగ వివనివాళ్లకి శ్రద్ధకలగడానికి సంగీతంహడా మేళవించి యీ సంగతులే పాటలలో నెప్పుతారు. ఈలాటి బేరీజులన్నిటికీ పాటలూ, మద్దలతాళాలు దాన్నింట్టూనువూ ఏమిటి అనిపిస్తుంది కాని, విషయం నచ్చక వినిపించుకొనినవాళ్లకైనా పాటంటే సరదా లేచివస్తుంది. పల్లెటూళ్లకి పాలాల్లోకి కూడా కనెక్ష్నులుంటాయి.

పొద్దుటనుంచి సాయంత్రందాకా ఈ రేడియో కార్యక్రమము వుండనే వుంటుంది. పనిచేసుకుంటూ చేసుకుంటూ వినవచ్చును. ఇవి ఒకమోస్తరు గోడనోటిసులలాగ అయిపోయినాయి. దీనిలో కొంతభాగం పత్రికాప్రసంగ పతనము. ఆపత్రిక యేమి వ్రాసిందో ఈపత్రిక యేలాగున ఖండించిందో యాకరువుపెడతారు. ఇందులో వెలకారం కొంత, కేలు నేయడం కొంత, వెక్కిరించడం కొంత, హాస్యంకొంత, సందర్భానుసారంగా కొన్ని పిట్టకథలు. దీనికిగా కొందరిని తరిఫీదుచేసి సిద్ధంగా వుంచుకుంటారు. ఎవడైనాసరే యెవరి మీదనైనా సరే తప్పుచూపించి చెప్పడానికి సిద్ధపడేలాగుంటే పోయి రేడియోలో ఊదీవచ్చును. ఏ డిపార్టుమెంటునైనా సరే ఇంకో డిపార్టుమెంటువారు విమర్శింపవచ్చును. ప్రెస్సుఅట్టుకాని సెన్సరషిప్పు కానీ యేమీ

అనరాదు. తప్పు చూపించబడితేచాలు, విచారణ ప్రారంభమై ఫలితం ప్రకటించబడుతుంది. సోవియటు ప్రభుత్వవిధానానికిమాత్రం యెవ్వరూ ఏమీ అనకూడదు.

ఆదేశంనిండా దినపత్రికలే కాని వారపత్రికలు మాసపత్రికలు చాలాతక్కువ. ఈవేళప్రసంగాలు రేపటికి ప్రాతగిల్లిపోతూవుంటే యీలాటిపత్రికలూ పుస్తకాలూ యెవరికి కావాలి? కేవలం పత్రికాసంపాదకులకుమాత్రమేకాక ఈరేడియోస్త్రీమనులలోని ఉద్యోగులకూ వాచకులకు ఉపన్యాసకులకు గాయకులకూ నటుకులకూ కూడా పుష్కలమైన జీతాలుంటాయి. ఈపత్రికలను రేడియోలను పట్టుకొనియే, బోలెడంతడబ్బుఖర్చుపెట్టి, కమ్యూనిస్టుపార్టీవారు ౧౬ కోట్ల ప్రజల మనస్సులను తనప్రక్క కాకర్పించుకొని డిక్టేటరుషిప్పుచలాయించుతున్నారు. ఈప్రెస్సు, రేడియో సంపూర్ణ స్వాధీనంలో వున్నన్నాళ్లు ఈ డిక్టేటరుషిప్పుకు చలనమండకూడదు.

అణువుల మహత్త్వం

అణువు (Atom) అన్నిటికంటే చాలా చిన్నదని అందరికీ స్పష్టమవుతున్నది. ఇట్టిఅణువులు ఒకటి నొకటి సంఘటించుకొనివుంటేనే పంచధూతాతాత్మికమైన ప్రకృతి సృష్టిఅంతాయేర్పాటు అవుతున్నదని చాలామందికి తెలిసినవిషయము. ఈసంఘటనము భేదించబడకప్పుడొకమోస్తరు శక్తి వున్నదిస్తుందనీ, ఈ శక్తితో యెంతటియంత్రములనైనా నడిపించవచ్చుననీ పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞుల అనుభవము. అది మనకు ప్రత్యక్షముగా కూడా కనిపించుచున్నది. ఇంతవరకూ ఈఅణుసంఘటనములనే మనము చీల్చుచున్నాము కాని అణువును చీల్చలేదు. కాని దాన్ని చీల్చుటకు సాధ్యమౌతుందనే అనేకశాస్త్రకారుల అభిప్రాయము. వారు తత్వరీతి త్నములయందు మున్నులై విజయపరంపరల నందుచున్నారు. ఈచాతుర్యము బాగా వశీకరణమైనచో మనము మఱిమహాద్భుతమైనశక్తిని సృష్టించి అపూర్వ

మైనపనులు చేయించగలమని చాలామంది శాస్త్రవేత్తల అభిప్రాయము. కాని యిది కేవలము పిచ్చివాని వ్రాసిన లాభదూర్ణభాగ్యవిశ్వాసము. అణువును భేదించగలమును మాట సత్యమేకాని దానిని భేదించుట కసంతమైన శక్తిని మనము ప్రయోగించవలెను. ఈశక్తికి ఆశక్తికి జనుభిరులు రాసి జేరీజాకట్టిచూస్తే మిగిలేది పూజ్యం—పైగా యేమైనా తెలివితక్కువపడితే అపాయనాడా నిశ్చయము. ఈ ప్రయత్నాలవల్ల మన శాస్త్రమూనుభవము హెచ్చించని మనము గర్విస్తే గర్వించవచ్చునుగాని దానివలన మనకేమో నూతనశక్తి ఎక్సట్రాగా లభించి మనమేమైనా జాటుకోగల మనేది ఖచ్చితమే అని అతను శలవిస్తున్నాడు. అణువును చీలిస్తే పరమాణువులు (electrons) యేర్పడుతవి. ఇట్టిపరమాణువు అణువులు ప్రకృతిశక్తివలన సంఘటనమును పొంది గ్రహతారకాదిమండలము లేర్పడుచున్నవి; సృష్టిచక్రము నడుచుచున్నది. ఇందుకే అని నిర్ణయపడబడింది, ఇది చూచి మన మాశ్చర్యచకితులము కావలెను కాని వాటిని తాదూరారు తక్కిరిపిక్కిరిచేసే వ్యర్థప్రయత్నముల కర్థములేవని ఆతనియూహా.

మహాకావ్యరచన : ఖండకావ్యరచన

ఇది ఖండకావ్యములే కాని మహాకావ్యములవలె రించు కాలముగాదని కొందఱు విమర్శకులందురు. మహాకావ్యములకంటె నీవ్యాస మంతవః కన్వయించునో చెప్పగల విశ్వదృష్టి వారు లేరు. ప్రకృతము మన దేశమునమాత్రము ఇది చాలవఱకు సత్యమనక తప్పదు. ఎందుకనగా మహత్త్వము అను భర్తము తక్కిన శీవితవ్యవహారములలో లేనిది కావ్యములందు మాత్ర మెట్లు పాడనూపగలదు? ఇప్పటి మన ఆశలు, ఆస్తులు, ఉద్రేకములు, ఓర్పులు—అన్నియు నల్పములు. మనలో నిజముగా వేదాంతము బ్రదికియున్న కాలమున ఉపదేశింపబడిన ఆల్పత్వస్థి యిప్పుడు సిద్ధించినది. సమద్రమునకు సేతువుగట్టు సాహసమునకుఁ బూను చారికాలమున 'శతకోటి ప్రవిస్తర' మగు కావ్యమును

రచించు యోచనజనించుట వింతకాదు. అట్లే అరకస్థు కాఫీతో ఆకలి తీర్చుకొనువారి చేతిపనులు చిన్నవిగా నుండుటయు నరుదుకాదు. కావ్యము లెట్టివో కార్యములు నట్టివేయగును. ఈమాట కావ్యప్రచురమునకు మాత్రమేకాక యందలి వస్తువు, పాత్రములు, సన్నివేశములు మొదలగునన్నిటికిని అన్వయించును.

అనగా చిన్నకావ్యములు పరిత్యాజ్యములని చెప్పరాలేదు. మహాకావ్యములు వ్రాయలేక పోయితిమే యని పరితాపపడవలసినదే కాని లఘుకావ్యములు వ్రాయుచున్నామే యని లజ్జపడవలసిన పనిలేదు. సృష్టిలో పిన్నపెద్దలు రెండును స్వతంత్రములు, ఆవశ్యకములు. సుదోషములు రెండును రెండును గలవు. గొప్పవస్తువునందలి గాంభీర్యము చిన్నవస్తువున కుండదు; చిన్నదానికిగల చెలువము గొప్పదానికిరాదు. పెద్దలకు మ్రొక్కులు, కిల్లలకు ముద్దులు. వస్తువు పెద్దదియగు నట్లెల్ల నయవాణ్యములుతగును. చిన్నదియైనట్లెల్ల గౌరవ గాంభీర్యములు కృశించును. రెండుగుణములును ఒకచోఁ జేరుట సృష్టిలోని యుద్దేశమే కాదేమో!

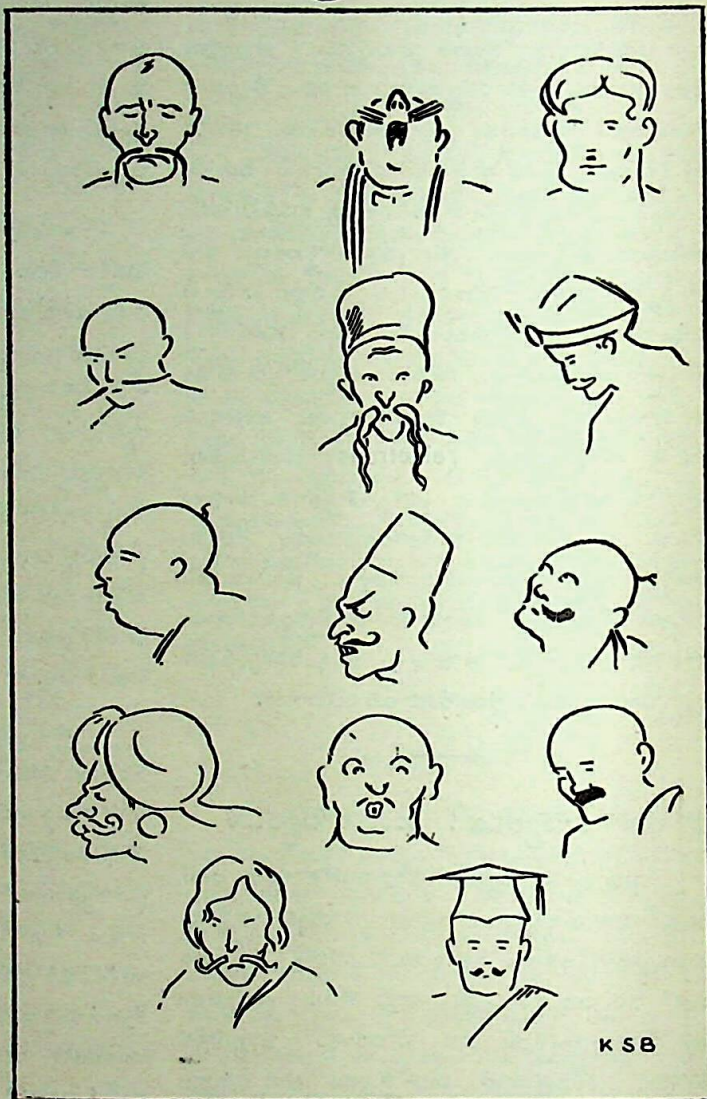
మన ప్రాచీను లీరెంటి తత్త్వము నెఱిగినవారు. కేవలము పరిమాణశ్రియలై వారు మహాభారతమువంటి మహాకావ్యములనుమాత్రమే వ్రాసి యూరకుండలేదు. మేఘసందేశమువంటి మురిపెముల మూటలను వ్రాసిరి. ప్రాకృతములో సేతుబంధమువంటి గంభీరకావ్యములతో పాటు 'గాథ'లను రసఘటికలను వేలకొలదిగా గాలికివిసరి భరతఖండము వీధివీధులందును వెలయించిరి. శృంగారవైభవము నూటిన శ్రీనాథుఁడే సీమకముల ములవంటి చాటుపద్యముల నెన్నింటినో వెదవలెను. ఇట్టి 'చాటు' కవితలు మహాకవితల కందును వెలలో తీసిపోనివి. మఱియు అనేక మహాకావ్యములకంటె అనేక చాటువులలో రామదీయక మెక్కువయనుటయు అనుభవవేద్యము.

ఖండకావ్యములు మహాకావ్యముల కంటె సులభముగా రచింపవచ్చునని తలచుటయు పొరబాటు. కొన్ని విషయముల వానికన్న నివి కష్టములును, మహా

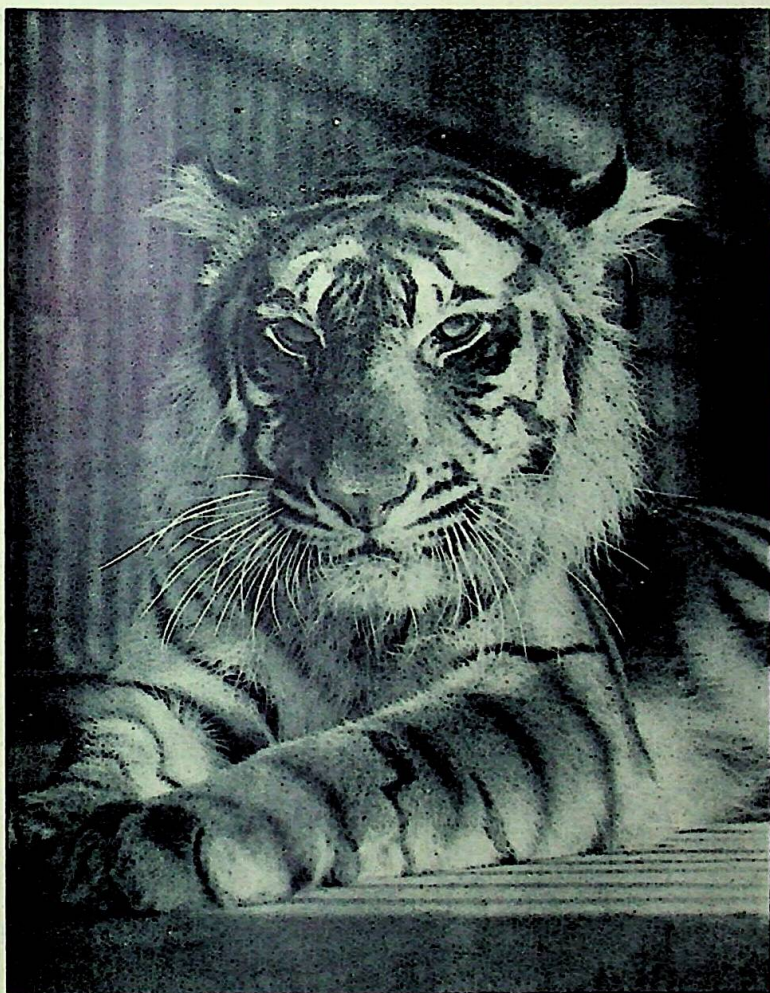
కావ్యములందలి కథ, పాత్రములు మొదలగువాని మహత్త్వము మఱుఁగుట చిల్లర రచనాలోపము లెన్నియో తెలిదాఁచుకొనును. చిన్న కావ్యములలో నట్లుగాదు అన్నియు చిన్నవి గావున ఇం దంగాంగ పరీక్ష యొక్కవ. కాబట్టి ఆత్మల్యలోపములనుగూడ గమనించి తొలగించుకొను శక్తిలేని కవి దీనికిఁ జేయవేసిన నగుచాట్ల పా లగును. ఇదిగాక గొప్పకావ్యములలో భావములకును, అభిప్రాయములకును తగినంత గొప్పతనమును, బలమును ఇచ్చి దూపుగొల్పుటకు వలసినంత పూర్వోత్తరసందర్భములను వివరించుట కవకాశ మున్నది. ఖండకావ్యములలో అతిముఖ్యమైన విషయములు తప్పఁ దక్కినవి విస్తరింప వీలులేదు. సంగ్రహము వీనికిని, విస్తరము వానికిని స్వాభావికలక్షణము. పనికిమాలిన విస్తరము మహాకావ్యములలో నెంతదోషమో పనిచేయుచు సంగ్రహము ఖండకావ్యములలో సంతకన్న దోషమగును. కావ్యము కొలతను తగ్గించుటలో నందలి విషయపు తీవ్రతనుగూడ తక్కువపఱచు నపాయముగలదు.

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ
(ఆంధ్రభూమి—ఆగష్టు ౧౯౩౯.)

కావులు

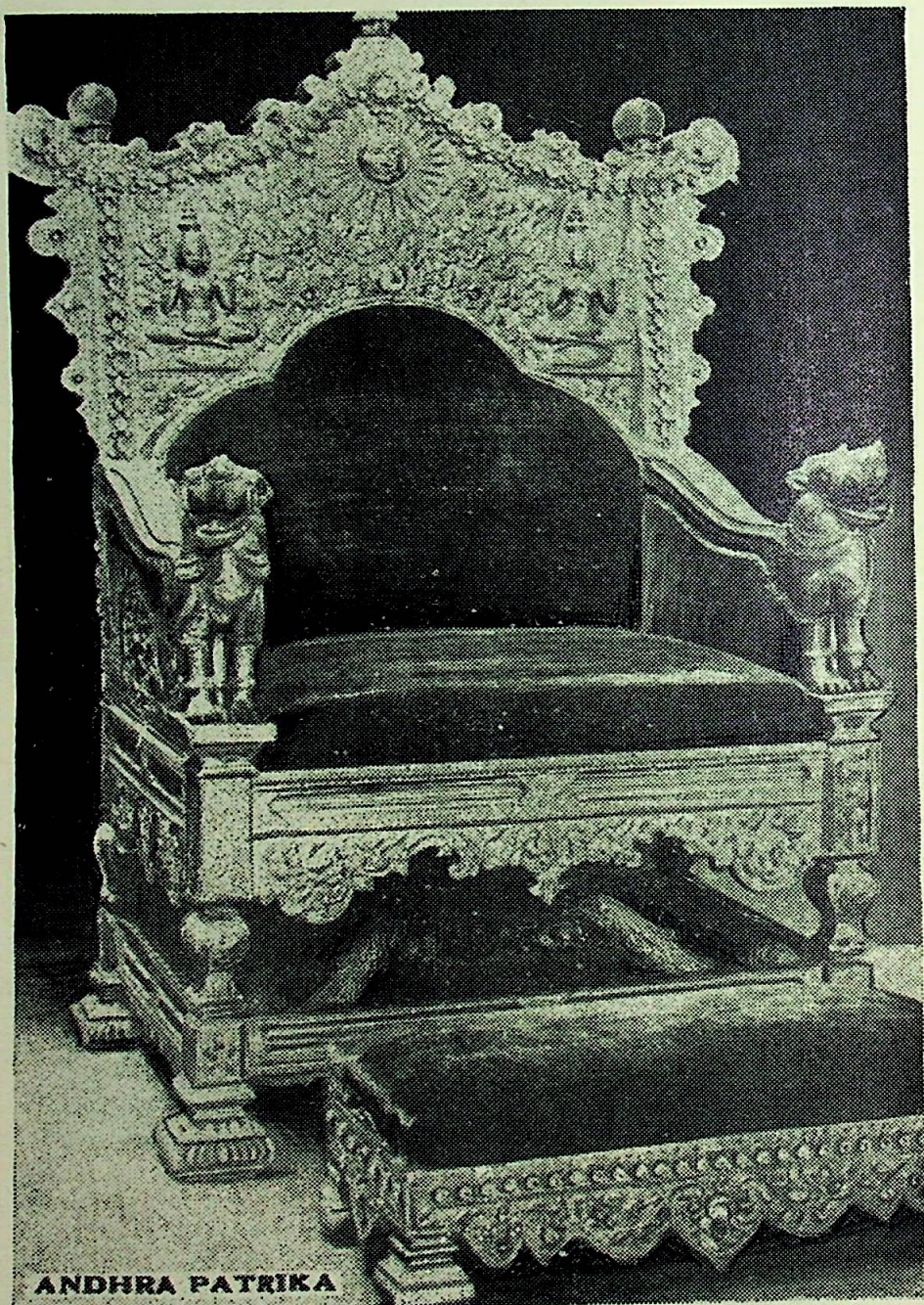

కొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యం

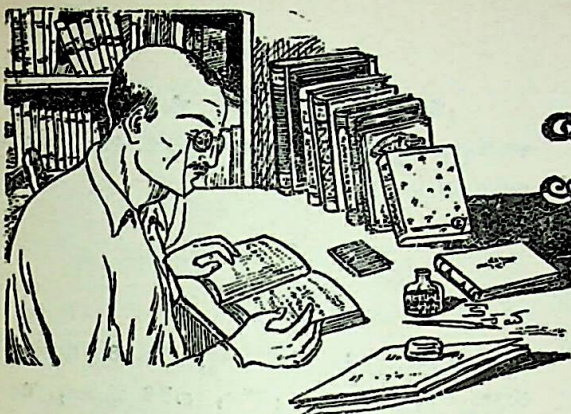
ఏకాగ్రత

M. K. R

ANDHRA PATRIKA

కాండీ సింహాసనము

విమర్శనలు

౧. అన్యోపదేశశతకము, ౨. గీతాత్రయము

గ్రంథకర్త: సీరిసి ఆంజనేయులుగారు, అనంత
పురము. క్రాసు, 3౦, ౪౦ పుటలు.

అహింసాపుష్పము

గ్రంథకర్త: సాయం వరదదాసుగారు, తెనాలి
క్రాసు, ౨౪ పుటలు, వెల రు. ౦-౧-౦.

యోగసంకలనము

అనువాదకులు: డాక్టర్ బాదా గోపాలకృష్ణారావు
గారు, కాకినాడ. డెమ్మీ, ౧౫౧ పుటలు, వెల
రు. ౧-౦-౦.

రిజర్వ్ బ్యాంకు

గ్రంథకర్త: కాశీనాథుని పూర్ణమల్లిఖార్జునుడు
గారు, బుట్టయ్యపేట, బందరు. క్రాసు, ౫౦ పుటలు,
వెల రు. ౦-౮-౦.

౧. దివ్యతేజోనిధులు

డెమ్మీ, ౫౬ వెల రు. ౦-౪-౦.

౨. లోకనాటకము

కర్త: నే. గంగాధరము. డెమ్మీ, ౬౪ పుటలు,
వెల రు. ౦-౮-౦.

గాయత్రీమంత్రార్థవివరణము

గ్రంథకర్త: ప్రణవానందగారు. ప్రణవకుటీరము,
వీరభద్రపురము, రాజమండ్రి. క్రాసు, ౨౮ పుటలు,
వెల రు. ౦-౨-౦.

౩. ఏకాదశీమాహాత్మ్యము

డెమ్మీ, ౮ పుటలు, వెల రు. ౦-౧-౦.

౪. మహాల్క్ష్మి ధర్మపుస్తకభండారము,
కొంతమూడు, రాజమండ్రి పోస్టు.

గీత

గ్రంథకర్త: యం. వి. గోవిందరావుగారు.
క్రాసు, ౯౨ పుటలు.

నూతన దశరాపద్యములు

కొంతమూడు బోర్డుస్కూలు ఉపాధ్యాయులచే
వ్రాయబడినది, డెమ్మీ, ౧౬ పుటలు. వెల రు. ౦-౧-౦.

వేంకటేశ్వరశతకము

గ్రంథకర్త: పుట్రేపు, సత్యనారాయణగారు.
క్రాసు, ౨౮ పుటలు.

శ్రీమదాంధ్ర కిరాతార్జునీయము

(తృతీయభాగము)

గ్రంథకర్త : భువనగిరి విజయరామయ్యగారు,
లోకల్ ఆడిట్ ఆఫీసు, గుంటూరు. డెమ్యూ, ౧౫౯
పుటలు. వెల రు. ౧-౮-౦.

కువలయానందసారము

గ్రంథకర్త : బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు.

ప్రకాశకులు : ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండ్ కో.,
ఆనంద ముద్రణాలయము, మదరాసు. క్రాసు, ౧౪౮
పుటలు.

లీలావతీగణితము

(భాస్కరాచార్యులు)

సంస్కృతవ్యాఖ్యాన, ఆంధ్ర లీలావతీయుతము.
డెమ్యూనె ౭౭౬ పుటలు. వెల ౫ రూపాయలు.

ప్రకాశకులు : వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు
అండుసమ్మ, ౨౧౨ ఎన్ ప్ల సేతు, మద్రాసు.

భాబ్బిలి యుద్ధనాటకము

(రెండవకూర్పు)

గ్రంథకర్త : వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు.
డెమ్యూ, ౧౦౪ పుటలు, వెల రు. ౧-౦-౦.

ప్రకాశకులు : వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి
అండుబదర్పు. ౪ మల్లికేశ్వరగుడిసందు, లింగశెట్టిపేటి,
మదరాసు.

శ కుం త ల

గ్రంథకర్త : నరహరిశెట్టి శేషగిరిరావుగారు,
తూర్పుపేటి, ఏలూరు. క్రాసు, ౧౩౩ పుటలు, వెల
రు. ౦-౧౨-౦.

దిలీప

(ఆణుస్థలకముల చిన్ననాటకము)

గ్రంథకర్త : శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారు,
రంగనాయకలపేట, నెల్లూరు.

క్రాసు ౩౨ పుటలు. వెల రు. ౦-౪-౦.

న వ్య ల తో ట

(నచిత్ర హాస్యరస షక్షుషత్రిక)

పదేండ్లక్రితము ఆగిపోయిన యీపత్రిక పున
రుద్ధరింపబడినది. సంపాదకులు : కె. జి. గురుమూర్తి
గారు, మచిలీపట్టణము. సంవత్సరము చందా రెండు
రూపాయలు ; విశిషించిక రెం డణాలు.

మ న వి మా ట లు

హిందీ-తెలుగు

తెలుగువారి హిందీచదువువలన తెలుగున కవకారము జరుగుచున్నమాట వాస్తవము. ఇదివఱ కింగ్లీషుకాటెయే తెలుగున కపకరించుచుండునది. ఇప్పుడు హిందీ దానికి శతగుణముగా నపకరించుచున్నది. ఈయవకార మాభాషలవలన నగుచున్నది కాదు. వానినిజదివిన తెలుగువారివలననే సంప్రాప్తమగుచున్నది.

తెలుగువారిది వివేచనలేని ఉత్సాహము; ఆత్మహితముదెలియని ఆవేశము. దీనివలన వారికి పాసగు ననర్థము లనేకములు.

తెలుగువారు హిందీ రాష్ట్రభాష కావలె ననునిర్ణయము విన్నారు; హిందీప్రచారప్రారంభమును గన్నారు; అంతే, హిందీ చదువ ప్రారంభించినారు. ఇప్పటికి దక్షిణభారతమున హిందీచదివిన, చదువుచున్నవారిలో సగము మండికిపైగా వారు తయారయినారు. తెలుగు కూడ మానివేసి హిందీనిచదివినవారు వీరిలో ననేకులు. ఎన్నిభాషలువచ్చినను, మాతృభాషనే మాటాడవలయునన్న నియమము తదితరులకు; హిందీవచ్చినవారు హిందీలోనే సంభాషింపవలెననునియమము తెలుగువారికి. తెలుగేవలను; హిందీనే చదువు డనియు ప్రబోధించువారుకూడ పలువురు. ఊరూర హిందీపాఠశాలలు వెలసినవి తెలుగునాట.

ప్రచారకులు ననేకులు. ఇదియంతయు తెలుగువారి నిరుపమ దేశోద్ధరణవాంఛను ప్రకటించుచున్నది. ఇది యెంతవరకు సఫలము కాగలదో ఊహించుట కిప్పుడు సాధ్యము కాదు; కాని, దీనివలన ప్రకృతము వారి మాతృభాషకుమాత్రము మహోపద్రవము కలుగుచుండుట నిక్కము.

హిందీచదివిన తెలుగువారు ఏదిమాటాడినను, ఏదివ్రాసినను అంతయును హిందీ సంప్రదాయములతో నింపివేయుచున్నారు. ఇందువలన వికృతస్వరూపము, విచరితస్వభావము తెలుగునకు ఏగుపడినవి. దాని తీయదనము దిగజారిపోయినది; దాని వ్యక్తిత్వమునకే హానియగుచున్నది. 'దేశభాషలందు లెస్సయది' యను ఖ్యాతిగనిన తెలుగునకు నేటి కీతిరున చేటు వాటిల్లినది. దాని తీరుతీయముల మేలితనమును తెలిసినసహృదయుల కిది దుస్సహము. కావుననే దేశమున నలజడి పుట్టినది. తెలుగుతెలుగుదనమును కాపాడుకొనవలె నను హెచ్చరికలు నలుమూలల మారుమ్రోయుచున్నవి. ఈప్రబోధము న్యాయ్యోతరముకానట్టి కర్తవ్యము.

హిందీ రాష్ట్రభాష యగుట కెవ్వరికిని విప్రతిపత్తియుండ బనిలేదు— దేశక్షేమము కోరని దేశీయు లుండరుకాన. హిందీయెడ ద్వేషము నుండ బనిలేదు. కాని ప్రతివారి

కిని మాతృభాషయెడ నాదరము బరమావశ్యకము; తదుద్ధరణము ప్రథమకర్తవ్యము. నాయకులు నిఖిలభారతదేశమున కొకరాష్ట్రభాష కావలయునన్నారు దేశవ్యవహారముల నడపుకొనుటకు. వారెవ్వరు నెన్నడు మాతృభాషలకు స్వస్తి చెప్పడని శాసింపలేదు. తామును అట్లుచేయలేదు.

అరవలు, కన్నడులు, మలయాళులు, ఇతరులు హిందీని నేర్చుకొనుచున్నారు కాని వారెవ్వరును తెలుగువారివలె మాతృభాషను పాడుచేసుకొనలేదు. వివేకులు స్వవిషయములయం దెప్పుడును జాగ్రత్త గలిగియుండురు.

తెలుగువారియజాగ్రత్త, యవివేకము వారిభాషకు నీతీరున చెరుపును కలిగించుటయే కాక దేశనాయకులకును అపకీర్తికళంకమును దెచ్చిపెట్టనవి. ఇకనయినను ప్రబుద్ధులయి తెలుగువా రీరెంటిని దూరముగ పోబెట్టుదురుగాక !

భ్రష్టాంధ్రము

ఆంధ్రభాషావిషయమున సుప్రసిద్ధములయిన పక్షములు—గ్రాంథికము, వ్యావహారికము అనునవి—చాలకాలముక్రింద పుట్టినవి. అప్పటినుండియు గ్రాంథికపక్షము వారు—ప్రాచీనవాఙ్మయముమాట, వారియభిరుచిమాట యటులుండ—తాము ప్రయోగించుభాషయంతయు గ్రాంథికమే యని తల

తురు. వ్యావహారికపక్షమువారు—తమయభిరుచిమాట యటుండ—తాము ప్రయోగించుభాషయంతయు వ్యావహారికమే యని తలతురు. ఈతలపు కేవలము పొరపాటు; భ్రాంతిమూలకమును. తొలివారిది గ్రాంథికముగాదు; రెండవవారిది వ్యావహారికమునుగాదు. నికరముగ దేనినిగాని వాడుట కీయిరుపక్షములవారికిని సాధ్యము కాకున్నది. రెండింటికలయికయే యుభయుల రచనలయందును గలదు. ఇది తెలియక ఈరెండుపక్షములును తమతమవాదములను నిలువబెట్టుకొనుటకయి హోరాహారిగా పోరాడుచు మాత్రము నున్నవి. ఆంధ్రభాష ఈపోరాటమున నుభయపక్షములనడుమ బడి నలిగిరూ పేరుపడకుండపోవుచున్నది. దీనినే నివర్తింపజేయజాలకయుండ ‘గండస్యోపరి పిటకస్సంవృత్తః’—అనినట్లు నిష్క్రమియే కనుపడని ఇంకొకదురవస్థ ఆంధ్రభాషకు సంప్రాప్తమయినది.

గ్రాంథికాంధ్రము (తత్సమతద్యవంధ్రము లిం దంతర్భూతములు), దేశ్యాంధ్రము (ఇందుమండలమండలమునకును భేదముకాను పించును), గ్రామ్యాంధ్రము (గ్రాంథికవాదుల కిది అస్పృశ్యము. ఇదియును మండలమండలమునకును విభిన్నము చాలవరకు), ద్రావిడాంధ్రము (అరవదేశపు తెలుగువారు, తెలుగునేర్చిన అరవవారు వాడునది), కర్నాటాంధ్రము (కన్నడదేశపు తెలుగువారు, తెలుగువచ్చిన కన్నడులు మాటాడునది),

కేరళాంధ్రము (మలయాళమువారి వచ్చియు రానితెలుగు—ఇది క్వాచిత్కము), ఊరుదూ- ఆంధ్రము (తురకలువాడునది), ఇంగ్లీషు ఆంధ్రము (ఇంగ్లీషుచదివిన తెలుగువారిది), పంగాంధ్రము — (శాంతినికేతనమునుండి వచ్చిన తెలుగువారు, బ్రాహ్మసామాజికులు వాడునది), హిందీఆంధ్రము (హిందీచదివిన తెలుగువారు వాడునది) ఇన్నియుకలసి ఆంధ్ర త్వము భ్రష్టమయిన ఒకసంకరాంధ్రభాష బయలుదేరి ప్రవాహమువలె దేశమంతట వ్యాపించుచున్నది. దీనికి భ్రష్టాంధ్ర మను నామము సార్థకము. వైనపేర్కొనినద్రావిడాది భాషల శబ్దార్థసంప్రదాయముల సాంకర్యము, రచనావిధానసాంకర్యమునీ భ్రష్టాంధ్రమునకు విలక్షణములు. ఈ భ్రష్టాంధ్రమునకు ప్రచార స్థానములు దినవారపత్రికలు, మాససంవత్సర పత్రికలు; ఎలిమెంటరీ, సెకండరీ (ప్రారంభ, మధ్యమ) తరగతులపాఠపుస్తకములు. ఈ భ్రష్టాంధ్రమును గ్రాంథికాంధ్రవాదు లేమం దురు? నన్నయ్యనాటి, ప్రబంధయుగము నాటి, తంజావూరురాజులనాటి, తరువాతి నాటి గ్రాంథికాంధ్రమువలెనే దీనిని నేటి గ్రాంథికాంధ్రమని తమపక్షమున చేర్చు కొందురా? వ్యావహారికమని చెప్పలాడు దురా? అస్పృశ్యమని దూరమునకు తొల గుదురా? ఇక వ్యావహారికాంధ్రవాదు లేమం దురు? శిష్టవ్యావహారికమని అంగీకరింతురా,

అశిష్టమని ఆవలకు ద్రోయుదురా? లేక ఉభయవాదములవారును రాజీపడి ఆంధ్ర మును ఇంకను, ఇంకను భ్రష్టముకాకుండ ఉద్ధరింతురా? ఉన్నవికదా ఉభయపక్ష వాదులు తమతమభద్రముకొరకు నిర్మించు కొనినకోటలు—ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, నవ్య సాహిత్యపరిషత్తు! చూతము ఏమిచేయ నున్నవో!!

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు!!!

రాజమహేంద్రవరంలో నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు ద్వితీయసమావేశం (౧౯౩౩ సం. డిసెంబరు ౨౮, ౨౯ తేదీలు) జరిగి నిండుగా ఆరునెలలయినా కాకుండానే తలవనితలం పుగా అనంతపురంలో (౧౯౩౪ సం. జూన్ ౧౫, ౧౬ తేదీలు) దాని (నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు) తృతీయసమావేశం జరిగినట్లు ప్రకటితమైంది. (అది ఒక కవిపండితసమ్మానసభ అని తర్వాత తేలింది.) దానికి సాహితీసమితి సభాపతి శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగా రధ్యక్షులు. ఆసమావేశంలో నవ్యసాహిత్యపరిషత్తురెండవ సమావేశమప్పుడు జరిగిన తీర్మానాలమాట గాని, ఆనాడు నియమింపబడిన స్థాయి, ఉప సంఘాలుచేసిన కార్యాలమాటగాని ప్రస్తావనే రాలేదు. అయితే, రాయలసీమవారి మొక్కుబడిమాత్రం చెల్లినట్లయింది * ఇట్లా పరి

* నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు రెండవసమావేశమప్పుడు తరువాతసమావేశానికి రాయలసీమవారు అనంతపురానికి ఆహ్వానించారు. పరిషత్తు దానిని అంగీకరించింది.

పత్తు నియమాల నుల్లంఘించి, తారు మారుచేసి తా మేదో జరిపి దానిని నవ్య సాహిత్యపరిషత్తుసమావేశం అనడానికి సమావేశకర్తల కధికారం లేదు. అయితే ఇలాగ ఎందుకు చేశారు! అజ్ఞతఅయినా కావాలి, ఔదాసీన్యమైనా కావాలి. దీంట్లో ఇంకొక విశేషవిషయం ఉంది :

శ్రీ చిలుకూరు నారాయణరావు పంతులుగారియింట వారి పిల్లలకు పెండ్లివడుగులు జరిగినవి. పంతులుగారు శ్రీమంతులూ, స్వయంకవులూ, పండితులూ, కవిపండితాభిమానులూ కాబట్టి తమయింటి శుభకార్యాల సమయంలో కొందఱు (స్వాభిమతులూ, నవ్య సాహిత్యాభిమానులూ అగు) పండితులను, కవులను ఆహ్వానించి, గోష్ఠిజరిపి వారిని సమ్మానించారు.* ఇది పంతులుగారు స్వయంగా జరిపిందికాబట్టి దీనికి 'నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు సమావేశం' అని పేరుపెట్టినా, పరిషత్తు నియమాలను దీనికి పట్టించడం ఇష్టం కాక పోయిందేమో! అది యుక్తమే. అయితే

ఆపేరెందు కుంచారు? ఈ డిప్రెషన్ రోజులలో రాయలసీమవారిమాటను దక్కించడానికీ, వారి వ్యక్తిత్వాన్ని నిలబెట్టడానికీ సత్తిన ఎత్తని అనవలసినస్తూంది.

ఇందుకు ఉదారహృదయులగు పంతులుగారియెడ రాయలసీమవారు కృతజ్ఞులు కాక తప్పదు. కాని పరిషత్తుకుమాత్రం అప్రతిష్ఠ తప్పిందికాదు. అది మొదట 'అభినవాంధ్ర కవిపండితసభ' అనేపేరున పుట్టి కథలతో, కబుర్లతో, ఆటలతో, పాటలతో, మొదటి సమావేశం జరిపింది. రెండవసమావేశంలో పేరుమార్పుకొని నవ్యసాహిత్య పరిషత్తుయి కొన్ని ఉద్దేశాలను ప్రకటించింది. అవికార్యరూపం పొందకుండానే మూడవమారు సమావేశంలో (అట్లా అంటూన్నారు కాబట్టి) ఇట్లా రద్దయిపోయిన వంటే అప్రతిష్ఠ కాక మరేమి?

ఈసమావేశంలో నడచిన కార్యక్రమాన్నిబట్టి చూచినా దీనిని నవ్యసాహిత్య పరిషత్తుసమావేశం అనడానికి సామంజస్యం

* శ్రీచిలుకూరి నారాయణరావుగారి పిల్లలపెండ్లి వడుగులహా, నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు తృతీయ సమావేశానికి ఆహ్వానిస్తూ రెండుపత్రికలూ ఒక కవరులోనే భారతీసంపాదకునిపేర ప్రెస్సుటిక్లెట్లవలె వచ్చినవి. దీనికి కారణం అప్పుడు ఊహ కందిందికాదు. తర్వాత ఈసమావేశానికి ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులయిన నారాయణరావుపంతులుగారు తమస్వాగతోపన్యాసంలో ప్రకటించిన 'ఇట్టిపరిషత్తులు వార్షికోత్సవములుగా ఉండకూడదు. సాధ్యమైనంతవట్టుకు ఎప్పుడవకాళంకల్గితే అప్పుడే అవి యేర్పాటు కావలెను. ముఖ్యముగా కవిపండితుల

నాదరించగల సంపన్నుల గృహములలో శుభకార్యములయందు ఇట్టిసమావేశములు జరుగుతూ ఉంటే ఇట్టి పరిషత్తులవల్ల ఎక్కువప్రయోజనం కల్గుతుందని నా అభిప్రాయము. అట్టి అభిప్రాయంతోనే 'మే మిసభ నాహ్వానించినాము' అను తమ 'వేరు' అభిప్రాయం వల్ల విషయం స్పష్టమయిపోయింది. పూర్వకార్యక్రమాన్ని, నియమాలనూ పాటిస్తూ తరువాతి కార్యక్రమాన్ని సాగిస్తూ ఉంటే సమావేశాలు ఎన్నియైనా, ఏలాటిసమయాల్లో, ఎక్కడజరిగినా ప్రయోజనం కలుగుతూ ఉంటుంది ఏపాటిఅయినా సరే.

కనుపడదు. అధ్యక్షులూ, ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులూ ఇద్దరూ భాషావిషయంగానే ఎక్కువగా ప్రసంగించారు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుతో ఈ పరిషత్తు స్పర్ధించడంలేదని స్థాపించడానికి చాల ప్రయాసపడ్డారు. 'సాహిత్య' శబ్దాన్ని తగిలించుకొన్న ఈ పరిషత్తులు భాషకోసం ఈవిధంగా వివాదాలతో కాలం గడపడం తెలుగుతల్లి దౌర్భాగ్యం అనక తప్పదు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుకు గ్రాంథిక భాష ప్రధానమయినట్లే ఈనవ్యసాహిత్యపరిషత్తుకూ వ్యావహారికభాష ప్రధానమైనదని ఈ సమావేశంవల్ల వ్యక్తమవుతుూ ఉంది. ఇప్పుడు రెండిటికీ సామ్యం కుదిరింది. రెండిటి పేరులు నేతిబీరకాయవంటి వయిపోయినవి. ఈసమావేశంలో ముందుకార్యక్రమం ఈ క్రిందితీరున నిశ్చయింపబడింది:

“అధ్యక్షుడు:—తల్లావజ్ఞుల శివశంకర శాస్త్రి.

ఉపాధ్యక్షులు:—జి. ధర్మారావు. ఎం. ఏ., చింతాదీక్షితులు, బి. ఏ., ఎల్. టి., టి. వెంకటరత్నం, ఎం.ఏ., ఎల్.టి., బెజవాడ గోపాలరెడ్డి, బి. లిట్., పప్పురి రామాచార్యులు.

కార్యదర్శులు:—ముద్దుకృష్ణ, కల్లూరి సుబ్బారావు.

‘ప్రతిభ’ అనేపేరుతో పరిషత్తు తరపున మూడుమాసముల కొకసారి ప్రతి ప్రక

టింపడానికి తీర్మానించినారు. మొదటిసంచిక అక్టోబరులో వెలువడుతుంది.

పరిషత్తు చతుర్థసమావేశ విషయమై శివశంకర శాస్త్రి ముద్దుకృష్ణగార్ల ఆహ్వానము అంగీకృతమైనది. (ఇందు స్థలనిర్దేశం లేదు; బహుశః ఏదయినా వారియింట శుభ కార్యాల్లో జరుపుతారేమో.)

వాడుకభాషమీద అభిమానము ఉండి నవీనదృష్టి కలకవులు, గ్రంథకారులు, ప్రతికా సంపాదకులు, సహృదయులు నవ్యసాహిత్య పరిషత్తులో సభ్యులుగా చేరవచ్చును.”

ఈ నవ్యసాహిత్యపరిషత్తుచరిత్రనుబట్టి ఈ కార్యక్రమమయినా సాగుతుం దనడానికి వీలు కనపడకుండావుంది. ఇట్లా వైయక్తికంగా, విచ్ఛికంగా జరగడంకంటె సాముదాయికంగా, నియమవిశిష్టంగా జరగడమే శ్రేష్ఠము; ఉద్దిష్టకార్యసాధనాని కనుకూలము. కాబట్టి నవ్యసాహిత్యాభివృద్ధికాములందరూ ఐకమత్యంతో నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు రెండవ సమావేశపు తీర్మానాలు సక్రమంగా జరిగేటట్లు పరిషత్తును పురికొల్పవలెను. పరిషత్కార్యక్రమ నిర్వహణానికీ, నిబంధనలను తయారుచేయడానికీ ఏర్పడే సంఘాలు శ్రద్ధతో పనిచేసి పరిషత్తును స్థిరంగా నిలిచేటట్లు చేయవలెను. మరల ఈసంవత్సరాంతంలో మూడవసమావేశం జరపడానికి

పరిపత్తు ప్రయత్నించవలెను. ఊరుకున్నచో విషయాన్ని పరిత్యజించి సాహిత్యాభివృద్ధి నే
పరిపత్తుకు గౌరవం దక్కదు. దానియెడ లక్ష్యంగా గ్రహించి తన పేరునకు సార్థక్య
ప్రజలకు విశ్వాసం కుదరదు. మరియు భాషా మును సమకూర్చుకోవలెను.

మాడరన్ మేనరికము

సాభిపాయ

విశేషములు

త్రింతయును పరివర్తనమే. ఏ క్షణమున నేమి రానున్నదియును తెలియకున్నది. విశ్వపరిణామమునకు సహజమైన దైవాసుర బలసంరంభము క్రొత్త కాకపోయినను భయం కరముగ నున్నది. నిన్నటిది నేడు, నేటిది రేపు పరిణమించుట సహజమైనను పరివర్తననామమే భయభ్రాంతులకు మూలముగ నున్నది. నేను నాది సకలసందర్భము లందును అభిమానాహంకారములకు వలెను భయసమ్మోహములకును మూలములు. నేను నాది సనాతన మైనను అధునాతన మైనను సంరంభమునకు సాధన మగుచున్నది. మమకారాహంకారావరణములు పురాతనములైనను, నవీనములైనను దురభిమానావరణములై సంఘర్షణసంక్షోభముల కాధారములుగ నున్నవి. చిరకాలాభ్యస్తమైన నేను నాదివలెను అభ్యాసము కావలసిన నేను నాదియును స్వార్థస్వానుభవములందువలెను. పరమార్థ పరమాత్మానుభవములందు సార్థకము కాకున్నవి. ప్రకృతియందు దీపరిణామము సహజముగను సంప్రాప్త మగుచున్నను ప్రత్యక్షసందర్శన సంస్కరణములు భయసమ్మోహములకు మూలము లగుచున్నవి. విజయ

నకు విశ్వరూపసందర్శనము గలుగజేసిన భయసంభ్రమములు చరాచర ప్రపంచమునకు సహజావస్థ లైనను ఎప్పటి కప్పుడు సకలజీవములకును భయభ్రాంతులకు మూలము లగుచు ప్రజ్ఞావాదములు ప్రబలుచున్నవి.

మమకారాహంకారములకు రంగములు రాజకీయములైనను, సాంఘికములైనను, ఆర్థికములైనను, మతసంబంధములైనను, వ్యక్తిగత మైనను, జాతిపరమైనను, లౌకికమైనను, పారలౌకికమైనను సంరంభసాధ్యములై సమ్మోహమును గలుగజేయుచున్నవి. వర్తమానప్రచురణయుగమునందు మమకారాహంకారములు దిగంతములందు మారుమ్రోగుచు మహాసమ్మోహమును గలుగజేయుచున్నవి. నాయకుల ప్రజ్ఞావాదములు, గర్వాభిమానములు, స్వోత్కర్షప్రలాపములు సామాన్యులకు క్రోధావేశములకు మూలము లగుచు విప్లవోద్యమములు సామాన్యము లగుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన పరివర్తనయుగమునం దేమూల నేమి సంభవించినను ఆశ్చర్య ముండదు. పరివర్తనములు, భయసంభ్రమములు, విప్లవములు, క్రోధా

వేశములు, స్వోత్కర్షలు, పరనిందలు ప్రజాగరణ పరమైన దేశములందు భయంకర దృశ్యములకు రంగము లగుచున్న విధమును యూరపురాజ్యోదంతములు వెల్లడి చేయుచున్నవి. జర్మనియందు పర్యాప్తంబైన నాజీ పక్ష విజృంభణము, హిట్లరువిజయములు ప్రపంచవ్యాప్తమైన ప్రజాగరణమునకును, తత్ఫలమునకును నిదర్శనములు.

* * * *

హిట్లరు విజృంభణము

మహారథుడైన హిండ్లన్బర్గ్ గారి మరణము హిట్లరుగారికి జర్మనియందు సంపూర్ణ తాజ్యాభిషేకమును సమకూర్చినది. హిట్లరుగారికి హిండ్లన్బర్గ్ అంకుశముపోయి సకల వ్యవహారములందును పూర్ణాధికారము సమకూడినది. హిట్లరుగారు కోశాధ్యక్షుడు, నేనాధిపతి, రాజ్యాధిపతి, ప్రజానాయకుడు. హిట్లరుగారి ఆజ్ఞల కాటంకములు దుర్లభములు. హిట్లరుగారి యధికారము స్వాభిమానపరాయణమై సంహారమునకువలెను, నిర్మాణమునకు సాధనము గాకున్నది. చూపులకు నిరుద్యోగముపోయి వ్యవసాయ పరాయణత్వ నుభివృద్ధిని పొందుచున్నను క్రియకు పరిశ్రమ వ్యాపారము లన్నియును మందగమనము చేయుచున్నవి. వ్యాపార పరిశ్రమలు నిషేధావరణములందు సన్నగిలుచున్నను నాజీ ఘోష విజృంభణముమాత్రము ప్రళయానలమువలెను సర్వత్ర వ్యాపించుచున్నది.

దేశవ్యవహారము లన్నియును ప్రజల హృదయదౌర్బల్యమునకును, నిస్సహాయ స్థితికిని నిదర్శనములు. హిట్లరుగారు తన సహచరులకు గల్పించిన ఘోరమైన రహస్య హత్యలు పాశ్చాత్యసంస్కారమునకును, జాతీయ దురహంకారమునకును, నియంతృనిరంకుశాధికారమునకును సహజఫలములు. ఆస్ట్రీయా యందు గతమాసాంతమునందు సంప్రాప్తమైన ఛరివర్తనోద్యమము షోల్ఫసుహత్యాదులు నాజీదావానలవ్యాసమునకు నిదర్శనములు. ఆస్ట్రీయాయందు తిరిగి నిరంకుశాధికారము వెంటనే స్థాపింపబడినను సామ్యవాదపక్ష బలము నంగీకరించుట ప్రభుత్వమున కవసరమైనది. సకలసర్థములకును మూలమైన హాపుబర్గు వంశజులు తిరిగి సింహాసనానీనులను జేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. హిండ్లన్బర్గ్ గారి మరణము, షోల్ఫసుగారి హత్య, నాజీపక్షవిజృంభణము, హిట్లరుగారి సర్వరాజ్యాధిపత్యము యూరపురాజ్యములందు మహాసంక్షోభమునకు మూలమగుట సహజమైనను సకలదేశావృతమైన విషాదయోగావస్థయందు ఫలము కాలగర్భమునందు గలదు. నాజీపక్షము కయ్యమునకు కాలుదువ్వచున్నను దుర్బలత్వము ప్రతిబంధకముగ నున్నది. జర్మనుల శక్తిసామర్థ్యము లన్నియును స్వార్థారాధనమునకై వినియోగింపబడుచున్నను ఫలముమాత్రము సంశయాస్పదము. ఇటలీ, ఫ్రాన్సు, గ్రేటు బ్రిటను మొదలగురాజ్యములు చూపుచున్న

ప్రతిఘటనమునందు హిట్లరు పక్షప్రయత్నములు వామమార్గములను బట్టుటయందును విచిత్రము గనుపడదు. జర్మనుశాస్త్రజ్ఞులు మైరావణయజ్ఞములను జేయుచున్న విధానము లిటీవల ప్రతికలయందు ప్రచురింపబడినవి. మరిడీమారెమ్మపూతులను సృష్టించి సర్వసంహారమును చేయుటకు శాస్త్రజ్ఞులు చేయుచున్న పరిశోధనలు నీలివార్తలైనను పశుబలపరాయణమైన వర్తమాన ప్రపంచవాసనలకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. ప్రపంచమునం దేమూలనైనను సంగ్రామదావానల మేక్షణమునం దైనను సంభవము కాగలదు. సకలరాజ్యములును సంగ్రామకర్మలను జేయుచు నానాజాతినమితిని, ఆయుధవిసర్జనమును, శాంతిమంత్రములను జపియించుటమాత్రము విచిత్రముగ నున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాధికారులుమాత్రము మాయాపులనలెను రాజ్యాంగనాటకముల నాడించుచు నానందించుచున్నారు. ప్రధానమంత్రి రామ్సే మెడ్డినాట్లుగారి నాటకము బ్రిటీషురాజ్యాంగతత్త్వమున కనుకూలముగ నున్నది. చర్చిలుహోరుగారులు, రోధరుమియరు మోస్లేగారులు, సైమను బాల్ఫూరినుగారులును మామూలు పాటను పాడుచు రాజ్యాంగనాటకముల నాడుచున్నారు.

* * * *

బ్రిటీషురాజ్యాంగములు

బ్రిటీషుజాతీయప్రభుత్వము నిరాటంకముగను, వ్యవహారనిర్వహణమును జేయు

చున్నవిధము సంభ్రమమును గలుగజేయుచున్నది. చర్చిలు రోధరుమియరు వర్గము వారి తంత్రములు సఫలములైనవి. వ్యాపారపరిశ్రమలందు వికాస మారంభమైనది. ఆయుధవిసర్జనసభ నిరర్థకమైనను బ్రిటీషుమంత్రాంగబల మవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచున్నది. సకల రాజ్యములందును బ్రిటీషుమంత్రాంగవిజయము క్రియలయందు ప్రత్యక్ష మగుచు, స్వాధీనదేశములందే బ్రిటీషురాజ్యాంగప్రతిభ నిరభ్యంతరముగను సాగుచున్నపుడు, పరాధీన రాజ్యముల విషయము విచారించుటయే యనవసరము. ప్రధానమంత్రి రామ్సేమాక్డ్డానాట్లుగారు విశ్రాంతికి కనడాకు వెడలివచ్చుడు కార్యభారమును బాల్ఫూరినుగారి వశము చేసిరి. బాల్ఫూరినుగారు విశ్రాంతికి వెళ్లదలచినపుడు రాజ్యాంగభారమును ఛాంబర్లెగారి వశము చేయదలపెట్టినటులు వార్తలు తెలుపుచున్నవి. జాతీయపక్షబలమును, బ్రిటీషుప్రభుత్వపటుత్వమును ప్రశాంతమైన దేశస్థితి విశదము చేయుచున్నది. జాయింటు పార్లమెంటుకమిటీ వ్యవహారములును నీ ప్రశాంతవాతావరణమునే వెల్లడిచేయుచున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనునందును, హిందూస్తానమునందును రాజ్యాంగసంస్కరణముపట్ల నుత్సాహముపోయి నిరాశా నిరాదరణస్వభావము లేర్పడినవిధము నుభయదేశవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

జాయంటు పార్ల మెంటుకమిటీ

పార్ల మెంటు కమిటీ రిపోర్టును సిద్ధము చేసినటులును నంబరు 12-వ తేదీని ఇంగ్లాండు నందును, హిందూస్థానమునందును నేక కాలమునను ప్రచురింపబడునటులును వదంతులు గలవు. తెల్ల కాగితమును నల్ల కాగితమును జేయుటకు తగిన సవరణలును, సంరక్షణలును, సదుపాయములును నిర్ణయింపబడినటులు తెలియుచున్నది. ఇది భారతశాసనసభయొక్క ఎన్నికలకు సంబంధించిన ఎత్తుగ నుండగలదు. విల్లింగ్డనుప్రభు వీయెత్తునందుగల ప్రయోజనమును వారి సంప్రతింపులందు బ్రిటీషు ప్రభుత్వాధికారులకు మనోగతము చేసియుందురు. నవంబరుమాసమునం దెన్నికల సమయమునందు జాయింటుకమిటీరిపోర్టు పిడుగువలెను వోటర్లకును, అభ్యర్థులకును భయసమ్మోహములను గలుగజేయగలదు. కాంగ్రెసుకార్య విధానము బ్రిటీషుప్రభుత్వమునందు కొంత సంచలనమును గలుగజేయుటయును సమయానుకూలము. అభ్యర్థులకును, వోటరులకును, నాయకులకును జాయింటుకమిటీ రిపోర్టు వాదప్రతివాదములకును, కోపావేశములకును, లాభనష్టజాతకములకును సాధనము గాగలదు. కాశీనగరమునందు కాంగ్రెసుకార్యనిర్వాహకవర్గము చేసిన నిర్ణయములిట్టి సందిగ్ధస్థితియందు కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను సమర్థించుటకు ధర్మానుకూలముగ నున్నవి.

* * * *

కాంగ్రెసు - సాంఘికభేదములు

వర్తమాన మహా పరివర్తనయుగము నందు భిన్నమతములకును, సంఘములకును, వేషభాషాచారములకును స్థావమైన హిందూస్తానమునందు భారతజాతీయైక్యభావమును స్థాపించవలసిన యవసరమును నాయకు లందరును సంగీకరించుచు సమయము వచ్చినపుడు మాత్రము సాంఘికభేదారాధనమును చేయబూనుట దుఃకదృష్టము. కాంగ్రెసు హిందూ, మహమ్మదీయ, పార్శి, సిక్కు, క్రైస్తవవాది మత సాంఘికవిభేదాతీతమైన భారతజాతీయసంస్థ. ఈమహాసంస్థయొక్క గౌరవమును కాపాడవలసిన భారమన్ని మతసంఘములమీద నున్నను, ముఖ్యముగను ప్రబలమైన హిందూసంఘము మీద నున్నదనుట నిర్వివాదాంశము. బ్రిటీషుప్రభుత్వాధికారులు సాంఘికవిభేదములను స్థితరము చేయుటకు పన్నిన మాయోపాయములను ప్రతిఘటించవలసిన భారము విశేషము హిందువులమీదను కలదు. శ్వేతవస్త్రము నిర్ణయించిన సాంఘికప్రాతినిధ్య మనర్థదాయక మనియును, న్యాయవిరుద్ధమనియును, వియోగసాధన మనియును నందరును సంగీకరించుచున్నారు. సాంఘికప్రాతినిధ్యనిర్ణయ మనర్థదాయకమైనను సామాన్యముగను మహమ్మదీయులు దీనినామోదించిరి. మహమ్మదీయ నాయకులొకరిద్వందించిన నిర్ణయమును నిరసించుటవలనను స్వరాజ్యమున కవసరమైన హిందూమహమ్మదీయ సంయోగము దూరస్థమగుట సహజము.

సాంఘికనిర్ణయమును మార్చగల శక్తి హిందూమహమ్మదీయ సంయోగమువలననే కలుగవలయును కాని వియోగమువలనను కలుగజాలదు. కాంగ్రెసు భారతీయ కాంగ్రెసు; హిందూ కాంగ్రెసు కాని, మహమ్మదీయ కాంగ్రెసు కాని కాజాలదు. ఈ సత్యమునే కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహక సంఘము చేసిన తీర్మానము నిర్ధారణ చేసినది. సకలసర్థములకును మూలమైన శ్వేతపత్రము నిర్గమించినపుడు సాంఘికప్రాతినిధ్య నిర్ణయమును నిర్గమించుచున్నది. హిందూ మహమ్మదీయులకు సంయోగము గలిగినపుడు బ్రిటీషు ప్రభుత్వనిర్ణయమును పోవుచున్నది.

స్వయంసహాయమువలనను సాధ్యము గావలసిన నిర్ణయమును పరావలంబనాధారమునను సాధ్యముచేయబూనుట కార్యసిద్ధికిని స్వధర్మనిర్వహణమునకును సాధనము గాదు. ప్రభుత్వనాయకుడైన మదనమోహనమాలవ్యాగారు కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను వెనుకకు బెట్టి హిందూసంఘప్రతిష్ఠ కగ్రస్థానమును గల్పింపదలపెట్టుట దురదృష్టము. కాంగ్రెసు విదేశీయప్రభుత్వముతో సంరంభమును దలపెట్టినపుడు స్వదేశీయుల సంయోగ సహచర్యములు లేకను విజయము సాధ్యము కాదు. దేవేంద్రుడు దుర్యోధనాదులను బంధించినపుడు ధర్మజుడు భీమాదులకు జేసినహితోపదేశము వర్తమానపరిస్థితులకు తగియున్నది. భారతీయులందరును కలిసి శ్వేతపత్రమును ప్రతిఘటించి స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకు

బదులు వారి శక్తిసామర్థ్యములను సాంఘిక విభేదములనుబలపరుచుటకు వినియోగించుట నీతియును, న్యాయమును, ధర్మమును కాదు. మాలవ్యాగారి నిర్ణయము హిందూమహమ్మదీయ విభేదములనేకాకను, హిందువులందును అంత్యరేదముల సభివృద్ధిచేయుటకును, కాంగ్రెసు గౌరవప్రతిష్ఠలను సంకుచితము చేయుటకును వినియోగపడగలవు. గాంధీమహాత్ము డీపరమార్థమును వారి సందేశమునందు సువ్యక్తము చేసియుండిరి.

కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహక వర్గము కాంగ్రెసుపక్షావలంబకులు శాసనసభాప్రవేశమును జేయవచ్చునని నిర్ణయించినది. ఈ వ్యవహారమును నడుపుటకు కాంగ్రెసు పార్లమెంటరీబోర్డున కధికార మొసంగినది. పార్లమెంటరీబోర్డునందు హిందువులు, మహమ్మదీయులు, సిక్కులు మొదలగువారు కలరు. బోర్డుసభ్యులు అభ్యర్థులను సాంఘికాది భేదములను పాటింపకను కాంగ్రెసు గుణకర్మభేదముల ననుసరించి నిర్ణయింతురు. మాలవ్యగారిందులకు విరుద్ధముగను పార్లమెంటు బోర్డును విడిచి జాతీయపక్షమును నిర్మింపగోరుట యెండమావులను నమ్మినటులున్నది. బ్రిటీషుప్రభుత్వపరిపాలనమునకు సహజమైన విభజనరాజ్యతంత్రమునకు మాలవ్యగారు సంకల్పించిన జాతీయపక్షనిర్మాణము దోహదము నొసంగగలదు. గతించిన గిం ఏండ్లును కాంగ్రెసును నేవించిన మాలవ్యగారు

ప్రస్తుతము కాంగ్రెసు సేవను విడువక పోయి
నను కాంగ్రెసు పార్లమెంటు రిజోల్యును విసర్జించి
ప్రత్యేక పక్షము నేర్పరుపగోరుట దుర
దృష్టము. పారితంత్ర్యమునందుమునిగియున్న
దేశమునందునాయకులకు సంశయాత్మకము
సహజావస్థ. గతించిన ౪౦ ఏండ్లనుండియును
జాతీయ పక్ష నిర్మాణమునకై పనిజేయుచున్న
కాంగ్రెసు పక్షమునకు భిన్నమైన జాతీయ
పక్షము నేవిధముగను మదనమోహన మాల
వ్యగారును, వారి యనుచరులును నిర్మింప
గలరో దురూహముగ నున్నది. వర్తమాన
సందిగ్ధావస్థయం దనవసరమైన సంరంభము
ను మాలవ్యగారు తలవనితలంపుగను తెచ్చి
పెట్టుట దురదృష్టము. ప్రజాలక్ష్యమును కాం
గ్రెసు ప్రయోజనములనుండి హిందూ విభేద
ములకును, హిందూ మహమ్మదీయ విభేదము
లకును మరల్చుట యన్యాయము. ఏమహా
నాయకు లేమిచేసినను ప్రజలు మాత్రము
కాంగ్రెసునకు సకలవిధములను తోడ్పడుదు
రని విశ్వసింపవలసియున్నది.

* * * *

కాంగ్రెసు - పక్షములు

కాంగ్రెసు సంస్థ స్వరాజ్య సంపాదనమున
కేర్పడిన ప్రధాన సంస్థ. స్వరాజ్య సంపాదన కేర్ప
డిన మూల సంస్థనుండి వెడలిన శాఖా సంస్థకు
మూల సంస్థకు గల గౌరవ ప్రతిష్ఠలు గలుగ
జాలవు. ప్రత్యేక సంస్థలు ప్రజాలక్ష్యమును
ప్రధాన సంస్థనుండి వియోగపరచుటకు విని
యోగపడునటులు స్వపక్షపోషణమునకు

వినియోగపడజాలవు. మాలవ్య ఆనెగార్ల ప్రక
టనము శ్వేత పత్రమును, సాంఘిక ప్రాతినిధ్య
నిర్ణయమును నిరాకరించుచున్నది. కాంగ్రెసు,
రాజ్యాంగ సంస్కరణముల ప్రారంభము
నుండియును సంస్కరణ విధానమును, రౌండు
టేబిలు సమావేశములను, శ్వేత పత్రమును, సాం
ఘిక ప్రాతినిధ్య నిర్ణయమును, నిరాకరించినది.
స్వయం నిర్ణయ విధానావసరమును ప్రతిపాదిం
చినది. మాలవ్య వర్గమువారే ఆత్మపిశ్వాస
మునువిడిచి సాంఘిక ప్రాతినిధ్య నిర్ణయమును
బ్రిటీషు ప్రభుత్వాధీనము చేసిరి. బ్రిటీషు ప్రభు
త్వ నిర్ణయము దేశానర్థములకు మూలమైనను
సామాన్యముగను హిందువుల తిరస్కారమున
కును, మహమ్మదీయుల యాదరణమునకును
పాత్రమైనది. ఆగాఖాను, గారి భారత మహమ్మ
దీయ విజయ యాత్ర ప్రజలకును, నాయకుల
కును వారికర్తవ్యమును సువ్యక్తము చేసినది.
మహమ్మదీయులు సామాన్యముగను సాంఘిక
ప్రాతినిధ్య నిర్ణయమును సవరణ చేయుటకు
నిరాకరించుచున్నారు. హిందువులకు వారి
ద్వంద్వస్థితి ప్రతిబంధకమైనది. కాంగ్రెసు
సంస్కార మొక మార్గమును, హిందూ
సంస్కారము వేరొక మార్గము నుపదేశించు
చున్నది. దేశభక్తి కాంగ్రెసు సేవను, సంఘాభి
మానము హిందూ మహాసభానురక్తిని నిరూ
పించుచు సమ్మోహమును గలుగజేయు
చున్నది. ప్రజానాయకులు సమ్మోహమును
విడిచి కర్మయోగులు గావలసిన సమయము
నందు నాయకులు ప్రజలను సంశయముల

పాలుచేయుట విజయమునకు సాధనము కాజాలదు.

మాలవ్యగారు సకలపక్ష సమావేశము నెన్నిసార్లులోచేసి విఫలమనోరథులయినవిషయము చర్చితాంశము. మాలవ్యగారు సంకల్పించిన జాతీయపక్షము సర్వపక్ష సమావేశమును దూరస్థముచేయుటకు వినియోగపడునటులు సఫలము చేయుటకు వినియోగపడదు. కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహక సంఘమును కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షమును నిర్ణయించిన ప్రకటనము భావికాలమునందైనను సర్వపక్ష సమావేశమునకును, రాజ్యాంగ విచారణసభకును నిమిత్తమగుట కవకాశములు గలవు. హిందూనాయకు లాత్మగౌరవ విశ్వాసములను విడిచి శ్వేతభవనమునకు సాంఘికప్రాతినిధ్యనిర్ణయమును మార్చుటకు రాయబారమును పంపుట వ్యర్థప్రయత్నమని అనుభవైకవేద్యము. రాయబారములు ధర్మాధార రహితములై ప్రజా లక్ష్యమును నిరర్థకముచేయుట కుపయోగపడునటులు సార్థకము చేయుటకు వినియోగపడవు. ప్రత్యేకపక్షము లేనామరూపములను దాల్చినను అభిమానాహంకారావరణములందు సంకుచితములై సంకల్పసిద్ధికి నిరర్థకము లగుచున్నవి. భిన్నపక్షములవారు స్వపక్షాభిమానపరాయణులై కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షమును, కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకసంఘమును, గాంధీమహాత్ముని నిందించుటకును, నీరసించుటకును బదులు స్వరాజ్య

సంపాదనవిధానమును, భారతజాతీయ సంయోగ సాధనములను నిర్ణయించుట ప్రయోజనకరము, వివేకము, ధర్మము.

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు-ప్రజానాయకులు

గాంధీమహాత్ముని ధర్మయోత్రలు ప్రజానాయకులందు స్వయంసహాయదీక్షను, ఆత్మవిశ్వాసమును గలుగజేసినవిధమును సత్యాగ్రహోద్యమము, నిర్మాణ కార్యవిధానము, హరిజనోద్యమము ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి. మమకారాహంకారపరాయణమైన ప్రపంచవ్యవహారములందు గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహోద్యమ మపూర్వమైన సంచలనమును గలుగజేసినది. కులాభిమానులు, సంఘాభిమానులు, జాతీయాభిమానులు, ధనాభిమానులు, మతాభిమానులు, స్వరాజ్యకాములు ధర్మకర్మానుష్ఠానమునకు జిజ్ఞాసనుజేయుటయవసరమైనది. గాంధీమహాత్ముడు అన్ని పాపములకును ఖైరవుడు కావలసివచ్చినది. గాంధీమహాత్ముడు ప్రభుత్వమునకు విప్లవకారుడు, విప్లవకాగులకు నిరంకుశప్రభుత్వాభిమాని. సనాతనులకు హిందూమత ధ్వంసకుడు; సంస్కర్తలకు పూర్వాచార పరాయణుడు; హిందువులకు మహమ్మదీయపక్షపాతి; మహమ్మదీయులకు హిందూ ధర్మపక్షపాతి. మహారాజులకు సామ్యవాది, సామ్యవాదులకు మహారాజపక్షావలంబకుడు; ధనస్వాములకు కార్మికపక్షాభిమాని,

కార్మికులకు ధనస్వామిపక్షాభిమాని. ఆచార పాశబద్ధమై జడప్రాయమైన దేశమునందు గాంధీమహాత్ముని యవతరణము ఆశాంకురములను గలుగజేసినను, యోగసంసిద్ధిలేకను సందేహములకు మూలమైనది. మాలవ్య ఆనె గారల రాజీనామాలును, జాతీయపక్షనిర్మాణాభిలాషయును దేశావృతమైన సంశయాత్మకత్వమునకు నిదర్శనములుకాని ఆత్మవిశ్వాసమునకు నిదర్శనములుకావు. ప్రపంచావృతమైన మమకారాహంకారావరణములు మానవ ధర్మావరణములుగను పరిణమించుటకు ప్రపంచమంతయును దుఃఖవేదనననుభవించుచున్నను ప్రయోజనము గలుగకున్నది. హిందూస్తానమునందను మమకారాహంకారాతీతమైన మానవధర్మావరణనిర్మాణావసరమును, నిర్మాణ సాధనములను

గాంధీమహాత్ముడు ప్రకటించిన సత్యాగ్రహము, నిర్మాణకార్య విధానము, హరిజన యూత్రాదులు విశదము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వముక్రిందను కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గమును, కాంగ్రెసు పార్లమెంటుబోర్డును ఎన్నికల సందర్భమునను చేసిన నిర్ణయములును నీ పరమార్థమునే వెల్లడిచేయుచున్నవి. ప్రజానాయకు లీ పరమార్థమును గ్రహించుటకుగాంధీమహాత్ముడు వార్ధాయందు వారముదినము లుపవాసదీక్షను బూనుచున్నాడు. గాంధీమహాత్ముని యుపవాసదీక్ష నిరుపద్రవముగ ముగియుటకును, ప్రజానాయకుల హృదయములు త్యాగపూర్వకమైన ధర్మపరాయణము లగుటకును భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

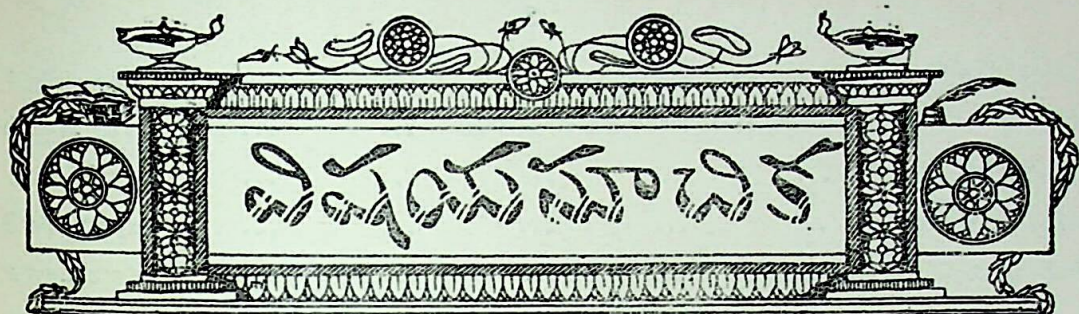
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౧, సంచిక ౯

ఆంధ్రప్రదేశ్ ముద్రాలయము, మద్రాసు

౧౯౩౪

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

బలి—పెమ్మరాజు లక్ష్మీనాథులు	332-342
కవి-ప్రకృతి—చిరుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాదుగారు	345-348
స్వర్గీయ బసవరాజు అప్పారాయని గీతములు—చతుర్వేదుల లక్ష్మీనరసింహంగారు	349-350
భాషాచరిత్రము-వ్యాకరణములు—కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు	351-352
సుభద్ర—ఇరువంటి విష్ణురావుగారు	353-354
'కువలయానందసారము'—గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య	355-356
'కావ్యాత్మ'—తిరుమల వేంకటరంగాచార్యులుగారు	357-358
భావశబలత : రామచంద్రకవి—మున్నంగి...శర్మగారు	359-360
తగిలిన వేలికే తగులుతుంది—వేలాల సుబ్బారావుగారు	361-362
సరోజినీస్వాగతము—రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు	363-364
లంచము—మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు	365-366
భావప్రపంచము—చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు	367-368
విష్ణుకుండినశతము—భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు	369-370
హిందూ—స్త్రీలహక్కులు—కొమాండూరి శతకోపాచార్యులుగారు	371-372
మినోదశిల్పము : రెయిల్వేనింజను—కొ. నరసింహాచారిగారు	373-374
కృష్ణమృ—చింతా దీక్షితులుగారు	375-376
లోకదృష్టియం దాతడున్నట్లుండే !—గు. దుర్గాబాయిగారు	377-378
నలసరాజ్యములందు భారతీయ శిల్పకళ—తలిశెట్టి రామారావుగారు	379-380
పార్లమెంటరీవిధానం—డిక్టేటరుసిస్టులు—క. రామగోపాలరావుగారు	381-382
హస్తీవర్మనర్సింగపల్లి తామ్రశాసనము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	383-384
నక్షత్రముండలము : భావ భాద్రపదమాసము—గొబ్బూరు వేంకటానందరావుగారు	385-386

నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు—నవ్యసాహిత్యప్రియుడు	౪౨౬—౪౨౮
వాణ్ హిండింబర్గు—జరుగుమిల్లి సాంబశివరావుగారు	౪౨౯—౪౩౧
విమర్శనము—	౪౩౩—౪౩౮
మనవిమాటలు—	౪౪౯—౪౫౩
సాభిప్రాయవిశేషములు—	౪౫౪—౪౫౮

త్రివర్ణచిత్రములు:—గౌరీశంకరులు; శుక్లనవమి; శుక్లదశమి.

సాధారణచిత్రములు:— మధుర శిల్పచిత్రములు ౭; రామేశ్వర దేవాలయము; కొండకెనాలు చిత్రములు ౩; ఉదకమండల చిత్రము ౧; మహాబలేశ్వర చిత్రము ౧; తలచేరి చిత్రములు ౨; మారేళ్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు; కూనూరు: కొండ, సారంగములో రైలుమార్గము; సుందరప్రదేశము; 'మాశిభవ' లక్ష్మీ; లక్ష్మీ విశ్వకళాశాల; అత్తిప్రమాణ మగు దీపస్తంభము - కద్ది; రాయచూరు యుద్ధము - కృష్ణ దేవరాయలు; సయాము చిత్రములు ౨; శిలాశిల్పము; ఇనుపచెప్పలు; కొండకిందిబాట- ఉదకమండలము; సూర్యాస్తమయము; వ్యంగ్యచిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

Chittilakur

శ్రీ శంకరులు

—సి. యస్. వెంకటరావు, పెనుగొండ.

సంపు. ౧౧ భావసంవత్సరము, భాద్రపదమాసము (నెప్టంబరు ౧౯౩౪) సంఖ్య ౯

బ లి

పెమ్మరాజు లక్ష్మీవతి

౧

మొలలోతురొంపిలోపల గొడ్డ వెనువెంట చేనంతయును దమ్ముచేసినాడు,
తనయాలితోగూడ తానును వంచిన నడుమెత్తకయ నారు నాటినాడు,
మూనతిరిగినదాది మొక్కమొక్కకుజూడ్చి వరపుచు కలుపెల్ల పెరికినాడు,
రేయిబవళ్లు కన్నాయుట కుడుచుట మరచి మళ్లకు నీరు మలిసినాడు,
రెండుపు స్త్రీగొక్కయకరమే పండుననగ జేసి కోసి యొకచో కుప్పవేసి నూర్చి
రాసిగాజేసి దానిపై నానల్లు నిలుపుకొని స్వామిరాకకై నిలిచినాడు.

జనుము సమంబుగానెదుగు చక్కని చిక్కనిచేనిమధ్య నూ
ర్చిన వలయంబులో కయిలుచేసిన సన్నని కృష్ణకాసుకల్
గొనబుగ రాసిచేసి కడుగుండ్రగ గడ్డికడంబువెట్టి రా
సిని గని పుట్లతెక్కలు రచించుచునాలును దానుచొక్కుచున్.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ఐనను నమ్మగాదగినయట్టి యతండ్రికడేడి ? యొక్కనా
జైనను చెప్పవైతివికదా యటువ్రాసిన నోటుమాట నీ
వైనను; యెన్నఁజరిగినట్టిది యే నెటులూహనేతు ? నే
హానోక రెండురోజు లిక నట్టులెపోయిన; సొమ్ము దుమ్మెకా.

సొమ్మెగవేయుటకే మా-ర్గమ్ములు కనిపెట్టుచుండగాని తిరిగి యా
సొమ్ము వసూలిచ్చెడు పా-షమ్మునబోనొల్లఁకడు ననుమతిలోనన్.

ఇట్టి పాషబుద్ధు లిటు పుట్టుచునికిచే-కూడుగుడ్డ లేక మాడుచుందు
'రింత వదలివేయు డిది తీసికొనుడని' - కొంత యిచ్చుటయిన గొంతమేలు.

అని వేరుతీరుదో-గ-నను నాతని పలుకు ములుకు లర్థముగాకు
న్నను వానిమొగము తీరును - గని చేతులు కట్టి వినయగరిమ పెరియగన్.

'మాటలు చెప్పజాల మిక మాటలచాటున మాటులొగ్గు టా
టోటుతనంబు చూపు టకటొంకు గొనంబు లెరుంగమయ్య, మా
మాటలు సూటియైన వొకమాటకు నొక్కటెయర్థ మొక్కటే
బాట యనేకమార్గములు బట్టగ విదైలునేర్చినారమే ?

ప్రాణములు తీయువిషముండు పాములకును - చీలికలు రెండుగానుండు నాలుకలకు
ఒక్కటియె నాల్కమాటయు నొక్కటయ్య-మాకు భూనేవచేయు నమాయకులకు.

మీరో చిన్నలు లోకముకడెలియ రేమేనన్న గోపింతు రె
వ్వా రేచందమువారలో యెరిగి సంభాషింపగాబోలు, మీ
వారెవ్వరును నెన్నజైన ననిరే పల్లెత్తు మాటైన, న
య్యో రామా ! తమ రిట్లు పల్కనగునే యోజించు డయ్యా' యనన్.

మనమున కోపము రెచ్చగ - తనకన్నులజోడు చెవుల దప్పించుచు, నా
తనిదెస నెగ దిగ నిలువున - కనుగొని కనులెఱ్ఱవారి కణ కణ లాడన్.

'మాటలు నేర్చిన కుక్కవు - పోటుల కల కారుదున్న పోతువగుట యీ
నాటికి తెలిసెను ఛీ ! ఛీ ! - మాటల నటుకట్టిపెట్టుమా యికనైనన్.

మాటకు మాట తీర్చెదన మాకును నీకును నెంత యంతరం
బేటికి నీకు నింతమద మేగతి దిట్టిననైన చెల్లు మా

బోటులు, నీవు నీపొగరుబోతు జవాబులు కట్టిపెట్టి మాం
నోటు వసూలొసంగి పయినూరునువేయును నీతులాజుమీ!

* * * * *

౨

అసలుజన్మ కొంత యధికారమిచ్చెను - ధనము దానిపై మదంబుబెంచె
పట్టణంపుచదువు! — 'బదులుచెప్పట తప్పు' - అనుచు 'నోటు'గూర్చి యనియెనిట్లు.

'తాత గతించినాడెప్పుడో తండ్రియు దా మరణించె మొన్న నీ
కోతల ముందునాటివరకుం గల యప్పులు లెక్కచూచి, మే
మాతరి నిండుచూలుకల యావును సంతకుదోలి సొమ్ము, ము
ప్పాతిక తెచ్చియిచ్చితి మబద్ధము కా దిది పోల్చిచూడుడీ!

పదిరూపాయల నేవో మందులకునై పంపించి, యాపెన్న* డా
గుదొరం జేరగలిగి నేటికివి కైకొండంచు దా నిచ్చె నే
బది రూపాయల కాగితంబొకటి మీ 'బాబయ్య' గా రున్న యా
పదనైదున తమ బావగారి కిడి నా పద్దిట్లు వే తెమ్మనన్.

'దానికి నేమితొందర నిదానముతోడ వసూలువ్రాయగా
నొనది లెక్కచూడవలె నానలర 'మ్మని చెప్పినారు మీ
మేనమరదిగా 'రిపుడు మించినదే మొకనాటిలోన నే
హాన 'ని యానుకాదనక యట్టులె యింటికిబోతి సంతటక.

అదియెట్టి దొంగరోగము - తుదముట్టెను నాటిరాత్రితో సంతయు, నే
నుదయమున నేగునప్పటి - కదియంతయు గోలగోల యానమయమునక.

నమ్మిన నమ్ముడయ్య మరి నమ్మక పోయిన నట్లెయోనుగా
కమ్మెయి నేడ్చువారిగనిసంతట నాకును నేడ్చువచ్చె; నా
సొమ్మును కాగితమ్మున వసూలిడజేసెడుమాట దోచలే
దమ్మరునాడు వచ్చువర కప్పుడ మీరును వచ్చినారు కా.

అంత మీరు వారు నంద రొక్కుమ్మడి - నేడ్వసాగినా రొకింతలోన
మిమ్ము విడచివచ్చి మీమేనమరదిగా - రిపుడు నన్ను పెద్దయరుగుమూం.

* డానదొర = డాక్టరు.

నిలువబెట్టి 'యోరి! నీపద్దులోనింక - పదికొకింతలోపు బాకికలదు
యిచ్చినట్టిదాని కిదెవసూ లనిచెప్పి - వేలిముద్రను గొని వెడలు' మనియె.

అనిచెప్పగ 'ఏమేమీ!' - యనియురుముచు తనదుజేబునందలి నోటుక
'కనుడిది యిందరు' ననుచును - తనచేతం దీసిచూపి తగ నిట్లనియె.

'ఎగబెట్టినబాకీలకు - పొగబెట్టుట వంటిదిపుడు బొంకుట నీకుక
తగదిది బొంకినమాత్రన - నగునే యింగ్లీషురాజ్య మదియున్నదిరా.

"గవ్వయైన పోదు కాలు సేతులు కట్టి - పెట్టి ముక్కు నేలబెట్టి రాచి
నే వసూలుచేతు నిదిగొచూడుము! బలి - గోరుచుండె పత్ర మోరిదొంగ!"

చూడుడు న్యాయమంచు తనచుట్టును నున్న జనాభితోడ మా
టాడుచు కాగితంబు గనుడంచును చూడుడు వ్రేలిముద్ర నీ
జాడ నిశానిచూడు డిదె సాక్షులు చేసిన సంతకంబులక
జూడుడు వీడుపెట్టిన వసూ లెటనున్నదొ చెప్పి డిందుపై.

అనుచును దా నాకాగిత - మును వెనుకటి ప్రక్కజూపి బొంకెననుట కే
మనుమాన మింక నేమని - యనదగు? నాసొమ్ముపోవు నా యింతటిలో.

పదియైదునుగావు రూక లొక డెబ్బయైదు తానిచ్చెనే?
అదియే నిక్కమయేని పత్రమున దా నావేళ వ్రాయించడే
అదనుం దప్పగజేయు వెర్రియెవడయ్యా! చేయిదాటించి నె
మ్మదిమై యామరునాడు వచ్చునటే? నమ్మక వచ్చునే యిన్నియన్.

మరియు సందులోన మాయమాట లికెన్ని? - అమ్మగారివిడచి, యచటనున్న
నన్ను విడచి, యెవరొ నామేనమరదితో - తాను నడపెనంట! తగవిడెల్ల!

ఎట్టుల నమ్మవచ్చు నివియెల్లను మాయలమారివృత్తికిక
బుట్టినయిల్లు వీడు, చెడుబుద్ధులు తాఁజెడిపోవుకోసమే
పుట్టిన వెట్లు సందదికి పూతలుపెట్టుచు మాయగోడతా
గట్టెనో చూడుడయ్య కనుకట్టుగ గారడివానిరీతిగా.

పదిరూపాయల కించుక - కొదువట, బుణమెల్ల దీర్చుకొనెనట, నొక డె
బ్బది పయిన నయిదురూకలు! - అదియునుగొని మోసగించిరట వేరెవరో!

ఆమేనమరది నాతో - నేమియు తా జెప్పియుండ డీవిషయము, నే
నేమందు ! పోయెమరునా - డే మదరాసున కపుడ చెప్పడే నిజమైనన్.
ఐన నాకదేల యావల సతడును-మీగుకూడి క్రిందమీద బడుడు,
నగదురూపకముగ నాసొమ్ము నాకిమ్ము-లేక పొలమువదలి లేచిపోమ్ము !

* * * * *

అదరెను గుండెలు ఝల్లున-చెదరెను మాససము మేనచెమ్మట గ్రమ్మె
మొదటికి వచ్చెను ఋణమిది - తుదముట్టునె, లేక నేనె తుదముట్టుదునో !
తీరెను చాలభాగ మికతీరగనున్నది కొంచెమంచు నే
నూరటబొంది యుండితి నయో! ఋణమ౯పెనుత్రాచుపాముకు౯
కోరలు వెండి మొల్పినవి గుండెగుభిల్లున కూలిపోయెడి౯
భారము మీది, నన్ని చట పాలను ముంచిన నీటముంచినన్.

అనుకొన్నట్టులె కొండగూల్చెనుగదా అయ్యయ్యె ఆయయ్య యే
ననుమానించియు మిన్నకుండితిని, మీయందున్న విశ్వాసమే
నను సమ్మించిన దేమిసేతు నయయో నాగోయి నేత్రవ్యికొం
టిని నాపిల్లలనోట నేటి కిటుమట్టి౯ గొట్టుకొంటింగదా.

సమ్మితి నేవచేసితిని న్యాయముదప్పక గోవుసమ్మి మీ
సొమ్మును చేత బెట్టితి వసూలిడినట్లు నటించి, కండ్లలో
దుమ్మును కొట్టినా డివుడు దూరపుఁటణమందు నున్నవా
డెమ్మెయి బోవువాడ ఋణ మేగతి దీర్చెడువాడ దైవమా !

బ్రదుకెల్ల పోగుచేసిన - పదిడబ్బులవిలువ లేదు పదపడి యొకడె
బ్బదియైదు నెట్లుతీర్చెద - పదుగురుబిడ్డల నికెట్లు బ్రతికింతు నయో !'

అని బ్రతిమాలుచు నత డా-తనిపాదము లంట నతడు తన్నుట గని యా
తనిబిడ్డ లేడ్వసాగిరి - కనుగొనువారెల్ల కరుణ కరగిరి యతడు౯.

‘ అందిన జుట్టుపట్టుకొని యందకయుండిన కాళ్ల బట్టునీ
చంద మెరుంగమే ! యిపుడు జాలిజనించెడు మాటలేల ? నీ
విందరబిడ్డలం గనుట యెవ్వరికో యుపకారము ! యిప్పుడే
మందువు ? సొమ్ము మానుమనియా ? కలనైనఁ దలంపబోకుమా !

చచ్చినయాతని పెండ్లికి - వచ్చినదే కట్నమనుచు భావించెద నీ
 విచ్చెదవా చచ్చెదవా - యిచ్చట నివి విడిచిపెట్టి యేగుము త్వరగా.
 ఇవి సొమ్ముచేసుకొనియెద - కవులున కొకయేడు గడువుగల దైనను, నీ
 వు వెడలి యేగుమిక మ-మ్ము వదలిపెట్టి వచ్చె బుద్ధియు నాకుక.
 అని యిరీతిని 'స్వస్తి' చెప్పి యికపై నాలస్య మింకేల, యే
 లనుమానించెదరయ్య నంచు లివియెల్ల బండ్ల కెక్కించి వే
 చనుడీ ప్రొద్దదె క్రుంకుచున్నదనుచు సాగించి యాబండ్ల వె
 న్కను తానేగెను; దిక్కులేని రయితొక్కం డచ్చటక పిల్లలన్.

చెరి యొకప్రక్కజేర్చికొని చెంపల కన్నులనీరు గార దు
 ర్భరమగు దుఃఖభారమున వందురుచుండెను, వానిబాధ తా
 మరసినయట్ల గడ్డి తిను టల్లన మాని మొగంబులెత్తి శా
 క్కరములు దీనదృష్టులను గన్గొనుచుండెను వాని సంతలోన.

అతని దైన్యస్థితిని జూచి యవిసిపోయి - నట్టిగుండెలర క్తంబు నాకసమున
 దెసల పైపైకిఁ జిమ్మినదేమొ యనగ - జగము మునిగెను సంజకెంజాయలోన.

తనకనులార సర్వవసుధాప్రజలెల్లరు చేయుకార్యముల్
 కనుగొను కర్మసాక్షికి యుగంబులు కల్పము లట్టికార్యమం
 దున చని యున్నిచే విసువుదోచియె, యూరకచూచి యేగుటల్
 తనకది నైజహాటనో యథార్థమెరింగియు చెప్పడింతయున్.

3

కటికచీకటిరాకాసి కారుజడల - ముడులువిష్వచు విరియంగబోసినటుల
 నతని హృదయంబులోబలె నఖిలదిశల - యందు ప్రబలాంధకారంబులావరించె.
 అంత పంటపండించిన యట్టి తనదు - రెండుచేతులు నరకిన ట్లుండెనపుడు
 దేవునకు నైన తనబాధ తెలియజేసి - మ్రొక్కుకొనెడు యుపాయంబు పుట్టకుండ.
 అతనిభావంబు భూగర్భమందు, పడిన - కొలది లోతులు తెలియరాకుండు కాదు
 చీకటుల సంతకంతకు శీఘ్రగతిని-పోయి తలక్రిందుగా పడిపోవుచుండె.

నిలున నాధారమగు నవసీతలంబు - అతనిపాదాలక్రింద లేనట్టిదయ్యె
కనుల బొటబొట నశ్రువుల్ కారుచుండె - భూమి కంపింప నీర ముప్పొంగునటుల.

తలపయి కూటికుండగల తట్టయు జంకను పిల్ల ముందువె
స్కల నెడపిల్ల లిర్వురును కల్గిన యాతనియాలువచ్చున
య్యలుకుడు గాంచినంత తనయంతికమందు మెలంగుచున్న పి
ల్ల లెదురువోయి వేడుక చెలంగగ తల్లినిగూడివచ్చుచో.

రేపుకొరకు నేడేచిచారింప నెరుగ - కపుడు దొరకిన దప్పుడె యనుభవించు
నట్టి చిన్నతనంపు తియ్యందనంబు - చింద, చిందులుద్రొక్కునా కందువులను.

కాంచి యొకింత సంతసముఁ గాంచె; తళుక్కుని మేఘమాలలో
చంచలవోలె నయ్యదియు చంచలమై లయమయ్యె, నన్నిటిక
ముంచిన చిమ్మచీకటుల ముగ్ధెను వానిమనంబు త్రోవగ
న్నించదు పిచ్చివానికరణిక తలపేది చరించుచుండగ.

మినుకుమినుకని దూరాన మెరయుచుండు - చిన్నిచిన్ని చుక్కలయొక్క చిరువెలుంగు
లైన నతనికి గానరానట్లు, వైన - గ్రమ్మె నకాల కాలమేఘంబు లపుడు.

అతనియాలువచ్చి యంతంత నాపంట-కలను నాల్గుదెనలు కలయజూచి
తట్టదింపి యంత తనభర్త గనుగొని- 'యేనిధాన్య మిప్పుడేమియయ్యె;

'ఇంటికి దోలినావె యిట కేటికి నన్ని పు డిట్లు కూడు దె
మ్మంటివి? బండ్లతోచనక, యక్కట చీకటి నిట్టులొంటిగా
నుంటివిదేల' యన్న నత 'జోసి! తలంపగ నింకవెల్తు రీ
కంటికి గానరాదు; కలికాలము మాయలమారి; మారియే.'

అని జరిగినకథయంతయు - వినిపింపగ గుండెవగిలి విలపింప దొడం
గిన తల్లిజూచి బెగ్గిలి-ఘనముగ రోదనముజేయ గడగిరి బుడుతల్.

ఆధారం బొకయింత లేదు వ్యవసాయంబెల్ల వమ్మయ్యె, ఊ
ద్వాధల్ తీరెడు దారిలేదు, తనసంతానంబు గాపాడు వా
డే ధర్మాత్ముడు గానరాడు భువి గూడే లేదటంచున్ మహా
భాధన్ పొందినవాని డెందమిదినా వ్యాఖ్యానముల్ సాధ్యమే.

తెలవారిన యంతన యం-బలికై చిస్పలను చేత బట్టెడు తన పి
ల్లల గని యేమిడు, కన్నీ-రొలికించుటెగాక, యేమి యున్నది యింటన్.

నలునది యేండ్లు పైబడియె నల్గురుబిడ్డలతండ్రి!, తండ్రి తా
తలు కృషియందె మేనులు హతంబానరించిరి, చేతులార వం
దలు మరివేలు పుట్టులను తానును పండగజేసె; గంజి నీ
భులె కరవయ్యెనేడతని లోపమొ, ? దైవములోపమో కటా !

దైవము చేసినాడనుచు దబ్బరలాడెదరేల చూడగా
నీవిధి కష్టమందు జనులెల్లరు కూటికిలేక మాడుటల్
కావరమెత్తి సోమరు లఖండసుఖంబుల మున్గితేలుటల్
దైవమొనర్చెనే నతడు దైవమొ, లే కొకపెద్దదయ్యమో !

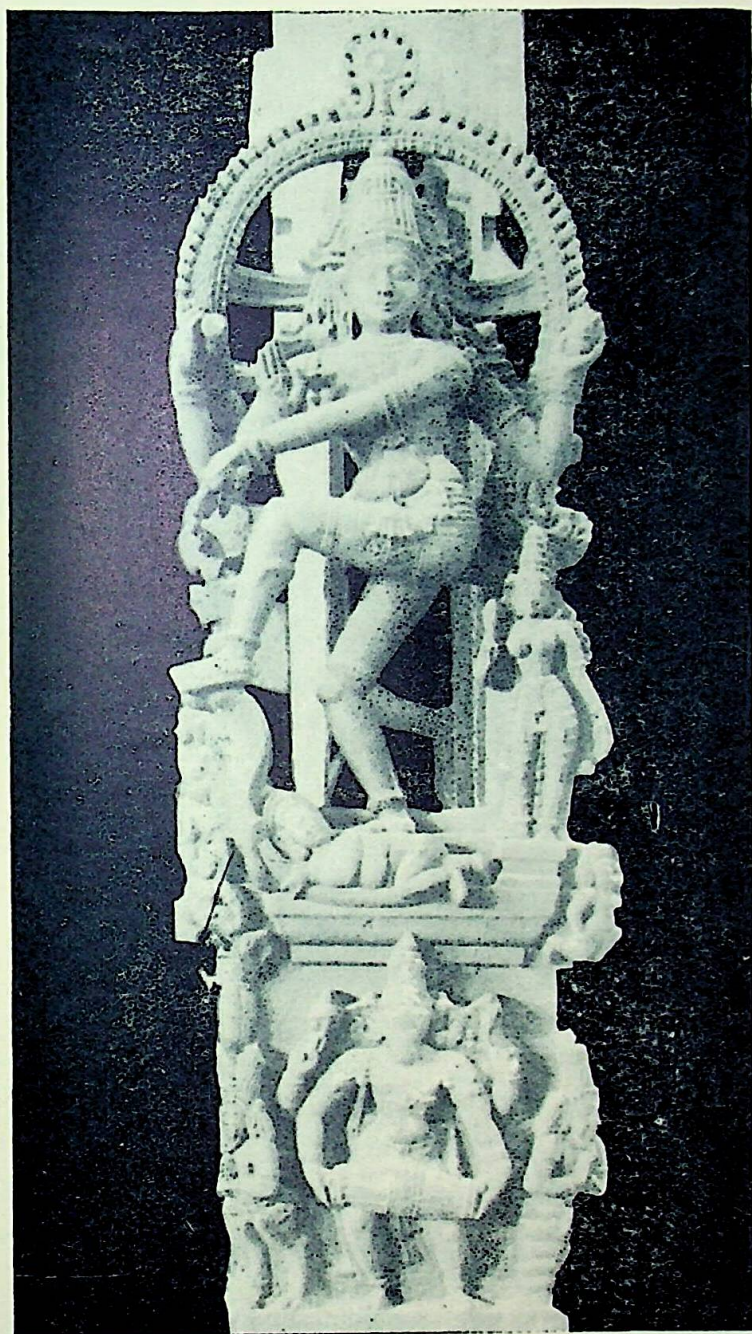
దయ్యముకన్న క్రూరముకదా తలపోయగ మర్త్యసంఘ మ
య్యయ్యె తలంప నెంద రిటు లన్నము బట్టయు లేక యార్జిమై
కుయ్యిడుచున్నవారొ కనుగొందురె? యెవ్వరికేమిపోయె? యీ
కొయ్యతనం బిదేమిటికొకో జనియించె హృదంతరంబులన్.

చేసినతప్ప లేదు, విధిచేతల కర్థము కానరా దనా
యానకరంబుగా నసువు లార్పెడు మెత్తనికత్తులంధవి
శ్వాసములేచి యీచదువుసంధ్యలు రాని జనాళి నెల్ల రా
కాసులువోలె బోకడచు కాలమునం దిక వార్త లేటికిన్.

బ్రదుకది ద్రవ్యపుక ముచికపట్టన వ్రేలెడుకాయ దాని ప
ట్టు దొలగెనేని యప్పుడపడుక ధరపై; నిటులయ్యె మానవా
భ్యుదయము ద్రవ్యబద్ధమయిపోయె నమస్తము; యుద్రజంతులే
తుదకు సుఖంబుజెందెడి; నధోగతివట్టెడు మర్త్యపద్ధతుల్.

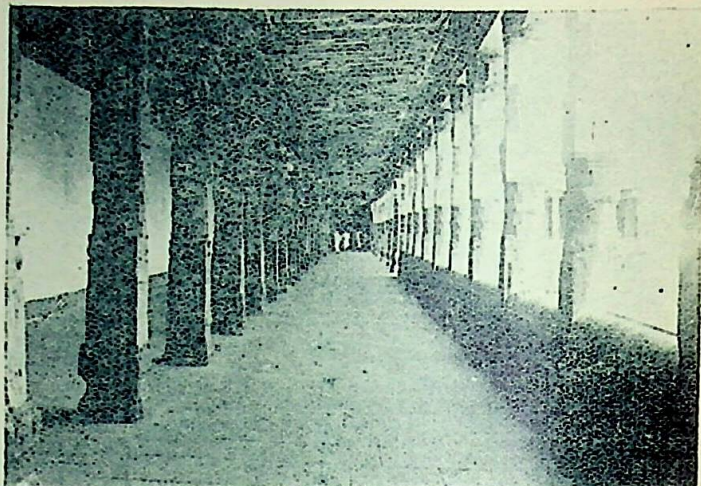
చీకటు లినుమడిగా దివి జీకాకుగ నల్లుకొనిన జీమూతములే
యాకృపణు భగ్నహృదయ-వ్యాకులతను బాహ్యజగముపై ప్రకటించెన్.

నకుటుంబంబుగ నర్థరాత్రమున నాశాదీపికా శూన్యమై
వికలంబైన మనంబుతో నతడు స్తంభభూతుడైపోయె, కా

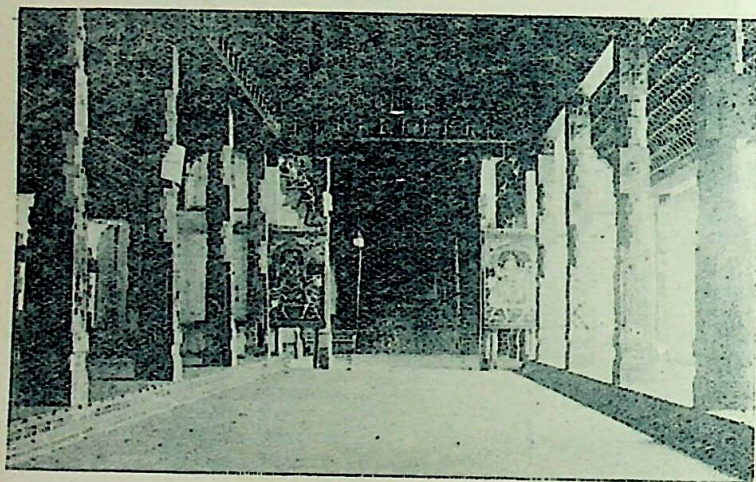

౧. సతరాజు

మధురదేవాలయము-స్తంభము, శిల్పము-ఒకటేరాయి.
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

౨. పొందామర కొలను
జక్షిణపుష్కపు వసారా, మధుర.

౩. మధుర దేవాలయమునందలి
కల్యాణమంటపము

౪. మధురయందలి
విశాల సరోవరము
మగ్గను సుందర మంటపము.

టుక మేఘుంబులనుండి వెల్వడియె తోడ్తో దయ్యముల్ భూతముల్
వికటాభీలమహాట్టహాసములతో విస్వీధి గగ్గోలుగఁ.

తళతళమను మెరపులతో - పెళపెళ నురుములును పెరిలుపెరిలున పిడుగుల్
గలవాన రేగె, యుష్మెన - బలె సంతయు ముంచి ప్రబలనననేరితమై.

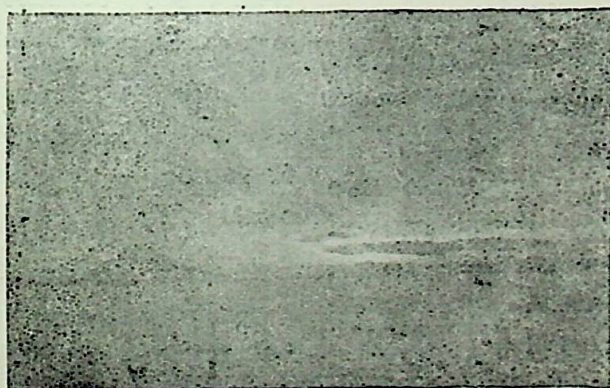
కారుమేఘాల కటికచీకటులలోన - మొరయుచును, మెరయుచును నెత్తిమొత్తువాన
కోహటించుచు తలదాచుకొనుట కొక్క - యిరవువెరవునుదోచ కయ్యెడ నతండు.

కడమునందుండి సందెడుగడ్డి లాగి - సందొనర్ప తల్లియు పిల్లలంద రందు
దాగి తలదాచుకొనిరి అతండు వారి - కెడముగా నందె తనకయి యిరవుచేయు.

నంతలో రెండుచెక్కలైనట్లు ప్రేలి - లోక మొకసారిమెరసి తళుక్కుమనియె;
ఆవెలుగు తళుక్కునెక్కులో నతనిజీవి-తాంధకారంబు కాంతిమయత్వమందె !

‘మనుజుండు చెరువగా మిగి-లినయది దైవంబు చెరచె లేదికధర్మం
బనునది హరి ! హరి ! యొక్కరై-నను మిగులరు, మాయపిడుగు నాశముచేసెఁ.

అదియు గొంతమేలె, యారీతిజచ్చుట - బ్రదికియుండి యేమిబావుకొనును,
బ్రదుకెచావు; చావుబ్రతుకయ్యె, లేమిచే - ననిరి జనములు - ఔర ! అర్థనీతి !’

సూర్యోదయం

R. R.

పరాత్పరుని సృష్టిసాంధ్యమున కాలవాలమైన ప్రకృతియందు, కవికుమారుడు సదా మంగళప్రద మున పృథ్వీమలనే గాంచుచుండును. స్వార్థమునకై ఘిగుల హేయమున కార్యముల నొనరించు మానవావళి యందు నివసించు కవి యప్పు హస్త డోదార్పబడి ప్రకృతిమాలయెడిలో హృదయకాంతిని గాంచును. లోకమున గుకవి కోరునదేదియును లేదు. విలువగల ఆణిముత్యాలకోవకన్న, నెలయేటి నీటితుంపురుడె, ఆతని నధికముగ నలరించును. అస్తమయ కాలములందలి కావీరంగు, నుబురులయందు దాగి గాన మొనరించు కోయిలకంకరము, పుప్పొడి కణముల పుక్కిటబట్టి కమ్మతావుల జమ్మిచు, కలకలనవ్వు కలువకన్నెలకు లుకుండవము, కవికుమారుని తన్మయునిగా నొనరించును.

ప్రకృతి, కవికుమారుని దుఃఖసమయములం దోదార్ప మిత్రుడు, సంతోషసమయములం దుత్సాహమును రెట్టించుసఖుడు, అధికమగు నీతిని బోధించి సన్మార్గమును జూపునరుడు.

కుసుమకోమలియొక్క తెలిమించు ముసుగు నీడలయందు దోబూచులాడుచు, అలికుమారుని ఆవృక్త గానవాహినియం దుద్భవించు లేతలేరగల నురుగుల మరుగున నుయ్యాలలూగుచు, నేలయేటిబోటి నాట్యమున కలరుచు, కవికుమారుడు ఇతరులకెరుకలేని యానందము ననుభవించుచున్నాడు.

ప్రకృతినుండి నేకరించిన నీతిని ప్రజలకు పంచి పెట్టి తన స్వార్థత్యాగమును విశదపరచుచున్నాడు. ఆతని కంటికినలయం దవఘటించు కాంతిపుంజము, పలుకుల యందలరెడి తియ్యదనము, తలఁపులయందుండు పవిత్రత, దేశకల్యాణమునకు దారిదీయును.

న్నియో విధముల ప్రకృతిని కవికుమారు డారాధించుచున్నాడు. ప్రకృతినిగాంచి యున్నదన్నట్లు

వర్ణించుట యొకవిధము. ఈపద్ధతి ప్రాచీనకవులయొక్కయు, ఆధునికకవుల యొక్కయు, గ్రంథములయందు విరివిగ గన్పట్టును.

ప్రకృతినివర్ణించు సందర్భములయందు మానవ ప్రపంచమునకు చెందిన విషయముల నందు జోప్పించి, వింతరీతి ప్రకృతిచిత్రమును సాక్షకుని కనులయెదుట బ్రవర్ణించు కళాప్రతిభలుగల కవులుగలరు. ఇది రెండవ విధము.

మానవాతీతములగు విషయములను, బోధింపవలసి వచ్చినపుడును, స్వార్థమునకై పాపకార్యముల నాచరింప నడుముగట్టిన మానవునకు నీతి గరువలసినప్పుడును, కవికుమారుడు ప్రకృతిపై నాధార పడుచున్నాడు. ఆర్థాంతరన్యాసాలంకారము, మొదలగువాని సహాయమున, ప్రాచీనులును, ఆధునికులును, పెక్కుస్థలముల యందు, విలువగల నీతిని ప్రకృతినుండి నేకరించి, మానవులకు బోధించి యున్నారు. ఇది మూడవ విధము.

ప్రకృతిని వర్ణించుచు, ఆవర్ణనము కథావస్తువున కెట్టి యంతరాయమును గల్పింపకుండునట్లు విచిత్రరీతిని, దానిని కథయందే లీనమొనరించి, కథనెంటు, వర్ణనమును గూడ నడపించుట నాల్గవవిధము.

ప్రకృతినిగాంచి తన్నుదామరచిపోయి, భావోన్మాదమున గానమొనరించుచు, ప్రకృతిలో తానపుడు లీనమగుటకు మిగుల యుత్కంఠను నొనరించుట వేరొక విధము.

భావనాప్రపంచమునకు సృష్టికర్త యగు కవికి సాగ్యముకానిదే? గ్రంథమునందలి మొదటిపుటలో 'ఉక్కుపుప్పొడిరాలు యుద్ధభూమిని', 'శూర జన కంఠ నిర్గతశోణితమును' జూపి పాతకుని వణకింపగలడు; రెండవపుటలో 'చెలవము సారథి' యున్నట్లు

లేతనలబిమొగ్గుకు దులయగు నాదుజన్మము దోసిబ
బట్టి భవత్పదాంబుజంబులకడ నిల్పితిం బ్రణయపూజకు
నే యతికృపించె' నని 'ఆకార రేఖానుగ్రాహికిం
బట్టి పూరాణమైన యొకరాశీనామ్నీ' చేపలికించి, యల
రింపగలను. ఇట్టి ప్రజ్ఞావంతు డగు కవికుమారు డేరితి
ప్రకృతిహత నారాధించి, మైనవివరింపబడిన ప్రకృతి
పరికిలమునందలి భేదములను తన గ్రంథములందు బ్రహ
ర్పించెనో విచారించవలసి యున్నది.

సంస్కృతవాక్యాయమునందు, కాలిదాస భవ
భూతుల రచనములందు ప్రకృతివర్ణనములు హృద్యము
లుగ పొందుపరుపబడియున్నవి. ముఖ్యముగ ఉత్తర
రామచరిత నాటకమునందు భవభూతి తన ప్రకృతిపరికి
లనావైశేష్యము పెక్కుచోట్ల ప్రవర్ణించియున్నాడు:

"శ్లో. కంఠాల ద్విపగంఢసింహ కమణోల్లంఘన
సంపాతిభిః ఘమకాన్దసింహ బంధనైః స్వకుసుమై
రచకాంతి గోదావరీమ్....."

ఆనుశ్లోకమువలన కవివర్యుని ప్రకృతివర్ణనమునందలి
ప్రతిభి వెల్లడికాకపోదు. ఏమందులు దురదచే బోడెలకు
రుద్ధకొనుచున్నప్పుడు వృక్షములుకడలుటచేత వేడివలన
లొడిమలు సరిలియున్న సుమములురాలి నీటియందు
పడుటవలన, ఆవృక్షములు గోదావరీనదని పూజించు
చున్నట్లున్నవి, అని వర్ణించుటలో కవి గమపరచిన చాక
చక్రము, ఆతనిపలుకులయం దిదిమిడియున్న సత్యము,
సాక్షకునకు సంతసము గూర్చకపోదు. మరియు,

శ్లో. నిష్కాజస్త్రీమితాః క్వచిత్క్వచి దపిప్రోచ్ఛంఘ
సత్యస్యనాః స్వేచ్ఛాసుప్తగభీర భోగభుజగత్వాస
ప్రదిప్రాగ్నయః, సీమానః ప్రదదోదరేషు విరలస్య
చ్ఛాంభసోధాస్యయంత్రవ్యధిభిః ప్రతిసూర్యైరజ
గరస్వేదద్రవః పీయతే."

మొదలగు శ్లోకములందలి యాచిత్యము తన్మయునిగా
జేయును; ఎండవేడికిఅలసి, త్రాగ నీరులేక తపియించు
చున్న తొంఱలకు నట్లువిలో కొండచిలువల చెమట
నీరుగాక మరేమి లభించును? ఈవర్ణనము చీభత్సముగా

నున్నను, సత్యపూరముగాక కవివర్యుని పరికిలనాప్రభా
వమును వ్యక్తపరచుచున్నది.

ఆంధ్రకవుల రచనములందును ఇట్టి చక్కని
ప్రకృతివర్ణనలు పెక్కులు గనబట్టుచున్నవి. ముక్కు
తిమ్మనార్యుడు పారిజాతాపహరణమున :

"ఒక భృంగంబు పరాశినీ మదన
తంత్రోన్మాది ప్రాణేశ్వరిన్
మకరందాసవ మత్త నబ్జగృహసీ
మంబెట్టి తాబోయి సం
జకడన్ వచ్చి తదానమన్మకుళమే
జాడం జోర నాకయా
మికుడోనా దిరిగం గొలంకు రమకు
న్మేలెంత హీనంబాణో."

అని వర్ణించి, ఒక ప్రకృతిరహస్యమును వెల్లడించు
చున్నాడు. ఒక భ్రమరము ప్రాణేశ్వరిని అబ్జగృహసీమ
యందుంచి తనదారిబోయి సంజకడతిరిగివచ్చి, ముకుళిత
మైన పద్మమునందు చిక్కుపడిన ప్రణయిని జేర నేయు
పాయంబుదోపక, యామికునిరీతి గృహము (పద్మము)
చుట్టునూ దిరుగ మొదలిడెరట ! తరచనమునందలి చక్క
దనమునకెవరు సంతసించరు? ప్రాద్దుగ్రంథిసంతనే పద్మ
ములు ముకుళించుననియు, అందు మకరందమును త్రాగి
మత్తిలియున్న తుమ్మెద లందే చిక్కుబడియుండి,
మరల తూరుపుకనుమలనుండి భాస్కరుడు తొంగి
చూచినంతనే పద్మములు వికసించ, అందున్న తుమ్మెద
లెగిరిపోవునని; ఒక ప్రకృతిరహస్యము వెలువరింపబడినది.

ఇం దెట్టి యసత్యమును లేదు; ప్రతిదినము జరుగుచున్న
విషయమునే కవి; 'పరాశినీమదనతంత్రోన్మాది, ప్రాణే
శ్వరికా మకరందాసవ మత్త నబ్జగృహసీమంబెట్టి' తాను
బోయెననియు, మరల తిరిగివచ్చి 'యామికుడో నాదిరి
గె' అనివర్ణించుచు, తుదిని, 'న్మేలెంత హీనంబాణో'
అని నిట్టూర్చుచుచు, భావనాప్రపంచమునందలి గాలి
తరగలపై పాశకుని, ఉయ్యాలబూవుచున్నాడు.

సింగళి మారనార్యుడు, ప్రభావతీప్రద్యుమ్న
మునం దొకచోట:

“మృదులపవనాహతి నోకింత గదలీయాడు
పల్లవము మాటునను దోచు మొల్ల మొగ్గ
చాలుగతి బుల్కుబడి మోచిచాటున గన
బడుచు నింతి పల్వరుస కన్నాంతిపఱుచు.”

అని నుడిచి, పాతకునకు సంతసము గూర్చుచు
న్నాడు. ఈపైపద్యమునందలి భావమెంత సున్నిత
ముగానున్నదో పదములంత సుకుమారముగ నున్నవి.
గుబురుగానున్న మొల్లపొద; పిల్లగాలి కల్లనల్లన కదలి
యాడుచున్న చిగురుటాకులు; చిగురుటాకులమాటున
దాగియుండి కొలదికొలదిగ బయల్పడుచున్న మొల్ల
మొగ్గలు; పాతకుని కన్నులయెదుట గానవచ్చుచున్నవి;
అందలి సుకుమారమగు చక్కదనమును, సొంపు తడి
యారని పదములనుండి యూటలూరుచున్న భావమును,
ఆతడు చవిజూచుచున్నాడు. ఇది మిగులసూక్ష్మమగు
విషయము; కాని ఇందధికానందమునుగూర్చు ప్రకృతి
విలాసమొకటి దాగియున్నది. ఆచిగురుటాకుల, కులు
కుండమునందును, మొల్ల మొగ్గల తొంగిచూపులయం
దును, అది నిండియున్నది; రసికుడు కవియే దానిని
గాంచగలడు.

ఆఘనికాంక్ష కవికుమారులయందును ప్రకృతి
నీరీతి, ఆరాధించువారు లేకపోలేదు.

అది వర్షాకాలము. ఆకాశము మేఘావృతమై
యున్నది. ఏవైపుతిలకించినను పచ్చనిపైరులే! కొం
డలపైనున్న గృక్షములు చిగురుబెట్టి ముచ్చటగనున్నవి.
భూమినానుకొని యేకొన్ని మేఘములు వ్రేలాడుచున్నవి;
మిన్న విరిగిపడుచున్నాయే, పర్వతములు స్తంభములుగా
నమర్చబడినవి. ఇట్టిదృశ్యమునుగాంచి యొక కవికుమారు
డొనరించిన గానము నోకింతయాలకింపుడు :

‘తటములకు నాకసమునకంతరము లేక
నీలనీరదమాలలు వ్రేలుచుంట
నేలపై మిన్ను పడనీక నిలుపుచుండు
స్తంభములనంగ గిరులు దృశ్యంబులయ్యె.’

ఈభావచిత్రమునందలి సౌందర్యము కొనియాడలేగినది.
ప్రకృతినిగాంచి పరమసంతసమున కాలముగడుపు కవి

వర్షుని లేఖనినుండి, సత్యమారములగుచిత్రములు వెలు
వడునా?

ఈక్రింది పద్యమునందలి భావము లత్యున్నత
ములు. తెనుగుభాషయొక్క తియ్యదనమునకు తియ్య
దనముగూర్చు పదసామగ్రితో భావములను వ్యక్తపరచి
తన ప్రకృతిపరిశీలనా వైశారద్యమును ప్రకటించు
చున్నాడు; కవికుమారుడు;

“ఎలదేటి చిరుపాట వెలయేటి కెరటాల
బడిపోవు విరికన్న వలపుకోలే,
తీయని మల్లెపూదేససోనల పైని
తూగాను తలిరాకుదోస వోలే
తొలిప్రాప్త తెమ్మెరత్రోవలో బయనమై
పరువెత్తు కోయిలపాటవోలే
వెల్లువలైసారు వెలదివెన్నెలలోన
మునిపోయిన మబ్బునుకునోలే
చిరుతతొలకరివానగా, జిన్ని సానగ
బొంగి పారలేడు కాల్యగా నింగికెగయు
కడలిగా బిల్లి గ్రోవని వెలుబింత
తీయదనముల లీనమై పోయెయెడద.”

తొలకరివానలోని సాగను, పొంగిపారలేడి కాల్యలోని
కులుకుండనము, నింగికెగయు కడలిలోని గాంభీర్యము,
ఎలదేటిపాటలోని తియ్యదనము, వెన్నెలలో కరగిన
మబ్బుకునుకయొక్క మృదుత్వము, ప్రకృతిపరిశీలనా
దక్షుడు కవికి గాక ఇతరులకెట్లు తెలియగలదు?
సామాన్యమానవు డిట్టివానిని గాంచినను, సంతసింప
నేరడు; కృత్రిమపదార్థములందు ప్రీతిగలవా డిట్టివానిని
గుర్తింపజాలడు.

“చందమామకు నదియేమి సంబరంబో?
ఆటసందడిలోనున్న యట్టివేళ
చెల్లకొమ్మల సందుల చెంతేరేరి
యారిన చిన్నల్లో మంచునీరుకోసి
యెన్నియో ముత్తయముల గాపించుచుండు.”

ఇందొక ప్రకృతిరహస్యము వెలువరింపబడినది. తడిలేక
సౌందర్యమును గోల్పోయిన చిగురుటాకులకు చక్క

దనముగూర్చు మంచునీరు పోయించున్నాడట. చంద
మామ! చల్లనివెన్నెల కుప్పతిల్లిన చిన్నినీటిబొట్టు,
ముత్యములపరములవలె మెరియుచున్నవట! చిగురు
టాకులలోనికి దూరి సర్వజ్ఞుడగు కవి యొకరహస్యమును
వెలువరించినాడు.

ఇట్లే వెదకిచూచిన, ఆధునికాంధ్రకవుల రచన
ములందీటివి పెక్కులు గోచరించును. కొలదిదనములలో
ప్రచురింపబోవుచున్న 'ఆధునికాంధ్రకవులు-సృష్టిపరి
శీలము,' అను వ్యాసమునందీవిషయమునుగూర్చి విపుల
ముగ వివరించునని, మనవిచేయుచున్నాను.

ఇంతదనుక, ప్రకృతిని యున్నదన్నట్లు [అచ్చ
టచ్చట కొలది యతిశయోక్తులతో,] కవులెట్లు తమ
గ్రంథములందు పొందుపరచికో కృష్టముగ వివ
రించితిని.

ప్రకృతిని వర్ణించునపుడు, మానవులకు చెందిన
విషయములను ప్రకృతియం దాపాదించజేసి, వింతరీతి
కవులు తమ రచనానైపుణ్యమువలన ప్రకృతిమాలే నేరీతి,
ఆరాధించికో విచారించువలసియున్నది.

సారిజాతాపహరణమున, నక్షత్రవర్ణనము పల్ల
కవియసమానమున ప్రతిభను వెల్లడించెయున్నాడు:
చంద్రునకు చిలిపితన మాపాదించబడినది, పైకతస్థలము
లందు బాళికలు ఉడుసుపోకకై, నిర్మించు కుప్ప
లకు, నక్షత్రములు పోల్చబడినవి. మరియు, విజయము
నందివచ్చిన మగనిపై దీప్తబ్రాలుచల్లు, వీరసతుల చెయి
దము లిచ్చు ప్రస్తరింపబడినవి. వెండిని తీగలు తీయుట
కేర్పడిన కమ్మచ్చురంగ్రము లిచ్చువర్ణింపబడినవి. ఇవియు
న్నియు మానవప్రపంచమునకు, చెందినవిషయములు;
రసహృదయమునందలి భావమును పాతకుని మనమునందు
జోప్పించుటకు, కవి ప్రకృతియందు వింతవిషయముల
నేరీతి ఆపాదించుచున్నాడో తిలకింపుము:

"కార్కాన్నకటికిచీకటి మొగుల్కొత్తెంబు

గురిసిన వడగండ్ల గుంపులనగ

గవజక్రములు వాయుగరనాళముల జండు

రుంఘాదుపటికంపుటండ్ల లనగ

నెల్లెడ మిన్నేటియిసుమున నచ్చర
కొమలిష్ట వెన్నెలకుప్పలనగ
దెలివివెన్నెల వెండితీవలు నిగిడించు
చదలు కమ్మచ్చు తెజ్జములనంగ
జగముగెల్వంగ దండెత్తు మగనిమీద
లీలరతిచల్లు దీవనబాలనంగ
వేడివలుగెండ్లగాగిన విన్న మేన
నెక్కొను చెనుటబొట్టు నాజుక్కలమరె."

ఇట్టిరచనమునం దాధునిక కవికరమారులును తీసిపోరు.
కొంఠవీటి పొగమబ్బులను వర్ణించునపు డొకకవి
రాజు కనుబరచిన రచనాపాటవము కొలది యిఁకరానిది.
కొంఠలయం దచటచ్చట అతుకులుబడి నిలచియున్న
పొగమబ్బుతునకల కాండ్రాభిమాన మాపాదించబడినది.
అచ్చటి ప్రకృతిరమణీయతను ఆపొగమబ్బు లాకొంఠ
చరియలలో దాగియుండినప్పటిశోభ, పాతకున కెటుక
బరుపవలచి, అచ్చటిశిథిలదుర్గలక్షికి పొగమబ్బులూడిగ
మాచరించుచున్నవని వింతరీతి కవి వర్ణించుచున్నాడు.
రాచసిరి యుడిగిపోయినంతనే తమగృహములను వదలి
మానవులు మటుమాయమైరిగాని, అచ్చటి పొగమబ్బులు
మాత్రము, అభిమానమును చంపుకొననేరక, తొల్లింటి
పై భవమును మరచిపోనేరక;

"ఒకసారి వలిపమ్మ చికిలిముత్యాల యం

చులవోలిక నుపత్య కల చరించు,

ఒకసారి జఘనభాగోపరిస్తచే

ల విధాన గిరిమొదళ్ల బడిపోవు

ఒకసారి గిరిలక్ష్మీమొకముపై మొగలి

పుప్పొట్లుకొన్నట్లు చెల్లరేగు

ఒకసారి నేర్వదబిందుకములు రత్యంత

వేగ కుచావృత్తి విస్తరించు

చిరుతపొగమబ్బు లీకొంఠ సీమపలుచ

బడి, వికల్గమై, ధూతమై, తడిసి, రాచ

సిరి యుడిగిపోయినట్టి యాశిథిలదుర్గ

లక్ష్మీకొనగూర్చునెట్టి యలంకృతులను."

కన్నులకు గట్టినట్లు, గాలికి కేలిపోవు పొగమబ్బులను వర్ణించి, వానియందు ఆంధ్రాభిమానమును వ్యక్తపరచి, పాతకునకు వానియొక గౌరవమునుగూర్చిన కవివర్ణన కళాప్రతిభలు ప్రశంసించవలయున్నవి.

మానవుని జీవితమునకు సత్ప్రవర్తనము వన్నెగూర్చును. సత్ప్రవర్తనము నలవరచుకొనుటకు, నీతిమూలాధారము. సద్బ్రాహ్మణ్యముకొనుటకు, ఆశయము పాతకునియందు నైతికాభివృద్ధి సంతయింపజేయుటయే; కావున కవి పాతకున కట్టి యవకాశమును గల్పింపవలయును. ప్రవిమలముగ నీతిని బోధించుటకు కవికి యాధారములు పెక్కులు గానరావు. ప్రకృతిసూత్రము లెన్నడును విచ్చిన్నములు గావు. కావున ప్రకృతి నాధారపరచుకొని కవివర్ణన సమూల్యముగ నీతిని బోధింపగలడు.

మేఘము లొక్కొక్కసమయమునందు కొండల నావరించియుండుట ఎల్లరకు తెలిసినవిషయమే. వేసవి కాలములందు కొండలయందు వృక్షముల రాపిడివలన బుట్టినదావాన్ని వర్షముల మూలముననే శమింపును. ఈ విషయము నాధారపరచుకొని, ఎట్టిలుబ్ధుడైనను, తన్ను జేరవచ్చిన యుపకారికి ఆతిథ్యమొసగి గౌరవించును, అను నీలమువంటి నీతిని, కాలిదాసు యత్తునిచే మేఘునకు జెప్పించి, లోకమునందలి మానవులకుగూడ దీనిని బోధింపదొరకొనెను.

త్వా మాసారప్రశమితవనో

పప్లవం సాధు మూర్ధ్నా

వత్స త్యధ్యక్రమపరిగతం

సానుమా నామ్రహటః;

నక్షుద్రోపి ప్రమమకృతా

పేక్షయా సంశ్రయాయ

ప్రాప్తేమితే భవతి విముఖః

కింపున ర్య స్తథోచ్చైః.

ఇందొకనీతి నెలువరింపబడినది, ఒకప్రకృతిరసాస్యము బయల్పరుపబడినది. లుబ్ధుడు మానవు డిట్టిపలుకులను వినియైన తనగుణమును మార్చుకొనడా?

ఇట్లే, భర్తృప్రారి, కుజనసజ్జనుల మైత్రియందలి భేదములను వ్యక్తీకరింపదలచి, ప్రకృతినియమము నొక

దాని నాధారపరచుకొని, దానిసహాయమున తన నీతి సూత్రమును నెలువరింపగలిగెను. ఈ ప్రకృతిసూత్ర మెట్లు సర్వకాలములందు అజేయమై నిలువగలదో, అట్లే మానవప్రపంచమును పరీక్షించి, నెలువరించిన విషయము గూడ, నజేయమై నెలుగొందునని కవివర్ణన యశయము:

“శ్లో. ఆరమ్భగుర్యీ త్తయీణీ క్రమేణ

లక్ష్మీ పురా వృద్ధిమైతి పశ్చాత్;

దినస్య పూర్వార్థపరార్థభిన్నా

ఛాయేవ మైత్రీ భిలసజ్జనానామ్.”

[మొదలుజూచిన కడుగుపు సిద్ధప గురుచ

అది కొంచెము దర్వాత సధికముగను

దనరు దినపూర్వపరభాగజనితమైన

ఛాయాపోలిక కుజనసజ్జనులమైత్రి.]

ఇందు, ప్రాద్దుటిపూటనీడ మొదలు పెద్దదిగానుండి క్రమముగా క్షీణించుననియు, మావటిపూట నీడ మొదట జిన్నదిగానుండి, సిద్ధప బెరుగుననియు, నొకప్రకృతిరసాస్యము నెలువరింపబడినది. అట్లే దుర్జనులమైత్రి మొదట పెద్దదిగానుండి క్రమక్రమముగ క్షీణించుననియు, సజ్జనులమైత్రి మొదట జిన్నదై సిద్ధప బెరుగుననియు నొకనీతి బోధింపబడినది.

పాలవంట్టికులమునం దుష్కరించినవానికి యెరులెట్టి నీచములగు విషయముల నాపాదించజేసినను, వాని కులగౌరవమునకు లోటు రానేరదు; అనునీతిని ప్రకృతి సిద్ధముగ నొకవిషయమునకు బోల్చి, యొక యాధుని కాంగ్రహ కవికుమారు డెట్లు సమర్థించుచున్నాడో గమనింపుడు:

“అక్కట, పండువంటి మరి

యాదకునెక్కిన మీకులినరణా

దక్కువచేసి వ్రాసిన వి

ధంబున బద్దియమల్ ధ్వనించెడికా

చక్కని మల్లికాసువుము

నక జరియించి మదద్విరేఖమల్

తొక్కలు రాచియందు పస

రింపగ జూలునె నీలినన్నలకా.”

ఇం దుపమానోపమేయము లెంత ముచ్చటగ మేళవింప బడినవో తిలకింపుడు. ఇందలి యుపమానమును ప్రకృతి మాత్రమే కవికి సమహృద్వియున్నది; దాని నాధారపరచుకొని అమూల్యమగునీతిని కవి లోకమున కెఱుకపరచినాడు.

కథాసంవిధానమున కంతరాయము రాకుండునట్లు ప్రకృతివర్ణనమును గొనితెచ్చి, కథలోజరిగిన, జరుగవలసిన విషయముల నందు ప్రతిబింబించునట్లు జేయుచు వింతరీతి కథను నడుపుట వేరొకవిధము. ఇందొకవైపు ప్రకృతివర్ణనము, వేరొకవైపు కథావస్తువు, జంటగా ముందునకు సాగుచు కవివర్ణని రచనాకాశలమును వ్యక్తపరచును :

“ఆకిలవతి యట్టులగచాట్టుపడుట
చూడజాలగ లేక సురలతో చెప్పి
తోడైచ్చి యామెకు తోడుపడంగ
బూన యేగెనొనాగ భాసుండు చనియె.

నిగ్గోఘరాల్లెన నెలకుకమీద
చెడునింద మోపిన చెనట్టిపై ప్రకృతి
కినిసెనోయన సంజకంజాయలాలనె.

మచ్చరించినయట్టి మదవతిబుద్ధి
అంధకారనిమగ్న మననన్న రీతి
నిబిడాంధకారంబు నిండెలోకమున.

* * * *

సవతిపై సాడ్డుగా సాహసంబడర,
తెల్లవారగ మడ్డదీతు; నామగని
మనసుమెప్పింతు నామగడెల్లి నన్ను
కైకొను నేకుందుకందులులేక;
సరివారిలో నే మసలగర్పింతుననుచు
చిన్ని యాయెఱుకత చిత్తాంబుజమున
జనియించుచున్న యాశాజ్యోతులనగ
మెఱిసి చుక్కలు మిఱిమినుమినుక్కునుచు.

* * * *

యపవాదుపుట్టించినట్టి తొయ్యలికి
తల్లివంపులనెడ, తప్పదటంచు

గట్టిగానొక్కి చక్కాణించునట్లు
కోళ్లు మువ్వరుసలక గూసె గొంతెత్తి.

* * * *

తెలవారుమును మడ్డతిరునాళ్లు చూడ
పల్లెపల్లెలనుండి వైసవైచచ్చు
ప్రజకు మార్గము జూప ప్రాగ్దిశారమణి
కడ్డగిపట్టిన దొడ్డకరదీపమనగ
వెలిగె తూరుపుచక్కి వేగురుచుక్క. ”

ప్రకృతియంతయు జరుగబోవు విషయమునకే ఎదురు చూచుచున్నట్లు విశదపరచి, కథా వస్తువునందలి యుత్కృష్టతనుగూడ కవి నెలువరించుచున్నాడు.

ప్రకృతినిగాంచి కవి తనమయుడై, అందు లీన మగుటకు సుత్రాంతము నెలువరించుట మరెఱుకపడదతి. ఏవనమునోతిలకించి, హృదయము పులకింప, తనకానందమును గూర్చుచున్న చిగురుటాకులలో తా నొకడై యుండగోరుటయు గలదు :

“ఆకులో నాకునై పూవులో బూవునై
కొమ్మలో గొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై
ఈయడవి దాగిపోనా
ఎఱ్ఱైన
నిచటనే యాగిపోనా ?

గలగలనివీచు చిరుగాలిలో గెరటమై
జలజలనిపాటు నెలపాటలో డేటమై
ఈయడవి దాగిపోనా

ఎఱ్ఱైన
నిచటనే యాగిపోనా ?

పగడాలచిగురాకు తెరచాటు లేటినై
పరువంపు విరిచేడే చిన్నారీసిగ్గునై
ఈయడవి దాగిపోనా
ఎఱ్ఱైన
నిచటనే యాగిపోనా ?

తరులెక్కి యలనీలగిరినెక్కి మెలమెల్ల
జడలెక్కి జలదంపు నీలంపు నిగ్గులై

ఈయడవి దాగిపోనా

ఎత్తైన

నిచటనే యాగిపోనా ?

ఆకలా దాహమా చింతలా వంతలా

ఈకరణి వెట్టినై యేకతమతిరుగాఁ

ఈయడవి దాగిపోనా

ఎత్తైన

నిచటనే యాగిపోనా ?

ఆంధ్రవాద్యయమున కలవడిన క్రొత్తపోకడలలో నిది యొకటి.

ఇట్లు ప్రకృతిలోలినమై, ప్రకృతిపజ్జ పాకముల నేర్చుకొనినకవి తోడివారలకేమని హెచ్చరించు చున్నాడో తిలకింపుడు :

“భావనాబలమున్నది ప్రకృతియున్న దిప్తముండిన బడములకేమి కొఱత ?
వారిదవిహారనగశృంగపడము లరసి
స్వాదుజలపూర్ణ నదనదీపడము లరసి
సార్థకంబుగ భావించి సరసకావ్య మొకటి వ్రాయుము! వ్రాయుము! సుకవిచంద్ర!

సమదకోకిల కలహజితములలోన

బ్రముదిత మయూర కేకారవములలోన

బంజర శుకీశుకానులాపములలోన

బ్రకృతి యవ్యక్తమంజుల ధ్వనులు నెఱపి

వినుచున్నది చెవియొగ్గి వినుము! వినుము!

రమణనొకసారి నీలాంబరంబుదాల్చి

చెలగి యొకసారి వెన్నెలచీరదాల్చి

పొసగ నొకసారి మంచుమేల్చుముదాల్చి

లీల నొకసారి మేఘమాలికల దాల్చి

గడియ కొకరీతిగా నలంకారసరణి

నెరపుచున్నది ప్రకృతి నీనికటమందు

లనదలంకారముల లక్ష్మలక్ష్మణముల

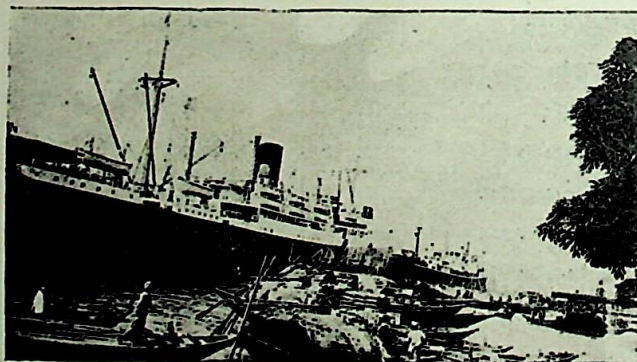
చెలిసియుంటి వికేమి కావలయు నీవు.”

అని హెచ్చరించి ధన్యుడై నాడు. అందులకే :

“కవిత్వబోలిన మగురవస్తువులు లేవు

కవులబోలిన ధన్యమానవులు లేరు.”

అను సత్యమును లోకమున కెఱిగించి శాశ్వతయశస్సును సంపాదించుకొనినాడు.

హుగ్లీనది-కలకత్తా

G. V. S. M.

స్వర్గీయ బసవరాజు అప్పరాయని గీతములు

చతుర్వేదల లక్ష్మీనరసింహం

'Leath's little rift hath rent the fault-
less lute,
The singer of undying songs is dead.'

భావః చిన మ్రాట్టు అప్పరాయగారు. జీవి
తము గోచరాగోచరావస్థలకు ఎడ
ములేక మిరుమిట్లుగొల్పిన మెరుపుతీగ; నిరం
తరగానము నల్లిన కోకిల; ఎడతెగని మృదు
మధురస్వనము లీనిన మురళి. పోయెను; అగో
చరుడై పోయెను. వైరాగ్యమే శరణ్యము.
భగవత్సాన్నిధ్యమున నాతని గీర్తించుటకై
పోయినాడు. అయ్యు, అప్పరాయకవి మృత
జీవుడు.

'The seasons change, the winds they
shift and bear
The grass of yester year
Is dead; the birds depart, the groves
decay:
Empires dissolve and peoples disappear;
Song passes not away—
Captains and Conquerors leave a little
dust
And Kings a dubious legend of their
reign;
The swords of Caesars they are less
than rust
The poet doth remain.
Dead is Augustus, Maro is alive.

ఋతువులు మార్పుచెందును, వానితో
పాటు ఋతుధర్మములునూ. ఒక సామా
జ్యము నశించి మరియొక సామాజ్యమునకు
తా వొసంగును. కవిత్వమన్న స్థిరము!
రాజుల పాంచభౌతికశరీరములు తిరిగి పంచ
భూతములలో లయమగును. మిగులునది
వారిచరిత్రయే. వీరాధిపతుల ఆయుధములు
తుప్పుపట్టి తునియలెను. కవియన్న శాశ్వత
బ్రహ్మపదవి నలంకరించును.

క వి జీ వి త ము

'ఆరువేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు. కొశిక
నగోత్రుడు. తండ్రి పిచ్చయ్యగారు. తల్లి
వెంకమ్మ. జననము ౧౩-౧౨-౧౮౯౪. కృష్ణా
జిల్లా పడమట గ్రామమున మేనమామలగు
గోవిందరాజులవారియింట పుట్టి పెరిగెను.

స్కూలుఫైనల్ వరకు బెజవాడ C.M.S.
హైస్కూలులో చదివి ౧౯౧౨ లో పరీక్ష
యందు తీర్ణుడయ్యెను. తదుపరి చెన్నపురి
రాజధాని కళాశాలయందు బి. ఏ. వరకు
చదివి ౧౯౧౬ లో పట్టభద్రుడయ్యెను.
కొన్నేళ్లు విశ్వదాత నాగేశ్వరరావు గారి
చలవవలన 'భారతి, ఆంధ్రపత్రికలకు'
సహాయసంపాదకుడుగా నుండెను. బి. ఎల్.
చదువుట కుపపత్తికలిగిన తదుపరి ౧౯౨౩ లో

బెజవాడయందు న్యాయవాదివృత్తిని కాలక్షేపముచేసెను. ఊహాగానముచేయుచు గగనమార్గమున సంచరించువాని కీ వృత్తి యెట్లు సరిపడగలదు? ఏహ్యమైనదని దూరినాడు.

ఈకషటనాటకాల నేనింకనాడ

లేను, తెరదించుడీ, కొరగానినాలి

వేసములవేసి పొట్టకై మోసగించి

పరులమూచించి, లాలించి బతుకలేను.

అదేమికర్మమోగాని ఏదేశమందైనను 'కవి' యనువాని వెనువెంట నుండెడిది లేమి. పాశ్చాత్యకవులుగూడ నట్టిసంకటములకు లోనౌచుండెడివారు. 'Grub street misery' అనుభవింపనివారు బహుకొద్ది. మనకవులలో, శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ గారు చెప్పినట్లు "ఆలిముక్కెరకు ముత్యములేకపోయినను, ముంగిట ముత్యాల ముగ్గులు పెట్టెడివారు" అనేకమంది యుండెడివారు. రాజపోషణ యున్నను లేమి ననుభవించిన కవిశేఖరులు పెక్కుమంది గలరు. కవి సాధారణముగ లేమి వెంట జన్మించును.

"ఒక్కచిటుపేదగుడిసెలో నుద్భవిల్లి
నాడు, కవికూస పదియవనాడు మంత్ర
సాని దెప్పిన దన్నముచాలదంచు

మంత్రమో! సగ్గేనాడో బ్రాహ్మణుడువచ్చి"

నూటికి కోటికి అపవాదేమో గాని.
అప్పరావుగారు గూడ పైదాని కషవాదు
కారేమో.

౧౯౩౨-వ సంవత్సరములో న్యాయవాదివృత్తిచాలించి ప్రతికానిర్యహణోద్యోగమున జేరనెంచి ఢిల్లీ పోయెను.

అచటనుండి ఆంధ్రుల నిరాదరణము నెలుగెత్తి చాటించినాడు.

* * * *

* * * *

ఆంధ్రమాత నన్ను కాస్త ఆదరించి
[యున్నయెడల

ఇంత దూర దేశానికి యేల వలసరావల
[యును?

* * * *

కానివేళ చేరదీసి కడుపునిండ తిండిబెట్టి
కనికరించె నీ ఢిల్లీకన్న ఆపుతెవరునాకు?

* * * *

అని పొట్ట నిమిరుకొనెనో లేదో! మనో
వైకల్యము కలిగెను. ఢిల్లీనుండి బయలుదేరి
బెజవాడకువచ్చి కుమ్మమూరు గ్రామములో
చికిత్సచేయించుకొనెను. కాని లాభము లేక
పోయెను. ౧౦-౬-౩౩ వ తేదీన ఈశ్వర
సాన్నిధ్యమున కేగెను.

సంసారము

మేనరికముచేసుకొనెను. ఒక కుమార్తె
కలిగెను. మరణించెను. బిట్టు శోకించినాడు;
విషాద గీతము వ్రాసినాడు భగవంతుని
దూరుచూ.

భాద్రపదమాసము]

కత్తిబెట్టి పొడిచినావోయ్ దేవా !

* * * *

నిలువూన యిల్లు దోచేశావ్ దేవా !

* * * *

వెలలేని మణి కాజేశావ్ దేవా !

తిరిగి తన్ను దూరుకొనినాడు.

* * * *

* * * *

బంగారు పండ్లంటి పసి బాల కలిగె !

పెట్టి యెవరిని యేమి తిట్టుకున్నామొ

ఇచ్చిన్న దైవమూ మర్చి పోడాయె !

దోబూచుబాడు దేవుడు మరల నుందర
పదనారవిందముచు చూపినాడు. ఇంతలోనె
శోకము అంతలోనె ఆనందము.

వేదాద్రి శిఖరాన వెలిగేటి జోతి

నాపూరి గుడిసెలో దీపమైవున్నె !

* * * *

* * * *

పరమాత్ముడొ జగద్వ్యాపిపాపాయి
ఇరుకునా గుండెలో యిమిడిపోయెనె ?

పాపాయి లీలలు పాడినాడు.

ఇంతలోనె వంత

వేదాద్రిశిఖరాన వెలిగేటి జోతి

మినుకుమనికానేపు, కునికిపోయింది.

మానవుడు దేవదేవుని చేతియందలి
కందుకము. గగనవీధి కెగురగొట్టును, వెను
నెటనే వైరాగ్యమును కలుగజేయుపతన

స్వర్గీయ బసవరాజు అప్పరాయని గీతములు

మును కల్గించును. ఎగురునది భూమికి పడక
తీరదు. చక్కిలిగింతతో కిచకిచలాడించును.
గిల్లి ఏడ్చించును. ఇవియ ఆతని క్రోడలు.

క వి త్వ ము

భావకవిత్వమును మనవారు బహు
భంగుల నిర్వచించియున్నారు. చివరకు
భావములేనికవిత్వము భావకవిత్వమనిగూడ
యనిరి. అసలు కవిత్వమన నేమి ? నిఘంటు
కారులు దీనిని వేర్వేరువిధముల నిర్వచించి
యున్నారు.

“ Poetry is the embodiment in appropri-
ate language of beautiful or high thought,
imagination or emotion, the language
being rhythmical, usually metrical and
characterised by harmonic and emotional
qualities, which appeal to, and arouse
the feeling and imagination ”

‘ Webster ’

(ఉపయుక్తభాషలో నుందరములు,
ఉన్నతములు నగు భావములను సమావేశ
పరచుటయే కవిత్వము. అందులో కల్పన,
భావావేశము కూడ ఉండవలెను. భాష
పద్యాత్మకముగను, పాఠకుల హృదయ
ములో అనుకూలభావోద్రేకం కలిగింపగల
దిగ నుండుట యవశ్యము)

భాష పద్యాత్మకముగ నుండవలెననునది
గూడ కొందరిచే ఖండింపబడినది.

‘ There is poetry in prose, and prose
in poetry ’ ‘ Chesterfield ’

పద్యాత్మకముగనుండినను లేకుండినను, ఉపయక్తమగుభావ, ఉన్నతములగు భావములు ఉండవలెను. అన్నిటికన్నముఖ్యము భావోదేకమును కలిగింప గలిగియుండుట. అంతియేకాని ఛందస్సుపట్టింపులు పనికిరావు. ఏది ఛందోబద్ధముకాదు?

"Poetry is the art of expressing in melodious words the thoughts which are the creations of feeling and imagination"
'Chambers'

(మధురశబ్దములలో కల్పనను, భావ ప్రసూతములగు నూహలను ప్రకటించుకళను కవిత్వమందును.)

కవియన నెవడు?

ఛందోబద్ధముగ వ్రాసినంతనే కవులైన కవికానివాడెవ డుండును?

'Poets are all who love, who feel great truths and tell them; and the truth of truth is love'
'Bailey'

ప్రేమ, శరమ సత్త్వానుభవము కలిగి వాటిని ప్రకటింపగలుగువాడు కవి. సత్యములో శరమసత్యము. ప్రేమ.

కవిత్వ మెట్లుండవలెను?

'Poetry ought to be simple, sensuous and impassioned'
'Milton'

కవిత్వము సరళముగను, ఇంద్రియ గమ్యముగను, భావపూర్ణముగను ఉండవలెను.

ఇట్టి యంశములన్నియు అప్పరాయని కవిత్వమందు సహృదయునకు చూపట్టక మానవు. ఏవృత్తమం దున్న నేమి? కావలసి నది రసము. అదియే మృగ్యమైన "కోమలై పుట్టితే నేమి? మా గాంధి" అనుదానితో అప్పరాయనికిర్తి యాకసమునంటినది. ఇట్లే జాతీయగీతములు చాల వ్రాసినాడు. సంపదకు చంకలుకొట్టినాడు. విచారముతో పిచ్చి వానివలె నవ్వినాడు. చిత్తరంజనుని మరణమును గురించి 'ఊరేగింపు' అని వ్రాసినాడు.

రాచకీయగీతములుకొన్ని గలవు. అందు వ్యంగ్యములు స్ఫుటముగ వ్యక్తమగుట కష్టముగనున్నది. కాలోచితముగ వ్రాయబడి ననిగాన నప్పటివరికితులకట్టి గ్రహింపనగునే కాని వేరుమార్గము కనుపించునటులలేదు.

భక్తిపరుడు బసవరాజుఅప్పారావుగారు ఈగీతములయందు వృత్తములు పలుతెరంగుల నడిపించియున్నారు. చదువునప్పుడు మనవెంట భావములు, భావములవెంట మనము పరుగిడునట్లుండును. అప్రయత్నముగా చిందులు తొక్కింపచేయునట్లుండును.

నల్లవాడే

గొల్ల

పిల్లవాడే

(పుట. ౧౦౮)

"శరమశివా యని నోటనిండుగా
పల్కవేమిరా యీవేళయినా"
అని భజగోవింద స్తోత్రములు పాడినాడు.

భాద్రపదమాసము]

“వాడ్డోయీ నేదాంతము
వాడ్డూవాడ్డంటే వినవె!”

అని మిథ్యావాదులను భక్తిమార్గమున పడి
పొండు అని దారిచూపినాడు.

‘ఒక్కడరి కోకిలమ్మటుల్లాక్కసారి
గరుడగంధర్వ కిన్నరీగానఫణితి
బాలవననుడుపూల నుయ్యాలలూపునట్లు’

వినడడు కృష్ణమురళీగాన రస మాస్వా
దించి చొక్కి ఝంకారమొనర్చినాడు.

‘The eyes that looked through life
and gazed on God.’

లోక వ్యవహారములలో భగవంతుని
చూడగల్గిన దృష్టి కలిగినవాడు.

యశోధరావిలాపమున అట్టియెడనుండు
మనోవృత్తి (Psychology) ని చిత్రించిన
రీతి యద్భుతము.

మాధవీలత కింక

మంటికొగిలి యేన?

కన్ని బాబా! నీకు

కలలైన రాలేద?

మరణావస్థయందు చక్కనివృత్తమున
‘Charge of the light brigade’ను అను
కరించుచు

‘ఇటు గాంచ మహాప్రళయమ్మే

అటు.....

ఈదిశ ఘోరదవానలమే

ఆదిశ.....’

స్వర్గీయ బసవరాజు అప్పరాయని గీతములు

‘కుంకుమ సుపులుమోముపై పూసు
కొందువేల పార్వతివలె సాధ్వీ
సంకరయువతులు నీ దేదీప్య
కుంకుమతేజము మెచ్చెదరే?’

అని లోకమున నాగరికతపేర చేయు దురా
చారములను గురించి వాపోయినాడు.

లైలామజ్నాను యండు లైల మజ్నా
నువద్దకుపోయినపుడు మజ్నానుయొక్క
ప్రేమాతిరేకమును ప్రాథముగ చిత్రించినాడు.

‘లైలవా కల్ల నీవెట్లు లైలవోదు

.....

బోయె మజ్నాను ఆనందపురము జేర’

ఎంత లోతుంటుందో

యీసముద్రముచిట్టి

.....

నాప్రేమ లెఖ్ఖా, జమా

అని సముద్రనిగంభీరతను, చిట్టిప్రేమతో
పోల్చి సముద్రుని గేలిచేసినాడు.

‘ప్రేమ లెఖ్ఖాజమా’ యనుటలో, పరప
శత్రువును జెందిన ప్రేముడి లక్షణములు
తేటతెల్లము. భావగాంభీర్యమున కనుగుణ
ముగ పదసామగ్రిని (Choice of Words)
ఏరుటయందు అస్పారాయ డనమానుడు.

కుతుబ్మీనార్, టాజ్ మహల్ అను
రెంటియంనును (భావములు), టాజ్ వలె
సౌందర్యముగను, కుతుబ్మీనార్ వలె గగన
తలము నంటుచూ భావసౌధము నిర్మించినాడు.

కామితమిచ్చే మామిడిపండ్లూ
కవులకు మిగిలినది.

అంతకన్న మిగలవలసిన దేమున్నది?
ఏమి మిగులగలవు. మిగిలినవి కవులపాతే.

ఇట్టిమహోన్నతభావములతో నిండినవి
చాలగలవు.

శాస్త్రోగీతములు, రవీంద్రునిగీతములు
ఒకటి యర కాళిదాసునివి చక్కగా తర్జుమా
చేయబడినవి.

‘హితోపదేశ’ మార్గము చిత్రముగ
నున్నది. చాటూద్దా, నీకుమాటూద్దా యనుట
వ్యతిరేకముగనున్నది ఆంధ్రరత్న దుగ్గి
రాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి హితోపదేశము
“యింకను భావములు ప్రస్తరింపబడవల
యు”నని.

ఆంధ్రవాయుసందేశము (వ్రాతప్రతి)
కనబడకుండుట విచారకరము. మచ్చున
కై నను మిగిలినందులకు సంతసము.

ధర్మస్వరాయని ధర్మము కని విననిది.
అట్టిదాత లేడని యార్జిపొందునేమో యని
(వార్తావహుడైనయూగంధవహుడు) అచ్చటి
దాసీజనముల వర్ణించియున్నాడు.

వాలుజడ.....

కల్గజేసి కౌతుకము చేసి జనుము.

ఇంద్రకీలాద్రి—

‘పార్థుడాశైలశిఖరాన పాశుపతము
బడయ శివుగూర్చి ఘోరతపముచేసె.

అందుచే ‘విజయవాడ’ యను నామము
వహించెనట.

ఇట్టిపద్ధతిని కాళిదాసుని యనుకరిం
చుచూ ఆంధ్రదేశమందలి ముఖ్యమైన పట్ట
ణాదుల వర్ణించియుండును.

ఇంత విమర్శ యనవసరము. కవి
ఉద్రిక్తుడుకానిచో వ్రాయునది సున్న.

నన్నెవ్వరాజలేరీవేళ

.....

నాథాటి కోర్వలే రీవేళ.

అని తనకవిత్యమును గురించి యాతడే యని
నట్లు అదెంతయు సత్యము.

తుట్టతుదకు వారియనంతర మీసంపుట
మును శ్రద్ధవహించి స్వల్పఖరీదున ఆంధ్ర
లోకమున కందజేసినవారికి వందనశతము.

మానవచరిత్రమును అనగా నాయాజాతుల

యొక్కగాని, వ్యక్తులయొక్కగాని చరిత్రమును దెలిసికొనుట కాయాకాలములయందు వ్రాయబడినవ్రాతలు - అనగా స్థానికచరిత్రలు, గ్రంథములు, శాసనములు మొదలగున వ్రాతలు సహాయకారు లగునో, అట్లే ఆయామానవులు వ్యవహరించు భాషయొక్క చరిత్రమును దెలిసికొనుటకు పైవానితోపాటు ఆయాకాలములయందు దానికేర్పడిన లక్షణము- లేదా వ్యాకరణములగునూ విశేష సహాయకారు లగుచుండును. వార్తాపత్రికలు గ్రంథములు, మొదలగున వాయాకాలములందలి జనులను జనసంఘములను గూర్చిన వివిధవిషయములను, వారి ప్రవృత్తులను, వానికిగల కారణములను, విసుర్పించి యెట్లు ప్రకటించునో, వ్యాకరణము లాయాకాలములందు సర్వజనాంగీకారమును బొంది వ్యాప్తిగాంచి వ్యవహారమునందున్న భాషనువ్యాకరించి, దాని స్వరూపలక్షణములను విశదీకరించుచుండును. ఒక్కొక్క కాలమందలి భాషాస్వరూపమును వ్యాకరించి (Analyse) దానిలక్షణమును విశదీకరించు వ్యాకరణములను తాత్కాలికభాషావ్యాకరణము (Descriptive) లందురు. ఆయాకాలములందు బయలుదేరిన గ్రంథములు, శాసనములు పురాణవస్తుచిహ్నములు మొదలగు వానియందలి చారిత్రకవిషయములను సంగ్రహించి, సమన్వయము చేసి యాయాజాతివ్యక్తుల చరిత్రములు రచింపబడినట్లే ఆయాకాలములందు చెప్పబడియున్న యాయాభాషాస్వరూపలక్షణములను పరికిలించి, యందలి విశేషములను సమన్వయించి యాభాషాచరిత్రము రచింపబడును. ప్రత్యేకజాతులచరిత్రము లందలి విశేషలక్షణములును వాని మూలకారణములను గనిపెట్టుటచే, మానవచరిత్ర నశ్వేషించుటకు మార్గమేర్పడును. అట్లే ఒక్కొక్క భాషయొక్క భిన్నావస్థల విశేషలక్షణములను పరికి

లించి, దానిచరిత్ర నశ్వేషించి, యితర సన్నిహిత భాషలక్షణములతో సరిపోల్చి చూచినపుడు వానివానికి గల సంబంధములేగాక, మొత్తముపైని భాషాతత్త్వలక్షణమును గూడ దెలిసికొనుట కవకాశము గలుగును. ఇప్పటి భాషాతత్త్వశాస్త్రముంతయు నిట్లేర్పడినదే.

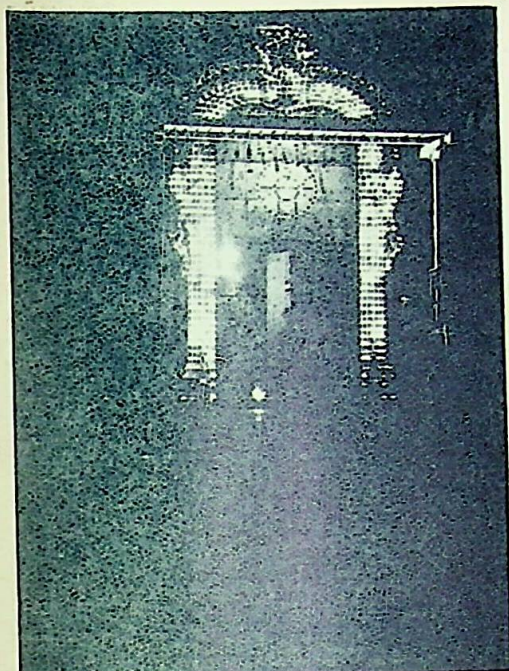
భాషయనునది దైవము మానవుల సౌకర్యముకొరకు సుగ్రహించినాడనియు నది పుట్టుకతోడనే సహజముగ వాని కలవడునట్టిదేగాని వానిచే సంపాద్యముకాదనియు నీ మొదలగు భాషములు ప్రాచీనకాలమున ప్రబలియుండెడిని. మాదేవుడు గొప్పవాడు మేమే యాదిదేవుని సంతతివారము. మా మత గ్రంథములే దేవుని నోటిలోనుండి యూడిపడినవని ప్రగల్భములు చెప్పుకొనువారివలెనే తమభాషయే యీ లోకమున మొట్టమొదటి భాషయనియు, తక్కిన వన్నియు దానినుండి బయలుదేరినవేయని ప్రకటించి కొనినవారును ప్రాచీనకాలమున కొందఱు గలరు. క్రైస్తవమత గ్రంథమున బైబిలు లోలుత హీబ్రూ భాషలో రచింపబడియుండుటచే నాభాషయే దైవదత్తంబైన మొదటిభాషయనియు, నాదేవుని సంతతి వారు కొందఱు బైబిల్ ప్రాసాదమును విడిచి నలువంకలకు నేగుటచే నాభాష భిన్నభాషలైనదనియు నా జనులు తలంచిన కాలమునుగలదు. ఇట్లే వేదములు పరమపురుషుని నిశ్వసితములనియు, వేదభాష దేవతలు మాటలాడు భాషయనియు జెప్పట కలదు గదా. ఈ దేవతలభాషకు నిఘంటు నిరుక్తమును రచించినట్టియు వ్యాకరించి లక్షణ మేర్పఱచినట్టియు యాస్కపాణినిసంతంజలి మొదలగువారి కాలముననే నేటిభాషాతత్త్వశాస్త్రమునకు మూలభీజములు చల్లబడినవి. కాని యవి యీ భారతావనియందు నాటుకొని మొలకలెత్తలేదు. పిదప వీనికిదగిన యావాపభూమి

సాక్షాత్త్యదేశమైనది. తననకాలము ౧౫, ౧౬ శతాబ్దములైనవి. అచ్చట నివి మొలకలెత్తుటకు గల ముఖ్యకారణము సంస్కృతభాషామృతవర్ష పాఠమే. పెక్కువేల మైళ్ల దూరమునగల యూరపు దేశీయభాషాతత్త్వజ్ఞుల కీగీర్వాణభాషాజ్ఞానము కలుగుటతోడనే, వా రీభాషారూపములకును తమ భాషారూపములకును గన్పట్టిన సామ్యమును, సారూప్యమునుజూచి దిగ్భ్రమ జెందసాగిరి. వేలకొలది పదములయందు గల సామ్యమేగాక, వ్యాకరణవిషయములందును గనబడిన సామ్యమునుబట్టి దూరస్థములైనను వీనికి సన్నిహితసంబంధ ముండనోపునని తలంచి, వీనికి సన్నిహితప్రదేశములందు గల భాషల స్వరూపలక్షణములను పరిశీలించ దొడంగిరి. అట్లు పరిశీలించినకొలది వారికి సమానలక్షణములే పొడకట్టుచుండుటనుబట్టి వారు యూరపు హిందూదేశమధ్యభాగమున గల భాషలన్నియు నేదోయొక ప్రాచీనకాలమున నొక మూలభాషకు సంబంధించినవై సాజాత్యసంబంధము గలవై యుండునని నిశ్చయింపగలిగిరి. ఈపద్ధతి ననుసరించి ధూభాగమున నాయాదేశములందలి పండిత ప్రకాండు లాయాభాషా విశేషలక్షణములను సన్నిహితభాషాలక్షణ తులనాత్మక దృష్టితో పరిశీలించి వానివానికిగల సంబంధ బాంధవ్యములను నిర్ణయించుటలో దీక్షవహించి పనిచేయుటయేగాక, భాషాతత్త్వస్వరూపమునే కనుగొన యత్నించుటచే, నీకాలమున భాషాతత్త్వశాస్త్రమునునదిహాడ నొక ప్రత్యేకశాస్త్రముగా నేర్పడుట తటస్థించినది. భిన్న భాషలకు గల సంబంధము నిర్ణయింప బడు సందర్భమున ప్రత్యేక భాషల చరిత్రము నన్వేషించుటయు నత్యావశ్యక ముచున్నది. యూరపుఖండము పశుమటికొననున్న యాంగ్ల భాషకును ఆసియాఖండము దక్షిణభాగముననున్న సంస్కృతమునకును సాజాత్య సంబంధముకలదని నిర్ణయింపవలయునన్నచో నాభాషల ప్రత్యేకచరిత్రమును తెలిసికొనవలయును. ఒకభాషాచరిత్రము నన్వేషింపవలయునన్నచో నాయాకాలములలో నది పొందిన మార్పులనుబట్టి దానిని యుగములుగా విభాగించి, యొక్కొక్కయుగమందు గలిగినమార్పులను గమనించి,

యది యాయాకాలముల గలుగుటకు గల కారణముల నారసి యర్వాచీనయుగములందలి భాష పూర్వతరయుగములందలి భాషనుండి యెట్లేర్పడినదో చూపుచు దాని కాలక్రమ పరిణామము నన్వేషించి సహేతుకముగ నిర్ణయింపవలసియుండును. ఆంగ్ల భాషాచరిత్రమును వ్రాయునా రాధునికాంగ్లము, మధ్యయుగాంగ్లము, ప్రాచీనాంగ్లము అను చూడుయుగములయందలి భాషకును గల భేదములను పరిశీలించి చాసరుకాలము నాటిభాష యేయేమార్పులను బొంది మధ్యయుగాంగ్లమై, యాధునికాంగ్లమైనదో, వ్యక్తము చేయుటయేగాక, చాసరునాటి భాషయైన వట్టిరూపుగలదై యుండుటకు గలకారణములేవో, దానికి తక్కిన ట్యూటానిక్ జర్మానిక్ శాఖాభాషలతో గల సంబంధ మెట్టివో, తెలుపుచు, నీశాఖలకును తక్కిన ఇండోయూరసియన్ శాఖలకును గలసంబంధవిశేష మాంగ్ల భాషాచరిత్రమునకు సంబంధించినంతవఱకు సంగ్రహించి నిరూపింతురు. ఇట్లుకొక్కభాషాచరిత్రము నన్వేషింపవలెనన్న నాభాష కాయాయుగములయందు గలిగిన మార్పులను దెబ్బ వాబ్బయ్యును, నాయామార్పులను క్రోడీకరించి వ్యక్తపఱుచు లక్షణగ్రంథములేగాక, సన్నిహితభాషలక్షణముల పరిశీలనముకూడ నత్యావశ్యకంబగుచుండును.

ఇట్లుప్రత్యేకభాషాచరిత్రాన్వేషణమునకును, భాషాతత్త్వస్వరూపనిరూపణమునకును విశేషప్రయత్నములు జరుగుచుండునకాలముననే, దక్షిణహిందూదేశ భాషాతత్త్వమును వాని విశేషలక్షణములను గనుగొనవలయుననెడి కాయాలము కొందఱు సాక్షాత్త్యపండితులకు గలిగినది. అట్టివారిలో కాల్డెల్వల్ పండితుడు ప్రధానుడని చెప్పవలసియున్నది. అయిన నీభాషలక్షణమునుగూర్చి పరిశీలించినవారుగాని యాయాభాషాలక్షణగ్రంథములను రచించినవారుగాని యింతకుపూర్వము లేరని కాదు. ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్కకాలమందలి యాయాభాషలను వ్యాకరించి వానికి లక్షణముల నాయాభాషలలో రచించినవారనేకులు గలరు. అట్టివారు సామాన్యముగా సంస్కృతభాషాపండితులు, సంస్కృతభాషయందు విశేషాభిమానము కలవారు నగుటచేతనో, లేదా

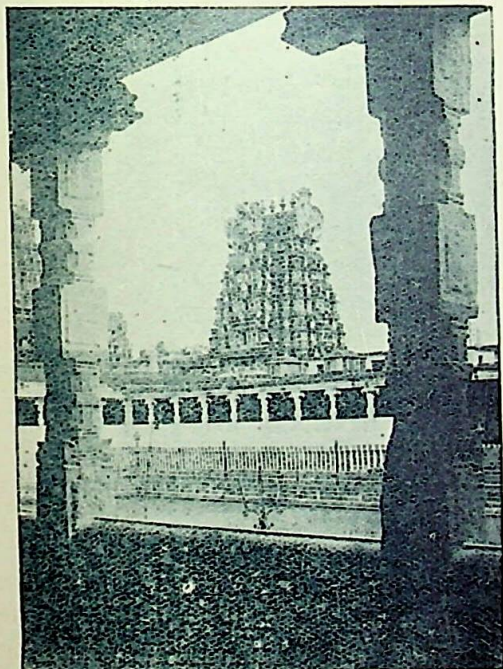
మ ధు ర శీ ల్ప చి త్ర ము లు

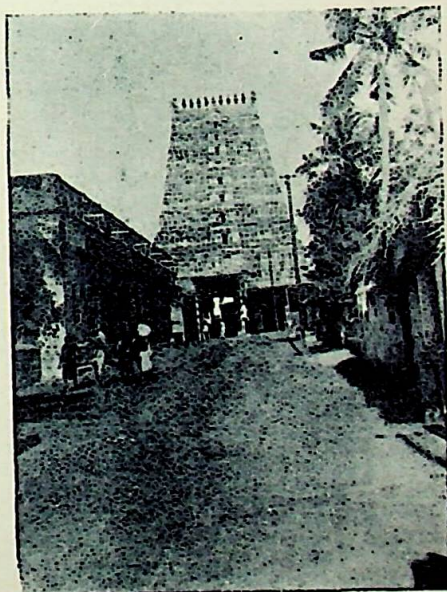
గి. మధుర దేవాలయ మధ్యప్రాకారద్వారము
37. ఆడుగుల ఎత్తు. ౧౦౦౮ పీఠములు వెలుగుచున్నవి.

ఁ. నృత్యము (మధుర దేవాలయము)
(శివకళ లుట్టిపడుచున్నది)

2. స్తంభమధ్యగతమగు మధుర దేవాలయదృశ్యము

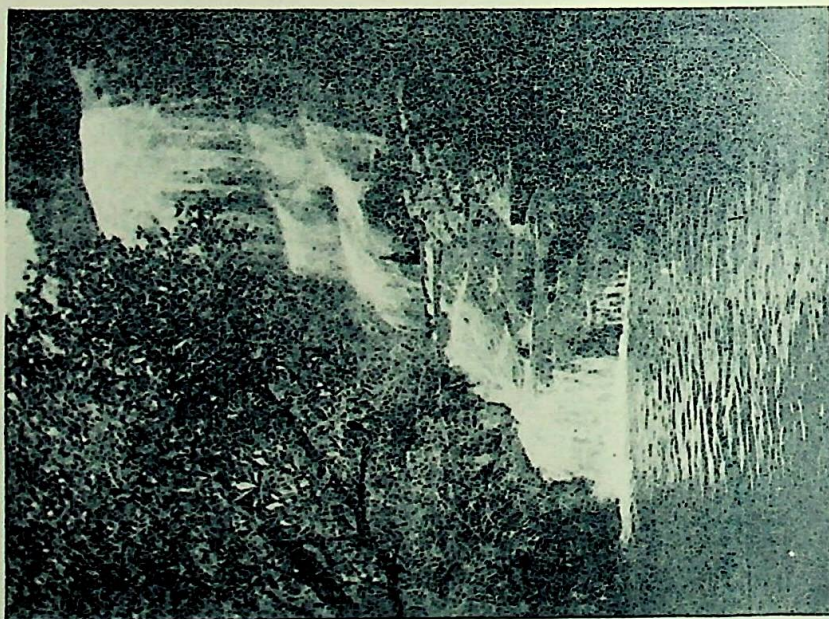
రామేశ్వర దేవాలయము

M. B. R.

౨. సరోవర దృశ్యము
టెక్నోకొలెజ్

న. న. న.

౧. పేర్ జోలా జలపాతము
టెక్నోకొలెజ్

వారిలో నే యొక్కరికిగాని తాము లక్షణము చెప్ప
వలసిన భాష తప్ప తక్కిన దక్షిణ దేశభాషలలో
మఱియొకదానిని గూర్చిన జ్ఞానము లేకపోవుటచేతనే
ఆయాభాషల లక్షణగ్రంథములలో నద్దానికి సంస్కృత
ముతోగల సంబంధముమాత్రమే విశేషముగా తెలుప
బడినదిగాని, యితరములగు దక్షిణదేశభాషలతో నద్దాని
శేషాశ్రమ సంబంధము గలిగినట్లును నూచింపబడియుండ
లేదు. ముఖ్యముగా నాంధ్ర కన్నడ వైయాకరణ లా
భాషలకు సంస్కృతముతో గల సంబంధమునుజూపి,
సంస్కృతశబ్దము లాభాషలలో వ్యవహరింపబడునపుడు
గలుగు మార్పులు మొదలగువానిని గూర్చి తెలుపుటలో
ప్రత్యేకశ్రద్ధను వహించిరి. ఈభాషలనుగూర్చిన వ్యాక
రణములను వాని వ్యాఖ్యానములను సంస్కృతభాష
లోనే, తద్వ్యాకరణ సంప్రదాయానుకూలముగా రచిం
చినవారును లేకపోలేదు. ఈభాషలన్నియు సంస్కృ
తమునుండి వచ్చినవనియు, వాని కిది తల్లి యనియు, వీనికి
జన్మజనకభావసంబంధము, లేదా, ప్రకృతి వికృతి భావ
సంబంధము కలవనియు వక్కాణించిరి. కాని తెనుగు,
కన్నడము, అరవము మొదలగువానికి పరస్పరమేమైన
సంబంధముగలదా యను విషయమును విచారించుటకైన
వారిమనసు పోలేదు. దీనికి ప్రధానకారణము సంస్కృత
మందలి యత్యంతాభిమానము, దేశభాషలయందు నిరసన
భావముతోపాటు లక్షణకర్తల కితరదేశభాషాజ్ఞానము
లేకపోవుటయేయగును. ఇట్టిపరిస్థితులు గలుగుటచేతనే
దక్షిణదేశభాషలకు పరస్పరసంబంధబాంధవ్య నిర్ణ
యము విషయమున కాల్పనలే దొరగారు ప్రథమాచార్యు
డైనాడు. ఈతడు దక్షిణదేశభాషలక్షణమును పరిశీలించి
గఙ్గానపు డాతనికి సంస్కృతము మొదలగు నిండో
యూరపియన్ భాషలకంటె విలక్షణమైనభాషలుగా
గనబడినవి. ఈభాషలలో నాతడు గనపట్టిన విశేష
లక్షణములు సంస్కృతముతోడి జన్మజనకభావసంబంధ
మును సమర్థించునవిగా నాతని కగపడలేదు. కావున
సంస్కృతాదులతో వీనికిగల సంబంధమును నిర్ణయిం
చుటకుపూర్వము, ఈభాషలకు పరస్పరము గల సంబంధ
స్వరూపమును, సామ్యశ్రవణశేషములను కనిపట్టుటకై

యీభాషలక్షణములను పరిపూర్ణచూడవలయు నను
కాతూలము కలుగుటచే, వీనియందలి శబ్దభాలమునే
కాక, వ్యాకరణనిశేషములను తులనాత్మకదృష్టితో పరి
శీలించుచు ద్రావిడభాషాతరతమవ్యాకరణము (Com
parative Grammar of the Dravidian Lan
guages) అనుదానిని రచించెను. ఈగ్రంథ మాంగ్లభా
షలో రచింపబడియుండుటచేతను, నీతడు విదేశీయు
డగుటచేతను, దేశీయభాషలక్షణకర్తలకు దీనియందం
తగా నాదరము కలుగుట కవకాశములేకపోయినను,
దక్షిణదేశభాషాతత్త్వపరిశీలనమువిషయమున నీత డవ
లంబించిన మార్గ ము త్రమమైనదనుటకు సందేహములేదు.
కావుననే యిది దేశీయులును విదేశీయులునునగు భాషా
తత్త్వవేత్తలదృష్టిని బాగుగా నాకర్షించినదని చెప్ప
వచ్చును.

కాల్వెల్ పండితుడు విదేశీయుడు. దక్షిణదేశ
భాషలన్నిటిలోను కూలంకషమైన జ్ఞానముకలవాడని
చెప్పట కవకాశములేకపోవుటచే, నాతని గ్రంథమున
నెచ్చటనైనను కొన్ని స్థానిత్యములున్న నుండవచ్చును.
అంతమాత్రముచే దక్షిణదేశభాషాతత్త్వపరిశీలనమువిష
యమున నీతడే ప్రథమ మార్గదర్శకుడను విషయమున
విప్రతిపత్తికి కారణములేదు. దేశీయలక్షణకర్తలలో
నిరతకాలమునుండియు నెందఱెన్ని వ్యాకరణములు
వ్రాసినను, అవి తాత్కాలిక భాషావ్యాకరణములే
(Descriptive Grammars) యయినవి గాని,
భాషాతత్త్వసూత్రముల ననుసరించి రచియింపబడినవిగా
లేదు. కాలక్రమమున భాష మాటుచుండుట తటస్థిం
చుటచే నెనుకటిరూపములకు మాటురూపములు బయలు
దేరి యవి సుప్రసిద్ధకవులచే బ్రయోగింపబడుచు వచ్చి
నను, అట్టివానిని లక్షణకర్తలు నెనుకటి లక్షణమున
క్షేదో నూతనార్థము కల్పించి సమర్థింపజూచుటయో,
లేదా అట్టిది సాగ్యముకానపుడు “శాస్త్రప్రయోగవచ
సోః శాస్త్రం బలవ దుచ్యతే” యనుసూత్రమును బ్రయో
గించి సుప్రసిద్ధకవిప్రయోగమునైనను అలాక్షణికమని
త్రోసిపుచ్చుటయో పీరుచేయుచున్న పనియొప్పున్నది.
బాలవ్యాకరణ మొప్పుకొననికారణమున ‘చేతురుకోతురు’

ఇత్యాదు లనేకరూపములు పెక్కుకవులు ప్రయోగించి నను గ్రామ్యము లయినది. దీనికి ప్రధానకారణ మిలాక్షణికులకు తాత్కాలికభాషాస్వరూపమందలి దృష్టి యేగాని, భాషాచారిత్రకదృష్టి లేకపోవుటయే. అయితే వాస్తవముగా వీరు తాత్కాలిక భాషాస్వరూపమును వ్యాకరించి దానికి లక్షణమేర్పరుపదలవినవారుమాత్రమే యని తలంచినపుడు వీరికి భాషాచారిత్రకదృష్టి లేదనుట యసందర్భపుమాటగా గనబడవచ్చునుగాని, వీరికి భాషా తత్త్వపరిశీలనమునందే మాత్రమే చరచుచున్నను వీరి కాదర్శ ప్రాయములగు పాణిన్యాదివైయాకరణులవలెనే వీరును ప్రాచీనభాషాస్థితి యిది నవీనభాష యిట్లు మాటుటచే నీయిరూపములుగలదైనది యనియైన జెప్పియుండురు. పాణిని 'లోకే', 'వేదే' 'భాషాయాం' అనునీతివిభాగమునైన జేసినవాడేకదా. ఈతనితరువాత భాష మాటి రూపాంతరములు బహులుదేరుటచేతనేగదా కాత్యాయనుడు పాణినిమాత్రములకు వార్తికములను జేర్చవలసివచ్చినది. కాత్యాయనుడు వార్తికములచే సాధింపదలవిన రూపములను పాణిని చెప్పనంతమాత్రమున వ్యావహారికములని గ్రామ్యములని యాకాలమువారుగాని తరువాతి వారుగాని త్రోసిపుచ్చలేదుగదా. అట్లే సంస్కృతాదులకంటె విశేషవ్యవహారమున నున్నదనుటచే ననవరతము మార్పులకు లోకసగు నీదేశభాషారూపములను సుప్రసిద్ధులగు పలువురు కవులుప్రయోగించి శిష్టవ్యవహారము గలిగినపుడు లాక్షణికు 'లీయాకాలమున నీరూపములున్నవి. దీనివి యీకాలమున నిట్లుమాటిన'వని చెప్పుటలో దోషమేమియులేదు. తిక్కనప్రయోగించిన 'మూఁడు మంచు' పెద్దనార్యుడుప్రయోగించిన 'విందు' (=అతిథి అనేఅర్థములో) మొదలగు శబ్దములనేకము లీకాలమున వ్యవహారములోలేవు. మెయి, పాంటె మొదలగు విభక్త్యర్థద్యోతకశబ్దములు వాడుకలోలేవు; క్రొత్తవి వచ్చినవి. 'నేపు, ప్రాద్దు, మన్ను' మొదలగు ననౌప విభక్తికములుగా నున్న శబ్దము లిపుడౌపవిభక్తికములుగా ప్రయోగింపబడుచున్నవి. 'వజ్రములు' మొదలగు వానికి 'వజ్రాలు' అనురూపాంతరములుగా గ్రహించిన వైయాకరణులు - 'పట్టుకొనుము' అనుదానికి

'పట్టుకో' యనియు, 'చేసికొని' అనుదానికి 'చేసుకో' అనియు కాలక్రమమున గలిగిన రూపములను పలువురు కవులు ప్రయోగించినపుడంగీకరించవలసిందేగదా. భాషలో కాలక్రమమున నేర్పడుచు సుప్రసిద్ధకవులచే ప్రయోగింపబడి శిష్టవ్యవహారమందున్న విశేషరూపములను సమన్వయబుద్ధితో సమర్థించుటకు లాక్షణికు నకు గొంత భాషాచారిత్రకదృష్టి యావశ్యకమును. ఆంధ్రభాషా లక్షణమంతయు నన్నయ భారతము రచించిన కాలమునుండియు మనకు లభ్యములైన గ్రంథములలోని భాషనుబట్టి యేర్పడినదేగదా. ఆభాషను వ్యాకరించినపుడు తేలికరూపములనుబట్టి వచ్చు, తెచ్చు, పుచ్చు మొదలగునవి ధాతువులుగా గ్రహింపబడినవి. కాని వీనినుండి యేర్పడిన రూపములు - రాన్, రాక; ఏలేరు, పురుగు - 'ప్రవృత్తి' మొదలగునవి కొన్ని కనబడుచున్నవి. ఆధాతువులకును, నీరూపములకును గల సంబంధమును దెలియని లాక్షణికుడు-వచ్చునకు- 'రా' ఆదేశముగల్గునని, తెచ్చునకు లే, లేరులనని, యీరీతిగా లక్షణము కల్పించవలసియుండును. అది తాత్కాలికముగ రూపకల్పనమును సాధించుట కవలంబింపబడుపద్ధతియేగాని, యిందుక విచారించినచో నిట్లుంటే కేదోకారణాంతరముండుననియు, నీరూపముల పూర్వచరిత్రమును విచారించిన తెలియగల దనియు వీరు చారిత్రకదృష్టితో పరిశీలించిన పాడకట్టకపోదు. ఇట్టి చారిత్రకదృష్టి యేర్పడుటకు సన్నిహితభాషాజ్ఞాన మత్యావశ్యకము. ఈకాలమున నణవ మించుక తెలిసిన వారు తెలుగులోని 'రాదు, రాను' మొదలగు రూపములకును అణవమునందలి 'వరాదు, వరేన్' మొదలగు రూపములకును గల సాదృశ్యమునుబట్టి వచ్చు ధాతువునకు మూలరూపము. 'వర్' ఏమో అని యూహింపలేకపోరు. తెచ్చునకు మూలరూపము- 'తేర్-తర్' అనునది. అట్లే పుచ్చునకు మూలరూపము- 'పుర్'-మెచ్చునకు - 'మెల్' - అనును. ఇంక ననేకశబ్దములలోని సాదృశ్య మరవము, కన్నడము, తెలుగు భాషలను వ్యవహారమునైన నించుక దెలిసినవారికి పాడకట్టక మానదు. ప్రాచీనకాలమందైనను లాక్షణికు

లగు పండితుల కనేకభాషలయందు పాండిత్యము గలిగి నట్లు మనము వినుచున్నాము. నన్నయకు కర్ణాటభాషా పాండిత్యము కలదని యూహింపవచ్చునుగదా. నారాయణభట్టుసహాయమే కలదు. భీమనాథర్యణాదులకు నింక తరువాతివారిగూడ నితరదేశభాషాజ్ఞాన మలవడియుండును. కాని వారెవరు నీభాషలక్షణములను సరిపోల్చి చూడవలయు నను తలంపుగలవారు కాలేదు. ప్రాచీనుల మాట యటుండ నర్వాచీనుడును తమిళదేశమున నివసించి తమిళభాషాజ్ఞానము కలవాడై యాంధ్రమున నిజీవల పరమప్రమాణమై నెగడిన 'బాలవ్యాకరణము'ను నాంధ్ర భాషలక్షణ గ్రంథమును రచించిన చిన్నయనూరి గారికి మాడ దీని కరవభాషతోడి సంబంధమేమైన గలదాయను సందేహమైనను గలిగిన ట్లగుపడు లేదు. ఆకాలమున భాషాతత్త్వశాస్త్రపండితులుగ నున్న శ్రీ కేమగిరి శాస్త్రులుగారుమాత్రమే తమిళాంధ్రములకు గల సంబంధమును గొంతవఱకు వ్యక్తీకరింప యత్నించిరి. దీని కంతకు ముఖ్యకారణము ప్రాచీనకాలమున దేశమందు సంస్కృతభాషకు గలిగిన పలుకుబడి ప్రాబల్యమునే యై యున్నది. పండితులకు లాక్షణికులకు దానియందుగల గౌరవము దేశభాషలయందు లేకపోవుటచేతనే, ఆంధ్ర తమిళకన్నడవైయాకరణు లందఱును గూడ నాయా భాషలక్షణములకు సంస్కృతముతోడి సంబంధమును జూపుటలో విశేషమును నాత్రమునుజూపిరేగాని, యీ దేశభాషలలో పరస్పరముగల సంబంధమును కనిపెట్ట యత్నింపజాలరైరి. భాషాతత్త్వశాస్త్రము వ్యాప్తి నొందుచున్న యీకాలమున భాషావిషయమున చారిత్రక దృష్టి పండితులకు గలుగకపోవుట శోచనీయము. తమిళాంధ్రకన్నడభాషలక్షణముల నిండుక తులనాత్మక దృష్టితో మనము పరిశీలించినచో ననేకవిషయముల వీనిలో వీనికి సామ్య మగవడుటయేగాక సంస్కృత భాషలక్షణముతో విభిన్నత్యముమాడ పొడగట్టును. శబ్దములు సామాన్యముగా నీభాషలలోనుండి యాభాషలోనికి నాభాషలలోనుండి యీభాషలలోనికి సులభముగా సంక్రమించుచుండును గావునను, ఒక్కొక్క భాషలో కాలక్రమమున గలిగెడి మార్పులనుబట్టి

భిన్న భాషలలో విభిన్నములగు శబ్దముల కొకా నొకకాలమున గొంత రూపసామ్యమేర్పడుట సంభవింపవచ్చును గావునను, సారూప్యమునుబట్టియే శబ్దముల సంబంధము నిర్ణయింపవలసుపడదు. (ర. తె. ప్రాపు - ఆంగ్ల. Prop, తె. మూతి; ఆంగ్ల. Mouth Etc.) వానిమూలరూపములను పూర్వచరిత్రము నన్వేషించి సన్నిహితభాషలలో దాని స్వరూపమును గనిపెట్టిగాని సంబంధనిర్ణయము చేయరాదు. ఇందు కుదాహరణముగా నొకటి రెండు శబ్దములను గ్రహింతము. సంస్కృతమందు 'శయ, శ్రవ' శబ్దములు గలవు. తెలుగు నందలి 'చెయ్యి' - 'చెలి' యనునవి వీనినుండి యేర్పడిన తద్భవరూపము లని సులభముగా జెప్పవచ్చును. వీనికి గొంతరూపసామ్యము నర్థసామ్యముగూడ కలదు. కాని బాసగ పరిశీలించినచో వీని సంబంధమునుగూర్చి సందేహము కలుగకమానదు. "పంచశాఖ శ్మయః పాణిః" అని యమరనిఘంటువున శయశబ్దము కలదు గాని దీనికి సంబంధించినశబ్దములు విశేషముగా నాభాషలో కనబడకుండుటయేగాక యిది 'శిక్షాస్వప్నే' అను ధాతువు నుండి నిష్పన్నమైనట్లు చెప్పబడుట మాడ సంతోషముచితముగా గనబడుటలేదు. 'స్వక్రియంగన మత్ర శేతే త్త్విత్వీతి శయః' అని లింగాభట్టియము. ఇది ధనము దీనియందుండును గాబట్టి దీనికి 'షేరు వచ్చినవట! ఇంతేకాదు. హస్తపర్యాయంబు నాంధ్రమునందలి 'చెయ్యి' శబ్దమునకు రూపాంతరము-వాస్తవముగా పూర్వరూపము ఈభాషలోనే కకారాదియై యున్నది. కెయ్-కయి. దీనికి బహువచన రూపము- కేలు- ఈభాషలోనే గాక తక్కినదక్షిణ హిందూదేశభాషలన్నిటిలోను, నిది కై, కెయ్ అను రూపములు గలదయ్యెయ్యున్నది. తమిళాంధ్రములలో కకారము తాలవ్యచకారముగా మాఱిన రూపములును గలవు. వీనిలో ధాతువుమాడ చేయు - చెయ్ అనునది గనే యున్నను కన్నడమున గెయ్-గెయ్య అనురూపము గలదై యున్నది. ఈభాషలలో నీభాషలనుండి బయలుదేరినరూపము లనేకములు గలవు. కావున తెలుగులో నీకాలమున గనబడుచున్న చెయ్యి శబ్దమునకు శయః అనుదానితో గల్గినయత్కించిత్సదృశ్యమునుబట్టి యీ

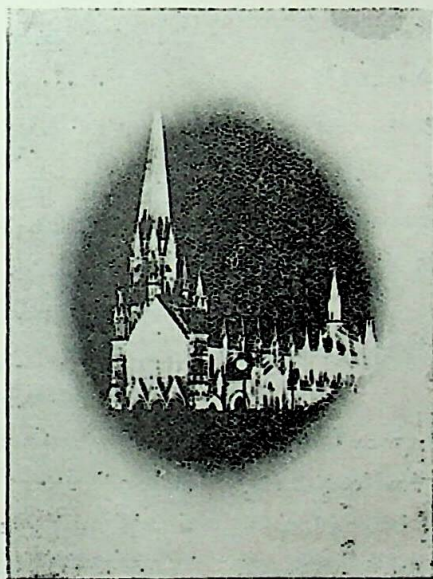
రెంటికిని సాబాత్తుము నిర్ణయింప వలనుపడదు. అట్లే శ్రవ శబ్దమునకును చెవిశబ్దమునకును. చెవికి కన్నడరూపము 'కివి'. వినుట అనుదాని సమానార్థకమునది 'కేవో' అను ధాతువుకలదు. ఒక వేళ శ్రవశబ్దములకు ప్రాచీన ఇండో యూరపియన్ భాషలో కకారాదిరూపములున్నచో ప్రాచీన ఇండో యూరపియన్ కకారము ప్రాచ్యకాభా భాషలలో 'శ'కారముగా మారుట కలదు. దీనిని బట్టియే కెంటుంభాషలని కెతెంభాషలని విభాగము కూడ నేర్పడినది (ప్రా. ఇం-కెంటుం > ఆవెస్థా-కెతెం; సం. శతం;) ప్రాచీన ద్రావిడమునకును ప్రాచీన ఇండో యూరపియన్ భాషకు నేడైన సంబంధ మున్నదని చెప్పవచ్చు నేమో కాని, యీ సంస్కృతాంధ్రరూప ములకు మాత్రము ప్రకృతివికృతిభావ సంబంధ మున్నదని చెప్పట పొసగదు. ఇట్లే యేతుకు భాషలోనో 'అంజు' అనురూపమున్నదిగదా యని యిది 'పంచ' యను సంస్కృతశబ్దమునుండి పకారలోపముచే నేర్పడినదనుట యుక్తముకాదు. అంజు అనుదానికి తక్కిన భాషలలోని రూపములను గమని, మూలరూపమునారసి దానిని పంచశబ్దముతో పోల్చుటయుక్తము. విందు, ఏను అనురూపములు ప్రాచీన ద్రావిడరూపములుగా నున్నవి. వీనికి 'పెంక్వె' అను ప్రాచీన ఇండో యూరపియన్ రూపముతోగాని, సంస్కృతరూపముతోగాని యెట్టి సంబంధ మున్న ట్లగపడదు. ఇట్లే సంఖ్యాసర్వ నామాదిశబ్దములను వర్ణములు, సంధి, విభక్తి, సమా సాదివ్యాకరణవిశేషములను ధాతువులస్వరూపమును పరికిలించినచో నీభాషలలో పరస్పరముగల సామ్యము సంస్కృతముతోగల ఛేదిమ వ్యక్తము కాగలదు. ఈభాషలకుగల సమానలక్షణములను ముందు గనిపెట్టి తరువాత నితరకుటుంబభాషలతో పోల్చుట యుక్తముగా గనబడును. ఒక్క సంధివిషయమున జూడుడు. అ, ఇ, ఈ లంతమందు గల శబ్దముల కబాదిశబ్దములు పరమైనపు డీభాషలలో గలుగు సంధికార్యములెల్లు విభిన్నములై యున్నవో. ఈయచ్చుల కవియే పరమైనపుడవి సంస్కృతమున దీర్ఘములగుచున్నవి. అ కు ఇ ఈ లు పరమైనపుడు ఏ, ఓ లేకాదేశము లగుటయు,

ఇ ఈ లకు అకారాదులు పరమైనపుడు యవలాగములు లగుటయు సంభవించుచున్నది. ఒక్క తెలుగుననే కాక దక్షిణదేశభాషలన్నిటిలోను గూడ దీనికంటె భిన్న పద్ధతి యవలంబింపబడుచున్నది. అకారమునకు అ, ఇ, ఈ మొదలగువానిలో నేది పరమందున్నను వీని నడుమ నోక యకారముగాని, వకారముగాని యాభాషలలో నాగమంబగుచుండును. అనగా అ + ఇ = ఏ అ + ఈ = ఓ, అ + ఏ = వి, అ + ఓ = ఔ, అనునీరీతిగా మారుటకు బదులుగా ఆ + ఆ = ఆయా. (ఆవా) అయి, అయు, అని యగును. పదాంతమందలి ప్రాప్య 'ఉ' కార ముచ్చు పరమైనపు డీభాషలన్నిటిలోను గూడ లోపమునే చెందుచున్నది. ప్రాతిపదికకు లేదా అంగమునకు విభక్తిప్రత్యయము పరమైనపుడు ఔపవిభక్తికప్రత్యయ మొకటి యాగమ మగుట యీ దక్షిణదేశభాషలలో సామాన్యముగా గలదుగాని (cf—తమి, కన్న. అత్తు; తె. ఇ, టి, తి cf-మరం-మరత్తాలో, నేయి-నేతి-పన్ను-పంటిచేత) సంస్కృతమున నట్టిదేమియు నగపడదు. తమిళమున సాధారణముగా నజంతశబ్దమునకు హలాది శబ్దము పరమైనపుడు, పరమందున్న హల్లు ద్విత్వము జెందుట కలదు. (cf-నిభా + కుటితు = నిభాక్కుటితు). ఇట్టి సంధికార్యము సంస్కృతమున లేదు.

ఇట్లే క్రియావిభక్తి నామవిభక్తి మొదలగు వాని యందలి రూపకల్పనవిషయమున సంస్కృతమునకును దక్షిణదేశభాషలకును విశేషవ్యత్యాస మగపడుచుండుటయే గాక యాభాషలలో నవలంబింపబడిన వ్యాకరణ పద్ధతులలో విశేషసామ్యమును గానవచ్చుచున్నది. కావున నీభాషలలో సంధివిభక్తి సమాసకారకాదులవిషయ మున నవలంబింపబడియున్న వ్యాకరణపద్ధతులను, సరి పోల్చి పరికిలించి వానిమూలసూత్రములను గనిపెట్టిన తరువాతగాని సంస్కృతాదిభాషల వ్యాకరణపద్ధతు లతో పోల్చి వానికిగల సామ్యవైషమ్యములను గనిపెట్టుటకుగాని, వానితోడి సంబంధబాంధవ్యములను నిర్ధారణ చేయుటకుగాని వలనుపడదు. పెక్కువిషయముల సామ్యముగలవైన ట్లగపడుచున్న యీ దక్షిణదేశభాషల ప్రత్యేకచరిత్రమును, వీనికిగల పరస్పరసంబంధమును

మందు నిర్ణయింపవలసియున్నది. అందుకుగా నాయా భాషలలో బయలుదేరిన లక్షణగ్రంథములతోడి సన్నిహిత సరిచయం బత్యావశ్యకము. ఆంధ్రభాషా లక్షణమును సోపన త్రికముగ తెలిసికొనుట కితరభాషా లక్షణజ్ఞాన మావశ్యకము. దానిచరిత్రము నశ్వేషింప వలెన్నవో నన్నయకు పూర్వ మాభాషాస్థితిని యెఱుఁగ నాధారములు చాలతక్కువ. ఆకాలపు శాసనములు కొంతసాయము చేయుగలవు. కాని యవి చాలకొద్ది. వానికిని పూర్వస్థితినిగూర్చి తెలిసికొనుట కీభాషలో

నాధారము లేమియు లేవు. కావున సన్నిహితభాషా లక్షణములను బరిశీలించి వానికిగల సామ్యమునుబట్టి యూహింపవలసినదే. ఈకారణముచే నాంధ్రమునకు సన్నిహితవర్తులగు తమిళకన్నడభాషలలోని లక్షణగ్రంథము లాంధ్రమున వెలయుజేయుట యాంధ్రభాషాచరిత్రము నశ్వేషింపవలచిన వారి కందఱు కత్యావశ్యకమైన పనిగా కనబడుచున్నది. భాషాభిమాను లీవిషయమై పనిబూనుదురుగాక.

వెలుగు

K. G.

తృతీయాంకము

రంగము.

[కమల పడకకుర్చిలో పడుకొని అర్థనిమిలితనేత్రయై సన్నటిగొంతుకతో పాడుచుండును.]

రేపువత్తువుగాని తూరుపుతెల్లవాటె పోరా యీ వేళకు.

రేపువత్తువుగాని తూరుపుతెల్లవాటె.....

(పుల్లావుధానులు ప్రవేశించుచూ)
ఏమేవు, ఒనేయి, ఏయ్, ఏమిటేపాట.

కమల—(లేవకయే)

“ నాపతిజూచిన రాపీడి చేయును

కాపురంబు నేను కడగండ్రపాలగును. ”

పుల్లావు—సంసారులయింటిలో యీ పాట లేమిటే. సిగ్గు, సిగ్గు, నోరుముయ్యి.

కమల—“ కోపమానకనాపయిక్ పరితాప భారము నాపరా, ఏపుమీర సుఖం బొసంగెద నాపురీ గోపాలబాల ”

పుల్లావు—(నోరుమూయబోవుచూ) సానికంటే అధ్వాన్నముగా వున్నా వేమిటి.

కమల—కాదుమరి. దానికిష్టమయితే యింకొక రిలో యింకొకరితో పోతుంది. నేను యిష్టమొచ్చిన వారిలో పోహడదుకా.

పుల్లావు—ఓసి నీదుంపతెగ, ఏమిటేయామాటలు.

కమల—ముసలిముండావాడివి. ఆ పాట్టేసుకొని నన్నెందుకు పెల్లిచేసికొన్నావు?

పుల్లావు—ముద్దెట్టుకోటానికి (అని ముందుకు వచ్చును.)

కమల—(కాలిబొటనవ్రేలితో పొట్టమీద నెట్టుచూ) మొద్దుముండా వాడివి. సిగ్గుయినా లేదు. సుభద్రచూస్తుంది.

పుల్లావు—పాడుముండ్. నా కెక్కడ దాప రించింది, ముచ్చటయినా తీరకుండా.

కమల—నీహతుర్ని అలాగ అనవచ్చుటయ్యా.

పుల్లావు—మొగుడుచచ్చినముండ్ మూలహర్షోక అలాయిలా తిరగడ మెందుకు.

కమల—మనబాధ వదిలిపోతుంది. దా న్నెవరి కైనా యిచ్చి పెండ్లి చేసేద్దు.

పుల్లావు—ఏమిటే, వెళ్ళవముండకు పెండ్లా. నీ కేమి మతిపోయిందా ఏమిటి. పెళ్లా మయిపోయావుగాని లేకపోలేనా.....

కమల—అందులో బంగారపు బొమ్మలాంటి పెళ్లాము.

పుల్లావు—చక్కెరబొమ్మ—నీదీ.

కమల—ఆ, హారం. యింకొంచెం నెనక్కి— మొదటి పెళ్లా మెలావుండేది.

పుల్లావు—అచ్చే, సోమిజేవమ్మ, పెద్దబొట్టు పెట్టుకొని యింతలావుగా, యిలాగిలాగ అంటావుండేది. (యింతలో పోస్తుబంట్రోతు “ పుల్లావుధానులుగారూ— వుత్తరం ” అంటూ వుత్తరము యింటిలోనికి గిరవాటు వేసిపోవును. కమల, ఎగిరి గంటేసి తీసుకొనును. వుత్తరము చదివిచూచి పుల్లావుధానులపై గిరవాటు వేయును.

కమల—మీసీడరుగాని దగ్గరనుంచి.

పుల్లావు—చంపేస్తున్నా డేమిటి—వారంవారా నికేవాయిదా అంటాడు. తీరా వల్లేబప్పటికీ ఆమాట యిమాట చెప్పుతూ కూర్చుంటాడు కాని కేసు చద

వటం అంటూవుంటేనా. ఆకళ్ల జోడు సవరించుకోవడం,
'ఆటై' దిద్దుకోవడం. దానితో సరిపోతుంది.

కమల—స్టీడరుగారికి పెండ్లయిందా.

పుల్లపు—పెండ్లి లేదు—పెడకులు లేదు. కోట
బ్రహ్మచారిలాగ వున్నాడు.

కమల—పాతికేళ్లువుంటాయా.

పుల్లపు—అంతకూడావుండదు.

కమల—బాగుంటాడా.

పుల్లపు.....

కమల—అలాగ మాస్తావేం.

పుల్లపు—ఏమిటి ప్రశ్నలు, నీకెందుకు.

కమల—నాకెందుకేమిటి. సుభద్ర స్టీడరుగారిని
నరించి అడిగి తేలేస్తా. నాయిదా ఎప్పుడు.

పుల్లపు—సోమవారముట. సుభద్రకు పాతం
నేర్పాలిట, ఓరోజుముందుగా రమ్మన్నాడు. వాడి
శ్రాద్ధం. ప్రతీసారి అంతే. పాత మేమిటి రెండుమాటలు
చెప్పడానికి.

కమల—ఆపాత మేమిటో వినవేమరి.

పుల్లపు—దానిదుంపతెగ. నాకు ఒకటేనిద్ర.

కమల—యీమాట నేను కూడ వస్తా.

పుల్లపు—నువ్వెందుకే.

కమల—చూడ్డానికి.

పుల్లపు—వద్దు. రావద్దు.

కమల—నామీద కన్నేస్తాడేమో అని భయమా.

పుల్లపు—ఏడిశావు. వూరుకొందూ. (అని
లోపలికిపోవును)

(యింకొకవైపునుంచి సుభద్ర ప్రవేశించును)

సుభద్ర—స్టీడరుగారిదగ్గరనుంచి వచ్చిన వుత్తర
మేదీ.

కమల—ఏమిరాలేదే.

సుభద్ర—పోష్టబంట్రోతు వచ్చాడు.

కమల—వస్తే అన్నీ స్టీడరుగారి దగ్గరనుంచే వస్తా
ఏమిటి.

సుభద్ర—వాయిదా ఎప్పుడో వ్రాస్తానన్నా
రమ్మా.

కమల—ఎప్పుడయితే ఏమిలెదదా.

సుభద్ర—దావా పోదుటమ్మమరి.

కమల—బోనక్కటానికి సిగ్గుకదే నీకు. వెగవ
దావా పోనిదదా.

సుభద్ర—కోర్టులోనికెళ్లి సాక్ష్యము యివ్వ
నక్కరలేదుటమ్మా.

కమల—ఎవరు చెప్పారు?

సుభద్ర—వారే.

కమల—నారెవరే.

సుభద్ర—(సిగ్గుతో) స్టీడరుగారు.

కమల—దిట్టమయినవాడు లాగ వున్నాడే.

సుభద్ర—దిట్టమా—మరీదిట్టమా.

కమల—అలాగేటే.

సుభద్ర—నన్ను వుడికిస్తున్నావా—పోనీ లే
(అని పోవును.)

కమల—సుభద్రా, మాట.

(అని యిరువురు లోనికిపోవుదురు.)

౨-వ రంగము

స్టీడరుగారి ఆఫీసు గది

(పుల్లపుభానులు గురు పెట్టుచూ, పొట్టమీద
చేతులు పెట్టుకొని నిద్రపోవుచుండును. సుభద్ర స్టీడరు
గారి బల్లమీదనుండి మనుచరిత్రముతీసి చదువుచుండును.
పార్వతీకము ప్రవేశించును.)

పార్వ—హర్షోండి, లేవవద్దు. ఏమిటో చదువు
చున్నారే.

సుభద్ర—(సిగ్గుతో) పుస్తకము దాచబోవును.)

పార్వ—మనుచరిత్రమా (తలవెండ్రుకలనుపట్టుకొనిచూపుచూ) యిన్నిపుస్తకాలు చదివానుకాని యిల్లాంటిపుస్తకము చూడలేదు.

సుభద్ర—.....

పార్వ—మీరు నాతో మాట్లాడడము అలవాటుచేసుకొంటేనేగాని లేకపోతే తరువాత చిక్కొస్తుంది.

సుభద్ర—నేను కోర్టులో సాక్ష్యం యివ్వనక్కరలేదన్నారుగా.

పార్వ—అసలే తేకుండానా. గదిలోపాట్లీలు ఎవ్వరూ జనంలేకుండా సాక్ష్యం పుచ్చుకొంటారు.

సుభద్ర—చంపేశారే.

పార్వ—ఏంభయములేదు. మాడుముక్కలులో సాక్ష్యం పూర్తిచేస్తాను. యిలా వచ్చి కూర్చోండి. ఘరవా లేదురండి. సాక్ష్యం కట్టుదిట్టము చేసికోవద్దుమరీ.

(సుభద్రవచ్చి ఎదురుగుండా కుర్చీలో కూర్చుండును.)

పార్వ—తలఎత్తండి. ఏదీ యిలాగ చూడండి.

(సుభద్ర తలఎత్తును. ఆమెముఖమును పరిశీలనగా చూచుచూ)

పార్వ—యీరోజులలో వస్తువులు పెట్టుకోవడం దంటారుకాని, కొంతమందికి ఆభరణాలు ఎంత అందమిస్తాయో అనుకొన్నారు?

సుభద్ర—(నెమ్మదిగా) అవును.

పార్వ—చూడండి. ఆలెల్లనిముఖానికి నీలపురాల్ల లోలాకులు పెట్టితే ఎలాగవుంటుందనుకొన్నారు.

సుభద్ర—నాపిన్ని కమల నీలపురాల్ల లోలాకులే పెట్టుకొంటుంది. చాలాబాగుంటుంది.

పార్వ—(జేబులోనుంచి చక్కని పేకెట్టు తీయుచూ) యిది కాస్త పెట్టుకునూడండి. మీ ముఖము అప్పుడెంత కళకళలాడుతూ వుంటుందో.

సుభద్ర—తప్ప. నేను పెట్టుకోగూడదు.

పార్వ—ఒక్కక్షణము. మళ్ళీ తీసెద్దరుగాని లెండి.

సుభద్ర—వద్దండి.

పార్వ—పెట్టుకోండి, చూద్దాం. (అని బలవంతపెట్టును.)

సుభద్ర—బాగుండదు. యీ వేషముమీద ఎలాగ.

పార్వ—మచ్చిపోయాను చూశారా, Wig కూడతెచ్చాను. (అని Wig తీయును.)

సుభద్ర—తప్పండి. మానాన్న ఏమన్నా అంటాడేమో.

పార్వ—ఒక్కక్షణము. మళ్ళీ మీ నాన్న లేస్తాడు. (అని Wig తగిలించును.)

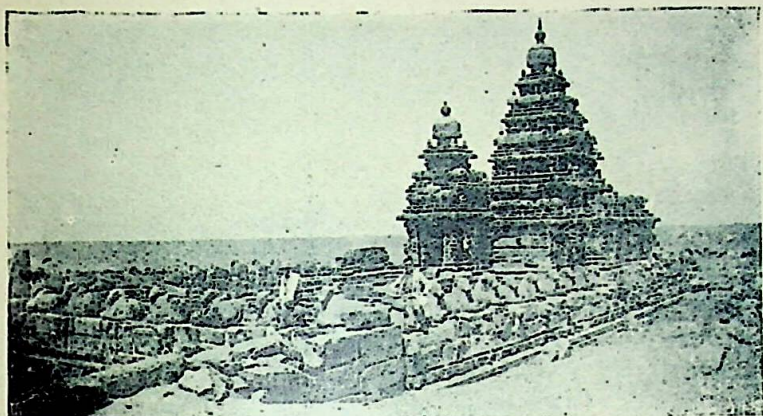
(ఇంతలో పుల్లూవుగానులు ప్రక్కకు ఒత్తి గిల్లుచూ) ప్లీడరుగానూ. రికార్డు చదువుచున్నారా. (అంటూ మరల నిద్రపోవును. సుభద్రా పార్వతీశములాలికిపడుదురు.)

పార్వ—ఆ, మళ్ళీ నిద్రపోతున్నాడు. తీసెయ్యకు. యీలోలాకులు పెట్టినీ. (అని తానే పెట్టును)

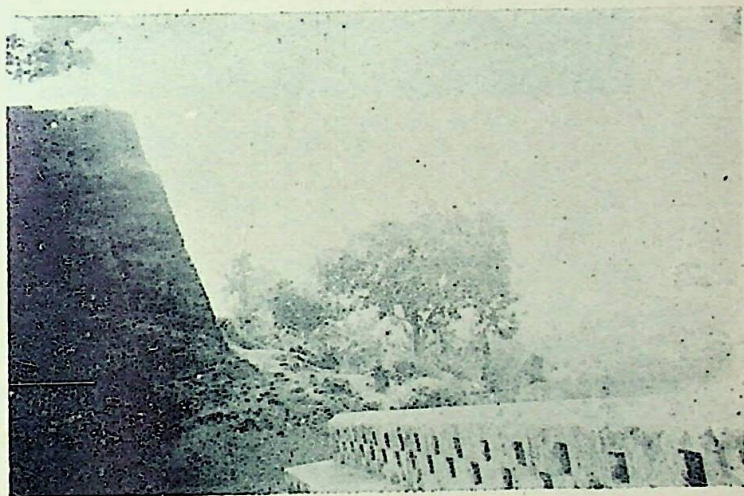
పార్వ—భలే గ్రాండుగావున్నది. (అని జేబులోనుంచి యింకొక చిన్న పెట్టెతీసి) యిప్పుడు యీ వజ్రపురాయి ముక్కుబుడకకూడా పెట్టుకోండి, చూద్దాం. ఎలాగవుంటాలో.

సుభద్ర—(ఆనందముచే ముఖము వికసించి అత్యంత సుందరముగా చూపట్టుచుండును. ఆతనివుత్సాహములో లీనమయిపోయి ముక్కుబుడక పెట్టుకోబోగా చెయ్యివణకును. యిరువురు కలసి పెట్టుదురు.)

పార్వ—(సంతోషముతో) ఎలాగవున్నారనుకొన్నారు యిప్పుడు. భలే. అద్దములో చూద్దరుగానిరండి, (అని కుర్చీలోనుండిలేచి ఆమెభుజముపై వుత్సాహముతో చెయ్యివేయును. సుభద్ర కంపించుచున్న కరీరముతోలేచును. యింతలో కుర్చీ బ్రద్రన చప్పుడగును.

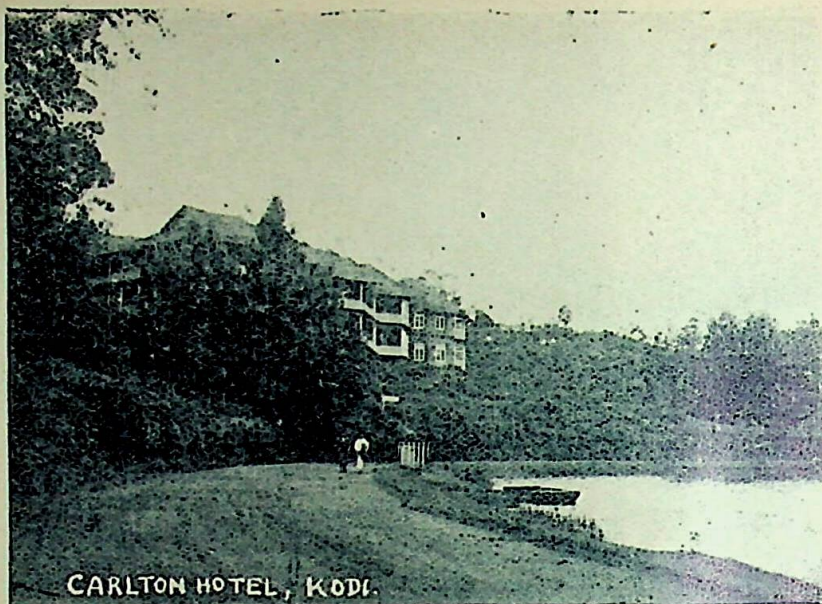
మహాబలేశ్వర దేవాలయము
K. G.

తలచేరి కోటగోడ
B. M. S.

తలచేరి కోట-సముద్రమువైపు
B. M. S.

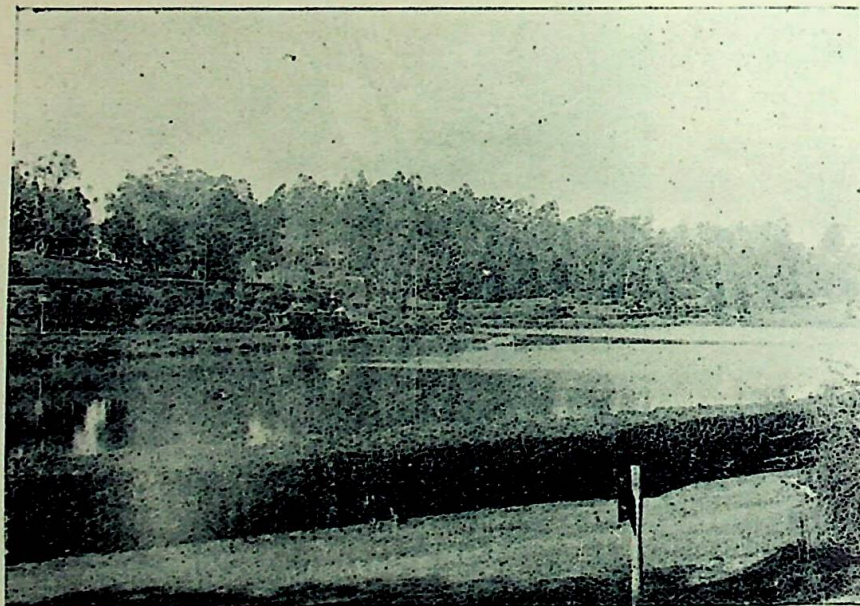

CARLTON HOTEL, KODI.

3. కార్టన్ హోటలు

కోడై కనాలు

S. S. S.

కోనేరు

ఉదకమండలి

L. G.

(పుల్లవధానులు పులికిపడిలేచి కూర్చుండును. సుభద్రాపార్వతీశములనుజూచును.)

పుల్లవు—సుభద్రా.

(సుభద్ర అడరిపడును.)

పుల్లవు—(ప్రయాసతో నిలబడి) కోపముతో కంఠస్వరమువలకుచుండగా, ఏమిటి, ఏమిటివేషము. ఓసిట్టెవ్వు. దౌర్భాగ్యపుముండా నీకేమి పోయేకాలము వచ్చిందే. (అంటూ మీదపడి జుట్టు (Wig) నీకి పారివేయును. చెవులులోలాకులు నీకబోగా సుభద్ర నొప్పించే కెవువునును.)

పార్వ—పుల్లవుధానులుగారూ, నింపాదిగా—అలాగలాగే చెవి తెగిపోనూ.

పుల్లవు—కేసు చదువుచున్నానని యిదా నీవు చేస్తున్నది. నీప్రాక్టీసు తగులడిపోను. నీస్టేడరీ దగ్గమై పోను. నిక్షేపములాంటిసిల్లను పాడుచేశావుగదరా. నీచదువు చట్టుబండ్లుగాను. నావంశమంతా చెలిచే శావుగదరా. చూడు నిన్నేమిచేస్తానో.

పార్వ—గట్టిగాఅరవకండి. ఎవరై నావంటారు.

పుల్లవు—ఎవరై నావంటారా? వినాలి. అందరూవినాలి. నీనోటిలో యింతగడ్డిపెట్టాలి. నిన్ను బజారులోకి యిడ్చిందకపోతేచూడు. నేను బ్రాహ్మణి కాను.

పార్వ—నేనేమిచేశానయ్యా, అలాగింజు కంటావు. నీకూతుర్ని పెళ్లిచేసికోవాలనివుంది.

పుల్లవు—రామ, రామ. విభవా వినాహము. నీజిహ్వపడ. నీనోటిలో పురుగులుపడ. నీవంశము హతమైపోను. కేసు యిచ్చినంతమాత్రాన అవమానము చేస్తావా. నిన్ను చూడు ఏమిచేస్తానో, హతమార్చేస్తాను. (సుభద్రతో) అలా మిక్కిలిచిచూస్తావేం. రా పోదాము (పార్వతీశముతో) చూడు. జడ్జిగారితోచెప్పి నిన్నేమిచేయిస్తానో. మర్యాదవుండక్కర్లే. ఒక్క ఊణుకన్ను మూస్తేపట్టపగలు—ఏమి రోజులు. ఎంత దారుణము. (అని తనమాటలాగుకొని పంకనుబెట్టు

కొని) మాకాగితాలుయిలాపారెయ్యి. నీగడపతోక్కిలే చూడు. ఏమిదారుణము. హోరి ముండావాడా (అని సుభద్రను యిడ్చుకొంటూ నిష్క్ర.)

పార్వ—సిల్లాపోయింది. ప్రాక్టీసుపోయింది. (అని విచారముతో బుర్రగోకుకుంటూ నిష్క్ర.)

చతుర్థాంకము

పుల్లవుధానులు యిల్లు.

(కమల చేతిలోని చేతికట్ట (Walking stick) వివరతో పుల్లవుధానులు పొట్టమీదపొడుస్తూ)

కమల—పొడుస్తా. Back, Back, యింకా, యింకా, ఆ—యిప్పుడుమాట్లాడు.

పుల్లవు—ఓసి పాడుముండా, మూడువేలు నీ మొఖానపోశానుకదే. చూడుముద్దులయినాయివ్వ లేదు.

కమల—నీ మొఖానికి ముద్దులుకూడాను.

పుల్లవు—చిన్నసిల్లివుకదా అని గారాబముగా ముద్దుముద్దుగా చూస్తూంటే మితిమీరిపోతున్నావే. యివన్నీ సరసాలు క్రింద చూచుకొంటున్నానుగాని లేకపోలేనా, ఎముకల్లో సున్నంలేకుండా చిరక కొట్టేద్దను.

కమల—అల్లాగా.

పుల్లవు—యింకాపెద్దదానవు అవుతావు. ఇద్ది వస్తుంది అని అనుకొంటున్నాను. బాగాతరిఫీదే అవుతున్నావు. జాగ్రత్త.

కమల—Shut up.

పుల్లవు—(నవ్వుతూ, గర్వముతో) ఓసిని న్తగ రెయ్యి, యింగ్లీషుకూడాను.

కమల—(చేతికట్టతో పొట్టమీదపొడుస్తూ) యీబొట్టలో ఎన్ని వేలరూపాయలు వున్నాయి.

పుల్లవు—(సగర్వముగా) యిరవయివేలు రొట్టెం.

కమల—భీ.

పుల్లవు—పదివేలు వడ్డీవ్యాపారముంది.

కమల—యింక నేం.

పుల్లపు—నూరుఎకరాలు మాగాణివుంది.

కమల—అబ్బో, దిట్టమయినవాడివే.

పుల్లపు—అంతా నేను సంపాదించినదే.

కమల—ఎంత గొప్పపనిచేశావు.

పుల్లపు—ఆంతా నీకిస్తా, కొంచెంపోతున్నాను.

కమల—పోతున్నావంటే ఇప్పుడుమాత్రం.

పుల్లపు—నాతో.

కమల—నే చెప్పినట్లు వింటూంటే కావలసి నంత పోతున్నాను.

పుల్లపు—మరోముంటే మార్పుంటాను, గెంత మంటే గెంతుతాను.

కమల—నీదీ. యిక్కడికి ఒక్కగెంతుగెంతు. రెండయితే చెబ్బరే.

పుల్లపు—హూవ్ (ఎగిరిగెంతువేసి ముందుకు తూలిపోవుచూ కమలను పట్టుకొనును.)

కమల—అణగారిపోతున్నాను, వదులు.

పుల్లపు—గెంతానుకదాకమలా, ఒక్క మద్దు పెట్టుకొనియ్యవు.

కమల—(కుడిబుగ్గలోనికి గాలిపోనిచ్చి వూది పెద్దదిచేసి వ్రేలితో బుగ్గమీద చూపించును)

పుల్లపు—ధానాలు గట్టిగా మద్దుపెట్టుకొనును.

కమల—నేనుఒకటి చెప్తానుచేస్తావు.

పుల్లపు—ఒకటేంటి వెయ్యిచేస్తాను.

కమల—ఒట్టు.

పుల్లపు—గాయత్రీసాక్షి గా.

కమల—గాయత్రికాదు. నామీదఒక్కేసి అను,

పుల్లపు—నీతోడు.

కమల—ఈభద్రను యింటిలోనుంచి నెళ్ల గొట్టాలి.

పుల్లపు—(ఆలోచించుచుండును.)

కమల—ఇంకే, కబుర్లు.

పుల్లపు—వంటఎవరుచేసి పెట్టుతారా అనిఆలోచిస్తున్నాను.

కమల—కట్టుకొన్న పెట్లాన్ని నేనుచేస్తాను. లేక పోతే పెట్టుకొన్నదానీది అప్పి చేస్తుంది.

పుల్లపు—ఓసిసిబండపడడ. దానీది వంటచేస్తే ఎల్లాగే.

కమల—పడుచు పెట్లాన్ని కట్టుకొని ఆచార మంటే ఎల్లాగ. అందుకే నువ్వంటే ఆసహ్యం నాకు.

పుల్లపు—పోనీ వంటదాన్ని పెడుతానులే. అయితే ఆకుభద్రముండ ఆస్తిడరుగాణ్ణి కాస్త పెల్లిచేసి కొంటుండేమో.

కమల—ఏట్లో దగని మనకెందుకూ, మన సర సాలకు మాటిమాటికి అడ్డం వస్తూవుంటుంది.

పుల్లపు—వాళ్లు మళ్ళీ పెండ్లిచేసికోవటం ఎందు కంటాను. ఏకోరహస్యంగా వుంచుకొని తంటాలు పడమాడదు. అపఖ్యాతిరాకుండా వుంటుంది.

కమల—అబ్బో, వాళ్లు ఎలాగపోతే మన కెందుకు. మనకి బెడద వదిలిపోతుంది.

పుల్లపు—చూద్దాములే.

కమల—చూద్దామేమిటి. అది ఒక్కరోజుంటే నేనువుండను, తెలిసిందా.

పుల్లపు—అయితే యిప్పుడే పంపించేస్తాను.

కమల—దానిమొఖాన ఓ పదివేలు పారేసి యింట్లోంచి పొమ్మను.

పుల్లపు—సరి. సరి. దానిమొఖానికి పదివేలు కూడానా.

కమల—నీకూతురుకు మా యింతకీ. ఎవరైనా ఏమైనా అనుకోరూ.

పుల్లపు—ఆపార్వతీశము ముండావాడు కాస్త కాజేస్తాడేమో.

కమల—వాళ్ల గొడ మనకెందుకంటేను.

పుల్లపు—సరేలే. కాని డబ్బుసంగతే...

కమల—ఇదిగో మళ్ళీ.....యిష్టమయితే
యీబుగ్గకూడ మద్దుపెట్టుకోవచ్చు.

పుల్లపు—భళీ. యింక నేం.

(తెర.)

౨-వ రంగము

(సుభద్ర కొంగుపట్టుకొని ముందు సుభద్ర
నడచుచుండగా నెనుక పార్వతీశము ప్రవేశించును.)

పార్వ—సుభద్రా, సుభద్రా—నామాట విను.

సుభద్ర—ఉహూ.

పార్వ—తప్పులేదు. సుభద్రా యీ రోజులలో
అందరూ ద్వితీయవివాహము చేసికొంటున్నారు.

సుభద్ర—.....

పార్వ—నే నెంతో క్రేమించు చున్నాను
సుభద్రా. జాలి కలుగటలేదు.

సుభద్ర—నాచీరవదలండి, ఎవరైనా చూస్తారు.

పార్వ—చూస్తేనేం. నే నేమయినా తప్పు
చేస్తాంటేనేగా.

సుభద్ర—మీదగ్గిటకువచ్చే ఆడపార్టీలనందఱిని
యీలాగే అవమానపఱుస్తున్నారా.

పార్వ—(చీర చెంగువదలుతూ) అనమానమా—
పార్టీ అని అసలువుంటేగా.

సుభద్ర—చూడేనా ప్రథమ-కేసు.

పార్వ—అవును.

సుభద్ర—పెద్దప్పీడరుగారుఅన్నారే.

పార్వ—కానీ యిష్టములేదా.

సుభద్ర—మీప్రాక్టీసుకు నాయుష్టముకు సం
బంధమేమిటి.

పార్వ—సుభద్రా, నిన్ను బలవంతముచెయ్యను.
నాక్రేమ తెలియజేయుటకూడ తప్పని ఎరుగుదును.

అయిననూ.....అయిననూ..... సుభద్రా, నీ హృద
యమున ఆనందముతోబాటు క్రేమకూడ నశించి
పోయినదా.

సుభద్ర—(ముఖము తిప్పుకొనును.)

పార్వ—సుభద్రా, పెండ్లి చేసికొన్నతరువాత
హింసబెట్టెదనని భయపడుచున్నావా, నే నట్టితుచ్చు
డనుగాను. నన్ను నమ్ము. నీ కెట్టిమనఃతాపము కలుగ
కుండా నెత్తిమీదపెట్టుకొని సుఖపెట్టెదను, సుభద్రా.

సుభద్ర—మానాన్న చంపేస్తానన్నాడు.

పార్వ—చంపెయ్యటానికి దగ్గిటకు రానిస్తేగా.

సుభద్ర—మీకు బోలెడుచిక్కులు వున్నాయి.
మిమ్మల్ని వెలివేస్తారు; ఎవ్వరూ మీయింటికిరాదు.

పార్వ—మరీమంచిది. యిరువదినాలుగుగంటలు
ఎడతెగక మనమిద్దఱమేవుందాము.

సుభద్ర—.....

పార్వ—మాట్లాడవేమి సుభద్రా.

సుభద్ర—.....

పార్వ—పై అను సుభద్రా.

సుభద్ర—.....

పార్వ—మానము అంగీకారనూచనగాభావించ
వలసివుంటుంది సుభద్రా.

సుభద్ర—.....

పార్వ—(వెనుకనుంచికాగిలించుకొని, ముఖము
తిప్పి మద్దుపెట్టుకొనును.)

సుభద్ర—కోర్టులోకూడ యింతచాకచక్యంగా
మాట్లాడితే ప్రాక్టీసురాకపోతుందా.

పార్వ—నీ నవ్వుముఖముచూస్తూ ప్రపంచాన్నే
జయిస్తా.

(యింతలో ' సుభద్రా ' అని పిలుపు వినబడును)

సుభద్ర—(తొందరగా) న మ స్కా ర ము
చేయుచూ, అయ్యా శలవు. (అని పారిపోవును.)

పార్వ—ప్రేమిస్తున్నట్లు తేలింది. వివాహానికి
ఒప్పించటమెల్లాగో—అయినా కాచుకుహర్షుంటా.
(నిష్క-9.)

పంచమాంకము

పుల్లపుధానులుయిల్లు.

(కమలపాడుకొంటూ ట్రంకుపెట్టె సర్దుకొంటూ
వుంటుంది.)

ఓరి ఓరి బండివాడా - వగలమారి బండివాడా

ఓరోరి బండివాడా - వగలమారి బండివాడా

.....

నీవుపోయేదారిలోన - నిమ్మచెట్టువున్నదిరా

నీవుపోయే దారిలోన - నిమ్మచెట్టూ వున్నదిరా

నిమ్మచెట్టుకాడ - నిలుపుటద్ద మున్నదిరా

గాజులంగాడికాడ - పూసలంగాడికాడ

గాజులంగాడికాడ - పూసలంగాడికాడ

.....

(బిగ్గరగా)

ఏయ్ ఒరేయి, యిదిగో ఒరేయి,

.....

చెవులోకి పోగుల్ తేర - చేతికి ముదుగుల్ తేర

కొప్పులోకి పూలుతేర - పెట్టుకొను నగలుతేర

ఓరోరి.

(పుల్లపుధానులు ప్రవేశించును)

ఎమితే, ఎవరినే పిలుస్తాంది.

కమల—ఎవరేంటి, నిన్నే.

పుల్లపు—నన్ను ఒరేయి అని పిలుస్తావా.

కమల—నన్ను ఒనేయి అని పిలవటలే.

పుల్లపు—సరే. నీతోవాదం ఎందుకు—ఎందుకు
పిలిచావు.

కమల—నీగామంచా, రాగిచెంబు, సర్దుకోవూ.

పుల్లపు—ఎక్కడికే ప్రయాణము.

కమల—బొంబాయికి.

పుల్లపు—బొంబాయికెందుకే తీరికూర్చుని.

కమల—నాకు వున్నోగమయింది.

పుల్లపు—ఏమిటి.

కమల—నెలకి రెండువందలరూపాయ లిస్తా
మన్నారు.

పుల్లపు—ఎవరు, ఎందుకు, నన్ను వుడికిస్తు
న్నావా.

కమల—లేదు. చూచుకో (అని పుత్తరము
మీదవేయును.)

పుల్లపు—ఏమిటో చెప్పునూ.

కమల—నేను 'టాక్' స్టేరును.

పుల్లపు—ఏమిటి, టాక్ ?

కమల—'టాక్' స్టేరును, సినీమా, సినీమా
వుండే. సినీమాలో వేషం వేస్తాను.

పుల్లపు—చాల్లే హాస్యాలు.

కమల—హాస్యాలు ఏమిటి, నిజంగానే. యీ
రోజు మా నాన్నని చెంటబెట్టుకొని వస్తున్నానని వ్రాసే
సాను అప్పుడే.

పుల్లపు—మీ నాన్న ఎవరు, చిన్నప్పుడే చచ్చా
డుగా.

కమల—నేనైతే నాతో వస్తావా లేదా.

పుల్లపు—వస్తాను.

కమల—అందుకే మా నాన్నతో గూడ వస్తున్నా
నని ప్రశ్నాను.

పుల్లపు—నాకేమీ బోధపడడము లేదు. మీ
నాన్న ఏడి.

కమల—వట్టి తెలివితక్కువ పెద్దమ్మ. ముసిలి
ముండావాడిది. నిన్ను మొగుడని చెప్పుకొంటే నవ్వుతా
రని మా నాన్న అన్ని చెప్పతాను.

పుల్లపు—ఓసిని న్నగలెయ్యి. నీకుపరువుతక్కువ తే.

కమల—బొంబాయిలో పరువుతక్కువ కాదుమరి,

పుల్లపు—నీవువెళ్ల టానికి వల్లకాదు.

కమల—నేను వెళ్లి తీయ తాను.

పుల్లపు—నిన్ను కదలనియ్యను.

కమల—నేను చెప్పకుండా లేచిపోతాను.

పుల్లపు—అప్పుడే ఎవరో చూచుకొన్నావన్న మాట.

కమల—యింతవరకూ లేదు. అలా కిటికీదగ్గిఱకు వెళ్లి కన్నుగీటానంటే లక్షమందివస్తారు.

పుల్లపు—అన్నంతపని చేశేముండవే.

కమల—(ఎగిరి ముద్దుపెట్టుకొనును. యింతలో సుభద్ర ప్రవేశించును.) చూశారా. మంచిపట్టులో రసాభాసం చేస్తుంది.

పుల్లపు—(కోపముతో) నీకేమీ బుద్ధిలేదూ. గా ఏండ్లు ముడ్డి క్రిందనేనుకొని, పశువు.

సుభద్ర—నేనేంచేసాను.

పుల్లపు—ముండామోపిఅయి యింట్లో పడి వుండడమే. యింకేమికావాలి.

సుభద్ర—ముసలిముండావాడికి అంటగట్టి...

పుల్లపు—పైగా పోగరుపోతుతనముకూడానా. ఎసురు తిరగటంకూడానా. (కట్టిఎత్తును. కమల వారిం

చును) ఓసి వెళ్ళవముండా, పో. నాయుంట్లోంచిపో— మల్లీ నీమొఖం చూపించావంటే చూడు. (అని లోపలికిపోవును)

సుభద్ర—(ఏడ్పుచుండును. కమల ఓదార్పును)

కమల—ఏడవకుసుభద్రా, సంతోషించవలసిన సమయమిది.

సుభద్ర—కన్నతండ్రియిలాగ మాట్లాడు చున్నప్పుడు యిక జీవించడము ఎందుకుకమలా.

కమల—శండ్రికి ప్రేమలేనప్పుడు ప్రేమించు నారిదగ్గఱకేపోవాలి సుభద్రా.

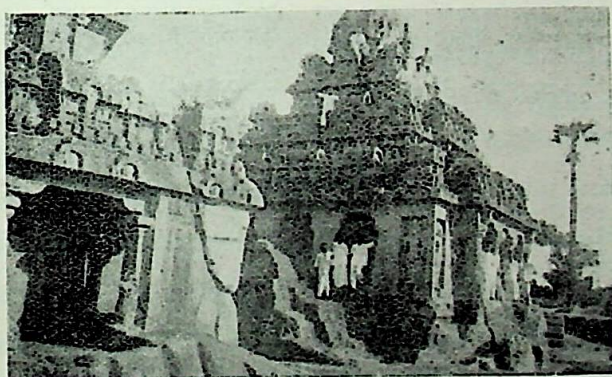
సుభద్ర—నన్ను ప్రేమించేవాళ్లు ఎవరున్నారు. ఏ నుయ్యో గొయ్యో చూచుకోవాలమ్మా.

(యింతలో పార్వతీశము గబగబ ప్రవేశించును)

పార్వ—యింతట్లోనే మ ఆ చి పోయా వా సుభద్రా.

సుభద్ర—మీ రెలాగవచ్చారు.

పార్వ—ప్రేమ మోహము అనే రెక్కలుకట్టు కొని ఎగిరివచ్చాను. యిద్దఱము ఎగిరిపోదాము పద. (నిష్క్ర.)

దేవాలయము-పక్షి తీర్థంకొండ

K. G.

కావ్యపఠనమునకు పరమార్థము సహృదయహృదయానందము. రసోదయము వలన నది కలుగును. అట్టి రసోదయమున కుపస్కారకములగు కావ్యాంగములన్నియు కావ్యమున కలంకరణములు. అలంకారములు, గుణములు, రసములు, ధ్వని మొదలగునవి కావ్యాంగములు. వానిని శాసించునది కావ్యానుశాసనము. అదియే అలంకారశాస్త్రము.

కావ్యాంగములలో కావ్యవిశిష్టతాపాదకము లలంకారములని కొందరు, గుణములని ఇక కొందరు, రసమని మరికొందరు ననిరి. వీని నన్నిటిని ‘త్రోసిరాజు’ చెప్పి వేరొక కొందరు కావ్యవిశిష్టతా పాదకము ధ్వనియే యని ప్రకటించిరి. ఈధ్వనివలనను సహృదయు లాకాశించునదిరసము. కావున రసమతమే బహుమాన్యము.

ఇట్లు బయలుదేరిన భిన్నమతముల వారిలో నలంకారప్రధానవాదు ‘అలంకారములు కావ్యశోభాధాయకము’ లనిరి. తన్మతమున ‘నలంకారము’ లన ననుప్రాసాదులగు శబ్దైలంకారములు, ఉపమాదులగు నర్థాలంకారములును. ఇంచుమించుగ నవి యన్నియు కృత్రిమకల్పనములు. ఉక్తిచాతుర్యము వాని యుత్పత్తికి మూలము. అవి

శబ్దార్థపర్యవసన్నములు. వానివలన రస నిష్పత్తి హేతు వగు కావ్య హృదయము తత్త్వము ప్రకటితము కాజాలదు. కావున నా ‘అలంకార’ శబ్దము కావ్యాలంకరణములగు కావ్యాంగములన్నిటియందునువర్తింపవలెను. సర్వాంగసంపన్న మయినపుడు కావ్యము సమతిశయ శోభాసమంచిత మయి సహృదయహృదయాహ్లాది కాగలదు. కేవల శబ్దార్థాలంకారసంపన్న మగుకావ్య మట్టిది కానేరదు.

ఈ శబ్దార్థాలంకారములయందు కొన్ని సుందరమగు కావ్యశరీరమునకు కొండొక యెడ నొకింత శోభను సమకూర్చుటయు గలదు. అంతమాత్రమున వానిని ‘కావ్య శోభాధాయకము’ లనుట సముచితము కాదు. అట్టివానికి కావ్యాంగములలో ప్రాధాన్యమును లభింపదు. కాని తత్సంపాదనమునకయి తత్సంప్రదాయవాదులు పడిన పాటు లిన్నియు నన్నియు కావు.

ఈ యలంకారప్రాధాన్యవాదపక్షపాతము కారణముగ తదనుయాయులు వారి వారి పాండిత్యప్రకర్షకును, ప్రతిభాపాటవమునకును, కల్పనాకౌశలమునకును అనురూపముగ నొకళ్లోకళ్లనుమించునభిలాషతోనప్పటనప్పట నలంకారములకు వైవిధ్యమును కల్పించిరి.

* క్రానుజు పు. ౧౬౦ లు. ప్రకాశకులు: ఆర్. వెంకటేశ్వర్ కంపెనీ, మదరాసు. వెల రు. ౧.

వానియందు కొన్ని సూక్ష్మాతిసూక్ష్మవిభేదములను పురస్కరించుకొని యనేకములుగ విభక్తములయినవి. ఇట్లు విభక్తములయిన యలంకారములు శబ్దార్థోభయ ప్రధానము లని మూడుతెఱగు లయినవి. మఱియు వానిలో కొన్నిటికి న్యాయ, వ్యాకరణాది శాస్త్రముల ప్రసక్తియు గలిగినది. నాడు నాటికి సంఖ్యాభాషాశాస్త్రమును, అన్వయ క్లిష్టతయు వానికి సంప్రాప్తము లయినవి. పెక్కింటి లక్ష్యలక్షణ సమన్వయజ్ఞానమును సర్వపరితేతసామాన్యముకాని ప్రతిభకు సయితము నసాధ్యమయినది. వీనివలన కావ్య శోభ పెరుగుటకుమారుగ తరుగజొచ్చినది. ఈవిషయమున సహృదయు ‘లలంకారభూయిష్ఠములగు కావ్యము లభమము’ లని తమ సునిశ్చితసిద్ధాంతమును ప్రకటించిరి.

కావ్యశోభాధాయకమగు నలంకార శాస్త్రమునకు సంబంధించిన వాఙ్మయము సంపూర్ణముగ సంస్కృత భాషయందు గలదు. భరతునిదొట్టి జగన్నాథపండితుని వఱకు ననేకు లనేగ్రంథములను రచించిరి. వానియందలంకారములనే నిర్వచించు నవియు, వానిప్రస్తావమునే తలపెట్టనివియు, అధికముగనో, అల్పముగనో కావ్యాంగముల నన్నిటిని వివరించునవియు గలవు. అలంకారములనుమాత్రము నిర్వచించునవి ఉద్భటా లంకారము, అలంకారసర్వస్వము: ఇవిప్రాచీనములు; కువలయానందము, అలంకారకొస్తుభము: ఇవి అర్వాచీనములు. ఈగ్రంథ

ములు తత్కర్తలయలంకారాభిమానపక్ష పాతములకు ప్రకృష్టనిదర్శనములు. వీనియందు తత్తత్సార్వాలంకారిక మతఖండన పూర్వకముగ స్వస్వమత ప్రతిష్ఠాపనము కావింపబడినది.

వీనిలో కువలయానందము కేవల మథాలంకారములనునిరూపించునది. ఇదివ్యాఖ్యాన రూపమగు గ్రంథము. దీనికిమూలము జయ దేవకృతిమగు చంద్రాలోకమునందలి అథాలంకారప్రకరణము. మూలమునందలి లక్ష్య లక్షణములు సుబోధములు. తద్వ్యాఖ్యాన రూపమగు కువలయానందము దానివలె సుబోధము కాదు. ఇది పూర్వమతవిమర్శలు, ఖండనములు, చర్చలు, శంకలు, తన్నిరాసములు మొదలగు ననావశ్యక విషయములనేకములతో నిండి క్లిష్టముగ పరిణమించినది. కాని, తత్కర్తయగు నప్పయదీక్షితుని యఖండపాండిత్య వైభవమునకు నికఘోషలమయి వెలసినది. అలంకారవాఙ్మయమున చంద్రాలోకమునకు (అథాలంకారప్రకరణమునకు) దనువాత అలంకారతత్త్వజిజ్ఞాసువులకు బహుపకారకమగుగ్రంథ మీకువలయానందమే.

ఆదినండియు సంస్కృత వాఙ్మయావలంబనముననే యాంధ్రవాఙ్మయ మభివృద్ధి నొందినది. ఆంధ్రకావ్య ప్రపంచ మంతయు సంస్కృతకావ్య ప్రపంచమునకు ప్రతిబింబము. ఇతివృత్తము, ఛందస్సు, కావ్యలక్ష

కావ్యపఠనమునకు పరమార్థము సహృదయహృదయానందము. రసోదయము వలన నది కలుగును. అట్టి రసోదయమున కుపస్కారకములగు కావ్యాంగములన్నియు కావ్యమున కలంకరణములు. అలంకారములు, గుణములు, రసములు, ధ్వని మొదలగునవి కావ్యాంగములు. వానిని శాసించునది కావ్యానుశాసనము. అదియే అలంకారశాస్త్రము.

కావ్యాంగములలో కావ్యవిశిష్టతాపాదకము లలంకారములని కొందరు, గుణములని ఇక కొందరు, రసమని మరికొందరు ననిరి. వీని నన్నిటిని ‘త్రోసిరాజు’ చెప్పి వేరొక కొందరు కావ్యవిశిష్టతా పాదకము ధ్వనియే యని ప్రకటించిరి. ఈధ్వనివలనను సహృదయు లాకాక్షించునదిరసము. కావున రసమతమే బహుమాన్యము.

ఇట్లు బయలుదేరిన భిన్నమతముల వారిలో నలంకారప్రధానవాదు ‘అలంకారములు కావ్యశోభాధాయకము’ లనిరి. తన్మతమున ‘నలంకారము’ లన ననుప్రసాదులగు శబ్దాలంకారములు, ఉపమాదులగు నర్థాలంకారములును. ఇంచుమించుగ నవి యన్నియు కృత్రిమకల్పనములు. ఉక్తిచాతుర్యము వాని యుత్పత్తికి మూలము. అవి

శబ్దార్థపర్యవసన్నములు. వానివలన రస నిష్పత్తి హేతు వగు కావ్య హృదయము తత్త్వము ప్రకటితము కాజాలదు. కావున నా ‘అలంకార’ శబ్దము కావ్యాలంకరణములగు కావ్యాంగములన్నిటియందునువర్తింపవలెను. సర్వాంగసంపన్న మయినపుడు కావ్యము సమతిశయ శోభాసమంచిత మయి సహృదయహృదయాహ్లాది కాగలదు. కేవల శబ్దార్థాలంకారసంపన్న మగుకావ్య మట్టిది కానేరదు.

ఈ శబ్దార్థాలంకారములయందు కొన్ని సుందరమగు కావ్యశరీరమునకు కొండొక యెడ నొకింత శోభను సమకూర్చుటయు గలదు. అంతమాత్రమున వానిని ‘కావ్య శోభాధాయకము’ లనుట సముచితము కాదు. అట్టివానికి కావ్యాంగములలో ప్రాధాన్యమును లభింపదు. కాని తత్సంపాదనమునకయి తత్సంప్రదాయవాదులు పడిన పాటు లిన్నియు నన్నియు కావు.

ఈ యలంకారప్రాధాన్యవాదపక్షపాతము కారణముగ తదనుయాయులు వారి వారి పాండిత్యప్రకర్షకును, ప్రతిభాపాటవమునకును, కల్పనాకౌశలమునకును అనురూపముగ నొకళ్లొకళ్లనుమించునభిలాషతోనప్పటనప్పట నలంకారములకు వైవిధ్యమును కల్పించిరి.

* క్రాసుపైజు పు. ౧౬౦ లు. ప్రకాశకులు: ఆర్. వెంకటేశ్వర్ కంపెనీ, మదరాసు. వెల రు. ౧.

వానియందు కొన్ని సూక్ష్మాతినూత్నవిభేదములను పురస్కరించుకొని యనేకములుగ విభక్తములయినవి. ఇట్లు విభక్తములయిన యలంకారములు శబ్దార్థోభయ ప్రధానము లని మూడుతెఱగు లయినవి. మఱియు వానిలో కొన్నిటికి న్యాయ, వ్యాకరణాది శాస్త్రముల ప్రసక్తియు గలిగినది. నాడు నాటికి సంఖ్యాభాహుళ్యమును, అన్వయ క్లిష్టతయు వానికి సంప్రాప్తము లయినవి. పెక్కింటి లక్ష్యలక్షణ సమన్వయజ్ఞానమును సర్వపరితసామాన్యముకాని ప్రతిభకు సయితము నసాధ్యమయినది. వీనివలన కావ్య శోభ పెరుగుటకుమారుగ తరుగజొచ్చినది. ఈవిషయమున నహృదయు ‘లలంకారభూయిష్ఠములగు కావ్యము లభమము’ లని తమ సునిశ్చితసిద్ధాంతమును ప్రకటించిరి.

కావ్యశోభాధాయకమగు నలంకార శాస్త్రమునకు సంబంధించిన వాఙ్మయము సంపూర్ణముగ సంస్కృత భాషయందు గలదు. భరతునిదొట్టి జగన్నాథపండితుని వఱకు ననేకు లనేగ్రంథములను రచించిరి. వానియందలంకారములనే నిర్వచించు నవియు, వానిప్రస్తావమునే తలపెట్టనివియు, అధికముగనో, అల్పముగనో కావ్యాంగముల నన్నిటిని వివరించునవియు గలవు. అలంకారములనుమాత్రము నిర్వచించునవి ఉద్భటాలంకారము, అలంకారసర్వస్వము: ఇవిప్రాచీనములు; కువలయానందము, అలంకారకొస్తుభము: ఇవి అర్వాచీనములు. ఈగ్రంథములు తత్కర్తలయలంకారాభిమానపక్షపాతములకు ప్రకృష్టనిదర్శనములు. వీనియందు తత్త్వత్పూర్వాలంకారిక మతఖండన పూర్వకముగ స్వస్వమత ప్రతిపాదనము కావింపబడినది.

వీనిలో కువలయానందము కేవల మథాలంకారములనునిరూపించునది. ఇదివ్యాఖ్యాన రూపమగు గ్రంథము. దీనికిమూలము జయదేవకృతిమగు చంద్రాలోకమునందలి అథాలంకారప్రకరణము. మూలమునందలి లక్ష్యలక్షణములు సుబోధములు. తద్వ్యాఖ్యాన రూపమగు కువలయానందము దానివలె సుబోధము కాదు. ఇది పూర్వమతవిమర్శలు, ఖండనములు, చర్చలు, శంకలు, తన్నిరాసములు మొదలగు ననావశ్యక విషయములనేకములతో నిండి క్లిష్టముగ పరిణమించినది. కాని, తత్కర్తయగు నప్పయదీక్షితుని యఖండపాండిత్య వైభవమునకు నికషోపలమయి వెలసినది. అలంకారవాఙ్మయమున చంద్రాలోకమునకు (అథాలంకారప్రకరణమునకు) దగువాత అలంకారతత్త్వజ్ఞానువులకు బహూపకారకమగుగ్రంథ మీకువలయానందమే.

ఆదినుండియు సంస్కృత వాఙ్మయావలంబనముననే యాంధ్రవాఙ్మయ మభివృద్ధి నొందినది. ఆంధ్రకావ్య ప్రపంచ మంతయు సంస్కృతకావ్య ప్రపంచమునకు ప్రతి బింబము. ఇతివృత్తము, ఛందస్సు, కావ్యలక్ష

ణములు, అధికభాగము శబ్దజాలము-అంతయు సంస్కృతసామగ్రి. ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకు సంస్కృత వాఙ్మయముతో నిట్లవినాభావ సంబంధ మేరుపడిపోయినది.

సంస్కృతమున కావ్యవాఙ్మయమునకంటె శాస్త్రవాఙ్మయ మధికము. ఆంధ్రమున నట్లు కాదు. దాని కాదర్శము, నాశ్రయము సంస్కృతమేయయ్యును కావ్యవాఙ్మయమే యధికముగ నుత్పత్తిచెందినది. శాస్త్రవాఙ్మయము చాల తక్కువయినది. పదొమ్మిదవ శతాబ్దము చివరవరకు నది యట్లే యుండినది. ఈ యిరువదవ శతాబ్దమున మాత్రము ఇంచుమక శాస్త్రవాఙ్మయమునకు వికాసము కలుగుచున్నది.

ఆంధ్రమున కావ్యసృష్టి పదునొకండవ శతాబ్దమున నారంభ మయినది. తరువాత పదునాల్గవ శతాబ్దమువరకు ననేకకావ్యములు వెలువడినవి. అప్పటివరకును ఇతర శాస్త్రములు లేకపోవుటమాట యటుండ కావ్యగుణదోష నిర్ణయక మగు నలంకార శాస్త్రమున నయిన నొకగ్రంథముకూడ లేకపోయినది. పదునైదవ శతాబ్దియందున విన్నకోటపెద్దన, స్వపూర్వాంధ్రకవి సంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగ కావ్యరచనము నేలినోకట్టిపెట్టి, 'కావ్యాలంకారచూడామణి' అను కావ్యానుశాసకగ్రంథమునురచించినాడు. ఇదియే ఆంధ్రాలంకారవాఙ్మయమున నాద్యగ్రంథము. దీనికి 'దండి' పండితుని కావ్యా

దర్శము, విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయము స్థూలమూలములు. కావ్యాదర్శము నందువలెనే, ఇతర లక్షణములతోపాటు ముప్పదియా. రలంకారము లిందు సోదాహరణములుగ నిర్వచింపబడినవి; ఉభయగ్రంథములకంటె భిన్నము లగు కావ్యానుశాసకగ్రంథముల మతములు నయితము నిందు పేర్కొనబడినవి.

దీనికి దరువాత, వివిధాలంకార భూయిష్ఠములగు ప్రబంధము లెన్నియో వెలువడిన పిదప పదునారవ శతాబ్దమున 'నరసభూపాలీయ' మను పేరుగలది రెండవ కావ్యానుశాసకగ్రంథము పుట్టినది. దీనిని భట్టమూర్తి ప్రతాపరుద్రీయము ననుసరించి స్వేచ్ఛమెయిరచించినాడు. ఇందు మూలమునందలి నాటకప్రకరణము విడిచిపెట్టబడినది. కాని తక్కినలక్షణములును, మూలమునందువలె డెబ్బదియారలంకారములును సోదాహరణములుగా వివరింపబడినవి.

అనంతరము పదునెనిమిదవ శతాబ్దిచివర వాడగు అడిదముసూరకవి చంద్రాలోకమున నలంకార ప్రకరణమును తెనిగించినాడు. పై మూడుగ్రంథములును పద్యాత్మకములు. అవి యంతగ సామ్యరచనములు కామిని పెక్కెడల లక్ష్యులక్షణసమన్వయము దుర్బోధముగ నేరుపడినది. అసమర్థపరిష్కరణము, అసంస్కృతముద్రణము దానికి తోడుగుటచే నవి - నేటిముద్రితగ్రంథములు - మరియును దుర్బో

ధము లయినవి. ఈ అనువాదగ్రంథముల కంటె వానిసంస్కృతములములే సుగమము లని నిస్సంశయముగ జెప్పదగును.

నాల్గవది ‘కువలయానంద ప్రకాశిక.’ దీనికి విశేషముగ వ్యాప్తిలేదు. దీనియనికియే యెల్లప్పు కు చెలియదు. దీనికి మూలము కువలయానందమున నాద్యములగు నూరలంకారములు. మూలమున శ్లోకములు పద్యములుగను, వృత్తి పదనముగను రచియింపబడెను. దీనిని కటికెనేనిరామయ మూలానుక్రమముగ నాంధ్రీకరించినాడు. రచనము సంస్కృతభూయిష్ట మగుటచే ప్రాథమయుగు మధురముగ నున్నది. గ్రంథకర్త పద్మనాథకకులమువాడు. ఇతనితండ్రి సూరశౌరి; తాత సరసరాయడు; ముత్తాత గోపరాయ మహివల్లభుడు. ఇతని కాదిగురువు కనకాద్రి, కులగురువు ప్రతివాదిభయంకర వేదాంతాచార్యుడు. “అతి విచిత్ర రసగుణాలంకార బంధురాతిప్రబంధ నిర్మాణాచార్యురీధురీ” డగు నీతడు, ‘పానుగంటి వెంకయ’, ‘కాశి వేంకటనరసయ’ అనువారల ప్రేరణమున ‘ప్రబంధనిర్మాణాయత్తచిత్తు’డయి ‘అకలంక రంగార్యుని’ సాహాయ్యముతో నీగ్రంథమును ఘట్టత్రయూత్మకముగా రచించినాడు. ఉపమాలంకారము మొదలు దీపకాలంకారము వరకు మొదటిదిగను, తరువాత విషమాలంకారమువరకు రెండవదిగను, తదుపరి హేత్వలంకారము (నూరవ అలంకారము) వరకు

మూడవదిగను ఘట్టములు విభజింపబడినవి. కవికాలమును గాని, గ్రంథరచనకాలమును గాని నిర్ణయించుట కాధారములేవియు కానరావు. ఈగ్రంథము ౧౮౯౩ - వ సంవత్సరమున నచ్చువడినది. దీనిని శ్రీ వెలుగోటి ముద్దకృష్ణయ్యాచేంద్రబహదరువారు (ఇప్పటి వెంకటగిరి మహారాజావారి పినతండ్రి గారు) వెంకటగిరియందే ముద్రింపించి ప్రకటించినారు. కావున నీగ్రంథకర్త వెంకటగిరి సంస్థానాధీశుల బంధుకోటిలోని వాడను, వెంకటగిరి నివాసుడును కావచ్చు నని యూహింపదగును. సంస్కృతాలంకారవాఙ్మయమున కువలయానందమువలె నాంధ్రాలంకారవాఙ్మయమున నీగ్రంథము మేలుబంతియనదగియున్నది. దీనిఅచ్చుప్రతులు * కూడ నేడు లభింపవు. ఇది విపుల వివరణాదులతో మరలమరల ముద్రితమయి ఆంధ్రలోకమున బహుళప్రచారమును గాంచదగినది.

అలంకారములను నిరూపించు గ్రంథము లీ నాలుగుమాత్రమే యానాటి కాంధ్రవాఙ్మయమున వెలువడినవి కానించుచున్నవి. అలంకారప్రసక్తిలేని గ్రంథములు మరికొన్ని గూడ ప్రాచీనము, లాంధ్రీకృతములు కలవు. కాని వాని కెక్కువ ప్రసిద్ధిలేదు.

ఇటీవల - అనగా ఇరువదవ శతాబ్దారంభము మొదలు - వేరువేరు పేరులతో చంద్రాలోకమున కనువాదములుకొన్ని పుట్టినవి. మఱియు పదేంద్రకీవల నితరప్రాచీన కావ్యాను

* అచ్చుప్రతి యొకటి చెన్నపురి ప్రాచ్యరిఖిత పుస్తకభాండాశ్రమన నున్నది.

శాసనగ్రంథముల కనువాదము లొకటి వెంట నొకటిగ బయలుదేరుచున్నవి. రస హృదయులగు నేటిపండితులు సలుపు రలంకార వాఙ్మయావశ్యకతను గుర్తించి తద్రచనమునకు దొరకొనినారు. ఉత్కృష్టకావ్యానుశాసనగ్రంథముగు సాహిత్య దర్శణమును మహాపాఠ్యములు, కళాప్రపూర్ణులు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగా రాంధ్రీకరించినారు. ఇందు మొదటి ఆరుపరిచ్ఛేదములు నచ్చయినవికూడ. అనువాదము గద్యరూపమున యథామూలము, ననుత్తమము నయి యున్నది. ఇట్లంకారశాస్త్ర వాఙ్మయము నానాటికి నాంధ్రమున నభివృద్ధి నొందుచున్నది.

ఈ కువలయానందసార మాంధ్రమున క్రొత్తదనముతో క్రొత్తవెలువడిన యలంకార గ్రంథము : రచయిత, (శ్రీ) బులుసు వెంకట రమణయ్యగారు, 'ఉభయభాషా సాహిత్య విద్యాప్రవీణు'లు. అలంకారశాస్త్ర తత్త్వాన్వేషణమున ప్రత్యేకము కృషిచేసి అలంకారగ్రంథరచనమున కధికారముచు గడించుకొనినవారు. వీరు కువలయానందమునందలి తొలి నూరలంకారముల నిట్లు 'కువలయానందసార' మనుపేర సంధానించినారు.

ఈగ్రంథమున నలంకారలక్షణములు (చంద్రాలోకమునందలివి) యథామూలముగ

పద్యరూపమున ననువదింపబడినవి. తద్వివరణము గ్రంథకర్త స్వీయము. తత్తదలంకారముల యుదాహరణములు చాలవర కాంధ్రపద్యవాఙ్మయముననుండి నేకరింపబడినవి. ఇది యీగ్రంథమున కబ్బినక్రొత్తదనము. తక్కినవానిలో గొన్ని వృత్తియందలి యుదాహరణములకు, మిగిలినవి మూలము (చంద్రాలోకము)నందలి యుదాహరణములకు ననువాదములు. మూలగ్రంథమునందలి చర్చావిశేషములు గ్రంథాంతమున ననుబంధింపబడినవి. శాస్త్ర గ్రంథానువాదములకు - తత్రాపి పద్యాత్మకము లగువానికి - అనివార్యమగు నన్వయ క్లేశదోషమంతగాలేని యీగ్రంథము ననువాదము మూలానురూపము సరళముగ నున్నది. అలంకారశాస్త్ర ప్రవేశమున కిది యనుకూలద్వారము. దీని ప్రయోజనమును సహృదయులు దెలియజాలుదురు.

గ్రంథకర్త నయసున చిన్న ; పాండిత్యమున పెద్ద; అలంకారముల నాణము నెఱిగిన ప్రోడ. ఆంధ్రవాణి కింకను అందని యఘూల్య ప్రాచీనాలంకారసంచయముననుండి యొక్కదానిని కైకొని ఆమె మది కెక్కునట్లు నవ్యపరివర్తనమున మెఱు గెక్కించి యామెకు దొడిగి తదాశీస్సులకు బ్రాత్రుడగుగాక !

‘జిహ్వా కొక్కగచి, పుట్టె కొకబుద్ధి’
యని విశ్వపరిచితిగలవారి సత్యవాక్కు. ఉల్లేఖాలంకార మిట్లేర్చడినదే. తత్త్వము సంస్కృతాలంకార సారస్వతమును కలికపుగన్నులతో జూచువారికి తెల్లమయినది. గ్రహీత్య, గ్రహణభేదములను బురస్కరించుకొని సంస్కృతాలంకార సారస్వతమున కావ్యాత్మ యలుపోకలు పోయి పిరివియైన చరిత్రను సంపాదించుకొన్నది. రస, అలంకార, గుణ, రీతి, ధ్వని, వక్రక్తి, ఆనుమాన, ఔచిత్యములు వారివారి రుచిభేదమును బట్టి కావ్యాత్మలైనవి. సహృదయులకివియన్నియు నుపశన్నములే యయి గోచరించును. కాదనుట రుచిభేదమును దిద్దజూచుట. కావున నెవరిమతమును వారికే వదలి సమగ్రమత చరిత్రమును ఎరుకవరచుకొని, విమర్శించుకొని, తనమనస్సునకు సమ్మతమయిన పంథను తాను ననుగమించుట సహృదయునకు పాడి. ఒక్కమతమునకే గుదికట్టి, దానినే అంటగట్టుకొనియుండు డనుట సారస్వతాభివృద్ధిని గాంక్షించువారికి తగవుకాదు.

అలంకారసారస్వతము తెలుగున నెన్నియో విధముల వికాసమును గోరుచున్నది. రోజులును ఎన్నియో భంగుల మార్పుదల

లను చూపుచున్నవి. నేడు మనకు లభించిన అలంకారసారస్వత మంతయు కేవల మనువాదరూప మయినది. ఎవరి మనస్సునకు పట్టినరచన వారి యనువాదమునకు పాత్రమయినది. ఆయనువాదములును ప్రేళ్ల లెక్కయిడదగినవి. అందును ప్రాచీనములని చెప్పదగినవి సరసభూపాలీయము, కావ్యాలంకార చూడామణి యను రెండే. దీనికిముందు తెనుగున అలంకారసారస్వతము లేదనియే చెప్పవచ్చును. తరువాత నిటీవల కొందరు మరి కొన్నిటిని అనువదించినారు. ఇప్పుడిప్పుడే మనవారికి అలంకారశాస్త్రసమగ్రత గుర్తుకు వచ్చినది.

వైయక్తికత్వము, పరిపూర్ణత కొరవడిన యీ సారస్వతమున వైయక్తికత్వము, పరిపూర్ణసాహితీ యలవరిచికొనుట కష్టమయిన పని. మనకు సర్వవిధముల మూలమయి యెప్పిన సంస్కృతాలంకార సారస్వతమును సమగ్రముగ, పాశ్చాత్య విమర్శనదృష్టితో పరిశీలించి, భావించుకొనుట నేటి సారస్వతప్రియులు కోరునది. అప్పటికి గాని యందలి గుణగుణముల నెరుంగుటకు గాని, దానిని మరింత వికాసపరుచుటకుగాని యవకాశములు తక్కువ. పాశ్చాత్యరచనా

* రచయిత : యస్. వి. రాఘవలక్ష్మణం గారు, యం. పి. బెజవాడ. ప్రకాశకులు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, చెన్నపురి. క్రామపైజా. వెల రెండురూపాయలు.

ప్రణాళికలు, వారి విమర్శనపద్ధతి యీ అవకాశములను హెచ్చించును.

అలంకార శాస్త్రమునకు ప్రథమాచార్యుడు భరతమునిచంద్రుడు. తత్పూర్వము దీనివాసనలు చూచాయగ గోచరించినను సరియైన యొక్క యాకృతి, యొక్కపంథ యుండినట్లు లేదు. భరతుని మొదలు మొన్నటి జగన్నాథపండితుని దనుక నీశాస్త్రము శాఖోపశాఖల విస్తరిల్లి బ్రహ్మాంశమయినది. పలువురు పలువిధముల కావ్యలక్షణములను నిరూపించిరి. వెవ్వేరు లక్షణముల ప్రసంగమున నెటులున్నను శరీరముగ నిర్వచించుకొన్న కావ్యమునకు ఆత్మవంటి దేది యనుటలో నొక్కొక్క రొక్కొక్క త్రోవ బట్టిరి. అందరు నన్ని కారణములను జూపుచు నన్ని యాత్మలను చూపిరి. దేని కది యుపపన్నమే యవును. ఇది యంతయు కేవల మొక్క మార్గప్రదర్శనమే కాని యను శాసనముమాత్రముగాదని సహృదయులు భావింపగలరు. వికాసాభ్యుదయములు కోరిన యెవరు ఎవరిని అనుశాసింపగలరు ?

అలంకార శాస్త్రము రస మతముతో నారంభమయి పోయిపోయి ధ్వనిమతముతో చట్టన నిలిచిపోయినది. అదియే నిజమునకు కావ్యాత్మ యని పలువురకు తట్టినది. పలువురు దాని ననుగమించినారు. సర్వమతలక్షణసమంచిత మదియే యని నమ్మినారు. ధ్వనికావ్యమే ఉత్తమకావ్య మని యంగీ

కరించినారు. ఆధునికులకును ఇదియే విశిష్ట సమ్మతమైనది. నిజమున కదియే కావ్యాత్మ కాగలిగినది.

కాని యీ సాహిత్య శాస్త్రమునకు అలంకారశాస్త్ర మని పేరెట్లు వచ్చినది? ప్రాధాన్యవ్యవదేశమునగదా ! మఱి, దీనికిని ధ్వనిమతమునకును సమన్వయము కుదుర్చవలసి యున్నది.

అలంకార శాస్త్రమును సమగ్రముగ పరిశీలించి, అందు వెలసిన యన్ని మతముల తత్త్వము నెరుంగుట తచ్చాస్త్రాభ్యుదయ వికాసములకు మొదటిమెట్టు. పాశ్చాత్య సంస్కృతి కారణముగ మన దృష్టి యిప్పుడిప్పుడే చరిత్ర, విమర్శలవైపు మరలుచున్నది. ఇది కారణముగా సారస్వతమున క్రొత్త వికాసము పొడచూపుచున్నది. అభ్యుదయమున కిది ప్రథమలక్షణము. 'గుణాః పూజాస్థానం.' ఆంగ్లమున నెన్నియో విమర్శగ్రంథములు వెలువడినవి. పాశ్చాత్య సంస్కార మంతగాలేని మన యాలంకారికుల కవివ్యక్తపడక ప్రాతదారినే యుండిపోయినారు; ఇటీవలివారి కయినను ఏతాదృశ సాహిత్యవశ్యకత గోచరించలేదు. సంస్కృతాలంకారిక సిద్ధాంతపరిజ్ఞానము, ఆంగ్లవిమర్శన సూత్రాలంబనము, వాని సాయమున ప్రాచీనాధునిక కావ్యముల పరిశీలన, సమన్వయమునను వీని వలన సారస్వతమునకు గలుగగల లాభములు హరిమది కెక్కలేదు. ఈ కొరత కంతటికిని కారణము తెలుగున నట్టి గ్రంథములు

లేమియే. ‘కొరత పడినభాగమునుపూర్తిచేయుటయే భాషాసేవకునకు పరమకర్తవ్యము.’

శ్రీరాఘవయ్యంగా రీకర్తవ్యము నూహించినారు; కర్తవ్య నిర్వహణమున కుత్సహించినారు. ఫలముగ ప్రకృతమయిన యీ ‘కావ్యాత్మ’ పైలోపమును దీర్చిదిద్దవెలువడినది. ‘భరతముని చంద్రుని నాట్యశాస్త్ర రచనాకాలము మొదలు జగన్నాథ పండితుని రసగంగాధర రచనాసమయమువరకును కావ్యాత్మ విచారమేతీ పెంపొందినదియు’ చరిత్రరూపముగ, విమర్శరూపముగ సీగ్రంథమున తెన్ననిరూపింపబడినది. ఇట్టి రచనలకు పరమపాత్యకమయిన ‘సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల సారస్వత త్రయ సాహిత్య’ ముప్పతిల్ల రచయిత యీగ్రంథమును రచించి సారస్వతప్రపంచమునకు క్రొంగ్రొత్తవికాసమును గూర్చినాడు. ఇది యలంకారశాస్త్ర విమర్శ గ్రంథముగను, చరిత్ర గ్రంథముగను సహృదయాలంకారికుల సమాదరమునకు పాత్రమగుననుటలో సందేహము లేదు. ప్రాచీనాలంకారిక మతము లన్నియు నిందు సమగ్రముగ గోచరించును.

గ్రంథమంతయు మొత్తము రెండుభాగములు ప్రాచీనమతములు, నవీన మతములు నని. రసాలంకారగుణరీతి మతములు ప్రాచీనములుగను, ధ్వనివక్రోక్త్యనుమానౌచితీమతములు నవీనములుగను విభాగింపబడినవి. తొలిదాన రసమతము, అలంకారమతము, గుణమతము, రీతిమతము, రసమతసమాలోచనము ననిపంచ ప్రకరణములు. మలిదాన ధ్వని

మతములు, ధ్వనినాశక మతములు, వక్రోక్తి మతము, అనుమానమతము, రసాలంకారమత సమ్మేళనము, నవ్యమతము నని యారు ప్రకరణములు. ఒక్కొక్క ప్రకరణమునను నుపప్రకరణములు గలవు. ఈవిధముగ నిదినమగ్ర కావ్యాత్మచరిత్ర మననొప్పియున్నది.

దారి క్రొత్తదగుట చేతను, తొలుదొలుతనే వెలువడి దారి చూపిన వగుటచేతను ఈ ‘కావ్యాత్మ’ పలుపురాంగ్లవిద్యావిశారదులు వ్రాసిన రచనలను ఆధారముగ గొని నిబంధింపబడినది. అందును ఎక్కువగా సుశీల కుమారజేగారి రచనాప్రణాళికయే దీని మేలు బంతి యయినది. జేగారి సంస్కృతాలంకార చరిత్రము (History of Sanskrit Poetics) ద్వితీయసంపుటము వీరికి మిక్కిలియుపకరించి, విషయమును సమకూర్చినది. విషయ మాగ్రంథములపరిచితి గలవారికి నూతనముగాక పోయినను తక్కువారలకు ఇది క్రొత్తదేయవును. అచుంచి తార్థసంపత్తి గలిగిన యీ గ్రంథమును గూర్చిన రచయిత నభినందించి తెలుగువారు దీనికి హృదయపూర్వకస్వాగత మిత్తు రని నమ్మిక.

ప్రహతమార్గములందే, నడవ నేర్చిన వారికే ఒక్కొక్కప్పుడు ఒడుదుడుకులు గలిగి కాళ్లు తడబడునన్నప్పుడు అప్రహత మార్గములందు నడవబూనినవారికి తడబడు ననుట వింతకాదు. విషయగౌరవము నుపలక్షించిదోషములను దూరీకరించి, గుణములను గ్రహింప సహృదయ పాఠకులను గోరెదను.

‘గుణదోషా బుద్ధో గృహ్యన్మిందుశ్చైవ విశేష్యః,
శిరసా శ్లాఘతే పూర్వం పరం కంఠే నియచ్ఛతి.’

రామచంద్రకవి

మార్చేపల్లి రామచంద్రకాస్త్రీగారికి బారసాల

నాఁడు అమ్మ-నాయనలు హావనములును
బెట్టిన పేరునకన్న పదున రావులు ఆత్మప్రియముగా
గట్టిన 'కవి' పట్టమే గణుతి కెక్కినది. ఏ కుభ
ముచూర్తమున, ఏ యమృతవాక్కున వెలువడెనో
కాని కవిగారివాని గంజాము, విశాఖపట్టనమండలముల
కెగ్గబోకి, కోనసీమవెంట గోదావరిదాటి వేగిసీమ
చేరినది. కృష్ణారటము గడచి కొండవీటిసీమబడి, నల్ల
మలఁ జొచ్చి, రేనాటివఱకు బాజినది. ఈయన పురి
టిల్లు కృష్ణాతీరము; పురుషకారము సముద్రతీరము. ౨
విద్యార్థిదశ పడమటినుండి తూర్పునకు నడచినది;
విఖ్యాతి తూర్పునుండి పడమటికి నడచినది. వీధిబడి
చదువు ముగిసినది. విలాయతీ చదువు మొదలయినది.
బసలో కావ్యపాఠములు, బహిలో 'గార్త్ మేట్' రీష
రులు — తిన్నగా సాగినవి. ప్రబంధపతనమున నభి
రుచి కుదిరినది. పడమటి చదువునఁ బాదు గదిరినది.
స్థాయి దొరకినకొలది సాహిత్యవ్యాసంగము ముదిరి
నది. ప్రవేశపరీక్షతోఁ ౩ బడమటిచదువునకు ఆశ్వా
సాంత మయినది. సర్కారునాకరులోఁ జనిగానక చదు
వులబడియుజుకొలుపున కొప్పినాడు.

అయ్యవారిని అహంతకుఁ జోటియఁడు. విద్యా
ర్థిభృందమున నొకఁడుగ వినోదించినాడు. తల్లివలె
జనవిచ్చినాడు. తండ్రివలె దయచూసినాడు; తప్పున్న
పట్టున దండించినాడు. పాలకుని కొడుకును, పాట
కుని కొడుకును ఒక్కకంటఁ జూచినాడు. కోపము
వచ్చినతఱి కాలదండమును మిగిలి కంటిచూపు తీవ్రత

చూపెడిది. చూపులన కాని తాపులఁ దప్పులు దిద్దఁడు.
చెప్పుటవలనకన్న చేతలవలనన చరిత్ర (Character)
గఱపువాఁడు. సాధువృత్తికి మరపుటయ చదువువలని
ప్రయోజనముగా భావించువాఁడు.

బహిలో విద్యార్థులకొలుపు; బయట నిమ్మ
జాతుల కొలుపు. పగటిసాకరిలో పుచ్చుకొన్న గ్రాసము
పాటకపుజనుల రాత్రిబతులకై వెచ్చము. చాలనికొఱఁ
తకు చందాలబిచ్చము. అగమబాతిపిల్లలకు విద్యాశాలల,
అరిపేదలకు నశత్తులకు అన్నసక్రము, సానిబిడ్డలకు,
సంసారులనుగఁ జేయనమనస సంస్కరణముల నుద్దేశించి,
'సంగీతమానిసీసహజము', కళాపిపాసువులకు 'కళాభి
లాషకసమితి', కవితాలిలాసులకు 'కావ్యమాలిక' కళా
ప్రదర్శనములు, నాటకప్రయోగములు, చేతిపనులు,
మొహర్రమునఁ బాల్గొను హిందూజనసామాన్యమునకు
వేసాలమోజు తీర్చుకొని శివాలాడుకొనుటకు శ్రీ
రామోత్సవములు—ఇన్నియు నొక్క చేతిమీదుగఁ
బొడమినని; వడిదుడుకులంబుక నడచినవి. కవిగారి
నిమ్మజనోద్ధరణము స్వమతప్రియత్వమును కాలేజిపాలక
వర్గమునకుఁ గిట్టదు. పనిబూనినదానిని వలదనిన బ్రహ్మ
రుద్రాదులను పైతము సరకుసేయుట కవిగారికిఁగ్రోత.
కాలేజీయూడిగమో, కష్టజీవులవరపుడమో రెంటినొకటి
వదలవలయు నుఱియాటతఱిమినది. ఒకటి భృతికై ధరిం
చినది. మఱొకటి రతికై వరించినది. అది ధనసహజ్ఞన
మునకు; ఇది భర్తృపరితృణమునకు; అది లౌకికము. ఇది
యలౌకికము. బ్రదుకున పేదటికము; భావమున రాచ
టికము. తుదకు కాలేజికొలుపుముద్రను తుడిచి
కొన్నాడు.

౧. కృష్ణామండలము; నందిగామ తాలూకాలో నొక గ్రామము.

౨. విశాఖపట్టనము.

౩. మెట్రిక్యులేషన్.

సటావిత్వేపణముచేసినాడు. సహస్రగుణాధి
కౌత్సహముతో సహజకైంకర్యతత్పరుడైనాడు. కవి
కావ్యరచనావిశేషము నానాముఖములఁ బ్రసరించినది.
కళాపరిషత్తునకుఁ గార్యశీపన మిచ్చినాడు. నటకులను
దీర్చినాడు. నాటకములను ప్రబంధించి ప్రయోగింపించి
నాడు. ప్రాచీనవాఙ్మయసంప్రదాయమునెడ భక్తి
విలుగను. అర్వాచీనసంస్కారమునెడ రక్తి తలుగను.
ఆభక్తికి కరకైక్తి యుక్తి ఘటించినాడు. 'రసా
త్మకంకావ్య' మృగిన గుట్టుపట్టినాడు. పట్టినదానిని
గైతలోఁ జూపెట్టినాడు. సాంతతలపు సాంతపుంత
నుంచి నడపించినాడుగాని ఎరవుదేరముల కెగ
బడడు. రసలుబ్ధుఁ డనిపించుకొన్నాడు. దేశమునకన్న
మున్నభాషకుఁ బరాధీనత సాయవలయు నన్నాడు.
తెలుఁగుపలుకునకు సాంతబ్రహ్మకేర్పడవలయునన్నాడు.
పట్టుపట్టినాడు. తెలుఁగునునగడఁ గాపాడుటకు
వ్యాకరణరచనకుఁ గడంగినాడు. సంస్కృతాదినిఘం
టువులలోని శబ్దములను జరిరిక్రచ్చి యెక్కుటతోఁ దీర
దని, భాషలపరస్పరసంబంధాదిమర్యాదల నెఱిగి,
మాటలములుపులబట్టి, పలునాడులలో బ్రదికియున్న
పలుకుఁజాలులనుజేర్చి నిఘంటువుఁగూర్చి తెలుఁగునీమ
కొక మేలికానుక నెట్లఁ బనిగొన్నాడు. సగమునకు
మిఠు సాధించినాడు. కవిగారికన్న కార్యకరణదీక్ష
ముందుబుట్టినది. ఆయన మనసునంటిమాట, మాటనెంటు
మనసు కదుపుకుదుపులేక మూటిగ నడచెడివి.

౧౯౨౦-వ సంవత్సరమున కరాళగహ్వరముం
డెంచి జూలవిదల్చినకాంగ్రెసునింహమునెదుట తన
కట్టినదీక్షాకంకణము నేటిదాఁక విడువడు. ఈయన
కాంగ్రెసుఉద్యమమున కరఁగినాడు. కాఁపురమునే
కాంగ్రెసుగమార్చినాడు. గడగట్టి కాంగ్రెసుప్రచార
ము సాగించినాడు. నెలలతరబడి జరగవలయు పని
నిమిషములమీఁద నిర్వర్తించినాడు. పూర్వము తన
వేసినమార్గమున, తననేటి నిమ్మజాత్యుద్ధరణాదికాంగ్రెసు
ప్రచారము, పూర్ణప్రవాహముమీఁది పూర్వేషప్రయన

ముగ సాగినది. పోలీసులు కేసు తగిల్చినారు. ఖైదుకుఁ
బంపినారు. కారాగారవాసము నాశ్రమవాసముగ నను
భవించినాడు. కన్నడము, అరవము, హిందీ అలవటుచు
కొన్నాడు. పలునీమలనుండి ప్రోవైన తోడితైదీల
నేస్త ముచ్చినది. వారివారిమాటలను ఏర్చి తననిఘంటు
వునకు సరకు మార్చుకొన్నాడు. ఇచ్చడు కాంగ్రెసు
గ్రంథమును గట్టిపెట్టి నిఘంటురచనాసమాధిం బ్రవే
శించినాడు.

దైన్యమెఱుంగడు; దారిమొఱుంగడు; ప్రజ్ఞ
దోఱుఁడు; ప్రసన్నతఁడెఱుంగడు. పాడికై ప్రాఁపు బలి
నెట్టుఁగాని, ప్రాఁపుప్రోపులకై పాడిఁ దెగఁదీయఁడు.
భర్యామగతమున కర్మశీలుడు. కర్మశీలత పాత్తుబాయని
కార్యకూరుడు. వల గొన్నజాడలెల్ల వైలక్షణ్యము
బఱపినాడు. "వజ్రాదపికకోరాణి మృదూని కుసు
మాదపి"అను భవభూతి నూత్రమునకు ఈరామచంద్రుఁ
డును పాత్రమయైనాడు. సార్వభౌమునైన శాసింపఁగల
సమ్యగ్భావుఁడు-సాధుశీలుడు. నిశ్చయజ్ఞానమునకుఁదగిన
నియతవృత్తి, నియతమున కనువైన నిత్యస్వాధీనత, స్వాధీ
నతకు నెఱివడిన నిస్ప్రహర నిర్మమత్వము-ఈయనయంగు
అన్యోన్యము ఆధారాధేయము లయినవి. పుచ్చుకొన్నను
ఇచ్చినను ఒక్కటే ఉల్లాసము. వచ్చెనని పొంగుటగాని,
పోయెనని క్రుంగుట గాని యుండదు. కర్తృత్వము
తనదికాదన్న యెఱుకగలడు. ప్రభునిసరసను, పాకివాని
దండను ఒక్కటే సంతుష్టి.

సనాతనాచారపరాయణుఁడగుఁ దోచు సం
స్కర్త. సంసారిగఁ దోచు సన్న్యాసి. బహిర్వాప్తి
పృథి నటించు నంతర్ముఖుఁడు. నూనూగు మీసాలతో
మొదలుపెట్టిన ప్రజాహితైకోద్యమదీక్ష, మీసాలు
తెల్లవడి నెలపు బుచ్చుకొన్నపిమ్మట నేటిదాఁక తన్ను
వదలదు. తాను దానిని వదలడు. సారస్వతమునను
సమాజమునను సజాతీయసంస్కరణములకై కడంగెను
గాని, సాతపథ్యులంజంపి క్రొత్తరీతులు నింపఁ
గోరడు. మార్పుటకేకాని ఆర్పుట కొప్పడు. ఇంటి
మర్యాద దిద్దుటకేకాని పొరుగింటి సాంగము గదురుగ

౧. సాంగము=ఆచారము; ఆనవాయతి: పడమటినీమలో పరిపాటియైనమాట. సాంగము=సాంఘ్యశబ్దభవము
కాబోలును! అప్పుడును 'ఆచారము' అనునర్థమునకు భంగముకలుగదు. ఆచారములు సంఘములకు చెందినవే. సం. భారతి,

నొల్లడు. దయాసారమువహించినను వౌఘ్యమునుసహించును. అంతఃకరణము ప్రమాణముగ వర్తించునేకాని, ఆత్మలకేని మోమోడిచరింపడు. తనప్రాకృతకోపము అప్రాకృతజ్యోతికి ఆశయమయినది. సుష్టుగా భోజనము గోరడు. సుఖశయ్య గోరడు. బ్రతుకుటకుఁ బట్టెడు మెతుకులు ; మానమునకు బారెడుబట్ట. ఇవి జీవనమునకు వలయునవి. పస్తుండియు భక్త్యభోజ్యముల నారగించినంతతుష్టి, కులకరాలబండియు, గుఱ్ఱకొట్టినిద్ర బడయువాడు. మనుగడనెల్ల ప్రకృతిజననికి మీఁదుగట్టి నాడు. తల్లిదండ్రులకడుపును గన్నులను చల్లపఱచి నాడు. కోటిలోనొకడుగ రెక్కింపవలయువాడు. ఋషికల్పడు. ఇట్టివారికాస్పన తెలుగుగడ్డ పున్నె ములపంటకాదా!

భావసంవత్సర శ్రావణ శు కం ఆదిత్యవాసర మున విశాఖపట్టనపౌరవర్యులు శ్రీవారి వష్టిపూర్తిసంవత్సరము ౧౧౧౬ సమర్పించుకొని భక్త్యులగుట విని సంతసించితిని. పాల్గొననోచమికి వగచితిని! నావంశు ఒక్కనమస్కారము అర్పించుకొని కృతకృత్యుడ ననుకొందును.

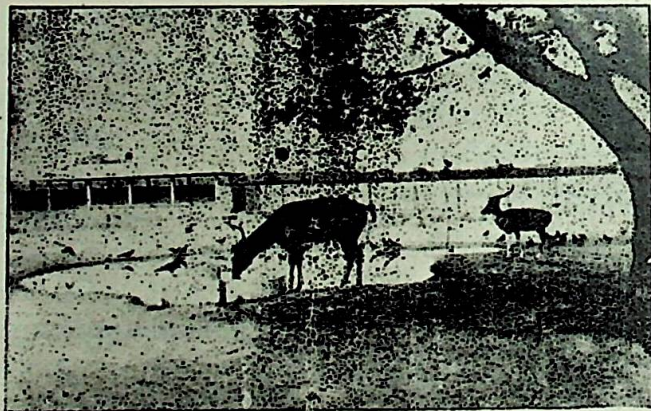
“శీలంబు, మైత్రి, కరుణ, య

లోలుపభావము, తితిక్ష—లోనను మునిలో

కాలంబనీయసద్గుణ

జాలంబు దమంబురూప సంపద అనఘా ”

అని ‘శాంతి’ వాక్యము ననుసంధింతును.

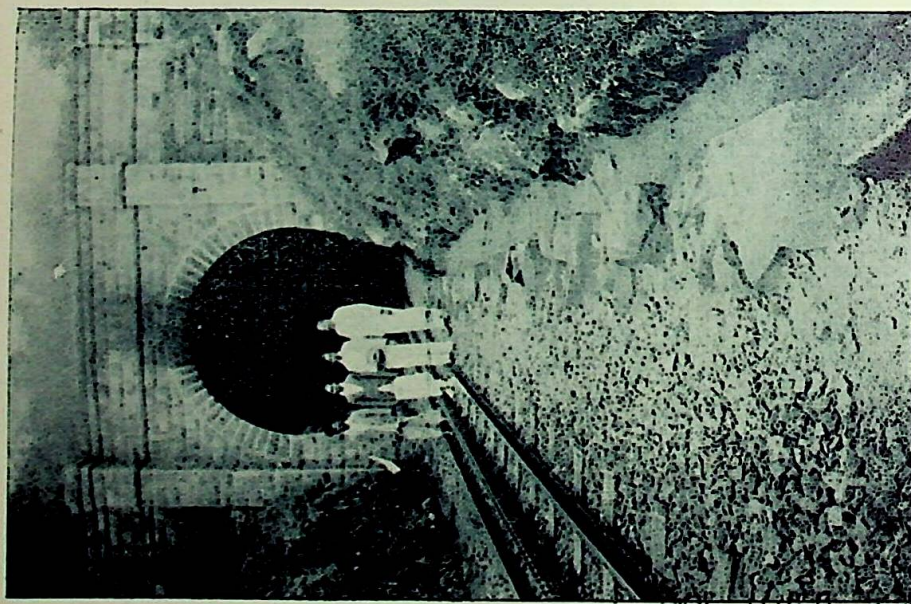

దర్శిక

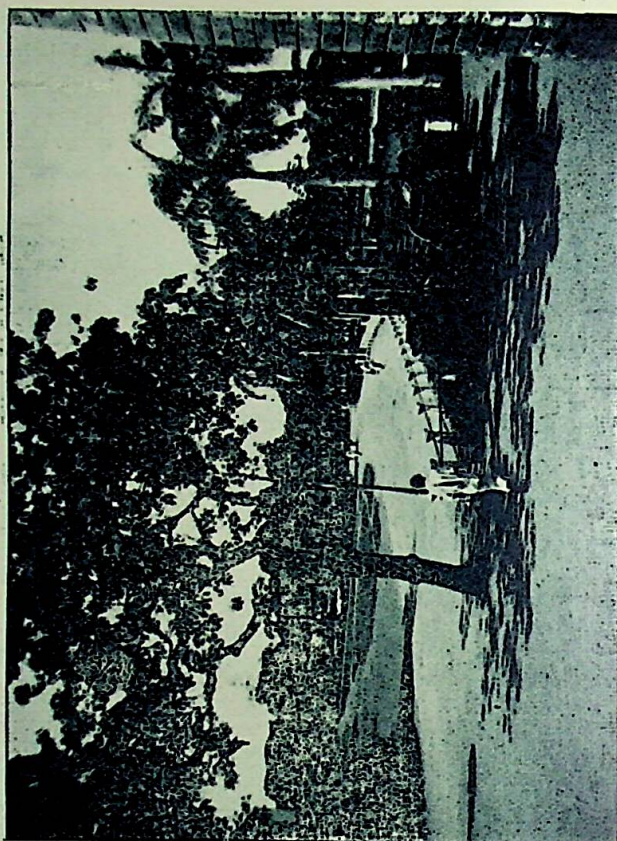
S. M.

శ్రీ మారేళ్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు

కూనూరు : కొండపూరంగములో తైలుమూర్తము
I. R. K. S.

సుందరప్రదేశము

—మూర్తి

○

కొనడోపిరితో కొట్టుకొంటూవున్న శవకల్పమైన వెంకయ్యశరీరాన్ని దగ్గరే వున్న జనరత్ ఆస్పత్రిలో చేర్చి తమ ఔదార్యానికి తమ్ముతామే అభినందించుకొంటూ—యూరపియసులు కాబట్టి, ఆనవాలు పట్టడానికి వీలేని అటువంటి సమయాల్లో దేశీయుల్లాగు పారిపోకుండా ఆస్పత్రిలో చేర్చడమే గొప్ప ఔదార్యం—చింతాక్రాంతులై వెళ్లిపోయారు దొరలు వారు వెళ్లడలదిన పూర్వోక్త సముద్రతీరపు మైదానానికి, అక్కడి వారికి ఈ ఘటనావృత్తాంతం తెలియచేసి సెలవుదీసుకొని వల్ల వస్తామని చెప్పి, రావలసినవైద్యులూ, అధికారులూ, పోలీసులూ అంతాచేరి విచారణ ఆరంభమయ్యేసరికి తమవాళ్ళాలలను ఇవ్వడానికి, దేశీయులే అయివుంటే వీనిప్పుట్టలో అటకాయించేడే అక్కణ్ణుంది కదలకుండా, కాని తెల్లతోలూ, అందులో మిలిటరీదొరలు, స్వయంరాజులు, స్వయంమంత్రులు, వేరుకే కాని గవర్నరుగూడా అసమర్థులే వారిని ఆపడానికి ఒక్కొక్క సమయంలో, అందుకనే వారికి అనుకూలంగా ఉండే లాగే ఉత్తరువులను జారీచేస్తూఉంటారు. ఇంతమాత్రమే పదవియొక్క స్థిరస్థితిత్వానికి ఆధారభూతులు వారే (మిలిటరీ) అయి. గవర్నరుగజాలకే దిక్కులేనప్పుడు ఇక పోలీసుమకలాలవారెక్కా? ఏనుడెట్టెట్టుకొని ఆపగలరు మిలిటరీదొరలను పోలీసువారు. దొరలు వెళ్లిపోయారు మల్లీవస్తామని.

చచ్చినవాళ్ళుచావగా తత్సంబంధులైన బ్రదికే వున్నవాళ్ళది మహాదారుణమైన చావు. అయిన బంధువులునైతే దగ్గరికిరాకుండా మొగం దప్పించుకొని పోయే మదరాసుమహానగరం— అందులో శుష్కదరి

ద్రులు— దానిలోనూ జీవనంకోసం పొట్ట చేతబట్టుకొని ఏమారదేశాన్నుంచోవచ్చిన అనాథలు— అందుననూ ఇంటికంతా ఆధారమైన యజమాని మగవాని చావు— అదైనా ఉన్నచోట స్వాభావికంగా గాదు— నట్టనడి వీధిలో ఏమోబారుక్రిందనోపడి హతాత్తుగా ప్రాణం పోయినవాడికి అంత్యక్రియలు జరిగించాలంటే నిజంగా బ్రదికున్నవాళ్ళకు జీవన్మరణమే కాని మకోటి కాదు. రాములూ, నాగులూ పాపం మిత్రముణం కొడువనేది లేకుండా తీర్చుకొన్నారు ఈ మహావిపత్తిసమయంలో సర్వనిధాలతోడ్పడి వెంకమ్మనూ.

దొరలు వెంకయ్యదేశాన్ని ఆస్పత్రికి దీసుకొని పోతూవున్నతరుణమండే అక్కడికి రావడం తటస్థించిన మరోబండిమీద ఆరటికాయలను ఎక్కించుకొనిపోయే ఏర్పాటుచేసి తమవట్టిబంసిన లాక్కొనిపోయి ఆస్పత్రి దగ్గరవుండమని నానులునుపంపి రాములు యకాయకి ఒకేరీతిపరుగెత్తాడు వెంకమ్మకోసం. ఆనిర్భాగ్యురాలు అన్నంవండే ప్రయత్నంలో వుండి, సగం చచ్చిన మొగంతో రాములు జరిగించంతా చెప్పకుండా మోటారుకిందపడ్డాడని వెంకయ్య, ఆస్పత్రికి మోసుకొనిపోయారని నోరుతడబడుతూ కంగారుగాచెప్పి నిలుచున్నమనిషిని నిలుచున్నట్టుగా బయల్దేరదీశాడు. నోరు ఎండిపోతూవుంటే, నుండే దడదడకొట్టుకొంటూ వుంటే కాళ్ళదచ్చుబడిపోతూవుంటే ఏడుస్తూ బస్సు నొడవడి కొన్నినిమిషాల్లో ఆస్పత్రిచేరింది వెంకమ్మ కొడుకును వెంటేసుకొని కాని వీంప్రయోజనం! ఆస్పత్రి గేట్లు టంగిన బిగిసివున్నాయి. ఇటువంటి ఆకస్మిక ఘటనాల్లో ఆప్తబంధువులు దగ్గర ఉండి ప్రాణం కొట్టుకులాడుతూఉండే దేహిగొంతులో ఇన్నినీళ్లు పోయడానికైనా వీలులేని వెధవనియమాలూ, రెగ్యు

* దీని మూడవభాగము శ్రీమంతు మాఘమాస (ఫిబ్రవరి, 3౪) సంచికయందు ప్రకటితము.

లేవనులూ జనోపకారార్థమని ఏర్పడడం ఈమహాసంస్థలలో. ద్వారందగ్గరికాపలాజనాన్ని యమకింకరుల్లాగు అడ్డగించారు లోపలికిపోనివ్వకుండా వీళ్ల యమాను కపుమొగలనుమానీ. ఇంత ఆత్రంగా పరుగెత్తుకొని వచ్చినప్పటికీ కార్యం లేకపోయింది. మోటార్లమీద వచ్చేవాళ్లకు ఏమీసంబంధంలేకపోయినాసరే, లోపల వాళ్ల బంధువు లేవరూలేకపోయినా సరే, వాళ్లమూలాన్ని తమకు (జనాన్లకు) ఒక్కడమ్మిడినోరికే ఆశ లేకపోయినా సరే, ఆ శ్రమంతులమోటార్లు అంత దూరంలో ఉండగానే గుభాలున దెరుచుకొంటాయి గేటుతలుపులు. కాని దిక్కులేనిదరిద్రులకే లేనిపోని కట్టుదిట్టాలన్నీ. కాళ్లావేళ్లాబడి బలిమాలకొన్నారు. ఏమైనాకావలినే చేతిలో పెడతామన్నారు. కస్సు మన్నారు, బంట్లోతులు ఆమాట అనేసరికి రాములు, ఎక్కడాలేని కోపంవచ్చింది జనాన్లకు. మంచినీళ్ల ప్రాయంగా లంచాలుగొట్టేమహానుభావులు ఒక్కొక్క పర్యాయం సమయంగనిపట్టి అట్టిపని కెదురు తిరుగుతూ వుంటారు. కేవలం తాము నిస్పృహులమనీ, నీతిమంతులమనీ లోకానికి చాటుకోడానికి. వీళ్ల గ్రహచారమా అన్నట్లు ఆసన్నుడి ఇప్పుడేకలిగింది జనాన్లకు. ఇక చేసేదేమిటి! తనశీవితసర్వస్వం తననెల్లప్పటికీ విడిపోవడానికి సిద్ధంగావుందని ఈదీసురాలి కేం తెలుస్తుంది! లోపల ఏంజరుకుతూ ఉండో, ఏంకట్టు కడుతున్నారో, ఏంకోస్తున్నారో, ఏంచేస్తున్నారో అని అనుకొంటూ క్షణక్షణం పెరిగిపోతూవున్న సంతాపం చేత కంపిస్తూ మొగాన్ని గుడ్డవేసుకొని ఏడుస్తూ కూర్చుంది. ఆమె నిస్సహాయనీనావస్థకు అక్కడున్న వాళ్లందరూ బాలికలిగిందిగాని ఆజనాన్లకు చీమకుట్టిన మాత్రమైనా లేదు. నిజానికి వీళ్లొకవిధంగా శవవాహకతుల్యులు. దయాదాక్షిణ్యాలూ, నీతిధర్మాలూ వీళ్లకు బొత్తిగా ఉండవు. ఈకాలంలో ఇటువంటి మహాపురుషులు ఒక్క ఆస్పత్రికట్లవద్ద మాత్రమేకాదు. ధార్మిక రాజకీయాదిసమస్తసంస్థలలో వున్నారనానావిధనామరూపభేదాలతో. అందుచేతే నిరుపేదల మొరలు

అరణ్యరోదనాలై వారికష్టాలు నానాటికీ మితిమీరిపోతూవున్నాయి. అస్తు.

ఆసమయంలో వచ్చారు వాఙ్మూలం ఇవ్వడం చిన దొరలు మైదానాన్నుంచి మళ్లీ. రాములూ వెంకమ్మ వాళ్ల కాళ్లమందు పడ్డారు. అక్కడున్న వాళ్లూ వెంకమ్మ ఫలానిమనిషని చెప్పి వేడుకొంటే భార్యవిడ్డలను వదలడాని కాత్తేపడమీటని బంట్లోతులను చీవాట్లుపెట్టి గేటును తెరిపించి తమవెంట వీళ్లనుకూడా తీసుకెళ్లారు తామూ అక్కడికే పోతూవుండడంచేత. కాని ఏంలాభం! ఆమెలు ద్వారంవద్ద అడ్డు తగులకుంటే కొనప్రాంతంలోవున్న పతిసైనా చూసెదేమో. ఈమె అక్కడికి చేరేటప్పటికీ అన్నీ అయిపోయినాయని తెలిసింది. కళ్లకు అంకకారంకమ్మి స్మృతితప్పి విరుచుకొని పడిపోయింది నేలమీద. వెంటనే నర్సులిద్దరు పరుగెత్తుకొనివచ్చి ఈమెకు ఉపచారంచేయడం మొదలెట్టారు. కష్టంవూడ ఎంతో నేపటికీ తెలివివచ్చినదామూ కూర్చుంది. మరల కొంతనేపట్లో స్మారకం దప్పింది. మళ్లీ స్మృతి గలిగించారు నర్సులు. కొంతనేపు తెలిసి, కొంతనేపు తెలివితప్పడం ఈక్రమం ఏర్పడింది. ఇక ఈమెమితానికి అంత మెక్కడిది!.....

ఇవతలవైద్యులు కొరోనరును గూడా పిలిపించారు. దొరలవాఙ్మూలాలూ, సాక్షుల సాక్ష్యాలూ, ఆస్పత్రిడాక్టర్ల పరీక్షలూ పరిశీలనలూ, కొరోనరు విచారణలూ అన్నీ యధావిధి పూర్తిఅయి శవంపీరిపరమయ్యేసరికి రెండుగంటలు దాటాయి. తీర్పు మర్యాద చెప్పుతామన్నారు. కాని ఇక్కడ వీరితీర్పువరికీ గావాలి. బయట కనిపెట్టుకొనిఉన్న తమబండిమీద ఆవుతశరీరాన్ని పడుకోబెట్టి సగం తెలివితో దానిమీదపడివున్న వెంకమ్మతోసహా ఇల్లుచేరారు రాములూ నాగులూనూ. ఈ ఇద్దరుబంధువులు నడుంకట్టి శ్రమపడి చేసిన ప్రయత్నాలమూలకంగా తరువాత జరుగవలసిన క్రియలన్నీ క్రమంగా జరిగిపోయినాయి. విభక్తంలాగు చక్కాసి భస్మికలోపడివున్న ఆత్మేశం మహదాత్మలో అంతకు ముందే కలిసిపోయింది. మిగిలిఉన్న తమతమ అంశ

లప పంచభూతాలు పంచుకొన్నాయి. ఒక్కక్షణం క్రిందఉన్నది ఇప్పుడు ఉన్నట్లేలేదు. మహావిచిత్రం.

వెంకమ్మదేహస్థి భయానకమాతుంది. తెలివితో ఉన్నంతనే పూ పిల్ల వాణ్ణివోళ్లో బెట్టుకొని చూసేవాళ్ళకు పూర్వమవిదారకంగా విలసిస్తుంది. “హా! నా కర్మ మింతలో ఇట్లా కాలుతుందని ఒక్కనాడైనా అనుకో లేదు నే నెంతటిమహాపాపినో అంతిమవేళ దగ్గరఉండ దానికైనా నోచుకోలేదు. ఏంకోరికఉందో మనసులో. ఒక్కచూచునా చెప్పకుండా పొయ్యార”ని ఏమేమో తలుచుకొని ఏడుస్తుంది. ఒక్కరోజులోనే రూప మంతా మారి భిక్షుకిలాగింది. అన్నపానాలు వర్జిం చింది. రెండురోజులు గడిచాయి. మూడురోజులు కడిచి పోయినాయి. దినక్రమేణా దుఃఖం ఉపశమించ వలసింది. కాని ఇచట ప్రకృతినయమానికి వైపరీత్యం కలిగింది. పిల్లవాడు సోముడే చెంతలేకుంటే ఈపాటి కీ దివ్యభవనంమాడా కూలిపోయి వుండేదే అన్నారు ఆమెను ఓదార్చడానికి వచ్చి పోతూఉండిన వృద్ధమాత లందరూను. కాని ఈ ప్రేమమయమూర్తి నిలిచి వుంటుం దనే ధైర్యం ఏమాత్రం కలగడంలేదు ఎవరికీ. జీవితనాథుని ప్రాణవాయువులు ఈ పుణ్యవతి శరీరపుష్పాశయాన్నుంచి ఆకలి దప్పులనే సునాసనలను ఆక్రమించుకొనిపోయినాయి కాబోలు నిర్జల నిరాహారాలుగానే గడిచిపోయాయి మూడు రోజులూ. ఇరుపొరుగులఉన్న దయామయులైన నిరు పేదలు- భాగ్యవంతులైన వారికళ్ళకు గర్వాహంకారాల పొరలు కప్పిఉండడంచేత ఆటవంటి అనాథలు కను పడరుకాబట్టి—తెచ్చిఇచ్చే అన్నంనీళ్లను పిల్లవాడికి పెట్టించేది తాను తాకనైన తాకేదికాదు. దుఃఖమంటే ఏమిటో ఎరుగని ఆపసికుంక ఆకలిపట్టకాలక ఇతరులు తెచ్చియచ్చేదాన్నే ఆప్యాయనంగా దిని బిక్ర మొగంతో తల్లిదగ్గరచేరి ఆమె ఏడుస్తూవుంటే తానూ ఇంతనేపు ఏడ్చి ఏడ్చి అలసి అక్కడేపడి నిద్రపోతూవుండేవాడు. పంచభూతాత్మకమైన దేహానికి పాంచభౌతికద్రవ్యం కాలుపడుతూ ఉంటేనే దేహధర్మాలు సాగుతూవుంటాయి. అన్యథా అవీఉండవు. అన్నంనీళ్లూలేనికారణం

చేత నిద్ర మటుమాయమైపోయింది. అందుచేత కేవలం శోకమూర్ఖులకే సరియైపోయింది దీభిక్షుకిశరీరం ఇప్పుడు. నాలుగోనాటిరాత్రి ౧౧-3౦ గంటలు దాటిఉండవచ్చు భూగోళమందలిపూర్వార్థం సమస్తం నిద్రామగ్నంగా సర్వత్ర నిశ్చబ్దరాజ్యం. మూడురోజులనుంచీ నిరంతరంగా అనుభవిస్తూఉన్న శోకపరితాపంచేత కలిగిన అయాసంవల్లనో లేక అవశ్యంభావియగుటవలననో నాలుగోరాత్రి రెండుజాములు సమాపిస్తూఉండగా ఈమె రవంతకళ్ళుమూసింది. కలలో గనుసించింది వెంకయ్య రూపం. తనకోసం ఇంతగాదుఃఖించక ధైర్యంకలిగి ఉండవలసిందనీ, త్వరలోనే ఇద్దరమూకలుసుకొందా మనీ ఏవేవో ఓదార్పుమాటలుచెప్పి “పిల్లా” బాగుండి నది నాల్గో తనప్రియురాలిని కులాసాగా వెంకయ్య పిలుచుకొనేపేరిది “ఇప్తంలేకపోయినా బలవంతంగా మిమ్మల్ని విడవవలసి వచ్చింది. తప్పించుకోడానికి శక్యంకాలేదు” అని ప్రక్కనపడివున్న పిల్లవాణ్ణి చేతితో సంకేతంచేసి చూపిస్తూ “నీవుమాడా ఈపసి వాణ్ణివదిలితే వీడికిక దిక్కువరు! మన ఇద్దరిప్రతిబింబం ఈదేహం. ఈమొక్కే మనపరానికాధారం. ఇది పెద్ద వృక్షమై ఇచ్చే ఛాయాదానాలద్వారా మనమా మన పూర్వులమా ఆత్మకాంతి కలుగాలి. దీన్ని ఒక సురక్షితమైననోట నాటేవరకు నీకు కాపాడకతప్పదు. ఇదే నామనస్సులోని కోరిక. ఇంతవరకెప్పుడూ నా కోరికలను తిరస్కరించినదానవు కావు. ఈ నాఅభిలాషనుమాడా పాలిండు” అని అంటూనే ఆరూపం మాయమైపోయింది. చప్పున ఉలిక్కిపడింది వెంకమ్మ శరీరం. కొన్నినిమిషాలుమాత్రమే కావచ్చు, ఇన్నాళ్ళకు తడవుగా ఐహికంమరచి, తనమీదపడ్డ పిడుగు మాట మరచి, నిష్ఠులులేకే శోకాతిరేకంచేత ఆపాద మస్తకంవ్యాపించి మంటలు పుట్టిస్తూఉన్న సంతాపదాహాన్నిమరచి స్వప్ననిద్రలో మహానందం పొందుతూవున్న ఈమెకు పెనిమిటిరూపం అదృశ్యం కావడంతోటే చప్పున మెలకువకలుగగా తనభయంకరదుర్దశ స్మరణకు వచ్చి మరల కన్నీటిధారలు పొడకట్టాయి. మహాదీనంగా తనప్రక్కనే పడి నిద్రబోతూవున్న పిల్లవాడి మొగం

చూసేసరికి మరింత కడుపుతడుకొనిపోవ నాణ్ణి చేర దీసుకొని వెక్కిరిచెక్కిరిచున్న కలహా కన్నడి చెప్పిన పెనిమిటిమాటలను తలుచుకొని అవి యాతని యాజ్ఞల కోరికలని “బ్రతికిఉంటా, నాయనోయ్. బ్రతికి ఉంటా” అని అప్రయత్నంగా నోట ఉచ్చరించింది తడబడుతూ.

౨

వెంకయ్య స్వరూపం కలహాకన్నడి చెప్పినసంగ తులే తనపెనిమిటి మనస్సులోని కోరికలనే విశ్వాసం చేతనై లేనేమి పుత్రమోహంచేతనై లేనేమి వెంకమ్మ తనదుఃఖాన్నంతా దిగ్గమింగుకొని జీవనయాత్ర సాగించడానికి నిశ్చయించుకొంది ఈశ్వరు డనుగ్రహించినంత కాలం. కాని జీవనం గడిచేది ఎట్లా. ఎటుచూడబోయినా అంధకారం. ఏమీ గోచరం కావడం లేదు. భర్త పోయినచింతాగ్నికి తోడుగా జీవించింతాగ్ని కలిసింది ఈమెశరీరాన్ని మరింత కృశింపచేయడానికి. స్వదేశానికి వెళ్లడానికి అసలే మనసు ఒప్పించికాదు. వెంకయ్య బ్రతికిఉన్నంతవరకూ మల్లీ ఎప్పుడైనా స్వదేశంలోకి వెళ్లాలనే ఆశవ్రాతం ఉండేది. ఇప్పుడది మొదలంటా నాశనమైపోయింది. తనకు స్వదేశమే లేదనుకొన్నది. తనపెనిమిటి గతించినచోటే, అతని శరీరం బూడిచె అయినచోటే తనదేహము బూడెదకావాలని సంకల్పించింది మనస్సులో. వీరయ్యకు ఉత్తరం వ్రాయించమని చాలాసార్లు చెప్పిచూశాడు రాములు. అతనికి తమకూ ఇదివరలో జరిగివుండిన ప్రసంగాలను బట్టి, అతను వ్రాస్తావచ్చిన పుత్తరాలనుబట్టి, అతనికో జాబువ్రాయిస్తే ఎట్లాఉండేదో కాని తన దురవస్థను దలచుకొని అతనికేమీ వ్రాయించడానికి సమ్మతించింది కాదు.

వెంకయ్య చెమటనోడ్చి సంపాదించినదాంట్లో తమఇంట్లో ఏలాగో ఒకలాగున సరిపెట్టుకొంటూ కష్ట సమయంలో ఎప్పుడైనా అక్కరకు వస్తుందనే ఆశతో కొంతడబ్బును మిగుల్చుకొని తానుకాపురమున్నది ఎందుకూగాని వట్టి అరక్షితమైన తడికల, కొబ్బరాకుల

కొంప అని తానుపనిచేస్తూఉండిన ఏజంటు పరంగా ఇచ్చి దాచుకొంటూ వచ్చినాడు. ఆసంగతి ఈమెకూ తెలుసు, రాములకూ తెలుసు. ఏజంటు మంచి పెద్దమనిషిగా గన్పించి వేలకొలది రూపాయలతో వర్తకమూ మొదలైనవి సాగిస్తూఉన్నందున తనఈముష్టిరూపాయలకు ఆసిస్తాడా అనే సమ్మతంతో ఇచ్చిన పైకానికి రక్షితులేమీ తీసుకొన్నవాడు కాదు వెంకయ్య. కాని కాలవైపరీత్యం. అతనుపోయిన అయిదోనాడో ఆరో నాడో అతనిఉత్తరక్రియలకు డబ్బుకావలసి రాములు పోయి అడిగితే అదివరకెప్పుడో దాచుకొన్నది అతనికి అప్పుడే ఇచ్చివేశాననీ, ప్రస్తుత మతనితాలూకు తనదగ్గర ఒకదమ్మిడిఅయినా లేదనీ సిగ్గుబిడియమూ లేకుండా చెప్పివేశాడు ఖండితంగా- మహాఅన్యాయం ఘోరం. శవనాహుకసద్గుతులు అనేకచోట్ల అనేక నామరూపాలతో ఉంటారని ఇంతకుముందే వ్రాశాను. పెద్దపెద్ద పట్నాల రైల్వేగోదాములలో పార్సెల్లరవానా బట్టా నాలకుచెందిన కంట్రాక్టులతీసుకొని పరిశ్రామికులనోళ్లలోదుమ్ముకొడుతూ, వాళ్ల కాయకష్టంద్వారాధనంకూడ బెట్టి ఈఏజంటునామకులూ ఒకవిధమైన శవనాహుకలే. వీరికి దయాదాక్షిణ్యాలూ, న్యాయమూ, ధర్మమూ అంటూ ఏమీఉండవు. ఏవిధాన్నైనా వీరికి గావలసింది ధనము. పార్సెల్ల యజమాన్ల వద్ద బండ్లబాడిగలకనీ, కూలీలకనీ పదులూ, పదిపాళ్లచొప్పున రూపాయలను దీసుకొని మోసుకొనిపోయే అసలుకూలీలకు ఆన్నే అజాలోలేక ఇంకనూతక్కువో ముట్టజెప్పి తక్కిన సామూహిక తామే కొట్టివేస్తుంటారు. కూలీలకూ బళ్ల వాళ్లకూ ఈరహస్యాలన్నీ తెలుసూ. కాని అనాధలు ఏంచెయ్యగలరు! ఏజంటుతో విరోధం తెచ్చుకొంటే తమ కాలేకడుపునకు ఆహారీడబ్బులైనా దొరకవనే భయమూ. కల్లకపటమెరుగని అమాయకులైన పని వాళ్లను ఈప్రకారం దోచుకొని కూడబెట్టిన పాపపు ధనంతో మేడలూ మిద్దెలగట్టించుకొని నానాభోగాలను, కీర్తిసన్మానాలను పొందుతూవుంటారు ఏజంటు. సంఘంలో ఇటువంటివారికే అగ్రతాంబూలం. ఆహూ

రులై సపరివారంగా ఏతెంచి ఇటువంటివారి దివ్య భవనాలయందే విందారగించిపోతూవుంటారు గవర్నరులూ, మండలాధికారులూ. తత్ఫలితంగా ప్రజోపకారార్థం పాటుపడే మహానుభావులనియిత్రమని ఏర్పడిన రావుబహుమూరిత్యాది చిరుదులు ఇటువంటి ప్రజాహితకారకులకే లభిస్తూ ఉంటాయి.

కొండంత పెనిమిటిపోయి ఏడుస్తూఉంటే తన వద్దనమ్మకంగా పనిచేసిన యతనిభార్య అని అభిమానం ఉంచి కనికరించి, ఓవార్చి ఆమెకుసాయపడి దుఃఖం తీర్చవలసినదానికిమారుగా రాతపోతలూ రసీదులూ లేవనే నెపంతో, తన్నేమీచేయజాలదనే నమ్మకంతో ఆయమాయకురాలిడబ్బును హరించడానికి బూనుకొన్న ద్రోహి, పాతికే మహాచండాలు డీ ఏజంటు. రసీదులు ఉన్నప్పటికీ కాలూచెయ్యి ఆడనిఘోరవిపత్తిసమయం, మహాశోకావస్థ, ఏంచేస్తుంది పాపం. ఆఖరుకు తమ బండిని అమ్మి ఆచచ్చినడబ్బుతో ఏలూగో కార్యంజరిగి పొయ్యేలాగు చేసింది. బండిని అమ్మిననాడు ఈమె పడిన మహావేదన దేవునకేనిరుక. పెనిమిటిశరీరాన్ని దాహక్రియకు తీసుకొనిపోయిననాడు విలపించినంత మహాఘోరంగా విలపించింది కొన్నవాళ్లు బండిని లాక్కెళ్లుతూఉంటే చూసి, దానిని దానియజమానిని తలచుకొని, కాని ఆచచ్చినడబ్బుతో అవసరకార్యాలు ఏలూగో జరిగిపోయాయి. ఈప్రకారం ఉన్నది యావత్తుపోగా తల్లి కొడుకు మిగిలారు నానావిధ కపట మాయావాగురసమావృతమైన లోకంలో జీవనయాత్ర గడపడానికి, సర్వధా నిరాధారులు.

సరిగ్గా ఇదేసమయంలో వీళ్లు కాపురమున్న గుడిసెఖామందులు వచ్చేనెలకు ఇవ్వాలిసిన అద్దె ముందు అధ్యాప్తుఇస్తేనే కాని అక్కడ ఉండడానికి వీల్లేదన్నారు. ఇదివరకు ఉదాహరించినవాళ్లవలె అన్ని అంశాల్లో అనిచెప్పడానికి వీల్లేదు. కాని సగమువంతు అంశాలలో సిటీలలోని ఇండ్లఖామందులు—ఇళ్ల సుఅద్దె లకిచ్చేవాళ్లు కనవాహకుల పట్టిలో చేరవలసినవాళ్లే. వీళ్లకూ దయాదాక్షిణ్యాలేమీ ఉండవు అద్దెలను రాబ

ట్టుకొనేవోట. కాపురాలున్న వాళ్లకష్టసుఖాలతో, వాళ్ల ఇబ్బందులతో, సౌకర్యాలతో వీళ్ల కేమాత్రం జోక్యంలేదు. సరిగ్గా నెలనెలకూ అద్దె చేతులలో పడడమే వీరికి కావలసింది. కొందరు ఖామందులకు వేరే జీవనోపాయాలేమీ ఉండవు. పెద్దలు కట్టించిన ఇండ్ల అద్దెలతోనే నిర్వాహకం చేసుకొంటూ ఉంటారు. అటువంటివాళ్లు అద్దెలవిషయమై కొంచెం ఖదితంగా ఉండడం కొంతవరకు ఒప్పుకోతగిందే. కాని పుష్కలంగా కలిగినవాళ్లకూ ఇదే జాడ్యం. కాబట్టే వీళ్లు అర్థాంశశవనవాహకులు. ఒకప్రక్క జీవనానికే మార్గం లేనప్పుడు ఇంటిఅద్దె కెక్కణ్ణుంచి తెస్తుందీ దరిద్రురాలు వెంకమ్మ. సమస్తసౌఖ్యాలకూ దూరమై అల్లాడుతూవున్న ఈమెను ఇప్పు డీపాడుగుడిసెలోనైనా ఉండనిచ్చిందికాదు ఈమెను పట్టిన దౌర్భాగ్యదేవత.

ఈకథాసందర్భాలు జరిగినరోజుల్లో ఎరెక్టిక్ రైళ్ళ ఆవిర్భావం అయి ఉండలేదు మద్రాసు పట్నంలో. ముందెప్పుడో రాబోతాయని అనుకొంటూ వుండేవాళ్లు అంతా. దక్షిణఇండియా రైలువారి ఫోర్టు స్టేషను ఇప్పుడున్నవోట గాక కోటకు ఉత్తరంగా వైకోర్టుకు దక్షిణంగా ఉండేది. మనుష్యులెక్కే రైలు బండినే చిన్నస్టేషనుగా ఏర్పరుచుకొని దాంతోనే కాలంవెళ్ళుబుచ్చుకొంటూవుండేవారు రైలువారు లుబ్బుల్లుగు. ఈబండి స్టేషనుకు ఇటోముప్పాతిక ఫర్లాంగూ, అటోముప్పాతిక ఫర్లాంగుమారము వ్యాపించి ప్లాట్ ఫారముంది. వాటిపాడుగునా కటకటాలుండేవి. ఈకటకటాలకు దక్షిణాన్ని తూర్పుపడమరలుగా వ్యాపించి వుంది ఈకథయొక్క మూడోభాగంలో విశదీకరించిన కృతాంత కేరీరంగపు నాలుగోనెంబరుకాఖి. ఈకాఖారంగానికి రెండుప్రక్కలా ఉండేవి పెద్దపెద్ద మర్రి చెట్లు. ఈచెట్లకింద సంసారాలుచేస్తూ ఉండేవారు ఎందరో మొదటినెంబరుగృహస్థులు వారివారి కుటుంబాలతో. వీళ్ళను, వీళ్ల ఉనికిని, నివాసాలను, చరస్థిరాస్తులనుగురించి ఇదివరకే వ్రాసివున్నాను కాబట్టి ఇప్పుడు మరల వ్రాయడం అసంగతం. చాలామందికి దిగంబర

నిర్మిత పటమండపాలే నివాసగృహాలు. ఈమరిచెట్లలో ఒకదానిక్రిందికి తెచ్చిదించాడు అద్దెను అడ్వాన్సుగా ఇవ్వజాలనందున అనుశీసెనుంచి బయటికి వెడలనడిస్తే గుడ్డాపాతా రోడ్డుమీద పడేసుకొని దుఃఖిస్తు కూర్చున్న తల్లి కొడుకులను రాములు నిజమైన ఆపద బాంధవుడు.

ఇక ఇప్పుడు రాములును గురించి కొంచెం వివరంగా చెబుతాను వినండి. ఇతడూ భారతీదేవి మొదటి నెంబరు పుత్రతనమే. మాచర్ల సీమ ఇతని జన్మభూమి. ఇంటిదగ్గర స్వగ్రామంలో ముసలితలిదండ్రులు దప్ప మరెవ్వరులేరు. పొట్టకోసం పట్నంచేరిన ప్రాణుల్లో ఒకడు. వెంకయ్య దగ్గరచేరక పూర్వం దినాలు ఎట్లాగడిచాయోగాని అతని జట్టిలో కలిసిందిమొదలుకొని రాములుకు రెండుపూటలా కడుపునిండా అన్నం దొరుకుతూవచ్చింది. బావా అక్కా అని వెంకయ్య వెంకమ్మలను పిలుచుకొంటూ చాలాచనువుగా వుండేవాడు. ఇతడూ, నాగులూ, వెంకయ్య ముగ్గురుకలిసి రోజుల్లాకష్టపడి సంపాదించు కొనేడబ్బులను నాలుగు సరుభాగాలుచేసికొని ఒండి వాడుకాబట్టి వెంకయ్యకు రెండుభాగాలిచ్చి చెరో భాగం తక్కిన ఇద్దరూ తీసికొంటూఉండేవాళ్లు. పగటిపూట లాకాలేజి ఆవరణంబైట చెట్లక్రిందా, రాత్రిపూట ఎరెక్టిక్ దీపాన్ని ఆశ్రయించి ఆప్రాంతాలందే అన్నం అమ్ముతూఉండే ఏపెద్దమ్మదగ్గరో అన్నం కొనుక్కొని అక్కడే కూర్చుండి తిని ఎక్కడ అనువైనచోటుదొరికితే అక్కడే పడి నిద్రపోతూవుండడం మామూలు. ఎప్పుడైనా అక్కా బావలదగ్గరకూడా తింటూవుండేవాడు పండగాపర్వమై వాళ్లు మరీమరీ బలవంతంచేస్తే. ఇట్లు జీవననిర్వాహకం చేసుకొంటూ మిగుల్బుకొనే తృణమో పణమో వెంకయ్యవద్దనే దాచుకొని నెలారెండునెల్లకు ౫, ౬ రూపాయలు పోగై నతర్వాత ఆమొత్తాన్ని అడిగితీసుకొని ఇల్లు కదలేని తనతలిదండ్రులకు పంపుతూవుంటాడు. వెంకయ్య తనడబ్బు, రాములిచ్చిందీ కలిపి ఏజంటుపరంగా ఇచ్చేవాడు. కాబట్టి రా. బ. గారు దిగమ్రుంగిన వెంకయ్య రొక్కంలో ఈదరిద్రుడి నెత్తుటిమాటి అశంకూడా

ఉంది. కాని వారిది అగస్త్యజకరాగ్ని. ఇటువంటి వాతాపి అంశాలు ఎన్ని జీర్ణమైపోయినాయో ఆమహాదరంలో. వెంకమ్మకూ తెలుసు ఈసంగతి. బండిని అమ్మినాడు వచ్చినపైకం ఇంకా భర్తృపడకముందే, “నాయనా, నీపైకంమాట ఏమంటావు! మనలందరినీ ముంచాడుకదా ఏజంటు” అని ఆసంగతి ఎత్తేసరికి తనకప్పుడు డబ్బు అవసరంలేదనీ, అగత్యంగా కావలసినదాని కర్చుపెట్టుకోమనీ చెబుతూ “అక్కా! వెంకయ్యగాని, నీవుగాని ఆడబ్బును దిన్నారా పెట్టారా! అంతా ఏజంటే కాజేకాడాయో. ఈ యవస్థలో ఏమొగంపెట్టుకొని నిన్ను డబ్బు అడగనూ! దినవారాలు గడవనీ తర్వాత చూసుకోవచ్చులే” అని ఆమె వద్ద డబ్బును తీసుకొనక ఓదార్చి, ధైర్యంచెప్పి యామెకు తోడ్పడిన మహాదారతత్వ రాములు. చింకి చాపలనూ, చినిగినగోనెపట్టలను, సీనారేకులను ఇంకా చిల్లరవస్తువులను పోగుచేసి వెంటనే తల్లి కొడుకులకు సరిపొయ్యేలాగు ఊద్రకుటిని గజమెత్తుదాన్ని తయారుచేసి వాళ్లకు తలదాచుకోదానికి వెరవుగల్పించిన దయామయుడితడు.

సకలవిధసంపదలతో తులహాసతూ, స్వదేశంలో, స్వంతగ్రామంలో బంగుమిత్రులతో కిటకిటలాడుతూ వుండే స్వంతగృహంలో, విహరించే ఉల్లాసవంతమైన, సహజసుందరమైన ఈతన్వంగిని ఏకశ్లోతో చూశాడో అనేకశ్లోతో ఇప్పటివదేశంలోని ఊద్రకుటిలో సర్వధా నిరాధారమైన, చింతసంతాప ఉపవాసాలచేత్రీణించిన కృశాంగినిగా జూశాడు కాలపురుషుడు సర్వవ్యాపి. కాని ఆకళ్లనుండి ఒక్క నీటిబొట్టయినా వెలువడిందికాదు. ఆశ్చర్యం.

ఏదో ఒకజట్టిలోచేరితేనే కాని రాములువంటి అనాధలకు ప్రతిరోజూ కూలీ దొరకదు. వెంకయ్య పోయినతరువాత ఇతనికి జట్టి ఎక్కడా సందర్శించలేదు. సర్కారునాకరీ దొరకడం ఎంతకష్టమో అంతకన్నా ఎక్కువకష్టం ఏదో జట్టిలో భాగందొరకడం. కాబట్టి ఒక్కనా డెక్కడైనా కూలీదొరికితే రెండు రోజులు ఎక్కడా దొరికేదికాదు. అట్లా తంటాలు

పడుతూమాడా తనఅక్కను ఉపవాసాన్నుంచి తప్పించాలని ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాడు ఈపరోపకారి. కాని ఆమె ఈదరిద్రుణ్ణి పస్తుంచడానికి సహించేది కాదు.

ఈచెట్లకింద కాపురాలుచేసేదరిదులకు సమస్త ధానికొడువచేశానుగదా అని పశ్చాత్తాపం పొందాడు కాబోలు భగవంతుడు సంతానవిషయంలో ఆ నింపను పోగొట్టుకోడానికి పూరాపూరా ప్రయత్నంచేసి సర్వప్రథమంగా నెగ్గాడుకూడాను. ఏ ఆస్పత్రులు, ఏడాక్టర్లు, ఏనర్సులు, మంత్రసాష్ట్ర లేకుండానే నిరుపద్రవంగా పిల్లలనుఈనుతూ ఉంటారు చెట్టమీదిపక్షుల్లాగే చెట్లకింద ఈయనాభిషేకులుగూడా. సంధ్యాసమయాలందు ముఖ్యంగా సకలప్రాణులూ వానినాని ఇండ్లకు చేరే వేళకాబట్టి ఈచెట్ల యడుగునుంచి వైవరకూ లేచే ప్రాణిసంచరూలరొదలు పట్టెట్లాళ్లలోని సంత రొదలను తలపులోకి తెస్తూఉంటాయి. ఈసంసారాలకు చెందిన పిల్ల సన్యాసులనేకులు నుంపులునుంపులుగానూడి ఆడుకొనితిన్నే తావులనుగనిపట్టి-ప్రయాణీకులు బస్సు రెక్కి దిగేవోట, ట్రాములు ఆగేవోట, రైలుస్టేషనుకు పోయేవారూ, నుట్లూ గోపురాలముందు, మసీదులదగ్గర ఇత్యాదులు ప్రధాన యాచ్ఛాస్థలాలు-వచ్చి పొయ్యేవారిని అయ్యావైసా అని యాచించడం మామూలుచేయించాచి, మరోచేత్తో పొట్టలను నులుముకొంటూ ఈబాలసన్యాసిమండల్లో ఒకదాంట్లో చేరాడు సోముడు తల్లి కెరుకలేకుండానే. వాడికి నాలుగు పైసాలు దొరికాయి. అవి తీసికెళ్లి తల్లికిస్తే అవివచ్చిన విధానం అడిగితెలిసికొని ఆమె మహాకరుణంగా వాపోయింది. కాని అనన్యగతికాపథ్యం. అప్పటికే రెండురోజుల నుంచి పస్తుపడివున్న జీవాల గంజినుకలకు ఆ అణాడబ్బులే ఆధారమైనాయి.

3

రాత్రి సుమారు ౯ గంటలసమయం. వాషర్ మకాపేట హైకోర్టుమీది ఒకానొక నెంబరు ఇంట్లో కాపురమున్న భార్యభర్తల కీసంభాషణం జరుగుతూవుంది.

“ఇక ఈనెలలో మనంపడాల్సిన కష్టాలకు మేర ఉండదు. పిల్లలూ మనమూకలిసి ఉపవాసాలు చేయాలి సిందే తప్ప వేరోదారి కన్పించడంలేదు.” అని విచారాక్రాంతమైన దీనముఖంతో అన్నాడు ఇంసీరియల్ బాంకిక్లర్కు రామారావు. ఆయన కెదురుసుండా కొంచెం మారాన 2, ౩ నెలల బిడ్డకు పాలిస్తూ కూర్చుంది ఆయనభార్య సుందరమ్మ. మరికొంత వ్యవధానంలో పిల్ల బిడ్డరు నేలపైపరుచిన పక్కలమీదపడుకొని నిద్రబోతున్నారు. పెనిమిటిమొగంమీదికంటే పదిరెట్లై కుక్కవదైన్యమూ ఆత్రమూ ఈమె ముఖమీద నటిస్తూ ఉన్నాయి.

“ఏ అదృష్టవంతుడికి దొరికాయో! చూడంగానే మహానందంపొందుతాడు. కళ్లుచల్లబడుతాయి” అంది ఆమె.

“తక్కినబాకీలన్నీ ఏలూగున్నా రెండుయూడు గండగ తైరబాకీ లున్నాయి. వాటికేంగతా అని ఆలోచిస్తూ ఉన్నాను. ఇరవైరూపాయలు చెల్లించాలి ఇన్నూరెన్నుకంపెనీకి నాలుగైదురోజుల్లో. ఎక్కణ్ణుంచి తేగలనూ. ఆవాయిదాతప్పిందా రెండేళ్లనుంచి ఇంతవరకు చెల్లించిన రొక్కమంతా స్వామీ అయి పోతుంది.” అని నిట్టూర్పువదలుతూ అన్నాడు రామారావు.

“ఇప్పటిపాను ఖరీదునుబట్టి ఎనభైరూపాయలు. గంగలోకలిసిపోయినాయి” అంది ఇంటి అవిడ.

“గల నో తారీఖువస్తూఉంది పెద్దపులిలాగు. పిల్ల వాళ్ల జీతాలుచెల్లించడానికి ఆఖరురోజు. ఆనాటికి ఇవ్వకపోతే జుల్మానాలు అంటగట్టి మరినాలుగురోజులు గడిస్తే అసలుపేరే కొట్టిపారేస్తారు. మళ్లీ పేరువ్రాయిం చాలంటే సంవత్సరపు జీతమూ అచ్చుకోవాలి.” అని వాపోయాడు ఇంటియజమాని.

“అన్నీ అట్లాంటి అవసరాలే. దేన్నిమానుకో గలం. తిన్నట్లా వుడిచినట్లా” అని దిగులుమొగంవేసుకొని చూస్తూఉంది.

“వీటిని అన్నిటిని మించిన నెత్తిమీదికుంపటి. తలుచుకొంటే వొళ్లు జలుమంటుంది. ఆకసాయి మార్యాడీబనారసీదాను నాపరువు చక్కనీయడు. అప్పుడేదో గొంతుమీదికి కత్తివచ్చి ఏముహూర్తాన అతనివద్ద అప్పుచేశానో ఎప్పుడూ ఏదో ఒక ఆటంకమే దాన్ని మరల తీర్చివేస్తామంటే. పోయిన నెలలోనే నామీద దావాపడేయడానికి సిద్ధమయితే అతని రెండుచేతులూ పట్టుకొని ప్రార్థించి ముందునెలలో తప్పకుండా కొంత ఇస్తాననిచెప్పి అతన్ని ఒప్పించేసరికి నాపెద్దలు దిగి వచ్చారు. ఇకనతడు ఊరుకొంటాడనుకోవడం వట్టి ఆశ. రచ్చకీడ్చక మానడు.”

“అయ్యో నాకర్థమా.”

“ఎంతకత్తినుట్లో! ఆఫీసులో జీతంతీసుకొనే సమయాన్ని ఒకన్నేహితుడు ఎంతో ప్రాధేయపడి పది రూపాయలు అప్పివ్వమని అడిగాడు అతనిభార్య నీళ్లాడడంచేత ఇంట్లో చాలాఇబ్బందిగావుందని. వీలు కాదంటే కాదన్నాను. నిజానికి వీలుకాదుకూడా. కాని ఇచ్చివుంటే ఆరూపాయలైనా దక్కివుండేది కదా అని ఇప్పుడేమో వెధవాశ.”

“ఇట్లా కొంపములుగుతుందని తెలిస్తేగదా!”

“కాషియరుగారు ఇచ్చినవానిని ఇచ్చినట్లు చిన్నగుడ్డలోబిగించి కట్టి కోటులోతట్టుజేబులో వేసు కొన్నాను. మహాఆశ్చర్యంగా మటుమాయమైపోయింది. మూటకుమూటా.”

“ఏదొంగ సన్యాసైనా కాకేతా డనుకోడానికి బయటిజేబులలోగూడ గాదు. ఎంత నిర్భాగ్యులం.”

“సాయంకాలం ఆరున్నరగంటలై ఉండవచ్చు. వాతావరణం మసకమసగ్గా ఉంది. దీపాలుకొన్ని వెలిగించారు కొన్నిలేదు. బజారులోని మందుల అంగడికి వెళ్లి బేరం కుదరనందున ఇంటికివద్దామని బయల్దేరాను. బ్రాడ్యేమొదట వాషర్ మన్ పేటట్రాం సిద్ధంగా ఉంది. జనులు అడావిడిగా ఆడా, మగా అనే వివక్ష లేకుండా ఒకరిమీదఒకరుపడి నెట్టుకుంటూ ఎక్కుతూవున్నారు.

నేనూ ఎక్కజోతూఉంటే ముష్టిఎత్తుకొనేవాడెవడో “అయ్యో! ఒక్కపైనా” అంటూ వెంటబడ్డాడు. ఏమైనా ఇద్దామని బయటి రెండు జేబులూ వెదికాను. ఏమి దొరికాయోకాదు. జేబులు వెతకడంవల్ల మరింత ఆశపడి తప్పకుండా ఇస్తానని నిలుచున్నవాణ్ణి పొమ్మన జాలక లోతట్టుజేబులో ఏమైనాదొరకవచ్చునని చేయి వేసి అందులో ఉన్నవన్నీ బైటకులాగాను తొందరగా. అడుగున ఒకకాణీ దొరికింది. దాన్ని చుప్పివాడిచేతులో పడేస్తూ ఉండగానే కండక్టరు బిగ్గర్ ఊదాడు. ట్రాం కదిలింది బయటికి దీనిన వాటినిన్నింటినీ ఆతేలివోనే జేబులో కుక్కుతూ రెండోచేత్తో కటకటాలు పట్టు కొని లోపలబ్రవేశించడానికి దోవదొరకనంత ఇరుకుగా జనం క్రిక్కిరిసి వున్నందున ప్లాట్ ఫారం బోర్డుమీద అట్టే నిలవబడ్డాను చాలామారంవరకూ. నిజంగా నా కాసమయంలో అమాట ధ్యానమేలేదు కర్మం. రాయ పురం ఆస్పత్రిముందు బండిఖాళీఅయినందున లోపలికి వెళ్లి కూర్చున్నాను. టెర్మినస్ వద్దగర్ ట్రాం దిగి ఇంటికి వస్తూ స్టోర్సులో ఇవ్వాలిసిన బాకీని ఇచ్చేద్దామని లోపలికెళ్లి రెక్కజూడమని మూటకోసం జేబులో చేయివేద్దనుగదా ఏమందీ. మూటా లేదు. ముల్లే లేదు. గుండెగుణేలుమంది. వెదికిందాన్నే వెతుకుతూ ఉన్న జేబులన్నీ ఘోరించాను వ్యర్థం. వాళ్ళంతా చెమటలు పట్టింది. నెత్తి వేడెక్కింది. రొమ్ముల్లో ఏదో అడ్డం పడటయింది. పిచ్చైతినివాడులాగు వికారపు చూపులు చూసుకొంటూ స్టోర్సువానితో ఏమీ చెప్పకుండానే వెనక్కువరుగెత్తి టెర్మినసు చేరాను. నేను దిగినట్రాం ఎప్పుడోవెళ్లి పోయింది. మరోట్రాంమీద పడి బ్రాడ్యే చేరాను. దారిపొడుగునా పరకాయించి చూస్తూనే పొయ్యాను, మూట ఎక్కడైనా కంటబడుతుందని. బ్రాడ్యేలో ఎక్కినచోట దిగి అడుగడుగు పరికో ధించాను ఇటు శ్రీరాములునాయుడు పార్కువరకూ, అటు మందుల షాపువరకూ. వృధా. ఎవర్నడగనూ, ఏమని అడగనూ! ఆఖరుకు ప్రాణంవిసికీ కొంప చేరు కొన్నాను. ఈ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలు, ఈ స్కూలు మార్యాడీపొట్లా లేకుంటే ఇంకో ఎనభై పోయినా

లక్ష్మణుడేనేనాళ్లే కాదు. ఏం చెయ్యనూ. అని నెలజీతం పోగొట్టుకొన్న విధానమంతా చెప్పుకొచ్చాడు భార్యతో రామారావు.

ఈపట్నపు మాహాత్యమేమిటో దరిద్రుల జీవనాలేగాదు. మధ్యమశ్రేణి గృహస్థుల జీవనాలూ ఒకటి దుడుకులతోనే నడుస్తూఉంటాయి ముఖ్యంగా ఇతర స్థలాలనుంచినచి ఇక్కడ నౌకరీసంపాదించుకొని అద్దె ఇంట్లలో కాపురాలుచేసే వాళ్లవి. లోభదేవతాపూజా రులహట ఏమోకాని తక్కినవారిలో చాలామందికి నెల తిరిగేసరికి చేతిలో రాగిడబ్బెన్నా మిగలదు. రవంత ఉదారాశయంగలగృహస్థు అయితే ఇక చెప్పవలసిందేమందీ ఆదామానికి రెండింతలు అప్పుయి కూర్చుంటుంది నెలజీతంవచ్చేసరికి. పిల్లాజల్లకలవాళ్ల పని మరి అన్యాయం.

సంభాషణానంతరం భార్యాభర్తలిద్దరూ ఏదో ఎంగిలిపడ్డారుకాని సరీగాఢోజనంకూడా సయించలేదు. “పోయినసామ్మ తెచ్చి ఇచ్చినవారికి మంచిబహుమతి ఇవ్వబడు” నని వార్తాపత్రికలలో ప్రకటనంజేయించి ఈవిషయమై పోలిసుకమీషనరు ఆఫీసులో రిపోర్టు చేయాలని నిశ్చయించుకొని శయనించారు. రాత్రి ఏలాగో గడిచిపోయింది. అయిదుగంటలు అయ్యా కాక మునుపే వచ్చి తలుపుకొట్టాడు “అమ్మా! పాలూ” అంటూ కాఫీకిపాలుసిరికి ఇచ్చేమునుసామి. సుందరమ్మ లేచి తలుపుతెరుచుకొనివచ్చి పాలుపోయడానికి గిన్నె ముందుబెట్టుకొని గడపమీదకూర్చుంటే అతను పాలు పితుకుతూ “అయ్యగారికి నిన్న జీతాలువచ్చివుంటాయి. గొడ్లకు మేతబోత్తిగా అయిపోయింది. ఈనెలకు ఇవ్వవలసిన దానికిలోడుగా ఇంకో రెండుమూడు రూపాయలు ఎక్కువ దయచేయించాలని చెప్పండి అయ్యగారిలో” అని ఇంకా ఏమో చెప్పబోతూఉంటే మధ్యనే ఆపి “మున్నూ! నీకు ఇవాల్సినదే ఇవ్వలేమేమో ఈనెలలో. నిన్న అయ్యగారు జీతంతీసుకొని వస్తూవుంటే యావత్తు మొత్తం ఎక్కడో జారిపడి పోయింది. రాత్రిన్నంచీ ఏమీతోచడంలేదు. ఈనెల ఎట్లాగడుస్తుందా అని దిగులుపడుతున్నాం” అని

అంది. ఈమాటలకతని గుండెల్లో రాయిపడి పాలు పోసి మొగంతేలేకుకొని వెళ్లిపోయినాడు. తరువాత ఒకగంటకు దొడ్డితుడిచే మనిషివచ్చింది. “అమ్మగారూ జీతం ఇప్పించడమ్మా” అంటూ సాయంత్రంరా, అయ్యగారు ఇంకానిద్రమండి లేవలేదని సుందరమ్మ చెబితే “అడగంగానే ఇచ్చేది లేదుగదా. వందలకు వందలకు రూపాయలు ఖర్చుపెట్టుకొంటూ వుంటారు. మాముష్టిజీతాలకాడ వస్తాయి ఎక్కడాలేని రేపు మాపులూ” అని మెల్లగా గొణుకొంటూ పోయింది. ఆమనిషి నాలుగైదు ఇండ్లు దాటిపోయిందో లేదో మరోవేపునుంచి ప్రత్యక్షమయ్యాడు నెత్తిన గుడ్డల మూటబెట్టుకొని జీతాలువచ్చేనాటికి మాత్రం సకాలంలో క్రమంగా గుడ్డలనుతెస్తూ, తర్వాత సకాలం, క్రమమంటే ఏమిటో ఎరుగని చాకలిదేవత “గుడ్డలు లెక్కెట్టుకొని డబ్బులు ఇప్పించడమ్మా” అంటూ. “గుడ్డలమూట అక్కడపెట్టిపో. అయిదారు రోజులు కొంచెం తాళితేగాని వైకంరాదు ఈనెలలో. గొప్ప అనర్థం సంభవించింది.” అన్నదీమె.

“ఏమిటండీ! ప్రతి నెలలోకూడా ఏదో ఒక ఇబ్బంది అంటూవుంటారు” అని అనగా ఈమె “గ్రహచారం మరి. ఇబ్బందికలిగితేనే అనేది. ఒకటి రెండు రోజులు వెనకాముంమా. ఇంతలో నీడబ్బె కక్కడాపోదు.”

“డబ్బుపోతుందని కాదు. మేమూ రేపులకు పన్నుచెల్లించాల త్వరలో. లేకపోతే గుడ్డలను ఉతక నివ్వరు. అందువల్ల ఆలస్యమైతే మళ్లీమీరే గుడ్డలను సరిగ్గాలేవడం లేదంటారు. మీరంతా ఇస్తేనేకదా మేమూచెల్లించేది. ఎక్కణ్ణయినా చూసి ఇప్పించండి మళ్లీవస్తాను” అని వెళ్లి పోయినాడు. చాకలి వీధి మలుపు దాటాడోలేదో నెయ్యిపోనేనెట్టి హాజరయ్యాడు. రాత్రంతా సరిగ్గా నిద్రలేక చల్లగాలికి తెల్లవారే సమయాన్ని కొంచెం నిద్రగూర్చిన రామారావు వచ్చి పోయేవారి మాటలన్నింటివలన మేలుకొని బయటికి రావడంతోనే నెట్టిగారిదర్శనమైంది. అతని జూస్తూనే ఇతను “గురవయ్యా” ఇదే యతనిపేరు—“ఈ నెలలో

మహాప్రమాదం జరిగింది" అని డబ్బుపోయిన సమాచారం తెలిసి "ఎక్కడయినా మళ్ళీ రూపాయలు చూసేవరకూ ఓపికపట్టాలి, లేకపోతే వీలేదు" అని అన్నాడు. ఆపెద్దమనిషి మొగం చిటిచుకొనడంలో నే తన మనోభావాన్ని ఎరుకపరచి వెళ్లాడు. ఈ ప్రకారం తెల్లవారుగట్ల మొదలుకొని ఇట్లే కూరగాయలవాళ్లు, పెరుగువాళ్లు, తమలపాకులవాళ్లు, స్తేషనరీ దుకాణదారు, గుడ్డలకొట్టువాళ్లు ఎందరో డబ్బు పుచ్చుకోవలసినవాళ్లు గంటలవరకూ వచ్చిపోతూనే వున్నారు. ప్రతివాళ్లకూ ఏదో సమాధానం చెప్పి పంపిస్తున్నారు భార్య భర్తలు. ఇంటి అద్దెవాళ్లు, ప్లాస్టర్వాళ్లు, మార్వాడీలు మొదలగు పెద్దపద్దులవాళ్ల దాడి ఇంకా ఆరంభం కాలేదు. వీళ్లతో ఏ ప్రకారంచెప్ప గలనో యని ఆలోచించుకొంటూ కూర్చున్నాడు ఇంటిముందు వసారాలో చాపమీద. రామరావు. ఇంతలో పోస్టుజవాను వచ్చి ఒక కవరును పీరిచేతికందిచ్చి పోయినాడు. దానిని విప్పి చూస్తే ఈక్రింది ప్రకారం వుంది.

"అన్నయ్యా! నమస్కారాలు.

ఉభయకుళలోపరి.

నీపిల్లలతో నీవక్కడ తంటాలుపడుతూ వుంటే మధ్య నీకీతొందర గల్పించాలని నా ఉద్దేశం కాదు. కాని వేరోదారి కనుపడక నీ కీకష్టమిర్యదానికి పాల్పడుతూ ఉన్నాను తుమించు. నా రెండో కూతురు చిరంజీవి లలితకు - "అంతామన అమ్మరూపమేరా, ఆమె మళ్ళీ మన ఇంట్లో ఈరూపంగా పుట్టింది" దని నీవు ఎత్తిముద్దాడినదానికి - అయిదారు నెలలనుంచి నీవొళ్లు బాగాలేదని నీకిదివరకు తెలిసేవుంది నేను అప్పటప్పట వ్రాసిన వుత్తరాలద్వారా. కాని వారంగోజులకిందట అకస్మాత్తుగా తీవ్రజ్వరం తగిలి ప్రక్కలు ఎగవేయడం, ఆయాసం ఆరంభమైనాయి. అప్పుడు నేను ఇంట్లోగూడా లేను. ఏదోపనిమీద పరాయివూరికి వెళ్లి రాత్రి ౯ గంటలకు ఇంటికి వచ్చేసరికి పిల్లను చేతుల్లో పెట్టుకొని ఏడుస్తూ కూర్చున్నది. నీమరదలను కొంచెం ఓదార్చి వెంటనే బిడ్డను ఆస్పత్రికి తీసుకొనివెళ్లాను. కాని పిల్లదాని

అవస్థమంచి నాకే స్మృతి తప్పిపోయింది ఆస్పత్రి చేరేసరికి. ఎరిగినవాళ్లు నన్ను గుర్తించి కళ్లుమూసుకొని పడివున్న నాచేతుల్లోని బిడ్డను లోపలికి తీసుకొనిపోయి పరీక్షించి, మందుతాగించి, నా బిడ్డకు తీసుకొనివచ్చి నన్ను లేవదీసి "మిస్టిక్మీ భయములే" దని చెబుతూ మందుసీసా, ప్రిస్క్రిప్షన్లు ఇచ్చారు. అటుమీద కొంతదైర్యంతో ఇంటికిపోయి పిల్లను తల్లికి వప్పించాను. కాని జబ్బు ఏమీ నయమైనట్లు కానరాలేదు. క్రమంగా దినాలు గడచినకొలది దగ్గు, గురకా, ఆహారం, ప్రక్కలెగర వేయడం ఎక్కువైనాయి. ఇప్పుడు నీళ్లుమాడా తాగడంలేదు. పిల్ల క్షీణించిపోతూ వుంది. ఆసలు వ్యాపారపుమాంష్యంగోజులూ, అందులో దీని అస్వస్థతమూలంగా బొత్తిగా పడిపోయింది నావర్తకపు పని. దానికి తగినమందు వేయించుకోడానికి గూడా వైకంలేదు చేతుల్లో. జాడ్యం పెరిగిపోతూ ఉంది. దేహస్థితి పాడవుతూఉంది. బలం బొత్తిగా క్షీణించింది. ఇందువల్ల తల్లిమనస్సుకూ శాంతిలేదు. కాబట్టి కష్టమిస్తున్నందులకు తుమించి ఈవుత్తరంచూచిన తక్షణం రు. ౨౧/౨ నాపంపి ఆపత్తిలో ఉన్న నన్ను రక్షించు. దానికి మంచి మందు మామా చూసుకొంటాను. అన్యథా నాతల్లి నాకు దక్కజేమో. అంగకారంగా వున్నాను. అన్నయ్యా! పుత్రికాభీక్షం పెట్టు.

నీప్రియసోదరుడు, కళ్యాణం."

ఈవుత్తరంతో ఉన్న మతిమాడా చలించి పోయింది రామరావుకు. కళ్ల వెంట నీళ్లుగాడ్చుకొంటూ ఆబిడ్డను కాపాడమని సమస్తదేవతలకూ మొక్కుతూ గోడకు చేరగిలపడిపోయినాడు.

౪

దరిద్రులంటే లోకువ ప్రత్యక్ష ధూతాలకే కాదు అదృశ్యాలకుగూడా. అందుచేతనే వెతుక్కుంటూ వచ్చిపట్టుకొని ఆలింగనం చేసుకొంది తల్లికొడుకులను (వెంకమ్మ - సోమలు) వీళ్ళ దుర్భాగ్యదేవత ఎక్కడో ఏచెట్లక్రిందనో పడివుంటే. వీళ్ళ కి కొట స్తేషను ప్రక్క చెట్లక్రింద నిండుపస్తులతో అర్ధాన్నా

లతో ఎన్నో కోజులు గడవలేదు. ఉన్నట్టే ఉండి ఒక నాటిరాత్రి రెండుజూములు దాటింతర్వాత ఆరంభమైంది ప్రచండమైన గాలివాన. ఆనాటి సాయంకాలం నిర్మలఃగావుంది ఆకాశం నాలుగువైపులా. రాత్రి పది గంటలప్పుడు కూడా దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తూ వున్నాయి నక్షత్రరాసులు ఎటుమాసినా ఆకాశ మంతటా పోతవెండితునకల కుప్పల్లాగు. రాత్రి కింతట వానరాబోతుందని అనుమానమైనా కలిగిందికాదు ఎవరికీ. సామాన్యజనుల కేమిటి! మద్రాసు అబ్జర్వేటరీలోని వాతావరణస్థితిపరివర్తనవేత్తల కైనా గోచరించింది కాదు ఈమిడి మేలపు అకాలవర్షా సంపాతపు సూచన. సినాగపట్నంప్రాంతల్లో సముద్రంమీద పోగయిందో తుపాను సూతాత్తుగా పశ్చిమోత్తరంగా దోడు సాగించి, దారిలో అడ్డంతగిలిన స్థలాల నన్నింటినీ పోలీసులూత్రి ప్రహరవిజృంభణవినిర్మితసత్వాగ్రహ రంగాలుగా మార్చుకొంటూ యకాయకీ చెన్నపట్నంమీదబడి విలయసంహరకార్యం మొదలెట్టింది. హోరుమని గంటకు ౬౦ మైళ్ళవేగంతో చెలరేగి వీక్షాఉన్న వాయువులో ఒకవిధమైన విరావరోదనధ్వను బుద్ధులించి పంచధూతాలు మూలుగుతున్నాయా అనిపించింది భీకరంగా. వర్షాసంపాతపుధ్వని ఆవాయువేగ ధ్వనితో నేకీభవించి అన్యభేదమత్రాన్ని రూపుమాపింది. ఎల్లెక్ట్రిక్ స్తంభాలనేక ప్రదేశాల్లో అనంతకాయాపివోదాలను ప్రదర్శిస్తున్నాయి. అతిమదిరానేవనంచేత వొళ్లు తెలియక నేలమీద కుప్పగూలివున్న త్రాగుబోతుల్లాగు భూమిమీదపడి వున్నాయి పెద్దపెద్దవృక్షాలు. ఎల్లెక్ట్రిక్ తీగలు తెగి కర్రెంటునిలిపోవడంచేత దీపాలన్నీ ఆరిపోగా కన్ను బాడుచుకొన్నా గానరాని గాఢాంధకారం. ఉండి వుండి ఎప్పుడో తగుక్కుమనే మెరుపు దీన్ని మరింత గాఢం చేస్తూఉంది. వర్షం తెరలుతెరలుగా కురుస్తూ ఉంది. ఒక్కొక్కతెర కుంభాలతో నీరుదిమ్మరించిన లాగే. ధారాసంపాత భూతలసంఘర్షణంచేత రెండు మూడుగజాలఎత్తున పొగలులేస్తున్నాయి. ఒక్క అర గంటలో జలమయం. మరో అరగంటలో మోకోర్టు మొదలుకొని రట్టబజారువరకు ఒకటే ప్రవాహం.

రైలుపట్టాలు ఘోర్బ్రష్టమనుమొదలుకొని మెడికల్ కాలేజి వరకూ నీళ్లలో మునిగిపోయాయి. గాలివాన ఆరంభంకాగానే మెలకువకలిగిన చెట్లక్రిందనివసించే మొదటి నెంబరు అనాథలు ఎటుమొగం అయితే అటే పరుగెత్తారు కాని పోవాలనుకొన్నచోట్లకు పోయిచేరాలో లేదో తెలియదు. ఇక కొంచెం నిదానించిమాసి పోదామని అగినవాళ్ల సంగతి నైసలా. ఎక్కడివాళ్ల కక్కడే చిక్కుపడ్డారు. గాలీవానా రెండూకలిసి వీళ్లను మొగంమైకెత్తనిచ్చాయికాదు. ప్రాణాలను బిగబట్టుకొని ఉన్నవాళ్లున్నచోట కూచోవలసిందే తప్ప వేరో మార్గం దొరకలేదు వీళ్లకు. ఎంతో కష్టపడికట్టుకొన్న ఈయనాథులగుడిసెలు గాలిపటాల్లాగు ఎగిరిపోయినాయి. వీళ్లకుండలూ సామానులూ కొండవాసులక్రింద పరిణమించిన రోడ్ల ప్రవాహాల్లోబడి తలక్రిందులవుతూ దొర్లుతూ పోతువుంటే సార్వెంటుదొరలకేకాక వానజేవుడికికూడా ఈయనాథలమీద ఇంత అవ్యాజకారుణ్యమెందులకా అనిపించింది. రాములాసమయంలో అక్కడలేదు. హాలినాలీ విచారించుకోడానికి ఎక్కడికోపోయివున్నాడు. పాపం అతనుశ్రమపడి నిర్మించిన గుడిసె ఒక్కగాలివిసురులో ఎగిరిపోయింది తల్లి కొడుకులను బట్టబయలుజేసి. వెంకమ్మకెటుపోవడానికీ, ఏమి చేయడానికీ గోచించేకాదు. అసలామె కాస్తలమే కొత్తది. ఎక్కడ, ఎటు, ఏమన్నదీ తెలియదు. కుత్తుకబంటిదుఃఖంతో నిండేవుంది, ఇకదుఃఖానికి తానెక్కడ ఆమెఉదరంలో. అనాథరక్షకుడే తన కిక రక్షకుడని సమస్తభారమూ అతనిమీదనే వేసి గుడిసె ఎగిరిపోవడంతోనే చేతికందిన పక్కబట్టలనన్నింటినీ తనమీదగప్పకొని కొడుకును కడుపునకదుముకొని ఒక వేళ మీదినుండి ఏమైనాపడేయెడల వాడిమీద బడకుండా ముందు తనమీదే పడేలాగు వంగి కూర్చుంది. ఈమె యంతఃకరణ మితరుణంలో విలక్షణదశాపరిణామాన్ని పొందింది. భయవిస్మయచింతాతో కావేగాదులు ఈమెశరీరాన్నుంచి ఎగిరిపోయినాయి. సంకల్పవికల్పాలు నశించాయి. అగమ్యం, అవర్ణనీయమైన ఏదో యోగావస్థపట్టిది ప్రాప్తించింది. ప్రాణ ముండికూడా

సంజ్ఞారహితమైన రాతిప్రతిమలాగు బిడ్డను అక్కన జేర్చుకొని కూర్చుంది. వాయువేగంచేత విరిగినేలగూలే వృక్షశాఖల ఫెళఫెళారావాలు ఈమెకు శ్రవణగోచర మాత్రానే వున్నాయి. కాని ఈమె వాటిని లక్ష్యం చేస్తున్నట్లే అనుపడదు. సమస్త ఇంది యాలూ బాహ్యప్రపంచాన్ని మరవడంచేత నిశ్చల వస్థ వీర్చుడింది ఏకారణంచేతనే తేనేమి. ఈమె శరీరాన్ని రాసుకొని రెండుప్రక్కలా నీళ్లు పారుతున్నాయి. వీవుమీద పైరింజనుధారలాగు ఒకటే ప్రపాతం. విరిగిన కొమ్మలు ఈమెచుట్టుప్రక్కల పడుతున్నాయి. ఒకమహాశాఖ ఫెళఫెళమంటూ గూలింది ఈమె ప్రక్క కేవలం అడుగుదూరంలో. భూమి అదిరింది కాని ఈమె చలించలేదు. ముఖం వెలుపలికి చూపించ దానికైనా సాహసంపజాలని అట్టి మహాపద్రవకర మైనవేళలో వచ్చాడు రాములు దిక్కులేని ఈ తల్లి కొడుకుల రక్షించడానికి, ఈతుపాను వర్షంలో వీళ్ళ గతి ఏమైందో అని దిగులుపడుతూ, పర్వతనిర్మరులుగ మారిన వీధులనూ, రోడ్లనూ మహాప్రయాసంతో దాటు కొని, గుడిసెలెక్కడా కానరానందున మెరుపు వెల్లురులో ఆచెట్టును గుర్తుపట్టుకొని పోయి కేకలు వేయగా కొంతసేపటి కామెకు స్పృహకలిగి వినపడి మూగింది. ఇతడు దగ్గరకుపోయి పిల్లనాని తాను దీసుకొని ఆతి ప్రయాసంతో మోకాలిబంటినిశ్చలోగుండా నడిపించు కొనిపోయి మోకొద్దువసారాలలో చేర్చాడు. అంతకు ముందే అక్కడ ఎట్లో చేరగలిగిన తమ సహగృహస్థులతో చేరుకొని కూర్చున్నారు వీళ్లుపూడా తమ గుడ్డ పాతలను పిండుకొని ఎప్పటికైనా తెల్లవారుతుందా అని అనుకొంటూ.

ఈప్రకారం పంచభూతాలప్రకోపం నాలుగైదు గంటలకాలం సర్వసంక్షోభ మయ్యేలాగు విజృంభించి, మానవులు స్వసాఖ్యాలనిమిత్తం నిర్మించుకొన్న సకల సామగ్రులను, సదుపాయాలను విధ్వంసం గావించి, నానావిధ శస్త్రాస్త్రయంత్ర బలవేతమైన అఖండ సామ్రాజ్యబలాన్ని మించిన బలం ప్రకృతికి గలదని వాగ్రూపాన్ని గాక క్రియారూపంగా జాటి తాత్క

లికప్రభుత్వవర్గానికి, ఎల్లప్పుడు ఒకేవిధమైన ఉద్బంధత సాగడం అస్వభావమని లోకానికి తెలియజేయటకా అనినట్లు అనంతరం శాంతమార్గానికి దిరిగింది. ఇంతకూ సమస్తప్రపంచాన్ని అదృశ్యంచేసి ఒకవిధమగు భయ భ్రాంతిని కలిగించే అంధకారం పటాపంచలైంది. దట్టమైనచీకట్లో జోరునవర్షంకురుస్తూ ఉన్నంతసేపూ శరీరాలను పరిత్యజించి పరుగెత్తిన చెట్లకింది యనాథుల ఐహికాశలు వెలుతురురాగానే మట్టి వాటివాటి ఆశ్రయాలను జేరుకొని వాటిని యథాపూర్వం కార్యరంగాల్లోకి దించాయి. మట్టి ఆరంభమయ్యాయి దేహధారణ పోషణకార్యాలన్నీనీ.

అందరితోపాటు తల్లి కొడుకులనుగూడ యథా పూర్వస్థానం చేర్చాడు రాములు. కాని “క్షీదేవ్య నర్థా బహుభీభవంతి” అన్నట్లు రాత్రంతా కుంభ వృష్టిలో తప్పడనినందున అదివరకే దుఃఖోపవాసాలచే శుష్కించిపోయి ఉన్న వెంకయ్యకు శీత జ్వరం ఆరంభమైంది. దానికి మంచూ మాకూ లేదు. పట్నంలో దరిద్రులకు సాయపడే ధర్మాత్ములైన డాక్టర్లు ఉండవచ్చు ఎక్కడో. కాని వీళ్ళ కాసంగతి తెలియదు. అదిగాక మంచదశలోఉన్నప్పుడే మందులను వాడనిమనుష్యులు, ప్రస్తుతావస్థలో చెప్పవలసిందేమింది. ఏమైతేకానిమ్మని శరీరాన్నే లక్ష్యంచేయకుండా ఉన్నప్పుడు మందులచింత ఎవరికి? ఈమె ఆపేరే తలపెట్టలేదు. మర్నాడు మరింత ఎక్కువజ్వరం తగిలింది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒళ్ళే తెలియకుండా పోయేది. మూలుగుతూ పడుకొనివుంది. ఇంతలో పరుగెత్తుకొంటూవచ్చాడు సోముడు ఏబ్రాహ్మేలోలో కాన్దలను అడుక్కొడానికి వెల్లి నవాడు. నాలుగుకాన్దలకంటే ఎక్కువ దొరక లేదనిచెబుతూ “అమ్మా! డబ్బులమూట దొరికిందే రోడ్డుప్రక్కకాల్యలో. లోపల కొత్తకాన్ద మెరుస్తున్నాయమాడు” అని ఒకచిన్న మూటను ఆమెచేతికిచ్చాడు ఆకాన్దతోపాటు. గట్టిగా ముడివేసివుందిమూట. దాని ఊడదీసిచూస్తే కళ్ళను మిరుమిట్టుగొలుపుతూ శౌరీలు మెరుస్తున్నాయి. వాటిని చూడడంతోతే ఈమెకు హృదయకంపన మెక్కు

నైంది. లోపించివున్న భయవిస్మయ సంభ్రమాదులు మళ్ళీ ఆవేశించాయి. తనజ్వరాన్నిగూడా గమనించక లేచిపోయాని వాణ్ణి బుజ్జగిస్తూ “ఎక్కడ దొరికింది నాయనా! నిజంచెప్పవూ” అని పెక్కుమార్లు అడిగి “రోడ్డుప్రక్కని నీళ్లుపాతకాలవలో” నని వాడు ఒకే విధంగా చెప్పినందున విశ్వసించి కళ్ళ వెంటనీళ్లుగ్రమ్ముతూ వుంటే తుడుకుకొంటూ కూర్చుంది ఏదోదీర్ఘలోచనలో మునిగి. ఇంతలోకే రాములు వచ్చాడు. ఆతని చూస్తూనే దగ్గరకువెళ్ళి ౫ శారీలను అతనికి జూపించి మూటగట్టి “అయ్యా! ఏనిర్భాగ్యుడివో ఇవిపాపం! ఏకుటుంబీకుడు వీటిని పోగొట్టుకొని ఎంతఘోషిస్తున్నాడో. నాయనా! వీటిని ఈక్షణం పోలీసుకచేరికి తీసుకొనిపోయి అక్కడివారికి విప్పిచూపించి వాటిని వాటియజమానికి చేరేవుపాయంచేసి రో. నీవు మరలి వచ్చి అసంగతిచెప్పేవరకు నామనస్సు శాంతించదు. పాపం ఎంతదుఃఖిస్తున్నాడో ఆపెద్దమనిషి ఇప్పటికే ఒకటా రెండా ౩౦, ౮౦ రూపాయలుచేసే పెద్ద కాసులు నాయనా. త్వరగా వెళ్లు” అని అందోళనం సూచించేమొగతో కూర్చుంది ఆదేవి. దైవాసుర ప్రకృతుల రెండింటినమ్మేళనమైన ఈదేహానికి దివ్య త్యాన్ని కలుగజేసేవి ఇటువంటి నిస్సాధ్యపు దివ్యాచరణలేగా.

రాము లామూటను పట్టుకొని హైకోర్టుపోలీసు స్టేషనుద్వారంగిరికి వెళ్లేసరికి లోపల తనిఖీచేసుకొని వెలుపలికివస్తుఉన్న కమిషనరుగారు ఎదురయ్యారు. రాములాయనకు సలాంపెట్టి ప్రక్కనున్నవారిచేత తన సంగతి తానెందుకువచ్చింది తెలియచేసి మూటనువిప్పి ౫ పానులనూ ఆయనచేతిలో పెట్టాడు. తనవద్దకా విషయమై అదివరకే రిపోర్టువచ్చిఉన్నందున వీటినిచారణగానైరాలకేమీ ఆలస్యంపట్టలేదు కమిషనరుకు. ఇంపీరియల్ బాంకి మేనేజరు వెరిఫికేషన్ తో ఆసామును రిపోర్టుచేసినవారి కిప్పించమని తనక్రింది అధికార్లకు ఆజ్ఞ ఇచ్చి వెళ్లిపోయాడతను. సమయానికి కమిషనరు అక్కడ తల్లసపడడం రాముల అదృష్టం.

అన్యథా ఈసంగతి తెలియని ఏచిల్లర అయ్యవారో అయితే రాముల కన్నితంటాలు పడాలివచ్చేదో.

౫

రాములు ద్వారా పొండ్లు కమిషనరుగారికి చేరినమరునాడు ఉదయం ౯ గంటలకు ఆఫీసుకుపోవా లని బయలుదేరి రామారావు గుమ్మంలోకి రావడం తోచే పోలీసుజవాను ఎదురుగావచ్చి “మీరు కమిషనరుగారివద్ద రిపోర్టుచేసిన బాపతు పొండ్లు దొరికాయి కాబట్టి హైకోర్టుపోలీసు స్టేషనుకు బోయి వాటినిపుచ్చుకొనవలసినది” అని ఇచ్చిననోటిసును చూచుకొని ఒళ్లు దెలియని మహానందంతో లోపలికి పరుగెత్తి భార్య కి వర్తమానం తెలియజేసి సాముపోయిననాడు వెనక్కు పరుగిడినదానికి రెట్టింపు వేగంతో, రెట్టింపు ఉత్కంఠతో, రెట్టింపు గుండెడడతో పోలీసుస్టేషను చేరాడు. ఈయన ముందుగా తన నామధామాలన్నీ ఎరుకపరచి రిపోర్టుచేసివున్నందున ధనంలభించడంలో ఆలస్యమేమీ జరుగలేదు. అక్కడ ఆహూతుడై ఇతనికంటే ముందే వచ్చి కనిపెట్టుకొనివున్న బాంకి మేనేజరు వెరిఫై చేయగా ౫ పొండ్లు ఈయనచేతిలో పడ్డాయి. ఈయన కప్పుడు ౫౦౦ పొండ్లు దొరికినలాగైంది. మనస్సులోనే భగవంతుని స్మరించుకొని నమస్కరించాడు. గోతిలో పడుతూవున్న తన్ను బయటికి లాగిన ఉదారాత్మను చాలగ దలచుకొని తనద్రవ్యాన్ని తెచ్చిఇచ్చిన యతనికి కొంచెమో గొప్పగనో బహుమతి నివ్వదలచి యున్నందున అక్కడఉన్నవారిని పొండ్లు ఎట్లా లభించా యని అడగగా వారు బయటనిలుచోని వున్న రాములును జూపించారు. అతన్నిపోయి స్రష్టిస్తే అతడది దొరకిన వైసం జెప్పి వెంకమ్మనగ్గరకు పిలుచుకొనిపోతూ దోపలోనే టూకీగా ఆమె సంగతంతా ఎరుకపరచాడు. ఆ చెట్టుక్రిందికి దీసుకొనిపోయి “ఇదిగో ఈమె మీపొండ్లను మీకు అందేలానున చేయమనీ, అంతవరకూ తన మనస్సుకు శాంతిఉండవనీ చెప్పింది. జ్వరం ఎక్కువై ఇప్పుడు దేహంకూడ తెలియకపడివున్న” దని ఆమెను జూపించాడు రాములు రామారావుకు. ఈయనకామెను

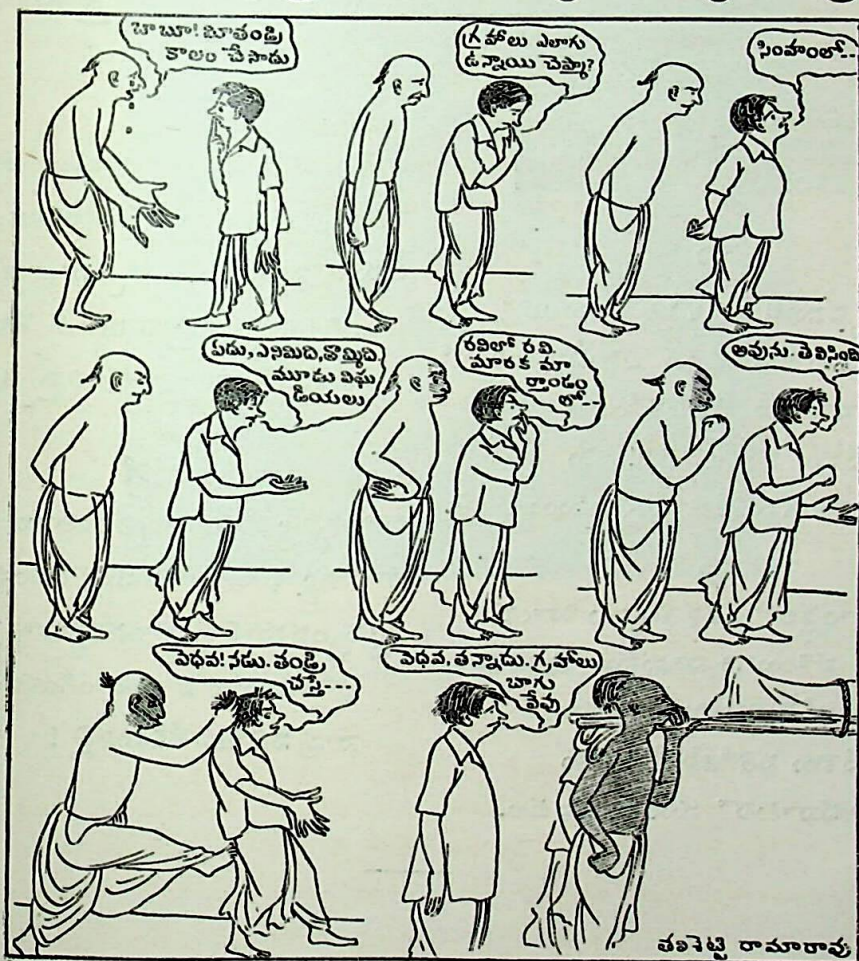
జూచినవెంటనే ఆశ్చర్యం కలిగింది. పుష్కలంగా ధనం గల ఏ ధర్మాత్ముడికో, వార్తాపత్రికల్లోని తన లేఖను జూచిన యతనికి దొరికినందున తనసాము తనకు దక్కిందని ఇంతవరకూ ఇతని అభిప్రాయము. కాని సర్వథా తదవ్యతిరేకమైన ఏదరిగ్రురాలో అనుకోలేదు. కాబట్టి ఈమె ఎంతటి ఉదారహృదయయో యని యోచనకలిగింది ఈయనకు. హరించుకోజాలక పంపిందా అనుకోడానికి అందుల కనేక మార్గాలున్నాయి. మైగా ఈమెముఖమే చెబుతూవుంది అట్టిఉద్దేశాలే లేని వట్టి అనూయకురాలు దేవతా అని, అన్నంలేక కృశించి పోయినప్పటికీ, దారిద్ర్యంచేత మలినాంబరయై ఉన్న పప్పటికీ, జ్వరాధిక్యంచేత కందివున్నప్పటికీ ఆ సాధ్వి మొగం చూడడంతోపే అనురాగయుక్తమైన శ్రద్ధా భక్తులు జనించాయి రామారావుచునసులో. దారిలో రాములు చెప్పినసంగతులు వీటిని మరింత దృఢపరిచాయి. అటువంటి ఉపకారబుద్ధి కల ఉత్తమపతి దేవన్న అట్టి అపాయకరమైన దశలో ఆ చెట్టు క్రింద వడలడానికి ఆయన అంతరాత్మ ఒప్పింది కాదు. ఆ నాడు ఆఫీసు మానుటకు నిశ్చయించుకొని జ్వరము నయమగు నంతవరకూ ఆమెను తమ ఇంటి యందే ఉంచుకొందునని రాములుకు నచ్చుచెప్పి గుర్రపుబండ్రి నొకదాన్ని దెప్పించి రాములూ మరికొంద రాడవాళ్ల సహాయంతో ఆమెనాబండిలో పరుండచేసి సోమునితో సహా తనఇంటికి దీసికొనిపోయి భార్యకు వప్పగించాడు సంగతంతా ఆమెతో చెప్పి. ఇటువంటికార్యాలలో పెనిమిటికి వెనుకపడేది కాదు సుందరమ్మ ఆమెవెంటనే సిద్ధమైంది ఈకోగిపరిచర్యకూ. అక్కడచేరిన కొంత సేవటికి ఒళ్లు తెలిసి, నాల్గవేపులాచూసి, దిగ్భ్రమించెంది వున్న వెంకమ్మతో జరిగిందంతా తెలిపి రాము లాదంపతులను జూపించగా కృతజ్ఞతానూచక నేత్రాలతో చేతులుమోడ్చిందీమె వారికి. వారునూ రాములుద్వారా ఈమెకథనంతా బాగాడెలుసుకొని ఎంతోదుఃఖించారు. రెట్టింపుశ్రద్ధాభక్తులతో ఆమెకు ఉపచారం చేయసాగారు మందావగైరాలను ఇప్పించి. కాని కాలం మితివిరిపోయింది. వీరు పోయించేమందులూ,

చేయించేవైద్యాలూ, నేవోపచారాలూ, అకాలంలో కురిసినవర్షంలాగు నిష్ఫలమైపోతున్నాయి. వీళ్లు పడే పాట్లన్నీ గ్రహిస్తునేవుంది వెంకమ్మ. కృతజ్ఞతతో వందనాలుచేస్తుంది తనకొరకంతగా శ్రమపడవలదని. క్రమంగా శరీరబలంతోపాటు స్వరం చాలా సన్నగిల్లి పోయింది. శోషలూ మూర్ఛలూ ఎక్కువైనాయి. ఉన్నట్టేఉండి ఒకనాడీమెదశ మరింత భీకరమైంది. రామారావు ఆఫీసుకు సెలవుపెట్టి విన్నబోయూర్పున్నాడొకప్రక్క. సుందరమ్మ మరింత ఆందోళనతో ఆమెప్రక్కనే కూచోనివుంది. తల్లిని ఆనుకొని సోముడుకూర్చున్నాడు. కొంచెం దూరంగా రాములు గోడకు జేరగిలబడిఉన్నాడు. అందరిమొగాలు చింతావ్యాకులాలతో నిండిఉన్నాయి. ఆయాస మారంభమైంది వెంకమ్మకు. ఆసమయంలో వచ్చాడు. వీరయ్య బయటనుంచి రామారావుగారు ఉండేది ఇక్కడేనా అనిఅడిగి అవునని లోపలినుండి జనాబుదొరకడంచేత. పట్నంనుంచి వెంకయ్య ఉత్తరంకోసం ఎదురుచూసి చూసి, వ్యర్థంగా, పిళ్లసంగతి ఏమిటో కనుక్కొందామని స్వగ్రామంవదిలి ఈనగరంచేరాడు ఇతను ఒకరోజు క్రిందే. కాని ఒకేరిలో తనకు తెలిసివున్న అడ్రెసు ద్వారా ఫోర్టుస్తేషను ప్రక్క, చెట్లక్రిందికిపోయి అక్కడివాళ్లు పోలీసుస్తేషనుకుపంపగా స్తేషనులో దొరికిన ఎడ్రెసుబట్టి ఈ ఇంటిని కనుక్కొనడాని ఇతనికి పూరాదినంన్నరపట్టింది. రామారావుకు తన్నెరుగించుకొని లోపలప్రవేశించాడితను. అచటి మొగాలనూ వెంకమ్మస్థితిని చూసేసరికి ఇతనిగుండె నీరైపోయింది. అమ్మా, అమ్మా! అని దగ్గిరకుపోయిపిలువగా కొంచెం కదిలింది. “నన్ను చూడమ్మా! నేను వీరయ్యను” అనగా కళ్లువిచ్చి ఇతని పరాకాయించిచూసి ఎప్పుడు వచ్చావు ఆస్నాయని హింసస్వరంతో అడిగి అతను అప్పుడేయని జనాబునివ్వగా ఆయాసంతో మరల కళ్లు మూసుకొని మట్టి తెరిచి “మంచిసమయంలో వచ్చావు. అన్నా! నేనిక ఎక్కువ బ్రతుకను. కాని నాదిగుంటిరింది ఆయనకోరికను నెగ్గించానని”. అని ఆయాసపడుతూనే కొడుకును దగ్గరకులాక్కొని వాణ్ణి వీరయ్య

చేతుల్లో పెనుతూ “అన్నా నీవానాడు బ్రతికించావే వాడేనీడు. ఇక తల్లిదండ్రులేని అనాథపిల్లని నీకు ఒప్పు గిస్తున్నా. ఇక ఈదిక్కులేనివాడి భారమంతా నీదే” అని అందరివైపు చూస్తూ ఎక్కి లింతరాగా కళ్లు మూసింది. ఆసాధ్యవి అవే ఆఖరుమాటలు అవే ఆఖరు చూపులు. ఒప్పుగింటిలు, అంతవన్మహా భూతాంశంలోపడి కొటుకు లాగుతూ ఉండిన అనంతాంశం అనంతంలో లీనమై పోయింది కొంత సేపటికి, కర్రెంటుపోయిన భవనమైంది శరీరం.....

వీరయ్య పాపం ఇక్కడి సంగతులు బొత్తిగా దెలియనందున ఎన్నెన్ని కోరికలో పెట్టుకొని వచ్చాడు బావనూ చెల్లెలినీ తన మనసార ఆనందపరచాలి అని. వాళ్ళ భౌతికశరీరాలకు చేసే ప్రాప్తం లేకపోయినా వాళ్ళ ఆత్మలకు సంపూర్ణ శాంతిసాఖ్యలూకలిగే సమస్త విధులనూ చేయించి సోముణ్ణి నెంటుబెట్టుకొని స్వదేశానికి నెళ్లి పోయాడు. రాములకు ఇంకా మద్రాసునీళ్ళ రుణం ఉండడంచేత అతను రమ్మన్నా పోలేడు.

“జ్యోతిషస్రభావము” గూర్చి వ్రాయమనగా మా చిత్రకారుడీ చిత్రమును వ్రాసిపంపె

3

పన్నీటి సెలయేళ్లు ప్రవహించినట్లుగా
సన్నతంతులవీణ సవరించినట్లుగా
పాడినా వానంద బంధసుందరగీతి
స్వాదుపదావళి సామ్రాజ్యమునకు
రాణివై కవనకళ్యాణివై దేవి!

౪

పాలెండిపోయిన పాడియావులఁ జూచి
పూతపూవనిగొడ్డు బోతుతీవెలఁ గాంచి
అనుతాపమాలలఁ ఆగ్రహజ్వాలలఁ
వర్షించితివి సుష్కభారతుల్ లేవ
కామాక్షీవై మహాకాళివై నీవు!

౫

దౌర్భాగ్యభారత తంత్రతంతులు త్రెంప
సౌభాగ్య భారతజాతకమ్ము రచింప
స్వచ్ఛందదూతివై సౌందర్యమాతవై
భోగిపండుగ పాలుపొంగింపవచ్చి
నావు సరోజినీదేవీమతల్లి !

౧

చైత్రవల్లవముల సరికొత్త రుచులలో
పరిమళం బెగఁబోయు బాలమామిళ్లలో
తియ్యగా గాగాలు తీసేటికోయిల
నేర్చేనేమొ సరోజినీదేవి! నీకు
హృదయంగమశరీష మృదుమంజుఘణితి.

౨

తామరతూండ్లలో ధవళతల్పము మీఁద
లలలూఁప హాయిగా నాడుచూ పాడుచూ
విశ్వమోహనరీతి విహరించుకలహంస
నేర్చేనేమొ సరోజినీదేవి! నీకు
ముద్దులమూటతొ మురిపెంపునడల.

శుక్ల నవమి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీన చిత్రసంగ్రహమునుండి)

నేనొకరోజున పడక్కుర్చీలోపడుకొని లంచ మనుపదమున దంత్యాక్షరమున్నది గాన యిది తెలుచదేశంలోనే ఉన్నదాయేమి? అని యోచించు చుండ లంచ (Lunch) అను ఇంగ్లీషుపదము స్మృతికివచ్చినది. కేసువిచారించి యిప్పుడే కోర్టువారు లందికి ప్రైవేట్ రూములోనికి పోయినారు. వచ్చిన తర్వాత తీర్పు చెపుతారంటారు. కనుక లంచలో నుండియే (ఆంగ్ల మజిలీభాషగాన) లంచము పుట్టి నదాఅని మరల అనుకొంటిని. అట్లయిన పాశ్చాత్య దేశాల్లోతప్ప ఇతరదేశాల్లో లంచా లుండకూడదు గదా. ఉంటున్నట్టు కన్పించుచున్నవే. కనుక అన్ని దేశాలకు సంబంధించిన సంస్కృతభాషలో దీనికి ప్రకృతిపదము వుండవలె. అట్లయిననే అన్ని దేశాల్లో లంచముండటాని కవకాశమున్నది. కనుక సంస్కృత భాషలో 'లంచ' అనుపద ముంశీతీరవలె. (పుంలింగానికిగాని అంతపౌరుష ముండదులేంకి) కాగా లంచ అనుసంస్కృతపదభవమో లేక సమమో లంచ మైయుండును. (తద్భవమేఅనుకుందాం) ఇంతటిలో చనలో నామనస్సుకు శ్రమకల్గిందిగాన చప్పున కూరుకు పట్టెను. అప్పుడు కలలోకూడా యిదేటిలోచన. అయితే ధోరణిమాత్రం మారింది. కలల్లో రంగాలు మారటం అందరి కనుభవమేగా.

అబ్బబ్బా! యీలంచదేశత యెప్పుడుపుట్టిందో ఏలోకంలోపుట్టిందో కాని ప్రాణుల నల్లల్లాడించు చున్నది. వ్యవహారాలు తారుమారుచేస్తున్నది. నందిని పంది, పందిని నంది సల్పుతున్నది. ఒకటేమి ప్రస్తుత మీలంచందశ్యమే రాజ్యమేలం.

అయితే దీని కవస్థాభేదాలున్నాయి. ఒకచో గౌరవింపబడుతున్నది. ఒకచో హీనంగా చూడబడు తున్నది. ఒకచో మారుతీదేవు పెట్టుకొంటున్నది. ఒకచో రూపం మారుస్తున్నది.

ఇది చిన్న మొదలు పెద్దవరకు వ్యాపించివున్నది. పిసీలిక మొదలు బ్రహ్మవరకు నంటి పెట్టుకొనివున్నది.

ఇచ్చినవాడును పుచ్చుకొన్నవాడును ఉభయులు నేరస్థులే అని ఒకశాసనం కాంట్రాసేప్టికమాదిరి అడ్డం వేశారు ప్రభుత్వంవారు దీని కుత్సత్తియే లేకుండ టానికి. అయితే "ఆన్యథా చింతితం కార్యం దైవ మన్యత్ర చింతయేత్" అన్నట్లు అసలు పుట్టకుండా వుండడానికి శాసనంచేస్తే అదేశాసనంపుట్టింది; బయటికి రాకుండటానికిగూడ బాగావుపయోగించింది.

కనుక కొందఱు దీనినెఱిగియే యెఱుగమంచురు. కొందఱు తెఱుగక యెరుగమంచురు. కొందరియం దిది గుప్తముగా దాగియుండును. కొందఱియందు బహి రంగంగా నాట్యంచేయుచుండును. (ఈస్థితిలో నిది నామరూపముల మార్పుకొనును నిత్యంగా) కొందరికిది తమయందున్నదని తెలియదు. కొందరి కున్నదనితెలిసి నను లజ్జవోడదు. అని యొక నానపాపాతితో (ఈయన కొద్దికాలంక్రిందనే ప్రేతయైనాడు) కలలో చెప్పి ఏమయ్యా! ఈలంచం యేకాలానవున్నదని అడిగితిని. ఆయనగూడా దీన్నిగురించియే చెప్పవచ్చె గాబోలు నన్ను తేరిపారజూచి యనుభూతమును జ్ఞప్తికి దెచ్చు కొన్నట్లు నటించి యిట్లు పల్క మొదలుపెట్టెను.

"పిచ్చివాడా! ఏకాలాన వున్నదనుచుంటివా? బ్రహ్మమువలె యిది త్రికాలాబాధ్యమైంది సుమీ ఇది దేవతలు-మనుష్యులు-జంతువులు స్థావరములు పుట్టక పూర్వమేవున్నది. చదువలేదా "సదేవ సోమ్యే దమగ్ర ఆసీత్" అని. సృష్టికపూర్వమే యిది వున్నదయ్యా. దీనితర్వాతనే సృష్టియంతయు. కనుక ఉపనిషత్తులన్ని దీని నేలా పొగడుతున్నవోచూడు. "భీషాస్మాద్వాతః పవతే భీషాదేతిసూర్యః" (తైత్తి) వాయువు పీచు చుండుటయు సూర్యుడు దుదయించుచుండుటయు దీనికి భయపడేనయ్యా.

“నాన్యోఽతోస్తిద్రష్టా” (బృహ) దీని నన్య
దేవదూ చూడలేదు. చూచి పట్టుకోలేడన్నమాట.
ఎవరన్నా చూస్తుండగా లంచమిస్తారటయ్యా. “యదేవ
విద్యయా కరోతి శ్రద్ధయోపనివదా తదేవ వీర్యవత్తరం
భవతి” (ఛాం) తెలివితోడను శ్రద్ధతోడను రహస్యం
గాను దీనింజేస్తే తప్పకుండా పనిజేతుంది.

“కుర్వన్నే వేహ కర్మాణి జీవీషే చ్చతంసమాః,
ఏవం త్వయినాన్యథోఽస్తి నకర్మ లిప్యతేనరే.

(ఈశా)

లంచాలు పుచ్చుకొంటూ నూరేండ్లు జీవించగోర
వలెను. ఇట్లుచేస్తే నీకు పాపకర్మం అంటుగూడ.
ఇంతకంటే మరొక శ్రేయస్సాధనం లేదు.

“జనకోహ వై దేహో బహుదక్షిణేన యజ్ఞేనేతే”
(బృ) జనకమహారాజు బహుదక్షిణలుగల యజ్ఞము
ననగా చాలాపెద్దలంచాలిచ్చి యజ్ఞం చేసినాడు. చివ
రకు బాదరాయణులవారును “పురుషార్థోఽతఃశబ్దా దితి
బాదరాయణః” బ్ర. సూ. ఈలంచముశబ్ద ముచ్చరిస్తే
చాలు పురుషుల కర్తముచేరుతుంది అన్నారు బాద
రాయణులవారు. ఇట్లే యోగ్నేని శబ్దప్రమాణముల
మూపింపవచ్చును. అయితే వాటి కదిగావయ్యా అర్థ
మని యెదిరిస్తావేమో ఛాందోగ్యోపనిషత్తునిండా
లంచాలకథలు గలవు. ఒకటి చూపిస్తామాను. నాలుగో
అధ్యాయము. సంవర్గవిద్య చెపుతా నని జానశ్రుతిని
లంచం తెమ్మని ఆలంచంతక్కునైతే తిరగ్గట్టి కొట్టి
పిదప పూర్తిగా తెస్తే రైక్య డంగీకరిస్తాడు.

“తంహోభ్యువాదరైక్వేదం సహస్రంగవామయం
నిహ్కోఽయ మశ్వతరీ రభయం జాయాయం గ్రామో
యస్మిన్నాస్సేఽస్వేవమాభగవతాధీతి”

జానశ్రుతి వచ్చి అనుచున్నాడు. ఓరైక్వా!
ఇవిగో వెయ్యపులు. ఇదిగో వెలగలరత్నం. ఇదిగో
గుట్టబృంధి. ఇదిగో నాకూతురు దీనిని పరిగ్రహింపు.
ఇంకా నీకేవలం కావలెనో కోరుకోయిస్తా. ఇవి తీసి
కోని నాకు సంవర్గవిద్య చెప్పుమంటాడు. ఇంకా
నీకేమిదృష్టాంతం కావలె.

జైమిన్యాచార్యులవారు కర్మసిద్ధాంతం చేసారు
గదా. కర్మంటే లంచమేనని అనుకో. పైగా లిక్
లోట్తవ్యప్రత్యయాలున్నదే వేదం అనుట యెందుకో
తెలుసునా. లంచంపెట్టు పెట్టు అని చెప్పుటకే.
ఇప్పులు చేయటంయెందుకు. పురోడాశం-చరువు-వప-
లాజలుమొదలైనవాటిని అగ్నిహోత్రుడిద్వారా దేవ
తలకు లంచంపంపటం యెందుకు? స్వర్గానికి రానివ్వ
డానికేగా. ఇది లంచంకాదా? కాస్త ఆలోచించు.

పైగా ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్క-కొరిక. ప్రతి
వాడూ మేకంచంపి తమకుపెట్టితే సరే మాదగ్గరకు
రా అంటాడు. (“ప్రాజాపత్యాంతు పరమా లభేత”
ప్రాజాపతి దేవతాకమగు మేకను చేదంపవలయు) రెండు
మూడుతరాలదాకా పెట్టకపోతారా యిక వస్తానన్న
వాడిదగ్గర జాల్మానాతోసహా నాల్గు మేకల్ని వసూల్
చేస్తారు నిక్కచ్చగా దేవతలు. ‘అదిత్యః కూర్మః’
కొందరికి తాబేలుకావాలెనట (ఈమధ్య కోనసీమలో
ఒకాయనకు తాబేలు లభింపకపోతే చేపను తెచ్చి పాతేసి
నీలలుకొట్టి పనిజరుపుకొన్నాడు.) “బ్రహ్మచార్య
వక్త్రీ గర్భమాలభేత” కొందరు బ్రహ్మచారి లేవో. చీకటి
తప్పుచేస్తే గాడిదను లంచం తెమ్మంటారు వాడి పాపం
పోగొట్టుతామని. “తస్మాత్పూషాప్రసిష్టభాగోఽంతః
కోహి” సూర్యుడికి పండ్లులేవుగాన గట్టిరోట్టెపెట్టితే
కొరకలేక పిండిముద్ద పెట్టమన్నాడు. “సప్రాజాపతి
ర్యపాముదభిదత్” కొందరికి నరునివప కావాలనివచ్చిం
దట. “తరతి బ్రహ్మహత్యాం యోశ్వ మేధేన యజతే”
కొందరికి మాంచినట్టుం కావలెనట. ఇట్లే కొందరికి
పులి. కొందరికిపాము. ఇట్లా చాలారకాల లంచాలు
దేవతల కన్నువిలేండి.

దేవత లేమిటయ్యా! నిన్ను పుట్టించిన భగ
వంతుడో కొబ్బరికాయనో, నమస్కారాన్నోయిస్తేనే
(మల్లీ మనఃపూర్వకంగా వుండాలె) నీకు వరాలిచ్చేది.
నీవేదేనా యివ్వనిది ఆయన యేమైనా నీకిస్తున్నాడా?
పరికించిచూడు. చీదవాడిదగ్గరకూడా కృష్ణుడు సుప్త
డటకులు లంచంతిన్నాడు. ఇంకా యేం చెప్పేది?

దైవతవిశిష్టదైవతులమంటూలే వీరుకూడా దేవుడికి భక్తి లంచమిస్తుంటారు. వీండ్లేయేమిటి? వీండ్ల దేవుడో “పత్రంపుష్పంఘలంఘోయం యోమేభక్త్యా ప్రయచ్ఛతి” అని తమలపాకుతోడిమదగ్గరనుంచి లంచం తెస్తుంటాడు. ఇంకా యితరులసంగతి చెప్పవలెనా?

అదైవతులూ అంటావా? వాండ్లుకూడా రెడీ. అయితే వాండ్లకగడంతోలే కొంచెం సేచీపెట్టికాని యివ్వరు. అదీ యిదీ యిస్తుంటే ‘నేతినేతి’ అదిలే దిదిలేదంటారు. కొంచెం సేపటికి “నేనానా నాస్తికించన” అని ఒకడిగ్గి క్రిందికిదిగి చాలాలేవమ్య అంటారు. అప్పటికి తత్త్వం బోధపడుతుందిగాన పిదప మఱి లాభంలేదని ‘తత్త్వసుని’ అంటారు. మీసామ్మే మాసామ్మే. మాసామ్మే మీసామ్మే. ఉభయులకు భేదంలేదని కల్పకంటాడు. పని చెడిపోతుందేమోనని అశిగిందంతాయించి లంచాలవల్ల నీప్రాణం విసిగింది గనుక దేవుడికిదణ్ణం పెట్టి నాలంచమేననే నాతాత్పర్యం.

ఇట్టోకలే దమ్మున భరాలుకొట్టగా నేను నివ్వెతి పడి జరుగుకుబదులిస్తేకూడా లంచమేనా? నను స్కారంచేసినా లంచమేనా అంటిని. అప్పుడాయన మరల యిట్లుసాగించెను.

లంచ మనేకవిధాల ఉంటుంది. నీకొకటికావలసి తడుపలికిచేయు ప్రయత్నమంతా లంచమే. లంచాలు రూపాయలరూపకంగానే ఉండ నక్కర్లేదు. కాఫీ చూట్టలో యిడ్డెట్లుగా ఉండవచ్చు. పరాంగనలూ వారచూపులుగా వుండవచ్చు. బండిలో కంచెనగా వుండవచ్చు. మానవునిలో ఆశగావుండవచ్చు. చుట్టకు నిప్పు, రైలుకు బోగ్గు, మోటారుకు పెట్రోలు, కలముకు సిరా, పాట్లకన్నము, చేని కెరుపు లంచము. ఒకప్పుడిది కాగితాలుగాను, వాక్కులుగాను, నవ్వులుగాను, చూపులుగాను, చేష్టలుగాను వుండవచ్చును. లంచాని కొకరూపమేమిటి?

గొడ్డుచర్మాని కెత్తెడుతంగేడుచెక్క, కాస్తులు గారిముక్కుకు చిటికెడు పాడుము, రైతునోట్లోకి నేలెడుపాగాకుతుంపు, చెరుముకురాయికి కొంచెము

బూరుగుమాది, వడగాలికి నీళ్లలోదడిసిన వట్టిచేళ్లతడిక లంచము.

అందరికికొరిక లూకరూపాన వుండునా? ఒక డికి ధనంకావలె. ఒకడికి మనిషికావలె. ఒకడికి వస్తువు కావాలె. ఒకడికి కీర్తికావలె. ఒకడికి చదువుకావలె. అబ్బా ఎన్ని అని చెప్పను. “బోకోభిన్నరుచి” కదా. ఎవరికికావలసింది వారు సంపాదించుకుంటారు. మన మొకప్రయోజనార్థ మొకదానిని వాడికిచ్చుట లంచము కాదా? అది వాడికిచ్చినగాని మనపని కాదే అప్పుడది లంచముకాక మతేమగును.

పత్రిక తనకువచ్చుట కొకవ్యాసముపంపుదురు. వ్యాసముపంపిన పత్రికపంపుదురు. అదిలంచముకాదా! (కొందరు వ్యాసానికి డబ్బేతీసుకుంటారులేండి) కాఫీ చూట్టలో గ్రామఫూన్ పెట్టుదురు. షాదాదుకాణా లల్లో ఆనుడుకుర్చీలు వేతురు.

సినిమాలల్లో నగ్నస్త్రీల నాట్యముచూపించురు. షాచూకార్ల కొట్లలో వూదుకడ్డీలు వెలిగించురు. ఇది లంచముకాదా? ఆలోచించితేనేకాని అర్థంకాదు. (సేనేటుకు స్టాండయ్యేఆయన) పేరు రిజిస్టరు చేయించుకోండోయీ డబ్బు నేనిస్తానని బిడ్డేలపేర్ల రిజిస్టరుచేయించుట లంచమై సామ్యుచేయించిననేకాని భార్య మూతినాకనియ్యనన్న లంచముకాకపోయిందా. పదివేలరూపాయలుపోసి బోర్డు కధ్యక్షుడైనచో నది లంచమై వేయిన్నుటపదార్థిచ్చినగాని ‘నేను మీపిల్లను పెండ్లాడననుట లంచముకాకపోయిందా? మీనూకల్లో మాబొక్కుపెట్టిస్తే మానూకల్లో మీబొక్కుపెట్టిస్తా నన్న లంచమై మావాడి కుద్యోగమిప్పిస్తే మీకు మా బజారువోట్లన్ని యిప్పిస్తానన్న లంచం కాకపోయిందా?

అప్పుడు నేనునవ్వి అట్లుయిన సృష్టియంతయు లంచాలమీదనే జరుగునున్నదన్నమాట అంటిని. ఆయన యిట్లనె. అవును, కాకేమి? ప్రతిఫలాపేక్ష లేక ఏదీ ప్రవర్తింపుచున్నది.

యజ్ఞంలోభాగము లంచమిచ్చియేగదా దేవతలు చెడలు పురుగులవలన విష్ణువును నిద్రలేపించిరి. గరుడుడు

నమృతము లంశమిచ్చియేకదా కద్రువనుండి వినతా దాస్యము తొలగించె. కిక్కింపారాజ్యమిస్తే నేకా సుగ్రీవుడు రామునికి సాయపడ్డది. ఇట్లాకథల్లోకి దిగితే చాలావున్నవి. ఇప్పటిసంగతి దేవులగుదాము.

ఒకప్పుడవసరమునుబట్టి ఒకప్పుడిచ్చువానినిబట్టి ఒకప్పుడు పుచ్చుకొనువానినిబట్టి లంచాలు చిన్నవిగాను పెద్దవిగాను వుండును. “సింహామడద్విరదమస్తకమాంస భోజీ” అన్నట్లు పెద్దఅధికారులు పెద్దలాళ్లే కొట్టుదురు. ఎండియెముకలను గొలుకు కుక్కలట్లు చిన్నవాండ్లు చిన్నలంచాలే కొట్టుదురు. చిన్నజవాను చుట్ట పీక లంచమడిగిన అట్టెండరు అర్ధరూపాయయడుగును. చూడవయ్యా!

అపరాధినిపట్టియిచ్చిన ఐదువేలిత్తుమని మాకు తోడ్పడినవా మాస్మైమిత్తునని ప్రభుత్వమువారందురే! దీనిపేరేమి? పెద్దవుద్యోగస్థులు వస్తూవుంటే రైలు స్టేషన్ లోకేపోయి మెడలోడండవేతురే—కారుతీసుక వచ్చా దయచేయండి అందురే. పెద్ద వూరేగింపులు, న్యాయశాలలు, విందులు, సమ్మానసభలు చేతురే. వెళ్లేటప్పుడు వీడ్కోలనుసభలు, స్తుతిపద్యాలు, జరుపుదురే. వీనిపేరేమి? పెద్దఅధికారివస్తే రాజులు లక్షలకలక్షలు వారిపాదాలక్రింద పోతురే, దీనిపేరేమి? (ఎట్టేటు పరిపాంన బాగాలేదనకుండా.)

అధికారం యిండ్లలో వడుగు - పెండ్లి - ఏదో అయితే—నేతిడబ్బాలు—పెరుగుకావట్లు—కూరగాయలగుప్పలు—ఇవిగాక కట్నాలు కాన్కలు చెల్లింతురే వీనిపేరేమి? ఇవి నజరానాలు బహుమానాలు కాబోలును. పిన్నలుచేస్తేనే లంచాలు కాబోలును?

సెలకు నూరో నూటయొభైయో జీతంతీసుకొను ఇన్స్పెక్టరుగారు దారిబత్తెము బండిచార్జీలు—వైఖర్పులు—కూడ తీసికొంటూ 15-0-0 ల బడిపంతులు తనకు గారెలపలవారము పెట్టలేదని పొరుగుారికి బండికట్టి పంపలేదని గుట్టుపెట్టుకొని ఇన్స్పెక్టర్ సరిపోర్టులో చెడరానిపోవును (బడిబాగున్నానని). తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగారు తనఎల్వ్ నకు రెండుమూడువేలు

ఖర్చుఅయినవని (లంచాలుపెట్టితేకాదుమరి) బడిపంతుళ్ల దగ్గరనుండి (సమస్తాలనున్న వడలిపెట్టుకు వీలైతే జవానులదగ్గరకూడా) సంవత్సరాని కొకసెలజీతము వసూల్ చేసుకొంటాడు. ఇయ్యకపోతే సర్ప్రైజ్ ఫుండనేవున్నది. పర్యెంటుకానివాండ్లను తొలగించియు పర్యెంటుఅయినవాండ్లు కొన్నిసెలలు సెలవు పెట్టించియు తన కొకసెలజీతమిచ్చినవాండ్ల కుద్యోగాలిస్తాడు. ఇయ్యనివాడెవడైనావుంటే ఇకవాడికి సెలకు రెండువత్సరము. T. A. పిండ్లకివ్వరని నీకు తెలుసుగా. మఱియు ప్రైనింగైనవాండ్లకుకూడా సెంట్రల్ క్లాసుట. దీనికి అనుడవునుకోకులంచుకూడా మావ్వురు రావలె వస్తే. నేర్చుకుంటేది లేదుగాని రాకపోతే జులూనాతప్పడు. ఆజులూనాడబ్బు మింగేనేదేనుమా. లెక్కల్లోకన్నడము. ఇదిగాక సమస్తాలు సెలవునీటిని మంజూరుచేయుటకుగూడా సగముజీత మడుగుతారు. నోరెట్లావస్తుందో. పోనీ ఒకతడవయిస్తే విశ్వాస మంటుందా అంటే ఎప్పటికప్పుడు కొత్తే. మీదేయారని అడగటమే. పనిబడ్డప్పుడెల్లా వైసా లాగటమే. వైగా సంవత్సరాని కొక మామూలు. ప్రెసిడెంటువా రింట్లో వున్నారా అంటే వాకిట్లో జవాను చెయిచాపుతాడు. ఏమిటయ్యా అంటే. “పోపోవయ్యా అరవక. ఎంకు కట్నా పెద్దగా అయిస్తావు” అని దబాయిస్తాడు మనల్నే వాడుపెద్దగా. జీతము బట్టాడాచేసేజవాను సెలసెలకు చేజో పావలూ బిగపట్టుకుంటాడు. ఏమంటావు వీటిని. ఈతాలూకాబోర్డులు పాడుగానుచచ్చిపోతున్నారయ్యా మేవ్వురు. ఎటువంటికాగితమైనా సరే యేండ్లు గడిచినా బయటికిరాదయ్యా ఎట్టిమాపంది. యెట్లా యేడవను? ప్రెసిడెంటుతోచెపితే సమస్తా మొహాన ఏమైనా పార చెయ్యకపోయినావా అంటాడు. కంచెయే చేసుపేసినా గలదె దిక్కు?

ఇక పట్నానికి బోదామా. ఈ రోడ్లెక్కడికి పోతుందయ్యా అని చెప్పేపులిలో ఒకఅరవ్యాయన్నది గిరే బీచీపోతుందని చెప్పి చెయిచాపి వెంటబడి యేమైనాచెప్పినందు కిమ్మని పీడించుతాడు. ఇవ్వకపోతే చివరకువిసిగి తిట్టుకుంటూపోతాడు. ఏమంటావు దీన్ని.

మైన్మూళ్లలో అంత్యపరీక్షలు పెటో రెజ్డెన్లో కద్ద
సంగానే పిల్లలు టీచర్ల దగ్గర యెంతడిగినా యిచ్చి
ట్యూషన్ చెప్పించుకొన చేరారు. దీనిభావమేమి తిరుచు
లేక! వోటుచేయుటకు రెండు మాడు రోజులుగద్దనం
గా వోట్లర్లు కాఫీహోటల్లలో మేపుచు మోటార్లలో
ద్రిష్టుచు అవినరకు సుబ్బాయ నూరాయ అనేవాం
డ్లప్పుడు సుబ్బారావుగారు నూర్యారావుగారూ అని
మర్యాదగా పిలుస్తూ వోటుచేయుటకు మహావైభవంతో
పిల్చుకపోతారు ఎల్లక్షణకు స్టాండ్లనెవార్లు. ఒకవేళ
అడిగితే వోటుకు యాలంపాటపడుతుందిమాడ. వోటు
చేసినపిదప వీడిమొగంగూడా చూడరు. ఏమంటావు
దీన్ని. ఆచూకీవిక్కినా ఆర్థం యెదపెట్టితే మర్దశే
నైనామౌవైపోతుంది(పత్రాలేకుండా). ఏమంటావుదీన్ని
శేషర్లు దిద్దుచున్నపు డెన్నిరకాల, మాష్టర్లు లంచాలు
కాజేస్తారో ఎరుగుదువా? చూటి కెనడైవచ్చువానికి
15 నో 20 మో వేసి తప్పినాచనిచెప్పి ప్యాసుచేయిస్తా
ను. ఏమిస్తావనియడుగుట ఒకరకం. నిజంగా చూటికి
పదిరాగా, తప్పినాడేమిస్తావు ప్యాసుచేయిస్తాననుట
ఒకరకం (తర్వాత పిల్లవాణ్ణిపిలిచి ఏవోతంటాలుపడు
తాడు తనతప్పులేకుండా) వీటికంటేయిందు ప్రశ్నలే
చెప్పి (పరీక్షలోవచ్చేవి) సంపాదించుట ఒకరకం.
తానొకరికిమధ్య ఏజెంటుగావుండి సందట్లో తాను
గూడా ఒడుపుకొనుట ఒకరకం. మార్కులువేస్తానని
చెప్పియు, వెయ్యకుండా డబ్బుతీసుకొనుట ఒకరకం.
మార్కులు వేయడానికి తనకుపిలులేకున్నను పిలున్న
దనిచెప్పి తీసికోటం ఒకరకం. స్నేహితుడవు నీవు
వొచ్చిచెప్పావుగాన తప్పించుకోలేక నాగొంతుకువచ్చి
నా వేసినానని వట్టిమాటలుచెప్పి పిదప వానివలన
లాభంపొందటం ఒకరకం. అబ్బా! ఈరకాలచెప్పు
లేను. ఇంకా ఎన్నోరకాలున్నాయి. ఏమంటావు
వీటిని.

ఈరకాలన్ని డిపార్టుమెంటులలోనూ వున్నవి.
అయితే ప్లీడర్లదగ్గరమాత్రం బహిరంగంగా లంచం
ఉయ్యాలవునకుతుంది. నిలుపుకోపిడే ఆరంభంనుండి.
కళాల్ వ్రాసినదగ్గరనుండి. విలేజ్మున్నబుగారికి

దస్కతుచేసినందుకు. అందులో వాలంటియరుకు భాగ
ము. ప్లెయింటువ్రాసినందుకు ముందుముడుపు. ప్లీడరు
ఫీజుగాక కాగితాలఖర్చుకింద కొంతలెమ్మంటారు.
దావానెంబరుపడ్డందుకునూడ (ఏవోవంకపెట్టి గుమాస్తా
తిర్గట్టుకుండా). వాయివావేస్తేఫీజు. వాయిదాపెప్పుడండీ
అని అడగవొస్తే కోర్టులో కనుక్కోవాలె. వాడికే
దన్నా లేకలెయ్యకపోతే చెపుతాడా. ఇయ్యకపోతే
రేపురా మాపురా అంటూ క రోజులుతిప్పుతాడు. నాలు
రోజులకు పూటపూట రు 3 లు డౌతుందిగదా ఒకరూ
పాయయియ్యి. రూపాయనీకులాభం. వెంటనేవాయిదా
లేదీ చెప్పిపంపుతాను అంటాడు ప్లీడరు గుమాస్తా. ఇక
ఫైల్ జప్తువచ్చిందా అంటే తొలకరివానే అందరికి
తేయి పచ్చబతుతుంది. ఫైలుచ్చులకనిగ్రం యో ౫౦యో
శుంజుతారు. ఒకప్పు డేమిటి? అడుగడుగునా శుంజుతా
రయ్యా జలగలాసన. ఏం చెప్పమంటావు? ఆరుమాసా
లకొక భారతంచాలరు. ప్లీడరుగారికి తెలియదా అంటా
వేమా. అందరూ దొంగలే. కొందలు ప్లీడర్లే గుమాస్తా
మామూలు తమఫీజుతోబాటు వనూల్ చేసి యిస్తారు
కేసు గెల్చినా ఓడినా. కేసులెచ్చినందుకు ప్రైవేట్లుకు
ప్లీడర్లే లంచాలిస్తుండిరిగా. ఈమధ్య ఒకాయన ప్రైవే
ట్టుండగూడదు కోర్టుకు రామాడదని కాసింపాడు. ఆమా
టగ్లోనే దాని. అతక్తత ద్యోతమగుచున్నది కాదా?
అయితే యిప్పటిక్కడా తెరలవతలి కలకలమంతా
యీప్రైవేట్లే. నాకు విసుగువచ్చి ఐతే యేమంటా
వమ్యా నీవంటిని. ఆయన యిట్లనెను అనే డేమున్నది
లోక మిట్లు జరుగవలసినదే.

ప్లీడర్ల పండుగమామూలుసామీ అని రీడింగురూము
లో జవాను హెచ్చరించును. ఇయ్యకపోతే గృహ
లక్ష్మీలో బొమ్మచింపుకపోయినా డని దొంగతనము
మీదపడవేసి ఆచార్యలరాకుండా చేయును. దసరా
పండుగవచ్చిందయ్యా అని వుత్తరమిచ్చి పోస్టు బం
ట్రోతు పం డిగిలించును. ఇయ్యకపోతే మనియార్డరు
వచ్చినపుడు ౦-౦-౦ బిగపట్టి మిగిలినది యిచ్చి స్వస్తి
చెపుతాడు. పిల్ల వాడివోడుగువచ్చిందండీ యని పోలీసు
సాహేబుగారు చిన్న పంచదారపొట్లు ముందిచ్చి. టోపీ

కుచ్చులువేలాడుచుండ సింగాడిపల్లెం పట్టుకొని వాకిట్లో దర్జాగా నిలువబడుతాడు. ఇయ్యలకపోతే రోడ్డుకు కుడి పక్కన నడిచాడనో అందరు నడిచేసోట గోవిన్ది కూర్చున్నాడనో మరునాటికి కేసుబనాయిస్తాడు. సంవత్సరాదినాడు పెండ్లానికి లంచమియవలసిందే మల్లెపూలు. లేకపోతే ఆరోజున పాత్రలకు సాట్టు రానేవున్నది. అబ్బాయికి చిలకోక్తీని మహానవమికి లంచమియవలసిందే. లేకపోతే నా డన్నముతినడు సరేకదా ముద్దువచ్చినా యెత్తుకోనివ్వకు. కంట్రాక్టులో పైయాయనకు భాగమివ్వవలసిందే (మిగిలినా మిగలకపోయినా. సాధారణంగా మిగిలేటట్టే యిప్పిస్తాడుగా) లేకున్న మరుసటిదిన నీళ్లువదలుకోవలసిందే. తన ఇంటిముందు దీపంవేయించవలసిందే. లేకపోతే ముందువచ్చే మ్యూనిసిపల్ ఎలక్షనులో ఆయన కోటి వ్యయం వోటరు. ముందుగానో పాంతుచెల్లించవలసిందే లేకపోతే గవర్నంటుఆసుపత్రిలో నీళ్లేమందు. (మంచినిళ్లుకూడా కాదు.) గ్రామమునపలైనజో సెఫ్ గారు (నాన్ కోఆపరేషన్ రోజుల్లో అయినాడురెండి) వస్తుంటే మంచాలమీదనుంచి లేవవలసిందే. లేకుంటే మొదటికి స్త్రీకే వాయిదారాకముందే అన్నంవండుకొను చెంబురప్పేల జప్తుచేసి తీసుకపోతా డింట్లోజొరబడి దూరంగావుండమనే బ్రాహ్మయిండ్లలో. కరణంగా రెంతవేస్తే అంతపందాయివ్వవలసిందే లేకపోతే పరాయి వాడిసిస్తుమాడా వీడేయిచ్చుకోవాలని వస్తుంది ఉపయోగించుకోకపోయినా రెండవకారు నీటితీరువతోమాడా. సర్వేయర్ డిజినింగు తప్పున భారపోయవలసిందే లేకుంటే 20-30 సెంట్లనలివాడికి కల్పిరాయి పాతి పోతారు వాడిలోవికల్యమే. (ఉభయులుఇస్తే యిది నరకున్నచోటనే రాయివుంచి పోతారు. తగ్గించక పోవడమే మీకు లాభమని దాష్టీకంగాచెప్పుతూ.) పైవేటువచ్చి రోజూఅడుగుతున్నా పాగాక్కాడ యివ్వవలసిందే. లేకపోతే శెట్టికి ఇకకంటాకు తగిలించాడన్నమాటే ఆకాశరామన్న అర్జీపెట్టి. మావ్వరుగారు క్లాసులోకి రావడంతోటే పిల్లలు నిల్పోవలసిందే (నాండ్ల కిష్టంలేకపోయినా) లేకపోతే

ఏదోవంకపెట్టి పాతమొప్పగించినా బల్లమీద నిలువ బెట్టుతాడు లాక్కంగా. కంపెనీయేజంటు చెప్పినంత చెల్లించవలసిందే లేకపోతే తాన్ ఖామ్మాచేసిన డబ్బు ఎగిరిపోయిందన్నమాటే. గుడ్డుక్లర్కుకు మామూలివ్వ వలసిందే లేకపోతే రైలులో వచ్చిన బుట్టల్లోని పండ్లు ముగి కుల్లిపోవును. అధవా వచ్చినా చిల్లిబుట్ట లివతలికి వచ్చును. బుక్కింగ్ క్లర్కుకు పైడబ్బు వదలుకోవలసిందే టికెట్టెచ్చి చిల్లరరాలేదని అంటాడు. (రైలు పోతుందనో ఒత్తిడికాకలేకనో వెళ్లుతాముగా). పోస్టు మావ్వరును మంచిచెనుకోవలసిందే లేకపోతే డిపార్టు మెంటులోగాపోయినా D. E. O. శాంక్షన్ చేసినా ప్రావిడెంటుఫండులోనుంచి లోలో నివ్వడు యిరవై యేండ్లనాటి దస్తకంపై యిప్పుటిదస్తకంలో ఆత. బాలు పెద్దదిగా వున్నవని. రైలు వచ్చివుడుతన అను మలిమీదనే ప్లాట్ ఫారంమీదికి పోయినా (మిసెస్ మిత్తును రైల్వేకించడానికి) తిరిగి వచ్చినపుడు పైరా పచ్చాచూసి టికెట్టేసి? డబ్బుగట్టు. ఫ్రం గుంతకల్లు అంటాడు టికెట్టాకల్వరు ఏదోవిధంగా సమాధాన పడ్డదాకా. కలకత్తానుండి బిరుదుకొనుకున్న ఒకాయన వచ్చిచేసి ఒకగీతపద్యంవ్రాసి. తాన తననీవ నీకు లలో నేర్పడజూచునట్లు అచ్చులో తనపేరును చూచు కోవాతెనన్న ఆతతో పత్రికకు పంపితే సహాయ సంపాదకుడా ఆదుర్దాను కనిపెట్టి పత్రికలో ప్రకటింపజ, ఏదో ఒకమాటచెప్పిందాక. అటూఇటూచూస్తూ మనలను చూడనట్లుంటాడుగాని నెత్తిన శతగోపం పెడతాడా పల్లెంలో కానీడబ్బువేసిందాకా పూజారి. ఎంత బతిమలాడుచున్నా ఉపదేశించేస్తాడా గొప్పప్రభావం గల గురువైనప్పటికిన్ని దక్షిణపడ్డదాకా (అడవాండ్లయితే ఏదోచేస్తాడులేండి ఒంటరిగా దక్షిణలేకుండా) మజారితీసికొంటూ బంగారంలోమాడా ఒక కొంతకాజేయకుండా కంసాలి ఊరుకోడే—మూలిగాక బహుమతియిస్తానన్నా. కొనేటప్పుడు కట్టెలోను కంపలోను రాలిలోను అప్పులోను మేస్త్రీ సంగ్రహింపకుండనుండడే — ఒకకానీయొక్కవయిస్తాను గట్టిది తెచ్చున్నా కొరి పెపాటికొమ్మలు నీరుగలియనిపెరుగు

లేకే - అసలు రేటుకంటె మైనయిచ్చెదనన్నా పూట కూలమ్మ నున్న పునీరు చల్లకుండానుండదే - సంవత్సరాలకొద్ది వాడుకగాపోయిచుకొనుచున్నా (యింటి ముందుపిడికినా) గోపికలు పాలల్లో నీరుకల్పకుండా వుండరే - కోటికమ్మరించినా వెలయాలు నిలుకుగా వుండదే - ఫారెస్టు పంచాయతీలకుగానీ యింకావేటి కైనా ప్రెసిడెంటుగావున్న వాండ్లు సంజకుండావుంటారనేనా నీతాత్పర్యం. ఈకలికాలంలో అందులో ఇంతడిప్రవృత్తిలో. జీతం బత్తెం లేనికొల్లు ఈడబ్బు లేనికోజుల్లో ఎవరు చేస్తారయ్యా కీర్తికోసం, ఏ బిల్డింగ్ కట్టించడంలోనో తప్పకుండా చర్చ సృష్టించి దిగమింగకుండా.

నాకొడుక్కు జడ్జిపనియిప్పించు. నీవివ్వవలసిన యరవైయ్యేడువేలముండు వడలుకొంటానంటా డొక బంగారీబాబు (వనిపిందిలేండిచివరకు). నేను లక్షరూపాయలవ్రతం పట్టాను మళ్ళీ. అది పొగుకాంది నిద్రం పను, రైతుకింత అని వసూలుచేయండి అని కరణాలకు తాకిదులపుతా డొక ఆంధ్రుడు. (ఈయన వ్రతో ద్యాపనచేసిన తర్వాతనే డిస్మిసు అయినాడులేండి). ఉభయపార్టీలవగ్గర సంచులు కాజేస్తూ విచ్చలవిడిగా సంచరించి మూడుతరాలవరకూ మూలుతుండే డబ్బు సంపాదించి బలవంతాన రిటైర్ అయినాడులేండి ఒక మహారాష్ట్రీడు (ఏజీ-బార్-కాకపోయినా) "సీ-మై-నైఫ్-యాజ్-వెరీ-బ్యూటీ ఫుల్" అంటూ నోట్స్ వ్రాబువారింది పెద్దవుద్యోగం సంపాదించుతా డొక అరవ్వాయన. (నంబూద్రీలలో వుండలేదా అని మనస్సులో అనుకొని)

చదువరులారా ఒకమనవి. ఈప్రకారం ఆయన చెప్పుతూ నిమిషనిమిషానికి మారుతుండేవాడు. మొదట నాతోహడా ఉపనివత్తులు చదువుకొన్న స్నేహితుడే కాని చివరచివరకేదో దయ్యంలాగా కనుపించడం మొదలుపెట్టాడు. ఇక ఆయనచెప్తుంటే వినడమేకాని తిరుగుచెప్పలేక పోయాను. ఇన్వీసంగతులెట్లా జ్ఞాపకంవున్నది కలకదా అంటారేమో. వ్యాసులవారు సంజయనికి వరమిచ్చినట్లు ఆయన నాకు జ్ఞాపకం వుండే

ట్టు వరమిచ్చిపోయినాడు. వినండి తర్వాత, ఆయన ఒకనాటకం చూపించాడు.

"అయ్యా! నమస్కారం."

"ఎవరు వారు?"

"చిత్తం నేనే."

"నేనే అంటే - ఎందు కొచ్చావ్?"

"చిత్తగించారే - ట్రైనింగుకు అప్లికేషన్ పెట్టుకొన్నా. కాస్తమీదయ....."

"చాల్చాల్ లేవయ్యా! అరవ్వాకు. వ్రాసుకొంటున్నాను పో-పో-ఏమి టాగోల?"

"చిత్తము. స్వామి. కోప్పడకండి. ఏదో -"

"ఏదోఏమిటయ్యా - ఏదో (- వెళ్ళమంటే (అని మొగమెత్తించాచి) ఆఁ, ఏదోఏమిటి?"

"అయ్యా! ఏదోమీదయ. మీపుణ్యమెక్కడికి పోతుంది?"

"ఎక్కడికిపోతుంది? మాతోటేవుంటుంది. వుండబట్టే పుణ్యగంపుంది. ఇటువంటిపుణ్యానికేమి లేఁ. డబ్బుంధాలెగాని దానధర్మాలు చేసుకొంటే పుణ్యంరాదూ."

"చిత్తం - బాబూ - మీకు తెలియందేముంది? నేనూ పిల్లలుగలవాడను. ఇప్పటికి నాలుగేండ్లనుండే అప్లికేషన్ పెట్టుకొంటున్నాను."

"అవునయ్యా, నిజమే. సంగీతానికి చింతకాయలురాలునా..."

"అయ్యా! బీదవాడను..."

"చెప్పేది వినవేమయ్యా. కాగితాలతో పనులవుతవిటయ్యా పిచ్చవాడా ఎన్ని అప్లికేషన్లు పెట్టితే మాత్రం."

"అయ్యా - వేదంకూడా చదువుకున్న బ్రాహ్మణి. దానపాత్రుణ్ణి"

"అయితే బ్రాహ్మణార్థాలుచేసికో - పో -" (బ్రాహ్మణి కవడిస్తాడు పీట్ అని గొణుగును).

“అయ్యో వేదంచదువుకొని బ్రాహ్మణార్థాల కట్లాపారోచడం? పాట్లజరక్క బడైనాచెప్పకుండా మని.....”

“మాకుగూడా పాట్లజరగడంలేదు. జీతం జీతం ఇక్షామ్యారెన్నుకం పెనీలకు కట్టడానికే సరిపోతుంది. ఇక తిండియేలా. దమ్మిడివచ్చే సమపాయంలేదు.”

“చిత్తం. ఈశ్వరుడిప్పించకపోతామా?”

“ఎవరిచేత యిప్పిస్తాడయ్యా - మా కిచ్చేవాం డైవ్యురాలేరు. పనిచేయించుకొనేవాండ్లకాని.”

“చిత్తము. ఏదో నాశక్తికొద్దీ—”

“చాలుచాలు. ఇకకట్టిపెట్టు. మహాయస్త్రే మాత్రం ఏమిస్తావయ్యా నీవు. ఒకవేళ ఆపాదుకుటి కాకపడితేమాత్రం.”

“ఏదో—అయ్యా! మీయుగం వుంచుకోను. త్రైనింగుకానిది టీచరుగా నుండనీయరు. టీచరుగావుం డంది త్రైనింగుషీ టీవ్యరు. డిక్టోలోచడం లేదు. ఏమిరూలోకానీ-మీరు త్రైనింగుషీట్ ఇప్పిస్తే—”

“అయితే సర్వీస్ ఏమైనా వున్నదా?”

“చిత్తము బాబూ. నాలుగునెల లున్నది.”

“లాభంలేదు. ఇక మాట్లాడకపో. రెండేండ్లు మాడేండ్లు సార్వీసు కలవాండ్ల అప్లికేషన్ రెన్సో వున్నవి.”

“చిత్తము. మీరు చేయదలచుకొంటే ఏరూల్సు లడ్డంవచ్చును? మీరు సర్వస్వతంత్రులుఅని వింటాను.”

“బాగుంది. నీకోసం యిప్పుడు పనిఅంతామాను కొని కష్టపడమంటావు?”

“కష్టే ఫలీ అన్నారగా స్వామి”

“ఏమిఫల మయ్యా?”

(అనుచుండగా ర నారింజపండ్లు బల్లమిడికి దూకినవి). (ఆయన నవ్వి) “ఈఫలమా? సరే ఆజ్ఞా కష్టమేనటయ్యా యిది.”

“స్వామి! షీట్ రావాలెకానీ—”

“ఆ. కానీ; కానీ యేమిటి? ఇంకా పైన కానీయిస్తావా?”

“కాదు స్వామి నాకు తోచింది సమర్పించు కుంటా.”

“అవునులేవయ్యా! ఇటువంటినాండ్లనెందరో చూచాను. పనియైన తర్వాత కనబడుతాముటయ్యా మేము?”

“అయ్యో! మీకు కనపడక యొక్కడికి తప్పిం చుకొనిపోతాము. “పులిసోటినుండి యొక యిమ్ముల విడివడిపోయి దాని ముండటికే గోవులు మరలివచ్చు నేలా తలపోతలు” ప్రాద్దునలేచినప్పటినుండిమీతోనే కదా మాబ్రదుకువున్నది.”

“ఈమాటల కేమిలేవయ్యా!”

“స్వామి ఆలావిడే యిదిగో తాంబూలం. ఇది మీకస్తానికి తగ్గదికాదు. అయినా నాఆత్మత్వప్రీతి సమ ర్పించుకొంటున్నాను. కొండంతచేవునికి కొండంత పత్రి యెవరియ్యగల్గారు?”

(ఆయన తాంబూలంలోని వరహా చూచి)

“పోపోవయ్యా. వ్రతంచెడ్డా సుఖం దక్కలే దన్నట్లు పాపానికి పాలుపడ్డా పాట్లకు చాలకపోతే ఏలాగయ్యా! పోనీలే. బ్రాహ్మణుడవు. నా చేతనైన సహాయం చేస్తానులే. పో. పో. ఊరికచేస్తే ఫలం యొక్కడికి పోతుంది.”

“కాదుస్వామి. అంగీకరించాలె.”

“చేస్తాపోవయ్యా! నీది నీదగ్గరనే వుంచుకో. పో. ఎవరై నాచూచినా నవ్వుతారు.”

“చిత్తం. మీయుగంచూత్రం నాకెందుకు?”

“ఆలా యుగంతీర్చుకోవాలననే వుంటే పాతిక కంటే తక్కువ నాతోమాట్లాడవద్దు. ఎందుకు గంట సేపు నచ్చు.”

“అమ్మయ్యా!—”

“అమృత్యో ఏమిటయ్యా! నాల్గునెల్లకుప్తయి పెంకు లేవనుకోరాదు (స్తయిపెంకు యిచ్చేరోజుల్లో) అదిగాక యీస్తయిపెంకుతీసివేసి నెలకైదు జీతంపెడిలే మాత్రం నేనంటే నేనని వచ్చి పడవటయ్యా జనం. ఏవో నీపెట్టెలో ముకుపిచ్చేలాగున గాభరాపడుతావు. పో. నాటయమంతా పాడుచేసావు. ఇక మాటలేవు” (అని తలుపేసుకొంటాడు) మరునాడువచ్చి పాతిక చెల్లించి ట్రైనింగుచదువుతాడు.

మరల ఒకవ్యక్తిగా కన్నడి యిట్లనియె. నాటకం చూచావుగా. ఇంకావీను. కొందఱు I. P. గుమాస్తా గావిద్యకల్గి ఏలాగైనా నాటిటివన్ను గెలిపించాలి. అంటే ఆయనగారు ‘ఉండవయ్యా! ఇంట్లో తండు లాలు నిండుకొన్నవి. ప్రధానాద్యం అదిలేకపోతే ఎలా. నెలకు, సన్నరకం, నాణెమైనవి (ధిల్లిభోగా లన్నట్టుంది) బస్తాబియ్యం ఎగిరిపోవును. ఏవో దోప చూచుకోవలెనా? అక్కలేదా? నీవని చేస్తూకూర్చుంటే పొయ్యిపిల్లి లేవడంఏలా” అనగనే వుండండి స్వామి యిప్పుడేవస్తాననిచెప్పి చెల్లి బస్తాబియ్యంపట్టించుకొని వచ్చి (అప్పుడే బస్తా అగి అమ్ముతున్నది) యింట్లో వేయించును ఆయాగంతుకును. ఇవోరకం.

కొందఱు పనిచేసిపెట్టి “ఏమయ్యా మీరు పట్టు బట్టబడేరం చేస్తారా? అయితే మీకు నాణెం బాగా తెలుసునుకాబోలు. ఎందుకంటే మాఆవిడ కొర్నాటు పట్టుచీర కావాలెంటున్నది.” ఇంతలో ఆయన గ్రహించి దానికేంభాగ్యంలేండి అని మర్నాటికి కొర్నాటును కొంపచేర్చును. ఇవోరకం.

“ఇప్పుడు బజార్లో మిరపకాయలగర ఎట్లా వున్నదో” అనిఅడుగుగనే మరునాటికి మిరపకాయల పెండె యింటిదగ్గర దిగుమతి. ఇవోరకం.

“0-8-0 లు బిళ్లలంపినగ్రంథ ముచితముగాపంప బడును.” ఇవోరకం.

“పుస్తకమునకు బదులు పుస్తకమంపెదము” ఇవోరకం.

“మాగ్రంథమాలకు చందాదారులుగండు. సంతకరానికి వేయిపేజీలు వొప్పజెప్పెదము. చందా

రు 3-0-0 మాత్రమే. పోస్టుఖర్చులుకూడా మానే.” ఇవోరకం.

“రూపాయసంభావనయిస్తేనే బ్రాహ్మణార్థా నికి వచ్చేది. అవసరమైనవాండ్లకోరోజు ముందుగానే ఆప్లికేషన్లు పంపాలె” అని వాకిటిముందుబోర్డు”. ఇవోరకం.

కసిత్వీర్చుకొనుటకు తిరునాళ్లలో ఒత్తిడిగానున్న ప్పుడు వెనుకనుండి విరోధినికొట్టి పారిపోవు దుర్బలుల వలె కొందఱు మనిషిని చాటుచేసికొని లంచాలుకొట్టు దురు. కొందఱు హస్తాహస్తీ, ముష్టాముష్టి లంచాలతో పోరాడుదురు.

ఒకడు బంజూరులుతిట్టి దౌర్జన్యంగాను ఒకడు పిల్లులదగ్గరి రొట్టెను కోతివలె వంచనగాను, ఒకడు బజ్జిగించి మెత్తగాను లంచాలు రాబట్టుదురు.

కొందఱు చురుకైన ఆడనాండ్లమూలకముగా లంచాలు దోచుదురు. కొందఱు పెక్కువనుపుచ్చుకొను తండ్రులు మావాడితో చెప్పితానలే అని మూట కట్టుదురు.

పిల్లి పాలుత్రావును తన్నెవ్వరు చూస్తుండలే దనుకొనునట్లు కొందఱు లంచగొండులు తలంకురు.

సంతమాంసంతినేవాడైనా పేగులు మెల్లీవేసు కోనట్లు, కన్నతల్లికైనా కనుమరుగుండాలేనన్నట్లు ముత్తంమీద లంచం కొంచెం రహస్యంగానే తిరుగు చుండును. అని ఆయన మరల నాప్రభుమన్నేహిత రూపము ధరింప నాప్రాణం లేదివచ్చి యీలంచాలు పొడ్యేమార్గం ఏదైనావున్నదా అని మెల్లగాఅంటి ని. ఆయనచెంటనే లేకేమి? హిట్లరుచేసినట్లు కుటుంబ మును పోషించు నోకాయువ్యోగివుంటే ఆకుటుంబం లోనే మరొకరి కుద్యోగ మియరాదనియూ, కుటుం బానికి సరిపోవుడబ్బుకంటే యెక్కువవుండరాదనియూ గట్టిగాశాసించి అమలుజరిపితే లంచంచేవత అదృశ్యమై పోతుందని గట్టిగా అఅచెను. ఉలిక్కిపడి లేచితిని, ఇది కలగనుక ఎవ్వరూ పట్టిచూచుకోవద్దు.

కలదు భావప్రపంచం బాకండు సర్వ
 దేశములు నందుఁ గన్పించు దేశికులును
 శిష్యులును భావవిదులును జెలఁగి సతము
 దీనిఁ దిలకించుచుందురు తృప్తిఁగొనరు
 ఎదురనుండిన పస్తువు నెపుడు కాన
 రాదొ. గంభీరనిస్సాణరవము నెపుడు
 చెవికిఁజేరదొ, యపుడు నిస్సీమమైన
 తద్విలాసము నెఱిఁగిచు దానిపొంత
 గాంతలకుఁ జూచునంత శృంగారమొనఁగి
 పరుగులిడు బాలకులమీదఁ గరణఁజూపి
 హుమ్మనెడు దుర్బృదులను వీరమ్మనెఱిపి
 పోవు ధీవృత్తివాది కద్భుతముఁ గొలిపి
 శాఖ నూగెడువాని హాస్యమ్ముఁజేసి
 ప్రక్కదిగునట్టి లేతకు భయముఁగొలిపి
 ధర్మ మెఱుంగనియెడల రాద్రమ్మునూది
 పాత్రమెఱుంగనివాని బీభత్సపఱచి
 క్రమ్ముకొనునట్టి వికృతి శాంతమ్ముఁబూని
 నదులుతోమ్మిది ప్రవహించు నట్టనడుమ
 స్థాయి గిరులొప్పవాని పార్శ్వములఁజెలఁగు
 గుహల వినఁబడుఁ బ్రణవంబు సహచరంబు
 మంగళధ్వనియొకఁడు త న్మహిమమెఱుంగ
 నలఁతి కగునొక్కొ సంస్కార మందకున్న
 మఱియొకవిశేష మెనఁగు నచ్చఱులకొనల
 నొక్కచో నారికేళంబు లొక్కయెడను
 కదళికలు నొక్కటఁ ద్రాక్ష ఘనరసమునఁ
 బెంపునేయంగ మురిపంపు జొంప మగుచుఁ

జిలుకపలుకులు చెవుల త్రుప్పులను డులుప
 మత్తకోకిలగీతి మైమఱపు గూర్ప
 హంసరుతములు నెమ్మది హాయిగొలుప
 వనమయూరనినాదముల్ మనముఁ గొనఁగ
 మధురమధుమాధవీలతా మండపముల
 భ్రమరవిలసితములు మహాప్రమద మొనఁగ
 లలనగతి మందమారుతా యాతములును
 చిత్తకుసుమ వికాసమ్ము నేకరింప
 ప్రథితకావ్యోపవన మొందు వరగుచుండు
 నాయికానాయకులు మహానందమునను
 దిరుగుచుందురు దివసాంత తరుణమందు
 చంపకోత్పలమాలికాసముదయముల
 రుచిరవనమంజరుల మనోరూఢి వెలయ
 జగములానందరసమున సొగియఁజేయఁ
 బండువెన్నెల నవతైలిమండపముల
 మధురగీతుల మాధవు మదనదేవుఁ
 గొలుచుచుందురు కోర్కులు కొనలునాగ
 ఇట్టి భావప్రపంచమ్ము నేలువాఁడు
 సకలకలల నెఱింగిన జాణ లోక
 వృత్తమెఱిగిన దిట్ట యీవెలయు ప్రకృతి
 కైవసమ్మునొనర్చిన ఘనుఁడు స్థూల
 సూక్ష్మముల గుర్రెఱింగిన సూరి సతము
 ప్రమదమునఁ దోఁగువాఁడు నిర్మలుఁడు గర్భి
 ఈశ్వరాయత్తచిత్తుం డనితరబుద్ధి
 సర్వసముఁడు మహాత్ముండు శాంతియుతుఁడు
 వశ్యవాక్కునునగు కవివరుఁ డొకండె.

విష్ణుకుండి వంశము

(అనువృత్తము)

3

విష్ణుకుండిరాజ్య స్థాపనము

విష్ణుకుండియుల రాజ్యాధికార మాండ్రదేశమున
 క్రీ. శ. అయిదవశతాబ్దాదిని నాటబడి క్రీ. శ.
 ౪౩౦-వ సంవత్సరమునాటికి సుస్థిరముగా నెలకొల్పు
 బడినదని యూహింపవచ్చును. ఈయూహకు బల
 కారణములయిన వృత్తాంతములు ఒకటి రెండు గలవు.
 క్రీ. శ. ౩౪౦-వ సంవత్సరప్రాంతమున గుప్తవంశసార్వ
 భౌముడు సముద్రగుప్తచక్రవర్తి దక్షిణదిగ్విజయయాత్ర
 కై వెడలివచ్చి వేంగీకుడైన హస్తివర్మను జయించినట్లు
 చెలియుచున్నది. ఆనాడు వేంగీకుడైన హస్తివర్మచూ
 రాజు పెదవేగిశాసనపతియైన హస్తివర్మయని చరిత్ర
 కారులు నిర్ణయించినారు. ఈశాలంకాయన హస్తివర్మ
 గాక మరియొకహస్తివర్మ యీ వేంగీ ప్రాంతము నేలి
 నట్లు గానరానందున సముద్రగుప్తడోడించిన హస్తి
 వర్మ శాలంకాయనవంశజుడని నిర్ధారణచేయవచ్చును.
 శాలంకాయనవంశమున, నింతవఱకులభించినశాసనముల
 బట్టి ఆగ్గురురాజులు కనబడుచున్నారు. వారిరాజధాని
 వేంగినగరము. వారు భగవద్భక్తరథస్వామి పాదాను
 ధ్యాతులమని చెప్పుకొనిరి. వీరివంశచరిత్ర మరియొక
 పూరు విభులముగా వ్రాయుదుము. అయినను ప్రస్తుత
 మునకావశ్యకమైన చారిత్రమునుమాత్ర మిచ్చట దెలుపు
 దుము. ఇంతవఱకులభించిన శాసనములబట్టి శాలంకాయన
 రాజవంశము నీక్రిందివిధముగా నేర్పఱుపవచ్చును.

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు

౧ దేవవర్మ.*

క్రీ. శ. ౩౦౦ — ౩౨౫

౨ హస్తివర్మ.*

క్రీ. శ. ౩౨౫ — ౩౪౦

౩ మొదటి నందివర్మ

క్రీ. శ. ౩౪౦ — ౩౭౦

౪ చండవర్మ మరీకొండరుపుత్రులు.

క్రీ. శ. ౩౭౦ — ౩౯౦.

౫ రెండవ నందివర్మ.*

క్రీ. శ. ౩౯౦ — ౪౨౦.

౬ సక్రందవర్మ.*

క్రీ. శ. ౪౨౦ — ౪౩౦.

హస్తివర్మ క్రీ. శ. ౩౩౭ — ౩౪౦ సంవత్సర
 ములనడుము సముద్రగుప్తునిచే నోటువడినవాడుగావున,
 ఆతనిరాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౩౪౦ సంవత్సరముతో
 ముగిసినని తలపవచ్చును. ఈతని మరణకాలమునకును
 (క్రీ. శ. ౩౪౦) సక్రందవర్మ కడపటిరాజ్యసంవత్సర
 మునకును (క్రీ. శ. ౪౩౦) నడుము లొంభయియేండ్లు
 గలవు. ఎల్లప్పుడు ఎడతెగనిసంగ్రామములతో మునిగి
 లేలుచున్న శాలంకాయనరాజవంశములోని కడ
 పటిసర్దురుమహారాజులకును ఇంచుమించుగా తరమునకు
 ఇరువైయేండ్లచొప్పున రాజ్యకాలపరిమితి నిర్ణయించుట
 అసమంజసముకానీరదు. శాలంకాయనులచరిత్ర యిం
 కను స్పష్టముగా తెలియదు. అయినను వీరిలో చివర
 వాడైన సక్రందవర్మపరిపాలనమున విష్ణుకుండివంశస్థాత

* పూవురు పట్టినవారి దానశాసనములు మాత్రమే ఇంతవఱకు లభించెను.

యైన మొదటిమాధవవర్మ, వేంగీరాజ్యమును జయించి తనరాజ్యమును తూర్పుదెసగా, క్రీ. శ. ౪౩౦ నాటికి వ్యాపింపజేసియుండెనని యూహించుకొనవచ్చును.

విష్ణుకుండియుల రాజ్యస్థాపనకాలము క్రీ. శ. ఐదవశతాబ్దాదియని నిరూపించితిమి గావున, వారు ఏరాజవంశమును, ఊడబెట్టికి తొలుత రాజ్యము ఆక్రమించుకొనిరో, నారు తొలుత యేలినదేశభాగమేదియో నిర్ణయింపవలయును. మనకుదొరికిన విష్ణుకుండిశాసనములలో నతిప్రాచీనమైనది రెండవమాధవవర్మ ఈశ్వరాశాసనము. అది 'అమరపురము' నుండి ఆజ్ఞాపింపబడినది. తద్దానపతి "త్రిహటమలయాధిపతి" యని విశేషణముతో దెబబబడినాడు. హుల్లుపండితుడు అమరపుర, త్రిహట, మలయములు మూడింటిని గుర్తించలేకపోయెను. లక్ష్మణరావుగారు అమరపురము అమరావతి కావచ్చునని యూహించిరి. మాధవవర్మ మహారాజు 'క్రి.పర్యతస్వామి పాదానుభ్యాకు' డని చెప్పుకొనుటచేత హుల్లుపండితుడు 'క్రి.పర్యతము' క్రితైలమని నిర్ణయించినాడు. కీలుహారను పండితుడుకూడ నిట్లే భావించినాడు. అమరపురమును అమరావతితో ముడివెట్టుటంత సంభాష్యముగాతోచదు. కీలుహారను పండితుడు డూహించినట్లు 'విష్ణుకుండి' శబ్దము గుంటూరుజిల్లాలోని 'వినుకొండ' గ్రామనామమందు స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది. విష్ణుకుండిశబ్దము విష్ణుకుండి, వినుకుండి, వినుకొండ, కావచ్చును. ప్రాకృతాంగ్రమందు 'విష్ణుకుండి' పదము 'విష్టుకుండి' 'వినుకుండి' అని యుచ్చరింపబడుచుండవచ్చును. విష్ణుకుండి నగరమునా రగుటవలన ఈరాజవంశమువారు విష్ణుకుండివారయిరి. విష్ణుకుండి నగరము, లేక నేటి వినుకొండ, పూర్వము విష్ణుకుండిరాజులకు మొట్టమొదటి రాజధానియై యుండనోపు. ఈ విష్ణుకుండినగరమునకు అమరపురముఅని కూడ పేరుండియుండవచ్చును. అమరపురము విష్ణుకుండిపురమగుటచేత జనులు అమరపురమున పేరు మరచిపోయి విష్ణుకుండిపురము, లేక విష్ణుకుండిపురమని యు, సంక్షిప్తముగా వినుకొండయనియు వాడుట అలవాటు చేసికొనియుండుదు. వినుకొండశబ్దము చాలాప్రాచీనమైనదగుటబట్టి యాయూహ మరింతసమంజసముగా తోచుచున్నది. ఈయూహిచ్చుట్టును విషమములయిన గిరి దుర్గములు మూడుగలవు. వీటి అన్నిటిలో మిక్కిలి ప్రాచీనతమమైనది పడుమటికొండమైననున్నది. ఈ నగర ప్రాంతమున పురాతనమైనవస్తుసంచయము విశేషముగా గలదు; పరిశోధింపదగినది చరిత్రకారుని కత్యంతోపయోగకరమైన నూత్న విషయము లనేకము లిచ్చుట దొరకగలవు. ఇచ్చట కొండలపై నింతవఱకు చరిత్రకారుడుమాడని ప్రాచీనశిలాశాసనములు పెక్కుగలవట! ఇచ్చటి పురాతన నగరప్రాంతమును త్రవ్వించినచో విష్ణుకుండిరాజులచిహ్నములు తప్పక గన్పింపగలవు.

వినుకొండ ప్రాచీనఅమరపురముని నిర్ణయించితిమి గావున త్రిహట మలయములకూడ నీప్రాంతముననే యుండవలయునని యూహింపవలయును. లేకున్న హుల్లుపండితుడు తలచినట్లు త్రిహటము బొంబయి ప్రాంతపునగముగాను, మలయము పడుమటికనుమలుగాను భావించుట కేవల మసంభాష్యమగును. ఇంచుమించుగా వేయిమైళ్లదూరముననున్న గిరిలకు ఆంగ్ర దేశములోని విష్ణుకుండిమాధవవర్మ ఆధిపతియని చెప్పుకొనుట హాస్యాస్పదమైన విషయము. లేదా యీ త్రిహట మలయాధిపతి విశేషణమునకు వేరొక అర్థముండవలయును. ఆంగ్రదేశచరిత్ర, ఆంగ్రభూగోళశాస్త్రము, స్థలవర్ణనములు మున్నగునవి నేటిఆంగ్లల కసలుతెలియని దౌర్భాగ్యవశమున త్రిహటమలయములను మనము గుర్తించలేకున్నాము. వినుకొండకు సమీపముగా నంసారాపుపేటకు నైర్మతిదిక్కున రైల్వేదూరమున కోటప్పకొండయని యొక యూరు గలదు. దానికి పూర్వము కావూరని పేరుండెను. ఆయూరికి సమీపమున కొండపై నొకశివాలయమున్నది. త్రికొండకు కావూరి కోటప్పకొండయని పేరు. త్రిహటేశ్వరుడు, లేక కోటప్పయను పేరుతో శివుడిచ్చట పూజింపబడుచున్నాడు. మహాశివరాత్రినాడు కోటప్పకొండపై మహోత్సవముజరుగును. నేటివ్యవహారమునందు కోటప్పకొండయని పిలువబడుచుండినను పూర్వమిశ్రామము కావూరనియు, ఏకడ్డనున్న కోటప్పకొండ త్రిహట

మరియు, నిందు వేంచేసియున్న మహేశ్వరమహా దేవుడు త్రికోటిశ్వరుడనియు పిలువబడుచుండెను. మరియు నీ త్రిమాటనగము శ్రీశైలగర్భమనిమాడ స్థలపురాణము వాకొనుచున్నది. కావున మాధవవర్మపేర్కొనిన త్రిమాటనగము కావూరికోటప్పకొండయనుటకు సందియములేదు. శాసనములను సంపాదించు ప్రభుత్వోద్యోగీయులు ఇక్కడదేవాలయమునందు గల పదిశాసనములనుమాత్రమే గుర్తించినారు. ఇంకను పెక్కుశాసనము లీనగప్రాంతమున నున్నట్లు స్థలజ్ఞులవలన దెలియవచ్చుచున్నది. కావున కావూరుకోటప్పకొండయే త్రిమాటగిరికావలయును. “మలయ” మనుపేరు ఆంధ్రదేశమున తూర్పుకనుమలు వ్యాపించియున్నంతవఱకు, ఆపర్వతపంక్తులకు ఇరుపార్శ్వములందున్న సముస్తదేశమునకు మలయమనిపేరు. మలయప్రాంతమున్న పదము నేటివ్యవహారమున మన్యప్రాంత మనియైనది. మలయము యొక్క రూపాంతరమే మన్యము. ఈమలయప్రాంతము గోదావరిజిల్లాయందు గలదు; విశాఖపట్టణము గంజాంమండలములందు గలదు; గుంటూరు, కడప, కర్నూలుమండలములందును గలదు. గుంటూరుజిల్లాలో పల్నాడంతయు మలయప్రాంతమే. పల్నాడునకు దక్షిణముగానున్న రేనాడంతయు అట్లుశ్రీశైలముపర్వంతముమాడ మలయమే. ఆప్రాంతపుకొండలకు నల్లమలకొండ లనియు, ఎఱ్ఱమలకొండ లనియు పేరులు గలవు. మలయమనునది కొండప్రాంతమునకు వాడిన పదమని శాసనములవలన దెలియవచ్చుచున్నది. అసలొంద్రదేశములోని పర్వతపంక్తులకు ఇంగ్లీషులో ఈస్టరను ఘాట్సు అను పదమునకు సరియైన అనువాదముచేసి తూర్పుకనుమలని మనము వాడుచున్నాము. “తూర్పుకనుమ” లని వాడుకచేయుటాదిగా మలయములన్న మాట మరచిపోయితిమి. విష్ణుకుండిమాధవవర్మ తొలుత నేలిన మలయప్రాంతము శ్రీపర్వతముతో ముడివెట్టబడినదిగావున, అది గుంటూరు, కర్నూలుజిల్లాల కొండప్రాంతమని యూహింపవచ్చును. దీనినిబట్టి విష్ణుకుండిన

వంశస్థాపకుడైన మొదటిమాధవవర్మ యేలినరాజ్యము నేటిగుంటూరుజిల్లాలోని పశ్చిమభాగమందుజేరిన నరసారావుపేట, వినుకొండ, పల్నాడుతాలూకాలును, కర్నూలుజిల్లాలోజేరిన కంభం, మార్కాపురం, నందికొట్కూరుతాలూకాలును, అటు పడుమటగా కృష్ణానదికావలియొడ్డుననున్న నల్గొండపరగణాయను కలిసిన దేశభాగమని యూహింపవచ్చును. ఈ దేశమునకు నడుమగా కృష్ణానదిప్రవహించుచున్నది. పాతకుడు విష్ణుకుండిరాజ్యవిస్తీర్ణతను వేరొకచోటనీయబడిన చిత్రపటమునందు గాంచగలడు. కృష్ణానది కిరుపార్శ్వములందు “తూర్పుకనుమ” లనబడు మలయపర్వతశ్రేణులు ఈశాన్యమునుండి నైర్వృతిగా బారులుతీర్చియున్నవి. ఈమలయపర్వతములందు ఆంధ్రుల కత్యంతప్రీతికరములయిన శ్రీశైలము, త్రిపురాంతకము, త్రిమాటగిరి, శ్రీపర్వతము మున్నగుపావనములయిన మహేశ్వరపీఠములు గలవు.

౪

విష్ణుకుండి వంశచారిత్రక విశేషములు

మొదటిమాధవవర్మ విష్ణుకుండిరాజ్యమును స్థాపించి ‘మహారాజ’ పదవినిబొంది స్వతంత్రుడై పరిపాలన మారంభించినది క్రీ. శ. ౪౨౦-వ సంవత్సర ప్రాంతమని యింతకుముందు వివరించియుంటిమి. విష్ణుకుండుల వ్యుత్పత్తియు, వారు తొలుత రాజ్య మెట్లు సంపాదించగల్గినదియు చరిత్రకు బాగుగా తెలియవచ్చుట లేదు. లక్ష్మణరావుగారు “ఎట్లయినను, సుప్ర, వాకాటకులతోడి సంబంధములముననే విష్ణుకుండిప్రభువులు వైకివచ్చిరనుట స్పష్టము. మొదటిమాధవవర్మ తొలుత గుత్తులయొద్దనో, వాకాటకులయొద్దనో నేనాధిపతిగ నుండి తనపరాక్రమముమూలమున ప్రముఖుడయ్యె నని నానమ్మకము. అతడు దక్షిణసింహదేశజైత్రయాత్రలో సముద్రగుత్తుని అనుసరించిన నేనాధిపతులలోనొక్కడో,

C. S. I. I. Vol. IV. Nos 915—925.

౨. Cph. No. 31921-22 ; S. I. I. Vol. V. No. 116.

లేక అతనితో చేరిన దక్షిణహిందూదేశసాహసికుడై, యతని కలింగరాజ్యప్రతినిధిగ నెనుక నిలిచిపోయిన వాడో యైనను ఆశ్చర్యములేదు" అని వ్రాసిరి. ఈ యూహలకు ప్రమాణములు లేవు. ఇదియంతయు లక్ష్యణ రావుగారు కట్టజూచిన గంభీరవగర్మము. లక్ష్యణరావు గారు విష్ణుకుండిరాజుల కాలనిర్ణయము సరిగా చేయలేదు. వారు మొదటిమాధవవర్మ కాలనిర్ణయమును చేయటాని నపుడు కాలంకాయనులకుగూడ అంద్రదేశచరిత్రయందు స్థానమున్నదనుటమాట మరచిరి. ఇంకను ఇట్టిరాజ వంశములు పెక్కులు గలవనుమాట వారికితోచలేదు. విందుమిక్కిలి సముద్రగుప్తుని దండయాత్రకును, కాలంకాయనులలో కడపటివాడైన సుందవర్మకును నడుమ కనీసము తొంభయినవత్సరము లున్నవనుమాట వారు పరికింపలేదు. ఇన్ని విషయములు వారు యోజించు కొనకుండ మొదటి మాధవవర్మను ఇంచుమించుగా కాలంకాయన హస్తీవర్మకు సమకాలికునిజేసిరి. గుప్త వాకాటవంశముల చరిత్రము వారినాటికి సరిగా తెలియ రాలేదు. ఇన్ని కారణములబట్టి లక్ష్యణరావుగారు యూహలు అసంబద్ధములు, సత్యమారములు. ఇక నెక్కడినుండివచ్చి రివిష్ణుకుండిరాజులని యోజింపవలయును. ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము దుర్లభము. అయినను ప్రాచీనాంధ్రదేశపుచరిత్రక గాథలందు కొంత ఆధారము గనబడవచ్చును. వేంగీకాలంకాయనులకు సమకాలికులు, కృష్ణకు దక్షిణ, నైర్వతి ప్రాంతములనున్న శేటి గుంటూరు, నెల్లూరుజిల్లాలలోని కొన్ని భాగములు ఏలుచుండినవారు కందరపురాధీశ్వరులయిన ఆనందగోత్రజులు గలరు. విష్ణుకుండివంశమాక్రమించుకొన్న చిన్న రాజ్యము ఆనందగోత్రమువారి రాజ్యమునకు సరిగా పశ్చిమముననున్నది. కావున వారు తొలుత ఆనందగోత్రజులకు సామంతులుగా నుండి, యొక చిన్న సీమను పరిపాలించుచు, కొంతకాలమునకు వారిని ధిక్కరించి యుందురు. అప్పటికి కందరపురాధీశ్వరులరాజ్యము కాలవశమున బలహీనమై యుండును. క్రీ. శ. నాల్గవశతాబ్దము సగముగతించునాటికి పల్లవ సామ్రాజ్యము మహోన్నతవశకు వచ్చి యుండెనని ఆనాడు అంద్రదేశమున కృష్ణానది కిరుపార్వ్య

ములందును బృహత్పలాయనులు, ఆనందగోత్రజులును పరిపాలించుచుండిరి. బృహత్పలాయనాదుల నోడించి కాలంకాయనులు పల్లవులసాహాయ్యమున వేంగీభూమికి అధీశ్వరులయిరి. ఆనందగోత్రజులు బృహత్పలాయనుల వలె నతిశీఘ్రముగ నాశమనొందక, కొంతకాలము వారి నెదిరించియుందురు. దక్షిణమున పల్లవమహారాజ్యము, ఉత్తరమున కాలంకాయనవేంగీరాజ్యమును ఒత్తిడి కలుగచేయుచుండ నిస్సహాయులై ఆనందగోత్రీయులు స్రుక్తి కాలవశమున అంతమొందియుందురు. ఆసంకులసమయమున విష్ణుకుండియులు, తరుణమువచ్చియుండెనుగావున అదివఱకు చిన్న సామంతరాజ్యముగా నున్నదానిని విస్తరింపజేసి పరభూముల నాక్రమించి వాకాటకప్రభువులవలె స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించి యుందురు. అట్లు విష్ణుకుండి రాజ్యమును తనబలపరాక్రమాతిశయముచే స్థాపించినవాడు మొదటిమాధవవర్మ. ఇతడు పల్లవ, కాలంకాయనవాకాటకాదులవలె 'మహారాజ'పదవిని పొంది రాజ్యమేలినాడు.

లక్ష్యణరావుగారు రూపించినట్లు, విష్ణుకుండియులకును ఔత్తరాహులయిన వాకాటకులకును అదినుండియు శేవోయొక్క కొంతసంబంధ ముండినట్లు తోచుచున్నది. విష్ణుకుండియులు ఆంగ్రులు; వాకాటకప్రవర సేనుడు (క్రీ. శ. ౨౮౪ - ౩౪౪) ఉత్తరాంధ్రభూమిలను జయించినపుడు విష్ణుకుండియులు వాకాటకులకు సామంతులయియుందురు. వాకాటక-విష్ణుకుండియుల సంబంధము విష్ణుకుండియులశాసనములందు మొదటినుండియు గానుపించుచున్నది. విష్ణుకుండియులు, వాకాటకులకు మొదట సామంతులయి, పిమ్మట వారి నెదిరించి స్వతంత్రులయి, పరాక్రమాతిశయముచే ప్రఖ్యాతులయిననాడు వారితో వైవాహిక సంబంధమును కలుపుకొనియుండిరి. రెండవమాధవవర్మ యీ పూర్వశాసనమందు "శ్రీవిష్ణుకుండినాం మహారాజస్యక్రీమాధవవర్మా" అని యున్నది. ఇది వాకాటకసంప్రదాయము. వాకాటకులలో ప్రవరసేనాదులు రెండు, నాలుగు ఆశ్వమేధములు చేసినవారని చెప్పుకొనిరి. వారిననుసరించి, వారికంటె నధికలమని చెప్పుకొనుటకై, ఏకాదశ

దిగ్విజయములు చేసినను చేయకపోయినను విష్ణుకుండి రాజులు ఏకాదశాశ్వమేధములు చేసినట్లు వర్ణించుకొనిరి. మొదటిమాధవవర్మ పదనొకండశాశ్వమేధయాగములు చేసినో లేనోగాని, చేసినట్లు రెండవమాధవవర్మయ్యారూ కాసము ఆతనిని “ఏకాదశాశ్వమేధాపథ్యధావధూత జగత్కల్పవశ్య, అగ్నిష్టేమహాస్రయాజినః, అనేక సామంతమకుటపూటమణి ఖనితచరణయుగలస్య, మహా రాజస్య” అని వర్ణించుచున్నది. మొదటిమాధవవర్మ కాసముకొట్టియు నింతవఱకు లభింపలేదు. ఆతని బిరుదుగద్య యెట్లుండెనో తెలియదు. కాని, వాకాటక సంప్రదాయము ననుసరించి తొలుత తనవంశమునకు మహారాజవంశలాంఛనమైన బిరుదుగద్యను సంస్కృతమున వ్రాయించినాడు రెండవమాధవవర్మయని నిశ్చయముగ జెప్పవచ్చును. వాకాటకులవలెవిష్ణుకుండియులు వాజడేయ అగ్నిష్టేమాదిక్రతు సహస్రయాజులు. ఇని యన్నియుపూర్తిగా ప్రగల్భములును, వట్టియాడంబరవాక్యములునుగాజాలవు : విష్ణుకుండినులకును వాకాటకులకు మొదటినుండియు నొకసంబంధముండినట్లు ఇని నిస్సంశయముగా నూఁచించుచున్నది. వాకాటకులు కొండలు, క్రీస్తుశకమునకు బూర్వమునుండియు ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చును బోవుచుండినవారని అమరావతియందు క్రీ. పూ. ౧౫౦ నాటి వాకాటక గహపతి (గృహపతి)యొక్క ప్రాకృత శిలాశాసనము సాక్ష్య మొసరుచున్నది. కావున విష్ణుకుండియులకును వాకాటకులకును సంబంధముండెనట నిస్సంశయము. అగ్నిష్టేమ, వాజడేయ సహస్రక్రతుయాజినలుటబట్టి విష్ణుకుండియులు వాకాటకులవలె బ్రాహ్మణులుగాని, బ్రాహ్మణప్రాయులుగాని కావలయును.

౧. మొదటిమాధవవర్మ. (క్రీ. శ. ౪౨౦-౪౫౦) ఇతనిగురించి సరిత్రయేమియు దెలియరాకపోయినను, ఇతడే విష్ణుకుండి వంశకర్తయనియు, రాజ్యనిర్మాతయనియు నితనిపాత్రుని ఈపూర్వశాసనమునుబట్టి యూహింపవచ్చును. అతులబలపరాక్రమశాలియగుటచే విజయమైన క్రతురాజ్యము నాక్రమించుకొని “అనేక

సామంతమకుటపూట మణిఖనితచరణయుగలు దై మహారాజపదవిని బొందినాడు. ఇతడే విష్ణుకుండులలో మొదటిమహారాజు. సర్వతంత్రస్వతంత్రుడయిన రాజపరమేశ్వరుడు. ఏకాదశాశ్వమేధ సహస్రయాజియని వర్ణింపబడిన కారణమున నతని రాజ్యకాలమంతయు యుద్ధములతో గడచిపోయెననియు, నితడు దిగ్విజయము చేసి పెక్కుసార్లు శత్రుసంహారము చేసి నాడనియు నూహింపవచ్చును. ఈత డానందగోత్రులను జయించి యుండునని యావఱకే నూచించితిమిగాని, వారిలో నెవరినియోడించి యావంశము నిర్మూలముగావించెనో నిర్ణయింపలేము. ఇంతవఱకు ఆనందగోత్రులయిన అత్తివర్మ (హస్తివర్మ) దామోదరవర్మలను ఇద్దరురాజులే కాసములబట్టి తెలియవచ్చుచున్నారు. మరియు కాలంకాయనులలో కడపటివారైన రెండవనందివర్మ, స్కందవర్మలను గూడ జయించి వారిరాజ్యములలోని సీమలను గొన్నింటిని ఆక్రమించుకొని యుండవచ్చును. స్కందవర్మ మరణానంతరమున మొదటి మాధవవర్మ వేంగీదేశమునుగూడ తనరాజ్యములోనికి దెచ్చుకొని యుండును.

౨. దేవవర్మ:--మాధవవర్మకుమారుడైన దేవవర్మ “క్షత్రియావస్థుండ ప్రవర్తితాప్రతిమవిఖ్యాతపరాక్రమస్య శ్రీదేవవర్మ” అని క్షత్రియవీరులను ఓడించుటలో అప్రతిమానమైనపరాక్రమమునుజూపి విఖ్యాతి జూపినట్టివాడని యీపూర్వశాసనము దెలుపుచున్నది. ఇతనికి ‘మహారాజ’ పదము చేర్చని కారణమున, ఇతడు రాజ్యాభిషిక్తుడు కాకపూర్వమే మరణించి యుండెనని తోచుచున్నది. ఇతడుజయించిన క్షత్రియ వీరులెవ్వరో విచారించుటకు సాధనములుచాలవు. కాని పైనివివరించినరీతిని, ఇత డాకాలమున నాంధ్రదేశమును బరిపాలించుచుండినపల్లవశాలంకాయన, ఆనందగోత్రాది రాజవంశము లనేకములను నిర్మూలముగావించి తనతండ్రి విష్ణుకుండాధిరాజ్యము సుస్థిరముగ బాదుకొల్పుటకు తోడ్పడితనమహాపరాక్రమమును జగద్విఖ్యాతముచేసినాడు. వాకాటరాజులు తమరాజపుత్రులను దేవవర్మకుమారుడైన రెండవమాధవవర్మకిచ్చి విష్ణుకుండులతోడి వియ్య

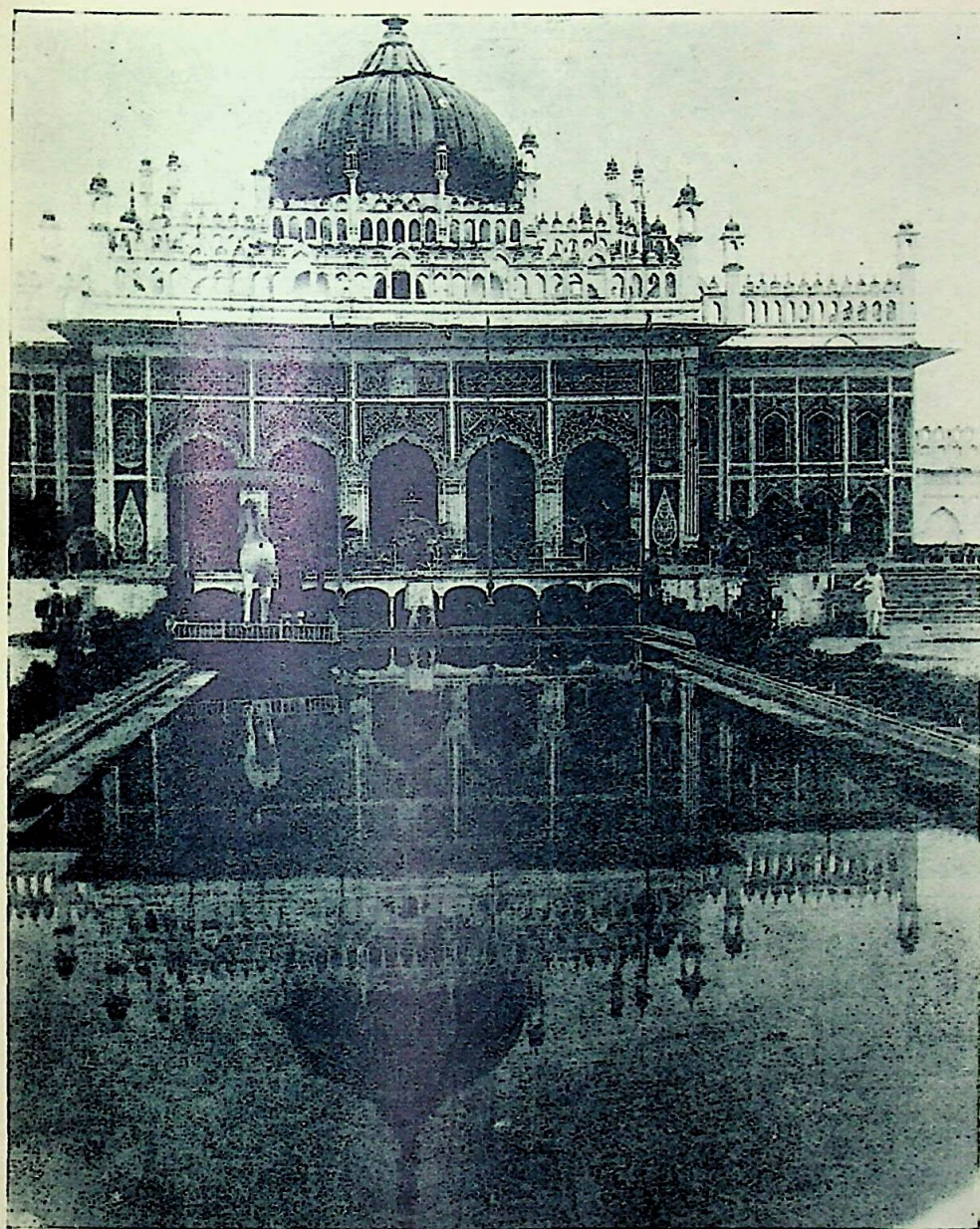
మును, నెయ్యమును కూడ నభిలషించుటజూడ శ్రీ. శ. అయిదవశతాబ్దము సగము గతించునాటికి, అనగా మొదటిమాధవవర్మ మరణించునాటికి విష్ణుకుండియు లాంధ్రదేశమున ప్రబలురై, విశాలరాజ్యమును స్థాపించి యుండిరని యూహింపవచ్చును. వాకాటకరాజులకాల మింకను తృప్తికరిముగా నిర్ణయింపబడలేదు. మాసాహూ బ్రియలు, డాక్టరు కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారు, కాశీ ప్రసాదజాయస్వాలు మున్నగువారు తమసిద్ధాంతములు వివిధముగా ప్రతిపాదించినారు. వీటినిన్నిటిని పరిశీలించినపుడు మొదటిమాధవవర్మయొక్క అవసానకాలమునాటికి సమకాలికుడయిన వాకాటకరాజులకు నరేంద్రసేనుడని తోచును. ఈతనిశిలామహుడైన రెండవ రుద్రసేనుడు మరణించినతరువాత కుమారులు ఇరువురును దివాకరసేన, దామోదరసేన — ప్రవరసేనులు, బాల్యావస్థదాటనివారనుటచేత వారిజనని ప్రభావతీ గుప్తమహాదేవి సంరక్షకురాలుగా రాజ్యభారము బానియుండెను. రెండవప్రవరసేనునికాలమున వాకాటకరాజ్యము బలహీనమయ్యెను. ఆతనికుమారుడు నరేంద్రసేనుడు ఎనిమిదవయేట రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యెను. దీనితో వాకాటకరాజ్యము సడలనారంభించెను. ఈ నరేంద్రసేనునిరాజ్యకాలము శ్రీ. శ. ౪౩౫ మొదలుకొని ౪౭౦ వఱకు సుండువచ్చునని, జాయస్వాలుపండితుడు నిర్ణయించినాడు. ఈ కాలనిర్ణయము సహజముగా నున్నది. వాకాటకులు బలహీనులయి దక్షిణమున ఆంధ్రదేశమున బలవంతులయియున్న విష్ణుకుండియులతోడి నెయ్యము, వియ్యమునుగూడ కోరియుండిరి. కావున రెండవమాధవవర్మ పెండ్లియాడినది నరేంద్రసేనుని తనయగాని, అగ్రజగాని కావచ్చును. లక్ష్మణరావుగారామెపేరు చంద్రావతియైయుండవచ్చునని యొక విచిత్రమైన యూహచేసిరి. నరేంద్రసేనునకొక యగ్రజుడుండినట్లును, వీరిరువురకును మొదటిసుండియు వైరమేగాని మైత్రిలేనట్లును తెలియుచున్నది. ఈ నరేంద్రసేనుడు అన్నకోడించి పైతృకరాజ్యమునకు చిన్ననాడే మంత్రిసేనాపతులసహాయమున పట్టుమగట్టుకొనెను.

తనరాజ్యమును సుస్థిరముగాజేసుకొనుటకై ఇతడు కదంబరాజకన్యక అష్టతల్పటారికామహాదేవిని పెండ్లియాడి కుంతలాధీశునితోడను, తనసూతునో తోబుట్టువనో విష్ణుకుండిరాజపుత్రుడయిన రెండవమాధవవర్మకిచ్చి ఆంధ్రదేశాధీశునితోడను బంధుత్వము కలుపుకొని వారలసహాయమున సుస్థిరముగ రాజ్యమేలెను. ఒకవంక వాకాటకరాజులతోడిబంధుత్వమును, మరియొకవైపున కుంతలేశ్వరుని నెయ్యమును తనకు సాహాయ్యముగానుండ రెండవమాధవవర్మ చిన్ననాటనే పట్టాభిషేకము చేసుకొని అజేయుడై ఆంధ్రదేశములోని విశేషభాగమును జయించి విశాలరాజ్యమును స్థాపింపగలిగెను.

3. రెండవమాధవవర్మ (శ్రీ. శ. ౪౫౦ మొదలుకొని ౫౦౦ వఱకును) - రెండవమాధవవర్మకాలమునాటికే శాలంకాయనవేంగీరాజ్యము నామమాత్రావశిష్టమైనట్లు తోచుచున్నది. ఆనందగోత్రశాలరాజ్యముగూడ నిర్మాతలంపబడియెను. పల్లవులతోవకు జెందిని బృహత్పాలాయ సులరాజ్యము అంతకుముందే అస్తమించెను. విష్ణుకుండియులు ఇంచుమించుగా కర్మరాష్ట్రమును, వేంగీధూమిని గూడ కలిపి ఒకవిశాలరాజ్యమును స్థాపించుకొనగల్గిరి. చదువరి యిప్పటిరాజ్యాంగవిధానము ననుసరించి విభజింపబడిన బ్రిటిషు కృష్ణాగోదావరిలనడుమనున్న కృష్ణాగోదావరిజిల్లాలు మూడును మాత్రమే కలిసి పూర్వపు వేంగీదేశమైయుండెనని భావింపరావచ్చును. పూర్వపు వేంగీదేశము పడుకుటను తూర్పుకనుమలుదాటి యిప్పుడు నిజాంరాజ్యములోచేరిన వరంగలు (ఓరగల్లు) సుబాలోనికి చాలామారము వ్యాపించియుండెనని యూహించుకొనవలయును. ఇంతపెద్దరాజ్యము ఆక్రమింపగల్గినారు గావుననే విష్ణుకుండియులతోడి నెయ్యము వియ్యముగూడ వాకాటకు లభిలషించిరి. రెండవ మాధవవర్మకాలమున విష్ణుకుండివంశము తమ పూర్వపురాజుగానియైన విష్ణుకుండిపురమును నాహంతరముగల అమరపురమును విడిచిపెట్టిరని తోచుచున్నది. రాజ్యము విస్తరించినకారణమున ఇమ్మడి మాధవవర్మ

౧. J. B. O. R. S. Vol. XIX. p. 79.

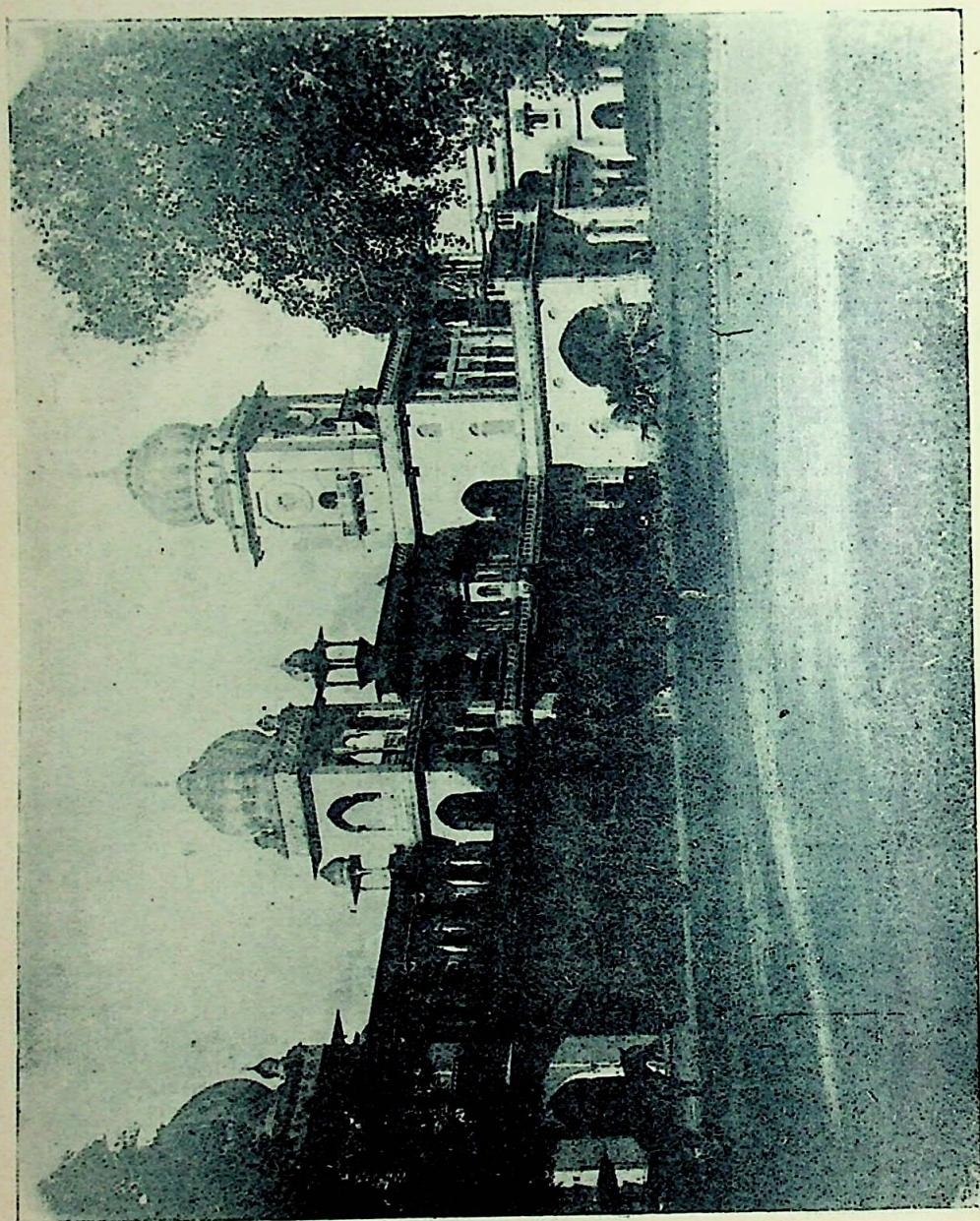
౨. Balaghat plates of Narendrasena; Ep. Ind. Vol- IX. p. 268—270.

‘మాన్తి భవన్’ లక్కో.

ఔర్ ఘోర్ మహారాజు సాయంసమయ ఉద్యానమున నున్నది.

వి. ఆర్. చిత్ర.

వి. వి. వి.

వి. వి. వి.

తనరాజధానిని మార్చుకొనియుండెనని యూహించవచ్చును. మాధవవర్మకు పూర్వము విజయవాటికయని పేరుతోనుండిన నేటి బెజవాడ రాజధానిగా బరగుచుండెననుటకు ప్రబలనిదర్శనముకంటి కనబడుచున్నది. ఒకానొక మాధవవర్మనుగురించి బెజవాడ మల్లేశ్వరస్వామిగుడిలోనున్న పదమూడవశతాబ్దమునాటి యొకశిలాశాసన మొకచక్కనికథను చెబుచున్నది. ౧ ఆకథలోని మాధవవర్మ విష్ణుకుండివంశీయుడని చెలుపబడుచున్నను బెజవాడప్రాంతమును ఏలిన పూర్వపు రాజులలో విష్ణుకుండియులలో తప్ప మాధవవర్మాభిధానులు మరియొకరాజవంశమున లేరు. కావున శాసనము సంపదోక్తమైన మాధవవర్మ విష్ణుకుండివంశములోనివాడనియే నిర్ధారించవచ్చును. అసలొకథ నిజమాయన్న విషయము సంపదోక్తమైనకర్తలెదు. యథార్థము కావచ్చుననుటకు కొన్ని హేతువు లొకథయందే గలవు. ఆకథయట్లున్నది: కలియుగమున అత్యంతపురాతనకాలమున, ౧౧౧-వ శకవర్షమున మాధవవర్మయను ప్రసిద్ధుడైన రాజొకడుండెను. ఆతనికుమారుడు “తింత్రీశీవీ” యైన (అనగా చింతచిగురు, చింతకాయలు అమ్ముకొని జీవనముగడపుకొను) ఒక స్త్రీయొక్క బిడ్డను అన్యాయముగ జంపెను. హతభాగినియైన యా పేదరాలు మృతశిశువును రాజసభకుగొనిపోయి ధర్మభిక్షగోరెను. అంతట మాధవవర్మ యా ఆడుదాని గోడు విని, న్యాయమును పరిపాలింపగోరి కుమారునికి మరణదండనము విధించెను. మహారాజుయొక్క పరమధార్మికబుద్ధి కెంతయు సంతోషించి బెజవాడ మల్లేశ్వరుడు ఒకగడియనేపు కనకవృష్టి గురియించెను. మల్లేశ్వరమహాదేవుని కృపచేత నాపేదరాలి బిడ్డనును, రాకుమారుడునుగూడ పునర్జీవితలైరట! ఈరీతిని మల్లేశ్వరమహాదేవుడు మాధవవర్మకిరీ నీలోకమున సుప్రతిష్ఠితమొనరించెను. ఈచిత్రవృత్తాంతమును శ్రీనాథుని భావమొదియగు దగ్గుపల్లి దుగ్గనకవి (౧౫-వ శతాబ్దపువాడు) తన నాసికతోపాఖ్యానమున ఇట్లు వర్ణించియున్నాడు:

సీ. “చతురంగబలములు జయవాడ దుర్గాంబ
వరమునం బడసి, దుర్వారలీల
జగత్ప్రీతిలంబెల్లసాధించి, జయశాసనములు దిగ్గంతిదంతములసలిసి,
పేదబాలునకుఁగా బ్రియసుతమోహంబు
పట్టక బెజవాడఁబాడి నిలిసి,
కలయంగఁ బురమునఁ గాంచనవర్షంబుఁ
గురియించి, దేవతాకోటి పొగడ
వసుధనెగడిన, మాధవవర్మ.....”

ఇంతకుపూర్వపు శాసనమొకటి ఒకానొక మాధవవర్మను బేర్కొనుచున్నది గలదు. అది ౧౨-వ శతాబ్ది నాటిది; అది రెండవ కాకతిప్రోలరాజు అనుమకొండశాసన మనబరగుచున్నది. అందు ప్రోలరాజు వ్రెగ్గడయైనబేతరసుభార్య మైలమదేవి క్రీ.శ. ౧౧౧౧-వ సంవత్సరములో “కదలలాయబసది” యను జిసాలయమును కట్టించెను. దానికి మహామండలేశ్వర ఉగ్రవాడి మేళరసుమాడ కొంతభూమిని దానమొసంగెను. ఈ మేళరసు మాధవవర్మవంశోద్భవుడని తెలుపుకొనెను. ఇత డాకాలమున అనుమకొండసీమకు పరిపాలకుడుగా నుండినట్లు తెలియుచున్నది.

శాసనములలోని వృత్తాంతముల ఇట్లుండ కాలానుగతములయిన గాథల నెత్తికొందుమేని “మాధవవర్మ” ను గురించి తెలుగుదేశమున తరతరములగ వినవచ్చుకథల నేకములుగలవు. ఇవి కేవలము చారిత్రకచనకు ప్రామాణికములుకావు; గాని ఉపయుక్తములుగా నుండును. స్థానికపురాణములలోని “ఏకశిలానగరవృత్తాంతము”, కాచనస్వప్నకృతమైన “సిద్ధేశ్వరచరిత్రము”, మాచిమంచి జగ్గకవిరచితమైన “సోమదేవరాజీయము” మొదలగునవి కాకతీయవిజృంభణమునకు బూర్వము అనేకశతాబ్దములక్రిందట అన్యకొండసీమనేలిన యొకానొకరాజవంశమునకు మూలపురుషుడైనట్టి యొక ‘మాధవవర్మ’ను బేర్కొనుచున్నది. ఇవి యామాధవవర్మతండ్రి

౧. Ep. Celt No. 536 of 1909 A. R. (A. S. R. 1910. p 71-72).

౨. Ep. Ind. Vol. IX p. 256.

సోమదేవరాజుని చెప్పుచున్నది. మాధవవర్మవృత్తాంతము కొంత ఆగాధలయందు గలదు గాని, దాని నిచ్చట విస్తరించి విమర్శించుటకు తావు చాలదు; సమయమును గాదు. ఆగాధయంతయు చిందరవందరగా దుర్గాహ్యముగా నున్నది. కాని, యందు జేర్చినబడిన మాధవవర్మ విష్ణుకుండిమాధవవర్మఅయిన కావచ్చుననుటకు కొన్ని హేతువులు గన్పట్టుచున్నవి.

చిత్రముగ నీకథయందు మాధవవర్మ అనుమకొండ ప్రాంతమునమాడ నేలినవాడనుటజూడ మాధవవర్మయేలిన దేశభాగమున నిప్పటి ఓరుగంటిపరగణాగూడ చేరి యుండెననుట స్పష్టము. మాధవవర్మ శాలివాహనశకము ౨౩౦ మొదలుకొని ౩౯౦ వఱకు, అనగా ఇంచుమించుగా క్రీ. శ. ౩౦౦ మొదలుకొని ౪౬౦ వఱకు నూటయఱువదిసంవత్సరములు పాలించినట్లు పైగాధలో తెలుపబడినది. ఒక్కరాజు నూట యఱువదిసంవత్సరములు పరిపాలించెననుట ఎంతఅవిశ్వసనీయమైన అతిశయోక్తియో, శాసనకథ యొసంగిన శాలివాహనశక కాలపరిమితిగూడ సంతే అవిశ్వసనీయమైనది. కాని అందు తెలుపబడిన శక కాలము మాధవవర్మయొక్కప్రాచీనతను, నూటయఱువదిసంవత్సరముల రాజ్యకాలము, మనము పైననిర్ణయించినరీతిని విష్ణుకుండివంశము ఆంధ్రదేశమునేలిన కాలపరిమితిని ఇంచుమించుగా నూచించుచున్నది.

రెండవ మాధవవర్మ రాజ్యారంభకాలమునుండి మొదలు ఆంధ్రదేశమును చాళుక్యులుజయించి తమ రాజ్యమును స్థాపించునాటివఱకును (క్రీ. శ. ౪౫౦-౬౨౦) లెక్కించినయెడల నడుమ సుమారు నూట డెబ్బదిసంవత్సరములుగలవు. ఈకాలమున ప్రసిద్ధులయిన యిరువురు మాధవవర్మలు గలరు. వారిరువురిరాజ్యకాలములును గలిసిన యొకశతాబ్దము సులభముగా దాటి పోవుచున్నది. మరియు విష్ణుకుండిమలలో మాధవవర్మాభిధానులే కడుప్రసిద్ధులు గావున పైనవివరించిన గాధలలోని మాధవవర్మ రాజ్యపాలనము నూటయఱువదియేండ్లను విష్ణుకుండిన రాజ్యకాలమునకు సరిపోవుచున్నది.

ఇంతవఱకు మనము ప్రస్తుతవిషయమును దాటి వచ్చితిమి. అయినను మొదటి ప్రతిపాదించబడినట్టిది, రెండవమాధవవర్మకు బెజవాడ రాజధాని యన్నవిషయము పైనివ్రాసినవాటినిబట్టి విశదముగుచున్నది. రెండవ మాధవవర్మ బెజవాడరాజధానిగా నాంగ్రభూమినంతయు నేలినవాడగుటచేతనే యాతని పరమధార్మికవృత్తిని ఆచంద్రార్కస్థాయిగా సుప్రతిష్ఠితముచేయగల వృత్తాంతము బెజవాడయందు నేటివఱకు శిలాశాసనరూపమున నిలచియున్నది. ఆతడు చన్నతరువాత నేయి, పదిహేను వందలయేండ్లవఱకు నాతనివంశజులు ఆరాజచంద్రుని సంస్మరించుచు నేయున్నారు. మాధవవర్మమహారాజు యొక్క కుమారుడును చింతకాయలు అమ్మకొనిజీవించెడు సేదరాతికొడుకును మరల బ్రతికిరని చెప్పెడు మాటలు కేవలము అతిశయోక్తులు. అవి కవిసమయములు. కాని మాధవవర్మమహారాజుయొక్క రాజ్యము దినదినాభివృద్ధి నొందియుండుటయు, దేశము సువర్ణవృష్టి కలిగినట్లు సౌఖ్యాపహమైయుండుటయు, నా భూభర్త పరమధార్మికుడని ప్రఖ్యాతిబడయుటయు మాత్రము నిస్సంశయముగా చరిత్రాత్మకములైన, వృత్తాంతములని విశ్వసించవచ్చును.

ఈమాధవవర్మ సామాన్యవృత్తులుగాడని యాతని గురించిన చిక్కుల్ల శాసనములోని విశేషణములు జెప్పుచున్నవి. అతడు పడనొకండశ్యమేధయాగములుగావించి అవభృథస్నానము చేసినాడు. సర్వమేధయాగముచేసి సర్వభూతప్రపంచమునకు స్వారాజ్యపదవి సంపాదించినాడు; బహుసువర్ణ, పాండరిక, పురుషమేధ, వాజపేయ, యూధ్య, పాడశి, రాజనూయ, ప్రాధిరాజ్య ప్రాజాపత్యాద్యనేక వివిధక్రతుసహస్రయాజి యాతడు. శ్రేష్ఠములయిన అనేకక్రతువులను అనుష్ఠించుటచేత రాజులోకమున పరమేష్ఠితత్వమును ప్రతిష్ఠింపగలిగినవాడు; సకలజగన్మండల విమలగురు పృథుఃక్షిమకుట మణిగణ నికరావనతపాదయుగలము కలవాడు; శ్రీ పరవ్రతస్వామి పాదానుధ్యాతుడు; త్రిహుటముల యధిపతి; విష్ణుకుండ్యధిరాజు; నయవినయసత్వసంపన్నుడు; మహారాజు.

ఈతడు యమనియమస్వాగ్ధ్యాయ క్రియాసంపన్నులయినట్టి అగ్నిశర్మ, ఇంద్రశర్మభిధానులగు నిరువురు బ్రాహ్మణులకు విజయరాజ్యసంవత్సరము కరి అసనీబు వర్ష ఋతువున నేడవపక్షమునందు సప్తమిదినమున 'కళిక' గ్రామమును అగ్రహారముగా దానము చేసెనని యితని ఈ పూర్వశాసనము తెలుపుచున్నది. మరియు మాధవర్మమహారాజు స్వయముగా నీశాసనము నాజ్ఞాపించినట్లు అందు గన్పడుచున్నది.

౪. మొదటి విక్రమేంద్రవర్మ: రెండవ మాధవ వర్మకు బూర్వమే యాతని పుత్రుడు మొదటి విక్రమేంద్ర వర్మ మరణించినని యీనంతట యూహించితిమి పైన నుడివిన శాసనపుకథలోని వృత్తాంతమును విశ్వసించిన యెవలగూడ విక్రమేంద్రవర్మ తండ్రివైన మరణ దండనము నొందినాడని తెలియుచున్నది. ఇతడు వాకాటకనరేంద్రనేనుని జొహిత్రుడు గావచ్చునని యిదివరకే సూచించితిమి. ఇతనికి "ఉభయవంశాత్మజాలంకారభూతః" అన్న విశేషణముకంటె ఇతరములు చిక్కుళ్ల రామతీర్థంశాసనములు రెండింటి యందును గూడ తెలుపబడియుండలేదు. సేరునకు మాత్రము "శ్రీవిష్ణుకుండి పార్థివోదితోదితాన్వయతిలక సముద్భూతు" డనియు, 'సమృద్ధు' డనియు విశేషణములు రెండింటినిమాత్రము రామతీర్థంశాసనము తెలుపుచున్నది. కావున నితడు రాజ్యము చేయకయే రండికంటె ముందుగా మరణించియుండును.

౫. ఇంద్రభట్టారకవర్మ (క్రీ. శ. ౫౦౦ మొదలు కొని ౫౩౦ వరకును): ఇతడు మొదటి విక్రమేంద్రవర్మ కుమారుడు. తనతాత రెండవమాధవవర్మ మరణానంతరము (క్రీ. శ. ౫౦౦) పట్టము గట్టుకొనెను. ఈ రెండవమాధవవర్మకు, విక్రమేంద్రవర్మగాక నింకను కొందరుతనయు లుండిరిని తోచుచున్నది. మరియు వారందరు, ఇంద్రభట్టారకుని రాజ్యాభిషేకమును ఆటంకపఱచినట్లుగూడ కన్పట్టుచున్నది. ఇంద్రభట్టారకుడు దాయాదకులము నెల్ల ద్రుంచి నిరాశంకముగా రాజ్యభారమును తానొక్కడు బూనగలిగెను. ఈవృత్తాంతమును చిక్కుళ్ల శాసనములో నింద్ర

భట్టారకుని కుపయోగింపబడిన "ధూభృంగకరవినిర్ధూత సమగ్రదాయాదస్య" అనువిశేషణము స్పష్టపఱచుచున్నది. సకలదాయాదకులమునుగూడ కనుబొములు ముకుళించినమాత్రాన నోడించినాడని అతిశయోక్తిగా చెప్పినను రాజ్యారంభకాలమునందు ఇంద్రభట్టారకుడు సింహాసనమును నిలువఁజెట్టుకొనుటకై దాయాదులతో కొంతకాలము పోరాడియుం డెనని యూహింపవచ్చును. ప్రకాశించుచున్నటువంటి వాడియైన ఖడ్గధారా ప్రభావముచేత నాతడు అశేషజగన్మండలమును జయించి యాక్రమించుకొని తనయధిరాజ్యమును ప్రతిష్ఠించినాడు. అతడు అప్రతిమానబలపరాక్రమసంపన్నుడు. సమస్తరిపులొకమునకు బుబ్బైన శత్రువు. విష్ణుకుండి మహారాజ్యము విస్తరింపజేసి కడుదత్తతతో పితామహ, ప్రపితామహులవలె ముప్పదిసంవత్సరములు సుస్థిరముగా నేలినవాడు.

అన్నిటికంటె చిత్రమైనవిషయము నొకదానిని చిక్కుళ్ల రామతీర్థాలశాసనములు ఇతనిగురించి తెలుపుచున్నవి. ఇంద్రభట్టారకుడు "అనేకచతుర్దంత సమర శతసహస్రసంఘట్టవిజయా" అని యితనిరామ తీర్థం శాసనమును, "అనేక చతుర్దంత సమరసంఘట్ట ద్వీరదగణవిభులవిజయః" అని యితని కుమారుని చిక్కుళ్ల శాసనమును ఆతనిగూర్చి చెలుపుచున్నవి. అనగా, అనేకశతసహస్ర సంగ్రామములందు, అనేక గజనైన్యములతో శత్రువుల నెదిరించి విజయముగాంచిన వాడని అర్థము. చతుర్దంతమని తూర్పుదిక్కున కధిపతియైన యింద్రుని గజమునకు సేరు. కీలుహారను, ముసామాబ్రియలు గార లూహించినట్లుగా చతుర్దంత గజములతోడి యుద్ధములు, విష్ణుకుండి ఇంద్రభట్టారకుడు తూర్పుదేశము నేలునట్టి యొక సేరుగలరాజుతో యుద్ధములుచేసి జయించినవాడని స్ఫురింపజేయుచున్నది. పృథ్వీమూలని గోదావరిశాసనములో నొక ఇంద్రభట్టారకుని గూల్చుటకు మితవర్మకుమారుడైన ఇంద్రాధిరాజు అనేకమంది రాజులసహాయము గూర్చుకొని సుప్రతీకమను ఏనుగునెక్కి కుముచద్విరదమును గొట్టి భువనీతలము నంతయు తన జయశబ్దముతో ప్రతి

ధ్వనులనునట్లు చేసెనని చెప్పబడినది. ౧ అం దీవిగముగ నున్నది:—

“అవాప్త చతుర్దంత సంగ్రామ విజయస్య; మితవర్మప్రియతనయేన సరభస మింద్రభట్టారక సము పాటనాభిలాష సముదిత ప్రముదితాశేషనృపతి కృత తుములసమరాధిరూఢ సుప్రతీకానేకాభిముఖ సమవ కుముద ద్వీరద నిపాతనాధిగత భువనతల వితతవిపుల విశుద్ధయశసో శ్రీమద్యద్వాధిరాజేన.....”

పైవాక్యమునందు మనోహరమైన యువమానములొ నొక చరిత్రాంశమును శాసనకారుడు చిత్రముగా నిమిచ్చి నాడు. అధిరాజు ఇంద్రవర్మ సుప్రతీకము నధిష్ఠించి నాడు. సుప్రతీకము ఈశాన్యదిశనున్న ద్వీరదమునకు పేరు. సుప్రతీకము నధిష్ఠించిన యింద్రాధిరాజు యీశాన్యదిశ నేలువాడని అర్థము తోచుచున్నది. ఆంధ్ర దేశమున కీశాన్యమున కళింగభూమి గలదు. కావున ఇంద్రాధిరాజు కళింగాధీశుడు కావలయుననుసప్తము. ఆతడు కుముదము అనగా నైర్మతిదక్కున నున్న గజము నధిష్ఠించిన ఇంద్రభట్టారకుని అనేకమంది సంతృప్తహృదయులైన రాజులసహాయమున బరిమార్చెను. కళింగమునకు నైర్మతిగా వేంగీదేశమున్నది. కావున కుముదమధిష్ఠించిన ఇంద్రభట్టారకుడు విష్ణుకుండి ఇంద్ర భట్టారకుడు కావలయు ననుట నిస్సంశయము. డుబ్బి యలు ఈ కుముదము నధిష్ఠించిన యింద్రభట్టారకుడు విష్ణుకుండివంశజుడని నిరూపించుచున్నాడు. ౨ కాని స్త్రీటు చాళుక్యఇంద్రరాజుతో కారణములు చూపిం పకయే నిర్ణయించుచున్నాడు. ౩ స్త్రీటుగారి నిర్ణయము అసమంజసమైనది. పృథ్వీమూలరాజు పేర్కొన్న ఇంద్రాధిరాజు కళింగాధీశ్వరుడు, గాంగవంశ్యుడు. ఇంద్రభట్టారకు డాంధ్రదేశాధీశ్వరుడయిన విష్ణుకుండి వంశతిలకుడు. ఈనిర్ణయ మిదేవలదొరకిన యొకతామ్ర

శాసనమువలన కూడ బలపడుచున్నది. అది గాంగకులతిలకు డయిన ఇంద్రవర్మ జర్జింగితామ్రశాసనము ౪ ఆశాసన లిపి చిక్కుళ్ల రామతీర్థంశాసనముల లిపిని స్పష్టముగా బోలియున్నది. నుజీయు ఆశాసనపతి యింద్రరాజున కును పృథ్వీమూలని గోదావరిశాసనమందు పేర్కొన బడిన ఇంద్రాధిరాజునకును క్షాంతిపోలిక గనబడుచున్న ది. జర్జింగితాసనపతి మహారాజు, రాజపర మేశ్వరుడు, త్రికళింగాధిపతి, అనేకచతుర్దంతసమరసంఘట్టవిజయు డు; ఆశాసన మాతనివిజయరాజ్యవర్షము ౩౯-వ ఏట, నైశాఖమాసమున, సప్తమిదినమున ఆజ్ఞాపింపబడెను. అనేకచతుర్దంత సమరసంఘట్ట విజయములు విష్ణు కుండియింద్రభట్టారకునకును, కళింగగాంగ ఇంద్రాధి రాజునకునుమాడ సామాన్యరిశేషణములు. కావున ఇంద్రభట్టారక, పృథ్వీమూల, ఇంద్రవర్మమహారాజులు మువ్వురును సమకాలీనులగుట నిస్సంశయము. ఇంద్ర భట్టారకుడు తనముప్పదిసంవత్సరములరాజ్యకాలమునందు గాంగఇంద్రవర్మను చతుర్దంతయుద్ధములం దెన్నిసారు లయిన నోడించియుండవచ్చును. ఆతనిరాజ్యకాల మంతయు ననేకసమరసంఘట్టములతోడనే గడచిపోయి యుండును. కాని ఇంద్రభట్టారకుడే కళింగాధిపతిని యోడించినాడనుటకు రామతీర్థంశాసనము ప్రబల ప్రమా ణము. చివరకు విష్ణుకుండి ఇంద్రభట్టారకుడు కళింగా ధీకునిచేత నోడింపబడి వీరస్వర్గము నొందినాడని జర్జింగి, గోదావరి శాసనములు వాకొనుచున్నవి.

ఆశాసనము ఆరాజచంద్రుని విజయరాజ్యవర్షము ౨౭-వ ఏట జ్యేష్ఠమాసమున శుక్లసప్తమినాడు ఆజ్ఞా పింపబడెను. దత్తగ్రామము పటకిరాష్ట్రములోని పేరు వాడఅనునది. పటకిరాష్ట్రము నేటినిశాఖపట్నముజిల్లా లోని చీపురపల్లి తాలూకాకు పూర్వపు పేరని స్త్రీటుకుండి తుడు నిర్ణయించినాడు. ౪ కావున పటకివిజయము

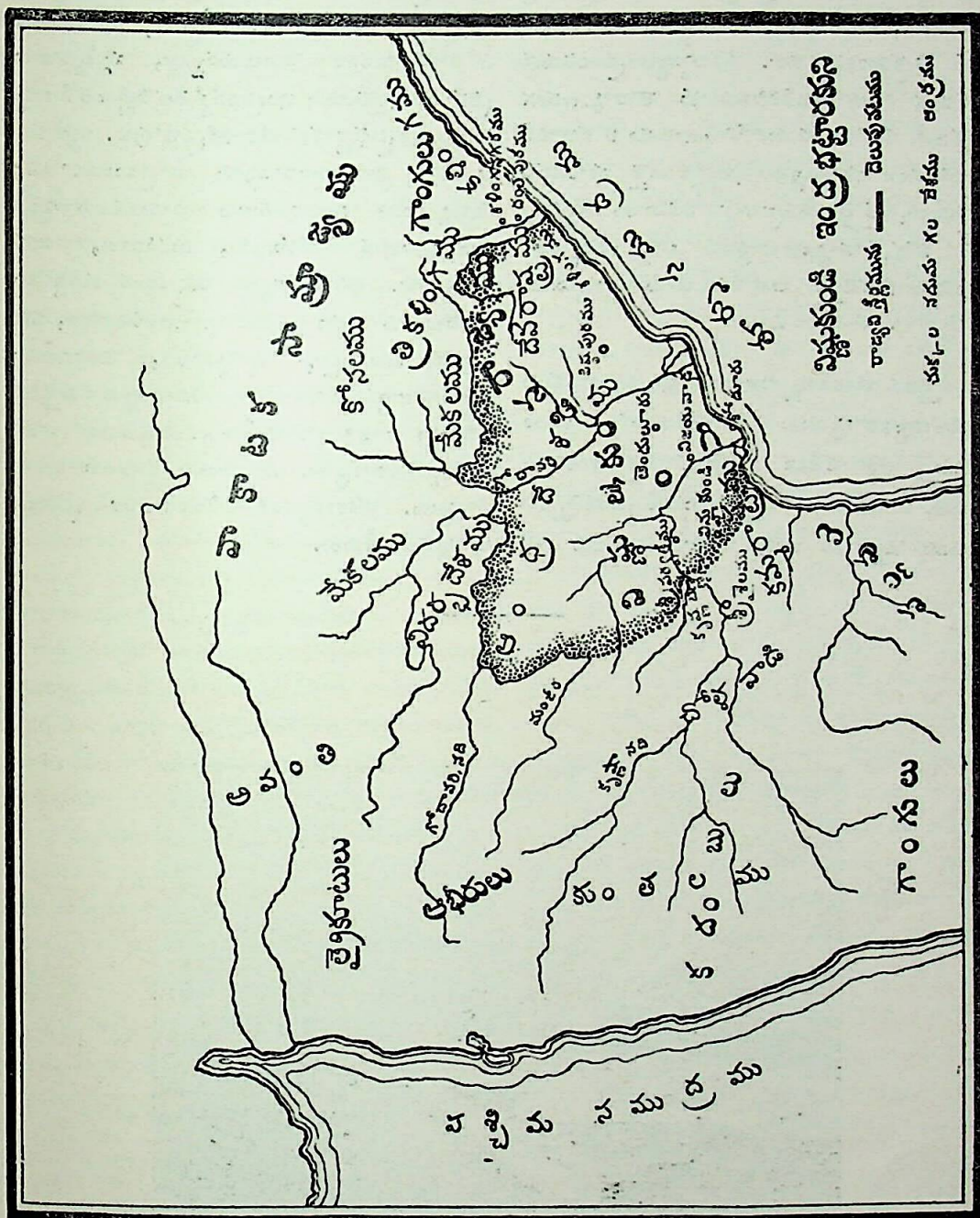
౧. Jour. Bom. Br. R. A. Soc. Vol. XVI p. 114 ff. Text lines 16—21.

౨. Ancient History of the Deccan, pp. 91-92.

౩. Ind. Bom. Br. R. A. S. Vol. XVI P. 114 ff.

౪. J. A. H. R. S. Vol. III. p. 49 ff.

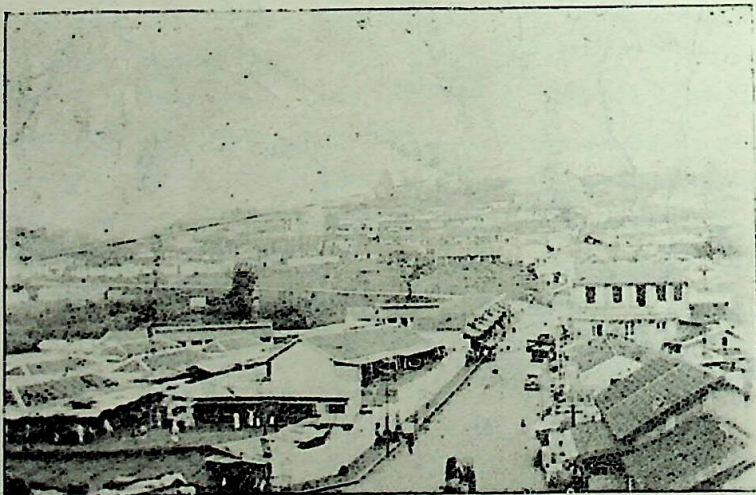
౫. Ind. Ant. Vol. XX p. 16.

కళింగదేశములోనిది. ఇంద్రభట్టారకుడు ఇంద్రవర్మ
దులనోడించి, కళింగదేశములోని దక్షిణభాగమును చాల
వఱకు ఆక్రమించుకొనెను. తనరాజ్యమాప్రాంతమున
సుస్థిరముగ నెలకొల్పబడియెననుటకు తార్కాణముగ
నుత్తరమున పడికివిషయములోని గ్రామము నొకదానిని
అగ్రహారముగా స్వపుణ్యఫలాభివృద్ధికొఱకై మాండీరస
గోత్రుడును, తైత్తిరియసబ్రహ్మచారియునగు నగ్నశర్మ
యను నొకబ్రాహ్మణపూజ్యునకు సర్వకరవివర్జితము
గావించి దానమిచ్చెను. ఆదానవిషయమును స్వయము
తానచ్చటికేగి యజ్ఞాపించెను.

పైవిషయములన్నియుజూడ ఇంద్రభట్టారకుడు
విష్ణుకుండాధిరాజ్యమును కళింగదేశములోనికి బహు
దూరము వ్యాపింపజేసిన మేటి పరాక్రమశాలియని
తోచును. పరధూముల నాక్రమించుటకు ప్రయత్నించి
విజయముగొన్నవాడు కావున భూమిపతులనేకు లాత

నికి శత్రువులయిరి. కావుననే యాతని రాజ్యమును
పెల్లగించివేయుటకు రభసముతో పెక్కుమంది మూలుని
గోదావరికాసనము దెలుపుచున్నట్లు, పృథ్వీరాజులు
త్రికళింగాధిపతియగు ఇంద్రవర్మ తలపెట్టినంతనే వచ్చి
చేరిరి. ఇంద్రభట్టారకు డవారిత్ప్రతాపుడు. స్వబాహు
బలముచే విశాలమైనరాజ్యము నాక్రమించుకొనెను;
పెక్కుమంది మనుజుపతులను సామంతులనుగావించి
మొక్కులందిన మేటిఘనుడు, మహారాజు, రాజపర
మేశ్వరుడు. ఆతనిరాజ్యము దక్షిణమున గుండక్కమ్మ
మొదలుకొని యుత్తరమున నాగావళివఱకును, పశ్చి
మమున ఓరుగంటలు, అన్ముకొండ, మెదుకుసీమల
వఱకును వ్యాపించియుండెను. ఆతనిరాజ్యమునకుత్తరపు
సరిహద్దు వాకాటకరాజ్యసీమలు. దక్షిణమున కాంచీ
పురపల్లవులరాజ్యము. పశ్చిమమున కదంబుల కుంతల
రాజ్యము. ఈశాన్యమున కళింగగాంధుల త్రికళింగ
రాజ్యమును సీమలు.

కూనూరు

J. R. K. S.

౮. మనోవృత్తి

ఆస్తి హక్కులేని కొందరు స్త్రీలను పోషించుటకు హిందూలాలో కొన్ని నియమములు కలవు. వృద్ధులను తలపెట్టుట, యోగ్యులగు భార్య, చిన్నకుమారుడు స్వయముగా పోషణకర్తృలు. కాని యీ రూలు ఆములులో కొన్ని చిక్కులు కలుగుచున్నవి. తల్లివృద్ధురాలైనచో ఆమెను పోషింపవలెననుటచే నామెపోషణ విషయమున కోడలును, తనవృద్ధులను గొంతవరకు వున్నారనునూ, నశ్రద్ధపహించుటయు, కోడలామెను తరుచు తృణీకరింపజూచుటయు, నిదిగూడ గొంతవరకు గృహ కల్లోలములకు గారణమగుచుండుటయు మనమెరుగుదుము. విలేంతువను తల్లి పునర్వివాహము జేసుకొనుట సాధారణముగ లేదు. ఆనృకుటుంబమునకు తనపోషణ నిమిత్తము నెట్లు సహజముగాదు. ఆమెకు సాధారణముగ వ్రవ్యార్జనముండును. అందుచే కేవలము కొడుకు కోడల ప్రదయపై నాధారపడవక్కర్లేకేవలం వృద్ధురాలుకాక పోయినను పోషణపొందుట కామె కధికారముండుటయుచితము. భార్యను భర్త హింసపెట్టి నెడలగొట్టిన మాత్రమే, ఆమెకు భర్తవల్ల ప్రత్యేకభరణమునకధికారము కలదు. భార్య పిల్లలంతవరకు భర్తతో కలిసియుండుట యేయుభయులకుమంచిది. కాని భార్యయిష్టమునకు వ్యతిరేకముగాను తనకారణములేకుండును, భర్త యింకొక స్త్రీనిగూడ వివాహముచేసుకొనుట మనలోగలదు. అప్పుడు యిద్దరుభార్యలలో, భర్తప్రేమ గోల్పోయిన భార్యస్థితి చాలకష్టకరముగా నుండుకలదు. అయినను ఆమెకు ప్రత్యేకభరణముగోరుట గాని, వేరుగా కాపుర

ముండుటకుగాని అధికారంలేదు. ఈసందర్భమున గూడ 'లా'లో సవరణ యవసరము. మఱియు తనభార్య కాపురముచేయుచుండగా తాను పునర్వివాహముచేసుకొనకుండు పెళ్లికియుండు పెళ్లికుమార్తె తరపు వారితో మగతుకొప్పవన్నను, అట్టిమగతు శాస్త్ర విరుద్ధమనుటచే, 'బైండు'చేయవనియు, పురుషుడట్టి మగతునుగూడ నిరావరణచేసి, తనకారణము తెలుపకయే తనకిష్టమువచ్చినంతవరకు స్త్రీలను తిరిగిపెండ్లిచేసుకొనవచ్చుననియు, అట్లతడుచేసినను, ప్రభుభార్య తనతోనే యుండుకలదుననియు హిందూలాలో రూలు యేర్పడియున్నది. భార్య కాపురముచేయుచుండగానే అకారణముగ పురుషుడు ద్వితీయ, తృతీయ వివాహములు చేసుకొనుచుండుటకు ధర్మశాస్త్రములో నెచ్చటను వచనము కన్పడు. అట్టిస్థితిలో ద్వితీయవివాహమునకు న్యాయమైకారణమున్నపుడే అట్టిమగతు నుల్లంఘింపవచ్చుననియైనను రూలు నేర్పరచుట యవసరము. ఇట్టిరూలు లేకపోవుటచే శ్రీమంతులస్త్రీలను, ముఖ్యముగ స్వదేశసంస్థానములలో పట్టపురాణులవంటి వారలుగూడ పడుబాధలు వర్ణనాతీతములు. అట్టివారికి ఆధివేతనికపు ఆస్తినిచ్చు శాస్త్రనియమము నములులో నుంచుట చాలమంచిదని తోచుచున్నది. మఱియు పోషణవిషయమై ఆస్తిసంబంధములేకుండా భర్తకు స్వంతబాధ్యతయేకలవనియు అందుచే కుటుంబాస్తి నంతను, కుటుంబగృహమును గూడ, భర్త స్వయముగా అన్యాక్రాంతముచేసినను, భర్త పరాధియిపోయి ఆతనిఆస్తి ప్రభుత్వమువారు జప్తుచేయించినను, ఆయాస్తిపైన భరణముకోరుటకు భార్యకు

౧. వృద్ధోచ మాతాపితౄకా సాధ్యే భార్యాసుతశ్శిశుః,
అప్యకార్యకేతం కృత్వా భర్తవ్యామ సుర బ్రవీత్.
—మనుస్మృతి.

౨. కర మద్రాసు ౮౧౨.
౩. మద్రాసు హైకోర్టు రిపోర్టు ౩౭౫.
౪. ౨౮ కలకత్తా ౭౫౧.

హక్కులేదని తీర్మానముచేయబడినది. ౧ మఱియు భర్తజీవించియున్నచో అట్లు భర్తవిస్తించినను, పోషింపలేకపోయినను ఆమె భర్తబంధువులుగాని, ఆమె పుట్టింటివారికిగాని, ఆమెను పోషించుభాద్యత లేదు. ౨ మఱియు అర్తవారింట పోషణకాధారములేని స్త్రీలను తమపుట్టింటివారైనను పోషింపవలసియున్నది. ౩ అట్టిపోషణభాద్యత లేదని బొంబాయిహైకోర్టువారు స్పష్టముగా కలవని మద్రాసు, కలకత్తా హైకోర్టులవారు స్పష్టముగా తీర్పుల నిచ్చియున్నారు. భర్తకుటుంబమున తనను పోషింపదగినవారున్నప్పుడు, వారిపైన తనచేతలేన చర్య జరిపించుకొనవలసినదేగాని, తనపుట్టింటివారివలన పోషణకోరుటకు స్త్రీకధికారములేదు. అతిబాల్య వివాహకారణముచే మనసంఘమున పెండ్లికుమారుని తండ్రినితనిబట్టి ఆకుటుంబములోనికి పిల్లనిచ్చుచుందురు. దురదృష్టమున ఆపిల్లభర్తసమిష్టిలోనున్నప్పుడే తన ఆర్జనలేకయే చనిపోవుటయు తటస్థించుచున్నది. అట్టి స్థితిలో నాపిల్లమమగారికి పిత్రాధిపతియై యుంటే మాత్రమే ఆపిల్లను పోషింపవలసి యుండుననియు, అట్లు కుటుంబాధిపతి లేక స్వాధిపతి యెంతయున్నను మమగారు అట్టిస్థితిలో తనకోరిక భరణ మియ్యవల సినయవసరము లేదని మహాకోర్టులు తీర్మానించు చున్నవి. ౪ ఇందుకుకారణము

తండ్రికి పూర్వులవల్ల పారంపర్యముగా దబ్బలుపడిన ఆస్తిలోనే కొడుకులకు వాటా కలదనియు తండ్రి తాలూకు స్వాధిపతిగాను కొడుకులకు తండ్రి జీవిత కాలమందు యెట్టిహక్కు లేదనియు, కొడుకులకే హక్కులేనందున వారిభార్యలను కోడుకు ఆధునిపై పోషణహక్కు ఉండుననియు కారణము చెప్పబడు చున్నది. ౫ కాని యీ అభిప్రాయము ఆపిల్లల విషయ మున నన్యాయముగా నుండుటయేగాక ధర్మశాస్త్ర భావమునకు వ్యతిరేకముగాను నున్నదని నా యభి ప్రాయము. తండ్రిస్వాధిపతి స్థితిలో కొడుకులకు సమిష్టి హక్కు లేదని ప్రస్తుతపురాలు ఉన్నమాట వాస్తవమే కాని యిందుకు యజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోని “పితృ ద్రవ్యావిరోధేన.....” అను శ్లోకము ఆధారముగా చెప్పబడినది.

అందుకు యిదిగాక బలమైన ప్రమాణవచనము కనబడుదు. ఈశ్లోకము సోదరులస్వాధిపతియు సుద్దేశించి నదేగాని తండ్రి ఆస్తిని ఉద్దేశించినది కానట్లు కనబడుచు న్నది. ౬ తండ్రిచరాస్తిలో కుమార్తెకు సమిష్టిహక్కు లేదనియు, తండ్రిస్వాధిపతిమైనను, స్థిరాస్తిలో తండ్రి కాలమందుగూడ కుటుంబాధిపతిగానే యెంచవలెననియు ఆయాస్తివలన కుటుంబమువారును, సహోదరులును,

౧. ౧౦ లాహోరు ౨౬౫.

౨. ౯ బొంబాయి హైకోర్టు రిపోర్టు ౨౮౩.

౩. పితృపుత్ర, స్వస్మృత్యాత్మ, దంపత్యాచార్య
[శిష్యకాః,

ఏనా మపతితా న్యోన్యత్యాగీచశతదండభాక్.

(యాజ్ఞ. ౨-౨౩౭)

ఈ క్రిందినారదవచనమువల్ల భర్తకుటుంబము

వారే పోషించుటకు ముఖ్యభాద్యులనియు వారు లేనిచో పుట్టింటివారు పోషించవలెననియు, కన బడుచున్నది. “మృతేభర్త ర్యపుత్రాయాః పతిపక్షః ప్రభుస్త్రియాః, వినియోగేఽర్థరక్షాసు భరణేచ స ఈశ్వ రః. పరిక్షీణేపతికులే నిర్మమస్యే నిరాశ్రయే, తత్సంపిండే ఘాతానత్సపితృపక్షః ప్రభుస్త్రియాః.

౪. ౨౩ బొంబాయి ౨౯౧.

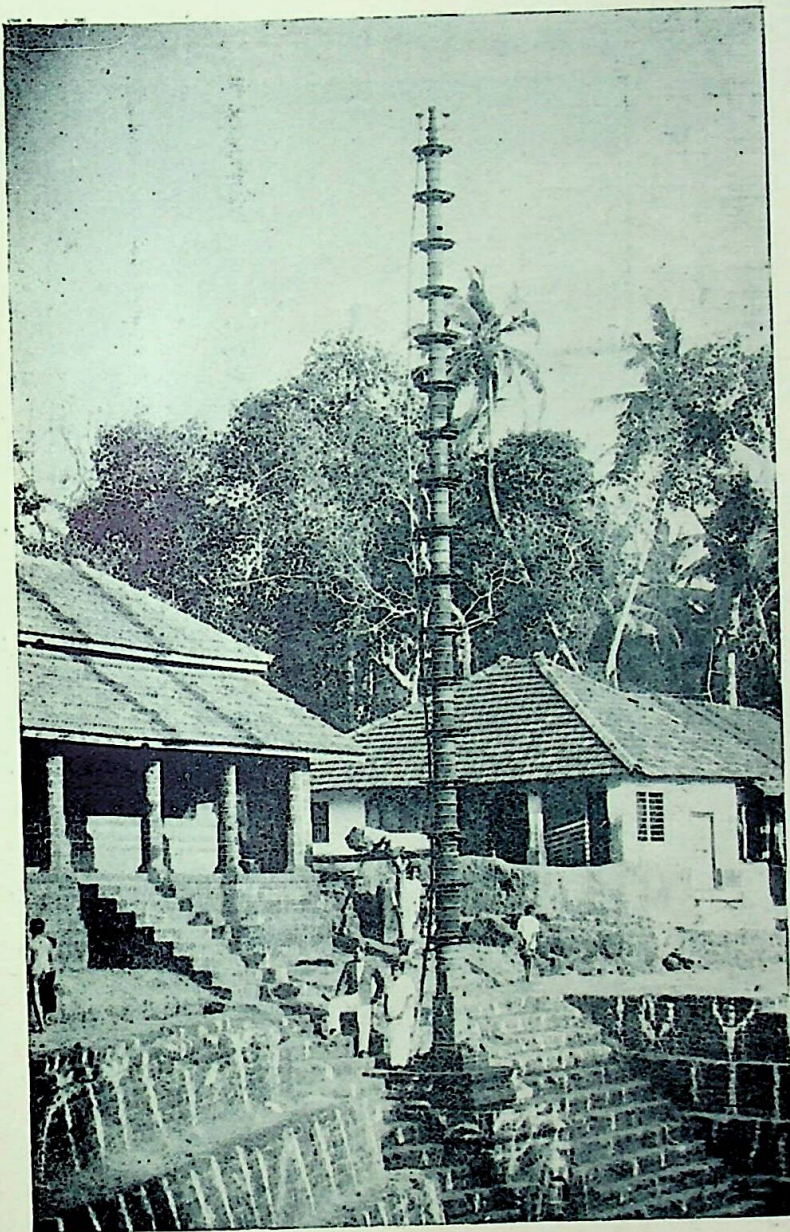
౫. ౨౩ మద్రాసు లా జర్నలు ౨౨౩, ౨౮ కలకత్తా ౨౭౮, ౧౯౨౬ కలకత్తా ౪౮౬.

౬. ౩౭ మద్రాసు ౩౯౬.

౭. ౩౧ మద్రాసు ౩౩౮, ౫ కలకత్తా వీక్లీ నోట్సు ౫౪౯.

౮. పితృద్రవ్యావిరోధేన యదన్యత్స్వయమార్జితమ్, మైత్రమాద్యాహికంచైవదాయాదానాంనాశద్భవేత్.
(యాజ్ఞ. ౨-౧౯౯)

ఈస్మృతిలో తండ్రిజీవితకాలమున ఆస్తివిభా గముసంగతి ముందుగా ౧౧౫, ౧౧౬, ౧౧౭ శ్లోకము లలో చెప్పబడినది. వాటిలో స్వాధిపతి స్థితిలో కొడు

అతిప్రమాణ మగు దీప స్తంభము-కర్ణాటక

D. A. R.

రాయచూరు యుద్ధము-కృష్ణదేవరాయలు

౫ అ. పాడపు, ౨౪ అ. నెడల్యగుల అట్టపయినున్న సకదర్శిత్రాసున కిది పుత్రుక.

—శ్రీ ఉయ్యూరు జమీందారు

పోషించబడలేదనియు, కాస్త్రులగుట యభిప్రాయము కనబడుచున్నది.

అట్టిస్థితిలో మామగారికి కోడలిని పోషించుటకు లాప్రకారము బాధ్యతలేదనియు, ఆబాధ్యత వైతికమనియు, కోర్టువారు చెప్పు అభిప్రాయము సరిగా తోచదు. మరియు వైతికబాధ్యత (Moral responsibility) నుబట్టి న్యాయకాస్త్రుబాధ్యత (Legal liability) ఉండునని నవీనులు తలచుచున్నారు. కాని మనప్రాచీనులభావ మట్టిదిగా కనబడును.

౯. మార్పుకు అవసరము

మనప్రస్తుతపుట్టాలో స్త్రీలకు తగును ఆన్యా యము జరుగుచున్న దనునంగతిని కోర్టువారును, కాపకులును సుద్దించుచున్నారు. కాని ప్రస్తుతకోర్టులలో స్త్రీల హక్కులనుగూర్చి యిచ్చబడి అనులులోనున్న తీర్పులు మనధర్మకాస్త్రముల యభిప్రాయమట్టివను కారణమున, కులకు నాటాచేదనునశంస చేయలేదు. తరువాత “విభజేరకాసుతాః పిత్రోర్నూర్ధ్వం నిగ్ధమృణంసమన్...” సుంశి (౧౧౫ సుంశి) శ్లోకములలో తండ్రియనంతరం సోదరులు చేసుకొను విభాగసంబద్ధమున నితృప్రకృతి సంబంధములు లేకుండు సంపాదించుకొనినవాటిలో దామాదులకు నాటాచేదని యాశ్లోకమున సోదరుల విషయమున చెప్పబడినది. ఇందులో ‘దాయాదా నాం’ అనుమాటకు మితాక్షరవ్యాఖ్యలో ‘భ్రాతౄణాం’ (అన్నదమ్ములకు) అని అర్థముమాడ వ్రాయబడియుండుటచే నాసంగతి స్పష్టమగుచున్నది.

౧. “స్థావరం ద్విసదంచైవ యద్యపి స్వయమా ర్జితమ్, అసంధూయ సుతాకా సర్వాన్ నదానం నచ విక్రయః. యేభాతా యేష్యభాతాశ్చ యేచగర్భే వ్యవస్థితాః, వృత్తిం తేఽప్యభికాంక్షంతి వృత్తిలోపో విగర్హితః. అవిభక్తా విభక్తావా సమిండా స్థావరే సమాః” ఇట్లు స్థిరాస్తి స్వాధిపత్యముయినను అందు కుమార్తెతో కలియక తండ్రియొకడే ఆన్యాక్రాంతము చేయుమాడ దనియు, సమీకులకందు హక్కుకలదనియు, కుటుంబములో కలుగబోవువారికినిగూడ అందువల్ల పాపముకావలె

నారీతిగ తీర్పుచేయబడినది. ఇప్పుడామాలునార్పుచో ధర్మకాస్త్రములభావమునకు వ్యతిరేకముగా మండలము కారణమున నాటాచేదమార్పును కాపనముచేయుట కెవరును సాధారణముగ వంగికరించుటలేదు. ౨ కాని యీ వ్యాసములోనివైసంగతులనుబట్టి మనప్రాచీనధర్మకాస్త్రములలోనే కొంతవఱ కభిప్రాయభేదముకలదనియు, ప్రస్తుతముమాడ మనదేశములో నాయాప్రాంతములందు స్త్రీలహక్కులలో కొంతభేదము కలదనియు, మరియు ధర్మకాస్త్రములలో (స్త్రీలకై చెప్పిన) హక్కులుమాడ మనకోర్టులలో తగ్గింపబడినవనియు, కొన్నితీర్పులలో ధర్మకాస్త్రముననుగుణ నిజభావము సరిగా గమనింపబడనందున తీర్పులు స్త్రీలహక్కులకు వ్యతిరేకముగా నీయబడినవనియు హాకకులకు తెలియవలదు. అందుచే స్త్రీలహక్కులవిషయమై కాపనముల ద్వారా యిప్పుడు జరుగదగినమార్పులు కొన్ని యీ క్రింద నూచింపబడుచున్నవి. ౩ సాధారణముగా ధర్మ

ననియు స్పష్టముగా చెప్పబడినది. ఇందువిషయమై ‘మితాక్షర’ లో పర్చచేయబడి “తస్మాత్... “స్థావరేషు స్వాధిపత్యే సిత్తాదప్రాప్తేన పుత్రాదివార తంత్ర్యమేవ” అని సిద్ధాంతము చేయబడినది.

౨. ప్రభుత్వమువారి కుదితమని తోచినప్పుడు మనధర్మకాస్త్రవిషయములను ప్రభుత్వమువారు మార్చి కాపనములద్వారామాడా అనేకవిషయములందు సవరణ చేసియేయున్నారు. వివరములు భారతి ౧౫౩౩ సం.రం ఆగష్టుసంచికలోనున్న “హిందూమతాచారములు: ప్రభుత్వపు ఆధికారబాధ్యతలు” అనువ్యాసమున చూడవచ్చును.

౩. కులబారుప్రాంతపు సంఘనిర్మాణము కొంత వఱకు భిన్నమగుటచే ఆప్రాంతమునకు వీనిలో కొన్ని సూచనలు వర్తించనవసరమందు. నేను నూచించినట్లు కుమార్తె తల్లి మొదలగువారి వారసత్వాస్తియందు వారికి సంపూర్ణ హక్కును చట్టముద్వారా అంగీకరించే యెడల ఆచూకీ స్త్రీగనాస్తి వారసత్వమునకు ప్రస్తుతమున్న రూల్సుప్రకారం వారికుమార్తెలు వగైరాలకే సంక్రమించుటచే పురుషవారసులకు కొంత

శాస్త్ర వచనాధారములుగలవియు, కొన్నిప్రాంతములం దీవరజ్జీ అములుగోనున్నవనియు, న్యాయములైనవగు మార్పులుమాత్రమే యిందు నూచింపబడినవి. అవి మన హిందూదేశముందలి ఆచారప్రాంతములందున్న హిందువులందరికి వర్తించుటలచేయుట యావశ్యకము.

౧౦. సూచనలు

౧. సవతితల్లి, కోడండ్రు, వదినలు, మరదళ్లు, అన్నదమ్ముల కుమార్తెలు, మేనకోడండ్రు మొదలగు సమీపబంధుత్వముగల స్త్రీలుగూడ వారసులుగా నిర్ణయింపబడవలెను. వారిని దూరపుజ్ఞాతులకన్న సమీప వారసులుగా నెంచుట న్యాయ్యము. (నీలకంఠభట్టుని వ్యవహారమయ్యాభిప్రకారము బొంబాయిప్రాంతమువారందరు నీదివరజ్జీ వారసులుగనున్నారు. అన్నదమ్ముల పిల్లలు మొదలగువారు కొందరు మనప్రాంతమున వారసులుగ నున్నారు.)

౧౨. సపిండుల భార్యలుగూడ వారసులుగా చేర్చబడవలెను. (బొంబాయిప్రాంతమున మాత్ర మట్టి హక్కు యిప్పటికేకలదు. మన ధర్మశాస్త్రప్రకారం వివాహమువలన స్త్రీలు భర్తకుటుంబమువారి సగోత్ర సపిండులగుచున్నారు. జాతాశౌచమృతాశౌచములు సపిండులభార్యలకుగూడ యిప్పు డములులోనేయున్నవి. ఆచారకాండలోవలెనే వ్యవహారకాండలో గూడ అమలుజరుపుట న్యాయ్యము.)

౨. స్త్రీగనాస్తి వారసత్వేన కుమార్తె, మనుమరాలు మొదలగు స్త్రీలకు సంక్రమించుచో వారసత్వేన అట్టిఆస్తిని పొందుస్త్రీకి దానియందు పురుషులవలె సంపూర్ణపుహక్కు ఉండుట.

యన్యాయము సంభవింపవచ్చును. అట్టిసప్తములేకుండుటకై యీమార్పుతో పాటు స్త్రీగనాస్తి కుమార్తెలతో పాటు కుమారునకుగూడా సమానవాటగా సంక్రమించునట్లు శాసనముమార్పుటకు మాడనూచించితిని. నేను నూచించినట్లు తల్లి తనస్త్రీగనాస్తిని, కొడుకుకు

౩. తల్లి దండ్రులు మొదలగువారియొద్ద నుండి అనగా జనకకుటుంబమునుండి వచ్చుఆస్తియందు మాడ, కుమార్తె మొదలగుస్త్రీలకు పూర్తి యగు హక్కులుండుట.

(ఈ ౨, ౩ భావతృప్తిస్తులు వ్యవహారమయ్యాభిప్రమాణమునుబట్టి బొంబాయిప్రాంతమున నట్లే అమలులో నున్నది. ముఖ్యప్రమాణమున మితాక్షరప్రకారముమాడ ఆయాస్థలు స్త్రీగనమే యగును. ఇందుకు వ్యతిరేకముగా ప్రీవీకౌన్సిలువారు ఇచ్చిన పౌరబాటు తీర్పువల్ల లామారినందున దాని నిట్లు సవరించుటచిత్తు. ఇట్టిహాలు సర్వత్ర చేయుటకంగీకారము లేకపోయినను సమీపజ్ఞాతులు లేనప్పుడైనను స్త్రీవారసులకు ఇట్టి ఆస్తులన్నిటిలో పూరాహక్కులుండుట న్యాయము. ఇట్టి ఆస్తి స్త్రీగనంగా యెంచేయెడల స్త్రీగనాస్తికి వారసత్వపు హక్కు కుమార్తెలతోబాటు, కుమార్తెకు మాడ సమానహక్కులుండునట్లు యేర్పాటుచేయుట యుచితమని తోచుచున్నది.)

౪. వివాహముచేసుకొనకుండా ఉండెడి స్త్రీలకు తమ అన్నదమ్ముల కుటుంబాస్తిలో ౨ వంతునో లేక మరీకొంతవాటానో యిచ్చుట.

(ఇందుకును మనుస్మృతి, యాజ్ఞవల్క్యసృతి మొదలగుప్రమాణగ్రంథముల యాధారముకలదు.)

౫. భర్త కాలముచేసినపిదప భర్తకుటుంబమందు మనోవర్తిపొందుటకు అవకాశము లేనిచో, జనకకుటుంబమువారు వాటాగాని లేక మనోవర్తిగాని యివ్వవలెను. అట్లు వీరులేనిచో పోషింపవలెను.

(ఇందుకును లోగడచెప్పిన నారద, యాజ్ఞవల్క్యదుల ప్రమాణమును, కొన్నితీర్పులను కలవు.)

తమ అప్పచెల్లెళ్లతోబాటు సమానవాటాలుగా పంచుకొనుటకును శాస్త్రప్రమాణముకలదు.

“జనన్యాయం సంస్థితాయాంతు సమంసర్వేసహోదరాః; భజేరన్ మాతృకంఠిక్థం భగిన్యశ్చ సనాభయః॥

(మనుస్మృతి అ ౯ శ్లో ౧౯౨)

౬. కుమారుడు చనిపోయినచో కోడలును మామ గారు తనస్వార్థిగా స్త్రీలోనుండిహాడ పోషింపవలెను. లేక ప్రత్యేకముగ మనోవర్తియివ్వవలెను.

(ఇందుకు యాజ్ఞవల్క్యుదుల ప్రమాణముగలదు.)

౭. పిల్లలులేనిస్త్రీ దత్తత చేసుకొనదలచినచో సన్నిహితజ్ఞాతు లంగీకరింపకపోయినను, ఆమె చేయదలచిన దత్తత ఉచితమనితోచినచో కోర్టువారు విచారణచేసిన దత్తత కధికారము నిచ్చుట.

(ఇందుకుకొన్ని సంస్థానములలో నాచారముకలదు.)

౮. కోర్టువారు పిట్టేమనుపైన విచారణచేసి తల్లిదండ్రులులేని పిల్లవానినిహాడ దత్తతచేసుకొనుటకు స్త్రీకధికారమిచ్చుచో నాదత్తత శాస్త్రీయముగా నెంచుట. (పూర్వము 'కృత్రిమ' స్వయందత్తపుత్రుల సదృశి యుంకినది. అందుచే మాతాపితరులులేని పిల్లవానినిగూడ పుత్రునిగాస్వీకరించుటకు వీలుఉంకినది.)

౯. సమిష్టి కుటుంబములోని వాటాదారులలో నొకడు కాలముచేసినచో నష్టము అతడు విభక్తుడై పోయినటుల యెంచి అతని వాటా యతని భార్యకు కేందచేయుట.

(ఇది జీమాతవాహనీయమున సమర్థింపబడినది. బంగాళీలలో నమలులో నున్నది.)

౧౦. ౧౧ సంవత్సరములుదాటిన ఆడుపిల్లలకు వివాహముచేసినను, ఆవివాహము లాప్రకారము చెల్ల హాడపను నియమము.

(కొన్ని సంస్థానములలో నిట్టి వయోనియమము గలదు. కొన్ని ధర్మశాస్త్రములలో గూడ ౧౨ సంవత్సరములు వయస్సువచ్చినవారికే వివాహము చేయవలెనని చెప్పబడినది.)

౧౧. భార్య కాపురముచేయదగనిస్థితిలోనుండగా పురుషు డింకొకవివాహము చేయదలచినచో నందుకు దనకారణముల చెల్పుచు ముందుగా కోర్టువారి అనుజ్ఞ

పొందియో చేసుకొనవలెను. అట్టిస్థితిలో ప్రథమభార్యకు సమానవాటాఆస్తిని పంచియిచ్చు టుచితమని కోర్టు వారికి తోచినచో నట్లామెకు నిష్పించవలెను. ఆస్తి పిలులేనిచో ప్రత్యేకభరణమును, పిలగుచో నామెకు ప్రత్యేక నివాసమేర్పరుపవచ్చును.

(ఆధివేదనికము, యాజ్ఞ. ౨-౧౫ అందుపై మితాక్షరవ్యాఖ్య చూడుడు.)

౧౨. యావజ్జీవపు అనుభవపుహక్కుగల ఆస్తిలో కొంతభాగమును విద్యాలయములకుగాని ఆసుపత్రి మొదలగు ప్రజోపయోగకరములగు యితరసంస్థలకు గాని యిచ్చుటకు స్త్రీకధికారముండవలెను. (ఇందుకు సంబంధించినతీర్పులు చాలసందిగ్ధముగ నున్నవి. ౮ M. J. A. ౫౨౯; ౪౩ కలకత్తా ౫౭౪; ౪౪ అంహాబాదు ౫౦౩ P. C. చూడుడు.)

౧౩. యావజ్జీవపు అనుభవపుహక్కుగల ఆస్తిని స్త్రీ ప్రతిఫలమునకు క్రయము, లేక తనఖాజరిగించుచో, రిజిస్టరు దస్తావేజు వ్రాసెనేని, అది రిజిస్టరుఅయిన ౧౨ సం.రములలో అనంతరవారసులు దానినిరద్దుచేయుటకు దావా లేనియెడల, ఆక్రయము, లేక తనఖాసవ్యమైనదిగా నెంచబడవలెను. (ఇట్టినియమములు లేకపోవుటచే క్రయములు జరిగిన ౫౦, ౬౦ సం.రములకుగూడ తగవులు వచ్చుచుండుటయు, వారసులఅశ్రద్ధచే చిరకాలమువఱకు హక్కులు అస్థిరముగానుండుటయు జరుగుచున్నవి.)

౧౪. ౫౦ సం. రములపై వయస్సువారును, తనకుపిల్లలుండగాను, పునర్వివాహము చేసుకొనువారట్టి వివాహమునకై చేయుఖర్చు యెంతమాత్రమును కుటుంబాస్తిపై జైండుచేయహాడవని రూలుయేర్పరచుట.

(వివాహము సంస్కారముగా అవసరమైనపుడే శాస్త్రప్రకార మాయుధము కుటుంబమువారిసందర్శిని జైండుచేయును.)

౧౫. తండ్రిపోయినమీదట కుటుంబాస్తివిభాగములో, తల్లికి, సవతితల్లికి, కొంత వాటా యివ్వ

వలెను. (ఇది మితాతరవస్త్రాలలో స్పష్టముగా సంగీకరింపబడినది. ఈ తరదేశమున నిట్లు అమలులో నున్నది.)

దారు చనిపోయి స్త్రీకారము స్వాధీనంలో ఆస్తి ఉన్న కేసులనుగూడ యీ ఆర్జీ వర్తింపవలెనని ఆర్జీ సవరణచేయించుట.

౧౬. మితాతర ప్రకారము స్త్రీలకుగల హక్కును ౧౯౨౯ ఆర్జీ ప్రకారం బంగాళీలకుగూడ వర్తింపజేయుట. ఈ ఆర్జీకు పూర్వం ఆధునిక పురుష హక్కు

(ఈ ఆర్జీ కట్టి అమలు యున్నదని లాహోరు వహైరాహైకోర్టులును, లేదని మద్రాసు హైకోర్టును ఆధి ప్రాయపడిరి.)

కష్టజీవులు

—చిత్రకారుడు: తోట వెంకటేశ్వరరావుగారు బందరు.

పనుకటి సంచికలో క్రింది విన 'మాడరక' మేరకమును మీరు చిత్రించినట్లే.

రెయిల్వే ఎంజిను

కొ. నరసింహాచారి

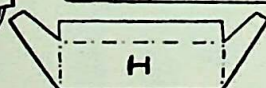
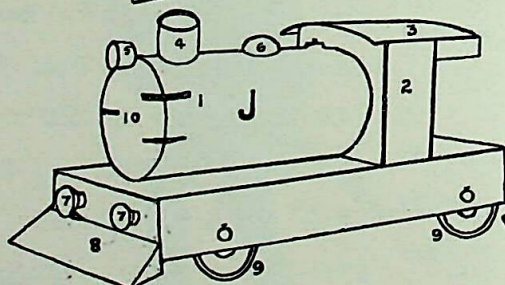
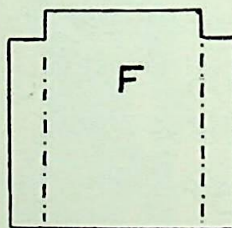
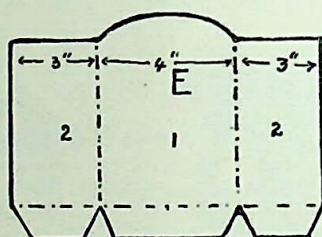
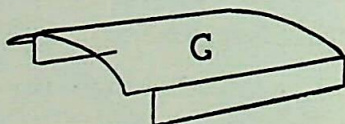
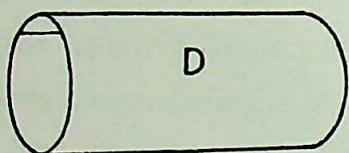
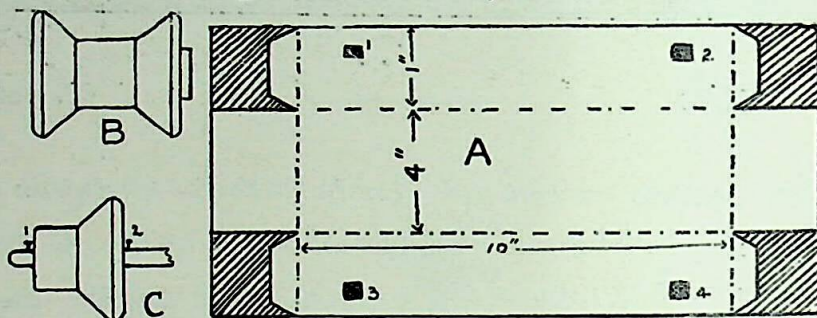
ఈ రెయిల్వే ఎంజినునకు నాలుగు చక్రములు, రెండు ఇరుసులు, ఒక పీఠము, బాయిలు అనగా నీరు ఉడుకునట్టి భాగము. ఇందు

(1) పీఠమునకు 12 అంగుళముల నిడివియు 6 అంగుళముల వెడల్పును గల గట్టి అట్టను తీసికొని, దానియందు చుట్టును ఒక అంగుళము వెడల్పునకు గీతలు వేయవలెను. తర్వాత చిత్రము A యందలి రీతిగ మూలలను కత్తిరించి వేసి, నాలుగు చక్రములను తొట్టివలె మడిచి అతికించవలెను. దీని యందు 1, 2, 3, 4 అను రంధ్రములను ఇరుసునకుగాను చేయవలెను.

(2) చక్రములు రెండు దారపు బండ్లను (చిత్రము B) దీసికొని వాటిని సగమునకు కోసికొనవలెను. అప్పుడు నాలుగు చక్రములేర్పడును. పిమ్మట రెండు పేముతునుకలను, చక్రములందలి రంధ్రములలో వదులుగా దూరదగినంత సన్నమైన వాటిని దీసికొనవలెను. పేమునకు బదులుగా వెదురు బద్దలైన యెడల గుండ్రముగా చెక్కుకొని యుప

యోగించవచ్చును. ఇవి చిత్రము A యందలి పీఠముయొక్క వెడల్పు 4 అం.ల కన్న కొంత ఎక్కువ పొడవుకలిగి యుండవలెను. అప్పుడు పీఠమునందలి రంధ్రములగుండా ఇరుసుయొక్క కొనలు కొంచెము వెలుపలికి వచ్చి యుండును. ఇరుసులయొక్క కొనలు నాలుగు చక్రములుగా చెక్కుకొనవలెను. మొదట ఒక్కొక్క ఇరుసునందు రెండు చక్రములను దూర్చి, ఇరుసుకొనలను పీఠము అడుగుభాగమున రంధ్రములగుండా వెలుపలికి వచ్చునటుల నమర్చుకొనవలెను. పిమ్మట వెలుపలికి వచ్చియుండు ఇరుసుకొనలందు రెండు చీలలను కొట్టవలెను. (చిత్రము C 1) పీఠము అడుగున, చక్రములు గోడలకు ఆనుకొని సులభముగా తిరుగునంత స్థలమును వదలి చక్రములు ఇరుసుమధ్యకు జరుగకుండుటకు రెండు చీలలను (చిత్రము C 2) కొట్టవలెను. ఈవిధముగా రెండు ఇరుసులను పీఠమునకు అమర్చవలెను.

(3) బాయిలరు (చిత్రము D) 6 అం మూయుటకు దగినంత వలయపు తునుకను గుళముల వెడల్పును 9 అంగుళముల పొడ కత్తిరించుకొని దానితో గొట్టమును ముందు వును గల నన్నని అట్టను దీసికొని దానిని తట్టు మూసి మూతపడిపోకుండుటకు రెండు 6 అంగుళముల నిడివిగల గొట్టముగా చుట్టు మూడు కాగితపుతునుకలను (చిత్రము J 10 కొని రెండు అంచులను చేర్చి అతికించు వలె) అతికించవలెను.

కొనవలెను. ఈగొట్టపువ్యాసము సుమారు 3 అంగుళము లుండును. దానిని పీఠముపై ముందు ఒకయంగుళమును, వెనుక మూడం గుళములును స్థలమును వదలి అతికించ వలెను. గొట్టము ముందు భాగమును చిత్రము E యందలిరీతిగ కత్తిరించవలెను.

(4) డ్రైవరుండుచోటు (చిత్రము E) దానికప్పు (చిత్రము F)

ఒక గట్టియట్టముక్కను దీసికొని దానిని చిత్రము E యందలిరీతిగ కత్తిరించవలెను.

ఇందు 4 భాగము బాయిలరుగొట్టముయొక్క వెనుకటి తెరచియుండుభాగమును మూసి యుండును. ౨, ౨ భాగములు, ప్రక్కలగును. ఈ అట్టను చిత్రము J ౨ వలె పీఠముపై బాయిలరువెనుక నతికించవలెను. తర్వాత మరియొక అట్టముక్కను దీసికొని చిత్రము F వలె కత్తిరించుకొనవలెను. దానిని చిత్రము J యందలి ౨ భాగమునకు కప్పగా 3 వలె నమర్చి అతికించవలెను.

పైరీతిగ ముఖ్యమగు భాగములనుచేసి అతికించినతర్వాత తక్కిన కొన్ని చిన్న చిన్న భాగములను అమర్చవలెను. చిత్రము H Cow Catcher అనునది దీనిని చిత్రము నందలిరీతిగ కత్తిరించుకొని ఎంజనుముందు బాగమున పీఠమునకు అతికించవలెను. (చిత్రము J. 8) బండ్లు డీకొట్టుకొనునప్పుడు నాటికి అపాయముకలుగకుండుటకై ముందు వెనుకల రెండుదిమ్మె లుండవలెను. ఇందు లకు, చిన్న దారపుబండ్లను రెండుగా కోసి

ఒకేరీతిగ నుండు రెండుతునుకలను పీఠము ముందున, నతికించవలెను. (చిత్రము J. 7)

పిమ్మట 4, 5 అనుభాగములకు రెండు అట్టముక్కలను గొట్టములుగా చేసికొని బాయిలరుకు అతికించవలెను.

4 అనునది పొగపోవుగొట్టము. 5 దీప ము. 1 నకుగాను ఒక చిన్న భరిణే మూతను అతికించవచ్చును. 9, 9 అనునవి చక్రములు.

ఇట్లు అన్ని భాగములను అతికించిన పిమ్మట ఎంజను పూర్తి యగును.

ఇకముందు వ్యాసములందు రెయిల్వే సంబంధమగు ఇతరరకములబండ్లు, కట్టడములు, వంతెనలు చేయురీతి విశదముగా చెప్పబడును గాన అన్నిటిని గమనించుచు వచ్చినయెడల ఒక రెయిల్వేస్టేషనును కట్ట వచ్చును.

(All rights reserved.)

౧

వీడేనమ్మా కృష్ణమ్మ
 వీడే వీడే కృష్ణమ్మ
 కాల్లా గజ్జెలు చూడండి
 మొల్లోగంటలు చూడండి
 మెల్లోహారము చూడండి
 తల్లో పింఛము చూడండి
 వీడేనమ్మా కృష్ణమ్మ
 వీడే వీడే కృష్ణమ్మ
 వీడే అల్లరి కృష్ణమ్మ.

౨

శ్యామలదేహము చూడండి
 తామరకన్నులు చూడండి
 సుందరవదనము చూడండి
 మందహాసము చూడండి
 వీడేనమ్మా కృష్ణమ్మ
 వీడే వీడే కృష్ణమ్మ
 వీడే అల్లరి కృష్ణమ్మ

౩

పొన్నలు ఎక్కే కృష్ణమ్మ
 వెన్నలు మెక్కే కృష్ణమ్మ
 వేణువు నూడే కృష్ణమ్మ
 గోవుల కాసే కృష్ణమ్మ
 వీడేనమ్మా కృష్ణమ్మ
 వీడే వీడే కృష్ణమ్మ
 వీడే అల్లరి కృష్ణమ్మ.

౪

అలుకుడుచెయ్యక నడవండి
 అల్లరి కృష్ణుని పట్టండి
 పట్టండి పట్టండి
 పట్టుకు కృష్ణుని విడకండి
 కరువుతీరగా చూడండి
 కూగిలిలో చెరపెట్టండి
 వీడేనమ్మా కృష్ణమ్మ
 వీడే వీడే కృష్ణమ్మ
 వీడే అల్లరి కృష్ణమ్మ.

లోకదృష్టియం దాత ఉన్నట్లుడే!

గు. దుర్గాబాయి

ఆ విషయ మెంతో ఆశ్చర్యజనకమును, కరుణావంతమును !

౧

బ్రదువురు ఒకేకాలముందలివిద్యార్థులు. యువకుడుల్లాసప్రియుడు. రూపసౌందర్యహావభావవిలాసములు ఆతనియాభిరుచున మూర్తిమంతములైయుండును. ఆతనిమాటలు వినుటకు తోడిసహాధ్యాయులందరు సుర్విష్టారుచుండురు.

యువకుడు కేవలము సౌందర్యవంతుడేకాదు; తరగతిలో ప్రథముడు; ఆటలలో క్రైస్తే. తర్కసభలలో ఆతనియభిప్రాయమే సర్వోన్నతము. సాహసమొనర్చి యేపనినైన సాధించుటయందత దాసమాన ప్రతిభాశాలి. ఉపాధ్యాయుల కందర కాతడు అంత రంగికమిత్రుడు.

ఇట్టిసకలగు సందర్భములందు యువతీమనముల నాకర్షించెనుటలో అతిశయోక్తి యేమన్నది? నారీహృదయములతో క్రీడించుట యాతని కొకరిల! మధుచంబిభ్రమరమునకునలె పుష్పమునుండి పుష్పమునకు తిరుగుచు ఆతనిప్రకృతి. బంధనమున కాల దక్కితుడు! ఆతనిని బంధించుట కేరూపవతియగు తరుణికి సాధ్యము? ఆతనినిగూర్చి పలువిధములుగ భావించుట ఆతని తమ కల్పనాపుష్పకవిమానాసీనుని చేసి తాము విహరింపగోరుట తోడిసహాధ్యాయుల అనందక్రీడ లయ్యెను. కాని ఫలితముమాత్రము వేరయ్యెను.

ఈనారీపుష్పములయందలి మధువు నామ్రూణించుచు సంచరించుచున్న ఈయువకభ్రమరముహృదయము నొకతరుణియందు లగ్నమయ్యెను. ఈయువతీ యువకులు నొకజాతివారు కావలయు ఇందలిచిత్రము. భిన్నదేశముల వారిజన్మ; భిన్నజాతుల వారివృత్తి; భాష

మాడ భిన్నమే. కాని విధాత యామెను స్త్రీజాతి కొకతలమానికముగ సృజించెను. ఇతగుల నవలీలగ నాకర్షింపజాలనట్టి గాంభీర్య మామెస్వభావము. వస్త్రభూషణాద్యలంకారములచే బాహ్యము త్కణికాలమున నాకర్షించుట యామెప్రకృతికి విరుద్ధము.

“మీ పెన్ని లొకమారు దయయుంచి యిచ్చెదరా” అనుక్షుద్రప్రశ్నలతో ఇతరుల పరిచయము కలుగచేసుకొనుటకు ఆమె ఇష్టపడెడిది కాదు. యువ కలవృష్టులకు అంతఃపురచారిణివలె నుండుటయే ఆమె యుద్దేశ్యము.

కాని మధువును దాచియుంచిన దాని తీసి చెబునా! అట్లే ఈ అనాడంబరయగు యువతి లజ్జాదృక్కులు యువకుని హృదయమున మహేంద్రజాలమొనర్చిన ట్లయ్యెను.

“నీవు నాన్నీహ మంగీకరింతునా” అని యువకుడు ఒకనాడామె నడిగెను. యువతి సిగ్గున తలవంచెను. “మాటకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చినంతమాత్రమున నోటినుండి ముత్యములు రాలినా” యని యువకు డనెను. “ఏది యగుట యసంభవమో దానినే మీరు అడుగుచుండ నేనేమని ప్రత్యుత్తర మీయగల” నని యువతి పలికెను.

“అసంభవమునది నిఘంటువున లేదు. ఇచ్చాశక్తివలననే అనేక అసంభవకార్యములు సంభవములగుచున్నవని విజ్ఞానులు చెప్పెదరు” అని యువకు డనెను.

యువతి మారుపలుకలేదు.

“ఏమి నాప్రసంగము నీ కిష్టములేదా?”

“నా కెవరిప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెడిసాహసము లేదు, సామర్థ్యమును లేదు. అందులకే న న్నంద

కును అహంకారిననియు, ఒంటిపిల్లి రాకానియనియు అనుచుందురు, నా సుఖస్వార్థముల కొరకై మిమ్ములను మీతల్లితండ్రు బంధుస్వజనములకు దూరమొనర్చి ఖటుంబమునం దొకవిప్లవతరంగమును లేవనెత్తి నేనే దానికి మూలకాకణమని చెప్పి 'స్వాధీనభర్తృక' యను 'ప్రేమమార్కు' (Trade Mark) వేసి యానందించుట నాయుద్దేశ్యము కాదని మీ రెరుంగ గోరెదను. నేటి ఆధునికయువకుల వేయి కొకతెయ్యెను

నా అభిప్రాయమున కేకీభవింపదని నే నెరుంగుదును" అని యువతిపలికెను.

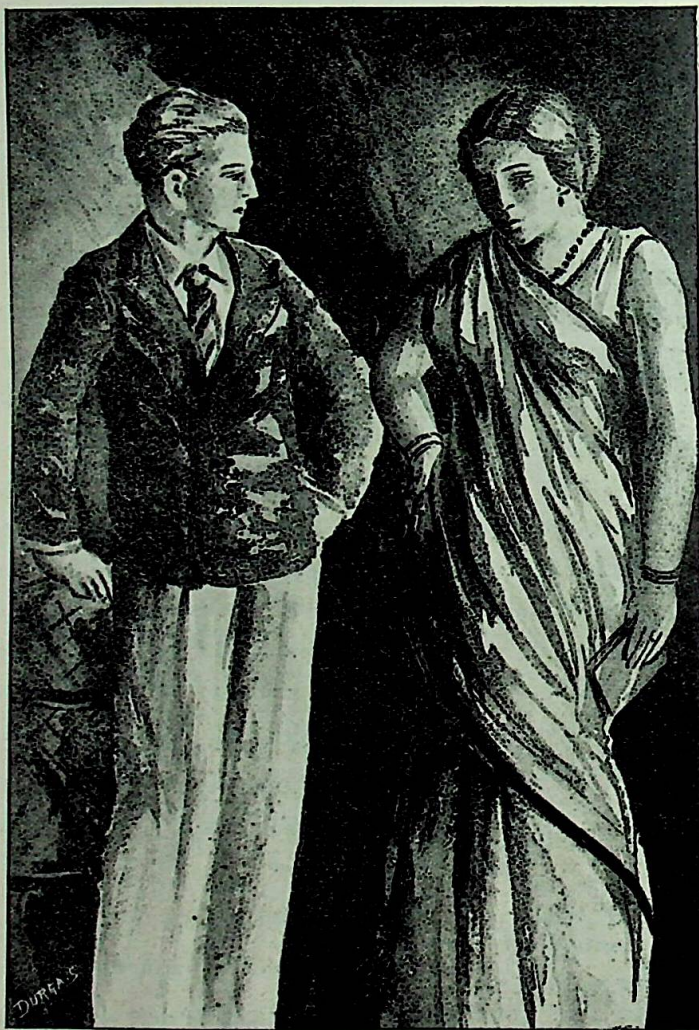
"నీనీనే టిపికల్ ఇండియన్ వుమెన్ మెన్టాలిటీ (Typical Indian women Mentality) అని అందురు. నేను ఈ అసభ్యభావమును అంగీకరింపను. నీవు బి. ఎ. తరగతియందు చదువుచుంటివి. నీవంటి విద్యార్థినితోట ఇట్టిమాటలు శోభింపవు. జాతి దేశ

భావల యందు ఎట్టి భేదములున్నను ప్రేమకుమాత్రము భేదములు లేవు. తమసంతానమునకు వారివివాహవిషయమున సుపూర్ణాధికార మొసంగని తలిదండ్రు లొకతలిదండ్రులా? కేక ప్రతికృతికిని తానిష్టముచచ్చినటుల వివాహ మొనర్చుకొనుట కభ్యంతరముకలుగజేసెడిసమాజ మొకసభ్యతా సమాజమని డేర్పొనరునా? అట్టి పాశ్చాత్య సమాజమును చూర్ణముచేసి తలితండ్రులవిషదృష్టులకు గురియై తినన్న నునాకుభయము లేదునుమా!"

"ఏమీ వివాదార్థమున నన్ను కన్వర్టు (Convert) చేయవలదు కొన్నారా? మనము ఒకరినొకరు ప్రేమించుకొనుచుంటి మని ఒకరి యాదర్శ మొకరికి ఇష్టము కావలెనా! సంఘమున Revolt చేసినన్న పరిణయమాడితిరని గర్వము మీకున్నను మీ జన్మదాతలకు తలిదండ్రుల శుభాశీర్వాదములేని మన వివాహము పరిపూర్ణానందము పొందనేరదని నానమ్మకము. నా యీ సందేహమును మీరు అనాగరికమన్న నాకు సమర్థమే."

"యుక్తి నాయుద్ద నెదకినను కాన్పింపదు. నీవిశ్వాసమే నీసర్వస్వము. ఇంతకూ నారీస్వభావము!"

"మీరు మీతలిదండ్రుల కివ్వ యము ముం దెరిగింపుడు. నాకు మన వివాహమున కంగీకరింపకున్న

"నాయుద్దేశ్యము అంగీకరింపకున్న నేనునూ..... సరియేచూతములెండు."

మీరు నావారైనను, నేను మీగాననైనను మనశాంతి సౌఖ్యములు శాశ్వతముగ వర్ధిల్లజాలవు. మీవలెనే నేను వారికి చక్షుశ్శూలము నయ్యెదను. నాభర్తయే కాక వారితదిండ్రులు, ఆత్మీయులు, సుఖదుఃఖములు కూడ నానియే కావలెనని నాకోరిక. ”

యువకుడు తెల్లబోయెను, పాశ్చాత్యమనోభావము కలిగినయూతడు ఎన్నడును ఒకవాస్తవికభారత నానినండి ఇట్టి ప్రత్యుత్తరము పొందగలిగెద నని యూహింపలేదు.

“ఈవిషయము నీవు బాగుగ నాలోచింపుము. లేవే తండ్రిగారికి ఉత్తరము వ్రాసెదను. కర్తవ్యము కొరకుగాని ముఖప్రీతికొరకు కానునుమా. వారు నా యుద్దేశ్యమున కంగీకరింపకున్నచో నేనును.....”

“సరియే మాతములెందు”

2

రామకృష్ణుని లేఖ పొందిననాటి తలిదండ్రుల యానందమునకు మేరలేదు. ఆహా! మాతృనాత్సల్యము ఎంతకోమలమోగాదా! అన్యవోషములు తిలమాత్రమైనను వారు సహింపలేరుగాని తమసంతానదోషములు కొండంతలైనను వారికి గోరంతలుగ కన్పట్టును. రామకృష్ణుడు వారియేకమాత్రసంతానము. ఎందరో ధనవంతులకన్యల, సుందరీరత్నముల నాత డుపేక్షించి ‘నాచదువుపూర్తియైననేకాని వివాహమాడ’నని పట్టు పట్టి హర్షుడెను. కాని నేటికి తనంతలు తా నిష్టపడి వ్రాయుట వారికి యంతయోవింతగ నుండెను. యువతి వంశపరిచయమునందుమాత్రము వారి కొకింత సందేహము కలిగినను పుత్రునిమీదిమమతే దాని నావలకు ద్రోసెను. ఎంతశిష్టుముగ వివాహమైన సంతమేలని వారెంచి వారి సమృద్ధి నాతని కెరిగించిరి.

యువతి బాల్యమునందేమాతాపితృవిహీన యయ్యెను; ఒకచిన్నపల్లెయం దామెజననము. ఇరుగుపొరుగున నున్న ఒకదరిద్రవృద్ధహస్తముల నిడి యామెతల్లి అసు

వుల బాసెను. ఏడెనిమిది వత్సరములు వచ్చుసరి కాబాల కాకుగ్రామపాతశాలయందలి చదువు సమాప్తి నొందెను. తన కంటిమదిసములు సమీపించు టెరింగి వృద్ధ ఆబాల నేనొప్పుసంస్థయందైన ప్రవేశపెట్టవలెనని యోచించెను. దేశమున దీనబంధు వీరేశలింగంపంతులు వారి జయజయధ్వానములు చెలరేగుచుండెను. ఆంగ్ర దేశవిద్యాసాగరులవారే పంతులువారు. ఆబాల జన్మ గాఢ యంతయు వారి కెరిగించి ఆవృద్ధనారి యామెను వారిహస్తముల నిడెను. పద్మకు వివాహ మొనర్చక ఉన్నతవిద్య నలవడజేసి సమాజసేవకురాలుగా నొనర్పవలెనని వారియుద్దేశ్యము. ఆమె కమ్మకులసంజాత. ఇదియే యువతిజీవితసంగ్రహము.

తల్లిదండ్రులసమృద్ధి నెరింగించుచు రామకృష్ణుడు పద్మ కుత్తరము వ్రాసెను. పంతులుగా రీమెకు కన్యాదాతలగుట కంగీకరించిరి. యువకుడు ధనవంతుల పుత్రుడు; యువతి ధనవంతులపాలితకన్య. వివాహము చాలవైభవముగ జరిగినది.

3

బహుకాలయాపమును బీజము ఫలవంత మగు వృక్షమై తనకట్టెగురు సాక్షాత్కరించినప్పుడు కలిగెడు ఆనందమే రామకృష్ణునకు వాంఛితపత్నిని పొందిన నాడు కలిగెను. ఆతని సుఖస్వప్నము సఫలమయ్యెను. అంతర్జాతీయ వివాహమైనను రామకృష్ణుని బంధు బాంధవులందరు వివాహమున కేతెంచిరి. మిశ్రులెందరో వధూవరులకు సుస్వాగత మొసంగిరి.

అది మొదటికలయికరాత్రి. పద్మరామకృష్ణునకు పరిచితయైనను నా డామె నూతనకళీబరము ధరించి యున్నట్లతనికి గోచరించెను. వస్త్రపుష్పాలంకారాదు లచే అలంకరింపబడినయామె ఆనాడు మూర్తిభవించిన సౌందర్య దేవతవలె నొప్పుచుండెను. యువకుని పిన తల్లి మాతరు యిందు “పద్మ స్థిరమైన అగునికస్తేజ్ (Stage) యందు ప్రాచీనాభినయమువలె నున్నది. పాపము! ఆమె యెన్నడును మా యన్ననే చూచి యుండలే” దని పరిహాసించెను.

“ఈమాటల కన్నిటి కేమిగాని, నీవు సంగీత ప్రయుజ వండురు. వీడి యొక్కరాగ” మని సరోజిని రామకృష్ణుని నడిగెను.

“ఆ... నేనును మరచిపోతినినుమా.” “ఆరామ కృష్ణా! నీవు నే డొక్కపాటయైన పాడకున్న మే మెవ్వర మీగదివిడిచి వెడలువారము గాము. ఆలో చించుకొ” మ్మని యిందు సరోజినితీర్మానమును బలపరచెను.

ఎట్టకేలకు రామకృష్ణునికి పాడక తప్పినది గాదు. ప్లాటు చేతగాని ‘నరుమోముకనలేని’ కృతి వాయింప దొడగెను. పద్యవంతు వచ్చెను. రామకృష్ణుడు మరలి వాయింప పద్య మృదుగాత్రముతో రెండుభక్తిగీతముల బాడెను. “You are very fortunate to have a nightingale” అని స్నేహితులు రామకృష్ణుని పొగడిరి. “వేయిప్రముత్తుము లానర్పినను మాపద్య పాడిన ట్లతడు పాడజాల” డని చెబులు పలికిరి. “నేటియుగము నారీయుగము. ఎచ్చటజూచినను నారీప్రభావమే. అందు గానవిద్య వారిహక్కు గదా” యని రామకృష్ణు డనెను. ‘Good night’ అనిచెప్పి స్నేహితులు సెలవుగైకొనిరి.

౪

“పద్మా! మనోభీష్టము నెరవేరెనా?”

“అబ్బా! మీయల్లరి తగ్గదా!”

“కాదు. నాతలిదండ్రులు నీరూపసద్గుణముల జూచి ముగ్ధులైరి. కోరి వేడి రామకృష్ణుడొకఅప్పరసను పత్నిగ పొందినాడు. మేమెంచినవాడికెక్కడ సరిపడు నని అమ్మ యనెను.”

“మితలిదండ్రులవంటి తలిదండ్రులను బడసిన వారిచేగదా పుణ్య” మని పద్మ యనెను.

“నీవంటిస్త్రీరత్నమును పొందినవానిభాగ్యమే మరి!”

పద్మ కృత్రిమకోపమభినయించుచు, “అబ్బా! ఊరకుండుడు మీయల్లరి కంతులే” దనెను.

“పద్మా! Sincere గా కోరిన నాకోరిక భగవానుడు పూర్తి గావింపకయుండదునుమా” యని రామకృష్ణుడు పద్మశిరస్సును తనయొడియం దుంచు కొని ఆమెకపోలముల నిమిరుచు పలికెను.

“అమాట వేరేచెప్పవలయునా? మనయిర్వర కలయిక యిందులకు ప్రబలతమనుగు సాక్ష్యముగాదా?” అని పద్మ యనెను.

“గొప్పఆఫీసరుగాని, దేశనాయకుడుగాని, సం స్కర్తగాని యగుట నా కిష్టములేదు. జీవనశిల్ప యగుట నాముఖ్యాదర్శము. విఘాతసృష్టి ఉద్యానమందు నేమాలాకారుడ నయ్యెద. ఇట్లే నాజీవితము గడచి పోవును. అంతయేకాదా? పద్మా”.

యువతి ప్రత్యుత్తర మివ్వలేదు.

“పద్మా! నీవు మాటకారి చెప్పుడయ్యెదవో కదా! ఒకేకళాశాలయందు చదువుకొంటిమి. నావద్ద నీ కీజడత్వ మేల.?”

“టిసికల్ యిండియన్ ఉమన్ మెంటాలిటీ” యొక్కడకు ఛావును. మెల్లీ, మెక్స్సియరు చదివిన మాత్రాన జన్మగతప్రకృతి మారునా ఏమి? మీఛాయిన్ (Choice) దోషమేగాని నాదోష మేమియును లేదు”

యువకు డీమాటలకు పులకితుడైపోయెను. తన ప్రథమప్రణయచిహ్నమును చుంబనము నామె యధర మంచు ముద్రిత మొనర్చెను.

కృత్రిమకోపము నభినయించుచు, పద్మ “పురు షుడు చాలస్వార్థపరుడు. స్త్రీని పూర్తిగ తనపిడికిట బంధించిననేగాని ఆతనికి తృప్తికలుగనేరదు. అటు పిమ్మటమాత్రము కంటకభూయిష్టమును. ఇందులకే గాబోలు సామాజికవివాహబంధనలు, చట్టముల నిర్బంధము; చూడండి! ఎండకో పురుషులు తమభార్యలవద్ద యెంతయో ప్రగల్భముల కొట్టెదరు. ఆమెచనిపోయిన పదియవదినముననే పునర్వివాహమునకు సిద్ధపడెదరు. కొండరు లోకనిందాభయమున వివాహము గావించు కొనకున్నను మార్జాలవైష్ణవత్వమును పొందుచున్నారు. ఇందుకు మీరు సమ్మతించురా? లేదా?”.

“పద్మా! నిజమే. నేనుమాత్ర మట్టివారిశ్రేణి యందు చేరనునుమా! అయినను త్రికాలజ్ఞుడగును. ఏమికావన్నదో! ఏమిచేయనుంటినో?”

ఈమాటలుపలుకుసరికి రామకృష్ణునికి ఏది కత్తివేటువలెభాధింపదొడగెను. ఆతనికిం డ్డశ్రుచూరి తము లయ్యెను. శరీరము కంపింపదొడగెను.

ఆత డత్యంతప్రేమతో నామె నాలింగనమున గారవించెను. పవిత్రతమును నొకపవార్థమును స్పృశించుచున్నటు లాతనికి దోచెను. భోగలాలసకు లోనగుట కాతని అంతరాత్మ వెనుదీసెను. భక్తి, శ్రద్ధ, గౌరవము భోగలాలసస్థానము నాక్రమించెను.

“నాకంబలి గొనివచ్చి కొంచెము కప్పుడు” అని పలికిన పద్మ ఆకస్మిక ప్రపలకుల కాత డదిరిపడెను.

“ఆతనితలయం దొక పెద్దపిడుగు పడినట్లయ్యె! పద్మా, చలివేయుచున్నదా! ఏమి మాటలాడవు?”

చలిచే ఆమెశరీరము వడకిపోవుచుండెను. రాత్రి అంతయు అటులనే గడిచెను. నూతనదంపతులకు ఆనందప్రార్థనప్రభాతము కాలేదు. అభిశాపప్రభాత మయ్యె!

౫

ఉదయాస్తమానములగతి చాలతీవ్రముగ నుండె. రోగులకు రాత్రి మరయు కాలరూపమువలె నుండును. డాక్టర్లు, బంధువులు, స్నేహితులు వచ్చుచు పోవుచు నుండిరి. రామకృష్ణునితలిదండ్రులు ఆహారనిద్రలు మరచి పద్మ కుపచారములు నేయదొడంగిరి. Temperature Normal కు వచ్చినగాని స్నానమొనర్చును, భోజనము కావించును అని ఆతడు పట్టుపట్టెను. ఆతనిస్వభావము ఎవ్వరికిని గోచరమగుట లేదు. పద్మపల్కులుకూడ నాతని సంకల్పచ్యుతు నొనర్పజాలవయ్యె.

అది ప్రాతఃకాలము! పద్మనాడి చాలతీవ్రముగ కొట్టుకొనసాగెను. కంఠస్వరముకూడ మారిపోయెను. రామకృష్ణుడు ఆమెశరీరమును తనదొడి నిడికొని రెప్ప వాల్చక చూచుచుండెను. హీనస్వరముతో తడబడు

నాక్కులతోభర్తచేతిని తనహృదయమున నిడుకొని, నా సమయము సమీపించుచున్నది. మీకొరకేకాని నాకొర కిసుమంతయు దుఃఖము లేదు. పత్నీ సుఖము మీ కావంత యైనను కలుగజాలదు. మీరు...పునర్వివాహము... గావించుకొండు...” కంఠము రుద్దమయ్యెను.

“పద్మా, నాజీవితము దుఃఖభాజన మొనర్చుటకే నా నీవు జన్మించితివి? పరిహాసమున కనిన పలుకులు నిక్కువము లయ్యెనా!” అతనికిండ్లు అశ్రుచూరితము లయ్యెను.

“పునర్జన్మమే సత్యమైన మిమ్మే పతిగ బొంద వలెనని నే నాభగవంతుని వేడుచున్నాను.” అని ఆమె సంజ్ఞారూపముగా వ్యక్తపరచెను.

యువకు డామెవంకనే చూచుచుండెను. భ్రమ రమును వందించి అనాశ్రుతపుష్పము వృంతచ్యుతమై పోయెను. రామకృష్ణునిహృదయశోభి యారిపోయెను.

నాలుగుదినముల కనంతరము ఒకపార్సిత ఆతనికి వచ్చెను. Presidency College యందు ప్రథమముగ B. A. పరీక్షయందు ఉత్తీర్ణుడైనందున University Senate మెంబర్లందరు ఆదరపురస్కరముగ పద్మకు పంపినస్వర్ణపతక మది. ఈఆకస్మికఘటనవలన యువ కునిపుండు మరల రేగెను. ఆహారనిద్రలు, విలాసభోగ ములు అతనికిడ నిష్కలము లయ్యెను. గృహమునందుండియే యాతడు సన్యాసి యయ్యెను. బాహ్యజగత్తున నాతడు విరాగి యయ్యె. అతినిర్జనముగ ఆంతరంగిక ప్రపంచమున నాతడు తనమృతపత్ని స్మృతి సమాధి యందు గూర్చుండి అశ్రుపాతము నొనర్చసాగెను.

ఇట్లనే దినములు జరుగుచుండెను ధ్యానతన్మయుడగు యోగివలె నాతడు కన్పట్టుచుండెను. తన నిర్జనకుటీర మున ఏకాకియై కూర్చుండి అతడు లిపి? సౌధరచన నొనర్చసాగెను. మాలాకారుని కుటీరరాణి అగాధమున సముద్రమున మునిగిపోయెను. కుటీరరాణికి ప్రతి ప్రకృతి రాణి యాతని మెడయందు పూలమాలికల వైచుచుండెను. యువకుడు కిల్పియయ్యెను.

కలకలరవ మగు నదీ ప్రవాహములయం దాతడు తన ప్రియురాలి కంతస్వర మును వినుచుండెను. మంద మలయసమీరమున నాతడు ప్రియురాలి కేశసౌరభ మాఘ్రాణించుచుండెను. కలు వలరేని స్నిగ్ధజ్యోతిర్ని ప్రియురాలిచే తనస్పర్శల నొసంగుచుండె. మార్తాండుని తీవ్రప్రకాశ మాతనికి ప్రియు రాలి చతుర్జ్యోతివలె దోచుచుండె. వర్షమునం దాత డశ్రుజలముల గార్చు ప్రియురాలిమూర్తిని కాంచు చుండె.

గ్రీష్మ ఋతువందలి తీవ్రసంతాపమునకు ప్రియు రాలి క్రోధపూరిత దృక్కులకు భీతుడైనట్లు మెలగు చుండె. హేమంతఋతువు నందలి శుష్క ప్రేయసీ మూర్తిని తలచి వ్యధితమన స్కుడగుచుండెను. వసంత ఋతువునందలి గర్వోల్లసిత యగు ప్రియురాలి ఆలింగన సౌఖ్య మనుభవించుచుండె.

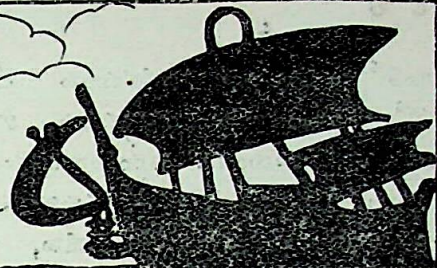
ఆతని కుటీరరాణి తిరిగి జీవించెను. ప్రకృతి ప్రేరణలచే ఆమె ప్రతినిమేషమున నాతనివద్దకు వచ్చు చుండెననియే యాతని విశ్వాసము.

లోకదృష్టియం దాత డున్నట్లుడు.

“వర్షమునం దాత డశ్రుజలములగార్చు ప్రియురాలిమూర్తిని గాంచుచుండెను”

వలసరాజ్యములందు భారతీయశిల్పకళ

చలశిల్ప రామరాజు

3. కాంభోజము

భారతీయు వీప్రాంతములందు స్థాపించిన రాజ్యములలో చంపా మొదటిదైనను, తరువాత యేర్పడిన కాంభోజము దీనిని మించిన రాజ్యమైనది. ఇచ్చటి శిలానిర్మాణము లిప్పుడు ప్రపంచమున హిందువులకీర్తిని వేనోళ్ల గొనియాడజేయుచున్నవి; భారతీయుల సనాతననాగరికతకు నూతనమైన గౌరవమును చేహర్చుచున్నవి.

ఇచ్చటి ప్రజలు శ్రేయులు, కాంభోజులు అని పిలువబడుచున్నారు. వీరు చైనా, తిబెత్తు ప్రజలబాటికి కెందినవారనియు, క్రైస్తు పుట్టిననాటికి యీప్రాంతముల నాక్రమించియుండి రనియు కాస్త్రుజ్ఞులు నిర్ణయించి యున్నారు. వీరి నాగరికత యెట్టిదో యిప్పుడు తెలిసికొనుట సాధ్యము కాకయున్నది. ఇంచుమించుగ ననాగరికులై యుండిన యాశ్రేయలకు భారతీయులు తమనాగరికతను ప్రసాదించి హిందూ మతమును నేర్పి రాజ్యమునకు పాలకులై యాదేశమున కంతకుపూర్వము లేని యశము నార్జించిరి.

కాంభోజమునకు హిందువు లెప్పుడువెల్లిరోయింకను నిర్ధారణముకాలేదు. కాండిన్యూసు బౌద్ధులును నాగిణియును రాజకుమార్తెను పరిణయమాడి కాంభోజరాజ్యమున కధిపతియయ్యెనని యొకకథకలదు. ఒకచోళరాజునకును నాగిణికిని పుట్టిన సంతతివారు పల్లవులని చెప్పబడుదు. కాన నిచ్చట మొదట రాజ్యాధి

కారమునుపొందినవారు పల్లవులు పాలించినదేశమువారని కొందరియూహ. వీరు క్రీ. త. మొదటిశతాబ్దమున నిచ్చటకు వచ్చిరని కొందరుచరిత్రకారులు నిర్ణయించిరి. కాంభోజమునగల మహానిర్మాణములందు నాగశిల్ప చిత్రములు విరివిగ గనబడుటవలనను నాగపూజ యిచ్చటను జావాయందును విశేషముగకానవచ్చుటవలను ఆ ప్రాంతములవారి కథను నిజమని నమ్మియుండవచ్చును.

“తక్షశిలప్రాంతములం దొకమహారాజుపాలించుచుండెను. ఆతనియువరాజొక యపరాధమును చేయుటచే స్వదేశమునుండి వెడలగొట్టబడి కాంభోజదేశమును చేరుకొని నూతనరాజ్యమును స్థాపించెను” అని మరియొకకథను కాంభోజులు చెప్పుకొనెదరు. ఇచ్చటి దేవాలయములలోకొన్ని కాశ్మీరదేవాలయములను పోలియుండుటచేతను, ఆకాలమున (క్రీ. త. నాల్గవశతాబ్దమున) కాశ్మీరమునందును, పశ్చిమహిందూదేశమునందును అరాచకములు ప్రబలమై యుండుటవలనను ఈకథకు కొంతప్రాముఖ్యము కలుగుచున్నది. “కాంభోజము”ను దేశమొకటి కాశ్మీరప్రాంతములం దుండుటచే యీవాదమునకు మరియొకయాధార మేర్పడినది. శ్రుతవర్మయను హిందూరాజు నాల్గవశతాబ్దము కాంభోజముయొక్క సింహాసనము నధిష్టించెను. ఈతని పేరు పల్లవరాజుల పేరువలె నున్నది. కాండిన్యూసోమవంశమును సూచించు నటుల నీతనిది సోమవంశము. కనుక శ్రుతవర్మపల్లవుడై యుండుట కడు సంభవము.

ఆ పిమ్మట కాంభోజచరిత్ర మించుమించుగ చంపాచరిత్రమువలె నుండును. వీరును అన్నాము

రాజ్యముతో యుద్ధముల ననేకములను చేసిరి. చంపాతో కొంతకాలము యుద్ధములను, కొంత కాలము మైత్రిని చేయుచుండిరి. ఈరెండురాజ్యములును వివాహమువలన రక్తసంబంధము నేర్పరచుకొనినటుల కావచ్చును. వీరెట్టిఘనకార్యములనుచేసిననేమి, పదు నైదవశతాబ్దమునాటికి రాజ్యమునుగోలుపోవుటయేకాక వీరినిర్మాణము లరణ్యావృతములై మరుగుపడిపోయినవి. దేశము మరలయనాగరికస్థితికి పడిపోయినది. లోకమీ దేశమును పూర్తిగ మరచిపోయినది.

క్రీ. త. ౧౫౫౫-వ సంవత్సరమున ఫ్రాంసుదేశపు శాస్త్రజ్ఞుడు మహాటుచాతనములైన వృక్షాదిజాతుల కొరకు కాంభోజపుష్పపులందు వెదకుచుండ “అంకోరు వాటు” అను మహానిర్మాణమునుచూచి యాశ్చర్యమున మునిగిపోయెను. ఇంతటి పట్టణమిచ్చటమైన యక్షపులం దుండుట యెటులసంభవించెను? ఎచ్చటను శిథిలము కాలేదు. ఎంతచూచిన నెచ్చటను మానవచిహ్నములు లేవు. దేవతలిచ్చట నివాసమేర్పరచుకొనిరా? విస్మిత సంశయములకుఁగొని యాతఁడచ్చట బసచేసి, పరిసర ప్రాంతములనునెడకి, యాదేవాలయరాజముయొక్క రూపమును, పునాదులదిశము (Ground Plan)ను వ్రాసి కొంతవర్షనను లిఖించెను. ఈపనిపూర్తికాక పూర్వమే యాతడు జ్వరరహితముడై యచ్చటనే మరణించుటచే యీవిషయము పూర్తిగ ప్రపంచమునకు వెల్లడియగుట కొంతయాలస్యమైనది. కాని యీతఁడనిర్మాణముపైకి లోకులదృష్టి నాకర్షించి, మహాపకారమునుచేసి చిరస్మరణీయుడయ్యెను. తరువాత అడోల్ఫ్ బాస్టియ నీప్రాంతములకువెళ్లి నిర్మాణములవర్ణనలను గ్రంథరూపమున బ్రచురించెను. జె. తామ్మను అంకోరుపునాదిదిశమును, ముప్పదిఛాయాదిశములను తయారుచేసి తెచ్చెను. ఆ పిమ్మట ఫ్రాంసుదేశీయుల మాధిపత్యముక్రింద శాస్త్రజ్ఞులు రెండుసార్లువెళ్లి యీ ప్రదేశమునుగూర్చి విపులముగ వ్రాసిరి. వీరిలోముఖ్యులు కపెన్ డుడార్టుజిలాగ్రే లెట్టి నెంటుగార్నియరు, కపెన్ డెలాపోర్టియనువారలు. నోమ్ పెన్హ్ (Pnompenh) నందలి కాంబోడియా వస్తుప్రదర్శనశాల కధిపతిగనుండు జార్జి గ్రాస్టియరు

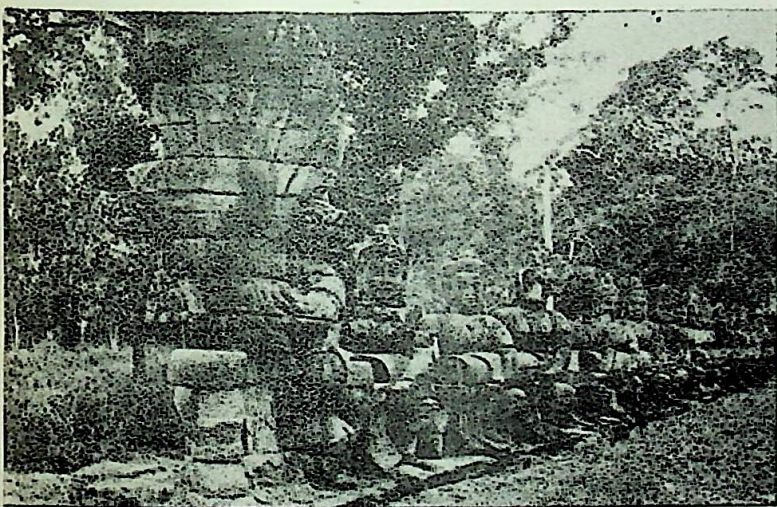
అను మహాపండితు డీకట్టములనున్నటిని పూర్తిగబరి శీలించి ఫ్రెంచిభాషయందు నేకములు గ్రంథములను రచించి, యమూల్యములైన విషయములను మనకొరకు సంగ్రహించెను.

ఇచ్చటి శాసనములన్నియు పల్లవులకాలమునాటి శాసనములను పోలియున్నవి. వీటియందలి సంస్కృత భాష నిర్దుష్టమైనది. అక్షరరచన సుందరమైనది. చాములవలె కాంభోజాలకును వేపములు, పురాణములు, కావ్యములు మొదలగు హిందూగ్రంథములతో మంచి పరిచయముండునది.

కాంభోజమును హిందూరాజ్యమై యుండెను. అచ్చటచ్చట పాడువడియున్న దేవాలయము లన్నియు హిందూనిర్మాణములగుట నిస్సందేహము. బౌద్ధనిర్మాణములు లేకపోలేదు. అంకోరుదేవాలయమునందెప్పుడు కొంతమంది బౌద్ధులారాధనము జేయుచుండుటచే నది యాదినుండియు బౌద్ధుల కొరకుద్దేశంపబడినదే యని కొందరు తలచిరి. ఇచ్చట విహారము, చైత్యగృహము, స్తూపము మొదలైనవి లేకపోవుటయే కాక శిల్పమునందును బౌద్ధమతచిహ్నము లేనియు కానరాలేదు. అశోక చక్రవర్తి కొందరు బౌద్ధసన్యాసుల నిచ్చటికి బంపెననియు, బుద్ధఘోష డిచ్చటికి వచ్చియుండెననియు కాంభోజమునగల బౌద్ధమతావలంబకులు చెప్పుచున్నను వారీదేశమునందు తమమతమును నిలువబెట్టుటకు చేసిన ప్రయత్నముల చిహ్నములు చాలస్వల్పముగ గావచ్చుచున్నవి. ఐదవ శతాబ్దమునుండియు బౌద్ధులచ్చట వాసమేర్పరచుకొని పదమూడవశతాబ్దమునాటికి కొంత పలుకుబడిని కలుగజేసుకొనిరి. హిందూరాజ్యము ప్రబలమై యుండినప్పుడైనను ప్రజలందరు హిందూమతమును స్వీకరించినది చెప్పట కాధారములులేవు. కాని తేల్చుట పూర్వపుమతము హిందూమత మంటిపట్టువ్వను కలది కాకపోవుటచే హిందూమతముయొక్క యాధిక్యమును స్వీకరించి తమమతాభిమానములను, దృక్పథమును చాలవరకు మార్చుకొనినవటకు సందేహములేదు. కనుకనే హిందూరాజులంత సుస్థిరముగ నాదేశమును పాలింప

గలిగిరి. చంపాయందువలెనే యిచ్చటను శివమతము మిగుల యాచరణమునకు వచ్చెను.

హిందూరాజుల పాలనములో కాంభోజదేశము సంపదల కాకరమైయుండెననియు ప్రజల దైనిక జీవనమునకు కావలసిన సదుపాయము లుండెననియు చెప్పట కనేకములు నిదర్శనములుకలవు. ఆరాజులభక్తిని, సంపదలను అచ్చటనిర్మింపబడిన మహాదేవాలయములు వేనోళ్ల చాటుచున్నవి. దేశమునం దనేకములగు మంచినీరులు నిర్మింపబడినవి. ఒకనూర్లము మూడువందలమైళ్ల పొడవైనది. ఇది ఎత్తుగ రాళ్ల పేర్పుతో పూర్వమురోములు నిర్మించిన సుప్రసిద్ధ మార్గములవలె బలముగ నున్నది. దీని కనేకములగు చక్కనివంతెన లుండెనట. ఒకవంతెన పొడవు కంఠం అడుగులు, వెడల్పు ౫౦ అడుగులు! దీని కిరువైపుల చక్కనినాగశిల్పచిత్రములతో నలంకరింపబడిన చిన్నగోడలు, మూరులున్నవి. ఇట్టి

చిత్రము ౧

చక్కనిరాజమార్గములనేకము లుండెననుటకు శిల్పములందు కానబడుచున్న శకటముల, శకటచక్రములచిత్రములు తార్కాణములు. ఒక్కొక్కచక్రముయొక్క ఆడ్లకొలత ౩ అడుగులుమొదలు ౫ అడుగులవరకు నుండెను. చక్రమునకు పదునారుచేతులుండెను. ఇవి సన్న

ముగ నుండుటచే లోహముతో నిర్మింపబడినవని యాహింపవలసియున్నది. స్నానముచేయుటకు రోముదేశపు జలాశయములకు సాందర్యమునందును, వైశాల్యమునందును మించినవి అంకోరునందుండెనని కొండరు పరిశోధకుల యభిప్రాయము.

కాంభోజమునందు పూర్వము త్రేమరులెట్టి శిల్పకళ నెరుగరు కాబోలును. వాటిచిహ్నము లేమియు నిప్పుడు కానరావు. కర్రతో గృహములను కట్టుకొను విధానముమాత్రము శిల్పమునం దచ్చటచ్చట కానవచ్చుచున్నది. కొన్నిస్థలములందు దేవాలయములచెంత దారునిర్మాణము లుండెను కాని యవి యిప్పుడు శిథిలములైపోయినవి. చెనా మొదలగు దేశముల శిల్పుల పలుకుబడివలననో, త్రేమరుల రక్తములం దప్పటికినుండిన తమ సనాతన జాతీయతయొక్క ప్రాబల్యమువలననో, ఆదేశపుపరిశితులకు సరిపడుటలు నుండుటకొరవచ్చట

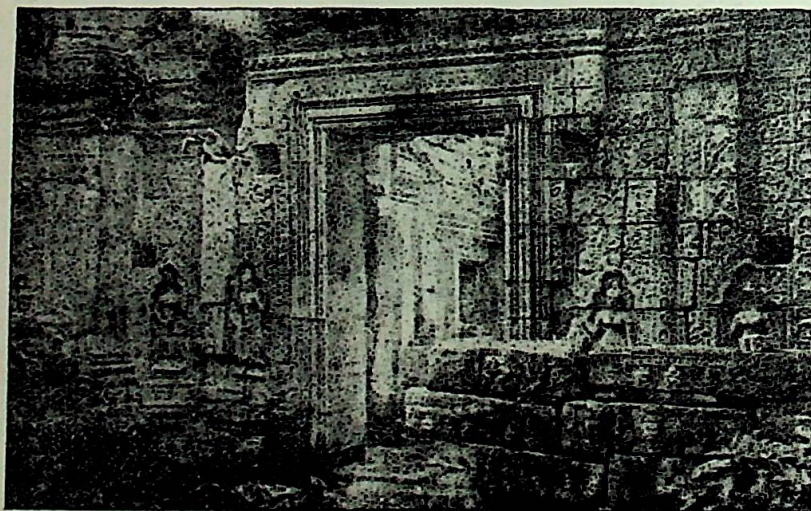
ప్రవేశపెట్టబడిన క్రీ. త. ౫, ౬, ౭ వ శతాబ్దములలోని హిందూ నిర్మాణ విధానము సిమ్మిట్ట కొంతల్యమారిపోవుట వలన ౮ వ శతాబ్దముతరువాత కట్టబడిన భవనములకును, హిందూదేశపు భవనములకును కొంతభేదము కానవచ్చుచున్నది. హిందూశిల్పుల శిష్యులైన త్రేమరు శిల్పు లిట్టిమార్పులను కలుగజేసినను మొత్తము మీద హిందూశిల్పసంప్రదాయములనునిర్మాణమునందును, రచనయందును, విషయమునందును మానలేదు.

కాంభోజమునకు మొదటముగ్ధపట్టణముగ నుండిన న్యాగపురమువద్ద కోటచిహ్నములును, నందిస్తంభమును గలవు. సముద్రమునకు సమీపమున చిన్నదేవాలయములనేకములుండెను. ఇవియన్నియు సుప్తలశిల్పరచన ననుకరించియున్నవి. హిందువులు జావా, చంపాదేశములు

నాక్రమించినప్పు డీప్రాంతములకునువచ్చి నివాసము నేర్పరచుకొనియుండుట కడుసంభవము కాన నిది యన్నియు నాదేశమున కుదటికట్టములై యుండును. ఐహోలువద్దగల "లాడ్ ఖాన్" దేవాలయమును బోలినది హన్ చెయివద్దగల గలదు. ఇందు అనంతశాయియొక్క చతుర్భుజనిగ్రహము కలదు. ఆంధ్రదేశమున గానవచ్చు దేవాలయములచంటినిచ్చుట రెండుగలవు. ఇంటి మకర తోరణము, హంసప్రతిమాలంకారములు సుందరముగ నున్నవి.

ప్రెయికుక్ అనుచోట సుమారేబది చిన్నదేవాలయములు చక్కనివి కలవు. వీటియందును మకరతోరణములు, తదితరశిల్పాలంకారములు కలవు.

వీటికి వక్షిణమున జేయంగువద్ద ఇటుకలతో గట్టబడి అచ్చటచ్చట రాళ్లతో నలంకరింపబడిన చక్కనిదేవాలయము సాగుపడియున్నది. ఈ చెంతనే మహోపై (ఋషి ?) ఆశ్రమముకలదు. ఇది పూర్వము హరిహరాలయమై యుండెను. నిర్మాణమునందును, అలంకారములందును సానామలై కొండవీడనున్న పల్లవులనాటి దేవాలయమును పోలి యున్నట్లు.

చిత్రము ౨

కులేశుపర్యతాగమున కొన్ని దేవాలయములును, పెద్దగజనిగ్రహమును గలవు.

ఆరవశతాబ్దానంతరముదేశమునం దరాచకములు ప్రబలమయినట్లుల కానవచ్చును. ఈరెండు శతాబ్దములందు నిర్మింపబడిన దేవాలయములు కాని, మలచబడిన విగ్రహములుకాని శేర్మీనవద్దగల కానరాలేదు. తొమ్మిదవ శతాబ్దమునాటి కీసంక్షోభమువలన దేశమునం దెట్టి మార్పులుకలిగెనో కాని యాపిమ్ముట నిర్మితములైన దేవాలయములందు కొన్ని మార్పులు కనబడుచున్నవి. తొలుతని పూర్తిగ హిందూసంప్రదాయముల ననుసరించియుండు, క్రొత్తవి యచ్చటి పరిస్థితులబట్టి నాగరికతను కాంభోజదేశమునకు సరిపడునట్లు మార్పుకొనిన హిందూపుష్పమున కనుసరింపబడుచున్నవి. ఈమార్పులవలన నిర్మాణవిధానము ఉత్తమకళాసంప్రదాయములను కొంతవరకు విడనాడినవని తలంపరాదు. హిందూచిత్రరచనయను కళాత్రిభువనమోహిని కాంభోజమునందు పుట్టినిల్లును భారతదేశ మెదుగునియలంకారములనుధరించి నూతనశోభతో విరాజిల్లినది. ౭, ౮ వ శతాబ్దములందు కాంభోజ లీమెను తపస్వీతి నాచరించలే దను చింతచేత గాబోలు తొమ్మిదవ శతాబ్దమున తమ కుశాగ్రబుద్ధికి

సాగ్యమయిన నూతనాలంకారముల నన్నిటిని జేర్చి, యామె యునికికొరకు ప్రపంచమునం దంతటను శేరుచుడిన మహానివేశనములను గట్టించి ధన్యులైరి.

కాంభోజమును క్రీ. త. ౧౦౨-౧౬౯వ సంవత్సరములలో బాలించిన రెండవజయవర్మ జానాసుండి వచ్చి ఇంద్రపురమును ముగ్ధిపట్టణముగ జేసుకొనెననియు, ఆపిమ్ముట అమరేంద్రపురము (బాంటియో చార్జర్), హరిహరాలయము (ప్రాహ్లాఖాన్), మహేంద్రపర్యతము (బెంగ

మొయిలయ) అను మరి మూడు ముఖ్యపట్టణములను గట్టించెననియు చరిత్రవలన దెలియుచున్నది.

అమరేంద్రపురనిర్మాణమున త్రేమ్మరులు మొదట పూర్తిగ రాళ్లతో గట్టుట బ్రారంభించిరి. తమజాతీయ రుచులను ప్రవేశపెట్టిరి. అగడ్తలమీది వంతెనకిరునైపుల నుండవలసిన గోడలకు బదులుగా నాగసర్పములను అసురులు, దేవతలు మోయుచున్నటుల నిర్మించిరి (చి. ౧.) ఈనగరమునకు నాలుగుద్వారత్రయము లుండెను. గరుడవాహనములు, ఎత్తైనకుండ్రనిలోనికప్పు, ఉన్నతశిఖరములు, నాగరూపాలంకృతములైన చూరుమీదిభాగములు, అర్ధశిలాప్రతిమలతోనిండిన వసారాగోడలు నీ నగరనిర్మాణమున గమనింపదగినవి. ఇట్టివన్నియు హిందూదేశమున విశేషముగ కానవచ్చుటచే త్రేమ్మరులు ప్రశ్లోకముగ బ్రవేశపెట్టిన నూతనవిషయములని చెప్పుట యందు సత్యములేదు.

హరిహరాలయ మమరేంద్రపురమును పోలియున్నది. దీనియగడ్డలవెడల్పు సుమారు ౧౩౨ అడుగులు. వీటిపైనున్న వంతెనల కిరునైపుల చుక్కనిపెద్దమును ఘ్యలు పాములను మోయుచున్నటుల గోడలు కలవు. నగరప్రాకారము సుమారు ౨,౮౦౦ అడుగులపొడవును, ౨,౪౫౦ అడుగులవెడల్పును గలది. నలునైపులనున్న ద్వారత్రయములపై లోకేశ్వరునియొక్కయో, శివునియొక్కయో శిరస్సురూపములు మలచబడినవి. గోడలపై గరుడవాహనము లతిచుక్కనివి కలవు. ఇప్పుడు శిథిలమైయున్న లోనిదేవాలయముయొక్కశిఖర మతియెత్తైనది. దీనినలునైపుల చిన్ననిర్మాణము లనేకములు కలవు.

ఈనగరమునకు తూర్పున సుమారు ౯,౯౦౦ అడుగుల పొడవును, ౩,౩౦౦ అడుగుల వెడల్పును కల యొకసరస్సుకలదు. దీనిమధ్యగల ద్వీపమున నియోక్ పియను అనబరగు అతిసుందరమయిన దేవాలయముకలదు. పెక్కుతలల నాగుపాములు దీనిని చుట్టియున్నటుల గలదు. కాంభోజస్పృశులు నాగిణీ - సోమవంశమువారు కనుక నాగశిల్పమున కీనగరమునందెట్టి ప్రాముఖ్యము

కలిగెనని కొంచెం యభిప్రాయము. రోగనివారకు నీని ప్రసిద్ధిపొంది తాగులదేవుడును లోకేశ్వరునియందును, శివునియందును వారికికల సమృద్ధి మీ నాగప్రతిమలకు కారణమని యామధ్య నొకరు వ్రాసిరి. మహేంద్రపర్వత మొకానొకప్పుడు ప్రజలతోను, ఐశ్వర్యముతోను విరాజిల్లుచుండినది.

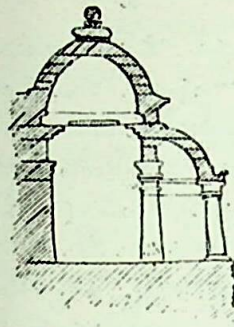
వీటికన్నిటికిని మించిననగరము అంకోరుతోము (అంకోరు = నగరము; తోము = పెద్ద). అగస్త్యసంతతి వాడనని చెప్పుకొనుచుండిన మొదటిఇంద్రవర్మను, ఆతని సుప్రసిద్ధమైనరాణి ఇంద్రాదేవియు నీనిగరనిర్మాణమును ప్రారంభించిరి. “బాకు”పద్ధతి నిర్మించినయారు శిఖరములును, “లోనై”శిఖరములును “దేకాంస”శిఖరమునగల నలువదిసింహప్రతిమలును, పెద్దవనుగజముల ప్రతిమలును ఇంద్రవర్మని కీర్తిని కాశ్వతముగ నిలువజెట్టి గలవు. ఈతనియంతరము యశోవర్మను అంకోరునగరమును తొమ్మిదవశతాబ్దాంతమున పూర్తిచేసి క్రీ. త. సుమారు ౯౦౦-వ సంవత్సరములో తనముఖ్యపట్టణముగ జేసుకొనెను. అంకోరునగర ప్రాకారముయొక్క చుట్టుకొలత సుమారు ౪౦,౦౦౦ అడుగులు. దీనినావరించియున్న యగడ్డవెడల్పు సుమారు ౩,౩౦౦ అడుగులు. అగడ్డపైనున్న యైదువంతెనల కిరునైపులను నాగసర్పమును మోయుచున్న విగ్రహములు కలవు. ఒక్కొక్కసర్పము నెనుబడిమంది మోయుచున్నటుల గలదు. కాన నీయైదువంతెనలమీదను ౫౪౦ విగ్రహములున్నవి. ఈవంతెనలపై బోయినయెడల ద్వారత్రయములకు జేరుకొందుము. ఒక్కొక్క ద్వారత్రయముపైనున్న శిఖరముయొక్కయెత్తు ౬౬ అడుగులు. వీటిపైమానవుల ముఖములు, మాడుతలలయెనుగులు శిల్పితములైయున్నవి. నాలుగుద్వారములనుండి పోవువార్తములు నగరముమధ్యనుగల మహాశిఖరమువద్ద గలియును. విదవమార్గము రాజభవనమునకు బోవును. అగస్త్య సుచక్రవర్తి కాలమున రోము పట్టణమునను హేనిబాలు కాలమున కార్తేజిపట్టణమునను ఉండిన జనసంఖ్యకుమించిన ప్రజలీనగరమున నుండిరని యంచనావేయబడినది. నెలుకాష్టజారు పాల

నముక్తింద బేబింగోనిచూయైన నింతటియోశ్వర్యములతో తులనాగ లేదు!

రాజగృహమిప్పుడు కాలగర్భమున లీనమైపోయి నది. దీనినావరించి రెండుప్రాకారములును, అగస్త్యులు గలవు. ఒకవైపున చక్కనిసింహద్వారము కలదు. చెంతనే యాయావరణమునందుగల “ఆకాశనివాసముల” సుభవనము కొంతచెడియున్నను నిలవియున్నది. ఇది మాడంతస్తులు కలది కాని మీదియంతస్తు మాత్రము వాసయోగ్యము. ఇచ్చటనే రాజు పౌరాణికమయిన “నాగిణి”తో శయనించుచుండెనని ప్రతీతి. మీదికి పోవుటకు మాడునైపుల చక్కనిసోపానపంక్తులు నిర్మింపబడినవి. దగ్గరనే చాలాభాగ మాక్రమించియున్న డాబా చాలా సుందరమయినది. దీనిపొడవు సుమారు ౧,౧౫౦ అడుగులు. ఒకవైపున “నాగ” కుశ్యముకలదు. మైకెక్కుట కైదుమెట్ల పంక్తులు కలవు. మెట్లవరుసలకు మధ్యనున్న గోడభాములు సింహ, గరుడ, అశ్వముల యొక్కయు, సైనికులయొక్కయు, యుద్ధనివాసముల యొక్కయు శిల్పముతో నతిరమ్యముగ నలంకృతములై యున్నవి. డాబాయం దొక ఎత్తైనభాగము రాజుల, రాణుల, అప్పరసల శిల్పచిత్రములతో విరాజిల్లుచున్నది. రాజిచ్చటనే సభలను చేయుచుండెనేమో? ఇచ్చట నొకవ్యక్తియొక్క విగ్రహముకలదు. ఇది యశోవర్మని డని కొందరి యభిప్రాయము. ఈప్రాంతమునకు దగ్గరనే యొకసుందరమయిన యాలయము కలదు.

నగరప్రాకారమునకు మధ్యను సుప్రసిద్ధమయిన “బేయాసు” దేవాలయముకలదు. ఈదేవాలయప్రాకారమున తూర్పునగల పెద్దద్వారముచెంత నొకవేదికయు, వేదికనలుచైపుల “గాగకుశ్యములు”ను కలవు. లోపల వలయాకారములైన లోకప్పలతో నాలుగంగణములు కలవు. వీటికంటియే యర్ధవలయాకారములైన కప్పలతో మరియొకయంగణములవరుసకలదు. మొదటియంగణమును ఎండ, వర్షములనుండి కాపాడుటకు రెండవ

యంగణము చక్కనియుపాయము. ఇట్టియేర్పాటేదేశమునను సనాతనధర్మనములందు గానరాదు. * పెద్దయంగణములలో రెండు ౫౩౦

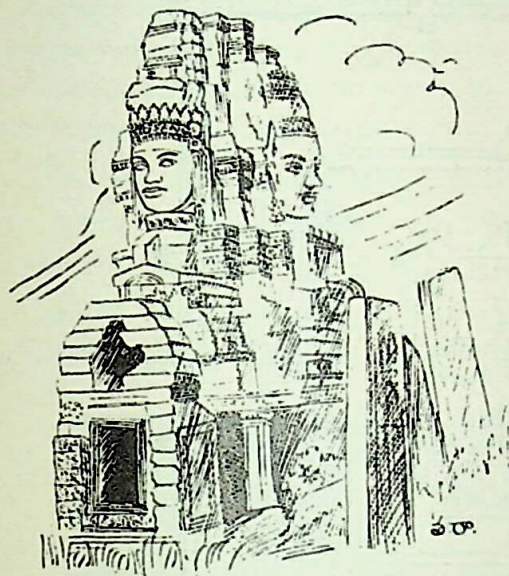
చిత్రము ౩

కలవు. వీటన్నిటి లోపలిగోడలపై దేవతలు, పౌరాణిక కథలు, బ్రాహ్మణులు, బుద్ధులు, రాజులు, రాణులు, భవనములు, సైనికులు, ఏనుగులు, అశ్వములు, రథములు, నావలు, చేపలబట్టుట, విక్రయాకాలు మొదలగునవన్నియు మలచబడినవి. ఇది నాటి కాంభోజుల నాగరికమును, దైనికజీవనమును తెలియజేయుచున్నది. రచనయందు లోతుగ చెక్కుడులేక పోవుటచే భారతీయరచనతో సరిపోల్చినయెడల కొంత భేదము కానవచ్చును కాని సుందరముగనున్నది. ఇట్టి శిల్పాలంకారములు అంగణకుశ్యములందేకాక దేవాలయములందన్ని భాగములందును గలవు. అంగణములకుగల చిన్నద్వారములనుండ లోనికిపోయినయెడల మాడవ వరుసగ చిన్నయంగణములు కానవచ్చును. వీటినిహడ దాటినయెడల దేవాలయముయొక్క ముఖ్య శిఖరము కలదు.

ఇదియు, దీనిననుసరించియున్న చిన్న శిఖరములు (అన్నియుగలసి ౫౨) ఒకయెత్తైనవేదికపంటి నిర్మాణముపైగలవు. ఒక్కొక్క శిఖరముమీద నాలుగుముఖములు మలచబడినవి. శిఖరాగ్రమున యెడవముఖము పూర్వముండెనేమోకాని యిదియన్నియు విరిగియుండుటచే నిశ్చయముగ చెప్పటసాధ్యముకాదు. ఈముఖములు చతు

* రెండువరుసల యంగణములు నేకశిలానిర్మాణముగ నుండును. రాతిఫలకము లొకదానిపై నొకటి కేర్చుతావును ప్రయత్నించినను కనుగొనుటకు వీలులేనంత బాగుగ నమర్చిరట. ఇంతచక్కగ నంద పెద్ద నిర్మాణములను సాధించిన యాశిల్పులు భస్మలు.

ర్యునిబ్రహ్మవనియు, బ్రహ్మయొక్క యారాధన కాంక్షోజమున జరుగుచుండెనని కొందరు పూర్వమభిప్రాయపడిరి

చిత్రము ౪

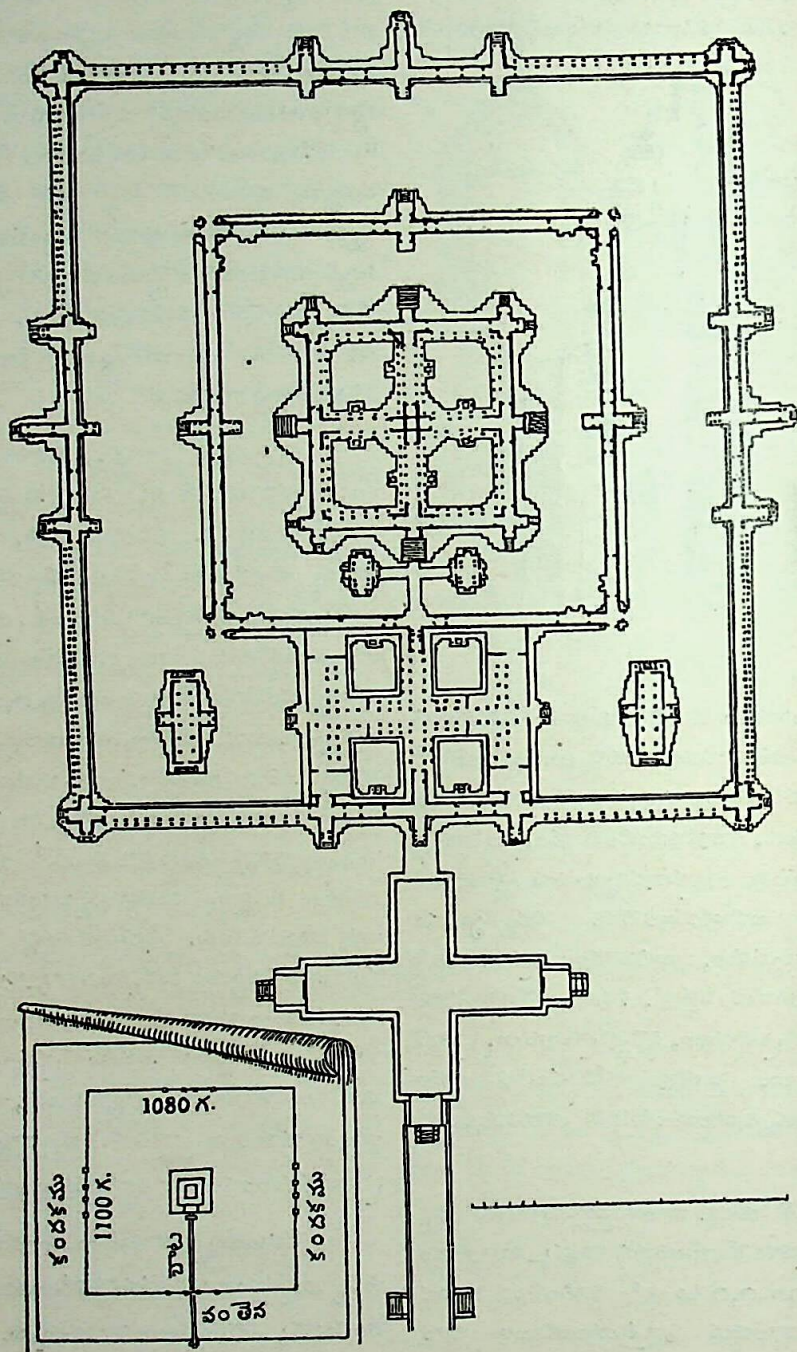
కాని యీ శిల్పలింగములు ముఖలింగముల యాకారములలో లేక భోజశ్వరనియాకారములలోయని యిప్పుడు పరిశోధకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ప్రధానశిఖరమున మధ్య కొకగర్భగృహమును, దానిననుసరించి పండ్రెండుగర్భగృహములును కలవు. ప్రధానగృహమున పూర్వము దేవరాజలింగము బహుశయుండెను. చిన్నగృహములందు కాంభోజవృక్షముల, వారిభార్యల ప్రతిమలుండినవి. ఈదేవాలయమున విష్ణువు, శివుడు, దేవిమొదలగు హిందూదేవతల విగ్రహములు, బౌద్ధవిగ్రహములు, గ్రామ దేవతావిగ్రహములు, దైవత్యనారోపింపబడిన నరరాల విగ్రహములు ముప్పది నాలుగుండినవని శాసనములవలన తెలియుచున్నది.

అంకోరులో మునకు నాలుగుమైళ్ల దూరముననున్న అంకోరువాటు (నగరదేవాలయము) యొక్క నిర్మాణము క్రీ. త. ౧,౧౧౨-౧,౧౧౩ లో పాలించిన రెండవ సూర్యవర్మని కాలమున పూర్తియయినటుల కానవచ్చును. ఈవిషయమయి నిశ్చయముగ జెప్పటకు శాస

నములెవ్వయు లభించలేదు కాని ౧,౦౯౦-౧,౧౪౬ సం. లో శివభద్రదేశ్వరాలయము నిర్మితమగుచుండెననుట కాధారములు కానవచ్చుటచే అంకోరువాటు తొలిన శివభద్రదేశ్వరాలయముగనుండెనని చరిత్రకారులనుకొనుచున్నారు. “అంకోరువాటు” అను పేరు తరువాత దీనికి కలిగియుండవచ్చును. ఇటీవల నిది బౌద్ధారాధన కుపయోగపడుచున్న సహిందూదేవాలయముగ నిర్మింపబడుటనిశ్చయము. శిల్పచిత్రములందు బౌద్ధమతమునుగూర్చి యొకటియైనను లేదు. సూర్యవర్మనిగరువును, మిగుల ప్రతిభాశాలియునగు దివాకరుని యాజమాన్యమున నీమహాదేవాలయము నిర్మితమయ్యెగాబోలును.

ఈకట్టడము నిర్మాణమునందును, పరిమాణమునందును కళారాధకులను, నిర్మాణతత్త్వజ్ఞులను ముగ్ధులను జేయుచున్నది. దేవాలయమును, దానిననుసరించియున్న యంగములనుకలసి సమభుజచతురముగనున్నవి. ఒక్కొక్కచైపు మైలుపొడవగుటచే ప్రాకారమంతయు నాలుగుమైళ్ల పొడవుగనున్నది. దేవాలయమున కంటియున్న రెండవప్రాకారము పొడవు ౧,౧౦౦ గజములు, వెడల్పు ౧,౦౮౦ గజములు. చుట్టునున్న యగస్తయొక్క వెడల్పు ౨౩౦ గజములు. పశ్చిమమునగలవంతెన కిరువైపుల “నాగకుశ్యములు” చక్కనివికలవు. దీనికెదురుగనున్న ద్వార మలంకారములతో ౬౦౦ అడుగుల వెడల్పుగ నున్నది. మధ్యనున్న ద్వారమున కిరువైపుల నున్న ద్వారములును, తరువాతనున్న యంగణములును కలసి యతీతమ్యముగ నున్నవి. ఒక్కొక్క ద్వారము ఏనుగులు, రథములు సునాయాసముగ పోగలుగునంతటి పెద్దది. కాంభోజుల శిల్పనైపుణ్యమును ప్రపంచమున శాశ్వతముగ నిలుపుట కీమూడు ద్వారములును, వాటిచుట్టునున్న యలంకారములును చాలును. ఇట్టి ద్వారములు రెండు ప్రాకారములందును నాలుగుచైపులగలవు.

దేవాలయప్రాకారములు మూడు. వంతెనవైపున నున్న ద్వారముదాటి లోపలికిబోయినయెడల నిరువైపుల రెండుచక్కనిభవనములు కానవచ్చును. ఇవి పుస్తకాల యములుగ నుండెనట. మధ్యనున్న త్రోవకిరువైపుల నాగ

చిత్రము ౧.

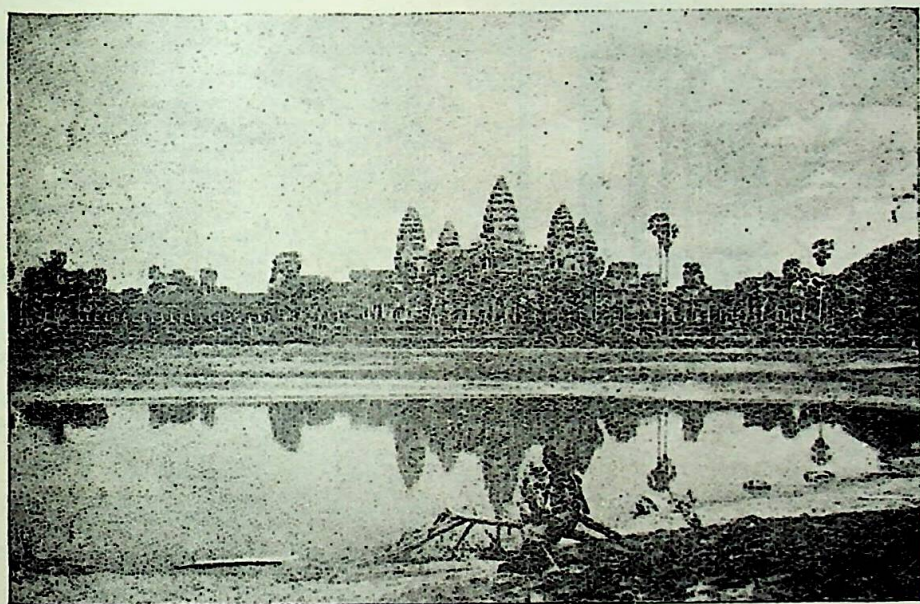
౪౪౪

విగ్రహములకలవు. ప్రధానద్వారమునకును, దానికిరు
వైపులనున్న ద్వారమునకును అంటియున్న కట్టకము
నాలుగులోగిట్లుగ విభజింపబడినది. ఈలోగిట్లు నీటితో
నప్పుకప్పుడు నింపబడుటచే చక్కనివిన్నజలాశయము
లుగ మారుచుండినవి. కప్పుపైదా బాకలదు. లోపలివైపున
గోడలమీస పారాణికకథలు శిల్పితములైయున్నవి.

వీటిని దాటి వెళ్లి నయోడల మరియొక ప్రాకారము
కలదు. దీనిలోపల దేవాలయమును, శిఖరములను, పెద్ద
మెట్టవరుసయు కనబడును.

ఇచ్చటి శిఖరములన్నియు తొమ్మిది. మాగ్యమున్న
శిఖరముయొక్క యెత్తు సుమారు ౨౦౫ అడుగులు.

కుశ్యభాగములన్నిటిపాడవు ౩,౦౦౦ అడుగులకు తక్కువ
యుండదు. ఇందుగల దేవతల, మనుష్యుల, జంతువుల
చిత్రములు ౩౦,౦౦౦ ఉండునట. రామాయణయుద్ధము,
దేవాసురులయుద్ధము, విష్ణువు దానవులతో జేసినయుద్ధ
ము, సముద్రమథనము, రాణులు, రాజకుమార్తెలు,
మహాభారతమునందలి కథలు, ఇవి యవియననేల పురా
ణములందు వర్ణింపబడిన ఘట్టములలో నధికాంశములిచ్చట
గాననగును. సముద్రమథనముగూర్చి చిత్రముగిపులముగ,
సుందరముగ నున్నది. ఒకచోట నుత్సవము కలదు.
రాజౌకపల్లకిపై మార్కొనియుండనిరునైపుల పతాకము
లనుబట్టి సేవకులు నడచుచున్నారు. దీని దిగువను

చిత్రము ౬

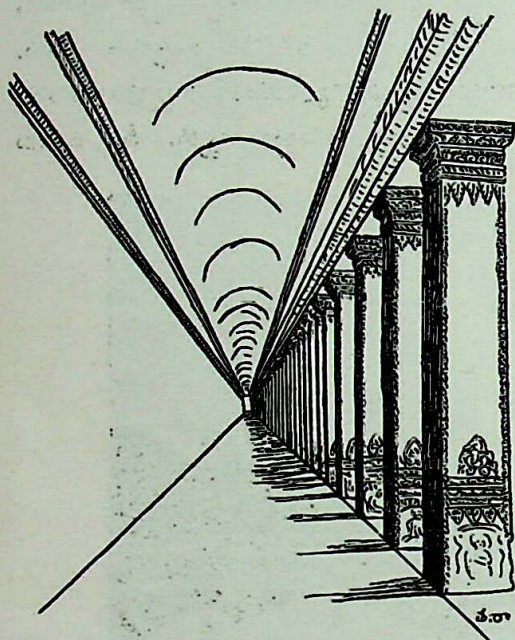
మారమునుండి చూచినయెడల యాలయమునిర్మాణమున
వైకృత్యకలిగి, యద్భుతముగ గానవచ్చును. శిఖరము
లన్నియు నాయాచోట్ల నమరియుండుటచే తాజనుహ
లుగ గానవచ్చు వెలియిచ్చటలేదు.

అంకోరువాటయొక్క నిర్మాణమెంతటియద్భు
తమో, శిల్పచిత్రములు నంతవిరివిగనున్నవి. శిల్పితములై న

న్యాయాధిపతియు, తదితరులును గలరు. శిక్షబొందినవారు
నరకమునబడి బాగులబడుచున్నటుల నింకను క్రిందిభాగ
మునగలదు. యుద్ధమును జూపుచిత్రములన్నియు వీరా
వేశమును చిలుకుచున్నవి. ఆధ్యాత్మికచింతయం దివి
బొకొబురు శిల్పములనుమించియున్నవట!

దేవాలయపుల్లోగ్గల్లో దగ్గరనేయున్న తాలీ సాబ్ అను మహాసరస్సుయొక్క నీటితో నింపబడుచుండుటచే నాకాలమున నీదేవాలయ మంతయు నతి రమ్యముగ, వింతగ గనబడుచుండెను.

అంగణములందుగల స్తంభము లతిసుందరముగ నున్నవి. లావునకును, పొడవునకును కల పరిమితి, మీద నుగల దిమ్మలపొండిక, శిల్పాలంకారములు, అన్నియు

చిత్రము ౭

గలసి వీటి సౌందర్యమునకు తోడ్పడుచున్నవి. ఆజంత యం దిట్టిది కలవుకాని వీటికిని తీసికట్టేయరాదు. ఇట్టి స్తంభము లిచ్చటయినేకము లుండుటచే కాంభోజ శిల్పాల సౌందర్యదృష్టిని వేయినోళ్ల జూటుచున్నవి.

నాగ-సోమవంశమును తెలియజేయుటకో లేక నాగపూజమహిమ కాంభోజాలకుండిన యాదరణమును వ్యక్తపరచుటకో అంకోరునందు పాముల ప్రతిమలు లెక్కకు మించినవి కలవు. కప్పు చెండుచూరులు కలియు మూలలం దైదుతలల లేక ఏడుతలల పగడకాన వచ్చును; ఇట్టి మూలలు వందలకొలది గలవు. ప్రతి

చిత్రము ౮

చూరును పగడలతోరణము. కప్పు పైభాగము మారు చోట్ల నెల్ల పగడలు ప్రత్యక్షము; ఇట్టిచూర్వులు వేల కొలది గలవు. పట్టగోడలు సర్పములు. కప్పులయందులు సర్పములు. ఆజంతచిత్రకారులు స్త్రీల నలంకారముగ నేటుల రచించికో కాంభోజాలటుల సర్పముల నలంకారములుగ మలచిరి.

నాగపూజని శేషముగ గలచోట్ల దేవాలయము లకు కన్యలనర్పించుచు యాచారముకనుకనే యిచ్చట గోడలమీద నప్పరసల లేకసుందరాంబులచిత్రము లనేకములు కలవని కొందరిమతము. కారణమేదయైనను ఈ శిల్పచిత్రము లన్నియు నతిమనోహరముగ నున్నవి. హిందూదేశమునందువలె నిచ్చట్టిస్త్రీల ప్రతిమలందును వికలాంకులు, వృద్ధులు, పిల్లలు గానారూ కాని యంగ విన్యాసమునందును, అలంకారములందును, రూపము నందును వీరు ప్రత్యేకాకారమును దాల్చియున్నారు. హిందూశిల్పరచన యాదేశమున బొందిన చూర్వులలో నిది కొన్ని. ఎనిమిదవశతాబ్దమునకుపూర్వము హిందూ శిల్పాలచే కాంభోజమునందు మలచబడిన చిత్రహము లందు జీవశక్తులు కేంద్రీకరింపబడియున్నటుల నుండును. ఈవిషయమై తరువాత శ్రేష్ఠశిల్పాల ప్రతిమలు నెనుక బడియన్నవి.

అంకోరుతోమునకు దక్షిణమున మాహంతస్థుల కట్టకమొకటి కలదు. మీదియంతస్థునకు పోవుటకుపెద్ద మెట్లవరుసకలదు. దగ్గరనే యశోధేశ్వరలింగ మొకటి

దొరకినది కనుక నీనిర్మాణము యశోవర్ముని శ్రమకాన ముపై గట్టబడినదని యూహించిరి. తూర్పున రెండాల యములు కలవు. వీటికి కొంతదూరమున యశోవర్ముని పితృపితామహుల యాత్మలకాంతికొరకు ఉమామహేశ్వరాలయములు నిర్మింపబడినవి. వీటికి నాలుగుశిఖరములు కలవు.

క్రీ. త. ౯౨౮-౯౪౪ సం.లో పాలించినయొదవజయవర్ముడును, రెండవహర్ష వర్ముడును అంకోరునకు చాలాదూరమున లింగపురమును రాజనగరమును నిర్మించుకొనిరి. కాని యిప్పుడిచ్చట కొన్ని లింగములును, దేవాలయములును, చిన్న శిఖరములు కొన్నియు మాత్రము మిగిలియున్నవి.

౯౪౪-౯౬౮ సంవత్సరములలో పాలించిన రాజేంద్రవర్ముడు మరల అంకోరుతోమును రాజధానిగ జేసుకొని యానగరము ననేకవిధముల నభివృద్ధిజేసెను. ఒకద్విపయున బ్రహ్మ, విష్ణు, శివ, సార్వభౌమ శివలింగముల కైదుదేవాలయముల నిట్టుకలతో నిర్మింపజేసెను. ఈ నృపుడు శైవుడైనను బౌద్ధాలయముల ననేకములను కట్టించెను.

ఆరవజయవర్ముడు “విమానమును” బోలు దేవాలయమును జేయంగునదని నిర్మింపజేసెను. ఇందు “నాగకుష్మములు”, మహాభారతరామాయణాదిగాథల శిల్పచిత్రములు కలవు. దీనిపై పెద్ద చక్కని శిఖర ముండెను. యాపు శివసుబ్రహ్మణ్యమును శిల్పి దీనిని నిర్మించెనట.

మొదటి సూర్యవర్ముడు (క్రీ. త. ౧౦౦౨-౧౦౫౦) కూడ ననేకములను హిందూబౌద్ధనిర్మాణములకు కారకుడు. శివకపాలేశ్వరదేవాలయమీతనినాటిది. ఈకాలమున నొక యాలయమున శివుని యొక్కయు, బుద్ధునియొక్కయు పూజ జరుగుచుండినది. బుద్ధుడు విష్ణువుయొక్క యవతారముకాదా?

అంకోరువాటు ఇంతకుపూర్వమే ప్రారంభింపబడి, యిటీవల బూర్తి చేయబడుటచే నిదియే యాఖిరు నిర్మాణముగ బరిగణింపబడుచున్నది. ఆ పిమ్మట

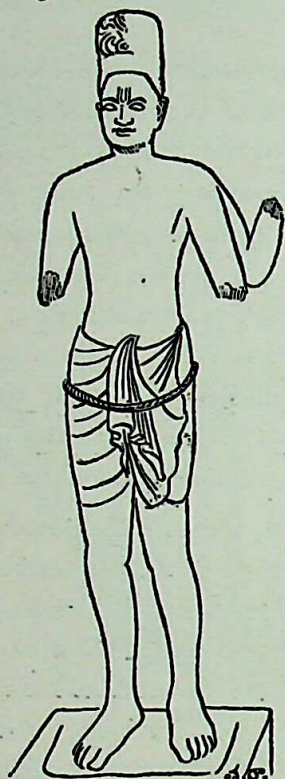
షేర్కొనవలసిన దేవాలయము లెవ్వియు నిర్మితముకాలేదు. పదునైదవశతాబ్దమునాటికి కాంభోజముపై సిరికికోపమువచ్చుటచే దేశ మనాగరికులచేతులబడియనాగరికమున కావాసమైనది.

కాంభోజమునందు హిందూశిల్పరచన యనేకములగు మార్పులను చెందినది. గోడల కమర్చుటకు వీలైన రంగుల మృత్తికాఫలకములు చై నానుండి ప్రవేశపెట్టబడినవి. రానురాను పల్లవుల శిల్పరచనమునందు గానబడు మకరతోరణములు, ప్రతిమలనుంచుటకు కట్టబడు గూళ్ల సౌందర్యము, సాంసలు మృగ్యములైనవి. స్తంభ నిర్మాణమునను భేదము కానబడుచున్నది. జేయానువద్ద కానవచ్చుశిఖరములందలి మనుష్యుల ముఖములు, నాగకుష్మములు, గరుడవాహనములు క్రొత్తగ బ్రవేశపెట్టబడినవి. వ్యక్తిరచనమునం దెట్టిమార్పు ప్రవేశించినదో యప్పరసలచిత్రమున గాననగును.

రాజుల, రాణుల, భక్తులప్రతిమలు దక్షిణహిందూదేశమున గలవుకాని కాంభోజమున వీటి యుపయోగము వేరురూపమును దాల్చినది. రాజులయొక్కయు, వారిపితృపితామహులయొక్కయు విగ్రహములను దేవాలయములందునిల్పి, యాప్రతిమలకు తగిన నామములనిచ్చి దైవత్వమొకవిధమున నారోపించి, పూజ జేయించుచుండిరి. యశోవర్ముని విగ్రహమును యశోధేశ్వరుడను నామముతో దానికొరకు ప్రత్యేకముగ నిర్మింపబడిన యశోధేశ్వరాలయమున ప్రతిష్ఠజేయబడినది. ఈయారము జావాయందు నుండెను. నృపుడు దైవసమానుడు, దేవరాజు అనునమ్మకము ప్రబలమై యుండెను. కనుక నృపులపేర శివలింగాకృతులను గూడ దేవాలయములందర్చన చేయుచుండిరి. తత్కారణమున కాంభోజమున రాజుల, పట్టపురాణుల విగ్రహము లనేకములుండినవి; యిప్పటికిని కొన్ని లభించుచున్నవి. ఇటుల దొరకినవాటిలో నేడవశతాబ్దమునాటి హరిహరుని ప్రతిమ సహజముగను, సుందరముగను ఉన్నది.

కాంభోజనృపులు సాధారణముగ శైవులైనను వైష్ణవదేవాలయములనుకూడ విశేషముగ నిర్మింపజేసిరి.

పండ్రైంఽవశతాబ్దమునాటికి కొందఱు రాజులు బౌద్ధ మతమును స్వీకరించిరి. కాని బౌద్ధచైత్య, విహార, స్తూప ముల నేలనో నిర్మింపజేయలేదు. అంకోరుతోము మొద

చిత్రము F

లైన నగరములందలి హిందూదేవాలయములచెంత చిన్న బౌద్ధాలయములనుమాత్రము కట్టించిరి. కొన్ని హిందూ దేవాలయములందే బౌద్ధమతమునకు కేంద్రపాత్రలుగా బూజచేయించుచుండిరి. ఆనాటికే శత్రురాజుల ప్రాబల్యము హెచ్చునట్లుచే గొప్పబౌద్ధనిర్మాణములను కట్టించుట కవకాశములు లేకపోయియుండును. అంకోరు నాటకునందలి కుశ్యపురిచిత్రములలో నొకటి నేటికి నసంపూర్ణముగ నుండిపోవుట కీపరిస్థితులే కారణమైయుండవలెను.

దేవాలయ ప్రాకారములచుట్టు పద్ద యగస్తల త్రవ్వబడుటచే ప్రతి దేవాలయము నొక కోట వలె నుండెను. హిందూమతమును సహింపజాలని యన్యమతముల వారిబారినుండి వీటిని రక్షించుట కిటుల నిర్మించిరా? ఎన్నికట్టుబాట్లను చేసిననీమి, హిందూరాజుల చేతినుండి రాజ్యలక్ష్మి జారిపోయిన పిమ్మట యగస్తలెండిపోయినవి. దేవాలయములు జనరహితములైనవి. అతివైభవముగనుండిన చోట్లయం దరణ్యములు పెరిగినవి. మంగళవాద్యములకు బదులు వన్యమృగముల యరపులు వినవచ్చినవి. మైళ్లకొలది కనబడునంతటి యైతైన శివురములు శిథిలములైనవి. లోకమే వీటినిమరచిపోయినది.

కాని యాపూర్వయైశ్వర్యము, మతదీక్ష, కళారాధనసూత్రము మరల సగౌరవముగ స్మరింపబడుచున్నవి. పతితులైన హిందువులను పూర్వమువలె ఘనకార్యములను చేయుటకు పురికొల్పిచున్నవి.

కాంభోజనాటకవిధానము, సంగీతము, నృత్యము, పాత్రలు నగలుచేయువిధానము, పట్టునూలు వస్త్రముల నేత మొదలగునవి యిప్పటికి ప్రజల యిహపరసౌఖ్యములకు సహాయపడుచున్నవి. ఇవియు కాలగర్భమున విస్మృతములు కాకుండుటకు కాంభోజకళాసమితివారు (Societie des Arts Cambodgiens) పోషించుచున్నారు. భారతీయులు ఈవిషయమై కొంత శ్రద్ధ వహించినయెడల సనాతన హిందూనాగరికతయొక్క యంగములలో నొకదానిని కాపాడినవా రయ్యెదరు.

పార్లమెంటరీ విధానం-డిక్టేటరు సిస్టంలు

క. రామగోపాలరావు

“పార్లమెంటరీ విధానాన్ని మచ్చిక చేసుకున్నాం” అని ఐదవ ఫ్రాన్సిస్టు కాంగ్రెసు ముందర తన ప్రతిభ చాటుకున్నాడు ముస్సోలినీ. ప్రస్తుతం యూరపులో ప్రధానత్వం వహించిన రాజకీయ తత్వానికీ మాటలు చక్కని లఘుత్వకీ అని చెప్పవచ్చు.

పంచొమ్మిదవ శతాబ్దంలో-గత మహాసంగ్రామానికి పూర్వం వరకూ - సర్వోత్కృష్ట రాజకీయ సంస్థగా పరిగణింపబడిన పార్లమెంటరీ విధానం, తరువాత కాలంలో తీవ్రమైన అగ్ని పరీక్షకి పాలయి, సర్వాధికార పద్ధతులకి (డిక్టేటరు సిస్టంలు) తా వొసంగిన వృత్తాంతం సకారణంగా తెలుసుకోవడమే ఈ వ్యాసం యొక్క ముఖ్యోద్దేశం.

ఇందుకుగల కారణాలని చెండు ప్రధానతరగతులుగా విభజింపవచ్చు. ౧. స్వతస్సిద్ధంగానే పార్లమెంటరీ విధానంలో ఉన్న లోపాలు. ౨. మారిన పరిస్థితులు.

ప్రపంచ రాజకీయ పరిణామం గమనిస్తే చెండు ప్రధానోద్యమాలు - ఒకదాని తరువాత ఒకటి - నిరంతరాయంగా పరిభ్రమిస్తుండడం గోచరిస్తుంది - ఘటన (Revolution), ప్రతిఘటన (Reaction).

ఏసంస్థ అయినా మొట్టమొదట మానవాభ్యుదయానికి ప్రయోజనకారిగా ఉండాలనే నిర్మించబడుతుంది. లేకపోతే, ప్రజామోదంపొంది, పదికాలాల పాటు ఆచరణలో ఉండడం దుర్లభం.

తాత్కాలిక పరిస్థితులవల్ల ఏర్పడి అవి మారిపోవడంతో-లేక, ఆసాధ్యులక్ష్యం సిద్ధించడంతో-లేక-అంతమయే పరిణామాన్ని ‘ఉద్యమం’ అని చెప్పవచ్చు. కాని, ఈ తాత్కాలిక పరిస్థితులే రూపాంతరాలు చెంది ప్రతి నిత్యం ప్రత్యక్షమౌతుండడంచేత ఈ ఉద్యమమే ఒక

సంస్థగామారి కొంత స్థిరత్వం సంపాదించుకోవచ్చు; లేదా, నిత్యమైన పరిస్థితులకే అనుకూలంగా నిర్మింపబడి ఉండవచ్చు. కాని, ఈ రెండవ పద్ధతిలో, నిర్మాతల ఉద్దేశ్యం ఎల్లాఉన్నా పరిస్థితులు మారడం తప్పకపోవడంచేత, ఆ సంస్థకూడా మారాలిసుంటుంది.

ఏ ఒక్క సంస్థకూడా - ఉన్న దున్నట్టుగా - శర్యకాల సర్వావస్థలయందు సంఘావసరాలని సముచిత రీతిని ఆచరించలేదు. ఎందుచేతనంటే, లాస్కీ పండితుడు చెప్పినట్లు సుఘం నిత్యమాతనం; నిరంతర పరిణామ సమన్వితం. ఒక సంస్థకి కారణభూతాలైన పరిస్థితులు మారడంతో-లేక - నూతన పరిస్థితులు తలపడడంతో-లేక - ఆ సంస్థలో మార్పు అవసరమౌతుంది - మారినా కొత్త పరిస్థితులకి అనుకూలించకపోతే, మరొక నూతన సంతే అవసరమౌతుంది. ఈ అవసరం ఫలప్రదం అయే వరకూ - నూతన వాతావరణంలో ప్రాతవిధానం ప్రాకులాడడమనే పీకులాట ఏర్పడడంవల్ల - కొంత అశాంతి బయలుదేరుతుంది. మారిన అవసరాలు, మారిన పరిస్థితులు - వీటి ముందర పూర్వసంస్థకి చెందిన శాసనాలు, అధికారం అంతా కూడా నిరంకుశ ప్రాయంగానూ, ప్రజాభ్యుదయాన్ని నిరోధించేదిగానూ పాడకట్టి మార్పును ఆహ్వానిస్తాయి. ఇదే ఘటన (Revolution) కి, తదనంతరం ప్రతిఘటన (Reaction) కి ఆవకాశం. ఈ రెండు పరస్పర విరోధ శక్తుల మధ్యా కొంతవరకు తల్లడిల్లి, కొత్త పాతల మధ్య ఒక నిలకడ స్థానం చేరుకుంటాయి పరిస్థితులు - మళ్ళీ కొంత కాలం వరకూ.

పార్లమెంటరీ విధానంలోని స్వతస్సిద్ధ లోపాలు గమనించేముందు ఆవిధానం యొక్క పుట్టుక, తదనంతర పరిణామకూడా ఏవిధంగా పైసత్యాలకి ఉదాహరణలుగా ఉన్నాయో స్పష్టంగా తెలుసుకోవడం అవసరం.

ఈ విధానానికి పూర్వం ప్రబలంగా ఉన్న రాజత్వ సంస్థ (The institution of monarchy) ప్రబల

యొక్క ధనమానప్రాణాలు రక్షించి కాంతిభద్రతలు సంస్థాపించడానికి మొట్టమొదట అమలులోకివచ్చింది. ప్రజాభ్యుదయాన్ని గుర్తించి ప్రభువులు వర్తించినంత కాలం ఇబ్బంది లేకపోయింది. కాని, కాలక్రమాన్ని ఆవిధంగా గుర్తించడానికి తగిన ఇచ్చు, సమర్థతకూడా రాజులలో సన్నగిల్లాయి. రాజులు తమ బాధ్యతలు మరిచిపోయి, హక్కులు ఎక్కువజ్ఞాపకం ఉంచుకోడంతోపాటు, ఆసంస్థయొక్క ప్రజోపయోగస్వభావం తగ్గజోచ్చింది. అదీగాక, జాతీయప్రభుత్వాలు స్థాపింపబడి ఒకవిధంగా స్థిరమైనకాంతిభద్రతలు నిర్వహింపడానికి రక్షకభటాదివర్గంలాంటి విధానం ఒకటి ఏర్పడడంతోపాటు, రాజులేనంతమాత్రాన సంఘం విచ్ఛిన్నమైపోయేపరిస్థితులు పోయాయి. అంటే, నిరంకుశప్రభువుల అవసరంకూడా కొంత సన్నగిల్లించిన చెప్పవచ్చు. దేశంలో తమ అధికారంస్థాపితమై, అల్లరులు లేకుండా గడిచిపోతున్న సందర్భం ఏర్పడడంవల్ల, దేశాంతరాల మీదికి పోయింది భూనాథులదృష్టి. తత్ఫలితంగా, దేశాలమధ్య, జాతులమధ్య యుద్ధాలు బయలుదేరాయి. వీటిని బయలుదేరదీయడంలో తమతమప్రజల అభ్యుదయంకంటే, వ్యక్తిగతమైన వారివారి అధికారవాంఛలే ఎక్కువ ప్రోద్బలించాయి ఈజాతీయప్రభుత్వం. ఈసంగ్రామానికి కావలసినధనంకోసం పన్నులు ఎక్కువకావలసివచ్చాయి. ఈయుద్ధాలవల్ల తమకి ఎక్కువలాభం కలగకపోవడమే కాకుండా, జననష్టం, ధననష్టం భరించలేకపోయారు ప్రజలు. అదీగాక, వేరు పరిస్థితులలో ఏర్పడిన 'జమిందారీ'పద్ధతి (Feudalism) ఇంకా మిగిలిపోయి జమిందారులు, మతాధికారులు మొదలైన ధనవంతులు పన్నుల కఠితులైపోవడంచేత, చెల్లించలేని ప్రజాసామాన్యంమీదే పడింది నూతనభారమంతా. ఆర్థికమైన ఈకారణానికి ఇతరకారణాలనేకం తోడ్పడ్డాయి. తత్ఫలితంగా రాజత్వసంస్థ కూలి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వం అమలులోకివచ్చింది, పార్లమెంటరీ విధాన రూపంతో.

కాని, వైన చెప్పబడ్డటువంటి, ప్రతిఘటన అనే కర్తృవు ఉత్పాదనలేనిదే, ఒక్కసారిగా ఈమార్పురాలేదు.

ఇంగ్లండులో ఈ క్రొత్త, పాశల సంఘర్షణ కాలక్రమాన్ని జరిగింది. క్రమక్రమంగా రాజాధికారం ప్రజాయత్నమై, తుదకిప్పుడు నామమాత్రంగా మిగిలింది. 'ప్రాన్సు' దేశంలోకూడా, మొదట ౧౭౮౯ లో మహత్తరవిప్లవం బయల్పడలి రాజత్వసంస్థ తుడిచిపెట్టుకోవడానా, ౧౮౭౦ వరకూ కూడా మరలమరల పునరుద్ధరింపబడుతూనే ఉంది. అప్పుడుగాని సుస్థిరమైన 'రిపబ్లిక్' స్థాపించబడలేదు.

ఇంతవరకు, పార్లమెంటరీవిధానంయొక్క జన్మ వృత్తాంతం కొంత తెలుసుకున్నాం. ఇంక, ఈవిధానం కూడా తన ప్రాముఖ్యమును గోల్పోవడానికి కారణాలు తెలుసుకోవాలి.

స్వతస్సిద్ధంగానే, ఈ పద్ధతిలో కొన్ని లోపాలున్నాయని వైన వివరించాను. అందులో ముఖ్యమైనది ప్రాతినిధ్యతత్వం.

ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వానికి పుట్టినిల్లనదగిన గ్రీకుదేశంలోమాత్రం ఈలోపానికి తావులేకపోయింది. ఎందుచేతనంటే, ఆదేశంలో ఒక్కొక్క పట్టణమే ఒక్కొక్క స్వతంత్రరాజ్యంగా ఉండేది. అందువల్ల, ప్రతినిధుల అవసరం లేకుండా ప్రజలే కాసనసభగా ఏర్పడి రాజ్యాంగం సాగించడం సాధ్యమయింది. కాని, అధిక విస్తీర్ణత కలిగి, కొట్లకాలవి జనసంఖ్యల దేశాలలో ఈవిధమైన ప్రత్యక్ష ప్రజాస్వామికవిధానం (Direct democracy) అసంభవమని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. కాబట్టి, దీనికిబదులు వేరొకపద్ధతి- ఆచరణయోగ్యమైనది- అవసరమైంది. ఆపద్ధతే ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం (Representative Government). అనగా, ప్రజలందరితరఫునా కొందరు ప్రతినిధులమాత్రమే రాజ్యాంగం నిర్వహించే భారం వహించడం.

వీలుకోసం దేశం కొన్ని భాగాలకింద (Electoral districts) విభజింపబడుతుంది. ఈభాగాలనుండి ప్రజలచేత ఎన్నుకోబడిన ప్రతినిధులు ఒకసభగా ఏర్పడతారు. ఈసభకి ఒక నిర్ణీతజీవితకాలం- ఏమూడేళ్ల వీ ఐదేళ్ల- ఉంటుంది. ఈలోపుగా వీరు కొన్ని కొన్ని

శాసనాలుచేసి నిర్వాహకవర్గం (Executive) ద్వారా అమలులో పెడతారు. అంటే ప్రజలే తమ అభ్యుదయకోసం, తమ ప్రతినిధులద్వారా, ఈ శాసనాలు నిర్మించుకుంటున్నారని ఈ సిద్ధాంతం యొక్క తాత్పర్యం. ఈ తాత్పర్యం యొక్క నిజానిజాలు, ఈ నిర్ణీతమైన గడువులో శాసనసభ్యులు ఎంతకాలం, ఎంతవరకు, నిజమైన ప్రజాభిప్రాయానికి ప్రతినిధులుగా ఉంటున్నారనే ప్రశ్నమీద ఆధారపడి ఉంటాయి.

మానవమేధస్సు సచేతనమైన సవడంచేత, సంఘావసరాలు మారుతూండడంచేత, ప్రజాభిప్రాయం ఎప్పుడూ ఒకలా ఉండదు. అందుచేత 'ఎకైక్స్'ను కాలంలో ప్రజాప్రతినిధులైనవారు తరువాత కాకపోవచ్చు. అదీ కాక, ప్రతినిధులదృష్టిలో చూచినా, ఏదోఒక ప్రణాళిక మీద ప్రజామోదం పొంది ఎప్పుడోబడినవారు, తరువాత-ఏకారణంచేతనైతే-అభిప్రాయాలు మారుకుపోవడం చేత నిజమైన ప్రజాప్రతినిధులు కాకపోవచ్చు.

ఇంకొక విషయం: 'ప్రజాభిప్రాయం' అనేమాటకి ప్రస్తుతమైన అర్థం లేదు. వార్తాపత్రికలద్వారా బహిర్గత మాత్రా, జనసామాన్యహృదయం ఎల్లప్పుడూ మాత్రా శాసనసభలలో ఉన్న ప్రతినిధులకి సరియైన సూర్యం సూచించుతుందనేమాట నిజమే కొంతవరకు. కాని, పెద్దపెద్ద ధనస్వాములు ఈ వార్తాపత్రికలని వాస్తవగతం చేసుకుని తమ లాభంకోసం, తమ అభిప్రాయాలనే ప్రజాభిప్రాయాలుగా ప్రచారంచేసి-తమ అభ్యున్నతిని అరికట్టే ఎట్టి భావాలుమాడా పైకి రానివ్వకుండా- ప్రభుత్వాన్ని తమకి సుముఖం చేసుకుని దేశానికి హానిచెయ్యడానికి చాలా అవకాశం ఉంది; అల్లాజరిగింది; జరుగుతోంది కూడా.

ఒకవేళ, వార్తాపత్రికలు అల్లాంటి దుర్వినియోగానికి పాల్పడకపోయినా, సర్వసాధారణంగా అవి అధిక సంఖ్యాకులపక్షాన్నే వహించి ప్రచారం చేస్తాయి. ఆ వాదాపుడిలో అల్పసంఖ్యాకుల అభిప్రాయాలు అరణ్యోదనమైపోయి సంపూర్ణ దేశాభ్యున్నతికి ఆటంకం కలగవచ్చు. ఈభయంచేతనే, అల్పసంఖ్యాకులసంఘాలు శాసన

సభలో తమకి కొన్ని 'సీట్లు' ప్రత్యేకించబడాలని కోరడం తటస్థిస్తుంది.

అల్లా ప్రత్యేకించబడినంతమైత్రాన్ని, ఆ శాసనసభయొక్క ఆమోదంపొందిన చట్టాలన్నీ కూడా, ప్రజాభ్యుదయానికి సహాయకారులుగా ఉంటాయని చెప్పడానికి పీలులేదు. ఎందుచేతనంటే, పైజెప్పిన కారణాలవల్ల శాసనసభ్యులు నిజమైన ప్రజాప్రతినిధులు కాకపోవడం సంభవం అవడంచేత, అధిక సంఖ్యాకులైన శాసనసభ్యుల ఆమోదంపొందినచట్టం, అధిక సంఖ్యాకులైన జనసామాన్యంయొక్క ఆమోదాన్ని పొందకపోవచ్చు.

అదీగాక, 'మెజారిటీ వోటు' మీద నిర్ణయాలు చెయ్యడంలోనే లోపం ఉంది. ఎల్లాగంటారా, ఒక చిన్నిఉదాహరణ తీసుకోండి- ఒక శాసనసభలో ౪౩౭ గురు సభ్యులున్నారనుకుందాం. ఏదోఒక చట్టంమీద ౨౧౮ మంది ప్రతిపూరుగానూ, ౨౧౯ మంది అనుమాలుగానూ వోటు చేస్తారనుకుందాం. కాస్త్రప్రకారం 'మెజారిటీ' ఆమోదించడంచేత ఆచట్టం శాసనంగా మారి అమలులోకొస్తుంది. కాని, నిజానికి 'మెజారిటీ'లో అర్థంలేదని స్పష్టమౌతోంది. ఇటువంటి ఇబ్బంది గమనించే కొన్ని దేశాలలో కొన్నికొన్ని ముఖ్యనిర్ణయాలు చెయ్యాలిసాచ్చినప్పుడు ఉండవలసిన మెజారిటీ మొట్టమొదట రాజకీయప్రణాళికలోనే శాసించి ఉండుకున్నారు.

పార్లమెంటరీవిధానంలోని స్వతస్సిద్ధలోపాలలో ముఖ్యమైనది ఇంకొకటుంది. ఉదాహరణ పూర్వకంగా విచారిద్దాం.

ఒకదేశంయొక్క జనసంఖ్య ౩౦ లక్షలనీ, దాని ప్రధాన శాసనసభకి ఎన్నుకోబడే ప్రతినిధుల సంఖ్య ౩౦౦ లనీ అనుకుందాం. ఈ మూడువందలమందీకూడా పైజెప్పబడినరీతిని మూడువందల విభాగాలనుంచి ఎన్నుకోబడ్డారని ఊహిద్దాం. అంటే, సగటున ౩౦,౦౦౦ మంది జనులకి ఒకప్రతినిధి ఏర్పడతాడన్నమాట. సగటున ౩౦,౦౦౦ మంది జనసంఖ్యగల ఒక్కొక్కవిభా

గంటానూ ఏ ౫౦౦ మందో సాంఘికవాదంలాంటి ఒక ప్రత్యేకాభిప్రాయానికి చెందినవారనుకుందాం. ఒక్కొక్కనిభాగమే తీసుకువచారిస్తే ౩౦,౦౦౦ మందిలో ౫౦౦ చాలా అల్పసంఖ్య అన్నమాట నిజం. కాని దేశం మొత్తంమీదమాస్తే ఈ ప్రత్యేకాభిప్రాయానికి చెందిన వారే ౩౦౦ X ౫౦౦ = ౧౫౦౦౦౦ మందిజోతున్నారు. కాబట్టి న్యాయతహా, పైన నూచించిన ఉజ్జాయింపు ప్రకారం ఈ ప్రత్యేకాభిప్రాయానికి $\frac{150000}{1000000} = 15$ గురు ప్రతినిధులేనా ప్రధాన శాసనసభలో ఉంటేనే గాని, అది నిజమైన ప్రజాప్రతినిధిసభ అనిపించుకోదు. కాని, ఈఅభిప్రాయానికి చెందినవారువివిధప్రాంతాల్లో శాసితోయిఉండవలసి వీరి తరఫున ఒక్క ప్రతినిధి కూడా శాసనసభని అలంకరించకపోడం తలపిస్తోంది. అంతే సుమారు ౧౫,౦౦౦ కి ఏమాత్రం వైబడిన అనుచరవర్గంల (అప్పుడు వీరు ౩౦,౦౦౦ లో మెజారిటీ జోతారుగాబట్టి) అభిప్రాయానికైనా ప్రాతినిధ్యం ఇస్తున్నదేశంలో ౧౪ లక్షల అనుచరులున్న అభిప్రాయానికి ప్రాతినిధ్యమే శూన్యమవడం తలపిస్తోందన్నమాట!

ఇంతవరకు పార్లమెంటరీ విధానంలో—ప్రాతినిధ్యప్రభుత్వపద్ధతిలో—స్వతస్సిద్ధంగానే ఉన్న లోపాలుకొన్ని టూకీగా తెలుసుకున్నాం. కాని, ఈపద్ధతి పతనం చెందడానికి రెండవముఖ్యకారణం మారిన పరిస్థితులని త్యాగసాదినే పేర్కొన్నాను. ఈ మార్పు ఎటువంటిదో ఇప్పుడు కొంత పరిశీలిద్దాం.

౧౮౫౦ ప్రాంతాల్లో ఇంగ్లండుదేశంలో ఆరంభించి ౧౯ వ శతాబ్దాంతం అయ్యేసరికి ప్రపంచంలో చాలాభాగం ఆవరించి లోకాన్నంతా తన మహత్తుచేత తల్లడిల్లచేసిన పారిశ్రామిక విప్లవమే (Industrial Revolution) ఈపరిణామానికంతా కీలకమనవచ్చు.

మానవ జీవితానుభూతిని గ్రామ, పట్టణ, దేశ పరిమాణాలకి అతీతంచేసి యంత్రమాలకమైన నాగరికత ద్వారా అంతర్జాతీయసభ్యతని సాధ్యంచేసిన మహత్తర పరిణామమే పారిశ్రామికవిప్లవం. రైలు, పొగబడ తరువాత తరువాత టెలిగ్రాఫ్, టెలిఫోన్, వైర్లెస్—ఇవి

రాకపోకల్ని ఉత్తరప్రత్యుత్తరాల్ని పూర్తిగా మార్చి వేసి ప్రపంచానికి ఆధిక్యంగా ఒక ఏకత్వం సమూహాన్ని. ఈపరిణామం సామాజికపరిమాణాలకి ప్రాకిపోయిన వర్తకవ్యాపారాలకి ఒకవిధంగా ఫలితం. మరొకవిధంగా కారణం అయింది. కొట్లకొద్ది పెట్టుబడితో ప్రపంచమంతా న్యాపారం సాగిస్తున్న పెద్దపెద్ద వర్తకసంస్థలు సాగులేకుండా విజృంభించి 'జమ్మెడ్ పూర్' లాంటి పట్టణాలుగామాడా ఏర్పడిపోయిన పెద్దపెద్ద ఫ్యాక్టరీలు, ముశినస్తువుల విషయంలో తన స్వయంపూర్ణత (Self-sufficiency) ని విడిచిపెట్టి కేవలం పారిశ్రామికదేశం గానే ఉండగలిగిన ఇంగ్లాండులాంటి దేశాల ఆర్థికస్థితి ఇవన్నీ మాడా ఈవిప్లవంమూలాన్నే సంభవమయ్యాయి. అంతే పరిశ్రమలు, రాకపోకలు, వర్తకవ్యాపారాలు, ఒక ఘేమిటి జీతధానరీతులన్నీ మాడా తమ అల్పపరిమితిని విడిచిపెట్టి అమృతమైన పరిణామాన్ని చెంది పోయాయన్నమాట.

ఎన్నిమార్పులు తీసుకొచ్చినా కేవలం ఆర్థికవిషయమైన ఈపారిశ్రామికవిప్లవానికి రాజకీయసంస్థలయిన పార్లమెంటరీవిధానానికి సంబంధమేమిటనే సందేహం కలగవచ్చు. మన సౌకర్యంకోసం, సంఘజీవితాన్ని ఆర్థికమనీ, రాజకీయమనీ, మత సంబంధమైన దనీ—ఈ విధంగా విభజించి విమర్శించడం మామూలైనా, నిజానికి ఇటువంటి విభజన సహజమైనదికాదు. పదివైపుల నుంచి చూస్తే పదివిధాలుగా గోచరించినా సహజం ఒకటే అయినట్లు సంఘజీవితంమాడా ఒకటే. వివిధదేశాలనుంచి దర్శించేవారికి వివిధరీతుల వ్యక్తమాతూంటుంది—అంతే. అందుచేత చెరువులో ఏమూల రాయిపడేసినా, ఆలలు చెరువంతామాడా వ్యాపించునట్లే, సంఘ జీవితంలో ఏమూల మార్పుప్రవేశించినా, మిగతామూలలకు మాడా కొంతవరకు వ్యాపించకతీరదు.

ఐతే, ఈపారిశ్రామికవిప్లవం ఏవిధంగా, ఎంతవరకు రాజకీయతత్వాన్ని మార్చడానికి కారణభూతమైంది? అనేప్రశ్న ఇప్పుడు మనకి విచారణార్హం.

మొట్టమొదటి సంగతి ప్రభుత్వవ్యాపారపరిమితి (Scope of state activity) విజృంభించింది. ఇది

పరమనుంచీకూడా కేవలం శాంతి భద్రతలు కాపాడడానికి మించి ప్రభుత్వం ప్రజాజీవితంలో ఏమాత్రం కూడా జోక్యం కలిగించుకోవడం అభిప్రాయం ప్రబలిఉండేది. ప్రజాస్వామిక తత్వానికి ప్రధాన దివ్యమైన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యసిద్ధాంతాని కిది రూపాంతరమని చెప్పవచ్చు. ఆరికంగా ఈసిద్ధాంతమే 'లెయిసాఫేర్' అనే పేరుతో ఏడవవైద్యులచేటి ఆంగ్ల ఆరిక శాస్త్రవేత్తలచేత ప్రతిపాదించబడింది. "ప్రభుత్వం అనవసర జోక్యం కలుగజేసుకోకుండా తొలగిఉంటే ప్రతివ్యక్తి తనవారు తాను చూసుకుంటాడు. సంఘం అంటే వ్యక్తులసముదాయమేకాబట్టి మొత్తంమీద దీనికి ఫలితంగా సంసూభ్యుదయం చేపూరుతుంది" అని వారి సిద్ధాంతం. చాలాకాలం ఈ సిద్ధాంతం- ముఖ్యంగా ఇంగ్లండులో-ఆచరణలో ఉంది. వాణిజ్యంలోనూ, పరిశ్రమలోనూ సంపూర్ణ స్వేచ్ఛవల్ల అనేకలాభాలున్నాయని ఆరిక శాస్త్రవేత్తలు రాసిపోసిన రాతల కంటు లేదు.

కాని, పారిశ్రామికవిప్లవం ప్రారంభించినప్పటి నించీకూడా ఈసిద్ధాంతానికి ధాకా తగిలింది. క్రాత్తలో పెట్టుబడిదారులు (Capitalists) స్త్రీలను, బాలురను కూడా తమ ఫ్యాక్టరీలలో నియోగించి వారి శక్తికి మించినకాలం పనిచేయించడం, కూలిడబ్బులకి బదులు తామే నిర్వహిస్తున్న షాపులలోని వస్తువులు ఇష్టమొచ్చిన ధరకి అంటకట్టడం అనే 'ట్రాక్' పద్ధతివల్ల పనివాళ్లని తమక్రిందే ఉంచుకొని కష్టాలుపెట్టడం తగిన జాగ్రత్త లేకపోవడంవల్ల గనులు మొదలైన ప్రదేశాలలో అపాయాలు సంభవించి పనివాళ్లు మరణిస్తూ ఉండడం మొదలైన దురభ్యాసాలు ప్రబలంగా ఉండడంచేత ప్రభుత్వం జోక్యం కలిగించుకోక తప్పిందికాదు. ఇవి తొలగించడానికే అనేక 'ఫ్యాక్టరీ శాసనాలు' (Factory acts) అవసరమయ్యాయి ఇంగ్లండులో. అదీగాక, రైల్వేలవిషయంలో ఇంతకంటే ఎక్కువ జోక్యం కలుగజేసుకోవడం అవసరమైంది. రాసురాసు, జర్రునీవంటిదేశాలలో ప్రభుత్వం సంపూర్ణంగా పరిశ్రమలకి సహాయపడి వాటి అభ్యున్నతికి తోడ్పడడంచేత;

ఇంగ్లండువంటిదేశాలుకూడా తమ స్వేచ్ఛాసిద్ధాంతాన్ని కొంత వెనకబెట్టక తప్పిందికాదు. ఇట్లా ప్రభుత్వ వ్యాపారపరిమితి క్రమక్రమంగా అభివృద్ధిచెంది తుదకు వ్యాపారపరిశ్రమలను ప్రభుత్వం తనంతటతానేఎందుకు నిర్వహించవూడదనే ప్రశ్న (State Capitalism) బయలుదేరింది.

దీనిమూలాన్ని అనేక లాభాలున్నాయి. వైజెప్పబడిన 'లెయిసాఫేర్' సిద్ధాంతప్రకారం పరిశ్రమలలోనూ, వాణిజ్యంలోనూకూడా నిరంతరమైన పోటీ (Competition) చెలరేగుతుంది. తత్ఫలితంగా సప్లయ చెల్లుబడికి మించిపోయి వర్తకమాంద్యం సంభవిస్తుంది. ఎందుచేతనంటే, ఒకసరుకుకి ఒకసంవత్సరంలో ఎంత చెల్లుబడి ఉంటుందో అంచనాతెలిసినా ప్రతి పోటీదారుడూకూడా దీనిలో ఎక్కువభాగం తన 'పాతే' బడుతుందనే అభిప్రాయంతో ఉత్పత్తిచేస్తాడు. ఆఖరికి చూస్తే చెల్లుబడికంటే ఉత్పత్తి ఎక్కువై ధరలు పడిపోతాయి. అదీగాక ఇల్లాంటి పోటీవల్ల నష్టపడి తన వ్యాపారం ఒగులుకుపోవాలసినవాడు ఎల్లప్పుడూకూడా తన అసమర్థతవల్లే తొలగించబడ తాడనడంపారబాటు. ఇతరపోటీదారులుమల్లే కేవలం తక్కువధరకి అమ్మడం కోసం తన సరుకులు కల్తీచెయ్యడానికి ఇచ్చగించని వ్యాపారుడవడంవల్లే నష్టపడొచ్చు అనేకమంది పోటీదార్లుండడంతోటే వారి పోటీవల్ల వస్తువు తక్కువధరకి లభిస్తుందనే మాటకూడా (ఇది పోటీదార్లుండడం వల్ల వచ్చే మూడోలాభం)కింద చెప్పబడుతుంది సాధారణంగా) సత్యమూడం. ఎంతతగ్గించినా ఉత్పత్తిచెయ్యడాని కయేఖరీదుకంటే తక్కువచెయ్యడానికి వీలేదు. అదేవిధమూడా ఈపోటీదార్లు తమలో తాము కొంత ఒడంబడిక చేసుకొని ధరవెంచొచ్చు - పోటీవల్ల కలిగే ఈనష్టాలన్నీకూడా వైజెప్పబడినరీతిని ప్రభుత్వమే పరిశ్రమకి పూనుకుంటే తొలగించబడతాయి. అదీ గాక, ఇందుమూలాన్ని వచ్చేలాభం పెట్టుబడిదార్ల స్వంత ఆస్తి అయి బీద, గొప్పవ్యత్యాసాలనిఇనుమడించచెయ్యకుండా తక్కువపన్నులరూపేణా జనసామాన్యంయొక్క తుభ్యదయనికి తోడ్పడి, ధనంవల్లకలిగే సాంఘిక వ్యత్యాస

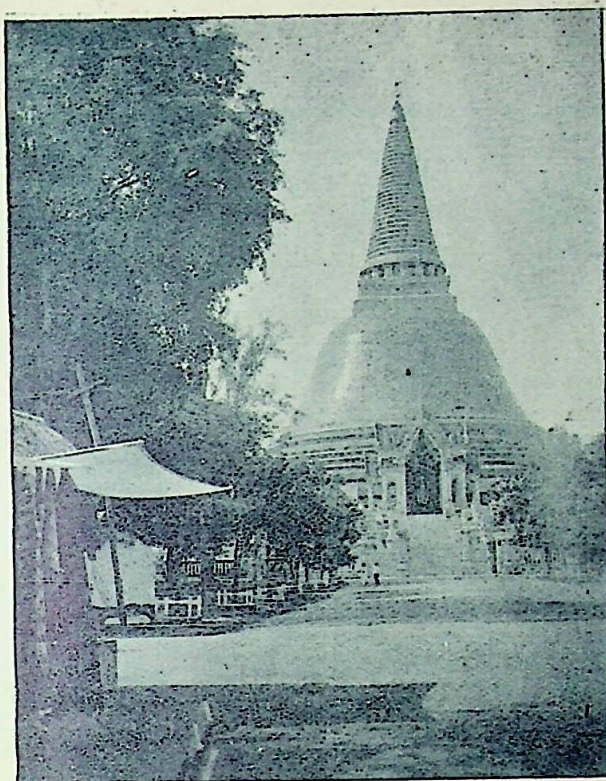
సాలు తొలగించడానికి చాలామట్టుకు సహాయకారి కావచ్చు.

ఈవిధంగా ప్రభుత్వమే ఒక పెద్ద పెట్టుబడిదారుగా మారాలంటే, పెట్టుబడిదారుకుండే లక్షణాలు కొన్ని అలవరుచుకోవాలి. కాని ప్రాజాస్వామికపద్ధతి క్రింద నడుపబడే ప్రభుత్వంలో ఈలక్షణాలు చాలామట్టుకు లోపించడంచేత ఈక్రొత్తబాధ్యతను వహించడానికి అవిధానం సమర్థంకాదని తేలుతోంది. కొన్ని ఉదాహరణలు చూద్దాం: ఈసంవత్సరం ఒక కోటి రూపాయలు అధికంగా వెచ్చిస్తే మరి నాలుగైదేళ్లలో తనవ్యాపారం ఎక్కువ అభివృద్ధిచెంది, ఎక్కువ లాభదాయకం అవడానికి వీలుందని తోస్తే, పెట్టుబడిదారు నెటనే ఆబాధ్యత వహిస్తాడు. అతని అంచనా పొరబాటయి కొంతనష్టం సంభవించినా అతనికతడే బాధ్యుడవడం మూలాన్ని ఇబ్బందిలేదు. లాభం రావడానికి ఏమాత్రంవీలున్నా బహుశా వచ్చేనష్టాన్ని పరిగణించకుండా ఒకనిర్ణయానికి రావడానికి అతను తక్కువ కాలం తీసుకుంటాడు. అదే, ఇంగ్లండులాంటి పార్లమెంటరీ దేశంలో ప్రభుత్వంక్రింద నడిచే వ్యాపారం ఐతే, మొట్టమొదట పార్లమెంటు, తరువాత బహుశా ఒకకమిటీ, మళ్ళీ పార్లమెంటు — ఈవిధంగా కాలం గడిచిపోతుంది: ఒక నిర్ణయానికి వచ్చేటప్పటికి బహుశా ఆ అవకాశంకాస్తా దాటేపోతుంది. అదీగాక, జర్మనీదేశంయొక్క పారిశ్రామికాభివృద్ధి గమనిస్తే, యుద్ధంలో జరుగని సైనికశిక్షణ ఏవిధంగా అవసరమో, అల్లాగే పారిశ్రామిక విజయమునికూడా ఎక్కువ శిక్షణ (డిసిప్లీన్) అగత్యమని తేలుతుంది. అంటే ఒకవిధమైన ఆర్థికసర్వాధికారత్వం ఏర్పడాలన్నమాట. పరిశ్రమలలోగాని, వర్తకవ్యాపారాలలోగాని ఇవే ఒకక్రొత్తత్రోవ తొక్కాలంటే కాలయాపన కాకుండా పనిజరగాలి. దీనికి, తమ తెలివితేటలచేత పారిశ్రామిక నాయకత్వం వహింపగలిగిన వ్యక్తుల కాయావిషయాలలో సంపూర్ణ స్వేచ్ఛ ఉండాలి. కాని, వీరే ఒకపార్లమెంటరీ ప్రభుత్వంక్రింద పనిచేసేవారైతే, మాటిమాటికి తమప్రవర్తనను ప్రజల

లకో, వారి ప్రతినిధులకో దాఖలుపరుచుకొని వారి ఆమోదం పొందితేనేగాని, యుండదుగు వెయ్యడానికి వీలుండదు. ఈకారణాలచేతనే, ఎక్కువశిక్షణ, ప్రతివచనరహితమైన ఆజ్ఞాపరిపాలన, అవసరమైన యుద్ధం మొదలైనవి నిర్వహించడానికి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వానికి ఎక్కువ సమర్థత ఉండదని 'కార్డినల్ న్యూమెన్' వంటి యోచనాపరులు నిర్ణయించారు.

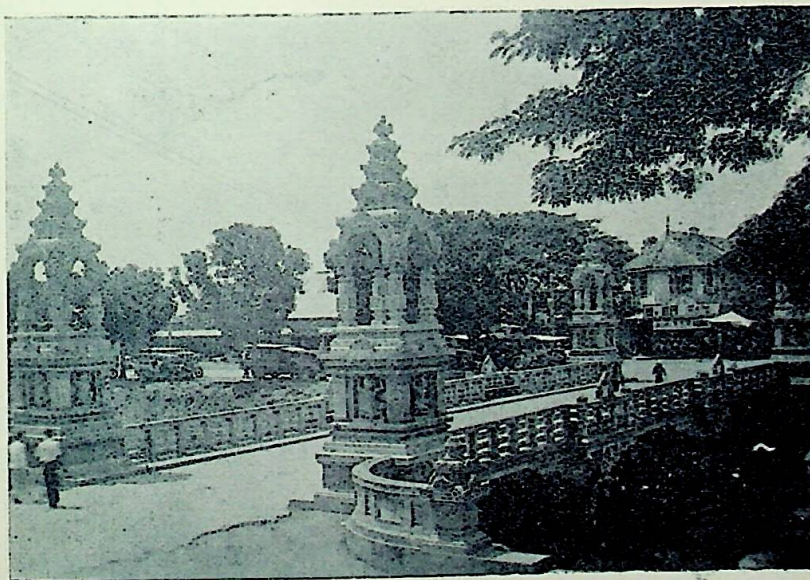
ఇదేగాక, అర్హతనూ శక్తిసామర్థ్యాలనూ బట్టి కాకుండా కేవలం సేవాకాలాన్ని (Seniority) బట్టి ప్రమామల్నివ్వడం; చేసేపనిని బట్టికాకుండా పజ్చియొక్క గౌరవాన్నిబట్టి బీతాలు నిర్ణయించడం, తరుచు 'ట్రాన్సుఫర్లు' చేస్తూ ఆయా ఉద్యోగులాయా ప్రదేశాల స్థితిగతులతో ఎక్కువ పరిచయం చేసుకోడానికి వీలులేకుండాచెయ్యడం - మొదలైన ఆనుమాయ తులవల్ల పారిశ్రామికాధికారం వహించడానికి ప్రభుత్వం - అందులోనూ, ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వం - సంపూర్ణంగా సమర్థంకాదని వ్యక్తమౌతోంది.

ఈవిధంగా పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వం వహించలేని ఒకక్రొత్తబాధ్యతను తెచ్చిపెట్టడంవల్లనే కాకుండా, ఇంకోవిధంగానూడా పారిశ్రామికవిప్లవం ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వంయొక్క పటుత్వాన్ని తగ్గించింది. అదే విధంగాంటే, ఆర్థిక శత్రుత్వాని, తన్మూలకంగా జాతీయ ద్వేషాలన్నీ పెంచి, ఒకవిధమైన యుద్ధత్వం (War mentality) పెంచడంవల్లనే పారిశ్రామిక విప్లవాంతరం వర్తకవ్యాపారాలు ఊహితీతపరిమాణాలకి విజృంభించాయని ఇదివరకే పేర్కొన్నాను. అంతకు పూర్వం వివిధదేశాలమధ్య రాకపోకలు, వర్తక వ్యాపారాలులేవనికాదు దీనిఅర్థం. బాబిలోనియా, ఈజిప్టు, భారతదేశనాగరికతలు వాటివాటి కాలాలలో ఆర్థికాన్నత్యాన్నికూడా అనుభవించాయి. అప్పటికి తెలిసిన ప్రపంచ భాగాలలో వర్తకవ్యాపార ప్రధానస్థానాలుగా గణించకకూర్చింది. కాని, అనివార్యంగా కాలగర్భంలో వీరి సముయిపోయాయి. తరువాత రోమక సామ్రాజ్యంకూడా కొన్ని శతాబ్దాలపాటు అటువంటి ఔన్నత్యాన్నే అనుభవించింది. ౧౬-వ శతాబ్దంలో స్పెయిన్, పోర్చు

‘ప్రా సతోం చెడి’ అను ఘంటాకృతి బౌద్ధస్థూపము
దీని ఎత్తు సుమారు 3౬౦ అడుగులు. న కోక్ పతోం నగరము—సయాము

B. S.

సూఫ్ నదినుండి నగరమునడుమ ప్రవహించు ‘క్లాంగ్ చేడిబుచా’ కాలువకు కట్టబడిన
గోప్యవంతైన, నకోక్ పతోం నగరము—సయాము

B. S.

శిలాంశ్చిము

—సూర్య

ఇనుప చెప్పలు.

—సూర్య

గత దేశాలు, ౧౭ వ శతాబ్దంలో హాలండుదేశం, ౧౭, ౧౮ శతాబ్దాలలో ఫ్రాంసుదేశం - ఒకదానితరువాత ఒకటి క్రమంగా ఆర్థిక నాయకత్వాన్ని వహిస్తూ వచ్చాయి. ప్రస్తుత ప్రపంచనాగరికతలో - పారిశ్రామిక విధానంలో - అగ్రగణ్యత వహిస్తున్న అమెరికా, ఇంగ్లండు, జర్మనీ దేశాలకాలంలో తమ ప్రాముఖ్యత నింకా స్థాపించుకోలేదు. పారిశ్రామిక విప్లవమే ఈ దేశాల నూతన జీవన్మత్యానికి ప్రాతిపదిక అని చెప్పవచ్చు. నిజానికి, స్వతంత్ర సమరవిజయం పొందిన ౧౭౭౬-వ సంవత్సరంతోగాని అమెరికాయొక్క ప్రత్యేక ఆర్థిక పరిణామం ఆరంభంకాలేదు. హిందూదేశ స్వదేశసంస్థానాలవలెనే మాడుమందల చిల్లర స్వతంత్రరాష్ట్రాలుగా విభజింపబడి వికమత్యమనేది ఎరుగకుండా తల్లిడిల్లిన జర్మనీనూడా ౧౮౭౦-వ సంవత్సరప్రాంతాలలోగాని 'విహ్మక్కు'మంత్రి పరిశ్రమవల్ల ఒకబలమైన ఏకసామ్రాజ్యంగా ఏర్పడలేదు. ౧౮౮౨ ప్రాంతాలలోగాని తన పరిశ్రమ లభివృద్ధిచేసుకొని ఇతర దేశాలతో పోటీపడడానికి సంసిద్ధంకాలేదు. ఇంక ఇంగ్లండువిషయం :

ఆర్థికంగా ప్రధానస్థానం వహించకపోయినా ఆంగ్లవర్తకులు ౧౬, ౧౭ శతాబ్దాలలోనే దేశాంతరాలలో - ముఖ్యంగా ప్రాదేశికాలలో వర్తకవ్యాపారాలు సాగిస్తుండేవారు. పొగబీడ, రైలు మొదలైన సౌకర్యాలులేని ఆకాలంలో రాకపోక లెత్తకష్టంగా ఉండేవో వేరే చెప్పనక్కరలేదు. కాని ఈవర్తకంవల్లవచ్చే లాభం చాలాఎక్కువవడంచేత కష్టనష్టాల క్షోభి, వీరి వ్యాపారం సాగించేవారు. అప్పుడు ఇంగ్లండుకి ఇతర దేశాలకి యుద్ధాలుజరగకపోలేదు. ఐనా అన్నీనూడా సముద్రమీద బ్రిటీషువారి అధికారం స్థాపించుకోడానికేగాని రాజ్యకాంక్షతో కాదు. సముద్రాధికారం ఎందుకంటే వారి వర్తకవ్యాపారాలు నిరాటంకంగా జరగడంకోసమే. అంటేగాని సామ్రాజ్యం స్థాపించే ఉద్దేశం ఆంగ్లవర్తకులకుగాని, ఆంగ్లప్రభుత్వానికిగాని సుతరామూలేదని చెప్పవచ్చు. కాని, ఈవర్తకకాంక్ష సామ్రాజ్యకాంక్షని ఏవిధంగా పురికొల్పినది ఈమార్పు

హిందూదేశవిషయంలో ఎల్లాంటి ఫలితాలు తెచ్చి పెట్టినదీ జగద్విదిత చరిత్ర.

ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, కెనడామొదలైన వలస రాజ్యాలు గత శతాబ్దాంతంవరమా తప్పనిసరిగా మెడకుకట్టుకున్న గుడిబండలుగా పరిగణించబడినా, రైలుసహాయంచేత శీతోష్ణస్థితులు జయించి ఈదేశాలలోపలిభాగాలు (ఇదివరకునుంచి అరణ్యాలుగానూ, రొంపినేలలుగానూ ఉన్నవాటిని) నివాసయోగ్యాలుగా చెయ్యబడడంతోపే, వలస రాజ్యాల విషయంలో బ్రిటనువృద్ధి మారింది. తనపరిశ్రమలికి కావలసిన ముడిసరుకు లీదేశాలనుండి సప్లయిచేయించుకుని, తన ఫ్యాక్టరీలలో తయారైన సరుకులు వాటికమ్మి - రెండు విధాలా ఉపకారం పొందవచ్చుననే ఉపా అప్పుడు తట్టింది బ్రిటీషురాజకీయవేత్తలకి. అందులోనూ, స్వతంత్ర రాజ్యంగా ఏర్పడిన అమెరికా, నూతన జాతీయత విజృంభిస్తున్న జర్మనీ, తమతమ పరిశ్రమల్ని ఆభివృద్ధి చేసుకుని ప్రపంచవర్తకంలో బ్రిటనుతో సమానంగా పోటీపడుతున్న సందర్భంలో, ఇల్లా ద్వివిధంగా ఉపయోగపడే వలసరాజ్యాలుండడం ఎంతలాభమో బ్రిటను గుర్తించింది. అప్పటినుంచే ప్రారంభం అంతస్సామ్రాజ్య ఒడంబడికలు, 'ఇంపీరియల్ ప్రీఫరెన్సు' మొదలైన విధానాలద్వారా ఇతరదేశాలమీద ఆర్థికంగా పైచెయ్యి వెయ్యడానికి ప్రయత్నాలునూడా.

సహజంగా, ఇతరదేశాలలోనూడా ఎల్లాగైనా కొన్ని వలసరాజ్యాలు స్థాపించుకుంటేగాని, తమ నూతన పారిశ్రామికాభివృద్ధికి తగిన సౌకర్యాలుండవనే అభిప్రాయం ప్రబలింది. ముందనుకుంటే, అనుకోక పోలేనేం, 'రవి అస్తమించని' ఒకసామ్రాజ్యం లభ్యమైంది బ్రిటనుకి. 'ఆస్ట్రేలియా', 'కెనడా' మొదలైనదేశాలు క్రమక్రమంగా అన్ని విషయాలలోనూ తమకి స్వేచ్ఛ సఘాదించుకొని, తల్లిదేశంయొక్క ప్రత్యక్షపరిపాలననుండి తప్పిపోతున్నా, ఇతరదేశాలకంటే బ్రిటనుకే ఎక్కువ సదుపాయాలు కల్పించడం సహజం. అదీగాక ఒక ప్రత్యేకఖండ మనదగిన

హిందూదేశ మింకా పోష్యసామ్రాజ్య (Empire in trust) తరహాను చాటకపోవడంచేత, ఆదేశ ఆర్థికనీతి నిర్ణయించడంలో స్వయంనిర్ణయమాత్రం వర్తించదు. అమెరికాకు వలసరాజ్యాలంతగా లేకపోయినా దేశమే చాలా పెద్దదవడంచేత వలసరాజ్యాలవల్లవచ్చే లాభాలన్నీ కూడా పొందడానికి అవకాశం ఉంది. ప్రాన్సుకు కూడా వలసరాజ్యాలన్నాయి. ఇంక ప్రధాన పారిశ్రామిక దేశాలలోకల్లా ఈ సౌకర్యం లేనిది జర్మనీ, తత్ఫలితం కొంతవరకు ౧౯౦౦ ప్రాంతాలలో జరిగిన ఆఫ్రికా పంపకాలలోనూ, మొన్నటి ప్రపంచయుద్ధం లోనూ వ్యక్తమైంది.

ఈవిధంగా నూతన పరిస్థితులు కల్పించి రాజ్యకాంక్ష పెంచడంవల్ల సే పారిశ్రామికవిప్లవం ఒకవిధమైన యుద్ధతత్వ్యాన్ని ప్రచారంలోకి తీసుకొచ్చిందని పైన వివరించాను. ఈవిధమైన పరిణామంవల్ల రెండు విధాలుగా పార్లమెంటరీ-లేక ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వవిధానంయొక్క ప్రాముఖ్యము తగ్గతుంది. (౧) పైన చెప్పినట్లు యుద్ధనిర్వహణానికి ఈపద్ధతి పనికిరాకపోవడంచేత యుద్ధం జరుగుతున్నంతకాలమేనా ఈవిధానం వెనుకబడి ఒకవిధమైన సర్వాధికారత్వం ఏర్పడుతుంది. గత సంగ్రామకాలంలో బ్రిటనులో ఏర్పడిన యుద్ధమంత్రిపరిషత్తే (War Cabinet) ఇందుకు ఉదాహరణ. (౨) యుద్ధానంతరమందు కూడా మళ్లీ పరిస్థితులన్నీ పూర్తిగా చల్లబడేవరకూ ఈపార్లమెంటరీ విధానం దిగ్విజయంగా సాగడానికి అవకాశం లేదు. ఎందుచేతనంటే జాతీయద్యేషా లింకా రగుల్తున్నంతసేపు అశాంతి ప్రబలంగా ఉంటుంది. అనుమానం, అన్యోన్య శత్రుత్వం చెలరేగుతూంటాయి, ప్రస్తుతం యూరపు

లోని పరిస్థితు లిందుకు తార్కాణం. ఇటువంటి వాతావరణంలో ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమార్గం కంటక యుత మైపోతుంది. కారణమేమిటంటే ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వతత్వమే. ఒకప్పుడు ఇటాలియను ప్రధానమంత్రిపదవి నలంకరించిన 'నిట్టి' చెప్పినట్లు అన్ని రాజకీయవిధానాలలోనూ, ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వవిధానం ఆప్రజలయొక్క నైతికమానసికోన్నతమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. గత యూరపియను సంగ్రామంలాంటి సంగ్రామంవల్ల ఈబొన్నత్యాన్నుంచి పతనం సంభవించడంతోపాటు అన్యోన్య స్వేచ్ఛా సమత్వ గౌరవంమీద ఆధారపడిఉండే ఆవిధానం అసంభవమై సర్వాధికారత్వం ఏర్పడుతుంది.

ఈవిధంగా సహజబోపాలకితోడుగా నూతనపరిస్థితు లేర్పడి క్రొత్తలోపాలని వ్యక్తం చెయ్యడంవల్ల పార్లమెంటరీవిధానం ఈశతాబ్దారంభంనుంచీ ముఖ్యంగా గతసంగ్రామానంతరంనుంచీ తన ప్రాముఖ్యమును గోల్పోయింది. ఆ సహజబోపా లెటువంటివో ఆ పరిస్థితుల మార్పు ఎటువంటివో ఈ వ్యాసంలో క్లప్తంగా వివరించాను. ఈవిధానం తన ఉన్నతస్థానాన్ని గోల్పోయిన తర్వాత దానికి బదులుగా ప్రస్తుతం ఐరోపా దేశంలో - ఒకవిధంగా పాశ్చాత్యదేశాలన్నిటిలోనూ కూడా-ప్రచారంలోఉన్న సర్వాధికారపదవుల తత్వం తరువాతివ్యాసంలో విచారిద్దాం. ఈ పదవులు కేవల నూతన పరిణామాలా? వాటి తత్వం ఎటువంటిది? వాటిలో రకాలెన్ని? వాటిచరిత్ర ఎటువంటిది? అవి ఎంతవరకు నిలవడానికి వీలుంది? ఈపద్ధతికింద పరిపాలన ఎల్లా ఉంది? దాని ఫలితాలేమిటి? — మొదలైన ప్రశ్నలప్పుడు మనకి విమర్శనార్హ లాతాయి.

ఆంధ్రదేశచరిత్రము విషయమున అత్యంతాభిమానమును, శ్రద్ధను వహించుచున్న ముస్లిములు శ్రీ శైరి అప్పలస్వామి నాయుడుగారు * కొంతకాలము క్రిందట ఈశాసనమును బరిశీలించి ప్రకటించునిమిత్తము నాకడ కంపిరి. పంపునపుడు దీని పూర్వోత్తరము నిట్లు తెలిసినారు: “కంబకాయ గ్రామమునకు దక్షిణమున సుమారు అర మైలుదూరములో నుండిన నర్సింగ పల్లి గ్రామమునకు పశ్చిమునైపు పెరటిగుడ్డలలో ఆ గ్రామ నాయుడుగారగు యాళ్ల సూరన్నాయుడుగారు పల్లము కొరకు మన్ను శ్రవ్యించుచుండగా ఒక మంటికుండలో నిది గుడ్డతో చుట్టబడి దొరకినది, ఆగుడ్డ ముట్టుటతోడనే తుత్తునియలై ఎందుకు పనికిరాకపోయినది. ఆమెంటనే ఆతామ్రశాసనమును సూరన్నాయుడుగారు స్వాధీన పరుచుకొని దానిని చింతపండు మగ్గుతో ఉడికించి స్వచ్ఛపరుచుటకు తంటాలుపడినారు. నాకీసంగతి తెలిసి వారిని కలసికొని వారివద్ద తీసుకొంటిని”. దేశచరిత్రము నందుగల యభిమాన విశిష్టమున శ్రీ నాయుడుగారి నీ శాసనసంపాదనమునకు ప్రేరేపించినది. ఇంకను ఇట్టి యభిమానముతోనే శ్రీ నాయుడుగారు మాతనశాసనసంపాదనమునకయి ప్రయత్నింతురుగాక !

ఆకారాదికములు :

ఈశాసనమున మూడురేకులు కలవు. ఒక్కొక్క రేకుపొడువు ౬.౨౫ అంగుళములు, వెడల్పు ౨.౭౫ అంగుళములు. వీటిని మూడంగుళముల వ్యాసము గల కడియముగుండా దూర్చి కడియపుకొనలను. ౭౫ అంగుళము వ్యాసముగల యొకగుండ్రని రాజముద్రక దిగువ

* ఇదివఱకు నాచే భారతిలో ప్రకటితములయిన దేవేంద్రవర్మ కంబకాయ శాసనమును, మూడవ వజ్రహస్తుని చిక్కల వలస, బొడ్డపాడు తామ్రశాసనములునుగూడ శ్రీ అప్పల స్వామి నాయుడుగారి కృషిపరిశ్రమలభ్యములే. తీరిక దొరకని పనులయందు నిమగ్నలయి

భాగమున తాపటముచేసి యీశాసనమును భద్రపఱచినారు. రేకులను చదువునిమిత్తము కడియము క్లోయబడినది. అంచులకంటె పల్లముగమండు ముద్రికోపరితలమున ఏదియో యొకలాంఛనము చెక్కబడినది కాని బొత్తిగ అరిగిపోయి యది యేదియైనది తెలిసికొనుటకు వీలులేకయున్నది. ఆనవాలునుబట్టి మాడగా లాంఛనము ప్రాయశముగ వృషభమయియుండునని తోచును. హస్తీవర్మ ఉల్లాం¹ శాసనమునవలెనే యిందలి యక్షరములను లోతుగ చెక్కియుండుటచేత శాసనము సురక్షితమయి చక్కనిస్థితియందున్నది. హస్తీవర్మ ఉల్లాం శాసనమనందువలెనే యీశాసనమునగూడ మొదటిరేకు మొదటిపెడ వ్రాత యేదియు లేదు; కడపటిరేకు రెండవపెడ రణభీతునిశాసన మిది యని తెలుపు రెండుపంక్తుల శ్లోకముమాత్రము కలదు. ఒక్కొక్కపెడ కేదేసిపంక్తులచొప్పున మిగిలినపెడ లన్నిటిమీద ఆ పంక్తులవ్రాత కలదు. సురక్షితములయి సుస్థితియందు దొరకిన మొదటి కళింగగాంగరాజుల శాసనములలో నిది యొకటి.

లిపి, భాష :

ఇందలిది వేంగీతెలుగు — కన్నడలిపి, గుడిమట్టి గుడిలో మరల నొకచిన్నసున్న వ్రాయుట ‘ఈ’ దీర్ఘమునకు గుర్తు. త, భ, న లకు విశేషము భేదము లేదు. ఏ, ఖ, ఘ లను పం. ౨౭, ౫, ౩౦ లందు చూడదగును. ఉపధ్యానీయము బండిగుర్తువలన జూపబడినది (పం. ౧౫). వెలుపలిగలతో గూడినక, త, డ, న, ణ, మ, య, వ వర్ణములు ద్విత్వముంజెందినవి. ఒక్కయుండియు వారు దేశచరిత్రనిర్మాణకారణములయిన యిట్టి శాసనములమీద ఒకన్నువేసియుంచుట ప్రస్తుతింపదగినవిషయము.

1. ఆంధ్రపత్రిక, రౌద్ర (౧౯౨౭) ఉగాది సంచిక.

పవర్ణమునకుమాత్రము ద్విత్వము రాలేదు. శాసనభాష సంస్కృతము : శాసనముచివర వాడుకగ న్రాయబడు వ్యాసగీతాశ్లోకములును (పం : ౨౨ - ౨౩), శాసన లేఖకుని గుఱించి తెలుపు శ్లోకమును (పం : ౨౩ - ౨౪), కడపటిరేకు రెండవపెడ నున్న శ్లోకమునుదక్క మిగిలిన శాసనమంతయు గద్యమున నున్నది.

శాసనవిషయము :

ఈశాసనము కళింగమును బరిపాలించిన గాంగ వంశపురాజగు హస్తివర్మది. ఈరాజు దివిపతికు ఉర్లాం శాసన మొక్కటియే బయలుపడినది. ఇది యీతని రెండవశాసనము. ఉర్లాం శాసనమువలెనే యిదియు కళింగ గాంగరాజప్రతీతితో నారంభ మగుచున్నది. ఉర్లాం శాసనమునకును దీనికిని ప్రతిగ్రహీత, దత్తగ్రామముల విషయమున దక్క నేదియు భేదము లేదు. ఈ శాసనము హడ సర్వర్తు రమణీయమయిన కళింగనగరమున నుండియే యొసంగబడినది. హస్తివర్మ సకలభువన నిర్మాణైక సూత్రధారుడగు భగవంతుడు గోకర్ణస్వామి పాద పద్మములకు నమస్కరించుటవలన పోగొట్టబడిన కలి కల్మషము కలవాడు; వినయనయసంపదల కాధారమైన వాడు; తనఖడ్గధారా పరిస్పందనముచేత సకలి కళింగ రాజ్యమును పొందినవాడు; చతుస్సముద్రతరంగ మేఖల యయిన భూమండలమున విఖ్యాతమయిన నిర్మలకీర్తి గల వాడు; అనేకయుద్ధములందు జయముగాంచినవాడు; గాంగామలకులప్రతిఘ్నడు; ప్రతాపాతిత్యముచేత వంచబడిన సామంతరాజుల శిరస్సులందుగల మణుల ప్రభావం జరిపుంజముచేత ప్రకాశించుపాదములు కలవాడు; మాతా పితృపాదానుభాగతుడు; పరమమహేశ్వరుడు. అట్టి మహారాజగు హస్తివర్మ బుద్ధమందిభోగికునిచేత ప్రతి బోధితుడయి, తన తలిదండ్రుల యొక్కయు, తన యొక్కయు పుణ్యాభివృద్ధికిఱకు వరాహవర్తనీ విషయమునందలి రోహణకి యనుగ్రామమున ఆణుమడకల (అరకల) భూమిని వేలుపటిచి దానిని నాలుగు నివేశనములతోగూడ భగవానుడయిన సప్తసముద్ర శాయియు, సప్తసామోపగీతుడును, సప్తలక్షైక నాథుడును, రణభీతోదయనామధేయుడును అగు నారాయణునికి

(విష్ణువునకు) బలిచరుసత్రప్రవర్తనము నిమిత్తమును(బలి యనగా పూజార్థమయినకానుక, చరు వనగా హస్త్యము, అనగా దేవతలకిదగినయన్నము, సత్రమునగా అన్నప్రదాన గృహము — వీని నిమిత్తమును), ఖండస్ఫుటిత సంసారము నిమిత్తమును పన్నులన్నియు గొట్టివేసి ఆచంద్రార్కప్రతిష్ఠగా దేవగ్రహారము చేసి, తన తలిదండ్రుల యొక్కయు, తనయొక్కయు పుణ్యాభివృద్ధికిఱకు నొసంగెను (పం. ౧-౧౩). ఈవిషయమును దెలుపుటకే యీ శాసనము పుట్టినది. పిదప ఈ దాన మిచ్చిన భూమికి సరిహద్దులు తెలుపబడినవి (పం. ౧౪-౨౧). అటుతరువాత వ్యాసగీతాశ్లోకములు కలవు (పం. ౨౨ - ౨౩). ఈ శాసనము హస్తివర్మప్రవర్ణమాన విజయరాజ్య సంవత్సరము ౩౯-వ యేట (ఏకేనాశితి), జ్యేష్ఠశుక్ల ద్వాదశి దినమున నీయబడినది (పం : ౨౩-౨౪). హస్తివర్మ మహారాజుస్వముఖాజ్ఞ ననుసరించి యీరాజసింహుని శాసనమును భానుచంద్రుని కుమారుడయిన వినయచంద్రుడు వ్రాసెను (పం : ౨౪-౨౫). కత్తిదివరయొక్క యెర పిడివల్ల నూరివేయబడిన శత్రు సమూహము గలవాడును, అడ్డులేని యాజ్ఞగలవాడును అగు రణభీతుని శాసన మిది (పం : ౨౯ - ౩౦).

ఉర్లాం శాసనమునకంటె ఈ శాసన మొక్కయేడు ముందలిది. ఈరెండుశాసనముల ననుసరించియు హస్తివర్మ రణభీత, రాజసింహుబిరుదాందితుడని తెలియవచ్చుచున్నది. మనశాసనమున విష్ణువు రణభీతోదయనామధేయుడని పేర్కొనబడుటవలన ప్రాయశముగ హస్తివర్మయే తనబిరుదనామమున విష్ణువును ప్రతిష్ఠించి యుండవచ్చును. ఇట్లయినచో పరమమహేశ్వరుడని కీర్తింపబడిన హస్తివర్మ చాల మతసహనము కలవాడని, శైవవైష్ణవమతములను రెంటిని సమానముగ నాదరించెనని నిశ్చయింపవచ్చును.

రాజసింహుడని ఖ్యాతి గాంచిన హస్తివర్మ రణభీతబిరుదము వహించుట విచిత్రము. కళింగము నేలిన గాంగరాజులలో నితనికి దక్క మఱియెవ్వరికి నిట్టి బిరుదము లేదు. శాసనముల ననుసరించి ఇతనికి పిదప రాజ్యమేలినట్లు చెప్పదగు ఇంద్రవర్మకు రాజసింహ

బిరుదముమాత్రమే కలదు. హస్తీవర్చ కోక్కనికే ఇట్టి బిరుద ముండుటకు గారూహము దురూహముగ నున్నది.

భీతపదాంచితము లయిన యిట్టి బిరుదములు ప్రాచీనకాలమున కొంగొదమండలమును (ఇది యిప్పటి గంజాము జిల్లాయందలి యుత్తరభాగముననుండి మహానదికి దక్షిణతీరమువఱకు వ్యాపించిన ప్రదేశము) పాలించిన శైలోద్భవవంశజులకు గలవు. రెండవ మాధవవర్మ బుగుడాశాసనము², ధర్మరాజదేవుని కొండెడ్డ³ నినినా⁴శాసనములను బట్టి శైలోద్భవుల వంశావతారక్రమమిట్లు :

శైలోద్భవుడు

రణభీతుడు

సైన్యభీతుడు

అయశోభీతుడు

సైన్యభీతుడు అను రెండవ మాధవవర్మ

అయశోభీతుడు అను మధ్యమరాజదేవు

మానభీతుడు అను ధర్మరాజదేవు

రెండవమాధవవర్మ గంజాముశాసనము⁵ ననుసరించి అతని వంశావతారక్రమ మిట్లు :

మొదటి మాధవవర్మ

అయశోభీతుడు

రెండవ మాధవవర్మ(దాత)

ఈకడపటిభూపతి సుప్రతకము 300 ల కాలమున, అనగా క్రీ. శ. ౬౧౯-౬౨౦-వ సంవత్సరమున

నొక బ్రాహ్మణునికి దాన మొసంగెను. దీని ననుసరించి పైనిచ్చిన వంశావతారికయందలి మొదటి సైన్యభీతుడు (రణభీతునికుమారుడు) మొదటిమాధవవర్మ కావచ్చును. అట్లయిన రణభీతుడు మొదటిమాధవవర్మ తండ్రియనుట కవకాశము కలదు. ఈపద్ధతిననుసరించి తరమున కిరువది యైదు సంవత్సరముల లెక్కను చూడగా రణభీతుడు క్రీ. శ. ౫౪౫-౫౫౦ ప్రాంతమునా డగను. ఇతడు ముందా హస్తీవర్మ ముందా? రణభీతుడే హస్తీవర్మకంటె పూర్వ డన్న హస్తీవర్మ కీబిరుదము ఎందుకు ఎప్పుడు వచ్చినది? ఈ విషయములు పరిశోధకు లాలోచింప వలసినవి.

శైలోద్భవవంశజులవి కాక కేవలము భీతనామాంచితముల శాసనములు రెండు కాన్పించుచున్నవి. ఇవి రెండును ఎనిమిదవ శతాబ్దినాటి తెలుగులిపిలో తెలుగు బాస నున్నవి. వీటిలో గుంటూరుజిల్లా నర్సారావుపేట తాలూకా కోటప్పకొండయందున్న దొకటి⁶ యిట్లున్నది :

స్వస్తి శ్రీసంసారభీతదేవరపిదప నరలోక భీత తత్పురుషత్రయిలోకభీత.

గంజాముజిల్లా పల్లెకిమిడితాలూకా ముఖలింగ మునం దున్న రెండవశాసన⁷ మిట్లున్నది :

శ్రీసంసారభీతదేవర దేవభూమి ప్రదక్షిణే

పోయివచ్చె. వీరి శిష్యుడు త్రయిలోకభీత.

పూర్వోక్తవిషయముల నన్నిటిని గమనించినచో నీవిషయమున నింకను పరిశోధన యావశ్యకమని తేలుచున్నది.

స్థలనిర్దేశము :

దానమిచ్చినభూమి వరాహవర్తని విషయము లోని రోహణి గ్రామమునందలిది. వరాహవర్తనివిషయము ప్రాచీనకలింగాధిపతులకు దేవేంద్రవర్మ⁸, ఇంద్ర

2. Ep. Ind., Vol. III, p. 41.

3. Ep. Ind., Vol. XIX, p. 265.

4. Ep. Ind., Vol. XXI, p. 34.

5. Ep. Ind., Vol. VI, p. 143.

6 S. I. I., Vol. IV, No. 992.

7. S. I. I., Vol. V, No. 1127.

8. Ep. Ind., Vol. XIII, p. 212.

Ep. Ind., Vol. XVIII, p. 311.

Ep Carn., Vol IX, Bn. 140.

Ind. Ant., Vol. XIII, p. 273.

వర్ణల⁹ శాసనములందును, అర్వాచీన కళింగాధిపులగు వజ్రహస్త¹⁰ రాజరాజ¹¹, అనంతవర్మనోడంగదేవుల¹² శాసనములందును పేర్కొనబడినది. పూర్వోక్తశాసనములం దుదాహృతములయిన తామరచ్చెరు, తామరచెరువ, సిద్ధార్థక, సింహపుర, సిద్ధతాగ్రామములును, భొన్న (కొర్ని), ఓంబరవెల్లి (వమరవెల్లి), తోనేంగి (తోనంగి), భొల్లిర (కొర్లాం), తూలుపు (తూలుగు), గార (గార) గ్రామములును ఈవిషయములలోనివే. తామరచ్చెరు, తామరచెరువు లిప్పటి తామరపల్లియనియు, సిద్ధతాగ్రామము ఇప్పటిసిద్ధాంత మనియు నిశ్చయింపదగు నేని ఈగ్రామము లన్నియు శ్రీకాకుళము తాలూకాయం దున్నవేయగుటచేత ఇప్పటి శ్రీకాకుళము తాలూకాక పూర్వము వరాహవర్తనీ విషయమున పేరు చెల్లుచుండెనని యూహింపదగియున్నది. శకవర్షము ౧౦౬౩ నాటి యొకశాసనమున¹³ తులగామ యనుగ్రామముకూడ వరాహవర్తనిలోనిదిగ నే చెప్పబడినది. ఈ గ్రామము తెక్కలితాలూకాయందలి 'తలగాం' అని నాయూహ. ఇది సరియయినయెడల తెక్కలితాలూకాయందలి కొంతభాగమున కయినను వరాహవర్తనియన్న పేరు వర్తించుచుండినట్లు నిశ్చయింపదగును. కావున రోహణకి గ్రామము శ్రీకాకుళము తాలూకాయందే యుండవలెను. శ్రీకాకుళము తాలూకాకంబకాయగ్రామమునకు నైర్వతదిశగా, సుమా రేమ మైళ్ల దూరమునను, శ్రీకాకుళమున కీశాన్యదిశగానున్న సింగుపురమునకు సుమారు మైలుదూరమునను రోణికి అను పేరుగల గ్రామ మొకటి యున్నది. ఇదియే శాసనోక్తమయిన రోహణకి యయియుండునని నాయూహ. ప్రస్తుత మీగ్రామము (రోణికి) రెవిన్యూ లెక్కలలో స్వతంత్ర గ్రామముగగాక సింగుపురమునకు మజరా

(అనగా సింగుపురమునకు జేరినట్లు గ్రామము)గ నున్నట్లు అప్పలస్వామినాయుడు గారు తెలుపుచున్నారు.

శాసనకాలము :

ఈశాసనము ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరము 'ఏకోనాశీతి', అనగా డెబ్బది తొమ్మిదిని, క్రీస్తు శుద్ధద్వాదశినా డొసంగబడినది. అక్షరరూపమున నే కాక ఈసంవత్సరము ౭౦౯ అని ఇట్లు అంకముల రూపమునగూడ తెలుపబడినది. శాసనమున నిచ్చిన రెండంకెలలో కుడివైపు అంకె తొమ్మిదికిని, ఎడమవైపు అంకె డెబ్బదికిని గుర్తులు. క్రీస్తు శుద్ధద్వాదశి మార్గజయంతీపుణ్యకాల మయినది. అందువలన దానమొసంగినదియ, దానపట్టా నొసంగినదియు ప్రాయశఃముగ నొకనాడే యని యూహింపదగును.

గాంగళకవత్సరములు ప్రవర్ధమాన సంవత్సరములని, ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరములని, గాంగేయ వంశప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరము లని, గంగకదంబవంశప్రవర్ధమాన సంవత్సరములని కళింగ గాంగ శాసనములందు పేర్కొనబడినందున మన శాసనమున దెలుపబడిన ౭౯ గాంగళకవత్సరముగ నే గ్రహింపదగును. శాలివాహనశకమున గాని, క్రీస్తుశకమున గాని గాంగళక ఆరంభవత్సరము తెలిసిన నే తక్కి మనకిష్టును తెలిసిన కాలపరిగణనమున ౭౯ ఏసంవత్సరమయినదియు దెలియదు. ఈ మారంభసంవత్సరమును నిర్ణయించుటకు ఇంతవఱకు గొన్ని ప్రయత్నములు జరిగినవి కాని నిర్వివాదముగను, నిర్దుష్టముగను ఈసమస్య యింకను పరిష్కారము కాలేదు. ఈవిషయమున నింతవఱకు జరిగినప్రయత్నములనుగుఱించి, యందిలిసాధక బాధకములనుగుఱించి ముందునెలలో వ్రాసెదను.

9. Ep. Ind., Vol. III, p. 127.

Ind. Ant., Vol. XIII, p. 120.

10. Ep. Ind., Vol. IX, p. 94.

11. Jour. Andh. Hist. Re. Soc., Vol. VIII.

12. భారతి, సంపుటము: ౨, సంచిక, ౪.

13. S. I. I., Vol. No. 1064.

మూ ల ము ¹

మొదటిరేకు : రెండవపేజీ

- 1.
- 4.
- 7.

[illegible]

౧. స్వస్తి సవ్యక్షత్తురమణీయా ద్విజయకలిజ్జనగర్భాత్సకలభువన
౨. నిమృక్షైకసూత్రధారస్య భగవతో గోకణ్ణకస్వామినశ్చరణకమల
౩. యుగలప్రణామాదపగతకలికలజ్జో వినయనయసమ్పదా
౪. మాధారః స్వాసిధారాపరీ(రి) స్పందాధిగతసకలకలిజ్జాధిరాజ్య
౫. శ్చతురుదధితరజ్జమేఖిలావనీతలప్రవితతామలయశాః అనేక
౬. సమరసంఖ్యో భజనితజయశబ్దో గౌణ్ణామలకులప్రతిష్ఠః ప్రతా
౭. సాత్విశయానామిత ² సమస్తసామస్తచూడామణిప్రభామణ్ణరీ

రెండవ రేకు : మొదటిపెడ

8.

11.

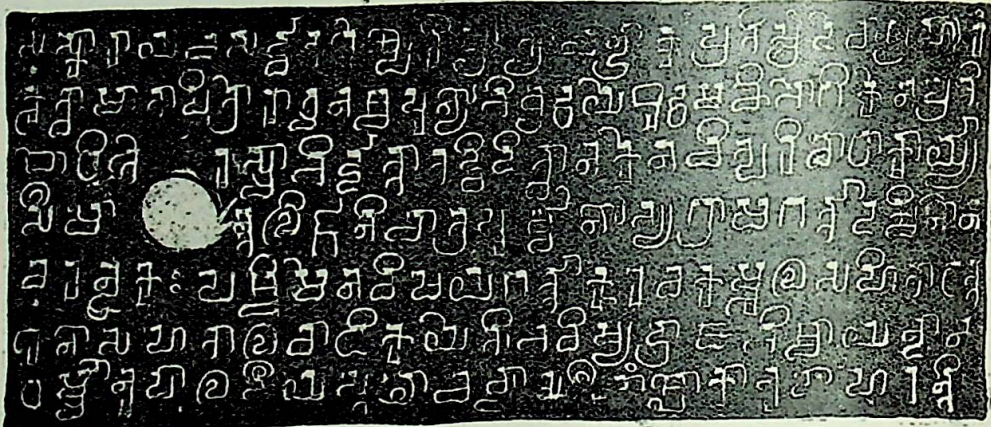

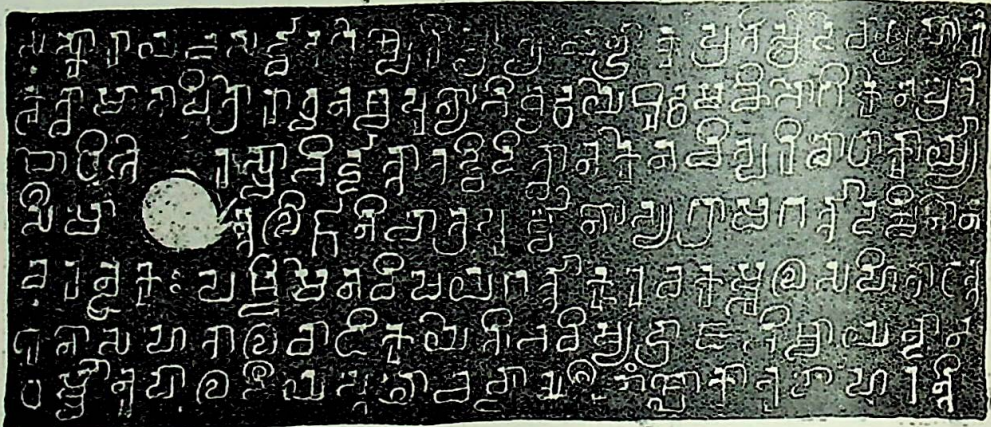
14.

[illegible]

1 నాదగ్గరినున్న రేకుల ననుసరించి. 2. ప్రతాపాతిథ్యనామితో. అని చదువవలెను.

౮. పుష్కరజ్జితచరణో మాతాపితృపాదానుధ్యా(ధ్యా)తః పరమమాహేశ్వరః
 ౯. శ్రీమహారాజో హస్తీవర్మాణః | వరాహవత్తనీవిషయే రోహణకాయం
 ౧౦. సర్వసమవేతా న్కుటుంబీన సమాజ్ఞాపయతి విదితమస్తు వోయ
 ౧౧. థాస్మిన్గామే షణ్మాం హలానాం భూశ్చేదీక్ర(కృ)త్య చతుర్నివే
 ౧౨. శనసహితా భగవతే సప్తాక్షా(ణ)వశాయినే సప్తసామోప
 ౧౩. గీతాయ సప్తలోకైక నాథాయ రణభీతోదయాభిధానాయ
 ౧౪. నారాయణాయ బలిచరుసత్రప్రవత్తనాయ ఖణ్డస్ఫుటిత

రెండవ రేకు : రెండవ పెడ

15.
18.
21.

౧౫. సంస్కారాయ చ సర్వకలై అపరిహృత్యాచన్ద్రాక్కప్రతిష్ఠం దేవగ్రహారం
 ౧౬. క్ర(కృ)త్వా మాతాపిత్రోరాత్మనశ్చ పుణ్యాభివృద్ధయే బుద్ధమశ్చిభోగీకేన ప్రతి
 ౧౭. బోధితై రస్తాభి ద్దత్తా[|*] తద్విదిత్వా న కేనచిత్పరివాధా³ కాయ్యా[|*]
 ౧౮. సీమాంతలిక్ష్ణానిచాత్రపూర్వేణాస్యగ్రామగత్తా[|*] దక్షిణేన
 ౧౯. పరస్థకః[|*] పశ్చిమేన విషయగత్తా కురవకమూలనహితా[|*] ఉత్త
 ౨౦. రేణసహతాలవాటికయేతి[|*] భవిష్యద్రాజభిశ్చాయన్దాన
 ౨౧. ధర్మోను పాలనీయ స్తథాచ [వ్యాసగీతా] శ్లోకా నుదాహరన్తి[|*]

గి. పరివాధా అని చదువవలెను.

మూడవరేకు : రెండవపెడ

22.

ఇతి శాస్త్రానుసారం బ్రహ్మచర్యమును
 యజ్ఞమును పుణ్యమును సజాబులై పుణ్యమును
 జయింపి
 25. ఇతి శాస్త్రానుసారం బ్రహ్మచర్యమును
 యజ్ఞమును పుణ్యమును సజాబులై పుణ్యమును
 జయింపి
 28. ఇతి శాస్త్రానుసారం బ్రహ్మచర్యమును
 యజ్ఞమును పుణ్యమును సజాబులై పుణ్యమును
 జయింపి

౨౨. బహుభి వ్యసనుధా దత్తా బహుభి శ్చానుపా[లితా యస్య యస్య]
 ౨౩. యదా భూమి స్తస్యతస్య తదాఫలం[||*] స్వదత్తా మృదత్తా[ం]వా యతా[ద్ర
 ౨౪. తు యుగిష్ఠిర మహిమృహిమతాం శ్రేష్ఠ దానాశ్చేయోనుపా [లనం] [||*]
 ౨౫. వష్టింవహసహస్రాణి మోదతే దివి భూమిదః ఆత్మస్తాచా
 ౨౬. నుమంతాచ తాన్యేన⁴ సరకేవనే దితి. [||*] ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవ
 ౨౭. తస్మాదాః ఏకూనాశీతి⁵ ౭౦ ౯ జ్యేష్ఠశుక్లద్వాదశ్యాం[||*] ఇదం వినయ వస్త్రేణ
 ౨౮. భానుచంద్రస్యనూ[ను][నా*] శాసనంరాజసింహస్య లిఖితం స్వముఖాజ్ఞయా[||*]

మూడవరేకు : మొదటిపెడ

29.

30.

ఇతి శాస్త్రానుసారం బ్రహ్మచర్యమును
 యజ్ఞమును పుణ్యమును సజాబులై పుణ్యమును
 జయింపి

౨౯. మణ్డలాగ్రాగ్రనిష్ఠేపనిష్ఠిష్టారాతి[సంహ]తేః
 3౦. శ్రీమతో^౭ప్రతిఘాత్యస్య రణభీతస్యశాసనమ్[||*]

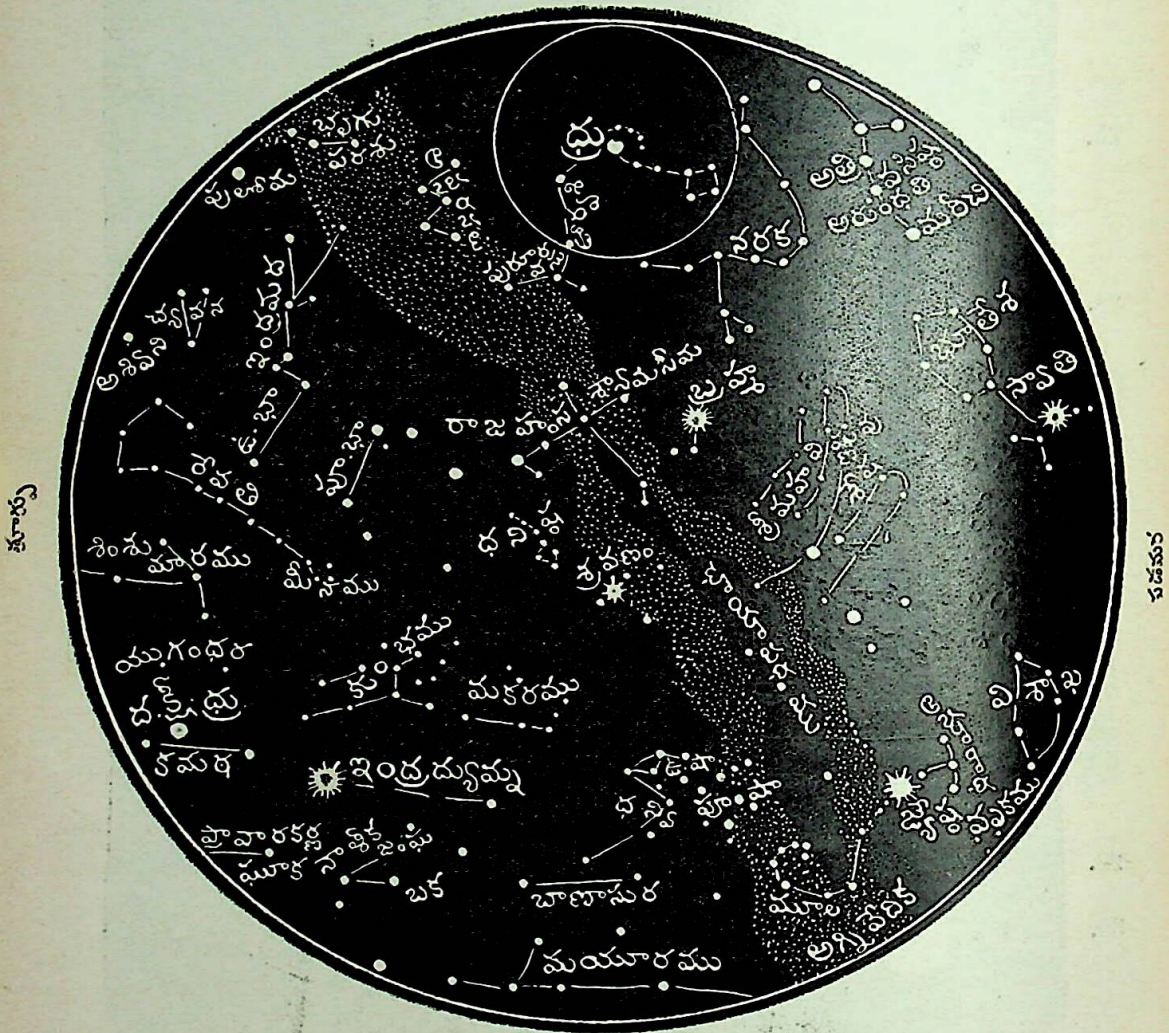
4. ఇచ్చట రేఖకుడు మొదట 'వి' వ్రాసి దానిని 'వ'గ దిద్దెను. 5. ఏకనాశీతి అని చదువవలెను.

నక్షత్రమండలము

గొబ్బారు వేంకటానంద రాఘవరావు (కవితాసమితి)

(భావ సంవత్సర భాద్రపదమాసము)

ఉత్తరము

దక్షిణము

[ఈ పటమును తలమీదుగా ఆయాదిగ్గలు సరిపడునట్లు పట్టుకొని ఖగోళమును పరిశీలించవలెను.

ఇందు జూపబడినట్లు నక్షత్రాలు	సెప్టెంబరు 22	తేదీని	రాత్రి 7-57	నిమిషములకును
సెప్టెంబరు 8	తేదీని	రాత్రి 8-25	నిమిషములకును	సెప్టెంబరు 8
సెప్టెంబరు 15	తేదీని	రాత్రి 8-52	నిమిషములకును	సెప్టెంబరు 15
అక్టోబరు 7	తేదీని	రాత్రి 6-58	నిమిషములకును	అక్టోబరు 7

కనబడును.]

౪౬౮

"These are Thy glorious works, Parent
of good

Almighty, Thine this universal frame,

Thus wondrous fair; Thyself how
wondrous then?

Unspeakable, who sitest above these
heavens,

To us invisible, or dimly seen

In these Thy lowest works; Yet these
declare

Thy goodness beyond thought and
power divine".

(“ఓ సర్వశక్తుడా! సజ్జనకుడా! ఈ విశ్వాకారము
నీ ప్రతిభాకల్పితము. సౌందర్యకోభితము, వికాసభాసు
రము నైన యీ వ్యక్తము నీ మహిమాణుమాత్ర ప్రదర్శ
నము. నీవు దేవదేవుడవు. అమిత సద్భావసంపన్నుడ
వని నిరూపించుట కిది చాలును. ఇదే ఇంత దిగ్భ్రమ
మొదలించుచున్నదే! నా కంగోచరమై అనంత బ్రహ్మాండ
కోటుల కావల వేంచేసియున్న నీదివ్యస్వరూప మెట్టిదో
ఊహించుకొనుటకు భావము, పలుకుటకు మాట —
తొడగక మానముతో చూస్తుడియున్నాము.”)

ఈభావసంపన్నుర భాద్రపదమాసమునందు రాత్రి
తొలిజామున నగపడు ఖగోళవిశేషముల నారయుదము.

పాలనెల్లి (Milky Way)

ఇది ఉత్తరసమీపపు టీకాన్యాయమునండి దక్షిణ
సమీపపు నైర్వతివఱకు గొప్ప అర్ధమండలాకారముతో
చక్కగా వ్యాపించియున్నది. దాని మనోహరదృశ్య
మును ఒక కవిసత్తము డిట్లు వర్ణించినాడు:

"A broad and ample road where dust is
gold,

And pavement stars, as stars to thee
appear

Seen in the galaxy, that Milkyway
Which nightly as a circling Zone
thou see't

Powdered with stars"

నక్షత్రములతో చదునై, విస్తారమై, విశాలమై,
బంగారువలె కాంతిమంతమైన ఘాతితో ఘాసరితమై
వలయాకారముతో నాకాశముమీద తోచు పీఠియే
పాలనెల్లి. రేణువులట్లు అతిసూక్ష్మములయ్యు అంపలి
చుక్కలు ధవళధవళమైన కేజస్సుతో మెరియు
చుండును.

First Magnitude Stars

ఈమాసములో రాత్రి తొలిజామున మిక్కిలి
కేజోవంతములైన చుక్కలు ఐదుమాత్రమే కాన
వచ్చును. :—౧. స్వాతి, ౨. బ్రహ్మ, ౩. శ్రవణము,
౪. కేప్టా, ౫. ఇంద్రదుగ్గుడు.

గ్రహములు

కుజు డీమాసములో పుష్యమి, ఆశ్లేష, మఘ
నక్షత్రములలో సంచారము గనుక రాత్రి తొలి
జామున కనబడదు. శుక్రుడు మఘ, పూర్వఫల్గుని,
ఉత్తరఫల్గుని నక్షత్రములలో సంచరించును. గురుడు
చిత్తలో నున్నాడు కావున తొలిజామున కొంతవఱకు
పడమట కనబడుచుండును. శని ధనిష్ఠలో నున్నాడు.
తప్పక కానరాగలడు. ఈమాసములో మరియు 19-9-84
కేదీని భాద్రపద శుద్ధ ఏకాదశి పరివర్తన ఏకాదశి.
శ్రీ మహావిష్ణువు ఒత్తిగిలుట—పడమటనుండి తూర్పు
నకు మరలుట—అను విశేషము; 22-9-84 న దక్షిణ
విషువత్ దినము.

ఇకనక్షత్రములు:—పడమట చిత్ర అస్తమించి
నది. స్వాతి, విశాఖ త్వరలో నస్తమింపనైయున్నవి.
వాయవ్యమూలను సప్తముఖులు కొందరస్తమించినారు.
మిగిలినవారు త్వరలో అస్తమింతురు. తూర్పున చ్యవ
నుడు, అశ్విని, శింశుమరమునందు కొంతభాగము,
యంగంధరకమకము ఉదయించినవి. ఆగ్నేయమున

ప్రావారకర్ణ ఘోకము, నాభీకజంఘుబకము పాదమాపు చున్నవి. దక్షిణమున మయూరముతో బాణాసురుడు బాగుగా కానవచ్చుచున్నాడు. ఈకావ్యభాగమున భృగు పరశుమంజులము ఉదయించు చున్నది. పులోముడు మాత్రం గ్రుడ్లు మిటకరించుచు పాదమాపిస్తాడు. దిగువను ఇంద్రమదియును, శేవతియును ఉన్నారు. వీటి కావల శేష్యపూర్వము (Pegasus) నందలి ఉత్తరా భాద్ర, పూర్వాభాద్ర నక్షత్రములు నాలుగు మంచపు కోళ్లవలె మెలియుచున్నవి. మధ్యను పాలవెల్లిలో రాజహంసయు, కొంచెముప్రక్కగా ధనిష్ఠ, శ్రవణ నక్షత్రములు మెలియుచున్నవి. మిసమునకు, పాలవెల్లికి మధ్య కుంభ, మకర రాసులును, ధనుస్సును కానవచ్చుచున్నవి.

ఉత్తరాకాశమున

ఉర్వశీపురూరవసులను గూర్చి కొంత వివరింపవలసియున్నది. నారాయణుడను ఋషియొక్క ఉరువునుండి జనించినది కావున నీయపురస ఉర్వశీ యను పేరున బరగుచున్నది. ఈయూరువు రూపము

ఈరువు : ఇందునుండి ఉర్వశీ ప్రభవించినది.

ఈనెలలో చక్కగా కానవచ్చును. ప్రాచీనకాలములలో అనేక దేశములవారు దేవాలయాదులలో చిత్ర

చిన ఖగోళచిత్రములలో ఉత్తరదిశాకాశమున నిట్టి రూపము తఱచుచుగా కానవచ్చుచున్నది. Grimaldi దొరనాగు తయారుచేసిన ప్రాచీన ఖగోళచిత్రవివరములలో 9-11 పుటలలో బావిలోనియును చిత్రములలోను, 27-వ పుటలో ఫోనీష్యన్ చిత్రములలోను, 81-వ పుటలో మిత్రవిషయక చిత్రములలోను కాలు (Leg) రూపుగల ఖగోళచిత్రములు గలవని వివరించియున్నారు.

ఉర్వశీ జన్మకథనము పురాణములలో వర్ణింపబడినట్లు ఆకాశమునం దుత్తరదిశను నక్షత్రరూపమున చిత్రంపబడియున్నది.

ఉర్వశీపురూరవసులగాన ఋగ్వేదము X మంజులము 95-వ సూక్తమునందు వర్ణింపబడియున్నది. మరియు X 22-14 లో ఉర్వశీపురూరవసుల పుత్రుడైన విశ్వా యువు పేర్కొనబడియున్నాడు. భాగవతము నవమ స్కంధమునందు ఉర్వశీపురూరవసుల పుత్రులు, వారివంశమును 887 మొదలు 422 వఱకు వివరముగా వర్ణింపబడియున్నవి. అందు ఉర్వశీపురూరవసులకు నాయువు, శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, రయుడు, జయుడు, విజయుడు నను పుత్రులు గలిగినట్లు చెప్పబడినది. విజయునకు పదునొకండువతరమువాడగు గాధికి సత్యవతి యను మాతురుండెను. ఆమె భృగువంశజాతుడగు రుచికునికి భార్యయ్యెను. ఆమె పతులకు జమ దగ్నియు, జమదగ్నికి పరశురాముండును జననమైరి. కావున ఉర్వశీపురూరవవంశజులకు భార్యలతో సంబంధము కలిగి జమదగ్నియు, పరశురాముడును జనించిరని భాగవతమువలన స్పష్టము. ఈయంశము ఖగోళమునందును పరిస్ఫుట మగుచున్నది.

పురూరవసుపుత్రులలో నొకడు, ఋగ్వేదము నందు విశ్వాయువని పేర్కొనబడినవాడు, భాగవతము నందు శ్రుతాయువని పేర్కొనబడిన ట్లగపడుచున్నది. ఈ విశ్వాయువునే పాశ్చాత్యులు సిఫీయస్ రాజు (King Cepheus) అని చెప్పుచున్నారు. దీనినే 'అల్ఫా సిఫీయస్' అని గుర్తింపవచ్చును. ఈనక్షత్ర

గతావపుటలో అనుబంధములో ఈజిప్టు దేశపువేదికా చిత్రముకటి పట్టికలో చేర్చబడినది.

జ్యోతిషశాస్త్రసమీపమున, అనగా ఇంద్రునిసమీపమున మూల దిగునున్న వేదికామండలము చాల ముఖ్యము.

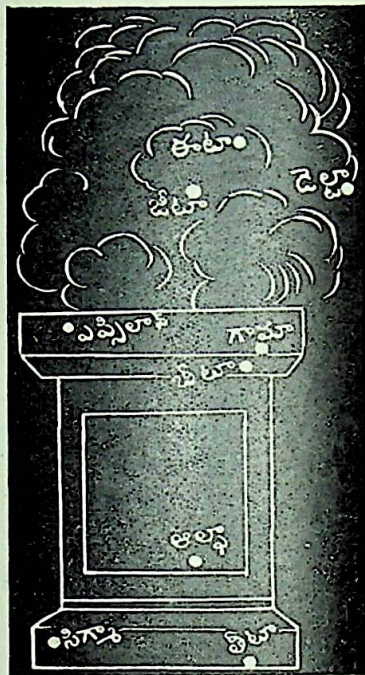

వేదికామండలము

(Ara The Altar)

మైనది. దాని స్వరూపము విడిగాను, వేదికారూపము స్ఫురింపజేయునట్లుగాను వేరువేరుగా రెండుపటములలో పైన ఈయబడినది. ఇయ్యది Milky way దట్టముగా నున్నచోట నుండుటచేత ఈ అగ్నివేదిక నుండి తెల్లనిపొగ వెడలుచున్నట్లుమాడ స్ఫురించునని

మాడ Proctor గారు Myths and Marvels of Astronomy అనుగ్రంథమునందు తెల్పియున్నారు.

వేదికామండలమునందలి నక్షత్రములు, వేదిక యొక్క రూపమును, అందునుండి వెడలు పొగను సూచించు చిత్రము.

భగవద్భక్తులు సమిగలు, సాంబాణి మొదలగునవి వేదికలోవేసి అర్పించునపుడు నెడలు శ్వేతధూమము పాల నెల్లితెలుపుతో లీనమై సాంద్రముగావించుట మాడ నదృశ్యమై యుండును.

౧

నిండువున్న మునాడు పండువెన్నెలగాచు
స్వల్పగ్రహణంనాడు చందమామనుమింగు
దిగుదిగునాగన్న దివ్యసుందరనాగ
దిగకున్న మంత్రాన దింపెదనాగ
నాగదిగురా నాయన్న దిగురా నాగ దిగురా.

౨

చితుకుచితుకు జొన్న కూడు చింతాకుపులుసు
నీలికాకరాకు తోరణాలు
కందిపప్పు పూరణాలు
డేకవయ్య పెళ్లికొడక
సంభయగ్నం ముందరికొచ్చింది
అందలమ్మ ముందరికొచ్చింది.

౩

ఓలోలి కోలవెంకి
నీమొగుడు చంద్రగాడు
కోలాటంవెయ్యబోతే
విరిగింది ఈతముల్లు
కారింది రక్షకల్లి.

౪

చెరుకుతోట పున్నాన్ని
చేతిగాజులుపోయె
వేళ్లవుంగరాలు పోయె
ఎక్కడేనేవు బుచ్చిరెడ్డి చెరుకుతోట.

చెరుకుతోట పున్నాన్ని
తలపై రాగిడి పోయె
తలపై మొగలిరేకుపోయె
తమలపాకు పోయె
పాపిడిబిందీలు పోయె
ముక్కున నత్తు పోయె
అడ్డబాస పోయె
మెడలో పట్టెడ పోయె
నడుము వడ్డణము పోయె
దండ గడియాలు పోయె
చేతి మురుగులు పోయె
కాళ్ల కడియాలు పోయె
వేళ్ల చుట్లు పోయె
ఇంత పెద్దరంతు అయ్యె
ఎక్కడేనేవు బుచ్చిరెడ్డి చెరుకుతోట.

దొడ్డి దూడలు పోయె
కాడి యెద్దులు పోయె
ఇల్లు గుల్లయి పోయె
ఒళ్లు గుల్లయి పోయె
ఉల్లము తల్లడించి
కొల్ల పెట్టించేను
ఎక్కడేనేవు బుచ్చిరెడ్డి చెరుకుతోట
ఎక్కడేనేవు బోడిమామ చెరుకుతోట.

౫

చిప్పచిప్పగోళ్లు
చెల్లాయి గోళ్లు

చిట్టి పాపగోళ్లు
చిన్నారి గోళ్లు
ముద్దు తల్లిగోళ్లు
ముత్యాల గోళ్లు
మాపాప గోళ్లు
మంద్రగబ్బ గోళ్లు.

౬

ఇనకలో యినకపుట్టు యింద్రజలంపుట్టు
పసిపిల్లతల్లులకు పాల జలంపుట్టు.

౭

కొండేల మారికి కొడుకుపుట్టాడు
కోటిపల్లి సోమన్న పేరుకొచ్చాడు.
తాసికలమారికి తవ్వపుట్టింది
తాళ్లూరి జియ్యన్న పేరు కొచ్చాడు.

౮

ఉత్త ఉత్తపండు ఉత్తరేణిపండు
దానిమ్మపండు దబ్బపండు.

౯

నల్లనల్లనివాడ! నావెంకటేశ!
నన్ను సుంకమడుగ న్యాయమా నీకు
తిరుపతి రమ్మంచు తెలిపెదవు కలలొ
తెలిపి సుంకమడుగు దేవుడవా నీవు?

౧౦

పున్నపువెన్నెల పూనికాయంగ
రవ్వల్ల కాముడా రాకు మావాడ
మదిలోన కన్నెల మర్యాదచూడు

చిలుక, తుమ్మెదదండు బలిసికొలువంగ
పువ్వవిల్లు చేబూని బూకరించెదవు
పెల్లి కానివారమని ఉల్లమున యెంచు.

౧౧

అత్తవారిల్లంటె అక్కయ్యనీకు
అద్దంనంటి మొగము అగ్గితాకింది
కోడరికముచేసి వేరుండునపుడు
అద్దాన్ని పోలును అక్క నీమొగము.

౧౨

పసిబిడ్డలేడిపై పాలు కారేను
పసిబిడ్డలతల్లులకు భయాలులేవు
ఏరుదాటి కొమ్మ వస్తుందంటె
బాలల కన్నతల్లి కెంతోభయాలు.

౧౩

అమ్మ నన్ను కనకే
దొమ్మరాడి కియ్యకే
చాపచుట్ట మంటాడు
చంక పెట్టమంటాడు
ఇల్లెక్కమంటాడు
విద్దాలు చెయ్యమంటాడు.
గెడ యెక్కమంటాడు
గంతులు వెయ్యమంటాడు
అమ్మ నన్నుగనకే
దొమ్మరాడి కియ్యకే.

౧౪

ఆరిచేనుకాడ అన్నకన్నపట్టి
అప్పని ననుబిల్చు అల్లు డబ్బాయి

కొండకింది బాట - ఉదకమండలము

వి. ఆర్. చిత్ర

సూర్యోదయము

P. R.

పత్తిచేనుకాడ బావకన్నపట్టి
పిన్నని నను బిల్చు భీము డబ్బాయి.

౧౧

చుక్కలలోకల్ల సొమ్ములెట్టింది
సూరన్నకిల్లాలు చందన్న వదినె
మాపూరిలోకల్ల సొమ్ము లెట్టింది
వీరన్నకిల్లాలు వెంకన్న వదినె.

౧౨

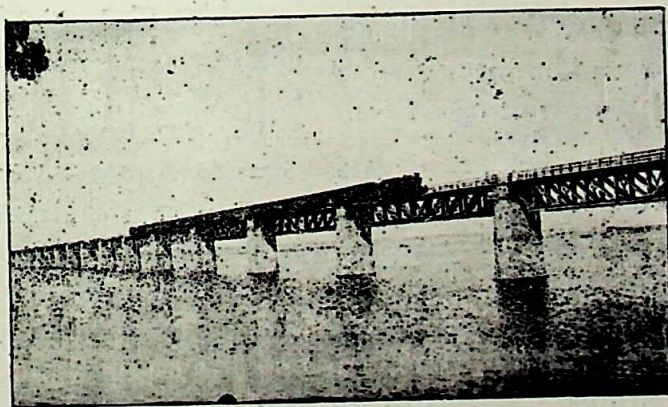
రాచవారియిళ్లలో భూషణాలు వెలుగు
మాయింట అబ్బాయి కన్నుల్ల వెలుగు
భూషణాలుపెట్ట భూమియందు వెలుగు
భూపతి తమ్ముడు కలిమి జగమెల్ల వెలుగు. చికిలికళ్ళ పుల్లమ్మ నీకు నివ్వాలి.

౧౩

తవ్వెడుబియ్యం దంచితే తవుడెట్లు వచ్చు
దరిద్రగొట్టు చెట్టపడితే ధన మేలవచ్చు
నీళ్లమీద చెంగేస్తే నిద్రేలవచ్చు
నిర్భాగ్యుడి చెట్టపడితే సుఖమేలవచ్చు.

౧౪

అరసోల అరగిదై పూరేగిరాగ
అరిసికళ్ళ యెల్లమ్మ నీకు నివ్వాలి
చిక్కట్టి దువ్వెన పూరేగిరాగ
చీపిరికళ్ళ చిలకమ్మ నీకు నివ్వాలి
చీపురుపుల్లలు రెండు పూరేగిరాగ

గోదావరి వంతెన

V. S. R.

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు

రాజకీయము కానివ్యంఢి, మతసంబంధము కాని వ్యంఢి, భాషావిషయం కానివ్యంఢి, వచ్చేవిప్లవాలు పరిశీలిస్తే స్థూలంగా నాలుగు దశలు కనుపిస్తాయి. మొట్టమొదటిది ఉన్న పరిస్థితులతో అసంతృప్తి, వాటిని ఎట్లాగైనా మార్చవలెననేటి తలంపు కలగడమూను. అసంతృప్తి అందరికీ కలిగినా, ప్రజాసామాన్యానికి, సాధారణంగా ఉండే బద్ధకంచేత 'ఏమిచేస్తా'మని ఉదాసీనత వహిస్తారు. ఎట్లాగైనా వీటిని మార్చుస్తేనే కాని వీలులేదనే ఆలోచన, తీవ్రమైన ఆవేదన, ఆవేశమూ ఏకొద్దిమందో బుద్ధిమంతులకు కలుగుతుంది. అక్కడనుంచి వారు నిద్రాహారాలు మానుకుని, దీన్ని గురించి ఆలోచిస్తూ ప్రచారం సాగిస్తారు. వీరి ఉద్రేకం ఇతరులకు కూడా కలిగి కొంత బుగము ఏర్పడతరువాత యుద్ధరంగంలోకి దిగుతారు.

వారికి తగినంతబలం చేరేవరకు రాజకీయంలో అయితే, వారిని జైల్లకు పంపిస్తారు. మతసంబంధమైతే మతక్రోధులనీ, నాస్తికులనీ సంఘం వెలివేస్తుంది. భాషావిషయంలో అయితే వారు మూర్ఖులనీ, అజ్ఞానులనీ హేళన చేస్తారు మిగతావారు.

తగినంతప్రచారం సాగి, బాగా బలంచేసిన తరువాత వీరొకపాటిగా బయలుదేరి వాగ్వాదము మానేసి తమ ఆదర్శాలను కార్యరూపంగా పరిణమింపచేస్తారు.

ఇలా కొంతకాలంగా జయప్రదంగా జరిగిందంటే, ప్రజామోదమూ, ఆదరణా పొంది అగ్రస్థానం ఆక్రమించి, అల్పసంఖ్యాకులు, బహుసంఖ్యాకులై అధికారంలోకివచ్చి, తమ కార్యం తమ ఇష్టానుసారం సాగిస్తారు మనభాషావిషయంలోమాడా ఇంతాజరిగింది. గురజాడవారూ, గిడుగువారూ, వారిశిష్యులూ, ఒకపదిసంవత్సరములపాటు జరిపిన ఘోరసంగ్రామము వర్ణితచడానికి ఇది సమయముకాదు. వారు అంతకు ముందు, ఆపదిసంవత్సరములూ పడ్డశ్రమ, ఖర్చుపడ్డ

సామగ్రి, పొందిన పరాభవములూ పరమేశ్వరునికి ఎరుక. అయితే నేమి, జయము పొందగలిగారు.

రెండవదశలో, శ్రీ వివశంకరశాస్త్రిగారి యాజమాన్యంక్రింద సాహితీసమితి బయలుదేరింది. వారికి వాచనలతోనూ, ఉపన్యాసాలతోనూ పనిలేకపోయింది. ఒక్కటే ఆలోచన. వ్యావహారికభాషావాదంలో బలములే, పుస్తకాలు వ్రాసిపడేస్తే ప్రజలు అంగీకరిస్తారు. అని చదువుతారు. లేదూ, ఇంకో పదిసంవత్సరాలు వాదించినా ఇంతేనని నిశ్చయించుకుని ఒకపత్రం సాగిస్తూ, గ్రంథరచన ప్రారంభించారు. వారి ఆదర్శము, కేవలము, వ్యావహారికభాషలో వ్రాయడమేకాకుండా, మనదేశంలోనూ, ఇతరదేశాల్లోనూ ఉండే సారస్వత స్వరూపాలను తెలుసుకుని, జీర్ణించుకుని ఆవిజ్ఞానముతో ఆంగ్రభాషకు నూతనాభరణములు కల్పించి నూత్నతేజస్సు లేవలె ననడంమాడాను. పద్యరచనలోను, కథారచనలోను, నవలారచనలోను, హాస్యరచనలలోను, నాటకరచనలలోను క్రొత్తదారులు తీశారు. వారిచర్యమావత్తూ ఆంగ్లంలకు పరీక్షలాంటిది.

వీరూ చాలా ఇబ్బందులు పడ్డారు. పాతన్నే హాలు వదులుకోవలసివచ్చింది. కొంతడబ్బు ఖర్చుపెట్టవలసివచ్చింది. బొడ్డువాడని పసిహనదగ్గరనుంచి వెక్కిరింపలు, వేళాకోళాలు చేస్తూంటే, కిక్కురు మనకుండా నిండుకు ప్రతినింద చేయకుండా ఓసికపట్టి తమ చేతనైనట్లు భాషానేవ చేశారు. సుమారు ఏడు సంవత్సరములు కష్టనిష్ఠురాలు పడ్డతరువాత రాజమహేంద్రవరంలో బహిరంగంగా తమ ఆదర్శములను వెల్లడిస్తూ తమ క్షత్తిసామర్థ్యాలను చూపుతూ మూడు నాలుగు సభలు జరిపారు. అదివరకు తెలియక ఎంత హేళన చేశాకో అంత ఆదరించారు రాజమహేంద్ర పాఠశాల. అది స్వల్పవిషయము. కాని ముఖ్యమైన దేమిటంటే ఆంగ్లమహాజనులు ఈనూతనశక్తిలను ఆహ్వాదించారు.

ఇంక మనలో ఉన్న గొప్ప లోటేమిటంటే— మన్నించండి, ఉన్నమాట చెప్పినందుకు—అసహనమా, అనుకరణమాను. సాహితీసమితి ఉచ్చలోకి వచ్చినది మొదలు, ఎన్నిసమితులు బయలుదేరినాయో లెక్కలేదు. మూడుముత్యాలసరాలు మార్చగలిగిన మొగా డల్లా ఒకసమితి ప్రారంభించడములోకి దిగింది. ఈ ఇన్నిసమితులవారూ కలిశో, ప్రత్యేకంగానో సాహితీ సమితిని, వారిరచనలనూ, అచ్చువేముంచేపద్ధతులనూ మాత్రమే కాకుండా వారిజాట్టూ, కట్టూ బొట్టూ ఇత్యాదులనుకూడ నిందించనివారు, అధవా హేళనచెయ్యనివారూ లేరనే చెప్పవచ్చు. కాని వారిలో నూటికి ౯౦ మందిసాహితీసమితివారి వరవల్లే శరణ్యమంటే అతిశయోక్తి కాదు. సరే, కానివ్వండి. దానివల్ల ఎవ్వరికి గాధలేదు. (ఇలా అన్నాననిమిట్టకు ఎవ్వరూ బా;పడవద్దు. నన్నేమీ అనవద్దని మనవి.) ప్రధానాంశ మేమిటంటే, ఈనూతనాదర్శనాల ప్రజాహృదయమును ఆకర్షించకలిగినాయి. అనుకరణము కానివ్వండి ఏమి కానివ్వండి, యువకు డన్నాడల్లా ఆంధ్రసాహిత్యంలో నూతనత్వం కావలెనంటున్నాడు, దానికోసము తగినంత కృషిచేస్తున్నాడు. ఇది చాలా శుభసూచన. యువకులే అన్నమాటేమిటి, పెద్దలూ చాలావరకు తలబూపుతున్నారు. ఇంక మన భాషావిప్లవము మూడవ దశకి వచ్చింది. వ్యక్తిప్రయత్నములు తగ్గించి, సంఘముగా కృషి చెయ్యవలె. నానాసమితులూ ఏకముకావలె. అరివ శక్తిసామర్థ్యములూ కేంద్రీకృతంచేసి, ఏకముఖంగా పోనివ్వాలి. అప్పుడు మన ఆర్యములు పూర్తిగా కొనసాగి దిగ్విజయాన్ని పొందగలము.

ఏదో Definite గా లేకపోయినా చూచాయగానైనా ఇటువంటి ఊహతోటే ననుకుంటాను, నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు బయలుదేరింది. కవి పండితసభ అనేపేరుతో మొదట బరంపురంలో సభ జరిగింది. ప్రయోజనమేమో లేలలేదు. ఫలితం కూడ్యం. కాని ఏమిలేకపోయినా, అక్కడ కొందరికి అంతశ్చింతాలూ, వాదన వేరేసభ ఏర్పాటుచేసుకోవడానికి ప్రయత్నాలూ

జరిగినాయి. తరువాత నేమిజరిగిందో నాకు గుర్తులేదు. తరువాత సుమారు సంవత్సరానికి రాజమహేంద్రవరం లో మళ్ళీ సభ జరిగింది. అక్కడ దానికి నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు అనే నామకరణం చేశారు. కొందరు ఉద్యోగులను ఏర్పాటుచేశారు. స్వల్పంగా కార్యక్రమం నిర్వహించారు.

సభ్యులు లేనిదే సభ ఉండదుగదా! అట్లువంటి దానికి అధికారులుండి చేసేదేమిటి. ఇందులో సభ్యత్వానికి ఎటువంటి అర్హత ఉండవలెనో నిర్దేశించబడలేదు. ఏనిధమైన నిబంధనలూ ఏర్పాటుపెట్టు కనుపించదు. సభజరిగింది. వచ్చినవారు విందులారగించారు. ఓసికఉన్నవారు ఉపన్యాసాలిచ్చారు. కొందరు తమ తమపద్యాలను, కథలను— పాతవి కొత్తవి— చదివినారు. ఆరుమాసములు తిరగకుండా మళ్ళీ సభజరిపాడు. ఎందుకో తెలియదు. ఈ ఆరుమాసములలోను ఎంతమంది సభ్యులను చేర్చారో తెలియదు. అప్పుడు ఎన్నుకోబడ్డ అధికారులు ఏమి చెయ్యవలెననుకున్నారో, ఏమిచేశారో తెలియదు. మళ్ళీ ఈసభ ఎందుకో, ఆ అధికారులలో ఎంతమంది ఈసభకు వచ్చారో తెలియదు. అయ్యో ఎందుకి భాగోతం? తుమించండి నిర్మోహమాటంగా అడిగినందుకు.

ఈమూడుసభలకూ అయినఖర్చు, పడ్డశ్రమ వృథా అనక తప్పదు. దానికి కారణమేమిటంటే, వాటిని తలపెట్టినవారికి కాని, జరపినవారికి కాని ఇవమిథ్య అని ఒక కార్యక్రమమంటూ లేకపోవడమనుకుంటాను. ఇంక మనకు ఉత్సవాలు దండోరాలు అవసరంలేదు ఇప్పట్లో. రెండుఉపన్యాసాలూ, మూడుకథలూ, నాలుగు పద్యాలూ ఏడాదికోసారి నలుగురూ కూడి చదువుకున్నందువల్ల ప్రయోజనం లేదు. అవి ఎప్పుడో పత్రికల్లో పడనూపడతాయి, మనము చదవనూ చదువుతాము. దానికి వార్షికోత్సవము అవసరంలేదు.

ఈపరిషత్తుపేరు సార్థకం చేసుకుని, చిరస్థాయిగా ఉండి, ప్రారంభమైన సారస్వత విప్లవాన్ని జయప్రదంగా కొనసాగించాలంటే ఒక నిర్దేశకార్యక్రమం

ఉండాలి. ఇంతనేపు ఊరికే బాతాఖానీ వేశాననుకో కుండా ఉండగలండులకు నాబుద్ధికి తోచిన సలహాలు నూత్నంగా నూచిస్తున్నాను. దీనికి ఫీజుకాని, గ్రంథ స్వామ్యముకాని లేదు. వీలైతే పరివత్తువారు గ్రహించ వచ్చును.

౧. ఈపరివత్తు నవ్య ఆంధ్రసారస్వతము దిగం తములకు న్యాపించేబట్టు చెయ్యవలె. అందుకు మొదటి పని దీని నొక Registered body గా చెయ్యవలె.

౨. ఆంధ్రసారస్వతములో నవ్యత్వమును అపేక్షించే ప్రతిఆంగ్లరీ కాంగ్రెసులో చేర్చినట్లు చేస్తో, పాఠలో తీసుకుని ఇందులో సభ్యునిగా చేర్చవలె.

౩. వెంటనే గ్రంథప్రచురణకాళ్ళు ఒకటి ప్రారంభించి సభ్యులలో సమర్థులైనవారిని వీరి, ప్రస్తుత నాగరికతకూ, విజ్ఞానమునకూ అగత్యమైన ప్రతినివ మునుగురించి మొట్టమొదట చిన్న పుస్తకములు, తరువాత ఎక్కువ విపులంగానూ తయారు చేయించి ప్రచురించ వలె. నాలుగైదు సంవత్సరములలో ఫలానావిషయాన్ని గురించి తెలుసుకో పుస్తకం లేదు అనే లోటులేకుండా చెయ్యవలె.

౪. ఇంగ్లీషులోనూ, తెలుగులోనూ అన్ని విషయాలను గురించి సంపూర్ణమైన గ్రంథాలయము ఒకటి ఏర్పాటుచెయ్యవలె.

౫. సభ్యులలో కొందరిని ప్రచారకులనుగా నియమించి వారు ఆంధ్రదేశంలో ప్రతిపల్లెకూ వెళ్లి వివిధ

విషయాలనుగురించి ఉపన్యాసా లిచ్చే ఏర్పాటుచెయ్యవలె.

౬. ఇందులోనే లలితకళలకు అన్నిటికీ స్థానముండవలె.

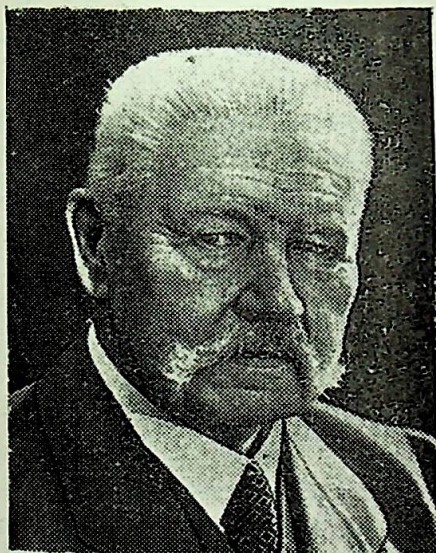
౭. సమర్థులైనవారికి ధనసహాయముచేసి కొన్ని కొన్ని నిషయాలులో మనదేశంలో కాని, విదేశాలలో కాని పరిశోధన చెయ్యడానికి ఏర్పాటుచెయ్యవలె.

ఇంకా ఇలాటివెన్నో చెయ్యవలసి ఉన్నాయి. ఇటువంటి ఉద్దేశాలేమీ లేకపోతే, ఏకార్యమూ సాధించలేకపోతే పరివత్తుదురు? ఆపేరుకు తగదు. ఈచేసే ఖర్చుకు తగదు. సంవత్సరానికి మూడుగోడలు పనిమందితో సభజరపడానికి, నాలుగుకథలూ పద్యాలతోటి మూడుమాసముల కొక ప్రతికచెయ్యడానికి పరివత్తుదుమా? ఏమో నాకు మట్టుకు చోస్యాస్పదంగా ఉంది. కష్టం న్యాయప్రయాసలతోటి మాడుకున్నదంటారా? అవును, అందుకనే పరివత్తు. లేకపోతే ఎందుకూ. నేనూ పెతతాను రే పో పరివత్తు. ఇప్పుడున్నవానికంటె దీని విశేషమేమిటి?

పెద్ద పేరు పెట్టడం, కష్టపడకుండా ఖ్యాతి కావా లనడమూ మనఆంగ్లం లోపాల్లో ఒకటి. ఆకళంకం ఇటువంటి పరివత్తుకు రామాడననే అభిమానంచేత ఇంతమోఠం చెప్పవలసివచ్చింది. అంతేనే కాని మరొకటి కాదని నామనవి.

—నవ్యసాహిత్యప్రియుడు

స్వార్థత్యాగి, ఆధునిక జర్మనీపునర్నిర్మాత, జర్మనీ దేశోద్ధారకుడు, ధీరశాంతుడు, ప్రేమమూర్తి, సత్వస్వరూపుడు, నిష్పక్షిక స్వభావుడు, అచంచల స్వామి భక్తి పరాయణుడు, అద్వితీయ పితృ దేశ సేనానిరతుడు, ట్యాంక్ నర్సర్య రణవిజయుడు, 'హిండిం బర్గ్ పంక్తి' విఖ్యాతయగుడు, ఐరోపామహాసంగ్రామ మున మిత్రమండలిన తల్లడిల్లజేసిన పరాక్రమశాలి వాన్ హిండింబర్గ్ తేజోరాశి ౧౯౩౪ ఆగస్టు, ౨-వ తేదీని అస్తమించినాడు.

వాన్ హిండింబర్గ్.

విక్రాంతిని కోరు వృద్ధాప్యమున స్వీయ సౌఖ్య మును తృణప్రాయముగ తిరస్కరించి పితృదేశ రక్షణ ఘరాయణుడై ౧౯౧౪ సంవత్సరమున నడుము దిగించి

స్వామిభక్తి తత్పరుడయి కయిజరు చక్రవర్తిమాట జవ దాటకుండ రణరంగమున కురికి శత్రుకోటిని చీకాకు పరచినాడు. జర్మనీయుద్ధమున పద్మపూహములను పన్నినాడు. హిండింబర్గ్ పంక్తియే పద్మపూహమును పేర బరగుచున్నది. నేటికి కూడ హిండింబర్గ్ పంక్తి యన్న చారిత్రమున, నిఘంటువులయందును 'అభేద్య పంక్తి' యని గ్రంథస్థమైనది.

అచంచల రాజపక్షపాతి అయినను, రిపబ్లికు ప్రభుత్వాగ్ర్యక్షపవని స్వీకరించి పరిపాలనమును దిగ్వి జయముగ సాగించి అన్ని పక్షముల భక్తి విశ్వాసములను జూతొన్నాడు. రెండుసార్లు జర్మను ప్రజలు అన్ని పక్షములవారును లక్షోపలక్షులుగ హిండింబర్గ్ను రిప బ్లికు ప్రభుత్వాగ్ర్యక్షునిగ ఎన్నుకొనుటయే ఆతని నిష్పక్షిక పరిపాలనము, సమానదృష్టికిని, ప్రమాణము. రిపబ్లికు ప్రభుత్వమున రాజుపక్షమువారిని మంత్రులుగ నియమించెను.

౫౦ సంవత్సరములక్రిందట జర్మను సామ్రాజ్య విజయము ప్రకటింపబడి ఆ వెర్సియిల్ను అడ్డాలగది లో నే జర్మనీపతనపు టాడంబడికలో విధి లేక కంటతడి బెట్టుచు ఇతడు సంతఃముపెట్టి కాలమునకు కట్టుబడి నాడు. కాని తాను విగ్రహీతు డగులోపుగ జర్మనీ మరల నలుగురిలో సమానగౌరవమును బడయునటుల చేసి తీరెదనని బద్ధకంకణుడయినాడు. అన్నమాటను నెర వేర్చినాడు. జర్మనీకి జాతిసమితిలో స్థానమును సాధించి నాడు. ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు జర్మనీయేడ తర వాది యని కావించిన తీర్మానమును వెర్సియిల్ను ఒడం బడికనుండి రద్దుచేయించినాడు.

హిండింబర్గ్ మరణమునకు జర్మనీతోపాటు యూరపు అంతయు వగచుచున్నది. ఆత డస్తమించు

టచే మరల యూరపునకు చేటు చూడునని యూరపు అంతయు గజగజ వడంకుచున్నది. హిండింబర్గ ఉన్నంత కాలము యూరపు హాయిగ నిద్రించెను. హిండింబర్గ జర్మనీలో అన్ని పక్షములవారికిని, హిట్లరు నకును అంకుశముగ నుండెను. ఈ అంకుశము ఇప్పుడు అంతరించుటచే హిట్లరు ఎట్టి విపత్తును చెచ్చిపెట్టునో యది ప్రాంసు భయపడుచున్నది. బాల్కను రాజ్యములు దిగులాంచుచున్నవి.

హిండింబర్గ సంపూర్ణనామము పాల్టెక్ హాస్సు పాక్ డెక్ కెక్ డోస్సు వాక్ హిండింబర్గ. ఇతని జననకాలము ౧౮౪౭. జన్మస్థానము పోసెక్. హిండింబర్గ జనకుడు సైనికోద్యోగి. జనని భిషగ్వరుని పుత్రిక. హిండింబర్గ సైలీషియా సైనిక కళాశాలయందును, బెర్లిన్ ప్రధాన సైనిక కళాశాలయందును శిక్షణమును బడసెను. ౧౮౬౬ లో ౧౯ సంవత్సరమున నతడు సైన్యములో చేరెను. డాన్జిన్ మూడవ కాల్యలమునకు రెట్టి నెంటుగ నియమింపబడెను. ఆస్ట్రియాలో పోరి గ్రాంబిజ రణరంగమున ఇతడు తీతగాత్రు డయ్యెను. ౧౮౭౦ లో ప్రాంకో జర్మను యుద్ధములో ప్యారిసును ముట్టించెను. ౩౧ సంవత్సరముల ప్రాయమున ౧౮౭౮ లో హిండింబర్గ సేనాధిపత్యమును వహించెను. ౪౦-వ సంవత్సరమున ౮ పటాలములకు అధికారి ఆయెను. ౧౮౯౭ లో మేజరు జనరలు పదవిని బొందెను. ౧౯౦౦ లో రెట్టి నెంటు జనరలుగ నియమింపబడెను. ౧౯౧౧ లో సైనిక వృత్తినుండి విరమించెను. విరమించిన నూడుసంవత్సరములకే మరల హస్తమున ఖడ్గమును ధరించి దేశ ఋణమును, స్వామి ఋణమును తీర్చుకొనెను. ౬౪ సంవత్సరములు నిండినను గట్టి యౌధునివలె అకుంతిత పరాక్రమముతో రణమున బోరుసల్పెను. ఇతని రణనైపుణ్యము ప్రపంచ మంతకును ఆశ్చర్యమును కలుగజేసెను.

రషియనులు తూర్పు ప్రషియాపై దండెత్తిరి. కెయిజరు చక్రవర్తి హిండింబర్గను సేనాధిపతిగ నియమించెను. కొలుత నాతడు నిరాకరించెను. కెయిజరు బ్రతిమాలుగ ఎట్టికేలకు రైలుబండిలో నున్న

లూడెక్ డార్పు సేనానితో ఆలోచించి రైలువేషమువద్ద నుండి తంతిమూలముగ కెయిజరునకు తన సమ్మతిని తెలియజేసెను. రషియా సేనలను అస్త్రప్రయోగము లేకనే పలాయనమొనర్చునటులజేసెను. దీనినే మహారీ లేక్సు యుద్ధమనెదరు. మహారీ లేక్సు చిత్తశివేల. ఆ రొంపిలో రషియా సైన్యములు దిగబడునటుల హిండింబర్గ పూహమును పన్నెను. మొదట సేనానులు, సైనికులు హిండింబర్గపన్నుగడకు నవ్వెరి. ఇతనిని మతి లేదా యని శంకించిరి. కాని తరువాత తామే పొరబడితిమని తెలుచుకొనిరి. లూడెక్ డార్పు సేనాని ఈ యుద్ధమున హిండింబర్గకు కుశిభుజముగ నుండెను. మహారీ లేక్సు యుద్ధానంతరమున పోలండుకో పోరి హిండింబర్గ జర్మనీకి విజయము చేపూర్చెను. ౧౯౧౬ లో హిండింబర్గ సర్వ సేనాధిపతి ఆయెను. ౧౯౧౮ లో హిండింబర్గ లూడెక్ డార్పు యుద్ధమున ఓడిపోయిరి. ఇక సమరమొనర్చి ప్రజనము లేదని వీరు గ్రహించి తమ సైన్యములను రణరంగమునుండి ౧౯౧౮ లో మరలించిరి.

తరువాత హిండింబర్గ హనోవరులో నివసించుచుండెను. అపు డాతడు తన జీవితచరిత్రను లేఖల రూపమున వ్రాయుచుండెను. ఆలేఖలు ౧౯౨౦ లో గ్రంథస్థమాయెను.

౧౯౨౫ లో జర్మనీరీపబ్లిక ప్రభుత్వాధ్యక్షుడు పరమపదించెను. అతని స్థానమున హిండింబర్గ ఎన్నుకొనబడెను. వృద్ధాప్యముని సంశయింపక ౭౮ సంవత్సరముల వయస్సున దేశారాధనమే ప్రధాన మని తలపోసి రాజ్యపాలనాభారమును నిర్వహించుటకు హిండింబర్గ పూనుకొనెను.

హిండింబర్గ వెర్నెయిల్సు ఒకంబడికను సంతకము చేసెనని లూడెక్ డార్పు హిండింబర్గను బహిరంగముగ ద్రోహియని ఖండించెను. కాని హిండింబర్గ చలంపలేదు. ఆవంతయు కినుక వహించలేదు సరికదా, లూడెక్ డార్పు అసమర్థతచే జర్మనీ అపజయము గాంచెననియు, అందుచే అతనిని దండించవలెననియు

దేశమంతయు కోరగా హిండింబర్గు నీచమానవులవలె సమయము దొరికెను గదాయని తన పగను లూడెడ డార్కుపై సాధించలేదు. అందాతడు తన ధర్మమును చక్కగ నిర్వహించెను. కాని ఆతని తప్పేమియు లేదనెను. నేనును లూడెడ డార్కును కలిసి పోరుటచే నేనుమాడ లూడెడ డార్కుతో ఉత్తరవాది ననుదు ననెను. కాన నన్నుగూడ దండింపవలసియుండును. దీనివలన ఆతని కెదురాడజాలక లూడెడ డార్కును వదిలిపెట్టిరి. అపకారికి సుపకారము చేయువాడు ధన్యుడు సుమతీయునునది హిండింబర్గునందు సార్థకమాయెను.

హిండింబర్గు పట్ల జర్మనులు తమ భక్తి విశ్వాసములను జూపుటకు ఆతని ౮౦-వ జన్మదినోత్సవమునకు హిండింబర్గునిధియని అయిదులక్షలపానులను ప్రాసజేసి హిండింబర్గుగారికి సమర్పించిరి.

౧౯౩౦ లో హిండింబర్గు డిక్టేటరుగ నియమింపబడెను. ౧౯౩౨లో అధ్యక్షపదవికి రెండవసారి హిట్లరు హిండింబర్గుకు పోటీ వచ్చెను. హిండింబర్గు గెల్చెను. హిట్లరు ఓడెను. ౧౯౩౪ జర్మనీ యుద్ధమున తనపై కుట్రలను బన్నిన వాక్ ప్యాఘనును హిట్లరు చంపింపమండ హిండింబర్గు వ్యాధిగ్రస్తుడై యుండియు హిట్లరును వారింది ఆతనికి ప్రాణదాన మొనర్చెను. ౧౯౩౨లో ప్యాఘనును హిండింబర్గు ప్రషియా డిక్టేటరుగ నియమించెను. రిపబ్లికను పక్షపాతిని నాక్సీమరును చాన్సిలరుగ నియమించెను.

౧౯౩౨ జూలై ౩౧-వ తేదీని జరిగిన 'రిచిప్రాస్' ఎన్నికలలో హిట్లరుపక్షము గెల్చెను. కాని ఆతనికి స్వతంత్రబలము లేకుండుటచే ప్యాఘనుతో మంత్రివర్గము నేర్పరచవలెనని హిండింబర్గు హిట్లరును కోరెను. కాని హిట్లరు అంగీకరించడాయెను. ఆందోళనము మాడదని హిండింబర్గు హిట్లరును హెచ్చరించెను. హద్దుమీరినచో "పాతాళహామము" గావించెద ననెను.

హిట్లరుపక్షమువారు మంత్రివర్గముపై విశ్వాసరాహిత్య తీర్మానమును ప్రవేశపెట్టిరి. మంత్రివర్గము ఓడిపోయెను. అయినను హిండింబర్గు లక్ష్యము చేయలేదు.

౧౯౩౨ నవంబరు ఎన్నికలలో హిట్లరు పక్షబలము తగ్గెను. కావున సంయుక్త మంత్రివర్గ మేర్పడెను. ఇందు నాజీలు, జాతీయవాదులు కలిసిరి. ఈలోపుగ వాక్సీమరు విప్లవమును సాగించుటకు ప్రయత్నించుచున్నాడని తెలిసి చాన్సిలరుపదవినుండి ఆతడు తొలగింపబడెను. హిట్లరు అధికసంఖ్యాకులచే ఎన్నుకొనబడుటచే చాన్సిలరుగ నియమించబడెను. ఈ ప్లీమరునే హిట్లరు మరల ఆతడు విప్లవమును తలపెట్టెనని తెలిసి మొనమొన్న హతమార్చినది.

౧౯౩౨ లో రిచిప్రాస్ సమావేశమైనపుడు హిండింబర్గు సర్వసేనాధిపతి రుస్తులతో దేవళమున ప్రవేశించి రాజకుటుంబమునకు జోహారులొనర్చి తన స్వామి భక్తి పరాయణతను ఇంకొకసారి వెల్లడించెను. అవసానకాలమున మాడ కెయిజరునకు కృతజ్ఞతను తెలిపెను.

రిపబ్లికు పతాకమును తొలగించి సామ్రాజ్య పతాకమును, స్వైపతాకమును విరాజిల్లజేసెను. ఎన్నటికైన జర్మనీ కెయిజరుగాని ఆతని కుటుంబపాలనమున గాని నుండవలెననే హిండింబర్గు నిశ్చితాభిప్రాయము. తదనుగుణముగ తనమరణశాసనమున కెయిజరు సంతతి వారి నెవరినైన ప్రభుత్వాధ్యక్షునిగ నియమించవలెనని కడపటి కోర్కెగా తెలిపెను.

౧౯౩౩ మార్చిలో హిండింబర్గు నాల్గేండ్లవరకు హిట్లరును డిక్టేటరుగ నియమించెను.

హిట్లరు అన్న హిండింబర్గునకు పంచప్రాణములు. జర్మనీ భావిభాగ్యోదయకర్త హిట్లరే యని అతడు తన మరణశాసనమున తెలిపెను. రిచి ప్రభుత్వమును, కెయిజరును హిట్లరే ఉద్ధరించువాడనెను. ఇంతకాలము హిండింబర్గు సూక్రభారుడుగనుండి జర్మనీని నడిపించెను. తాను నిష్క్రమించునదికి తన స్థానమున హిట్లరును నియమించెను.

ఆసింహస్వరూపము, ఆగంధీరవిగ్రహము, ఇక కన్పించదు. సైన్యములు బారులుదీర్చి నీలబడి హిండింబర్గునకు ప్రణామములొనర్చు వేళ ఆజానుబాహుడగు

ఆతని మూర్తిని జూచినవార్లకు ఆ గంభీర మూర్తి మరపునకు రాదు. జర్మనీని కష్టసమయమున సురక్షితముగ నడిపించగల్గిన గొప్పవ్యక్తి ఆతడు. ప్రపంచకాంతికి తోడ్పడిన ఆతని మరణమునకు ప్రపంచమంతయు శోకించుచున్నది. యుద్ధానంతరము యూరపునకు చుప్పు రాకుండు హిండింబర్గ్ తోడ్పడెను. ఆధునిక కాలమున రణధీరులలో ఎవరును ప్రపంచమంతయు ఆచ్యురవొందునట్లు రాజ్యభారమును ఇంతగొప్పగా నిర్వహించినవారు లేరు. హిండింబర్గ్ మనసునకు తోచినటుల చేయువాడే కాని ఒకేమనుకానెడకోయని జంకువాడు కాదు. ఒరుల ఆగ్రహముగ్రహములను పాటించువాడు కాదు. రాజకీయములందు సోవత్కర్మ ఎంతమాత్రము నెరుగడు. నిరాడంబరుడు. కార్యసాధనలో ఆతని పరమావధి. రాజనీవ, ప్రజానీవ ఆతని లక్ష్యములు.

జర్మను యుద్ధానంతరమున ౧౯౧౮ లో మిత్ర మండలి కెయిజరును ఉర్రీదియుటకు ప్రయత్నింపగా ఆసంగతి తెలిసి హిండింబర్గ్ కెయిజరుకు మారు తనను ఉర్రీదియవలెనని తెలిపి తన యక్షంతిక స్వామిభక్తిని వెల్లడించినాడు. పరిస్థితులెంత నిరుత్సాహకరముగ నున్నను ఆతనికి ఆవంతయు దిలకులేదు. కార్యోత్సాహమే ఆతని దివ్య. జర్మనీ యన్న మరల భయభక్తులను కలుగజేసినాడు హిండింబర్గ్. గనుకనే సింహబునివలె మొక్కవోని ధైర్యముతో నిలబడి 'పితృదేశ'మును కాపాడి తన ఋణములను తీర్చుకొనెను.

హిండింబర్గ్ తనకండలయెదుట జర్మనీ విజృంభణమును సర్వవ్యాప్తిని గాంచినాడు. తన కట్టెముటనే ౧౯౧౮ లో జర్మనీపతనమును జూచినాడు. మరల దానిని ఉద్ధరించినాడు.

దారి తెన్ను లేక అధఃపతితమై జర్మను దేశము యొక్క సైనికులు, ప్రజలు జోహారు లొనర్చుచు కను సన్నుల మెలగుట హిండింబర్గ్ కార్యదీక్షను, కార్యదక్షతను వేయివోళ్ల బొగడుచున్నది.

౧౯౨౧ విదేశపత్రిక లన్నియు హిండింబర్గ్ పై ధ్వజ మెత్తెను. దారుణముగ ప్రతిహత ప్రచారమును సాగించెను. హిండింబర్గ్ ంటి ఉపద్రవకరుడు లేడని నవి. రక్తసిపాసగల వేట క్కవంటివాడనినవి.

హిండింబర్గ్ ౮౭ సంవత్సరములు జీవించె నన్నమాటగాని ఒక్కనాడుకూడ నాటకములను జూచి ఎరుగడు తుదకు ౧౯౨౮ లో పోట్స్డాంనందు కెయి జరు సంతనాటకశాలయందు ౧౯౧౮ యుద్ధమునకు పూర్వమున్న ప్రతిభను ప్రకటించి ఆనందించుటకు గావించబడిన ప్రభుత్వనాట్య ప్రదర్శనమునకు హాజరైతడు.

తనరాయ బారులకు, మంత్రులకు ఏడాది కొకసారి విందొసగుట తప్ప మరేమియు ఆతడు చేసియెరుగడు. బెర్లినులో హిండింబర్గ్ అరుసుగ వసించెడివాడు. అవకాశము చిక్కినపుడెల్ల ఆతడు తన స్వగ్రామము నకు పోయెడివాడు. పల్లెలయందే సుఖముగ కాలమును గడుపుచుండెడివాడు.

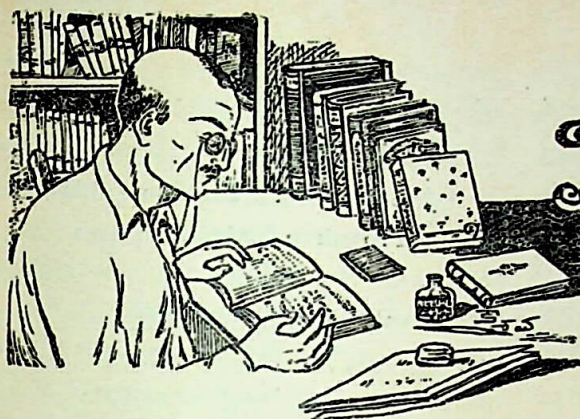
జర్మనీలో తనతో అధ్యక్షపదవికి పోటీనల్పిన ప్రత్యర్థులకు కూడ వారి ప్రచారమునకు వలయు సౌకర్యముల నన్నిటిని కలుగజేసెను. ప్రత్యర్థుల బ్రాడెకాష్టు ఎన్నిక ప్రచారమునకు సమ్మతించదని తనపక్షమువా రెంత వలదన్నను వారి మాటను పెడచెవిని పెట్టి ప్రత్యర్థులకు న్యాయమును కలుగజేసిన న్యాయ మూర్తి హిండింబర్గ్.

హిండింబర్గ్ ఉపాధికాలముననే నిద్రనుండి లేచును. తిండితోతురాయడు కాదు. అతి స్వల్పముగ భుజించువాడు. రాత్రి ౯ గంటలు దాటి ఎన్నడును పడుండి ఎటుగడు. రణరంగమున నున్నను ౯ గంటలకు సరికి శయనించవలసినదే. శరీరసాధకమును చేయు వాడు. భోగలాలసుడు కాదు. ఇక్కారణంబుల జేసియే వృద్ధాప్యము వచ్చినను ఆతడు ఉక్కుతునక వలె చెక్కుచెదరక కార్యభారమును నిర్వహించ గల్గెను. ఇట్టి గొప్పవ్యక్తిని ప్రపంచము కోలుపోయి తీరనివిచారమునకు సురియమునది.

శుక్ల దశమి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి ప్రాచీన చిత్రసంగ్రహమునుండి)

విమర్శనలు

హిందూలా : సమష్టి కుటుంబము

గ్రంథకర్త : చాగంటి శేషయ్య గారు.

ప్రకాశకులు : హిందూధర్మశాస్త్ర గ్రంథాలయము. కవిశేషవరపురము, తూర్పుగోదావరి, వెల రు. 3.

గ్రంథవిషయము గ్రంథస్థాయము ; గ్రంథ రచనయు గ్రంథముఖము. హృదయమునకు ప్రతిబింబము ముఖము. ప్రశ్నోక్తిగ్రంథరచనావిధానము ప్రశ్నోక్తిగ్రంథ విషయము ననుసరించియుండును. కళారచనము కాంతి వంతమైయుండును. శాస్త్రవిషయము తెల్లబట్టవలె నుండును. 'లా' ధౌతికశాస్త్రము. హృదయకుంజ నుండుగాక ఇది మేవస్సౌమందు బుట్టినది. ఇది రంగు తెలుగదు. దీని రూపము స్పష్టమైనది.

భావసూత్రములు దీని గీతికలల్లుట నిఘంటుకర్త పనిగాదు. ఓషిక ఎత్తయియుండెనేని, అందుండి బహుళ శబ్దముల నీతడు లోకముపై రువ్వగలడు. ఈపనియందు ఆరితేరినవ్యక్తి గొప్పపండితుడు కావచ్చును; కష్టమునకు వెనుదీయని నేవకుడును గావచ్చును; కాని ఇతడుకవివిహంగముకాదు. వ్యవహారనిర్వహణమునకు చేతికట్టియను 'లా' రచనము గంభీరమైనది కాకున్నను నిఘంటురచనమువంటిదికాదు. అయినను దీని కది దూరమైనది కాదు.

'లా' ధౌతికశాస్త్ర మంటిమి కాదా? నిఘంటువో? ఇదిశాస్త్రమును కాదు, కళయును కాదు. — దీనియందు స్పష్టికి తావులేదు. కవిత్వములభావనాశక్తికి ధౌతికశాస్త్రమున నెలవు లేకున్నను, స్వతంత్రవిచారమునకును, సహజవిజ్ఞాన

విజృంభణమునకును ఎంతేనిదోటున్నది. 'లా'వంటి ధౌతికశాస్త్రము మఱొకటి లేదు. తక్కిన ధౌతిక శాస్త్రములు అచేతనవస్తువులతోడను, చేతికంపక సుమారముననున్న దృశ్యములతోడను ప్రసక్తిగలిగియుండు, మనసును, బుద్ధిని కలిగి, విభిన్నప్రవృత్తులందు మనలు మనుజునితో బ్రసక్తి గలిగిన అద్భుతశాస్త్రము 'లా'. మనశ్శాస్త్ర, నీతిశాస్త్ర, తర్కశాస్త్రములు కలిగిన గాని శాసనశాస్త్రగ్రంథము సాధ్యముకాదు. కట్టి డొల్లను తెచ్చి శాసనశాస్త్రసూత్రమువాడు సరకులేని లాయరు. నీతిశాస్త్ర, మనశ్శాస్త్రము తెలుగని న్యాయవాది ఆవిరియంత్రములను నడపుటకు పనికివచ్చునేమో గాని భువనముల నంతరంగమున నుదియించుకొని మనలు మనుజుని నడుపుటకు పనికిరాదు. శాసనసూత్రములు చచ్చినమోడులుగాక జీవనసంచారముగల భావములు. ఈవిభంగనములు సద్బోగగర్భముదాల్చిన 'లా' గ్రంథముల శిశువులు కావు. ఇవి ఎన్నియో అవతారములై త్రి చూపట్టు దైవతములు. వ్యక్తిజీవనమునకును, సంఘజీవనము నకును రాపిడి గలుగనీకుండు ఇది రక్షణసూత్రమును చూపును. సూక్ష్మపరిశీలనయు, అంగాంగ విభజనయు, అనావశ్యకభాగ విసర్జనయు, అగత్యాంశ సంస్కృష్టి మున్నగు ఘట్టములందు మునిగి, నింజిన కుండలై చేతి కందునని నియమములు. పరిశీలించితిమేని పీనియందు తత్త్వపరిజ్ఞానము తోటకుచుండును. ఎంతోవలురుగును హృదయందముడ్చుకొనిన చిన్ని దీక్షికలవంటిది ఈవిభంగనములు. పరికించితిమేని శాసన సూత్రములు విశాల హృదయమును కలవని గ్రహింపజాలుదుము.

మొయిక్, గోల్డ్ లాలుల 'హింమాలా' లలో కొంత గభీరత్వము కలదు. రోజూకావలసిన పప్పుగప్పు శముల కీ విజ్ఞానభూషణ ఏల యనువారికి మొయిక్ పుస్తకము నచ్చదు. సూక్ష్మములో మోక్షము కావలెననువారికిని, కోర్టుతంతునకు అక్కరను సరుకుతో సంతృప్తి పడువారికిని, విషయమందు గ్రంథలిప్తనాల్లక చల్లగ పరీక్షలందు తేలవలె నని వాంఛించు విద్యార్థులకును పనికివచ్చు పుస్తకములు నేటి. హెచ్. బేనర్జీయొక్క 'హింమాలా' ఈ పుస్తక శ్రేణిలోనిది. ముల్లా-హిందు లా విశేషముగ విద్యార్థుల కుపయోగించునదియే. చెప్పినట్లే చెప్పుట ఇతనికి వాడుక. విద్యార్థులకు కావలసినది. లాసూత్రములు కలకంఠముకలు కావు. క్రొత్త వారిపట్ల ఇది బంధరాళ్లు. ఎన్నో సమ్మెటపొట్టులు పడనిదే ఇది తొలుత కొరుకుడుపడవు. ఇది ఎడిగిన గడుసువాడు కావున ముల్లా అట్లు వ్రాసినాడు. కొంత దనుక గాక విశేషముగా ప్రజ్ఞానుభవము ఎమ్. ఆర్. జయకరు ముల్లా హింమాలా రచనలో పాల్గొనియున్న యెవల విద్యార్థుల సంతకరణకై కది మించియుండెడిది.

తెలుగులో శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు వ్రాసిన ఈ 'హింమాలా' పుస్తకము నిత్యకృత్యములకు పనికివచ్చు సదాధముల 'కొట్టుగది'. సమష్టికుటుంబమును సరించి వ్రాయనగునది యిదియే తెలుపజాలదు. గ్రంథమందు విషయపతనము విపులమైయుండుట మెచ్చదగినది. గట్టి పనికి లాంగని నిఘంటుకర్తవలె శేషయ్యగారు పట్టు పట్టి కలము సాగించిరి. జనసామాన్యమునకై శ్రమించు మహనీయులలో నొకరు వీరు. సామరులకు పలసినది అతలసుతలరసాతలములనుండి హింగిపారలు న్యాయ శాస్త్రపరిజ్ఞానము కాదు. వారభిలషించునది అద్భుతానందములను రేకెత్తించు మహోన్నతమైన సంశీవిసర్వతము కాదు. చిన్ని 'సంశీవిపుడక' వారికి పడనేలు. న్యాయశాస్త్రసూత్రము లెటుగక అనవసర న్యాయములలోనికి దిగుచు, భవవ్యయమునకును, కాలహరణమునకును, మరస్తాపమునకును గురియున అభాసుల కీపుస్తకము రక్షణహస్తము నీయగలదు. గ్రంథమందు దోచుచున్నది. విజ్ఞానసౌరభముగాక ఘర్మధారయే యైనను,

పల్లెప్రాంతములందు మనలునది కావున దీని ప్రాశస్త్యము విశేషమై యుండును.

హింమాలా Civil Procedure Code, Criminal Procedure Code, Evidence Act ల వంటిది కాదు. పంజినపంటకు తావు కాజాలనది హింమాలా! తీయని తిండికి పత్రము కాగలుగునది హింమాలా!! తిండిగాని, తీపిగాని, పండుగాని, పంటగాని కోరువారి కీ గ్రంథము కొరగాదు. ఇది నోరూరించునది కాదు. పనిజరుపుకొనుటకు అక్కరయును సూత్రముల దస్తర మిది. దృష్టాంతముల మోపునూడను. చాలబరువు కలది. ఎంతో ఓపిక ఉన్నగాని ఇట్టిపని జరుగనేరదు. విషయమును విశిలియించు బట్టగలిగిన శ్రీ శేషయ్యగారి ప్రజ్ఞ ప్రశంసనీయమైనది.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

కవిత్రయావేదన

ఇది, యొకపద్యరూపమున విమర్శగ్రంథము. గ్రంథకర్త: పండిత పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజుగారు. క్రాసు ౬౯ పుటలు. చక్కని అచ్చు. మంచికాగితము, వెల ౦-౮-౦. ప్రకాశకు: సి. ఎస్. రాజు బ్రహ్మరేణుకు.

గ్రంథకర్త గ్రాంథికభాషాభిమాని. తగుద్దణమునకయి దీక్ష పూరినవారిలో నొకరు. నేటి భావకవిత్వమనినను, వ్యావహారికభాషయనినను ఏమాత్రము గిట్టనియాతడ. "గ్రామ్యగ్రాంథికభాషలకు గలయిక ఖుదురనక్షేప్రాచీన నవీన కవిత్వములకును నెయ్యింబు వేయేండ్లకనియుఁ బోసగ" దని యాతని మతము.

నేటి భావకవిత్వమున భావము పూర్ణానుస్వారమనియు, భావకవులను 'లనూ' లనియు, వ్యావహారికభాష "గ్రామ్య" మనియు గ్రంథకర్త పలుతావులఁ దనయాభిప్రాయమును ప్రకటించెను. ఇప్పటివారు గ్రాంథికాంగ్రము పట్టులఁజూపు ననాదరణమునకు దురస్థి దాని నుద్ధరించుకొనికే యీ గ్రంథరచనకుఁ గడంగెను.

తన కోరిక సఫలమునకుఁ గథాకల్పన యొకటి పరసుసాధనమని యెంచి కవి యిందు కవిత్రయము

వారిని పాత్రలగఁ గ్రావేశపెట్టి వారిని భాషాస్థితికి దురస్థిలజేసెను. “కవిత్రయము”వారి “అనేదన”యే యింపనిప్రధానవస్తువు. వారు తమ భారతవాఙ్మయమునకుఁ గలిగినయిశుములకు కటకటంబడి, తమవాఙ్మయము సుధరింప సమర్థుఁ డెవ్వరని యాలోచించి తుదకు జయపురాధీశ్వరుఁడును, గ్రాంథికభాషాభిమానియు నగు శ్రీ విక్రమదేవనర్యప్రభువుకడ తమగోడు వెల్లడించిరి. ఆ ప్రభువు “భూ-చక్రము నేలువారి నుతినల్పుచు గ్రంథము లెల్ల వారికై-చక్రలుగాఁ దలంచి యిసు సస్మతులౌటను దొంటిదృష్టిమై-బ్రక్రియభంగమొందకయ వచ్చిరి నాకడ కొడ్డఁగాంచకే—” “అమరనోకమాట చెప్పెద నయ్య! తమను-దానగల సామరస్యము దారయెఱిగి-కొనుఁడు, లోభిత్వమును నాకు గొనకొని తను-లుపకయ త్రికాలవేదులు విపులముతులు—” “ఆయతి విశ్వదాతఁగన నంతయుఁ జొప్పడు, నంతరాదరూ-పోయినపోకగా నతనిపొంతకుఁ బొందు నుటొక్కరితీ నా-శ్రీయుతుఁ డెంచఁబోఁడు తమసెప్పినచొప్పునఁ బ్రాక్తనాంగ్రహే-యెయెడ వృద్ధిఁ గాంచఁగను నెంతటికైనను నాతఁడొప్పఁడే!” నావును “వారలు భావములం దుత్తరించి పయనంబగుచు” “ఆంగ్రభారతీయ త్రికలాంగ్రగ్రంథ-మాల విజ్ఞానసర్వస్వమౌ నాల్లు-భుజములై యడరఁదెలుంగుపాలఁతఁ గాను” దేశోద్ధారకుని, విశ్వదాతను, శ్రీనాగేశ్వరరాయునిజేరి మొఱపెట్టుకొనిరి. అప్పుడు “విశ్వదాత యతిమోదమునఁ బొంగి” “తమతలంపు వట్టి తప్ప, కింతటినుండి నడచువాడ” నని నొడివెను. కవిత్రయమువారాతనిని దీపించి “వ్రేల్చిడి చనిరి”. ఇన్నూటయొక్కపద్యములతోఁ బుస్తకముఁ బూర్తియయినది.

“ఇందు” కవి “సొంత మేదియులేదు. భాషాద్రవ్యమును, భావరత్నములును కవిత్రయము వారివ. మిగిలినసాత్తు” ఎవ్వరిదైన నేమి?

“అవియె శబ్దములును నవియె భావములైనఁ బదుగు రొక్కకథన పాడనిమ్ము, కూర్పునేర్పుచేతఁ గ్రొత్తపాకావ్యముల్.....” అని కవితయు తృప్తిఁజెందెను.

ఇందు వ్యావహారికభాషాభిమానులు, భావకవులు, భారతముపై ప్రతిహులవిమర్శనలు చేసినవారును చూపిం

పఁబడిరి. భారతవిమర్శకులమామణి యిందు జౌచితిని కోలుపోయినది. గ్రంథకర్త తాను గ్రాంథికభాషాభిమానులని తలచిన కొందఱు పండితకవులను ఇందు పొగడెను.

వ్యావహారికభాష “గ్రామ్య” మనుకొను గ్రంథకర్తప్రయోగములుకూడ కొన్ని వ్యాకరణవిలక్షణములు కలవు.

విశ్వదాత గ్రాంథికభాషను సముద్ధరింప కవి త్రయమువారికి అభయమొసంగిన ట్టిందున్నది. ఎవ రేది కోరినను “లే”దనుట ఆయనస్వభావము కాదు. దేశోద్ధారకుని వ్యావహారి కాంధ్రాభిమానము వేవిధముల తెలుగుమాగాణమున వ్యక్త మగుచునే యున్నది. ఆయన చతుర్భుజములును గ్రాంథిక వ్యావహారికభాషలను రెండింటిని సమానముగానే ఆదరించుచున్నవి. ఇక కవిత్రయమువారి యాశయ మా చతుర్భుజానివలన, ఆ విశ్వదాతవలన ప్రత్యేకముగ నెట్లు తీరనున్నదో!

బు. వేంకటరమణయ్య

S. S. L. C. Public Examination 1935.

Full notes on Telugu “A.”

Detailed and Non-detailed Texts.

కర్తలు: విద్యాన్, ఎమ్. శ్రీపతిశాస్త్రి, పండిత, ఎమ్. ఎన్. వెంకయ్యశర్మ, పండిత, కే. ఎస్. రంగస్వామిగార్లు. క్రొను ౨౭౬ పుటలు. పీచుకాగితము. వెల రు. ౧.

ప్రకాశకులు: లిటిల్ ఫ్లవర్ కంపెనీవారు; 3౧౭, లింగసెట్టిపేథి, జార్జిటవును, మదరాసు.

ఇందు స్కూలుసైనలు డిటైల్లు తెలుగు లెక్కస్తునకును, నాన్-డిటైల్లులో ఒకటియగు ‘విభ్రమ తరంగిణి’కిని అర్థవివరణాదులు కలవు. గ్రంథములయు, గ్రంథకర్తలయు చరిత్రము, కాలము, వ్యాకరణవిశేషములు, విశేషార్థములు ఇందు గ్రంథకర్తలచే విద్యార్థులకుపకరించురీతిని వివరింపఁబడినవి. మఱియు, పాఠ్య

గ్రంథభాగమున లేనివియు, పరీక్షల కుపయోగించునవియు నగు ఘండ్ వ్యాకరణాలంకారవిషయములు గ్రంథాదిని సంగ్రహింపఁబడినవి. ఇది పరీక్షార్థము మిక్కిలి ఉపయోగకరము.

బు. వేంకటరమణయ్య

నిరంజనాంజనము

డిమ్మినైజు. పుటలు ౫౦. వెల రు. ౦-౮-౦.

గ్రంథకర్త: కొమ్మూరి సంగమేశ్వరకవిగారు. ఇది 'వడ్డెపాటి నిరంజన' కృతమున "విశ్వకర్మబ్రాహ్మణ వంశాగమము" అనుగ్రంథము విమర్శ. 'విశ్వకర్మబ్రాహ్మణుల సుస్పష్టబ్రాహ్మణత్వము'ను తొలి గ్రంథము సమర్థించుచుండ దానిని రద్దుచేయుచు మరియొక మార్గమున నడచుచున్నది మలిగ్రంథము. కావున 'విశ్వకర్మబ్రాహ్మణవంశాగమ దుర్వాదగర్వనిర్వాపణ' మను నామాంతర మీగ్రంథమునకు దగినది. ఇట్టి గ్రంథముల యుత్పత్తికి కులాభిమానము, కక్షలు కారణములు. ప్రకృతము పెక్కు బ్రాహ్మణేశ్వర జాతులవారు 'బ్రాహ్మణ' శబ్దసంపన్నులు కాగోరి తమ తమ జాతులను 'బ్రాహ్మణ'కందముననుండి చిగిర్చినవానిగా కథలను కల్పించుకొనుచున్నారు. ఎందుకో ఈ యుబలాటములు! ప్రకృతము 'బ్రాహ్మణు' డభోగతి నున్నాడు. వెనుకటి మహత్త్వము లేదు; పలుకుబడి లేదు; గౌరవము లేదు. తినతిండియు, కట్టనడ్డయు లేదు. 'బ్రాహ్మణ' శబ్దము ప్రసాదించిన సౌభాగ్యమే యిది నేటి బ్రాహ్మణునికి. ఇట్టి 'బ్రాహ్మణ'శబ్దమును దగిలించుకొని ఏమి వారుకొనుదురో, బ్రాహ్మణేశ్వరులు! వెనుక బ్రాహ్మణునకు సర్వవిధముల నాధిక్యమున్న నా డిట్టిగట్టిప్రయత్నము చేసియుండినచో కొంత ప్రయోజనముండెడిది. నేటి ప్రయాసకు ఫలము కూన్యము.

౧. తూలిక

క్రాసునైజు, పు. ౯౨, వెల ౧౦ అణాలు.

ఇందు ఏడుకథలున్నవి. అన్నియు అనువాదములు. ప్రకటితపూర్వములుకూడ కొన్ని. కథలు ఆస్తికతను, నీతిని, ధర్మమును బోధించునవి.

౨. సంధ్య

క్రాసునైజు, పు. ౯౨, వెల ౬ అణాలు.

'టాల్ స్టాయి' కథ కనువాదము. మానవ జీవితమున కావశ్యకముగు గొప్పపరమార్థమును ప్రబోధించునది.

శ్రీ ముద్దా విశ్వనాథము ఈరెండుగ్రంథములను రచించెను. రచనయు మృదులము, మధురము. చాలవరకు తెలుగుదనము నలవరచుకొనినది. భావములకు, భాషకు ఆనురూప్యము కుదిరినది. రాసురాసు విశ్వనాథముగారి రచనలకు మెరుగుగ కనబడుచున్నది. తెనుగువచనవాఙ్మయమున వీరిరచనములు చోటుచేసుకొనుచున్నవి. వీనియుపయోగమును తెలుగువారు పొందదగుదురు. అచ్చు, కాగితము, బైండు అందముగ నున్నవి.

వ్యాసకుటీరము, మేలుపాక, ఎలమంచిలి, విశాఖ పట్టణముజిల్లా.

విదేశయాత్రికులు : ప్రాచీనాంధ్ర దేశము

క్రాసు. పు. ౨౧౬. వెల రు. ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త: భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు, బి. ఏ., బి. యల్., రాజమహేంద్రవరము.

ఇది 'ఆంధ్రదేశము : విదేశయాత్రికులు' అను గ్రంథమునకు 'పరిష్కృత ద్వితీయముద్రణము.' కావున నిది యాంగ్లములకు పరిచితపూర్వము. 'ప్రథమ ముద్రణమున దొరలిన తప్పులను పెక్కింటిని ఈరెండవ ముద్రణమున పరిష్కరించితిని. నావ్యాఖ్యానమునగుడ అచ్చటచ్చట కొంచెము సంస్కరించితిని.' ఈమాటలు గ్రంథకర్త సీతీకాయందలివి. వెనుకటి ముద్రణముతో పోల్చి చూచినవారికి దీని తత్త్వము తెలియగలదు.

ఆంధ్రదేశశత్రులకు సంబంధించినవ్యాసము లనే కములు గ్రంథకర్తవి, పత్రికలయందు ప్రకటితములయినవి. చరిత్రప్రామాణ్యమునకును, రచనాచమత్కారమునకును అవి నిదర్శనములు. శైలియందు పాఠకుని పొగ

గించు తీవియున్నది. ద్వితీయ ముద్రణ భాగ్యమును గాంచగలిగిన ఈ గ్రంథము ప్రశస్తిని వేరుగ చెప్ప బని లేదు. ఆంధ్రదేశమున విద్యాలయములయందు చరిత్ర పఠనమున కిట్టి గ్రంథము లావశ్యకములు. తమ దేశము యొక్కయు, తమ పూర్వులయొక్కయు చరిత్రను దెలుపు నీ గ్రంథము సకలాంధ్ర జనసామాన్యమును తప్పక చదువవలసినది.

ఆశ్చర్యచూడామణి దర్పణము

క్రాసు. పుటలు ౪౪. వెల రు. ౦-౮-౦.

గ్రంథకర్త: కోగంటి చుర్గామల్లికాజ్ఞానరావు, ఉభయభాషాప్రవీణ. ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు; బోర్డు హైయర్ ఎలిమెంటరీస్కూలు, అంగలూరు.

‘శక్తిభద్ర’ విరచితమును ‘ఆశ్చర్యచూడామణి’ ‘ఉభయభాషాప్రవీణ-హైనత్’కు పాత్ర్య గ్రంథముగా నుండినది. దానిని గ్రంథకర్త చదివినపుడు వ్రాసికొనిన నోట్సు (ముఖ్యవిషయములను గురువుగారు చెప్పినవి కాబోలు) నిట్లు పుస్తకరూపమున ప్రకటించినారు. దీని ప్రయోజనముమాట ఎట్లున్నను వెలమాత్రము చాల అధికము. రెండణా లయినను అధికమే.

క వి రాయలు

క్రాసు, పు. ౨౭, వెల రు. ౦-౪-౦.

గ్రంథకర్త: కొత్త వీరభద్రయ్యచౌదరి, సంగం జాగర్లమూడి పోస్టు, తెనాలితాలూకా.

ఇది పృథ్వీరాయచాందుభట్టులకథ. దీనికిమూలము శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలగారి వీరపూజ. దీనిని విద్యానాగలింగము వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు దయగో బరిష్కరించినారు.

గ్రంథకర్త ‘విశేషాత్సాహము’న కిది ఫలము. ప్రయోజనము నంతియే. ఇందు సంస్కృతశబ్దములు, సహసములు ఔచిత్యదూరములయి జడిగొని రాలినవి. వెల ఒక్కయణాయైనను అధికమే.

గ్రంథ స్వీకారము

దీర్ఘ రోగ చికిత్సాసారము

క్రాసు ౧౩౨ పుటలు, వెల రు. ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త: డాక్టరు పాలవర్తి నరసింహారావు గారు, ప్రకృతిచికిత్సావైద్యులు, దీర్ఘ రోగవైద్యశాలాధికారి, వేటపాలెం, గుంటూరు జిల్లా.

౧. శ్రీ మయూరధ్వజోపాఖ్యానము

(చూడాశ్వాసముల ప్రబంధము)

డిమ్మినైజు, ౧౮౯౯ పుటలు, వెల రు. ౧.

౨. సౌందర్యచక్రధరీయము

(నీతిదాయకమును ప్రహసనము)

డిమ్మినైజు, పుటలు ౪౪, వెల రు. ౦-౧౨-౦.

ఈరెండు గ్రంథములు చక్రాల నృసింహకవి విరచితములు. వీరు గుర్తినివాసులు.

ఆంధ్ర కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తి

డిమ్మినైజు, పు. ౧౪౫, వెల తెలియరాదు.

గ్రంథకర్త: న్యాయశిరోమణి వేదాల తిరువేంకటాచార్యులు, సంస్కృతాంధ్రపండితుడు, ఆంధ్ర కైస్తవకళాశాల, గుంటూరు.

పాశురపరిమళములు

క్రాసునైజు, పుటలు ౪౦, వెల ౩ అణాలు.

రచయిత: మాడఘాషి మతం వేంకటాచార్యులు గారు, బి. ఏ, స్టీడరు, తిరుపతి.

ఆహారశాస్త్రము (మొదటి భాగము)

క్రాసునైజు, ౨౦౮ పుట, వెల రు. ౧-౮-౦.

ఆంధ్ర సరస్వతీగ్రంథమాల, ౨౨-వ కుసుము.

ప్రకాశకుడు: లేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు,

౧౨౦, వెల్లాలపేడి, పురకవాకము, చెన్నపురి

రాజ్యపాలనాశాస్త్రము

సరస్వతీగ్రంథమాల—3౬-వ పుష్పము.

క్రానుపైజా, పుటలు ౧౧౬, వెల రు. ౧.

గ్రంథకర్త: శనివారపు సుబ్బారావు.

ప్రకాశకులు: సరస్వతీ గ్రంథమాల సంపాదకుడు, కాకరపట్టు.

శారద లేఖలు (రెండు సంపుటములు)

క్రాను. ౨౦౦ + ౧౦౩ పుటలు. వెల అమూల్యము.

గ్రంథకర్త: కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ, బాపట్ల, గుంటూరు.

శ్రీమత్కృష్ణకావ్యజయము

(మూడాశ్వాసముల పద్యగేయాత్మక కావ్యము)

క్రాను. పుటలు ౮౦. వెల అమూల్యము.

గ్రంథకర్త: పసుమర్తి కృష్ణమూర్తి. చెన్నపురిలో ఎగ్మూరున నున్న 'లోక్' ముద్రాలయముననుద్రితము.

పత్రికలు

ఆంధ్రసారస్వతపరిషత్పత్రిక

సంపుటము ౧, సంచిక ౧.

సంపాదకుడు: సాహిత్యవిశారద, కోన వెంకటరాయశర్మ, నరసరావుపేట.

సాలుచందా: రు. ౨-౦-౦;

విడిసంచిక వెల రు. ౦-౬-౦.

రంగభూమి (విశేషసంచిక)

(కన్నడపత్రిక)

౯-వ సం. సంచిక ౧. (సెప్టెంబరు ౧౯౩౪)

సంపాదకుడు: యం. యస్. కుబ్జాజ్యశాస్త్రి.

ప్రకాశకులు: అమెడూర్ నాటక సంఘము, బెంగళూరు సిటి.

మక్కళపుస్తక - సంక్రాంతియ సంచిక

శ్రీముఖ సంవత్సరము

(కన్నడపత్రిక)

సంపాదకులు: సి. అశ్వత్థనారాయణరావు, బి.వి.,

బళ్ళేపేట, బెంగళూరు సిటి.

అతిప్రమాణమగు దీపస్తంభము, కద్రి

కద్రి మంగళూరునం దొకచిన్నయూరు. కొండల మయము. అచట నొక ప్రాచీనదేవాలయ మున్నది. అందు వెలకొనిన దైవము మంజునాథస్వామి. ఆలయమున కెగువ తొమ్మిది పవిత్రతీర్థము లున్నవి. దేవాలయమున కెదుర నతిప్రమాణముగు లోహమయ దీపస్తంభమున్నది. అది ధ్వజస్తంభముకూడ. దీనిఎత్తు డైబ్బది అడుగులు. దీనిని గురించినగాథ యొకటి అక్కడ

యిట్లు వాడుకలో గలదు: ఒకడు స్తంభమునందలి దీపములను క్రిందినుండి వైవరకు వెలిగించుచుపోవునప్పటికి స్తంభము వేడెక్కి వానికి దిగుటకు సాధ్యముకాకపోయెనట. అప్పుడు వాడు మంజునాథస్వామిని ధ్యానించి, ఆయనపయి భారమునువైచి ప్రక్కనున్న తీర్థములలో నొక్కదానిలో కురికి యక్షులగాత్రుడయి వెలికి వచ్చెనట.

మ న వి మా ట లు

హిందూదేశచరిత్రము *

అదికాలమునాటిభారతీయు డలొకకన్యకా
భావంతుడు. ఆతనిలక్ష్యము విశ్వశ్రేయము.
తత్సంపాదనమునకయి యాతడు ప్రపంచము
నందలియితరదేశము లింకను కన్ను దెరవజా
లనిస్థితిలో ప్రకృతిమాత పరిచిన పౌత్తికల
యందు పరుండియుండిననాడే తనదేశమును
వివిధవిజ్ఞానసంపదకు నిలయమును చేసినాడు.
అచటనుండి యమేయకాంతులను విశ్వంఖిల
ముగ విరజిమ్ముచు వెలువడిన సాంద్రవిజ్ఞాన
చంద్రికలవెలుగున కన్ను లొకింత దెరచి
చూడగలిగిన నేటియూప్రపంచము స్వాతిశయ
ప్రకటనమున విరపిగుచున్నది. మానసియ
మగు నాప్రాచీనభారతీయుని యాన్నత్య
మాచరణముమూలమున దెలియవలసినది.
ఆతనికి స్వాతిశయప్రకటనముగిట్టదు. ప్రత్యేక
ముతనచరిత్రమునుగాని, తనదేశచరిత్రమును
గాని యాతడు రచియింపమి కదియేకార
ణము. కాని తచ్ఛరిత్రమంతయు నాత డార్జిం
చియుంచిన యమూల్యానంత విజ్ఞానప్రపంచ
మున నిమిషియున్నది. దానిని ప్రజ్ఞాచక్షువులు
వెదకే వెలికి తీయజాలుదురు. ఆవిజ్ఞానప్రపంచ
మే యాతని మహోన్నతచరిత్రసాధము
నకు పునాదియయి మించునది.

తరువాత, దేశాంతరాదుల సంబంధ
ములుకారణముగ భారతీయునకు చరిత్రజ్ఞాన
మావశ్యకమని బోధపడినది. కావుననే ప్రత్యేక
ముగ గాకున్నను, నాడునాట వెలువడుచు
వచ్చిన సంస్కృత ప్రాకృతాది వాఙ్మయము
లయందును, జైనబౌద్ధవాఙ్మయములయం
దును, దేశభాషాగ్రంథములయందును చరి
త్రాంశములు ప్రవేశించుచువచ్చినవి. మఱియు
శాసనములు, వైదేశికులవ్రాతలు, స్థానిక
వృత్తములు, వంశావళులు మొదలగుచరిత్ర
ప్రధానరచనములును వెలువడినవి. వాని
యందలి చరిత్రాంశము లనేకములు, తత్ప్ర
సక్తములగు పాత్రముల యైశ్వర్యాధికార
వాంఛలకు, మతాభిమానములకు బలియయి
తారుమారయినవి. ఒండొంటికి సామరస్యము
కుదురమిని వానిలో పెక్కింటి యాధార్థ్య
మును విశ్వాసానర్హ మయినది. ఇట్టియాధా
రములనుగొని మొదటి మొదటిచరిత్రకారులు
కొందఱు పరిశీలనమునకు, సత్యాన్వేషణపరి
శ్రమకు ప్రావీణి, స్థూలదృష్టికి గోచరము
లగువానికి ఊహలతో సంబంధమును గుదిర్చి
చరిత్రము నల్లినారు. అది యొకయదుకుల
బాంతు అయినది. దానికి దరుచు నున్న
యదుకు లూడుచుండెడివి; లేనియదుకులు

* హిందూదేశచరిత్రము, మొదటిభాగము-హిందూమహాయుగము. క్రామవైజ్ఞాన ౨౦౧౧ ఫుటరు, వెల
రూ. ౧-౦-౦. ప్రకాశకులు : ఇండియన్ పబ్లిషింగ్ హౌస్ లిమిటెడ్, కొంకిణెట్టి వీధి, చెన్నఛరి.

కూడుచుండెడివి. దానిరూపమునకే యొక్కొక్కపుడుమాన్యాటునుకలుగుచుండెడిది. దాని కిట్లు నిలుకడ లేకపోవుటయే కాక, ప్రామాణ్యమును కొరవడిపోయినది. కొన్ని రాజకీయతంత్రములు కారణముగ యథార్థవిషయములకు గొన్నింటి కన్యభాకరణము నని వార్య మయినది. ఇట్టి చరిత్రవాజ్మయమునకు ప్రథమావతారభూమి ఆంగ్లభాషయయినది. ప్రకృతము చదువులబడులలో బాలురకొరకు వెలువడిన చరిత్రవాజ్మయమంతయు ప్రాయశః పైతీరు రచనమునకు సంగ్రహరూపములే.

తరువాతి చరిత్రప్రియుల నిరంతరసత్యపరిశీలనమువలన పూర్వచరిత్రములు లోపములు బయలుపడినకొలది సంస్కరింపబడుచు వచ్చినవి. రానురాను షరంశరలుగ బహిర్గతము లగుచున్న అపూర్వచరిత్రాధారము లింకను చరిత్రకు ప్రాభవమును, ప్రాముఖ్యమును, ప్రామాణ్యమును సమకూర్చుచున్నవి. అదియొక ప్రత్యేకవాజ్మయ శాఖగను షరిగణింపబడినది. దేశీయులు, విదేశీయులునగు అనేకు లనేకముఖములు దానిని విస్తరిల్లి జేయుచున్నారు. ఇపుడేపుడు సమ

గ్రముకాకున్నను సమ్మదగినదాని సజీవాకృతి యొకటి గోచరించుచున్నది. ఇంకను జరుగుచున్న షరిశోధనములవలన దానికి నిండుదనము కలుగగలదనియు తలపడగియున్నది. ఇట్లు బయలుదేరుచున్న చరిత్రవాజ్మయమంతయు ఇంకను ఆంగ్లముననే యిట్లు కట్టుకొని కూరుచున్నది కాని దేశభాషలయందు ప్రవేశమును గనజాలకున్నది.

విద్యాలయములయందు పై తరగతుల వారికిని శాస్త్రాధివిషయబోధనము దేశభాషలయందే కావింప దలపెట్టిన నేటికాలమున నాయాశాస్త్రములవాజ్మయము తప్పని సరిగ దేశభాషలయందుత్పత్తి చెందవలసియున్నది. అందుకు గావలసిన ప్రయత్నములను కొలదిగ సాగుచున్నవి. ఆప్రయత్నములవలన ననలువిడిచిన చరిత్రశాఖకు తొలి ఫల మీ 'హిందూదేశచరిత్రము'. ఇది హైస్కూలువిద్యార్థులకు క్రొత్త 'ఏ' గ్రూపు సిలబసు ననుసరించి రచియింపబడినది. ఇంగు 'హిందూమహాయుగము' మాత్రము కలదు. ఇది హిందూదేశచరిత్రమున మొదటిభాగము. షరిశోధనమున కందిన వేలకొలది సంవత్సరములపూర్వపు టాదికాలమున నుం

౧. దేశచరిత్రలు, చరిత్రకథలు, చరిత్రవాచకములు, చరిత్రపాఠములు మొదలైన నానానామరూప భేదములతో వీనిసంఖ్యదినదినము నకు పెరిగిపోవుచున్నది. వీనికి సంస్కరణముకూడ లేదు. ఈపాల్లుపుస్తకముకే యిప్పటికిని విద్యార్థులకు చరిత్రాభ్యాసారంభమునకు గతియై యున్నవి. వీని జరుపుటవలన చరిత్రజ్ఞానము తప్పదాని బడిపోవుచుండుట అనుభవకథము. వీనిని పూర్తిగా తొలగించి షరియైనవానిని, ఆపూర్వపుదు వెలువడుచున్న నూతన చరిత్రాంశములచేర్చుచు బయలుదేరదీయవలెను. వానియొగ్గతను నిర్ణయించుటకు సమర్థులగు చరిత్రపండితులసంఘ మొకటి ఏర్పడవలెను. ఆసంఘము షరిశీలిచి అంగీకరించినవానినే పాఠశాలలో ప్రవేశపెట్టవలెను. ఇట్టి యోచనలు విద్యాశాఖాధికారులు చేయవలసియున్నాడు.

డియు శ్రీ. శ. పదుమూడవ శతాబ్దమున, సంపూర్ణముగ హిందూదేశము మహమ్మదీయులచేత బడునాటివరకుగల కాలము హిందుమహాయుగ మనబడునది. ఆకాలము నందలి చరిత్రయంతయు నిందు సంతకేపముగ వర్ణింపబడినది.

సామాన్యముగ దేశచరిత్రమున కాయా కాలముల వారిప్రాభవము, నాగరికత, మతములు ప్రధానాంగములు. వానివలన తలకెక్కిన అహంకారము మూలమున హైందవేతరజాతులు హింసా ద్వేషాదులకు లోనయి తమచరిత్రములను కలుషితముల జేసికొనినవి. హైందవజాతిచరిత్రమాత్ర మట్టిది కాదు. హైందవహృదయము దయామయము; ధర్మపరాయణము; మానవకల్యాణము నాకాంక్షించునది. తత్కార్యము లన్నియు నాకాంక్ష్య సాధనానక్తములు. క్రొవ్యము, ద్వేషము, హింస దానిని జేర నెన్నడు సాహసింపవు. అది నిత్యజాగరూకమయి వానిని కడుదూరమున నేయుచును. హృదయ మట్టిదికావుననే తచ్చరిత్రము మహత్త్వ పూర్ణమయి నిఖిలప్రపంచమాన్య మయినది. అదియే అతని యీనాటి పతనమునకును హేతువయినది కాని తన్మహత్త్వమున కేనాటికిని హానిలేదు. అది శాశ్వతము. ఈ గ్రంథమున నాదినుండియు హైందవుని అట్టియనుత్తమమహత్త్వమే వర్ణింపబడినది.

ఆదిమనివాసులగు ననార్యులచరిత్రతో సీగ్రంథము ప్రారంభ మయినది. అది

మొదలుకొని క్రమముగ ఆర్యులు, వారి సభ్యత, వారిరాజ్యములు, మతములు, వేద సూత్ర వాఙ్మయపరిణామవికాసములు, జైన బౌద్ధమతముల ఉత్పత్తివ్యాపనములు, మగధ మార్యగుప్త సామ్రాజ్యముల ప్రాభవాదులు, అనుపమ వీరవతంసములనబడు రాజపుత్రుల విక్రమచరిత్రాదులు, దక్షిణాపథమునందలి హొయిసల, చోళ పాండ్యుల రాజ్యచరిత్రములు, ఆయాకాలముల నాయాసామ్రాజ్యాధీశులప్రాపున వెలసిన వాఙ్మయసంస్కృతి మత పరిణామ కళాకౌశల నాగరకతా విశేషాదులు, ఆదినుండియు, హిందూదేశసంపదను కొల్లగొనునాశతో దండయాత్రలను గావించిన పారసీకయవనాది విదేశజాతుల చరిత్రములు మొదలయినవి వర్ణింపబడినవి. హైందవుని 'ధర్మసంరక్షణ' నిరతి కారణముగ 'కట్టకడపట' 'కాకతీయాంధ్రుల త్రిలింగసామ్రాజ్యము' మహమ్మదీయ మహాసలమున బడి మ్రగ్గి 'భస్మీభూత' మయి పోవుటతో నీ 'హిందూ మహాయుగము' తుదముట్టుచున్నది. కాని, 'తపశ్శాలియయిన విద్యారణ్యమునీంద్రు' 'డభిమంత్రించి' 'తుంగభద్రానదీతీరమున విజయనగరసామ్రాజ్య విభూతిని నూలు కొల్పు'ట 'కించుక యాపవిత్రభస్మము'ను మాత్రము చివర మిగిల్చినది. గ్రంథ మింతకు పదింతలయినను సమగ్రవర్ణనమునకు సాధ్యముకాని యిందలి చరిత్ర యంతయు నింతసంగ్రహముగ నుండుటకు విచారమగుచున్నది. కాని ప్రకాశకుల నియమములకు

కట్టుబడవలసియుండుటచే నిట్లు సంగ్రహింపక తప్పినదికాదు. ఇందలివిషయము సంగ్రహము య్యనుసానుపూర్వకముగ నమరియుండుటచే నిది ఆంధ్రచరిత్రవాఙ్మయమున అనిదంపూర్వమును గౌరవమునకు పాత్రమగు చున్నది.¹

హిందూదేశమునకు మహత్త్వమును గడించిన విషయముల వర్ణనము 'లాహా'కొలు పుచు చదువరులకు గన్నులకు గట్టిన ట్లుండును; కోలుపోయిన వెనుకటి గొప్పదనము సంపాదించి పురికొల్పుచుండును. రచనము తిన్నదనము, తీయదనము గలిగి మేలిమి గులుకుచు మదిమెచ్చజేయు చుండును. విషయగౌరవమునను, రచనా సౌందర్యమునను ఆంధ్రచరిత్ర వాఙ్మయమున నద్వితీయ మగు స్థానము నలంకరించిన ఈ యుత్తమ గ్రంథమును రచించి ఆంధ్రలోకమును తనకు ఋణపడజేసికొనిన యాత డెవ్వడోకాదు. ఆంధ్రలోకమునకు సుపరిచితు డయిన

శ్రీమల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ;

తన జీవితమును చరిత్రాన్వేషణము కొరకు సమర్పించిన సుకృతి. 'డిగ్రీ'లకొలత కందని ధీశక్తి యాతనిది. తత్పరిశోధనల ఫలములు ప్రమాణబద్ధము లని సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుల మన్ననలను బడసినవి. ఇట్టి ప్రామాణికుని లేఖని ప్రసవించిన గ్రంథ

ప్రామాణ్యమును గూర్చి ఏమి చెప్పినను ద్విరుక్తప్రాయ మగును. ఆతని యనన్య సామాన్య చరిత్ర పాండిత్యమును గ్రంథము సహస్రముఖము, ఘోషించుచున్నది. చరిత్ర రచనయందు దీతని మించగల సమర్థు డాంధ్రులలో నింకను గానరాడని నిశ్చంకముగ చెప్పనగును. ఇది సత్యకథనము.

చిరకాల పరిశోధనమున సిద్ధహస్త డగు గ్రంథకర్త నేకరించియుంచిన యమూల్య చరిత్రసాహిత్య అపరిమితముగ నున్నది. దానినంతయు వినియోగమునకు దెచ్చుటాతని కొక్కనికి సాధ్యేతరకార్యము. అదియంతయు నిరుపయోగముగ నుండిపోవుట దేశచరిత్రకు గొప్పనష్టము. ఆతనిసామర్థ్యమునకు దగిన యవకాశము లభించినచో నాత డపూర్వ చరిత్రవాఙ్మయమును బహురూపముల రచియింపగలడు.

ఇటీవల నాంధ్రమున శాస్త్రవాఙ్మయమును, రచింపజేయ దుపెట్టిన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము ఈ గ్రంథకర్తను చరిత్రవాఙ్మయరచనకు నియమింపదగును. అటులగునేని ఆతడార్జించియుంచిన చరిత్ర విజ్ఞానము సార్థకమగు నుపయోగమునకు రాగలదు.

1. గ్రంథమున వర్ణింపబడిన రాజవంశముల మందలి రాజులపేరులు, వారికాలములు, ముఖ్యమగు చరిత్ర గొప్పతనములకాలమును మొదలగువానిపట్టికలును, గ్రంథస్థనామముల కకారాదిపట్టికయును లేమి గ్రంథమున కొక లోపము, చరిత్రగ్రంథముల యుపయోగము సుకరమగుట కిట్టిపట్టిక లావశ్యకములు. సంగ్రహరూపముగ నిట్టి గ్రంథమునకు దదావశ్యకము బహుగుణితము. కావున పట్టికల నింకనైన తయారుచేసి గ్రంథాంతమున జేర్చుట లెస్స.

విశ్వవిద్యాలయములన కళావిజ్ఞానము లకు నిలయములు. అట్లగుట కవి విజ్ఞానసంఘములయూ శ్రయమును బహుమానపురస్కరముగ సంపాదించుకొనవలయును. వారివలన సమకూర్చిన విజ్ఞానమును జిజ్ఞాసువులగు విద్యార్థులకు పంచియుండవలయును. అట్లుచేసిననే విశ్వవిద్యాలయములకు సార్థకత సిద్ధించును. ప్రపంచమున విశ్వవిద్యాలయములు పట్టములనేకాక, పాండిత్యమును గౌరవించుచున్నవి. ఇచట కేవలపాండిత్యమును గౌరవించుటయేకాదు. తత్పాండిత్యమువలన నధికలాభమును గలుగుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మీసలహాను బహుమానించుగాక!

ఈపుస్తకము స్కూల్ షైనల్ విద్యార్థుల కొర కుద్దేశింపబడినను ఆంధ్రులెల్లకు విధిగ చదువవలసినది. చరిత్రజ్ఞానశూన్యు డీకాలమున ననాగరకుడుగఁ బరిగణింపబడుచున్నాడు. ప్రపంచ చరిత్రము సంతను కాకున్నను, తన దేశ చరిత్రమును సంగ్రహముగ నైనను తెలియనివా డనాగరకుడు కాకపోవు తెట్లు!

గ్రంథము వెల ఒకరూపాయ మాత్రము. దీని నీతిరుబడిపుస్తకముతో పోల్చి చూచినది కారుచౌక యనక తప్పదు. గ్రంథకర్త సామర్థ్యమును నెట్లొ గుర్తించి యాభిప్రాయమునిట్టి యమూల్య గ్రంథమును రచియింపజేసి, దాని నల్పమూల్యమునకు విక్రయించి ఆంధ్ర

లోకమున కుభయవిధముల నుపకరించిన ప్రకాశకులు తదభినందనముల కెంతయు బాత్రులు.

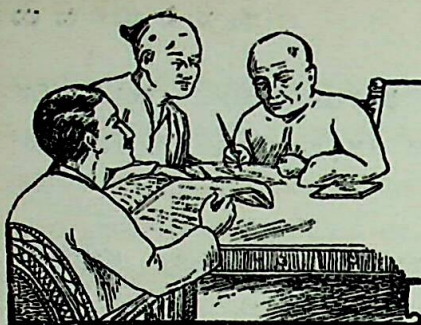
గ్రంథకర్త పాండిత్యమున కనురూప మగు పదవియు, పురస్కృతియు లభించు నేని ఆంధ్ర చరిత్రవాఙ్మయము నిండుదనమును సంతరించుకొనగలడు; ఆంధ్రవాణి నూతనా లంకారశోభిత కాగలడు; ఆంధ్రదేశము పేరుకీర్తుల వెలయగలడు. ఇదియే కోరదగినది. ఇంతకన్న నిక కావలసిన దేముండును?

‘మహాకావ్యరచన : ఖండకావ్యరచన’

ఆంధ్రభూమి (ఆగస్టు ౧౯౩౪ సంచిక) నుండి ఉద్ధరించి కడచిన భారతి సంచికలో ‘కలగూరగంప’ శీర్షికయందు ప్రకటించిన ‘మహాకావ్యరచన : ఖండకావ్యరచన’ అను వ్యాసము పుట్టుపూర్వోత్తరములను తత్కర్త శ్రీరాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు లేఖామూలమున నిట్లు తెలిపినారు :

“ఆంధ్రభూమినుండి భారతి ప్రకటించిన ఖండ మహాకావ్యములు నేను అనంతపురము ‘కవిభవనారసమితి’ వారి ‘క్రొక్కాటు మెఱుగు’ అనుకావ్య సంపుటికి వ్రాసిన కీర్తికావ్యమునకు క్షుంధితునుక. ఆపత్రికవారు దానిని ప్రకటింపలేదు. మమ్మెవరిని అడుగనులేదు. మనప్రతికల ప్రతిభూత్వ మింతలక్షణముగా నున్నది.

రా. అ. కృ.”

సాభిషాయ

విశేషములు

“శాంతముగ నున్నది” అని మహాసంగ్రామము భయంకరముగనున్న సమయమునందు బ్రిటీషుప్రభుత్వాధికారులు ప్రచురించినవిధమును శ్రీ విల్లింగ్డునుప్రభువుగారి భారతశాసనసభయందలి కడపటి ప్రసంగము స్మరింపజేయుచున్నది. విల్లింగ్డును ప్రభువు మూడునెలలు లండనునగరమునందధికారులతోను, వర్తకవ్యాపారస్తులతోను సంప్రతించి తిరిగి అధికారమును స్వీకరించిరి. విల్లింగ్డును ప్రభువు, లండను పోవుటకు కారణము రాజ్యాంగసంస్కరణముల విషయమై ప్రభుత్వాధికారులతోను, తదితరులతోను సంప్రతించులని సర్వత్ర తెలిసినవిషయము. భారతశాసనసభాసభ్యులు, ప్రజలును సీవిషయమై రాజప్రతినిధి యేమిచెప్పనో యని గంపెడేశలతో వేచియుండిరి. రాజప్రతినిధి ప్రధానవిషయము నెప్పటివలెనే తెరచాటుననే యుంచుట ప్రజాహృదయమునందు నిరాశను గలుగజేయుట సహజము. భారతశాసనసభను, నిర్బంధశాసనములను నిర్మించి శాంతిని స్థాపించినందుల కభినందించుటయును, కాంగ్రెసు సత్యాగ్రహమును విరమించి శాసనసభ

ప్రవేశము నామోదించినందులకును సభి నందించినానందించిరి. వీరియభినందనానందములు పిల్లి కన్నులు మూసుకొని పాలుత్రాగినరీతిని నున్నవని ప్రాజ్ఞులందరును నంగీకరించుదురు. నిర్బంధముల సాధనమునను ఇర్విను ప్రభువు సాధింపజాలని ప్రశాంతస్థితిని విల్లింగ్డునుసాధించినట్లు గర్వింపుట ఆత్మవంచనమునకువలెను ఆత్మశక్తికి నిదర్శనముకాదు. నిర్బంధములు ప్రజాశక్తి నెల్లకాలమును స్తంభింపజేయజాలవు. స్తంభింపజేయగలిగినను భారత ప్రభుత్వమునకును, బ్రిటీషుప్రజలకును సత్తువలేని నిరాశాపూరితులైన ప్రజలవలన నేవిధమైన యువకృత్యమును కలుగదని ఇర్విను ప్రభువు తెలిపిన సత్యమును విల్లింగ్డును ప్రభువు విస్మరించుట సీత్యమును, ధర్మమును కాదు. ప్రపంచమునందెప్పుడును నెచ్చటను సంభవముకాని విషయము భరతవర్షమునందును సాధ్యముకాదు. ముప్పదియైదుకోట్ల ప్రజలను ప్రజలసంయోగసాహచర్యముల మూలమునను పాలించుట ప్రయోజనకరముకాని నిర్బంధముల మూలమునను పాలించుట సకలవిధములను నిరుపయోగము. గతించిన మూడేండ్లయందును భారతశాసనసభ దేశా

నర్థములకు వినియోగపడినటులు దేశక్షేమమునకు వినియోగపడిని విధమునకు నిర్బంధశాసనములు, ఒటావానిర్ణయములు, రిజ్యువ్యాంకు, మారకపురేటు, సుంకముల నిర్ణయములు, లీమోడియొడంబడిక, సైనిక శాసనము, పన్నుల నిర్ణయములు మొదలగు విషయములనేకములు ప్రమాణములు. ప్రభుత్వవత్సాభిమానులు, శ్రీయుత ఎ. రామస్వామిమొదలగువారుగా రే “గండభేరుండుల స్థానమును రాంబందు లాక్రమించినవి” అని భారతశాసనసభవిషయమై ఒకసందర్భమునం దాక్షేపించి యుండిరి. విల్లింగ్డను ప్రభువుగారి యాజ్ఞలనునిర్వహించినభారతశాసనసభ వారి యభినందనములకు పాత్రమగుటయందు విచిత్రమేమియును కనుపడదు. విల్లింగ్డను ప్రభుత్వమవలంబించిన రాజ్యాంగవిధానము భారతీయుల సంప్రతింపుల కేవిధమైన యవకాశములను గలుగజేయదని బ్రిటీషుజాతీయ ప్రభుత్వవైఖరియును వెల్లడిచేయుచున్నది. జాతీయ పక్షప్రభుత్వము స్వీయబలమును స్వదేశమునందును, విదేశములందును ప్రజాశయములను నిర్మూలము చేయుటకు వినియోగించిన విధమును గతించిన మూడేండ్ల చరిత్రయును చాటుచున్నది.

* * *

జాతీయప్రభుత్వము - ప్రజలు

జాతీయప్రభుత్వమవలంబించిన రాజ్యనీతి పశ్చిమరణరంగమునందలి ప్రశాంతస్థితిని బోలియున్నది. స్వదేశమునందు వ్యాపారపరి

శ్రమల నభివృద్ధిచేయుట కేర్పడిన ఒటావా నిర్ణయములును, స్టర్లింగువిధానము, సుంకముల నిర్ణయము నిరర్థకములైనను సమర్థించుటమాత్రము తప్పనిసరి యైనది. ఒటావా నిర్ణయములు కనడాకు గలుగజేసిన లాభములను గ్రేటుబ్రిటనుకు గలుగజేయ లేదు. ఆస్ట్రేలియా ప్రతిఘటించుచున్నది. సుంకముల నిరోధము వ్యాపారపరిశ్రమలను క్షీణింపజేసినను, ధనస్వాములకు రక్షణమేర్పడినను, ప్రజాసామాన్యమునం దసంతృప్తి వ్యాపించినది. స్టర్లింగువిధాన మసాధ్యమై డోలరు ఫ్రాంకుల మారకపు రేటులు పెరిగినవి. జాతీయప్రభుత్వ నాయకులు, హెండర్సనుగా రెంత మొరపెట్టినను, ఆయుధ విసర్జనసభను నిరర్థకము చేసిరి. నానాజాతి సమితియును నామమాత్రావశిష్టముగ నున్నది. ప్రపంచమునం దంతటను సన్నగిలిన బ్రిటీషు ప్రతిష్ఠ హిందూస్తానమునందు మాత్రము విజృంభించినది. ఒటావానిర్ణయములు బ్రిటీషువ్యాపారపరిశ్రమల రక్షణమున కనుకూలముగను, హిందూస్తానమునకు ప్రతికూలముగను పరిణమించిన విధమును విషయావలోకనము వెల్లడిచేసినది. జర్మని, ఇటలీ, జపాను, హాలండు మొదలగు రాజ్యములు హిందూస్తాన వ్యాపారమునకు ప్రతిబంధకములను గల్పించినవి. హిందూస్తానమునుండి విదేశముల కెగుమతులు క్రమముగను క్షీణించుచున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనుకు పోయెడి ఎగుమతులు లెక్కలోనివికావు. దిగుమతులందును

సుంకములు ప్రతిబంధకములను గల్పించుచున్నవి. పాను-రూపాయ మారకపురేటు ఎగుమతుల వ్యాపారమునకు ప్రతికూలముగ నున్నది. రక్షణసుంకములు బ్రిటీషువ్యాపారమున కనుకూలములైనను హిందూస్తాన వ్యాపారమునకు ప్రతికూలములైనవి. రిజర్వు బ్యాంకు బ్రిటీషుప్రయోజనముల రక్షణమునకు స్వర్ణదుర్గముగ నేర్పడినది. లీమోడిదూది యొడంబడిక లాంకామైరు బట్టలకు లాభించినటులు హిందూస్తానపుదూదికి లాభించలేదు. ఆర్థికవిధానములును, శాసనములును బ్రిటీషు ఎగుమతులకును దిగుమతులకును లాభించునటులు హిందూస్తానపు టెగుమతులకును దిగుమతులకును ఏరీతిని లాభించుటలేదని భారత శాసనసభా సభ్యులును, ఆర్థికపండితులును పెట్టిన ఘోష లరణ్యరోదనములుగను పరిణమించినవి. ఏవిధమునను చూచినను భారత శాసనసభ దేశమునకు జేసిన యుపకారము మృగ్యముగ నున్నది. కాంగ్రెసు ప్రతిష్ఠను, ప్రజల శక్తిని క్షీణింపజేయుటకు దోడ్పడిన భారత శాసనసభ ద్వంద్వ ప్రవృత్తియందు విశ్వాసముగల విల్లింగ్డును ప్రభువుగారి పొగడ్తలకు పాత్రమగుటయందు విచిత్రము లేదు. సభ్యులును, దేశమును ఆతురతతో జూచుచున్న రాజ్యాంగములపట్లను రాజప్రతినిధి తెలిపిన భావములు పూజ్యములు.

* * * *

రాజ్యాంగ సంస్కరణములు

జాయింటు పార్లమెంటరీకమిటి వెంటనే నివేదికను తయారుచేయుటకు పడుచున్న శ్రమను విల్లింగ్డును ప్రభువుగారు ప్రశంసించినను కాలయాచనము జరుగుచున్నదని యంగ్ కరింపవలయును. నివేదికలోని విషయములు కొంతమైనను విల్లింగ్డును ప్రభువుగారికి క్రొత్తది కాదు. కేంద్రప్రభుత్వమునం దేమి మార్పులు జరుగునో, ఎప్పుడు క్రొత్త శాసనసభ ఏర్పడునో భారత శాసనసభాసభ్యులకు తెలుపుట యాశాజనకముగ నుండును. రాష్ట్ర సభలు ౧౯౩౬-వ సంవత్సరమునం దేర్పడునని వారి ప్రసంగము గ్రాహ్యము చేయుచున్నది. పార్లమెంటరీకమిటినివేదిక నవంబరు మాసమునందు మొువడునపుడు గుట్టు బయటపడగలదు. సంస్కరణముల నాచరణమునందు బెట్టుట కధికారవర్గముచేసెడి ప్రయత్నము లన్నియును ప్రజామోదము లేకను ఫలప్రదములు గాజాలవు. శ్వేతపత్రమువలెను పార్లమెంటరీకమిటిరిపోర్టును అన్ని పక్షములవారు ను నిరాకరించుట సహజమని దేశపరిస్థితులు తెలుపుచున్నవి. రానున్న భారత శాసనసభ యందు పార్లమెంటరీకమిటినివేదిక నిరాకరింపబడుట సంభవము. కాని రాజ్యాంగాధికార వ్యామోహము మహానుభావులనుసయితము సంశయాత్ములను జేయుట సహజము. భారత శాసనసభయందు పాల్గొనుటకు నిర్ణయించిన కాంగ్రెసు రాష్ట్రీయ శాసనసభల యందును ప్రవేశించి పనిజేయుట కనుమతి

చుటయందు విచిత్రము కనుపడదు. విల్లింగ్డును ప్రభువు సూచించిన సక్రమాందోళన విధానము సకలవిధములను సఫలము కాగలదని విశ్వసింపదగియున్నది.

* * * *

కాంగ్రెసుపక్షములు

ప్రపంచవ్యవహారములందంతశృతువులు గలుగజేసెడి యుద్ధవమును బాహ్యశత్రువులు గలుగజేయజాలరు. ముప్పదియైదుకోట్ల భారతీయులశక్తి దుచ్ఛేయమైనను అంతర్భేదములు ప్రజాశక్తిని నిర్వీర్యము చేయుచున్నవి. అంతశృతువులు లేనపుడు బాహ్యశత్రువులు సహజముగ సంతరించుచుండురు. హిందూస్తానమునం దింతవర కెన్నిపక్షములున్నను కాంగ్రెసు పక్షము మాత్రము ప్రబలమైన సంయోగము గల పక్షముగ నేర్పడి ప్రజాశక్తిని వికసింపజేసినది. గతించిన పదేండ్లయందును గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వము ప్రజాశక్తిని విజృంభింపజేయుటకును, జాతీయైక్యమును సాధించుటకును వినియోగపడిన విధము ప్రపంచేతిహాసములందు గంభీరాధ్యాయమై ప్రపంచలక్ష్యము నాకర్షించినది. త్యాగయాత్రయందంతర్భేదము లంతరించి ప్రజాహృదయమునందు కార్యదీక్ష జనించి ప్రభుత్వమునకును భయకంఠములు గలిగినవి. హిందూమహమ్మదీయభేదములు, బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతరభేదములు, సవర్ణావర్ణభేదము, దక్షిణోత్తరభేదములు, కార్మికధనస్వామిభేదములు, జాతీయస్వతంత్రపక్షభేదములు మొద

లగు భేదములు కొంతవర కంతరించి భారత శక్తిస్వరూప ము దయించినది. నవశక్తి స్వరూపోదయకాంతులు ప్రజలకును, నాయకులకును, ప్రభుత్వాధికారులకును భయసంభ్రమములను గలుగజేసినవి. త్యాగమునందు సాధ్యమైన శక్తి భోగమునందు సాధ్యముకాదని ప్రపంచేతిహాసములు సహస్రముఖములను బోధించుచున్నవి. ప్రభుత్వము చతుర్విధోపాయములను ప్రజాశక్తిని స్తంభింపజేయుటకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించినది. గాంధీమహాత్ముడు వికసింపజేసిన ధర్మబలమును ప్రతిఘటించుటకు ప్రభుత్వమవలంబించిన రాజ్యతంత్రములందు విల్లింగ్డును ప్రభువుగారికి దక్కిన దనుట నిర్వివాదాంశము. మానవులకు సహజమైన ధనాధికారలోభములు ప్రభుత్వనిర్బంధములు అంతర్విభేదములు ప్రభుత్వబలమును వృద్ధిచేయుటకును, ప్రజాబలమును స్తంభింపజేయుటకును వినియోగపడినవి. త్యాగమూర్తులైన కాంగ్రెసుపక్షావలంబనులందె భేదాభిప్రాయములు ప్రవేశించినవి. కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షము, కాంగ్రెసుజాతీయపక్షము, స్వతంత్రపక్షము, లిబరలుపక్షము, సాంఘికపక్షము, కార్మికపక్షము, కమ్యూనిస్టుపక్షము మొదలగుపక్షము లుద్భవించినవి. హిందూమహమ్మదీయ మతభేదములు, సనాతనసంస్కరణాభిప్రాయభేదములును పక్షభేదములకుత్తేజమును గలుగజేసినవి. స్థానికప్రయోజనములును, కులభేదములును పక్షభేదములకు

భయంకర రూపమును గల్పించు చున్నవి. శాసనసభల ఎన్నికలకన్నను కాంగ్రెసు సంఘముల ఎన్నికలందు సంక్షోభ మధికమైనది. కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠకు భంగము కలిగి కాంగ్రెసుబలము క్షీణించుచున్నది. స్థానిక సంస్థలు కాంగ్రెసుపక్షమువారి లక్ష్యమును త్యాగమార్గమునుండి లాభమార్గమున కాక దీనించినవి. స్థానికసంస్థలను ప్రత్యక్షముగ నారాధించినను, పరోక్షముగ నారాధించినను వ్యక్తులకును, సంఘములకును, పక్షములకును లక్ష్యభేదము లుదయించి కాంగ్రెసు పక్షబల సంయోగములు శిథిలము లగుచున్నవి. గౌరవచిహ్నమైన కాంగ్రెసు నామరూపధారణము పరిహాస పాత్ర మగుచున్నది. సుప్రసిద్ధనాయకులును, దేశభక్తాగ్రేసరులునునైన హాలవ్య వల్లభభాయిగారలకే భేదాభిప్రాయములు గలిగినపుడు సామాన్యులమాట చెప్పవలసిన యవసరము గనుపడదు. కాంగ్రెసు పక్షోపలాబదులందు గలిగిన యసంతృప్తి గాంధీమహాత్మునకు జిజ్ఞాసకుమూలమైనది. గాంధీమహాత్ముని జిజ్ఞాస యేరూపమును దాల్చునదియును వార్ధా సమావేశమునందు తేలుట సంభవము.

* * *

గాంధీజీ - యోగము

గాంధీమహాత్ముడు కాంగ్రెసువ్యవహారములం దుపక్రమించిన అనాసక్తయోగము

సామాన్యులకు దురారాధ్యము. ఆసక్తయోగమునకు పరిచితమైన ప్రపంచవ్యవహారములందు త్యాగపరమైన సత్యాగ్రహము దురారాధ్యము. సత్యాగ్రహము సర్వత్ర ప్రత్యక్షముగనున్న బ్రహ్మపదార్థమువలెను దురారాధ్యమేకాకను దుర్గాహ్యమును. బ్రహ్మజ్ఞులవలెను సత్యాగ్రహులును వెలయుట ప్రకృతిధర్మము. నిరపేక్షమైన సత్యాగ్రహము వివిధసందర్భములందును ధర్మాధర్మ ప్రమేయము లేకను సత్యాగ్రహము సామాన్యులకు శరణ్యమైనది. సత్యాగ్రహ దుర్లభములకు గాంధీమహాత్మునకు పాపములకు భైరవునకు వలెను ప్రాయశ్చిత్తము శరణ్యమైనది. గాంధీమహాత్ముని ప్రాయశ్చిత్తోపవాసములు సత్యాగ్రహమునకు సంప్రాప్తమైన యశక్తికి నిదర్శనములు. గాంధీ యోగీశ్వరుడు సంభవమైనను ధనుర్ధరులైన సత్యాగ్రహులు దుర్లభులు. ప్రజాలక్ష్యము నాయకుల లక్ష్యము దురారాధ్యమైన సత్యాగ్రహమునుండి సుఖారాధ్యమైన స్థానికసంస్థలకును, శాసనసభలకును మరలినవి. సత్యాగ్రహనాయకుడైన గాంధీమహాత్ముడు వార్ధాయందు చేయనున్న నిర్ణయము కాంగ్రెసుపక్షోపలాబదులకును, ఇతరనాయకులకును సమాదరణీయమై దేశక్షేమమునకు వినియోగపడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత !

श्री नागेश्वररावजी ।

श्री व्रजनन्दन शर्मा.

(हिन्दीप्रचारक, आन्ध्रप्रदेश)

"Man's life is a bundle of difficulties." —

यह वाक्य जब मेरे अस्थिर दिमागमें पैदा, तो सहसा मेरी तबियत के चेहरेपर पड़ी। मैंने देखा कि उसके मुखपर सन्तुष्टता ही उन (difficulties) के विह्वल सिकुड़नेके रूपमें विद्यमान है। अन्त तक मैं बड़ी श्रान्तिसे उस व्याख्यानको सुनता रहा। उसी क्षणसे वक्ताके प्रति मेरे हृदयमें जो श्रद्धा और आकर्षण पैदा हुआ, वह आज तक बना हुआ है, बल्कि बढ़ रहा है। यह वक्ता श्री काशीनाथजी नागेश्वरराव थे। उनका सौम्य स्वभाव, भोलाभाला हँसता हुआ मुखमंडल, विरमिस्तान व्यवहार तथा वस्त्रतापूर्ण सम्भाषण — एक बार सामने आते ही आकर्षित कर लेता है।

उनकी विशाल कीर्ति, विराट् धन-सम्पत्ति और दानशीलता उनके मुखमंडलसे नहीं झलकती। साधारण खादिका कुर्ता और छोटी उनकी व्यवहार-कुशलता और चातुरीका प्रदर्शन भी नहीं करती। कोई कुशल सामुद्रिक पंडित भी शायद इस बाह्य कला-विहीन व्यक्तिको देखकर यह नहीं बता सकेगा कि इसका अन्तर-प्रदेश इतना कलापूर्ण होगा, और यह इतना बड़ा कला-उपासक होगा। तीक्ष्ण बुद्धिवाले व्यक्तिके लिए भी यह कल्पना कठिन होगी कि यह विभूतिधारी, प्राचीन आचारवाला मनुष्य अपने हृदयमें इतनी क्रान्तियों और सुधारोंको जगह देता है। श्री नागेश्वररावजीकी यही विशेषता है।

अनेक बातोंमें नागेश्वररावजीके बाह्य और अन्तरमें विलक्षण पार्थक्य है। मुझे तो उनका चेहरा देखकर दया आती है, क्योंकि दुनियाकी सारी दीनता और शान्ति उन्होंने ही ले ली है। वे शैव हैं, इसीलिए शायद उन्होंने व्यापारिक, राजनीतिक तथा सामाजिक उलझनोंके हलाहलको महादेवकी तरह कंठगत कर के अधरोपर स्मित हास्य विकसित कर रखा है। यदि कोई याचक, जो इनसे अपरिचित हो, इनके सामने खड़ा कर दिया जाय, और उससे कहा जाय कि ये बड़े लक्ष्मीपात्र और दानी हैं, तुम इनसे याचना करो, तो वह शायद वैसा करनेमें हिचकिचायेगा। क्योंकि नागेश्वररावजीके चेहरेपर अन्य दानियों और लखपतियोंकी तरह अभिमान और आडम्बर नहीं है। एक बार एक गाँवमें कई सभाएँ थीं। नागेश्वरराव भी उनमें से एकके सभापति थे। हम सब लोग बैठे थे। कोई कार्यक्रम न था। मामूली गप-शप हो रही थी। इतनेमें एक किनारेसे एक महिला उठी और अपनी कन्या-पाठशालाके लिए कुछ चन्दा उगाहने लगीं। वे अभी नागेश्वररावजीसे दूर थीं। मुझे जहाँ तक याद है, किसीने भी उसे ज्यादा नहीं दिया था। एकाएक मैंने नागेश्वररावजीकी तरफ देखा, तो वे कुछ घबराये-से प्रतीत हुए। मैंने समझा शायद उनकी जेब खाली है। दो ही मिनटमें वह महिला उनके सामने आ पहुँची। नागेश्वररावजीका मुखमंडल उस समय देखने लायक था। पशोपेशके समय तथा विचश-ताके समय मनुष्यकी आकृति कैसी हो

त्यागमूर्ति नागेश्वररावजी

जाती है, इसका उदाहरण म स्थायी रूपसे देता, यदि मेरे हाथमें उस समय हैण्ड कैमरा होता । किन्तु शीघ्र ही मुझे आश्चर्य-सागरमें डूबना पड़ा । क्षमा-याचना करते हुए नागेश्वररावजीने एक सौका एक नोट, जहाँ तक हो सका छिपाकर, उक्त महिलाके हाथमें रख दिया । अगर कोई मामूली आदमी होता, तो कितने प्रदर्शनके साथ वह धन देता और कितनी पत्रिकाओंके कलम कागज

करवाता । 'नेकी कर और कुपमें डाल'—यही है नागेश्वररावजीकी दान-शीलताकी विशेषता ।

नागेश्वररावजी आन्ध्र-देशके कृष्णा जिलेके 'यलकुरु' गाँवमें एक आचार-परायण शैव ब्राह्मणके घर १ मई सन १८७० को पैदा हुए । आन्ध्र-देशके आचारपरायण ब्राह्मणोंके परिवार और चिन्ता कैसे होते हैं — यह

कांग्रेस-नेता नागेश्वररावजी

‘विशाल भारत’ के पाठक मेरे पहलेके लेखोंसे जान चुके हैं । यह कहनेकी आवश्यकता नहीं कि नागेश्वररावजीके पिता श्री बुच्चय्याजी तथा माता श्रीमती श्याम-लाम्बा देवी प्राचीन विचारकी रही होंगी । अबसे ७० वर्ष पहलेकी विचार-धारा कैसी थी, यह भी कल्पना करनेकी बात है । खासकर दक्षिणके वैष्णव और शैवोंकी रुढ़ि-पूजा तो पराकाष्ठापर पहुँच चुकी थी । ऐसे ही विचार और वातावरणमें उनका लालन-पालन हुआ । यलकुरु एक छोटा-सा

गाँव है । यहाँ धान बहुतायतसे होता है । उनके पिता कुछ ब्रह्मोत्तर भूमिके स्वामी थे । पढ़ने-लिखनेमें वे प्रारम्भसे ही तीक्ष्ण थे । उस समय अंगरेज़ीका इतना प्रचार न था । अंगरेज़ीदां लोगोंकी पूछ थी । अतएव माताने उन्हें अंगरेज़ी पढ़ानेकी ठानी । माँकी इच्छा रही होगी कि बेटा पढ़-लिखकर कोई बड़ी नौकरी—मैजिस्ट्रेटी या तहसीलदारी—करेगा ; पर पुत्रने कुछ और ही किया । वे इस छोटेसे बालकको लेकर मङ्गलीपट्टम चली आई, जहाँ वे हिन्दू-स्कूलमें भर्ती किये

गये । उन्होंने १८८५ में इसी स्कूलसे एन्ट्रेंसकी परीक्षा पास की । इस अवस्था तक नागेश्वरराव बड़े शरारती थे । बदमाशोंके साथ बदमाशीसे और साधुओंके साथ साधुत्वसे पेश आते थे । अपने साथी लड़कोंके तो वे बने-बनाये नायक थे । स्कूलके बाद वे गुंटूरके क्रिश्चियन कालेजमें भर्ती हुए । पुनः मदरासके क्रिश्चियन कालेजमें जाकर नाम लिखाया । यहींपर उनके जीवनमें नवीनताएँ आई, और उनका क्षेत्र विशाल हुआ । सन् १८९० में उन्होंने इसी कालेजसे बी०ए०कोर्स पूर्तिक्रिया । एन्ट्रेंस पास करनेके पहले ही पिताजी स्वर्ग सिधार चुके थे । फिर भी आर्थिक कठिनाइयाँसे बुरी तरह लोहा लेते हुए नागेश्वर रावने शिक्षाका क्रम पूरा किया ।

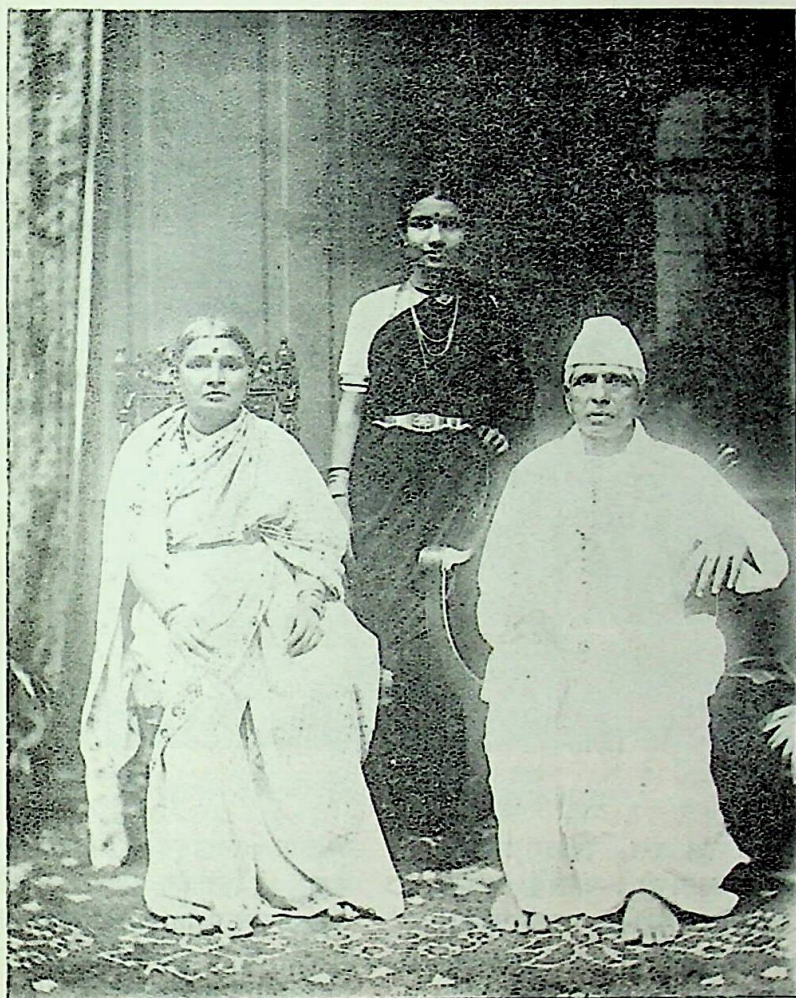
आजकल उनकी शान्त मूर्तिको देखकर सहसा विश्वास नहीं होता कि कभी उन्होंने किसी तरहका विद्रोह भी किया होगा । मैं

नागेश्वररावजी युवावस्थामें

कह आया हूँ कि लड़कपनमें वे बड़े शरारती थे ; पर उसके साथ उनमें कुछ गुण भी थे—वे थे दृढ़ता और विद्रोह । “जिसे हम अच्छा समझते हैं, उसे जरूर करेंगे, चाहे सारी दुनिया विरोध करे ।”—ऐसे ही लोग दुनियामें कुछ कर सकते हैं । नागेश्वरराव जीने अपने जिस जीवननाटकको सफलतापूर्वक खेलकर दिखाया है, उसका सूत्रपात तभी हुआ था, जब वे ‘बन्धु’ के हिन्दू-राई स्कूलमें आठवें-नौवें वर्गमें पढ़ते थे । उसी समय स्थानीय ‘रामानाथुडू-पेटनाटक-समाज’की स्थापना हुई थी । पाठक ध्यान रख कि आज आन्ध्र-देशवासी अपने अभिनेताओं और अभिनेत्रियोंको जिस भौरवसे देखते हैं, वह दृष्टत उस समय नहीं थी । नाटकमें भाग लेनेवाले पतित और धर्मभ्रष्ट समझे जाते थे, ऐसा कि अब तक अधिकांश हिन्दी-जनता समझती है । उस समय उस नाटक-समाजमें नागेश्वररावजीने भाग लिया—और लिया खूब डरकर, सो भी स्त्री पात्र बनकर । पिता आग हो गये । भला, एक धर्मनिष्ठ पिता यह कैसे सहन करता ? स्त्री पात्र बननेवाले पुत्रका मुँह देखता भी उन्होंने पाप बतलाया । माँ, बाप, हितैषी, समाज—सबने विरोध किया ; पर वे लगातार तीन वर्ष तक उसमें भाग लेते रहे । पिताजीने सबमुच्य उनका मुँह नहीं देखा । वे चुपचाप घर आते, माँ खाना खिला देती ; बस, पिताके आनेके पूर्व ही निकल जाते । इस नाटकसे पढ़ाईमें भी कुछ बाधाएँ आई । इसी समय पिता स्वर्ग-सिधारे ! वे यह न देख सके कि वह छोटा अभिनेता, जो इतनी बाधाओंके बीच चलपा है, आज कितने बड़े नाटकका सूत्रधार है ।

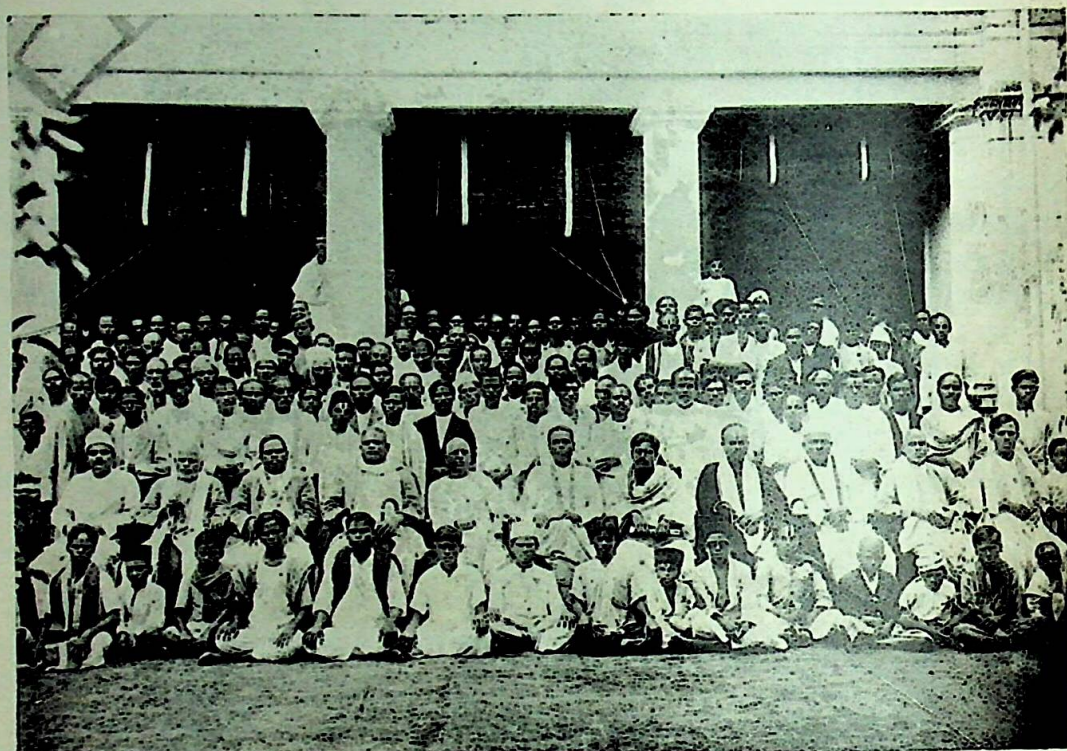
सौभाग्यसे जब नागेश्वररावजी मदरास-कालेजमें पढ़ने गये, तो उनका परिचय तत्कालीन आन्ध्र-नेता और सुप्रसिद्ध वकील श्री रेंडाल वेंकट सुब्बारावसे हुआ । नागेश्वररावने उनसे बहुत सहायता और स्नेह प्राप्त किया । जब वे फॉर्थ इयरमें पढ़ रहे थे,

श्री नागेश्वररावजीकी धर्मपत्नी, उनकी पुत्री और श्री नागेश्वररावजी

तब सुव्वारावजीने अपनी भाँजीसे उनकी शादी करनेकी इच्छा प्रकट की। नागेश्वर रावकी इच्छा थी कि जिन्दगीको किसी रास्तेपर लाकर तब शादी करूँ; पर सुव्वारावजीके अग्रहको वे टाल न सके। अतः १८६० में उनका परिणय श्री वेंकट सुव्वारावकी भाँजी श्रीमती रामाबायम्मासे हुआ। उस समय रामाबाईकी उमर १४ वर्षकी थी। इस विवाहका भी बन्धुओं और माताने वड़ा विरोध किया। यहाँ तक कि

वे विवाहमें सम्मिलित भी न हुए; पर उन्होंने जो निश्चय कर लिया, उसे करके छोड़ा। थोड़े दिन बाद उनका अपने अभिभावक सुव्वारावजीसे भी मतभेद हो गया। बी० ए० पास करनेके बाद वकालत पास करके अपने व्यवसायमें सहायता प्राप्त करने तथा नागेश्वररावको एक बड़ा वकील बनानेकी इच्छा श्री सुव्वारावकी थी; परन्तु नागेश्वररावको यह मंजूर न था। वे तो कंटकाकीर्ण पथको साफ करके उसपर

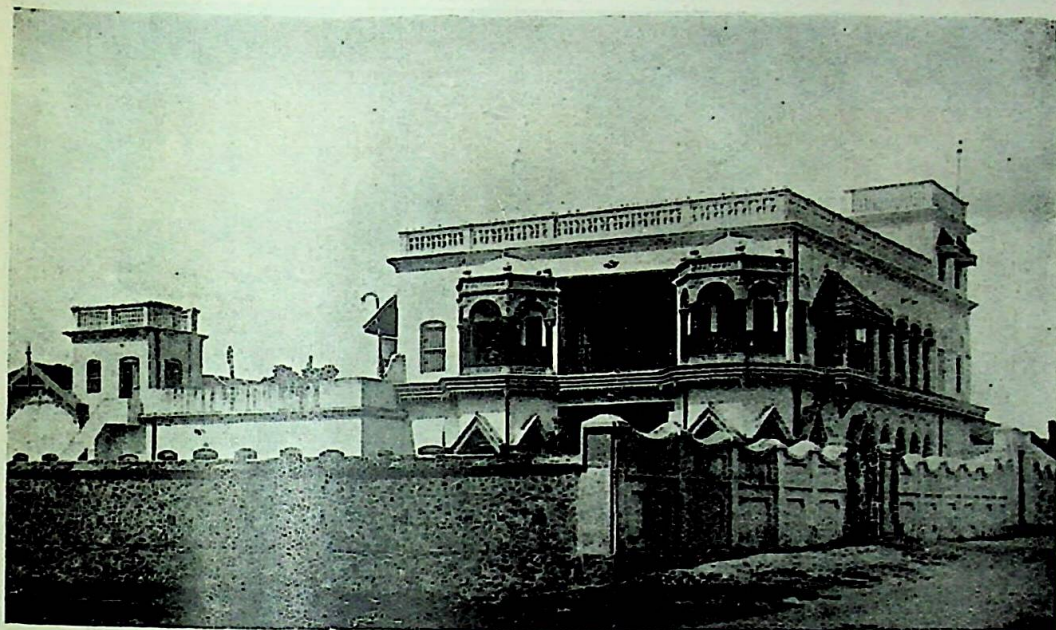

‘आन्ध्र-पत्रिका’-कार्यालय और कार्यकर्त्तागण

चलनेवाले पथिक थे । बस, यहींपर उन्होंने सारी मोह-ममता त्याग दी । अन्तमें उनकी विजय हुई, और उन्होंने अपनी दृष्टि व्यापारकी ओर फेरी । उन्होंने एक पुस्तिका ‘केरल-सामुद्रिक उद्योतिषशास्त्र संग्रहम्’ नामसे प्रकाशितकर व्यापार प्रारम्भ किया । उससे कुछ धन भी मिला ; पर उन्होंने देखा कि मदरास उनके लिए उपयुक्त स्थान नहीं है । लक्ष्मीके आवाहनके लिये कुछ एकान्त तपस्याकी आवश्यकता थी, और मदरासमें विघ्न पड़नेकी सम्भावना थी । अतः वे बम्बईको रवाना हुए । कोई सहायक नहीं, पूँजी नहीं, आश्रय नहीं, अपना देश नहीं, विशेष अनुभव भी नहीं । ऐसी अवस्थामें धुनका पक्का—दीवाना — साहस और लगनका सम्बल बाँधकर, असम्भवको सम्भव करनेकी आशा और विश्वास लेकर-

बम्बईके जनसमुद्रमें जा कूदा । सचमुच कैसा दीवानापन था ! आजसे चालीस, पचास वर्ष पहले अंगरेज़ी पढ़े-लिखोंमें ऐसी बेकारी नहीं थी । मैट्रिक पास होना भी गनीमत था । बी० ए० पास हो जानेपर तो सौ-दो-सौकी नौकरी धरी मिलती थी । उन सबपर लात मारकर, अनिश्चित दिशामें, अनिश्चित लाभकी आशा-मात्र लेकर, प्रस्थान करना कितने साहसका काम था । युवक नागेश्वररावको अपने अध्यवसायपर विश्वास था । देवी सफलता तो ऐसे देवताओंको ही वरती है, जो उसकी ओर आँख मूँदकर दृढ़ विश्वाससे दौड़ें ।

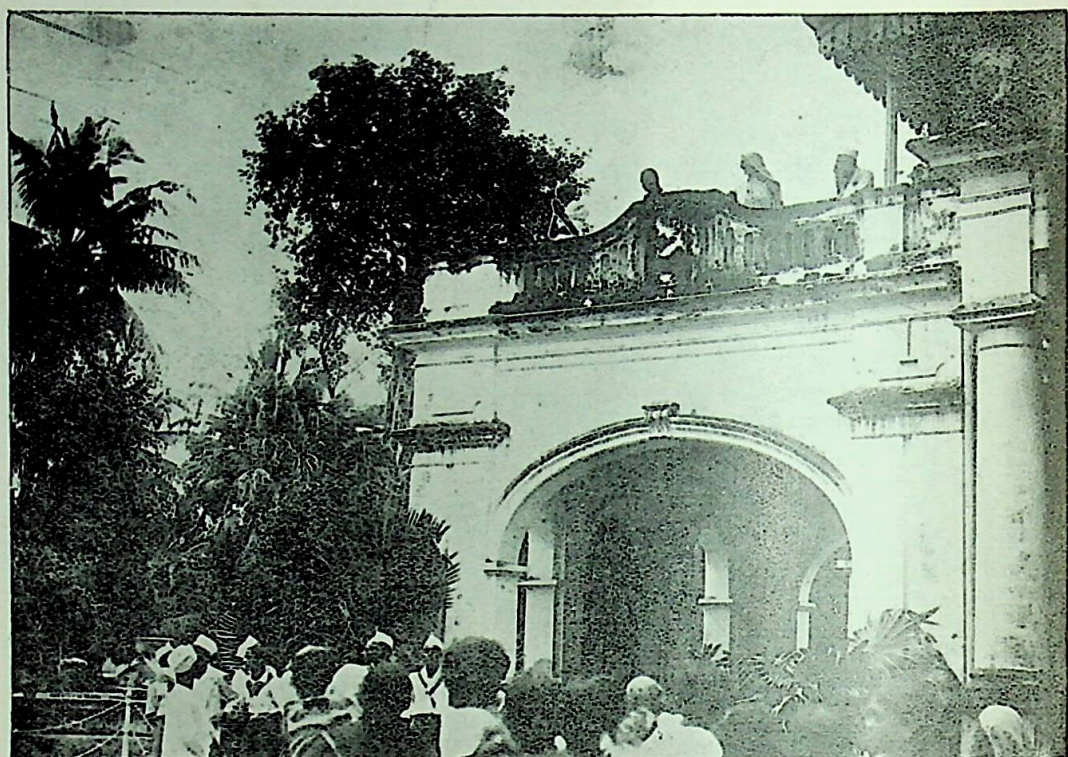
बम्बईमें उन्होंने दो-तीन बरसों तक दवाओंका व्यापार किया । सन् १८६७ में शायद कुछ विशेष अनुभव प्राप्त करनेके

वेजवाडेमें नागेश्वररावजीका निवासस्थान

उद्देश्यसे उन्होंने 'गणपति तुकाराम' नामक एक विदेशी चीज़ोंके फर्ममें ७५) मासिकपर नौकरी कर ली, और डेढ़ वर्ष तक यहाँ रहे। यहींपर उन्होंने सुविख्यात 'अमृतांजन'का आविष्कार किया। 'अमृतांजन'के रूपमें ही सफलता देवी प्रकट हुई। फिर भी अभी परीक्षाकाल ही था। उन्होंने नौकरी छोड़ दी, और 'अमृतांजन' की उन्नतिके उपाय करने लगे। 'अमृतांजन'को उनकी चतुराई और व्यापारकौशलने कल्पतरु बना दिया। आज 'अमृतांजन' लाखों देनेवाला व्यवसाय है; पर शुरूमें यह पेसा न था। बरसों तक खुद भूखे-प्यासे रहकर नागेश्वररावने इस अंकुरको सींचा था। प्रारम्भमें मामूली व्यापारीकी तरह उन्होंने थोड़ेसे लाभको जमींदोज़ नहीं किया, बरन् उसी वृत्तमें खाद डालते गये। यही व्यापारका रहस्य है। उन्हें यह डर न था कि आगे लाभ न होगा, तो क्या होगा? विज्ञापनका स्थान व्यापारमें कितना है, यह भी उन्होंने खूब समझा।

पहले तो लाभका ज्यादा भाग और अब भी एक अच्छा भाग वे विज्ञापनमें खर्च करते रहे और कर रहे हैं। आज अमृतांजन सारी दुनियामें फैल रहा है। हिन्दुस्तानसे विदेश जानेका सौभाग्य भी इसे प्राप्त है। इन सबका मुख्य कारण 'विज्ञापन' ही है। विदेशोंकी बात तो मैं नहीं जानता; पर हिन्दुस्तानकी हर एक भाषाकी प्रायः सभी मुख्य पत्रिकाओंमें अमृतांजनका विज्ञापन अवश्य छपता है। कोई नई पत्रिका निका लिये, एक पत्र डाल दीजिये—बस, आपको अमृतांजनका विज्ञापन मिल जायगा। हिन्दुस्तानकी सभी भाषाओंमें बड़े-बड़े रंगीन 'वाल-पोस्टर' शहरोंकी दीवारोंपर चिपके मिलेंगे। मद्रास-प्रान्तके प्रायः सब स्टेशनों-पर, ट्रामोंपर, लारियोंपर, सब पत्रिकाओं, पंच-गों, किताबों तथा प्रदर्शनियोंमें अमृतांजन की भरमार रहती है। दीवारपर, पेड़पर, बिजलीके खम्भोंपर—जहाँ देखिये, वहीं अमृतांजन—पेसा विज्ञापन कि विज्ञापन

मद्रासमें नागेश्वररावजीका वाग । ऊपर महात्माजी खड़े हैं

देखते-देखते 'दर्दसर' हो जाय और अमृतांजनकी एक डिब्बी खरीदना लाजिम हो जाय । रोज नये ढंगके विज्ञापन । विज्ञापनके चित्र बनाकर कितने चित्रकार अपनी गुजर कर रहे हैं, और नागेश्वरराव भी इसीके बलपर लाखों रुपयेके साथ होली खेल रहे हैं ।

एक दूसरी चीज़ है, जिसकी याद नागेश्वररावके नामके साथ ही आती है 'आन्ध्र-पत्रिका' । आन्ध्रव्यक्तित्वकी स्थापनाके लिए ही इस पत्रिकाका जन्म हुआ । हाँ, अमृतांजनका विज्ञापन भी इससे शुरू हुआ था । सन् १९०७ में जब नागेश्वररावजी बम्बई ही में थे और अमृतांजन थोड़ा-बहुत चल निकला था, तो उन्होंने 'आन्ध्र-पत्रिका' को साप्ताहिक रूपमें अपने एक मित्रके 'तत्त्व विवेचक' प्रेससे निकालना शुरू किया ।

आन्ध्र-देशसे इतनी दूर रहकर पत्रिका चलाना सहज काम न था । प्रेसकी कठिनाइयाँ सामने आईं; पर अध्ववसायी पुरुषके सामने वे तुच्छ थीं । तेलुगू टाइप मद्राससे मँगाये गये । कम्पोज़ीटर भी मद्राससे बुलाये गये । सम्पादक भी मद्राससे ही आये । 'आन्ध्र-पत्रिका' चली । उनके हृदयमें सिर्फ द्रव्य-लालसा तो थी नहीं । जो कुछ थी, या है, वह इन्हीं कामोंके लिए । इसलिए 'आन्ध्र-पत्रिका' को भी 'अमृत' का 'अंजन' लगाया और अब भी लगाया जा रहा है । जहाँ पत्रिकाएँ अपनी भूमिमें भी असमयमें मुरझा जाती हैं, ऐसी स्थितिमें भी बम्बईकी 'आन्ध्र-पत्रिका' के आन्ध्र-देशमें चार हजार ग्राहक थे । यह सब नागेश्वररावकी लगनका फल था ।

सात वर्ष बाद उन्होंने अनुभव किया कि 'आन्ध्र-पत्रिका' आन्ध्रोंके निकट पहुँच जाय, तो दोनोंका उपकार हो। वस, उन्होंने मदरासके 'तन्धु-चेट्टी स्ट्रीट' में सैंतीस हजार रुपये लगाकर एक मकान खरीद लिया, और १९१४ में 'आन्ध्र-पत्रिका' को वहीं ले आये। तबसे 'पत्रिका' दैनिक रूपमें निरन्तर चल रही है। आज तक इस पत्रिकाने आन्ध्र-देशकी जो सेवा की है, उसकी प्रत्येक आन्ध्रवासी मुक्तकंठसे सराहना करता है। १९२४ से इसका एक मासिक संस्करण 'भारती' नामसे प्रकाशित होने लगा है। आज 'आन्ध्र-पत्रिका' दैनिक, साप्ताहिक और मासिक—तीनों रूपोंमें निकल रही है। दैनिक पत्रिकामें १२ से २४ पेज तक होते हैं। 'भारती' 'विशाल भारत' साप्ताहिकी निकलती है। कागज़की मोटाई और चित्रोंकी भरमार खूब रहती है। १९३० में 'पत्रिका'के ग्राहक बारह हजार तक हो गये थे। आज उतने नहीं हैं। आन्ध्रोंकी एकमात्र दैनिक पत्रिका होकर भी यह 'अमृतांजन'के सहारे चल रही है, यह आन्ध्रोंके लिए गौरवकी बात नहीं है। 'आन्ध्र-पत्रिका' प्रेससे कुछ तेलुगू-साहित्यकी आवश्यक पुस्तकें भी निकली हैं। हिन्दीकी दो-तीन पीढ़ें भी प्रकाशित हुई हैं।

यद्यपि नागेश्वररावकी देश-सेवा या देश-प्रेमका बहुत बड़ा भाग 'आन्ध्र-पत्रिका' रूपमें ही दीख पड़ता है, फिर भी उनके जीवनपर एक सरसरी निगाह डालनेसे मालूम पड़ता है कि देश-प्रेमकी आग उनमें बहुत पहले ही से खुल गयी थी, जब कि भलेमानस और पढ़े-लिखे लोग देश और समाजका नाम लेकर अपना समय व्यर्थ नहीं गँवाते थे। 'आन्ध्र-पत्रिका' की उत्पत्तिका प्रधान कारण देशभक्ति ही था। नागेश्वरराव चाहते थे कि आन्ध्र भी अपने पड़ोसियोंके समकक्ष में बैठे। सन् १९१० में उन्होंने आन्ध्र-देशके अस्तित्वकी चर्चा उठाई थी। यह बात उन दिनों किसीके ध्यानमें भी न आई थी।

१९१० से वे बराबर इस बातकी कोशिश करते रहे। १९१३ में तो इस आन्दोलनने पैसा बलवान रूप धारण कर लिया, जिसका इतिहास अलग ही है। तभीसे वे इस आन्दोलनके उन्नायकों और कर्माधारोंमें एक रहे। जब मार्टेगू साहब १९१७ में भारत आये, तब आन्ध्र-देशके प्रतिनिधि उनसे इसी उद्देश्यसे मिले भी थे। उन प्रतिनिधियोंमें नागेश्वररावजी भी थे। और चाहे जो कुछ हो, पर आन्ध्र-व्यक्तित्वको ऊँचा उठानेमें जैसा प्रयत्न उन्होंने किया, वैसा बहुत कम लोगोंने किया होगा। उनकी सेवाके बदलेमें आन्ध्र-जनताने उनके प्रति कृतज्ञता भी दिखा-लाई। १९१८ में वे 'आन्ध्र-महाजनसभा'के विशेष अधिवेशनके सभापति चुने गये थे। १९३० में 'आन्ध्र-पत्रिका'की जुबली मनाकर जनताने श्री नागेश्वररावका सम्मान किया, और अपनी गुणग्राहकना प्रकट की। यद्यपि नागेश्वरराव देश-प्रेमसे ही देश-सेवा करते हैं—सम्मानके लिए नहीं—फिर भी आन्ध्र-जनता उनकी सेवाओंके प्रति इतना सम्मान ही दिखाकर कर्तव्य-मुक्त नहीं हो सकती।

बादमें देशके वातावरणके साथ वे आगे बढ़ने लगे। असहयोग-आन्दोलनमें उन्होंने काफी भाग लिया। सत्याग्रह-संग्राम में भी रूपोंकी वर्षाके अलावा दो बार (१९३० में) वे जेल भी गये। उनकी 'आन्ध्र-पत्रिका' ने जो प्रचार किया, वह तो मालूम ही है। इस श्रद्धावस्थामें भी वे युवकोंसे अधिक लगनके साथ हर एक आन्दोलनमें भाग लेते रहे हैं। हालमें उन्होंने प्रान्तीय हरिजन-संघके सभापति रहकर तन-मन-धनसे कार्य किया है।

वे जिस तरह दोनों हाथ कमाते हैं, उसी तरह दोनों हाथ उलीचते भी हैं। जिस तरह पैसा पैदा करते समय वे मुट्ठी कड़ी रखते हैं, उसी तरह खर्च करते समय ढीली भी। कालिदासका 'त्यागाय-संभृतार्थानाम्'-यह श्लोकांश उनके जीवनमें पूर्णतः चरितार्थ

हो रहा है। महात्मा गांधीने अपने 'यंग इंडिया' में उनके संबंधमें लिखा था—

“इस दाताने कभी योग्य पात्रको द्वारसे विमुख नहीं किया। दान करते समय इसको जितना आनन्द प्राप्त होता है, उतना और कभी नहीं। मुझे जहाँ तक मालूम है, मैं यह कह सकता हूँ कि इसके दाहने हाथ द्वारा किये गये दानको बायाँ हाथ भी नहीं जानता।”

अब पाठक मुझसे इसकी आशा न करेंगे कि मैं उनके दानोंकी तालिका दूँ। हाँ, मैं इतना कह सकता हूँ कि 'अमृतांजन' की लाखोंकी सालाना आयसे शायद एक कौड़ी भी बचकर किसी बैंकमें नहीं जाती। नागेश्वररावजी इतना संग्रह करते हुए भी 'कैपिटलिस्ट' नहीं हैं। आन्ध्रदेशकी कोई संस्था पेसी न होगी, जिसमें उनकी अच्छी रकम न लगी हो। कोई स्कूले खोले, पुस्तकालय चलावे, नाटक-समाजकी स्थापना करे, या ग्रन्थमाला प्रारंभ करे, उसकी नज़र एक बार अवश्य इनपर दौड़ जाती है, और उसे कभी निराश लौटना नहीं पड़ता। कितने ही विद्यार्थी उनके धनसे पढ़ गये और पढ़ रहे हैं। मैंने तो सुना है कि विद्यार्थी उनसे पैसेके लिए लड़ते रहते हैं, और आप हँसते रहते हैं, जैसे पिता-पुत्र। विद्यार्थी कहता है—‘मैं अब ऊँचे दरजेमें पढ़ने लगा हूँ। मेरी छात्रवृत्ति और बढ़ाइये, नहीं तो मेरा गुज़ारा नहीं हो सकता।’ वे हँसते हुए जवाब देते हैं—‘भाई, महँगीका ज़माना है। कम खर्चमें काम चलाओ। यदि ज्यादा तुम्हीं ले लोगे, तो तुम्हारे दूसरे भाईको निराश होना पड़ेगा!’ कैसी सहृदयता है!

ज़रूरतके मुताबिक़ वे सबकी सहायता करते हैं, फिर चाहे वह आन्ध्र हो, या तामिल, या कोई अन्य प्रान्तीय। हाँ, कुछ याचक उनके पैसोंका दुरुपयोग भी करते हैं। यह उन्हें भी मालूम है। एक बार एक मित्रने उनसे इसका कारण पूछा, तो उन्होंने जो

जवाब दिया, वह उनकी परदुःखकातरताका परिचय देता है। उन्होंने कहा—“हाँ, इस तरह कुछ अनधिकारी भी ले लेते हैं; पर मुझे यह डर रहता है कि पेसा न करनेसे कभी-कभी सच्चे निस्सहाय लोगोंको भी निराश होना पड़ेगा और तकलीफ़ उठानी पड़ेगी।” इन्हीं कारणोंसे लोग उनको 'विश्व दाता' कहते हैं।

उनका एक बड़ा गुण है अतिथि-सत्कार। अतिथिके सेवा-सत्कारमें उन्हें बड़ी प्रसन्नता होती है। वेजवाड़े और मद्रासमें उनके घरपर एक तरहका 'सदाव्रत' चला करता है। हाँ, उनके अन्दर विशेषकर खद्दरधारी ही घुसनेका साहस करते हैं—यद्यपि वहाँ कोई पेसी रोक-टोक नहीं है। कोई मीटिंग हो—चाहे कांग्रेसकी, चाहे युवक-संघकी, हिन्दी-प्रचारकी, अथवा हरिजन-संघकी यदि उन्हींके घरपर हुई (जैसा प्रायः हुआ करता है), तो मेम्बरोंकी बड़ी सुविधा रहती है। नागेश्वररावजी घरपर रहें या नहीं, सब-कुछ ठीक रहेगा। कई बार मुझको भी इस आतिथ्यको उपभोग करनेका मौका मिला है। यदि कोई जान-पहचानका आदमी मिल गया, तो क्या मजाल कि उसे दूसरी जगह ठहरने दें। उनकी भोजनशालाका दृश्य भी बड़ा चिचित्र होता है। वे विभूति लगाकर एक कोनेमें बैठते हैं, और सारा हॉल (रसोईघर) तरह-तरहके अतिथियोंसे भरा रहता है। यहाँ जात-पाँतका भेद-भाव नहीं होता। उनके पास प्रतिदिन वीसियों लोग आया करते हैं, जिनमें अर्थार्थियोंकी संख्या ही अधिक होती है। उनके पास बैठे रहनेवालोंको शायद बोझ मालूम पड़े और उन्हें गुस्सा आ जाय; पर वे मुस्कराते हुए ही सबका सत्कार करते हैं।

कला-प्रेम

नागेश्वररावजीका जीवन सर्वतोमुखी उन्नतिपथपर है। देश-प्रेम, साहित्य-प्रेम, कला-प्रेम—सभी उनमें कूट-कूटकर भरा है।

प्राचीन कट्टर समाजके होते हुए भी उनमें जो नवीन विचार हैं, वे आश्चर्यमें डालनेवाले हैं । ब्राह्मण-अब्राह्मण-विद्वेषके क्षेत्र इस दक्षिणमें रहकर भी वे इससे वेदांग बचे हुए हैं । प्रायः सब नायकोंपर इस दोषका क्रीड़ा डाला जाता है ; पर एकदम वेदांग रहनेवाले एक-दोमें वे एक हैं ।

यदि कहा जाय कि नागेश्वररावजीने आन्ध्र देशकी कलाको पुनर्जीवित किया है, तो कुछ अत्युक्ति न होगी । उनके द्वारा उत्साहित किये हुए नवीन कवियों और चित्रकारोंकी गिनती करना आसान नहीं । 'आन्ध्र-पत्रिका' प्रेससे अच्छी-अच्छी किताबें प्रकाशितकर, या अच्छी-अच्छी किताबोंको मुक्त छापकर, अथवा प्रकाशकों या लेखकोंको आर्थिक सहायता देकर उन्होंने तेलुगू-साहित्यकी वृद्धिमें जो सहायता पहुँचाई है, उसे बहुत लोग जानते हैं । अब भी पत्रिकाओंकी मरुभूमि इस आन्ध्र-देशमें घाटा उठाकर, 'भारती' मासिक पत्र वे खूब सज्जजसे प्रकाशितकर, तेलुगू-साहित्यका शृंगार कर रहे हैं ।

मरती हुई आन्ध्र-देशकी चित्रकलामें उन्होंने प्राण डाला है । चित्रोंपर उन्होंने कितना पुरस्कार दिया, उसका हिसाब नहीं । इसी तरह आन्ध्र-देशकी नाट्य-कलाका भी उन्होंने पोषण किया है । कितने ही अभिनेताओंको उन्होंने सम्मान, उत्साह, द्रव्य, पदक आदि देकर उन्हें उस ओर बढ़ाया है । कितनी ही नाट्य-समितियोंकी जड़में अमृत सिंचन किया है । आन्ध्र-देशमें एक अच्छे रंगमंचका अभाव था, इसलिए उन्होंने ७० हजार रुपये खर्चकर बेजवाड़में 'श्री दुर्गा-कला-मन्दिर' नाट्य-भवनकी स्थापना की । इसी तरह संगीत आदि कलाओंकी भी वे उन्नति कर रहे हैं । हाल ही में उन्होंने अभिनेताओंकी एक सभाकर उनका संगठन किया है । इसी प्रकार व्याख्यान आदिका आयोजनकर वे कलाकी सभी उन्नति कर रहे हैं । वे सब

कला-उपासक हैं, और वह उपासना सिर्फ वातांसे ही नहीं, बरन् ठोस कार्योंसे करते हैं ।

वैसे तो नागेश्वररावके समान मन-स्वियोंके लिए सारा संसार ही परिवार है, फिर भी अपनी सन्तानके हिसाबसे उनके एक पुत्री हैं, जिनके नौ मासका एक छोटा बच्चा 'राधाकृष्ण' है । पुत्री श्रीमती कामाक्षि पट्टी-लिखी विदुषी हैं । हिन्दी, अंगरेज़ी आदि भाषाएँ तथा संगीत, चित्रकारी आदि कलाओंमें प्रवीण हैं । उनके पति श्री शम्भुप्रसाद 'शान्ति-निकेतन' के विद्यार्थी थे । नागेश्वररावकी धर्मपत्नीका उनके ऊपर खूब प्रभाव है । दुःखमें वह उनसे बराबर सहानुभूति रखती हैं तथा सुखमें कभी अशान्त न होतीं । क्रोध तो उन्हें कभी न गया है । पतिके हर एक काम में अभीतक उनकी मदद और सहानुभूति मिलती है, अन्यथा शायद नागेश्वररावकी जीवनीमें कुछ और परिवर्तन होता । माँ तो पच्चीस वर्ष पहले ही मर चुकीं । नागेश्वररावने उन्हींके नामपर अपने ग्राममें 'श्यामलाम्बा-पाठशाला' स्थापित की है, जो बीस वर्षसे चल रही है । उसमें हिन्दी, तेलुगु, संस्कृत, अंगरेज़ी आदिकी मुफ्त शिक्षा दी जाती है । अछूतोंका भी उसमें अधिकार है, और वे पढ़ते हैं ।

हिन्दी-प्रचारककी हसियतसे इस क्षेत्रमें नागेश्वररावकी सहायता मैं नहीं भूल सकता । उन्होंने शुरूसे ही इसमें सहायता पहुँचाई । प्रारम्भमें (१०००) का एकमुश्त दान देकर हिन्दी-प्रचार-सभाकी स्थापनामें सहायता की थी । बादमें भी प्रायः बराबर कुछ-न-कुछ देते ही रहते हैं । वे बहुतसे हिन्दी-छात्रोंका छात्रवृत्तियाँ भी देते हैं । धनके अलावा वे इसमें अपना अमूल्य समय भी देते रहे हैं । कई वर्षोंसे वे सभाके उप-सभापति हैं । अन्य हिन्दी-सम्बन्धी कार्योंमें भी वे पूरा भाग लेते हैं । 'आन्ध्र-पत्रिका' के कालम बराबर हिन्दी-सम्बन्धी छोटे-छोटे समाचारोंके लिए खुले रहते हैं । कभी-कभी नागरी अक्षरोंमें

लेख भी कृपजाता है। आपने अपनी 'भारती' में भी हिन्दी-लेख आपनेका वचन दिया है। यदि हिन्दी-लेखक चाहें, तो उसमें एकाग्र लेख भेज सकते हैं। अब भी उन्हें हिन्दी-प्रचारसे सन्तोष नहीं है। वे आन्ध्र-देशमें एक पृथक् हिन्दी-प्रचार-समितिकी स्थापना करना चाहते हैं। आपकी हस्तलिपिका

हिंदी हिंदूस्तानकी राष्ट्रभाषा है। हरेक हिंदूस्तानी

इसका सिखना जरूरी है। भारतकी सब

भाषाओंमें यह अत्यंत सरल है। महात्मा

गान्धी जीका प्रयत्नसे दक्षिण भारतमें

हिंदीका प्रचार जोरसे हो रहा है। आपका

है स्वतंत्र भारतमें शिक्षाका माध्यम राजकीय

विभागीकी भाषा हिंदी होना।

श्री नागेश्वर राव

नागेश्वररावजीकी हस्तलिपि

नमूना पाठक देखें और सोचें कि आप कैसे हिन्दी-प्रेमी हैं।

नागेश्वररावकी जीवनी इतनी थोड़ी पंक्तियोंमें लिखकर मुझे सन्तोष नहीं है; पर क्या करता? इसके लिए स्वतन्त्र पुस्तककी आवश्यकता है। उनके जीवनकी आन्तरिक बातें बहुत कम लोगोंको मालूम हैं। इससे उनकी जीवनीपर अच्छा प्रकाश में नहीं डाल सका। फिर भी अभी इसीपर सन्तोष करना पड़ेगा। मेरा विश्वास है कि उनके जीवनका विशेष उज्ज्वल भाग अभी क्लिप्त हुआ है, जिससे जीवनीमें जान आ सकती थी। न जाने ये 'विश्वदाता' वह भाग कब दान करेंगे। आन्ध्र-देशको इस वर-रत्नके पैदा करनेके लिए गौरव होना चाहिए।

(विशाल भारत से)

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

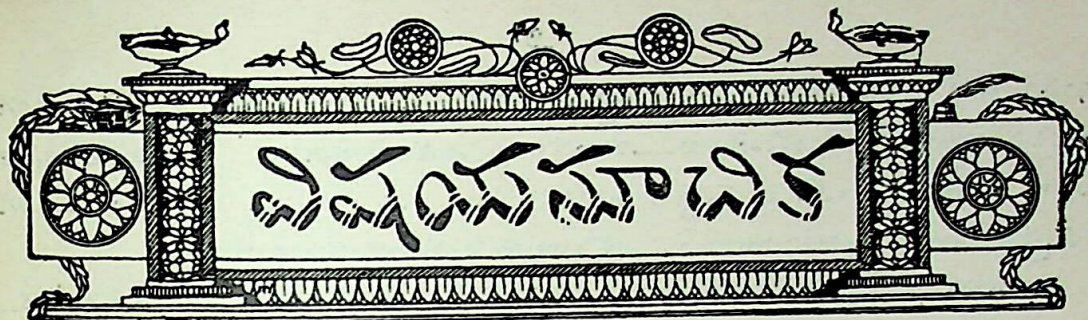
గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౧, సంచిక ౧౦

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు

౧౯౩౪

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS
G. T., Madras.

తాజ్ మహల్ — జి. జాషువ	౪౯౯-౫౦౦
మహాభారతము - వ్యాసునికూర్పు - తిక్కనతీర్పు—మున్నంగి లక్ష్మీనర					
సింహశర్మగారు	౫౦౧-౫౧౩
కవి - పాణిని (?)—శ్రీ. తీశచంద్రచటర్జీగారు	౫౧౪-౫౨౮
సూదంటురాయి—కుందుర్తి నరసింహారావుగారు	౫౨౯-౫౩౧
ఆహ్వానము—రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మగారు	౫౩౧
శిల్పి—చింతా దీక్షితులుగారు	౫౩౨-౫౩౬
‘కడుపుమంట’—ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	౫౩౭-౫౪౦
చెల్లాయి పెల్లికట్నం—చావలి బంగారమ్మగారు	౫౪౦
పిచ్చిబుచ్చమ్మ—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	౫౪౧-౫౪౩
ఫోటో—వలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు	౫౪౪-౫౪౪
శారదలేఖలు—మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు	౫౪౯-౫౫౦
వరదగోదానది—అడివి బాపిరాజుగారు	౫౫౧
బాబ్బిలియుద్ధనాటకము—బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	౫౫౩-౫౫౬
విష్ణుకుండివంశము—భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు	౫౫౭-౫౬౪
కళింగగాంగశకము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	౫౬౯-౫౭౬
చెఱుకు—యం. లక్ష్మీకాంతముగారు	౫౭౭-౫౮౨
చీకటితప్పు—వేటూరి శివరామశాస్త్రిగారు	౫౮౩-౫౯౪
ఉక్కుపరిశ్రమ—బారు గోవిందరావుగారు	౫౯౫-౬౦౨
జాంజిబారునందలి భారతీయులు—వారి స్థితిగతులు—చావలి వేంకటహను					
మంతరావుగారు	౬౦౩-౬౦౫
సబ్బుపరిశ్రమ—జే. కొప్లా	౬౦౬-౬౦౯
మనస్థితిగతులు—కర్లపాలెం కృష్ణారావుగారు	౬౧౦-౬౧౧
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక—	౬౧౨-౬౧౭
వినోదశిల్పము : కాగితపుబామ్మల నిలువబెట్టుట—కొ. నరసింహాచారిగారు	౬౧౮-౬౨౦

ఇండియాలో కో-ఆపరేషను—ది. చంద్రమౌళిగారు	౬౨౧-౬౨౫
తేజస్తరంగములు - తేజఃకణములు—నవంతరావు వెంకటరావుగారు	౬౨౭-౬౩౨
బహిరంగలేఖ—హెచ్. పి. కృష్ణరావుగారు	౬౩౩-౬౩౫
నక్షత్రమండలము : (ఆశ్వయుజము)—గొబ్బూరు వెంకటానందరావువరావు	౬౩౭-౬౪౦
గారు	౬౪౨-౬౪౫
కలగూరగంప : ఎవరిగోరి వారే కట్టుకుంటారు; పైపుయంత్ర చిత్రములు; హైందవ జాతి	౬౪౬-౬౪౮
నీయ సారస్వతము	౬౪౯-౬౫౦
ఆంధ్రభ్యదయము; శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారు	౬౪౯
విమర్శనము—	౬౪౭-౬౫౦
మనవిమాటలు : దేశభాషాభివృద్ధి—విద్యాలయములు...	౬౫౧-౬౫౪
సాభిప్రాయవిశేషములు—	౬౫౫-౬౫౮

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు :—వీరవిహారము; శుక్లై కాదశి; శుక్లద్వాదశి.

సాధారణ చిత్రములు :—విహారభూమి; తిరుప్పరంకుండ్రం కొండ, దేవాలయము, కొలను; నిలువుగుట్టలు, కొండకెనాలు; కొండ అడుగుబాట, కొండకెనాలు; హేమకూట పర్వతము, దానిపై గల జైనదేవాలయములు; కృష్ణావాహిని; నదియొడ్డున శివాలయము, వెంకటగిరి; కుత్తాలం జలపాతం; తోడొడడుచు; బాలిక; బాటసారులు; విక్టోరియా ఉద్యానము-బొంబాయి; 'విక్టోరియా మెమోరియలు' భవనము-కలకత్తా; సఫ్ డర్ జంగ్ గోరి-ఢిల్లీ; బ్రాహ్మణగుహ : బాదామి-బీజాపూరుజిల్లా; బాణశంకరి దేవాలయము-తటాకము; శ్రీరంగపట్టణ చిత్రములు ౬; ఆదివీధి-మధుర దేవాలయము; ఏడుబాటల కూడలి-కొండకెనాలు; నీడబొమ్మలు; 'కన్నా, ఏమిటి చేస్తున్నావ్; స్నానము; గణపతిపూజ; నవనీతచోరుడు; ఇతర చిత్రములును.

వీరవిహారము
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri
(బ్రహ్మ రుద్రయ్య-ఖడ్గతిక్కన)

సంపు. ౧౧ భావసంపత్తిరము, ఆశ్వయుజమాసము (అక్టోబరు ౧౯౩౪) సంఖ్య ౧౦

తా జ మ హా ల్

జి. జామువ

౧

ముదిరిన ప్రేయసీప్రణయమూర్తి తిరోహితమైన యంత నే
యెద నపు డగ్నిసర్వతము లెన్ని పెరిగిన బ్రద్దలయ్యెనో
కద! మొగలాయితేడు, తెలిగన్నుల రాల్చిన బాష్పధారలే
పొదలి ఘనీభవించినవి ముద్దుల తాజమహాలుపోలికన.

౨

అదికదా దేశదేశాల యంజలింపు
లందుకొన్నట్టి శిల్పకళాపణంబు
భారతీయుల గర్వసర్వస్వమునకు
మూలకందము మొగలుబిచ్చీల కులుకు.

3

అమవసనిశీధినీ సహస్రములఁ గూలి
పాదుపా పాడినాఁడు దుర్భరవియోగ
భావగీతాలు, అం దచ్చువడ్డ రచన
దేవి ముంతాజమహాలు నిద్రించు గోరి.

౪

ఒక్కొక్కతాతిలో నిమిడి యున్నవి నేటికి మాజహాను భూ
భుక్కు నెడందతో నుడికిపోయిన నాడులలోని రక్తపుం
జుక్కలు, ముప్పదేండ్లటలు స్రుక్కెన్! తాజమహాలు బల్లెమై
ప్రక్క వసింపగా, జెయిలు పాలయి పుత్రుని కూరచర్యలన్.

౫

మగనితొమ్మునఁ గుంపటి రగులఁబెట్టి,
కాయము త్యజించెనే మొగలాయిరాణి
తెనుఁగుశిల్పుల పనివానితనము నొకటఁ
గుప్పవోయింపవలె ననుకొనియె నేమె!

౬

ఎన్ని యుగములవఱకు సహించుకొనెన్!
తెలుఁగుశిల్పుల చాతురీవిలసనంబు
యమున యొడ్డునఁ బూచి, దిగంతములను
యశమునించిన తాజమహాలుకొఱకు.

౭

వెడఁగులు పాదుపాల తల వేసిన నిందల కుత్తరంబుగాఁ
బిడిచినఁ బాలుగారు నునువెన్నెల క్రొన్నెలఱాల యచ్చపుం
వెడఁగుదనంబుతోడఁ గనువిందులు సేయుచు తాజమాలు క
ట్టడము, కళిందజానది జడంబును శుద్ధియొనర్చు నిష్పడున్.

మ హా భా ర త ము

వ్యాసునికూర్పు-తిక్కనతీర్పు

రెండవవిభాగము

మున్నంగి...శర్మ

ఈ 'భారతి' ఆసాధనం దికయందు, నాయలతి
తెరవున, ఈవిషయము నించుకంటే తడవినది.
అంతవందములఁ బాటించుని యడవివడుచుంబోని వ్యా
సుని రచనకు, తిక్కనకవి దగ్గఱకుఁదేసి దిద్ది తీర్చి,
మొదలుచుట్టలం గూర్చి, మాటమలుపులు నేర్పినాఁ
డవుటకు కొన్ని ప్రకరణములనుండి మచ్చులు చూపితిని.
ఆత్మసంఘాత మను "భారత" సంఘాతమునందలి వివిధవై
లక్షణ్యాదిచిత్రవృత్తులను చిత్రించినాఁడు వ్యాసభగ
వానుడు. దానికి, మొదిలి మొలుగు లిచ్చినాఁడు
తిక్కనకవి. ఈమాటు, నిజాత్మప్రదర్శికగా కతిపయ
భారతవృత్తుల చిత్రవృత్తుల పరిణతినీ పోలికగా చూడ
లింతును.

ఇటు నొక మేలిమాట: నేఁడు, తెలుగునీమ
యందు, ఆంగ్లరచనాసారస్యము నెఱిగి, "భారతము"ను
సంస్కృతరచనతోఁ బోల్చి, తెనుఁగున సరిమర్పముగఁ
జదివి సారస్యము, సంప్రదాయముఁ బట్టిన కొలఁదిమం
దిలోఁ దొలిమలిగాఁ జెక్కనఁచిన నానెయ్యని,
శ్రీనంధూరు బంగారయ్య (రామచంద్రపురము-వకీలు)ను
గూర్చి ఒక్క మేలిమాట.

ఈయన "భారతము"నందలి వ్యక్తిచిత్రణములం
గూర్చి కొన్ని వ్యాసములు ఈ "భారతి"ముఖమున నెలు
వర్చినాఁడు; అవి దుర్యోధన గృతరాష్ట్రకర్ణులం గూర్చి
నవి. భావసం. "ఆంధ్రపత్రిక" ఊగాదిసంచికయందు
"తిక్కనఁడ్రోపదివర్ణనం" గూర్చినదియు వ్రాసినాఁడు;
తన భారతపతనము చరితార్థ మనిపించుకొన్నాఁడు.
నాన్రాయసేంచిన పద్ధతిని శ్రీబంగారయ్యయే తొలిగా
దొరకవుచుకొన్నాఁడు. ఆయనది నాకు ఒరవడి
యయిన దన్నమాట. ఆగాడిని వైచి నాన్రాతే నీడును.

'భారతము'-నిష్పాక్షికరచన :

కారవ-సాంఘ్యుల జననములు, నామకరణములు
మొదలుగా నెల్లవిషయములను, తన భారతకృతియందు,
వ్యాసుఁడు సాంఘవక్షమునే వహించి నెలువరించె నని
లోకసామాన్యమున నాడుక. ఔ నది యట్టిద. కాని,
కభాకాశలము ననుంచి, సాత్రస్పష్టిని పరిణతినీ సవిమ
ర్పముగఁ బరికించువారికి మాత్రమే, నిష్పాక్షికముగ
నిర్వహింపఁబడెనని, అత్యంతము ప్రకృతి కనుగుణముగ
మనఃప్రవృత్తులు సాధించు జతన మెఁజేసి గలదని
స్పష్టముకాఁగలదు. వ్యాసభగవానుని భారతరచన అపూ
ర్వస్పష్టియని, విశ్వకర్మనిర్మాణముమీఁద జైత్రప్రస్థాన
భేరి యని చెప్పవలయును.

రాలగుట్టలో రత్నము, సాలకడలిని కాలహ
టము, చిమ్మచీకటియందు క్రొమ్మించు, విషసరస్సున
తేనెకెరటము, మార్తాండునివై మబ్బుతఱఁగ, నరత్వమున
మృగత్వము, మృగత్వమున నరత్వము, నుగసంపన్నత
యందు దోషలేశము, దోషరాశియందు నుగలేశము—
ఇవి వై పరీత్యములుగఁ దోచినను త్రిగుణాత్మకప్రకృ
తికిఁ బరమస్వరూపులు— నై సర్దికములు. వ్యాసభగవా
నుఁడు ఈప్రకృతిలింపమును ఆవిష్కరించుటయే తన
భారతకృతికిఁ బరమప్రయోజనముగా భావించినాఁడు;
కృతకృత్యుఁడైనాఁడు.

చిత్రవృత్తులు :

పరమార్థచింతనెంట పక్షపాతమాలక కృటిల
వృత్తి నెఱసినది గృతరాష్ట్రానిందు. స్వాభిమానాది
లుబ్ధత్వముల పాత్రున ఆత్మనిశ్చయముతోడి నిశ్శంక
వృత్తి కాఁపుర మేర్పడుచుకొన్నది సుయోగసునందు.
అసాంకారాది వికృతులమీఁద కృతజ్ఞతాపురస్కర మగు

త్యాగశీలము ప్రభుత్వము నేసినది కర్ణునందు. దయా-
గర్భపరత్వములయందు మమకారమున వైన పామర
త్వము పాదుకొన్నది పాండవాగ్రహనందు. ప్రాకృతిక
రూపమున నప్రాకృతిక ప్రజ్ఞ జీవసూత్రమయినది యాజ్ఞ
నేనియందు. అతాకికజ్ఞాన సమ్మదిమీఁద తాకిక కిరణ
ములు ప్రసరించినది భీష్మ-ద్రోణులందు. రుద్రాంశ
విజృంభించినది సత్త్వసంభూతుఁ డగు కృష్ణునందు.
ఇట్లు సాగినది వ్యాసుని భారతసృష్టి.

ఈనావ్యాసమునకు ధర్మసందమని చరిత్ర విమ-
యము. సృష్టికర్త వ్యాసుఁడు భారతమునందలిపాత్ర
లను గూర్చిన తెఱఁగును, వానినిఁ దీర్చిన తిక్కకవివర
వును ఇంత పరిశీలించుము.

ధర్మజ్ఞాడు—దయా—ధర్మపరత :

ధర్మసందమఁడు రెండవమాటును జూచుటయులఁ
దగుల్కన్నాడు; ఆడినాడు; అఖిల రాజ్యసంపద
నోడినాడు. పదిరెండేడులు ఆలితో, అనుజాలతో
నడవులఁ గడగండ్రకాపురము ముగిసినది. ఏడాదిఅజ్ఞాత
వాసదీక్ష కడమవడినది. ఈయేడు విరటునిపాలఁ గడప
నేర్పఱుచుకొనిరి. భీముఁడు వంటలవాడుగ నుండు నని
నంతనే ధర్మజ్ఞాడు అనిలాత్మజాం గాంచి “తత్కాల
జనితం బయిన భేదంబున దొరఁగ సమకట్టు బాష్ప
జలంబులు మనుష నింకించుచు నిట్టూర్పు లడంచి ధైర్యం
బవలంబించె.” అర్జునుని వీక్షించి “ఘోరమాన మాన
సుం డయ్యె.” నకులునిఁ గనుంగొని “నెమ్మనమ్మున
నుమ్మలికమ్ము గదుర నెలుగుచందంబు వేఱుగా”
మార్చె. సహదేవు నారసి “వగలు మిగిలి కొండల
పలువఁ”బడియె. “పాంచాలి నాలోకించి భిన్నాంతః
కరణం.” డయ్యె. విరటునగరము కేర నరుగుచు నడవఁ
జాలమి నీడిగిలంబజిన ద్రోవది కడగండ్రకు—

“తనమదిఁ గరుణయు భేదం

బును బిరిగొనుచుండ” నకులునిఁజూచి,

“లతాతన్వి యిది: వడ గొనియె; మోచి తెమ్ము
కొంతదన్వు” అనియె.

సవ్యసాచిం జూచి—

“ఇమ్మదిరాక్షి డవ్వె! మన

కీ నడుమక విశియంగ నొంతునో

టిమ్మును గాను; నిక్కమున

కేమును వస్తితి; మట్లుగాన, నీ

నెమ్మెయివైన దీని భరి

యించి పురంబుసమీప ధూమికిం

దె” మృని నుడివె. ఇది దయాసారము.

కీచకుఁడు పైరంధ్రిం దమ్ముట గాంచి, “.....
పేర్చిన కోపాటోపంబున అచిచారితవర్తనం డయి
వృకోదరుఁడు కీచకుం గీటుడనింపఁ జూచి, తత్సంబంధ
బద్ధండును, ఆజ్ఞాపరిపాలకుండును గావున, మత్స్య
పతిని దన యలుకలోనివానిన కాఁ దలంచుచు అచ్చే
రువనున్న యున్నతవృక్షంబు నీరీక్షించి, ఆననంబు
పల్లటిల్ల ధర్మతనయుం గనుంగొనిన, ఆతఁడు తన నయ
నాకారంబున వారించి,—

“వలలుం డెక్కడఁ జూచె! నొండెవ ననే

వృక్షాజముల్ పుట్టవే!

ఫలితం బై వరకాళి లోప్పఁగ నన

ల్పక్షితి సంధించుముక,

విలసచ్ఛాయ నుపాశ్రితప్రతికిక

విశ్రాంతి గావింపఁగాఁ

గల యాభూజము వంటకట్టియలకై

ఖండింపఁగా నేటికికె?”

“అని నిగూఢభాషణముల నయ్యజాత

శత్రుం డనిలజు కోపరసంబు పేర్చి

చెడిచె.....”

ఇది ధర్మసమంచితమగు నతని కృతజ్ఞత. మఱియు —

“...రాద్రసము మనమున నడరంగఁ

బడగ యెత్తు నురగపాలురేఖ

నెనయు చేతసారెఁ గొని వ్రేసెఁ బతి: ‘వేడి

గడన యుడుగుమన్న నుడుగ’ వనుచు.

“ఇన్విధంబున (సారె) వ్రేటువడి యజాత
శత్రుండు అలుకగదురని హృదయంబుతోడం బాం
చాలిదెసం జూడ్కి మలఁగ నూరకుండె,”

“ధర్మతనయుండు పణిహరితో నల్లన—

“ఇన్నెత్తురు గనుగొనిన బృ
హన్నల కోపించు: నన్ను నతిభక్తి మెయి
మన్నించుగాన, రాజుం,
దన్ను విచారింప కేమి తప్పక దలచునో!”

“ఇది లెస్సగాఁ దుడుచునంతకుఁ దదీయప్రవేశం
బించుకవడి వారింపుము.”

ఇదియుఁ గృతజ్ఞతాశీలము.

“ఆపదగడవంబెట్లు
నోపి, సుభంబయినదాని నొడఁగూర్చు మా
కీపుట్టువునం బాండు
హృషీకాలుండు నిన్నుఁ జూపి చనియె మహాత్మా!”

అనుట తొలిగా

“ఇచ్చటి బంధులు, నీవును
నచ్చెరువడి వినుచునుండ నై భూల్లను మా
కిచ్చినను జాలు నంటిని;
పొచ్చెముగా; దింతవట్టు పూర్ణమునుమీర్తి!

‘ఆదుర్గోళనుఁ డంతమాత్రయును కే
యంబాలఁడోకాని, పెం
పేదం గ్రూరత కోర్వరాదు; సిరి నా
కే లందునేక, గ్రాస-వా
సోదైవ్యంబులు వచ్చునాయరయు నా
చుట్టలకుం! గావునక,
మోదంబందుట గల్గుఁగౌరవులు, నే
ముం బొంది శ్రీనొందినక.

‘అక్కట! లాతులైనఁ, బగ
తైనను జంపన కోరనేల? యొం
డొక్కతెఱంగు లేదె! యది
యొప్పదె! బంధు-సుహృజ్ఞనంబు లా
దిక్కున నున్నవారు! గణ
తింపక సంపదకై వధించి మా
తొక్కట, దోషమందు టను
నీదురవస్థల కోర్వవచ్చునే!

‘కాన, నవశ్యము పెనఁతున
గాని యుపాయమునఁ బగఁగ గడలేర్చు శృతిం
బూని నశచ నెవ్వఁడు: డెం
దానం జెయిచెట్టుకొని యతఁడు నిద్రించుక.

* * * *

‘కావున, శాంతిఁ బొందుటయ
కర్జము; దా నటులుండె; శ్రీ
గావలె నంచు, బోరితము
గామియుఁ గోరెద, మెల్లసాములుం
బోవుటయుం, సులక్షయము
బుట్టుటయుకొ వెలిగాఁగ, నొండుమై
నేరిధిపై నఁ జక్కవడు
తెంతయు నోప్పఁజుమి జనార్దనా!

‘మనమునఁ బక్షసాతగతి
మాదెస మానుము; ధర్మనీతివ
ర్తనములు, రెండుదిక్కుల మీ
తంబును బెంపును గల్గునట్టిచో
స్సన, విదురాది సజ్జనుల
బుద్ధికి రా, నుచిరంబుతోడి మె
ల్పునఁ, బరుసందనంబునను,
భూపతులెల్ల నెఱుంగ నాశుమి!

‘తగవునఁ బోక రాజు బెడి
దంబుల పల్కెనయేని పైఁచి యొ
ప్పుగ నిలుమి! నరుత్వము బ్ర
భుత్వమునుం గల పెద్దవారి మా
టగొనమి యా సుయోధను క
డకొ నిలువక, మనమెల్ల గారవం
బుగఁ నరువృద్ధు పలుకఁ, దలఁ
పుం జన నిచ్చిన మెచ్చరే జనులో?

‘సుతువాఁడై వినయంబు నేకొనక, యే
చొప్పుం దగం జెప్ప కా
గృతరాష్ట్రం డవినీతిఁ జేసినను, సం
ధింపంగ రా దంచు నే

గ తేగం బాటకు! తెంపునేయునెడ లో

కంటెల్ల మెచ్చం బ్రకా
శిర గర్భస్థితి నొంది మామరము ని
శ్చింతంబుగాఁ జేయుమి!

‘మమైలుగు; దెదిరి నెలుగుదు;
నెమ్మి నెలుగు; దర్భసిద్ధి నెటి యెలుగుదు; వా
కృష్ణుల పద్ధతి యెలుగుదు;
పా; మైవ్యవఁ నేను నీకు బుద్ధులు నెప్పక.’”

అనునందాడ నలువడిన మాటలు అతని పేరున
కొప్పియున్నవి; తనమనః ప్రవృత్తి నెఱిగించుచున్నవి.
పదంపడి—

ప్రాచమునఁ దాఁగిన సుయోగమునకు పగతుర
రోసపుమాటల కోపక నెఱవచ్చినాడు. భీమనేమనిం
చలపడినాడు. గదాప్రయోగమునఁ గౌశలము జూపి
నాడు. ‘కేళిభిభ్రమము దోపఁ గ్రేళ్లుచేకి ... ఊర్ధ్వ
పరిభ్రమణంబు నేసి’ భీముగదాఘాతంబునఁ బెద్దోడులు
విడిగి, ‘నగాగ్ర ముచ్చటపనిప్రసాతిం బడు చాక్షునం
బడెను’. అతనిఁ జేగఁజని భీమనేమఁడు — గర్భనందన
గోవింద సాంచాలప్రకరపార్థ సాత్యకి నకుల-సహదేవుల
సమక్షమున—

“ఏకవస్త్రుఁ బాంచాలి నట్లెచ్చిఁజేరఁ
బరిచి సభలోనఁ బఠించిన పాపభలము
ననుభవించుము! దుష్టాత్మ!” అనుచు వామ
చరణమున బెట్టివముగాఁగ శిరముదన్నె”^౧.

మూలము:

౧. ‘గార్హతి పురా మన్ద ద్రౌపదీ మేకవాససమ్,
యత్పభాయాం హసన్మస్తాం స్తదా రవసి దుర్త కే!
తస్యాపహాసస్య ఫల మవ్య త్వం సమాప్నుహి
ఏవ ముక్త్యా స వామేన పదామాలి ముసాస్పృశత్,
శిరశ్చ రాఘసింహస్య సాదేన సమతాడయత్.’

౨. ‘యే నః పురా ఘడ్గతిలా నవోచన్
క్రూరా రాజ్ఞో గృతరాష్ట్రీస్య పుత్రాః,
తే నో సాతాః సగణాః సామబధాః
కామం స్వర్గం నరకంవా రజామః’

పదంపడి దెప్పుచు—

“మును మము గొడ్డువోయినని
ముష్కరతం జెననాడినట్టి దు
ర్జనుల ననిం గడంగి గృత
రాష్ట్రీతనూజల, నైవ్యబంధుమి
త్రనికరపుత్త్రీకోటిసహి
తంబుగఁ, గీటశఁగింపఁ గంటి; మిం
క నమరలోకమైన, నర
కంబయినకొ సరి మాకు నారయక.”^౨

“అని గడఁ జేకొని, నృప, నీ
తనయుని మెఱవట్టి యదిమి తలగ్రమ్ముఁ ద
న్నినఁ,గని మునుదమ్ముటకు
నృప మెరియఁ దగ్గఱాం నమర్చ మతోడక.”

“తలముది యేలరన్నెద! వ
గర్భము నొందుట కాత్మకోయఁగా
వలవద! రాజరా, జనుజ
చర్మము, చక్కిన బంధుకోటియుం
గల పరివారముం దెన
గౌరవ మొందఁగఁబోరి సంగర
స్థలమునఁ బడె, నీతులున
చందముచేత జనంబు మెచ్చునే!”^౩

“మును లోకము గర్భపరుం
డనఁబరఁగినవాడ విట్లు లనుచితకృత్యం

3. ‘పునశ్చ రాజ్ఞః పరితస్య భూమా
స తాం గదాం స్కంధగతాం ప్రగృహ్య,
వామేన సాదేన శిరః ప్రమృన్య
దుశ్శోధనం నైకృతి కేత్యవోచత్.
౪. ‘నా శిరోస్య పదామర్దీ,
ర్యాగర్భస్థాఽతిగోభవేత్
రాజాజ్ఞాతిర్హతశ్చాయం
నైతన్నాస్యయ్యం తవాసఘ.
‘ఏకాదశచమూనాథం కురూణా మధపం తథా,
మాస్పాక్షీ. దీప్తిమ సాదేన రాజానం జ్ఞాతిమేవ చ.

బునకుఁ జనఁచునె! దీనం

గనియెడు ఫల మేమి? దూమ్యగర్వం జేలా?

“అని దూత దుర్యోధనుం జూచి బాష్పాకులలోచన మండ్రె—

“విధి ప్రతిహాలమై వేరంబు పుట్టింది
మాకు నీవును, మేము నీకు నలిగి,
ఇతరేతరద్రోహమతి గల్గి యింతలు
సేయుట గావించె! నీ యధర్మ
పరతయు మనము లోభంబును గ్రోగంబు
నిన్ను నింతకుఁ దెచ్చె! నీకతమున
నాకు బాంధవకులనాశంబు వాటిల్లె!
గృతరాష్ట్రాకోశంధ్రు తీవ్రశోక
కారి యయిన నైవ్యంబు కారణముగ
నన్ను నిందింతురు!.....”

హతబుధ్ధుఁడతామతోఽన్యోఽన్యోఽన్యో హతో మృజే,
సర్వాకారణా శోచోఽన్యోఽన్యో నావహస్యోఽన్యో
మిశ్రయః.

విశ్వస్తోఽన్యో హతామతోఽన్యో హతబుధ్ధుఁడతామజా,
ఉత్సన్నసింహో భ్రాతాచ నైత స్వాధ్యాయం కృతం
త్యయా.

మాతృకలోపలె పునరుక్తులు లేక, తెనుఁగున సంగ్రహ
ముగఁ జెప్పఁబడెనని, చెప్పవలయునది ప్రక్షిప్తము కా
దని చూపుటకు మూలముంగూడ నుద్ధరించితిని.

౫. ‘తాత మమ్య ర్న కే కార్యో నాత్మా శోచ్య
స్త్యయా రథా, మానం పూర్వకృతం కర్మ సు
ఖోర మనుభూయతే.

ధాత్రోపదిష్టం విషమం మానం ఫల మసంస్కృ
తమ్, యద్వయం త్వం జిఘాంసామ స్త్వం
చాస్మాన్మరుస్తత్మ.

* * * *

ఆత్మనో హ్యపరాధేన మహద్వ్యసన మిదృశమ్,
ప్రాప్తవా నసి యల్లోభా నృదా ద్బాల్యాచ్చ భారత.

అనుచు హృదయపూర్వకమగు కరుణముం గురిసినాఁడు
దయాపరుఁడు ధర్మసూనుఁడు. మృతబంధులకెల్ల ఉదక
ప్రదానము ఇచ్చుపట్టున, కర్ణుఁడు తన తొలికొడు కని
తల్లివలన విని ధర్మతనయుఁడు—

“ఘనభుజవిక్రమోన్నతుఁడు
కారవకోటికిఁ బట్టుకొమ్మ, మ
మ్మనిశేముఁ దూలఁబుచ్చిన మ
హాశూఁడు, కర్ణుఁడు, గొంతితొల్లమా
లని యుదకప్రదాన సమ
యంబున నాయమచేత వింటి: నా
తని కుదకంబు లిచ్చుటకుఁ
దా మము బంచుట గోరి చెప్పినకా’

“అని మొదలికి వందరి, అమ్మపైఁ గనిసి, —

ఘోరయిత్యవయస్యాంశ్చ భ్రాతౄ నశిత్త్వాంస్తథా,
పుత్రాకౌ పౌత్రం స్తథాచాన్యాంస్తతోసి నిఘనంగరః.
తవాపరాధా దస్మాభి రాష్ట్రితర స్తే నిసాతితా,
నిసాతా జ్ఞాతయ త్చాపి దిష్టం మనేయ దురత్యయమ్.
ఆత్మాన శోచనీయ స్తే శ్లాఘ్యో మృశ్యు స్తనానఘ,
వయమే నాధునా శోచ్యాః సర్వావస్థాసు కారవ.

కృపణం వర్తయిష్యామి స్తైర్హీనా బంధుభిః స్రీయో,
భ్రాతౄణాం చైవ పుత్రాణాం రథావై శోకవిహ్వలా.
కథం దృశ్యామి విధవా వధూః శోకపరిప్లుతా,
త్వ మేకః సుస్థితో రాజక స్వర్ణే కే నిలయో గ్రువః.
వయం నరకసంజ్ఞాంవై దుఃఖం ప్రాప్స్యామి దారుణమ్.
స్మషాశ్చ ప్రస్మషాశ్చైవ భృతరాష్ట్రస్య విహ్వలా,
గర్హయిష్యామి నో మానం విధవా శోకకర్కశా.

మూలమునందలి పెంపు తెలుఁగునఁ గుంచితమయినది;
రసవంతము లగు వివరములు గొన్ని తెలుఁగున విలుప్త
ములు; పునరుక్తుల కాకరమయ్యు మాతృకయ హృద్య
ము; పోల్చి తెలియుటకు మూలము నుద్ధరించితిని.
తిక్కనకు ఆధారమయిన ప్రతిలో కెట్లున్నదో!

“అంగనాజనమ్ములకు రహస్యగతు
 గంబునందలి శక్తి మనంబులందుఁ
 గలుగ కుండెను మెల్లలోకముల”

నని శపించినాడు.

తన ప్రాపున వచ్చు కుక్కను వదలజాలక
 ఇంద్రునితో—

“...భీమముఖులును ద్రౌపదియుఁ జచ్చి;
 లేను నారల విడువక యేడ్చుచున్న
 వత్తురే! తోడ వచ్చి చావని శునకము
 విడువకుండుట తప్పగా నుడువదురా!”

“అని మఱియు,

‘అనఘచరిత్ర, విస్మయ, శర
 జాగతుఁ జేకొనకున్కి, శుద్ధమి
 త్ప్రియోషణ జేయు ద్రోహము, వ
 ధూటి వధించుట, విప్రనర్థముం
 గొనుట, యనంగఁ గల్గనివి
 గూడి సమంబు నాకుఁజూడఁ భ
 క్తు ననపరాధునికొ విడుచు
 దోషముతో; నిది యోర్వవచ్చునే!

‘కావున, నాకలోకపు సు
 ఖం బలు లుండఁగనిమ్ము! దేవ, నీ
 భావము నిల్పు నాదెసఁ గృ
 పాభరితంబుగ; సారమేయసం
 భావననేత దోసముగఁ
 బట్టమి నాకు వరంబు! నీవువో!
 మ్మావనభూమి నుండెన స
 మిధతపంబున నిన్న కొల్చుచున్.”

ఈ ప్రకరణములు నతని దయా-ధర్మపరత్వములకు
 ఆదర్శములు.

కౌన్తేయగ్రజుడు-నైతికశీలము :

రాయబారిని సంజయుని సమర్థాదముగ నాద
 రించినాడు కౌన్తేయగ్రజుడు. ఆతనితోలిపాగడ్డలు
 కూర్చితో విన్నాడు.

“ఆరాజు మాదెసంగల

కారుణ్యముకలమునను సుఖంబున నిట్లు
 న్నారము; నిను బుత్తెంచిన
 గారవమున నాదుమది వికాసంబందె.”

అని వెక్కసపాటుతో పల్లవి యందికొన్నాడు.

“అమ్మనుజేశ్వరునకు నే

మమ్మే! పుత్రకులు సుఖులై? మనుమలు సమౌ
 దమ్మునఁ బెరిగెదరే? నగ
 రమ్ముల ధూములను శుభపరంపర గలదే?”

అని ఆనవాయతి చెల్లించినాడు. అంత-

“ద్రోణుండు, కృపఁడును, ద్రోణసుకుండును,
 సుఖ మున్నవారే? సుశ్లోకుఁ డయిన
 భీష్ముండు కుశలీయే? పెద్దతనం నిచ్చి
 యాతనిఁ గౌరవు లనుసరించి
 మెలఁగుదురే? బ్రాహ్మణులకు మన్ననగల్గి
 యుండునే? నే మర్థి నొసఁగినట్టి
 వృత్తులు పెల్లునే? ఒత్తిరు వొండుల
 వలనఁ బుట్టదుగదా? కలకులందుఁ
 బుట్టినప్పుడు గాండీవిభుజబలంబుఁ
 దలఁతురా? భీమసేను గదావిహార
 ముగ్ధుడెందురే? కవలు మహాగ్ర రిపుల
 భూము లంతంత కొత్తులు పొగడఁబడునె?”

అని వారివారి క్షేమోదంతముల నారసిన ట్లున్నది.
 సుయోధనానులు భీష్ముని సుదాసీనభావమునఁ జూతు
 రని, తమ (సాంశవుల) దానముల నన్నిటిని కౌరవులు
 రద్దు చేసియుండు రని, బ్రాహ్మణుల నమర్థాదగ
 నెంచుచుండురని ఊహించి సంజయునితోర నట్లు వినఁ
 గుతూహలీతుఁ డయ్యెను. ‘ఒత్తిరు వొండులవలనఁ
 బుట్టదుగదా? కలకులందు.....పొగడఁబడునె?’ అని
 యడుగుటలో తనతమ్ములు లేనిచో నైరిరాజుల దాడులు
 కప్పవని, అట్టివాని నాకట్ట సమర్థులు తనతమ్ములేగాని
 ఒరు లకేక్తులని, కౌరవులు వట్టి దద్దమ్ములని ప్రజలు తలం
 చుచున్నట్లు వినఁగోరిక” స్వాతిశయమును నేర్పుగాఁ
 గుశలప్రశ్నములఁ బొదిపినాడు. ఇది నైతికచాతుర్యము.

వైశాఖమాసమున తనతమ్ముల వీరమున కీక్రిందివాక్యము
టిప్పణము :

“ఒక నాఁడా తమముండుటం బలుమలుకొ
హోరాటమై నేల యొ
త్తికొనంగా బవరంబులం గెలువఁగాఁ
దెల్లంబుగాఁ జూచి పాం
దుకుమారాళి నుతింపకుండుదురె ? యా
టోపంబునం ఘోషయా
త్రకు గంధర్వులు వచ్చినప్పటి చరి
త్రం బాత్మలం బాయునే!”

మఱియు,

“వినుము మనము మధ్యస్థుల ;
మని నర్జును నెదిరి, సంజయా, యిటును న్నే
వ్యనికిని మానముఁ బ్రాణం
బును దగఁ దక్కించుకొనఁగఁబోలేనె చెప్పుమా!”

తమ్ములయొడ వాత్సల్యము, వారి పరాక్రమముల
యందు విశ్వాసము, స్వాతిశయమును పెనఁగొని ఆతని
నిట్లు పలుమాటలు అగ్గింపఁజేయుచున్నది! తగవుపలికి
నట్లును భవంజయుని మగఁటిమినిఁ బోగడినట్లును చమ
త్కారముచేసినాఁడు. ఇంతమాత్రమునఁ దనివిసనక,

“జనులకు నెల్లను బగ్యము
లనఁగా, భర్మానుగతము లగు ననఁ బోగడం
జను పనులునేయు భీమా
ర్జునులే దుష్కర్మములకు రోయనివారలో?”

“యోగ్యతృప్తదారు లుచితంపుఁ గొలఁదిమై
నడచినట్టివారు బెడిదములకు
నంత సొత్తు రెట్లు!.....”

ఇంతనేని తృప్తిపడక—

“చక్రగరు లెక్కగొనఁడు! ప
రాక్రమనిధి యర్జునునకు రాధేయభూ
విక్రమ మెదురుగఁ గొని ని
ర్వక్రము చేసికొనువాఁడు రాజ్యం బెల్లక!”

‘పరాక్రమనిధి’అని కొసరు మొగ్గులతో నెలగ
చేయియు నర్జునునకు నైచి, బెదిరింపు సూచించుచు
నిలువునఁ దలయూచినాఁడు.

“చాపచార్యుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు.....ఇం
కేపో తమ్ము గపిస్వజప్రభుల యం
ధీభూతులం జేయనే!” అని,

“గాంధీవజ్యోరవం బుత్కటమయి పెలుచం
గ్రమ్మినక.....చా
కుండం బోకుండఁ గౌరవులకు వశమై వి
ట్టుల్ని మార్చిల్లకుండక!”

అనియుఁ బూర్తిగా బెదిరించినాఁడు. రోషావేశములు
సుడివడి దూఁకినభావఘోషము ప్రకటించినాఁడు.
అందునను తమ్ముల ప్రతాపముఁ జొప్పించినాఁడు. అం
తలో సహజశాంతిప్రియత్వమునే నున్నానన్నది.

కావున,

“రణమున వారలం గెలువ
రాదనుపల్కు లటలుండనిమ్ము, స
ద్గుణుఁడవు నీవు వచ్చితి; ప్ర
కోపశమంబుగఁ బల్కి; తింక నై
రణ తగ నేయువారము. ప
రాభవ మొందియు ముందు వారి దు
ర్గుణములు నైచు టీవు నొక
కొంత యెటుంగుదు వింతయేటికిక!”

“ఇంకను చట్లకా తలఁపు;
మేముక కీడునకుం దొడంగ; మా
శంకలు దక్క; మయ్యకు వి
చారము కల్గెనయేని బాంధవం
బంకుర మొత్త, మావలన
నక్కటికం బొలయంగ, మమ్మునే
వంకకుఁ బోవనీక గరు
వంబు జగంబు ప్రశంసనేయఁగక.”

“రండని పిలువఁ బనిచి, పా
లిం డని కొడుకులకుఁ జెప్పి ఇంద్రప్రస్థం

బొండ్లను, వేటాకపట్టున

మొండెను మా కిచ్చి యనుచు టుదితమకాదే!"

అని, తన యాత్రోశమునంతను మాండవకాలముమీఁద ముక్తయించి, శాంతితో స్థాయిదించి, పైయావర్తము కొనుగోలు కృష్ణుని కందించినాడు. అతడు షడస్థాయి వఱకు సాగదీసి సంచారముచేసినాడు. తనకు గడమ వశినమాటలు కృష్ణునికోరక బలికించుటచే బాండ్లవాగ్రజుని నైతికశీలము వ్యక్తమయినది.

మోహటింప శక్యముగామి ఎవ్వ రెఱుంగకుండ భీష్మునిం దరిసి,—

“మా కెమ్మెయి సామ్రాజ్యము

నేకులు? నెబ్బంగి బహుళనేనోత్సాహ

నాథులత రాక తక్కుం?

శేకొని యత్తెఱుగ కరుణ జెప్పగవలయున్.”

అనియు,

“చిచ్చుటకన్ను చూసికొని,

చేతి త్రిశూలము దాచి, వీలమై

వచ్చిన రుద్రుచందమున

ప్రాదురు వీ వనిలోన; నోర్వగా

వచ్చునె నిన్ను నెట్టిమగ

వారికి! నీకృప నాశ్రయింపగా

వచ్చితి! మెవ్విధిం గెలువ

వచ్చు, మహాత్మ, యెఱుంగజెప్పవే!”

మూలము :

౧. ‘కథం జయేమ సర్వజ్ఞ?’

కథం రాజ్యం లభేమహి?

ప్రజానాం సంశయో నస్య

తక్కుం తన్నే వద ప్రభో.

ఇంతవట్టు తెనుగున సరి.

‘భవాన్ హి నో వధోపాయం

బ్రహ్మ స్వయ మాత్మనః.’

ఇది తెలుగున ‘ఎవ్విధిం గెలువవచ్చు, మహాత్తయెఱుంగజెప్పవే’ అని మార్పుగన్నది.

౨. ‘పశ్యామ స్త్వాం మహాబాహూ

రథే సూర్యమి వాపరమ్,

ఇదియు నైతికప్రయోగము. యుద్ధిష్ఠిరుని నైతికచరణత్వము చక్కగా వినెయు క్తమయినది. మూలమున ‘నిను జంపునుపాయముఁ దెలుపు’ మన్నాడు. యుద్ధిష్ఠిరుని తెనుగువాక్యము తీవ్రపట్టున మూలమునకు భిన్నములయినను, మానవస్వభావమును, నేర్పును, జౌచితినిఁ బ్రకటించినవి. అధఃప్రోక్తముం జూడుడు. ఇదియు నీతి ననుకరించిన సంగానము.

ద్రోణుడు దుర్వాసరాక్రమడు. మఱియర్థదినము అతఁడు రణరంగమున నిలుచునేని మనసేనల నెల్ల నూడ్చివేయునని, స్వరక్షజాగ్రత్తము బొంకినను పాపము దొడరవని కృష్ణుని యుపదేశము. యుద్ధిష్ఠిరున కురియాట యైనది. మాన్యతచాది యని నమ్మి తనకొదకు చావు బ్రదుకులంగూర్చి తన్నుడిగినాడు నురుగు. అంత-

“అన్యతభయము, నాజీవయము

గొనియెడు తమకంబుపెంపు నుదియింపంగఁ, బాం

డునరేంద్రు నగ్రతనయుం

డనుమానము వాయుఁబెట్టి యస్త్రురునితో.”

“వలయుకొలది యెఱుంగెత్తి వర్ణసమితి

యచ్చువడఁగ ‘నశ్వత్థామా సచ్చే’ ననియె.

అని, పదంపడి యల్లన యతనిచెవికి

వినఁగ రాకుండ ‘కుంజర’ మనియె నధిప.”

రథాశ్వసర నాగానాం

హస్తారం పరపీఠహత్.

అని, ఇందు మూలమున భీష్ముడు సూర్యునకుఁ బోల్పబడెను. తెనుగున శివునకుఁ బోల్పబడెను. ఇంత మాత్రమే భేదము.

తిక్కున తెనుగింపు జక్కదనము పోల్చికొనుటకు—

మూలము :

౩,౪: త మతశ్చభయే మగ్నో, జయే సక్తో యుద్ధిష్ఠిరః,

‘అశ్వత్థామా హత’ ఇతి శబ్ద ముచ్చై శ్చకార హ.

అవ్యక్త మబ్రవీ ద్రాజన్ ‘హతః కుష్ఠార’ ఇత్యుత్.

‘అశ్వత్థామా హతః’, ‘హతః కుంజరః’ —

రెండు హతాహతము లెందునకో!

యుధిష్ఠిరుని హృదయము సత్యనిష్ఠకును, జయకాంక్షకును సంగ్రామరంగ మయినది. జయకాంక్ష బలవత్తరమై సత్యవ్రతనియతని అడగఁ ద్రొక్కినది. ధర్మముల మలచినది; నీతి నెక్కిన్నది. ఆడునది అవృతమని అంతఃపుష్టిగా నెఱిగియు 'కుంజర' మని గొఱఁగ నేల? ఈగొఱఁగుటచే అచ్చముబొంతు కావని తలంపా!

“జనసంపూజ్యపదారవిందుఁడను నా
చార్యుండు శోకించి నం
దనుచో పౌరయశోజే, పెద్దయు ననుం
దా నమ్మి యర్థింపఁ, జా
వనివానిం గరిచావు బుద్ధినిది 'య
శ్వత్థామ సచ్చైవ నిజం'
బని యే బొంకితి! మేదినిభరణ మ
ర్హుండే గురుద్రోహిణి!”

—శాంతి. ఆ. ౧.

అని పశ్చాత్తాపపడినాడు గూడ. ఈనీతికాతరత్వము తోడైనది. అసత్య మాడఁగలంత సాహసము ఆతనిలోఁ గొఱపడినది. కక్కురితి! అలవాటులేని దొంగతనము! నైతికశీలమున కీమాత్రనివరణము చాలును.

ఒక్కసమస్య :

ప్రకృతమున కంతసంబంధముకానిదైనను, విమర్శకుల సమాధానముల నర్థించి, మూలానువాదములయందు విరుద్ధముగాఁ దోచిన సమస్య నొకదాని నిట నెలువ రింతును.

యుధిష్ఠిరుండు అశ్వత్థామ సచ్చై నన్నాడు. పిమ్మట—

తెనుఁగు: “ఇర్వింబునఁ బలుకుటయు—

“నేలకు నల్లెడుపొడవునఁ

గ్రాలుచు మును మెఱయు గురుని రథచక్రము ల

౧. నాగరాక్షరకలిత “మహాభారతము”: కుంభ కోణము “మధ్య విలాస” ముద్రణాలయమువారిచే (1907 సం॥న) బొంబాయి “నిర్ణయసాగరప్రెస్” నందు ముద్రితమై ప్రకాశితమైనది.

క్కాలంబున సమరజయ

శ్రీలోపము దెలియ నంటసిలఁ బడియె నృపా.”

అల్లెడు పొడవునఁ గ్రాలుచుండు గురుద్రోహ చార్యుని రథచక్రములు నేలకుఁ గదియఁబడినవట! కారణము తెలుపఁబడదు!

మూలము :

“తస్య పూర్వం రథః పృథ్వాశ్చ శ్చతురజ్జులముచ్చి)
తః, బభూవైవంచ తేనోక్తం తస్య వాహః స్ఫు
శశ్చ మహీమ్.” ౧

‘నాలుగు అంగులముల ఎత్తుననుండినఆతని (యుధిష్ఠిరుని) రథవాహనములు నేలకానెను’ అని మూలము. ఈశ్లోకముగల భారతప్రతి ముఖమునందలి పీఠికయందు పరిష్కర్తలు వివిధప్రాంతములనుండి సేకరించిన అయిదు ప్రతులను పరికించి, పాతభేదములను గాంచి ప్రశస్త మయిన పాతములను గ్రహించినట్లు వ్రాసిరి. తెలుఁగు పాతమును బోపించు సంస్కృతప్రతికై నెఱవడితిని. ప్రాచీనముదితప్రతులను చూచిని, అర్వాచీనప్రతులను చెంటినిఁ జూచితిని. తెలుఁగుభారతములను—ప్రాత-క్రొత్తలను—ఏడింటినిఁ జూచితిని. తెలుఁగుప్రతులు—నాచూచినవి—అన్నియుఁ బై తెలుఁగుపద్యముతో నున్నవి. సంస్కృతప్రతులయందును పైసంస్కృతపాతముతోన యున్నవి. పదంపడి ఆంగ్లీకృతభారతము^౨ జూచితిని.

ఈయాంగ్లీకృతము సంస్కృతమునకుఁ బరమ విధేయమయినది; అందును పైశ్లోకార్థమే కనఁబడుచున్నది. ఇట్లు:

“Before this, Yudhishtira's Car had stayed at a height of four fingers' breadth from the surface of the Earth. After, however, he had said that untruth,

౨. “Sri Mahabharata” English Prose, by Pratapa chandra Ray, Bengal, Edition II, 1892.

his (Vehicle's) animals touched the Earth....—"

అంగ్లానువాదము మాతృక ననుసరించిన విధేయతం దెలియుటకు పూర్వశ్లోకముల అనువాదమునమోనా చూపుదును :

"Fearing to utter an untruth but earnestly desirous of Victory Yudhishtira distinctly said that Ashwathaman was dead, adding indistinctly the word Elephant (after the name)."

ఈ యనువాదకుడును బెంగాల్, బొంబాయి, భరోడా, దక్షిణహిందూస్థానము లోనగు ప్రాంతముల ప్రతులను సేకరించి పాతభేదముల నారసి ఉచితములని తోచినవానిసే గ్రహించి యనువదించినట్లు పీఠిక యందు దెలిపినాడు.

తెలుగున 'రథచక్రములు' అని యున్నది. సంస్కృతమున 'తస్య వాహాః' అని; అంగ్లామున '(his Vehicle's) animals' అని. వహించున వగుట తెలుగున రథచక్రము లన్నారు; సంస్కృతమున రథాశ్వము లన్నారు. ఈవిభేదము స్వల్పము. అంత పొటింపనక్కఱయుండదు. చక్రములయినను, అశ్వము లైనను నాల్గలంగులములపై నడచుచుండిన రథము నేల నానికొన్నది. సరి - ఎవరిరథము అనునది. ప్రశ్న. 'సమరజయశ్రీలోపము దెలియుటకు గురుని రథచక్రములు (నేలకు) అంటిసిల బడియె' ననిన తెలుగు పాత మంగీకార్యమా? లేక, అన్యతదోషమున పాండ వాగ్రజుని రథవాహనములు 'స్పృశేత్ మహీమ్' (=భూమిని స్పృశించె) అనిన సంస్కృతపాతము ప్రశస్తమా? మఱియుఁ దెలుగుపాతమునకు ఆకరము ఉండ భవరాదు. తిక్కన ఏప్రతి నవలంబించెనో వైదికపట్ట వల్లయును.

ఇక బ్రధానవిషయము నందికొందము.

పాండవాగ్రజుడు - పామరత్వము :

పాండవాగ్రజునియందు ఆత్మస్తుతియు, పరనిండయు అటనట తలనూపుచువచ్చినవి. అవి సంజయు రాయభారమునుండి కొంత స్ఫుటముకాజొచ్చెను.

ఘోరతరతరంగముల సంఘర్షణముల గాంచి నాడు; విహరించి నాడు. పరులచావులకు వినోదించి నాడు; స్వీయుల మరణములకు విలపించి నాడు. కీనురులమీద నడచి నాడు. హంసతల్పములమీద కెదనించు రాచకొడుకులు ఆహవరంగమున వీరశయనమున నున్నిచూచినాడు. జీవితము తుణిక మని విచారించినాడు. హృదయవిదారకములగు రోదనముల నాలకించి నాడు. పరమపదించిన బంధుకోటికెల్ల పారలౌకిక క్రియలు జరిపినాడు.

"మన కేటిరాజ్య! మొండొక జనపదమున కేగి భైక్ష్యచర్యార్పిణి జీవనము నడపికొనియుండుద!
మనఘా, యల్లయువ సుఖుల ముగదుము సుమి!"

"జ్ఞాతుల నందఱు జంపితి! మది యాత్మ వధము కాదే! రాజవర్తనంబుఁ గాల్పు! మహింస నిక్కము తాల్చి మత్సర వర్జన—మిది వనవాసజనుల కాగమవిహితంబులట! ఇంత యొప్పునే! వనమున వసీయింపవలయు వింటె! అసుఖదంబైన రాజ్యామిషంబునకుఁ గుక్కులభంగి తమలోనఁ గాటులాడి కులము నెల్ల ను బొలియింపఁ నుచ్చితంపు బ్రతుకు వచ్చెనే యనువగఁ బాలుపడఁగఁ బ్రమద మొనఁగదు తైలోక్యరాజ్యమైన! గాన నే నొల్ల మహిమీర కైకొనుండు!"

అని చిత్తసంక్షోభమువలని వైరాగ్యమునఁ బడినాడు. సన్నాధునమే కోరినాడు. రాచటికమనిన ప్రారపికావముగ భావించినాడు. చేనేతచేసిన ఘోరకృత్యములకు ఉమ్మరించినాడు. రాజ్యముం గొని ఏలుమని నారదుడు చెప్పినాడు; వినెడు. వంశకర్తయు నారాయణాంశభవుడు వ్యాసభగవానుడు బోధించినాడు; రుచింపదు. "విశేషించి మాకు నితనిబుదియ సమస్త పురుషార్థంబులకు మూలం బగుట, మాకు నితని వచన ముల్లు అవశ్యంబు అలంఘనీయంబులు" అని సంజ

యునకుఁ గృష్ణునిఁ జూపి పలికిన తనకు ఆకృష్టుఁడును పలునిధముల ఉపదేశించినాఁడు; నచ్చుదు. తమ్ములు జాలిగమరఁ బలికిరి; చలించెడు. చనవుమిగిలిన ద్రుప దాత్మజ సకరుణముగ వేడికొన్నది; తలయేనిఁజూచెడు. శరత్పర్వగతునిఁ బితామహుని ఆత్మోత్కృష్టమణిమ యమువలకు పొడిచిపొడిచి పృచ్ఛించి సమస్తసర్వము లను విన్నాఁడు; ఇంకను రాజ్యపరిగ్రహణమునకు మన సాగ్రు! పోరాటములవలనఁ దొడరినపాపముల ని స్తరింప నశ్వమేధముం దలపెట్టినాఁడు; కడముట్టినది. తుదకెట్లో బలవంతముమీఁద ప్రభుత్వమునకుఁ బాల్పడినాఁడు. ఆత్మ యం దుత్తేజితమయిన నిర క్తి అమృత-నాయనలతో నాశ్రమవాసమునకును పయనముగట్టించినది. యాదవ కులమున ముసలము పుట్టినది; కులమంతయు సర్వనాశ మయినది. కృష్ణభానుఁడు అస్తమించినాఁడు. నక్ష త్రములట్లు తమ్ములు ఒకనివెంట నొకఁడు రాలినాఁడు. ద్రౌపదియుఁ దనువుజాలించినది. ఎల్లరీతుల పాండవాగ్ర జాఁడు, పుటములంబడిన పుత్తడి యైనాఁడు. సంస్కార పథము బట్టినాఁడు. అపునరావృత్తికి అర్హత సంపా దించినజాడ కన్పడెను. పిలుపువచ్చినది; స్వర్గారోహ ãము నిరాహూతుముగ సాగినది. త్యాగరూపమున ధర్మదేవతచేసిన పరీక్షకు నిలువఁజాలినాఁడు.

స్వర్గలోక గర్భద్యారమును దాటినాఁడు. అట బంధులం జూడఁగొరినాఁడు. ఇంద్రుఁడు తగువానిని దూతను రావించి, ధర్మరాజునకు తన బంధులఁ జూపు మని పంచినాఁడు. దూతతో ధర్మజుఁడు నడచు చున్నాఁడు. ధర్మతనయుని చిత్తసంస్కారము నెఱుఁగు కుతూహలమున నారదాదులు పిఱిఁదెడస నడచు చున్నారు. ఇ ట్లేఁగువోటఁ గట్టెరురఁ దోచె:

౧. మూలము—భావసం. ఆసాధ “భారతి”. గద్యమువలె బలుచబాటిన మూలమునందలి భావమును తిక్కన చిక్కఁగఁ బద్యమునఁ బోతపోసి కవితాజీవ మిచ్చెనని చూపుటకుఁ బై తెలుఁగుపద్యములకు మూల ముల నిట నుద్ధరించితిని :

౨. “బ్రువన్నుచైచర్యపస్తావై వానాహందుక్యోగనేనవై సహితకామయేలోకా లుభేనాదీర్ష దర్శినా.

“ఉన్నతాసనాసీనుఁ, డభ్యుదితసరసి
జాప్తసంకాశుఁ, డమృతాశనాంగనాది
వృతుఁడు, వీరలక్ష్మీవిరాజితుఁడు, సతత
యుక్తసుఖసాధనుండు దుర్యోధనుండు.”

“ఇట్లాప్తియున్న యతనిం గని ధర్మనంద నుండు (తనపిఱుఁడ నడచుచున్న) దేవమునివరుల మొగంబు లాలోకించి—

‘ఇతఁ డతిలోభోపహతమానసుఁడు! దీర్ఘ దర్శిగాఁ! డితనికతమునఁ జేసి,
నిఖిలదేశంబుల యఖిలనృపాలురు
ద్రుంగిరి: దంతితురంగసహిత
ముగ! ననవద్యాంగి విగతకల్మష ధర్మ
చారిణి సాధ్వీ బాంచాలి: నార్య
జనములు గనుఁగొన సభలోన నవమాన
పెట్టిన తులువ! యే నిట్టివాని
తోడఁ గలసిమెలఁగుననె! మహితాత్మకు
లార, యెచట నున్నవారు భీమ -
ఫల్గులును గవలఁ బాంచాలియును: నన్ను
నచటి కనుపవలయు’ ననుచు మరలె.”

“మరలినఁ జూచి నారదుండు నవ్వుచు నతని కిట్లనియె :

“ఓధర్మనందన, ఈధరణీవిభుం
దాహవసంపరిత్యక్తమఁడు;
దేవతాసంభావ్యుఁడై నెలింగెడు; బుణ్య
కర్ములెల్లను గడు గారవించు
రితని; నితండు మహిమల నుజ్జ్వల
క్షుద్రసర్వంబునఁ గాడె త్రుంచె!”

యత్కృతే పృథివీ సర్వా సుహృదో బాధనాస్తథా,
హతాస్తాభిః ప్రసహ్యకౌ క్లిప్తైః పూర్వం మహావనే.
ద్రౌపదీచ సభామధ్యే పాశ్చాతీ ధర్మచారిణీ,
పర్యాకృష్టాననవద్యాంగీ పత్నీ నో నురుసన్నిధా.
అ స్తి దేవా నమే కామః సుయోధనముదీక్షితుమ్,
తత్రాహంగస్తమిచ్ఛామి యత్రతేభాతరో మమ.”

నది పాప మేలగు? ననఘ, పాంచాలి యీ
తనిచేత బడుటయుఁ దక్కుఁగలుగు
నెల్లలును నింక నిచ్చట నేల తలఁప?.
నిచోటు పుణ్యలోకము! మది నీసు రోష
మను మనోవికృతులు దగునయ్య! వాని
విడిచి సమత నొందుము లోకవినుతచరిత! "0

పైసన్నివేశమున పాండవాగ్రజుని మాటలలో
ఆతని సంస్కారమునెల్ల ఈసు రోషము ఇంకింపినవి.
తనయున్నది స్వర్గమయ్యుఁ దానుమాత్రము ప్రాకృ
తుడే! చచ్చిన సుయోధనునెడ, ఆతని పక్షమువారి
యెడఁ జలమే సాధించుచున్నాడు! భావము పరిపక్వ
దశకు రాదు! ధర్మోపదేశము లెల్ల శ్రవణమాత్రములే!
ఆత్మకంటపు! అనుష్ఠానమునకు రాపు! అసహనము—
పామరత్వము స్వాభావికములు. తనవారని, ఎదిరియని
భేదబుద్ధి తలఁగదు! సుయోధనాదులు స్వర్గభోగము లను
భవించుచున్నారని, తనవారు నరకబాధ లందుచున్నా
రని విసాదము!

"...దైవ మకట! ఇట్లు
నేనెనె! కి డేమి నేసిరోకో వీర
లిన్నరకమునకు నేగుదేర
వలసినయట్టిది! వాసవాద్యమరులు
నీచులు వో! వీరి నేవీచార
మించుకయును లేక యిట్టికష్టపు టిడు
మలఁ బెట్టెడిదే! ధర్మమా తెలింగు
మాలికే నీవు! సజ్జనమాన్యు లలఘు
సత్యవరులు దయాధుల్లు నిత్యదాన

౧. "నైవ మిత్యబ్రహ్మ త్తస్తు నారదః ప్రహసన్నివ,
'స్వర్గేనివాసేరాజేంద్ర విరుద్ధం చాపి నశ్యతి.
యథాధిష్ఠిర మహాబాహో మైవంవోచః కథంచన,
దుర్యోధనం ప్రతివృపం శ్రుణుచేదం వచోమమ.
ఏవదుర్యోధనోరాజా పూజ్యతే త్రిదశైఃసహ,
సద్విశ్వ రాజప్రవరై ర్య ఇమే స్వర్గవాసినః. [నుమ,
వీరలోకాగతిం ప్రాప్తా యుద్ధభేషత్వా ౭౭త్యనస్త
యూయంసర్వే సురసమా యేన యుద్ధేన బాధితాః,

రతులు బహుదక్షిణాంచితక్రమవితాన
పాలితాత్ము లనర్హంపు బాటువడిరి!"

ఇట్లు తనవారి నగ్గించుచు వాపోయినాడు!
"ఒకటను మేలునేయని ను
యోధనుఁ డెమ్మెయి దేవపూజ్యుడై
సకల సుఖానుభూతియు న
జగ్రము పెంపు వహింప నొప్పి, దృ
ష్టికిఁ గడువ్రేకనై తనదు
చెల్వలు చుట్టలుఁ దాను సంతసం
బు కలిమి నేచి, మిన్నడిచి
పుణ్యపరావృతుఁ డై నలింగడుక!"

అని చూపోపమ కుళ్లుపోతుతనము వెడలఁగొసినాడు.
తనవారిదెన తగులము వాయఁడు. ఎదిరిని గూర్చి జాలి
గొనఁడు. స్వర్గప్రవేశముమాత్ర ఆతని స్వభావమునచూర్చు
జాలదనది! స్వర్గంగా కుద్ధిస్తానముతోఁ బ్రాకృత
భావము నశించి ముక్తుఁ డైనాడు!

ఈవిషయ మింతట సమాప్తము. చిత్రివృత్తికి
సంబంధించిన దగుట ధర్మజుని ద్యూతవ్యవసము నింత
నూచింతును.

ధర్మజుఁడు - జూదరి :

ప్రాజ్ఞతనెంబ పామరత్వము; విశేషించి జూదపు
దగులము. తొలిమాటు జూదమున రాజ్య మెటువడి
నాడు. ద్రోవదిగోడాట చూడనోపక, వారు వీరు
చెప్పి ధృతరాష్ట్రునితో రాజ్యము ఇప్పించినారు.
రెండవమాటు సిరిచినది తడవుగాఁ దగుదు నని, మాయ

స నీష త్కత్రధర్మేణ స్థానమేత దవాప్తవాన్,
భయే మహతి యోఽభితోబహూవ పృణిశుతః.

నత న్మనసి కర్తవ్యం పుత్రీ యద్ధ్యూతకారితమ్,
ద్రౌపద్యాశ్చ పరిక్లేశం న చిన్తయితు మర్హసి.
యే చాన్యేఽపిపరిక్లేశా యుష్మాకం జ్ఞాతికారితాః,
సంగ్రామేష్యభవత్తత్ర సతాన్సంస్మర్తుమర్హసి.
సమాగచ్ఛ యథాన్యాయం రాజా దుర్యోధనేనవై
స్వర్గోఽయం నేహ వైరాణి భవన్తి మనుజాధిప.

జూదమున్న తెలివియేని లేక, మైముఱచి తఱచినాడు. అతనికి జూదముమందు బ్రహ్మానందముగూడ గవ్వకుఁ జెల్లదు. నెత్తము మొదలయినది. అఖిలరాజ్య సంపదల నొడ్డి యోశినాడు. అనుజుల నోడినాడు, ఆలి నోడి నాడు. తన్నుగూడఁ గోల్పోశినాడు. భూత భవిష్య ద్వర్తమానములందు జూదగాండ్రలోఁ దలకట్టు నని గర్వింపఁదగినాడు. ద్యూతలాలసత్వమున నిరుపముడు. రజస్వలను ఇల్లాలిని కొప్పువట్టి యాశ్చి తెచ్చి తమ యన్నదమ్ములయెదుట, నడికొలుపునఁ బులుము లాలి పించిరి. అరణ్యమున అజ్ఞాతమునఁ జెరసి పదుమూఁ డేండ్లు కడగండ్లబ్రదుకు! అడవులలో పండ్రెండేండ్లు గడసి అజ్ఞాతవాసదీక్ష జరుపుటకు విరాటనగరమునకుఁ బో నిశ్చితమైనది. విరటునిపాల, అన్నదమ్ములు ఏయే పనులనెంటు, మెలఁగవలయుటయు నేర్పాటు జరిగినది.

ఆపట్టన—

“ఆతనితో నొక్కొకమఱి

కాతూహలవృత్తికిం దగం దొడఁగి మృదు

ద్యూతంబునఁ గ్రీడింతుం

జేతోముద మొదవ నక్షశిల్పప్రాధిక.”

“మణిమయముల్లు, కలధాతమయములును, సు

వర్ణమయములు నాదిగా వలయునట్టి

యడ్డపాళులు గలవు నా కభిమతముగ ;

వానిఁ గొనిపోయి చూపుదు వరుసతోడ.”

“అడ్డపాళులు గలవు నా కభిమతముగ” నని మురిసిమురిసి చెప్పికొన్నాడు. తనయగచాట్ల కన్ని టికిఁగారణమయినవి పాచికలే యనిన తెలివితేక, ద్రుప దరాజాబిడ్డకుఁ దనధర్మవత్తికిఁ బరిభవకారణ మయి నవి, అలితో ననుజాతులతోఁ గూలి కొగ్గవలయు దుర్లభికిఁ జెచ్చినవి పాచికలేయని సిగ్గులేక, శ్రీమద్ధాంభీ ర్యముతో నా కభిమతముగ నడ్డపాళులు గలవని వానిఁ గొనిపోయి చూపుదు వరుసతోడ’ నని యనుచున్నాఁ

డే! “అతండు నానావిధములగు నక్షంబులముడికత్తుం బున నిడికొని చని.....” నాఁ డట! పండ్రెం డేఁకులు భద్రముగా మూటగట్టి దాచుకొన్నాఁడే! ప్రాణములకన్న పాచికల నెక్కుఁడుగఁ గాచికొన్నాఁ డు! పాచికలమీఁద ప్రాణములుసయితము బలాదూ రనుకొన్నాఁడు!

విరటుఁడు వేడుకగఁ బ్రొద్దువుచ్చుటకై (విరా టము-ఆ. ౫.) “సారెలు తెమ్మని పనిచి పలుక మం దటికిఁ దిగిచికొనుచు, ‘ఇందు ర’మృతవుడు, పాంశ వాగ్రజుండు ‘జూదం బాడుట యెంత లెస్స!’” అని యుప్పొంగినాడు! ఏ మాతనియుల్లాసము! ఒడలు మఱచినాడు! ఆడఁగడంఁగునప్పుడు పూర్వస్మృతి ఇం చుక కలిగినది కాఁబోలు!—

“జూదమాడి ధర్మసూనుండు రాజ్యంబు,

ననుజులను, బ్రహ్మాంగనను బణంబు

గాఁగ నొడ్డి యోశి కాటియఁబడఁడే! య

ట్లగుట, దీనితోడి యర్థికిడు.”

అనుకొన్నాఁడు. కాని ఆఁగినాఁడా?

కొన ముచ్చట :

ఇట్లు చిత్రితమయినది ధర్మరాజుచరిత్ర. ఇంత కన్న నూత్నాంశములు తడవ నవకాశమున్నది. కాని కర పెరుగును. ఆతని చరిత్ర తెలుపుటకుఁ జాలిన ముఖ్యాంశములను గొన్నిటి నేర్పి సూర్పితిని. తనకన్న సంతాన మెట్టిదయినను సమవృత్తితో నాదరించు తల్లిం బోలి వ్యాసభగవానుఁడు పాత్రచరిత్రనిర్వహణమున నుదారతమై వర్తించె ననుట కీధర్మచరిత్ర చిత్రణ మొక్కటి చాలును. ద్రౌపదిశీలముం గూర్చి యిట్ల వ్రాయఁ గలదు. రాఁగల సరిచికాముఖమున, అవకాశము వెంట “భారతము : నాట్యకళ” అను విషయమును వస్తువుగాఁ గొందును. అందు ద్రౌపదిచరిత్ర ఇంతపరా మర్కంధ నగునేమో చూతును.

కవి-పాణిని (?)

క్షితీశచంద్రచాటర్జీ

(వ్యాకరణాచార్యుడు : కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము)

పాణిని ఆచార్యులు, జాంబవతీవిజయము, లేక పాతాళవిజయము అనేకావ్యాన్ని రచించినాడని, మన వాళ్లలో చాలకాలమునుంచి వాడుకగా వస్తూఉన్నది. అనుమాన మేమిలేకుండా, అది రెండున్నూ ఒకే కావ్యముపేర్లు అయిఉంటవి; ఎందుచేతనంటే, 'ఇతి విజయః' అని అంతిమనిర్దేశము లున్న లక్ష్యశ్లోకములు తరుచు కనబడుతూ ఉండగా—విజయముగా, రెండూ వేర్వేరుగ్రంథములే వివక్షకు లోబడి వ్యాఖ్యాతలు ఎవరునూ టూకీగా 'విజయ' అని ఉదహరించి ఊరుకోకుండా, పృథక్తయా వ్యవహరించేవారు, కలగలసే పోకుండా.

చాలాపద్యములు, కొన్నికొన్ని ముద్దులుమాటకట్టేవి, పాణినిపేర కనబడుతూ ఉన్నవి, సంగ్రహగ్రంథములలో. కాని, అవి విజయ కావ్యములలోనివో, కావో చెప్పడం సాధ్యంకాదు, ఆకావ్యపుప్రతి ఇంతవరమా దొరకనందువల్ల: వివాద, ఆపద్యము లన్నీ ఏకకర్తృకములుగా కనుపించడము లేదు. బహుశః చాలా మటుకు విజయకావ్యములోనివి కాకనూ పోవచ్చును.

సదుక్తికర్ణామృతములోని ఈపద్యము విస్తృతముగా దాక్షిణ్యుడు గొప్పకవి అని వివరిస్తూ ఉన్నది.

సుబంధా భక్తి ర్ముః క ఇహ రఘుకారే నరమతే
 పృథి ర్దాక్షిణ్యులే హరితి హరిచంద్రోఽసి హృదయమ్;
 విశుద్ధోక్తిః శూరః ప్రకృతిమధురా భారవిగిర

స్తథా ప్యంతర్లోకం కమపి భవభూతి ర్విరమతే.

ప్రథమాచార్యుడు పాణిని దాక్షిణ్యుడుని మహాభావ్యవచనమువలన తెలుస్తూఉన్నది—

౧. పా. ౩. ౨. ౧౬౨ దుర్బలత్వంతి—'కరింద్రబంధచ్చిదురం మృగేంద్ర' మితి విజయః
 పా. ౨. ౩. ౭౯ సుపద్మమకరందవ్యాఖ్య—కథ 'మపశ్యతీవత్సమివేందుచింబ' మితి విజయకావ్యమ్?
 తత్రమునిః ప్రప్త్యః—(తత్రముని ప్రదిప్త మని పాఠాంతరము)

'సర్వే సర్వపదాదేశా దాక్షిణ్యుత్రస్య పాణినే' (౧. ౧. ౨౦).

హా రా వ లో - నూక్తిముక్తావళిలోమాత్రం - పాణినీరచించిన కావ్యనామమును ఉదహరించి, ఈ విషయములో ఒకతడును ముందుకువేసినపద్యము కనబడుతూఉన్నది—

స్వస్తి పాణినయే తస్మై యస్య రుద్రప్రసాదతః;
 ఆదౌ వ్యాకరణం కావ్య మను జాంబవతీజయమ్.

విశే, రాజశేఖరకవీరాజా తనకావ్యనిరూపణ (పదోఽధ్యాయం)లో, పాణినిని కావ్యనిర్మాతలలో కాకుండా, శాస్త్రకారులలో కలిపివేసినాడు: అంటున్నాడు ఆతడు—

'శూయలే చోజ్జయిన్యాం కావ్యకారపరీక్షా :—
 ఇహ కాళిదాసమేంతా
 వత్రామరరూపనూరభారవయః;
 హరిచంద్రచంద్రనస్తా
 పరీక్షితా విహ విశాలాయామ్.

శూయలేచ పాటలిపుత్రే శాస్త్రకారపరీక్షా :—
 అత్రోపవర్ష వర్షా
 విహపాణినిసింగలా విహ వ్యాకిః;
 వరరుచిపతంజలీ ఇహ
 పరీక్షితాః భాగ్యతి ముపజన్యః.'

కాశ్మీరకక్షేమేంద్రుడు, తనసువృత్తతిలకములో పాణినిని ప్రశంసిస్తూ, ఉపజాతివిషయంలో ఆతడు మెలగినచేయి అని వక్కాణిస్తూఉన్నాడు :—

'స్పృహణీయత్వచరితం (?)
 పాణినే రుపజాతిభిః;

చమత్కారకసారాభి
రుద్యానశ్లేప జాతిభిః

—ఇక నమిసాధువు చెప్పతూఉన్నదొమరి:—

‘అపశబ్దనిరాసశ్చ యద్యపి పుష్కలైర్విద్యారేణైవ
కృతస్తథాపి మహాకవినామ పృథక్పాఠదర్శనాత్
తస్మిన్సాదరభ్యాసనాయ పునరభి మోగః. తథాపి
పాణినిః పాతాలనిజయే మహాకావ్యే... ‘సంధ్యా
వహం గృహ్య కరేణే’ త్యక్త గృహ్యేతి క్త్వీ ల్యబా
దేశః. తథా తస్యైవకవే...

గతేర్ధరాత్రే పరిమందమందం...

...అపశ్యతీ వత్సమి వేందువించు...

ఇత్యత్రాపశ్యతీతి లుప్తంతీనకారం పశ్యమి...'

పదునాలుగవతాబ్దములోవాడని విద్యాగరపండి
తుడు ఏకావళిలో వ్రాస్తూన్నాడుకదా...

‘పాణినిప్రముఖైః తైస్తైః

శబ్దకాస్త్రనికారణైః;

ఇహతావ త్రిధా కాస్త్రం

మధ్యధీయత తత్రచ.

శబ్దప్రధానం వేదాభ్యాం

ప్రభుసమ్మిత ముచ్యతే;

ఈషద పృథ్వీభావే

దృశ్యతే దురితం యతిః,

ఇతిహాసాదికం కాస్త్రం

మిత్రసమ్మిత ముచ్యతే;

అస్యార్థవాదరూపత్వాత్

కశ్యతేర్ధప్రధానతా.

ధ్వనిప్రధానం కావ్యంతు

కాంతాసమ్మిత మిరితమ్;

శబ్దార్థా నుణతాం నీత్వా

వ్యంజనాప్రవణం యతః.’ అని: కాని, పాణిని

అష్టాధ్యాయంలో, వైవిభాగక్రమము ఎక్కడా కన
బడదు, ధ్వనితమైనా కాలేదు. కనుక జాంబవతీ విజయ
కారుడు, కావ్యారంభమునందు ఈప్రశంస చేసిఉండా
లని...తప్పకుండా.....అనుకోవలసి వస్తూంది.

పాణినికి ఇటీవలి వ్రాతగాళ్లు ఆరదూ, ఆరవి
అను మాయలున్నూ...కాత్యాయనుడూ, సతంజలిన్నీ...
అలంకారకాస్త్రంలో అంశాలుగాఉన్న కావ్యదోష
ములను దరిదాపుగా అన్నిటినిగూర్చి ప్రస్తావించినారని
ఋజువుచేయ ప్రయత్నించారు. మాటవరుసకు, వ్యక్తి
వివేకవ్యాఖ్యానకారుడు...

‘యదేతదిహ గ్రంథకృతా విచారసరణి మాశ్రిత్య
విధేయావిమర్శాదిదోషపంచక ముద్భావితం సత
త్రాద్యుత్పన్నమమాత్ర బుద్ధిప్రణయ నానూయయానా
దరః కరణీయః, పూర్వై రేవంవిధదోషద్భావన
రూపస్య విచారస్య ప్రణీతత్వాత్. తథాపి ‘దాసాః
పుత్ర’ ఇత్యాదా వాక్రోశే షష్ట్యా అలుకం ప్రతిపాద
యతా కాస్త్రం (నూత్ర) కృతా విధేయావిమర్శః
నూచితవీవ తథా ‘స్వామిశ్వరాధిపతిదాయాద...’
(ఆ. 3. 3౬) ఇత్యత్రనూత్రే ‘సహిభవతిగవాం
స్వామి అశ్వేషుచ’ ఇతివదతా భాష్యకృతా స్ఫుట
మేవ ప్రక్రమభేదః ప్రతిపాదితః తథా ‘కృష్ణాచాను
ప్రయుజ్యతే తిటి’ (3-౧. ౪౦) ఇత్యత్రానుప్రయోగ
స్యానుశబ్దపర్యాలోచనయా వ్యవహితపూర్వప్రయోగం
‘తంపాతయాం ప్రథమమాస’ (రఘు ౬-౬౧) ఇత్యాదౌ
నిషేధతా, చాదీనాంచ ‘సహిభవతిచవృక్షః’ ఇత్యా
దీనా ప్రయోగనియమాఖ్యాపనేనద్యోతకత్వంకథియతా
అస్థానప్రయోగలక్షణః. క్రమభేదః కటాక్షితవీవ తథా
‘కర్మధారయమత్వస్థియాభ్యాం బ హు ప్రీ హి
ర్లఘుత్వాత్ స్యాత్’ ఇతివృత్తిలాఘవంచితయతా
కాత్యాయనేన పానరుక్త్యమపి ప్రకాశితమేవ. తథా
‘ఈషదసమాప్తా... (౫. 3. ౬౧) ఇత్యత్ర ప్రతిజ్ఞాన
సమధిగమ్యం నూత్రకారోక్తం రూపకలక్షణ మథ
రూపయతా ప్రకృత్యర్థసదృశే కల్పితాదివిధానమితి
ప్రతిజ్ఞానసమధిగమ్యార్థభూతా ముపమాం వ్యవస్థాప
యతోపమాశ్రయేణ వాచ్యావచనమపి ద్యోతితమేవ.
ఏ కేన రూపకాశ్రయేణావాచ్యవచనమపి ద్యోతితమేవ.
తదేవంమహావిదుషాం మార్గ మనుస్మృత్య సహృదయశ్చై
దరాయ విచారయతోఽస్య నకశ్చిత్ పర్యనుయోగ
లేశస్యావసర ఇ త్యల మతిప్రసంగేన...

(పే. ౧౫-౧౬)

అని పెనవేస్తున్నాడు కాని, లోకంలో అందరూ ఏకంగా అనుకునేమాట ... వ్యాకరణజ్ఞుడు, లెక్క ప్రకారం, కావ్యంలో బాగోసులుఎంచడానికి కాని... స్వయంగా రచించడానికి... అసలే.. కాని, పనికి రాదు... అనేది, దీనికి పోటీతనలుకూ ఉన్నది. ధర్మ దత్తుడు అన్నట్లు—

‘సవాసనానాం సభ్యానాం

రసస్యాస్వాదనం భవేత్;

నిర్వాసనాస్తురంగాంతః

కామకుడ్యాశ్చ సన్నిభాః... నిర్వాసనాః అనగా నైయాకరణులు, మిమాంసకులు అనిఅట!—ఈపాటే ట్టేమేంద్రుడూ కవికంతాభరణములో సాగించినాడు.

‘యస్తు ప్రకృత్యాశ్చ సమాన ఏవ

కష్టేనవావ్యాకరణేన నప్టః;

తక్మేణ దగ్ధోఽనలఘుమినావా

ప్యనిదకర్ణః సుకవిప్రబంధైః. (౧-౨౨)

సతస్య వక్తృత్వసముద్భవ స్సాస్య

చ్చిత్తవిశేషైరపి సుప్రయుక్తైః;

న గర్దభో గాయతి శిషితోఽపి

సందర్శితః పశ్యతి నార్క మంధః. (౧-౨౩)

కుక్కురే సాహిత్యనిధిః సకాశే

శ్రుతార్జవం కావ్యసముద్భవాయ;

న తార్కికం కేవలశాబ్దికంవా

కుర్యాద్ధురం నూక్తివికాస విఘ్నమ్. (౧-౧౫)

ఈశ్రుతిలోనే కలిసి...

‘నైవవ్యాకరణజ్ఞ మేతి పితరం...

...కవితాకన్యా వృణోతే స్వయమ్.’

...పై సుభాషితానికి పక్కతాళంచేస్తూ...మరి ఒకటి కూడాను—

‘సంపర్కేణ కుతర్కాణాం

తర్కవ్యాకరణస్పృహమ్;

ఉడ్డియలే రసః ఖండైః

సాధకేనేన పారదః.’

వాస్తవమునకు ఎంత ఆరాతీసినా, పసందైన కవిత్వము చెప్పగల తాహతు ఉన్న ఉత్తమకవిగానూ, ఏకకాలంలోనే నైయాకరణిగానూ ఉండగల సత్తా ఉన్న మహామహుడు ఎవరూ కనబడము లేదు. కాళిదాసు...సంజ్ఞామేమీలేకుండా...వ్యాకరణంసంగతి తుదముట్ట చూసినవాడే... ఆరేని గ్రంథాలలో చాలా చోట్ల వ్యాకరణోపమలు పొటకరిస్తూఉంటవి కదూ, కాని, ఎన్నడునూ శబ్దరూపములతోనే చెలగాటలో మేనుమరచిపోలేదు — నూత్రములు రచించడములో తెలివిలేటలను వినియోగించడంపనూ లేదు; వెనుకటికి చాలాబాగా అన్నారు.

‘యః స్యాత్ కేవల లక్ష్యలక్షణరతో

నోతర్క సంపర్కభృ

న్నాలంకారవిచారచారుషిమణిః

కావ్యజ్ఞశిష్యోఽస్యేతి,

తస్మాచ్చే ద్రసశాలి కావ్య ముదయే

దేకాంతతః సుందరం

ప్రాసాదో ధవల స్తవా టీతిపలేః

కాకస్య కార్మ్యైర్దృఢవేత్.’

కనుక, పాణినిపేర చలామణి అవుతూఉన్న కొన్నికొన్నితీయనిపద్యములకు, వ్యాకరణాచార్యునికీ కర్తృకారకబాంధవ్యనిర్ణయము చేయడమునకు ఇంత కన్నసరివననిదర్శనములు కావలసిఉంటవి:

ఇక, క్రమముగా...పద్యములసంగతి—

‘అసా గిరేః కిరలకందరస్థః

పారావతో మన్మథచాటుదక్షః;

ఘర్మాలసాంగీం మధురాణి మాజన్

సంవీజలే పక్షుపుటేన కాంతామ్.’ ౧.

(సదుక్తికర్ణామృతము ౨౧).

[‘ఘర్మాలసాంగీం’—అపాణిసీయము.

‘మధురాణిమాజన్...’ సంస్కృతంలాగానే

తోచడంలేదు! అవ్యయములకు సర్వధా ఏకవచన

రూపమే వ్యావహారికము గనుక ‘మధురంహిమాజన్’

అనిఉండవలె సరిఅయినపాఠము : అన్వయక్రమసౌలభ్య

ప్రోడాడదుచు

—యస్. వి. యస్.రామారావు.

బాలిక

క్రొత్తపల్లి నుబ్రహ్మయ్యయ్య కాకినాడ.

మకొరకు 'విశేషణమత్రప్రయోగో విశేష్యప్రతి
పత్రో' అన్న వాచనముత్రమును ఆపభ్రాతీసుకుని సరి
పెట్టుకొనవచ్చును.

ధాతుసాములో 'విజ' అను ధాతురూపమును
పాణిని ఇయ్యలేదు. కనుక 'సంవిజతే' అన్నది అపాణి
నీయమైన ప్రయోగము. ఆయైన 'గిరే శీతల కంఠస్థః'-
ఈవిధమైన కేలవపురచన పాణినికి చూస్తూ చూస్తూ
ఎవరు అంటకదూతారు ?

నిది ఎల్లారుఉన్నా, ఈపద్యము చాలాచక్కగా
ఉన్నది. ప్రతిపదమున్నూ అప్యుత్తమవ్యంగ్య ద్యోతక
పర్యావస్థ నలయించుతూ మాఘుని 'హిమయుతాపవి
తాః స్మృభ్యశేష్యః' (౬-౬౧) అన్నపద్యమును తలపు
వచ్చేటట్లు చేస్తూన్నది. ధంవము ఉపబాతి:]

'ఉద్భవేభ్యః సుమారం ఘనజనితతమః
పూరిలేషు ద్రుమేషు
ప్రాదీప్తం సశ్య పాదవ్యయసమిత భువః
క్రేణయః షేరవాణామ్;
ఉల్కాల్కాక్షైః స్ఫురద్భి ర్విజవవవచీ
సర్విభి ర్వీక్షీ శేభ్య
శ్చ్యోరిత్ సాంధ్రం వసాంభః క్వశితశవపు
గృంహతేభ్యః సిబంతి.' ౨ (స. క. ౩౬౩)

[అశ్లేబ్, 'ఉద్భవేభ్యః' అని చదివి, 'సుమ
రమ్'లో అన్వయించినాడు — 'ఉద్భవేభ్యః' అని
బాట్టింకుమోజన; ఈసాతమే సరిఅయిన దని తోస్తూ
ఉన్నది.. ఈలాటి దూరాన్వయ విధానము సంస్కృత
ములోచాలా అరుదేవనప్పటికిన్నీ: (వివాచాఘం—

'ఆవృతాన్యసి నిరంతర ముచ్చై
గోష్ఠితా మురవిజద్వితయేన;
రాగిణా మిరేభితో విమృశద్భిః
పాణిభి ర్జగృహితే హృదయాని.' (౧౦. ౫౬)]

సాత్వాత్మ్యసంధియు సాధారణముగా 'క్వశిత'కు
'కుశిత' అని తప్ప ఎందుకు చదువుతారో తెలియకుండా
ఉన్నది. అశ్లేబ్, 'రసాంభః... క్వశితశవపు' అనే
పాతాంతరమును ఉల్లేఖించినాడు, మరిన్నీ మాలతీ

మాగవములో... రప్పకుండా, దీనికి మాతృక వి ఉంటుం
ది... క్వశనపరిగలస్మేషసః' (౫. ౧౫) అని ఉన్నది:

'క్వశిత' (కాకబిరుతూఉన్న... పచనము
చేయబడుతూఉన్న, అని అర్థము) అన్నదే సరిఅయిన
పాతము అనవలసినకు ఎంతమాత్రమున్నూ సంకోచము
లేదు..

'ఉల్కాల్కాక్షైః'—నక్కలు రాత్రివేళ ఉల
పెడుతూంటే, వాటిలోటిపెంట, మంటపస్తుందని సంప్ర
దాయము :

ఉదా : రఘు ౧౬.౧౨—'నదన్తుభోల్కావిచితామిషాభిః
సనాహ్యతే రాజపథః శినాభిః : మరిన్నీ భాగ
వతం ౧. ౧౪. ౧౨ 'శి నై వద్యంత మాదిత్య
మభిరా త్యమలాననా!]

'చంచత్వత్కభిమాతం జ్వలితహుతపహ
ప్రాథధామ్నశ్చితాయః
క్రోడా ద్వాశ్శక్తప్తమాత్రే రహమహామికయా
చండచంచుగ్రహేణ;
సద్యః స్తప్తం శవస్య జ్వలదీవ సిశితం
ధూరి జగ్వార్థదగం
ప త్యాంతఃస్థుప్యహః ప్రవిశతి సలిలం
సత్వరం గృహప్రద్యః.' ౩ (స. క: ౩౬౪)

['క్రోడాద్వాశ్శక్తప్తమాత్రే'—ద్వితీయ స్వర
పదము స్పష్టముగా; ప్రతిలో గోచరించనందున పీటర్
సెక్, బాట్టింకు అనుసరించి 'క్రోడవాశ్శక్తప్త
మాత్రే' అని పాతము ఇచ్చినాడు: 'క్రోడాద్వాశ్శ
క్తప్తమాత్రే' అన్న అశ్లేబ్ పాతము ఉత్తమముగా
ఉన్నది; అదే అసలది కూడా విఉండవచ్చును: ఈ
రెండుపాతములకున్నూ, 'సాపేక్ష త్వేషిగమకత్వాత్
సమాసః'—ఈనిబంధనమును ఆసలాగా తీసుకొవలెను.
'అహమహామికయా'— ఇచ్చట ఉచితముగా కనబడ
టములేదు: అదీకాకుండా అపాణినియము మాడాను:]

పై రెండుపద్యములలోను శ్మశానవర్ణనము,
ప్రగాఢముగా ఒనరింపబడినది. బహుశః రెండిటికినీ కవి
ఒకడే కావచ్చును. ఈస్థగరలు రెండిటికినీ, మాలతీ

మాగవమునంపలి వర్ణనముతో చాలాపోలికలు కనబడు
తూ ఉన్నవి. స్పష్టముగా పాణినికి చాలా తరువాతివి
అని చెప్పవచ్చును.

కల్వారస్పర్శగర్భైః శిశిరపరిచయాత్
కాంతిమద్భిః కరాగ్రైః
శ్చంద్రేణానితాయా స్తిమిరనివసనే
ప్రసమానే రజన్యాః;
అన్యోన్యాలోకినీభిః పరిచయజనిత
ప్రేమనివృంధినిభి
రూరారూఢే ప్రమాదే హానితమివ పరి
స్పష్ట మాశాసనీభిః. ౪ (స: క: ౪౧౧)

[స్థగ్రావృత్తము: ఏసంస్కృతమహాకవిలేఖిని
నుండి యైననూ జాలువారు యోగ్యతతో ఒప్పుచున్న
చక్కనిరచన: వృత్తనిర్ణయమును పట్టి, శయ్యనుబట్టి,
పాణినికర్తృకము ఒక్కనాటికి కాదనిచెప్పవచ్చును.
ఏకవియో, లేక ఆలంకారికుడో సమాసాక్షికి లక్ష్య
ముగా దీనిని రచించి ఉండవచ్చును. అసలు ఎత్తు
గడలో... 'శిశిరపరిచయాత్ కాంతిమద్భిః' సరిగా అర్థం
కావడంలేదు. శిశిరపరిచయలాభమున అవి కాంతిమంత
ము లేలా అవుతవో తెలియకుండా ఉన్నవి. 'శిశిరపరి
చయాత్'ను, 'కల్వారస్పర్శగర్భైః'తో అన్వయించు
కున్నా... ప్రకమభంగమని తెలిసీహడా... అర్థము
అనువుగా కుదరడములేదు. ఆఫ్రేట్ ఈ పద్యమును,
'ఉపోఢరాగేణ...'తో సరిపోలుస్తూన్నాడు.]

పాశో పద్మధియా మధూకకుసుమ

భ్రాంత్యా తథా గండయో

ర్పిలేందీవరశంకయా నయనయో

ర్పంధూకబుద్ధ్యాధరే;

లీయంతే కబరీభరే నిజగుల

న్యామోహజాతస్పృహ

దుర్వారా మధుపాః కియంతి తరుణ

స్థానాని రక్షిష్యసి.

(స: క: ౨. ౬౦౬)

[భ్రాంతిమదలంకారమునకు చక్కనిఉదాహర
ణముగా ఉపచరిస్తున్నది ఈశార్వరాలవిక్రీడితము:

ఈపద్యము 'కాన్దోగ్రపద్ధతి'లోను, 'పద్య
రచన'లోను అచలకవిని వ్యవహరింపబడినది: 'సుభా
షితావళి', 'కవీంద్రవచన సముచ్చయము'లలో ఎవరి
పేరూ లేదు: శ్రీధరదాసు సదుక్తికర్ణామృతములో
మాత్రమే పాణినిపేర ఉల్లేఖింపబడినది: అచలుడు
మహాకవి: బహుశః ఇది ఆతడురచించినది అయిఉం
వచ్చును:

'నీలేందీవర... పునగుక్తిగోమము పడుతున్నది:
'పుల్లేందీవర...ఉచితమైనది.]

పాశో శోణితే (తమే?) తనూచరి దర

మోమాకపోలస్థలి

విన్యస్తాంజనదిగ్ధలోచనజలైః

కిం స్థాని మానీయతే;

ముగ్ధే చుంబతునామ చంచలతయా

భృంగః క్వచిత్ కందలి

మునీలన్నవమాలతీపరిమలః

కిం లేన విస్మయకే.

(స: క: ౨. ౨౪౦:

కవీంద్ర వ: స: (కస్యాపి) ౩౬౪)

* * * *

౨. సుభాషితావళిలో (౨౦౩౭) ఈపద్యము పేరులేకుండా ఉదాహృతమైనది (కస్యాపి): పాశములూ
కూడా భేదమున్నది...

పుల్లేందీవరశంకయా నయనయో ర్పంధూకబుద్ధ్యాధరే

పాశోః పద్మధియా మధూకకుసుమ భ్రాంత్యా తథా గండయో;

లీయంతే కబరీభుబాంధవజనశ్రీతి ప్రబద్ధస్పృహ

దుర్వారా మధుపాః కియంతి భవతీస్థానాని రక్షిష్యసి:

ముఖాని చారూణి ఘనాః పయోధరా
నిలంబపుష్కోవ్య జఘనోత్తమశ్రియః ;
తనూని మధ్యానిచ యస్య సోఽప్యగార్థ
కం నృపాణాం ద్రవిడీజనో హృదః. ౭

(స : క : ౨. ౮౮)

[అచ్చుపడ్డపు స్తకములలో, చూడవపాదంలో
చివరమాట 'సోఽప్యగార్థ' అని ఉన్నది: హృదః అన్న
పూతు పక్షితో అన్వయము కావడము లేదు: కనుక,
'సోఽప్యగార్థ' అని సవరించి తే బాగుంటుంది. రెండవ
పాదములో భగ్నప్రక్రమదోషము ఉన్నది: మరిన్ని,
'నిలంబపుష్కోవ్య' — 'జఘనోత్తమశ్రియః' —
ఈసూసరచన ఏమీ హాయిగాలేదు. ఆఫేట్ అన్న
ట్లుగా 'హృదః'కు బదులు 'గృహాన్' అని మార్చడ
ము — ఆలాచేయడమునకు వీలులేదు: 'హృదమ్' —
బాట్టింక సవరణ ఏమాత్రమున్నూ ఉచితముగానూ,
అర్థవంతముగానూ లేదు.

ఈతరుణంలో ఇంకోవిషయము చెప్పవలె...
ద్రవిడశబ్దము పాణినికి పరిచితము కాదు.

పద్యముయొక్క సందర్భము ఏమిటో తెలియక
పోవడం చిక్కుగా ఉన్నది. సదుక్తి కర్ణామృతములో
'దాక్షిణాత్యస్త్రీ' కింద ఇది ఉన్నది.

— 'చక్కని ఆకృతులున్నూ, విలాసములున్నూ
కలిగిన ద్రవిడసుందరులను, రాజులు ఏలా మరచిపో
గలరు' అని కవి అభిప్రాయమైతే... బహుశః ఆలాగే
విశంసవచ్చునని తోస్తుంది... 'సోఽప్యగార్థ' పద్యము
నకు మెరుగుపెడుతుంది... 'అగాథ' బదులు 'నిర
గాథ' ఉండవలెననే అనుకొన్నా.

ఆలాకాకుండా,

అంత... సినపయోధరములూ ... నిలంబములూ
కలిగిన భామలు, రాజుల హృదయాల్లో ఎలాప్రవేశింప
గలరు' అని కవిభావమైతే... సాధించడమునకు రెండు
త్రోవలున్నవి:— 'హృదః' అనేది 'హృదయ'కు ద్వితీ
యాబహువచనమని ('హృది'కి బదులు ధందోసాల

భ్యంకోసం వాడినదిగా) అనో, లేక బాట్టింక చూపిన
పాతమునో అంగీకరించవలె.

చిత్తంతు స్వాంతం హృదయం

చేతోహృద్యానసం మనః — అని అమరంలో

హృచ్చబ్దము నపుంసకవాచిగా ఉన్నా (దానికి రెండు
వైపులా నపుంసకశబ్దములే ఉండిన కారణమున) నామ
నుడు స్వప్తముగా అది స్త్రీవాచక మని చెప్పినాడు.

భాద్యాః పూరుషు కాకుప్రియం

హృత్స్నాయు రజ్జుతంతు తనుః.

(లింగానుకాసనము-కారిక ౨౩)

కనుక వామనుశిమితాన్ని అనుసరించి 'హృదః'
అని ద్వితీయాబహువచనముక్రింద మన్నించడంసాగుతు
అవుతున్నది.

ఈలా సరిపెట్టుకునే సందర్భములో—

'ముఖాని చారూణి' — 'తనూని మధ్యాని'
ఈప్రయోగములు విశిష్టార్థోపేతములుగా గోచరించ
డము లేదు.]

గతేఽర్ధరాత్రే పరిమందమందం
గర్జంతి యత్ ప్రావృషి కాలమేఘాః;
అపశ్యతీ వర్షమి వేందుబింబం
తచ్ఛర్వరీ గౌరివ హుంకరోతి.౮

(రుద్రుడు కావ్యాలంకారములో (౨.౮) నమి
సాగుతు పాణినిజాంబవతీవిజయములోనుంచి ... అని
ఉదహరించినాడు. భోజునిశృంగారప్రకాశములో షేరు
లేకుండా ఉన్నది.. 'కాలమేఘాః'కు నీలమేఘాః
అనీ, 'తచ్ఛర్వరీ'కి 'తంశర్వరీ' అనీ పాతభేదములతో.)

[పాణినీయవ్యాకరణమును అనుసరించి 'పరి
మందమందం'... సమాసమును సాధించడము కష్టం:
'పరిమందమ్' అనికాని, 'మందమందమ్' అని ఐనా
చెప్పవలసినస్తుంది:

ఈసందర్భంలో ఒకసంగతి చెప్పాలి... మాఘ
కవికి 'పరిమంద...' అనేమాట చాలిష్టము. శిశుపాల
వధ తొమ్మిదోస్థలలో మూడుసార్లు ఉపయోగించి

నాడు. (శ్లో. 3, 22, 23). ఆసర్వభూతే 'మందమ్' ౬౦ శ్లోకములలోనూ 'పరిముగ్ధతామ్' 3౨ శ్లో. లోనూ, 'పరిమాఢతామ్' ౭౦ శ్లో. లోనూ... 'పరిమంధరా భిః' శ్లో. లోనూ ౭౦ వాడుకచేసినాడు.

'అపశ్యత్' ... చూడగానే వ్యాకరణదుష్టమని తెలుస్తున్నది: 'శివశ్యకోర్నిత్యమ్' అనేమాత్రం ప్రకారము 'నుమ్' విధాయకము గనుక:

కాని, రచనావిన్నాసము ముచ్చటగా ఉన్నది.]

ప్రకాశ్య లోకాన్ భగవాన్ స్వశేజసా

ప్రభాదరిద్రః సవితాపి జాయతే;

అహో చలా శ్రీ ర్భలమానదా మహా

స్ఫుశ్చ ని సర్వంహి దశావిపర్యయే. ౯

(సుభాషితావళి ౧౯౦౪)

[ఉత్తరార్ధము... సుభాషితావళిలో ముదితమైన ఈపదానికే ఐతే అర్ధరహితముగా ఉన్నది. కాని 'శ్రీర్భలమానదాస్యహా' ... 'దశావిపర్యయాః' అనిన్నీ, మాడు, నాలుగుచరణముల చివరిమాటలను సవరిస్తే, వివరణమునకు పీలుగా అనువవుతుంది.]

తస్యంగీనాం స్తవ దృష్ట్యై

శిరః కంపయతే యువా;

తయో రంతరసంలగ్నాం

దృష్టి ముత్పాటయన్నివ. ౧౦

3. అత్ర తన్వ్యాభివృద్ధిపదం కేవలశబ్దానుసాసవ్యసనితయానిబద్ధం, నకాంచి దగ్ధాచిత్య చమత్కర కణికా మావిమక్తరోతి. సుందర్యాభి త్యత్ర పద మనురూపంసాత్, అన్యానివా నిరతిశయ రూపలావణ్యవ్యంజ కాని. తన్వీపదంతు విరహా విఘ్నరరమణీజనే ప్రయుక్త మగ్ధాచిత్యోభాం జనయతి.

బౌచిత్యవిచారచర్చ, శే ౧౧౭.

... 'అయమవశ్యం గృహప్రవేశో దేశాంతరాదాగతస్య అవధార్యమాణో రసపుష్టిమాధస్తే. అతఏవతన్వీతి...'

అమరుశతకం ౧౪-వ పద్యానికి... (దీర్ఘ వంశనమాలికా విరచితా దృష్ట్యైవ నేందీపరై... పైరేవావ యవైః ప్రియస్య విశత స్తన్వ్యాభివృద్ధితం మంగళం ౧౪) వ్యాఖ్యరచిస్తూ కుమారార్జునవర్మదేవుడు, ఈలా ఆవ డంలో, అతని అభిప్రాయముమాడా: 'తే మేంద్రుడిలాగానే అనితోస్తున్నది.

... 'కాలిదాసులో... 'తన్వీస్థితా కతిచిదేవ పదానిగత్వా' అనీ, అమరుకంలో 'తన్వ్యాభివృద్ధితమనిర్భర ప్రణయతా మానోఽపిరమ్యావయః' అన్నప్పుడున్నూ, ఇద్దరుకవులూ, తన్వీఅనేమాటను చక్కని పిల్ల అనే అర్థ ముల్లో వాడినారు; కనుక స్నానిని(?) చేసినపాపంలో పాలుపంతుకునేందుకు ప్రసిద్ధులు మరి ఉన్నారు, అలాగైతే:

ఐనా ఇంకోమాదిరిగా, కవిని సమర్థిస్తూ ఈలా చెప్పవచ్చును—

‘తస్యంగీ’ పుస్తకయోగము ఇక్కడ చాలా ఉచితంగా ఉన్నది.

ఏలాగంటే, ఆపిల్లల ‘అస్తినా స్థివిచికిత్సా హేతుశాస్త్రోదయ’లకున్న, విపులప్రయోగభారము కున్నా ఉండేవిపర్యాయమును...కొద్దీగొప్పలతేడా... నోకించెప్పకూన్నది.

...తరువాతపదము ‘స్తనా’ అనేదిమాడా... ఆప్రయోగముమాడా..... సంస్కృతవాఙ్మయములో ఇలా తరుచు కనబడుతూన్నా...

ఉదా. (శివసాలవగమము, 3-౧౩) ...“ప్రకాశ కార్కశ్యంకౌ దధానాః స్తనా తరుణ్యః పరివప్రతేనన్...”

స్తనమగమము (౧౭-౧౨)...‘తత్కర్ణా’ భారతీయూవా విరచాత్ ధిమబాసిరావ్; అధ్వని స్వనిభి ర్వర్తైరనుకర్తై ర్వ్యకోదయత్... [తత్కర్ణా = తేహందేవా నాంకర్ణా] ...శాస్త్రు...మర్యాదకు ఎదురుపట్టున్నది.

ఈవ్యంధ్యాని సమర్థించడమునకు, వామనుడు ‘స్తూదీనాం ద్విత్వావిప్లవే జాతిః ప్రాయేః’ అనేమాత్రం ఏర్పాటుచేసి వృత్తిలో, ఉదాహరణంగా...‘ స్తనయో స్తరుణీజనస్య’ అని చెప్పినాడు.

కాని ద్విత్వావిప్లవము ద్రవ్యమునకుకాక, జాతికి ఏలా అవుతుందో ఆతనికే తెలియలేదు. వ్యాకరణ రూపములను, ఈలాటివి, అంగీకరించి వివరించడమునకు, జైనులమతమును అవలంబనముగా చేసుకున్నా ననీ అనివేసినాడు. ౪

నిజానికి, పాణినిదే ఈపద్యమని వామనునికి తెలిసి ఉన్నప్పటికీ, ఆత డాలా విశ్వసించినట్లైతే... ‘స్తనా’ అనేవ్యంధ్యాన్ని, ఈలాటివిషయములకు

౪. అగ్రకగం ద్విత్వావిప్లవం జాతే? తద్విద్రవ్యే నజాతౌ, అతన్రూపత్వాత్ తస్యాః నదోషః, తన్రూపత్వాత్ జాతే. కం తన్రూపత్వం జాతే? తద్విజైనా జానంతి. వయంకు లక్ష్మ్యసిద్ధౌ సిద్ధపరమతానువాదినః. న చైవ మతిప్రసంగః, లక్ష్మ్యసుసారిత్యాత్ న్యాయస్యతి.

జ్ఞాపకముక్తింద ఇచ్చివేసినాడే. తనకు నమ్మకములేని సిద్ధాంతాన్ని ఈతగా, వ్యాకరణరూపాల్ని సమర్థించ వలసినదుర్యోగం పట్టకపోయేదే... ఆసిద్ధవాటుపని చేసేవాడేకాదు మరి.

ఇక చర్చించవలసినపదము—‘కంపయతే’

—నిగరణచలనార్థధ్వజ్జ (౧-3-౨౭) అనే పాణినిమాత్రమును అనుసరించి కారకంలో నిగరణ, చలనార్థకములైన క్రియాపదములు ఆత్మనేనడులు. (సిద్ధాంతకాముది పే. ౪౬౨ నిర్ణయసాగరప్రతి) కనుక పాణినిమతానుసారంగా పరిహేనరూపము ‘కంపయతి’ కాని ‘కంపయతే’ కాదు; కాశికలోమాడా (సి. కా. లోనూ) ‘కంపయతి’ ఈమాత్రముక్రింద ఉదాహరింపబడినది. ముగ్ధబోధ (౨౬౨) లో ‘కంప’ ...‘కంపాన్నార్థకే’ అన్నమాత్రములో స్పష్టముగా చెప్పబడినది. పాణిని, తననిబంధనలనే త్రోసిపుచ్చి, మారుత్రోవ తీయడంగాని, భాష్యకారుడు అక్కరకు వచ్చే ఈప్రయోగమును జ్ఞాపకము అని తీసుకుని ఈలాటి చిక్కుసంవర్ధములు వచ్చినప్పుడు మాపడ మునకు పెట్టుకోక వదిలివేయడముగాని, నిజంగా, చిత్రంగా కనబడుతూన్నది.

సందేహంలేకుండా, ‘కంపయతే’ అని ప్రయోగం భాసకాళిదాసాదిపూర్వకవులరచనలలో కనబడు తూన్నది.

ఏకోదకత్వంబు నామ లోకే
మనస్వినాం కంపయతే మనాంసి.

(ఘంచరాత్రము ౨. ౬.)

హస్తం కంపయతే...
(మాళవిక...౪. ౧౫)

కాని అది అపాణినియమే ఏలాగైనా:
అర్థగౌరవము, రచనాచమత్కృతీ ఎంతగొప్పగా ఉన్నా, మనసులో మనసు ఉన్నవాళ్లెవరూ, ఈ

—కాన్యాలంకారసూత్రవృత్తి (౫. ౧. ౧౭)

పద్యమును పాణినికి అంటగట్టడమునకు. ఉహించుచు...]*

విలోక్య సంగమే రాగం
పశ్చిమాయా వివస్వతః;
కృతం కృష్ణం ముఖం ప్రాచ్యా
నసా నాభ్యో వి నేర్ష్యమా. ౧౧.

(సుభాషితావళి ౧౮౭).

శా. ప. (కస్యాపి) ౩౫౮౬).

[కీత్ పంకితుడు, 'రాగమ్'ను 'వివస్వతః'లో అన్వయించినాడు: కాని, ఈ క్రమము సరివిని కాదు. ఎందుచేతనంటే పద్యములో ప్రాకృతీచీముఖములలో లేదా... వివస్వతః... చూపించడం ఉద్దేశం, — సూర్యహస్తేప్రియుణ్ణి కలుసుకోగానే, పశ్చిమదిక్పతి చెక్కిల్లు, బ్రహ్మరాగరంజితములపుత్రవి. కాని, ఈ దృశ్యం సపత్ని... ప్రాగ్దిశాకాంతమాసి భరించలేనిది. అనూయావళించేత... ముఖము, నల్లపడిపోతుంది.

సమాసోక్తి, అర్థాంతరన్యాస, విరోధ, శ్లేషాలంకారముల చక్కనికలయిక, ఈరచనాముఖమున, మనోహరదృశ్యమును ప్రదర్శిస్తున్నది.]

వింద్రం గమః పాండుపయోధరేణ

శరద్ధానా ర్ద్రస్థిభూతాభమ్;

౧. ఈపద్యము... షేరులేకుండా... చిత్రమీమాంసలో ఫలోల్లేప్పీక్షకు లక్ష్యముగా ఉదాహరింపబడిఉన్నది: (పే ౯౬). దానిలోనిపాఠము తిలక, దశరూపకములలోనిపాఠములతో సరిగాఉన్నది:

శార్దూలపద్ధతిలోమాడ ఈలాగే షేరులేలియకుండా కనబడుతున్నది (౩౯౫౦)... 'కుచా నాలోక్య తన్వంగాః'. ఈభేదముతో:

రెండవచరణము... మల్లా, కవినామము చెప్పకుండానే.. దుర్బుటవృత్తిలోనూ ఉపయోగింపబడినది.

—కథం 'శిరఃకంఠపయలే యువా?' — అనేనవర నైష్ఠిపదిత్యాత్. ఉచ్యతే. చిన్త్యమ్. ఇతి భాగవృత్తిః. శిరఃకంఠపయలే ఇతివాపాకకర్తవ్యః. శిరః కంఠే అయలేగచ్చతీ త్యర్థః. అయగతావితీ తస్యరూపమ్.

(దు: వృ. ౭. ౩. ౮౭)

కనుక, భాగవృత్తికారుడు విమలమతికి, ఆకాలమునాటికి... ఈపద్యము పాణినిదని తెలియదన్నమాట: ఆతడు ఆలాఅంగీకరించినవాడుకాదు: నిజమునకు పాణినిరచనయే వివసందర్భములో, చిన్త్యమని తఖీమని చెప్పకుండా, జ్ఞాపకముక్రింద తీసుకునేవాడే!

ప్రసాదయంతీ సకలంక మిందుం
తాపం రనేరభ్యధికం చకార. ౧౨.

[...సుభాషితావళి. ౧౮౮౧:—వామనుడు కా. నూ. వృ. ౪. ౩. ౨౭—వ్యక్తివివేకము. పే ౭౫—గృహ్యలోకలోచనము.— అలంకారసర్వస్వము పే. ౧౮౪.— విశ్వనాథకవీరాజు...

ఇంకా చాలాచోట్లమాడ వాడబడినది.]

... ..

శుద్ధస్వభావాన్యసి సంహతాని
నినాయ భేదం కుముదాని చంద్రః;
అవాప్య వృద్ధిం ములినాంతరాత్మా
జడో భవేత్ కస్య సుజాయ వక్రః. ౧౩.

(సుభాషి...౧౯౬౮)

క్షపాః షూన్యాకర్ష

ప్రసభ మపహృత్యాంబుసరితాం

ప్రతా పోశ్యోన్యం కృతస్నైం

తరుగహస ముచోఽఘ్య సకలమ్;

క్వ సంప్ర త్యుష్టాంశు

గ్గతఇతి సమాలోకనపరా

స్తటిద్దిపాలికా

దిశిదిశిచరంతీవ జలదాః. ౧౪.

[సభ్యాంకరణ సంయోగశృంగారము (౬-౨౪-౨)

సుభాషితరత్నాకరము ౩.౫౫—(కస్యాపి)

శా. ప. ౩౮౬౯—

పద్యరచనా. ౧౧.౩౫—

సుభాషి...౧౭౬౫.

కవీంద్రవచనసముచ్చయము ౧౨౯ (కస్యాపి)

సదుక్తికర్ణామృతము ౨. ౮౧౨ ... (ఓంకంఠ నాశ్య)

సూక్తిముక్తావళి ౧౧౯. ౨]

* * *

అథాససా దాస్త మనింద్య లేజా

జనస్య మాగో యో తమృత్యుభీ లేః

ఉత్పత్తిమ ద్వస్తు వినా శ్యవశ్యం

యథాహ మిశ్యేవ మివోపదేష్టుమ్. ౧౫.

(సుభాషి ౧౮౯౮)

[పాణిని ఎన్నడైనా, 'అనింద్య లేజా' అని విశేష్యరూపమునుగాని, 'అవశ్యం' 'వినాశి'నీ కలిపి... 'జనస్య'...తత్ భవతదితారకరూపమును 'ఉపదేష్టుమ్' తో కానీ వాసికింటాడా?]

సరోరుహక్షీణి నిమిలయంత్య

రవో గతే సాధు కృతం నలిన్యా;

అట్టైం హి దృష్ట్యాపి జగత్ సమగ్రం

ఫలం ప్రియాలోకనమాత్రమేవ. ౧౬.

(సుభాషి...౧౮౯౯) శా. ప. ౩౬౩౪.

౬. సమానకర్తృకయో ర్థాత్వర్థయోః పూర్వకాలే విద్యమానాద్ధాతోః క్వాస్యాత్. క్వాశు, అవ్యయ కృతోభావే...భుక్వా ప్రజతి...

(కాముది: ౩౩౨౦)

౭. పోలికకు—అంశులీభిర కేశసంచయం సన్నిగృహ్య తిమిరం మరీచిభిః;

కుట్మలీకృతసరోజలోచనం చుంబితీవ రజనీముఖం శక్తి.

కావ్యాదర్శటీక. పే ౯౯

చంచచ్చంద్రకరస్పర్శ హస్తోన్మీలితలోచనః;

అహోరాగవతీ సంధ్యా జహోతి స్వయ మంబరమ్.

—రామాయణము

సదుక్తికర్ణామృతములో (౨.౧౪౬.౧) ఈ వైపద్యము 'యువరాజు' కేరస ఉన్నది. 'నిశాకర కరస్పర్శ' అని అందులోని పాఠము.

జల్లుణుని సూక్తిముక్తావలి ౧౩౯.౨.

శేరునకాకుండా...

సుభాషిత రత్నాకరము. ౩౩-౧, ౧౬౯, ౨.౨౭—

స్వస్యాలోకము. పే ౩౫—

అలం. సర్వస్వము. పే ౮౩—

అలంకారతిలకము—పే ౩౬

వ్యక్తివివేకము. పే ౨—)

... ..

అస్తి ప్రతీచ్యాం దిశి సాగరస్య

నేలోర్మిగూఢే హిమతైలకుత్సే;

పురాతన విశ్రుతపుణ్యశబ్దా

మహాపురి ద్వారపతీచ నామ్నా. ౧౯

(సాణిని బాంబవతీగిజయకావ్యము చెంబోస్థ

లోనిదిని దుర్లుటవృత్తిలో ఉదాహరింపబడినది.

—దు: వృ క. ౩.౨౩)

[అసలు పురాతనంగానే...కావ్యరచనావసరములలో యజ్ఞగంధర్వాశములు వాడవచ్చునా, అది మాడదా అనేనాదము ఉండనేఉన్నది...

...ప్రసిద్ధ శ్లోకా చాందసో యక్షిలుగితి

ప్రయోగశ్చ చిరంతనః పక్ష్యగజ్యేచ కావ్యాఖ్యాయికాదా వికటపదోపన్యాసప్రధానై రసికవిభి ర్మృతృతో దృశ్యతే.

అని సభమంజరిలో (౨.౪.౭౪) సారవస్తువు వ్రాసినాడు. కాని, ఈ ప్రయోగస్వాతంత్ర్యము వేదములతోనే సరిపెట్టుటకు కాశిక ఒప్పుకొనదు:

భాగవత్పత్తికారునిమతము 'బోధవీతి' నూత్రమే కాక, మిగిలిన యక్షిలుగంధర్వాశములన్నీ నైదికములే అని...—నివం తర్హి సిద్ధాంతి యత్ మాన్యుగ్రహణం

తత్ భాషయ త్యవార్యో యక్షిలుక్ భాషాయాం ధవతీతి. క్షిమేరస్య భాషనే ప్రయోజనమే? బోధవీతి చేచ్చిదీతి ఇశ్యతే సిద్ధాంతమతి భాషాయా మసి.

అని భాష్యకారుడు అంటున్నాడు. (౬.౪.౮౭)

సతంజలి, వామన, విమలమతి, సారవత్సరుడు, సాణిని పద్యములోని బాధువీతి (౨౨) మాటైనా తల పెట్టక పోవడము చాలా వింతగా ఉన్నది.]

అనేన య త్రానుచితం ధరాశ్చరైః

పురాతనం సాజలతం మహీక్షితామ్;

దదర్శ నేకుం మహతో జరంతయా

విశిష్టసిమంత ఇవోదయశ్రియా. ౨౦

(సాణినికావ్యము నాలుగోస్థ్యలోనిదిట :

దు: వృ క. ౩. ౨౩)

[పద్యము పడుగూ చేకా, సాపుగా పాడైపోయినది: ఆర్థంచేసుకోవడమునకు ప్రయత్నించుచు వృత్తి]

త్యయా సహజితం యచ్చ

యచ్చ సశ్యం పురాతనమ్;

చిరాయ చేతసి పుర

స్తరుణీకృత మద్యమే. ౨౧

(ఆకావ్యములోనిదే ... పదునిమిదవస్థ్యలోనిది దు: వృ: సాక్ష్యము)

'పుర' అని దుర్లుటవృత్తి అచ్చుప్రతిలోఉన్నా, 'పున' అని దెద్దుకుంటేనేకాని అర్థము కాదు:

ఈమాడుపద్యములున్నూ, దుర్లుటవృత్తిలో, సంస్కృతకవుల 'పురాతన' శబ్దప్రయోగసాగుత్యమును నిరూపించుటకు ఉదాహరింపబడినది :

శరణదేవుడు - దుర్లుటవృత్తికారుడు - నిమంటాదా...

౮. 'భాగవత్పత్తికారస్తు బోధవీత్యేవ సఛాందసనిమిమన్యతే'

(కాతంత్ర పరిశిష్టము ౧.౩౨)

—ఇనా చకారేణ బహుశగ్రహణ మనుకృత్యతే నకు ఛందసీతి. లేన భాషాయామ్ అనచ్యుతి యక్షిలుక్, బాలవీతి, వాపదీతి జయాదిత్యైః. చకారాత్ బహుశం. ఛందసీతి సర్వమనువర్తతే. లేన బాహుల్యా దనచ్యుతి ఛందసీయ యక్షిలుక్. భాష్యేకు మాన్యుగ్రహణాపకబలాత్ బోధవీతీ త్యేవపదం భాషాయాం సాగు నాన్యదితి భాగవత్పత్తికారః.

భాషావృత్తి ౨. ౪. ౭౪.

—‘దగ్ధః పురాతనమునే రుక్మితామ్’ అనే భారవిప్రయోగము సబబైనదేనా?—‘పురాణప్రోక్షేషు బ్రాహ్మణకల్పేషు’ అనేపాణినిసూత్రముప్రకారం ‘ఋగ్’, ‘ఋగ్’ కలపడమునకు వీలులేదుకదా (‘పురా’ అనగా త్రైభవః అనేభావములో ‘పురాణ’ దానినుంచి సాధించి పాణిని వాడినా... ‘సాయంచరమ్...’ (పా. ౪. ౩. ౨౩) అనేసూత్రమును అనుసరించి ఆవ్యయములకు ‘ఋగ్’, ‘ఋగ్’, పరాదేశములు లభించినా, ‘పురా’ విషయములో... అది ఆవ్యయమైనా, ఆసూత్రంపని చేయదు కనుక ‘పురాతన’ అనడం దోషము)

కాని, జవాబునీమిటంటే, ‘అబాధకాన్యసి నిపాతనాని భవంతి’ అనేపరిభాష ననుసరించి, ‘పురా’కు ఋగ్, ఋగ్ చేర్చవచ్చును; భాగవత్తికారుడు... ‘పురాతనముని రిత్యావయః కారుదుష్టా ఏవావశేష్టాః’ అని అంటున్నాడు. ఐతే, అలాకాదు: ‘పూర్వపదాత్ సంజ్ఞాయా మగః’ (౮. ౪. ౩) మీదభాష్యంలో ఉన్నది మరి... అన్యగయనాదిభ్యః (౪. ౩. ౧౦౫) అనేసూత్రం ప్రకారము ఋగయన, లో ‘న’ కు బదులు ‘ణ’ రాలేదని, అన్యగయన అనిసూత్రములో స్పష్టముగా దంత్య ‘న’ వలన తెలుస్తూన్నా, ‘అగ’ అని ప్రతిషేధము ‘అబాధకాన్యసి... పరిభాషను జ్ఞాపకము చేస్తూన్నది: పాణిని జాంబవతీవిజయములో... మాడుచోట్ల... ‘పురాతన’ అన్నమాటను ఉపయోగించినాడు కదా. కయ్యటడు, ఏలాగైతేనేమి, సర్వాదీని సర్వనామాని (౧. ౧. ౨౭) సాహాయ్యంతో దీనిని పునఃపఠించుటలో చేర్చి సమర్థించినాడు.

భాగవత్తికారుని మతమును పరిభాషావృత్తి కూడా అంగీకరించి స్థిరపరుస్తూన్నది: అంటున్నాడు, నీరదేవుడు—‘...అన్యేత్వాహుః సేయం పరిభాషా, నాపి భాష్యకారవచనమ్’ బాధకాన్యేన నిపాతనానీతి ‘సర్వాదీని’ ఇత్యాదిసూత్రే వ్యాఖ్యాతమ్. ఆరవీవ తత్రైవ సూత్రే భాగవత్తి: — ‘పురాతనమునే రుక్మితామ్’ (కిరాత ౬. ౧౬) ఇతి, ‘పురాతనీర్నదీరితి (మాఘ ౬. ౬౦) చ ప్రమాదపాతా వేత్ గతామగతిక తయా కవయః ప్రయుంజతే, న లేమాం లక్షణం చక్షుః.’ (పరిభాషావృత్తి ౧౩౯-౪౦)

—‘అబాధకాన్యసి...’ పరిభాషను కల్పించినది బహుళః జయాదిత్యుడు (కాశికాకారుడు) ఐ ఉండవచ్చును: అచ్చుప్రతిలో... కాశికలో... ‘పురాణఇతి నిపాతనా త్తుడభావః’ నవాత్యంతబాధైవ. లేన పురాతనమిత్యసి భవతి... ఇది సరియైనపాఠము కాదని, న్యాసునివలన తెలుస్తున్నది... ‘పురాణఇతికోయంశబ్దః. యావతా, ‘సాయంచరమ్...’ ఇత్యాదినా ఋగ్ ఋగ్లోః సన్నియోగేన తుటి కృతే పురాతనమితి భవి తవ్యమ్ ఇత్యంత ఆహ — ‘పురాణఇతినిపాతనా త్తుడభావః. యద్యేవం, నభవతి పురాతన మిత్యాహ— నచేత్యాది. నను బాధకాన్యేన నిపాతనా నీత్యంతో భవి తవ్యమేవ బాధకనేతి— అబాధకాన్యసి. అబాధకాన్యసిభవంతి. ఏతచ్చ ‘శదేరగతా తః (౭. ౩. ౪౨) ఇత్యంత్ర ప్రతిపాదయిష్యతే’

పురుషోత్తమదేవుడు ‘లలితపరిభాష’లో చెపుతున్నది కూడా ఈవిషయమునకు ఉతగాఉన్నది.

—‘అబాధకాన్యసి...’, సేయం పరిభాషా నాపి భాష్యవచనమ్. బాధకాన్యేన నిపాతనాని భవంతి తీతి వ్యవస్థాపనా ద్భాష్యే. జయాదిత్యేనతు లక్ష్య ఫిత్యమకోధా దయం దర్శితః— ‘అబాధకాన్యసి...’ ఇతి. లేన, ‘పురాణప్రోక్షేషు బ్రాహ్మణకల్పేషు’ ఇతి నిపాతన స్యాబాధకత్వాత్... ‘సాయంచరమ్...’ ఇతి పురాశబ్దాత్ ఋగ్ఋగ్ తుడాగమశ్చ భవతి. లేన, ‘దగ్ధః పురాతనమునే రుక్మితా’ మితి భారవే, ‘పురాతనీర్నదీ’ రితి మాఘస్య ప్రయోగా ఉపపన్నోభవతి.

—‘పురాణప్రోక్షేషు...’ అనే సూత్రవివరణమున, ‘శబ్దకాస్తుభము’ లో భట్టోజీమూడా ఈలాగే అభిప్రాయపడినాడు:

జయాదిత్యభట్టోజీలుకాని. . పాణినిమతానుయాయులు మరెవ్వరునూ కాని, ఆరవిప్రయోగములు ఇన్ని కనబడు తున్న సందర్భములో, ‘పురాతన’ శబ్దసాధుత్వమును నిర్ధారించడమునకు ఒకదానినైనా తీసుకోక పోవడం వింతగా ఉన్నది: భాగవత్తికారుని విమర్శా వివరణమునుబట్టి విజయకావ్యము ఆనాటికి లేదని, స్పష్టపడుతున్నది:]

హరిణాసహ సఖ్యం తే
బోధూత్స్యతి యదబ్రవీః;
స జాఘటితి యుక్తా తత్
సింహద్విరదయో రివ. ౨౨

(కాతం త్రపరిశిష్టములోనూ (౧.౩౩) — మనో
రమ (గణప్రదీపవ్యాఖ్య) లోనూ (౨౪౧) — భాషా
వృత్తిలోనూ (౨.౪.౩౪) జాంబవతీవిజయములోనిదిగా
ఉదహరింపబడినది)

[ప్రకృమము దుష్టముగా ఉన్నది: 'తత్' ను
— 'హరిణా... బోధూతు' అనేవాక్యమంతటితోనూ
అన్వయించుకోవలెను. కాని, 'ఇవ', 'సింహద్విరద
యో' తరువాత అధ్యాహర్యమైన 'సఖ్యమ్' తో అన్వ
యించవలసివస్తూంది: — అర్వాచీన వ్యాకరణ నిబంధ
నము లన్నిటిలోనూ ఈపద్యము కనబడుతున్నది;
కాని విశేష మేమి అంటే, జనేంద్రబుద్ధి, వామన
జయాదిత్యాదులకు గాని, ఇంకా ప్రాచీనులకు గాని,
దీనిసంగతి తెలియదు]

అహో అహం నమోమహ్యం
యద్యదృత్య సుమగ్ధయా,
ఉల్లాసస్యనయనే దీర్ఘ
సాకాంక్ష మహా మీక్షితః. ౨౩

('భాషావృత్తిరవివృతి'లో, సృష్టిగరుడు...
'ఇతిజాంబవతీవిజయకావ్యే జాంబవతీదర్శనోత్తరం శ్రీ
కృష్ణస్వామిః' — అని ఈపద్యమును ఉదహరించినాడు.
(భా. వృ. వి. ౧. ౧. ౧౫)

సుభాషితావలిలో (౧౨౪౩) కొంచెం మార్పు
తో, పేరులేకుండా ఉన్నది, ఈలా...

అహో అహం నమో మహ్యం
యదహం వీక్షితోఽనయా;
బాలయా త్రస్తపారంగ
చపలాయతేనేత్రయా.

— నూక్తిముక్తావలిలో... ఈపద్యము చీయకుని పేరున
ఉన్నది.)

* * * *

కరింద్ర దర్శచ్చిదురమ్
మృగేంద్రమ్..... ౨౪

(భాషావృత్తి (౩. ౨. ౧౬౨) — సుపద్యముక
రందము (౪.౧.౧౩౬) .. (ఇతి జాంబవతీవిజయకావ్యే
పాణినిః) — సుపద్యవృత్తి. (కసాస్య) — రామతర్క
వాగీశుని ముగ్ధబోధవివరణము (నూ ౧౧౧౩)

[జయాదిత్య మతమును అనుసరించి మాడగా,
'కురచ్' కర్మకర్తృవాచ్యముననే విత్, భిత్, భిత్
లకు చెర్చవచ్చును అని తోస్తూన్నది: జనేంద్రబుద్ధి
అభిప్రాయమునూ అంటే: వామనుడు, కావ్యాలంకార
సూత్రవృత్తిలో... 'భిదురాదయః కర్మకర్తరిచ' అనే
సూత్రమురచించి, 'భిదుర' 'భిదుర' ప్రయోగములకు
చాలాకాదాహరణము లిచ్చినాడు: కాని, అర్వాచీన
నైయాకరణులకు సుపరిచితమైన 'కరింద్రదర్శచ్చిదు
రమ్...' అక్కడ చెరలేదు.

— హరదత్తుడు, మాఘములోనుంచే కాని, జాంబవతీ
విజయమునుండి లక్ష్యములు తీసుకోలేదు: .. ('మాఘస్తు
శుద్ధేకర్తరి ప్రయాంక్తే' — 'సురుమత్సరచ్చిదురయాదుర
యాచితమంగనాః')

— 'ఇదిభిదివిదాం కురః' అనేవరరుచిసూత్రము
మీద వృత్తిలో దుర్గాసింహుడు వ్రాసినాడు... 'ఇది
విద్యో: కర్మకర్తర్యేవాభిధానాత్, కేచ్చి దకర్మకర్త
ర్యసి, దోహంధకార భిదురః, దృప్తారిపక్ష చ్చిదుర
ఇత్యసి...'

పాణిని విజయుగా జాంబవతీవిజయకావ్యనిర్మాత
అయినట్లు ఉంటే, వామనహరదత్తాదులు, ఆతనిరచ
నలో గోచరించే ప్రయోగాధారములను వదిలివేసి ఊరు
కునేవారని. ఊరుకున్నారని — అనుకోవడమునకైనా
పిలుస్తాడు.]

'...పయః పృషన్తిభిః స్పృష్టైః
వాంతి వాతాః శన్తైః శన్తైః. ౨౫

(రాయముకుటుని, అమరకోశటీకలో ఉదా
హృతమైనది.

...తథాచ 'పయః...శన్తైః' ఇతి జాంబవతీ
విజయకావ్యమ్ (౧. ౬. ౬) — రఘునాథచక్రవర్తి

మాదా.. పేరువేయకుండా - ఈపద్యాధ్యక్షమును లక్ష్యముగా వాడినాడు)

* * *

స సృక్కుణీ ప్రాంత మసృక్ ప్రదిగం
ప్రలేలిహానో హరిణారి రుచ్చైః. ౨౬

(రాయముకుటుని సాక్ష్యమే ఆధారము ఈ పద్యాధ్యక్షమునకు పాణిని కర్తృత్వముమాడ:- 'ససృక్కుణీ ఇతిపాణినేజీబంతతాచ.' చక్రవర్తి కవినామము చెప్పలేదు.

రుద్రై ర్భూతైః వృషభాధిరూఢైః

సపార్షదై రంబర మాపుపూరే. ౨౭

(చివరపాదము రాయముకుటుడు ఉదహరించినాడు... 'సపార్షదై... పూరే ఇతి జాంబవతీవిజయములు పాణినిః'... రఘునాథచక్రవర్తి... రెండుపాదములనూ ఇచ్చినాడు తనవ్యాఖ్యలో - 'పేరుచెప్పకుండా'.)

సంధ్యావహూం గృహ్య కరేణ గాఢమ్. ౨౮

సమిసాధువు, రుద్రులకావ్యాలుంకారవాఖ్యలో పాణినిదని పేర్కొనినాడు... గృహ్యకరేణ... భానుః' అని ఆరణ్యకము - సంక్షిప్తపారము వృత్తిలో కుమారనందీ (కృష్ణంతపాదము.. ౪౮౪)... దుర్గాదానూ, పేరులేకుండా... ఇచ్చినారు.)

పాణినింబటి... శివప్రసాదాల్ విశుద్ధమతి... వ్యాకరణాచార్యుడు: 'గృహ్య' అని దుష్ప్రయోగము

చేసి... 'సమానేన నభౌ పూర్వే క్త్వో ల్యక్' అన్న తన నిబంధననే అతిక్రమిస్తాడని ఎవరైనా తలచడానికైనా పీలున్నదా?... 'క్త్వ' అవసరమైనచోట 'ల్యక్' వాడినట్లు అష్టాధ్యాయంలో ఎక్కడనైనా నిదర్శనములున్నవా?

— 'వ్యాకరణాచార్యుడూ, విజయకపీ, ఒకడా, వేరేరా, పాతాళవిజయ, జాంబవతీవిజయములు ఒకే కావ్యమునకు నామములా కావా అనేవిషయములు నిర్ధారణ చేయుటకు... స్వస్థమైన ఆధారములు లేకపోవడముచేత... పీలులేదు...' అని తామన్ ౧౯౧౨లో, కపీంద్రవచన సముచ్చయము భూమికలో వ్రాసినాడు: 'మేము, విపులముగా... కవీపాణిని, వ్యాకరణాచార్యుడూ భిన్నులనీ, జాంబవతీ పాతాళవిజయములు.. ఒకకావ్యమే ననీ ఋజువుపరచగలిగినా మనకుంటాము:

పాణినినిగురించి చాలావిషయములు తెలియచెప్పుతూ, ఆతనిమాత్రములను ప్రయోగసౌలభ్యాధ్యక్షము, విస్తృతించి వివరించినమహాభాష్యము.. ఆరణ్యకావ్యము నుండి లక్ష్యములను, జ్ఞాపకరూపమున గ్రహించలేదేమో?... అవి చాలా అమూల్యములు కామా: చివరకు పాణినికావ్యముపైరైనా ఎత్తలేదుకదా?

పతంజలి ఒకడేకాడు — భర్తృహరి, జయాదిత్య, నామన, జినేంద్రబుద్ధి, కయ్యట, హరదత్త, మాధవ, భట్టోజీ, నాగేశాదులు సుప్రసిద్ధులు...

౯. -సర్వే సర్వపదాదేశా దాక్షిపుత్రస్య పాణినే - ఆకుమారంయశః పాణినే - పాణినే నూత్రకారస్య - శోభనాఖిలు పాణినే నూత్రస్యకృతిః - ఉపనేదివాన్ కాత్య పాణినిమ్.

౧౦. నైయాకరణి కావ్యరచనకు పూనుకుంటే కాస్త్రప్రసిద్ధపద ప్రయోగవిధానమూ... రచనాకర్కశత్యమూ.. 'పెట్టనిసాములుగా' అమరిపోతవి: పారువ్యమ్ (పద) నైయాకరణాధూమణ మని ఆలంకారికుల అభిప్రాయము:

— 'నైయాకరణాదా వక్తరి ప్రతిపాద్యేన రాదాదాన రనే వ్యంశ్య కప్తత్వం నుణః - మమ్ముటుడు

— 'నైయాకరణముఖ్యేకు ప్రతిపాద్యేన వక్తరి, కప్తత్వం దుశ్శ్రేయత్యంవా... విశ్వనాథుడు

ఉదాహరణముగా: — భట్టోజీ, శబ్దకాస్తభముమొదలుపేసినపద్యము: —

విశ్వేశం సచ్చిదానందం వందేహం యోగినిం జగత్, చరికర్తి బరీభర్తి సంచరిహర్తి సర్వదా.

కాని, ఈమాదిరి రచనాపారువ్యము పాణిని పద్యములలో ఎక్కడా (జాంబవతీవిజయములోనివన్న వాటిలో తప్ప) గోచరించడము లేదు.

పాణినితరపువారు... ఎవరున్నూ, పాణినికావ్యముపేరు ఎత్తి కాని, దానిని ఏవిధముగానూ ఉపయోగించుకొని కాని ఉండలేదు: నిజముగా 'బాఘటితి' వంటిరూపములు వాళ్లకు చాలా లాభించేవి కాదా?

ఇక, తరువాత, — జాంబవతీవిజయములోనివి కాకుండా... పేరులేకుండా... ఉదాహరణములైన పద్యములనిండా... పాణిని చూసినట్లయితే, ఉలికిపడి మొగము లేలనేనే ప్రయోగములు ఉన్నవి:

వ్యక్తివివేకకారుడు అన్నట్లు... 'స్వకృతి వ్యయం త్రితః కథ మనుశిష్యా దన్య మయ మితి నవాచ్యమ్. వారయతి భిష గపథ్యాదితరాన్ స్వయ మాచరన్మపి తత్'...మదిరి, పాణిని, స్వనియమములను అతిక్రమించి, అష్టాధ్యాయని రచించిఉంటాడు: కనుక, వ్యాకరణము... అనుమతించని... ప్రయోగములను చేసిఉండటంలో ఆశ్చర్య మేమీ లేదనడం...ఉచితంగా లేదు:

సూత్రకారులను విమర్శించేటప్పుడు... భాషావిషయకంగా...కొంచెం కుడిపడమగా పోవాలి: వాళ్లు...ఏమైనాసరే... ఎన్ని అక్షరాలలో... ఎంతతక్కువలో... సూత్రం కుదించగలమా అనేధోరణిలో ఉండే రకము: 'అర్థమాత్రాలాఘవేన పుత్రోత్సవం మన్యంతే నైయాకరణాః' అని పరిభాషాక్రికూడా ఉన్నదికాదా? అందువల్ల నే సతంజలి 'ఘదోవత్ సూత్రాణి భవంతి' అని చెప్పినాడు... 'హేతులక్షణయోః'కు... 'లక్షణహేతో' అనీ, 'అభసముద్రాత్' కు 'సముద్రాభ్రాత్' అనిన్నీ పాణిని వాడిరదిమాడ ఇందుచేతనే: ఈలా ఆతడు ప్రత్యేకఉద్దేశ్యముతో... చేయాలనేచేసినాడుగనుక... 'అశ్వాధూధాః కథం చాశ్వాన్ విస్మరేయుః సచేతసః' అనేఆక్షేపణ అనువర్తించదు: కాని ఈసతలంపు కావ్యనిర్మాతలవిషయంలో లేదు: 'చ్యుతసంస్కృతి' సర్వధా వారిపట్ల నిష్కృతిలేని, నిత్యదోషము... అని తెలిసి ఉండేమాడ, చూస్తూచూస్తూ పాణిని, 'గృహ్య' 'అపశ్యతీ' వాడిఉంటాడని అనుకోవడమునకు పిలువకుండా ఉంది: మహిమభట్టుఇచ్చిన... ఉపమానము ఇక్కడ ఉపయోగపడదు... (వారయతి... స్వయమాచరన్మపి తత్) ఎందుచేతనంటే, శిష్టవ్యవహారసిద్ధమైనభాష

గ్రామ్యమునకు భిన్నముగా ఉంటుంది: శిష్టుడైనపాణిని 'గృహ్య' 'అపశ్యతీ' మొదలగుప్రయోగములను కలలో నై నా తలపెట్టిఉండడు.

పాణినిపేర ప్రచారములోఉన్న పద్యములను, రెండుభాగములు చేయవచ్చును: జాంబవతీవిజయములోనివని వాడుకలోనున్నవాటిలో — వ్యాకరణనిశేషములు కొన్ని కనబడుతుండటముచేత... ఆశాస్త్రములో కొంచెం ప్రవేశముఉన్న ఆతడు రచించిఉండవచ్చును: — మిగిలినవి... అలంకారములకు లక్ష్యభూతములుగా ఉన్నవి; ఏ'శాస్త్ర కర్తృశవచోవిలాసాదు' కాకుండా, ఆలంకారికుడైనకవి రచించినవి ఐఉంటవి:

పాణిని కవి అని మహాభాష్యములో ఎక్కడా ప్రశంసలేకపోవడమా—జాంబవతీవిజయములో లభించే ప్రయోగములను జ్ఞాపకములుగా ఎంచుకోకుండా... ప్రాణినిమతానుయాయులైన ప్రసిద్ధవైయాకరణు లందరూ లక్ష్యప్రయోగములకోసరము నెదుర్కోవడమా... చివరకు ఏదోవిధముగా వ్యాకరణనిరుద్ధములైన ప్రయోగములను... సమర్థించడమా — ఒకసంగ్రహగ్రంథములో, పాణినిపేర ఉన్న పద్యములు ఇంకోదానిలో మరియొకకవిపేర ఉదాహరణములు కావడమా—కొన్ని పద్యములలో, చాలాఇటీవలికవులరచనల ఛాయలు అమరడమా— జాంబవతీవిజయముపేరుక్రింద లేనిపద్యములు ఏకీ, వ్యాకరణప్రయోగమైన శిష్ట్యముకలది కాకపోవడమా— కొన్ని పద్యములలో, పాణినిమాడా కలవరపడే... ప్రయోగము లుండటమా — ఇవీవలె... పాణినికి చాలాతరువాతకాలమునాటి... అలంకార శాస్త్రగ్రంథములోని లక్ష్యశ్లోకములుగా రచింపబడినట్లుగా కొన్ని పద్యములు కనపడటమా—

ఇవన్నీ చూడగా... ఈపద్యములన్నీ పాణిని(కవి) రచించినవి కావని స్పష్టముగా తెలిసిపోతున్నది: ఘనాదు ఏవేయసంవత్సరములక్రిందనో... ఎవరో సామాన్యజాంబవతీవిజయమున్నీ... (పాతాళవిజయము?)... వ్యాకరణపుత్రకముకలన్నీ మార్చి రచించి, దానిని ప్రసిద్ధవ్యాకరణాచార్యుడు పాణినిపేరునకు అంటగట్టి ఉంటాడు:

(తెలుగులో 'వ్రాసినది—మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి)

[ధిల్లీ. మహమ్మద్ తుఘలక్ పాదుషా ఉద్యానవనం దూరంగా కనబడుతూవుంటుంది. కొద్దిగా బయలుదాటిదాకా యివతల చెరసాల. చెరసాలలో కొంచెం చీకటిచీకటిగా వుంది. బుక్కప్ప ఒకపక్క చాపమీద నిద్రపోతున్నాడు. హరిహరప్ప గోడకానుకుని నిలుచున్నాడు.]

హరిహరప్ప

గుడ్లగూబలై కూర్చున్న ప్రజలకు మేము కనిపించము. ధనరాసులు మాచేతిలో వుంటే, అప్పుడు కనిపిస్తాము; ఓ! దూకుతారు మీదికి; అందరికీ అవసరమే; పంశగ వచ్చిందంటే ప్రతివాడికీ దానం కావాలి; ప్రభువుగారి సత్తుతో ప్రతిసోమరి పోతూ ఆడుకోవాలి — ఇప్పుడో? ధనాగారం చేతిలోనుంచీ పోయింది; తల్లివంటి దేశం దూరమైపోయింది. ఎక్కడ ఆనెగాంది, ఎక్కడ ధిల్లీ? అక్కడ మేము కోసినతలలు కొన్ని ఆకాశానికెగిరి యిటువైపు వచ్చినవి కాని, అవిగూడా యితరదూరం యీకట కటాలదాకా పారిపోయిరాలేదు: మేము వచ్చాము! తురకతలలకంటే పారుబోతులమైన, మామీద ప్రజలకింకా అభిమానం వుంటుందా? — తమ్ముడా!

* * *

ఇంకాలేవలేదు. శత్రువుల చెరసాలలో వీడికి నిద్రపట్టింది... ఒకవేళ — ? (తొందరగాపోయి బుక్కప్పగుండె పరీక్షించి యివతలికివస్తాడు.)

వీడి గాయాలకు నిద్రపట్టలేదు; అవి యింకా కంట నీరుపెడుతూనే వున్నవి పోయిన దేశంకోసం; అవును: మనుష్యుడి దేహం మీది గాయాలకూ, వాడిదేశానికీ చాలా స్నేహం. ఎన్ని గాయాలుతింటే అంత చేటు ఆస్నేహం పొంగిపోతూవుంటుంది. మొదటి దెబ్బ తినబాయ్యేవాడికి దేహంమీది మోహం యింకా వెనక్కి వెనక్కి లాగుతూ దేశప్రేమకి అడ్డుతగులుతూవుంటుంది; దెబ్బలు తిన్నకొద్దీ, దేహం పల్చబడ్డకొద్దీ, ఆదేహానికి పుట్టినబిడ్డలు ఎర్రనికన్నీళ్లు కాలువలుగా కార్చినకొద్దీ, జాలీ భక్తి బలమై, దేశస్వరూపం హృదయంమీద అచ్చుపడిపోతుంది. దేహం సంపూర్ణంగా నాశనమైపోయిందాకా వాడు అసలుదేశస్వరూపమే అయిపోతాడు; అంటే, వాడు అంతగా ప్రేమించిన ఆదేశ ప్రజలందరిలో కలిసిపోతాడు; వాళ్లందరిలోనూ ఆవేశమనే అవతారం ధరిస్తాడు. ఆరహస్యం గ్రహిస్తే యిక ఉత్సాహం యెవడికి పుట్టదు, చెప్పండి? ఇట్లా ఒకపురుగులాగా వుండేజీవితం తమామాగా చాలించి తక్షణం దేశప్రజలందరిలోనూ కలిసి విశ్వ

రూపం ధరించటానికి అవకాశంవుండగా ఎవడు పూరుకుంటాడు, చెప్పండి? నాకూ మావాడికీ అదే మొదట్నుంచీ ఆశ. అందుకనే ఆపిచ్చితల్లి బెత్తెడు తెలుగునేలకోసం బెంగపెట్టుకొని తుఘ్లక సైన్యాలతో యిన్నాల్లా ప్రాణాలకు తెగించి కుస్తీపట్టి, చచ్చి చెడి, చివరికి — తమ్ముడూ!

[బుక్కప్ప ఒకపక్కకు పొద్దుతాడు.]

ఇంకాచిన్నతనం. పోట్లాడటం నేర్చాడు గాని, ప్రపంచమంటే యేమిటో సరిగా తెలుసుకోలేదు. అందుకనే యింకా దాని మీద ఆశ. ఆప్రపంచమేమిటో కాస్త అనుభవంలో తగిలి దానిబండాలం బయటబడ్డ దాకగాని యిక దానిమీద వెగటుపుట్టదు. సామాన్యం! చచ్చిపోవటమంటే యేమిటో నేర్చుకున్నాడుగాని, సాఖ్యమనేది యికా, పాపం, చవిచూడలేదు. అందుకనే దాని మీద కాస్తకోరికవున్నది వీడికి; ఖర్మంజాలక రాజ్యమేవస్తే కవిత్వానికీ కాంతాలోకానికీ, రెండుమేడలు కట్టించి తయారుగా వుంచే వాడే. దానిపసా కాస్త తెలియాలి ముందు. ఏతాతదగ్గరినుంచీ వచ్చిందోగాని వీడికి గానం అన్నా, కవిత్వంఅన్నా కొంచెం అభిలాష.

[దూరంగావున్న పాదుషాడబ్బాసం లోనుంచి ఒకకోయిల పాడుతుంది.]

హరిహరప్ప

ఛిచ్చీ! కోయిలను మనదేశంలోనుంచీ వెళ్లగొట్టాలి. (బుక్కప్ప మేలుకుంటాడు.)

బుక్కప్ప

ఏమిటి, అన్నయ్యా, అంటున్నావు?

హరిహరప్ప

మనదేశంలోనుంచీ కోయిలను తరిమే య్యాలిరా యిక—

బుక్కప్ప

కొన్నాల్లదాకా—

హరిహరప్ప

దుర్మార్గం! ఉక్కులాంటి కుర్రాళ్ల నిట్లా పాడుచేస్తుందిది! ఇక నువ్వెందుకు పనికొస్తావురా? — బుక్కా! నేను పెద్ద పులిలాగా వంకసారులు బాబ్బలుపెడితే లేవ లేదే, ఇది ఒక్కసారి రాగంయెత్తగానే లేచి కూర్చున్నావు!?

బుక్కప్ప

చూడు: పడ్డన్నాల్లు పడతాం శ్రమ. పగలల్లా పోట్లాటలోనే బ్రతికినా, అన్నా, ఎప్పుడన్నా నాలుగుగడియలు హాయి అనేది లేకపోతే యెట్లా, చెప్ప! దాన్ని కాస్త బతకనిద్దూ, మనకు విశ్రాంతి యిస్తూ వుంటుంది అప్పుడప్పుడు—

హరిహరప్ప

(పటపటాపండ్లుగొరుకుతూ) విశ్రాంతి? (బైదుగోడలుకదిలేట్టు) విశ్రాంతి? (కటకటాలు పూగి విరిగిపడేంత బిగ్గరగా) నీకు విశ్రాంతి కావాలిటా? నీకు— ట్టుద్రకీటకంలాగా—వెనవ్వి—ఒక్కడివి నీకు

విశ్రాంతికావాలా? ఎందుకు? ఏంచేసు
కుంటావు దాన్ని? పశువా! పోట్లాడుతూ,
జీవంతో తళతళలాడుతూ చచ్చిపోతావా?
విశ్రాంతితో సుఖంగా మూలకూచోని శవం
లాగా బతికుంటావా?

బుక్కప్ప

ఓ...క్షమించు. నాకేదో నిద్రలో కల
వచ్చింది. అందుకని మతిపోయింది, క్షమించు.
ఏమికల అనుకున్నావు? మల్లిక్ సాయబు
మీద మనవాళ్లంతా తిరగబడ్డారుట;
సాదామ మనల్నే మల్లి అక్కడికి పంపిస్తాడట.

హరిహరప్ప

ఏమిటి? మనప్రజలు తిరగబడ్డారా?
అంటే—

బుక్కప్ప

వాళ్లకు ఇంకా మనం జ్ఞాపకంఉన్నా
మన్నమాట. మనతల్లి యింకా మనల్ని
మరిచిపోలేదన్నమాట.

హరిహరప్ప

అవును, అవును. నాది పొరపాటు.
ఇంకా బిడ్డలే మరిచిపోవాలిగాని, కన్నతల్లి
మరిచిపోమ్మన్నా పోతుందా?— క్షమించు,
అమ్మా, అమ్మా!

శాంతినిలయ, సాధుశీల, సత్యరూపిణీ

తల్లీ

జగన్మోహినీ—

అచ్చగౌతమీ తరంగహారధారిణీ
మేచ్చరాజ సైన్యభయదమృత్యుమేదినీ

తల్లీ

శాంతినిలయ!

కటకృష్ణాకిరణా, తుం

గాభద్రాచరణా!

నిటలఘటితసురకరపుట, నిగమవేదినీ—

తల్లీ

శాంతినిలయ!

ఆ హ్వ న ము

రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ

మాసిపోవని చైత్రమాస తారుణ్యంబు వలసినప్పుడు చూడ వలతురేని,
నలుదిక్కులందు తేనెలు జల్లు పూవుల నిండు నవ్వులను మన్నింతురేని,
తాపముల్వాపు శీతల గర్భములుగల్గు చెట్ల యశాదార్యమాశింతురేని,
సాజాత్య వైజాత్య సంశయాభిన్నహా నేకాధికార మిచ్చింతు రేని,
కంటకములకు వెరువక, కష్టమనక-దూర మీదారియని వెన్నదొక్కకుండ
రండు సురభిశ్చ వాఙ్మయారామమునకు-భారతీపూజ నేయ నుదారులార.

(సాధన — ౨౫-౮-౧౯౩౪)

౧

శిలావిగ్రహాలలోనూ, దారువిగ్రహాలలోనూ భగవంతుని సాక్షాత్కరింపచేసుకొనే ప్రజలు గల దేశమది. అట్టి విగ్రహాలలో భగవదంత కనిపించేటోజులవి.

ఆదేశమును ఒకమహారాజు పరిపాలిస్తున్నాడు. ఐహికసంపత్తుతో పాటు పారమార్థికబుద్ధిపూడా ప్రజలకు సమహర్షవలెననే కోరికగల మహారాజుతడు. మహారాజుకోరికను సఫలీకృతము చేయవలె జీవితపరమార్థముగా ఎంచుకొనే ప్రజలు వారు.

పురోహితుల ఆశీస్సుల బలమును పొంది మహారాజు సంకల్పములు మంత్రుల ద్వారా సత్కార్యములుగా ఫలించి ప్రజలసంతోషమునకు పాత్రమయ్యేవి.

ఒకనాడు మహారాజు మంత్రులతోనూ, పరివారముతోనూ తనరాజ్యమంతా సంచారముచేశాడు. ప్రజల సంతృప్తి చూచి అతని మనస్సులో మాడా సంతృప్తి పాదుకొన్నది. కాని, తనరాజ్యములో అన్నిదేవాలయములలోనూ ప్రజలు పురుషవిగ్రహాలనే ఎందుకు కొలుస్తున్నారో అతనికి తెలిసింది కాదు. ప్రజలు కొలిచే పురుషవిగ్రహాలలో అధికసంఖ్య అందమైనవే. సౌందర్యోపాసకుడైన మహారాజుకంటికి అందమైన స్త్రీదేవతావిగ్రహ మొక్కటి గోచరించక పోవడానికి కారణ మేమిటో.

మంత్రుల నడిగాడు. చెప్పలేకపోయారు. కాని ఈశుమస్య పరిష్కరించేభారం మంత్రులదే కాబట్టి వారాపనికి పూనుకొన్నారు.

౨

ఆరాజ్యములో అందమైన విగ్రహాలన్నీ చేనే శిల్పి ఒక్కడే ఉన్నాడని మంత్రులు విచారించగా తేలింది. రాజ్యములో అందమైనపురుష విగ్రహాలన్నీ చెక్కినవా డతడే.

రాజాజ్ఞ అయినదని శిల్పితో చెప్పారు. ఒక పూరినదిసెలలో, తన బొన్నత్యాన్ని తాను గుర్తించని ఆశిల్పి ఉన్నాడు. అర్ధనిమిషాలితే తేత్రాలలో కూర్చుని తాను చెక్కి విగ్రహరూపాన్ని తన మనస్సునుండి ఎదురుగాఉన్న రాతిబండపూడికి దింపడానికి యత్నిస్తున్నాడు. ఆయత్నములో యోగిధ్యాన మున్నది; భక్తుని ఆవేశ మున్నది.

ధ్యానించడగ్గ విగ్రహాలను ప్రజలకు చెక్కిఇవ్వడమే అతని జీవితధర్మము. బాల్యదశలో అందుకొరకే ప్రయత్నించాడు. తనతండ్రి ఉపదేశమూ అదే. యౌవనములో ఆధర్మమునే నిర్వహిస్తున్నాడు. తన గురువు ఉపదేశమార్గమూ అదే.

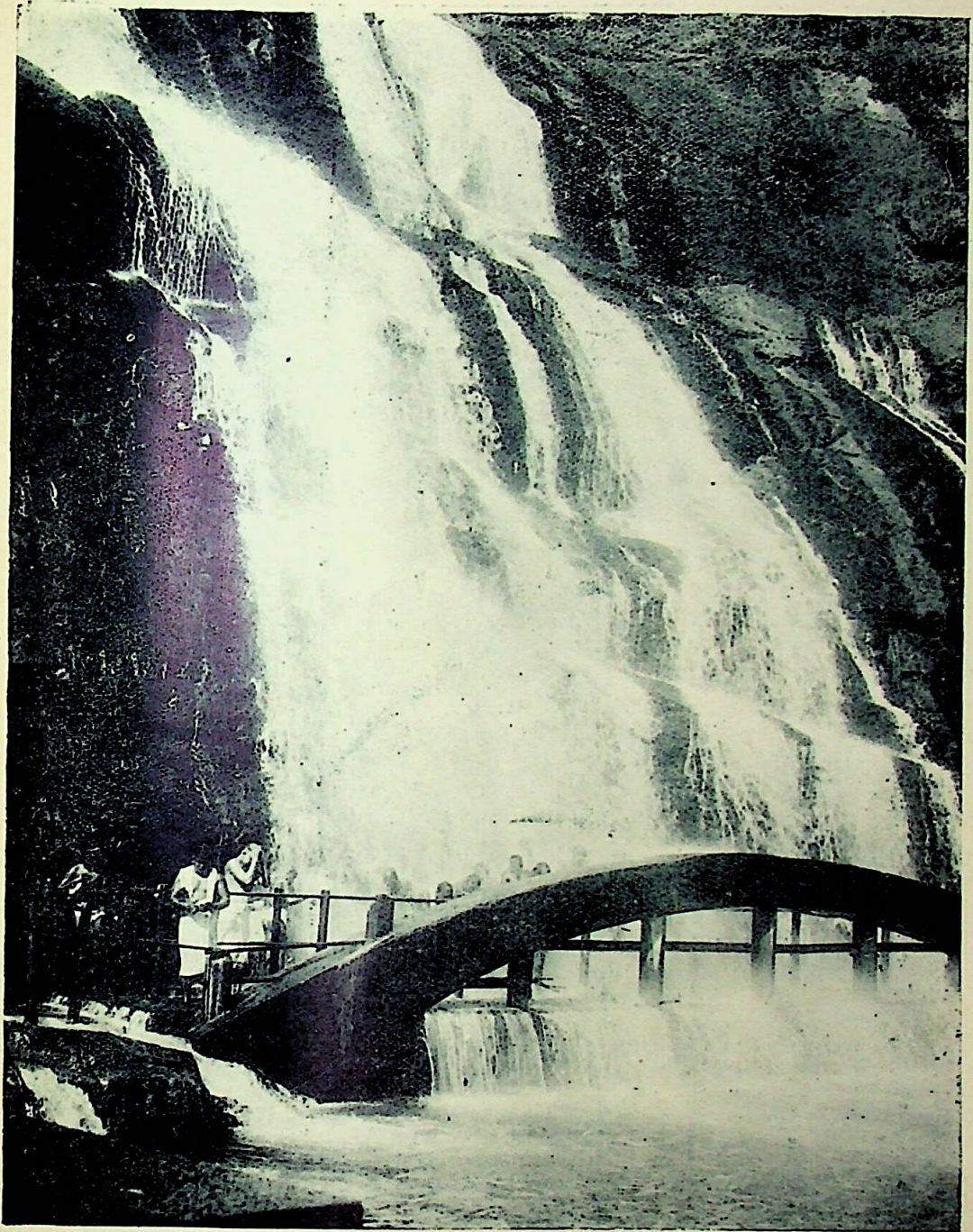
అతడు చెక్కిన మానుమంతుడు ప్రజలపూజలంది వారిని వీర్యవంతులనుగా చేస్తున్నాడు. అతడు చెక్కిన శ్రీరాముడు ప్రజల మ్రొక్కులుగొని వారికి అభిష్టములు ప్రసాదిస్తున్నాడు. అతడు చెక్కిన శ్రీకృష్ణుడు ప్రజలస్తోత్రములను స్వీకరించి వారికి ముక్తి దయ చేస్తున్నాడు.

ఆదేవతలను సృష్టించిన అతనికి ఆదేవతలు సంతృప్తిని ప్రసాదిస్తున్నారు. కుటుంబమూత్ర సునాయా సముగా చేసికొనుటకు ప్రజలూతనికి తోడ్పడుతున్నారు.

రాజుగారి ఆజ్ఞ అయినదిగనుక అతడు రాజుగారి కొలువుకు వచ్చాడు.

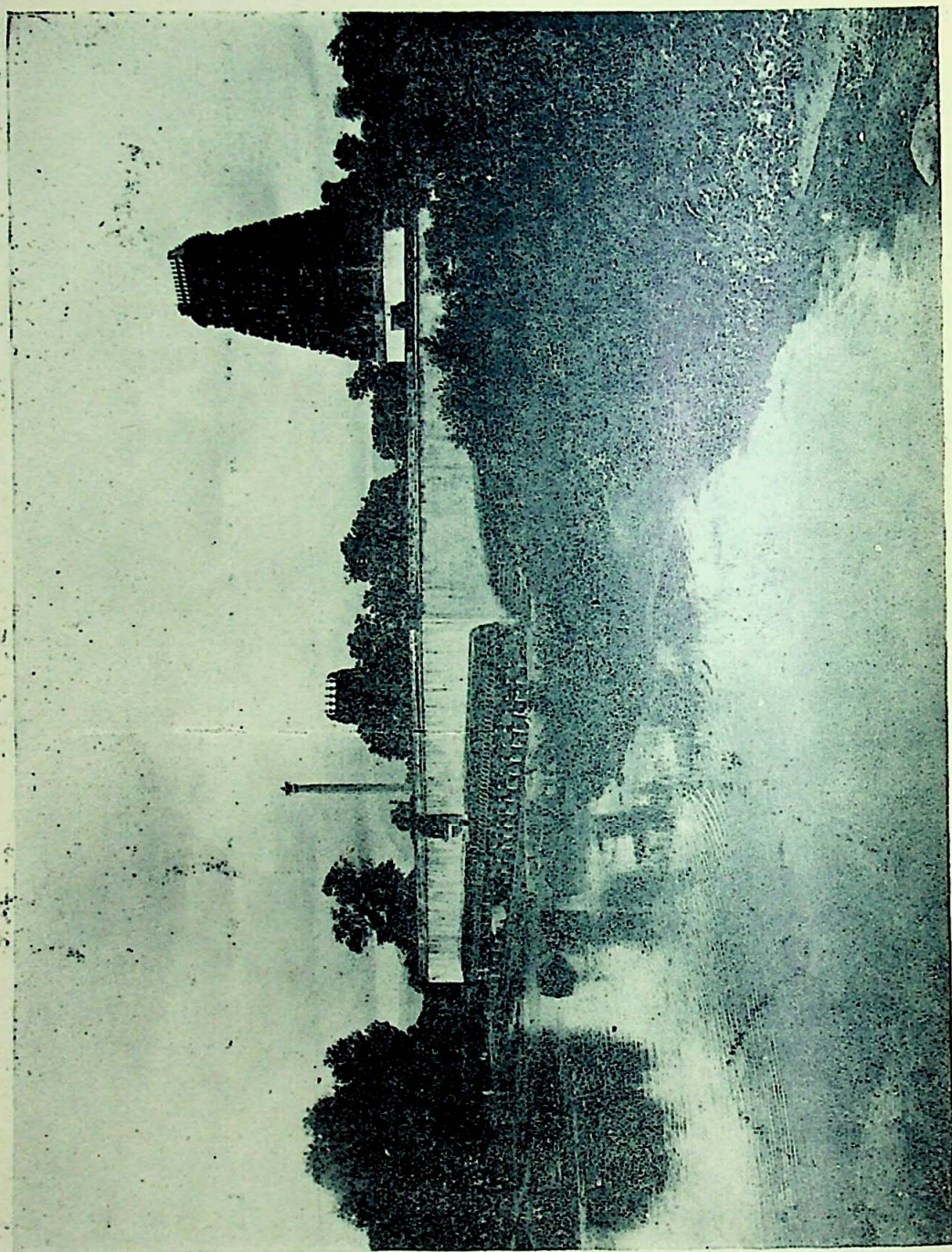
3

“ఈరాజ్యములో శిల్పిని నీవేనా?”
 “నే నొకడను మహారాజా.”
 “అగ్రహారములో శివలింగము నీచేతనా?”
 “అవును మహారాజా.”
 “బ్రాహ్మణవాడవో శ్రీరామవిగ్రహమో?”

కుత్తాలం జలపాతము

M. K. R.

నదియొడ్డున శివాలయము

పెంకటగిరి-నెల్లూరుజిల్లా.

M. K. R.

“నేను చెక్కినదే మహాస్వామి.”
 “సిరివరములో సానుమంతుని చెక్కుతా?”
 “నేనే మహాస్వామి.”
 “కలనాడులో శ్రీకృష్ణుడు ఎవరుచేసినది?”
 “తమ దాసుడే మహాప్రథూ.”
 “దీపపురంలో సూర్యనిగ్రహము చెక్కినది?”
 “నేను దాసుడే మహాప్రథూ.”
 “నీవు చేసినదేవతాస్త్రినిగ్రహముల కేళ్లు చెప్పు.”
 “నేను.....మహారాజా.”
 “ఏనిగ్రహాలు చెక్కుతా?”
 “నేను స్త్రీనిగ్రహాలు— మహాస్వామి.”
 “చెప్పు ఏనిగ్రహాలు చెక్కుతా?”
 “నేను దేవతాస్త్రిల విగ్రహాలు ఏమిన్నీ—”
 “చెక్కలేదా.”
 “లేదు మహాప్రథూ.”
 “ఏవీ చెక్కలేదా?”
 “లేదు మహారాజా— ఒక్కటి తప్ప.”
 “ఒక్కటి చెక్కునా?— ఎవరిదీ?”
 “చెప్పమని నెలనా? ప్రథూ?”
 “చెప్పు.”
 “నాకల్లిది.”
 “నీకల్లిది దేవతాస్త్రినిగ్రహమా?”
 “ప్రజలకు కాదు మహాప్రథూ! నాకే అది—”
 “అది ఎక్కడ ఉన్నది?”
 “అందుకోసమే నేను దానిని పూజించుకొంటున్నాను. ప్రజలకు దానితో ఏమిపని మహారాజా?”
 “మీ ఇంటనే ఉంచి పూజించుకొంటున్నావా?”
 “చిత్తము మహారాజా.”
 “నీవు చెక్కిన ఇతరవిగ్రహాలవంటిదేనా అది?”

“అందమున వాటితో సమానమైనదే కాని నా కది అమూల్యము.”
 “ప్రజలకునూ త్రము తమతల్లులను పూజించుకోవాలని ఉండరా?”
 “ఉండదా మహారాజా.”
 “వారికి ఆకోరిక నీవల్లనే ఫలించవలెనుగాదా.”
 “చిత్తము స్వామి.”
 “ఇకమందు వారికోరికమాదా తీరుస్తావుకదా.”
 “అది నాకు సాధ్యమా తండ్రీ.”
 “జగజ్జనని పారవ్యతిలేదూ, సరస్వతిలేదూ, రమాదేవి లేదూ— ప్రజలుమాదా తమ తల్లులను కొలిచే అవకాశం వారికియ్యనా?”
 “అది నాకు సాధ్యమా తండ్రీ?”
 “ఎందుకు కాదు?”
 “శక్తిలోపము మహాప్రథూ.”
 “అందమునకు పరమావధి పురుషవిగ్రహాలలో చూపిన నీకు శక్తి చాలవడం భగవంతునియెడల అపచారం చేసినట్లు కామా?”
 “చిత్తము స్వామి.”
 “భగవంతుడు ప్రసాదించిన శక్తి ప్రజలకోసం వినియోగించకపోతే దానివల్ల పాతివ్రత్యం చుట్టుకోమా?”
 “చిత్తము స్వామి.”
 “నిన్ను కన్నతల్లిని పూజార్హముగా చెక్కిన నీచేతికి జగజ్జననిని చెక్కడానికి తాహతు వచ్చినట్టే కదా.”
 “చిత్తము స్వామి.”
 “ముగరమృగ విగ్రహములనూ చెక్కి ప్రజలలో మాల్యభక్తి పెంపొందించేస్తావన్నమాటేనా?”
 “స్వామి ఒకమరవి.”
 “కలకాలమా నీవిగ్రహాలు పరమునకు బాటలు కట్టవలసి ఉన్నది.”

“స్వామి ఒక.....”

“ఒక ఏడాది గడువు.”

“స్వామి.....”

“ఇక నెలపుతీసుకోవచ్చును.”

“చిత్తము స్వామి.”

౪

రాజాజ్ఞను పొందిన శిల్పి రాజుగారి అనుగ్రహము, ధనము సంపాదించవలె ననే కోరికతో తన కార్యానికి పూనుకోవలసినదే కదా. అత్యుత్తమమైన శిలాఖండములూ, సరియైన పరికరములూ సమహర్షుకొనవలెను కదా. భయభక్తులతో పనికి పూనుకోవలెను కదా.

రాజాజ్ఞపొందిన ఆశిల్పి యింటికి వచ్చాడు. నిరంతరము శిల్పకార్యములో నిమగ్నుడైఉండే ఆశిల్పి శిల్పకార్యము పూర్తిగా కట్టిపెట్టాడు. ఏకాంతస్థలములో ఏకాగ్రమనస్సుతో హర్షున్నాడు.

ఒకనెల గడిచింది. రెండు నెలలు గడిచాయి. మూడునెలలు గడిచాయి. ఆతడు ఏకాంతస్థలమును విడవలేదు. మనస్సును ఏకాగ్రముగానే ఉంచుకొన్నాడు.

ఆతని కుటుంబ పోషణము మహారాజుగారు చేస్తున్నారు.

నెలలు గడచిపోతున్నవి. శిలాఖండములు సంపాదించవలెననేబుద్ధి కలగనేలే దతనికి. పరికరములు బాగుచేసుకోవలెననే కోరికే లేదాతనికి.

సంవత్సరము పూర్తికానున్నది. మహారాజుగారే దేశదేశాలనుంచి మంచిమంచిరత్నాల తెచ్చించి అతని యింటికి చేర్పించారు. మంచిమంచి పరికరములు తమ పనివార్ల చేత చేయించి శిల్పియింటికి చేర్పించారు. శిల్పి పీటిని చూచి చిరునవ్వు నవ్వాడు. ఏడాదిగడుస్తూ గడిచిపోయింది. రమ్మని రాజాజ్ఞ అయినది శిల్పికి.

౫

“శిల్పి.”

“చిత్తము స్వామి.”

“విగ్రహములు పూర్తి అయినవా?”

“స్వామి ఒక్క-మనవి.”

“నీశక్తి నీవు గ్రహించలేకపోయావు కాని పురుషవిగ్రహాలపట్ల వికసించిన నీశక్తి స్త్రీవిగ్రహములంటే లుప్తమయిపోతుందా? అందుగా అమరనవా విగ్రహాలు?”

“స్వామి—దాసుణ్ణి క్షమించవలెను.”

“క్షమించడ మెందుకు. నిన్ను బహూకరించడానికి ఈరోజున సర్వము ఆయత్తము చేశాను.”

“స్వామి—ప్రభులపట్ల అపచారము చేసిన ఈ దాసుడు ప్రభువులు విధించే శిక్షకు తల యెక్కియున్నాడు.”

“ఏల శిక్ష?”

“స్వామి—ఒక్క-మనవి.”

“ఏమది?”

“గడవు దాటిపోయింది. రాజాజ్ఞమీరాను...”

“విగ్రహములు పూర్తికాలేదా?”

“ఆపనికింకా పూనుకోనేలేదు మహారాజా.”

“రాజాజ్ఞ ధిక్కరించావన్నమాట.”

“చిత్తము.”

“నీకుటుంబవృత్తి ప్రజాధనముతో నేనే చేశాను గదా.”

“ఆది నేనెరుగుదును స్వామి.”

“అందుకు బదులు రాజుకు నీ వేమి నేవచేసినట్లు.”

“స్వామి!—ఒక్క-మనవి.”

“కుశలుడనైన నీవు విగ్రహాలు మొదలు పెట్టనైనా మొదలుపెట్టకపోవడానికి కారణము?”

“అదే మనవిచేసుకోవోతున్నాను.”

“కానీ.”

“ముగ్ధురమ్మల విగ్రహాలు చెయ్యి మని తాము సెలవిచ్చారు.”

“అవును.”

“వారు మన తల్లులు.”

“అవును.”

“వారు స్త్రీలు.”

“అవును.”

“నేను సామాన్య పురుషుణ్ణి.”

“కావచ్చును.”

“ఇంద్రియములు బలమైనవి—స్వామి.”

“అవును.”

“నావంటి సామాన్య పురుషుడు ఊహ కంచని స్త్రీదేవతల విగ్రహాలు చెయ్యి ప్రానుకోగలడాస్వామి?”

“నీకు నైపుణ్యములో లోటు లేదు.”

“లేదుస్వామి—భగవంతుని దయవల్ల.”

“చేయవలెనని కోరిక, భావన ఉన్నవి.”

“ఉన్నవి స్వామి.”

“ఇంక?”

“మహారాజా, మనవి చేసుకొంటున్నాను. చిత్తగించండి. మాతృభావం దేవతలపైని కలగకుండా వారి అవయవాలు ఎట్లా ఏర్పరించగలను ప్రభూ; వారివిగ్రహాలు ఎట్లా చెక్కగలను? విగ్రహం చెక్కే వేళ నామనస్సు వికలమయితే నాకు సరకము రాదా? దేవతాస్త్రీల అప్రతిమానసౌందర్యములో నేను నాతల్లి సౌందర్యము చూడగలననే ధైర్యము నాకు లేనినాడు నేను శిలాఖండము తాకగలనా? నారికి అవయవాలు ఏర్పరచేటప్పుడు నాచేతులు శిశుహస్తములు కానిదే నేనెట్లా ఆదేవతావిగ్రహాలు మలచగలను? నా కాదేవతలు తల్లులుకావారి, ఆదేవతలకు నేను శిశువును కావారి; లేకుంటే ఆసౌందర్యమును చూచిన నామనస్సుకు చాంచల్యము కలిగితే ఆసౌందర్యమే నన్ను

బరిగా తీసుకోదా? అట్టి విగ్రహములు ప్రజాపూజకు అర్హమవుతవా?”

“శిల్పి—నీకింకొక సంవత్సరము గడువు.”

“చిత్తము, స్వామి.”

“నీతోపాటు నేనూ నిత్యము తల్లులను ప్రార్థిస్తూ ఉంటాను.”

“చిత్తము స్వామి.”

“నీ కోరిక సెరవేరుతుంది.”

“చిత్తము స్వామి.”

“నీవే అట్టి విగ్రహాలు చెక్కవలెను. తప్పితే ఎవరు చెక్కగలరు?”

“చిత్తము స్వామి.”

“నీ కాశల్యమునకు నీభక్తిని జోడించు.”

“చిత్తము స్వామి.”

“ప్రజల హృదయములతోపాటు నా హృదయమున్నూ మాతృపూజకై తొందరపడుతున్నది.”

“చిత్తము స్వామి.”

౬

మహాత్కార్యమును నియోగించిన మహారాజు రాచకార్యములలో మునిగి తేలుతూ ఉన్నాడు. కాని శిల్పి సర్వమునూ పరిత్యజించి ముగ్ధురతల్లులమీదా మనస్సు నిలిపి వారి అనుగ్రహము పొందజుమకొనమై నిరీక్షిస్తున్నాడు. నెలలు గడచిపోయినవి. రాజుగారు పెట్టినగడువుమాదా దాటిపోయింది. రమ్మని రాజాజ్ఞ కాలేదు. శిల్పి నెళ్లలేదు. సంవత్సరములు గడచిపోవుచున్నవి. రమ్మని రాజాజ్ఞ కాలేదు. శిల్పి నెళ్లలేదు. శిల్పికి ముసలితనము వచ్చినది. రాజుగారి సంగతే మరి చూడకు కాని తల్లులప్రేమకు పాత్రమాతున్నాడు.

ఒళ్లు ముడతలు పడ్డవి. దృష్టి తీక్ష్ణముగానే ఉన్నది. చేతులకు వణకులేదు. బాహ్యదృష్టిలేదు.

ఏకాంతస్థలములో ఆముసలిశిల్పి పరికరాలు చేత బట్టి బండ్లరాళ్లు మలుస్తున్నాడు. తల్లుల రూపములు మనస్సులో పదిలముగా నిలుపుకొని వాటిని భద్రముగా శిలలోనికి అవతరింప చేస్తున్నాడు. ఆనాటి కానాడు ముసలితనము హెచ్చుతున్నది. దేహము దుర్బలమవుతున్నది. ఆనాటికానాడు ముసలరమ్మల విగ్రహాలూ రూపములు పొందుతున్నవి. జీవశరీరము వహిస్తున్నవి. ప్రజాపూజ కుర్చిల్లారుతున్నవి.

ముసలివానిలో కైశవ మంకురించి పెరిగినది. పెనవులకు మందహాసము వచ్చినది. హృదయమునకు నైర్మల్యము కలిగినది. అతని చేతులద్వారా అతని హృదయమందు ప్రతిష్ఠితమైఉన్న తల్లులరూపములు అతడు మరిచినవిగ్రహములలోనికి దిగబారినవి. ఆవిగ్రహములలో అవి కాపురముండ వెడలుపెట్టినవి.

చారులవల్ల విన్నాడు మహారాజు, ముగ్ధరమ్మల విగ్రహాలూ ప్రజాపూజకు సిద్ధముగాఉన్నవని. అమిత

ముగా సంతోషించాడు. శిల్పిని బహూకరించవలెననీ, మహావైభవముతో విగ్రహములను ప్రతిష్ఠ చేయించవలెననీ తలచాడు మహారాజు.

కాని శిల్పినిక్కడ?

తనదేహమునూ, తనఆత్మనూ అతడు తనతల్లులకు ధారపోశాడు. ప్రజాపూజి గోచరముకాకుండా తన తల్లులలోనే అతడు నిత్యమూ కాపురముంటున్నాడు. మహావైభవముతో విగ్రహప్రతిష్ఠ జరిగింది.

పండితులు వచ్చి ఆవిగ్రహాలను చూచారు. ఆవిగ్రహాలకు మొక్కుకొన్నారు. తల్లులు నిత్యనివాసం చేసుకొన్న ఆవిగ్రహాలు తల్లులే అన్నారు వారు. రాజు గారి కోరికపైనే పండితులు శాస్త్రరచనకు సాగనాలు సంపాదించుకొన్నారు.

అప్పుడే పుట్టింది శిల్పిశాస్త్రం.

ఏకాంతము

S. S. S.

‘మాదాకవళం అమ్మా’

‘శ్రావణభద్రపదాలు— భోరుమని వాన—
హోరుమని గాలి. అది పట్టణమే— ఆపిభిభృగ్య
వంతులమే— లున్నదే— ఏకలుపూ తీసిలేదు— ఏ
సంచలనమా వినిపించదు. పొరపాటున తీసిఉంచిన
కిటికిలోనుంచి రేకరేకగా దీపపుకాంతి బాగా తడిసి
మెల్లపడినొడ్డుమీదా— గలగలమని కొత్తనీటిలోపాల్లే
మురుగుకాలవమీదా పడుతున్నది. రాత్రి తొమ్మిదిగంట
యింది. వర్షోద్రేకం తగ్గింది కాని గాలిహోరు వింటే
గుండెలు ఆగిపోతాయి. చెట్లసంక్షోభచూస్తే చాలా
జాలి—భయం పుడుతుంది. ఆవన్నానికి ఆమెగడ్డపేలి
కలు తడిసి ఎక్కడివక్కడె అంటుకుపోయినవి. జాట్లు
కొనలనుంచి నీరు కారుతున్నది. ఎడమచేతులున
మెరసే మెరుపుకాంతిలో ఆకలితో మండుకొనిపోయే
ఆమెకళ్లు—చేతులోని ‘అల్యూమియం’ చిప్పా
కనబడుతున్నవి. రోడ్డుమీద పెద్దజావ్విచెట్టు ఆగాలికి
ఊగిఊగి ఎక్కడ విరిగి తనమీదపడుతుందో అని పరు
గెత్తుకునివస్తూంటే పాపం కాలుజారి పడిపోయింది.
బళ్లంతా బాడి—

ఆపిభిభృ మొదటిమేడగర ఆగింది. గొంతు
సర్దుకొని “మాదాకవళం అమ్మా!” “దిక్కు
మాలినదాన్ని బాబయ్యా” అంటూ సమీపించింది.

* * * * *

మద్రాస్ శేతముగ భోంచేసి ఆయింటిదంపతులు
మేడయెక్కి గంట అయింది. అడుగున భూలోకం
ఉన్నదనీ, దానిమీద కొన్నిప్రాణులు తిరుగుతాయనీ
వారికి తెల్లనారి తేగాని తెలియదు. పరిమళద్రవ్యము
లతో తాంబూలం, పన్నీరు, నెంట్లు, పందిరిమంచం—
ఆనిర్భాగ్యురాలిమాటలు వినిపించే సమయమేనా అది?
తమతోబుట్టువులయిన దురదృష్టశీలుల వేవన అర్థమయే
వేలేనా అది? లేదు—జహాబులేదు - చలి - ఓణుకు.

కడుపులో మహాబహుబంతు. ఆగలేక తలుపుతట్టింది—
చర్రునవిడిచింది. ఏమిటి? వీధితలుపుకాదు, పక్కకిటికి.
“నీకేం బుద్ధిలేమా? అర్ధరాత్రివేళ అన్నం అమర్చు
కుని ఎవరు నీకోసం సిద్ధంగా వుంచున్నారు? ఘో!
అవతలికి, అరుగులు తడిపెయ్యకు.” అన్నాడు వారి
నాథుడు. మళ్ళీ బాటపట్టింది. ఎటుచూసినా కారుచీకటి—
కొంచెంచూడంలో చిన్న నెలుగు రోడ్డుమీద— ఆమహా
ప్రళయంలో అంత నెలుగే కొంత అన్నం ఆమెకు.
లేనిసత్తువ, రాని ఉత్సాహమా మార్చుకొని అక్కడకు
ఎలాగోచల్లి వారింది.

చక్కనిపెంకుటిల్లు, గృహయజమాని ఉద్యోగి,
ద్రావరుమందు మామని మధ్యాహ్నం చూసిన
‘న్యూన్ శేపరే’ మల్లాచూస్తున్నాడు. ఇంకా లోపల
ఎవరూ నిద్రపోలేదని తెలుస్తున్నది. వీధితలుపు చేరవేసి
ఉంది. సందులోనుంచి దీపపుకాంతి రావచ్చు. అన్న
ప్రంగా పక్కను మాటలువినిపిస్తున్నవి. బహుశః ఆయన
న్నేహితుడు కావచ్చు. ఉండి ఉండి ఉద్యోగి—“ఆహా
బీహారుప్రజలకు ఎంతకష్టపడతే ప్రాప్తించిందోయి, కొన్ని
వేల కుటుంబాలు కుంకటివేళ్లతో ఊడ్చుపెట్టుకుపో
యినవట. ఎంతమంది పాపం కడుపులు చేతబట్టుకుని
పక్షుల్లా మలమలమాడుతూ అల్లాడుతున్నారో—ఏం
భూకంపమోయి కొంపతీసిందిగాని—మిత్రుడు—మన
సోదరులకు మనంకాకపోతే ఎవరు సహాయపడతారు.
తప్పక మనం మాడకష్టపడి బీహారునిధి వసూలుచేసి
పంపుదాం” అన్నాడు. వెంటనే వీధిలో—

“బాబయ్యా!”

ఉద్యోగి—“ఏం?”

“కడుపుమంటకు పట్టెడు కబళం బాబయ్యా.”

“ఘో—రేప్పొద్దున్న రా!”

“కాళ్లు లేలిపోతున్నయి—రెండురోజులనుంచి
అన్నం ఎరగను నాయనా!”

“చెప్పింది వినిపిస్తోందా, లేదా?”

“అంతవరకూ ప్రాణం నిలిచేదెట్లా తండ్రీ?”

“నిలవకపోతే నీభార్యం చావు! ఏం చెయ్యమంటావు?”

దడలున తలుపుమూసినాడు గృహధిపతి. ఒక్క నిరుపేదారికి పట్టెడుఅన్నమే కరువై పోయింది ఆమహా పట్టణంలో.

రెండవవీధికి వెళ్లింది. మూడవవీధికి వెళ్లింది. ఎవ్వరూ తలుపులు తీయలేదు. ఎవ్వరూ కరుణించలేదు. ఆమెహృదయమూ, గర్భకోశమూ ఒక్కసారి భగ్నన మండుకొనిపోయినవి. ఆవేదనతో అరచి అరచి ఈ ప్రపంచాన్నీ, ఈ దయా సానుభూతి లేని పాపాణు భాగ్యవంతులనూ శపించి పతాకున పసిలిపోదా మనుకున్నది. ఆభికరదృశ్యం చూడలేక కారుమేఘాలు కళవళపడి ఆరుస్తూ పరుగెత్తుతున్నవి. ఒకటి రెండు చూడుగా చెరవిడి నక్షత్రములు తళతళ మెరుస్తున్నవి. పాపం ఆమెచేతిలోని ‘అల్యూమినియం’ చిప్పనేపు చూసింది. ఏడ్చుటకు నీరే నాలేని ఆసుష్మనేత్రములనుండి ఒక నీటిబొట్టూ, ఒకరక్తబిందువూ ఆ చిప్పలో ఉట్టిపడినవి. అన్నంతో నిండుతుం దనుకున్న చిప్ప అశ్రువులతో నిండింది. నిరాశగా చిప్ప తలపై బోర్లించుకొని ఆరోడ్డు వెంటే నక్షత్రకాంతికి తోవ చూచుకుంటూ పోతున్నది. ఎక్కడికిపోతుందో తెలియదు. చలితో వజ్రవవణుకుతూ ఉండిఉండి ఆకాశంవేపూ, చుక్కలవేపూ చూస్తుంది.

అయ్యో! ఈ భాగ్యవంతుల మేడనీడల్లో, ఈ ఉద్యోగస్థుల తిట్లలో— జువ్వెచ్చెల్ల వేళ్లలో— రోడ్డు పక్కల కుక్కల్లో— బతకమనా జగత్పిత అయిన భగవంతుడు ఇట్లాంటి ప్రాణులను సృష్టించాడు. వీళ్లకీ అన్యాయం ఎవరు చేశారు???? కడుపునిండా భోంచేసి కాఫీతాగి—ఇంకాతాగి— కాలుకడపలేక కార్లల్లో పడి పోయే గొప్పవారికి ఆగొప్పతనం, ఆమేడలూ ఆబట్టలు ఆబంగారం— ఆతభూమా— ఆ గౌరవం— ఎలావచ్చాయి? వీ రిలాగే పుట్టారా? వా రలాగే పుట్టారా? ఏమి

టీ అన్యాయం— ఏమి టీసృష్టి తెలివితక్కువ— ఏమి టీఎనుడు దిగుడు కలతగొట్టు లోకం.

‘ఉండడే ఒకదేవు డంటూ ఉన్న ఊర్గానునే?’

“గెంబనీజావుంగేసయ్యా” తేరీగోడుమే — సయ్యాతేరీ—గో—నూ—మే=గెంబనీ”

ఆరోడ్డుమధ్యపులో జబ్బాబండ్లు నిలిచే తావు పక్కను షేక్ ఇషేకు రొట్టెలకొట్టు.

శిథిలమయిన పెంతుటిల్లు — ఒకచెంపను మాలుతున్నది. చవుడుదేరిపోయిన పెద పెద్ద అరుగులు. ఖాళీగా ఉన్న జబ్బాబాబా లండరు ఆ అరుగునిదాచ చేరి కొరడాలు లిప్పుకుంటూ వీదో బాతాఖానీ కొడుతూ ఇషేకుచేసిన తాబాకోటీ, గరమ్ చా ఖర్చుచేస్తూ ఉంటారు. ఈవేళ బ్రహ్మాండంగా—గాలి—వాన రేనందువల్ల ఒం టెద్దుబండినాయర్లూ— జబ్బాసాహేబులూ ఖాళీగాఉండడంచేత ఇషేకుకొట్టుఅరుగునికి మహానైభవంపట్టింది. చుట్టలు— బిడీలు—M. S. M. B. N. R. ఇంజనలూగ నుప్పు నుప్పున పరుగెత్తుతున్నవి. అందుచేత ఇషేకుకొట్టు ఇంకా మూయడానికి వీలయిందికాదు. మామూలుగా అయితే ఇంకి గంటక్రితమే అతడు కొట్టు మూసి ఉండును. ఇప్పుడు కొంచెం తెరిచిఇవ్వడంచేత సభికులు ఒకొక్కరే దారిపట్టారు. కనక ఇషేకు పాడుకుంటూ కొట్టుసర్దుకుంటున్నాడు. చల్లగా ఈపాట భిక్షుకిచెవికి సోకింది. ఆరిపోతున్న ఆకలిమంట నుప్పునరేగి మండజొచ్చింది. ఘాటైనతురకపాట శ్రోత సారాంతరివికారం, ఉండ్రేకం, తామసమూ కలుగజేస్తుంది. ఆపాటవినగానే ఆమెకు భయంవేసి ఒళ్లు గజగజబడికింది. వాంతివచ్చేటంతబాధ కలిగింది. కాని కాళ్లు కదులుతూనే ఉన్నవి.

మనిషివాసన తగిలితే చాలు. ఏహృదయమి కేనా దయఉండడా— ఏమనస్సుకేనా ఆకలిబాధ అర్థంకాదా అనీ ఆమెఆశ. మెల్లగా ఎలాగో రొట్టెల కొట్టునుమ్మందగ్గర నిలిచింది. ఏమైనా అడుగుదా

మని గొంతువత్తింది. కాని బిగుసుకుపోయింది. ఏదో అడ్డుపడినట్లయింది. ఎంతచించుకున్నా మాట రాలేదు. అర్ధరాత్రి — పట్టణమంతా నిశ్శబ్దం — నిర్మానుష్యం. విన్నది తురకపాట. అయినప్పుడు దిరిగినపువ్వువంటి భారతస్త్రీహృదయం — ఎంత తల్లడ పడిపోతుంది. ఎంత సంక్షుభితమవుతుంది. ఎట్టేలకు “బాబయ్యా” అని గొంతు పెకలించుకుని ఉట్టిపడింది.

“కాన్ రే? బై కో! ఆతాహూ—” ఆమె తలపై పిడుగుపడింది.

చరచర వచ్చినతోవనే పోదామనుకున్నది. కాళ్లు తిరిగిపోయినవి. ఆరుగుమీద చదికిలబడ్డది. ఏదై నాగానీ— ఇతన్ని— ఏమైనా అడుగుదాం— ఏజాతి అయితేనేం? మంచివారు ఎందులోమట్టుకు ఉండరు? జాతీ నీతీ ధారాళంగా నెరిగిస్తున్న హిందువులఇళ్లంటి తిరిగితిరిగి తిన్నదేమిటి అనుకున్నది. ఇషేకు ఇవతలకువచ్చాడు. మిలమిల మెరిసే చుక్కలనెలుగులో అస్పష్టంగా ఆమె ముఖమును చూశాడు. ఆనెలుగుచీట్లునుగ్గిలో మల్లె పూవుల్లా పరిమళిస్తున్నాయి ఆమెకళ్లు. నాచుకప్పిన కలవపువ్వువలె ఆమెముఖం వివృతముకాలేదు. ఇషేకు లోపలికినల్లి లాంతరు తెచ్చాడు. భిక్షుకి గుడ్డపేలికలను సరీగా సర్దుకునిపూర్చున్నది. “ఎవరమ్మా నీవు— ఏమి కావాలి నీకు” అన్నాడు ఇషేకు. తలఎత్తకతీరదు. తలఎత్తక జవాబుచెబితే అవినయం స్ఫురిస్తుంది. “బాబూ పట్టెడుకవళంకోసం ఊరంతా తిరిగాను. ఎవ్వరూ కనికరించలేదు. రెణ్ణాళ్లనించి తిండిలేదు” అన్నది. ఇషేకు నిదానించి ఆమెనుచూశాడు. ఎన్నడో తాను ఈమెను ఎరుగును. ఇంతవరకూ బాహ్యరూపం చంలో పట్టిన గాలినాన ఇప్పుడు ఇషేకుతలలో పట్టింది.

“త చేతసా స్మరతి నూన మబోధపూర్వం భావనీరాణి జననాంతరసౌహృదాని”

* * * * *

సుమారు పదేళ్లవుతుంది.

విజయనగరంకొత్తపేటలో ‘రిజర్వేయరు’ కు సమీపంలో ఒకపెద్దరావిచెట్టుంది. ఆచెట్టుకి ఉత్తరంగా

తెలగా అప్పలస్వామిఇల్లు. ‘నాటరువర్క్స్’లో అతనికి చిన్ననాథి. ఎనిమిదిరూపాయలుజీతం— ఎందుకూ చాలదు పాపం. ఒకప్పుడు అతనిస్వగ్రామం అయిన అలమండలో ఇరవైగాళ్ల ఎడ్లతో వ్యవసాయం— పెద్దవి—రెండు అంటుమామిడితోటలు— నలుగురు తమ్ములూ, నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగాను ఉండి అప్పలనాయుడుగా రనిపించుకున్నవాడే. తమ్ముల అప్రయోజకత్వంవల్లా, ఋణాలవల్లా, యావదాస్త్రీ శ్రీరామ రక్ష అయిపోయి దిక్కులేక రెండవభార్య సూరమ్మతో విజయనగరంచేరి ఆ తక్కువజీతంతోటే కాలంగడిపే వాడు. సూరమ్మ తెలివయినల్లికావడంచేత ఎక్కడికి అక్కడే సద్దుకొని లేమిలేకుండా ఆదంపతులు హాయిగా బతికేవారు.

రావిచెట్టుకింద జట్కూబళ్లు ఆసతాయీ షేక్ హజరతుకి ఒకజట్కూ ఉంది. అతడు పెద్దమనిషి. అతనికి ఒకతమ్ముడు. పైలాపచీస్. పక్కమెడబొత్తాల చొక్కా, బదులు ఇజారు, రాడీక్రాపు. రావిచెట్టు వేళ్లమీదమాచుని ఏవేవో తురకపాటలు పాడి మత్తెక్కించేవాడు. సూరమ్మను చూసినప్పుడల్లా అతని పాటలో కొత్తసంగతులూ, గొంతులో మంచిబదుగూ, మనస్సులో మంచి ఉత్సాహమూ కలిగేవి. ఏమి తోచకపోతే రావిచెట్టువేళ్లమీదకు చేరేవాడు. సూరమ్మ కోసం గంటలకొలది ప్రతీక్షించేవాడు. ఆమె ఇతని నెప్పుడూ చూసిఉండదు. హిందూస్తానీపాటలంటే ఆమె కీప్టంలేదు.

హజరతులేనప్పుడు ఒకసారి ఇతడు తప్పతాగి జట్కూతోలుతూ ఒకపెద్ద ఉద్యోగిబండితో డీకొల్పి బండి, గుర్రం అమ్మిలేగాని తీరనంత జరిమానాతని చెప్పకుండా ఎక్కడికో పారిపోయాడు.

అప్పలస్వామికి ఏదో అవసరంకలిగి ఒక మారు వాడీదగ్గర ఇరవైరూపాయలు ఇంటిమీద అప్పు తెచ్చాడు. తనజీతంమీద తీర్చుదా మనుకున్నాడు.

మారువాడీ అప్పు, న్యూమోనియాజ్వరం మనిషిని ఇక లేల్పడం సున్న. వడ్డీకవడ్డీ మారువాడీవితాలో

పెరుగుతూనే ఉన్నది. అప్పలస్వామి చేయి సర్దుకోలేక పోయాడు. అకస్మాత్తుగా ఒక నాడు కలరావల్ల చచ్చి పోయాడు. సూరమ్మ దిక్కులేని నిర్భాగ్యురాలైపోయింది. తినతిండిలేదు. కట్ట నుడ్డలేదు. ఏకాకి - ఆడది. సందెకవళమే జీవనోపాధి. విజయనగరం విడిచి వెళ్లి పోయింది.

* * * * *

తలవనితలంపుగా జరిగిన ఈ అద్భుత సన్నివేశానికి నిష్వరపడిపోయాడు ఇషేకు. తాను పూర్వం విజయనగరంలో రావిచెట్టుకంప పాడుతూ చూసిన గులాబిపువ్వులాంటి సూరమ్మేనా తనపిదుట దిక్కుమాలి, చింపినుడ్డలతో కనిపిస్తున్నది - నమ్మలేకపోయాడు. అతని నరాలు తంబురాతీగల్లా బిగుసుకుపోయినవి. “ఏఅమ్మీ నీకేం ఫర్వాలేదు. నాలుగు తాజారోజు ఇస్తాను తిను. ఒక ఖండ్వాఇస్తాను. కట్టుకో - ఈరాత్రికి ఇక్కడే పడుకో” అన్నాడు. సూరమ్మకి అయిదుప్రాణాలు లేచి

వచ్చాయి. ఆహా నాలుగురొట్టెలు - కడుపునిండుతుంది. ఆబట్టకట్టుకుంటే ఈనలిఅంతా పోతుంది - కాని - ఈరాత్రి ఇక్కడే పడుకోడం ఎందుకా?!!? ఛీ - ఛీ - ఆమెకేదో తోచింది, కళ్లు భగ్గన మంకినవి. ఇన్నాళ్లూ, నుడ్డలేకపోయినా, మాడు లేకపోయినా, ఎన్నికష్టాలువచ్చినా కాపాడిన మానసం నే దీకరకు తురకకు కొల్ల పెట్టవలసిందేనా? అప్పలస్వామి ఏడుస్తూ కనిపించినట్టయింది. బాగుమని అతనిని కాగలించుకుని ఏడవబోయింది. ఏడవడానికి తగిన సత్తువ ఏదీ - కొయ్యబారిపోయినది. ఇషేకువచ్చి ఆమె చేయిపట్టుకొన్నాడు. ఆమె ప్రతిసరములోనూ తాచుపాములు బుసకొట్టి హృదయంలోకి పరుగెత్తినవి. కాని ఆకలి మంట అన్నిటిని ఆహుతి చేసుకున్నది.

“అమ్మీ, లే, ఏంభయంలేదు. తాజారోజు లోపలఉండి, రా. ఈఖండ్వా పుచ్చుకో” అని ఆమెను లేవదీసి లోపలికి తీసుకొనివెళ్లి తలుపువేశాడు.

చెల్లాయి వెళ్లి కట్నం

చావలి బంగారమ్మ

సిరియనందగుచెల్లి

సరసంపునభలోను

పరువైన లేనవ్వు

పెదవులం దోగాడ -

భావాలె పూవులై

పరిమళించెడు దండ

పతికంఠసీమ నిడు

తరి నట్టెమాడగా -

ఒకరిబా మొక్కిరిదై

కనులలో కరగిపో

మరలి రాలేనిదై

... ..

తెలియజెప్పగలేని

తేజమ్మ లల్లెను

పాల్తాగుబిడ్డ లే

పలుకులో తీపలై -

వర్ధిల్లు షో తల్లి

వర్ధిల్లు కల్యాణి

వర్ధిల్లు జయలక్ష్మి

వర్ధిల్లు డమ్మా!

చింతపల్లవారి త్యాగ మెఱుంగనా! కన్నులనారి
యింటిపేరుబండారము తెలియదా! కొంగ
జపము క్రొత్తదా! పింగళివారి పేకి నాచుట్టమే.
ముసుగులుబుచ్చయ్యకుటుంబములోనిదానను. ముసుపటి
యాకుటుంబములు వేఱు. ఇప్పటి కుటుంబములదారి
వేఱు. తాటిచూకుకుటుంబము, నల్లకుటుంబము,
గవభాషాకుటుంబము. తలుపున్నచోట నెల్ల గప్పు
తాళముండునా! ఆత్మేషణలే యీకాలములో నెక్కుడు.
తామచేయుపనులు వారిననులకంటె హీనములు—చీమ
కాలంతెప్పు పట్టుకొని యేనుగుకాలంతెప్పు చేయు
చున్నారు. అనును. ఎవ్వరిపేద పెవ్వరికి గవబడినది.
పురాణకుటుంబము, ప్రబంధకుటుంబము, నాటకకుటుం
బము, నవలాకుటుంబము. నవలాశబ్ద మెప్పుడుపుట్టినది?
మొదట రాజశేఖరచరిత్రవిమర్శనములో బైలుదేటిచది.
దానిపై మెఱుంగరు గాని దాని నెఱుంగనివారు లేరు.
అంతకంటె ముందున్న దనువారితో పందెము! అన్ని
టికి గప్పుతాళము లుండెనా బియ్యము గనుగు
బుట్ట నిండును. తలగిసి, దిగపారగారు — ఉప్పులూగు
నిలువఁబెట్టి కొలవ వచ్చును. విశ్వామిత్రసృష్టి
బైలుదేటుచున్నది. అందఱును దుర్బలులే.
అంశుప్రమాణముగల వాలఖిల్యాదుల కుటుంబములు,
ఒక్కపురుషుండే పురాణములో నొకరీతిని వర్ణింపఁ
బడును. ప్రబంధములో నొకరీతిని—అతఁ డే నాటకములో
నెట్లుండునో మీరు దినదినము చూచుచున్నారుగదా.
నవలలోఁ జెప్పవలసినదేలేదు. అద్భుతములు స్వభావ
విరుద్ధములు సంఘటనాదు గనుగ తద్దినమునాడు
పరిశ్రమవలె వ్రేల్లనడుమ సిగరె ట్టలంకారముక్రిందఁ
బరిగణింపఁబడుచున్నది. సన్మాయకలక్షణములుపోయి
సాధారణపురుషుడుగా గ్రహింపఁబడును. చెప్పబెబ్బల
మాయని నాకోటగడ్డిపెట్టినను సరియేగాని, అత్తమాట
యెవ్వతె వినుచున్నది. పొట్టిబాతు లీడఁగలవు. కుక్క

మెఱుగును. గాడిద బూడిదలోఁ బొరలును. ఎవ్వ
రెఱుంగని రామాయణమిది! మాటమీద మాట వచ్చును.
వసుచరిత్రము చింపివేయుచున్నావా! మఱిపత్రికలలో
నెక్కడఁజూచినను విరహము, వియోగము, ముద్దు,
కాగిలింత, భ్రమరము—తానుబెట్టుకొనని దొకబిచ్చుమా,
మాయాఁడువాండ్రే సిగ్గునిడివినారు. మగవారిమీదనైన
మేలే, మామీదనే పురుషులు దుండగపుదారిని బద్ధ
ములు చెప్పుచున్నారని తామే తమకొను వర్ణించుకొనుట,
అవికలులేని బొమ్మలు వేసికొనుట, పత్రికలలోనికి
బంపుట—నేనా పిచ్చిదానను నన్నన్నవారా! ప్రాంచ
దూర్ఘటబాహువును దప్పు పట్టి — ఇప్పటికవి —
ఏదీ తలుపునగ్గిరసా పెట్టు— ఉడూ, ఒక్కముద్దు. అని
పత్రికలలో నెక్కించుచున్నాడు. తెనుగుమాటి వాని
నన్నిభాషలలోనికి దర్జుమాలా. ఆడుదానికే పుట్టి
నది. లంకాయాగము మూలబజవేసి నాకోడలు—
నోవలుపుచ్చుకొన్నది. పిలిచినఁ బలుకదు. ఉండతా!
రాజేశ్వరి యెట్లుతప్పుకొన్నదో జయపాలునిచేతులలో
నుండి—ప్రకరణము పూర్తిచేసి పుడకలు తెచ్చెదనని
యేమోచెప్పును. బెజవాడలో విజయసేనుడు — రాజ
మహేంద్రములోఁ గామపాలుఁడా. ఇది స్వభావ
మేనా. పేరు లిప్పటివేనా. ఎప్పుడైన నున్నవా.
పలుపుక్రింద జాబులా. గదులపెట్టెలోఁ బ్రేమలేఖలా.
ఆవకాయలచిట్టట్టుక యుత్తరములు చదువుకొనుటకు
రహస్యస్థలమా. ఆహా! నవలా నీది యిప్పటి రాజ్యము.
నాబుద్ధి చంచలమట — మతిచలించినయెడలఁ బండ్రెం
డవయేటఁ బెండ్లియైనది — పదుమూడవయేట వారు
దేశాంతరము వెళ్లినారు. ఇప్పటికిరా లేదు. ఇప్పుడు
తిరుగఁబడి చెప్పుబెబ్బలు కొట్టుచున్న చెట్టంతకొడు
కును— తురకలలోఁ గలిసిపోయిన కూతురు—నేను వీరి
నెట్లుపెంచినానో దైవమునకెఱుక— గంపంతుకొన్నతోఁ
జూచుచున్నాడు నాదేవుడు. — ఈయూరు దాటి

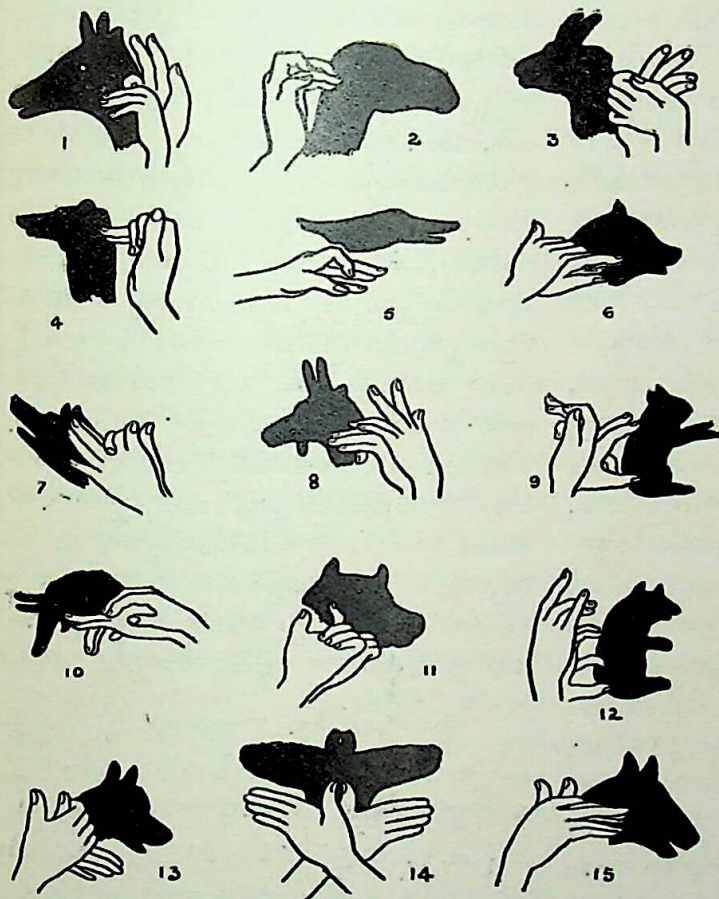
పోయినా, యీపీఠివిడిచినా, యీయంటిపట్టు
దిబ్బయినను విడిచితిని. వేటొక్కచోటికి బోయి
తిని. నాకు జలనబుద్ధియన్నదా. చంచలమేదీ!
నాజోలి యెవ్వరికి గావలసినది. నన్నెవ్వరు పెంచి
నారు. నాతొక్కలు నేను—దేవునకు గాదు మికన్ను
లకు నే నిప్పుకు బరువుగానున్నా. ఎవ్వరికి బుట్టి
నావురా—యన్నట్లు—మాకుట్టువాడు తెగనీలిగియెగసి
పడుచు నిల్లుపట్టెడు. సిగ్గులేక—తగుదునమ్మా యని
యన్నింటిలో దానే—ఇప్పుడిప్పుడు నేను బైట దిరు
గుటకు సిగ్గుపడుచున్నాను. వీనికేమమ్మా. ఆధైర్యము!
పెంచినమాట నిజమే కాని నానగలన్నియు బుచ్చు
కొని బుంగలో పెట్టినాడు, మనసబుతో మాటలాడకు
మని చెవి నిల్లుగట్టుకొని చెప్పినను—పోరినను—వాడు
కార్యదర్శి, తాను ప్రధాని—నాదిబ్బలానన్నది. డబ్బు
లేదుగా. పూటగడచు దిక్కులేదురా యని బతిమాలు
కొన్నను—నాదిక్కుమాలినయల్లుడు కొంపవిడువడు.
మిక నవ్వులాటే—నామొగము. ఇంకను అత్తాశే!—
వల్లకాడు. ఎన్నిబుద్ధులు చెప్పినను మొగముమీడ
జక్కగా బేడనీళ్లు చల్లిపోయినది. పంచను బడి
యందువే—అన్నాను. దినదినము సిగపట్లగోత్రము—
ఉప్పరిచడినెతో—నేనుండలేనే యన్నది. మనయింట
బనిచేసిన తురక—లోకువపడిపోయెదవే యంటిని—
నేను క్రొత్తగా నిపు డెవ్వరిమీడ బ్రేమ చెప్పు
కొందునే తల్లీ! యని నోటినిండ బలికి జమినానీ
వేషము వేసినది. కరణముగారు చేయించి పెట్టినది.
జంగముదేవరకు విధిలేక యిచ్చివేసి బెంగతో నేడ్చు
చున్న నామిడ్డెలుంగరము — నాకొమార్తెముక్కుతురక
బులాకి చూచినపుడెల్ల జ్ఞప్తికి వచ్చును.—కుట్టవా
డెక్కడికో పోయినాడు. కనబడుటలేదని నామను
మనిగూర్చి కూతురు వచ్చిచెప్పినది. కాలుగాలినప్పి
లాగున దిగి తోళ్లపావులో బట్టుకొని యింటికి
బంసినాను. ఇంక మా “వెగవ” కనబడవలయు
ను. ఎద్దువంటిపెండ్లమును బెట్టుకొని కుట్టకుంకలాగున
వీగులవెంట దిరుగుటకు సిగ్గులేదా. ఏమందురు. మన
వాండ్లు—కఠినవాక్యము లాడగూడదన్నారు నిజమే.

“వెగవ” యేనిఘంటులో నున్నది. విగవా శబ్దమునకు
మాటుగా వాడియుండరు. తర్వాత క్రమముగా మన
వారు తెలియక మార్చి విగవాపరముగా నుపయోగించి
వెగవ, వెగవకలము, వెగవకొంప యనుచు సర్వమును
దస్యము చేయుచున్నారు. “వ్యవస్థ” అనలేక దానిని
వికారము చేసినారు. ఓరివ్యవస్థ అంటే ఓరి తప్పుదా
రిని నడచువాడూ, చెప్పినమాట విననివాడూ. వ్యవస్థ—
దుర్వ్యవస్థ, కదవ్యవస్థ=కాపక—విగవాశబ్దము నోటినిండ మన
వారు పూర్వ ముచ్చరించుచుండరు వ్యవ=వెత యైనది.
వ్యవస్థ=వెగవయైనది. ఇది నాపిచ్చి బుచ్చెమ్మ తలపు.
మాలపల్లెలోనుండి తెరపల్లె మావాడు చేతిలోనిడబ్బు
చెల్లుపడుకొని రాడు. ఎన్ని మఠములు స్వీకరించినను సమ్మ
తమైన మఠము దొరకలేదు. లోకమందంతోపాటుగాని
నేనొక్కతెను గానుగదా. చాలశ్రమపడి యిన్ని సంకర
ములు చేసితినిగాని, మావడినే నీవపట్టిన నుండి నునా
యాసముగ విందులకుబోయి యన్ని మఠములు నుప్పు
గలిసినది. ఉప్పరికోడలు నాపై నధికారమా, ఇన్నాళ్ల
కు! నాకోడో యింత తిండిదారిచూసిన వేటింటి కాపు
రము పెట్టెదను. నాకొడుకునకై వీగులవెంట దిరుగు
చున్న నేను పిచ్చిదానను, బతిమాలినదాన నంట. వీ
రందఱు నాకంటె బెద్దలా! నేను రక్తముక్రిందికి రహ
స్యముగా బోవుదానను. నాకంటె వీరు ముందుగా
బోయి యక్కడ కళ్లు చెప్పుకొందురు. చెవరనాకు
కొనుట యెందుకని నేను మెత్తవడినకొలది నామీద
వీరు నల్లెలుమీడిబండ్లా. పిచ్చిముండును. నాకుబినాళ
మెత్తెనా—ఎనిమిదోపన్నము పారాయణ మొదలుపెట్టె
దను. ఏమి! మాటలాడరు! నన్ను బోపింపలేమనిభయ
పడియే లేచిపోయినారా. మీరు రండు, వచ్చితిరా,
మిమ్ము బువ్వులలోబెట్టి పూజించుకొందును. నెత్తి
మీడ బెట్టుకొని తిరుగుదును. ఎంతపెంచినను, గొడుగు
లెవ్వరికో మావెంకమ్మపిన్నిలాంటివారికిగాని పనికి
రారు. ముప్ప గడపరు. మికను నాకును గలకాలము
సంబంధము విడువదు. ఎంతపెట్టినను పైవారు పైవారే,
ముసలితనము వచ్చినది. మిక విధాయకము. ఏదో పిచ్చి
కళమీదనే వీరి నందఱును దిట్టుచున్నా ననుకొను

చున్నారు గాని — నిజముగా నాకు మీరు లేకయే
పీచ్చియై తినది. మీ కొఱకే నాకు మతి పోయినది.
రాముఁ డేమన్నాడు — “భద్రం తస్య సుమా
మవస్థ” అన్నాడు-రండు. వినాసాబంధము పచ్చాకు
బొట్టువలె బరలోకములోఁగూడ విడువదు. నేనెంత
చెకినను మీరేరు చెవలేదు. మీరేరుపెట్టియే నన్ను
బిల్చుచున్నారు. నాకదియే మీమీఁదిపేమకుఁ బ్రబల

సాక్ష్యము. ఈ సంకరకాలములో మమ్ముఁగూర్చి
సభలు, ఉత్సవములు సమరాధనలు వచ్చినపుడు ధర్మ
శాస్త్రచర్చ, మాకొఱకు, సంతర్భవవడ్డనలోనికి మా
నాఁడు పోకున్న వడ్డనసాగదు. ఎందుకు వీరి శ్రీముఖ
ములు. పరాశరమాధవీయములు, “ఉదరనిమిత్తం బహు
కృతనేపం” ఇదే మాతప్త. ఇదే నా పిచ్చి.

ఇతి శ్రీ :

నీడబొవ్వులు

కొ. నరసింహాచారి

1. దుప్పి.
2. ఒంటె.
3. సామాయిమేక.
4. లామామేక.
5. బాతు.
6. పంది.
7. తోడేలు.
8. మేక.
9. కుందేలు.
10. ఏనుగు.
11. ఎద్దు.
12. ఎలుగుబంటి.
13. కుక్క.
14. శీతాకోకచిలుక.
15. గాడిద.

తెల్లవారి ఫోటో తెలుగువారి యాచిత్రం ఒక్కటే. మాట భేదంగాని. మనలో దేని కైనా సాహసించి ఒప్పుకునేవారు, ఒప్పుకోనివారు రెండుతెగలుంటారు. ఇప్పటికీ పూర్వాచారపరాయణులు కొందరు ఫోటో తీయించుకుంటే ఆయుష్షీణం అని గట్టిగా లోపల నమ్ముతారు. ఫోటో తీస్తామంటే పైకి బిగ్గరగా నోనో అంటారు. ఈకాయం కేవలం అశాశ్వతమైనటువంటిదిన్నీ, అపవిత్రమైనటువంటిదిన్నీ, అట్టిదాని ఛాయని పట్టుకు దేవులాడడం మానుపని అని వారి ఆశ్చర్యగ్రహం. దేహం ఎల్లగా శాశ్వతం కాదుగదా, అందుచేతనే ఫోటో అనేది తీసి చిరస్థాయిగా యీ భూమిమీద పారవేస్తే ఎందుకైనా మంచి దని తీయించుకునేవారి పట్టింపు. ఇంతకు ఫోటో అంటే సరే అనేవారు బాగా సింగారించుకుంటేగాని కదిలి రారు. వ్యక్తిముఖమునకు యామాత్రం నాగరికం అట్టే సరికి — పల్లెటూరుమాట అటుంచండి — ఫోటో తీయించుకోవడం రాసురాసు సాంఘిక మర్యాదగా మాడా మారింది! దానితో నిలుచుంటే ఫోటో, మార్పుంటే ఫోటో అవుతోంది. దీనితోడు కాస్త గొప్పతనమాడా వుంటే ఫోటోనిమిత్తం రోజూ గుంజిట్లతీయడం ఎక్కువైపోతుంది. ఏకాకిగానై లేనేమి, జోడాగా నై లేనేమి, మిత్ర బృందముతో నై లేనేమి, పెద్ద సంపుగా నుమిగూడిలే నేమి అందరికీ సమానాదరం చూపేదే యీ ఫోటో. అంత మందిని కడుపులో యిముడ్చుకుంటోంది. స్థూల కాయలున్నా భరించలేనని ఫోటో మొరపెట్టడం లేదు. భూదేవిని పోలింది ఓరిమికి. అందుచేతనే జనం మాడా ఫోటోకి సమానాదరం చూపుతున్నారు. మచ్చుకి మీఫోటో వుందంటే, మీఅంతలాడున లేక పోయినా, మీఅంతలాపు లేకపోయినా, మీ రూపం దాల్చి సరిగ్గా మీజాట్టులో — మరీ సన్యాసిరకానికి పిలకజాట్టుమాడా ఎరువులేండి — మీనల్ల కోటుతో, మీ

కళ్ల జోడుతో, మీకాళ్ల కిర్రుచెప్పులతో, మీకమలాల జోడుతో అప్పుడప్పుడు మీకే యిల్లా లోకోద్ధారణ నిమిత్తం యిల్లా మహాఅవతారం ఎత్తేశా క్తి వుండా అని పించుతుంది. శ్రీమన్మహావిష్ణుమూర్తి లేక్కన పదిఅవతారములతో కాంతించాడు కాని మీరు వారికంటే ప్రతిభాకాలు రనిపించుతుంది. కాని పులిమీద పుట్ట అన్నట్టు, మీరు తూణానికి ఎనిమిది అవతారాలవంతున పంతంమీద ఎత్తినా రూపాయిబట్టులకు మారెడుకాని తంమీదకు అవలీలగా లాగివేయగల ప్రవీణు లిప్పుడు అవతరించారు. ఏదో జ్ఞాపకార్థమనీ, విలాసార్థమనీ, కార్యక్రమమనీ, తప్పనిసరియనీ, తద్దినంబాటి విధియనీ, ముందు ఎవరికినా రమకున్నా ఫోటోలోపడి కాళ్లుచేతులు విరుచుకోకుండా వారివారి చిలకకొయ్యలకు తీవిగా వ్రేలాడుతున్నారు. తద్దినాలమాట సంతయించినా, వారి తాతముత్తాతలకు యిదే సత్కారము చూపుతున్నారు. ఎంత కుటుంబమున్నా గోడకు నిలవేస్తున్నారు. ఏమాత్రం మందమారుతం పీచినా అట్టే అంతా ఆనందిస్తున్నారు. మరో వింత ఏమిటంటే వారిలోపాటు వారి మిత్రులుమాడా చేతు లొగ్గారు. వారు ఎండకొండి, వానకు తడుస్తే వారి మిత్రులుమాడా వారిలోపాటే వుంటున్నారు. ఇంత స్నేహభావానికి మూలం ఫోటో. ఫోటోకి మూలం స్నేహభావం. తీసి నప్పటినుండి ఫోటో తియ్యబడుతుందని కొందరుప్రాజ్ఞలుంటారు. దానికి తగినట్టు ఫోటోను పొట్ట నెట్టుకునేందుకు యేచెదపురుగులో పట్టుబడుతున్నాయి.

మనలో ఒకమూల కాలుచెయ్యి దగ్గరగా పెట్టుకోవడం గిట్టనివా రెందరులేరు? వారిచిత్రాలు వారాపత్రికల్లో కెక్కి దేశసంచారానికి పూనుకుంటున్నాయి. పత్రికల్లో పడేది ఫోటో కాదనకంకి. ఫోటో అనే అందం. ఈ చిత్రాల్లో విదేశ గమనం కోసం దేవులాడే చిత్రాలు కొన్ని. ఉన్నతవిద్యని సప్త

సముద్రాలు దాటి గణించుకువచ్చేవి కొన్ని. ఒకటి రెండురావు పత్రికల్లో! విమానమెక్కి మెడ విరుచు కున్నవారి చిత్రం ఒకవైపు. పులుల జంపిన పురాధీనుల ఛాయాచిత్రం ఒక చాయ. ప్రపంచము నుద్ధరించు చున్న ప్రముఖుల ముఖము లొకచోట. వీధిమొగల నిలవేసే రాత్రిసతిమ లొకప్రక్క. పెద్దాడబోయే పడ తుల పటిమ లొకవంక. గుర్రపుసంచెముల గాడిదగ త్తర యొకతావున. పరీక్షలలో పైకి తలలెత్తినవా రొక మూల. పట్టభద్రుల పంతులు పతానీవేష మొకదరి. రాజకార్యగురంగురుల రాకపోకల చిత్ర మొకయెడ. దివానుబహదూరు లొకదిక్కన. ఆత్మత్యాగ లొకతట్టు. ఇల్లా పురోన్ముఖుల సాంపు, పురాభిముఖుల పెంపు, నూతనోద్యోగుల శోభ, గౌరవార్థపు విందు విభవం, సన్మానపత్ర సంపుటయుల కళాసాందర్యం, నూతన భవనముల సాగసు, క్రొత్తవంటెనల విహార్యం, పూరే గింపుల వుత్తరప్రసత్త, వుత్సవాల వింతనడక అన్నీ కనులపండువుగా చూస్తూంటాం. ఇక హలిన యిండ్ల చిత్రం, దగ్గమైన షేటుల చిత్రం, మందుగుండు మూలాన్ని ముడిసినవారి చిత్రం, వరదలు తుడుపెట్టిన పూళ్ల చిత్రం, బస్సు డీకోవడం చిత్రం, తదితర ఘోరవిప్లవములచిత్రం ఎంతవద్దని ప్రార్థించినా అప్పు డెప్పుడు చూస్తూంటాం. సమితుల సమావేశాలుంటాయి. మహిళామండలి మహాత్మాలుంటాయి. కళోపాసకులు కంటి కగపడతారు. ఇల్లా బ్రతికినవారి చిత్రాలేకాకుండా కీర్తికేషుల చిత్రాలూ పడతాయి. చూచిన దృశ్యం చూపకుండా చూపునది దినపత్రిక. వారపత్రిక. మాస పత్రిక. తదితరపత్రికలు. మరోవిషయం. ఆహ్వానసందర్భం అంటే నడివిఘ్నలోనో, సాగనంపు సమయమంటే రైలువే స్లాటుఫారంమీదో, పెల్లివిషయంఅంటే పందిట్లోనో, నాటకంతంతు అంటే రంగంలోనో, మహాసభ అంటే వేదికమీదనో ఎక్కడో ఒకచోట యింట్లోనో, బయటనో, పోటలోనో, దొడ్లోనో ఫోటో తీయించుకుంటాం. ఇక ఏ సంస్థకైనా రజతోత్సవం సమమాసినప్పుడో, ఏ ప్రముఖుకైనా వీడ్కోలుపు జరిగేటప్పుడో, ఏఆటలోనైనా గెలుపొందిన తరుణం

లోనో, ఏఎలెక్షన్ సయ్యద్దంఘో జయమొందినపుడో, ఏ పట్టప్రదానోత్సవానంతరమో, ఎందుకో ఒకందుకు ఫోటోతీసేసమయానికి ఎవరైనా తటస్థపడ్డారంటే అది వారి తప్పేనాత్రం కాదు. వారి నన పని లేదు. ఫోటోలో వుండి ఆ ప్రభావం. ఆ ఆత్మంతాకర్షణ శక్తి. కా దంటే యువతీయువకుల క్రేమకు ఎన్ని ఫోటోలు కారణం కాలేదు. క్రేమవిషయ మెటున్నా పెల్లి విషయం వారు తలపెట్టినపుడు జన్మ నక్షత్రం సాధించి, పంచాంగం తిరగవేసి, సిద్ధాంతిగారి దయకు పాత్రులై గణం నిర్ణయింప పనిలేదు. ఫోటోను బాగా ఎగాదిగాచూస్తే ఆవ్యక్తికి దేవగణమా, మానుష గణమా, రాక్షసగణమా అని వ్యక్తపడుతుంది. ఫోటో లోదైవగణానికి చెందేట్టు నటించే రాక్షసగణాలుంటాయి. కొందరు దేవగణానికి చెందినా, పైకి పచ్చి రాక్షసగణంలా వుంటారు. అందుచేత ఫోటోకి ద్వంద్వం పెట్టి ముమ్మాటికి నమ్మకున్నవారు రూపంపరిశీలిస్తారు. గణంనడం అదృష్టవశాత్తు కలుస్తే సంతోషిస్తారు. లేకున్నా సంతోషిస్తామంటారు కొందరు. కాని మానుష రాక్షసములు మృత్యుప్రదమనే నిరూపణ పనిలేదన్నంత మాత్రంతో నట్టేట్లో కలిసిపోతుందా? ఏమో.

దృష్టికలవారికే ఫోటో జ్ఞానదాయకం. ఆనంద దాయకం. కొంచెంగా దృష్టి లోపం వున్నవారికి కూడా యిది కొంత సహాయధూతమే. అంధునికి ఫోటో అర్థంలేని ముక్క. ఎందుకంటే చక్షుద్వా రేణా బుర్రలోకి చాలావిషయాల్ని చల్లగా ప్రయాసం లేకుండా ఎక్కించేది ఫోటో. మనం ఎంత బాగా చూచినా ప్రపంచంలో మన కంటి కగపడేది కొలదిమాత్రమే. అట్టివో, మనం ప్రత్యక్షంగాచూడని విషయాల్ని గురించి, పరోక్షంగా విదేశాలల్లో జరిగే విషయాల్ని గురించి, మనం చూడలేని వృత్తాంతాల్ని గురించి తెలిపి మన యథార్థానుభవాన్ని పెంపొందించే సాధనాలల్లో ఒకటి యీఫోటో. ఇంతకు ఫోటో తీయడం అంటే ఒడ్డు, పొడుగు, లావు — కొండొకచో కొన్నిటన్నులభారం — కలిగిన మానవులను తుణంగా సునాయాసంగా అరచెయ్యంత సమక్షేత్రంలోకి జేబు

లోబాగా యిమిడ్జేట్టు చేసుకోవడ మని తాత్పర్యం. ఫోటోలో మనిషిలోవున్న జీవం వుండదు; చేతులాడవు. నోరు పడిపోతుంది. కాళ్లుకదపడం బహుకష్టం. అందుకనే కొందరు ఫోటోతీసి మమ్మల్ని చంపవద్దనడం సమంజసమేమో! కాని ఫోటోలో మిగిలేది మనిషి రూప మనవచ్చును. కళ అట్టే వుంటుంది. దీనిని పెంపొందించేవారు ఫోటోగ్రాఫీ కళ అంటారు. కాదు, విశేషంగా కృషి వుండాలి దీనికి, యిది కాస్త్రం అంటారు మరికొందరు. ఫోటో ఎల్లూను కాలిమీద కాలు వేసుకొని మార్పున్నంతమాత్రంతో ఆగిర్భవించడం చేదు.

ఫోటో తియ్యాలంటే ముందు ఎదురుగుండా దృశ్యముండాలి. అది మని వచనీంకి. మా నవనీంకి. ఈ దృశ్యం అనేది జలుగుంటేనే దృశ్యం అవుతుంది. లేకుంటే అదృశ్యం అవుతుంది. ఈ దృశ్యాలు చేత నములనీ అచేతనములనీ, చలనములనీ అచలనములనీ, స్వాభావికములనీ అస్వాభావికములనీ వుంటాయి. మామూలుగా ప్రకృతిదృశ్యాలు స్వాభావికములు; ప్రత్యక్షములుమాడాను. దృశ్యం దూరంగావున్నమాత్రం తో ఫోటోరాదు. ఏ ఆసామీకైనా ఫోటోతీయాలనే సంకల్పం లేకపోతే ఎన్ని దృశ్యాలున్నా నిరర్థకం. ధనవ్యయం అమితం అని కొందరు చెబుతున్న వేస్తూంటారు. గనుక లోభికిట తావులేదు. అంధుని యిది వరకే చెడలగొట్టితిమి. ముఖ్యంగా తీసేవారికి ఏదో ఒక ఆశయము వుండాలి. ఈకళను పెంపొందించడానికి జీవితం ధారపోయడం ఒక లక్ష్యం. ధనార్జన ఒక లక్ష్యం. ఫోటోతో చరిత్రకు ప్రాణంపోయడం ఒక లక్ష్యం. పత్రికలో పోటిపరిక్షలుంటే చేరు గణించుకోవడం మరొకలక్ష్యం. ఇల్లా లక్ష్యభేదాన్ని బట్టి ఫోటో తీయడంలో మార్పుండకపోదు. వేలుచూపి అదుగో పురాతనదేవాలయ మదుగో అంటే దానియొక చరిత్రకారుని దృష్టి వేరు. కళోపాసకుని దృక్పథము వేరు. భక్తుని ఆశయము వేరు. నభోమార్గమున నల్లాడు వైమానికుని లక్ష్యము వేరు. దానితో యితర దేవాలయ ముంటే కళోపాసకుడు కెమెరా నొకప్రక్కకు

తిప్పును. భక్తుడు వేరొకవంకకు తిప్పును. వైమానికుడొకవైపునకు తిప్పును. పత్రికావిలేఖరి దొకదిక్కు. ఈవిధముగా దిక్కులేనన్ని దిక్కులకు తిప్పి ఎవరికి లోచనట్లు వారు ఫోటోలు తీయుదురు. కానముందుగా ఫోటో నీలక్ష్యంతో తీయబడిందని గుర్తిస్తే ఫోటో విలువ పెంచుతుంది—చరిత్రకారునికి చరిత్రాత్మకంగాను, కళోపాసకునికి కళగాను, భక్తాగ్రేసరునికి భక్తిగాను, పత్రికావిలేఖరికి పత్రికగాను!

ఇక, ఎన్నిలక్ష్యాలున్నా, ఎంతవెలుగున్నా, ఎంతమనోహరము లగు దృశ్యములున్నా, ఎంత సంకల్పమున్నా యంత్రం చేతులోలేకుంటే పని జరుగదు. ఈయంత్రాన్నే కెమెరా అంటారు దొరలు. కెమెరాలోపాటు యితరపరికరములు మాడా అత్యవసరమే. సాధారణంగా ఓచాయాచిత్రం అమరాలంటే తీసేవారు, తీయించుకొనేవారు, బాగా పనిచేసేయంత్రం, తగిన కాంతి వుండాలి. కాదంటే ఎంతకళగల ముఖమైనా కాసింతమీదకి ఎక్కదు. ఓరూపానికి ప్రతిరూపం తయారుకాదు. ఫోటోతీయడంలో చలనచిత్రాలనీ, కాంపాజిట్ ఫోటోగ్రాఫీ యనీ, కారికేచరింగ్ ఫోటోగ్రాఫీ యనీ, ట్రిక్ ఫోటోగ్రాఫీ యనీ, రంగుల ఫోటోగ్రాఫీ యని, రకరకాలగా యంత్రాలు అమరుస్తారు. సాధారణంగా ఫోటోకి అన్నీ అమర్చడం, చాయని తీయడం, వుత్పత్తి చేయడం, అచొత్పత్తడం, కడగడం, చిత్రాన్ని స్ఫుటపరచడం, కడకు చట్టం కట్టడం జరిగే పనులు. జరగవలసినపనులు. అటుపైన చిలకొయ్యకు వెయ్యడం మీ యిష్టం.

ఈ ఫోటో అనేది నేర-పరిశోధకులకు ఆత్యంతోపకారి. యథార్థవాది. వాస్తవమును కనుగొనుటకు సహకారి. పరిశోధకునికి ఎప్పుడు నేరము నాకట్టుతే పని. నేరస్థుని నిర్ణయించుట నీతి. నేరము జరిగిన సందర్భముల గ్రహించుట ధర్మము. నేరపు వివరముల న్యాయస్థానముల కెఱుకపరుచుట విధి. నేరగానిని న్యాయాధిపతిముందు నిలబెట్టుట యతని బాధ్యత. ఉన్నది వున్నట్టుగా, ఏవిషయము మరుగుపరచకుండా,

దిగ్విమలముగా, మార్చుకుండా, సృష్టించుకుండా, కోర్టువారికి తెలుపుట వాని కర్తవ్యము. ఏలననగా నేర పరిశోధకుడు చెప్పువిషయముల నెంతో న్యాయా న్యేషణకై గ్రహింపవలసియున్నది. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు నేరమును నిరూపించి నిందామోపవలసియున్నది. డిఫెన్సువకీలు ముద్దాయిని వెనుకేసుకొనిరావలసియున్నది. జూరీ అప్పుడప్పుడు కునికిపాటుపడినా రుద కీవిషయంలో గిట్టి, నాటుగిట్టి అనేరెండు ముక్కల్లో ఒకటి చిత్రానుసారం ఏరుకోవలసియున్నది. ఎసెనరులు జరిగిన దంతా నవల అనే భ్రమను పోగొట్టుకోవలసియున్నది. నేరము విషయం విచారణచేసి శిక్ష నేయడం న్యాయమూర్తి పని యైయున్నది. అట్టిచో, ఎడగనివన్నీ ఎరిగినట్లు, తెలియని వన్నీ తెలిసినట్లు, నేరాన్ని గురించి గుర్తించనివన్నీ గుర్తించినట్లు, చూడని వన్నీ చూచినట్లు అంతా భావించుకోవలసిన విషయ సందర్భంలో సత్యమును తెలుపవలసినది పరిశోధకుడే. పరిశోధకునికిమాత్రము నిజము పరీక్షగా తెలియునా? మనలో ఎంతటివారికి మాట తడబడుచుండును గదా. అట్లే పరిశోధకుడును. మనదేశమున రక్షణ శాఖాధికారులే నేర-పరిశీలనకు పూనినపుడు వారి బాధ్యత రెట్టింపైనది. వారు నిజమాడిననే ప్రభువు మెచ్చును. ప్రజ మెచ్చును. న్యాయాన్వేషణకుగాను కంకణము కట్టుకొన్న కోర్టువారికి నేరపరిశీలనలప్పుడు తీసిన ఫోటోల నిచ్చుటతో పరిశోధకుని మాటల కెక్కుడు ప్రమాణ మేర్పడును. రక్షణశాఖలో ఒక్కొక్కరికి ఫోటో గ్రాఫీ తెలిసియుండుట శ్రేయస్కరమనుట సత్యము. నిజమాడుటే నీతిపథము.

పరిశోధకుడు ఏమెక్కించాలి ఫోటోలోకి అనే విషయం చూద్దాం. ఒకరు చచ్చిపడిన స్థలం, దొమ్మి జరిగినస్థలం, హత్యలు జరిగినస్థలం, ప్రసవానంతరం పిల్లలపారవేసిన స్థలం, ఆకస్మికంగా రోడ్డుమీద జరిగే విపత్తులు, రైల్వేకోవడం, పేలిన యింజను బోయిలర్లు, మాలినవంటెనలంటే, పడినపాక లంటే, కన్నపుచోరీ జరిగిన చోటంటే, బందిపోటు జరిగిన బంగళాఅంటే,

తప్పుడునాణాలు రయారయే స్థలమంటే, పట్టెంపులు వచ్చిన పంటకాలువలంటే ఫోటోతీయాలి. అంటే పరిశోధకుడు ఎప్పుడు వంటెనలుపాలుతాయా, ఎక్కడ రైల్వే డీకుంటాయా, ఎప్పుడు ఫోటోతీయనా అని వట్ట జాతకం గుడిస్తూ హాల్చీవాలని కాదు. యుక్తాయుక్త ములను యోచించి నేరము జరగిన తావున వీలైనన్ని ఫోటోలు తీయాలి. చెరిగిపోయే ఆడుగు లంటే, వేలి ముద్రలంటే, రక్తపుసురకలంటే వున్నప్పుడు జాగ్రత్త గా వాటికి స్ఫుటమైన చిత్రాలు తీయాలి. గాయపు మచ్చలు, పుండుమచ్చలు, మొటిమలు, పులిసిరికాయలు, కాలుపుడు మచ్చలు, అమ్మనారుమచ్చలు ఫోటోలో బాగా కనబడుతాయి. గాయాలకు ముఖ్యంగా ఫోటో తీయాలి; ఎందుకంటే ఆ మనిషి కర్మం చాలక గుటుక్కుమన్నా గాయం ఎల్లాటిదో, ఏ ఆయుధం తో పడిందో గుర్తించేందుకు వీలుంటుంది. గోడల్ని ధూమిని పరీక్షించవలసినపుడు వాటిని సూక్ష్మదర్శని యంత్రంలో పెట్టి చూడడం అసంభవం కనుక వాటికి ఫోటో తీయడం వుత్తమం. సూక్ష్మదర్శనిలో కనబడే వాటికి ఫోటో తీయడం మొదట ప్రారంభించింది డాక్టరు జెనెరిక్. ఈక్రొత్తపద్ధతితో శాస్త్రజ్ఞులు వారిసాక్ష్యములను బాగా బలపరుచుకుంటూ వచ్చారు. దస్తూరీవిషయాల్లో యీపద్ధతి లాభకర మనిపించింది. దస్తూరీలకి ఫోటో తీసి తారతమ్యం కనిపెట్టింది మొదట పారిసులో జెనెరుకు. బెర్లినులో గోబెర్ట్. వియన్నాలో ఈజరు. తుడుపులు, గీట్లు, దిద్దులు, వంపులు, చెరుపులు, సవరణలు, బాగా బయటపడినవి. వ్రాతల్లో తేడాలు, పోలికలు, మెలికలు, సందేహాలు, నానుపుల్లు ఫోటోతీసి కనుక్కుంటున్నారు. ఫోటోలో రంగులు బాగాపడవు. ఎరుపురంగుచీర ధరిస్తే ఒత్తుగా నల్లగా పడుతుంది. నీలిరంగుని ధరిస్తే తెల్ల తెల్లగా పడుతుంది. ఈమోసాన్ని ముందాలోచించి మరీ ఫోటోలోకి దిగండి!

తలచే తలంపులు ఫోటో సరిగ్గా లాక్కుగలదా అంటే సుప్రసిద్ధనటులు ఓయంటారు. సినిమాలకు ఫోటోగ్రాఫీయేగా వన్నె తెచ్చిపెట్టింది.

ఫోటోతీయడంతో పరిశోధకుని పని సరికాదు, ఫోటోతీయిన తేది, స్థలం, సమయం, గంటలు, ఆనాటి శివోష్ఠస్థితి, వెలుగు, దృశ్యమున్న దెక్కు—లేకుంటే దెక్కులేని ఫోటోలు తయారవుతాయి—ఛాయాప్రదర్శనకాలం, కెమెరా వివరం, యంత్రానికనున్న అద్దపు బిళ్ల సతా, చిత్రానికి దృశ్యానికి గల పృథ్విహరణదోషం వివరం పూర్ణంగా వ్రాసుకోవాలి. ఫోటోలను పరిశోధకుడు దిద్దసరిచేయడం (re-touch) గొప్ప దురభ్యాసం. తెల్లవారుతే రాజబాట చాలారస్తాగా వుంటుందని తోచినపుడు, నేరం రాత్రిపూట నడిపిగూలో జరిగినపుడు నేరస్థానాన్ని మూర్ఖోపయాత్పూర్వమే మెగ్ నీషీయం టైటు వెలిగించి ఫోటోతీయడం విదేశములలో పరిపాటి. ఆఫోటోను ఎవరు చూచినా తిరిగి రంగస్థలాన్ని కంటో కన్నెట్టుకు కలియజూచినట్టుంటుంది. సత్యాన్వేషణ కీపాట్లు డిటెక్టివు పడవలెను.

మనిషిని గుర్తించేందుకు ఫోటో సులభోపాయం చూపింది. పోలికపట్టేందుకు ముఖాముఖిగా ఎదురుగా తీసినచిత్రాలు మెటుగు. పార్శ్వముఖ ఛాయాచిత్రాలు మంచివే. ఎవరినైనా నెనుకపాటున పోల్చడం కష్టం; కాని ముఖముచూచి సుశువుగా పోల్చుకోవచ్చును. ఈ విషయము జ్ఞాపకమం దుంచుకొని జాట్టు, కట్టు, బొట్టు, కళ్లు, ముక్కు, చెవులు బాగా చూచి మనిషికి మనిషికి గల భేదం పరిశోధకుడు గ్రహించాలి. మనిషిని ఎన్ని సార్లు చూస్తే గుర్తించగల మనుషుని గొప్పచిక్కుప్రశ్న. దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తే గుర్తించుకోడానికి ముఖ్యంగా వెలుతురుండాలనీ, దృష్టిలోపం లేకుండా వుండాలనీ, వేడి, గాలి, వాన, సూర్యరశ్మి, పొగ, మంచు, మన్ను లాటిని దృష్టినడ్డకుండా వుండాలనీ తేలుతుంది. అన్నీ సవ్యంగా వుంటే, పట్టపగలు తెలిసినవారిని ౫౦-౯౦ గజాల దూరాన్ని కనుక్కోవచ్చును. మనకు తెలిసిన వారికి ఆనమాట్లంటే ౧౦౦-౧౫౦ గజాల దూరాన్ని పోల్చవచ్చును. ఇకబాగా తెలియనివారిని ౨౦-౩౩ గజాలదూరాన్ని ఆనమాలు పడతాము. ఒకేసారి

చూచినవారిని ౧౫ గజాలదూరాన్ని పట్టుకుంటాం అని శాస్త్రజ్ఞులు వెలచిచ్చారు. అటుపైన నిండు పౌల్లమి నాడని, శూన్య అమావాస్యనాడని, కటిక ఏకాదశి నాడని, యితరులను గుర్తించుకోవడం ఎవరికీ వారు చేయవలసిన పని.

తుద కొకముక్క. పారిసుపట్నంలో ౧౮౭౧ లో వుత్తరాలను పావురములద్వారా దూరదేశములకు పంపుతూవచ్చారు. ఇదే పీరియస్ పోస్టు. ఉత్తరము నకు సరియగు ఫోటో ప్రతి negative; తీసి దానిని పావురముల తోకలకంటించి తోలివేసేవారు. ఆకపోతములు గమ్యస్థానము చేరగానే హితులు లేఖను సరిజేసి కొని వర్తమానమును గ్రహించుచువచ్చారు. మనదేశము నకు సందేశములు క్రొత్తకాదు. ఏలనందురా—

కృప నెఱిగింపజే కీకో రైముములార

వజ్రపురికి బోవు వారె మీరు?

అని ప్రద్యుమ్నుడు ప్రశ్నలువేసి, శుక మభిమాన్గంగా పోతూంటే చూచి—

ఓపక్షివర విను మాపురి శుచిముఖి

యనుపేరి యొకరాజశంసి యుండు

నది యున్నచోటు నీ వరసి యీపత్రిక

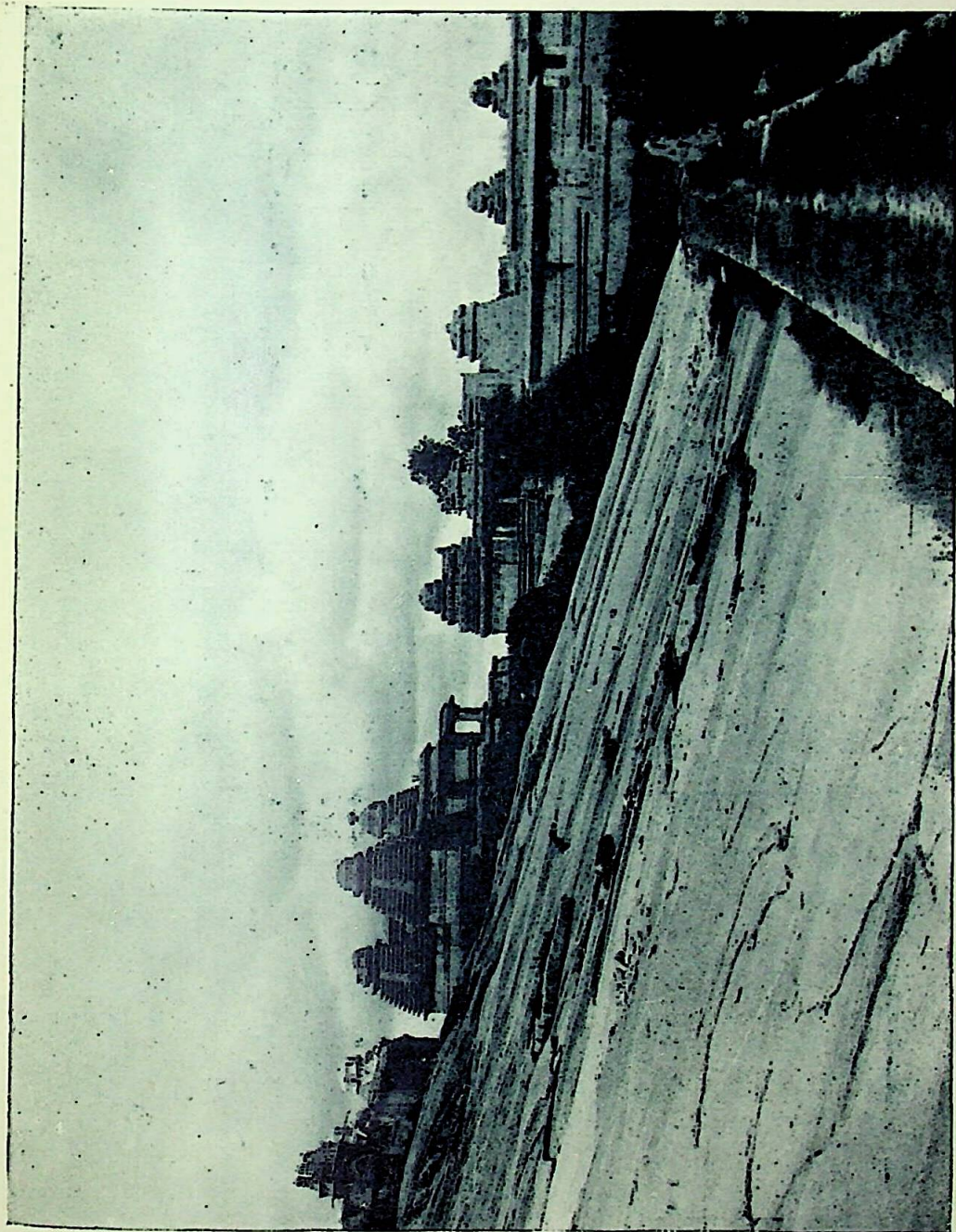
యందించవలయు మత్ప్రార్థనమున.

వార్తాహరణ యోగ్యామోగ్య వివేకము లేక యుండెనుగా. ఈపత్రిక ప్రేమజాలు. గాననే

పక్షిచేరవ్రాసే పత్రిక యనిపెను

నట్టివాడు భ్రాంతు డగుట ధ్రువము.

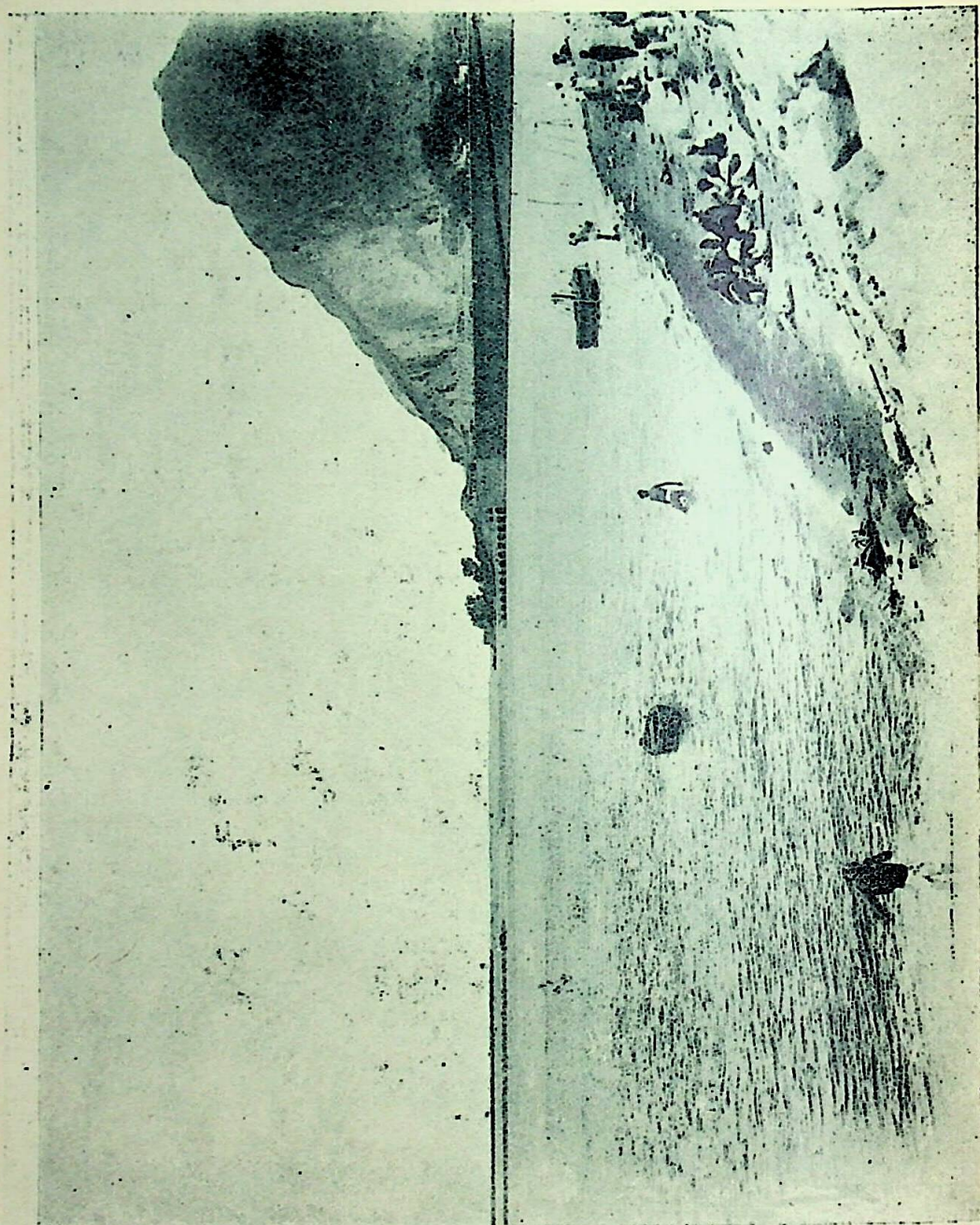
అని కవివ్రాశాడు. కాని యీపత్రిక ఫోటోప్రతి అని ఏమాత్రం తెలిసినా మనం పారిసుకుంటే యీ పద్ధతిని ముందు సాధించామని గర్వపడవచ్చును. అప్పటి పరిస్థితు తెలులున్నా మనది ఫోటోయుగం. నేర-పరిశోధనలకు విదేశములలో పునర్జీవ మిచ్చినది ఫోటోగ్రాఫీ. మనదేశములో పాలకులకు పాలితులకు దీనియొడ నిరసన, ఏలనో?

హేమకూటపర్వతము, దానిపైగల జైనదేవాలయములు

హంపిశిలములు

M. K. R.

కృష్ణా వాహిని

P. R. R.

శారదలేఖలు-కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి

కొన్ని సంవత్సరములక్రితము, మొదటిసారి నేను శ్రీమతి వరలక్ష్మమ్మగారి కథ చదవడము సంభవించినప్పుడు — ఆకథపేరిప్పుడు జ్ఞాపకములేదు — ఇది నిజంగా స్త్రీ వ్రాసినదేనా; లేక, ఇప్పుడు చాలామంది చేస్తున్నట్లుగానే ఏపురుషుడో వ్రాసి తన భార్యనో; సోదరినో, స్నేహితురాలినో advertise చెయ్యడానికి ఆడపేరు పెట్టి ప్రతికకు పంపినాడా అనేసందేహము కలిగినది. ఏమంటే మగవారిలో పెద్దపేరుగల కథకులు వ్రాత కేమాత్రమును తీసిపోలేదు సరిగదా ఆకథ, కొన్ని విషయాల్లో అంతకంటె చాలా బాగుందికూడాను. కాని అంతబాగా వ్రాయగలిగిన మగవాడెప్పుడూ తనపేరు మరుగుచేసుకొని స్త్రీపేరు పెట్టడని వెంటనే నిశ్చయించుకున్నాను. ఆతరువాత ఈమె పేరుతో ఏకథకనుసించినా శ్రద్ధగా చదవడము ప్రారంభించాను. వాటి అన్నిటిలోనూ స్త్రీ హృదయ చక్కగా వ్యక్తమవుతూ ఉండేది. స్త్రీకిమాత్రము సాధ్యమైన అనేకకళలు, మెరుగులు (Touches and Finishes) కనుపించినవి. తప్పుకుండా ఇవన్నీ ఆవిడ వ్రాసినవేనని నిశ్చయించుకున్నాను. ఒక్కమాటైనా, మనస్సులో అటువంటి సందేహమునకు తావిచ్చినందుకు శ్రీమతి వరలక్ష్మమ్మగారిని క్షమించమని వేడుకుంటున్నాను.

నేడు ఆమెచే అప్పుడప్పుడు గృహ లక్ష్మిలో వ్రాయబడిన శారదలేఖల సంపుటము చదవగలిగాను. ఆమెదర్శనభాగ్యము నా కెప్పుడూ లభించలేదు. అది నాజన్మకొక కొరంతగా భావిస్తున్నాను. అనేకమంది కవయిత్రులను, వేదాంతినులను, ఉపన్యాసకురాండ్రను చూడడము, వారి రచనలను చదవడము, వారి ఉపన్యాసములను వినడము సంభవించింది. కాని వారెవ్వరునూ నా ఆదర్శమున కందలేదు. వారిలో రెండే రకాలు. అటు కేవలము వెర్రి సనాతనమో, లేక కేవలము పాశ్చాత్యనుకరణవ్యామోహములో పడ్డ అధునాతనమో. మధ్యరకం లేదు.

శ్రీమతి వరలక్ష్మమ్మగారి శారదలేఖలు చదవినపిమ్మట, ప్రస్తుత మాంధ్రదేశమునకే కాక అఖిలభారత దేశమున కాదర్శకురాలుగా ఉండవలసిన దీమె యని తోచింది.

అనుకరణమనేది మనకు నేడు వచ్చింది కాని ఇదివర కెన్నడూ ఎరుగము మనం. యుగయుగాలనుంచీ అనేక రాజ్యాలు, నాగరికతలూ, సంప్రదాయాలూ మనదేశానికి వచ్చిపోతూఉండేవి. ఎప్పుడు ఏదివచ్చినా, మనదేశపు పద్ధతి ఏమిటంటే కొత్త ఏదేనా వస్తే, ఇప్పటివలె కళ్లుమూసుకుని దాన్ని అనుకరించకుండా అందులో ఉండే మంచిని గ్రహించి, తన నాగరకతాపద్ధతులతో మేళ

వింపచేసి మెరుగుపెట్టడమే. ఆంధ్రీయులు వచ్చినసిమ్మటమాత్రము ఆంధ్రీ పోయి, మన స్వస్వరూపము మరచిపోయి, ఐనదానికీ కాని దానికీ ఆభరణములు తీసివేయడము మొదలు డైవోర్సువరకు అన్నిటిలోనూ వారిని అనుకరించడ మూతోంది. వరలక్ష్మమ్మగారు భారతీయసంప్రదాయము ననుసరించినది కాని, ఆధునికానుకరణపద్ధతి నవలంబించలేదు.

శ్రీమతి వరలక్ష్మమ్మగారు, పూర్వాచారపరాయణులైన బ్రాహ్మణకుటుంబములో జన్మించినది. ఆధునికపద్ధతులను కొంత చదువుకున్నది. కాని మామూలు కంటే ఎక్కువగా సంస్కృతాంధ్రాంగ్లములయందు పాండిత్యము సంపాదించినది. పూర్వాచారమంతా పూర్తిగా నశిస్తేనేగాని దేశంబగుపడ దనే బ్రాహ్మసామాజికులు పాలపర్తిసోదరులకు తోబుట్టువు. జన్మజన్మములనుంచీ వస్తున్న హిందూధర్మ మాచరణీయమా, లేక తన సోదరు లహర్ని శాదులుపడేస్తున్న సంస్కార మాచరణీయమా అనేవిషయము ఎన్నిసంవత్సరము లీమెమనస్సును తోభపెట్టిఉంటుందో ఊహించవలసినదేకాని చెప్ప నలవికాదు. తుదకు భారతధర్మమే పరమోత్కృష్ట మని నిశ్చయించుకున్న మహనీయురాలు. ఇక విదేశములనుండి ఏసంస్కారము వచ్చినా, హిందూధర్మమనే గీటురాయిమీద గీసే శరీకీంచి, మంచిదయితే గ్రహించడమూ, లేకపోతే తోసివెయ్యడమూను. ఉత్తమోత్తమ మైన

పద్ధతి అవలంబించింది మహానుభావురాలు. సనాతననూ అధునాతననూ అని అంధకారంలో దారితెలియక అల్లాడే సమయములో శారదలేఖలు వ్రాసి దారిచూపించింది.

పూర్వస్త్రీలవలె కేవలం పురాణాలు పుచ్చుకు కూర్చోకుండా, ఆధునికస్త్రీలవలె మీటింగులు, కాన్ఫరెన్సులు, కమిటీలు, Maternity centres, Childwelfare centres తో కాలయాచన చెయ్యకుండా స్త్రీల కవసరమైన ప్రతివిషయాన్ని గురించి, సంకురాత్రిముగ్గులు, శారదాచట్టం స్త్రీలు నాటకాలలో వేషా లెయ్యుచునూ కూడదా, డైవోర్సుబిల్లు, తీర్థయాత్రలవల్ల లాభం, ప్రకృతిసౌందర్యం, బంగారంరవాణా, ఒకటేమిటి అన్ని విషయాలూ బహుశ్రద్ధగా యోచించి, స్వతంత్రాభిప్రాయాలను నిర్భయంగా పాఠకులకు నచ్చేటట్లుగ వెలిబుచ్చినది శారదలేఖలలో. ఏసంస్కార మభిలషించినా హిందూధర్మమనే పునాది మరిచిపోకుండా, ఈమహనీయురాలివలెనే మన ఆంధ్రవనితలు తమజీవితములను దిద్దుకుంటే, పూర్వపు ఔన్నత్యమునూ, ఖ్యాతినీ సంపాదించుకోగలరని నావిశ్వాసము.

తెలుగులో ఈమాదిరి పుస్తకా లిది వరకు లేవు. శ్రీమతి వరలక్ష్మమ్మగారింకా ఇటువంటి పుస్తకా లనేకములు వ్రాసి తమ సోదరసోదరీమణుల అజ్ఞానాంధతమస్సులను దిగంతములకు పారదోలెదరని నమ్ముతాను.

పరమేశ్వరుడు వీరి కాయారోగ్యైశ్వర్యములు ప్రసాదించుగాక !

ఉప్పొంగిపోయింది గోదావరీ
తాను
తెప్పన్న ఎగిసింది గోదావరీ

వడులలో నుళ్లలో గర్వాన వళ్లతో
పరవళ్లుతోక్కుతూ ప్రవహిస్తు వచ్చింది
ఉప్పొంగి...

ఉప్పొంగి... కిన్నెర్లు మీటించి శంఖాలు పూరించి,

కొండల్లా ఉరికింది కోనల్లు నిండింది
ఆకాశగంగతో హస్తాలు కలిపింది

శంక రాధరణరాగాలాపకంఠయై
ఉప్పొంగి...

ఉప్పొంగి... అడవిన్మృత్యులన్ని జడలలో తురిమింది,
ఊళ్లు దండలగుచ్చి మెల్లొన తాల్చింది

సరమానపునిసనులు శిరమొగ్గి వణికాయి,
కరమెత్తి దీమించి కడలికే నడిచింది,
ఉప్పొంగిపోయింది గోదావరీ,
తాను

ఉప్పొంగి... తెప్పన్న ఎగిసింది గోదావరీ.

‘కన్నా, ఏమిటిచేస్తున్నావ్’

కావ్యమునకుఁ బరమప్రయోజనము రసానందము. రసస్ఫూర్తికి శ్రవ్యకావ్యములకంటె దృశ్యకావ్యములే అనుకూల ద్వారములు. సులలితరీతిని శీఘ్రముగ రసీభావమును కలిగించుట దృశ్యకావ్యముల విశేషగుణము. కాళిదాసాదిమహాకవుల కీర్తి సుప్రసిద్ధితమగుటకు వాగ రచించిన కావ్యములుకాక నాటకములే మూలకారణములు. కావ్యతత్త్వమును గుఱు తెఱుగుటకు నిక ఘోషలమగు నలంకారశాస్త్రవాఙ్మయమున నాటకమునకుఁగల ప్రాధాన్యము కావ్యములకు లేదు. ఆశాస్త్రమున నాటకలక్షణమే అగ్రశీతము నలంకరించినది.

తెలుఁగున ఆషడ్ధతి తామరమాయనది. ప్రబంధములకును, అందును పద్యకావ్యములకును గలగౌరవము నాటకములకు లేకపోయినది. ఇంచుమించుగ ఇరువదవశతాబ్దారంభము వఱకు—ఆంగ్లవాఙ్మయవాసన ఆంధ్రులను పూర్తిగ అంటుకొననంతవఱకు—తెలుఁగు నాటకము కన్ను తెఱువలేకపోయినది. వెనుకటివారు కొందఱు సంస్కృతనాటకములను పరివర్తింపఁబూనినను, పద్యకావ్యరూపము ననే తెనిగించిరి. నాటకరూపపరివర్తనము

వారికి కిట్టకపోయినది. అందులకు కారణము మృగ్యము.

ఆంధ్రనాటకయుగమునకు భాషాంతరీకరణమే ప్రథమపాదము. వెలువడిన నాటకములలోను, వెలువడుచున్న నాటకములలోను పరివర్తనములే ప్రచురములు; స్వతంత్రములు అల్పములు. అందు దేశచరిత్రమును — ఆంధ్రదేశచరిత్రమును సంబంధించినవి బాత్తుగ తక్కువ.

గతించినకథలను కన్నులకుఁ గట్టించుటలో స్వతంత్రనాటకములకుఁ గల వైపుణ్యము భాషాంతరీకృతులకు లేదు. అందును సహృదయుని అమూల్యభావముల కుత్తేజము కలిగించి — ఆతనిహృదయము నుప్పొంగించి, ఉత్సాహోద్రేకములను కలిగించుటకు దేశచరిత్రనాటకములదే పెట్టినపేరు.

ప్రదర్శనోద్దిష్టమగు నాటకము ఏకముఖముగ రసావిహృతిఁ గలిగించుటకుఁగల ముఖ్యసాధనములు నాలుగు — జనరంజకమగు కథావస్తువు, కవితాశిల్పము, సుశిక్షితులగునటులు, సహృదయులగుప్రేక్షకులును. ఇం దేదికొఱవడినను నాటకము రక్షితమైదు. నాటకము రక్షితమైటలో సగముబరువు కవిది.

* గ్రంథకర్త : మహాపాధ్యాయ కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు; డివియంగర పుటలు. నెల రు. ౧. ప్రకాశకులు: వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్, క. మల్లికేశ్వరగుడిపి, మన్నడి, మదరాసు.

అతని కవితాశిల్పము సౌందర్యమును కోలు పోయినను, అతఁడు రచనకుఁ దీసికొనిన యితీవృత్తము జనాకర్షకము కాకున్నను, అట్టి నాటకరచన నిష్ప్రయోజనము.

రసానుగుణముగను, పాత్రానుగుణము గను ఇతివృత్తమును మార్చి, పాత్రోచితమగు భాషను గూర్చి తన కవితాశిల్పమునకు మెఱుఁగుకూర్చుకొనునధికారము కవికి సహజముగఁ గలదు. కావుననే అతఁడు నిరంకుశుఁ డయినాఁడు. తనకుఁగల అధికారగౌరవములను గుఱుతెఱుఁగక తల్లడిల్లు కవికి కవితాకళోపాసనార్హత పూజ్యమే.

కాళిదాసాదులు తమకుఁగల యధికారమును గుర్తించినారు; ఇతివృత్తమును ఇతిహాసమార్గమునుండి మరల్చినారు; పాత్రానుగుణముగ వాడుకభాషను వాడినారు; కళలను పరిపోషించినారు; కవిలోకమున గణనీయులు తామేయని ఘంటానాద మొనర్చినారు. కాని తెలుఁగువారి దృష్టియే వేఱయినది. నాటకరచనాప్రారంభ కాలమున వెలువడిన తెలుఁగునాటకములందలి పాత్రములన్నింటికిని ఔచిత్యవిధూరముగ గ్రాంథికభాషయే యుపయోగింపఁబడుచుండెడిది. రచన పద్యప్రచుర మయినది. వచనముకూడ శబ్దాలంకారభూయిష్ఠ మై ప్రబంధమార్గమున నే పరుగిడుచుండెడిది.

వైవిషయములను గమనించుచు పద్యములను, పాత్రములను, కథను సర్వగ్రహించి

ప్రదర్శనానుకూలముగ వ్రాయఁబడు నాటకము సహృదయహృదయంగమ మగును.

ఆంధ్రనాటకయుగప్రవర్తకు లెవరయినను యథార్థమగు నాటకరచనకు కడంగి నాటకకళ నుద్ధరించినట్టివారిలో శ్రేష్ఠములు శ్రీవేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు. ప్రాచీనపద్ధతిని వెలయు వీరి భాషాంతరీకరణములును, నూతనపద్ధతిని వెలయు స్వతంత్ర నాటకములును తెలుఁగువాఙ్మయమునకు అమూల్యాలంకారములు. నాటకరచనమున గమనింపవలసిన యంశములను గమనించి రచించువారిలో శ్రీ శాస్త్రిలుగారిది మేలు చేయి. కావుననే వీరి “ప్రతాపరుద్రీయనాటకము”, “బాబ్బిలి యుద్ధనాటకము” వెలువడిన యచిరకాలముననే ఆంధ్రావనిసంతట వ్యాపించి మేటికీరితి గడించుకొనినవి; గడించుకొనుచున్నవి. ఈ చరిత్రనాటకద్వయము ననుసరించి వెలువడిన అనుకరణములు—నవలలు, నాటకములు—అసంఖ్యాకములు.

“బాబ్బిలియుద్ధనాటకము” దశాంశరమితము; వీరరసప్రధానకము. దీనికి ఆకరములు రెండు సులభములు: పెద్దాడమల్లేశ కవిపాటయు, రంగరాట్చరిత్రమును. తదాధారమున, నాయక — రసాద్యనుగుణముగ చరిత్రమునకు సంబంధింపని కొన్ని మార్పుల నొనరించి శ్రీశాస్త్రిలుగా రీనాటకమును వెలువఱచినారు.

ఇందలి నాయకుఁడు రంగారాయుఁడు. ప్రతినాయకుఁడు విజయరామరాజు. తదనుగుణముగ నిందు నాయకుని — తత్పక్షమువారి పరాక్రమమును, ప్రతినాయకుని పిరికితనమును వర్ణింపఁబడినవి. ఆకారణముగ — హఠాత్తుగ ప్రాచీనేనయు, తురుష్కసైన్యమును, విజయనగరవాహినియు లెక్కలేని యుద్ధోపకరణములతో తమ్మెదిరింపవచ్చినపుడు — మానప్రాణులై శత్రువులను శరణుఁజొరక తమయల్పసైన్యముతోను, ప్రజలతోను ఎదిరించినైరుల ఫిరంగిగుండుచెబ్బలకు గుండెనిచ్చి వీరస్వర్గము నలంకరించినవారు బొబ్బిలివారు. కావున వారు మహావీరులుగ వర్ణింపఁబడినారు. స్వయముగ బొబ్బిలివారి నెదిరింప సాహసములేక బూనీ, హైదరుజంగుల తో డ్పాటు కోరిన విజయరామరాజు పిరికిపందగ వర్ణింపఁబడినాఁడు. ఇది రసాద్యనుగుణముగఁ జేయఁబడినమార్పు. కాని బొబ్బిలివారందఱు ఇందు వర్ణింపఁబడినంత వీరులు కారు; విజయరామమహారాజు డిందువర్ణింపఁబడినంత పిరికిపందయును కాఁడు. ఇది చరిత్రతెలుపు యథార్థవిషయము.

కథావస్తువునందువలె పాత్రోచితమగు భాష నుపయోగించుటయందుఁ గూడ ఇందాచితి పరిగణింపఁబడినది. ప్రాచీనేనా నాయకుఁడు బూనీదొర తెలుఁగుతెలియనివాఁడు కావున అతనిసంభాషణమున గ్రాంథికభాష యుపయోగింపఁబడినది. అతనిదివాను హైదరుజంగు తురక తెలుఁగుమాట

లాడుటయు ఉచితము. కాని గోలకొండ రాయబారియగు “ హసేనాలి ” తురక తెలుఁగును విడిచి గ్రాంథికాంధ్రమును వ్యవహరించుట కొంతవిచిత్రముగఁ దోచును. కాని “ హసేనాలి ” బొబ్బిలివారిఁగూర్చి సదభిప్రాయము కలవాడగుట నుత్తమపాత్రమగును. అపు డుత్తమపాత్రల కుపయోగింపఁబడు గ్రాంథికభాష నాతఁడు వ్యవహరించుట విరుద్ధముకాదు.

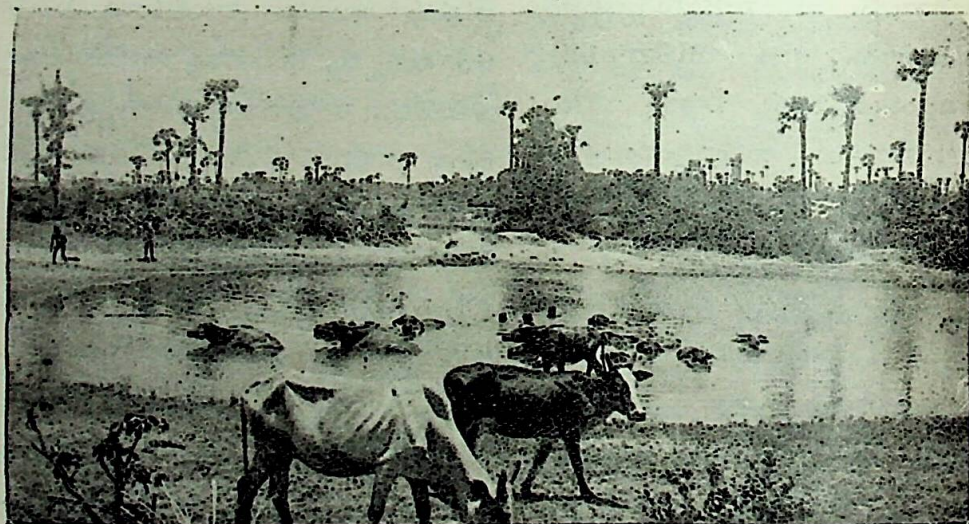
శ్రీశాస్త్రులుగారి స్వతంత్రనాటకములలోని యితీవృత్తము విఫలమై ప్రదర్శనమున కందుబాటులో నుండదనియు, పాత్రప్రవేశమెక్కువయనియు కొందఱు తలఁపవచ్చును. ప్రదర్శనమున కనుకూలింపని నాటకములు చిన్నవయినను, అందు పాత్రప్రవేశము తక్కువయినను ప్రయోజనము మృగ్యము. ప్రదర్శనానుకూలముగ నాటకములు ఎంతవిఫలముగనున్నను, అం దెన్ని పాత్రము లున్నను హానిలేదు. నాటకమును సంపూర్ణముగఁ బ్రదర్శింప నసమర్థులగునటులు తమ యిచ్చకు వచ్చినట్లు కొన్నిరంగములను ప్రదర్శించుటను మానవచ్చును. అట్లువిడుచుట కనువుగనే శ్రీ శాస్త్రులుగారి నాటకములు రచింపఁబడినవి. ప్రదర్శనాసాధ్యమగు విషయము లందు మృగ్యములు.

శ్రీ శాస్త్రులుగారిపద్యములు చాలనజకు నారికేళపాకము కలిగి నాటకాననుగుణముగ నుండునని కొందఱి తలంపు. ఈనాటకమునఁ గల పద్యములు ద్రాక్షాపాకముననే పడినవి.

శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు మహా పాధ్యాయులు; కళాప్రపూర్ణులు; సర్వ తంత్రస్వతంత్రులు; విద్యద్వితంసులు; విశేషించి కనిశిరోమణులు. అట్టివారిని గూర్చి విశేషించినా యుట దివిటీతో దినకరుని చూపుటయగును.

“బాబ్బిలి యుద్ధనాటకము” ప్రథమ ముద్రణము ౧౯౧౭ సం.న జరిగినది. శ్రీ శాస్త్రులుగారు “దీనిని పలుమాల్లు తమ” శిష్యులచే “బ్రదర్నింపించుచు, ఆయాప్రదర్శనకాలములయందు తమచిత్తమునకు రసము అందునట్లుగా మరలమరల అచట

నచట మార్పుచు, తుదకు ఇపుడు గ్రంథము ముదితమైయుండుఉత్కృష్టస్వరూపమునకుఁ దెచ్చి పునర్ముద్రణోచితంబుగావించి యుండిరి. ఆయాసవరణలనెల్ల” వారు “కావించినరీతిచే” “కావించి” శ్రీ శాస్త్రులుగారి మనుమలు, శ్రీ వేంకటరాయన్ గారు ఈ రెండవముద్రణమును ‘నెఱవేర్చినారు. వారిటులనే యింకను శ్రీ శాస్త్రులుగారి మిగిలిన గ్రంథములనన్నింటిని నిరంతరము ముద్రింపించి, ప్రకటించుచు అమూల్యమగు ఆంధ్రవాఙ్మయ సేవ నొనర్చుచుండురు గాక!

స్నానము

కె. గోపాల్.

(అనువృత్తము)

౧. ఇంద్రభట్టారకవర్మ (శేషము): ఇంద్రభట్టారకునికిని వాకాటకులకును, కళింగంగాదిరాజవంశములకును నడుమ ఎడతెగని వైరానలము వర్తిల్లుచుండినట్లు తోచుచున్నది. పూర్వముండిన వాకాటకులతోడి నెయ్యము వియ్యముమాడ నింద్రభట్టారకుని కాలమున అడుగంటెను. వాకాటకసింహాసీతముపై నధిష్ఠించిన హరిసేనుడు ఇంద్రభట్టారకునికి విరోధి యై నట్లుహించుటకు అవకాశములు గలవు. డూబ్రియలు, పండితుడు, జాయస్వాలుగారు అలు నిర్ణయించిన రీతిగా హరిసేనుని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౪౯౦ మొదలు కొని ౫౨౦ సంవత్సరములు నడుమ నని అంగీకరింపవచ్చును. హరిసేనుడు దేవసేనుని కుమారుడు ౪రేంద్రసేనుని మనుమడు. దేవసేనుడు భోగలాలసుడై యథేచ్ఛగా నుండగోరి రాజ్యమును కుమారుని కభిషేకించెను. హరిసేనుడు వాకాటకులలో ప్రసిద్ధుడైన కడపటి రాజు. అతడు కుంతల, అవంతి, కలింగ, కోసల, త్రిహట, లాట, ఆంధ్రాదిదేశములు జయించి, వాకాటకసామ్రాజ్యము నొకసారి మరల విజృంభింపజేసెను. ౩ హరిసేనుడు ఇంద్రభట్టారకుని నొకసారి యోడించుకొనిన నుండవచ్చును. కాని యాతడు ముందే చనిపోవుటచూడ విష్ణుకుండ్యధిరాజు వాకాటకులయొక్క తాత్కాలికమైన జయమును తుడిచివైచియుందురని యూహింపవలయును.

వాకాటకహరిసేనుడు ఇంద్రభట్టారకుని నోడించినది క్రీ. శ. ౫౦౦ సంవత్సరప్రాంతముని యూహింపవచ్చును. విష్ణుకుండినులకు వాకాటకులతోడి నైరము మాడ పూర్వోదాహృతమైన నైవాహిక సంబంధము

వల్ల నే కలిగియుండవచ్చును. హరిసేనుడు ఇంద్రభట్టారకుని దాయాదుల పక్ష మవలంబించి విరోధియై యుండును. అందువలన ఆతడు ఇంద్రభట్టారకుని సింహాసనమెక్కికుండ జేసి కొంతకాలము ఆంధ్రదేశమును పరిపాలింపజూచెను. ఆకాలమున ఇంద్రభట్టారకునిప్రత్యర్థి హరిసేనునికి సామంతుడై యుండును. ఆకారణమున హరిసేను డాంధ్రభూమిని సయితము జయించినట్లు ఆతని మంత్రి హస్తీభోజుడు అజాంతాశాసనమునందు ప్రగల్భములు వ్రాయించినాడు. ౪ చివరకుహరిసేనుడు ఇంద్రభట్టారకు నెదిరించి నిగ్రహింపలేకపోయినాడని విశ్వసింపవలయును.

ఇంద్రభట్టారకుడు హరిసేనుని విజృంభణ మడుగంటినపిదప కళింగదేశము అల్లకల్లోలమైయుండుట గాంచి, యా దేశభాగము గాక్రమించుకొనియుండును. కళింగదేశము నేలిన రాజవంశములనామములు గొన్ని యి.పేవల దొరికిన కొన్ని తామ్రశాసనములబట్టి తెలియుచున్నవి.

పృథ్వీమూలుని గోదావరిశాసనము; ఇరువురు రాజులను పేర్కొనుచున్నది: విఖ్యాతుడైన ప్రభాకరమహారాజును, ఆతనికుమారుడు పృథ్వీమూలరాజును, వీరిరువురును ఇంద్రభట్టారకునికి సమకాలికులు, విశేషించి శత్రువులు. వీరిలో తండ్రికి 'విఖ్యాత', 'మహారాజు' అనువిశేషణములు చేర్చి శాసనము వాకొనుచున్నది. దీనినిబట్టిచూడ ప్రభాకరుడు ప్రబలుడై విష్ణుకుండినులకు ఇంద్రభట్టారకుని రాజ్యారంభకాలమున విశేషముగ నొత్తికి కలిగించియుండెనని యూహింపవచ్చును. ప్రభాకరుడు చివరకు విష్ణుకుండ్యధిరాజుచే

౧. Ancient History of the Deccan. p. 76.

౨. J. B. O. R. S. vol- XIX. p. 79.

౩. Arch Surv. West Ind. Vol IV p.

124. అజాంతాగుహలలో ౧౬ వ దానిలో శాసనము.

౪. A. S. W. I. Vol IV, 125. pp. 17-18

నోడింపబడి, మృత్యుడైయుండును. ఆకారణమున, పృథ్వీమూలుడు, ఇంద్రభట్టారకుని ప్రతిపక్షులను గలసి పగసాధించుకొనెను. ఆతనిశాసనము ఇంద్రభట్టారకుడు హతముగావించబడిన తరువాతనే యాజ్ఞాపింపబడినట్లు మాడ స్పష్టముగా చెలియుచున్నది. అది పృథ్వీమూలుని విజయరాజ్యవర్షములు ౨౫-వ యేట వైశాఖమాసమున తృతీయదిపసమున నొసగబడెను. ౧ పృథివి మూలుడు దానమిచ్చిన గ్రామము తాళుపాకవిషయములో విశేషి, రెంగుంట, కంపాటు, తుకుర అను నాలుగు గ్రామముల నడుమనున్న చూయిపాక. దానిని ౪౩ అశ్వరథశాఖీయులగు బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారముగా భారవోసెను. ఈదానమును తనకు అధిపతియైన యింద్రాధిరాజుచే నాజ్ఞాపింపబడి, యాతని తల్లిదండ్రుల పుణ్యానాపికోరిక చేసెను. ఇంద్రాధిరాజు మణుగూడి వాస్తవ్యుడు; మితవర్మకు ప్రియతనయుడు; ఇంద్రభట్టారక సముత్పటనాభిలాషుడు; ద్విజాత్యన్యపయోధి సంభూతుడు; చతుర్దంత సంగ్రామ విజయుడు. ఇట్టివాని నాశ్రయించుకొని, పోయిన రాజ్యమును పృథివిమూలుడు మరల సంపాదించుకొనెను. అందువలననే తనకు “పరామగ్రహ మాత్ర ప్రయోజన ప్రతిపన్నైశ్వర్యగురుభారః” యని యొక విశేషణమును తనశాసనమందు చేర్చుకొనెను. ౨ పృథివి మూలుని వంశముపేరెచ్చటను చెలుపబడలేదు. మరియు నాతనిరాజ్య మెచ్చటనుండెనో యింతవఱ కెవ్వరును నిర్ణయింపలేదు. దత్తగ్రామము తాళుపాక విషయములోనిది. తాళుపాక తాటిపాక గావచ్చును. తాటిపాక తూర్పుగోదావరిశిల్లా రాజవంశులకాలో నున్నది. పూర్వ వితాళుపాక ఈప్రాంతమునకు ముఖ్యపట్టణమని తెలియుచున్నది. శాసనముగూడ తూర్పుగోదావరిశిల్లా యందే దొరకెను. కావున పృథివిమూలునిరాజ్యము

తూర్పుగోదావరిశిల్లాభాగమని నిర్ణయింపవచ్చును. ఆతనివాసకము కాందాళియని తెలుపబడినది. దీనిని నిరూపించుట దుస్సాధ్యము. కాందాళి కందారమును తలపునకు చెచ్చుచున్నది. ఏకశిలానగర వృత్తాంతము, సిద్ధేశ్వరచరిత్రము మొదలగునవి యొకకందారము, లేక కాందారమును ఉదాహరించుచున్నవి. ౩ ఈ నగరము తొలుత మాధవవర్మజనకుడైన సోమదేవరాజునకు ముఖ్యపట్టణమై యుండెను. సోమదేవుని రాజ్యము ఆనుమకొండనీమ (అనగా నిప్పటి ఓరుగల్లు సుబా) యందు న్యాపించి గోదావరి నంటియుండెను. కొంతకాల మయినతరువాత సోమదేవరాజు కటకాధీశుడైన బల్లహునిచే నోటునడి హతుడై కాందారమును గోల్పోయెను. సోమదేవరాజుపై బల్లహునకు దీర్ఘక్రోధముండినందున కాందారమున కోటలుత్రవ్వ, కవాటములు విరిచి పేటలుగూర్చి అంతఃపురమును నేలమట్టము గావించెను. పిమ్మట కొంతకాలమునకు కాందారము పునరుద్ధారణము నొందెను; గాని మాధవవర్మయచ్చట పట్టాభిషేకము చేసుకొనలేదు. అది శత్రుహస్తగత మయిపోయెను. కావున నీకాందారము గోదావరిచెంత నెచ్చటనో యుండియుండవచ్చును. కాందారము, విజయ-కాందాళియై యుండవచ్చునా? ౪ కాందాళి రాజధాని యని తెలుపబడలేదు. కేవలము వాసకమనియే తెలుపబడెను. కావున పృథివిమూలుని రాజ్యము గోదావరిచెంతను అంటియుండెనని తోచును.

ఇంకొకయూహ కాందాళినిగరించి పొడవుచున్నది. కాందాళియనునది రాజమహేంద్రవరమునకు తొలిపేరయియుండవచ్చునా యని సంశయము కలుగుచున్నది. రాజమహేంద్రవరమునుపేరు తన్నగరస్థాతయైన రాజమహేంద్రాపరనామకునివలన గలిగెను. కావున

౧. J. B. B. R. A. S. Vol.-XVI p. 114.

౨. J. B. B. R. A. S. Vol. XVI p. 144.

శాసనములోని ౮-౯ పంక్తులు.

3. ఆంధ్రులచరిత్ర; రెండవభాగము, పుటలు ౧౩౫-౧౩౮.

౪. కాందాళి అను పేరు నేటిమాధ్యులలో

క్షౌరైష్ట్యపులలో కొందరికిగల “కందాళం” అను ఇంటి పేరును తలపునకు చెచ్చుచున్నది. ఈకాందాళము నుండి వలసబోయిన బ్రాహ్మణులు కందాళంవారు అయి యుండవచ్చును.

నంతకుబూర్వము నా మహాగ్రామమునకు 'కాండాళి' యనిపేరుండుటలో అసంపంజన మేమియు తోచకున్నది.

ఈయూహయే సరియైనదైనచో నేటి తూర్పు గోదావరికిల్లాయంతయును, గోదావరి కెగురునున్న మలయప్రాంతమును, అనగా బస్తరురాజ్యమునకు దక్షిణముగానున్న సీమయును అటు వరంగలుసుబాలోజేరిన మంత్రహుటము, లేక మంథెనప్రాంతమును గలసిన దేశ మంతయును పృథ్వీమూలుని రాజ్యముగానుండినట్లు నిశ్చయింపవచ్చును.

ఇంద్రభట్టారకుని శత్రుకోటిలో జేరినవారిలో పిష్టపుర, దేవపురములు రాజధానులుగా, పిష్టపురము మొదలుకొని యుత్తరమును పడికిరాష్ట్రమువఱకు గల దేశమునేలిన వసిష్ఠకులజులండువచ్చును. చదువరి మన్నోకసారి హెచ్చరించబడిన విషయము జ్ఞప్తియుంచుకొని నేటిబిటిపూ రాజ్యాంగవిధానము ననుసరించియున్న దేశ విభాగములను మరచిపోవలయును. ఈ వాసిష్ఠకులమునకు దేవరాష్ట్రము జన్మధూమి; దక్షిణపురాజధాని పిష్టపురము; ఉత్తరమున రాజధాని దేవపురము. ఇది ఎక్కడనున్నదో యింకను తెలియవచ్చుటలేదు. దేవరాష్ట్రము ఎలమంచి కలింగములోనిది. ౧ నేటివిశాఖ పట్టణమండలములో నడిమిభాగమునకు పూర్వము దేవరాష్ట్రమనిపేరు. ఇందు జయపురసంస్థానముగూడ చేరియుండెను. ౨ దేవరాష్ట్రమునకు పడమటిదిక్కున బస్తరురాజ్యమునీమ. వసిష్ఠకులజులు ప్రబలిననాడు వారి రాజ్యము పిష్టపురము వఱకును, ఉత్తరమున నాగావలీనది

౧. C. P. No. 14 of 1908-09; text lines. 27,39.

౨. శివురము, కిందొప్పశాసనములం దీయబడిన దత్తగ్రామములు, వాటి సీమగ్రామములు ఈ యూహకు ప్రమాణములు.

3. మొదటిది : భారతి ప్రజోత్పత్తి. సం. భాద్రపదము (సం. ౮. సం. ౬ పుటలు.) ౪౫౧-౪౫౪; రెండవది J. A. H. R. S. Vol. VIII. p. 153-160.

పర్యంతమును వ్యాపించెను. ఇంతవరకు వీరిశాసనములు రెండుమాత్రమే లభించెను. అవి రెండును అనంతవర్మ మహారాజుచే నొసంగబడినవి. వాటిని "అనంతవర్మ సిరిపురముశాసన"మని తెలుగున భారతియందును, అనంతవర్మకిందొప్పశాసనమని యింగ్లీషున ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధక మండలివారి పత్రికయందును మండ నరసింహముగారు ప్రకటించిరి.³ సిరిపురముశాసనము "మహాశ్వయుజ సంవత్సరమున మాఘషృణ్ణ మాసి" యందు చేయబడినది మహాశ్వయుజ సంవత్సరమున పేరు గురూదయాబ్ద సంప్రదాయము ననుసరించి యాయబడినది. ఈశాసనలిపి ఇంద్రభట్టారకుని రామతీర్థముశాసనలిపిని ఇంచుమించుగా బోలియున్నది. కావున సీమహాశ్వయుజ షృణ్ణమాస్యకై మనము ఆరవశతాబ్దమునందే వెదకుకొనవలయును. ఈరెండు శాసనములం దీక్రింది విధముగ వంశవృక్షము మాడుతరములుమాత్ర మీయబడియున్నది :

వాసిష్ఠకులము

*

౧. శ్రీమహారాజగుణవర్మ

౨. శ్రీమాన్ మహారాజప్రభంజనవర్మ

3. శ్రీమహారాజ అనంతవర్మ

దానపతిఅనంతవర్మకలింగాధిపతి'యని డెలుపుకొన్నాడు. ఇతడు సిరిపురముశాసనమును దేవపురము నుండియు, కిందొప్ప శాసనమును పిష్టపురాధిష్ఠానము నుండి విజయరాజవర్మములు ౧3 అనునేట ఉత్తరా ఈ రెంటినిగూడ మండ నరసింహంగారు తృప్తికరమైన సంపాదకీయ వ్యాసముతో ప్రకటింప లేకపోయిరి. ఇటు వంటి మిక్కిలి ముఖ్యమయిన శాసనములు ప్రకటించుటకు గావలసిన పాండిత్యముకంటె నుబలాటము చారిత్రికప్రియుల కుండహూడదు. ఈశాసనముల కాలనిర్ణయమును నరసింహంగారు చేయజాలకపోయిరి. తప్పచురిత్రలను చుట్టబెట్టి వ్రాసిరి. ఇది మిక్కిలి సంతాపకరమైన విషయము.

యజ్ఞపుణ్యకాలమందును ఆజ్ఞాపించెను. అనంతవర్మ “స్వభుజవిక్రమోపాజ్ఞాతభూః” అని చెప్పుకున్నాడు. ఆవిశేషణమునకు నెనుక “ప్రజాహిత రతః” అని కూడ చేర్చుకొన్నాడు. స్వభుజవిక్రమముచేత భూమి నాక్రమించుకొనె ననుటకూడ అనంతవర్మ అపహృతరాజ్యమును మరల సంపాదించుకొనెనా యని యూహ వొడచుచున్నది. ఇతడు ఇంద్రభట్టారకునికి సమకాలికుడైనను, అర్యాచీనుడైనను, ప్రాచీనుడైనను విష్ణుకుండినులతో మాత్రము నైరముండినవా డని నిస్సంశయముగ చెలుపవచ్చును. ఇంద్రభట్టారకు డేశాన్యముగా కళింగ దేశములోని పఱికిరాష్ట్రమునుసయితము ఆక్రమించుకొనెను గావున నీనాస్తికులమునకు చెందినరాజు లాతనిచే నోడింపబడియుండురు.

ఇక మాడవవారు కలింగ గాంసులు. వీరియుంత మీవరకే జిర్జింకిశాసనమునుబట్టియు, పృథివీమూలుని గోదావరీశాసనమునుబట్టియు నూచనగా మనకు తెలియవచ్చినది.

ఈరెండుశాసనములందును చేర్చినబడిన ఇంద్రవర్మలిద్దరు నొక్కరేనాయను సంశయముకలుగవచ్చును. కానిఆసంశయము నిరాధారమైనది. అధిరాజ ఇంద్రవర్మ ద్విజాత్వస్వయంపయోధి సంఘాతశతరశ్మియనియు, రసదృక్కునియు, అవాప్తచతుర్దంత సంగ్రామవిజయుడనియు, మితవర్మప్రియతనయుడనియు పృథ్వీమూలుని శాసనము వర్ణించుచున్నది. జిర్జింకిశాసనము దానపతి యింద్రవర్మను “గాంగామలకులగగనతలసహస్రరశ్మిః, అనేకచతుర్దంత సమరవిజయః విమలవికోశ నిస్త్రైంశ ధారాసమాక్రాంత సకలసామస్త నృపతి మండలాధిపతిః, త్రికలింగాధిపతిః, శ్రీమహారాజఇంద్రవర్మ” అని యిత్యాదివిశేషణములతో వర్ణించుచున్నది. అధిరాజఇంద్రవర్మ ‘మణిల్కడి’ వాస్తవ్యుడని మొదటి శాసనము వాకొనుచున్నది. జిర్జింకిశాసనము దంతపురమునుండి ఆజ్ఞాపింపబడినది. మితవర్మకు మొదటి దానియందు రాజపదవి లభించినట్లుగా మహారాజపదము విశేషణముగా నుపయోగింపబడలేదు. రెండవదాని

యందు ఇంద్రవర్మ తనతండ్రినేరు చెప్పకొనలేదు. అయినను లిపిసామ్యముతోపాటు బలవత్తరమైన ప్రమాణము “అనేకచతుర్దంతసమరవిజయః” డన్న విశేషణమునందు కన్పడుచుండుటవల్ల, నిక్కముగా విష్ణుకుండి ఇంద్రభట్టారకుని బరిమార్చిన అధిరాజ ఇంద్రవర్మ జిర్జింకి శాసనపతి యని నిర్ణయింప వీలగుచున్నది. ఇంద్రభట్టారకు డిరువదియేడు, ముప్పదిసంవత్సరములు నిరాఘాటముగా కాలింగనృపులవల్ల నోడించి రాజ్యపాలనము చేయుటవలన పెక్కుమందిరాజులు, పూర్వోదాహృతులు మొదలయినవారు విష్ణుకుండివంశముయొక్క ‘అధిరాజ్యమును’ డొడబెడుకుటకు విశ్వప్రయత్నములు చేసియుండురు. అందును పెక్కుసార్లు ఓడింపబడి యుండురు. అందువలననే యింద్రభట్టారకుని రామతీర్థ చిక్కుళ్ల శాసనములు, “అనేక చతుర్దంత సమరశతసహస్రసంఘట్టవిజయా ” యని వర్ణముతో వర్ణించుచున్నవి. రెండవమాధవవర్మ ప్రతాపాలయున కోషిల్లిపోయిన కళింగరాజు లనేకులు ఇంద్రభట్టారకుడు పట్టాభిషిక్తుడు కాకుండ దాయాదులకు ద్రోహాదింత కలిగించి విష్ణుకుండిరాజ్యమును కలగుండుపటియియుండురు. ఇన్ని కారణములవలన ఇంద్రభట్టారకుని రాజ్యకాలమంతయు సమరసంఘట్టములందే గడచిపోయెను. అయినను, విష్ణుకుండిన రాజ్యము ఇంద్రభట్టారకుని కాలమున నాగావలీతీరమువరకు నుత్తరముగా వ్యాపించియుండెను. ఆతని బరిమార్చుటకు నృపాలురు పెక్కుమంది అభిలాషతోనుండి, అధిరాజఇంద్రవర్మ ప్రస్తానభేరి మ్రోయించి ఆహ్వానించినంతనే యాతనికి సాహాయ్యము చేయుటకు సంతోషస్వాంతులయివచ్చి, ప్రాతపగలు దీర్చుకొనిరి. ఈ వృత్తాంతము క్రీ. శ. ౫౩౦ - వ సంవత్సరప్రాంతమున జరిగియుండువచ్చును. మరియు కళింగాధిరాజు ఇంద్రవర్మచే జిజ్ఞాస (జిర్జింకి) గ్రామమును అగ్రహారముగా బడసిన ప్రతిగృహీతలు, విష్ణువృద్ధసగోత్రులు, తైత్తిరీయస బ్రహ్మచారులు అయిన అగ్ని స్వామి, రుద్రస్వాములు అనువారలు. వారిరువురును తండ్రికుమారులు. వాకాటకరాజులది విష్ణువృద్ధస

గోత్రము. * వాకాటకులకు ప్రాతబంధువులు విష్ణుకుండినులు. అట్టియొడ విష్ణువృద్ధసగోత్రీయులైన బ్రాహ్మణులకు ఇంద్రవర్మ తన 'బలవర్ధనార్థము' సర్వకరపరిహార వివర్జితముగా నొక గ్రామము దానముచేయుట చూడ ఇంద్రభట్టారకుని దాయాదులు, కుల బ్రాహ్మణులు రాజద్రోహము చేసియుండి రని యూహించుటకు అవకాశము కలదు.

ఇందు మరియొక విశేషముగూడ కన్పట్టుచున్నది. హరినేనుని మరణానంతరము వాకాటక సామ్రాజ్యము నీటిలో నానిన మృత్యుయస్మాత్రివలె కరగిపోయెను. వాకాటక సామ్రాజ్యనివాసమునకు కారణభూతులయిన వారిలో దక్షిణమున నాంగులు విష్ణుకుండినులును, కలచుర్వులును, ఉత్తరమున కన్యాకుబ్జపురాధీశ్వరులయిన మాఖిరీయులును ఇంతవఱకు దెలియవచ్చిన వారిలో ముఖ్యులని యూహింపవచ్చును. రాజ్యోపహతులైన వాకాటకరాజవంశము నాశ్రయించుకొన్న విష్ణువృద్ధసగోత్రీయులగు బ్రాహ్మణవంశము విష్ణుకుండి ఇంద్రభట్టారకునిపై పగదీర్చుకొనడలచి, యాతనికి ప్రబలవిరోధులై త్రికలింగాధిపతిని ఆశ్రయించి యుందురు. అందువలననే అధిరాజ ఇంద్రవర్మ తన బలము వృద్ధియగుటకును, తాను నిశ్చలకావరిల్లుటకును 'బలవర్ధనార్థము'ని విష్ణువృద్ధసగోత్రీయులగు బ్రాహ్మణులకు ఆశ్రయమిచ్చి పోషించెను.

ఇంద్రభట్టారకుడు సతత ధూమి, గో, కన్యా, హిరణ్యప్రదాన ప్రతిబద్ధమైన పుణ్యముచే జీవితము సౌఖ్యముగా గడపినాడు. శ్రీపరవ్రతస్వామిపాదానుభావుడై, యాశ్వరార్చనపరుడై పరమమాహేశ్వరుడని ప్రఖ్యాతినిొందినాడు. చతుస్సముద్రములమధ్య నున్న 'అశేషస్వపతిమకుటుమణిమయాభివృద్ధిత పాదపంకజముల'చే ప్రకాశించినాడు. ఇతనిరాజధాని యేదియో తెలియరాదు. కాని విజయవాడయే అయియుండుననుటకు సందియములేదు. రామతీర్థంశాసనము పురనిసంగమవాస కమునుండి స్వయముగా ఇంద్రవర్మచే నాజ్ఞాపింపబడినది. ఇదియొక విశేషము. పురనిసంగమమునది ఏనగర

మునకు ముడిచెట్టవలయునో తెలియరాకున్నది. ఆయ్యది పఠికిరాష్ట్రమునకును దత్తగ్రామమునకును సమాసముగా నుండుట తటస్థించినగాని రాజా స్వయముగా తనదాన శాసనమును ఆజ్ఞాపించుట జరిగియుండదు. కావున పురని సంగమము పఠికిరాష్ట్రమునందే యుండవలయునని తోచుచున్నది. ఒకవేళ రామతీర్థమే పూర్వము పురని సంగమమని పిలువబడుచుండెనేమో? ఇది భావిపరిశోధనలవలన దెలియవలయును.

౬. రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ; క్రీ. త. ౫౩౦-

౫౪౦: పైనవ్రాసిన వృత్తాంతములబట్టి యింద్రభట్టారకునియనంతరము గాంగఇంద్రవర్మదులవలనవిష్ణుకుండిన రాజ్యము కొంత భంగపాటు నొందె నని యూహించు కొనవచ్చును. విక్రమేంద్రవర్మయింద్రభట్టారకునిక్షేపితనయుడని చిక్కుళ్ల శాసనము దెలుపుచున్నది. "సమ్యగధ్యాకోపిత సకలరాజ్యభారః" అని యుపయోగింపబడిన విశేషణము విక్రమేంద్రవర్మ స్వప్రజ్ఞాధిక్యముచే రాజ్యభారమును బూనియుండినట్లు తోపించుచున్నది. ఇందుల కనుపూలముగ కలింగాధిరాజఇంద్రవర్మదులు విష్ణుకుండిన రాజ్యమును మాకటిజేళ్లతో పెల్లగించి నాశనమొనర్చుటకు మహాప్రయత్న మొనరించి చాల వఱకు సఫలీకృత మనోరథులయిరని పృథివిమూలుని శాసనము సూచించుచున్నది. ఈ విక్రమేంద్రవర్మ కాలమున తొలుతవిష్ణుకుండినులుకలింగ దేశములోని రాజ్యభాగమును కొంత గోల్పోయి యుండవచ్చును. చిక్కుళ్ల శాసనము విక్రమేంద్రవర్మచే తెందుశూరు వాసకమునుండి యాజ్ఞాపింపబడెను. అది విజయరాజ్యవర్షము ౧౦ అనుసేట గ్రీష్మబుతువునందు ౮ వ పక్షమున పంచమదివసమున జరిగెను. పరమమాహేశ్వరుడైన విక్రమేంద్రవర్మ నట్లుపాటివిషయములో జేరి, కృష్ణబెణ్ణానదియొడ్డవనున్న రావిలేవ గ్రామమునకు దక్షిణపూర్వదిశగానున్న రేగొడ్డంఅనుగ్రామమును, సోమగిరిశ్వరనాగుడని షేరుగల త్ర్యంబకమహాదేవునికి సకలజగత్త్రయనాగునికి దేవభోగముగా ధారవోసెను. మహారాజుగాఁగి వచనమునందు గౌరవము కలిగి యీ

యాజ్ఞను పాలింపవలసినదని విక్రమేంద్రవర్మ తన రాజధానియైన తెందుకూరునుండియే యాజ్ఞాపించెను.

ఈశాసనమందు పేర్కొనబడిన గ్రామనామాది కములలో కృష్ణబెణ్ణానది తప్ప మిగిలినవి మనకు పరిచి తములయినవి గావు. కృష్ణబెణ్ణానదియొడ్డుననున్న గ్రామమని తెలుపుచుండుటచేత నట్లుపాటిమండలము నాత వాడివిషయమని నిరూపణచేయవచ్చును. రేగొట్టమును గుర్తించుటకు వీలులేకుండ నది బేదిరా కయిపోయినది. కాని రావిరేవ గ్రామము నందిగామతాలూకాలోని రావిరేల గావచ్చును. రేగొట్టంతోపాటు సోమగిరిశ్వర నాథుని యాలయముగూడ కాలగర్భమున కలిసిపోయెను. కావున నేడు వాటిపేరులును వినబడకున్నవి. తెందుకూరునేడు దెందులూరును నామముతోబరచుచున్నది. వీలూరునకు సమీపముగానున్న దెందులూరే పూర్వము విష్ణుకుండి నృపాలరుకు రాజధానిగానుండెను. తెందుకూరువాసకమునకు రాజధాని మార్చినది ఇంద్రభట్టారకుడో, విక్రమేంద్రవర్మయోనిర్ణయింపసాగ్యముకాదు. దెందులూరు గ్రామముచేత ఒక మైలు చదరము మేర పాడువడిన కోటదిబ్బలు ముప్పది నలుబదిఅడుగులు ఎత్తుగలిగి నేటికిని కాన్పించుచున్నవి. ఈకోటదిబ్బలను త్రవ్వించినయెడల శాలంకాయన, విష్ణుకుండి రాజవంశములయొక్క చిహ్నాలు తప్పక కాన్పింపగలవు.

2. గోవిందవర్మ. క్రీ.శ. ౧౪౦ (?) మొదలుకొని ౧౪౬౬ వఱకు: విక్రమేంద్రవర్మయు, నాతనికుమారుడు గోవిందవర్మయు గలసి యీవరకువేసిన లెక్క ననుసరించి క్రీ.శ. ౧౪౩౦ మొదలుకొని ౧౪౬౬ వఱకు పదిహేను, పదహారుసంవత్సరములకంటె నెక్కువకాలము పరిపాలించి యుండరు. గోవిందవర్మమరణానంతరము ఆతనికుమారుడు మూడవమాధవవర్మ బాలుడుగా రాజ్యాభిషిక్తుడైయుండవచ్చుననికూడ దెలిసియుంటిమి. ఆతడు యుక్తవయస్కుడై విష్ణుకుండినరాజ్యమును మరల పూర్వస్థితికి రేగలుగుటకు కనీస మొక పాతిక ముప్పదియేండ్లయిన బట్టియుండవచ్చును. (క్రీ.శ. ౧౪౬౫) ఈమధ్యకాల

మున క్రీ.శ. ౧౪౦ మొదలుకొని ౧౪౬౫ వఱకు ముప్పది యైదుసంవత్సరములు విష్ణుకుండి రాజవంశము కడగండ్లపాలయ్యెనునుటకు హేతువులు గన్పట్టుచున్నవి. ఈకాలమున బాదామిచాళుక్యులు, విజృంభించి కదంబులను, వారిసామంతులయిన గాంగులను నోడించి కుంతలదేశమునందు సుసీరమైన రాజ్యమును స్థాపించిరి. కదంబులు విష్ణుకుండినులకు వాకాటకులతోడి పూర్వపు బాంధవ్యము కారణమున మిత్రులై యుండిరి. తమ మిత్రులకు గలిగిన యాపదమూలమున విష్ణుకుండినులుకూడ రెండవవిక్రమేంద్రవర్మ, గోవిందవర్మలకాలమున పూర్వక్రితని విజృంభింపలేకపోయిరి. మరియు, కలింగమున గాంగవంశము విజృంభించి సకలకళింగమును ఆక్రమించుకొనజూచుచుండెను. వాసిష్ఠులు మొదలయిన రాజవంశములు పృథివిమూలరాజులు విష్ణుకుండినులకు ప్రతిపక్షులగుటచే కళింగముతోడి వైరము వేంగీశ్వరులకు ప్రాణసంకటముగా నుండెను. దక్షిణమున పల్లవుల ప్రాబల్యము పెరిగి విష్ణుకుండినులకు ప్రక్కలోనిబల్లమువలె నుండెను. శాలంకాయనుల పీచమువచ్చిన విష్ణుకుండినులకు వారుగర్వభంగము చేయవలచి నూతన రాజవంశమును చాళుక్యులతో సంబంధ బాంధవ్యములు గలుపుకొనిరి. అట్లునాట ప్రక్కలను గూడ శత్రువుల వైరానలము ప్రజ్వలిల్లుచుండినకతన విష్ణుకుండినుల వేంగీరాజ్యము రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ, గోవిందవర్మ రాజ్యకాలమునను, తరువాత మరికొంతకాలమువఱకును స్రుక్తియుండి రేలదాచుకొనవలసినవచ్చెను. ఆదుష్టకాలమున విష్ణుకుండిన మహారాజులు సంగ్రామరంగమున అకాలమరణపువారే బడియుందురు. రెండవ విక్రమేంద్రవర్మకంటె, నరసికుమారుడు ఎక్కువ ప్రజ్ఞాధికుడుగా కన్పట్టుచున్నాడు. గోవిందవర్మ రాజ్యమేలినకాల మతి స్వల్పమయినను ఆతనికి వాడబడిన విశేషణములు ఆతని మహత్తరమయిన శక్తిసామర్థ్యములను జూటుచున్నవి. ఆతడు అనేక సమరసంఘట్ట విజయమునయ్యి, పరనరపరి మకుటమణిమయూఖావదాతచరణయు గలుగడనియు, విక్రమాశ్రయముడనియు, పాలనూరిశాసనము వర్ణించు

చున్నది. అపరిమిత బలపరాక్రముడనియు, పరమధార్మికుడనియు, ప్రణత సకలసామంతుడనియు, అనేక గోపిరణ్యధూమిదాను డనియు, మహారాజనియును ఈపూరుశాసనము దెలుపుచున్నది.

రెండవ విక్రమేంద్రవర్మకాలమునను, తరువాత గోవిందవర్మకాలమునను జౌత్తరాహులయిన మాఖిరీయులతో మహావివత్కరమైన వైరానలము ప్రబలుచుండినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఇందులకు కారణములు మన కిప్పుడు తెలియరావు. మాఖిరీయులు కన్యాకుబ్జము (ఇది గంగానది కుప్పనదియైన కాలీనదిమీద, లక్ష్మోజిల్లాయందున్నది.) రాజధానిగా కోసలమును పరిపాలించుచుండిరి. వారి రాజ్యము దక్షిణమున వింధ్యపర్వతములవఱకు వ్యాపించియుండెను. మాఖిరీవంశజులలో నాల్గవవాడగు ఈశానవర్మ అందరికంటె గొప్పవాడు. పరాక్రమశాలి. ఆతని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౫౪౫ మొదలుకొని ౫౭౫ వఱకు అయియుండవచ్చునని డాక్టరు హీరానందశాస్త్రి మున్నగు చారిత్రక పండితులు నిర్ణయించినారు. ఈశానవర్మను గురించి యాతని కాలమునాటిదైన హరహరిలాశాసనము. ఈ క్రిందివిధముగా దెలుపుచున్నది—

“జిత్యాంధ్రపతిం సహస్రగణిత్రే
దాక్షరద్యారణమ్,
వ్యావలాన్నియుతాతినంశ్వి
తురగా స్పంఖారణీశూలికాః,
కృత్వా చాయతిమోచితస్థల
భువో గౌడా స్వముద్రాశ్రయా,
నద్యాసిష్టనక్షితీశచరణః
సింహాసనం యో జితీ.”

వేలకొలది మడించిన ఏనుగుల వైన్యముగల ఆంధ్రపతిని, బలాఢ్యమైన అశ్వవైన్యముగల శూరికులను, గౌడులను జయించి, శత్రునిర్మూలనముగావించి, రిపుభయము లేకుండచేసుకొని, పిదప ఈశానవర్మ పట్టాభిషేకము చేసుకొన్నాడట! ఈశానవర్మతండ్రి ఈశ్వర

వర్మ మరణించినతరువాత యీశానవర్మ పట్టాభిషేకము చేసుకొనకుండ ఆంధ్రపతి, ఆంధ్రదేశాధీశుడు ఆటంకపఱచియుండెనని పూర్వోదాహృతమైనశ్లోకము ధ్వనింపజేయుచున్నది. ఆంధ్రోర్విశునకును జౌత్తరాహులైన ఈశ్వర, ఈశానవర్మలకును తొలుత వైర మెట్లు సంప్రాప్తమయ్యెనో ఎఱుగరాకున్నది. గుప్త-వాకాటకుల యనంతరము మాఖిరీయులు ఉచ్చదేశకు వచ్చియుందురు.

పూర్వోక్త హరహరిలాశాసనము, ఈశ్వరవర్మను వర్ణించుచు, నాతడు శత్రురాజులతోడి యుద్ధములు చేయుచు శ్రేష్ఠములయిన క్రతువు లాచరించుటకు ధూమిపై పుట్టినాడని తెలుపుచున్నది. ఈవాక్యములనుబట్టి ఈశ్వరవర్మకాలము సదా యుద్ధములతో గడచిపోయిన ట్లాహింపవచ్చును. ఆయుద్ధములందు మాఖిరీయులకు శత్రువులయినవారినో గలిసి ఆంధ్రపతులగు విష్ణుకుండ్లధిరాజులు ఈశ్వరవర్మతో చిరకాలము బోరాడియుందురు; తుదకు ఆతని మరణానంతరము ఈశానవర్మపట్టాభిషేకమునకుసయితము విసర్గయము కలిగించియుందురు. ఈశ్వర, ఈశానవర్మలకు రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ గోవిందవర్మలు సమకాలికులుగా గన్పడుచున్నారు. కావున నీశ్వరవర్మను జంపి, ఆతని తనయుని పట్టాభిషేక విసర్గయము కలిగించినవాడు గోవిందవర్మయని నిర్ణయింపవచ్చును. గోవిందవర్మ ‘విక్రమాశ్రయాపరనాముడు.’ ‘అపరిమితబలపరాక్రమస్య’ అని యీపూరుశాసనమును, “అనేక సమర సంఘట్టవిజయినః” అని పాలమూరిశాసనమును గోవిందవర్మను వర్ణించుచున్నవి. కాని ఆతని రాజ్యకాలము కడు స్వల్పము. కావున ఆతడే యీశానవర్మయొక్క విరోధియనియు, శుద్ధ కాలనిచే నోడింపబడి, మరణించినాడనియు నూహింపవచ్చును.

౮. మూడవమాధవవర్మ; క్రీ. శ. ౫౮౬ మొదలుకొని ౬౧౧ వఱకును: గోవిందవర్మ తనూభవుడైన మూడవమాధవవర్మ తైశవమునందే రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యును విష్ణుకుండినులలో కడుగొప్పవాడుగా గన్పట్టు

చున్నాడు. విష్ణుకుండినభానుకిరణములు ఇంద్రభట్టరకునిచేనుక కొంతకాలము మరుగువడినను మూడవమాధవ వర్మ సింహాసనమెక్కిన కొంతకాలమునకు మరల ఇనుమడించిన తీర్థముతో బ్రకాశించెను. విష్ణుకుండినులలో మాధవవర్మాభిధానులందరు ప్రచండశౌర్యబలపరాక్రమ సంపన్నులు, శక్తిత్రయోపేతులు. వారిలో వంశకర్తయగు మొదటిమాధవవర్మకంటె రెండవమాధవవర్మ మహత్తరమైన ప్రజ్ఞాధికములను బ్రకటించినాడు. ఆతనిని మించి, మహోజ్వల ప్రతాపముతో విశాల మహారాజ్యమును ఆక్రమించుకొని చిరకాలము సుస్థిరముగ పరిపాలన మొనరించి శాశ్వతమైనకీర్తిని గడించినాడు మూడవ మాధవవర్మ.

మూడవమాధవవర్మకు పశ్చిమమున కుంతలమందు నాతాపిచాళుక్యులకు మూలపురుషుడైన మొదటిపులకేసి వల్లభుడును (క్రీ. శ. ౧౪౦-౧౬౬), ఆతనితనయులు త్తిరవర్మ (క్రీ. శ. ౧౬౬-౧౯౦) మంగళేశులును (క్రీ. శ. ౧౯౦-౧౯౫) ౧, దక్షిణమున కాంచీపురపల్లవులలో సింహవర్మయు (క్రీ. శ. ౧౫౦-౧౭౫), నాతనికుమారుడు రెండవసింహవిష్ణువును (క్రీ. శ. ౧౭౫-౬౦౦), ఆతనితనయుడు మహేంద్రవర్మయు (క్రీ. శ. ౬౦౦-౬౩౦) సమకాలికులుగా గన్పట్టుచున్నారు. ౨ ఉత్తరమున కళింగగాంధులలో హస్తీవర్మయు (క్రీ. శ. ౧౭౦-౧౮౦), తరువాత ఇమ్మడి ఇంద్రవర్మయు (క్రీ.

శ. ౧౮౦-౧౯౫) ను సమకాలికులుగా గన్పట్టుచున్నారు. గాంగళకము క్రీ. శ. అయిదవశతాబ్దాంతమందు ప్రారంభింపబడినట్లు ఊహింపబడుచున్నది; కావున గాంగళకము ౮౦ యేడవనాటి హస్తీవర్మయు ౩, ౮౭, ౯౧ సంవత్సరములనాటి రెండవయింద్రవర్మయు ౪ విష్ణుకుండిన మూడవమాధవవర్మకు సమకాలికులనున్నారు.

కాంచీపురపల్లవులలోడను, బాదామిచాళుక్యులలోడను మూడవమాధవవర్మ కట్టి సంబంధములుండెనో యూహించి చరిత్రనాయకులకు ప్రామాణికములయిన సాధనములు మన కిప్పుడు చాలవు. ఇంతవఱకు లభించిన శాసనములబట్టి మాధవవర్మ తన రాజ్యకాలములో మొదటిభాగమున కాంచీపురపల్లవులలోడను, రెండవభాగమున కళింగాధిపతులయిన గాంగరాజులలోడను షోరాడుచుండి, కడకు దిగ్విజయము చేసి సకలారిరాజభయంకరుడై అలరారి ఆంధ్రదేశమును ఇంచుమించుగా ౬౫ సంవత్సరములు పరిపాలనమొనర్చినట్లు తెలియుచున్నది. మొదటనుండి కాంచీపురపల్లవులలోడి వైరము తరువాత సఖ్యముగా పరిణమించి వరిల్లిన ట్లుహించుకొనుటకు సాధనములుకలవు; కాంచీపురాధీశ్వరుడైన సింహవర్మ-వందవర్మకుమారు డిటడు-మాధవవర్మయొడ నేహభావముతో సుండినాడని తెలుపుటకు ఆతని య మ రా వ తి శిలాశాసనము ప్రమాణమిచ్చుచున్నది. ౪ దూబ్రియలుపండితు డీసింహవర్మను విష్ణుగోపునికొడుకుగా నిర్ణయించినాడు ౬; కానినిక్క-

౧. Fleet: Dynasties of the Kanarese Districts, p. 336.

౨. ఈ కాలనిర్ణయము దూబ్రియలు పండితుడు చేసిన కాలనిర్ణయమునుబట్టి (Ancient History of the Deccan, p 70) కొంచెము సవరించినయివడినది.

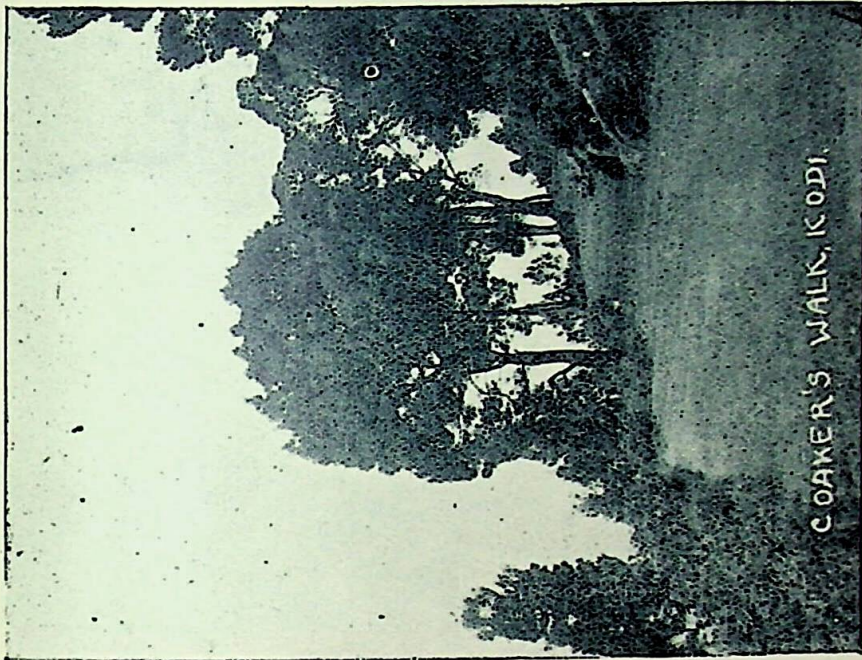
౩. Ep. Ind. vol. XVIII, p. 330.

౪. రెండవ ఇంద్రవర్మ సంతబొమ్మళిశాసనము (J. A.H.R.S. vol. IV. pp. 21-24.) కళింగగాంధులుదాహరించిన గాంగళకవర్ణారంభమును సరిగా నెవ్వరును ఇంతవఱకు నిర్ణయింపలేదు.

౫. S. I. I. Vol. I. No. 32. p.25-28.

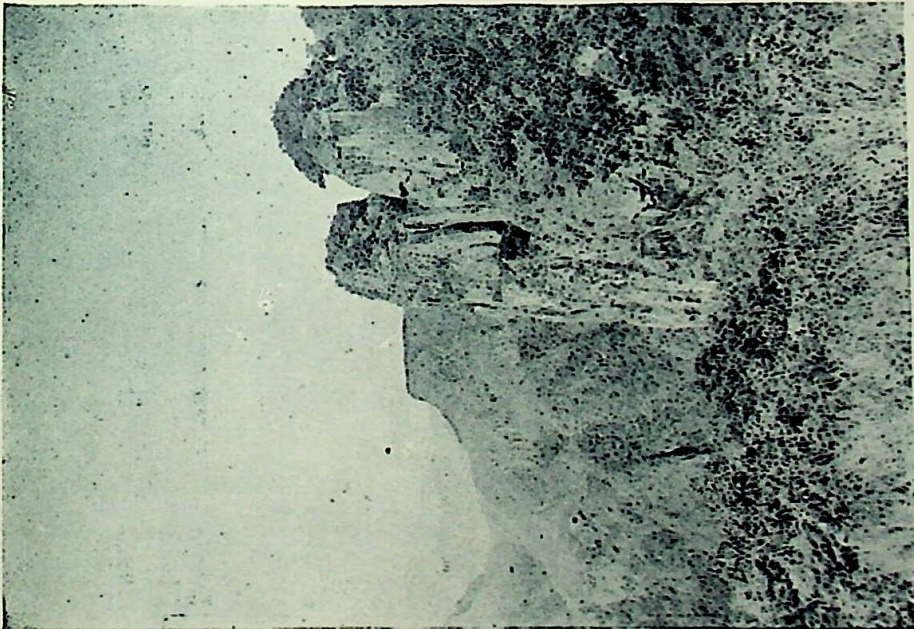
ఈశాసనములో నీయబడిన వంశక్రమము ఇతర పల్లవరాజు లిచ్చిన కొన్ని వంశవృక్షములతో సరిపడకున్నది; అందువలన దీనిని బాగ్రతతో పరిశీలించి అంగీకరింపవలయునన్నమాట నిజము. కాని యీశాసనలిపి ఏడవ శతాబ్దికి పూర్వమునాటిదని స్పష్టముగా గోచరించుచేత నిందు షేర్కొనబడిన సింహవర్మ మాధవవర్మకు సమకాలినుడని విశ్వసింపవచ్చును.

౬. Ancient History of the Deccan, p. 70.

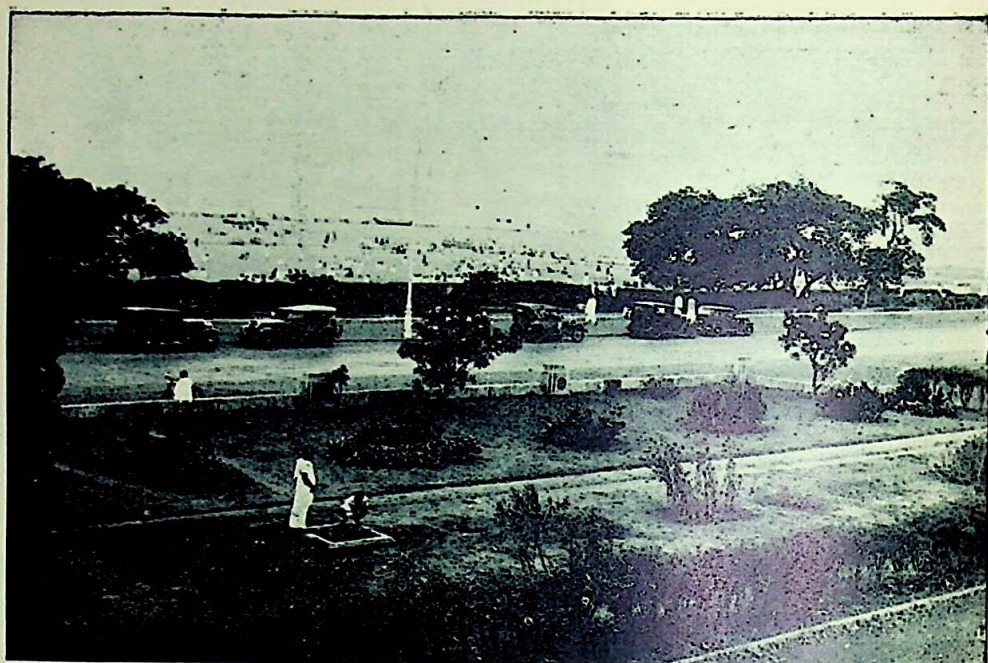
కొండలమగుబుట, కొడైకెనాలు
దీనికి 'కోకర్న పాద' అని పేరు.

K. P. S.

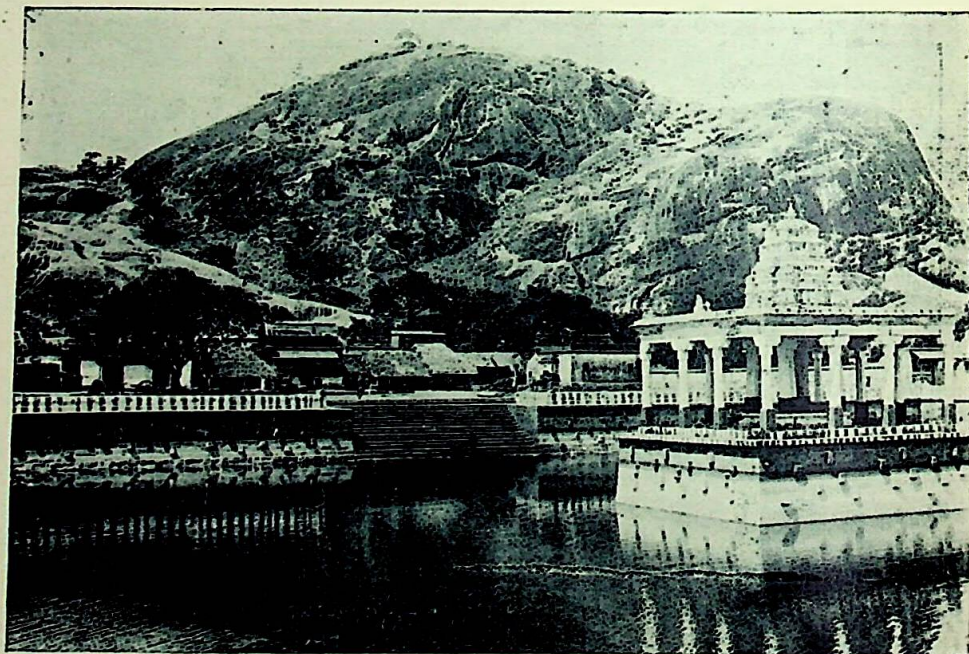
నిలువుగుట్టలు, కొడైకెనాలు

K. P. S.

విహార భూమి

S. S. S.

తిరుప్పరంకుండం కొండ, దేవాలయము, కొలను

S. S. S.

ముగ నందివర్మతనయుడైనట్లు కన్పట్టుచున్నాడు. అత
“హనేకరాజన్య శిరోమణి ప్రభావిభాత కల్పయిత
శార్వరాస్థిమ” డనియు, “అష్టాదశతక్ష హయ ద్వితద
పదాతి నైన్యములకు అధిపతి” యనియు అమరావతి
శాసనము చెబుచున్నది. ఈపేరుడు చిరకాలము రాజ్యో
పభోగముల ననుభవించి మేరుహిమవత్సర్వత శిఖరములకు
తీర్థయాత్ర వెడలెను. అంతట చిరకాలము అభిలషే
మును పర్జుటనము చేయుటవలన కలిగిన శ్రమ నపన
యించుకొనుచు, కొన్ని దినములకు స్వదేశమునకు మరలి
వచ్చెను. అట్లు మరలివచ్చుచు, భాగీరథినిగాంచి
గోదావరిని అధిగమించి, కృష్ణవేణిందాటి ధాన్యకలకము
నకు వచ్చెను. అచ్చట పితరానుడై బుద్ధభట్టారకుని
సందర్శించెను. అచ్చట కుతూహలముతో అభిలషేత్ర
గక్షణనియుక్తాధిదేవతలను సవినయముగా సందర్శించి
ఏకాంతముగా తథాగతుని భర్తృమార్గమును ఆర్జించెను.
పిమ్మట భగవానునియొడ భక్తికలిగి మణికనకరచిత
మైన విచిత్రబుద్ధప్రతిమను చేయించి యచ్చట నెల
కొల్పెను.* అనంతరము సింహవర్మ భగవానునికి అభి
వందనమొనరించి స్వదేశమునకు జనెను. విష్ణుకుండిను
లతో స్థాన్యముననుండినగాని సింహవర్మ కృష్ణ, గోదా
వరీనదుల దాటి, అమరావతియందున్న శాద్ధదేవుని విహార
మును సందర్శించి శాద్ధగర్వమును స్వీకరించి యుపా
సకుడగుట సంభవింపసేరదుకదా!

మూడవమాధవర్మకు యుక్తవయసు వచ్చినది
మొదలు, పితృపితామహప్రపితామహులకు కలింగగాం
గులవలన గలిగిన పరాభవమునకు తగినసమయము చూచి
పగ సాధించుకొనవలయునన్న అభినివేశ ముండినట్లు
కన్పడుచున్నది. మితవర్మకుమారుడును, త్రికలింగాధి
పతియునగు అధిరాజ ఇంద్రవర్మ యింద్రభట్టారకుని
నోడించి గాంగవంశమును కలింగదేశమునందు శాశ్వత
ముగ నిలుపుటకు బునాదులువేసెను. ఈతని జిర్ణిశాస
నము ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యవర్షములు ౩౯-వ యేట
నాజ్ఞాపింపబడియును; గావున నిత డించుమించుగా

నలువదియైదుసంవత్సరములు (క్రీ. శ. ౪౯౫-౫౧౦)
రాజ్యముచేసియుండెనని యూహింపవచ్చును. ఈతడు
రెండవవిక్రమేంద్రవర్మకాలముననో, లేక యాతని తన
యునికాలముననో మడిసియుండవచ్చును. గాంగశకము
౩౯-వ ఏడు మొదలుకొని ౮౦-వ సంవత్సరమునాటి
రాజసింహాపరనామధేయుడగు హస్తివర్మకాలమువఱకు
నేలిన గాంగరాజుల నామములయిన వినబడవు. ఈ
నడిమికాలమున—అనగా ఇంచుమించుగా క్రీ. శ. ౫౧౦
మొదలుకొని ౫౮౦ వఱకు నలుబదిసంవత్సరములు—
గాంగరాజుల చరిత్రమేమియు వినబడదు. ఈకాల
మున కనీసము రెండుతరములవారైన కళింగమును బరి
పాలించియుండురు. ఈకాలమున దంతిపురమును విడిచి
పెట్టి, గాంగరాజులు మరియొకనగరమును నిర్మించుకొని
దానికి కళింగనగరమని పేరిడి యచ్చటికి తమరాజధానిని
మార్చుకొనిరి. ఇందులకు కారణములు మృగ్యములు.
గాంగశకము ౮౦ యేట, హస్తివర్మ తన ఉర్ధ్వశాసన
మును కళింగనగరవాసకమునుండి యాజ్ఞాపించెను
కావున నీనలువదిసంవత్సరములును వేంగీశ్వరులకు, కళిం
గాధిపతులకు నిరంతరయుద్ధములతో గడచిపోయె
నని యూహింపవచ్చును. ఈయుద్ధములందు
విష్ణుకుండినులే తుదకు విజయు లయిననుటకు మాడ
హేతువులు గలవు. ఈకాలమున విష్ణుకుండ్యధిరాజ్య
పీఠము నెక్కిన గోవిందవర్మను గూర్చి పాలమూరి శాస
నము అనేకసమరసంఘట్టవిజయు డనియు, పరనరపతి
మకుట మణిమయూఖావదాత చరణయుగళు డనియు,
విక్రమాశ్రయుడనియు చెబుచున్నది. ఈవిశేషణములు
వట్టిఅతిశయోక్తులు కాజాలవు. అనేకసమర సంఘట్టము
లందు విజయము గాంచుటవలన పరనృపతులచేత
మొక్కులందినవాడని వర్ణింపబడినాడు. ఈ పరనృప
తులు కళింగగాంగవంశజులని యూహించుట కాటంక
మేమియులేదు. మరియు మూడవ మాధవవర్మయీ
పూరుశాసనము ఇత డమితబలపరాక్రముడని తెలుపు
చున్నది. ఈవృత్తాంతములు యథార్థములని హస్తివర్మ

* ఈ బుద్ధదేవుని ప్రతిమయు, శాసనముగూడ చెన్నపురికి గొంపోవబడి మ్యూజియమునం దుంచబడి
యున్నవి. కాకుకమతులు చూడవచ్చును.

ఉర్లాంశాసనములోని యొక విశేషము సూచించుచున్నది. ఈశాసనములో గాంగవంశజుల “ప్రశస్తి” వాక్యములకును, మొదటి యింద్రవర్మ జిల్లింగిశాసనములోని ప్రశస్తి విశేషములకును అంతయు వ్యత్యాసమే కన్పట్టుచున్నది. ఇంద్రవర్మ త్రికలింగాధిపతి; హస్తీవర్మ కావిశేషము లేదు. అంతే కాదు. ఉర్లాం శాసనమునందలి ప్రశస్తి మొట్టమొదట హస్తీవర్మయే వ్రాయించినట్లు లోచించుచున్నది. * హస్తీవర్మ తన వాడియైన ఖడ్గధారచే శత్రుహస్త గతమైన సకల కలింగాధిరాజ్యమును జయించుకొన్నాడనియు, అనేక సమరసంక్షోభజనిత జయశబ్దములు, విశేషించి గాంగామలకులమును ప్రతిష్ఠించిన వాడనియు, ప్రతాపాతితయనుచేత సామంతలోకమును వశపఱచుకొనినవాడనియు చెప్పుకున్నాడు. “గాంగామల కులప్రతిష్ఠః” అని చెప్పుకొనుటచేత నాతనికి పూర్వము గాంగకులము నామమాత్రావశిష్ట మయ్యెనని తెలియుచున్నది. మరియు “స్వాసిధారాపరిస్పందాధిగత సకలకలింగాధిరాజ్యస్య” యని అనుటచేత నాతని పితృపితామహులు కలింగాధిరాజ్యమును బోగొట్టుకొన్నారనియు, తాను దాని పరాక్రమముచేత మరల నాక్రమించుకొనినవాడన్న వృత్తాంతముగూడ సూచితమగుచున్నది. కావున పైన చెలిపిన విషయములవలన రెండవ విక్రమమహేంద్రవర్మ, గోవిందవర్మలకాలమున గాంగులు త్రికలింగాధిరాజ్యముతోపాటు కలింగరాజ్యమునుగూడ గోల్పోయినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కాని గోవిందవర్మయొక్క యకాలమరణమును, తరువాత సింహాసన మధిష్ఠించిన మాధవవర్మయొక్క బాల్యమును, హస్తీవర్మకలింగరాజ్యమును మరల జయించుకొనుటకు

* ఈవిషయము నిచ్చట విపులముగా చర్చించుటకు తావుచాలదు; మరియుకూడ ‘గాంగశకారంభకాల నిర్ణయము’నందు దీనిని సంపూర్ణముగా చర్చించుచున్నాను.

† ఈతని నాలుగు శాసనము లేవియన : ౧. అచ్యుతాపురశాసనము, గాం. శ. ౮౭ నాటిది. (ఎసి గ్రాఫియా ఇండికా సం ౩. పుట ౧౨౭) ౨. సంత

మంచితరుణము నొసగెను. పాపము హస్తీవర్మ చిరకాలము రాజ్యోపభోగముల ననుభవించలేదు. అతని రాజ్యకాలము పదిహేను వత్సరములకు మించియుండబోదు. అతనివెనుక రెండవ ఇంద్రవర్మ పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. అతడు ప్రాయశః, హస్తీవర్మకు తమ్ముడై యుండవచ్చును. ఈతనికిమాడ హస్తీవర్మకున్న దిగుడుములన్నియు గలవు. వీరుభయములకులసియే కలింగాధిరాజ్యమును మరల సంపాదించి, గాంగామలకులమును ప్రతిష్ఠించెననియుండుదురు; ఒకరు చన్నవెనుక, నింకొకరు రాజ్యభాగము బూనియుండుదురు. ఇందుకు తార్కాణముగ ఇంద్రవర్మ యిచ్చిన నాలుగు శాసనము లలోని మామూలుప్రశస్తి విశేషములు, హస్తీవర్మ ఉర్లాం శాసనములలోని ప్రశస్తియు నొకయక్షురమైన పొల్లువోకుండ నొక్కరిగా నున్నవి. ఈ రెండవ యింద్రవర్మగూడ కొద్దికాలమే పరిపాలించిన ట్లగపనుచున్నాడు. ఈతడు మాడవమాధవవర్మ పాలనమూరి శాసనకాలమునకు కొంచె మావలనో, లేక యీవలనో మరణించి యుండవచ్చును.

హస్తీవర్మ, యింద్రవర్మ లిరువురును చిరకాలము విష్ణుకుండినులవలన ఒత్తిడి గలుగకుండ అతితీవ్ర ప్రతాపముతో కలింగరాజ్యమును రక్షించియుండుదురు.

మాడవమాధవవర్మ కలింగదేశముపై కైత్రయాత్రవెడలినట్లు అతని పాలనమూరిశాసనము దెలుపుచున్నది. అది క్రీ. శ. ౫౯౪ సెప్టెంబరు ౧౦-వ తారీఖున నొసగబడినదని యీవలనో తెలిపితిమిగదా. మాధవవర్మ ప్రాగ్నిజిగిషయా ప్రసీతుడై, గోదావరిని దాటెను. అంతట ఫాల్గునమాసమున చంద్రగ్రహణమురాగా నొక బొమ్మలి శాసనము, గాం. శ. ౮౭ వ నాటిది (కె. ఎ. హెచ్. ఆర్. యస్. సం. ౪. పుట ౨౧.) ౩. పల్లెగిమిడిశాసనము, గాం. శ. ౯౧. నాటిది (ఇండియన్ ఆంటిక్వరీ. సం. ౧౬. పుట ౧౩౧.) ౪. నర్సింగపల్లి తామ్రశాసనము (భావసం. భాద్రపదసంచిక భారతి, ౪౬౧-౪౬౭.)

బ్రాహ్మణవర్ణునికి పులుంబూరు అగ్రహారముగా దాన మిచ్చెను. ఆ గ్రామవాస్తవ్యులకు తనశాసనము నాజ్ఞాపించుటకై హస్తీకోశ, వీరకోశులను ఆజ్ఞప్తులుగా నియమించెను. మాధవవర్మకు తూర్పుదిక్కుననున్న రాజ్యములను జయించవలయునని యభిలాష మొట్టమొదటి మారు ఆతని కర-వ రాజ్యసంవత్సరమున కలిగెను. అంతకుపూర్వ మాతనికి శక్తి చాలియుండకపోవచ్చుననుట పైన వ్రాసిన గాంగరాజులవృత్తాంతమునుబట్టి స్పష్టము కాగలదు. ఇపుడతనికి మంచితరుణము తటస్థించియుండవలెను. బహుశః ఇప్పటికి రెండవ యింద్రవర్మ మరణించియుండనోవును.

మాధవవర్మ కలింగమును జయించి గాంగవంశమును కంపింపజేసి తనరాజ్యమును మరల కలింగదేశములోనికి విస్తరింపజేసినట్లు కన్పడుచున్నది. కలింగాధిపతి రెండవ ఇంద్రవర్మతరువాత నించుమించుగా ముప్పదియేడు సంవత్సరములవఱకు మరల గాంగరాజులచరిత్ర యేమియు వినబడదు. ఇంతవరకు దొరికినవాటిలో రెండవ యింద్రవర్మయొక్క గాంగవంశము ౯౦ వ సంవత్సరమునాటి శాసనముతరువాతది మాడవ ఇంద్రవర్మయొక్క ౧౨౦ వ సంవత్సరమునాటి శ్రీకాకుళ శాసనము. ఈ రెండు శాసనముల నెంతపరిశీలించినను ఈ యిరువురి యింద్రవర్మలకు గల తాంధ్రవ్యము ఎఱుక పడకున్నది. కాని తాతగారి పేరు మనుమనికి పెట్టెడి యాచారము కలింగగాంగవంశమున గానబడుచున్నది; గావున రెండవ ఇంద్రవర్మకు మాడవ ఇంద్రవర్మ పౌత్రుడై యుండవచ్చునని యూహింపవచ్చును. ముమ్మడి యింద్రవర్మ జనకుని పేరు దానార్ణవుని తెలియుచున్నది. దానార్ణవునికి ఈ యింద్రవర్మ శాసనములందు మహారాజుపదవి శేషణ ముపయోగింపబడి

యుండలేదు. దీనినిబట్టిమాడ రెండవ ఇంద్రవర్మ యనంతరము, ముప్పదియేడుసంవత్సరములవఱకు గాంగులరాజ్యము కడుదీనదశయందుండెనని యూహింపవలగుచున్నది. మరియు విష్ణుకుండిన మాధవవర్మచే గాంగరాజ్యము పెకలింపబడునంతటి విపత్తు సంభవించెనని యూహింపవలగుచున్నది. ఈ కలింగ యుద్ధములందు మాధవవర్మ త్రివరనగరాధీశ్వరుని సహాయము బొందియుండును. త్రివరనగరము చేదిదేశాధీశ్వరులయిన కలచురివంశపు రాజులకు ముఖ్యపట్టణము. నాకాటకరాజుల వైభవము అస్తమించినతరువాత చేదిరాజ్యమును కలచురిరాజులు ఆక్రమించుకొనిరి. మాధవవర్మ కలచురిరాజకుమారి తలను పెండ్లియాడినట్లు ఆతని ఈపూరిశాసనములోని “త్రివరనగర భవనగతయువతీహృదయానందకరః” అను విశేషణమునుబట్టి ద్యోతక మగుచున్నది. ఈ విశేషణమే “త్రివరనగర భవనగత పరమయువతీ జనవిహరణరతిః” అని పూలమూరిశాసనమున మాడ కన్పట్టుచున్నది. ఈమాధవవర్మకు మాతునిచ్చిన త్రివరనగరాధీశుడైన కలచురిరాజవర్మో ఊహింప ప్రస్తుతము సాధ్యము కాదు.

కలింగరాజ్యముపై దండెత్తి జయించుటాదియైన వృత్తాంతము పూర్వోదాహృతములయిన స్థానికపురాణములందును, తెలుగుకావ్యములందును వినబడుచున్నది. కాని జనులు పరంపరగా చెప్పుకొనుచు వచ్చిన గాథలందు, విష్ణుకుండిన మాధవవర్మల మువ్వరిని గూర్చిన వృత్తాంతము లన్నియు, వివరణలేక గుడిగుచ్చబడి అన్నియు నొక్క మాధవవర్మకే ముడినెట్టబడియున్నవి. కావున వాటిని విమర్శించి విడదీసి వివరించుట చరిత్రకారుని పని. విష్ణుకుండిన మాధవవర్మలలో కడపటి

౧. Ind. Ant. Vol. XIII p. 128.

౨. Ep. Ind. Vol. XIV p. 362.

3. మాధవవర్మ త్రివరనగరాధీశుని కుమార్తెలను పెండ్లియాడినట్లు వైవాక్యమువలన అర్థమగుటలేదని కొందరు వాదనచేయవచ్చును. రెండవ విశేషణముందు

“పరమయువతీ” యని యుండుటచేతను, రాకొమరితలకు యువతిశబ్ద ముపయోగింపబడుటచేతను, ఆ యువతులు మాధవవర్మకు భార్య లనియే యూహించుట సమంజసము.

మాధవవర్మయే అందరికంటె కడు గొప్పవాడు. ఆతని దివ్యచరిత్రము, ఆతని దివ్యనామము నేటివఱకు సంస్కరింపబడుచున్నది. పండ్రెండవశతాబ్దమునా డైన మహామండలేశ్వర ఉగ్రవాడియ మేళరసు తాను మాధవవర్మ వంశజుడని చెప్పుకొనెనని యీవఱకే తెలిసి యుంటిమి గదా! ఆతడు అనుమకొండశాసనమున "అష్టా దంతి శహస్రాణి దశకోటిచవాజినా మనంతం పాదసంఘాత మిశ్యేతే మాధవవర్మ వంశోద్భవ రప్ప శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సుగ్రవాడియమేళరస" అని తన గూర్చి చెప్పుకొన్నాడు. దీనినిబట్టి చూచిన మాధవవర్మ ఎనిమిదివేల యేనుగులకును, పదికోట్లగుఱ్ఱములకును, అనంత మగు కాల్యలమునకు నధిపతి యని తెలియుచున్నది.

దూబగుంట నారాయణకవి మహాసేనాధిపతి తమ్మరాజు బసవరాజేంద్రునకు పంచతంత్రియను కావ్యమును కృతియిచ్చెను. బసవరాజచమూపతి ఉత్కలదేశాధీశులయిన గజపతులకు సేనాని. పదునైదవ శతాబ్దమువాడు. ఈబసవరాజు మాధవవర్మగంశోద్భవుడని యాకావ్య

పీఠికయందు చెప్పబడినాడు. అందు మాధవవర్మ ఇట్లు అభివర్ణితుడై యున్నాడు.

ఉ. "మును బెజవాడదుర్గమున

ముగ్ధతనంబున మెచ్చజేసి పెం

పున రథ, దంతి, వాజి, భట

ఘూరి బలంబులచే గళింగ భూ

జనపతిఁడైవచ్చి వేసవతి

సంతతికై మహిఁ బాడినిల్చి క్ర

మృతఁ జరకీర్తులంగనిన

మాధవవర్మ....."

రథ, దంతి, వాజి, భట, ఘూరిబలములు గలవాని వర్ణింపబడుటచేత సీమాధవవర్మయూ, అనుమకొండ శాసనమున మేళరసునకు పూర్వముగా జెప్పబడిన మాధవవర్మయూ నొక్కరై యుండునోపుదురు. † ఈ మాధవవర్మ కళింగభూజనపతిపైకి విశేష సైన్యములతో జని యోడించి హతునిచేసెనన్న వృత్తాంతము పాలమూరి శాసనపతి మూడవమాధవవర్మకు సరిపోవుచున్నది. కావున వీరిరువురు నొక్కరై యుండునోపుదురు.

* Ep Ind. vol. IX. p. 256 Appendix-

† మా మిత్రులు మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారుహాడ నీ యభిప్రాయమునే వెలిబుచ్చియున్నారు. భారతి, ప్రమోదూత భాద్రపద సంచిక చూడుడు.

౧

ద్రక్షిణ హిందూ దేశమున రాజ్యము చేసిన గాంగవంశములు రెండు: ఒకటి కళింగ దేశమును, మఱియొకటి మైసూరు దేశమును పాలించినవి. కళింగము నేలినవారికి కళింగ గాంగులని, మైసూరువారికి పశ్చిమగాంగులని చరిత్రప్రసిద్ధి. కళింగగాంగులకు పూర్వగాంగు లనియు బేరు. ఈ వ్యాసమున నుద్దిష్టమయినది కళింగగాంగచారిత్ర విషయము.

పూర్వగాంగుల శరిపాలనము కళింగ మున నెప్పు డారంభమయినదియు మనకు దెలియదు. వీరిశిలాశాసనములు, తామ్ర శాసనములు అచేకములు దొరకినవి. శిలా శాసనములు క్రీస్తుశకము షడునొకండవశతాబ్దినుండి మాత్రమే కానవచ్చును. తామ్ర శాసనము లంతకుపూర్వపువి, అటుతరు వాతివీకూడ దొరకినవి. షడునొకండవశతాబ్ది నుండి మాత్రమే కళింగగాంగభూపతులు తమ శాసనములందు శకవర్షములను బేర్కొ నుచువచ్చిరి. అందువలన కళింగగాంగచారి త్రమున షడునొకండవశతాబ్ది యొకఘట్టము. అంతకుపూర్వపువారు శకవర్షములు పేర్కొ నకయుండుటకు, తరువాతివారు పేర్కొనుటకు ఏదో గొప్పకారణము - అది యింతవఱకు తెలి

యరాకపోయినను - ఉండుటనహజము. మొట్ట మొదటిమాటు ప్రాతపంథను విడనాడి తన శాసనములందు శకకాలమున సంవత్సరము లను వేయుచువచ్చిన మొదటి మహీపతి వజ్ర హస్తుడు; అనగా గాంగచారిత్రమున ప్రాత పంథవారికి, క్రొత్తపంథవారికి వజ్రహస్తుని రాజ్యము సరిహద్దన్నమాట. వజ్రహస్తుని పూర్వులను పూర్వ(ప్రాచీన - Early) గాంగులని, తరువాతివారిని షరగాంగులని (Later Gangas) చరిత్రకారులు వ్యవహరించుచున్నారు. షరగాంగులలో వజ్రహస్తుడు ప్రథమగణ్యుడు.

వజ్రహస్తునికొడుకు రాజరాజు; ఇతని కొడుకు అనంతవర్మచోడగంగు. వజ్రహస్తు నిని, ఇతని మనుమడు అనంతవర్మచోడగంగుని తామ్రశాసనములు చాల దొరకినవి. రాజ రాజు తామ్రశాసన మొకటిమాత్రమే బయలుపడినది. వీరిశాసనముల ననుసరించి వజ్ర హస్తునికి, అనంతవర్మచోడగంగునకు అనంత వర్మ బిరుదము కలదని, రాజరాజు దేవేంద్ర వర్మ బిరుదాంచితుడని తెలియవచ్చుటయే కాక వీరు మువ్వరిలో వజ్రహస్తుడు శ. ౯౬౦కి సరియయిన క్రీ. శ. ౧౦౩౮లోను¹, రాజ రాజు శ. ౯౯౨కు సరియయిన క్రీ. శ. ౧౦౭౦లోను², అనంతవర్మచోడగంగు శ.

1. Ep. Ind., Vol. IV, p. 183.

2. Jour. Andh. Res. Soc., Vol. VIII, p. 166; Jour. Bi. Or. Res. Soc., Vol. XVIII.

కాకి సరియైన క్రీ. శ. ౧౦౨౨లోను³ పట్టాభిషిక్తులయిన ముఖ్యవిషయముకూడ నిర్ధారణమయినది. వజ్రహస్తుని తామ్రశాసనము లతనికి పూర్వము అయిదుతరముల వఱకు గాంగవంశావతారక్రమము సభివర్ణించుటయేకాక యతనికి పూర్వులుగ నావంశ వృక్షమున పేర్కొనబడిన రాజు లెవ్వరెవ్వరెన్నెన్నియేండ్లు పాలించినది కూడ తెలుపును. దీనిననుసరించి ప్రాతశాసనాది రాజకీయప్రతములను బరిశీలించి పూర్వరాజవంశీకను తయారుచేయించిన ప్రథమగాంగవృక్షపతి వజ్రహస్తుడని స్పష్టపడుచున్నది. ఈతని శాసనములనుబట్టి ఇతనికి పూర్వము వజ్రహస్తునామాంకితు లిద్వరు రాజ్యమేలియుండుటచేత నీతడు ముమ్ముడివజ్రహస్తు డగుచున్నాడు. ఈతనిశాసనములందు మొదట పేర్కొనబడినవాడు గుణమహార్ణవ మహారాజ తనయుడయిన ప్రథమవజ్రహస్తుడు. కళింగభూమి నితనికాలమునకు పూర్వపు రాజులు (? గాంగులు) అయిదు ఖండములుగ దమలో దాము పంచుకొని పరిపాలించుచుండ, ఈ ప్రథమ వజ్రహస్తుడు శత్రువులను భూరిపరాక్రమమువలనను, భుజబలమువలనను జయించి మరల నాయయిదు ఖండములను ఏకముచేసి అఖండ కళింగమును నలువదినాలుగేండ్లు పరిపాలన మొనరించెను. మూడవ వజ్రహస్తుడు తన వంశావతారక్రమము నీ ప్రథమవజ్రహస్తునినాటి

నుండియే యభివర్ణించుట కాత డొనర్చిన మహాకార్యమే కారణమయి యుండవచ్చును. తునకలు తునకలుగ నున్న కళింగము నేకీకరణముకావించి అఖండ గాంగసామ్రాజ్యమును నెలకొల్పి ప్రతిష్ఠావహుడయిన మొదటి వజ్రహస్తుని కట్టి ప్రాముఖ్యము నొసంగుట సముచితమేకదా! దత్తగ్రామ, ప్రతిగ్రహ తలవిషయమును విడిచినచో రాజరాజశాసనము తండ్రిశాసనమునకు సరియైన సకలు. ఇక అనంతవర్మచోడగంగుతామ్రశాసనము లన్ననో, వాటిని రెండురకములుగ విడదీయవచ్చును. మొదటివజ్రహస్తుని తండ్రియైనగుణమహార్ణవునినుండి వంశావతారమును దెలుపునవి ఒకరకము; ఇంకను అంతకుపూర్వపు రాజుల సంతతిక్రమ, రాజ్యకాలాదులను దెల్పి సమగ్రగాంగవంశావతారక్రమము సభివర్ణించునవి మరొకరకము. ప్రక్కపుట చూ:

అనంతవర్మచోడగంగుశాసనముల ననుసరించి తెలియవచ్చిన గాంగవంశావతారక్రమమున మొదటి, రెండవ, మూడవ మొదలగు సంఖ్యావాచకపదములను కుండలికరణమున జూపియుండలేదు. అందుకు కారణము శాసనములందే యవి యుపయోగింపబడుట వలన. ఈసందర్భమున చోడగంగుశాసనము లందలి కొన్నిపంక్తుల నిట నుదాహరించుచున్నాను, అవసరముగనుక. రెండవరకము శాసనములన్నిటిలో పాత మొక్కతీరుననే యుండుటచేత, ఏశాసనముననుండి యుదా

3. Ind. Ant., Vol. XVIII, p. 161; భారతి, సం. ౨, పుట. ౧౦౧.

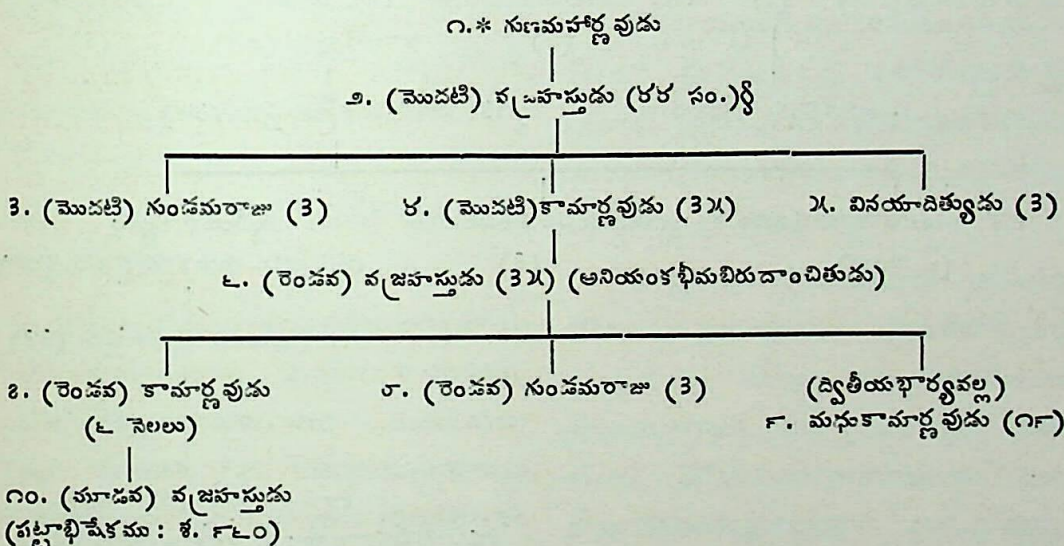
హరించినను ఉద్ధారించవచ్చును. అందు వలన, కొన్ని సంక్తులు కొన్ని శాసనమున నుండిరి : 4

“తత్సాను ద్విత్వీయో వజ్రహస్తః పంచదశసమాః క్షమా మరక్షత్ | తస్మానుజ స్త్రీయః కామాణ్ణవోణవమేఖిలా మేకోనవింశతి సంవత్సరాక్ (స)మవర్ధయత్ |తత్సతో గుణాణ్ణవ స్సప్త వింశతి మబ్దానభిరశనాం వశమనైషీత్ | తదా త్మజః పోతాంకుశః పంచదశవత్సరాక్ మహీన్నిస్సపత్నా మకాషీత్ | తతస్త

ద్భాతుస్సుతః కలింగలాంకుశోద్వాదశ వత్సరాక్ కలింగా నలంచకార | తతస్తస్య పితృభ్రాతా సప్తవర్షా గుణ్ణమరాజో మహీమణ్ణలమణ్ణనో బభూవ | తస్మానుజ శ్చతుర్థః కామాణ్ణవః పంచవింశతింవర్షాన్ వసుంధరా మనుబభూవ | తయోః కనీయా నివసయాదిత్యో వషత్త్రయం ధరిత్రీ మత్రాయత | తతస్తజ్జ్యేష్ఠస్య కామాణ్ణవస్య సుత శ్చతుర్థో వజ్రహస్తః పంచత్రింశత మబ్దకాక్ మహీమిభమదజలధారాభి రభ్యపించత్...” (పం : ౬౩-౭౫)

గాంగవంశవృక్షము

‘క’ — (వజ్రహస్తనిశాసనముల ననుసరించి)

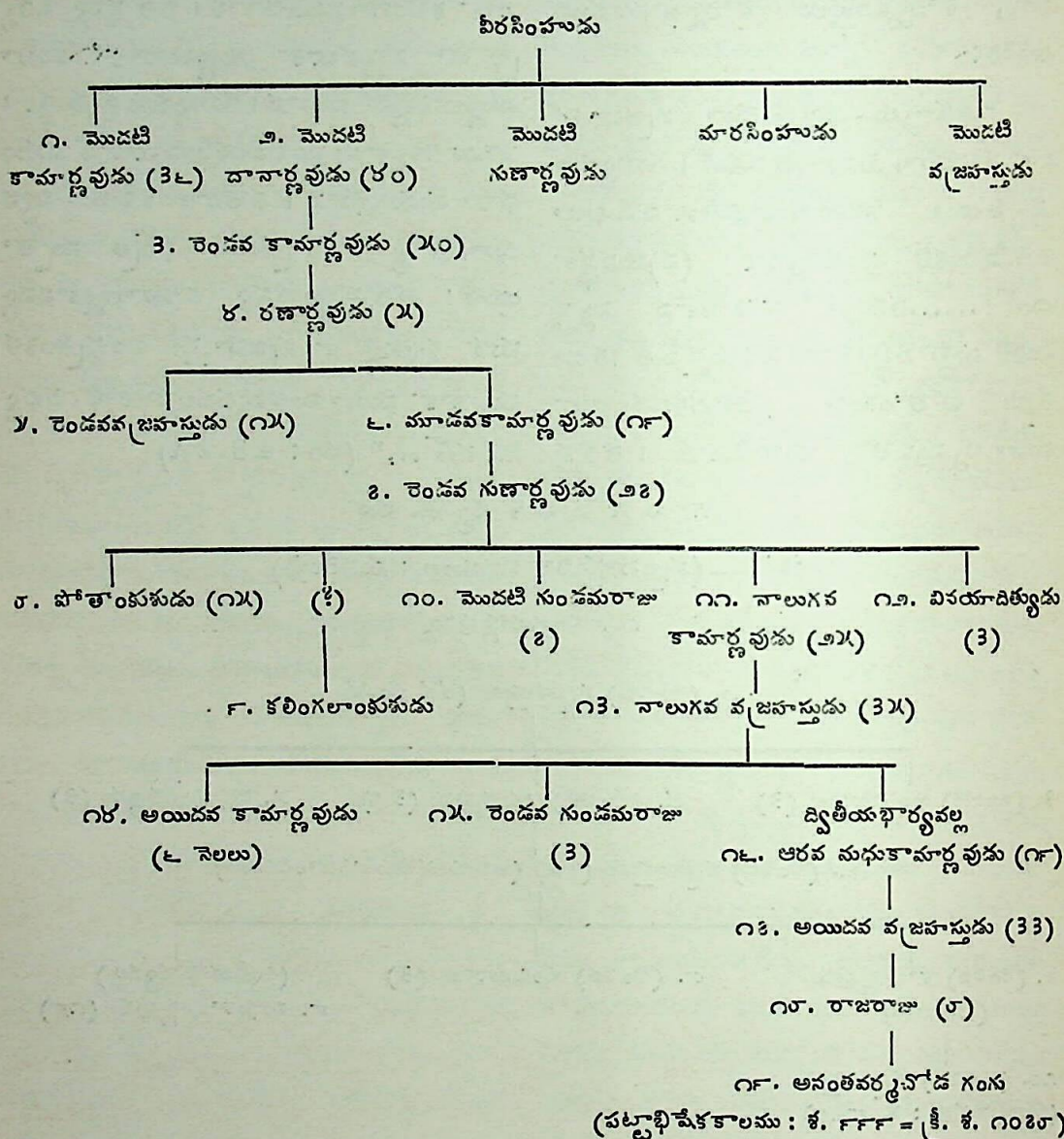

4. భారతి, సం. ౨, పుటలు ౧౦౯-౧౧౦.

* ఈ సంఖ్యలు పరిపాలకక్రమమును దెలుపును.

గ్గి గుండలీకరణముననున్న యీసంఖ్యలు ఆయా రాజు లెంతెంతకాలము రాజ్యమేలినది తెలుపును. నెలలని వ్రాసిననేతక్క ఈ సంఖ్యలను సంవత్సరములుగనే గ్రహించునది.

‘చ’ — (అనంతవర్మ చోడగంగుశాసనముల ననుసరించి)

వజ్రహస్తుని శాసనములయందలి వంశా వంశావతారికను ‘చ’ యని వ్యవహరింపతారికను సౌకర్యముకొఱకు ‘క’ యని, తము. ‘క’, ‘చ’ లలో గానవచ్చు అనంతవర్మ చోడగంగుశాసనముల యందలి వ్యత్యాసము లివి:

(౧) 'క' యందలి ద్వితీయవ్రహ్మస్తుడు 'చ' యందు నాలుగవ వ్రహ్మస్తు డగుచున్నాడు.

(౨) 'క' యందలి ద్వితీయకామార్గపుడు 'చ' యందు అయిదవ కామార్గపు డగుచున్నాడు.

(౩) 'క' యందలి మూడవవ్రహ్మస్తుడు 'చ' యందు అయిదవ వ్రహ్మస్తు డగుటయే కాక అతనిజనకులుకూడ మారిరి. 'క' ననుసరించి మూడవవ్రహ్మస్తుని తండ్రి ఆరుమాసములుమాత్రమే పరిపాలనము నెరపిన ద్వితీయకామార్గవ తనూభపుడు కాగా, 'చ' ననుసరించి యతడు పంచమకామార్గపుని ద్వైమాతుర సోదరుడగు మధుకామార్గపుని కుమారుడగుట విచిత్రము. ఇంతటి సమగ్రగాంగ పంశావతారక్రమమును దెలిపిన అనంతవర్మచోడగంగుకు తన తాతతండ్రినిగూర్చి తెలియదండమా? వ్రహ్మస్తునికే తనజనకునిగూర్చి తెలియదండమా?

(౪) ఇంకను పూర్వపుతరములకు పోయినచో గుండమరాజు, నాలుగవకామార్గవ, వినయాదిత్యులతండ్రిని 'చ' రెండవగుణార్గపుని జేయగా, 'క' మొదటివ్రహ్మస్తుని జేయుచున్నది. ఇక 'చ' యందుదాహృతులయిన 'పోతాంకుశ', 'కలింగలాంకుశులు' 'క' యందు గాననేరారు.

(౫) 'చ' యందలి ద్వితీయవ్రహ్మస్తుడు వినయాదిత్యజనకు డగు రెండవగుణార్గపుని

పితృప్ర్యుడును, మూడవకామార్గపుని జ్యేష్ఠసోదరుడు నగుచున్నాడు.

పైవ్యత్యాసము లటులుండ, గమనింపవలసిన మఱియొక విషయము కలదు: అనంతవర్మచోడగంగుశాసనములందలి పంశావతారిక యందు వ్రహ్మస్తనామాంచితులు ద్వితీయ, చతుర్థలేకాని తృతీయుడు పేర్కొనబడియుండలేదు. ఈవిషయము నింతవఱకెవ్వరు గమనించినట్లులేదు. పేరుచెప్పకుండ వదలివేసిన కలింగలాంకుశుని జనకుడే ప్రాయికముగ మూడవవ్రహ్మస్తుడు కావచ్చునని నాఅభిప్రాయము.

ఇక చరిత్రవిశేషములను బరిశీలించినచో, ('క') వ్రహ్మస్తశాసనములవలన, ఇదివఱలో నుడివినట్లు, మొదటివ్రహ్మస్తుడే అయిదు ఖండములుగ చీలిపోయిన కళింగమునంతను శత్రువులను జయించి యొకటికావించి యేలినట్లు తెలియుచున్నది.

కాని యీవిషయమును అనంతవర్మచోడగంగుశాసనములు తెలుపకపోయినను కళింగము మొదట నాలుగుఖండములుగ (అయిదుకాదు) విభక్తమయినట్లు తెలియగలదు. చోడగంగు శాసనములు మొదట పౌరాణికపంశకథనముతో ఆరంభమగును. అకథనమునంతమున ప్రగల్భుడనువానికి కోలాహలుడు పుట్టినట్లును, ఇతడు గంగవాడి విషయమున కోలాహలమును పురమును నిర్మించినట్లును, అతనికి విరోచనుడు కలిగి

నట్లును జెప్పబడెను. విరోచనుని యనంతరమున గాంగవంశజులుగమందిరాజులు కోలాహలపురమున పరిపాలనము నెరపిరి. పిదప నావంశమున వీరసింహుడు జనించెను. ఇతనికి కామార్జున, దానార్జున, గుణార్జున, మారసింహ, వజ్రహస్తులని యయిదుగురుకొడుకులుపుట్టిరి. తనపినతండ్రి తనరాజ్యము నాక్రమించుకొని నను అతనితో విరోధిపక్ష యారాజ్యమును విడిచి కామార్జునపుడు తననలుపురిసోదరులతోను బయలుదేరి తూర్పుదిశ కరిగి మహేంద్రగిరిమీది గోకర్ణస్వామి నారాధించి, ఆస్వామియనుగ్రహమున ఛత్ర, చామరాది రాజ్యచిహ్నములను బడసి, పిదప శబరాదిత్యుని జంపి కళింగమును గైకొనెను. దంతాపురము (దంతపురము) ఇతనిరాజధాని. తనకు సంతానము లేనికారణమున గావచ్చును దానార్జునని యువరాజును గావించి కామార్జునపుడు మిగిలిన తనసోదరులలో గుణార్జునని కంబవాడివిషయమును, మారసింహునకు సోదామండలమును, వజ్రహస్తునికి కంటకవర్తనియు నొసంగెను.

అనంతవర్మచోడగంగుశాసనములం దభివర్ణితమయినది దానార్జునని వంశావతారక్రమము. కామార్జునపుడు కళింగమును జయించి తనసోదరుల కంబవాడివిషయాదుల నొసంగి నట్లు చెప్పబడుటవలన నామండలములు కళింగమునందలి విగనే గ్రహింపదగును. ఇట్లు భిన్న రాజపరిపాలిత మయిన కళింగఖండములనే 'క' యందలి ప్రథమవజ్రహస్తుడు భుజబల

సరాక్రమములవలన జయించి యేకీకరించి పాలించినట్లు చెప్పట యుచితము. అయితే 'క' యందు గాంగవంశజులు త్రికళింగమును పాలించినట్లు చెప్పబడగా 'చ' యందు వారు కళింగాధిపతులుగనే అభివర్ణితులగుట గమనింపవలసిన విషయము.

'క' యందలి రెండవవజ్రహస్తునిగూర్చి చెప్పబడినవిషయ, మనగా నతడు వేయిమదగజములను దానముచేసి నన్నసంగతి 'చ' యందును (నాలుగవవజ్రహస్తుని విషయమున) వర్ణింపబడినది.

వజ్రహస్తునిశాసనములవలన దెలియనివి, ఒక్కచోడగంగుశాసనములవలననే తెలియవచ్చునవి వైవి కళింగఖండవిషయచర్చయందు కొన్ని తెలుపబడినవి. మిగిలిన వివి: దానార్జునని పరిపాలనము ననంతరమున అతని కుమారుడు నగరము అనుపురమును రాజధాని కావించుకొనెను. అచ్చట నొక మధుకవృక్షముననుండి పుట్టిన ఈశ్వరునకు మధుకేశుడను పేరుపెట్టి యొకపెద్ద దేవాలయము కట్టించెను. ఈసందర్భమున గంజాంజిల్లా పల్లాకిమిడితాలూకాయందలి ముఖలింగము ప్రాచీనశాసనములందు (పరగాంగులనాటివి) కాలింగ దేశనగరమని, కాలింగావనినగరమని, కలింగనగరమని, నగరమని వ్యవహరింపబడెననియు, అచ్చటి దేవునికి మధుకేశ్వరుడని, నగరానవీటి మధుకేశ్వరుడని నామములు గలవనియు జ్ఞాపకముంచుకొనదగును.

చోడగంగుశాసనములు చెప్ప మది యొకవిశేష మేమన, మూడవకామార్జునుడు జయింపనిచ్చగొని వచ్చిన యేడుగురుసుభటుల నొక్కబాణముతో గడతేర్చెనని.

వజ్రహస్తనియొక్క, అనంతవర్మచోడగంగుయొక్క శాసనములలో నిచ్చిన వంశావతారికలకు గల భేదమును జూచి చోడగంగు శాసనములవలన దెలియవచ్చు వంశావతారిక సరియైనదికాదని, వజ్రహస్తజేముండటివాడు గనుక అతనిశాసనములలో నిచ్చిన యవతారికయే విశ్వసనీయమయినదని వాదించుచున్నారు కొందఱు. కాని యిది యనాలోచితము. ముండటివారగుటకు వెనుకటివారగుటకు తాతామనుమ లిరువురికి గల యంతరము ముప్పదితొమ్మిదినంతవత్సరములే. ఇందు వెనుకముందులేమి? ఈకారణమును పురస్కరించుకొని చోడగంగు తెలిపిన వంశావతారిక నెగురగొట్టజూచుట అయుక్తము. అదియటులుండ, చోడగంగువంశావతారిక యంతయు వట్టికల్పనమనుట యుక్తము కాదు; ఏలయన, పూర్వజరగాంగులకు జరస్పరము సంబంధముకలదన్నది ఇపు డెల్లరు సంగీకరించుచున్న విషయమే. పూర్వ గాంగ శాసనప్రదాతల తండ్రులలో దానార్జున, గుణార్జున, కామార్జున నామాంబితులు కొందఱు కలరు. ఈ కడపటియిరువురును వజ్రహస్తని శాసనములలో పేర్కొనబడ్డవారే

కాని దానార్జునుడు చోడగంగు ('చ') వంశావతారికయందుమాత్రమే కాన వచ్చును. అట్టిచో నావంశావతారికను సృష్టియని యెట్లు త్రోసివేయగలము? మఱొకవిషయము — చోడగంగుశాసనములవలన వినయాదిత్యునికి వజ్రహస్తశాసనములందు పేర్కొనబడిన గుండమరాజు, కామార్జునులే కాక పోతాంకుశునితోను, మన మీది వఱలో తృతీయవజ్రహస్తాడు కావచ్చుననుకొన్న, పేరుచెప్పని మరియొకనితోను గలిసి మఱియిద్దరు సోదరు లున్నట్లు తెలియును. వజ్రహస్తశాసనముల ననుసరించి వట్టికల్పనమని వీ రిరువురిని కొట్టివేయుట సులభమే కాని అట్లుచేయ వీలుకనబడదు. పోతాంకుశు డొక డుండినట్లు శాసనప్రమాణమే కలదు. శకవర్షము ౧౨౦౩ నాటి అనంతవర్మ వీరశ్రీనారసింహరావుతుదేవర సింహాచలము శాసన మొకటి యతడు గంగవంశమున రాజులకు రాజ్యాభివృద్ధిగా శ్రీ నరసింహనాథునికి పోతాంకుశదేవు డిచ్చిన రెండుపూర్వదత్తము ప్రతిపాలించి యిచ్చినట్లు తెలుపుచున్నది. ఈ విషయ మింతవఱకెవ్వరును గమనించినట్లు కనబడదు.

పై కారణములవలన రెండువంశావతారికలకు — వ్యత్యాసము లేకారణములవల్ల కలిగినను — సమన్వయింప బ్రయత్నించుటయే కర్తవ్యము. ఈదృష్టితో మధుకామార్జునునికి

సంతానములేక పెంచుకొన్న కారణముననో
యేమో వజ్రహస్తుడు చోడగంగు వంశా
తారికయందు అతనికుమారుడుగ చెలుపబడి
నాడని సరిపెట్టుకొనవచ్చును. కామార్జవ,
గుండమరాజు, మధుకామార్జవసోదరులతోడి
రెండువంశావతారికలయందును వజ్రహస్తుడే—
ఒకదాని ప్రకారము నాలుగవవాడయిన నేమి,
వేటొకదాని ప్రకారము ద్వితీయుడే యైన
నేమి— రెండింటిలోను ఈ వజ్రహస్తుని తండ్రి
కామార్జవప్రజే. పినతండ్రి పెదతండ్రులు వరుస
గా వినయాదిత్య గుండమరాజులే. చోడగంగు
వంశావతారికయందు దిక్ అధికము పోతాం
కుశుడును, అతనిసోదరుని తనయుడు కలింగ
లాంకుశుడును జూపబడినారు. మూడవ వజ్ర
హస్తుని విషయమున పై సమన్వయము కా
వించుకొనినచో ఇంతవఱకు రెండువంశావ
తారికలకు భేద మేమియు గాన్పించదు. వజ్రహ

స్తుడు తెలుపని మరికొందఱను — అత డేమి
కారణముననో విడిచిపెట్టినవారిని — అనంత
వర్మచోడగంగు పేర్కొనుట తప్పనుకాదు.
అట్లుపేర్కొనినందువలన అత డిచ్చిన వంశ
వృక్షము విలువ చెడుటయులేదు. ఇక నున్న
పెద్దతేడా వినయాదిత్యాదుల జనకునివిషయ
ముననే. వినయాదిత్యుని తండ్రి నొకటిగుణ
మహార్జవుని జేయగా, మఱియొకటి వజ్ర
హస్తుని జేయుచున్నది. మన మిదివఱలో
చేసిన యాహసనుసరించిచూచినచో ‘క’
యందు తండ్రిగా నుండిన వజ్రహస్తుడు ‘చ’
యందు కుమారుడు (పోతాంకుశసోదరుడగు
తృతీయవజ్రహస్తుడు) అగుచున్నాడు. ఇంత
మాత్రమున అనంతవర్మచోడగంగువంశావ
తారికయంతయు అవిశ్వసనీయమని త్రోసి
వేయుట అధర్మము.

నల్లని అంచ

S. M.

చెఱకు మన మనాదినుండియు సెరిగినపంటయు. అది మనకు దేశీయమైనదని చెప్పుటకు చెక్కు నిదర్శనము లున్నవి. పూర్వ మొకప్పుడు రెల్లువలెనుండి, తర తరములనుండియు సాగుచేయబడి, చెఱకు ఇప్పుటి కీస్థితికి వచ్చినది. ఇప్పు డీపంటకు అనేకకారణములవలన గొప్పప్రాముఖ్యము వచ్చినది. జూన్ 2, ౮-వ తారీఖులలో జరిగిన పంట ఏర్పాటుసభ (Crop-planning Conference) లో ప్రతిరాష్ట్రముకూడ చెఱకు పభివృద్ధిచేయ నాతురతయున్నట్లు చూచించెను. ఈపంట ఇంతముందునకు వచ్చుటకు కారణము లేవన :—

౧. చెఱకుకు ఎక్కువ యెరువువేయవలెను. తరువాత వచ్చుపంట లందువలని లాభమును పొందును.

౨. ధాన్యము, గోధుమలు అమ్ముటకు మనము ఇతరదేశములపై నాధారపడవలెను. చెఱకు, చెఱకు నుండివచ్చు పంచదార మున్నగునవి అమ్ముడుపో వసభయము మన కక్కరలేదు. మనకు ౧,౦౦౦,౦౦౦ టన్నుల పంచదార ఏటేట కావలెను. ఇప్పుడు ౭౫౦,౦౦౦ టన్నులు మాత్రమే మనదేశములో తయారగుచున్నది. కనుక మనము చెఱకుపంట నెక్కువగా పండించవలెను.

౩. ఈ పంట చాలా లాభము నిచ్చువానిలో నొకటి. దీనిటకు పశువులకు మేతయగుచున్నది. నవంబరు నుండి మార్చివరకు సాధారణముగా సోమరులైయుండు డెబ్రాజిల్లా రైతులకు చెఱకుకోత, బెల్లము చేయుట మున్నగునవి చాలా పనిని కల్పించును; జీవనోపాధి నొసగును.

౪. ఏపరిశ్రమలోనైనను, సాధారణముగా ముడి వస్తువుల ఖరీదు తయారైన వస్తువుల ఖరీదుకన్న చాల తక్కువగా నుండును. (ఉదాహరణ: ఉక్కు తయారు చేయుట కుపయోగింపబడు గనిలోనుండి తీయబడిన ఇనుముధర ఉక్కుఖరీదులో $\frac{1}{10}$ వ వంతు మాడ

నుండుదు.) కాని పంచదారపరిశ్రమలో పంచదార ఖరీదులో $\frac{1}{3}$ వ వంతు చెఱకుగడలదే. కనుక చెఱకు పండించు రైతులకు మంచిలాభము. మిగిలిన $\frac{2}{3}$ వ వంతులో కొంతజబ్బు పంచదారమరలలో పనిచేయు పాటకజనమువకు లభించును. ఏపంటలోను, ఏపరిశ్రమలోను ఇంతలాభము దీవరైతులకుగాని, పాటకపు జనులకుగాని ఉండబోదు. ముఖ్యముగా వ్యావసాయకమైన మనదేశమునకు చెఱకువంటి పంట చాలా లాభదాయకము. అట్టి ప్రాముఖ్యము పొందిన చెఱకుసాగువిషయమై మనరాజధాని పరిశీతుల కొంచె మవలోకింతము.

హిందూదేశములో ఈపంట ముఖ్యముగా సంయుక్తపరగణాలలోను, బీహారు, ఒరిస్సా, పంజాబు, పశ్చిమోత్తరపరగణాలు, బొంబాయి చెన్నరాజధానులలోను పండింపబడుచున్నది. ఉత్తర హిందూస్థానములోని చెఱకు సన్నముగా నుండును. మనరాజధాని, బొంబాయిరాష్ట్రములలోని చెఱకు లావుగా నుండును; ఎక్కువనీరు నాసించును. చెన్నరాజధానిలో ఈపంట విస్తీర్ణము ౧,౧౬,౧౦౫ యకరములు. ఇందులో ౩-వ వంతు విశాఖపట్నంజిల్లాలో నున్నది. తూర్పుగోదావరి, బళ్లారి, దక్షిణకర్ణాట, చిత్తూరు, కోయంబత్తూరు జిల్లాలు ఒక్కొక్కటి ఏడెనిమిదివేల యకరములు పండించును. గంజాం, తిరుచనాపల్లి ఒక్కొక్కటి సుమారు ౫౦౦౦ యకరములు, దక్షిణకానర, నేలము, ఉత్తరకర్ణాటకజిల్లాలు ఒక్కొక్కటి ౩,౫౦౦ యకరములు, అనంతపురము, మధుర ౨,౦౦౦ యకరములు చొప్పున ఈపంటక్రింద సాగుచేయుచున్నవి. మలబారు, నెల్లూరు, కృష్ణాజిల్లాలలో ౧౦౦ యకరములకంటె ఎక్కువ ఈపంటక్రింద లేదు. ఇప్పుడిప్పుడు ఈపైరు నెక్కువచేయుటకు ప్రయత్నములు చురుకుగా చేయుచున్నట్లు విందుము.

నేల

రేగడిఇసుక సమ్మిలితమైన నేల (Loam) లో చెఱకు దివ్యముగా వర్ధిల్లును. ఆ నేలకడుగున, నీరు క్రిందకు పారుట కవకాశమిచ్చు ఒకపొర గుల్లగా నున్నది యుండవలెను. నీరు నిలుకడగా చాలానేపు నేలలో నిలువరాదు. అటుల నీరునిలచినయెడల విత్తనముబాగా మొలకయెత్తదు. పంట బాగా పెరుగదు. రాబడి తగ్గను. మరి ఇసుకవలెనున్న భూమిలో ఈపంట పండించుట చాలాకష్టము. నీరు చాలా అవసరము. ఎరువు ఎక్కువ వేయవలయును. ఇట్టిభూమిని బాగుచేయవలయు నన్న నీలితకు (నీలిమందు మొక్కతకు) జనుముతకు మున్నగు నవి భూమిలోనికి దున్ని కప్పివేయవలెను. అవి కుల్లిమించి యెరువగుటయేగాక నేలలో విడివిడిగానున్న అణువుల నన్నిటిని దగ్గరగా చేర్చును. అపుడు భూమికి ఎక్కువనీరు నిలుపుకొను శక్తి గలుగును.

పైరులమార్పు

పల్లపుభూములలో చెఱకు, వరి చెరియొక సంవత్సరము వేయుచుందురు. గోదావరి, కోయంబత్తూరు జిల్లాలలో కొన్ని ప్రదేశములలో రెండు సంవత్సరములు వరి, ఒకసంవత్సరము చెఱకు, రెండుసంవత్సరములు వరి, మూడుసంవత్సరములు అరటి మొక్కలు, పండింపబడుచున్నవి. కోయంబత్తూరులోనే తమలపాకులు చెఱకు కూడ ఒకదానితరువాత నొకటిగాని, మధ్య వరిపంటతోగాని సాగుచేయబడుచున్నవి. హాన్ పేట తాలూకాలో ఒకేపొలములో ప్రతివత్సరము చెఱకునాటుటకూడకద్దు.

తోటభూములలోవేయు ప్రతిపంటయును చెఱకుకు కనుకగాని, ముందుగాని రావచ్చును. హిందూ పురము తాలూకాలో పొగాకుతరువాత వచ్చు చెఱకు బాగాపండునను నమ్మకము గలదు. చోడి మున్నగు పంటలు చెఱకుకు సాధారణముగా ముందువచ్చును.

రకములు

చెఱకులో చాలారకములున్నవి. కొన్ని నమలుట కుపయోగకరమైనవి. కొన్ని బెల్లము తయారుచేయుట

కుపయోగింపబడును. కోయంబత్తూరుజిల్లాలో ముఖ్యముగా సాగుచేయునది 'పూవన్', 'వెల్లే' అనునవి. పూవన్ నమలుట కుపయోగింతురు. దానినుండి చేసిన బెల్లం నల్లగానుండును. వెల్లే మంచిబెల్లము నిచ్చును గాని ఎక్కువ నీరు తీసికొనును. హాన్ పేటలో పొట్టకబ్బు, జవారికబ్బు అను రకములు పండింపబడుచున్నవి. కోయంబత్తూరులో ప్రభుత్వమువారు చెఱకు నభివృద్ధిచేయుట కేర్పరచినకానివారు కొన్ని మంచి చెఱకుల నుత్పన్నము చేసిరి. వాటిలో ముఖ్యమైనవి కో ౨౧౩, ౪౦౮, ౪౦౨, ౪౧౯, ౪౧౭, ౨౮౧, ౨౯౦. వీటినికూడ నూటికి ౩౯ మంది వాడుచున్నారు. కో. ౨౧౩ కు అంతగా నీరు అవసరములేదు. సామర్లకోట, అనకాపల్లి మున్నగు దేశములలో దీనిని పండించి చూచిరి. వానగాక, రెండుమాడుసార్లు నీరుపెట్టి దీనిని పండించవచ్చును.

విత్తనముల నాటుటకు భూమిని తయారు

చేయు విధము

సాధారణముగా భూమిని బాగుగా దున్ని అది వరకుపంటయొక్క దుబ్బులను తీసివేయవలెను. కొన్ని ప్రదేశములలో (గోదావరిజిల్లా) గడ్డపలుగుతో భూమిని త్రవ్వుట కద్దు. దక్షిణ ఆర్కాటులో తమలపాకుల తర్వాత చెఱకువేయునపుడు, తమలపాకుల తీగలున్న గట్లను, వాటిప్రక్కనున్న బోదులను పారతో త్రవ్వ సమము చేయుదురు. ప్రతిచోట సాధారణముగా అడ్డముగాను, నిలువుగాను ౭, ౮ మార్లు దున్నుదురు. హాన్ పేటలో నాలుగుసార్లుమాత్రమే దున్నుదురు. హిందూ పురములో ౮ లేక ౧౨ సార్లు దున్నుదురు. మధ్యమధ్య నాగలిని మానివేసి భూమిని సమము చేయుటకును, గట్లలను పగుల్చుటకును గుంటకను తోలుదురు. ఇనుపనాగళ్లలో మొదట 'విక్టోరీ' అనుదానితో దున్ని, 'మన్ నూన్' అనుదానితో తరువాతదున్ని భూమిని తయారు చేయవచ్చును.

ఎరువులు

గోదావరిలో సాధారణముగా ఆకు ఎరువు (Green manure) వేయుట అలవాటు. ఆకు దొరక నప్పుడు పేడ మున్నగునవి వేయుదురు. పొలము దున్ను నపుడు (1-వ సారిగాని, 2-వ సారిగాని) ఈ ఎరువు జల్లికలిపి దున్ని వేయుదురు. కోయంబత్తూరులో మాగాణి ఘోషములలో పేడవేయుట అరిది. ఆకుగాని, చెరువు మున్నగాని వేయుదురు. తోటఘోషములలో తప్పక గొట్టెపెంట వేయుదురు.

ఎరువు దున్ని వేసిన తరువాత గోదావరిజిల్లాలో పొలమంతయు సన్నచీరలుగా విభజింపబడును. ఈ చీరలు పొలముమిట్టపల్లములమీదను, నైకాల్యము మీదను ఆధారపడియుండును. భూమి సమతలముగా సున్నయెడల మాడునాలు గడుగుల కొక బోది తవ్వ దురు. ఇది మురుగునీరును నిలుకడగా నుండనిక కొని పోవును. దక్షిణఆంధ్రాజిల్లాలో ఈమట్ల చిన్నచిన్న విగా చేయుదురు. వాటిలో చిన్నచిన్న గట్టు, చాళ్లు (Ridges & furrows) చేయుదురు. కోయంబత్తూరులో బాగా పొడుగుగా గట్టు, చాళ్లు చేయబడును. గట్టుకు గట్టుకు 2½ మొదలు 3 అడుగులదూరముండును. హాస్ పేటలో మామూలు నాగలికి ఒక చిన్నబల్ల కట్టి దున్నుదురు. అప్పుడు తయారైనగట్టు చాళ్లు పారతో సరిచేయుదురు. గట్టుకుగట్టుకు ౧½ అడుగుల దూరము. గట్టు చాళ్లు తయారుచేయుటకు ఇనుపనాగళ్లు కలవు.

నిత్తనములు - వాటిని నాటుట

చెరుగడలు విత్తనములవలన పెంపొందింప బడుటలేదు. ఈముక్కకు గింజ లున్నసంగతి కొద్ది యేండ్ల క్రితమువరకు ఎవరికిని తెలియదు. గడను చిన్న ముక్కలుగా నరికి పాతిపెట్టుదురు. ఒక్కొక్క ముక్కలో సాధారణముగా మాడుకణుపు లుండును. కొన్నిచోట్ల గడ నంతయు నరికి ముక్కలు పాతిపెట్టుదురు. ఈవిధముగా చేసినయెడల అన్నిముక్కలు మొలకెత్తివు. కొన్నిచోట్ల తలలుమాత్రము (మొదటి 2 అడుగులు) నరికి పాతిపెట్టుదురు. ఇప్పుడన్ని ముక్కలు

మొలకెత్తును. ఇది మొదటిసంధితికన్న మంచిది. రెండింటిలోను కొన్ని భోషము లున్నవి.

మనము తిను పంచదారకు 'సుక్రోసు' అనిపేరు. దానిలో 'గ్లూకోసు', 'ఫ్రక్టోసు' అను రెండు రకముల పంచదార లుండును. గ్లూకోసు చెఱకుగడ తలలో (మొదటి 2 అడుగులు) నెక్కువగా నుండును. అది యెక్కువగా సున్న ముక్కలన్నియు మొలకెత్తును. అందువలన తలలలో సున్న ముక్కలనే పాతవలెను. కాని చెఱకుతలను నరికినప్పుడు అందులో పురుగులున్నది లేనిది పరీక్షించుట కష్టము. ఆపదతిలోని లోప మిదియే. చెఱకుగడ అంతయు నరికి ముక్కలు పాతినయెడల వాటిలో పంచదార యెక్కువగా నుండును. చద రెక్కువపట్టును. అందువలన గడ తలలు నరికి పాటుట మంచిది. విత్తనములకొరకు చెఱకును చిన్నచిన్న పొలములలో పల్లెటూళ్లకు దగ్గరగా నాటుదురు. వరిపంటకు ఆకుమడులవలె నివి యుపయోగపడును. ముక్కను నాటుటకు పూర్వము దానిలో కణుపుదగ్గర మొగ్గ ఉన్నది లేనిది చూడవలెను. మొగ్గ లేనిది మొక్కరాదుగదా. చదలబారినండి తప్పించుటకు వాటిని హ్యాడ్ ఆయిల్ ఇమర్షింగ్ లో మంచి పాతిపెట్టుదురు. పాతిపెట్టుటకు పూర్వము గంజాంలో ౧2 మొదలు 24 గంటలవరకు నీళ్లలో ముక్కలను ముంచుదురు. అప్పుడు పంచదార చాలవరకు పోవును. చదలబాధ తగ్గును. తల్లిపరంబలో ఈముక్కలు ఆవు పేడలో ముంపబడును. తరువాత వీటిని చిన్నచిన్న పోగులుగా ఒకమంచెమీదవేసి, వరిగడ్డి కొంచెముకప్పి, ప్రతిదినము కొద్దిగా నీళ్లుపోయుదురు. అప్పుడు మొలకలు పైకివచ్చును. ఆముక్కలను తీసికొని పాతిపెట్టుదురు. దక్షిణకనరాజిల్లాలో తలలు నరికి వాటిని ఒక వారముదినములు వడలనిచ్చెదరు. తరువాత కట్టలుకట్టి ఒకరోజు నీళ్లలో నుంచెదరు. తరుపరి కట్టలు విప్పి, నీడలోపెట్టి, మొలకలు బయటికి వచ్చుదనుక ప్రతిదినము నీళ్లుపోయుదురు. తరువాత భూమిలో పాతిపెట్టుదురు. గోదావరిలో ఈముక్కలను చింతరవండురగా పడవేసి భూమిలో పాతుదురు. గట్టుచాళ్లుచేసినచో చాళ్లలో

ముక్కలు నిలుపుగాగాని, అడ్డముగాగాని వేసి గట్టుతల్చి నీటిని కప్పుదురు. అదివరకు గట్టున్నచోట చాలు, చాలున్నచోట గట్టు వచ్చును. చాలులో నీరువచ్చును. గోదావరి, కోయంబత్తూరు, గంభాంజిల్లాలలో చాలా ముక్కల నుపయోగించుదురు. (యకరమునకు 30 మొదలు ౪౦ వేల వరకు) బగ్గారి, హాస్ పేట మున్నగు చోట్ల చాలతక్కువ (౬-౧౦ వేలే) సాధారణముగా ఎచటనైన సరే పొలమునకు మొదట నీరు పెట్టి తరువాత ముక్కలు నాటుదురు. గోదావరిజిల్లాలో ఫిబ్రవరి, మార్చి నెలలలో నితనములు నాటుదురు. కోయంబత్తూరులో ఫిబ్రవరిలోగాని, ఆగస్టులోగాని నాటుదురు. మాగాణిభూములలో సాధారణముగా ఆగస్టునెలలో నాటుదురు.

నీరు

కోయంబత్తూరులో చెఱుకు ఎక్కువగా నూతినీటి మీద ఆధారపడియుండును. దక్షిణఆంధ్రములో చెరువులమీదను, గోదావరిలో కాలువలమీదను, విశాఖ పట్నంలో పీటన్నిటిమీదను చెఱుకు నీటికొరకై ఆధారపడియుండును. 2 మొదలు ౧౦ కోజుల కొకసారి ఈ చెరుకు నీరు పెట్టవలెను. చెఱుకుపంటకు కనీసము ౮౦ మొదలు ౧౦౦ అంగుళములనీరు కావలెను. ముక్కలు పాతిన మూడువారములకు మొలకలు పైకి వచ్చును. కొన్నిచోట్ల మొలకలు పైకిరావు. అటువంటి ప్రదేశములలో పాతుటకు మొలకెత్తిన ముక్కలు కొన్నిసార్లు ముగా నుంచుకొనవలెను.

తరువాతి సాగుబడి

పంట ఎదుగుచున్నప్పుడు ఎరువువేయుట ఈ రాజధాని అంతలోను అలవాటు. విశాఖపట్నం, కోయంబత్తూరులో కొంతభాగము మొదలగుచోట్ల జిల్లేడు, గానుగ, నీలి మున్నగు చెట్లయొక్క ఆకులను మూడవమాసములో వేయుదురు. ఇప్పుడు కోయంబత్తూరు జిల్లా అంతా వేరుశనగపండి, అమ్మోనియమ్ సల్ఫేట్లు కలిపి రెండుదఫాలుగా (3, ౪ మాసములలో) వేయుచున్నారు. గోదావరిజిల్లాలో ఆముదపుపండి యకరము

నకు ౧౬౦౦ పానులచొప్పున వాడుచున్నారు. దక్షిణ ఆంధ్రముజిల్లాలో యకరమునకు ౨,౦౦౦ పానుల వేరుశనగపండి వేయుదురు. పొదుపుగా ఎరువువాడతలెనన్న ఆకు, పిండి కలిపివేయవలెను. ఒకయకరము చెరుకుకు ౧౦౦ పానులు సత్రజని అవసరము. దీనినిబట్టి అంచనావేసి ఎరువు రెంతెంత గావలెనో నిర్ణయము చేయుదురు.

ముక్కలుపాతిన పదికోజులకు ఒకసారి పొలముంతయు తొల్లికతో తవ్వవలెను. ఇది పైన గట్టిగా నున్న మట్టిని భేదించి మొలకలు పైకివచ్చుటకవకాశము నిచ్చును. ఒక నెలదినము లైనతరువాత కలుపుదీయుటకు ఇంకొకసారి త్రవ్వవలెను. తరువాత పంట ఉన్నంత కాలములో రెండుసార్లు తొల్లికతో పనిచేయుట, రెండుసార్లు కలుపుతీత అవసరము. బగ్గారిలో తొల్లికతో మాత్రము పనిచేయురు. కలుపుతీయుదురు. నెలకొకసారి మొక్కలమొదలులో నున్న మట్టిని పైకెగిరితీయవలయును. గోదావరిజిల్లాలో చెరుకుఆకును గడచుట్టు చుట్టుట, వాసములను చెఱుకుగడలకు పోటీపెట్టుట అలవాటు. అచట గాలి అధికము. గడలు చాలా ఎక్కువ పెరుగును. అందువలన ఇది అవసరము. హాస్ పేటలో ఆకు మాత్రం గడచుట్టు చుట్టుదురు. గోదావరిలో మొక్కకు ౪-వ నెల వచ్చువరకు దానినుండి వచ్చు పిలకలను తీసి వేయుదురు. ఇదిగాక కార్తికమాసములో పొలమును తప్పక తొల్లికతో తవ్వదురు. ఇదిరెండు చేసినయెడల పంట తొందరగా తయారగునని అచటివారి నమ్మకము. హిందూపురములో ఆకులు గడచుట్టు చుట్టుటయే గాక ఒక మొదలులో నున్న గడలన్నిటిని త్రాటితో కట్టుదురు. ఈ మొదళ్ల నొకదానికొకటి కట్టుదురు. ఈతాళ్ల చుట్టు చెరుకుఆకులనుగూడ చుట్టుదురు.

చెరు కోయుటకు సిద్ధముగానున్నపుడు :

౧. గడమీద ఆకులన్నియు దగ్గరదగ్గరగా మొలచును. ౨. ఆకులు కొంచెము వెల్లదనము నహించును. 3. గడనుకోసి సూర్యకాంతి కెదురుగా పెట్టినయెడల కోయబడిన ప్రదేశము మెరయును. ౪. రసము కొంచెము

శుక్రకాదశి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి తంజావూరు ప్రాచీనచిత్రసంగ్రహమునుండి)

బంకగానుండును. కోతకుపూర్వము ౨౦ గోజులు బాగా నీళ్లు పెట్టుదురు. గడలు బాగా ఉబ్బును. అప్పుడు కోత మొదలుపెట్టుదురు.

యకరమునకు ౧౦,౦౦౦ పానుల బెల్లం గోదా వరిజిల్లాలో లభించును. కోయంబత్తూరులో ౭౫౦౦ పానుల బెల్లము వచ్చును.

కోయంబత్తూరులో కోత, మరలో గడలను ఒత్తించుట, రసమునుగాది బెల్లముచేయుట మొదలగు పనులన్నిటికి ౨౫౦ పానులకు (ఫాదికి) రెండు లేక చూడురూపాయలు పుచ్చుకొందురు. ౦-౧౨-౦ లేక, ౧-౦-౦ ఇచ్చిన మర, రసముకాచుటకు పెద్దపెనము మున్నగునవి అద్దెకు దొరకును. చూడురూపయ్యగలిగిన ఇనుపమరయే ఇప్పుడు ప్రతిచోటను ఉపయోగింప బడుచున్నది. అది చాలఉపయోగకరమైనది. ఒకగంటకు ౨౫౦ మొదలు ౩౦౦ గడలవరకు ఒకమర ఒత్తును. ౧౦౦కి ౭౮ మొదలు ౮౦ వంతులు గడలో రస ముండును. ఈరసములో ౧౦౦కి ౬౦ మొదలు ౬౯ వంతులవరకు మరలో ఒత్తుటవలన లభించును.

ఈరసమును కాచకపూర్వము కొంచెము సున్నం వేయుదురు. వేయకపోయినయెడల బెల్లము గడ్డకట్టును. రసము కాచునప్పుడు అంగులోనున్న మురికి, నల్లకలు ముద్దగా పైకికేలును. వీటిని పెద్దగరిటలతో తీసివేయ వలెను. రసమును ౧౮౦° సెంటీగ్రేడువరకు కాచవలెను. తరువాత అచ్చులలో పోసినయెడల బెల్లము గడ్డకట్టును.

జబ్బులు, పురుగులవలననష్టము

చెఱుకుకు చదలు ముఖ్యమైన శత్రువులు. ముక్కలు పాతకపూర్వము కూడ ఆయిల్ ఇమల్లు నులో ముంచినయెడల వీటిభయముండదు.

౫ రకముల గొంగళి పురుగులు గడలలోనికి తొలిచి కొని వాటినినాశముచేయును. ఇవి చిన్న మొక్కగానున్నప్పుడే ఎక్కువ చెరుపు చేయును. చిన్న మొక్కలను పరిశీలించి పురుగులన్న యెడల పీకివేసి కాల్చివేయవలెను. చెరకు ఈగ అనునొక

పురుగున్నది. ఇది ఆకులను తినివేయును. ఇవివున్న ఆకులను బాగ్రత్తగాతీసి తగులబెట్టవలెను. చెఱుకుమీద 'మొసాయిక్' అను ఒకతీవ్రమైన రోగము గలదు. ఆకులన్నియు తమ ఆకుపచ్చదనమును గోల్పోవును. ఆవిధమైన మొక్కలన్నిటిని పీకివేసి కాల్చివేయవలెను. ఆజబ్బులేని ప్రదేశములనుండి ముక్కలను తెప్పించి నాట వలెను. ఆజబ్బును ధిక్కరించగల రకముల నుత్పన్నము చేయ ప్రభుత్వవ్యవసాయ శాఖాధికారుల నడుగవలెను. ఇంకను ఎఱ్ఱకుళ్లు (Red Rot), అనానకాయజబ్బు (Pineapple disease) అను రోగములున్నవి. వీటి కన్నిటికి జబ్బులేని ప్రదేశమునుండి ముక్కలు తెప్పించు కొనుట, జబ్బుఉన్న మొక్కలను నాశనముచేయుట, ముక్కలు పాతకపూర్వము కూడ ఆయిల్ ఇమల్లు నులో ముంచుట, కొన్ని నిల్లు ఆప్రదేశములో చెఱుకువేయకుండు యుండుట మున్నగునవి ప్రతీకారములు.

పంట కగుఖర్చు

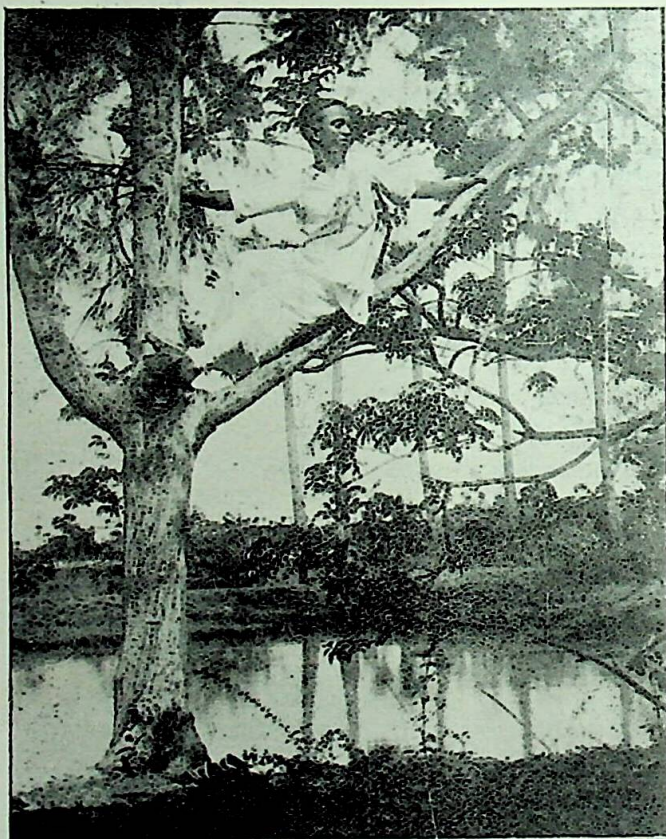
(సుమారు ౧ యకరమునకగు ఖర్చు)

యా.	
విత్తనములు నాటుటకు,	
ధూమిని తయారుచేయుటకు }	3 మొ. ౨౦
మొదట ఎరువువేయుట, పరచుట	3౫ మొ. ౪౦
ముక్కలు, పాతుట (౧౫౦౦౦)	౪౦
తరువాతవేయు ఎరువు	౫౦ మొ. ౬౦
కలుపుతీత, తొల్లికతో త్రవ్వు }	౪౦
టకు, మన్నెగత్రోయుటకు }	
గడలుకొట్టుటకు, ఒత్తించుటకు,	
బెల్లముచేయుటకు }	౭౫
నీరు నూతనుండి పెట్టిన	౭౫
తాళిలైనయెడల	౧౦

మొత్తము పంటపండించుటకు సుమారు ౧౮౯ రూపాయ లగును. గడకొట్టించి ఒత్తించి బెల్లం నూతినీటి సహాయముతో తయారుచేసినయెడల ౩౩౯ రూపాయ లగును. కాలువనీరైనయెడల ౨౭౪ రూపాయ లగును.

ఇంతసామ్య చిన్న చిన్నరైతులు పెట్టుబడి పెట్ట జాలరు. కాన రైతులు కొంతమంది ఒకసహకారసంఘ ముగా నేర్పడి, ఈపంటకనుభుర్వులు ఆసంఘమునుండి పుచ్చుకొనుచు, పంటపండించవచ్చును. పంట నమ్ము నప్పుడుమాడ మంచిలాభమున కన్మువచ్చును. ఈపైరుకు వచ్చు జబ్బులను, పట్టు పురుగులను నాశనముచేయు టకు అనుభవజ్ఞులగువారిని సంఘముతరపున రప్పించిన అందరిరైతుల కష్టములు తొలగును. గవర్న మెంటు వారి వ్యవసాయశాఖోద్యోగులతో రైతులు తమసంశయములనుచెప్పి వాటినినివృత్తిగావించుకొనవలెను. ప్రభు

త్వమువారు సిండికాహిఫర్మను అనుదానిని కట్టింపి దానిమీద పెనముచేసి రసముకాచముని సలహా నొసగు చున్నారు. అది చాలమంచిది. మామూలుగా కాచు టకు అనుభుర్వుకంటె చాలాతక్కువ అగును. ఈవిధ మైన కొత్తమార్గములను మంచివాటిని అనుసరించుచు రైతు లాభముపొందుటకు పెక్కు అవకాశము లున్నవి. బాగ్రత్తగా శ్రద్ధ గుచేసి సహకారసంఘములో సభ్యుడై, చెలికుపండించు ప్రతిరైతు బాగుపడుననుట కెంత మాత్రము సందియము లేదు.

శాఖామృగము

చీకటితప్ప

(క్రావణ భారతినుండి అనువృత్తము)

వేలూరి శివరామశాస్త్రి

3

(క)

నిమేష మనియు, కాష్ఠ యనియు, కల యనియు
క్షణ మనియు నీరీతిగా కాలజ్ఞులు కాలమును
విభజించి చూపిరి. కాని ప్రేమ యొకటి వచ్చిపడి యీ
విభాగమును తాఱునూఱు చేసివయించుచున్నది. అనురక్తుల
కాలమానమునందు యుగ మొకనిమేషము. వియుక్తుల
కాలమానమునందు నిమేష మొకయుగము. ఈ వియు
క్తులు స్వవిషయమున సగుణబ్రహ్మగారి కాలమానము
లోనివారు.

కాలమంతవడిగాఁ బరుగెత్తు సుర మింకొకటి
చూడముసుబ్బారావులకు కానిపింపలేదు. సుబ్బా
రావుకు నెలవులలో శేషించిన విరువదిరోజులే. ఈ
యిరువదిరోజులును ఇట్టేమాయమయిపోవును. పిమ్మట
వారికి కానిపించునది శూన్యము.

నడుమనడుమ చూడమ్మ తాను సుఖము చూర
గొనె నని మురియుచుండెను. ఆమెయుపాధ్యాయుల
యుద్దేశమునాత్రము వేరు. ఏలయనఁగా ఆమె తనపాత
ములయొక శ్రద్ధ చూపుట లేదు. రేపురేపులతో ఆమె
జరిపిళ్లు పెట్టుచుండెను. కావున శరీరమున సుఖములేదని
వారనుకొనిరి.

ఇట్టిసుఖాసుఖములతో మొత్తమువీడ సుఖము
తోడనే వారియిరువురకు ఆయిరువదిరోజులును దీర్ఘ
మయిన ఒకపగలుగా గడచిపోయెను.

సుబ్బారావు-ఉపయోగమునకుఁగాను ప్రాతః
చింతకాయపచ్చడియు, నిమ్మకాయబద్దయు, దబ్బకాయ
బద్దయు మాణిక్యము జూడీలలో భద్రపఱచెను. ఆ ఆసరా
చూచుకొని చూడమ్మ ఆపకాయయు, మాగాయయు,
పెంత్కాయయు బాగ్రత్తపఱచెను. వేలువిడిచిన మేన

మామ వేంకటేశ్వర్లు సుబ్బారావువస్త్రములను ట్రంకు
పెట్టెలలో సర్దిపెట్టెను.

రాత్రి మేలుబండికి అతనిపయనము నిర్ధారిత
మాయెను. మిత్రులు కొందఱతనికి సుఖప్రయాణ
మాసించి చనిరి. 'ఈపయన మీరోజునకయినను ఆగి
పోయినచో బాగుండిపోవు' నని తలచువారిలో నొకతె
యగు చూడమ్మకడుకు రామస్వామి వచ్చి 'అమ్మా!
ఈరెండువంతులూపాయలనోట్లు, ఈచిల్లర బావకిచ్చి
రైలుకు పంపిరమ్మ' అని చెప్పెను. నెలనెలబోయిన
మోమును చూడమ్మ వెంటనే సరిచేసికొనెను. రెండి
చేతనుండి మెల్లగా ఆకాకితములను దీసికొని బల్లమీదఁ
బెట్టెను. రామస్వామి వెళ్లిన కొంతనేపటికి బయలు
దేటి అట్టిటుచూచి సుబ్బారావుకడ కేగెను.

సుబ్బారావు ద్వారశాఖలకు రెండుచేతుల
నానించి నిలువఁబడియుండెను. అతనిమాపులు చక్ర
వాళమున కావలఁ బడుచుండెను. కనిపించినను కని
పింపకన్నను అతఁడు కాంచునది శూన్యము. ఆ శూన్య
మును నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణమునుగా
హర్షించు నతనియెదుట చూడమ్మ యావిర్భవించెను.
సుబ్బారా వామెను తనలో నైక్యముచేసికొనుటకో,
లేక తానే ఆమెలో నైక్య మునుటకో రివ్వన ముందరికి
పరుగిడెను. చప్పన చూడమ్మ తప్పుకొనెను. అతఁడు
నిలువఁబడెను. ఆమె అతనిపాదములమీద వ్రాలెను.
చూడమ్మముఖము సుబ్బారావుపాదములమీద నుం
డెను. తనపాదములు తడిసిపోవుచున్నటులు అతనికిఁ
దలిసెను. తెలియఁగనే అతఁడు — 'ఎందుల కీయకాల
వర్షము? పాదములందు గంగను పుట్టింది నన్ను శ్రీ
మహావిష్ణువును చేయఁదలచితివా?' అని యనెను.

ధ్వనిలేకుండ గంగాప్రవాహ ముప్పొంగుచుం
డెను. సుబ్బారావు వంగి యామెను లేవదీసి బాహు

వులలో బంధింప నుద్యోగించెను. ఆమె తప్పుకొని ముగము త్రిప్పుకొనెను.

సుబ్బారా విటులనెను — ‘ప్రయాణము మాని నైచెదను.’

‘వలదు. నాకోర్కి అది కాదు.’

‘మఱి యేది?’

‘మనపెండ్లికి సముహూర్త మెపుడు?’

సుబ్బారా వీమాటకు డంగుపోయెను. ఏల యనగా ‘బి. యే. ప్యాసుకానిది పెండ్లాడనని ఒట్టిడు కొంటి’ నని లోగడ తాంజెప్పినమాట కల్లమాట. కాన నది యిపు డతనికి వెంటనే తోచలేదు. కావున నేమియు తోచక అతడు దిక్కులుచూచుచు నిలువఁ బడెను.

‘వినబడలేదా?’ అని చూడమ్మ ఖంగున పలికెను. సుబ్బారా వపు డీటులు పలకమార్చుకొని—వినఁ బడకేమి? నీతలిదండ్రు లంగీకరించుచో నాయడ్డేమి? ‘ఊరికుంకుమ, ఊరిపసుపు; ఊర దేవరా యనినచో ఊరకేమి?’ అని యనెను.

ఈసామెతకు చూడమ్మ ముగము చిల్లెను. వెంటనే కాంతపడి ‘నాతలిదండ్రు లంగీకరింపనిచో?’ అని యామె ప్రశ్న నైచెను.

‘వారు నన్ను పెంచిరి. ఈమాట గుఱుతుఉంచుకొనుము. మఱియు ఒకటి మఱచితిని. బి. యే. దాటనిది పెండ్లి చేసికొననని ఒట్టిడుకొంటిని. కావున అది నేటిమాట కాదు.’

‘నాటి మాటయే.’

‘నాటికి నేడు బజానాయేల? అంతగా వలయునెడల నేనే తాకట్టు. ఉండు మంగువా ఉందును; పొమ్మందువా పోదును. నీవు వత్తువా యేనుఁ గెక్కినటులు సంతసించును.’

చూడమ్మయేకాగ్రతను భంగించుచు నాకిట నున్న మోటారుకారు కఱచునటు లజ్ఞచెను. చూడమ్మ

ఉలికిపడెను. సుబ్బారావు నవ్వి యామె నాలింగనము చేసికొనెను.

‘మంచిది. రైలువేళ అయినది. నాయనగా రీరెండువందల పయిచిలుకు మీ కిమ్మనిరి’ అని చూడమ్మ రెండునోట్లను, కొంతపైకమును సుబ్బారావుజేబునఁ బడవయిచెను.

చూడమ్మ లేచెక్కలమీఁద సుబ్బారావు ప్రణయచిహ్నములు పడెను. చూడమ్మయు రాణోపు వియోగమునకు తగినంత పొగ్గేయ మాతిగ్గేయముగా నొసఁగెను.

(ఖ)

“ఏమండీ, పెండ్లి చేసి విడిస్తే మనభారం పోతుందికదా, అతనిభారమంతా మోస్తూవున్న మీరే పట్టనట్టు ఇల్లా ఊరుకుంటే ఎట్లా?” అని మాణిక్య మనెను.

“అవును. నేనూ అనుకుంటూనే వున్నాను. ఇపుడతనికి వస్తూన్న సంబంధాలకా అంతూ పొంతూలేదు. నీవు చేసే ప్రోత్సాహానికిమాడా మితిమీరా లేదు. కాని అతగాడు బి. యే. మీఁద చూపెట్టుకునిమాచున్నాడా యిరి” అని రామస్వామి అనెను.

“అదుగో మీరుగూడా అల్లాఅంటారే? లోకులేమంటారు? లోకులదాకా యెందుకు? మనకు మాత్రం తోచడం లా? అతనితలిదండ్రులే ఉంటే, ఉపేక్షిస్తారా? మనఅమ్మాయిని అతని కిద్దామని మీరంటే నేనే కంకపట్టుపట్టి చెడగొట్టి చేతులారా వైధవ్యం కొనుక్కొచ్చాను.”

“ఆమాట నిజమే. ఎంతయినా మనం తలిదండ్రులం కాముగదా! ఈకాలంవారందరికీ బి. యే పిచ్చి. ఇదిపోందే పెండ్లాడరు. పెళ్లిచేసుకోమని పట్టు పట్టితే మనకే శత్రువులయి మాచుంటారు. పిదప పట్ట పగ్గాలు ఉండవు.”

“ఈమాట లన్నీ నిజమే. అతనిభారం మనమీద ఉండబట్టి మనం లోకానికి బంకాలె. ఆకుంచాల

వారూ, మంచాలవారూ మనమీదపడి యేడుస్తారు. వాళ్ల కీసంగతు లేమి తెలుస్తవి? పోనీండి. అతను పెద్దనాఁ డయినాఁడుకదా! అతనివల్ల, అతనివల్లవ హారమూ అతని కప్పగించెయ్యండి. దానితో మన పూచీ తొలగిపోతుంది. ”

“తొలగించుకోదానికి మూడుచిటికెలు పట్టదు. సరికాని బి. యే. ప్యాసుకానిదే పెండ్లాడనని అతఁడు పట్టుపట్టడానికి హేతువేమిటో నీవు కనిపెట్టావా?”

“అందులో ఏమంత ఆర్థంఉంది?”

రామస్వామి తనభార్యతెలివిమాలినతనమునకు వగచి యూరకుండెనుగాని మాణిక్యము ఉరకుండనిచ్చు మనిషి కాదు. ‘దానిహేతు కేమిటి, దానిహేతువే మిటి? కొంచెం చెప్పండి, కొంచెంచెప్పండి’ అని మాణిక్యము రామస్వామివెంటబడెను. రామస్వామి తట్టుకొనలేక యిటులనెను: నిన్ను నే నొకటి అడుగుతా. ఇది శాంతంగా ఆలోచింపఁదగిన విషయం. ఇష్టంఉంటే ఇయ్యకోవచ్చు, లేకుంటే లేదనవచ్చు. అంతేకాని కయ్యానికి దిగరాదు. ’

‘ఎంతమాటన్నా రెంతమాటన్నారు? కయ్యానికి దిగుతానా? అందులో మీతోనా? మీరుమొటిలే మీవేలు ముడ్చెట్టుకుంటాను. ’

‘అడవిజంతువులను పెంచినా కొన్ని మనిషిని నమ్మువు. దగ్గఱకు రానీయవు, అవిరావు. అందుకని నాటితో ఎప్పుడూ భయమే. ’

‘అమ్మా చూచారా? నన్ను పందినిగానూ, పిల్లినిగానూ వక్కిరిస్తారా? పోనీండి! మీకనిపెట్టటాలు నాకేమీ అక్కఱలేదురండి. ’

‘చూచితివా? ఈకాస్తకే శాంతినికోలుపోతివే! తొందరపడి అసలుసంతే అనేసివుంటే చెవులే మెలిపెట్టేదానవో, విడాకులే ఇచ్చేదానవోకదా! ’

‘ఇక మీ రాసంగతి చెప్పకపోతే చెవులూ మెలేస్తాను, విడాకులూ ఇస్తాను. ’

‘అయితే విను. మనబస్తీలో అనేకమంది రెండోపెళ్లి చేసుకుంటున్నారు. నీకళ్లముందు ఒకవంద అయిపుంటవికదా! వీట్లనుగుఱించి నీవుద్దేశం ఏమిటి?’

‘ఇదా? ఏమిటో ఏమిటో అనుకున్నాను. నాకు మొదట విడ్డూరంగానే వుంది. ఇప్పుడిప్పుడు పరిసిపోయింది. నిజం చెప్పితే ఏమనుకుంటారో గాని చూడను గూడా ఏ మహానుభావుడయినా చేసుకుంటాడేమో అని వుంది. తీరా పెళ్లిచేస్తే నెలివేస్తారనే భయమూ వుంది. నిజంగా చెయ్యడం ఒకయెత్తు; నెలిపడడం ఒకయెత్తు. ’

‘మనము ఎప్పుడూ అట్టిదానిని తలపెట్టఁ గూడదు. పెండ్లిగాని, చావుగాని ఒకేమాట. ’

‘ఈమాటలువేదాంతాలుగాని సంసారాలుగావు. చేసేవి సంసారాలున్నూ, చెప్పేవి వేదాంతాలున్నూ నాకు పనికిరావు. మీరు నన్ను విడిచిపెట్టినా సరేకాని నిజం చెప్తాను. ‘నామనస్సు ఎన్నోసార్లు చలించింది. మీమనస్సు ఎప్పుడూ చలించలా? నిజం చెప్పండి. ’

‘మనసంగతులు తరువాత మాటాడుకుందాము. ’

‘ఆలా అయితే విధవాసభవారికి వేయిరూపాయాలు మీరెందు కిచ్చారు?’

‘రాధాగుప్త ఊరేగుకుంటే నీ నెందుకు తలుపులు మూశావు?’

‘అది నాకు సరికొత్త. తరువాత తరువాత తెలిసి వచ్చింది. మొదట పాతక మనిపించింది. ఇప్పుడు పుణ్యమనిపిస్తుంది. ఈవిధవ పసికాయలను చూస్తూవుంటే, అందులోమనస్థిల్లని చూస్తూవుంటే చెయ్యకపోవడమే పైగా పాతకమని తోస్తూంది. ఇది నామాట. మీరు వేయి రూపాయ లెందుకిచ్చారో చెప్పండి! ’

‘మంచిదని తోచియే అప్పు డిచ్చాను. ఇప్పుడు నా కది చెడ్డదిగా తోస్తూంది. ’

‘ఇంట్లో పిల్లని పెట్టుకోనిమాడానా? ’

‘అవును. ధర్మము పరీక్ష చేస్తుంది. అప్పుడే మనము నిలబడాలి. ’

‘విదాసు లిస్తే నేనుబతకలేను. చెప్పేస్తాను గాని చల్లగా విచారిస్తావా?’

‘అదిగో రెడ్డాచ్చె మొదలాడి.’

‘నేనూ ఈమాటే అంటాను. ఎవరి ఆచారం వారికిధర్మం. ఈపరీక్షకే నిలబడాలి.’

‘మన అమ్మాయికి పెండ్లి చేయమంటావా యేమిటి?’

‘మహారాజల్లే. ఇప్పుడు వెలివేసినా భయంలేదు. వెలికుటుంబాలు వేయికి పైగా ఉన్నవి. వీళ్లే మనకు చుట్టాలవుతారు.’

‘ఒకవేళ సుబ్బారావే చేసుకుంటాడేమో?’

‘అయితే ఇహలేందేబిటి? ఆతడు నాతప్పు దిద్దిపెట్టాడన్నమాట.’

‘చూడఅభిప్రాయం ఎల్లావుందో?’

‘ఎన్నడును మీ ఆభిప్రాయమునకు వేరుగా ఉండదు’ అనుచు చూడమ్మ తలదండకువచ్చెను.

‘తథాస్తు’ అని మాణిక్యమనెను. ‘దేనిని గుఱించి నాయభిప్రాయమునకు శంకించుచున్నారు?’ అని చూడమ్మ ప్రశ్నింపగా ‘ఏమియు లే దేమియు లే’ దని రామస్వామి వెల్లిపోయెను. పిదప చూడమ్మ తల్లిని ప్రశ్నించెను. ఆమెయు సమాధానము చెప్పలేదు. చూడమ్మ మరలమరల బ్రష్నించెయు మాణిక్యముకడ ప్రత్యుత్తరమును పడయజాలకపోయెను.

(X)

గోడమీద వ్రేలాడుచున్న చింపుడు కాలెండరు తీసికొని చూడమ్మ రమారమి ఎనుబదికాకితములు చింపి వయ్యెను. రెండురోజు లామె పళ్లె బినువుమీదఁ గూరుచుండెను. చూడవనాఁ డామెకు భావజ్వర ముంకురించెను.

దైవందిన మామె యొకలేఖ వ్రాసి దాచుకొనుచుండెను. మక్తాహారము చేతఁబూని రాత్రులందు సుబ్బా

రావుజపము చేయుచుండెను. ఆమెశరీరము కుష్కించెను. లావణ్యకాంతి యినుమడించెను.

ఇటులు పదిదినములు గడచెను. చూడమ్మలజ్జను జయించి టపాలోవేయుటకు ఒకయుత్తర మిటులు రచించెను: “వెంటనేవచ్చి చూచి పొండ్లని వ్రాయుట కంటె మఱేమియు వ్రాయజాలను.”

టపాలో పడబోయియు ఈయుత్తరము రెండు మాఁడు తడవలు జంకి చేతిలోనే నిలిచిపోయెను. జంకుపుట్టినపిదప నన్నిటికిని కలుగునవస్థయే ఆయుత్తర మునకును కలిగెను. పిదప కాశ్యపముగా అది చూడమ్మ పెట్టెలో చోటు చూచుకొనెను.

చూడమ్మ కించమించు మతిపోయెను. ఒకప్పుడేమియును చేయదు. ఒకప్పుడేమియో చేయబోయి మానును. ఎవరయినను తనతో మాటలాడవచ్చినచో రెండుమాట లయినరెరువాత మాండవమాటకు ముఖము చిట్టించుకొనును. ఆమెకు శరీరము బరువాయెను. నిద్ర మఱచిపోయెను. కలవచ్చినచో బాగుండుననుకొనెను. లోఁగడలేని యీ క్రొత్తవింతల ననుభవించి యనుభవించి చూడమ్మ తనయాత్మను సాక్షిగానియమించి యీమనోలీలను చూడ నభ్యాసము చేయఁదొడగెను.

ఇటులు గడచుచుండఁగా సుబ్బారావుకడనుండి చూడమ్మ కొకయుత్తరము వచ్చెను:—“నేనిక్కడ మీ నాయనగారి స్టేట్ ఖయిదీని. వాయుభక్షణకోసం రోజు ఒకసారి కాలేజీకి తీసుకోవెల్లి నుల్ల ఖయిదులోకి తీసుకోవస్తున్నటులు కనబడుతుంది.

—నీవుగనుక రమ్మనిరాస్తే పరీక్షలూ గిరీక్షలూ అవతలపారేసి బందీఖానాగోడలు దూకి నీశయ్యమీద వాలతాను. ఏమంటావ్? ‘ఏమంటావ్?’ అనిరాస్తే ‘వచ్చివాల మంటా’వని నాకు తెలుసు. అయినా ఏమి రాస్తావో చూడాలని చాలాచాలా లోభంగా వుంది.”

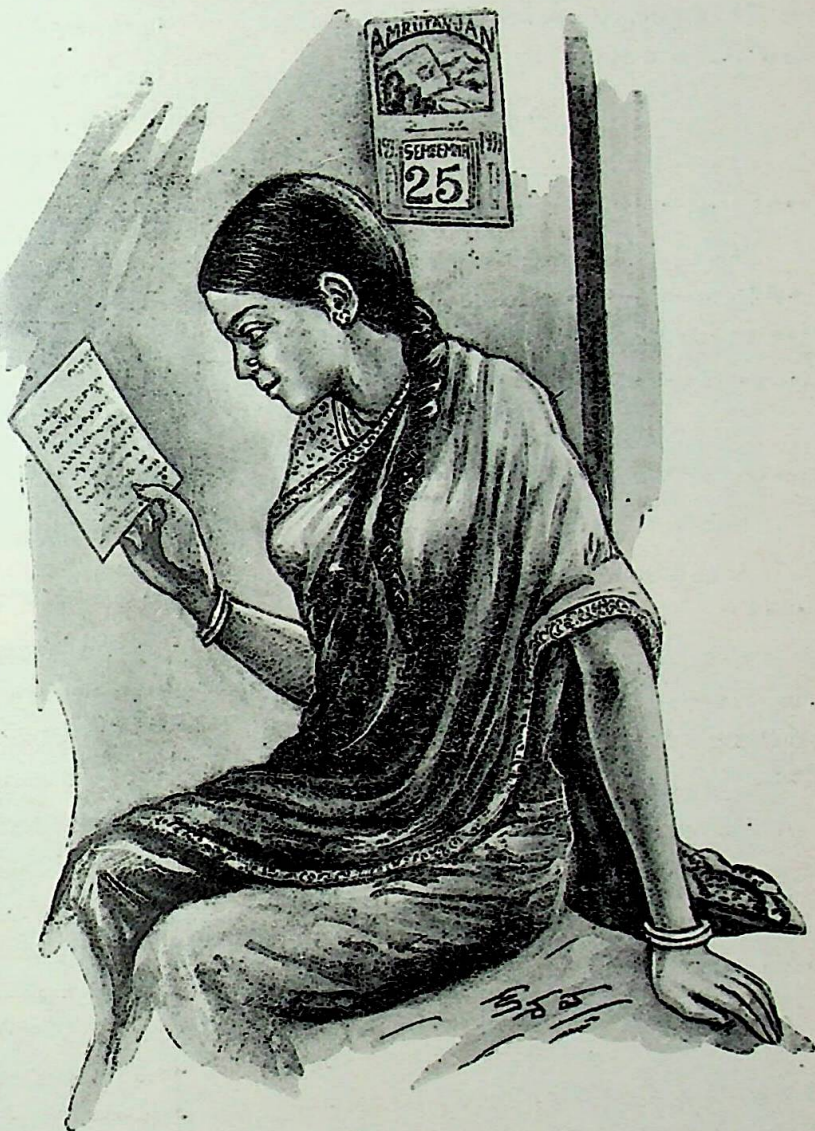
చూడమ్మ ఈయుత్తరమును తత్తటముతోఁ జదివి కొని పుస్తకములో దాచుకొనెను. ఇటులు దాచి కొని గదివెలుపలికివచ్చి నలు దెసలును పరికించెను. పరికించి లోని కేగి మరలఁ జదివి ఆయుత్తరమునందలి

నాక్యము లన్నియు కంఠస్థములయిపోయినను ఆమె యాచీటిని పలుమాటలు చదివికొనెను. ఆయక్కర ములు సుబ్బారావునకు ప్రతిబింబములా, లేక అతనిని చూపగల దుర్బ్విణీయంత్రములా ?

చూడమ్మ యాయుత్తరమును టపాలో పడవేసెనేకాని వేసినమఱునిముసమునుండియు ఏడ్చుచునే హరుచుండెను. 'లోకులు కాకులు. ప్రేమ యొక్క యోగ్యతామోగ్యతలను నిర్ణయించుటకు వీరి

చూడమ్మ యిటులు చదివించదివి చూచిచూచి లెస్సగా నాలోచించెను. ఏకాగ్రముగా నాలోచించినపిదప దానినిటులు క్రియారూపము కావించెను :

“నేనే రాండలచియుండగా నింతలో మీరేవచ్చి వాలుదుమని వ్రాసితీరి. మనమేకాక మనయభిప్రాయములుగూడ నొక్కటగుట వలన నాకుఆనందోద్రేకము కలిగెను. నాతోపాటు మీరును ఈయానందమును పంచుకొందురుగాక ! కాని మన మీయానందమును ఇప్పుడు మనసులో ననుభవించుపలసియేయున్నది. ఏలయనగా మనయిరుగుపొరుగువారు మంచివారు కారు. విశేషించిమాతలిదండ్రులు. పెండ్లిచేసికొనవలసియుండగా మన మిటులు రహస్యముగా తొందరపడగూడదు. ఈమాటలు పరుమములని నేనెఱుఁగుదును. మీచూడ బాల్యమునుండియు పరువభాషిణియనిమీరెఱుఁగుదురు. కావున

“ఆమె యాచీటిని పలుమాటలు చదివుకొనెను”

క్షమింపగలరు. మీసెలవుదినము వడిగా వచ్చుటకు కేమి యధికారము ? మీరు దానికి ముందంజ యెట్లు వేయగలరు. ‘Fools rush where angels fear

to tread' అని అనుకొనుచు చూడమ్మ లోలోపలనే కుమలిపోయెను.

ఇటు లామె వియోగతపస్య చేయుచుండగా నొకనాడు తాను చింపినేసిన క్యాలెండరుమీది అంక గల రేదీ వచ్చెను. ఆమెను నాడూ డామె కెక్కడలేని సంతోషమును వచ్చెను.

(ఘ)

'నా నోరు ఊరకుండజాలదు. నేను కళ్ల కాచిని' అని సుబ్బారా వసెను.

'నన్ను తమింపవలయును. మీరు మరల కాలేజీకి వెళ్లగానే 'మీమాటలు చెవులార ఆరికింపక పోతి'నే' యని దుఃఖించును. కావున వేయిమోములతో మాటలాడుడు' అని చూడమ్మ యనెను.

"నీవు 'పెండ్లి' యని వ్రాసితివి గుఱుతు కలదా"

'కలదు.'

'పెండ్లి యను ఆచారము ప్రేమ కగౌరవము కాదా?'

'లేస్సగా విచారించినచో' అది గౌరవము. సగుణము నారాధించినచో తత్త్వమున కెట్టి యగౌరవమో అట్టి యగౌరవమే యనినచో' నా కిసుమంతయు ఆపత్తి లేదు.

'జంతువులు పెండ్లాడుచున్నవా?'

'మనము జంతువులము కాము'

సుబ్బారావు తల పంకించి యిటు లనెను—
'ఆహార నిద్రాదులలో పశువులకును మనకును ఏమి భేదము?'

'ఆహారాధికర్యలలో భేదము లేదుకాని సంఘ శ్రేయమునకు మానవుడు దాంపత్యధర్మమును సృజించు కొనెను. దాంపత్యము సంఘసమష్టిపురుషుని శిల్పము.'

సుబ్బారావుకు పైమాట లోచక యిటు లనెను:
'ప్రేమ చంచల మగునా కాదా?'

'శిక్షితము కాని మనస్సు చంచలము. అందరి ప్రేమయు చంచలమే కావచ్చును. కాని దానిమాట నే నింకను స్ఫుటముగా చెప్పజాలను. కాని నే నిక దాని గుఱించి విచారింపను. దానిలో నాకు పని లేదు.'

'పోనీ. నీమాట వలదు. లోకముమాట?'

'ఎన్నిరకములు కావలసి యున్నచో అన్నిరక ములును లోకమునఁ గలవు. వాని కన్నిటికిని స్మృతులు పీఠలకోడ్డులు సాక్ష్యము.'

'సరియ. నురవమ్మగారై పునర్వివాహము చేసి కొన్నది కదా! ఏడాది తిరుగక మందే కలరా తగిలి అతడు చనిపోయెను. అతడుపోయిన నెల లోపుగనే ఆమె మరల పెండ్లాడెను. ఇట్టివార లెందలో కలరు గదా! వీరి ప్రేమ చంచల మందువా యేమందువు?'

'చంచలము కా దని యెవరందురు?'

'ఈగురవమ్మ పెండ్లిండ్లు నీవ సమ్మతములేనా?'

'ఆగురవమ్మ కీచూడమ్మ సమ్మతితో ఏటి పని?'

'ఆమెకు లేకపోవుగాక! మనలోమాట?'

'ఒకరి పెండ్లికిఁగాని, ప్రేమకుఁగాని 'మనలో మాటలు' ఊండవు. అచట ఇతరులకధికారము లేదు. నోరు పాఱనైచుకొనువారికే అచట ప్రవేశము.'

'ఒకరికి తీసియివ్వము. ఇంకొకరికి అనివ్వము. అట్టి ఇష్టానిష్టములు మనలో మనముచెప్పుకోఁగూడదా?'

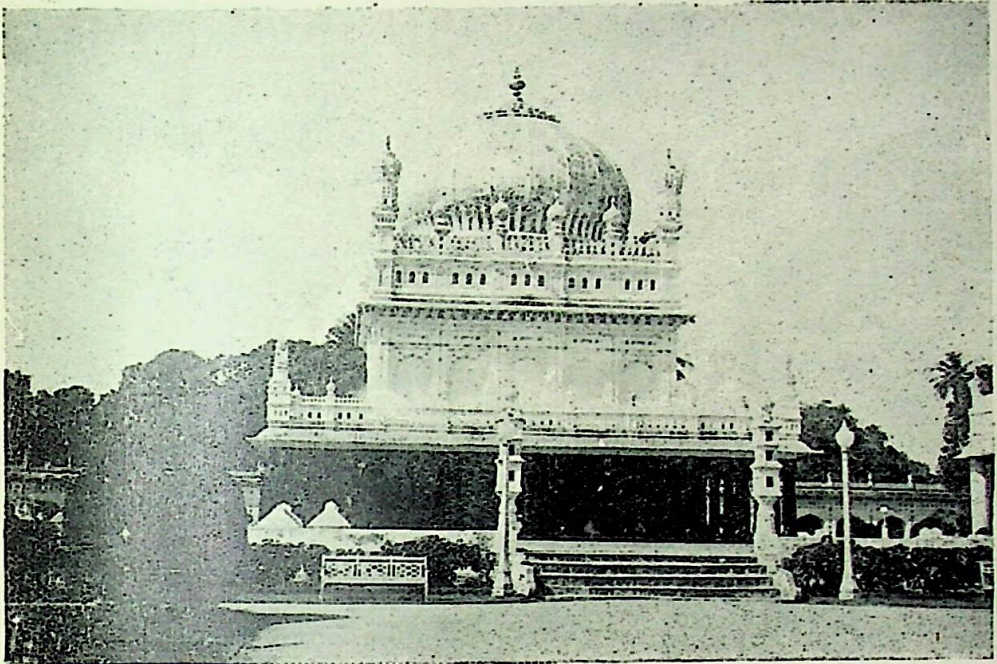
'చెప్పుకొనవచ్చునుగాని వీరి యిష్టానిష్టములవల్ల వారితీసి ఉపాదేయతానుపాదేయతలఁ జెందదు. వారి తీసి వారిదే. వీరియిష్టము వీరిదే. వీరి యిష్టానిష్టములకు ఈమాత్రము ప్రామాణ్యమే యిచ్చినయెడల దానిగుఱించి మాటాడుటకు నాకు సంకోచములేదు.'

'మంచిది. ఇక మాటాడుము.'

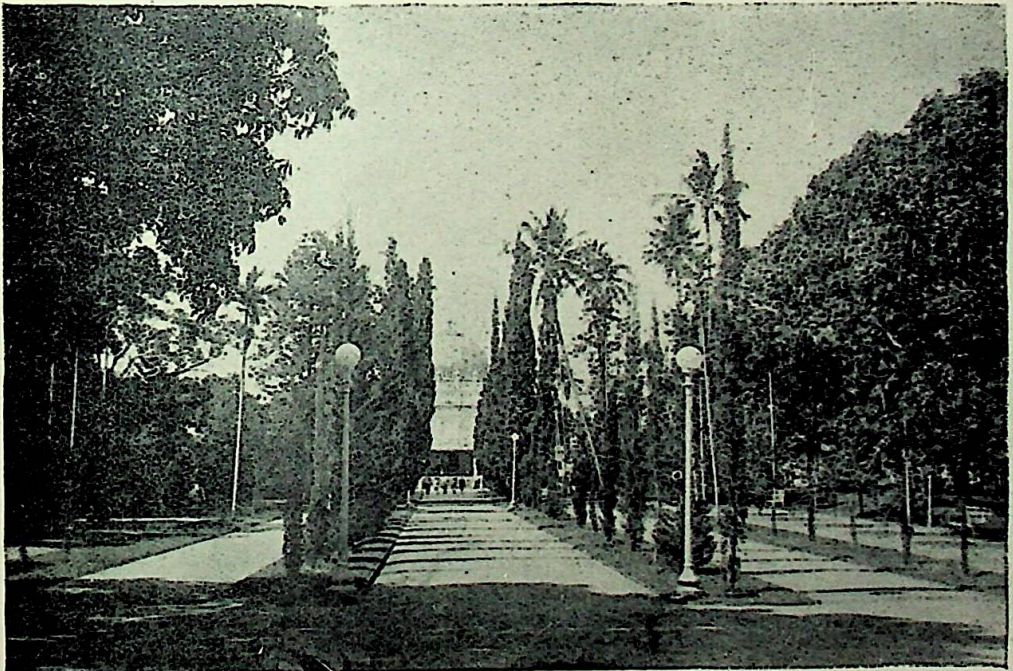
'వినుడు! ఏడాదికాదుగదా ఒకనిమిషమేని కాపురముచేసిన యనుభవము నాకులేదు. అనుభవము లేని పుట్టువిధవ ఈయెడ నేమిచెప్పగలదు? అన్ని ఖండములందును, అన్ని దేశములందును ఓకక ఉన్నంత

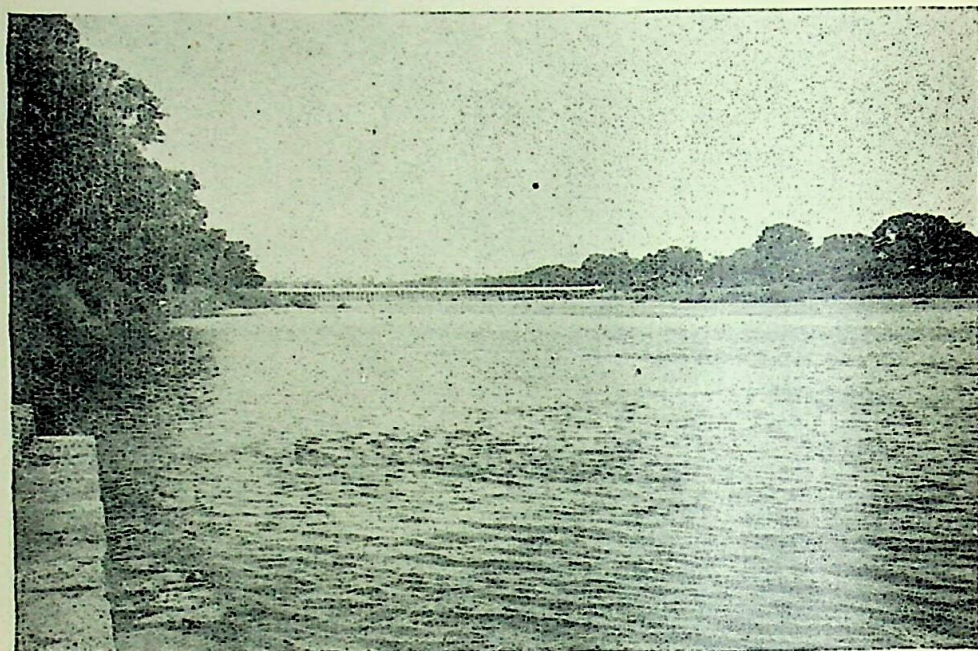
శ్రీరంగపట్టణ చిత్రములు

(కె. సుబ్బరాజు)

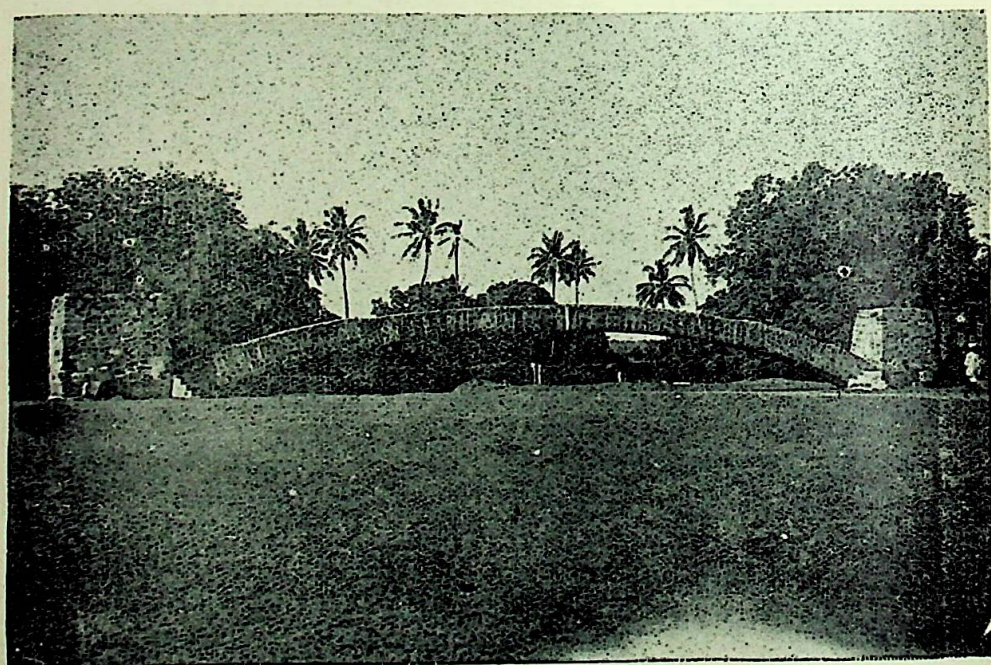

౧. హైదరాబాద్

3. కావేరి - పాతవంతెన

ర. ఊగువంతెన

వఱకు నిరాఘాటముగా పెండ్లిమీద పెండ్లి, పెండ్లి మీద పెండ్లి చేసికొనుచునేయున్నారు. ఆ చేసికొనిన వారే దానితల్త్యమును నెల్లడింపనర్హులు. అయినను అనధికారముగా ప్రవేశించి నాడుదేశమును తెలుప వలసివచ్చినచో 'అది నాకు అసమ్మతమే' అని మాత్రము దెలుపవలసివచ్చును.

'భేష్' అని సుబ్బారావు చూడమ్మపిల్ల తట్టి బలాత్కారముగా ముద్దిడుకొనెను.

'నాయుద్దేశము తప్పా?'

'కాదుకాదు' అని సుబ్బారావు బిగ్గరగా నవ్వడొడగెను. వీధిలో నేరికిని వినబడకుండుటకు చూడమ్మ అతనినవ్వంతయు తనదీప్తద్యయముచే అరికట్టెను.

(బ)

సెలవులుముగిసి సుబ్బారావు కాలేజికి వెళ్లుటయు, కన్యకాపరమేశ్వరిపూజలు వచ్చుటయు తటస్థించెను.

కన్యక యేటను రామస్వామియింట మోడ శోపచారములతో ఆత్మీయము గొనుచుండెను. 'పై యేటిమాట యెటులుండునో' యని అనుకొనినదాని వలె అప్పుడు కన్యక తన విరాడ్రూపముతో నందుకును దర్శన మిచ్చెను.

అచట వైద్యులకును విప్రులకును విరోధములేక పోవుటచే బాపనసోమిదమ్మలు విజయంచేసిరి. పూచిన తంగళ్లవంటి ముత్తయిదువులు ఈతెండుకులములవారను కర్మక్షేమత ననుసరించియు, కలాధిక్యమును పాటించియు, ధనాధిక్యమును చిన్నపుచ్చకాయఁ గూరుచుండిరి. ఈ ముత్తయిదువులందఱలో మగఁడులేని ముత్తయిదువు చూడమ్మయొక్కతేయే.

ఒకసోమిదమ్మయు, ఒకదీక్షితులును పొరోహి త్యము నడపుచుండిరి. కన్యకాపరమేశ్వరి తనభక్తకోటిని కరుణించుచున్నట్లులు కానిపించును పూలతోడను, కుంకుమతోడను కలకలలాడుచుండెను.

సభవారిలో గుసగుస బారంభ మాయెను. తల్లి కంటె మాఁతులే ఎత్తరిగా ఉండే? అని ఒక ముత్తయిదు వనెను.

'బ్రహ్మచర్యంలో ఉంది ఆమహత్తు' అని యింకొక ముత్తయిదువు అనెను.

'మన్మథబ్రహ్మచర్యంలోనా?' అనియింకొకతె అనఁగనే నవ్వి మఱొకయాయామె 'చదువుకుంటూందిటే' అనెను.

'చదువుకోవడం యేమిటమ్మా? పెద్దకాస్తుల్లా, పేదరావూగూడా అయిపోయిందిట' అని యింకొకయాయామె యనెను.

'పాపం ఏమయితే యేం లాభం? వైద్యవ్యమవగా!' అని ఇంకొకతె యనెను.

'అదేమిషీ? ఆమనిషిమీద వైద్యవిహ్నం ఏమయినా కనబడుతూందా?' అని మఱొకతె యనెను.

మాణిక్యము కుడిప్రక్కనున్న సోమిదమ్మలు చయనమ్మలు మొదలగు బాపనముత్తయిదువుల గుంపు నుండి మెలమెల్లగా ఈమాటలు; వెలువడెను: 'ఎంతెంతగా ఆత్మూరివారి ఆచారమని అంగలు వేసినా కట్టు దిట్టలన్నీ కదలిపోయినవమ్మా. ఆవేష మేమిషి? నొవ్వన ఆకుంకు మేమిషి? ఆనగ లేమిషి? ఆ చదువేమిషి?' అని ఒకసోమిదమ్మ ఒకచయనమ్మలో ననెను.

'మగఁడులేని పిల్ల కాబట్టి రోజు కొకపెల్లి చేసేట్టుంది మాణిక్యం' అని ఆచయనమ్మ అనెను.

ఈమాట లన్నియు మాణిక్యమునకు వినబడెనని ఒకదీక్షితమ్మ కనిపెట్టెను. తన కిప్పుడు మంచినమయము దొరకనని గ్రహించెను. గ్రహించి — 'ఈలాటి పుట్టురత్నాలకు చేస్తేం?' అనెను.

వంటనే సోమిదమ్మ దీక్షితమ్మమొగముమీద సమాధానము చెప్పవచ్చెను గాని మాణిక్యముమొగము కనిపించుటచే నెనుకకు తగ్గెను. కర్మక్షేమతవలనఁ గలిగిన ఆధిపత్యముయొక్క మానమర్యాదలను కాపాడు

కొనుటకు పిటికికంఠ లేని చయనమ్మ మాత్రము కలుగు గనే జవాబు చెప్పగలిగెయు చూడమ్మనుజూచి కొంత తగ్గి 'అన్ని పిచ్చికళలూ మన బ్రాహ్మలలోనే ఉన్నయే' అనెను.

'చూ అమ్మ మేనమామమాతరు విధవావివాహం చేసుకోని యెన్నార్లయింది?' అని దీక్షితమ్మ యనెను.

దీక్షితమ్మ యిటులనగానే చయనమ్మ జంబుమని లేచెను. చయనమ్మ జంబుమని లేవగానే దీక్షితమ్మ తెయ్యి మని యాడెను. వారిరువురును ఇటులు బుగ్గలుపొడుచుకొనుచుండగా మాణిక్యము వారినడుమకు వచ్చెను.

'నేనంటే మీ ఆత్మగారు కాళ్ళు కడిగి నెత్తి మీరు చల్లకునేది. నాకెన్నోదానాలు మట్టజెప్పేది. ఆషువంటి నాలోటి లడాయివేసుకుంది యీదీక్షితమ్మ' అని ఆచయనమ్మ మాణిక్యముమందు మనవిచేసికొనెను.

'అసలుసంగతి చెప్పవేం? లేనిది పూసుకోవస్తే యేం మర్యాద? మాణిక్యమ్మక్కగారి యింట్లో నా వారిదికానూ ఆస్వర్యం? ఇవ్యాళటిమటు కిల్వాళ మాణిక్యమ్మక్కగారు స్వయంగా వచ్చి మమ్మల్ని పిలిచారుకానూ?' అని ఆదీక్షితమ్మ ఆచయనమ్మవీడి కెగబడెను.

'ఇందులో వివాద కేముంది?' అని మాణిక్యమ్మఆనగానే దీక్షితమ్మయు, చయనమ్మయు 'అ! యేవుంది? వడ్లగింజలో బియ్యపుగింజ' అని యనిరి.

ఇంతలో దీక్షితులు లేచి—'సహస్రశీర్షం దేవమ్' అని మంత్రత్రప్ప మారంభించెను. దానితో ఈపులు లన్నియు లేళ్లయిపోయెను. అందఱును లేచి నిలువఁబడి ధ్యానముచే ఒకరయిపోయిరి.

పూజాశేషము పూర్తియయినతోడనే అందఱు కను పసుపుకుంకుమలును, చందన తాంబూలములును ముట్టెను. ముత్తయిదుపులందఱును ఇనుమశిసంభావనలతో నిండ్లకేగిరి.

దీక్షితమ్మ ద్విజయము చేసినటులు మమ్మకి సరకుతోలేచెను. దాని కినుమశిసంభావనతో చయనమ్మ లేవలేక లేవలేక లేచెను. చయనమ్మ యిటులు వెళ్లుచుండగా మాణిక్య మామెకడ కరిగి—'నిమండో! ఈపసుపూ ఈకుంకుమ ఈచీరా ఈరవికా మీ అమ్మ మేనమామగారి మాతురి కిప్పించండేం' అనిచెప్పి చూడమ్మచేత వాని నన్నిటినీ ఆచయనమ్మచేతులలోఁబెట్టించెను. చయనమ్మ వానినిగ్రహించుటకు మొదట కొంచెము సంబోధించెను గాని చీరవీడి జీ కనఁబడఁగానే చేతులు జూపకుండఁజాలకపోయెను.

౪

(క)

'మొన్నటిపూజలలో వచ్చిన ముత్తయిదుపులందఱూ అమ్మాయికె తినియె తలలో అక్షింతలంబా వేసిపోయినారని నీవుచెప్పినదగ్గినుంచి అమ్మాయిని గుఱించి మనం చాలాజాగ్రత్తపడాలని తోడ్పాడి అని రామస్వామిఅనెను.

మొగము చిట్టించుకొని పెనవి దాటుకుండ నవ్వి మాణిక్య మిం లనెను—'అవును, తొందరగా మహార్తం అయిం దనిపించాలి.'

పుత్రికాపునర్వివాహమునకు మాణిక్య మంగేరించు నని మొదట రామస్వామి కలలోఁగూడ ననుకొనలేదు. ఆమె నంగీకరింపఁజేయుటకు విశ్వప్రయత్నము చేయవలసివచ్చునని ఆతఁడు భావించియుండెను. ఇట్టిస్థితిలో మాణిక్యమే ముందడుగు వేయుటచే ఆమెచునఁపరివర్తనమును తెలిసికొనుటకును, ఆమెమనోబలమును పరీక్షించుటకును అతనికి కుతుకము కలిగెను. కలిగి యిటు లనెను. '—ఈపెండ్లి ముచ్చట అమ్మాయి దగ్గినుంచి రావాలికాని మనదగ్గి మొదలు కాగూడదు. ఇం కొకటి. పెండ్లిమాట తలపెట్టకముందే ఈముత్తయిదువలు ఇల్లాదూసుకుంటున్నారు. ఇక చేనేనేస్తే మనలను వెలివెయ్యరా?'

'అట్టిస్వాతంత్ర్యం అమ్మాయిలహ అమ్మాయిలహ ఇంకా మనం ఇవ్వలేదు. ఇది ప్రాచీనాచారా

లహా, నవీనాచారాలహా
యుద్ధసమయం. కొన్ని
శతాబ్దాలు పటుతుంది
ఈయుద్ధం.

‘మనస్సు చలించిం
తరువారే ఆగదు. ఈ
పెండ్లిమచ్చట ఆమ్మా
యిలవగ్గజనుంచే రావా
లని మనం భావించే
వాళ్ళ నిల్వలకు బారసా
లలే చేయవలసివస్తుంది.

‘ఇక వెలిఅంటారు.
ఆనలికి స్వాగతం. ఆన
లే సత్యశీలితానికి సరిహ
ద్దవుతుంది.’

ఈమాటలు విని రా
మ స్వామి లో లో న
‘మామమ్మ వివాహాకా
లనాటి మనిషియేనా
యిది? నగలకు పోట్లా
డిన వియ్యపురాలోనా
యిది? దీనికి ఈసంస్కా
రం పూతురువైధవ్యం
వలననేనా, మ తొక
కారణము వలననా? ఈ
పునర్వివాహానికి దీని జీవి
తానికి వంతైన యేదో
దాన్ని కనుక్కివాలి’
అని తలపోసి యిటు
లనెను — ‘నామనస్సు
ఎన్నోసార్లు చలించిం
చని వెనుక నీవంటివే,
దానికి దీనికి ఏమయినా
సంబంధం ఉంటే అది
చెప్పదగినదయితే —

“అనిచెప్పి మామమ్మచేత నాని నన్నిటిని ఆచయనమ్మచేతులలోఁ బెట్టించెను.”

మాట ముగియకముందే అందుకొని మాణిక్యమిటు కుంటాను? మీరు నన్ను చాలాసార్లు ‘మంచిదానవు’
లనెను : ‘అది మీతోఁగాకపోతే మఱి యెవరితోఁచెప్పు మంచిదాన’వని ప్రశంసించారు. ఆప్రశంస ప్రతిమాటూ

నాహృదయంమీద ఒక సుత్తిదెబ్బ వేసిపోయింది. 'శీర్ష మన్నం ప్రశంసంతి భార్యంచ గతయోవనాం' అనేమాట నావిషయంలో నిజం.

'నామనస్సు ఎక్కోసార్లు చలించింది. అవును. నాశరీరం పునాసమామిషల్లే అకాలంలో వికసించింది. ఆ వికాసానికి లోపల ఎంత కాక ఉన్నదో అది నాకే తెలుసు. ఆడదాని మనస్సు కొంచెం మయినా తెలియని మానెరిబాగులనాయన నన్నప్పుడు అత్తవారింటికి పంపకపోయినాడు. ఆయన నన్ను కన్నవాడయినా ఈరాయి ఆయననెత్తని వెయ్యక రప్పడు.'

మామగారి నెత్తిమీద రాల్లింకను పడకుండు టకుంగాను బోక్యము చేసికొని రామస్వామి 'మంచిది' అనెను. ఆమంచిదితో దారికివచ్చి మాణిక్య మిటులు చెప్పడొడగెను:—

'అప్పుడు మాకు బొంబాయిలో వర్తకం. కాచరం కొన్నాళ్లక్కడా, కొన్నాళ్లక్కడా. చెన్నపట్నం మీదుగా దారి. మేమందఱుమా సెకండుక్లాసుబండిలో వెళుతున్నాము. వంగవోలులో మాబండిలోకి పద్దెనిమిదేండ్ల కుర్రవాడొకడు ఎక్కిచూచున్నాడు.' అని చెప్పి మాణిక్యము మగనికేసి చూచెను.

ఆమొగమునం దెచటను సేత్రసంకోచము గాని, బొమముడిగాని, పెదవివిటుపుగాని లేదు. దీనికి ఆమె అక్కజపడి యిటులనెను:—'సిగ్గులేని గామాటలు వినటానికి మీకు జుగుప్సగాని, క్రోధముగాని, నిర్వేదముగాని కలుగనిచో మెల్లగా మనవిచేసుకుంటాను.'

రామస్వామినివ్వి యిటులనెను: 'నా కివేమీ కలుగలేదు, కలుగవు. మనస్తత్వాన్ని నీవు చెపుతున్నట్టుందిగాని నిన్నుగుఱించి చెప్పుకుంటున్నట్టు లేదు. కాబట్టి నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చు.'

ఈమాటలు విని మాణిక్యము ఇటు లనెను:— 'అటువంటిమొహం నే నెన్నడూ చూడలేదు. దాని ఆకర్షణవంటి ఆకర్షణ యమపాశాలకుగూడా లేదు.

'చంద్రునికేసి మన మందఱం చూస్తాం. చంద్రుడుకూడా మనలను చూచినట్లేవుంటాడు. కాని

ఆమొహం నన్ను చూడలేదు. నాకు అభిమానమూ, అహంకారమూ కలిగినవి.

'అట్టిసమయములోచి త్తజల్లులాగాఅతనిచూపులు ఒకసారి నామీదపడి వెనక్కి మల్లినవి. నా అభిమాన-అహంకార-స్థానములలోకొంచెము సిగ్గు(కొంచెం మెండుకంటే నాకసలుసిగ్గులేదు), గర్వమూ చోటు చేసుకున్నవి.

'మళ్లా అతను నన్ను చూడాలనే గర్వంతోటి నే నతనిని చూడఁదలచుకోలేదు. కాని చూడకుండా ఉండఁగలిగే ధైర్యం పోయింది.

'చాంచల్యానికి అన్నీ దారులే. మాసెకండు క్లాసుబండిలోపల టాపు (Top) నడుమ అద్దముకటి తాపటముచేయఁబడి ఉంది. ఆ అద్దములో అతనిప్రతిబింబము అతఁడెలా కనఁబడుతూ ఉంది. అతన్నీ, అతని ప్రతిబింబమునూ చూస్తూ చూచున్నాను. లోకం ఉన్నదనేమాట నేనెఱుంగను. ఇట్లా చూస్తూఉండంగా ఉండంగా రెలవెనుక టక్కుమని దెబ్బ తగిలింది. మా అమ్మ కొట్టిం దనుకున్నాను గాని చూస్తున్నదా కాదు. రైలుపెట్టె. స్టేషనువచ్చింది, రైలాగింది.

'రైలుసాగింది. మళ్లా ఆచంద్రుడు ఈ తారకమీద ఒక్కకిరణమైనా విసరలేదు. కేవలం నేనే కళ్ళుతీసుకొన్నాను. ఆమొహం ఎంతగంభీరం, ఎంత గంభీరం! అదోసముద్రం.

'అతఁడు నన్నిల్లా ఏడిపించి యేడిపించి నా మొహం చూడకుండానే నెల్లూరులో దిగిపోయాడు.

'నాగర్వం కరణికరిగి ఎన్నేళ్ల దాకానో కన్నులలోనీరుగా మాట జాటిపోయింది. తుద కొకనాడు మీమొహం కనిపించింతరువాతకూడా ఆకళంకం పోలేదు. కాబట్టే అనుకుంటున్నాను — ఆ కాలంలో పుట్టిన ఈచూడకుకూడా మనసు చలిస్తుంది, రేలి చాట?' అని.

'కాచరాలు చేసేనాళ్ల మనస్సు లన్నీ ఇనుముతో చేయఁబడినా మామనస్సులుమాత్రం నీళ్లవంటి చంచలపదార్థంతో చేయఁబడినవి. మాజీ వేణు;

మేము వేటూ అని అనిపిస్తుంది. ఈపతితన చేసుకోఁ బట్టి మీకుగూడా ఇందులో పాలు పంచుకోక తప్పదు.

‘మీమనస్సు ఎపుడూ చలించలా? నిజం చెప్పండి అని మిమ్ములను నేనొకసారి అనివున్నాను. అది పతితలనోళ్లల్లోంచి రాదగిన మాటే. ఆమాట అన్నందులకు మాత్రం తీసుంచండి.

‘ఇంతకుముందు చెప్పిన నాచాంచల్యానికి మీ తుమాభిక్ష వేడుకోను. ఎందుకంటే అది తుమాపణకు విషయమే కాదు. ఒకవేళ అయితే అంతర్యామి ముందు నిలువఁబడి ఆభిచ్ఛం అడగాలి’ అని మాణి క్యము గడగడ వడకుచు స్తంభించిపోయెను.

మాణిక్యము హృదయము రామస్వామికి తెలిసెను. కాని ఆమె అంతర్యామిముందే ఉన్నదో, లేక తన ముందే ఉన్నదో అతనికి చాలనేపటివఱకు తెలియ లేదు. తనముందే ఉన్నదని రామస్వామికిఁ దెలియఁ బోవుముందు ఆమెకునులనుండి బాష్పములు ప్రవహిం చెను. ఆమెహృదయము లేలికయేయాయెనో, బలువే ఆయెనోకాని పిదప, మగనిముందు నిలువఁజాలక పోయెను. ఆమె పడకటింటిలోనికిఁ జని తలుపులు మూసికొనెను. అచట నామె యానందించుచున్నదో, దుఃఖించుచున్నదో రామస్వామికి యెఱుక!

(ఖ)

పిమ్మట పదినాళ్లవఱకును తనమాటలకు ప్రత్యుత్తర మిడుటకు మాణిక్యము రామస్వామి కవకాశ మొసఁగలేదు. తుట్టతుడ కొకనాఁ డవకాశము దొరకించుకొని రామస్వామి యిటులనెను:

“వినుటకుమాత్రమే అధికారమిచ్చి తీసుంచుటకు సంబంధములేని నీతాలాకు కొన్ని మాటలు చెప్పితివే అటువంటివిన్నీ, వాని తలదాఁటినవిన్నీ అయిన నాతాలాకు మాటలుగూడా కొన్ని ఉన్నవి. వాటితో నా పని ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతుంది.”

ఈయుపోద్ఘాతము విని ‘నేను నాసంగతి వారికి విన్నవించినపుడు నారు నెలవిచ్చుమాటలను నిషేధించు

టకు నాకు వీలుండదు’ అని యనుకొని మాణిక్యము మాటాడహారకుండెను. రామస్వామి మాణిక్యముమాన మనకు ఉత్సాహము బడసి యిటులు చెప్పఁదొడఁగెను:

“మనస్సు చంచలం అనేమాట మనకేకాదు, భగవంతునికిమాడా బాగా తెలుసు. ‘మనో దుర్నిగ్రహంచలం’ అని ఆయన అద్భుతుడికి ఒత్తా సీచ్చాడు. అయితే దానిని చంచలం కాకుండా చేసుకోవాలి. దానికి సంతతాభ్యాసమున్నూ, వైరాగ్యమున్నూ మఁదని అయినే చెప్పాడు.

“ఇప్పుడుండే మనుష్యులందఱుమా వాళ్ల వాళ్ల సంకల్పాలు సమహారేలాటి ఇష్టరాజ్యం ఒకటి సృజించి చూస్తే ఎవనిపెండ్లాము వానిదికాదు, ఎవతె మగఁడూ దానివాఁడు కాఁడు. అంతా తాటుమాటు అయిపోతుంది. ఆకాశపాతాలాలు తలక్రిందు లయి పోతవి. రహస్యంగా రగులుతున్న విరహాన్నలన్నీ ఒక్కసారి చల్లాలుతవి. వ్యభిచారం ఉజాడయిపోతుంది.

“ఆయిష్టరాజ్యంలో అందగాళ్లూ, అందగ తైలూ ఓవారంగోజులు ఏకపత్నీవ్రతాలూ, పాతివ్రత్యాలూ పరిపాలించవచ్చు. ఎంచేతంటే అదేపనిగా కూచుంటే ప్రేమకు అంతకంటె నిలుకు ఉండదు.

“వాళ్ల మాట లల్లావుండంగా అందంలేని మగాల్లకూ ఆఁడాళ్లకూ బలాత్కార బ్రహ్మచర్యమే గతి కావలసి వస్తుంది. అందంలేని ఈ ఉభయులూ అందం గలవాళ్లను బలిమాలుకోకాతప్పదు; వాళ్ల చేత అవమానం పొందకాతప్పదు.

“అందగాళ్లలోనూ అందక తైలలోనూ మాడా అందచందాలలో ఉండే తేడాచేతనో, మఱీవాసన చేతనో కాని తా నొకతెను ప్రేమిస్తే అది తనను ప్రేమించదు; అది యొకనిని ప్రేమిస్తే వాఁడు దానిని ప్రేమించఁడు. అందువల్ల వాళ్లలోమాడా నవాబులల్లే చాలామంది పెళ్లాలకల మగవాళ్లూ, ద్రోపదులల్లే చాలామంది మగలు కల ఆడవాళ్లూ ఉంటారు. వీళ్లందఱకంటె ఎక్కువగా పెళ్లె కానివాళ్ల జనాభా పెచ్చువుతుంది. ఇల్లా ఉండంగా పెళ్లె చేసుకున్న దంపతు

లలోగూడా ఓవారంరోజులలో విడాకులు పుట్టుకోవస్తవి. ఇటువంటి ఈయిష్టారాజ్యం చూస్తే అరాచకం కంటే ఎక్కువ అని అనిపిస్తుంది.

“కాబట్టి ఈ చాంచల్యమును చంపివేయడమే మొదటిపక్షం. ఇది మహాత్ములకే చెల్లింది.

“ఒకనియమానికి లోబడి నిగ్రహించుకోవడం రెండోపక్షం. దీనిపేరే గార్హస్థ్యం. ‘పెండ్లయినా చావయినా ఒకేమాటు’ అని చెప్పే మనువంతులొప్పువారికే ఇది చలామణీ అవుతుంది.

“చాంచల్యానికిలోబడిపోవడం మూడోపక్షం. పశువులతోటి కీటాలతోటి ఆట్టే తేడాలేని మనవంటి మానవకోటికి ఈపక్షం, ఇందులోమూడా ఒకనియమము ననుసరించి నిగ్రహం అవసరంగనుకనే పునర్వివాహం.

“చాంచల్యంత్రమే నీకు కలిగింది. పతనం మూడా నాకు కలిగింది. ఈతప్పొక్కటి కాయమని రోజు రోజూ నేను పతితపావమని ప్రార్థిస్తున్నాను.”

ఇటులుపలుకుచు పలుకుచు రామస్వామి రాతి బొమ్మవలె స్తంభించిపోయెను. అతనిచూపులు తిరః ప్రస్ఫుతములాయెను. శరీరము గగురుపొడిచెను.

ఇట్టిరామస్వామిని ఆచిమాచుమండగా మాణిక్యమునకును పూసకము వచ్చినటు లాయెను. ఆమె హృదయము ద్రవించి స్రవించుచున్నటులు కనులనుండి బాష్పములు బయలువాయెను. ఆమె లేచి ఆకసము దెసఁ జూచి తలవాల్చి మోకారించి—“ఓ స్రగ్ధా! నా కులాభిమానాన్ని మాల్చివెయ్యి! ఈ తరజన్మములో నన్ను నీచకులంలో పుట్టించు! తెచ్చి పెట్టుకొన్న ఎక్కువతక్కువలలోనికిన్నీ, తెచ్చి పెట్టుకున్న సాపపుణ్యాలలోనికిన్నీ నన్నుదింపకు” అని పలరించెను.

తేనె జాటిపోవడంగా కేలికపడిన పూరేకులవంటి కనురెప్పలెత్తిచూచిన రామస్వామికి ఆమాణిక్య మొక గణాచారివలె కానిపించెను. వారిరువురును ఒకరి నొకరు చూచుకొనిరి. వా రిరువురును ఒకరి చూపులలో మఱియుక రోలలాడి ఒడ్డెక్కిరి. ఇరువురును లోలోపల నిటు లనుకొనిరి కాబోలు: — ‘నాలుకా! మాట్లాడకుము! మానసమా! ఆలోచింపకుము! ఓ స్రగ్ధా! కేవలము నీచే మాకు ఆదేశింపుము.’

ది ధ్రు పా టు

నెనుకటి సంచిక పు. ౪౨౯ మొదటి కత్తెమున ౧౦ శీర్షికను ‘౧౧ సంవత్సరములు దాటిన’ అనుదానికి ‘౧౧ సంవత్సరములు దాటని’ అని దిద్దుకొనవలెను.

భా. సం.

ప్రతిదినమును మనము లోహముతో జేసిన పదార్థముల నెన్నిచోట్లనో చూచుచున్నాము. వానినిదిలకించినప్పుడు వాని ప్రాముఖ్యమును, మానవుని జీవితాశ్రయమున వాని యుపయోగములను మనకు స్ఫురింపజేయును. ఉక్కుపరిశ్రమ యనినంతనే దేశవ్యవహారముల నెఱుగజాలిన ప్రతిభారతీయుని తలంపున “తాతా వర్తక సంఘము” వారి యుప కర్మాగారము నిలుచును. దేశీయపరిశ్రమలలో మిక్కిలి సుప్రసిద్ధమైనదియు, గొప్పదియు నై జంషెడ్ పురమున “తాతాకంపెనీ” వారి లోహపరిశ్రమ విరాజిల్లుచున్నది. దీని ప్రాశస్త్యమును, హిందూదేశపు టార్థిక సాధనములో నీ పరిశ్రమస్థాన ప్రాచుర్యమును ముఖ్యముగ గమనింపవలసిన విషయములు. ఈపరిశ్రమవిధానమును, దాని బాహుళ్యమును, నితర దేశీయపరిశ్రమలపై దీని శక్తి ప్రాబల్యమును బాఠకుల కిందు తెలుపబడును.

మొట్టమొదట నొకచో నొక పరిశ్రమ వృద్ధికావలయునన్న కొన్ని సదుపాయము లా పరిశ్రమకన్న నుండవలయును. సహజమై, స్వాభావికమై, నైసర్గికమైన ముడిపదార్థమును సరళమై సులభమై సరసమగు రాకపోకల సదుపాయమును, చవుక యగు కూలియు, విస్తారమై విరాళమైన బజారును పరిశ్రమాభివృద్ధికి ముఖ్య కారణములు. ప్రపంచములో బ్రజస్థిగాంచిన పరిశ్రమల కీసదుపాయములు విస్తారముగ గలవు. కావుననే యవి మిక్కిలి తీవ్రముగ నెగడుచున్నవి. పేరుపొందిన పరిశ్రమల యభివృద్ధిని మనము చక్కగ గమనించినచో నవి యన్నియు నాయాదేశములలో గొన్ని కేంద్రములందుమాత్రమే పెంపొందుచున్నవని మనకు దోచును. దీనికి కారణము లనేకములు కలవు. వానిలో నార్థిక సంబంధము కలవి ముఖ్యములు. పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన సదుపాయములకుదో డాపరిశ్రమ ప్రపంచములోని విస్తారమున బజారుధరల పోటీల కదురిది నెగ

వలయును. వీనింబట్టి పరిశ్రమాభివృద్ధియు, క్షీణతయు నిర్ణయింపనగును.

ఉక్కుపరిశ్రమకుదగిన సాధనసంపత్తి మనదేశమున కలదా యని యడుగవచ్చును. ముతకలోహము, “కొక” అను నొకవిధమైన రాక్షసిబొగ్గు (Coking Coal), సున్నపుతాయి లోహపరిశ్రమకు ముఖ్యసాధనములు. మనదేశములో నివియన్నియు విరివిగ చిక్కును. కడచిన 30 సంవత్సరములుగ నీవిషయమై చేసిన పరిశోధనలవలన నింతవఱకు మూలబడిన యీసాధనసంపత్తి హిందూదేశములో మిక్కిలి విస్తారముగ గలదనియు, నీదేశము ప్రపంచమునకంతటికి వలయు సామగ్రిని సరఫరాచేయు మూలస్థానములలో నొకటిగ నెన్నుకొనబడవలయుననియు దేలినది. ముతకలోహము మనదేశమంతటను, ముఖ్యముగ మధ్యపరగణాలలోను చిక్కును. “లోహమేఖల” (Iron Belt) యని పిలువబడు సింగుధూము మండలమును, దానిపరిసరముల నుండు ఓడ్రదేశములోని కిరూంఘర్, బోనే సంస్థానములును విలువగల ముతకలోహమున కునికిపట్టులు. ఈప్రాంతమున త్రవ్వబడు ముతకలోహములో నూటికి ౬౦ పాళ్లు లోహముకలది రమారమి సంవత్సరమునకు 300 కోట్ల టన్నులు చిక్కును. ముతకలోహము సంవత్సరమునకు ౧,౫00,000 టన్నుల వంతున నిక వేయివర్సముల వఱకు మనదేశమునకు కావలసినంత యుత్పత్తియగునని పరిశోధకులు వచించినారు. దీనికిదో డితరలోహపు సామగ్రియగు మాగ్నెటైటు (Magnetite), laterite మన్ను, లోహపుతాయి మన్నుగనవి సమృద్ధిగ నలవడును.

ముతకలోహమంతవిస్తారముగ కొకింగుబొగ్గు చిక్కుటలేదు. ఐరోపా, అమెరికాదేశములలోని గనులలోనుండి నెలువడు బొగ్గునకంటె మనదేశములోని బొగ్గు కొంత తగ్గురకముది. బెంగాలు లోహారు ఒరిసా

రాష్ట్రములలో నుండు బొగ్గగనులనుండి సాలుకు ౫౨,౦౦,౦౦౦ లక్షల టన్నుల బొగ్గ త్రవ్వబడుచున్నది. రాణిగంజి, జారియా ప్రాంతములమాత్రమే ౪౦౦,౦౦౦ లక్షలటన్నుల కాధారమైయున్నది. వీనికి దోడు అస్సామలోనుండు నాలుగుగనులును, మధ్యపరగ జాలగోనుండు మాడు గనులును దాదాపుగ ౧౦,౦౦౦ లక్షలటన్నుల బొగ్గను సరఫరాచేయును. కోకింగు బొగ్గ సాధారణముగ ౩౦౦ కోట్ల టన్నులును, మట్టరకంబొగ్గ ౫౦౦ కోట్ల టన్నులును తయారు కాగలదు. మట్టరకంబొగ్గనుండి “కోకింగు” బొగ్గ తయారు కాజాలదు. ఈసాధనసంపత్తివలన నీపరిశ్రమ పాశ్చాత్యదేశములలోకన్న మనదేశములో నెన్నియోమట్టులు సరసముగ వృద్ధికాగలందులకు నై సర్ది కానుకలములు కలవు. వానిలో ముఖ్యములై నవి మూడు: ౧. అమెరికా ఐరోపాదేశములలో ముతకలోహపుగనులు, బొగ్గ గనులు ఒకప్రదేశములో లేవు. మనదేశములో నవి దాదాపుగ నేకదేశమున క్షీనున్నవి. ౨. పాశ్చాత్యదేశములలో నీలాపకృతసామగ్రిని పరిశ్రమకేంద్రములకు జేర్చుటకు రైలు ఖర్చు లెక్కువయగుటయేకాక ౨౦౦ మైళ్ల దూరము నుండి ప్రయాసతో దీసికొనిరావలసినచున్నది. మన దేశములో “తాతాకంపెనీ” వారు ముతకలోహమును ౫౦ మైళ్లనుండి టన్నుకు ౭౫ అజాల చొప్పున తీసికొని వచ్చుచున్నారు. బొగ్గను టన్నుకు రు. ౧-౫-౬ వంతున ౧౦౦ మైళ్ల నుండి చేర్చికొనుచున్నారు. ౩. ఈచేతకువలయు సున్నపుతాయి యత్యుత్తమ మగునది ప్రపంచములోని యుత్పత్తిలో నర్థము మనదేశమందే త్రవ్వబడుచున్నది.

ఇసుపసామగ్రిల దయారుచేయుటలో కార్మికుల వేతనములు ప్రపంచములో నన్ని దేశములకంటె మనదేశములో సరసమగుటచే నీసామగ్రిలు జపానుకును, అమెరికాపశ్చిమతీరపుదేశములకును నెగుమతి యగుచున్నవి. ఘనతలోను, గుణములోను హిందూదేశపు పరిశ్రమ యన్ని దేశములవానికంటె మిన్నయని యనిపించుకొనినది. అనాదిగ మనదేశమున వ్యవసాయమే చేతిపనియై యుండుటచే నేర్పరులగు కార్మికుల

నారంభమున మన మితరదేశములనుండి రప్పించుకొనవలసి వచ్చినది. ప్రకృత మెన్నియో మడుగున లీయననుకూలము నశించినది. సరసమగు సాధారణపుకాలి వలసినంత సిద్ధముగ నున్నది. రాకపోకల సదుపాయములున్నవని మున్నే చెప్పియుంటిమి. ఇకమీద తయారునవస్తువులకు తగినంత గిరాకి (Demand) యున్నదాయనిన నితరదేశములలోవలె లేదనియే చెప్పవలయును. యంత్రములు, గట్టిరకపు టినుపసామానులు, మోటారు బండ్లు మొదలగునవి మనదేశములో తయారుగుట కింకను కొన్ని సంవత్సరములు పట్టును. వీనిజోలికి పోకయే మనదేశమునకు సంవత్సరమునకు ౩౫ లక్షలటన్నుల లోహపు సామగ్రి కావలసియున్నది. ఈ గిరాకికి తగిన సరఫరా చేయుటకు “తాతాకంపెనీ”వారి శక్తిసామర్థ్యములకు దోడు పరిపాలకుల కించిదాదర మనుకూలించినది. విద్యుచ్ఛక్తి ప్రతికాఖిలోను ప్రసరించుచుండుటచే నినుప సామగ్రి గిరాకికలది యగుచున్నది. బొంబాయి, మద్రాసు నగర పరిసర ప్రదేశములలో జి. ఐ. పి., యస్. ఐ. ఆర్. రైల్వేకంపెనీవారు విద్యుచ్ఛక్తి మాలమున రైలుబండ్ల నడుపమద్యమించినది మొదలీయుక్కు సామగ్రి లపారముగ గావలసినచున్నవి. అమెరికాదేశములోని యిండ్లననుసరించి మనదేశములోనైతే మినుపసామగ్రిలతో నిండ్లను కట్టుట కుపక్రమించుచున్నారు. ఇసుపసామగ్రియొక్క వినియోగ విమాలు మన దినదినాభివృద్ధి బొందుచున్నది.

ఇన్ని సదుపాయము లుండినను తాతావర్తకసంఘమువారు తొలుదొల్ల నష్టమునకే పనిచేయుచుండిరి. ఈదుస్థితి కనేక కారణములు కలవు. మన ప్రభుత్వమువారిందుపైవిధించిన తీరు (Tariff)ను గుఱించి నెనుక విచారితము. తాతాసంఘమువారి యార్థికపార్శిశామిక చారిత్రమును సావధానముగ జదివిన నీ ప్రబలతర పరిశ్రమ ప్రభుత్వమువారి ప్రాపులేనిదే విదేశీయులపోటీల నెదుర్కొనగల దని మనము నిరాఘాటముగ జెప్పవచ్చును కాని పరిస్థితులు మారుచున్నవి.

ప్రాయికముగ జనసామాన్యమునకు వలయు పరిశ్రమాంశముల, మనదేశపు బార్ధికపు గట్టడములో నీపరి

శ్రమస్థానమును చెప్పితిమి. ప్రపంచపరిశ్రమచరిత్ర నెరిగినవారికిందొక ముఖ్యాంశము పొడనూపును. దేశములో నొకపరిశ్రమాభివృద్ధికిరవగు నై సర్వకసంభవితానుకూలము లపారముగనుండిన నా చేతిపని పెంపొందును కదా? పనిలోని పట్టుదల, ఆచరణలోని యనుభవము, వీనికిదోడు ప్రత్యేకపరిశ్రమ యాయుద్యమము నున్నతస్థితికి గొనివచ్చును. పరిశ్రమకేంద్రము లెచ్చటనైన నెలకొనగలవు సదుపాయము లుండిన. ఒక బొగ్గుగని, యొక ముతకలోహపుగని, యొకనూనెబావి యొకచో నుత్పన్నములైన నాదేశపు బారిశ్రామిక, ఆర్థికవ్యాపార పరిస్థితుల కొక నూతనోద్రేకమును, శోభను గూర్చుటయే కాక దేశభావిపురోభివృద్ధి కెన్నియోవిధముల దోడ్పడును. అమెరికాఖండమున “రాక్ ఫెల్లర్” “కార్నీజీ” “ఫోర్డ్” మున్నగుప్రముఖులు వారి మేధాశక్తిని కార్యరూపమున జూపినప్పు డిట్టి నూతనభావోద్రేక మెట్టి తీవ్రతం జెంది దేశభాగ్యోదయమునకు దోడ్పడినదో స్ఫురింపనగు. ఈనవీనోద్రేకము చిన్న చిన్న చేతిపనుల సమ్యేకనమునకు, వానికేంద్రీకరణమున కాదికారణమై అమెరికా, జపాను, జర్మనీ దేశములలో పూల్స్ (Pools), సిండికేట్లు (Syndicates), ట్రస్టు (Trusts), కార్టెల్స్ (Cartels) అను సంస్థల కావ్యము నొసంగెను. వీని ననుకరించి, పాశ్చాత్య వ్యాపారసంస్థల ననుసరించి మనదేశములోని వర్తక ప్రముఖులు కొన్ని కేంద్రసంస్థల స్థాపింప నుపక్రమించుట శుభసూచకము. శుభ సూచకంబును, సాభాగ్యదాయకంబును నగు నుద్యమము జంషెడ్ పురమున “తాతా వర్తకసంఘము” మూలమున కార్యరూపము దాల్చిన దని చెప్పవచ్చును. ఆరంభములో వా రేయిదుముల గుడిచిరో, వారెట్టి పరీక్షలంజేసి నిశ్చితమతులై పరిశ్రమాభివృద్ధికి మార్గదర్శకు లైరో విచారించుట మనపనికాదు. కాని పాతకుల కిట్టి యసమానదేశీయపరిశ్రమలోని ముఖ్యాంశముల నెఱిగించుట ప్రకృతము ననుసరించుట.

తాతాసంఘమువారి లోహపు గర్మాగారము కలకత్తా నగరమున నాగ్నేయమున నూటయేబది మైళ్ల

దూరమున ముతకలోహములకు బుట్టినిల్లగు “సింగ్ భం” మండలములోని జంషెడ్ పురమున గలదు. ఇది ౧౯౦౭ సంవత్సరమున స్థాపింపబడెను. మరుసటియేట కర్మాగారపు కట్టడములు ప్రారంభింపబడెను. మట్టరకపుటిసుము (Pig Iron) ౧౯౧౨, ౧౯౧౩ సంవత్సరములోనే కర్మాగారమునుండి తయారుకాబడెను. ఐరోపామహాసంగ్రామసమయమున నీకర్మాగారపువృక్షమున కూడలు బలిసినవి. కొన్నిశాఖలు ౧౯౨౪ లో నభివృద్ధియైనవి. అప్పటినుండి యీకర్మాగారము దినదిన ప్రవర్ధమాన మగుచున్నది.

సాధారణముగ సాలునకు ౬౦౦౦౦౦ టన్నుల మట్టరకము ఇనుమును, ౪౦౦,౦౦౦ టన్నుల చొక్కపు లోహమును తయారుచేయుగల కర్మాగారమునకు మూలధనము పెట్టుబడి ౧౫ కోట్లు కావలయునని ప్రముఖుల యభిప్రాయము. దీనియాధార్థ్య మాసియాఖండములోని సంయుక్తలోహ వ్యాపారసమ్యేకనమువా రొసంగిన యందాజులవలన తెలిసికొననగు. తాతాసంఘమువారి కర్మాగారపు స్థానికవ్యయము ౧౯౨౪ సంవత్సరములో ౨౨ కోట్లయ్యెను. పరిశ్రమపై పెట్టుబడినంతటిని సాధారణముగ నూటికి ౮ వ వంతు వడ్డీతో జేర్చబడినదని యెంచుకొనినను వత్సరమునకు ౧౨౦ లక్ష లగును. ఈ మొత్తమంతయు గర్మాగారములోనుండి వెలువడు సామగ్రిల యమ్మకముచే దీరవలయును. వీనికి దోడు స్థానికవ్యయము సంవత్సరమునకు ౨౨౫ లక్షలగును. ప్రతిసంవత్సరము చలామణిలోని మూలధన మధమ పక్షము ౩౫౦ లక్ష లుండవలయును. ౪,౨౦,౦౦౦ టన్నుల లోహమును తయారుచేయుటలో ౨౪౦ లక్షల రూపాయలు వ్యయము కావలసి యున్నది. ఈఖర్చుల బూడ్చుకొనుటకును, పెట్టుబడిపై గొంత రాబడిని తీసికొనుటకును టన్ను లోహమును ౧౫౦ రూపాయలకైన నధమపక్షము విక్రయింపవలయును.

ఆరంభదశలో తాతాసంఘమువారనేకకష్టనష్టములకు బాల్చడిరని ముందే చెప్పియుంటిమి. విదేశలోహపుసామగ్రిల దిగుమతిచే ధరలు సరసమయ్యెను. పోటీధరల కెదుర్కొనజాలక పరిశ్రమాభివృద్ధికై

“డిబెంచర్లు” (Debentures) మూలమున ధనమును ప్రోగుచేయవలసి వచ్చెను. ధరలు మందగించిన కాలి కార్మికవ్యయము తక్కువకాలేదు. బొగ్గవ్యాపారస్థుల కోసం, రైల్వేకంపెనీవారితోను వ్యాపారసదుపాయము లకై యొడంబడికల నిడుపుగ జేసికొనవలసివచ్చెను. ఈ సందర్భములను ధరల హెచ్చుతగ్గులలోనివన్నియు విపరీతముగనే పరిణమించెను. ఒడంబడికలు నిరర్థకము లయ్యెను. ౧౯౨౩ నుండి ౧౯౩౩ వఱకు టన్నుయము ౧౨౨ నుండి ౧౪౫ రూపాయలపర్యంతము విలువ యుండుటచే వ్యాపారములో నీ కంపెనీవారి కిందుక నష్టము కలిగెనన్న పరిశ్రమ తృప్తికరముగ బనిచేయుట లేదనుట నిర్వివాదాంశము. ఇన్ని కష్టములపాలై యుండి ననుకాభోపకాఖిలుగ గర్భాగార మభివృద్ధిజెందెను. వివిధవస్తుసామగ్రిల దయారుచేయు యంత్రాగారములు నెలకొల్పబడినవి. గోడలలో గొట్టు మేకులు మొదలు గొప్పగొప్పకట్టడములలో వినియోగించు దూలములనేమి, వ్యవసాయపు గొర్రుముట్లనేమి, కర్మాగారములలోని యంత్రములనేమి రైలుపట్టాలు, బండ్లు, డబ్బీలు, స్తంభ ములు వేడేట సర్వజనోపయోగములను వాని నన్నియు దయారుచేయు యంత్రకాఖిలు నెలకొల్పబడెను. ఈ కంపెనీవారు ౧౯౨౪ సంవత్సరమున ౧౬౪ వేల టన్నుల సామానుల తయారుచేసిరి. ౧౯౩౧ సం. ౪౩౩ వేల టన్నులు తయారుయ్యెను; ౧౯౩౩ లో ౪౨౬ వేల టన్నులు వెలువడెను. రకమువారిగ విశదీకరించిన సాగుకు ౫౦౦ వేల టన్నులు సాధారణముగ తయారుచున్నదని విశద మగును.

పరిష్కృతములగు ఇనుపసామాను లన్నియు మనదేశములోనే వినియోగముచున్నవా యనునది తర్వాతిప్రశ్నము. ౧౯౨౩ సంవత్సరములో ౮౩౯.౬౧ వేల టన్నుల ఇనుపసామగ్రి మనదేశములోనికి దిగుమతి యయ్యెను. దానిలో ౧౭.౬% తాతాకంపెనీవారిది దేశములో ఖర్చుకాబడెను. ౧౯౨౬ లో ౧౦౦౪.౬ వేల టన్నులలో తాతావారిభాగము నూటికి ౩౭.౩ వ వంతు. ౧౯౨౯ లో దిగుమతియైన ౧౦౭౮.౭ వేల టన్నులు మనదేశములో వినియోగమయ్యెను. దీనిలో

తాతాకంపెనీవారి వంతు ౩౫.౪%. ౧౯౩౧ సంవత్సర ములో ౬౨౭.౨౨ వేల టన్నులలో తాతాకంపెనీవారి భాగము ౬౫.౪% అయ్యెను. ౧౯౩౩ వ యేటిలో దిగుమతియైన ౫౭౪.౧ వేల టన్నులలో వీరిది ౭౨.౩%. దీనినుండి దేశములో వినియోగింపబడు లోహపు సామ గ్రిలో తాతావారి చేదారము దినదిన ప్రవర్ధమానమగు చున్నదనియు, విదేశవస్తువుల దిగుమతి సన్నగిలుచున్న దనియు నూహింపవలెను. స్వదేశవినియోగమునకునోడు వీరు విదేశములనుకూడ వీరికామగ్రిల నెనుమతిచేయు చున్నారు. ప్రభుత్వమువారు హితము సవరితిల్లి ప్రేమను చూపుచున్నారు. పరిశ్రమబాహుళ్యమునకును, వ్యాపార విస్తారమునకు రానున్న యేడు సంవత్సరములలో కంపెనీ వారి స్థానికవ్యయము దాదాపుగ ౫౫౪ లక్షలను వి. నూచనలు కనబడుచున్నవి.

తాతాకంపెనీవారి కర్మాగారములోని కార్మిక పరిస్థితులు కొంతమట్టునకు దృష్టికరముగ నున్నవి. ఉత్పత్తికాఖిలను, నుపయుక్తకాఖిలను చేసిన పరిచారక వర్గమువారిసంఖ్య ౧౯౨౫ లో ౨౬,౨౯౦; ౧౯౨౯ లో ౨౨,౮౫౩; ౧౯౩౨ లో ౧౮,౧౧౩. కార్మికు లలో నెలజీతగాండును, వారపుజీతననాపరులు, దిన హాలీవారు, ఒడంబడికపై సగటున ప్రతిఫలాశేషము లనుగలరు. పరిచారకవర్గమువారి జీతనముమాత్రము ౧౯౨౭ వ సంవత్సరములో ౧౪౬.౭ లక్షల రూపాయ లయ్యెను. ౧౯౨౯ లో ౧౬౩.౧౫ లక్షలయ్యెను. ౧౯౩౧ లో ౧౪౩.౮ లక్షలు. ౧౯౩౩ లో ౧౩౧ లక్షలరూపాయలయ్యెను. పరిశ్రమసంఘము ప్రారంభ మునుండి నేటివఱకును నొడంబడికదారుల ప్రతిఫలము మాత్రమే మిక్కిలి యధికముగానుండి కేవల కార్మిక పరిచారకవర్గమువారి కే కొలదియో ముట్టుచుండుట కోచనియము. మేధావంతులగు సాంకేతికపరిభాషకులు పరిశ్రమాభివృద్ధికై వలయువారు మనదేశములో ననాదిగ నుండమిచే విదేశీయులను నియమించి యత్యధిక ప్రతి ఫలము వారికి జూపెట్టవలసి వచ్చెను. క్రమక్రమముగ సీపరిభాషకులసంఖ్య సన్నగిలుచుండుటచే టన్ను ఇను ముకు తగులుబడి (Total manufacturing

expense) తగ్గుటయు భావిదేశపుకోభివృద్ధికి శుభ
నూచకము

ఎడారులలోని ఫలవంతప్రదేశములటుల నుద్భవించిన తాతానగరము దిలకించినవారి కీపట్టణ నిర్మాణల మేధాశక్తియు, గౌరవమును, దూరదృష్టినివేచనయు, వీయేల వారి సర్వంకషక్రజ్ఞయు గోచరింపక మానవు. పాశ్చాత్యదేశములలోని ప్రబలతరపరిశ్రమ కేంద్రసంస్థల స్థాపకులుకూడ తాతానగరమును దిలకించి విస్మయములు కావలసినదే. ఈ నగరమున ౧౯౩౧ వ సంవత్సరపు జనాభా లెక్కల ప్రకారము ౮౩,౭౩౮ మంది నివాసమున్నారు. వీరికివలయు నవనాగరికతా నూచకము లగు సౌకర్యములన్నియు నిందు గలవు. కార్మికులకు, పరిచారకవర్గమువారికి, పరిపాలకసంఘమువారికి, ప్రయాణీకులకు వసతులును, జనోపకారకము లగు వైద్యశాలలు, పాఠశాలలు, పరిసరమందిరములు, నోదార్థము నెలకొల్పబడిన సినిమాలు, నాటక రంగస్థలములు చేయే నాగరికతాభివృద్ధి సమసాయములన్నియు నిందుగలవు. ప్రాయికముగ గార్మికవర్గమువారి వాసములలో గలుగు లోపము లీపురమున మచ్చునకైన లేవు. ఇంటిమీద ఇల్లు లేదు. గోగోవుత్తిదాయకములగు మురికి ప్రదేశములు చూతమన్నను కానరావు. తాతాసంఘమువారికి జేరినగృహములసంఖ్య ౧౯౩౧ లో ౫,౪౦౧. వీనిలో ౫,౩౬౦ ఇండ్లుకంపెనీయద్యోగులతో నిండియుండెను. మిగిలినవి తాతానగరములోని ప్రభుత్వపుటుద్యోగులకుపయుక్తమయ్యెను. వీనికి దోడు కంపెనీలో బనిచేయువారికి గొండొక వారస్వంతనిలయము లున్నవి. పరిచారకవర్గమువారి వసతులకై కంపెనీవారు నెచ్చించిన ద్రవ్యము సాధారణముగ ౧౦౦.౫ లక్షల రూపాయలు. వసతులకద్దెకూడ మిక్కిలిసరసము. మాసమున కైదు రూపాయలు మొదలుకొని సౌకర్యములబట్టి యధికముగ నుండును. ప్రతిసంవత్సరము మరమ్మతులకు, నూతనగృహనిర్మాణములకు విరివిగ నీసంఘమువారు ధనమును నెచ్చించుట వీరి యుదారస్వభావమును ప్రకటించుచున్నది.

ఈనగరములో వివిధశాఖలలో నిపుణుల బరిభాషకుల దయార్థచేయుట కొక ప్రత్యేకసంస్థ కలదు. జర్మనీ, అమెరికా మొదలగు దేశములనుండి శాస్త్రవేత్తలను నిపుణుల రప్పించి వారిచే దేశీయుల వివిధశాఖాప్రయోక్తలుగ జాగరూకతతో తరిగిమ చేయించుచున్నారు. ప్రత్యేకసంస్థలలో తయారుకాబడి యారిజేరిన కార్మికప్రముఖుల నియోజకమున కంపెనీలో బనిచేయు విదేశీయులసంఖ్య తగ్గుచున్నది. విద్యార్థివేతనముల నిచ్చి ప్రముఖుల బ్రయోజకులజేయుచు వారు వారిశాఖలలో బ్రావీణ్యముగడించినతర్వాత నిర్ణీతకాలము వారి యంత్రాగారములో బని చేయునట్లు వారితో నొడంబడిక చేసికొనుచున్నారు. ఇచ్చటినుండి వెలువడు ప్రముఖులు మనదేశమునందును, విదేశములందును గొప్పగొప్ప యువ్యోగములలో నున్నారనిన తాతాసంఘమువారి యుద్యమ మెట్టిప్రాచుర్యము నొందినదో తెలిసికొననగును. జమానులోని చేతిపనుల పరిస్థితు లతిబాల్యమున నందుతరి వారిదేశీయుల నన్యదేశముల కంపి యందలి యంత్రశాలలలో సాధారణపు గార్మికులుగ బనిచేయ ప్రవేశపెట్టి యందలి మర్మముల దెలిసికొన నుద్వేగించిరి. అటుల తయారైనవారు తమ దేశమునకుపోయి తమవారి కందలి మర్మముల దెలిపి పరిశ్రమాభివృద్ధి జేసిరి. ఈ విధముగ సాధించిన వ్యాపారవిజ్ఞానముచే నిప్పుడు జపానుదేశ మనన్య సామాన్య వైభవోపేతయై విరాజిల్లుచున్నది. ఇటుల విజ్ఞానసంపాదనాసూత్రమును మనదేశీయు లభ్యసించి యాచరించిన మనదేశము ధన్యతంజెందును.

తాతావర్తకసంఘమువారి యార్థికపరిస్థితులు సుస్థిరతరముగ నున్నవి. వ్యాపారసంస్థల నెలకొల్పుటలో బెట్టుబడిదారులదృష్టి రాబడిపైనుండినను సంఘసంస్థాపనానంతరమే లాభవిభజనమునకై యెదురుచూచుచుండుట సామానము. మొదట నీసంఘమువారు ప్రతిక్షాలతాతావరణములో బనిచేయవలసినచే నని మున్నే చెప్పియుంటిమి. ఆర్థికనిపుణులెట్టి నూతన మార్గముల వెదకినను ప్రపంచపరిస్థితులచేతను, సంకల్పాతీయాధిక సంక్షోభములచేతను పెట్టుబడిపై రాబడి యంతనుత్పాద

కరముగ లేదు. అనాదిగ బనిచేయుచుండి నేయిసాక ర్యములు గలిగినను, ప్రభుత్వమువారి ప్రాప్తు కలిగియు లాంక్షమైరులోని నేతపరిశ్రమయే ప్రకృతపు టార్గిక్విప్ల వములో నుట్టుతలగుచున్నదనిన నేపోలిమియు లేని దేశీయవ్యాపారసంస్థల స్థితుల నడుగవలయునా? బహు కాలముగనుండి కొంతవఱకు వ్రేళ్ల నాటజేసిన మన దేశపు నేతపరిశ్రమ యెటుల భంగపడుచున్నది. ఎటు జూచినను విషమపరిస్థితులు ప్రబలుచున్నను తాతా వర్తకసంఘమువారు రాబడిని పెట్టుబడిదారులకు పంప కము చేయకపోలేదు. వారి సంఘపుపాళ్లు (Shares) ధరలుగలిగియుండుటయే గాక గిరాకీకలవియై యున్నవి. "Financial Times" పత్రిక వీరి సంఘపుపాళ్ల హేచ్చుతస్థులను ప్రచురించుచున్నది. ౧౯౨౬ లో నుత్తమ మన పాళ్లపై (Cumulative preference shares and cumulative second preference shares) ౬3.౪ లక్షల రూపాయ లక, ౧౯౨౭ లో ౯ లక్షలను ౧౯౩౦ లో ౨౧.౮ లక్షలను ౧౯౩౩ లో ౩౯.౨ లక్షలను పెట్టుబడిదారులకు పంపకము చేసిరి. సాధారణపుపాళ్ల (Ordinary shares) పై నేమియు లాభమును పంపకము చేయలేదు. దానివలన ప్రజలు కంపెనీవారిపై నాందోళనము సలుపలేదు, వీరి యార్థిక సుస్థిరతపై ననుమానము లేవ్వరికిని కలుగలేదు. దినదిన ప్రవర్ధమానమై దేశోద్ధారక మగు ప్రబలతర పరిశ్రమ నెవ్వ రేవగింతురు?

ఆశ్రయములేనిదే, రక్షణలేనిదే, పోషణ లేనిదే ఎంతటిగొప్పసంస్థయైనను నిలువజాలదు. మీదుమిక్కిలి విదేశప్రభుత్వముక్రింద దేశీయపరిశ్రమ లసలే నిలువ లేవు. మనదేశపు ప్రభుత్వమువారిప్రాప్తు తాతాసం ఘమువారి కావశ్యకమా? అవశ్యమగుచో నెంతవఱ కీచేతిపనిని ప్రభుత్వమునా రాదరించుచున్నారు? చివారింతము. రక్షణ యవశ్యమని తలచి ౧౯౨౩ సంవత్సర ములో నఖిలభారతశాసనసభివా రెనుమతి ద్వైగుమతి సరకులపై సుంకమును వసూలుచేయుటలో సలహాసంఘము గుటకుగా నొకసంఘమును నియమించుటకై తీర్మానించిరి. దీనినే టారిఫ్ బోర్డు (Tariff Board) అం

దురు. ఈ సలహాసంఘమువారు మన దేశములోని యుక్కుపరిశ్రమపరిస్థితుల విచారించి చూడునివేదికల ప్రభుత్వమువారి కందజేసిరి. వానిలో ప్రభుత్వమువారి ప్రాప్తు నభిలషించు దేశీయపరిశ్రమలు కొన్నినిబంధనలకు లోనై యుండవలయు ననియు, నట్టినిబంధనలకు తాతా కంపెనీవారి యుక్కుపరిశ్రమ లోనై యున్నదనియు, దీని నవశ్యము రక్షింపవలయుననియు చూచించిరి. మన దేశములో తయారుకాబడని యుక్కువస్తువ్యాపార మున కీపరిరక్షణ యేమాత్రమును విరోధముగ నుండరా దని శాసించుటచేతను, ప్రాయికముగ భాగస్వాముల శ్రేయోభిలాషయే యాదర్శముగ నెంచుకొనక కొను వారియొక్కయు, వినియోగదారులయొక్కయు (Purchaser and Consumer) నక్కరను మనసు నందుంచుకొనుటచేతను ప్రభుత్వమువారి పరిశ్రమపరి రక్షణ మంత సహాయము కాలేదు. దీనికి వోడోక వ్యాపారసంస్థను పోషించి సర్వస్వతంత్రవ్యాపార (గుత్త - Monopoly) మొకరి కియ్యరాదను ప్రభు త్వమువారి పరిపాలనామాత్రముమాడ కొంతమట్టున కీచేతిపనియభివృద్ధి కాటంకము కలిగించినది. కొన్ని సమయములందు జర్మనీ, బెల్జియం, ఫ్రాన్సు మొదలగు దేశములనుండి దిగుమతియైన లోహపు బదార్థపు ప్రవాహము మనదేశములోని బజారుల ముంచివేయ కుండునట్లు ప్రభుత్వమువారు శాసించవలసివచ్చెను. దిగుమతుల సంపూర్ణముగ నరికట్టలేదు. విపు లతతోపయోగమును నీపరిశ్రమను పూర్తిగ రక్షించి సరు కుల విలువ లొకరికే విడువరాదను మర్యాదకు లోబడి యెరుమతిదిగుమతుల శాసించుటకన్న దేశీయపరిశ్రమకు విరాళరూపమున ధనసహాయ మొనర్చుటకు దొరతనము వారంగీకరించిరి. ఎగుమతిదిగుమతులలో వస్తువుల విలు వను (Ad valorem)బట్టి సుంకము విధించుటకంటె తూనికపై (Specific) విధించుట యుక్తమును టారిఫ్ సంఘమువారి సలహాను ప్రభుత్వమునా రామోదించిరి. ౧౯౨౪ సంవత్సరమున టారిఫ్ సంఘమువారి "ఏ" తరుబంధమును చూడుడు. ఉక్కు సామానులమీద ౧౦% మొదలు ౨౫% వరకు దిగుమతిపన్నులు వేయ

బడెను. అనుకూల వాతావరణ మలవడినను, పరిరక్షణ యబ్బినను, నై సర్గిక సౌకర్యము లుండినను ప్రారంభగత యందు ప్రతిపరిశ్రమయు గొంతత్యాగమునకు సిద్ధపడ నలయును. ప్రభుత్వమువారి ప్రాప్తు కలుగజేసి, దేశీయ ఉక్కుపరిశ్రమకు బాలావిప్లవోప మంఠియుండిన దేని మనదేశపు టార్గిక్ సిథి కది యెట్టి విప్లవకారియై యుండునో! వేనకువే లుద్యోగములు లేక దేశద్రిమ్మ రులై యుండురు. నై సర్గికములను ఉత్పత్తి యనుకూల ములుగల ముతకలోహము రాక్షసిబాగ్గు విలువలేక యేమూలనో నణగియుండును. అనేక సంవత్సరములనుండి పడిన శ్రమ మన్నుపాలై యుండును. దేశములోని యార్థికసంపదలో, వ్యాపారపు టుత్తరాపేక్షలలో సంక్షోభము కలిగియుండును. దేశమంతయు నిరాశావేశ మున నుండియుండును. శ్రీమంతులు, ధనవంతులు, పెట్టు బడిదారులు విస్మయములై విభ్రాంతులై నమృతములేక, దైర్యములేక నూతనోద్యమములపై పెట్టుబడిని పెట్టుటకు వెనుదీసియుండురు. వేయేల? దేశీయ వ్యావహారిక ఆర్థికవిషయకచారిత్రమును నింకొకవిధమున వ్రాయవలసి యుండెడిది.

మొదటి సుంకపుశాసనము (The first Tariff Bill) కొంత సహాయకారి యగుటచే తాతాసంఘము వారును, తదితర లోహవ్యాపారులును ప్రభుత్వమువారి నధికతరరక్షణ కై యుందోళన సలుప సమకట్టిరి. ప్రభుత్వమువారు టార్గిఫు సంఘమువారి సలహా నపేక్షించిరి. వీరి సలహానుండి ఉక్కు పరిశ్రమరక్షణ రెండవశాసనము (Steel Protection Act) ౧౯౨౭ లో వెలువడెను. ఇది పరిశ్రమాభివృద్ధికి సహాయకారి కాదయ్యెను. దేశవిపరీతపరిస్థితులకు బ్రపంచవిషమపరిస్థితులు తోడయ్యెను. ధర లొక్కమ్మశితగ్గుటచే తయారుకావలసినవస్తుసంచయము సన్నగిల్లెను. అంతర్జాతీయార్థిక సంక్షోభకు దోడు నాణెముల చూచుచున్నారని యేర్పాటులు విచ్చిన్నములై విపరీతముగ పరిభ్రమించెను. సరుకులధరలు ఐరోపా మహాసంగ్రామపు పూర్వధరలకంటె ఖీణించెను. ప్రతి

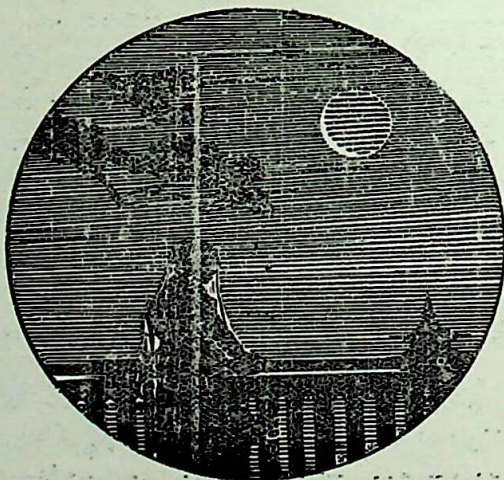
దేశమువారును వారివారి దేశీయపరిశ్రమ పరిరక్షణ యత్తులై స్పార్ధపరాయణులై తమతమ దేశములలో వలయు కట్టుదిట్టముల కాసించుకొనిరి. ఈవిప్లవపరిస్థితులలో తాతాకంపెనీవారు వారి కార్మికవర్గముయొక్క ప్రబలతరమైన సమ్మెకట్టు కెదుర్కొనవలసివచ్చెను. వ్యయములక్కించి, దండుగఖర్చుల నణచి, మితవ్యయ నూత్రమును పాటించి, స్వతంత్రమును విడనాడక సార్థకత్వమును (Efficiency) వీటబుచ్చక ప్రయోజకత్వమును పట్టువిడువక శ్రద్ధతో మెలకువతో బాగ రూకతతో తాతాకంపెనీవారు తమశక్తిసామర్థ్యముల వినియోగించి పనిచేయుచుండుటకు వారిప్రకృతపు బరిస్థితులే ప్రబలసాత్వ మిచ్చుచున్నవి.

పరిశ్రమ పరిరక్షణప్రణాళిక విజయము నొందుటకు ముఖ్యకారణములు మూడు: ౧ వస్తువుల యుత్పత్తి కను తగులుబడి, ౨. ఉత్పత్తిపరిమాణము, ౩. ఉత్పత్తి యైన వస్తువుల బజారులో తగిన విలువకు విక్రయించుటకు సదుపాయము. ప్రపంచములోని యుక్కుపరిశ్రమయే ౧౯౨౭ సంవత్సరమునుండి నూతనపథమును త్రొక్కినది. ఉత్పత్తి పరిమాణము ౧౯౨౯ లో మిక్కిలి యున్నతస్థానము నంటినది. అధికతరోత్పత్తిచే ధరలు మందగించి గిరాకి లేక ౧౯౩౨ లో సరుకులు స్తంభిభూతమయ్యెను. ఈకారణములచే తాతాకంపెనీ వారికి ఇండియాప్రభుత్వమువారి నగిన చేయూత నిరర్థక మయ్యెను. “టార్గిఫుబోర్డు”వారు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో తయారుకాబడు లోహపుసామగ్రికి సామ్రాజ్యేతరవస్తుసంచయమునకును సుంకములలో వ్యత్యాసమును నూచించిరి. ఒటావా సమ్మేళనము (Ottawa Conference)లోని తీర్మానములు మన దేశీయవస్తువులను సంరక్షించునని యోశయ ముండెను. కాని ప్రత్యక్ష ప్రమాణములు వానిని నేతీబీరకాయవంటివని నిరూపించినవి. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో భాగములు ఆన్వోస్య దేశపురోభివృద్ధి కని తీర్మానము లుండుటయే కాని యూచరణలో నన్వోస్యత లేకపోవుటయే కాక మన దేశపు బరిశ్రమలకు న్యూనత యలవడినది. ఇట్టి విపరీత

విషమ పరిస్థితులలో దమకు గలుగుచున్న నష్టముల సోదాహరణముగ సమగ్రముగ మన ప్రభుత్వమువారికి తాతాకంపెనీవారు నివేదించుకొనిరి. మొదటి సుంకపు శాసనము (౧౯౨౪)లోని మూడవ యాశ్వాసములో పరిశ్రమల కొసగిన యావరణమునకు విరుద్ధముగ విదేశలోహపుసామగ్రిలు మనదేశములోనికి దిగుమతి యయ్యెడు పక్షమున విచారించి పునఃరక్షణార్థము హెచ్చుసుంకముల విధించునట్లు ప్రభుత్వమువారు శాసించవలయునని చెప్పబడియున్నది. ఉక్కుపరిశ్రమరక్షణ శాసన మీయధికార మలోచనా సంఘసహాయము డను రాజప్రతినిధి కొసగినది. కాని యీ యధికారమును చలాయించి పరిశ్రమకు వలయు రక్షణము ఇంజియా ప్రభుత్వమువారుగాని, రాజప్రతినిధి కాని యొసగవండుట తోచనీయుము. నూతన పరిక్షణ ప్రణాళిక మప పాదించుటలో నికమీద నిట్టి విపరీతపరిస్థితుల గమనించుట యుక్తము.

ఈవ్యాసమును న్రాయు సమయమున టారిఫ్ బోర్డువారి విషయమై యాలోచింప నుద్యమించినారు. వారు లోహపు బ్రశ్రమపరిస్థితుల మీదుమిక్కిలి తాతాసంఘమువారు పడుచున్న కష్టముల గమనించి

సలహాల నొసంగుదురని యాశించుము. ఇంతకుమున్నీ సంఘమువా రొసగిన సలహాల ననుసరించి మితవ్యము నూత్రము నాచరణలోనికి దెచ్చి యంత్రాల మాభివృద్ధి యొనర్చినారని తెలిసికొని బోర్డువారు సంతసించుట గాక. వ్యక్త్య ప్రపరిస్థితులలో వ్యాపార ప్రణేతలయొక్కయు, నార్థిక ప్రబోధలయొక్కయు ఆశయములు సంపూర్ణ సహాన్ముఖములు కాజాలనని యెఱిగి దయార్థి మనస్కులై మూలాలోచనాపత్రలై సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యపరిరక్షణకు వలయు సలహాలనిచ్చి దేశోద్ధారణ చేయుదురుగాక. టారిఫ్ సంఘమువారు, ప్రభుత్వమువారుగూడ నీసలహాలను విశాలమైనబుద్ధితో మదార చిత్తులై యాలోచించి సంపూర్ణ పరిరక్షణాసనమును నెగ్గించి ప్రజలవిశ్వాసమునకు నాత్రులగుదురుగాక. ఆరంభమునుండి విపరీతపరిస్థితులలో పైతము పనిచేసి దేశగౌరవమును నిలువజెట్టిన తాతాసంఘపరిపాలక వర్గమునా రభివంధ్యులు మనకెల్లరకును. వారి యంత్ర క్షేత్రికి దోడు ప్రభుత్వ క్షేత్రలవడజేసి యుత్సాహశక్తి జూపించి వారియుద్యమమును కొనసాగించి దేశసేవ యథోచితముగ జేయుదురుగాక.

జాంజిబారునందలి భారతీయులు-వారి స్థితిగతులు

చావలి వెంకటహనుమంతరావు

౧

జాంజిబారులోని భారతీయులనిషయమైకొంత కాలమునుండి ప్రతికలలో హెచ్చుగ చదువరలు చూచియుండురు. భారతీయులకు వ్యతిరేకముగ కొన్ని చట్టములు జాంజిబారు ప్రభుత్వమువారు చేసినవియు, నాటివలన భారతీయుల స్థితిగతులు చాల కష్టదశకు వచ్చిన వనియుకూడ చాలమందికి తెలిసియుండవచ్చును. జాంజిబారులోని భారతీయులనుగురించియు, వైనతెలిసిన చట్టములవలన వారికి కల్గిన నష్టమును గురించియు కొన్ని విషయము లీక్రింద పొందుపర్చుచున్నాను:—

జాంజిబారు నుండి తూర్పుఆఫ్రికాలోని ఒక భాగము. నిరకాలమునుండి అరబ్బీసుల్తానులు దానిని పరిపాలించుచున్నారు. యుద్ధానంతరము ఆప్రాంతము బ్రిటిషువారిరక్షణక్రిందకు తీసుకొనిరాబడెను. సేరునకు ప్రస్తుతముకూడ సుల్తాను కలను కాని, పరిపాలన యంతయు బ్రిటిషురెసిడెంటుద్వారా జరుగుచున్నది. ఈ రెసిడెంటుకు సలహానిచ్చుటకు ఒకకార్యనిర్వాహక వర్గమును, ఒకశాసనసభయుకూడ కలవు. శాసనసభలో అధిక సంఖ్యాగులు అధికార సభ్యులు; ఇద్దరు భారతీయులు కూడ. దానిలో సభ్యులుగ నియమింపబడుచుండురు. స్వదేశీయులగు అరబ్బులకుకూడ దానియందు ప్రాతినిధ్యము కలదు. జాంజిబారునందు సుమారు ఇరువదియైదు సంవత్సరముల క్రిందట మొట్టమొదట భారతీయులు ప్రవేశించుట మొదలిడిరి. అరబ్బీసుల్తానులు వారిని మర్యాదచేసి వారచ్చటకు ప్రవేశించుటకు ప్రోత్సహించిరి. భారతీయులు వారి ధనమును, తెలివి తేటలును ఉపయోగించి జాంజిబారు దేశమును బాగుపరచుటకును, అచ్చట వర్తకవ్యాపారము అభివృద్ధిచేయుటకును, పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించుటను తోడ్పడు

చుండుటచే వారచ్చటకు కష్టములేకుండ ప్రవేశించుటకు వీలయెను. సుమారు ఒకకోటిరూపాయలు, భారతీయులు జాంజిబారునందు వివిధపరిశ్రమలందు, ముఖ్యముగ లవంగముల పండించు పరిశ్రమయందు వెచ్చించినట్లు తెలియుచున్నది. స్వదేశీయులగు అరబ్బులకు భూములను బాగుచేయుటకును, పంటలు పండించుటకునుకూడ భారతీయులు అప్పుల నిచ్చియున్నారు. అన్నివిధములుగను భారతీయుల స్థితి కొంతకాలము వరకు బాగుగనే యుండెను. వారికిని స్వదేశీయులగు అరబ్బులకును కూడ ఎట్టి ముఁసర్గలుకాని, స్నేహభావమునందు లోపముకాని లేకుండ యుండెను.

౨

కాని సుమారు మూడునాలుగు సంవత్సరముల నుండి ఈస్నేహభావములందు కొంతమార్పు కనిపించుట మొదలిడెను. ఈమార్పునకు ముఖ్యకారణము లేవన, జాంజిబారునందు నివసించుచుండిన యూరపియులకు భారతీయులయెడల గల అసూయయే. భారతీయుల భాగ్యమును, వారి అభివృద్ధియు చూచి యూరపియులు వారి నాదేశమునుండి యేవిధముగనైన వెడలనడచినగాని తమ అభివృద్ధికి వారాటంకముగ నుండురని గ్రహించి దానికి మార్గములను వెదుకుట ప్రారంభించిరి. ఈప్రయత్నములలో వారికి ముఖ్యముగ కాన్పించిన మార్గము భారతీయులకును, అరబ్బులకును ఇదివరకుండుచువచ్చిన సఖ్యమును చెడగొట్టి, వారిద్దరిమధ్యను కలహములకు కల్పించుట. ఔకిమాత్రము వారు చేయుచున్న చంతయు స్వదేశీయులగు అరబ్బుల బాగుకొరకై చేయుచున్నామని వారు చెప్పుచున్నమాట నిజమే కాని వారి నిజోద్దేశ్యము తమస్వంతలాభమే అనియు, స్వంత అభివృద్ధియే యనియు తలంచుట కవకాశము లేన్నేని కలవు. తూర్పు ఆఫ్రికాయందలి ఇతరభాగములలో,

ముఖ్యముగా కెన్యా, యుగండా, టాంగనాయికా మొదలగు ప్రదేశములలో యూరపియనులు భారతీయులను పెట్టెచున్న కష్టములను చూచిన జాంజిబారునందు వారు తలంచినపని భారతీయులకు వ్యతిరేకముగ మూత్ర మేయనియు స్పష్టముకాదా?

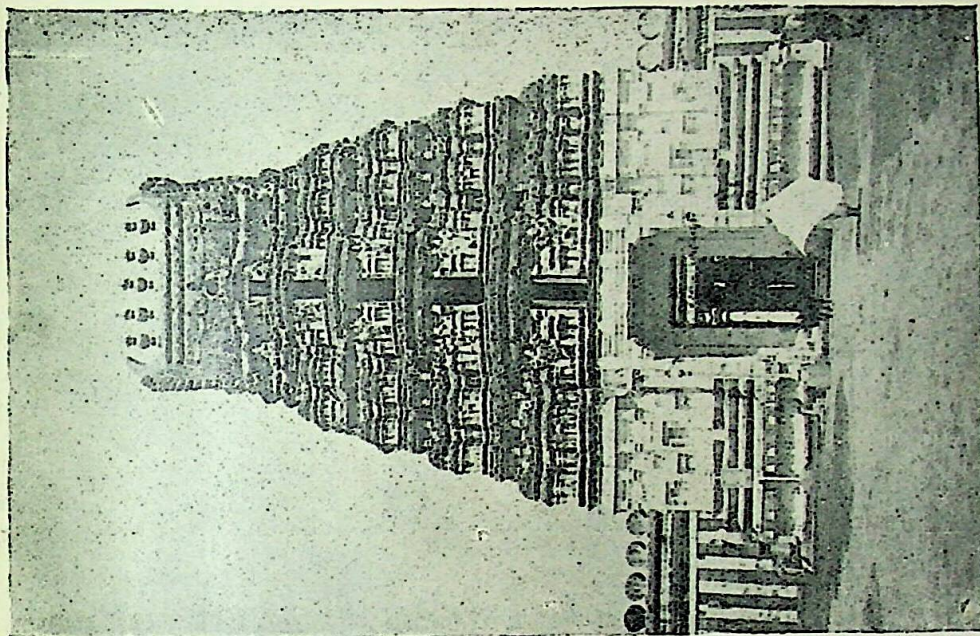
3

ఈసందర్భములో భారతీయులకు వచ్చినకష్టములనుగురించి కొంత చెప్పవలసియున్నది. భారతీయులు జాంజిబారు అరబ్బులకు అవసరమగు అప్పుల నిచ్చిరని చెప్పియుంటిమి? ఆ అప్పులను వారు తీర్చలేక పోవుటచేత వారిభూములను తమ అప్పులక్రింద భారతీయులు జమకట్టుకొనుట మొదలుపెట్టిరి. 3, 4 సంవత్సరములనుండియు ప్రపంచమునంతటిని ఆవరించియుండిన ధరల మాండ్యమువలన అరబ్బులు తమ అప్పుల నసలే తీర్చలేకుండపోయిరి. కాలక్రమేణ జాంజిబారు నందలి అరబ్బుల భూములు భారతీయుల యాజమాన్యముక్రిందకు వచ్చుట తలస్థించెను. అదియు కాక లవంగములు జాంజిబారునందు పండు వస్తువులలో ముఖ్యమైనదనిమాడ వైన చెప్పియుంటిమి. ఈ లవంగములను పండించువారు అరబ్బులైనప్పటికిని, వాటి నితరదేశముల కెగుమతిచేయువారు భారతీయులే యనియు, కాన ఆవర్తకమునందు వచ్చులాభమంతయు భారతీయులే పొందుచున్నారనియు గూడ యూరపియనులకు కష్టముగ నుండెను. జాంజిబారునందు లవంగములెక్కువగ పండునను విషయము నిజమే కాని దాని వలన నెక్కువలాభమును భారతీయవర్తకులు పొందుచున్నారనునది నిజముకాదు. లవంగముల వర్తకము చేయువారు హెచ్చు పన్నును చెల్లించవలసియున్నదనియు, జాంజిబారునందు వాటిని పండించుట కగు ఖర్చు ఎక్కువయనియు, మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనిన భారతీయులు అరబ్బులు పొందవలసిన లాభముల నన్నిటిని వారే పొందుచున్నారనునది నిజము కాదని స్పష్టముగను. కాని యేదిధముగనో భారతీయులకు కష్టములను కల్పించి, వారికి జాంజిబారునందు నివసించుట కష్ట

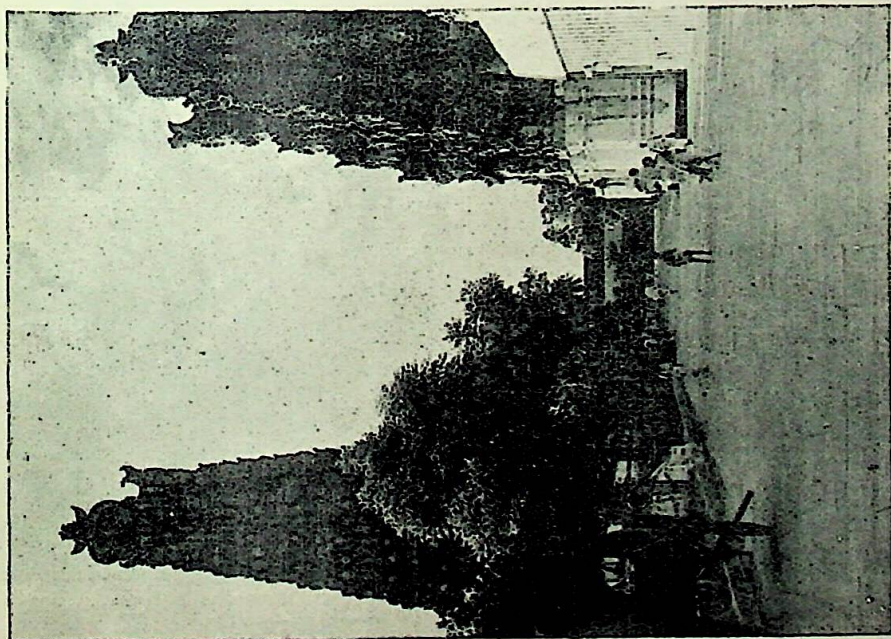
మనిపించి, అచ్చటనుండి వారిని లేచిపోవునట్లు చేయుటయే ప్రధానోద్దేశ్యముగా గల జాంజిబారు ప్రభుత్వము వారి కీవిషయములను గమనింపవలసిన అవసరమేమి? కాన వారు చేసినదేమన అధికారసభ్యులచే నిండియున్న జాంజిబారు శాసనసభవారిచే కొన్ని చట్టముల సేర్పాటు చేయించిరి. వాటియందు ముఖ్యమైనవి రెండు కలవు: ఒకటి జాంజిబారునందు ఎవరు కాని బ్రిటిషురెసిడెంటు యొక్క అనుమతి లేనిచే వ్యవసాయపు భూములను అప్పులకొరకై అమ్ముటకాని, కొనుటకాని చేయరాదను; రెండవది లవంగములవర్తకము చేయువా రెవరును ప్రభుత్వమువద్దగండి లైసెన్సు పొంది వాటిని ఎగుమతిదిగుమతులు చేయరాదను. ఈ రెండుశాసనములందును కూడ భారతీయుల పేరు లేనిమాట నిజమే. అదియుకాక బ్రిటిషురెసిడెంటు భూములను అమ్ముట, కొనుట విషయములలో అన్ని పక్షములవారి కష్టములను విచారించుట కధికారము కల్గియున్న మాటకూడ నిజమే. కాని జాంజిబారునందు అప్పుల నిచ్చువారు ముఖ్యముగ భారతీయులేగాన ఆ చట్టములు వారికే యొక్కసంప్రము కల్గించునని వేరుగ చెప్పవలయునా? రెసిడెంటుకు ఇట్టివస్తువులు వచ్చినసందర్భములలో స్పష్టమును సరిచేయుట కధికారముండినప్పటికిని ఆ అధికారము భారతీయుల కనుమాలముగ వినియోగింపబడు నని తలంచుట కెట్టి అవకాశములును లేవు.

౪

వైనచెప్పినరెండుశాసనములను ఏర్పాటుచేయుట వలన జాంజిబారు ప్రభుత్వమువారు తమ భారతీయ వ్యతిరేకతను పూర్తిగ వెడలగల్గిరి. ఇవి భారతీయులకు వ్యతిరేకములుగ చేయబడినవని తెల్పుట కింకొక నిదర్శనమేమన జాంజిబారులో ఇదివరలో అట్టర్సీ జనరలుగానుండి ప్రస్తుతము శాసనసభలో సభ్యుడుగా నున్న బిరోపియసుడే వాటినిట్లు వర్ణించెను: "ఇప్పటికి మూడు సంవత్సరములనుండియు తెలిసియో, తెలియకయో, ఉద్దేశ్యముండియో, ఉద్దేశ్యములేకయో, ఈ ప్రభుత్వమువారు భారతీయులకు వ్యతిరేకముగ సద్గుణము అనుసరించుచున్నా" రని ఆతడు శాసనసభయగు

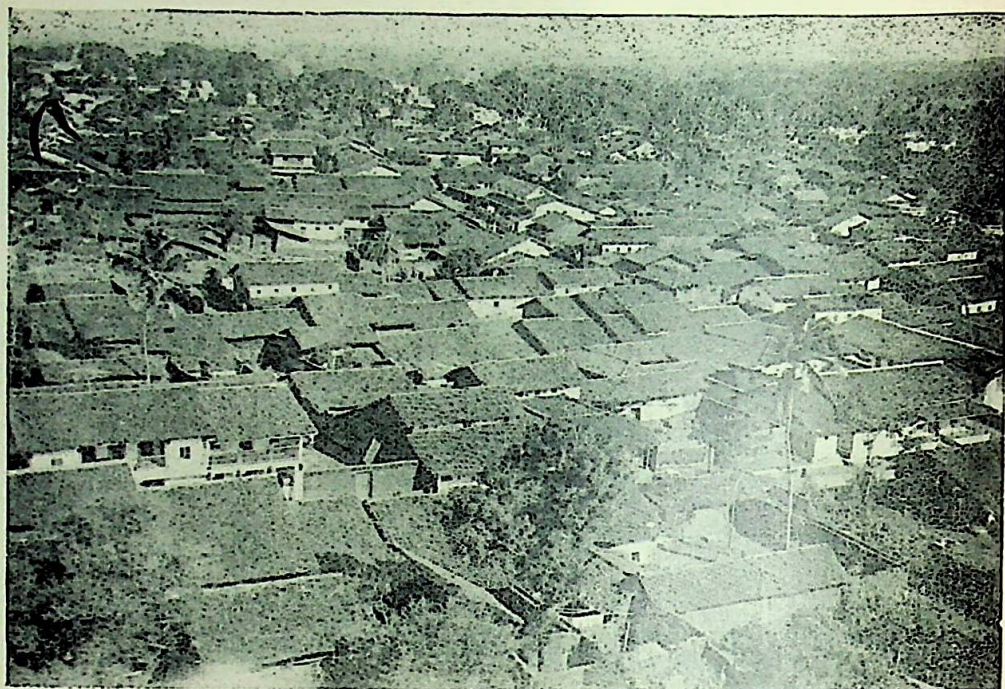

౩. రంగనాథస్వామి దేవాలయము

అడినాథి - మధురదేవాలయము

K. P. S.

౬. శ్రీ రంగ పట్టణము

ఏడుబాటల కూడలి - కొద్దైకెనాలు

K. P. S.

భూమిల అమ్మకపుచట్టముపై చర్చల సందర్భములలో చెప్పియుండెను. జాంజిబారునందలి భూములు స్వతహా హక్కుదారులు అరబ్బులే అనియు, వారి భూములను అప్పులకొరకై జమకట్టుకొనుటవలన వ్యవసాయపు భూములన్నియు విదేశకామందులచేతులలోనికి పోవుటయు, స్వదేశీయులు భూమియందు పనిచేయు వట్టి కూలీలగ మారుటయు తటస్థించుచున్నదనియు, అట్టి మార్పులవలన కలుగునష్టములను తప్పించుటకే ఈచట్టములు చేయబడినవనియు ప్రభుత్వముతరపున వాదించు వారు తెల్పుట సహజము హెచ్చువడ్డీలపై అప్పుల నిచ్చుటయు, దానివలన అప్పులు పుచ్చుకొనినవారికి తీరనినష్టము వాటిల్లజేయుటయు తప్పని అంగీకరించుము. వ్యవసాయదారులకు వ్యవసాయముకొరకై పుచ్చుకొనిన అప్పులపై వడ్డీలు తగ్గింపవలెనని మన దేశమందుకూడ మన మాందోళన చేయుచున్నాము. కాని అట్టి హెచ్చువడ్డీలేట్లవలన వచ్చు నష్టములను తగ్గించుటకు మార్గము న్యాయభలద్వారా వాటిఅన్యాయమును ప్రకటించి నష్టపరిహారము పొందుటయే. అట్లుకాక ప్రభుత్వమువారు తమ ఆధికారము నుపయోగించి ఒక్కసారిగ ఒకసంఘమునకు చెందిన వారినందరిని తీరనినష్టమునకు పాల్జేయుట అన్యాయమని యెల్లరును ఒప్పుకొనకతప్పదు.

ఇంక రెండవచట్టమునుగురించి చెప్పవలసినదేమన, భారతీయులకు వర్తకములో నష్టముకల్గించుటయే దాని ప్రధానోద్దేశ్యము. ఇదివరలోనే ఆవర్తక మంతలాభకరముగ లేదు. మడగాస్కర్ ద్వీపమునుండి దిగుమతి యగు లవంగములకన్న తక్కువఖరీదునకు ఎగుమతియగుటచే వాటిపోటీవలన జాంజిబారువర్తకమునకు నష్టము కలుగుచున్నది. ఈసందర్భములలో ఇంకను ఎక్కువ అడ్డంకు

లను ఏర్పాటుచేసిన వారు చేయగలిగినది అక్కడ వర్తకమును చాలించుకొనుటయే.

౫

పైన వ్రాసినదానినిబట్టి జాంజిబారుభారతీయుల స్థితిగతులను గురించి కొంతవరకు తెలిసికొనుటకు పీలగును. ఆపరిస్థితులు చాల క్లిష్టముగ నున్న వని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. పైన నూచించిన శాసనములు ఆమోదింపబడకపూర్వము జాంజిబారు భారతీయసంఘము వారు ఇండియాప్రభుత్వమువారికిని ఇతర ఆధికారేతర సంఘములకును ఆశాసనములనుగురించి తెలియజేసి తమకు సహాయము చేయవలసిన దని కోరిరి. కాని పీకేమిచేయుటకును ముందే అతితొందరగ ఆ చట్టము లామోదింపబడుటయు, ఆచరణలోనికి తీసుకొని రాబడుటయు కూడ తటస్థించినది. అదియుగాక ఇండియాప్రభుత్వము వారు స్వంత బాధ్యతపైన జాంజిబారు ప్రభుత్వమును ఎట్టి అసమ్మతినికాని నేరుగ తెల్పుటకు పీలులేదు. వారెట్టి అసమ్మతి తెలుపదలచినను లండనునందలి వలస రాజ్యములమంత్రిద్వారా చేయవలసియున్నది. హిందూ దేశమునకు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందుగల హీనస్థానమున కిదియొక నిదర్శనము. ఇండియాప్రభుత్వమువారు వారు చేయవలసిన విధిప్రకారము తమ అసమ్మతిని తెల్పిరి. అదియుకాక జాంజిబారునందలి నిజస్థితిని తెలిసికొనుటకు తమ ఉద్యోగస్థులతోకలిసి జాంజిబారునకు పంపిరి. అతని రిపోర్టువచ్చినతరువాత దానిపై మరల నింకొక సారి తమ తీవ్ర అసమ్మతిని తెల్పుట వారివిధియై యున్నది. జాంజిబారుభారతీయులకు జరుగుచున్న ఆవమానము, నష్టములనుబట్టి మనము నేర్చుకొనవలసిన విషయమేమన హిందూదేశమునకు స్వాతంత్ర్య మున్నగాని విదేశములందలి భారతీయుల కిట్టికష్టములు తప్పవనునది.

సబ్బు పరిశ్రమ

సబ్బును మనము ప్రతిదినము ఉపయోగించుచుండుము. మనదేశమున సబ్బును మరీ యెక్కువగ వాడుచున్నారు. సబ్బును ఎక్కువగా తయారు చేయుటయందును మనదేశమే మొదటిది. కాని స్నానాదికముల కుపయోగపడు సబ్బు విదేశములనుండియే విశేషముగ మనకు వచ్చుచున్నది.

“Cleanliness is next to Godliness”
అనువాక్యమున కెక్కువ ప్రాధాన్యమున్న మనదేశమున

౧. సబ్బును కాచు పాత్ర

సబ్బున కవసరము క్రమేణ వృద్ధియగుచున్నది. కావున మనదేశమున అధికముగా సబ్బుపరిశ్రమాభివృద్ధికి అవకాశము కలదు.

సబ్బుపరిశ్రమ మనదేశమున సర్వసామాన్యముగ వృద్ధిచెందుచున్నది. కాని మనదేశమున చతురకరముయిన సబ్బుపాత్రమే యెక్కువగ తయారుగుచున్నది. అందే మన మనస్సంతయు లగ్నమైయున్నది. ఒకమణుగు నూనెనుండి ఒకమణుగునపదిహేనువేర్ల స్వచ్ఛమైన సబ్బు వచ్చును. అదే చతురకర మయినదైనయెడల దానియందు నిరుపయోగమైన వస్తువులు-పిండి, ఉప్పు, నీరు మొదలయినవి-ఎక్కువగా నిలిచి పోవును.

సబ్బుపరిశ్రమ విశ్వవిద్యాలయములలో చాల ముఖ్యమైన పారిశ్రామిక రాసాయనిక విద్యయందు దొకశాఖగా ఏర్పడుచున్నది. లాహోరునందలి Forman Christian College విద్యార్థులు సబ్బు చేయుటయందు జెల్లు పని చేయుచున్నది ఇందలి చిత్రములమూలమున తెలియగలదు.

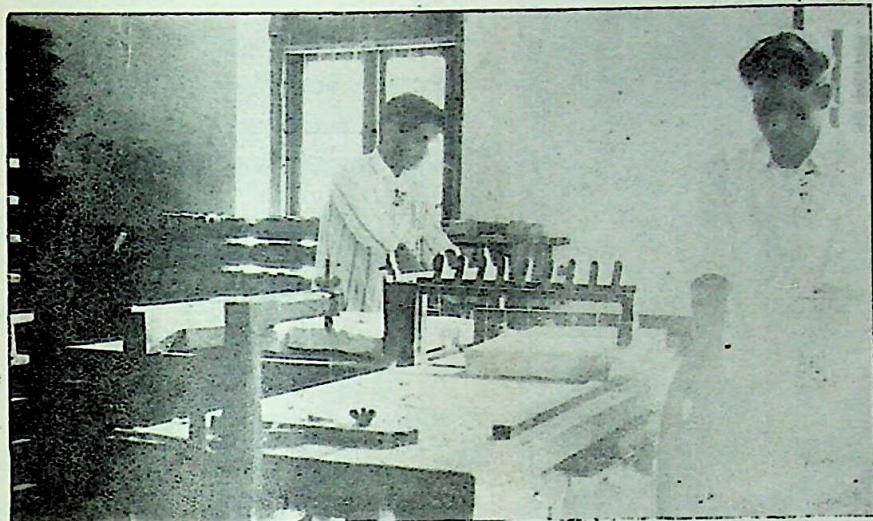
సబ్బు చేయునపుడు మిగులునది గ్లిసరీను. ఈగ్లిసరీనును వేరుచేయువిధమే సబ్బుచేయుట యందలి వివిధసందర్భములుగ విభాగించవచ్చును.

సబ్బును చేయువిధానము

౧. తయారగు సబ్బునుండి గ్లిసరీనును వేరు చేయుట.

౨. గ్లిసరీనువచ్చినను సబ్బునుండి వేరు చేయబడకుండుట.

౩. గ్లిసరీను రానపుడు, జనించు ఆమ్లమును తొరముతో పోగొట్టుట.

మరుగుటకుకొన్ని
దినములు పట్టును.

గి సరీసును,
సబ్బును, ఎక్క
వయిన కాస్టిక్
సోడాను వేరుచే
యుటకు ఉప్పును
చేర్చెదరు. సబ్బు
పైకి తేలును. ర
క్తి నవి క్రింద
మట్టిగ నిలుచును.
దీనికే “క్రాయి
నింగు” అందురు.
తరువాత ‘లై’
అను దానిని గొట్ట

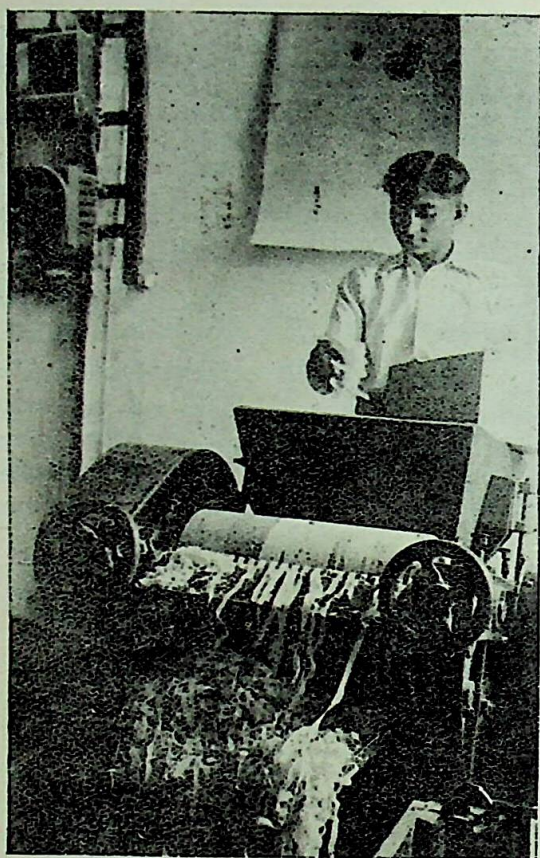
౨. సబ్బును బారులుగా కోయుట

ఈ విధానములలో మొదటిపద్ధతి యెక్కు
వగా అమలులోనున్నను కడపటిపద్ధతికే ఈ దిన
ములలో ఎక్కువవ్యాప్తి గలుగుచున్నది. అదియే
అన్ని పదతులను మించగల దని తోచుచున్నది.
కడపటి పద్ధతి ప్రకారము వచ్చు గి సరీసు చాల
స్వచ్ఛమైనది. నూనెనుండి ఆమ్లమువచ్చును. ఆ
ఆమ్లమునుండి వచ్చు సబ్బు స్వచ్ఛమైనది. ఇందు
ఖర్చుసయితము స్వల్పము.

సాధనసంపదలు సరిగలేనందున, సబ్బు
పరిశ్రమ సరిగ తేలియనందువలనను మనదేశమున
రెండవపద్ధతినే ఎక్కువగ సబ్బును చేయు
చున్నారు.

గి సరీసును వేరుచేయు విధము : సోపు
“కెటిలు”నందు లెక్క ప్రకారము నూనె, కొవ్వు
పోనెదరు. ఆ కెటిలులో ఆవిరిగొట్టము తీసు
ను. “లై” అను కాస్టిక్ సోడానీరును కొద్ది
కొద్దిగ అందుబోయుదురు. తరువాత ఆవిరి
వేడితో నీటినికాచి యుడకబెట్టెదరు. “సెపో
నిఫికేషన్” పులభముగ పూర్తియగుటకు, ఎక్కు
వగ కాస్టిక్ సోడానీటిని బోయుదురు. ఇవి

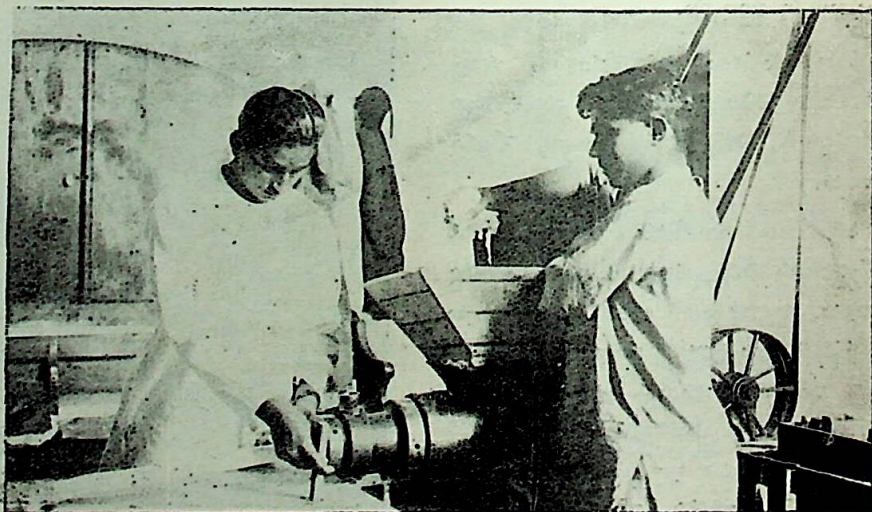

౪. స్నానాదికముల కుపయోగించునబ్బులను తయారుచేయు యంత్రము

ములగుండా గ్లిసరీ నును కుద్రపరుచు పాత్రముల లోనికి పోవునట్లు చేయుదురు.

కేరీన సబ్బును నీటితో కలిపి యుడికించెదరు. సబ్బును ఇంకను కుద్రపరచుటకు మనుపటివలెనే మరియొకటిరెండు సార్లు కాన్స్టిక్ సోడాతో ఉడుకబెట్టి

“లై” ని వేరు చేయుదురు.

తరువాత సబ్బును నీటితో కలిపి బాగుగ కాచెదరు. తరువాత అనుభవపరులు సమయము గుర్తించి, అందలి అపరిశుభ్రవస్తువులను తీసివేసి సబ్బును చేయుదురు.

సువాసన ద్రవ్యములను, రంగులను సబ్బుతో కలుపుటకు ‘క్రొచ్చర్’ అను యంత్రములను ఉపయోగించెదరు. కలియబెట్టుటకు కొన్ని కాషాలు సయితము యంత్రమందే కలవు.

వేడిగానున్న సబ్బును చట్టిములలో పోసి గట్టిపడినతర్వాత ప్రక్కలనుండి తీయుదురు. ఒక యంత్రసాహాయముతో ఆ సబ్బులు పలకలుపలకలుగా కోయుదురు. మరియొకయంత్రముతో మరీ చిన్న బిళ్లలుగా కోయుదురు. కమ్మిలబ్బు త్తిడిచే సబ్బుబిళ్ల లేర్పడును.

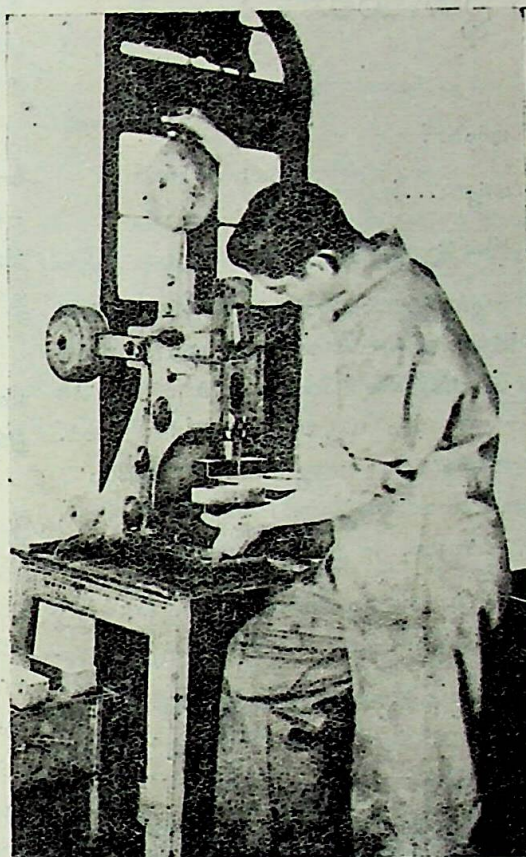
స్నానాదికముల కుపయోగించునబ్బులు

ఈసబ్బులను తయారుచేయు విధానమునకు చాలకాలము పట్టును. పిటియందు నీరు తక్కువగుండును గనుక యిది యెక్కువకాల ముండును. ఎంపిన సబ్బుబాదలను “సోప్ చిప్పర్ తో” చెక్కి ఆగిరివేడితో ఎంపించెదరు.

అంతకుపూర్వము నూటికిపదునాలుగుపాళ్లుండిన
నీరు మాడుపాళ్లకు తగ్గును. తరువాత రంగులు,
సువాసనలు కలిపి యంత్రములలో వేసి నూరె
దరు. ఈవిధముగా తయారయిన సబ్బు యంత్ర
ముల రోల్సుగుండా బయటికివచ్చును. మంచి
రకమయినసబ్బు కావలసినచో ఈవిధముగ ఏ
దైనమిదిసారులు చేయవలెను.

సబ్బుముక్కలను ప్లాడరులోవేసి త్రిప్ప
గా సబ్బుంతయు ఒకపలకయందలి రంగ్రముల
గుండా దారములవలె బయటికి వచ్చును. బయ
టికిరాగానే ఈ దారములను ఒత్తి ఒకచారు
మాదిరిగ చేసి తరువాత దానిని చిన్నబిళ్లలుగా
కోసి ముద్రలు వేసెదరు.

(G. S. A.)

౬. సబ్బులకు ముద్రలువేయుట

ఇప్పుడు ?

అప్పుడు...?

ఈమార్పు లాభదాయకమా ?

వ్యాపారము మందగించింది. వృత్తులు నశించి వయి. జీవనాలు పడిపోయినాయి. తీవ్రమైన కష్టాలుగా నిర్వాహి పారులైన యువకు లనేకులు తప్పుదారి ద్రోక్కి చెడి పోతున్నారు. దేశం అన్నివిధాల అధోగతిపాలైంది. కాని, చదువుకొన్నవారిసంఖ్యమాత్రం మునుపటికంటే పెరిగింది. ఈ చదువే పైపాటికన్నీటికి మాలకాగణ మని కొందరివాదన.

ఇందలి యథార్థం తెలుసుకోవాలంటే, తీవ్ర లోచన అవసరము.

మొన్న మొన్నటిదాక—అంటే, మొదటిసత్యాగ్రహోద్యమానికి పూర్వమువరకు మనలో చదువు కొన్నవాళ్లసంఖ్య చాలాస్వల్పం. ప్రజలలో ధనవంతు లనేకులున్నా, అమాయకులుగా నుండేవాళ్లు. ధర్మానికి నీతికి చాలామట్టుకు కట్టుబడివుండేవాళ్లు. రాజశాసనాలి కెంతభయపడేవారో, పూర్వాచారాలన్నా, అయ్యవార్ల (అగ్రజాతుల) మాటన్నా, అంతభీత వహులై యుండేవాళ్లు. చిన్న చిన్న గ్రామనాకర్లకు, పోలీసుబంట్లోతులకు పూడా, జనసామాన్యం వంగి వంగి సలాములు పెడుతుండేవాళ్లు.

ఆరోజుల్లో సంఘపుకట్టుబాట్లు మహాకఠినంగా వుండేవి. చాకింటిగుడ్డలు పసుపునీళ్లు చల్లి తేనేగాని పనికిరావు. విద్యార్థులకు స్కూలుదుస్తులు వేరు—ఇంట్లో ధరించేవివేరు. ఆచారవ్యవహారాలను పాటించనివారిని నేరస్థులుగా భావించేవారు. ఇంతెందుకు ? సముద్రయాన మొకగొప్పతప్పు. నీమకు వెళ్లివచ్చిన వారిని సంఘ మానాడు బహిష్కరించింది.

ఆనాడు నాటకసంఘాలు అక్రమసంఘాలు. నాటకాలువేసేవాళ్లను జూస్తే ప్రజలు అగౌరవించే వారు. ఏయువకుడైనా ధైర్యంజేసి నాటకంలో వేషంవేస్తే, ఆనాటిలగాయితూ అతన్ని “నాటకాల్లో దిరిగే సోమరి” అని తేలికమాట లనేవారు.

పురుషులసంగతే యిలావుంటే, ఇక స్త్రీల సంగతి అడుగనే అక్కరలేదు. వాళ్లకు పూర్తిగా నిర్బంధావాసమే.

అప్పటి గోల యిది...

ఇప్పుడో ?

అంతా తారుమారైంది. విద్యాధికులసంఖ్య అప్పటికంటే చాలాపెరిగింది. నానాదేశ విజ్ఞాననాగతికరలు ముదిరినాయి. మనయువకులు అన్ని రాజ్యాలుకు యెక్కారు. అన్నిటికి తయారై నారు. చదువుకోసం ధనధనేతరాలు ధారవోశారు. భయభక్తులు నశించినాయి. ఎంతపెద్దఉద్యోగికైనా, మామూలుగా జనసామాన్యం భయపడరు సరేగద,—అవసగమైతే ఢిక్కరిస్తారుగూడాను. సంఘపుకట్టుబాట్లను, దురాచారాలను ప్రతివారు సునాయాసంగా దాటేస్తున్నారు. తీవ్రంగా విమర్శిస్తూ, వ్యతిరేకప్రచారం చేస్తున్నారుగూడాను.

స్త్రీలుగూడా ముందంజవేశారు. పురుషులకంటే మేము తక్కువేమిటని, అన్నివిషయాల్లోను ప్రత్యేకమవుతున్నారని, నిజంగా, రాణిస్తున్నారని గూడాను.

కాని,... పీటన్నిటితోపాటు, నీతినియమాలు కూడాచెడిపోయినమాటవాస్తవమే...చెడిపోకతప్పుదు.

ఒకచోట తరిగి తేనేగాని, మరియొకచోట వృద్ధిగాదు. ఇది సృష్టిరహస్యము. అవ్వా కానాలి, బువ్వా కానాలి అంటే యెలావస్తుంది ?

దేశంలో ధనికులసంఖ్య తగ్గిపోయింది. విద్యాధి కులసంఖ్య పెరిగింది—సంఘసంస్కర్తలు ప్రబలమైతే, పూర్వాచార పరాయణులు సన్నగిల్లారు. అన్నిటిలోను అఖండమైన మార్పువచ్చింది.

ఈ మార్పుకు కారణం, ఈవిద్యయే నంటారా? అని అంటే?

సందేహము లేదు. చాలాభాగమంటే.

కసాయివాడు పెంచిన చిలుక కసాయిమాటలు మాట్లాడనూ?

ఆత్మవంచన—అవినీతి—అక్రమము—అశక్తి—అహంకారము—మోసము—మన్నననవన్నీ యీ విద్యలోనే మిళితమైయున్నాయి.

ఈనాటి విద్యాధికు డెన్ని యబద్ధాలకైనా వెర వడు. ఏకోదరసోదరుడైనా, మోసగించుటకు వెను దీయడు సరేగదా, తన్ను తానే నమ్మును.

కాబట్టి, ఈవిద్య మనకు లాభదాయకం గాదంటారా?... అని అంటే?

కాదని యెవరూ అనలేరు.

కష్టసుఖాలవలె, లాభనష్టాలు కలిసేవుంటాయి. చీకటివెన్నంటే, వెన్నెలవుంటుంది.

ఎలాగంటారా?

ఇతరదేశాలలో సంబంధ బాంధవాలు కలుగడానికి ఈవిద్య కారణంగానూ?

ఇతరదేశాలలో సరిసమానంగా మనంకూడా వుండాలని ప్రయత్నించడానికి కారణం యీవిద్య గానూ? ఇతరుల వ్యాపారరహస్యాలు తెలుసుకొని మనంకూడా వ్యవహరించడానికి కారణం యీవిద్య గానూ?

ఒకటేమిటి—అన్ని విషయాలలోను ఇతరులను జూచి మనము దిద్దుకొంటూనే యున్నాము.

పరులు మనల ననుసరిస్తున్నారా, లేదా? అంటే? లేదని చెప్పలేము.

కాబట్టి, సహజంగా కొన్ని కీడులు, కొన్ని మేళ్లు వుంటాయి.

సరే... అయిందేమో అయింది... ఇకముందుగ తేమిటంటే?

విద్యాధికులబుద్ధి నూరిపోవాలె.

అందరికి ఉద్యోగా లెక్కన దొరుకుతాయి? చదువు కేవలము ఉద్యోగాలకోసము మాత్రమేకాదురా బాబూ అని విద్యాధికులు గ్రహించాలె. మేజాలు తుడిచే నీచవృత్తికి పాలుపడకుండా, యెవరికివారు, దీర్ఘంగా ఆలోచించుకొని, తలకొకదారి చూచుకోవాలె.

డిగ్రీలు లేనివాళ్లుకూడా, మనలాంటి మనుష్యులే, మనకంటే తెలివిగలవాళ్లే అని విద్యాధికులు భావించాలె.

మనసుంటే మార్గమున్నది. ప్రప్రథమంలో కష్టపడ్డా పిదప సుఖంరాకపోదు.

కృషిచేసేవాడికి అనేకమార్గాలున్నాయి.

ఎన్నిరకాల వ్యాపారాలులేవు? ఎన్నివృత్తులు లేవు? ఎన్ని చేతిపనులు లేవు? బుద్ధిబలముంటే గోచరించవు?... ..

కాని... ఇందుకు ధనవంతుల సహాయ మవసరము. ఉన్న ధనవంతులు స్వల్పసంఖ్యాకులైనా, శక్తికొలది విధిగా తోడుపడవలసిందే... అప్పుడు అన్ని చిక్కులు తీరిపోతాయి.

సంపన్నులధనంతో, విద్యాధికుల బుద్ధిబల ముపయోగిస్తే దేశం బాగుపడుతుంది.

ధనవంతుల కీయాలోచనలు రుచించవంటారా? ధనవంతు లిందులకు సమృద్ధించకపోతేనా? కొన్నాళ్లకు మిట్టపల్లా లేకమవుతాయి... కాక తప్పదు.

పరిస్థితులే ఆపనిచేయమని బలవంతపరుస్తాయి.

అప్పుడెవరేమి అనుకొన్నా ప్రయోజనములేదు. పదిమందితో చావు పెల్లితో సమానమంటారా?

సరే... చెప్పేదేమింది?

చెన్నరాజధానియందు 1933 సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు
మార్చి తుదివరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములయిన ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఐతిహాసికములు

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము—(ప్ర.) ఆంధ్రగ్రంథ
మండలి, తెనాలి.

శ్రీమదాంధ్రవచన మహాభారతము, వా. 3, 4—
(ప్ర.) వి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మద
రాసు.

కథలు, ఐతిహాసికములు, పౌరాణికములు

కర్ణచరిత్రము—వి. చినసీతారామశాస్త్రి.
కేయూరబాహుచరిత్రము—ఎ. శేషగిరిరావు.
గణేశ్వరాభ్యుదయము—యస్. వెంకటసుబ్బరావు.
గుహుడు—కె. సత్యనారాయణ.
దశకుమారచరిత్రము—(అను) వి. తిరుమల వెంకటవర
దాచారి.

నలచరిత్రము—సి. రాఘవాచార్యులు.
పంచపాండవులవనవాసము—సి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి.
పండ్రెండురాజులకథలు అను శ్రీకృష్ణబోధామృతం—
జె. వెంకటరాధాకృష్ణయ్య.

పాండవజ్ఞానవాసము—సి. నాగభూషణరావు.
పురాణపురుషులు—డి. సీతారామరావు.
బాలరామాయణము—(ప్ర.) యం. వి. పాపయ్య
నాయుడు, చిత్తూరు.

బాలరామాయణము—యస్. వెంకటరామయ్య.
భోజకాళిసకథలు, భా. 1—యం. వెంకటసుబ్ర
హ్మణ్యశాస్త్రి.

శాద్ధనీరుడు—వి. వి. కృష్ణశర్మ.
భక్తకథావళి—వి. రంగస్వామిఅయ్యంగారు.
భక్తగ్రంథము—యస్. సూర్యనారాయణమూర్తి.

భిష్మవిజయము—సి. అరుణాచలశాస్త్రి.
మహిమాంగనలు, భా. 1, 2—కె. సత్యనారాయణ.
లక్ష్మణుడు—కె. సత్యనారాయణ.
విక్రమరాఘవము—సి. శ్రీరాములురెడ్డి.
సీతావిజయము—దాసరి లక్ష్మణస్వామి.
హనుమానుడు—కె. సత్యనారాయణ.
హరిశ్చంద్రచరిత్రము—యం. సీతారామరావు.

—కల్పితములు

కథాసచ్చము—కె. సత్యనారాయణరావు.
జీవకారుణ్యకథలు—యస్. సి. రంగస్వామి అయ్యం
గారు.
నవకథామంజరి—సి. రాజశేఖరం, సి. సావ్యతీశం.
నాలుగుకథలు—(ప్ర.) సి. లక్ష్మణస్వామినాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము.
బాలకథాకాముడి—డి. సీతారామరావు.
బాలకథావళి—డి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి.
భట్టినిక్రమార్కునికథలు—వి. యస్. నారాయణరావు.

—చారిత్రకములు

అలియరామభూపాలుడు—టి. శివశంకరం.
విష్ణువర్ధనుడు—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం.

కామశాస్త్రము

కామశాస్త్రము—కె. సత్యనారాయణచౌదరి.

కావ్యములు

పద్మినీపరిణయము—సి. సీతాంబ.
బొబ్బిలిపట్టాభిషేకము—తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము : అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదకులు.
ప.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు. భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సబ్బీ.—సబ్బీకము.

శకాంశవిజయము—యన్. వెంకటపతి.
సారంగధర—చేమహర వెంకటకవి.
హంససం దేశము—పి. వెంకటరామరావు.

గణితశాస్త్రము

గణితజ్ఞానబోధిని, తరగతి, ౪—కే. వి. రామదాస్.
మూలపద్ధతి గణితము—కె. యస్. సుబ్రహ్మణ్యం.
పసిడికాలపుగణితము, బుక్. ౩, ౪—టి. యస్. రాఘవయ్యర్.
బాలురగణితము—కె. యస్. శ్రీనివాసాచార్యులు.
మారుతిగణితశాస్త్రము, ఫారం. ౧—జి. రంగరావు
నాయుడు, పి. సత్యనారాయణ.

గేయములు

ఆధ్యాత్మికానుయోగీ త్తనలు—సుబ్రహ్మణ్యకవి.
కన్యకానకదుర్గసంకీర్తనలు—కె. ఆదినారాయణ.
కలికాల శృంగారపాటలు—నీ. నరసింహదాస్.
కీర్తనలు—జి. నాగలింగాచారి.
కీర్తనలు, పద్యములు—(ప్ర.) జి. పుల్లయ్య, కడప.
మూలనగ్రామసోమకీర్తనలు—(ప్ర.) గృహసరస్వతిబుక్
డిపో, కడప.
పాండురంగబృందావనకీర్తనలు—కె. ఆర్. కేశవదాసు.
పాండురంగ వికల్ భగవాన్ నామములు, భజనకీర్తనలు.
భా. ౧—(ప్ర.) టి. రామకృష్ణయ్య, చిలకలూడి.
పిల్లలపాటలు — (ప్ర.) సాధనపబ్లిషింగ్ హౌస్, ఆనంతపూరు.
పూజాకీర్తనలు—జె. తులసమ్మ.
బ్రహ్మసంకీర్తనలు—ఆర్. సీతన్నదాస్.
భజనకీర్తనలు—(ప్ర.) జి. పుల్లయ్య, కడప.
మేలుకొలుపుపాటలు—(ప్ర.) జి. అప్పలస్వామి, విజయనగరము.
రామనామామృతకీర్తనలు—జె. వెంకప్ప సోమయాజి శర్మ.
శ్రీకుసుమహరగీతావళి భా. ౧—(ప్ర.) పి. దుర్గమల్లికార్జునరావు, ద్వారకాతిరుమల.

శ్రీ చంద్రకేతుమహారాజుకథ—ఆర్. చినకోటమహారాజు.

శ్రీమద్రామాయణీర్తన—యల్. వెంకటఅప్పారాయ శర్మ.

శ్రీలనవీనమంగళహారతులు—బి. వీరాస్వామిదాస్.
హరిభజనకీర్తనలు—బి. రామదాసు.

చరిత్ర

ఆంగ్లచరిత్ర, భా. ౧—పి. సత్యనారాయణ.
బాలురఆంధ్రదేశచరిత్ర—బి. శ్రీనివాసరావు, యం. నరసింహరావు.
బ్రహ్మచరిత్ర—యన్. టి. ప్రసాదరావు, యం. నూరుద్దీన్.
హిందూదేశచరిత్ర—పి. సత్యనారాయణ.
హిందూదేశచరిత్ర—డి. అప్పారావు, ఆర్. నూర్యనారాయణ.
హిందూదేశచరిత్రము—టి. నూర్యప్రకాశరావు.
హిందూదేశచరిత్ర భా. ౧—కె. జన్నాశం.

చట్టము

దస్తావేజులమరలములు—కె. కృష్ణరావు.
మదరాసు ఫారెస్టు పంచాయత్ కోడ్—(ప్ర.) గౌరి బ్రహ్మ, మదరాసు.
మదరాసు సహకారసంఘముల ఆక్ట్ — (ప్ర.) సి. కేశవయ్య, కపిలేశ్వరపురము.

ఛందశాస్త్రము

అప్పకవీయము—(ప్ర.) వి. రామస్వామిశాస్త్రిలు ఆండ్ సన్స్, మదరాసు.

జీవితములు

తెలుగుకవులు—యం. వెంకటరత్నం.
భక్తశీలితము—పి. శ్రీ కృష్ణయ్య.
మరపురాని అన్నపూర్ణ—డి. చెంచయ్య.
మహాభక్తవిజయము—కె. కామేశ్వరరావు.

సక్కుబాయిచరిత్రము—(ప్ర.) పి. వీరయ్య, మచిలీ
పట్టణము.

తర్కశాస్త్రము

తర్కసంగ్రహము—(ప్ర.) యం. రామలింగయ్య,
తెనాలి.

దండకములు

పోలేపల్లి అమ్మనాచి మహాశ్వేత దండకము—యన్.
విజయగోపాలకవి.

నవలలు

నేనూ, మాకాంతం—యం. నరసింహరావు.
రామప్రియ—టి. కృష్ణమూర్తి.
రీలాపూరి—యన్. కామేశ్వరరావు.
సేనాశ్రమము—(ప్ర.) పి. లక్ష్మణస్వామినాయుడు,
రాజమహేంద్రవరము.

నాటకములు

చిత్రవిచిత్రసావిత్రి—సి. సాక్షిగోపాలస్వామి.
కుభారాం—యన్. వీరబ్రహ్మకవి.
మిత్రదోహము—కె. వెంకటనాథమయ్య.
ముద్రారాక్షసము—(అను) పి. వెంకటనారాయణగోపాలం.
రంగూన్ రాడి—యన్. రామానుజరావు.
విజయసింగు—సి. వెంకటరమణయ్య.
శ్రీరామచక్రవర్తి అనబడు కోసలసామ్రాజ్యము—బి.
వి. సుబ్బరావు.
షేబరాజి—యన్. యస్. సుబ్బయ్య.
సత్యహరిశ్చంద్ర—కె. కామేశ్వరరావు.
సారంగధర—కె. కామేశ్వరరావు.

నిఘంటువులు

ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము, వా. ౧—కె. బి. లక్ష్మణ
రావు.
మేదినికోశము—(ప్ర.) బి. రామస్వామిశాస్త్రిలు
అండ్ సన్స్, మదరాసు.

నీతి

నీతిదీపావళి, భా. ౧-౪—బి. లక్ష్మీసతీశాస్త్రి,
నీతిప్రబోధక—పి. కృష్ణమూర్తినాయుడు.
నీతివాచకము, బుక్. ౬, ౭—యం. వెంకటరత్నం.
యం. గురునాథశర్మ.
సన్మార్గవిజయము—జె. శేషాద్రిశర్మ.
సుభాషితము—కె. సత్యనారాయణచౌదరి.

పరిశిష్టము

ఆదాయవ్యయపట్టిక—(ప్ర.) యం. సాంబమూర్తి,
బెజవాడ.
ఆరుకోట్ల తిరుగుబాటు—బి. సూర్యనారాయణమూర్తి.
ఆరోగ్యమాధవము—సి. రామసుబ్బరాయుడు.
ఇరువదిసార్లు సంవత్సరాదిసంచిక—(ప్ర.) కె. నాగే
శ్వరరావు పంతులు, మదరాసు.
కలియుగకలికాలనివోదచిందు—సి. నరసింహదాసు.
కలివిద్రాతాసంవరత్నావళి—సి. నరసింహదాస్.
కవిసార్వభౌమాభ్యుదయము—(ప్ర.) యన్. సత్యనా
రాయణకవి, రాజమహేంద్రవరము.
కళావంతులసేవాసంఘము—(ప్ర.) కె. వీరన్న, అమ
లాపురము.
కావ్యమాల, భా. ౧, ౨—(ప్ర.) యం. యస్. శర్మ
అండ్ కో, తెనాలి.
గద్యసర్వసంగ్రహము భా. ౧—(ప్ర.) జి. జే. సోమ
యాజి.
గుంటూరుమండలగ్రంథాలయచరిత్ర—(ప్ర.) బి. వి.
శ్రేష్ఠి, వేమిసాలెం.
గోమహర్షాశ్రమమహాశయ అపూర్వప్రతిష్ఠాధూమణి—
(ప్ర.) శ్రీరామచంద్ర బుక్ డిపో, రావిసాను
అగ్రహారం.
జన్మభూమి—(ప్ర.) స్వదేశేశ్వరచారమండలి, విశాఖ
పట్టణము.
జ్యోతిషసభావృత్తాంతసంగ్రహము—పి. కృష్ణమూర్తి
శాస్త్రి.
దసరాపద్యములు—యం. రామకృష్ణరావు.

దేవీవాచకము—అప్పల కామేశ్వరశర్మ, టి. తిరుమల రావు నాయుడు.

దైవజ్ఞ పరిషత్ ప్రశమనభావృత్తాంతము — (ప్ర.) యస్. వెంకటరమణదైవజ్ఞశర్మ, రామచంద్రపురం. నన్నెవరుపుట్టించిరి—సి. సింహాచలం.

నర్మలసహకారము—(ప్ర.) మిస్. మాడ, మిస్. జేవి యల్, ఒంగోలు.

నిబంధనలు—(ప్ర.) వి. వి. గిరి, బాంబే పూరు. నానిలక్ష ను అనుభవము—వై. వేంకటరత్నం. నాల్గవపాఠముపుస్తకము—చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం. నూతనపద్ధతి ఆంధ్రవాచకము, తరగతి, ౬, ౭, ౮ — ఏ. వి. నరసింహం.

పడకటింటిముచ్చట్లు—వై. కృష్ణరావు. పద్యగద్యముకావళి—(ప్ర.) జె. తులసమ్మ, పితాపురం. పాండురంగవాచకము తరగతులు, ౧, ౨, ౩—వి. బుచ్చి రామయ్య, యస్. సూర్యనారాయణశాస్త్రి, యస్. సుబ్బారాయశాస్త్రి.

భక్తమందారము—టి. సత్యనందరావు. భద్రాచలము—వి. శ్రీరామశాస్త్రి. మనదేశపువాచకము, తరగతి, ౨—(ప్ర.) సి. కుమార స్వామినాయుడు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

మన్మథసామ్రాజ్యము—వై. కామేశ్వరరావు. మితవ్యయము—కె. లక్ష్మీనారాయణ.

యాత్రాస్థలములు—(ప్ర.) పూర్ణయాత్రా స్పెషల్ ట్రైక్ సర్వీస్ కో, విశాఖపట్టణము.

రాలినపూలు—టి. సీతారామరావు. లక్ష్మీవాచకపుస్తకము, తరగతి, ౪—వి. శేషగిరిరావు. నాణీవాచకము, తరగతి, ౨—జె. సర్వభద్రం, యం. వెంకటశాస్త్రి, సి. దీక్షితులు.

వివేచింతామణి—(ప్ర.) రావుబ్రహ్మన్, తెనాలి. శృంగారపద్యములు—(ప్ర.) గృహసరస్వతిబుక్ డిపో, కడప.

సుమవల్లి—(ప్ర.) కె. వి. సుబ్బరావు, కాకినాడ. స్నేహలతాకవితాసంఘము—వి. రామసుబ్బారాయుడు. స్వప్నము—యస్. కామేశ్వరరావు.

హంపిత్తేత్రము—కొడాలి వెంకటసుబ్బరావు. హరిజనసేవ—యం. కె. గాంధీ.

హృదయవిహంగము—టి. లక్ష్మీ నరసింహాశాస్త్రి.

పురాణములు

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము—(ప్ర.) వి. రామస్వామి శాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

ప్రకృతిశాస్త్రము

శాస్త్రపాఠములు—కె. రామయ్య.

ప్రబంధము

నృసింహపురాణము—నిజాప్రగడ.

భూగోళశాస్త్రము

తూర్పుగోదావరిజిల్లా భూగోళము—యం. సుబ్రహ్మణ్యం.

నందిగామ తాలూకా భూగోళము—ఏ. బాలకృష్ణుల సుందరమ్మ.

నూతనభూగోళశాస్త్రము, బుక్, ౩—వి. రామచంద్ర రావు.

ప్రాథమిక పితచర్య, తరగతులు, ౧-౪—యల్. వెంకటనరసయ్య.

భూగోళశాస్త్రము—షేరి సూర్యనారాయణ. వాణిభూగోళశాస్త్రము, బుక్. ౨, ౩—వి. రామ చంద్రరావు. వె. అప్పారావు.

వీరవిల్లితాలూకాభూగోళము—డి. అప్పలరాజు.

మతము, హిందు

ఉభయమతసజాతీయత—బుర్రా శేషగిరిరావు. శ్రీ త్రిపురాంతక తేత్రచరిత్ర—రామకృష్ణ మృత్యుంజయకవులు.

శ్రీ మదహోబిలచరిత్రము—పి. సూర్యనారాయణ.

శ్రీరామావతారతత్వము, వా. ౩—జె. శేషాచార్య. హిందూమత ప్రశ్నోత్తరము—శివధ్యానానందమహర్షి.

—ఇతరములు

నీస్తేరుచరిత్ర—సి. మోసన్.

క్రీస్తుగలవారు, లేనివారు—సాధుసుంవరPంగ్.

క్రీస్తునుగూర్చినస్వామభవము—(ప్ర.) బిషప్ డార్మకల్.

జపమాలిక—(ప్ర.) డార్మకల్ డెమోసిసాకాన్స్, డార్మకల్.

విమలజ్ఞానోపదేశములు—నీ. గలటి.

సువార్తప్రకటనాపతనములు—(ప్ర.) బిషప్, డార్మకల్.

సువిశేషపుపాట—(ప్ర.) రెవ్. జె. ఆలన్, కెల్లూరు.

మా హా త్యములు

అన్నదానమాహాత్యము—నీ. నరసింహాభుక్త.

క్రీకారెంపూడిసిద్ధ మహాత్యము — పైయన్ అబ్దుల్ రహీం.

క్రీసింహాచలక్షేత్రమాహాత్యము — (ప్ర.) ఏ కృష్ణమూర్తిబ్రహ్మర్షి, విశాఖపట్టణము.

రా జ కీ యము

గాంధీమహాత్ముని లండను ఉపన్యాసములు — (ప్ర.) బి. సత్యనారాయణరావు.

వే దాంతము

ఆంధ్రీకృతవ్యాయదర్శనము భా. ౧—కె. సోమశేఖర శాస్త్రి, డి. వెంకటరమణశాస్త్రి.

ఓంకారము—మలయాళస్వామి.

తత్త్వజ్ఞానతోహారారత్నమాలిక — కే. ఆర్. విజాపూర్కర్.

ధన్యమణిపీఠము—యన్. కుప్పస్వామయ్య.

ధర్మజ్ఞాన—యన్. సూర్యనారాయణ.

ప్రశ్నోపనిషత్తు — (ప్ర.) బి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

బ్రహ్మజ్ఞానబోధిని—బాలసుబ్బరామదాసు.

భగవద్గీత—(ప్ర.) కె. వీరవెంకయ్య.

యోగసంకలనము వా. ౧ — (అను) డి. గోపాలకృష్ణరావు.

సాంఖ్యసూత్రప్రబోధిని—నీ. రామకోటయ్య.

వై ద్య శాస్త్రము

సుజానుపానబోధిని — (ప్ర.) గంజాం ఆయుర్వేదీక ఫార్మసీ, గంజాం.

గోసాయిదిటికలు—(ప్ర.) పి. అప్పలస్వామి, బెజవాడ.

దేహతత్త్వనిర్ణయము—(ప్ర.) బి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

పరమావధి—యం. వేంకటసుబ్బన్నచౌవరి.

వైరాగిదిటికలు—(ప్ర.) పి. అప్పలస్వామి, బెజవాడ.

వ్యాకరణ శాస్త్రము

ఆంధ్రభాషాధూషణము—కేతనకవి.

ఆంధ్రశబ్దాంతముణి—(ప్ర.) బి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

తెనుగులక్షణము, బుక్ ౧—3 — పూర్ణపట్టుక్రీరాములరెడ్డి.

ప్రారంభవ్యాకరణము—యన్. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, లఘుసిద్ధాంతకాముడి—(ప్ర.) బి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.

వ్యాకరణబోధిని, తరగతి, ౪, ౫—పి. రామకోటయ్య.

శ్రీమదభినవాంధ్రవ్యాకరణసర్వస్వము—జి. సత్యనారాయణశాస్త్రి.

సరళవ్యాకరణము భా. 3—కె. వి. కృష్ణమాచార్యులు.

శతకములు

నరమాయశంకరశతకము—యం. వీరయ్యదేవర్.

మానసబోధశతకము—నంజుండుయ్య.

రాఘవశతకము—యన్. సుబ్బరావు.

వట్టిమాయశతకము—జి. నారాయణరెడ్డి.

వాయునందనశతకము—కె. వెంకటరాజేశ్వరరావు.

విశ్వేశ్వరశతకము—కె. రాఘవకవి.

శంకరశతకము—సచ్చిదానందయోగి.

శ్రీ కృష్ణశతకము—పి. వెంకటరామరావు.

శ్రీ పార్థసారథీశతకము—పి. శ్రీ రంగనాథస్వామి.
శ్రీ లక్ష్మీనారసింహ ప్రభుశతకము—9. వెంకట
రామయ్య.
శ్రీ వెంకటేశ్వరశతకము—కే. శేషశాస్త్రి.
సూర్యనారాయణశతకము—కె. వెంకటేశ్వరులు.

సాముద్రకశాస్త్రము

సోమనాథరేఖాశాస్త్రము భా. ౧—(ప్ర.) వి. సోమ
నాథశర్మ, కాకినాడ.

సారస్వతము, భాష.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహము—(ప్ర.) వి. రామ
స్వామికాస్తురిలు అండ్ సన్స్, మదరాసు.
నాటకమర్మము—పి. వి. సుబ్బరావు.
సారస్వతవా్యాసములు—సి. ఆంజనేయులు.

స్తోత్రములు

క్రొత్తకై వారము—సి. పరబ్రహ్మం.
ప్రకృతిప్రకాశికాతోహారముకావళి—కె. ఆర్. విజా
పుర్కర్.

బాలకోటిశ్వరతారావళి—కే. పాపయ్యకాశ్రి.
మహేశా—(ప్ర.) వి. వి. కవులు.
రామబాల్యాచిస్తుతి—సి. శ్రీరామకాశ్రి.
రామామృతము—సి. రామసుబ్బరాయుడు.
వట్టెముక్తివేంకటేశ్వరనక్షత్రమాల—కె. యల్లమంద
రాజు.

విశ్వరూపి—కె. నరసింహారావు.
శివతారావళి—సి. రామసుబ్బరాయుడు.
శ్రీహంతురంగనవరత్నమాలిక—వి. కిరస్వామిదాస్.
శ్రీసార్థవరామాయణము—కె. వెంకటరత్నం.
శ్రీసీతారామస్మరణ—కె. వెంకటహనుమయ్య.
శ్రీసూర్యస్తవనక్షత్రమాల—పి. సూర్యనారాయణకవి.

హరికథలు

త్రినాథచరిత్ర-హరికథ—వి. రామదాసు.
జయప్రవ హరికథ—కె. యల్లమందరాజు.
శ్రీమత్సంగీతానంద రామాయణము—కె. భోగలింగ
దాసు.
శ్రీయాశ్చరిత్ర హరికథ—వి. రామదాసు.

ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక

(ముద్రితముద్రితగ్రంథముల పట్టికలు)

ఈ పుస్తకమున ౧౯౨౭-వ సంవత్సరము చివరవరకు అచ్చయిన తెలుగుపుస్తకములపట్టిక ఒకటి, ఆపుస్తక
ములను వ్రాసినవారి పట్టిక ఒకటి, విషయమునుబట్టి విభాగించి ఆయా విభాగములక్రింద వచ్చిన పుస్తకముల పట్టి
కలు, ఇంకా కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లైబ్రరీలోను, తంజావూరు సరస్వతీ లైబ్రరీలోను, చెన్న
పురమున ఓరియంటల్ లైబ్రరీలోను ఉండే వ్రాతపుస్తకములలో ఇప్పటికి అచ్చుకాకుండ ఉన్న తెలుగు
పుస్తకముల పట్టికలును, ప్రత్యేకము అకారాదిగా ఉన్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయవిమర్శనరూపమయిన ప్రకాశకుల
వీరిక ౧౦౮ పుటల పరిమితిగలది యీ పుస్తకమున ఉన్నది.

తెలుగుభాషలో పుట్టిన పుస్తకములను, వానిలో, ఈపుస్తకము ముగియునప్పటికి అచ్చయినవానినీ, కాని
వానినీ తెలిసికొనుటకు ఈ సూచిక చాల ఉపయోగకరము.

భారతీనైజు పుస్తకము, పుటలు ౬౨౦, మంచికాగితములు వెల రు. ౧-౦-౦ మాత్రమే.

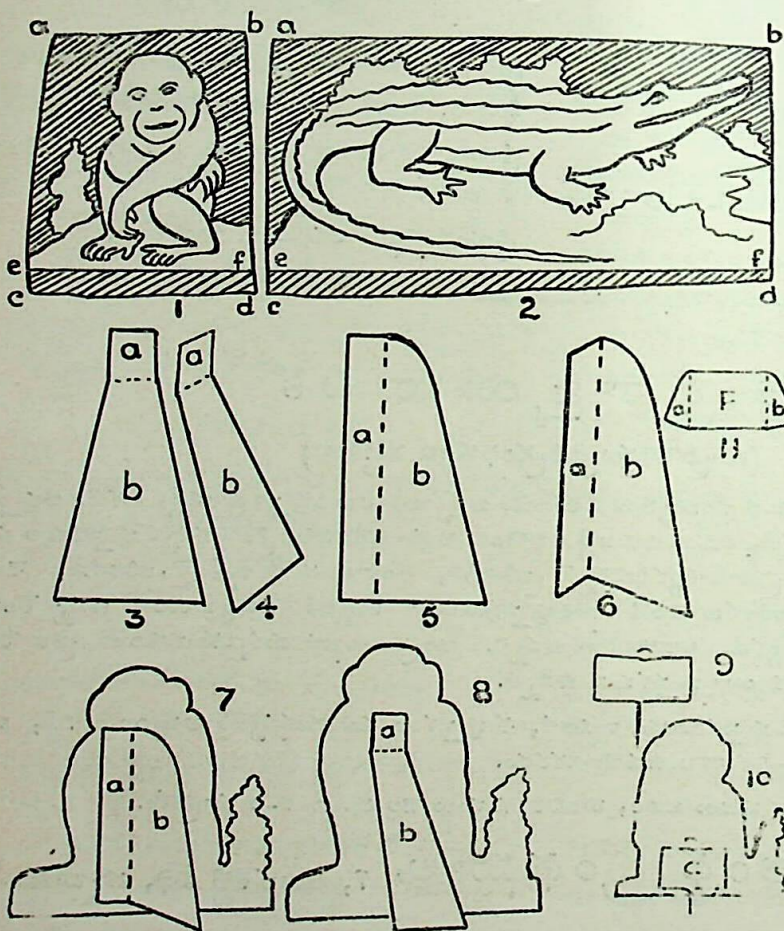
మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టి వీధి, మద్రాసు.

కాగితపుబొమ్మలను నిలువజేట్టుట

కొ. సరసింహాచార్యులు

మట్టిబొమ్మలను, పింగాణిబొమ్మలను వచ్చును. బొమ్మలు ఒంటరిబొమ్మలుగానైనా బొమ్మలకొలుపున నమర్చి పెట్టుచిధమున నుండవచ్చును. లేక యొకకథను తెలియజేయు కాగితపుబొమ్మలనుగూడ కొలుపున నమర్చి సముదాయముగనైననుండవచ్చును. మొదట

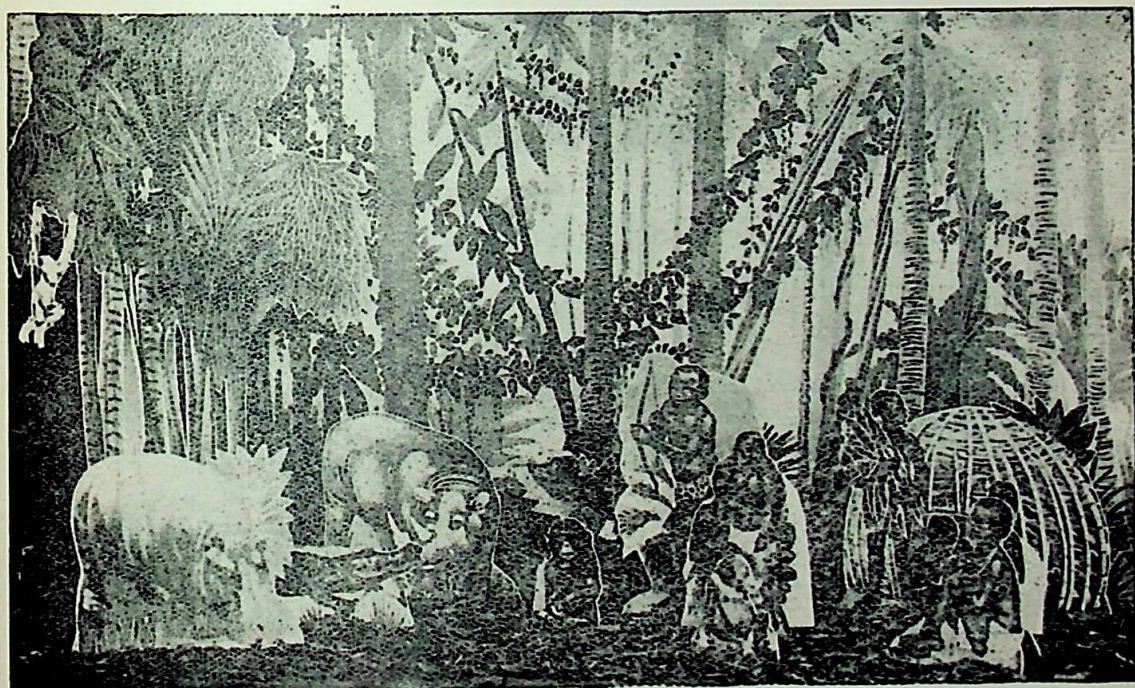
బొమ్మలను ప్రత్యేకముగా కత్తిరించుకొని ప్రతిదాని నొక అట్టతునుకపై నది కించవలెను. బొమ్మయొక్క క్రిందిలింపు వెడల్పుగా నుండవలెను. అతికిన బొమ్మలు చక్కగా ఆరిన వెనుక (చిత్రములు 1, 2 a b c d) చిత్రములందు చూపినవిధముగపటవాలు గీతలు వేసియుండు భాగములను కత్తిరించినేయవలెను. క్రిందియంచు మాత్రము నేరుగా ef రేఖల వెంబడి కత్తిరించవలెను. అప్పుడు బొమ్మ చక్కగా నిలువదగియుండును. ఇంత మాత్రమున బొమ్మలు నిలువజాలవు. వాటికి వెనుకభాగమున కొంతఆధారము నేర్పలుచవలెను.

ఈ ఆధారములను మూడువిధములుగ జేయవచ్చును. చిత్రము 3 వంటి అట్టతును కను దీసికొని (ఇది బొమ్మయొక్క ఎత్తున కన్న కొంచెముతక్కువగా నుండవలెను). దానియందు a అనిగుర్తించియుండు భాగమును బొమ్మయొక్క వెనుకతట్టు అతికించవలెను. b భాగము స్వేచ్ఛగ నే యుండును. (చిత్రములు 4, 8) ఇదియొకవిధము. చిత్రము 5 వంటి తునుకను దీసికొని అందు a భాగమును బొమ్మకు వెనుకప్రక్క నదికించి, b భాగమును స్వేచ్ఛగా వదలవలెను. (చిత్రములు 6, 7) ఇదిరెండవవిధము.

చిత్రము 9 యందలి విధముగ నొక గుండుసూదిని బొమ్మకిందియంచువద్ద నిలు

వుగాజెట్టి దానిపైన నొకచిన్న కాగితమును గాని, సన్నని అట్టముక్కనుగాని అతికించవలెను. ఈబొమ్మను నిలువబెట్టవలెనన్న ఆ సూదిని క్రిందగ్రుచ్చి నిలువబెట్టవలెను. (చిత్రము 10)

మనకు చిక్కెడు అందమగు బొమ్మల నన్నిటిని ఈవిధముగా జేసికొని బొమ్మల కొలువునందు ఉపయోగించుకొనవచ్చును. ఇందలి ఛాయాచిత్రము ఒక ఆఫ్రికాదేశపు అడవిప్రదేశమును జూపును. ఈదిగువ చిత్రమునందు వెనుకనుండునది (Background) అడవియందలి వృక్షములను తెలుపు ఒక పెద్దపటము. దానిని ఒకపెద్ద గట్టిఅట్టపై నతికించవలెను. దానికి ఆధారపుతునుకలు ప్రత్యే

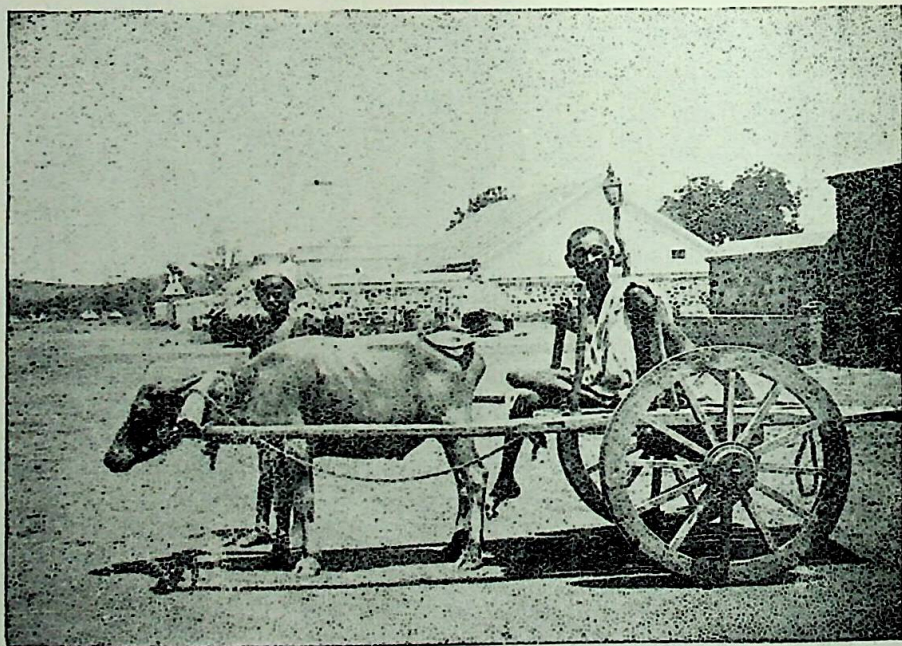

కముగా, లేక అట్టకుచేరియే కుడి యెడమల
యందు రెండుభాగములు వదలబడియున్నవి.
ఈభాగములను వెనుకకుమడిచి బొమ్మను
నిలువజెట్టవలెను. చిత్రము II నందు p అను
నది బొమ్మయు, a, b లు దానికిరక్షకాలను
ఆధారపుతునుకలును అయియున్నవి.

ఈపటమును వెనుక నిలువజెట్టి
దానికిముందురక్షక నానావిధములు వన్య
మృగములయొక్కయు, అడవిజాతిమనుష్యుల
యొక్కయు బొమ్మలను ప్రైక్షకారముగా ఆధా
రములతోకూడినవాటిని నిలువజెట్టవచ్చును.

ఈదృశ్యమునందు ఏనుగు, ఖడ్గమృగము,
కోతులు, మొసలి మొదలగుమృగములును,
వాటినివేటాడు సీసోలును, వారిగృహమును
కలవు. బొమ్మలను అపర్చనపుడు వాటి
వాటికితగిన స్థానములను గ్రహించి, కొన్ని
టిని కుడిరక్షకను, కొన్నిటిని ఎడమరక్షక
ను, కొన్నిటిని ముందుభాగమునను, కొన్ని
టిని వెనుకను పెట్టవలెను. అపుడు ఈసము
దాయమంతయు నొక స్వాభావికదృశ్యము
(Natural scenery) వలె కన్పించును.

(All rights reserved)

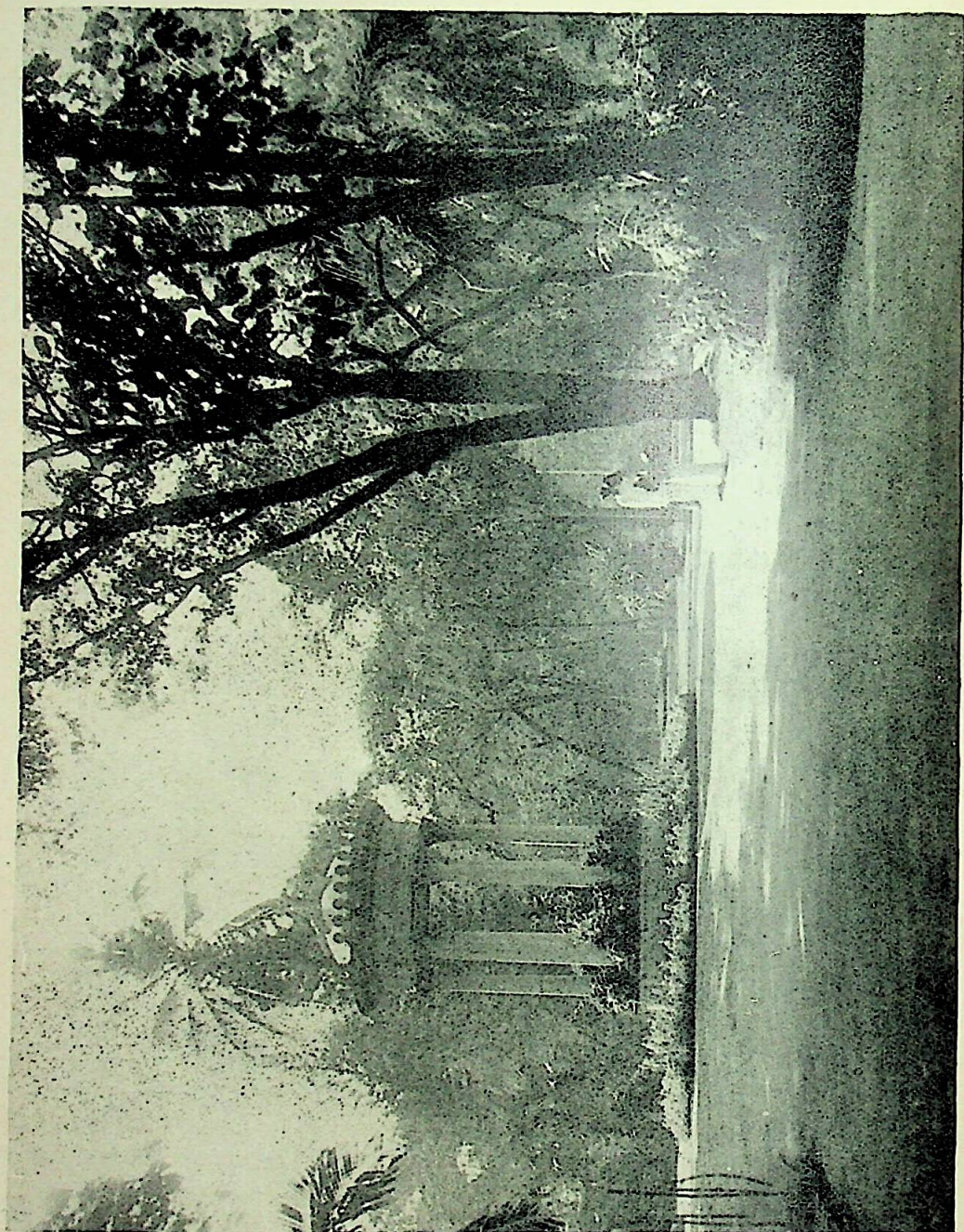
పాలేరు

K. R. R.

బాటసారులు

—వి. కృష్ణం.

విక్టోరియా ఉద్యానము - బొంబాయి

M. K R.

కో ఆపరేటివు ప్రచారములో గవర్న మెంటువారు ప్రభుత్వ ప్రవేశము కలిగించుకొన్నది ౧౯౦౮-వ సంవత్సరముగా కనబడుచున్నది. ఆసంవత్సరములో కో ఆపరేషన్ను సరించి పదియవ నెంబరు శాసనముహాడ చేయబడినది. అంతకుముందు సర్ ఫ్రెడెరిక్ నికొల్ సన్ గారి ప్రయత్నములవలన ౧౯౦౬-వ సంవత్సరము మొదలు గవర్న మెంటులో ఈనిషియమై ప్రచారము జరిగినట్లులున్నూ తెలియుచున్నది. ౧౯౦౮-వ సంవత్సరపు శాసనముక్రింద తీవ్రప్రచారముజరిగినట్లుగపడదు. ఈ ఆక్టు ౧౯౧౨-వ సంవత్సరపు రెండవనెంబరు ఆక్టువలన రద్దుకాబడి కొత్తఆక్టు అమలులోనికి వచ్చినది. మితవ్యయపద్ధతులను, స్వప్రయత్నపద్ధతులను, వ్యవసాయదారులకు, పాటుకపుష్పస్తులవారికి, మితాయముగలవారికి వ్యాపింపజేసి వారిని వృద్ధిజేయవలయు ననుట ఈశాసనముయొక్క ముఖ్యోద్దేశమై యుండునది. ఈ యుద్దేశములు చాలాశ్లాఘ్యములేయైనను గడచినయిరువది సంవత్సరములలో నేపాటి ఫలప్రదములయిన వని విచారించినచో ఫలభాగ మిప్పటికి పొడమాపలే దని చెప్పవచ్చును. కో ఆపరేటివు సిపార్టు మెంటువారి రిపోర్టుల వల్లగూడ ఈ ప్రచారములఫలమిప్పటికి అంతరించినట్లుల కానరాకపోవుటయేగాక ఏభాగలనివారణకొరకు ఈ శాసనములు పుట్టినచో ఆదురాచారములు, కష్టములు అట్లట్లే యున్నట్లులగూడ తెలియు చున్నది. దీనికి తార్కాణకావలయునన్న మదరాసు పెసిడెన్సీ కో ఆపరేటివుసానైటీలరిజిస్ట్రారు స్ట్రాతీగారు ౧౯౩౩-వ సంవత్సరం మార్చి నెలలో యిచ్చిన మదరాసుయాని వర్సిటీరెక్టరువలన తేటపడగలదు. ఒకపద్ధతి జనుప్రదముగను సుఫలప్రదముగను జరుగుచున్నదా యని కనుగొనుటకు దాని నమర్తించువారిని తీర్చి యే గొప్ప సాక్ష్యము కాగలదు. ఈ కో ఆపరేటివు ఉద్యమ మెవ

రెవరికి ఉద్దేశింపబడినదో వారువారు దీనివలన నేమాత్రమైన బాగుపడిరా? ప్రాతములు విముక్తి చేసికొనగలిగిరా? క్రొత్తములు జేయవలసిన అక్కరలతోలిగించుకొనగలిగిరా? ఇత్యాదిప్రశ్నములకు రాగల జవాబు కడుశోచనీయముగ ఏర్పడు చున్నది. ఈ కో ఆపరేటివుసానైటీలలో అప్పుపొందుట విశేషకష్టము కాదనియు వడ్డీరేటు కొంచెము సులభముగా నుండుననియు ఎవరో యొక జామీన్ దారుడు దొరకిన చాలు ననియు ఇత్యాదిభావములు జనులకు కలిగి యున్నవి. కొంతవరకు ఇవి నిజములేగాని పర్యవసానములో వీటి ఫలితార్థము నాలోచించిచూచిన ఇతరసాహుకారుల దగ్గర అప్పుపుట్టుటకంటే యిందు అధికతరమైన లాభముగాని నుగముగాని లేదని తేలుచున్నది.

అప్పు సులభముగా దొరకు ననువిషయములో అప్పునిచ్చుటకు సాహుకారు ఇష్టపడినయెడల యింతకంటే త్వరితముగ పైకము చేతికిరాగలదు. సాహుకారు తనపెట్టెలోనిడబ్బు తీసియిచ్చుటయే విలంబము. కో ఆపరేటివుసానైటీలలో ఎంతత్వరగావచ్చినను అధికారులలో సర్క్యులేషన్ కావడము, దరఖాస్తు మంజూరు కావడము మొదలగు ఆలస్యములు కొంతవరకైన జరుగగలవు. కొన్నిసందర్భములలో అప్పుపుట్టుటకు నెలలు సంవత్సరములుహాడ పట్టు చున్నది. ఆవశ్యకతానావశ్యకతల విచారముచేయక అర్జీలవరుసకమాన్ని బట్టి అప్పుల నిచ్చుటయే ఆచారము. దీనిలోగల కో ఆపరేషను ఏమిటి?

వడ్డీరేటువిషయములో అప్పు తీసుకొనునపుడు సాహుకారులేమైనను కొంచెము తక్కువగానే యనుపడినను డిఫాల్టుమీద, డిక్రీలమీద సామాన్యముగ సాహుకార్లకేటే యగుచున్నది—అనగా నెలఒకటికి నూటికి ఒకరూపాయకన్నను కొంచె మెక్కువయగుచున్నది.

నెలకటికి రూపాయకు రెండువమ్మడీల లెక్కను నూటికి నెలకు రు ౧-౦-౮ లు అనుచున్నది. కనుక ఈవిషయములోనను అంతగణనీయమైన మేలు పర్యవసానములో యగపడదు. సామకారులలోనను సంవత్సరము ఒకటింటికి నూటికి ఆరుమొదలు తొమ్మిదిరూపాయలవరకు వడ్డీరేటుతో యిచ్చేవారు చాలమందియున్నారు. ఇక డిఫాల్టు కలుగకనే కో ఆపరేటివులప్పు తీర్చబడినయెడల కొంచెములాభముండునేమోగాని అనుభవములో సివిల్ కోర్ట్లలో దాఖలయ్యేటన్ని మనీదావాలు (Money-Suits) ఈ కో ఆపరేటివువారును తాము ఎన్నుకొనే ఆర్పిట్రేటరుయొద్ద దాఖలుచేయుచున్నారు. ఒకసంవత్సరపు కో ఆపరేటివుకానియొక్క పరిపాలనపురిపోర్టుచూచినయెడల దావాలసంఖ్య సులభముగ తెలియగలదు. ఆసంఖ్య సివిలుకోర్ట్ల సంఖ్యకు తగ్గినదికాదనియు తెలియగలదు.

ఈసందర్భమున హెచ్చరింపవలసినవిషయ మింకొకటి గలదు. కో ఆపరేటివుదావాలలో కోర్టుఫీజువకాలకు వకలుఫీజు తగులునటులలేదు. ఇది ఒకలాభమేగాని యితరవిషయముల కొన్ని అసౌకర్యములునుగలవు. తుదకు వారంటుఅములుకొరకు సివిలుకోర్టుకు రావలసినదే.

అప్పుతీసుకొను ఆసామి అప్పును చెల్లించగలవసతులు కలవాడా కాదా యనుచిరచరములేక జామీన్ దారు డొకడు దొరకిన అప్పుపుట్టుట యొకవిధమున నొకసౌకర్యమనదనును గాని దీనియందును బాధయొకటిగలదు. జామీను ఇచ్చినఆసామి మొదటిఅప్పు పుట్టిననాడో ఆమరునాడో మొదటియప్పునకు ఈడను మొత్తమునకు తానొకదరఖాస్తు పెట్టును. ఆదరఖాస్తునకు మొదటివాడు జామీన్ దారు డనును. ఈప్రకారము ప్రధానఅగ్రమర్త్యుడు ప్రతిభివుడు (Principle Debtor and Surety) అనులోమ విలోమములుగ పదవులమారుచుందురు. ఈ రెంటిలో ఏదిచెల్లకపోయినను ఏక ఘాతకాప్రయోగముగ ఇద్దరికి ఒక్కపెట్టునకష్టమేర్పడును. ఈవిషయమున నూడ అప్పుసులభముగ దొరకుట ఒకసౌకర్యమనదనును. కో ఆపరేటివుపక్షమునుండి ఆలో

చించిన ఈపద్ధతిమీద అప్పులనిచ్చుట శ్రేయస్కరము కాదనితోపగలదు. సామాన్యపుసామకారియైనను ఇట్లన్యోవ్యప్రాతిభావ్యముమీద (Suretyship) యెంతమాత్రమును అప్పుయియ్యకొల్పడని స్పష్టముగ చెప్పవచ్చును.

సర్కారువారు కర్షకులయొక్కయు పనిపాటలవారియొక్కయు ఎవతెగని దారిద్ర్యమును, ఋణగ్రస్తతన, నివారించవలయుననియు ఎన్నెన్నియోవిధముల ప్రయత్నించుచున్నారు. భూవృద్ధికొరకు అప్పులు ఇచ్చుటనుగూర్చి శాసనము (Land improvement Loans Act) కర్షకుల అప్పులశాసనము, మరియు ఆయాప్రదేశములకు సంబంధించిన పైరెండుశాసనముల స్వభావముగల శాసనములనున్న గవర్నమెంటువారు చేసిరి. 'హక్ క్రా ఆగ్రికల్చరిస్టు రిలీఫ్ ఆక్టు', 'మదరాసు యెట్టేట్సుల్యాండు ఆక్టు', 'బెంగాలు టెనెన్సీ ఆక్టు', 'అవుక్ టెనెన్సీ ఆక్టు' ఇత్యాదులున్న ఈగణములో చేర్చదనియున్నవి. బొంబాయి, బెంగాలు, అవుక్-బిట్టనమాచారము మనకంతగ తెలియకపోయినను మదరాసు ప్రెసిడెన్సీలో Land Improvement Loans Act, Agriculturist Loans Act, న్ను ఏపాటి ఘనకార్యములు చేసినది మనకు తెలియును. ఈరెండు శాసనములక్రింద యివ్వబడిన అప్పులు ఇరువదిఏండ్లముప్పదిఏండ్ల వాయిదాలమీద తీరతగియుండునను బాకీ మొత్తము వడ్డీసహా అంతదీర్చకాలముమీద పంచిపెట్టబడి శిస్తుతోనూడ వాయిదాలప్రకారము కొద్దికొద్దిగ చెల్లించబడులాగున ఏర్పాటుఉండునను క్రమముగ చెల్లించి బాంసపడినవారుగాని భూమిఅభివృద్ధులు నిష్కపటముగ జరిగించినవారుగాని అరిది. ఒకనొకఆసామి తన భూమిలో పెద్దభావి త్రవ్వించుకొనుట కనుషేరుపెట్టి పైనచెప్పిన తకావీలప్పు కష్టముమీద పొందుటయు, సర్కారుదాఖలాకు అలీచిచాలినఒకపెద్దభావించిత్రాతి నేలలో మొదలుపెట్టుటయు దానిని పూర్తిచేయకయే యిటుకట్టుకొనుటకో, హతురిపెండ్లికో ఆ అప్పుతీసుకొన్నపైకము వినియోగించుటయు గలదు. భావిపని పూర్తిగాక మొత్తలువిరుగబడి పూడికతీయించుటకు

మాన శక్తిలేక భావిసాధుపడుటయు, సర్కారు ఆప్తు తీరకపోవుటయు పర్యవసానముగా భూమి ఏలముపడు టయు, అప్పుతీసుకొన్న సంసారి ఎప్పటియట్లు బుణ గ్రస్తుడై నిలుచుటయు చూచుచున్నాము.

ప్రస్తుతపు కో-ఆపరేటివుసమాజముల వ్యాపక మును వైనచెప్పినదానికంటె మేలగుఫలితముల జూపు చున్నదా?

ఫలితములసంగతి అటుండ, ఈనాటి ఈ కో-ఆపరేటివుసాపైటీలు ఆపేరునకు ఎటుల అర్థములో తెలియరాకున్నది. కో-ఆపరేటివు అనగా అన్వేషణ సహాయమువంటి తాత్పర్యము. ఈ సాపైటీలు నిర్వ ర్తింపు కార్యభాగములలో కో-ఆపరేషను ఏమున్నది? అడిగినవానికి అప్పనిచ్చుట కో-ఆపరేషన్ గదా అం దురు గాబోలు. లోకములోని బుణదాతలందరు ఈ విధమున కో-ఆపరేటర్స్ యగుదురు. అప్పిచ్చువాడు లేనియార కాపురముచేయవలదని ఏప్రాతకాలమునో పుట్టిన సుమతిశతకము ౧ గూడ యుపదేశించుచున్నది. కాబట్టి ఈ అనాధిప్రసిద్ధిగల బుణదాతలందరిని మొదటి రకము నికరమైన మహా-కో ఆపరేటర్లు అనవలసియుం డును. ఇట్లుండగా యిట్టి కోఆపరేషనుకు సర్కారుశాస నము కావలసివచ్చినదా?

మీదుముక్తి కోఆపరేషనుకు కొరమాలిన గౌరవములు కొన్ని గలవు. వీరిదావాలకు స్టాంపులేదు. వీరిపత్రాలకు స్టాంపులేదు. రిజిస్ట్రేషను లేదు. కో ఆప రేటివు సాపైటీవారిడబ్బు ఖర్చులేకనే సర్కారువారి శీతములమీద కో ఆపరేటివుసాపైటీల రిజిస్ట్రారు, అసి ట్రెంటురిజిస్ట్రార్లు, ఇన్ స్పెక్టర్లు లోనగుసిబ్బంది, గవర్న మెంటువారితనీకీలు, ఈ విశేషమర్యాదలన్ని వీరికి గలవు. లోకమున నందరుబుణదాతలవలె వీరు ఒక బుణదాత లైయున్నారు. లోకమున కొన్ని కొన్ని బ్యాంకులలో డిఫార్లేషను (ద్రవ్యాపహరణములు) జరిగినట్లు ఈ కోఆపరేటివు డిపార్టుమెంటులోనను జరుగు

చున్నది. వీరు ఏమిమహత్తరమైన లోకోపకారము చేయుచున్నారు? చేయగలిగియున్నారు? అన్ని బ్యాంకులవలెనే వీరును డబ్బు చేర్చి పెట్టుకోవడము, రిజర్వుఫండు పెట్టుకోవడము, ఆస్తి ఏర్పరచుకోవ డము ఈమొదలగుపనుల చేయుచున్నారు. ఇప్పటికి దేశమున ఈ కోఆపరేటివు ప్రచారమువల్ల కలిగిన మేలి దియనియు, అట్టిమేలు ఇంక యేవిధామువలనను లభింప దగినదికాదనియు చెప్పదగిన విషయమొక్కటిగలదా? ఈ సాపైటీలు అనుభవించే అసాధారణములగు హక్కులు ఇతరబ్యాంకులు, నిధులు లోనగువాటికి యున్న యెడల అవియు ఇతోధికములగు అభివృద్ధులను జూప గలిగియుండును.

కేవలము అప్పులివ్వడము, డిపాజిట్లను పుచ్చు కొనడముగాక ఈప్రచారము అన్నివిధములను ద్రవ్య వ్యాపారములకు అడ్డము తగులుచున్నది. వీరికిని ల్యాండుమార్కుగేజిఖాళులు, లైపు ఇన్సూరెన్సుఖాళులు ఏర్పడియున్నవి. వడ్డీరేటు కొంచెము తక్కువయైనమా త్రమునగాని, లైపుపాలసీలమీద శ్రీమియం కొంచెము తక్కువయైనమాత్రమునగాని, ఆవ్యాపారములు కో ఆప రేషను అనిపించుకొనజాలవు.

నిజమైన కో-ఆపరేషను (అన్వేషణసహాయ్య ము) ఎట్టిదిగ నుండవలయుననిన అన్వేషణసహాయ్యము ముఖ్యముగ గలిగియుండవలెను. ఉదాహరణము : అయ్యవారు గ్రామములోనిపిల్లకాయలకు చదువుచెప్పిన యెడల గ్రామములోని పదునెనిమిదిగణాలవారు తమ తమవృత్తులఫలముల నాయయ్యవారికి కలగజేయుట, ఊరిలోని చాకలిమంగళ్లు వారింట తమతమచేతవచ్చిన పనులను చేయుటయు అందుకేడుగా అయ్యవారు వారి పిల్లలకు చదువుచెప్పటయు నిజమైన కో-ఆపరేషను కాగలదు. వడ్లుపండించినవాడు తనవడ్లను ప్రత్తిపండి చినవానికిచ్చి వానియొద్ద ప్రత్తితీసికొని నూలుపడుకు కొని గుడ్డలునేయించుకొనును. అటులనే ఒక్కొక్క

౧. అప్పిచ్చువాడు నైద్యుడు,

ఎప్పుడు నెడతెగకపారు నేరుకొద్దిజుడుక,

జొప్పడిన నూర నుండుము,

చొప్పడకున్నట్టియూరు చొరకుము సుమతీ.

వృత్తియందు సేర్పరియైనవాడు తనతరుల కానేర్పు యొక్క ఫలమును అబ్బచేయుట కో-ఆపరేషను కాగలదు. అట్టికో-ఆపరేషను నాటుకొని వ్యాపించినయెడల డబ్బుతో ఎవరికిని అక్కరయుండదు. అన్నివిధముల సమృద్ధికలిగి దేశము సుఖిక్షముగ నుండునది. ఇప్పుడు లోక మనుభవించేడిప్రేమను (హీనత) కలుగ జాలదు. ఇట్టి అన్యోన్యసహాయమువలన జనులకు అకృత్రమైన అన్యోన్యసహాయ మేర్పడగలదు. ఇదియే పూర్వపు గ్రామనిర్మాణవిధానములకు ముఖ్యవలంబన మయి యుండినది. ఇప్పటికిని కొన్ని కొన్ని పల్లెలలో వడ్డి పండించుకొన్నవాడు తనకు పండినధాన్యముగోయితరవృత్తులవారి కిచ్చి వారివలన తన నేద్యపుసామానులు, తనయింటిరిషేర్లు, తన హతురిపెండ్లికి మేళములు, తానుగరించుటకు చలవమడతలు ఏర్పాటు చేసుకొనుచున్నారు. కో-ఆపరేషను అనగా ఇట్లుగదాయుండునది. అప్పులిచ్చుచో డిఫార్టువడ్డీలు పెంచుకొనుచు కాలముగడుపుచుండు వార్డుషికులా కో-ఆపరేటర్లు—అన్యోన్య సహాయపరులు. ?

పైనచెప్పినవిధమున ఒకరొకరు తనపంటనో, తనసేర్పరితనమునో ఇతరులకు తెలియపరిచి వినిమయ రీత్యా (Exchange) జరిగేవిధమయిన కో-ఆపరేషను ఇప్పటి కో-ఆపరేటర్లు తలపెట్టినవారే కాదు. ప్రస్తుతపు సందర్భముల పైవిధమున వినిమయపద్ధతి కష్టమయినది యని యనవచ్చును. కాని యూరోపియనుదేశములలో కొన్ని చోట్ల వస్తువులు చౌకగానున్న కాలములో కో-ఆపరేటివుఫండుతో కొనుటయు అట్లుకొనబడినవస్తువును లాభము లేకనే కో-ఆపరేటర్లకు కొనిన ధరలకు ఇచ్చుటయు కలదు. ఇందును ద్రవ్యమే ప్రధానాంగముగ నున్నను ఇదియొకవిధమయిన కో-ఆపరేషను అనుకొనవచ్చును. ఈపద్ధతి మనదేశమున నేల ప్రవేశ పెట్టమాడదు ? కాని గవర్నమెంటువారి బుజ్జగింపున బోర్రపెంచుకొనుచుండు మన కో-ఆపరేటివు సొసైటీలు ఈప్రచారమునైన తలపెట్టుకొనునట్లులేదు. కొన్నిచోట్ల కో-ఆపరేటివుస్టోర్సు అనువ్యాపారము ప్రారంభింపబడినవి గాని ఎచటను అవి గట్టెక్కినట్లు కాన

రాదు. ఒక్కొక్క కో-ఆపరేటరును తనషేర్లమాల ధనముకంటే ఎక్కువగ స్టోర్సులో పెచ్చుముపట్టుటయు బాకీలు చెల్లించకపోవుటయు అనిరకాలములోననే లిక్విడేషను అమలు సాగించుటయు నూటికి పదిరూపాయలుమాడ రాక ముగించుకొనుటయు కొన్నిచోట్ల జరిగినది.

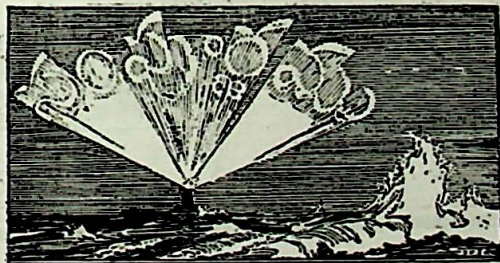
ఈసందర్భము లన్నియు చూడ ఇప్పుడు జరుగుచుండే కో-ఆపరేటివుపద్ధతి సరియైనమాగ్ధమున నడచుచుండ లేదని స్పష్టమగుచున్నది. లోకములందరిదగ్గర డిపార్టుమెంట్లు తీసుకొని యితరుల కప్పునిచ్చుటయుండు కో-ఆపరేటివు సూత్రము ఏమాత్రము లేదని చెప్పవచ్చును. మనదేశములో ఊదూర వర్గిల్లుచుండు బుణ్ణదాతృ మహాగణమునకు కో-ఆపరేటివునువ మెంటు అనునొక సభ్యుని చేర్చినట్లునుచున్నదే కాని కో-ఆపరేటివుఅట్లు ఉద్భవించిన సిద్ధాంతవాక్యముల ప్రచారముమాత్రము లేదు. ఇటీవల అణ్ణామలైవిశ్వవిద్యాలయములోజరిగిన యొక నామిక్ కాన్ఫరెన్సు సందర్భమునను శ్రీమదరాసు గవర్నరువారి శ్రీవచనమునందును ఈభావమే గవ్వరచిరి.

కో-ఆపరేషనులో దోసానేవ్యవహారముచేయుటయే పని కాదు. దానియందేజమును నెరవేర్చి అది లోకోపకారమగునట్లుల ప్రవర్తించేయవలయును. ఆకార్యము రాజధానులలోను గొప్పగొప్పపట్టణములలోను స్వాగ్రహకాకపోవచ్చును. జననివేశములకు ప్రథమబీజములగు పల్లెటూళ్లలో దీనిని సాగింపవచ్చును. అందుకు ముఖ్యముగ వ్యవసాపనము గ్రామపునర్నిర్మాణమే కావలయును. గ్రామమును నొకకనిష్ఠపరిమాణము (Ultimate Unit) గ గ్రహించి యీ అన్యోన్యసహాయోద్యమమునందు ప్రవేశపెట్టినయెడల అది జయప్రదముగ వర్ధిల్లగలదు. అట్లు ప్రవేశపెట్టుట యాఊరివారిడబ్బును తెచ్చి యూరిలో అప్పులిచ్చి కొల్లపెట్టుటకాదు. ద్రవ్యమును దుర్వ్యక్తిలో నక్కర లేకయే ఊరిజనులకు వారివారికి కావలసినవిషయముల ఆయావిషయాభిజ్ఞులచే నిర్వర్తించేయవలయును. ఇట్టిభావములు ఎచటనయిన వర్ధిల్లుచున్నవాయన నేటిరుష్యాలో అనుష్ఠింపబడుచుండు సోవి

యటుపద్ధతియే ఇందుకు నిదర్శనముకాగలదు. డబ్బుఅను నది వస్త్రంతర కార్యంతర సిద్ధికి సాధనమేగాని అదియే సాధ్యంతము గాజాలదు. కాబట్టి యీసాధనములేకనే సిద్ధిఅనునటుల చేయుట అన్యోన్యసహాయోన్యము యొక్క పరమార్థముగదా. ఈవిధమున కో ఆపరేషను జరుగునెడల లోకమున అత్యుక్తి, అనూయకు, పర స్పరద్వేషమునకు అవకాశ ముండదు. ఊరిలోని ప్రతి వానికిన్ని యితరులతో పనిగలిగియుండును. అగతిక ముగి అందరికి ఐక్యభావముగలిగి గ్రామమున నొక కుటుంబమునకు కుటుంబమువంటిదై విలసిల్లగలదు. డబ్బు యొక్క ఆవశ్యకత తగ్గినగాని తేమముపుట్టదు. ద్రవ్య మను వస్తువుపై నాధారపడియుండువరకును. ప్రపంచ గార్హస్థ్యము కాశ్యోతబుణమున నుండునేగాని ధనపక్ష మున. కెప్పటికిని ఎక్కజాలదు. ఏలనన యేవిధమున నూరురూపాయలు నూటపది కాగలదు. ఋణదాత తా నప్పిచ్చినమొత్తమునకు పైపెచ్చు వడ్డీకోరుచున్నాడు. నూరురూపాయలు ఎప్పటికిని నూరుగనేయుండును కాని నూటపది గాజాలదు. ఈపైపది గడించుటకు ఇంకొక యాకరమున నుంటబెట్టవలెను. పైనయూహింపబడిన వినిమయవిధానమున నూరు, నూటపదిగ పిల్లలుబెట్టవల సినయక్కర లేదు. బకిసంతులు ఒకసంసారిబిడ్డకు చదువుచెప్పిన పంతులింటిపెండ్లికి సంసారి పాలుపెరుగు తెచ్చియిచ్చును. చాకలివాడు నున్నచు కొట్టిపోవును. కుమ్మరికుండల తెచ్చియిచ్చును. ఇట్లు వారువారు వారి వారికి కరగతములను వస్తువులుగాని పనులుగాని యొందారు

లకు సమూహార్చకొనుటచేత ద్రవ్యముతో నక్కరలేక పోగలదు. కో - ఆపరేటివు సాపైటిలవారు వారియుద్య మము ఫలవంత ముననటుల జేయవలయునన్న వినిమయ పద్ధతిని బోధింపవలయును.

ఒకసంసారి ఒకకో-ఆపరేటివుసాపైటిలో నూరు రూపాయలు అప్పుతెచ్చుకొని ఒకయిట్లు కట్టించుకొనె ననుకొందము. ఆనూరురూపాయలు గృహరూపమున మారిపోయినవి. రేపు ఆసంసారి యీకో-ఆపరేటివు సాపైటికి అప్పుచెల్లించవలసినపుడు ఆయింటి నింకొక సాహుకారునకు కుడవబెట్టి అప్పుతెచ్చి చెల్లించవలసి నదేకాని తా నప్పుతెచ్చుకొన్న నూరురూపాయల నభివృద్ధిచేసి తాను తెచ్చుకొన్న అప్పు చెల్లించినగదా యథార్థమైన ధన్యత. ఒకఅప్పు చెల్లించుట కింకొక చోట అప్పుతెచ్చుకోవలసియుండినయెడల కో-ఆప రేషన్ వలన ప్రయోజనమేమి? ఇప్పుడు కో ఆపరేటివు సాపైటిలు పనిచేయురీతిలో యితరఋణదాతల యొక్కయు, సాహుకార్లయొక్కయు వ్యాపారము మట్టువడినదని యేర్పడగలదా? అట్లుకానిచో యిది వరకుండిన ఋణదాతృగణమునకు కో ఆపరేటివుసాపైటి ఒకఅధికసంఖ్య యగుచున్నది. కనుక యేయేవిధానముల చేత ఈయుద్యమము సార్థకమై ప్రజోపయోగమై అగమర్ణతా (Indebtedness) వినాశకరమై లోకోప కారకము కాగలదో ఆపదతుల విజ్ఞు లాలోచించి అన్వరమును కో ఆపరేషనును స్థాపింపవలయును .

గణపతిపూజ

—పి. వి. రామారావు.

తేజస్తరంగములు : తేజశ్శక్తిణములు వసంతరావు వెంకటరావు, యం. యస్.

(Light-waves, & Light quanta)

సూర్య ధూహాతీతమును మహాపరిమాణము గలిగి ప్రజ్వలించు నగ్నిగోళము. దానినుండి తేజోష్ణప్రసారములు నిరంతరము వెలువడుచుండును. అందు, తేజఃప్రసారమునే తేజఃకిరణము లందుము. సూర్యకిరణము లొకచిన్నరంగ్రముద్వారా గదిలోబడి నప్పు డవి సరళరేఖలు (Straight lines) గ నున్నట్లు కాన్పించును. వానిమార్గమున కడ్డముగ నేదైనవస్తువు నొకటి పట్టుకొనినయెడల, భూమిపైబడిన ఛాయ వస్తువుయొక్క యాకారమునే కలిగియుండును. కిరణములు సరళరేఖలుగనున్నగాని, ఏవస్తువుఛాయ దాని యాకారమునే చాల్చుట సంభవింపనేరదు.

అతివేగముగ బర్విడువస్తువు సరళమార్గము నవలంబించుట కాస్తక్తిచూపునట్లుండుటచేత, ప్రప్రథమమున శాస్త్రజ్ఞులు తేజఃకిరణములందు “తేజోఘటికలు” (Light corpuscles) కలవనియు, నవి యూహింప శక్యముగానంతవేగముతో తేజోరాశినుండి పర్విడుచున్నవనియు తలంచిరి. వారిలో నగ్రగణ్యుడగు న్యూటన్ (Newton) మహాశయు డీభావములనే వృద్ధిగావించి “తేజోఘటికాసిద్ధాంత” (Corpuscular theory of light) మనుపేరిట నొకవాదమును ప్రతిపాదించెను.

తేజఃకిరణములు సర్వావస్థలయందును నిర్వక్రముగ బోజాలవు. అద్దముపైబడిన కిరణములు తిరిగిపోవుచున్నవి. జలతలముపైబడిన కిరణము లొకింతవంగి, జలములో మరల సరళమార్గమున బోవుచున్నవి. ఈకారణములచేతనే యద్దములో ప్రతిబింబమును జూడగలుగుచున్నాము; నీటిలోపెట్టిన తిన్ననికర్ర జలతలముకడ వంగినట్లు కాన్పించుచున్నది. వీనిలో మొదటి దృగ్విషయమును “పరావర్తన” (Reflection) మనియు,

రెండవదానిని “వక్రీకరణ” (Refraction) మనియు వ్యవహరించుచున్నారు.

తేజఃకిరణముల పరావర్తనము, వక్రీకరణముల గూర్చిన సూత్రములు న్యూటన్ కాలమునకే యెరుగుదురు. ఈవిషయములతోగూడిన సంకేతమును ముందుగ నెరుంగవలయును. కిరణపరావర్తనములో నెచ్చట కిరణములుపడునో యాస్థానమును “పతనబిందు” (Point of incidence) వందురు. పతనబిందువునద్ద లంబరేఖ (Normal)ను గీచిన, దానికిని పతనకిరణము (Incident ray)నకును మధ్యనేర్పడుకోణమును“పతనకోణ” (Angle of incidence) మందురు. పరావర్తన కిరణము (Reflected ray)నకును లంబమునకును నడుమ నున్నకోణము “పరావర్తనకోణ (Angle of reflection) మందురు. ఇట్లే, కిరణవక్రీకరణములో పతనకోణ మేర్పడు చున్నది. పతన బిందువు కడ గీచిన లంబరేఖకును, వక్రీకరణకిరణమునకును నడుమ నున్న కోణము “వక్రీకరణకోణ” (Angle of refraction) మగుచున్నది. మరియు పరావర్తనములో పరావర్తనకోణము పతనకోణముతో సమానముగా నుండును. వక్రీకరణములో పతనకోణముయొక్క జ్యాపిండము (Sine) వక్రీకరణకోణముయొక్క జ్యాపిండముతో స్థిరనిష్పత్తిలోనుండును.

జలతలముపైబడిన కిరణములన్నియును వక్రీకరణ మొందుటలేదు. వానిలోగొన్ని పరావర్తన మొందుచున్నవి; లేకున్న నీటిలోప్రతిబింబములు కాన్పింపజాలవు. ఐనచో గొన్నివక్రీకరణమును కొన్ని పరావర్తనమును బొందుట కేమైనకారణ ముండవలయును. కిరణములలో నేకరాశిఘటికలే యున్నయెడల నవి వివిధమార్గముల నవలంబించుట కవకాశములేదు.

లేకున్న, ఘుటికలపరిమాణములో భేదమున్నదనుట కట్టియాధారములును లేకపోయినవి. క్లిష్టమును నిట్టి యవస్థలం జిక్కువడిన న్యూటన్ మహాశయుడే పరస్పర వైరుధ్యమును సమర్థించుటకు పడినకష్టము వర్ణనా తీతము. యోచించి యోచించి, యెట్టకేలకు, జలతల మున కొకవిపరీతమైన సామర్థ్యమున్నదనెను. ఒక త్నామున కిరణముల కది దారినొసగుచు మరియొకత్నామున మాసికొనిపోవుచున్నదనెను. జలతలము తెరచి యున్నప్పుడు నీటిలో జొరబడు లేజోఘుటికలే వక్రీకరణకిరణము లగుచున్నవి; అదినిరోధించినపుడు తిరిగి పోవు ఘుటికలే పరావర్తనకిరణము లగుచున్నవి.

లేజుకిరణములు పరిసరస్థలరేఖలుగ చరించు చున్నట్లు స్థూలవృత్తికి గోచరించుచున్నను, సూక్ష్మముగ పరికిరించిన నొక్కొక్కప్పుడవి వంగుచున్నట్లు కాన్పించును. పెద్దనస్తువుయొక్క ఛాయ దాని యాకారమునే దాల్చి స్ఫుటముగా నుండును. దీపమున కెదురుగ నేడైన నొక తెరదగ్గర పేకముక్కును పట్టుకొనినచో దానిఛాయ స్ఫుటముగా డెరపై బడును. అట్లే యొక సన్ననితీగముక్కును పట్టుకొనినచో దానిఛాయ స్ఫుటముగా గాన్పించును. జాగ్రత్తగా తెరను పరికిరించిన యెడల సామాన్యముగ నుండవలసినఛాయకు బదులుగ నలుపు తెలుపుగల పట్టి లొకదానిప్రక్క నొకటి చూడ నగును. కిరణము లాతీగవద్ద వంగినవనుట కీ పట్టిలే తార్కాణము. మరియు, అట్టముక్కులో నొకరంగ్రము చేసి, దీపమువద్దనుంచినచో తెరపై వర్తలాకారముగల నెలుతురు స్ఫుటముగాపడును. రంగ్రమును తగ్గించిన కొలది వర్తలముయొక్క స్ఫుటత్వము తగ్గితే కాక, తుడకు ఏకేంద్రవృత్తములును (Concentric Circles), వానిలో నలుపు తెలుపుగల వృత్తాకారములును గోచరించును. అనగా ఇందుమాడ లేజుకిరణము లెట్లో రంగ్రముయొక్కపరిధి (Circumference) వద్ద వంగిన వని స్పష్టమే.

లేజోఘుటికలను ఘనపదార్థము లొకరించు చున్నవనుట కీవిషయములే ప్రమాణములని న్యూటన్

నాదించెను. కాని, ఈదృగ్విషయములను పూర్తిగ సమర్థింపజాలకపోవుటచేతను, వీనినిగూర్చి శాస్త్రజ్ఞులు ప్రబలముగ కృషి సలుపకపోవుటచేతను, కొంతకాలము గడచినతరువాత లేజుస్సు తరంగములవలె నున్నదను కొనినచో సరియైనసమాధానము దొరకునట్లు లోచివడి. అంత కొందరుశాస్త్రజ్ఞులు లేజుస్సు సముద్రతరంగములవంటి తరంగములుగ నున్నదనిరి. సముద్రతరంగములు సామాన్యముగ కొన్నిగజములు పొడవుండును. ఈపొడవునే “తరంగదైర్ఘ్య” (Wave-length) మందురు. లేజుస్తరంగములదైర్ఘ్య మతీవ్యల్పము. కొన్నిచేతతరంగదైర్ఘ్యములు మాజినగాని యంగుళ మొకటి కాజాలదు.

సముద్రతీరముననున్న పర్వతము రిరంగములను పూర్తిగ నిరోధింపగలదు. అదే యొకసాధారణమున శిలయైనచో దరంగము లచట విడిపోయి, శిల రెండు వైపులనుండి తీరమునుజేరి మరల కలిసికొనును. ఈవిధముననే స్థూలమునవస్తువేదైన లేజుస్తరంగముల నాపగలుగుచున్నది; సూక్ష్మమునతీగయైనచో లేజుస్తరంగములు దానిరెండువైపులనుండి బైటకువచ్చి మరల కలియుచున్నవి. ఇట్లొకసారి విడిపోయి మరల కలియు తరంగముల పరస్పర “సంఘర్షణము” (Interference) వలన నలుపు తెలుపు గల పట్టి లొకదానిప్రక్క నొక పేర్పడుచున్నవి. కావున “తరంగసిద్ధాంత” మే (Wave - theory) లేజోఘుటికాసిద్ధాంతముకన్న శ్రేష్ఠముగ దోచినది. ఇట్లు, ౧౭-వ శతాబ్దము లేజుస్సును ఘుటికాసమాహముగ భావింపగా, సూక్ష్మపరిమాణముగల దృగ్విషయముల నిది సమర్థింపజాలదని గ్రహించిన ౧౮-వ శతాబ్దము లేజుస్సును తరంగపరంపరలుగ భావించినది.

ఈమార్పుతో కష్టములు గట్టెక్కలేదు. పట్టికము (Prism) పైబడిన సూర్యకిరణములు విచ్ఛిన్నమై సప్తవర్ణములుగ బహిర్గమించుచున్నవి. అవియే ఎరుపు, నారింజ, పసుపుపచ్చ, ఆకుపచ్చ, నీలము, నీలి, నీలలోహితము. సముద్రతరంగములట్లు లేజుస్సు తరంగములుగ

నున్నయెడల విచ్చిన్నమైన సూర్యకిరణములలో గల తేజస్సంతయును “సప్తర్షి” (Spectrum)లో నీల లోహిత ప్రాంతముననే కానననునది మాపవచ్చును. అంతేగాక, అతినీలలోహిత (Ultra-violet) తరంగములకు శక్తి (energy)ని గ్రహించుట కత్యంత సామర్థ్యముండుటచేతను, నిరంతర మవి తమముఖముల దెరుచుకొనియుండుట చేతను, బ్రహ్మాండములో నున్న శక్తి సర్వస్వమాకాశమున సంచరించు నీలలోహిత ప్రసారముగనో, అతినీలలోహిత ప్రసారముగనో మారిపోవును. కాని, అట్లు కావండుటకు కారణముతరంగసిద్ధాంతము తెలుపజాలదు.

తేజోఘటికా సిద్ధాంతము సమగ్రముగ లేదని కదా తరంగసిద్ధాంతముకూడ నిర్దోషముగ లేకపోవుటచే శాస్త్రసామ్రాజ్యమున కశేవశే ముద్భవించినది. అప్పుడు “కణసిద్ధాంతము” (Quantum Theory) బయల్పడెను. ఇది తేజస్సును నూత్న ఘటికలుగ భావించిన న్యూటన్ నిరవశేషదోషాయత్తుడు కాదని చూపినది. తరంగములుగ తలంపబడుచున్న తేజస్సు నిశ్చితము “తేజఃకణములు” (Light Quanta) లేక “తేజఃఖండములు” (Photons)గ విభజింపబడుచున్నదని ఋజువయ్యెను. అట్టివిభజన కప్తసాధ్యముగాదు. శరవృష్టిసేంత సునాయాసముతో వేర్వేరుశరములుగ భాగింపవచ్చునో, తేజఃకిరణమునుపైత మట్లే విచిత్రరూపములుగ భాగింపవచ్చును. ఈ యభిప్రాయమును ౧౯౦౦ సంవత్సరములో ప్రొ. మాక్స్ ప్లాంకు గారు (Prof. Max Planck) తొలుత నూచించిరి. ఉష్ణప్రసారమునుగూర్చి వారు ప్రబలముగ యోచించినప్పుడు శక్తిస్వల్పముఖండములుగా బ్రసరింపబడుచున్నదనియు, ఈఖండములన్నియును కణములతో సేర్పడుచున్నవనియు, ఏఖండమును పరిశీలించిన రయ్యది కణమున కెన్నియో కొన్ని రెట్లుండుననియు, కణములో భిన్నము లుండవనియు కనుగొనిరి. ఈ కణమునకే ‘h’ అనిపేరిడిరి. తేజస్సుకూడ నొకవిధమున శక్తిగనుక దానియందు ఖండములుగలవు. ఈఖండములందును పూర్ణాంకములుగల కణములే సర్వదా కాన్పించుచున్నవి.

ఇంతమాత్రమున తేజస్సు తన తరంగస్వభావమును విడిచిన దనుకొనరాదు. ఒక్కొక్కతేజఃఖండముతో నిర్దిష్టపరిమాణముగల తరంగదైర్ఘ్యము కలిసియున్నది. మనమెరిగిన పరిమాణముగల ఖండములున్న తేజస్సు పట్టకముపైబడినప్పుడు, దానితోగూడియున్న దైర్ఘ్యముగల తరంగములెట్లు ప్రవర్తించునో యిదిపైత మట్లే వర్తించుచున్నది. తేజఃఖండమునకును, దానితోగూడియున్న తరంగదైర్ఘ్యమునకును సంబంధమున్నది. పెద్దతరంగదైర్ఘ్యముగల తేజస్సులో చిన్న ఖండములున్నవి; చిన్నతరంగదైర్ఘ్యముగల తేజస్సులో పెద్దఖండములున్నవి. మరియు, ఏఖండమును ప్రత్యేకముగ విచారించినను దానిలోనున్న శక్తి సముచ్చయ మదానితోగూడియున్న తరంగ దైర్ఘ్యమునకు విలోమ సంబంధము (Inverse Proportion) లో నుండుటచేత తేజఃఖండముయొక్క తరంగదైర్ఘ్యము నుండి శక్తిపరిమాణమును, శక్తిపరిమాణమునుండి తరంగదైర్ఘ్యమును సర్వదా కనుగొనవచ్చును.

ఈయుద్దేశము లాధారపడియున్న నిదర్శనములను సంగ్రహించుట కిప్పు డవకాశములేదు. ఇయ్యది, పరిశోధనశాలాపరికరములందు తేజ స్సవిచ్చిన్నఖండములుగ సంచరించుచున్నట్లు నిస్సందేహముగ బ్రకటించుచున్నది. నేటివర కొనరించిన యవలోకనముల (Observations)లో నేదియును తేజఃఖండములందు భిన్నములు గోచరించినట్లు నివరింపలేదు; అట్టిభిన్నములుండునేమో యని సందేహించుటకైన తగిన కాగణములు, చూపవయ్యె. ఈయుద్దేశములు సులభముగ బోధపరచుకొనుటకు రెండు దృష్టాంతములు దీసికొనెదము.

అనుమాలమైన పరిస్థితులందు పదార్థముపైబడిన కిరణప్రసారము దానిలోనున్న పరమాణువు (Atom) లను భేదింపవచ్చును. విచ్చిన్నమైన పరమాణువుల బరిక్షించినయెడల ప్రత్యేకపరమాణువును భేదించుటకై యంతశక్తి వ్యయమైనదో తెలిసికొనగలము. తేజఃకిరణమును నేనాసమాహము, ద్రవ్య (Matter) మను నేనాసమాహముతో సంగ్రామమున డీకొనుచున్నట్టి దృశ్యము నూహింపవచ్చును. ద్రవ్యనైన్యమందు పరమా

ణువులను ప్రత్యేక పైనికు లున్నట్లు చిరకాలమునుండి యెరుగుదుము. యుద్ధరంగమును పరిశీలించినప్పు డొక చిత్రమైన విషయము స్పష్ట మగుచున్నది. తేజఃకిరణ సైన్యమున గూడ తేజఃఖండములను ప్రత్యేక భటులున్నట్లును, వీరు ద్రవ్యపరమాణుపైనికులతో సంకులయుద్ధమునకు గడంగుచున్నట్లును గాన్పించు చున్నది.

X-కిరణములు (X-rays) విద్యుత్కణముల (Electrons)పై బడినప్పు డెట్లుపరిణమించునో యను విషయమును చికాగో (Chicago)లో ప్రొ. కాంప్టన్ గారు (Prof. Compton) పరిశీలించిరి. X-కిరణములలో ప్రత్యేకమగు తేజఃఖండము లున్నట్లును, అవి యుద్ధరంగమున దుపాకిసంక్షత్రవడి వేర్వేరుగ విరజిమ్మి బడి వానిమార్గముల కడ్డముగనున్న విద్యుత్కణముల నన్నిటిని డీకీనుచున్నట్లును కనబడెను. ఇట్లు విద్యుత్కణములకును తేజఃఖండములకును వాటిల్లురాపిడి యందు తమ నియమితమార్గములబడి తేజఃఖండము లొందుచున్న వ్యాప్తుకులనుండి (Deflections) ప్రత్యేకవ్యక్తియొక్క శక్తి గణించుట కవకాశమును. ఈ ప్రయోగములో సుపయోగించిన X-కిరణముల తరంగ దైర్ఘ్యము తెలుసును. దానినుండి తేజఃఖండము యొక్క శక్తి ప్రత్యేకముగ కనుగొనవచ్చును. ఇట్లు తేజఃఖండముయొక్క శక్తిని రెండువిధములుగ కను గొనుట కవకాశమైనది. ఈరెండుఫలితములును సమానముగ నున్నవి. ఇది రెండవదృష్టాంతము. కావున, తేజస్సులో ఖండము లున్న వనుట కెట్టిసందియ ముండరాదు.

కాని, ఈయభిప్రాయ మెట్టివిషమావస్థ కల్పించునో చూడవలయు. వేర్వేరుమార్గముల నవలంబించు రెండుభాగములుగ నొకకిరణపుండమును విభజించుట కనేకవిధానము లున్నవి. కిరణపుంజముం దనేకకిరణము లుండుటచే నది రెండుభాగములగుట వింతకాదు. కాని, కిరణపుంజమునకు బదులుగ నొక తేజఃఖండమునే దీసి కొని పరిశీలించినయెడల నేమగునో చూచెదము. తేజః ఖండము భిన్నముకాబాలదని యిదివరకే తెల్పి యుంటి

మి. కావున, దాని సుపయోగించినప్పు డది యభిభాజ్య మగుటచే నొకేసారి రెండుమార్గముల నవలంబింపజాలదు. రెండింటిలో దానికి వీలుగానున్న యేమార్గము నైన నెంచుకొనవచ్చును. అట్టి సమయమున నే మార్గమున బోవుట కధికావకాశమున్నదో చెప్పగలుగుదు మేమో గాని, నిశ్చయముగ నొకమార్గమా శ్రయించక తప్పదని దృఢముగ చెప్పలేము.

తేజస్సును కేవలఘటికలుగ భావించిన ౧౭-వ శతాబ్దమును, శుద్ధతరంగములుగ దలంచిన ౧౯-వ శతాబ్దమును ప్రస్తుత శాస్త్రీయభిప్రాయములఁజేటి సమానముగ దోహదహము లనవచ్చును; లేదా, కావలసినచో రెండును సత్యసహించితము లనవచ్చును. ఏమన, తేజస్సును నానావిధప్రసారములును ఏకకాలమున తరంగములుగను, కణములుగను వర్తించుచున్నవి. ప్రొ. కాంప్టన్ గారి ప్రయోగములలో విద్యుత్కణములపై బడ్డ X కిరణములు ప్రత్యేకమగు కణముల వర్ష మట్లు కాన్పించుచున్నవి; ప్రొఫెసర్లలవే, బ్రాగ్ (Profs. Lave & Bragg) మొదలగువారి ప్రయోగములలో X కిరణములే ఘనస్పటికము (Crystal) పైబడి సర్వవిధముల తరంగపరంపరలలె వర్తించుచున్నవి. ఇట్లు, కిరణప్రసారము లేక్షణమున నెట్టి వృత్తికి గడంగునో నిశ్చయముగ జెప్పజాలము.

తేజఃకిరణములచరిత్ర మింత విచిత్రముగానుండ, ద్రవ్యముయొక్క నూతనచరిత్ర మత్యద్భుతముగా నున్నది. బంగారము, వెండి మొదలగుమూలపదార్థములలో (Elements) దేనినైన మనసామర్థ్యము కొలది భాగించి ముక్కలుచేయగా తుద కవిభాజ్యమున పరమాణువులు మిగులునని పూర్వకాలశాస్త్రజ్ఞులే కనుగొనిరి. పరమాణువును తునియలుచేయజాలమని నిరూపించిరి. కాని, అది భిన్నమగుచున్నదని గతశతాబ్దాంతమున సర్ జె. జె. తామ్సన్ (Sir. J. J. Thomson) మొదలగువారు కనుగొనిరి. దానిలో విద్యుత్కణములు, ధనవిద్యుత్కణములు (Protons) గలవనియు, నయ్యది నిర్మాణములో సూర్యమండలమును పోలి యున్నదనియు విశదమైనది. ప్రతిపరమాణువునందును

సమానసంఖ్యగల విద్యుత్కణములు ధనవిద్యుత్కణములు సంఘటించే నది విద్యుత్స్వభావము చూపించజాలదు. అందుగల ధనవిద్యుత్కణములును, అంతకు తక్కువ సంఖ్యగల విద్యుత్కణములును కలిసి కేంద్రబీజ (Central nucleus) పేర్కొనును. మిగిలినవిద్యుత్కణములు గ్రహములవలె కేంద్రబీజముచుట్టు కక్షల (Orbits) లో తిరుగుచుండును. ఎంతయో ఘనముగ నున్నదనుకొను చున్న ద్రవ్యము, తుదకు, విద్యుద్బుటికలతో నేర్పడు చున్నది. ఇటీవల, విద్యుత్కణములుమాత్రం తేజఃఖండములవలె నొకమారు కణములుగను, మరియొకమారు తరంగములుగను ప్రవర్తించుచున్నవని కనుగొనబడినది.

తేజోఘటికాసిద్ధాంతము సమగ్రముగ లేదని తరంగసిద్ధాంతము కల్పించినపుడు కిరణసరావర్తనము, వక్రీకరణము మొదలగువిషయములు తరంగము లెట్లు వాటిల్లజేయుచున్నవో విశదీకరించుటకు ప్రొఫెసర్ (Prof. Fresnel) మొదలగువారు చాల కష్టపడిరి. తేజఃప్రవర్తనము నేనిషయములలో ఘటికలు నిర్వహించుకొనలేకపోయినవో, అందెల్ల తరంగపరంపర జయప్రదముగ తనసాత్రను పోషించుకొనినది. ఇటీవల నొనరించిన యవలోకనముల బట్టి విద్యుత్కణమును మాత్మగోళముగా భావించినయెడల దాని నడవడి సంపూర్ణముగ సమర్థించుట కవకాశము లేకపోవుటచే లూయిడీబ్రాయిలీ (Louis de Broglie) ష్రోడింగర్ (Shrodinger) మొదలగు శాస్త్రప్రవీణులు దానినొక తరంగపరంపరగ నిరూపించుటకు ప్రయత్నించిరి. తత్ఫలితముగ "తరంగయంత్రశాస్త్ర" (Wave mechanics) మను నేనొక నూతనశాస్త్ర శాఖ బయల్పడినది.

సమగ్రభూతలముపైబడ్డ బంతి త్రుళ్లినప్పుడది యడ్డముపైబడిన కిరణములవలె వర్తించుచున్నది. కావున కిరణములవలె బంతిమాత్రం భూమినుండి "పరావర్తన" మొందుచున్నదనవచ్చును. కాని, విద్యుత్కణము తరంగ పరంపరగ నున్నదనుట కీయవమానము సాహాయ్య మొనర్పజాలదు. కావలసినచో బంతినే తరంగపరంపరగ భావించుకొనవచ్చును. కాని స్పష్టముగ గంటికి గోచరించుబంతిని తరంగపరంపరగ తలంచుకొనుటకు

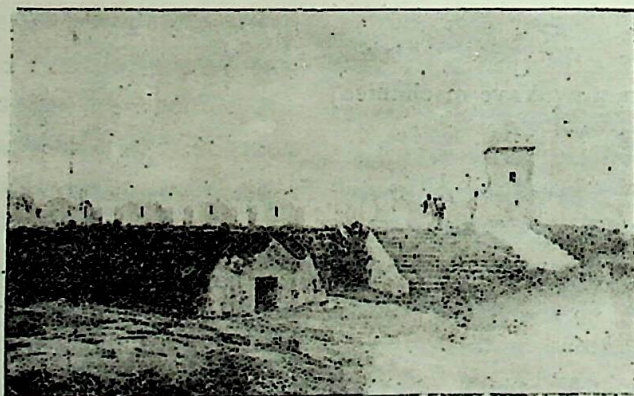
మానస మియ్యకొనదు. అటుగాక; అట్టి ప్రయోగములో నొక విద్యుత్కణముపయోగించి, దాని వర్తనము పరిశీలించి, స్వల్పవిధముల నది తరంగపరంపరగ వర్తించుచున్నట్లు కనుగొనినప్పుడది కఠినమును మాత్మగోళమే యనుట కెట్టియాధారము లుండజాలవు. స్థూలముగ గంటికిగాన్పించుబంతిని తరంగపరంపరగ భావింపజాలమని వాదించిన వాదించవచ్చును; కాని, నేటివర కెట్టిమహాత్తరశాస్త్రజ్ఞునైన ద్యుగోచరము కాక సామాన్యముగ "విద్యుత్కణ" నామమున వ్యవహరింపబడుచున్న వస్తువొకటి తరంగపరంపరవలె నటించుచున్నట్లు నిదగ్ధనములన్నప్పుడానిదర్శనములను సరకుజేయక దానిని కఠినగోళమనియే భావించెదమనుట న్యాయముగాదు. అట్టి తిరస్కారభావము న్యాయవిరుద్ధమేగాక కేవల మతాస్త్రియము. మరియు, కఠినగోళమును తరంగ పరంపరయును వేర్వేరుఫలితము లొసంగువిషయములను పరిశీలించినయెడల విద్యుత్కణము కఠినగోళమో తరంగపరంపరయో నిర్ణయించుట సులభము.

విద్యుత్కణములు యథార్థముగ కఠినగోళములైనచో, చదునైనలోహతలముపైబడినవి సమగ్రభూతలముపైబడ్డ కండుకములవలె పరావర్తన మొందవలసియున్నవి. విద్యుత్కణప్రవాహము పడిన లోహతలమును పరిశీలించగా, తరంగపరంపరలుకలుగజేయు నాకారములు దానిపై కాన్పించుచున్నవి. మరియు మాత్మమును రంగ్రహమునుండి బహిర్గమించు విద్యుత్కణవాహిని విరివిగాంచి అట్టిసిథిలో తేజస్తరంగములు కలుగజేయు దృశ్యములవంటి దృశ్యములనే కలుగజేయుచున్నవి. ఈ రెండువిషయములలో విద్యుత్కణములను తరంగపరంపరలుగా భావించినగాని, ప్రయోగములందలి ఫలితములను సమర్థించుట కవకాశము లేదని తెలియుచున్నది. వానిని కఠినగోళములుగా భావించినచాల దృగ్విషయములను బోధపరుచుకొనజాలము. కాని, తరంగములుగా భావించినప్పుడెట్టివిషయము గ్రహించుటకును కష్టములేదు.

జి. పి. థామ్సన్ (G. P. Thomson), డేవిస్సన్ (Davisson), గెర్మర్ (Germer) మొదలగు శాస్త్రజ్ఞులు విద్యుత్కణముల పరావర్తనము వక్రీకరణమనదగు విషయములను పరిశీలించిరి. సమాంతర (Parallel) కిరణపుంజముగ బయ్యెడుచున్న విద్యుత్కణములు లోహతలముపైకిని, లోహతలమందలి సూక్ష్మరంధ్రములోనికిని పంపబడినవి. వీనిఫలితములు యుక్తముగ నమర్పబడిన ఛాయాకర్ష దర్పణముల (Photographic plates) పై లిఖింపబడినవి. ఆ చిత్రములను పరిశీలించగా సూక్ష్మమగు కఠినగోళము లాసగు చిత్రములవలెలేవు. అనగా విద్యుత్కణములు తరంగములవలె ప్రవర్తించినవి. విద్యుత్కణము తరంగ పరంపరయైనచో, అది నిశ్చయమైన తరంగ దైర్ఘ్యమును కలిగియుండవలెను. పర్యవసానము విద్యుత్కణముతో గూడిన తరంగ దైర్ఘ్యము స్థిరముగానుండును. అది దాని రాశిపైని వేగము (Velocity) పైని ఆధారపడి యున్నది. కావున దానిరాశి (Mass), వేగములనుండి తరంగ దైర్ఘ్యమును గణింపవచ్చును. ప్రైప్రయోగము

లందలి చిత్రములనుండి ప్రత్యేకముగా తరంగ దైర్ఘ్యము గణింపవచ్చును. ఈరెండు సంఖ్యలును సమానముగా నున్నవి. కావున, నిస్సంశేషముగ విద్యుత్కణములు నైతము తరంగములట్లు నటించుచున్నవి.

ఇట్లు తేజస్సును నానావిధ ప్రసారములను ఖండములట్లును తరంగములట్లును దోచుచున్నవి. స్థూలముగ గోచరించు ద్రవ్యముమాడ తరంగములతో పేర్పడుచున్నది. జ్ఞాన మభివృద్ధియగుచున్నకొలది, సజ్జీ సూక్ష్మనిషయమునైన పరిశీలించుటకు తగిన యుపకరణములను మానవుడు కల్పించుచున్నకొలది బ్రహ్మాండ మంతయు తరంగమయముగా దోచుచున్నది. అంత మాత్రమున శాస్త్రజ్ఞుడు భయపడి సత్యాన్వేషణము మానడు. తానాశ్రయించిన పథము దుర్బలమగుచున్న కొలది వాని యుత్సాహమును, పట్టుదలయు మరింత బలమగును. జ్ఞానవాహిని పలుమారులు వెనుదిరిగినది. భవిష్యమున నెట్టి నూతనభావము లుద్భవిల్లనో చెప్పబాలము. జాగరూకులమై గమనించవలయును.

పర్యవేక్షణ శిఖరము-గుత్తి

T R R.

సంగీతప్రియులకు, సంగీతవిద్వాంసులకు బహిరంగలేఖ

హెచ్. పి. కృష్ణరావు, బి. ఏ.,

స్వరముల సాహాయ్యమున అనేకభావములను విస్ఫుటము చేయునదియే సంగీతకళ. దానికి పంచదారవంటి మాధుర్యము గలదు. అనేకసంగీత విద్వాంసులు ఆకళయొక్క బాహ్యరూపములతో తృప్తి నొందుదున్నారు గాని స్వరసమ్మేళనమువలన మన స్సునం దెట్టిసంచలనము కలుగునదియు వా రాలో చించుటలేదు. స్వభావసిద్ధములగు ప్రకృతిస్వరములన నెవ్వరి? వికృతిస్వరములన నెవ్వరి? ఈవరిభావ యెట్లు వచ్చినది? ఆయాభావములలోని భేదములేమి? సరిగమ పగనియను సప్తస్వరముల భావములేవ్వి? కళ్యాణి, తోడి, ధైరవీ రాగాలూపము లెట్టి మనోభావములకు కారణమగుచున్నవి? ఆనందము, శోకము అను భావ ములు కలుగుట కెట్టి రాగములు సాధవలయును? ఇటు వంటి ముఖ్యాంశములను పండితులు ఉపేక్షించు చున్నారు. ఈవిషయమును ఇంకను విశదపరుచవలయు నన్న ఒకసాధారణ గాయకుని విషయము గమనించిన యెడల తెలియగలదు. సామాన్యగాయకునకును—భార తీయుడుగాని, యూరోపుఖండవాసిగాని—వంటవాని కిని సామ్యము గలదు. ఎట్లన : వంటవానికి తా నుప యోగించెడి సంబారముల నులుములుగాని, వంటకముల రాసాయనికస్వభావములుగాని తెలియవు. కాని అతడు బహుపక్వముగా వండి మెప్పుపొందగలడు. అట్లే సామాన్యగాయకుడును. సంగీతము విరసమైనప్పుడు విరక్తిని గలిగించునేగాని వంటవాని చేతగానితనమువలన మాత్రము ముప్పు కలుగవచ్చును. ఇట్లువ్రాసి సంగీత కళనుగాని, తత్కళాభిజ్ఞులనుగాని నిరసించవలయు నను భావ మేమాత్రమును లేదు. ఈపైప్రశ్నములకు సమా ధానము చేప్పుట సంగీతవిద్వాంసుని ప్రశమకర్తవ్యము. రెండుదశాబ్దాలనుండి తీవ్రమైన పరీక్షకు నుడియై లేల్చి బడిన యానుక్రములు ‘సంగీతతత్త్వవిచారము’

(The Psychology of Music) అను గ్రంథమున గలవు. అవి యీక్రింద పొందుపరుపబడియున్నవి.

(౧) శంకరాభరణరాగ (బిలావల్) స్వరములు (Diatonic Major) స్వభావసిద్ధములగు ప్రకృతి స్వరములు. అవి ఆనందారోగ్యముల నూదించును.

నాదము, నాశప్రకృతి, మనస్సు అనువాని యొక్క స్వభావములనుండి పైవిధమునా చెప్పవచ్చును. ఈస్వరకంపనములచే గలుగు భిన్నాంశములు సులభ ములు. ఇవన్నియు పరస్పరానుగుణ్యము కలవి.

(౨) అట్టిస్వరముల సమ్మేళనముచే గలుగునది ఆనంద, సౌఖ్య, వీర్య, గాంభీర్యాది భావములేకాని శోకముగాదు.

(౩) శంకరాభరణరాగస్వరములచే నుత్పత్తి యగునది స్వభావసిద్ధముగు ఆరోగ్యమున కాధారభూత మైన మానసికానందము. దీనికి భిన్నములయినవి వికృతి స్వరములు. అవియే శోకాత్మకములు.

ఆవికృతిస్వరకంపనములు క్షిప్తములై అనోన్యస్య విరుద్ధములై, మనోనైకల్యమునకు కారణభూత మగు చున్నవి. “మధురగానము నాలకించినపుడు నా కెపు డును సంతోషము గలుగదు” అని జైసికా వచించినట్లు, ఈస్వరముల వినినపుడు దుఃఖభావములు తప్ప వేరొండు మన హృదయములయందు జనించవు. ఒకొక్కపుడు అమరక్రీవలన ఆనందబాష్పములు వచ్చుటగలదు.

(౪) మిగిలిన ౩౧ జనకరాగములు ప్రకృతి వికృతిస్వర సమ్మేళనమువల్ల దుఃఖభావముల గలిగించు చుండును.

హరికాంభోజిరాగములో, కైశికిని ‘షాదము నకు ‘గా’ంధారము వివాదిగనున్నది. కల్యాణిలోని

‘మ’ మిగత అన్ని స్వరములకును వివాదిగ నున్నది. ఇట్లే అన్ని రాగములలోనను.

(౧౫) సంగీతమందు తాళము, గమకము, స్వని యనునవి ఒకొక్కపుడు రాగస్వభావమును మార్చి మెరుగుపెట్టుట కలదు. కొన్నియెడల తద్వ్యపరీత మగు టయు కలదు.

(౧౬) సంగీతమునకు భావ లేదు. భావ సంగీత మున కొక అంగముమాత్రమే యును. ఒకొక్కసారి భావ సంగీతభావమును తారుమారుచేసి మనస్సులను తప్పదారి త్రొక్కించుటయు గలదు.

(౧౭) సంగీతము భావప్రధానమైనది. అది రసము కాదు. నవరసముల ప్రకటించెడితే నాట్యమందును, సాహిత్యమందును గలదు. సందర్భోచితముగ రసము విభా వానుభావ వ్యభిచారిభావములందు లీనమైయుండును.

(౧౮) కార్జుదేవుని సంగీతరత్నాకరమందు ఈ విషయములు రసశాస్త్రసంప్రదాయమునకు ప్రతిపూల ముగ నున్నది.

(౧౯) శ్రీరాగము, కల్యాణి, నాటరాగములలో వికృతిస్వరములు కలవు కావున అవి శుభదాయకములు కావు.

(౨౦) రాగములపేర్లు రూఢములు. ఆపేర్లయం దలి యరమునకును, ఆరాగములవలన గలుగు భావముల కును ఏమాత్రమూ సంబంధములేదు.

(౨౧) రాగములు పాడుటకు కాలనియమములు నిర్దేశింపబడలేదు. పాడుట గాయకుని మనోభావముల బట్టి యుండును. అన్ని వేళలయందును, ఆయా రాగము లందుండు వికృతిప్రకృతిస్వరములబట్టి రాగములు మనో రంజకములుగ నుండును. అట్లుండుట స్వభావసీద్ధము. చక్కెరయందలితీపి, కై నాయందలిచేదువలెనే రాగ ములందలి మాధుర్యమును సర్వధాన్ రించును.

(౨౨) గానము అన్నిని ప్రజ్వలంపచేయను లేదు; వర్షమును కురిపించును లేదు. ఈశక్తి దేవగాన

మైన ‘మార్గి’ విధానమునకే గలదు. ‘దేశి’ విధానమందు గాయకుని మనశ్శక్తి నిబట్టి యుండును.

(౨౩) ఎల్లప్పుడును మనస్సు మెట్లవరుసను శారీ రకవిశ్రాంతికిని మానసికవిశ్రాంతికిని మధ్య తేలియాడు చుండును. మనశ్శారీరకతత్త్వమునుబట్టి యోచించిన యాస్థితి సంగీతస్వరముల నడకవలెనే యున్నది. మాన వుడు త్రాగి మత్తుగొనినపుడును, జయముగొని పర వశుడైనపుడును, జ్వరపీడితుడైనపుడును, వానిమనస్సు కొంచెముగానో, గొప్పగానో, సహనముతోనో, అస హనముతోనో వర్తించునట్లు, సంగీతము వినునపుడును మనసు ఆనందవిషాదములలో, స్థితినిబట్టి కనించుచు, సంతోభించుచునుండును. కల్యాణి, తోడిరాగములు మనయందు కలిగించు భావములు శోకధూయిష్టములు గనే యుండును. రాగముయొక్క స్వరమునుబట్టి కొద్ది భేదములు గలుగవచ్చును.

ఈ గూఢభావముల నూత్న భేదములగుర్తించుటకు చిరకాల పరిశ్రమ అనుభవము ఆవశ్యము. గీటురాయి మైన గీచినంతనే బంగారువన్నెను సామాన్యపు గాని బంగారునగల ధరించువారుగాని తెలిసికొనలేరు. ఈనైపుణ్యము సాక్షానికిమాత్రమే గలదు. అట్లే సంగీత మందును.

(౨౪) ఈమాత్రములు హిందూస్తానీ సంగీతము నకుగూడ అన్వయించును. ఒకే రాగమందు తీవ్రకోమల స్వరములు స్వేచ్ఛగా సాడుటవలన ఈభుక్తు చాలమాధు ర్యముగ కనుపించును.

(౨౫) పదియవశతాబ్దమువరకు యూరోపియ సంగీతముమాడ నిదే ప్రకారముండెను కాని ఆతర్వాత ‘డ్రెఫోని’పద్ధతి అవలంబింపబడినది. తరువాత కొంత కాలమునకు Descantus వలన స్వరభావములు మరింత విగింపబడెను. పదునేడవశతాబ్దమందు ‘రామ్యా’ అను సంగీతవిద్వాంసుడు మేళవిధానము (Standard of Harmony) అనుదాని నేర్పరచి తత్త్వశాస్త్రమునకు బదులు గణితనియమముల జొప్పించి ‘డాక్టరు వెట్ట హార్ప్’గా రన్నట్లు సంగీతమును ధ్వంసము చేసినాడు.

గాన మాధుర్యము, మేళము, అనుపదముల నిర్వచన మేమి? మానవుని కంఠస్వరమం దుదయించెడి సంగీతమున మాధుర్యము గలదనవచ్చును. దాని స్వరూపము మనత్కారీరకతత్త్వములబట్టి యుండును. మేళము విశ్వమంతయు వ్యాపించియుండు దైవబల ప్రేరితమైన వాక్కునందు గలదు. అయినను ఇందు మూలమున కొన్ని భావములు అద్భుతమగు రీతిని ప్రకటితమగుటయు గలదు. భారత సంగీత విధానము తనపరిమితిలోనను చాలస్వాభావికముగనే యున్నది. సాశ్వాత్సవిధానము కృత్రిమమైనది. Donald Francis Torey యిట్లుచున్నాడు: "సంగీతమునకు భాష కథాకల్పితమే. ఆభాష స్వభావసిద్ధమైనట్లు గన్పించును." ప్రాక్ పశ్చిమవిద్వాంసులు ఒకరితత్త్వము నొకరు గ్రహించుకొనలేక పోవుచున్నారు.

లేఖోద్దేశము

(౧) సంగీతవిద్వాంసులు తమశాస్త్రపరిశోధనానుభవ సహాయముతో నందలిసూత్రముల సత్యాసత్యముల చక్కగ బరిశీలించవలయునని ప్రార్థన.

(౨) ఇందుకు భిన్నమగు వాదములున్నయెడల వానిని సహేతుకముగ ఆధారముల చూపవచ్చును.

నీరాగమునైనను ప్రతిభాశాలురగు గాయకులు పాడి ఎట్టిభావములైన ప్రకటించగలరని వైకూత్రముల కొందరు భారతీయులు త్రోసిపుచ్చుచున్నారు. కుండ నొకదానిని చేయుటకు బంకమున్న సంగతియటుంచి

నను, ఉక్కు, ఇత్తడి, రాగి, వెండి, బంగారములు సయితము ఉపయోగపడగలవు. కాని ఆయాలోహములు తమస్వభావగుణముల గోల్పోవుటలేదు. బంగారులో సూదినిగాని, కుండనుగాని, కటారిగాని, ఫిరంగినిగాని చేయవచ్చు అందుమూలమున బంగారుయొక్క ప్రత్యేకత నశించిపోవుటలేదు. ఆలాగుననే ప్రతిరాగమునకును ప్రత్యేకతగలదు. ఒకేరాగముమూలమున అనేకభావముల వెలిబుచ్చినంతనే దానిస్వభావము మారుచుండుటలేదు. కొందరు మార్గీ దేశీవిధానముల నుక్తెరుగరు. హనుమంతుడు, నారదుడు, శ్రీకృష్ణుడు మొదలైనవారి దివ్యగానముయొక్క ప్రభావము సామాన్యులగానమువలనను గల్గనని పొరవడుచున్నారు.

సంగీతవిద్వాంసుడు శాస్త్రసమ్మత మగు గానమును, సాధారణనిగమగుగానమును కనుగొని మెలంగగలిగినయెడల ఈలేఖోద్దేశము సగము ఫలించినట్లెయగును. తత్త్వశాస్త్రమునకును, సంగీతశాస్త్రమునకును బాంధవ్యము క్రమేణ కలుగగలదు. సృష్టిచిత్రముల ప్రతిబింబింపజేయుటయే లలితకళల ముఖ్యోద్దేశము. శౌతిక, శారీరక, మనస్తత్త్వ శాస్త్రముల సాయములేనిచే సంగీత మాయుద్దేశమును సాధించుకొనజాలదు.

ఇందునుగురించి విమర్శలుగాని, అడుగవలసిన ప్రశ్నలుగాని యున్నచో వ్రాయించినయెడల జవాబు బడయగలరు.

6th Road, Chamaraajpet, Bangalore City.

నవనీత-హోరుడు

—అనిసెట్టి సుబ్బారావు.

కుక్షద్వాదశి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి తంజావూరు ప్రాచీనచిత్రసంగ్రహమునుండి)

నక్షత్రమండలము

(భావ ఆశ్వయుజమాసము)

గొబ్బురు వేంకటానంద రాఘవరావు (కవితాసమితి)

ఉత్తరము

దక్షిణము

[ఈ పటమును తలమీదుగా ఆయాదిక్కులు సరిపడునట్లు పట్టుకొని ఖగోళమును పరిశీలింపవలెను.

ఇందు జూపబడినట్లు నక్షత్రాలు	సెప్టెంబరు 22	తేదీని	రాత్రి 7-57	నిమిషములకును
సెప్టెంబరు 8	తేదీని	రాత్రి 8-25	నిమిషములకును	,, 30
,, 15	,,	,, 8-52	,,	,, 7-26
,,	,,	,,	అక్టోబరు 7	,, 6-58

కనబడును.]

The Heavens declare the glory of God. And the firmament showeth his handiwork.

(భగవంతుని మహామహిమయు మింట ప్రకాశిత మగుచున్నది. ఆతని మహాస్ఫుత సృష్టికాశలయు ఆకాశ రంగమున ప్రదర్శింపబడుచున్నది.)

No unregarded Star
Contracts its light
Into so small a character,
Removed far from our human sight,
But if we steadfast look
We shall discern
In it, as in some Holy Book,
How man may heavenly knowledge
learn.

(బహులక్షలకొట్టమైళ్ల మారముననుండి మానవుని కంటికి దృశ్యాదృశ్యముగా కేజో (అ)ణువు మాత్రముగా కనబడు ప్రతిసక్షత్రమును, ఊరక చూచునపుడు సంకుచిత కేజముతో చిన్న చుక్కలాగున కనబడినంతమాత్రమున నేమి? నిదానించి గమనించినపు డా చిన్నచుక్కయే (నేదాది) పవిత్ర గ్రంథములవలె స్ఫర్ణియనిజ్ఞానమును మనలకు విదితము చేయుచునే యున్నది.)

ఈ భావ సంవత్సర ఆశ్వయుజమాసమునందు రాత్రి తొలిజామున నగపడు ఖగోళవిశేషముల నరయుదము.

పాలవెల్లి (Milky way)

ఈమాసములో పాలవెల్లి ఈశాన్యదిశ నారంభించి ఆర్చియనబడు (Arch) మండలఖండము వలె వంగిన యాకారముతో భృగుపరకు, అపూరన, పురూరవసు, రాజహంస, గరుడ, ధన్వి, వృశ్చికరాసుల మీదుగా నైర్వతిదిశకు వ్యాపించియున్నది. ధనురాకారముతో ఇట్లావ్యాపించిన యీ ధవళదృశ్యమునకు మధ్యభాగమున రాజహంసమండలము కానరాగలదు. అటునుండి పాల

వెల్లి రెండుశాఖలుగా చీలినది. ఆ శాఖలమధ్య నల్లగ చాయాపదము గమనింపదగియుండును.

మొదటి తరగతి చుక్కలు

(First Magnitude Stars)

ఈ మాసములో మిక్కిలి కేజోవంతము లైన చుక్కలు నాలుగుమాత్రము రాత్రి తొలిజామున నగపడును. అవి యేజీవి యనగా:—

౧ వీజామండలములోని బ్రహ్మ (Vega in Lyra).

౨. వృశ్చిక రాశిలో జ్యేష్ఠ (Antares in Scorpio).

౩ గరుడమండలములో శ్రవము (Altair in Aquila).

౪. ఇంద్రమృచ్ఛ (Fomalhaut).

గ్రహములు

ఈనెల ౧౩-వ తేదీని గురుడు పశ్చిమమున నస్తమించును. మరియు ధనిష్ఠ రెండవపాదముందు నక్రగతుడై యున్న శంయొక్క నక్రగమునకు ఈనెల ౨౭-వ తేదీతో అంతమొందును. అటుపైని శని, బుజుగతితో ధనిష్ఠ ౨-వ పాదమున చరించును. తక్కిన గ్రహములు ఇప్పుడు కానరావు.

పడమటిదిశను స్వాతి అస్తమించినది. విశాఖ, ఆమ రాధా, నక్షత్రములు త్వరలో అస్తమింపనై యున్నవి. వాయవ్యమున శేషశాయియైన శ్రీమహావిష్ణువు త్వరలో నస్తమింపగలడు. ఆతని నాభికమలమున జనించిన బ్రహ్మ (Vega) నక్షత్రమును, బ్రహ్మముఖమునం దున్నట్లు వర్ణింపబడు సరస్వతిచేతిలోని వీణ (Lyra) చుక్కలును మరికొంతతడవు కానరాగవు ఈవాణీహిరణ్య గర్భులకు వాహనమైన రాజహంస (Cygnus) నభోమధ్యరేఖ (Meridian) ను గడచి పడమటకు వ్రాలి యున్నది. ఇప్పటికగవడు పాలవెల్లికి ఈ రాజహంస ఇంచుమించుగా మధ్యనున్నదని చెప్పనొప్పును.

దక్షిణమున పృథ్వికరాశి త్వరలో నస్తమింపవలయున్నది. మిత్ర దేవతాకమైన అనూరాధయును, ఇంద్ర దేవతాకమైన జ్యేష్ఠయు, తేలకొండలో మూలయును చక్కగా చూడవచ్చును. వీటిప్రక్కను ధన్వియు, నానివాహనమైన చిలుకయు, ఆదివరవనీ బాణాసుర మయూరములును కానవచ్చుచున్నవి. శని ధనిష్ఠలో నున్నాడు. మకర, కుంభరాసుల దినవ ఇంద్రుని మహారాజును, నాశికజంఘబకమును, ప్రావారకర్ణ ఘోషమును, యుగంధరకమతమును చక్కగా కానబడుచున్నవి. కమలము కడనే క్షిరోద దక్షిణగ్రువయు భావించుకోవలెను. ఆగ్నేయదిశను ధుంధును, శింశుమారమును ఉదయించినవి.

ఉత్తరమున ధాత, విధాత, రుద్ర, అగ్ని, సుహేంద్ర, కశ్యపులతోను, నోక దివరను గ్రువునితోడను ఉదయాస్తమానములు లేని లఘుబుక్షము మెరియుచున్నది. లఘుబుక్షమునకు నాయవ్యమున నర కాసురుడు సపరివారముగా చుట్టుకొనియున్నాడు. గ్రువుని దినవను, ఊరువు ననుసరించి ఉత్తరశివురారవనులు మెరియుచున్నారు.

మధ్యమ వసుదేవతాత్మకమైన ధనిష్ఠయు, దానికి తూర్పుగా, కేద్యమాశ్వము (Pegasus) చతురస్రము నందలి పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్రా నక్షత్రము ఆవల తూర్పున లేవలియును కానవచ్చుచున్నవి. తూర్పున మేషము, అనగా అశ్వినీ, భరణి, కృత్తికానక్షత్రములు ఉదయించినవి. అశ్వినీకి ఎగువను, అనగా ఈశాన్యమున చ్యవన, ఇంద్రమద నక్షత్రములును, అప్పరస మండలమును చక్కగా ఉదయించి మెరియుచున్నవి. భృగుపరశుమండలము ఇప్పుడే ఉదయమైనది. ఆనిగువను గ్రుడ్డు మిటకరించుకొనుచు Blinking Demon అని చెప్పబడు ఫులోముడు (Algol) కానవచ్చుచున్నాడు. ఈఫులోముడు గ్రుడ్డు మిటకరించుకొనుచున్నాడని పలుసారు లీవణకు వ్రాసియుంటిమి. ఈరక్కలు ఇట్లు గ్రుడ్డు మిటకరించుకొనుచున్నట్లు అగుపడుటకు కారణము చూడవలసియున్నది:—

మన సూర్యచంద్రులే విశ్వములో లేజోవిషయమున మహాఘనులయినట్లును, లేకిన చుక్కలన్నియు వట్టిపనికిమాలిన వయినట్లును భావించి, ఈ చుక్కలయందు కేవల నిరాదరభావముతో, మనకవులు కొందరు

“అలఘులేజులౌ సూర్యచంద్రులకె గాక

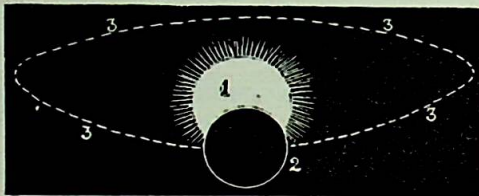
గ్రహణ ముండునె మింటిచుక్కలకు నెల్ల?”

అని ప్రశ్నించినారు. నూదిమైన మోపినపుడు తోచుచుక్కబొట్టవలె నూత్నములై తోచుచు ఆకాశమున మిణుకుమిణుకుమనుచుండు నక్షత్రములు “కడు చిఱుతలగుట”చేత వాటికి గ్రహణయోగ్యత లేనేలేదని ఆకవుల భావము. సిద్ధాంతశాస్త్రపరిశోధకు లాభావము నంగీకరింపరు. క్షణమునకు లక్ష యెనుబదియారువేల మైళ్ల వేగముతో అఖండత్వరతో న్యాపించు వెలుగు మన కతిసమీపమున నున్న చుక్కలనుండి మనకు చేరు సరికి బహు సంవత్సరములు పట్టునని నిర్ధారణ కాబడినది. దూరపుచుక్కలనుండి వెలుగు మనభూమిని చేరుకొను సరికి వందలు-వేలు- సంవత్సరములు పట్టుచున్నది. ఊహింపరానంత దూరమున నుండుటచేత ఈ చుక్కలు బహుచిన్నవిగ కనబడుటచేత అవి చిన్నవేనని మనము భ్రమపడరాదు. పరిమాణ విషయమునను, లేజోవిషయమునను కొన్ని చుక్కలు మన సూర్యునికంటె వందలు-వేలు-లెట్లు అధికమైన లేజస్సు, పరిమాణమును గల బ్రహ్మాండగోళములు. అగస్త్యుడు, జ్యేష్ఠ, ఆరుద్ర, మఘ, చిత్ర, రోహిణి-మొదలగు బ్రహ్మాండ గోళముల యెదుట మనసూర్యు డొక ఆవగింజ - ఒక మిణుగురు పురుగు మాత్రమేనని మనము గ్రహింపవలెను. చంద్రుడు మన సూర్యునికంటె చాల చిన్నవాడు. అయినను బహుసమీపమునం దుండుటచేత పెద్దగా కనబడుచున్నాడు.

ఫులోము నక్షత్రము

ఇది భృగుపరశుమండలముదివను, గ్రువనక్షత్రమంత కాంతితో మెరియుచుండును. ఇట్లు రెండురోజులన్నర—సుమారు ౫౯ గంటలు మెరిసినతరువాత ఆచుక్కకాంతి మందము అగును. మరి నాలుగున్నర గంటలకు, ఆచుక్కకాంతిలో రెండువంతులు తగిలిపోయి

ఒక మాడవంతుమాత్రము మిగులును. మరి మాడుగం
టలన్నరకు ఆచుక్క ఎప్పటిలేజముతో, అనగా మన
గ్రహవనక్షత్రమంత కాంతితో మెరియుచుండును
గ్రహణమునకు గ్రహణమునకు మధ్య అంతరము ౨
చినముల ౨౦ గంటల ౪౦ నిమిషముల ౫౩ సెకెండ్లు.
గ్రహవనక్షత్రమంత లేజముతో ప్రకాశించుచు, మధ్య
మధ్య గ్రహణబాధచే కాంతి తరుగుచు, హెచ్చుచు

పులోమనక్షత్రమునకు గ్రహణముపట్టుట.

[1. పులోమ చుక్కలజతలో లేజోవంతమైన
చుక్క. ఇదే అసలు చుక్క. దీని వ్యాసము మన
సూర్యునికంటె $\frac{2}{3}$ సుమారు పెద్దది.

2. నల్లచుక్క. ఇది ఇంచుమించుగా మన
సూర్యునియంత పెద్దది.

3. నల్లచుక్క. అసలు చుక్కచుట్టును తిరిగి
వచ్చుచుండు అంశవృత్తము.

ఈ నల్లచుక్క అడ్డమువచ్చుటచేత తెల్లచుక్క
కాంతి హీనమై కనపడును.]

నుండు పులోమనక్షత్రము మారముననుండుటచేత ఒక్క
చుక్కలాగున కనబడుచున్నను, నిజమునకు అది చుక్కల
జత. అందొకటి కాంతివంత మైనది. రెండవది నల్ల
చుక్క. లేజోవంతమైన దాని వ్యాసము పదునొకండు
లక్షల ఇరువదివేలమైళ్లు. మనసూర్యుని వ్యాసము సుమారు
ఎనిమిదిలక్షలమైళ్లు. కాబట్టి పులోమ నక్షత్రయుగ్మ
ములోలేజోవంతమైన చుక్కవ్యాసము మన సూర్యుని
వ్యాసముకంటె 3 వ వంతు హెచ్చుగా గలదు. కాబట్టి
అయ్యది మనసూర్యునికంటె చాల గొప్పగోళము. ఆ
జతలో రెండవది నల్లచుక్క ఆ నల్లచుక్కయొక్క
వ్యాసము ఎనిమిదిలక్షల నలుబదివేలమైళ్లు. అనగా అది

ఇంచుమించుగా మన సూర్యునియంతగోళము. ఇది లేజ
స్ఫుగల చుక్కచుట్టును అంశవృత్తమార్గమున తిరిగివచ్చు
చున్నది. అట్లు తిరిగివచ్చుటలో అసలు చుక్కయొక్క
లేజప్రసారమునకు అడ్డమైనందున ఆ చుక్కయొక్క
లేజస్ఫు తిరిగిపోయినట్లు మనకు కనబడును. అటుంకము
ఆరంభమైంది మొదలు నివారణయగువరకు సుమారు ఎని
మిదిగంటలు పట్టును. నల్లచుక్క కనబడదు. యంత్ర
సహాయముచేత గూడ దాని నీసరికి ఎవరును చూడలేదు.
అయినను దానియునికి స్థిరమగుటయేకాక దాని పరిమా
ణమగూడ సాగా నిర్ధారణచేయబడియున్నది. దానికి
కారణగూతుడు John Goodricke అనుపిన్నవాడు.

అతడు మాగవాడు, చెరిటివాడు. అయినను
పులోమనక్షత్రమునందు సక్రమముగా గోచరించు
లేజోభేదములను బహుమాత్రముగా పరికించివాడు.
అందుకు హేతువేమియుని యోజించినాడు. మన చం
ద్రుడు మన భూమిచుట్టును, భూమి మొదలగునవి
సూర్యునిచుట్టును పరిభ్రమించునట్లే నల్లగోళ మొకటి
పులోమ ముఖ్యనక్షత్రముచుట్టు తిరుగుచున్న దనియు,
ఆచుక్కకు నల్లచుక్క అడ్డమువచ్చుటచేత గ్రహణము
కలిగి, లేజోభేదములు కనపడుచున్నవనియు సరిగా
నూహించినాడు. ఆవిషయమై సహేతుకమైన వ్యాసము
వ్రాసి ఇంగ్లండుదేశపు Royal Society వారికి పంపి
నాడు. వారిరీతికి Copley Medal అను గొప్ప
పతకము నిచ్చి బహూకరించినారు. పాప మాపరిశోధ
కుడు ౨౨ సంవత్సరముల పిన్నవయసులోనే కాలము
చేసినాడు. ఇట్టిపనివాండు బహుకాలము జీవించిన
పక్షమున తనగుట్టు బయలలనేమా నని ప్రకృతికి
భయముకలిగికాబోలు—వీని బోలు ఉగ్రమేధావుల
నెంతోకాలము జీవింపనీయును.

పిమ్మట Potsdam University లో వోగల్
పండితుడు (Prof. Vogel) ఈపరిశోధన సాగించినాడు.
కాంతివిభాజకయంత్రము (Spectroscope) తో పులో
మనక్షత్రపు కాంతిని పరిశోధించినాడు. లేజము గల
చుక్కచుట్టు నల్లచుక్క పరిభ్రమించుటలో మనభూమి

నైపు వచ్చునపుడు (While approaching our Earth) కలిగించు చిత్రవర్ణము (Spectrum) యొక్క స్వభావమును, భూమినుండి దూరముగాపోవు నపుడు (While receding from the Earth) కలిగించు చిత్రవర్ణముయొక్క స్వభావమును లెస్సగా గమనించినాడు. ఈయంశము సుబోధకమగుటకు ద్వని శాస్త్రమునుండి యొక ఉదాహరణము చూడవచ్చును. ఒకడు శబ్దముచేయుచుగాని, పాడుచుగాని మనలను సమీపించుకొలది, ఆశబ్దము మనకు స్పృటముగాన, బిగ్గరగాను వినబడును. కాని దూరమగుకొలది స్వరము హీనమై అస్పష్టమగును. అట్లే నల్లచుక్క పరిభ్రమించుటగా, మన నైపు వచ్చునపుడును, పోవునపుడును కలిగించు లేజోభేదములను బట్టి మారుచుండు ఘటత్యభేదముల నాధారముచేసుకొని, వోగెల్ పండితుడు ఆగోళపు గమనవేగములను నిర్ణయించెను. నల్లచుక్క మననైపు వచ్చునపుడు తీగమునకు ౨౦ మైళ్ల చొప్పునను, దూరముగా పోవునపుడు ౨౪ మైళ్ల చొప్పునను కదులుచున్నట్లు అతడు నిశ్చయించెను. సగటున తీగమునకు ౨౬ మైళ్ల చొప్పున నల్లచుక్క తెల్లచుక్క

చుట్టును పరిభ్రమించునట్లు నిర్ధారణచేసి, గణితపద్ధతులను బట్టి, కానరావచ్చున నల్లచుక్కపరిమాణములను గూడ నిర్ణయించెను. ఇట్లు కానరాని నల్లచుక్కలు బహువిశేషముగా గలవనియును, అవి యడ్డునచ్చుచుండుటచేతనే నక్షత్రములయందు లేజోభేదములు కలుగుచున్నవనియు శాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. కాబట్టి సూర్యచంద్రులకేగాక ఆకాశముమీద కొన్నిచుక్కలకైనను గ్రహణములున్నవి. అట్టిచుక్కలలో పులోము డగగణ్యుడు. పులోమునిలో నేనా దేవతకు లేజోభేదములు గలుగుచో ఆవివరములన్నియు మనగ్రహణవివరములవలెనే జ్యోతిషగ్రంథములలోను, పత్రికలలోను, ముందుగానే ప్రకటింపబడుచున్నవి. ఆవేషబట్టి మన గడిమూరములనుగూడ సరిగాదిద్దుకోవచ్చును. తప్పిన యెడల మనగడియారములు తప్పుకాలము చూపవచ్చునుగాని, తీగమైన వ్యత్యాసములేకుండ, పులోమునిలో తెల్లచుక్కల నల్లచుక్కలముగా గ్రహణారంభ విమోచనములు కలుగుచుండును.

ఇట్లే ఒకొక్కచుక్కవలన మనము నేర్చుకోవలసినదెంతో గలదు.

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమత ప్రతిపాదకముగు ద్వైపదకావ్యము. ఇందు శైవమతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను, కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులుగురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్న మండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్ర మాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు నూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యముగు ఖీతిక (129 పుటలు) ఇందు గలదు. ఆకాలపుబ్రాహ్మసారస్వత చారిత్రక విశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్పూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

కలగూరగంప

ఎవరిగోరి వారే కట్టుగుంటారు

అసవిజాతులు అజ్ఞానజాతులు ఉండే కొన్ని కట్టుగుంటలు మనకాశ్చర్యం కలిగిస్తాయి. ఉత్తర గ్రహము వద్ద పెప్పుమా మంచు పేరుకొనివుంటుందనీ, అచ్చట ఎక్కిమెలు అనే ఒకమోస్తరు మనుష్యులుంటారనీ, వారు మంచుయిడ్లలోనే నివసిస్తారనీ, వారికి కావలసిన జంతు ఆహారమైన సమృద్ధిగా దొరకక ఆరేసి నెలలు పస్తు పడుకుంటారనీ మనకందరహా తెలుసును. మన లాటివాళ్లమైతే అక్కడకి వెళ్లడానికే భయపడతాము గాని తెల్లవాళ్లు గుండెలుతీసిన సాహసము కలవారు కనుక యొక్కడకైనా వెళ్లగలరు. బోర్డుల్యాండు అనే నార్వేదేశస్థుడు అచ్చటికి వెళ్లడమేకాకుండా, అక్కడవుండే ఒక కన్యను చూసి మోహముపట్టలేక 'పెల్లి కూడా' చేసుకున్నాడు. అక్కడి ఆచారాలను గురించి అతను బెట్రాముబార్కరు అనే పత్రికా విలేఖరికి కొంతవరకు చెప్పితే, బార్కరుగారు మనకందరికి తెలియడానికి వానిని ప్రకటించారు.

అక్కడవుట్టినవారందరికీ చచ్చీదాకా తిండి చిక్కను. 'ఇద్దెన్నివుకల్లివేమను' పెట్టిన మన ట్రాపి కలుదేశాలలోనే జనసంఖ్య యొక్కవైపోతున్నాదని సంతాననిరోధమార్గాలుపడేశించి సాధనాలను అర్థ శాస్త్రములు సరపర చేస్తూవుంటే అక్కడ ఆహారము చిక్కకపోవడము ఆశ్చర్యముకాదు. మనవాళ్లు అసలే పిల్లలను పుట్టించవద్దంటారు. బహుశా యీసాధనాలు దిగుమతి కాకపోవడముచేతను కాబోలు, వారు ముసిలి వారైనదిరువాత మరెందుకు బ్రతికివుండడమని బొందితో కైవల్యంలాగ బొందితోనే గోరి ప్రవేశం చేస్తారు.

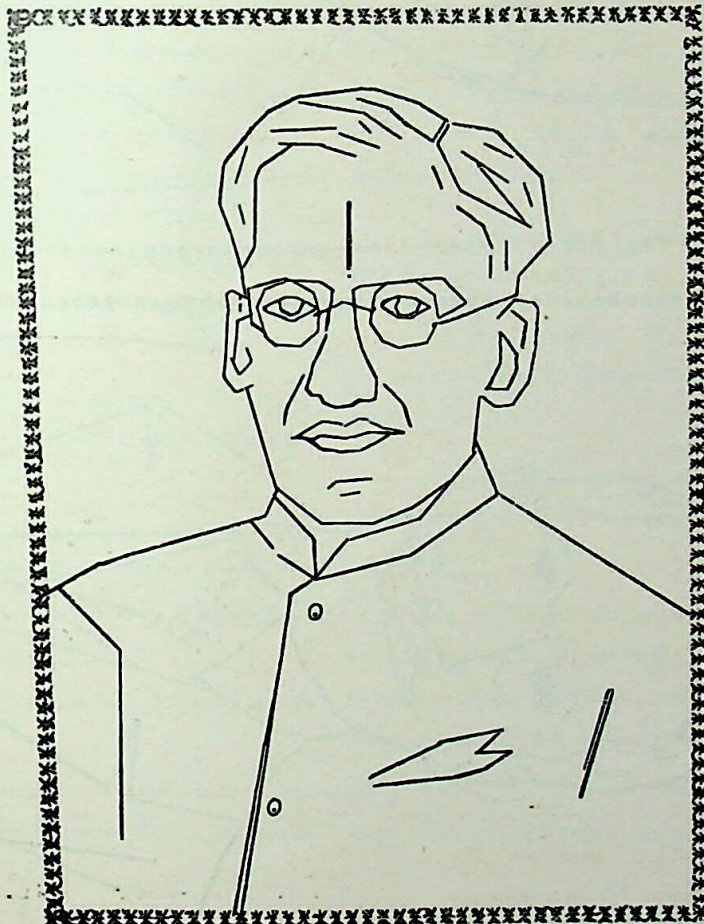
మనలోచావంజేభయం - చచ్చిపోతామేమోఅని ముసిలాళ్లు, చస్తారుకాబోలునని వారిచుట్టలు యేడ్చే యేడ్పులకు, వినియోగించే మంచులకు, అయ్యేభక్తులకు అంటులేదు కాని అచ్చటివాకి బాల్యముయావము ముదిమివలె మరణమునాంగోఅవస్థ. ఒక అవస్థలోనుంచి ఒక అవస్థలోకి పోతే విచార మెందుకు, పైగా సంతోషించనాలిఅని వారిభుద్దేశ్యము. బాల్యంలో బారసాల, యావములో పెల్లి, పెద్దతనంలో పిల్లలను గడడం— యేలాటి ముచ్చటలో ముదిమిలో గోరిగా మారడం అల్లాటి ముచ్చటే. పెద్దవాళ్లు భూలోకపదార్థములకు ప్రాకులాడక మరణస్పృహలే తమగోరి తామేకట్టు గుంటారు. పిల్లలు సాయము చేస్తారు. మంచునుపూర్తము చూచి మనపిల్లలను మనము చదువులకు వున్యోగములకు శృంగారించి ఆకీర్షించి పంపించునట్లే వారుకూడా యేదోఒకరీతిని పెద్దవారి నందులో పెట్టి కొన్నాళ్లకు సోపకు అహారపదార్థములనందులో పెట్టి మూసేసి నవ్వుకుంటూ యిళ్లకు వచ్చేస్తారు. ముసిలాళ్లు కూడా అక్కడకు నవ్వుకుంటూనే పోతారు. పిల్లలు తల్లిదండ్రులకు చేయవలసిన కర్తవ్యములు, కర్మలు అన్ని టిలోను ఇట్లు పాతిపెట్టడ మనేది ఒక ప్రధానకర్మ. ఇట్లు చేయకపోతే పితృహింస తీరదు.

అక్కడ వారికి వేటేరోగాలు రావడము, ఆస్తి త్రిలో వేయడము, చావడము లేదు. భీష్మలవారిగానున ఇచ్చామరణము. పెద్దవాళ్లయినతరువాత నెప్పుడు చావాలంటే అప్పుడే చాడవచ్చు. మగవారికికాని ఆడవాళ్లకు కాని వైవ్యభాధ, వియోగభాధ, పునర్వివాహ భాధ లేదు. ముసిలిదంపతు లిద్దరూ అయిదవతనం పెట్టుకొని నూతనగృహప్రవేశం చేసినట్లు ఏక ముహూర్తములో సమాధిలో ప్రవేశిస్తారు. ఉత్తర గ్రహవానికి యిల్లరికం

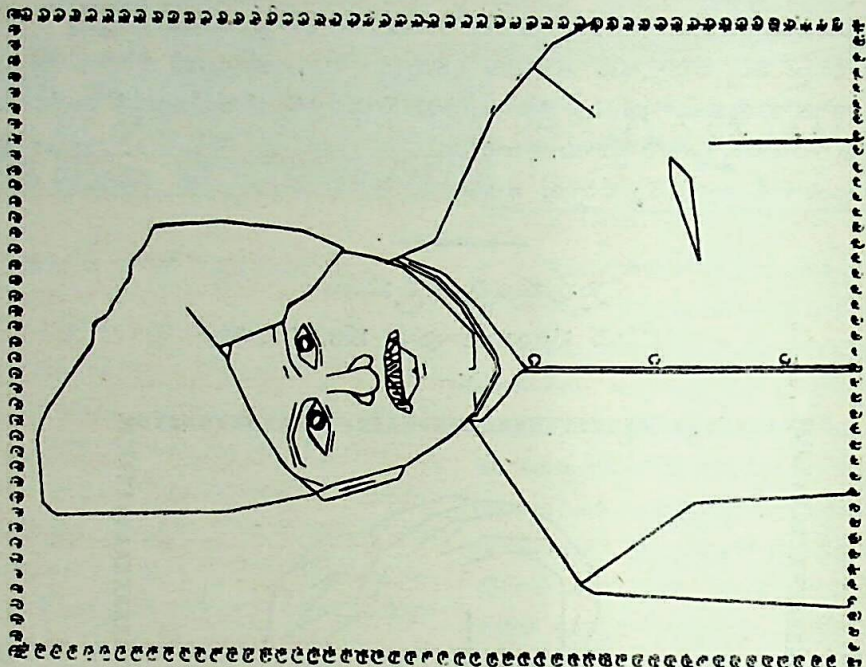
చెల్లిన బోధ్యుండుగారు తన మామగారికి, అత్తగారికి
అట్టికర్మ ఆచరించినట్లు చెప్పి బాంధవులకు ఆతావును
చూపించినాడు. తాను భార్యకూడా ముసలివారైనారు
కనుక గోరీ సిగ్గుచేసుకున్నట్లు చెప్పినాడు. వారి
పిల్లలు తమ కావిధముగానే అంత్యకర్మ చేస్తారు. నాగ

రకులు దీనిని మూర్ఖాచార మనవచ్చును, సదాచార మన
వచ్చును. కాని, ఆమరణిర్ఘ్నితీభావ ముత్తమోత్తమ
లకు గూడ అభ్యసనీ మమనడానికి సందేహము లేదు!
—నారాయణ.

జైపుయంత్ర చిత్రములు
నరిగొండ సత్యనారాయణ మూర్తిగారు
గూ డూ రు.

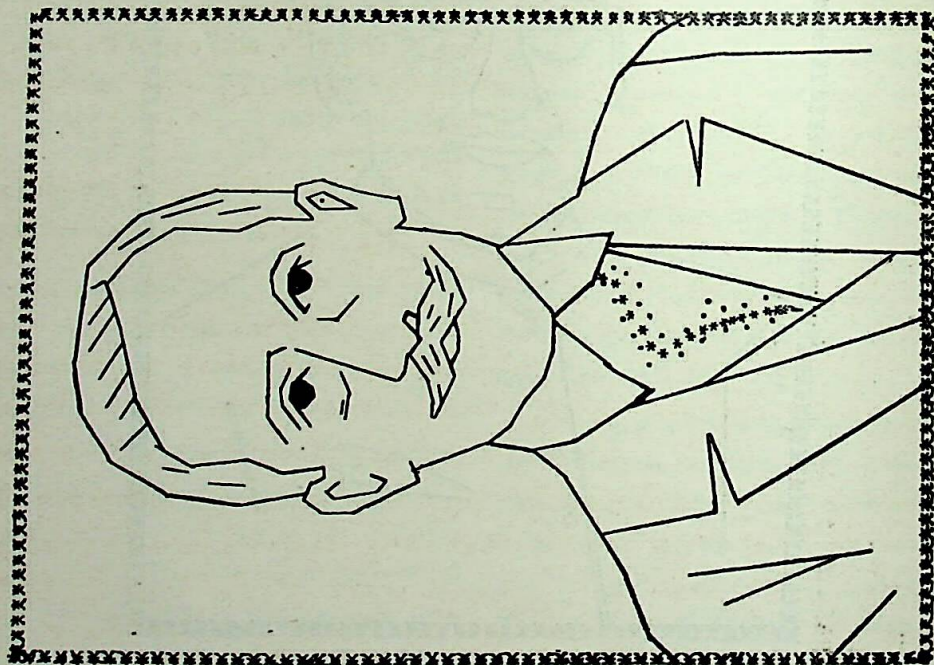

డా. శ్రీ. ఎ. రంగస్వామి అయ్యంగారు
హిందూపత్రికా సంపాదకులు.

గౌ. బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు

కాననభాగ్యతులు, చెన్నపురి.

విల్లింగ్డను ప్రభువు

హిందూ - జావానీయ సారస్వతము

ప్రాచీన హైందవ-జావానీయ సారస్వతముల సంబంధమును గూర్చి డా. ఆర్. సి. ముజుందారుగారు 'ఇ డియెక్వల్చర్' అను పత్రికయం దొక ప్రశస్తమయిన వ్యాసమును ప్రకటించిరి. ఈక్రిందగలది అందలి తునుక :

"ఇదివరకు వర్ణితము లయిన పద్య రచనములు 'కాకవి' శాఖకు చెందినవి. అవి యన్నియు ప్రాచీన జావానీయ భాషయందు రచియింపబడినవి. వానియందలి విషయము చాలవరకు భారతీయ ఇతివృత్త పురాణములనుండి కైకొనబడినది. పై చెప్పబడినవికాక ఇతరములకు 'కాకవి'లు అనేకములు గలవు. వాని రచనా కాలము నెట్లును, రమారమిగనైన చెప్పజాలము. వానిలో గొన్నిటి సంగ్రహవివరణము నీక్రింద నొసరుచున్నాను :

౧. ఇంద్రవిజయము : వృత్తవిజయము; అల్ప కాల మింద్రపదము నధిష్ఠించిన నహుషునివధము ఇందలి యితివృత్తము.

౨. పార్థయజ్ఞము : అర్జునుడు తపశ్చర్యచే శివుని మెప్పించి, అస్త్రాదులను పొందినకథ ఇందు వర్ణితమయినది.

౩. విఘ్నేశ్వరము : దీనిని జాద్ధు డొకడు రచించెను. విఘ్నేశ్వరుడను యక్షరాజు విక్రమక్రమము. ప్రధానముగ రాక్షసరాజుల సుప్రసేవనితో నాతనియధము ఇగు వర్ణితమయినది.

౪. వ్రతాశ్రయము : అదేవృత్తము. తరువాతి రచనము.

౫. హరిశ్రయము : లంకా ధీమతు మాల్యవంతునిధాటి కోడి దేవతలు తొలగిత శివుని, తరువాత

విష్ణువును శరణుచొచ్చుట, విష్ణువు మాల్యవంతుని చంపి అమృతప్రభావమున యుద్ధనిహతులగు దేవతలను బ్రదికించుట ఇందలి కథ.

౬. హరివిజయము : మందరమునుగొని దేవతలు సముద్రమును ముగించినగాథ యిందు వర్ణింపబడినది.

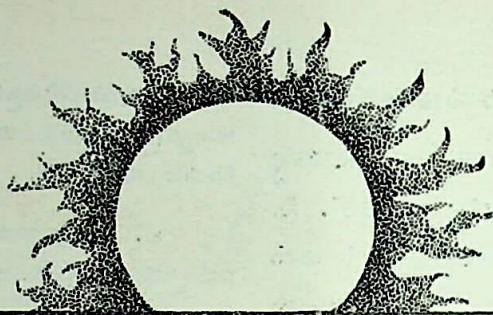
౭. కాలయవ(న) నాటకము : కంసుని చంపి నందుకు కృష్ణునియొడగల పగను దీర్చుకొనుటకయి ద్వారకపయదండైత్రి, పలాయితుడగు కృష్ణుని కాశ్రయమయిన ముచికుండునిచేత చివరకు భిన్నీభూతుడయిన కాలయవనునియొక్క చరిత్రము విష్ణుపురాణము ననుసరించి వర్ణింపబడినది. తరువాత వైవర్తకపర్యతమపయి వృష్ణుడు, ఆంధ్రకులు ఉత్సవమును చేసికొనుచున్న కాలమున అర్జునుడు సుభద్రను అపహరించుకొనిపోయిన గాథయు వర్ణితమయినది.

౮. రామవిజయము : ఇందలి యితివృత్తము కార్తవీర్యార్జునుని పరశురాముడు జయించుట.

౯. రత్న విజయము : తిలోత్తమ కారణముగ తలపెట్టబడిన సుందోపసుందుల యుద్ధ మిందు వర్ణింపబడినది.

౧౦. పార్థవిజయము : మహాభారతమునందలి యితివృత్తముననుసరించి ఇరావన్నీలకుమారుల వధగాథ వర్ణితమయినది.

౧౧. పేరుతెలియని ఆసంపూర్ణగ్రంథ మింకొకటి యున్నది. అందువలనకథ భిన్నవిధమున వర్ణితమయినది. పాండవవంశమున నుద్భవించిన శతసేనువకు ఉదయనుడు, యోగంధరాయణుడు అనువా రిద్దరుకొడుకులు. వారిలో ఉదయనుడు అవంతిరాజపుత్రి యగు అంగారవతిని అపహరించుట-ఇది అందలి కథాశరీరము."

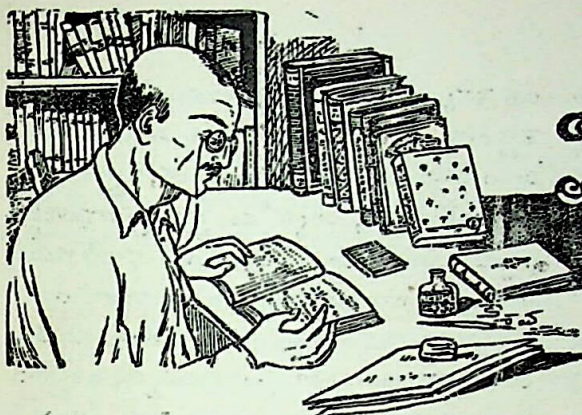
ఆంధ్రభ్యుదయము

(శ్రీ) నాగేశ్వరరావు

కాశీ విశ్వవిద్యాలయం ప్రొవిడ్యన్స్‌సంఘ సమానసందర్శమున.

పి. శేషగిరిరావు.

విమర్శన

An Introduction to Indian Civics

క్రాసు, పుటలు 300, ఆచు, కాగితము, బైండు
అందముగనున్నవి. వెల రూ. 2-0-0

కర్త : కే. కృష్ణయ్యంగారు, బి. ఏ., ఉపన్యాస
కులు : నేషనల్ హైస్కూలు, బెంగళూరు.

ప్రకాశకులు : సత్యశోధన పబ్లిషింగ్ హౌస్,
పోర్టు, బెంగళూరుసిటీ.

‘సివిక్స్’ తో పరిచయము కలిగించుపాత్రమని
గ్రంథకర్త వాకొనినాడు. అతడనినట్లు తొలిపలుకు
మాత్రమే ఇదియని తలపరాదు. విపులాంశములను
కనులయెదుట బెట్టుకున్నను, సివిక్స్ లో సమచిత్ర పరి
జ్ఞాన మొసగు గ్రంథమిది. ఇంతవఱకు ఈవిషయమును
గూర్చి ఇంగ్లీషులో తోచినపుస్తకములం దిది అగ్ర
స్థానము నందదగినదనుట అత్యుక్తికాదు.

దేశకాలపరిస్థితులను గుఱించిన ఉదంతము ప్రజ
లందఱికిని విశదమైయుండవలెను. ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వవన
మునకును, జాతిజీవనమునకును ఈపరిస్థితులతో సన్ని
హిత సంబంధము కలదు. ఈసంబంధము నెఱుగనివారు
చీకటియందు స్రంకులిడుదురు. అగునాతనయొగమున
మనదేశమందు క్రొత్తక్రొత్తసమస్య లెన్నో తలనూపి
నవి. వీనిని పరిష్కరించువట్లు ప్రతిమనుష్యుడును జరుప
వలయు కర్తవ్యమెంతేని యున్నది. సమచిత్రవిచారుపరి
జ్ఞానమువలనగాని ఈకర్తవ్యము నెరవేరజాలను.

మతభాషాదిభేదము లెన్నోయున్నను, భారత
హృదయమున నేకైకభావతైవలని ప్రవహించుచున్న

దని గ్రంథకర్త తెలిపినాడు. జూరిన్ ప్రూడెన్సు తెలుపు
నిబంధనములనుబట్టి చూచినయెడల భారతసీమయందు
జాతి (Nation)యనున దేమియు లేదని తెలుపు లాతి
వారి కిది చక్కనిజవాటు. ప్రపంచమేధావులు ఈభావ
మును పలుమాటు వ్యక్తీకరించి యుండిరి. “This
unity transcends the innumerable diversi-
ties of blood, colour, language, dress, man-
ners and sect” అని సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడు
Vincent Smith తెలిపినాడు. తన “Hindu view
of life” లో రాధాకృష్ణుడు ఈభావమునే వ్యక్తీకరించి
నాడు Sir Francis Young husband తన “Dawn
in India” లో ఈ యభిప్రాయమునే తెలిపినాడు.
“There is an inner cohesion among the
Hindus from the Himalaya to Cape Como-
rin. The Spirit of cultural unity has sp-
read through a large part of the land and
racial stocks of varying levels of culture
have become steeped in a common atmos-
phere” (Vide : page 287) వీరి నడువుల ప్రతి
ధ్వనినే గ్రంథకర్త రెండవ అధ్యాయమున వినిపింప
గలుగుట ఆనందకరము. భారత ప్రాచీన మహత్త్వ
మును తెలుపుచు (నాల్గవ అధ్యాయము) సం
యక్త కుటుంబము, వర్ణాశ్రమ విభాసము, గ్రామ
సంఘములవలన గలిగిన మేల్లగు గ్రంథకర్త ఉగ్ధ
డించినాడు. వీనికతన ప్రభుత్వమువారికి దుష్టశిక్షణ,
శిష్టరక్షణములు చులకనలాయెనని తెలిపినాడు. నేటి

పరిస్థితులు దీమేట్లు కండేటికొమ్ములయొనని యతడు తెలిపియుండవలసినది. ౨౦౩ పేజీలు దాటనిచ్చి, వర్ణములనుగుఱించి తెలుపుచు వానియు విపుడు తోచిన దొసగులను రెండుమాటలలో చెప్పినాడు. నేటిప్రభుత్వ విధానమునుగుఱించి తెలుపుట మోమాటము విడిచి, ఈత డుచ్చరించినవాక్యములు గమనార్హములు! “భారతదేశముయొక్క ఆదాయముగా ౫౫ కోట్లు రూకలు రక్షణమునకై వెచ్చమగుచున్నవి” (౬౬-వ పుట) “భారతదేశము తన కేపిటలును కోల్పోయినది; తన పరిశ్రమలను కోల్పోయినది; ఋణపడినది; గభీరదారిద్ర్యములో మునిగియున్నది. అయినను అత్యంతవ్యయభూయిష్టమైన ప్రభుత్వమును పోషింపవలసినదయ్యున్నది” (పుట ౨౩౭) ఆంగ్ల, అమెరికను, ఫ్రెంచి రాజ్యాంగ విధానములనుగుఱించి గ్రంథకర్త తెలిపిన తేలిసీళ్లు (Constitutional Law) చదువువారికి తొలిమెట్టు కాగలవు. ఆంగ్ల రాజ్యాంగ విధానమునకు ఆయువు పట్టయిన “Checks and balances” పద్ధతిని గ్రంథకర్త ఉల్లేఖించియుండిన బాగుగ నుండెడిది. భారత రాజ్యాంగములను కొంతవఱకు బట్టబయలుచేయగలిగాడు. మైసూరు ప్రభుత్వమును గుఱించిన ఉదంతమును ఆరావ్రివాసిగాన విపులీకరించినాడు. ఈపూనిక ప్రశంసనీయమైనది. సేవాధర్మమును భారతీయులకు క్రైస్తవమతము బోధించినదని ఆపోహపడువారికి మూడవ భాగములోని తొలి అధ్యాయము చక్కనిపాఠమును తెలుపుచున్నది. Jurisprudence పాఠకులకు జటిలమైయుండు Rights and Duties ప్రకరణమును అరటిపం దొలిచినట్లు తెలిసినాడు గాని Rights లోని భేదములను (Rights in Rem and Rights in Personam) తెలుపుట అనావశ్యకమని యోజించినాడు. హక్కుల నెఱుగగోరువా రివ్యత్యాసమును తెలిసికొనుట మంచిది. డెముక్రసీలో నేడుపాడ నూసిన చిక్కులను నొక్కిచెప్పుతే, డిక్టేటరు పిష్టన రాసురాను కేకత్తు అరిష్టములను గ్రంథకర్త వివరింపవలసియుండెడిది. భారతదేశమున నుదయించిన నూతన భావోద్యమమును విమర్శించుతే, భారత మహాపురుషు

లను పెక్కండ్రను గ్రంథకర్త చదువగల కనుల యెదుట బెట్టినాడు. ఈసందర్భమున నాతడు తెలిపినఅంశములు మిగుల హృదయంగమములు. పురపాలక, స్థానికసంఘములనుగుఱించియు, సర్వతోముమైన ప్రజాపునరుద్ధరణమును గుఱించియు, నలసపోయిన భారతీయులను గుఱించియు, రాజ్యాంగస్వత్వములకై వివిధజాతులవారు ప్రవర్తించు పెనలములను గుఱించియు గ్రంథకర్త తెలిపిన భావములు క్రొత్తలు కాకున్నను, ఇవి ఆచరింపబడనంతదనుక వీనిని గుఱించిన పునరుక్తి దోష ముండదు. భారత అర్థ శాస్త్రాంశములను గ్రంథకర్త చదివూపగలుగుట సంతోషకరము. నాలుగవభాగములోని నాలవఅధ్యాయము అమూల్యమైనది. సంఘశీవనమున దోచిన దురాచారములను చెలిసి, భారతభావిభాగ్యముంతయు యువకులక్రమపై ఆధారపడియున్నదను శ్రీమాక్షమును వినిపించినాడు గాని, నేటియువకులగుర్తుని గుఱించిగాని, అది మాపసుటకు ప్రభుత్వమువారును, దేశ వాయకులును నిర్వహింపవలయు కర్తవ్యమునుగుఱించిగాని గ్రంథకర్త ఏమియు చెబుపలేక పోయినాడు.

ప్రస్తుతభారతవాతావరణమున నిట్టి పుస్తకము లెన్నేని అక్కరైయున్నవి. ఇట్టివి మాతృభాషలో గోచరింపవలెను. భగవద్గీతను పంచిపెట్టుకొనున, కోట్ల కొలది ఇట్టిపుస్తకములను భారతదేశమున పల్లెలందు మహనీయులు పంచిపెట్టవలెను. గీతగోవిందులతో కాలక్షేపము చేసి, దుర్విధిని దూకుటకంటె అరిష్టనివారకమైన పరిజ్ఞానమందుట క్రేయమని గ్రహించి, బహుళసంఖ్యాకులైన గ్రామప్రజ లిట్టిపుస్తకములను పఠింతురుగాక. లక్షీప్రపన్నులైన ప్రచురణకర్తలు పెట్టుబుక్కుల పిచ్చినుండియు, రైల్వేబుక్కుల వెట్టినుండియు మరలి ప్రజలకు పనికివచ్చు నిట్టిగ్రంథములను ప్రచురించి దేశముపట్ల దమకుగల ఋణమును దీర్చుకొందురా? ఇకనైనను తమధర్మమును తాము గుర్తించురా?

—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

వ్యాసావళి

కర్త: ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి, ఉభయ భాషాప్రవిణ, తెలుగుపండితుడు, రామచంద్రపురం, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. నెల రు. ౦-౪-౦

ఈ 'వ్యాసావళి' లో ౧. సీతమ్మకోకము, సాపరాజు, ౨. నరజాడవాల్మీకి, ౩. రెండునక్షత్రాలు, ౪. 'శబరీ' సమాలోకనం, ౫. 'వశిష్టమాలా' పరిశీలనం. అనే విమర్శవ్యాసాలున్నవి. వీటిలో ౧, ౫ 'భారతి' లో, ౩ 'కృష్ణాపత్రిక' లో ప్రకటితములయినవి. ౨, ౪ అప్రకటితములు.

మొదటిది పాత్రాచిత్యపరిశీలనం. రెండోది నరజాడ అప్పారాయకవిత్యపరిశీలనం. మూడోది కవి (కాళిదాసభవభూతుల) సామర్థ్యపరిశీలనం. నాలుగోది, అయిదోది గ్రంథవిమర్శలు—'శబరీ' ప్రదర్శన యోగ్యం కాదనడమూ, 'వశిష్టమాల' కుక్కుమ నెళ్ల బెట్టడమూ.

మొదటి నాలుగు సార్వకాలిక ప్రయోజనం కలవి. చివరది తాత్కాలిక ప్రయోజనం కలది. అది పత్రికలో ప్రకటితం కావడంతో దాని ప్రయోజనం తీరిపోయింది. 'వశిష్టమాల' వాడి, ఎంకి, పాడి అయి గాలిలో కలిసిపోయింది. దానిని చేర్చడంవల్ల 'వ్యాసావళి' గౌరవం తగ్గింది. అంతేకాదు, పాఠకుడికి పని చేటుకూడ.

విమర్శ అభినవమార్గంలో వెలకువ మీరి నడచింది. విమర్శకు కావలసిన పాండిత్యమూ, సమీక్ష, సహృదయతా వీనిలో కనుపడుతున్నవి. 'పిండితాంశం' 'భుచ్చితంగా' చెప్పబడింది.

ఆంధ్రసారస్వతం అభివృద్ధికావాలంటే ఇలాటి విమర్శలు పరంపరలుగా బయలుదేరవలెను. నేటి విమర్శకులలో హనుమచ్ఛాస్త్రిగారికి వీటివల్ల మంచి పద్ధతొంది. దాన్ని గట్టిగా నిలుపుకోగలసామర్థ్యంకూడా వారి కున్నదని వారి యీ విమర్శలు చెప్పుతూఉన్నవి. ఆ

సామర్థ్యాన్ని సార్థకంచేసుకుంటే ఆంధ్రసారస్వతం క్కమెట్టయినా ఎక్కడానికి వీలవుతుంది.

సింహావలోకన కందశతకము

కర్త: చక్రాలనరసింహకవి, నువ్వి. భగవంతుని నుతించు నూట తొమ్మిది కందపద్యము లిందున్నవి. శతకసామాన్యమును మకుట మిందులేదు. ఒక అణా తపాలుబిళ్లను పంపినవారికి పుస్తకము పంపబడును.

శ్రీ వేంకటరమణకృతులు

కర్త: కృతి పదప్రవీణ, పలుమూరి వేంకటరమణయ్య, టీచరు, మహారాజకళాశాల, విజయనగరము.

ఇందు వేంకటేశాంకితములగు కృతులు ౩౬ గలవు. అవి భక్తిభరితములు.

దీనిపేరేమిటి?

నవ్యులతీవ, మూడోపువ్వు

కర్త: కాంచనపల్లి వేంకటరంగారావు. "ఈ చిన్నపాత్రము పిన్నవయస్కులకై నిర్దేశింపబడినది" ఇది గ్రంథకర్తమాట. "ఈయన (గ్రంథకర్త) రచనలో నొప్పి కలిగించని హాస్యముతోపాటు శ్రీచింతాదీక్షితులుగారికథలలో ప్రత్యేకముగా గోచరించుబాలుర మానసతత్త్వపరిశీలనముకూడ గలదు." అనునవి పరిచయకర్త వేమలకృష్ణమూర్తి (ఉభయభాషాప్రవిణ) గారిమాటలు. 'దీనిభావ మేమి తిరుమలేశ!' అనవలసిఉన్నది. ఇందులో పిన్నవయస్కులని ముదికట్టె మాటలు. ఈ చిన్నపుస్తకము నెల ఒక అణా.

చెన్నకేశవశతకము

కర్త: గరిమెళ్లకృష్ణమూర్తి. ఇందు నూటరెండు పద్యములున్నవి. 'చెన్నకేశవా!' అనునదిమకుటము,

నోడింపబడి, మృత్యుడైయుండును. ఆకారణమున, పృథ్వీమూలుకు, ఇంద్రభట్టారకుని ప్రతిపక్షులను గలసి పగపాధించుకొనెను. అతనికాసనము ఇంద్రభట్టారకును హతముగావింపబడిన తరువాతనే యాజ్ఞాపింపబడినట్లు మాడ స్పష్టముగా దెలియుచున్నది. అది పృథ్వీమూలుని విజయరాజ్యవర్షములు ౨౫-వ యేట వైశాఖమాసమున రృతీయదివసమున నొసగబడెను. ^౧ పృథ్వి మూలుకు దానమిచ్చిన గ్రామము తాళుపాకవిషయములో విశేషి, రెండుంటు, కంపాటు, తుకుర అను నాలుగు గ్రామముల నడుమనున్న చూయిపాక. దానిని ౪౩ అశ్వరథశాఖీయులకు బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారముగా ధారవోసెను. ఈదానమును తనకు అధిపతియైన యింద్రాధిరాజుచే నాజ్ఞాపింపబడి, యాతని తల్లిదండ్రుల పుత్ర్యానాప్తికొఱకు చేసెను. ఇంద్రాధిరాజు మణుగ్గుడి నాస్తవ్యుడు; మితవర్మకు ప్రీయతనయుడు; ఇంద్రభట్టారక సముత్పాటనాభిలాషుడు; ద్విజాత్యన్యపయోధి సంభూతుడు; చతుర్దంత సంగ్రామ విజయుడు. ఇట్టివాని నాశ్రయించుకొని, పోయిన రాజ్యమును పృథ్విమూలుకు మరల సంపాదించుకొనెను. అందువలననే తనకు “పరామగ్రహ మాత్ర ప్రయోజన ప్రతిపన్నైశ్వర్యగురుభారః” యని యొక విశేషణమును తనకాసనమందు చేర్చుకొనెను. ^౨ పృథ్వి మూలుని వంశముపేరెచ్చటను దెలుపబడలేదు. మరియు నాతనిరాజ్య మెచ్చటనుండెనో యింతవఱ కెవరును నిర్ణయింపలేదు. దత్తగ్రామము తాళుపాక విషయములోనిది. తాళుపాక తాటిపాక గావచ్చును. తాటిపాక తూర్పుగోదావరికిల్లా రాజవంశులొకాలో నున్నది. పూర్వమితాళుపాక ఈప్రాంతమునకు ముఖ్యపట్టణమని తెలియుచున్నది. కాసనముగూడ తూర్పుగోదావరికిల్లా యందే దొరకెను. కావున పృథ్విమూలునిరాజ్యము

తూర్పుగోదావరికిల్లాభాగమని నిర్ణయింపవచ్చును. అతనివాసకము కాందాళియని తెలుపబడినది. దీనిని నిరూపించుట దుస్సాగ్యము. కాందాళి కందారమును తలపునకు దెచ్చుచున్నది. ఏకశిలానగర వృత్తాంతము, సిద్ధేశ్వరచరిత్రము మొదలగునవి యొకకందారము, లేక కాందారమును ఉదాహరించుచున్నవి. ^౩ ఈ నగరము తొలుత మాధవవర్మజనకుడైన సోమదేవరాజునకు ముఖ్యపట్టణమై యుండెను. సోమదేవుని రాజ్యము ఆనుము కొండసీమ (అనగా నిప్పటి ఓరుగల్లు సుబా) యందు న్యాపించి గోదావరి నంటియుండెను. కొంతకాల మయినతరువాత సోమదేవరాజు కటకాధీశుడైన బల్లహునిచే నోటువడి హతుడై కాందారమును గోల్పోయెను. సోమదేవరాజుపై బల్లహునకు దీర్ఘక్రోధముండినందున కాందారమున కోటలుత్రవ్వ, కనాలుములు విరిచి మేడలుగూర్చి అంతఃపురమును నేలమట్టముగావించెను. పిమ్మట కొంతకాలమునకు కాందారము పునరుద్ధారణము నొందెను; గాని మాధవవర్మయచ్చట పట్టాభిషేకము చేసుకొనలేదు. అది శత్రుహస్తగత మయిపోయెను. కావున సీకాందారము గోదావరిచెంత నెచ్చటనో యుండియుండువచ్చును. కాందారము, విజయ-కాందాళియై యుండవచ్చునా? ^౪ కాందాళి రాజధాని యని తెలుపబడలేదు. కేవలము వాసకమనియే తెలుపబడెను. కావున పృథ్విమూలుని రాజ్యము గోదావరిచెంతను అంటియుండెనని తోచును.

ఇంకొకయూహ కాందాళినిగరించి పాడముచున్నది. కాందాళియనునది రాజమహేంద్రవరమునకు తొలిపేరుయియుండువచ్చునా యని సంశయము కలుగుచున్నది. రాజమహేంద్రవరమునుపేరు తన్నగరస్థాతయైన రాజమహేంద్రావరనామకునివలన గలిగెను. కావున

౧. J. B. B. R. A. S. Vol. XVI p. 114.

౨. J. B. B. R. A. S. Vol. XVI p. 144.

కాసనములోని ౮-౯ పంక్తులు.

3. ఆంధ్రులచరిత్ర; రెండవభాగము, పుటలు ౧౩౫-౧౩౮.

౪. కాందాళి అను పేరు నేటిమాధ్యులలో క్షీనైష్ఠపులలో కొందరికిగల “కందాళం” అను ఇంటిపేరును తలపునకు దెచ్చుచున్నది. ఈకాందాళమునుండి వలసవోయిన బ్రాహ్మణులు కందాళంవారు అయి యుండువచ్చును.

సంతకుబూర్వము నా మహాగ్రామమునకు 'కాందాళి' యనిపేరుండుటలో ఆనమంజస మేమియు తోచకున్నది.

ఈయూహయే సరియైనదైనచో నేటి తూర్పు గోదావరిజిల్లాయంతయును, గోదావరి కెగువనున్న మలయప్రాంతమును, అనగా బస్తూరాజ్యమునకు దక్షిణముగానున్న సీమయును అటు వరంగలుసుబాలోజేరిన మంత్రహాటము, లేక మంథానప్రాంతమును గలసిన దేశమంతయును పృథ్వీమూలుని రాజ్యముగానుండినట్లు నిశ్చయింపవచ్చును.

ఇంద్రభట్టారకుని శత్రుకోటిలో జేరినవారిలో పిష్టపుర, దేవపురములు రాజధానులుగా, పిష్టపురము మొదలుకొని యుత్తరమును పడకిరాష్ట్రమువఱకు గల దేశమునేలిన వసిష్టకులజా లండవచ్చును. చదువరి మున్నొకసారి హెచ్చరించబడిన విషయము జ్ఞప్తియించుకొని నేటి బిటిషు రాజ్యాంగవిధానము ననుసరించియున్న దేశ విభాగములను మరచిపోవలయును. ఈ వాసిష్టకులమునకు దేవరాష్ట్రము జన్మభూమి; దక్షిణపురాజధాని పిష్టపురము; ఉత్తరమున రాజధాని దేవపురము. ఇది ఎక్కడనున్నదో యింకను తెలియవచ్చుటలేదు. దేవరాష్ట్రము ఎలమంచి కలింగములోనిది. ౧ నేటివిశాఖపట్టణమండలములో నదివిభాగమునకు పూర్వము దేవరాష్ట్రమునిశేరు. ఇందు జయపురసంస్థానముగూడ చేరియుండెను. ౨ దేవరాష్ట్రమునకు పడమటిదిక్కున బస్తూరాజ్యమునీమ. వసిష్టకులజాలు ప్రబలిననాడు వారి రాజ్యము పిష్టపురము వఱకును, ఉత్తరమున నాగావలీనదీ

౧. C. P. No. 14 of 1908-09; text lines. 27, 39.

౨. శిరిపురము, కిందొప్పకాసనములం దీయబడిన దత్తగ్రామములు, నాటి సీమగ్రామములు ఈ యూహకు ప్రమాణములు.

౩. మొదటిది: భారతి ప్రజోత్పత్తి-సం. భాద్రపదము (సం. ౮. సం. ౬ పుటలు) ౪౧౧-౪౧౨; రెండవది J. A. H. R. S. Vol. VIII. p. 153-160.

పర్యంతమును వ్యాపించెను. ఇంతవరకు వీరికాసనములు రెండుమాత్రమే లభించెను. అవి రెండును అనంతవర్మ మహారాజుచే నొసంగబడినవి. నాటిని "అనంతవర్మ సీరిపురముకాసన"మని తెలుగున భారతీయందును, అనంతవర్మకిందొప్పకాసనమని యింగ్లీషున ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధక మండలివారి ప్రతికయందును మండ సరసింహముగారు ప్రకటించిరి.³ సీరిపురముకాసనము "మహాశ్వయుజ సంవత్సరమున మాఘశుక్లమాసి" యందు చేయబడినది మహాశ్వయుజ సంవత్సరమునశేరు నురూదయాబ్ద సంప్రదాయము ననుసరించి యీయబడినది. ఈకాసనలిపి ఇంద్రభట్టారకుని రామతీర్థముకాసన లిపిని ఇంచుమించుగా బోలియున్నది. కావున సీమహాశ్వయుజ శుక్లమాస్యకై మనము ఆరవశతాబ్దమునందే వెడకుకొనవలయును. ఈరెండు కాసనములం దీక్షించి విధముగ వంశవృక్షము మాడుతరములుమాత్ర విషయ బడియున్నది:

వాసిష్టకులము

*

౧. శ్రీమహారాజగుణవర్మ

౨. శ్రీమాక మహారాజప్రభంజనవర్మ

౩. శ్రీమహారాజ అనంతవర్మ

దానపతిఅనంతవర్మకళింగాధిపతియని దెలుపుకొన్నాడు. ఇతడు సీరిపురముకాసనమును దేవపురము నుండియు, కిందొప్ప కాసనమును పిష్టపురాధిష్ఠానము నుండి విజయరాజవర్మములు ౧౩ అనునేట ఉత్తరా ఈ రెంటినిగూడ మండ సరసింహంగారు తృప్తికరమైన సంపాదకీయ వ్యాసముతో ప్రకటింప లేకపోయిరి. ఇటు వంటి మిక్కిలి ముఖ్యమయిన కాసనములు ప్రకటించుటకు గావలసిన పాండిత్యముకంటె నుబలాటము చారిత్రికప్రియుల కుండహాడదు. ఈకాసనముల కాలనిర్ణయమును సరసింహంగారు చేయజాలకపోయిరి. తప్పుచరిత్రలను చుట్టబెట్టి వ్రాసిరి. ఇది మిక్కిలి సంతాపకరమైన విషయము.

మ న వి మా ట లు

దేశభాషాబోధకులు - విద్యాలయములు

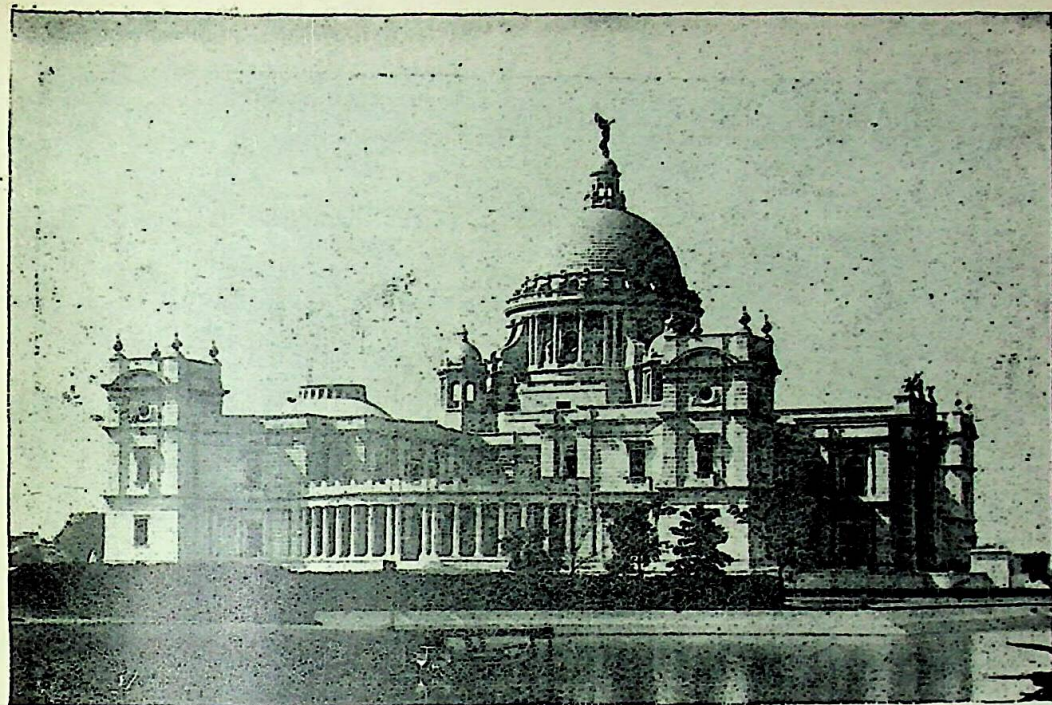
మనదేశమున విద్యాలయములయందు దేశభాషాబోధకులకు ఇతరబోధకులకు గల గౌరవముకాని, పలుకుబడికాని లేదు. విద్యార్థులు నయితము వారిని లెక్కపెట్టకుందురు. దీనికి కారణములు రెండు: పాఠశాలలయందు దేశభాషలకు ప్రాధాన్యము లేమి; దేశభాషాబోధకులకు తదితర బోధకులకుండు వేతనము లేమి.

ఇతరదేశముల విద్యాలయములయందు దేశభాష ప్రధానము; విదేశభాష లప్రధానములు. మనదేశమున విదేశభాష ప్రధానము; దేశభాష లప్రధానములు. వానిని చదువవలెనను నిర్బంధమున్నను ఆచరణముతీరు పేరుగనున్నది. కావుననే విద్యార్థులకు దేశభాషలయెడ ననాదరమును, వానిని బోధించువారియెడ తిరస్కారభావమును. విద్యాలయముల విద్య నభ్యసించిన వారిలో నూట తొంబదియైదుగురకు దేశభాషాజ్ఞానము శూన్యమను విషయ మందరకు చెలిసినదియె.

విద్యాలయములయందు స్కూలుఫైనలు తరగతివరకు విదేశదేశభాషలతోపాటు శాస్త్రాదివిషయములనేకములు నిర్బంధముగ బోధింపబడుచున్నవి. విద్యార్థులకు వానియందభిరుచి యున్నను లేకున్నను, జ్ఞానము—తుదకు పరిచయమయినను—కలిగినను కలుగ

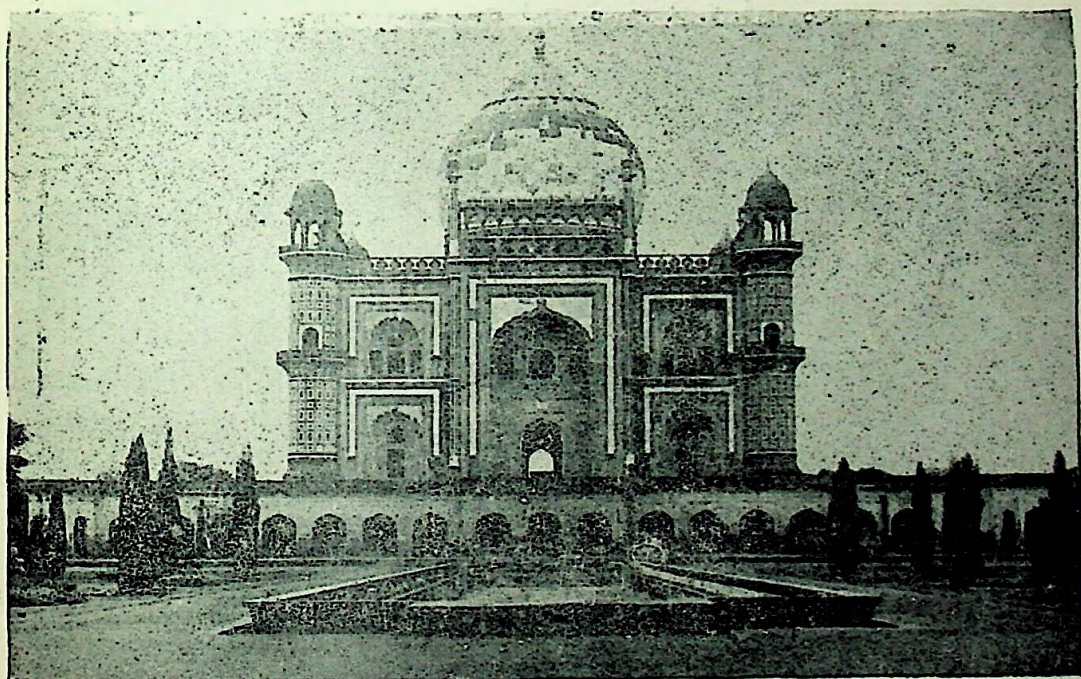
కున్నను, తరువాతి జీవితమున వానిలో పెక్కింటివలన నింతయయిన నుపయోగమున్నను లేకున్నను తద్బోధనము నియతమగుటవలన నన్నియును సమప్రధానములగుచున్నవి. తద్బోధకులు నాయావిషయముల పండితులయియుండవలెను. పండితశబ్దము జాతిసామాన్యవాచకము. కాని వెనుకటిదినములలో దేశభాషాబోధకులపాండిత్యమపరిమితము; కొలతకంటెనిది. ఇతరవిదేశభాషాశాస్త్రబోధకులపాండిత్యము పరిమితము; కొలిచిపెట్టినది. ఒక్కొక్కవిద్యాలయమునను విదేశభాషాబోధకులు పెక్కురుండుటవలన వారికి బోధనప్రయాసము తక్కువ. దేశభాషాబోధకులు తక్కువగు నుండుటవలన—పెక్కు విద్యాలయముల నయిదారు తరగతులకు నొక్కడే బోధకుడుగ నుండును—బోధనకాలము, ప్రయాసము ఎక్కువగు చున్నది. ఇట్లు పాండిత్యము, ప్రయాసము దేశభాషాబోధకుల కధికమయ్యును; వేతనముమాత్రము తదితర బోధకుల వేతనముకంటె మిక్కిలి తక్కువగ నున్నది. దీనివలన దేశభాషాబోధకులకును, దేశభాషలకును తీరని హాని కలిగినది.

‘దేశభాషాబోధకుల పాండిత్యమునకు కొలత లేదు. తదార్జనమునకు వ్యయప్రయాసములు తక్కువ. కాన ఇతరబోధ

‘ విక్టోరియా మెమోరియల్ ’ భవనము - కలకత్తా

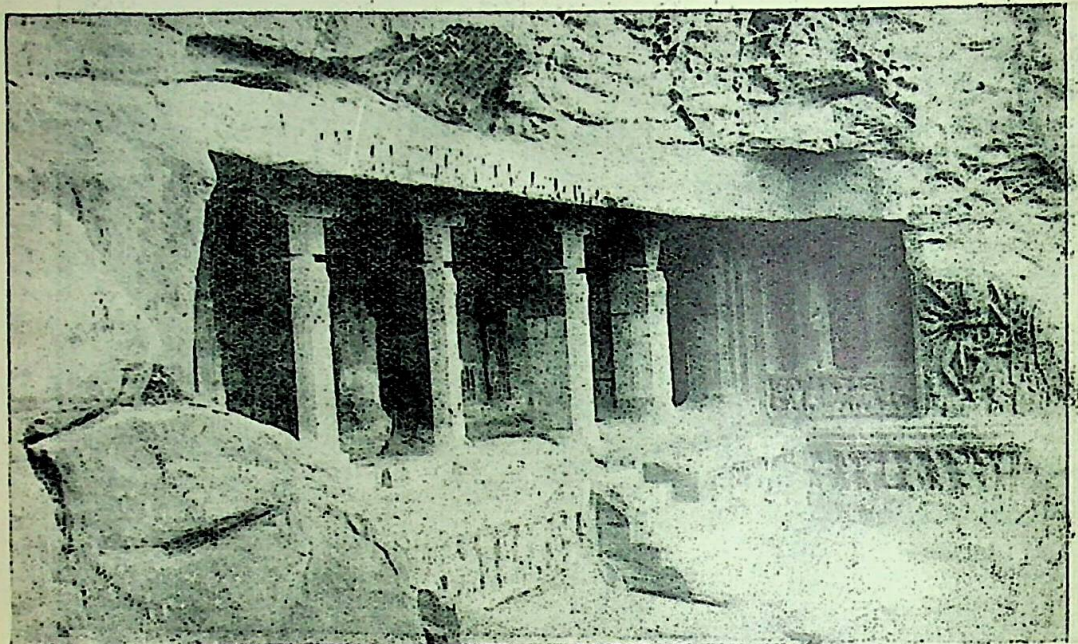
R. N. N. R.

సఖదర్ జంగ్ గోరి - ఢిల్లీ

సఖదర్ జంగ్ కొడుకు, షా - ఉద్ - డౌలా ఓని క్రీ. శ. ౧౭౫౩ లో కట్టించినాడు. సఖదర్ జంగ్ అనునది అహమద్ షా మంత్రిగారు నిర్మించినది.

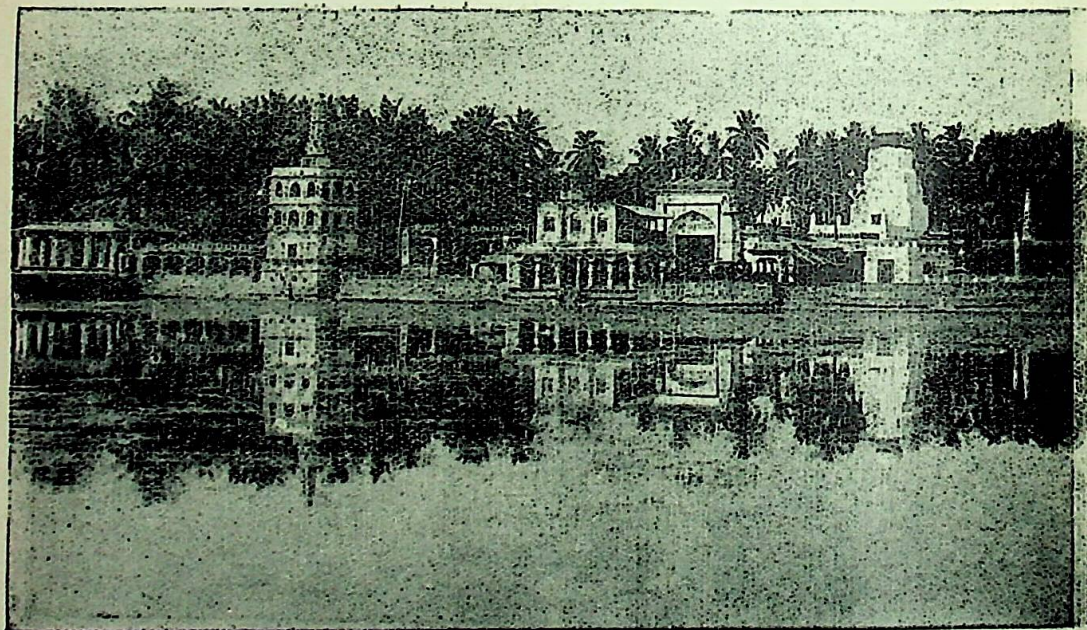
R. N. N. R.

ప్రావృణగుహ : బాదామి - బీజపూరుజిల్లా, బాంబాయిరాష్ట్రము

ఇందు క్రీ. శ. ౫౭౯ సం. నాటి శాసన మున్నది.

D. A. R.

బాణశంకర దేవాలయము - తటాకము

బాదామి కారుమైళ్ల దూరమున నున్న పరేశగఢమున నున్నది. ఏటా, జనవరి నెలలో ఇక్కడ పెద్ద ఉత్సవము జరుగును. యాత్రికులు పలువు రిట్లు డిక్కెడకు వత్తురు.

CC-0. JangamWadi Math Collection. Digitized by eGangotri

D. A. R.

కులతో 'వీరికి సామ్యము లేదు. వీరికి స్వల్ప వేతనమే చాలును' అనునది ఒకపక్షము. ఇది ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలపుట్టుకకుపూర్వము మాట. అవి యిప్పటికి రెండుపదులయెడల నుండి అమలునకు వచ్చి దేశభాషాపాండిత్యమును కొలిచి పెట్టుచున్నవి. నికరమయినను కాకున్నను వారిపాండిత్యము కొలతపెట్టబడినది కావున ఇతరబోధకులతో వారికి సామ్యము కుదిరినది. కాని వేతనమునమాత్రము సామ్య మింకను కనుపడునంత లేకున్నది. విద్యాలయములయందు దేశభాషలకు ప్రాధాన్యము, తద్బోధకులకు తదితరబోధకులతో నన్నిటను సమానమగు ప్రతిపత్తియు లేనంతవరకు దేశభాషల కభివృద్ధి గగనకుసుమము.

తమ యీశ్వరిని విద్యాలయాధికారులకు తెలుపుకొని దానిని చక్కపెట్టుకొను కోరికతో దేశభాషాబోధకులు ఏడేడ్లనాడు రాజమహేంద్రవరపురమున 'ఉపాధ్యాయపండితపరిషత్తు' అను పేర నొక పరిషత్తును నెలకొలిపిరి. అది మొదలుకొని ఏటేట మహాసభలను జరుపుచు తమకోరికల నధికారులకు తెలుపుకొనుచు నున్నారు. విద్యాలయములయందు దేశభాషల కెక్కుడు ప్రాముఖ్యము, తమ కితరబోధకులకు గల సౌకర్యములు, వేతనము నుండవలయునని వారు ముఖ్యముగ కోరుచున్నారు. వారి యీ పునః పునర్నివేదనము లరణ్యోదనప్రాయము లగుచున్నవి.

ఏదో యొకప్పుడు (౧౯౨౮-వ సంవత్సరపురాయబారము) చేసిన ప్రయత్నమున నొకమూల నొకకొందర కొకింత లాభించినను అది చెప్పకొనదగినంతదిగ కనుపించదు. ఈవిషయమునుగూర్చి పర్యాయలోచింపబడునని ప్రభుత్వమును తరుచు గట్టిగా చెప్పటయు కలదు కాని యింకను చేసినది మృగ్యము.

మొనమొన్న నీపరిషత్తు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిష దాంధ్రోపన్యాసకులు శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి పెత్తనమున ప్రభుత్వముకడ కొక రాయబారమంపినది. దేశభాషాబోధకుల కన్నితరగతుల విద్యాలయములయందు సహాయాంగ్లబోధకుల వేతనముతో సమమగు వేతనము; పాఠ్య గ్రంథనిర్ణయసంఘమునను, సలహా సంఘమునను ఎక్కుడు ప్రాముఖ్యము; సంస్కృతమునను, దేశభాషలయందును స్కూలుపైసలు, ట్రెయినింగు పరీక్షలకు ప్రశ్నపత్రముల నిచ్చునధికారము పరిషత్తుకోరికలలో ప్రధానములు. మరికొన్ని సామాన్యసౌకర్యములును కోరబడెను. అవియన్నియు కోరదగినవి; కోరవలసినవి; నెరవేరవలసినవియు. ఇది న్యాయ్యము.

ఇటీవల దేశభాషలద్వారమున శాస్త్రాదులబోధన మంగీకరింపబడినది. కొన్నివిద్యాలయములయందు దాపద్ధతి మొదలుపెట్టబడినదికూడ. తదనుకూలవాఙ్మయసంస్కృతియొసాగుచున్నది. ఇదియంతయు దేశభాషాభ్యుద

యారంభమును సూచించుచున్నది. దేశభాషా మును, విశ్వవిద్యాలయములును, దేశభాషా
 షాఖాధకుల ఆయత్తిని, గౌరవమును వారు బోధకులకోరికలను సత్వరముగ దీర్చి దేశ
 కోరినతీరున పెంపొందజేసిననేకాని యీ భాషాభివృద్ధి నొనరించి దేశీయుల మన్న
 యారంభము ఫలప్రదము కాజాలదు. కావున నలకు పాత్రములు కావలయును.
 నీవరిషన్నివేదనము ననుసరించి ప్రభుత్వ

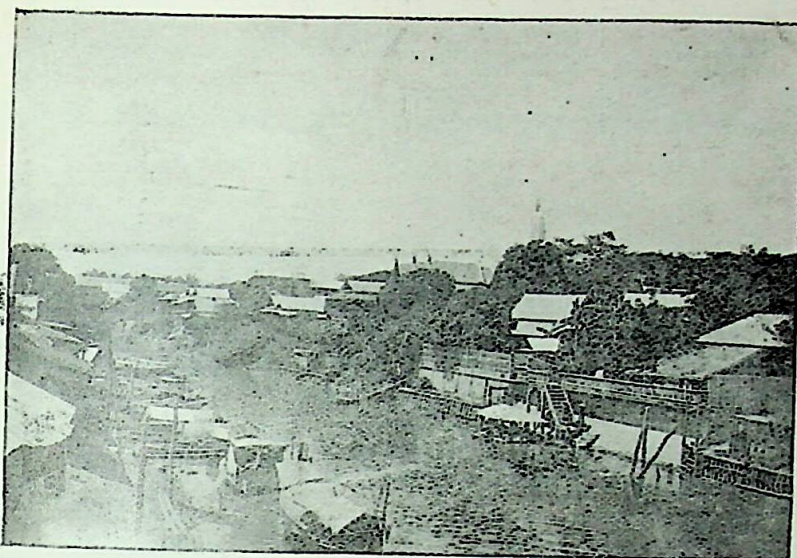

కొబ్బరితోట

K. R. R.

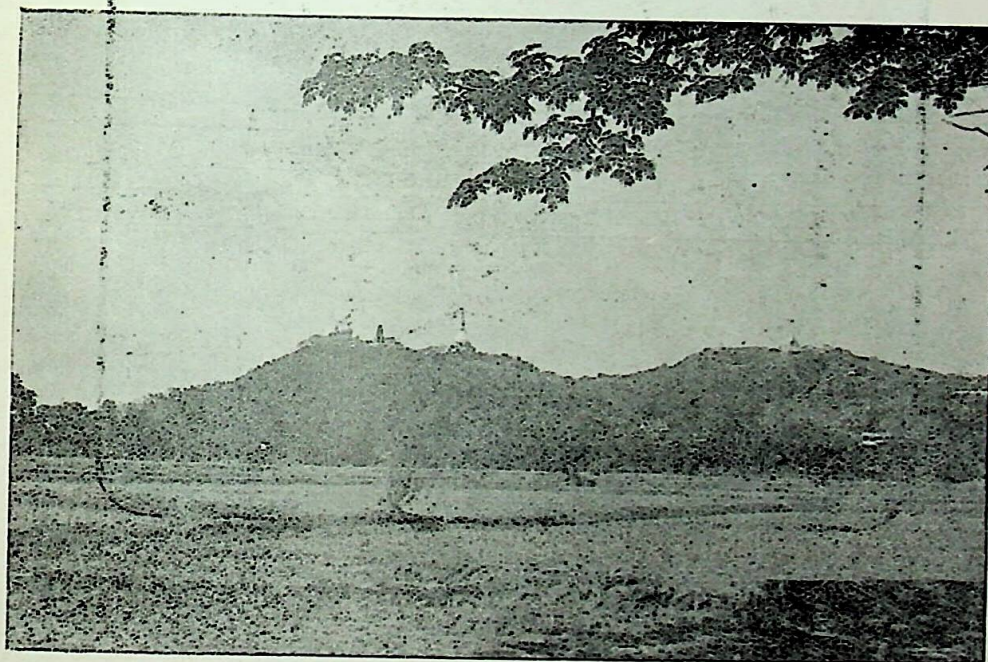
Printed and Published by K. Nageswara Rao, at the Andhra Patrika Press, No.7, ThambuChetty St., Madras.
 Editor: G. Subbaramayya.

౬౫౪

పెద్దాబురి నగరము - సయ్యాము

నగరమునకును ప్రవహించు పెద్దాబురినది కాలువయును సపాంగ్ చాంగ్ వంతెననుండు.

ఫోవాంగ్ - గుట్ట

పెద్దాబురి నగరమువద్ద - సయ్యాము.

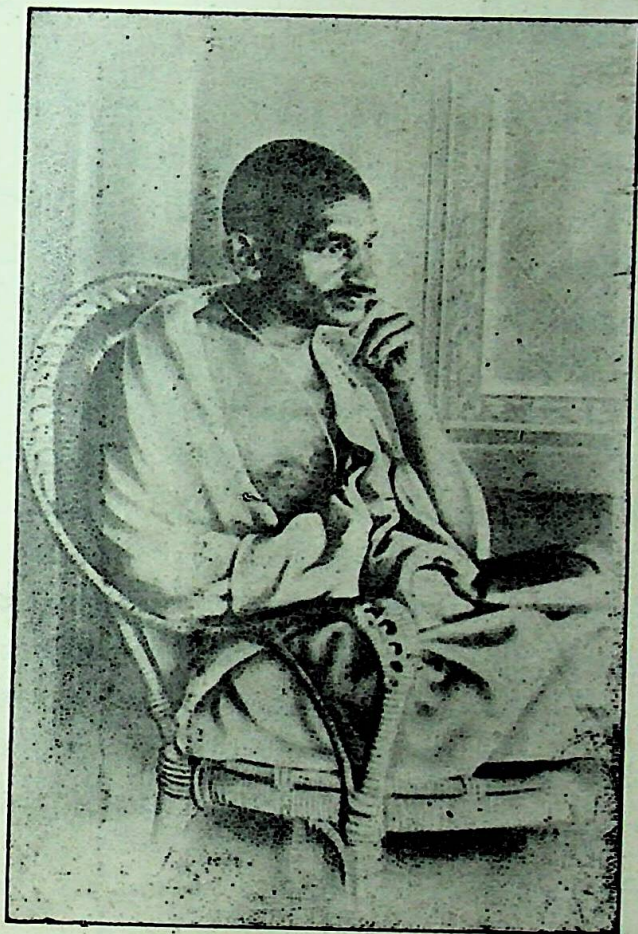
B. S.

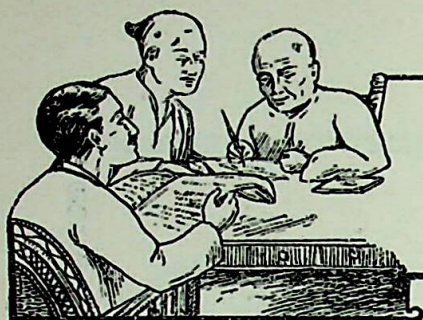
వలసంచి అల్లకము

కొ. న.

ఎగ్గె.

మహాత్మా గాంధీ

సాభిపాయ విశేషములు

విశ్వమంతయును నేకముఖమునను పరిణామమును పొందుచున్నను భిన్నత్వమాత్మపరిణామమున కారాధ్యముగ నున్నది. ఏకత్వము దేశకాలపాత్రావరణములు దనేకభావనామరూపపరిణామమున సంరంభమునకు మూలమైనను నానందసాధనముగ నున్నది. ప్రవృత్తియందు భిన్నత్వమునందు గల వ్యామోహ మేకత్వమునందును, సంరంభమునందు విశ్వాసము శాంతియందును గలుగకున్నది. డార్విను ధర్మములందుగల విశ్వాసాభిమానములు జౌద్ధధర్మములందు గలుగకున్నవి. విషయా రాధనమునందును, సగుణారాధనమునందు గల యోగము భావారాధనమునందును నిర్గుణారాధనమునందును దుర్లభముగ నున్నది. కామారాధనము జీవయాత్రకు పరమార్థముగ నున్నది. నానాజాతి సమితి వ్యవహారములందును, సామ్రాజ్యవ్యవహారములందును, సామాన్య రాజ్యాంగములందును, మత మీమాంసలందును సాంఘిక వ్యవహారములందును, సాహిత్యకళారాధనములందును, ఆర్థికవిషయములందును, కామారాధనమునందును భౌతికధర్మమునకు గల

ప్రవృత్తి ఆత్మధర్మమునకు గలుగకున్నది. వ్యక్తులకు, సంఘములకు, జాతులకును ఆత్మధర్మమునకు పరాక్రమణమునందును పరిపీడనమునందును గల విశ్వాసాభిమానము లాత్మత్యాగమునందును ఆత్మోపలబ్ధియందును గలుగకున్నవి. విషయాన క్షమైన ప్రవృత్తిమార్గమునందు ఆత్మాన క్షమైన నివృత్తిమార్గమును సాధ్యము చేయుటకు మహత్తరమైన సాధన మవసరమగుచున్నది. మహాసంగ్రామానంతరము ప్రపంచశాంతికి స్థాపితమైన నానాజాతీయమితియును నివృత్తిమార్గము నుద్ధరించుటకు సాధనముగ నేర్పడిన విధమునకు గాంధీమహాత్ముడు ప్రకాశించిన సత్యాగ్రహప్రస్థానమును నివృత్తిమార్గమును స్థాపించుటకు సాధనముగ నున్నది.

* * *

నానాజాతీయమితి

గతమానమునందు జీవీవా యందు గూడిన నానాజాతీయమితి వ్యవహారము లీడరమార్గమునకు వ్యాఖ్యానములుగ నున్నవి. సమితిసమావేశమునందు గూడిన రాజ్యములన్నియును శాంతి స్వస్తి వాచకములను

జ్యేష్ఠుడు సంరంభ కర్మల నావరించుచున్నవి. సకలజాతులును శాంతిసాధనమైన నివృత్తి మార్గమునకు బదులు ప్రచండమైన ప్రవృత్తి మార్గము నారాధించుచు మహా ప్రళయ మార్గము నవలంబించుచున్నవిధమును వివిధ జాతుల వ్యవహారములును, నానాజాతి సమితి వ్యవహారములును విస్పష్టము చేయుచున్నవి. ప్రధానరాజ్యములైన గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాన్సు రాజ్యములు సంగ్రామసన్నాహముల కసారమైన వ్యయమును జేయుచున్న విధమును వారి వ్యయపత్రములు వెల్లడిచేయుచున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనునందలి ఆయుధాగారాధిపతులు అమెరికావర్తకుల ద్వారా సంగ్రామ సామగ్రిని, శత్రుమిత్రభేదములు లేకుండను విక్రయించుచు సంగ్రామ దావానలమును వ్యాపింపజేయుచున్న విధమును గుర్తించుకొనఁగల విశదము చేయుచున్నవి. ఒకవైపున జపానునకును, రెండవవైపున చీనాకును యూరపువర్తకులు మారణసామగ్రిని విక్రయించుచు పత్రికలందును, నానాజాతీసమితిసమావేశములందును శాంతిప్రకటనలను జేయుట యూరపురాజ్యములను ప్రపంచము నావరించిన యధర్మప్రవృత్తికి ప్రమాణముగ నున్నది. యూరపురాజ్యము లనవరతము చేయుచున్న సమరాధిపము సమరఫలమును సమకూర్చునటులు శాంతిసస్యములను సమకూర్చజాలదు. నాజీ విజయములు కెయిజరు ప్రగల్భములవలెను సంగ్రామానల ప్రారంభమునకు అగ్నిహోత్రమును పూర్వము వలెనే

సమకూర్చుట సంభవము. ముస్సోలినిగారు సంగ్రామధ్వజారోహణమును జేయుటకు సంసిద్ధులై యున్నటులు నిత్యమును ఘోషించుచున్నారు. ఆఫ్రికాదేశముపూర్వమువలెనే సంగ్రామక్షేత్రముగను పరిణమించుట సంభవము. వివిధ రాజ్యములును రహస్యసంధులను జేసికొనుచు పూర్వమువలెనే సంగ్రామక్షేత్రములుగ నేర్పడుచున్నవి. ప్రపంచ మంతయును సంగ్రామోన్మాదభరితమై సంగ్రామధ్వనులతో ప్రతిధ్వనిల్లుచున్నను సంగ్రామారంభమున కన్ని జాతులును భయపడుచున్నవి. నానాజాతీసమితి యవలంబించుచున్న ధర్మము, శ్వేతజాతులదండనితిధర్మము కాని మానవుల స్వాతంత్ర్య ధర్మనీతి కాదు. శ్వేతరాజ్యములు పరాక్రమణ మూలమునను ప్రపంచమునందు గలుగజేసిన మహాసంక్షోభమును శాంతింపజేయవలసినభారము శ్వేతరాజ్యములమీదనేయున్న విధమును ప్రపంచ వ్యవహారములు వెల్లడిచేయుచున్నను శ్వేతజాతులందు హృదయపరివర్తనము దుర్లభముగ నున్నది. శ్వేతేతరజాతులు నిరంతర దాస్యమే శ్వేతజాతులకు తరణోపాయ మని శ్వేతజాతులనాయకులు ఘోషించు చున్నారు. ఆసియాఖండవాసుల యభ్యుదయము శ్వేతజాతుల యోగక్షేమములకు ప్రతిబంధకమని నాయకులందరును చేయుచున్న ఘోషయన్యాయమైనను శ్వేత ప్రజామోదమును బడయుచున్నది. శ్వేతేతరజాతుల నిర్బంధవిషయములందు చర్చిలు, రాష్ట్రే మాక్టా.

నాల్గు, బాల్గుచినుగార్లకుముస్సాలిని, హిట్లరులు వెనుచీయరు. ఆఫ్రికా, జపాను, చీనా, హిందూస్తానముల యభ్యుదయముపట్లను యూరపు రాజ్యములు చూపుచున్న ప్రతిఘటనము సుందోషసుందోషాఖ్యానముగను పరిణమించుట ప్రకృతిధర్మము. గ్రేటుబ్రిటనునందు కన్సర్వేటివు పక్షము, నిరర్థకమైన శ్వేత పత్రము పట్లను సయితము చేయుచున్న హడావడి, ప్రపంచశాంతికిని యోగక్షేమములకును శ్వేతజాతులవలంబించుచున్న భేద దండనీతులకు పరమప్రమాణములు. ఆసియా ప్రబోధవిజృంభణములు శ్వేతజాతులకు సింహ స్వప్నములుగ నేర్పడినవి. జపాను, చీనా, హిందూస్తానములను శాశ్వతముగను వణచి పెట్టుటకు యూరపురాజ్యము లవలంబించుచున్న రాజ్యనీతి పరమాసహ్యముగ నున్నను ప్రతీకారము దుర్లభముగ నున్నది. శ్వేత రాజ్యముల స్వార్థదుర్గమై నానాజాతిసమితియందు శ్వేతేతరజాతులకు పుట్టుగతులు లేవు. నానాజాతి సమితినుండి చీనాజపాను రాజ్యములు నిష్క్రమించినవి; హిందూస్తానము గ్రేటుబ్రిటనుకు పరివారరాజ్యముగ నున్నది. ప్రపంచశాంతికి స్థాపితమైన నానాజాతి సమితికి బట్టిన దురవస్థయే యూరపు రాజ్యముల నావరించిన భయస్సంభ్రమములకును వినాశావస్థలకును నిదర్శనముగ నున్నది. నానాజాతి సమితియందు రుష్యా రాజ్యమును ఆఫ్రికానుస్తానురాజ్యమును జేరుట గ్రంథిలో మెల్లగనున్నది. స్వాతంత్ర్యదాహ

ముతో పరితపించుచున్న కొంత జనుల స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించనంతవరకును ప్రపంచ వ్యవహారములందు సంరంభమువలెను శాంతి సంభవము కాదని స్వప్రయోజన పరాయణులు సయితము గ్రహించుట వివేకము. శాంతిసౌఖ్యములకు నిగ్రహమునకు గల శక్తి సామర్థ్యము లాగ్రహమునకు దుర్లభములు. గాంధీమహాత్ముడు ప్రకృమించిన సత్యాగ్రహము, శాంతిసాధనమైన ఆత్మనిగ్రహప్రభావమును, పరాక్రమణ బీభత్సమును సువ్యక్తము, చేయుచున్నది. స్వాధారాధన పరములైన పక్షములు, కక్షలు, మతములు సంరంభమునకువలెను శాంతికి వినియోగపడజాలని విధమును పక్షముల వ్యవహారములు వెల్లడి చేయుచున్నవి.

* * *

పక్షములు-కక్షలు

ప్రవృత్తియందు ధర్మసంస్థాపనసంరక్షణముల కాధారభూతములైన పక్షసంస్థలు వర్తమానయుగమునందు ధర్మనాశనమునకు వినియోగపడుట దురదృష్టమైనను సంభావ్యములుగనున్నవి. ప్రజాస్వామ్యత్వమునందును నిరంకుశత్వమును స్వాధికారమును సద్వినియోగమునకు వలెను దుర్వినియోగమునకును వినియోగించుట కవకాశములు గలవు. జీవయాత్రను జేయుటకు జీవజాలములకు సహజసిద్ధమైన పరాశక్తి వర్తమానకాలమునందు ప్రచండరూపములను చాల్చుచున్నది.

భౌతికశాస్త్రపరిజ్ఞానము పరాశక్తికి సంహార సాధనములను పరికల్పించి ప్రళయతాండవమున కవకాశములను సమకూర్చినది. ఈ యవకాశములను వివిధపక్ష నాయకులును, ధర్మదేవతారాధననిమిత్తమునను స్వప్రయోజనపరాయణత్వమునకై వినియోగించుట పరమానర్థములకును మూలమగుచున్నది. ధర్మదేవతస్థానమును పక్షప్రయోజనము లధిష్ఠించినవి. దురహంకార దురభిమానములు ధర్మచిహ్నములుగను పరిణమించినవి. ధనాధికారములు పక్షమునకు పరమార్థములైనవి. ప్రపంచావృతమైన మహాప్రబోధమున కిది సహజఫలమైనను మహాసంరంభమునకు సాధన మగుచున్నది. పక్షనాయకులయహంకారాభిమానములు పక్షానుచరులందు విపరీతపరిణామమును పొందుచున్నవి. మతస్వాముల మతావేశము, రాజ్యాంగవేత్తల రాజ్యతంత్రములు, కులాభిమానుల కులతత్త్వములు, ధనస్వాముల ధనలాభాదులు కామార్థమూలములైన పక్షప్రయోజనములకు వినియోగపడుచు ధర్మార్థమును దుర్లభము చేయుచున్నవి. జప్తినుపక్షనాయకులప్రచారములును, జాతీయపక్షనాయకులప్రచారములును, కాంగ్రెసునాయకుల ప్రచారములును, పక్షవాదములు ధర్మనాశనమునకు వినియోగపడుచున్నవిధమును విశదముచేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడుపక్షమించిన సత్యాగ్రహప్రయోజనానందమును

ఎన్నికల బీభత్సమును హృద్గతము చేయుచున్నవి.

* * * *

ఎన్నికలు - పక్షములు

ఎన్నికలందు పక్షనాయకులు చేయుచున్నప్రచారములును, అవలంబించుచున్నవ్యవహారవిధానమును దేశావృతమైన దుర్నయములకు నిదర్శనముగన్నది. ధర్మనిర్ణయమున కేర్పడిన ప్రజలసమ్మతులు పక్షాభిమానమునకును, ధనార్జనమునకును, అధికారోపార్జనమునకును వినియోగపడుచు ఆత్మనాశనమునకు సాధనము లగుచున్నవి. ఎన్నికలందు కనకవర్ణమునకును, పక్షపాతములకును, తంత్రములకును గల ప్రతిపత్తిధర్మమునకు గలుగకున్నది. స్థానికసంస్థల నావహించిన దుర్నయములు అస్సంబ్లిఎన్నికలకును సంక్రమించుట దురదృష్టము. జమ్నాదాసు మొహత మదనమోహన మాలవ్య గోవింద వల్లభపంతుగారులును, సత్యమూర్తి రామస్వామి మొదల్యారుగారులును, వెంకటాచలం చెట్టి పండ్లూరి చెట్టిగారులును, చేయుచున్నప్రచారములును, గాంధీమహాత్ముడుపక్షమించిన సత్యాగ్రహోపసరమును విస్మయము చేయుచున్నవి. ఎన్నికలప్రచారవ్యవహారములును సంరంభమునకువలెను శాంతికి సాధనము గాకున్నవి. గాంధీమహాత్ముడుపక్షమించిన సత్యాగ్రహోద్యమము ప్రపంచ

శాంతి కవసరమైనవిధమును విచారానలోక
నము విశదము చేయుచున్నది.

* * * *

గాంధీజయంతి

గాంధీమహాత్మ్యనకు ౬౫ ఏండ్లు నిండి
౬౬-వ ఏడు ప్రారంభమైనది. గాంధీమహాత్మ్యుని
జయంత్యుత్సవములను జరుపుటయందు ప్రజ
లు చూపిన యుత్సాహమును కార్యకర్త
మును నిత్యమైన సత్యాగ్రహ విజయమునకు
నిదర్శనములు. హరిజనులు, ఖద్దరుప్రియులు,
కాంగ్రెసు కౌవలంబులు, ఇతర ప్రముఖులు
జయంత్యుత్సవములను జరిపినవిధము, సత్యా
గ్రహమూర్తిమైన గాంధీమహాత్మ్యుని పట్లను
ప్రజలకుగల పూర్ణవిశ్వాసమును వెల్లడిచేయు
చున్నవి. గాంధీమహాత్మ్యుడు ప్రకమించిన
సత్యాగ్రహప్రస్థానము ప్రపంచవ్యవహారము

లందు శాంతిసాధనమునను తరణోపాయమును
నిరూపించుచున్నది. నానాజాతి సమితికిని,
పక్షములకును, ఎన్నికలకును స్వధర్మనిర్వ
హణమునకు సత్యాగ్రహము పూర్ణయోగ
సాధనముగ నున్నది. ప్రపంచ వ్యవహార
ములందు పూర్ణయోగసాధ్య మయిన
శాంతిమార్గము ను ప్రకమించిన గాంధీమహా
త్మ్యుడు లోకోత్తరపురుషుడు సరమపూజ్యుడై
జయంత్యుత్సవముల కర్వతను గలిగియున్న
విధమును దిగంతవ్యాప్తమైన యుత్సవములు,
భజనలు, సమారాధనములు, సంతర్పణలు,
సంబోధనలు, సంకీర్తనలు సహస్రముఖము
లను ఘోషించుచున్నవి. గాంధీమహాత్మ్యుని
దివ్యసందేశమును ప్రపంచవ్యవహారములందు
సకల సందర్భములందును సంకల్పసిద్ధికి శాంతి
సాధనముగను పరిణమించుటకు భగవదను
గ్రహము గలుగు గాత!

భావ

సచిత్ర మానవత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు నుబ్బరామయ్య

సంపుటము ౧౧, సంచిక ౧౧

ఆంధ్రవత్త్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు

౧౯౩౪

Printed at the
ANDHRAPATRIKA PRESS,
G. T., Madras.

స్వీకృతి—కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారు	225
నక్షత్రమండలము—(భావ కా_ర్తికమాసము) గొబ్బూరు వేంకటానందరావువ				
రావుగారు	225-253
కృష్ణాభిసారిక—అడివి బాపిరాజుగారు	254
జవాను ఋజువర్తనము—గ. సత్యనారాయణగారు			...	254-255
పాతపాటలు—నేడునూరి గంగాధరంగారు	225-250
వినోదశిల్పము : కాగితపు చా_లు—కొ. సరసింహాచారిగారు			...	256-259
కలగూరగంప : గంభవిస్తరభితి ; చక్రవర్తిశబ్దము ; రుద్రాక్షుని రచనలు	253-255
విమర్శనము—	252-500
మనవిమాటలు—ఆంధ్రవిశ్వకళా_రిషత్తు—గ్రంథపాఠితో_పిక నిర్ణయము ;				
పండితపూజనము ; హిందీభాష - మదరాసు కార్పొరేషను పాఠ				
శాలలు ; సెకండరి పాఠశాలలు - పండితుల జీతములు				506-507
ఆంధ్రనాటకకళా_రిషత్తు నాటకరచన పోటీనిబంధనలు			...	505-509
గాంధీమహాత్ముని నిష్క్రమణము	509-512
సాభిప్రాయవిశేషములు—	

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు—శివతపోభంగము ; శుక్లత్రయోదశి ; శుక్లచతుర్దశి
సాధారణచిత్రములు—కాంగ్రెసుచిత్రములు ౧3, ఢిల్లీచిత్రములు 5, గ్రామజీవన
ము ౨, ప్రకృతివైభవము ౨, దాసరి ; యోగి ; ఇతర చిత్రములును.

శివ తపోభంగము

సంపు. ౧౧ భావసంవత్సరము, కార్తీకమాసము (నవంబరు ౧౯౩౪) సంఖ్య ౧౧

ప్రేమ నిరాకరణము

‘రేరాజు’

“హిమనగముపై నుంటి,
 ఇల్లుతోవ గనకుంటి,
 ఎదుట నొకవాల్గింటి
 నిట్టే నే గనుగొంటి!—
 ఆమెకనుపాదలో
 ఆఘలు నర్తింపగా,
 ఆమెకనుబొమలపై
 అహియుగం బాడగా,
 చెక్కిల్లు గుంటవడ,
 చిటునవ్వు కానబడ,
 ననుజేరి తనచేయి

నామీదవైచినది.—
 ఒడలు పులకింపగా,
 ఊహావలికింపగా,
 “ఎవ్వతెవు నీ”వనుచు
 నే నామె నడిగితిని.—

* * *

“నీ కాపులోనుందు,
 నీ చూపులోనుందు,
 నీ తలపులోనుందు,
 నీ వలపులోనుందు,
 నేవరూఢిని యనెడి

నెలతుకను! నీసఖని!
నన్నెఱుగకుందువా?
నాదుమానసహోర!"

* * *

"నిత్యాగ్ని హోత్రుడను,
నే బ్రవడుడనువాడ,
ఏకపత్నీవ్రతుడ
ఎల్లెఱుంగుదు నిన్ను?
ఛరసతివి నీవిట్లు
భాషింపజెల్లునే?"

* * *

"నాథ! నాపలుకులను
నమ్ముమా యొక్కింత!
నీపాదమాన! నే
నిజమునల్కుచునుంటి.
అమరకన్యకగాని
అన్యకాంతను గాను,
నినుగాక యితరులను
నేనువలచి యెఱుంగ,
ఏలుకొనుమాయొంక,
హృదయేశ్వరా, నన్ను!!"

* * *

"ఏకపత్నీవ్రతుడ
నే బ్రాహ్మణుడగదా!
నీమగలు పెక్కండు
నీవు వేశ్యపుగదా!
ఇంతి! యిటుమాటాడు
ఊటిన్యాయము నీకు!"

* * *

"సుందరా! నామన
స్సును హరించితివేల?
ననుదాసిగా జేసి
కొనకున్న మనజాల!
మనసిజుని బాధ కో
ర్వనిదాన! నీదాన!
పాలింపవా యొంక,
ప్రాణేశ్వరా! నన్ను!!"

* * *

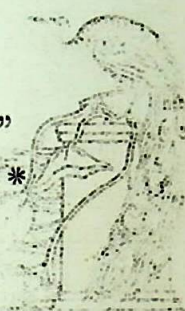
"పున్నెంపుద్రోవలో
పొరపాటు లిడబోకు!
ఛరభామలను మాత్ర
భావంబుతో గాంతు
పాడియా నీ కిట్టి
పలు కాడు టోయింతి!
తెరువు జూపింపుమా
అరుణాస్పదము బోదు!"

* * *

"ఏగుటే మాన్యమో!
ఏలుటే పుణ్యమో!
కఠినమానస! నీకు
కనికారమే లేదు;
నిన్నే తలంతునే!
నిన్నే భజింతునే!
నే బ్రేమరాశినే!
నీపాదదాసినే!!"

* * *

అనలంపుటూర్పులో
ఆచాన మూర్ఛిల్లె;
అదియె మార్గంబుగా
అరిగె నాబ్రాహ్మణుడు.

వేణీసంహార మనునాటకమును రచించిన వాఁడు భట్టనారాయణుఁడు. ఈతఁడు తన నాటకమున భారతగాథలోని యొక ఘట్టమును గ్రహించి కొన్ని మెఱుంగులు దిద్ది చక్కఁగా వ్రాసియున్నాఁడు. ఏదియో నవ్యత లేక పాడినదే పాడుచున్న సహృదయులు సంతోషింపరుగదా? ఈతఁడేకాదా, నాటకకర్త లందఱుగూడఁ దమ నాటకములఁ బ్రఖ్యాతోత్పాద్య మిశ్రత్యభేదములచే నితి వృత్తములలోఁ గ్రొత్తదారులు తొక్కియే యున్నారు. అందులోఁ, బ్రదర్శనమునకు యోగ్యమగునట్లు కొన్నిమార్పులు, నాయకావకర్తాధాయకములగు క్రియల యన్యథా వివర్తనమువలనఁ గొన్నిమార్పులు, నైతిక బోధకముగాఁ గొన్నిమార్పులు, కవిదృష్టి ననుసరించి కొన్నిమార్పులు జరుగుచుండును. అందు మిగిలినమార్పులకన్నఁ గవిశృష్టివలనఁ గలిగిన మార్పులు కొన్నిచోట్ల విచిత్రముగా నుండును. మఱికొన్ని చోట్లఁ బక్షపాతముగాఁ గనఁబడుచునేయుండును. కాని సహృదయ కవిసృష్టికిఁ గొన్ని స్థానములఁ దిరుగులేకు న్నను వారి నిరంకుశత్వ మెంతటిపాత్రకైనను హీనావస్థ చేకూర్చుచున్నది. 'అట్టి దురవస్థ వాస్తవముగాఁగాని, ప్రకృతిసిద్ధముగాఁగాని నూపాత్ర యెన్నఁడును బొందియుండు

దేమో?' అనుసందేహము పాఠకులకుఁ గలిగించుచుండును. ఈ మార్పు కలిగించుటకు మున్నావ్యక్తిలో నేవియో కొన్ని లోటులుండవచ్చును. అంతమాత్రమున నాపాత్ర నాటకకవులచేఁ దృణప్రాయముగాను, పరిచారక వినింద్యముగాను, మందబుద్ధిగాను, కొన్నిఘట్టములఁ జివరకుఁ బశువుగాను బోషింపఁబడుచున్నది. అందువలన నాటకమునకుఁగాని, కవిత్వమునకుఁగాని, పాత్రలకుఁగాని స్వాభావికత్వము (Naturality) తగ్గుచున్నది. అట్టిపాత్ర చివరకు నశింపఁ దగిన దైనప్పటికి మొదట దానికి నెనలేని గౌరవస్థాన మిచ్చి యాస్థానమున కెంత మాత్రము తగనిదానినిగా మొదటినుండియే ప్రవర్తింపఁ జేయుటలో నీ పక్షాత్రమైనను స్వభావము గనుపట్టదు. అట్లయినఁ బ్రధాన నాయకున కుత్కర్ష వచ్చుటయు, నుపనాయకుని కవకర్ష వచ్చుటయు, దమ్మాలమున లోకమున కేదైన నీతిని బోధించుటయు నెట్లని యనవచ్చును. ఈరీతిగాఁ బ్రధాన నాయకునిచే నుపనాయకుఁడు మున్ముందు జయింపఁబడునను నూహ యున్నను మన లక్షణకర్తలు చెప్పినట్లు జయింపఁబడు నుపనాయకునే సమృద్ధిగా వర్ణించి యంతటి వానిని జయించెనని ప్రధాననాయకునికి

నుత్కర్షణ తేవచ్చును. దీనినే

“అశవాప్రతిపక్ష్య వర్ణయిత్వ సజాన్ బహూన్,
తజ్జనా న్నాయకోత్కర్షణ వర్ణనం న మతమ్...”

ఇట్లని చెప్పియున్నారు. ఈవిధి యాలోచించింఁగా నశింపఁదగిన యుపనాయకుఁడు మహారాజుగాఁ గాని, చక్రవర్తిగాఁగాని యుండునపు డాతని Status నకు భంగము రాకుండ వర్ణించుచు నాపాత్రస్థానమున స్వభావము చెడనీయక, యసంభవములు కలుగ నీయక, యఘటనఘటనల నంటఁగట్టక ప్రధాన నాయకునిచే నోడునట్లు చేసినచో నుభయ పాత్రతారకముగా నుండి నాటకీయ సౌందర్యము చెడక నీతిబోధకు భంగమురాక యుండుననియే భావమని నాయూహ. అట్లని యుపనాయకుని దుర్దోషాదుల విడువవలెనని కాదు. మహారాజ భూతోపనాయకస్థానముననే వాని నుంచి తత్సంభవములుగానే వర్ణింపవచ్చును.

ముద్రారాక్షసమున చాణక్యుని నాపు లించినఁ బ్రేమలు లెక్కపెట్టువానినిగాను, రాక్షసుఁడంతవానిని స్వపరజనభేదమును గూడ గ్రహింపలేనివానినిగాను, పరాకు మనుష్యునివలెను, బుద్ధిహీనునివలెను కవి వర్ణించియున్నాఁడు. ఇం దొక్కొక్కచోట రాక్షసునిగూర్చి వర్ణించిన వర్ణన కవినిగూడ తిట్టించును. ప్రకృతమున వేణీసంహారమున దుర్యోధనునిగూర్చి యీవిషయమై కొంత పరిశీలింపవలసియున్నది.

ఇందు ద్వితీయాంకమున కంచుకిపాత్రను బ్రవేశపెట్టి మహారాజు చెప్పిన పనియంతయు నేకరువుపెట్టించినాఁడు. భానుమతిని పెదకించునందర్భమున సఖిమూలమున నామె వృత్తాంతమును చెలిపి దుర్యోధనోపాలంభ నము నెత్తించినాఁడు. “భర్తకు జయము కలుగుటకును, సుఖము కలుగుటకును నా మహావీరప్రతప్రతములు, దేవతారాధనలు సలుపుచుండ నీమహారాజునఃర్యోధనున కీ స్త్రీలోలత్వమేమోకదా! ఇట్టి సుగుణవతి కట్టివానిని భర్తగాఁ గల్పించిన దేవుడే నిందుఁడు” అని కంచుకిచే నసిపించెను. అనఁగాఁ బ్రభుభావమునుండియు దుర్యోధన పాత్రకు న్యూనత్వము చేకూర్చువిధ మిది. ఈప్రసంగము ప్రత్యక్షముగాకపోయినను కవి కాపాత్రయందున్న భావము తెల్లమేగదా!

అంత దుర్యోధనునిఁ బ్రవేశపెట్టి “యేనాద్య ద్రోణకర్ణజయద్రథాదిభిః హత మభిమన్యు ముశ్రుత్య సముచ్చ్వసితమివ న శ్చేతసా” అభిమన్యుఁడు గతించుట పాండవబలము సగ మడఁగినట్లు సంతోష పెట్టి తోడనే కంచుకిచే “దేవ! నైన మతి దుష్కర మాచార్యస్య శత్రుప్రభావాత్ కర్ణజయద్రథయోర్వా.కానా మాత్రశ్లాఘా” “బాణము చేత లేని పసిపిల్లవాఁడు పదిమంది మీరీరులచేఁ జంపఁబడె ననుటలో నేమి గొప్ప కలదయ్యా! నీమొహం. ఇదో పెద్దగొప్ప నుకుంటున్నావ్” అని పలికించి యున్నాఁడు. కంచుకియనఁగా నేముడు

నలియో, యే నపుంసకుఁడో మైయుండును గదా! దుర్యోధనమహారాజాసీచపాత్రచే బైరీతిఁ బలుకఁబడుట రాజమర్యాదగానున్నదా?

మరల దుర్యోధనుని నోటినుండి “స్వబలేన నిహంతి సంయుగే నచిరా త్పాండుసుత స్సుయోధనమ్” అని రాఁగానే కంచుకి కర్ణముల మూసికొని “శాంతం పాపం ప్రతి హత మమంగళమ్” అనఁగా రాజు మరల “కిం మయోక్తం” అని ప్రశ్నింపఁగా “నిహంతి సంయుగే నచిరా త్పాండుసుతం సుయోధనః, ఏతద్వివరీత మభిహితం దేవేన” అని లేనిపోని మహాప్రవాణ్తి రాజుదగ్గర చూపించియున్నాఁడు. ఇంత రాజభక్తి, యింత విధేయత కలవాఁడు వెనుక కుండబద్దలు గొట్టినట్లు మాట్లాడుట దుర్యోధను నగౌరవించుటయే. మఱియు నచ్చటనే “భానుమతీ నిష్క్రింతేతి వ్యాక్షిప్తం మే మనః. ఆదేశయ యత్ర సా భానుమతీ” అని యాతనిని మరల భార్యచేఁగూడఁ దిట్టించుటకు స్త్రీ లోలత్వమును గట్టిపెట్టియున్నాఁడు. దానిని

“మయాపున ర్మందధిమా”

“మాం ప్రత్యాయయితుం
విమూఢవృద్ధయం”

“దోషం శశ్యసి కిం ప్రియే
ఛరిజనోపాలంభయోగ్యే మయి”

అనెడి మాటలచే తానే నిందించుకొనునట్లు సృష్టించియున్నాఁడు. ఈ సంవిధానమందు

స్వదూషణ మంతదోషావహము గాకున్నను నాతని లోకువను తెలుపుచున్నదిగదా!

మఱియు “స్వయమే వార్హ్యపాత్రం గృహీత్వా దదాతి, స్పర్శసుఖ మభిసీయ కుసుమాని భూషా పాతయతి” ఇత్యాదికార్యము లచే నాతని స్త్రీలోలత్వము పెంపొందించి తుద కీదాస్యము చాలక “దేవీ, అనిపుణః ఛరిజనోఽయ మేవంవిధే సేవావకాశే, తత్ప్రభవ త్యనుశాసనే దేవీ!” అని చేసిన యపరాధము తుమించుమనియు, నిట్టిఃసులలో నన్ను బాగుగా తరిశీదుచేయుమనియు పలికించినాఁడు. అంతకును సీస్త్రీలోలత్వము చాలక

“ప్రభవతి మమ పాణ్యో

రంజలి స్త్యం స్పృశాస్మాన్”

“వక్త్రేందుం తే నియమముషితా

లక్ష్మకాగ్రాధరంవా

పాతుం వాంఛా ఛరమసులభం

కిన్ను దుర్యోధనస్య”

“అయి సుందరి! ఏతావంతపవ మనోరథాః, యదహం దయితయా సంగతః స్వేచ్ఛయా విహరామీతి.”

ఇత్యాదిప్రసంగములచే నవ్వల స్వవంశ విచ్ఛేదకమగు భయంకరయుద్ధములు జరుగుచుండఁ దనకు సంబంధమే లేనట్లుగా రాజును సంచరింపఁజేసినాఁడు. ఈపాత్ర కింతయపకర్ష తెచ్చుట కింతశుభ్రప్రాయత్నము కల్పించుట యననసరమేమో!

చతుర్థాంకమున

“నను భో! హతవిధే కృపావిరహిత!

[భరతకులవిముఖ!

అపినామ భవే స్మృత్యః

నచ హంతా వ్యకోదరః”

(చావు ప్రతిమనుష్యునకును దప్పనేతప్పదు. కాని నాకు భీమునిచేతిలో మాత్రము మరణ ముండకూడదు) అని దుర్యోధనుని యుద్ధోత్సాహమును జెడచేయుచు

“ఘాతితాశేషబంధో ర్మే

కిం రాజ్యేన జయేనవా”

(ఐననావారి నందఱును జంపుకొన్న నాకు రాజ్య మెందులకు? జయ మెందులకు?) అనిపించినాడు. తరువాత కన్ఠనిచే,

“తద్దుఃఖప్రతికార మేహి భజయో

ర్వీర్యేణ బాప్సేణవా”

(ఆ సీతమ్ముని కాపాడలేకపోయితిమి. కావున సట్టిదుఃఖమునకుఁ బ్రతీకారము నీభజ బలముఁజూపి శత్రుల నిర్జించెదవో, కడి వెడుసీళ్ల కేడ్చెదవో, ఏదియో యొనర్చుము) అని కఠినముగాఁ బలికించినాడు. ఇంతలో మరల లేనిపొరుషము రప్పించి యుద్ధమునకు సన్నద్ధుని చేసి ధృతరాష్ట్రాంధారీ సంజయ ప్రవేశమును జేయించి యాశ్రయత్నమునకు విఘ్నము కల్పించుచు “అహమపి తాత సందర్శనం పరిహర న్నే కాంతే తిష్ఠామి” అని రాజమర్యాద కయోగ్యమగు మాట పలికించినాడు.

ఇంక పంచమాంకమున

“విజయతాం మహారాజః”

“కిం నవశ్యసి మహారాజః”

“ప్రతిబోధయితుం మహారాజమ్”

ఇత్యాదివచనములచే కవి దుర్యోధనుని మహారాజస్థానముననే యుంచి తల్లిదండ్రులయొద్ద “అపక్రియామాణాభావే కి ముఁకరణేన (ఇతి రోదితి)” అని బోధన నేడిపించినాడు. సంజయాదులు సంధివిషయమై యెంతచెప్పినను దాని పెడచెనిని బెట్టించి మొండిఛైర్యము కల్పించి,

“భీమం చిత్తు సవిక్షిపామి కృపణ

స్సంధిం విదధ్యా మహమ్”

“సంజయ! అద్యా ప్యుపదేష్టవ్య మస్తి?”

“కర్ణో హత స్సంది తత్ర శరాః పతన్తు”

ఇత్యాదులచే మరల యుద్ధోత్సాహమును గల్పించినాడు. ఇంతలో వీరందఱును గలసి యున్నచోటికి భీమార్జునుల రప్పించి వారిచే కవిగా రెంతమృదువుగా సమస్కారము చేయించియున్నారో చూడుడు—

“అర్జునః—

సకలరిపుజమాశా

యత్ర బద్ధా సుతై స్తే

తృణమివ పరిభూతో

యస్య గర్వేణ లోకః,

రణశిరసి నిహంతా

తస్య రాధాసుతస్య

ప్రణమతి పితరౌ వాం

మధ్యమః పాండుపుత్రః.

భీమః :-

మూర్ఖతాశేషకారవ్యః

క్షీణో దుశ్శాసనాస్యజా,

భంక్తా సుయోధనస్యోర్వో

ర్భీమోఽయం శిర సాంచతి.”

అని హృదయవిదారకముగాఁ బలికించినాఁడు. ఇది తల్లిదండ్రులకు నమస్కరింపవలసినవిధి కాఁబోలు? లేక భయపెట్టుటో? ఇట్లే కవి గారు పాండవులయొడ మాటలచేతను, నుద్దేశములచేతను, భాషచేతను, గ్రీయలచేతను గూడ వారి నే పెద్దగా వర్ణించుట పక్షపాతమని యెవ రనరు?

ఆరవయంకమున పాంచాలకుఁ డను వానిచే ధర్మరాజునొద్ద యుద్ధవిశేషములఁ జెప్పించుచు దుర్యోధనుఁడు జలంతభన విద్యచే నొకమడుగులో దాఁగియున్నాఁడనియుఁ గల్పించి భీమాదులచేఁ దిట్టించి యంతకును నిరభిమానినిగా దుర్యోధను నొనర్చి భీమునిచేఁ జెఱుపు నవలోడింపించి “భీమబాహుమంథరముచేఁ దరవఁ బడిన చెఱువనెడి సముద్రమునుండి దుర్యోధనకాల కూటముచు” పై కి లేవనెత్తి వానిచేతనే,

“అరణే! మారుతే! కిం భయేన ప్రలీనం దుర్యోధనం మస్య తే భవాన్” అని యనిపించి పాండవులను జంపకుండ ప్రచ్ఛన్నముగాఁ దిరుగుట న్యాయము కాదని పాతాళమున విశ్రమింపఁబోయితి నని యబద్ధమాడించినాఁడు. ఈ సంవిధానమంతయు దుర్యోధను నధోగతిపాలుచేయుటకేకాక మఱెందులకు? మొత్తముపైఁ బాండవుల నందఱనుగూడ నెంతయశాచిత్యముగా వర్ణించెనో దానిలోని శతాంశమైనను దుర్యోధనునియొడ కవి చూపింపలేదు. మొదటినుండియు విచారములో సంతోషము, సంతోషములో బెంగ, బెంగలో నవివేకము, నవివేకములోఁ జారునము, ఇంతలో సబద్ధములు భీతి, వెనుకకాముందుకా యని తొట్టుపాటు, స్త్రీలోలత్వము నిన్నిదుర్గతులు దుర్యోధనునికే కల్పించి యాపాత్ర నధమాధమస్థితిలోనికిఁ దెచ్చినది కవిదృష్టియే. ఇదంత స్వాభావికముగా నుండదు. అట్లని ప్రధానకథాభాగమును మార్చుటయే కూడదని నాయభిప్రాయము కాదు. ఆమార్చనందే పాత్రయొక్క స్థానమును గాపాడుచు వర్ణించి ఇద కాపాత్రను కావలసిన స్థితికిఁ దీసికొనివచ్చిన శోభావహముగా నుండునని నాయూహ.

ఈన్యాయమునందంతయు నాయకుడు, ఉపనాయకుడని వాడబడినది. దుర్యోధను డుపనాయకుడా? ప్రతినాయకుడా! లేక ప్రతినాయకు డనుదానికే ఉపనాయకుడని పొరపాటుపడిరా! —భా. సం.

కథ వ్రాయడంలాగే కథ చెప్పడంకూడా ఒక మనోజ్ఞకళ. కథలు వ్రాయడం ఆచారం పూర్వంలేదు. అసలు “కథ” అంటే సంస్కృత భాషలో చెప్పబడ్డదానికే అర్థం. శ్రవ్యానికి దృశ్యానికి ఉన్న తారతమ్యం, చదూకున్న కథకీ విన్న కథకీ వుంది. చదివినంతనే రంజింప జేసే కథ, తగిన కథకుని “ముఖతా” అంటే వెయ్యిరెట్లంకా బాగుంటుంది. రాజాస్థానాల్లో ప్రభునిని గిని కేవలం కథలు చెప్పడానికని ఉద్యోగులుండేవాగు పూర్వం.

బాబ్బలికథ గజ్జెకట్టుకుని పాడే “కోమలి పల్లి” మునలిదాసరిని విన్న పిమ్మట వెంకట రాయశాస్త్రిగారి నాటకం తీసికట్టనిపిస్తుంది. సందర్భానుసారమైన ఆవేశం, ఉద్రేకం కథకుడు తన కథనంలోనే ప్రదర్శిస్తాడు. ఆ దాసరిని చూచి Mono-action నేర్చుకోవాలి మన నటకులు.

ఒక సుత్తానుగా రెవరో పూర్వం, ఎడతెగని కథ చెప్పేవాడుంటే కావాలని కోరేరుట! అతణ్ణి పిచ్చివారిలో జమకట్టేరు ప్రజలు. నిజానికి, అతడత్యంతకళాపిపాసువని నానమ్మకం. చెప్పదలచి, చెప్పగల కళాభిజ్ఞుడున్నప్పుడు, కథకి అంత మేమిటి! అనంతమైన యీస్యప్టియే ఒక పెద్దగాథ కాదా? వాల్మీకికావ్యం శతకోటిప్రవిస్తర మనడంలో, దాని అనంతత్వమే సూచించారు.

పూర్వం—అనగా ఒకటిరెండు దశల క్రిందటివరకూ — విజయనగరప్రాంతంలో “మధురకవిసూరీడు” అని ఒకాయన ఉండేవాడు. విస్మృతకళాజీవులలో ఇతడొకడు. ఉత్తపామరుడు. బడిచదు వెరుగని బ్రహ్మచారి. అక్షరజ్ఞానమైనా సున్న. కాని కథలు చెప్పడంలో అద్భుతప్రతిభ. పిల్లలతణ్ణి చూసేసరికి కథ చెప్పమని గంతులెయ్యడం, పెద్దవాళ్ళకూడా చెప్పలు రిక్కించుకుని వినడం పరిపాటి. నిజంగా, అతడికి భాషాపరిజ్ఞానం వుంటే “మధిర” వారిని మరుగుపరిచివుండును. వైగా ఆశుకథనం! ఆరంభించినతర్వాత కథ యెప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు రక్తిచెడకుండా అతి Naturalగా ముగింపుచెయ్యడం అతని కొక్కడికే చెల్లింది. బంధువులిండ్లలో స్థానరంగా వుండి, రోజులవెంబడిని ఒకటే తరగని కథ చెపుతూవుంటే, ఆకథావాహినిముందు రైనాల్లుపైతం దిగదాడువు!

అలాగు కథలు చెప్పేవా రిప్పుడు ఉరుదు. ఇప్పుడు వ్యవహారంలో మిగిలినవి, హరిదాసు హరికథ చెప్పడం, పురోహితుడు వ్రతకథ చెప్పడం. ఈ రెండూ తటస్థపండినప్పుడు మనం వినకతీరనివి. వీటిలో హరికథను బహుళంగా ప్రదర్శించినది నారాయణదాసుగారు. భక్తికూడా ప్రదర్శనానుకూలమైన రసముల్లో చేర్చినా డీయన. ఇతని ననుకరించిన దాసు

లందరూ హరికథ అంటే హాస్యాచెప్పడం, అదీ చేతగాక హాస్యాస్పదం చెయ్యడంలోకి దించేరు. హరికథలో 'హరి' అంతముఖ్యంగా ఉండాలని వీరి ఆభిప్రాయం కాదు. కథ వల్లించివుంటే, మధ్యమధ్య యేకాభీహోతులు భోగట్టాలో, 'కపిలవాాయి' ప్లేట్లో, సందర్భం లేకపోయినా బలవంతాన్నైనా దూర్చి కాలక్షేపం చేదామని వీరి ఊహ.

ఇక రెండోవి వ్రతకథలు. వీట్లో వినడాని కేమీ ఉండదు. శివుడు పార్వతితోనో, కుమారస్వామితోనో చెప్పినట్లు, అజివిలో వున్న ధర్మరాజుకి (మరి యేరాచకార్యమూ లేదుకనుక) సూతమహర్షి చెప్పేడని యే స్కాందపురాణంలోనో చెప్పినట్లు, పాత సాతానిప్రతిలో వున్న తప్పులతడక ఉన్న దున్నట్టు అర్థంపొందిక లేకుండా అనధాన్లు గారు చదివితే, విని ఆనందించి పుణ్యం వాళ్లో పడ్డట్టు నటించి మనం అక్షతలువేసుకుంటే (నెత్తిమీద; నోట్లోకాదు!) అప్పటికి కథ సమాప్త పశాతుంది. సత్యనారాయణ వ్రతం మీరు ప్రతినెలా చేసుకున్నా, కథ మీకు 'కంతతా' వచ్చినా, అదేకథ మళ్ళీ మళ్ళీ వినకతప్పదు. అయితే, ఇవన్నీ ఫల శ్రుతికోసం పుట్టినవి. ఆముదం పుచ్చుకుంటే విరేచన పశాతుందని మనల్ని నమ్మించటానికి—“పూర్వం వినాయకుడు కడుపు నొప్పితో బాధపడుతుండగా నారదమహర్షులవా రొచ్చేసరికి, 'మహాత్మా! నీవు త్రికాలాబాధ్యుడవు. నీకు తెలియని దేమీ

లేదు. ఈవిధంగా వున్న నాకు సాధన మేమిటో సెలవియ్యాలి' అనేసరికి నారదులవా రేమి పంక్షూవున్నారంటే, “ఓ వక్రతుండము గల గణాధిపా, వేకువగట్లనే లేచి యథా శక్తిగా శుద్ధిచేసినదిగాని, పిల్లలకు పట్టేది గాని, లేదా అధమం బంశికందెనకు పెట్టేది కాని, ఒక సోలడు అంగుటి కంటకుండా పుచ్చుకుంటివట్టాయనా, సమస్త కల్మషములను హరించి అంతమున సాయుజ్యము నిచ్చును. పూర్వం ఒకానొకప్పుడు హరి శృంగదమహారాజు యిదేవిధంగా.....” అంటూ యెందుకో అంత రణగొణగ్గని? ఆకథ వినకపోయినా, పుచ్చుకున్న ఆముదం దానిపని అది చేస్తుందే? వ్రతకథ లందుచేత కేవలం నామమాత్రానికే కథలు.

పండితపామరవిచక్షణ లేకుండా జనులందరూ ఆరాధించగల కళాస్వరూపం కథ. భూపతన మైనపిమ్మట తన పరిసరంచూచి అర్థంచేసుకునే వయస్సువచ్చేసరికి, బిడ్డకు కథ కావాలి. జోలపాటతో నిద్రపోవడం మానేస్తున్నా దనేసరికి బిడ్డకు తల్లి కథచెప్పడం ఆరంభిస్తుంది. ఇంగ్లీష్లో Fairy Tales అన్నీ అలాటివే. తెలుగులో మనకి పారంపర్యం (Tradition)వల్ల వాస్తూన్న యిలాటికథ లున్నాయి. వాటి కర్త తెవరో తెలియదు. తెలుసుకొని ప్రయోజనంలేదు.

తెలుగుబిడ్డకు “పేదరాసిపెద్దమ్మ” అనే వ్యక్తి Queen Mab. చిన్ననాడు, అవ్వలన్నం తినపించుతూనో, నిద్రపుచ్చుతూనో చెప్పే

ప్రతికథలోనూ పేదరాసిపెద్దమ్మ తప్పదు. అనగనగా ఒకఊరనేసరికి ఆహూరికి రాజుండడు ఎలాగు తప్పదో, ఆహూర్లో “ఒక” పేదరాసిపెద్దమ్మ అలా గుండకతీరదు. ఆమె ప్రయోజకత్వం, ప్రతిభా యెలాటిదోకాని, రాజుకొడుకైనా ఆమె పంచకు రాకతప్పదు. ఒకొక్కప్పుడు ఆరాజుకే “ఏడుగురు” కొడుకులుంటారు. వాళ్లు వేటకు వెళ్లి యేడుచేపలు తెచ్చేరంటే “చేపలవేట” యేమిటని యేబిడ్డా ప్రశ్నించదు. ఆవయస్సలాంటిదో, లేక కథాకాల ములాంటిదో! గడ్డికుప్పలూ, గొడ్డల్లూ, చిలకలూ, చీమలూ, సమస్తమూ మనుషుల్లో మాట్లాడుతాయి. పెళ్లినాడు చీమకి వప్పు అన్నం యెవరోకుర్రాడు పెట్టకపోతే, మధ్యని రాజుకొడుకు తెచ్చిన చేప (యేడింట్లో ఒక్కటి!) యొడకపోవడమేమిటి? కార్యకారణన మృంధం మఱించివిడిచే ముదరవయస్సుకి అవన్నీ అసందర్భం, ఊసుపోని మాటలు! విమర్శన సహించని శుద్ధతత్త్వస్వరూపమైన పసికూన కాకథ వేదాంతములో ప్రథమపాఠం!

“ఈగ యిల్లలుకుతూ పేరుమరిచిపోవడం” కథ అద్భుతమైన ఊహాపరిణామం. పనిపాట్లలో మునిగి కాలం వెళ్లబుచ్చుతూ, ఉన్నపాటున మనపేరు మనం మరిచిపోగలిగితే యెంతగమ్మత్తుగా వుంటుందో చూడండి! వ్యవహారలోకంలో నిత్యజీవితం యెంతకరకుదోకాని, స్వప్నంలోనైనా మన వ్యక్తిత్వం మనకు మరుపురాదే! తనపేరు తనే

మరిచినకన్న ఆనందానుభూతి ఉందా? అది సర్వసాక్షిత్వమే, విశ్వ సామాజ్యపట్టాభిషేకమే! ఈగ అలాగు మరిచిపోయి “నే నెవరు? నాపే నేమిటి?” అని విశ్వమాతను, పేదరాసిపెద్దమ్మ నడిగితే, ఆమెకుమాత్రం యేం తెలుస్తుంది? ముసలిదీ. తన కొడుకు నడగమంది. తర్వాత “కొడుకుచేతి గొడ్డలీ, గొడ్డలికొట్టి మానూ, మానుమీది రామచిలకలూ...” ఇలాగు ప్రపంచమంతనీ అడిగింది!

* * *

బిడ్డకు అప్పటికీ నిద్రపట్టకపోతే ఆనా రోగ్యస్థితి అన్నమాట.

తెలుగురక్షం పంచుకున్న ప్రతిశిశువుకీ పేదరాసిపెద్దమ్మ అంటే అవ్యాజమైన ఆదరం వుంటుంది; ఒక్కవిషయానికితప్ప బంగారాగ చేతి కందుకువచ్చే ‘చుక్కలపండిరి’ని ముసిలిపెద్దమ్మ చీపురుకట్టతో అంతదెబ్బ వెయ్యడమేమిటి? తన వీపుకి తగుల్తే, నెమ్మదిగా, ఒక్కరవంత మీదికి పొడవకూడదా? కోపిష్టిమనిషి! డాబామీది కెక్కినా మనకి నేడందివుండేదేమో? ఈ దుష్టుతనానికి మాత్రం ఆమెని లోకం తుమించ లేదు!

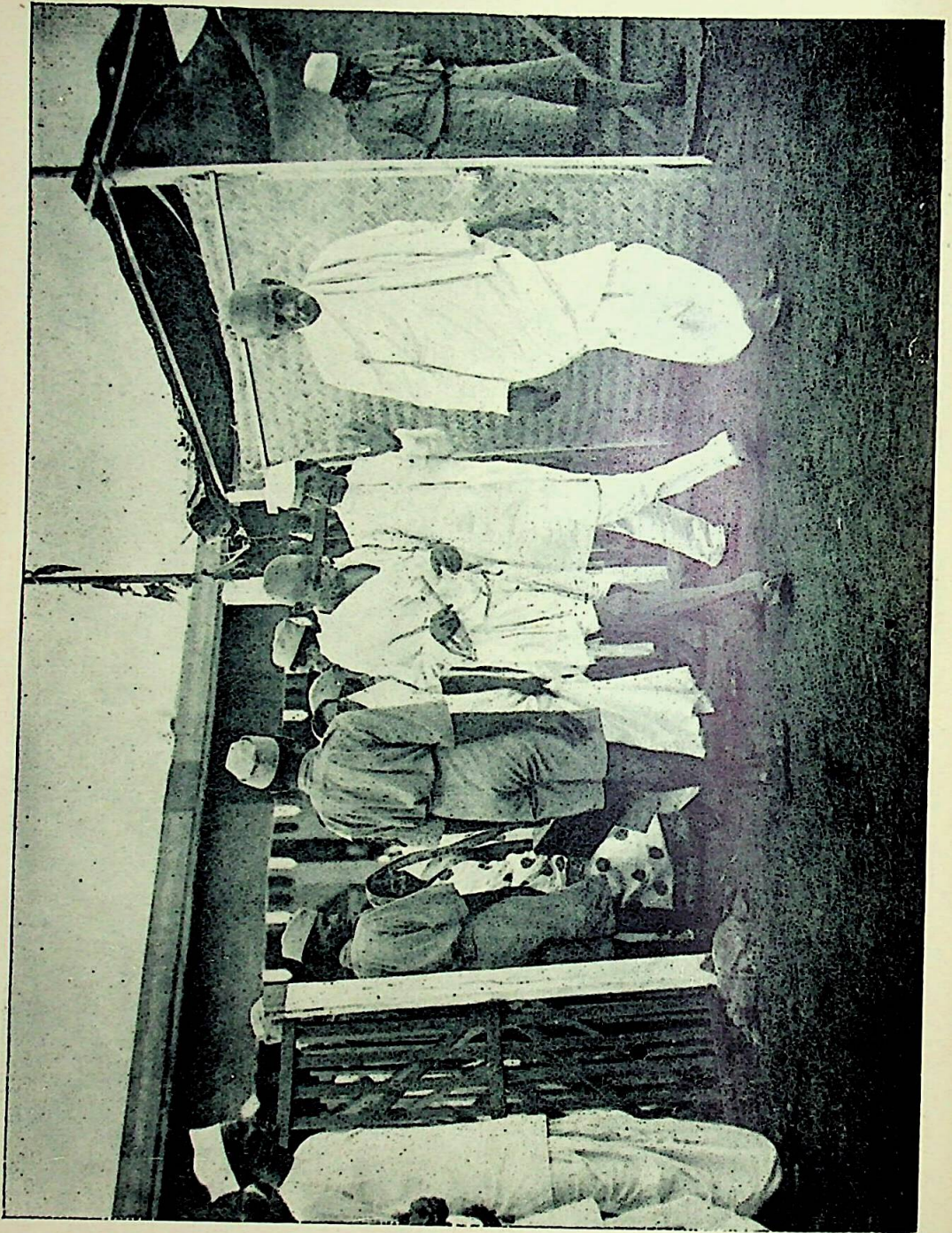
* * *

ఇలాంటి కథలన్నీ మన హృదయఫలకాలమీద వ్రాసి విడిచిపెట్టినవారు మాతృదేవతలు. శిలాశాసనాలు కొన్నియుగాలకు చెదిరి రూపు మాసిపోవచ్చునుగాని, వీటికి మాత్రం విస్మృతిలేదు. మాతాశిశుసంబంధమే వీట్లో ఇంతమధువును నింపింది!

౪౮-వ జాతీయమహాసభ-బొంబాయి

౧. శ్రీయుత బాబు రాజేంద్రసాధుగారు
మహాసభాభ్యుత్థుడు

౨. విషయనిర్ణయసభనుండి తిరిగివచ్చు మహాత్మా గాంధీ ప్రభుత్వము
మహాత్ముని ప్రక్క సున్నవారు శ్రీ నారిమనుగారు, ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షుడు.

“వాచామేన ప్రసాదేన లోకయాత్రా ప్రవర్తకే.”

‘నాజ్ఞాయజ్ఞాతియే లేకుండినచో నీ ముల్లోకములును కారుచీకటి గ్రమ్మి యుండవలసినదే. అందువలననే శబ్దము బ్రహ్మమయినది; కనుకనే శబ్దమున కింతటి వ్యాకర్తవ్యప్రయోజకత్వములు అబ్బినవి. ఈ శబ్దబ్రహ్మముయొక్క తురీయభేదమయిన వైఖరియే మనుష్య వ్యవహారరూపమును దాల్చినది. ఈతీకున వాక్కులే లోకయాత్రా ప్రవృత్తికి నిబంధనము లయినవి.

ఆవాక్కులే, ఆవాక్కులయొక్క అర్థములే నముదితములై, సంస్కృతములయి గుణాలంకారసాహిత్యమునను, దోషహీనమునను కావ్యమయినది. కావున కావ్యముగూడ లోకయాత్రాప్రవృత్తికి నిబంధనమన్న మాటయే. ఈకావ్యము ఛందోబద్ధముగానే యుండవలయునన్న నియమమేమియు లేదు. కవి కర్మయంతయు కావ్యమే.

ఈకావ్యమునకు ప్రయోజనములు ‘తొంబదితొమ్మిది’ మనవారు పేర్కొనిరి. కావ్యము యశముగూర్చునట! ధనమును సంపాదించిపెట్టునట! వ్యవహారజ్ఞానమును గలుగజేయునట! అమంగళములను దొల

గించునట! వెంటనే షరమానందమును గూర్చునట! ఏది కీ ప్రయోజనములు? కావ్యమును గూర్చు కవికా, దానిని పఠించునహృదయునకా? కావ్యప్రయోజనము లివ్వియని యొకపట్టికను తయారుచేసివారేకాని కావ్యమువలన లాభము పొందవలసినవాడెవడు, కావ్య మెవరికిగా నుద్దిష్టమయినది, ఈ చెప్పిన ప్రయోజనము లేవరికి చెందుచున్నవి అను విచారణకు గడంగినవా రెవరును కనుపించలేదు. పెద్దలు చెప్పిన ప్రయోజనములలో ఒక్క వ్యవహారజ్ఞానము-ప్రవృత్తి, షరమానందములుమాత్రమే నహృదయుడయిన పతి తకు చెందునవి. తక్కినవి కావ్యస్రప్తకు కవికి చెందునవి. ప్రవృత్తి షరమానందములు గూడ కవికి గలుగవచ్చునుకాని కవిగాగాక, నహృదయు డగు పతిగానే కవివానిని పొందగలడు. లేక, ఒకవేళ, ఈప్రయోజనము లన్నియు కవిసాక్షాత్యున్నచోస్వార్థషరమయిన యీ కావ్యమునుండి లోకము పొందగల మేలేమి? కాదుకాదు, ప్రజాప్రవృత్తిని, ప్రజా షరమానందమును ఉద్దేశించియే కావ్యములు మెలగవలెను.

‘...ప్రజానాం ప్రవృత్తి మభిసంధాయ సూరయః,

* అనువాదకులు: కీ. శే. శ్రీమహాసాధ్వయ, కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు. ప్రకాశకులు: వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు, ౪ మల్లికేశ్వరగుడిపేట, జి. టి. మహారాష్ట్ర.

హాచాం విచిత్రమార్గాణాం

నిబబంధుః క్రియావిధిమ్.

ఈకావ్యము దేశతః, కాలతః మేరమీరిన ప్రభేదములను పొందుచుండును. కాని యెన్ని ప్రభేదములను పొందినను, ఎన్నిమార్గముల నడచినను కావ్యప్రయోజనములలో నేడు గాదుగదా, మరియెన్నటికిని మార్పుగలుగ జాలదు. కాని యేతాదృశమహోత్కృష్ట ప్రయోజనోద్దిష్టమయిన కావ్యములను నిర్మించుటయందు ఎంతటి నిరంకుశులయినను కొన్ని మార్గములను, హద్దుఃద్దులను గలిగి మెలుగుట విధి. ఈవిధిని ప్రాచీనులు తెన్న అనునరించిరి. ఆధునికులకును, తరువాతివారికిని గూడ ఈవిధి మీరరానిది. ఈకొన్నిమార్గములే, ఈకొన్నిహద్దుఃద్దులే కావ్యలక్షణములు; ఆలక్షణము లిట్టివని శృంగరాహికగ బేర్కొను గ్రంథములు కావ్యానుశాసనములు; అట్టి గ్రంథములను నిర్మించువారు కావ్యానుశాసకులు. ఈ కావ్యానుశాసకుల యీలక్షణవాఙ్మయమునకే అలంకారశాస్త్రమని, సాహిత్యమని పేర్లు ప్రధితములయినవి.

కవియైనవాడు ఈలక్షణములకు కట్టుబడి, దేశమును, కాలమును పాటించి, కావ్యమునుగూర్చి, సహృదయానందమును సాధించి, తాను యశోర్థములను బడయగలడు. కానినాడు అట్టికావ్యములవలన నిర్దిష్ట విపరీతప్రయోజనములు గలుగుటయేకాక కవియు నపహాసముపాలవును.

కాని, యీనాడు విచిత్రమార్గముల మెలుమడుచున్న కావ్యములకు మనప్రాచీన లక్షణములు సమన్వయపడవు. అవి సమన్వయపడవలయునన్న పట్టింపుగూడవారికిలేదు. ప్రాచీనమంతయు వారికి వెగటు. కాని ఆ కావ్యములు లబ్ధప్రతిష్ఠములయి, అవి కట్టుబడిన నీతినియమములకు అనుశాసకగ్రంథములు న్నాయు తెగువగలిగినవారు కలుగునంతదనుక మన ప్రాచీనలక్షణములే చిరరాజ్యము నేలగలవు. ఒకవేళ అవి లబ్ధప్రతిష్ఠములయి, అనుశాసకగ్రంథములు పెరిగినను పూర్వాచారవరాయణుల నయినను వర్తమానలక్షణవాఙ్మయము తన యేలుబడిలోనే యుంచుకొనగలదు. అంతటి సమయమే వచ్చునని మనము సంభావించినను నా సవ్యలక్షణముగూడప్రాచీనలక్షణవృద్ధి, హాస, రూపాంతరమే కాకతప్పదు. ఎట్లును కవి యగువానికి, తద్రచనలను పఠించి యానందింపవలసిన సహృదయునకును వర్తమాన లక్షణపరిజ్ఞాన మావశ్యకము.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కావ్యవాఙ్మయము విస్తారముగ నున్నను లక్షణవాఙ్మయ మేకారణముననో కొరవడియుండినది. ఉండినకొంతయును యావల్లక్షణపరిజ్ఞానమునకు అనువయనదిగ నుండలేదు. మన కన్ని తెరగుల నాదరణీయమైన సంస్కృతమున నావాఙ్మయము విస్తారముగలదు, వాస్తవమే. కాని సంస్కృతమునేర్వని తెలుగువారి కద యెట్లుపకరింపగలదు? కావున, నావాఙ్మయమంతయు తెలు

గుకు పరివర్తించబడినగాని ఫలముండదు. ఇప్పుడిప్పుడే యాలోచనము తోచి యర్హులు ఆవాజ్యమును పరివర్తించుచున్నారు. ఇదియెల్ల రీతులయందును భాషకును, దేశమునకును శ్రేయోదాయకము. భాషాభివృద్ధియేకదా, దేశాభివృద్ధికి సూచకము !

సాహిత్యదర్పణ మనునది యొకలక్షణ నిబంధనము. యావదనుషయ క్త కావ్యలక్షణమీ మాంసయు నిమిషియుండుటచేత నిది సమగ్ర సాహిత్యశాస్త్ర మన జెల్లును. సాహిత్యతత్త్వ మంతయు దీనివలన నెరుగవచ్చును. ఉపపాదనశైలియం దిది విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయమును బోలియున్నను దానికిని దీనికిని కొండంతమేరగలదు. విషయవిచారమునను, శైలిని ఇది దానికన్న నెంతో మెరుగు. శైలి సరళము. సులభముగ నర్థము చేసికొనగల యుపపాదనము. దీనిని రచించినవాడు విశ్వనాథుడు. ఇతడు ౧౮-వ శతాబ్దిని వెలసెను. ఇతనితండ్రి చంద్రశేఖరుడు. ఇతడు కవిరాజు; ఆలంకారికచక్రవర్తి; ధ్వనిప్రస్థాన పరమాచార్యుడు; మహాకుల ప్రసూతుడు; బహువేత్త; సహృదయుడు. ఇతని యితర రచనములు—౧. రాఘవవిలాసము, (మహాకావ్యము), ౨. కువలయాశ్వచరితము (మహాకావ్యము), ౩. చంద్రకళ (నాటిక), ౩. ప్రభావతి (నాటిక), ౪. శ్రీశక్తిరత్నావళి (పోడ శభాషామయి), ౫. నరసింహ విజయము, ౬. కావ్యప్రకాశదర్పణము.

ఇట్టి యీ సాహిత్యదర్పణమున కింత దనుక తెలుగున పరివర్తనములేదు. శ్రీకళాప్రపూర్ణ, మహాపాథ్యాయ వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి యీపరివర్తనమే మొదటిది. శాస్త్రిగారు బహుశ్రుతులు; బహుభాషావేత్తలు; కవులు; విమర్శకులును. అట్టి వీరి చేతులబడిన యీయనువాదమును ప్రత్యేకించి పరిశీలింపవలసిన యవసరముండదు. వారి పాండితిని, వారి విమర్శకతను, వారి కవితను లోకము బాగుగ నెరుగును. కావున దీని నాంధ్రసారస్వతలోకమునకు పరిచయపరచుట మాత్రము చాలును. అనువాదము వారికి సహజమయిన ప్రాథమార్గమును బట్టినను అర్థముచెడక, దోషదూరమయి యున్నది. వీరి యనువాదమున మరొక్కవిశేషము. మూలములోని యుదాహరణ శ్లోకములకు పద్యములనే రచించక పాఠకుల సౌలభ్యమునే మనసున నిడుకొన్నవారగుటచేత వానిని వచనముగానే మార్చినారు. అన్ని విధములను ఇది మూలమున కనురూపమయి, తెలుగు లక్షణవాఙ్మయమున నున్న తపదము నందదగి యున్నది.

దశపరిచ్ఛేదాత్మకమయిన యీ గ్రంథమును ప్రకాశకులు పరిమితి పెద్దదవునన్న భయముచే రెండుసంపుటములుగా విడదీసినారు. ఈతొలిసంపుటమున అయిదుపరిచ్ఛేదములు గలవు. రెండవసంపుటముగూడ

అచిరకాలముననే బయలు వెడలగలదని యా
సింతుచున్నాను.

కృతజ్ఞమయియుండగలదు. భాషాపోషకుల,
భాషాభిమానుల యాదరము స నీకృతి శాస్త్రి

ఇట్టి మహోన్నతకారిరచనను మూలబడ
ద్రోయక కొంత కాలయాసమయినను ప్రక
టించినందులకు ప్రకాశకులకు ఆంధ్రలోకము

గారి నామధేయముతోపాటు చిరము వెల
యుగాత.

ప్రథమశిక్ష

—సూర్య.

ఈ గ్రంథకర్త టి. శివశంకరం పిళ్లగారు దాదాపు నలువదేండ్లుగ స్థానిక పరిపాలనలయందును, దేశీయమహాసభా ప్రచారములందును కృషి నలుపుచుండిరి. వీరికిగల చిరంతన లోకానుభవముల ఫలముగ సర్వజనోపయుక్తమగు సీగ్రంథమును వ్రాసిరి. వీరు బహుశ్రుతులు, విద్యాధికులు, స్త్రీడరువృత్తి నుండువారు. దేశాంతర పర్యటనముల జేసి నానావిదేశపద్ధతుల గ్రహించినవారు. “స్థానిక కూటములు” అనగానే యెల్లవారికిని యిది లోకల్ బోర్డులు లోనగువాని గూర్చిన దని తెలియకపోవచ్చును గాని గ్రంథమున నొక పుట చదువగానే గ్రంథోద్దేశము తేటపడగలదు. డిప్రీక్టుబోర్డులు, తాలూకాబోర్డులు, యూనియన్ పంచాయతీలు, గ్రామపంచాయతీలు లోనగువాని విషయమై తెలియదగిన దంతయు ఈచిన్నపుస్తకమున తేటతెలుగు మాటలతో చదువగలవారికేమి, చదువరాకున్నను వినగలపారికేమి విషయము చక్కగ బోధపడునట్లు వ్రాయబడియున్నది. గ్రంథము పద్ధతులను విభాగమున రచించబడినది. అధ్యాయములు, ఆశ్వాసములు, ప్రకరణములు అనుటకంటె ఈగ్రంథమునకు పద్ధతి విభాగము యుక్తముగ నున్నది. కడపటనొక

చిన్నయనుబంధమును సంక్రమణసూత్రములు అనుపేర ట్రాన్సిటరీ రూల్సును జేర్చబడి యున్నవి. కొన్నికొన్ని ఇంగిలీషుపదములకు మనభాషలలో సరియైన పదములు కుదురుట లేదు. “ట్రాన్సిటరీ” అనునది యం దొకటి. శివశంకరంగారు “సంక్రమణ” యని వాడిరి. బహుశః “ప్రాతక్రొత్తనందు” అనునర్థమున “శాసనసంధి” యని వ్రాయగూడునా? ఇటులనే “కార్పొరేషన్” అనుభావమునకును సరియైన పదములేక “చ్యుతి”, లేక “స్థావరముగ జీవించునంధ” యని సమర్థించిరి. బాగుగానే యున్నది గాని దీనికిని ఒక్కమాట కుదిరిన బాగుండును. “స్థిరమూర్తి”, లేక “స్థిరవృత్తి” యనదగునా? “కేంద్ర” శబ్ద ముత్పత్తి ననుసరించి ఇంగిలీషు “సెంట్రల్” అనుదానికి సరిపోవచ్చునుగాని, మన “కేంద్ర”కును ఇంగిలీషు “సెంట్రల్”కును భావభేద మున్నది. ఇంగిలీషు “సెంట్రల్” అనునర్థమున మనకు “నాభి”, లేక “మూల” అనునవి పరిచితములుగ నుండగలవు. ఇట్టి వింకను కొన్నిగలవు. ఎలెక్షన్ పాకలకు “బూతులు” అను నింగిలీషు మాటయె వాడబడియున్నది. అచ్చతెనుగున “బూతు”నకు సీచమగుతిట్టు పర్యాయము గలదు.

* ఈ ప్రాతము క్రాసు ఆకృతిన దాదాపు ఇన్నూరుపుటలా గలది. వెల ఒకరూపాయ.

ఈ గ్రంథమున కొన్ని దేశవాళి మాటలున్నవి. సందర్భముల ననుసరించి అవియు సుగమములు కాగలవు. “దిద్దు”నకు “తిద్దు” అనియున్నది. “మెటికలు” (మెట్లు), “తిక్క” (పిచ్చి), “నజా” (శిక్ష), “నటన” (మారు వేషము), “కాంతాళము” (ఈర్ష్య) ఇత్యాదులు. సంచమ్యర్థమున “తో” ప్రత్యయము గల తృతీయూత మందం దగఁడుచున్నది. ఇట్టివన్నియు స్వల్పవిషయములు; గ్రంథము లోని సంగతుల చెలిసికొనుట కడ్డము తగు లవు. మొత్తముమీద రచన బహుసులభముగ నున్నది. ఏయంతస్థులోనివారి కుద్దే శింపబడినదియో ఆయుద్దేశము పూర్ణముగ నెరవేర్చగలదు.

ఈ గ్రంథము కీర్తిమూర్తు లగు దివాన్ బహదూర్ షట్టు కేశవపిళ్ల సి. ఐ. ఇ. గారి కంకితమై యుండుటమే దీనియుద్దేశప్రయోజనము ప్రకటించుచున్నది. కేశవ పిళ్ల గారికి స్థానికపరిపాలన మన ఉగ్గుతోబెట్టిన విద్య వంటిది. దాదాపు ఏబడేండ్లు వీరు దీనావన కంకణబద్ధులై గుత్తిప్రాంతముల వెలసి తమ జీవితప్రయోజనమును ధారవోసిరి. “యేస యేస వియుజ్యంతే ప్రజాస్నిధ్ధేన బంధునా సస పాపాదృతే తాసాం దుష్కృంతిః ఘృష్టతాం” యను మహాధీరచిరుదము వీరికి చెల్లి నది. వీరు మదరాసు శాసనసభలో ప్రవేశించిన ప్రథమదశయందు వీరి “సవధీరణము” జేసినవారే వీరి ప్రభవ మాహాత్మ్యార్జవ

ముల గ్రమక్రమముగ చెలిసికొని అత్యంతముగ గౌరవముజేసిరి. వీరి “దివాన్ బహదర్”, “సి. ఐ. ఇ.”లె ఇందుకు చాలిన సాక్ష్యమియ్యగలవు.

ఈ గ్రంథమునం దేమూల జూచినను ప్రజాహితమే యగుఁడుచున్నది. మన జానపదులు ఇంకను రాష్ట్రమున తమకు గల స్వత్వమర్యాదల బూర్ణముగ తెలిసికొన జాలక మన ఇడుమల మనమే నివర్తిజేసికొన గలిగియుండియు “సరోదదాతి”యను దుర్భ్రమలో నుండుటను జూచి కడుంగడు విషాదము జెందిరి. అనికాహోద్యోగులు ప్రజాసేవకులుగాని ప్రజాధినాథులు గారనుభావమున బూర్ణముగ నిష్పన్నము జేసిరి. ఈభావము నతిక్రమించినవారిలో మన పిళ్లగారు ప్రథములుగారు. శుక్రసీతీసార మను రాజనీతి మహానిధి యేనాడు బుట్టినదో నిర్ణయింప నలవిగాకున్నది. మహాభారత రచనకంటె ప్రాచీనమని కొందఱియూహ. ఆ గ్రంథమున భగవంతుడు శుక్రుడు ప్రభు విభుత్వముల వ్యాఖ్యానించుచు “స్వభాగభృత్యా దాస్య త్వే ప్రజానాంతు నృపకృతః” యను రాజనీతి మూలసూత్రమును ప్రకటించి యున్నాడు. విజ్ఞులగు మనపిళ్లగారు దీని జూఁజియే యుందురు. ఇట్టిభావములు మనప్రజ కంకురించి విస్తరించి స్వరాజ్యలాభమునకు ముఖ్యసాధనములు కావలయుననియే వీరి యాశయము స్వరాజ్యసంపాదనకు వలయు సాధన సంపత్తి

మన చేతుల నుంచికొనియే మెడయందు వ్రేలు చుండు కంఠాభరణమును కనుగొనలేక లోక మంతయు వెదకు వెడగువేదాంతివలె మనము పాతరలాడుచున్నార మను సభిప్రాయము బోధితమగుచున్నది. ఇందేమియు తప్పలేదు. మన మునిసిపాలిటీలును, లోకల్ బోర్డులును స్థానికపరిపాలనాకూటమున స్వరాజ్యసంవిధానములను మన కలవర్చుచున్నవని పిల్లగారి గమకమై యున్నది. ఈసదుద్దేశ సాధనకై స్థానికపరిపాలనయన నెట్టిదో దానియందుగల గుణదోషము లెట్టివియో దాని నేయేవిధమున నూర్జితపరుపగలనో, యేయేమార్పులచే దాని కధికారమగు ప్రయోజన ప్రాకార్యములు గల్గింపగలనో ఇత్యాదివిషయముల పిల్లగారు సాంగోపాంగముగ వివరించి తేట తెల్లముగ చెలిపియున్నారు.

ఈగ్రంథమునందలి మొదటిమూడుపాఠ్యములందును సామాన్యముగ ప్రభుత్వలక్షణములును, ప్రభుత్వజానబంధములును వివరింపబడి యున్నవి. నాల్గుమొదలు దశకపర్యంతము స్థానికకూటములు (Local Boards) వాని నిర్మాణ, సాధన, నిర్వహణ, పర్యవేక్షణాది పద్ధతులతో నొప్పియున్నది. పిదప ఫలస్తుతియను నొక ప్రకరణ మున్నది. దీనిఫలస్తుతియును బాగుగ నుండును. పిల్లగారు పౌరాణికధర్మని కోడిరి కాబోలు.

మొత్తముమీద ఈగ్రంథము మహోపకారక మనదగును. దీనిని పాఠ్యగ్రంథముగ

నంగీకరించినందున పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసమితి వారును వంద్యులగుచున్నారు. రత్నగర్భయగు నురవకొండవాస్తవ్యులు శ్రీమంతులును, ధీమంతులును సగు రాజమాన్య రాజపూజిత మిడతలచెన్న బసవప్పగారివంటి ఆధ్యుల యాదరాభిమానమువలనను ఈగ్రంథము సకు వ్యాప్తి యెక్కువ కాగలదు. ఇది యెంతయు సంతసింపదగిన విషయము. బసవప్పగారిొక్కరే సన్నూరుప్రతుల దెప్పించుకొనిరి. వీనినెల్ల వారు సద్వినియోగమున వ్యాపింపజేయదగుదురు. ఇట్టిగ్రంథములు ఇంకను బయలువెడలిప్రజకు స్వస్వరూపస్థితిని దెలుపవలయుననియు, ఇదియే మంచి యదననియు గ్రంథకర్తగారే సంక్రమణసూత్రములను కడపటియధ్యాయమున నుడివియున్నారు. ఈరూపమున గాకున్నను కొంచె మందుకు సాజాత్యము లగు విషయములతో కొన్ని ప్రకటింపబడియున్నవి.

“గ్రామపునర్నిర్మాణము” అనుపేర నెల్లూరివారు అన్నమరాజు శ్రీరాములుగారిొకగ్రంథమును తేటతెలుగుమాటలతో వ్రాసి ప్రకటించియున్నారు. వ్యాసరూపమున కొందఱు “భారతి”యందు వ్రాసియున్నారు. ఆద్యంతములను సమన్వయముజేసి యవతారాది ఫలప్రచనముతోటి విలసిల్లు గ్రంథమిదియే మొదటిదిగ నున్నది. ఆంధ్రమహాజనులు దీని నాదరించి ప్రోత్సహించినయెడల ఇతోధికము లగు విషయములగూర్చి పిల్ల

గారు వ్రాయ నిచ్చగింతురు. అందుకు వీరు దక్షులును అగుచున్నారు.

ఈ విమర్శలేశమును కేవల మంగళ మూర్తియేగాక మంగళకరుడును నగు (శివ శంకరం) పిల్ల మాటలచేతనే సమాప్తిజేయుటకు కుతూహలమగుచున్నది.

* “యజ్ఞమనగా, యజ్ఞశాల, అగ్ని హోత్రము, ఋత్విక్కులు, వేద ఘోష

బ్రాహ్మణభోజనములతోమాత్రము కాదు. జనహితమే గురిగాగల స్థానిక కూట మొక్కొక్కటియు దేశమెల్లడల పరివ్రమండు యజ్ఞశాలలు. ప్రెసిడెంటు యజమాని, వోటర్లు, మెంబర్లుగా నుండువారు ఋత్విక్కులు. స్వార్థమే యజ్ఞశువు. పరహితమే యజ్ఞదీక్ష. ఇట్టి యజ్ఞమే ఇహపరములకు మార్గము.”

బజారు

—చూర్య.

* ఫలస్తుతి - పుట - ౧౮౮.

పెద్దన ప్రథమప్రబంధనిర్మాత. ఇతని తరువాతి ప్రబంధకవులలో రామరాజగూప.ణుని మొదలు కొని పెద్దన ననుకరింపనివారెవరును లేరు. మనుచరిత్ర పిల్లలు కొన్ని, పిల్లలపిల్లలు కొన్ని, మేనల్లురు కొన్ని, మేనమామబిడ్డలు కొన్ని, ప్రతిబింబములు కొన్ని బయలుదేరినవి. పెద్దనకు కొడుకు కుండెనట. ఆతడు జీవితకాలమున నేమిచేయునని రామరాజగూప.ణునిభార్య పెద్దనభార్య నడిగినట. క్లేమకవిత్యము చెప్పుకొనియైన బ్రతుకునని పెద్దనభార్య ప్రత్యుత్తర మిచ్చెనట. రామరాజగూప.ణునిభార్య సిగ్గుపడెనట. ఇట్లుండగా వసుచరిత్రములోని క్లేమలు అనేకు లనుకరించిరి. అది కవిత్యమనియే యిప్పటికి అనేకుల యభిప్రాయము. రసగ్రహణముకలిగి కవితాస్వభావ మెఱిగివ కొందరి యభిప్రాయము మఱియొకలాగున నున్నట్లు విషయమైనా. ఎట్లులైన నేమి, పిల్లననుచరిత్రలు, పిల్లపిల్ల వసుచరిత్రలు తుపాకిరవ్వలవలె, అచ్చుగ్రుద్దినప్రతులవలె బైలుదేరుటవలన నెంతగందరగోళమైన నైనది.

ప్రబంధములలో దప్పకుండ యిరువదిరెండు వర్ణన లుండవలెనని కొందర మతము. పందొమ్మిది తోనే సరిపుచ్చవచ్చునని మరికొందరు. ఎట్లులైన నేమి యీవర్ణనలన్ని యుండితీరవలసినవి. బ్రహ్మవిష్ణుశివ మూర్తులయు, వారిభార్యలయు వర్ణన, లినాయకునివర్ణన, కృత్తికర్తవర్ణన, తన వర్ణన, పురవర్ణన, బ్రహ్మక్షత్రియ శూద్రుల వర్ణన, పుష్పలావికుల వర్ణన, కుకవినిండ, పవ్యంతములు, సతినిరహవర్ణన, చంద్ర, మన్మథ, వాయుమధుపాదుల వర్ణన, వేటవర్ణన, నాయకనాయక సమావేశము, విమానకునిచే సమావేశపరుపబడుట, వారిద్దరు చేసిన సంభోగవర్ణన, ఒక్కసంభోగము సరిపోవు ననుకొంటిరా, చాలదయ్యా, పునారతివర్ణన, అక్కడనుండి నిత్యనిధిసంభోగవర్ణన, కుతులు గలిగిన

యెడల సురవర్ణన, తరువాత మంగళము, తరువాత గద్య. ఇది ముందు, అది వెనుక; అది వెనుక, యిది ముందు-ఇటులు ఈవర్ణనలన్నియు నుండవలెను.

వసుచరిత్రకారుని కవితనుగూర్చి:—ఇతని పద్యములు కొన్ని చిత్రమైన క్లేమలుగల్గియున్నవి. ఇతడు మంచి గాయకుడు. ఇతని పద్యముల నిప్పటికి తాళములువైచుచు, కీర్తనలవలె పాడువారుకొందరున్నారు.

“ఆజాబిల్లి నెలుంగుచెల్లికల రా
యకలేక రాకానికా
రాజశ్రీసఖమైన మోమున బటా
గ్రం బొత్తి యెల్లెత్తి యా
రాజీవానన యేడ్చె కిన్నరవధూ
రాజ శ్రీరాంభోజ కాం
భోజీమేళవిపంచికారవసుధా
పూరంబు తోరంబుగన్.”

సురభిమాధవరావుగారు వసుచరిత్రకు దాసులు. ఈయన వసుచరిత్రకారుని పద్యములకు పద్యములు వ్రాసినాడు. ‘ఆజాబిల్లి’ యనుపద్యమునకు పాతాం తరపద్యమును జెప్పినాడు. “నాయక యేడ్చె భూపాలైకరాగంబునన్” అని చెప్పినాడు. అనగా తెల్ల వారగట్ల పాడు భూపాలరాగమని యర్థము. భూపాలనియందలి నిర్వాజమైన ప్రేమ యని భావము. అందుచేత వెనుకటి పద్యముకంటె మాధవరావుగారు బాగుగా మెరిగించినాడని కొందరి యభిప్రాయము. కవిమాడ నట్లే సంతోషించియుండెను. అట్లు మెరిగించుట లేదుగాని తరిగించుటమాత్రము జరిగినది. వీలయందురా, కాంభోజీరాగము విడువ కర్తమైన రాగము. పద్యము రోదనవర్ణనముగలది. కావున పంగీతకాస్త్రానుసారముగ రోదనార్థమైన రాగము చాత డుంచినాడు; కాని మాధవరావుగారి యంశమును

దెలియలేక భూపాలరాగముని ఫిరాయించినారు. అది ఏడ్పురాగము కాదు. భూపాలరాగము తెల్లవారగట్ల పాడవగినది. ప్రభువులను నిద్రనుండి లేపుటకు ఉపయోగింపబడును. నిద్రలేచి నరముల యుద్ధేకముతో ఉత్సాహముగ నుండుటకు భూపాలరాగ మక్కరకు వచ్చును; కాని ఏడ్పునకు బనికిరాదు. అందుచేత కురళి మాధవరావుగారి యేడ్పు దొంగయేడ్పు. ఈ సందర్భమున రామరాజభూషణుని మరియొకపద్యమును వినుడు :

“వాలారం గొనగోళ్ల నీవలసతః
వాయించుచో నాటకుఁ
మేలంబైన విపంచి నిన్న మొదలుఁ
నీవంటమింజేసియా
యాలాపంబెయవేళ బల్కెడు ప్రభా
తాయతవాతాహతా
లోలత్తంత్రుల మేళవింపగదవే
లోలాక్షి దేశాక్షికిఁ.”

నాటరాగస్వరము స,గ,మ,ప,ని,స, స,నిషమగధః దేశాక్షిమీద గీతమే చెప్పెదను. మగరిమగరిస, సనిధ సారి, మగరిసనిధప, ధధపమగరిగ, గపధపధపధసనిధ సారి. దేశాక్షి భూపాలవంటిదే. దేశాక్షిపల్కెడు దానికి బదులుగా నాట పల్కుచున్నది. ఇందు వలన తెలియదగిన దేదనగ, ఆనాటి వీణలకు మెట్లు ఏరాగమున కారాగము సర్దుకొనదగినవే. ఇప్పటి వీణలకు కదలని మెట్లు యెట్లోయొకట్లు. కాని యీచిత్రమేమి. గాలిచే తీగలు కదలినంతమాత్రమున నాటరాగము పల్కుటే. చేతబట్టుకొని శ్రుతితీగలను, తంబూరతీగలను వాయించుచు ఆయామెట్ల నుంకించి నొక్కినగాని పల్కునా. విరుద్ధముగ లేదా? అదేమి మాట? మహాలియను వీణ ‘ఓం’ అని పల్కెడిదికాదా యని యాక్షేపింతురా? గాలిచేత తీగ గదలినయెడల రాగము పల్కెడుగాని ధ్వనియగుట కేమి? రామరాజ భూషణుడు ఇట్లు వ్రాసియుండెనేమి? అతడు గాత్ర జ్ఞాదేశాని జంత్రజ్ఞాడు కాదేమో యని యనుకొనవలసి వచ్చినది. శ్రేష్ఠార్థములలో నితని వర్ణనాశక్తినిగూర్చి

చెప్పుదును. స్త్రీతొడలను వర్ణించుచు పద్యము చెప్పినాడు:

“సతియూరుద్యుతి జెందబూని నిజదు
శృంగారనోదక్రియా
రతిబాధో లవపూరితోడరములై
రంభేభ సౌప్తంబులు
న్నతటిక పీడ మరుద్విధూతిగదలిక
ద్వంద్వపమాచంచలో
దత్తుకుందాతతి బాయవయ్యె నదెవో
తద్వైరమూలం బిలన్.”

ఇందులోని గాఢయేమనగా, కదలేవుక్షము, కరి తుండము గిరికయొక్క తొడలతో పోలుటకై రసము చేసెను. ఎందుకు? కదలిక, తుండమునకుగల దుశ్చర్యము పోవుటకై. కానిగాలితాకుటవలన, అనగా మరుద్విధూతి వలన కదలిక ఊరుపామ్యము సిద్ధించినది. అదిగాక మరుద్విధూతియనగా దేవతావైభవముచేతనని భావము. అట్టి గాలితాకుటవలనగాని, దేవతా ప్రాభవము వలనగాని తుండమునకు దుశ్చర్యమువదలలేదు. కదలివిషయమై దుశ్చర్యమునగాపైదోషము, తుండమువిషయమై బొల్లి, కఱకు దనము, చుడుతలం. కదలి తపస్సున కృతార్థత నొందినది; కాని తుండ మాట్లుకాలేదు. అందుచేతనే తుండము కదలితో నైరవధేను. అదియే వారి నైరమునకు మూలమని కవి నెలవిచ్చినాడు. ఇదియేమయ్యా, సతితొడ లెట్లున్నవో చెప్పక తుండము అరటిచెట్లను నీకివేయు చున్నందులకు కారణము జెప్పినావు. తొడలు అరటి బొందల వలెను, తుండమువలెను సున్నవను మాటయే కాని అందుకు భేదమేమైన నున్నదా? ఈమాత్రము దాని కీపద్య మెందులకు?

“నైవరవివోరధీరలను
సారసలోచన లున్నచోటికిఁ
భోరున లాతివారు చన
బూనినచో రసభంగముంచునే
జేరక పూవు దీపియల
చెంతనె నిల్చి లతాంగిరూపు క

న్నారగ జూచివచ్చితి న
వాంబురుహంబక నీకు చెప్పగన్.

(స్వతంత్రతలై న స్త్రీలు (సారసలోచనలు) ఉన్న చోటికి భోరున లాతివారు చనబూనినచో రస భంగమందు నేజేరక పూవుదీవియలచెంతసెనిల్చి లతాంగి రూపు కన్నారగ గాంచి వచ్చితి నవాంబురుహంబక నీకు చెప్పగన్.) భోరున లాతివారు. చప్పున అనగా సెలవడుగకుండు పైవారు—ఇచ్చట 'భోరున' యన్నది ప్రాసముకొఱకు—వచ్చినయెడల రసభంగ మగునట. అనగా వారి కింతవర కన్న సంతోషము, సుఖముభంగ మగుననియర్థము. అదిగాక 'రస' అనునక్షరములు భంగ మగునట! అనగా సారసలోచనలు అన్నదానిలో 'రస' పోయినయెడల సాలోచన లగుదురని భావము. ఆ! ఎవ్వరు వీరు చెప్పుచు యని యాలోచనభావమున స్త్రీ లుండురని కవియభిప్రాయము. అట్లు వారి కిట్లుందిగా నుండునని చేయక నేను పూలచెట్లమాటున డాగి లతాంగిరూపు గంటిని. పూవుదీవియలలో ఆమె యొక పూదీగనుక లతాంగియన్న విశేషము బాగుగా నున్నది. రూపు అనగా మంగళసూత్రము గాదు. రూపు కన్నెలు ధరించునది. అందుచేత నీసతిపై నీ పెండ్లియాస అడియాసకాదని విదూషకుడు వసురాజు బహుధూరుతో బల్కెను. ఆపురాపురని వేచియున్న యాయబ్బెరాసితో గ్రంథాళిగానివలె పెండ్లియైతేనా, పెండ్లియైతేనా అని యెగిరిపడి స్త్రీగోగబాధాకరు నితో కొంచెము హెచ్చుతగ్గు సముదగు వసురాజుతో జెప్పెను.

ఇతని కవిత్వమార్దవము చూపుటకై రెండు మాడు పద్యములు:

చెలికత్తెలు ఇంకను వసురాజు రాలే డని
యాతుగతతో గిరికకు నివేదించిన పద్యము—

“ఇన్నగరాజు జూడ వసు
ధోశ్యరు డెన్నడు వచ్చు వచ్చి యీ

కొన్నసతీవజ్రంపముల
కోనకు నెన్నడు డిగ్గు డిగ్గు యీ
కన్నియ గన్నులార కుతు
కంబున నెన్నడు గాంచు కాంచి తా
నెన్నడు గారవించు చెలు
లెన్నడు గాంతు రభిప్రసంపదల్.

ముంటికి కత్తి, కత్తికి కంప, కంపకు రొట్టె, రొట్టెకు ముండు, ముండుకు డోల్, డోల్ బజా అని అనకాపల్లి బులుసుపాపయ్యకాస్త్రీగారి ముక్తపద గ్రస్తాలంకారోదాహృతగద్య శ్రాద్ధమువలె సుండక యీ పద్యము మిగుల సాంపుగ నున్నది. ఇట్టిదో, ఇంతకన్న మిన్నయో అగు నొక్కపద్యము చెప్పెదను :—

“ఏమేమీ జగతి గళోరములు తై
లేంద్రంబుతాగా డదీ
యామేయస్వయభేదియంతకు గళో
రాకారుడొసే కదా
యామేటిక ధృతివాసి చూపులనె యుం
టాశించువా రెంతవా
రో మీనేక్షణ దా నెరుంగ డెతదా
యాధ. ప్రభావోన్నతుల్.”

ఓహో! రామరాజభూషణా! శేషుడి శిరస్సు వంపింపవలసిన పద్యము జెప్పితివయ్యా. ఇంత మృదు లత, ద్రాక్షపాకము నీసామ్యేనయ్యా! మహాకవి!

“నాశీకాకరతీరసారకదళీ నారంగపూగావళీ
పాలీవాసితమైన కోన గని యాబల్లోనలో గానలో
లాళిప్రేరకరత్న కోరక మయూ ఖాళీసమాలిథమా
కేళీధామముగంటిభూరమణయాకేళీనివాసంబునన్.”

ఇతడు బహుప్రశస్తకవి. అయిన నేమి? పనికి మానిన శ్లేషములకై బోయి యేమో యైనా డని చెప్ప వలసినవచ్చినది.

ఇకగాను ముందు శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారు, ఆయన తరువాతి ప్రబంధకవులగుర్చి చెప్పెదను.

ప్రళయకాలాంబుదంబు లంబరమునేలి
యుటుముచున్నవి, భువన ముట్టుఁతలూఁగ
గుసగుసలువోవుచున్నది కువలయంబు
కలదు గాఁబోలు నెత్తుటి గాలివాన.

మంచిరోజు లెందు మాయమైపోవునో
కలహభేరి మ్రోసెఁ గంతమెత్తి
కలవరించు రాజ్యముల హడావుడిఁ జూచి
మృత్యుదేవి వీణ మిటుకొనియె.

నేడో! రేపో! రక్తపుఁ
గూడుగుడిచి, యేమి పాడుకొనునో భాషా.
ప్రీడావతి, యేదేశము
పాడువడునో, యెంతకీడు వాటిల్లెడినో.

పొటమరించిన పోరాటముల నెఱమునఁ
బ్రసవవేదనవడు ధరావలయమునకు
జననమందునో! లేదో ప్రశాంతిశిశువు
మలయునో లేదో యానందమూరుతంబు.

ఈ కలహసహస్రదమహివలయంబు, పిశాచయోగ్యమై
చీకటికోనయై, యశుభ చిహ్నితమైన నిశీధమందు న
య్యో! కనుమూసి, తూలిపడి యున్నది, ముక్తకరాశుఖిగ్లమై
యేకడ డాఁగెనో! తెలియ దిద్ధపరాక్రమగర్వబీజముల్.

కలకలలాడునంపదల కౌఁగిట నూయెలలూఁగు ధారుణీ
శులు శయనించినారు, రణ శూరుల కత్తుల కాపలాలలో
బలిసిన గుడ్లగూబల రవంబున నీ నడురేయి, యే యమర
గళములు వత్సెనో! పగిడి కంటులు నవ్వెఁ గికాకికధ్వనికా.

౧

[ఏకాంతగృహములో రాజరాజు కూర్చున్నాడు. ఏదైసంవత్సరముల వయస్సుండవచ్చును. తల నెరుస్తోంది. ముఖము ముడతలుపడబోతున్నది. ఉప్పొడజరిసెల్లా కట్టుకొన్నాడు. కుడితిని తొడుక్కొన్నాడు. గోడలమీద అనేక రకాల చిత్రాలు వ్రాసిఉన్నవి. దిండును జేర్లాబడి కూర్చుని ఆచిత్రాలకేసి చూస్తూ ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు.]

రాజరాజు

శివుడు గంగను వివాహం చేసుకోలేమా? శ్రీకృష్ణుడు ఎనమండుగురిని పెల్లిచేసుకోలేమా? నేను మళ్ళీ పెల్లాడిలే వచ్చే ఉపద్రవం ఏమిటి? తికాలజ్ఞులైన పురోహితులు, అందుకల్ల నాకు శాశ్వతమైన అపక్షిరి వచ్చి లోకములో స్థిరస్థాయిగాఉంటుందని చెప్పుతున్నారు. శివుణ్ణి, శ్రీకృష్ణుణ్ణి చిత్రాలుగా వ్రాసినట్లే నన్ను గోడలమీద చిత్రాలుగా వ్రాసి ఆక్షేపిస్తారో ఏమిటో? ఈవయస్సులో నాకు ఈకోరిక ఎందుకు కలగాలో? ఇదంతా పురాకృతకర్మఫల మేమా? ఎంత దులుపు కొందామన్నా వదలిపోకుండా ఉండి ఈకోరిక. క్షిరి వచ్చినా, అపక్షిరి వచ్చినా, తలపెట్టిన ఈ కార్యము చెయ్యకుండా ఉండలే ననిపిస్తోంది. నిన్ను గోదావరి మీద విహరముచేస్తూంటే తటాలున ఈ కోరిక మనస్సులో ప్రవేశించింది. తికరణశుద్ధిగా గోదావరిని ప్రార్థించాను. మార్కండేయస్వామివైపు తిరిగి మొక్కాను, నాకు కర్తవ్య ముపదేశించమని. నా కోరిక ఉచితమైనదే అని నా మనస్సు కప్పుడు తట్టింది. అయినా అబ్బాయిగారి ఆభిప్రాయం ఏమిటో తెలుసుకోహో!

[ఏకాంతగృహమునెరిచి బయటకు వచ్చును. వనారాలో తినానీలూ, దిండ్లూ, చాటిమీద పరిచిన వెంపూమతో దుప్పట్లూ ఉన్నవి. పశ్చిమంగా గోదావరి కనిపిస్తూ

ఉరటుంది. నేవకుడు చల్లాడము తొడుక్కొని, అంగీ వేసుకొని, తలపాగా చుట్టుకొని ఒక ప్రక్క నిలిచి ఉంటాడు. రాజరాజుపెదవులకేసి చూస్తూ ఉంటాడు నేవకుడు. రాజరాజు ఒకదిండుదగ్గర కూర్చుని గోదావరి కేసి చూస్తూ దిండుమీద జేర్లాబడి]

రాజరాజు

అబ్బాయిగారిని నాయనగారు రమ్మంటున్నారనిచెప్పే

నేవకుడు

బుద్ధి, బుద్ధి, మహారాజా.

రాజరాజు

సారంగుని రమ్మము.

నేవకుడు

చిత్తం, మహారాజా. (నేవకుడు వెళ్ళును)

రాజరాజు

అబ్బాయిగారిని ఏమని అడిగేదీ? అబ్బాయిగారు ఆ పిల్లనే చేసుకొంటానంటే ఒకవేళ! నా అభిప్రాయం తెలిస్తే ఎప్పుడూ అలాగ ఆనడు. అయినా చారులవల్ల అతని అభిప్రాయం గ్రహిస్తే బాగుంటుంది. అబ్బాయిగారి మనస్సుకు వ్యతిరేకమిది నే నెందుకు ఇట్టి సౌఖ్యము లాశించడం?

నేవకుడు

(ప్రవేశించి) యువరాజావారు వేంచేస్తున్నారు మహారాజా.

[నేవకుడు తొలగి దూరముగా టిప్పును. సారంగధరుడు ప్రవేశము. నిగనిగలాడే శరీరము. మొలకమీసము. ఉప్పొడసెల్లా కట్టుకున్నాడు. పట్టుకండువా వల్ల పాటుగా వేసుకొన్నాడు. చెవులకు వజ్రాల తప్పెట్లు. చేతులకు కంపుల కడియములు. గిరజాల జుట్టు. నడినెత్తి మీద ముడి.]

రంగి

రాజరాజు

రండి, అబ్బాయి గారు కూర్చోండి.

సారంగధరుడు

(శంక్రిసమీపాన కూర్చొని) నాయనగారి ఆజ్ఞ అయిన దని నేవకును విన్నవించగా వచ్చాను.

రాజరాజు

ఏమిటెంతలు చూస్తున్నారు ఇంతదాకా.

సారంగధరుడు

గోదావరిలో మన నావికులు బలాబలములు చూచుకొర
టున్నారు. రాళ్లు నింపిన పడవకు తాడుకట్టి ఆతాడు
పల్లతో పట్టుకొని గోదావరి ఈడుతున్నాడు ఒకడు.
ఆపడవను గోదావరిమధ్యకు తీసుకుపోయి వదులుతా
డట. వాడితో పంచెంచేసినవాడు మళ్ళీ ఆవిధంగానే
ఒడ్డుకు తీసుకువస్తాడట ఆపడవను.

రాజరాజు

యవరాజుగారు ఆపంచెను చూస్తున్నారా?

సారంగధరుడు

ఆయిందరికి చేరినూరువరహాయా బహుమానం చేస్తానన్నా
ను—నరిగా వారు కార్యం నెరవేర్చేస్తే, నాయనగారు
అలాగ ఉత్తరంగామాస్తే అదిగో అక్కడ కనిపిస్తుంది.

రాజరాజు

(అటు చూడకుండా) అబ్బాయిగారితో ఒకమాట చెప్ప
దలచాము.

సారంగధరుడు

ఆలకిస్తున్నాను నాయనగారూ.

రాజరాజు

అబ్బాయిగారికి ఇదివరలో చేసిన వివాహప్రయత్నము
రద్దుచేసి మళ్ళీ పునఃప్రయత్నము చేయదలచాము.
అబ్బాయిగారి అభిప్రాయ మెలా ఉంటుందో తెలు
సుకో కోరుతున్నాము.

సారంగధరుడు

కర్లనీ, శంక్రిసీ దేవతలకు భావించి హరిత్రజ్జులు శిర
సావహించడమే నా ధర్మముగా భావించుకొంటు
న్నాను నాయనగారూ.

రాజరాజు

మహారాణిగారి అభిప్రాయ మేమిటో?

సారంగధరుడు

మోతాడీవారు నాయుష్టముకు వ్యతిరేకముగా నడకరు.
తయినా మాతాశీవారితో మనవిచేస్తాను.

రాజరాజు

మనవిచేసి పర్యవసానం తెలియ జేయండి.

సారంగధరుడు

(లేచి వెడుతూ) చిత్తం.

[సారంగధరుడు వెళ్ళిపోవును. నేవకుడు సమాపించి
రాజరాజు పెదవులను కనిపెట్టుచుండును.]

రాజరాజు

(నేవకునివేపు చూస్తూ) దక్షిణభవనము ప్రవేశించబోతు
న్నాము.

[నేవకుడు వడివడిగా పోవును. రాజరాజు బద్ధకముగా
లేచును. ఇంకా నేవకుడు చదావులు తొడుగును. ఒక
హానీ మెల్లో ముత్యాలహారాలు వేసి పట్టు పెల్లా బుజం
మీద వేయును. రాజు దక్షిణభవనమునకు నడుచును.]

* * * * *

చే టి క

మహారాజావా రిట్లా దయచేయవలెను. ఇటు ఇటు.

రాజరాజు

కుంకుమవతి చిత్రాంగి మాతో ప్రసంగించడముకు యిష్ట
పడదా?

చే టి క

శుష్పములు చేతపట్టుకొని వేచియున్నా రమ్మగారు.
అదే చిత్రాంగి అమ్మవారి కాల.

రాజరాజు

మరచిదీ.

[చేటిక వెళ్ళిపోవును. చిత్రాంగి విడిచిపెట్టెల్లెల్లె
బయటటో చెంగుచెంగున దాటే జింకలిల్లె ఉంది.
రాజరాజురాక చూచి పువ్వులపల్లెం చేత్తో పట్టుకొని
గోడవేపు ముఖం పెట్టి నిలబడింది.]

రాజరాజు

కాబోవు చిన్నరాణిగారికి తేనుమా?

చిత్రాంగి

(పువ్వులపల్లెం కిందకు జారవిడిచి మాట్లాడకుండా నిల్చుచుండును.)

రాజరాజు

మాకుమారరత్నము మాఅభిప్రాయంతో, ఏకీభవించాడు. దేవేరిగారి అభిప్రాయమున్నూ మాకు వ్యతిరేకముగా ఉండదు. మీసమృతిహడా ఉంటే నేనుగొప్పణ్ణి.

చిత్రాంగి

వలలో చిక్కిన పిట్టతో వండుటకు నెలలో ఆస్వాదం బోయినాడు.

రాజరాజు

దేశములు జయించిన భాజుకు ఒక ముగ్ధులవలమును జయించడము కష్టపాద్యము కావదుకొంటాను.

చిత్రాంగి

జయాపజయాల వీరు ముగ్ధుల కెట్లా తెలియడం?

రాజరాజు

నాసామ్రాజ్యము నీవశము; భోగములు నీవశము; నవరత్నరాసులు నీవశము; నానమస్తమా నీవశము; నా హృదయము నీవశము— నీసమృతి నావశము చెప్పులే?

చిత్రాంగి

చిన్నతనపు మోటుమాటలకు ముందుచవలెను ఈఅబలమ మహారాజావారు. సిరిరా మోకాలొడ్డే ముగ్ధుమూత్రం కానునేను.

[క్రిందపడ్డపల్లెంలాకి చెదిన పువ్వులున్న చిత్రాజరాజుకు సమర్పించును. రాజరాజు పంత్తోవయతో స్వీకరించును.]

రాజరాజు

మంగళనూత్రధారణమునకు గళము సవించుకో. వెళ్లి వస్తా చిన్నిరాణిగారూ!

చిత్రాంగి

చిత్తం.

[రాజు వెళ్లిపోవును. చిత్రాంగి తన కాలతెలుపు మానుకొని ఆలోచనలో మునిగిఉండును.]

చిత్రాంగి

రాజుకు మంగళనూత్రము కట్టుటకు గళము ఇస్తా. యువరాజుకు దేహమూ, హృదయమూ.

* * * * *

సారంగధరుడు

మాతాదీవారు వాయనగారితో స్వయముగా మాట్లాడజలచినట్లు చిన్నవించున్నారు.

రాజరాజు

ఎక్కడ ఉన్నారు?

సారంగధరుడు

ఉత్తరభవనములో తూర్పునైపున ఉన్న ఉద్యానములో ధౌత్యంజయున ఒంటరిగా కూర్చున్నారు.

రాజరాజు

ధారిమాపండి.

సారంగధరుడు

తామొక్కరూ రావలసినదనే మాతాదీవారి అభిప్రాయము.

రాజరాజు

మంచిది.

* * * * *

[భాగము సుచ్చుకొన్న అడవులిలాగ రత్నాంగి పొదరింటి కూర్చున్నది. వలభైదిశ్ల వయస్సు. ఒంటిమీస ఆధరణాలు తక్కువగా ఉన్నవి. పట్టుచీర కట్టుకొన్నది. పట్టుకత్తెరీయముతో దేహమును కప్పకొన్నది. దూరమున గాజరాజును చూచి నిలుచున్నది. రాజరాజు సమీపించగానే అతని పాదాలకు నమస్కరించి నిలబడ్డది. రాజరాజు ఒకచలవరాతి ఆరుకుమీద కూర్చున్నాడు. రత్నాంగిని కూర్చోమంటే కూర్చోలేదు.]

రాజరాజు

దేవేరిగారికి కుశలమా?

రత్నాంగి

స్థిరచిత్తుని వివాహమాడిన యువతికి చిత్తకాంతి ఉంటుంది. చంచలచిత్తుని భార్యకు ఎక్కడిని కుశలము?

రాజరాజు

కోప మెరుగని దేవిగారి నావేళించిన ఈ కోపమునకు జన్మస్థాన మేదో?

రత్నాంగి

పతికి హితము బోధించని సతికి నరకమని పెద్దలు చెప్పేతారు. కాబట్టి మనవిచేస్తున్నాను.

రాజరాజు

నీటివాక్యములు వినివిని చెవులు చిల్లులుపడ్డవి. రాజు భారమున్నూ, కటుంబభారమున్నూ మాతో సరిపడునమునా పంచుకొన్న దేవిగారితో ఒక్కమాట మాత్రమే చెప్పదలచాము.

రత్నాంగి

వట్టుక్రవర్తలవంటి మహాసుహులని నే నెంచుకొంటున్న మహారాజుగారికి నేటికి నేను హితోపదేశము చెప్పువలసివచ్చెగదా అని వగస్తున్నాను. అబ్బాయిగారి వివాహము రద్దు చెయ్యవలె! మహారాజుమాడా మనుష్యుడే. అతడుమాడా హద్దుమీరందు.

రాజరాజు

నాసంకల్పమునకు యువరాజుగారి—మన కుమారరత్నము సమ్మతి ఉన్నది. చిత్రాంగి ఇష్ట మున్నది. మాకు అపేక్ష ఉన్నది. దేవిగారిసమ్మతిహడా ఆశిస్తున్నాము కాబట్టి దేవిగారు ఎట్టిఅభ్యంతరమూ చెప్పరాదు.

రత్నాంగి

బుద్ధిని పెడదారిని పెట్టే వయస్సు కాదు మీది. ధర్మమును హత్యచేసే చదువుకాదు మీరు నేర్చినది. నీతిని విస్మరింపచేసే బోధలు కావు మీమంత్రిలని. మీకష్టములు పంచుకొన్న నాసతీత్వమునకు నే నెట్టి కళంకమూ తీసుకురాలేదు. మహారాజా, ఎక్కడినుండి వచ్చినది ఈ అధర్మసంకల్పము మీకు?

రాజరాజు

న్యాయకార్యములు చేయడములోనే అలవాటుపడ్డ నా బుద్ధికి నేను అధర్మసంకల్పము ఎట్లా పుట్టగలదు డేవీ!

రత్నాంగి

ఎప్పుడూ వర్షములుకురిచే మేఘములనుండి పిడుగులు పడవంటేదా—వినండి, మహారాజా వినండి—ఈ సంకల్పమే మన రాజ్యమునకు ముప్పుతెస్తుంది. మన సౌఖ్యమునకు అంతరాయము కలిగిస్తుంది. మన వంశమునుంటుకలుపుతుంది. నాకడుపులో చిచ్చుపెడుతుంది—విడవండి మహారాజా, విడవండి ఈసంకల్పం.....

.....

2

రాత్రివేళ నే నొక్కడనే కూర్చుని వ్రాస్తున్నాను సారంగధర వాటకం. ఇంత వరకూ వ్రాసేవరికి అర్ధరాత్రి అయినది. ఇంట్లో అందరూ నిద్రపోతున్నారు. గోడ మీద గడియారముమాత్రము టక్కుటక్కుమని కొట్టుకొంటోంది. అప్పుడప్పుడు ముక్కలు మొరుగుతున్నాయి. అప్పుడప్పుడు మోహరు భండ్లు దూరమునుంచి మొరుగుతూ పోతున్నవి. రత్నాంగి వాక్యములు ముగించి రాజరాజువాక్యములు వ్రాయబోతున్నాను. బ్రహ్మచరుని కాగితముమీద దృష్టినిలిపి ఆలోచిస్తూన్న నేను ఉలిక్కిపడ్డాను. నా కల మెవరో గట్టిగా పట్టుకొన్నాను. తలయెత్తి చూచాను. ఒక ముసలిమనిషి. నా యెదుట నవ్వుతూ నిలబడ్డాడు. ఇతడు ఎక్కడనుంచి వచ్చిఉంటాడని నాలుగు వేపులా చూచాను. వేసినతలుపులు వేసినట్లే ఉన్నవి. దీపము యథాప్రకారం వెలుగుతోంది. గడియారము

శిల్ప

యథాప్రకారము టక్కుటక్కుమని కొట్టుకొంటోంది. ఆశ్చర్యముతోనూ, భయముతోనూ అతనికేసి చూచి “ఎవరు మీ” రని ప్రశ్నించాను. ముసలివాడు నవ్వి “నన్ను గుర్తించలేవా” అన్నాడు. నే నెట్లా గుర్తించగలను? నే నెన్నడూ చూచినమనిషిలాగ లే డాతడు. ఈకాలపు మనిషిలాగే లేడు. శతాబ్దాలను చీల్చుకొని బయటపడ్డ మనిషిలాగ ఉన్నాడు. “చెమ్మి-కోటూ, చెమ్మి-షరాయి, అట్టకిరీటమూ పెట్టుకుంటే గాని గుర్తించలేవుకాబోలు” అన్నాడు.

“ఎవరు మీరు” అని మళ్లా ప్రశ్నించాను.

“పోనీ ఉప్పడసెల్లా, కుడిలిసీ, చెడావులూ ఉంటే గుర్తించిఉందువేమో” అన్నాడు.

“ఎవరు మీరు? ఇక్కడికి ఎట్లా వచ్చారు? కావ్యరచనకి విఘ్నము తెచ్చిన మీకు పాపము చుట్టుకోదా” అన్నాను. అని అనుమానపడ్డాను. ఇతడే రాజరాజుకాబోలు ననుకొన్నాను.

“అవును నేను రాజరాజునే” అన్నాడాయన.

“అయితే మీరు నాకలంలోనుంచి దిగారా, ఈకాగింతలోనుంచి లేచారా? ఎట్లా వచ్చా రిక్కడికి? నేను సృష్టించిన నాటకపాత్రలకి దేహమూ, ప్రాణమూ వచ్చినవా?”

రాజరాజు—వస్తే రాకూడదా? అందులో ఆశ్చర్యం ఏమిటి?

నేను—మీకు ఆశ్చర్యం లేకపోవచ్చు. నాబోటివానికి ఆశ్చర్యమే.

రాజు—వెయ్యిసంవత్సరాలక్రితం ఉన్న రాజులను లాక్కువచ్చి నీయిష్టం వచ్చినట్లు ఆడించడంలో ఆశ్చర్యం లేదా? వారి అంతఃపురాల్లో చొరబడి వారి స్త్రీలచేత అవాక్కులూ చెవాకులూ పలికించడంలో ఆశ్చర్యం లేదా? దేశకాలాలని జయించినట్లు ఊహించుకొంటున్నారాబోలు మీకాలపువాళ్లు?

నేను—ఔచితీ తప్పకుండా చరిత్రలోని పురుషులచేతా, స్త్రీలచేతా సంభాషణ చేయించడములో తప్పేమిటి? తమ తమ సామర్థ్యాలనుబట్టి కవులు భిన్నభిన్న రీతులుగా వారిచేత మాట్లాడించవచ్చు నిజమే కాని.....

రాజు—వాచాలత్వముకూడా ఈ కాలపువాళ్ల లక్షణములాగ ఉంది. అయితే నీవు నాటకం వ్రాస్తున్నావు కాదూ వచ్చిన రాజులూ, రాణీలూ లోకువగా దొరికేరు గదా అని! నేను పాలించేకాలములోనే మమ్ముగురించి యీలాటి నాటకాలు వ్రాస్తే నీకు ఎటువంటి శిక్ష.....

నేను—ద్వీపాంతరవాసం కాబోలు— అందుకనే వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యముగల ఈరోజు లలో వ్రాస్తున్నాను.

రాజరాజు

రండి, అబ్బాయిగారు మార్చండి.

సారంగధరుడు

(తండ్రిసమీపాన కూర్చుని) నాయనగారి ఆజ్ఞ అయిన
దని నేవకును విన్నవించగా వచ్చాను.

రాజరాజు

నీమిమింతలు చూస్తున్నారు ఇంతదాకా.

సారంగధరుడు

గోదావరిలో మన నావికులు బలాబలములు చూచుకొర
టున్నారు. రాళ్లు నింపిన పడవకు తాడుకట్టి ఆతాడు
పల్లెతో పట్టుకొని గోదావరి ఈడుతున్నాడు ఒకడు.
ఆపడవను గోదావరిమధ్యకు తీసుకుపోయి వదులుతా
డట. వాడితో పంచెంపేసినవాడు మళ్ళీ ఆవిధంగానే
ఒడ్డుకు తీసుకువస్తాడట ఆపడవను.

రాజరాజు

యవరాజుగారు ఆపందెము చూస్తున్నారా?

సారంగధరుడు

అయిదొరికి చేరినూరువరహోయ బహుమానం చేస్తానన్నా
ను—సరిగా వారు కార్యం నెరవేరిస్తే. నాయనగారు
అలాగ ఉత్తరంగామాస్తే అదిగో అక్కడ కనిపిస్తుంది.

రాజరాజు

(అటు చూడకుండా) అబ్బాయిగారితో ఒకమాట చెప్ప
దలచాము.

సారంగధరుడు

ఆలకిస్తున్నాను నాయనగారూ.

రాజరాజు

అబ్బాయిగారికి ఇదివరలో చేసిన వివాహప్రయత్నము
రద్దుచేసి మళ్ళీ పునఃప్రయత్నము చేయదలచాము.
అబ్బాయిగారి అభిప్రాయ మెలా ఉంటుందో తెలు
సుకో కోరుతున్నాము.

సారంగధరుడు

కల్లినీ, తండ్రినీ దేవతలనుగా భావించి హోరతజ్జులు కైరి
సోవహించడమే నా ధర్మముగా భావించుకొంటు
న్నాను నాయనగారూ.

రాజరాజు

మహారాణిగారి అభిప్రాయ మేమిటో?

సారంగధరుడు

మాతాశీవారు నాయుష్టముకు వ్యతిరేకముగా నడవరు.
తయినా మాతాశీవారితో మనవిచేస్తాను.

రాజరాజు

మనవిచేసి పర్యవసానం తెలియజేయండి.

సారంగధరుడు

(లేచి వెనుకూ) చిత్తం.

[సారంగధరుడు వెళ్లిపోవును. నేవకుడు సమీపించి
రాజరాజు పెదవులను కనిపెట్టుచురడును.]

రాజరాజు

(నేవకునివేపు చూస్తూ) దక్షిణభవనము ప్రవేశించబోతు
న్నాము.

[నేవకుడు వడివడిగా పోవును. రాజరాజు బద్ధకముగా
లేచును. ఇంకో నేవకుడు చదాపులు తొడుగును. ఒక
దానీ మెల్లో ముత్యాలహారాలు వేసి పట్టు పెల్లా బుజు
మీద వేయును. రాజు దక్షిణభవనమునకు నడుచును.]

* * * * *

చేటి క

మహారాజావా రిట్లా దయచేయవలెను. ఇటు ఇటు.

రాజరాజు

కుంకుమవతి చిత్రాంగి మాతో ప్రసంగించడముకు యిష్ట
పడదా?

చేటి క

భువ్వుములు చేతపట్టుకొని వేచియున్నా రమ్మగారు.
అదే చిత్రాంగి అమ్మవారి కాల.

రాజరాజు

మరచిదీ.

[చేటిక వెళ్లిపోవును. చిత్రాంగి పదిహేనేళ్ల పిల్ల;
బయటటో చెంపచెంపన దాటే జంకపిల్లలా ఉంది.
రాజరాజురాక చూచి భువ్వలపల్లెం చేత్తో పట్టుకొని
గోడవేపు ముఖం పెట్టి నిలబడింది.]

రాజరాజు

కాబోవు చిన్నరాణిగాకి తేనుమా?

చిత్రాంగి

(పువ్వులపల్లెం కిందకు జారవిడిచి మాట్లాడకుండా నిల్చుచుండును.)

రాజరాజు

మాకుమారరత్నము మాఅభిప్రాయంతో నీకీర్తినించాడు. దేవేరిగారి ఆభిప్రాయమున్ను మాకు వ్యతిరేకముగా ఉండదు. మీసమృతిహడా ఉంటే నేనుగన్యజ్ఞే.

చిత్రాంగి

వలలో విక్రిన పిట్టతో వండుటకు నెలనాటి అన్నాడుట బోయచాడు.

రాజరాజు

దేశములు జయించిన భాణుకు ఒక ముగ్ధహృదయమును జయించడము కష్టపాద్యము కాదనుకొంటాము.

చిత్రాంగి

ఇయాపజనులల వీరు ముగ్ధుల కెట్లా తెలియడం?

రాజరాజు

నాసామ్రాజ్యము నీవశము; భోగములు నీవశము; నవరత్నరాసులు నీవశము; నాసమస్తమా నీవశము; నా హృదయము నీవశము— నీసమృతి నావశము చెప్పులే?

చిత్రాంగి

చిన్నతనపు మోటుమాటలకు నీమించవలెను ఈఅబలను మహారాజావారు. సిరిరా మోకాలోడ్డే ముగ్ధుడు మాత్రం కానునేను.

[క్రిందపడ్డపల్లెంలోకి చెదిన పువ్వులున్నది రాజరాజుకు సమర్పించును. రాజరాజు సంతోషముతో స్వీకరించును.]

రాజరాజు

మంగళనూత్రధారణమునకు గళము సహించుకో. వెళ్లి వస్తా చిన్నిరాణిగారూ!

చిత్రాంగి

చిత్రం.

[రాజు వెళ్లిపోవును. చిత్రాంగి తన కాలరేఖపు మాను కొని ఆలోచనలో మునిగిఉండును.]

చిత్రాంగి

రాజుకు మంగళనూత్రము కట్టుటకు గళము ఇస్తా. యువరాజుకు దేహమూ, హృదయమూ.

* * * * *

సారంగధరుడు

మాతాజీవారు నాయనగారితో స్వయముగా మాట్లాడజలవిసట్టు చిన్నచించున్నారు.

రాజరాజు

ఎక్కడ ఉన్నారు?

పాదంగధరుడు

ఉత్తరభవనములో కూర్చున్నావున ఉన్న ఉభయనములలో ధౌత్యకంజమున ఒంటరిగా కూర్చున్నాడు.

రాజరాజు

ధారిమాపండి.

సారంగధరుడు

తామొక్కరూ రావలసినదనే మాతాజీవారి ఆభిప్రాయము.

రాజరాజు

మంచిది.

* * * * *

[భాణుడు సుదృఢకొన్న ఆడపులిలాగ రత్నాంగి పొదరింటి కూర్చున్నది. వలకైనిల్ల వయస్సు. ఒంటిమీస ఆధరణాలు తక్కువగా ఉన్నవి. పట్టుచీర కట్టుకొన్నది. పట్టుకత్తరియముతో దేహమును కప్పుకొన్నది. దూరమున గాజరాజును చూచి నిలుచున్నది. రాజరాజు సమీపించగానే అతని పాదాలకు నమస్కరించి నిలబడ్డది. రాజరాజు ఒకచలవరాతి ఆరుగుమీద కూర్చున్నాడు. రత్నాంగిని కూర్చోమంటే కూర్చోలేదు.]

రాజరాజు

దేవేరిగారికి కుశలమా?

రత్నాంగి

సిగ్గుచిత్తుని వివాహమాడిన యువతికి చిత్తశాంతి ఉంటుంది. చంచలచిత్తుని భార్యకు ఎక్కడినీ కుశలము?

రాజరాజు

కోప మెరుగని దేవిగారి నావేళించిన ఈ కోపమునకు జన్మస్థాన మేదో?

రత్నాంగి

పతికి హితము బోధించని సతికి నరకమని పెద్దలు చెప్పుతారు. కాబట్టి మనవిచేస్తున్నాను.

రాజరాజు

నీతివాక్యములు వినిని చెవులు చిల్లులుపడ్డవి. రాజు భారమున్ను, కటుంబభారమున్ను మాతో పోషమానముగా పంచుకొన్న దేవిగారితో ఒక్కమాట మాత్రమే చెప్పడలచును.

రత్నాంగి

వట్టుకవక్రబలవంటి మహామహులని నే నెంచుకొంటున్న మహారాజుగారికి నేకీ నేను హితోపదేశము చెయ్యవలసినదేమిదా అని వగస్తున్నాను. అబ్బాయిగారి వివాహము రద్దుచెయ్యడమా! మహారాజుమాడా మనుష్యుడే. అశ్రమమాడా హద్దుమీరందా.

రాజరాజు

నాసంకల్పమునకు యువరాజుగారి—మన కుమారరత్నము సమ్మతి ఉన్నది. చిత్రాంగి ఇష్ట మున్నది. మాకు అపేక్ష ఉన్నది. దేవిగారిసమ్మతిహడా ఆశిస్తున్నాము. కాబట్టి దేగారు ఎట్టిఅభ్యంతరమూ చెప్పరాదు.

రత్నాంగి

బుద్ధిని పెడదారిని పెట్టే వయస్సు కాదు మీది. ధర్మమును హత్యచేసే చదువుకాదు మీరు నేర్చినది. నీతిని విస్మరింపచేసే బోధలు కావు మీమంత్రిలని, మిత్రముఖములు పంచుకొన్న నాసతీత్వమునకు నే నెట్టి కళంకకూ తీసుకురాలేదు. మహారాజా, ఎక్కడినుండి వచ్చినది ఈ అధర్మసంకల్పము మీకు?

రాజరాజు

న్యాయకార్యములు చేయడములోనే అలవాటుపడ్డ నా బుద్ధికి నేడు అధర్మసంకల్పము ఎట్లా పుట్టగలదు దేవీ!

రత్నాంగి

ఎప్పుడూ వర్ణములుకురికే మేఘములనుండి విడుదలు పడడంలేదా—వినండి, మహారాజా వినండి—ఈ సంకల్పమే మన రాజ్యమునకు ముప్పుతెస్తుంది. మన సౌఖ్యమునకు అంతరాయము కలిగిస్తుంది. మన వంశమును నుంటకలుపుతుంది. నాకనువులో చిచ్చు చెనుతుంది—విడవండి మహారాజా, విడవండి ఈసంకల్పం.....
.....

2

రాత్రివేళ నే నొక్కడవే కూర్చుని వ్రాస్తున్నాను సావంధర నాటకం. ఇంత వరకూ వ్రాసేసరికి అర్ధరాత్రి అయినది. ఇంట్లో అందరూ నిద్రపోతున్నారు. గోడ మీద గడియారముమాత్రము టక్కుటక్కుమని కొట్టుకొంటోంది. అస్పృశస్పృశ మోటారు మొరుగుతున్నాయి. అస్పృశస్పృశ మోటారు బిండ్లు దూరమునుంచి మొరుగుతూ పోతున్నవి. రత్నాంగి వాక్యములు ముగించి రాజరాజువాక్యములు వ్రాయబోతున్నాను. బ్రహ్మచర్యంపంచుకొని కాగితముమీద దృష్టినిలిపి ఆలోచిస్తూన్న నేను ఉలిక్కిపడ్డాను. నా కల మెనరో గట్టిగా పట్టుకొన్నాను. తలయెత్తి చూచాను. ఒక ముసలిమనిషి నా యెదుట నవ్వుతూ నిలబడ్డాడు. ఇతడు ఎక్కడనుంచి వచ్చిఉంటాడని నాలుగువేపులా చూచాను. వేసినతలుపులు వేసినట్లే ఉన్నవి. దీక్షము యథాప్రకారం వెలుగుతోంది. గడియారము

యథాప్రకారము టక్కుటక్కుమని కొట్టుకొంటోంది. ఆశ్చర్యముతోనూ, భయముతోనూ అతనికేసి చూచి “ఎవరు మీ” రని ప్రశ్నించాను. ముసలివాడు నవ్వి “నన్ను గుర్తించలేవా” అన్నాడు. నే నెట్లా గుర్తించగలను? నే నెన్నడూ చూచినమనిషిలాగ లే డాతడు. ఈకాలపు మనిషిలాగే లేడు. శతాబ్దాలను చీల్చుకొని బయటపడ్డ మనిషిలాగ ఉన్నాడు. “చెమ్మికొట్టూ, చెమ్మికొట్టూ, పరామి, అట్టకిరీటమూ పెట్టుకుంటే గాని గుర్తించలేవుకాబోలు” అన్నాడు.

“ఎవరు మీరు” అని మళ్లా ప్రశ్నించాను.

“పోనీ ఉప్పడసెట్లా, కుడితినీ, చెడాపులూ ఉంటే గుర్తించిఉందువేమో” అన్నాడు.

“ఎవరు మీరు? ఇక్కడికి ఎట్లా వచ్చారు? కావ్యరచనకి విఘ్నము తెచ్చిన మీకు పాపము చుట్టుకోదా” అన్నాను. అని అనుమానపడ్డాను. ఇతడే రాజరాజుకాబోలు ననుకొన్నాను.

“అవును నేను రాజరాజునే” అన్నాడాయన.

“అయితే మీరు నాకలంలోనుంచి దిగారా, ఈకాగింతలోనుంచి లేచారా? ఎట్లా వచ్చా రిక్కడికి? నేను సృష్టించిన నాటకపాత్రలకి దేహమూ, ప్రాణమూ వచ్చినవా?”

రాజరాజు—వస్తే రాకూడదా? అందులో ఆశ్చర్యం ఏమిటి?

నేను—మీకు ఆశ్చర్యం లేకపోవచ్చు. నాబోటివానికి ఆశ్చర్యమే.

రాజు—వెయ్యిసంవత్సరాలక్రితం ఉన్న రాజులను లాక్కువచ్చి నీయిష్టం వచ్చినట్లు ఆడించడంలో ఆశ్చర్యం లేదా? వారి అంతఃపురాల్లో చొరబడి వారి స్త్రీలచేత అవాక్కులూ చెవాకులూ పలికించడంలో ఆశ్చర్యం లేదా? దేశకాలాలని జయించినట్లు ఊహించుకొంటున్నా దుకాబోలు మీ కాలపువాళ్లు?

నేను—ఔ! చితి తప్పకుండా చరిత్రలోని పురుషులచేత, స్త్రీలచేత సంభాషణ చేయించడములో తప్పేమిటి? తమ తమ సామర్థ్యాలనుబట్టి కవులు భిన్నభిన్న రీతులుగా వారిచేత మాట్లాడించవచ్చు నిజమే కాని.....

రాజు—వాచాలత్యముకూడా ఈ కాలపువాళ్ల లక్షణములాగ ఉంది. అయితే నీవు నాటకం వ్రాస్తున్నావు కాదూ వచ్చిన రాజులూ, రాణీలూ లోకువగా దొరికేరు గదా అని! నేను పాలించేకాలములోనే మమ్ముగురించి యీలాటి నాటకాలు వ్రాస్తే నీకు ఎటువంటి శిక్ష.....

నేను—ద్వీపాంతరవాసం కాబోలు— అందుకనే వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యముగల ఈరోజులలో వ్రాస్తున్నాను.

రాజు—ఏవో కొత్తమాటలు కూడా నేర్చుకొన్నట్లున్నారు నారాజమహేంద్రవరం ప్రజలు — అయితే కపి — నిన్ను ఎవరు వ్రాయమన్నారు ఈనాటకం?

నేను—ఎవరు వ్రాయమనడం ఏమిటి? ఒకరు వ్రాయమంటే వ్రాయాలా, లేకుంటే మానాలా?

రాజు—ఓహో వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము కాబోలు ఇదిన్నీ!

నేను—అయితే ఎవరు వ్రాయమనాలి?

రాజు—నిన్ను పాలించే రాజు వ్రాయమన్నాడా?

నేను—లేదు, నన్ను పాలించే రాజుకు తెలుగురాదు.

రాజు—నీ ఇష్ట దేవుడు వ్రాయమన్నాడా?

నేను—దేవు డెలా వ్రాయమంటాడు?

రాజు—స్వప్నములో దర్శనమిచ్చి.

నేను—ఓహో అదా! లేదు.

రాజు—సరే, ఎవరూ వ్రాయమన లేదు—పోనీ ఎందుకోసం వ్రాస్తూన్నట్లు?

నేను—ఎందుకోసమేమిటి?

రాజు—ఏమిటా? లోకములో ధర్మము పెంపుచేయవలెననా? నీతి బోధించవలెననా? ఆనందము యివ్వవలెననా?

నేను—ముందుగా ఇవన్నీ అనుకొంటే గాని వ్రాయకూడదా? నానాటకానికి ఈ

ప్రయోజనములన్నీ ఉండవచ్చు, కొన్ని ఉండవచ్చు, అనలే లేకపోవచ్చు.

రాజు—మరి ఎందుకు ఈ వ్రాతలు—

నేను—కోకిల ఎందుకు కూయడం, సెలయేట ఎందుకు పరిగెత్తడం.....

రాజు—నువ్వు కూడా కూస్తూనూ ఉన్నావు, పరిగెడుతూనూ ఉన్నావు, తింటూనూ ఉన్నావు, కంటూనూ ఉన్నావు. పైపెచ్చు ఈనాటకం వ్రాయడ మెందుకుంట?

నేను—ఎందుకో వ్రాస్తున్నాను. ఎందుకు మీ కోగొడవంతా?

రాజు— ఏదో కారణం ఉండకుండా ఉండదు. ధనము నాశించా? కీర్తి నాశించా? ఎందుకు వ్రాస్తూంట?

నేను— ఈ కాలంలో ధన మిచ్చేదా లేడీ?

రాజు—మరి కీర్తికా?

నేను—చదివేవా డుంటేగదా కీర్తి, అసకీర్తి!

రాజు— వ్రాసింది చదివేవాడు లేక పోవడానికి వ్రాతలోపమైనా కావాలి, ప్రజలలో అజ్ఞానము ప్రబలిఉండనైనా ఉండాలి— అనలు చదివేవాళ్లు లేనేలేరంటావా?

నేను—చదివేవాడు ప్రతీవాడూ విమర్శకుడు—విమర్శకుడంటే బోయవాడు — అతడు విమర్శించే కావ్యం తాచుపాము, అతని పాండిత్యం దుడ్డుకర్ర.

రాజు—సరే బాగానే ఉంది — కాని నువ్వు వ్రాయడమెందుకో బోధపడింది కాదు. నీకే బోధపడట్టులేను. అయితే వ్రాసి దీనిని ఏమి చేస్తావు? పండితసభలో చదువుతావా? కాళీకి పంపుతావా పండితాభిప్రాయంకోసం? ఏమి చేస్తావు?

నేను—పత్రికకు పంపుతాను.

రాజు—పత్రికేమిటి?

నేను—మాసపత్రిక.

రాజు—ఓహో, అదా! తెలిసింది. ఈ మాటు తెలిసింది— నువ్వు వ్రాయడానికి ప్రయోజనం పత్రికకు పంపడము—బాగానే వుంది. అయితే అట్లా పంపడంవల్ల ముక్తా మోక్షమా, పుణ్యమాపురుషార్థమా....

నేను—మహారాజా, మీ ప్రశ్నలకు నేను సమాధానం చెప్పలేను. నన్ను వదలి పెట్టండి. ఈకాలపు నాగరికముకూ, ఆచారములకూ నే నొక్కడనే జవాబుదారీ అనుకొన్నారా? నాకూ మీకూ కాలములో వెయ్యిసంవత్సరములంతరమున్నది. కాలము తెచ్చిపెట్టిన మార్పులకు నేను ఉత్తరవాది నట్లా అవతాను? అయినా నే నొక్కడనే వ్రాశానా మీ చరిత్ర నాటకంగా? ఎందరెందరుకవులు వ్రాశారుకారు? యక్షగానాలు వ్రాయలేదా? పాటలు వ్రాయలేదా? కౌవ్యాలు వ్రాయలేదా? పదములు కట్టలేదా? నేటికీ మీకు నేను దొరికానా దండించి అడగడానికి?

రాజు—అయితే నీవు వ్రాసే కథ చరిత్రే— నిజముగా జరిగిన చరిత్రే అంటావా? రాజమహేంద్రవరంలోనే జరిగిందంటావా? ఆంధ్రసామ్రాజ్యమేలిన రాజు వట్టి దొర్లాగ్యుడని నమ్ముతావా? ఆతనికి ఒకరాణి నంటకట్టి ఆరాణికి వ్యభిచార మంటకట్టుతావా? నీ పూర్వీకులను, నీ వంశస్థులను పాలించి వారికృతజ్ఞత నందిన ఈరాజు నీకు తృణముకన్న తేలికలయినాడా? తెలుగురాజు అనేనా అభిమానంలేదా?

నేను—వృద్ధసంప్రదాయములోని కథ ఇది—అయినా నన్నెందుకు దండిస్తావయ్యా బాబూ?

రాజు—నువ్వు పెద్దమనిషివీ, చెప్పిన మాట వినే స్వభావము కలవాడవూ అని...

నేను—అయితే నిజమైన కథ ఏమిటో చెప్పండి—నిజముగా జరిగిన చరిత్ర.

రాజు—మళ్లీ నాటకం వ్రాస్తానంటావా? ఈవ్రాతనిచ్చి ఎక్కడినుంచి వచ్చి పడ్డది ఈకాలపునాల్లకి? చచ్చినా మాకు శాంతి లేకపోయిందిగదా! కవీ, చేసుకోడానికి ఇంకోపనేమీ లేదూ నీకూ?

నేను—ఇదిమాత్రం పనికాదూ? నష్టసంతాపాల్లో ఒకటి కృతి.....

రాజు—శాస్త్రవాసన కూడా తగిలిందీ నీకు? అగ్ని హోత్రుడికి వాయువు సహాయం ఉన్నట్లే!

నేను — పూవుకు తావి అబ్బినట్లు కాదో?

రాజు—అయితే, కవీ! ఒక మాట అడుగుతాను—పల్లతో తాడు పట్టుకొని రాళ్ల పడవ గోదావరిలో లాక్కుపోవడం ఏమిటి?

నేను—మీకాలంలో ప్రజలు బలాధ్యులని నిరూపించడానికి అట్లా వ్రాశాను.

రాజు—బలాధ్యులని చెప్పడానికి వేరేమీ తోచలేదూ నీకు? సాముగరిడీలు లేవూ? మల్లయుద్ధాలు లేవూ? గుర్రాలూ, ఏనుగులూ లేవూ స్వారిచేయడానికి?.....

నేను—ఇదొకరకం.....

రాజు—నీనివల్ల ప్రయోజనం? యుద్ధాలలో పల్లతో ఒకరినొకరు పీక్కుతినేవా రనుకొన్నావా? ఎందు కీపల్ల బలం—సెనగలు నమలడానికా, శత్రురాజుకోటతలుపులు ఎలకల్లాగ కొరికివెయ్యడానికా? ఎందు కిది? ఈ పల్లతో పడవ లాగడం తెలివితక్కువ ఏమిటి?

నేను—మాకాలంలో ఇప్పుడు గాజు పెంకులు సమలేవా ఖల్లున్నారు. ద్రావకాలూ, విషాలూ తాగేవా ఖల్లున్నారు. రోజులతరబడి నీటిలో ఈదేవా ఖల్లున్నారు. గాడిదల్లాగా, కుక్కల్లాగా కూసేవా ఖల్లున్నారు. ఒంటికాలి మీద ఎన్నిరోజులో నిలబడేవా ఖల్లున్నారు. జాట్టుకు బండకట్టుకు లాగేవా ఖల్లున్నారు. ఏనుగును ఛాతీమీద నిలబెట్టేవా ఖల్లున్నారు.

రాజు—ప్రయోజనం? ఇహానికైనా, పరానికైనా పనికివచ్చే పనులేనా ఇవి?

నేను—చెప్పినా మీకు బోధపడదు మహారాజా.

రాజు—సరి; మిగిలిన నీనాటకపాత్రలు కూడా నీతో మాట్లాడాలని తొందరపడుతున్నారు.

నేను—బాబోయి!

3

రాజురాజు అదృశ్యం కాలేదు. ఒక ప్రక్కకు వెళ్లి కున్నీలో కూర్చున్నాడు. తలయెత్తి చూతున్నగాడా నాయెదుట సారంగధరుడూ, చిత్రాంగీ, రత్నాంగీ, నేవకలూ, చేటికలూ అందరూ నవ్వుకొంటూ నిలబడ్డారు. చిత్రాంగీ, రత్నాంగీ మాత్రం మేలిముసుగులు వేసుకొన్నారు. వారి నవ్వులు కనబడలేదుకాని విసబడ్డాయి. సగం చచ్చిన నన్ను ఈజనం అంతా—నా నాటకపాత్ర అందరూ ఇంకా ఏమిబాధ పెడతారో అని భయము పట్టుకొన్నది. సారంగధరుడు ముందుకు వచ్చి చేతులు జోడించి—

సారంగధరుడు—కాషాయ దండములు ధరించినంతమాత్రముచేతనే యతిపూజ్యుడు. కవినామమును ధరించినవాడవు కాబట్టి నీకు సమస్కారము చేస్తున్నాను.

నేను—కాళ్ళూ, చేతులూ మళ్ళీ మొలిచి నట్లున్న వే నీకు—నా నాటకం విషాదాంతం చెయ్యాలనుకొన్నాను.

సారంగ—విషాదాంతం అంటే అదో
విభ్రమైన నాటకమా?

నేను—అవును.

సారంగ—ధనంజయుడు దానికెలక్షణం
చెప్పాడా?

నేను—ఏమో!

సారంగ — నాటకం నాటకం అంటు
న్నావు, దశరూపకాలలోనూ ఒక్కటైన నాట
కమేనా? కాకుంటే ఆపేరు ఎందుకుపెట్టావు?

నేను—నాటకంఅంటే రూపకమే.

సారంగ—దశవిధాల్లో ఏది ఇది?

నేను—ఏమో, ఆగొడ వంతా నాకు
తెలియదు. ఇది డ్రామా.

సారంగ—ఆహా, అలాగా! కవీ, నీవు
ధనంజయుడి దశరూపకం చదువుకొన్నావా?

నేను—నాటకాలు వ్రాసేవాళ్లందరూ
దాన్ని చదవాలని నిర్బంధమా ఏమిటి?

సారంగ—నిర్బంధములేదు. కాని చది
వితే రూపకలక్షణాలు తెలుస్తవిగదా!

నేను—ధనంజయుడికి ముందు నాట
కాలు ఎవళ్లూ వ్రాయలేదా, వాళ్లేపుస్తకాలు
చదివారు?

సారంగ—నీ కీసదుపాయం ఉన్నది
కాదూ?

నేను — సదుపాయంకాదు నంకెళ్లు.

సారంగ— చదవకుండా నాటకమని
పేరుపెట్టి నీవు వ్రాసిన ఈ రూపకము ఏతర
గతిలో చేరవలసిఉంటుంది.

నేను—ఆగొడవ నాకెందుకు? నా తర
వాత ఇంకోధనంజయుడు పుట్టి రూపకాలని
మళ్ళీ విభజిస్తాడు. అప్పుడు దశరూపకాలే
అంటాడో, చతుర్దశరూపకాలే అంటాడో,
వింశతిరూపకాలే అంటాడో!

సారంగ—అయితే దశరూపకం చదవ
లేదన్నమాట.

నేను— చదవకేమి, చూచాను.

సారంగ—ఎవరు పాఠం చెప్పారు?

నేను—ఒకరు పాఠంచెప్పడం ఎందుకు?
నేనే చూచాను తెలుగుటీక ఉన్న గ్రంథం.

సారంగ— భేష్! పోనీ ప్రతాపరుద్ర
యం చదివేవా?

నేను—ఏదో కొంచెం.

సారంగ— అప్పకవీయమైనా, పోనీ,
చదివేవా?

నేను—అప్పకవీయం మంటే నీ కభిమా
నంకాబోలు, నీపే రెత్తుకొన్నాడు కాబట్టి
అప్పకవి.

సారంగ— అయితే దానివాసన కొం
చెం కొట్టినట్లు ఉన్నది.

నేను— ఊరికే చూచానన్నమాటే
కాని ఆపుస్తకాలన్నీ నేను చదవవలసిన
అగత్యం కనపడ్డంలేదు.

సారంగ—నాటకం వ్రాయవలసిన అగత్యం కనిపిస్తోందా నీకు? నీకు సమకాలికులై ఉన్నట్లయితే ఎవళ్ల దర్శనమైనా నీకు దొరకదో అట్టివాళ్లను, దివంగతులైన అట్టివాళ్లను నీచేతి కీలుబొమ్మలుగా త్రిప్పవలసిన అగత్యం కనిపిస్తోందా నీకు? దేశమర్యాదలూ, కాలమర్యాదలూ, భాషామర్యాదలూ, కావ్యమర్యాదలూ—ఏమీపాటించకుండా కాళిదాసుపదవికి ఆశించవలసిన అగత్యం కనిపిస్తోందా నీకు?

నేను—మీపూర్వాచారాలు, ముక్తిపోయిన మీచాదస్త్రపుఅభిప్రాయాలూ మాకిప్పుడవసరంలేదు.

సారంగ—రాజులూ రాణీలూ లోకువయ్యారా నీకు? దేవుళ్లకైనా దిక్కులేకుండా ఉందా మీ కాలంలో? నీ మనోదౌర్బల్యము నీ నాటకపాత్రలైన రాజులకీ, దేవుళ్లకీ ఎందు కారోపిస్తావు? పనిలేకుంటే భగవన్నామము పారాయణచేసుకోరాదా?

నేను—ఇంతకీ ఈనాటకానికి నువ్వే కారణం.

సారంగ—నేనా?

నేను—ఓ, నువ్వే! నీమూలాన్నే ఈ కథ యింతగా పెరిగింది. చిత్రాంగికోరిక కిక్కురుమనకుండా నువ్వు చెల్లించే ఉన్నట్లయితే, ఈనాటకమూ లేకపోను; అర్థరాత్రివేళ నాతో ఈఘర్షణ లేకపోను.

సారంగ—హరిహరీ! దేశం ఎంతగా తగులడింది?

నేను—కథంటూ ఒకటుంటేగదా కవి నాటకం వ్రాస్తాడు. కవిదా ఆతప్ప?

సారంగ—ఉచితానుచితములు తెలియనివాడితో ఇక నే వాదించను. కాలం ఎంతమారిందీ!

* * * *

రత్నాంగి — నాయనా, కవీ, ఒక్కమాటమాత్రమే చెప్పదలచాను.

నేను—చెప్పమ్మా! వీళ్లందరూ ఇన్ని మాటలు చెప్పగాలేంది నువ్వు ఒక్కమాట చెప్పితే ఏమి?

రత్నాంగి—అసూర్యంశత్యమైన రాణివాసాన్ని సభలకు ఎక్కించకు నాయనా! సారంగధరుడికోసం ఎప్పుడో ఒక్కమారు విచారించాను, దుఃఖించాను — వాస్తవమే. మీకవుల ధర్మమూ అంటూ నాకు ఈదఃఖానికి అంతంలేకుండా ఉంది. ప్రతీఊళ్లోనూ ప్రతీరోజునా అడ్డమైనవాళ్ల ఎదుటా మీ ఇష్టంవచ్చినట్లు నన్ను ఏడ్పించడం న్యాయమేనా మీకు—

నేను—నిజంపడ్చుకాదమ్మా—ఇదంతా నాటకం.

రత్నాంగి—మీకు అలాగే ఉంటుంది నాయనా! ఆదుఃఖాలన్నీ నాకుతీరిపోయాయి నాయనా! ఇప్పుడు మే మంతా సుఖంగా

ఉన్నాము. మమ్మల్ని వదిలిపెట్టి ఇంకేమైనా వ్రాసుకోండి నాయనా,

నేను—అడవాళ్లకి ఏమని సమాధానం చెప్పగలను?

రత్నాంగి— సమాధానం అక్కర్లేదు నాయనా; వెడతాముమేము—ఈ చిత్రాంగి కూడా రెండుమాటలు అడుగుతుంది.

నేను—అడగమనండి. అన్నిటికీ సిద్ధం గా ఉన్నాను.

చిత్రాంగి—నాయనా, నీకు వెళ్లయిందా?

నేను—లేదు, అయింది. ఎందు కాగోలంతా నీకు?

చిత్రాంగి—నాగోల నీకు కావాలా నాయనా? 'సిరిరా మోకాలోడ్డే' ముగ్ధను మాత్రంకానని కాదూ వ్రాశావా?

నేను—ఏదో వ్రాశాను — నాటకం కాబట్టి.

చిత్రాంగి— నీకు పిల్లలున్నారా?

నేను—ఎందుకంట ఆ ప్రశ్నలు?

చిత్రాంగి—నీకు తల్లి ఉందా?

నేను—ఈ పెంకెప్రశ్నలకు నేనుజవాబు చెప్పను.

చిత్రాంగి—నీతల్లి, నీభార్య, నేనూ ఒక్కటే మనుష్యులెవరైనా చెందినవాళ్లము సుమా.

నేను—అయితే?

చిత్రాంగి—అయితే ఏమీలేదు. ఆసంగతి నువ్వు మరిచావేమోనని చెప్పాను.

నేను—నాటకంలో పాత్రలందరూ ఏ తెగవాళ్లే, నాబంధువులూ మిత్రులూ ఏయే తెగలవాళ్లే చూచుకోవడమేకాబోలునానని?

చిత్రాంగి—అయితే నీలభిప్రాయంలో నేను వారస్త్రీనా, రాణీనా?

నేను—కావ్యములో వారస్త్రీవీ, నాటకాల్లో రాణీవీని.

చిత్రాంగి—నాటకాల్లో రాణీ నెట్లా గయ్యెనో?

నేను—అది కవియిష్టం!

చిత్రాంగి—అయితే కవియిష్టాన్ని బట్టి పురుషులు స్త్రీలుగాను, స్త్రీలు పురుషులుగాను, కులస్త్రీలు కులటలుగాను, కులటలు కులస్త్రీలుగాను ఎలాగబడితే అలాగ మారవచ్చునన్నమాట!

నేను—అవును.

చిత్రాంగి—అయితే చారిత్రకనాటకం అంటూ రెండుకు?

నేను—కవిఉపజ్ఞనుబట్టి, దానివెన్నంటి రావలసిన ప్రతిభనుబట్టి కథ మారుతుంది.

చిత్రాంగి—అర్థంలేని మాటలు ఆట్టే ఉపయోగించకు నాయనా: నీతినీ ధర్మాన్ని బట్టి మారుతుంటే బాగుండదా?

నేను—లలితకళకూ నీతికీ సంబంధం లేదు.

చిత్రాంగి—తోడముదిరి ఊసరవెల్లి అయింది. అంతకంటే నాటకం చూచేవాళ్ల అభిరుచులనుబట్టి మారుతూ ఉంటవంటే బాగుంటుందేమో?

నేను—ఏమన్నా నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు.

చిత్రాంగి—నాటకం వ్రాయనద్దంటే మాత్రం అభ్యంతరం అనుకొంటాను.

నేను—బాబోయి, నేను నాటకం వ్రాయను. మీనాటకం అసలే వ్రాయను. రాసిందానికి యిదిగో లెంపలు వాయింతు కొంటున్నాను. వెళ్లండి, మీరంతా వెళ్లండి, నాకు మతిపోతోంది, వెళ్లండి, వెళ్లండి. మీ దేవుళ్ళకి పదివేలదండాల!

* * * * *

చిత్రాంగి నవ్వి వెనక్కి తప్పుకొంది. రాజరాజూ, రత్నాంగీ, చిత్రాంగీ, సారంగధరమూ చూస్తూండగానే గాలిలో కరిగిపోయారు. నవ్వుతూ దణ్ణాలు పెడుతూ ఒకచేటికా, ఒక నేవకుడూ మాత్రం నిలిచిఉన్నారు.

“వెళ్లండి, మీరూ వెళ్లండి, ఎందుకింకా నిబడతారు” అన్నాను విసుగుతో.

నేవకుడు—బాబయ్యా, ఒక్కమనవి, తమరు నాటకంరాస్తే ఆరేదో అన్నా రని కోపం సెయ్యకండి—బాబయ్యా, మా మీదోనాటకం రాయండి—మే మేమీ అనము.

చేటిక—నాపేరు లీలండి; మామయ్య పేరు సుందరయ్యండి—

నేవకుడు—లీలాసుందరీయం అని పేరెట్టండి బాబయ్యా, కలకాలం మీ పేరు సెప్పుకుంటాం.

నేను—మీకథ?

నేవకుడు—కథెందుకు బాబయ్యా? ఆరికథ మా తెలిసేరాశారా మారాజా? మా కథకూడా మీకు తోసిస్తామి రాయండి!

చేటిక—మరవకండి బాబయ్యా, నాటకం రాయండి—ముల్లగూరమ్మ సల్లగా రచ్చిస్తాది మిమ్మల్ని.

నేవకుడు—తోలుబొమ్మల నాటకం రాసినా సరే బాబయ్యా.

చేటిక—ఈదినాటకం రాసినా సరే, మారాజా!

నేవకుడు, చేటిక—బాబయ్యా, దణ్ణాలు. లీలాసుందరీయం. మరిసి పోకండి.

వాళ్ళుగాలిలో కరిగిపోయారు. నేనూ, నాగదీ మిగిలాము. వీరం వెలుగుతూనే ఉంది. గడియారం టక్కుటక్కుమంటూనే ఉన్నది.

* * * * *

“ఇదిగో, ఏమండోయి, ఏమి టాకలవరింతలు? కున్నీలో నిద్దరోతూ ఒక్కటేకలవరింతలు? దీపం మండిపోతోంది లేవండి.”

ఉలిక్కిపడి లేచాను.

“సారంగధర నాటకం రాస్తానన్నారు. ఇదేనా ఏమిటి రాయడం?”

“చచ్చినాసరే సారంగధరనాటకం ఇంక రాయను. రాయను. ముమ్మాటికీ రాయను.”

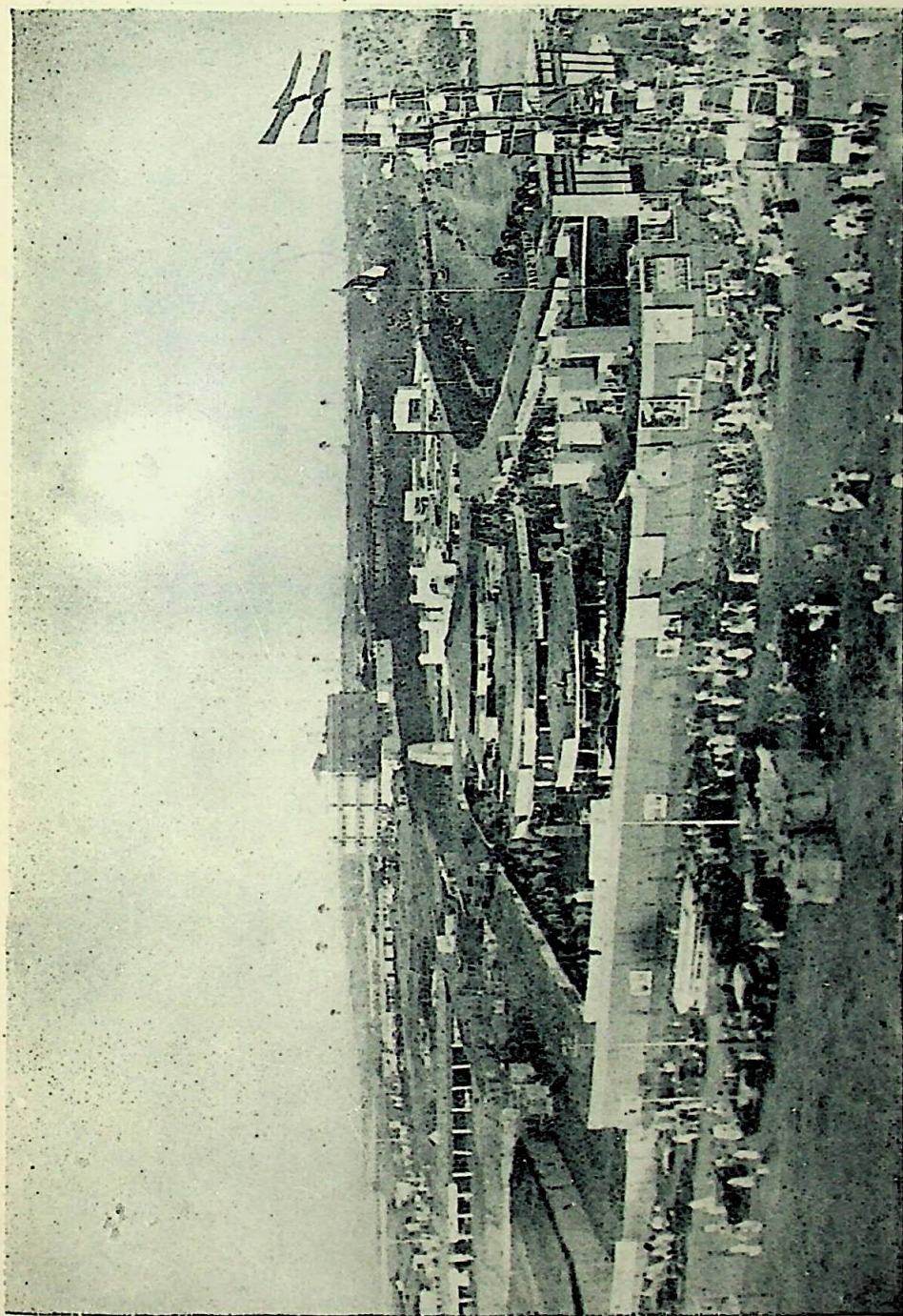
“ఎందుకొచ్చిందీతిక్క? మరేనాటకం రాస్తారు?”

“ఏనాటకం రాయను... .. రాస్తే, రాస్తే లీలాసుందరీయం రాస్తానేమో? వాళ్ళకంతే శాస్త్రీ.”

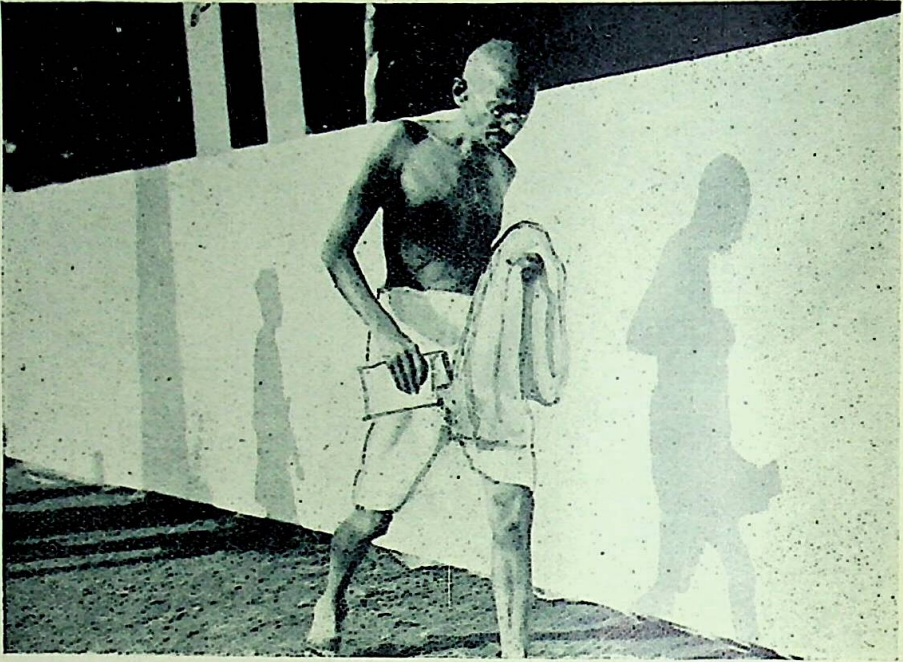
“అదేమిటి?”

“నీకు తెలియదు ఊరుకో.”

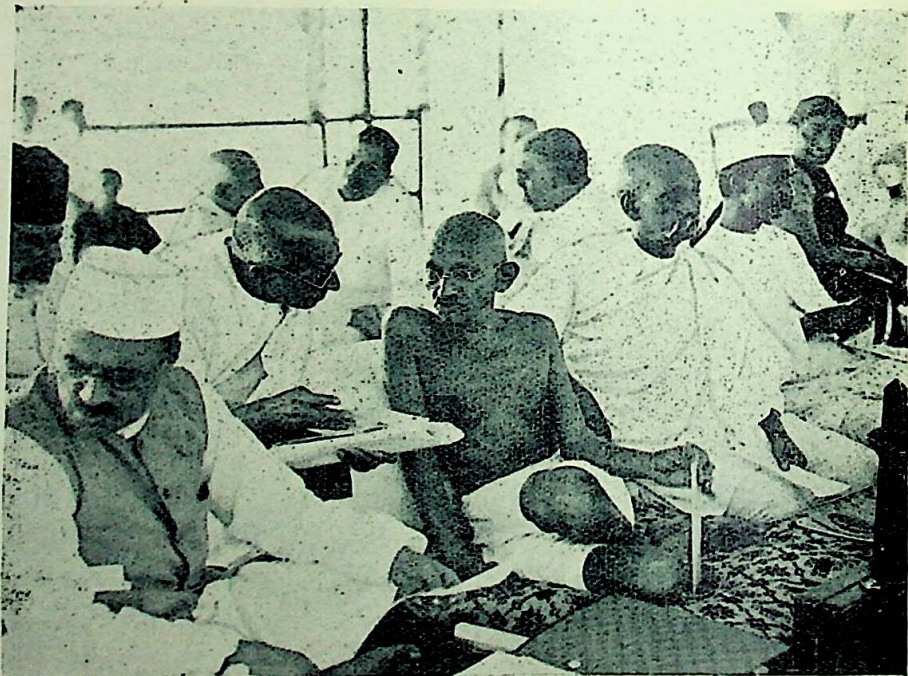
“ఒళ్లు బాగులేనట్లుంది. ఉమావతి మాత్రలేనా వేసుకోండి.”

3. అల్బుల్ గఫుర్ నగరము
(మహాసభా ప్రదేశము)

ర. కార్యనిర్ణయసభకు పోవుచున్న మహాత్ముడు

రెం. మహాత్ముని ఆజ్ఞానోపదేశమును వినిపించుచున్న మహాత్ముడు

నాం ది

కా. ఆనందంబున రాజశేఖరుకృపక
హంసశివస్సహమక
ధ్యానంబున్న నిరంజనుండె యగు స
త్యంబిదిమీక్షల నా
చానై పుణ్యము జీవయాత్రనడుపక
సద్గత్యముక బూనుడీ
నానాజన్మజ వాసనల్ విడుపుడీ
నారాయణుం గొల్వడుడీ
లోనోంకారము కారదాకృతియమీ
లోలత్యముం బాసినక
మేనేదేవళమంతుఁ డెప్పురుడీ
మిమెల్లరక్ష బ్రోచుతనక.

* * * *

(నాంధ్యంతమున సూత్రధారుఁడు.)

నూ—నవీ! యలంకరించుకొనుట యై న చో
నొకసారి యిటురమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా, ఇదిగో వచ్చి
తిని. ఏమిసెలవు?

నూ—దేవీ, శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి
బ్రహ్మోత్సవసంవత్సర కుతూహలాలై భక్తాగ్రేసరులు
నానాదేశంబులనుండి వచ్చి యీ సభ నలంకరించి
యున్నారు. మనవలన నేటిరేయి భగవద్భాగవతప్రతి
పాదకంబగు నొక్కరూపకంబు జూడఁగోరియున్నారు
సుమా!

నటి—ఇట్టిపరిచిత్తు నేటికాలంబున లభించుట
మనయస్పష్టవిశేషము.

నూ—(సభ నవలోకించి) ఇపు డేనాటకమును
బ్రవర్తించి యీసాధుభృంషము నానందవార్ధి నోల
లాడింపఁగల్గుదుమో నాకుఁ దోచుకన్నది.

నటి—ఏమి యీభ్రాంతి! ఈభాగవతోత్త
ముల బ్రహ్మానందభరితులఁజేయుటకై హంసవిజయ
నాటకమును బ్రవర్తించఁ దొల్లి సంకల్పించియు మఱల
నిట్లు కింకర్తవ్యతామాధులగుదురే?

నూ—భ్రాంతియు, మఱపును బ్రహ్మదులకేని
నొక్కొకతఱిఁ దప్పవుసుమా! సర్వము సిద్ధపఱచితివి
కదా! కాని నీవేమియో యాలోచించునట్లుగపడు
చున్నావు. నిజమేనా!

నటి—చక్కఁగ గ్రహించితిరి. హంసవిజయ
నాటకమును రచించిన దెవ్వరు?

నూ—

గీ. వ్రాసె గ్రంథమున్న నా రెవ్వరందురు
షేరు విన్నుఁ బెట్టుపెట్టుచుండ్రు
శ్రుతులు పల్కెనన్నఁ జూచెవమని నాని
యుక్తియుక్తమైన నొప్పుకొండ్రు.

అయినను నీవక్షితివి గానఁ జెప్పెదను వినుము:

క. కాంచనపల్లి కులంబునఁ
గాంచనగర్భంతు నిలిపెఁ గాంచనచేలుక
గాంచనమై లోనిల్పెడు
నంచితకవయిత్రి జీవయాత్రాకర్తరిక.

క. ఆకవికుటిలకంబు న
నేకుల్ ప్రార్థింప భక్తిసేర్పిన యట్లా
లోకారాధ్యుని చరితం
చీకల్పనమందుఁ డెలిపె హితముగ నార్యా.

నటి—ఆర్యపుత్రా! ధన్యరాలను. కొంతకాల
ముక్రిందట నీమహానాటకమునకుఁ బాత్రలందఱును సిద్ధ
పఱచియు ననురూపమైన పరిచిత్తు లభింపమింతేసి ప్రద
ర్శింపకయుంటిమి. తగుసమయ మేలెంచినది. జాగల?
ఇప్పు డేముతువును గూర్చి గానము చేయుదును?

నూ—శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి ప్రీతిగా బ్రహ్మాది
సురలెల్లగావించు నీబ్రహ్మాత్మవమున కాధారధూత
మైన శరదృతువే కీర్తింపడగినది. వేటదుగనేల?

నటి—

క. ఆకాశము సహృదయహృద
యాకాశము మబ్బుపోక హరిపదతీర్థం
జేకడఁ జూడ నగస్తుని
రాక శివార్చనమునకు శరన్నిశలందుకొ.

గీ. పరమహంసవేద్య పదహంసకోజ్వల
హంసయాన రాజహంసయాన
నలినభవునికొమ్మ నారాయణుని కోడ
లమ్మ లోకములకు నాత్మ మాకు.

నూ—బాగు! బాగు! శరదృతువును గానము
సేయుమనఁగా, నిది శారదోపాసనాసమయం బగుటఁ
జేసి శారదాస్తవముకూడ నొనర్చితివి.

గీ. ధీరజనమానసంబున దేవునట్లు
బాలయాపున వేంకటేశ్వరుని లీల
వాణి చూడఁమణిని బద్ధభవునిబోలె
బభిర! నీగీతమున లక్షబ్రహ్మ గాంతు.

ప్రథమాంకము

ప్రథమ రంగము

(ప్రవేశము—వీణమీటుచు సరస్వతి)

[శహనరాగము - జంపెతాళము]

సరస్వతి—

ద్వి. శృంగారరసపూర, శ్రీవేదసార
మంగళం తేబాల, మదనగోపాల.

శ్రీశేషగిరిరాజశేఖర శ్రీకా,
కాశీప్రయాగాది ఘనతీర్థవాసా.

దివ్యాయ, భవ్యాయ, దీనావనాయ,
సవ్యవీరదకాయ నారాయణాయ,
కాంతాయ, శాంతాయ, కళ్యాణదాయ,
మంతవ్యరూపాయ, మామకాప్తాయ.

(ప్రవేశముబ్రహ్మపాటబాడుచుండగనే. ప్రక్క
నుండి యాలకించి పారవశ్యము నటించి, ప్రకాశముగా)
బ్రహ్మ—నేటి గానమాధుర్య మపూర్వముగ నున్నది.

క. పంచమమునఁబాడుచు మో
యించుచు దంతికలను బరమేశ్వరునికొ ధ్య
నించుచు బ్రపంచములో క
ల్పించు సరస్వతినిజేరి లీలసుఖింతుకొ.

(అని పరిక్రమించి యెదుటఁజూచి, నివ్వెరపడి) ఏమి!
ఈసాహసము. నేనిచట పెట్టివానివోలె గానమాధుర్య
మునఁ జొక్కుచుంటిని. ఈనాతి పరబ్రహ్మనందమునఁ
దేలుచున్నది.

క. పరపురుషుని శిరమున నిడి
తరుణీమణి కాంతిమీటుఁ దంతికలహహ
తరమా భరియింపఁగ నీ
కరణికా నిజభార్య చేయఁగాఁ బురుషునకున్.

(ప్రకాశముగ) సుందరీ, పరబ్రహ్మప్రీతికి
బోలె బాడఁబడు నీగీతము పరబ్రహ్మప్రీతికి నయ్యెగా.

సరస్వతి—నాధా! ఏమిట్లాడుచున్నాను? పర
బ్రహ్మ భజనం బొనర్చు మిమ్ము సదాసేవించు నాకు
నాకృమందలి క్లేషార్థము గోచరింపకున్నది.

బ్రహ్మ—పరబ్రహ్మను శిరసావహించి, యెడ
లెటుఁగక గానముసేయుచు నామ్రాల నిట్లవినయముగఁ
జమత్కరముగఁ బల్కెదవుగా! మేలు.

సర—(నవ్వుచు) ఇదియా! తెలిసినది. దేవా!
మన్నించి నన్నుజిన్నపుచ్చక కన్నారఁగాంచుడు.
మున్న నాకు శిరోభూషణంబుగఁ దా మనుగ్రహించిన
జీవమణిం బ్రతిబింబించిన దేవరూపంబును గాంచి
కాదుగదా యిట్లనుట.

బ్ర—(చక్కఁగ నవలోకించి) దేవీ తమింపుము.
(అని లజ్జనటించుచు) ఎట్టి మోససూయెను. నీమనసెంత
నొచ్చెనోకదా! నాకు భ్రాంతియు, నీకు దోషశంక
యుఁగల్గించు నీజీవమణికించుక జడత్వంబొక్కముహూ
ర్తంబు ఘటించుఁగాక.

హంస—(ప్రక్కను మెలగించు నవ్వుచుండును.)

నేడు కేవల మానందపారవశ్యము కలుగజేయుచున్నది. మఱియొక్కపాట పాడుము.

బ్ర—ఈహంస ముమ్మల్ల సమాడుచున్నదిగా!

ఆనవ్వునకుఁ గారణమేమి?

సర—

హంస—స్వామీ! మావంటి యల్పులకుఁ గలుగ

వలసిన భ్రాంతి దేవరకుఁ గల్గి యింతలేసి మాటలు పుట్టెఁ గదా యని నవ్వువచ్చినది. మన్నింపవలయు.

మోహన - ఆటతాళము

గీతము—జయజయశ్రీరామ-జయసార్వభౌమ

జయజయ గుణధామ-జయపుణ్యనామ

జయజానకీరామ-జయరంగధామ

జయదీతివిరామ-జయరఘురామ

జయసర్వలోకేశ-జయహృషీకేశ

జయభక్తపరిపావ-జయ సృపభూష

జయరామ, జయకృష్ణ-జయజగద్రత్న

జయరాధికాలోల-జయగోపచాల.

(తెరపడును.)

బ్ర—నాన్నని ధానబలమునఁ గలిగిన యావంత తెలియియఁ బట్టజాలక నన్నే నవ్వునంతటి సీతి వచ్చినదిగా! బాగుబాగు! “ప్రమాదో ధీమతామేవ” ప్రమాదమునుట ధీమంతులకేకాని యడుగడుగునకుఁ బోర పనునారి విషయముకాదు. భ్రాంతిలోఁగల బాధల నరయజాలక యిదియె నురుదోషముగ నెంచితివి. నీవు నీకీనమణితోఁ బాటు కొంతకాలము భ్రాంతింబడుదువు గాక. ఈవదరుఁబోతులనమున కొకమా రింతపని యైనఁ గాని తెలియదులెమ్మ.

ద్వితీయ రంగము

[తిరుపతికొండదారి]

హం—(సరస్వతితో) అజ్ఞత బాలుఁడునేయు నవచారంబులు మీరు నైఁపకున్న గతికలదే.

యాత్రికులు—గోవిందా! గోవిందా! ఆడు గడుగుండములవాడా! ఆపద మ్రొక్కులవాడా! గోవిందా! ఏడుకొండలవాడా! గోవిందా! గోవింద!

సర—నాథా, పరిహాసమునకైనను మినోట మాటబారిన నిక్కంటై చెల్లుగదా!

(అనుచుఁ జేగంటలు వాయించుచు బోవుచు, దెరలోఁ బాట వినపడఁగా ధ్యానముచేయుచు, కనులు మూసికొని నిలువఁబడియుండురు.)

గీ. ఎప్పుడాశ్రయించు నీకీవమణి నన్ను
నిన్ను మోయుచుండు నిజము హంస
జడత, భ్రాంతి దలఁపఁ జనునెట్లు వీరికి
భక్తవరులఁ బ్రోవఁ బ్రభుడ వీవ.

(తెరలో దూరమునుండి)

బ్రహ్మ—ఏమీ నీయాశ్రితపక్షపాతము.

కాంభోజి - ఆటతాళము

క. ఏకాంతభక్తరక్షణ

మోకంజనశాక్షియింత యొప్పున నీకు

సాకంబకుటా మనచే

బోకడ లెనైన వారిఁబొందునె యఘముల్.

చూచి! మోసపోవుచుండెదవు! శ్రీని! (చూచి.)

శ్రీనివాసులనేవింపనే. మనసా.

శ్రీవేంకటేశుని నేవంక లేకుండ -

నేవింపఁగలవారు, సిద్ధులేయైనారు చూ.

మన యాశ్రితులకు సర్వత్ర శుభంబె కాని యన్యం బెట్లగును. ఈ నీ శిరోమణి మహామోనియై, యీహంస యు రాజ్యియై, లోకమునకు జ్ఞానప్రదాతలై మహా ఫకారంబు నేయంగలరుసుమా. కళ్యాణి! ఏదీ నీగానము

పరిపరివిధములఁ బరుగిడఁగానేల
పరమునిశామనొక్కపట్టునఁజేహార. చూ.

కొండ లేడింటిపైనుండి దాసులకనుల
పండువొనర్చెడు దండిగురుమూర్తిని. చూ

చదువులన్నియుఁజదివి తుదిసెవనిపదములు
దుదిపదమునకు నై మదిభజియింతలని చూ.

మనసు కనిపెట్టిని మందులకై చూపు
సుభయమొసంగెడి యభయహస్తంబును, చూ.

హరిదాసులు—శ్రీ మద్రహరమణగోవిందా!
హరి! గోవిందా! శ్రీమదాంజనేయ వరదగోవిందా!
హరి! గోవిందా! శ్రీప్రహ్లాదవరదగోవిందా! హరి!
గోవిందా! శ్రీమద్రహరవరదగోవిందా! హరి!
గోవిందా!

(తెరలో)

చం. స్థిరపరిపూర్ణ శాంతితమ
చిత్తమునక గను దేశికోక్తినిక
బరగక వాసనాత్రయము
పాలియ భ్రాంతినిబోవు జీవులక
బరమ నికృష్టలై జనుల
పంచఁ గృశింపఁగఁజేసి, యవ్వలక
గరుణ నహంపదార్థమును
గాదిలిచుట్టమవోచుఁ దెల్పె దో
తిరుపతి వేంకటాచలపతీ
సుమనస్సుగతీ రమాపతీ.

హరి—మేఘగంభీర నిస్వనంబుతో వినంబడు
నిమ్మహావాక్యము లేమహాభాగునివో కదా!

(ప్రవేశము రాజపురుషుఁడు)

రాజపురుషుఁడు—(స్వగతము) ఓహో! మహా
రాజ భక్త్యుద్దేకమున సంబరీఘని మఱిపించువాఁ డను
టకు సందేహములేదు. ఎంతపారవశ్యమునఁ బాడుచు
న్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) అడుగో! మహారాజ రాజా
ధీశ్వర శ్రీకళ్యాణపురాధీశ్వర ధర్మవీర ధర్మ
ప్రతాప శ్రీరాజశేఖరమహారాజుగా రదే స్వామిదర్శ
నార్థమై సామాన్యమానవునివలె వినీతవేషమున వచ్చు
చున్నాఁడు. ఓరాజపురుషులారా! హెచ్చరిక గలిగి
యుండుఁడు. “మియధికారవ్యసనముచే మాయాత్రకు
సౌకర్యములు చేయువారలు పోలె యాత్రికులకు, దీక్షా
పరులకు, వ్రతస్థులకు, సాధువులకు, స్వామి కైంకర్య

పరాయత్తచిత్తులగు సజ్జనులకు నించుకయేని శ్రమ కలి
గించకుండునది. పక్షపాతము లేక భిక్షుకులకు భోజ్య
పదార్థములను, వస్త్రములను వలయురీతి నొసంగుఁడు.
మార్గమున పానీయశాలలలో సర్వజనులకు నుదకప్రదా
నము నేయింపుఁడు. సంస్థానసంచారనైద్యులచే యాత్రి
కులకు, సన్యాసులకు, గోసాయిలకుఁ దాతాల్లికాపఫ
ప్రదానముచే సుపచారము నేయింపుఁడు. స్నానఘట్ట
ములయందు, స్వామి గరుడోత్సవకల్యాణోత్సవాదుల
యందు జాగరూకులై స్త్రీబాలవృద్ధులకు నొత్తిడికలు
గకుండ మూఁక నాఁచియాఁచి వడిపించుచుండవల
యును.” అనుసీరాజసందేశమును నెలుగై తి రాజపురు
షులందఱకుఁ బ్రకటింపుమని నాకు నెలవయినది.
కాన దీనినెల్లయెడలఁ బ్రకటింపఁబోవుదును.

(ఎదుటఁజూచి) శ్రీమహారాజుగారు, శ్రీరాజీ
గారు, మంత్రిగారు, పరివారము నీమార్గముననే వచ్చు
చున్నారు. (అనుచు తనదారిని పోవును.)

(రాజశేఖరుఁడు ప్రవేశించును)

రాజ—(“స్థిరపరిపూర్ణ శాంతి” అనుపద్యమును
జదువును. శిఖరదర్శన సుఖము ననభవించుచు) ఆర్త
త్రాణపరాయణా! నెంకటరమణా!

శా. సంకల్పంబులుఁ గర్మముల్ ఫలములుక
సర్వంబు నీవొట నే
నింకక జేయఁగనున్నదేది యిలలో
నేకాంతభక్తికై, భవ
తైంకర్యంబొగి జేయఁగల్గునటు సం
కల్పించి మేలెంచి నా
వంకక జూడుము వేంకటేశ, వరదా
వాత్సల్యవారాన్నిధీ.

(ధ్యానపారవశ్యమున నుండును.)

సుదర్శనుఁడు—నెంకటరమణా! సాధుశరణా!
సజ్జనతరణా!

మ. భగవద్భాగవతుల్ హితుల్, నిలయ మీ
బ్రహ్మాండ మానంద మిం

పసు సాదంబు ప్రశాంతి యింతి రసయుం

డామ్నయ సారంబునై

తగు సంసారసుధాభిఁ బండునుగదా,

తాత్పర్యసంపత్తఁ బ

న్నగభూషంబలె నీదుభక్తుఁడొకఁడే

నారాయణా త్వత్కృపకే.

భక్తులు—గోవిందా! గోవిందా! (అని ముందు నకు సాగుదురు. దంపతులు పసపుబట్టలతో భిక్ష మెత్తుచుఁ బాడుచుఁ బ్రవేశించురు.)

హిందూస్థానీతోడి-అట

భవభిక్షాంజేహి నై దేహి! నఃపాహి! ఏహి.

హరిచరణామృతసారాం

తవకరుణాకలితాసారాం. ఏహి.

కర్తకామానందభుజో

నఃకిలకల్యాణి త్వంహరిదాసానుదాసాకే.

ఆశాపాశవిముక్తయే

ముక్తయోగురుపుత్రాణాంఆశు. ఏహి.

(పాటపాడుచు నిష్క్రమింతురు.)

సుద—మహాప్రభూ! భక్త్యావేశ పరవశుల నీ జనులం జూడుడు. ఏడుకొండల నేడు మెట్లెక్కిన ట్లవలీలగా నెక్కిపోవుచున్నారు. (భక్తులు నిష్క్రమింతురు.)

(భక్తుఁడు మేన విభూతి దాల్చి చిరుతలు చేతఁబూని పాడుచుఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు).

నాదనామక్రియ-ఆదితాళము

వాదమేలరా! జీవా! గురుపాదంబుది గనలేవా?

వాదమేల మర్యాదవిడిచి

బ్రహ్మాదులనైనను నాదరింపకెటు. వా.

భేదము, భేదము, మోదములేనిది

రాదది శాస్త్రవివాదముచే నన. వా.

హరియోజగమని గురువులుఁబెంపఁగఁ

భరమపదంబిది, మరణమిఁ కెక్కడ. వా.

తెలిసినధీరులు తెలివెలయింపఁగ

నిలుతురు భువిఁబెన్నిధులను బోలుచు. వా.

అంగజజనకుఁ ద్రిలింగశీకమున దు

స్సంగము బాసినసాధుల గనుఁగొన. వా.

(చివరపాదము చదువుచుండఁగా రాజశేఖ రాదులు కలిసికొందురు.)

రాజ—సాధుపుంగవా! మీగీతంబునకు మిక్కిలి ప్రీతుండనైతి. శ్రీగురుచరణారవిందామృతపానమత్త తచే వెడలునది గాని, యిది సామాన్యమగు పాటకాదు. “త్రిలింగశీత”మంటిరి అది యెక్కడనుండును. జిజ్ఞాసువులఁ దరియింపఁజేయు సజీవశీతంబులు నేఁడును గలవే? ఆగురుశీతంబు నలంకరించు నమ్మహానుభావుం డెవ్వఁడు? ఈవిషయమెఱుఁగ నామనంబు మిక్కిలి వాంఛించు చున్నది.

భక్తుఁడు—జిజ్ఞాసగలవారల కెల్ల కాలంబులను జ్ఞాన ప్రదులు సిద్ధముగనే యుందురు. వాంఛ నొసంగిన దేవుండు వస్తువు నీయఁడా.

ఆ.నె. ఒక్కచిత్తమందు నొక్కిసంకల్పించి సర్వమయుండు దానిఁ జక్కఁజేయ నితరలోకమందు హితబుద్ధికల్పించు గట్టికోక్క సిద్ధికలుగు శుభము.

ఆ.నె. తనకొకఁడు సహాయమును జేయనేరఁడు పట్టిప్రాకులాడు వట్టిభ్రాంతి గట్టిభక్తిలోనఁ బుట్టజేసిననాఁడు హరియోసంగును సకలార్థసిద్ధి.

వ్యవహారలంపటుండవగు నీబోటికిఁ బారమార్థి కులజాడ యెట్లు తెలియఁగలదు.

రాజపురు—జాగ్రతగ మాట్లాడుము. నీ యెదుట నున్నవారు కళ్యాణపురాధీశులు, శ్రీరాజశేఖర మహారాజుగా రని తెలియుము.

భక్తుఁడు—ఁదాఁగక..నేనేమి తప్పంటిని. మహారాజుగియ్య నింతసమీపముననున్న గురుశీతమును గుర్తిం పకయుంటయు, దానిం బోషింపకుంటయుఁ జూడఁ

బారమాధికులవిషయమై వారియక్కడ తెలియుట లేదా? నేనన్ననో “కతా వేంకటనాయకః” అన్న ప్రమాణమునుబట్టి తచ్చరణారవింశముల నాశ్రయిం గుటంజేసి యీకలిరాజుల సంతగాఁ బాటించును.

క. కలిరాజును, సురరాజును

గిరిరాజుని యల్లుఁడోచు కేవల సెపు డా

గురురాజు కరుణఁగొలిదితి

సరరాజుల గొల్పుమన్న నా వశమనునా.

ఆవేంకటప్రభువు నెంతటిమహారాజులయ్యును దీనులై వేడవలయువారలే కదా!

శ్లో. శ్రీవేంకటేశాంఘ్రియుగాశ్రితానా,
మస్మాక మానందభుజాం గురూణామ్,
సత్యేవకానాం, భవతారకాణాం,
కిం దీయతే దీనజనేన కామ్యమ్.

(రాజునై పునకుఁజూచి) సద్గురుసందర్శనమే ఫల ముగా, శ్రీవేంకటమణిమూర్తిని నేమింపుడు. నేను గురుకార్యధుగంధరుడనై పోవుచుంటిని. ఇక్కడఁ దడయరాదు. (అని తొందరగా నడచిపోవును.)

ధర్మాంబ—నాధా! కంటికి ఆ బ్రాహ్మణుని నిస్పృహత! మహారాజుమాటలాడుచున్నను సరకుచేయక గురుకార్య పరతంత్రుడై వెడలిపోయెను.

రాజ—దేవీ! బ్రాహ్మశత్రువుల గెల్పు రాజుల కన్న సంతశ్శత్రువులగెలుచు నిట్టివారే ధీరులునుమా! బ్రహ్మ విద్యకుఁ గావలసిన ధీరత్వములో సగ ముండిన తాత్రము నకుఁ జాలునని పెద్దలందురు. ఈవిషయమున నమాత్యుని యభిప్రాయమేమో!

సుదర్శనుఁడు—నిక్కము మహాప్రభూ!

“తస్యధీరాః పరిజానంతి యోనిం” అనియు

“కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్షత” అనియు

“ధీరులు నిరపేక్షులు” అనియు,

“నెలిపగఱ గెలుపుగెలుపే” అనియుఁ బెద్ద

లందురు.

రాజ—అమాత్యవర్యా! ఎంతచక్కఁగ నుజివి తివి. మనకు సద్గురుదర్శనభాగ్యముకన్న మిన్న యున్నదే!

ఉ. రాజులమైవనేమి? కవి

రాజుల సన్నుతిఁగన్న నేమి? ఘో

రాజులగెల్వనేమి? సుమ

హవ్యశమొందిన నేమి? బ్రాహ్మణ

తేజముదాల్చు యోగివరు

ధీరతఁగొల్పుటకుఁ సమంబె? నే

యోజనలేల! మంత్ర! ఘన

యోగము సద్గురుమూర్తియోగమే.

స్వామివారి సుప్రభాతనేవాసమయము మించ కుండఁ బోవునమరండు. (అని మువ్వరు నిష్క్రమింతురు.)

[రాజవంశతులతో మాటాడకయే వారివెంటఁ జనుచున్న యువకులు, జిజ్ఞాజుడై నీలకంఠశాస్త్రి, మన సబు సీతాపతిపంతులు ప్రవేశింతురు.]

జడ్డి—పంతులుగారూ, వింటిరికదా రాజ మంత్రుల సంవాదము. జిజ్ఞాసువులు ధీరులు కావలయు నట. ధీరశబ్దము బ్రహ్మవేత్తలకే చెల్లునట. బ్రహ్మ విద్యాసంపాదనమునకై వలయు ధైర్యసైర్యములలో సగముండిన తాత్రమునకుఁ జాలునట. అదియునుంగాక మనమందఱము రాజయోగము ఘనయోగ మనుకొను చుండగా రాజై నవాఁడు ఘనయోగము శ్రీగురుమూర్తి యోగమే యనెను. ఉద్యోగధర్మములో శ్వవృత్తికి విని యోగించుకాలము పోఁగాఁ బురమందిరములో కుష్మ క్రియములకును, దామసవారాశ్రమణమునకును, వికోద ములకును జెల్లిన సమయము పోఁగాఁ బడింటఁ బడు నొకండవదిగా మన మపుడపుడు విచారించు వేదాంత మున కిట్టిస్థానమొసఁగినారు.

సీతాపతి—శాస్త్రిగారూ! శ్రద్ధాభక్తుల యావ శ్యకతయేమో నాకు గోచరింపలేదు. ఎట్టివిషయమైనను చెలివించే గ్రహింపలేమా! గురుకుశూపకు విషయ

గ్రహణమునకు నెట్టి సంబంధమో నాకు బోధపడదు. అన్నింటికంటె మిన్న యని మీర నుకొను సద్గురుకటాక్ష మనునదియేమో నే నూహింపలేకున్నాను. నాయను భవము చెప్పుచున్నాను. సాయంకాలముపూటఁ బుర మందెరములో గీతోపన్యాసములు విన్నాను. నేను గొందఱువక్తిగ్గులు తేరి చందాలుపోసుచేసి యొక్కపండి తుని బిలిపించి భాష్యశాంతిచేసితిమి. కాని నాకు భ్రాంతి పోలేదు. శాంతియు రాలేదు. మఱియు నొక్కొకరిచుట్టుఁ దిరిగి నీచముగా నాశ్రయించి వినుగు పుట్టించి స్వప్రయోజనమునకునై, స్తోత్రపాఠములు చేయు కుక్షింభరఁ లగు నీ దీనగురువు లాశ్రితుల నెట్లుద్దీ రులుగాఁ జేయఁగల్గుదురోకదా! చనవుచే లోనున్న మాట చెప్పినందుకు తుమింపుడు.

జిల్లాజడ్జి— పంతులుగారూ! మీతోఁ జర్చఁ జేయ నిచ్చలేదు కాని నాకుఁ దోచినమాట చెప్పు చున్నాను. అభిమానము వదలఁజాలని శిష్యులకు నను గ్రహింప సమర్థత చాలని గురువులు దొరకుచున్నట్లున్నది. మనవంటి తాకికుల శ్రద్ధకును, మనకు దొరకు నట్టి బోధకుల శక్తికిని సరి. మొన్నఁ బురమందెరమున మనము విన్న విషయము జ్ఞప్తియందున్నదా! వేంకటేశ్వరస్వామిసన్నిధి కనతిమారంబున జాబాలీతీర్థంబున జయంతాశ్రమ మొందు కలదట. అందుఁ బరమహంస యను మహానుభావుండు గూఢుండై యుండునట. ఆతం డసాధారణ ధీశక్తి సంపన్నుం డనియు, బరంపరా గత సద్గురుసంప్రదాయవిదుండనియుఁ జెప్పిరి. ఆతం డసాధ్యుం డయ్యు నొక్కసంభకును రాఁడనియు, నొక పత్రికకు వ్రాయఁడనియు, నొక్కసంస్థానంబునకేని జని సమ్మానమును బొందఁడనియు, నతిధీరుఁ డనియు నాతనిశిష్యులు గొనియాడుచుందురు. మఱి కొందఱాతఁడు తత్తత్త్వయోగ నిపుణుఁ డనియు, నాచిత్తినఁ బట్టి పోవుచుండుననియు, నర్హులయెడల నతివయాధ్రి హృదయుఁడనియు నందురు.

గీ. వజ్రములకన్న నవి యొక్కవకతినములు
కుసుమములకన్న నెక్కుడు కోమలములు

నెవఁడు తెలియంగనర్హుఁ డీ యవనియందు
నార లోకోత్తరుల హృదయముల నెందు.

అని భవభూతివచనము కలదుకదా! లోకా తీతపదవియం దున్నట్లు నటించుచు లోకసామాన్యముగ నైన నుండనేరక, లోకవిరుద్ధము లగు కృత్యములఁ జేయు మన కాఘనుని వర్తన మెట్లు బోధపడఁగలదు! అదియునుం గాక,

గీ. అటుచరింపఁగఁదగు యోగియైనవాఁడు
సాధుధర్మంబునకు నవిరోధముగను
మదినిఁబొంగుచును జనావమానమునకుఁ
జెలిమికై మూఁకచుట్టును జేరనట్లు.

సీతా—కాస్త్రీగారూ! పూర్వాచరణమందలి యభిమానముచేత మీమనముననున్న యాదర్శము లాతని కడ నుండు ననుకొనుచున్నారు. రాజుగారి మాటలధోరణినిఁబట్టి వారాతని దర్శించుతురని తోచుచున్నది. కావున మనము సుప్రభాతదర్శనమునటయె తడవుగ నాయోగినిఁ జూడఁబోవుదము. నాకెంతకాలమునుండియో యాతనినిఁ బట్టిచూడవలయునని యున్నది.

కాస్త్రీ—నాకును నాతనిని దర్శింపఁ గుతూహలము చిరకాలమునుండి కలదు. పోవుదము రండుఁ సుప్రభాతదర్శనమునకు వేళమించును.

తృతీయ రంగము

[వేంకటేశ్వరస్వామిసన్నిధి. సుప్రభాతసమయము. గుడితలుపులు వేసియుండును. ద్వారమునకు ముందు భక్తులు, వర్చకులు పాడుచుందురు.]

మేలుకొలుపు - ధూపాలరాగము - అట

ద్విపద: రామపరంధామ! రవివంశసోమ!

స్వామి సీతారామ! శరణు శ్రీరామ!!

కువలయపతిరామ, కోదండరామ

కవిజనమతరామ కల్యాణరామ

శ్రీరామ శివరామ శేషాద్రిధామ

మూరిజనస్తోమ సుజనాభిరామ

వేదాంతవేద్య సద్విమర్శక్రీరామ
మేదినిపతిరామ మేలుకోరామ.

(ధర్మాంబ, రాజశేఖరుడు, సుదర్శనుడు ప్రవేశింతురు)

భక్తుడు—

క. కాసల్యయై సుప్రజసు

మౌ సామీ లెమ్మువేగ నుదయించు నినుం

డీ సంధ్యాసమయంబునఁ

జేసెను దైవామ్మికంబు శ్రీనరసింహా.

గీ. మేలుకొమ్ము లెమ్ము మేలుకో గోవింద

గరుడకేతనుండ త్వరగ లెమ్ము

వేగ లెమ్ము లేవవే కమలాపతి

ముజ్జగమ్ములకుఁ బ్రమాదమెసఁగ.

గీ. సకలలోకజనని సౌందర్యఖని మధు

కైటభారిహృదయ కమలనిలయ

శ్రీనివాసురాణి శ్రీతజనప్రియదాన

శీల సుప్రభాత మాళింపు.

(గుడితలుపులు తెరిచవచ్చును. అర్చకుఁ డారతి
నిచ్చును. అందరు పాడుదురు.)

మంగళహారతి, కేదారగౌళ-అట

ద్విపద—

ఆనందరూపాయ హంస వేద్యాయ

జ్ఞానాధికరణాయ కైవల్యదాయ

దశరథతనయాయ ధర్మరూపాయ

కుశలవజ్రకాయ కోమలాంగాయ

మంగళం మంగళం

మావల్లభాయ మంగళం.

భూరికల్యాణాయ బుధసేవితాయ

సారసశ్రేతాయ సద్భాషణాయ

శ్రీగిరినిలయాయ శ్రీనివాసాయ

భోగీంద్రతల్పాయ పురుషోత్తమాయ

మంగళం మంగళం

మావల్లభాయ మంగళం.

రాజశేఖరుడు—

క. కరుణాకరుడవుకావా!

పరహృదయం బరయలేవ! వాంఛిత మీలే

వశిరమానల్లభ! నిన్నే

కరణిక్ బ్రాధింతు నూరక భజింతు సదా!

ఉ. చేసినలోకజాల మఱి

చేతను నిల్పి రమింపలేమిన్

వేసమునందుఁ బ్రీతిన్ ప్ర

వీణలేమిన్ వేటులేమిన్

దోసమటించు నీమదిని

దోషమిన్ యిటు చిత్రమూర్తివై

దాసునిభంగి నొక్కయెడ,

దైవతమట్ల మఱొక్కచోట నా

యాసము నొందుచుండుట ద

యాపర నీ కిది క్షీడయేసుమి.

(సేవముగియును. తెరవ్రాలును. రాజశేఖ

రాదులు దేవాలయద్వారముముందు బరిక్రమించి మంఠప
మున నుపవిష్టులై యుందురు. క్షేత్రపురోహితులు, పాద
పత్రముదారులు ప్రసాదము, చందనము పుచ్చుకొని
రాజుగారి నాశీర్వాదించుటకై ప్రవేశించుచున్నారు.)

రామనారాయణుడు—(జనాంతికము) శ్రీ

వేంకటేశ్వరస్వామివారి యనుగ్రహమున నేటికి శ్రీ

మహారాజుగారు నాయుంటువిడిసిరి. అష్టకష్టములబడి

పరససంపాదించి, పూర్వక్షేత్రవాసులతో బోరాడి

పేరుగాంచినందులకు నేడు నాపంటపండినది. కిట్టిని

వారికడుపులలో మంటుమండినది. ఈబ్రాహ్మణులతో

రాజసన్నిధికేగి యాశీర్వాదము చేయుదును. (రాజును

సమీపించును.)

పారుపత్రైముదారు—ఏలినవారు చిత్తగింపుడు.

ఈపల్లెంబున స్వామివారిచందనము, శ్రీపాదలేఖపు

కలపు. ఇవియే వివిధ పణ్యారములు.

రాజు—(పల్లెరమునందుకొనికన్నుల కడ్డుకొనును.

బ్రాహ్మణులవంకతిరిగి యభివాదనమొనర్చి)విప్రోత్తము

లారా! మీదర్శనమునఁ గృతార్థుడనైతి.

బ్రాహ్మ—మహారాజ! విజయభవ!

రామనా—మహాప్రభూ! దేవర యాత్రాక్రమ మంతయుఁ బూర్తియైనది. ఇదియే స్వామివారి యభయ హస్తములు. ఏలినవారి కటాక్ష మాశ్రీకులపైఁ జూపింప వలసిన సమయమిదియే. అక్షతలు స్వీకరింతురుగాక. (చిత్తలవంకఁ జూచి) ఉపక్రమింపుఁడు.

బ్రాహ్మణ—“శరంశీవే శరదోవర్ధమానః, శర మనంతంభవతి. శరమైశ్వర్యంభవతి

రాజ—(అక్షతలుగ్రహించి) రామనారాయణ గారు! ఈతీర్థరాజమున దర్శింపవలసిన విశేషము లింకను గలవా?

రామనా—లేకేమి! పెద్దలు పెరుమాళ్లని యన్నారు. అనతిమారముననున్న జాబాలితీర్థమున జయంతాశ్రమ మొండుకలను. అందుఁ బరమహంసాభి ధానంబున నొక్కమహాసభావుండు నివసించు. ఆ యములోని మూర్తియు, నాశ్రమములోని మూర్తియు నొక్కంటే. ఇచట నెల్లరకు దర్శనము. అచట భక్తులకు భక్తాగ్రేసరులకు, నిరహంకారశరోమణులకు మాత్రమే దర్శనము. ఈదేవుండు మాటలాడఁడు. ఆ దేవునిమాట లమృతంపుతేటలు; బూటకపు బండ్లికులకు బలైంపుటలు.

రాజ—చిత్తము! అనుజ్ఞనొసంగుఁడు. అమాత్యపుంగవా? ఈరామనారాయణులు చేసిన సౌక ర్యములకు మేమెంతయుఁ దృప్తివొందితిమి. కావున నీతనికి గృహదానముఁ జేయఁదలంచితిమి. ఈతనిని మన కీశ్వరమునఁ బురోహితునిగ నియమింపుము.

సుద—చిత్తము!

బ్రాహ్మణ—సమస్తసన్మంగళానిభవంతు. శ్రీ వేంకటాచలయాత్రా పరిపూర్తిరస్తు. పునర్దర్శనప్రాప్తి రస్తు. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థ రంగము

[జయంతాశ్రమము

ఆశ్రమోపవనము. సాయంకాలము]

పరమహ—

క. ఓపరమపురుష నీకృప
నీప్రాప్తేగోరి మనము నిజభర్మంబుల్
గాపాడఁగ బ్రణవంబను
దేవక భవవార్ధిదాటితిక భక్తులతోన్.

ఆనందః ఆనందః ఆనందోబ్రహ్మ! బ్రహ్మానంద!

(అని యానందస్మరణముచేయుచుండును. ప్రవేశ ము రామస్వామి, బిల్లజవాను, వంగి పరమహంసకు నను సాగ్రముచేయును.)

పరమ—ఏమిరా! రామస్వామి బాగున్నావా! ఏమిటువచ్చితివి.

రామ—నాపుణ్యము బాగుండి తమదర్శన మీ నిమిత్తముగా లభించినది. మునసబుగారును, జిల్లాజడ్జిగారును దమసన్నిధికి వచ్చుచున్నారు.

పరమ—అభ్యంతరమేమి? రమ్మను.

రామ—చిత్తము. (అని చేతులునలుపుకొనుచు నిలఁబడును).

పరమ—ఏదియోచెప్పఁదలఁచుకొని బాధపడు చున్నావు? ఏమది?

రామ—తమ సన్నిధిలో నాకేటికి సందేహము! వారధికారుల మనుకొనుటయే కాని తమసంగతిఁ దెలిసి కొను నధికారము వారికిలేదు. తమతోఁ దుల్యముగ నేలపైఁ గూర్చుండుటకు సంకోచించురు. ఒక చాపకు పెలవీయఁగోరెదను. మీఁద దేవరవారి చిత్తము (అని లజ్జించి నిలువఁబడును).

పరమ—(నవ్వుచు) పో! పర్ణకాలకుఁ బోయి బాలకుల నడిగి యొకటి తెచ్చుకొమ్ము. (స్వగతము) పాప మీతఁడు పెద్దలకు నేవచేసినవాఁ డగుట నిట్లు నలుగురున్నాఁడు. ఆనందః ఆనందః ఆనందో బ్రహ్మ బ్రహ్మానంద (అని స్మరణ చేసికొను చుండును).

(ప్రవేశము: కాస్త్రీగారు, పంతులుగారు)

రామస్వామి—(జడ్జిగారిని, మునసబుగారిని జూచి) దయచేయుఁడు. పరమశివుని మూపించు నా

గురుదేవుల నరయుడు. (ఉభయులు చాపపైగూర్చుం గురు.)

పంతులు—తమరేనా పరమహంసగారు.

పరమ—(ఊరకుండును.)

పంతులు—తమ కేశాస్త్రముపై నభిమానము?

పరమ—అభిమానము వదలు మని శాస్త్రములు ఘోషింపుచుండగా నాకెందులకు నొకదానిపై నభిమానము?

పం—తమకు జీవనోపాయ మేమి? ఏడాది కే మాత్రము మీ కాదాయము వచ్చును?

పర—మీరు న్యాయాధికారులు కదా! తమ యొద్దఁ బరిష్కారముగ వ్యాజ్యముల విలువలో నొక సామాన్య బ్రాహ్మణుని యాదాయము మీరు వినఁదగినంత గొప్పదిగా నుండునా? ఈవిచారణవలన నాకుఁ బ్రయోజనకారి కాదు. తమకును యోగ్యముగాదు. అది యునుగాక బ్రాహ్మణునియోగ్యత యాతని యాదాయముపై నాధారపడియుండదు. “అసంచయవాక్” అనియు, “నశ్వస్తనికవృత్తి” యనియు పెద్దలందురు. నేనును నైదిక మార్గమున దున్నవాడను. మఱియు నధర్మ మార్గము నవలంబించి జీవించుచున్నాడనని నాపై నెవ్వరు నభియోగముఁ దెచ్చియుండలేదు. రక్షకుండైన చక్రి యందఱును బోషించుచుండఁగాఁ దమ కీ శ్రమయేల? ఆయువే యన్న మొసంగును. ప్రారబ్ధమే శరీరమును బోషించుననుమాటలు క్రొత్తలుకావు.

పంతులు—(రోసముతో) మీరు న్యాయసభలో నధికారులముండఱ నిట్లుచెప్పగలరా?

పరమ—మీచేతనైనయెడల నొక్కసారి ప్రయత్నించిచూడుడు. అపుడెట్లు సమాధానముచెప్పుదునో చిత్తగింతురుగాక.

శాస్త్రీ—పంతులుగారూ! తమరూరకుండుడు. స్వామి! అపచారమును మన్నింపుడు. మీరు పెద్ద లిక్కడ నున్నారని పురమందిరములోఁ గొందఱివలన విని మిమ్ము దర్శింప బయలుదేలి వచ్చిన సంకల్పమున

కును మా మిత్రుని యసంబద్ధసంభాషణమునకును సంబంధమేమియు లేదు. మన్నింపుడు.

పరమ—పెద్దలనున్నిధికిఁ బెరుమాళ్ల సన్నిధికిఁ బ్రసాదించితినిన్నిధికి రిక్తహస్తములతోఁ బోరాదను శాస్త్రము మీరెఱుంగరా! ఇది పరమార్థమో వ్యవహారమో తెలియరాదు. వ్యవహారమునమాత్ర మీ పరిపాటిలేదా?

[శాస్త్రీ, పంతులు ఉభయులు నొకరిమొగము నొకరు చూచుకొనుచు జనాంతికముగా,]

పంతులు—శాస్త్రీగారూ, ఆమాటలకు సమాధానము చెప్పఁదొంచుటలేదు. నోరెత్తకుండు యుక్తియు, శాస్త్రమును జూపు నీహనుమంతుని ముందఱ నాకుప్పిగించుట సాగలేదు.

శాస్త్రీ—చాలింతటితో! వారిని తుమాపణవేఁడుటకన్న సాధనాంతరము మనకులేదు.

(పరమహంసవైపునకుఁ దిరిగి) తుమింపుడు, తుమింపుడు.

పరమ—పత్రఫలపుష్పాదులమాటనటుండనిండు. పెద్దలనుకొను బ్రాహ్మణుని జూచినపుడు రెండుచేతులు జోడించుటకేమి యాటంకము. మిమ్ముల ననసేల? ప్రస్తుతవిద్యావిధాన మిట్లున్నది.

క. కై హ్యోపాధ్యాయకచే

ఋష్యాదులుమున్నుఁ గాంచి రిహపర శుఖముల్
పోవ్యము గావని కలిని మ
నుష్యాసము లదివిడిచి వినోదింతు గదా.

పంతు, శాస్త్రీ—(పరమహంసకుఁ బ్రణమిల్లి)

క. నాస్తికతఁ బాపుటకు నీ

శాస్త్రీం జేసితివి యోగిచంద్ర నరేంద్రా
స్వస్తికిఁక భవచ్చెల్లి ను
పాస్త్రీంజేసెదము పరమభక్తికాంతి.

స్వామి! కించిజ్ఞులము. మాయవజ్ఞ మన్నింపుడు. పెద్దలదర్శన మూరకపోవదు. తమ బోధామృతమును

గోలఁ దత్తరపడుచున్నవారము. మంచిమాటలు సెల విచ్చి మమ్ము గృతార్థులఁ జేయుఁడు.

పరమ—మందు నేనడుగు మాటలకు సమాధాన ములిండు. మీమనస్సున నున్నదన్నట్లు చెప్పిన విని భరించువాఁడుగాని, మీతో సర్వథా సత్యమును జెప్పు వాఁడుగాని, మీన్నే హితులలో నెవరైనఁగలరా! న్నే హి తుఁడు లేని జన్మమును, దిక్కులేనిచావును సమమ్ము గదా! కొన్ని పనులకొఱకుఁ గొందఱు గూడినంతమాత్ర మున నది యథార్థమైన న్నేహమా! సత్యమునకు, సౌజ న్యమునకు సంతరమెంతయో కలదు. మీరు నిర్ణయించు కొన్న గమ్యస్థానమెది?

మేము సద్బాధుల మగుటచే నున్నదన్నట్లు సమ యోచితముగఁ బలుకుదుమే కాని లోన రాగజ్వేషము లుండవు. మామిడిపండు మధురమనిపలుకుట ప్రియము చేతమగాదు. వేప చేదనుట దానియందలి ద్వేషము చేతమగాదు. జ్వరితునకు మామిడిపండును నివేదించుట, సంవత్సరాదియందు వేపచేదను నీవ్వకరించుట యనుభవ ములోనివియే కదా? తత్తత్తయోగము సాధువులకు ధర్మము.

ఇన్నిమాటలేల? ఆమబంధవతుష్టయ మనుసం ధింపక మెలఁగరాదు. మీ యధికార మేమి? మనకు సంబంధ మేమి? విచార్యమాఁ మను విషయ మేమి? దానివలనఁ గలుగుప్రయోజన మెది? యోజింపుఁడు. బుధిమంతులు మీరుభయులును జీవితముయొక్క పరమ ప్రయోజనమును గుఱించియు, సన్నిత్ర లక్షణమును గుఱించియు జక్కఁగ విచారించుకొని సావకాశముగఁ బైయాదిచారమునాఁ డివటకు రండు. ఈవిచారణలో మీమానసంబును బ్రసన్నమగును. ప్రశాంతమగు హృద యము బోధమును గ్రహించుయోగ్యత కలిగియుండును.

ఉభయులు—మహాప్రసాదము, మహాప్రసాదము.

(ప్రవేశము: బాలకుఁడు)

బాల—స్వామి! ద్వారమందు వేచియున్నార, తమదర్శనార్థమై కల్యాణ పురాధీశ్వరులు, రాజశేఖర మహారాజుగారు.

పరమ—గోష్ఠీ మందిరములో వారిని బ్రవేశ పెట్టుము. నేనును వచ్చుచున్నాను.

ఉభ—తమకుఁ గార్యాంతరములు కలవు. మా యపరాధముల మన్నించి మా కనుజ్ఞ నొసంగుఁడు. పోయివచ్చెదము. మీకటాక్ష ప్రసారము మాపైఁ బడు టచే ధన్యులమైతిమి. (అని మరల నమస్కరించి వెడలి పోవుదురు).

పరమ—(ఆనందస్మరణముఁ జేయుచుఁ బరిక్ర మించును.) (స్వగతము) కల్యాణపురాధీశ్వరుఁడు రాజ శేఖరుఁడా? ఈతఁడు కడుధన్యుఁడు. యోగ్యుఁడు. తత్త్వాధి. ఇక్కలికాలంబున రాజైనవాఁడు పరమార్థ దృష్టి కలిగియుండుట లోకమునకును గల్యాణమే. (అనుచు గోష్ఠీమందిరమునకుఁ బోవును.)

(తెర తెలువఁబడఁగా గోష్ఠీమందిరమున రాజ శేఖరుఁడు లుపహారములతోఁ బరమహంసను నిరీక్షించు చుండురు. పరమహంస ఆనందస్మరణముతోఁ బ్రవేశించును.)

[గోష్ఠీమందిరము]

రాజశే—(ఉపహారముల సమర్పించి)

క. మదిఁగల శంకలు స్రుంకఁగ
నువయించితి మమ్ము బ్రోవ నుత్సాహమునక
గద మిత్రవరుడ వీవే
సదమల కరుణాంతరంగ సద్గురులింగా.

(సాష్టాంగనమస్కారము చేయును. ధర్మాంబయు నను సరించును)

పరమ—("ఓమ్ ఆనందః ఆనందః ఆనందో బ్రహ్మ బ్రహ్మానందః" అనుచు నమస్కరించిన వారి మస్తకములపై హస్తమునుంచి యాశీర్వదించును.)

సుదర్శ—స్వామి! ఈ దీనుని గరుణింపుఁడు. (నమస్కరించును.)

క. అందఱకుఁ జెడనైతిని
ముందఱగలిఁ జూచుకొనక మోహమునక వీ

రందట మెప్పించుటలోఁ
బొందక బడసేట చాలుఁ బో పైపూతలో.

క. సద్యోగమె నా కింకర దురు
నుద్యోగం బంచు నెంచి యుత్తమగోష్ఠి
సద్యః ఫలితంబు సదా
హృద్యంబు సాధునేవ నే జీవించుకొ.

పరమ— (ఆనందస్వరణము చేయుచు నతని
నాశీర్వాదించును, అందఱును గలయంగునంగుని)

మహారాజా! నీవు ధన్యుడవు. నీశృంకముగ
నుండుము. నన్నెఱిగివచ్చుటయే నీపరిపూర్ణత తెలియ
పఱచెడిని. “నారుద్రోరుద్రమర్చయేత్” “బ్రహ్మవశక్
బ్రహ్మఅశ్యేతి.”

వత్సా! నాసన్నిధికి నీవువచ్చుట నిమిత్తమాత్ర
ము. లోకమునందుఁగోరఁదగిన వశేకము లుండఁగ నం
దును నీవు రాజవయ్యుఁ బరమపురుషార్థమునకై గురు
వుల నన్వేషించుటచే నీ యధికారము ప్రకటితమయ్యె.
శివునకు శక్తివోలే నీయర్థాంగి నీకుఁ బురుషార్థ ప్రదా
యిని యగు. సత్కులీనుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు నను
రత్తుఁడు నగు నీమంత్రియు నీకు సర్వప్రయోజనముల
యందును శివునకుఁ గేశవునిమాడ్కిఁదోడ్పడఁగలవాఁడు.
రాజవసుటచే నర్థసంపత్తికి లోపములేదు కదా! అంగ
సంపత్తియు నీకుఁ బరిపూర్ణముగఁ గలదు. నీకు నిస్సం
దేహముగఁ గార్యసిద్ధి కలుగును.

రాజశేఖరుఁడు — దేవర కటాక్షమున నా
కన్నియుఁ గలవు. కాని

క. విసిగితి దుర్విషయంబులఁ
బసచెడి ప్రాణంబులుండు భవ దావాగ్నిక,
వ్యసనము నశియింపదు నీ
తెన బుద్ధిక్ ద్విపకున్న ధీసంపన్నా.

స్వామీ! రాజునాటచే బహుముఖంబుల భోగంబులకై
యితరులవలె నుద్వమింప నక్కరలేకయే, యన్నియు
నాకు సిద్ధముగానుండియున్నవి. కాని నా కవియేవియు
రుచించుటలేదు. ఆచారక్రమమున నేవకు లానరించున

వన్నియు నసహ్యముగ ననుభవించుచున్నాను. ఇంచు
కేనియు మనశ్శాంతిలేక తపతపాపడుచున్నాను.

పరమ—కుమారా! సమస్తదుఃఖములకు నహం
కార మమకారంబులు హేతువులు. తాను లేననియు,
గలది బ్రహ్మమే యనియు నారూఢజ్ఞానము కలుగు
టతో నహంకార మణిగిపోవును. ఈశ్వరేచ్ఛానుసారం
బుగ నటించుపాత్రలు గాని, మదియులనుకొనువారిలో
నా కెట్టి సంబంధమును లేదు. నాకు స్వాతంత్ర్యమును
లేదు. ఈశత్యము తెలిసికొనుటయే మమకారరాహిత్య
మునకు మార్గము. గాయత్రీమంత్రార్థము ననుసరించి
జంకుమాని పురుషుండు తానీశ్వరేచ్ఛానుసారముగ నిష్ఠ
చారముగ సంపదించఁగలఁడు. అట్టిస్థితి వచ్చువఱకు
నెట్టివారలకైనను గుర్వంగీకరణ మత్యావశ్యకము.

తాము సర్వజ్ఞులయ్యవలె ధీరామచంద్రమూర్తి
వశిష్ఠుని, శ్రీ కృష్ణభగవానులు సాందీపుని, జనక
మహారాజు పంచశిఖుని నాశ్రయించి పరతత్త్వమును
గాంచుట జనులకు గురువుయొక్క యావశ్యకత తెల్పు
టకేకదా.

‘విదుష ఆత్మత్వాత్’ పండితుడే, యనగా
సద్గురుడే యాత్మస్వరూపుఁడు. కావున “నెవ్వడు
సంకల్పములను బ్రేరేపించునో” యను గాయత్ర్యర్థము
“ధియః యః నః ప్రచోదయాత్” “యః” = ఎవ్వఁడు
అనుస్థానమున సద్గురువును మనిచికొని కింకరుడై డేశ
వచనము కర్తవ్యముగఁ జేసికొనిన భక్తుడై కృత
కృత్యుఁడు. అప్పు డహంకార మమకారములకుఁగాని,
పాపపుణ్యములకుఁగాని తావులేదు.

రాజశేఖరుఁడు, సుదర్శనుఁడు— చిత్తము,
చిత్తము.

పరమహంస—నాయనా! తత్త్వ మెఱుంగుట
కష్టము. ఆకలి తీక్ష్ణముగాఁ గలవానికి వన్నమును, గాలి
క్రిందనొక్కి గట్టిగఁ దోమిన యిత్తడిపాత్ర కగ్నియొగ
మునఁ దగరమును, దహితహవుట్టి, తత్త్వవిదునకై వెదకి,
వెదకి సాక్షాత్కరించిన సద్గురువు నర్థించిన శిష్యునకు.

బోధమును యుక్తమై యొప్పియుండును. జిజ్ఞాసలేని వానికి నెంతనొక్కిచెప్పినను వినడు. దీనికి కాస్త్రజ్ఞానముతోఁ గాని సాధనములతోఁ గాని పనిలేదు.

ఉ. నీవు నిమిత్తమాత్రముగ

నిల్వము సర్వము సిద్ధమంచు నా

నావిధవాసనలో తొలగ

నవ్యతకోత్తరఁ గృష్ణుడర్జునుక

గావఁగ సర్వముక దెలిపెఁగాదె,

వివేక మొకింతఁ గల్గెనా

జీవులకిది చాలదొకొ

శ్రేయముగూర్చుఁగ శ్రీసుఁజేర్చుఁగ.

“జాతస్యమరణం ప్రళయ”మృని తెలియదా? మన కంటె బెద్దలును జిన్నలును సమవయస్కులును మన కనులయెదుట నెందఱు చూలేదు. చావు తప్పనిదనియు, జీవుఁడస్వతంత్రుఁడనియుఁ బ్రతివానికి దెలియును. ఎంత విసుగుపుట్టినవాఁడైనను జావలేక బ్రదుకు చున్నాఁడు. కాలమువచ్చినప్పుడు బ్రదుకుపై నెంత యాసకలవాఁడైనను బ్రతుకలేక చచ్చుచున్నాఁడు.

మరునాఁడు పదునొకండుగంటల కొకనికి నురి శిక్షవిధింతురన్నపు డాతని కానాఁడు రాత్రి నిద్ర పట్టునా? కన్నబిడ్డల ముద్దుచుచ్చట లరయునా? భక్తులు భుజింపనిచ్చుగించునా? కాంతతోనైనఁ గలసి మాటలాడునా? బోనుబోని పులివలె తహతహ పడుచు విశ్రాంతిలేమి సర్వము నేవగించుకొనును. తన వకీలునుండి సందేశ మేదైనవచ్చినఁదన్నది రక్షించునని దానికిమాత్రము స్వాగతమొసంగును. ఇంతయారాటము మఱునాఁ డురిశిక్షయనియే కదా? తా నాయభియోగ మునందు వకీలు తెలిచిచే గెలువవచ్చును. క్రిందిసభ తీర్పును బైసభవారు త్రోసివేయ వచ్చును. పైసభయందును నేరము స్థిరపడినను చక్రవర్తిగారవ్యాజకరుణచేఁ దన్నురక్షింపవచ్చును.

తప్పిపోవుట కెన్నియో యవకాశములున్న, వ్యావహారికమైన రాజదండము విషయ మింతభయము కలదే, మృతివిషయమై చేసికొన్న యేర్పాటులేమి

రామకృష్ణాద్యవతారములకే తప్పినదికాదు. ఇంక మన మెంత? ఏభట్వాంగపరిక్షితులకో తప్ప మరణమెప్పుడు సంభవించునో యేరికినిఁ దెలియదు. అది తప్పనదికాదు. ఇంతయారాధముగఁ దెలిసినట్టి యనివార్యమైన విపత్తు న కేమి ప్రతికారముచేసితిమని యీశీవులు హద్దుమీటి ప్రవర్తించుట?

రాజ—స్వామీ! అనుగ్రహింపుఁడు. కొన్ని దినములనుండి సంసారదవానలజ్వాలల బాధ మిక్కుటమై రాజనీతి ననుసరించి చేసినసహస్రపాపంబులు భూతంబులవలె మనంబును బాధింప విశ్రాంతిదొరుకక వచ్చి మిచరణంబుల శరణుచొచ్చితిని. “రాజ్యాంతే సరకం ప్రళయ” మృని కలదుకదా? నాగతియేమి? తరణోపాయం బనుగ్రహింపుఁడు.

పరమహంస—వత్స! వెఱువకుము. నూరేండ్లు బ్రదికినను మృత్యుతత్వమును దెలిసికొనక, మరణించి నట్లయినవాఁ డకాలమరణము నొందినవాఁడే. భయవిరహితమార్గ మును దెల్పు గురిని నాశ్రయించి, యద్దాని నవలంబించి, నిశ్చింతతో నానందముతో నీదేహమును వదలగలవాఁడే మృత్యుంజయుఁడు. “అంతేమతి స్నాగతిః” అని పెద్దలందురు.

గీ. ఆగమములు దెబ్బనంతేమతి స్నాగ
లియనియంత మెపుడో తెలియదుగద,
రామభక్తిపరత రంజిల్లుసన్మతి,
తేల దానిచింత యీశుచెంత.

ఇంక కర్మక్షయ మెట్లుగుననఁగా, చెప్పెదను వినుము. నేరములెన్ని మోపఁబడినను, సాక్ష్యమెంత యుండినను, ధర్మకాస్త్రములు కఠినశిక్షకుఁ దాను బాఠుఁడైనట్లు తెలుపుచుండినను నేరముచేసినవాఁడు మృతినిొందినట్లయిన శిక్ష ననుభవించువాఁడుండఁడు. అటులే, సద్గురుకటాక్షముచే “తత్త్వమసి”, “అహం బ్రహ్మాస్మి” అనువాక్యముల ననుభవమునకుఁ దెచ్చు కొని జీవమృత్తుఁడుకాఁగా, కర్మఫలము నశించి తాను ? బ్రహ్మనందము నొందును.

స్థగర—

నేనుం జీవుండనంచుకొ, నిజముగఁ దనకుకొ

నిత్య మీదుఁగుమంచుకొ

దీనుండై సంఛరించుకొ దినమొకగతితో

దీప్తవై రాగ్య మబ్బుకొ

జ్ఞానం బొక్కండకులకొ గలవలెదలంచుకొ,

గాదె తజ్జన్మ గాఢకొ

జ్ఞానం బిట్టియంగా నొక్కండ గురువరుండై

కానవచ్చుకొ హాసీచ్చన్.

ఈబోధము నేమరక యాత్మారాముండవై
యానందమూర్తివై యుండుము. (అనఁగా నందఱు
సాష్టాంగనమస్కార మొనర్పఁగా, పండతి నాశీర్వ
దించును).

సుదర్శనుడు—

క. శ్రీసీతారామపదా

బాసాదితమాననేంద్రియారామాంతః

ప్రాసాదయోగనిదా

భాసురతరపరమహంసభ క్తవతంసా.

రాజశేఖర—స్వామీ!

ఉ. ఊచినచొప్పునకొ గదలి,

యూరక నిల్వినయప్పు డాత్మలొ

డాచి సమ స్తవృత్తులఁ ద

టాలున జీవుడ నేనటం చగ

ర్యాచరణ ప్రశ్నైతిగల

యప్పుడు నిన్ను సత్కరించుచుండ వే

మోచనమబ్బుజేయవె న

మోస్తు గురో భవతే కృపానిధే.

పరమ—రాజశేఖరా! నీవు కృతార్థుడవైతివి.

నిన్నునుసరించియుంట నీభార్యయుఁ గృతార్థురాలు. నీ
మంత్రియు నీకుఁ బరమమిత్రుడై యిహపరములకుఁ
దోడ్పడఁగలఁడు. ఇచ్చట మీరందఱును బాంచరాశ్ర
దీక్షను గడుపుకొని తరువాత రాజధాని కరుగుడు.

తల్లీ! ధర్మాంబా! నీవు మహాపతివ్రతవు నీగర్భం
బున లోకమునకంతకును, భక్తాగ్రేసరుండును జ్ఞాన
ప్రదుండు నగు ధీగుం డుద్భవించునన్నాడు. భర్తృ
సేవను భగవద్భాగవత కైంకర్యము నేమరకుండుము.

ధర్మాంబ — ధన్యురాలను.

పాబు, శ్రీరాగము—ఆదితాళము

ఆనందమానందమాయెను, బ్రహ్మానంద మానంద
మాయెను.

రాజశేఖ — దురభిమానమంతయు తొలగి
పోయెను—బ్రహ్మజ్ఞానమే సంసార మాయెను - మహా
మానమే నిత్యజపమాయెను—స్వాధిష్ఠాన చిజ్జలధియందు
స్నానము జేసితి—

అందఱు—ఆనందమానందమాయెనుబ్రహ్మానంద
మానందమాయెను.

సుద—సాధనసంపత్తిలభించెను—గురు

నాధుడు ననుగరుణించెను—బహు

మేధావిగాననుభావించెను—బ్రకృతి

బాధలెల్ల ను దొలగించెను—కామ

క్రోధాది శత్రువుల ఖండించినిలచితి. ఆ.

అందఱు—ఆనంద మానందమాయెను.....

[తెర వాలును.]

(అశ్వయుజ భారతమునది అనువృత్తము)

౪
(X)

“సుబ్బారా వాటపాటలలో నింత దివ్యకాయో చదువుసంస్థలలో అంత మొదటిపిల్లకాయీ. అతడు విద్యార్థులకే కాదు సనాతనే కాదు అసనాతనే కాదు, ఒకటేమిటి అన్ని సంస్థలకునూ లీవర్. చదువతనికి ఫేల. అతడే ఈ చచ్చుపుచ్చు పరీక్షలో తప్పితే ఇంక ప్యాసుకాగలవాడెవళ్లు?” అని మైత్రము వ్రాసిన ప్రత్యుత్తరము చూచుకొని చూడమ్మ తనమనసు పదిల పఱచుకొనెను.

మైత్రము వ్రాసిన ఈయుత్తరములోని అక్షరము లన్నియు నెంత సత్యములో అవి అంత అసత్యము లనియు చెప్పవచ్చును. నీలనగా ఆసంగతుల కీడినవ సంగతులనుగూడఁ జేర్చనిచో అతని సంపూర్ణస్వరూప ములో సాఁబాలయినను పూర్తి కాదు.

తలిపండ్లు లేకపోవుటచే అదుపాజ్ఞలులేని ధనికులకు యువకులను వలచు స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీ అతని మెడలో వరమాల్యము నైచెను. పత్తననివాసమువలనను, సంసారమునకు తోడుగా ప్రకృతవిద్య ప్రసాదించిన విజ్ఞానమువలనను, పరిసరములవలనను అతడు విధినిషేధ ముల బాధలను చవిచూడలేదు. అతనికి దేనికిని లోపము లేదు. అతడు తన యిష్టమును కొనసాగించుకొనఁ గలడు. తా నెవరికిని దేనికిని బద్ధుఁడు కాఁబనిలేదు. అతనికి సంసారబాధ లేదు. ఎవరిభయమును లేదు. అతడు కొన్నిటిలోనయినను అన్నిటి నెఱుంగఁడు. కాని అన్నిటిలోని కొంత యెఱుఁగును. అతనికి వలసినంత గుండెనిబ్బరము కలదు. అతడు చక్కఁగా నవ్వఁ గలడు. తీవ్రముగా వాదించగలడు. తనపక్షము ననుర్పించుకొనగలడు. లెస్సగా చదువఁడు. కాని పరీ

క్షలు ప్యాసు కాఁగలఁడు. ఇంద్రియములు కొంపోవు దారిలో నెనుకడుగువేయక పోగలఁడు. వీని అన్నింటి వలనను సుబ్బారా వార్డుకాలేజీలకన్న మిలిటరీకాలే జీకి ఎక్కువపనికివచ్చునని చెప్పవచ్చును కాని యీ మాటగూడ సిద్ధాంతముచేయుటకు వలనుపడదు. నీల నఁగా అందము ఎచట విలువకలదో అట్టి దినుసు కంటఁ బడఁగనే అతఁడు సులభముగా ఓడిపోవును.

కాని ఈ ఓటమియే అతనిమతములో విజయము. ఎటు లనఁగా చచ్చి మృత్యువును జయింపవలయుననుట యుపనిషత్తత్వము—‘వినాశేన మృత్యుం తీర్తావ్’. ఈ యోటమిహూడ విజయమునని పుట్టబోవు హైందవసో ల్లరులు అనుమతించుచో అపు డితఁడు యోధకళాశాలకు సమర్థుఁడని అంగీకరింతముగాక!

సుబ్బారావుకు వయసు వచ్చెను. దానితో పాటు వాసన లన్నియు పల్లవించెను. అతనికన్ను కడు వాడియైనది. అతఁడు దానితో జనారణ్యములోని కుటుకును. అం దతని చూపుతున్నప్పుడ వాలని కొమ్మలే యుండవు.

అందగతైలు పలువురు తనకొఱకు నెచ్చునూర్తు రని యతనినమ్మిక. తానే వారిని మిగుల వలచె నని తనకు తెలియదు. కొందఱు తనకు రేఖలు వ్రాయుదు రని అతని ధీరత. తన హృదయమునందలి యొకపూరలో తాను వ్రాసిన మోహోత్సరము లున్న వని యతఁ డెఱుఁ గఁడు. ఇటులతని కాతుకవృత్తము కడుదవ్వగా వేరులు పాటి కొమ్మలచే సాగెను. చూడమ్మసౌందర్యసర్వ స్వమును నిశ్చేష మొనరించుటకు కొండంతాళతో అతఁడు రైలు దిగెను. దిగి ఎకాయెకి రామస్వామి యింటికే వెళ్లెను.

సుబ్బారావు. కానిపింపఁగనే మాణిక్యమును, రామస్వామియు వికకంఠ్యముగా ‘పేపరు సరిగా వ్రాసి

తివా? అని యడిగిరి. 'చేతనయినటులు వ్రాసితి' నని యతఁ డనెను. పిదప చూడమృ ప్రయత్నముకన్న నెక్కువ అయిన మాణిక్యము ప్రయత్నముచే రామస్వామియింట విందులును విశేషములును, అచ్చటలును ముచ్చటలును చక్కగా జరిగెను. రామస్వామి వాత్సల్యమును, మాణిక్యము గౌరవమును, చూడమృ బెదరుచనవును అతని కీమాటు ఆనందము కలిగించెను. వారు ఏకకుటుంబీకుల వలె మమేకముగా నుండిరి.

సంఘదేవతయొక్క కుటిలకటాక్షమువలన చూడమృకు సాహసము మెండాయెను. సుబ్బారావుమోటారుమీఁద ఆమెదే అగ్రపీఠము. అతని భోజనభాజనముల కామెదే అంతురాలోపణము. సుబ్బారావులోభలతే కిదియంతయు ఎరువాయెను.

వారు సౌందర్యమును గుఱించియు, ప్రేమను గుఱించియు, సృష్టినిగుఱించియు ప్రసంగించుకొనిరి. క్రొత్తగా కనుగొనబడిన హైడ్రోజన్, ఆకాశవక్రత, క్లోరిన్, బ్రహ్మాండవ్యాసము ఈమొదలగునవిగూడ వారి ప్రసంగమునుండి తప్పించుకొనిపోలేదు.

సుబ్బారావుమోటారు రపు డొక నిర్జనప్రదేశమున ఆఁగెను. ఆలోచనలలో మురిగి తేలుచున్నటులు గాలి మెల్లగా వీచుచుండెను. ప్రత్యుత్తరములేని ప్రశ్నప్రవాహమువలె అచటి నది ప్రవహించుచుండెను. మోహినిచేలిలోని సుధాభాండము పగిలి నలుదెసల వ్యాపించినటులు వెన్నెల యలముకొనెను.

చూడమృకు సప్తఋషులును, అరుంధతియు దర్శనమిచ్చి యానందమొసఁగి యామెపృష్ఠినాకర్షించిరి.

'ఏమిటి చూచుచుంటివి?'

'ఆరంజోలి, మంచపుఁగోళ్లు.'

సుబ్బారావులేచి 'ఇదే మనమంచము, ఇదుగోవస్థిఘండు' అని చూడమృకు తనకరపంజరమున బంధించెను. ఆమె తన యునికినే మఱచెను. ఆవెన్నెలలో వారికి పడకటిల్లయన ఆయావిరిబండి వేసజామున గృహప్రవేశ మొనరించెను.

(ఘ)

ఆపట్టణమునందలి క్లబ్బులో నాలుగు వ్యూహములు కలవు—౧. ఉద్యోగివ్యూహము. ౨. సంస్కారవ్యూహము. ౩. సనాతనవ్యూహము. ౪. స్వతంత్రవ్యూహము.

ఉద్యోగివ్యూహమున వయసుడిగిన ఉద్యోగిగ్రంథులును, పించనుదారులును, యెమ్మెల్సీలును, బోర్డుల ప్రెసిడెంట్లును, ఘనికులును కలరు. అందలివారికి ఇంచుమించు ఇతరవ్యూహమువారిలో పని లేదు. వీరిలో వీరికి సాభ్రాత్రము కలదు వీరికి వీరి చిట్టపేక యేమో, వీరిచదరంగమేమో! ఇటులయినను ఇచట ఇచ్చాళక్తి పుట్టినచో పట్టణమున క్రియాశక్తి కలుగును.

సంస్కారవ్యూహమువారందఱును ఇంచుమించు నడిప్రాయమువారు. కొందఱింటిట్లు బి. యే. వ అకు డేకి కాలదోషము వజ్రనవారు. కొందఱు యెస్సెస్సెల్సీలు, యెల్లెంటీలు. కొంచెము సంస్కృతము, కొంచెమింగ్లీషువచ్చిన కొంచెగాండ్రును కొందఱు. చాలమంది బడితెబాబావారును కలరు. వీరు భాషను మఠమును సంఘమును క్లబ్బును సర్వమును సంస్కరింపఁజూతురు. వీరికి ప్రయోజనము, తర్కము, సయెన్స్ ఈమాడును ప్రమాణము.

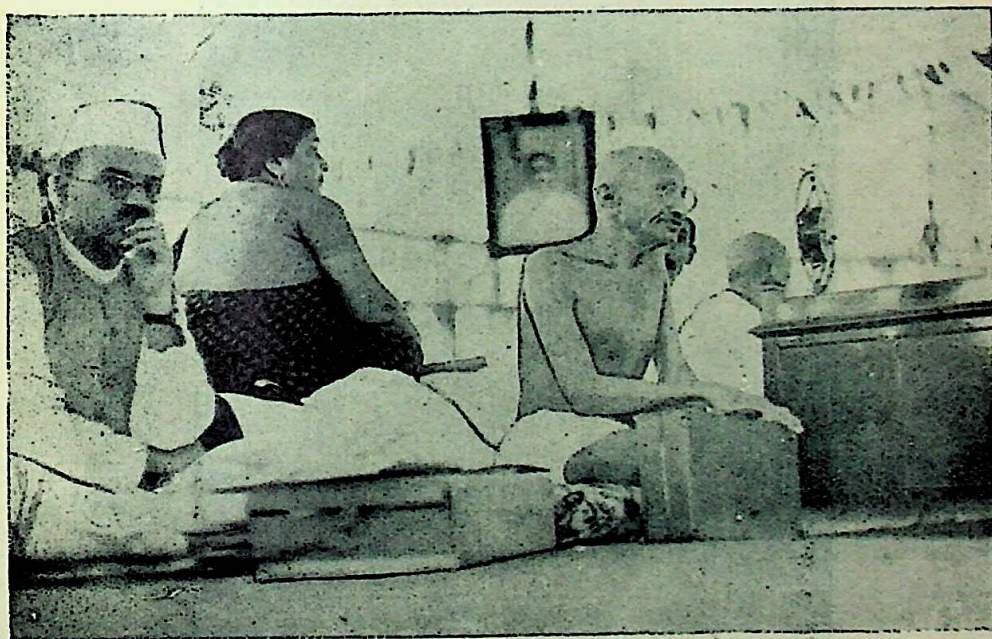
సనాతనవ్యూహము ద్వివిధము—౧. ఉదారసనాతనవ్యూహము. ౨. సనాతనవ్యూహము.

ఉదారసనాతనవ్యూహములోనివారు పలువురేఁబడికిపైఁబడిన సింఘన్ దారులు ధియాసఫిష్టులు సత్సంగులు చైతన్యులు. కొంచెగాండ్రును ఈవ్యూహమున లేకపోలేదు. ఉద్యోగములు దొరకకపోవుటచే విరక్తి కలిగిన పెద్దవచదువులవారు ఇందుఁగలరు.

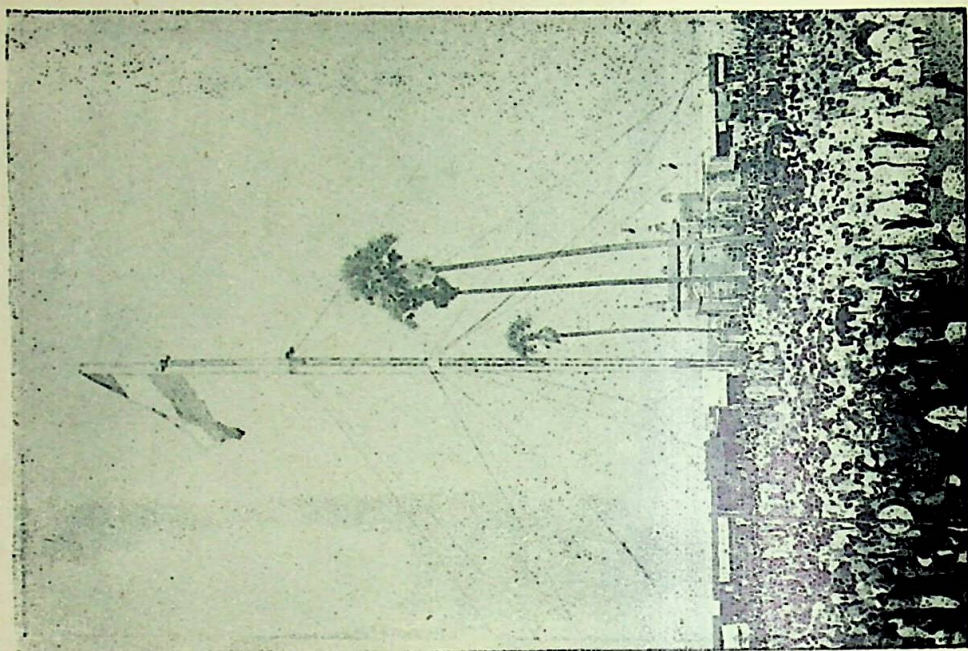
స్వయంపాకము రుచిగా నుండకపోవుటచే క్లబ్బుకుసంబంధించిన కాఫీశాలలో శుచియగు చోటు వలసినంత లేకపోవుటచే 'రూమ్మి ఆర్థడాక్స్' వద్ద, అనగా ప్రాయముందు గజముచోటులో స్వతంత్రవ్యూహమువారు సర్వసమత్వముచూపిపోయినపిదప వీరు భుజం

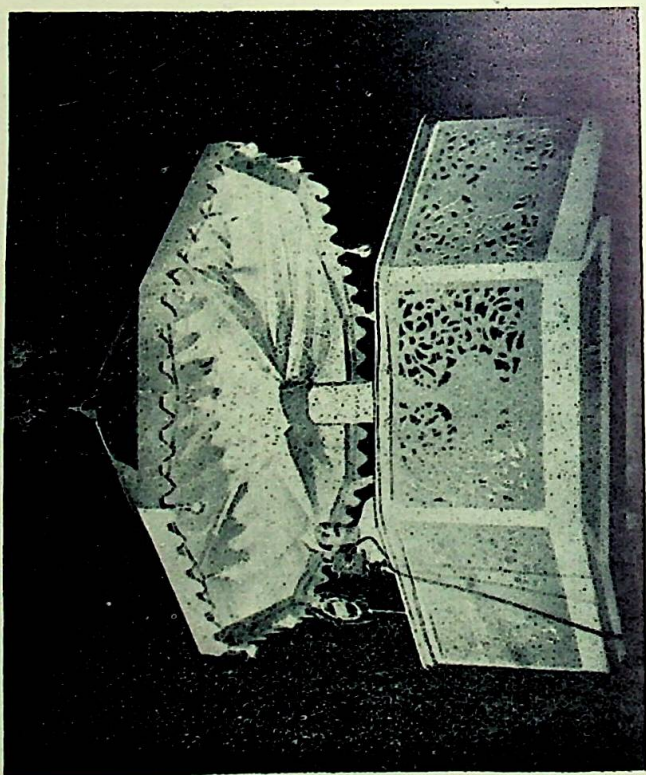
౬. ఖాదీప్రదర్శన ప్రారంభోత్సవసమయమున మహాస్వసించుచున్న శ్రీమతి సరోజినీ దేవి

౭. కార్యనిర్ణయసభయం మహాస్వసించుచున్న మహాత్మాజీ

కా. జాతీయపతాకోత్సవము

౪. అధ్యక్షతీతముననుండి ఉపన్యసించుచున్న
(శ్రీ) రాజేంద్రప్రసాద మహాశయులు

తురు. క్లబ్బుకు సంబంధించిన నాటకకాలలో స్త్రీలు ధరించిన స్త్రీపాత్రములు చూచి ఔచిత్యని గ్రహించుచు. కాని స్త్రీల కది నిషిద్ధమని యందురు. ప్రతి దానికిని ప్రమాణము దొరకకున్నను 'సతాం హి సందేహ పదేషు వస్తుషు ప్రమాణ మంతఃకరణప్రవృత్తయః' అను మాట నంగీకరింతురు. మానవునిలో దేవత్వ మంతర్ముఖముగను, మానవత్వము బహిర్ముఖముగను, పశుత్వ మీ రెంటినడుమును ఉన్న దని వీరి నమ్మకము.

సనాతనవ్యూహము కలగూరగంప. ఇందు సంస్కృతయొమ్మేలు, స్కూల్ షైవల్ శిరోమణులు, విద్యాప్రణితులు, తెలుగు, సంస్కృత, ఉభయజీవర్లు, అనక్షరులు వక్షరాలు కలరు. వీరు శతాబ్దాలనుండి వచ్చుచున్న సంప్రదాయములకు రక్షకభటులు. ధర్మాచారములకు వీరు తేడా పాటించరు. నో రాచరు. మనుష్యుఁ డొకమఱ. ఈమఱను నడిపించునది ధూత కాలము. వీరికి 'రూప్ డి ఆర్థడాక్స్'తో వినికముగా గాని, ఆముష్మికముగాగాని సంబంధము లేదు. వీరికి పరధర్మము, పరభాష, పరకీయము సర్వమును స్లేచ్చము.

స్వతంత్రవ్యూహములో పనిపాటలు లేనివారు పెచ్చు, స్త్రీలు లొచ్చు. పెద్దపెద్ద చదువులు చదివిన వారు వీరితరువాత. చదువులు తప్పినవారు పిదప. సెలవులో ఇంటికివచ్చినవారు పిమ్మట.

ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతమును వీరివిమర్శమునకు లక్ష్యము. వీరికి ఇచ్చాశక్తిక్రియాశక్తు లాకతూరియే కలుగును; ఒకతూరియే ముగుడును. సంస్కారవ్యూహమువారికి వీరు అప్పీలు (Appeal). మానవుడు ఒప్పు చేయుట కలులధికారియో తప్పుచేయుటకును అటులనే యధికారియని వీరియభిప్రాయము. తప్పు తెలిసినపిదప దిద్దికొనకుండుట వీరిలో లేదు. వీరు ధూతకాలమునందలి మేలునుగ్రహించి కీడును ఉచ్చేదింతురు. వీరి యెడనుచేతిలో 'పైకో ఎనాలిసిస్', కుడిచేతిలో 'సయెన్స్'. మానవ శక్తీత్రమున యడుగుపారలోఁ బడి మొలవని విత్తులను వీరు సాగుచేయుదురు. నిన్నటివఱకును మనుష్యత్వమున కాఁపురమున్న దేవతలకును, దయ్యములకును వీరు చేటు

దెబ్బ కొట్టిరి. సూర్యనారాయణమూర్తివారి యేడను రములకును కల్లములుకొని తన్ని తగిలి శ్రీవారిని నెగడి గాఁ జేసిరి. శ్రీమహావిష్ణువుమూపురుభార్యలలో నొకతెయ్యిన ఘాదేవిని ఆదిశేషువుపడగలమీఁదినుండి దింపి మట్టిమద్ద యొనరించిరి. ఈమట్టిమద్దను సెకండుకు సందొమ్మిది మైళ్లవంతున పై నెగడిచుట్టును పరుగులెత్తించిరి. ఇంద్రునిచేతి వజ్రాయుధమును లాగి ఎలెక్ట్రసిటీని ఇచ్చిరి. సృష్టిపనినుండి బ్రహ్మగారికి సెలవొసఁగి పరిణామమున కాపని పెట్టిరి. సృష్టియొక్క వ్యాసము ఇంచుమించుగా ౬౨౬౪౫౬౩౩౨౦౦౦, ౦౦౦,౦౦౦,౦౦౦౦ మైళ్లు ఉండునని అనుమానించిరి. వర్తమాన భవిష్యత్తులమీఁద వీరు భావనారాజ్యము (Utopia) కట్టిరి.

ఈవ్యూహములలో ఏరెండు వ్యూహములకును మతైక్యములేదుగాని సనాతనవ్యూహమువినా మిగిలిన వ్యూహములకు భిన్న భాండాశనము లేదు.

లోకకల్యాణమునకుఁగాను శ్రీ మహావిష్ణువు వ్యూహచతుష్టయముతో విరాజిల్లుచున్నటులు పట్టణ కల్యాణమునకు ఆక్లబ్బు ఈవ్యూహచతుష్టయముతో విరాజిల్లెను.

బస్తీలలో పనిపాటలులేని ధనికులు ఘనానామనుష్యులు లేక జంట్రిమన్లు అయిపోవుచురు. సుబ్బారావిటులయిపోవుటయేగాక క్లబ్బులో మెంబరుగిరి సంపాదించి దేవత్వమునుగూడఁ బడయఁగలిగెను. అంతటితో నతఁ డాఁగఁడలఁచుకొనలేదు. తనయెటుకలో చదువు వచ్చినట్టియు రానట్టియు ఆఁడంగులను క్లబ్బుదేవులనుగాఁ జేయఁబూనుకొనెను. స్వాతంత్ర్య సంపాదనముకొఱకు గాలికన్న వడిగాఁ బరుగిడు క్లబ్బుదేవులు కొందఱు తమ యజరత్వమరత్వములను నిలుపుకొనుటకు రెండు పూటల నమృత మారగింప క్లబ్బును కాఫీక్లబ్బుగా మార్చివేసిరి.

ఈక్లబ్బుకు నెనుక నున్న యావరణములో వ్యూహము లన్నియు విడిసెను. వేదికలచుట్టును కుర్చీలు గుండ్రముగా వేయఁబడెను. దివియలు నెలుఁగుచుండెను.

పోరాడుట మోత వివరబడకొండెను. స్వతంత్ర పూహమునంబలి పురుషసింహముల గర్జనములతో కోమలుల కలకంఠములు ప్రేమకల కర్ణముల నాకర్షించుచుండెను. ఉదారసనాతనపూహమునందు సాత్త్వికస్థిధాంతము లన్నియు సిద్ధాంతలేకసంగ్రహమున ఇతికింపబడుచుండెను. “నలకు ముప్పదిమంది విధవలు ఇస్లాముమతమునఁ జేర్చబడుచుండి” రని సంస్కార పూహమునాగు దుఃఖించుచుండెరి. పెద్దపూహములో బిడ్డతయారననుండెను. చందరంగములో రాజ్యములు తలక్రిందు లగుచుండెను. క్లుప్త ఇటులు కలకలలాడి పోవుచుండెను.

జడ్డిగారును, కుంచాల అంకమయ్య యెమ్మెల్సీ గారును చందరంగ మాడుచుండిరి. అంకమయ్యగారిది చాల గొప్పయెత్తు. కాని ఆనాడతఁడు పరధ్యానముగా నుండెను. జడ్డిగారు సురముతో ‘రాజు’ అని అనీ అనకముందే అంకమయ్యగారు “అహహహ, ఒకపక్క శారదాబిల్లి, ఒకపక్క ఇంటివాళ్లు, ఈనడుమ నన్ను నలిపేతారు” అని విమ్మట “నాఆట కట్టింది” అని కుప్పీకి జేరగిలబడిపోయిరి. జడ్డిగారు పకాలున నవ్వి “ఇన్వాళ మీరీలోకంలో ఉన్నట్టు లేదు. ఈ యాటంతా మీకు పెళ్లివలె కనబడుతుంది” అని యనిరి. “జోసండ్లీ! జరిమానా సర్కారుకట్టుంకింద లెక్కమానుకున్నా యెమ్మెల్సీ పని పటతా రనే సందేహం” అని అంకమయ్యగారు మతియొకయాటకు బలగమును సద్దందొడగిరి. ‘మునిసిపాలిటీవారి జాలకాలు మాటుతో’ వని జడ్డిగా రనిరి.

మఱునిముసముననే ఈమాట నూతిలో రాలివలె సంస్కారపూహములో పడెను. ‘పెద్దవాళ్లకు మఱీ మతో’తుంది. పిల్లకు పడేట్లు లేవు పెళ్లిట. సుబ్బా రావు విడోవ్యాచేజీచేసుకోని కళ్లు తెరిపిస్తాఁడు’ అని వారందఁడై కంకణముగా తమ అసమృత్తిని వల్లడించిరి.

మరునాఁత ఈనాఁడ ఉదారపూహమునకు ప్రోత్సహించెను. వారెల్లరు తాముగూడ తాంబూలములు పుచ్చికొనినటులు సంతసించిరి. పిదప సనాతనులకు తెలి

సెను. “రామస్వామి విభవోదారకనకవారి కిచ్చిన వేయిన్నూటపదార్థలలో ప్రతిమిక్కిలిన్నీ, మాజీకృతు మానమ్మచేత చయనమ్మగారి మేనమామహామరి కని ముట్టచెప్పించిన చీరరచిత్రాలతో ప్రతిమలుపోగుకున్నా విలసింపజేట్టు చేతాఁడు సుబ్బారావు” అని వారు సుబ్బారావుయొగ్గత నభీనందించిరి.

స్వతంత్రపూహమునా రీమాట విని అంకమయ్య అనభిజ్ఞులకు ఆశ్చర్యపడి “అతఁ డిదిమఱి మానమ్మను వరించాఁడు. పెండ్లి అనేది మామరెంట్లో ‘చేసుకోవాలి’ అనిలేదు. అయినా దీనిసత్యాపత్యట సుబ్బారావునే కనుక్కుందాం” అని అతనికొక కత్తెత్తి చూచిరి. ఇంతవఱకును వారివనుమనేయున్న సుబ్బారావిపు జేడీ?

(జ)

లతలను జూచి చెట్లను, చెట్లను జూచి లతలను విటుగఁబూచెను. అదేమి చోద్యమో కొండతంకే శ్లోంతయు పూవు లయిపోయెను. ఎక్కడినుండియో గాలికి పరిమళము పుట్టుకొనిచచ్చెను. ఋతులక్ష్మికి తలుగు లేచనిపించెను.

ఒకానొకపుడు తనకు స్వాభావికాహారమయిన పండును మానవుఁ డవును గుదిమాచెను. శరీరములందు తేజము కానిపించెను. ప్రాణములు చంచలము లాయెను. మనోమయకోశము చిగిచ్చెను.

జ్యోతిష్కులయను, సంచాంగములయను ప్రాబల్యము హెచ్చెను. గ్రహములకు లేని బలమును లంచములు సంపాదించిపెట్టెను. దానివల్ల లగ్నచాత్రమునకు వినియోగము కలిగెను. గృహప్రవేశములతోడను, వదుగులతోడను, వివాహములతోడను పక్కణములును, పల్లియలును, పత్తనములును కలకలలాడెను.

రామస్వామియంటిముందు సనాయిసాటయు, పిల్లలగ్రోవిసాటయుపర్యాయముగా వినఁబడఁదొడగెను. ఆమేహలో ఒక పెండ్లివారు విడిసిరి. ఇల్లు వాకిలి మేడదొడ్డి సమస్తము జనముచే కిటుకిటలాడుచుండెను.

చావడిలో అరగబ మెత్తును, ఇరువదిగజముల చువ రమునను బల్లయొకటి వేయబడెను. దానిమీద మూరె డెత్తు పజువును, పెద్దదిండ్లును పఱపబడెను. దానిమీద పెండ్లికొడుకు అగ్రస్థించెను. అతనికిదలికకును నిమేష మునకును నిశ్వాసమునకును అర్థమెఱిగిన బంట్లును బండుగులును మిత్రులును ఆయాపనులు సాగించు చుండిరి. చూచుచున్న చూడమ్మ కాపెండ్లికొడు కేడుదీవుల యావలినుండి దండెత్తివచ్చిన రాచకొడుకు వలె కానిపించెను.

మేడమీదిచావడి అలంకారమందిరముగా మారెను. దానికిరక్తప్రకలనున్న గదులు స్నానశాల లాయెను. అలంకారాగారమునందలి పెద్దబల్ల చీరలచే రైకల చే బాకట్లచే త్తాలచే బాడిలచే అంగడియయిపోయె ను. అప్పుడే జలకమాడి వచ్చిన జలబాక్షుల ఆవయవము లనుండి సాముదంచు పలురకముల సుబ్బుల యుగ్రగంధ ము మానవులకేకాక దానవులకును దగ్ధ రప్పించుచుండె ను. నిలువుటద్దములకడ నిలిచిన మేజాలన్నియు రకరక ముల పొద్దయు, స్పృలయు, పెంట్లయు పెట్టియలచే నిండెను. ఇటులు ఆ గాంధ్రాంగనామణులందఱును విశేషస్త్రీయులు తాల్చి విశేషాంగరాగము లలందుకొని (వారిశరీరస్వత్వముగూడ వారిభర్తలచేయనునెడల స్వకీయమని చెప్పవచ్చిన దేనియు లేదు.) వివాహతూర్వరంగమును సిద్ధపఱచిరి.

పురుషుల స్నానశాల క్రింద. వారియలంకార గ్రంథ మంతయు వసారాలో. సుబ్బుగూడ వారికిని నాగరికతలో ఒకయంగము. విశేషించి పెండ్లికి వచ్చిన యేగంధర్వుడుకు కుంకుమకాయల పులుసుతో రసమోటు దనము నితరులకు చూపెట్టును?

పిన్న వారందఱును తమతమ చిన్న మంగలిపెట్టెలను చుండిడుకొని చేయద్దముల నెదుట నిలువఁ జెట్టి సొంత మంగళకర్యతో ఆంగరాగములతో తమకు ను ఆడువారికిని అంతగా భేదములేకుండ అలంకరించు కొనిరి. వారందఱును కాంగ్రెసుకు చందాదారులే కాని మాంచెట్టరుకు వారి యంగములే పునాదులు.

గ్లాస్టామట్లులు వారి నగ్నతకు నగిషీచేయును. ఆయము వలనఁగలిగిన సరలోకబాధను వారు కన్యకాపర మేశ్వరి మీద పాఱవేయుదురు.

ఇటులు లక్ష్మీ తాండవమాడుచున్న యా వివాహవైభవము చూడఁగనే చూడమ్మహృదయములో నొకానొక యావేళతరంగము చెలరేగెను. అంతట నామె యేరికిని గానరాలేదు.

మాణిక్యము ప్రొద్దుటినుండి సాయంకాలమువఱకును పెండ్లివారిలో నిచటఁజూచినను తావయై తిరుగుచుండెను. పెండ్లివా రామెకు మాధువుట్టుములు. ఈ తిరువాళ్లలో ఆరెల్లి రసమాచురినూట ముడిచెను.

సంధ్యాసమయ మతిక్రమించెను. విద్యుద్దీపములు వెలుగుచుండెను. పెండ్లిపెద్దలు వలువలను వెండిబంగారములను నగకట్టును జలికఁ దీసి నర్దుచుండిరి. అప్పుడు వియ్యపురా లొక నగలపెట్టె తెచ్చి నాణెము చేయుటకు మాణిక్యముచుండు పెట్టెను. అవియన్నియు కన్యకాపర మేశ్వరిరూపమును వ్యక్తీకరించుచుండెను. మాణిక్యము వానిని మెచ్చుకొనెను. వానిని రస మాచురికి చూపఁబడెను. ఇంటిలో నెవరును కానరాకుండుటచే దానిని సుబ్బారావుగారియింటికి బంపెను. దాని కనుదిగి వచ్చి 'సొద్దుట్నుంచీ యిక్కడికి రాలేదున్నారండీ' అని చెప్పెను.

మాణిక్యమునుండె నుభేటుమనెను. చనుక తాము చూడమ్మనునతికినవిషయము నుజురుచులెను. వెంటనే అంతటను వెదకెను. మాచురు కానరాకుండుట భర్తకుఁ దెప్పెను. అతఁడును వెదకివెదకి విభలుఁ దాయెను.

ఇంతలో దానివచ్చి 'అమ్మాయిగారు ఆమూల సామానుకొట్టో ఉన్నారండీ! ఆయమునుమాత్రే భయమేసి పరుగెత్తుకొచ్చాను' అని లెన్నించెను.

హరి పెట్టుకోలేదు గదా! అని రామస్వామి దంపతులు దీపము తీసికొని గబగబ పరుగెత్తిరి. అదీప పరిమంశలము సమాపించువంతలో తాను వ్రాసిన వినోదించుచున్న రమ పెండ్లితిత్తరువునుదాని లేచి నిలువఁ

బడి—‘అమ్మా చోటులేక యిచట హరుచుంటి’ నని గద్దవస్వరముతో పలికెను.

మాణిక్యము దీప మెత్తెను. ఆమె ముంగురులు తడిసియుండెను. అసలే పెద్దవయస్ కనుగు మఱికొం చెము పెద్దవయస్ ప్రతికాయ లాయెను. చెక్కులు జేగురుపులుమబడినటు లుండెను. ఈయాకారమునకుఁ గల యర్థమును గ్రహించి మాణిక్యము కూతురిని కాఁగ లించుకొనెను. ఆమెకంతమునుండి అస్పష్టముగాబయలు దేఱిన రోదనధ్వని ఉహుహుహు అని శరీరకంపముగా పర్యవసించెను.

రామస్వామి యాశోకమును పట్టజాలక యిటు లనెను—‘అమ్మా! ఇంటిలో నొకగదియేని కాళిగాలేదు. నీగదిగూడ నిండిపోయినది. ఈరాత్రి బావగారి యింట మనవిడిది. ముందు నీ వచటికి వెళ్ళుము.’

ఈమాటకు చూడమృగంఢె లవరెను. ఆమెను కాఁగలించుకొనియున్న మాణిక్య మాయదరుయొక్క బలవేగముల పరిమాణమును లెస్సగా గ్రహించి యిటు లనెను—‘అమ్మా! మనకు ఈపూట పాచకుఁ డక్కడ వంట చేస్తున్నాడు. మాకుఁగూడా ఇక్కడ పిసరంత చోటు లేదు. మేమా అక్కడికే వస్తున్నాము. నీవు ముందు మంచాలవారి యింటికి పడ.’

౫

(క)

దేశపురాజులు దక్షిణమున కొనయూపిరితో నున్నంతవఱకును ప్రజలు తమబంగారమును తీసికొని

౧. ఈవ్యవహార ములులో నున్నయెడల మాఱకపుచ్చిక్కులు కలిగించుకొనుట కవకాశ ముండదు. భరత ఖండము దివాళాతీయదు.

౨. గూరగ సాలున జను లాందోళనముచేయుఁగా మొహరు తలమాపెను. కాని ౧౮౫౨ లో రద్దుచేయఁ బడెను. ౧౮౬౪ సాలుమొదలుకొని ౧౮౭౪ వఱకు మరల బంగారునాణె మేర్పాటు చేయవలె నని ప్రజలు ప్రార్థించుటయు, తెల్లవారిలో పెద్దమనుష్యులు (రాజుల్ కమిషన్) బంగారునాణె మేర్పాటుచేయుట మంచిదని పరిష్కరించుటయు, ముఖ్యమంత్రిగూడ పనిచేయుటయు జరిగెనుగాని సర్కారువారికిమాత్రము దయరాలేదు.

3. Home Charges,

౪. Gold Standard Reserve. Paper Currency Reserve ఈ. మొ. అనంతము.

పోయి టంకసాలలో నాణెములు కొట్టించుకొని ఉపయోగించుకొనుచుండెడివారు. ఈవిషయమున రాజుల కెట్టి హక్కుకలదో ప్రజలకును అట్టి హక్కుకలదు. ఏదేశములోఁగాని, యెకాలములోఁగాని ఆనాణెము తనలో నుండు ప్రాణమును, అనఁగా బంగారపు వెలను కోలుపోయెడిది కాదు. ౧

తురకరాజులు వెండినిగూడ నాణెము చేసిరి. వీరిసమయముననే నాణెములందు ద్వైతమత మారంభ మాయెను. అప్పుడు వెండినాణెముయొక్క వెలయు, బంగారునాణెముయొక్క వెలయు వానిలోని లోహ ములవెలయంతయే యుండెడిది. వాని మాఱకముగూడ లోహములవెలనే యనుసరించెడిది.

కుంభిణీవారుగూడ లాభమును కనిపట్టి ౧౮౩౫ సాలున ఒకశులమెత్తు తూకము గల వెండిరూపాయను ముద్దరకొట్టిరి. అంతటితో హిందూదేశమున బంగారు నాణెము అనఁగా బంగారుని తనము నాశనము కాఁదోడఁ గను. ౨ పిదప వెండినాణెములే పైరు చేయబడెను. ఈరీతిగా ద్వైతవిధ్వంసము (Bimetalism) కలిగి నాణెములకు అద్వైతస్థితి (Monometalism) కలిగెను.

సీమలో బంగారునాణెములకే ప్రచారము కలదు. భరతఖండమునందు వెండినాణెముకే అనుజ్ఞకలదు. భరత ఖండము సీమకు పలురకముల పన్నులు కట్టవలెను. ఎరు మతి చేయవలెను. దాని కెక్కుడు దిగుమతి చేసికొన వలెను. తా నిక్కడనేయుండి తనకు సీమలోఁ గల సొంతయింటిని భరింపవలెను. ౩ తాను సీమలో డబ్బు నిలువచేసికొనవలెను. ౪ తనను పరిపాలించిపోయిన

వారికి పింఛను లీయవలెను. ఇటు లెన్నియో రీతులుగా నీమకును భరతఖండమునకును లావాదేవీలు కలవు.

భరతఖండము నీమకు ఈయగలిగినది వెండి నాణెము. నీమకు కోటిపాను లీయవలసియున్నదెడల నీమయొక్క బంగారునాణెములకు సరిపోవు నన్ని రూపాయల నీయవలసియుండును. అప్పుడు వెండిబంగారములెక్క కట్టవలసియుండును. వానివెలలు రేపటికి మాపటికి మాటుచుండును. తడవతడవకు వెలకట్టుటచే ఆలస్యము, విసుగు మొదలగు చిక్కులు కలుగుచుండును. ఈరూపాయము లేకుండుటకు దొరతనమువారు ౧౭౨౩ సంవత్సరములనడుమకాబోలు రూపాయఇంత అని ఒకయేర్పాటు కావించిరి. ఆయితో అంతటితో ఆగలేదు. ఆ ఆగకు, ఆగుటకు వీలును లేదు. రూపాయ విలువ ఒకపిలింగు ఒకటిన్నర పెన్నులనుండి రెండు పిల్లింగులవఱకును అప్పుడప్పుడు మాటుచు వచ్చెను. ఇంతియకాదు. నాటిరూపాయయు మాటుచువచ్చెను. నాటిరూపాయి బండబ్బాయి. నేటిరూపాయ అల్లరి పిల్లకాయ.

నీమకు యుద్ధమువలనగాని, వాణిజ్యమువలనగాని, మఱిదేనివలనగాని చిక్కులు కలిగినపుడు దాని యోగక్షేమములకొరకు హిందూదేశమున నున్న రూపాయ ఉలికిపడుచుండును. ౧౯౧౯ సాున రూపాయ

రెండుపిలింగు లాయెను. దానితో హిందూదేశమునకు ఎగరొప్పు పుట్టెను. ౧౯౨౨ సాున రూపాయ పిలింగు ఆటుపెన్నులాయెను. అది నాటనుండి నేటివఱకును మాటలేదు.

౧౯౨౨ సాున భారతలక్ష్మియొక్క భారత కమన భాగ్యాక్షరములువ్రాయు బ్రహ్మమహిమవలనను, టంకసాల యను మాయాగృహమువలనను, రేషియో లేక మాతక మను ఇంద్రజాలమువలనను హిందూదేశమునందెక్కడి సర కక్కడ గుట్టులు పడిపోయెను. దేశపునరకుకు వెల పెచ్చెను. అది దేశములోనే అమృతము కానపుడు లాఠిదేశములలో కాదుగదా! నీమసరకుకు వెల తగ్గెను. డబ్బు కనబడినంతవఱకును అది యిచట విడుదల యాయెను. ఈరీతిగా ఎనుమతి ఆగెను. దిగుమతి సాగెను. దానివలన ఉన్నంతవఱకు డబ్బు ఊడ్చుకొనిపోయెను.

క్రమముగా పంటల వెల పడెను. నేద్యమునకు విత్తనములవెల మళ్లుట కష్ట మనిపించుచుండెను. దేశాంతరములనుండి చౌకగా బియ్యము మొదలగునవి దిగుమతి కాదొడగెను. ఇటులు నేద్యగాని! ఎడా పెడా డెబ్బలు తగిలెను.

పంటలు గల కాటక మిటులు భయంకరముగా వ్యాపించెను. భూదేవి వెల కోలుపడెను. వడ్డీవ్యాపా

	రు.	పి.	పె.
౧. ౧౭౨౩ నడుమ	౧-౦-౦	=	౧- 3
౧౯౩౩ లో (కొంతకాలము)	౧-౦-౦		౧- ౧౫
మొట్టమొదట ౧౯౧౭ వఱకు (సుమారు పాతికేండ్లు)	౧-౦-౦		౧- ౪
౧౯౧౯	౧-౦-౦		౨- ౦
౧౯౨౨	౧-౦-౦		౧- ౬

౨. ౨౫౦౦ పానుల వెలగలబట్టలను హిందూదేశపు సామకారాకాడు కొనుగోలు చేసె ననుకొందము. అప్పుడు రూపాయ ఒకపిలింగు ఆటుపెన్ను లుండుచో లక్షరూపాయ లీవలసియుండును. వెంటనే రూపాయ పిలింగు నాలుగుపెన్నులయి మార్పున్నచో లక్షమిడ

పండ్రెండువేల అయిదువంద లీయవలసివచ్చును. రెండు పెన్నులమాత్రపు లేదాతో పండ్రెండువేల పైచిలు కెక్కువాయెను.

హిందూదేశ మేలైటు హోమ్లెస్ క్రింద సుమారు మూడున్నరకోట్ల పానులు నీమ కీయవలెను. రూపాయ రెండు పిలింగులసింహాసనముమీదినుండి గబాలున పిలింగు నాలుగుపెన్నులకు దిగినచో సుమారు పదియేనుకోట్ల యేబదియయిదులక్షల రూపాయ లెక్కువ యీయవలసియుండును. ఈరీతిగానే రిజర్వు బాంకుకని, పింఛన్ కని, దిగుమతి కని భరతఖండ మిచ్చునది గుమ్మడికాయ. పుచ్చుకొనునది ఆవగింజయు లేక పోగా చేతిది వదలును. ఇదీ మాత్రపు రహస్యము.

రము చేయుచారు నాపోయిరి. ఋణగ్రస్తులు ఋణదారలకు దొంగలయిరి. కర్షకులకు కాలునేతు లాహకపోయెను. మరలు ఆఁగెను. సామానకారులు దివాలా తీసిరి. ఈమేమిబాధ భవములేని మనుష్యమాత్రుని బాధింపఁగా. భవిష్యం దను రామస్వామిని బాధింపకుండునా?

అతఁడు రెండుమానుషులలో చిల్లరదుకాణము నకును మరలకును గలిసిన నష్టమును సవరించుకొనఁగలిగెను. మరలను మూసివయ్యెను. కోస్తా వ్యాపారమును ఎత్తివేయుటకు చెన్నపట్టణమున తనకున్న అంగడిని సరకును చూచి నిబ్బందితో ఆలోచింపఁ దలచెను.

అతనికి ఈమేమిబాధకన్న మఱియొక పెద్దబాధ కలదు. అల్లుడున్నాఁడు, కూతురున్నది. కాని పెండ్లి మాట తలపెట్టుటకు పిలువలేదు. కాన నతఁడు దీర్ఘముగా నాలోచించి కొన్నాళ్లపాటు కాఁపుర ముండుటకు చెన్నపురికి ప్రయాణము కట్టెను.

చెన్నపట్టణము చేరిన మఱుసటి రోజుననే చూడమ్మ మైత్రమ్మను కలిసికొనఁగోరెను. కాని అది యొనఁగూడకపోయెను. మగనికి విడాకు లిచ్చి ఆమె బొంబాయిలో మఱియొక వరుని అన్వేషించుచున్నదని సుబ్బారావువలన చూడమ్మ విని పరితపించెను.

(ఖ)

సుబ్బారావుతండ్రి. వీరేశు. 'రామస్వామితండ్రి వెంకటేశు. ఈ యిరువురది ఉమ్మడి వ్యాపారము.

మహాయుద్ధము జరుగుచున్న సమయమున ఇనుప వర్తకము కిరివిగా చేసి వీరు లక్ష లాడ్లింబిరి. ఎవఁడో గోసాయి యిచ్చిన ఫసరు పూసి యినుపరేకులను వీరు బంగారపు రేకులుగా మార్చి రని లోకు లనుకొనిరి.

వెంకటేశు కుబేరుని జయింపఁగోసినట్లులు సరలోకమున కరిగెను. పిదప రామస్వామి తండ్రి సాగించిన వాణిజ్యమున కందుకొనెను. రామస్వామి సత్యసంగతకును, సూక్ష్మబుద్ధికిని అబ్బురపడి వీరేశు విడిపోలేదు.

కొలఁదికొలములోపలనే వీరేశుకు జబ్బు చేసెను. అతఁ డొకనాఁడు రామస్వామిని బిలిచి 'అబ్బాయి! దిక్కులేని నాకుర్రవాణ్ణి, వాడివాటాను నీచేతిలో పెట్టి ఎన్నికష్టాలువచ్చినా మావాడికి, మావాడివాటానా నష్టం కలిగించ వని నమ్మి నేను మీ నాయనగారిలో వాటా పుచ్చుకోఁడానికి పోతున్నాను. నీవు ఇంధుకు ఒప్పుకోకపోతే నా కక్కడ వాటా సులభంగా దొరకదు' అని చెప్పెను.

ఇది అంతే సులభముగా ఒప్పుకొనఁదగినదియు కాదు, ఒప్పుకొనకుం దయినదియు కాదు. కావున రామస్వామి మిన్నకుండెను.

వీరేశు ప్రాణములు పోలేదు. అని అతనినేకాక చూడవచ్చిన చుట్టాలనుగూడ బాధింపఁ దొడగెను. 'ఉమ్మడివర్తకాలలో లాభనష్టాలు సమంగా పంపి కుంటారుగాని ఎవ్వరూ లాభాలే పంపిపెట్టరు. ముఠా వాళ్లు పెట్టుచూడి తీపిచేత ప్రాణాలు వదులేక ఆటా కోర్తారు. కాస్త అల్లాడే వని రామస్వామి రెలకెత్తి ముసలాఁడు సుఖంగా ప్రాణాలు వదులుతా' అని అందఱును అనిరి. రెండుమానుషులు చూడలేక చూడలేక రామస్వామి ఒప్పుకొనెను. రామస్వామి ఒప్పుకొనఁగానే వీరేశు వేంకటేశులో వాటా పుచ్చుకొనెను. నాటినుండి నేటికీ అతడు పారివాణిజ్యము ఉమ్మడిగనే వచ్చుచుండెను.

౧౯౨౯-3౦ సాల్వలనుడును లోగడ నిలువ చేసినందుకొనిన వడ్లు బియ్యము ప్రతిబట్టలు మొదలగు సరకంతయు వారి ఉమ్మడిలక్ష్మికి సొంతలు పుట్టిం చెను. పెట్టుబడులకు చేటులంత చేలు కట్టుకొనవలసి వచ్చెను. ఈయవలసిన అప్పులను వైఫల్యతో చెల్లింప వలసివచ్చెను. మహాయుద్ధమువలనను, వండినాణెములకల నను, మాత్రకపునాయవలనను లక్ష్మికి క్షయ ఆంకురించుటచే కొనువారు లేక కోస్తాసర. కంఠయు గోదాములలో క్రుల్లిపోదొడగెను.

రామస్వామి చెన్నపట్టణమున కాలపెట్టినది మొదలు సుమాస్తాలచే చుఱుకుగా పనిచేయించి రెక్క

లన్నియు తమమతముచేయుచేను. చనువుకు భంగము కలుగునని యింతచూచును సుబ్బారావుకు ఈ విషయ మిసుమంతయు తెలుపలేదు.

మాణిక్యము పట్టుపట్టి సుబ్బారావును పూట పూర్ణయింటికి పోకుండజేసెను. అతడెక్కడెక్కడి పోవుచో యని చూడమృతతనిచదువులలో కొంత పాలుపున్నుకొనెను.

ఈవ్యాపార మంతయు పెండ్లిగూడితీతవలయు నను నిర్బంధమే యని సుబ్బారావునుకొని నవ్వుకొనెను. 'రామస్వామిగాని మాణిక్యముగాని తుదకు చూడయ్యుగాని యీ ప్రస్తావన చేయనిదే నే నేలకల్పించుకొనవలయును? కంఠకు లేని దురద చేమ కేల?' అని యతడు తలపోసెను.

అంతలో నెలవులు వచ్చెను. సుబ్బారావుకు ఇంటికి పోవలయు నని లేకున్న నాలుకమాత్రము ఆ కాంతచూడును నెలలగ్రక్కెను.

మాణిక్య మిటు లనెను—'ఇల్లంతా ఇక్కడే వుంటే అక్కడికి వెళ్లడ మేమిటి? అదీగాక ఇవి కొద్ది గోజులనెలవ లాయె. వెళ్లడమూ రావడమూ పొడవుడే కాని అక్కడ మఱేమీ విశ్రాంతి ఉండదు. అదన్నీ కాక అక్కడ పూటపూర్ణమృతకులు తినిపించడం నాపనిగాదు. ముఖ్యంగా ఈకారణంచేత నే నక్కడికి వెళ్లనియ్యను.'

చూడమృతహృదయంలో నిటు లనెను—'వెళ్లడం వలచుకుంటే తొందరగా వెళ్లండి. మే మిక్కడ ఉన్నామని మాత్రం జ్ఞాపకం ఉంచుకోండి.'

సుబ్బారావు విటు లనెను—'జ్ఞాపకం ఉంచుకోక పోయినా ఎల్లగో కాలేజికి రావాలనిపిస్తుంది. ఏం?'

చూడమృత యిటు లనెను—'జ్ఞాపకం ఉంచుకోక పోవడం మనదే కలిగితే ఇక్కడ ఉండేమాదా జ్ఞాపకం ఉంచుకోకుండా ఉండచ్చు.'

నవుకరు వచ్చి—'అయ్యా, తమర్ని రామస్వామి గారు ఇకసారి దయచెయ్య మన్నారు' అని-మనవి

చేసెను. ఆమనవితో సుబ్బారావుమొగము సుద్దవలె తెల్లబడెను. నంటనే యతడు చూడమృతేమిచాచి 'ఇదిగో వస్తున్నాను పద' అని అనెను.

సుబ్బారావు వట్లునాకు బండెడు లెక్కల పుస్తకముల నడుమ రామస్వామి మారుచుండియుండెను.

అతడు సుబ్బారావును జూచి 'మాగో' అనెను. సుబ్బారావునుండెలు దడదడ కొట్టుకొనెను. అతడు దీర్ఘాలోచనతో మారుచుండెను.

రామస్వామియిటులనెను—'మీనాయనగారూ మానాయనగారూ చాలా గడించి మనకు ఇచ్చి కాలం చేశారు. మీనాయనగారు పరంపదిస్తూ నీ విషయం లోనూ నీకాతావ్యాపారాల విషయాలలోనూ నన్ను నమ్మారు. వారు నామీద ఉంచిన నమ్మకానికి నీవు ఇప్పుడు పరీక్షకుడవు కావాలి. ఎంచేతనంటే ధరలు పడిపోయినవి. ఆర్థికరాజ్య మరాచక మయిపోయింది. వ్యాపారము దినాలలోకి వచ్చింది.'

'మిమ్మన్నీ నేను పరీక్ష చేసేపోటీనాడనా? అది అల్లా ఉంచి ముందర చేయవలసిన పని యేమిటో చెప్పండి.'

'ఈ లెక్కలన్నీ చూచి చక్కగా నువ్వకు పట్టించుకో. రరువారే నా అభిప్రాయం చెప్పు. నీఅభిప్రాయమూ చెబుదుగాని, లెక్కలుచూచు కొన్నరరువారే ఆసలు ఎవరి అభిప్రాయాలలోటీ పని ఉండదు.' అని రామస్వామి సుబ్బారావుచేతికి కాతా పుస్తక మిచ్చెను.

చివరయంకెలు చూడగనే సుబ్బారావునుండె దడ అగెను. వీరేసు చనిపోయిన లేదీమొదలు నేటి వఱకు వచ్చిన లక్షలకొలది నష్ట మంతయు వెంకటేశు వాటాకుమాత్రము కట్టబడెను. వీరేసు చనిపోవు లేదీ నాడు ఉన్న మూలధనము వడ్డీతో నిలువయుండెను.

సుబ్బారావుకు నుండెదడ అడగుటయేకాక ఆశ్చర్యము కలిగెను. పిమ్మట లోతుగా ఆలోచించి లోపల ఇటు లనుకొనెను: "ఇది రామస్వామి విహి

కాన్ని ఆముష్మికాన్ని కూడా సంపాదించడానికి ఎత్తిన ఎత్తు. నష్టమంతా తాను పంచుకొని లాభమంతా నా కిచ్చినా రే పిచంతా తనమాత్రురే అనుభవిస్తుంది. రామ స్వామికి సర్వస్వమూ వాకట్లోంచి పోతుందికాని వెంటనే దొడ్డిదారిని తిరిగివస్తుంది. '

ఇటు లతఁడు రామస్వామిని ఎత్తును గ్రహించి పైకి ఇటు లనెను : 'నష్టమంతా మీరేకట్టుకుంటే ఇక ఉమ్మడివ్యాపార మనేది నేతిబీటకాయ. కాబట్టి నష్టములో నాకు ఎట్లా పాలు లేకుండా పోతుంది?'

'నాయనా! వివేకవంతులు మాటాడవలసిన మాట చెప్పినందుకు నిన్ను ఆశీర్వదిస్తున్నాను కాని మీ నాయనగారు పోతూపోతూ—మావాడికి మావాడి వాటామా ఎంతకష్టం కలిగినా నష్టం కలిగించ వని నమ్ముతున్నాను—అని నిన్ను నీవాటాను నా కప్ప గించారు. నే నందుకు అచ్చుకున్నాను. అదుగో చూడు మీనాయనగారు పోయినకేదీని కాతాలో తలమీద ఆవాక్యములే కనబడుతుంది ' అని రామస్వామి కాకి తము తెలిచి యిచ్చెను.

సుబ్బారావు విప్పారిన నేత్రములతో ఆయత్తురములు చదువుకొనెను. అతనికనులు చెబుచున్న.

(X)

రామస్వామిచేత ధర్మమును నాలుగుపాదములతో నడిపింపఁగలందులకు సుబ్బారావు పూనుకొనుటచే నతనికి ఇంటిదెస మొగముపెట్టుటకు వీలుకలుగలేదు. అతఁడు రామస్వామిసత్వసంధతను మాణిక్యము ముందును, చూడమృముందును బహిరంగముగా చూడెను. తుదకు ఇసుమంతయు బలవంతము లక్కఱలేకయే తనతండ్రి పోవునాటికి నిలువ యున్న ధనమును వడ్డితో కలిపి పుచ్చుకొనెను.

సుబ్బారా విందులకు చాల లుకలుకలు పడవలసివచ్చు నని లోలోపల బాధపడుచుండెనుగాని అప్రయత్నముగా ఆపని నెఱవేఱెను. ఈలాభమంతయు అల్లునికి అరణ మని అతఁడు లోలోపల నవ్వుకొనెను.

"సుబ్బారావుకు నష్టము పంచకుండుట తెలివితక్కువ. విశేషించి మాత్రురెండ్లిమాట కనుఁగకుండ ముందుగానే ఈపని చేసి మారుచుండుట శుద్ధ తెలివితక్కువ. వ్యాపారస్థుఁడును, అందులో పెండ్లి చేయవలసినవాఁడును ఈపని చేయుటయా? " అని మాణిక్యము కాదారము తెచ్చుకొని మగనితో చెప్పడలఁచుకొనెనుగాని యాలోచించి యాలోచించి "చూడమృ పెండ్లి యంతయు ఇందులో ఇమిడియున్న" డని తెలిసికొని కాదారమును తిప్పుకొనెను.

'ఒక పెద్ద మొత్తమునకు దానాపడుటకు సిద్ధముగానున్న ' డని వచ్చినతంఠిని చూచి రామస్వామి వెంటనే యింటికి బయలుదేరిపోయెను. కుటుంబములో వెళ్లుట కతనికి కింకను వీలు చిక్కలేదు. చెన్నపట్టణము లోని ఆఫీసును సిబ్బందిని ఎత్తివేయవలయును. సుబ్బారావు ఋణశేషమునకు ఇల్లు, వాకిలి, అంతయును అమ్మవలయును. మింజమలె సుబ్బారావే కట్టుకొనఁగలఁడని అతని అభిప్రాయము.

సుబ్బారావు కాలేజికి పోఁదొడఁగెను. సంతోష బలమున నతఁడు రెండుచూడుకోజలలో ఊరిపోయెను. పరీక్షలు సమీపించుచుండుటచే నతఁడు నిర్విచారముగా విద్యావ్యాసంగము చేయఁదొడఁగెను.

చూడమృ చిక్కెను. ఆమెకపోలములు పాలతో తుడువఁబడినటు లాయెను. శరద్రాత్రియందలి వేగు జామున పండబాటిన వెన్నెలదా లొకటి యామెశరీరమును వెలువడెను. విషయములలో రసమును, భూతములలో భూమియు నామె నెక్కువగా నాకర్షించెను. క్రమక్రమముగా గమనమునందు మాంద్యము పొచ్చెను. సుబ్బారావును చూడఁగనే యామె కెన్నఁడును లేని సిగ్గు పుట్టుకొనివచ్చెను. మఱునిముసముననే తగ్గి యామె యతని నదేపనిగా చూడదొరకొనెను. ఇటువంటి మాత్రురిని జూచి మాణిక్యము మిగుల భయపడెను.

సుబ్బారా వొకనాఁడు చూడమృను జూచి యిటు లనెను — 'పరీక్షలు పరుగు లెత్తుకొని వచ్చుచున్నవి. నా కిచట చదువు సాగదు. దీనికి నీవే సాక్షి.

వేటొకచోట గదియొకటి అద్దకుఁ దీసికొనవలయు నని యున్నది.'

చదువు సాగనిమాట నిక్కమే. వేటొకచోటికి వెళ్లి నచో తనకు తన తలిదండ్రులముందు చులకడన మెక్కుడగుటయు నిక్కమే. ఇపు డీచులకడనమును భరించుటకంటె పరీక్షలో అతని అపజయమును భరించుట చాలఁ గష్టము. కావున చూడమ్మ నట్టునట్టుగా ఈక్రింది నియమములతో అంగీకరించెను: '౧. గది దాపుగా ఉండవలయును-ఇంచుమించుకనబడుచుండు నటులు. ౨. ఆహారమును ఉపాహారమును తన చేతినుండియే గ్రహింపవలయును. ౩. నిద్రకు ప్రాద్దుపోకొట్టుకొనకుండ కంబాయింపుగా చదువుకొనవలయును.'

సుబ్బారా పి నియమములకు కడు సులువుగా లోబడిపోయెను. అంతవత్సవము అంతదాపును కాని మేడ యొకటి తీసికొనెను.

మాణిక్య మిందుల కంగీకరింపజాలకపోయెను గాని చూడమ్మ నచ్చఁజెప్పుటచే ఒకటిరెన్నాళ్లలో సమ్మతించెను. మంచిగోజు చూచి సుబ్బారావు నూతన గృహప్రవేశ మొనరించెను.

ఆతఁడు పది పదియేనుగోజులలోనే చూడమ్మ నియమావళి నుల్లంఘించెను. అతఁడు రాత్రి రెండుగంటలవఱకును కంటిలో పుస్తకము పెట్టుకొని మారుచుండెను. పూటసూళ్లయింటినుండి అన్నసానముల రావించుకొనఁ దొడఁగెను.

చూడమ్మ మిగుల ప్రయత్నించి వంటలక్కచేత తానే అన్నసానము లంపఁగలిగెనుగాని నిదురకు ప్రాద్దు పోకుండ చేయజాలకపోయెను. ఈనియమమునుమాత్రమతఁ డుల్లంఘించు టామె మెట్లాసజనకమే యాయెను.

మాణిక్య మిందులకు లోలోపలనే కంకుకొనెను గాని యిసుమంతయు పొక్కలేదు. ఋణములు, నష్టములు, కష్టములు, వంశగౌరవము లోననునాని బాధలన్నిటిని ఆమె లోలోపలనే యనుభవించుట చక్కగా నేర్చుకొనెను.

(ఘ)

'సత్యసంఘండు సత్యసంఘండు' డని లోకులేకాక ఋణదాతలుగూడ రామస్వామిని కొనియాడిరి. 'ధర్మరాజు' అని కొందఱ అతనికి బిరుదిచ్చిరి. 'కలియుగ బాజలి' యని కొందఱు కీర్తించిరి.

చెన్నపురినుండి వచ్చిన సుబ్బారావు రామస్వామి ప్రస్తావించినంతమాత్రముననే చెన్నపట్టణము లోని మేడలు మిద్దలేకాక యిచటిమేడలను మిద్దలను తన ఋణముక్రింద కట్టుకొని ఊరివెలుపట తన కున్న యొక చిన్న పూరింటిని రామస్వామికి దానము చేసెను.

ఈరీతిగా అప్పులలో ములిగిన రామస్వామికి జుట్టుమాత్రము కనబడెను.

లోకమునం దెపుడును రెండుపక్షము లుండక పోవు కావున "మేడలను మిద్దలను మరలను మాయచేసి లోకులకు కట్టి, ఒకటి కాదు, రెండు కాదు, పదిలక్షల డబ్బు హాతురిషేర దాచుకున్నాడు. నష్టమంతా తానే పంచుకున్నాడని ఘోషేకాని రేపు హాతురి ద్వారా లాభమంతా గుంజకుంటాడు" అని కొందఱు అనకమానలేదు.

రామస్వామి రెండుపక్షములకును తలయొగ్గి సుబ్బారావు తన కొసగిన ఇంటియందు కాలపురము పెట్టెను. కొలఁదికాలములో హాతురిని భార్యను తీసికొనిరాదలంచెను.

సుబ్బారావు పరీక్షలో గెలుపొందుట ముందు చూచినది చూడమ్మ. ఆమె తానే ప్యాసయినటులు సంతసించెను. మాణిక్య మంతకంటే.

చూడమ్మ వెంటనే సుబ్బారావునకును, రామస్వామికిని తంతియిచ్చెను. దానికి ప్రతిఫలముగా వారి సంతోషమును ఆమె తంతివలననే యందుకొనెను.

కన్యలుకలవారు పలువు రతనిపరీక్షలో విజయముకొనుట కాచుకొనిమారుచుండిరి. అతనికి తల్లి లేదు తండ్రిలేడు. పైవా రెవరును లేరు. అతఁడు బంగారు పిచ్చుక. పైగా పట్టభద్రుడు. ఎవ రతనికి పిల్లనిచ్చుట

కుటుకరు? ఎవతె యతనిని చేసికొనవలయు నని యుబలాటపడదు?

అతనియింటిలో కన్యకలసంత యేర్పాటుచేయఁ బడినటు లయిపోయెను. పల్లెలనుండి బస్తీల నుండి తండ్రులతో అన్నలతో తమ్ములతో కన్యలు వచ్చిపడు చుండిరి. 'సుబ్బారావుకు పెండ్లిహాతురు ఇదవఱకే స్థిరపడిపోయింది. కట్నంహడా ముట్టింది' అను ప్రవాద మును కన్యాదాత లందఱును వినుచుండిరిగాని వారి ప్రయత్నములనుమాత్రము వారు మానలేదు.

పలనాటినుండి చెంచయ్య యను లక్షాధికారి పెండ్లికావలసిన తన హాతురిని, పెద్దహాతురిని, పెద్ద కొడుకును తీసికొని సుబ్బారావు సంతకువచ్చెను. కన్య చెంచయ్య వెనుకను, పెద్దహాతురు పెద్దకొడు కులు ముందును నిలవఁబడియుండిరి. కన్యకు పండ్రెం డేండ్లు ఉండవచ్చును. పెద్దహాతురికి ఇరువది. ఆమె భర్త చిన్ననాడే పోయెను. దానివలన ఆమెశరీరమున బంగారుపుసు రెట్టిగా నుండెను. శరీరముగూడ హృష్ట పుష్టముగా నుండెను. పెద్దకొడుకు పదునెనిమి దేండ్ల వాఁడు. అతనికి మెదడు తిన్నగా పెరుగలేదు. దాని లోటును శరీరము భర్తీచేసికొనెను.

చెంచయ్య ఇటు లనెను—'వీఁడు మాపెద్దోడు. చదువుసంఘాలు తక్కువ. కాకున్నా మాపల్లెటూళ్లలో మీచదువులు దిగుమతి కావుగదాండి! ఇది నాపెద్దపిల్ల; తల చెడింది. ఇదండి నాసంసారపు ముచ్చట.

'నా కాలా అంతా కట్నం పెటతాను. నడవ శ్లన్నీ నడుపుతాను. ఇంకా తమకొరికలు తెలపండి' అని నాణెమును చూచుకొనఁగలందులకు తన వెనుక దాగియున్నను పట్టపగటిని నట్టనడిరేయినిగాఁ జేసి వయిచుచున్న తన హాతురిని మెల్లగా చేపను లాగి నటులు మందరికి లాగెను.

విగవపిల్ల తనయింట వంటలక్క యనననియు, పెద్దపిల్లఁడు పాలేరుపని చేయఁగలఁడనియు సుబ్బా రావు గ్రహించెను. ఇది యంతయు ఆర్థికముగా వాట ముగనే యున్నదని యతఁ డనుకొనెనుగాని కన్య కాని

పింపఁగనే అతని సౌందర్యబోధ కవనానము కలిగెను. ఏలయనఁగా చెంచయ్య దేశవాళీమనిషి. స్వస్థాన వేష భాషలలో అతనికి లోభము మెండు.

పెండ్లి హాతురి శిరస్సుమీద నూర్పుడును చంద్రుడును కలరు (బంగారపునగలు). బహ్యరంగ్రము దిగువ ఆర్థచంద్రుఁడు. జడక్రింద భూగోళములవలె జడ కుప్పెలు. చెవులకు జూకాలు. చుక్కన అడ్డబాస. ఏబది నేర్ల బంగారపుకమ్ములు ఒడలంతయు ఓత్రపోతము లయియుండెను. ఆబంగారములోనుండి ఒకానొక నలుపు నిప్పులోనుండి పొగవలె కానిసిండుచుండెను.

'మాడమ్మ సౌందర్యగారమున కీపిల్ల దిట్టిపిదప' అని సుబ్బారా వనుకొనెను. ఇటు లనుకొనినను అతని యాకారముగాని, యింతముగాని యిసుమంతయు తొల కలేదు. 'ఆలోచించి ఉత్తరము వ్రాయించును' అను మామూలుమాట అతఁ డవఁగనే చెంచయ్య పిల్లి హవవలె వెలిపిపోయెను. ఇటు లొకరోకరే తమతమ కన్యకలతో తిరిగిపోవుచుండిరి.

ఒకనాఁడు కుంచాల అంకమయ్య హాతురి సౌందర్యమును ప్రవర్ణించుటకు సాహసించి సుబ్బారా వింటికి వెళ్లెను. సుబ్బారా నెదురువచ్చి యెమ్మెల్సీని లోనికిఁ గొంపోయెను. 'అంకమయ్యగారి హాతురు అన్నివిధాలా మాడకు చెల్లెలు' అని అతఁ డనుకొనెను.

రెండుమాడు గంటలనేపు వారు మాటలాడు కొనిన మాటల సారాంశము ఇది: 'నాణెము చెలామణి యాయెను. కాని బేరము తెగలేదు. అదియును తొం దరగనే తెగఁగలదు. ఏలయనఁగా పెండ్లికొనూర్తమాతా మహి చాల ధనవతి. ఆమె కెవరును లేరు.

పెండ్లి పరాసురాజ్యమునందుఁగాని, మొగలాయి రాజ్యమునందుఁగాని ఒకరోజు జరుగును. అయిదురోజు లింటికడ జరుపు పెండ్లికను నెచ్చుములో. ఈయొకరోజు పెండ్లిచెచ్చుమును తీసివేయఁగా మిగిలిన ధనము పెండ్లి కొడుకుకు చేతికట్టుము. మగపెండ్లివారిచెచ్చుమంతయు ఆఁడుపెండ్లివారే భరింపఁగలరని వేటుగా తెల్పనక్కఱ యుండదు.'

(జ)

తంతి అందినవెంటనే సుబ్బారావు స్వయముగా వచ్చి పాణిగ్రహణము చేయఁగలఁడని చూడమృ ఆసిం చెనుగాని దానికిబదులుగా రామస్వామివచ్చెను. సుబ్బా రావు రాకన్నను అతఁడు పరీక్షలో గెలు పొందినందు లకు వారు విందు కావించుకొనిరి.

తనమాతరు ఇంటికిపోవున మని నోరు పాఱ వయచుకొనకముందే రామస్వామి పయనము తూఁగిం చెను. నిదుర లేకయే వారందఱును మాడవతరగతిబొడి నుండి దిగిరి. రైలుదిగఁగనే చూడమృకును మాణిక్యమున కును ఆశ్చర్యరిపాదము లుదయించెను. నీలయనఁగా వారి సాంఠమోటారు స్టేషనుకురాలేదు. అది రాకపోయి నను సుబ్బారా వయనను తనకారు తీసికొని రాలేదు. మఱియొక విశేష మేమనఁగా రామస్వామి గుర్రపు బండినయినను కాదు, ఎద్దుబండిని బాడుగకు కట్టించెను. ఇంకొకవిదిత్ర మేమనఁగా బండి తమయింటిదారిని బోక మఱియొకదారిని బడిపోవుచుండెను.

‘బండి పాతఁపేటలోకిపోతుంది, జనములవారి పీఠిలోకి పోనీ’ అని మాణిక్యమునెను.

బండివాఁడు నొచ్చుకొని యిటులనెను—‘అయ్య గోరు పాతఁపేటకు తోల మన్నారండి.’

‘పాతఁపేటలో ఏముంది?’

బండివెనుక తలవంచుకొని నడచి వచ్చుచున్న రామస్వామి యీతూరి యిటులు సమాధానముచెప్పెను: ‘మనయిల్లు సుబ్బారావుకు కట్టి అప్పు తీర్చాను. పాతఁ పేటలో ఒకయిల్లు అతఁడు మనకు ఉచితంగా ఇచ్చాడు.’

మాణిక్యమునుండెలలో రాయిపడెను. ఆమె కన్నులనుండి జలధార లారంభించెను.

బండివాఁ డిటు లనెను— ‘అయ్యోరు దర్మ రాజులు కామట్టి డమ్మిడీలతో బుజులు తీర్చేవారు. బాపనయ్యగారు దివాలాతీసి రెండులచ్చల ఆస్తిపరు లయ్యారు. రత్తంగోరుమటుక్కు రత్తంగోరు ఉన్నవీ

లేనివీ కలబోసి పదిలచ్చలికి లెక్కచెప్పిఅయిదులచ్చలు అంకాలుగారి యెనకేసుక్కుకుంఁడారు. రాంసాయి గోరు సత్తెరిచ్చందుడి కాలంవోరు కామట్టి సుబ్బారావుగారు వొడ్లన్నా లాబాలు ఆయన కిచ్చేసి యీరేసుగోరికి తామిచ్చినమాట నిలఁబెట్టుకున్నారు. దర్మరాజులల్లే అరణ్యవాసం మొదలెట్టి మాబస్తీకల్లా సత్తవతారంగా మాపేటలో వెలిశారు. మాకు మీరే దేవతలు. దుక్కపడకుండున్నా దుక్కపడకుండి. కట్ట కాలం.’

ఈమాటలు విని మాణిక్యము కన్నీటిని కొన గోటితో చిమ్మివేసెను. ‘చెడ్డకాఁపురమునకు ముప్పే మిటి?’ అని యామె లోలో ననుకొనెను.

కొంఁసేపటికి వారిబండి యొకగొంబిలో ప్రవే శించెను. దారి కిరుచైపులను మేడలును, గొట్టియలును పరుండియుండెను. చెడిపోయినబండ్లు అటునిటు పడి యుండెను. కమ్మరకొలిమిలోని బూడిద ఎగిరి వచ్చి కన్నులను, ముక్కులను కమ్మకొనుచుండెను. ఆప్రదేశ మేనాఁడును మునిసిపాలిటీవారి మొగ మెఱుంగదు.

బండి యాఁగఁగనే రామస్వామి యింటితాళము తెఱచెను. చూడమృయును మాణిక్యమును ఆయింటి లోనికి పోవఁబెట్టెను వాకిటనే కొంతసేపు నిలిచిరి. బండివాఁడు సామాను లోపలఁ బెట్టినపిదప తలవంచు కొని తల్లిబిడ్డ లిరువురును గృహప్రవేశ మయిరి.

బండివాఁడు బాడుగ అడుగకుండుఁగనే నల్లి పోవుచుండెను. రామస్వామి నెలువలికి వచ్చి వానిని పిలిచెను. పిలుపు వినఁబడఁగనే యతఁడు చుట్టింకవడిగా బండిలోనుకొని అవృశ్యఁడయిపోయెను. అనంత మగు ఆశూన్యమునందు నిలువఁబడిన రామస్వామికనులనుండి బాష్పములును, కంఁమునుండి యొకానొక ధ్వనియును నెలువడి నెంటనే నిరుద్దమాయెను.

సూర్యచంద్రు లిరువురును కట్టివేయఁబడిన ఆ యింటిలో నెన్నఁడును ఎండకన్నెఱుంగని ఆతల్లిబిడ్డ రెటులు ప్రాద్దు గ్రుంకించిరో వారికే తెలియవలయును.

పగలంతయు సూర్యునిచే పరిశోధింపఁబడిన ఆయిల్లంఠ యు నిపుడు చంద్రునిపర మాయెను.

ఈ పరిణామ మంతయు చూడమ్మ కదలింపఁ జాలియుండలేదు. సుబ్బారావును చూడబోవ తల దండ్రుల యనుమతి నడుగుట ఆమెకు కొంచెము లేత గాఁ దోచినను అది విధి యాయెను. ఆమె కోరుటయే తడవుగా వారి యంగీకారమును బహయఁగలిగెను.

క్రొత్తగా నెల్లవేయఁబడిన రెండుమేడ లానెన్నె లలో తళతళలాడుచు ఆమెమీఁద గాంభీర్యమును ప్రక టించెను. మాటాడవండు మేడ యెక్కుచు చూడమ్మ నిండుగంగవలె కలకలలాడెను.

శంధ్రుఁ డుదయించెను. నిండుఁబున్నమ. పండు నెన్నెల. తలదండ్రుల యాశీర్వాదము. కోరుకొనిన కొమరుఁబ్రాయమువాడు. గంధర్వకన్యవలె చూడమ్మ మేడయెక్కిను.

సుబ్బారావు నెలనెలపోయి గాంభీర్యము తెచ్చు కొని చేతులు జాఱుచు ఎదురువచ్చెను.

‘అక్కడనే అక్కడనే’ అని చూడమ్మ తర్జుని తో చూపెను. జంకి సుబ్బారా వచటనే నిలువఁబడెను.

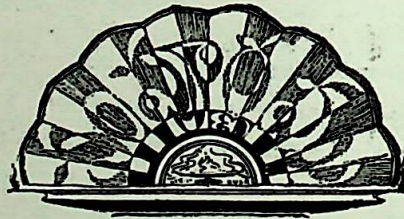
‘మనపెండ్లికి సుముహూర్త మెపుడు?’ అని చూడమ్మ అనెను.

‘ఇంకా నీకుపెళ్లేమిటి, బారసాల చేయాలి గాని.’ అని సుబ్బారా వనెను.

‘తమరు ఏమిచేయింపఁదలఁచికొనినను చేయింపఁ గలరు. కాని లోఁగఁడ మీరు ఇచ్చిన మాటను చెల్లింపఁ గోరెదను.’ అని చూడమ్మ యనెను.

సుబ్బారావు భుభు యొకటి తీసి చూడమ్మ చేతిలోఁ బెట్టి యిటు లనెను—‘నేనే వచ్చి మిమ్మల్ని పిలవాలని అనుకుంటుండంగా నీవే వచ్చావు. అట్లా ఉండునీ,

అంధా మీ నాయన లవుతారా? దానికేం గాని పెండ్లిమాటలే రాకమునుపు నీవు నాతో నీకటి తప్పు చేశావు. ఇకముందు ఇంకోళ్లతోఁగూడా చేస్తా వంటానికి ఇదే పరమప్రమాణం. ఇటువంటి నీకు పెళ్లేమిటి?

‘కలహంధరు దీనులయెడ

కలడు, కలంహనెడువాడు కలహోలేడో!’

నేను మొట్టమొదట కుప్పడిని చూచింది ఒకవేసంగి నాటి మధ్యాహ్నము. అదివై కాళిమాసము. గోహిణి కార్తె. మధ్యాహ్నము ఒంటిగంటప్పుడు, ఎక్కడెక్కడో తిరిగి తిరిగి, కాళ్లు మంటలెత్తి నిమగ్నంగా రాయపేట ఆసుపత్రిదగ్గరకు చేరుకున్నాను. ఇంకా ఒకమైలు నడవవలసిఉన్నది. చెన్నపట్టణంలో తిండికిలేకపోతే ఒక పూట ఉపవాసమున్నా ఉండవచ్చు కాని, తిరగడానికి డబ్బులేకపోతే మహాఅవధి. నాకు ఎప్పుడూ దరిద్రమే కాని, అనాడు మరీ ఒక్కకానీహడా దగ్గరలేక, తిరగకతప్పక మైలాపూరు వెళ్లవలెనని పట్టణమంచి బయలుదేరినడక అందుకుని, రాయపేట చేతనకి పెద్దలచ్చనం కావడం ప్రారంభించింది. రక్షింపవలసిన పాదం గోడ్డు మీద పెట్టేసరికి నసాళంఅంటేది. అదీకాకుండా ఎండుకు కరిగిఉన్న తారు పావకర్మలా పాదాన్ని పట్టుకుని వడలకపోవడం. ధనాభావముచేత అప్పుడప్పుడు కలిగే అవధిలో ఇంత బాధపడుతుంటే, ఎప్పుడూ ఇన్ని బాధలూ అనుభవించవలసిన దరిద్రులెలా బ్రతకగలుగుతున్నారనే ఆలోచన పోయింది. దారిద్ర్యం అనుభవిస్తేనేకాని దరిద్రుల అవధి పూర్తిగా ఎలా తెలుస్తుంది!

ఒక్కక్షణం అక్కడ చెట్టునీడను నిలబడి మరి ముందుకు సాగుదామని నిశ్చయించుకున్నాను. అది ఆదివారం. ఆపైన మట్టమధ్యాహ్నము. నీడనుకూడా గంగం డిగ్రీలకు తక్కువకాని వేడి. అందుచేత గోడ్డు నిర్జనంగా ఉంది. ఎక్కడా ఏవిధమైనవ్యాపారమూ లేకపోవడముచేత కొంత నిశ్శబ్దంగాకూడా ఉన్నది. ఒక్కట్రాముకారు మట్టుకు, చాలా అయిష్టంగా ఉన్నట్లు గణగణలాడుతూ నెమ్మదిగా పోతోంది. సుప్తి

అంతాకూడా స్తంభించిపోయినట్లుగా ఉంది. బళ్లపేండుదగ్గర గుర్రాలు కునికిపాట్లు పడుతున్నాయి. బళ్లవాళ్లు కొందరు అక్కడనే పడుకున్నారు. చెట్టుకిందమట్టుకు ఒకపదిమంది కూర్చున్నారు. వాళ్లమధ్యను ఒకడు కూర్చుని ఖులాసాగా కబుర్లు చెపుతున్నాడు. నేను దగ్గరకు చేరాను. ఈ ఎండా, ఈచెమటా, ఈతాపమూ అన్నీ మరిచిపోయి ఇంత నిర్విచారంగా కబుర్లు చెపుతున్నవాడిని చూస్తే నాకొక విధమైన ఈర్ష్య బయలుదేరింది. ఇంతబాధలోనూ అంతసుఖంగా ఎలా ఉండగలుగుతున్నాడా ఆ మనిషి అనుకున్నాను. నేను దగ్గరకు వెళ్లేసరికి వాడు Police Seargent ను అనుకరిస్తూ, అతనికిమల్లే మాట్లాడుతూ, ఏవేవో ఆరవంలలో చెపుతున్నాడు. నాకు బాగా అర్థం కాలేదు. వింటున్నవాళ్ళంతా చాలా సంతోషిస్తున్నారు. భాష అర్థంకాకపోయినా వాడి అనుకరణంలో నేర్చుచూస్తే నానూ సంతోషంగానే ఉంది. కొంచెంసేపు అలాగే నిలబడ్డాను. సార్జంటు ఫార్మ అయినతరువాత దొరసాని, తరువాత సోజ్జరు, ఇంకా ఎవరెవరో Imitate చేస్తూ మధ్యమధ్య తమాసాగా కబుర్లుచెప్తూ కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు కుప్పడు. వాడు రిక్నాలాగేవాడనీ, వాడికేరు కుప్పడినీ దరిమిలాను తెలుసుకున్నాను. కబుర్ల మధ్యను ఒక్కసారి కన్నెత్తి నాకేసి చూచి, తెలుసువాడినని గ్రహించి, “ఏమి సామీ బండికావలెనా” అన్నాడు. అక్కరలేదన్నాను. మల్లీ వాడి ధోరణిలో పడ్డాడు. కొంతసేపైనతరువాత నేనింకా అలాగే నిలబడడము చూచి, ‘ఏమి సామీ నూస్తావు. ఏమోపేదవాడు. పనిఏమీలేదు. ఏదో కతలు చెప్తాను’ అన్నాడు నవ్వుతూ. ‘బాసంది కానియ్యి. నేనూ విందామనే నిలబడ్డాను. మంచి నటకుడవు కావలసినవాడవులా ఉన్నావుచూస్తేను. నెమ్మదిగా ఏసినీమాకం పెసిలోనేనా చేరరాదా’ అన్నాను.

నేను వేళాకోళం చేస్తున్నా ననుకున్నాడు. 'ఆహా. అదంతా మనకెందుకు సామి. ఏదో ఆండ్లవక్ర' ఈ మాదిరి ఉండూ అని రాసినాడు. అట్లా ఉండవలసింది దానే సామి. అదంతా మన ఇష్టమా' అన్నాడు. 'అవును నిజమే నీవు చెప్పింది' అని నాదారిని నేను పోయాను.

మామూలురిక్ష్వావాలాముఖంకంటే విలక్షణమైన ముఖము, తెలివిగల మండహాసముతో మిలమిల లాడే కళ్లు, పాతికసంవత్సరములు పడ్డపాటుతో కడ్డేతారిన కాయశరీరము, ఉంగరాలు చుట్టుకుపోయి వొత్తుగా పెరిగిన నీగ్రోవెంట్రుకలు, శుభ్రమైన కాకి నీక్కరు, కాకి చొక్కా, హేటుతోను కుప్పడు రిక్ష్వావాలా లండరికి గురువు.

ఒక్కసారిచూస్తే మరపురాని ముఖం; అయి దారుభావలలో అడ్డంకులేని వ్యవహారభాషాజ్ఞానానికి లోడు లండనుపోలీసులనుకూడా అవమానపరుపజాలిన స్థానికచరిత్రజ్ఞానము కుప్పడిది. ఎంతచిన్నవస్తువైనా సారే పూర్ణో ఎక్కడ దొరకుతుందో అడగడము తడవుగా చెబుతాడు. ఖుషీకావలీస్తే పట్నంలో ఏయేజాతి ఆడ వాళ్లు (Professionals కానివ్వండి, Amateurs కానివ్వండి) ఎక్కడెక్కడన్నారో నిమిషంలో యాకరు పెట్టకలడు. ఇన్ని విశేషాలు వాడిలో ఉన్నా వాడి దగ్గర ఒక్క మరీగోప్పవిశేష మేమిటంటే, డబ్బుదగ్గర తగాదాలేదు. మీరు ఎంత ఇస్తే అంతా సంలొపించి పుచ్చుకుంటాడు. రహస్యంలోమాట ఇంకొకటినుమిటంటే, పట్నంలోఉండే గొప్ప ఇళ్ల Scandals అన్నీ వాడికి జిహ్వగ్రాన్ని ఉంటాయి. నెమ్మదిగా కదుపుతే, రహస్యంగా అన్నీ చెప్పుతాడు.

ఇన్ని సుగుణాలు వాడిలో ఉండడముచేత పెద్ద లంతా వాడిని Patronise చేసేవాళ్లు. అందుచేత మామూలు బళ్ల వాళ్లకుమల్లే, మనిషి కనబడగానే, 'రిక్ష్వా సామి' అని వెంటపడేవాడు కాదు. నాకుమట్టుకు మొదట వాడిని చూచినప్పటినుంచీ ఒకవిధమైన అభిమానం ఏర్పడింది. నేనెప్పుడూ వాడిబండి ఎక్కక పోయినా, వాడికి నేనంటే ఒకవిధమైన గౌరవంగా

ఉండేది. నాసంచారాల్లో తరుచు కనపడుతూ ఉండేవాడు. వాడు నా కోసలాంకొట్టడం, నేను వాడి యోగక్షేమం విచారించడమూ మామూలైపోయింది.

ఒకరోజు ఉదయం సుమారు పదకొండుగంటల వేళ Mount Road లో కనపడ్డాడు. నేను Tram కోసం నిలబడ్డాను. కుప్పడు నెమ్మదిగా ఖాళీబండి లాక్కునివస్తున్నాడు. నన్ను దూరాన్నించే చూచి గబగబ నాదగ్గరకువచ్చి, సలాంచేసి, 'ఎక్కడసామి పోతావు' అన్నాడు. 'రాయపేట' అన్నాను. 'రా సామి. పోతాం. ఎప్పుడూ నాబండి ఎక్కనేలేదే' అన్నాడు. దగ్గర డబ్బులేదన్నాను. ప్రాద్దుటినుంచీ బోణీ కాలేదు. ట్రాంకు ఇచ్చే అర్థణా తనకిచ్చి బోణీ చెయ్యమని బలవంతపెట్టాడు. మొగమాటపడి రిక్ష్వాలో ఎక్కినా. నెమ్మదిగా బాతాఖానీ చేస్తూ రాయపేట చేర్చాడు. అనేకమందినిసరించి అనేకసంగతులు చెప్పాడు. రాజకీయవేత్తలు, పెద్దఉద్యోగస్థులు, వ్యాపారస్థులు, సనాతనులు, సంస్కారులు, ఒకరకం నీమిటి అన్నిరకాలవారూ ఆరిక్ష్వాలో కూర్చుని, చీకటిపడ్డ తరువాత ముఖం చాటుచేసుకుని, ఏయేఇళ్లకు వెళ్లినదీ, తన కెంత ఇచ్చినదీ, ఆ ఇళ్లలోవాళ్ల కెంత ఇచ్చినదీ, ఇంకా ఎన్నెన్నో సంగతులు చెప్పాడు. నేను నిర్భారం పోయాను. వాడు న్యాయస్థుడుగనుక సరిపోయిందికాని రెండుముక్కలు వ్రాయడమేవచ్చి వీళ్లగుట్టంతా బయట పెడతానని తలకాఉత్తరం వ్రాసిపారేస్తే, వాడు లబ్ధికారి అయేవాడుకదా అనుకున్నాను.

'నీఇల్లు ఎక్కడ' అన్నాను. 'నేను పేదవాడు సామి. నాకు ఇల్లెక్కడసామి' అని రాయపేటఆసుపత్రి సమీపంలో ఉన్న బళ్లెస్తాండు పక్కన చింతచెట్టుకింద రెండుకుండలు, రెండుపొయ్యిలూ, ఇంకా అటువంటి చిల్లరసామాన్లు చూపించి అదే తనఇల్లున్నాడు. రిక్ష్వాలో పరుపులు వేసుకొని. అక్కడనే పడుకుంటానన్నాడు. వర్షమువస్తే పక్కనున్న బళ్ల Stand లో పడుకుంటానన్నాడు. భార్య, ఒకపిల్లవాడూకూడా ఉన్నారని చెప్పాడు. భార్యకూడా ఓపికఉన్నప్పుడు ఏదో కాస్త

హలిపని చెయ్యవలెనా, సాయంకాలం వీధిని, వేరుశనగ పప్పులు అమ్మవలెనా, లేదా ఏవోపళ్లుచవకరకం అమ్మవలెనా చేస్తూ రోజూ ఒకపావలో అగ్గో సంపాదిస్తుందని చెప్పాడు.

‘మరి మీరిద్దరూ చెరోదారిని పోతే, మీసామాను ఎలా అన్నాను. ‘సామీ, మాకు సామాను ఏమి ఉంటుంది? ఉన్నదేమో అక్కడనే పడనేస్తాము. ఎవరిక్కాలాని మాకుంవలూ, పొయ్యిలూ, శబ్దాలూను. ఏవూట వస్తువు ఆవూట తెచ్చుకునేవాళ్ల మే కాని ఏదీ ఒక్కసారి కొనుక్కుని నిలవచేసుకోలేము కదా! వీధివాని సామానుజోలికి ఏదొంగారాడు. దొంగన్న మాటేమిటి, దారేపోయే వుక్కునూడా దరికిరాదు. మాకేమి భయంసామీ’ అన్నాడు. ‘అవును నిజమే. పేదనాడు పేదరికాన్ని గౌరవిస్తాడు. నోరూ బుద్ధి, లేని జంతువులూడా పేదరికాన్ని గౌరవించి మిమ్మల్ని బాధించవు. అహంకారపూరితులూ, ధనమదాంధులూ తోడి మానవులుమట్టుకు పేదరికమంటే సహించరు. లక్ష్యము చేయరు’ అన్నాను. ‘ఏమోసామీ, వారిని అనేది దేనికి? ఆంశవరు దయఉంశవలెకాని. అది లేకపోతే ఎవరు ఏమిచేస్తారు.’ అన్నాడు.

2

ఈసంభాషణ జరిగి వారంలోజూ లవుతుంది. ఒక రోజుసాయంకాలము నేను తిరువళ్ళీక్షణించి పట్నానికి వీధిరోడ్డున నడుస్తూ వస్తూన్నాను. సుమారు ఏడు గంటలవుతుంది. ఇనుపవంటెన దాటి పదిగజాలు వచ్చేసరికి అక్కడ ఒకసుమారు ఇరవై సంవత్సరాల ఆడ పడుచు ఒకచంకను చిన్న ఖాళీగంప పట్టుకుని, ఒకచేత్తో మాడేళ్ల చిన్నపిల్లవాడిని పట్టుకుని, ఎదుటనున్న జంఖా నాక్లబ్బు దీపాలవైపు, వచ్చేపొయ్యే మోటార్లవైపు పరధ్యానంగా చూస్తూ వోయ్యారంగా నిలబడిఉంది.

ఏవర్ణమో తెలుసుకోడానికి శక్యంకాని చెన్నపురి పీఠులలో సామాన్యంగా కనపడే జాతిపడుచు, నల్లని నిగనిగమెరిసే తనుకాంతి, పిటపిటలాడుతున్న లేళ యా

వనశరీరం, ఒకమోస్తరు కళాకాంతులతో కలకలలాడే ముఖం, కొంచెము చిరిసిపోయినా, చక్కగా కట్టబడిన జపానుఅద్దకపు చీరా బాకట్టాను. ఆధునికపద్ధతిని అమర్చబడి పూలతో అలంకరింపబడ్డ తలకట్టు, నెనుకనైపున, నెన్నెలలో మిలమిలలాడుతున్న సముద్రము, నీలాకాశానికి మాక్తికప్రభలు కల్పించిన పూర్ణచంద్రబింబము, ఎదుట, నిగినుంచి నేలకుజారిన నక్షత్రాలలాగ లెక్కలేని విద్యుద్దీపాలు. మధ్యను ఆనందంతాంశనిస్తున్న ముఖంతో నల్లముత్యంలా మెరుస్తూ ఈపేదపడుచు, అవంతా ఒక్కక్షణం ఒకపెద్దచిత్తరువులా తోచింది. ఏజాతి అయితేనేమి, ఏవర్ణమైతేనేమి, పీటివలన సహజంగా వచ్చే శరీరచ్ఛాయకాని, రూపభావత్యానులుగాని ఆపిల్లలో ఏమాత్రమైనా కొరతగా ఉంటే, ఆమె యౌవనయా, ఆనందయా, సంరక్షిస్తే ఆభోషాలను కప్పిపుచ్చినాయి. ఒకయూరేషియను యువకుడు నెమ్మదిగా ఆమెముందునుంచి నడుస్తూ ఆమెముఖంకేసి చూచాడు. ముందుకు నడుస్తున్నవాడు మళ్ళీ వెనక్కు మళ్ళి ఆపిల్లముఖంకేసి లేరిపారచూస్తూ నెమ్మదిగా నడిచాడు. ఆపిల్ల ఏమి ఆభోచిస్తోందో, ఎందుకో చిరునవ్వునవ్వింది. ఆయువకుడు, తన్నిచూచి నవ్వుతోంది అనుకుని ఆమెమెదుటనే నిలబడి తనూ నవ్వుతూ ఆమెను పలకరించాడు. ఆమెముఖంలో నవ్వుపోయి కోపం కనపడడది.

“Oh! Common you are not angry dear”

అన్నాడు ఆమెదగ్గరగా వెళ్లి. ఆమెకు కోపమెక్కువయింది. కొంచెం భయంపూడా కలిగింది. అతన్ని తిట్టడమారంభించింది. ఆయువకుడు, కొంచెం తాగిపూడా ఉన్నాడేమో, ఇవంతా వేళాకోళ మనుకున్నాడు. ఆభోషావేశంలో ఉన్న అమ్మాయి, అతనికళ్లకు మరీ అందంగా కనపడడది. My dear Helen or Joan of Arc, you are not afraid of me. Common darling. Don't worry. It will be alright’ అని జేబు గలగలలాడిస్తూ ఆమెచెయ్యి పట్టుకో బోయాడు. అనేకవేల శతాబ్దాలనుంచి వస్తూన్న హిందూస్త్రీల శీలమంతా ఆపిల్లలో ఆక్షణమందు మూర్తీభవించింది.

కళ్లతో నిప్పులు కక్కుతూ, నోటితో శపిస్తూ, చంక మన్న గంప నేలకు జారవిడిచి, చెయ్యి చాచి రెప్ప పాటులో ఘర్లన ఒక్కలెంపకాయ తన బంకొద్దీ ఆ యువకుడి దవడమీద తగులనిచ్చింది. ఆదెబ్బకు గూబ నుయిమని ఉంటుంది. ఒకటిరెండు దంతములుమాడా కదిలిఉంటా యనుకున్నాను. ఈ వేడుక చూస్తున్న నాకు చాలాసంతోషం కలిగింది. అతను ఒకమాటు

మనవాళ్లది. ఎలాగా అని ఒక్కక్షణం తటపటా యించాను.

ఇంతట్లోకే, కుప్పకు ఎవరినో రిక్షాలో ఎక్కించుకొని గబగబా లాక్కొస్తూ, దెబ్బలాట దూరాన్నించి చూచి, కొంచెము వేగం తగ్గించాడు. దగ్గరకు వచ్చి వాళ్లకేసి చూచాడు. మరుక్షణం రిక్షా విడిచి, 'ఇదోవస్తాని సార్' అని బంజిలో మనిషికి తుమాపణ

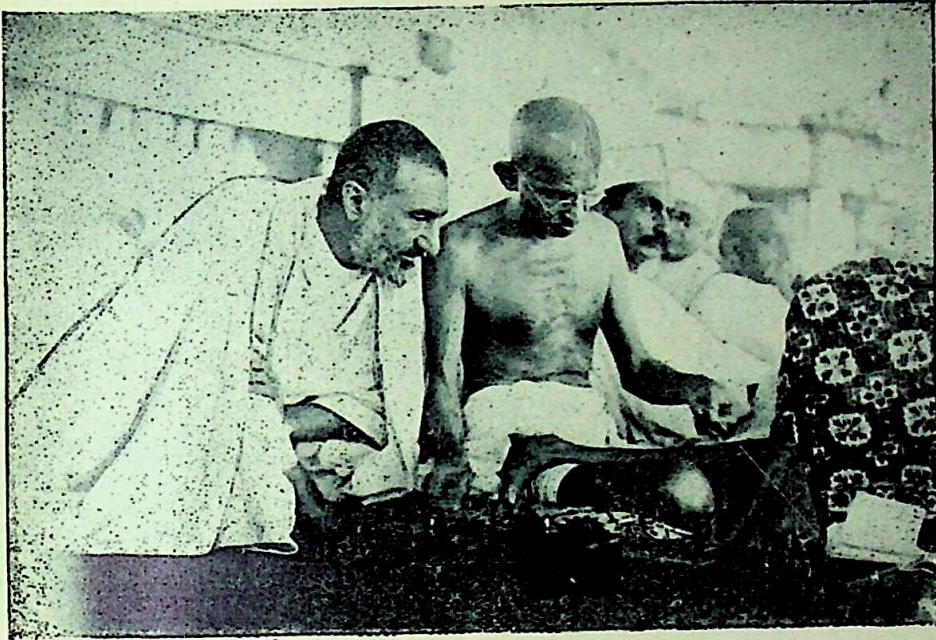

“నెనుకనుండి యువకుడి కంఠం పట్టుకున్నాడు”

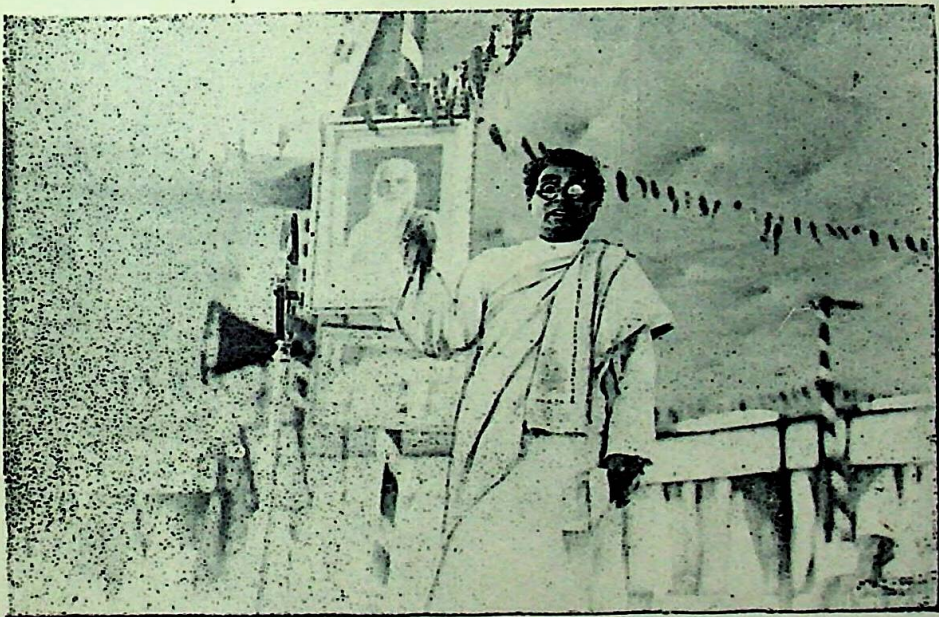
దవడతడుముకొని, పాకం ముదిరిందనుకొని ‘You devil, I will teach you’ అని అమాంతం ఆపిల్లను గట్టిగా పట్టుకుని ముద్దెట్టుకోబోయాడు. పక్కనున్న చంటిపిల్లవాడు ఏడవడ మారంభించాడు. దారేపోయే చాళ్లు నవ్వుకుంటూ చక్కాపోయారు. నేనేమి చెయ్యడానికి తోచలేదు. లోపల రక్తం ఉడికిపోయింది. పోయి కలియబడి ఆయూరేషియన్ను నాలుగుతన్ను దామా అంటే, ఏమి గంధరగోళ మవుతుందో. అది అటుండగా నలుగురూ నాలుగురకాల వ్యాఖ్యానాలు చేస్తారు. ప్రతికార్యానికి నిందాశోపణచేసే స్వభావము

చెప్పుకుని ఒక్క అంగూ, దెబ్బలా సతున్న వాళ్ల దగ్గరకు ఉరికి, నెనుకనుంచి ఆ యువకుడి కంఠం పట్టుకున్నాడు. దానితో వాడు ఖంగారువడి ఆడ మనిషిని విడిచి పైట్టాడు. రిక్షా నాడ, కుప్పకు, ఆ ఆడమనిషిని పారిపొమ్మని ఆరవంజోచెప్పాడు. ఆ అమ్మాయి మళ్ళీ తిరిగిన్నా చూడకుండా పరుగు చ్చుకుంది, పిల్లాడితో సహా.

ఇక్కడ కిల్లిద్దరూ కలియబడ్డారు. మాకుప్పకి ధైర్యపాహసాలికి మెచ్చుకొని వొళ్లంతా కళ్లుచేసుకుని ఆదెబ్బలాట చూస్తూ అలాగే నిలబడిపోయాను. ఇంతలోకే, చూస్తూఉండగానే, పెద్దగుంపు చుట్టూ మారారు. ఈసందర్భంలో రిక్షాలో పెద్దమనిషి చల్లగా జారాడు. కుష్టి ఘోరంగా జరుగుతోంది. మొత్తంమీద రిక్షా వాడిదే పై చెయ్యిగా ఉంది. ఒక్కక్షణంలో దొరగారు చిత్తైపోదురు. ఇంతలోకే ఎక్కడినుంచి వచ్చాడో, యముడిలాగ, ఒక పోలీసుజవాను చక్కావచ్చాడు. కుప్పడిని ముందు రెండు చేతిచెత్తంతో తగలనిచ్చి

౧౦. మహాత్ముడు నూలువడుకుటను పరిశీలించుచున్న శ్రీ అబ్దుల్ గఫూర్ ఖానుగారు

౧౧. విషయనిర్ణయసభయం దుకన్యసించుచున్న శ్రీ టంగుటూరు ప్రకాశంపంతులుగారు

౧౨. కార్యనిర్ణయసభయందలి స్త్రీ మండలి

౧౩. త్రయినింగు పొందుచున్న స్వచ్ఛందసేవికలు

దొరని విడిచిపెట్టమన్నాడు. గత్యంతరంలేక, ఎంతో అయిష్టంతో దొరని విడిచిపెట్టాడు. దొర నిమ్మళంగా వొళ్లుదులుపుకుని, కాలరూ, తై సవరించుకుని రిక్ష్వాడు అనవసరంగా తన్ని Assault చేశాడని సేరం చెప్పాడు. ఈయన్ను Station కు వచ్చి Report ఇమ్మన్నాడు జవాను. తను రిక్ష్వాలోహార్పుని, దొరను పక్కను మాగ్నోపెట్టుకుని, కుప్పడిని రిక్ష్వాకుక్కుని Po'ice Station కు నడవమన్నాడు.

3

మరునాడు కుప్పడు రిమాండులో ఉండగా ఒక సారి నెల్లి చూచివచ్చాడు. నేను చేసేది ఏమన్నా ఉంటే చేస్తానన్నాను. ఏమీ అక్కరలేదన్నాడు. ఆమరునాడు మేజిస్ట్రేటు కోర్టులో విచారణ ప్రారంభమయింది. కోర్టువారే కుప్పడికి వకీలుని ఏర్పాటు చేశారు.

ఒక ఆశమనిషిదగ్గర కానీకి వేరుశనగపప్పు కొన్నాననీ, చీకటిచాటున కానీకి అర్ధరూపాయి ఇచ్చాననీ, వెంటనే నాలుగడుగులు నెల్లి ఆరేపు తెలుసుకుని వెనక్కువచ్చి, ఆమనిషిని అడుగుతే, ఇవ్వకుండా తిట్టడం ప్రారంభించిందనీ, అందుకని తను ఆమనిషి చెయ్యిపట్టుకుని డబ్బుకోసం నిర్బంధం చేస్తానడగా వెనుకనుంచి కుప్పడువచ్చి నిర్హేతుకంగా తన్ని కొట్టి అవమానపరచాడనీ దొరగారు వాఙ్మూలం ఇచ్చారు. ఆ ఆశమనిషికోసం ఎంతనెతికినా ఎక్కడా దొరకలేదు. అందుకని కుప్పడిమీదమాత్రం Hurt Case బనాయించారు. విచారణలో కుప్పడిని అడిగారు 'కొట్టిన నూట నిజమేనా' అని.

'చిత్తం' అన్నాడు.

'ఎందుకు కొట్టావు?'

'నేను రాకముందు ఏమిజరిగిందో నాకు తెలియదండి. నేను ఆదారిని వెదుతుండగా ఈ దొరగారు ఆకిల్లను గట్టిగా పట్టుకుని బలవంతాన మద్దుచెట్టుకోబోతున్నారండి. అదిచూచి నాకు కోపమువచ్చి;

వొళ్లు తెలియలేదండి, దగ్గరకు వెడితే ఈయన లాగి ఉన్నట్టుమాడా తెలుసుకుని ఆమనిషిని విడిపించడానికి ఈయన్ను కొట్టవలసివచ్చిందండి.'

'ఆడదానికి అవమానం జరుగుతోందని పోరువం వచ్చిందా?'

'చిత్తం.'

కోర్టువారు నవ్వి, 'ఓహో! ఏమి మహానుభావుడండి' అన్నారు. అంతా నవ్వారు.

'నీవు రిక్ష్వాలగుతుంటావు కాదా?'

'చిత్తం.'

'పగలేనా రాత్రులుమాడానా?'

'రాత్రులుమాడానండి.'

'రాత్రులు ఎక్కడికేనా బోగంవాళ్ల యిల్లకు ఎవరినేనా తీసుకువెడుతూ ఉంటావా?'

'చిత్తం.'

'ఆడవాళ్ల మానరక్షణకోసం చెబ్బలాటకు దిగిన వాడవు, అది నీకు తప్పుగా తోచలేదేమి?'

'అయ్యో, అది వాళ్ల వృత్తి. బండిలాగడం నా వృత్తి. అక్కడికి నెళ్లేవారు చాలా చదువుకున్నవారు, ధనవంతులు, తమబోటి స్నేహితులు, జడ్జీలు, ఉద్యోగులు అన్నిరకాలవారూ ఉన్నారండి. ఆరేపొప్పులు వారి కంటే నాకెక్కువ ఎలా తెలుస్తాయండి. అది పాపమయితే ఆ పుణ్యపాపములు అనుభవించేవారు వారు కాని నేను కాదండి. నాకు ఆపూట పొట్టి, న్యాయంగా ఎలా గడుపుకోనా అనేకాని తక్కినది నా కెందుకండి. బండిలో మార్చున్నవారు ఎక్కడకు తీసుకు వెళ్లమంటే అక్కడకు వెళ్లడమే నాపనండి.'

స్నేహితుగారు కొంచెము తెల్లబోయి అటువంటి ప్రశ్న లింక అడగకూడదనుకున్నారు.

'కేవలం ఆశమనిషిమీద దయనా.....లేకపోతే...ఆమనిషిని...నువ్వు... ఎరుగుదువా అంతకు ముందు'

‘ఎరుగుదు నండి.’

స్నేహుడుగారు ఒక్కసారి ఛాతీ పెద్దదిచేసి,

‘ఓ, అదాసంగతి. అలా దాక్లోకి రా.’

‘చిత్తం నేనెప్పుడూ దారితప్పలేదండి.’

‘నోరుమయ్యి. పెంకెనూధానం చెప్పావంటే ఖపడ్దా’ అని కోర్టువారు మందలించారు.

‘అయితే నీకేమైనా చుట్టూ ఆమనిషి?’

‘చిత్తం, నాభార్య అండి’

అంతా ఒక్కమాటు నిర్భంతపోయారు. స్నేహుడుగారు పెద్దసవ్య నవ్వి,

‘నీభార్య! అలాగేమి. ఎంతకాలమయింది వివాహమయి?’

‘నాలు గేళ్లయిందండి’

‘నీ ఇల్లెక్కడ?’

‘మాకు ఇల్లేమిటండి. రాయపేట ఆసుపత్రివద్దగర చెట్టుకింద ఉంటామండి.’

‘నీవు ఆమనిషిని పెండ్లిచేసుకున్నట్లు ఋజువు చెయ్యగలవా?’

కుప్పడు తెల్లపోయాడు. నాలుగేళ్లక్రితం ఎక్కడనో ఏచెట్టుక్రిందనో జరిగినవివాహానికి, పురోహితుడా, బాజాలూ, భజంత్రీలూ, సాక్ష్యాలూ, సంపన్నాలూ, ఊరేగింపులూ, ఎలా ఋజువు చేసుకోగలడు. ఆమాటకొస్తే ఎంతమంది బీదవాళ్లు తమ వివాహాలను ఋజువుచేసుకోగలరు. చేసుకోలేరు గనుక పెళ్లి కాలేదనడం ధర్మమా?

వీధులలో చెట్టుక్రింద బ్రతికే రిక్షావాడికి పెళ్లి మిటునుకున్నాడు; కుప్పడిని హేళనచేశారు; దూషించారు. ఆరుకు దొరనుకొట్టినమాట రూఢిగనుక కోర్టువారు గట్టిగా మందలించి రెండుసంవత్సరములు కఠినశిక్ష విధించారు. నేను మళ్లీ కుప్పడిని ఒకసారిచూచి అప్పీలు చేసేటట్లుయితే నాకు చేతనైనసహాయం చేస్తానన్నాను.

‘అప్పీలుచేసినా ఇంతే నండి. షేదవాడి మాట ఎవరు వింటారండి.’

‘మరి నీ బండిలో మామూలుగా ఎక్కి తిరిగేవారు పెద్దలు అనేకమంది ఉన్నారకదా. వారివల్ల నేమీ ఉపకారం కాదా’ అన్నాను.

‘నాబండి ఎక్కానని పబ్లికుగా చెప్పుకోడమే వారికి సిగ్గండి. అందుచేత యెవ్వరూ మాట్లాడరండి’ అన్నాడు.

నేను విచారంతోటి, సిగ్గుతోటి తలవంచుకుని ఇంటికి వచ్చాను.

౪

ఈఅన్యాయపు న్యాయానికి కారణభూతుడైన యువకుడు తక్కువజాతి యూరేషియను. తెలివండ్రుల నెరుగని నిర్భాగ్యుడు. చిన్నప్పటినుండి ఎవరి అడుపు ఆజ్ఞలూ లేక, తన ఇష్టము వచ్చినట్లు, విచ్చలవిడిగా తిరిగి, కొంచె మించుమించుగా యాచనవల్ల కాలక్షేపం చేసుకునేవాడు. కాని చిన్నప్పటినుంచీహడా, చేతి పనులేవన్నా నిమిషంలో చేసేనేర్పు ఉండేది. వడ్రంగం, పేమునేత, కమ్మగారం, ఏదైనాసరే. అన్నిటికంటే ఎక్కువ మరలలో కూడుకున్న వస్తువేదైనాసరే, అవసరమైతే తుణుకులో బాగుచేసేవాడు. వీధులో దొరికిన సీనారేకుముక్కలూ, మేకులూ ఏరుకొచ్చి, ఏదో ఒక చిన్నవస్తువు చూస్తుండగా తయారుచేసేవాడు. ఈ తెలివితేటలు ఆధారంచేసుకుని క్రమేణా ఒకటోరకమైన Motor Mechanic గా తయారయ్యాడు. అయితేనేమి, మంచి పనివాడిననే అహంభావమూ, పొగరుబోతుతనమూ జాస్తిగా ఉండడముచేత ఎక్కడా ఒక్కచోటా స్థిరంగా ఉండలేకపోయేవాడు. దీనికి తోడు త్రాగుడొకటి చిన్నప్పటినుంచి అలవాటయింది. నాలుగుడబ్బలు కనపడేసరికి అది అయిపోయేదాకా తప్పతాగిఉండేవాడు.

ఈకథ జరిగేనాటికి ఈప్రాల్లోనే ఒక ఇంగ్లీషు మోటారుకంపెనీలో, నెలకు నూరు రూపాయలు

సంపాదనూ ఉండేవాడు. ఆరోజున బీదిన జరిగిన గందరగోళమంతా తెల్లవారేసరికి ఆఫీసులో ఇట్టే పొక్కిపోయింది. సరే ఇంక కోర్టు కేసు గందరగోళం తోటి సంగతంతా అందరికీ విశేషమయింది. కాని కంపెనీలో బంట్రోతుమొదలు యజమానివరకూ ఎవ్వరూ ఇతను చెప్పినమాట నమ్మలేదు. యజమాని ఇతన్ని పిల్చి 'కంపెనీ దాటి బయటకు వెళ్లినతరువాత మీరేమిచేసేది మాకు అవసరము లేదు కాని ఇకముందు క్రిమినల్ కేసు లలోనూ, మేజిస్ట్రేటు కోర్టులోనూ, Police station లోనూ హాజరుకావలసిన అగత్యం కలుగచేసుకుంటే వెంటనే ఉద్యోగం తీసివేస్తాను. ఈమాట కోర్టువారి అభిప్రాయం ఎలా ఉన్నా, నీ కళ్ళయందు నాకెంత మాత్రం విశ్వాసం లేదు. కాని ఇది ప్రథమ తప్పిదం గనుక మన్నించాను. ఇకముందు జాగ్రత్త అనితీత్రంగా మందలించాడు.

ఆఫీసులో అందరికీ తనమీదను అనుమానం గానూ, కోపంగానూ ఉన్నదని తెలుసుకొని ఈఉద్యోగం కాకపోతే మరొకటనుకొని, పనికి వెంటనే రాజీనామా ఇచ్చాడు. పనికోసం ఖాళీగా తిరిగే రోజుల్లో మళ్ళీ ఈపిల్ల ఏమయిందా, ఎప్పుడైనా తిరిగి కనుపిస్తుందా అని చాలాసార్లు అనుకుని పదిపదిహేనురోజులు బీదినగర్ అక్కడ వేలికాడు మాడాను. ఎక్కడా కనపడలేదు. ఉద్యోగం అంతకుంటే దొరకలేదు. దగ్గర డబ్బంతా అయిపోవచ్చింది. ఏమైనా కొన్నాళ్లు పొరుగురుపోతే బాగుంటుంది అనుకున్నాడు.

అక్కడనుంచి దేశాల ప్రారంభించాడు. కొన్నికొన్ని దుష్కార్యాలకు ఫలము వెంటనే కనుపిస్తుందనుకుంటాను. రెండుమూడు సంవత్సరములపాటు ఎన్ని ఉష్ణుతిగాడో, ఎన్నెన్ని బాధలనుభవించాడో తెక్కలేదు. చేతులో పని ఉంది కనుక రోజూ ఏ రూపాయో కళ్ళ చూచేవాడు అందుకని తిండిలేక మాడక పోయినా ఈరూపాయ తాగుడికే చాలేదీకాదు. ఎక్కడా నిలకడైన ఉద్యోగం దొరక్క ప్రాణం విసిగి మళ్ళీ చెన్నపట్టణం చేరుకున్నాడు. తేనాం పేటలో మకాంపెట్టి, మాంటుగోడ్డుసాపులూ మాలిపని

చేయడం ప్రారంభించాడు. ఒకరోజు పనికోసం తిరిగి తిరిగి ఎక్కడా ఏమీ దొరక్క మధ్యాహ్నం కాళ్ళిడ్చుకుంటూ బసకు పోవడానికి బయలుదేరాడు. Spencer company దగ్గరకు వచ్చేసరికి తన ముందుగా రోడ్డు దాటి Spencer కు ఎదురుగా ఉన్న సందులోకి వెళుతున్న ఆడమనిషి ఒకతె కనుపించింది. ఎందుకో అప్రయత్నంగా ఆమనిషిని పరకాయించి మాచాడు. నాలుగుసంవత్సరములక్రితం ఒకనాటి సాయంకాలము బీదిన జరిగిన సంగతంతా హఠాత్తుగా మానసాకాశంలో తళుక్కున మెరిసింది. ఆకాంతిలో ఈఆడమనిషిరూపు స్పష్టంగా కనుపించింది. తనదారి మానుకొని ఆమనిషిని వెంటబడించాడు. ఆ సందులోనుంచి Madras club పక్కనుంచి Tram line వరకూ వచ్చి రాయపేటఅను పత్రికదగ్గర బళ్లెంట్టంమరహ ఆమనిషిచెనుకనే వెళ్లాడు. ఆమనిషి వెనక్కి తిరి చూడలేదు. ఈ మనిషి తన్ను వెంటాడుతున్నట్లు తెలుసుకోలేదు.

ఈపిల్ల నివాస మిక్కడకదా అనుకుని అవసరము వచ్చినప్పుడు అక్కరకు రాకపోతుందా అనుకుని తనదారిని తన చక్కాపోయాడు.

౫

పరమేశ్వరుడు మానవునికి ప్రసాదించిన అల్పాయుధ్వాంశంలో, న్యాయముపేరు పెట్టి, తోటిమానవుడు ఒక రెండుసంవత్సరాలు తగ్గించాడు. వాడి అపరాధమేమిటంటే, తనభార్యమానమును కాపాడడానికి ప్రయత్నించాడు. దరిద్రుడి కాలధికాగమూడా లేదు కాబోలు. ఆరెండుసంవత్సరాలూ కుప్పడు జైలులో పడినసాట్లు అన్నీ ఇక్కడ నర్తించడం మొదలుకు? అక్కడ అధికార్లు వాళ్ల చేత చేయించే చాకిరీ, తిట్టెతిట్టూ, కొట్టేడబ్బలూ ఎవరెరుగరు. అందులో కుప్పడిలాంటి దరిద్రుడూ, స్వతంత్రుడూ పడవలసిన పాట్లు మామూలుకంటే పదిరెట్లు ఎక్కువంటే నమ్మండి.

ఇక్కడ వాడిభార్య పొద్దున్న రిక్షావాళ్లమా ఇంకా అలాటివాళ్లమా ఫలహారము చేసి అమ్ముకుంటూ సాయంకాలం బీదిన మామూలుగా వేరుశనగపప్పు,

బహుశీలా అమ్మకుంటూ పిల్లవాడికి; తనకి తిండి లోపంలేకుండా గౌరవంగా కాలక్షేపం చేసుకుంటూ కుప్పడు ఎప్పుడు విడుదలై వస్తాడా అని రోజు ఒక యుగంగా గడుపుకుంది. కుప్పడికి రెండుసంవత్సరాలూ రెండుయ్యగల్లా ఉన్నా మొత్తంమీద గడ్డిని బయట పడ్డాడు.

మళ్ళీ యథాప్రకారంగా జీవితం ప్రారంభించాడు. ఇంక రోజూ కనపడ్డ పోలీసుజనానల్లా 'ఏమిరా ఈమాట ఎవరినికొడతావు!' అనీ, 'ఇన్నాళ్లు ఎవరినీ కొట్టకుండా ఎలాఉన్నా'వనీ అనుకుంటూ నేపుకు తినడము మొదలుపెట్టారు. అన్నిటికీ నోరుచూసుకుని సమాధానం చెప్పకుండా తిరుగుకుండేవాడు. మాట్లాడకపోయే సరికి 'పాపం, ఈరెండేళ్లల్లోనూ పాగరంతా అణిగినట్లుంది' అనేవాళ్లు.

రెండుమాడు సంవత్సరాలు ఇలాటి అవమానాలన్నీ ఓర్చుకుని, అహర్నిశాలు కష్టపడి, కొంతడబ్బు దాచుకొని తన స్వంతంగా ఒకరికొక లకత్తాలో మోస్తరుది కొనుక్కున్నాడు. దాన్ని అస్తమానం తుడుస్తూ, కడుగుతూ, Polish చేస్తూ చూసుకుని మురిసిపోతూఉండేవాడు.

కొత్తబండి కొని నెలరోజు లవుతుంది. కనడా నుంచి దేశసంచారం చెయ్యడానికి ఒక గనాధ్యుడు బయలుదేరి ఇండియా వచ్చాడు. మద్రాసుచేరి రెండు రోజు లయింది. ఆరాత్రి బొసోటోలో భోజనంచేసి, కొంచెంతాగి బయటకువచ్చాడు. కుప్పడు కనపడ్డాడు. దొరగారు రిక్షాలో మార్పుని ఊల్లో ఉండే అన్నజాతుల బోగంపాల్లిళ్లకు తీసుకువెళ్లమన్నాడు. కుప్పడు నవ్వుకుని సరేనని బయలుదేరాడు. డబ్బు ఇంతని బేరమాడుకోలేదు. దొరలతోటి బేరమెందుకు? వారెంత ఇస్తే అంతా పుచ్చుకోడమే. సాధారణంగా ఓపావలో అగ్గి యొక్కునిస్తారు గాని మామూలు కెప్పుడూ తక్కువుండదుగదా! ఎక్కినమ్మకూ దిగే సుమ్మకూగా రాత్రి పండ్రెండుగంటలవరకూ తిరిగారు. రాయపేట తంగసాలప్రాంతం పరకువాకం తిరిగి మూంటురోడ్డుకు దారితీశారు. బొసోటోదగ్గరకు చేరారు. బండి ఆపబో

యాడు కుప్పడు. 'అప్పుడే ఆపడమేమిటి, ఇంకా బండి గంటేనా కాలేదు. ఇంకా నేటిపుల ఇళ్ల కెక్కడికేనా తీసుకువెళ్ల'మన్నారు దొరగారు. సరేనని కుప్పడు లేనాంపేటకు దారితీశాడు.

E

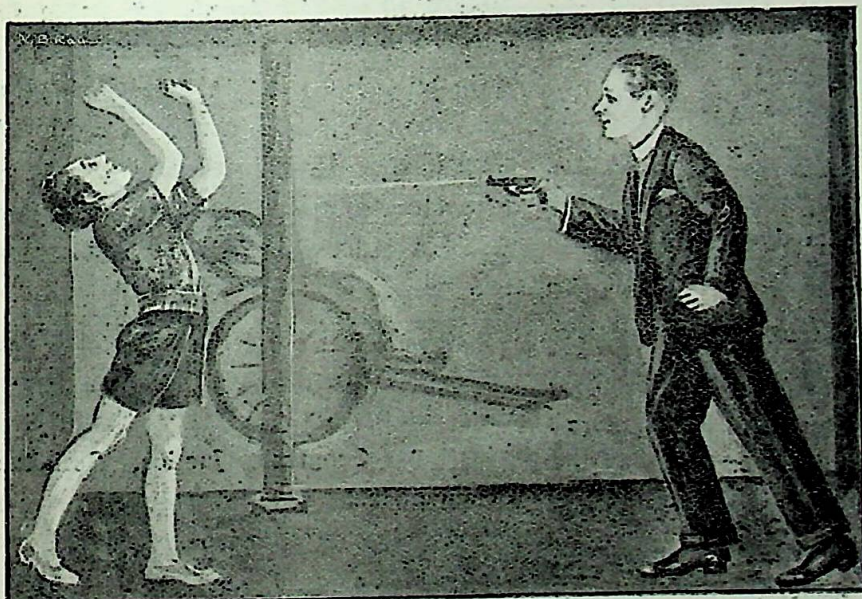
నవల్లోనూ, నాటకాల్లోనూ కూడా ఆసంగం మనుకునే సంఘటనలు కొన్ని మామూలుకీమితంగా సంభవిస్తూ ఉంటాయి. అఘటనలు సామర్థ్యపరమేష్వరుని కేది శక్యము కాదు! సంగంబాకంగా గర్భరాజుబాతర అని పదిరోజులు పెద్దఉత్సవాలు జరుగుతాయి. కడబాతివాళ్లందరూ తిరునాళ్లు ఆపి రోజుబూసు. ఆరునాడు రాత్రి గణాచార్యులంతా నిప్పులు తొక్కుతారు. ఆసంబరం చూడడానికి ఎక్కడెక్కడినుంచో వేలకొద్దీజనం విరగపడతారు. ఆరాత్రి ఈవేళకు చూడడానికి కుప్పశిఖార్య కూడా వెళ్లింది. ఉత్సవం చూచి ఇంటికి మళ్లీసరికి సుమారు బంటిగంట కావచ్చింది. గబగబ Botanical gardens దగ్గర మూంటురోడ్డువరచ్చి ఉత్తరంగా మళ్లింది. పది అడుగులు ముందుకువేసేసరికి తనదొంగడుగా ఒక యూరేషియను నిలబడ్డాడు. ఇతనూ సినిమాకు వెళ్లి అక్కడా అక్కడా తిరిగి లేనాంపేటలో తనబసకు వెళ్లుదామని వస్తూ ఎవర ఈఆడమనిషినిచూచి ఫలానాఅని గుర్తించి తలవంచుకుని వస్తున్న మనిషిదారి కడ్డుగా నిలబడ్డాడు.

ఆడమనిషి తలని త్రిమాచి వీడిని ఆనమాలు తెలిసి కుని పారిపోబోయింది. ఇతగాడు చెయ్యిపట్టుకున్నాడు. విడిచించుకుని బూతులుతిడుతూ పరుగెత్తింది, వీడు తరుచుకొని న్లాడు. అర్ధరాత్రివేళ, నిద్రనంగా ఉన్న రోడ్డుమీద ఈ ఆడదానికి దిక్కెవ్వరు? కేకలుకేస్తే మట్టుకు ఎవరికేనా నిద్రల్లో విసపడతాయా? విసఫడితే మాత్రం ఇవతలికి వస్తారా? ఏమీ తోచక పక్కను Rest shed ఉంటే అంచులో ఎవరేనా ఉండక పోతారా అని అంచులోకి పరుగెత్తింది. దాని దురదృష్టవశాత్తూ అంచులో ఎవరూలేరు. ఇంతలోకే వెనకనుంచి ఆమనిషివచ్చి గట్టిగా సందిట్లో పట్టుకుని 'ఈ

మాటు ఎక్కడికిపోతావు' అన్నాడు. పెద్దపెట్టిన కోక నేస్తూ విడిలించుకోడానికి అనేకవిధాల ప్రయత్నించింది.

ఈకోకలు మూరాన్నించే వినపడి కుప్పడు గబగబ రిక్కు లాక్కొచ్చాడు. దగ్గరకు రాగానే కంకం తన భార్యదేవని పోల్చుకున్నాడు. వెంటనే బండి అక్కడ ఆసేసి, Shed లోకి పరుగెత్తాడు. నాలుగైదు సంవత్సరములక్రితం బీచిని జరిగినకథే ఇక్కడా జరగడం చూపాడు. ఆనాటినునుప్పులే ఈనాడూను. అమారేంగా వెనుకనుంచి యూరేషియనుకి పట్టుకొన్నాడు. వాడికి ప్రాణం పోతోంది. ఆకమనిషిని విడిచిపెట్టాడు. ఇంకొక్కక్షణంలో ఆకాస్తపడిపోను.

'You damned scoundrally son of a nigger, what the hell do you mean' అని బండిలో దొరగారు కోపావేశంతో ఇక్కడికి పరుగెత్తుకొచ్చారు. పరిస్థితులుచూచి సంగతిగ్రహించి వాళ్లిద్దరినీ విడిపించాడు. యూరేషియన్ను నాలుగు బిట్ట dog, you dare' అని జేబులోనుంచి తుపాకి తీశాడు.

“కుప్పడు ఒక్కడును.....వెంటనే కాల్చారు”

పొమ్మున్నాడు. వాడు కుక్కలా లోకముచుకుని చక్కాపోయాడు.

దొరగారు ఆకమనిషిని ఎగబడిగా చూచి, 'ఎవరీమనిషి' అన్నారు. 'నాభార్య' అన్నాడు కుప్పడు 'అలాగా, ధరవారేదు. బాగానే ఉండే. మానీగ్రూపిల్లల కంటే బాగుంది' అన్నాడు. కుప్పడికి విపరీతమైన కోప మెచ్చింది. దొరగారు ఒక్కక్షణం ఆలోచించి జేబులోనుంచి రెండునోట్లు తీసి కుప్పడి కిచ్చి, 'నువ్వు ఆవరలకుండు. ఆమనిషిని ఇక్కడకుండునియ్యి' అన్నాడు. కుప్పడు తనకోపాన్నితనా దిగమింసుకుని, 'ఇది నాభార్యచార్. అటువంటి మనిషికారు' అన్నాడు గట్టిగా. భార్యవై పులిరిసి వెళ్ళమని సంజ్ఞ చేశాడు. దొరగారు 'Don't be a fool man' అని ఇంకోనోటుతీసి, కుప్పడినివ పారేసి వాడిభార్యను పట్టుకోపోయాడు. కుప్పడు వొట్టమండి ఆలోచన లేకుండా సాగదీసి దొరగారిని రెండుకాయకొట్టాడు. 'You dirty nigger

అది లాకుకుండా మని కుప్పడు ఒక్కడును ముందు కునేసేసరికి దొరగారు వెంటనే కాల్చారు. మారు నాట లేకుండా కుప్పడు చెట్టు నాలినట్లు నేల మీద పడి ప్రాణాలు విడిచాడు.

ఈ కుప్పడికి దగ్గర ఇళ్ళలో వాళ్లు కొంతమంది, గోడ్డపక్కన పడుకున్న వాళ్లు కొంతమంది, మూరాన్ని వస్తూ

వున్న ఉత్సవ జనం కొంతమంది పాతికముప్పై మంది చుట్టూ కూచున్నారు. దొరగారికి వీళ్ళంతా తన్ని చంపుతారేమో నని ఒక్కమాటు భయంవేసింది. కాని వాళ్ళంతా వట్టి పిరికిపండులని వెంటనే తెలుసుకుని ధైర్యంగాను దగ్గర పోలీసుస్టేషను ఎక్కడఉంది? నేను రిపోర్టుచేస్తానన్నారు. చేతిలో పిస్తోలు అందరివైపు తిప్పి, దానితో అంతా వెనక్కు తగ్గారు. ఒక ధైర్య శాలి పోలీసుస్టేషనుకు తనతో రమ్మన్నాడు దొరగారిని. సరేనని ఆయన ఈమనిషి ననుసరించాడు. స్టేషనులో తను రిక్షావాడిని తుపాకితో కాల్చినట్లు దొరగారు రిపోర్టు చేశారు. మనిషి ఫలూనాచోట ఉన్నాడన్నారు. తనబస ఫలూనాచోట ఉన్నారు. మర్నాడు కోర్టుకు వస్తానని దర్జాగా అవతలకు నడిచారు. సంతకుడిని పోలీసుగృహము. రిమాండులో ఉంచాలనని ఎవ్వరికీ తోచలేదు.

మరునాడు దొరవారు కోర్టుకు హాజరయ్యారు. Native Judge తన్ను విచారించడానికి అర్హతలే దని ముందు అడ్డుపెట్టినను పడేయించాడు తన ప్లేడరుచేత. తనదారిని తనింటికి చక్కాపోయాడు. సరే కేసు సేవన్నుకోర్టులో యూరోపియనుజడ్జివద్దగ వేశారు.

తను కెనడాదేశస్థుడననీ, గ్రంథకర్తననీ, ఈ దేశంలో పరిస్థితులు స్వయంగా తెలుసుకోడానికి వచ్చాననీ, మద్రాసువచ్చి మూడురోజు లయిందనీ, ఆరాత్రి ఈవూరులో Night life study చెయ్యడానికి బయలుదేరాననీ, రిక్షావాడు తాగిఉండి దారిపొడుగునా షేచీ పెడుతూ ఆఖరుకు అక్కడ తన్ను దిగి పొమ్మని తన జేబులో పర్స కాబైబ్లడానికి ప్రయత్నం చేశాడనీ, దూరదేశంలో అర్ధరాత్రివేళ నిస్సహాయుడనై ఉండడముచేత వాడిని దెబ్బరించడానికి పిస్తోలు తీశాననీ, అది వాడు లాక్కివడములో పొరపాటున షేలిందనీ, దాని వల్ల వాడు చనిపోయాడనీ, ఇటువంటి అవాంతరము వచ్చినందుకు చాల విచారిస్తున్నాననీ దొరగారు స్టేటుమెంటు ఇచ్చారు.

కుప్పడిభార్య వచ్చి యథార్థము చెప్పింది. కాని దానికి సాక్ష్యమేది? ఆయూరేషియ నెక్కడా విపులేకుండా పోయాడు. ఈమనిషిమాట నమ్మేది ఎవరు?

ఇంకొకమనిషి ఎవరోవచ్చి తను ఆసమయాన్ని ఉత్సవం చూచి ఆదారిని వెడుతున్నాననీ దొరగారికి కుప్పడికి జరిగిన సంభాషణా, ఆయన వీడిని చంపడమా చూచాననీ చెప్పాడు. కోర్టువారూ, దొరగారూ, వారి వకీలూ నవ్వారు. అర్ధరాత్రివేళ దారే పోతూ వాళ్ళ మాటలు అక్కడ పొంచిఉండి వినడము ఎంత అసంభవము? అక్కడంటే, పోనీ చంపుతోంటే చూస్తూ మొద్దులా నిలబడ్డావా అని వకీలు హేళన చేశాడు. పాపం ఏమిచెప్పగలడు సమాధానం. బహుశా ఈమనిషికి ఆడమనిషికి ఏమైన సంబంధ మేమో నన్నారు. పుణ్యానికి వెళ్ళితే పాపం ఎదురయిందట. తన చేతులో చచ్చిపోయినట్లు స్వయంగా పోలీసువారికి రిపోర్టుచేసిన న్యాయస్థుడూ, విద్యార్థుడూ అయిన దొరగారి మాట కాదని, రోడ్డిపోతున్న అనామకుడిమాట కోర్టువారు ఏలా విశ్వసిస్తారు. అటువంటివాడు న్యాయం పలుకుతాడని అనుకోవడ మెలాగు. నేరే సాక్ష్యే లేమీ అక్కర్లేదని శలవిస్తూ దొరగారికి వందరూపాయలు జరిమానా వేసి ఆసామ్మ కుప్పడికి భార్య అనేమాట నిజమయితే ఆమనిషి కివ్వవలసిన దనీ, లేకపోతే కోర్టులోనే జమకట్టవలసినదనీ తీర్పు చెప్పారు. దొరగారు కోర్టువారికి అనేకవందనము లప్పించి, మారు రూపాయలనోటు విసిరిపుచ్చుకుని అవతల పారవేసి ఆయన దారిని ఆయనపోయాడు.

వెధవరిక్సావాడు ఒక డుంటేనేమి పోలేనేమి! ఒకడు లోటొచ్చినంతమాత్రాన కాలచక్రం ఆపోదు కదా! వాడినిగురించి శ్రద్ధతీసుకొని షేచీపెట్టేవాళ్ళ ఏపార్టీవారూ Congress, Justice, Socialists, Communists ఎవ్వరూ లేరు కదా. ఇంకమా వాడు బ్రతికిఉండి ఈ వెధవరిక్సా ఎన్నాళ్ళు లాగుతే వంద రూపాయలు సంపాదించ గలుగుతాడు. బ్రతికిఉన్న కంటే చచ్చే ఎక్కువ సంపాదించా డన్నారు కొందరు పెద్దలు. వీడి చావువల్ల వారికి కొంత పక్క

బెదురు వదిలిందేమో! దొరగారు చాలా ధైర్యశాలనీ, పెద్దమనిషి అనీ చాలామంది అభిప్రాయపడ్డారు. ఊర కుక్కలూ, ముష్టివాళ్లూ, రిక్ష్వాళ్లూ మొదలైన Dirty fellows వల్ల City అంతా Ruin అయిపో తోందన్నారు కొందరు క్లబ్బులో.....

కుప్పడుపోయి ఆరుమాసాలు కావచ్చింది. నా ఆత్మలలో ఒకరు పోయినట్లు కొన్నాళ్లు చాలా బాధ పడ్డాను.

ఒక రోజున Paper చూస్తుండగా Indian India అని కొత్తపుస్తకం వచ్చిందని దానిపై విమర్శ చూచాను. Mother India కంటే పదిరెట్లు భండా లంగా ఉండిన ప్రాయబకి ఉంది. ఈగ్రంథం రచించిన వారు Canada దేశస్థులు. సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్తలు. నాడు కుప్పడిని చంపినవారు. మూడువారాలు హిందూ దేశంలో ఉండి ఇక్కడ అన్నిరకాల జనంతోనూ కలిసిమెలిసి తిరిగి వారి కష్టసుఖాలన్నీ స్వయంగా

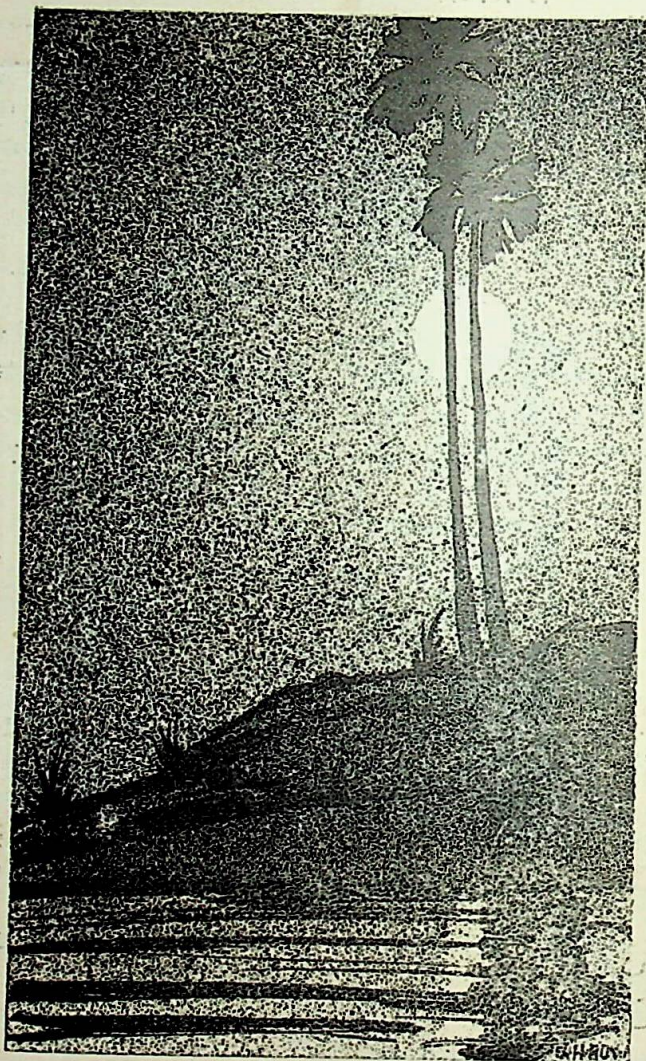
(మూడువారాలలో) విచారించి ఈగ్రంథం వ్రాశామని గ్రంథకర్తగారు పీఠికలో వ్రాశారు. గ్రంథ సారాంశ మేమిటంటే, హిందూదేశస్థులు పరమ దౌర్భాగ్యులనీ, దరిద్రులనీ, పిరికివాళ్లనీ, విద్యానిహీనులనీ, నీతిమూరు లనీ, వ్యభిచారులనీ, మతముపేరిట ఎన్నేనా ఘోరాతి ఘోరాలు చేస్తారనీ, దుర్బలులనీ, రోగపీడితులనీ ఇలాటి వెన్నెన్నో వారి స్వాసుభవమువల్ల (మూడు వారాలలో) తెలుసుకున్నవన్నీ వ్రాసి, ప్రైకారణాలచేత హిందువులు స్వరాజ్యానికి ఇంకా వందసంవత్సరాల క్కేనా పనికిరారనీ, ధంకామీద దెబ్బకొట్టిచెప్పారు.

... ..

సాపము శమించును గాక !

ఆమరునాడు పేపరు చూస్తూంటే ఒక సుప్ర సిద్ధరచయిత, దేశసంచారి, భవిష్యుడు, కెనడాదేశస్థుడు Motor బండిలోనుంచి పడి చనిపోయాడని ఉంది. ఏ కార్యానికి, ఏవేళ, ఏ ఫలం ఆమభివీంచవలసిఉంటుందో!

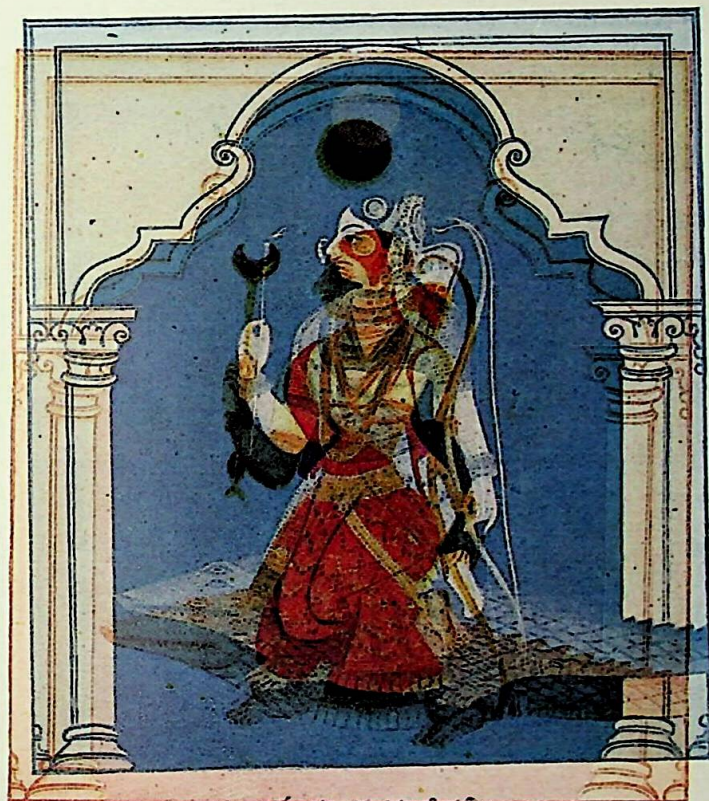
క్ర విమాత్రుండను రెండుతెక్కల గవాక్షంబట్లు వీక్షింపంగన్ ;
గవి, శిల్పిం గుడితెక్క తోడుపడంగన్ దాక్షిణ్యభావంబుతో ;
నపుదున్ ద్రష్టను గూడఁ జిత్రముగ నేఁ డా తల్పు చిల్లిం గనన్
సవిశేష ప్రతిపత్తి గల్గుఁ గవి ప్రజ్ఞాచక్షుఁ డైనప్పుడే !

వెన్నెల

(జాషానీయపద్యం)

—జి. హనుమంతరావు.

శుక్ల త్రియోదశి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి తంజావూరు ప్రాచీనచిత్రసంగ్రహమునుండి)

ఆంధ్ర మహాపురుషులు :

పట్టాభి సీతారామయ్య

జోన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

ఆంధ్రసీమ ఎడారికాదు. కనులుకోరగించు ప్రజ్ఞ
సీనినది తెలుగునేల. మహాపురుషులని ఎన్న
బను అన్యరాష్ట్రీయులకు సీమవచ్చు పీఠాలు ఆంధ్రా
వనిలో బుట్టిరి. ఈ ప్రజ్ఞావంతులలో కొందఱు

పట్టాభి సీతారామయ్యగారు

తమ్మునా మెఱుగరు. మఱి కొందఱు తమ శక్తి నెఱిం
గియు, తమ మానికములను తమ మానసమంజూషము
లందే ఉండవలెనవని సంకల్పపీఠుడుదురు. మితిమీరిన
అశకువనెనుక పీఠ నిలిచియుండ, దెరచించి, పృథ్వీ
సముఖమున పీఠిని నిలిపి తమ ప్రజ్ఞ ఇట్టివని గర్వపడ

వలె ననునాశ ఆంధ్రులకు లేదు. ఆంధ్రులు పీఠపూజా
ధురంగరులే. కాని, పీఠపూజాపీఠమందు ఆంధ్రమహా
పురుషులకు తావు లేదు. నిండుపండులుగాక వట్టి
దెరడుకాయలే తమ పెరడులందు తోచునని తెలుగుల
అపోహ. వ్యక్తిత్వహీనత్వమును, రాష్ట్రహీనత్వమును
ఈ అపోహ కిరులేట్టులందు గల లోతుకండకములు.
తెలుగుతోటలో కుసుమించు ప్రత్యేకనక్షత్రములపై
కన్ను వేయక కాటునుబుల్లకవ్వల, నెందో మిణుకు
మిణుకును చుక్కలకు పీఠ మాకు లప్పగింతురు.
ఇంతియేకాదు. తమకొలనులో నెలయు రాయంచలను
మాతక దూరపుచెర్వులందులి కొక్కెరలకు మ్రొక్కు
టకు వారు మక్కువపడుదురు.

పట్టాభి ఆంధ్రుకు ప్రజ్ఞగల ఆంధ్రుడు. తన్నుదా
నెఱిన మనీషిగాని, తనసత్తువను నుర్తింపని మారుతి
కాదు. మఱుగునబడియుండవలెనని ఈ మహాశయుని
ఆశయము. తమకోహినురులను దిడ్డిగంఠలందు దాచ
జెట్టి, నడిపిథియందు నిలువగల ఆంధ్రులలో పట్టాభి
వెలుగు ఎట్లు కనుబడును ?

పట్టాభి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము

శక్తిగలవ్యక్తు లెందరో ఉన్నారు. ఈవ్యక్తు
లందఱు ఒక ఎత్తు; పట్టాభి ఒక ఎత్తు. ఈతనివ్యక్తిత్వము
విష్టారమైనది.

మనుష్యశక్తి శాఖోపశాఖలుకలది. ఒకశాఖను
బట్టి, తుదిరొబ్బను చేరినవారు కొందఱున్నారు. పీఠ
శక్తికితోడు పీఠిని నుర్తింపగలబుద్ధి పూడనూపి, విశాల
విశ్వమున పీఠికి మాయనీకీరితి దెచ్చినది. శక్తులన్నింటి
నొక్కడు పిడికిట బట్టలేదు. ఈపనికీ సాధారణముగ

నీరసిప్రకృతి అడ్డుగట్టయి నిలుచును. శక్తులకు తావులు మేధస్సును, హృదయము. సాధారణముగ హృదయ మేధస్సు లెవ్వనియందును సరితూగవు. మేధస్సు శాస్త్రములకు పట్టుకొమ్మ; హృదయము కళలకు ఆటపట్టు. మేధస్సునకు దూరదృష్టి యున్నది; హృదయమున సాహస ఘోరికము. మేధావులందు ఆనందవ్రతు లెందఱుందురు? కళోపాసకులలో నైకాటిటిష్టులు కున్నాకాదా? కళోపాసకులకును, పండితప్రకాంకులకును నెయ్యమును వియ్యమును నున్నవని ఎన్నిదృష్టాంతములు చూపగలరు? మేధస్సు కైలాసమున కెన్నయైనది. హృదయము దివ్యబృందావనమే. కైలాసము గగన చుందికురగిభిరముపై నున్నది. బృందావనము? కనులెదుట పరిధినిల్లు సాంద్ర్యము. బృందావనవిహారులెందఱో పిల్లంగ్రోవి మోవినిదాల్చి, మధురమంజుల గీతికలచే శతాబ్దులను, సహస్రాబ్దులను తనిపిరి. కైలాస వీధిపై మనసుచే కుప్పిగంతులు వేయింపగలమానవులెన్నో నిగూఢాంశములను సృష్టిపేటికనుండి దెచ్చి, బట్టబయలుచేసిరి. వీరి దొకతెగ, వారి దొకతెగ. ఈరెండుతెగలతోను చుట్టరికము కలవని చెప్పుకొనగలవాడు పట్టాభి. కావుననే ఈతనిశక్తి ప్రత్యేకమైనదంటిని.

పట్టాభివీరమును ఎదుటబెట్టి పుంఖానుపుంఖముగ పరిశీలించితిమేని ఇతడు మేధస్సును, హృదయమును గల వ్యక్తియని యెఱుగకమానము. కాని దొడ్డదైన ఈతనిహృదయము ఈతని మేధస్సునకు సరిరాదని లోడ్తోడనే గ్రహింపగలుగుదుము. పట్టాభియందలి ఈరహస్యమును బయలుపెట్టగలిగితేని, ఈ వ్యక్తి ఎవరో ఆంధ్రపుణ్ణికి దెలుపజాలితి నని ఆనందింతును.

భౌతికశాస్త్రపరిజ్ఞానమున పట్టాభి గట్టివాడు. ఈతనివృత్తి కమిష్ట్రీయందు బుట్టినది. వాడిమెదడుగలవాడే నైస్సునందుగాని, ఇందుండి ఉద్భవించిన మతే విజ్ఞానశాఖయందుగాని విశేషప్రజ్ఞ సంపాదించగలడు. సాహిత్యమందును పట్టాభి అసామాన్య-అభిజ్ఞుల నందినాడు. హృదయరహితునకు సాహిత్యము రాదు. సాహితీకన్య ఎన్నడును పూలచెండును చేబూని

యూండును. చెండుండవలయుచోటు ఎవండే! హృదయమున మూల్యమునై చి యామె 'నేను నీదాన' ననును. సాధారణముగా సాహితీవధూటి నైస్సు నారాధించు వారివరి చేరదు. ఆమె పట్టాభిని చేరినది; వంగనీయందు మఱియొకవ్యక్తిని వరించినది. — ఇతడు ప్రఫుల్ల చంద్రరాయ్. ఇర్వురకును కొంతభావనాశక్తి కలదు. ఇర్వురును మేఘవీగులం దెగురజాతురు. కాని ఇరువురును భావనామంజులందు బంధితులై కళాకామినికవునిగిలియందు చిక్కుచును ఆనందవ్రతులు కాదు. నడుముగట్టి కార్యరంగమున నులుకువీరులు; క్లిష్టపథములందు నిలిచి కటికిరాళ్లను ముక్కలుచేయగల చక్కని హాలివాండు; ఆకుమడులందు మునిగి గట్టికమలము చేయజాలు కాపులు; లోతుగోతులందు దిగి బురదయందు దిగబడి అందుండి నిర్భాగ్యులను లేవనెత్తు నేవకులు. గట్టుపై నిలిచి వీరత్వతీ గీతగోవిందములు పాడరు. పైనుంకిచూచి, మేఘుని పిలిచి నెచ్చెలియొద్దకు దూరమై పామృని మహాకావ్యమునకు చేరుచేసికొనరు. పట్టాభిప్రఫుల్లులు కాళిదాసుపెల్లలు కాదు. వీరికిగల భావనాశక్తి కొంతయే అంటినిగదా! వీరికళోపాసనము పరిమితి గలది. ముందుపుట్టువున గోకలగుటకు నీభవమున నర్హతజూపిన మునులు వీరు. ఆనందవ్రతులై వీరు "గీతాంజలులు" ను ఆరాపించి యున్నయెడల దిక్కామినులు వీరియందు మైకారించుకొనియుండెడిని. కాని భారతక్రియాంగణము కొంత కుక్కుగొడుగులతో నింకియుండెడిది.

పట్టాభి వక్త

పట్టాభికి గొప్పవక్త యను పేరు కలదు.

వక్త ఎవరు? కవికి నైదోడు. రూపులు వేలుగాని ఇర్వురహృదయములు నొక్కటే. ఆరికేతిన కళోపాసకుడే అద్భుతమైన వక్త కాగలడు. కవియంతరంగమునుండి ఉద్భవించు భావవరంపరలకును, వీణా హృదినుండి తెరలుతెరలై పొంగెడి సంగీత మూర్ఖున మునకును, కడలికడుపునుండి లేచు కరళ్ల దొంతరలకును భేదము లేదు. గభీరసింధువునుండియే మహోన్నత

వీచికలు పుట్టును. విజ్ఞానగభీరుడైన వక్తహృదయము నుండియే ఉన్నతవాగ్దేవికలు పొంగి పారలును. కెరటములు ఇటుకలవంటివి కావు. ఇటుకలందు హెచ్చుతగ్గులుండవు. గర్జనలు సలుపు అలలును, గుసగుసలాడు చిరుతెరగలునుగూడ వారాశి యందు అనంతగీతము నాలాపించును. వీణాతంత్రుల నుండి బిలబిలలేచి, దిగిదెస బూతెంచు సంగీతతులందును తీయనైన నీయనులోమక్రమము దోచును. వక్తహృదయమునుండి యుప్పొంగు భావములందుగూడ ఆరోహణ, ఆవరోహణక్రమ ముండును. వక్తవాక్కులును, గాయనని సంగీతసంగతులును, కవిచంద్రుని పద పంక్తులును నొకటేభావనావేశము గలిగి శ్రోతలమనసుల నుజ్జిత లూగించును. తన వాగ్దోలికలందు సభ్యుల నూగింపజాలువక్తయే మహావక్త. గ్లాడ్ స్ట్రక్ ఇట్టికీర్తి గలవాడు. సురేంద్రుని కీప్రజ్ఞ యుండెడిది. బీసెంటు సతి ఈయద్భుతకళయం తారితేజినది. కవితాకిలయ, వక్తృతాకిలయ నైన సరోజిని ఈప్రజ్ఞ యంచు ముందంజవేసినది. ఇక మనపట్టాభి? గ్లాడ్ స్ట్రక్ తెలిపినట్లు వక్తృకవాలయ ముగ్ధులక్షణములలో నొక్కటైన విషయవిజ్ఞాన మితని కధికముగ గలదు. పట్టాభి సగముచదివిన చట్టుబండ కాడు. తాను మాట లాడువిషయమును—ఇది కటికిరాతిని పోలునదైనను—చలిమికిమద్దచేసి గుటుక్కున మ్రొంగగలవాడు. విషయపరిజ్ఞానమునకు తోడు ఈతని కెంతేనిభాషా దార్ఢ్య మున్నది. శరపరంపరలుగ నీతడు మాటలు విసరివేయగలడు. కాని ఈతనిహృదయమునుండి యాప్ప తిలునది భావనావేశముగాక తీవ్రావేశము. పువ్వురేకు లీతనినాల్కునుండి జలజలరాలవు. సౌరభముగాని, హాధు ర్గముగాని, హాస్యరసముగాని అందునున్న. తనమాటల నగ్గిపై నుడుకబెట్టి వేడిపాగల నీతడు సుండెనుండి గుప్పు మునించును! చెప్పనేల? ఇతడు అగ్నికణములనే క్రమ్మును. గ్రీకుకథలందు దోచు (Eg. The greyt Bulls Which appear in the story of Jason and the Golden Fleece) భయంకరవృషభము లట్లు నీవృక్రక్తి కుమ్మును నీతడు ముందుల కులు

కును. నీరెండబోలు వెలుతురుగాని, ఇంద్రునిపున కనయైనతక్కుగాని ఈతనిపలుకులందు కానరాదు. ముక్కుంటికనుకొలుకులవలె నెఱ్ఱవారి ఈతనివాక్కులు శ్రోతలమనసులం దగ్గి బుట్టింపజాలును. పట్టాభి ఉపన్యసింపుచుండ నెదుటికుగ్గీలు పరమహంసలట్లు తన్మయ నృత్యము చేయవు. ఆత డానందమును ధారవోయక, అద్భుతమును, ఆవేగమును, ఉద్రేకమును పుట్టించి ఎదుటి కంబములను ముందుల కుడాయించును. మహావక్త కుండవలయునగుటకు పట్టాభిలో గలదు. కావున నీతడు మహాగ్రమైనఉపన్యాసము లీయగలడు. ప్రళయభయం కరమూర్తియై నిలువగలడు! ప్రత్యక్షబడభావల మై “అమ్మో!” అనిపింపగలడు! పట్టాభిరాముడు, అగ్ని రాముడు కాగలడు! భండభీముడు కాగలడు! రంగ స్థలమందు నిలిచి ఈత డెన్నడును వీణీయను చేతుల బూనలేదు. బందరువాసి గాన బందరుతూటాలనే ఈతడు పట్టినాడు. వానితో నీతడు సంభృష్టపడడు. చింతిబరీకెలను, కొర్రడాలను, తారాజువ్వలను, ఎంతెంతోమందుగుండుసామానును ఎడతెగక ఈతడు ప్రయోగింపగలడు. లాయరుమోధులును, వారిని పుట్టించిన జేజెమ్మలును తోకలు జాడించి, ఈతనిముందునుండి “బాబో!” యని పాటిరి. పోరునందును, మోటు దనమందును కళయించునా? పట్టాభిఉపన్యాసమున కును, సౌందర్యోపాసకుల ఉపన్యాసమునకును పోలిక లేదు. ఈతనిధోరణియే వేటు. ఈతనిమాటలతీరు తీవ్ర పుస్తకపతనమువలె నుండును. మహావక్త ప్లాటుఫారము మీద చదువరియై నిలువడు. రంగస్థలముమీది కుకీల వునివలె ఈతడు వర్తించును. రసానుభూతి నీత డెఱిగి శ్రోతలం దట్టియనుభూతిని పుట్టించును. వారల నీతడు నవ్వించును; ఏడ్పించును; ఉద్రేకించును; తనభావ నముపై వారి నిష్ఠముచచ్చినపగిది నూగించును. ఒకటే పుంతను పట్టు పట్టాభి కీకత్తులు రేవు. ఇతని ధోరణియే వేటు. Cratorical modulations గాని, Oratarical whispers గాని ఈత డెఱుగడు. లాల్ మోహనపాలు లట్లుగాని, బెసెంటు సురేంద్రు లట్లుగాని కళోపాసనమందు మనసుంచి వక్తృతాకళ

నీత డభ్యసించలేదు. ఆవర్సక కీయవన తొలి తాంబూలమును పట్టాభి కిచ్చుటకు సమ్మతించను.

పట్టాభి ప్రతివాదిభయంకరుడు

పట్టాభికి చిరకీర్తి నియ్యగలుగునది డిబేటు నందలి ఈతనిశక్తి. డిబేటు వక్తృత్వమువంటికళ కాదు. దీనికివలసినది నూత్నసృష్టి, గభీరపర్యాలోచన, వివేచన విభజనము, స్పష్టోచ్ఛారణము, తీవ్రవిమర్శనమును. ఇది నైస్సనకు సంబంధించినశక్తిగాని అర్జునకు సంబంధించినది కాదు. ఇందు కావలసినది వెలుంగు గాని రంగు కాదు. వంకరటింకరలులేని పదపంక్తిగాని సంగీత మూర్ఛనము కాదు. ఇందులకు వలసినది వాడిమెదడు. డొంకవలె నల్లుకొనియున్న అంశములను చొరుచుకొని పోయి కూడివచ్చుసరుకును చేర్చి, కూడని సరుకును పాటవేయునది వాడిమెదడు. లోతును, ఎత్తును, సాం ద్రతయు దీనిదృష్టాంతమగు నిలిచియుండును. ఎదుటి వాని దీర్ఘకథనమునందలి ఒక్కమాటనైనను చాటి పోనీక, ఆయుపన్యాసమును ఛిన్నవిచ్ఛిన్న మొనరించి, అందలి దోషముల నెదురుచెట్టి కత్తిమొసలపోలు వాక్కులచే నానిని పరపరగోసి అబద్ధమును చెండాడి నిజమును నిలుపగలుగు డిబేటునకు సహకారికాగలుగునది పదమగల మెదడు. డిబేటునకు కడంగువానివని ఇంతటితో ముగియను. తాను చేకొనినవిషయమందనివార్యముగ దోచులోపములకు చక్కని ముసుగుజెట్టి నివార్యము లైన దోషములను త్రోసివేసి, ఎదుటివానిపోటు ఇట్లుండునని ముందే యూహించి, అందులకు వలయు డాలును సిద్ధముచేసికొని, తనశక్తుల నన్నిటిని దా బట్టిన విషయమందు గేంద్రీకరించి, తాను కాంక్షించినఫల మునకు రహదారు లేర్పఱుచు మాత్రములను ప్రయోగించి, వానికి బలమొసగుసాధికారములను (Authorits) ముందు నిలిపి సముచితవిజ్ఞానమును విజృంభింపజేసి, తన యాద్యేశమునకు 'జయ' పెట్టగలిగినపుడు ఇతనికర్తవ్యము ముగియును. వక్త డిబేటరు కానక్కరలేదు. డిబేటరు వక్త కానక్కరలేదు. వక్త డిబేటరు కావచ్చును; డిబేటరు వక్త కావచ్చును. రెండుతీరుల

శక్తి గలవారి సంఖ్య మిగుల నల్పమైనది. మోతీలాలు వికలభాయిపటేలులు వక్తలుకారు. వీరు కళోపాసకులను బుద్ధతప్పు. కాని డిబేటునందు వీరి కఠింపప్రజ్ఞ యుండెడిది.

పట్టాభి కిట్టి ప్రజ్ఞ యున్నది. ప్రథమశ్రేణిలోని వక్తకాకున్నను, కళోపాసకుడైన వక్త కాకున్నను పట్టాభి గొప్పవక్త యగుడు వక్త వాడుల ద్విగళిశక్తుల గుండెలందు గుదియించి, ఈతడు నిలిచినపుడు, ఈతని కెదురై, ఈతనితో పోరు సలుపుటకు ఒక్కసాహసా కాదు, వేయిమందిసాహసాలకైన, పదివేల పేలులకైన సాగ్యమయ్యెడిది కాదు. గజానురునిపొట్ట చీల్చి లో నడుగిన శివుని వెలుపలకెట్టిన గంగిరెద్దువలె, ఎదుటివానిని కుమ్మిరము "శివమ్" ను వెలిదీసి, దాని నీతడు 'సత్యమ్' దాపల జేర్చును. ప నుమట్టెగలచేస పెద్ద యోడను డీకొనునట్లు, ఎత్తై తోడిన ఎదుటి వ్యక్తి నీతడు మార్కొనును. ఎడలోన్నతనంగా పర్యవశి రము తలచిలుచుకొని దాపల జేరజూచువానిపై బకు లాగున ప్రతికక్షపై పట్టాభి పడును. పైన డెలిసిన విషయలో డిబేటరునకు వలసిన లక్షణములు చూపుటకు వలసినతరుణము పట్టాభి కెన్నడును లభించియుండలేదు. ఇతడు న్యాయవాదియై యున్నచో అట్టితరుణములు లభించియుండెడివి. నీడేని ముఖ్యమైన డిల్లు నుపపా దించు శాసనసభాసభ్యుడై యున్నచో అట్టి యవ కాశము లెన్నో ఈతనికి చేహరెడివి. శాసనసభలం దీరనికి నమృతము లేదు. నాడును లేదు, నేడును లేదు. మచ్చునకై ఈత డొకమాటు ఢిల్లీ శాసనసభయందు ప్రవేశించియున్నచో ఈత డెట్టి డిబేటరో పృథ్వికి డెలిసియుండెడిది. ఎసెంట్లీకి నిలువుమని మిత్రులు కోరినపుడు, ఇతడు 'ఉహూ?' అనివేసినాడు. ఒక్కశాసనసభల డిబేట్ల సంపూర్ణాంశములే ప్రచురణ మందును. కాంగ్రెసు కమిటీల వాదప్రతివాదములలో మాత్రము పట్టాభి పాల్గొనినాడు. కొలదినిముసములలో మాత్రము ఈతనికి తనపని ముగింపవలసినవచ్చెడిది. ఈతని ధీశక్తి సంపూర్ణ విజృంభణ మందడగునవకాశము కమిటీ మీటింగులలో నెట్లుచిక్కును? ఒకగాయకుని ఛేతి

క్రింద జోడై, ఒకవైశ్యసంయమింద్రుని భాష్యకారుడైన పట్టాభి స్వతంత్రించి ఎన్నడు నీకమిదేమిటినిగులలో నైనను ఒకవిషయమును, — రసదీ యనునొక విషయము నుపపాదించి ఎఱుగడు. తాను నమ్మిన అంశమును అక్కడ గట్టిగ నొక్కిపట్టి, ప్రతిఘటించు మహావీరుల నీతడు చీల్చి వదలినాడు. డిబేటుకర్తల గొన్నింటినిమాత్రము ప్రదర్శించుట కీతని కవకాశము చిక్కినది. ఒకటి రెండువృత్తాంతములను పరికింపుడు.

౧౯౨౨ నవంబరు ౨౦ తేదీని All india Congress Committee కలకత్తాలో చిత్రరంజనుని యింట గలసికొనినది. గాంధీగారి రపుడు జెయిలులో నున్నారు. కాంగ్రెసుద్వైజములన్నియు రస్సాలోడ్లులో చేరుకొన్నవి. అగ్ర్యక్షుడు దేశబంధుదాసు. ఆతనికుడివైపున నున్నవాడు మోతీలాలు. ఆతనిప్రక్క నుప విష్ణుడై నాడు జయకరు. జయకరుప్రక్క నున్నవాడు గౌరీశంకరమిత్ర. దాసున కెడమతట్టున గూర్చునినాడు వి. జే. పటేలు. పటేలుప్రక్కనున్నాడు అలిగరుమంచి వచ్చిన ఒక ముసల్మాను మోగుడు. ఆతనిదాపున నున్నాడు మాలవ్యాపంశితుడు. ఎదుటగూర్చున్న తల్లి కస్తూరీబాయి. ఆమెపాంతనున్నది సరోజినీదేవి. ఆమె కనతి దూరమందున్నాడు మన్యరాష్ట్రములభయంకర్. వాని జేరియున్నాడు కేల్కార్. కేల్కార్ ప్రక్క గూర్చున్నాడు వల్లభాయీపటేలు. ఆతనిదాపల నున్నవాడు ఛోటామాలవ్యా. ఇందజీనుడు గుడిగోపురమువలె దోచినాడు విజయరాఘవాచారి. ఆతని కనతిదూరమున నుపవిష్టడై నాడు పట్టాభి సీతారామయ్య. అగ్ర్యక్షుడైన చిత్రరంజనుడు సమాజాన్ని ఎల్ల తెలుగువరు. వాడవక్తృత్వములందు కొమ్ముటేనుగుల బోలువారిని నేలనుగూర్చినమహామోగుడు. గట్టితనమందును, గడుగుతనమందును, గండుతనమందును మోతీలాలు మోతీలాలు నకేనాటి. ఉండియుండి అతడను యుక్తిమాలకు తిరుగు లేదు. జయకరు? న్యాయశాస్త్రమంతును, ఆంగ్లమందును, సంస్కృతమందును అసాధారణ ప్రజ్ఞ సంపాదించినవిద్వాంసుడు. వేదసీసము నొకబోయులీల నుపన్యసింపగల ధీరుడు. అభయంకరో? గొంతుకలా,

ఈభేడు పాలునకు సోదరుడు. నామము సార్థకము జేసికొనిన మహామోగుడు. ఎల్లరకును విగ్రహతుల్యుడై పూజలందు నాతనిపై వేడిమాటలు ప్రయోగించుటకు జంకని బండ్లబాబు. మాలవ్యాపంశితుడు? ఝుకివేగమున రెండుగంటలసేపు ఉపన్యసించి, శ్రోతలను విసిగించు మనీషి. కేల్కార్? వక్తకాడు కాని హాస్యభాంజు. నాడు ఉగ్రుడై, లోనిచేవను కొంత చూపించినాడు. చల్లభాయీ? సెనరుప్రబ్లింతురట్లు చల్లగనూట్లాడు కర్మమీరుడు. పెద్దపటేలు? ఉపన్యసించుచు ఒక్కొక్క మాటపై నల్లిచెబ్బలువేయుటలో శ్రీనివాస ఆయ్యంగారికి పెద్దన్నయ్య. ఇతడు వక్తయనుట అబద్ధము. కాని కెవ్వకెవ్వన కేలువేయుచు, ఎదుటివానిని చెట్లు చెట్లున గొట్టినట్లు మాట్లాడి, డిబేటులో జయధ్వజమెత్తగల దిట్ట. విజయరాఘవాచారి? శారీరకముగ కీతడు మహామహావ్యక్తులలో మొదటివాడు. ఇతడు వక్తకాడు. కాని మోతీలాలులో దండపట్టు పట్టి ఒక్కొక్కతడు డిబేటులో ఆతనిని చిత్తుచేయగల గట్టి ఘోటము. ఇతనికడుపులో దొడదొడ లాడునది సాంబారు కాదు. అక్కరకు వచ్చు విజ్ఞానముయొక్క రసము. ఛోటామాలవ్యా? బడామాలవ్యా తరిఫీతు పొంది చక్కగ మాటలాడజాలు యువకుడు. సరోజినీ? పోలిటిర్స్ పేరు చెప్పి కవిత్వమును గురించు భారత సీమంతినీదాదామణి. ఇక మనపట్టాభి? జనుక కొంతబట్టతల గలవాడు. అంతకుముందీ బ్రాహ్మణుని లక్ష్మింబి ఎఱుగను. కలకత్తా ఆల్ బర్డ్ ఇకాస్టిట్యూట్ రీసింగురూములో అప్పటి కైదేండ్లనుండి ఈతని 'జన్మ భూమి' సంపాదకీయములను కంకణము చేయుచుండువాడను. అతనికల మెట్టిదో యెఱుగుదును; నాల్గు యెట్టిదో యెఱుగను. ౧౯౨౦ సెప్టెంబరులోని ఆవసర కాంగ్రెసు స్లాటుఫారముమీది కెక్కిన ఆంగ్లము దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య. అతడు నాలుగుమాటలుచ్చు రింపగనే గంటమోగించి లజపతి వానిని నెనుకకు లాగినాడు. రాజకీయములందు గోపాలకృష్ణుడవుడు బాలకుడు. పట్టాభి అపుడు 'రాష్ట్రము'మీద కానుపించునని ఆశపడితిని. నాఆశ ఫలింపలేదు. రెండేండ్లు కడచిన

పిదప దాసుగృహమున ఆతని గాంచితని. ఉదయము ఎనిమిదిగంటలు మొదలు రాత్రి పదిదాటువఱకు నాడు వాగ్యుద్ధములు జరిగినవి. చెవు లప్పగించి ఎల్లర ఉప న్యాసములను “సర్వం స్వాహా!” చేసికొంటిని. పట్టాభిషేకము చేసి కూర్చుంటిని.

నాడు డిబేటు మిగుల తీవ్రమైయుండెను. కొమ్ములేనుగులు డీకొనినవి. మాలవ్యాచితలభాయిపటేలులు కుస్తీపట్టిరి! సరోజినీ జయకరులు పోరాడిరి. కెల్కారు లేచి, దాసు వలననువఱకు ఎంకోయున్న శంకరాచార్యునిపై (ఈత డివుడు పూర్వమతాపతి) తూపులు వదలినాడు. ఎప్పట్లు నెహ్రూ విజయ రాఘవాచార్యులు “ఉసుకో! ఉస్కో!!” అను కొనిరి! అభయంకర్ మోతీలాలు ప్రక్కచేరి గర్జించినాడు. దాసుకొంపలోనే ఫలహారములు కొట్టి, సుహా శయులు ద్విగుణీకృతబలముతో హుంకరించిరి. సభాంగణమున నుష్ణవాయువులు లేచినవి అపుడు ఎనిమిది గంటలైనది. పట్టాభివంతు! పట్టాభిలేచినాడు. ఈతని యెదుట నున్నవారు పదునెనిమిది అక్షహిణులకు తుల్యులు. భీష్మద్రోణకర్ణాశ్వత్థామలట్లు దాసునెహ్రూ పటేలు మాలవ్యాలు పట్టాభిని డీకొనిరి! గాంధీమము నెక్కువెట్టి పాశుపతమునుసంధించి చరచర ముందులకు సాగినాడు పట్టాభి! ఎదుటి మోఘులు అలెగ్గాండ్లరు మడ్డిమనుచేగూడ “నమ్మా!” యనిపించిన భారతీయులు! పట్టాభిమో? భారతీయులందరి ఆంగ్రుడు. మోతీలాలుదాసులు అడ్డుమాటలుమాటిమాటికివిసరువారు. వారి బాణములను మధ్యవార్తమందే తుత్తునియలు చేసినాడు పట్టాభి. తుదకు బుద్ధిగలవృత్తువానివలె మోతీలాలు చల్లగ చరికిలపడి తనగుండెలు తాను రాసికొనినాడు. దాసు చాలసేబటివఱకు వెనుకంజచేసినాడుకాదు. పట్టాభిరదలు ఆగ్నేయాస్త్రములను చాలవఱకు నోర్చినాడు. ఒకటి రెండుమాటలలో కోర్టురిజ్జానము చూపినాడు. పట్టాభి డంగుపడలేదు. “A lawyer can visualise anything as he pleases” అని పట్టాభి ముందులకు పటికి నాడు. అపుడు దాసు నుతంజేసికొన్నాడు. పట్టాభి

గెలుపుసిదె మెత్తినాడు! తోడి ఆంగ్రునిచూచి “శభాస్! శభాస్!!” అంటిని.

౧౯౨౩ కాకినాడ కాంగ్రెసుగొప్పమునిద పట్టాభిని చూచితిని. సమాజసజ్జతో నీత దుపస్యించినాడు. ౧౯౨౫ డిశంబరుకుదను మోతీలాలు అగ్యుతర వహించిన కాంగ్రెసులో పట్టాభికి నెమికితిని. కల కత్తాపార్కు సర్కుసు చిన్నడేరాలలో నీతను పాశగట్టి నాడు. చిన్నసహవాణములందే ఈతడు తన ఈటెలను రువ్వవంతును. గాంధీజీ, అన్నాది, శ్యామసుందర చక్రవర్తి మున్నగువారు కాంగ్రెసుపెండాలున కనలి దూరమందు ఉదయమున జేరుకొనిరి. చెన్నపురిలో జరిగిన All Parties Conference నకు అగ్యుతర వహించిన వీసెంటుసతిమాడ నాటికథ నలంకరించినది. అలహాబాదునుండి చింతామణి వచ్చినాడు. విజయ రాఘవాచారీనెహ్రూలు డీకొనిరి. కాంగ్రెసు సెక్రటరీ జనపారుపై పల్వర ప్రశ్నలవర్షము కురిపించిరి. పట్టాభి నాడు మహోగ్రుడైనాడు. పరిహాసము దారి లేతిన ఒకవంగదేశీయుడు నాల్గునగరల్లు తెచ్చి పట్టాభిచేతియందుంచినాడు. ఎరెరి కొట్టు కోడిపుంజపుడు నిలబడినది. హేమాహేమిలు “అమృత్యు!” అనుకొనిరి. పొట్టేలుపోట్లకు విటికి చెక్కులైన రాతి పలకలట్లు ప్రతికేతులగుండియలు అవియ గొంజొకవకి పట్టాభి తడవినాడు. తోడిఆంగ్రు దుద్దంతుల నూగినలాడించినందులకు మరల శభాస్ అంటిని.

డిబేటులో పట్టాభి భారతవర్షమున అజేయుడు. విదేశముల కరిగి ఆచటి నాడప్రతివాదములం దీరకు పాల్గొనియున్నయెడల, జగద్విఖ్యాతిని సంపాదించి యుండువాడు. శ్యామసుందరచక్రవర్తి “మీపట్టాభి చాలగట్టివా” డని మాజూమల్ రేణిలో ఆతనినిలిపికొని నపుడు పలుమాటలు పలికినాడు. అన్యగౌరవీయులను ప్రశంసించుట వంగీయులప్రకృతికి విరుద్ధము. ఒకవంగదేశీయుడు తోడితెలుగుబిడ్డను మెచ్చినందులకు నేను మిగుల సంతసంపడువాడను.

పట్టాభి, వ్రాతగాడు

అంగ్లరచనమందు సిద్ధహస్తులైన భారతీయులలో పట్టాభియొక్కటే. ఇంగ్లీషువచ్చిన ఐదురూఢులలోను ఈతడొక్కఁడనుట నిస్సంశయము. వీరి వ్యక్తిత్వము వీరికై లియందు డెల్లమగును. రాధాకృష్ణుని కై లియందు మినుకులీనుభావము లుండును; రామలింగారెడ్డి కై లి రసహాసానికి వేటుపేరు. వేంకటరత్నమునాయని కై లి పెద్దపెద్ద బెల్లపుటచ్చుల గోడ; చింతామణి కై లి జగి యును, బిరియూసు గలది; వడికిని వాడికిని పట్టాభి కై లి పెట్టినపేరు. ఈతని ఇంగ్లీషు ఇంగ్లీషు ఇంగ్లీషువలె నుండునుగాని, తెలుగుఇంగ్లీషువలెను, బంగాళీ ఇంగ్లీషు వలెను నుండదు. తన పాండిత్యమును ప్రకటింపవలెనని ఈతడు మాటలు దొరలించును. గత శతాబ్దాంతమున పుట్టినవాడేయయ్యు, గతశతాబ్దరచనాపథముల నారాధింపడు. అంగ్ల సాహిత్యముం దీతనికి విశేషపరిచయ మున్నట్లు ఈతనిరచనలు స్పష్టము చేయును. చదువరి మనసును విసిగించు మొండిపాండితి ఈతని కై లియందు జూపబ్బును. జీవము గలిగి అది చచ్చున చమచ! మనసును పట్టును.

పట్టాభి తత్త్వశాస్త్రమును తరచియుండులేదు.

సాహిత్యమునకు, తత్త్వశాస్త్రమునకు గల సంబంధము మహత్తరమైనది. సాహితీసుండునికి ఏమి గడయర మగకు తత్త్వశాస్త్రము! ఈ వధూటికి గభీరతామహత్త్వము లిచ్చునది తత్త్వశాస్త్రము!! చెప్పనేల? సాహితీకి చిరజీవనము నిచ్చునది తత్త్వ శాస్త్రము!!! సహస్రాబ్దులు డుల్లిపడినను, భారత సాహితీ గ్రువనక్షత్రమై వెలుయుచుండుటకు కారణ మది తత్త్వపృష్టి గలిగి, దివ్యజీవనమును గడపుటే. తత్త్వపృష్టి నెఱుగని లేఖని చిత్రప్రతిమలను చిత్రంప గలదేమో కాని, జీవముగల పాత్రలను సృష్టింప నేరదు. మానవులును భావములును సాహిత్య పృష్ఠియందు నిలుచుగాని, వట్టిమెఱుగులుగలబొమ్మలు నిలువవు. బాహ్యప్రపంచముమీదినే దృష్టిని తాపటము చేసి, అంతరంగావని జూడని రచయిత జీవనము

మూడునాళ్లముచ్చటే. మనుష్యజీవనము మంచుకొండ వంటిది. కొండయందలి తొమ్మిదిపాళ్లు సాగరసలిల మందు మునిగియుండును. వెలుపల దోచునది పడవ పాలుమాత్రమే. మనుష్యజీవనమహత్త్వము సంపూర్ణ ప్రతిమయట్లు ఎదుట గనబడునది కాదు. నిహితమైన బ్రహ్మాండమును పృథ్వీపురోభాగమందు పెట్టగల మగ వాడే ఆర్చరచయిత యని తెలుపుచును. భారతలేఖను లకు సహజముగ గొంత తత్త్వపృష్టి యుండును. పట్టాభి కలయునకును గొంత కలవని ఆతనిరచనమును, జీవనమును దెలుపుచున్నవి. ఉన్నతాశయములతో జీవనమును చితుతప్రాయమునుండియు సంధించి, వానిచరితార్థకై పెక్కుసిలుగుల నెదుర్కొనుటకు నడుము గట్టిన పట్టాభి తనకలమును అబద్ధపుసిరాయందు గాక మాపుగాని ఆదర్శప్రభాపూరమందు మంచివాడు. మనుజుని : క్రిత్యమునకు రచనమునకు, వ్యత్యాసము లేదు. పట్టాభి రచనమండే పట్టాభిజీవనచరిత్రము ప్రతిబింబించును నుండును. పట్టాభి మక్కువమెయి కళోపాసనము చేయువాడును, గభీరతత్త్వసింధువున గ్రంథునిజినవాడును కాదు. కావున ఆరనిరచనము చక్కనిదేయయ్యు, కాలవిహేయసమున నక్షత్రమండలమట్లు వెలుండునది కాదు. ఇట్టిరచనములను సృష్టింపగల కలములు నేడు భారతభూమియందు మూడుమాత్రమున్నవి. ఈకలములను చేతబుట్టిన మహద్భుతప్రజ్ఞాగురంధరుల (౧) రవీంద్రుడు, (౨) రాధాకృష్ణుడు, (౩) అరవిందుడు. వీరినిమించిన కళోపాసకులును, తత్త్వవేదులును, రచయితలును ప్రస్తుతపృష్ఠియందు లేరు. వీరిరచనలు, వీరివాక్కులు సృష్టితుదివఱకు నిలుచును. వీనిని చూడగలకన్ను లున్నచోటున, వీనిని గ్రహింపగల మనసున్నతావున, వీనితో రాసక్రీడలు సల్పగల హృదయము లున్నతావలమున వీనికి చిరపూజ జరుగుచునే యుండును. ఆకారహీనుడై, సంకల్పప్రియందు మనుగడ కడపువాడై, ఒకటిగాక పదికొలుపువట్టివానిపై నుఱుపలేత్తి, సముచితవిజృంభణమునకు తనశక్తియందలి సగపాలునకుమాత్రము తరుణమిచ్చి వెనుక నిలిచిన వ్యక్తియై, చేతికి చిక్కినతరుణములను, ప్రజ్ఞను ప్రస్ఫు

టింపజేయు ప్రదేశములను పడవన్ని కృష్ణాజిల్లాలయం దొకదిగింతయందు కాష్టముడుచుకొని హర్షనియున్న వింతఃసానిసియైన పట్టాభి కివనరచనమును, దానికి చాచు ప్రతిబుయ్యె నిలుచు నాతని సాహితీరచనమును పైవ దెలిపియున్నట్లుగ ద్వివిధరచనములతో బుజమొడ్డి నిలుచు నవి కావు. వ్యాసములు వ్రాయుటకును, కొంతకాలము జీవించియున్న “జన్మభూమి”కి సంపాదకీయముల నొసంగుటకును మాత్రము పట్టాభి తనకలమును ప్రయోగించి నాడు. భిమునకు ముట్టవలసినవి పక్ష్యపు మెతుకులా? భిముడు నిలువవలసినది మూలదొడ్డియందా? తనకలము ప్రజ్ఞ నెఱిగిన పట్టాభి, ముప్పదేండ్లకుమున్నే కలముపట్టిన పట్టాభి తనకలమున కీయందవసని ఈమాత్రమా? తన భావనాదిగ్వలయమునకు హద్దుపద్దు లేర్పఱుచుకొనిన పట్టాభి, నక్షత్రమండలము దాటి ఎరరజాలు తన మామగ్రులయొక్క రెక్కలు విడిచి, ఒకప్రక్క నిలిచినపట్టాభి తనకలమువలన తా నమరత్వ మందవలయు కొనలేదు. ఇతడు గ్రంథకర్తయని యెవ్వరైన దలకు రేమా! కావని నొక్కిచెప్పును.

పట్టాభి, వ్యవహార

సాహిత్య జ్ఞానమందును, వచనరచనమందును, శౌలికశాస్త్ర గ్రహణమందును, క్రియాకాశలమందును, ప్రజాసేవయందునుమాత్రమేగాక వ్యాపారనైపుణ్యము నందును గూడ పట్టాభి ప్రఫుల్లచంద్రులకు కొంత పోలిక యున్నది. ప్రఫుల్లచంద్రుడు వైస్సునుగాని, సాహిత్యమునుగాని చవిచూడకమున్ను గృహపరిశ్రమల మీదను, వ్యాపారముమీదను మనసు నిలిపినాడు. ముక్తారామ్ బాబు పీఠిలో విద్యార్థి జీవనమును గడపిన ప్రఫుల్లచంద్రుడు విశేషసమయమును అర్థశాస్త్రజటిలాంశములను పిడికిట బట్టుటకై నెచ్చపెట్టినాడు. అర్థశాస్త్రము నిమిషనిమిషము పెరుగుచుపోతాస్త్రము. ఈశాస్త్రమున పట్టాభి కొచూజిగాని, సాగాని కాకున్నను, ఇందాతడు చాలప్రజ్ఞ సంపాదించినాడు. రాజకీయవేత్తలని. భారతదేశమున నే డెన్నబడువారందఱు రాజకీయ, అర్థశాస్త్రములను గుప్పిటబట్టినవారు కారు.

అట్లు పట్టగలిగినవారు కొలదిమంది ప్రధాన నాయకులే. వారిలో పట్టాభి యొకడు. సాహిత్యమం దభిరుచిగల వానికి వ్యాపారమున దలనొప్పి. సర్వతో ముఖశక్తిగల పట్టాభి వ్యాపారనిర్వహణమున నందినచేయి అనిపించు కొనినాడు. ఆంగ్రబ్యాంకు, ఆంగ్ర ఇన్ సూరెస్సు కంపెనీ, భారత లక్ష్మీబ్యాంకు, లేండుమాట్ కేబి బ్యాంకు, కో-ఆపరేటివు బ్యాంకు, మున్నగు సంస్థల కీతకు శంకుస్థాపన మొనరించినాడు; మిగుల చాకచక్యముతో వీనిని నడుపుచున్నాడు. ఆంగ్ర చరకాసంఘము నకు కార్యదర్శియై చక్కని కృషిసలిపి, పల్లెవాసులకు తలలోని నాయకుడైనాడు.

పట్టాభి, రాజకీయవేత్త

దేశారాధనమే పరమావధి యని యెంచిన మహా పురుషులలో పట్టాభి యొకడు. ఆశగాని, ఆహంబరముగాని లేని ఈసేవకుడు రాజకీయములలోనికి నేడేలిడుగునెట్ట లేదు. యువకుడైయుండగనే ౧౯౦౬ లో నిరతు నడుముగట్టి ముంచుల కుటికినాడు. ఉఱికిన పదేండ్లలో పరుగువేడి నిచ్చు తనవైద్యవృత్తికి నీరు వదలినాడు. ఒక సురేంద్రునివలెగాని, ఒకపాలువలెగాని దృష్టియందు నిలుపుకొనిన ఆశయములకు హంసపాదులు నిర్మించిన వాడుకాడు పట్టాభి. దేశసేవయందును, రాజకీయజ్ఞాన మందును ఇటీవల పేరందిన కొందఱు మహానాయకుల కీత డగ్రజుడు. దాసు రాజకీయములం దిడుగినది ౧౯౨౦ లో. అం దాతడు శ్రేయంపజాలిన డైదేండ్లు. దాసునెనుక నైఘాతోచి, దిగుసుంకి దాసుపిలువ కొలదియేండ్లలో అతని ననుగమించినాడు. జవహరు నిన్నుగాక మొన్నటివాడు. శ్రీనివాస అయ్యంగారు ఒకందుకు రాజకీయాలలో ప్రవేశించి, గోహతిసుంకి మరలి పని ముగిసినదనుకొని తనకుదాసు “జయ!” అను కొని తట్టపాక దాల్చి తొంటిపనిలోనికి దిగి తన సంచులు తాను లెక్కించుకొంటున్నాడు. దేశాయి గారు నేడుదయించినజ్యోతి. సాంబరూర్తి ప్రకాశం ప్రభృతుల రాజకీయవయస్సు నాలుగేండ్లు మాత్రమే. వీరికంటె రాజగోపాలాచారి పెద్దవాడు కాడు. అనుభవమందుగాని, అభిజ్ఞతయందు గాని వీ రెవ్వరును

పట్టాభి కీడుగారు. వీరు పట్టాభిమోల విద్యార్థులగుట కర్హులని గొంతెత్తి తెలుపుదును. కాంక్షించియుండి నచో, పట్టాభి ప్రధాననాయకులలో నొక్కఁడనిపించు కొనువాడు. ఇట్టికాంక్ష ఇతనికికాదు ఏఆంగ్రుసకును లేదు. తమ్ముతాము గౌరవించుకొనక గౌరవకాంక్షపై కన్ను నిలుపనివారికి గౌరవ మెందుండి లభించును? దేశ దాస్యనిముక్తికై ఆంగ్రు లెంతయో త్యాగము సలిపిరి. కాని ఇంతవఱకు ఒక్కఆంగ్రునును కాంగ్రెసున కధ్యక్షుడుకాలేదు. ఇం దక్కజము లేదు.

తనజాతికిని, తనకును నెనుకబెంచి ఏర్పడినపుడు, పట్టాభి మిన్న కొనియేయుండును. ఒకప్పుడు యువకుడైన తెన్నేటి విశ్వనాథము కొంతగొణిగినాడు. కాని పట్టాభి? "మేముపోయి, చోటులకై అడుగుకొనము" అని భీష్మించుకొని మార్చున్నాడు.

భాషానుసారమైన రాష్ట్రవిభజనము కాంగ్రెసు అధీనమం దుండవలెనని పట్టాభి శ్రమించి కృతకృత్యుడైనాడు. ౧౯౧౭లో ప్రత్యేకమైన తెలుగుగిరికై ఈతడు తమిళులతోడను, బెసంతుతోను పోరినాడు; నెగినాడు. ప్రత్యేకించి తనజాతీయుల కీతడు చేసిన దొడ్డపని అది. రాష్ట్రవిభజనమున నీతడు కావించిన కృషిని మన్నించి, భారతీయు లీతని ౧౯౨౦లో 'లింగ్విస్టిక్ లీగ్'నకు అధ్యక్షునిగావించి గౌరవించిరి. భారతీయు లొకఆంగ్రుసకు చేసినతొలిమర్యాద అది. పదంపడి వంగరాజీయవాదులభేదములను పరిష్కరించుటకు న్యాయమూర్తిగా పట్టాభి ఎన్నుకొనబడినపుడు ఆంగ్రుడందినగౌరవము తేటపడినది. గంపలకొలది అన్యరాష్ట్రీయులు తమబుజ్జలపై కురిపించు పువ్వుల నందికొనుటకు వంగీయులు ఎగిరి గంతులువేయుదురు. ఒక్కొక్కపుడు తమపాదములకు తాము మ్రొక్కుకొని ఆనందింతురు. అన్యరాష్ట్రీయుడు తీర్పుచెప్ప నెదుట నిలిచినపుడు, "నీవెవరవు పుల్లయ్యా!" అని సాగనంపుటకు వీరు సంశయింపరు. అంగకారమును, ఆలోకమును ఒక్కచోటున నెట్లుండును? ఆంగ్రత్యరాహిత్యమును, ఆత్మగౌరవమును ఒకేనెలవున నుండజాలునా?

జాతీయవిద్యపై పట్టాభికి ప్రేమమెండు. హనుమంతరావు దివంగతుడైనపిదప ఆంగ్రజాతీయకళాలకు ఆంక్షయైనవాడు పట్టాభి. జాతీయవిద్యపట్ల ఆంగ్రులకుండినఅభీమానము నే డించుమించుగ నడుగంటుటచే నేడు జాతీయకళాలయందు కొన్నిపుంజీల విద్యార్థులుమాత్ర ముండిరి. దీనికిగల ఆర్థికదార్ధ్యము సన్నగిలినది. హృదయదార్ధ్యము వీడని పట్టాభి దీని నట్టిటులాడనీక గట్టిగబట్టియున్నాడు. విశాలహృదయుండగు రామకౌటీశ్వరరావు దీనికి ప్రిన్సిపాలైయుండి, తనజాతీయధర్మమును నిర్వహించుకొనుచున్నాడు.

గాంధీజీపాంచజన్యన్యానమును వినినంతన పట్టాభి చరచర ముందులకు సాగివచ్చినాడు. మహాత్మునిమంత్రమందలి పటుత్వమహత్త్వము లిట్టివని ఆంగ్ర పృథ్వి కెఱుకపఱచినాడు. "జన్మభూమి" మూలమున నన్యరాష్ట్రీయులందు ప్రచారముసాగించినాడు. కొంత కాలము చెఱ ననుభవించినాడు. "దేశభక్తులందు ఇతడు లెస్స" అని ఒకఅన్యరాష్ట్రీయు డెన్నడే అనియున్న యెడల, ఈత డొకదిరుదుపపదన మందియుండువాడు.

పట్టాభి, మేధాశాలి

తీక్ష్ణబుద్ధిగల పట్టాభి ఆంగ్ల సాహిత్యమందును, వైద్యవిద్యయందును, అర్థశాస్త్రరాజీయశాస్త్రములందును మాత్రమేకాక ఇతరవిజ్ఞానశాఖలందుగూడ కొంతపరిచయము సంపాదించగలిగినాడు. తెలుగువందుగూడ నితడు ధారాళముగ నుపన్యసింపగలడు. కొంత కాలము తెలుగుసహకారపత్రికను నిర్వహించినాడు. హిందీనుందుగూడ నీతడు చక్కగ మాటలాడగలడు; ఉర్దూతమిళములను చవిచూచివదలి నాడు. ఒకవిద్వాంసుని నిక్కంపుబోతు కనుగొనవలెననిన, నట్టింటున్నపు డాతని నకస్మాత్తుగా పట్టవలెను. ఏదేనిధోరణిలోనికి మెల్లగ దింపవలెను. తీగలాగినయెడల డొంక లేచివచ్చును. ఎవ్వనిపాండితి గాని అంతరంగమున దొంగయై దాగియుండదు. మీది రాతిని తొలగించినంతన గంగోదకము లోని యూట నుండి ఉబికివచ్చులీల, విద్వాంసునిమనసునందలి భావ

సాతము తెరలుతెరలై పొంగివచ్చును. పట్టాభి ప్రసంగము పాంచాలనీమహాదేవి. ఈ సీమయం దైదు ఉపనదులుండుట ప్రపంచ మెఱుగును. పట్టాభిప్రజ్ఞా ఐదుతరగతులు కలవని పాతకులు గ్రహించియేయుందురు. ఈయొడింటిని అనుసరించు శ్రోతలకు జ్ఞానసింధువు గోచరమగును. ప్రసంగకాశలమున పట్టాభికున్న ప్రాముఖ్యము అనల్పము. పట్టాభి చక్కనిజ్ఞాపకశక్తిగల మనీషి. వేసావారును, చిలకమర్తివారును, భోగరాజువారును నైదోడులు.

పట్టాభి, మనుష్యుడు

పట్టాభి వక్తయనుడు; వ్రాతగాడనుడు; వాచనా కుశలుడనుడు; వ్యవహార యనుడు. మనుష్యుడనిపించు కొనినపట్టాభియే పట్టాభి. ఇతడు నాస్తికుడను నొక వచంతియుండెడిది. పెళ్లి ఎట్టి నాస్తికుడో, ఇతడును

అట్టి నాస్తికుడే ఏమో! పెళ్లివ్రాతలు బోధపఱచును కొనినవారలు అతడు నాస్తికుడో, ఆస్తికుడో ఎఱుగుదురు. పట్టాభిజీవనమును పరికించినవారు అతడు ఆస్తికుడో, నాస్తికుడో ఎఱుగుదురు. గాంధీకి శిష్యుడైన వ్యక్తి నాస్తికుడైనచో, అతడు 'జూడన్ ఇన్ కేరియట్' అయియుండును. ఆచార్యునితో బాటు తానును శిలు మునుచేబూని, తనదేశీయులవృత్తి నాకర్షించియుండు నాడు కాదు. దైవభక్తునును, ఆశాచారాధకునును అనవరతము కనులెదుట దివ్యవృత్త్యునును చూచుచుందురు. అంధకారమందు దిగబడినను పీరు తమభావివిజయము నెడల విశ్వాసముందితీరుదురు. నాస్తికుడు విశ్వాస రహితుడు. పట్టాభిక్రియలను, పట్టాభిరచనలను పరికించినవారు, అతడు ఆధ్యాత్మపానకుడనియు, ఆశోప హర్షుడై పడియుండక అనంతవిజయమును పూరించు యోధుడనియు గ్రహించజాలుదురు. *

*పట్టాభి వాక్కులను గమనింపుడు: "When we speak of the Religion of patriotism or elevating politics to the plane of Religion, we merely make the sordid politics of the day sacred, the compartmental politics of the day comprehensive, the competitive politics of the day co-operative" Vide Patabhi's article with the caption "Has Congress failed?" recently contributed to the "Amrita Bazaar Patrika" Pooja Number. ఈవాక్కులతో రాధాకృష్ణునివాక్కులను పోల్చిచూడు. "Religious idealism seems to be the most hopeful political instrument for peace. The world must be imbued with a love of humanity. We want religious heroes who will not wait for the transformation of the whole world but assert with their lives if necessary the truth of the conviction on earth ore family" (Vide Radhakrishnan's famous book Kalki, page 96). "We rest but to wake up. We are passive only to become active once again" (Vide Patabhi's article

"Is Gandhi played out?" which appeared in the first issue of the "Twentieth Century") దీనితో సీవాశ్వులను పోల్చిచూడు: "A period of rest ensues during which the unconscious may work effectively" (Vide: C. E. M. Joad's "Counter attack from the East" page 102) ఈసల్యులనుమాడ పరికింపుడు: Intellectual inaction seems to be the prelude to the intuitive flash. We must allow the intellect to be fallow, let the object soak into the subsoil of our mental life and elicit its reaction to it" (Vide Radhakrishnan's "An Idealist View of life" page 179) పట్టాభిరచనములును గమనింపుడు: "Every failure is only seemingly such and is in reality but a step to success", "Success itself is but the last phase of a series of failures". "We teach simplicity to our people and with simplicity of living comes sublimity of thought, ideas of self-respect, self-sufficiency, self-reliance and self-realization." ఈవాక్కులవలన పట్టాభియొక్క మానసికగ్రహణ మెట్టిదో తేటపడును.

తన ఆశయమును చేరుపట్ల వలసిన శక్తి నందుటకు ప్రతిమానవుడను తనలోపములతో తాను పోరునట, సంఘభీవనమునకు తనభీవనమును అనుబంధించి, సంఘస్థానిత్యముల కెదురేగియు, సంఘమునుండి త్రాడు త్రెంచుకొనక వేరుపడెడి వర్తింపవలెను. విజయభీవననిర్వహణమునకు వలసిన అనుభవము ఒక్కనాటితో చేజిక్కుదు. కఠినమైన భీవనశయం దారిలేకునంతదనుక, మానవుడు తన శరమును బొప్పిగట్టించుకొనుచుండవలెను. ఇత డెంతేమినున్నోకము నందవలెను. “నారాష్ట్రమున నాకు పలుకుబడిలే” డని పట్టాభి ౧౯౨౦ లో కలకత్తా యందు పలుకుట వినియుంటిని. ఒకప్పుడు ఈతని వేధించిన పరిస్థితు లెన్నో ఉండియుండును. పాట్లుపడక, నేలగుంజల పైకి లేచినవారు మహాపురుషులందు లేరు. ఒకప్పుడు తలపైబడు జానుస్కాంధుల, పదంపడి గౌరవ హేమభస్మమునని రవీంద్రు డనినాడు (Vide : Rabindranath's famous essay on “Nationalism”) నేడు పట్టాభి ధూల్యపలుంతితుడుగాక బంగారుమంటిప్రబావరణము నందుచున్నాడు.

పట్టాభి ప్రజలకు ఆతడందిన పేరు చాలినదికాదు. ఇందులకు ఆత డాంగ్లదేశపుట్టుట ఒక కారణము. రెండవ హేతువు ఇతడు క్రియైశ్వర రోతగలిగినవంతమానిసి యుట. పట్టాభికి మహాపురుషుల కలాము లున్నవనుట నిస్సంశయము. తాదలచినదానిని నమ్మి ఇతడు ముందజవేయును. తనతలపుల నెఱిగి, తనపలుకులు విని, తనచెయువులు చూచి ఒరులు సంతోషింతురనికాని, క్రోధకణములను హృదయములందు రవులజేసికొందురని కాని యోజింపక ముక్కునకు నూటిగా నీతడు పోవును. ప్రత్యుపకృతి నభిలషించి ఈతడుపకారములు చేయుడు. గట్టిపాదుపరియనుపేరందియు ఎనుటి దుఃఖమును, దారిద్ర్యమును పాపుట కీతడు హృదయ మంజూషను తెఱచివేయును. వేయి వెరవులు రోసి సాహాయ్య ముపేక్షించువానికి, ఇతడు లోడ్పడితీరును. అసాధ్యక్రియ నీతడు సాధించి తీరును. తనకు “తండాన” యను నవగ్రహములను తన మట్టును చేర్చుకొనుట ఈతడెఱుగడు. ఎత్తులువేయుట

ఈతని ప్రకృతికి ప్రతిహలము. ఒకరిని వశమొనర్చు కొనవలెనని ఇతడు పొగడ్తలొనికి దిగడు. ఏమోమోటము లేక, కుంఠ బ్రహ్మకొట్టినట్లు మాటలాడి, ఇత డెందటిప్రావసో తెచ్చుకొన్నాడు. ఎందటికన్న బుస్సులతో తలయొడ్డినాడు. పట్టాభి లౌకిక మెఱిగినవ్యక్తి కాడు. ఇతనిస్వప్నాకు, ఇతనిభ్రష్టాయమునుండి నెడలునది గ్రహింపనేరక, ఎంతో ఇతనికి ప్రతికర్తులై నిలిచిరి. ఒకరినూచాక జంకక, ఒకరిభూమి కై ఉబ్బి తబ్బిబ్బులాడక, ఒకరిజోహారునకై, ఒకరి సంప్రీతికై, ఒకరిసేవకై, ఒకరిఉపకారమునకై ఆతుర పడక, ఒకరియడుగులకు మడుగులూతక, ఇతడు తన పనిని తాను నిర్వర్తించుకొనును. సత్యరథలితము చేహుల లేదని నిట్టూర్పులు విడువడు. చీకటిక్రముకొనుచున్నను తనయత్నములకు వెలుంగు బాసఁబయ్యనని ఈతడు నమ్మును. కైదునుండి వచ్చినమర్నాడు దురదృష్టమును, అంతఃకలహమును, నిరుత్సాహమును, నిరాశయును, అత్యాచారమును పులుగులై కాంగ్రెసుపై వ్రాలియున్న మహూర్తమందు విజయముమీది ఆశను పోర్రోలక, తా నవలంబించిన కార్యవిధానముమీదివిశ్వాసమును సడల నీక, దైర్యమును చిక్కిబట్టి, చరచర నడిపి కరిగి పికెటింగునకు కడుంగి మరల కైదుదెస పడములు సాగించినాడు. రోగపీడితుడయ్యి, ఆపదను “హూ! హూ!!” యనిపిలచుటకు సంశయింపనిధీరుడు పట్టాభి. వలచి యుండినచో, ఇత డైశ్వర్యవంతుడై యుండువాడు; క్షీర్తిషఘాటిన వశపఱచుకొనియుండువాడు. వృద్ధి తనంత ధాను వలచివచ్చినపు డీతడు పెడముగము నట్టివాడు. ఈపని అవివేకమని కొందఱుండురు.

మహాపురుషులక్రియలొక్కొక్కపుడు పిచ్చిపనుల వలెను, వివేకరహితచర్యలట్లును పోడగట్టును. కాలము కడచినగాని ఈక్రియల నిజరూపము లేటపడదు. మహాపురుషునకైనను పదస్థలనము సహజము. మహాపురుషుడును ఒకమానవుడే. బొంబాయి క్రానికల్ పత్రికా సంపాదకత్వమును స్వీకరించి, పృథ్వినాలునుమాలలతో సంబంధముగల మహానగరమున నివాస మేర్పఱచుకొని, ఒకమాటు సముద్రము దాటియుండినచో, తాను విశేష

ప్రతిభ నందుటయేగాక, పట్టాభి తనజాతి కంటేని పేరు దెచ్చియుండువాడు. తనయున్నది దిగదుడుపని నపు డది తనజాతికి బలహారగునని ఈతడు గ్రహించి యుండకపోవచ్చును.

సాహస మొక్కకపుడు మొండిసాహస మగు నట్లు, తెగున యొక్కకపుడు కూడనితెగున యగులీల, త్యాగ మొక్కకపుడు తీవ్రాచరణ మనిపించుకొను నేమో! మినమేమములు లెక్కించుట త్యాగిపని కాకుండుట నిక్కమే. త్యాగికైనను కన్నులుండును కదా! మహర్షివము నీదుటకై ముందుకు దుముకవలయు నేని కనులుమూసికొని సుడిగుండమునందే ఈతడు లంఘింపవలెనా? త్యాగమునకు ఊగిసలాట ఘోర విరోధయే! కాని దూరదృష్టి దానికి వైరియని యోచించి, నిమగ్నములో మ్రగిలిపోవుట మహాత్యాగముని తలచువాడు త్యాగతత్త్వమును గ్రహించిన వాడు కాడని నాయుద్దేశము. దూరదృష్టి త్యాగమునకు విరోధియగుట నిక్కమగునని, అది పుణ్యి నుండి బహిర్గతము కావలెను. పనునొకండుగురు యువకులను దోకొని ఘోరమృత్యువును ఆహ్వానించిన ఇబ్రీమహాపురుషుడు తనకర్తవ్యమునకు కనులుంచి ముందుల కుటుకవలసెడిది. మహాత్యాగమునలిసిన ఏను పూడ, తగుముహూర్త మానన్న మగువఱకు తడసి యున్నాడు. ప్రాణములను కాపాడుకొనుటకై పగతుర దరిసుండి పాటివాడు. ("Therefore they sought again to take him; but he escaped out of their hand, and went away again beyond Jordan into the place where John at first baptized; and there he abode." Vide; Verses 39&40 Gospel of St. John) దచ్చి విజయధ్వజమెత్తిన ఏను లెందఱున్నారు?

ఇట్టిఏనుల కబ్రహ్మ కలుమొగిచెవను. ఇట్టిఏనుల కంటెగూడ బ్రతికి విజయమంది, చచ్చి దిగ్విజయ మందిన ఏనులు ఘనతరప్రజ్ఞగలవారని నాతలంపు. రాజకీయములకు కావలసినది వట్టి మతావేమేకాదు, దూరదృష్టియు గూడతప్పక వాని కవసరమైనదని నొక్కి చెప్పుదును. గంగపాంగి ఒక్కొక్కపుడు ఆర్థ్యవర్తమును ముంచివేయును. పట్టాభిమేళస్సుకంటె, పట్టాభి హృదయము చిన్నదియేయయ్యు, అది మహావేళమన పాంగి, మేళస్సుగుమునుగూడ రెండుమాడుతూగులు ముంచివేసినది! వాడి మెదడుగలపట్టాభి తుదిరొబ్బును చేరలేదంటినిగదా! మెదడుకొనయందే అద్భుతమరీచి సంకోభితంబైన నూత్నదృష్టి దివ్యపుష్పముట్లు ప్రస్ఫుటించును.

చేక్కిన చక్కనితరుణములను దూరముగ గెర వాటువేసిన పట్టాభి మొండితనమును ప్రవర్తించెనుగాని త్యాగము చూపలేదని నొక్కివక్కాణింతును. వానిని బట్టి యాతడు ధూప్రవర్తనము చేసియుండవలసినది. కాని పట్టాభి సామాన్యమకాడని యెఱుగుదును. నిన్నటి లోపములను నేను నేలగుల్చి, రేపటివిజయమునకై వానిని మెట్టులుచేసికొనుట మహాపురుషుని లక్షణము. పట్టాభి నేను యువకుడై నిలిచినాడు. స్వరాజ్యభవనమును దృష్టియం దిడికొన్నాడు. (Vide: "Has Congress failed?" last paragraph) ఈ సాగమున కీత డెట్టి మెట్టులు కట్టునో పరికింలేముగాక.

పట్టాభి నూతనజేజుమందిననాడే రుచిచుంబన మంది వికసించు పూలలీల, ఆతని ఆశయములు కనుమించును. నాడే ఆతనిహృదయ మానందసౌరభమున దేలి యాడును. నాడే పట్టాభి ఆంగ్రప్రజ్ఞ నూసినవాడగును. నాడే పట్టాభి పట్టాభిరాము డనిపించుకొనును.

మూడవమాధవవర్ష అపరిమిత బలపరా

క్రమసంపన్నుడనియు, మహారాజాధిరాజనియు, రాజపరమేశ్వరుడనియు నీవఱకే తెలిపియుంటిమి. ఆతని ప్రజ్ఞాధికములను, గుణాతిశయములను ఆతని యీశ్వరుడు, పాలనూరు శాసనములు మనోహరముగ వర్ణించుచున్నది. ఈశ్వరుని శాసనము మాధవవర్షస్మృతి, మతి, బల, సత్త్వ, ధైర్య, వీర్య వినయసంపన్నుడనియు, సకలమహిమండలమునుజపతి ప్రతిపూజితశాసనుడనియు, స్వభుజబలవిజిత సకలసామంతాతులబల వినయ, నయ, నియమసత్త్వ సంపన్నుడనియు, సకలజగదవనితప్రతిపూజితశాసనుడనియు, అగ్నిహోమసంప్రయజియనియు, హిరణ్యగర్భప్రసూతుడనియు, ఏకాదశాశ్వమేధావభృథావధౌతజగత్కల్మషుడనియు, సుస్థిరకర్ముడనియు, మహారాజనియు తెలుపుచున్నది. ఈవిశేషము లన్నియు కేవలము స్తుతిపాతకవచనములని మనము నిరసింపరాదు. ప్రాచీనభారతీయరాజనీతిశాస్త్రమును, తద్ధర్మమును తెలిసినవారి కీవిశేషములు నిశ్చయముగ యథార్థము లని గోచరించును. నేడు మనము 'మహారాజ' పదమును నిరర్థకముగ వాడుచున్నాము ప్రాచీనరాజధర్మము నెఱిగినవారి కీ 'మహారాజ' పదము సరియైన అర్థము స్ఫురింపజేయును. అనేకమందిమనుజులను, సామంతరాజులను తనవశముగాజేసికొని తనయాజ్ఞలను పూజించి పరిపాలింపజేయుగల్గిననూతడే 'మహారాజ' పదమునకు అర్హుడు. 'మహారాజ' పదము క్రీ. శ. తొమ్మిదవ

శతాబ్దమువఱకు దక్షిణాపభ్రమం దంతటను ఆయర్థము నందు వాడబడుచుండెను. అనేకమంది రాజశ్రేష్ఠులపై తన పరమేశ్విత్యమును స్థాపించిననాడు ఆమనుజులపతి మహారాజని తలుచుకొనుచుండెను. క్రీ. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమునుంచి 'మహారాజ' పదమును ఆయర్థమునందు రాజనీతిజ్ఞులు వాడుట మాని దానికిబదులు 'మహారాజాధిరాజ' అనియు, 'రాజాధిరాజ' అనియు, 'పరమభట్టాగకు'డనియు, 'రాజపరమేశ్వరు' డనియు మొదలయిన విశేషణములు పెక్కింటినిచేర్చివాడసాగిరి. కావున విష్ణుకుండినులనాటికి మహారాజపదము "మహారాజాధిరాజ," "రాజపరమేశ్వరు" "పరమబ్రహ్మ" జ్యాదివిశేషణములందు గల విశేషార్థముతోగూడ నుపయోగింపబడుచుండెనని యూహించుకొనవలయును.

ఇంచుమించుగా నిట్టివిశేషణములనే పాలనూరు శాసనముగూడ తెలుపుచున్నది. అం చాతని బిరుదు గద్య యిట్లున్నది:

"అతులబలపరాక్రమ, యశోదానవినయసంపన్నో; దశశతసకలసరణీతలనరపతి; రవశితవివిధధివ్యత్రివరనగరభవనగతపరమయావతీజనవివారణరతి; రసన్యృపతిసాధారణదానమానదయాగర్భ, ధృతిమతి, ధైర్య, కాన్తిశౌర్యాదార్యగాంభీర్యప్రభృత్యనేకగుణసంపజ్జనితరయసముత్థితభూమండలవ్యాపి విపులయశాః; క్రతుసహస్రయాజీ; హిరణ్యగర్భప్రసూతిః* ; ఏకాదశాశ్వమే

యా ఇండికా, సం. ౧౭, పుట 33౭, నోటు ౪.) ఇది సంప్రదాయవిరుద్ధమైన వ్యాఖ్యానము. ఇట్టి విశేషణమే దామోదరవర్మ మట్టిపాడుశాసనమందు "అనేక హిరణ్యగర్భోద్భవోద్భవస్య" యనియు (ఎ. ఇ. సం. ౧౭, పుట 3౨౭, పంక్తి ౨-3); అత్తివర్మ గోరంట్ల శాసనమందు "అప్రమేయహిరణ్యగర్భప్రసవేన" (ఇండి

* "హిరణ్యగర్భప్రసూతిః" అన్న విశేషణమునకు నింతవఱకు సరిగా నెనరును సరియైన యర్థమును చెప్పలేదు. హుల్లుపండితుడు "హిరణ్యగర్భ" మనునది మహాదానములలో నొకటియనియు, 'హిరణ్యగర్భప్రసూతిః' యనగా హిరణ్యగర్భ మను మహాదానము చేసినవాడనియు నర్థము చెప్పుచున్నాడు. (ఎఫ్. గాఫ్.

ధావభృగస్నానవిగత జగదేనస్కం; సర్వభూత పరిరక్ష
ణచుచ్చు; విద్య, ద్విజ, గురు, విప్ర, వృద్ధ, తపస్వి
జనాశ్రయ; మహారాజః..... మహీ
తలనృపతిభాస్కరః; పరమబ్రహ్మణ్యః”

విష్ణుకుండినులలో పరమబ్రహ్మణ్యుడని పిలుచు
కొన్నవారిలో కడపటివాడును, మొదటివాడునుకూడ
నీ మాధవవర్మయే! ఇది యాతని రాజపరమేష్ఠిత్యమును
మాత్రమేకాక హిరణ్యగర్భప్రసూతిత్వమునుగూడచెలుపు
చున్నది.

ఈపూరుశాసనమును మూడవమాధవవర్మ విజయ
రాజ్యవర్షములు 32 అగు నేట గ్రీష్మఋతువున ౧౫-వ
దినమున నాజ్ఞాపించెను. అప్పు డాతడు కుడావాడ
విజయస్కంధావారవాసకమునా విడిదియుండి, గుద్దాది
విషయములోని విలంబలిగ్రామమును తన వంశవిభూతి
కొఱకై శ్రీవత్సనగోత్రుడును, బ్రాహ్మణుడును నగు
అగ్నిశేఖరకు సర్వకరపరిహారముగా అగ్రహారముగావించి
ధారవోసెను. ఆవృత్తాంతమును ఏతద్విషయనివాసు
లయిన సర్వజనులకు తెలియబఱచుటకును, అచ్చటి రాజ

పురుషులు తనశాసనమును యథావిధిగా పాలింపవలసిన
దని ఆజ్ఞాపించుటకును క్రియపుత్రుడైన మధ్యస్థిభట్ట
రకుని “ఆజ్ఞప్తి”గా నియమించి పంపెను. ఈపూరు
శాసనములో చేర్చినబడిన గ్రామములు మూడును
నేడుగుర్తించుటకు సాధ్యపడకున్నవి. ఐనను గుద్దాదివిష
యము గుద్దవాదివిషయము కావచ్చును. కృష్ణాజిల్లాలో
నొక గుద్దవాదివిషయమును, గోదావరిజిల్లాయందు
గుద్దవాదివిషయమును, విశాఖపట్నంజిల్లాలో నొక గుద్ద
వాదివిషయమును గలవు. వీటిలో మూడవది పూర్వము
కళింగదేశములో జేరిన దేవరాష్ట్రములో నున్నది.^౨
ఈమూడింటిలో ఈపూరుశాసనోదాహృతమైన గుద్ద
వాదివిషయ మేదియో నిర్ధారణనీయ సాధ్యము గా
కున్నది. ఒకవేళన ఆగుద్దవాదివిషయము కళింగము
లోనిది కావచ్చుననుటకు ప్రమాణములు కన్పట్టుచున్న
వి. విశాఖపట్నంజిల్లా గోలుగొండతాలూకా పూర్వము
దేవరాష్ట్రములో జేరియుండెను. ఈ గోలుగొండ తా
లూకాయందు కురువాడయను ఒకగ్రామమును, గోలు
గొండ (యేజస్వి) మన్యంతాలూకాయందు వెలిబయలు

యను ఆంటిక్వేరీ నం. ౯. పుట ౧౦౨, పంక్తి 3) అని
యును గలదు. “హిరణ్యగర్భప్రసూతిః” అనగా బ్రహ్మ
దేవునియందు బుట్టినవాడని యర్థము. (హిరణ్యగర్భ
డనగా బ్రహ్మదేవుడు) త్కత్రియుడైన మహారాజు
పట్టాభిషేకమునొందినపిదప నొక వైదికకర్మవలన
హిరణ్యగర్భప్రసూతి యగుచున్నాడు. హిరణ్యగర్భ
ప్రసూతియైనందువలన పరమబ్రహ్మణ్యుడగుచున్నా
డు. మనుజుపతి జాతముచేత త్కత్రియుడయ్యును ఈ
సంస్కారమును బొందినతరువాత బ్రాహ్మణుడగు
చున్నాడని స్మృతివాదము. పట్టాభిషేకము జరిగిన
తరువాత మహారాజు గోగర్భమునుండి జన్మించునట్లు
హిరణ్యముయైన గోవును దెచ్చి మంత్రోచ్ఛారణ
పూర్వకముగ నొకతంతు జరిపి జాతకర్మను జరిగింతురు.
గోగర్భమునుండి జన్మించిననరుడు బ్రాహ్మణసముడగునని
వేదములు, స్మృతులు, ధర్మశాస్త్రములు ఘోషించు
చున్నవి. మహారాజును హిరణ్యగర్భప్రసూతిని చేయు
సంప్రదాయము నేటికి తిరువాన్కూరులో నున్నది.

౧. విజయస్కంధావారశబ్దమునందు ‘విజయ’
పదము కేవలము ముంగళవాచకముమాత్రము. రాజు
యధానంతరము రాజధానికి మరలినప్పుడుగాని
యుద్ధమున కేగుచున్నప్పుడుగాని సైన్యసమేతుడై విడిసి
యుండు విడిదికి ‘స్కంధావార’ మని పేరు.
ఈస్కంధావారము నిజమునకు తాత్కాలికముగ నిర్మిం
పబడిన యొక మహానగరము; రాజధానియని కూడ
చెప్పవచ్చును. ఇతడుండు రాజాంతఃపురమునకు వాసక
మని పేరు. పూర్వము, మహారాజులు తమ విజయ
స్కంధావారములను మహాగ్రామములచేత నుండిన
విశాలమయిన బయళ్ల మీద నిర్మించుచుండిరి. ఈ మహా
గ్రామములు దేవభోగములుగాని, బ్రాహ్మణులకిచ్చిన
అగ్రహారములుగాని కాగూడదు.

౨. Copper plate grant of Chalukya
Bhima I (C. P. No 14 of 1908-09.)

అను నొక గ్రామమును గలవు. విలెంబలి నెలింబయలును, కుడావాడ కురువాడయును గావచ్చును. ఈ యూహయే యథార్థమైన దనుచో మూడవమాధవవర్మ ఇచ్చిన గ్రామము కళింగదేశమునందలి దేవరాష్ట్రము లోని దనుట స్పష్టము. కళింగదేశమును దాటి జైత్రయాత్ర వెడలి శత్రువుల బహిర్యవచ్చుచేకాబోలు మాధవవర్మ ఈదానమును ఆజ్ఞాపించినాడు.^౧

మూడవమాధవవర్మ క్రీ. శ. ౬౧౦-౧౧ సంవత్సరము నడుమ, రెండవసత్యాశ్రయ పులకేశివల్లభుని ఆంధ్రదేశ దండయాత్రయందు ఓటువడి, హతుడై యుండవచ్చునని కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారల యొక్క అభిప్రాయము. ఇందేమియు అసంభవము కానబడదు. పైన నుడివినదాని బట్టి కళింగదేశమున గాంగులరాజ్యము క్రీ. శ. ౬౦౦-౬౨౦ సంవత్సరములనడుమ క్షీణదశనుండి, దిక్కుమాలి యుండెనని తెలియుచున్నది. ఇందులకు గాంగళకము ౯౧-వ యేడు మొదలుకొని ౧౨౮-వ సంవత్సరము వఱకు నొకశాసనమైన లభించకుండుట బలమయినప్రమాణము. ఆకాలమున మూడవమాధవవర్మ ఆంధ్ర, కళింగముల రెండింటిని నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమున పరిపాలించుచుండెను. అట్టియొక కళింగము దైన్యస్థితియందుండుట గాది సత్యాశ్రయుడు తూర్పుదెసకు దిగి, దక్షిణకొసల కళింగరాజ్యముల జయించి, విష్ణుకుండిన మాధవవర్మను ఎదుర్కొని యుండవలెను. అయ్యవొక శాసనములో కూనాలపుర యుద్ధవర్ణనము విష్ణుకుండినుల కొలనుపురమును తలపునకు తెచ్చుచున్నది. సత్యాశ్రయుడు పిన్దపురమును సాధించి పిమ్మట కూనాలపురమున కేగెనని యందు తెలుపబడి యున్నది. కూనాలమును, కొలనును కొల్లేరునుటకు సందియమేమియు లేదు. సత్యాశ్రయుడు తా నోడించిన శత్రువుల పేరులు తెలుపకుండుట మిగుల ఆశ్చర్యకరము. మహాపరాక్రమశాలియు,

యోధాగ్రేసరుడును నగు మూడవమాధవవర్మ మరణించిన వెంటనే విష్ణుకుండినులు ఏలుచుండిన ఆంధ్రదేశము పులకేశివల్లభునకు సులభముగా కైవస మయ్యె నని యూహింపవచ్చును. అందులకు సత్యాశ్రయ వల్లభేంద్రుని కొప్పారంతామ్రశాసనము ప్రబలప్రమాణము.

౨. మంచ్యణ్ణభట్టారకుడు — క్రీ. శ. ౬౧౦ మొదలుకొని ౬౨౪ వఱకును: ఇతడు తండ్రి వెనుక జీవించియుండెనో లేనో, నిర్ధారణనీయుటకు బిలుగానరాదు. అయినను కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శ. ౬౨౪ సంవత్సరమువఱకు చాళుక్యరాజ్యమును ఆంధ్రదేశమునందు స్థాపింపజాలకపోవుట జూడ మంచ్యణ్ణ భట్టారకుడంతవఱకు జీవించియున్నాడని యూహింపవలసినప్పుచున్నది. సత్యాశ్రయు డాంధ్రదేశమును బాలింప తనకు సేనానియు, నాప్తభృత్యుడు నగు పృథివీద్రువరాజును ప్రతినిధిగా నియమించి చనియుండును. ఇతడే కొప్పారంతాసనమున కాజ్ఞప్తి. మంచ్యణ్ణ భట్టారకుడు, చాళుక్యభూపాలు డాంధ్రదేశసీమల దాటిసంతనేద్రువరాజు నెదుర్కొని ఘోరసంగ్రామమునందు ఓడించి హతముగావించియుండును. అతడు పోగొట్టుకొనిన వైతృకరాజ్యమును మరల సంపాదించుకొనుటకై విశ్వప్రయత్నములు చేసియుండుననుటకు సందియము లేదు. పృథివీద్రువరాజు మరణించినతరువాత సత్యాశ్రయుడు తనకు ప్రియానుజుడును, యువరాజు నగు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని వేంగిదేశమునకు బంపియుండును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు వేంగీమహారాజ్యమును సంరక్షించుకొనుటకంటే, తన కొకరాజ్యమును స్థాపించుకొనదలచి యాంధ్రదేశము మీదికి వచ్చియుండును ఈయూహయే సరియైన దయినచో కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు క్రీ. శ. ౬౧౮ మొదలుకొని ౬౨౪ వఱకు నైదారు సంవత్సరములు వేంగీరాజ్యమునకై మంచ్యణ్ణభట్టారకునితో ఘోరయుగ బోరాడి, యతని నోడించియుండవలయును.

౧. ఈశాసనము విశాఖబట్నంజిల్లానుండి రెండు జిల్లాలు దాటి గుంటూరుజిల్లాకు ఎట్లు పోజాలియుండునని చదువరులు సందేహింపనక్కరలేదు. ప్రతిగృహీత

కుటుంబములు అరిష్టములు కలిగినపుడు వలసబోవును వీటిని గోంపోయియుండురు.

౨. Ep. Ind. Vol. VI. p. 1. Verse 17.

పైన నుడివినరీతిని మంచుల్లుభట్టారకుడువిఫలమనోర
ఘడై, దైవోపహతుడై క్రీ.శ. ౬౨౩-౪ సంవత్సరప్రాం
తమున మరణించియుండవచ్చును. ఆసంవత్సరమునందే
కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు స్వతంత్ర చాళుక్యరాజ్యమును ఆంధ్ర
దేశమున స్థాపించెను.^౧ మంచుల్లుభట్టారకుని మరణ
ములో విష్ణుకుండిన్యధిరాజ్యము కూలంకషముగ నాశ
మొనరింపబడెను. అతని మరణముతో నాంధ్రదేశమున
కుబ్జవిష్ణువర్ధను నెదిరింప శక్తిగల ప్రత్యర్థి లేకుండ
బోయెను.

౬

‘విష్ణుకుండి’ శబ్దోత్పత్తి, ఇతర విషయములు
విష్ణుకుండిశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తి మనకు సరిగా తెలి
యదు. వినుకొండ యను తెలుగుదేశపు గ్రామనామము
ఇంతకుముందే వచించినట్లు సంస్కృతమున ‘విష్ణు
కుండి’ గా నుండియుండవచ్చును. అంతేకాని నా
మిత్రులు కొమఱ్ఱజు వేంకటలక్ష్మణరావుగా రూపించి
నట్లు “వినుకొండయును తెలుగుపదమును పరిపాలకవం
శమువారని మెప్పించుటకు పండితులు విష్ణుకుండిగా
సంస్కరించియుండు”రని యూహించుటసంభావితము.
ఇందులక్ష్మణరావుగారు నిక్కముగా పారబడిరి. క్రీ.శ.
౪, ౫ శతాబ్దములందు “వినుకొండ”, విష్ణుకుండియని పర
గనో, లేకవిష్ణుకుండియనిపర గనో తెలుపుకొననాధారము
లేవియు గానరావు. అట్టియొడ వినుకొండయే మొదటి
వ్యుత్పత్తిపదమనియు, దానినుండి ‘విష్ణుకుండి’యని సం
స్కృతశబ్దమును పండితు లూహించిరనుటయు కేవలము
సాహసము. విష్ణుకుండిపదమునుండియే ‘విష్ణుకుండి’, విను
కొండి, వినుకొండ మొదలయినవి జనించి ప్రాకృత
తద్భవములయైననుట సమంజసము. “వినుకొండ.”
“విష్ణుకుండి”గా మారెననుట కాధారములు లేవు. విను

కొండ పూర్వము విష్ణుకుండిగావచ్చు నని మొదట
డాక్టరు కీలుహారనుగారు ప్రతిపాదించిరి.^౨ విష్ణుకుండి
వాస్తవ్యులయిన కారణమున, ‘విష్ణుకుండి’ వంశనామ
మయినది. శాసనములందు “విష్ణుకుండినాం” అని వంశ
నామము గానబడుచున్నది. ఇట్లే వాకాటకులు ‘వాకా
టకానాం’ అనియు, పల్లవులు ‘పల్లవానాం’ అనియు,
కడంబులు ‘కడంబానాం’ అనియు సనుకాల్గుట
దెలుపుకొనిరి. తెలుగుదేశమున గ్రామనామము ఇంటి
పేరుగా నుంచుకొనుచవారముకలవని అం.నరికిని దెలిసిన
విషయము. లక్ష్మణరావుగారు “ఒకవేళ నీవిష్ణుకుండి
వంశజులు తాము విష్ణుకుండమునుండి యుద్ధవించినట్లు
చెప్పుకొనవచ్చు”ననివ్రాసిరి. ఈవ్రాత కేమియు నాధా
రము లేదు. ఇట్టి వివరితపు వ్యుత్పత్తిగాఢమ విష్ణుకుండి
నులు కల్పించుకొనియుండలేదు. విష్ణుకుండి వాస్తవ్యు
లగుటచేత నానగరనామమును వంశనామముగా చేసికొని
“విష్ణుకుండివంశమువారైన” అని అర్థమిచ్చు “విష్ణు
కుండినాం” అనుపదమును శాసనములందు వాడియుం
డిరి. లక్ష్మణరావుగారు పారబడినట్లు ‘విష్ణుకుండి’ వంశ
జులు అగ్నికులక్షత్రియుఁ గారు. వీరు మొదట బ్రాహ్మ
ణులు. తరువాత క్షత్రియులయిపోయిన వాకాటకుల
తోడి సంబంధమువలన సుక్షత్రియులైరి. మరల కొంత
కాలమునకు హిరణ్యగర్భప్రసూతులై, బ్రహ్మగర్భమును
సంపాదించుకొని బ్రాహ్మణసము లయిరి. మొదట
అగ్నిష్టోమాదిసమాస్రక్రతువులను చేసిరి. రెండవసాధక
వర్గ ఈపూరుశాసనమునందు క్షత్రియులు నిస్సారము
గా జూడబడినట్లు దేవవర్మ కుపయోగింపబడి “క్షత్రి
యావస్కంద ప్రవర్తితాప్రతిమ విఖ్యాతపరాక్రమస్య”
యను విశేషణము నూచించుచున్నది. విష్ణుకుండిను
లెక్కడను తమ గోత్రమునుగాని, వ్యుత్పత్తికథను గాని
తెలుపుకొనియుండలేదు. అట్టియొడ లక్ష్మణరావుగారు

౧. నేను స్టీటుపండితుడు చేసిన కాలనిర్ణయ
మును అంగీకరించుటలేదు. ఆంధ్రుల చరిత్రలోని
చాళుక్యయుగమునుగూర్చి యొకగ్రంథమును వ్రాసితిని.
అందు చాళుక్యుల కాలనిర్ణయమునుగూర్చి ప్రథమప్రక

రణమున విఫలముగ చర్చించితిని. అందుకుబ్బవిష్ణువర్ధనుడు
క్రీ.శ. ౬౨౪ వ సంవత్సరమున వేంగిమహారాజ్యమునకు
అభిషిక్తుడయ్యెనని నిర్ధారణచేసితిని.

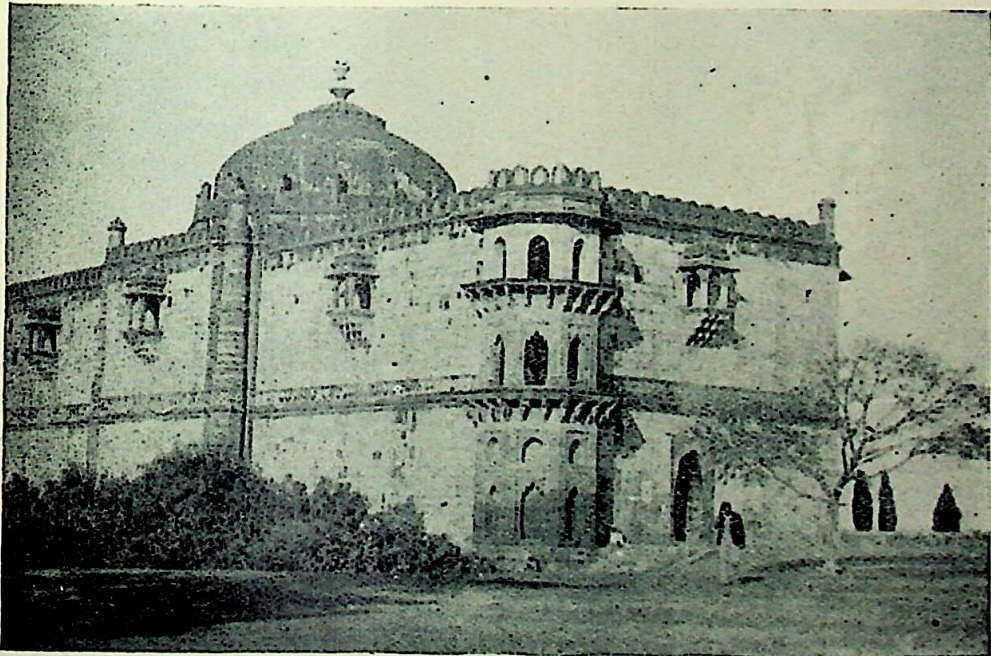
౨. Ep. Ind. Vol. 1V. p. 195.

ధీర్ఘ చిత్రములు

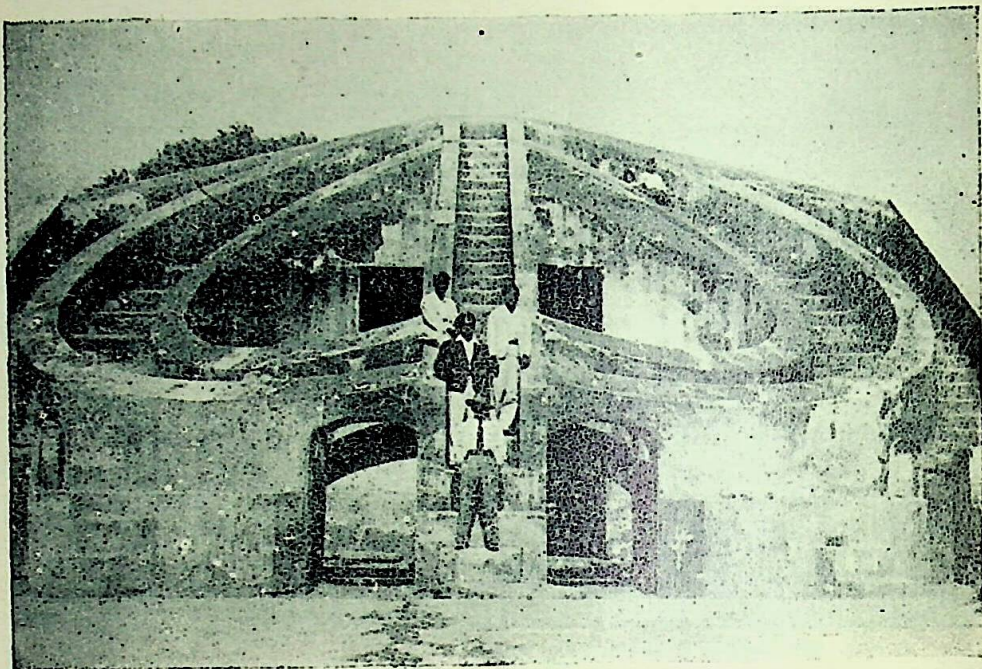
౧. పాతకోట-ధీర్ఘ

దీనిని క్రీ. పూ. ౧౫౫౦ సం. న పాండవగ్రంథం ద్వారా కట్టించినది ప్రతీతి. ౧౫౫౦ క్రీ. శ. సం.న హుమాయూను దీనిని మరమ్మత్తు చేయించెను. షేర్ షా కట్టించిన మసీదుహాడ ఇందు కలదు.

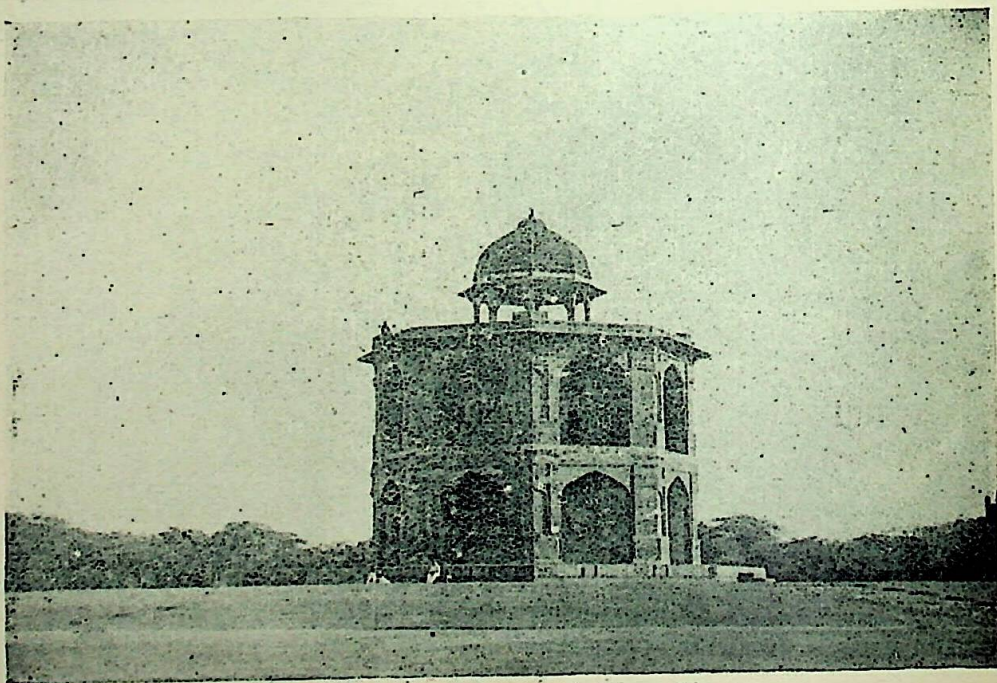

లి షేర్ షా మసీదు ధీర్ఘ పాతకోటలో
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri
షేర్ షా దీనిని ౧౫౫౦ సం. న కట్టించినాడు.

R. N. N. R.

3. జంతర్ మంతర్
(వక్షత పరిశోధనశాల)

విపరీతపుటూహాలు చేసి 'విష్ణుకుండి' గోత్రనామ మైయుండవచ్చునని యూహించుట పొరబాటు. విష్ణు కుండిగోత్ర మే ప్రవరకాండయందును, వారే యనినట్లు, గానరాదు. వినుకొండకు సమీపముగా నున్న శ్రీ పర్వతము వారి కులదైవతమునకు నిలయును. దానికే నాగార్జునకొండయని పేరు. ఈ యూహ యివ్వల వారికిన నాగార్జునకొండశాసనములబట్టి నిర్ధారణ ము చున్నది.¹ శ్రీపర్వతమును, శ్రీతైలమును ఒక్కటి గావు. అని వేర్వేరు పర్వతములు. రెండింటికిని నమమ ఎనభయిమైళ్ళవూర మున్నది. శ్రీపర్వతస్వామి ఎవరో ఇంకను నిర్ణీతముకాదు.

విష్ణుకుండిమలకు బూర్వ నిప్రాంతమును ఇఖా కు వంశీయులు పరిపాలించిరి. వారు శ్రీపర్వతస్వామి పాదానుధ్యాతుల మని చెప్పుకొన లేదు గాని వారి శాసనములందు వారు బ్రాహ్మణోచితములయిన అగ్ని హోత్ర, అగ్నిష్టమ, వాజపేయ, అశ్వమేధాది వేదోక్తములయిన క్రతువులు చేసిన విషయములు గాన వచ్చుచున్నవి. ఇఖాకు (ఇక్ష్వాకు) కులజుల పరిపాల నమున మొదట అభివృద్ధికివచ్చిన విష్ణుకుండి వంశజులు తమ ప్రాత యేలికల వంశమర్యాదలనే అనుకరించి యుందురు. ఇఖాకులవలె విష్ణుకుండిను బుద్ధిభగవాను నే అర్పించియుందురు. ఆనాటికి బౌద్ధ బ్రాహ్మణులు ప్రభువు లయి, వీలికలయినపుడు వారు పునరుద్ధారణము నొందిన వేదోక్తములయిన క్రతువులను కాలాను సరణము నాచరించి యుందురు. బ్రాహ్మణ ధర్మమును, వేదోక్త కర్మమును దేశమునందు ప్రబలింపజేయుత శ్రీ పర్వతస్వామి భగ వాను డయిన బుద్ధుకు మహాదేవుడై శివు డయినాడు. బ్రాహ్మణమతవలంబను లయిన విష్ణుకుండినులు అదిర కాలమున వేదవిహితమైన బ్రాహ్మణధర్మము నంగీకరించి క్రమసహస్రములను ఆచరించిరి.

విష్ణుకుండినుల శాసనములందు వారికాలమునాటి రాజ్యాంగవిధానమును దెలుపు పదములు గొన్ని గాన

వచ్చుచున్నవి. ఈపదములు తొలుత మూడవ మాధన వర్మ ఈశ్రాహ, పాలమూరుశాసనములందు గానబడు చున్నవి; కావున విష్ణుకుండినుల రాజ్యాంగము ఆమహా రాజు కాలమునాటికి పరిణతి నొందినట్లు ఊహింప వచ్చును. ఈశ్రాహుశాసనమునందు దానము "సవరాజ పురుషైః పరిహతకవ్యః; పాలయితః" అని యున్నది. ఆప్రాంతమం దుండు రాజపురుషు లాదానము సర్వకర వివర్జితముగా నొసగబడిన దని యెరిగి, యావిధముగా పాలింపవలయునని యావాక్యమున కర్థము. రాజకార్య ములను నిర్వహించువారు రాజపురుషులు. వా రెవ్వరో తెలుసుకొనుటకు పాలమూరుశాసనము తోడ్పడు చున్నది. అందు "..... విషయే, విషయ మహత్త రాణ్, అధికార పురుషాంశ్చ ఇమ మర్థే మాజ్ఞాప యతి"; అవిషయమం దున్న విషయ మహత్తరులను, అధికారపురుషులను మహారాజు ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు. ఈవిషయమహత్తరులును అధికార పురుషులు నెవరు? మహత్తరశబ్దమురామాయణమునందుకూడ "గ్రామస్థోమ మహత్తరా" అని కానవచ్చుచున్నది. దానికివ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు "గ్రామే, స్థోమే చ వర్తమానా మహత్తరా" అని విశదీకరించి, "మహత్తరా" అనగా నక్కడ ప్రధానభూతులయినవారని అర్థమిచ్చి వాడు.² కావున మహత్తరు లనగా నచ్చట, నప్పటికి ప్రధానపురుషులుగా ప్రజలచే నెన్నుకొనబడినవారుగాని, మహారాజుచే నియోగింపబడినవారనిగాని అర్థము చెప్పవచ్చును. ప్రకృతమందు "విషయమహత్తరా" అను పదమునకు "ఆవిషయమునందు మహారాజుచే నియోగింపబడిన ప్రధాని," అని అన్వయము చేసుకొన వలయును. దామోదరపుర తామ్రశాసనమునందు "మహ త్తరులు", "అన్యకుల అధికరణులు" మొదలయినవారు పేర్కొనబడిరి.³ అధికరణు లచ్చట భూముల వృత్తిని తరములను నిర్ణయించి, వాటిపై చెల్ల వలసిన కరముల (పన్నుల) సేర్పటివి విషయాధ్యక్షునకు నివేదింపవలసిన బాధ్యతగల రాజపురుషు లయియున్నారు. అట్టివారిపై

1. Ep. Ind. Vol XXI. pp. 1-26.

3. Ep. Ind. Vol. XV. p 36.

2. K.P. Jayaswal: Hindu Polity, p. 104.

యధికారముగల మహత్తరులు ప్రధానులు గ్రామమున కొక్కరుండురు. ఈమహత్తరులు గ్రామములందు చెల్లవలసిన భూమిపన్నులు మొదలయిన సర్వకరములను పరిగ్రహించి రాజకొశమునకు బంపవలసిన బాధ్యతగల రాజపురుషులు. ఇట్టి నియోగముగలవారు గావున సర్వకరపరిహారముగా నొనర్చబడి దానముచేయబడిన పాలమూరు అగ్రహారమును, అగ్రహారములను పాలింపవలసిన రీతిగా పాలించుటకు విషయమహత్తరులను అధికారపురుషులను మహారాజుచే నావిధముగా నాజ్ఞాపింపబడిరి. అధికారపురుషులనగా మహత్తరులైనది యధికారము లనియు, రాజుచే నియోగింపబడినవా రనియు నర్థము చేయుకొన వచ్చును. అయినను ఈ శబ్దార్థము ఇంకను విహారింపవలసి యున్నది. మాధవవర్మ పాలమూరు శాసనమున కాజ్ఞాపులు “అత్ర హస్తికోశ వీరకోశా, మహామాత్ర యోధయోః” అవి చెప్పబడినది. ఇయసింజులని పాలమూరు శాసనము కూడ “ఆజ్ఞప్తి రత్ర హస్తికోశవీరకోశా” అని హస్తికోశ, వీరకోశులు ఉభయులను ఆజ్ఞప్తిగా చేర్చినచున్నది. ఈహస్తికోశ, వీరకోశు లుభయులును బృథివీమూలుని గోదావరీశాసనమందుగూడ “సవైర్వైరేవ పరిలసీయో విశేషేణ హస్తికోశ వీరకోశాభ్యాం” అని ఉదాహరింపబడి యున్నారు. పృథివీమూలుని శాసనమునకు ఆజ్ఞప్తి మహారాజు; ఆతడే స్వముఖమున తాగుకావీషయములోని యావన్మంది రాష్ట్రమును ప్రముఖులకును తన దానవిషయమును ఆజ్ఞాపించెను. దానమును రాజు పరోక్షమున ఆజ్ఞాపించవలసినపు డాజ్ఞప్తి యుండుననుట దీనివలన విశదమగుచున్నది. కావున నీ “హస్తికోశ - వీరకోశ” లెవరో ఆరణ్యవలసి యున్నది. లక్ష్యుగారావుగారు వీరిని కేవలము సైన్యాధికారులనుటకు వీలులేదని భావించినారు. ఈయూహ సరియైనదిగా తోచుటలేదు. డాక్టరు స్టీటు “వీరిరువురును గజబిజమునకును గొప్పశరాక్రమకార్యములకు ప్రఖ్యాతిగన్న వీరనికాయమునకునుచెందవలసిన ధనమును జాగ్రత్తపఱచి, యాదళములకు వినియోగించు నధికారులు” అని వ్యాఖ్యానము చేసినాడు. అదియును తృప్తికరముగా కన్పడదు. పాలమూరు శాసనమునందలి కడపటిపంక్తులందు “మహా-మాత్రయోధయో స్తేషాం శ్రేయః

కీర్తి రిదం మహత్” అనియు, నంతట రెండు పంక్తులవల “ఇత్యేవ ముగ్ధయశా స్వీకృత్య పరిపాలయేత్” అని యున్నది. ఈదానమును పరిపాలించు భారము మహామహత్తరులను, యోధులను ఆయహస్తికోశాగ్ర్యు, వీరకోశాగ్ర్యులపై గలదని ప్రామాణ్యములు నూచించుచున్నవి. ఇచ్చట “గణ” శబ్దమును, “కోశ” శబ్దము నొక్కేయర్థమునం దుపయోగింపబడియు తోచును. గణమునగా సాంకేతికార్థమున నొక సైనికనికాయమని చెప్పవలయును. వాచిస్పత్యము గణమునకు “అది రథములు అది గజములు, అది తురంగములు, అది గురు షదాతులు కలిపిన సైన్యసమూహము” అని అర్థము చెప్పుచున్నది. విష్ణువర్ధినిమలనాడును తత్పూర్వమును ఆంధ్రరాజుల సేనలందు రథబలులు తీసివేయబడియెను. కావున గణమునకు ఘోరయొక అర్థము చెప్పుకొనవలయును. ప్రస్తుతము సాంకేతికార్థమును వదిలి ఒక నికాయమని అర్థముచేసుకొందము.

కావున “హస్తికోశ-వీరకోశులు” అను పదము లకు గజసాహిజీ, దండనాయక అను అర్థములు చెప్పుకొనవలయును. ఒక్కచాస్తికోశమందు సాంకేతికార్థమున నెన్నిగజము లుండెనో, ఒక వీరకోశమున దెంతమంది పదాతు లుండినో తెలుసుకొనుట కిచ్చుట సాధనములు చాలవు.

ఈరెండుపదములును వక్షసగా మూడుశాసనములందు గానవచ్చుచున్నవి. మూడింటియందును గూడ దాత యుద్ధానంతరముననో, జైత్రయాత్రకై వెడలునప్పుడో దానము నాజ్ఞాపించినట్లు గలదు. పృథివీమూలుని గోదావరీశాసనము యుద్ధానంతర మొనగబడినది. మాధవవర్మ పాలమూరుశాసనము జైత్రయాత్రకు వెడలుచు విజయస్కంధావారమున విడిసినపు డొనగబడినది. జయసింహవల్లభుని పాలమూరుశాసనము యుద్ధానంతరము విజయస్కంధావారమునండి యాజ్ఞాపింపబడినది. ఈమూడింటియందును నేనానుట ఆజ్ఞాపులుగా నియమింపబడుచుండుట చూడ తమయాజ్ఞలను పాలించుటకై విషయమహత్తరులు, రాజపురుషులు, అధికారులు మొదలయినవారు భయభక్తులు గలిగి ప్రవర్తించుటకు మహారాజులు సేనలను బంపుచుండిరని యూహింపవచ్చును.

౧. భారతి ప్రమామత కార్తికసంచిక.

౨. Jour Bom. Br. R. A. S. Vol. XVI p. 117.

కాలము: క్రీస్తుశకము.	విష్ణుకుండినులు	నాటాటకులు	కవియులు	లయిన రాజవంశములు ; వారికాలము	సాలంకాయనులు వాసిష్ఠీయులు చాళుక్యులు
౩౫౦-౩౭౫	పుణిశివేనుడు (౧)	పుణిశివేనుడు (౧)	సక్రందవర్మ	సక్రందవర్మ	సందీపర్మ
౩౭౫-౪౦౦	ప్రభావతీనుడు (౧)	ప్రభావతీనుడు (౧)	కాంతివర్మ	కుమారబిష్ణు (౧)	చండవర్మ
౪౦౦-౪౨౫	మాధవవర్మ (౧)	మాధవవర్మ (౧)	మృగేశవర్మ	బుడవర్మ	సందీపర్మ (౨)
౪౨౫-౪౫౦	దేవవర్మ	దామోదర సేనులు.	మాంధాత్యవర్మ	కుమారబిష్ణు (౨)	స్కందవర్మ
౪౫౦-౪౭౫	మాధవవర్మ (౨)	ప్రవరసేనుడు (౨)	రవివర్మ	సింహవర్మ	=====
౪౭౫-౫౦౦	విక్రమేంద్రవర్మ	పుణిశివేనుడు (౨)	పారివర్మ	ఇంద్రవర్మ (౧)	నూనర్మ
౫౦౦-౫౨౫	ఇంద్రవర్మ	దేవసేనుడు (దేవసేనుడు)	కృష్ణవర్మ (౨)	హస్తివర్మ	ప్రభాకరుడు
౫౨౫-౫౫౦	చంద్రవర్మ	హరిసేనుడు		ఇంద్రవర్మ (౨)	పృథ్వీనూలుడు
౫౫౦-౫౭౫	మాధవవర్మ (౨)			హస్తివర్మ	
౫౭౫-౬౦౦	మూలవర్మ			ఇంద్రవర్మ (౩)	
౬౦౦-౬౨౫				ఇంద్రవర్మ (౩)	

* పై పులి వంశక్రమము ఇంకను లభ్యమగు విస్తరితముగా నిర్ణయింపవలసి యున్నది.

రసాయన శాస్త్రోపాధ్యతము

(తరువాయి)

కుప్పా ప్రసన్నాంజనేయులు

పాచీనశాస్త్రములయందు మాన (Units) నిర్ణయములను ప్రకృతిసిద్ధములగు పదార్థములచే జేసియున్నారు. దైశికమానములు, కాలమానములు మొదలగువానియందు దొక రెప్పపాటునుగాని, యొక విత్తస్థి (జేన్)నిగాని భూమికగా గ్రహించి దానిని కేతనహస్తాద్యంతలుగా విభజించి, యిట్టి నూత్నువిభజనచే లభించు దానిని పరమాణువుగా నిర్ణయముచేసి, దానినిబట్టి ద్యుణుకత్ర్యణుకాదులను విశేషించేసియున్నారు. వీనియొక్క యావృత్తిచే నిమిషము, ఘటిక, ముహూర్తము మొదలగు ఉత్తమపరిమాణముల నేర్పాటుచేసిరి.

పాశ్చాత్యప్రపంచమున ప్రప్రథమమున మానములు ప్రకృతిసిద్ధములగు పదార్థములబట్టి నిర్ణయింపబడలేదు. ప్రామాణికమానములు (Standard Measures) దేశపరిపాలకులచే తమ రాజధానులయందు హిరణ్యాది (Platinum) లోహఖండరూపములుగా సుంచబడియుండెను. వాని యనుకరణములచే దేశమునందు మానవ్యవహారము ప్రభుత్వపరిశీలనముచే నియమింపబడి సాగుచుండెడిది. ఇట్టిమానములు మొదటితరగతిచూనములంత సరియైనవి (Correct) గావు. వీలనన నివి శీతోష్ణములచే మార్పుజెందుచుండుటయేకాక దేశోపప్లవములు జరుగునప్పుడు నష్టముకాకుండగల వస్తునమృకము లేదు. అందుచే నాధునికపాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞు లిటీవల తమ మానముల మొదటిపద్ధతిప్రకారము సంస్కరించుకొని యున్నారు. దైర్ఘ్యమానమును భూమండలముయొక్క ఘర్మరేఖనుండి ధ్రువమువరకు గల దూర మనగా భూపరిధియొక్క నాల్గవభాగమున కొటితమాంశముగ గ్రహించి దానిని మీటర్ (Metre) అనియున్నారు. మీటర్ అనగా మానము అనియర్థము; కాన దీనిని మనము మానమనియే వ్యవహరింతుము. ఇట్లే భారమాన

మాన నొకఘనశతాంశపరిమాణము (Cubic centimetre) గల జలముయొక్క భారమును వ్యవస్థగా గ్రహించి దానిని గ్రామ్ అనియున్నారు. గ్రామ్ అనగా మాపము; కాన దీనిని మనము మాపశబ్దముచేతనే వ్యవహరింతుము.

క్రియామానములు, విద్యుత్మానములు మొదలగు వానియందు ఆధునికపాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞు లాయావిషయముల ప్రకటింపజేసిన శాస్త్రజ్ఞానినామమునే గ్రహించిరి. క్రియామానమును జోల్ అనియు, విద్యుద్దాశి (Quantity of electricity) మానమును కోలోంబనియు, విద్యుత్ సత్త్వ (Electro-motive force) మానమును వోల్ట్ అనియు, విద్యుత్ప్రవాహమానమును అంపియరనియు పిలుచుచున్నారు. తేజోరాశి (Quantity of heat) మానమును కాలరీ యనుచున్నారు. ప్రకృతము మనము వీని కన్నిటికిని తగిన ప్రకృతిసిద్ధ పదార్థములతోటి సంబంధముగల నామముల నేర్పాటుచేయుదము. కాలరీయన నుష్ణత యని వ్యుత్పత్తిర్థము, మనము దీనిని 'మరీచిక' యనగలము, మరీచిక యన నొకఘనశతాంశముపరిమాణముగల జలముయొక్క స్పర్శ (Temperature) నొకమితి (Degree) ప్రమాణము హెచ్చింపగల కిరణమునకు పేరుకాగలను. కోలోంబనగా 63×10^{17} కంబాయముల (Hydrogen ions) యం దుండు విద్యుద్దావేశము (Electric charge), ఈకోలోంబును మనము 'శంప' యనగలము. శంప యన 63×10^{17} కంబాయముల విభజనచే గలగు మొగపుతీగకు పేరుకాగలదు. క్షుణ్ణమున కొక కోలోంబు విద్యుత్తుయొక్క ప్రవాహము అంపియ (Ampere) రనబడుచున్నది. దీనిని మనము సరిత్ (ప్రవాహము అనగలము. క్షుణ్ణమున కొక శంపవిద్యుత్తు ప్రవహింప

జేయు విద్యుత్ప్రవాహ మొక సరి తనబడును. ఒక సరిత్ప్రవాహమును వహించుజేయు ప్రవాహముయొక్క ఆయవ్యుత్సాహముల (Positive & Negative poles)యొక్క విద్యుత్స్థాయిల (Potentials) భేదము వోల్టేజీగానున్నది. ఈవోల్టేజీ మనము 'సత్త్వము' అనగలము. (సత్త్వమున హెచ్చుస్థాయిచే గలుగు బలము). ఇతరమాసముల సంజ్ఞలు తరగ్రంథము నందు తెలియజేయబడినవి.

ఇంతవరకు రసాయనశాస్త్రముయొక్క తర్జుమా సౌకర్యములగురించి విచారించియుంటిమి. ఇకమీద సృష్టిపరిణామమువిషయమున ప్రాచ్యప్రతివ్యపండితుల యొక్క విచారణలయందలి సారూప్యవైరుప్యములను కొంతవరకు విచారించుము.

ప్రతిచేతనమునకును ప్రకృతిపరిశీలనయందు శ్రద్ధ సహజము. ఇట్టిపరిశీలనచే ననుకూలమును ప్రతిజీవియు తన జ్ఞానసంచయమునకు క్రొత్తక్రొత్తవిషయములను జేర్చుకొనుచున్నది. ఇట్టిజ్ఞానములే మహాపురుషులచే ననుగ్రహములుగా జేయబడి తేభోపతేభానముచే సంగ్రహింపబడి శాస్త్రము లగుచున్నవి. ఒక్కొక్కవిషయమున నాయాజీవులయొక్క పరిశీలనపద్ధతులు నేటువేరుగనున్నవి. పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులకును, మన పూర్వులకును ప్రకృతిపరిశీలనయందు చాలాభేదము కలిగెను. మనపూర్వు లందఱును సాంఖ్యబాధనై శేషికాదిభేదములు గలిగియుండియు, పరమప్రాప్యమగునది శాశ్వతసుఖ (మోక్ష) మని సిద్ధాంతీకరించి యది మానసికమగుటచే తదనుగుణమున పరిశీలనములనే కావించి యుండిరి. అందుచే వీరి పరిశ్రమలు మంత్రతంత్రప్రధానము లై యున్నవి. పాశ్చాత్యులన్ననో బాహ్యవిషయ సంపాదనచేతనే యానందము సాధ్యమనెడి ప్రాకృతానుభవమును ప్రధానముజేసుకొని హెచ్చుగా విషయములందు పరిశ్రమయొనర్చిరి. వీరి ప్రయత్నములు యంత్రతంత్రభూయిష్టములు. అట్టిప్రయత్నములచే వారు వెలియించిన శాస్త్రములన్నిటిలో పదార్థములయొక్క తత్త్వమును గ్రహింపబూనుకొన్నది యొక రసాయన శాస్త్రమే. ఈశాస్త్రమునందు తచ్చాస్త్రప్రవర్తకులు

ప్రకృతియందలి పదార్థముల నన్నింటిని 92 అసంకీర్ణ లక్షణలక్షితములగు తత్త్వములు (Elements)గా గుర్తించిరి. అవియు వారి మతప్రకారము తత్త్వరమాణ్వా రభములు. ఈయారంభకాణువు లవిభాజ్యములు. వాటి నుండియే యేతత్త్వముగాని ప్రారంభమగును. తిరిగి నూత్నవిభాగమువలన నాయణురూపమునే బొందును గాని యంతకంటె నూత్నస్థితి నెప్పుడును (రసాయన ప్రక్రియలందు) జెందదు. ఈవాదమును డాల్టన్ అను నాతడు ప్రథమమున నణువాద మనుపేరుతో ప్రచురించెను. మనదేశమునందు నైయామికులయొక్కయు, వైశేషికులయొక్కయు మతములు దీనితో సరిపోవు చున్నవి. ఆధునికరాసాయనికులు డాల్టన్ వాదమును పూర్వపక్షముచేసి యణువులు విభాజ్యములని నిరూపించుచున్నారు. ఆధునికులు నేడు కనుగొనుచున్న విశేషములబట్టి యేర్పడగల రాసాయనికమతము, ప్రాచీన సాంఖ్యవేదాంతమతములతో పోలికగలిగియున్నది. ఈ విషయమును ముందు విపులముగా విచారించగలము.

రాసాయనికులు 92 తత్త్వములని చెప్పిన పదార్థములు ప్రాచీనమతములయందు పేర్కొనబడిన పంచభూతములనెడి యైదుతత్త్వములందే క్లప్తమగుచున్నవి. పాశ్చాత్యసంప్రదాయమున పదార్థములను ముఖ్యముగా రెండువిధములుగా విభజింతురు: స్థాణువు (Matter) లనియు, శక్తు (Energy) లనియు. పైన జెప్పబడిన 92 తత్త్వములను స్థాణువులలోని జాతి భేదములు. శక్తులనగా, విద్యుత్తు (Electricity), అయస్కాంతశక్తి (Magnetism), క్రియా శక్తి (Work), ప్రభ (Light), ఉష్ణత (Heat) యని యైదువిధములు. ప్రాచ్యమతములయందు ఉష్ణత, ప్రభ యనునవి తేజస్సనెడి యొక ద్రవ్యముయొక్క గుణము లని చెప్పబడియున్నది. వాయువు వీటికంటె నూత్న తత్త్వమని వీరి యభిప్రాయము. పాశ్చాత్యమతము ప్రకారము వాయువు బరువుగల స్థాణువు. మరియు సాకాశము హున్యరూపమైనది. ప్రాచీనమతములయందు సాకాశము శబ్దమనేదు గుణమున కాశ్రయముగ ద్రవ్యము. రాసాయనికమతమున నహరికార, మహా, దన్య

క్రమములననుసరించి నూతనతత్త్వముల తిరిగి క్రపదార్థములుగా గుర్తింపబడుటలేదు. ఈపక్షములయందలి సాగుత్వా సాగుత్వములను ముందు విచారితము.

దాల్బ్ కార్బన్ నలువదమును కొంతసంస్కరించినది అవగాడ్రోయనునాతడు. ఇతడు పుంజవాదమును పేర క్రాత్తవాదమును ప్రతిపాదించెను. ముషీకమును (Carbon), పెనసల్లో లేఖకపదార్థముగా వాడబడు గ్రాఫైట్ అనబడు పదార్థమును, రత్నమును, ప్రభువుపరీక్షలమున భిన్నతత్త్వములుగా గోచరును. వాని గుణములయం దేమాత్రమును సామ్యములేకుండుట సర్వానుభవసిద్ధముగానా! వీనిని ప్రాణవాాయువుతో గలిపి కాల్చుటచే నొకేవిధమున ముషీద్విప్రాణీయ (CO_2) మనెడి బొగ్గుపులుసువాయువు నిష్పన్నమగుచున్నది. అందుచే నీపదార్థములు మామను నొకే ప్రకృతిగలవని నిర్ణయమగుచున్నది. మామ నొకే ప్రకృతిచే ఆరభములైననా ముషీక మంతకాంతిహీనముగన, రత్న మంత కాంతిమంతముగ నుండుటకు కారణమేదో యుండవలయునుగాదా! ఈవిషయ మరగాడ్రోకు పూర్వమగమ్యముగా నుండెను. అవగాడ్రోయొక్క పుంజవాదముచే నిది సులభముగా సమర్థింపబడినది. పుంజవాదమనగా, ప్రతితత్త్వముయొక్క యణువులును మహత్పరిమాణముగా గూడుటకు పూర్వము రెండేసిగాని, మూడేసిగాని, యంతకంటె ఎక్కువసంఖ్యచొప్పునగాని గూడి యొక్కొక్క పుంజము (Molecule)గా నేర్పడును. ఈపుంజములయొక్క హానికచే మహత్పరిమాణ మేర్పడుచున్నది. అందుచే రెండుపదార్థములొకేతత్త్వపు అణువులుగఁబడినను, వానియొక్క పుంజములం దుండెడి యణువులసంఖ్య భిన్నమగుటచే భిన్నగుణములుగల వగుచున్నవి. ప్రకృతము ముషీకమును, లేఖనీముషీకమును, రత్నమును ఒకేముషీతత్త్వముగలవైనను, వాని యారంభకపుంజములయందలి ముషీకాణువుల సంఖ్య భేదముగా నున్నది. ఈభేదమే యాపదార్థముల గుణభేదమునకు కారణము. దాల్బ్ కార్బన్ అవగాడ్రోయొక్క వాదములచే పాశ్చాత్యరాసాయనీకుల ప్రయోగములందు దుష్ఫలించిన చిక్కులన్నియు

విడిపోయెను; కాన నెవ్వరును వారిని పూర్వపక్షముచేసియుండలేదు.

ఈసందర్భమున పాశ్చాత్యప్రాచ్యప్రజలకు గల స్ఫుటమున తారతమ్య మొకటి ప్రకటమగుచున్నది. పాశ్చాత్యశ్రేణి శ్రద్ధ సహజముగ విషయాభిముఖము. విషయముల వృద్ధిపరచుటకొరకే పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులు విచారించుచుండును. ఆతని ప్రసృతి యేయానయం త్రమును నిర్మించుమా, యేవాయుగామినిని నెలయింపజేతుమా, యేజలంతర్గామినిని సృష్టించుమా, యేనినూత్రవార్తాహరిణిని శేషమును కనుగొందుమా యనియుండునుగాని యంతవరకు ప్రబలియున్న మతసిద్ధాంతములెవ్వి? వానిని పూర్వపక్షముచేసి రీత్యంతరముల ప్రతిపాదన జేయ సాధ్యమననా లేదా యని బుద్ధిపరిశ్రమ జేయుటకు బూనుకొనదు. అందుచే అవగాడ్రోయొక్క పుంజవాదమున నొక్కరైన నొకవికల్పమునైన నూహించియుండలేదు. ప్రాచీనుల శ్రద్ధ సహజముగ నంత దృఢమైనది. ప్రాచీనశాస్త్రజ్ఞులు తన సిద్ధాంతముల సదా నుననుజేయుచు, వానియం దేదేని వికల్పముతోచిన దాని సమర్థించుటకై యుక్తుల నన్వేషించు బుద్ధిపరిశ్రమచే నానందముబొందుచుండును. సాంఖ్యులు ప్రకృతిపరిణామమును కొన్నియుపపులచే సమర్థించి దాన ననంతములగు వికల్పములజేసి నైయామికు లొక వాదమును, నైశేషికు లొకవాదమును, సౌగతులు మరియొక వాదమును, మరియు విమాంసక, వేదాంతార్థత చార్వాకాదిభేదములచే ననేకవాదముల నెలయించి యున్నారు. ఈవాదములను దుష్పవాదభేదముల రెక్కకుమిరియున్నవి.

అవగాడ్రోయొక్క వాదమున వికల్పము నుద్భావనజేయుటకు సాధ్యమననా యని శంకలుగవచ్చును. ఇట్టిశంకను తొలగించుటకై సాంఖ్యమతము ననుసరించి పుంజవాదమున నొకపూర్వపక్షమును గావించెను. రత్నముషీకామలయొక్క గుణభేదమును తుల్యప్రకృతికత్వమును సమర్థించిన పుంజవాదమును మఱొంత విస్తరించి భిన్నభిన్నరత్నములు (elements) గా గ్రహింపబడు పదార్థములయొక్క యణువులు సూక్ష్మతములను

పరమపరమాణువులచే నారబ్ధములనియు, తత్త్వముల యంతలి భేదము వాని యణువులయందున్న యొకజాతి పరమపరమాణువుల సృష్ట్యాభేదముచేత గలుగుచున్న దనియు, సూపరామనచుండు 92 తత్త్వముల నేల నంగీకరింపవలయును? ఈవిధముగ నవగాడ్రోయొక్క సమకాలీను లెవ్వరును ప్రశ్నించియుండలేదు. స్వభావముచే బాష్పాత్మకప్రతిభ దీర్ఘలోచనముజేసి సూక్ష్మములగు పక్షప్రతిపక్షముల విచారింపబడు బూసుకొనదు. వారి విషయాన్వేషణకై లియం జేదైన పరిస్థితి తమ యూహకు వ్యతిరేకముగా నేర్పడినప్పుడు మాత్రమే వారావిషయమును కొంత విచారించుటకు బూసుకొందురు. అంతవరకు పాష్పాత్మకప్రపంచమున నిలిచియాన్న సిద్ధాంతములచే త్రొత్తగా వెలసిన విషయ ముపపన్నముగానప్పుడే, వారొక్కక్షణము నిలచి యాలోచించుదు. ఇతరపరిస్థితులయందు కేవలవిచారణలచేయబడు వారికి తీరికలేదు. అవగాడ్రోయొకను పుంజవాదమును స్వతంత్రముగ నాలోచనజేసియుండలేదు. గేలుసాక్ అనుశాస్త్రజ్ఞుడు కొన్ని సమీరపరిశోధనలు (Experiments with gases) చేయగా వాని ఫలితములు డాల్టన్ వ్యాఖ్యములకు వ్యతిరేకముగ గాన్పించెను. అంత నీతెలిసి సమన్వయముచేయకలసిన సందిగ్ధమవగాడ్రోయొక్క మననమునకు భూమిక యాయెను. ప్రకృత మవగాడ్రోవాదమున మన మొనర్చిన పూర్వపక్షము నొకయాధునికరాసాయనికునకు తనప్రయోగములయం దచింతితముగా గలిగెను.

ఇటీవల ఒకానొక పాష్పాత్మకశాస్త్రజ్ఞుడొక చీకటిగదియం దొకబింబశోధనము (Photo-development) చేయబోగా నాచీకటిగదియందు యాదృచ్ఛికముగా నున్న 'యురేనియం' అనుపదార్థము వాని చిత్రములు చెప్పోవుటకు కారణమైనట్లు గ్రహించెను. ఈయురేనియంనుండి యేదోయొక సూక్ష్మతీక్షణమును పదార్థము ప్రసరించుటచేత తన వ్యతిరేకపటములు (Negative plates) చెడిపోయినట్లెరుకుకనుగొనెను. పిమ్మట నతని శ్రద్ధ యురేనియంనుండి ప్రసరించుచున్న నూతనపదార్థమువైపునకు ముగింపబడెను. కొంతకాల

మతడు పర్యవేక్షించగా బయటికి ప్రసరించుచుండిన పదార్థము విద్యుత్తనియు, విద్యున్నిష్క్రమణానంతరము యురేనియం నీసముగా మారినందుడననియు తెలుగుకొనెను. అంతవరకు యురేనియం రాసాయనికులచే తత్త్వముగా నంగీకరింపబడెడిది; కాని యీక్రాంత యానిస్కారము వారయందు వాదోపవాదముల గలుగజేసి, క్రాంతపరిశీలనముల చేయపురికొల్పెను. పిమ్మట వారు యురేనియమేకాక మరికొన్ని పదార్థములుగూడ వట్లే విద్యుదానిస్కారమొనర్చి యుదకు పీసముగను, మరికొన్ని పదార్థములుగను మారినట్లు తెలిసికొనిరి. ఇటీవలసంవత్సరములయందు నిట్టిపరిశోధనలు చాలమోచుగా జరుగుచున్నవి. వాటి ఫలితాంశములుగ నణువులు విభాజ్యములనియు, అందు శరీరధూతమును ప్రధానపదార్థము ప్రాటాసులనబడు ఆయవిద్యుత్తుచే నేర్పడుననియు అంగభూతముననట్టి యప్రధానపదార్థము ఎలేక్ట్రానులనబడు వ్యయవిద్యుత్తుచే నేర్పడుననియు, రాసాయనికప్రక్రియలందు గలుగు రేజుపరివర్తనములకు కారణము వ్యయాయముల వ్యత్యాసమనియు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈనిర్ణయములచే స్థానశక్తిరూపమును పదార్థమునకంతకు సుపాదానమును పదార్థమొక్కటియేయని తెలియుచున్నది. మరియు నీసిద్ధాంతము ప్రాచీనసాంఖ్య వేదాంతసిద్ధాంతముల కవిరోధముగ నేయున్నది. వైరెండుతంత్రములయందును ప్రపంచపరిణామ మిక్రిందివిధముగ నిరూపింపబడియున్నది.

ప్రపంచపరిణామమునకు హేతువునట్టి యుపాదానపదార్థ మొక్కటియే. దీనిని ప్రధాన మందురు. ప్రధానము సత్త్వరజస్తమోభేదములచే నూడ విధములు. కర్మసంస్కారరూపమున రజస్సుచే ప్రలయస్థాయిభావమున నున్న ప్రధానము సత్త్వతమస్సులుగా విభజింపబడును. విభజింపబడిన సత్త్వతమస్సుల పునస్థాయిభావప్రయత్నమందలి సంఘర్షణయే సృష్ట్యనుగ ప్రపంచరూపమున క్యక్తమగుచున్నది. ఈసంఘర్షణలయం దనేకసత్త్వస్థాయులు గల పదార్థము లేర్పడుచున్నవి. సత్త్వస్థాయుయొక్క క్రమము ననుసరించి పదార్థముల నీక్రిందివిధముగ వివర్ణింపవచ్చును:—

ప్రధానము — మహత్తత్త్వము — మనస్తత్త్వము —
ఆకాశము — వాయువు — లేజస్సు — జలము —
పృథ్వి. ఈపదార్థములయొక్క పరస్పరసంయోగము
గములచే నసంఖ్యాకములగు పదార్థభేదము లేర్పడు
చున్నవి.

కొద్దియలోచనముచే నీవాదములకును రాసా
యనికవాదమునకు గల సాదృశ్యము స్ఫుటముకాగలదు.
ప్రాచ్యప్రతిచ్యుతముల నీక్రిందివిధమున సమన్వయము
చేయ సాధ్యమగుచున్నది. సత్త్వరజస్తమోగముల

యొక్క వ్యత్యాసముచే గలుగు ప్రధానముయొక్క
యగ్రవిభాగమునం దేర్పడు సాత్త్వికాణువులు ఆధునిక
రాసాయనికులచే విర్ణయపరిచిన ప్రామాణ్యము, లేక
నాయవిద్యుద్రేణువులు; తామసికాణువులు ఎలెక్ట్రా
మలు, లేక వ్యయవిద్యుద్రేణువులు. దీనియొక్క
సంయోగప్రస్థారముచే సమీరప్రవహనరూపములగు
92 తత్త్వము లేర్పడుచున్నవి.

(సకేవము)

సంప్రార్థనము

పీలకా గణపతి

శ్రీష్కవంశాలవలె శూన్యరక్తమ్ము లా,
హతసర్పములవోలె జలనరహితమ్ములా
మామంజు హస్తాల వందనములే!

మాజనని!

కర్పూరదీపనీరాజనములు!!

తడుముకొనుమాగుడ్డి తల్లిదండ్రులనెల్ల
పాలకై రక్తాలు కారునల్లేడ్చుమా
పసికందువులను నీపాదాల బడవైచి
కనులు రెండును మూసికొని పోరికేగదము
నీకంఠమందార రజముతో మానొసట
తిలకమును దిద్దుమమ్మా మాజనని!

దీవించి వంశుమమ్మా!

మాభగ్నశాలాల బుసబుసని పొంగేటి
రక్తమ్మే నీపాదలాతూరసమ్ముగా
మామంజుహృదయనాళాలె దీపికలుగా
పూజింపవత్తుమమ్మా! నీపాద
సుమములై పోదుమమ్మా!

మండుటిసుకలలో ముండ్రపాదలెల్ల యీ
భిక్షుకులు సంద్రంపుకరుణ రోదనలతో
గర్భాలయమ్ములో గంటలే మార్తొగ
ద్వారాలపై దలలు మోదికొనుచున్నారు!
ఒకసారి చూడగావమ్మా మాజనని!
కరుణ పీక్షింపుమమ్మా!!

ప్రతినీచమును మనము భుజించు ఆహారమున ఎట్టిరూపము లుండునదియు మన మెరుగము. కాని ఏనాడు ఎవరు పరీక్షించి తెలిపెకో, కొన్నికొన్ని ఆహారద్రవ్యములు మాత్రము మనకు లాభకారులని కొందరందురు. కాకరకాయలో ఇనుముభాగము ఎక్కువ. కనుక దానిని భుజించుటవలన రక్తము పరిశుద్ధము కాగలదని పెద్దలు చెప్పెదరు. అట్లే యిరరహరలు, ఆహారద్రవ్యముల విషయమును. అయితే ప్రతివస్తువు దేహరోగ్యమున కుపకరించినరీతిని యింకొకవిధముగ యపకరించుటయు గలదు. ఒకవైద్యు డొకసారి బహుకుపోయి తుదకు ఉత్తచేతులతో యింటికి వచ్చెను. కారణమేమనగా బహులోని హరలలో ప్రతియొకటియు, ఏదో ఒకవిధముగ దేహరోగ్యమునకు పనికివచ్చినను మరియొకవిధమున అపకారహేతువగుట నితడు తెలిసి ఒకహరను సయితము కొనిరాబెట్టెను. ఒకసమయమున ఆమృతతుల్యమగుచి ఇంకొకసమయమున విషప్రాయము లగుటకు కారణము మనదేహోత్తత్వమే. ఒకరికి సరిపోవు నాహారము మరియొకరికి కిట్టదు. దీర్ఘరోగములతో బాధపడుచుండి భోజనములో కొంత మార్పు కలిగినంతనే ఆరోగ్యముకలుగుటయే కలదు.

దేహరోగ్యమున కుపకరించు వస్తువులు మన యాహారపదార్థములం దున్నవి. కాని మనదేహములో అందును మనతెలుగుకల్లలలోనివారి యాహారమునందు దేహరోగ్యమున కుపకరించు వస్తువులు బహుస్వల్పములుగ నిర్ణయింపబడినవి. ఇట్టిరస్తువులలో విటమినులు ప్రధానములు. ఈ విటమినువాదమే సత్యమైనదై నో మనయాంగ్రజాతి యిప్పటి కెప్పుడో నిర్మూలమై పోయి యుండవలసినదే. ఎందువల్ల ననగా మనయాహారములందు

విటమినులు చాలరక్కున యని లెక్కలవలన లేదనిది. మనము తినెడి బియ్యపుఅన్నమునందు ఈ విటమినులు కడుస్వల్పముగా నున్నవి. ఇంతేకాక మనము కూరలు వండుకొను పద్ధతివలన అందలి విటమినులన్నియు నశించిపోవుచున్నవి. ఇట్లు మనయాహారము సారము లేనిదగుటచే మనము దుర్బలులమై ఆరోగ్యవిహీనుల మగుచున్నాము.

మనయాహారముల సత్వములకును గొనుటకు శాస్త్రవేత్తలు మొదట అట్టి ఆహారములను కోళ్లు, కందెళ్లు, మేకలు, కుక్కలు, ఎలుకలు మొదలయినవాటికి పెట్టి, ఆయాజంతువులు ఈ ఆహారములను తినుటవలన వాటి యారోగ్యమండెట్టి మార్పులు గలుగునో అట్టిమార్పులే మనయందును ఆహారస్తువులను భుజించుటవలన కలుగునని నిర్ణయించిరి. మనలో ఒకరిదేహోత్తత్వమునకును మరియొకరి దేహోత్తత్వమునకును సామ్యములేక ఒకనికి సరిపడు నాహారము మరియొకనికి సరిపడక (అనగా అనారోగ్యము కలుగుట) పోవుచుండ యిట్టి నిర్ణయములు జనసామాన్యమున కంతయు వర్తించునన్నంత మాత్రమున మన మెట్లు విశ్వసించగలము.

మనముభుజించిన యాహారము జీర్ణమైనరహిత కొంత రక్తముగ మారును. కొంత కంఠరములలోనికి పోవును. కొంతభాగము మెదడును చేరును. కొంత భాగము ఎముకలను చేరును. ఇట్లు మనము భుజించెడి యాహారమందలి కొంతభాగము, దేహముపెరిగి, మనము జీవించియుండుటకు సాయపడుచున్నది. కాని సామాన్యమున మనకు ఏ ఆహారపదార్థమువలన రక్తమువృద్ధి యగునో, ఎట్టివస్తువుల భుజించిన ఎముకలకు బలముకలుగునో అను మొదలగు విషయములు తెలియవు. ఆవిష

* ఇది ఆంగ్లసరస్వతీగ్రంథమాల యొకవదియెండువోగ్రంథముగా శ్రీ శేకుమర్ రాజగోపాలరావుగారిచే ప్రకటింపబడినది. గ్రంథము క్రొవైదొ జన ౨౮౮ పుటలు గలిగియున్నది. ధర రు. ౧-౮-౦ లు. .

యము తెలియకపోయినను మనము భుజించెడి ఆహారము తనపనిని నిర్వర్తించుచునే యున్నది. విటమినులు, ప్రోటీనులు, మొదలగునవి మనయాహారములం దత్యల్పములు కాన మన కనాకోగ్యముకలిగి త్వరలో విగతజీవుల మగుదుమా. యనుప్రశ్నకు సమాధానమేమి? మన ఆంధ్రదేశమందందరును కొంచెమించుమించు ఒకరకముయిన ఆహారమునే భుజించుచున్నారు. వారి ఆహారములందలి లోపములవలన ప్రత్యేకము వారికి కలుగుచున్న రోగములెవ్వి? భారతదేశమున మనుష్యుని ఆయుఃపరిమితి దాదాపు ౨౩ సంవత్సరములనియు, పాశ్చాత్యుల ఆయుఃపరిమితి ౪౦ సంవత్సరములకంటె కొంచె మెక్కువయనియు లెక్కలు చేసియున్నారు. ఆయుఃపరిమితిలోని ఈభేదమునకు మనయాహారములు మాత్రమే కారణము లగుచున్నవా? దీనికి ఆహారమే కారణమనుటకు పీలులేదు. ఎందువల్లననగా మనదేశమందలి వివిధప్రాంతములవారు వివిధములయిన ఆహారముల భుజించుచున్నారు.

ఈ ఆహారశాస్త్రమునందు ఆహారద్రవ్యములరచెట్టి, ఏవిధమున మనదేహమున కుపకరించునదియు, ఏపదార్థమం దేసత్వము ప్రధానమైనదియు, ఆయావస్తువులను మనమెంతమాత్రము భుజింపవలయును అను ఇత్యాదివిషయములు శక్తగ చర్చింపబడియున్నవి. ఇందుకు కావలసిన లెక్కలు సయిత మివ్వబడియున్నవి.

మనదేహములందలి జీవోష్ణము (Animal heat) వలన దేహము కృశించిపోయిన దానిని మనము తినిడి ఆహారములవలన పూరించుకొనవలసి యున్నది. మనము ఏపనిచేయుకొ ఊరకయున్నను, దేహమందలి ఉష్ణము వలన శరీరము కృశించిపోవుచునే యున్నది. జ్వరము వచ్చినపుడు మనము చిక్కిపోవుటకు, శరీరమందలి త్రుధికోష్ణమును, కృశించినభాగమును పూరించుటకు తగిన యాహారమును తినకుండుటయునేకారణములు.

కృశించిపోయిన దేహభాగమును పూరించుటకు వలయు ఆహారపదార్థము లెవ్వి? అవి ఏవిధముగ దేహపునర్నిర్మాణమున కుపకరించును, అను మొదలుగాగల విషయములన్నియు ఈ గ్రంథమున బాగుగ విశదీకరింపబడి యున్నవి. ఏదేశస్థుడెట్టి యాహారము తిన్నను జీవోష్ణము అందరియందును సమానముగనే యుండును. సామాన్యస్థితియందు ప్రతియొక్కని రక్తతాపము సుమారు ౯౮° f గనే యుండును. ఆహారశాస్త్ర సహాయమున దేహతత్త్వమును తెలిసికొనగలిగినంతలో ఇట్టి స్థితి కేమయిన సమాధానమున్నదా?

మనము భుజించెడి యాహారము జీర్ణమయ్యెడి విధానము సరిగ యిట్టిదని తెలియగలమా? జీర్ణమైన ఆహారము రక్తముగ మారువత్పటి స్థితి యెట్టిది? ఈ విషయములన్నియు మన మెరుగవలసినవే.

ఈ గ్రంథముందు సామాన్యముగ ఆహారద్రవ్యముల స్వభావములన్నియు విపులముగను లెక్కల మూలమునను విశదీకరింపబడియున్నవి. ఇట్టిగ్రంథములకావశ్యకత మెందుగ గలదు. ప్రస్తుతము పాఠశాలలలో, శారీరశాస్త్రము ఆరోగ్యశాస్త్రము మొదలయినవి నిర్బంధ పాఠములయి యున్నవి. ఆహారశాస్త్రము వీటికి ఎందుకు తగ్గినది కాదు. ఆహారశాస్త్రమును ప్రత్యేకముగ పాఠశాలలో గరువవలయును. శారీరశాస్త్రమును చదివినంతమాత్రమున, దానిని చదివినవారి దేహస్థితి చదువని వారి దేహస్థితికన్న బాగుగనున్నదా యనవచ్చును. విషయము తెలిసియుండినయెడల లోపములను సులభముగ గ్రహించి దిద్దుకొనవచ్చును. ఇందువలన మనకు అపుడప్పుడు కలుగు చిన్నచిన్న బాధలను వైద్యుని సహాయము లేకనే మనమే కుదుర్చుకొనగలుగుచున్నాము.

సారములేని ఆహారమును భుజించి నానాటికి క్షీణించిపోవుచున్న మనదేశస్థుల కిట్టి గ్రంథములయొక్క ఆవశ్యకతను నిర్ణయించుట సాధ్యముకాదు.

౬

భావనం. శ్రావణమాస సంచికయందు జొన్న, చోడి మొదలగు చిరుధాన్యములయొక్కయు, వరితవుడు గోధుమపొట్టు యొక్కయు ఆహారయోగ్యత చర్చింప బడెను. ఇందు కాయధాన్యముల (పప్పుదినుసుల) యొక్కయు, చమురుదినుసులయొక్కయు విలువను గూర్చి వ్రాయబడును.

౪. కాయధాన్యములు

ఆంధ్ర దేశమున విస్తారముగ నాహారముగ నుపయోగింపబడు కాయధాన్యములు కందియు, పెసరయు నై యున్నవి. మినుము వీనివలె నిత్యాహారముగ నుపయోగింపబడకపోయినను, ప్రతిదినమును కొద్ది గొప్ప పోవులలో నుపయోగింపబడుటయేకాక, పిండి వంటలలో తరుచుగ నుపయోగింపబడును. సెనగకూడ పిండివంటలో తరుచుగ నుపయోగింపబడుచుండును. దీని యుపయోగము ఉత్తరదేశమున హెచ్చు. ఆమును, బొబ్బరయుకూడ బీదలచే పప్పుదినుసుగ గొంతవర కుపయోగింపబడుచున్నవి. బోడ సెనగలు, మిటికలు, యివి రెండును కొన్ని ప్రదేశములందు స్వల్పముగ నుపయోగముననున్న మరెండు పప్పుదినుసులు. ఉత్తరహిందూస్థానమున బటానీలుకూడ నుపయోగింపబడుచున్నవి. ఉలవ ప్రధానముగ పశ్చిమోరమైనను, మానవులచేగూడ నప్పుడప్పుడు పప్పుదినుసుగ నుపయోగింపబడుట గలదు. సామాన్యముగ కూరకుపయోగింపబడు చిక్కుడుకాయలు ముదిరి యెండినపుడు వానిగింజలుగూడ పప్పుదినుసుగ నుపయోగింపబడుచుండును. ఇటీవల నీదేశమున ప్రనేశ పెట్టబడిన సీమ అనుప (Soy bean) గింజలు ఆహారమునకు మిగులయోగ్యముగ నెంచబడుచున్నవి.

ఆయాకాయధాన్యజాతుల సంఘట్టనమును దెలుపు ఆంకెలు సాగ్యమైనంతవరకు సంగ్రహించి యీ ప్రక్క పుటలోని పట్టికయందు జూపబడెను.

కాయధాన్యములందు తృణధాన్యములందుకంటె సుమారు రెండుమొదలు రెండున్నర రెట్లవరకు మాంసకృత్తులుగలవు. ఇందువరిచిహ్నమునందుకంటె సుమారు 3, ౪ రెట్లు మాంసకృత్తులు గలవు. కర్మనోదజ్జితములు తృణధాన్యములందుకంటె కొంతతక్కువ. చమురును సీమ అనుమునందు తప్ప తక్కిన వానిలో తక్కువయే. మొత్తపుయింధనశక్తి తృణధాన్యములందుకంటె నూటికి సుమారు ౧౧ వంతులు హెచ్చు. తృణధాన్యములనే తినుచో శరీరమునకు వలయు మాంసకృత్తులు లభింపక పోవుటచే మానవాహారమున పప్పుదినుసులుకూడ తప్పక జీరవలసి యుండును. రెండువంతుల తృణధాన్యముతో ౧ ధను మొకవంతులను పప్పుదినుసును జేర్చుట యవశ్యము.

ఆయా కాయధాన్యములలో కంది చాలమంది కనుకూలించును. ఇందు మాంసకృత్తులు తక్కినవానిలో కంటె కొంచెము తక్కువ. కొంచెము వేడి చేయును. జరియన్నమును దినువారి కింతమాత్రము వేడిచేయు పప్పు తినుసును దినుటమంచిదే. ఆంధ్రదేశమున చాలజల్లాలలో విడియే ప్రతిదినమును వాడబడుచుండును. కందితరువాత తిస్తారముగ వాడబడు పప్పుదినుసు పెసర. ఇది వేడి తత్త్వములవారి కుపయోగించును. కందికంటె బలమైనది. జీర్ణశక్తి తక్కువగ గలవారికి సరిపడక పోవచ్చును. తక్కినకాయధాన్యములు కంది, పెసరలవలె విత్యాహారమున నుపయోగించు టరుదు.

కాయధాన్యములందు మాంసకృత్తుల విలువ వాని మొత్తపు పరిమితినిబట్టియే గాక అందలి ప్రధాన మగు మాంసకృత్తు లేక కృత్తులయొక్క స్వభావమునుబట్టి యుండును. మొత్తముమీద కాయధాన్యములందు మాంసకృత్తులు పాలయందును, కోడిగ్రడ్డయందును గలమాంసకృత్తులంత శ్రేష్ఠములు గావని కనుగొనబడెను. కాయధాన్యములలోనే యీవిషయమై విశేష తారతమ్యములు గలవు. తెల్ల యెలుకలపై జరిగిన యొక పరిశోధనలో

కాయధాన్యముల సంఘట్టనము

కాయధాన్యజాతి	మాంస కృత్తులు %	చమురు %	కర్మనోద జనితములు %	నార పదార్థము %	బూడిద %	ఒక డౌమ్మ ఇంధనశక్తి కాలరీలు	
1. కంది	a 19.54	1.49	68.27	6.43	4.23	102	మొదటి 9 జాతుల విష
2. పెసర	a 23.67	1.19	63.48	4.24	4.59	105	యమునను 2, 6 కలము
3. ,,	b 18.00	1.69	60.36	4.74	4.29	106	లలోని యంకెలు లేమను
4. ,, (పచ్చపెసర)	c 24.88	3.03	60.54	6.50	4.93	107	మినహాయించి లెక్క గట్ట
5. ,, (బంగారు పెసర)	c 16.86	2.26	61.85	4.77	4.29	06	బడినది. 7-వ కలములోని
6. మినుము	a 25.25	2.45	62.07	5.34	4.89	105	యంకెలు మాటికి 10 కం
7. ,,	d 26.63	1.19	63.33	4.23	4.59	107	కుల లేమగల దినుసుపైన
8. సెనగ	a 20.01	4.77	64.35	7.11	3.50	110	లెక్క గట్టబడినవి.
9. ఆనుము	a 23.36	1.37	62.51	7.19	4.59	103	
10. సీసానుము (Soybeans)	e 32.01	15.67	31.67	?	?	119	
కాయధాన్యముల సగటు (మొదటి 9-టికి మాత్రము)	24.24	2.17	63.32	5.62	4.41	106	
తృణధాన్యముల సగటు	10.71	4.18	75.63	5.47	4.15	96	
వియ్యము (వరి) 43 రకముల సగటు	1.12	8.50	83.87	0.37	1.11	100	

నాయకాయధాన్యములందలి మాంసకృత్తుల విలువయం
దీక్రింది తారతమ్యములు గనుగొనబడెను: *

కాయ	అందలిమాంస	కాయ	అందలిమాంస
ధాన్యము	కృత్తుల విలువ	ధాన్యము	కృత్తుల విలువ
పెసర	2౮	బటానీ	౬౨
కంది	2౪	మినుము	౬౦
బొబ్బర	2౨	మొటికలు	౫౭
ఉలవ	౬౭	ఆనుము	౫౭
పెసర	౬౪		

బటానీలయందలి మాంసకృత్తుల విలువను పాలు,
మాంసము, మొదలగునానియందలి మాంసకృత్తుల విలు
వతో పోల్చి చూచుటకు జరుగుబడిన మరొక ప్రయో
గమున నీక్రింది తారతమ్యములు కనిపెట్టబడెను.†
ఆహారపు అందలిమాంస ఆహారపు అందలిమాంస
వస్తువు కృత్తుల విలువ వస్తువు కృత్తుల విలువ
ఎద్దుమాంసము ౧౦౪ బంగారాదుంప 2౯
ఆవుపాలు ౧౦౦ మట్టుబచ్చలి (Spinach) ౬౪

- a. Woods facts and figures.
b. Yu. Indian jour. of Agric. Science
Vol. II part VI.
c. Church.
d. Leather.
e. Food by Robert mc Carrison.

* S. P. Niyogi-Paper read at the
India Science Congress 1932 Abstract No.
27.

† Thomas (1909), Queensland Agril.
Journal 1st Jan 1931 p. 389.

చేపలు	౯౫	బటానీలు	౫౬
బియ్యము(వరి)	౮౮	గోధుమపిండి	౪౦
పూగోబి(Cauliflower)	౮౪	మొక్కజొన్న	౩౫

పై యంకెలను బట్టి చూచినచో మాంసాహారమునందును, పాలయందును గల మాంస కృత్తులనులభ్యుగ వంటబట్టు నని తేలును. మాంసాహారమును దిననివార, పాలును, కంది మొదలగు నిలువయ్యిన మాంసకృత్తులు గల పప్పుదినుసులను దిని తమకు వలయు మాంసకృత్తును సంపాదించు కొనవచ్చును. సీమఅనుములోని మాంసకృత్తులు కూడ మానవశరీరమున కనుకూలమయినవని యిటీవల కనుగొనబడెను. వీనిలో కొన్నిరకము లిప్పుడు అనకాపల్లి, చామర్ల కోట మొదలగు వ్యవసాయస్థానములందు పరిక్షింపబడుచున్నవి. పప్పుదినుసులు మాంసకృత్తులను మెండుగ నొసగుటయేగాక ఖనిజద్రవ్యములనుగూడ విస్తారముగ నొసగును. ఈదేశమున పండింపబడుచున్న జాతులందలి ఖనిజముల విలువ నింకను ఎవరును నిర్ణయించినట్లులేదు. ఇతరదేశములందు జరిగిన నిర్ణయములనుబట్టి యిక్రిందియంకెలు లెక్కించి వ్రాయబడెను:

ఒక జొన్నలోని ముఖ్యఖనిజద్రవ్యములు

౧౦౦ పానుల తూనికగల

పప్పుదినుసు	మనుష్యునికి వలయు పరిమితిలో		
	నూటికి - పాళ్లు		
	గున్నము	స్ఫురము	ఇనుము
౧ పటానీలు (Peas)	౪.౯	౧౧.౨	౧౩.౭
౨. చిక్కుడుగింజలు(Beans)	౯.౭	౧౪.౧	౧౮.౫
౩. మసురిపప్పు(Lentils)	౬.౪	౧౩.౩	౨౩.౧
౪. లైమాచిక్కుడు (Lima bean)	౪.౨	౧౦.౨	౧౮.౮
	సగటు	౬.౩	౧౨.౩

౫. గోధుమ	౩.౮	౯.౧	౯.౧
౬. వరి (బియ్యము)	౦.౬	౬.౩	౫.౫
౭. ఆవుపాలు	౬.౨	౨.౪	౦.౫

ఈదేశపు పప్పుదినుసులలో కూడ ఖనిజద్రవ్యములు పైపట్టికయందలి సగటు ననుసరించి యుండవచ్చునని యూహింపదగియున్నది. కావున పప్పుదినుసులను మాంసకృత్తులనిమిత్తమేగాక, ఖనిజద్రవ్యముల నిమిత్తము (ముఖ్యముగ స్ఫురము, ఇనుము-వీని నిమిత్తము) కూడ తినవలసియుండును. ఇందులకు వీనిని సాగ్యమైనంతవరకు పొట్టుతోనే తినుట మంచిది. సీమఅనుములో గున్నముకూడ హెచ్చుగనుండునని యిటీవల కనిపెట్టబడెను.

పప్పుదినుసులలో విటమిను A స్వల్పముగను, విటమిను B మధ్యమ పరిమితిగను నుండును. విటమిను C కూన్యము. కాని గింజలను మొలకట్టి తినుచో అం ది లోటుగనున్న విటమినుకూడ పుట్టును. కావున పప్పుదినుసులను వండితినుటకం పై చైతన్యముగల గింజలు మొక్కకట్టి తినుటయే శ్రేష్ఠము. ఇట్లు తినుచో నాహారమున విటమిను C నొసగు పండ్లుగాని, కూరలుగాని తక్కువయినను ఆహారము చాలవరకు దీగును.

౫. చమురుదినుసులు

మానవాహారముగ నుపయోగింపబడు చమురుదినుసులలో నూవులు దక్షిణఇండియాలో ప్రధానమయినవి. ఇటీవల వేరునెనగకూడ చాలప్రాముఖ్యమునకు వచ్చెను. కొద్దెరతోటలుగలచోట్ల కొద్దెరకూడ విరివిగ నుపయోగింపబడుచున్నది. దత్తమండలములందు కొన్ని చోట్ల కుసుంబాలును, గంజాం వికాఖపట్నం ఏజన్సీలలో వరి నెలను కూడ నుపయోగింపబడుచున్నవి. లభించుచోట్ల జీడిపప్పుకూడ కొంత తినబడుచున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానీలు ఆపాలుకూడ చాలవిరివిగ నుపయోగించుచున్నారు. యూరపుఖండమందు ఆలివ్ నూనె ప్రశస్తముగ నెంచబడుచున్నది. సీమబాదంగింజలను ధనికు లుపయోగించుచున్నారు.

వెన్నెయ, నేయియు జంతుసంబంధ మయిన చమురుదినుసులు. వీనినిగురించి పాలు, పెరుగు వగైరా క్షీరీకృత చర్చింపబడును.

ఈక్రిందిపట్టికయందు లభించినంతవరకు కొన్ని చమురుదీనుల సంఘటనము తెలుపబడెను.

దీనును		1 బౌన్సులో గల					2.క బౌన్సుగల ఖనిజద్రవ్యముల పరిమితి. 100 పానుల మనుష్యునికి వలయు పరిమితిలో %		
		మాంసకృత్తుల (గ్రాములు)	చమరు (గ్రాములు)	కర్మనోదజనితములు (గ్రాములు)	కర్మనోదజనితముల సైతంపు యింధనశక్తి (కాలరీలు)		సున్నము	స్ఫూరము	ఇతము
1. నూవులు	a	6.08	15.48	4.92	183				a. Wood's facts and figures.
2. వేరుసెనగలు	b	7.80	10.92	6.90	155				
3. ,,	c	8.72	14.78	8.98	184	4.4	12.8	5.5	
4. ,,	a	9.6	15.50	4.12	183				b. Food by Robert mc Carri- son.
5. కొబ్బరి (కురిడి)		2.75	19.76	4.99	209				
6. ,, ముడిరినది		1.61	14.81	7.90	167				
7. ,, సగముమది		1.00	8.10	4.75	96	0.4	3.0	0.3	
8. రినది									c. Food and Nutrition (Ame- rican Red-cross text book).
8. బాదంజింజలు	b	5.26	15.96	4.30	182				
9. ,,	c	6.50	16.81	5.50	200	11	10.8	8.0	
10. జీడిపప్పు		5.96	18.80	1.80	200				
11. కుసుంబా		4.28	8.61	7.84	123				

సామాన్యముగ నూవులు, కొబ్బరి, వేరుసెనగ, కుసుంబా మొదలగువానినుండి చమురునుతీసి దానినే వాడుచుందురు. చమురు కర్మనోదజనితములకంటెను, మాంసకృత్తులకంటెను సుమారు ౨౫ రెట్లు హెచ్చి యింధనశక్తి నిచ్చును. ఒకబౌన్సువిద్యము ౯౯ కాలరీల యింధనశక్తి నే యొసగగా, ౧ బౌన్సు నూవు సుమారు ౨౫౦ కాలరీల యింధనశక్తి నొసగును. కావున నాహారములో చమురు మిగులబలమైన యాహారము, జీర్ణమగుటయు కష్టము కావున స్వల్పముగనే తీసికొనదగును. విస్తారముగ శరీరపరిశ్రమగలవారికి కడుపు బరువెక్కువండ వారు చేయుపనికి దగినశక్తి నిచ్చుటకు చమురు మంచిది. అయినను సామాన్యముగ దినమునకు ౨, 3 బౌన్సుల చమురునకు మించి యాహారమున జేరుట మంచిదికాదు. ఆహారమునందలి యన్ని పదార్థములందలి చమురుమొత్తమును అందలి కర్మనోద

జనితములయొక్క పరిమితిని రెట్టింపుచేసి మాంసకృత్తుల పరిమితిలో సగము కలిపినయెడల వచ్చు మొత్తమును మించకూడదు.

ఆయాదీనులనుండి తీయు చమురుయొక్కయింధనశక్తి కొంచెమించు సమముగనే యుండును. కాని దాని సంఘటనములందు కొన్ని భేదములుండుటచే వానియందు కొన్నిగుణభేదములు గలుగును. సామాన్యముగ జింజలనుండి తీసినచమరు, వెన్న, నేయి వీనియంత యూరోగ్యకరముగ నెంచబడుటలేదు. జింజలనుండితీయబడు చమురులలో, నూవులనూనె, కొబ్బరినూనె ప్రత్యేకముగ నెంచబడుచున్నవి. వేరుసెనగనూనె అంత ప్రత్యేకముగ నెంచబడుటలేదు. కాని యీవిషయము ఇంకను పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. అలవాటు చేసికొనుచో విషియు శరీరమున కనుకూలించుననియే చెప్పవచ్చును. ఇట్టివల నీపంట విరివిగ బండింపబడుచున్న చొట్ట

నూపులను, వేరుసెనగగింజలను చెరిసగముగ గలిపి తీసిన చమురుగాని, ప్రత్యేకముగ వేరుసెనగ నూనెనే గాని వాడుట కలవాటుపడుచున్నారు.

ఆయాజాతుల చమురును ఆహారమున నుపయోగించుటకు బదులు గింజలనే యుపయోగించుచో నందు వలన శరీరమునకు మాంసకృత్తులు కూడ విస్తారముగ లభించును. చమురుగింజలందలి మాంసకృత్తులు, ఆహారపులింపవయందు కాయధాన్యములందలి మాంసకృత్తులకు దీసిపోవును. వేరుసెనగలందలి మాంసకృత్తులుకొన్ని కాయధాన్యములందలి మాంసకృత్తులకంటెను శ్రేష్ఠముగ నెంచబడుచున్నవి. నూపుపప్పును, కొబ్బెరను తరుచు కూరలలోను, ఇతర వంటకములలోను వాడుటగలదు. జీడిపప్పును, బాదంగింజలను తీయని సింకివంటలతో జేర్చుట గలదు. ఇట్టివల వేరుసెనగకూడ ఇట్లుకొంతవరకుపయోగింపబడుచున్నది. కొబ్బెరయు, బాదంగింజలను, జీడిపప్పును, వేరుసెనగగింజలను ప్రత్యేకముగ దిన విలగును. కడపటి రెంటిని వేదిన కమ్మగ నుండును. కాని పచ్చినిగ దినుట శ్రేష్ఠము. వేరుసెనగలను మొలకకట్టి తినుట నురింత శ్రేష్ఠము. ఇందువలన నివి సులభముగ జీర్ణమగుటయేగాక నందెవరకు లేనివిటమిను C క్రొత్తగ నుచ్చించును.

చమురుదినుసులు కాయధాన్యములకంటెను, తృణధాన్యములకంటెను సుమారు రెట్టింపుబలము (యింధనశక్తి) గలవగుటచే నవి జీర్ణమగుట కష్టము. మరియు నందు కర్బనోదజనితములు మిగుల తక్కువ. కావున వీనితో తృణధాన్యములను గాని, బెల్లము, చక్కెర, తేనె మొదలగు నితర కర్బనోదజనిత ద్రవ్యములనుగాని చేర్చి పుష్కళానుట మంచిది. బెల్లమును పాకముబట్టి అందు వరి, జొన్న మొదలగువాని పేతాలను, నూపు

పప్పు, వేరుసెనగ, కొబ్బెర, జీడిపప్పు మొదలగు చమురు దినుసులను జేర్చి యుండలుచేసి తిను ఆచారము కొన్ని చోట్ల గలదు. ఇది చాలయనుకూలమును, చాకాయ నగు నల్పాహారము.

అతిమాత్రవ్యాధిగలవారికి చమురుగింజలు మిగుల ననుకూలముగ నాహారము. చమురుగింజలలో ముఖ్యముగ జీడిపప్పునందు కర్బనోదజనితములు మిగుల తక్కువగను, మాంసకృత్తులును, చమురును హెచ్చుగను నుండుటచే, వీనిని తగుమాత్రముగ కొంత యితరాహారముతోపాటు తిని జీర్ణముచేసికొనగలుగుచో, వైద్య సహాయ మవసరములేకయే యారోగ్యముగ కాలము కడపవచ్చును. ఈ విషయము ముందు విపులముగ జచ్చింపబడును.

చమురుతీయగా మిగులు పిష్టమునుకూడ నాహారముగ నుపయోగించుటగలదు. నూపుపిండి, కొబ్బెరపిండి యిట్లు తరుచుగ నుపయోగింపబడుచున్నవి. వేరుసెనగ పిండికూడ ని ట్లుపయోగింపదగును. వీనిలో చమురు చాలవరకు తీసివేయబడినను, కొంత మిగిలియుండును. మాంసకృత్తులు మెండుగనుండును. కర్బనోదజనితములు తక్కువ. కావున వీనిని మాంసకృత్తులు తక్కువగనున్న యాహారద్రవ్యములతో కలిపి తినవలెను. ఈక్రింద ఆయా జాతుల తైలపిష్టముల సంఘటనము తెలుపబడెను.

౧ బొన్నునందు గల

మాంస చమురు కర్బనోద మొత్తము

జాతి కృత్తులు జనితములు ఇంధనశక్తి

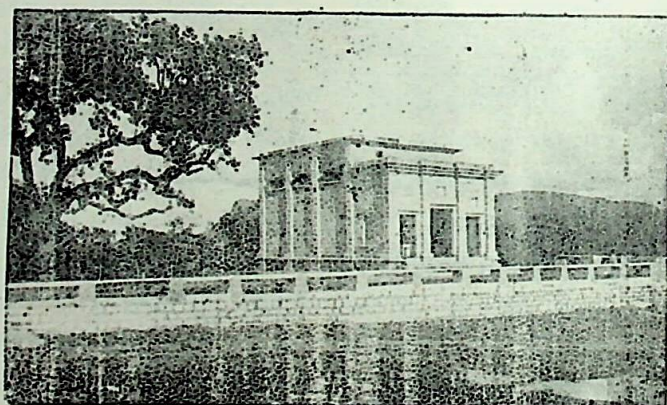
గ్రాములు గ్రాములు గ్రాములు కాలరీలు

నూపుపిండి ౧౧.౪ ౩.౦ ౯.౬ ౧౧౧

వే. సెనగపిండి ౧౬.౬ ౨.౪ ౭.౬ ౧౧౮

కొబ్బెరపిండి ౬.౨ ౩.౪ ౧౫.౫ ౧౧౭

అది శాస్త్రమనుచు నా యరికాల గోరింటచుక్క బెట్టినయట్టి సొబగులెల్ల
 నొండు ప్రక్క బరుండ నోషమి గూర్చు రా లేదంచు బొంకెడు లీలలెల్ల
 *గోంగూర మరచిపోకుమటన్న నేకువ జిరు చపేటములిచ్చు చెలువులెల్ల
 నోరగా నుయ్యాలలూగుచు ననుగాంచి చెంగున దుముకు మెరుంగులెల్ల
 బ్రేమగలవారి కంటు గోరింటయనుచు - నస్మదంఘ్రి పరీక్షించు నాత్రమెల్ల
 గన్నులకు గట్టినట్లుగా గానుపించు - శారదాంగన మాయింటి చక్క దిరుగ.

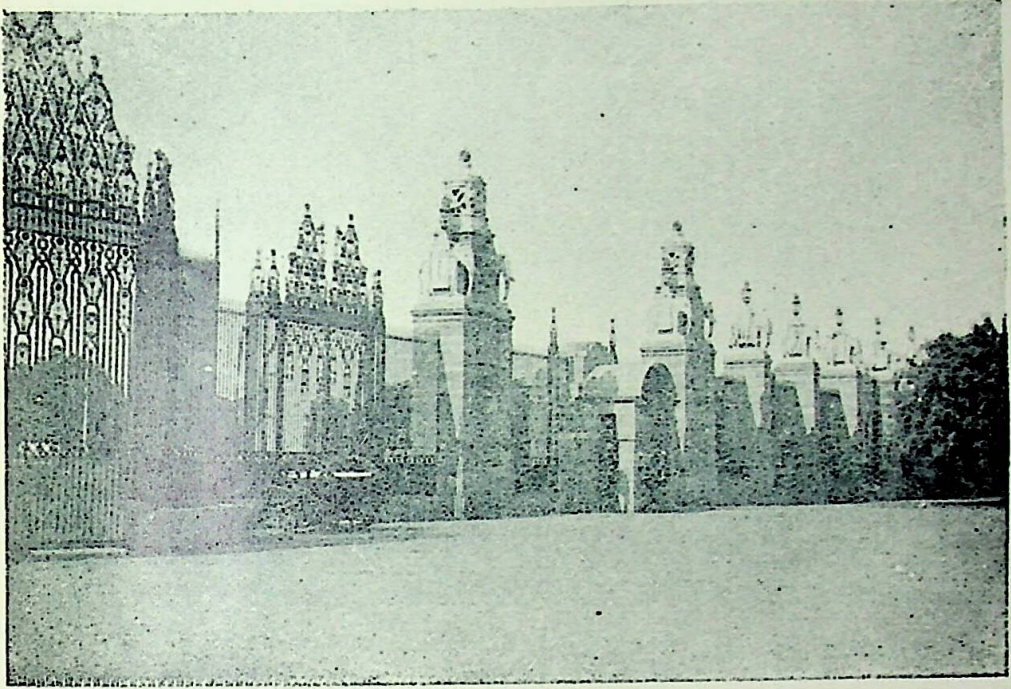

మదనపల్లి చిత్రాలయము

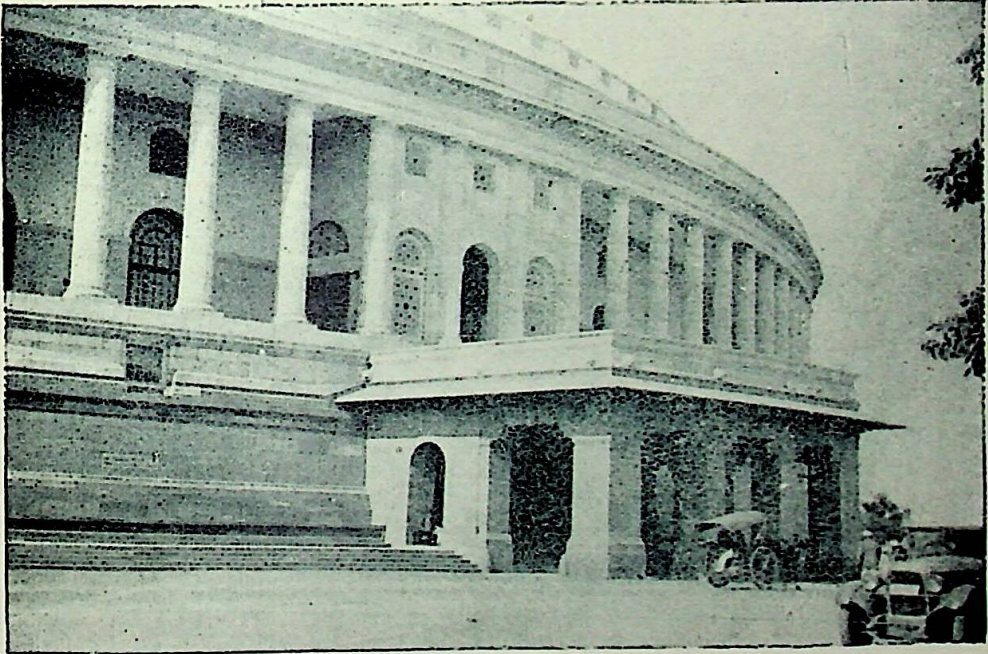
—వాసు.

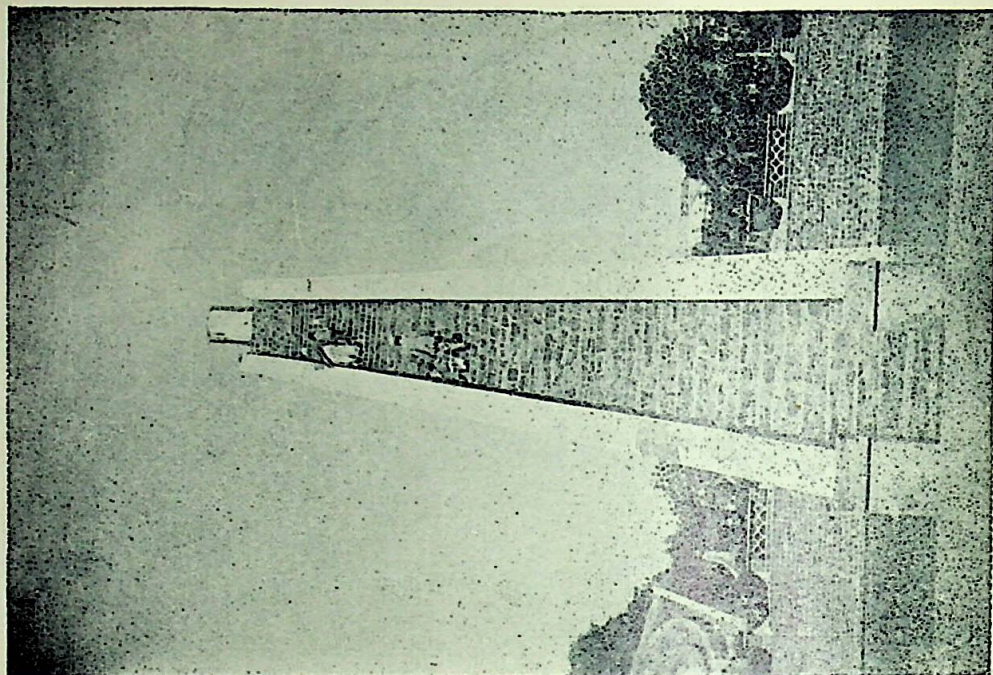
* ఆరిగ్రదేశమున కొన్ని జిల్లాలలో గోంగూరపచ్చెడి తెల్లవారుజామున విధిగా స్త్రీలు భుజింపకున్న ముఠి
 మగడు వచ్చునని చెప్పెదరు.

శిల్ప చిత్రములు

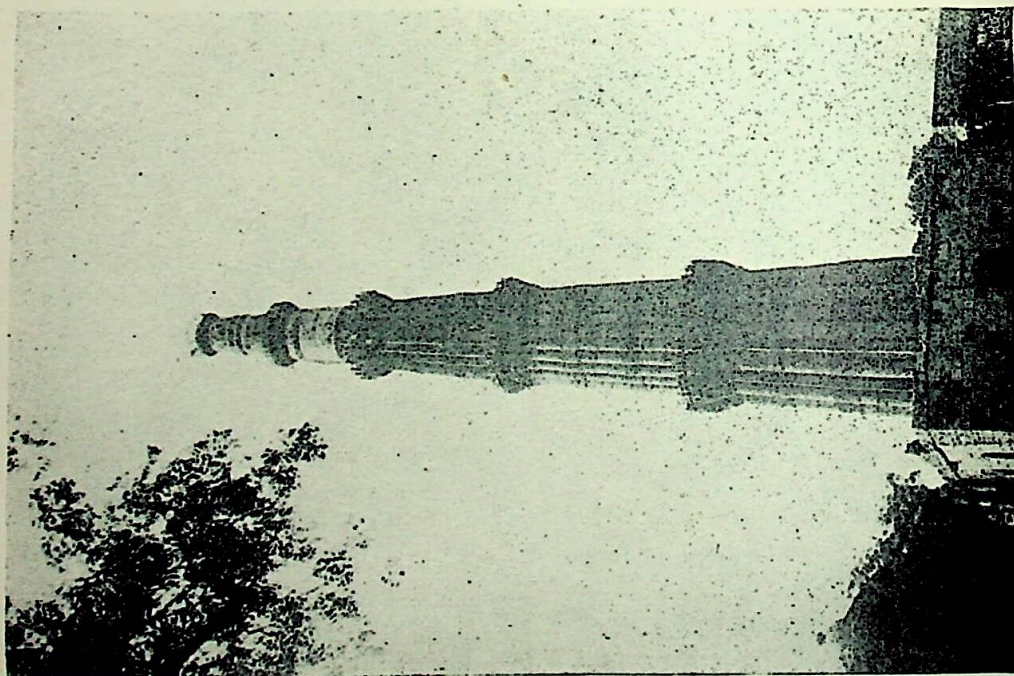
గి. రాజప్రస్థినభిభవనము

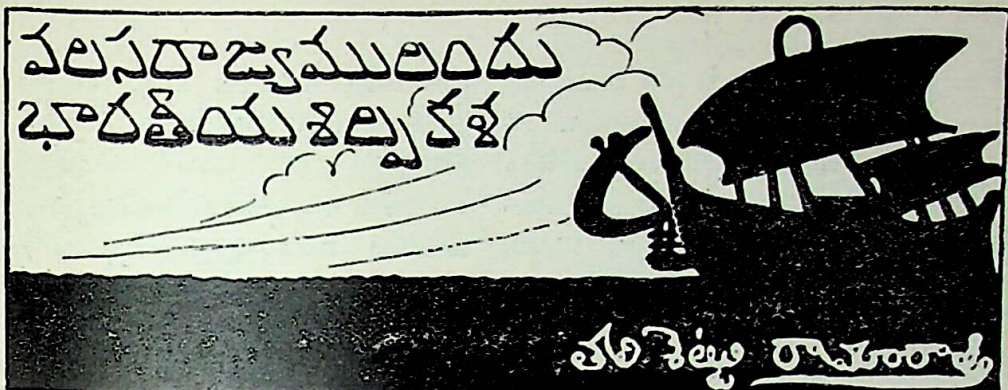
౧. జంతుర్ మంతర్ (నక్షత్ర పరిశోధనశాల)

జయపుర మహారాజు జయసింగు దీనిని కట్టించినాడు. ఇది ఇంకను పాడుకావున్నది. కాని నీడములును, అంశములును గుర్తింపబడు మండలము, కైవారమును పెక్కు చోట్ల మొరలు పడినవి.

౨. కుతుబ్ మినారు

దీనిని కుతుబ్ ఉద్దీను ఐబక్ ౧౨౦౦ సం. న ప్రారంభించెను. అతని తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చిన సుల్తాన్ ఉద్దీను అల్తామష్ ౧౨౨౦ సం. న ముగించెను. దీని ఎత్తు ౨౨౫ అ. గ. అడుగున దీనివ్యాసము ౨. ౪౩, అం. ౩. పైస అ. ౯. దీనికి ౩౭౯ స్తంభములున్నవి. R. N. N. R

౪. శ్యామదేశము

తొలుత శ్యామదేశమున కాంభోజమునందువలె తేల్చురులు, తిలెత్తు-చైనాజాతినారు నివసించుచుండి. ఈదేశము క్రిస్తు మొదటిశతాబ్దములందు కొంత కాంభోజుల పరిపాలనమునకును, మిగిలినది యితరుల పరిపాలనమునకును లోబడియుండినది. చంపా, కాంభోజముల నాక్రమించిన పిమ్మట కాంభోజము ద్వారాను, నావికాయానమువలనను హిందువులు వచ్చి ఇప్పటి శ్యామదేశములో దక్షిణభాగమున నొక ప్రబలమైన హిందూరాజ్యమును స్థాపించి, ముఖ్య పట్టణములుగ సుఖోదయ (సుఖోతాయి), సజ్జనాలయము (సవా న్నాగోకు)లను నిర్మించుకొనిరి. పండ్రెండవ శతాబ్దమున నీరాజ్యము ప్రబలమై, హిందూనాగరికతయొక్క వ్యాప్తికి చేయూతయొసగినది. క్రీ. త. ౧౨౧౮ లో క్రిఇంద్రాదిత్యుడుసింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఈతనిమూడవపుత్రుడగు రామరాజు ౧౨౮౩ లో రాజయి, శ్యామభాష కక్షరములను గల్పించి, నూతనదేవాలయములను, భవనములను నిర్మించి, రాజ్యమును వ్యాపింపజేసి కీర్తిని గడించెను. ౧౩౫౫ లో సింహాసనము నెక్కిన క్రి నూర్యవంశరాముడు మహాపండితుడు. శాస్త్రభిక్షులను, బ్రాహ్మణులను బోషించి, విహారములను, స్తూపములను, ఒకవైష్ణవాలయమును నిర్మింప జేసెను. మహాస్వామి సంఘరాజును శాస్త్రసన్యాసిని సింహాసనమునుండి మహావైభవముతో రప్పించి, శాస్త్రమతమును స్వీకరించి, యనే కములను మహాకార్యములను చేసెను. ఈతనికాలముననే

అనూరాధపురమునద్ద సున్న మహాబోధివృక్షముయొక్క శాఖను శ్యామదేశమునకు గొనిపోయిరి. ఈతనితో సుఖోదయవంశ మంతమొందినటుల గానవచ్చుచున్నది.

ఈరాజ్యమునకు దక్షిణమున లాపాపురి (నవపురి= లాంబూరి) యను మరియొక హిందూరాజ్య ముండినది. ద్వారావతి దీనికి ముఖ్యపట్టణము. కొంతకాలమునకు బహుళి, క్రొత్తవంశమీరాజ్యమునం దధికారమునకు వచ్చుటవలన గాబోలును, ద్వారావతి సానోయను మారు పేరుతో పిలువబడుట కలిగినది. ఇంత (౧౨౯౬) లో కాంభోజదేశము తాయి ప్రజల దాడివలన బలహీనమైనది. ఆతరుణముననే సయ్యామునైనస్యము కాంభోజులపై దండయాత్రవేసి, యుద్ధమున జయించి, శ్యామదేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యము స్థాపించిరి. అనాటినుండియు ద్వారావతి అమోఘ్యమును మారుపేరుతో విరాజిల్లినది.

అమోఘ్యకు మొదటిరాజును రామాధిపతి సువర్ణదోలుడు ౧౩౫౦ లో సింహాసనము నధిష్ఠించి యనేకములను భవనములను, దేవాలయములను నిర్మింపజేసెను. ఈవంశజులు తాయిసంతతివారైనను హిందూత్వమును పూర్తిగ స్వీకరించుటచే దేశమంతయు హిందూరాజ్యముగ మారిపోయినది. ౧౩౭౦ లో రాజ్యాధికారమును వహించిన మహానాయక పరమరాజాధిరాజు శాస్త్రమతావలంబకుడై యుండినటుల శిలాశాసనములవలన దెలియుచున్నది. ౧౩౯౮ లో రాజైన రామరాజు శాస్త్రదేవాలయమును నిర్మింపజేసి యందు కంచు బుద్ధవిగ్రహమును ప్రతిష్ఠచేసి, చైత్యగృహమును, పుస్తకభాండాగార

మును సన్యాసుల సౌకర్యముకొరకు ప్రసాదించెను. వర
హిరరాజు గంగకూ లో సింహాసనమునకు వచ్చినచేటనే
బర్హురాజు దేశముపైకి దండెత్తించెను. నాటినుం
డియు క్షామదేశప్రతిభ తగ్గుటచే, గంగకూ లో అయో
ధ్యను బర్హురాజ్యము నాశనము చేయుటయు కలిగినది.
కాని క్షామదేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యమునకు భంగము
కలుగలేదు అసిమ్మట బేంకాంగు రాజనివాసమై యిప్ప
టికిని సన్యాసులయొక్క ముఖ్యనిగరముగ నున్నది.

హిందూరాజ్యములై యుండిన చంపా, కాంభో
జములనుండి మొదట హైందవు లిచ్చటికి వచ్చిరి. కనుక
సన్యాసుప్రజలు శౌద్ధమతమును కాక హిందూమత
మునే తొలుత స్వీకరించిరిని చెప్పవచ్చును. సన్యాసు
చరిత్రమును, ఆచారములును ఈవాదమును బలపరచు
చున్నవి. అచ్చటి రాజులందఱును హిందూనామములను
వాల్చి; హిందువులవేట్టులకనేకములగు దేవాలయములను
నిర్మింపజేసిరి. ఇప్పటికి బేంకా. గునంకొక దేవాలయము
నాశ్రయించుకొని ఎనుబదిమంది బ్రాహ్మణులు నివసించు
చున్నారు. సన్యాసురాజదర్బారున ఉత్సవము
లందు పేగు ప్రాముఖ్యమును వహించుచుండురు. శుభ
ముహూర్తములను ఓరే నిర్ణయించుచుండురు. నూకననగ
రములకు, దేవాలయములకు, రాజగృహములందు జన్మిం
చినవారికి సంస్కృతనామముల నిడుచుండురు. “రెక్
నా” అను హోలికోత్సవమును, “తిబ్ దిన్ చా” అను
డోలికోత్సవమును, “లోయికదాంగ్” అను దీపోత్సవ
మును వీ రిప్పటికిని జేయుచుండురు. సన్యాసురాజుల
యిలవేట్టుయొక్క దేవాలయకుశ్యములపై రామాయణ
కథ మలచబడియున్నది. నేడును శిల్పులు యును,
పూరుని, యింద్రుని విగ్రహములను నిర్మించుచుండురు.

కాని ప్రజ లిప్పుడు శౌద్ధమతావలంబకులు.
సుమారు లక్షమంది శౌద్ధభిక్షులవచ్చు కలరని యంచనా
నేయబడినది. కాంభోజమునుండి క్రీ. త. ౧౨౨ లో నీ
మత మిచ్చట ప్రవేశపెట్టబడినన, తరువాత. చాలకా
లమువరకు విశేషముగ నాదరమునకు రాక, తుదకు
సూర్యనంశరాముని కాలమున జాతీయమతము కాగలిగి
నది. సన్యాసునందలి శౌద్ధమతమున హిందూమత సం

ప్రదాయములు విశేషముగ గలవు. ఈ మార్పులతో
భారతీయ నాగరకత యాదేశమున నిప్పటికిని నిలిచి
యున్నది.

కాన సన్యాసునందు కానవచ్చు హిందూశౌద్ధ
మతములకు జెందిన పురాతన నిర్మాణము లన్నియు
హిందూశిల్పరచన ననుకరించుచున్నవి. రాసురాను దేశీ
యుల రుచులంగు కలిగిన మార్పుల ననుసరించి నిర్మా
ణమునందును మార్పులు కలుగుచువచ్చినవి. ఆధునిక
యుగమున బేంకాంగునందు కట్టబడిన దేవాలయము

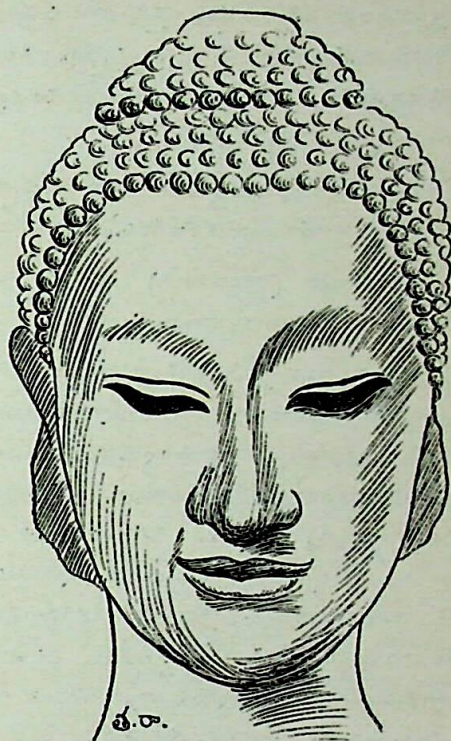

౧. వాట్ చెంగ్ దేవాలయము, సయాము

లన్నియు భారతీయ నిర్మాణవిధానములకు నూరములై
సౌందర్యరహితములై యున్నవి కాని వీటియందు
అలంకారములుగ గల వివరములన్నియు హిందూశిల్పము
కరణములే. ఆంధ్రదేశమున గానబడు దేవాలయ శిఖ
రములందు పొడవునకు సరిపోవు వెడల్పు, అంతస్థుల
పొండిక, అలంకారములుగగల శిల్పచిత్రముల యేర్పాటు
కనుక కానందముగ గానబడును. క్షామదేశమునందలి
నూతనాలయములందు మొదలు పెద్దవిగను, కొంచెమెత్తు
ననే సన్నముగ పరిణమించి పైచోక స్తంభమువలెను ఉం
డుటవలన చెలితిగ గనబడును. చైనానిర్మాణవిధానమున
నుకరించుటవలన నిట్టిమార్పు కలిగినది.

చాలకాలమునరకు శ్యామదేశము కాంభోజుల యాధిపత్యముక్రింద నుండెను. కనుక నిప్పటికి మిగిలి యున్న శిల్పనిర్మాణములందలికాంతమేవి కాంభోజమునకు జెందినవో, యేవి శ్యామదేశమునకు జెందినవో చెప్పట దుర్లభము. చెంతయును అనుచోట నీతరగతికి జెందినవి కొన్ని కనబడుచున్నవి. ఇచ్చట రాజగృహముల చిహ్నములు కలవు. మకర తోరణములతోను, గరుడవిగ్రహములతోను ఆలంకరింపబడిన ద్వారబంస మొకటి కానబడినది. లాపాపురివద్ద నిటుకలతో గట్టబడిన దేవాలయము నీచాతికి జెందినదే. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరు లిచ్చట ఆరాధనమును బడయుచుండెడినటుకు విదర్బనములు కలవు కాని తరువాత జాథాలము ముగ మార్చబడుటచే నాగచ్చత్రములను దాల్చియున్న బుద్ధవిగ్రహము లనేకము లమర్చబడినవి దక్షిణదేశమున గనబడు గోపురములవంటివి ముఅంగుసింగు, పెచ్చాబుర వద్ద గలవు. గరుడలు, ద్వారపాలురు మొదలగు హిందూ శిల్పాలంకారము లనేకము లిచ్చట గాననగును.

హరిపుణ్యపురము (లాంపురు), సుఖోదయ, సజ్జ నాలయములవద్దగల హిందూనిర్మాణములు సుప్తల రచన ననుసరించి మనోహరముగ నున్నవి. ఈప్రాంతములందడవులలో ననేకనిర్మాణము లి.కను మరుగుపడి యుండుటచే నిర్మాణవిధానము రాసురా కీటుల మార్పుచెందినదో చెప్పట కాధారములు చాలకున్నవి. ఇప్పటికి నిలిచి యున్నవాటిలో పదునొకండవశతాబ్దమునకు పూర్వపు వన్నియు శిలానిర్మాణములు. వీటిలో సజ్జనాలయమువద్ద నున్నవి మొదట గట్టబడినటుల గనబడుచున్నవి. ఈ ప్రాంతములలో కొంతమారమున మూడు పాడుపడి యున్న దేవాలయములును, శివలింగములును, కంచు రాతితో మలచబడిన విగ్రహములును కలవు. కంచువిగ్రహములు. సింహాశ్రమునుండి తెచ్చిరి కాబోలు. ఇచ్చటి విగ్రహములకు ఎత్తయిన కనుబొములు “అజంత నయనములు”, చిన్న పెడవులు ఉండుటచే కాంభోజ శిల్పులు నిర్మించినవి కావని నిస్సందేహముగ జెప్పవచ్చును. రాసురా నీసుందరశిల్పరచన మారి, యాచార ప్రాయముగ బరిణమించుటచే తరువాత మలచబడిన

త.రా.

౩. బుద్ధుడు

(రాతిపై కత్తిపూత)

౧౧-వ శతాబ్దము నాటిది, సయాము

విగ్రహము లింతనుండరముగ లేవు. సూర్యవంశ రాను మహాధర్మ జాధిరాజు (౧౩౫౭ - ౧౩౮౮) సింహాశ్రమునుండి సంఘరాజును జాధిభిక్షువును రప్పించినప్పటినిర్మింపజేసిన శేవాలయముపైగల చాతకకథల శిల్పచిత్రములు నుండరముగ, బరుహుకు, బోరొబురు. శిల్పములను సృరింపజేయునవిగ నున్నవి. సంఘరాజు పరివారములవచ్చిన సింహాశ్రదేశపు శిల్పులు వీటిని సృజించి యుండవచ్చును.

వాట్నాప్రసాద్ అనుచోట రెండు విగ్రహభాగములు కనబడినవి.

ముఅంగుప్రసాద్ అనుచోట నీసుగురు, మకరముల, బుద్ధుని విగ్రహములును, స్నానద్రోణితో గూడి యున్న లింగమును లభించినవి. బుద్ధుడు సింహాశ్రమున

కూర్చొనియుండ నప్పరసయూ, నైదుగురు భక్తులును కుడియెడమలందున్నటుల నొక శిల్పచిత్రము కలదు. అప్పటి శ్యామరాజకేళుపరిస్థితుల నీవ్యక్తికూటమి వ్యక్తికరించుచున్నదని కొందరియూహా.

ముఅంగ సుఖానువద్ద నొక పెద్ద బుద్ధవిగ్రహమును, కొన్ని స్తూపములును కనబడినవి.

కాంచనపురి (కాంచనబురి) ఖమ్మవద్ద బుద్ధుడొసిన యున్నటుల విగ్రహము కలదు.

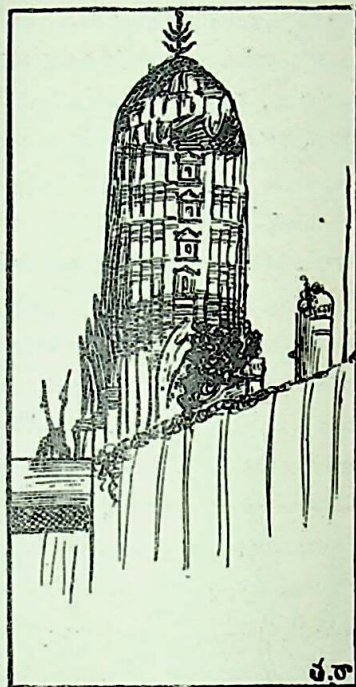
బుద్ధుడు తపస్సుచేసి, కృశించి యెరుకల ప్రాపువలె నున్నటుల పంజాబులో నొక గాంధార విగ్రహము కానబడినది. ఆధ్యాత్మిక ప్రాముఖ్యముకల విగ్రహములందు వెలితియుండువాడదని హిందువుల యభిమతము. బుద్ధుని యాధ్యాత్మిక జీవనమున వెలితి లేదు. ఈ విగ్రహము హిందూశిల్ప సంప్రదాయములకు వ్యతిరేకముగ నుండుచేతన, మరెచ్చటి నిట్టిది లభింపకపోవుటచేతను చిత్రకళావిమర్శకుల దృష్టి నాకర్షించినది. ఈ నాటికి గాంధారమునంటి వలసరాజ్యమును శ్యామరేశమున రాజపురి (రాట్పురి=రాట్ బురి)వద్ద మరియొకవిగ్రహ ముట్టిది లభించినది.

ఈయయను స్థలమునగల దేవాలయపు గోడలపై నొకవైపున బౌద్ధశిల్పమునను, మరియొకవైపున హిందూ శిల్పములును ఉండు, మధ్య నున్న గూటిలో బుద్ధవిగ్రహము కలదు. లోపల శివుని, విష్ణువుని విగ్రహములు కలవు. ఇది హిందూ ఆలయ ముయూ, దశావతారములలో బుద్ధు నొకయవతారముగ బరిగణింపబడుటచే నిటుల గూటి నలంకరించుటమాత్రము కలిగె ననియు కొందరి యభిప్రాయము.

పింగుత్రాసు ఆనుచోట నొకచక్కని విష్ణువిగ్రహము లభించినది.

శ్రీశివమృగాద్వారము (నాభోము శ్రీ శివమృగాదు) వద్ద స్తూప, విహారముల స్తంభములు మాత్రము మిగిలియున్నవి. అప్పరసలు బుద్ధుని స్వర్గమునకు గొనిపోవునటుల, బుద్ధు డశ్వారూఢుడై యున్నటుల శిల్పములు కలవు.

అయోధ్యయందు చక్కని దేవాలయములు పాడువడియున్నవి. ఆనాటికి శ్యామరేశమున శిల్పసైపుణ్యము

3. అయోధ్య దేవాలయపు శిథిలము

క్షీణింపజొచ్చినది. పరిపూర్ణత భారతీయ శిల్పరచన యొక్క ప్రధానమాత్రములలో నొకటి. కాంభోజిభరము లనుబోలు శిఖరములనుగలిగియున్నను, హిందూనిర్మాణములందు పూర్ణతత్వ, రచనయొక్క యలసటును సూచించు నటుల ఇవి కులంకారరహితములై యున్నవి. భారతీయ శిఖరనిర్మాణము తొలుత నిట్టిహర్షును చెంది, యిప్పుడు బేంకాంగునంగు నిర్మింపబడిన దేవాలయ నిర్మాణరూపమును దాల్చినది. హిందూవిజ్ఞానాంకురముల కరువులేక పోవుటచేత, తాయి తిత్తుప్రజలు ప్రవేశింపజేసిననూతన వాతావరణమున శిల్ప మిట్టి పరిణామము నొందినది.

టాకువపా, మెగ్గురు, వాట్ ప్రాకియే యను ప్రదేశములందు కొన్ని హిందూ, బౌద్ధ విగ్రహములు కలవు.

బేంకాంగు వస్తుప్రదర్శన కాలముందు గణేశ, విష్ణు, లక్ష్మీ, శివ, బుద్ధుల కంచువిగ్రహములు భద్ర

పరుపబడినవి. వీటియందు కొన్ని హిందూశిల్ప సంప్రదాయముల ననుసరించియుండుటచేతను, నటరాజ విగ్రహ మిచ్చట కానవచ్చుటచేతను, కంచుచేత ఆనాటికి శ్యామదేశమున లేకపోవుటచేతను ఇవియన్నియు దక్షిణహిందూదేశమునందే యొనగమతియైనటుల నున్నది. రానురాను శ్యామశిల్పులు లోహములతో విగ్రహములను చేయుట నేర్చుకొనిరి. ఈదేశీయవిగ్రహములు ఆంగ విన్యాసమునందును, ఆలంకారములందును భారతీయ శిల్పకళ యాదేశమున పొందిన మార్పులను బాగుగ న్యక్తపరచుచున్నవి.

శ్యామదేశమున భారతీయ చిత్రరచనయు లేకపోలేదు. సచిత్రములైన సనాతనగ్రంథములు కొన్ని లభించి వి. క్రీ. త. ౧౩౬౧ నాటి దేవధర్మజాతక చిత్రమును ముచ్చనకు చూచినయెడల నచ్చటిరచనయొక్క

౪. దేవధర్మజాతకము
౧౩౬౧ క్రీ. త. వర్ణ చిత్రము, సయాము

నైఖి తెలియును. అయోధ్యరచనానుసరణముగ పతాకలమీదను, దేవాలయ కుడ్యములమీదను జాతకకథలు, బుద్ధునిరూపమును చిత్రములై యున్నవి. దేవాలయముల ద్వారములమీదను, కిటికీలమీదను, పుస్తకముల

“అట్లు” దారుఫలకములమీదను, గ్రంథములనుంచుకొను పెట్టెలమీదను లక్కతో మంచిచిత్రములు వ్రాయబడియున్నవి. ఇట్టి రచనయందు శ్యామసోదరు లతిప్రవీణులైరి. తురుష్కస్థానము, తిబెత్తులందు లభించిన భారతీయచిత్రముల నిం పోలియున్నవి. చైనా సంపర్కమువలన నవడిన పింగాణిమీద చిత్రించుటయందీ వలసరాజ్యమునా రతిప్రవీణులైరి. సజ్జనాలయము వద్దను, తదితరస్థలములందును లభించిన పింగాణి పాత్రలపై పద్మములు, ఫలములు, పక్షులు, దేవతలు, నరసింహవిగ్రహముల చిత్రము లతిసుందరముగ నున్నవి. ఈరచనావిధానము చైనాకు చెందినదైనను, శైలియందు శ్యామదేశమున నాయాకాలములం దామోదమును బడయుచుండిన హిందూచిత్రశైలి ననుసరించియున్నవి.

జలతాగు, పట్టు, నూలు వస్త్రముల నేతీయందు శ్యామదేశము ప్రసిద్ధికెక్కినది. హిందూదేశమున నాడు కలో నున్న పంచెలు, పురాతన కచ, కుచబంధములు నిచ్చట నేయుచుండిరి. మదిలిపట్టణపు అద్దకపుబట్టలిచ్చటి కెనుమతి యగుచుండినవి.

నగలను చేయుటయందును శ్యామదేశము భారతదేశము ననుకరించినటుల కానవచ్చును. ఉంగరము లతిచక్కనివి కలవు. ఖడ్గములు మొదలగు ఉక్కువస్తువులపై లోహపులత లమర్చుటహాడ వీరికితెలిసియుండెను.

శ్యామదేశపు నాట్యమునందును హిందూదేశముయొక్క పలుకుబడి కానవచ్చుచున్నది. “కోసు” అను నాటక రూపమున రామాయణము ప్రదర్శింపబడుచున్నది. “లేఖానుభుతి” అను నాట్యముయొక్క పుట్టుక భారతనాట్యశాస్త్రముయొక్క ప్రారంభమును జ్ఞప్తికి దెచ్చును.

భారతదేశము నిర్వీర్యమగుటతో తక్కిన వలసరాజ్యములందువలె శ్యామదేశమునందును భారతీయ నాగరికతకు తావు లేకపోవుచున్నది. పరిస్థితు లిప్పటివలె నున్నయెడల ముచ్చనకైనను “హిందూత్వము” శ్యామదేశమునను లేకుండ మాయమగుట నిశ్చయము.

తారుణ్యదశ

శ్రీ కరంబై చెలువముల నా
లోకమోహనమైన కాముక
లోకములు విలసిల్ల నెవ్వరు
సాకుచుందురొకో.

కొమ్మలును యశావనులునైజపు
కోర్కు లలవడ వలచు, వీరల
కిమ్మెయిని ప్రణయపుత్ర త్వము
లెవరు గఱపిరొకో.

బాలభానుని దలచునంత నె
పద్మినీనతి యలరు, వీరల
కోలి ప్రణయపువిద్దె నేర్చిన
యెజ్జ యెవ్వరొకో.

చంద్రికను విడనాడ కెప్పుడు
చందమామ చరిగిచు, వీరికి
పొందు వీడక సంఘటించిన
ప్రోడ యెవ్వరొకో.

అలరు కొమ్మల గండుతుమ్మెద
వలచి తేనియగ్రోలు, వీరికి
కలయికలచపు లీవిధంబున
దెలుపువా రెవరో.

స్వాంతమున ప్రేమాంకురంబులు
అంతకంతకు మొలచె నెయ్యపు
టింతులను భజించు భాగ్యము
నిచ్చు ఘనుడెవరో.

నీరముల గురిపించు మేఘుడె
కోరికలు విలసిల్ల నెయ్యపు
వారిజాక్షుల నీన డిందుకు
కారణం బేమో.

కరుణ నా కిటు ప్రణయతత్త్వము
గఱపు నొజ్జయె కామినీజన
పరిసరంబుల ప్రణయగాఢల
బల్కుడేలనొకో.

గరిమ బాహ్యంతరములను సుమ
శరునితత్త్వమె దోచె నీతడె
పరమ మగు నద్వైతయోగము
గఱపు గురు డేమో.

చెలగి వేడుక బ్రణయసౌధము
చేరి కోరిక లుల్లసిల్లిగ
నలరువిల్తుని గొల్చు యోగము
తెలుపు గురు లెవరో.

యోగమార్గము లన్నిటికి సం
యోగమే పరమార్థ మను మధు
నాగమంబున బరగుతత్త్వం
బదియె మదినిండెన్.

ఎందు గన్గొననైనభవి నా
నందమే బ్రహ్మం బటంచని
డెందమున బరమాత్మయే ముద
మంద బోధించెన్.

చిత్రశాల:

భావశబలత

తాడిపత్రి రాఘవాచార్యుడు

తాడిపత్రి రాఘవాచార్యులు

మున్నంగి... శర్మ

తెలుగునీచునెల్ల నెళవు-నెప్పులఁ గన్నవాడు. తక్కువదిని తెలుసుకొన్నాడు. తాడిపత్రి నరసింహాచార్యసంఘమును అయ్య; ధర్మవరమువారింటి యాడుబిడ్డ అయ్య. 'ఆంధ్రనాటకసితామహాడు' * అయ్యతో బుట్టినవాడు—మేనమామ. తండ్రివంక పండిత వంశము; తల్లి పుట్టిల్లు వివ్వకుటుంబము. చిన్ననాట గోరి స్వేచ్ఛావామువుం బెగినాడు. అయ్య-చాయ నలకట్టన నుమ్మమువంక. పదుమూడేండ్లకే పడుచు పటాలములతో బాల్చేలులు. మేనమామగారి 'సరస వినోదినీసభ' మొత్తమునున్నదినములు. తనకు ఒడ్డుపాడవులకు అనువైన ఒకూర మట్టినది. పలుచని నలుపుమైచాయమలుపునఁ దొలగిరి మెలుపులు కలనూపినవి. వెడద మురుగునకుఁ గనులు వెన్నెలకుప్పలు. కనుదోయి విరివిలో గంతులిను చిలిపిచూపులు. ముక్కు, మొగముతీరు చక్కఁగ నమృతనది. పలుకుదేలు ననుకరించు పాటతీఢియుఁ బొసఁగినది. నటునకు వలయు నలుపు జెలుపులెల్ల కులకించినవి. వగలనూటిచేతల నగలై జిగజిగలాశినవి. చూపులఁ జూటగొను స్పృహజీయక. నాలుకాలమరులు నడినెత్తి కెక్కినది. అహోరాత్రము

లడేరంధి. వేపాలకు దినువాఁడ వేదన తగ్గును. పగలు బడి; సందకాడ సంగడికాండ్రతో సికారు; ననుచు మొదలు నడురేయివాఁడ నాటకపుగొడవ.

మూడవఫారము మొదలు ముస్సల్మాన్ విద్యార్థుల నోస్తి ముదిరినది. ఉరుదుమీఁది ప్రీతి ఉట్టుబయ్యినది. 'అలీఫ్ బే పీ'లతో ఘరాచేసి పహిలే దూవంకితాబులు పరిసమాప్తి చేసినాడు. మలుసంవత్సరముననే మాతృభాషకు బదిలీగా 'ఉరుదుఇలం' ఫిరాయించి నాడు. అగపడిన ఉరుదుకితాబునెల్లి ఆసతోఁ జదివినాడు. రామాయణముమీఁదికన్న 'రహస్సాల్ సవా ఉమ్రా' (రహస్సాల్ జీవితము)మీఁద సరదా బడాయించినది. కావ్యపతనముమీఁదికన్న 'ఖుసన్ అంబియా' (ప్రవక్తలకథలపాత్రము)మీఁద ఖాతరీఛెడాయించినది. 'తిరుప్పావై' (విశిష్టాదైవ్యతద్రావిడకేద సంగ్రహము) మీఁదికన్న 'దీవాన్' (భజనలక్ష్మీరసల) మీఁద మజా ఖులాయించినది.

పదనైనతెలివి. పాటచూచుటతపపుగా పాఠము వచ్చెడిది. సంధానములు, సాగతీతలు అక్కఱలేకయే

* కీ, శే. ధర్మవరము రామకృష్ణరాఘవాచార్యులు.

వలపుగతైయై వాణి వద్దఁ జేరెడిది. పనునై దవ యేఁడు దాఁటెనో లేనో ప్రవేశ పరీక్ష (Matriculation Examination)కుఁ దీసుకున్నాఁడు — పాపైనాఁడు. పైచదువునకు పట్టుమునకుఁ బయనమైనాఁడు. నాటకపు పాత్రు లేక సడకసాగను వ్యాసంగము కలాశాలలో, వేసాలహంసు 'సునూ విగ్రాసము'నఁ గుదిరినది. పాడుచు ఆడుచు పట్టభద్రుఁ డైనాఁడు.

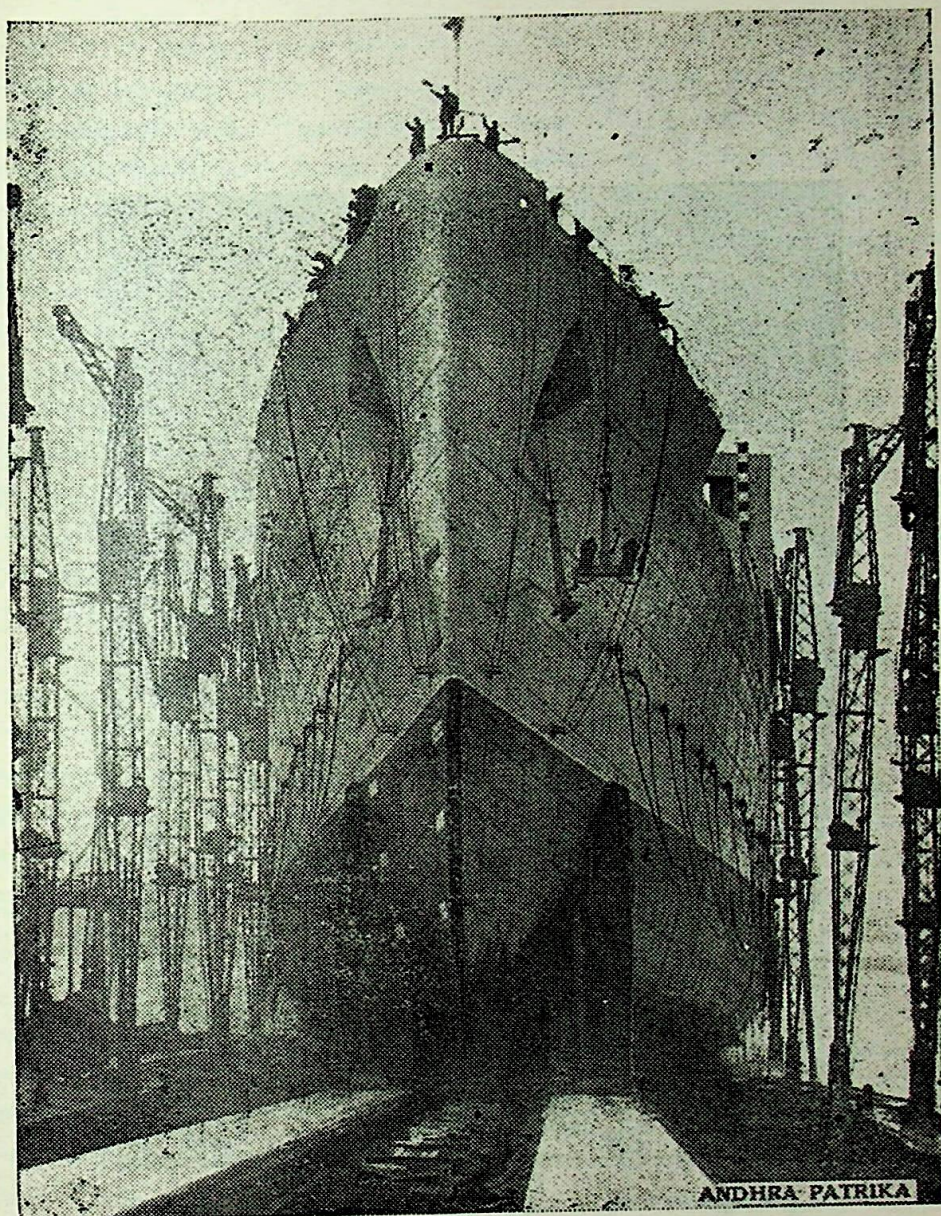
లాకారశిక్షప్రవేశించినాఁడు. లగాయించి రెండేండ్లలో లాయరుపట్టా పుచ్చుకున్నాఁడు. మదరాసుకాపురానికి మంగళహారతు లిచ్చి బల్లాబస్తీలో బల్లగట్టినాఁడు. ఆరాఘవుని బాహుప్రయోగ మొకప్పుడు వ్రేటుతప్పి యుండినా. ఈరాఘవుని పరీక్షా మోగమున నెప్పుడు నూటి తప్పలేదు. సునిశితముయన బుద్ధి—ధీశాలి!

విస్త్రమంసు విధిలేక గీచుకున్న నామము పడ సాలదాటుటతో పరారి చిత్తగించెడిది. తలకు పగిడి, తనువునకు అంగరొక్కా, పాదాలకు పామ్మోసులు ముస్తాబులయినవి. లాబ్బీ తొడిగినాఁడు; లక్షలాచుట్టినాఁడు; లంగీ కట్టినాఁడు; రూమీకుచ్చుతోపి పెట్టినాఁడు. తాటికాయంత తలముడి తండ్రిగారి చరమక్రియలతో నెలపుపుచ్చుకున్నది. కత్తరింపు జుల్పాలు ఖాయపీయైనవి. పైవేసముతోఁగూడ పరిషి య౯ మిలాఖతైనది పశ్చి ఆఫ్ఘ్ తిస్సీర్ తయ్యారీ అయినది. పుట్టినది పరమనైషి కదంపతులకు; పట్టినది పక్కాపతాక్ ఛహార్ — స్వతంత్రుఁడు!!

నాటకాలసంసారముతో నాల్గుదశలు గడచినవి. మదరాసుచదువునకు వెడలక పూర్వమే మామగారితో శరింది "సరసవినోదిని" దెస నైయుఖ్యయోగ మూని నాఁడు. కోలాచలముకవి కోపునఁజేరి "సుమనోరమ" నుద్ధరించినాఁడు. 'షేక్స్పియర్' నాటకము లాడి నాఁడు. 'కామెంటరీస్' (వ్యాఖ్యలు) చదివి కర్తృభావము తెలిసినాఁడు. తెలిసినంతవట్టు తేటపఱచినాఁడు. 'షయలాక్' పాత్రమున సహజకర్మకుఁ డనిపించు కొన్నాఁడు. 'మూర్' ధూమికలో పుట్టుమొలకుగా నటించినాఁడు. భావ పాశ్చాత్యము; పాత్రధారి భార

తీయుఁడు. నాటకము ఆంగ్లము; నాటక ఆంగ్లము: శక్తికొలఁది సమర్థతఁ జూటినాఁడు. భారతీయుల పస చనములతో ఆంగ్లేయుల అభినందనముల నందినాఁడు. తెలుఁగు-కన్నడములయందలి సహజాభిరుచికి కృషియుఁ దోడైనది. కవనధోరణియుఁ బొడమినది. తెలుఁగు-కన్నడములం గాక, హిందీయందును నాటకములు ప్రయోగించినాఁడు. అన్నిటను ఔసనిపించు కన్నాఁడు. దశరథపాత్రమునకన్న దమజహర్వశాయుఁ డను హిరణ్య కశిపునిపాత్రము బోషించినాఁడు. నలపాత్రమునకన్న బృహన్నలపాత్రము నొప్పించినాఁడు. గోపన్న నటనమున కన్న గోల్కొండ తాళేశహ నటనమున కాళియం జూపినాఁడు. సిరియాలవేషమునకన్న శివాజీవేషమున నప్రతి యనిపించుకున్నాఁడు. పార్థివునకన్న పతాక్ రుద్రమును సాక్షాత్కరింపఁ జేసినాఁడు. సాగువునకన్న యోధునకు మెఱుంగుచెట్టినాఁడు. భక్తుని రీతికన్న పౌరుషవంతుని రీతిలోఁ బ్రతీక్షింపించినాఁడు. విరాగి నటనకన్న విలాసపూరుషుని నటన మెచ్చించినాఁడు. రాజువేషము మొదలుగా రంగేలిరాజీ వేషములవఱకు మార్పులు చూపిన నేర్పటి. అంతఃపురము ఁలి దీగయగ, ఆహారంగమందలి శూరుఁడుగ పైబురఖా ఫీరాయి పు మాత్రమున ధరక్ చూపఁగల జాణ. చిల్లరముల్లరవేసాల లోను జేజే ఁదినాఁడు. ఆకేతన నటుఁడని కేరు ప్రయోగినాఁడు. "రంగ్ భంగ్ కె లోతా" పదముతో నభినయించి రక్తికట్టించినాఁడు. రసము మెఱపించి సదస్యము మైమఱపించినాఁడు. ఉపజ్ఞఁ డేదినాఁడు; నైలక్షణ్యము వీచినాఁడు. ప్రతిభకు దీక్ష కృతపడినది. అనుకరణమున కాశయ మైనాఁడు. ఒడలు విటుచు కొన్నాఁడు. ఉడుపులఁ జింపికొన్నాఁడు. విజాతీయాభి నయమునకు, వికారపుచేతలకుఁ జోటిచ్చినా, మేటితన మునకు లోటు రానీయఁడు. తెలుఁగునాట్యరంగమున కొక దీపరాజమై వెలుగుచున్నాఁడు — నటశేఖ రుఁడు!!!

తెలుఁగునీమలలో నీతఁడు మేళముగట్టని పట్టనము కడమనడదు. నెలవ్రలు తడవుగా చెలాయించినాఁడు

‘క్వీన్ మేరీ’ బ్రిటిషు నౌక

నిరీక్షణము

నట్టువులజట్టుతో దొరా. ఏసంస్థకు పైసాకావలెననినను
రాఘవాచార్యులకు ఆహ్వానము. విధిలేని పట్టులదప్ప
ఆహ్వానముల నుపేక్షించుట ఆయన కలవాటులేనిపని.
బెజవాడలో సమితి; బెంగళూరులో ట్రూపు; పట్న
ములో సమాజము; బల్లారిలో శ్రోతా-అన్నీ తనవే. పై
పెచ్చు పాత్రనే స్త్రమును బట్టి “సుగుణవిలాసము” నకు,
అభిమానముకొలది, “ఆంగ్రసభ” కు, అమెయ్యార్స్
డ్రమాటిక్ అసోసియేషనులకు అవసరముపడినపుడు
ఆమెకొనుచుండువాడు. ఇన్నిటినుడును కుమ్మరిసారె
వలె గుడుగుడుగుంచుములాట. బల్లారిలో వకీలు వ్యవ
హారము; బయటియూళ్లలో నాట్యవిహారము. పైసా
కోస మిక్కడ; ప్రఖ్యాతికోస మిక్కడ. వసతి
ఇక్కడ; వల పక్కడ. విత్తము రావలె; వినోదము
కావలె. మోమోటాను చెల్లవలె; మోజు తీయవలె. విత్త
రహితమును వినోదము, వినోదముప్రముగు విత్తము పాటి
కొక్కపు. కళాసమాధిని సురిగి కాపురము ముతన
రాదు; కాపురమును మరిగి కళావిలాసము దొరిగి
గాదు. కాపురముతో కళోపాసనము, కళోపాసన
ముతో గాపురము పరస్పరము ఉచ్చాస్య నిశ్వాసము
లాప్రాణికి. కళలో గాపురము, కాపురములో కళ
మేఘాలలోని మెఱపులు. కాపురము కళయైనది; కళ
కాపురమైనది. వృత్తికి తల తాకట్టు; చిత్తము కళకు
దఖిల్ పట్టా. —కళాశీలి!!!!

నాట్యప్రపంచమున నవ్యసంస్కారముం దల
పెట్టినాడు. మగవానికి కోకకట్టించి ఆడుదానిగ
మార్చి రామచంద్రుని రమణీమణి యని, భీమరావును
భామరత్నము యని సంబుద్ధులతో సరసాలాడుచు
మాయనాట్యములాడినన్నా ల్లాడినాడు. మాయబ్రదుకు
హేయముగఁ దోచినది. మన సాగ్గక మార్మోగము వెట్టి
నది. మగువను మగవాడుగ, మగవానిని మనువగ మార్పు
టచే బ్రకృతి తార్కారై మనోహరకళకు మారణ
యోగ మగునని గ్రహించినాడు. గ్రహించినదానిని
ఘంటాపథముగఁ జాటినాడు. కళారహస్యదూరుల

కనుబొమగంటులకు, మూతిముడుపులకు, ముక్కుచిట్టిం
పులకు; పెడముగములకు; పెదవివిలుపులకు సస్మితాలో
కనములతో చక్కని జవాబిచ్చినాడు. కార్యరంగ
మున నుటికినాడు. తన ఇల్లాల్లిని; తనబిడ్డను; తన తలఁ
పునఁ గలిసిన తరుణీమణులను తయారుచేసినాడు;
రంగ మెక్కిందినాడు; రాచబాట ఏర్పడిచినాడు;
కళాభిరతి పొంగిన కాంతాలలాములకు రంగభూమి
శాస్త్రీడదైనది. ఆచార్యుని యుద్యమమునకు అభిజ్ఞుల
సభాజనములు (Congratulations) ఆశీర్వాదములయి
నవి. ఈనూతనసంస్కరణ విమానము తెలుగు-కన్నడ
సీమలలో మెఱవడి బయలుదేరినది. సరికల్పమును సాధ్య
మయినది. తెలుగుసీమభావిభిహాసమున తనదిగా నొక
అధ్యాయము భద్రపఱచుకొన్నాడు ఆచార్యుడు. —
సిద్ధసంకల్పుడు!!—పురుషుడు!!!!

బహిర్యురియందలి తన పరార్థనాదిబల్లకు త్రిద
శోత్సవము సమీపించినది. ఒడమితో చెచ్చుము పఱుగు
పండెము వేసికొన్నది. వృత్తికి వెలయు వక్తృత్వము,
వక్తృత్వమును వెలయించు వాదచాతుర్యము కన్పడిచి
నాడు. చమత్కృతినిఁ గురికించు సమయస్ఫురణ
సఱచినాడు. పార్టీలమున్నన, ప్రాడ్సీవాకు (Judges)
ల యెన్నిక ప్రాకులాడకయ ప్రాప్తించినవి. గవర్న
మెంటువకీ లయినాడు. గణ్యముగాఁ దనపదవిని నిర్వ
ర్తించుచున్నాడు—అదృష్టజాతకుడు!!!!!!

ఆంతరదృష్టికి గాని ఆచార్యుని చిత్తవృత్తి
యగపడదు. ఆతని యంతఃకరణప్రవృత్తి ఆముష్మిక
ముఖమునకు మరలినది. ‘పంచదశి’కి కాంతిచేసియు
బాలన్యాకరణ పరిచ్ఛేదముల పాతము మానడు.
ప్రాయ మెక్కుకొలది పడుచుదనము నిక్కుచున్నది.
తనువును పెత్తనము నొక్కుచున్న కొలది, మనసున పిల్ల
తనము సరువట్లు ద్రోక్కుచున్నది. బాలక్రీడాచాపల్య
మింకను ప్రక్కకొల్లిగిలదు. ఆత్మక్షేత్రమున నంతురిత
ములయిన ధార్మికప్రవృత్తులకు తారానాథ పండితుని
సాహచర్యము లొకరిజిల్లు అయినది. పెద్దల వద్దికన్న

* ౫౦ సం. ముల వయస్సు.

పిన్నలయ్యుద్దితో విద్యమాడుటయ ముద్దు ఆచార్యునకు. రాజులచెంతవెలగినాడు; రంగేలీలపాఠశాలలగినాడు. విరాగితోడను విషయకింకరునితోడను వృత్తిభేదములేక వర్తించినాడు. ధనికుడని గౌరవింపఁడు; దరిద్రుడని గదరింపఁడు. పరేంగితజ్ఞతయందును, ప్రకృతిలోభవము నను ముక్తాకలఁ దీరిన పండితుడు. ప్రకృతివిలాస లాలసత్వమున ప్రజ్ఞ మటువడసీయఁడు. విద్యావిభవమున వినయశీలము మొఱంగినీయఁడు. భావసంఘర్షణయందు ప్రసన్నత తోలఁగనీయఁడు. ఐహికభోగపరాయణత్వమున ఆతిలోకభావమును మునుగనీయఁడు. కళోపాసనముదక్క కడమజోలి పట్టదు. మఱుగుమలుపులఁ జూరఁడు; చింతల వంతలఁ జివుకఁడు. చిరమరలఁ జిక్కఁడు. మనసువలె మాట చల్ల నిది. మాటవలె మనసు సరళమైనది. మాటకు మన్నన యిచ్చినాడు; దయతో ధర్మము నతికినాడు. తగులములేని సంసారియందు తాపసవృత్తిని గన్నాడు. తనివిగల బిచ్చగానిలో ధరాతలేంద్రత్వముం దర్శించినాడు. పరహితానురక్తుడను పామరునియందు ప్రాజ్ఞతఁ బరికించినాడు. వేమరునందు వేదాంతీలఁ దిలకించినాడు. కడదినబ్రదుకు కలగా నెఱిగినాడు. 'మధురభావము'

ను* మతముగా స్వీకరించినాడు. తనయుపాస్థ్యులు కళాధిదేవతకు సాయుజ్య ప్రసాదనమునకై ప్రపత్తి పట్టినాడు—జిజ్ఞాసువు !!!!!!!

పెనఁగులాటలు పెంచుకొని పేర్లు సాగఁదీసికొను పెద్దలనఁబ సవారికి బుద్ధిగఱపుటకుఁ గాఁబోలు, విశాల విశ్వమునఁ దన యల్పత్వము గ్రహించి, తన్ను జెన్నపున్నుకొని తనవేరును చిన్నపున్నుకొన్నాడు; 'ఆచార్య'త్వము కృత్రిమముగా నెఱిగినాడు; ముక్తుడై 'రాఘవుఁ'డైనాడు. అనాథలకై ఆశ్రువులు రాల్చి ఆశ్రయణసౌకర్యములం గలిగించినాడు. అగమబాహ్య ధర్మమునకై అంతఃకరణము నిచ్చినాడు. తలతోఁ గూడ నృపాయము వికాసమందినది. గాంధీచరిత్ర ఆదర్శమైనది. కవిరుద్రతము బూనినాడు. శృంగార రసతరంగిణియందలి అలంకారప్రకరణముతోఁ బ్రాసబ్ధమును జీవనము పరిపాకముజెంది కరుణముగ నావర్తించి "శాంతి" పర్వమునఁ దొలిపుట తిప్పినది.

'ఉదారచరితానాం తు వసుధైవ కుటుంబ కమ్' అనిన మాక్తి జీవమంత్రమునది. ఆసుధాకరము కళాధిదేవతకు రాఘవుని జీవనకళ పరివేషమునఁ గాత!

స్వీకృతి

కొంపెల్ల జనార్దనరావు

ఇటు వలపు కోరగించినదో సీమద్రిత్రోప
ఒకతిట్టు ఒకతిరస్కృతి మీటిపుచ్చుచు.

అది నీకు ఎడదనిరి
కదలి దూకాడింది
అది యెదల క'ట్టేటి
తంతిబడి మ్రోగింది
అని కడుపులోతులో
కొగిలించాను.

అపు డొక్క మెరుపు మెరిసింది.

వెలుగులో తీండించి

వెలుగు చించిన రేఖ

అపు డొక్క మెరుపు మెరిసింది.

అది నీవు భరియించ

గలవో లేవో కాని,—

అపు డొక్క మెరుపు మెరిసింది.

* భక్తియోగమునందలి పరిపాకము : రాధా - మాధవసంబంధము.

నక్షత్రమండలము

గొబ్బారు వేంకటానంద రాఘవరావు (కవితానమితి)

(భావనంవశ్యం కాత్మికమానము)

ఈ త్రయము

దక్షిణము

[ఈ పటమును తలమీదుగా ఆయాదిక్కులు సరిపడునట్లు పట్టుకొని భుగోళమును పరికిరింపవలెను.

ఇందు జూపబడినట్లు నక్షత్రములు	నవంబరు 22	లేదీని రాత్రి 7-57	నిమిషములకును
నవంబరు 8	లేదీని రాత్రి 8-52	నిమిషములకును	,, 30 ,, ,, 7-25 ,,
,, 15 ,, ,, 8-24 ,,	డిసెంబరు 6	,, ,, 7- 1	,,

కనబడును.]

Trees in their blooming,
Tides in their flowing,
Stars in their circling,
Tremble with song.

God on his throne is
Eldest of Poets,
Unto his measures
Moveth the Whole.

దివ్యసింహాసనానీమదైన భగవంతుడే ఆదికవి. ఆతని కావ్యగీతములకు విశ్వమంతయు సరిగా తాళము వేయుచు నృత్యము సలుపుచున్నది. ఆతని గానకళా ప్రభావతన్మయములై పూచెడు చెట్లు, పొంగి పారెడి జలరాసులు, భగవంతుని గావించు నక్షత్రములు క్రమము తప్పని చలనము పొందుచున్నవి.

ఈభావసంతృప్తి కార్తికమాసమున అనగా నవంబరు ౧ వ తేదీ మొదలు డిసెంబరు ౭ వ తేదీవరకు ఖగోళవిశేషములను పరిశీలించుము.

పాలవెల్లి (Milky Way)

పాలవెల్లి ఈమాసపు తొలిజామున తూర్పుననుండి పడమటకు ధనురాకారముకలిగి వ్యాపించియున్నది. తూర్పునుండి ఉత్తరమునకు ఉబ్బెత్తుగా లేచి, ఉత్తరమునుండి పడమటకు వంగివాలును. తూర్పునుండి రాజహంస (Cygnus) మండలమువరకు ఒక్కపట్టివలెనుండి, అటునుండి పడమటకు రెండు భాగములుగా చీలిపోవును. ధవళధవళములైన ఆ రెండు భాగముల మధ్యను ఛాయాపథము గలదు. ఈమాసమున పాలవెల్లి, తూర్పున ఆర్క్టూరిక (Arcturus), సారథి (Auriga) మండలము మొదలు భృగువరకు (Perseus) అప్పరస (Cassiopea) పురూరవకు (Cepheus) రాజహంస (Cygnus) గరుడ (Aquila) ధను (Sagittarius) మండలముల మీదుగా వ్యాపించియున్నది.

First Magnitude Stars

ఈమాసము రాత్రి తొలిజామున మిక్కిలితేజోవంతములైన నక్షత్రములు ఎనిమిది కనబడుచున్నవి. అవి యేవేని యనగా:—

౧. వీణామండలములో బ్రహ్మ. (Vega in Lyra)

౨. గరుడమండలములో శ్రవణము (Altair in Aquila.)

౩. ఇంద్రద్యుమ్నము (I'omalhaut)

౪. సారథిమండలములో బ్రహ్మహృదయము (Capella in Auriga)

౫. రోహిణి (Aldebaran)

౬. $\left\{ \begin{array}{l} \text{ఆర్క్టూరిక (Betelgeaux)} \\ \text{Orion లో} \end{array} \right\}$ యమున సమీపమున రిగెల్

౭. (Rigel)

౮. ఆగ్నేయాకాశమున శంతనము (Achernar)

ఉత్తరదిశా నక్షత్రములు

లఘుబుక్షము అనబడు చిన్న యెలుగుతోక చివరను ద్రువుడును, తోకలో అగ్ని, మహేంద్ర, కశ్యపులును చక్కగా కనిపించుచున్నారు. ఈ మక్కలతో కూడిన చిన్నయెలుగు ఇంకను పశ్చిమముఖముగానే ఉన్నది. ద్రువుని సమీపమున కొంచెము ప్రక్కగా ఉర్వశి పాదముతోసహా కనబడుచున్నది. పురూరవకు పాలవెల్లిలో కనబడుచున్నాడు. సప్తముఖు లిపుడు కనబడరు. పడమట శిరస్సుతో నరకుడును, వాని బలగమును బ్రహ్మకు కొంచెముదూరములో కనబడుచున్నారు.

పడమట

శ్రీ మహావిష్ణుస్వరూపము పూర్తిగా అస్తమించినది. విష్ణునాభీకమలమున జన్మించిన బ్రహ్మయు, ఆతని ముఖమున వీణాపాణియైన సరస్వతియు, ఆవాణీహిరణ్యగర్భులకు వాహనమైన రాజహంసయు పశ్చిమమున నిక నస్తమింపవలెయున్నారు. పశ్చిమదెసను ధూమ్యకాశసమాగమము, బ్రహ్మసరస్వతీసమాగమము, పాలవెల్లిలో రాజహంసధావళ్యము, ఇవన్నియు నేటిపశ్చిమాకాశమున శరత్కాలపు మనోహర-అద్భుతదృశ్యములు.

వైర్యతి

బ్రహ్మసోపరుడైన మన్మథుడు, అనగా భన్వి మాత త్వరలో న ప్రేమింపవలయున్నాడు.

దక్షిణాకాశమున

మకరము, నాశికజంఘమనుబకము, ప్రావార కర్ణ ఘాకము, యుగంధరకమతము, దివవశరాలి, వీటితో కూడిన ఇంద్రద్యుమ్నుడు దక్షిణాకాశమున ప్రాముఖ్యముతో వెలుగుచున్నాడు.

ఈశరత్కాలపు విశేషములు శ్రీనాథమహాకవి భావమరిచి యును దగ్గరిల్లి దుగ్గయ్యకవి రచించిన శివ కంచి మాహాత్మ్యమునందు బహురమ్యముగా నీక్రింది పద్యములో వర్ణింపబడినది:

నీ. బంధుక మోమించె బరువయ్యెగేదంగి

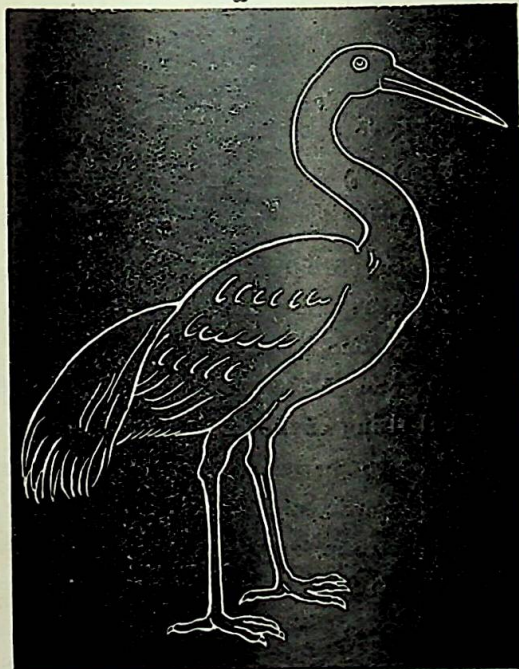
కడిమి పుష్పితచయ్యె గంధిపూచె

నర్జునంబలరాచె నరవింశములునున్నె

ధూన్ధులీనేరులు పుక్కిలింపె

గంధూపపములుబెప్ప గలగె హంసచయంబు

నటియించె గవ్వలు నమిలిచెలగె

చారకంబులుమించె సాగరంబెడయించె

హరిగోపములలోడ నాటెవేళ్లు

మత్తేభృంగంబులకుదేసె రిత్తయయ్యె

గంధుగోయిలహారలు కట్టుచుడియె

చూలుకొనె స్వాతికొక్కెర జూటి బొదవ

విష్ణునకు నిద్రపోయెడువేళయయ్యె.

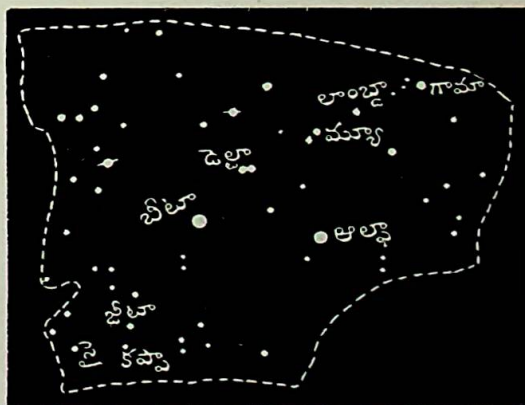
ఈపద్యము రచించిన దుగ్గయ్యకవి ఇప్పటి కైదారు వందల సంవత్సరములక్రిందటివాడు. ఇందు క్రిందగీత లుంచబడిన ఆశురుపాదములు రెండును నేను వ్రాయు చున్న భిగోళవర్ణనమును చక్కగా భృషపఱుచుచున్నవి.

“చూలుకొనెస్వాతి”

స్వాతినక్షత్రము పశుమటు అస్తమించినది. ఇక త్వరలో తూర్పున నుదయముకాగలదు. కాబట్టి తూర్పుదిక్కు అనే స్త్రీమూలాలయి, స్వాతిని గర్భమునం దిడుకొనియున్న దనియును, త్వరలో స్వాతి జన్మింపకలదు, అనగా ఉదయము కాగలను అనియు కవిరమ్యముగావర్ణించినాడు. సూర్యోదయాత్పూర్వము నక్షత్రాదులు తూర్పున నుదయించుటను Helical rising అని పాశ్చాత్యులు వర్ణనహరించురు. ఈ భావమునే మనదుగ్గయ్యకవి ‘చూలుకొను’ అనుపదము వాడి చక్కగా విశదముచేసినాడు.

“కొక్కెర జూటిబొందె (బొదవ)”

కొక్కెర అనగా కొంగ, ఈకొంగనక్షత్రముల

గుంపు దక్షిణాకాశమున ఇప్పుడు ప్రాముఖ్య రూపము. పాశ్చాత్యదేశములలో ఈచుక్కలగుంపునకు గ్రన్ (Grus) అని పేరు. 'గ్రన్' అను లాటిన్ పదమునకు కొంగ అని అర్థము. ఈకొంగరూపము వెనుకటిపుటలోని నక్షత్ర పటములో చక్కగా కాననగును.

ఈకొంగ మనపురాణకథలలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైయున్నది.

(౧) ఇంద్రద్యుమ్న మహారాజుపేరు భూమిమీద మాసిపోయినదో లేదో, ఇంద్రద్యుమ్నుడు దినమునుండుండువలెనో, అధఃపతితుడు కావలెనో, నిర్ణయించుటకు దేవతలు ప్రశ్నించిన పక్షులలో నొకటి నాళిక జంఘబకము. దీనినిగూర్చి ఈవఱకు కొంత ముచ్చటించియున్నాము. మరల వేరొకసారి ముచ్చటించెము.

(౨) భారతమునందలి బకాసురునికథ. బకాసురు డను రక్కసుడొకడు ఏకచక్రపురసమీపమున నుండేవాడట. వా డాయూరిమీద పడి మనుష్యులను భక్షించుచుండేవాడట. అపు డాయూరివారు ఆరాక్షసునితో నొకయేర్పాటు చేసుకొని, దినమున కొకబండి యన్నము, భక్ష్యులలో నొకమనుష్యుని పంపి, వానిని తృప్తిపొందునట్లు చేసెడివారట.

క. బకు డేకచక్రపురమున

ప్రకటితముగ దినము నొకరి భక్షింపంగా

ఒకరైన విడువజాలరు

సుకుమారక జన్మభూమిసుగుమెట్టిదియో.

అని చాటువుగూడ విననగుచున్నది. ఈ బకాసురుని భీముడు సంహరించినట్లు భారతమున కలదు. ఈకథ ఆకాశమున నక్షత్రరూపమున చిత్రింపబడినదని నావిన్నపము.

భీముడు వాయుదేవునశమున జన్మించినవాడు. నక్షత్రములలో స్వాతీనక్షత్రము వాయుదైవత్యము. "స్వాతీనక్షత్రం వాయుదేవతా" అని శ్రుతి. స్వాతి ఇప్పుడు పడమట అస్తమించియున్నది. తూర్పున ఉదయము కాలేదు. స్వాతి అనేగా భీమనేనుడు కనబడ నర్థవశాత్తే బకాసురుని విజృంభణము. భీముడు కనబడ

గానే బకుడు దుమ్ములువిరిగి చచ్చినాడన్నమాటే కాబట్టి స్వాతి కనబడనంతవఱకే బకుని మిడిసిపాటు! స్వాతికనబడగానే బకునికి అంత్యకాలము ప్రాప్తమగుచున్నది. ఈయంశమునే దుగ్ధయ్యకవి వైపద్యములో 'కొక్కెరజూటి బొందె' అని సాగసుగా వర్ణించినాడు.

"విష్ణునకు నిద్రపోయెడి వేళయయ్యె"

శ్రీ మహావిష్ణువునకు ఆషాఢశుద్ధ ఏకాదశినాడు నిద్ర ఆరంభమగును. నాటినుండి చాతుర్మాస్యము. ఆదేశయనై కాదశి. పిమ్మట భాద్రపద శుద్ధఏకాదశి పరివర్తనఏకాదశి. ఖిగోళార్థములలో పడమటనుండి తూర్పునకు తిరుగుటయే యీపరివర్తన. పిమ్మట కార్తిక శుద్ధ ఏకాదశినాడు విష్ణువు ఉదయముననే నిద్ర మేల్కొనును. అదే బోధనై కాదశి.

"తతోవిష్ణుః చాతుర్మాస్యేషు సుప్తవాన్,

క్షీరోదధౌ జాగ్రతో సా నేకాదశ్యాంత కార్తికే." వైష్ణవు లానాడు బోధనై కాదశీవ్రత మాచరించి,

"ఉత్తిష్ట త్తిష్ట గోవింద ఉత్తిష్ట గరుడస్వజ,

ఉత్తిష్ట కమలాకాంత తైలోక్యంమంగళంకురు." అని,

"ఇత్యుక్త్వా శంఖభేర్యాది ప్రాతఃకాలేషు వాదయేత్, వీణావేణు మృదంగాది వృత్తగీతాది కారయేత్."

మంగళవాద్యములు మ్రోయింతురు.

మరియు నొకవిశేషము. విష్ణువు శేషశాయి. కార్తిక శుద్ధ ఏకాదశినాడు సూర్యోదయాత్పూర్వము ఒకవారమునకు ముందు అనగా చవుతినాడు సూర్యోదయాత్పూర్వము శేషుని శిరము కనబడును. అదియే Heliacal rising of the constellation serpens. ఇట్లు శేషుని శిర మానాడు కనబడగానే, మనదేశస్థులందరును నాగులచవుతిపండుగ చేయుదురు. 'ప్రాతర్యవాణా ప్రళమాయజస్వం' అని శ్రుతి. సూర్యోదయాత్పూర్వము ఏదేవత ఏనాడు మొదట కనబడునో ఆనాడు ఆదేవతను మొదట పూజింపవలెను. ఆశ్రుతి ప్రమాణము ననుసరించియే మనవారు నాగులచవుతినాడు

నాగపూజచేసి, పుట్టలలో పాలుపోసి, చలిమిడి, చిమ్మిలి నైవేద్యములుచేసి నాగులగావంచాలు సమర్పింతురు. ఇదంతయు భిక్షమున నక్షత్రగమనమును పట్టియే జరుగుచున్నదని స్పష్టమేకదా?

తూర్పున

ఒరయన్ యోధుడు ఉదయమైనాడు. వాని పటకాలే మనరైతులు గొల్లకొవిడిచుక్కలని చెప్పుదురు. ఒరయన్ యోధుని పాదముని చెప్పదగిన రిగెల్ (Rigel) చుక్కసమీపమునందే యమునానది పుట్టి వంకరగా ప్రవహించుచుపోవును. ఆగ్నేయమున శంతసుడు (Achernar) కానడికి ఆధరున కలదని పాశ్చాత్యులందురు.

ఈశాన్యము

సారథిమండలము బాగుగా ఉదయించినది. అజితావళి తో బ్రహ్మహృదయము మిక్కిలి కాంతితో మెరియుచున్నది. వాయవ్యదిగ్భాగమున బ్రహ్మయ్య, ఈశాన్యమున బ్రహ్మహృదయమును ఒకదానితోనొకటి కలుపుచున్నట్లు తెల్లని లేజరుతో మెరిసిపోవుచున్నవి. ఆదిగువ భృగువరకు మండలము చక్కగా కానవచ్చుచున్నది. ఆక్రిందనే పురోమరక్కసుడు గ్రుడ్లు మిటకరించుకొనుచున్నాడు.

మధ్యము

భృగువరకు మండలమునకును, పురోమరకును

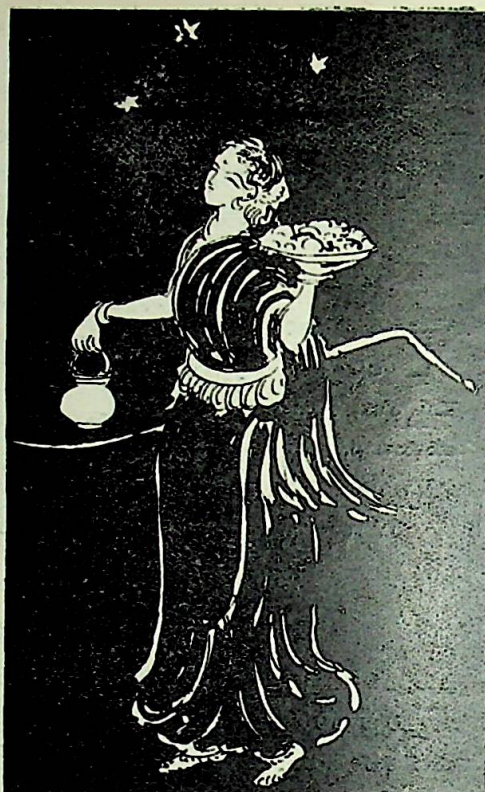
మధ్య పాలవెల్లిలో అప్పురసలు వెలుగుచున్నారు. ఆదిగువను ఇంద్రమద (Andromeda), చ్యవన, అశ్వినీ, భరణి, రేవతి, ఉత్తరాభాద్ర, పూర్వాభాద్ర, ధనిష్ఠ నక్షత్రములు తూర్పునుండి పడమటకు వ్యాపించి యున్నవి. ఇంద్రమద, భాద్రపద నక్షత్రముల మధ్య కుంభరాశిగలదు. ధనిష్ఠలో దిగువ శనియున్నాడు. మృగశిరార్ధమునకు గల వృషభమును, రేవతి దిగువ శిశుమారమునను పగస్పర విరుద్ధజంతువులను రథమునకు పూనుకొని అశ్వములు తమ అనన్యసామాన్య ప్రతిభను వెల్లడించుకొనుచున్నారు.

గ్రహములు

శుక్రనికి వృశ్చికరాశిలోను, కుజనికి సింహరాశిలోను, గురుడు స్వాతిలోను ఉండుట చేత, ఈనెలలో రాత్రి తొలిజామున మనకు కనబడవు.

ఉల్కాపాతములు

ఈనెల ౧౪-౧౬ తేదీలమధ్య సింహరాశిలో గొప్ప ఉల్కాపాతము కనబడును. మఘలో పల్లకి బొంబు అనదను చుక్కలున్నచోటినుండి ఉల్కలు రాలినట్లు కనబడును. ౧౭-౨౩ తేదీలమధ్య మెల్లగాను, ఉజ్వలముగాను, ఇంద్రమదప్రాంతములో ఉల్కలు రాలగలవు. ఈయుల్కలు పూర్వపు తోకచుక్కల తునకలని మనము మరువరాదు.

కృష్ణాభిసారిక

అడివి కాపిరాజు

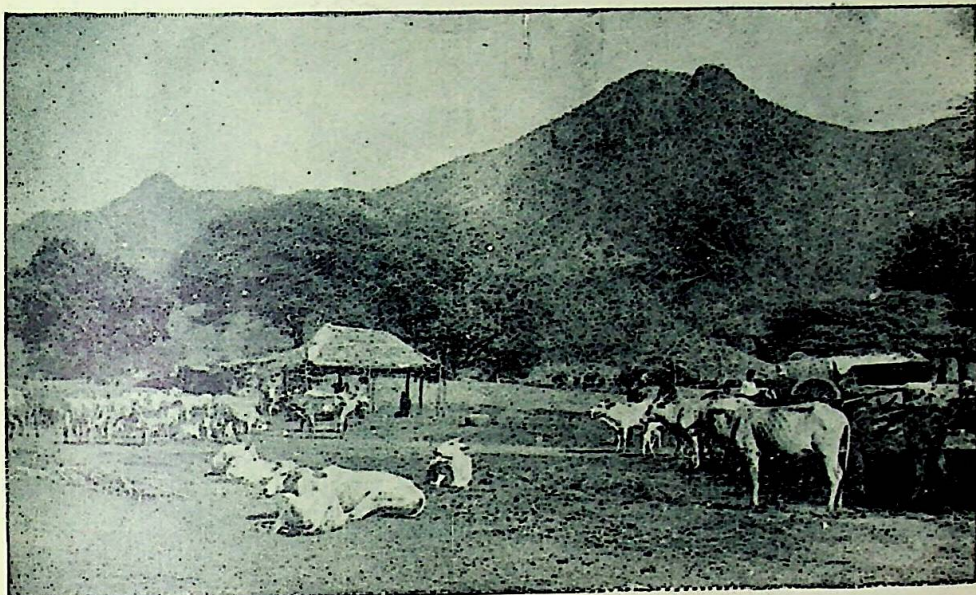
త్రీర్థాలక్రమంకాను దేవుళ్లకొలిచాను
సాందర్యజ్వలితం నీదుమోము చాటైపో
యెరాజా!

ఎన్నాళ్లు తిరిగేను
ఎన్నాళ్లు వెదికేను?
నాధు డేడమ్మాని వీధిలో ప్రశ్నిస్తే
అడుగోని వాళ్లు గుళ్లో చూపించారు
రాతిబొమ్మ నన్ను రాతికళ్ల నవ్వే
ఎన్నాళ్లు తిరిగేను
ఎన్నాళ్లు వెదికేను
అడవిలోనే నీవు కనుపిస్తావని గాలి
కలకంఠరాగాన్ని కల్యాణి పాడింది;

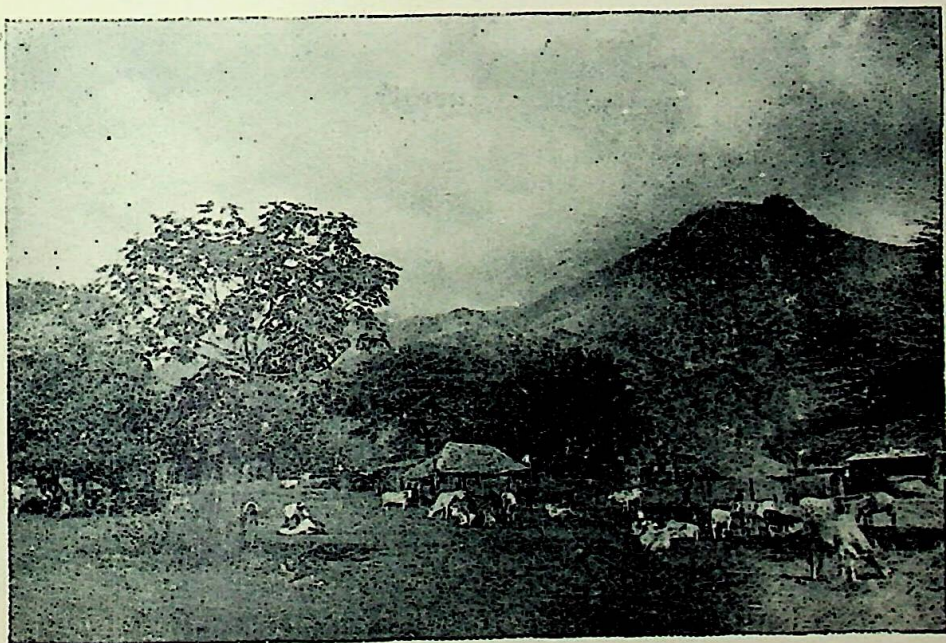
నీలంచీర కట్టి నీలం రైక తొడిగి,
నగలూవెలుగుల తొడిగి నగలూర కై నేసి,
కలలూర జడముడిచి కనకాంబరా లుంచి,
కమ్మని అత్తరు లలది కస్తూరి బొట్టెట్టి,
పల్లెన పూలుంచి పల్లూ భక్త్యా లుంచి,
కృష్ణాభిసారికవై తృష్ణలూర వెడితి,
నాధునిజాడ లేదు, నవ్వైన వినపడదు,
మొదలే నరికినతరువు మోడైపడిపోయాను;
నానాధ దయలేద నాప్రభూ! నా ప్రభూ!

ఎన్నాళ్లు తిరిగేను,
ఎన్నాళ్లు వెదికేను?

గ్రామజీవనము

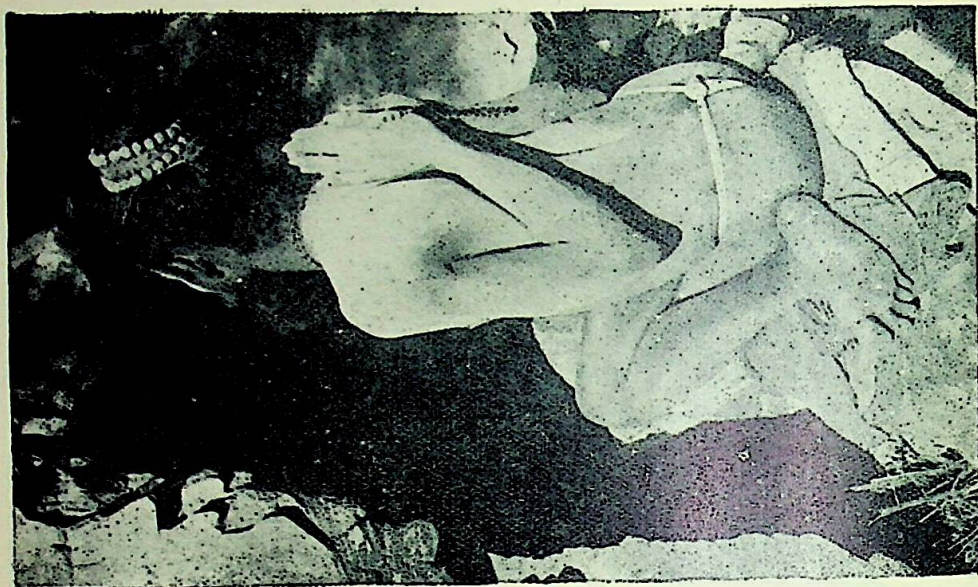

౧

౨

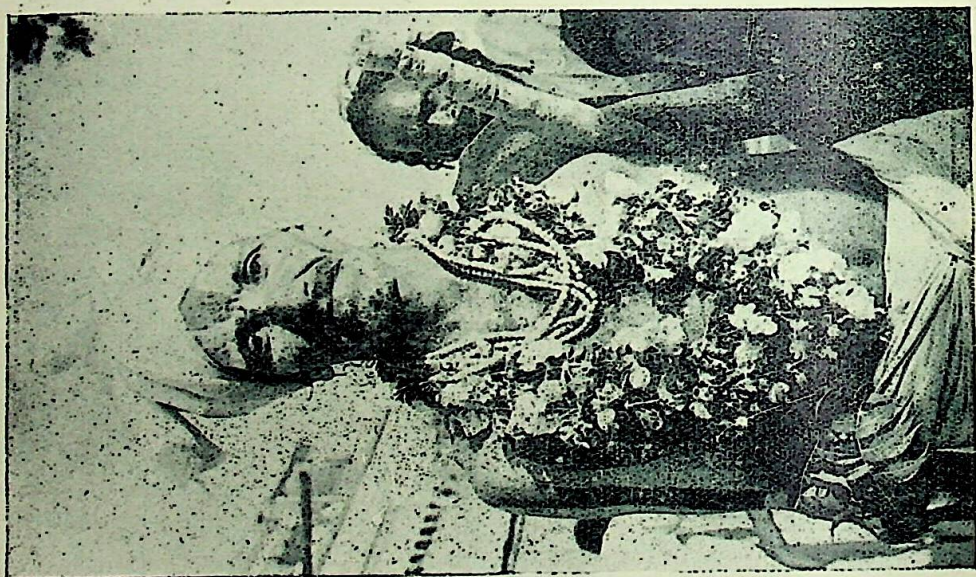
K. M. L.

శ్రీ. యోగి

K. M. L.

తిరుపతి

సి. రామి

జపాను బాగా నవనాగరికమై బలిష్ఠమై కీర్తివంతమయినదంటే, మనలో చాలామంది వుద్వేష్యం అది బాగా పాశ్చాత్యుల నమకరించగలిగినదనే తప్ప మరొకటి కాకుండావుంది. మనదృష్టి ముందుగా వారి స్త్రీలు జుట్టు కట్టు ప్రవర్తన మొదలగువానిలో పూర్వచారములను త్రెంచుకొని ఉద్యోగరంగము లోనికి దుముకుటవీధికి ప్రసరిస్తుంది. కాఫీహోటల్లలో వారే వడ్డిస్తారు, బస్సులు వారు నడుపుతారు, రైలుటిక్కట్లమ్ముతారు, బట్టలు మొదలగు దుకాణాలలో వారే వస్తువులను ప్రదర్శిస్తూ వెలు చెప్పతారు, ఫ్యాంక్షన్లలో మాల్కి పోతారు, పీసీమాలలోను, టాకీలలోను నటిస్తారు, వైద్యంచేస్తారు, విమానాలు నడుపుతారు, బసులలో పాతాలు చెప్పతారు, జుట్టు కత్తిరించుకుంటారు, రంగురంగుల ఫ్రాకులు, గౌనులు, 'కిమానో' అనేరకం దుస్తులు ధరిస్తారు, స్వయంవరాలు చేసుకుంటారు, విడాకు లిచ్చుకుంటారు, రాజకీయాలలో దూరుతారు, యుద్ధాలకి వెళుతారు, సర్వవిధములైన స్వాతంత్ర్యాలు పురుషులతో సమానంగా అనుభవిస్తారు. పరిశ్రమలలో ఆదేశస్థులు పాశ్చాత్యులను తలదన్నీ అన్నిరకములైన వస్తువులను వారికంటె తక్కువ వెలలకు ప్రపంచపు బజారులన్నిటిలో అమ్ముతున్నారు. పైన్సులో, పడవలు, విమానములు, ఆయుధములు మొదలగువానిని నిర్మించడములో పడమటివారితో సరాసరిగా తులమాగి వారికి గుండెలమీది కుంపటియైనారు. రాజకీయములలో జీనీవా సభవారి యెత్తులకు పైయెత్తులు వేస్తున్నారు. విదేశాక్రమణములోను సామ్రాజ్యవిస్తీర్ణములోను ఎట్టి ఆటంకములనూ లక్ష్యముచేయకుండా ముందుకు త్రోసుకొని వస్తున్నారు. మనకు స్థూలంగా గోచరించేవి యీ పైచిహ్నములు మాత్రమే.

కాని యీసంపదనుమించిన ఒకనూత్నసంపద, శీలసంపద వారికున్నదనిన్నీ అందువల్లనే వారు పాశ్చాత్యులను మించుచున్నారనిన్నీ మనలో చాలామందికి తెలియదు. వారికున్న ఋజువర్తనము, సత్యశీలము ప్రపంచములో బహుకూద్దిలెక్క జాతులవారికి మాత్రమే ఉన్నవని మనలో అనేకులకు తెలియదు. ఈ ఋజువర్తనము వారికి బసులలోను, కాలేజీలలోను నేర్చుకొనుటవల్లకాని కోర్టులలో విధించబోయే శిక్షలవల్లకాని లభించినది కాక స్వతస్సిద్ధమైనట్లు తోస్తుంది. ఇన్ని కాలేజీలు, పాశ్చాత్యవిద్య, పాశ్చాత్యపారిశ్రామిక వాణిజ్యజీవనము మొదలైనవి విజృంభించుచున్న కాలములో మాడా ఆశీలము చెడక మరింత మనోహరముగా వికసించుచుండుట చూస్తే మన కాళ్ళర్యము వేస్తుంది. మైనారుహైకోర్టు న్యాయమూర్తి ఎ. యస్. ఆర్. చారిగారు ఈమధ్యను ఆదేశమువెల్లి ఇట్టి యోగ్యతను వారిలో కనుగొని మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడినారు.

లంచములు, అసత్యములు, కృత్రిమములు మొదలైనవి పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్థులలోను రాజకీయనేత్రులలోను లేకపోవడము లేదు కాని, మన మాలోచించవలసినది ఆసంఖ్యాకమగు జనసాధారణమును గూర్చి. లేమి నీమమును చెరుస్తుంది. దరిద్రులు అకార్యములను చేయుదురు అనుకొనుటకు మాడా ఆక్కడ వీలులేదు. జపానులో పెద్దపెద్ద భాగ్యవంతులున్నా కొన్నితావులలో మనదేశములోకంటెనూ దరిద్రులు లేకపోవడము లేదు. మధ్యతరగతి సంసారు లెట్టినీతివంతులలో వారును అట్టి నీతివంతులే. ఈనీతివర్తనము వారికి వారి మత విశ్వాసములవల్లనే లభించిన దనుకోవాలి.

జపానుదేశములో మనదేశములోలాగున మంటిగోడలు, ఇటుకగోడలు లేవుగాదా, అన్నీ అట్టగోడలే

గదా, పుష్పని బద్దలతో చేసిన కట్టి కిటికీలుగదా, తలుపులకు తాళములు వేసుకొనేవారు వేసుకుంటారు. లేనివారు లేదుగదా, పగలటా విల్లలూ పెద్దలూ స్త్రీలు చదువులకో, హాల్లీకో, ఉద్యోగములకో పోతారు గదా, అయినా యిళ్ల దోపిడీలు దొంగతనములు అన్నమాట వుండవటం. పట్టాలలో ట్రాముకారులలో వేల కొలది జను లెక్కుతూ దిగుతూ వుంటారు. టిక్కెట్టు కలెక్టర్లకు టిక్కెట్టు కత్తిరించి యిచ్చినందుకు, కొనుక్కొన్నవారెవరో లేనివారెవరో గుర్తు పట్టించుకే అవకాశం వుండవటం. మనదేశములో అయితే అవకాశం దొరికితే చడిచప్పునూ లేకుండా దిగిపోతాము. వారు టిక్కెట్టుతప్పకుండా కొనుక్కుంటారు. కొనుక్కొంటు కవకాశం లేనివారు తాము దిగిపోయేముందర బండి నాసి, టిక్కెట్టుకొని, కత్తిరింపించి, రద్దయిన టిక్కెట్టును ఒకపెట్టెలో పడేసి మరీ దిగుతారు. (ఆదేశంలో చెన్నపట్టంలోలాగ టిక్కెట్టు పట్టుకొని దిగిపోకుండా ఒకపెట్టెలో పడేవలసిన పద్ధతి ఉంది.) రైలుప్రేమ సులలో మాడా అంతే. టిక్కెట్టుకలెక్టర్లు నామకాగా వుండవమే తప్ప, దొంగప్రయత్నము లెన్నడూ వారికి చిక్కరు. టోకియో, మాక్కునా, డైమారు మొదలగు పెద్దపెద్దపట్టణాలలో, బట్టలదాకాజాలు యెనిమిదేసి అంతస్తుల మేడ లుంటాయి. వానిలో బట్టల మడతలు ప్రోవుప్రోవులై పడివుంటాయి. ఎవరికి కావలసినది వారు తీసుకోవడం, దానిమీద వున్న ఖరీదు యిచ్చేసి, రసీదు పుచ్చుకొని దిగిపోవడం. వందల కొలది జనులు బేరాలకి వస్తూ పోతూ వుంటారు. కాపలాకుట్టివాళ్లేనా వుండరు. ఎవడైనా కమార్తివాడు రెండుమడతలను చంకలోనో సంచీలోనో పెట్టేసుకుంటే కనిపెట్టేవారే వుండరు. అయినా అట్లెవ్వరును చేయరు. పైగా రాత్రి కొట్లకు తాళాలు వేయడం తలుపులు మూయడంమాడా వుండవటం. వర్తకులు తీసుకొని ఒకటేఖరీదు చెప్పడం తప్ప బేరం చేయడంలో కాలహరణ మేమీవుండదు.

వారి సత్యశీలమెట్టిదో భూతదయయు అట్టిదే. జంతుప్రదర్శనశాలలు ప్రతినగరములోను వుంటాయి.

అక్కడే తినుబండారముల దుకాణములుమాడా వుంటాయి. పేదాసాదా వాటిని చూడడానికి వెళ్లుతారు. దుకాణాలవద్ద మనుష్యులుండరు. స్టేట్సు లుంటాయి, ఖరీదుచీట్లు వుంటాయి. ఖరీదునాణెమును అక్కడ వుండే స్టాటులో పడేసి స్టేట్సు తీసుకొని యేనుగులకో, రేళ్లకో, కోతులకో, పులులకో తినిపించేస్తారు. అంతే కాని యెవ్వరూ ఊరికే తీసుకోరు. సాయంకాలము సుమాస్తాలు వచ్చి లెక్కలు చూచుకుంటే రొక్కము సరిగ్గా సరిపడుతుంది.

జపానుదేశము గత యాభయిసంవత్సరాలలోను అంత శ్రమంతమైనా, ప్రజలుమాత్రము పాశ్చాత్య దేశాలలోలాగ భోగలాలములు, జీవ్యచాపల్యము కలవారు, కష్టమంటే వెళుచువారు కాలేరు. నాటకాలు, సినిమాలు మొదలగు ప్రదర్శనాలకు వెళ్లేవారైనా కేవలము వేడుకకొరకు, భోక్తానముకొరకు వెళుతారు కాని అదో వ్యసనంకింద వెళ్లరు. స్త్రీలు శిశువులను పిల్లలకు కట్టుకొని వాటిని చూడడానికి వెళ్లుతారు. హాస్యరస మొలికే రంగములు ప్రదర్శించబడుతున్నప్పుడైనా ఆడవాళ్లు పెదవులు విప్పి పల్లిగిరించి చెవులు నిల్లులు పడేటట్లు నవ్వుక, ఆట నూనేసి వస్తారు. మగవాళ్లూ అంతే. పడమటిదేశాలలో అయితే గోడలు ప్రతివ్యసించేటట్లు నవ్వురుదు. ఇక పిల్లలు కిక్కురుమనరు, ఏడవరు. వాళ్లను కట్టిపెట్టిన పటకాలు నొక్కిపెట్టుతున్నా కాని మిణుకుమని చూస్తూవుంటారు. మనదేశంలో అయితే ఆసలు నాటకంకంటే పిల్లల యేడుపులు, తల్లల సమాధానపరచడమే పెద్దనాటకమై ప్రేక్షకుల దృష్టి అంతా ఆడవాళ్ల గ్యాలోమీడకే వాలుతుంది. కాని 'జపాను స్త్రీలు నవ్వురు, జపాను పిల్లలు యేడవరు' అని చెప్పింది ఒక ఆవిడ.

కలరా, మలేరియా, ప్లేగు మొదలగు అంటు వ్యాధులు వస్తే, ఏయేవస్తువులు తినరాదో తినవలసినవైనా యెన్నిసార్లు మాత్రమే తినవాలో ప్రకటించేస్తారు. ప్రజలవిధముగానే వర్తిస్తారు. వచ్చినరోగము వచ్చినట్లే పోతుంది కాని వ్యాధిచిహ్నానికి మరి అవ

కాశం వుండదు. ఇట్టిశిక్షణము, విభేదత వారికి లోక వ్యవహారములయందే కాక మతవ్యవహారములయందు కూడా వున్నది. ఆదేశంలో పూర్వం జనసంఖ్య తక్కువగాను, భూమి విస్తారముగాను వుండేది. చనిపోయిన వారిని ప్రాతిపెట్టి దానిచుట్టూ ఎక్కువస్థలము నావరణముగా వుంచేవారు. ఎక్కడచూచినా రుద్రభూములే. ఇప్పుడు జనసంఖ్య పెరిగినది. వ్యవసాయమునకు భూమి చాలదు. వ్యర్థముగా చాలా భూమి రుద్రభూమిక్రింద నమోదై వుండెను. ఆవరణలు తీసివలసినదనీ, కొంచెము జాగాలో పట్టునన్ని శవములను ప్రాతిపెట్టవలసినదనీ, వారి తొలూకు బుగ్గిని మాత్రము తీసుకొనిపోయి దేశాచారముప్రకారము ఇండ్లలో పితరులపూజలు చేసుకోవలసినదనీ శాసనము ప్యాసు చేసినారు. మనదేశంలో అయితే సనాతనులందఱూ 'మామతాన్నంతటిని తగలేస్తున్నారు. రాణీగారి క్రీముఖం చించేస్తారా?' అని కేకలువేసిపోదురు. కొట్లాటలు యుద్ధాలు కూడా వచ్చేసియుండును. కాని ఆదేశంలో యెవ్వరూ కిక్కురు మనలేదు. ఈ శాసనమువలన దేశమునకు రెండులాభములు కలిగినవి. వ్యవసాయమున కా విస్తారమును భూమి చిక్కి ప్రజలారికముగ బాసపడినారు. దేశమా యెక్కడపడితే అక్కడ రుద్రభూమియై శైతకశలాదుతూ, అనారోగ్యకరముగా కంపుకూడుతూ వుండక జనావాసములూ స్మశానములూ వేరువేరుగా యేర్పడ్డాయి.

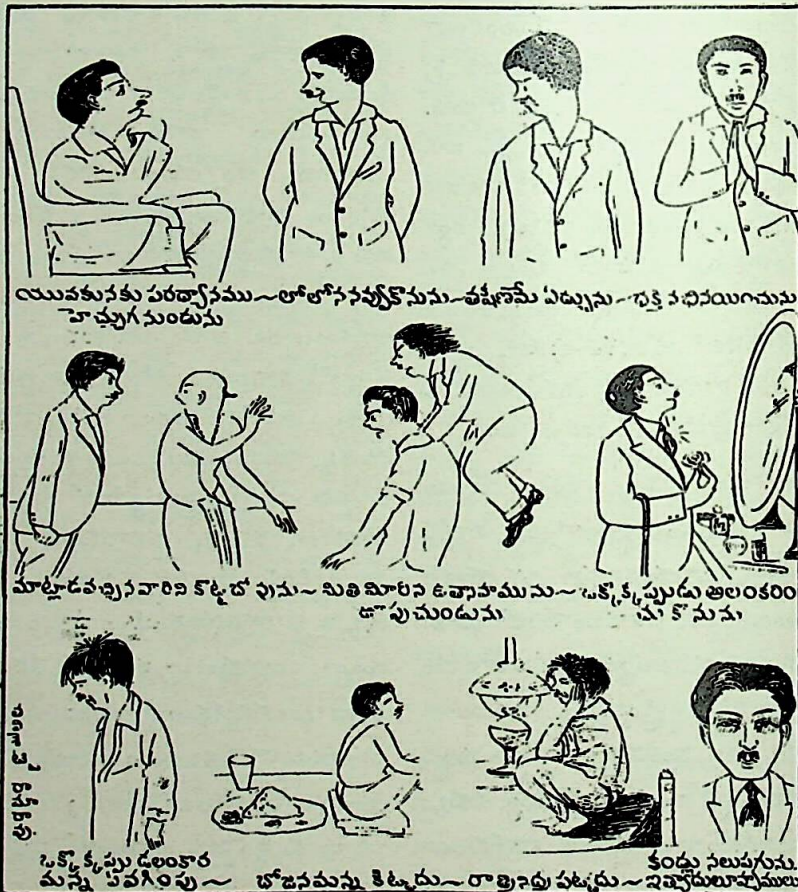
ఈవిధమైన సుఖమునెడల నపేక్ష, దుఃఖమునెడల నపేక్ష ఒక్కొక్కసందర్భములో మరి విపరీతముగా కనుపించుతుంది. ఒకయువకుడూ ఒక యువతీ పరస్పరము ప్రేమించుకొనిరి. ఏకారణం చేతనో భూమి మీద మఱి జీవంపనొల్లక ఆత్మహత్య చేసుకొనగోరి అగ్నిపర్వత శిఖరమునెక్కి క్రిందనున్న మంటలలోనికి దుమకగోరిరి. అట్లు గెంతడములో సరీగా మంటలలో పడక సగము త్రోవలో రాళ్లమధ్య చిక్కుపడి క్రిందకు పడలేకుండా, మీదికి పోలేకుండా విషమస్థితిలో వుండిపోయినారు. ఇదే భయంకరదృశ్య

మైతే, ఇంతకంటెను ఆశ్చర్యకరమైన విషయము వేరొకటి. ఆ త్రోవను పోవుచూ వారిని చూచిన తోడిదేశీయులు వారిని తప్పించుటకు ప్రయత్నముచేయుట మాని "వారికిష్టమై నారట్లా పడినారు, పాపము. మన మెందుకు తప్పించవలె" నని ముభావముతో పోవుచున్నారు. వారిగతి చావూ కాకుండా బ్రతుకూ కాకుండా యెట్టి అవస్థలో వుంటుందో వూహించుకోవచ్చును. ఎవరో డిపార్టుమెంటులవారు మెల్లిగా వారిని తప్పించినారట.

ఏదైనా దేశము జర్మనీయే కానీండి, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, ఇంగ్లండు, జపాను మొదలుగాగల మరి యేదైనా కానీండి వృద్ధికి వచ్చినదంటే దానికి ఏవో కొన్ని ఆర్థిక భౌతిక కారణాలు మనకు స్థూలంగా కనిపించుతాయి కాని, నిజంగా ఆలోచించితే వారి శీలమునకు సంబంధించిన కొన్ని మానసిక సుగుణములు, ప్రవర్తనములు దానికి ఆంతరంగికకారణములుగా వుంటాయి. ఆంగ్లేయుల ప్రతిభకు వారు సముద్రపు దొంగలు కావడము, మహమ్మదీయుల విజృంభణమునకు వారు కత్తిపట్టుకొని వరకడము, జర్మనులగొప్పకు వారి శాస్త్రజ్ఞాన కారణాలని మనము స్థూలముగా అనుకుంటాము. కాని వారి శీలములను పరిశీలిస్తే, పిటికన్నిటికీ కారణమైన యేదో ధర్మానురక్తి వుండితిరవాలి. మనభారతదేశము వృద్ధికి రావలెనన్న మన యొక్క వివిధజాతిమతభేదముల కంతర్గతమైన సర్వసాధారణమైన యుత్కృష్టగర్భమేదో నుర్తించి, యోసులు, సాధకులు, కవులు, ప్రచారకులు, నాయకులు ఆతీగను కదిలించి ఆలాపన ప్రారంభించి పాటసాగించితే తక్కిన భౌతికవిధూతులన్నీ వాటంతట అవియే దాని చుట్టూ మానుకుంటూ వస్తాయి. కేవలము ఆదేశముల వాలకాలూ ఈదేశముల వాలకాలూ పరిశీలిస్తూ వారి లాగ నాదామని పైపైనిరంగులు మార్పుకోవడంలో కాలయాపనం చేయకుండా, ఆధర్మమేమిటో నుర్తించవాలని మనకు స్థిరమైన సంకల్పమే వుంటే దానిని కనుక్కోవడము దుర్లుటము కాదు. కనుక సంస్కారు

లము, సనాతనులము, రాజకీయవాదులము, ఆర్థికవాదులము, ఆర్యుల మనుకొనేవారము, అనార్యుల మనుకొనేవారము, ఆదిమనివాసులు అనంత రాగంతుకులు అని చరిత్రకారులచే పిలువబడి విశ్వసించువారము, ఇక ముందల్లా ఈదేశముతోనే మనకు ముడి అని భావించు గాక!

“ప్రేమ” అనే రోగముయొక్క చిహ్నములు

లక్షాధికారిని నీవు అన్నయ్య
నీకు లక్ష్మితోడు నీవు నాకుతోడు.

అల్లుడల్లుడంటే వాళ్లు మండేను
అల్లు డత్తకు తెచ్చు అద్దాలరవికె
విష్వకొని తొడిగితే నిష్వలురాలు
మట్లీతొడిగితేను మల్లెలురాలు.

'నీలిలోకి విద్వాంసు లాడవచ్చినారు
అన్న! నేవిద్వాంసులఆటచూడవెళతా'
'కూతురా! నీవల్ల గుణముగలిగుంటు
విద్వాంసులుగారమ్మ బుద్ధిమంతులు'

చిటపటచిటపట మెటికెలు విరుచుచు
చిటికెలువేయుము బొటకనవేలా
చూడూచూడని చూపుడువేలా
ఊరూఊరని పూరించకుమీ
పోడపుగనున్నా నడిమివేలా
చుట్టూతిరుగుచు సున్నలుచుట్టూ
ఉంగరమున్నా ఉంగరంవేలా
అటుఇటుఆడుచు నాట్యముచేయి
చిన్నాచిన్నా చిటికెనవేలా
ఒక్కటిఅంటూ లెక్క పెట్ట.

చిట్లపొట్లకాయ చిమ్మనేరెడుకాయ
గొల్లపుచ్చకాయ గోరుచిక్కడుకాయ
అత్తకుపెట్టుదు అల్లం నేతెందు బెల్లం
కొత్తకుండల్లాల్లా గోధుమల్లాల్లా
పాతకుండల్లాల్లా పసిబిడ్డల్లాల్లా

పేపే గుర్రం పెండ్లికి పోయే

౧ తామరగుంటు నీరొచ్చే
గారాబూరా దసుక్కు
సూదా దబ్బనమా.

చేతకానిపనులు చేసితే రోత
౨ నీతిమాలినచోట నిలుచుంటురోత.

అల్లము తిన్నాడు బెల్లములాగ
ఆలినేలినాడు ఆరాములాగ.

చుట్టాలుకలరని చూడవెళ్లితే
౩ మంచాలుదిగలేదు మాటాడలేదు

వచ్చినచుట్టాల్ని వాకిట్లోపెట్టి
నడ్లవాయిపెట్టారు వదినకన్నవారు.

కృష్ణస్వామి నలుపు కృష్ణమ్మ నలుపు
కృష్ణమ్మ అవతారాన అన్నల్లు నలుపు
రామస్వామి నలుపు రామన్న నలుపు
రామావతారాన అన్నల్లు నలుపు.

కోనా కోశీల కొడుకులెందరు
ముదునలిముత్తయిదువ మనుమలెందరు. ౧౦

వడ్డాదికొండమీద వడ్లెండబోసి
౪ రాచిలుక పోచిలుక వడ్లుదంచుదాము
అల్లంవారి కుక్క వచ్చి కూడుముట్టంగ
కూడుముట్టినచోట కుంకమ్మరాలు
మనము తిన్న కూడు మల్లెల్లురాలు
రాచిలుక పోచిలుక వడ్లుదంచుదాము
పోదాము మనమింక పొద్దుపోయింది. ౧౧

‘గట్టమ్మటవెళ్లేన పాటికోమటి
మాయన్న బాలింత నను పిచ్చివెళ్లు
మాయన్న పూజారి పువ్వు లిచ్చివెళ్లు
మానదినపునిస్త్రీ పుస్తె లిచ్చి వెళ్లు’
‘గట్టమ్మట వెళ్లేవు ఓబాసనయ్య
ఆకు లక్కడబెట్టి కడ నెత్తవయ్య’
‘కడనెత్తినందుకు ఏమిలంచమ్ము’

కర్ణపువ్వులు లంచమ్ము కడన లంచమ్ము: ౧౨
ముక్కుపుడకపెట్టింది ముక్కు తిప్పింది
ముసలివాణిభార్యకు ఎంతగర్వమ్ము. ౧౩
బండమ్మ బండి ఆలకుచ్చులబండి
సుబ్బారాయణి పెళ్లంట చూచివద్దాము
రండి. ౧౪

ఆలకింతము రండి ఆడుకొందము రండి
ఆకులు పాకులు తెండి ఆయన కిద్దము రండి
చెట్లదగ్గరకు రండి చేమంతిపువ్వులు తెండి
పందిరిదగ్గరకి రండి మల్లెపువ్వులు తెండి. ౧౪
ఓరోరి బ్రహ్మన్న ఓరోరి బ్రహ్మన్న
నక్కలకాలవదాటి కిందపడ్డవు
సూదిపడిపోయింది సోదికెల్లావు
ప్రయానపడ్డవు డబ్బుఖర్చయ్యె.

ఈవేళ మావడ్లు నలగవుకాబోలు
ఎలుపూడిసంతకు వెళ్లవు కాబోలు
ఏగాణివెల్లులి జీలకర్ర తేరు కాబోలు
ఎగరేసితాళింపు పెట్టను కాబోలు. ౧౫

* అద్దగోడమీద ముద్దననువు
అందిపుచ్చుకో బూచమ్మ
కూతురిని నేనేగాదా
బుద్ధిమంతురాలను నేనేకాదా
ఆకులుపాకులు నావేకాదా
అంగలగుర్రాలు నావేకాదా
తోలుకురా చిన్నన్న
దొడ్డిపెట్టుపెద్దన్న
కట్టివెయ్యి బుల్లిబాబు
పాలుపితుకు పెద్దబాబు
చల్లచెయ్యి పిన్నమ్మ
చల్లిపెట్టు మాయమ్మ

తెల్లగుర్రాన్నెక్కి వెళ్లేవురాజ!
ఏఅత్తకడిగింది చిన్నిపాదంబు
ఆడబడుచుకొడుకని వారల్లు డసి
నీళ్లుబోసి కడిగితేను నిఘారమని
ఆవుపాల కడిగింది అల్లుడిపాదంబు. ౧౬

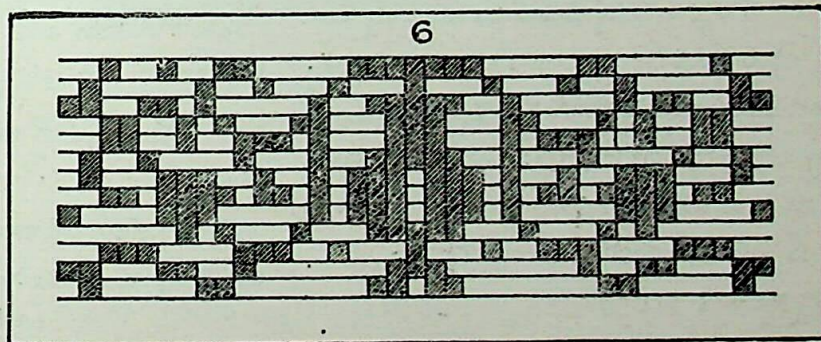
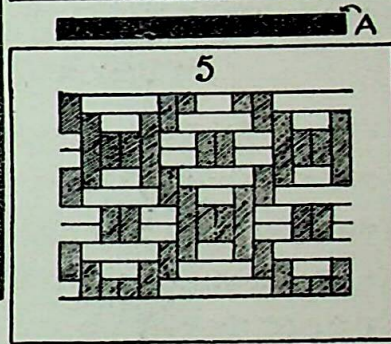
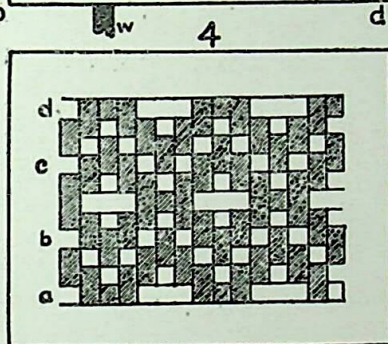
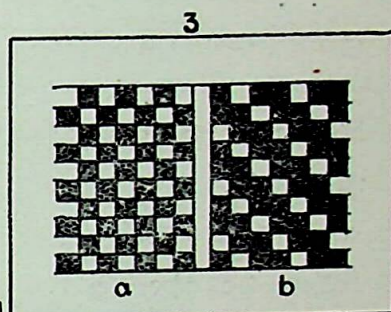
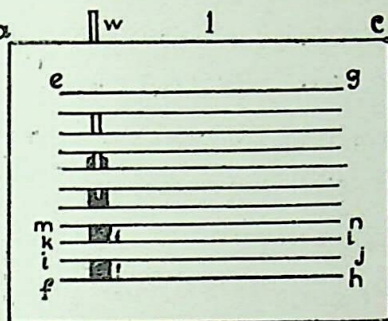

కొ. సరసింహాచారి

కాగితపు చాపలు

పట్టి అల్లికయం α దును పడుగు, పేక
యని రెండువిధము
లు చేరవలెను. పడు
గు అనగా నేత్రయం
దలి నిడుపు నూలు.
పేక యనునది నేత్ర
యందలి అడ్డనూలు. b
కాగితపు చాపలందు
నూలునకు బదులుగా
కాగితము ఉపయో
గింపబడును. ఇందు
పడుగుతునుక లన్ని
యు నొకే కాగితమున
కోయబడి ఒకదాని
కొకటి కొనలయందు
చేరియుండును. పేక
తునుకలు వేర్వేరుగా
నుండి వివిధవర్ణముల
తో నుంపవచ్చును.

పడుగుకాగితము
చిత్రము 1 యం
దలి విధముగ నొక

a b c d అను కాగితమును సుమారు $8'' \times 6''$ పరిమాణము గలదానిని దీసికొనవలెను.

దానియందు అంచులచుట్టు ఒక అంగుళము వెడల్పున వదలి e f g h అనునొక దీర్ఘచతురమును ($6'' \times 4''$) గుర్తించుకొనవలెను. అందు e f, g h అను రెండు వెడల్పుప్రక్కలందును పాతిక అంగుళపు గుర్తులు i k m, j l n అనువిధముగా గుర్తించవలెను. fh, ij, k l, m n, అనువిధముగా రేఖలను b d కి సమాంతరముగా e g వలకు వేయవలెను. ఈ రేఖలవెంబడి వాడియగు కత్తితో కోతలు వేయవలెను. అప్పుడు ఈతునుకలన్నియు కుడి యెడమప్రక్కలందు చేరియుండి మధ్యభాగమునమాత్రము వేర్వేరుగా నుండును. ఈ తునుకలు సరిసంఖ్య గలవిగా నైనను, బేసి సంఖ్యగలవిగానైనను ఉండవచ్చును.

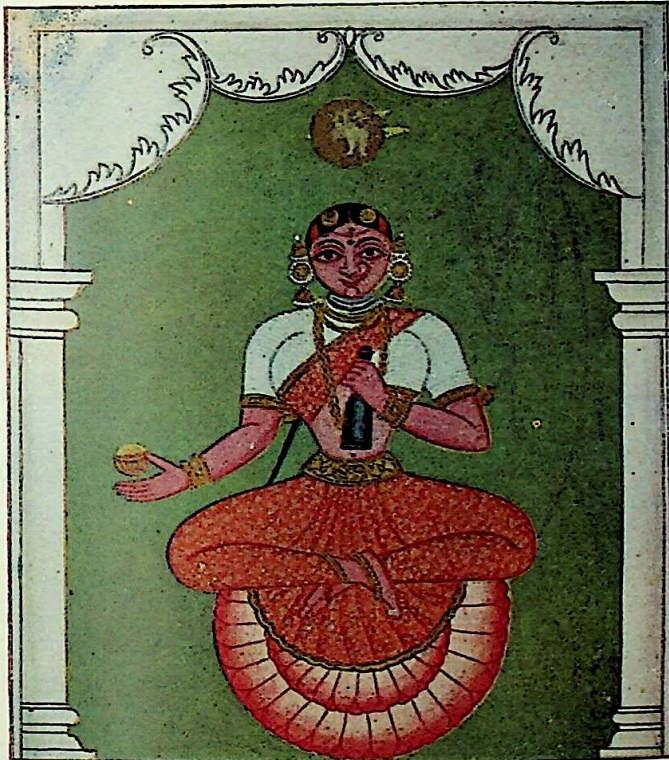
పేకతునుకలు

మనకిష్టమగురంగులకాగితమున పడుగు తునుకల వెడల్పునకు, అనగా పాతిక యంగుళము వెడల్పును, a b కి సమమగు పొడవున గల తునుకలను వేర్వేరుగా కత్తిరించుకొనవలెను. (చిత్రము A)

తర్వాత నొక చీపురుపుడక (చిత్రము 2 a)ను దీసికొని దానికొనను కొంత చీల్చి ఆచీలికయందు పేకతునుకనుపెట్టి (చిత్రము 2, b) అల్లికను ప్రారంభించవచ్చును. పేకతునుకను పడుగుతునుకలకు క్రిందునను, మీద నను తీసికొనుచుపోయిన అల్లిక యేర్పడును. (చిత్రము 1 w)

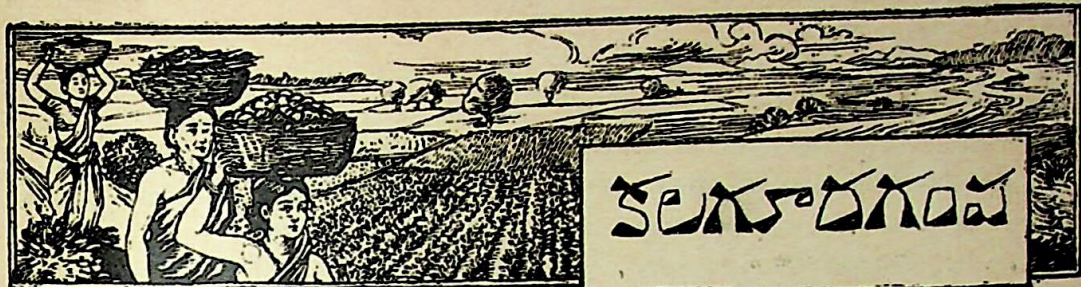
చిత్రము 3, a యందు పేకతునుక ఒక పడుగుతునుకమీద ఒకతునుకకు క్రిందుగను ఇదేవిధముగా ఒక్కొక్క తునుకను మాత్రము క్రిందుమీదు పలుచుచు పోపుటవలన నేర్పడిన రూపము. చిత్రము 3 b యందు పేకతునుక మొదట నొక పడుగుతునుకకు పైనను ఒకపడుగుతునుకకు క్రిందున తర్వాత రెండు పడుగుతునుకలకు పైనను ఒకతునుకకుక్రిందున పోవలెను. ఈచాపలంగు తెల్లగానుండుభాగములు పడుగుతునుకలయొక్క భాగములు. నల్లగానుండునవి పేకతునుకలు పోపురీతిని తెలుపును. చిత్రము 4 నందలి చాపయందు మొదటిపేకతునుక a, b, c, d అను పడుగుతునుకలకు క్రిందుగను తక్కినవాటికి మీదుగను పోవును. తక్కిన తునుకలను అల్లురీతి చిత్రమున సులభముగా తెలియును. అల్లికయందు పడుగుపేకల సంఖ్యను మార్పుచు వచ్చిన దానికి తగినట్లు చాపల రూపము మారుచు వేర్వేరు విధములు ఏర్పడును. చిత్రములు 5, 6 ఇట్లేర్పడిన వేరురూపములు. చిత్రము 6 ఒక పెద్దచాపకు దృష్టాంతము. పడుగుకాగితము మన యిష్టము వచ్చిన పరిమాణమున నుండవచ్చును.

పేక లన్నిటిని అల్లికనవెనుక చాపనంతయును మరియొక కాగితముపై నతికించిన యెడల పేకలు వీడిరావు. తర్వాత సీచాపను అద్దపుచట్టమునందు గూడ బిగించవచ్చును. (All rights reserved.)

శుక్ల చతుర్దశి

(శ్రీ కాశీనాథరావుగారి తంజావూరు ప్రాచీనచిత్రసంగ్రహమునుండి)

కలగూరగంప

గ్రంథవిస్తరభీతి

కర్త: జాన్ సన్ కవి.

అనువాదకర్త: మల్లవరపు సుబ్బారావు, బి. ఏ. బి. ఇ. డి.

ఆధునికయుగంలో గ్రంథరచన మితిలేకుండా వున్నది. ఏవేళ చూద్దామన్నా, నూత్నగ్రంథాలనురింటి కొత్తకొత్త ప్రకటనలు వెలువడుతున్నాయి. ఈ గ్రంథాలు మన్ని మనపూర్వీకులకంటే సులభముగా విజ్ఞానము సంపాదించగలమని మురిపిస్తున్నాయి.

వీటిని వ్రాసే కవిసమూహాలవల్ల మనసౌఖ్యమూ, విజ్ఞానమూ, ఎంతవరకు అభివృద్ధి చెందుతున్నాయో నిశ్చయించడం అంత తేలికైన పని గాదు.

మనకు ఇంతకుపూర్వం తెలియని విషయాలు ఎవరు బోధిస్తారో వారు నిస్సందేహముగా గురువులే— అందుచేత పూజనీయులే.

ఎవరు మనకు ముచ్చటగాల్సే రీతిని హృదయ రంజకంగా విజ్ఞానాన్ని బోధిస్తారో, వారిని ఉపకారులని భావించవలసినదే. ఎవరు ఒకఅమాయకపు అనుభవంతో మానవజీవితాన్ని అంచేస్తారో, వారిని మిత్రులవలె ఆదరించాలిందే.

కాని, రంజింపచేయడానికిగాని, బోధించడానికిగాని ఏ ఆశయమూలేకుండా, తమ గ్రంథసంపుటలతో ఈ ప్రపంచాన్ని నింపేసేవారు కొందరున్నారు. ఈ కవులలో, ఏకో రెండుగ్రంథములు దగ్గరుంచుకొని చూడవది హర్షణం తక్కువేరొకపని ఉండదు, వారికి. ఆహర్మ్యలో మాడా, వారికి స్వంతసామాగ్రి లేక పోవడం సరికదా, ఇదివర కాగ్రంథములలో ఆకవులు

చూపిన పరిశీలనాశక్తి మాడా ఉండదు. అట్టిహర్మ్యలన్నీ నిష్ప్రయోజనములని నేను చెప్పను. ఎందుచేతంటే, కాస్త్రం తీసుకోండి. అందు అనేకవిషయాలు తరచుగా అనేకగ్రంథాలలో చెవిరివుంటాయి. దీనిలరైన రచయితలు, అప్పుడప్పుడు ప్రధానాంశం వదలి, ఎక్కడో మారుమూలనున్న విషయములపై సందర్భానుసారంగా వారి అభిప్రాయాలు వీటివుచ్చుతారు. అవి మామూలుకాస్త్రచర్చలకంటే ఎక్కువ విలువైన వయిఉంటాయి, తరచుగా. అవి ఇంకా ఇప్పుటికిమాడా ఎవరికీ తెలియకపోయి ఉండవచ్చు. ఎందుకంటే, వాటికికీకలలో ఆవిషయములు ఉన్నట్టు నూచింపబడక పోవడంవల్ల. ఎవరైతే ఉచితమైన క్లిరికలక్రింద అట్టివిషయాలు సేకరిస్తారో వారు నిజంగా గొప్పసేవ జేసినవారవుతారు. అట్టివారు ఈసేకరించడంలో అంతగా కష్టపడకపోయినా, ఇతరుల అభివృద్ధికి తోడ్పడినవారవుతారు. ఎక్కడో ఇదివరకు విడిగా వ్రాయబడినవి సేకరించడంవల్ల ఆవిషయాల్లో ఆశక్తి గలవారు, సావకాశంగా వాటిని బట్టి కొర్రెవి సరిశోధించడానికి వీలుంటుంది.

కాని ఈమధ్య ఏకధారక్రింద ప్రవహించిన కొన్ని సేకరింపులు, ఎక్కువ కాలమూ, చర్చా, ధనవ్యయములతో కూడిన నైసర్మిటికి, కావలసిన ఆవసరములను తీర్చడం లేదు.

“దుష్టసంఘానికి నిబంధనలు అనేకం” అన్నారు, వెనకటికి ఒకరు. అలాగే “మార్గయుగములో గ్రంథము లనేకం” అంటే, ఎంతవరకు సమంజసమో నాకు తెలియదు. గతకాలపు విజ్ఞానానము పూజానైవేద్యములు లేక బూజు పట్టిఉన్నా, స్వయంశక్తియుక్తులు గల గ్రంథకర్తలకు తగినంత ప్రోత్సాహం లేకపోగా,

ఈమార్పునుగాండ్రూ, గ్రంథవోరులూ ఎక్కువ ఆవరణ చూపుతున్నారు, చాలామంది. ఇదివరకు గ్రంథరూపంలో ఉన్న విషయాలే మన సోమరితనంచేత మనం తెలిసికోలేకపోగా, వారు నాటితో గొప్పవారవుతున్నారు. అయినప్పటికీ ఇట్టి గ్రంథకర్తలు విచక్షణలేకుండా, వాస్తవికతనుండి ఆవలకు తరచు బడడం లేదు. సత్యము సాందర్యమువలెనే వేమం మారుస్తూ ఉంటుంది. ఆసత్యమే వివిధమనములకు బోధించాలంటే వివిధములైన వేమంగాండు కావాలి. ఎవడైతే, కాలప్రభావముచే నెమరకు నెట్టబడిన విజ్ఞానాన్ని మానవ దృక్పథమునకు తెస్తాడో, వాడు నిజంగా వాస్తవికాన్ని అభివృద్ధిపరుస్తున్నాడన్నమాట. జాతుల యొక్క ఆచారవ్యవహారాలు మారుతూ ఉంటాయి గనుక నూతన విషయాసక్తులు కావలసి ఉంటాయి. క్రొత్త వూహకల్పనలు అవునర మవుతాయి. ఎవడైతే అప్పటి కాలపు అభిరుచికి సరిపోయేటట్లు వ్రాస్తాడో, వానికి ఎప్పుడూ పెక్కుమంది-అంతకంటే ధీకార్యము చూడనివారు-పాతకు లుండవచ్చును.

రచయితలందరినీ ఏదో ఒక క్రొత్తవిషయం చెప్పమని నిర్బంధించడం అంటే, కవులసంఖ్య తగ్గించడం అన్నమాట. మంచి సారవంతమైన బుద్ధిబలము కలవారిని క్రొత్తవిషయాలమాత్రమే చెప్పండి అంటే, అతడు వ్రాసిన పెక్కుసంపుటల గ్రంథాన్ని నాలుగు పుటలలోకి క్షప్తంచేయడం అన్నమాట. అలాగైనా అక్కడ తప్పనిసరిగా కొంత కథనము ఉండకతీరదు. చెప్పిన భావాన్నే పదేపదేసారులు నెలిపుచ్చుతున్న గ్రంథాలతో భాండాగారములను ఎంతమాత్రమూ నింపకూడదు. అలాచేస్తే ఒకేజాతి పుస్తకములను, వింతవింతరీతిగా అలంకరిస్తున్నామన్నమాట.

ఈ రెండోతరగతి వ్రాతగాళ్లు కావించిన మంచిగాని, చెడుగుగాని అట్టేకాలము మన్నేదికాదు. ఇవి వేసాలూ, అభిరుచులూ మార్పులవిధ బయలుదేరు తవి గనుక సాధారణంగా క్రొత్తవేసాలు, క్రొత్త అభిరుచులు రావడంతోనే, అవి అదృశ్యమవుతాయి.

ఏజాతిలోనైనా తరతరాలవరకూ ఖ్యాతినిల్పుకొన్న కవులసంఖ్య తక్కువ. ఎంచేతంటే, అప్పటి అభిరుచి, తాత్కాలికవాంఛ, లేక తాత్కాలికసంతుష్టి చేమార్పుడమే తప్ప, మరొక ఇతరస్వతంత్ర, నాహక్కుగల కవుల సంఖ్య తక్కువ గనుక.

కాని ఈకవులు భవిష్యత్కీర్తిని గురించి నైగాగ్యం దాల్చినా, వారు ఇప్పుడు చేసేహాసీ, అల్లరీ మాత్రం తగ్గించాలి. వారు శాశ్వతకీర్తి సంపాదించలేకపోయినా, ఇప్పుడు నిరపాయంగా ఉండాలి. వారు ఇతరులకు చెప్పేముందు, వారికి వారే చెప్పుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తూ, వారిశక్తి, పలుకుబడి సత్కార్యాలకై ఉపయోగించాలి.

కాని వాస్తవికముయొక్క ప్రస్తుతస్థితి ఎలావుందంటే “ఒకగొప్ప గ్రంథము ఒకగొప్ప ఉపద్రవ” మని వూహించిన ఆపూర్వపురుషుడు “పెక్కుగ్రంథములు పెక్కు ఉపద్రవాలని” అనుకోవలసినంత స్థితి వచ్చింది.

ఒక సంవత్సరం హర్మోని ఒకపెద్ద సంపుటం వ్రాసిన గ్రంథకర్త, గంటగంటకూ ప్రకటనపుస్తకాలు తయారుచేసేవాడూ, ఇద్దరూ మాడా మానవజీవితాన్ని సమానంగా వృథాపుచ్చుతున్నారని ఆతని యూహ. వారిద్దరికీ ఏమాత్రమూ భేదం లేదంటాడు. పైబడి చీల్చుకుతినే ఆడవిజంతువుకీ, కాళ్లతో తన్నుకుపోయే గ్రద్దకూ ఎంత తేడావున్నదో, వీరిద్దరికీ అంతే తేడా ఉందంటాడతడు.

దక్షవర్తిశబ్దము

ఈశబ్దమును గురించి వివేచనవేయుచు నొక వ్యాసము ‘విశాలభారత’(౧౯౩౩ మే)లో ప్రకటింపబడినది. దానిని అనువదించుచు వాకాటి రాధాకృష్ణయ్యకెట్టిగా రొకవ్యాసమును పంపిసారు. దానిసారాంశమిది:—

ఈశబ్దమున కర్థమేమి? మనవా రే యర్థములో దీనిని వాడినారు?

అమరసింహుడు దీనికి పర్యాయపదముగా సార్వభౌమశబ్దమును వేర్కొన్నాడు. కాళిదాసు రఘువంశ చక్రవర్తులను వర్ణించుచు 'ఆసముద్రక్షితీశానాం' అను నొకవిశేషణమును వారికి తగిల్పినాడు. రాజశేఖరుడు కావ్యమీమాంసలో ఈశబ్దమును వివరించుచు నిట్లు చెప్పినాడు: "దక్షిణాత్మముద్రా దుదీచీం దిశం ప్రతి యోజన సహస్రం చక్రవర్తిక్షేత్రమ్. తతఃపరం దివ్యాద్యాః" అని. అనగా దక్షిణాసముద్రముమొదలుకొని ఉత్తరముగా వేయియోజనములదాక గల భూమికి చక్రవర్తిక్షేత్ర మనెదరట! దానితరువాతది దివ్యభూమియట! ఈ చక్రవర్తిక్షేత్రమునకు ప్రభువు చక్రవర్తి. మరియొకచోట ఆయనయే ఈ భారతవర్షము ఇంద్రద్వీపము, కశేరుమంతము, తామ్రపర్ణము, గభస్తీమంతము, నాగ ద్వీపము, సౌమ్యము, గంధర్వము, వరుణము, కుమారీ ద్వీపము నని తొమ్మిదిభాగములుగ నున్నదని, కుమారీ ద్వీపమునుండి యుత్తరముగా వేయియోజనములనేలను జయించినవాడు చక్రవర్తి యని చెప్పినాడు. ఈరెండంశములను పర్యాలోచించగా తేలునదేమన, చక్రవర్తిక్షేత్రమునకు ఉత్తరసీమ బిందుసరము, దక్షిణసీమ కుమార్యగ్రమునని. కుమారీపురమునకే కుమార్యగ్రమని యిప్పటివ్యవహారము. కాని బిందుసర స్పెక్ట్రడనున్నదో తెలియదు. హిమాలయమున కుత్తరమున నది యున్నట్లు పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఈ హిమాలయపర్వతము లోనే యొకచోట కైలాసమున్నదనియు, అది ఈశ్వరవాసస్థానమగుటచే దేవతలక్కడ వసింతురనియు నందురు. ఇందువలన 'తతఃపరం దివ్యాద్యాః' అన్న దానికిగూడ నర్థము చెప్పవచ్చును. మహాభారతమును బట్టిహాడ అనాడు ఎవరును హిమాలయమును దాటి యెరుగరని తెలియుచున్నది. అర్జునుడుహూడ తీర్థయాత్ర నెడలుచు హిమాలయమునుదాటి పోబోగా నక్కడి ద్వారపాలకులచే నిరోధింపబడెనట!

ఈ యన్ని సందర్భములను పోల్చి, కలిపిచూడగా మనకు నిష్కర్షగా తేలునదేమనగా, చక్రవర్తియనగా సంపూర్ణ భూమండలము నేలువాడనికాదు అర్థము; మరి

కావ్యమీమాంసలో చెప్పినట్లు కుమార్యగ్రము మొదలు ఉత్తరము మంచుకొండ ప్రాంతపు బిందు సహోవరము వరకు పాలించువాడని. "అయినప్పుడు సార్వభౌమశబ్దమునకు దీనికి నెట్లు జతపడుట! సర్వభూమిశ్వరుడు కదా సార్వభౌమ డవును?" అనిన నిట్లు సమన్వయ పరచవచ్చును. అనాడు హిమాలయోత్తరదేశము దివ్య స్థానముగ భావించినందువలన నందు మనుష్యులు నివసించజనదనియు, హిమాలయదక్షిణదేశమే మనుష్యవాస యోగ్యమనియు తలచియుండబోలును. కాక, మనదేశమునకు ఆదేశమునకు గల దివారాత్రపరిమితినిబట్టిహూడ ఆదేశము దివ్యస్థానముగ నెంచుట సమంజసము. కనుక మనుష్యవాసయోగ్యమైన యీదేశమే సర్వభూమిగ నెంచినారు. అట్లు కాకపోయినను మరియొకయుప పత్తినిగూడ చెప్పవచ్చును. 'బ్రాహ్మణులందరికిని భోజనము పెట్టుడు' అనుచో ఇంటికివచ్చినవారికే భోజనము కాని యావద్దేశవర్తిబ్రాహ్మణులకుగాదు. కావున సంపూర్ణవస్తువుయొక్క అంశముగూడ సంపూర్ణవస్తువుగానే వ్యవహరింపవచ్చునని మహాభాష్యకారుడు చెప్పినట్లు ఇక్కడను అన్వయించుకొనుట సులభము. ఈ ప్రకారముగనే 'ఆసముద్రక్షితీశ'శబ్దమునకును సమన్వయము చెప్పవచ్చును. హిమాలయముమొదలు దక్షిణ మహాసముద్రమువరకు నేలువాడు ఆసముద్రక్షితీశుడు.

ఇక మిగిలిన చోకశంక: "బిందుసరమునుండి కుమార్యగ్రమువరకుగలభూమి చక్రవర్తిక్షేత్ర మవునా? ఈరెంటికిని అంతరము వేయియోజనములుకలదా!" అని. ఈశంకగూడ నాలుగుక్రొనులు ఒకయోజనమనక రెండు మైళ్ళొక యోజనముగ భావించినచో సులభముగ తోసి వేయవచ్చును. యోజనశబ్దమున కీయర్థముపపన్నమవునా యన్న సంశయమువలదు. రామాయణములో వర్ష శబ్దమునకు దినమని, సుశ్రుతసంహితలో యుగశబ్దమునకు అయిదు సంవత్సరములని యర్థముచెప్పినట్లే దీనికిని ఈయర్థమును జెప్పకొనుట తప్పకాజాలదు.

రుద్యుకుని రచనలు

పేరుమోసిన యాలంకారికలలో నొక్కడయిన రుద్యుకుని రచనములలో ఇప్పటికి మనకు లభించినవి మూడుమాత్రమే. ఇతడు పది యలంకారగ్రంథములను రచించెను. తక్కిన విఠ్ఠే యుత్పన్నములు కావలెనో, లేక నిప్పటికయినను వానికి సూర్యులొకము పొందు భాగ్యము కలదో తెలియదు. ఇప్పటికి తెలిసినంతవర కితని రచన లివి:

౧. అలంకారమంజరి—ఇది తనదిగా రుద్యు కుడే అలంకారసర్వస్వమున బేర్కొన్నాడు. (తత్ర రసాదిగ్ధ్వని రలంకారమంజర్యాం దర్శితః)

౨. అలంకారవార్తికము—రుద్యుకునిదని జయ రథుడు తన అలంకారసర్వస్వవ్యాఖ్య విమర్శినిలో చెప్పినాడు. (అనేనైవచాశయేన అత్రాలంకారవార్తికే గ్రంథకృతా వైశిష్ట్య మస్యా దర్శితమ్.)

౩. అలంకారసర్వస్వము—బొంబాయి కావ్య మాలవారును, తిరువనంతపురము సంస్కృతగ్రంథావళి వారును దీనిని ప్రకటించినారు. దీనికి జయరథుని విమ ర్శినియు, సముద్రబంధుని శబ్దనిబంధనమును, విద్యా చక్రవర్తి అలంకారజీవనియు వ్యాఖ్యలు గలవు.

౪. అలంకారానుసారిణి—రుద్యుకు కృతముగా జయరథునిచే నాలుగుసార్లు పేర్కొనబడినది. ఇది ప్రత్యేకమున నలంకార గ్రంథము. ఇందుమాలారూపకాది కావ్యాలంకారములు కొన్ని సమగ్రముగ చర్చింపబడి యున్నవి. కొంద రన్నట్టిది జల్దూరిని సోమపాల విలాసమునకు వ్యాఖ్యమాత్రము కాదు.

౫. కావ్యప్రకాశసంతతము—మమ్మటుని కావ్య ప్రకాశమునకు వ్యాఖ్య. ఇది రుద్యుకునిదని జయరథుడు వ్రాసియున్నాడు.

౬. నాటకమీమాంస—మహిమభట్టుని వ్యక్తి వివేకమునకు వ్యాఖ్య యగు వ్యక్తివివేకవిచారములలో వ్యాఖ్యాతయగు నీరుద్యుకుడు దీనిని స్వాపజ్ఞోద్భూత ముగా బేర్కొన్నాడు.

౭. బృహతి—వ్యక్తివివేకము ననుసరించి తన్నీ ర్మాత రుద్యుకుడు బృహతి యను నొక విపుల గ్రంథ మును రచింపననుకట్టెనని తెలియుచున్నది.

౮. వ్యక్తివివేకవిచారము—రుద్యుకుడే వ్యక్తివి వేక విచారమును రచించినట్లు జయరథుని అలంకార సర్వస్వవిమర్శినిలో నూచనకలదు వ్యక్తివివేకమున కిది వ్యాఖ్య. ఇది అసమగ్రముగ ప్రచురింపబడినది. ఈ వ్యాఖ్యాత పేరు తెలియుట లేదు. కాని రుద్యుకుడే యనుటకు ప్రబలప్రమాణములు గలవు.

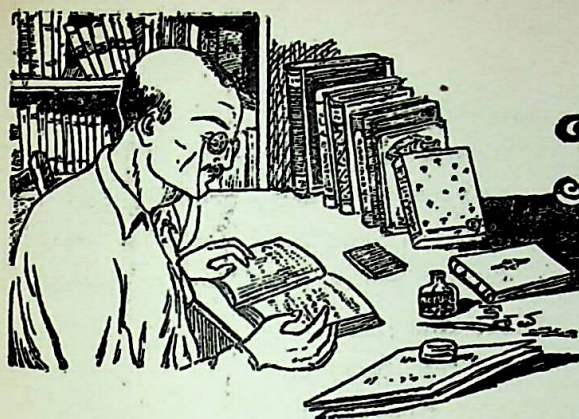
౯. శ్రీ కంఠస్తవము—అలంకార సర్వస్వమున నీగ్రంథము స్వనిర్మితముగా రుద్యుకు డుదాహరించుకొని యున్నాడు.

౧౦. సహృదయలీల—నాలుగుల్లేఖముల చిన్న గ్రంథము. ప్రథమోల్లేఖమున నాకర్షణీయమలగు రమణీ మణుల యావప్రప్రభాదులగు దశగుణములు నభివర్ణింప బడినవి. ద్వితీయమున ముక్తాస్పర్శ రత్నాత్మకములగు వివిధాలంకారములు, నారీమణులు ధరించు పుష్పములు మొదలగునవి వర్ణింపబడినవి. తృతీయమున రామణీయక మునకు సారథులమును యావనముగూర్చి వివరింప బడెను. చతుర్థమున సౌందర్యాతికాయలగు సామస్ర లను గూర్చి విచారించబడెను. కావ్య మాలవారు దీనిని ప్రచురించినారు.

౧౧. సాహిత్యమీమాంస—ఇది అలంకార సర్వస్వమునందును, వ్యక్తివివేకవిచారమునను ఉదాహ రింపబడినది. విద్యానాథుడుమాడ దీని నుదాహరించి యున్నాడు.

౧౨. హర్షచరిత వార్తికము—అలంకారసర్వ స్వమునందును, వ్యక్తివివేకవిచారమునను నీగ్రంథము పేర్కొనబడినది. హర్షచరితమునకు ఇది వ్యాఖ్య.

[అంధ్రసాహిత్యపరిమత్పత్రిక (సం. ౨౩; సం. ౩) లోని యాయుర్జ్ఞి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారి 'రుద్యుకుని కృతులు' అనుదానినుండి]

విమర్శనలు

ది లీ ప

ఈ నాటకము క్రాసుపైజన 32 పుటలు గలియున్నది. వెల రు. 0-2-0. (గంకర్తి): చిల్కపాటి సీతాంబ, రంగనాయకుల పేట, నెల్లూరు.

రఘువంశ ప్రథమద్వితీయస్కాంతర్గతకథాంశముల నాధారపరచుకొని శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబ గారియేకాంకనాటకమును రచించిరి. ఇందు అంక రంగవిభక్తి తేనెండున నీనాటక మారుస్థలకములుగ విభజింపబడియున్నది. సంతానాధులయి సుదక్షిణా దిలీ పులు తమ కులగురువగు వసిష్ఠుని యాశ్రమమునకు పోయి చేరినదిమొదలు పుత్రవరప్రాప్తియై పిరు తిరిగి రాజధానిం జేరినవర్యంతము గలచరిత్ర మీనాటకమున కాలంబనము. ఇది కేవలము రఘువంశానువాద మన జెల్గును. జౌచిత్యము ననుసరించి కవయిత్రి స్వతంత్రించి చేర్చినభాగములును కొన్ని గలవు. ప్రథమస్థలకము దేవి చేరీజనమును నిపు ణికాబుద్ధిమతికల సంభాషణమును, మాండవస్థలకము వసిష్ఠశిష్యులగు గౌతమ సువ్రతులసంభాషణమును, తరు వాతిభాగమున సుదక్షిణారంభతుల సంభాషణములును అమూలమయినను ఈమె పన్నుకొనిన నాటకసరణి కిది యొప్పి అమూల్యము లయి యున్నవి. నందినీధీమవును సింహము బట్టకొనినఘట్టమున సింహదిలీపుల సంవాద ములు, ఉక్తిప్రత్యుక్తులు బహుచమత్కారముగ నిర్మింప బడియున్నవి. రఘువంశములమున నీరెండుస్థల జదివిన వారు కాలిదాసప్రయోగముల గొన్నిటి నీమె తన పద్య ములలో నిమిచ్చికొనియుంటజూచి అత్యంతానందసంభ

మముల బొందగలరు. ఈమె జేసిన నీహారనగవర్ణన పోత నామాత్యుని కవిత్వమునందలి సహజసంపద ననుకరించు చున్నది. పద్యము సీసమయ్యము బహు లఘు లలితపద విన్యాసముల నలరారియున్నది:—

ప్రబూకృతిని ననోభాగంబునకుఁ దాఁక
మిన్నందు నెల్లనా మేనితోడఁ
బైనుండి ధరణికిఁ బ్రవహించి లలిమించు
నమల గంగా ప్రవాహంబుతోడఁ
నాదిత్య చంద్ర తారాది సదృహరాజి
సిగపూలవలె వేడ్కఁ జెలుపునూపఁ
సెలయేటికాలువల్ చిలువఘూమలరీతి
నందంద బాటుచు నందమెనఁగఁ
బ్రమథ సిద్ధి వియచ్చరపాలి కెపును
సేవ్యమై సర్వలోక సంభావ్యమును
ధరణి నెలసిన నయ్యుష్టతనునిపోల్కి
హరియై తోచె నార నీహారనగము.

(ఫ. ౧)

సింహముచేతను, సింహ దంష్ట్రాగ్రస్తమును గోవు చేతను రంగముపై మనుష్యువాక్కుల మాటలాడింప యత్నింపక నీకవయిత్రి ఆయైవాక్యముల “తెరలో”న నుండి పలికించినది. గొప్పగొప్పనాటకములందు “సేవ్యశ్లే” యనుదిహ్నముతో కొన్ని కొన్ని మాటలు వెడలుచున్నవి. బహుశః సేవ్యశ్లేంశ్రవికారదు లీ చిన్ననాటకము నందలి “తెరలో”ని మాటలను సింహముల సేర్వున బలికెంతురుకాబోలు. గోవునుబట్టిన సింహముపై బాణ ప్రయోగము జేయునున్న దిలీపునివర్ణనము కడుహృద్య

ముగ నున్నది. పద్మినీపరిణయ సముద్రమున నాటకాది గ్రంథములచే నీయమకవిత్వాసంపద ప్రసిద్ధమై యుండి నది. ఈక్రొత్తనాటకమువలన నీమె కవితృప్తిపొందిన కొక నూతనోద్దేశము గలుగుచున్నది.

రఘువంశములోని “అజవిలాపము” మొదలగు కొన్ని ఘట్టముల కనురూపములగు చిత్రలేఖనము లేర్పడి యున్నవి. ఈ దిలీపోపాఖ్యానము నధికరించి కావ్యము గాని, చిత్రలేఖనముగాని యున్నట్లుల లేదు. దీనిని దృశ్య ప్రబంధరూపమున నెలయింపజేసిన కీర్తి ఈకవిరాణి కాణమూచి యనదగును.

ఈ నాటకము కథాసంవర్ధనిర్మాణముననేమి, భాషాలాలిత్యముననేమి, నాటకసంగిధానకాశలమున నేమి అత్యంత సహృదయత్రైమై యున్నది.

స్థాలీపులకముగ మచ్చున కీక్రిందిపద్యము లుదాహరింపబడుచున్నవి—

స్థలకము ౨:—

జిలిబిలియాటలుక్ మురువు
చించెడి తిన్నని లొక్కుపల్కులుక్
గలకలరవ్వలుక్ నెలయ
గన్నులపండువునేయునట్టి ము
ద్దుల పసిపాపలక్ శిగము
దువ్వచు బిగ్గ గవుంగలించు ధ
న్యుల సుకృతంబుకన్న ధర
నున్న నె పుణ్యము లెంచిమాడగక్.

స్థలకము ౩:—

దిలీపవాక్యము :—
హిరణ్యగర్భకుల్యుడై మ
హిక్ బ్రకాశమొందు మ
ద్దురుక్ మదిక్ గణింప కిందు
గోవుఁ బట్టబోవు నిక్
భరింపరాని మత్కొగ్గ
బాణవృష్టి నింపి యో
దురాసదా నినుక్ బడంగ
క్రొతు నీ ధరాస్థిక్.

సింహవాక్యము:—

ధరావరేశ నీవు దుష్టదానవాళిక్ల భీ
కరుండ వొడుగాని మున్ను కాలు ధిక్కరించు నా
సూరుండు ప్రేమబ్రోచు నన్ను నడ్డుసేయ జాలుదే?
దురాగ్రహంబువీడి, నీదు త్రోవ బొమ్ము నెమ్మదిక్.

సింహవాక్యము :—

నీవు సుఖంబునున్న ధర
జీవరసందన సర్వలోకమల్
బ్రోవగజాలు దీసురభీ
వోయిననేమి కొంతగల్గు నీ
ధూవలయంబునంతకును
ధూతదయక్ మది నెంచి యూరకే
చావగ నెంతువే విభవ
సంపదలక్ వికనాడి బేల్చె.

ఆత్మచరితము

క్రాసు పు. ౬౦. నెల లేనిది.

వీడివము సత్యనతి అను నొక వితంతుయువతి దయనీయమగు తనచరిత్రము నిండు మనసు ప్రవించునట్లు చెప్పినది. రచనము వచనము; అది మృదులము. ఈయమ పతిప్రేమ, సతిభక్తి అపరిమితము.

ఆంధ్రపుత్రతారావళి

గ్రంథకర్త: బాలకవి కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావు, తెలుగుపండితుడు, బాలికాపాఠశాల, అంగలూరు. అంటరానితనము నడగార్చుట ౨౭ రోజుపలుకుల ఆటనెలదులతో నిండు ప్రబోధింపబడినది. నెల ౦-౨-౦.

౧. ఆత్మతత్వక్రమాభ్యాసవిధి

నెల ౦-౪-౦.

౨. పీఠికాపురకుంటిమాధవ అష్టాంశత్వత్తర

శతమతైభ శార్దూలవృత్తములు

నెల ౦-౨-౦.

3. శ్రీమత్కుక్కుటేశ్వర రాజరాజేశ్వరీ దండకము

నెల ౦-౨-౦.

గ్రంథకర్త: మల్కాల పేర్రాజు, పితాపురము.
కేరలనుబట్టియే గ్రంథములయందలి విషయ మిది యని
తెల్లమనుచున్నది.

సహకారవస్తునిలయోద్యమము (Co-operative Store Movement)

పుటలు ౧౮౦ + ౬౩, నెల ౧-౦-౦.

కర్త: దిగవల్లి వేంకటశివరావు, ప్రకాశకులు:
కృష్ణాజిల్లా, కో-ఆపరేటివు డెవలప్మెంట్, బెజవాడ.

ఈ గ్రంథములో సహకారోద్యమముయొక్క
స్వరూపస్వభావములన్నియు పరిపూర్ణముగా చర్చింప
బడినవి. కాబట్టి, దీనిని 'సహకారోద్యమము' అని
యూహించి బాగుగనుండెడిది. సింహావలోకనము, రాక్షేలు
సహకారోద్యమచరిత్ర, సహకారవస్తు నిలయోద్యమము-
పట్టణములు, సహకారవస్తు నిలయోద్యమము-గ్రామ
ములు, సహకారోద్యమసమస్యలు అను విదుభాగములు
గల గ్రంథమిది. మరియు, భారతదేశస్థితిగతులు-లోక
స్థితిగతులము (Statistics) అను అనుబంధమునూడ
ఉన్నది. సహకార మనగానేమి? అది ప్రజలకు ఎట్లు
తోడ్పడగలదు? ఏయేదేశములం దది ఎట్లెట్లు ప్రజా
సేవచేయుచున్నది? మన గ్రామపునర్నిర్మాణమునకును,
మన ప్రాంత్రామికాభివృద్ధికిని సహకారోద్యమము ఎట్లు
తోడ్పడగలదు? మొదలగువిషయములు ఎన్నో ఆంగ్ల
గ్రంథములను పరిశీలించి, విపులముగా, సులభశైలిలో
ఈ యుత్తమగ్రంథమున చర్చింపబడియున్నవి.

విజ్ఞానపిపాసువులును, దేశోద్ధారకులును అగు
ఆంగ్లులెల్ల దీనిని చదివితీరవలెను. ఇట్టి గ్రంథములను
చదువనివారు విజ్ఞానమయమున వర్తమానకాలమున నుండ
తగనివారు.

కపిస్థలం శ్రీరంగాచారి

మహర్షి దేవేంద్రనాథ తాకూరుగారి జీవితచరిత్ర

పుటలు. ౮౬, నెల ౦-౮-౦.

అనువాదకుడు: ఆకురాతి చలమయ్య, ప్రకాశ
కులు: శాంతికుటీర గ్రంథమాల, పితాపురము.

దీనిలో రచించినాథతాకూరుగారి తండ్రి మహర్షి
దేవేంద్రనాథ తాకూరుగారి జీవితము చక్కగా వ్రాయ
బడినది. శైలిప్రయత్న పూర్వకము. భాషలోను, అచ్చు
లోను అక్కడక్కడ తప్పులున్నవి. ఆంగ్లమురాని
ఆంగ్లయువతీయువకులును, బాలబాలికలును చదువ
దగినది.

కపిస్థలం శ్రీరంగాచారి

గ్రంథ స్వీకారము

I ఆంధ్రశబ్దతత్త్వము (రెండుభాగములు)

డెమ్మిసైజు, పుటలు ౧౨౮, ౯౧.

II Notes on Aryan & Dravidian Philology (Vol. I)

డెమ్మిసైజు, పుటలు ౨౦౩.

III అర్ధానుస్వార తత్త్వము

ఫూల్ సేపునైజు

గ్రంథకర్త: డి. శే. తాతశెల్లి మితాదార్ యం.
శేషగిరికాస్తులు, యం. ఏ.,

గ్రంథములు దొరకుచోటు: నేపము వేంకట
రాయగారు, క. మల్లికేశ్వరగుడిసందు, జి. టి.
మహాసు.

తాళలక్షణము

క్రాసు పు. ౮౦. వెల ౦-౮-౦.

గ్రంథకర్త : సంగీతవిద్యాక వింజయూరి వరాహ
నరసింహాచార్యులు, సంగీతగ్రంథమాల, ప్రేజరుషేట,
కాకినాడ. (తూ. గో.)

ఆధునికమానసికచికిత్స

(Modern Psychotherapy)

క్రాసుపైజు. పు. ౧౩౭. వెల రు. ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త : చిల్లరిగ నేనుమాధవరావు, గాంధీ
నగరము, బెజవాడ.

శ్రీరామవిజయము (పూర్వకాండము)

డెమిస్ట్రేజు. పు. ౧౩౬. వెల ౦-౧౨-౦.

గ్రంథకర్త : కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి, కాకినాడ.

మందారవతి (సంస్కృతనవల, నాగరిలిపి)

క్రాసుపైజు. పు. ౧౨౬. వెల తెలియదు.

గ్రంథకర్త : కపిష్ఠలం కృష్ణమాచార్యులు, బి.ఏ.,
యల్. టి.

ప్రకాశకులు : నావిల్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు
అండ్ సన్సు, చెన్నపురి.

విష్ణుమాయూనాటకము (ప్రబంధము)

రాయల్ పైజు. పు. ౨౪౦ వెల, రు ౨-౮-౦.

గ్రంథకర్త : చింతలపూడి యెల్లనార్యుడు (రాధా
మాధవకవి.)

సరిష్కర్త : కోరాడ రామకృష్ణయ్య, యం.
ఏ. ప్రధానాంధ్రోపన్యాసకుడు, మదరాసు విశ్వ
విద్యాలయ ప్రొఫ్యూసరిశోధనాలయము.

ప్రకాశకులు : మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము,
మదరాసు.

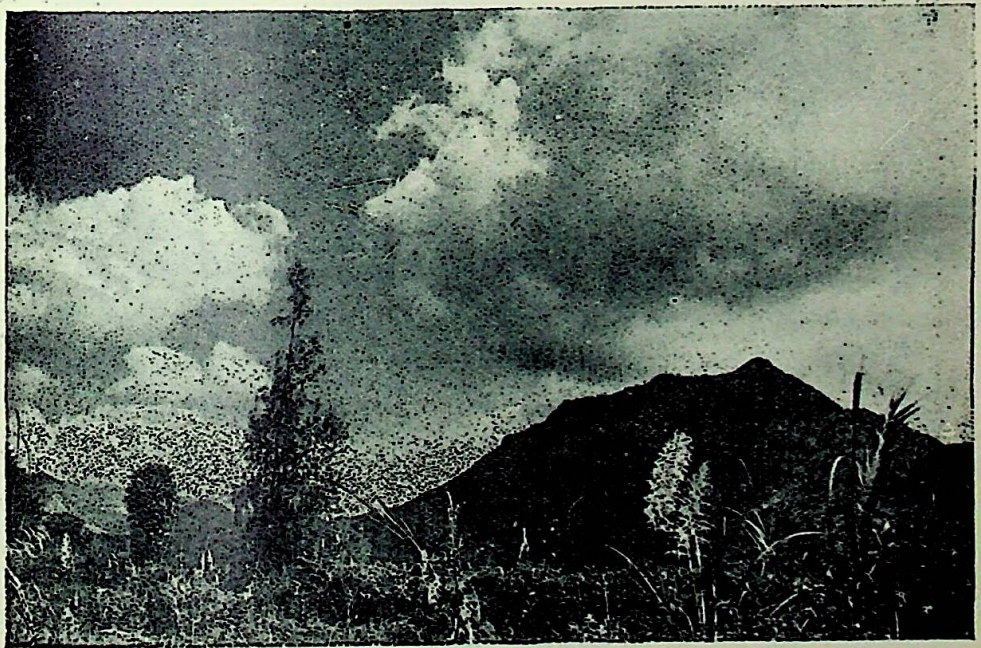
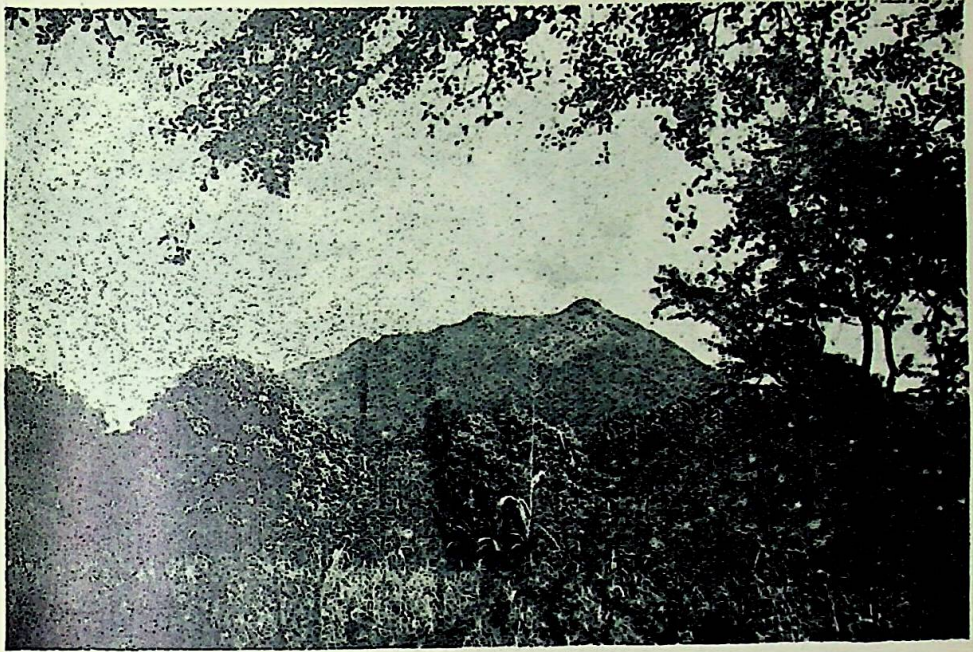
విజయ

(సాహిత్యమాసపత్రిక)

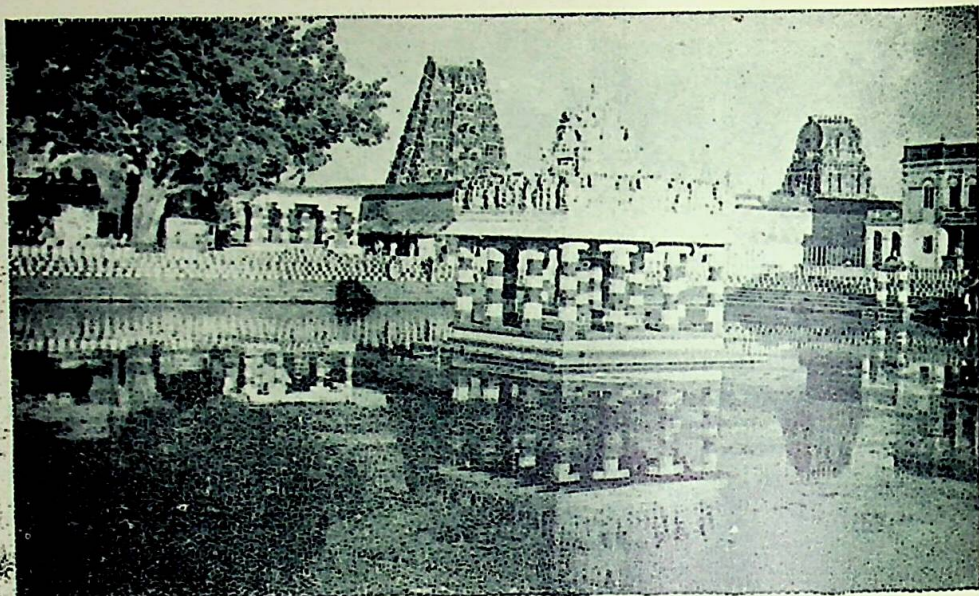
డెమిస్ట్రేజు. పు. ౧౩౬. వెల ౦-౧౨-౦.
లలో వెలువడుచుండును. కాలచక్రపరిభ్రమణున
దశదిశల నువయించుచున్న సవీననిష్ఠానచంద్రికల మణి
వింపజేయుట ఈపత్రికయాశయము. సంవత్సరచందా
ఒకరూపాయ. విశిష్టత ౦-౧-౬.

సంపాదకులు : కాకులపాటి కృష్ణమూర్తిగారు,
విజయనగరము.

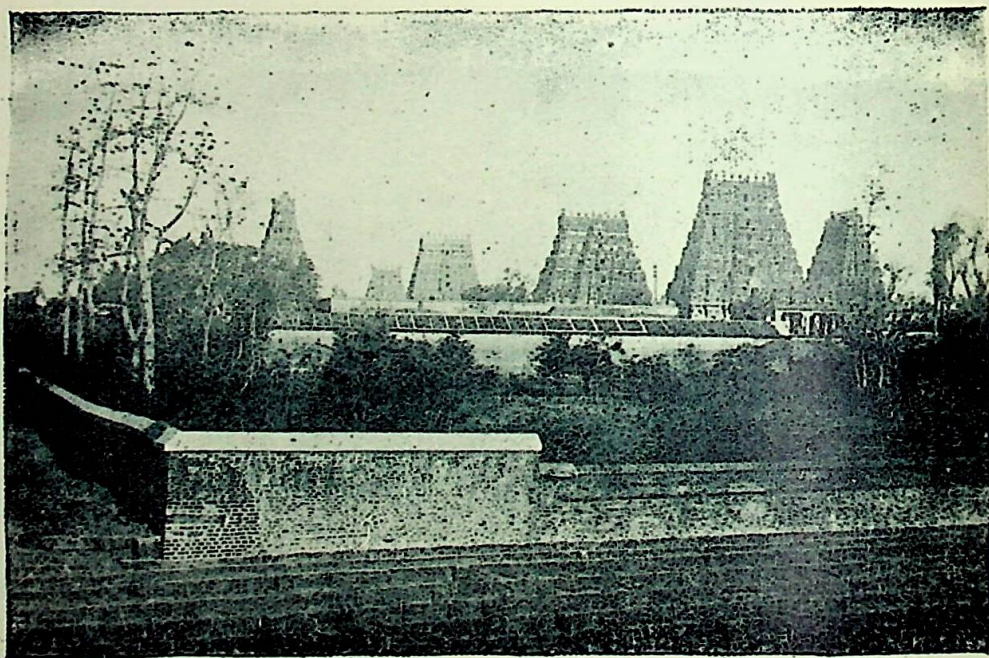
ప్రకృతి ప్రభవము

K. M. L.

తిరుచానూరు-కొలను-దేవాలయము

వృద్ధాచల దేవాలయము

K. M. L.

మ న వీ మా ట లు

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు

గ్రంథ పారితోషిక నిర్ణయము

రెండేండ్లకు పూర్వము (౧౯౩౨ నెవ్రెంబరు నెలలో) ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు తేటతెలుగున రచింపబడిన, ఉత్తమమయిన ఒక విజ్ఞానవిషయక (Every day Science) గ్రంథమునకును, ఒక ఆరోగ్యవిషయక (Public Health and Sanitation) గ్రంథమునకును, ఆధునికాంధ్రజీవితప్రతిబింబమున ఒక నవలకును ప్రత్యేక మేడంబడుల యేబడేసిరూపాయలవంతున పారితోషికము నొసంగ సంకల్పించి, ఆవిషయమును ప్రకటించియుండినది. ఆప్రకటనముకలన గలిగిన ప్రోత్సాహము కారణముగా నాంధ్రసహృదయులచే రచియించి పంపబడిన ఆయావిషయముల గ్రంథములలో బహుమానార్హములగు గ్రంథముల నిర్ణయము కడచిననెలలో ప్రకటించబడినది.

కళాపరిషత్తుకు అందిన విజ్ఞానవిషయకగ్రంథములుపదింటిలో శ్రీ గొబ్బూరు నెంకటానందరావువ రావు (బి. ఏ., పీ. డి. ఎలమంచిలి) గారి గ్రంథమును, ఆరోగ్యవిషయకగ్రంథములు పందెండింటిలో శ్రీ డాక్టరు సుశ్రీ పల్లె నారాయణమూర్తి (యల్. యం. యస్., అనకాపల్లి) గారి గ్రంథమును, నవలలు ముప్పదింటిలో శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ (యం. ఏ., బండరు) గారి 'వేయిపడగలు' అను నవలయును, శ్రీ అడవి బాపిరాజు (బి. ఏ., బి. యల్., వకీలు, భీమవరము) గారి 'నారాయణరావు' అనునవలయును బహుమానార్హములయినవి. తొలిరెంటికిని చెరి ౧౦౦ రూపాయలును, నవలలు రెండిటికిని చెరి ౫౦౦ రూపాయలును బహుమతీయ నిశ్చయింపబడినది. ఈతీరున ఉన్నతవిద్యా పీఠము విశ్వకళాపరిషత్తుచే బహుాకృతులయిన తల్తల్లింధకర్త లాంధ్రుల ప్రశంసల కత్యంతము పాత్రులు. ఆంధ్రులవిజ్ఞానవికాసముకొరకే పుట్టువుగనిన ఆంధ్ర

విశ్వకళాపరిషత్తున కీగ్రంథహూకరణకార్యము కేవలము స్వస్థనిర్వహణము. స్వస్థనిర్వహణము ప్రశంసార్హముగాదు. కాని యాత్మగౌరవమున కాధిక్యమును గూర్చునది. అనువత్సర విాతీరుననే ఆంధ్రవిద్యాధికులను సబహుమానముగ గ్రంథరచనమునకు పురికొలుపుచు ఆంధ్రులకు వాఙ్మయమును, విజ్ఞానమును సమ హర్షుచు పరిషత్తు తన గౌరవమును వృద్ధి పొందించుకొనుచుండుగాక!

వీతత్కార్య నిర్వహణక్రమమున విశ్వకళాపరిషత్తు ఆవలంబించిన మార్గము విమర్శకు కొంత తావు నిచ్చుచున్నది.

ఒక్కొక్కవిషయమున సుత్తమమయిన గ్రంథమున కొక్కొక్కదానికి పారితోషిక మొసగవలయుననునది ఆది నియమము. ఉత్తమమయినది లేనియెడల పారితోషిక విావలసినది పనిలేదు. రెండేపద్ధతులు; క్రమమయినవిహాడ.

నవలలో రెండు బహుమానార్హములుగ నిర్ణయింపబడినవి. ఇక, రెండును ఉత్తమములేయని వేరుగ చెప్పబనిలేదు. ఉత్తమమయినదానికి ౧౫౦ రూపాయల నీవలెననునది నియమము. కాని ఒక్కొక్కదానికి అయిదేసివండులు మాత్రమే యిబడెను. రెండును బహుమానార్హము లగుటచే సుత్తమములును, నిర్ణీతమయిన పారితోషికము తగ్గింపబడుటచే మగ్గముములును అగుచున్నవి. ఒక్కదానికే యేకకాలమున ఉత్తమత్వ మగ్గముత్వప్రాప్తి అసంభావ్యము. ఇది యటుండ; బహుమాన విాయ సంకల్పించినది ఒకదానికే. రెండిటికిచ్చుటకు అర్హత; అధికారములేదు. అయినను బహుమతీని పంచిపెట్టునధికారము విశ్వకళాపరిషత్తునకు గలదని ఒక షరతు ఆపద్ధర్మముగా కల్పించుకొనబడినది. దానిని పురస్కరించుకొనియే యీపంపకము జరిగియుండవలెను. కాని యిట్టి నియమ ముచితమయినదికాదు. మతీయు దీనివలన పరీక్షకుల బహుమా

నార్త నిర్ణయసామర్థ్యమును శంకింపవలసివచ్చుచున్నది. ఇంకను, పంపకము తప్పని సరియైనప్పుడు ౭౫౦ రూపాయలనే చెరు సగముగా పంచవలసినది. కాని, అట్లుకాలేదు. ఒక్కొక్కదానికి అయిదేసివందలీయ బడెను. మొత్తమును పొడిగించుటకు ఇష్టపడిన పరిషత్తు ఒక్కొక్కదానికి ౭౫౦ రూపాయల వంతున నేల యియ్యరాదు? అట్లుచేసినయెడల పరిషత్తుతాహతుకును, గ్రంథ కర్తృగౌరవమునకును చాల తగియుండునుగదా!

ఇట్లు చేయుటవలన పరిషత్తు రచయితలను గొప్పజేసితిని తలపవచ్చునుగాని నిపుణులు లెవ్వరు నట్లు తలపఁబరు. వారికి దీనిని రచయితలను కొంచె పరచుటగా భావింపకతప్పదు. కాబట్టి నవలారచయితల కిరువురుకును ౭౫౦ రూపాయల వంతున పారితోషికము నిచ్చి సమ్యానించుట పరిషత్తునకు ధర్మము. ఇంచుక మౌషికపట్టి పరికించినయెడల నాంధ్రదేశము ననే, యాంగ్లలోనే, అధికవ్యయ ముక్కురలేకుండ పలువురు సమర్థులను బోధకులను దొరకగలిగియున్నను భ్యాతినిగోరి రాష్ట్రాంతర, దేశాంతర, శాంతాంతరముల నుండి ఆత్మధికవ్యయముతో బోధకులను కొనితెచ్చు కొనుచున్న ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు సమర్థులని తానే నిర్ణయించిన, ఆంధ్రులయిన యీ నవలారచయితలను సమ్యానించుటకయి యిక నొక యేనూరురూపాయలను వ్యయముచేయుటకు వెనుదీయునేని తప్పక పరిహాస పాత్రము కాగలదు.

తొలుత, బహుశక్తగ్రంథ ముద్రణప్రకటనాది కార్యములు విశ్వకళాపరిషత్తు ఇచ్చాధీనమనియు, పరిషత్తు వానిని ముద్రించి, ప్రకటించునెడల వాని విక్రయ ధనముననుండి ముద్రణాదులకయినసామ్యము, గ్రంథ కర్తలకు పారితోషికముగ నిచ్చిననమము మినహా పెట్టగా మిగిలినదానిని—దేపాటియైన నిలువయున్న యెడల—పరిషత్తు, గ్రంథకర్త చెరిసగముగ పంచుకొనవలయుననియు, పారితోషికము నిచ్చినతరువాత నారు నెలలలోపల కళాపరిషత్తు పుస్తకములముద్రణాదికార్యములను తలపెట్టకయున్నచో నపుడు తస్యముద్రణావ

కాశము గ్రంథకర్తలకు గలదనియు ప్రకటితమయ్యెను. ఈపద్ధతి గౌరవమార్గమునుగాక వర్తకసరణి ననుసరించి యుండునదయినను గ్రంథకర్తల యంగీకృతిని బడసినది. ఇపు డానియమమునకును భంగము వాటిలినట్లు విశ్వకళాపరిషత్తు గ్రంథకర్తల కందజేసిన లేఖలవల్ల తెలియవచ్చుచున్నది. పరిషత్తు నిర్ణయమం దిట్లు గలదు: 'పారితోషికధనము నవలలకు మూడేసివందలవంతునను, తక్కిన రెండేసికి నాలుగేసివందలవంతునను వెంటనే యొసగునట్లును, గ్రంథకర్తలు గ్రంథములను ముద్రించి ఆరేసిప్రతులు పరిషత్తుకు అందజేసినపిదప తక్కిన సామ్యము ఇచ్చునట్లును,' మొదటినియమములప్రకారము, గ్రంథములను పరిషత్తు ముద్రించినను ముద్రింపకున్నను గ్రంథకర్తలు ముద్రింపవలయునన్న నిర్బంధముమాత్రము లేకుండినది. ఇంతేకాదు, పారితోషికము సంపూర్ణముగ లభించునవకాశము నుండినది. ఇప్పుడు గ్రంథములను పరిషత్తు ముద్రింపకపోవుట యటుండ గ్రంథకర్తలు ముద్రించియే తీరవలయునను నిర్బంధము కలిగినది. దీనినిబట్టి గ్రంథములు ముద్రితములయిననేకాని తక్కినసా మ్మియబడవనియు విస్తృతమగుచున్నది. అయిన, గ్రంథములను ముద్రింపకున్నచో ముందు ఇచ్చిన సామ్యము వాపసుచేయవలయునను నియమముమాత్రము లేమి స్రుజ్ఞిలో మెల్ల. ఇంతకును పరిషత్తు ఇచ్చు పారితోషిక ధనముతో గ్రంథములను ముద్రించుకొని వాటిని అమ్ముకొనుటకయి గ్రంథకర్తలు ప్రయాసపడవలసియుండుట తప్పదు. పరిషత్తుమెప్పును గనవలయునని గంపెడాసతో బహుకాలము పరిశ్రమించి ఏరులసంటి గ్రంథములను రచించిన గ్రంథకర్తల కొసంగు పారితోషికధనము గ్రంథరచనాప్రయాసమునకే చాలనిదియుండ ఇట్లు ముద్రణవిక్రయణాదుల ప్రయాసమును వారిపయిచెట్టుట పరిషత్తునకు దగనిపనియనుట తెనకకాదు. కాబట్టి, విశ్వకళాపరిషత్తు పారితోషికధనము నంతయు పూర్తిగా గ్రంథకర్తల కందజేసి గ్రంథముద్రణవిక్రయణాధికారమును బహుశి నికరాదాయమున గొంతపాలు ('రాయల్టీ') గ్రంథకర్తల కిచ్చుచుండు నేర్పాటు చేసికొనుట తగినపని. పరిషత్తుకటిత గ్రంథ

ములకు ప్రచారముగూడ ఎక్కువగ నుండునట్లు. మరియు నిట్టిచేత విశ్వకళాపరిషత్తునకు, తద్వహా కృత గ్రంథములకు, తద్రచయితలకు విశేషముగ కీర్తిని తేగలదు.

పండితపూజనము

ఆంగ్లం కన్నిటను ఆవేశ మధికమే. అసగక. అదియు కొన్నింట నావశ్యకము, ప్రశంసాపాత్రము ననుచున్నది.

కొన్నేండ్ల నుండియు నాంగ్లంలకు పండిత పూజనమునం దాదేశము మెండుకొన్నది. పండితులను, కవులను, కళాకుశలులను కొందరను పూజించినారు; ఇంకను పెక్కురను పూజింపవలసియున్నారు.

పూర్వము పండితపూజనము రాజధర్మములలో నొకటిగ పరిగణింపబడెను. అప్పటి రాజులు స్వధర్మ నిరతులు, విద్యాధికులు, విద్యాప్రియులు, పండిత పక్ష పాతులు, పండితపూజాతత్పరులు. తదాదరణపోషణములు కారణముగా పండితమండలులు ప్రాభవసంపన్నము లయియుండెడివి. ఆనాటి పండితుల జీవితము చీకరుచింతల నెరుగనిది. వారు నిత్యపారస్వతవినోదముల దేలియాడు చుండెడివారు. ఆవినోదములలో వారాంజించియుంచినారు నేటివారికి-కాదు, ఎల్ల నాటి వారికిని అయ్యాల్యమును వాఙ్మయసంపద.

ఈకాలమున నట్టిప్రభువులు లేరు. పండితులు విరళముగ నున్నను వారి పాండిత్య ముదరపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నది. ఇక వారివలన కాగల వాఙ్మయాభివృద్ధి యేసాటియో యూహించుకొనవచ్చును. నే డేకొందరో వాఙ్మయసేవకు పూనుకొని రన్నదానికి ప్రజాదరణమే కారణము. అట్టియాదరణము నే డాంగ్లదేశమునందలి పండితులయెడ నాంగ్లంల కలిగియున్నారు. ఇది ఆంగ్లదేశమునకు, వాఙ్మయమునకు నభ్యుదయప్రాప్తిసూచకము.

ఇపు డాంగ్లంలు మరల నలువురుపండితులను పూజింపదలపెట్టియున్నారు. కొంచెము ముందునెను కలుగ నీపూజనము జరుగనున్నది. ఈనలువురును సుప్ర

సిద్ధులు; ఆంగ్లదేశమునకు కీర్తిని, ఆంగ్లవాఙ్మయమునకు పుష్టిని సమహర్షినవారు. వీరొంగ్లంలకు పరమ పూజ్యులు ఈనలువురు పూజ్యశ్రీయుతులు ౧. తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు, ౨. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు, ౩. పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు, ౪. మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు.

౧. తాతాసుబ్బారాయశాస్త్రిగారు

తెలుగునాటి సంస్కృతపండితులలో మేటి పండితారిన వీరి పాండిత్యము పలుతావుల ప్రశస్తి గనినది. వీరభిమానించి అంతమును గన్నవి వ్యాకరణాలంకారశాస్త్రములు; తరచితరచి లోతుగుఱుగినది ధర్మశాస్త్రము; అన్నిటను తత్వమునుదేల్చి ఆరచేత నిడుకొనినది ప్రతిభ; గహనవిషయముల గరతలముకములుగ గాంచగలిగినది ప్రజ్ఞాచక్షువు; ఒలిచి చేతనిడిన అరటిపండు బోధనము; అతిలోక మయినది తాకిక జ్ఞానము.

ఉపాధ్యాయవృత్తి యాలంబనముగ జీవితరంగమున నడుగిడినా డీయభిజ్ఞుడు. ఉపాధ్యాయవతంస మనిపించుకొనినాడు. ప్రధానోపాధ్యాయు డయినాడు. ప్రభుత్వాదరమునకు పాత్రుడయి 'మహామహోపాధ్యాయ' బిరుదాంబుతుడైనాడు. ఈయన యద్వితీయ బోధనసామర్థ్య మా బిరుదమునకు సార్థకతను సంపాదించినది. బోధనమే యీ మహామహోపాధ్యాయునకు జీవితపరమార్థమయినది.

ఈ యుపాధ్యాయునితోడ శాస్త్రముల నభ్యసించి పండితఖ్యాతిని గాంచిన శిష్యప్రశిష్యపరంపర పరస్పరాస్రము. వీరి శిష్యవాత్సల్యము కొలదియెడ రానిది.

ఈయన నిరంతరకార్యదీక్ష కారణముగ విజయనగర సంస్కృతకళాశాల గురుకులమయి ఆంగ్లదేశమున కేక్తైకమును సుత్రమాలంకారమయినది.

కనుల వెలుగు, మొగము తేటదనము, మది మెత్తదనము, మాటతీయదనము పరిణతిమైన యీయన మేని సాబునకు తోడుగనితోడవులు.

ఈగుణముల ప్రోవు తెలుగుతల్లి యనునబడ్డడు; ఆమెలాలనపాలనముల తేజున మించినవాడు; కాని యామెపలుకుల నొప్పరికించివాడు. ఇది యాయన నంటిన మచ్చ. ఇకనయిన దీనిని మాయించికొనవచ్చును; మించినదిలేదు. శేషశీవితమును ఆరితేరిన తన సాహిత్యాలంకార పాండిత్యపు బంధువును వెచ్చించి, తెనుగునాణికి క్రొత్తతొడుగుల దొడిసి తెలుగుతల్లి ఋణమును దీర్చికొనవచ్చును. తల్లి ఋణమును దీర్చుట పిల్లలకు-అందును సమర్థులగువారికి-విధి. అపు డీ పూజ్య శ్రీయుతుని పూజ్యత బహుగుణము కాగలదు.

౨. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు

బహుభాషల, బహుముఖముల పరిణతిగాంచినది వీరి పాండిత్యము. యుక్తులపయి యుక్తులుపన్ని ప్రతి పక్షపక్షమును పక్షద్రోయజూచుటయం దద్వితీయ మయినది వీరి విమర్శనశక్తి. మతివలెనే నిశితము, విపులము నయిన వీరి విమర్శన ముల్లసమున నురియాడుచుండును. ఆయ్యది పాతవేషములనే తాల్చుచు, పాత బాటలయందే పరువులు బారుచుండునదయినను విషయ సంగ్రహమునను, పరమార్థనిర్ణయమునను సునిపుణ మయియుండునది. నేటి తెలుగునాటివిమర్శకులలో ననేకులు వీరి కేకలవ్యప్రాయులగు శిష్యులు.

వీరు కవులు నగుదురు. వీరి కవితయందును విమర్శకే ప్రాధాన్యము.

వాఙ్మయనాకకు విమర్శచుక్కాను. అట్టి విమర్శ కార్యమునే జీవితపరమార్థముగ భావించి ఆంధ్రవాఙ్మయ సేవజేయుచు మాన్యతను గడించుకొనిన యథార్థవిమర్శ కాగ్రేసరు డీవృద్ధదోషజ్ఞుడు.

3. పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావుగారు

వీరు పండితులలో పెద్ద; కవులలో కడుపెద్ద; కళావేత్తలలో కడుంగడుపెద్ద. బహుభాషలయందు ప్రాధమ్యమైనది వీరి పాండిత్యము. బరువున, పరువున పెరిమెపడసినది వీరికవిత్యము. వీరి రచనములు లోక వృత్తమును యథాస్థితముగ ప్రతిబింబింపజేయు దర్పణ

ములు. అన్యూపదేశముగ, నలవోకగ అంతిపురముల వయినను అలతినేతలను, గుట్టుమట్టులను పదుగురిలో బెట్టు రచ్చపట్టును. వీరి గద్యపద్యరచనముల రెంట్లను కవితానాహిని హాస్యరసము నురుగులగ్రతులను సమ విభక్తముగ, సమదండితముగ ప్రవహించుచుండును. అందు పయిపయి దొరలుచున్న పదముల బరువున భావము లుక్కిరిబిక్కిరింపజుచుండును.

వీరి గద్యరచనములకంటెను నాటకములు రస వంతములు. గద్యరచనములయందు చమత్కారము ప్రాయికముగ ముడుకహాస్యముపూతతో వెగటుగొలుపుచుండును. నాట రచనములయందలి చమత్కారము ప్రాయికముగ సరసహాస్యమువలెనాటుమరుగుననుండి వచ్చుల జలుకుచుండును.

వీరు ఆఖండమున 'సాక్షి'ని సంతరించుకొని ఆంధ్రసాహిత్యరంగమున విజయమును ప్రకటించినారు. అనేకనాటకములను రచియించి ఆంధ్రసాహిత్యనాటక రంగములకు రెంజిటికిని ప్రాధవము గూర్చినారు. ఇది యంతయు నాపండితకవి యాంధ్రవాణి కొనరించిన నేవ; ఆంధ్రులకు కావించిన మహోపకృతి. ఈసుకృతి యిపు డారపంపినపండు.

౪. మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు

వీరు కవి, తేనె లూలికింపగలరు; పండితుడు, పలుకులపాలకువల తెలియగలరు. దగ్గరబాసలతో, దూర పుబాసలతో తెనుగునకు గల చుట్టరికమును పోల్చి చూచి తెలుగుమేలిమిని వీరు తెలిసికొనినారు. తెలుగు పుట్టువును వెలిపెట్టగల నిఘంటువును రచియింప తల పెట్టియున్నారు. అట్లే వ్యాకరణమును రచియింప మొదలిడినారు. ఇవి రెండును తెనుగుభాషకు, తెనుగు వారికి నేడు-క్రొత్తపాఠలకలయికకాలమున-పరమావశ్యకములు.

తాము మొదలిడిన ఒజ్జరికమునకు స్వస్తిచెప్పి స్వతంత్రులయినారు. వాఙ్మయ తత్వోన్వేషణమునకై మనుగడను వినియోగించుచున్నారు.

వీరివాఙ్మయనేచను మిక్కిలి మించినది దేశసేవ. ప్రజాహితకార్యములకు, అందును నిమ్మజాత్యుద్ధరణమునకు తన్నుపించుకొన్నారు. కాంగ్రెసు నాదేశమునకు కట్టువడి కొనితెచ్చుకొనిన కారాగారకాసము వీరికి వాఙ్మయారాధనమున కుపకరించినది. అచ్చట అన్యోప్యభావల నేర్చినారు.

వీరిహృదయము మృదులము, నిత్యసంతృప్తము. శిలము నిమ్మలంకము, ఆదర్శప్రాయము.

రూపమునను, వయసునను ఏరుపడిన నిండుదనము వీరియొడ పూజ్యభావము నింకను వృద్ధిజేయును.

పైన పేర్కొనిన పాండిత్యాధిపతి విశేషములచే నీ నలువురు నాంగ్రులెల్లరకు పూజ్యులు. వీరిని సమ్మానింప ప్రత్యేకముగ ప్రయత్నములు దేశమున సానుచున్నవి. ఈప్రయత్నముల నాంగ్రులెల్లరు సఫలము చేయవలసియున్నారు.

నివురుగప్పిన నిష్కలవలె నింకను ఎందరో పండితులు, కవులు దారిద్ర్యగీడితులయి ఆంగ్రదేశమున మారుమూల నడగియున్నారు. అట్టివారికి గూడ నాంగ్రసహృదయు లప్పుడప్పుడు సాస్తావలంబనమొసగి ముందునకు దెచ్చి వారిచేత వాఙ్మయసేవ చేయించు కొనదనుదురు. దీనికయి నిఖిలాంగ్రదేశసంబంధియగు సంస్థయొకటి యుండు టావశ్యకము. సంపన్నులగు సహృదయులు యశేష్టుముగ ధనమునొసగి యట్టిసంస్థను నెలకొలిపి నిరంతరము కవిపండిత సత్కారమును గావించుచుండుట ధర్మము. అంతగా సంపన్నులుగాని వారును యథాశక్తి సౌకర్యమునకు సాయపడవగుదురు. ఇట్లు చేసినచో అచిరకాలముననే ఆంగ్రవాఙ్మయ ప్రాభవము మిన్నముట్టగలదు.

హిందీభాష - మదరాసుకార్పొరేషను

పా త శా ల లు

మదరాసుకార్పొరేషను ఎట్లయినను ప్రాథమిక పాఠశాలలలో హిందీనేర్పుట కవకాశమును కలిగింపవలెనని కోరుచున్నది. * వెనుక నోకమారు ప్రయత్నించెను కాని ప్రభుత్వ మందుకు నిరాకరించెను. స్థాయిసంఘము వలదనుచున్నను ఈమారు గట్టిపట్టుపట్టియున్నది. దీనికి ప్రతిపాదనమును గలదు.

‘మాతృభాష యగు నరవమునేగి బాలురు బాగుగ నభ్యసించలేనపుడు హిందీభాషనుగూడ పాఠశాలలో ప్రవేశపెట్టుట తగ’దనునది ప్రతిపాదన నాదము. ‘హిందీ దేశభాష ఇంకా కాకపోవుటచేతనే సంస్కరణములుగూడ ఇవ్వబడుట కాలస్యమగుచున్న’దనియు, ‘హిందీభాష రాకపోయినచో మనము దేశమంతట తిరుగజాల’ మనియు, ‘హిందూదేశస్థులందరు హిందీభాషను నేర్చుకొను టావశ్యక’ మనియు, ‘హిందీభాష బాగుగరానందున తాము కొంత చిక్కుపడితి’ మనియు, ‘ఉత్తరహిందూస్థానమున సంచారము చేయవలెననిన హిందీభాష చాల ఆవశ్యక’ మనియు అనుపాదనలు వాదము. హిందీ చదువవలెననుట కివి యాదిమండియు గల సామాన్యకారణములు. కొంచె మాలోచించి చూచినయెడల ఇవి యేవియు నిలువజాలవు. సంస్కరణముల ఆలస్యమునకు ప్రభుత్వ నిశ్చయము, స్వార్థము, నైమత్యము పెచ్చుపెరిగిన అసంఖ్యములగు పార్టీల దౌర్బల్యము కారణములు. కాని హిందీరామి కారణముకాదు. దేశమంతట తిరుగుటకు పెక్కుదేశ విదేశభాషలు రావలయునుకాని ఒక హిందీ భాష వచ్చిన చాలదు. హిందూదేశమున ననేకభాష

* అ. ౧౦. 3౪ నాటి కార్పొరేషనుసమావేశమున.

౧. శ్రీ టి. యస్. నటరాజనుగారిమాట యిది. చెన్నపురమువా రందరును అరవలే యనుకొన్నారీయరవమహాశయలు. చెన్నపురి ప్రజలలో ఇంచుమించు సగముమంది తెలుగువారు. తక్కినసగమున అరవవారెక్కువవంతు. కన్నడులు, మలయాళులు మొదలగువారు తక్కినవంతున జేరుదురు. ఇన్ని భాషలవారున్నను ఒక అరవముమాత్రమే కార్పొరేషనుబడులలో నేర్పబడుచున్నది. తక్కిన భాషలను నేర్పుటకు చాలిన సౌకర్యములే లేవు. అట్టి సౌకర్యములను కార్పొరేషను తప్పక కలిగించవలెను.

లున్నవి. ఆయాభావలవారిలో పదవవంతువారయిన ఆయాభావలను చదువగలిగియుండురు. ఇట్టిస్థితిలో హిందూదేశములందరు హిందీని చదువుట యెట్లును సాధ్యము కాదు. హిందూమహాత్ములకు ఐకమత్యము లేకపోవుటకు కేవలము విభిన్నమున మతము కారణముకాని ఉభయభావ యొకటి-ఆయొకటి హిందీ-కామి కారణము కాదు. అనేకరాష్ట్రములయందు హిందువులకు ముసల్యానులకు భాష ఒక్కటే యయును ఐకమత్యము మాత్రము కుదిరినదికాదు. కావున అనుపూలపక్షమువారు చూపిన కారణములనుబట్టి హిందీని పాఠశాలలలో ప్రవేశపెట్టవలసిన ఆవశ్యకత లేదు.

నిరంతరమును పాఠులకు క్షేమాభ్యుదయములను సమహర్ష్యచుండుట కార్పొరేషనునకు పరమధర్మము. కావున పౌరసంతతికి-మ్యూముగ పేదలకు - నియతముగ విద్యులభించి జ్ఞానవంతులగుటకు ఉచితముగమాత్రమే కాక ప్రారంభవిద్య నిర్బంధముగను ఉండవలసినది. ప్రకృతము కార్పొరేషనుప్రారంభవిద్య నిర్బంధ మయినది కాదు. విధానముహాడ తృప్తికరమయినది కాదు. దానివలన ప్రయోజనము మృగ్యము. దీని ననుసరించి విదేశభాష-ఇంగ్లీషు, మాతృభాష యొకటి-ప్రాయకముగ నన్ని బడులలో అరవమే నేర్పబడునది; ఇదికాక లెక్కలు, భూగోళము, చరిత్ర, ఆరోగ్యశాస్త్రము, ప్రకృతిశాస్త్రములు, చిత్రలేఖనము మొదలగువిషయములనేకములు నిర్బంధముగ నేర్వవలయును. ఈతీరు ప్రారంభవిద్య మొదటి అయిదు తరగతులలో అంత మొందుచున్నది. అప్పటికి భాషలలోగాని, లెక్కన విషయములలోగాని బాలురకు ప్రవేశము కలుగబోదు; తుదకు వానిపరిచయమయినను సరిగా కలుగదు. ప్రారంభవిద్యకు లేని నిర్బంధ మిట్లు వీని కేర్పడినది. ఇట్టివిధానముగల ప్రారంభవిద్య పరమార్థమునకు, మానసిక తత్త్వమునకు దూరమయి విద్యార్థుల తరువాతి జీవితమునకు నిరుపయోగమగుచుండు, ఈప్రాంతము బాలుర కింతయైన ప్రయోజనములేని హిందీనిహాడ అందు చేర్వవలెననుట 'గోరుచుట్టుపయి రోకటిపోటు' వంటిది.

తీవ్రప్రచారము, విశేషాభిమానము కారణముగ హిందీ ప్రజలను విశేషముగ ఆకర్షించుచున్నది. దాని వలన మాతృభాషయొడ వారు విముఖులగుచున్నారు; అందును, ఇందునుగూడ జ్ఞానము కుదురుక 'రెంటికిం జెడిన రేవడ' లగుచున్నారు. ఇది తమ మంచిసెబ్బరలను దెలియగల పెద్దలమాట. మంచిసెబ్బరలను దెలియజాలని పసిపిల్లలవిషయమున దీనిప్రభావము చేయగల యుపద్రవమును చెప్పవలనుపడదు.

ప్రారంభవిద్యావిధానమున వారివారి మాతృభాషకు, లెక్కలకుమాత్రము ప్రాధాన్య ముండవలెను. ఇంగ్లీషుగాని, లెక్కనవిషయములుగాని అనావశ్యకములు. వానికిబదులు నేర్చువారి అభిరుచినిబట్టి చేతి పనులను నేర్పవలయును. అయిదుతరగతులు గడచునప్పటికి వీనియందు మంచిజ్ఞానము కుదురును. తరువాతిజీవితమున కదియెంతయో యుపకరింపగలదు. ఇట్టి యుపయోగకరమును సంస్కరణము నేటి ప్రారంభ విద్యావిధానమున కావలసియున్నది.

భారతదేశమునకు రాజకీయములు, జాతీయములు నగు పెక్కుకారణములను పురస్కరించుకొని యొక జాతీయభాష కావలసియుండుననియు, అది హిందీ యగుట సుకరమనియు నేనాడో నిశ్చయింపబడెను. ప్రజాహితములను అభిలభారత దేశీయ కార్యవ్యవహారములను నడుపవలసినవారు, వానిని ఆయాప్రాంతముల ప్రజలకు బోధపరిచి ప్రచారమునకు దేవలసినవారు నాజాతీయభాషను నేర్చినజాలును. భారతీయు లాఖాల వృద్ధము దానిని నేర్వవలసిన యవసరము కనుపడదు.

నేర్వవలసినవారికి నేర్పుటకు దక్షిణభారత హిందీప్రచారసభ పుట్టియున్నది; ఏలూ వేలకొలది మందికి హిందీ నేర్పుచున్నది; నేర్చినవారిని పరీక్షించి హిందీజ్ఞానమును నిర్ణయించుచున్నది. ఇటీవలిపరీక్షల ఫలితములు మొన్న ప్రకటితమయినవి. ప్రాథమిక, మాధ్యమిక, రాష్ట్రభాషాపరీక్షలకు మూడింటికి డరభాస్తుపెట్టినవారు ౪౦౪౩ మంది. (అనగా పీఠంధరును హిందీచదివినవారేయనుట.) సభ పుట్టిననాటినుండియు నీవిధముగ హిందీనేర్చినవారిన్నియో వేలమంది

యున్నారు. ఇంకను ఎందరో సేద్యగలరు. పరీక్షల మాటలేక హిందీ నభ్యసించెడువారును వేళకొలదిగ నున్నారు. చదువకయే హిందీ నర్థముచేసికొనగలవారు, మాటాడగలవారు నిక నెన్నియోవేలమంది. ప్రచారకులు నెందరో తయారగుచున్నారు.

ఇట్లు హిందీసేర్పినవారిలో నెందరు ప్రజాహితములగు దేశీయకార్యముల నాచరించుచున్నారు? ఆచరించుచుందురేకాక, అందుకు తగినవారిని తయారుచేయుటకు హిందీప్రచారసభ సభముకట్టియున్నది; చాలును. ప్రారంభపాఠశాలలలో దానిని సేర్పటకు సాకర్యములను గలిగించబలిచెడు. పనిలేనిదానిని తెచ్చిపెట్టి కుర్రవాండ్రకు ఎక్కువభాగకలిగించుట అక్రమము. కాబట్టి కార్యోపేషను హిందీభాషను పాఠశాలలలో ప్రవేశపెట్టించవలె నను ప్రయత్నమును విరమించుకొనుట శ్రేయము, వివేకమును.

నెకండరిపాఠశాలలు - సంక్షితులజీతములు

జిల్లాబోర్డులయు, మునిసిపలుసంఘములయు పాఠశాలల దేశభాషాసంక్షితులు పెద్ద జీతములకోసము బ్రహ్మాండమంత ప్రయత్నముచేసి కొండంతాశతో కనుపెట్టుకొనియుండిరి. వారియాశ చివర కడగారి పోయినది. వారు చేసినప్రయత్నమంతయు బూడిదలో హోమ మయినది.

పాఠశాలల ఉపాధ్యాయుల జీతముల క్రమము నిట్లు నిర్ణయించి ప్రభుత్వము ప్రకటించెను.

“మదరాసు ౧౯౨౦ స్థానికసంస్థలచట్టము ౬౩ (౩) నెక్స్టు ౧౯౩౧ రెండవ సవరణచట్టము ప్రకారము గల అధికారముల ననుసరించి, జిల్లాబోర్డుల పాఠశాలలందున్న ఉపాధ్యాయులకు, ప్రాథమారికి, క్రొత్తగ చేరువారికిగూడ ప్రభుత్వమువారు యీ దిగువ వేతనముల రేట్లు నిర్ణయించుచున్నారు:—

హైస్కూలు హెడుమాస్టరులకు

రు. ౧౧౦-౧౦/౨-౧౨౦

మిడిలు స్కూలు హెడుమాస్టరులకు

౧౦౦-౧/౨-౧౨౦

ఎల్. టి. అసిస్టెంటులకు

౬౫-౫/౨-౧౦౦

సెకండరీ గ్రేడు ట్రైనింగు అయిన

ఉపాధ్యాయులకు

౩౦-౨/౨-౫౦

పండితులకు

౩౦-౨/౨-౪౦

జిమ్నాస్టిక్ మాస్టర్లకు

౨౫-౨/౨-౪౫

ట్రైనింగు మాస్టర్లకు

౨౫-౨/౨-౪౫

వృత్తివిద్యోపాధ్యాయులకు

౩౫-౨/౨-౪౫

డిప్లీ మాస్టర్లు, ట్రైనింగు, శుబ్బ

పని, ఉపాధ్యాయులు, సంగీతపు

అమ్మగార్ల

౩౦-౨/౨-౫౦

ట్రైనింగు కనివారికి (గ్రామ్యయేట్లకు)

౨౫

సెకండరీ గ్రేడు

౨౦

ఇతరులు

౨౦

ఈ వేతనములు సెకండరీ పాఠశాలలు, ౬ వ ఫారమువరకు నున్న పాఠశాలలందుండు ఉపాధ్యాయులకుగూడ వర్తించును. పూర్తిగ తరగతులు లేని హైస్కూలులో మిడిలుస్కూలు హెడుమాస్టరులకు మాత్రమే ఈవిబంధనలు వర్తించును. ప్రస్తుత మున్న ఉపాధ్యాయులలో యీరేట్లకన్న యెక్కువ ప్రస్తుతము గైకొనుచుండువారికి, ప్రత్యేకముగ అలెన్సు లేనియు జనంగబడవు. ఈ ఉత్తరువు నవంబరు ౧ వ తేదీ నుండి అమలునకు వచ్చును.

మునిసిపలు సంఘములుగూడ, తమచేతి క్రింద నుండు సెకండరీ పాఠశాలలందు ఉపాధ్యాయులకు యీ రేట్లే అనుసరింప సలహాచేయబడిరి.”

దేశభాషలపండితులకు జరిగిన అవకారము దీని వలన తేటతెల్లమగుచున్నది. దీనికంటె పూర్వమున్న పదతియే కొండొక మెరుగయినది. పండితుల కిది యవకారము; దేశభాష కళనిపాఠము. ఇది దీని పరమార్థము.

పూర్వము దేశభాషలపయి చవతికల్లి గున్నపు కంటిమాపు. ఇప్పుడు చిల్లంగిప్రయోగము. ఇక పాఠశాలలో నవి తలయెత్తజాలవు.

ఇది కేవల మన్యామయము. ఇంతకంటే పాత కాలలయందు దేశభాషాభివృద్ధిని బొత్తిగ మాని వేయుటయే యుత్తమము; విద్యాశాఖవ్యయ మింకను తగ్గిపోవును.

ఇదివరకు పండితులని ప్రాశులాట. ప్రయాసకు దగిన ఫలములేమి యందుకు కారణము. అది యీరీతిగ తెల్లవారిపోయినది. ఇప్పుడు దేశభాషలకే తెగులు తగులుకొన్నది. ఇక ప్రజలదే పీకులాట. తగిన తెగులు నూయజేయుదురా? క్రమముగ ముదురుచుండు జూచుచు నూరకపూరుచుందురా? ఏమిచేయుదురు?

దీని కనేకచికిత్స లున్నవి. అందులో నొకటి ముఖ్యమయినది:

ప్రధానపండితులకు యల్. టి. అసిస్టెంటులకు వలె ౬౫-౫౧-౧౦౦ గ్రేడును, సహాయపండితులకు * ౪౫-౨౫-౧౦-౬౫ గ్రేడును ఇచ్చుట. విద్యాశాఖ వారీనూచన ననుసరించి తమ ఆర్థరును మార్పుచేయుదురా! ఇక కావలసినదేమి?

వృత్తివిద్యోగపాఠ్యాయులకును + ఈ సహాయ పండితులగ్రేడును నిర్ణయించు టావశ్యకము.

ఆనందము

D. S. R.

* మిశిల్ స్కూలుపండితులకును ఈగ్రేడు నీయవలెను. మిశిల్ స్కూలులో ఒకభాషకే ఒకరికంటే ఎక్కువమందిపండితులు ఆవశ్యకమయినపుడు ప్రధానపండితుని కీగ్రేడును, తక్కినవారి కందరికి సమానముగనే ౩౫-౨౫-౧౦-౬౫ గ్రేడును ఇవ్వవలెను.

+ షార్టుహ్యాండ్, టైప్ రైటింగు, కమర్సియల్ కరస్పాండెన్సు బ్యాంకింగు వగైరాలు నేర్పువారికి మాత్రమే ఈగ్రేడు. వడ్రంగము, సేత మొదలగు కేవలము చేతిపనులనే నేర్పువారికి ప్రకృతము నిర్ణయించిన గ్రేడు చాలును.

ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషత్తు నాటకరచన పోటీ నిబంధనలు

కడదిన డిసెంబరు నెలలో చెన్నపురిలో జరిగిన తృతీయాంధ్రనాటక కళాపరిషత్తువసభ వారు తెలుగుభాషలో రచించబడి యున్న నాటకమునకు 1116 రూ. బహుమతిగా యొసంగుటకు తీర్మానము కావించెరి. పోటీకి నాటకములను పంపు గ్రంథకర్తలు సంవత్సరమున నిబంధనలు.

1. పోటీకి సంపాదకు నాటకము స్వతంత్ర రచనయై యడివరకు ప్రచురింపబడనిదిగానూ, ప్రచురింపబడనిదిగానూ ఉండవలెను.

2 (ఎ) నాటకవస్తువు వర్తమానకాలము నందు ప్రజల జీవితమునకును, ఆధునికపరిస్థితులకును సంబంధించినది యై యుండవలెను. ఇతివృత్తము సాంఘికముగానూ, మత విషయముగానూ, రాజకీయముగానూ ఉండవచ్చును.

(బి) సంఘ విద్వేషమును పురికొల్పునట్టి భాగము లేవియు నుండరాదు. ప్రభాకాంతి భద్రతలకై నిర్మింపబడిన చట్టములకు గాని, నిబంధనలకు గాని ప్రతిహేతులగు నుండరాదు.

(సి) జీవించియున్నవారి జీవితములను నాటకమున ప్రదర్శింప జేయరాదు.

(డి) స్వగతము లుండరాదు తప్పనిసరియగుచో నే సందర్భము నైన క్వాదిత్తముగ నుండవచ్చును.

(ఇ) పాత్రల స భాషలు దీర్ఘముగ నుండరాదు. ఉపన్యాసభోరణి మాడదు.

3. నాటకము మొత్తము మూడుగంటలలో ప్రదర్శింప దగినదై యుండవలెను. అందు వచన భాగము మాత్రము రెండుగంటలకు మించరాదు. మరూ—వచనభాగము పోష తక్కిన గంట సంగీతమునకు గాని, రంగమునకు రంగమునకు మధ్యమండలి విరామములకు గాని ఉపయోగపడును.

4. (ఎ) నాటకము మూడు మొదలు అయిదవ వరకు కవి యిచ్చు ప్రకార ముండవచ్చు

ను. ఒక్కొక్క అంకమునకు మధ్యమ సుమారు పదినిమిషముల విరామ మొసంగబడును.

4 (బి) ఒక్కొక్క అంకము ఒక్కొక్క రంగముగా ఉండవచ్చును. రంగమును మార్చి వేరు రంగమును ఏర్పాటుచేయు సందర్భములందు కాలసారణము జరుగని పక్షమున నొక అంకమును రెండుమూడు రంగములుగా విడదీయవచ్చును.

(4)-సి. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రధాన స్త్రీ పాత్రలు మగ్గుకి మించి యుండరాదు.

5. నాటకమున పెక్కు పాత్రలను సృష్టించుటవలన ప్రసక్తము కష్టసాధ్య మవుతు గనుక వీలైనంతవరకు పాత్రల సంఖ్యను తగ్గించుటకు గ్రంథకర్తలు ప్రయత్నింపవలయును.

6. నాటక మందలి భాష సుబోధకముగానూ, పాత్రోచితముగాను ఉండవలెను.

(బి) సంగీత ముండదగిన తావులయందే పద్యములను, పాటలను వ్రాయవలెను.

(సి) పద్యములుగాని, పాటలుగాని, సంభాషణరూపముగ మాత్రము వ్రాయరాదు.

7. నాటకము దశసరి కాగితముపైన, ఒకే వైపున, విడివిడిగా, సిరాతో వ్రాయవలయును. గ్రంథకర్త పేరు వ్రాత ప్రతియం దెక్కడను ఉండరాదు.

8. గ్రంథకర్తలు పోటీకి గాను పంపెడి ఒక్కొక్క నాటకమునకు కనీసము రెండు ప్రతులనైనను 1935-వ సంవత్సరము జూలై నెల 31-వ తేదిలోపుగ పంపితార్హతయమును చేరునట్లు పంపవలెను. వ్రాతప్రతులయందు దెక్కడను గ్రంథకర్త పేరుండరాదు గాని గ్రంథకర్తయొక్క పేరు, పూర్తివిలాసము, పంపినపుస్తకము పేరు నూచించుచు కార్యదర్శులకు ప్రత్యేకముగ నీట్లకవరులో ఉత్తరము వ్రాయవలెను.

9. నాటకనిర్ణయ సంఘమందలి సభ్యులెవరు గాని యీ పోటీయందు పాల్గొనరాదు.

10. బహుమానమును నిర్ణయించుట యందు నిర్ణయసంఘమువారి తీర్పు ఖాయము.

11. పోటీదారుల పక్షమున బహుమతికై ఎట్టి ప్రచారమును చేయబడరాదు.

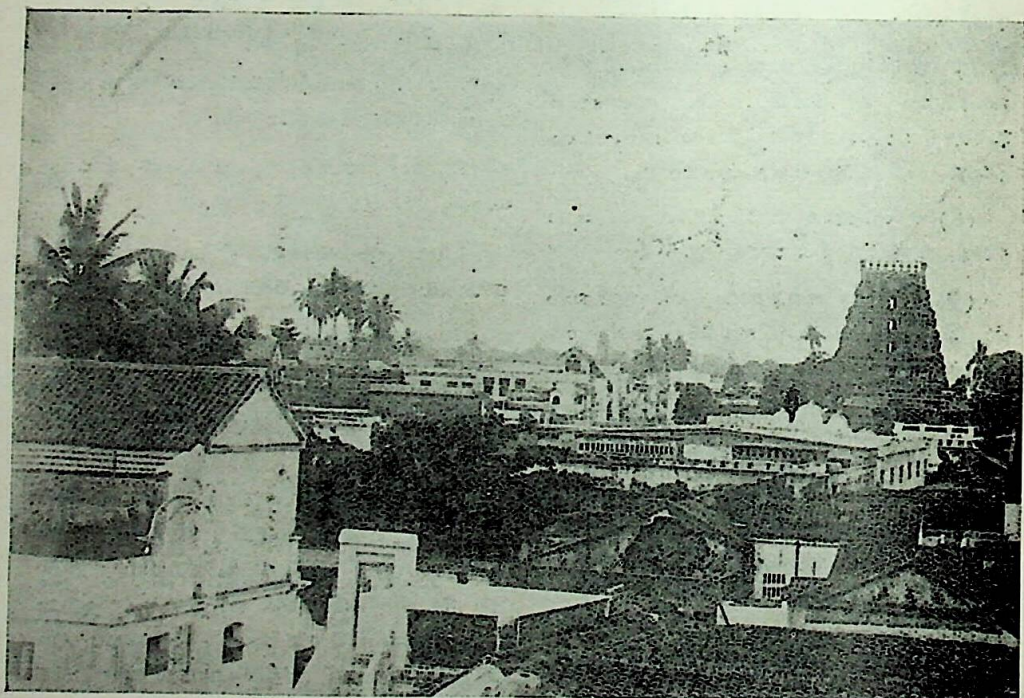
12. పోటీ కంపబడెడి నాటకములలో నేది యు నిర్ణయసంఘమువారి దృష్టికి సంతృప్తి కరముగ లేనిచో బహుమతి నాపివేయుటకు ఆ సంఘమున కధికారము గలదు.

13. బహుమతి పొందిన నాటకము యొక్క ప్రదర్శనహక్కులు-రెండుసంవత్సరములవరకును, ప్రభువు ముద్రణాధికారమును పరివర్తున గలవు.

14. పోటీకి పంపబడెడి నాటకములలో దేని నయినను ప్రచురించుటకు గాని, ప్రదర్శించుటకు గాని పరివర్తున వారు పూనుకొన వచ్చును. కాని అట్టి ప్రచురణము గాని, ప్రదర్శనము గాని సదరు గ్రంథకర్త యొక్క అంగీకారముపైనే చేయబడును.

నీలంరాజు వెంకటశేషయ్య,
గూడవల్లి రామబ్రహ్మం,
సంయుక్త కార్యదర్శులు.

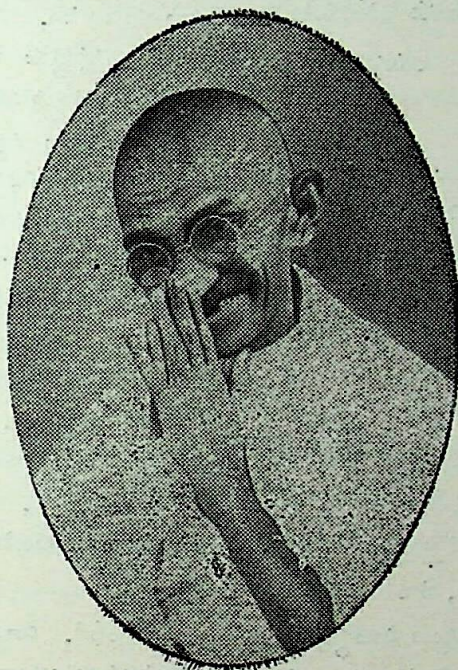
అదైదు:—ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు,
పోస్టుబాక్సు 283 నెంబరు,
మదరాసు

ఆలయ ప్రాంతము

P. R.R.

౪౧౦

కాంగ్రెసునుండి విరమించిన
మహాత్మా గాంధీ

గాంధీమహాత్ముని నిష్క్రమణము

[చిలవలుపలవలుగా చెప్పకొనుచుండిన మహాత్ముని నిష్క్రమణము స్థిరపడినది. దీని వలన ప్రజలందును, ప్రజానాయకులందును అలజడియు, ఘోరతాపమును గలిగినవి. ఎందరు ఎన్ని విధముల ప్రార్థించినను ఆయన వినలేదు. కాంగ్రెసు ఇతోధికాన్నత్యమును బడయుటకే వెళ్లుచున్నానని యాయన యుపపత్తులను చూపుచున్నాడు.]

“నేను కాంగ్రెసును వదల గోరుచున్నాను. మీరు ఆశ్చర్యపడినది నాకు అనుమతించుకొనలేదు. నేను కోపించి నెల్లి పోవుటలేదు. కాంగ్రెసును హాసభ అభివృద్ధిని సహజముగా నాన్నత్యమును, శక్తిని బడయ గలుగుటకే నేను నెల్లిగోరెదను. నే నిపుడు కాంగ్రెసుకు గుడిబండగా నున్నానని తలచుచున్నాను. నేను కాంగ్రెసులో నుండుటవలన అది క్రుంగిపోవుచున్నది. నేను దానిని క్రుంగదీయుచున్నాను. కాంగ్రెసు ఇప్పుడు తన అభిప్రాయమును సహజముగా నెల్లడించుటలేదు. అది యొక కీలుబొమ్మయైనది. ఇంకొకరిపై ప్రేమతోగాని, గౌరవముకొరకుగాని తన స్వశక్తిని, సొంత అభిప్రాయములను లోపల నణచుకొనియుండుట ఏసంస్థకుగాని, ఏజాతికిగాని వినాశకరము. అట్టిప్రేమయు ప్రేమకాజాలదు.

పండిత జవహరలాలుగారు వ్రాసిన లేఖవలననే నేను కాంగ్రెసును వదలుటలేదు. కాని యింత శీఘ్రముగా కృతనిశ్చయముడ నగుట కది సహకారియైనది మాత్రము నిశ్చయము. కొన్ని నెలలనుండియు నన్నీ భావములముకొన్నది. నాకర్తవ్యమును వదలవలెననియు,

నా స్థానమునుండి పారిపోవలెననియు నేను లేకమైన కోరుటలేదు.

అందుకు దారికొరకు మరియొక యంధునిపై నాధారపడినట్లు కాంగ్రెసు నాపైనను, నేను కాంగ్రెసుపైను ఆధారపడియున్నాము. అహింసకుగల శక్తిని నెల్లడిపరచుటకే నేను జీవించియుండుట. అహింస యనగా మాటలలోను, భావములలోను, క్రియలలోనుగూడ అహింస. దౌర్జన్యము పశులక్షణము. మనుష్యులలో నాగరకతను గలిగించుటకు అహింసయే మూలాధారము. కాని అహింసయం దిట్టినమృత్యుమును మీకు నేనెన్నడును కలిగింపజాలకపోతిని. నేను కాంగ్రెసులో నుండుటవలన సమగ్రమున అహింసాపరత్వము కాంగ్రెసులో నెన్నటికిని గలుగదను గట్టినమృత్యుము నాకిప్పుడు కలిగినది. మీ రట్టి అహింసాతత్వమును పూర్తిగ నలవరచుకొంటే రనునమృత్యుము నాకు కలిగినచో నేను శీతనగాగ్రభాగముననుండునను, పాతాళలోకమునందుండి నను మీ యాహ్వానము లేకయే మరల మీమధ్యకువచ్చి మిమ్ములను గమ్యస్థలమునకు గొంపోదును. అకలంక మగు నిష్కాపట్యము, సమగ్రమున నహింస, అస్థిరత మగు సత్యము మనకుండునచో మన యభీప్రము సిద్ధింప గలదు.

‘గాంధీజీ, మీ రిటుపైని కాంగ్రెసులో నుండ గూడదు’ అని గపూరుఖానుగారు చెరసాలనుండి రాగానే నాకెరిగించిరి. ఆయనయభిప్రాయమును సరియైనదే. కాంగ్రెసు కార్యసంఘసభలోగూడ చాలమంది నాయభిప్రాయమును గ్రహించిరి. నేను నిష్క్రమించుట కనుమతించిరి. “కావున మీ ఆశ్చర్యచనములతో నేను కాంగ్రెసును వీడెదను. విడనాడుట తప్పనితోచిన మరుక్షణమే వచ్చెదను. నే నెప్పటికిని కాంగ్రెసునేవదడనే కాని కాంగ్రెసుద్యేషిని కాను.”

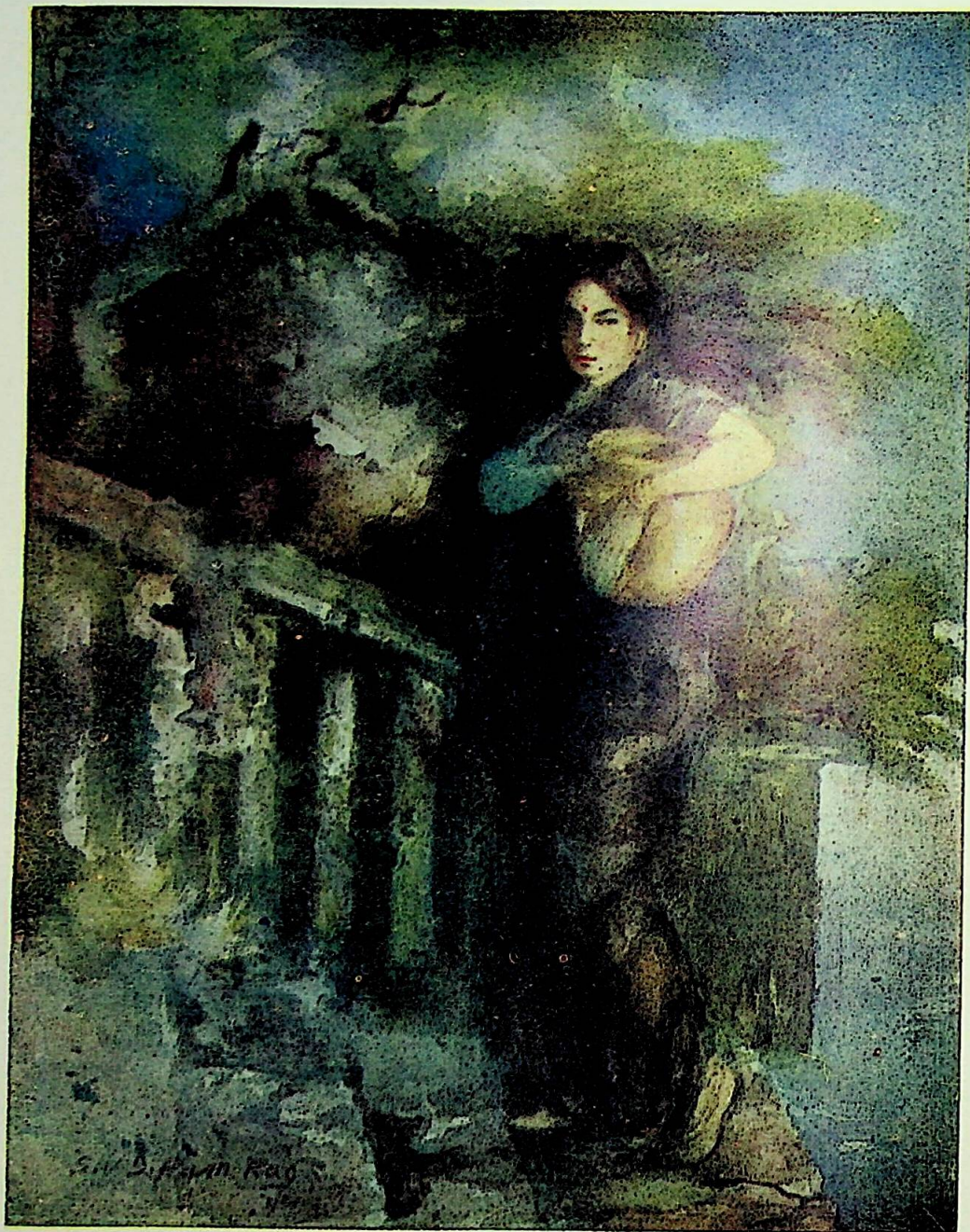
కవిబ్రహ్మ—పాటిబండ మాధవశర్మగారు	౮౧౩-౮౧౪
ప్రేమ : విశ్వమానవకల్యాణము—దేవగుప్తాపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	౮౧౫-౮౩౦
'విహంగయానము'—కపిస్థలం శ్రీరంగాచారిగారు	౮౩౧-౮౩౬
రాణావ్రతాశనిహారిత్ర—గన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారు ...	౮౩౭-౮౪౫
భిల్లకామిని—కవికొండల వెంకటరావుగారు	౮౪౭-౮౫౧
చిన్నికృష్ణుడు—చింతాదీక్షితులుగారు	౮౫౧
ఆకాశదీపం—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు	౮౫౨
నీలవేణి—రాయసం వెంకటశివుడుగారు	౮౫౩-౮౬౧
పరిణామము—పాలుకి వెంకటరామచంద్రమూర్తిగారు ...	౮౬౨-౮౮౦
హంసవిజయము—కంచనపల్లి కనకమ్మగారు	౮౮౧-౮౯౩
ఆంధ్రదేశము : పిండారీదండలు—అడవి శంకరరావుగారు ...	౮౯౫-౯౦౨
కళింగగాంగశకము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	౯౦౩-౯౨౨
కల్పలత ౩—కాళూరి వెంకటనరసింగరావుగారు	౯౨౩-౯౨౪
విష్ణుకుండివంశము—భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు ...	౯౨౫-౯౩౦
ఆంధ్రమహాపురుషులు ౨ : బులుసు సాంబమూర్తి—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	౯౩౧-౯౩౮
గోవర్ధనాచార్య సప్తశతీసారము—శిరోమణి సన్నిధానము సూర్య నారాయణశాస్త్రిగారు	౯౩౯-౯౪౦
వినోదశిల్పము : కొ. నరసింహాచారిగారు	౯౪౧-౯౪౨
నక్షత్రమండలము : భావ మార్గశిరమాసము—గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవరావుగారు	౯౪౩-౯౪౭
కలగూరగంప : విశ్వవిఖ్యాతపుస్తకాలయములు; అయిదుగురు గొప్ప ఆలంకారికులు; మన పల్లెటూళ్లలో 'బ్రాడ్ కాస్టింగ్స్'; 'సేర్పుకొనవలసిన' దుర్గు ణాలు; కళ-సౌందర్యము; వైజ్ఞానికప్రజ్ఞలు; జైనులు-భారతీయ	

వాఙ్మయము ; సోవియటుచై నా ; ఇండియాలో మూలిపని-పసి					
పిల్లలు; హిందూమతముయొక్క కొన్ని మూలతత్వములు	౯౮౯-౯౯౯౮
మాపాప—చావలి బంగారమ్మగారు	౯౯౯౮
ఆంధ్రభాష్యదయము : యల్. సంజీవరాయడు	౯౯౯౯
భారతీయ మహిళామండలి : బెర్నార్డ్స్	౯౯౯౦
విమర్శనము—	౯౯౯౧-౯౯౯౪
మనవిమాటలు : నాటకమున సంగీతము; ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండా					
గారము-చెన్నపురి	౯౯౯౨-౯౯౯౮
సాభిప్రాయవిశేషములు—	౯౯౯౯-౯౯౯౪

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు—“...కడవా చంకానబెట్టి”; పూర్ణిమ.

సాధారణ చిత్రములు — మైసూరుశిల్పచిత్రములు ౬; పూజచేయంగబోయెడు పూవుబోడి; కోలారు బంగారుగనులు ౨; కాశీచిత్రములు ౮; శ్రీమద్విజయరామగాన పాఠశాల, విజయనగరము; మిశ్రప్రకృతి ౨; హుమయూనుగోరి, ఢిల్లీ; సమాధిపూజ; కలువకొలను; అస్తమయము; స్నేహితులు; చాకిరీపు; నూతికి; చక్కెర ఫ్యాక్టరీ; వ్యంగ్యచిత్రములు; ఇతర చిత్రములును.

‘...కడవా చంకానపెట్టి’

— యస్. వి. యస్. రామరావు.

సంపు. ౧౧ భావసంవత్సరము, మార్గశిరమాసము (డిసెంబరు ౧౯౩౪) సంఖ్య ౧౨

క వి బ్ర హ్మ

పాటిబండ మాధవశర్మ
(కవితావిహారము)

౧

హరిహరనాథపాదజలజార్పితవర్తనుఁ, డాంధ్రకావ్య కృ
ద్వరగురుమూర్తి, యోగపరిపాలితచిత్తుఁడు, సుందరాంగకుం,
దురుమహిమాన్వితుండు, కవియోగివరేణ్యుఁడు, తిక్కయజ్వ, సు
స్థిరకరుణాప్రసన్నుఁడయి చేకొనుఁగావుత మన్నమస్కృతుల్.

౨

హరిహరభేదభావముల యల్లరిలోపల, సంస్కృతాంధ్రవా
గ్విరచనవైమనస్యముల వేడిమిలోపల, దేశిమార్గవై
ఖరుల నిరంతరప్రథనకర్మములోన, మహోజ్వలం, బను
త్తరము, నపూర్వమైన యొకతత్వము ముట్టిన మార్గదర్శివై,

11.

12-

1

౫౧౩

3

త్యాగముచే రజస్తమము లారడి నేయని భావితాత్ముడై,
యోగముచేత బ్రహ్మసదమంటిన కర్మసరుండవై, సమ
స్తాగమసారహా హరిహరాత్మకదైవముఁ గన్న జ్ఞానివై,
యోగముచేత బ్రహ్మము సయోగము బొందిన సిద్ధమూర్తివై,

౪

భానుజు రాజభక్తిమెడఁ, బాండవు విక్రమమందు, స్వస్థదీ
సూనుని త్యాగమందు, మధుసూదను తంత్రమునందు, సంతకృ
త్సూనుని సత్యసిద్ధిమెడ, ద్రోణు గురుత్వమునందు, భారతా
ఖ్యానజగాన నీవు పాడకట్టిని ఘట్టము లేద యొక్కడున్ !

౫

కవియగు నీవు శాశ్వతమకా యల బ్రహ్మమువోలె నన్న ధ
ర్మపు దిగనాడి, నీకు నొకపుట్టువు, మృత్యువు నిర్ణయించి, మా
నవుడవ కాదలంతురు జనమ్ములు తత్వవిమూఢులౌట ; ని
క్కువముగ నీకునున్ గలవాకో జననాదికకర్మబంధముల్ ?

౬

దేవతలైరి మానవులు, దేవవచఃస్థితిగాంచె దెల్లు, లో
కావనమయ్యె, నాస్తికులు ఆస్తికులైరి భవద్వచోవిధిన్ ;
“గావున భారతామృతము గర్జపుటంబుల నారఁగ్రోలి యాం
ధ్రావలి మోదముం” బారసె నక్షరమయ్యె భవద్విలాసమున్ !

౭

అవ్యయంబగు షరమాత్మ నాత్మతోడ- సర్వసేయువిధాన నిన్నర్చసేతుఁ
దొలుత నీలీలయే యగు తెలుఁగుకవిత-యందు నాపాలఁబడిన యల్పాంశతోడ!!!

—“వీరపూజ” సుండి.

౫౦౪

'The roses of Love gladden the garden of Life'

ప్రేమ జీవితపరమావధి ; స్వర్గమునకు మార్గము ; హృదయసీమను కాంతిమయముగ జేయు నొక యపూర్వజీవము ; సుపంచజ్యోతి. ఇయ్యది దేవతాస్వభావము ; దేవతాసంపత్తి. తద్వ్యతిరీక్త గుణము రాక్షససంపత్తి. ప్రేమ యతిమనోజ్ఞము, మధురము, మిగుల సగాధము. అశ్రుక్తమగు బ్రహ్మ నందమునకు సుత్రమోత్తమమగు వ్యక్తస్వరూపము ప్రేమయే. నిత్యమును, సర్వోత్కృష్టమును నను నానందిము ప్రేమయందున్నది ప్రేమ మానవునకు త్యాగము నేయు బుద్ధిశలతను, స్థిరప్రజ్ఞను ప్రసాదించును. ప్రేమ ఆనందనిధానము. హృదయమున జనించు నితర భావన లెన్నియు 'ప్రేమ' యంత మధురలిక్తములు గావు ; కోమలములు గావు. ప్రేమ యన 'రాగము' కాదు. రాగమున స్వార్థపరత్వము మిలితమైయున్నది. ప్రేమాగ్నిహోత్రమున స్వార్థశలభము మాడి నశించును. ప్రేమ మానవుని తన సర్వస్వము నర్పించివేయు సంసిద్ధుని జేయును. ప్రేమయు, ఆత్మార్పణమును అవిభా భావసంబంధముగల మనోవృత్తులు.

ప్రేమ మానవునియందలి యహంకారమును, స్వార్థమును పటాపంచలుచేసి యతిమనోహరమును, అతిమధురమును నను నొక మానసికవిప్లవమును దెచ్చును; ఆనందదాహకమైన నూతనచైతన్యమును వర్ధిలజేయును. హృదయమున ప్రేమావిర్భావ మైనంతనే యిట్లహం భావము నశించి త్యాగబుద్ధి విస్తరిల్లును. ప్రేమ హృద యాకృతిజ్ఞానాంధకారమును బోద్రోలి జ్ఞానలేజుపుంజ మను వ్యాకింపజేయును. అతివిస్తృతము, అతినిమ్నము, అతిమధురము నను నొక విచిత్రానందము ననుభవింప జేయును. ప్రేమపూరితుని హృదయమున నానందజ్యోతి

నిత్యమును ప్రకాశించును. ప్రేమగుచిని చవిగొన్నవార లిట్టి స్వార్థచింత సన్నగిల్లును ; భోగపరాయణత్వమున విక్లి గలుగును. విషయవాంఛలను తృణప్రాయముగ జూచి యున్నతాదర్శముల నందుకొన పై కెగతాకు డును. బ్రహ్మనందము మానవజీవితమునకు పరమావధి ; ఇయ్యది ప్రేమజనితానందమునకు నతిసామీప్యమున ముగ్ధుడి. మానవుని సంకుచితస్వభావమును సడలించి యాతని యాహూపరిమితి నతివిస్తృతముగ జేయున దీవ్యచ్ఛప్రేమయే ! ఇయ్యది ప్రేమను సహజపరిణా మము ; మానవస్వభావముననే యిమిడియున్నది. తానే విశ్వములెల్ల నాక్రమించియున్నాననెడి పరమసత్యమును అజ్ఞానపూర్వకముగనైనను ఆనుభవములొనికి చెచ్చుకొ నుచువలననే ప్రేమానందమును బడయగలుగుదుము.

ప్రేమ మానవజీవితమును సుఖదాయకముగను, అనుభవనీయముగను, ప్రసజ్యముగను, సార్థకముగను, ధన్యతముగను జేయును. ప్రేమ విశ్వమునై నకదలింప జాలునది. ఏమానవోద్యమమునకైన నిదియే వెన్నెముక. జీవితమును వివిధవర్ణవివిధాంబరములతో జిత్రించి యలంకరించి సరిదిద్దును. వివిధాలోచనములకు, వివిధ ముగోచికారములకు, వివిధసుఖములకు ప్రేమయే మాతృ స్థానమును వహించుచున్నది. గంభీరాలోచనములు, వివిధమనోవృత్తులు, వేడుకలు — తుణుభంగుర మగు నీ మానవజీవితమును ఉత్కృష్టజ్ఞేయ పరిపూర్ణముగ నొన రించున వేవియైనను — ప్రేమావిర్భావమునకే. ఆ పవి త్రాగ్ని ప్రజ్వరిల్ల జేయుట కివన్నియును దోహదములే! ప్రేమ స్థూలదృష్టి కొకేరూపమున గాన్పించుచున్నను, సూక్ష్మపరికిలనమునకు వివిధరూపములతో విశ్వ హృద యమున విరాజిల్లుచున్నటుల కనుగొందుము. వివిధ పరి

స్థితులలో వివిధస్థితుల చేబట్టి నిదియే యాజ్ఞాపించును.

ప్రేమాభావము 'ద్యేషు' లేకోఽభావ ముంభ కారమైపట్టుల ప్రేమాభావమే 'ద్యేషు'మనునది. ద్యేషు మునకు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమావంతయునులేదు. ప్రేమపదార్థమునకు ద్యేషు ము ఛాయామాత్రము. అయినను 'ద్యేషు' ము ప్రేమజన్యమే! ప్రేమవృద్ధిని నిరోధించు నేదియైనను మానవు డేసరింప, ప్రేమసామ్రాజ్యాభివృద్ధికి ప్రతిబంధకముగ నుండువానిని భగవంతుడు తొలగింప బరుత్పించును.

ప్రేమ స్వార్థమునుండి బయల్పడలి క్రమముగ విశ్వస్వాప్తి నందును. పృథ్వీమే ప్రేమకు జన్మస్థానము. ప్రేమ వివిధాకారముల ప్రకర్షించుచున్నను స్వార్థప్రేమనుండి జన్మించినదిమాత్రమే! ప్రయత్న పూర్వకముగ నైనను, కాకపోయినను స్వార్థమే మానవుని మానసికశక్తుల నవిచ్ఛిన్నముగ నేలుచున్నది. తండ్రిని ప్రేమించుట 'తన' తండ్రి యగుటచేతనే; స్నేహితుని ప్రేమించుట 'తన' స్నేహితు డగుట చేతనే; మాతృదేహాభిమాన మాతృభాషాభిమాన విషయములగూడ నంతే! మానవుని ప్రేమించుట తన తోడి మానవు డగుచేతనే! కాన, విశ్వమానవప్రేమ స్వార్థప్రేమ కత్యధికవ్యాప్తియేగాని వేటొండుగాదు. అయినచో, 'స్వార్థ'మన నేమి? ప్రేమకు ప్రాతిపదిక. బాల్యదశలో జీవించకుండ నెట్లు యౌవనలమకట యసంభవమో, అట్లే స్వార్థము ప్రాతిపదికగాని ప్రేమ కళవిషాద ప్రకోపానదృశము.

మానవవ్యక్తిత్వము విశ్వదర్పణమున ప్రతిబింబమాత్రము. సర్వశక్తియుతుడగు భగవంతుని కిరణసదృశుడు మానవుడు. ప్రేమ పరమాత్మరాలినే నాశరహితము. ప్రేమాగ్నిపవిత్రకణము లనవరతము ప్రకాశించుచుండును. తద్దేజ్ఞానము స్వార్థదీపితను పటాపంచలు చేయును. మానవు డీప్రేమను విశ్వస్వాప్తి మొనర్చుట చేతనే భగవత్సాన్నిధ్యమును జేరుచున్నాడు. ప్రేమ వ్యక్తులమీదనే యాధారపడక సమస్త చరాచరకోటికి

నవలంబనమున పరతత్త్వము నాశ్రయించినపుడే 'విశ్వప్రేమ'గ పరిణమించును. భగవద్వ్యక్తి యన వేరలేదు, విశ్వస్వాప్తిప్రేమ మానవకాక్ష ప్రదాయని.

ప్రేమతో నిండియున్న పూర్ణజీవనము సార్థకమానవజీవనమని ముందు గ్రహించియుంటిమి కదా! అట్టి జీవితజీవనమును గడపుటకు మానవమాత్రుడు చేయవలసిన, చేయదగిన ప్రయత్నమును మానవో పురికొల్పదగిన ప్రోత్సాహము నొసంగి యుత్సాహ ముదయింపజేయుటకై 'విశ్వహృదయము' సర్వదావేచించుచుండును. ఆదివ్యక్తిని చేజిక్కించుకొనుటయందే మానవ ప్రతిభ వ్యక్తమగుచున్నది. ప్రేమ మానవునియందలి నిద్రాణములైయున్న శక్తులకు మేల్కొల్పుటకును, ముకుళితములై యున్న భావములను వికసింపజేయుటకును సాయపడును. ప్రేమోదయము కార్యోత్సాహమును గల్గించును. అభిలషితముఖప్రాప్తికై నవీనమార్గాన్వేషణమున మనఃస్ఫును జొప్పించును. ప్రేమ మానవుని యభివృద్ధికి సహాయపడు ప్రథమాంశము. ప్రేమాగ్ని లేనిదే జీవితయంత్ర పరిభ్రమము దుస్సాధ్యము.

ప్రేమ వివిధపరిస్థితులలో వివిధవ్యక్తులయందు వివిధశక్తుల నావిర్భవించజేయును. ఒకని కవని, వేటొకని గాయకుని, యింకొకని శిల్పిని, మఱొకని చిత్రకారునిగను జేయుగల మహత్తరశక్తి ప్రేమయందే యున్నది. లలితకళలకు వలసినది మృదుశరీరమగును సదృశహృదయము. అట్టిహృదయము తప్పనిసరిగ ప్రేమార్ద్రమై యుండును. ఈప్రేమయే గౌతమబుద్ధునియందు త్యాగశక్తిని విజృంభింపజేసెను; జీనసులో ఆత్మోత్సర్గనామధేయమును గైకొనెను; చైతన్యని హృదయమున భక్తితన్మయత్వమును రేకెత్తజేసెను. లలితకళలకు భావతరళత యెంత యావశ్యకమో, భక్తిపరతరళకు ప్రేమ యంత యావశ్యకము. ప్రేమోదయమున కాలంబనము నిష్కల్మషమనోవ్యాపారము. ప్రేమ కమనీయస్వర్గహర్యావరోహణమునకు ప్రథమసోపానము.

ప్రేమస్వరూపుడు పరమేశ్వరుడు ; పరమేశ్వరుడు ప్రేమమూర్తి ! సత్యము, ప్రేమ, సౌందర్యము-ఇవన్నియు నేకస్వరూపములే ! భగవంతుడే సత్యము ; నిత్యము. భగవద్భక్తియే నిత్యమును, ఉత్కృష్టమును నను ప్రేమ. భగవంతుడు సత్యమూర్తి ; ప్రేమస్వరూపుడు ; సౌందర్యనిధానము. యథార్థ సౌందర్యము దివ్య సౌందర్యము. సుందరవస్తువు శాశ్వతప్రసన్నతాసామగ్రి సహజముగ మానవుడు సౌందర్యోపాసకుడు ; ప్రేమ పిపాసి. సౌందర్యోపాసనయు, ప్రేమోపాసనయు జన్మతః గలుగు మానవభర్తయులు. ఈశ్వరుడు సర్వసౌందర్యమునకు స్థానము ; సౌందర్యమూర్తి. పితృ మిత్రులని నైపుణ్యప్రదర్శనకాల. పరమేశ్వరుడు ప్రకృతిరూపమున నీ ప్రపంచమున మనకండ్ల యెదుట నృత్యముచేయుచున్నాడు. అట్టి ప్రకృతిసౌందర్యము ప్రేమోద్దీపనము. ప్రకృతి మాధుర్యము ప్రేమ నావిర్భవింపగలుగును. అమృతకరని శీతలత్యము, శిశుసహజతముల మృదుమధురత్రావ్యస్వరములు, దక్షిణ సమీరముల దివ్య స్పర్శము, పుష్పసౌమనార్యము, అరుదపల్లవముల కేశలత్యమును హృదయమును తీవ్రతమును మనసికప్రభుత్వికి లోబరచి హృదయోద్వేగమును పొందించును. అందువలననే కాబోలు, కవికుమారుడు :

‘ఏపువ్వు పూసినా
ఏపాట పాడినా
ఎందుకో ఈహృదయ
మింత కళవళపడును !

కొండమీదా కట్టు
కొన్న చుక్కలమేడ
పైని జూబిలిరాజు
పకపకా నవ్విలే
ఈహృదయ మెందుకో
ఇంత కళవళపడును !

ఏపేదనాని ఆకలిచిచ్చు కన్నీరు
ఏకవర్ణబింబంబెదుట నెత్తురుబొట్టు

ఏవలపుటెడద క్రా
గినుమంట నిట్టూర్పు
ఈపాడుబ్రతుకులో
ఇంకిపోయెనో గాని—
ఏపువ్వు పూసినా...

యని గానము చేసినాడు. ‘అమలమలయ సమీరవిహారములకు, రమ్యకలకంఠ కుహకుహూ రావములకు’ను మేల్కొని తలలూచి మెచ్చుకొనువారి హృదయము ప్రేమోద్రేకమున పలవరించును. ప్రకృతిరమ్యత సౌరభముల వడజల్లు సరసిని వెన్నెలలనుగియు పూర్ణేందుబింబ సందర్శనమును గలిగినపుడే తెలియును. ప్రకృతిచిత్రము, ‘స్వచ్ఛకాదంబిని వృతాంబరమున సాంధ్యరాగ మరేచి కాచ్చుటలు’ గ్రమ్మునటుల పశ్చిమాంబుధిని భానుడు గ్రుంకునపుడు గానననును. ‘ప్రకృత్యాశేయముల నుదయ కాలపు భావసంపదల కాంచుటకై రంజననట్లు స్వీయ తరంగహస్తమాళికల చాపి యుచ్చైస్సస్థనాల బిలుచు నబ్ధి బోధించును.’ మనోహరదృశ్యము లన్నియు మానవ హృదయమును సంపదించేయును ; ప్రకృతిమాధుర్యము మానవహృదయమున శాశ్వతముగ హత్తుకొని భగవంతుని సుందరప్రకృతియందు ముగ్ధుని జేయును.

ఇట్టి ప్రకృతిసౌందర్యము సౌందర్యోపాసకునికి సంతానందదాయకము. చిత్రకారులు, కిల్పిలు, కవులు, గాయకులు సౌందర్యోపాసకులు గారా ? చిత్రకారుని రంగులకుంచె సౌందర్యదృశ్యమును గాదా చిత్రించును ! కిల్పిలు మనోహరముగ ప్రతిమలకైకట్ట మాపరులకు సుందరముగ గానుపడి వారిని ఆనందసముద్రమున నోలలాడించుటకు కాదా ? కవులు చదువకల నానందాబ్ధి నోలలాడించినట్లు గాదా తాము కావ్యముల రచించుదు ? గాయకుడు సభికుల బ్రహ్మ సంపదించుట జేయును గాదా తన యసమాన గానకళాప్రావీణ్యము చే ! మానవహృదయము లోకభావనాదర్శనము. సౌందర్యోపాసకుడు కళాగృహము. ప్రేమోపాసకుడు దివ్యమగురిమును కుసుమ కేశల సుధాస్పర్శచే నర్పించి యనుభూతసుఖమును

ముక్తకంఠమున గానముచేయు రసరాజు. ప్రేమోపాసకుని, సౌందర్యోపాసకుని, నిత్యసత్యవ్రతుని గీతములు ప్రపంచప్రహసన ప్రతిస్వనములు; అతని దుఃఖము మనుష్యతాశ్రువులు. అతడు స్వప్నలోక సంచారి; కల్పనాలోకవిహారి. అతడే దివ్యమూర్తి. ప్రేమోపాసకుడు గగనపథవిహారవిహంగమపతి; మోహన చిరీల జలధరమూర్తి; ప్రళయ యుగరూప్రభంజనస్వామి. మానవుని హృదయంతరాళమున జెలరేగు నిమ్నబావ ములకు మానవహృదయ సౌకుమార్యమునకు రూపవిచ్చి వానిని హృదయంగమ మగురీతిని గానము చేయగలగు నాతడే ప్రేమోపాసకుడు, ప్రేమగాయకుడు. ప్రేమధనువలని నిరతిశయానంద మెఱిగిన మానవునికి 'హేమమణిరత్నగణ' మనవసరము. ఊహాకవీమనగు మానవునికి దివ్యభాగ్యమగు ప్రియురాలు లోకమెల్లెడలను మేఘములలో, మెఱిపులలో గాన్పించుచున్నది. అతడు కేటిమ్రోతయందును, కోయిలకూతయందును, సెలయేటి గలగలరవమునందును ప్రేమగానమును వినుచున్నాడు; వృక్షశాఖలపైని గూర్చొని ముద్దులొలుక గూయు పక్షుల యవ్యక్తమధుర రవములలో ప్రేమధ్వనులు- ప్రకృతిమాధుర్య గ్రహణనూచక మర్మరధ్వనులు వినుచున్నాడు. ప్రేమ యాతనికి హృదయానంద కరముగ నమృతకిరణముల వెలయింపజేయు రోచి స్సు; సుధానీరధి; తేనెనిగ్గు. ప్రేమోపాసకుడు స్వేచ్ఛాగానప్రవృత్తియందు నిమగ్నుడై యుండును, భోగ్యులకన్న ప్రేమార్ద్రహృదయమే జీవితమున కానందదాయక మనుసత్యమును గ్రహించి ప్రేమమూల్యమును దెలిసికొనినయాత డింకెట్లు ప్రవర్తించును? అతని చిత్తప్రవృత్తి, ఆదర్శము తదితరముం దెట్లు లగ్నముగను?

ప్రేమపాశమే కనకసరోజమాలిక. ప్రేమాలాపమే ప్రణవమంత్రము. ప్రేమమూర్తియగు నీశ్వరుని కనకసరోజమాలిక యగు ప్రేమపాశముచే నిబద్ధుని గావింపవచ్చును. కాన ప్రేమోపాసకుడే ఈశ్వరభక్తుడు. ప్రేమయే అవ్యయానందకళ: నిశ్చలమానసిక వ్యాపారము. అకలంకహృదయనీమల జన్మించి, నిర్భ

రానందరూపమై, భావసుధాసారపరిషిక్తమై, యబోధ పూర్వమై, తన్మానసికానందరూపముగ ప్రకృతిని గలత బెట్టునదే ప్రేమ. ఆప్రేమోపాసకుడే కళానందుడు, చిన్మయుడు. ఈ ప్రేమోపాసకుడే భావదోలికలలో సదా యూనులాడుచు మైమరచియుండును.

‘చల్లని జ్ఞానప్రకాశములో ప్రేమావధి మొలకైతడు.’
— ‘కాంటు’

ఈవిశాలవిశ్వమంతయు ప్రేమపరిపాలనముననే యున్నది. వికసించిన అరవిందము, పికగాయనీమణుల యవ్యక్త కలకలనినాదము, ఆరణ్యపల్లవ శోభితములైన వసంతకాన్తన్నతమహీరుహములు, పులివిప్పి నృత్యము చేయు మయూరకాంతాసంతతులు, లతావనీతలు, ఆందండు బెరుడుకండ్లతో పరువులేర్చుచుండు భీతశరీర సముదాయములు- వీనిని కాంచినపుడు మహదానందము ననుభవింతుము. పసిపాపల మందహాసచంద్రికలలో ప్రేమరస ముప్పొంగును. లేగదూడకు మురిపెమున పాలిచ్చుచు నొడలెల్ల నాకునపుడు గోవుహృదయము ప్రేమార్ద్రమగును. ఇట్టిదృశ్యములు పొడగట్టినపుడు ఆనుభూతములుగాని గంభీరభావము లొక్కసారిగ ముప్పిరిగొన మనహృదయ ముప్పొంగును. ప్రేమమయ మగు జీవితము శుక్లపక్షమును బోలును అట్టిజీవితము పూర్ణిమా జ్యోతిస్సన్నిపులకితము. దుఃఖమయజీతమునం దిదృప్తవశమున గలుగు ప్రేమానుభవము శ్రావణశక్తిని గిలిగింఠలువెట్టు మెఱుపుతిన. ప్రేమపాశనిబద్ధులైన దంపతుల నందపరవశులై యుండ వారి యానందమును మటుమాయజేయు సంఘటనము కార్తికపౌర్ణమి రాత్రున నెడనెడ చంద్రుని గవ్వా మేఘశేకలము.

గోకులబృందావనమునుండి శ్రీకృష్ణు డీప్రేమగానమునే తన భావమురీతితో శ్రావ్యముగ గానము చేసెను. శ్రీరామచంద్రమూర్తి తన నేత్రద్వయము నుండి యిట్టి ప్రేమదృక్కులనే తన ప్రజలపై బరపెను. మొరకుయూదులనడుచు భౌతికశరీరమును వీడుచు జీససు ప్రకటించిన దీ ప్రేమసందేశమే! భారతదేశమందలి ప్రవక్తలందఱు నీప్రేమాతాగ్రహ్యమును దశదిశల జాతిన

వారే! గౌరంగుడు, దయానందుడు, రామమోహనుడు, నేడు క్రిగాంధిమహాత్ముడు — ఈ ప్రేమాత్మప్రేమమును వేనోళ్ల జాతినవారే!

సత్యమైన ప్రేమ సౌందర్యోపాసన; దైవమునందచంచలభక్తి; విశ్వమానవప్రేమ. తదితరము కుహవాప్రేమ. పరమేశ్వరునియందు నిలిపెడి ప్రేమయే సంకల్పబ్రహ్మానందదాయకము. అందు దురాకాంక్ష కెంత మాత్రమును తావు లేదు. జడప్రకృతియందలి ప్రత్యేకపును దిశ్యసౌందర్యమును నెదజన్మును. (A thing of beauty is a joy for ever — 'Keats'.) కాన ప్రకృతియందలి సౌందర్యము మానవునికి సదా యానందదాయకమే యగును. దానప్రకృతి సౌందర్యమూర్తియై మానవహృదయాంతరాళమున ప్రేమజ్వలనకారకమై వెలుగొందుచున్నది. తన సృష్టిని ప్రేమించువారినే పరమేశ్వరుడు ప్రేమించును. దైవభక్తిని, మానవసేవ, జాతిమతవివక్షత (Cast, creed or colour) లేకుండ జేయుటమాలముననే ప్రకటించగలము. భగవంతుడు కడు భీదజనులయందును, నిమ్నస్థితియందున్న దీనులయందును మాత్రమే నివసించును. ప్రేమ పట్టనములలో గాక పల్లెటూరిగుడిసెలలో కాపురముచేయును. పరమేశ్వరుడుగూడ నీజానపదుల కష్టసుఖముల పంచుకొనుచు వారికి సదా యనుచురు డై యుండును. అట్టి భీదసాదల కష్టసుఖములయందు పాలుగొనుటవలననే మానవుడు పరమేశ్వరుని ప్రేమకు అర్హుడగును. సర్వమును భగవదర్పణము చేయుటయందే మానవుని కశ్యాయానందము చేయగలడు. నిమ్నస్థితియందున్న మానవులకు సేవజేయుటయే పరమేశ్వరుని కత్యంతప్రీతికరమగు సేవ!

* 'ప్రేమ మానవుని గొప్ప దౌర్బల్యము.' మానవునియందలి యహంకారమును, స్వార్థపరత్వమును మటుమాయజేసి పురుషునియందలి 'మానవత్వము' ను సార్థకముగజేయును. మానవుని ప్రకృతితత్వవేదికన, విశ్వమానవసేవాపరాధాయణునిగను పరివర్తనముజేయును.

* చాణక్యుడు.

† 'ప్రేమించువానికే దండించునధికార మున్నది.' తన యుడు తప్పదమొనర్చిన తండ్రి ఏల దండించును? తన యనియందు ప్రేమలేకనా? దండనమునకు కూడ ప్రేమయే కారణముకదా! రాజు తన ప్రజల నేల నేరమొనర్చిన దండించును? సన్మార్గప్రవర్తకుల నొనర్చుటకదా? ఒకవ్యక్తిని ఎట్టిసంబంధమును, ఆదరాభిమానములును లేని మరియొకవ్యక్తి దండించిన యసభ్యముగాదా! పరమేశ్వరుడు మానవులను సన్మార్గప్రవర్తకుల జేయుటకుగాదా దండించును? ఇట్టి దండన ప్రేమజూపుటకే కాదా?

ప్రేమతత్త్వలక్ష్యములు: ప్రేమతత్త్వము వేరు, లక్ష్యము వేరు. ప్రేమలక్ష్యము లోపభూయిష్టము. అందువలననే ప్రేమ, లక్ష్యభేదమునుబట్టి యొక్కొక్కపుడు దుఃఖముల సంప్రాప్తిపజేయును. ప్రేమ తత్త్వమున కట్టిలోపముల నారోపింపజాలము. శూణ్యభంగురమును లక్ష్యము ప్రేమ కంటగట్టిన నది దుఃఖ సంప్రాప్తికిమాత్రమే కారణమగును. బలవత్తరమును ప్రేమ నాహినికి ఆనకట్టల గట్టజూచిన నది మానవప్రకృతి నంతకు సంక్షోభింపజేయును. అందువలన నెంతసుఖమును మనుభవింపదలంతుమో, యంతటి దుఃఖ మిట్టిపట్టుమన మనుభవింపవలసినచ్యును. ప్రేమ దుఃఖోపశాంతికి కారణమైనను కేవల మిశ్రపంచమునకు సంబంధించిన దయినంతవఱకు నది తనవెంట నూతనమును నశాంతిని గూడ గొనిరాకపోదు. ఒక్కొక్కపుడు ప్రేమాతిశయమువలననే దుఃఖాతిశయముగూడ పైని వివరించినరీతిని గలుగును. దుఃఖముతో నిరంతరసహవాసమువలన నది మనల కొక 'వింతభోగము' గ పరిణమించును. అది కొందరకు నిరుపమానసంపదయై యాత్మకత్తి నుజ్జీవింపజేయును. (ముఖ్యముగ 'కృష్ణపక్షము' రచయితల వంటివారికి.) ధీటుల తమకు ప్రభవించిన దుఃఖముతో ప్రసరిపోవరు. ఆదుఃఖముధ్యముననే వారు ముఖసారమును గ్రహింపజూతురు. కాని యట్టిది కేవలము దుఃఖముతోగల దీర్ఘసాహచర్యమువలనమాత్రమే లభ్యమగు నది కాదు. ఒకవేళ లభ్యమైనను ప్రేమ రహితమైన

† టాగోరు.

యట్టిసుఖము కాశ్యతముగ నిలువజాలదు. దుఃఖములో తెలిగినవాని హృదయమున ప్రేమ యంకురించి దుఃఖో సకాంతి గాంగును. ప్రేమాంకురక్రమ మిది. ప్రేమజన్యమైన యశాంతి ప్రేమ విఫలమైనసందర్భములలోనే విశేషముగ దుర్భరమై యుండును. ఈదుర్భర బాధగను మానవుని కనుభవములోనిదే! స్వతంత్రబుద్ధితో లోకమున సంచరించి దుఃఖములపాలై తత్ఫలితముగ ప్రేమతోగూడ సంపూర్ణముగా మ శ్శాంతి ననుభవింపలేని మనస్సులకు శరణ్యమీశ్వరుడు. అట్టివారు తక్కువనిరసింది ఈశ్వరుని కర్పించుకొని భగవత్సంపర్కముచే పవిత్రీభూతులగుటయే కర్తవ్యము.

ప్రేమలక్ష్యభేదము కారణముగా గలుగుదుఃఖముల నుపశమింపజేయుట కొక్కటియే మార్గము. అయ్యది జీవితతత్త్వమును, ప్రేమతత్త్వమును విమర్శించి యిట్టి దుఃఖములు సంప్రాప్తించుట లక్ష్యభేదమువలననే కాని ప్రేమతత్త్వమున నీదుఃఖబీజములు లేనియు, ప్రేమ సంతతశుభప్రదాయని యనియు తెలిసికొనుటయందే యున్నది. ప్రేమసంహితలో నుండు నిట్టి విమమఘట్టముల నవలీలగ చాటుటకు గలుగుకత్తి ప్రేమతత్త్వమును సావధానముగ పరిశీలించుటచే గలుగును. ప్రేమమార్గమింత కంటకయుతమయ్యును అశశ్యము అనుసరణీయము. ప్రేమసాధన మానవుని స్వర్గసాధయనకుగొంపోవును. ప్రేమలక్ష్యభేదము కారణముగా గలుగుకష్టముల చాటగలిగిన యమృతసిద్ధి నొందించగల కత్తి ప్రేమకు మాత్రమే కలదు. నిశ్చయముగ నిట్టి కత్తి ప్రేమ కొక్కదానికే కలదు!! ప్రేమసత్ఫలితములు ప్రత్యక్షములు!!!

ప్రేమ నెందులకై ప్రాణులు జూపవలయును? ప్రేమించుట ఎందులకు? ప్రేమను జూపకుండ నుండలేమా? ప్రకృతిపరిశీలన మీప్రశ్నకు సదుత్తరమిచ్చును. నేటి నవకవి ఏమని గానముచేయుచున్నాడు?

‘సౌరభము లేల జిమ్ము పుష్పవ్రజంబు?

చంద్రికల నేల వెదజల్లుఁ జందమామ?

ఏల సలింబు పాటు? గా డ్వేల విసరు?

ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను?

మానినన్న కొమ్మను మధుమాసవేళఁ

బల్లవము మెక్కి కోయిల పాడు టేల?

పరులఁ దనియించుటకొ? తన బాగుకొఱకొ?

గాన మొనరింపక బ్రదుకు గడవఁజోకొ?

పుష్పసంతతు లెందులకై సౌరభముల వెదజల్లునో, చందమామ చంద్రికల నేల వెదజల్లునో, నదీనదము లేల ప్రవహించునో, వాయు వెందులకై వీచుచున్నదో, అందులకే తఃహృదయముగూడ ప్రేమించుచున్నదని గానము చేయుచున్నాడు! ఆహా! ఎంతటి మనోజ్ఞభావము! మధుమాసమున శ్రీమ్రావికొమ్మపై గూర్చొని కోయిల కన్నె ‘మహాకుహూ’ ని నాదమును శ్రావ్యముగ నేల నొనరించునో తన హృదయ మందులకే ప్రేమించుచున్నదట!

ఇట్లు ప్రేమగానముచే మానవుల పులకితగాఢుల జేసిన కవి యెంతయు ప్రశంసనీయుడు! కవిని ప్రేమగానమును చేయకుండ నిరోధించు కఠిన హృదయులుండురా!

ప్రేమోపాసకుని దివ్యభాగ్యము ప్రేమయే! అట్టి దివ్యభాగ్యము తనకు దక్కినదని సురంభమున నాత డిట్లు గానముచేయుచున్నాడు!

“సార్వభౌమభాగ్యము లేల చాన, మనకు?

వీలికల మాగు మన్మోన్యహృదయములకు!

ప్రవిమలప్రేమసామ్రాజ్య పట్టభద్ర

భాగ్యముంగన్నఁ జిలుతసంపద లవేల!

హేమమణి రత్నగణ మేల లేమ, మనకు?

సాంధ్యసమయ సువర్ణితచ్ఛాయ లరసి

తారకాశోభితాంబరతలముఁ గాంచి

చింతలను బాయుదము చేయిఁ జేయి కలిపి!

ముత్తियంపు సరము లేల ముదిత, మనకు?

వలపుఁబాటల త్రుళ్లింత లొలయనాడు

మెలల తరగల నురువుల చెలువుఁజూచి
ప్రీతి నందువ ములఁతికోరికలఁ బాసి."

ప్రేమగాయకుడే భగవద్భక్తుడని చెప్పియుంటిమి;
ఆతడు 'తన' 'కాన్క' నిట్లు భగవద్దర్పణము జేయుచు
న్నాడు:

'ఏది నీ కిత్తు నందువా హృదయనాథ!
కాన్కగా నే మొసంగఁగాఁ గలను నీకు?

* * * *
* * * *

రాజరాజేశ్వరుడ వీవు, ప్రభుడ వీవు
హృదయపతి వీవు! భవదీయపదసోజ
మృదురజోలేశ దివ్యసంపదను వలచి
కిధిపీఘల వాడల విసినములను
భిక్షుకునిబోలెఁ దిరుగాడు కేదనోయి!

* * * *
* * * *

అహో ప్రేమగాయకుని భక్తి వినవ్రుతలు! భగవంతుని
మ్రోల వినవ్రుతానూచకముగ నిలువబడి భక్తుడై చేయు
విన్నపము!! భగవంతుని 'పదసోజ మృదురజోలేశ
దివ్యసంపదను వలచి పీఠిపీఘల వాడల విసినములను భిక్షు
కునిబోలె దిరుగాడు పేదయట తాన!!!

ఇంకను పశీలింపు డీ ప్రేమోపాసకుని భక్తిప్రారిత
హృదయమును:

"ఎట్లు ని న్నుహసేయటో యెఱుంగలేక
వంగి వంగి కిరము వాంచి క్రంగిపోదు

* * * *
* * * *

చండ మృత్యుగభీర గర్జారవములఁ
బల్ల వింటువు నవ్యవిపంచివోలె
మాధుగులఁ జిమ్ము నీకంఠమంజురవము
చిత్రములు స్వామి, నీవంతచేతె రెల్ల!"

"కలుష దుర్దాంత పంక సంకలితకుహర
ముల జనించు మదీయాశ్రమలినధార
స్వామి, భవదీయపాదదేశమునఁ బాటి
పరమపావన జాహ్నుపీఠభి గాంచు!"

('కృష్ణపక్షము' నుండి యుద్ధతము.)

పరమేశ్వరుని దివ్యసాన్నిధ్యమునజేయు నాత్మ
తిరస్కృతి యెన్నడును వ్యర్థము గాబోవదు. మెల
మెల్లగ ధైర్య మంతురించి 'భగవంతుని ధ్యానించు
శుద్ధా' యని శంక పాడమును. భగవంతుని 'వంతచేతలు'
విభ్రాంతి పుట్టించుచుండును. ఆపరమేశ్వరునికి కాన్క
గా నేమి యర్పింపవలసో యనుశంక యుదయించి
కుదకు తన మాలిన్యమంతయు పతితపావను డగు జగ
త్స్పృహని పాదసంపర్కముచే పవిత్రము కాగలదను
ప్రత్యయ మతనికి జన్మించును.* స్వచ్ఛ మధుశీతల
ప్రేమ సాగరుడగు ఈశ్వరుడు పతితుల బ్రోచును.
ప్రేమోపాసకుని యశ్రుబిందువులే మంచస్మిత సుమ
మును పోషించు జీవనములు!

'మనములు కరఁగించు మాటలు కలిపి
యీపేద యెలుఁగుతో నీచిన్నిపాట
లనరెతమ్ము నాహ్లాదమ్ముతోడ
పాడుకోనీవోయి పరమాత్మ, నన్ను!

('కల్పమంజరి' నుండి)

ప్రేమపక్షములపై మానవుడు తన్నుదామరచుట
సహజము. తన నిజస్థితిగుతులను విస్మరించి, స్వాభిమాన
జనితము కల్పనాలోకవిహారి యగునత్తరి భ్రాంతి
యుతముగు నూహలపై తన భవిష్యత్స్వప్నమును నిర్మించు
కొనును. ఇట్టి సమయమున నేకలంతలైనను భ్రాంతి
మాయాజాలములను ద్రెంచుటకును, యథార్థకక్షిని జ్ఞప్తికి
ఁబుచ్చుటకును ఉపకరింపగలవు. ఇట్టివి యాత్మపరీక్షను
పురికొల్పును. సత్యస్థితిని దెలిసికొన ప్రోత్సహించ నవ
కాశము నిచ్చు ప్రేమయే యాతని నిపుడు వశపరచు
కొనెను.

* శ్రీ శివశంకరకావ్యై గారు- 'కృష్ణపక్షము' సింహావలోకనమునుండి.

‘ప్రియప్రియాలాపములను వర్ణింప నెన్ని
యూహ లెంత రసజ్ఞత యుండవలయు
నవమృతాళ నాళ మధురాన్నము భుజించు
నోట ప్రేమసందేశముతో నుడువదగును.’—‘కొదాళి’

ఘనీభవించిన ప్రేమాశ్రుకణముల రాశి తాజ్
మహల్! ఆమహలునందలి ప్రతిచలువరాతిపలకయును
ప్రేమగ్రంథములోని పత్రమువలె గాన్పింపదా? షాహ్
జాన్ ప్రేమనిధానమైన ముంతాజ్ లీగము మరణపే
తాజ్ మందిర నిర్మాణమునకు కారణము. ఈ శిలా
స్వప్నమును గాంచినది షాహజాన్ చక్రవర్తి ప్రేమగ్రంథ
హృదయమే! దుర్భరవియోగ దుఃఖభావ ప్రకటనయే
యాచలువరాతి సమాధి! షాహజాన్ ఆలాపించిన నీరస
వేదనాగానపు విషాదస్వరముల మేళవింపే నేటికిని ఆ
చలువరాతి గోరింపండి బయల్పడలి చూపరుల హృదయ
ముల కరిగించివేయుచున్నది! ప్రేమయే కళానైపుణ్య
మును పొంది, ప్రేమ ప్రవాహమును యమునాతీరమున
నిలిచి, అచంచలముగ ప్రేమ యమరత్నమును పొందిన
ప్రదేశ మిదియే యని లోకమునకు చాటుచున్నది.

భార్యయందలి ప్రేమయే ‘గీతాంజలి’కి నూతన
సూత్రము, ప్రాతిపదిక. దేశీయుల స్వాతంత్ర్యకాంక్ష.
(ప్రేమ)యే సత్యాగ్రహమునకు దారితీసి వారిని నానా
కష్టముల ననుభవించేసినది. ప్రేమమూలముననే యెట్టి
కష్టములకైన నోర్చి స్వాతంత్ర్యస్థాపనము చేయజూచు
చున్నాము భారతీయులగు మనము. ప్రేమకత్తి యాలో
చనాతీతము. దానికిలొంగని కార్యముగాని, వించిన
బలముగాని లేదు. ప్రేమ మానవుని దొర్బల్యమును,
ఆయుధమును నగును. ప్రేమాయుధమే సర్వాయుధము
లలో సుత్రమైనది. బుద్ధభగవానుని యాయుధమును,
నేడు గాంధీమహాత్ముని సాధనమును నగు నీ ప్రేమ
యుధప్రాకృత్యమును వేర వివరింపబనిలేదు.

బుద్ధదేవుడు ప్రేమ మనుష్యత్వమునకే నామాం
తర మనుచున్నాడు. ప్రేమ మానవ ధర్మము,
మానవచిహ్నము, మానవత్వము! * * *
* * * ప్రేమాన్మత్తుడే బుద్ధిమంతుడు.

* భారతి నెట్లెంబరు సంచిక.

చైతన్యస్వామి ప్రేమాన్మత్తుడే జగన్నాథుని
రథపుమోల నృత్యముచేసినను ఆ భక్తశిఖామణి
యున్నట్లనిగాఁ దలపఁబడెనా? ప్రేమాన్మత్తు
డే జయదేవకవి రచించిన ‘అష్టపదులు’
గౌరవింపఁబడుటలేదా!

* * *

‘Where Love is, There God is also’

—Tolstoy.

‘నాకు నీయందు ప్రేమయున్నది. నిన్ను గోరు
చందును. నే నీమాత్రమే చెప్పగలను. రాత్రి నిద్రించు
చు నిదియే. పగలు పేలుకొనియు నిదియే.’

—కోశ్వర్.

ప్రేమ ఎడతెగని మృదుమధుర స్వనము లీను
మరలి. గోచరాగోచరావస్థలకు ఎడములేక మిరుమిట్లు
గొల్పు పెరుపుతీగ. లోకవ్యవహారములలో భగవంతుని
చూడగల్గిన దృష్టికలిగినవాడు భగవంతుని ప్రేమగాన
మును సామాన్యసంఘటనములయందే వినుచున్నాడన్న
మాట.

‘Poets are all who love, who feel
great truths and tell them; and the truth
of truth is love.’

[ప్రేమ, పరమసత్యానుభవము కలిగి వాటిని ప్రక
టింపగలుగువాడు కవి. సత్యములో పరమసత్యము
ప్రేమ.—Bailey.]

నరుల కిహలోకమునందే స్వర్గము నిచ్చి సకల
సౌఖ్యముల సమూహార్చి వానిని ఘనకార్యచరణమునకై
పురికొల్పి భిక్షుకునివైతము సింహాసన మెక్కించి జీవి
తము నానందమయముగ జేయగలుగునది ప్రేమ. అల్పని
ఘనునిగాను, లోభిని త్యాగిగాను, వృద్ధుని ఉత్సాహ
వంతుడగు యువకునిగాను, భీరుని ధైర్యశాలిగాను, బల
హినుని శక్తివంతునిగాను మార్చగలుగునది ప్రేమ. మానవ
చౌదయాంతర్గతాన్నిత్యమును వెలికిదీసి దుర్మార్గప్రవర్త

కులను సన్మార్గమున బెట్టి సంహృద్యమును గృహశాంతిని నెలకొల్ప గలుగునది ప్రేమశక్తియే! బంధుత్వము, స్నేహము — 'ప్రేమ' యను సత్కరద్రవ్యముపైన నీ యాధారపడను. ప్రేమకొరకు నరుడు తన ప్రాణముల నైన ధారవోయగల త్యాగశీలి యగును. ప్రేమ జీవితమునకు వెలుగునిచ్చెడి దివ్యజ్యోతి; ఆత్మశాంతికర ము తారకమంత్రము.

ప్రకృతినుండి హృదయములోనికిని, హృదయం నీయనుండి ప్రకృతిలోనికిని అదృశ్యకైవలీనివలె ప్రేమ వాహిని ప్రవహించుచుండును. ఇద్దరిని వీడికలయించి రెండింటి సప్తేశనము ఘటిల్లును. అందువలననే ప్రేమ పాపమును ప్రకృతిని గాంచి, తన్మయచిత్తుడై పోవుచున్నాడు; భావోన్మత్తతచే చిందులు త్రొక్కుచున్నాడు. ప్రేమోపాసకునిగాంచి ప్రకృతికాంతయగు పులికేతగాత్ర యగును. రసపిపాసి యగు ప్రేమోపాసకుడు ప్రకృతియందే లీనమై, పరవశుడై 'ఆహు' నాకునై, పూవులో పూవునై, కొమ్మలో కొమ్మనై, నునులేతరెమ్మనై.....ఈయడవి దాగిపోనా ఎట్లుయనిచటనే నాగిపోనా? యని గానముచేయుచున్నాడు.

ప్రేమ నిశ్శబ్దానాథావరణమునుండి మధురగీతిమల నాలాపించి విశిషింపజేయును; రసప్రపూర్ణహృదయమునుండి యువ్వెత్తుగ సౌందర్యవాహినుల వెడలించును. ప్రత్యక్షప్రపంచమున నద్భుతకార్యముల నవిరళముగ జేయించునది ప్రేమ; నిదర్శనము 'తాజ్ మందిరము'. ప్రేమ విషము నమృతముగ, కఠినశిలల శిరీషమునుములుగ, చింతనిప్పుల మల్లి కాకుసుములుగ, పాపుల పాప సులుగ, పందల పండితులుగ జేయును; మృత్యువును జయించి అమృతమయియై దివ్యకాంతుల వెడజల్లు 'జీవము'ను సాక్షాత్కరింప జేయును. శిశిరమున నాగిల వివర్తి మ్రోనువారిన పాదపమును వసంతకాలమున చివురుదొడిగించి నేత్రానందకరముగ నొనరించున దీ మహత్తరశక్తియే! పవిత్రాశయముల, ఉన్నతాదర్శముల, గంభీరభావముల మానవునికి ప్రసాదించున దీ

ప్రేమయే! ప్రేమపూరితజీవితము సౌందర్యమయమై, రసబంధురమై, గురుగంభీరమై, మహాదాశయ ప్రభాకలితమై యలరారును.

* ప్రేమ యన కొందరిపృష్టియందు మన కందరకు రూపాయిలమీద, సినిమాలమీద, పుస్తకాలమీద, దర్శిలమీద ఉండెడి మమకారమువంటిదికాదు. ప్రేమకు పర్యాయ పదములుగ కూరిమి, వాంఛ, తమకము, ఇచ్చుచున్నగుపదములను వాడుట నీచముగ నుండును. ఆప్రదృష్టపుటనుగమును లసభ్యములు: కామ, స్పృహ, లోబ్ధి, విచిత్రా, శ్రద్ధా, లక్షద్ధా, ధృతి, రధృతి, స్త్రీ, స్థి, రిశ్యేగం సర్వం మనః ప్రేమకు ఈమన స్యాశ్రయగుట! ప్రేమను స్థాయిగా నుంచి రసముల సాధింప జూచుట సవ్యముగాదు. బీభత్సమున, భయానకమున, అద్భుతమున—ప్రేమ యెట్లు 'స్థాయి' యగును? కొందరి ప్రేమతత్త్వమునిర్వచనము దధివ్రహ్మిన్యామముగా నుండును.

మహర్షి వేంకటరత్నముప్రేమతత్త్వ నిర్వచనము విశాలముగ నుండును. ఈయన ప్రేమతత్త్వము నెరింగిన మునిపుంగవుడు. దీనులయం దీయనకు గల ప్రేమ యసమానమైనది. అనాథ బాలబాలికల జూచి సంతనే వీరి నవనీతహృదయము ప్రేమార్ద్రముగును. ఎట్లయిన వారి మధ్యరింపజూచుటయే నాయుడుగారిముఖోన్మేషము. వారి యేయుపన్యాసమున నైన ప్రేమ నిర్వచనమే గాంతుము. సంఘసేవయం దంతర్లీనమై ప్రవహించుచున్న ప్రేమవాహినిని స్పృశించినవా రొక్క నాయుడుగారే!

ప్రేమ యాధ్యాత్మిక జీవనమునకును ముఖ్యాధారము. ప్రేమయే భక్తి. తనయందు ప్రేమను జూపు రాధకంటె శ్రీకృష్ణభగవానున కెక్కుడు భక్తులుండి నారా? ప్రేమగానమును సదాచేయు గోపిక లాచర్య ప్రాయులను భక్తవరులు గారా? చంద్రకాంతియట్లు, గానకళయట్లు, కవిచంద్రుని గీతమాలికలట్లు ప్రేమలతలు సౌందర్యనందీప్రథమరై మోక్షప్రదాయినులగును.

* ఒక సన్మార్గయుని గంధావలోకనమునుండి చల్యహీతము.

అనేకభరితమున ప్రేమ కవులు, భక్తులు, ప్రేమికులు, గాయకులు, వక్తలు, చిత్రకారులు, శిల్పులు, వీరులు— వీరందరినుందును కాననము. ప్రేమకు మాతృస్థానము మేధాశిఖరములు గావు; హృదయోదధియే! కవులచే కావ్యముల వ్రాయించునది, భక్తులచే భక్తి పాఠ్యమున సృష్ట్యము జేయించునది, ప్రేమికులచే ప్రేమలేఖల వ్రాయించునది, గాయకులచే గీతముల శ్రావ్యముగ నాలాపించునది, వక్తలచే 'గాంగనిర్వర సవ్యసాచి' నాగ్నాచీని ప్రదర్శించునది, శిల్పులచే నమ్మిత శిల్పముల జెక్కించునది, వీరులచే వీరకావ్యముల నాచరింపజేయునది, చిత్రకారులచే నతిసుందరదృశ్యముల చిత్రంపజేయునది ప్రేమయే! కావ్యరచనకు, లలిత కళోపాసనకు, వీరకార్యాచరణమునకు, వక్తృత్వమునకు, భక్తిపరవశతచే నాట్యమును జేయుటకు, శ్రావ్య గానమునకు, ప్రణయమూర్తి సన్నివేశమున సరససల్లాపముల నాడించునది ప్రేమోద్యమే!

స్వచ్ఛమున దేశాభిమానము రవీంద్రుని సామ్యు:

To My Motherland

Blessed am I that I am born to this land
and that I had the luck to love her.

What care I if queenly treasure is not in
her store
but enough for me the loving wealth of
her love.

The best gift of fragrance to my heart
comes from her own flowers
And I know not where else shines the moon
that can flood my being with such
loveliness.

The first light revealed to my eyes was
from her own sky
And let the same light kiss them before
they are closed for ever.

[From-September 1984 Modern Review]

'ప్రేమ యుదారము లగు నుపకృతులకు జూపు కృతజ్ఞతకాదు; తురీయమున జ్ఞానమునెడ జూపు మెప్పు గాదు; అకలంకమున పవిత్రతకు జూపు గౌరవముగాదు; అమోఘమున దైవనిర్ణయమునకు జూపు విశ్వాసము గాదు; ప్రభుని యజ్ఞము జూపు విధేయతగాదు; హాని కరముగాని సత్యమునకు జూపు నంగీకృతి గాదు; వినమ్రత, అకలంకవిశ్వాసము, కృతజ్ఞత, గౌరవము— ఇట్టి భావములకన్న 'ప్రేమ' యతనిర్మలము, అతిపవిత్రము, అతివిశాలము, అత్యాకర్షణీయము, అతిమోహనము.'

—మహర్షి వేంకటరత్నము సుభాషితము.

"ప్రేమ యాధ్యాత్మపూరయించె వ్యోమ మయ్యె
దాని యుచ్చస్థితిమె జగత్ప్రేమయ్యె
ఊర్బటావియె తేజమై యుజ్జ్వలించె
నంబు వయ్యెను బాహుకణించె యగును.

వ్యక్తమయిన ప్రేమరసార్థవంబునందు
కాలకర్మస్వభావమోగమునఁ జేసి
కరడుగట్టిన పయిపాటు గట్టిపడఁగ
ధాత్రి యయ్యెను జగదేకధాత్రిప్రేమ.

* * *

వివిధమార్గంబులనుబట్టి ప్రేమలక్ష్మి
విశ్వమయలను నిటు లొండె విశ్వమయని
గోడ నతఁ డెట్టులాడిన నాడు చల్లె
నూదితో దారమ ట్లనున్యాయకరిని.

కలువతోడ తేలడయినఁ దాఁ గాంతియగును,
నూన మతఁడైనఁ దాఁ దేనెసోన యగును,
జలద మతఁడైనఁ దాను క్రొంజలువ యగును,
తల్లి యతఁడైనఁ దాను దత్తస్తన్య మగును.

ప్రేమసామ్రాజ్యవైభవం బేమి నెప్పటి
అన్నియును జాట్టుకొనెడు— బేరస కాదు
అన్నియును మ్రొంగు— బయకాలయముడు గాదు
కడుపులొక బెట్టుకొనుఁ ప్రేమ— కన్నకల్లి.

ఆవరించును భువి జగత్ప్రేమట్లు
దివియు భువియుఁ దివిక్రమదేవునట్లు

చేతులను జూచుఁ గొఁగిటఁ జేర్చుకొంటె
పుచ్చుకొనుటకుఁగా దింక నిచ్చుకొంటె.”

[కైలాసవాసి వేంకటరామయ్యగారి “విశ్వ ప్రేమ” (వైశాఖ భారతి)నుండి.]

కవి: ప్రేమ:—

‘గురబాడ’ మొదలు ‘కుందుర్తి’ వరకును అందరును ప్రేమతత్త్వసరిశీలనము చేసినవారే! కవిలేఖని ప్రేమార్ద్రమునకు తప్పనిసరియైనది. ‘దువ్వూరి కోకిల’ ‘కుహకుహూ’ ని నాడుచున ప్రేమ యాట్టిపడినది; ‘వన కుమారి’ యందు ప్రేమతత్త్వమును హృదయంగమముగ చిత్రించినాడు. కృష్ణకామిని ‘ప్రేయసీ, ప్రేయసీ, ప్రియుడనే ప్రియుడనే, వేయకన్నులతోడ వేచి యున్నానే!’ యని ప్రేమగీతముల నాలాపించినాడు. స్వర్గీయ బసవరాజు అప్పారావు గీతములలోని ప్రేమ హృదయమును వ్రాయుటజేయును. ‘అబ్బూరి’వారి ‘నవీసుండరి’లోని ‘ప్రేమతత్త్వము’ ప్రేమ నిజతత్త్వమును విశదీకరించుచున్నది. ‘రాయప్రోలు’వారి వివిధ కావ్యములలో ‘ప్రేమ’ వివిధవర్ణములలో గాన్పించుచున్నది. ‘వేదుల’వారి యావేదనాపూరిత గీతములలో గూడ ప్రేమ తొంగిచూచుచున్నది. కళకులు, చిత్రకారులు, కవులు — అందరును వివిధ రూపములలో నీ ప్రేమ మహత్త్వమునే చాటుచున్నారు! అందరును హృదయవీణను మీటి ‘విశ్వసంగీతము’ను వెలలించిన వారే!

ప్రేమగానము:

“All thoughts, all passions and all delights
Whatever stirs this mortal frame,
All are but ministers of Love
And feed this sacred flame.”

ప్రేమగానము విశ్వహృదయమున నతిత్వరీతముగ పరివర్తనమును దెచ్చును. ప్రేమ శక్త్రువులనునైతము ‘కార్ల బేరము’నకు కొనితెచ్చును. ప్రేమగానము మృత్యుదేవతను మరలింపగలుగును. కఠినఫలకములగూడ కరిగించివేయును. ప్రేమగానముచే దేవతలుగూడ సాక్షా

త్కరింతురు. ప్రేమగానముచే విశ్వమునైన కదలింప గలుగుదుము. నిర్బంధముచే నెట్టికార్యమును చేయింప జాలమనియు, ప్రేమచే నొడంబరిచి విషము నైన గ్రావింపగలమనియు మనకు స్వామభవమే! శ్రీవేంకట పార్యతీర్థరకపు లీప్రేమగానమునే తమ ‘ఏకాంతసేవ’ లో వెలయుచినారు! వీరి ప్రేమగానముచే ఆంధ్రావని యొకనాడు నిండిపోయినది. వీరిలేఖని ప్రేమరసమును చినుక నాంగు లందరు దానిని గ్రోలి యానందించి నారు. ఇట్లే వంగదేశ మొకనాడు రవీంద్రుని ప్రేమ గీతములతో ప్రతిధ్వనించిపోయినది.

ఈసమస్తస్పృష్టిజాలమును తనచీరచెఱుగులచాటున దాచి రక్షించుచున్న ప్రేమదేవీ స్వరూపమును ‘మానవ జీవితము’న శ్రీబలరామకృష్ణయ్యగారు హృదయంగ మముగ చిత్రించినారు; ప్రేమతత్త్వమును నిర్వచించి నారు. శ్రీఅరవిందయోగి యీప్రేమతత్త్వ నిర్వచన, నిరూపణలకయ్యే తపము చేయుచున్నాడు. ప్రాకృ శ్చిమవాసుల నకుమున్ను భేదభావమును తొలగించి ప్రాకృతీచీనమౌళనమునకై మహత్తర ప్రయత్నము లను సలుపుచున్న కవీంద్రరవీంద్రుడు, తూర్పు పడమ రల సభ్యపరచి విశ్వమానవ కల్యాణమునకై తోడ్పడ ‘విశ్వభారతి’ని తన శాంతినికేతనమున స్థాపించెను. దీన బంధు శ్రీఆంధ్రాసుమహాశయ డీవిశాలప్రపంచమున గల భగవంతుని దరిద్రులకును, పెట్టుబడిదారులు కార్మికు లకును మధ్యనున్న ద్వేషభావమును బోద్రోలి సామ ర్యామునకై పాటుపడుచున్నాడు. గాంధీమహాత్ముడీ ప్రేమసందేశమునే సబరమృతీయాశ్రమమునుండి నలుచెస లకు వినిపించెను. మహాత్ముని చరఖాన్దని యీసందేశ మునే సదా వినిపించును. గొమేకరోలండు మున్నగు భారతదేశమిత్రు లీప్రేమసందేశమును గాంధీ, రవీంద్రుల మఖిల: విని ప్రాకృతీచీనమౌళనమునకై ప్రయ త్నించుచున్నారు. ప్రపంచమునందలి ప్రముఖులెల్లరును విశ్వావృతమైన ద్వేషభావమును నశింపజేసి ప్రేమ సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకమునకై పాటుపడుచున్నవారే.

ప్రేమగాన మెట్టి మహత్కార్యమునైన జేయ గలుగును. ప్రేమగానమును విని హృదయము ద్రవీభూత

ముకాని మానవుడు కర్మశూన్యముడు. ప్రేమతత్త్వమును గ్రహించని మానవుని జీవితము అధఃపతనమే! ఆనందశూన్యమే! ప్రేమతోలుకాడని గృహంగణము ప్రేతభూమి. ప్రేమసూత్రముచే పరిపాలింపబడని కుటుంబము పశువులమంద. వీనాడు ప్రపంచమంతయు ప్రేమపూరితమగునో ఆనాడే విశ్వమానవకళ్యాణము. అదినమనుండియే ప్రపంచమున కంతకును నూతనశక్తి మొందు ప్రారంభమగును.

ధనార్జనాయత్నవిత్త ప్రవృత్తిగల మానవుని ప్రేమ యన నేమో తెలియదు. అట్టిమానవుడు జీవిత మాధుర్యమును గ్రోలజాలడు; ప్రేమమృతము నాస్వాదించజాలడు. ధనమునకును ప్రేమకును భూనభోంతరాళములకు, తూర్పుపడమరలకు నున్నంతభేద మున్నది; కాంతికిని అంధకారమునకు నున్నంతవ్యత్యాస మున్నది. అందువలననే వివేకానందు డెన్నడును ధనమును స్పృశింపనైన లేదు. ఆమహాపురుషుడు ధనము నుద్భిష్టమాత్రముగ హీనముగ జూచెను. ఆమహామహుడు ప్రేమ ధనముమాత్రమే ఆర్జనీయమనువిషయమును గమనించెను. ఇట్టిపవిత్రనియమబద్ధుడై యాతడు పాశ్చాత్యుల జీవిత లక్ష్యమును 'ధనము'ను వారినడుచునే నిరసించెను.

నేటి పాశ్చాత్యసృజనము 'ధనము, ధన'మను పదముతో ఘోరిలిపోవుచున్నది. సంకల్పసిద్ధియై తలచినట్లు భాగ్యభోగ్యముల ననుభవించుచు జీవితము; భౌతికసుఖముల నపరిమితముగ ననుభవించుచున్నారు జీవితపరమావధి యగు సౌఖ్యమును తాముమాత్రమే ప్రపంచమునం దెల్లననుభవించుచున్నామని యుహ్యించుచున్నారు. భౌతికసుఖము లెన్నియున్న నేమి? విహితసుఖముల నెన్నియనుభవించిననేమి? ఆధ్యాత్మిక విషయ చింతగాని, ఆముష్మికసుఖములకై ప్రాకులాడుటగాని వారీయందు లేమి జీవితసాఫల్యమునకై నిజముగ చింతింపకై యన్వేషించవలసివచ్చినది. దాన, వారు విగతహృదయులై మార్గాంతరాన్వేషణమునకై నుదెసల వెగ్రిగ జూచుచున్నారు. అంత వారికి భరతఖండము నుండి గాంధీమహాత్ముని ప్రేమగానము వినబడినది. వా

దెద్దియో పెన్నిధానము లభించినటుల నా ప్రేమగీతము నలితేదగ నాలకించుచున్నారు. తమ దేశములకు వచ్చి రవీంద్రు డీప్రేమగానమునే వినపించుచున్నాడు. నేల కొలది యాతనియట్లు జేరి ప్రాచ్యసృజనస్థ మగు ప్రేమతత్త్వము నవగాహనముచేసుకొన బ్రతుక్కించుచున్నారు. ఐననేమి? ప్రయోజనరహితము. ధన ప్యామోహమున నున్నంతవరకు వా రాముష్మిక సౌఖ్యముల, ప్రేమఫలముల పొందజాలరు. కృత్రిమనాతావరణమున దోహదముచేయగా నెదిగిన హృదయపుష్పములు నారివి. అట్టివి ప్రశాంతప్రదేశమునుండి వచ్చు వినిర్మల నాయువు మైసోకగనే వివర్ణత జెందును. మొదట రామ మోహనుడు, పిమ్మట వివేకానందుడు, నేడు గాంధీ రవీంద్రులు ప్రేమగానమును, మలయనూతన ససృశమును ప్రేమగానమును పాశ్చాత్యదేశములకు గొంపోవుచున్నారు. విశ్వమానవకల్యాణమునకై ప్రాచ్యులు పాశ్చాత్య సృజనమును, ముఖ్యముగ పాశ్చాత్యులు ప్రాచ్యసృజనమును కనుగొనవలయును. విహితచింతను వీడి యాముష్మికవ్యాపారముల కొలదిగనైన బ్రవేశించి ధనార్జనకై సోదరదేశములపై ద్వేషభావ మానక, భోగలాలసతను కట్టించి నైతికబల మలవరచుకొనవలయును. నాడే వారికి సత్యమార్గము గోచరమగుటయు, జీవితసాఫల్యము చేహరుటయు, విశ్వమానవ కల్యాణమున కవకాశము కలుగుటయు జరుగగలవు. 'అధికారతృప్తి'ను విసర్జించి కలిగినదానితో తృప్తిపడెడి స్వభావము నలవరచుకొని 'మరులు నిన్నెట్లు జూడవలయునని నీవుతలతు' యొగులను నీ వట్లు జూడు'మను ప్రేమసూత్రమును పాటించుచు సోదరుల యధిరముపై తమ సౌఖ్యహర్ష్యములను నిర్దిష్టపకయుండిననాడే పాశ్చాత్యులకు ముక్తిగలదు.

నానాజాతిసమితి(The league of Nations), యుధవిసర్జనసభలు (The Disarmament Conferences), నేడు విఫలమైనవనిన నర్థమేమి? పాశ్చాత్య సృజన మింకను పరివర్తన మందలేదన్నమాట. విప్రుమహాశయుని ధర్మమాయని నానాజాతిసమితి ధృఢపబడెనుగాని, నానాజాతులు విధిలేక సభ్యత్వమును స్వీకరించెనుగాని, వీరిలో వీరికి ద్వేషభావ

మత్స్యమునకుండ విల్ప సేమి చేయగలడు? (అయినప్పటికి రష్యా జపాను బోలు జాతులు సభ్యత్వమును మానుకొనుటయు జరుగుచున్నది.) కావలసినవి సద్భావమిత్రభావములు గాని స్వార్థపరులై అధికారవాంఛచే నంధులై వారాయుధముల నిర్మించుచున్నారని వీరు, వీరు రాజ్యాక్రమణ సన్నాహమున నున్నారని వారు యుద్ధసన్నద్ధులై యుండ సద్భావమెట్లు నెలకొనుపవడగలదు? ఒకజాతి తన సోదరజాతిని ప్రేమస్వప్టులతో నాదరించి యొకరి కష్టసుఖముల నింకొకరి కెరిసిండుకొనుట ప్రేమస్కరముగాని యొకవంక ఆయాధవిసర్జనోన్ముఖులై సభలజేయుచు వేటొకవంక నాయుధసాముగని వృద్ధిజేసి యుద్ధప్రయత్నముల జేయుచున్నయెడల నింకెక్కడి ప్రపంచశాంతి? ఏదినమున ప్రపంచయుద్ధము ప్రారంభమై జగత్తు నెల్లముంచెత్తునో యని మానవకోటి యెల్ల భయకంపితమై యున్నదే, ఇక ప్రపంచశాంతి స్వప్నకాంక్షితమేనా? ఈయుద్ధప్రయత్నములను, ఈయాయుధనిర్మాణమును జేయుచున్న జాతులన్నియును 'జాతిసమితి'లో సభ్యత్వము సంకీర్తించినవే. సమితి కట్టుబాటులకు లొంగనొడంబడినవే! ఈ జాతుల ప్రతినిధులందరును 'ప్రపంచశాంతి'యో 'విశ్వమానవ కల్యాణమో' యని నోరార నటించినవారే! ఆయుధవిగర్జన మవశ్యకర్తవ్యమని బల్లద్రుద్ధిన వాచాలులే! అందఱును బూబకపుశాంతి ప్రేయులు! అధికారతృప్తారు!! ద్వేషభావపూరితులు!!! జాతిసమితి నిజముగ నొక స్వార్థపరుల మాటముగను, 'బండిపాటు దొంగలగుంపు'గను మాత్రమే పరిణమించినది. కార్లయిలు, ఎమర్సను, గెజీ, మాజినీ, టాల్స్టాయి, రిచాడ్ మున్నగు కర్మవీరు లొకనాడు పవిత్రవంతుడు గావించిన పాశ్చాత్యజీవము లీనా దీయధికార తృప్తిచే మమ్ముమిన్ను గానకపోవునున్న వనిన నెంతో చోచనీయును! కార్లయిలు ఆధ్యాత్మిక మాత్రములును, టాల్స్టాయి అహింసాధర్మమును, ఎమర్సను వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యవాదమును, గెజీ జీవితతత్త్వ నిర్ణయమును, మాజినీ ఆత్మత్యాగమును, రిచాడు సత్యనిష్ఠను, ఇబ్బను ఏమియుల గ్రంథరాజములను నిత్యమును పఠించుచున్న

వారే వీరు! విశ్వమానవకల్యాణమునకు నీమహాశూల పని త్రొత్మ లెంతగ పరితపించినవో వారి దేశీయులగు వీరి ప్రస్తుతకర్తవ్య మెందున్నదో ఏమైన నూహించినారా? ఊహింపలేదనుట సుస్పష్టము. యూరపు అమెరికాలకు నిజమును, నిత్యమును నగు ఆనందము వలయు ననిన, వారు మనఃపూర్వకముగ నిజపాశ్చాత్యజీవనకులై యున్న సంస్కృత విషయపరిత్యాగమున నున్నదని చెప్పవలయును. ప్రేమ గర్భితకార్యాచరణమున నున్నదని చెప్పవలయును. పాశ్చాత్యుల హృదయమందలి నిర్వేదమునకు నాడే యంతము కలదు! ప్రేమమార్గానువర్తలై; ప్రేమగానము నందలి 'హాయి'లో మైమరచి, ప్రేమగానమును ప్రాచ్య తత్త్వమునందే తీసుకొనివచ్చి వినిపించుచున్న కోయిలలగు గాంధీ-రవీంద్రుల 'కుహకుహూ' నినాదము నందలి మాధుర్యమును గ్రోలి ప్రేమార్ద్రహృదయులై స్నేహితులై, రై నాల్గులవలె సార్థకజీవితులై వారు విశ్వ మానవకల్యాణమునకు దారితీసిననాడే ప్రపంచ కల్యాణము కలదు. నాడే ప్రపంచశాంతి యలవడును. కానిచో ప్రపంచశాంతి యనునది కవులు నిద్రలో నిర్మించుకొనిన గగనసౌధము; ఊహగానములోని గీతమాలిక; భావగీతములోని పాదము; అయోమయపు పాటలోని చరణము. చెప్పబోవున దేమన, ఈప్రపంచమున నెన్నడేని ద్వేషము నశించి శాంతి నెలకొనవలె ననినచో నయ్యది ప్రేమమూలముననే సాధ్యము. ప్రపంచశాంతి సిద్ధికై ప్రాపంచిక వ్యవహారములలో ప్రేమమాత్రమే యుచరణలోనికి కొనిరావలెనను. ప్రేమవిధానమే మనునరింపవడ వలయును. ప్రేమగానము. విశ్వమునందెల్లను ప్రతిస్థనించినపుడే ప్రపంచము శాంతినిల యను, ఆనందనిలయును కాగలదు. 'ప్రేమింప నెరిగిన వాని విశ్వమంతయు ప్రేమించును.' 'Love thy neighbour' అను ఏసుక్రీస్తువాక్కు క్రైస్తవ ప్రపంచము శరసావహించునాడు, 'అహింసా పరమో ధర్మ' అను బౌద్ధమతము బోధించుధర్మము నీ విశాల ప్రపంచమునందలి బౌద్ధసంఘ మాచరించునాడు 'విశ్వ మానవప్రేమయే భగవద్భక్తి' యను కార్లయిలు ప్రపక్త వచనము మానవకోటి యెరింగిననాడు మాత్రమే మానవ

కోటికి ముక్తికలదు. టాగోరుకవి గ్రంథముల నేల యంత మమతతో ప్రపంచము పఠించుచున్నది? ఈ కవి చంద్రుని గ్రంథములు ప్రేమతత్త్వనిర్వచనమును గావించుచుగనుక. 'గీతాంజలి'కి పాశ్చాత్య దేశములలో నంత ప్రచార మెందులకు కలిగినది? ఈ గ్రంథము వారి హృదయమున కొకవిధమున మహదానందము ననిర్వచనీయ ముచితిని చేపూర్వకలిగినదగుట. గాంధీమహాత్ముని బోధ లే, పాశ్చాత్యుల నింత యాకర్షించుచున్నది? భాగ పరాయణులయ్యు జీవితమునందు నిజసౌఖ్యము నెరుగక యట్టి సుఖములకై వేదన యనుభవించుచున్నవారల కీ మహాత్ముని వచనము లమృతప్రాయములుగ గాన్పడి నందున. శ్రీరాముడు, బుద్ధభగవానుడు, క్రీస్తు, మహాత్ముడు, టాల్స్టాయ్, గాంధీ, టాగోరు— వీరందఱును ప్రపంచ మున్నంతకాలమును ప్రేమసందేశమును విని పించి ప్రపంచోద్ధరణమును గావించుచునేయుందురు! ఎంత కఠినహృదయుడైనను ప్రేమమూర్తిమోల మోక రించవలసినదే. సమస్తప్రాణికోటిని వశపరచుకొనగల మహత్తరశక్తి ప్రేమయే దున్నది. ప్రేమ మహా త్యక్తియ అద్భుతమైనది; మహత్తరమైనది; లోకాతీత మైనది. ప్రేమవృత్తియే సకలవృత్తులకన్న దివ్యము, మధురము, మహిమోపేతము, విశ్వసమోహన కరము.

వాల్మీకి మహర్షి మొదలుకొని ఆధునికయుగము నందలి నవకవులవరకును ఆంధరుని ప్రేమతత్త్వనిర్వచనమును చేసినవారే! కవిత్వమునకు పరమలక్ష్యమును ప్రేమారాధనను తమతమ కావ్యమూలమున గావించిన వారే! వాల్మీకి రామాయణమున శ్రీనీతారాముల మధ్యస్థ మగు అకలంకప్రేమను సహజవర్ణములలో చిత్రించి నాడు. కాళిదాసు, భవభూతి, భారవి, భాసుడు మున్నగు సంస్కృతకవులు, వ్యాసవాల్మీకాది పౌరాణికకవులుగూడ ప్రేమమహాత్యక్తియనే వెల్లడించి నారు తమ కావ్యమూలమున. భాగవతమున పోతన గోపికాబృందమునకు శ్రీకృష్ణునియొడ గల యపూర్వ ప్రేమానుబంధమును ప్రదర్శించెను. పెద్దన, తిమ్మన, పాపరాజు మున్నగు నాంధ్రకవు లీప్రేమమహాత్యక్తి మునే తమకావ్యములయందు గన్పరిచినారు. కవికిని

ప్రేమకును గల సంబంధము మరొకప్పుడు విపులముగ చర్చించెదను.

నేటి ప్రభుత్వమును ప్రేమమూలముననే లోబ రుచుకొనవలయు నను నాశయము భారతీయులలో ప్రబలుటకు గారణము 'సబర్బుతిఫికేరు' ప్రేమసందేశము మాత్రమే కదా. బ్రిటిషుప్రభుత్వము భారతీయుల ప్రేమను మారగొనకనే వారిని పరిపాలించుచుండుటచే ప్రేమను సాధనముగా గైకొని రాజకీయస్వాతంత్ర్యమును పొందుటయందు విజయముండవాచుటయే గదా మహాత్ముని యాశయము. ప్రేమవిధానము సర్వవ్యవహార ములయందును జయమును గొనితెచ్చుననియు, రక్తపాత మక సరముగాకుండగనే ప్రపంచశాంతి కులభవనియు, మాంవకోటి ప్రేమతత్త్వమును గ్రహించి విహికాముష్మిక సుఖముల నంది విశ్వమానవకల్యాణమునకు దోడ్పడవచ్చు ననియు, నాడే ప్రపంచశాంతి లభ్యమనియు ఆచరణ పూర్వకముగ జూపుచుండుటచేతనేగదా నేడు గాంధీ మహాత్ముని ప్రపంచ మంతయు ప్రేమించుచున్నది! రవీంద్రు డీప్రేమతత్త్వము నెరిగినయువకులను గోరియే కదా అంతర్జాతీయ విశ్వవిద్యాలయమున 'విశ్వభారతి'ని శాంతినికేతనమున స్థాపించెను! ఇట్టి మహదాశయములతో నిర్వహింపబడుటచేతనేగదా 'విశ్వభారతి'లో శిక్షణార్థమై ప్రపంచమందంతటనుండియు తలదండ్రులు తమ బిడ్డల పంపుచుండుట! భావిభారత సాభాగ్యమును ప్రపంచచరిత్ర నిట్లు శిక్షణబడసిన యువకులేగదా నిర్ణయించునది! ప్రేమమూర్తులై, అహింసాస్వరూపులై యల రాచుచున్న గాంధీరవీంద్రుల పవిత్రనామములు ముందు తరములవారికి పవిత్రభావప్రేరకములై విశ్వమానవ కల్యాణమునకు దోడ్పడుగాక!

ఆంధ్రభావలోని ప్రేమకావ్యము లతిమనోహర ముగ విరచింపబడినవి. శ్రీవేంకట పార్వతీశ్వరకవుల 'శీకాంతసేవ'యును, శ్రీ కాళ్లహరివారి 'సౌందర్య మంజరి'యు నీతరగతికి చెందినవే. వ్యంగ్య సౌరభమే ప్రధానముగాగల యీప్రేమకావ్యకుసుమము ఆంధ్ర భాషాదేవి కలంకారప్రాయములై తనరారగక! 'కవి కొండల'వారి దివ్యలేఖని యింకను ప్రేమనాహినుల

నాంద్రావనిపై బరపుగాక! ఆంగ్లకవులైన కీట్స్, షెల్లీ, వర్డ్స్ వర్థ్, టెనిస్ క్ల మున్నగువారిని బోలు పలువురు కవు లాంద్రావనిని ప్రేమగీతములతో నింపుదురుగాక!

ప్రేమతీరేకమును గాథముగ చిత్రింపగలుగువాడే కవి. ఇట్టిప్రజ్ఞ 'బసవరాజు'వారి పిమ్మట 'భురగ' వారి కచ్చినది—వీ రేదోవిధముగ ప్రతిగేయమునందును ప్రేమలీలనే చిత్రించుచుండురు. 'బసవరాజువారు' 'దైలమిమ్మ'ల నిర్మలప్రేమమును కడు హృద్యముగ జిత్రించినారు.

ఈ ప్రపంచమున నభ్యసించవలసిన శిక్షలలో కెల్ల ప్రేమశిక్షయే సర్వోత్తమమైనది. అన్ని పరీక్షలయందు కంటెను ప్రేమపరీక్షయందు తీర్థముగుటయే కష్టతమము. అవ్యక్తప్రేమయే అవలంబనీయము. లోకమున నొక్క టియే ప్రేమముఖ మున్నది. ఈముఖమునుండి వెలువడిన వాక్కును మానవకోటియెల్ల శిరసావహించును. అప్రక టితప్రేమయే యతిపవిత్రమైనది, సర్వోత్కృష్టమైనది. ప్రేమ స్వర్గమునుండి దిగి మరల స్వర్గమునకే పోవును. ప్రేమవాహిని స్వర్గమునుండి మానవుని పునీతుని జేయు టకై యవతరించి యాతని స్వర్గావరోహణము జేయ శక్తివంతుని జేయును. దయాస్వాంతుని హృదయముననే ప్రేమ తొలుకాడును. 'భిక్షుమహ్మద్!' యని భిక్షుకు రాలు బాలికరమును కేక వైవగనే తడబడు నడకతో నేతెంచి దయాస్వాంతుడు భిక్షుముపై చి కరుణాప్లావిత వసనములతో పంపును. దయ, ప్రేమ యనునవి అనినా భావసంబంధము గలవి. దయ హృదయద్వారమును దెఱచిన, ప్రేమ లోన బ్రవేశించును.

ప్రేమ జిహ్వసేత్రములయందున్నది. ప్రేమ ప్రకటనమునకు జిహ్వనుండి వాక్కు, సేత్రద్వయము నుండి ప్రేమపూరితదృక్పథములు ముఖ్యములు. 'ఒక మంచినూట, ఒక చల్లని ప్రేమ పూరితమైనచూపు' ఎట్టి కష్టములలో నున్నవారిపైన సుఖమున బెట్టగలవు. 'నరు లను ప్రేమించుట తన్ను ప్రేమించుకొనుటయే!' యను ఎమర్సను మహాశయుని వాక్కు ప్రతిమానవుని హృద యమున గాథముగ తీవ్రముగ నాటుకొనవలయును. ఈ

వాక్యభావమును గ్రహించినవారికి స్వార్థత్యాగమున మిళితమైన కష్టనిష్ఠురము లనుభవములు గావు. నాడే ప్రేమించుటలోగల మహదానందమును మానవు డనుభ వించును. ప్రేమఆత్మల వివాహమునందు మానవుని సుఖజీవనము గలదు. ఏనాడు 'ఆత్మ' పరకీయ మగు ప్రేమతో సంయోగము నందునో అనాడే మానవుడు హేళ్యప్రపూర్ణముగ జీవనము నాశించగలుగును.

'మీ రన్యోన్యము ప్రేమించుకొనుటయే నా ఊనతి' యని భగవంతుని యాశయును. మహాప్రవక్త లందరు నిదియే చర్చితచర్యణముగ జెప్పుచున్నారు. ఇట్టిబోధ యంతయు నావశ్యకము. ఏలయన, ఆధునిక ప్రపంచమందలి సంఘర్షణలు, భయంకరయుద్ధములు నీ వాక్యము నొక్కదానిని అర్థముచేసికొని యాచరణ యందుంచినమాత్రమున మటుమాయమగుట నిశ్చయము. దూరదృష్టిని నూచించు నీ వాక్యములు మహాపురు షుల వదనగవ్యవరమునుండి వెలువడ నెంతయు నర్హ ములు.

వేదకాలమునాటి బ్రాహ్మణుడు పరమేశ్వరు నుద్దేశించి ప్రపంచమునందలి సమస్తప్రాణులను ప్రేమ తోడను, సమానదృష్టితోడను జూచెడి ఓవేచనాశక్తి తనకు ప్రసాదించుమని ప్రార్థించుచున్నాడు.

*

'నా పుస్తకములు స్త్రీసేత్రములు' — మూరు.

*

మాటిమాటికిని ప్రేమించుచుండువానికి ప్రేమిం చుట తెలియదని కులసీదాసు చెప్పుచున్నాడు.

*

'ప్రేమ క్షీణావస్థపులతో క్షీణించును'. ఏల యనగా, ప్రేమకు దేవత బాలుడు. ప్రేమ కన్నులతో గాక హృదయముతో జూచును. కాననే 'ప్రేమదేవత యంధురాలు' (Love is blind) అని షేక్స్పియరు నుడి వెను. ఇద్దాని సత్యము ప్రేమతత్త్వజేమలకు మాత్రమే విదితము.

ప్రకృతి ప్రేమపూరితమని అనునికకవి యిట్లు
గానము చేయుచున్నాడు:

“ప్రకృతి మార్దవ పూర్ణశోభలను చెలిపి
పురుషుని విభూతిని గూడెఱుగమును వెల్లార్చి
పరమసువిద్యుస ప్రేమప్రపంచమనకు
నడుచు మార్గము మఱల నేర్పడునె సకియ!”

—రాయప్రోలు.

“Serene will be our days and bright
And happy will our nature be
When Love is an unerring light
And joy its own security” — ‘Coleridge’

నేటికాలపు విద్యార్థి ప్రేమ కలిసీదమను నూర్ప
మును చేయుచున్నాడు. ప్రేమతత్త్వమును గ్రహించి,
ప్రేమాత్మోప్త్యమును గుర్రెరింగి తమ భావితీ తమను
ప్రేమార్ద్ర)ము గావించి మానవేవకై యంకిత మున్న
వలసిన విధి విద్యార్థిదశయందే యున్నది. తనను, తన
జాతిని, తన దేశమును, తన భాషను—మొదలగు విశ్వము
నంతను ప్రేమించుట నేర్వవలసినది విద్యార్థియే!
విద్యార్థులంతా బాటు ప్రేమపారమునుగూడ నేర్చు
కొనునది విద్యార్థియే! ప్రేమకును భోగవిలాసములకును
స్వర్గపాతాళాంతర మున్నదని గ్రహించునది విద్యార్థి
యే! లైలామజ్నాల నడుమ నున్న యాదర్శప్రాయ
మగు నిష్కలంకప్రేమయే, భౌతిక సుఖవాంఛకు
తావులేని యనురాగమే, స్వార్థచింత భోగవిలాసముల
కవకాశములేని ప్రేమానుబంధమే మానవ మోక్షప్రజ్ఞా
యనియే ప్రేమయని విద్యార్థి గ్రహించునది. సామన్య
గృహమును స్వర్గకుల్యముగ జేయునది ప్రేమఫలమే!

ఆంగ్లకవిపుంగవుడగు టెనిసన్ (Tennyson)
మహాశయుని అనుభవపూర్వకమైన వాక్కుశ్రవంతము
గమనార్హము:

* “ 'Tis better to have loved and lost
Than never to have loved at all. ”

* *

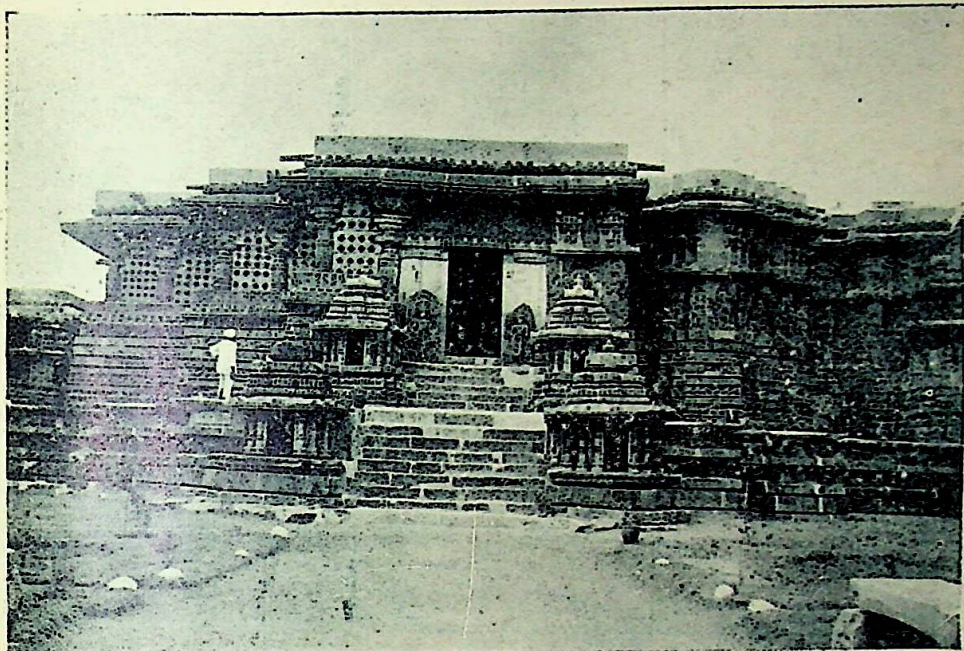
విశ్వమందలి ప్రతిదూతనవుని హృదయాంతరాళము
నుండి వెలువడు భావము లన్నియును ప్రేమపూరిత
ములే యగుగాక! మనువు నువ్వలన్నియును ప్రేమమి
తములే యగుగాక! ఆదరించు కార్యము లన్నియును
ప్రేమదేవతకై యుద్దేశింపబడిన క్రతువులే యగుగాక!
ప్రేమయే మానవుని మానసిక స్థైర్య నందిచ్చునుగ
నేలగాక! లోకము విశ్వేవరహితమై ప్రపంచ వ్యర్థ
హారము లన్నియును ప్రేమప్రభావమువలననే పరిష్క
రింపబడును గాక! విశ్వమంతయు ప్రేమపూరితమై,
ప్రేమగానమును ప్రతిస్పందింపజేసి ప్రేమాత్మోప్త్యమును
గ్రహించుగాక!! ప్రపంచకాంతి, విశ్వమానవసౌభ్రా
తము, విశ్వమానవకల్యాణము ప్రేమమూలముననే కరత
జములకము లగుగాక!!!

లోకపూజ్యుడైన శ్రీ గాంధీజీహామీని సుభా
షితమును పాతకమహాశయుల హృదయగతమొనర్చి, నూ
యివ్యాసమును ముగించుము:—

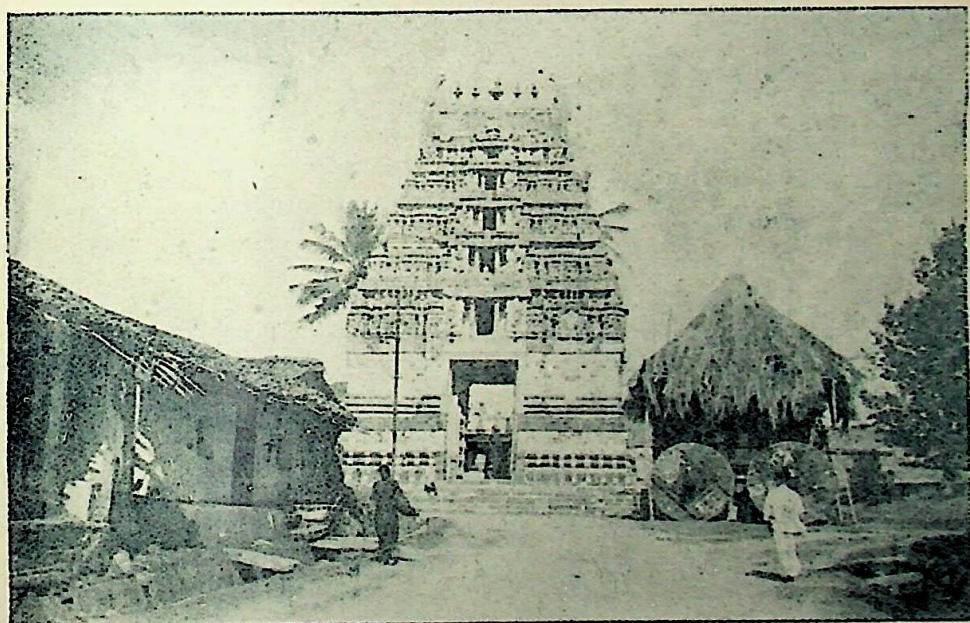
“నిన్ను ద్వేషించువానిని పైతము నిర్మలహృద
యముతో ప్రేమించుము. ప్రేమబలముముందు భౌతిక
జలములు లొంగిపోవును.”

* [నన్నును ప్రేమించకయే యుండుటకంఠ, ప్రేమించి తన ప్రేమావలంబనమును పోగొట్టుకొనుటయే
మేలు.]

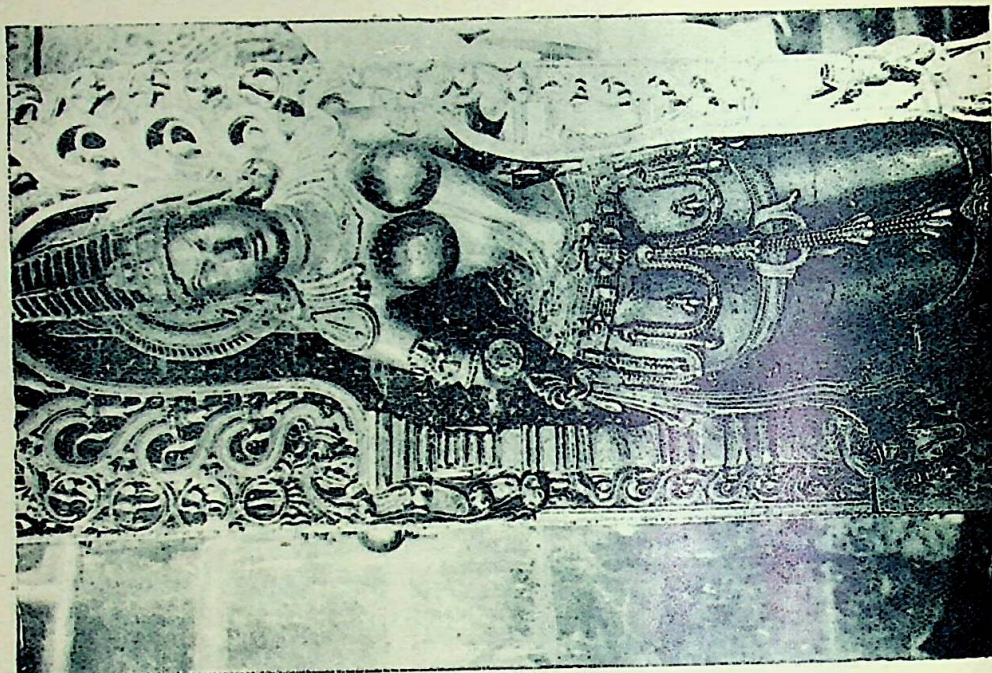
మైసూరు శిల్ప చిత్రములు (K. S. R.)

౧. వైశాలేశ్వరాలయము-హంపీడు

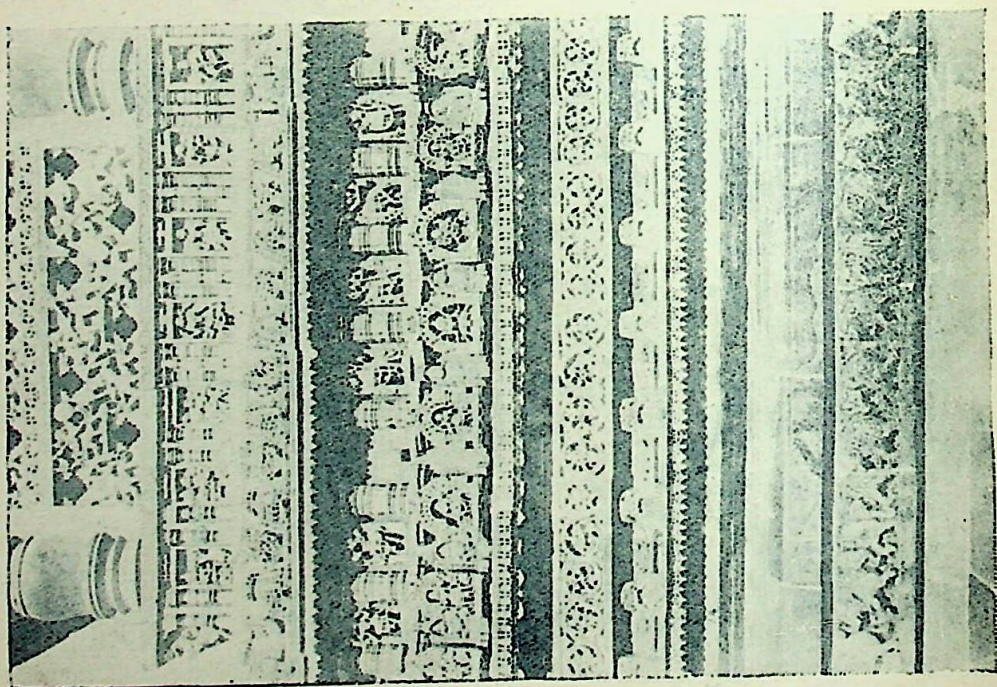

౨. చెన్నకేశవస్వామి దేవాలయము-బేలూరు

౪. స్తంభశిల్పము

శాస్త్ర కళాసామ్రాజ్యము-శేలారం

3. కుడ్యశిల్పము

౧

ఇది మనకు క్రొత్తది; మన భాషకు క్రొత్తది—
ప్రకృతిశాస్త్రసంబంధమును మొట్టమొదటి వలస;
స్వతంత్రముగ వ్రాయబడినది.

‘ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానమును సామాన్యజనుల హృదయమున కెక్కించు నుత్తమనవలలు శ్రేంచి, జర్మను భౌషలలోమాత్రమే కలవు. వాని ప్రబోధములన నాదేశములలో ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తలను, పరిశోధకులను అనేకులై నారు. ఆదేశములోని జ్ఞానము ప్రతి దినమును మానవోపయుక్తములగు క్రొత్తక్రొత్తవింతలకు దారిచూపుచున్నది. అందువలననే ఇంగ్లాండు, అమెరికాలుగూడ నిట్టిజ్ఞానమునకై శ్రేంచి, జర్మనుభౌషలను అధ్యసించుచున్నవి.’

విషయము ప్రకృతిశాస్త్రమునకు చేరినది; కాబట్టి రసవంతమైన కథకును, పాత్రపాఠకును ఇట్టి నవలలలో అంతగా చోటుండదు. మఱియు, ఇతర నవలలలోవలెగాక పీనిలో గ్రంథకర్త పాత్రలలో కలిసిమెలిసి, చదువరులతో నేరుగా మాటలాడవచ్చును.

అయినను, ‘విహంగయానము’ను చేత నెత్తుకొన్నవారు మొదటినుండి కడపటివరకు చదువక క్రింద పెట్టలేదు. ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానముకలవారికి ఇది విసోదము; పిల్లలకును, ఆ శాస్త్రజ్ఞానము లేనివానికిని ఇది Arabian Nights Entertainments.

౨

విహంగయంత్రము నీట మునుగఁగలదు; గాలిలో నెగురఁ గలదు; సముద్రమున తేలఁగలదు; తిమితిమింగిలములు మ్రింగినను భేదించుకొని వెలువడఁగలదు. ‘యంత్ర

మునకు అడుగున రెండుకాళ్లుండును. ఈ కాళ్లమీద నది చక్కగా నిలువబడఁగలదు. ఆకాళ్లను ఎత్తుచు, దింపుచు పక్షివలె నాయంత్రము నడువఁగలదు. కాళ్లకు అయిదేసి వ్రేళ్లు గలవు. ఈవ్రేళ్ల యందు మరల అమర్చబడి పాదగమనమునకు అనుకూలమును, ఒక మీట నొక్కినయెడల లోనుండి రెండుచక్రములు పాదముల క్రిందికి దిగును. ఈచక్రములతో నీయంత్రము మోటారు బండివలె పరుగెత్తఁగలదు. ఒకచుక్కాని యీ చక్రములను సరియైనదారిని నడిపింపఁగలదు. అవసరము పట్టు నేని మెడక్రిందిభాగమునుండి మఱియొక రెండుకాళ్లు క్రిందికి దిగఁగలవు. అప్పుడు ఈద్విపాద యంత్రము చతుష్పాత్తు కాఁగలదు. అట్లే యీ నాలుగుకాళ్లను లోని కీడ్పుటకు మఱియొకమీట కలదు. అప్పు డీయంత్రము పాదరహితమై పొట్టమీదనే దేరిపోఁగలదు. ఒకమీట నొక్కినయెడల పక్షి తొక్కలవంటి రెండు పెద్ద తొక్కలు పైకి రాఁగలవు. ఆతొక్కలు యంత్రసహాయమున కడలుచు నీనిర్మాణమును ఆకాశమునకుఁ దగినట్లు చేయును. మఱియొక మీట నొక్కినయెడల నీ తొక్కలు రెండుపెద్దచక్రములుగా మఱిపోయి గిరిగిరి తిరుగఁగలవు. అప్పు డది పొగయొడవలె మహాసముద్ర మధ్యమున సంచరింపఁగలదు. పక్షిమెడవంటి మెడయు, నం దిరుప్రక్కల రెండుకండ్లును, పెద్ద పాడుగైన మూతియు దీనికిఁ గలవు. గుండుచెబ్బ తగిలినను భేదింపఁబడని మిశ్రలోహముతో యంత్రపు ప్రభాగ మంతయు నాలుగుపాటలుగా నిర్మింపఁబడియుండును. పాటపాటకును నడుమ ప్రకృతిప్రాపకగుణముగల లోహవల్లికలు అమర్చబడియుండును.’

చూచుటకు పక్షివలె నుండు ఇట్టి యీవిహంగ యంత్రమున ప్రయాణము చేయుట విహంగయానము.

* కర్త: లేకమల్ల రాజగోపాలరావు; ప్రకాశకులు: ఆంధ్రసరస్వతీగ్రంథమాల, పరశువాకము, వేపేరి పోస్టు, చెన్నపురి.

విహంగయానము నాయకయగు ప్రేమవతికి ఆర్జున ద్వీపమును చేరార్చినది; సముద్రమధ్యమున ఆపన్నులైన వారికి రక్షణము కూర్చినది; సముద్రములకు కావలికాది జలాంతర్గాముల సంగతి యెరులకు తెలియకుండునట్లు కాపాడినది; శత్రువులు ఆర్జున ద్వీపమువంక రాకుండ చూచినది; భూప్రదేశములను శోధించి భావికార్యసాధనములకు సోపానములు నిర్మించినది; జగన్నాథుని సేవతో ఆరంభమై, కాశ్యాదిక్షేత్ర సంచారమువలన పవిత్రమై జగద్గర్భానికి పూనుకొన్నది. కాబట్టియే ఈనవల 'విహంగయానము.'

3

ఆర్జున విజయుడను ప్రకృతిశాస్త్రవేత్త ఒకనాటి సంజప్రాద్ధున పెద్దాపురముకొలలోనికి ఒకవిండ్రజాలకునివలె వచ్చి, సోదరుల మరణమువలన చాల చిక్కిపోవుచున్న లలితామహారాణిని కొన్ని ప్రకృతిశాస్త్రపు వింతలతో మెప్పించి, పెద్దాపురమున ఒక ప్రకృతిశాస్త్ర నిలయమును స్థాపింప నామెయాజ్ఞను పడయుచున్నాడు. ఆకేండ్లకు ప్రకృతినిలయము లోకోత్తరమైన మహాసంస్థ యైనది. అచ్చట శాస్త్రవేత్తగా నుండి ఆర్జున విజయుడు పుత్రమనోహరిణులను, జలాంతర్గాములను నిర్మించుచున్నాడు. లలితామహాదేవియొక్క ఆదరమున పెరిగినదియు, ఆర్జున విజయనియొద్ద విద్య చేర్చుచున్నదియు నగు ప్రేమవతి అనుపిల్ల ఈ నిర్మాణముల వలన లెక్కలేని ముత్యపుగనులను, రత్నపుగనులను, ప్రవాళపుగనులను కనిపెట్టి రాణిగారికి చాలసంపదను కలిగించుచున్నది. ప్రేమవతి ఆకాశమునందుమాత్ర మెగురగల పక్షివంటి విమాన మొకటి నిర్మించి, లలితామహాదేవి మొదలగువారితో బడరి, కేదారము, గంగోత్రి, యమునోత్తరి, పంచప్రయాగలు, కైలాసమును ఒక్కదినములో నేవించినది. ఒకనాడు కాశీ కేఠి గంగను తెచ్చి నాటిప్రాద్ధున తొమ్మిదిగంటలకు రామేశ్వరమున రామలింగస్వామికి అభిషేకముచేసి సాయంకాలమునకు మఱల ఊరుచేరినది. ఇట్లు సమస్తయాత్రలను నేవించి, హరిద్వారమునుండి హిమాలయయాత్రలు చాల

కష్టముతో చేయుచుండు యాత్రికులకొఱకు తన విమానమును వినియోగించి, నీటిలోను, గాలిలోను సంచారము చేయగల యంత్రమును నిర్మించుటయందు ప్రేమవతి నిమగ్నయై యున్నది.

ఒకనాడు లలితయు, ఆర్జున విజయుడను ఒక్కసారిగా ప్రజలలో ప్రకృతిశాస్త్రములపై ఉత్సాహము చెలరేగుటకు పెద్ద ఆందోళనము కావించుట మొదలగు విషయములను ప్రసంగించుచుండగా ప్రతీహారియొకడు వచ్చి ప్రేమవతి నలువురు చెలికత్తెలతో సముద్రవిహారము చేయుచు అందు మునిగిపోయి, రెండునాళ్లుగా కానవచ్చుట లేదని చెప్పగా విని, లలిత మార్చితయై సేలబడిపోవు చున్నది.

కాని, లలితకు తెలియకయే మంచి కట్టుదిట్టములతో ప్రేమవతి నలువురు చెలికత్తెలతోను, నూర్వరు సేవకురాండ్రతోను, వలసిన యంత్రకారిణులు మొదలగువారి బుగముతోను, ఐదేసివేలటన్నులు మోయగల మూడు జలాంతర్గాములతోను, నాలుగు వాయువిమానములతోను, ఏబది పుత్రమనోహరిణులతోను, సమస్త ప్రకృతిశాస్త్ర సంబంధమైన యంత్రములతోను, ఒక యేడాదికి చాలిన ఆహారాది ఇతర పదార్థములతోను ఒకనాటి శుభోదయమున శాంత మహా సముద్రమును గూర్చి వెడలిపోయినది. సముద్రగర్భమునందలి అనంత నిధులను సంపాదించి, ప్రేమవతి సముద్రరాజ్య పట్టభద్రయైనది. శాంతమహాసముద్రమున ప్రళయ భీకరములైన తుపానులు రేగుసమయమున వర్ష కాలమున తన చెలికత్తె కాపాడిన మున్నూటయొనుబడినల్వరు ఆపన్నులను నిర్మానుష్యముగ ఆర్జున ద్వీపమునకు చేర్చి, ఆద్వీపమును పరిపాలింపఁదొడగినది.

ఒకనాడు ప్రేమవతి ఇరువురు చెలికత్తెలతో సముద్రమున సంచారము చేయుచుండ్రి, నీట మునుగ యత్నించుచున్న రామభద్రుడను తన స్నేహితుని చూచి, అతని వృత్తాంత మడుగుచున్నది. తానును, వీరభద్రుడను విహంగ యంత్రములలో నిరంతర ప్రయాణము చేయుచు, భూలోకపటమును చిత్రించుచు, శాంత

మహాసముద్రమున అక్షాంశము ౧౧° ౪౩' ౨౯" ధ్రువాంశము ౨౧° ౫౭' ౧౬" గల ప్రదేశమున ఎగురుచుండగా, దిగువ సముద్రములో మునిగిపోవుచున్న ఓడయొక్క తెఱచాపకొయ్యను తమ యంత్రముల పాదములకు బంధించి, దానిని మునుగకుండ చేయఁ జూచియు, తెఱచాపకొయ్య దృఢముగా లేక యంత్రపు కాలిలోనికి వచ్చి ఓడ మునిగిపోవుటయు, ఓడను కాపాడుటకై తనయంత్రముతో మునిగిన వీరభద్రుడు ఎన్ని దినములైనను పైకి రాకుండుటయు రామభద్రుడు ప్రేమవతికి తెలుపఁగా, ఆమె సువర్ణయంత్రముతోను, పరివారముతోను, పుత్రును హరిణులతోను నీట మునిగి పోయి, ఎంతోకష్టముతో సముద్రగర్భమున మార్పి తులైయున్న వీరభద్రుని, ఆతని అనుచరులను కాపాడి, రామభద్రుని కనిపెట్టినది, వారితో మానవోద్ధరణమునకు పూనుకొనుచున్నది.

పిమ్మట ఎరిబస్ అను అగ్నిపర్వతమునకు ఆఱువేలమైళ్ల కావల భూగర్భమున ఒకమైలులోతున వీరి సహాయమున ప్రేమవతి అమరావతీవిశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించినది.

ఇట్లుండఁగా, సుమత్రాదీపమునుండి బయలుదేరి అష్టోలియావంకకు పోవుచుండఁగా నడుమ కొట్టిన తుపానులో చిక్కి, గాలి యొచ్చినట్లై పోయిపోయి, మంచుకరుళ్ల నడుమ బంధింపఁబడి, కొట్టుకొనివచ్చిన ‘సాగరసంచారి’ అనుఓడలోని ఆంధ్రులను కాపాడఁజేసి, ప్రేమవతి వారిలో మువ్వరికి తన దర్శన మిచ్చుచున్నది. ఒకనాడు ఓడనాయకునికి వీరభద్రుడు అమరావతీ విశ్వవిద్యాలయములోని వింతలను జూపుచున్నాడు.

తరువాత ప్రేమవతి ఆహ్వానించుటవలన లలిత, ఆర్ణవజయ్యాడు మొదలగువారు ప్రేమవతి పంపిన సువర్ణ విహంగములలో పెద్దాపురమునుండి బయలుదేరి అమరావతీ విశ్వవిద్యాలయములో ప్రేమవతిని కలిసికొనుచున్నారు.

పిమ్మట, చాలబలవంతపెట్టి అందరును ప్రేమవతిని ఆర్ణరాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తను చేయుచున్నారు.

‘ప్రేమవతి లోకోద్ధరణమునకు పూనుకొనెను. నానారాజసభాసభ్యుల రాష్ట్రములలో ఎందుఁ జూచినను విద్యాశాలలే! ఎందుఁగాంచినను యంత్రశాలలే! ఎందుఁ జూచినను ప్రేమపూరితములైన ఆపనుద్ధరణ క్రియాకలాపములే! అమరావతీవిశ్వవిద్యాలయము పండితులను, జగద్గురువులు ప్రచారకులను ప్రసాదింపఁగా, నిర్బంధవిద్యయు, ఆపన్నులను రక్షించుటయు రాజశాసనములు కాఁగా, జగద్వ్యాప్తమైన ప్రేమమే జీవితాదర్శము కాఁగా, క్రమముగా లోకములు అంధకారమునుండి జ్ఞానశోభిని బడయదొంకొన్నవి.’

ఇది కథ.

౪

‘నుదుట పెద్దకుంకుమబొట్టును, పక్షియాకలతో నలంకరింపఁబడిన యెఱ్ఱుని తలగుడ్డను, చంకను ఒక బొంతను, కుడిచేత నొకపెద్ద నెమలికుంచెను, కార్ణకు కొయ్యపావుకోళ్లను ధరించి, రాణిగారియెదుట, ‘ఆస్యశ్రీ ఇంద్రజాలముహాంత్రస్య భాస్కర ఋషిః ప్రాచీనాంధ్రాక్కుర రగడ, సీసాదయః ఛందోవిశేషాని నవీనపాశ్చాత్య ప్రకృతిశాస్త్రాదయః దైవతాని, న్యాయకా, క్యావెండిష్ ఇత్యాదయః నిరంతరసేవకాః...’ అని ఇంద్రజాలికుడు కొన్ని మంత్రములు చదివి నెమలి కుంచెను ముమ్మాటు అడించి వారికి చూపిన వింతలుగల మొదటిప్రకరణము చదువునప్పుడు శాస్త్రప్రచయము లేనివారును, పిల్లలును మహారాణిగారితో ‘ఆశ్చర్యములో మునిగిపోవుచున్నాను’ అనకమాన్దరు.

‘కమ్మని కీర్ణహస్తోను, నిద్రంపుమెటుంగుమేని చాయతోను, హస్త కంకణములతోను, ఆభరణములతోను పదియడుగుల పొడుగును, మాండడుగుల వెడలుపును గల మానవాకారమును నొక సుందరమైన యాడుదాని యాకారమును గలిగి, ఇచ్చవచ్చిన వోటికి తీసికొనిపోగల పుత్రమనోహరిణులు; ‘నూదులు, కత్తులు,

బట్టలు ఆరవేసికొను తీగలు, ఆకుతాయి; సుత్రై, అడ కత్తెర, కత్తెర, అంపము, ఉలి, కొలబద్ద, కదురు, కండె, గాలము, వండుకొనుప్రాయిగ్వి, విల్లు, అమ్మలు, వింటినారి, శూలము మున్నగునవి చాలగలిగి, వేబాడుటకు, బట్టలునేయుటకు, వడ్రము, కమ్మరము, కంసాలి పనిచేయుటకు శత్రువులతో యుద్ధమొనరించుటకు పనికి వచ్చు విసనకట్ట, వేయిచేతుల బాణాసుర యంత్రము; 'ఇనుపకవచములను బాణములను గరించినవారి నెందఱు నైన ఆకర్షించి తనకు ఆంటుకొనిపోవునట్లు బంధించి నేయు' శిరోనామకాస్త్రము; విష వాయువులను కలిగించు వాయువ్యాస్త్రము; రక్తమాలిన్యము గూర్చు నాగాస్త్రము; తన్ను మానవుడు తాకెనేని వాని స్ఫుర్కల సమాహమంతయు వితాకు చెందజేయునది, అగ్నిస్వరూపమై శత్రువులను దహించివేయునది మొదలగు విద్యుద్బాణములు; మారడుగుల యెత్తున, నలువది యడుగుల చుట్టుకొలతయు గలిగి వైకుంఠనాయకుని రథమువలె నున్న పక్షికటము; నడచిపోగల తెల్లని యంత్రపుటేనుగులు; భరతశాస్త్రము ననుసరించి ఆడుచు, సంగీతశాస్త్రము ననుసరించి పాడగల కీలు బొమ్మలు; ధూర్జకమునంతను కంపింపజేయగల పరమాణుభేదక యంత్రము; జలగర్భములోని గనులను, జంతువులను గనిపెట్టగల జలగర్భశోధని— ఇటువంటివి శాస్త్రపరిచయము లేనివారికిని, పిల్లలకును వింతలు.

కాని, ఇవి 'శాస్త్రసిద్ధిముగాని శాస్త్రవ్యతి రిక్తములు కావు'.

౫

'ఆంధ్రులకు ఆవేశ మన్నిటను అధికము' అయినను, ఇది చూడుడు:

ఒకక్షణమైనను ఆలస్యము కారాదని పరదేశములు తీరమగు వ్యవహారములు జరుపుకొనుచుండగా 'ఆ ప్రక్కనే ఆంధ్రదేశమున దీర్ఘనిద్ర. గోడనుండి మఱల నిద్రకుల భయంకరమైన గుఱుశబ్దములు. ఒకడు ఒక నిద్రకుని లేపుచున్నాడు. వెంటనే ఆనిద్రకుడు లేచి

తన్ను లేపినవానిని చావమోది మఱల పండుకొని గుఱుపెట్టుచున్నాడు.'

... ..

'భరతవర్షములో చెన్నపురి తంబుపెట్టిపీఠిలో నాలుగేండ్ల యొకబాలిక రెండేండ్ల తన తమ్ముని పోషించుకొనుచున్నదట! ఎవ్వరును ఈ నిసువులకు దిక్కులేరట! తమ్ముడు మార్గమున నడచు శకటముల క్రిందికి పకవెత్తుచుండగా ఆతమ్ముతో ఈయక్కవచ్చి వానిని లాగినేయుచుండునట! భుజించి పీఠిని బాట వైచిన యెంగిలియాకులనుండి అన్నము తెచ్చి అక్క తమ్మునికి తినిపించునట! ఒకనాడు తమ్మునికి జ్వరము వచ్చినది. ఏమి చేయవలయునో అక్కకు తెలియదు. ఏడుపుచు నా పసిబాలిక వానిప్రక్క గూరుచుండగా నెదుటియింటి బ్రాహ్మణుడు పిల్లనాడు మరణించునని శంకించి "నిర్భాగ్యురాలా! నీతమ్ముని ఈపీఠినుండి తీసికొని పోయెదవా లేదా" అని బెత్తముతో వారి నిద్దఱును కొట్టపాగెనట! దేశనాయకులగు మహాధనికు లెవతో వీరిని నిత్యమును జూచుచు పోవుచుందురుగాని—నాటకములకును, భోగములకును బోవు ధనములో నొక్కదమ్మిడీయైన వీరి కిచ్చుటకు వారికి దరిద్రమట!'

... ..

'నెలకు పదిరూపాయల బడితము, పదునాలు రూపాయల నిర్భాగ్యపు సత్రభోజనము, ఇంతయు కర్చుపెట్టగా జీవనోపాధిహార్పలేని శుక్లమైన శాస్త్రజ్ఞానము—పెద్దపరీక్షలకు చదువుచో నిండ్లు వాకిండ్లు తాకట్లు. అటుపై అన్నము లేక అవ్వకష్టములు— ఏమాలిపనిలో చేరి యొకపావలా గణించి గంజినీళ్లయిన త్రాగవచ్చునుగాని యీచరువు లేవ్వరు భరింపగలరు? ఈ శుక్లవిద్వాంసు లెందుకు పనికివత్తురు?'

... ..

'బాజ్జ సవరించుకొనుచు, మిసములు మెలిపెట్టుకొనుచు కొందఱు నాయకులు తీటికయే లేక కష్టపడుచుందురు.'

* * * * *

‘ఈనమను నట్టి యొక (గ్రామపరిపాలనా) సంఘములోనివారు కఙ్గియవూని తలలుపగులగొట్టుకొనుచుండగా రాష్ట్రీయప్రభుత్వమువారు అడ్డురావలసివచ్చినది. ఎన్నికలగువాఁక నొకఁడు ప్రజల బంటు. అటువెనుక నాతఁడు చిత్రముగా కండ్లను, మాతని త్రిప్పనేర్చిన అలభ్యదర్శనముడను నంతఃపురకాంత.’

ఇట్టివి చదివినప్పుడు ఎందఱు తడిసిచూచుకొరు!

౬

ఈ నవలలోని శైలి గ్రాంథికము; సంవిరోధి చిత్రము.

శ్రీమతి నామ సంవత్సర శ్రావణమాస శ్రావణమాసమున వాస్తావోమనారమున కేతగ్రస్త సూర్యోపరాగ సమయమున బెజ్జి డాలోని కృష్ణాతీరమున ఆర్షజయుని ఉపన్యాసము చదువునప్పుడు గ్రంథకర్త గొప్పవక్త అని తోచును.

భావ గ్రాంథికమైనను సభావణలు సహజముగ నే యున్నవి.

కర్ణనలలో నీరితైలి చాల మెరుగెక్కియున్నది. ఈ Aurora Australis వర్ణన చూడఁడు;

‘ఒక్కొక్కవేళ ఆకాశమున విద్యుజ్జ్వలములు ఆకస్మికముగా మెరిసి నూయమగుచుండెను. కొంచెము ముతీకిచెంపినట్లున్న ఆకుపచ్చని తీగలవంటి మెఱుపుల ముందు మెఱుముచుండెను వెంటనే యవి యదృశ్యమై గులాబిరంగు మెఱుపులు వచ్చుచుండెను. ఆవెంటనే యవి యదృశ్యమై తెల్లని తీగకడ్డలు ఆకాశమున మెఱయుచుండెను; ఆతరువాతిక్షణముగానే వట్టి యాకాశము; ఏమెఱుపును నుండదు. ఇంతలో చూచుచుండఁగానే ఎఱ్ఱని కాంతిరేఖలు; చూపలులు హృదయంగమమైన యాకాంతులను గ్రహించులోపలనే బంగారచాయలు. ఈరీతిగా ఆదీర్ఘనిశాంధకారమునందు ఆకాశమున విద్యుజ్జ్వలములు అప్పుడప్పుడు మెఱయుచుండెను. కన్నులకు స్వాద్యవులై మనస్సునకు అమృతధారలై యీ విద్యుజ్జ్వలములు దేవమాతలవలె ఆకాశమున కోభాయమానముగా తళుక్కుమనుచుండును. ఈదృశ్యమును ఏమానవుడను తనజన్మలో మఱచిపోలేడు.’

... ..

కాంతమహాసముద్రపు ఈశుపాను చూడఁడు:

‘మెఱుములతోను, మెఱుములతోను, నిబిడికృతమైన కార్యములతోను నిండి చిల్లిపడినట్లు ఏమానవుడొండుములవంటి జలధారలను ఆకాశము ఆమహాసముద్రగర్భమున క్రుమ్మరింపసాగినది. గంటకు నూరుమైళ్ల వేగముతో సుడిగాలియొక్కటి బయలుదేరి తన కందినప్రతివస్తువును చిమ్మిపాతనైచుచున్నది. అడుగున నల్లని నీరున్నది; పైని కాలుమేఘములున్నవి; మేఘముల నల్లని చీకట్లు సముద్రజలములో ప్రతిఘటించుచున్నవి; నీలాంజనతుల్యమైన సముద్రజలము మేఘములనుండి ప్రతిబింబించుచున్నది; రెంటినుండియు నూచికాభేద్యములగు చిమ్మచీకట్లు రోదసీసపారము నూనించుచున్నవి; చీకటివీరిన చీకటి చేరి దట్టమై చిక్కఁబడి, గట్టిపడి జగములు నిండి అంధకారమునకు సహితము అంధత్వమును గూర్చుచున్నది. కొండల పొడుగున లేచు సముద్రపు టలలు వాయువేగముతో పరువెత్తుచు మహాసముద్రమునూడ తరుప్రవాహములలో ముంచివైచియొచ్చు కొనిపోవుచున్నవి. అది భయంకర సమము; ప్రళయశక్తులు తాండవమాడుచు చెలరేగు దుర్దినము.’

౭

‘విహంగయానము పిల్లలకు ‘Fairy Tales’; దేశాటనప్రియులకు ‘Book of Exploration’; హాస్యప్రియులకు ‘Tit Bits’; సంస్కరణ ప్రియులకు ‘Social Reform’; స్వప్నప్రియులకు ‘Utopia.’

Jules Verne, H. G. Wells ల నవలల కేమాత్రమును తీసిపోవని ఈనవలను వ్రాసి.

౧. “ప్రకృతిశాస్త్రములే మానవజీవితమునకు సర్వవిషయములను ప్రథమప్రమాణములు.

౨. ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞానసంపాదనమే నిజమైన విద్య.

3. ప్రకృతియంతయు మానవునకు బంటు ;
కాస్త్రజ్ఞానమే ప్రకృతిని నడిపించు సాధనము.

౪. ప్రపంచము నిత్యము, మానవజీవితము, ధ్రువము.

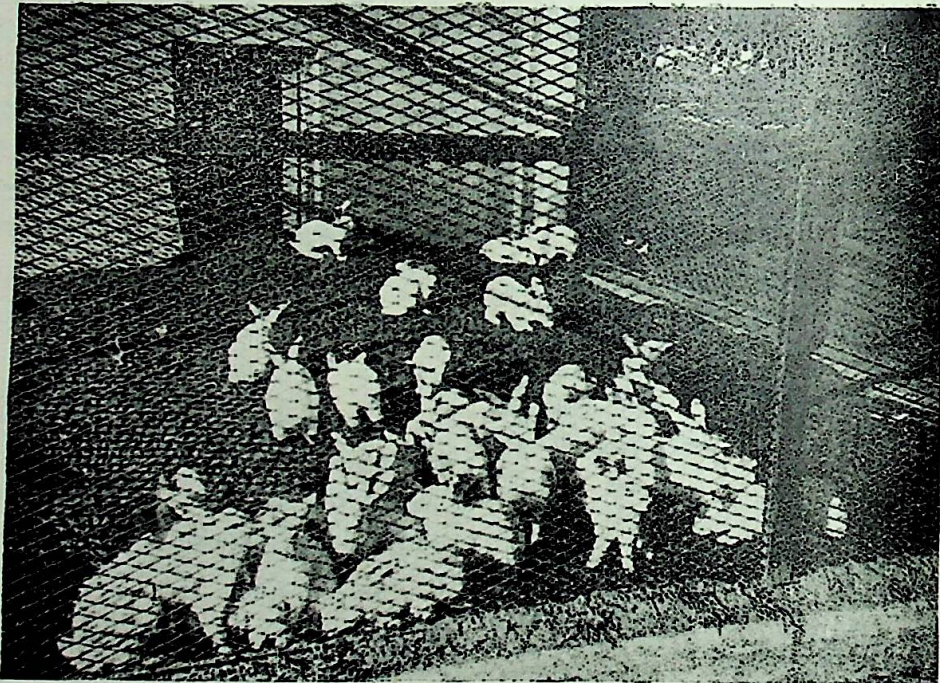
౫. సర్వమానవసముద్ధరణమున కనుకూలించు జీవితమే ధర్మమానకు నిదానము.

౬. అవ్యాజమైన సర్వమానవప్రేమమే జీవితాదర్శము.

2. ఈశ్వరుడే జగన్నియంత"

అని సర్వమానవ హృదయములందును సువర్ణాక్షరములతో లిఖింపజూచిన శ్రీయుత శేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు ప్రకంసనీయులు.

ఈ నవలలో దొరలిన అచ్చుతేప్పలను రెండవ ముద్రణమున సవరించుటకు వీరి కాంగ్రెస్ లోకము అవకాశము కలిగించును గాక !

జైలు

—మూర్య.

“వీరపూజ మానవులకు జాతీయధర్మములలో నుత్తమధర్మము. వీరులు లోకపరిణామప్రాప్తికై యవతరించెడి మహానుభావులు. వీరుల సంకల్పములు దారములు; భావములు విశాలములు; ఆవర్ణములు పవిత్రములు; భక్తి యభివృద్ధి; ఆచరణములు ధర్మసంస్థాపనానుకూలములు. వీరులు దేవాంశసంధూతులు. వీరుల చరిత్ర మున్నతమయిన కైలాసభిరమమలె గంభీరము; దివ్యమయిన గంగాజలమునీతి నాప్యాయకరము; మహత్తరంబయిన దీప్తప్రభవలె భాసమానము; ఉద్యానోదూతంబైన మలయానిలంబుపడిది. సువాసనాసంకల్పితము. * * * భావ ప్రపంచవిహారలయిన మహాకవులు, కళాభిజ్ఞులయిన యంత్రనిర్మాతలు, విజ్ఞాన సంపన్నులయిన శాస్త్రజ్ఞులు, భావోద్దీపకులయిన గాయకశ్రేష్ఠులు, తత్వజ్ఞులయిన మతస్థాపకులు, యుద్ధ విశారదులైన శూరులు, వీరగుణసంపన్నులు. * * * యుగప్రభావము ననుసరించి వీరులను రాజసభావ మావహించినపుడు జిజ్ఞాసాభిలాషయును ప్రబలుట లోకచరిత్రవలన విశేషమగుచున్నది. ” †

ఈవాక్యములు వీరుల స్వరూపస్వభావములను తెలుపుచున్నవి.

భారతదేశ మిట్టి వీరవతంసముల కెందరకో పుట్టి నిల్లు. వారిలో రాజపుత్రు లగ్రగణ్యులు. వారిదేశకాల ప్రశస్తి లిట్టివి:

“క్రీస్తుశక మేడవశతాబ్ది నడిమిభాగముననుండి పండ్రెండవశతాబ్ది కడపటివరకు వీరిప్రాబల్యమును,

ప్రాముఖ్యమును అధికముగ నుండినందున హిందూదేశ చారిత్రమున నీకాలమునకు రాజపుత్రయుగమని పేరు కలిగినది. ఈకాలమున ఉత్తర దక్షిణ హిందూదేశము లందు విలసిల్లిన రాజ్యములన్నియు రాజపుత్రులవే. ఈరాజ్యములలో దేనికది స్వతంత్రమయి, సార్వభౌమ పదవి కాశించి యిరుగుపొరుగు రాజ్యములతో నిరంతరము కలహించుచువచ్చినది. రాజపుత్రుల యీ నిరంతర కలహములవలన మహమ్మదీయుల కిటుతరువాత హిందూదేశమును జయించుట కడుసుకరమయినది. మహమ్మదీయ యుగమునందుగూడ రాజపుత్ర రాజ్యములు కొన్ని మగ్గహిందూదేశమునందును, మాళవ రాజపుత్ర స్థానములయందును దమ స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనుచు వచ్చినవి. ఈరాజ్యములనుగూడ కబళింప నాకలిగొన్న మహమ్మదీయులకును, ప్రాణముల పణముగ నొడ్డియైనను దమ స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొన వీరకంకణముకట్టిన రాజపుత్రులకును జరిగిన భయంకర సంగ్రామము లసంఖ్యములు. ఈసంవర్షమున రాజపుత్రులు చూపిన అనుపమాన శౌర్యపరాక్రమములును, ఆత్మగౌరవస్వదేశ స్వాతంత్ర్యాభిమానములును ఆక్కజముగొలుపు వీరగాఢలయి రాజపుత్రస్థానము వీరకథానకములకు పంటపొలమయినది. ” †

వీరవంశముపుట్టుపూర్వోత్తరము లీతీరుని:

“రాజపుత్రులు తాము చంద్రవంశ క్షత్రియులమని, సూర్యవంశ క్షత్రియులమని, పాండవుల సంతతి వారమని, రాముని సంతతివారమని చెప్పుకొందురు. పూర్వకాలమున భూలోకము ప్లేచ్ఛసంబాధితముకాగా

* కర్త: డి. రాజశేఖరతావధాని; క్రాను నాల్గుపుటలపైజా, పుటలు ౨౫ + ౧౩ + ౮. వెల రుగ-౧-౦. గ్రంథమువలయువారు, ప్రొద్దుటూరు మునిసిపలు హైస్కూలు హెడ్ మేష్టరు శ్రీ పి. ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ (బి. ఏ., యల్. టి) గారికి వ్రాయవలెను.

† ‘వీరపూజ’ ప్రస్తావన; శ్రీకాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు వ్రాసినది.

తన్ని వారణమునకయి అబూపర్వతశిఖరముమీదగల తన యన్నికుండముననుండి వసిష్ఠమహర్షి వరుసగా పరమారులను (ప్రహారులు), పరిహారులను (ప్రహారులు), సోలంకులను (చాకుక్కులు), చాహణులను (చాహుమాణులు) స్థూలియించెను, పరంపరాగతముగావచ్చు నొక యైతిహ్యము కారణముగ * * * (పయి) నాలుగు రాజపుత్ర వంశములవారు మాత్రము తాము అగ్నికుల క్షత్రియులమని విశ్వసింతురు * * * రాజపుత్రులు వేదకాలపు క్షత్రియుల సంతతివారని చరిత్రకారులలో కొందరయందే శ్రమయినను వారు క్రీస్తుశకమునకు పూర్వము రెండవశతాబ్దమునండి హిందూదేశముపయ దండై తివచ్చి యిచ్చట స్థిరపడిపోయిన విదేశీయులగు యవనశక పష్టావహూణాదుల సంతతివారని చాలమంది సిద్ధాంతి కరించినారు. పైని పేర్కొనిన విదేశీయులు దేశీయులతో సంబంధబాంధవ్యములు నెరపి క్రమముగా హిందూమతావరణమున బ్రవేశించినచెనుక వారిలో గొప్పవారు క్షత్రియులుగ పరిగణింపబడుచు వచ్చి రనుటకును, విదేశీయులనుండియేకాక దేశీయములయిన యాదిమజాతులనుండియు గొన్ని రాజపుత్రవంశము లేర్పడియుండుననుటకును అవకాశములు గలవు * * * కొన్ని శకకుషాణజాతులనుండి యేర్పడినవనుటకు కాక పోయినను హూణులయందలి గుజారులనుతెగనుండి యేర్పడినవనుట కాధారములు గలవు. ప్రతీహారులవంటి ప్రసిద్ధరాజపుత్ర వంశములు కొన్ని గుజారులనుండి యేర్పడినవే * * * గోందులు, భారులు అను మధ్య హిందూదేశమునందలి యాదిమజాతులనుండి పరిణామమును జెంది రాజత్వము నందినవే. హిందూమతమును, హిందూసంస్కృతిని పునరుద్ధరింప దీక్షాకంఠము కట్టిన బ్రాహ్మణు లీవంశముల యుత్పత్తికథనమున పౌరాణిక వంశసంబంధము నతుకుపరిచి తద్వంశజాలకు క్షత్రియత్వము నాపాదించి వారిమాత్రమప్రావకముల తమ మతమును వ్యాపింపజేసినట్లు కన్పట్టును. అంతటనుండి

యావంశములవారు సూర్యవంశజులుగనో, చంద్రవంశజులుగనో పరిగణింపబడుచువచ్చిరి. " ౨

దీనినిబట్టి రాజపుత్రు లాదిమజాతులసంతతివారు, సంకరజాతుల సంతతివారు నగుదురనియు, సూర్యచంద్ర వంశములవారు కారణియు లేరుమన్నది. వీరు ఏకైక తికించెదినవారయినను భారతదేశము నేడెనిమిది శతాబ్దిలకాలము నై దేశీకులగు మహమ్మదీయుల యాక్రమణముపాలు కావండ రక్షించుటకు ప్రాణములను ధారవోసిన మహాయోధులగు సత్తము. కావుననే వీరు భారతీయవీరులలో నగ్రగణ్యులని కీర్తినిబడసినారు. ఈకీర్తిమాధులవంశము లనేకములు తామరతంపరగ తీగలుపొసగినవి.

రాజపుత్రపేర్కొనరును నెలకొలిపరాజ్యము లనేకములు. వానియందు పేరుపెంపులను గనివది మేవాడరాజ్యము. అది రాజపుత్రస్థానమున కలంకారము; వీరపురుషులకు, వీరమాతలకు, వీరపత్నులకు నిలయును. ఈరాజ్యమును పరిపాలించిన రాజపుత్ర వంశమువృత్తాంత మిది:

"ఈయుగమున వర్ధిల్లిన రాజపుత్రవంశజులలో మేవాడను బరిపాలించిన గుహిలోటులను సిసాదియా లొకరు. వీరు సూర్యవంశజులు. ఈవంశమును స్థాపించిన వాడు బాప్పారావల్. మేవాడపయి అరబ్బులు దండై తివచ్చినప్పు డితడు భిల్లులసాహాయ్యమున వారి నోడించి తరుమగొట్టెను. ఇతనికుమారుడు గుహిలును రాజపుత్రస్థానమునందలి చిత్రూరుదుర్గమును వశపరుచు కొనెను. నాటనుండి ఎనిమిదిశతాబ్ది లనగా అక్బరు రాజ్యకాలమువరకు అదియే యీవంశమువారికి రాజధానిగ నుండెను. క్రీస్తుశకము పదునూడవ శతాబ్ది నుండిమాత్రమే యీవంశమువారు మహమ్మదీయుల తోడి సంగ్రామములందు రాజపుత్రవర్గమునకు నాయకులయి రాజకీయముగ మిక్కిలి ప్రాముఖ్యమును బడసిరి. " ౩

౧, ౨, ౩. సుప్రసిద్ధచరిత్రకారుడు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారి 'హిందూదేశచరిత్రము,' ౧౯౩౪ సం. ముద్రణము.

వీరరసార్ద్రములు, ఆశ్చర్యానందములకు తానకములు నగు నీమేవాడురాజపుత్రపీఠవరుల కథానకములను సహృదయుడు కర్నూల్ జేమ్సుటాడుదొర ఆంగ్లభాషయందు రసోత్తరముగ గ్రంథముగ రచించి కీర్తిని మించినాడు.

శిశోదియావంశీయులగు రాజపుత్రపీఠులలో అప్రతిమప్రతాపుడగు రాజాప్రతాపసింహుడు మేటి. ఇతడు 'నిరుపమానదేశభక్తుడు. రాజ్యములేక, దుర్గములు లేక, సైన్యములేక, ద్రవ్యములేక, తలదాచుకొనఁ జోటులేక, తిన తిండిలేక, హారావశీలైనాను పులలోఁ బిడికెడు బీడుగడ్డియు, దోసెడు నీరమును గ్రహించుచు నాత్మస్వాతంత్ర్యముఁ గోలుపోవ నిష్టపడక ప్రపంచోన్నత ప్రబలవిరోధి-శిల్పి శ్వరుడు, గుగ్గిలక్షుల సాదాతిబలము, గుగ్గిలక్ష లాశ్వీకదళము, గంజేలు వారణములు, పదివేలు పిరంజలు గల దొడ్డసార్వభౌముడగు అక్కరపాడుసాహితో ప్రతిఘటించి యిరువదియైదువత్సరము లవిచ్చిన్నముగ యుద్ధము సాగించి గెలుపొంది యాభిజాత్యము, నాత్మదేశగౌరవమును నిలువజెట్టిన విశ్వపీఠచూడామణి.' ఈవీరచూడామణి భారతీయులకు నిత్యోపాస్యము. ఈతని యుదాత్తచరిత్రము నిరంతర సారాంశమోగ్యము.

పురుషసింహుడు నీ రాజాప్రతాపసింహుని ప్రశస్తచరిత్రము నే డాంధ్రమున పద్యకావ్యముగ నెలసినది. దీనిని దుర్భాక రాజశేఖరకవిసింహము నెలయించెను. ఇయ్యది యించుమించుగ పందొమ్మిదివంశల పద్యములుగల అయిదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. వస్తుగౌరవమునను, గ్రంథవిస్తృతిని ఈకాలమున నెలువడుచున్న కావ్యములలో దీనికి మహత్త్వము సమధికమయ్యెను. ఇందు కేవలము ప్రతాపుని చరిత్రమేకాక

మేవాడును పాలించిన తత్కూర్పుల చరిత్రమును సంగ్రహముగ గ్రంథారంభ భాగమున వర్ణింపబడినది.

ఈ గ్రంథమురచనమునకు ప్రధానాధారము టాడుదొర ఆంగ్ల గ్రంథము. 'ఇందలి పాత్రములన్నియు దేశేతిహాసరంగముల నర్తించినవియే.' 'వీరిరువురఁ (ప్రతాపుడు, అక్కరు) గూర్చియుఁ బ్రత్యేక చరిత్రముల నెన్నిటితో పఠించితిని. పూర్వ చరిత్రగ్రంథములలోని యంశములు గ్రహించి వ్రాయుటతప్ప గ్రాత్రకథలను జేర్పలేదు.' 'ప్రతాపుని హృదయమిత్రుడయి మెలగిన భిల్లలోకసార్వభౌముని జేరు 'భీమచాం'దని మాత్రము వాడితిని. ఇదితప్ప కథాంశమున నామారు పాక్కడునులేదు' అను గ్రంథకర్తవాక్యము లీకావ్యము యొక్క చరిత్ర ప్రామాణ్యమును చాటుచున్నవి.¹

గ్రంథకర్త కవి, శతావధాని. కావ్యనాటకములను పెక్కిటిని రచించి యీకవి 'కవిసింహ' మయినాడు. అష్టావధానశతావధానముల ననేకముల విజయమును వరించి యాయవధాని 'అవధానిపంచానన' మయినాడు. ఈయన వీరసత్వసంపన్నుడు. ఈయన కృతులు వీరరసప్రతికృతులు. వీరవరులగాక లీవీరసమ్యుని హృదయమునకు సాక్షాత్కారము నొసగి వీరరసప్రవాహినులగు పృథులకావ్యములయి వెలసినవి. ఇట్లు అగ్రలించిన అలవాటునను, పెంపుగనిన నేరుపునను చేయవడిదిగిన యాయన నేడు రచించిన యీ రాజాప్రతాపసింహచరిత్ర మీయనరచనములకు మేలుబంతి. దీనిని నెలయించి యిపు డీయన 'కావ్యకళానిధి'యు నయినాడు.

ఈయశుండకావ్యమున కవితాసామగ్రి గ్రంథకర్తసామర్థ్యమున కుద్దిగా నున్నది. ఆయన 'అవధాని

గ. రాజస్థాన కథావళిని శ్రీ చిలకమర్రి లక్ష్మీనరసింహముగారు తెలుగున వచనరూపమున నిదివరకే రచించియున్నారు.

1. చరిత్రప్రామాణ్యము మరింతగట్టిగ నుండవలయునని కాబోలు గ్రంథకర్త 'అవసరమయిన తావులెల్ల నాంగ్లగ్రంథములనుండి యాధారముల నధోభాగసూచితముల' గావించినారు. ఇందువలన గ్రంథము పెరుగుటతప్ప నితర ప్రయోజనము కానరాదు. కావ్యపతనావసరమున చరిత్రప్రామాణ్యమును చర్చించుట రసహృదయులపనికాదు.

పంచానామకదా, తత్కవ్యమున కవితాసామగ్రి యేల కడమవడును?

అవధానుల వాఙ్మయభండార మపారమయినది. కవితాసామగ్రి దాన నిత్యపుష్కలము. నిరంతర సాహిత్యప్రపంచపరికిలనమున సేకరించి దానిని వారు స్వోపయోగముకొరకు దాచియుంచుకొందురు. వాఙ్మయప్రపంచమునగల సరసములగు పదములు, చదునయిన సమాసములు, కుదురుయినవాక్యములు, తీయనిజాతీయములు, జానుదెనుగునుడికారములు, మనోహరములగు వర్ణనములు, ప్రశస్తములగు లోకోక్తులు సూక్తులు, అద్భుతములగు కల్పనములు, హృద్యములగు నలంకారములు మొదలగునవి యాకవితాసామగ్రి. ఈగ్రంథమున నట్టిసామగ్రికి కొరంతలేదు. అలంకారములు- ఉపమానంకారము లందును-అసంఖ్యము లిందు గలవు. వానిలో పెక్కిటి కపూర్వతయు నవ్విినది. గ్రంథమున నవిరళముగనున్న నవ్యకల్పనములు గ్రంథకర్త కల్పనాకాశలమునకు జక్కని తెలివిది.

గ్రంథమున వర్ణితమయినవి భయంకరమహాసంగ్రామ ఘట్టములు. ప్రచండపీరు లుభయపక్షముల యోధులు. తదియమగు సుత్సాహమును, ఉద్రేకమును, శౌర్యమును, ధైర్యమును, సాహసమును, రాజభక్తిని, కార్యదీక్షను ప్రకటించు పదసంచయము యుద్ధానురూపమయి వీరరసప్రాచుర్యమును ప్రకటించుచున్నది. ఆశ్చర్యమును, భీతిని, ఏవను, దైన్యమును, దయను, సానుభూతిని జనియింపజేయుపట్టు లిం దనేకములు గలవు. రాజపుత్రపీరుల దేశభక్తి సాటిలేనిది. భిల్ల పీరులస్వామిభక్తి అనన్యార్పణము. మాతృదేశోద్ధరణమున కయి రాజపుత్రులుపడినపాల్లెల్లహృదయవిదారకములు. కవితాధార ఉత్కృలముగపొంగిన వర్ణనాకాలమునందలి మహానదీప్రవాహమువలె నిరాఘాటముగ పరువులు వారుచుండును. అందందు దాన పూర్వకపుల ధోరణియు పాడకట్టుచుండును.

ఈగ్రంథమునితివృత్తము కల్పితము కాదు; వాస్తవికమగు చరిత్రము. 'పూర్వచరిత్ర గ్రంథముల

లోని యంశములను గ్రహించి న్రాయుటతప్ప క్రొత్త కథలు చేర్చబడనిది. 'కల్పనలుగాని, యతిశయోక్తులుగాని విధిగ నూనివేయబడినది.' 'కథాంశమున మారు పొక్కుడును లేనిది.' ఇట్టి కేవలచరిత్రమును పద్యముల నిబంధించినాడు కవి. 'ఇందలి పాత్రములన్నియు దేశేతి హాసరంగముల నర్తించినవి' కావున వాని యాచిత్యమును విచారించవలసిన గూఢశక్యములేదు. అయినను సహజుఁగ శీలవంతము లగుటచే వాని కాచిత్యము తనంతనలవడినది.

ఈ గ్రంథము నాది నపూర్వమున పద్యమయ 'పూర్వసీతిక' గలదు. దానిపరిమితి డెబ్బదియేడు నానా జాతుల పద్యములు. అందు ముప్పది పద్యములమేర 'ప్రకృత సారస్వతసీతిని'—ఈనాటి కావ్యములు, కవులు, వారి దిరుదములు, వ్యావహారికభాష, అప్రసక్తముగ నవలలు, నాటకములు, నటనలు, వారిదిరుదములు ఇత్యాదులు లెస్స పెక్కిరింపబడినవి. వెనుకటి కుకవి నింద యొకటిరెండు పద్యములతో చెల్లెడిది. ఇంద్రితదధికప్రాయము, కుత్సితనిందకావున-యిన్ని పద్యముల నాక్రమించినది. అందలి—

“ఒకవంకాయకు నూటుమందికవులై

యున్నార లవ్వారి పే

శ్లకు సాహిత్యసరస్వతుల్ వరకవుల్

వాచస్పతుల్ పై వఁ గొం

కక సర్వజ్ఞ శిరోవిధూపలనుతోఁ

కల్ కొన్ని నేలాడు; మి

న్నక యాతోఁకలు చూచి వారలును నా

నందింఁడు నిశ్శంకతకా.

౨౬

పిడికెడుపిట్టకుఁ డెగఁబా

రెడుతోఁక యనునుడి ననుసరించునుజాఁడియి

య్యెడఁ గైతగాండ్రు పేరుల

కడపటఁ దగిలించుకొనిన ఘనదిరుదములను.” ౨౭

అను పద్యములు-విశేషించి రెండవపద్యము-ఇతర 'కైతగాండ్ర' తోపాటు గ్రంథకర్తను సయితము పెక్కిరించునది కాకతప్ప డెట్లును. పీరులు తగిలించుకొని యున్నారు 'పేరుకడపట ఘనదిరుదములను.' అంతే

కాదు, వానిని తమ సంతకమునకే తగిలించుకొనిరిమాడ
లోకానారవిగుడ్డముగ.

మరియు,

“నాల్గుపుటలుండ నొకడు గ్రంథంబువ్రాయ
నా కొకఁడెయ్యండ నొరుఁడు కావ్యంబుగూర్చు
నింకొకడు పత్రములై లేక కృతిని బెంచు
చలఁపఁగానేల? నేటిపాత్రములవీల”

౨౪

అనుపద్యమున గ్రంథబాహుళ్యము కావ్యమున
కుపలక్షణ మనునూచనను తోపించుచున్నది. గుణ
బాహుళ్యమువలె గ్రంథబాహుళ్యము కావ్యమున కుప
లక్షణము కాబాలదు. ‘వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం’
అన్నాడు విశ్వనాథకవిరాజు. నేటిచిన్నకావ్యముల
రసవత్తరములు, నవపూర్వరమణీయములు ననేకములు
లేకపోయినవికావు.

ఇంకను నవలలనుమాపించు

“ఇవమట్లు పుడమిమించిన

నవలలు సామాన్యలైననవలలవలెఁ బై

నవెలుంగు లోలాటారం

బవబోధము వానియందు నంతయె చూడక.”

అనుపద్యమునను,

ఇట్లే ప్రతాపునిభార్యను భూపించు

“తపనీయుఁగుటితఁసుండురమందిరము లున్న

బబురకంబుల నుపవనము లున్నఁ

మదనోపమానుడై మన్నించుమగఁడున్న

దాసీజనంబు వండులుగ నున్నఁ

బెన్నిఁగులనుమీఱు విత్తసంపదయున్నఁ

గరమరుదైన భోగంబు లున్న

వలువలు నగలు రాసులురాసులుగ నున్న

చమమాట వేదమై తనరుచున్న

మాటవినఁ గష్ట మిప్పటిమానవతులు ***” ౪-౨౩౬

అనుపద్యమునను దోచు స్త్రీజననింప అనాగరక
కార్యము. ఇట్టివాని కిందు బోధియవలసినది కాదు.

ఇంగ్లీషుప్రభావమువలన నలవనుపోకడ లక్కడ
నక్కడ నిందు కలవు. తద్బాసాపరిచయముగలవారి

కది తప్పనిపని. మరియు నీనా డట్టిపోకడ లాంగ్ర
భాషాసాహిత్యముల కభ్యుదయ ప్రదాయకము లని జన
వాక్యము. ఛందస్సుకొరకు, యశిప్రాసలకొరకు పాల్లు
పడములు, తచ్చబౌద్ధకములు, సముచ్చయార్థకములు
మున్నగునవి యెడనెడ కొరలినవి. గ్రంథబాహుళ్యమున
చది యనివార్యము; ఁట్టిది ప్రాచీనకావ్యములయందే
యనినాగ్య మయ్యెను! తావన్నాత్రమాన కావ్యమునకు
పిదప దనము గలుగదు. గ్రంథబాహుళ్యము లేని యీశాటి
యుత్తమగుండకావ్యములయందు చాల కొన్నిమాత్రము
ఈదోషమున కధికముగ పాలుకావన్నవి.

నింపయినను తరచినకొలది నుణములు, నోషములు
వేలకువేలుగా బయలుపడుచుండవచ్చును. తరచుటకు
తీరికయు, నోరుపును విశేషముగ నుండవలెనుగాని.

అనుగాక! ఈస్వతంత్ర వీరశిఖామణి చరిత్రమున
కవి స్వతంత్రశక్తి నన్నింటను కనుపరిచినాడు. అది
యిందలివి శేషము. దానికి సంతోషింపనగును.

ఇట్టి గ్రంథములు- కేవల చరిత్రాత్మకములు,
వీరరసప్రధానములు నయినవి- ఆంగ్రవాజ్మయమునకు
గ్రాత్రలు. ననుకటి కవుల కట్టివానిపయ రుచి పుట్టి
నది కాదు నీయిద్దరు ముగ్ధరకోతప్పు. నేటివారిలో
కొందర కట్టిరచనములు గిట్టినను అగుండత అనువుగాని
దయిపోయినది. అగుండములుగ నట్టిగ్రంథముల పెక్కిం
టిని రచియించి యాంగ్రమున కర్పించినచూత డిప్పటి
కీ రాజశేఖరకవియే కనుపించునది. ఈయనరచనముల
వలన నాంగ్రసాహిత్యము బంపుగనినది. దీనికయి యీ
‘కావ్యకళానిధి’ నెంత కొనియాడినను దీరదు.

“పదియేండ్లయ్యును నిన్నుఁగూర్చి పతియిం

పకసాగి యిన్నేండ్లు నా

మదిలోనక భరదీయవిక్రమకళా

మాధుర్య సాభాగ్యముల్

కుదురై నెక్కిని వేరుపాడుకొనియెక

గొంపంతలా కోరికల్

పొదలెక నిన్ను నుతింప నీరుచరితం

బుక వ్రాసి హర్షించితిక.”

అని గ్రంథార్థ యీ గ్రంథమును రచియింపగలిగినం
దుకు తనహర్షమును ప్రకటించుకొను టెంతయు నుచి
తము. అగును; మిక్కిలి హర్షింపవలసి విషయము.

పదపది-

“కరముకౌభక్తిని నారచించినమహా
గ్రంథంబునం చెందు నీ
చరితం బాంధ్రులు నిత్యముక జడివి నీ
స్వాతంత్ర్యముక ద్యాగవి
స్ఫురణంబుక సముదారవిక్రమకళా
పూర్ణత్వముక సేర్వంగ
త్రియేనిక ననుబోలుగన్య లిలలో
లేరంచు హర్షిం చెదక.”

అని కవి ఆశించెను. ఆయనకోరికి సఫలమగు
సేని, ఆయనయేకాదు, ఆంధ్రులెల్లరును ధన్యులు కాక
పోరు. అపుడు కవిహర్షమును వేయిచుడుంగులు కా
గలదు. నెబాసు, నెబాసు! ఇక

“ఆప్రతాపమహీంద్రునటు రాజులు స్వధర్మ
నిరతులై దేశమూ నెదరుగాక!
శ్రీసలుంబ్రాకృష్ణసింహుఁబోల్ స్వామి భ
క్తిపరులు యశమునొం దెదరుగాక!
పాటేశ్వరినిబోలి భారతాంగనలు సా
ధ్యులటన్న పేరు చెందుదురుగాక!
యమరసింహునిమాడ్కి నాంధ్రయువకులెల్ల
గురువిక్రమమున వెల్లుదురుగాక!
కమలవనమట్టి భారతఖండమెల్ల
వీరరసఖండమయి ధాత్రి వెలయుగాక!
యాంధ్రులనుపేరు ఖండఖండంతరముల
దజ్జులెల్లరు శిరములఁ దాల్చుగాక!”

యని కవితోపా టాంధ్రులెల్లరు మంగళగానము
చేయదగుదురు.

ఈగ్రంథమున గుణవంతమయిన మేలికవిత యిట్లుండును :
పల్లవవ్యాప్తి పుష్పవదైర్భవంబు
ఫలనవోదయభూతి కొమ్మలకుఁ గూర్చి

మాధవగృహీతయగు మధు మాసలక్ష్మి
యఖిలజగము పూర్వోబయ ట్లలరఁజేసె.

ఆ. ౨-౧౩

తళుకున్నిద్దఁపు జాళునా కలికిపూఁ
తల్ గుల్కుచుక వేయి నె
ల్లులు నర్దిక్కులఁ బిక్కిటిల్ల బలుని
గ్గుల్ జేలు బంగారు గ
జ్జెలు నాతాపాతి మోతలెత్తఁగఁ జలిం
చెక వైరిపైన్యంబు గుం
డెలు ప్రిలంగ రవిభృజోత్తమము హా
ల్దీఘాటు సీమోదరిక.

ఆ. ౩-౨౦

ఎత్తుననుండి వచ్చు కడు
నెత్తగు నశ్వము దానిపై న లో
కోత్తర శౌర్య సాహస స
మున్నతమూర్తి ప్రతాపదేవుఁ డా
యుత్తమునెంట నొత్తుకొని
యుగబలాధ్యులు సూర్యవంశ్యరా
హుత్తులు మొత్తమై గదలి
రుర్విసమస్తము కంప మెత్తఁగ.

ఆ. ౩-౧౧౪

మండెడు వహ్నికుండముల
మాడ్కి విలోకన విస్ఫులింగముల్
నిండ, హయవ్రజంబుఁ గద
లించుచు భూరిఖురాగ్రఘట్టనా
ఖండధరాపరాగముల
క్రందున గాఢతమంబుఁ గూర్చి యు
ద్దండత రాజపుత్రభటు
తండము దాఁకె నరాతికాండముక.

ఆ. ౪-౫౦

పదియాఱుకళల విశ్వమునిండి వెలుగు
కళానిధి సహజకళంకమూర్తి;
నిలువెల్ల విచ్చి వన్నెల నీను వెల్లదా
మరకుఁ దుమ్మెదపోటు మాననిపని;

తళతళ మెఱయుఁ నిద్దపుటద్దము పరాగ
 ధూసరమగుట పోఁ దోయరామి;
 యమలవాఃపూరగౌంంగ గంగా
 నడి వానకారు కళంకు వదలకుండు;
 నివి ప్రకృతికి లోనైనవి; యింతవఱకు
 నాయెఱిగినంతదాఁక రాణాప్రతాప
 సింహదేవుఁడు ప్రకృతివిజేత; యిట్టి
 ఘనుని మోమున నీవిన్నవన మిదే! ఆ. ౪-౧౨౪

నీలకాచంబినీనివహంబుచందాన
 సకలదిక్కుల విపత్సంచయములు
 షేరినకొలఁది భవిష్యదాకాశంబు
 విపులాంశకారసంవృతముగాఁగ
 వైస్య మంతంతకు సమసిపోయెను; దుర్గ
 సంఖ్య క్రమముగ నన్నగిల్లె;
 నాప్రతాపుని ధైర్య మతని సాహసము దై
 నందివచ్చుచి నొందంగనాఁగ;
 నింతలోనన వర్షర్తు వెదిగవచ్చె;
 బర్వతముల రేఁగెడు విషవాయువులకుఁ
 గొలఁతులందలి విషజలంబులకు స్రుక్కి,
 మొగలుసేనలు ఢిల్లీకిఁ బోయె మఱి. ఆ. ౫-౨

విశ్వంబునెల్లఁ బిప్పిగఁ జేయఁజాలి గుం
 పులుగాఁగఁబడు పిడుగులకు నడలి,
 జడివట్టి కురిసి మాసముదాఁక విడువక
 చెలరేగుచుండు వానలకుఁ జిక్కి,
 కుఱ్ఱిలోనికిఁ గ్రుచ్చుకొనిపోయి శ్రమఁజెంచు
 నీదరగాలికిఁ జేవవడియు,
 రక్తమంతటిని బేరఁగఁజేసి హృదయంబు
 స్తంభన మొనరించు చలికి స్రుక్కి,
 చిత్తయెండల వేడికి నత్తమిల్లి
 రాజగురుసార్యభౌముఁడు రాణివాస
 మనుఁగుబిడ్డలు నలజడి కర్గమగుచుఁ
 బాండవులుగూడఁ బడనట్టి బాధపడిరి. ఆ. ౫-౮

కొమ్మలకును బల్ల వనిన
 హమ్మలవలెఁ జైత్రమాస మంతట నారం

భమై న యవననృపపై
 న్యమ్ములు నుంపులయి వెలసె హారావళిపై.

ఆ. ౫-౯

పున్నమ సన్నని వెన్నెల
 మున్నీటను దేలు దొడ్డ పూమ్మగ్గులు ల
 క్కున్నతెసిరగోపుర సం
 పన్నంబు నేకలింగపతి దేవళముక. ఆ. ౫-౧౬
 ఐరావతంబుపై నరుడెంచు నిర్జర
 సార్యభౌముని మేలు చక్కఁజేసి,
 వృషభవాహన మెక్కి యేలెంచు కైలాస
 వాసు విలాసంబు గాసి చేసి,
 హంసరాజము నెక్కి యరుడెంచు భారతీ
 శ్వరుని రూపవిభూతి భంగపఱచి
 శిఖరాజవాహన శ్రీమీఱ వచ్చెడు
 స్కంధు నందము నెందు డిందుపఱచి,
 మనుజుపతిహాళి మనమృత మనస్సుగండు
 చైతకశ్యముపైన సాక్షాత్కరించి
 దివ్యదర్శన మిచ్చె; నా లేజమునకు
 నంజలి ఘటించి, యాత్మోపహార మిడుదు.

ఆ. ౫-౨౨౨

* * * *

కల్పనములయు, ఆలంకారములయు వైచిత్రి యిట్టిది :

నికటారామఫలాళిఁ బాలకుఁడు ఖం
 డింపక మొదల్ పెట్టు నా
 రకమై పాచకసార్యభౌముఁడును గూ
 రల్ గోయునట్లొంచు బూ
 నికమై వీరవిహారముల్ నెఱసి ఖం
 డేరాపు తొరుప్పగ్గయో
 ధకదంబంబుల మధుమల్ దునిమె దు
 ర్దంత క్రియాభీలుడై. ఆ. ౩-౧౪౬

గండశిలా ప్రపంచము న
 గంబుననుండియు దొర్లినట్టు లు
 ద్దండమహోన్నతాశ్వికవి
 తానము నాలుగువేలసంఖ్య పై

సుండియు మీఁదరా నిలువ

కోపక యావనసేనలన్నియున్

బంకినపైరునాఁ దలలు

వాల్చుచు మ్రొగై రణాంగణంబునన్.

ఆ. 3-౧౮౯

హనుమద్వాసరభర్త శైలముల బా

హాళ క్రిమై తెచ్చినై

చిన రామాయణయుద్ధమందు నసుర

శ్రేణుల్ వలెన్ వ్రాలి యా

వనదంతావళకోటియున్ శిలలు పై

వ్రాలన్ గరన్ వ్రాలి యొ

క్కనిమేవంబున మ్రగై నట్టలవలెన్

గాత్రంబులున్ ముగ్ధగాన్. ఆ. 3-౧౯౪

మొగలాయిసేనాసముద్రాంతరమునుండి

హడతెంచు బడబాగ్ని మూర్తులనఁగ

రాణాప్రభంజనరాజి మోగల్ శాఖి

నిలువమాడెను తాళఫలములనఁగ

రణమర్గ పీఠకాద్రమనఁ జేతికిలంది

సుష్టు నిష్టులగొప్ప కుప్పలనఁగ

దురకదండను లోఁబుఁ దొడిమియూడుచు దొర్లు

పరిపక్వమాస్మాండ ఫలములనఁగ

సమయమాంత్రికహాళి ధూతములఁ దనుప

నడుపు రక్తాన్న నిబిడపిండంబులనఁగ

నలపరంగులు పెనుపిరంగులను చేల్చ

రాఁదె సలఁ దస్తాయసగోళతతులు. ఆ. 3-౧౯౭

ఖగరాజు కినిసి పన్నగరాజుశీర్ష ముల్

చిద్రుపలై వ్రాలంగఁ జెందినట్లు

వానకారునఁ బ్రవీవలుఁడు గుద్దలిపట్టి

పుట్టలన్నియుఁ దెగఁ గొట్టినట్లు

కడురోషమున లోహకారుండుమండెడు

మాసలన్నియు పుల్ల నేసినట్లు

గ్రీష్మవాతము బిట్టు రేగి యారామజ

పాపుష్పముల రాల్చి నై చినట్లు

దండగర గదాదండ ప్రచండ దీర్ఘ

దండమున శతశ్రీ సముదాయ పృగుల

వక్త్రములు వ్రక్కవ్రక్కలై పడఁగమోదె

దేజసింహుండు యైత్రసందీప్తడనుచు. ఆ. 3-౧౯౦

యావన పైన్య దుగ్ధాబిఁ ద్రచ్చినట్లు

కాలమాటానలజ్వాల లనఁగ

దురకదండను చిల్వదొర ఫణంబులఁ దోచు

మాణిక్యపటలసంపద లనఁగ

సమరానిలమున ప్లేన్యపరోవరమునుండి

రాఁదెడు శతపత్రరాజి యనఁగ

బహుళ శతశ్రీ ప్రవాళపల్లల బాటు

నుమురైన పగఱాల గుఱులనఁగ

బరగి తాళ బింబ కపిత్థ ఫలసమాన

నీల భయద తస్తాయస గోళతతులు

బహుబృహన్నాళికాస్త్రముల్ పొంగఁజేసి

బుడుతకీచులు నడిపి రబ్బురము దోచు.

ఆ. 3-౨౦౨

సారవంతము కైల నారామహామహీ

గరపార్శ్వముల, సమధరణిఁగట్టు

వడి దినమంతకుఁ బిడికెడు గడ్డియుఁ

గుక్కెడు నీరంబుఁ గ్రోలికొనుమఁ

బరిశుభ్రతరమైన స్వచ్ఛందనాయువుఁ

బీల్చుచుఁ గడుసాధువృత్తియలర,

నక్కరుతో రణం బారంభమైన యీ

పదియునుదొమ్మిది వత్సరములు

నందనోద్యానభాగంబునన్ మెలంగు

కామధేనుసంతానముకరణి నెపుడు

పిల్లలును మేము బయల జీ వింపవలనె

మానవుల కర్హమగు తిండి మఱివిపోయి. ఆ. ౫-౭౦

కాళ్యనిండ గుడ్డ, కడుపునిండుగఁ దిండి,

కంటినిండ నిద్ర, గాన కెపుడు

బిచ్చగాండ్రకన్నఁ బీడలమై యుంటి;

మింక నెంత కాల మిట్లు కడచు ! ఆ. ౫-౭౯

* * * *

ఈ గ్రంథమునకు లోకోత్తరయం దివికొన్ని:

“పచ్చనియింట జిచ్చునిడుపావులు” ౪-౪౩.

“తల్లి జంపునానికి బినతల్లి చేతులు గణింపఁ జెపుల్లు” ౧-౨౯౭.

“పులి నాకివిడిచినకంఠ” ౪-౯౮.

“చెంతఁ జింతామణిని వీడి చిల్లిగవ్వ కెనుభుజము ౧౩౯.

“తఱచినకొలది మంచిగంజంపు జెక్క” ౪-

మాప నెవ్వనిమొగము వాచె” ౨-౧౪౮.

“తలుపులకొమింసువాని కప్పళము లెంత”

“ఎలుకలదాడి కోడి తనయింటికి నిప్పిడుమాళ లుంధురే” ౨-౨౨౦.

౫-౨౬౮.

“మమ్మరి కేడును నుడె కొక్కనాడు” ౩-

“ఈడ లోక దొడిగి యాగ బెప్పలియైన”

౨౮౯.

౫-౨౯౬.

ప్రబంధములలోని విరహము

పూజ చేయంగబోయెడు పూవుబోడి

S. D. R.

నల్ల కొండ, నారయడమెసూకొండ్ల, పులిమెట్ట దాటి కొంచెం పడమరకు పుగా తిరిగిపోతే అక్కడగోదావరియెగుజాడ రమ్యం గావుంటుంది. వేటకులనుకూలంగా వుంటుంది. పచ్చపెదుల్లా, పూలటేకులూ, మనంచూడని వింకా ఎన్నో వృక్షజాతులూ, పక్షిజాతులూ, మెకాలూ, ఎంతో సుఖంగా వున్నట్టగపిస్తాయి “నరమానవుడి” సంపర్కం లేకుండా. గాండులు, బడగాలు, కోయలు, కొండవాళ్లు ఏళ్లునరుల్లో వాళ్లైనా వాళ్ల వనసంచారం ఏలా వుంటుందో అంటే, సూర్యాస్తమయానికి ముందు కనవచ్చే నల్లని దూరపుజూపుల్లో మెదిలే ఏడారి దిబ్బండలమ్మిది ఒంటెలనముదాయం లాగు, మనవాళ్లు కానట్టుగా అగపిస్తూవుంటారు. వాళ్ల శరీరాలూ నలుపులుకూడాను. మళ్ళిన్నో బొద్దిపొట్టలూ, ఊచచేతులూ వేసికొని మిక్కిలి ఒంటెచూపు అలవడట్టుగానే వుంటారు. వాడు అందగాడూ, ఇది అందకత్తె అని పోయిపెట్టి చూపించడ మొచ్చిందా అంటే వాళ్లలోవాళ్లు మెచ్చుకొంటూ చూపించుకోవలసిందే. ఆమర్మం వాళ్లకే తెలిసివుండాలి. అయినా మనం అందం అందం అంటాం! అందం అంటే ఏమిటి? సౌందర్యం అన్నమాట! సౌందర్యపిపాసగలవాడికి లోకమంతా అందగిస్తూనే వుంటుంది.

షికారీ భగవాన్ దాస్ బొందిలీపురు షుడు. పచ్చని వర్ణం, పుష్టి కమ్మరం, మీసకట్టు ముమ్మరం. చొక్కాతోడిగితే ఎప్పటికప్పుడే బొత్తాములుండని ఛాతీ. ఆబొత్తాములుండకపోవడమనేది ఛాతీబాహ్యలక్షణమే అని అనుకుంటారేమో! కాదు. అంతర్లక్షణముకూడాను. ఆతని ఛాతీకింద, బ్రహ్మదేవుడిచే అమరింపబడ్డ గుండె. ఏనిమిషానికానిమేషమే చూచిన చూపుచే ఇట్టే ఉద్రిక్తమైపోయి దిగుపాటుగా పరిణామం పొందుతూవుంటుంది. ఇప్పుడు దిగుపాటున పెట్టిన బొత్తాం అప్పుడే త్రెసిసిపోతుంది ఒక్కడేబలాటం పెచ్చుపెరిగిందో అంటే.

ఆతని కోభేషైన గుట్టం వుంది. “వలపుల బరణి”లాంటి రేవైన భార్యా వుంది. గుట్టాన్ని గుతించి వ్రాస్తే భార్యాని గుతించి వ్రాయడానికి ఎడ ముండదు. భార్యాని గుతించి వ్రాస్తే గుట్టాన్ని గుతించి వ్రాయడానికి తావుండదు. ఎవరికి వాళ్లే ఆయిద్దఱూ ఆతని చేతులకింద మనలుతూ ఆతని చెప్పచేతల్లో వుంటూ సమానగౌరవాన్ని ఆతని కనుసన్నల పొందుతూవుంటారు. అయితే గుట్టం ఎప్పుడూ బాహాటంగా పదిమందికంటా బడుతూ. “అరబ్బీగుట్టంరా అబ్బీ!” అని అనుకొనేలాగు అంతరిక్షంలోకి ‘గాలప్’

కొడుతూవుంటుంది. భార్య, ఏలక్షావోక్క రోజుకో వొక్క-శుక్రవారంసాయంత్రం ఆంజనేయస్వామిగుడికి పూజాద్రవ్యాల పళ్లెం పట్టుకొడుతూ మేలిముసుగులోంచి క్రిగంటి చూపులు చూచి, ఘల్లుఘల్లున తప్పకుంటూ అవునా కాదా అన్నట్టు అలా పక్కనందు లోకే అదృశ్యమైపోతుంది.

ఇలాంటి భార్య వీధికిటికీ చిన్నిడొచల్లోంచి చూస్తూ వీడ్కోలిచ్చి, వేగంగా తిరిగి రండి అన్నట్టు తెప్పలాడిస్తూవుంటే భగవాన్దాసు, అలాంటి గుఱ్ఱా న్నెక్కి మన్నెంలోకి పులివేటకు ప్రయాణమైవెళ్లేడు.

మాఘమాసం జీడిమామిడిచెట్లు పూత మీద పిందెమీద వుండి మదంవాసనకొట్టే రోజులు. తంకేడుపువ్వు పసుప్పచ్చగా రొట్టలే పూసే రోజులు. ఈతచెట్లు గెలలుగా పూసి దిగే రోజులు, మామిడిచెట్లు రాచవుసిరి కాయలంతేసి, పెద్దవుసిరికాయలంతేసి పిందెలు చూపించే రోజులు. మట్టిచెట్లనూ వెదురు బిడాలనూ ఎండకు ఒకమూలరాల్తావుంటే, చిగురాకు ఒకమూల ఇలకెత్తుతూవుండే రోజులు. “వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ నవాని గృహ్ణోతి నరోఽపరాణి” అన్నది మను ష్యుల్లో ఎల్లాగో తెలియదుగాని చెట్లల్లో తెలుస్తుంది. పాతాకులు అలా ఊడుస్తూవుంటే కొత్తాకులు ఇలా తెలుస్తూవుంటాయి.

పురుషోత్తపట్నప్రాంతానికి అతడు చేరుకునేసరికి పొద్దుకూకుతోంది. అతనికి దాహం

మిక్కుటంగా అవుతూంది. గుఱ్ఱాన్ని ఒకచెట్టుకుకట్టి, ఒకమటుప్రదేశంలో రేవుగా కనిపిస్తే ఆరేవులోకి దిగి ఆలావాంగుని గోదావరిలో మంచినీళ్లు పుడిసెడుతో తాగుతూవున్నాడు. ఎదురుగుండా ఎఱ్ఱనిసూర్యుని తేజస్సు దించుకు పోతూవుంది సముద్రంలోకి—సముద్రం కనబడకపోయినా సముద్రమనే వూహా అతని హృదయంలో తాండవమాడుతూవుంది.

గభీమని వెనకనుంచి ఒక చిటుతపులి ఎక్కణ్ణుంచి వచ్చిందో?—అతనిమీద కుజికింది. ఛెడీల్ మని— లోలి నిసర్గప్రవృత్తిని పుచ్చుకొని, ఒక్క చెంపపెట్టు దాని కోరలూడేటట్టు దానికిపెట్టి భగవాన్ దాసు “బాబోయి!” అని కేకేశాడు. వనమంతా దద్దరిల్లిపోయింది. చిటుతపులి తోకముడిచి పంచబంగళమైంది.

భగవాన్ దాసు వీపుఘొదికి చెయ్యి పోయినంతమట్టుకు తనచేయి పోనిచ్చుకు చూసుకుంటే అంగుళంలోతుగా రెండంగుళాల కైవారానికి ఇంతకండ-కుడిరెక్క-గుడు ప్రాంతాంది-చిందుగు నోట కలుచుకుపోయినట్టు తగిలింది. నెత్తురుకారి, నీళ్లు ఎఱ్ఱపడి పోతూ, సంధ్యారాగానికి లేని ఆర్ద్రభావం తాను చూపిస్తూవుంది.

ఒడలు జలదరించిపోయి, రెండడుగులు వెనక్కి వేసి ఒడ్డెక్కుతూ మూర్ఛపోయినాడు. మణితరువాత ఓగడియదాకా పంజరిగిందో అతనికి తెలీదు.

ఎప్పుడైతే భగవాన్దాసు 'బాబోయి' అని కేకవేశేడో ఆ కేక పక్కనున్న గుట్టం హృదయంలో చలింపు గలుగజేసింది. చిందులు తొక్కింది. అంతకుముందే చిందుగు వస్తూన్నప్పుడే పసిపట్టి చిందులు తొక్కింది. కాని మొదటిసారిచిందులుకూ, రెండోసారి గుప్పటిచిందులుకూ చాలాతేడా వుంది. అయినా మాటలురాని జంతువుకాబట్టిన్నీ, చెట్టుక్కట్టివేయబడి వుండడంబట్టిన్నీ అదేమీ ఉపకారం. తనయజమానికి చెయ్యలేక పోయింది. ఆకేకే ఓ భిల్ల కామినికి వినిపించింది. దాని హృదయంలో సంచలనం గొలిపింది. ఆమె అప్పటికి ఏంచేస్తూందీ అంటే దిగువాయీరేవులో అనతిదూరంలోనే సాయంకాలంన్నా సంచేస్తూవుంది. నల్లని రయికె, ఆకుపచ్చరంగు చిటిపమిట, గట్టుకు విసిరేసి గుండారు కట్టుబాంత, విలాసపురంగుల్ని, పైకి వక్షస్థలంచాయకు దాపుకొని ఆలాగే రేవులో స్నానం జేస్తూవుంది - మొలకగూడుతో కూడా తడియబాటుతూవుందా అన్నట్టు. ఆమెచాయకు నెత్తురుజాడలు ప్రవాహాన్నే కొట్టుకువెళ్లి అంతకుముందు విన్న కేక వినుకలికితోడు మరీ సంబోధించినట్టు అవడం తోటే స్నానంచేస్తూన్న భిల్ల కామిని స్నానం చేస్తూవున్నట్టుగా ఎగుచాయకువచ్చి మూర్ఛ గొనియున్న భగవాన్దాసుని చూచి, నెత్తురు వజ్రదలుగాకుండా ఒత్తిపట్టి, తన బాసతో తనవాళ్లను కూకేసింది.

ఒకవెయ్యిమంది వచ్చినట్టుగా వందమంది అడవిజాతివాండ్రు మగవాండ్రు ఆడవాండ్రు అందఱూ వచ్చేరు. వచ్చి గుట్టాన్నీ, భగవాన్దాసునీ, భగవాన్దాసు అవస్థనూ, చూచి ఎలాగన్నా భగవాన్దాసుని బ్రతికించాలని అతణ్ణి మోసుకొని తిన్నగా తమ గుడిసెలస్రాంతానికి సాయమట్టుకు వెళ్లి నారు. గుట్టాన్నికూడా తర్లించుకు తీసికొని వెళ్లి నారు.

వాళ్లగుడిసెలూ అంటే అవన్నీ నేలగుడిసెలు. తూర్పువైపే గుప్తుం దిడ్డిగంతలా తలుపు తడికా లేని దొక టుంటుంది. తక్కినదంతా ఆకుకప్ప. ఆ దిడ్డిగంతే లేకపోతే ఒక్కొక్కగుడిసెలో ఒక్కొక్కచిన్న రథ ముంది అనుకోవాలి.

గబగబ. భిల్ల కామిని పక్కగుడిసెవాళ్ల దగ్గఱ కెళ్లి ఒక చిన్నరోలు చంకనెట్టుకు తీసికొనివచ్చి అందులో ఏవేవో మూలికలు కొట్టి చూర్ణంఛేసి పెద్దల సాయంతో భగవాన్దాసుగాయానికి కట్టుకట్టింది. భగవాన్దాసుని పండబెట్టిన గుడిసెలో చిన్న ఆముదపుదీపం వెట్టింది. భగవాన్దాసు కునుకుపోకుండా భజన నేయండ్రా అని పదిమందినీ పోగుచేసి మూడురాత్రుల్లా, మూడుపవళ్లా ఆగుడిసెలో చేయించింది.

—కునుకుపోతేనంట, ఆకునుకులో కలవస్తేనంట, ఆకల్లోకి పులివస్తేనంట, అదికీడంట, పులినోటనుండి వెలువడ్డవానికి

మూడు రోజులుదాకా; మూడు రోజులూ నిద్రపోకుండావుండాలి.

భగవాన్ దాసు ఆవిధంగా మూడు రోజులు నిద్రపోలేదు. తదేకదృష్టితో తిలకిస్తూ పడుకున్నాడు భిల్లుల్ని చూస్తూ వింటూ. అతనికి జ్వరంకూడా తగిలింది. రెండోరోజున జ్వరం తీవ్రంగాకూడా కాసింది. పరాకుమాటలు హెచ్చయినాయి. అయినాగానీ మూడోరోజు గడిచేసరికి చాలా మట్టుకు సద్దుకుపోయింది. కాని శీతాకాలం అవడంచేత పుండుమానడం చాలా ఆలస్యమై అక్కడే రెండుమూడు నెలలు అతగాడు ఆగిపోవలసివచ్చింది.

ఈ రెండుమూడు నెలల్లానూ భగవాన్ దాసుకి తన్ను తొల్త కాపాడిన భిల్లకామినితో స్నేహం ఎక్కువైంది. ఆమెతోనే అడవుల్లో తిరుగుతూ అక్కడక్కడ కూర్చుంటూ వాళ్ల భాష కొంచెంకొంచెం నేర్చుకుంటూ త్రచ్చాడుతూ వుండేవాడు. ఆ భిల్లకామిని అతగాడి గాయానికి మందునూనె రాచి, కట్టుకట్టి అలాగ్గా తనవెంట తిప్పకొంటూ, ఒక్కొక్కప్పుడు దావాగ్నులు చూపెడతాననీ, ఒక్కొక్కప్పుడు గొప్ప వారినిపాతాలు చూపెడతాననీ చాలా దూరం తీసుకుపోతూవుండేది.

అంతలో వైశాఖమాసం జూరబడి తొలకరివానలూ రెండు మూడు కురిసినయి. భిక్రోజు సాయంత్రం గుడిసెలచెంతనే ఆవ

లగా నున్న ఓ కొత్తగా పచ్చికపట్టిన ఒక సమప్రదేశమీద ఇద్దరూ కూర్చునియున్నారు. గండమమూవాస్యకు కొంచెంముందు అది తాచుపాములుకి కళ్లు పొరలుకమ్మి తలుచు నిద్రవచ్చే తరుణమది. ఓ రెండుపాములు కన్నుబుస్సు మంటూ, ఒండొంట చుట్టబెట్టుకుని అట్టే పైకి లేచి దభీమని ఆగడ్డిమీద పడుతూవుంటే చూసో చూడకో గోరింకలు వాటిని ఆపాముల్ని సాయంకాలంసంధ్య రాగంలో తన్నుతూవున్నాయి.

వెంటనే భగవాన్ దాసు “ఓబట్టక్కడ పరువు. దానిమీద ఆకోడైతాచులు పడుకుంటే ఆబట్ట తిరిగి నీవు ధరిస్తే అదొప్పు వంతురాలివి” అన్నాడు భిల్లకామినితో.

భిల్లకామిని తనపైనున్న ఆకుపచ్చ రంగు పమిట తీసి అక్కడ పాచి భగవాన్ దాసుకేసి చూచి సిగ్గుపడి భగవాన్ దాసు సర్వసాధారణంగా శయనించే గుడిసెలోకి వెళ్లిపోయింది. భగవాన్ దాసు భిల్లకామిన్నీ పరకాయించి తేరిచూచేడు. రంగురంగుల బొంత కట్టుకుంది. ఒక్క నల్లరయికమాత్రం తోడుక్కుంది.

వెనకాలే తానుకూడా కుటీరంలోకి వెళ్లేడు. భిల్లకామిని అడిగింది “పాములు పండుకున్నాయా నాపమిటమీద?” అని. “నేను చూడలేదు” అన్నాడు భగవాన్ దాసు. భిల్లకామిని ఒక నాగకన్నెలాగు మెలికలు

తిరిగిపోతూ గుడిసెలోనుండే “అవిగో!” అని చూపించింది.

భగవాన్దాసు “అధమపక్షం ఒక ‘డోర్ కర్టన్’ అయినా వుండాలి మనగుడిసెకు” అన్నాడు. అని భిల్ల కామినియొక్క రంగుల బొంత ఊడదీసి అడ్డంగా దిడ్డిగొంతగుమ్మానికి కట్టబోతున్నాడు.

భిల్ల కామినికి అమాంతంగా కోపంవచ్చి మహాంకాళి అయిపోయి ఆదినమొలపాళం గానే మూలనున్న రోకలి తీసి దానితో భగవాన్ దాసునెత్తిమీద ఒక్కపెట్టు పెట్టింది. భగవాన్ దాసుతల రెండుచెక్కలయింది. అతని తలనెత్తుకు అతడడ్డుకడుతూవున్న రంగు బొంతమీద చిమ్మట కొట్టినట్టుగా కమ్ముకుపోయింది. అతడే గుడిసెలో తాను రక్షింపబడ్డాడో, ఆగుడిసెలోనే మృత్యుసేంది

నాడు. అతని గుట్టం బెదరి ఎక్కడికో పోయింది.

భిల్లులంతా సమావేశమయి భిల్ల కామినిని తర్కించి అడిగితే జరిగిన కథను పూన గ్రుచ్చినట్లు చెప్పింది. వాళ్లంతా కూడా “మంచిషని చేశావు” అన్నారు.

భిల్ల కామిని తన బొంత తాను తీసే కొని గోదావరిగంగలో ఉప్పళించుకొని ఆగుడి సెమీదనే వెనుతట్టు ఆరేసుకొని, అది ఆరుతూవుంటే దాని సొగసు కనుగొంటూ వుంది నిశ్చింతగా.

భగవాన్ దాసుని మున్ను బ్రదికించినదీ తానే, ఇప్పుడు చంపిందీ తానే అనే జిజ్ఞాసే లేదు దాని ముఖంలో. ఎందుచేత? ఆమె గుడిసె కనుమొరగు అక్కటలేని గుడిసె. ఆమెహృదయం పాతకులకు వదలివేస్తా, తెలిసి కోండి!

చిన్ని కృష్ణుడు

చిన్నీ కృష్ణుడు పుట్టాడు
చిటచిట పువ్వులు కురిశాయి

చిన్నీ కృష్ణుడు నవ్వాడు
తళతళ మెరుపులు మెరిశాయి

చిన్నీ కృష్ణుడు నడిచాడు
చిప్పట్లు కొట్టింది భూదేవి.

చింతా దీక్షితులు

చిన్నీ కృష్ణుడు ఆడాడు
ఆటలు అప్పుడు పుట్టాయి
చిన్నీ కృష్ణుడు పాడాడు
అప్పుడు పాటలు పుట్టాయి.

[ఛందస్సు : యథేచ్ఛము. గణప్రధానము, లయప్రధానము కాకుండా, విరుపులతో, అనుప్రాసలతో, వివిధ స్వరవిన్యాసంతో భావానుగతి నిరూప్యమై ఈరచనకు పద్యత్వసిద్ధి అర్థించబడ్డది. వచనవాక్యాలేకాని గీతమువలె వ్రాయబడుటకూడా ఈసిద్ధిని అందుకొనడానికే. చదువడం రాగయుక్తంగానే అక్కరలేదు. పైకిమాత్రం చదివితే మంచిది విరామ సూత్రాలను పాటిస్తూ...]

గదిలో ఎవరూ లేరు.

గదినిండా నిశ్శబ్దం.

సాయంత్రం ఆరున్నర.

గదిలోపల చినుకులవలె చీకట్లు.

ఖండవరశుగళకపాలగణముల

కనుకొలకులలో ఒకటివలె

చూపులేని చూపులతో తేరి

చూస్తున్నది గది.

గదిలోపల ఏవేవో ఆవిరులు.

దూరాన నింగిమీద

తోచిన ఒకచుక్క

మిణుకుచూపులు మెలమెల్లగా వినరి,

గదిని తలపోతతో

కొగలించుకొంటున్నది.

ఒక దురదృష్టజీవి

ఉదయం ఆరున్నరకు

ఆగదిలోనే ఆరిపోయాడు.

అతనిదీపం ఆగదిలో

మూల నక్కి మూలుగుతున్నది.

ప్రమిదలో చమురు త్రాగుతూ

పలుదిక్కులు చూస్తున్నది.

చీకటిబోనులో

సింహములా నిలుచున్నది.

కత్తిగంటుమీద

నెత్తుటిబొట్టులా గున్నది.

ప్రమిదలో నిలిచి

పలుదిక్కులు చూస్తున్నది దీపం.

అకస్మాత్తుగా ఆదీపం

ఆకాశతారను చూసింది.

రాకాసికేకలు వేసింది.

(నీకూ నాకూ చెవులసోకని కేకలు)

ఆకాశతార ఆదరపుచూపులుచాపింద్

అలిసిపోయింది పాపం, దీపం.

ఆకాశతార ఆహ్వానగానం చేసింది.

దీపం ఆరిపోయింది.

తారగా మారిపోయింది.

—“మహాప్రస్థానం” నుండి.

౧

సముద్రతీరమందలి యిసుకయెడారి జనుల కేమంత వాసయోగ్యముగ నుండును? వేసవిని బాముప్రా దైక్కినదిమొదలు సాయంకాలమువఱకును సూర్యుని ప్రచండకిరణములకు కాలికాలిన యిసుక బయలునుండి వేడిమి పై కెగయుచుండును. అచ్చటచ్చట గానవచ్చెడి యుడిగిపోయిన మొలకలుమొదలును ఎండనుండి తలదాచుకొనుటకు జనుల కుపకరింపవు. జిహ్వకు రుచిగ ద్రావుటకు దగినంత మంచి నీరు దొరకదు. సూర్యాస్తమయసమయమునకు చల్లగాలి తిరుగుట నిజమే. కాని, నిరతము, అపజ్ఞాభూమి నివాసముగ నేసికొనినవారికి, ఏదోసమయమున విహారార్థ మచటి కేతెంచువారలకువలె, అందలి జీవితమంతగ సుఖప్రదముగ నుండదు. స్వామభవమున వారికి స్పష్టముగ గానబడునవి కాలుచుండెడి యిసుకయెడారియు, చెవులు చిల్లులుపడునట్లుగ నిరతము తీరమును మోడెడి యలల చప్పుడును. సముద్రతీరంగములనుండి వీతెంచు శీతలవాయువులు సంసార సౌఖ్యసంపదలవలెనే వారికి తృణభంసరమగుచుండును.

వివను, రాతిలోని కప్పకు రాతిలోనే జీవితము గడచిపోవుచుండును, నీలమృతకు నీలివాడనివాసము అను హలముగనే యున్నది. నావవేసికొని తండ్రియు, నన్నయు సముద్రముమీద బోయి, చేప జెల్లలు పట్టుకొని, సంసారము గడపుకొనుటకు పడు కష్టము లాబాల కేమి తెలియును? నీలమృతయు, తమ్ముడును ఇంటి పనులు నెరవేర్చు తల్లికిగాని దోసెపనిమీద నుండు అన్నయ్యలకుగాని, చేయుసాయ మంతగ లేదు. అక్కతమ్ములు, ఒకరినొకరు చెట్టపట్టుకొని, సాయంకాలము సముద్రపుటొడ్డున కేగి, అచట తేనెగవ్వలు, గంగాభువచిప్పలు నేరికొనుచును, తామిసుకలో దీర్చికట్టిన బొమ్మరిండ్లను పెద్దకెరటము లూడ్చివేయగా

కేకలువేయుచు గ్రొత్తయిండ్లు మరలమరల గట్టుచును కాలము గడుపుచుండురు. గోలీల యాట, గాలిపడగ లెగురవేయుట, ఇవియే వారికిని, ఆపల్లెయందలి యితరపిల్లలకును ముఖ్యకాలక్షేపములు.

౨

‘ఒడలు బండ్లగును, బండ్లోడలగును.’ కాలవైపరీత్యమునను, గాంధీమహాత్ముని కార్యకూరత్వమహిమమునను పల్లెలు పట్టణములుగను, పట్టణములు పల్లెలుగను బరిణమించినవి. ఈమధ్య నొకనాటి సాయంకాలము నీలమృతమ్మునితో బంతువైచి, తీరమును తాకెడి పెద్దయలలలోనుండి దుముకుచు నొడ్డున చాల దూరము పరుగిడిపోయెను. అప్పుడు వారికన్నుల కొక వింతదృశ్య మగపడెను. వయసువచ్చిన మనుష్యులు కొందఱు, చిన్నపిల్లలవలె, ఒకరిచేత నున్న వస్తువుల నొకరు పెటుకుకొన బెనుగులాడుచుండిరి. కొందఱు తెల్లని టోపీలు పెట్టుకొని, రంగుజుడాలు చేతబట్టుకొని నిలుచుండిరి. సమాచారము కనుగొనెదమని యా పిల్ల లిరువురును ఆగుంపుదగ్గఱకు బరుగై తిపోయిరి. సముద్రపు పట్టల బండు కాటుప్పను బిడికెండ్లతో బట్టుకొని యైదాటుగురు యువకులు నిలుచుండిరి. వారదివఱకు బ్రోగుచేసి గుడ్డలలో మూటగట్టిన యుప్పును వారిని ముట్టడించిన సర్కారుభటులు స్వాధీనపఱచుకొని, అంతటితో దనివి నొందక, టోపీల పిన్నవారల చేతుల నుండిన యుప్పుకణములనుగూడ గైకొన బ్రయత్నించుచుండిరి. చిన్నయుప్పురాలకై పెద్దవారిట్లు పెనుగులాడుటయందలి సరసత ఆపిల్లలకు బోధపడలేదు. ఎట్టకేలకు, రక్షకభటులు జెండాలయవకుల చేతుల నుండి యుప్పునంతటిని వశపఱచుకొనిరికాని, వారిలో నొకడుమాత్రము తన పిడికిలిని వదలకుండెను. రక్షకభటులు వేర్వేరుగను, కలసియును, ఆయువకుని గుప్పిలి సడలింప నెన్నియోయూపాయములు చేసిరికాని, అన్ని

యునిష్కలమయ్యెను! అంత జెండాలువారు తమమార్గమున దాము పోయిరి. రక్షకభటులు, అచట ప్రోగుపడి యుండిన యుష్పరాసులను మంటిలో గలిపివైచి, మఱి పెడలిపోయిరి.

3

పిల్లలలో ననుకరణశక్తి మెండు. దారిపొడుగునను నీలమ్మయు, తమ్ముడును రక్షకభటులు, లవణ సత్యాగ్రహులును జేసినచోప్పున, ఇసుకతో నింపిన యొకరినప్పిలి నొకరు విడిపింప బ్రయత్నించి వినోదించుచుండిరి. వారు పల్లెవాడచేరుటయె తనవుగా, ఇసుకబట్టిన పిడికిలిని సడలించుట ఆప్రాంతముల పిల్లలకు వేడుకయాట యయ్యెను. రాత్రి కూడుతినుసమయమున నీలమ్మతన తల్లిదండ్రులకు దామానాడు చూచి సంగతి వర్ణించిచెప్పెను. తోడనే యావార్త పల్లె యంతయు వ్యాపించెను. ఇట్లు పండ్రెండువందలమైళ్ల దూరమున పశ్చిమసముద్రతీరమున గాంధీమహాత్ముడు పన్నిన లవణవ్రాహరహాస్యము, తూర్పున తెలుగుదేశమందలి కుగ్రామమున నీలివాడకు బ్రాకి ప్రకటితమయ్యెను.

౪

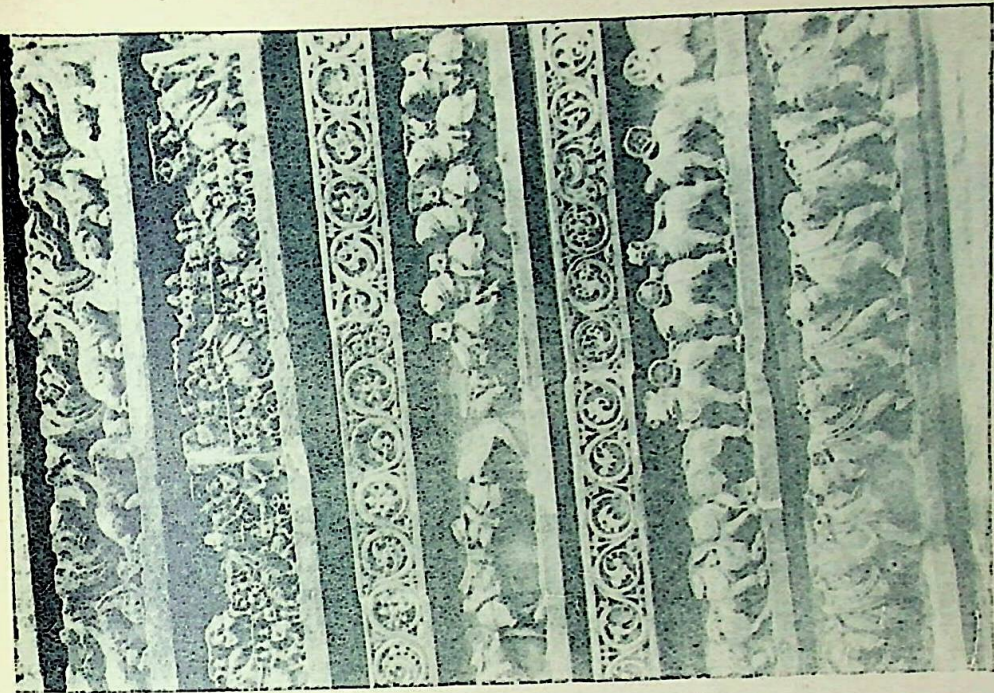
దశాధిపతి ప్రసాదరావుచౌదరి తన యిరువది మంది శాంతిసైనికులను వెంటనిడుకొనివచ్చి, కొన్ని దినములక్రిందటనే నీలివాడకు క్రోసుదూరమున నున్న సైకతస్థలమున దన శిబిర మేర్పఱుచుకొనెను. సముద్ర తీరమున నచ్చటచ్చట లభ్యమైన యుష్పణు తన సహచరులచే నాతడు ప్రోగుచేయించి, సంచులతో దానిని మండలమండలి యితరసత్యాగ్రహదళము లుండెడి తావులకు బంపుచుండెను. అంత నది దేశములో నమ్ముడు వోవుచుండెను. లవణశాఖవారు రక్షకభటుల సాయముగొని, ఈశాంతిదళము ప్రోగుచేసిన యుష్పణు అధాత్తుగ నప్పుడప్పుడు పట్టుకొని, అట్టి ప్రదేశములం దుత్పన్నమైన యుష్పరాసులను బాడుచేయుచుండిరి. కాని, వార లనుకొనునంత సులభముగ శాంతిసైనికులు తమ చేతికి జిక్కిన యుష్ప నిచ్చివేయువారు కారు. ప్రసాద

రావుచేతిది గట్టిపట్టు! చేతనున్న యుష్పణు శత్రువశము చేయుటకన్న, తనప్రాణమునైన గోల్పోవ సిద్ధముగ నుండునట్లాతడు గానబడెను. ప్రభుత్వోద్యోగు లొకచోట నుష్పరాసిని బాడుచేసినచో, వెంటనే పది తావులందలి మేలిరాసు లాతని కనులకు గానవచ్చుచుండును. కావున నిట్టిపగతుని ధారాళముగ జయింప వలనుపడక రక్షకభటులు వీనిని మాయోపాయమున భంగపఱుప బ్రయత్నించుచుండిరి.

ఒకనాడు వేకువనె ప్రసాదరావు పడకవిడిచి తా నెచటికి బోవునదియు శిబిరములోని సహవాసులకు జెప్పక, ఒంటరిగ బయనమయ్యెను. తూర్పురేక లింకను ఆకసము నలంకరింపలేదు. తానొకడె యాయెడారిని బడి పోవుచుంటినని యాయువకుడు తలంచినను, ఇరువురు పురుషులు వాని జాడలు కనిపెట్టుచు, మెల్ల మెల్లగ వానిని వెంబడించిరి. వీరు రక్షకోద్యోగులు. సమయము చూచి రహస్యముగ వీనికి శాస్త్రీచేసినచో, వాని యనుచరులు నిరూప్యమాలై యచటినుండి శిబిర మెత్తివేయుదురని వారి యాలోచన.

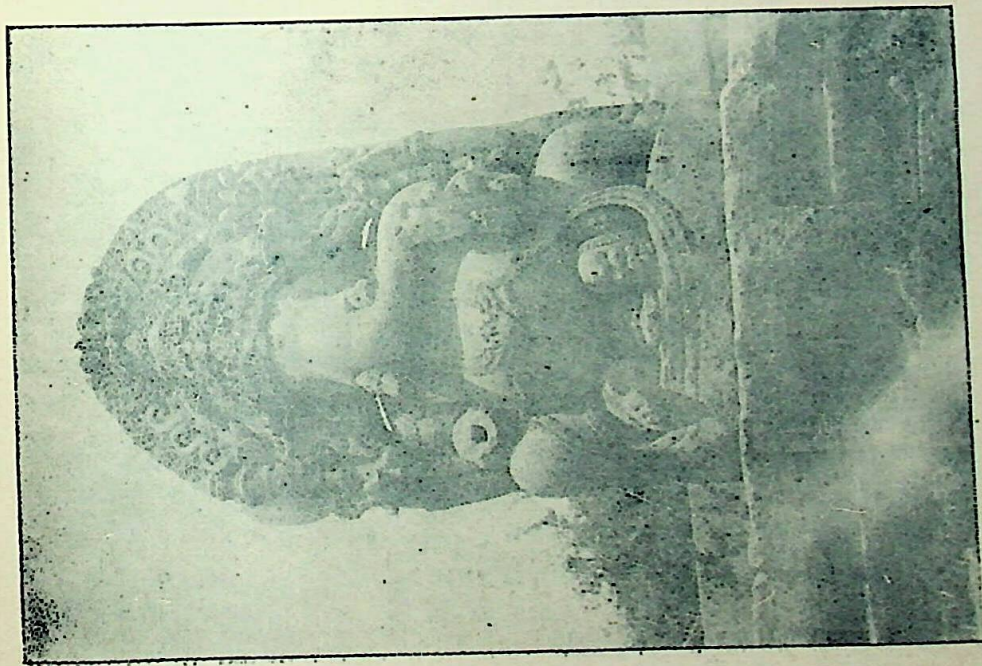
ఈ కనుచీకటిసమయమున నెడారిని బడి తా నాత్రమున నొంటరిగ బయనముచేయుచుండుట తలపోయగా, ప్రసాదరావుచౌదరి మనసున నాశ్చర్యము పొరలిపొరలి వచ్చెను. నెలదినములక్రిందనేకదా యాతడింకను కళాశాలలో జరుపుసాములు సాగించుకొనుచుండెను. ఇంతశీఘ్రముగ పుస్తకము మూలనైచి జెండా చేతబట్టుదునని కలనైన నాత డనుకొనలేదు. పెద్ద గుడిగాలి వీచునపుడు, చిన్ని మొలకలు మొదలుకొని మహావృక్షములనంతకును, చెట్లన్నియు మాగాడికొచ్చును. సబరత్రి తీరకుటీరనివాసి యగు నొక మానవమాత్రుని చేనైగ నెకదా, భారతదేశమంతటి నొక్క పెట్టున గలరచి నైచిన యీ మహావాయు వుష్పవమయ్యెను! చిన్న నాటినుండియు నాయువకుని కుత్సాహజనకములైన యాశలు, నాశయములు నిపు డేమిపోయినవి? పుడమి యందలి నదులన్నియు తుడకు సముద్రగత మగునట్లు, ప్రజలందఱి కోరికలును గాంధీమహాత్ముని మహోద్యమమున గలసిపోయెనే! భరతదేశమందలి ప్రతిభావంతుల,

తెగిజ

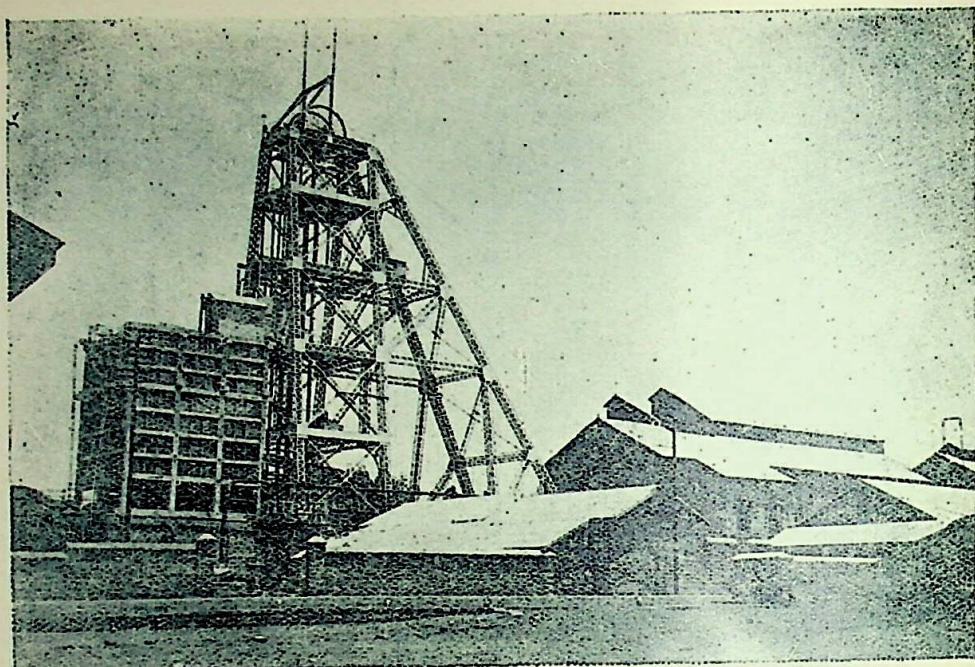

౩. కుష్మణిల్పము

వైశాఖేశ్వరదేవాలయము-హాళిము

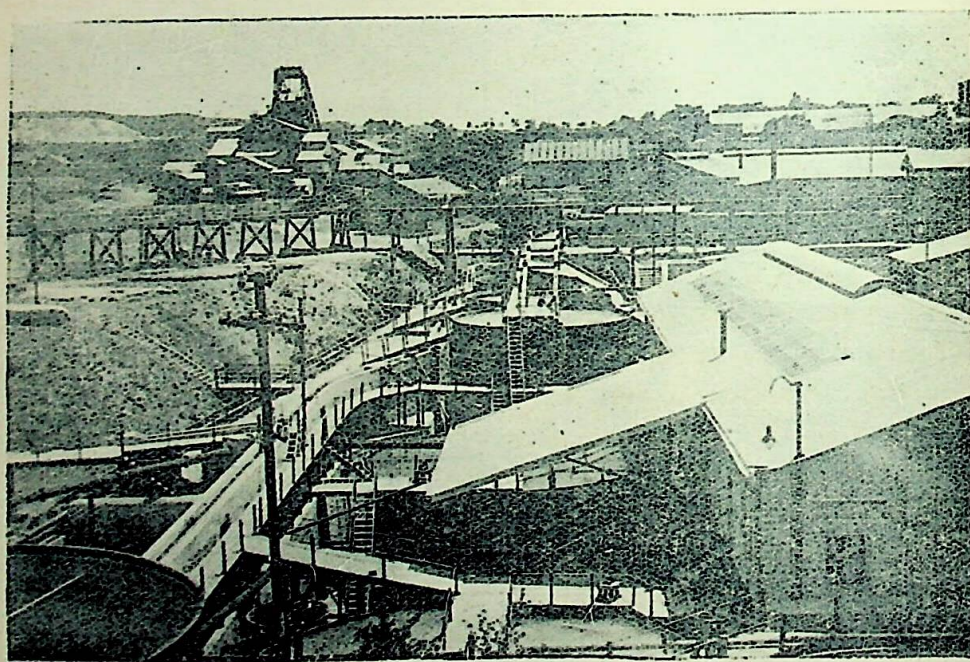

౪. బొటికల్లు గణపతి
(అంతర్గతాకారమున)

కోలారు బంగారుగనులు

K. S. R.

కోలారు బంగారుగనులు-వడబోతయంత్రములు

K. S. R.

గాంధిమహాత్ముని మహాశయములైతమ యాశయములని తలపోయుచు, నోరుమెదపక, ఆపీరుని పాదచ్ఛాయల నడుగులుచెట్టుచున్నాచే! ఇదియొకదా మహాపురుషుని వ్యక్తిత్వమునకును, సామాన్యమానవప్రకృతికిని గల తారతమ్యము!

౫

ఇట్టి యూహాపరంపరలో నిమగ్నుడై నడచుచుండెడి యాయువకుడు డంత తనకాలికి నేలలో గొంత భేద మగపడగా, అధాత్తుగ నిలిచి, చేత గొంతయిసుక తీసి, ఒకటిరెండు కణములు నోటవేసికొని రుచిమాచి యుప్పుని గ్రహించి, అచట తన జెండా పాతెను. ఊప్పునేల యెంతమేఱ వ్యాపించెనో మాతమని యపు డాతడు వంగి చేతితో భూమి నచ్చటచ్చట తడిచి పరిశీలించుచుండెను. ఇంతలో వెనుకనుండి యధాత్తుగ వాని శిరస్సునను, వీపుమీదను లాటికట్ట పెట్టు శరవేగముగ సురిసెను. “హరిహా! గాంధీకి జై!” అనుమాటలు తడబడుచు నుచ్చరించి ఆయువకుడు స్పృహతప్పి నిలువున బడిపోయెను. తాము దిగ్విజయము చేసినట్టుగ మోదమందియు, దొంగతనము చేసినట్టుగ దొంటుపడి, పగతు రంత పలాయితు లయిరి.

౬

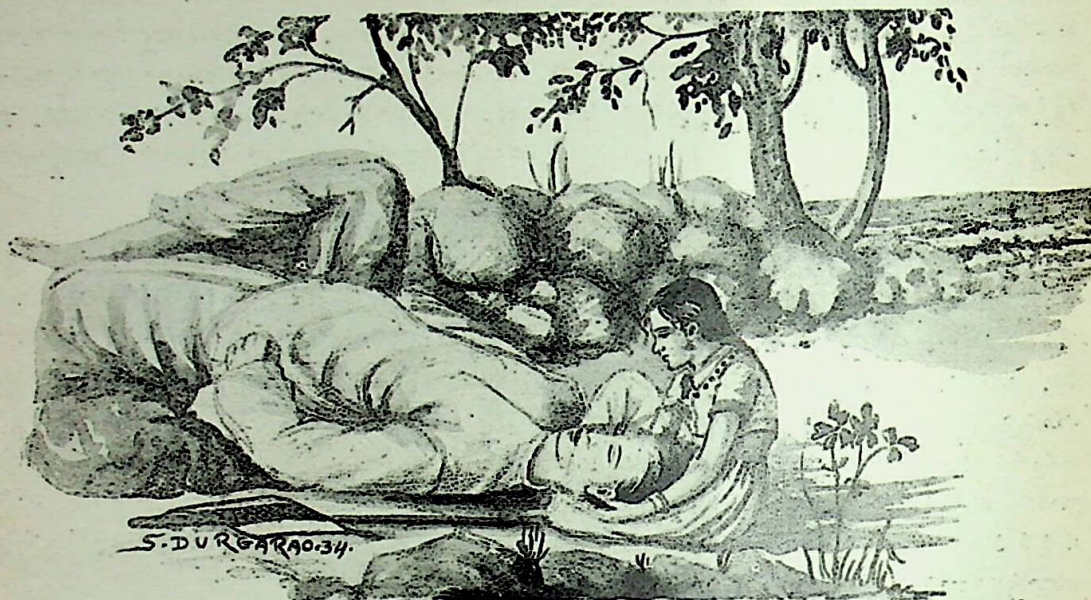
ఆనాడు నూగోదయనమయమున నీలమ్మ సముద్రతీరమున సోదరులతో గలసి యాటలాడుచుండెను. ఈమాటు అన్నయు వారలతో గూడియుండెను. చెల్లెలి కంటే అన్న రెండుమాడేండ్లు మాత్రమే పెద్ద. వాడిపుడు తండ్రిచేతి కంది యింటిపనులలో నాతనికి గోడుపడుచుండెను. ఐన నపుడపుడుమాత్రము, మొన్న మొన్ననె కడచిపోయిన వాని బాల్యక్రీడాదినములు వాని మనస్సున మెరమెరలాడుటచేత, పనినుండి వాడొకటిరెండురోజులు ఆటవిడుపు గైకొని, లోబుట్టువులతో దిరుగాడుచుండును. ఈనా డామువ్యవస్థ పిల్లలును, అలలను దప్పించుకొని దుముకులాడుచు, తమలోదాము పంతుములువైచుకొని నీటియొడ్డన చాలమారము ఫరుపురైతిరి. ఒడ్డున కనతిమారమున నంత నొక రంగు

జెండా కనబడి వారు నిలిచిరి. అపుడు నీలమ్మ, “అన్నయ్యా! నేను, తమ్ముడును మొన్న చూచిన జెండా లిటువంటినె సుమీ. అక్కడ యింకా కొన్ని జెండాలుండును. పోయి చూదాము రండి!” అని పలికి, తానచటికి దారితీసెను. సోదరివంటనే యన్నదమ్ము లాత్రోవను నడచిపోయిరి.

అక్కడ మఱి యేజెండాలుగాని, మనుష్యుల జాడగాని కానరాకుండుటచేత, తిరిగిపోవుద మని అన్నయు దమ్ముడును చెప్పినను, తనకంటికి నిసుకమీద నల్లగ నేవో దూరమున గనబడుచున్నదని నీలమ్మ పలికి, తానచటికి బరుగెత్తిపోయి, “అన్నయ్యా, ఇటురండి. ఇక్కడెవడో మనుష్యుడు పడిపోయినాడు!” అని కేకవేసెను. వారిట్లు చూచినది నాడు వేకువనె రక్షకభటుల ప్రారంభరణములచారి పడిన శాంతిదౌఢిపుడు ప్రసాదరావె!

౭

నాడు పోలీసుల వెవరినిగాని తన పిడికిలినుండి యుప్పుగైకొననీయని మేటిబలమంతుడె నేడు నేలబడి యుండుటకు నీలమ్మ మిగుల వగచెను. శరీరచలనము లేని యీతడు మృతుడయ్యెనని యాబాలిక భావించెను. ఆబలాధికునిమీద నీర్వ్యచేతనె వైరు లాతని కిట్లు చేసిరని యాచిన్నది తలంచెను. తామింటికి జని పెద్దవారితో నీసంగతి చెప్పుదమని యన్నదమ్ములనిరి. శవమునొద్ద నిలువరాదని యన్న చెల్లెలిని వారించెను. కాని, యాశాంతిపైనికుని కింకను కొనయూపిరి యుండవచ్చునని నీలమ్మనమ్మకము. కావున నామువ్యవస్థ పిల్లలును పడిపోయిన యువకుని ప్రయాసమున వెలికిల బరుండబెట్టిరి. అంత, చెల్లెలియాలోచనచొప్పున రోగికి గొంతుక తడుపుట కెచటనైన మంచినిరు తెచ్చుటకై అన్న బయలుదేరినను. ఊపిరి సరిగా విడుచుట కిపుడనుమాలముగ నుండుటచేత, ఏకోశముననో ప్రాణలేశ మంటిపెట్టుకొనియొంపిన యాశాంతిపైనికుడు, అంత మెల్లమెల్లగ శ్వాసము విడువజొచ్చెను. ఒక తాటి యాకుదొప్పతో నిపుడు అన్న తెచ్చిన నీటితో, చెల్లెలు

“...నేడు నేలబడియుండుటకు నీలమ్మ మిగుల వగచెను”

రోగి మొగము గడిగి, ఒకకొన్ని నీటిబిందువులు వాని నోట మెల్లగ బోసెను. అవి గుటుకపడినవి! ఇట్లు శిశు లోపచారములు చేసి, మృత్యుచుఖమునుండి యీ యువ కుని యసువులు దక్కించితిమని యాపసివారు మిగుల ముదమందిరి. వాని కింకను స్పృహ రాకుండినను, ప్రాణములు నిలిచె ననుట స్పష్టమయ్యెను. ప్రచండ భానుని కెదురుగ మండుచుండెడి యిసుక నేలలో వాడు పండుకొనియుండుట ప్రాణోపద్రవకరమని వా రెంచి ఎటులైన వానిని దమగ్రామము జేర్చుట కాలోచించిరి. అక్కయును దమ్మును రోగిమీది కెండ రాకుండ జూచి వాని కుపచారములు సలుపుచుండువట్లను, ఈలోపుగ అన్న వేగముగ బోయి తమయూరివారి కీవార్తచెప్పి వారిని గొనివచ్చుటకును వారేర్పఱచు కొనిరి. ఒకగంటలోనే నీలివాడగ్రామస్థులు సవారిలో ప్రసాదరావును తమయూరికి గొనివచ్చిరి. నీలమ్మ కుబీరముప్రక్కనుండు గుడిసెయే రోగికి విడిదె. అతని దేహమునందలి దెబ్బలకు, గాయములకు నపుడు మందులు పట్టించిరి. రోగి నోట మెల్లమెల్లగ పలుచని జావ

పోయుచు నీలమ్మయు, ఆమెతల్లియు వాని మంచము వద్ద గనిపెట్టుకొనియుండిరి.

౮

రాత్రికి ప్రసాదరావు కొంత తెప్పిల్లెను. స్పృహవచ్చి యాత డిటునటు తేటిపాతచూచెను. తా నోక గుడిసెలో మంచముమీద బండుకొనియుండు టయు, పల్లెవారు తన కుపచారములు సలుపుచుండు టయు గనిపెట్టి, ఇది వట్టికలయని యాతడు మొదట తలంచెను. తన యొడలిమీది గాయములు తడివిచూచు కొని, రోగి నిట్టూర్పు విడిచెను. బాధచేతను, నీరసము చేతను ప్రసాదరావు మూలుగుచు, హీనస్వరమున దన జెండా యేమయ్యెననియు, తా నెచట నుంటిననియు వారలను ప్రశ్నించెను. సత్తువచేరుట కింకొంత జావ పోసి, అతని జెండా సురక్షితముగ నచటనే యుండె ననియు, వాని సమాచారము క్రమముగ నెఱిగింతు మనియు, వాడేమియు నలజడిపడ నక్కఱలేదనియును, తల్లియు, గూతురును వాని నూర్చిరి. పతాకము

౮౫౬

సురక్షితముని వినునపుడు సై నికుని ముఖములము సంతసమున వికసనమందెను.

క్రమక్రమముగ ప్రసాదరావునకు దిలిపివచ్చెను. పల్లెకొన్నియవలన దన ప్రస్తుతసమాచారము విని యాత డాశ్చర్యమందెను. గ్రామస్థులును, ముఖ్యముగ నింటి వారును, తనకు జేసిన సహాయపర్యల కారణం కృతజ్ఞత కలిగియుండెను. దైవసంఘటనము లెంత విచిత్రము! అంతటికంటెను నీలమ్మ యాతని కిపు డాత్తురా లయ్యెను. అత్యధిక బాధాపీడితుడై, కాలునేతులు గడుపు కొనుటకైన శక్తిలేని యాయసహాయస్థితిలో, తన కి యబలను రక్షకురాలినిగ జూపినందు కాయోగుడు దేవుని బొగడెను. నీలమ్మయే వాని కిపుడు కల్లియు, నేడుగడయు!

౯

మఱువాటి యుదయమునకు శాంతిపైనికులు నెడకొనినచు వచ్చి, నీలివాడలో నీకుటీరమున బడి యుండిన తమ నాయకుని గలసికొనిరి. శత్రువుల దోర్జన్యమున కాహుతిగావలసిన తమ చెలికాని యనువులు, ఈ యూరివారి సాయమునను, ఈ పల్లెల్లల సౌజన్యమునను, నిలిచియుండుటకు నా రెంతయు సంతసిందిరి. అనుంగుమిత్రుని దమబుజులపై నుంచుకొని శిబిరమునకు గొనిపోవలెనని వారు మొదట సంకల్పించిరి. కాని, యిట్టిస్థితిలో రోగిని గడుపుట యుక్తముకాదని గ్రామవాసులు వారిందిరి. రోగియభిప్రాయము నదియె. ఎట్టియుద్దేశమునకు నవకాశమీయని యానిశ్శబ్దప్రదేశముననే యుండినచో, కొలది దినములలోనే తమ నాయకుడు స్వస్థుడగునని పైనికులును డలంచిరి. కావున ప్రసాదరావున కాపల్లెవాడ మఱి కొన్ని రోజులవఱకును నివాసస్థల మయ్యెను.

నానాట ప్రసాదరావునకు శరీరము నెమ్మది నొందెను. గాయములు మానజొచ్చెను. జ్వరము నివారణమయ్యెను. నీరస మొకటితప్ప వాని దేహమున నిపు డేలోపము గానిపింపదు. తక్షణమే తన శిబిరము జేరి, తన కార్యము లేల తాను సక్కపెట్టుకొనరాదని యా

యువకుడు విసువునొందెను. ప్రపంచరంగమంతయు కార్యమయమై యుండగా, తా నీమాటుచూలపల్లెలో హాయిగ పొన్నువీడ బళించి, తన ప్రజ్ఞాపారుషముల నన్నిటిని బోకొట్టి నిద్రపుచ్చుచుంటివని యాశూరుడు తన్నుదాను నిందించుకొనెను. ఆపీరుని మనస్తీవ్రత ఏదేని కార్యసాధనమునగాని యుపశమింపదని యాలోచించి, నీలమ్మయు దల్లియు వానిని జూచి, “అయ్యో, మీరు తెలిసినవారు. ఇక్కడెవరికిని చదువురారు. గాంధీమహాత్ముని ప్రభు దేశమంతా మోగిపోతున్నది. ఆసంగతు లేమైనా మావాళ్లకు మెల్లగ చెప్పగలరా?” అని యందిందిరి. తనరొట్టే నేతిని బడగదా యని యా యువకుడు సంతసించి, అట్లే చేతు ననెను. ఇటు లాపల్లెవాడయందు దేశపరిస్థితులు, లవణసత్యాగ్రహము, స్వరాజ్యసంపాదనము—మొదలగువిషయములనుగట్టింది సత్యాగ్రహుల యభిప్రాయములు వ్యాప్తము లయ్యెను.

ఒకనాడు ప్రసాదరావుతో నీలమ్మకల్లి, “మా పల్లెవాళ్లకు మాటికి లేకున్నను, కల్లుకర్కు తప్పదు! నాయనా!” అని మాటలసందర్భముననెనెను. ఇది వినితల్లముగా ప్రసాదరావు మద్యపాననిషేధమును గుఱించి యచటి జనులలో కొంత ప్రబోధము గలిగించెను. అచ్చటివారు కల్లు సారాయిలు వర్జించునట్లు కృషి సల్పెను. నీలమ్మయింటినుండి యారంభమైన యీ సంస్కరణము కొలదిదినములలోనే గ్రామమంతయు వ్యాపించెను.

౧౦

ఇపుడు ప్రసాదరావునకు బరిపూర్ణారోగ్యము గలిగెను. ఒకనాయకుడు లేని శిబిరము జీవములేని కశే బరమువలె నుండెనని పైనికులు చెప్పిరి. తాను బోయి వచ్చెదనని యింటివారియొద్దను, గ్రామస్థులయొద్దను ఆయువకుడు నెలవుగైకొనునపుడు, ఉభయపక్షముల వారును విశేషభావోద్దేశపూరితు లైరి. ఆసజ్జనుని హితబోధనము ననుసరించి తమ దినచర్య నడపుకొందు మని గ్రామవాస్తవ్యులు వాగ్దానముచేసిరి. తామును శాంతిపైన్యమున జేరుదుమని పలువురు యువకులు

గుడ్డజెండాలతో వానివెంట బయలుదేరిరి. పల్లెవాడలో ప్రసాదరావు ప్రవాసదినములు వ్యర్థముగాకుండెనుట వియె ప్రబలిదర్శనములు.

ప్రసాదరావు చేపట్టిన యుద్యమ మాప్రాంతము లం దిపుడు బాగుగ జరుగుచుండెను. నాయకుడు మరల తమ్ము గలసికొనినప్పటినుండియు పై నికు లత్యుత్సాహమున దమ పనులు నెరవేర్చుచుండిరి. పల్లెపటాలపు పిల్లల ప్రాంతపువారలె కావున, వారు గుట్టలుగుట్టలుగ నుప్పురాసులు చెచ్చి నేర్చుచుండిరి. మద్యపాననిషేధ ప్రచారము పల్లెనుండి పల్లెకు బ్రాకిపోయెను. అంత చుట్టుపట్టుల గ్రామములనుండి ప్రజలు గుంపులుగుంపులుగ వారి శిబిరమును జూడవచ్చుచు, కానుకలు, చందాలును గ్రమ్మరించిరి. నిరుపేదలు ఉప్పు నేటి తెచ్చి యిచ్చుచుండిరి. ఇట్లు అర్థబలము, అంగబలమును సమృద్ధముగ గల యశాంతిపై నికులు, తా మింక దుర్జేయులనునియె భావింపకొడంగిరి.

ప్రసాదరావుమాత్ర ముల్లెన్నడును దలంచువాడు కాడు. ప్రభుమునుండియు నియమానుసారశిబిరమున కభ్యాసపడి, పలునూ తాత డాత్మపరీక్ష చేసికొనుచుండువాడు. తన చదువునామలును, ప్రజాప్రతిభలును జూచుకొని విజ్ఞప్తపరచువాడు కాడు. కలిమియందాగునయ్య, లేమియందోరిమియు నియమములగ జేకొనినవాడు. పరిస్థితులు తమ కిపు డెంతప్రోత్సాహకరముగ నుండినను, భవిష్యత్తునందవి తాటుమాటన నపుడు తా మెట్లు తెప్పిల్లగలమా యని యాత డాలోచించుచుండును. ఆతనికి సత్యమే నిదానము; ధర్మమే కర్తవ్యము. సత్యదీక్షగల గాంధీమహాత్ముని యుద్యమమున బనిచేయువారలలో బలువురు ఆమహానీయుని సన్నియగుచుల నుల్లంఘించుచుండుట కారము వగచుచుండును. నిత్యబ్రహ్మచర్యదీక్షతో నుండవలసిన సత్యాగ్రహులలో ననేకులు సుఖులాలసులగుట యాతనికి దుఃఖావహముగ నుండెను. పగతురనైన బ్రేమింపవలెనునుమి యని సతతగురూత్తము డుపదేశించుచుండినను, అచటి శాంతిపై నికులు రెండుమూడుమాటులు

ప్రభుత్వోద్యోగులను బరిహసించి, వారియెడ దౌర్జన్యము చూప సిద్ధముకాలేదా?

చుట్టుపట్టుల పల్లెలవారు శిబిరమునకు వచ్చి, తనకు నేసెడి తెంపులేని ప్రశ్నములకు ప్రసాదరావు ప్రశాంతముగ సమాధానము లిచ్చుచుండుట వృథా ప్రయాసమని పై నికులలో పలువురి తలంపు. క్రేము, డయ, సత్యసంగతయును సత్యాగ్రహుల ముఖ్యపాదన కలాపమని దశాధిపతి నారల కొత్తిచెప్పుచుండువాడు. ఒకనా డొక పల్లెవాడు మాటాడుటకు సంజేహించుచు, ప్రసాదరావు ప్రోత్సహింపగ నిట్లు పలికెను: "అయ్యో, కల్లుతాగవద్దనికదా మీరు బోధిస్తున్నారు. చిన్ననాటి అభ్యాసాలు వక్కసారిగ కట్టిపెట్టవలెను సులభమా? 'పాడుకల్లు మానివేయండిరా!' అని నేను మాపల్లె పిల్లలతో నొక్కచెప్పిచే, 'చదువుపన్నవాళ్లు, సత్యాగ్రహీలు, కాఫీవుపమాలు కట్టిపెట్టవలెను నాకు, మేము మా కల్లుముంతలు పగలగొట్టుతాము లే!' అన్నారు."

దీనికి ప్రసాదరావు తానేమియు సమాధానమియక, చుట్టునుండు పోవరపై నికసమితిని జవాబు చెప్పుమనెను. కాఫీ నాగరికతకు చిహ్నమని కొందఱును, కల్లువలె కాఫీ కయిపుచేయదని కొందఱును, మద్యమునవలె దుర్వాసలు కాఫీనుండి వెడలవని మఱి కొందఱును సమాధానము లిచ్చిరి. దశాధిపతి యపుడందుకొని, కల్లుకాఫీలు రెండును దేహమునకు బలమేమియు నీయక తాత్కాలికద్రేకమును మాత్రము గలిగించెడి విషవదార్థములె యనియును, శరీరమునకు రెండును సమానముగ చెఱుపుచేసెడివె యనియును, తమ దీక్షాఫీల యలవాటు త్యజింపలేనివారికి మద్యము వర్జింపుమని పామరలకు బోధింప నధికారము లేదనియును తీరుపు చెప్పెను.

ఇట్లు ఆశిబిరమున కాఫీనీళ్ల కొరకు పైనికులు కొందఱు తెల్ల నానీయకుండెడి దురభ్యాసము తొలగిపోయెను. పల్లెలలోనివారు మద్యపానము వర్జించుటకు తగినంత ప్రోత్సాహ మపుడు గలిగెను.

౧౧

ముఖ్యపట్టణమందలి నాయకు లొకరికొకరె బంధి
తులై కారాగృహమునకు బోవుటవలన, వెంటనే తన
దళమును దీసికొని వచ్చి, తా నొక యున్నతపదవిని
స్వీకరింపుమని ప్రసాదరావున కిపు డాహ్వానమువచ్చెను.
ఈప్రాంతములం దిన్నాళ్లును సత్కారములు జరిగించిన
శాంతిసైన్య మిపుడు తమ్ము వదలిపోవుట చుట్టుపట్టుల
వారికి విషాదకరముగ నుండెను. తాను పోయినచేపు
నని ప్రసాదరావు నీలివాడవారికి జెప్పినప్పుడు నీలమ్మ
కంట నీరు పెట్టుకొనెను. ఎంతనేపటికిని ఆబాల
యూరకుం జినది కాదు. ఒకతెలుగక యెడారిలో బడి
యుండిన తనను చూచి యింటికి జేర్చి లెక్కలేని యుప
చారములు సలిపి, తనప్రాణములు గాపాడిన నీలమ్మ
ప్రసాదరావునకు బ్రాణసమానగదా! అట్టి సుగుణముణిని
సంతృప్తిపఱచుట యా శూరుని ముఖ్యవిధి. కావున
నెటులా యాకవ్య నొడంబడిచి, స్వస్థచిత్తమున దా
నాగ్రామము విడువవలెనని యా యువకునికోరిక. ఎట్ట
కేల కాబాలకు హృదయగతమున వాంఛపోకడ లాతనికి
దెలియవచ్చెను. ఆసుందరి కాయువకునిమీద జెప్పనలవి
గాని ప్రేమ మేర్పడెను. ఇట్టి ధీరదాక్షిణ్యశీలని
దాను వరించి వివాహమాడకున్న దన జీవితము వ్యర్థ
మని యామెలత తలంచెను. కులవిద్యాసంపదలం దధికు
డైన యాశూరుడు తన కంపని మ్రాని పంజని యాబాల
యావంతయు దలంపదయ్యెను.

ఇంక, ప్రసాదరావును గుఱించి యేమిచెప్పుము?
మనసార వలదిన చేడియనెగాని తాను జెట్టపట్టని
చిన్ననాటనుండియు బ్రతినవట్టిన ఛాందసు డాతడు.
ఆపల్లెపడంతి కులవిద్యాసాభాగ్యము లాత డారయ
లేదు. దైవసంఘటనము లెంతటి విచిత్రములా కాని,
ఆమద్దియమోము గాంటిన నిమేషమునుండియె యా
యువకుని డెండ మాలతాంగియందె యవలగ్నమై యుం
డెను. అంతటి సదయహృదయ నెన్న డాసరసుడు
గాంచియుండలేదు. తా నెపుడైన బరిణయమైనచో,
ఆచెలువనే స్వీకరింతునని యాచతురుడు తన హృద

యమును సమాధానపఱచుకొనెను. మనమున నమ్మిన
సత్యమును వలసినపుడు వెలిపుచ్చుట కా ధీరుడు
నెఱచెడివాడు కాదు. ఐనను దేశమంతయు సంక్షో
భించెడి యాయసమయమున పెండ్లిమాటలు తలపెట్టుట
అనుచితముగదా! నీలమ్మయైనను ఆసరసుని తన నా
తరుణముననె పరిణయముకమ్మని పట్టుపట్టునంతటి
నెఱ్ఱిదికాదు. దేశపరిస్థితులు చక్కపడిన పిదపనైనను, తన
వాంఛాసాఫల్యమున కావంతయైన నవకాశముననా
యనియె యా సుందరిసంప్రశ్నము. ఈ చిన్ని ప్రశ్న
మునకు గల సమాధానమునందె యా సుదతి యాశా
ప్రపంచమంతయు కేంద్రీకృత మైయుండెను.

ఎట్టకేలకు మనసు దిట్టపఱచుకొని, ప్రసాదరావు
చౌదరి, ఆపల్లెకన్నయ ముద్దువ్రేలి కొక ముద్దుటుంగిరము
పెట్టి ముద్దు పెట్టుకొనినపుడె ఆకలికిముఖకమలము కలక
దేటెను. ఇపు డెంతటికి వచ్చి బాగులుతీరి నిలిచిన
శాంతిసైనికుల నయనముల కాబాల పల్లెవాడయాడ
బడుచువలెగాక, వీవీరపత్నివలెనో కానబడెను. శీల
ముతోగూడిన సౌందర్యవిభవ మెపుడు నిట్టిదియె. ఇపుడు
నీలివాడకు పిడుకోలు చెప్పెడి శాంతిసైనికులు గాంధి
మహాత్మునకును, ప్రేయసి నీలవేణితో గూడిన తమ
ప్రియసేనానిమీదను అమితోత్సాహపూరితమున జయ
ధ్వానములు గురిపించిరి.

౧౨

ఇది జరిగి ప్రసాదరావు ముఖ్యపట్టణమునకు
వచ్చిన కొలదిదినములక యొకనా డాతనిని రక్షక
భటులు బంధించి, మాటుమాలగ్రామమున మకాము
చేసియున్న న్యాయాధిపతియొద్దకు గొనిపోయిరి. నింది
తుని ప్రతివాదనయె లేని యిట్టియభియోగములలో
న్యాయనిర్ధారణమున కెంతకాలము కావలెను! దండ
నాధిపుడు విచారణముగించి, తనగదిలో గూర్చుండి
తీర్పువ్రాసి బైటివసారాలలోని రోదనశబ్దము విని, గవా
క్షమునుండి వెలుపల కట్టె చూచెను. ఒక యువకుడు
దూరమున నిలిచి, తన ప్రేయసి పిడుకోలుకొఱకు ప్రతి
క్షించుచుండెను. అతడె నిందితుడను ప్రసాదరావు.

౮౫౯

ప్రియుడు కోమలిమంగురులు సరిచేయుచు, విలసింప
వలసిన యామెను వేడుచు, తన చేతిరుమాటతో ఆదిన

“తన చేతిరుమాటతో.....కన్నీ రొత్తుచుండెను.”

వదనకన్నీ రొత్తుచుండెను. ఏడాది తిరుగకయే తా
నింటి కేతెంచెదనని యాకాంత సత డెంత యూరార్ప
జూచినను, ఆయతివకనుదోయినుండి యశ్రుకణము
లొలుకుచునేయుండెను. రాజరత్న మొదలియారు “రాతి
గుండె న్యాయాధిపతి” యని పేరు మ్రోగినవాడు.
పేరుపెంపులు, బిరుదుకితాబులును గుటిపించెడి రాజాను
గ్రహసంపాదనమునకు దగిన యవకాశము లిదియెకదా!
ఐన నీ దృశ్యమునకు, శ్రావణ వర్ష మునకు నల్లరాల

కొండ చెమ్మగిలునట్టుగ, ఆయుద్యోగి హృదయ మించుక
మెత్తగిల్లెను. పరులకు మార్గప్రదర్శకుడు గావలసిన
విద్యాధికు డగు ప్రసాదరావువంటి యపరాధికి తగిన
శిక్ష వేయవలెనని యపుడే వ్రాసిన తీర్పుకాకితము నా
న్యాయమూర్తి పట్టున చింపివైచి, వేరొకకాకితము
గైగొని, ముద్దాయి సత్యాగ్రహదీక్షను తీవ్రముగ నెఱప
జూచెడి సాహసికు డైనను, కోమలహృదయుడగు నీ
తరుణవయస్కునికి కొంతక్షమ చూపినచో త్వరలో
నీతడే ప్రభుభక్తిపరాయణులలో మిన్నగ ఫరిణమింప
గలడను విశ్వాసమున నాతనికి స్వల్పశిక్ష నొసంగుచున్నా
నని తీర్పువ్రాసి, తన డెంచుమందలి యుమ్మరిక
మొకింత యవసంఘించుకొనెను.

౧౩

ఇదివఱకు జెప్పిన యువంతములు జరిగి యిప్పు
టికి సుమారు సంవత్సర మైనది. ఏడాది గిట్టున దిరిగి
రాగా, మల్లెమొగ్గలతోను, మంచవాయువులతోను గలసి
మరల వసంతము నీలివాడగ్రామమున బ్రకృతుమయ్యెను.
ఇప్పుడు నీలవేణి యెచట నున్నది? ఏమిచేయుచున్నది?
కడచిపోయినది యొక వత్సరమే యని లోకము లెక్క
వేసికొనుచున్నదికాని, నీలవేణియంతరంగమున కిలో
పుగ సమమారిన యనుభవసంచయము పదిసంవత్సర
ములకు సగిపడియుండెను. ఇప్పుడు నీలవేణి సముద్రపు
టొడ్డన నాశువచిప్పలేరుచుండెడి పల్లెబారికాడు.
ఆసుదతిపేరు, ఆమెయూహలు, ఆమె యాదర్శములును
పల్లెలు, పట్టణములును వ్యాపించియున్నవి. దేశహితైక
బుద్ధితో ప్రియుడు కారాగారమున గాసిల్లుచుండగా,
తాను స్వగ్రామమున విహరింప నిచ్చగింపక, ఆసుగుణ
వతి స్త్రీలుసలుపు విదేశవస్త్రబహిష్కరణోద్యమమున
బాల్సొనియెను. పగలంతయు నెండలో బజారులయందు
నిలుచుండి, విదేశవస్త్రముల కెగబడువారి నవి కొన
వలదని దైనయనున వేడుచు, వారల చీరాట్టును, రక్షక
భటుల కఠినచర్యలను లెక్కనేయక విధుల నెరవేర్చు
నెలతలలో నీలవేణి మిన్నయయ్యెను. చెన్నపురినుండి
యాహ్వనము రాగా నీలవేణి యంత నానగరమున కేగి,

యచిరకాలముననే యచటి నారీమణులకు నాయకయై, ఆంధ్రభామినులు ధైర్యస్థైర్యములకు బట్టుకొమ్మలని తమిళసుందరులు క్లాషించునట్లుగ మెలంగెను. నీలవేణి నంతట రక్షకభటులు బంధించుట, అచటికిపుడు న్యామాధిపతిగ నేర్పడిన రాజరత్న మొదలియారు ఆటు నెల లాధైర్యవతికి కారాగృహశీక్ష విధించుట మున్నగు నవి వార్తాపత్రికల కెక్కిన చారిత్రకవిషయములె.

౧౪

భారతదేశోద్ధారకు డగు గాంధీమహాత్ముడు, భారతజనశ్రేయోభిలాషియగు ఇర్వినుప్రభువును దేశమున శాంతి నెలకొల్పుటకు జేసికొనిన సమాధానము ననుసరించి కారాగారబంధితులైన సత్యాగ్రహులొక్కొక్కరె చెరసాలనుండి విముక్తు లగుచుండిరి. వేలూరు కారాగృహమునుండి వెలువడిన నీలవేణిని సమ్మనించుట కేగిన దేశభక్తులలో ప్రసాదరావుచౌదరి యొకడు. అదివఱకే శ్రీకృష్ణజన్మస్థానమునుండి విముక్తుడై వచ్చిరచౌదరి యిప్పుడు తన శ్రేయసిని గలసికొనునపు డానందపరమగు డయ్యెను.

తనకు సుస్వాగత మిచ్చుటకు దరవారు చెన్నపురి వచ్చి వేచియుండిరిని వేలూరి కారాగృహముఖద్వారమున బ్రియునివలన వినిన నీలవేణి యంతట వారినిగాంచ నువ్విరులూరు చుండెను. చెన్నపురి రెయిలుస్టేషనులో నడుగిడునప్పటికే సత్యాగ్రహప్రముఖులును, నీలివాడ బంధుగులును ఆమెను పూలఘాలలతో ముంచివేసిరి. ఊరేగింపులుత్సవము జరిగినవెనుక నిశ్శబ్దముగు నేచిన్న యింటనో తనకేర్పఱచిన బసకు దనను వారు కొని పోవుదురని యాతరుణి యనుకొనెనేకాని, అలంకృతమై జనావళిచే బరివేష్టితమైన యొకసుందరభవనమునకు దా

నపు డేలేంచి, అచట గల్యాణమంటపమున వివాహ వేదిక నధిష్ఠింతునని యాకలికి కలలో నైన దలంపలేదు. ఇంత యాకస్మికముగ, నింత సంపూర్ణముగ దన భాగ్యము ఫలించునని యాపడలి యెన్నడును భావించ లేదు. ఆసుందరి యిప్పుడు తన యస్పష్టమును దల పోయుటకును, తన నెచ్చెలులను బలకరించుటకును వ్యవధానము గాంచకుండెను. ఇపుడిచట గూడినశ్రేష్ఠ కుల వదనముల, పురోహితుని, పలుకుల, ప్రాణేశుని పాణిగ్రహణము, సభాసదుల యాకీర్వాదముల, బంధు జనుల కానుకలు, మిత్రుల యభినందనములు- ఇవి యన్నియు నీలవేణికి గలలో గనిన విషయములవలె దోచెను.

ఆనాడు వధూవరులను, వారి యాంతరంగిక మిత్రులను ఆశ్చర్యవాహినిని ముంచివేసిన యొక యుదంతమునుగూర్చి యిచట బ్రస్తావించక తీయదు. సవస్థులు చందనతాంబూలాదులు స్వీకరించి తమ నెలపులకు నెడలిపావుసందడిలో, ఆపుడే వీధిలో నిలిచిన మోటారుబండిలోనుండి వచ్చి యొక భాగ్యవతి వివాహవేదికనుండి దిగుచుండెడి వధువుమెడలో నొక హారము వైచి, పెండ్లివారి సవర్యలు పూర్తిగ గైకొన కయె వేనేగమె బండియొక్క నెడలిపోయెను. విలువ గల యాయాభరణము సమర్పించిన పుణ్యవతి యెవ్వరో తెలిసికొని, ఆమెకు దమ కృతజ్ఞత జూప పెండ్లివారికి వలను పడకుండెను. అంత వరుడు ప్రసాదరావుచౌదరి మిగుల ప్రయాసమున జేసిన విచారణపర్యవసాన మేమన, పెండ్లిమాతురి మెడలో హారమువైచిన సుదతిమణి న్యాయమూర్తి రాజరత్న మొదలియారిగారి ధర్మపత్ని యనియె.

జానకమ్మముఖం ఎర్రబారింది. ఆమె చేతులూ ఉన్న ఉత్తరాన్ని 'ఫర్' మని చింపి, దూరముగా విసిరివేసింది.

"ఏమిటే?" అన్నాడు దగ్గుతో, ఎదురుగా సోఫాలో కూర్చునిఉన్న శ్రీనివాసరావుపంతులు.

"ఎంతపనిచేశారు?"

ఆమెనయనాలనుండి విస్ఫులింగములు రాల్చు న్నాయి. 'ఆ ఉత్తరం తెచ్చినవార్త ఏమిటో? అని ఆలోచించబోయాడు ఆవృద్ధుడు.

"ఇంకేముంది? నాప్రయత్నమంతా సేలగలిసింది! వాళ్లంతా ఏకమయి, నాపీకి పిసికేరన్నమాటే!"

"ఆసంగ కేముటో చెప్పేవుకా" చన్నాడు నెమ్మదిగా.

"పద్దనిమిదేళ్లొచ్చిన వీడికి బుద్ధి ఉండకల్లేదా?... ఎందుకుండాలి! వీడుమాత్రం వాళ్లల్లో వాడుకాదా? పెంచుకున్నంతమాత్రం మనవాడయి పోతాడా?"

"ఏంచేశాడేమిటి రామం?" అని తిరిగి ఓమాటు ప్రయత్నంచేసి చూశాడు పంతులు.

"ఇంతకంటే ఏంచెయ్యాలి! మేనమామ తీసుకెళ్లి కూతురికి ముడతేట్టేడు. ఇంకా బుద్ధిలేక, 'క్షమించాలి, మీదంపకులిద్దరూ దయచెయ్యాలి...' అని ఉత్తరం!..... తోటపల్లి కొండలకి పికారని పేరెట్టి నన్ను బుట్టలో పెట్టేడు మనవాడు— మనవాడేమిటి? మనడబ్బుకోసం చేరిన వాళ్ల వాడే."

రామం చేసిన సాహసానికి శ్రీనివాసరావు ఆశ్చర్యపోయాడు మొదట. "జనకతల్లిచై పువాళ్ల ప్రోత్సాహంవల్ల ఒడబడిఉంటాడు రామం. వాళ్ల సేకవిధాల వీడికి నచ్చ చెప్పిఉంటారు" అన్నాడు.

"అవును. వాడికి వాళ్లేముఖ్యం. నన్నందుకే గడ్డి పరకలాగ తోసిపారేశాడు."

"నీమాట తోసిపారేశాడంటావుకాని, కొంచెం ఆలోచించు. చిన్నప్పటినుంచీ 'పెళ్లి చేసుకుందాం' అనుకుంటోన్న వాడి మేనమామమాతుర్ని, పదమాడేల్లోచ్చి, చక్కగా ఎదుగుతోన్న పిల్లని చేసుకుంటే బాగుంటుందంటావా, లేకపోతే, చూడేళ్ల పిల్ల, మీ అన్నమాతురు ఎప్పటికో, ఎదిగేదాకా కనిపెట్టుకోడం బాగుంటుందంటావా?"

భర్తనోటమ్మకు వెలువడిన ఈమాటలు జానికమ్మ క్రోధానలూనికి ఆజ్యుధార లయాయి.

"ఆ! అలాగా? నాప్రయత్నం బాగుండలేదా? ఒక్కమాటు నెనకిచ్చి మరల్చండి! పది హేసేళ్ల క్రితం,—తమకి నలభయ్యయిదే ఖ్లంటాయి ఆప్పటికి—" కృష్ణా, రామా" అనుకునే గోజులు దగ్గర పడ్డా, వచ్చి పద్మానుగేళ్ల పిల్లని నన్ను పెళ్లి చేసుకోడం బాగుందికాబోలు!"

ముసలాయనకు జానికమ్మ దెప్పిపాడువు చెప్పడబ్బలాగయింది. ఆతడికి ఉపద్రవమైన కోపంవచ్చింది. కాని అద్భుతవశాత్తు, దగ్గు అడ్డువచ్చి, ఆతడు కోపాన్ని వెలిబుచ్చకుండా చేసింది. అతడు నెమ్మదిగా "మీవాళ్లంత వెర్రిబాగులవాళ్లయి ముడిపెట్టలేదు నిన్ను నాకు. నాడబ్బంతా నీపేర బ్యాంకులో నేయించి మరీపెళ్లి చేశారు" అన్నాడు.

"రామం చేరినదిమాడా ఆసామ్మ కోసమే నాడబ్బుమీద ఆసక్తిఉండి చేరినవాడు నాచెప్పుచేతులలో పడిఉండాలి....."

జానకమ్మ క్రోధంలో ఉడికిపోతోంది. ఆనేశం చేత ఉచ్చాస్వసనిశ్వాసము లెక్కుచై ఆమెనక్షణం మాటిమాటికి పొంగుతోంది. ఆమె పళ్లు 'పటపట'మని

కొలుకుతో, నిప్పులాలికే వదనాన్ని పైకెత్తి, “ఉండుంకి, వెళ్ళవల్లరా! మీపాట్లు ముందున్నాయి చూద్దరుగాని. మిమ్మల్నుందన్నీ మంగలంబోపెట్టి వేచేస్తాను. పెద్దపులితోనా చెలగాటం మీకు?” అని అరిచింది.

శ్రీనివాసరా వదరిపడ్డాడు. ఉపనయనంకాని కుర్రవాళ్ళల్లో ఎదిగి పదిహేడే ల్లోచ్చినవాడనీ, తన వృద్ధాప్యంలో చేతికందుతాడనీ రామాన్ని తీసికొచ్చి దత్తతచేసుకున్నాడు. నేటితో ఈపెంపకానికి విఘాత మొచ్చిందన్నమాట!

2

“ఎవ రాతలువుగ్గర?” అంది జానకమ్మ లోపలి నుంచి.

“నేను.” అనిహీనస్వరంలో సమాధానమొచ్చింది.

“రామం.” అన్నాడు పంతులు.

జానకమ్మ చెయ్యి కడుగుకొని, సావిట్లోకి వచ్చింది. రామం తలవంచుకుని నిలువబడి, కాలి బొటనవ్రేలితో నేలమీద గీస్తున్నాడు. శ్రీనివాసరావు పంతులు రాబోయే పిడుగులవర్షాని కెదురుచూస్తున్నాడు.

“రామం!”

“ఊ!”

“తోటపల్లి కొండలకనిచెప్పి మమ్మల్ని మధ్య పెట్టి నెల్లి పెల్లి చేసుకుంటావా? నీపెల్లి మేము చూడ కూడదా ఏమిటి?” అతిశాంతముగా పలికినమాట లివి.

“మొదట నా కేమీ తెలియదు. దారిలో మా మామయ్యవచ్చి తీసికెళ్లేను. మధ్యలో ఆసంగతి, ఈసంగతి చెప్పి, ఇంటికళ్ళిక పెల్లిమాటెత్తేడు.

“ఊ?”

“మాఅమ్మ కిష్టంలేదు. అందుచేత నా కొద్దీపెల్లి” అని చెప్పేను. ‘ఘరవారేదని బలవంతపెట్టి చేసేశారు.’

రెండునిమిషములు నిశ్శబ్దంగా గడిచేయ్.

“అమ్మ కిష్టంలేదని ఎందుకనుకున్నావు ఈ పెల్లి అంటే?”

రామారావు ముఖమెత్తి చూశాడుఆశ్చర్యంలో. భార్యవైఖరి పంతుల కర్థమనటంలేదు.

“నేనేదో వేళాకోళానికి క్యాలని నీకు పెల్లి చేస్తానంటే, ఆమాట పట్టుకుని, పెద్దపన్నాగం పన్ని నాకుతెలియకుండా పెల్లిచేసేశారు నీకు. నాజన్మలో నేచేయదగిన ఈ ఒక్కశుభకార్యం, నాచేత జరుపబడకుండా ఉండకపోవడమేకాదు గదా నాకళ్ళయెదుట కూడా జరుగనీయక—అంటేకాదు—నాకు తెలియనే తెలియకుండా జరిపేశారు. ఇంతకంటే దారుణం ఏముంది?” జానకమ్మముఖంలో దైవ్యం గోచరమయింది.

రామానికి కళ్ళమ్మట నీళ్ళొచ్చాయి. “అమ్మా, తూమించాలి. దురభిప్రాయపడి చేసినపని ఇది.”

“కళ్ళమ్మట నీళ్ళెందుకురా ఈమాత్రందానికి? నామా సంతోషమే కోడలాచ్చిందంటే.....లే! నీళ్ళుపోసుకో! వంట అయింది,” అంటూ లోపలికి వెళ్లింది జానకమ్మ.

‘రామాన్ని గుమ్మంలో అడుగుపెట్టేటప్పటికే పీకపట్టుకుని గెంటేస్తుంది జానకి’ అని మొట్టమొదట అనుకున్న పంతులుకి, తనభార్యయొక్క సామ్యప్రవర్తన చాలా ఆశ్చర్యం కలిగించింది. ‘ఏమైనా ఆడది, జాలిగుండెకలది.’ అనుకుంటూ, ఆయన ‘స్నానం చెయ్యరా, మడిగట్టుకుందాం’ అన్నాడు.

3

శ్రీనివాసరావుకీ, జానకమ్మకూ తెలియకుండా రామాన్ని తీసుకుపోయి రెనమాతుర్నిచ్చి పెల్లిచేసిన గణపతిరావు, తాను చేసినసాహసం ఆతిప్రమాదజనకం అని అంతా అయినపిమ్మట ఆందోళనపడకొచ్చాడు. కాని ఈవిషయంలో జానకమ్మ చూపిన ఔదార్యాన్ని గుఱించి విన్నపస్థుడు ఆతని హృదయభారం తగ్గించి గర్హాభి అనుకోబడే జానకమ్మ సాధుస్వభావాన్ని

గ్రహించినప్పు డాతడు పశ్చాత్తాపంతో చిన్నబుచ్చు కున్నాడు. తాను తొందరపడి అదంపతులకు చేసిన అపచారాన్ని వాళ్లు మరచిపోయేటట్లు చేద్దామనే ఉద్దేశంతో రాజమండ్రీవచ్చి పంతులుగారింటి కెళ్లేడు. 'పెళ్లి బంధువులెవళ్లూ రాకుండా జరిగిందిగనుక, ఏ సత్యనారాయణవ్రతం పేరోచెప్పి, చుట్టాలను సమావేశం చేయించి పిల్లని, పిల్లవాణ్ణి పీటలమీద కూర్చోపెట్టి ఆశీర్వాచనం చేయిద్దాం' అని ఆతడు తనఉద్దేశాన్ని తెలియచేశాడు. పంతులుగారు 'బాగానేఉంది' అను కున్నాడు. కాని జానకమ్మ 'జరిగినదేదో జరిగిపోయింది కదా. ఇప్పుడు తిరిగి ఎందుకూ ఈతంతు? ముందు ముందు చేసుకోవలసిన కార్యాలు లేకపోలేదుగదా! అని ముక్తసరుగా మాట్లాడి ప్రసంగాన్ని ముగించింది.

తలిదండ్రులు తనయెడల చూపిన కృమి రామం లో మార్పు తీసుకొచ్చింది. నాటినుంచీ, తన్ను దత్తుని గా స్వీకరించినఅదంపతుల ఉద్దేశాలను గ్రహించుకుంటూ పాటి కనుకూలంగా ప్రవర్తించడం తనవిధి అని ఆతడు నిశ్చయం చేసుకున్నాడు. ఈమనోనిశ్చయం గాఢ మునుటకు తగినపరిస్థితులు కలిగేయి. శ్రావణమాసంలో తగువుఇవ్వడం, పండుగులకు పిలుపురావడంతోపే తన్ను పంపడం, బొమ్మలనోముకు సుభద్రను తీసుకు రావడం — ఈ విషయాలన్నింటిలోనూ మందంజ వేస్తాన్న జానకమ్మయెడల తాను చూపవలసిన కృత జ్ఞత ఆనంతమైనదని ఆత డనుకోవలసివచ్చినది.

౪

సుమారు రెండుసంవత్సరాలు గడిచేయి, 'మికో డలు, చిరంజీవిసాభాగ్యవతి సుభద్ర రజస్వల అయి' డని గణపతిరావుదగ్గరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది.

మరి నాలుగుమాసాలయాక, గణపతిరావు 'కార్య మేష్టమచేసుకుంటూ'రని అడగటానికొచ్చాడు.

'ఇంకా కొన్నాళ్లు పోనియ్యండి' అంది జాన కమ్మ. 'సరే, మియిద్దం' అని గణపతిరావు వెళ్లేడు. రామర్ ముగ్గుగాన్ని సాగనంత్రులో 'మామయ్యా,

నీనూటుకేసులో నాలుగుపుస్తకాలు పెట్టేను. దాని కియ్యి" అన్నాడు.

'లేక్కలు బుర్రకెక్కటంలేదు. అం లేకాకుండా క్లాసుకి పెద్దవాణ్ణి నేను.....' అన్నాడు రామం ఒకనాడు.

'ఈలేక్కలు మనల్ని ఉద్ధరిస్తాయి గనుకనా? స్కూలుమానెయ్యి. ములిగిపోయిం దేమీలేదు.' అంది జానకమ్మ.

రామాని కింక తీరుబడే. రెండురోజుల కొకనవల ముగించేవాడు ఇంట్లోకూచుని. వాజ్మయం అంటే అభి రుచికలిగింది. 'నువ్వు బాగుగా చదువుకోవలెను.' అని సుభద్రకు జాబువ్రాశాడు. దానికి అత్తగారి భావాల లోనూ, సుభద్ర అత్తరాలలోనూ ప్రత్యుత్తరం వచ్చింది. కాలక్రమాన, తల్లికి తెలియకుండానే, సుభద్ర మగనిఉత్తరాలకు సమాధానం వ్రాస్తోండేది.

సంవత్సరం గడిచింది. 'కోడల్ని తీసుకొస్తే బాగుంటుందేమోనే ఇంక' అన్నాడు పంతులుగారు.

శోభనం రాజమండ్రీలోనే జరిగింది. చాలా వైభవంగా జరిగింది. బాబూరూ ఉన్న పట్టువీరలలో మిక్కిలి యెవైనది కోడలికి కొనిపించింది జానకమ్మ. పన్నెండుపెద్దకాసులు కొంగున కట్టించింది.

"ఏమండీ!" అంది గణపతిరావు భార్య మగనితో.

"అల్లుణ్ణి మనింటిదగ్గర చూడునిద్దగ్గి పంపే టట్టుగాలేదు చూస్తే."

"పోనిద్దూ. ఆవి డిప్టమొచ్చినట్లు జరగనియ్యి. కోడుకుని తీసుకుని ఎక్కడకో వెళ్లాలంటోంది రేపు. మనకెందుకూ అనవసరమైన పట్టింపు?"

నాలుగోనాటి ఉదయం సుభద్రను వెంటబెట్టు కుని రామం అత్తగారు, మామగారు వెళ్లిపోయారు. 'నేనుగూడా వెడితే!' అనుకున్నాడు రామం. 'అమ్మ ప్రయాణమో!' అని మనస్సును సమాధానపరుచు కున్నాడు.

మూర్త్యుశిరమానము]

ఇంట్లో కార్యం అవటంవల్ల మూడురోజుల నుంచీ కలిగిన ప్రయాస జానకమ్మకి నలభే కలుగ జేసింది. “నే నెక్కడకీ కదలలేనురా. ‘వంట్లో బాగుండ లేదుగనుక’ రావడానికి పీలు లేకపోయింది.” అని వాళ్లకు తీరం వ్రాయి.” అని జానకమ్మ ప్రమాణాన్ని ఆపుజేసింది.

౫

నెలయింది. ‘మూడునిద్దర్లకీ రావలసిన’ దని రామంమామగారినిద్దరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది.

“కార్యం అయిందికనుక ఇంక మీమామగారు స్వయంగావచ్చి పిలవడం మానేసి, ఉత్తరావలిదవ్యవహారం నడపటం మొదలెట్టేను. చూశావ్!” అంది జానకమ్మ కొడుకుతో.

“ఏముతో, మేనల్లుణ్ణిగదా అనే చనువుతో వ్రాశాడు. తీరిక లేకపోయింది కాబోలు. లేకపోతే వచ్చేవాడే.”

“మేనల్లుడవులే లోతువచెయ్య రేమిటి?”

ఉత్తరం వచ్చినంతమాత్రాన్ని వాల్లింటికెళ్లి మరోక్కర్లేదు మనం. నూట్లాడ కూరుకో. సమాధానం కూడా వ్రాయను.”

రామం, “అమ్మ కీచిన్నవిషయంలో ఇంత పట్టం పెందుకో?” అనుకున్నాడు.

మరొకనెల గడిచింది. ‘వాళ్ల లాగ మనం ఉపేక్ష చేస్తే ప్రమాదంరావచ్చు.’ అనే ఉద్దేశంతో సుభద్రను తీసుకొచ్చి, అత్తనారింట దిగబెట్టేడు గణపతిరావు.

“రామం, తాడేపల్లిలో ఇల్లు ఒక్కవన్నంవస్తే కూలిపోయేలాగుండిట! మనం అశ్రద్ధచేస్తే అవరంతా జరిగిపోతుంది. పట్టుమని వారంరోజులపని ఉండదు. నెల్లి ఆఇల్లుకాస్తా బాగుచేయించిరా నాయనా!” అంది జానకమ్మ అనాడే.

‘నెలలో, రెండునెలలో మకాంచేసి పూర్తి చెయ్య వలసిన ఇంటిపని వారంరోజులలో ఎలాగ అవు

తుంది? ఇంతకీ, అమ్మకి ఇంటితలపు ఈనాడే వచ్చిందెందుచేతో?..... ఏమైనాసరే, నేను వెళ్లకతప్పదు.” అనుకుని బయలుదేరేడు రామం. అదునుకనిపెట్టి, భార్య దగ్గరకెళ్లి, ‘త్వరగా వచ్చేస్తారే’ అనిచెప్పి, రైలుకాల్లి పోయాడు.

‘చీటికి మాటికి ఇంటికిరాకుండా, పనిముగించి మరీరావలెను’ అని ఇంటిద్దరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది రామానికి. ‘సరే’ అని ప్రత్యుత్తరం వ్రాసాడు.

మాసాంతమయేదాకా రామారావు రాజమండ్రి రాలేకపోయాడు. నీక్షిస్తూ కాలంగడుపుతోన్న సుభద్రకి తుదకు భర్తృద్యస్వమయింది.

భోజనాలయ్యాయి. “నాలుగు రోజులనుంచి అనుకుంటున్నా, ‘పని పూర్తిఅయినా కాక పోయినా బయలుదేరి వచ్చెయ్య’ మని ఉత్తరం వ్రాద్దామని. మావాళ్లు ఉత్తరంమీద ఉత్తరం రాస్తున్నారు నన్ను రమ్మని” అంది జానకమ్మ రామంతో.

“ఏప్పుడో నెల్లొళ్లతర్వాత కాబోయేపెల్లికి ఇప్పటినుంచి ఎందుకూ వెళ్లడం?” అన్నాడు పంతులు.

“పెల్లి నాటికి సరిగ్గా అందగిచ్చట్టాలలాగా నేను వదిలే వాళ్ల కేమి లాభం? మాఅమ్మ ఒక్కర్లేకదా! పనిపాటుల్లో కాస్త ముందుగావెల్లి దానికి సాయపడక పోతే ఎలాగ?”

“కోడల్ని కూడా తీసికెడతావా అలాగైతే?”

“అంతా అక్కడికిపోయి మాచుంటే ఇక్కడ మీకు భోజనమో?”

“సరే, అలాగైతే సరేంద్రపురంలో దిగబెట్టి రారా అమ్మని” అన్నాడు కొడుకుతో. క్రిసివాసరావు.

“దిగబెట్టినస్తే ఎలాగ కుదురుతుంది? ఏమి కావలసినవచ్చినా వీరిస్తే పరికేదా డుండాలో నాక్కొడ? ఎంతకాలం? ఒక్కనెల్లొళ్లే కామా?పెల్లి అయి పోడంతోటే వచ్చేస్తాం” అంది జానకమ్మ.

పంతులు నిర్ధారితపోయాడు. రామారావునకు వెన్న విరిగినట్లయింది.

మూర్త్యుశిరమానము

మర్నాడు జానకమ్మ రామరావుతో నరేంద్ర పురం వెళ్లింది.

శ్రీనివాసరావుపంతులుసూడా ఒకప్పు డిరస్తే యొక్క సంవత్సరముల వయస్సుగల యువకుడే. తనతో కాపురంచెయ్యడాని కొచ్చిన తనప్రథమకళత్రాని కప్పటికి సరిగ్గా సుభద్రలాగ పవహారేళ్లే ఉన్నాయి. కనుక ఆవయస్సులో నూతనదంపతులయొక్క భావాలెల్లా గుంటాయో ఆతనికెరుకయే. శోభనమైనదిమొదలు భర్త నుండి ఎడబాటుచేయబడుతోన్న సుభద్రను చూస్తూ ఆవృద్ధుడు వేదవకు లోనయ్యాడు. మగడు దూరంగా ఉండడంచేత, ఆయింట్లో పిలిస్తే పలికేవా ల్లికొకళ్లు లేకపోవడంచేత, కోడలు బెంగపెట్టుకుంటుందని ఆలోచించి, ఆమెను పుట్టినంట దిగబెట్టి వచ్చి హోటల్లో ప్రవేశించాడు.

భార్యప్రవర్తనలో హఠాత్తుగా అనుసించిన ఈ మార్పునకు కారణమేమిటో? ఎడబాటువలన ఆయువతీ యువకుల హృదయాలలో పుట్టే సంజోభానికి తాను కారకురాలనని జానకి గుర్తిస్తోందా? పెండ్లి అయిన వెంటనే, రజస్వలకాకపూర్వమే తనతో కాపురం చెయ్యడానికొచ్చి, ఒకరోజుకూడా తన్ను విడిచిఉండని జానకికి విరహవేదన అంటే ఎలాగతెలుస్తుంది? తనకి ఆమెకూ వయస్సులో విశేష భేదముందనిన్నీ, ఆమెకు దాంపత్యసౌఖ్యం పూర్తిగా లభించలేదనీ శ్రీనివాసరావు పుష్పడు ఒప్పుతాడు. అందుచేత జానకి, తెలుసుకోకుండా ఆకురవాళ్ళకి అపచారంచేస్తోందేమో అనుకున్నాడు. 'కాని ముప్పయ్యేళ్లది. ప్రపంచంలో ఎందరో దంపతుల్ని చూస్తోంది. ఆమాత్రం తెలియక పోతుందా?' అనే సందేహం పీడించింది. కనుక ఏదో ఓగొప్పకారణం ఉంది దీనంతకీ... ఏమైతేనేమి, తనకి పెత్తనం నశించింది. తాను స్త్రీధరిచేసి గడించిన ఆసామ్యంతలోనూ ఒక్కకానీ ముట్టుకోడానికి తన కధికారంలేదు.

౬

"అందుచేత మీఅమ్మ నామీద కని తీర్పుకుంట్లోందన్నమాట! ఈరెండుసంవత్సరాలు చూపిన ఆదరణ, ప్రేమ అంతా నటనానా?"

"అనే అనుకోవాలి."

"నామీద కక్షకట్టి నన్ను మీగుమ్మం తొక్కకుండా చెయ్యవచ్చు. ఏమీ ఎరగని సుభద్ర నెందుకూ ఏసిపించడం?"

"ఇద్దరురాజులు యుద్ధానికి దిగినప్పుడు, మధ్య నిరపరాధు లెందరు నశించటంలేదా?"

"మీనాన్నకై నా పోలి అనేదిలేదా?"

"ఉండి ఏమిచేయగలను? ఆజాలి అనేది ఉండటంవల్లనే నాచూలాన్ని ఆ దంపతులలో కలహాలు బయలుదేరుతున్నాయి. 'లేని ప్రేమ నటిస్తూ, వాడికి శోభనంచేసి, తువ్వ అన్యోన్యాయరాగం' కుదిగిన వాల్లిదగ్గి ఎడబాటు చేస్తాన్న గోముఖవ్యాఘ్రానివి. నీవు బ్రహ్మరాక్షసిని కాని మనిషికై పుట్టవలసినదానివి కావు. నీవు ఎరుగుండి, పట్టుదలతో పూనుకున్న ఈ మహాపాతకానికి ఫలితంక్రింద మల్లీ జన్మలో ఘోరమైన నైధవ్యం సంభవిస్తుంది నీకు' అని తిట్టెడు. ఈ జన్మలో నా కంతకంటే ఎక్కువ వెలిగిపోతోన్నదేమీ లేదు' అని సమాధాన మిచ్చింది."

"డబ్బు చేతికిదిక్కిందికదా అన్నపాగరు. లేకపోతే ఆడ దల్లంటి సమాధాన మివ్వగలదా?"

"....."

"ఇన్నాళ్లనుంచి అక్కడ పెరుగుతో, ఎంతో అడకువతో ప్రవర్తిస్తాన్న నీకుకలిగిన ప్రతిఫలమేమిటి?"

"ఇంతవరకూ ఏమీ లేదన్నమాట."

"అట్లయితే పరాయివానిలాగేనా ఉండడం నువ్వాయింట్లో ఇప్పుడు? ప్రపంచంలో దత్తత యియ్యబడ్డవాళ్లంతా ఇటువంటి అవస్థకే లోనవుతున్నారా?"

"లేదు, శైశవంలో పెంపకంయియ్యబడ్డ కుర్రవాళ్లు తమఆటపాటలచేత అన్యగర్భవాసులైనా దత్తత తల్లిహృదయాన్ని ఆకర్షిస్తారు. అంటేకాకుండా, సాధారణంగా దత్తతచేసుకోబడ్డ కుర్రవాళ్లు ఏఅన్న కొడుకులో, తమ్ముడుకొడుకులో అయిఉంటారు. నాకూ, పిల్లకూ అట్టి సంబంధమేలేదు. స్వశాఖలో

మార్గశిరమాసము]

వాణ్ణి, వదుగుకానివాణ్ణి గనుక దత్తత వీలైంది. అయినప్పటికీ నామీద ప్రేమకలగడానికి వీలులేక పోలేదు. నామీద అటువంటి ఆదరణమాడా చూశారు వాళ్లు. మానాయన నామీద ఎప్పుడూ అట్టిప్రేమ చూపుతోనే ఉన్నాడు. అమ్మకు నామీద కలుగవలసిన ప్రేమకు విఘాతమొచ్చింది. అందుకు కారణం మనమే.”

“ఆమెకు చేసిన అసహారాన్ని గురించి పశ్చాత్తప్తల మయాము కామా, ఎన్నివిధాలనో? ఆమెచెప్పినట్లు చేశాం. అతివినయంతో ప్రవర్తిస్తున్నావు సువ్యస. ఇట్టిపరిస్థితుల్లో ఇంకా ఎందుకూ ఈకనీ? ఈ జన్మలో తుమించడం అంటే ఉండదా ఏమిటి?”

“ఉండకపోవచ్చు. ఆమె తుమించాలని మన మెందు కనుకోవాలి? మన మామెకొనర్చిన మహాపచారానికి మనకు కావలసిన ప్రాయశ్చిత్తము చాలా ఉంది. ఆమెను తల్లి అని సలహాచేయకుండా ఆమెకు తెలియకుండా స్వతంత్రించి వివాహం చేసుకున్నప్పుడు ఆమె నన్ను పుత్రునిగా ఎలాభావిస్తుంది? ఇదేమీ గర్భవాసం కాదుగదా, కొడుకేమి చేసినా ఉర్రకోడానికి?”

గణపతిరావునకు మనోవేద నెక్కువవుతోంది. అల్లుడుమాడా తనమీద సానుభూతి చూపడం మానేస్తున్నాడు.

“వ్యవహారం పూర్తిగా చెడిపోయిందని తెలుసుంటే ఇంకా ఎందుకూ అయింట్లో ఉండులాడడం?”

“వేరు దిక్కులేక!”

“దిక్కులేకమి? నీతల్లిదండ్రులు బ్రతికున్నారు. నీఅన్నదమ్ములున్నారు. నీకేమిలోటు? నీనాటా నీకివ్వకపోరు.”

ఆమాటలువిని ఉగ్రుడయిపోయాడు రామారావు. “నన్ను దత్తుడని పేరుపెట్టి ఈదంపతులకు విక్రయించినాడే నాతల్లిదండ్రుల కార్యహిత్య సంభవించింది. వీల్లింటికొచ్చి, వీళ్లప్రేమ సంపాదించుకోడంతే కాక, వీళ్లను నేచంపుకున్నాను. అన్నదమ్ము

లని పేరుపెట్టుకొని ఆడుకునేదే, దత్తత ఇచ్చి వదుల్చుకో ప్రయత్నించినా, వీశాచంలాగ మళ్లీ వచ్చాడని వాళ్లుమాత్రం ఏవగించుకోరా? అందుచేత అక్కడకువెళ్లి నా దయాధర్మభిక్షమే. స్వతంత్ర జీవనానికి తగినవిద్యలేదు. లక్షాధికారివనే ఉద్దేశంతో అశ్రద్ధచేసి మానేశాను.....కనుక కర్తవ్య మేమిటంటే ఎప్పటికైనా వస్తే దయ ఈమెకే రావాలనే ఆశతో ఇక్కడే కనిపెట్టుకుంటాటి.”

“ఎంతవరకూ?”

“అవసరమవుతే జీవితాంతంవరకూ!”

“సుభద్రగతి ఏమిటి?”

“నే చేయగలిగిన దేముట్ చొప్పు. దానిమీద నాకున్న ప్రేమ నిష్కళంకమైనదనుటలో సందేహము లేదు కదా!”

“అయితే, మాయింటికొచ్చేయ్.”

“నేడబ్బున్నవాణ్ణి అనే ఉద్దేశంతో, ఇంకా మేనల్లుళ్లు, నీమాతుర్ని కళ్లనద్దుకుని పెల్లిచేసుకునే వాళ్లు చాలామందున్నా, నాకే ఇచ్చి వంగతనంగా పెల్లిచేశావు. లక్షాధికారిని ఉద్దేశింపబడ్డ నేను అక్షయపాత్రతో నీయింటి కెట్లు రాగలను?..... ఏధనం నాదత్తతకీ, వివాహానికీ, మా అమ్మకూకీ, నా దౌర్భాగ్యానికీ కారణమయిందో, ఆధనాన్ని ఇక్కడేఉండి సాధిస్తాను.”

గణపతిరావు కన్నీరు తుడుచుకుంటూ తిరిగి వెళ్లిపోయాడు.

2

“నేను నిర్భాగ్యుడను. అపరాధిని. అంచుచేత నాకుకలిగిన సిలుగులను ధైర్యంతో సహించాలి. కాని సుభద్రమాట!” ఇట్టితలపులు రామంమనస్సును తరుచుగా కలతపెడుతోండేవి.

“అమ్మ, తనకు ‘సుభద్ర అనే కోడలుంది’ అనే విషయమే, తెలియనట్లుగా ప్రవర్తిస్తోంది. ‘అమ్మా,

మీకోసమే తీసుకురావా? అని అడుగుతే ఏమంటుందో? ఏమంటుంది? 'సరే' అని. సుభద్ర వీధి గుమ్మంలో అడుగుపెట్టేటప్పటికి, 'అబ్బాయ్ ప్రయాణం' అంటుంది. అప్పుడు చెయ్యవలసిన పని! కేవలం ముసలాయనకు వంటచెయ్యడంకోసం సుభద్రను తీసుకొచ్చినట్లువుతుంది. ఏదో ముక్కో, చెక్కోకింద తేల్చుకోడానికి 'నేను సుభద్రతో కాపునం చెయ్యడం ఇష్టం లేదా నీకు?' అని నిక్కచ్చిగా అడుగుతే... ఎందుకూ అడగడం, ఆమె అభిప్రాయం ఎరుసందేహమా? 'నాకు ఇష్టం లేదు' అని ముఖమిడ అనేస్తే ఉన్నగోటు రవంతా చెబిపోతుంది. "

తనకు కార్యమై ఏడాదికావస్తోంది. కాని ఆతడు ముచ్చటతీరా పట్టుమని పదిరోజులు భార్యతో కలిసి ఉండలేదు. గతజన్మలో ఏదంపతుల అనుమతం దాంపత్యానికి విఘాత మేర్పరిచాడో కాని దారుణమైన ఫల మిప్పుడనుభవిస్తున్నాడు.

సుభద్రారహితమైన జీవితం సుఖప్రపంచమేనని కాదు. అప్పుడీగతజన్మలవల్ల ప్రయోజనం మృగ్యం. కనుక అమృతం, ఆమె ఫిక్స్డ్ డిపోజిట్ల మా ఒకసలాము కొట్టి ఎందుకుపోరాదు?

..... తొందరపడమాడదు. జాగకమ్మగృహం వింతకథనమైనా, మానవహృదయమే. తన విధేయతను తీర్చిదిద్దా మని చేస్తోందేమో ఇలాగ? కాని, అగ్నిహోత్రంకంటే దారుణమైన దీపగీతం. అయితే నేమి? ఈ భాగకు ఆగడానికి ప్రయత్నించాలి.

సరే, అలాగే కోన్నాట్లు ఓసికపట్టానీ, ముగ్గు ముగ్గు అమ్మకి తెలియకుండా, ఏదో పంకపెట్టుకుని, సుభద్రని చూసినస్తూంటే! ఈతల పాయువకుని పొందడంకో ఓవెన్నలరాత్రిని మెలగింది. పాపం తన మనస్సు తక్షణమే చిక్కబట్టుకున్నాడు. తెలియకుండా సుభద్రను పెళ్లి చేసుకోడం ప్రయత్నించడం. ఇప్పుడమ్మకి తెలియకుండా సుభద్రను కలుసుకోడం రెండో తప్పిదం అవుతుంది. అది మామయ్య. ఆ తల్లి తన మనస్సులోనికి చొరగిపోయింది.

జనకతండ్రియో, అన్నగార్లో, మామగార్లో, ఎవల్లో ఒకట్లు, ఇంటికి రాకపోయినా ఏ బహుభూతానో ఉండి, ఎవరిచేతో రహస్యంగా కలుగుచేసి రామానికి 'ఈ బ్రహ్మరాక్షసిని వదిలిపించుకో' అని బోధించేవారు. ఈరహస్యప్రవర్తన రామానికి నచ్చేది కాదు. వాళ్లు తన్ను కలుసుకుని మాటలాడినప్పుడల్లా తనకు మనస్సుతో భంకరగతం తప్ప, ప్రయోజనం ఏమీ అగు పడటం లేదు. అందుచేత, సాగ్యమైనంతవరకూ వాళ్లని తప్పించుకు తిరిగేవాడు. ఇతన్ని కలుసుకు మాట్లాడానికి ఏదో ఒకపన్నాగం పన్నవలసాల్సింది. ఏదో విధంగా ఇవన్నీ జానకమ్మ గ్రహిస్తోందేమి. విషయ నవ్యుల దెప్పిస్తామని తోచి 'మీవాళ్ల మీ చేస్తాన్నది నాకు తెలుసు!' అనే భావాన్ని తెలియజేస్తోందేమి ఆమె. అందుచేత తనవంతులు ముఖాముఖీ అయినప్పుడుమాడ తప్పించుకుపోయేవాడు రామం.

౮

దినాలు నెమ్మదిగా గడచిపోతున్నాయి. రామారావు తన్ను పెంచుటకని తెచ్చిన ఆనందం కలుగుతున్నది. నిరుపమానమైన విధేయత చూపుతోనే ఉన్నాడు.

రామారావును నుండి పండు లభింపమైన వేనకకు లోనయేవాడు. 'తలితండ్రిలసమ్మతి లేకుండా జరుగుతోన్న వివాహాలు ప్రపంచంలో ప్రతీదేశంలోనూ ఉన్నాయి. ఇటువంటి కసితీర్చుకోడం మాత్రం ఎక్కడాలేదు' అనుకునేవాడు. తానప్రయోజకునిగా తెలిసిమాడ జరుగుతోన్న దారుణాన్ని చూసి ఉరుకోలేక భార్యమీద మంకిపడేవాడు. ఆమె వికటమంద హాసించే! 'నా బాబుకోసం గాని నన్ను దుర్బలంగా కాదు ఈ విషయం!' అనేది. రామారావు పునావరాధం జరిగిందనే పశ్చాత్తాపంతో కుమిలిపోతో, నానకమ్మను ఏదో విధంగా సంతృప్తిపాలన గవ్యస్థానం పెట్టుకుని, కోరిచేసుకున్న భార్యనుండి మాడ వియోగాని కొడబడి త్యాగం చూపిస్తోంటే, తన జబ్బుకోసం నక్కనినయాన్ని కనపరుస్తున్నాడనే తలంపుతో, ప్రయత్నం వల్ల గుండెకరిగి, కరుణారేత మొకటి ఆరేగి జేరుతుంది.

రచయిత

దేమో అనేభయంచేత హృదయాన్ని మాటిమాటికి ఘనీభవింపజేస్తోండే దామె. ఆతడు, తనధనంతోనమే చేరి అడకువ మాపిస్తున్నాడనుకున్నా, అంతకాత్యంతమొందుకో? కడుపుకన్నుల్నిచే చేరిన నేవకుణ్ణి లాగ చూసినా ఆతడు దయనీయుడేకదా!

ధనవంతురాలననే అహంకార మామె నావ రించింది. ఆమెహృదయం అయిపిండము. అందు దయ, సానుభూతి అనేవాటితోరకు వెలకడం అబి వేకం. రామారావుయొక్క అభాగ్యజీవనం ఆమెకు కన్నులపండుగ. సుభద్రకన్నీటినిగూర్చి తెలియజేయు హృదయచిర్రేపకమగు పలుకు లామెకు శ్రవణానందకర ములు. గణపతిరావుమనోవేదన ఆమె కావ్యోదకధము. పంతులుగారి బడలిమంట ఆమెకు బాణసంచావంటిది.

౬

అనాడు రాజమహేంద్రవరం కలకలలాడు తోంది. మున్సిసిపల్ ఆఫీసులో గవర్నరునకు స్వాగత మివ్వటానికి ఏర్పాటు జరిగింది.

శ్రీనివాసరావుపంతులుకు ఆహ్వాన మొచ్చింది. ముసలాయన ఆల్పాకాకోటు బూజుదులిపేడుఆరోజున.

పంతులు మ్యాజీయంతోటలలోంచి తిరిగివచ్చి సోఫాలో కూలబడ్డాడు. “ఏమిటివిశేషాలు నాన్నా” అన్నాడు రామం.

ఆతనికి ముసలాయనముఖంలో విషాదం అగు పించింది.

“ఏమండీ, ఎంతలో తిరిగివస్తే నిస్తా)ని చేసి నట్లుగా ఉంది. కాఫీ పుచ్చుకుంటే?”

రామారావు అడిగినదానికి సమాధానం చెప్పకుండానే పంతులు, “మీనామగా రగుపించాడురా, బజార్లలో. ఇంటికిరమ్మంటే వచ్చాడుకాదు.”

రామారావు మాట్లాడలేదు.

“నాప్రభుభార్యకు జనించిన సంతానమంతా పెరిగి పెద్దవాళ్ళ వకుండానే పోవడంచేత, ప్రత్యేక

మరణేనే నాకు తెలుసుకావీ, వాళ్ళు ఎదిగి కష్టాలుపడు తోంటే తలిదండ్రులకు కలిగేబాధ నాకంతగా స్వామ భవంకాదు. కాని ఈరోజున గణపతిరావును చూస్తే, అవేదన అవగాహనఅవుతోంది. అబ్బ! ఆడపిల్లని కన్ను వాకిబాధ దారుణమైనదన్నమాట. కొడుక్కి కోడలితో అనుమలదాంపత్యం కుడతకపోతే పుత్రవ్యాపాసం చేసి, ఆబాధ నంతంచేసుకుంటాడు మగపిల్లవాని తండ్రి. మాతురుకాపురానికి విఘాతమొచ్చినప్పుడు తండ్రిపడే పరితాపం ఆనంతమైనది.”

రామారావు మాట్లాడలేదు. ఆతని మనస్సులో అణచివేయబడ్డ భావాలన్నీ స్వతంత్రించి దైకొచ్చి, చువ స్సను కలచివేస్తున్నాయి.

పంతులుమాడా కొంతనేపటివరకూ మాటలాడ లేకపోయాడు. ఆతనిమనస్సులోమాడా గొప్ప సంక్షోభం బయలుదేరింది. ఆత డాయువతీయువకులకు కలిగిన ఎడబాటుమాసి సహించలేడు. మహాదారిద్ర్య మను భవంపవలసివచ్చినాసరే, రామారావు తక్షణం ఆయిల్లు వదలి వెళ్లి, సుభద్రను కలుసుకోవాలి. పాపం, ఆ పిల్ల తెంగపెట్టుకుని మంచం పట్టిందట! పదిరోజుల క్రితం ఆనంగతి తెలియజేస్తూ గణపతిరావువ్రాసిన పుత్రరాన్ని తనభార్య—తనభార్యకాదు, తన ధనాన్ని వెచ్చించి కొనితెచ్చుకున్న పెనుభూతం — ‘టక్కరి వేమం’ అంటూ చింపిపారవేసింది! తమ్ము వదలి వెళ్లి పోవడం రామనికి క్షేమకరం అని తెలిసిమాడా, ఆవృద్ధుడు తనఉద్దేశాన్ని తెలియజేయలేకపోయాడు. ‘ఉద్ధరిస్తాం’ అనిచెప్పి, పెంపకానికి తీసుకొచ్చిన కుర్రవాని తో ‘వెళ్లు’ అని అనడం ఎలాగ?

“చిల్లకాగోరిం కల్లాగ ఉండి సుఖంగా జీవితం గడుపుదని మోదంపతుల సంసారంలో నిష్కారణంగా ఉపద్రవం సంభవించిందే అని ఏడుస్తున్నా” అన్నాడు పంతులు.

రామారావు పంతులుకేసి చూశాడు. ఆయన కండ్లు నీటితోనిండేయ్యి.

“నాన్నగారూ, ఎందుకండీ ఈవిచారంఇప్పుడు? జీవి కెప్పుడూ సుఖంఅనేది లేదు. ఆతడు తెలివైన వాడై చేయవలసిన దేమిటంటే, తన కందరానిసుఖాల నన్నింటిని పరిత్యజించి, ఓరిమివహించి, మనస్సును సమాధానపరుచుకోవాలి. ఈరీతిగానే, నేను ఈరెండు సంవత్సరాలనుంచీ, నాహృదయానికి శాంతి నెలకొల్పి కలిగేను.”

“అబ్బాయి, వెట్టివాడవై నిన్ను నువ్వే మోస గించుకుంటున్నావు. అనివార్యమైన వేదన కలిగి నప్పుడు, అన్యవార్గం లేదుకనుక అప్పుడు ‘ఓర్పు’ అనేదే శరణ్యము. అట్టిబాధను హృదయపూర్వకంగా సహించటం యుక్తమే. కాని మీవియోగదుఃఖము ఇతరులవల్ల కలిగినది కనుక అనివార్యమైనది కాదు. మీదాంపత్యము వలన కలుగవలసిన సుఖం నీకందరానిదికాదు. ఎన్నటి కైనా మీఅమ్మ నీవిధేయతవలన సంతోషి చెందు తుండేమో అనే తప్పుఅభిప్రాయాన్ని ఉతగాపుచ్చు కుని కాలాన్ని గడుపుతున్నావు. ఈఅభిప్రాయంతో, సహజంగా హృదయంలో ఉప్పొంగివచ్చే అసురా గాన్ని అణిచివేస్తున్నావు. ఎడబాటువల్ల కలిగే బాధని బలవంతంగా దిగ్వింసతో, ‘ఇది సహనము’ అను కుంటూ మోసపోతున్నావు. నీవు ‘ఓరిమి’ అను కుంటూన్నది, అమ్మను సంతోషపెట్టాలనే పట్టుదల వల్ల శరీరంలో కలిగిన మైకము. మైకమనేది శాశ్వతంగా ఉండదు. ఆమైకము పోవడంతోటే, నువ్వు ‘ఓర్పుతో’ అణచుకున్నాను’ అనుకునే బాధలన్నీ ఒక్కమాటుగా విజృంభించి ద్విగుణీకృతమై అగుపిస్తాయి నీకు.”

రామారావుకు, తన్నావరించుకొనియున్న జడ త్వందొక్క స్వరూపం చిత్రింపబడింది. ఆత డొక దీర్ఘనిద్రలోంచి మేల్కొనివినట్లుగా భావించాడు. తండ్రికి దగ్గరగా జరిగి, తడబడే మాటలతో “నాన్న గారూ, నన్నేమి చేయమన్నా రిప్పుడు?” అన్నాడు.

“ఈక్షుద్రదేవతారాధనకు స్వస్తిచెప్పి, ఈఇల్లు వదిలి, మాణిక్యంలాంటి నీభార్యను తీసుకుని, ఏవల్లె టూకో పోయి జీవనం చేయ్యి—”

రామారావు తక్షణమే లేచాడు. “సరే, నాకు నెలపు దయచెయ్యండి” అన్నాడు.

“నాయనా, పుట్టిన తలితండ్రులతోటీ, అన్న దమ్ములతోటీ పెరగనియ్యకుండా, పెంపకం అని తీసుకొచ్చి ‘భాగ్యవంతుణ్ణి!’ అనే అభిప్రాయాలు నీలో కలుగనిచ్చి, ఇంతకాలం వెట్టిచాకిరీ చేయించు కుని, తుదకు ఈరీతిగా నిన్ను పంపిస్తున్నా. ‘ధనవం తుణ్ణి’ అని ఒడలుతెలియక, పునర్వివాహం తలపెట్టి కష్టాత్తితవిత్తాన్ని ధారపోసి బానిసత్వాన్ని అంట గట్టుకున్న నాకు ఈజన్మలో నీ ఋణాన్ని తీర్చుకో టూని కవకాశం లేదు. నాయనా, ఈ పాపాత్మునికి నిన్ను తుమించమని వేడుకోటానికిమాడా హక్కు లేదు.”

“నాన్నగారూ, మీరు విచారించవద్దు. ఈ నాలుగుసంవత్సరాలలోనూ మీరు నాక్షేమమే కోరు తో నాపైన చూసిన ఆవ్యాజానురాగము నాలో మీ యందు పితృభావాన్ని కలుగజేసింది. ‘మీదాంపతులలో ఒకరు నన్ను పుత్రునిగా భావించారు’ అనే తలపు నే నిప్పు డుత్సాహంతో వెళ్లడానికి తగిన కారణ మవు తోంది.”

రామారావువలకు లాయనకు మరింత వేదన కలుగచేశాయి. ఆవృద్ధుడు కుర్రవానివలె ఏడవడం మొద లెట్టెడు.

లోపలినుంచి జానకమ్మ వచ్చింది. “నే వెళ్లి వస్తా మరి” అంటున్నాడు రామారావు.

“ఎక్కడికిరా ఇప్పుడు?” అంది జానకమ్మ. పై మీద గుడ్డమాడా లేకుండా వెడదాం అని నిశ్చయించు కున్న రామారావునిచూస్తే, ఊరుప్రయాణమని ఎవరూ అనుకోడానికి వీలేదు.

“ఎందుకండీ. ఆకళ్లమ్మట నీళ్లు, ఎవరో చచ్చి నట్లు?” అంది జానకమ్మ మొగుడుకేసి చూసి.

“ఎవరో చచ్చారనికాదు ఏడుస్తోంటు, నే చావ లేదనే!” అన్నాడు ముసలాయన.

ఉంటే, ఇంకా ఎలాంటి మాటలు వినవల సాస్తుందో అని, రామారావు మాటలాడకుండా అక్కడ నుంచి వెళ్లి పోయాడు.

సందుతిరిగి మెయిక్రోడ్డు కొచ్చాటప్పటికి తల వంచుకుని అటూ ఇటూ నడయాడుతోన్న గణపతి రావు అగుసించాడు.

“మామయ్యా!”

“నీతో కలిసి మాట్లాడితే ప్రయోజన మంటుందేమో అనివచ్చి, ఎందునిమిత్తమేనా ఇటు వస్తావేమో అని చూస్తున్నాను.”

“రైలుకు వేళవుతోన్నట్లుంది.”

గణపతిరావు అల్లుడు తనకు రైలుకు వేళ అవుతోందని చెప్పడంలో ‘మాట్లాడక్కర్లేదు. త్వరగా చయచెయ్య’మని నూచిస్తున్నాడేమో అనే సందేహానికి లోనై ‘సుభద్రకి చాలా జబ్బుగా ఉంది. నిన్నొక్క మాటు తీసుకెళ్లి చూపిద్దామని వచ్చాను.’ అన్నాడు.

“అవును. నడిచివెడితే ప్రేమను కందుకోలేము.” అంటూ జబ్బానాణ్ణి కేకలేశాడు రామారావు.

“ఎక్కండి.”

గణపతిరావుచెనక్కాల అల్లుడు బండిలో కురి కేడు.

“ఇలాగే వచ్చేస్తున్నా వేమిటి?”

“ఇంతకంటే కూడా తెచ్చుకోడానికే ముందొక్కడ నాకు?”

౧౦

“అమ్మా, నాన్న రాలేదుటే?”

“వస్తారమ్మా, ఏదీ, ఇంకా రైలు వచ్చేవేళ అవండే.”

“ఆయనకూడా వస్తారంటావా?”

“అతణ్ణి తీసుకురావటానికే కాదూ మీనాన్న నెడత? తప్పకుండా వస్తాడు రామం ఈమాటు” అంది సుభద్రతో తల్లి. కాని ‘అతడు వస్తాడా’ అనే సందేహం ఆమెకూ కలిగింది.

“అమ్మా, పూర్వజన్మలో నేను మా అత్తగారికి అత్తగారి ననుకుంటూ. అప్పుడు నావల్ల పడ్డ బాధలకి ఇప్పు డావిడ కనీతీర్చుకుంటూంది కాబోలు.”

“అమ్మాయి, నువ్వు మాట్లాడక పడుకోవాలి. ఇందాకా చూశావా, ఆయాసం వచ్చింది! కాస్తనేవు నిద్రపో.”

“మామగారితో చెబుతే, ఆయన్ని ఒక్కమాటు ఇక్కడకు వచ్చేట్లు చేస్తారుసుమా. నాన్నతో అలాగ చెప్పలేకపోయావా?”

“చెప్పేను. నాన్న తప్పకుండా తీసుకొస్తారు రామన్న. ఈరైల్లో వచ్చేస్తుంటారు ఈపాటికి.”

సుభద్ర లేచిహుచుంది మంచంమీద. “అమ్మా, ఆయన వచ్చినప్పుడు డాక్టరుగారిని రాకుండా చెయ్యాలి.”

“ఏ?”

“నన్ను ఆయనతో మాట్లాడనియ్యరు డాక్టరు గారు!”

“సరేలే చూడొచ్చు. మందుకి వేళయింది. రెండోమోతాదు పుచ్చుకోవూ?”

“అమ్మా, నాకు మందక్కర్లేదే. చాలా తేలిగ్గా ఉంది వంటల్లో.”

“మందుచ్చుకోవంచేతే తేలికగా ఉంది. ఆ మోతాదుకూడా పుచ్చేసుకో.”

“అమ్మా, నీకు ఏమిచ్చిపట్టుకుంటే అదేనే! నాకు ఈవేళనుంచి మందక్కర్లేదు. నాకోగం కుదిరిపోతేనే!”

“వద్దంటే లేచిహుచున్నావు మల్లీని. ఇదుగో మందు; తాగిపడుకో.”

సుభద్ర మందుతాగి పడుకుంది. “అమ్మా, ఒళ్ళంతా చెమట పడుతోంది. ఏమిటో తాపంగా ఉంది” అంటూ ప్రక్కమీద అటూఇటూ దొర్లడం మొదలెట్టింది.

తల్లికేమీ తోచటంలేదు. సుభద్రకి తాపం ఎక్కువవుతోంది. తటాలున షిఫ్ట్లోకెళ్లి, దాసీదాన్ని

పిలిచి డాక్టరుకు కబురుచేసింది. మాతురుమంచమీద కూర్చొని, విసరడం మొదలుపెట్టింది. సుభద్ర దొర్లటం మానలేదు. ఇంతలో డాక్టర్‌రావ్‌చాడు.

“సుభద్రా, ఏమిటి బాధ!”

“ఆయన్ని తీసుకొస్తానని వెళ్లి, అత్తగార్ని తీసుకొచ్చాడు నాన్న.”

“నేను డాక్టర్‌నిమా! మీ నాన్నగా రింకారాలేదు.....ఇదిగో రైలుమాసింది. ఓ ఇరవై నిమిషాల్లో వస్తారు.....”

అంటూ చల్లగాలి తగలడానికి, తలుపులన్నీ బాగా తెరిచాడు. తల్లికళ్లమ్మల నీళ్లునిండుతున్నాయి. “ఇంతసేపూ సరిగ్గా మాట్లాడుతోనే ఉందండి.....”

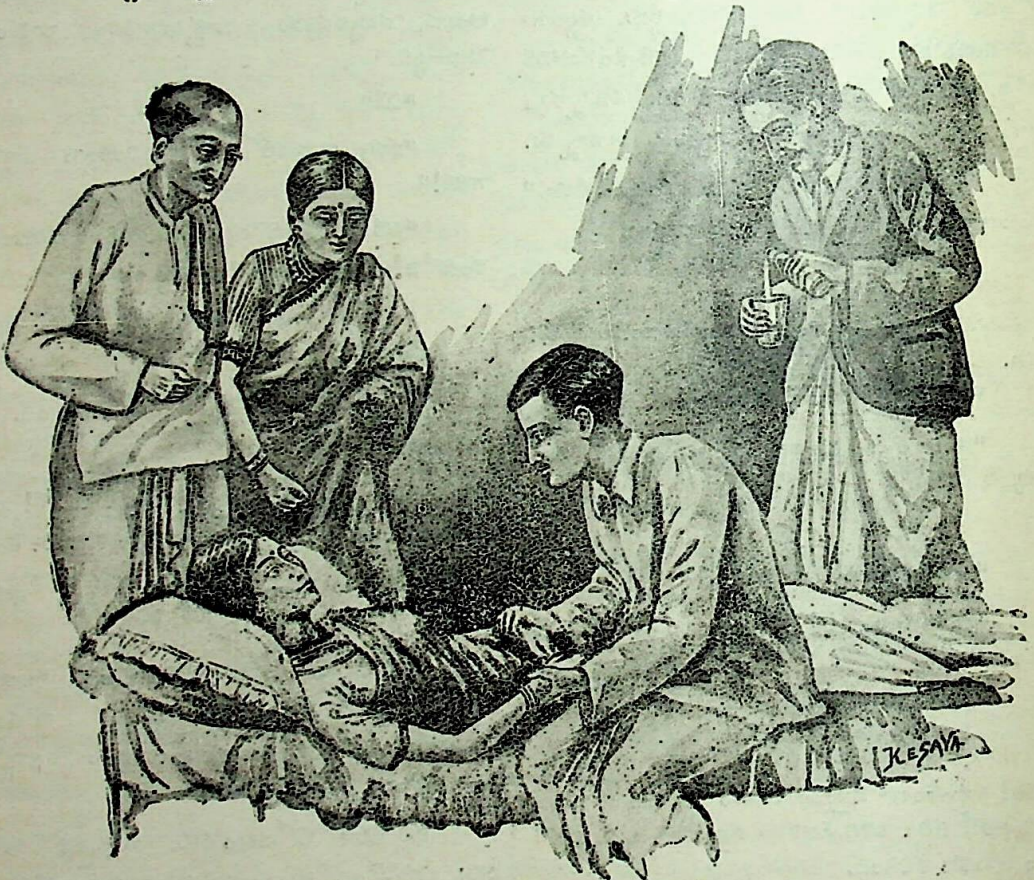
“అవునరోయ్. అదిగో రైలు. ఎన్ని దీపాలో! ఎంతజనమో! అంతా యాత్రికులే. ఆయ నిందులో ఎక్కడున్నారు?”

తల్లి దగ్గరగా చేర్చుకుంది మాతుర్ని. “అమ్మయ్యా,” అని ఏడవటం మొదలెట్టింది. “డాక్టరుగారు, ఇంజన్ నేమైనా ఇస్తే?”

“మీరు కంగారు పడకండి.” అంటూ డాక్టరు మంచుగడ్డ తెప్పించాడు రోగిలకి కట్టేనిమిత్తం.

వీధిలో స్పృహబడి ఆగింది. గణపతిరావు, ఆతని వెనుక రామం లోపలికొచ్చారు.

“అమ్మయ్యా, ఇల్లామామా. నేను! నాన్నని.”

“రామం ఆమెను రెండుచేతులతోనూ పట్టుకుని,.....బొంగురుపోతోన్న కంఠాన్ని సవరించుకుంటూ”

“అయ్యనిందులో ఎక్కడున్నారు?”

రామం సుభద్రప్రక్కను కూచున్నాడు. “సుభద్రా, నన్ను చూడటం లేమా? నేనే. నీ ప్రక్క నున్నా. ఇలాచూడు” అన్నాడు రామం.

సుభద్ర రామంకేసి వెట్టిదానివలె చూడం ప్రారంభించింది. రామం ఆమెను రెండుచేతులతోనూ పట్టుకుని, “భయంలేదు, నేనే వచ్చేశా ఇక్కడికి” అన్నాడు, బొంగురుపోతోన్న కంఠాన్ని సవరించు కంటూ.

డాక్టరు సోడానీటిని గ్లాసులోపోసి, రామాని కందించి, “కొంచెం త్రాగించు పంతులూ” అన్నాడు.

“సుభద్రా, కొంచెం సోడా తాగుతావా?”

సుభద్ర భర్తకేసి చూస్తూనే రెండు గుటకలు వేసింది. “మల్లీ వెల్లి పోతారా?” అంది. “అబ్బే ఇంకెక్కడకి వెళ్లను.” సుభద్ర ప్రక్కకొదిగి, తండ్రికేసి చూసింది. “రామం ఇక్కడే ఉండిపోతాడమ్మా.” అన్నాడు గణపతిరావు.

ఒకపావుగంట గడిచింది. డాక్టరు “నేను వెడతా” నన్నాడు. “దేవుడులా వచ్చారు బాబూ మీరు?” అంది సుభద్రతల్లి డాక్టరుతో. గణపతిరావు కృతజ్ఞత తెలియజేశాడు. వెల్లి పోయే డాక్టరు, నవ్వుతో “రోగికి సహాయకారి అయిన డాక్టరు అడుగో మంచంమీదున్నాడు” అన్నాడు. ఆతడు ఆగి, కంఠస్వరాన్ని తగ్గించి, “అతనిరాక కొంచెం మాలస్య మయినట్లయితే ఏమో ఏమైయుండునో!” అని పలికేడు.

౧౧

సుభద్రకి శరీరారోగ్యం చక్కబడిందని తెలుసుకున్నప్పుడు శ్రీనివాసరావుపంతుల కమితమైనటువంటి ఆనందం కలిగింది. “మీసలహాప్రకారం నాడు తక్షణం బయలుదేరకపోయియున్నావో, మీ కోడలు నాకు దక్కియుండకపోవును.” అని రామం ఉత్తరంలో ఉన్నవాక్యమును ఆయన చదువుకుని, “ఈ ఒక్క విషయంలోనైనా రామానికి భగవంతుడు సాయపడ్డాడు.

కేవలం మృత్యుముఖంలోంచి ఇవతలపడింది సుభద్ర” అనుకున్నాడు.

కాని పంతులుకు మాత్రం దారుణ్యం లేని పోతుంది. వృద్ధాప్యానికి తోడు క్లెమ్మవ్యాధి ఆయనను పీడించుకు తింటూంది. క్రమక్రమంగా ఆయనకు వగ రృక్కువపజొచ్చింది. కూచుని లేవలేకపోయేవాడు.

తుద కాలం మంచం పట్టేడు. ఆతనికి చాకిరీ చేయ్యడంకోసమని నాథుడు నియమింపబడ్డారు. ధనికులకు పరిచారకుల లోటుండదుకదా? కాని మరణోన్ముఖుడై ఉన్న ఆవృద్ధునకు ప్రేమవాక్యం ఒక్కటి విని పించటంలేదు. ఆతని ప్రయాణసన్నాహాని కుచితమైన పరిస్థితులేమీ ఏర్పడటం లేదు. ‘ఇంతబ్రతుకూ బ్రతికి చిగురికి ఇంటివెనక్కాల చస్తున్నా’ననే తల పాతణ్ణి అప్పుడప్పుడు బాధించేది. అటువంటి సమయాల్లో, రామాన్ని రప్పించుకోవా లనే తల పాతనికి కలిగేది. కాని చాలాకాలంనుంచి దూరంచేయబడి, ఇప్పుడుచచ్చి బ్రతికిన సుభద్రనుంచి రామాన్ని విడదీయడాని కాలని మనస్సొప్పులేదు. అంతేకాకుండా ‘ఆతని కేమీ ముట్టచెప్పలేకపోయాం’ అనే చింత ఆయనను అనుక్షణం బాధపెడుతోండేది. అట్టి పరిస్థితుల్లో మంచం పట్టిన తనకు వెట్టిచాకిరీ చేయడానికని కుమారుణ్ణి ఆహ్వానించటం ఆయనకు వెగటుగా లోచడమే కాకుండా, తనకు హక్కుమాడా లేదనే అభిప్రాయాని కొచ్చి, ఏదోవిధంగా ఈకుండ్రజీవితానికి అంత్యదశప సేనేచాలని చావు కెదురుచూస్తున్నా డాయన.

ఈస్థితిలోఉన్న శ్రీనివాసరావుపంతుల్ని కాస్త యోగక్షేమం కనుక్కువెడదామనే ఉద్దేశంతో ఒక నాటి మధ్యాహ్నం రావుసాహేబు సుబ్రహ్మణ్యం పంతు లొచ్చాడు. సుబ్రహ్మణ్యంగారు రిటైర్డ్ డిప్యూటీ కలెక్టరు. శ్రీనివాసరావుకి బాల్య స్నేహితుడు. వాల్లిద్దరూ బాతాఖానీ మొదలెట్టి ఆ మధ్యాహ్నం గతం అంతా ఒక్కమాటు వెళ్లబోసుకున్నారు. చిన్నతనంలో వాళ్లు గోదావరిలో తీతాలాడినరోజులు జ్ఞప్తి కొచ్చాయి.

“రఘురామయ్యదోయ్ ఈతంటే! మధ్య తిప్పదాకా వెళ్లి సునాయాసంగా తిరిగొచ్చేవాడు. ఆ సరదా నలభైయేళ్లొచ్చినా పోలేదు ముండావాడికి. కాని అదే వాడికొంప తీసేసింది చిగురికి” అన్నాడు సుబ్రహ్మణ్యంగారు.

రఘురామయ్య సహాధ్యాయులలో గజయీతగా డని పేరుపడి చిగురికి గోదావరీప్రవంతికి ప్రాణాలర్పించినవాడు. ఇరవై ఏళ్లక్రితం ఈవిధంగా మరణించిన ఆ బాల్యస్నేహితుని ప్రసంగంవచ్చినప్పుడు శ్రీనివాసరావు మనస్సు కొంచెం వివాదానికి లోనయింది.

“ఆతనికొడుకు చిదంబరం ఎక్కడున్నాడో ఇప్పుడు? అన్నట్లు ఆతని చదువుకు నువ్వు చాలా సహాయం చేసినట్లున్నావు.”

“నాసహాయానికేంగాని, ఆతడు చాలా అదృష్టవంతుడు. ఇప్పుడు గుంటూరులో ఎక్జిక్యూటివ్ ఇంజనీయరుగా ఉంటున్నాడు.”

ఈవిధంగా ఆవృద్ధులిద్దరూ చాలాసేపు ‘పిచ్చాపాటీ’ కబుర్లు చెప్పకోవడం అయ్యాక రావుసాహేబు మిత్రునిదగ్గర శైలపుచ్చుకున్నాడు.

ప్రసంగవశాత్తూ జ్ఞప్తికివచ్చిన చిదంబరం ఆ రాత్రిఅంతా శ్రీనివాసరావుతలపులలో సంచరించాడు. అవసరమవుతే, అవకాశ మున్నంతవరకూ ఉపకారం చేసే చిదంబరంమాట ఇంతవరకూ స్మరణకే రానందులకాతడెంతో ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

మరునాడు ఆయన, రామానికి తనదేహస్థితిని గురించి తెలియజేస్తూ ‘ఒక్కమారు బయలుదేరి రావలసిన’దని జాబువ్రాయించాడు.

౧౨

“ఏమే, నాన్నకి వంట్లో చాలా జబ్బుగాఉందిట! ఉత్తరం చూశావుకదా? మఱిఏమంటావు?”

సుభద్ర ఏమీమాట్లాడలేదు కొంతసేపటివరకూ. “పోనీ నన్ను కూడా తీసుకెళ్లకూడదా?” అంది చిగురికి.

అందుకు రామం “అవును, ఈసమయంలో మరణశయ్యమీద ఉన్న మానాన్నకి నిన్ను తీసుకువెళ్లి ఓమాటు చూపించడం బాగానే ఉంటుంది కాని—”

“కాని?” అని సుభద్ర రామంకేసి చూసినవ్వింది.

“అబ్బే, ఏమీలేదు. నీకింకా వంట్లో దారుఢ్యం పూర్తిగా చేరలేదని.”

అది సకారణంకాదని రామారావుకు తెలుసును. కాని అంతకంటే ఏమీ చెప్పలేకపోయాడతడు.

పరిస్థితులెరుగన్న సుభద్ర తనప్రయాణప్రశంసను ఊర్చి, “మీఅమ్మగారు మీరు మళ్లీ అక్కడకు రావడం ఇష్టపడతారా? మీరు వచ్చేటప్పుడు ఆవిడలో చెప్పనైనా లేదుటమాడాను!” అంది.

“ఇష్టమైనా కాకపోయినా, నేనిప్పుడు వెళ్లటం నావిధి.”

చిన్నతనంనుంచీ తల్లిదండ్రుల చెప్పుచేతల్లో పెరిగి యుక్తాయుక్తములు తెలిసినసుభద్ర తనభర్త అప్పుడు తన్ను వీడి వెళ్లిపోవలసినవచ్చిన అగత్యాన్ని గ్రహింపక పోలేదు. కాని మళ్లీ ఆయింటికివెడితే ఆయన తన్ను మరచిపోతారేమో అనేభయ మాకోమల శౌచయాన్ని బాధించింది. రామం ఆమెభావాన్ని గ్రహించి, దగ్గరగాతీసుకొని “నేనొచ్చి, అప్పుడే రెండునెలలపుతోందికదా, నాలోవచ్చినమార్పికా కనిపెట్టలేదూ నువ్వు? ఆయనకాస్త నిమ్మళంగా ఉండడంచూసి వచ్చేస్తా. ఇంకఏదో జీవనోపాధికోసం ప్రయత్నంచెయ్యద్దా మఱి?” అన్నాడు. ఒకనిముషం గడవనిచ్చి, “నీకు జబ్బుగాఉందని విన్నప్పుడు నన్నక్కడ ఒక్కక్షణం నిలవనిచ్చాడు కాదాయన. అల్లాంటప్పుడు” అంటూ రామం ఆగేడు.

సున్నితస్వాదయంగల సుభద్ర మామగారికి తన తైనగల అనురాగాన్ని తలుచుకుంటూ తానుచూపిన స్వాధ్ధపరత్వానికి సిగ్గుపడింది. “అవునండీ. మీరుతప్పకుండా బయలుదేరివెళ్లాలి” అంది.

మార్గశిరమాసము]

రామం మెయిల్లో రాజమహేంద్రవరం చేరు కున్నాడు.

౧౩

“నాయనా, నాకాల మింక రోజులమీదుంది. నాజీవితం దుఃఖభరితమే అయినప్పటికీ, నీభార్య పుట్టే దురోగంవచ్చి బ్రతికిందన్న వార్త విని ఎంతో ఆనందించాను. దానితో సుఖంగా సంసారం గడుపుకోటానికి తగినంత ఆధారం ఏమైనా నీకు కలిగినట్లయితే, నీబ్రతు కంతా నామూలాన్ని నిస్సారంగా చేయబడ్డవనే విచారంతో బాధపడే నేను ఏదో ఒకవిధమైన మనశ్శాంతితో ప్రాణాలు విడిచేస్తాను. భగవంతుడు నా కట్టి అవకాశాన్ని కలిగించి, సర్వం అంశకారంలా ఉన్న నా అవసానకాలంలో ఒకతటిల్లతను సృష్టిస్తున్నాడు. గుంటూరులో చిదంబరం అని ఎక్జెక్యూటివ్ ఇంజనీరున్నాడు. నాప్రాణమిత్రుడైన ఆతనితోండి అకస్మాత్తుగా చనిపోతే, ఆతనిచదువు కథ్యంతరంరాకుండా నాసహాయం అతడు కొంచెంపొందవలసాల్సింది. అతడు చాలావిశ్వాసం కలవాడు. నేనంటే వాళ్లతోండిలాగే చూసుకొంటాడు. అందుచేత మనకుపకారం అంటే తప్పకుండా చేస్తాడు. ఉన్నతోద్యోగి అయిఉండడంవల్ల, నీకేదైన ఒకపని ఇప్పించడాని కవకాశ ముందలికి. ఏమిటో ఇన్నాళ్లనుంచీ నాకాప్రసక్తే పోయిందెందుచేతో. ఇప్పుడైనా ఆలస్యం చెయ్యకుండా ఆతణ్ణి కలుసుకోడం మంచిది. అందుచేత ఓఉత్తరం వ్రాస్తాను. అదిపుచ్చుకుని బయలుదేరి వెళ్లు” అన్నాడు శ్రీనివాసరావు రామంతో.

జననికి తనయందు జనించిన నైముఖ్యభావం వేళ్లుపారుకొని బలపడుతోన్న కొద్దీ జనకునకు తనపై గల వాత్సల్యం వృద్ధిఅవుతోందన్న తల పాయువకుని నయనాలకు నీటితెరల కల్పిస్తోంటే ఆతడు లేచి కలం, కాగితం తెచ్చాడు. చిదంబరమునకు వ్రాయవలసిన లేఖ పూర్తి అయింది. వణికేచేతులతో శ్రీనివాసరావు ఆఖరు పర్యాయము కలాన్ని పుచ్చుకుని ఉత్తరంలో సంతకం పెట్టేడు.

“తక్షణం బయలుదేరి గుంటూరు వెళ్లిపో. ఏమి జరిగినదీ ఉత్తరం వ్రాయు.” అన్నా డాయన.

తాను ఉత్తరం వ్రాస్తే చదువుకొనేవరకూ ఆవు దుడు జీవించిఉంటాడా అనేసందేహం కలిగింది రామానికి. ఏమి జరగడాని కేముందీ? మీ యీఉత్తరం చూసినప్పుడు ఆయన నాకు చేయదగిన ఉపకారం తప్పకుండా చేస్తాడు. మీమనస్సులో ఇంక ఆవిషయమైన తలపు లుంచుకోకండి నాకేమీ లోటులేకుండా జీవితం వెళ్లిపోతుంది” అన్నాడు రామం. తండ్రిదేహస్థితి కొంచెం చక్కబడకుండా, ఆత డక్కడనుంచి ఎలా వెడతాడు!

కాని ఆవృద్ధుని దేహస్థితి మరి బాగుపడలేదు. వార మురోజులు గడిచినప్పటికీ వేకువజామున ఆతని స్రక్కుడు ప్రాణములూ అదేహమును విడిచిపోయినవి.

౧౪

జనకుని కంత్వక్రియలు జరిపేడు రామం. ఇంక తా నా ఇంటిలో ఉండవలసిన పనిలేదు. పిలుమాడాలేదు. శ్రీనివాసరావుమరణంతో త న్నక్కడ ఉండేటట్లు చేసే ప్రేమబంధ మొకటి తెగిపోయింది. తల్లి కూడా, ‘ఇక నీదారి నువ్వు చూసుకోవలసిందే’ అని చూచాయగా లేలేసింది. ఆమెఅన్నగారు సకుటుంబీకుడై రాజమహేంద్రవరం రావడానికి ఏర్పాటు జరుగుతోంది. అందుచేత పదమూడవనాడే బయలుదేరి రామం అత్తవారింటికి వెళ్లి పోయాడు.

అక్కడికి వెళ్లినప్పటినుంచీ ప్రతిరోజూమాడా ‘గుంటూరు వెళ్లాలి’ అనుకుంటూండేవాడు. కాని ఏ రోజుకాలోకే అశ్రద్ధ అయిపోయేది. అతడు సాధ్యమైనంతత్వరలో ఉద్యోగాన్ని సంపాదించుకుని ఎక్కడో స్థిరపడాలనే తలం పాతణ్ణి తొందరపెడుతోనే ఉంది. కాని ఓవిన్నభయం ఆతణ్ణి పీక్కు తినేది. ఆ ఉత్తరం పట్టుకెల్లి చూపిస్తే, ఆ చిదంబరంపంతులు ‘ఇంత ఆస్తిపరుడికి ఇంకా ఉద్యోగ మెందుకో! తీరా ఇల్లాంటివాడి కేసుమాస్తాపనో ఇస్తే సరిగ్గా చేస్తాడా!’ అని సందేహించక మానడు. అప్పుడు, ప్రసంగవశాత్తూ

తనయొక్క హైస్కూలుని ఆయనకు తెలియచేస్తూ, తల్లి పేరకున్న డబ్బుమీద తనకేమీ హక్కు లేదనినీ, తన కండులో ఏమాత్రంమాడా ముట్టే పరిస్థితులు లేవనీ, అందుచేత జీవనోపాధికి ఏదో ఉద్యోగం సంపాదించడం అత్యవసరమనీ తెలియచెప్పవలసాస్తుంది ఆ ఇంజనీయరుకి! ఇదంతా, ఆ ఉద్యోగముందట వెళ్లబోయడం భావ్యంకాదని తోచింది రామానికి ఎందుచేతో.

కాని క్రమక్రమంగా “ఏదో నెట్టి అభిమానం పెట్టుకుని, అత్తవారింట్లో కూచోడ మేమి” టనుకున్నాడు. తాను పెంపకానికెళ్లగా లభించినది తండ్రి ఆర్థికమే అని దగ్గరబంధువు లందరికీ తెలిసినవిషయమే. కనుక ఎటువంటి సందేహం పెట్టుకోకుండా తక్షణం బయలుదేరి గుంటూరు వెళ్లాలి.

రామారావు ప్రయాణప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. గణపతిరావు బజారునుంచి వచ్చి, “రామంవిన్నావా?” అన్నాడు.

“ఏమిటి?”

“ఆర్బి నాట్ కంపెనీ ఫెయిలయింది!”

“ఆ!” అని రామం చతికిలపడ్డాడు. ఆతని చెవుల నతడు నమ్మకోలేకపోయాడు. ఆతనికి పదినిమిషాల దాకా నోట, మాటరాలేదు.

“ఏమిటానన్నా” అంటూ సుభద్ర అక్కడికి వచ్చి, భర్తయొక్క నిశ్చేష్టతమాసి నిలబడిపోయింది.

గణపతిరావు నాలుక కరచుకున్నాడు. ఆర్బి నాట్ బ్యాంకు దివాలాతీసిందన్న వార్త తన అల్లుడి కంఠబాధ కలుగచేస్తుందనుకోలేదు. ఆత డేమీ తోచక “ఇంతకీ ముసలాయన అదృష్టవంతుడు. ఈ దుర్వార్త తెలియకుండా వెళ్లిపోయా డాబ్రాబాబూ” అన్నాడు.

“ఏదుర్వార్త నాన్నా?” అని అడిగింది సుభద్ర. “మీ మామగారు డబ్బునంతనీ వడ్డీకి వేసిన బ్యాంకు దివాలాతీసిందటమ్మా.”

“ఎక్కడుందీ బ్యాంకు?”

“చెన్న పట్టణంలో.”

“అంతదూరం పట్టుకెళ్లి ఎందుకు పోకాలో ఆ డబ్బుంతా?”

“ఆ బ్యాంకు అధికారి చాలా గొప్పవాడు. ‘సర్’ అనే బిరుదు సంపాదించి ‘చాలా ఘరానామనిషి’ అనిపించుకున్నవాడు. తక్కిన బ్యాంకులకంటే, ఈ బ్యాంకులో వడ్డీ ఎక్కువ ఇవ్వారనే అభిప్రాయంతో, పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్థులూ, డిప్యూటీ కలెక్టర్లు సంపాదించుకున్న డబ్బుంతా అందులో వేశారు. వాళ్లంతా ఒక్కమాటుగా ‘పాపర్ల’యి పోయారు. రావు సాహేబు సుబబ్రహ్మణ్యంపంతులు సుమారు నలభైరెండు వేలదాకా వేశాడు!”

“ఆ డబ్బుంతా పోయినట్లైనా అలాగయితే?” అంది సుభద్ర.

రామారావు సుభద్రకేసీ, మామగారివైపు నెట్టి వానిలాగ చూస్తూ, అలాగే ఉండిపోయాడు.

“రూపాయికి దమ్మిడియో, రెండు దమ్మిడిలో వస్తుంది.”

“అవుతే నాన్నా, మామగారు రెంత వేశాలో!” అంది సుభద్ర.

“ఎనభై వేలపయినే కాని తక్కువకాదు.”

రామారావునకు కండ్లలో నీరు చేరింది. ఆతని హృదయం బరువైంది. ‘ఎంతలో ఎంతమా రొచ్చింది? నేటితో మా అమ్మకి పేదరికం సంభవించిందన్నమాట. గడచిన ఇరవైయేళ్లనుంచి సుఖశీవనాని కలవడిన ఆమె గతి ఏమిటింక? ఆమెకు నూతనంగా సంభవించిన ఘోరవైధవ్యానికి తోడు ఇటువంటి దారుణమైన ధన నష్టం కలిగించిన భగవంతుణ్ణి ఏమనాలి? తగిలిన వేలుకే తగిలింది చెబ్బ’ అని విలపించా డాతడు.

చేతిలోని తినుబండారాన్ని కాకి తన్నుకుపోతే రోదనంచేసే బాలునివలె విలపిస్తాన్న రామాన్ని చూసి, గణపతిరా వాళ్ళర్యపోయాడు. జానకమ్మ కుండే సొత్తులో ఒకపైసా అయినా తనది కాదని ఎరుగుండీ కూడా ఎందుకిల్లా వాపోవడం తన అల్లుడు? ఇతరుల

మార్గశీరమాసము]

కాపదలొచ్చినప్పుడు సానుభూతి కనపర్చటం ధర్మమే. కాని రావుసాహేబు సుబ్రహ్మణ్యంపంతులయెడల ఎంతసానుభూతి చూపేమో అంతకంటే ఎక్కువగా విచారించక్కర్లేదు, జానికమృగనం పోయినప్పుడు అని ఆతని అభిప్రాయం.

గణపతిరావు లోనికిపోయాక, సుభద్ర భిష్ముడై యున్న భర్తదగ్గరకొచ్చి, 'పోనీ రేపు వెళ్ల మాడమా ఆశోకు?' అంది. అంతవరకూ ఏమీ తోచక మాచున్న రామారావు ఏదో ఓనిశ్చయానికి వచ్చినట్లు తెలియ చేసే శిరఃకంపంతో చివాలనలేచి, నూటుకేసు చేత పుచ్చుకున్నాడు. 'ఇదిగో, వెడుతున్నా. ఏమయినదీ ఉత్తరం వ్రాస్తారే' అంటూ వెనక్కి తిరగకుండా వేపనునైపు నడచిపోయా దాతడు.

౧౫

తనధనం అంతా తనకు దూరమయిపోయిందని విన్నజానకమ్మ 'బారు'మని ఏడవడం మొదలెట్టింది. ధనమూలమైన ఈవిశాలప్రపంచంలో, ఘోరదారి ద్రవ్యంలో మేల్కొంచిన ఆమెకు నిలువడానికి తావులేదు.

ఆమెకు రెండవతూరి పరామర్శ ప్రారంభమయింది. ఇరుగుపొరుగువారూ, శోకజలభిలోపడి కొట్టుకొంటూన్న ఆమెను ఓదారుస్తూ 'నీకేమమ్మా నిశ్చేపం లాంటి అన్నగారున్నాడు. వెళ్లిపోయి, పుట్టింట హాయిగా ఉండొచ్చు' అన్నారు.

పిల్లల్ని, పెళ్లాన్ని తీసుకొనివస్తానని చెప్పివెళ్లిన అన్నగారు నాడో, మర్నాడో అక్కడికి చేరుకుంటాడు. పోయినసిరితో ఆత జేన్ల లాగా ఆశ్చర్యంచెయ్యడం? సంసారంతో వచ్చి ఆపట్టణంలో స్థిరపడదామనుకొన్న ఆతడు, వచ్చినదారినే వెళ్లిపోవడమే కాకుండా, నిర్భాగ్యురాలైన తన్నుమాడా వెంటపెట్టుకుపోవలసాస్తోంది. తాను విధవయైపోవడమే కాకుండా పొరుగుగిరిల పడిఉండవలసాస్తోంది. ఎంతదారుణం!

క్రమంగా ఆమె శోకాన్ని దిగమింగుకుంటూ, 'కాసున్నది కాకమానదుకదా' అనుకుని గుండెనిబ్బరం చేసుకోడానికి ప్రయత్నించింది.

జానకమ్మ ఏరోజు కారోజు సోదరుని ఆగమనాని కదురుచూస్తోంది. అనుకున్న నాటి కయిదారు రోజులు గడిచిపోయాయి. ఆఖరి కాలనివద్దనుండి జాబోకటి వచ్చింది. అందులో ఆతడు తాను రాజమహేంద్రవరంనుంచి ఇంటికివెళ్లినపిమ్మట తనఅభిప్రాయం మార్పుకోవలసాచ్చిందని తెలియచేశాడు. "చెల్లెలికి దత్తపుత్రుడుండగా, అతణ్ని త్రోసిరా జని తాను సకుటుంబంగా వెళ్లి చెల్లెలిగారింట కూర్చోడం లోకసమ్మతమైన పనికాదు." అనేకారణం తనప్రయాణాన్ని ఆపుచేసిందని నూచించాడు.

'ఇంకా వాళ్లకుతెలియనేలేదా?' అనుకుంది జానకమ్మ. తెలియకపోవడమేమిటి? పరశురామప్రీతి ఆవునోన్న పల్లెనూడెంలో నలుదెసలా వ్యాపించే భయంకరాగ్నికీలవరే దేశమంతటా ఆక్రమించుకుపోయిన ఆర్భాత్ నాట్ కంపెనీ దివాలాసంగతి తనఅన్నకు తెలియకుండా ఎలావుంటుంది? అన్నగారు ఇంటికివెళ్లి ఉద్దేశంమార్పుకోవడానికి కారణం లోకాపవాదకాదు. లోకాపవాదకు వెలపుగలవాళ్లే తనవాళ్లవులే, తనకు అటువంటి ముసలిమగణ్ని ఎందుకుకట్టిపెట్టేరు? ఇప్పుడు వేదాంతం చెపుతోన్న తనఅన్నగారివరలో తమయింట మాసాలతరబడి మేసి, తుదకు క్రొత్తబట్టలు కట్టుకొని ఎన్నిమాట్లు వెళ్లలేదు? అప్పు డీ లోకం అంటే ఉన్న భయం ఏమైంది? తాను ధనికురాలైన విశంతువుగనుక తనధనముపై ఆధారపడి ఉండవచ్చునన్న మనోనిశ్చయంతో నిద్రమించిన ఆతడు, తనధనమంతా గంగలో కలియడంవల్ల, ఆధారధూతం అవుతుందనుకున్న తాను పెనుభూతమై ఉదరపోషణార్థమై ఆతజేన్ పీక్కుతింటుండేమో అన్నభయంచేత, అన్న భయపడ్డాడు కాని లోకాపవాదభయ మేమూత్రం లే దాతనికి.

జానకమ్మ సోదరుని సంకుచిత స్వభావాన్ని గ్రహించి ఉగ్రురాలయిపోయింది. కాని ఏమిలాభమి? ఆమె జీవస్మృత, నీర్దమరాలు, రృణపాయంగా చూడబడుతుంది.

ధనము సర్వార్థసాధనము. బంధువుల నాకర్షింపజేసే శక్తి అందులో ఉంది. రెండు ఇటుకల్ని వికృతమయేటట్లు చేసే 'సిమెంటు'లాగ ధనం రెండువ్యక్తుల్ని దగ్గరగా తీసుకొస్తుంది. ధనంతో పాటు సంబంధాలు కూడా అదృశ్యమవుతాయి. ఇది లోకప్రవృత్తి.

ఇంక తనకు గర్వంతరమేమిటని జానికమ్మ తలపోసింది. ఆ తల పామెమానసవీధిలో చొరబడినప్పుడా మెకు జగత్తంతా అంధకారమైపోయింది. తనశరస్సుపైన పూలవానకురిసి తనకు స్వాగతమిస్తారన్న బంధువుల గృహాలన్నీ మూసివేయబడ్డ తలుపులతో అవుసించాయి ఆమెకు. తానొంటరిగానున్న ఆవిశాలభవనాన్ని నలుదెసలా ఒకమా రామె పరికించింది. ఆమె ఒడలు కంపించింది. ఆయింటికద్దెనివ్వటాని కామెకు స్తామతేది? ఆగృహంలో ఒక్కక్షణం ఉండడాని కామెకు త్రాణలేదు. శీఘ్రంగా వదిలేయ్యాలి ఆయిల్లు. వదలివెళ్ళడకి పోవడం? సంసార మహాసాగరాన్ని ధనమనే నౌకా సహాయాన్ని సురక్షితంగా వాటి దరి జేరగలనన్న ధైర్యంతో ఉన్న ఆమె ఆనాక అకస్మాత్తుగా భిన్నమై పోవడంచేత నీటిలోపడి కొట్టుకుంటూ గుటకవేస్తోంది.

రెండుదినాలు అతిమందంగా గడిచాక, జానకమ్మకు మఱొకజాబు వచ్చింది. దాన్ని వ్రాసినవాడు రామారావు. ఆమె కవరునుచింపి చదివింది.

ఆతడు తన్ను తండ్రి అవసానకాలంలో పిలిపించి, తనకుద్యోగం వచ్చేనిమిత్తమై చిదంబరంపంతులుకు శిష్యునిచేస్తూ వ్రాసిఇచ్చిన ఉత్తరాన్ని గురించి తన జాబుయొక్క మొదటిభాగంలో తల్లికి తెలియజేశాడు. చిదంబరంపంతులు ఆపెద్దకుటుంబానికి అకస్మాత్తుగా సంభవించిన కష్టాలకు అపరిమితమైన సానుభూతి కనపరుస్తూ, తనకు తగినటువంటి ఉద్యోగాన్ని చూసి ఇప్పిస్తానని వాగ్దత్తంచేశాడు.

జానకమ్మ మొదటిపేజీముగించి రెండవపుట కొచ్చింది.

"తగిన ప్రయత్నాలన్నీ జరుగుతున్నాయి. 'ఇంటికి వెళ్లి ... సంసారాన్ని' తెచ్చుకో. ఈ లోపున

ఆర్థరకాగితం తయారు చేయిస్తాను.' అని పంతులుగారు నాతో ఈ ఉదయం చెప్పేరు. సాయంకాలంబండిలో బయలుదేరుతున్నా. కాని రాజమహేంద్రవరంలో ఇష్టమని దిగను. ఏకంగా పితాపురం వెళ్లి, మీకోడల్ని తీసుకొని రాజమండ్రి ఎల్లుండి ఉదయానికి వస్తాను. ఈ లోపుగా, నీవు ప్రయాణం న్నాహం చేయడానికి ఈ ఉత్తరం వ్రాస్తున్నా.

అమ్మా, మనకు సంభవించిన రెండు కష్టాలూ కూడా సామాన్యమైనవికావి. కాని ధైర్యం వహించి, సహించుకోవడంకన్న గర్వంతరం లేదు. కష్టాలెల్ల కాలం ఉండవు. వెంగపెట్టుకోవద్దు.

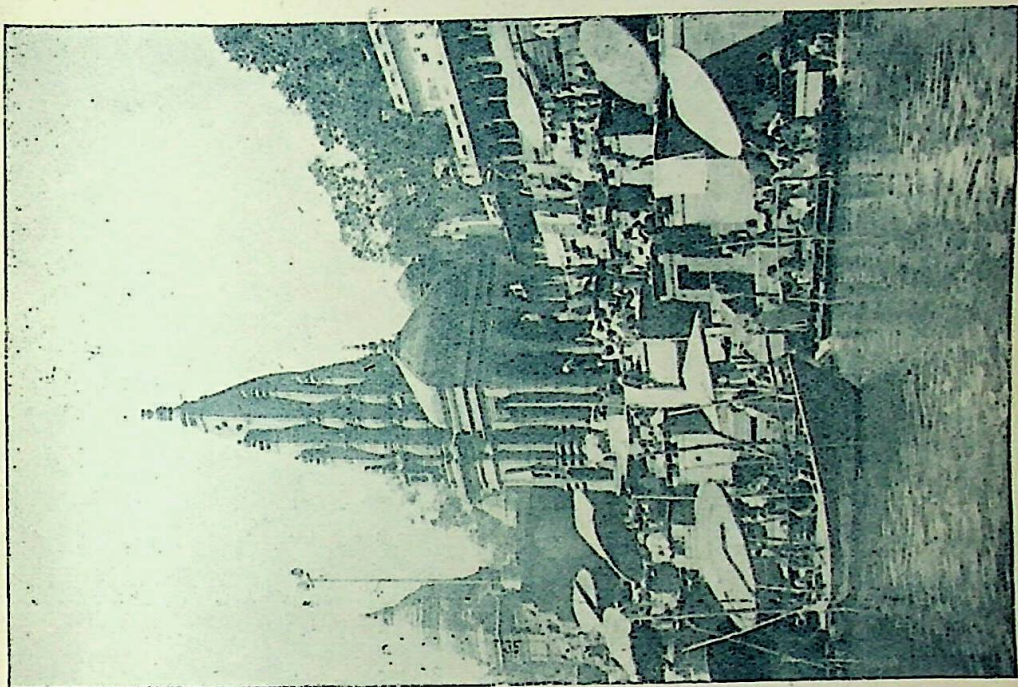
గుంటూరు, } కుమారుడు,
23-12-1962. } రామారావు."

జానకమ్మ భర్త దివంగతుడైనప్పటి దృశ్యాన్ని కండ్లారా చూసింది. తన ధనరాశి దగ్గమైపోయిందన్న దుర్వార్త చెబులారా వింది. కాని ఆదుఃఖాలను ప్రయత్నించి దిగమ్రొంగుకో కలుగుతోంది ఆమె. రామం వ్రాసిన జాబును చదవటం ముగిసినపిమ్మట చెప్ప నశక్యమై, అమిత మైనటువంటి బాధ ఒకటి ఆమె హృదయాన్ని ఆవరించుకుంది. ఆదుర్భరహృదయ భారాని కామె రూపమియ్యలేక పోయింది. ఆమె నేల కొరిగిపోయి, దొర్లడం ప్రారంభించింది.

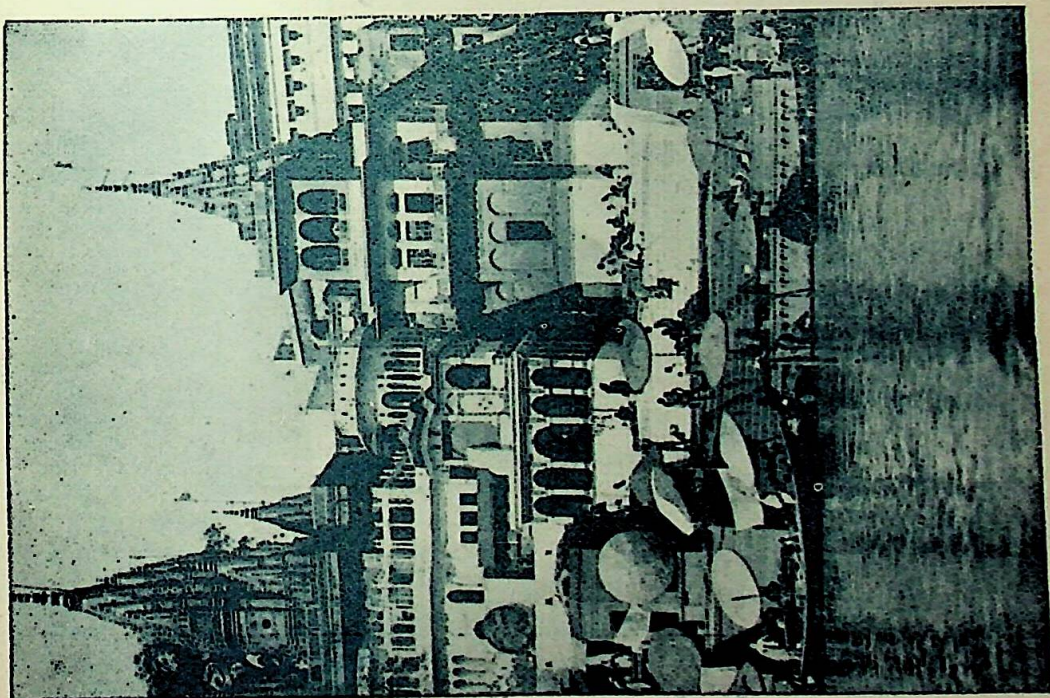
విగతభర్తృకయై, దరిద్రదేవతయొక్క భయం కరమైన కాగిలిలో చిక్కి పెనగులాడుతోన్న తన్ను చేరి "కుమారుణ్ణి!" అని రక్షించటాని కుద్యమిస్తున్నాడు రామం. ఆతడు తమతో ఉన్నంతకాలం తాను ఆతణ్ణి పాలూ పెరుగూ పోసి పెంచినమాట నిజమే. కాని మాంసాభిలాషతో ఎప్పుడో ఓనాడు తుడముట్టింపబడుటకే ఉద్దేశించబడి పెంచబడే మేకలూ మొదలైన సాధుజంతువులకంటే నిర్భాగ్య సిథిలో పెరిగేడు రామం. ఆజంతువులను పెంచి, చంపడంలో మాంసాసక్తి కనబడుతోంది. కాని ఈసాధు ప్రాణిని, ఇతనికి సంబంధించిన ఇతరసాధుప్రాణులనూ,

కాశీ చిత్రములు

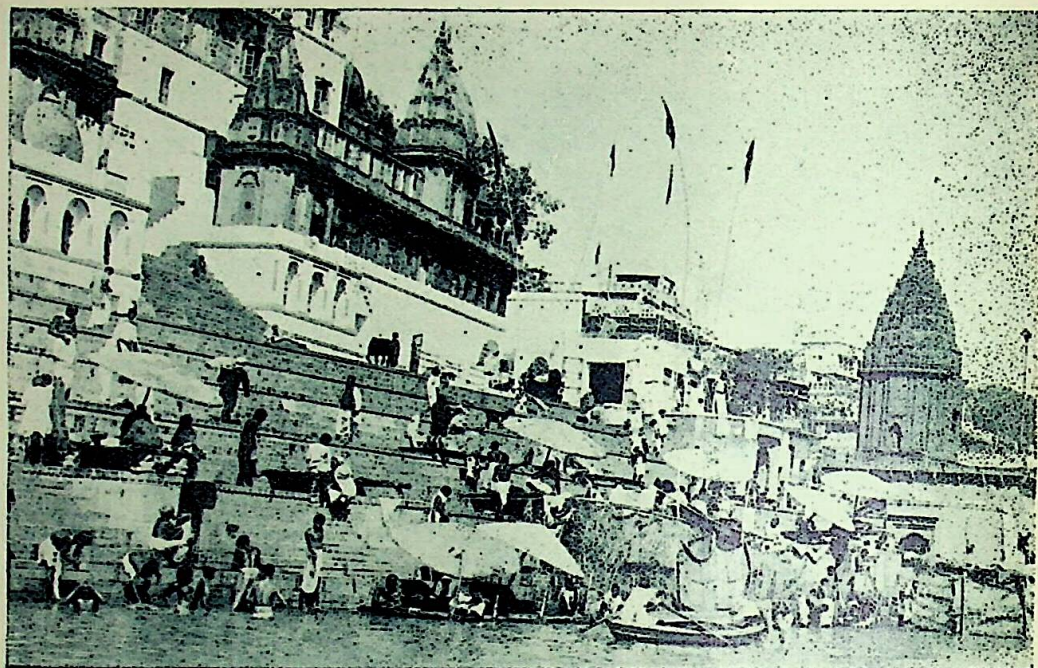
(R. N. N. R.)

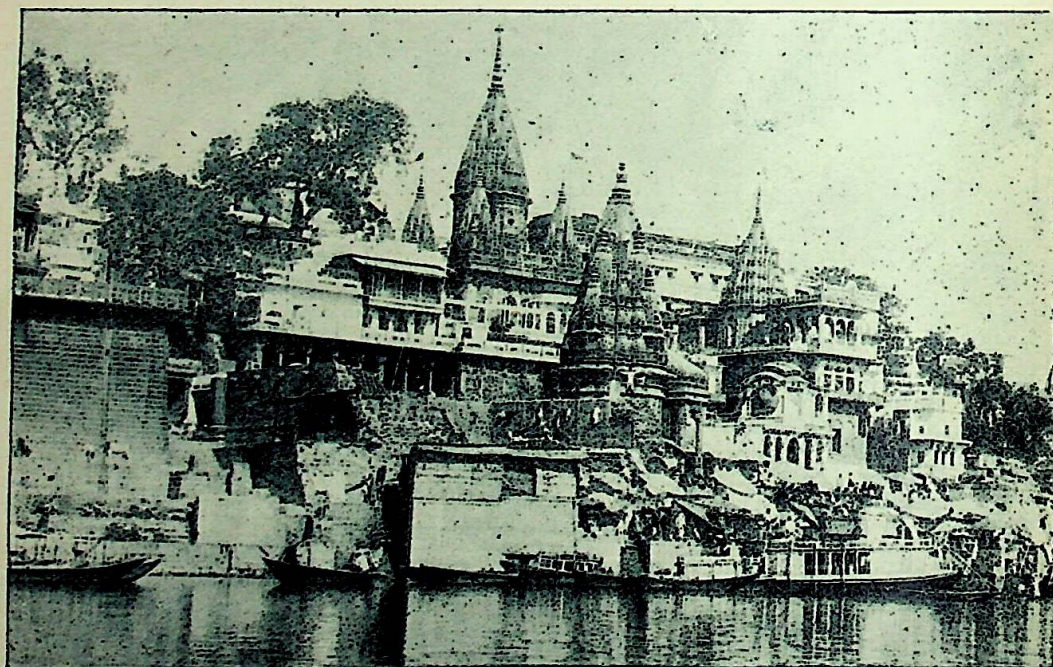
౨. మఠయొక ఘట్టము

౩. దశాశ్వమేధ ఘట్టము

3. కేదారఘట్టము

౪. మహాకర్ణికాఘట్టము

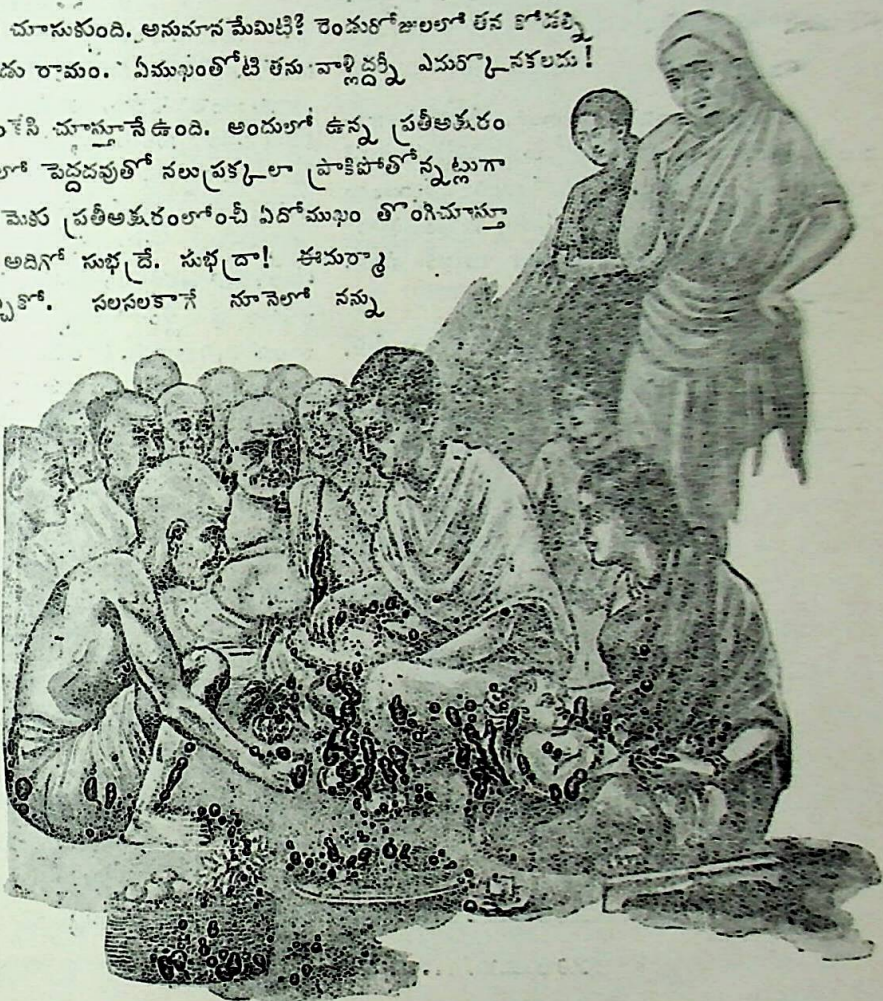
మార్గశిరమాసము]

‘హింసిద్దాం’ అని పూనుకున్న అతివ్రతమైన తనఉద్యమానికి కారణం అగుపించదు. అకారణంగా హింస కొడబడ్డ తాను రాక్షసికంపే అధమురా లన్నమాట. తనకా ఆ ఉత్తమును కుమారుడు? నూరు జన్మలు తల క్రిందుగా తపముచేసినా అటువంటి తలపుపూడా తన

మనస్సులో జరించడానికి ఉన్నా లేదు. రాముని కన్న కల్లి మహావాక్యమునకే. ఆచారమునకు తనవంటి గొడ్డదాని కెట్లా కలుగుతుంది? జానకమ్మను ఉన్నట్లుండి ఆచారము రామం కాదేమో అనే చెప్పడమేదా? ఏమో ఆమె

మళ్ళీ ఒకమాటు చదివి చూసుకుంది. అనుమానమేమిటి? రెండుకోజులలో తన కోడల్ని తీసుకునివచ్చేస్తున్నాడు రామం. ఏముఖంతోటి తను వాళ్ళిద్దర్నీ ఎదుర్కొనకలను!

ఆమె ఉత్తరం నేసి చూస్తూనే ఉంది. అందులో ఉన్న ప్రతీతిక్షరం క్రమంగా పరిమాణంలో పెద్దదవుతో నలుప్రక్కలా ప్రాకిపోతోన్నట్లుగా తోచిందామెకు. ఆమెకు ప్రతీతిక్షరంలోంచీ ఏదోముఖం తొంగిచూస్తూ న్నట్లుగా అయింది. అదిగో సుభద్రే. సుభద్రా! ఈమర్నా గృహాలిమిద కనితీర్చుకో. సలసలకాగే నూనెలో నన్ను మంచు. వేదన తెలియచేస్తా నేమో చూడు..... అదుగో, నన్ను వద్దంటే ఎందుకూ అలాశిలుస్తావు? మీరిద్దరూ ఏ బాధ పెట్టినా ఒప్పుదలే కాని, ‘అమ్మా’, ‘అత్తా’ అనిపిలుస్తే సహించలేను... సుభద్రా! సుభద్రా! ఏమమ్మా, మాట్లాడవు? అవును. ఎందుకు మాట్లాడాలి?నిన్నై ప్పడైనా మనఃస్ఫూర్తిగా పలుకరించానా? అదుగో రామం వస్తున్నాడు. ఎందుకూ ఆనవ్వు? నామిద

పగసా ధించటాని

“రామరావు పల్లెంలోఉన్న బియ్యంమీద ఆనామాక్షరాలను చిత్రించాడు.”

కొచ్చారని తలుస్తాన్న నాభ్రమచూసి నవ్వుకుంటున్నారు. మీ సాధుహృదయాలలో ‘పగ’ అనే విషపు విత్తనానికి స్థానంలేందే.

ఈవిధంగా ఆమె కలతనిద్రలోపల ఆరెండు దినాలూ గడిపింది.

౧౬

“అమ్మా!” అని తలుపుదగ్గర పిలుపు వినబడింది.

జానకమ్మ తలుపు తెరిచింది. సుభద్ర మొదట లోన ప్రవేశించింది. ఆమె రక్తహీనమై యున్న జానకమ్మ

ముఖించునీ, "అత్తయ్యా!" అంది. నిలబడలేకుండా ఉన్న జానకమ్మను చూసి పడిపోతుందనే అభిప్రాయంతో సుభద్ర ఆమెను పట్టుకుంది. జానకమ్మ కోడల్ని కాగలించుకుని ఏడవడం మొదలెట్టింది.

బండ్రివాణ్ణి పంపి, రామం లోపలి కొచ్చాడు. "రామం!" అంది తల్లి.

"ఏమమ్మా!"

ఆమె మాటలాడలేకపోయింది. ఈ రెండుదినాల సుంచీమాడా, వాళ్లు రావడంతోటే తనుచేసిన మహా పరాధమునకు తుమాగ్గుణ కోరుకోవాలని నిశ్చయించుకుంది. ఎందుచేతో ఇప్పుడామె 'నన్ను తమించరూ?' అని అడగలేకపోయింది. ఆమెకు దుఃఖం పొంగి వస్తుంది.

రామం ఆమె నాగ్గితిలో ఎన్నడూ చూడలేదు. ఆతనిహృదయం నీరయిపోయింది. 'అమ్మా, జరిగినదంతా మరచిపోవాలి' అన్నాడు.

సుభద్ర నీళ్లుపోసుకొని వంటచేసేసింది.

సామానంతా చకచకా సర్దబిసింది. మరి రెండు రోజులయ్యాక రామం తల్లిని, భార్యకూ నెంటబెట్టుకుని గుంటూరు చేరేడు.

౧౭

సుమారు సంవత్సర మయ్యాక, ఒకనాడు గుంటూరులో ఓవర్ సీర్ రామారావుగారింట 'బాలసారె' అని బ్రాహ్మలంతా చేరారు. బాలెంతరాలగు సుభద్ర చంటి బిడ్డను ఒడిలో నుంచుకుని, రామారావుప్రక్కన పీట మీద కూర్చుంది. బాలికకు నామకరణ సమయమే తెలిచింది. పురోహితు "దేవి నిశ్చయించా" రని ప్రశ్నించాడు. ఆదంపతు లిద్దరినోళ్లమట్టూ కూడా 'జానకీదేవి' అన్నశబ్దం ఒక్కమాటుగా జనించింది. రామారావు పక్కెంట్లో ఉన్న బియ్యంమీద ఆనామాత్య రాలను చిత్రించాడు. కొంచెంచూరాన నిలిచిమాస్తూన్న జానకమ్మకు హృదయ ముప్పొంగి, ఆమెనయనాల నుండి రెండానందాశ్రువులు రాలేయి.

విష్ణుకుండివంశము కడచిన నెలభారతి

పుట. ౭౫౫ లోని పట్టికలో సవరణ

క్రీస్తుశక కాలము

విష్ణుకుండులు

౪౨౫—౪౫౦...౧ మొదటిమాధవవర్మ

౨ దేవవర్మ

౪౫౦—౫౦౦...౩ రెండవమాధవవర్మ

౪ మొదటి విక్రమేంద్రవర్మ

౫౦౦—౫౩౦...౫ ఇంద్రవర్మలేక ఇంద్రభట్టారకవర్మ

౫౩౦—౫౪౦...౬ రెండవవిక్రమేంద్రవర్మ

౫౪౦—౫౪౬...౭ గోవిందవర్మ

౫౪౬—౬౧౦...౮ మూడవ మాధవవర్మ

౬౧౦—౬౨౩...౯ మంచయ్య భట్టారకుడు

భా. వేం. శృ.

రెండవయంకము

(విష్కంభము)

(ప్రవేశము జడ్డి నీలకంఠశాస్త్రి)

శాస్త్రి—గురునాథా, గురునాథా, ఏనాడు నీకటాక్షము నాపై బ్రసరించెనో యానాటినుండి, నీచరణారవింద ధ్యానామృతపానమహిమంబున వాస నాశ్రయమును వర్జించి, భగవద్భాగవత కైంకర్యలోల త్వంబున బ్రహ్మానంద మనుభవించుచున్నదికదా నా మనంబు!

క. ఆసింపం డర్థంబుల

శాసింపంజేరి వివిధ శాస్త్రాభ్యాసా

ల్లాసుం డానద్గురునకు

ధీసంపన్నునకు నాత్మదీప్తికి జేజే.

శ్రీ వేంకటాచలస్వామిసన్నిధిని నేఁ బూనఁ బోవు మండలదీక్షును నిర్విఘ్నముగ జరగున ట్లాశీర్వ దింపుము. అల్లదే, స్వామికోవెలలో ఘంటారావము వినవచ్చుచున్నది. ఎట్టిమనంబునైనను లీనముఁజేయు నీఘంటారావము నాలకించినకొలది “గో-విం-ద-గో-విం-ద-గో-విం-ద.” యనునట్లు కొంతసేపును, ఓమ్-ఓమ్-ఓమ్మను ప్రణవనాద మొక్కొక్కరేణి వినవచ్చుచు నితరప్రపంచము తోఁపకుండఁజేయుచున్నది. చిత్తలయ సాధనంబు లనేకశతంబు లుండగా నాచార్యులవారు నాదోపాసనంబునకే యగ్రస్థాన మొసంగిరి. (అని ఘంటారావ మాలకించుచు దాదాత్మ్యం బనుభవించు చుండును.)

(ప్రవేశము నారాయణభట్టు)

నారా—ఓహో శాస్త్రిగారా! తమ దర్శన మెంతకాలమున కైనది. నేఁ డెట్టిసుదీనము. మీవంటి పుణ్యాత్ముల దర్శనమైనది. తమ రెచ్చటనుండి?

శాస్త్రి—నారాయణభట్టుగారా! నమస్కార ములు. గుర్వాజ్ఞానుసారంబున జయంతాశ్రమమునుండి స్వామిపుష్కరణీతీరమునకు దీక్షకొఱ కేసుచున్నాను.

నారా—సమస్త సస్యంగళాని భవంతు. గురు దీక్షాఫలసిద్ధి రస్తు.

శాస్త్రి—జనకునివంటి శ్రీరాజశేఖర మహా రాజ నాస్థానమున పురాణగోష్ఠీపరాయణులగు తమ యాశీర్వాదము మా కభ్యర్థనీయముకదా.

నారా—నామాట యటుండనిండు. గురుకటాక్షము పొందినదిమొదలు పరమవైరాగ్యమున న్యా యాధికారపదవిని, ధనార్జనమును నిర్విచారముగ విడ నాడి వానప్రస్థాశ్రమంబునఁ బ్రవేశించి బ్రహ్మనుసంధా నము చేయుచున్నారు. మీబోంట్ల జన్మము సార్థకము.

శాస్త్రి—మీరాజుగారి భక్తిచైరాగ్యముల ముందు మేము ప్రశంసింపఁ దగము. ఒక్కమాట! యువరాజుగారు తండ్రిని మించున ట్లున్నారని వదంతి. నిజమేనా?

నారా—పరమహంసమునీంద్రుని వరప్రసాద మునఁ బుట్టిన యాతని చరిత్ర మతివిచిత్రము. మా డేండ్ల బాలఁడుగ నున్నపు డొకనాడు మంత్రినిఁజేరి నిరంజననామధేయమున నందఱు త స్నేల పిలిచెద రనియు, దాని యర్థ మేమనియు నడిగెను. మంత్రి శుదర్శనుఁడును దన్నామము శివపరమనియు, దాని కర్థము పాపరహితుఁడనియు ననెను. నిరంజనుఁ డిద్దా నిని విని ‘యేదేని పాపము జేసినఁగదా జన్మము. జీవుఁడ నైన నా కాశేరేల? నన్నిఁకమీఁద జీవుఁడనియే పిలువవలె’నని పట్టుపట్టెను. నాడుమొదలు మేమందఱ మాతనిని జీవుఁడని పిలుచుచున్నాము.

శాస్త్రి—సింగముకడుపున రేడి పుట్టునా? జన్మప్రభృతి మహాభక్తలక్షణములతో ప్రకృత్యున్న మతియై యాలమందలలో నాఁబోతువలె, భృందావనం

బునఁ గృష్ణునివలె రాజకుమారుం డానందపురమున వృద్ధిపొందుట సాధుబృందమున కానందదాయకము కదా! ఇంకొక్క విషయము. దీర్ఘప్రయాగము సంకల్పించిరట కాదా మీమహారాజుగారు! ఒక్క సారియేని వచ్చి చూచుటకు నా కవకాశము కలిగినది కాదు.

నారా—అది యొక యపూర్వమనోహరమగు ప్రయోగము. మున్ను బుఱు లెట్లు నిర్వహించిరో మన మెఱుంగముకాని, యీ మహారాజు నేయించు సత్త్రి యాగము నిక్కముగాఁ గలికల్పమహారము. అచట నెనిమిదిజాములు నామసంకీర్తనము, తరంగము, లష్ట పదులు, రామదాసుసచ్చరితము, కబీరుని పాటలు మొదలగువానితో మంగళకరమగు తాళమృదంగధ్వని యవిచ్చిన్నతైలధారవలె వినవచ్చును. వేదవినాదంబు భూసురశ్రేష్ఠులవలన వినవచ్చును. అర్హ సమయంబులఁ బ్రధానత్రయపాఠంబులు పండితోత్తములు జిజ్ఞాసువులకు బోధించుచుందురు. పురాణహరికథాకాలక్షేపాది గోష్ఠీవిరోధంబులు పెక్కలు కల్పింపఁబడినవి. సర్వ సాధారణంబగు నిక్కార్థక్రమంబుగాక చిత్తపరిణామానుసారముగ నభ్యర్థించినవారికి నధికారసంపత్తికల గురువులు తనసాధనముల నుపదేశించుటకును, సాధకులభ్యసించుటకును, యోగశాలలయందు వసతులు కల్పింపఁబడినవి; ఈగోష్ఠి నానందింపవచ్చిన యష్టాశ్రవణంబులకు నిరతాన్నదానంబు జరగుచుండును. కలివిజృంభణంబున జరగుచున్న యార్థవిజ్ఞాననాశనంబును నివర్తింపఁజేసి సకలవిద్యా బీజముల రక్షించుటకై మహారాజీయాగంబు గుర్వాజ్ఞానుసారంబుగ నిర్వహించుచున్నాఁడు.

గీ. భక్తి హరిని వెదకు బాటసారుల కది

విశ్రమింపఁజగిన విడిదికాఁగ

వేంకటేశ్వరుండు వేక్క నిర్మించెను

యోగ్యతకొలది నట నుండవచ్చు.

శాస్త్రీ—పరమభాగవత చరిత్రత్రవణమున భక్తుడే నైతిని. తమ రిపు డెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నారో

నారా—ఈసమీపమున నున్న నారాయణ వనాగ్రహారమున నివసించు సుశీలమునీశ్వరునిపై మహారాజునకు భక్తితాత్పర్యములు కలవు. వారికి ప్రతిసంవత్సరమును నిత్యమై మిత్తికములకై యచ్చు వర్షాశనము సమర్పించి వారిక్షేమోదంతము విచారించిరమృని నన్ను మహారాజుగారు పంపుటచే నటకుఁ బోయి వచ్చుచు దారిలో శ్రీనివాససేవకై వచ్చుటలో మీదర్శనమైనది. తొందరపనులు కలవు, నాకు సెలవొసంగుడు.

శాస్త్రీ—నమస్కారము. నమస్కారము. తమ కార్యముల కంతరాయము కలిగింపరాదు. నాకు సెలవొసంగుడు.

(నారాయణభట్టు, శాస్త్రీ నిష్క్రమింతురు.)

[ఇది విష్కంధము]

(ప్రథమ రంగము)

(రాజశేఖరసభ: ప్రవేశము, రాజశేఖరమహారాజు సింహాసనస్థుడై మంత్రిసహితుడై యుండును.)

రాజశేఖ—మంత్రిసత్తమా! చిరంజీవియైనఁడు విద్యాభ్యాసమును బూర్తిచేసి వచ్చి తా నీ సింహాసనంబు నధిరోపించి నాభుజస్కంధముపైనున్న భారమును దానువహించు నానాఁడు గురుచరణ సన్నిధానమున బ్రహ్మసంధానముఁ జేసికొనుచు నిర్విచారముగ నుండును. “నగురో రధికం నగురో రితరం నగురో రధికం నగురో రితరం శివశాసనతః శివశాసనతః శివశాసనతః శివశాసనతః” (అని ధ్యానము చేయుచుండును.)

సుదర్శ—మహాప్రభూ! విద్యాప్రదాన విధానమును జర్పించి సిద్ధాంతికరించుటకుఁ బండితగోష్ఠిఁ గావింప నేలినవారి సెలవుప్రకారము ముఖ్యులగువారల కాహ్వానములు పంపియుంటిని. వా రంద రిపుడే దహచేయసున్నారు.

రాజశే—మేలు, మేలు. మంత్రిసత్తమా! చిరంజీవి విద్యావిధానమును నిర్ణయింప మేము గుతూహలపడుచున్నాము. నేడే యాసమావేశము నీ వసుసంధిచుట మాకెంతయుఁ సంతోషదాయకము. గురువుశ్రుతిస

మనకు విద్యానిధాన మేదియో తెలిసియున్నను రాజ కుమారుని విద్యానిష్ఠయనుగుటచే బంధితసభలో నిర్ణయ మగుటయే ప్రజలకు సమ్మతిగలుగజేయును.

సుదర్శ—మహాప్రభూ! దేవరయంతరంగమట్టిద, యెఱుంగుదు.

నారా—(ప్రవేశించును. మహారాజు నమస్కరించును) మహారాజా! దేవరవారి యాహ్వానానుసారముగ ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విద్యాప్రవీణులైన పండిత సతీనిధులు విచ్చేసి విడిదిలోఁ గృతాతిఘ్యులై నేడదేరి వచ్చి ద్వారమున వేచియున్నారు.

రాజశే—భట్టగారూ! వారినవశ్యముతోడ్కొని రండు.

నారా—(చిత్త మని నిష్క్రమించి తిరిగి పండితులతోఁ బ్రవేశించును.)

(ప్రవేశము, కృష్ణశర్మ, రామవర్మ, శివదాసు, సీతాపతిపంతులు.)

సుదర్శ—విద్యత్ప్రీతినిధులకు స్వాగతము. మీ విద్యాగోష్ఠి నాలకించుటకును, మీసిద్ధాంతముప్రకార మాచరణప్రచారణలు జరిపించుటకును మహారాజుగారు తానహంపడుచున్నాడు.

శర్మ—మహాప్రభూ! విచారణము, వివేచనము, విశరణము, స్వధర్మాచరణ ప్రచారణములయం దభిమానముగల మీమహాసభలో మాపండితమండలియు శాస్త్రోచర్చ జరపుటకు మిక్కిలి కుతూహలపడుచున్నది.

గీ. రాజశేఖరాస్థానవిరాజమాన
సుకవిగాయకబృందసంశోభగాంచు
జంతు వానందమునఁ దేలి జగము మఱవఁ
గలుగు నని వింటి నిక్కము గనులఁగంటి.

రాజశే—మహాశయులారా! మాయాహ్వానము మన్నించి మీరు మాసంస్థానమునకు వచ్చుటచే మాకు మహానందము గలిగినది. ప్రకృతము విద్యాప్రదాన విధానమునుగూర్చి పండితులలో భిన్నాభిప్రాయము

లున్నవికదా! జీవితపరమార్థ మేమి? విద్య తత్పరమ ప్రయోజనసాధనముగా నుండవలయునా? “అర్థకృతే వ్యవహారవిదే” యన్నట్లు తక్కినప్రయోజన మెటులున్నను నర్థసంపాదనమునకు, వ్యవహారజ్ఞానమునకుఁ దోడ్పడునట్టి విద్యయే యున్నదానినా? ధర్మమోక్షముల కవిరోధమున నర్థకాములు వలయునని నాల్గు పురుషార్థములు నిర్వచించిన పెద్దల యభిప్రాయ మేమి యుండును? చిరంజీవి ప్రాథమికవిద్య నెట్టులో యింట నే యుపాధ్యాయులయొద్దఁ గఱచినాడు. ఇంక నుత్తమ విద్యాగ్రహణమునకు సమయము వచ్చినది. చిరంజీవి నెట్టి విద్యావిధానమున నడుపుట యనుసిద్ధాంతము కావలసియున్నది. కళాశాలల నిర్మించి విద్యార్థుల సమ కూర్చుకొని లానుయి విద్యఁగఱపుట యుత్తమమా, లేక సద్విద్యార్థుల నశ్వేషించుకొనుచు వచ్చి విద్య నర్థించు నధికారులకు విద్యాభ్యాసమునేయుట యుత్తమమా?

శివదాసు—మహారాజా! సభ్యులారా! నే నెక్కడ నుపన్యాసము లిచ్చినను హూణభాషలో మాటాడుటయేకాని తెలుఁగున మాటలాడువాడుక లేదు. కాని ఈసభలోని నియమమునుబట్టి మాటలాడుచు న్నాను, విషయమునుమాత్రము గ్రహించి పక్షపాతము లేక నాయభిప్రాయమును స్వీకరింపజేడెదను.

లోకమంతయుఁ గన్ను దెరిచి నవనాగరకమార్గములఁ బట్టి పురోవృద్ధిగాంచుచుండ మన మింకను బూర్వాచారనిగళబద్ధులమై ధర్మమనియు, మతమనియు, నేదాంతమనియు, మోక్షమనియు విచారణలతోఁ గాలహరణము చేసినయెడలఁ దక్కినదేశములవారికంటె మనదేశము మిక్కిలి వెనుకఁబనుననుట కేమాత్రము సందేహము లేదు. అంతియకాక జాతులు, భాషలు జీవము కలిగి దినదినము మార్పుఁజెందుచుండఁ దదనుగుణముగ నాయాయవసరంబులకుఁ దగిన నూతనవిధానము లేర్పఱుపక యెన్నఁడో యిక్ష్మ్యకులకుఁబూర్వము మృతభాషలో వ్రాయఁబడిన వేదశాస్త్రములను బట్టి యీయిరు నేదియవశతాబ్దమున ధర్మనిర్ణయము చేయఁగలముట మిక్కిలి యనుచితము.

పంతులు—మహారాజా, దాసుగారు చెప్పిన చొప్పున నవనాగరికతలో మనము నేర్చుకొనఁదగిన విషయము లనేకములు గలవు. నేను లేచని చెప్పనంతటి ఛాందసుడను కాను. పాశ్చాత్యవిజ్ఞానమునఁ గల మంచినంతను సంగ్రహించి భరతఖండవిజ్ఞానమును దానికిఁ జేర్చి మనదేశమునకుఁ బైరెంటియొక్క పరిపూర్ణప్రయోజనమును గలిగింపవలయునను దీక్షతో నా న్యాయాధికారిపదవిమాడ వదలికొని దేశాటనముఁ గావించి పండితవర్ణులఁ బరీక్షించి తుదకు నొక్కసంస్థ నేర్పాటుచేసి మాయభిప్రాయానుసారముగ నుభయ సంప్రదాయసమ్మేళనము జేయఁ బ్రయత్నము జేయు చున్నాము. నాకుఁదోడుగా నీరామవర్మగారును నా కత్యంతము సాయముచేయుచున్నారు.

రామ—మహారాజా! ఆర్యులారా! ఓత్రియుండ నగుటచే సహజముగ బ్రహ్మవిద్యపై నా కభిమానము కలదు. ఆంగ్ల విద్యలో నుత్తీర్ణుడనై యాధునికనాగరికతాప్రపంచమును బరికిలించి యందలి మేలగుభాగముల గ్రహించి మాసంస్థను వృద్ధిబొందింప నేఁ జేసిన పరిశోధనల విన్నవించుకొనుచున్నాను.

కేవల సనాతనధర్మపద్ధతి నెలకొల్పఁబడియు సంఘముగా నొక్కకుండములో నందఱుచేత నన్నికార్యములు చేయించు ఋషికులంబుఁ గాంచితిని. ఆర్యసహజమున కనుకూలముగా నన్నివర్ణములవారిచే వేదపఠనంబు నేయించు గురుకులంబును జూచితిని. పాశ్చాత్యవిద్యా విధానంబున లేదని శాంతిక్రై నెలకొల్పఁబడిన నికేతనంబులఁ గాంచితిని. పరాసుమాతృకాముఖంబున నాశ్రితుల ననుగ్రహించువారి ఘోషంబుల నాలకించితిని. అమరత్వస్థితి కలిగింతుమని పెద్దసంఘము నాకర్షించియు కాలవశతనొందిన సాములఁ దిలకించితిని. నిన్ను జాతుల నుద్ధరించు కులపతుల యాశయంబు లరసితిని. కర్మాగారములు నెలకొల్పి చేతిపనులు కల్పించియు, బాల్కు, పెరుగు, వెన్నల నమ్మించియు నాశ్రితులకు జీవనోపాయముల కల్పించి ధనముహర్చుకొని సకల ప్రాంతములనుండి శిష్యగ్రహణమునేయు దయాశువుల బాగోగుల విచారించితిని. బహుజన్మకృతాంతములఁ

దెల్పుచు భారతవిజ్ఞానంబు నుపదేశమునేయుటకై ప్రాచీనఋషులఁ బాశ్చాత్యకాయంబుల గుర్తించుచు సకలదేశవాసులకు దివ్యమైన జ్ఞానమును బ్రకటించు గోష్ఠులను జూచి చూచితిని. జాతీయకళాశాలల ప్రశంసలు వింటిని. హైందవజాతీయత నిలువఁబెట్టుటకై పండితులు నిర్మించిన విశ్వవిద్యాలయముల జాహలఁ గాంచితిని.

చెట్టుపేరుచెప్పి పండ్లనమ్మినట్టు మహనీయుని పేరును, విగ్రహమును గ్రహించి వారి బోధములను బ్రకటించి సామ్యుచేసికొనుచు గురువులను మించి సవరించుచు నవరిపకృత్యమైన సాహసులకు నుత్తమాశ్రమంబు నొసంగుచు విధినిషేధంబుల నుల్లంఘించుటకు మిషను కల్పించుకొని రామ, కృష్ణ, గోవింద యనుకొను భక్తుల యుత్సాహములఁ జూచితిని. ఇవియన్నియు భారతవిజ్ఞానమునకై యేర్పడిన సంస్థలే. ఇవిగాక రాయల్ ఏషియాటిక్ సంఘమువారి ప్రకటనలను జదివితిని. దేనియందును మనస్సు విశ్రాంతిజెందజాయెను. ప్రాగ్దేశవిజ్ఞానమును పాశ్చాత్యపద్ధతులపై నడపు విధాన మేదియో యని మేము తీవ్రపరిశోధనలఁ జేయుచున్నాము. ప్రాచీనవిద్య నాధునికపద్ధతులపై నడపు విధాన మింకను జక్కగ నేర్పడలేదు. దినదినాభివృద్ధిగాంచు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము నాంధ్రాదిభాషలలోనుండి దేశభాషలోనికి వచ్చు మార్గములను బరికిలించుచున్నాము. సర్వతంత్రస్వతంత్ర ఋషుదాంబితులైన శ్రద్ధగారు మాతోఁ బూర్ణమైన సానుభూతిని జూపెదరని నమ్ముచున్నాను.

శర్మ—మహాప్రభూ! ఆర్యులారా! దాసుగారి పక్షము కేవలప్రాచీనప్రాగ్దేశవిజ్ఞానమునకు విరోధము. పంతులుగారికిని, వర్మగారికిని నార్యవిజ్ఞానముపై నభిమానము లేదని నేను చెప్పఁజాలను. కాని యొక్కమాట వాస్తవస్వరూపము. సారస్వతోపాసనము సద్గురూపాస్తిచేఁ దెలిసికొను సచ్చిష్యులకు బోధపడునే కాని తదితరులకు బోధపడదు. పంతులుగారికిని వర్మగారికినిగూడ సంస్కృతభాషాపరిచయము కలిగించుకొనుట కవకాశము కలుగలేదు. అభిమానముచొప్పున

వారు భాషాంతరీకరణములద్వారా పూర్వగ్రంథాంశములను జదువ సుద్యమించినను గ్రంథభాండాగారపరిశోధనములతో సత్వము కలుగును.

క. గురుజనముల సేవింపక

పరమార్థముకొఱకు గ్రంథభాండాగారం

బరయుట వీణె మృదంగము

గర మర్చించెనుఁ గతిగద గానంబునకై.

జీవితముయొక్క పరమప్రయోజనము మహారాజుగారు నూచించియున్నారు. “శాస్త్రస్థాపి పరమప్రయోజనం మోక్షః” అని యున్నదికదా. అఖండానందప్రాప్తియే పరమార్థమని మన పెద్దలు సిద్ధాంతీకరించినారు. అనిర్దిష్టపరమ ప్రయోజనముకల పాశ్చాత్యదేశములయందు మానవుఁడు చిత్తశాంతిలేమి నల్లాడునున్నాఁడు. ఆనవనాగరికదేశంబులం దెచ్చట చొచ్చిచూచినను దుపాకిమందుకంపు కొట్టుచున్నదే కాని తపించు మానవహృదయమును జల్లబడజేయు నుపాయముగాని, శాస్త్రముగాని, బోధముగాని, యిప్పటికిఁ గానరాదు; కానవచ్చునాశయుఁ దోప కున్నది. ధర్మరహితములైన యర్థకామముల దగులుటచే నాగరికదేశములందు నాశాభయములకు లోనై రాగ ద్వేషములపాలై సంఘము లనోన్యత్యము సమరంబొనర్చు కొనుచు నాకసమందు, భూమియందు, సముద్రము నందు ననోన్యత్యచారకప్రయోగంబులు గావించు కొనుచుఁ గామమునఁ బడి భగ్నహృదయులై యాలు మగ లనోన్యత్యపరిత్యాగములఁ గావించుకొనుచు, నాత్మ హత్యల పాలగుచున్నారు.

ధర్మాచరణముచే లోకమర్యాదలు నిలిచి సంఘమునకు సౌఖ్యము కలుగును. మోక్షముచే నాత్మానందము కలుగును. అర్థము జీవనమునకు, రక్షణమునకు నావశ్యకము. కామము జీవులకు సహజప్రవృత్తి. ఇట్టి యర్థకామములను ధర్మానుగుణముగ నడిపించి మోక్షము సాధించిన యార్థ్యులపద్ధతియందు కేవల మర్థకామంబులకైన ప్రవృత్తి గ్రహింపఁదగినదికాదు.

ఆధునికకాలమందు విజ్ఞానవ్యాపనమునకై నెల కొల్పఁబడిన ప్రతిష్ఠాపనముల నన్నింటి సింహావలోక

నంబునేయుచు పర్యవారు చేసిన దీర్ఘోపన్యాసమును వింటిరిగదా!

ద్విపద— అన్నింటిలో మంచి యరయుచుండెడివి

కొన్నిమఠంబులు క్రొత్తగాఁ బుట్టె

2 ఇష్టమైనట్లుల నిల నాచరింప

దుష్టుల కవి గొప్పదోహదా లయ్యె

3 మంచిము కొక్కరిది మంచిది కన్ను

నెంచి మరొక్కరి దేకంబుజేసి

4 మంచివిగ్రహమంచు మహి నెవ్వఁడే ద

లంచిపూజించు నాలంపటుం డగుచు

5 విషయంబులందున వేడుక మోచ్చ

బుషినలఁ గాన్పింప నీమఠం బరయు

6 మంచివన్నియు నేరి మహి నొక్కచోట

సుంచుట నెరుగఁడె యూహింప నజుడు.

“బెజ్జము,” “రంధ్రము” నను రెండుశబ్దములను జేర్చి బెంద్రమందురు. కుటుంబము, సంసారమును జేర్చి కుటుంబరమందురు. శిష్టులవలె మాటలాడ యల్పించు ప్రాకృతులపాటు లివ్వ. స్వదేశవస్త్రములతో విదేశీయుల యుడుపులఁబోలె లాగులు, నంగీలు కుట్టించు కొందురు. ఇది దేశాభిమానుల మనుకొనువారి యవస్థ. ఇంక ప్రతిష్ఠాపరుల విషయ మొక్కమాట. ద్వంద్వాతీతులు కాఁజాలనివారు, సమరసభావము కుదురనివారు, అహంకారమే ప్రధానలక్షణముగా కలవారు, సద్గురు నేవ చేయఁజాలనివారు తమ చిన్నబుద్ధికిఁ దోచిన సందేహములను బట్టి శాస్త్ర మలక్షణమునుటకు నుత్సహించుచు శిష్టకృతవ్యాఖ్యాన మపేక్షింపనివారు, గీర్వాణ భాషాప్రవీణత లేనివారు, తాము నిరభిమానముగ సద్గురు నేవ సేయనివారగుటచే దమ శిష్యులనుగూడ తాము చక్కగ శిక్షింపక బుజ్జగించి గురుత్వమును నిలుపుకొను వారును, దేశాభిమానావేశముతో దేశసేవయు, భాషా సేవయు నిక్కముగఁ జేయుచున్నా మనునమృకముతోఁ బ్రారంభించి పట్టుదలతో నడుపుచున్న వీరి ప్రతిష్ఠాపనలు తత్త్వజ్ఞానములగుట సహృదయులు వీరి మెచ్చరు. పాత్యప్రణాలిక నాయకులకే తెలియదు,

తమకంటె పెద్దలైనవారి సన్నిధియందు వినయవిధేయ
తలతో "త ద్విధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నన సేవయా"
అన్నటుల సంవరించి సంప్రదాయకులు పూర్ణులై
మున్నధీతిబోధాచరణ ప్రచారములు గావించిరి.

ఇప్పటి నాయకు లక్కడక్కడ బ్రోగుచేసి
కొన్న విషయములకుఁ దమ యూహలు తోడుచేసి
తమకంటెఁ జిన్నులైనవారి నాకర్షించుకొని వారి
యందు నాయకత్వమును జెల్లించుకొనుచు బోధ ప్రచా
రణములుమాత్రము గావించుదురు.

సీ. బాల్యమందున బహుభంగుల బోయెడు

మనమును నిగ్రహింపనికతమునఁ
జెడుమార్గములఁ ద్రొక్కి కడుకష్టములఁ బొక్కి
యందఱు చూడంగ నన్ని సూక్ష్మ
కుడుచుచుండుటఁ జేసి కులగౌరవముఁ బాసి
మగిడివచ్చుట కంతమాత్రమేని
సండు దొరకకుంట సాహసంబునఁ దన
మార్గ మొక్కడ ధర్మమార్గ మనుచు
ప్రజల బోధింపఁ బ్రవక్తయై పలువురు
నాయకుండనఁ బైకి నగుచు లోన

గీ. వగచుచుండెడువానికిఁ బరులకుఁ దన
దోషములు సంక్రమించు కడుఁబు మేల
పంచ లజ్జావిహీనుఁ డల్పంబుకొఱకు
మందిఁ జెఱచుఁ దాఁ జెడు నప్రమాణబుద్ధి.

దాసు—మహారాజా! సభ్యులారా! శాస్త్రీగారి
సంభాషణ మనహృదయముగాను, బక్షపాతముగాను నున్నది.
సభలో మాటలాడునపుడు పలువుర చిత్తమున కుద్వేగ
కరముగా నుండకుండునట్లు మాటలాడఁదగునుగాదా!

సుదర్శ—మహారాజా! ఆర్యులారా! శర్మగారి
వలెనే దాసుగారును నొక్కపక్ష మవలంబించినారు.
ఎవరి పక్షమును వారు ప్రతిపాదించుచున్నారు. వ్యతి
రేకవ్యక్తులకు వ్యతిరేకాభిప్రాయము లుండును. సకలాభి
ప్రాయములును వినఁగల సమరసభావము గలిగియుం
డుట సహృదయుల లక్షణము. దాసుగారి యభిప్రాయము
లెంతనిర్భయముగాఁ బ్రతిపాదితములైనవో శర్మగారి

యాశయములు నంత నిశ్శంకముగాఁ బ్రభుస్పృహన
మునఁ బ్రకటింపఁబడుచున్నవి. శర్మగారి ప్రసంగము
నిష్కపటముగ, నిశ్శంకముగ జరగవచ్చును.

శర్మ—మహాప్రభూ! సహృదయులారా! కవి
కాలవశంబున నార్యవిజ్ఞానవాహనామధారలలోఁ బ్రవే
శించిన సహస్రదోషములు నే నెఱుంగనివాఁడను గాను.
విజ్ఞానబీజ సంరక్షణమున కవకాశము కలిగింతు రను
నాశతో నిన్ని దినములకు నీమహారాజసభలో నాయభి
ప్రాయమును వెల్లవిచ్చితి నేకాని మరియేయితరసభలోను
నే నితఃపూర్వ మెన్నుంచును నోరు తెఱచి యెఱుంగను.

అభయంబోసంగను విభుండును, విజ్ఞులయినవా
రల పోషణకుం దగిన విత్తంబును సారాసారంబు
లరయఁజాలు తత్త్వజ్ఞేత్రలు గలుగు నిట్టిసభలో సత్య
నిర్ణయమునకై సాధువులు ప్రసంగించుటచిత్ర మెట్లు
కాకపోవును? ప్రాయమురానట్టివారు (మహారాజా,
జ్ఞానముచేత ప్రాయమురానట్టివారు) తమ యభిప్రాయ
ములను పట్టుదలతోఁ దలతోఁడెఱుంగుక వ్యాసునంత
వాని విషయమైన వ్యాఖ్యానమునేయుచు విశ్వాసవిగ్ర
హముల నెల్లెడ భగ్గుమునేయుచుండువారి సభలు నింద
లకుఁగాని నిర్ణయమునకుఁగాదు.

గీ. బాలనాయకంబు బహునాయకంబు వి
నాయకంబు దుష్టనాయకంబు
సాధు దూషణం బసమ్మాషణంబు నా
సభ యదేరి కింపు శాంతి నింపు.

ఏకదేశంబుగా నే నప్రామాణికులగు నాయక
మృత్యుల నంటినేగాని దాసుగా రొక్క మృతి యార్థ
విజ్ఞాన మంతపై బ్రహ్మ స్త్రుప్రయోగము చేసియుండిరి.
వేదశాస్త్రపురాణోతిహాసములును, భోజకృష్ణ దేవరా
యాది మహానుభావుల సచ్చక్రితలు నొక్కమా రంత
రించినను దాసుగారి కావంతయైనఁ జింతయుండదు
కదా! ప్రకృతము నామనని యేమనఁగా విజ్ఞానము కలి
కాలవశంబున శీఘ్రముగా దోసింటఁబట్టిన నీటివలె సన్న
గిల్లుచున్నది. మహనీయు లద్దానిని రక్షించుట విధి.
నల్లంప్రదాయ మెఱుంగని యిట్టివారల మాటలతోఁ
ధత్తవ్రహ్మ మెఱుంగఁబడదు.

గీ. వట్టిమాటల వినినంత నుట్టుగనునె
 శాస్త్రజాలంబు జాలంబు సద్గురూక్తి
 కీలకంబున మంజూమలీలఁ దెలిచి
 లోమహాభావ్యసారంబు స్వామికృపను
 భక్తి నేవించి శక్తినిఁ బడయకున్న.

మాటలు పెళ్ళేల! ప్రపంచవృక్షమునకు భరత
 ఖండము ఫలప్రాయము. అందును సద్గురుకటాక్షగమ్య
 మయిన విజ్ఞానమే యమృతప్రదముగు ఫలసారము. తపం
 గములగు మూలము, శాఖలు, పత్రపుష్ప పల్లవంబులు
 తత్తదచిత గౌరవమునకుఁ బాత్రములేయయ్యు బీజ
 మును వహించి వృక్షపరంపరకు నాధారభూతమయిన
 ఫలమే యపేక్షణీయమగుఁగదా! పాశ్చాత్యదేశీయవిజ్ఞాన
 మంతయు సహృదయులకు నాదరణీయమే. “అన్వయ
 వ్యతిరేకాభ్యాం పూర్ణబోధ స్సమాచరేత్” పాశ్చాత్య
 శాస్త్రపరిశోధనలు వ్యతిరేకమునకగు, నార్యవిజ్ఞానము
 నన్వయమునకగు. పరిణామశీలముననది పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము.
 పరిపూర్ణమైనది భారతవిజ్ఞానము. పరిపూర్ణమునకునాద్యం
 తములుకాని, క్రొత్తపాతలుగాని లేవు. సత్యము త్రికాలా
 బాధ్యము. రెండురెండు నాలు గనుటవంటిది. వారినిర్ణ
 యములు మారుచుండును. కాని మనసిద్ధాంతములు స్థిర
 మైనవి. హేతుజ్ఞానమునకు హేత్యాభాసజ్ఞాన మవసర
 మైనట్లు, స్వమతస్థాపమునకుఁబరమతజ్ఞాన మవసరమైనట్లు
 లార్యవిజ్ఞానమును స్థిరముగా నెలకొల్పుటకుఁ బాశ్చాత్య
 ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞాన ముత్తమాధికారు లగు ప్రవక్తలకు
 మాత్ర మావశ్యకము. తదితరులకుఁ బ్రామాణ్యబుద్ధి
 కలిగించి భారతవర్ష విజ్ఞానము గురుకులములద్వారా
 బోధింపవలెను.

వర్మ—మహారాజా! గురుకులమున జిజ్ఞాసువులగు
 స్వల్పసంఖ్యాకులుమాత్రము పరిపూర్ణ లగుదురు. ఆర్య
 విజ్ఞానముపై నభిమానము మాకును లేకపోలేదు. గురు
 కులములు గురుకులములన్న నెట్లు పాసగఁగలదు. శాస్త్ర
 గారివలె ననుభవవిరుద్ధములగు నాకాశపురాణములు సిద్ధాం
 తములు మే మామోదింపఁజాలము.

పంతులు—మహారాజా! శర్మగారి యాశయము
 లందు నాకు మిక్కిలి గౌరవము గలదు. పాశ్చాత్య
 చాతవ్యాధి తగిలి మెడ మెలితిరిగి కేవలము పచ్చిమ
 ముఖుండనై చిరకాలమట్లే యుంటిని. యదృచ్ఛా
 వశంబున నేటికి పండ్రెండేండ్లకుఁబూర్వముపరమహంస
 స్వామి నాయొడ ననుగ్రహించి యొసఁగిన విజ్ఞాన
 చపేటికాప్రహరంబున వెనుక కీడ్చుకొనిపోవుచున్న
 ముఖము సుముఖమై ప్రాబ్ధుఖ మయ్యెను. ఆనాటి
 నుండియు నార్యవిజ్ఞానముపై నా కభిమాన ముదయించి
 నదికాని, బహువాసనాదూషితమైన మనంబుకలవాడ
 నగుట భక్తిప్రపత్తులతో సాధుసేవ చేయఁజాలక శర్మ
 గారు ఖండించిన గ్రంథభాండాగారపరిశోధనలఁ బరి
 త్యజినోందుచుంటిని. నమ్మకముతో నాత్తులతోవలె
 నామనఃపరిణామ మిమ్ముహారాజు నా కనుగ్రహించిన
 యవకాశముచే నీసభవారికి విన్నవించితి. అనుభవములో
 గాచరింపఁదగిన కృత్యము శర్మగారి రేమి నూచింతుకో
 వినఁ గుతూహల పడుచున్నాను.

రాజ — (జనాంతికము) అమాత్యకేఖరా! మన
 మానాఁడు పరమహంసస్వామివారి దర్శనమున కరుగు
 చుండఁగా మన కీపంతు లెదురుగ వచ్చుచుండెను జూమా!
 మహనీయుల సకృద్దర్శనమేని యారడిపోవదుగదా!

సుచర—సత్యము. మహారాజా! పరమహంస
 భగవత్పదుల బోధంబును చపేటికాప్రహరంబుగ నీ
 మహాసభలో వర్ణించుటచేఁ దన భక్తిప్రపత్తులను, మనః
 పరిణామమును చెలుపుకొనుచున్నాఁడు.

రాజకే—శర్మగారూ! తమ శ్రవణగమను విను
 టకు సభవారందరుఁ గుతూహలపడుచున్నారు.

శర్మ—మహారాజా! సభ్యులారా! కాలానుసార
 మగు మార్పులను నే నంగీకరింపననియు, ననుభవరహిత
 మైన ప్రసంగముల జేయుదుననియు మాప్రతివాదులు
 నూచించుచున్నారు. నిక్కమునకు సద్బాధులమగు మేము
 కాలస్వరూపుఁ డీశ్వరుండని యెఱుంగుదుము. ఈ జగం
 బంతయు నీశ్వరుని స్వరూపమని యారాధింతుము. విరా
 ట్పురుషునకు వెన్నగర్మంబని మే మెఱుంగుదుము. లోక

మున నున్న దున్నటులు మేము భరింపఁగలము. కలియుగ ధర్మంబులకు వెగటొందము. శిశిరముతువున నాకురాలి మోడుమాత్రము నిలుచును. తత్త్వజేత్ర యాకులురాలు టకుఁ జింతింపఁడు. ఆకులు చెట్టున కతికింపఁ బ్రయత్నమును జేయఁడు, కాని మోడువలెనున్న కారణమున మాఘనివలె దానిని గొట్టి ప్రాయ్విలోఁ బెట్టి ప్రయత్నమును జేయఁడు. నిష్ప్రయోజనమని తత్త్వజూష్యులు శాఖల నఱకినను సజ్జనులు వృక్షమూలస్కంధము వసంతమున ఫలవంతమునటకుఁ గాపాడుచుందురు. ప్రళయ కాలమున విత్తనములు దాచుటకై మహనీయు లీడుప్తు కాలమున నైతము పరీక్షితునిబోలి కొన్నియెడల తత్ప్రచారమును సహించినారు. ప్రాచీన విజ్ఞానమును సంఘమందు ప్రచారముజేయ నుద్యమింపరు. (చక్రిలములు మొదలైన) భక్ష్యములఁ జేయునపు డెంత శ్రద్ధగ తునగ కుండఁ జేయుదురో తినువేళల నంత నిర్విచారముగ త్రుంచి నములుదురుగదా! అట్లే పరమేశ్వరుఁడు కృతాదియుగములయం దెంతపూర్ణముగ ధర్మములు వృద్ధిపొందించెనో అంతనిర్విచారంబుగఁ బ్రళయపూర్వవర్తియగు కలికాలంబున ధర్మవిఘటన మొనర్చుచున్నాఁడు. విజ్ఞానదీప సంరక్షణకై వెదకుకొనువారికిఁ దెన్నిఁదలవలె మహానుభావులనువారిని నేవించి జ్ఞానమును సంపాదించు శిష్యులనుగూడ బరాత్పరుఁడే సంధించుచున్నాఁడు. కాబట్టి యాస్తికులకుఁ బరమార్థముకొఱకు గురుకులములను, బ్రహ్మబుద్ధి కుదురునివారలకు తాత్విక విద్యలకొఱకు కళాశాలలను కల్పించుట న్యాయమని నాయాశయము.

నాటకములోని వ్యతిరేకములగు పాత్రలన్నియు నాయకుని, రసమును బోషించునవియే. విశ్వామిత్రుఁడు, నక్షత్రకుఁడు, కాలకాశకుఁడు, కలహాంకి మొదలగు పాత్రలన్నియు వ్యతిరేకములయ్యు హరిశ్చంద్రునికి వన్నె దెచ్చునవియే యగును. విపణివిధియందు పథ్యా పథ్య వస్తుజాల మెంత యున్నను హితముగ వస్తువులగదా బుద్ధిమంతులు కొనుదురు. ప్రకృతము నిరంజనకుమారునకు మాత్రము విద్యాభ్యాసము గురుకులమునందే యొప్పునని నాయభిప్రాయము. మీద దేవరచిత్తము.

(1) తన మనమున సందేహముతీరుట, (2) తనప్రతివాదిని సగలో ఘుఘిపిధానము నేయఁజాలు సర్వంకమ ప్రజ్ఞ యలవడుట, (3) తన స్వాశ్రయించు శిష్యుని సర్వ సంశయములఁ బాసి తనంతవాని నొనర్చుటయు గురుకులములోని విద్యలక్షణము.

ఇంకఁ బ్రకృతకళాశాలయందన్ననో విద్యార్థులకు జిజ్ఞాసలేదు. విత్తార్థమే విద్యకుఁ బ్రయోజనము. సంశయములు నుండవు. ఒకవేళ నున్నను నీచదువునలన సంశయములు తీరనుదీరవు. పరీక్షావిధానమున సుమారు నలువది గుణములు నూటికి చాలు నందురు. గురుకులంబున వాక్యార్థపద్యతితో సర్వతంత్రస్వతంత్రుఁడైనఁగాని పండిత గోష్ఠిలో వచ్చు ప్రశ్నలన్నిటికి సమాధానముఁ జెప్పి యుత్తీర్ణుఁడుకాఁజాలఁడు. తల్లిదగ్గఱ నుండి తల్లితోఁబాటు గృహకృత్యముల నారితేరిన పిల్ల వడుచున “అభ్యాసయోగాతో సాన్నిధ్యబలాచ్చ”యని యన్నట్లు బోధస్వరూపుడగు గురుసన్నిధానమున సకలమశిష్యుఁడు సుకరముగ నెఱుంగనను. శాస్త్రార్థములు సులభగమ్యము లగుచుండును. నియమాదులు, భయభక్తులు, చిత్తసంయమనము సహజమునస్కరిదిగల సాధువులచెంత నలవడి నట్లు పాట్టపాటికై చదువులు నేర్చిన యశ్యువారల యొద్ద శిష్యులకుఁ జిత్తపరీక్షామును కలుగఁజేయు సన్మార్గములు పట్టువడవు.

దాసు—మహారాజా! సర్వతంత్రస్వతంత్రులగు శర్మగా రింత సమరసభావమును, సామర్థ్యమును గల వారని నే నెఱుంగఁజాలనై నిని. ఛాందసముగా పట్టు పట్టెదరేకానిసకలసమృతముగ, యుక్తియుక్తముగఁబ్రసంగింతురని యూహింపవలె. ఈ గోష్ఠిలో మావంటివారు గూడనిలిచి విచారింపదగిన సాంశములనుశర్మగారెన్నియోనిరూపించినారు.

సుదర్శ—బహుజనసమ్మతిపై నిర్ణయముజేయుటకంటె సభ్యులెల్ల నేకాభిప్రాయులౌట విశేషముగద. ఇట్టిసూచనలు కావచ్చుట శుభము.

శర్మ—బహుభావలే! బాబాలి తీర్థముననున్న పరమహంసస్వామి యనుగ్రహమును బొందిన మహానీ

మార్గశిరమాసము]

యుడు సుశీలముని నారాయణవనాగ్రహారమున నివసించును. పరమహంసయోగీంద్రులంతయులై యుంటుచే వారి సన్నిధి బాలకులకు సిద్ధించుట కష్టము. సుశీలమునీశ్వరుం డాశ్రీతులకు జ్ఞానమొసంగు ప్రవృత్తిలో నున్నాడు. నే నమ్మహనీయుని యనుగ్రహవిశేషంబుననే తమ సభలో నానేర్చిన మాటలుపలుకఁగలిగితిని. రాజకుమారు నక్కడ కనుపుటయే శ్రేయస్కరమని నానుతము.

నారా—మహారాజా! శర్యుగారు సెలవిచ్చిన విషయ మవశ్య మాచరింపఁదగినది. నిరంజనకుమారుఁ డచ్చట విద్యాపారంగతుఁడు కాఁగలఁడు. నాపుత్రుఁ డన్నంభట్టు బాల్యమునుండి రాజకుమారునితోఁగలిసి యాటపాటల వర్తించుచున్నవాఁడు. వీరినిద్దఱ జతచేసి సుశీలముని సన్నిధికి నంపుట మేలని విన్నవించు కొనుచున్నాను.

రాజశే—మంచిది. సభ్యులారా! మీ రేమని నిర్ణయించినారు?

దాసు—శర్యుగారి యభిప్రాయమును నేనే సంతోషముగా నంగీకరించినపుడు పంతులు గారును, వర్మగారునుగూడఁబూర్ణముగనద్దానితో నేకీభవించురనియే నా నమ్మకము. నేఁ డీ మహారాజు కల్పించిన యవకాశముచే సమర్థుడగునంట నైతిని. కళాశాలలోఁ జదివియు నిట్టి యుత్తమగోష్ఠిలో స్వస్వరూపమును తెలిసికొనుజిజ్ఞాసువులనునాబోంట్లకు జ్ఞాన మొసంగుటకు నీనరుకులంబులు పోషింపఁబడుఁగాక.

రాజశే—శ్రీ శివదాసుగారి ప్రసంగము నాకు మిగుల సంతోషము కలిగించినది. సర్వార్థ సాధకము కదా సాధుసంగతి. మంత్రపర్యా, చిరంజీవిని శ్రీ వేద మార్తులైన సుశీలస్వామివారి సన్నిధికిఁ బంపు నేర్పాటులు గావింపుము. ఈ పండితోత్తములకుఁ దగు సన్మానము జేయుంపుము. ఈ సంస్థానమున వారికి స్వాగతము సర్వదా సిద్ధమనుము.

సుదర్శ—చిత్తము.

(తెరవాలను.)

ద్వితీయ రంగము

(ప్రవేశము నారాయణభట్టు)

నారా—మహారాజుగారు కుమారుని సుశీలమునీశ్వరు సన్నిధానమునకుఁ దోడ్కొనిపొమ్మని నా కాజ్ఞాపించినారు. నే నిదేకుమారవిద్యాగారమునకరిగదను. అదిగో చిరంజీవియుపాధ్యాయుఁడగు నరకేశరితాస్త్రి యిట్లే వచ్చుచున్నాఁడు.

(ప్రక్కనుండి ప్రవేశము నరకేశరితాస్త్రిగారు) ఏమయ్య నరకేశరితాస్త్రిగారూ! డేమమా, కుమార మహారాజుగారి విద్యాభ్యాసము సాగుచున్నదా?

నరకేశరి—ఓహో! నారాయణభట్టుగారూ! నమస్కారము. మీబోఁటి పెద్దలు నన్ను నరకేశరియని పిలుచుటయే నాకు శ్రేయస్సు. మీదయవల్ల నా యోగక్షేమమున కేమియుఁ గలుగువలెదుగాని నిరంజన కుమారుని విద్యాభ్యాసవిషయ మేమిచెప్పటకును దోచకున్నది.

నారా—ఏమి? ఏమి?

నర—కుశాగ్రబుద్ధియుగట నేఁ జెప్పిన వాఁడయల నాతఁడు వెంటనే గ్రహించును. కాని యేవిధమైన సమాధానము చెప్పనలవికాని ప్రశ్నల నడుగుచుందును. పాశసమయమునందుఁ బరధ్యానముగ నుండును. ప్రారంభమునుండియు నిట్టి విపరీతసంగము లున్నవియోగాని, యొక్కపక్షమునుండి బొత్తిగ రాజకుమారుఁడు మనలోకములో లేడు. అంతఃపురదాసీజనులు నాతనిఁ గూర్చి యిట్లే చెప్పుకొనుచున్నారు. పెళ్లెల, నేడు పాశకాలకును రాలేదు. ఎక్కడ నున్నాఁడో తెలియదు. ఉన్నటులుండి యేతోటలో నెచ్చటనో, కాసారతీరమందో, లేక వృక్షచ్ఛాయయందో కూర్చుండి వనమృగమయారాదులతో విశోదించుచుండును. ఒకనైపునకు బాలకుల నంపి మఱియొకనైపున నేను నెదకుచువచ్చుచున్నాను.

నారా—నేఁ డాతనిని బయనముజేసి మన సన్నిధానమునకుఁ దీసికొనిపోవలయును. నేనును వచ్చెదను. మన మిద్దఱ మాతని నెదకునము.

నర—మంచిమాట చెప్పినారు. నానెత్తినది బాలుపోసితిరి. అమ్మహానీయుఁ డాతని నెట్లు సవరించునోకాని, యారాజకుమారుని నేనుమాత్రము దిద్దఁజాలను. నా కాలఁడు ముక్కునకుమించిన ముత్యము. ఆరాజు కిశోరమునకు గురుత్వము వహింప సుఖముని తగియుండునుగాని నేఁగాను.

ఆతని కెందు నాథగాని, యాసగాని యున్నట్లు దోషదు. అలబ్ధిశ్రమాస్పృశుండై శూన్యవిలోకనములతో నుండును. మాధుం డనరాక ముక్తం డనరాక యుండు నీచిన్ని కుమారుని చూచిన నావంటివాని హృదయమే దహించుకొనిపోవుచున్నది.

నారా—ఈతఁడు రామాదులంబోలిన మహానీయుండగు. ఎదుటనున్న కదంబవనమం దేకాంతలతాగృహమం దెందేని యున్నాడేమో చూతము రమ్మ. (ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

(కదంబవనము. శ్రీచరణపుష్కరము.

ప్రవేశము నిరంజనకుమారుఁడు)

నిరంజ—మహాదేవ, మహాదేవ, మహాదేవ దయానిధే, భవానేవ, భవానేవ, భవానేవ గతి ర్ము. (పంచచామరము—పాటగాఁ బాడవచ్చును):

నిరామయై దయాసముద్రుని

భుజంగభూషణు

బరాత్పరుఁ బ్రపన్నుని

శుభప్రదుఁ బ్రశాంతుని

నిరంజను మునీశ్వరేశు

నీరజాక్షు ధీరుని

హరుణ్ జడేకమూర్తి సాంబు

నాత్మభక్తి గొల్పెదన్.

శంభో! మహాదేవ! విచిత్రంబుగ మనోహరంబుగ నీలోకము సృజించియు నద్దానిని దుఃఖదంబుగ నొనరించినాడవు. భూతప్రేతపిశాచగణములతో శ్మశానమందు నివసించియు శంకరుండ వైతివి. కపాలమాలికలు భరియించు నీయర్ధాంగి సర్వమంగళ యయ్యె. నీతత్త్వమెఱుంగ నిలింపులేని చాలరన నే నెంతవాడను?

గీ. ఆడురూపంబుఁ జూచి కాపాడుతల్లి
వంశునో లింగమూర్తి కన్నారఁ గాంచి
యవ్వయుండఁగు బూర్ణుండ వని వలతునో
తాపసాకృతిఁ దాల్చిన తరణమందు
గురునిగా నెంచి భక్తిని గొలువఁగలనో.

(అని చింతించుచు దెరచురుసవకుఁ బోవును)

(ప్రవేశము రామాడోలీతామ్రై)

(తెరలూ 'నిరంజనకుమారా! నిరంజనకుమారా!'

అని వినఁబడును.)

రామా—ఎవఁ డాపిలుచువాఁడు? అబ్బబ్బ! ఈమట్టి నధవలు హద్దులో నాఁగరుగద. ఆఁజేరితోఁ బివవద్దరాయని యొక్కొక్కరితోఁ జెప్పలేక చచ్చిపోవుచున్నాను. మునుపే ముక్కిశి, దానిపై బడినె మన్నట్లున్నది. పెంపిచ్చి చినపిచ్చియన్నట్లు మామహారాజుకడుపున నొక పిచ్చిమహారాజు పుట్టి నాఁడు. ఎవరికైన లోకమున మారుపేరఁ బిలిచినఁ గోపము. మారాజకుమారునకుఁ దనపేరఁ పిలిచినఁ గోపము. నిక్షేపమువంటి పేరు నిరంజనుడని యుండఁగా 'దేవుఁడా' యని పిలిచినఁగాని యాతఁడు పలుకఁడు. దేవుఁడాయని మే మందఱు మాలాగుననే పిలుచుచున్నాము. ఈచీమికితంక లెట్లు లభింపించిన నాడేమి పోయినదని యూరకుండునందునా యాపేరు వినఁగానే మాతిక్కశంకరునికి మఱింతతిక్క ముదిరి యింకను దూరమున కేగి యేచెట్టో గట్టో యెక్కి దిగకున్న పెదకలేక నాప్రాణములు పోవును.

పాట :—

దేవుఁడా యెందున్నవాడుర దేవుఁడు.

దేవుఁడు మాదేవుఁడు మాభూవిభుని కుమారుఁడు.

దేవుఁ డెవ్వఁడు, దేవుఁ డెవ్వఁడు

దేవదేవుల తావు లెక్కడ

భావమున గురునూక్తి నాటిన

దేవుఁడొనట దేవుఁడార!

(ప్రవేశము అన్నంభట్టు)

(నిటుటచుచు) అదిగో సుఖేలుగాడు ఎవడో వచ్చుచున్నాడు. ఓరీ పప్పుభట్టు, నీ వెవఱ్ఱా? ఆపారాయణయ్యకొడుకువా?

అన్నంభట్టు—నాపే రన్నంభట్టుని యెన్నిసార్లు చెప్పినను నన్ను బప్పుభట్టుని పిలిచెద వేల? నారాయణభట్టుగారు మానాయనగారని నీకుఁ దెలియదాయేమి? పారాయణయ్య యనెదవేల? ఇందులకే దామోదరశాస్త్రి యనుటకుమారు నిన్ను డామాడోలిశాస్త్రియని యందులు పిలిచెదరు.

డామా—ఈ రుకుపిరువలె నేమి యెగిరిపడెను పురా! కష్టవాడవు నీ కేమియెఱుక, నలనాటి కంది పప్పు మఱింతగమ్మగా నుండును. చప్పని యన్నంభట్టు మేలా? కమ్మని పప్పుభట్టు మేలా? మీతండ్రిగారిని నారాయణయ్య యనఁదోయి పారాయణయ్యయంటిఁ గాఁదోలు. పొరపాటున ననినను బుర్రాణముచెప్పవారికి శాస్త్రమేమి? “శాస్త్రేషుహీనాః కవయో భవంతి, కవిత్వహీనాశ్చ పురాణభట్టాః” ఇకఁ జాలు. తాతకు దస్తులునేర్పివట్లు నామందు నీతోఁక జాడింపక రాజకుమారుని జాడ తెలిసియున్నుఁ జెప్ప, నెదకలేక చచ్చి పోవుచున్నాను.

అన్నంభట్టు—(దామోదరశాస్త్రిచెవిలో నేమో చెప్పి పరుగెత్తును.)

డామా—అరుగో నారాయణభట్టును, వరకేసరి శాస్త్రియు నావలెనే రాజకుమారుని నెదకినెదకి యీ నైపునకే వచ్చుచున్నారు. కోటలో నందఱుకు నన్నుఁ జూచిన భయము. నాకు నారాయణభట్టును జూచిన భయము. ఎందఱిలో నైన, నెట్టిసమయములోనైన రాజుగారి చెవిలో మాతిపెట్టువాఁ డతఁడు. చీటికిమాటికి మహారాజుగారు నే నిటు నున్నాననుమాటయే మఱచి నారాయణభట్టుకే యగ్రతాంబూల మొసంగుచుండురు.

(ప్రవేశము నారాయణభట్టు, వరకేసరిశాస్త్రి)

నారా—దామోదరశాస్త్రిగారూ! రాజకుమారునిజాడ యేమైన తెలిసినదా?

డామా—మహారాజుగారి జాడ తమ కెఱుక, కుమారమహారాజుగారిజాడ తమకుమారరత్నమున కెఱుక. మొడమిడుదలగలవానితో మాటలాడని రాజకుమారుడు మీకుఱ్ఱవాని చెవులుకొఱుకుచుండును. చెంతనే కోనేటిగట్టున తాళిపలకమీఁద నొంటరిగా రాజకుమారుఁ డున్నట్టు తెలిసినదనియు, దా నాతని నంటనే తోడ్కొనివచ్చెదననియు చెప్పి మీవాడు జల్లి నాఁడు. పిట్ట కొంచెము, మాత్ర ఫువమున్నట్లు వాడు మాచుట కట్లున్నాఁడుకాని మంత్రిగారికిఁగూడ నాలోచనచెప్పలేకపోవుదునా యని తలచుచుండును.

నారా—నీహాస్యమున కేమిగాని నిజముగా రాజకుమారునిఁ బిలిచికొనివచ్చెదనని మావాఁ డిరిగినాఁడా?

డామా—తాళిబొమ్మకుఁ జక్కలిగింతల యన్నట్లు మీకా నాహాస్యము. వారును వచ్చువేళ యయినది. మనమందఱ మొక్కసారి కానఁబడిన నాతని కేమి తోచి మన కగపడకుండ నెటకేని పోవుకో యెవ్వఁడెఱుంగు. భట్టునకుఁగూడ సుకీలసన్నిధానమునకుఁ బోవ నుత్సాహము కలదు. కావున నెట్లైన సమ్మతింపఁ పడజేసి రాజకుమారు నిటుకుఁ దేగలఁడు. సందేహము లేదు. రెండునిమిషములు గూర్చుండుడు.

వర—ఈ డామాడోలిశాస్త్రిగారు పరిహాసము మాని యింతప్రశాంతముగ మాటలాడుట నే నన్నుఁ డెఱుంగను. మీరుండబట్టిగాని లేకున్న నన్నొంటరిగానినిఁ జేసి ఎక్కడక్కఱములాడి చంపుచుండును.

డామా—నారాయణభట్టుగారే నన్ను ‘దామోదరశాస్త్రి’ యని యంతగౌరవముగాఁ బిలుచుచుండ పవనసుభేతచర్యభక్తిగ్రాంథంబు నన్ను ‘డామాడోలి శాస్త్రి’ యనఁజేల? వస్తువెఱుంగని వాగాడంబరము నకు నేను బెదరువాడను గాను. సాధుగోష్ఠీవిరహీతులై, ధ్యానపూజావివర్జితులై, కుక్షింశరులై, వాగ్వభిరీ శబ్దపురిమాత్రము కలిగిన వేదాంతపణ్య విశ్రేణ సన్నిధిని నాస్తికసంస్థాన సాంవత్సరికకించిమాన శత రూపికాసన్మానప్రాప్తిఫలకముగ గ్రంథపతన గావించిన మీబోంట్ల పాండిత్యములు డామాడోలి పాండిత్యములు

గాని నాదిగాదు. రాజసన్నిధానమున వేషధారులగు మీబోంట్లు కన్నటికైన స్వస్వరూపజ్ఞానము రానిమ్మని నేనే డామాడోలీశాస్త్రియని నేరుపెట్టుకొంటిని. “అహరహో గర్వః పరిత్యజ్యతాం” అన్నట్లు నాకును గర్వపరిహారముగ నుండనీయని యీబిరుదము నేనేధరించి నాను. ఆహా! యీశ్వరేచ్ఛాస్వరూపము. సభలో బల్లపై జేయిపెట్టియూఁగులాడుచు మాటలు తడబడ తల తోడ లేక ప్రసంగించుచు, దిగుదిగుమని పలువురు కేకలువైచినను తా నసమర్థుడనని తా నెఱిగియున్నను, సభ్యుల యల్లరి వలనఁ దన మాట లేరికి వినఁబడకున్నను నగ్రాసనాధి పతి గంట వాయిించుచున్నను దన యుపన్యాసము మానఁజాలని జానపద నాయకునిభంగి మీ కేమియుఁ దెలియదని తెలిసియు, నన్ను డామాడోలీశాస్త్రియని పిలిచెద నెందుకయ్యా!

నర—(స్వగతము) బుద్ధి తక్కువయై పీనిని గవలించితిని బాబూ! (ప్రకాశముగ) ఏమయ్యా! హాస్యము ముదిరి హాలాపానప్రసంగములోనికి దిగినది. విదూషకుడవు నీవు, విద్వాంసులము మేము. మమ్ముఁ దృణీకరింపవచ్చునా?

డామా—చాలు చాలు. నీవిద్వత్తు నే నెఱుంగుదునుగాని నావిదూషకత్వము నీ నెఱుంగవు. ఉపకారవేతనము ననుభవించు సుదోషులకు, న్యాయవాదులకు, ముసలవృద్ధులకు భావ్యశాంతిఁ జేయించుట యనుకొంటివా? ఇది మంత్రదండప్రదాయము, ఇది యోగ సంప్రదాయము, ఇది సాంఖ్యసంప్రదాయము, ఇది యుపాసనాప్రక్రియ లెండు. ఇది వ్యాసఘట్టము లెండు. ఇవి తేలునవికావు. పంక్తి సాగనిం దనుచు దాటువేసి, గ్రంథపరిసరా ప్తిచేయుట యనుకొంటివా? భద్రము. ఏమియనుకొంటివి? ఈయాసంస్థానము నీయాసీతము ననుకొనుచున్నావేమి నీయాటనానుటకు? ఇది రాజశ్రేణిరాస్థానము. ముక్కుపచ్చలారని మాకుమార మహారాజు నీముక్కు నలిపివేయుచున్నాఁడు. నీవిద్వత్తు తేలినదా?

నర—(స్వగతము) నే నీతనికే సమాధానము చెప్పలేకున్నాను. ఇక నిరంజనకుమారునకా?

నారా—డామోదరశాస్త్రిగారూ! ఇంతలో బోనిండు. ఎక్కడ తగిలి యెక్కడఁ దేలునది తెలియవుకదా మీమాటలు. భక్తిప్రపత్తులు నేర్చుకొని బాగుపడనిమ్మని ప్రభువుగారు తన్నుగ్రహించి పిలిపించినారని యెఱుంగక తన పాండిత్యప్రతిభను గాఢీంచి సంస్థానాలంకారముగ నాహ్వానముచేసినారని యెంచుకొనుచుండును.

డామా—మామగారు బాగుగఁ జెప్పినారు.

నర—చిన్నవాడనని యంతమాటనైనను విదూషకునిచే ననిపించుట పెద్దలకు మీకుఁ దగునా?

డామా—నేను విదూషకుడనైన నైతినిగాని నీవుమాత్రము పండితుడవు కావు, పగటివేషగాఁడవు.

నారా—నరకేసరిశాస్త్రి, యీతఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు. కృష్ణరాయల సభలోఁ దనాలిరామకృష్ణునకే చెల్లినది. రాజశ్రేణిరాస్థానమున నీ డామోదరశాస్త్రికే చెల్లినదినుమా హాస్యము. డామోదరశాస్త్రిగారూ, పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్ర మేలె? ఈతనిని వదలి ఇంతకుఁ బూర్వము పాడిన పాట మరల నొక్కసారి పాడుడు.

డామా—పాట :

దేవుఁడెవ్వఁడు జీవుఁడెవ్వఁడు దేవజీవుల తావులెక్కడ
భావమున నరునూక్తి నాటిన దేవుడొనట జీవుఁడొర

నర—(స్వగతము) ఇన్నిచోటులు చూచితిని గాని యీసంస్థానమున నున్న నేవకునితోఁ జివరకుఁ జాకలివానితోఁగూడ మాటలాడుట కష్టముగ నున్నది.

డామా—మా జీవమహారాజుగారి స్మరణములో నీమాట మఱచితిని. నీవంటి విమతుల దూషించువాడ నగుటచే విదూషకుడ నయితిని.

(ప్రవేశము నిరంజనకుమారుఁడు, అన్నంభట్టు)

డామా—మానాయనా! వచ్చితివా! పెద్దమహారాజుగారు పెద్దపండితుల గోష్ఠిలో నున్నారు. నన్నటుకు రానీయరు. తమరన్ననో గడియలో సుశీలముని సన్నిధానమున కరుగుచున్నారు.

నారా—ఆయుష్మంతా! మహారాజుగారి సెలవయినది, నారాయణవనమున నున్న సుశీలమునిసన్నిధానమునకుఁ దమను గొనిపోయి శుశ్రూషకు విడిచిరమ్మని.

అన్నంభట్టు—తండ్రీ, నన్నుఁగూడ రాజకుమారునితోఁ బంపెదనంటివికాదా!

నారా—బాబూ! నీకును రాజకుమారు ననుసరించి పోవ సెలవయినది.

నిరం—భట్టుగారూ! నాచెలికాఁడును నానెంటవచ్చుట నా కానందముగా నున్నది. ఇంచుకయయినఁ బ్రశాంతిలేని నాచిత్త మాసుశీలముని యనుగ్రహమున శాంతిఁగాంచుఁగాక.

డామా—నీయమ్మకుడుపు చల్లఁగ సకలవిద్యాదురంధరుఁడవు కమ్ము. జీవత్విమును వదలి నీవు మా కందఱకు దేవుఁడ వయ్యెదవులే.

“భావమున గురుసూక్తి నాటిన దేవుఁడొనట జీవుఁ డౌరా!”

నిరం—గురుసూక్తిలబ్ధియే జీవుని దేవు నొనరించునా? ఈతని మాటలు, పాటలు సవ్యపుట్టించుననై నను మిక్కిలి నాణెమైనవిసుమా!

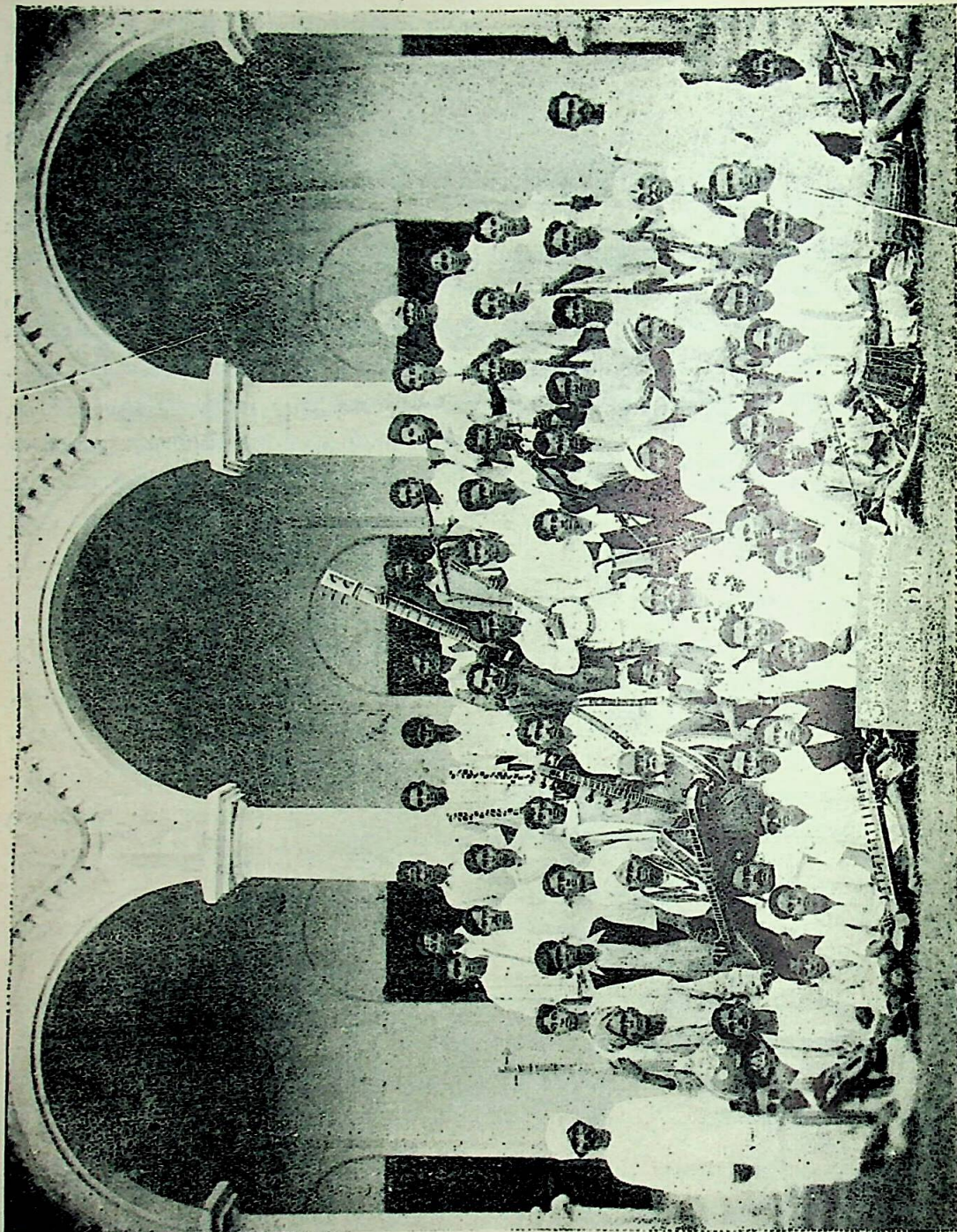
డామా—రాజకుమారా! ఈ నారాయణభట్టు గారికిఁ జెత్తనమిచ్చుటచే ముక్కు మొగమెటుంగనివారి

నందఱు నుపన్యాసకులుగా నియమించి నన్నుఁ బంపిత గోష్ఠిలోనికి రానీయకుండఁ జేసినాఁడు. ప్రథమశిక్షలో నావిధాన మవలంబించినతరువాత సుత్రమవిద్యావిధాన మెంతయో సుకరముగ నుండఁగలదు. స్థాలీపులాకన్యా యముగ నుదాహరించెదను.

బూడిదనుమ్మడికాయపొట్టలో నడ్డముగ గరిటెఁ స్రుచ్చిన “ఈ” అనును. చెవులబూరెలమాఱుడు చెవులలో గరిటెఁ మార్చిన “ఆ” యనును. ఒకశీపా, రెండుచేటలు, నొక రోకలి, నాలుగు కొయ్యోళ్లు, ఒక చీపిరికట్ట పెట్టి యేనుఁగుపాకమును జెప్పవలెను. ఇంక నిట్టి వనేకములు కలవు. మహారాజకుమారా, ఆశ్రితులపై ననుగ్రహ ముంచవలెను. నా కీనాటి సభలో మాట్లాడుట కవకాశ మియలేదు. కావున నా సిద్ధాంతము లన్నియు నొక్కగ్రంథముగ వ్రాసెదను. ఏలినవారు తిరిగివచ్చినతరువాత వీని నమలులోఁ బెట్టింప వలయును.

నిరం—మీమాట లెప్పుడును మాకు సంతోష దాయకములే. గ్రంథము పూర్తికానిండు, చూచెదము. నారాయణభట్టుగారూ! మీరు సిద్ధముగా నుండుఁడు. నేనిదే మాతలిదండ్రులయొద్ద సెలవు వడసి వచ్చెదను.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(శ్రీ) మద్విజయరామగానపాఠశాల, విజయనగరము—౧౯౩౮
(ఓ.ద్యార్థం, సరిశితులును)

ఆంధ్ర దేశము-పిండారీదండులు

(౧౮౦౦-౧౮౨౫)

ఆడవి శంకరరావు

పందొమ్మిదవ శతాబ్దారంభమున ఆంధ్రదేశమున
జాలభౌగము లల్ల కల్లోలముగ నుండినట్లు చరిత్రను
బట్టి మనకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ౧౮౧౬ జనవరి ౨౩వ
తేదిన చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు లంపనలోని తూర్పు
దిమా కంపెనీ డైరక్టురు కిట్లు వ్రాసిరి :

“సెయింటుజార్జి కోట ప్రభుత్వము (చెన్నపురి
ప్రభుత్వము) నకుఁ బ్రసేవ ప్రదేశములలోనికిఁ జొరఁ
బడు నుద్దేశ్యముతో కృష్ణానదియొక్క యుత్తరపుటా
డ్డన పెద్ద పిండారీదండులు తిరుగాడుటనుసరించి మీకుఁ
దెలియుటకై సంజాయిషీ మార్జినులో నొసంగఁబడినది.
రాజ్యపుపిండారీదాసినుండి మనసరిహద్దురాష్ట్రములను
గాఁపాడుటకు వలయు సన్నాహములు వెంటనే చేయఁబ
డినవనిమీరు గుర్తించియేయుందురు. పిలుగానున్న ఆర్థిక
దళ మొకటియు (అనగా ఆరవ ఆర్థికదళము) ఆర్కాటు
నుండి బల్లారికిఁ బంపఁబడినది. యుద్ధశాక యొకటి
ఆయుధములు, మందుగుండు సామానుతో బందరు, గుం
టూరు జిల్లాలలో మనపాలనకు లోబడినవారి సంగతు
జాగ్రత్త బందరురేవునకుఁ బంపఁబడినది. మైసూరిరాజా
వారి సైన్యములనుండి పదమూడువందలమంది సుల్తాను
రాతులును, రెండువేలమంది పదాతిసైన్యమును దత్త
మండలములలోని బ్రిటిష్ సైన్యముతోఁగలిసి క్రమేణ
పనిచేయునుద్దేశ్యముతో సిద్ధముచేయఁబడినారు. నిజాము
ప్రభుత్వమునకు లోబడిన పెక్కు గ్రామములును, కం
పెనీపాలనకు లోబడిన కొన్ని గ్రామములును పిండారీ
లచే దోచుకొనఁబడినవని తెలియఁజేయుటకు మా కాం
దోళనముగ నున్నది. కాని సరిహద్దుప్రదేశములనుండి
యిటీవలఁ దెలియవచ్చిన సంగతులనుబట్టి ఈ దోపిడి
గాండ్రు గోదావరినిదాటి వెనుకకుమరలిరిని విమటచే
గొంత మనశ్శాంతిగనున్నది.”

ఈలేఖవలన ౧౮౧౬ ప్రారంభమున పిండారీ
దండులు గోదావరికృష్ణానదులను దాటివచ్చుచున్నట్లు
స్పష్టమగుచున్నది. ౧౮౧౬ ఏప్రిల్ ౨౯-వ తేదిన
చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారే యిట్లు వ్రాసిరి :

“కడచిన జనవరి ౨౩ తేదిన మేము వ్రాసినలేఖ
నుబట్టి అప్పటికి పిండారీదండులకదలికనుసరించి డైరక్టు
రులకు బూర్తిగఁ దెలుపఁబడియే యున్నది. పిండారీలు
దత్తమండలములలోనికిఁ జొరఁబడుటకుఁ బ్రయత్నించి
విఫలమనోరథులగుటయు, దరువాత వారు కృష్ణానది
కడమవైపున ముందునకుఁబోయి బందరుజిల్లాలోనికిఁ
గొంతవరకుఁ జొరఁబడి మరలగోదావరిదాటి వెనుకకు
టయుఁ దెలిసియే యున్నది. జనవరిమాసాంతమునను,
ఫిబ్రవరిమాసములోను పిండారీలు మరల కదలికఁజూపు
చున్నట్లు ఫోర్టుసెయింటుజార్జికోటకు వర్తమానము
వచ్చినది. వారు సంచారమొనర్చుచున్న దూరపుప్రదేశ
ములలోనైనను వారిసంఖ్యయు, వారియుద్దేశ్యమును
బూర్తిగఁ దెలియవచ్చుటలేదు. ఒకపిండారీదండు నాగ
పూరుసమీపమునను, మరియొకటి (మహారాష్ట్ర)ము
లోని) పూరియందా వైపునకును సంచార మొనర్చు
చున్నారు. మరియొకదండు గోదావరికి దక్షిణమున
వరంగలువైపునకు కడులుచున్నట్లు హైదరాబాదులోని
రెసిడెంటువద్దనుండి ఫిబ్రవరి ౧౧-వ తేదిన తెలియవచ్చి
నది. ఈసమాచారమును కృష్ణానదీతీరముననున్న జిల్లాల
లోని స్థానికోద్యోగులకు హైదరాబాదు రెసిడెంటు
గారు తెలియఁజేసియే యున్నారు. నాగపురమునకు
సమీపముననుండిన దండే గోదావరికి దక్షిణమున సంచార
మొనర్చుచున్న దండని యూహింపఁ దగియున్నది.
౧౯-వతేదిన గలిగి గుంటూరునుండి వచ్చిన ధేరాపుటపా
థలన పిండారీదండులు గుంటూరులోఁజొరఁబడి ఆపట్టణ
మును దోచుకొనుటయేకాక ఆమండలములోని ఇతర

గ్రామములను చాలవరకు దోచుకొనినట్లు తెలిసి మే మాందోళనము పడుచున్నాము.

గుంటూరుదోపిడి

గుంటూరుదోపిడిని సురించిన వివరము లీక్రింది తేఖులో నొసంగబడియున్నవి. ఈతేఖు ౧౮౧౬ మార్చి ౧౨-వ తేదీని మధ్యాహ్నము రెండుగంటలకు గుంటూరు మేజిస్ట్రేటు ఆఫీసునుండి వ్రాయబడినది.

“చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారి జ్యూజిషియల్ డిపార్టుమెంటు కార్యచర్యిగారికి—

అయ్యో,

విచారకరమైనను, విస్మయకరమైన ధర్మము నమసు రించి చెన్నపురిగవర్నరుగారికిని, కాన్సిలుసభ్యులవరకు నే నీక్రిందివివరములఁ దెలియఁజేయవలసియున్నది. ఈ దినమున నూర్వోదయము పడుచుండగానే పెక్కసింధారీ మూఁతలు గుంటూరుగ్రామమును బ్రవేశించినవి. ఈ మూఁతలు పెద్దవిగనుండెను. వారి నెదుర్చుటకుఁ జేయ వలసిన ప్రయత్నములన్నియుఁ జేసినను ఈపింధారీ మూఁతలు గుంటూరుపట్టణమున చాలవోట్ల దోపిడిలు చేసి ఘోరమును దౌర్జన్యముల నొనర్చినారు. ఈపట్టణ మందలి సైనికులకును, పింధారీమూఁతలకును సంఘర్షణ మనేకపర్యాయములు జరిగినది. ఐదుగురు ఖైదీలుగఁ బట్టుపడినారు. అందులో నిరుపు రహాయకరమైన గాయ ముల నందినారు. పండ్రెండుగుఱ్ఱములు పట్టుకొనిపోబడి నవి. ఈపింధారీలసంఖ్యను నే నిప్పుడు సరిగఁ దెలుపఁ జాలను. వారీ గ్రామములో సంచరించుచుండఁగా నేను గుర్తించినదానినిబట్టి వారు రెండువేలమందికిఁ దక్కువయుండరని యెంచుచున్నాను. వారొకగంట క్రిందనే గుంటూరును వదిలి వాయవ్యదిశ కతిత్వరిత ముగఁ బ్రయాణము సాగించిరి. సైనికుల నిచ్చటకు మా సహాయార్థమై పంపుమని నేను కొండపల్లికి మరల వ్రాసితిని. రెండవతీర్మానకదళముయొక్క అధికారికిఁగూడ గుంటూరు కతిక్రీస్తుముగ నాతనిసైన్యముతో రావలయు నని కోరుచు నేను తేఖును వ్రాసితిని. నాగృహము సంపూర్ణముగా దోచుకొనబడినది. ఓక్కగారియొక్కయు

హాయిన్నగారియొక్కయు గృహములకుఁగూడ నించు మించు అట్టిఆపదయే పట్టినది.

(నం) జె. ఎ. డల్ జెల్.

అస్టెంటు మేజిస్ట్రేటు.

మేజిస్ట్రేటు ఆఫీసు-గుంటూరు

౧౨ మార్చి ౧౮౧౬-మధ్యాహ్నము ౨ గంటలు.”

ఈపై తేఖులోఁ జేర్కొనబడిన జె. ఎ. ఓక్స గారు గుంటూరుజిల్లాకు ౧౮౧౬ లో కలెక్టరుగ నుండిరి. కలెక్టరున ఈ జె. ఎ. ఓక్సగారే ౧౮౧౬ మార్చి ౧౩-వ తేదీని నరసారావుపేటనుండి చెన్నపురి ప్రభుత్వము-జ్యూజిషియల్ డిపార్టుమెంటు కార్యచర్యి గారి కిట్లు వ్రాసిరి:

“అయ్యో,

గుంటూరుగ్రామమును, ఆపట్టుపట్ల గ్రామము లను పింధారీలు దోచుకొనిరనిన వార్త మిక్కిలి ఆం దోళనమొందు చిత్తముతో మీఠఁ దెలియఁజేయు చున్నాను. నిన్నరాత్రి చింతపల్లి, అమరావతివైపునఁ దుపాకీలఁ ద్రెల్పుట వినవచ్చినది. వారి యాశ్వికదళ మిచ్చటకు వచ్చునని ప్రతిఘటియ యెదురుచూచుచు న్నాము. సత్తెనపల్లి జమిందారు చనిపోయినందున నేను సత్తెనపల్లి కేగి తిరిగి నరసారావుపేటకు వచ్చుచుండఁగా మార్గమధ్యమందలి గ్రామములలో నెం దును జనసంచారమే లేకుండుట గనుగొంటిని. కంపెనీ వారి ఇచ్చటి ఖజానా దోచుకొనబడినది, లేనిది నాకుఁ దెలియుట లేదు. ఈఖజానాలో ముప్పదివేల వరహా లుండెనని నాకుజ్ఞాపకము. కట్టుబడి నాఖరులను గొంప తిని గుండారావు ప్రోగుచేసినాఁడు. వారిసాయమునను, గుండారావుబంధువుల సాయమునను సరియైనసైన్యము వచ్చువరకు మే మీదోపిడిగాండ్ర నాఁగఁగలమని నాకు ధైర్యముగ నున్నది.”

కంపెనీవారి సైన్యము కొంతకాలమునకు గుంటూరులోనికి వచ్చుటవలన గుంటూరులోని ప్రజల యలజడి కొంతతగ్గినట్లు ఈక్రిందితేఖువలనఁ దెలియఁగలదు. ఈ తేఖు గుంటూరు మేజిస్ట్రేటు డల్ జెల్ గారిచే మద

రాసుప్రభుత్వకార్యదర్శికి గూఁడ మార్చి ౧౫-వ తేదిని వ్రాయఁబడినది. లేఖ క్రిందనుదాహరింపఁబడినది.

"నిన్న మధ్యాహ్నము నరసారావుపేటకు పిండారీలు వచ్చినట్లు రూఢియైన సమాచార మీయువయము ననే నాకుఁ జేరినది. ఈజిల్లాలో ముఖ్యులైన జమిందారులలో నొకరికి నరసారావుపేట నివాసస్థానము. నరసారావుపేటకు మేజర్ పెప్పర్ (Major Pepper) గారి నాయకత్వమున మూడవదేశీయపదాతిపైద్యము (Native Infantry) లోని రెండవజట్టు వచ్చినట్లు సమాచారము వచ్చినది. రెండవ ఆర్మీకడ శ్రమింకను సుంటూరునకుఁ జేరలేదు. ఈ దోపిడిగాండ్లు ప్రమాణముచేయుచున్న మార్గము తెలియవచ్చుటచే మేజర్ వాకర్ (Major Walker) గారు తిన్నగా వారిని దరుసుచుఁబోయి రని నే నూహించుచున్నాను. ఈ ప్రాంతములలో పిండారీదోపిడుగులలో నత్యంతదారుణమైన, ఘోరకృత్యము లొనర్పఁబడినవి. వారు దోచుకొనిన ప్రతిగ్రామములోను వారిక్రోధమునకు సుర్యయొక్క ప్రభుల పాలైనవారున్నారు. వివాశకరమైన వీరి బారినుండి కొన్ని పల్లెలు మాత్రమే తప్పిపోయినవి. ఈ దోపిడిగాండ్లచే గాయములపాలైనవారిలో రమారమి ఏబదిమంది హాయిస్సు (కోర్టునకుఁజేరి సుంటూరులోఁ బనిచేయుచున్న వైద్యుఁడు) వద్దకువై ద్యమునకై వచ్చివారు. వారియొడల ఆవైద్యుఁడు సుపరచుచున్న శ్రద్ధ విశ్రాంతి నిరుంగనిదియై చాల ప్రశంసార్హమై యున్నది. కంపెనీవారి పైద్య మిచ్చుటకుఁ జేరినతరువాత ప్రజలలో నెట్టిహర్షుగలిగినది తెలిపికొనుటకై నిన్నరాత్రి నడకమీఁద సుంటూరులో నేను సంచారము చేసితిని. ప్రజలలో అలజడి కొంతవరకు తగ్గినట్లు నేను కనిపెట్టితిని. తమ గూఁదీనతయు ఈదోపిడిలోఁ గోల్పోవుటచేత వారు పడుచున్న కష్టములును, పిండారీల రాక్షసకృత్యములవలన వారమభివందిన పాటులును నాకు మిక్కిలి మనోవేదన గల్గించినవి. ఇంతజాలికరమగు దృశ్యమును నేనెప్పుడును జూచియుండులేదు. ఓళ్ళుగారియొక్కయు, ఇచ్చట నై నకష్టకుఁజెంది సుంటూరుచుట్టుపట్ల సర్వేచేయుచున్న జట్టువారి

యొక్కయు క్షేమసమాచారము తెలియక నేను చాల భయపడితిని. కాని ఓళ్ళుగారు నరసారావుపేటలో నున్నారని తెలియవచ్చుటచే నాకు చాలానందము గలిగినది. సర్వేచేయుచున్న జట్టులో లెఫ్టెనెంటు యమ్ డోనాల్డుగారికి తప్ప మిగిలినవారికి గాయములేమియుఁ దగులేదు. వారిలో కొందఱి ఆస్తిమాత్రము దోచుకొనఁబడినది.

"౧౨-వ తేదిని కలెక్టరుఆఫీసును, కోర్టుభవనమును, జైలుభవనమును సంగ్రహించుటలోఁ దాత్కాలికముగా సైనికులుగాఁ బనిచేసినవారు ప్రజాక్షేమమునకై పడినపాటును నేను ప్రశంసించుటకై మీయునుమతిలివేడుచున్నాను. పిండారీలను తరిమివేయుటలో కొత్తలు పడిన కష్టమును, పిండారీలు దోచుకొనిన ఆస్తిని తిరిగి వారివద్దకుంకి లాగికొనుటలో సుంటూరులోని మాదిగవాండ్లు జూపిన ధైర్యమును మిక్కిలి కొనియాడఁబడినవైయున్నవి."

పై లేఖను వ్రాసిన సుంటూరుమేజిస్ట్రేటు జి. ఏ. డాల్ జెల్ (J. A. Dalzell) గారే గూఁడ మార్చి ౧౬-వ తేదిని మదరాసుప్రభుత్వమువారికి వ్రాయుచు పిండారీలు దోచుకొనిన గ్రామములలోని ప్రజలు బ్రిటిషువారికి లోఁబడినప్రదేశములనుండి ఇతరుల పాలనలోనున్న రాజ్యములలోనికి వెళిపోవుచున్నారనియు, బ్రిటిషుపరిపాలనయు ప్రజలను గ్రహించలే దను భావము దేశములో వ్యాపించుట బ్రిటిషువారి ప్రతిభకు భంగకరమనియుఁ దెలియఁజేసిరి. డాల్ జెల్ గారు గూ-వ మార్చిని మదరాసుప్రభుత్వకార్యదర్శికి లేఖ వ్రాయుచు పిండారీలు వెళిపోవుచున్న మార్గములోనున్న గ్రామములలో వారనఁ బ్రజలకు హావలుగనున్నదనియు, కాని సుంటూరునకుఁ బశ్చిమముననున్న అయినావతి (Ainavote) గ్రామములోని ప్రజలు వారి నెదిర్చినట్లు తమకు వర్తమానము వచ్చినదనియుఁ దెలియఁజేసిరి. దేశమును సంతోభముపాలు చేయుచున్న పిండారీదండలు వివాదానిగ్రామమును సమీపించఁగనే ఆగ్రామములోని ప్రజలు వారిస్త్రీలను (భార్యలను, కొమార్తెలను) పిండారీలచేతులలో నప్పగించుటకరమే

కుటుంబములలోఁ దాము సర్వనాశమైపోవుటకుఁ గూడ సిద్ధపడి అట్టియేర్పాటులను జేసికొనిరి. అట్లు ధైర్యముగ వినావతిగ్రామస్థులు పిండారీల నెదిర్చియు, పిండారీ లెక్కువసంఖ్యగలవారగుటవలన గ్రామస్థులలోడిపోయినపుడు, ఆగ్రామస్థులు తమగృహములకు నిష్పంఢించుకొని తమ మానమును గాపాడుకొనుటకై కుటుంబములలోఁబాటు ఆమంటలలోపడి ప్రాణత్యాగముజేసిరి. ౧౮-వ మార్చి నాటికి 'డాక్టరు హెయిన్సు సంగ్రహణలోనున్న తులత్రాగ్రుల(Wounded Patients) సంఖ్య వందవఱకు పెరిగినదనియు, హెయిన్సుగారి నైద్యమువలనను, వారి నిరంతరకృపివలనను గాయములందినవారు ఆరోగ్యము బడయుచున్నారనియుఁ గూడ డాల్ జెల్ గారు వ్రాసిరి.

౧౮౧౬ మార్చి ౨౦-వ తేదీని ఒంగోలునుండి వ్రాయఁబడిన ఈక్రింది లేఖవలన పిండారీల ఘోరకృత్యములను గూర్చి వివరములు తెలియఁగలవు:

"పిండారీరాతులు గుంటూరును దోచుకొని ఆచుట్టుప్రక్కల నేఁబడిగ్రామములవరకు దోచి అనేక మందిస్త్రీలను మానభంగ మొనర్చినారు. అచ్చటనుండి ౧౮ (మార్చి) తేదీ సోమవారము బయలుదేరి వారు మరి నలువదిగ్రామములను దోచి వాటిని పరశురామ స్త్రీలిక జేసి స్త్రీలను మానభంగ మొనర్చినారు. అచ్చటనుండి వారు నెల్లూరు రానున్నారు. ఈదళమువారి యొక్క యుద్దేశ్యము దోపిడిమాత్రమే యైయున్నది. పిండారీల గుఱ్ఱపుదళము ఇరువదివేలమంది రెండువందల తుపాకులతో నీలగొండ, మామిడాలపిల్లి సమీపమున నున్నారు. ఈగుఱ్ఱపుదళము బండరునకుఁ బోవునని జనులనుకొనుచున్నారు. ఈదళము దినమున కేఁబడిక్రోసులు బ్రహ్మణము చేయఁగలరు. మన గుఱ్ఱపురాతులుగాని, మన పదాతి సైన్యముగాని వారిని కలిసికొనలేవు. గుంటూరులో ధనికుఁడైన సాహుకారు కాశాస్త్రీపిల్ల, పిండారీలచే దెబ్బలను దిన్నవాఁడు, చనిపోయినాఁడు. పిండారీలచే మానభంగ మొనర్పఁబడిన స్త్రీలనేకులు నూతులలోఁబడి మరణించినారు "

తక్కినజిల్లాలు

ఈపిండారీలభయము తక్కినజిల్లాలకుఁ గూడ వ్యాపించుచుండినట్లు క్రింద నువాహరింపఁబడిన లేఖలవలన స్పష్టమగును. కడపమేజిల్లేటు న్యాయుక్ గారు (Mr. Newman) ౧౮౧౬ మార్చి ౧౮-వ తేదీని మదరాసు ప్రభుత్వకార్యదర్శికి వ్రాయుచు దూపాడు తాలూకాలో పిండారీలు ప్రవేశించినట్లు తమకుఁ దెలియవచ్చినదనియు, కర్నూలులోని ఉద్యోగస్థులు పంపిన సమాచారమునుబట్టి కృష్ణానదీతీరమున పిండారీ మూఁక చాలపెద్దది చేరియున్నట్లు తెలియుచున్నదనియు వ్రాసిరి. అప్పటికి కడపకలెక్టరువద్ద ఖజానాలో ౨,౧౩,౦౦౦ వరహాలు ప్రభుత్వసము నిలువయుండి, కడపచుట్టుప్రక్కలజిల్లాలు చాలముఖ్యమైనవగుటచే వానిసంగ్రహణార్థమై మదరాసు ప్రభుత్వము వారు తగిన కట్టుబాటులను చేయవలయుననియుఁ గూడ న్యాయుక్ గారు వ్రాసిరి. ఈన్యాయుక్ గారే ౧౮౧౬ మార్చి ౧౯-వ తేదీని వ్రాయుచు చాలమందిప్రజలు కడప వదలిపోవుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నారని తెలిపిరి. ౧౮౧౬ మార్చి ౨౩-వ తేదీని వ్రాసిన లేఖలో దూపాడుతాలూకాలోని అనేక గ్రామములను పిండారీలు దోచుకొని నదినిదాటి వెనుకకు మరలిరనియు, వారిని దరుముటకు రెండవ ఆర్మికదళము పంపఁబడినదనియుఁ గూడ న్యాయుక్ గారు తెలియఁజేసిరి. కడపకలెక్టరున రాష్ గారు ౧౮౧౬ మార్చి ౨౩, ౨౪-వ తేదీలను చెన్నపురిలోని రివిన్యూబోర్డువారికి వ్రాసిన లేఖలలో కడపలోని హిందువులు చాలమంది కడపను వదలి చుట్టుప్రక్కలనున్న పర్వతప్రదేశములలోనికి బారిపోయిరనియు, మిగిలినవారుకూడ సమాచారము వచ్చినవెంటనే ఏక్షణముననైనను పారిపోవుటకు సిద్ధముగనున్నారనియు, ఆవరకే తెలియఁజేసినట్లు గ్రామములలో జనసంచారమే లేదనియు వ్రాసిరి. రెండవ ఆర్మికదళము పిండారీలను కలిసికొనలేకపోయినదియు, పిండారీలు కడపవదలి కృష్ణానదీతీరమునకు మరలవచ్చిరనియు, పర్వతప్రదేశములకు, అడవులకుఁ బారిపోయిన ప్రజలసంఖ్య లక్షలు, మార్చి వార్తాజాలివారు దోచుకొనినారనియు,

చెన్నూర్, ధూర్, కమలపూర్ తాలుకాలలో గూడ ప్రజలు భయముచేచే దనుగ్రామములను వదిలిపోయి రనియు, వారిలో కొందరు మాత్రము గూగడ మార్చి ౨౩-వ తేదీ సాయంత్రమునుండి వెనుకకు మరలి రావారంటున్నారనియు, పిండారీలు వెడలిపోయిన సహచారమును నాల్గవైపుల ప్రజలకుఁ దాము తెలియఁ బరుచుచుండుటచేఁ బ్రజలు మరల వెనుకకు తిరిగి తమ గ్రామములకు రావచ్చునని తా మెంచుచున్నామనియుఁ గూడ రాసగారు వ్రాసిరి.

రాజమహేంద్రవరములో గూగడ లో మేడి ప్రేటుగానుండు లాంఛగారు ఆసఁవత్సరము మార్చి ౨౩-వ తేదీని చెన్నపురిప్రభుత్వకార్యదర్శికి లేఖ వ్రాయుచు బండరు, గుంటూరుజిల్లాలలో పిండారీలు ప్రవేశించినట్లు తెలియవచ్చుటచే రాజమహేంద్రవరము నందలి ప్రజలు భయకంపితులై యున్నారనియు, ఈభయము ప్రజలలో పెద్దాపురమువరకు వ్యాపించి యున్నదనియు, చాలమందితమ కుటుంబములను పర్వత ప్రాంతములలోనికి, గోదావరి చుట్టుప్రక్కల ప్రదేశములలోనికిఁ బంపివేయుచున్నారనియు, ఏలూరు, రాజమహేంద్రవరముల మధ్యనున్న గ్రామములను బ్రజలు భయముచే వదిలిపెట్టి వెడలిపోయిననియు, ఈగడవిడల వలన రైతులు తమకిష్టిలను చెల్లింప నిరాకరించుచున్నారనియుఁ దెలియఁజేసిరి.

కడప మేడిప్రేటు న్యూన్ హామ్ గారు గూగడ మార్చి ౨౮-వ తేదీని మదరాసుప్రభుత్వకార్యదర్శికి లేఖ వ్రాయుచు ఆస్తిని గోలుపోయినందుకు ప్రజలు పడెడు విచారముకంటె వారిసంపారములలోని స్త్రీలు మానమును గోల్పోవుటచే వారికిఁగలిగెడు ఆవేదన హెచ్చుగ నున్నదనియు, అందుచే ఈ పిండారీదండలు తగినరీతిని శిక్షింపఁబడిన ప్రజలకుఁ దెబబతీయెడల, పిండారీలు వచ్చుచున్నారని యేనీలివార్త వినినను కడప జిల్లాలోని ప్రజలు భయకంపితులగు స్థితిలో నున్నారనియుఁ దెలిసిరి. ఈసంగతిని గురించియే గుంటూరు జిల్లామేడిప్రేటు ఎల్లీన్ గారును, గుంటూరుకలెక్టరైన ఓక్సెన్ గారును కలిసి ఒక లేఖను మదరాసుప్రభుత్వకార్య

దర్శికి గూగడ మార్చి ౩౧-వ తేదీని వ్రాసిరి. బ్రిటిషు పరిపాలనముచందఁగ బ్రజలకుఁ గలనమ్మకము పూర్తిగా నశించుటచే బ్రజలు తమగ్రామములనుండి పూర్తిగా వెడలిపోయిననియు, గుంటూరిలోనైనను చాలతక్కువ మంది పట్టణములో మిగిలియున్నారనియు, పట్టణము యొక్కస్థితి చాల శోచనీయముగనుండి, కుటుంబములతో గుంటూరిలో మిగిలియున్న వారొక్కరు గనఁబడుటలేదనియు, తగినంత సైన్యము గుంటూరుజిల్లా సంతక్షణార్థము పంపఁబడువరకు పరిస్థితి లక్షేయుండుననియు పైలేఖయందు వ్రాయఁబడెను.

గంజాముజిల్లా

పిండారీమూఁకలు గంజాముజిల్లానుగూడ విడువలేదు. గూగడ జనవరి ౨౭-వ తేదీని ఫోర్టుసెయింటు జార్జికోటనుండి వ్రాయఁబడిన రాజకీయవిషయములను గురించిన లేఖలో పిండారీలు గంజాముజిల్లాలోఁ బ్రవేశించిననియు, వారు లెఫ్టి సెంటు బార్త్ విక్ (Barthwick) చే తరిమివేయఁబడిననియు, గంజాముజిల్లాలో పిండారీలొనరించిన దురంతములగురించి గంజాముజిల్లా కలెక్టరు రిచిన్సాన్ బోర్డువారికి వ్రాసిన ఈక్రిందిలేఖలన వివరములు బోధపడుననియుఁ దెలిసిరి.

గంజాముజిల్లాకలెక్టరు హ్యూస్పాట్స్ వూడ్ (Hugh Spottiswoode) గూగడ జనవరి ౬-వ తేదీని వ్రాసిన లేఖ దిగువ నుదాహరింపఁబడినది :—

“ఫోర్టుసెయింటు జార్జికోటలోనున్న రిచెన్సాన్ బోర్డువారికి—

అయ్యా,

పదేపదే నా కేకరేతిగా వచ్చుచున్న రిపోర్టులను బట్టి మరాటాదండలు గంజామునకుఁ బోవుమార్గమునను, దానికావలను గల ప్రదేశము లన్నియు దోచుకొని నాశనముజేసినని మీకుఁ దెలియఁజేయుటకు వేగపడుచున్నాను. తుర్క్, మందవేన్, జల్లంత్ర, బుడార్ సింగ్, ఛీఘట్టే, కల్లికోట, హుత్ ఘర్ జమిందారీలలోని ప్రజ లీపిండారీలవలన దారుణముగ హింసలపాలయినారు. ఇచ్చాపురముమొదలగు పరగణాలు దోచుకొనఁ

బడి తగులఁబెట్టఁబడినవి. మరాటీమాఁకలు తమంతః
దాము పోని ప్రదేశములందైనను వారిని గురించి భయము
వ్యాపించి గ్రామములనుండి గ్రామస్థులు పూర్తిగా
నెడలిపోవుటవలన, ఆప్రదేశములలోనుండియున్న దోపి
డికాండ్రు అండానీలమాఁక లీగ్రామములను దోచు
కొనినారు. ఈ దోపిడిలవలన నెంత నష్టముకలిగినది
నేనిప్పుడు తెలియఁజేయలేకున్నాను. ఒక్కగంజాము
పట్టణమునుండియే ధనమును, నగదును నాలుగులక్షల
రూపాయలవరకు వారు దోచుకొనిపోయినని చెప్పు
కొనుచున్నారు. ఈయంచనా చాలతక్కువయనియు,
నష్టము నాలుగులక్షలకంటె నెక్కువయండుననియు
నేనెంచుచున్నాను. పిండానీలు నాగడమఁ దిరిగి
పోవుచు గుంనూర్ మార్గమునఁ బోవుటచే గుంనూరు
జమిందారికి చాల నష్టముగలిగినది. పిండానీలు పోయిన
ప్రతిప్రదేశమునందును వారు త్రోవలొనున్న గ్రామ
ములను దోచుకొనుటయు, గ్రామస్థులు గ్రామములను
వదిలి పారిపోవుటయు జరుగుచున్నది. పిండానీలు
పోని ప్రదేశములలోఁగూడ వీరివలని భయము వ్యాపించి
గ్రామస్థులు గ్రామములను వదిలివేయుటచే నష్ట మపరి
మితముగఁ గలిగినది. మన పరిపాలనము తమ్ము రక్షించు
ననునమ్మకము ప్రజలలో నశించినది. పర్యతప్రదేశముల
కును, అరణ్యప్రదేశములకును సంరక్షణార్థము పారి
పోయిన ప్రజలు నేటికిని తమ గ్రామములకు మరలి
వచ్చుట కిష్టపడుటలేదు. బంపురములలో నాకచేరిలోఁ
బనిచేయుచుండిన గుమాస్తాలు చాలమంది కనఁబడుట
లేదు. వారు మరాటీమాఁకచే జంపఁబడిరేమో తెలి
యుటలేదు. వారందఱు సంరక్షణార్థ మడవులకుఁ
బారిపోవుటచేతను, అచ్చట చాలమంది మన్యపు జ్వర
ముచే పీడితులగుటచేతను, కొండలలో నివసంపలేక చాల
మంది ఈజ్వరములవలన మరణించియుండువచ్చును. వారిని
గురించి నాకు సరియైనసంజాయిషీ వచ్చినతోడనే
ఆసంజాయిషీ నేను మీకుఁ దెలియఁజేసికొనియెదను.
ముఖ్యముగా ఈజిల్లాలో పరిస్థితులు తారుమారుగ నుండి
వానిఫలిత మేమగునో చెప్పటకు వీలులేకున్నది. ఆదా
యము విషయమై ఆలోచించినయెడల ఈ పరిస్థితుల

కంటె నష్టకరమగునది నేరుండుదు. ఇప్పుడు మేము
శిస్తులను వసూలుచేయలేము. పిండానీలు నాశనము
చేయఁగా మిగిలిన పంట గ్రామస్థులు పొలములను
విడిచి నెడలిపోవుటవలనను, పశువులు విచ్చలవిడిగా
పంటలను మేయుటచేతను, కొనువా రెవ్వరు లేకపోవుట
చేతను నష్టమైపోవుచున్నది. ”

౧౮౮౭ జనవరి ౨౩-వ తేదీని నెయింటుబూర్జి
కోటనుండి వ్రాయఁబడిన లేఖలో పిండానీలు గంజాము
జిల్లాలో నొనర్చిన దురంతములు, వారి నెదుర్చుటకు
చేయఁబడుచున్న ప్రయత్నము లీక్రింద నుదాహరింపఁ
బడినరీతిని వివరముగా వర్ణింపఁబడినవి:

“కిమ్మిడి జిల్లాలోనికి పిండానీలు జొరఁబడి
నట్లును, వారు కిమ్మిడిగ్రామమును, దాని చుట్టుప్రక్కల
గ్రామములను దోచుకొని తగులఁబెట్టినట్లును వర్త
మానము వచ్చినది. ఈవర్తమానము మాకు జనవరి
౧-వ తేదీని చేరినది. ౭-వ తేదీనాటికి వారు గంజాము
జిల్లాను దాదాపు సంపూర్ణముగా నాశనముచేయుటయే
కాక గంజాముపట్టణమును గూడ దోచుకొనిరని విని
మే మాందోళనముపడితిమి. కిమ్మిడిని రక్షించుటలోను,
పిండానీమకాములను తరువాత ముట్టడించుటలోను
మేజర్ ఆలివర్ నాయకత్వమున ఆరవదేయపదాతిపైన్య
మసఫరదిన ధైర్యము, ప్రవర్తన మాకు చాల
సంతోషముఁ గల్గించినది. పిండానీలు గంజామును
వదిలినతరువాత వారిని డిరుముచుఁబోయిన రెఫ్రెనెంటు
బార్త్విక్ (Barthwick) యొక్క పట్టుడల, వివేచ
ననుగురించి ఉత్తరపైన్యభాగమున కధిపతి ౪,౫ జనవరి
తేదీలను వ్రాసిన లేఖలు మాకు చాలసంతృప్తిగల్గించినవి.
గంజాములోఁజొరఁబడిన పిండానీలు దక్షిణాభిముఖులై
కడలుచున్నట్లు ఈ పైలేఖలవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.
ఉత్తరనర్కారులలో పిండానీలు చొరఁబడుటవలనను,
మనరాజ్యముయొక్క ఉత్తర, పశ్చిమసరిహద్దులలోఁ
బెక్కుచోట్ల ఈదండులు చొరఁబడుటవలనను ఆప్రదేశ
ములలోని ప్రజలనుభవించిన విపత్తులును, వారుపొందిన
నష్టమును గురించి మేము లోచించితిమి. శాంతముగాను,

స్వకాయకష్టముమీదను ఈ చెన్నపురిరాజధానిలో బ్రతుకుచున్న ప్రజలయొక్క ప్రాణములను, ఆస్తులను సంరక్షించుటకై నేడేనున్న కట్టుబాటులకంటె దిట్టమైన కట్టుబాటులు వెంటనే చేయఁబడవలయునని మేమెంచుచున్నాము. మా (చెన్నపురిప్రభుత్వముయొక్క) కోరికపై ఈరాజధానిలో సుత్తరభాగమునను, మధ్యభాగమునను, దత్తమండలములలోను, మైసూరులోను గల మనపైన్యములలో శ్రేష్ఠులగువారిని పరిస్థితుల ననుసరించి యుద్ధము తటస్థించినచో యుద్ధరంగములకుఁ బంపుటకు సిద్ధముగానుండునట్లు మే మేర్పాటుజేసినాము. తమక్రిందనున్న పైన్యములనుండి తమ కవసరముని తోచినంతమందిని దేశముయొక్క యితరభాగములలో శత్రువుల నెదుర్కొనుటకుఁగాని, వారిని దరిమిజేయుటకుఁగాని వారి ఓలు ననుసరించి యుపయోగించుటకుఁ దగిన యధికారము వినిధిపై నికదశముల నడుపుచున్న పైనికోద్యోగుల కొసఁగఁబడినది. ”

దండయాత్రలవలనఁ గల్గిననష్టము

పిండారీదండయాత్రలవలనఁ బ్రజలనుభవించిన కష్టములు కొంతవఱ కీక్రిందిరేఖవలనఁ దెలియఁగలవు. ఈరేఖ ౧౮౮౭ మార్చి ౨౬-వ తేదీని ఫోర్ట్ సెయింట్లు జార్జి కోటనుండి హెచ్. ఇలియట్ (H. Elliot), టి. హిస్లాప్ (T Hislop), ఆర్. ఫుల్లర్టన్ (R. Fullerton), రాబర్టు అలెగ్జాండర్ (Robert Alexander) లచే రివెన్యూరేఖగా వ్రాయఁబడినది.

“ నిరుపసంవత్సరము మార్చి నెలలో గుంటూరు, బందరు, కడపజిల్లాలలో పిండారీదండలు చొరఁబడుట వలనఁ గలిగిన నష్టమును బరిశీలించుటకును, అట్టిదాడుల నికముందు స్థానికప్రయత్నములచే నెదుర్చుటకు చేయవలసిన సంరక్షణోపాయములనుగురించి సలహానిచ్చుటకును, పై మూడుజిల్లాల (గుంటూరు, బందరు, కడప) యొక్క కలెక్టరులను ముగ్గురను మే మొక కమిషనుగా నియమించియున్నామని ౧౮౮౭ జనవరి ౧౦-వతారీఖున రివెన్యూ డిపార్టుమెంటుద్వారా మేమంపిన రేఖవలన మీకుఁ దెలిసియేయున్నది. ఈ కమిషనువారి యొక్క నివేదిక మా కిటీవలనే చేరినది. ఈ రేఖతోఁ

బాటు ఆరిపోర్టుయొక్కయు, దానియొక్క వివిధములైన అనుబంధములయొక్కయు ప్రతులను గూడ మీకుఁ బంపుచున్నాము. నిస్సహాయులైన ప్రజలపైఁ గావించఁబడిన దారుణమును-రాక్షసకృత్యములును, వీనివలన మన పాలన తమకు సంరక్షణమొసఁగఁగలదను నమ్మకము ప్రజలలోఁ బూర్తిగ నశించుటయు, అన్నిచైపుల పిండారీదండలు వ్యాపింపజేసిన సర్వనాశనకరమును సీరియు ఈరిపోర్టు మీకుఁ దెలియఁజేయఁగలదు. పైనఁ జేర్చినఁబడిన జిల్లాలలో పిండారీ లీసంవత్సరముగూడ దురంతము లానరింపకుండు ప్రజలను సంరక్షించుటకై మనము తగినకట్టుబాటుల నొనర్చినయెడల ప్రజలు పొందిన నష్టము కొంతవఱకుఁ గొన్ని విషయములలోఁ గూడిరావచ్చును. వీలైనంతవరకు పైయుద్దేశ్యమును నెరవేర్చు నుద్దేశ్యముతోఁ బంపుటకు పలుగానున్న పైన్యమంతయు వేరువేరుస్థలముల కంపఁబడినది. పిండారీ దండయాత్రలవలన భయములేని ప్రదేశములలోఁ గాని, అట్టిభయకారణము చాలతక్కువగానున్న ప్రదేశములలోఁ గాని మే మితరసమయములందుఁ జేయు కట్టుబాటులను సడలించి ఆప్రదేశములలో పైన్యమును తగ్గించినామని మీరుగుర్తించియేయుండురు. ఇతరడిపార్టు మెంటులనుండి మే మంపుచున్న రేఖలవలన మీ కీసంగతులు బోధపడియే యుండును. ఈపిండారీదండయాత్ర వలన ప్రభుత్వమువారి కెంత ద్రవ్యనష్టము కలిగినది, ఆవిషయ మంత ముఖ్యమైనది కాదు. ద్రవ్యనష్ట మెంత యైనది కంభముకమిషను రిపోర్టులో ౨౫-వ పేరాలలో వివరింపఁబడినది. ప్రజలయొక్క ఆస్తులు సర్వధ్వంసము చేయఁబడుటవలనను, పరిశ్రమల కుపయోగించుపరికరములు, పశువులు, జనము నష్టమగుటవలనను, ప్రజలు తమతమ గ్రామములను వదిలిపోవలసివచ్చుటవలనను, దోపిడీలు జరిగిన ప్రదేశములలో పిండారీలు మరల వత్తురను భయము గాఢముగా నేటికిని వ్యాపించియుండి పరిస్థితులు నేటికినినిలుకడరేకయుండుటవలనను దొరతనము వారి కీవివిధకారణములవలనఁ గలుగు నష్టము ధనరూపముగానైనను ఎంతయుండునో నిర్ణయించుట కిప్పుడు పిలువదు. అయినను, ఈవిధముగా నాలోచించినను

పిండారీచండయాత్రలవలన గలిగిన నష్టములలో భననష్టము కనీసనష్టమైయున్నదిని చెప్పవలయును. ప్రభుత్వమునకు గలిగిన భననష్టముకంటె వ్యక్తులకు గలిగిన భననష్టము చాలపెచ్చుగనున్నది. ప్రజలిచ్చినవివరములబట్టిచూచినయెడల ఈనష్టము 3,౬౫,౯౦౦ వరహాలైయున్నది. కంభముకమిషనుసభ్యు లీనష్టమును విచారణచేసి అందులో ౨,౫౫,౯౫౬ వరహాలవరకు నష్టమును దామొప్పుకొనియే యున్నారు. గుంటూరులోని యూర పియను సివిలు ఉద్యోగస్థులకు ౧౬౮౯ వరహాలవరకు నష్టము కలిగినది. కంభముకమిషనువారి కీనష్టములను గూర్చి వివరములను ప్రజలు నివేదించినప్పుడు, ప్రభుత్వమువారినుండి ఈనష్టపరిహారము పడయు నుద్దేశ్యము ప్రజలకు బూర్తిగ నుండెను. ప్రజల కట్టిచూశల గలిగింపకుండ రెండువిషయములు మా కడ్డుపడుచుండెను. నష్టముయొక్క పరిమితి చాలపెచ్చుగనుండెను. ప్రజలను సంరక్షించుటలో నెవ్వయైన లోపములుండి, ఆలోపములవలన బ్రజల కడైన నష్టము కలిగినయెడల ఆనష్టమునకు ప్రభుత్వమువారే బాధ్యులునుగారు. దోపిడియు, దురంతములానర్చుటయు ముఖ్యోద్దేశ్యముగా గలిగి, దానికొరకై కట్టుదిట్టముగా తయారైన బలము గల ఆశ్వికదళముల బెక్కింటిని, అవి నిలుకడలేక తిరుగాడుచుండగా నేడు ప్రభుత్వమువారి స్వాధీనమున నున్న పరిమితమును నిప్పటివై న్యముతో నెదుర్చుట దుస్సాధ్యము. కాని ప్రజాసంరక్షణార్థమై పాటుపడుచుండిన కారణమున తమస్వంత ఆస్తులను గాపాడుకొనుట మానిన యూరపియను ఆఫీసర్లకు నష్టపరిహార మిచ్చుటకు బలకరమును ప్రత్యేకకారణము లున్నవని మాత్రము మేము గ్రహించితిమి. ఇట్టివారిలో గుంటూరు రిజిష్టరుగారగు డాల్ ఔల్ గారును, గుంటూరులోనే సహాయదైవ్యులగు హెయిన్సుగారును గలరు. నష్టపరిహారమునకు వీరికి గలహక్కును మే మొప్పుకొని నాము. కలెక్టరైన ఓక్సగారికిగూడ నిట్టి నష్టపరిహార మొసంగవలయునేమో చూడవలసియున్నది. ఓక్సగారికి గలిగిననష్టమును గురించిన వివరములకొరకు స్టే మెదురుచూచుచున్నాము.

ఈదోపిడీలలో బాధపడినవారియొక్కయు, ఆ సమయమున జంపబడినవారి బంధువులయొక్కయు పోషణార్థమై కంభముకమిషనువారిచే సిఫారసు చేయబడిన పెన్షనులను మేము నెంటునే మంజూరుచేసి నాము. ఇట్టి పెన్షనులన్నియు గలిసి నెలకు ౪౬ వరహాలుమాత్రమే యై స్వల్పమొత్తముగ నున్నది. పిండారీలవారినుండి తమ్ముదాము కాపాడుకొను సమర్థతగలవారికి ఆయుధముల నొసంగు విషయమై కమిషనర్ల చేసిన నూచన లావరకే ఆచరణలోనికి జేబడినవి. ఇకముందును శ్రద్ధగా నవి యాచరణలో నుంచబడును. కాని విస్తారమైన మనసరిహద్దులలో దగిన బలము లేనందున శత్రువు లన్నిచైపులనుండి చొరబడినప్పుడును, ఆశత్రువు లొకచోటినుండి మరియొకచోటికి గమనముగా బ్రయాణముచేయుచు ఘోరమగు రాక్షస కృత్యము లొనర్చుచున్నప్పుడును మనసరిహద్దులలోని కీమూలకలు చొరబడకుండ చేయు ప్రత్యేకపుటద్దేశ్యముతో నేర్పరుపబడిన సైనికదళముయొక్క సాహాయ్యమునగాని వేరు ప్రయత్నములవలన లాభముండదు. వేరు ప్రయత్నములవలన లాభముండునని మిమ్ము మేము నమ్మింపలేకున్నాము. ఈసంవత్సర మొక్కగంజాము జిల్లాలో తప్ప పిండారీదండయాత్రలకు వీలుగానుంకిన తక్కిన మరజిల్లాలలో మేము వారిచండయాత్రల గావగగల్గితిమి. గంజాముజిల్లానుండి పదునొకం వదినములలోనే ఈసంవత్సరము పిండారీమాకలతరిమివేయబడినను, ఆకొద్దికాలములోనే వారు గలుగజేసిన నష్టము మరల పుడిరానిదై యున్నది. గతసంవత్సరము (౧౮౧౬) లో గుంటూరు ప్రజ లనుభవించిన దారుణములవంటిచే ఈసంవత్సరము (౧౮౧౭) న గంజాము ప్రజ లనుభవించవలసివచ్చెను.

౧౮౧౬-౧౭ సంవత్సరములలో ఆంగ్లమండలములలో పిండారీచండయాత్రలవలన గలిగిన నష్టముపై లెక్కలో గొంతవరకు దెలుపబడినది. ఈచండయాత్రలలో పిండారీమాకల చేతులలోబడి ఈ జిల్లాలలో ఏకుటుంబములవా రెట్టి కష్టము లనుభవించిరో ఆవివరములు కంభముకమిషను రిపోర్టులో నొసంగబడియున్నవి.

శుక్లపూర్ణిమ

(శ్రీ) కాశీనాథరావుగారి తంజావూరి ప్రాచీన చిత్రసంగ్రహమునుండిః

౨

పూర్వోక్తవిషయముల నన్నిటిని మన
సున బెట్టికొని యిక పూర్వగాంగు
లను గుఱించి విచారితము. వీరి వింతవఱకు
జిర్జిగిశాసనముతో ముప్పదియైదు శాసన
ములు దొరకినవి. వీటికిని, షరగాంగశాసన
ములకును గల ముఖ్యమయిన వ్యత్యాసము
లివి : పూర్వగాంగశాసనములు

(౧) షరగాంగ శాసనములకు వలె
పౌరాణికపంశకధనము నీయవు. దానికి బదు
లుగ వానియందు ప్రశస్తి (వక్కణ) మాత్ర
ముండును.

(౨) తఱచుగ దాతతరము నొక్క
టియే తెలుపును. అథవా, అంతకంటె తెలిసి
నను రెండుమూడుతరములకంటె నవి
తెలుపవు.

(౩) అట్లనుటవలననే షరగాంగశాసన
ములలోవలె కళింగమును బరిపాలించిన
ఆయారాజుల రాజ్యకాలపరిమితిని దెలుపుట
కవకాశము లేదని గ్రహింపవచ్చును.

(౪) దాన, శాసనకాలములను షరగాంగ
శాసనములలోవలె శకవర్షములలో దెలుపవు.
వానివలె నెక్కువ వివరములను ఇయ్యవు.

(౫) శాసనకాలమును కొన్ని తెలుపవు.
తెలుపునవి మాత్రము తఱచుగ వట్టిసంప

త్సరసంఖ్యను దెలుపును. ఈసంఖ్య కొన్నిట
అంకరూపమునను, మఱి కొన్నిట అక్షర
రూపమునను, వేటొక కొన్నిట అంకములుం
దును, అక్షరములుందునుగూడ నుండును.
ఈసంవత్సరములు విజయరాజ్యసంవత్సరము
లని, ప్రవర్థమానవిజయరాజ్య సంవత్సరము
లని, గాంగేయవంశసంవత్సరములని, గాంగే
య వంశప్రవర్థమాన విజయరాజ్యసంవత్సర
ములని, గంగ-కదంబవంశ ప్రవర్థమానవిజ
యరాజ్య సంవత్సరములని పేర్కొనబడినవి.
ఈ సంవత్సరసంఖ్య ౫౨౬ వఱకు పోవుట
వలన పూర్వగాంగ పరిపాలనముతో నారం
భమయి ఈ కాలపరిగణనము సాగుచుం
డెనని నిశ్చయించి చరిత్రకారులును, చరిత్ర
పరిశోధకులును ఈ సంవత్సరములకు గాంగ
శకసంవత్సరము లని పేరిడిరి.

అయితే, ఈ పూర్వగాంగశాసనములు
షరగాంగ శాసనములకువలె సాధారణముగ
శాసన లేఖకోశ్చిర్రకులను బేర్కొనుటయే
కాక కొన్ని వారితండ్రినామములను దెలుపు
టయుగలద.

వైనిచెప్పిన విషయముల ననుసరించియే
వజ్రహస్త, అనంతవర్మచోడగంగుల శాసన
ములకువలె నివి పూర్వగాంగుల అనుస్మృత
పంశానుక్రమణిక నీయజాలవని విదితము

పూర్వ గాంగ శాసనములపట్టిక

శాసనదాత తండ్రి పేరు	శాసనదాత పేరు	గాంగ శక్తి వర్ణము	రాజధాని	శాసన లేఖకుని తండ్రి పేరు	శాసన లేఖకుని పేరు	శాసనోక్తి ర్థము
1.	ఇంద్రవర్మ	3౯	దంతపురము	...	దేసింఘ దేవుని	...
2.	హన్తివర్మ	౪౯	కళింగనగరము	భానుచంద్రుడు	భానుచంద్రుడు	విజయచంద్రుడు
3.	"	౫౦	"	"	"	"
౪.	ఇంద్రవర్మ	౫౨	"	"	"	...
5.	"	౫౩	"	"	"	(?) స్తాపుణోజా
6.	"	౬౦	"	"	"	...
7.	"	౬౫	"	"	"	ఆదిత్యమంచి
౮. దానార్జునుడు	"	౬౭	దంతపురము	అమాత్యుడేవచంద్రుడు ధర్మము	శంకర దేవు శాంబపుణోపాధ్యాయుడు	ఖండిచంద్రుడు
9.	ఇంద్రవర్మ	౬౮	కళింగనగరము	అమాత్యుడేవచంద్రుడు ధర్మము	సర్వవర్మ	భోగికుడు
10. దానార్జునుడు	"	౬౯	"	అమాత్యుడేవచంద్రుడు ధర్మము	శాంబపుణోపాధ్యాయుడు	ఖండిచంద్రుడు
11. గుణార్జునుడు	దేవేంద్రవర్మ	౭౩	"	మాత్యుచంద్రుడు	వల్లవచంద్రుడు	సర్వచంద్రుడు
12. "	"	౭౪	"	...	"	"
13. "	"	౭౫	"	మాత్యుచంద్రుడు	మదనాంకురపల్లవుడు కంకరుడు	నాగనభోయి
14. దేవేంద్రవర్మ అనంతవర్మ	అనంతవర్మ	౭౬	"
15. అనంతవర్మ	నందవర్మ	౭౭	"
16. అర్జునవర్మ	దేవేంద్రవర్మ	...	"	...	సర్వచంద్ర శ్రీనామం	శ్రీనామంలేఖండిమట్టి

కాగలదు. దానందేసి ప్రశస్తిని, శాసనో యం దొనంగబడినవి. (పూర్వ గాంగశాసన దాహృతు లయిన లేఖకోత్కీర్ణకాదులను, ముల పట్టిక). గాంగశకసంవత్సరములను సాయముచేసికొని రాజ్యవత్సరముల ననుసరించియే కాక పాలకక్రమమును నిరూపించి, వీలయినయెడల శాసనలిపినివ్యరూపము ననుసరించియు, ప్రశస్తి నొకవంశానుక్రమణిక నేర్పాటు చేయవలసి పరిణతి ననుసరించియు పైపట్టికయందలి రాజ క్రమ మేర్పఱుపబడినది. పైనిచ్చిన పట్టిక లించు వివరములతో ఇంతవఱకు దొరకిన యందలి మొదటిరాజు గాంగశకము 3౯ - వ పూర్వ గాంగశాసనములపట్టిక ముందుపుటల సంవత్సరమునాటి ఇంద్రవర్మ.¹ ఇతనితర్జునాత

1. Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. III, p. 49.

మన్నిత్రులు శ్రీ గొడవర్తి రామదాసుగారు ఈసంవత్సరము గాంగశకవర్షము కాదని, యీ ఇంద్రవర్మ కలింగగాంగశాఖకు భిన్నమయిన మఱియొక గాంగశాఖవాడని, శాసనమున దెలుపబడిన సంవత్సరములు గాంగశక వర్షములుకాక అతనిరాజ్యవత్సరములని ప్రాసినారు. (Jour. Bi. Or. Res. Soc., Vol. 15, pp. 640-641; Vol. XX, pp. 36-37).

వారిట్లుమటకు గల హేతువు లివి: (౧) ఇంద్రవర్మప్రశస్తిలో మహేంద్రముయొక్కగాని, గోకర్ణస్వామి యొక్కగాని ప్రస్తావమేలేదు; (౨) కలింగగాంగులలోని మొదటి త్రికలింగాధిపతియగు మూడవ అనంతవర్మ వజ్రహస్తదేవు ధరించిన పరమమహేశ్వర, పరమభట్టారకచిరుదములు ఇంద్రవర్మకు లేవు; (౩) గాంగశకము మొదటి ఒకటిన్నరశతాబ్దాలలో వాడుకచేయబడుచువచ్చిన ప్రశస్తియందలి పదసమాసాదులలోకన్న ఇంద్రవర్మ ప్రశస్తియందలి వానిలో కవితాధోరణి, పదాడంబరము ఎక్కువ; (౪) కలింగరాజులు తమశాసనకాలమున ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరములలో దెలుపగా ఇంద్రవర్మపట్టి 'ప్రవర్ధమానసంవత్సరము'ననే తెలిపినాడు. అందువలన 3౯ అతనిరాజ్య సంవత్సరముగానే గ్రహింపవలసియుండును; (౫) ఇంద్రవర్మ శాసనమునందలి యక్ష రములు గాంగశకము ౧౫౪ నాటి దేవేంద్రవర్మ విశాఖపట్టణము శాసనాక్షరములను, 3౪ - వ (కలచురి) సంవత్సరపు (క్రీ. శ. ౫౨౬) శంకరగణుని ఆభోనాశాసనాక్షరములను, ౨౮౬ - వ గుప్తశకపు (క్రీ. శ. ౬౦౫) శిలాదిత్యుని నవలఖిశాసనాక్షరములను బోలియున్నవి. అందువలన ఆశాసన మీపూర్వోక్తశాసనములనాటిది. దానిసరియైనకాలము క్రీ. శ. ౬౨౨ అగును.

గాంగులు మొదటినుండియు వైపులన్నవిషయము మొదటి కామార్లపుడు మధుకేశ్వరభక్తుడగుటనుబట్టియే విశేషమగుచున్నది. కాని కదంబుల పలుకుబడి, కదంబులతోడి బాంధవ్యము ఎక్కువయినపిదపగాని గోకర్ణేశ్వరుడు గాంగకులదైవ మయినట్లు తోచదు. అనంతవర్మచోడగంగులమునాటికి భక్తి ముడుగుటచేత మొదటికామార్లపుడు తననలుపురిసోదరులతోను మహేంద్రగిరి గోకర్ణస్వామి నారాధించినట్లు చెప్పబడినది. చిరుదములలోపము భిన్నశాఖాత్వనిరూపణమునకు ప్రమాణము కాజాలదు. అనంతవర్మచోడగంగు తరువాతివారలకు త్రికలింగాధిపతి చిరుదము లేదు. అంతమాత్రమున వారు భిన్నశాఖవారసజాలముకదా! కావున పూర్వోక్తశాసనములనుబట్టి ఇంద్రవర్మ భిన్నశాఖవాడని నిర్ణయించుటకు గాదు. ఇక ఇంద్రవర్మ శాసనప్రశస్తి యితరగాంగశాసనప్రశస్తులకు భిన్నమయినదే. ఇందు స్వేతకగాంగులప్రశస్తిని, కలింగనగరగాంగుల ప్రశస్తిని పోలికలు కలవు చూడుడు

నుండి ౭౯ - వ సంవత్సరము వఱకు నిత దము పూర్వగాంగులలో మొదటివాడుగ
వఱకు పూర్వగాంగశాసనము లేవియు దొర డెలియవచ్చిన ఒక్క యాఇంద్రవర్మకేకలదు.
కకపోవుటవలన ఇంద్రవర్మకు హస్తీవర్మకు పైపట్టికయందలి గాంగరాజులు మొదటి
నడుమగల రాజులు తెలియరాలేదు. అది యిరువురి ప్రశస్తికిని వ్యత్యాసము కలుగుట
యటులుండ ఇంద్రవర్మ శాసనప్రశస్తియు, కును, ఇంద్రవర్మతరువాతివారికి త్రికలింగాధి
హస్తీవర్మశాసనప్రశస్తియు భేదించుట చిత్రము. పతి బిరుదము లేకపోవుటకును నడిమికాల
మఱియొకవిషయము - త్రికలింగాధిపతి బిరు మున సంభవించిన యేదో యవాంతరము

ఇంద్రవర్మప్రశస్తి: “భగవత్స్వకలభువనలలోత్పత్తిస్థితిప్రలయహేలోః పరమేశ్వరస్య సతతప్రణామావాప్త
పుణ్యసంచయప్రభావ నిరస్తా శేషదురితో గాంగామలకులగగనతల సహస్రశ్శ్రిః”; సామంతవర్మప్రశస్తి: “భగ
వత్స్వరాచరసురోః శకలశాంకశేఖరధరస్య స్థితుత్పత్తి ప్రలయహేలోః మహేంద్రాచల శిఖరనివాసినః శ్రీ
గోకర్ణేశ్వరస్వామినశ్చరణకమలారాధనావాప్త పుణ్యనిచయః గంగామలకులంబరేందుః.” దీనినిబట్టి యీ ఇంద్ర
వర్మ సామంతవర్మ, హస్తీవర్మలకు పూర్వులయిన తొలుతటి గాంగులలో నొకడను విషయమే స్రవపడగలదు.
ఈయంశమును శాసనకాలము బలపఱుచుచున్నది. ‘ప్రవర్ధమానసంవత్సర’ ప్రయోగమాత్రమున ఆకాల మతని
రాజ్యసంవత్సరము లనుటకు వీలులేదు. ‘ప్రవర్ధమాన’ పదముకూడ లేకుండ తమశాసనకాలమును వట్టి ‘సంవ
త్సర’ములలోనే తెలిపిన కలింగనగరగాంగులు కలరు (చూడుడు: అనంతవర్మనూనుడయిన దేవేంద్రవర్మ
శాసనము: “సంవత్సరశతద్వయే చతుష్పంచాసాభ్యధికే ౨౫౩”). శాసనాక్షరము లొక్కొక్కప్పుడు ౨౦౦ ల
సంవత్సరములవఱకు ఏవిధమయిన పరిణామమును పొందకుండుటకూడ కలదు. అట్లుగుటచేత ఇంద్రవర్మ శాసనా
క్షరములనుబట్టి అతడు గాంగశకము ౧౫౪ నాటివాడు, అనగా అతనిశాసనమున తెలిపినకాలమునకు ౧౨౦
యేండ్లకు తరువాతివాడని ఖండితముగ నిర్ణయించలేము. వేంగీ-కలింగతెలుగులిపి ప్రారంభకాలమున అంతత్యరిత
గతిని పరిణామమును చెందియుండలేదు. ఒకవేళ ఇంద్రవర్మ భిన్న గాంగశాఖవాడేయని వాదమున కంగీకరించినను
అతడు హస్తీవర్మకు పూర్వుడే కాని తరువాతివాడుమాత్రము కాదు. ఒకవేళ ఇంద్రవర్మయే కలింగమున గాంగ
రాజ్యమును స్థాపించిన మొదటిరా జయ్యేనేని, ౩౯ అతని రాజ్యసంవత్సరముగనే అంగీకరించినను అది గాంగశకము
౩౯ అగుట కేయాక్షేపణము నుండదు, సరిగా ఈశాసనము హస్తీవర్మకు ౪౦ ఏండ్లు పూర్వపుదిగనుక.

శ్రీ రాళ్లభండి సుబ్బారావుగారు మొదట ఈశాసనమును ప్రకటించినప్పుడు ఈశాసనలిపి ౯, ౧౦ శతా
బ్దలనాటి తెలుగులిపిని (అనగా చాళుక్య అమ్మరాజవిజయాదిత్యునినాటి శాసనములలిపి) బోలియున్నదని వ్రాసి
నారు! చూడుడు: “The alphabet is Telugu of the 9th or 10th C., A. D., and resem-
bles closely that of the Chalukyan Grants edited by me in Vol. 2, pt, 3 and 4 (Jour-
Andh. Hist. Res. Soc., Vol. III, p. 49.) (వారీ ౩, ౪ సంచికలలో ప్రకటించినది రెండవ అమ
రాజ విజయాదిత్యుని పాములవాకశాసనము). వారిట్లు వ్రాసినప్పు డేమనవలెను? సరే, సంవత్సరమును ౩౦౯ గ
చదివి, తరువాత ౩౯ గ ద్విశొన్నట్లే ఈ యభిప్రాయమునుకూడ సవరించుకొన్నారు లెండు (“The Charac-
ters employed in this inscription are boxheaded and may be said to belong to the
beginning of the 6th Century A. D — J. A. H. R. S, Vol. V, p. 272; Vol. VI, p.
71). ఒక్కవిషయతో శాసనము ౪౦౦ ల సంవత్సరములు పూర్వమునకు పోయినది!

కారణ మయియుండునని నా యభి
ప్రాయము.

ఇక ప్రశస్తిపరిణామమును జూతము.
పూర్వగాంగశాసన ప్రశస్తియందు గోచరించు
ముఖ్య విషయములు మూడు: (౧) రాజ
ధానీవర్ణనము, (౨) భగవంతుడగు గోకర్ణ
స్వామిప్రస్తావము, (౩) గాంగరాజ ప్రతా
పాదికవర్ణనము.

ఇంద్రవర్మకు తరువాతివాడుగ దెలియ
వచ్చిన హస్తివర్మశాసనము² నందలి ప్రశస్తి
యిది:

(౧) సర్వర్తురమణీయాత్ విజయకలింగ
నగరాత్

(౨) సకలభువననిర్మాణైకసూత్రధారస్య
భగవతో గోకర్ణస్వామి నశ్చరణ
కమలయుగలప్రణామాదపగతకలి
కలంకః

(౩) వినయనయసంపదామాధారఃస్వాసి
ధారాపరిస్పందాధిగత సకల కలిం
గాధి రాజ్యః చతురుదధితరం
గ మేఖలావనితలప్రవితతామల
యశాః అనేకసమరసంఖో భజనిత
జయశబ్దః గాంగామలకులప్రతిష్ఠః

ప్రతాపాతిశయాసమిత సమస్తసా
మంతచూడామణిప్రభా మంజరీ
పుంజరంజితచరణః మాతాపితృ
పాదానుధ్యాతః పరమమాహేశ్వ
రః శ్రీమహారాజో హస్తివర్మా.

ఈ ప్రశస్తియే యేవిధమయిన మార్పును
లేకుండ గాంగశకము ౮౦ నాటి హస్తివర్మ
శాసనమునందును,³ ౮౭, ౮౭, ౯౧ సంవ
త్సరములనాటి ఇంద్రవర్మ శాసనములందును⁴
గానవచ్చును. అటుతరువాతనుండి రాజధాని
నాసకమయినది (ఉదా: కళింగనగరవాస
కాత్, దంతపురవాసకాత్). సకల భువన
నిర్మాణైకసూత్రధారు డగు భగవంతుడు
గోకర్ణస్వామి మహేంద్రాచలామలశిఖర ప్రతి
ష్ఠితుడును, చరాచరగురువు నయ్యెను.
గాంగామలకులప్రతిష్ఠలు 'గాంగామలకుల
తిలకు'లయిరి. కొద్దిమార్పులతో, చతురుదధి
.....యశులు ప్రవితత చతురుదధిసలిల
తరంగమేఖలావనితలామలయశులును ప్రతా
పాతిశయ చరణులుతో అనేకసమరసం
ఘట్టవిజయజనితజయశబ్దప్రతాపానతసమస్త
సామంత.....చరణులునయిరి. ఈవిధమైన
మార్పులతోడి ప్రశస్తిపరిణామమును గాంగ
శకము ౧౨౮, ౧౩౭ ౧౪౪ సంవత్స

2. భారతి, హస్తివర్మ స్థలింగపత్రి శాసనము, చెప్టెంబరు, ౧౯౩౪.

3. ఆంధ్రపత్రిక, ఉగాడిసంచిక, ౧౯౨౦.

4. Ep. Ind., Vol. III, p. 127; Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. IV, p. 21;
Ind. Ant., Vol. VI, p. 131.

మార్గశిరమాసము]

రములనాటి ఇంద్రవర్మ శాసనములందు పొడగాంచ వచ్చును. ఒక్కటి - 'నయ వినయసంపదా మాధారః' అనునది యేకారణముననో ౧౨౮, ౧౩౨ సంవత్సరములనాటి శాసనములలో లుప్తమయినది. దీనికేమి కాని, గాంగశకము ౧౩౮ నాటి ఇంద్రవర్మ శాసనప్రశస్తి పైమూడు సంవత్సరములనాటి శాసనములందలిప్రశస్తికి భిన్నముగ నుండుట గమనింపదగిన విషయము. కనుడు :

(౧) జలధి జలతరంగకరపల్లవాలింగిత సకలకలింగావనితలతిలకాయమా నాత్ విజయకలింగనగరాత్

(౨) సకల భువన.....సూత్రధారస్య శకలశశాంకచూడామణే ర్మహా హిభోగఃపరికరస్యమహేంద్రచల శిఖరనివాసినో గోకర్ణస్వామినో నవరతప్రణామాద్విగతకలి కలంకః

(౩) సహజవినయాపాస్తారిషడ్వర్గోదయః శక్తిత్రయప్రకర్షావనత సమస్తసా మంతశిరోమకుటమణి ప్రభాపల్లవిత చరణాంభోజయుగళః స్వాధిగతా నేకవిద్యాకలాకలాప్రసాదావాప్త

ఆచార్యకః ప్రథితవిపులామలగాం గాన్వయాంబర శకలశరచ్చశాంకః మాతాపితృపాదాను ధ్యాతఃపరమ మాహేశ్వరః శ్రీమహారాజేంద్ర వర్మా.⁶

ప్రశస్తియందు దీవిధమయిన వ్యత్యాస మేల కలుగవలెనో తెలియరాకున్నది. ఈ ప్రశస్తి వ్యత్యాసమునకు దోడు తత్సూర్య శాసనములకు, దీనికి లిపివిషయమున గూడ భేదము కనబడుట విచిత్రము. అంతియకాదు, లేఖకోత్కీర్ణకులుకూడ-పైపట్టిక చూడుడు- ౧౩౨-వ గాంగశకమునాటి శాసనమునందలి వారికి భిన్నులు. దీనికి తరువాతి వయిన ౧౪౪, ౧౮౩ నాటి శాసనముల లిపి మరల నీ ౧౩౮ కి పూర్వపు శాసనముల లిపివలెనే యుండుటయు, లేఖకోత్కీర్ణకులు తత్సూర్యపు శాసనములయందు, నీ రెండిటియందునొక్క-రే యగుటయు గమనింపదగిన విషయములు. మిగిలిన శాసనముల లిపి యొప్పిన కాలము నకే ఈ ౧౩౮-వ సంవత్సరపు శాసనలిపి కూడ సరిపోవుచున్నను ఈ వ్యత్యాసములు సంభవించుటకు దగిన హేతువు లుండియుండ వలెను?

5. Ind. Ant., Vol XIII, p. 120; Ep. Ind., Vol. XIV, p. 360; Ep. Ind., Vol. XVIII, p. 307.

6. Ind. Ant., Vol. XIII, p. 122.

7. కాని యీ శాసనప్రశస్తియందు స్వేతకగాంగరాజప్రశస్తిచ్చాయలు కనబడుచుండుటచేత ఒకవేళ ఈ యింద్రవర్మ స్వేతకగాంగశాఖలోనివాడనియు, ప్రాయికముగ నితడు, కలింగనగరముపయి దాడి వెడలివచ్చి దానిని వశపఱచుకొని, కలింగనగరపు దానార్జవహూనుడగు ఇంద్రవర్మను తఱచుకొట్టియుండుననియు సూహించుట కవకాశము కలదు. కాని యీ యింద్రవర్మ నిజరాజధానియగు కలింగనగరమును మరల కీఘ్రకాలముననే యధీనము కావించుకొనె ననుట కాలని గాంగశకము ౧౪౪-వ సంవత్సరపు శాసనమే ప్రమాణము.

ఇక గాంగళకము ౧౮౩ నాటి శాసన ప్రశస్తిలో కొంచెముమాట్టుకలిగినది. ఎట్లన, గోకర్ణస్వామి ఇప్పటికిని 'చరణకమల యుగలు' జేకాని 'నయవినయ సంపద' లకు మాత్రమే యాధారులయిన గాంగులు పూర్వముకన్నడు వారిరాజ్యమిపు బలపడగా 'నయవినయశౌర్యదార్య సత్య త్యాగ సంపదల' 'కాధారభూతు' లయిరి. ఇపుడు వారు 'ప్రతాపావనత సమస్త సామంతు'లే కాదు, 'సామంతచక్రులు' నయిరి. వారికిపుడు సకల కలింగాధిరాజ్యము 'స్వాసిధారా పరిస్పందాధి గతము' కాదు, 'నిజనిత్రీంశధారోపార్జితము'. కలింగనగర మిపుడు 'సర్వర్తుసుఖరమణీయ' మే కాక, 'సకలవసుమతీతిలకాయమానమును', 'విజయవంతము'నుగూడ అయినది. ఈవిధమయిన మార్పులతో గూడిన ప్రశస్తి ౧౮౩, ౧౮౪ సంవత్సరములనాటి గుణార్ణవ స్థూనుడగు దేవేంద్రవర్మ శాసనములలో గన్పట్టును. ౧౯గి నాటి యతని శాసనము ప్రశస్తియందు పైమార్పుల నాదరించుటయే కాక 'నయవినయాదిసంపద'లకు 'దయా దానదాక్షిణ్యము'లనుగూడ జేర్చినది. ప్రశస్తి యం దీవిధమున నూతనముగ జేరుచువచ్చిన పదసముదాయము — ఆపదములు తరుపాతి శాసనములయందు వాడబడిన నేమి, వాడ

బడకపోయిన నేమి — పరిణామమును నిశ్చయించి, రాజుల పూర్వ, పరక్రమమును నిర్ణయింప గీలకముకదా!

గాంగళకము ౧౯గి - వ సంవత్సరము నాటినుండియే కలింగగాంగ శాసనలిపియందు మార్పు చూపట్టును. ౧౯గి నాటి శాసనమునందలి యక్షరములు తత్పూర్వపుశాసనాక్షరముల కించుక భిన్నములయి కుటిల రూపము నందినవి.

గాంగళకము ౨౦౪ నాటి అనంతవర్మ శాసనప్రశస్తి¹⁰ ౧౮౩, ౧౯గి సంవత్సరముల నాటి శాసనముల ప్రశస్తివలె విపులవిశేషణ పద సంకలితము కాకపోయినను దానికి భిన్న మయినదిమాత్రము కాదు. పూర్వశాసన ప్రశస్తులలోని కొన్నికొన్ని విశేషణ సమాసాదులు జారిపోయినవన్నమాటకాని క్రొత్త పదములుమాత్ర మేవియు జేరలేదు. అందు వలన నిది యీకాలపుది కాదేమో అను శంకకుగాని, యీ అనంతవర్మ ౧౯గి నాటి దేవేంద్రవర్మకొడు కగునో కాదో యన్న సందియమునకుగాని తావులేదు. లిపినిబట్టి చూచినను ఇది ౧౯గి నాటి దేవేంద్రవర్మ శాసనమునకు దరువాతిదిగను, ౨౨౧ నాటి నందవర్మశాసనమునకు¹¹ చేరికగలిగినకాన వచ్చును.

8. Ep. Ind., Vol III, p. 130 ff; Jour. Andh Hist. Res. Soc., Vol. II, p. 272 ff; Cp. no. 1 of 1920-21.

9. Ep. Ind., Vol. XIII, p. 212 ff.

10. Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. II, p. 272 ff; Cp. no. 2 of 1920-21.

11. Ibid, Vol. II, p. 185 ff; భారతి, సం. ౫, సం. 3.

మార్గశీరమాసము]

గాంగశాసనములలో ౨౨౧-వ సంవత్సరము మరల నొక పరిణామఘట్టము. ఇంత నటకు సర్వర్తునుఖరమణీయమును, విజయ వంతమును, మొదట కలింగావనితలతిల కాచూమాసమును, పిదప సకలననుమతీతిల కాయమాసమును అయిన కళింగనగర మిపుడు గాంగరాజ్యము స్థిరప్రతిస్థితమయి, వారి రాజ్యవైభవము లతిశయించుటతో 'అమరపురానుకారిణి' యైనది. భగవంతు డగు గోకర్ణస్వామికిని 'శశాంకచూడామణి' లభించినది. ఇంతటినుంచి గాంగు లపుడపుడు 'గాంగామ కులోద్భవులే' కాక, 'గాంగా మలకులతిలకోద్భవులు'కూడ సగుచువచ్చిరి; 'నయవినయదయాదానదాక్షిణ్య శౌర్యా దార్య సత్యత్యాగగుణసంపదలు' వారి నిక విడువలేదు.

గాంగశకము ౨౨౧-వ సంవత్సరమున నుండి ఒక శాసనమునందలి యక్షరములు పెద్దవిగను, వేటొక శాసనమునందలివి చిన్న విగను, ఇంకొక శాసనమునందలివి పొంకము గను, మఱియొక శాసనమునందలివి కొంకిరి గను ఉండిన నుండవచ్చును గాని ఒక వంద సంవత్సరములపాటు లిపి మాత్రము ఎక్కువ గొప్పమార్పు కనబడునంతగ పరిణామమును జెందియుండలేదు — అట్లని మార్చే చెందలే దనికాదు. ఈ కాలపువే దేవేంద్రవర్మ

శ్రీకాకుళము¹², దేవేంద్రవర్మ బెంగుభూరి¹³ శాసనములు. రెండిటిలోను రాజుపే రొక్కటియేయైనను తండ్రుల పేరులు వేరు; మొదటి శాసనపు దేవేంద్రవర్మ తండ్రి అర్జునవర్మ;¹⁴ రెండవ శాసనపు దేవేంద్రవర్మతండ్రిరాజేంద్ర వర్మ. ఈ రెండు శాసనములలో ప్రశస్తి యందు తత్పూర్వశాసనప్రయుక్తములయిన విశేషణపదసమాసాదులు చాల లేకపోయినను 'గోకర్ణస్వామిన శ్చరణ కమలారాధ నైకతత్పరః' అను క్రొత్తవిశేషము కలదు. అంతియగాక యిందు 'గాంగచరణ యుగల' మునకు 'వర'త్వ మబ్బినది. కాని శ్రీకాకుళముశాసనమున గాని, అంతకు పూర్వపు శాసనములయందుగాని గాంగరాజులకు లేని 'కుశల'త్వము బెంగుభూరిశాసనమున దేవేంద్రవర్మకు లభించుట గమనింపదగిన విషయము. ఈ శాసనములు రెండిటిలోను గూడ గాంగశకవర్షములు లేకపోవుటవలన ప్రశస్తి ననుసరించియు, లిపి లేఖకో స్క్రిప్టుక నామముల ననుసరించియు వాటి స్థానమును నిర్ణయింపవలసి యుండును.

౨౨౧నాటి శాసనప్రశస్తియందువలె నీ రెంటియందు గాంగరాజగుణాభివర్ణనము కానరాకపోవుటచేత నివి యాశాసనమునకు పూర్వపు వగునేమో యనుశంక కలుగ వచ్చును కాని యాశాసనమునలేని నూతన

12. Ibid, Vol. VI I, p. 192 ff; Cp no. 7 of 1918-19.

13. Ep. Carn, Vol. IX, Bn. 140.

14. గౌతమీయ శాసనశాసనా రీనామమును తప్పగ రాజేంద్రవర్మయని చదివినది.

విశేషము లిందుండుటచేత నివి దానికి తరువాతివేయని నాయుద్దేశము. ౨౨౧-వవత్సరపు శాసనమునకు దరువాత గాంగశకము నిచ్చిన మొదటిశాసనము ౨౫౪నాటి దేవేంద్రవర్మది ¹⁵. ఈ దేవేంద్రవర్మ గోకర్ణచరణకమలారాధనతత్పరుడు కాకపోయినను 'కుశలి' యే. ఇతడే కాదు, ఇంతటినుండి గాంగభూపాలు రెల్లరును గుశలులే. అందువలన 'కుశల' రహితమయిన శ్రీ కాకుళశాసనము ౨౨౧ నాటి శాసనమునకు తరువాతిదియై, ౨౫౪ నాటి శాసనమునకు పూర్వపుదియనన్నది ధ్రువము. ఇక దేవేంద్రవర్మ బెంగుభూరిశాసనము ౨౫౪ నాటి శాసనమునకు తరువాతికి గొనిపోవలెనా, ముందుంచవలెనాయనునది ప్రశ్న.

ప్రశస్తియందు నూతనముగ జేరిన క్రొత్తపదములనుబట్టి శాసనపూర్వ, షరత్వములు నిర్ణయింపమన్న నీ బెంగుభూరిశాసనమున 'కుశలీ' పదముతక్కు క్రొత్త దేదియై లేదు. ఈపదము ౨౫౪ నాటి దేవేంద్రవర్మ శాసనమునందును ఉండుటచేత ఈదేవేంద్రవర్మ కాదేవేంద్రవర్మ పూర్వుడా, తరువాతివాడా యని యాలోచింపవలెను. ప్రశస్తి ననుసరించి కాక లేఖకోత్కీర్ణకనామముల ననుసరించి చూచినను ఈప్రశ్న పరిష్కారము కాదు. ఏలయన, దేవేంద్రవర్మ శ్రీ కాకుళ శాసనపు లేఖకోత్కీర్ణకులు సర్వచంద్ర శ్రీ సామంత, శ్రీసామంతఖండిమల్లులే రాజేంద్రవర్మకొడుకు దేవేంద్రవర్మయొక్క గాంగశకము ౩౧౦ నాటి శాసనమునకును ¹⁶ లేఖకోత్కీర్ణకులు. రాజేంద్రవర్మకొడుకు దేవేంద్రవర్మయొక్కయు, గాంగశకము ౨౫౪ నాటి అనంతవర్మకొడుకు దేవేంద్రవర్మయొక్కయు శాసనములందు ఉత్కీర్ణకుడుగ గానవచ్చు శ్రీ ఖండవిలి, ఖండిశ్రీసామంతులును ఖండిమల్లుడు నొక్కరేయని నాయుద్దేశము. లేఖకోత్కీర్ణకు లిట్లు ఒక్కరుగనే కనబడుట వలన పూర్వోక్త శాసనదాత రెల్లగు చాల దగ్గఱసంబంధము కలవారనిమాత్రమే నిర్ణయింపగలముకాని అంత కెక్కువగ వారి పూర్వ, షరత్వములను నిర్ణయింపజాలము. లిపినిబట్టి చూచినచో స్థూలముగ శాసనమీ శతాబ్దికి, లేక యీ కాలమునకు జేరినదనగలము కాని, దాని ముందు వెనుకలను నిర్ధారింపలేము. ఇక మిగిలి తోడ్పడినచో ఆయాశాసనదాతల జనకనామసామ్యమొక్కటే తోడ్పడునది. ఈసామ్యము ననుసరించియే గాంగశకము ౩౧౦ నాటి దేవేంద్రవర్మయు, బెంగుభూరిశాసనపు దేవేంద్రవర్మయు నొక్కరే యగుదురని తేలుచున్నది. కావున బెంగుభూరి శాసనపు దేవేంద్రవర్మపై గాంగశాసన షట్టికయందు గాంగశకము ౩౦౪ నాటి అనంతవర్మకుదరువాత జూపబడినాడు.

15. Ind. Ant., Vol. XVIII, p. 143 ff.

16. Ep. Ind., Vol. XVIII, p. 311 ff.

గాంగశకము అగ్రనాటి అనంతవర్మ సూనుడగు దేవేంద్రవర్మకాలమున నుండి గాంగధరణీధవులు 'ధ్వస్తారాతికులాలలు' లైరి. ఈవిశేష మొక్కటియే యీశాసన ప్రశస్తియందు నూతనముగ బొడకట్టినది. ఈ ప్రశస్తినే అగ్రనాటినుండి గాంగనృపతు లొకవందసంవత్సరములపాటు తమశాసనము లయందు వాడుకచేయుచువచ్చిరి. ఈవందసం వత్సరములకాలములో ప్రశస్తియందు వచ్చిన చేర్పు 'సితకుముదకుం దేంద్వవదాతయశు'లను విశేషణ వాక్యమొక్కటే. ఇదిమొదట గాంగ శకము 30 రనాటి రాజేంద్రవర్మతనయు డగు అనంతవర్మదేవుశాసనమునను¹⁷, గాంగశకము 346 నాటి దేవేంద్రవర్మ తనయుడగు సత్య వర్మశాసనమునను కనబడును. ఈ విశేషణ వాక్యము 'సితకుముదకుం దేంద్వవదాతదిగ్దేశ వినిర్గతయశు'లనురూపమునను (గాంగశకము 300 నాటిశాసనము, వజ్రహస్తదేవు శాస

నము¹⁸), 'సితకుముదకుం దేంద్వవదాతవినిర్గత యశు'లను రూపమునను (దేవేంద్రవర్మ కొడుకు అనంతవర్మ శాసనము) అగ్ర కు తరువాతిగాంగశాసనములయందు కానవచ్చు చున్నది.

గాంగశకము అగ్ర మొదలు 3౯2 వఱకు గల శాసనములలో ఇదివఱకు తెలిసిన వానికంటె ప్రశస్తివిశేషము లేవియు లేవు. గాంగశకకాలమును దెలుపని రెండు శాసన ములు - (౧) దేవేంద్రవర్మ తనయు డయిన అనంతవర్మదేవు, (౨) వజ్రహస్తదేవులవి - ఈ కాలమునాటివి. ఈ రెండుశాసనములయందలి ప్రశస్తులునుగూడ గాంగశకము 300 నాటి శాసనప్రశస్తివలె పరిణతి చెందినవే. అందు వలన వీటిని 300కి బిడప నెక్కడ బెట్టినను పెట్టవచ్చును. ఇంతకన్న వీటి స్థానమును సూక్ష్మముగను, నికరముగను నిర్ణయించుట కవకాశములేదు. ఇక లిపినిబట్టి చూచినచో,

17. Ibid, Vol. III, p. 17 ff.

శ్రీరాళ్లభండి సుబ్బారావుగారు ఈయనంతవర్మదేవుని గాంగశకము అగ్ర నాటి శాసన మింకొకటి బయలుపడినట్లు వ్రాయుచున్నారు (చూడుడు: కలింగసంచిక, పుట. ౫౧౭; J. A. H. R. S., Vol. VI, p. 196). ఈ శాసనమును గౌనరెంటుశాసనశాఖవారు తమ ౧౯౧౮-వ, ౧౯౨౪-వ సంవత్సరముల నివేదికలలో వరుసగా ౧33-౧33౮, ౯౭-౯౮ పుటలలో విమర్శించినట్లు శ్రీసుబ్బారావుగారు వ్రాసినారు కాని ఆనివేదికల యందలి యాపుటలలో ఎంతచెదకినను అగ్ర-వ గాంగ శకమునాటిశాసనము దొరకలేదు.

శ్రీ సుబ్బారావుగారు కలింగసంచికలో రాజేంద్రవర్మకొడుకు అనంతవర్మ. (గాంగశకము. 30౪, (?) అగ్ర నాటివాడు)ను గుతించి వ్రాయుసందర్భమున దివిలమునుజించి తెలిసినవిషయము లన్నియు శ్రీ గొబ్బూరి వేంకటానందరాఘవరావుగారు తమ 'కలింగము, ఎలమంచిలి' ఆను వ్యాసమున దలిపినవే; ఎక్కువగ దలిపినది దండిమహాకవి 'కొంతకాల మాతని (జయసింహుని) యాస్థానకవీశ్వరు' డన్న విషయము. కాని వారు దీనికి ప్రమాణము నిచ్చియుండలేదు!

18. Ep. Ind., Vol. III, p. 220.

నాగరి, తెలుగువర్ణసంకరము దేవేంద్రవర్మ కొడుకు సత్యవర్మ శాసనమున నెక్కువ. దేవేంద్రవర్మకొడుకు అనంతవర్మదేవు, వజ్రహస్తదేవుల శాసనములయందును ఈ నాగరాక్షరాధిక్యము కనబడుచుండుటచేతను, పూర్వోక్తప్రశస్తిపరిణామాధారమునను పై పట్టికయందు అనంతవర్మదేవు, వజ్రహస్తయు క్షగిరి నాటి దేవేంద్రవర్మ కుమారుడయిన సత్యవర్మకు విదప జూపబడినారు.

ఇక నిచ్చట నాలోచింపవలసినది అనంత వర్మదేవుకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ శాసన

మొకటి కలదు. ఇతని శాసనము¹⁹ 'ఏక పంచాశత్*' నాటిది; కాని దీనిని వ్యాఖ్యా సమేతముగ బ్రకటించిన స్టీటుదొరగారు లిపి రీతినిబట్టియు, రాజనామసామ్యమునుబట్టియు అగిర నాటి దేవేంద్రవర్మయు, నితడు నొక్కరే యగుదురనియు, శాసనకాలము అగిరి అనుటకు గిరి అని పొరపాటున తప్పు వ్రాయబడిన దనియు వ్రాసిరి²⁰. కాని స్టీటు దొరగారు వ్రాసినట్లు అగిరి కూడ కాదని, కిర అగునని నాయభిప్రాయము. శాసన కాలము తప్పుగ వ్రాయబడిన దనుటకు

19. Ind. Ant., Vol. XIII, p. 273 ff.

20. Ibid, p. 274.

కాని శ్రీమద్భూరావుగారుమాత్రము శాసనకాలము తప్పును స్టీటుదొరగారినిర్ణయము సంగీకరింపరు. వారి మతమున నిది గాంగళకము ౫౧ నాటిదనే! ఈదేవేంద్రవర్మ గాంగళకము ౩౯ నాటి ఇంద్రవర్మకు డరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాడేకాక అతనికుమారుడుహడనట!! (చూడుడు: కలింగసంచిక, పుట. ౫౦౦; J. A. H. R. S., Vol. VI, pp. 73-74.) వా రట్లుహించుటకు గలకారణము లివి: "(ఈ) శాసనమును ప్రక టించిన డాక్టరు స్టీటు అక్షరముల పోలికలనుబట్టియు, గాం. శ. సం. ౨౫౪ లో ఒక దేవేంద్రవర్మ యుండుటం బట్టియు ఈదేవేంద్రవర్మహడ ఆకాలపువాడే యని యూహించెను. కాని లిపిపరిశీలన బాగుగా చేయగా అది బహుప్రాచీనతమమయినదని తేలుచున్నది. మరియు ఈశాసనముమాడ సంప్రభంజనవర్మ క్రీ. శ. ౫ - వ శతాబ్ది (ప్రారంభము) శాసనముతోపాటు దొరకుటవల్లను, శాసనమున అక్షరములతో గాం. శ. ౫౧ అని వ్రాయబడుట చేతను ఇది ఆకాలపుదేకాని దరిమిలాది కానేరదు."

"On Paleographical and Synchronistic grounds, the learned Scholar (Fleet) identified this king with his name sake successor who ruled in 254 G. E. but since this grant was found along with others of very early date and since the date of the grant is given clearly in words and since the alphabet of this grant is archaic Telugu of about the middle of the 6th Century A. D. it is not correct to identify the donor of this grant with his name sake successor who lived two centuries after him."

ఏమి టీతర్కము? గాంగళకము ౩౯ నాటి ఇంద్రవర్మశాసనలిపిని మొదట పదవశతాబ్దినాటి దన్నారు! దేవేంద్రవర్మ శాసనలిపిని ఆవశతాబ్దినాటి దన్నారు!! ఈ రెండుశాసనములందలిలిపిని — శాసనలిపిని తెలిసిన వారే కానక్కరలేదు — గుర్తుతో పరిశీలించినవారయినను అట్లనబోరు. ఇట్టివ్రాతలు పత్రికప్రతిష్ఠకాక వ్యాసకర్త ప్రతిష్ఠకును భంగమును చెచ్చునవి.

నందియములేదు. అట్లయిన నీదేవేంద్రవర్మ నిష్పతివాడని విచారించుటలో స్థిటుగా రని నట్లు కేవలము లిపిరీతి, నామసామ్యములే కాక ప్రశస్తికూడ నెక్కువగ తోడ్పడునని, ప్రశస్తిపరిణామ మితరనంశముల విషయమున నెటులున్నను ఈ కలింగగాంగులవిషయ మునమాత్ర ముపేక్షింపరానిప్రమాణ మని ఇంతవఱకు జేసిన చర్చననుసరించియే తెలియుచున్నది. ఈ శాసనప్రశస్తియందు కలింగనగరము 'అమర పురానుకారిణి' యనియు, గోకర్ణస్వామి 'శశాంకచూడామణి' యనియు నభివర్ణింపబడుటచేత నిది గాంగ శకము ౨౨౦కి పూర్వపుది కానేరదు. శాసనదాత 'కుళిలి' యగుటచేత ౨౨౦-కి తరువాతిదికూడదు. 'సితకుము దకుందేంద్ర వదాతయశ'త్వముచేత నిది ౨గిర కు తరువాతి దనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఇక నీ'సిత ...యశ'త్వము ౩౦౪ నాటి శాసనమునం దుండుటచేత నిది దానికి పూర్వపుది కాని, తరువాతిది కాని కావలెను. ఇది ౨గిర నాటి శాసనమునకు తరువాతి దనుటకు ఈపైనిపేర్కొనినవాని నన్నిటిని మించినది వేటొకప్రమాణము కలదు. అది శాసనకాలపరిభాష. మన కింతవఱకు దొరకిన ఇంద్రవర్మ మొదటి

శాసనకాలము 'ప్రవర్ధమాన సం. ౩౯' అని తెలుపబడినది. మనకు దొరకిన తరువాతి శాసనమగు హస్తివర్మ నర్సింగపల్లిశాసనమున ఈ కాలమే 'ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవత్సరాః ఏకోనాశ్శీతి' యని పేర్కొనబడినది. గాంగశక ము౨గిరవఱకు గలహస్తివర్మతరువాతిగాంగ నృపాలురెల్లరు నతనినే అనుసరించి తమ శాసనకాలమును 'ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరము'లలో దెలుపుచువచ్చిరి. ఈ శకకాల పరిభాష ౨గిర కు తరువాతనుండి మారిపోయినది. మన దేవేంద్రవర్మ తన శాసనకాలమును 'గాంగేయవంశప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవత్సర మేకపంచాశత్*' అని తెలుపుట వలన నితడు ౨గిర నాటివాడు కాడుకదా, ౨గిరనాటివాడుకూడ కాదని స్పష్టపడుచున్నది. 'గాంగేయవంశప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరము' లనుకాలపరిభాష గాంగశక ము ౩౦౪నాటినుండి యారంభము. అందు వలన మన దేవేంద్రవర్మ నిజముగా గాంగ శకము ౩౦౦లకు తరువాతివాడు, అనగా ౩౦౪నాటి శాసనదాతత్వండ్రితరమువాడు కాని, శాసనదాతతరువాతితరమువాడు కాని అగును. ౩౦౪నాటి శాసనము రాజేంద్రవర్మ కొడుకులనంతవర్మది. ౩౪౨నాటిశాసనము²¹

21. Cp. No. 13 of 1917-18.

ఇది యంతవఱ కెక్కడను ప్రకటితమయినట్లు కావరాదు. కాని క్రిమబ్బాపుగా 82 బీహార్ అండ్ బిస్నా రీసర్చిపత్రికలో (Vol. XII, p. 101) ప్రకటితమయినట్లు వ్రాసిరి (చూడుడు: J.A.H.R.S., Vol. VI, p. 197, foot note, no. 45). ఈశాసన మాసంపుటము నెన్నిమారులు తిరుగవేసినను నాకంటబడలేదు. ఇట్లు తప్పుప్రమాణము లిచ్చుచున్నచో నేమిగతి? కలింగసంచికలోమాడ (పుట. ౫౨౨) ఈ తప్పుప్రమాణమునే యిచ్చినారు!

అనంతవర్మకొడుకు రాజేంద్రవర్మది. ఈ రాజేంద్రవర్మతండ్రి 30రనాటి అనంతవర్మ యే యునుచో — గాంగళకవత్సరములు క్రమముగా వచ్చుటవలనను, 30రకు, 30౨ కు నడుమ నెక్కువ యంతరము లేనందు వలనను — అట్లనుట కవకాశము కలదు — దేవేంద్రవర్మ 30ర కు తరువాత గా., 30౨ కు తరువాతగాని రావలసియుండును. ‘ఏకపంచాశత్*]’ అని శాసనము నందే యుండుటచేత అతడు వ్రాయక ముగ 30గెనాటివాడు కావలెను. అట్లే యును నచో దేవేంద్రవర్మ, సత్యవర్మ²² లిరువురి శాసనములు నొక్క యేటి వగుటయేకాక ఇరువురునుగూడ నాయేటసంభవించినసూర్య గ్రహణము నిమిత్తముననే దానము చేసిన వారగుచున్నారు. ఆ యేట రెండు సూర్యగ్రహణములున్నవని, అందు మొదటి సూర్యగ్రహణమునిమిత్తమున దేవేంద్రవర్మయు, రెండవ సూర్యగ్రహణమునిమిత్తమున సత్యవర్మ యు దానము చేసియుందురని చెప్పి యా యనందర్భమును తొలగించుకొనవలసియుండును. అట్లుకాక యిచ్చిన శకకాలమును ‘గాంగేయవంశవర్ధమానసంవత్సర [శతత్రయ*]మేక(కో) [న*] పంచాశ [త్*]’

22. Ind. Ant., Vol. XIV. p. 10.

శ్రీసుబ్బారావుగారు ఈసత్యవర్మసహాక గాంగళకము ౫౦ నాటి వానినే చేసినారు! (గూడుడు: “Since the date of the king's grant is stated in words to be G. E. 51, ‘Gangeya-vamsa Samvatsara Satana mekapanchasat’ Dr. Fleet's theory that it should be read as 351 G. E. cannot be accepted especially in view of the fact that the inscription contains several grantha and prakrit words of archaic type” — J. A. H. R. S., Vol. VI. p. 77; “దేవేంద్రవర్మ, సత్యవర్మలశాసనములలో ఏకపంచాశత్*) అని అక్షరములతో కేదీ లిప్య బసినను, డాక్టరు ఫ్లీటు మొదలగువారు వాటిని గాం. సం. లు ౨౫౦ అనియు, 3౫౦ అనియు చదువవలెనని వ్రాయుట సమంజసముగా లేదు” — కళింగసంచిక, పుట. ౫౦౦). తెలుగున వ్రాసినదానికంటె ఇంగ్లీషున పత్రికలో ప్రకటించినది మరి అసందర్భముగా నున్నది: ఇంతవఱకు గ్రంథాక్షరములను ఎఱుగుదుము కాని ‘గ్రంథ’ పదముల నెఱుగము. ఎక్కడి వివి? ‘గ్రంథాక్షరము’లకే యిట్లు వ్రాసిరికాబోలు. గ్రంథాక్షరములు పసినందున తెలుగుదేశశాసనము పురాతనమయినదట! సంస్కృతగ్రంథములు వ్రాయుటకు తమిళు లుపయోగించులికికి గ్రంథ లిపి యని పేరు. తమిళులతోడి సంస్కర్తము హెచ్చిన చాలితరువృత్తికాలమున గాని కళింగశాసనములం దీయక్షరములు పడుట కవకాశములే దన్నది అందఱు నంగీకరించుమాట. అట్టిది అవి కనబసినవి గనుకనే శాసనము పురాతనమైనదని శ్రీసుబ్బారావుగారు రనుచున్నారు!

ఎస్. గ్రాఫీయా ఇండికా, ౫ - వ సంపుటమునం దిచ్చిన శాసనానుబంధమున కీల్ హారర్ పంకితుడుహాడ ఈశాసనకాలము 3౫౦ గనే తెలిసినాడు (సంఖ్య, ౬౮౪). అది చూచినయెడల శ్రీసుబ్బారావుగారు రట్లు వ్రాసి యుండరు. దానినే కాదు శాసనప్రతిబింబములనుగూడ వారు చూచినట్లు తోచదు. ఏలయన శాసనమున శాసన కాల మిట్లు తెలుపబడినది ‘గాజ్డేయబమ్మ సంబధరశతత్రయైక పంచాశత్’ అని. ఫ్లీటుదొరగారి యపహాసమును ఇండికాశాసనానుబంధమున కీల్ హారర్ దొర సవరించినాడు.

అని యిచ్చుక సవరణకానించినచో అది 3౮-వ సంవత్సరమయి పైనినుడివిన యసం దర్భమున కవతాశమే లేకపోవును. అందువల న దేవేంద్రవర్మ గాంగశకము 3౮నాటి వాడుకాని, పైరీతిని సమన్వయించుకొను నెడల 3౯నాటి వాడుకాని కావలెను.

ఈనిర్ణయమునకు లిపి సాధకమేగాని బాధకముకాదు. గాంగశకము ౨౨, ౨౩ నాటి శాసనములలోవలెనే యిందును నాగ రివర్ణము లచ్చటచ్చట సకృతుగ (చూడుడు: 'అమరపురానుకారిణి', 'అత్రస్తీమాలింగాని' అన్నవానిలోని 'అ', 'సచరాచరగురో', 'భగవతో' అన్నవానిలోని 'గ' మొదలగు వర్ణములు నాగరలిపిని) నుండుటచేత నిది వీని పొడ యేమాత్రమును గానరాని గాంగశక ము ౪౧ నాటిది కాదని నిర్ధారణ మగుచున్నది. ఇక సత్తరకుటిలత్వమును పరికించినచో నది ౧౯౫నాటి శాసనమున సూచనగ గని పించినను మఱియొక యటువదేండ్లకు బిడప, అనగా ౨౫నాటి శాసనమున మఱింత పొట మరించి, ఇంకొక యేబదియేండ్లకు, అనగా 3౧౦ నాటి శాసనమున బాగుగ ప్రస్ఫుట మయినది. ౨౫ నాటి శాసనాక్షరములకు

3౧౦ నాటి శాసనాక్షరములకు భేదము బాగుగ గోచరించును. ఈమార్పు అనంతవ ర్మకొడుకు దేవేంద్రవర్మ (3౮ లేక 3౯౧ నాటిదని తెల్పిన) యీశాసనమున మఱింత పరిశుద్ధమనది. ఈశాసనమునందలి 'క', 'ఖ' 'చ' 'జ', 'ణ', 'త', 'ధ', 'ర', 'శ' వర్ణము లు ౨౫నాటి శాసనమునందుకంటె చిత్తా సమును పొందుటచేత అక్షరపరిణామ మా శాసనమునందుకంటె దీనియం దెక్కువగ చూపట్టును.

ఇటుతరువాతదొరకిన గాంగశాసనము²³ గాంగశకము 3౯౨ నాటి దేవేంద్రవర్మది. ఈశాసనముతయు నాగరిలిపిలోనే వ్రాయబ డినది. గాంగపరిపాలనము కళింగమున నారం భమయినతరువాత రమారమి నాలుగువం దల సంవత్సరములకు శాసనలిపిగ తెలుగు అం తరించి, నాగరి దానిస్థాన మాక్రమించినది. లిపిలోవలెనే ప్రశస్తియందును మార్పు కలిగి నది. ఈశాసనమునాటికి కళింగనగరము 'అమరపురానుకారిణి' యేకాక 'అనేకదేవ కులకులము'ను, 'ఆకల్పాంతసంకల్పితానల్ప జనసంపత్సంశోభిత మహామహిమము' నయి నది²⁴. గోకర్ణస్వామి ప్రసిద్ధసిద్ధతాపసాధ్యాస్తి

23. Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. II, p. 146 ff.

24. ఈశాసనప్రశస్తిపాతము బ్రహ్మశ్రీ కర్తి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారి దిచ్చినదే శ్రీ సుబ్బారావుగారు నిచ్చినారు. శాసనప్రతిబింబములను చదివిచూడగా ప్రకటితమయిన శాసనపాతమున ప్రమాదము లున్నట్లు లోచి నది. పైనిచ్చిన ప్రశస్తిపాతము ప్రతిబింబమునుబట్టి చదివి నే నేర్పలుచుకొన్నది. ఈశాసనమునం దిచ్చిన వంశానుక్రమ వివరణమునగూడ శ్రీ సుబ్బారావుగారు శ్రీ శాస్త్రిగారి త్రోవనే అనుసరించిరి. నేను ఆక్రమము సంకీర్తించజాలను. శాసనము భూవేంద్రవర్మనూనుడు దేవేంద్రవర్మదే. ౧౪, ౧౫, ౧౬ పంక్తులలో నిచ్చిన

తకందరోదరమహేంద్రగిరిశిఖర శేఖరుడును, 'త్రిభువనమహాప్రాసాదనిర్మాణైక సూత్రధారుడు' నయ్యెను. గాంగులు, గాంగకులమాడా మణు'లేకాక 'స్ఫుర్జన్నిజ భుజవ్రజ భ్రాజిత నకల కలింగాధిరాజ్యలు' 'మందానిలవేల కులకల్లోలజలనిమేఖలాలనితలముల యశు' లునయినపుడిక 'ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సర'మునే పేర్కొనిననేమిగాక ?

దీనికి పిదప గాంగశకము నిచ్చిన శాసనములు రెండే దొరకినవి: ఒకటి ౧౨౦ నాటి అనంతవర్మతనయుడయిన దేవేంద్రవర్మది²⁵; రెండవది ౧౨౩ నాటిమధుకామార్ణవదేవుది²⁶. ౧౨౦నాటి దేవేంద్రవర్మకాలమున కళింగనగరము అందఱకు 'సుఖరమఃసేయ'మేకాక 'సుధాధవల ప్రాసాదమాలానిరతలలితలాస్య'మును, 'దుర్దండపండితనకలాలంకృత'ము నయినది. గోకర్ణస్వామికి వట్టి 'మహేంద్రద్రాచలమలశిఖర'ముననేకాక 'కనకశిఖర'మున 'ప్రతిష్ఠ' కలిగినది; ఎంతటిభాగ్యశ్లోకము ననుసరించి తెలియవచ్చువంశానుక్రమ మిది: వశ్ర; అతనికొడుకు మారసింహుడు; అతనికొడుకు దేవేంద్రవర్మ.

ఈవిధమయిన వంశానుక్రమము నిచ్చుటకే యవకాశ మున్నదికాని వారధముచేసినవిధమున నిచ్చుటకు వీలు కాన్పింపదు. దీని ననుసరించిచూచినచో మారసింహునికే భూపేంద్రవర్మ యను నామాంతర మున్నట్లు చెప్పవలెను. అనంతవర్మ, దేవేంద్రవర్మ, భూపేంద్రవర్మ లేక రాజేంద్రవర్మ నామములు రాజుల బిరుదుములే కాని అసలుపేరులు కావు. భూపేంద్రవర్మ యనునది బిరుదుమని, మారసింహు డనునది రాజయొక్క అసలు పేరని నా యభిప్రాయము.

25. Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. III, p. 171 ff.

26. Ibid, Vol. VIII p. 168 ff; Jour. Bi Or. Res. Soc., Vol. XVIII, p. 272 ff.

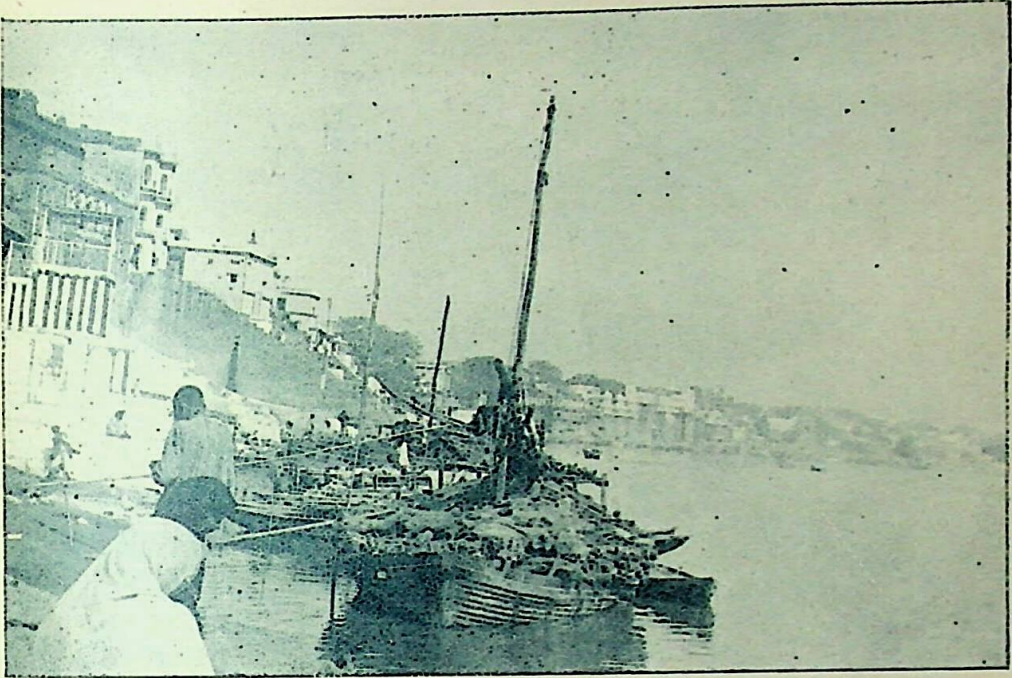
27. Ep. Ind., Vol. XV, p. 275.

28. Ep. Ind., Vol. IV, p. 142 ff.

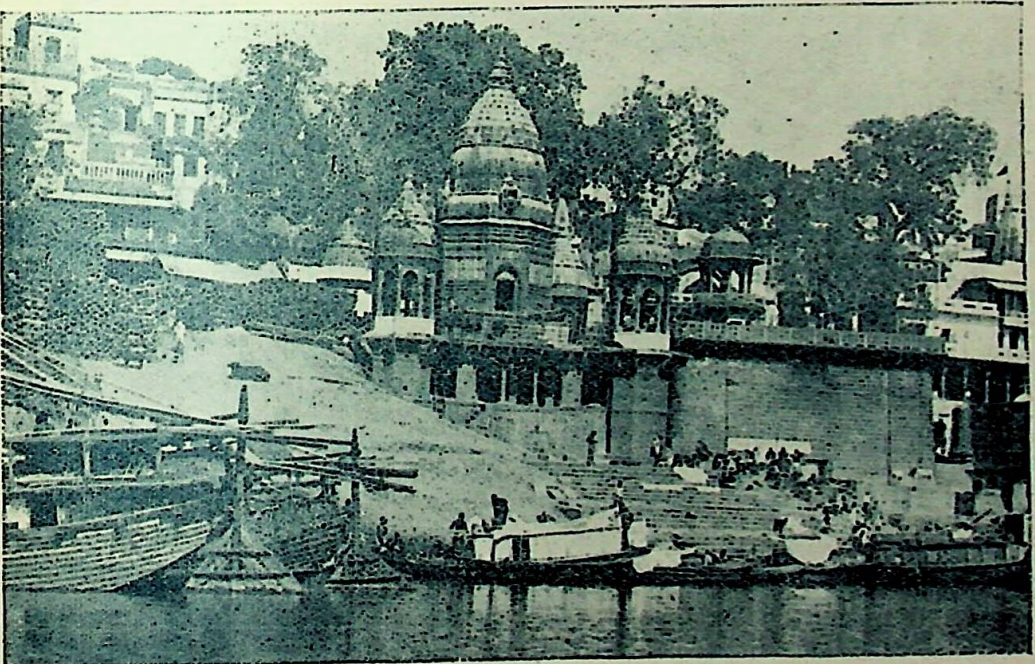
శాలియో. మిగిలినవిశేషణములన్నియు ప్రాతవే. దేవేంద్రవర్మ 'దుర్దండపండిత' ఆశ్రయ మెక్కువగుటచేత కాబోలు గీర్వాణ మతిశయించి యతడు 'దేవేంద్రవర్మ' యయినాడు! ఇంతకన్న నీశాసనమున పిశేషము లేవియు లేవు. ఇక ౧౨౩ నాటి శాసనమున మహేంద్రద్రాచలము 'కందరోదరమేకాక 'కందరోదర దరి'కూడ నయినది! ఇక మఱియొక విశేషమేమన, సంప్రదాయవిరుద్ధముగ ప్రశస్తియంతయు శాసనదాతతండ్రికి ముడివెట్టబడినది. అటుపిదపనే శాసనదాతయభివర్ణితుడయ్యెను.

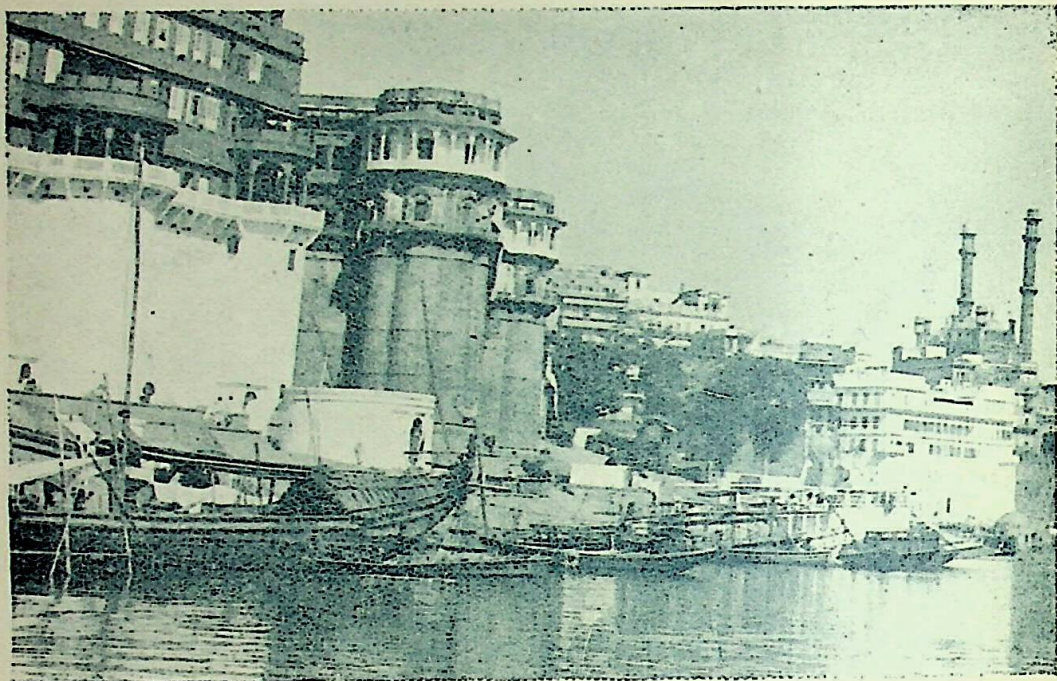
ఇక గాంగశకము నీయని మూడు శాసనములు కలవు: (౧) సామంతవర్మ, (౨) ఇంద్రవర్మ, (3) పృథివీవర్మలవి. ఈ మూడునుగూడ 'స్వేత కాథిష్ఠానము'ననుండి యొసంగబడినవి. లిపినిబట్టి చూచినచో సామంతవర్మ శాసనము²⁷ చాలప్రాచీనపుదిగ గన్పట్టును. ఇది వేంగీ-కళింగతెలుగులిపిలో వ్రాయబడినచండవర్మకోమర్తిశాసనమును²⁸

కాశీ చిత్రములు

౧. హరిశ్చంద్రఘట్టము

౭. ఔరంగజేబు మసీదు

౮. 'టాంగా.' (ఇక్కడి జట్కాకు బదులు.)
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

బోలియున్నది. ఇంద్రవర్మ, ప్రిథివీవర్మల శాసనములు రెండును నాగరిలిపిలోనే యుండుటచేత వారికి సామంతవర్మకు కాలమున చాల అంతర ముండవలెను. ఇంద్రవర్మ²⁹, ప్రిథివీవర్మ³⁰ శాసనములలో ప్రిథివీవర్మ శాసనలిపియందు చాలపరిణామము కనబడుటచేత ప్రిథివీవర్మ ఇంద్రవర్మకు చాల తరువాతివాడని యూహింపవచ్చును. ఇంద్రవర్మ యొక్కడుతక్క మిగిలిన యిరువురును దాము గంగవంశజులమని చెప్పకొనినవారలే. సామంతవర్మ 'గంగామలకులాంబరేందుడు'; ప్రిథివీవర్మ 'గంగామలకులతిలకు'డే కాక 'శ్రీకోలాలపురపట్టనకు'డుకూడను. సామంతవర్మ 'స్వభుజబలపరాక్రమాక్రంతనకలస్వేతకాధిరాజ్య'డే కాని ఇంద్రవర్మ, ప్రిథివీవర్మలు 'నకలకలింగాధిరాజ్యలు'. ప్రశస్తియందు కళింగనగరపాలకులకును, స్వేతకపాలకులకును భేద ముండుటచేత నిరువురును భిన్నభిన్న శాఖలవారనుట యుచితము. సామంతవర్మప్రశస్తి యిది :

‘భగవత శ్చరాచరగురో శ్శకలశశాంశశేఖరస్య స్థితుత్పత్తిప్రలయహేతోః మహేంద్రాచలశిఖరనివాసినః శ్రీగోకర్ణేశ్వరస్వామిన శ్చరణకమలారాధనావాప్త

పుణ్యనిచయః గంగామలకులాంబరేందుః స్వభుజబలపరాక్రమాక్రంతనకలస్వేతకాధిరాజ్యః శక్తిత్రయప్రకర్షానురంజితాశేషసామంతైః పరమమహేశ్వరః మాతాపితృపాదానుభ్యుతః శ్రీసామంతవర్మాకుశలీ’.

ఇట్లు స్వేతకపాలకులు మువ్వరును గుశలులే. ఇక ఇంద్రవర్మ, ప్రిథివీవర్మల శాసనప్రశస్తియొక్కటే. అది పూర్వోదాహృతప్రశస్తిపరిణామమే. వారి వక్కణలందు వచ్చిన పరిణామ మిది : ‘ప్రలయ’, ‘హేతు’పులకు నడుమ ‘కారణ’ము వచ్చినది. గోకర్ణేశ్వరుడు ‘భట్టారకు’ డయ్యెను. కళింగాధిరాజ్యాలయిన స్వేతకపాలకులకు ‘సామంతచక్ర’ము లభించినది. ఇవియే మొదటి ప్రశస్తియందు లేని విశేషములు. వీరు మువ్వరిలో నొక్కరునుగూడ గాంగశకమును వాడియుండలేదు. ఇక లాంఛనములను పరిశీలించినచో ఇంద్రవర్మ, ప్రిథివీవర్మల శాసనముద్రికలమీద గాంగుల వృషభలాంఛనమే³¹ కన్పట్టును. సామంతవర్మశాసనముద్రికమీది లాంఛనము పోవుటవలన నతని లాంఛన మేదియైనది తెలియదు. కాని యతనిదికూడ వృషభమే యైయుండవచ్చును.

29. Ep. Ind, Vol. XIX, p; 134 ff; Jour. Andh. Hist. Res. Soc., Vol. III, p. 183 ff.

30. Ep. Ind, Vol. IV, p. 198.

31. గాంగశాసనముద్రికలమీద వృషభలాంఛనమురక్క ముడియొకటి కానరాదు. రాజేంద్రవర్మకొడుకు దేవేంద్రవర్మశాసనముద్రికమీదిలాంఛనము ఏమగు అని కైఫీంద్రగారు వ్రాసిరి కాని శ్రీ సుబ్బారావుగారు వ్రాసినట్లు అదికూడ వృషభమే యయియుండుననుటకు పండియను లేదు.

స్వేతకరాజధానిగ పాలించిన గాంగులను గుఱించి యింతకంటె మన కెక్కువ తెలియదు.

కళింగనగరముననుండి పరిపాలించినగాంగ మహారాజు అనంతవర్మ మందసా శాసన³² మింకొకటి కలదు. ఇది గాంగచరిత్రకారులకు ఒక 'కొరకరానికొయ్య'. ప్రశస్తి పూర్వ గాంగప్రశస్తి; శాసనకాలము శకవర్షము లందు ఇట్లు తెలుపబడినది: 'నకాష్టనవ నతకనస్తరనమత' అని. దీనిని సంస్కరింప నిది 'శకాబ్దే నవశతకనస్తరన - మితే' అని యగును. శాసనశాఖవారు దీనిని శకవర్షము ౯౭౬ దిగ గణించి ఇది శకము ౯౬౦ లో సింహాసన మెక్కిన వజ్రహస్తునిదని నిర్ణయించినారు³³; శ్రీగోడవర్తి రామదాసుగారు 'నస్త', 'రన' పదములకు శాసనమున స్థానసంఖ్య తెలుపనికారణమున ఏకస్థాన సంఖ్యలుగనే గైకొని రెండిటిని కలిపి $(2 + 1 = ౧3)$ పదుమూడుచేసి శాసన కాలము శకవర్షము ౯౧౩ అని, యిది పూర్వోక్తవజ్రహస్తునికి చాలపూర్వపుదని నిర్ధారణచేసిరి³⁴. శ్రీరామదాసుగారి నిర్ణయమును కాదన్నవార లింతవఱ కెవ్వరును లేరు. ఈవిధమున నీశాసనము వాదప్రతి వాదకారణ మయినది. దీనినిగుఱించి మఱి

యొకప్పుడు చర్చించెదను. నాయుద్దేశము కూడ ఇది దేవేంద్రవర్మమధుకామార్జునుని బిదప సింహాసనమునకు వచ్చిన పూర్వోక్త వజ్రహస్తుని దనియే. కావున నీవ్యాసమున నీశాసనమునుగుఱించి చర్చింపబనిలేదు.

పూర్వగాంగశాసనదాతల యనుక్రమ మొకరీతిగ పైవిధమున నిర్ణయింపబడినను అనుస్మృత మగు పూర్వగాంగవంశాను క్రమము నేర్పఱుచుట కింకను సాధ్యము కాదు. అయినను వారి శాసనములయం దీయబడిన తరముల ననుసరించియు, శాసన దాతల జనకనామముల సామ్యము ననుసరించియు గాంగశకకాలవత్సరముల ననుసరించియు వారికి గల షరస్పరసంబంధ సన్నిహితత్వములను ఈ ద్రక్కపుటయందు చూపిన విధమున దెలుపవచ్చును.

ఆపథకమును తిలకించినచో గనబడు విశేషము లివి: మన కింతవఱకు దొరకిన పూర్వగాంగశాసనముల ననుసరించి చూచినచో ఇప్పటికి మూడవవాడుగ దెలియవచ్చిన గాంగభూపతి దానార్జునుడగు ఇంద్రవర్మ. అనంతవర్మ చోడగంగుశాసనమునుబట్టి చూచినను దానార్జునుడు మొదటి గాంగరాజుల లో నొకడు—వీరసింహునిద్వితీయకుమారుడు. అన్నగారగు కామార్జునుడు - సంతాన

32. Cp. no. 12 of 1917-18; Jour. Bi. Or. Res. Soc., Vol. XVII, p. 175 ff.

33. Ep. Rep. for 1918, p. 138.

34. Jour. Bi. Or. Res. Soc., Vol. XVII, p. 175 ff.

(34) ఇంద్రవర్మ

(25,50)

(5-2, 5-2, 5-2) ఇంజనీర్ — ఇంజనీర్

అక్షరములు — వివరములు (సూచకములు)

(౧౩, ౧౪, ౧౫) దేవేంద్రవర్మ — దేవేంద్రవర్మ

అనంతవర్మ
(౨౦౬)

అరునవవర్ష
అనంతవర్ష
అనంతవర్ష

శ్రీమద్భక్త

రాజ్‌షేరి, దవర

అవంతి

(304)

33

2

2

၁၃၇

天

1

దేవేంద్రవర

(०६५५)

శ్రీమద్రామాయ

10.000

— 3 —

ಪ್ರವೃತ್ತಿ

(356)

అనంతవర

కామాగ్రహము

(३७५८)

విహీనుడయిన కారణమున గావచ్చును — ఈ దానార్థపునికే పట్టముకట్టెను. చోడగంగు శాసనములం దభివర్ణితమయినది దానార్థవ పంశావతారక్రమమే. పూర్వ గాంగశాసన దాత లెల్లరుకూడ దానార్థపుని (ఇంద్రవర్మ) సంతతివారుగనే కనబడుదురు. పూర్వగాంగ శాసనదాతలలో నింతవఱకు మొదటివాడుగ దెలియవచ్చిన ఇంద్రవర్మ రాజధాని దంతపురము. అనంతవర్మచోడగంగుశాసనముల ననుసరించి మొదటి కామార్ణవుని (దానార్థపుని అన్న గారు) రాజధానియు దంతపురమే (దంతపురము). పిదపనే 'నగరము' లేక 'కళింగనగరము' గాంగభూపతులకు రాజధాని యైనది. పూర్వగాంగులలోని మొదటి ఇంద్రవర్మకు తర్వాతివారికందఱకు 'కళింగనగరమే' రాజధాని యైనట్లు పూర్వగాంగశాస

నములు విశదపఱచుచునేయున్నవి. ఈ సాదృశ్యముల ననుసరించి పూర్వగాంగ శాసనములవలన నభివ్యక్తమయిన గాంగ భూపతులు అనంతవర్మచోడగంగుశాసనములం దతనికి పూర్వులుగ నభివర్ణితులయిన వారలే యని నిర్ణయించుట సాహసము కానేరదు. కాని, అనంతవర్మచోడగంగు పూర్వుల నందఱను పూర్వగాంగశాసనములందు గుర్తించుటకును, పూర్వగాంగశాసనములనుబట్టియే పూర్వగాంగుల యొక అనుస్మృతపంశావతారక్రమము నేర్పఱచుటకును ఇంకను వారివి చాల శాసనములు - అతుకులు కలుపవలసినవి - దొరకవలసియున్నది. వాటికొఱకు చరిత్రాభిమాను లెల్లరు కృషిచేయుట అవశ్యకము.

3

యెలసంజచీకటుల కిల్లగు జీబుగుబుల్ల మాయమా
సోయగపుంబువుంజెలుల చూపుల పిచ్చి విరాళి జెందెనో!
బోయ పడంతులక జెనక, పొత్తుల ప్రీతి నీలికొప్పలం
దూయెల లూగు, వన్యకుసుమోజ్జ్వలబంధము లుచ్చివాయువుల్.

ఈషవమానవీచికల కెక్కడికో బరువెత్తు భావ పు
ష్పాపచయాలసార్ద్రహృదయమ్మున, నేసుఖసాధశయ్య, నీ
పూషనిగారపు వయసుపోడుము లల్లన విచ్చు, క్రొత్తరా
రాఫిలులందు, కందు మధురత్రపల్ వల పొల్కబోసెదో!

కలకల నీవునవ్వినవికానము, జల్లున తీపె ప్రాతరు
జ్వలతలిమాలవేగునను; చక్కనినీముఖశోభగాంచ నే
వలసల బోయెడక గగనవాహినితీరము లంట, చుక్కపూ
వులపొదలంట, దిక్కులకవుంగిలి నింగిచెరంగు లంటుచున్.

షయనమువేళ నీ వుభయషక్షనిరంకుశశర్వరీహృదా
శయనిభృతప్రచారముల జార్చితి వాలికచూపు, లే, హిమా
లయమయి, గడ్డగట్టితి జ్వలచ్ఛశీతారలసానుభూతు, లా
షయి, ప్రణయప్రభాతమయి; కర్వడవా సతి, నిర్దయానిశల్?

పంజినవెన్నెలక గగనభామినీ; శారదమేఘమాలికా
ఖండములందు డాచినవికానము; పూసినచల్వగండమై
గండతలాల నిగ్గు లోలుకంగ; వియోగవిహాయసాధ్యముల్
రెండవచందురుంబలె తరిరతు; వరిరతు నిరీక్షణాయతుల్.

నాకయి నవ్యమోహబుతునాట్యమునేయు వసంతపుత్రి మా
ద్వీకలకంతగీతికలదేలు సరాగము చేదు చేదుగా,
చీకటిరేల, నీలసరసీకుముదాంతనిబద్ధచంద్రరే
ఖా కిలికించితమ్మయి; సుఖ ష్మణు నీచిరుపాట నాయెడన్.

గునగునలాడ, నర్వర్గవనకుంజగృహమ్ముల తారకాతతుల్
క్షేమకల నింకే పెండరగ లీడిగీలంబిడ వేల్పుటేటిలో
వీసెవి, విరాళి, కంఠమరివేసికొనకే బ్రతిమాలి జాలి నే
కొనరగ హేమకుంతలనీగుహానముక, ముదిసంజ క్రొత్తడిన్.

వెన్నెలచీరె లూని పలవెంతు బయల్లను, తూర్పుకోనలో
కిన్నెరలాని రాగ మొలికింతు పువస్సుల; నీలకుంతలా
చ్చన్నతమోవితానముల సన్నగ బెళ్ళెదు కల్కిచూపులక
ఎన్నటికో తెగించి, పులకించి, తభుక్కున పల్కరించుటల్ !

నిలువున నీవు మేఘములనీడల, నింద్రధనుర్విచిత్రకాం
తుల మణితోరణాల తమితో దయనేసితివేని, స్వర్గపీ
ఠుల పలికింతు ప్రేమఫణితుల్, సురకన్యలు పుల్కరింప, భూ
తలి కెలయింతు హర్ష రసధారల, కావ్యలతా ఫలించెదన్.

నీపడకింటిజాలక మణీరమణీయరుచి ప్లుతమ్ములై
మాపుల నీకటాక్షసుమమాలలు నాదెన విచ్చునో నభ !
పాపము ! నావిశ్లేర్ణతృణపల్లకుటీరములో, వసంతల
క్ష్మీపునరాగమోత్సవనిమిత్తము స్వాగతతోరణమ్ములై.

నీచెక్కిళ్లను గారువెన్నెలలు మున్నీరైన, తత్పాండుపీ
చీచాంచల్య పవిత్ర ఫేలనములక శ్రీవిష్ణు వాదేను, ప్రా
చీచైతన్యము లీగు నీయధరగోష్ఠి స్మృతాంబూలరే
ఖాచిద్భోగవిలాసిని, లనదుఃఖ కల్యాణముల్ పాడుదున్.

దూరమునుండి నీపడవితోటలతావులు కొండవాగులై
పారెడు మర్మగానముల బౌంధవముల్ నినదింతు నాయెదన్;
తారెడు సంజదీపుల పదమ్ముల ముద్దిడుదూరవారిధి
తీరసువర్ణమేఖలల తీయనిగల్గల లూచు నీకలల్.

నీకు ప్రదక్షణల్ సలిపి నేడివే, దక్షిణవాయువీచికల్
ప్రాకెడు నామెయిన్ చనపుపాటన చందనవాటి చల్వలై;
రాకలవాకలై భువి గరంచెడు ద్రావిడగీతు లీది, నీ
వాకిలివాలునే విరహవహ్నివిరాళములైన యూరుపుల్.

నీ వాంఛావతి కేగుదేర మగుడన్, నిర్యన్నదీగర్భవా
ణీవాచాలతరంగ ఘోషముల వర్ణింతున్, శరచ్ఛంద్రకే
ళీవాల్లభ్యవిలోకనావళి నివాళింతున్, హృదంతానురా
గావేగమ్ముల పాలపాండులగు నీయూహన్వితసంరంభముల్.

లాంఛనము, నాణెములు

విష్ణుకుండియుల మహాలాంఛనము సింహ మని తెలియుచున్నది. రెండవ మాధవవర్మయొక్కయు, మూడవ మాధవవర్మయొక్కయు ఈపూరు శాసనపు ముద్రకలపై 'శ్రీమాధవమాత' యని శుభాంకితము మాత్రము గానవచ్చును గాని, సింహలాంఛనము గానరాదు. ఒకవేళ పాలమూరిశాసనపు ముద్రకపై నాలాంఛన ముండేనేమో తెలియదు. చరిత్రకారుని దురదృష్టవశమున నాముద్రక పగిలిపోయి యెచ్చటనోజాటి పోయినది. రామతీర్థం, చిక్కుళ్ల శాసనపు ముద్రకలపై సింహలాంఛనము స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నది. సర్వంగ సుందరమైన సింహము, కుడివైపునకు తిరిగి, కుడిముందుపాదమును ఎత్తి నఖిలులను విప్పియున్నట్లు ముద్రకపై ఉద్భేత్తుగా పోతపోయబడియున్నది. ఆ సింహము నోరు తెఱచికొని యున్నది. దానికి రెండు గోకలు గానవచ్చుచున్నవి. ఈ సింహలాంఛనము బౌద్ధసంప్రదాయ సిద్ధమైనది.

విష్ణుకుండియుల నాణెములపై గూడ నీ సింహలాంఛనమే గానవచ్చుచున్నది. ఆనకాపల్లికి సమీపముగానున్న శంకరం గ్రామముచేతనున్న బౌద్ధుల కొండ, యెత్తికొండలపై గానబడిన బౌద్ధనిర్మాణాల శేషములను వెలికి దీసినపుడు అచ్చట కొన్ని రాగినాణెములు, బంగారునాణెములను దొరకియుండెను. వాటికి ముందువై పున సింహమును, వెనుకప్రక్కను కలశమును

చిత్రపటమున్నవి. 3 సర్ వాల్టరు ఎలియట్టు వాటిని పరీక్షించి యవి పల్లవులనాణెములు గావలయునని అభిప్రాయమిచ్చెను. రాయబహదూర్ వెల్వకుడి వెంకయ్యగారు ఆయభిప్రాయమునే అంగీకరించుచు, చాళుక్య కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు ఆంధ్రదేశమును జయించినతరువాత పల్లవులనాణెములను తననాణెములకింద మార్చి యుండవచ్చునని నిశ్చయించిరి. 4 పల్లవుల కలశమును త్రిశూలముకింద విష్ణువర్ధనుడు దిద్దించియుండెనని వారివాదము. వారివాదమంతయు ప్రమాదపూరితము. విష్ణుకుండియులను జయించి కుబ్జవిష్ణువు వేంగిదేశమును ఆక్రమించుకొన్నాడుగాని పల్లవులను నిర్జించిగాదని యంతకు ముందు మనచే విశదీకరింపబడియెను. కావున చాళుక్యకు బూర్వము ఆంధ్రభూమిని ఏలినవంశము విష్ణుకుండియులు గావున, కుబ్జవిష్ణువు విష్ణుకుండియుల కలశచిహ్నమును త్రిశూలముగ దిద్దించినాడని యాహుచేయవచ్చును. కాని అదియుగూడ వట్టిభ్రాంతియని ఆనవచ్చును. కలశరూపమే ఆరిగిపోయి, కొన్ని నాణెములందు త్రిశూలాకృతిగా తోచుచున్నదని నావిశ్వాసము. ఇది యిట్టులుండ, ఆ నాణెములపై కొన్ని యక్షరములు గూడ గానవచ్చుచున్నవని వెంకయ్యగారు తెలిపిరి. ఆ యక్షరములు చాలా ప్రాచీనమైన వేంగీలిపియందున్నవనియు, అవ్రాత క్రీస్తుశకము నాలుగు, లేక అయిదు శతాబ్దములనాటిది గావలయుననియు నిర్ణయించిరి. ఆయక్షరములను వారు "శ్రీకాంత" అని చది

1. చిత్రముగ పల్లవులకును, తెలుగుచోడులకునుగూడ సింహమే లాంఛనము. ఈవిషయము పరీక్షించి చూడ నీవంశములకు అన్నింటికిని ఆంధ్రదేశ భాగమే జన్మభూమి యని స్ఫురించును.

2. శంకరము అనునది "సంఘరామము" యొక్క సాంకర్మ్యరూపము.

3. Annual Report on South Indian Epigraphy 1909. p. 4 Para 5.

4. పూర్వోక్త ప్రమాణము ; Annual Report of the Archaeological Survey of India for 1907-08., p 173.

విరి. ఆపదమునకు అర్థములేదు. మీదుమిక్కిలి ఆ యక్షరములను మరియొకవిధముగా కూడ చదువవచ్చును. ఆయక్షరములను ఆరీతిగా చదువుటకంటె 'క్రిపవకత' అని చదువుట సమంజసము. విష్ణుకుండియులు క్రిపర్యతస్వామి పాదానుధ్యాతులు గావున, "క్రిపవకత" మని వారు తమనాణెములపై అక్షరాంకములను ముద్రింపించియుండుదురు. మరియు విష్ణుకుండియులు మహారాజ్యమును స్థాపించి యేలినవారు గావున వారికి సంతనాణెములుండెననికూడ యూహ చేయవచ్చును.

అశ్వమేధయాగ ప్రశంస

విష్ణుకుండియులగుటించి మరియొక ముఖ్యాంశమును చర్చింపవలసియున్నది. విష్ణుకుండియులు బ్రాహ్మణమతావలంబకులు; వైదికాచారప్రియులు. వేదోక్తముగ యజ్ఞయాగాదులను క్రతువులను మొదలయిన వాటిని శ్రద్ధగా నాచరించుట వారికి మిక్కిలి ప్రీతికరము. వారి కాసంప్రదాయము వారికి పూర్వ లయిన ఇఖాకు (సంస్కృతము: ఇక్ష్వాకు) కంఠియులనుండి సంక్రమించినట్లున్నది.

విష్ణుకుండివంశీయులు తొమ్మిండుగురిలో మాధవ వర్మపేరుగల మువ్వురును, ఒకరికంటె నొకరు ఎక్కువ ప్రసిద్ధులని యింతకునుండు సూచించియుంటివి. వారిలో మొదటి మాధవవర్మ కాసనము ఒక్కటియురూడ మనకింతవఱకు లభించకపోయినను, రెండవ మాధవవర్మ యీశ్వరకాసనమందు (పూర్వోక్తములయిన వాటిలో నాల్గవది) ఆతనికి ఒసగబడిన బిరుదుగద్యమందు "ఏకాదశాశ్వమేధావభృథావధౌత జగత్కల్పమః", "అగ్నిష్టోమ సహస్రయాజినః" అని రెండువచనములుమాత్రము గనబడుచున్నవి. మొదటి మాధవవర్మ భగవానుడైన క్రిపర్యతస్వామియొక్క పాదానుధ్యాతుడని చెప్పబడలేదు. ఆబిరుదము తొలిసారి రెండవమాధవవర్మకే ఉపయోగింపబడి యున్నది. కావున దీనినిబట్టి మొదటి మాధవవర్మ క్రిపర్యతస్వామి పాదానుధ్యాతుడగునో,

కావో నిర్ణయింపజాలము. మరియు నితడు ఏకాదశాశ్వమేధములు, అగ్నిష్టోమది సహస్ర యాగములు చేసినాడో లేదోగూడ నిర్ణయింపజాలము.

రెండవమాధవవర్మయే తొలుదొల్ల అశ్వమేధ యాగమును, రాజనూయమునుగూడ నాచరించి మహాన్మతపడవని బొంది, తనవంశప్రసిద్ధిని ఉత్తరావళమునకుగూడ వ్యాపింపజేసినవాడని తోచుచున్నది. చిక్కుళ్ల తామ్రకాసనమందు ఈ మహారాజునకు "ఏకాదశాశ్వమేధావభృథావధౌత జగత్కల్పమః", "క్రతు సహస్రయాజినః" అని బిరుదువచనములు తాత మాధవ వర్మకువలెనే చేర్చబడియున్నవి. కాని ఆతనికింటె నితడు అధికుడని సూచించు మరికొంత బిరుదుగద్య గూడ వీమహారాజునకు విశేషముగ చేర్చబడియున్నది. ఇతడు సర్వమేధమును గావించి సర్వగుణములకు తృప్తియొనరించి స్వారాజ్య పదవి నొందినవాడనియు, బహుసువర్ణ, పాండరీక, పురుష మేఘ, వాజపేయ, యూగ్య, హేమశి, రాజనూయ, ప్రాధిరాజ్య, ప్రాజాపత్యాద్య నేకవిధిగ స్వగు నురువరత సహస్రయాజియనియు, శ్రేష్ఠములైన క్రతువుల నహస్థించుటవలన పరమేష్ఠితత్వమును బ్రతిష్ఠించుకొన్నవాడనియు, చిక్కుళ్ల కాసనము అభివర్ణనము చేయుచున్నది. వీటిలో పురుష మేఘ రాజనూయములు తప్ప మిగిలిన వన్నియు సామాన్యము లయినవి. వాటిలో కొన్నింటిని విష్ణుకుండియులకును, సాలంకాయశిల్పకును బూర్వములైన ట్టియు, మహేంద్రభూమిని ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ బరిపాలించినట్టియు ఇఖాకు (యిక్ష్వాకు) వంశీయులు ఆచరించియుండిరి. * ఆంధ్రకలింగమును సార్వభౌముని వలె నేలగల్గిన రాజశ్రేష్ఠుడగు రెండవమాధవవర్మ మహారాజు రాజనూయమును, మిగిలిన క్రతువులను చేసినాడనుటలో నాశ్చర్యములేదు. మరియు నా మహారాజు ఇంచుమించుగా నేబది సంవత్సరములు నిరాఘాటముగ పరిపాలించి అఖిల జగద్యావృత్తమైన యశమును సంపాదించి 'సకలజగన్మండల విమలగురు పృథుషీతి మకుట

* నాగార్జునకొండపై దొరికిన ప్రాకృతభాషాకాసనములు: "అగిహోతాగ్ని ధేమ వాజపేయ అసమేధ యాజినః, అనేకపిరణ్యకోటి గోసతసహస్రహలసత సహస్రపదాయినః"... (ఎఫి. ఇండికా, సం. ౨౦, పుటలు ౬-౭)

మఃగిగా నికరావనత పాదయుగళుడని ప్రఖ్యాతి గన్న వాడు గావున పురుషమేధ అశ్వమేధములనుగూడ ఆచరించివాడన్నచో విశ్వసింపవచ్చును. సకల జగన్మండల మంతయును జయించి పెక్కుమంది క్షీతిపకులను సామంతులుగ జేసుకొనగలుగుటకు ఆతడు మహాసమర్థుడై యుండవలయును. ఆకాలపు సరిత్ర మనకు యింకను ఎఱుగరాకున్నది. కావున ఆతడు పురుషమేధ, అశ్వమేధ, రాజనూయముల నెల్లు ఆచరించియుండెనో నిర్ణయింప వీలుకలుగుటలేదు.

ఇక మొట్టిదిక్ర మేంద్రవర్మరాజ్యాభిషిక్తుడు కాక పోయినను వంశానుగతమైన బిరుద మొకటి యతనికి చేర్చబడినది. రామతీర్థంశాసనమందు ఇంద్రభట్టారకుడు తనతండ్రియైనయాతనికి “శ్రీ విష్ణుకుండిపార్థివో వి తాన్వయతిలక సమున్మూత ఏకాదశాశ్వ మేధావభృథావధౌత జగత్కల్మష క్రతుసహస్రమాజినః” అని మొదటి మాధవవర్మకువలెనే చేర్చినాడు. కావున ఇందు విశేషమేమియును కాన్పించుటలేదు. అట్లే ఇంద్రభట్టారకుడేవియునుజ్ఞ యాగములును చేసినట్లు శాసనములు దెలుపుటలేదు. కాని విష్ణుకుండినులలో నీతడే మొట్టమొదట పరమమాహేశ్వరపదమును ధరించినవాడు. ఈతనికుమారుని చిహ్నశ్లశాసనమనందు “యథావిధివియాపిత ఘటికావాస్త పూర్ణసంచయః”, “సతతభూమిగోహిరణ్య ప్రదాన ప్రతిబద్ధపుణ్యజీవితోపభోగః” అనియు విశేషములు చేర్చబడినవి. దీనినిబట్టి యితడు నిరంతరము శాస్త్రోక్తములయిన మహాదానములుచేసి పుణ్యమార్జించినాడని మాత్రమే ధృనించుచున్నది. యజ్ఞయాగాది క్రతువు లొక్కటియైన జేసినట్లు కనబడదు.

రెండవ విక్రమేంద్రవర్మయు, గోవిందవర్మయు గూడ నిదోతిగ క్రతువులేవియు నాచరించనట్లు శాసనములవలన దెలియుచున్నది. ఇక కడపటివాడగు మాడవ మాధవవర్మ, మరల తనపేరింటి రెండవమాధవవర్మవలె

మహాగిరిష్ఠుడైనట్లు గన్పట్టుచున్నాడు. ఆతడు తాను “అగ్నిష్టోమసహస్రమాజి” యనియు, “హిరణ్యగర్భ ప్రమాతః” అనియు, “ఏకాదశాశ్వ మేధావభృథస్సాన విగత జగ లేనస్కః” అనియు చెప్పుకున్నాడు. విశేషించి “సుస్థిరకమూర్త” యని యొక ప్రతీతివేషణమునుగూడ జేర్చుకొన్నాడు. కావున ఇతడుగూడ అశ్వమేధయాగమును ఆచరించి పాపసంచయమును భోగొట్టుకొని జగత్ప్రసిద్ధుడైనాడనుట స్పష్టము.

ఇపుడు విష్ణుకుండియులలో అశ్వమేధయాజినులు ఇంద్రభూత్రమే అగపకుమన్నారు. వారిరువురును మాధవ వర్మాభిధానులే. ఈ మాధవవర్మాభిధానులు నిజముగా అశ్వమేధక్రతువులు ఆచరించిరిని యెంచినపుడు, ఒకటిచేయగలరు గాని, యింద్రును చెబియొక పదకొండు అశ్వమేధముల వరుసగా చేయగలిగియుండురా, అది సంభవమా యని సంశయముకలిగి, “యిదియంతయు విష్ణుకుండినులు కేవలము ఆడంబరముకొఱకు వ్రాయించుకొన్న బిరుదముగాని, యథార్థముగా ఆంధ్రదేశమును మాత్రము నేలిన ఒక చిన్నరాజవంశ మెక్కడ, దిగ్విజయనూచకమైన అశ్వమేధయాగమును ఆచరించుట యొక్కదే?” అని పండితులైనచరిత్రజ్ఞులు కొందరు సందేహించుచున్నారు.

అశ్వమేధము ఏమిటాచించును? అశ్వమేధయాజియైన రాజశ్రేష్ఠుడు దిగ్విజయముచేసి సకలభారతవర్షమునకును చక్రవర్తి కావలయునా? ఈ ప్రశ్నలకు తరచుగావలయును. అశ్వమేధక్రతువిధానమునందు యాగాభిలాషియైన రాజు మందు దిగ్విజయముచేసియుండవలయునని నియమము గానరాదు. “సర్వంపాప్యాయంతరతి తరతి బ్రహ్మహత్యాం యాశ్వమేధేనయజతే” యని శ్రుతివాక్యప్రమాణము గలదు. పుత్రార్థము పరిశీలించుచుండిన దశరథుడు అశ్వమేధము నాచరించెనని రామాయణము వాకొనుచున్నది. అశ్వమేధక్రతు

౧. ఇండియన్ కల్చర్, (జర్నలు ఆఫ్ ఇండియను రిసర్చి ఇన్ స్టిట్యూటు) సం ౧. సంచిక ౧. పుట ౧౧౪-౧౧౫. ఇందు డాక్టరుదేవదత్త రామకృష్ణ భండార్కరుగారు ఈ యశ్వమేధములను గురించి చర్చించినారు. ఆవ్యాసము నా కీవిషయమున ఎక్కువగా తోడ్పడినది.

౨. రామాయణము; బాలకాండము, సర్గ ౧౨; ౯-వ శ్లోకము.

వునకు గావలసినపరికరములలో ప్రధానమైనది యాగ పశువు; ఉత్తమాశ్వము. ఆహారము తన యిచ్చవచ్చినట్లు కొంత నియమితకాలము ఈ భూమండలియందు విహరించుటకై వదలిపెట్టవలయును. దాని స్వేచ్ఛారహితమును నివ్వడైన నిరోధించినయెడల వానిని సంహరించుటకు ఆతిరగ్గుడైన నేనానాయకుని నైస్య మిచ్చి వెనువెంట బంపవలయును. ఎంతకాలమిట్లు అశ్వము యథేచ్ఛగా తిరుగవలయునో కల్పనూత్రములందు తెలుపబడియుండలేదు. ఒకప్పు డీహయము ఆరాజుయొక్క రాజ్యసీమల దాటి అరుగకపోవచ్చును. ఒకప్పుడు సీమలందున్న వైరి రాజుల భూములయందు సంచరింపవచ్చును. ఆ యశ్వమేదిక్కినకు బోయినను దాని సంచారమునుమాత్రము యేనిధముగానైనను నిరోధింపమాడదు. అట్టి సందర్భమున సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడును, పెక్కుమంది మండలాధీశులచే గొలువబడుచుండినవాడును నగు మహారాజుచే ఈ క్రతువు జేయబడవచ్చును. కాని యాగాశ్వము ఉద్దేశపూర్వకముగ ఆరాజ్యసీమలను దాటించి దూరస్థితులైన అన్యక్షితిపతుల రాజ్యములలోనికి సంచరింపజేసినపుడు ఆశ్వమేధక్రతువునకు విశేష ప్రాముఖ్యము కలుగును. అప్పు డది సర్వజిద్దాగమును బోలును. చక్రవర్తి, లేక సామ్రాట్ కాగోరినవాడు సర్వజిత్ క్రతువునందువలె దిగ్విజయము చేసినచి ఆశ్వమేధమును ప్రారంభింపవలయును. కాని దిగ్విజయము చేయకుండగనే తనరాజ్యమునందును, పరిసరప్రాంత సీమలందును వైరిక్షితిపతుల నోడించిన రాజశ్రేష్ఠుడుకూడ ఆశ్వమేధయాగమును చేయవచ్చును. సకల జగతీయండలమునందు దిగ్విజయము చేసినచి ఆశ్వమేధమును దల పెట్టిన మహారాజుయొక్క యుద్దేశమును, తత్ఫలితమును వేరుగా

నుండును. అట్లు దిగ్విజయముతోకూడిన ఆశ్వమేధయాగమును యుధిష్ఠిరు డాచరించెను. మహాభారతములోని ఆశ్వమేధికపర్వమును చదివినవారికి విశేషము. యుధిష్ఠిరుని యాగాశ్వము అటు గాంధారము (ఆఫ్ఘనిస్తానము) నుండి యిటు కామరూపము (అస్సాము) వఱకును, దక్షిణమున ఆంధ్ర ద్రావిడ దేశములవఱకును, స్వేచ్ఛగా సంచారము చేసి హస్తినాపురి జేరెను. అట్లు సకల భారతభూమియందున్న రాజు లందరిని, ఆశ్వమును నిరోధించినవారి నెల్లరిం అర్జును డోడించి దిగ్విజయ మొనర్చెను.

పిమ్మట పాండవాగ్రజుడు మహావైభవముతో ఆశ్వమేధ క్రతువు నొనర్చెను. ఆ మహారాజుగావించిన విధముగా దిగ్విజయమూచకమైన ఆశ్వమేధమును చేయుట సామాన్యరాజపుంగవులకు దుస్సాధ్యము. అట్టితేలి యుధిష్ఠిరునిరీతిగా ఆశ్వమేధమును ఇతరు లెవ్వరైన ఆచరించియుండిరా యన్నప్రశ్న జరించుచున్నది.

భరతవర్షచారిత్రమునందు పెక్కుండు రాజశ్రేష్ఠులు ఆశ్వమేధమునుచేసినట్లు తెలియుచున్నది. శంఖవంశీయుడగు పున్దురుజుడు రెండు ఆశ్వమేధములుచేసినాడు.¹ పరాశరీపుత్రగాజాయనసర్వతాతయొక ఆశ్వమేధము నాచరించెను.² వేదశ్రీ సాతకర్ణి రెండుపర్యాకు ఆశ్వమేధముల నొనర్చెను.³ ఇఖాకు వంశీయులు ఆశ్వమేధయాజినులమని చెప్పుకొనిరి.⁴ భారతవంశజులు తాము ఏకాశ్వమేధముల నాచరించిరిమని గర్వముతో చెలుపుకొనిరి.⁵ వాకాటక మొదటిప్రవర నేనుడు నాలుగశ్వమేధములును,⁶ సముద్రగుప్తచక్రవర్తి యొక ఆశ్వమేధమునుమాత్రము ఆచరించి

౧. ఎసి. ఇండికా సం. ౨౦ పుట. ౫౭.

౨. ఇండి. ఆంటిక్వరీ, సం. ౬౧ పుట. ౨౦౩; ఇండియను హిస్టారికలు క్వార్టర్లీ, సం. ౯ పుట ౭౯౫.

౩. ఆర్కియాలజికల్ సర్వే ఆఫ్ బెన్గల్ ఇండియా, సం. ౫ పు. ౬౦.

౪. ఎ. ఇండికా, సం. ౨౦ పుటలు. ౧-౨౫.

౫. కార్పసు ఇన్స్క్రిప్షన్సు ఇండికోరం.

౬. పూర్వోక్తప్రమాణము, పుట. ౯౭.

యుండిరి. విష్ణుకుండి రెండవమాధవవర్మయు, మూడవ మాధవవర్మయు ఏకాదశాశ్వమేధములను గావించినారని తెలియుచున్నది. వీరందరిలో సముద్రగుప్తు డొక్కడే యుద్ధిష్ఠిరునివలె దిగ్విజయము గావించి ఆఖండవైభవముతో చక్రవర్తి చిహ్నమైన అశ్వమేధయాగము నొనరించినాడని తోచుచున్నది. సముద్రగుప్తుడు “చిరోత్సన్నాశ్వమేధాహతాః” యని చిరకాలమునుండి ఆచరణగా లేని యశ్వమేధమును తాను మరల ఆచరించితినిని చెప్పుకొన్నాడు. అతడు భరతభూమిని దిగ్విజయము చేసినపిమ్మట అశ్వమేధమును గావించినాడనుటకు ఆతని అలహాబాదు ప్రశస్తియే ప్రబలప్రమాణము.

సముద్రగుప్తునివలె భారతవంశజులు దశాశ్వమేధములను, వాకాటక మొదటి ప్రవరసేనాడు నాలుగు అశ్వమేధములుగాని, విష్ణుకుండి మాధవవర్మలు ఏకాదశాశ్వమేధములను, సకల జగతీమండలము సంతయు జయించి చేసియుండిరా యన్న ప్రశ్న మనల నెదుర్కొనుచున్నది. సముద్రగుప్తునివలె వీరవ్యరును ఆఖండ దిగ్విజయము చేసియుండలేదనుట చరిత్రయందు నిర్వివాదాంశము. కొంచెముగనో, గొప్పగనో దిగ్విజయము చేసి తుదక్షితివతులను నైరును, తమసీమలయందన్నవారిని, ద్రోహులయిన మాండలిక రాజులను జయించి, అశ్వమేధమును మహారాజాభిషామలైన భారతీయ వాకాటక మొదటి ప్రవరసేనాడులు, విష్ణుకుండిన మాధవవర్మలు మొదలయినవారు చేసియుండి రనుటలో నాశ్చర్యముగాని, అసంభవముగాని ఏమియుగాన్వింపదు. భారతీయులు గొప్ప సామ్రాజ్యమును నిర్మించుకొనిరి. అట్లే వాకాటకులు నొక విశాల సామ్రాజ్యమును ఏలియుండిరి. అరితిగనే విష్ణుకుండినులు సకలాంధ్రభూమిని, దక్షిణకోసలాది కలింగసహితముగ నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ పాలించిరి.

ఈసందర్భమునందు అశ్వమేధయాగాచరణమును గూర్చి వ్యాసభగవానుడు యుద్ధిష్ఠిరునితో నాడిన వాక్యములు మనకు కొన్ని క్రొత్త విషయములను తెలుపుచున్నవి. “ఓయుద్ధిష్ఠిరుడా, ఈ యాగమును యథావిధిగా, శాస్త్రోక్తము ననుసరించి ఆచరింపుము. లోపము లుండినచో యజమానుడు నశించును. ఈ యాగార్థము నకై విశేషముగ సువర్ణము వెచ్చింప వలయును గాన దీనికి ‘హుసువర్ణక’ మని పేరుగల్గినది. కావున నీవు ఈయజ్ఞమునందు బ్రాహ్మణులకు శాస్త్రోక్తమైన దానికంటె త్రిగుణముగ దక్షిణ నొసంగినచో, నీకు అశ్వమేధయాగఫలము త్రిగుణముగ లభించును. నీవు ఒకను దక్షిణను స్వీకరించి నీకు ఫలము నొసగుటకు విధాన్ములైన బ్రాహ్మణులు సమర్థులు. కావున భూరిదక్షిణలను త్రిగుణముగా నొసగి యా డశ్వమేధములను ఆచరించిన ఫలము నొంది సమస్త బంధుపూత్యాపాపమునుండి విముక్తుడవుగము” అని వ్యాసభగవానుడు యుద్ధిష్ఠిరునకు ఆజ్ఞాపించెను.*

వ్యాసప్రోక్తములైన యాగాశ్శయములు మనకు మిక్కిలి యుపయోగకరములుగా నున్నవి. శాస్త్రప్రచోదితమైన దక్షిణకంటె మూడురెట్లు అధికముగ బ్రాహ్మణులకు సువర్ణము దక్షిణగా నొసగుటవలన మూడు అశ్వమేధములు చేసినఫలము లభించునట! అటులనే యనుచో వాకాటక మొదటి ప్రవరసేనాడును, విష్ణుకుండిన మాధవవర్మలు ఇరువురునుగూడ తల యొకసారి మాత్రమే అశ్వమేధమును ఆచరించి అందు శాస్త్రోక్తమైనదానికంటె, వరుసగా వారు నాలుగురెట్లు అధికముగను, పదకొండురెట్లుధికముగను సువర్ణము దక్షిణయొసగి, నాలుగశ్వమేధములఫలమును, పదకొండు అశ్వమేధముల ఫలమును ఒక్కసారిగా పొందియుండిరని విశ్వసింపవలసియున్నది. †

* అశ్వమేధికపర్వము-అధ్యాయ ౮౮, శ్లో. ౧౩-౧౫.

† శాంతిపర్వమునందు (అధ్యాయ ౨౯ శ్లో ౪౬, ౪౭, ౪౮) భరతుడును, సగరుడును, ఒక్కొక్కరు వేయి అశ్వమేధములను చేసిరిని చెప్పబడినది. సగరునిగూర్చి విశేషములు తెలుపబడలేదు. కొని భరతుని యశ్వమేధములనుగురించి కొన్ని సంగతులు తెలియవచ్చుచున్నవి. ఆమహారాజు యమునానదియొడ్డున ౩౦౦ ను,

విష్ణుకుండి మాధవవర్మలు ఇరువురు ఇంచుమించుగా దక్షిణాపథమునందు దిగ్విజయము చేసియే అశ్వమేధమును చేసినారని యూహింపవచ్చును. వాకాటక రాజులు వారికి పరమమిత్రులు, బంధువులును, రెండవ మాధవవర్మ వాకాటక రాజపుత్రినే పెండ్లియాడెను. పశ్చిమమున కుంతలమునందు కదంబులు పల్లవులలోడి కులనైరము చొప్పున విష్ణుకుండినులతో మైత్రి కలిగి యుండిరి. దక్షిణమున పల్లవులు విష్ణుకుండినుల నెదిరింపజాలకయుండిరి. తూర్పున కళింగ మానాడు స్వతంత్రరాజ్యముగ నుండినట్లు గానరాదు. ఆకాలమున కళింగము తుండ్రుత్రియరాజవంశములపాలనముక్రింద నీలియుండినట్లు తోచుచున్నది. ఇట్లే మూడవ మాధవవర్మ కాలమునందు విష్ణుకుండియులు దక్షిణాపథమునందు దిగ్విజయముచేసిన ట్లుహించుట కవకాశముగన్పట్టుచున్నది. ఉత్తరమున వాకాటక సామ్రాజ్య మంతరించినది. దాని స్థానమున చేదిరాజ్యమున త్రిపురీనగరము రాజధానిగా కలచుర్యులు రాజ్యము స్థాపించుకొనిరి. మూడవ మాధవవర్మ కలచురిరాజకన్యలను పెండ్లియాడి వారితో బంధుత్వమును కలుపుకొన్నాడు. అనిగాక కలచుర్యులు విష్ణుకుండి మహారాజంత బలవంతులును గారు. పడమటను కదంబవంశము మొదటిపులకేశిచే భంగపాటు నొందు

చుండెను. అందువలన చాళుక్యులుగాని, కదంబులుగాని మాధవవర్మ నెదుర్కొనుటకు సామర్థ్యము చాలక యుండిరి. దక్షిణమున పల్లవులు చాళుక్యులవలన కలిగిన విపత్తునుండి తెనుల్పుకొనుటకు బ్రయత్నము చేయుచు అందు ముగిగియుండిరి. కావున వారును విష్ణుకుండినుల నెదుర్కొన జాలకుండిరి. తూర్పున, అప్పుడే రాజ్యము స్థాపించుకొనుచున్న గాంగవంశీయులుకూడ పలుసార్లు విష్ణుకుండినులచే నోటుపడియుండిరి. మూడవమాధవవర్మ వారిని రెండుసార్లు కనీసము ఓడించియుండును. అట్టితటి యాతడు దిగ్విజయముచేసియే అశ్వమేధయాజి యైనాడనుట సమంజసము.

విష్ణుకుండిన మాధవవర్మ లిరువురును నిజమునకు మహారాజాధిరాజులు. కాని దక్షిణాపథమునకు ఆ "మహారాజాధిరాజ" పదము ఉత్తరాపథమునందు ప్రచారము లోనికి వచ్చినతరువాత రెండుశతాబ్దములవఱకు వారేదు. కావున వారాపదము తమ పేరులకు జేర్చుకొని యుండలేదు. ఊరికే వట్టి మహారాజులను చెప్పుకొన్నను, విష్ణుకుండివంశీయులు మహారాజాధిరాజ సమానులు. వారు మహారాజపదమును మహారాజాధిరాజపదముయొక్క అర్థమందే వాడియుండిరి.*

సరస్వతీనదియొడ్డున ౨౦ ఓని, గంగానదియొడ్డున ౧౪ ఓని వెర? ౩౩౪ ఉత్తమాశ్వములను అశ్వమేధములకై వినియోగించి సంహరించెనట! ఒకొక్క అశ్వమేధము త్రిగుణీకృతదక్షిణచే మూడు అశ్వమేధములకు తుల్యమైనపుడు, $3 \times 33౪ = ౧౦౦౨$ అశ్వమేధములు చేసినట్లయినది. కావున ఇట్లే భరతుడు అశ్వమేధ సహస్రయాజి కాగలిగినా డని యూహింపవచ్చును.

* బాదామి చాళుక్యులలో 'మహారాజాధిరాజ' బిరుదును మొదట రెండవపులకేశి ఉపయోగించుకొన్నాడు. కాని వినయాదిత్యుని (క్రీ. శ. ౬౮౦-౬౯౬) వఱకు అది రూఢిగలేదు. వేంగీచాళుక్యులలో మహారాజాధిరాజపదమును ధరించినవాడు రెండవ విజయాదిత్యనరేంద్రమృగరాజు (క్రీ. శ. ౮౦౮-౮౪౭).

బులుసు సాంబమూర్తి

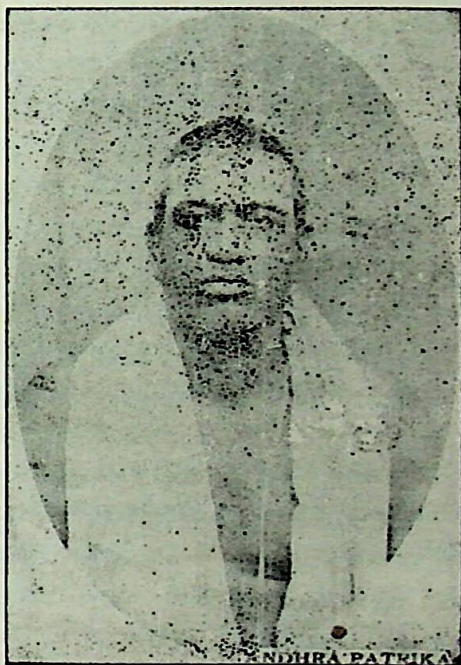
జాన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

సమ్మెటపోటులు తగిలినపుడే నిష్పనెరసులు ఎగిరి గంతువేయును. సంఘటనము పుట్టినపుడే సామర్థ్యము తలయెత్తును. చఱపుచున పొంగిన హృదయము నుండియే అడగియున్న శక్తి యుబుకును. ప్రతిపూల

పరిసీతులు ప్రతిఘటించినపుడే మహోద్యమములు కవచములుదాల్చి నిలువంబడును; నిదురించు శక్తులు తక్కువలను రంగునలిపై లంఘించి విజయకేతన మెత్తును. సంఘమందలి అత్యాచారము, రాజకీయములందలి అనంతృప్తి, మతాంగణమందలి దురాచారము మతోద్ధారకులను, మహాయోధులను, సాహిత్యాచార్యులను కనినవి. ప్రపంచచరిత్రలను పరిశీలించితిమేని, దృష్టాంతములు కొల్లలై గోచరించును. రాజకీయమత సారస్వత విప్లవములు గతశతాబ్దమున వంగదేశములో ననేకమహాపురుషులను బుట్టించినవి. ఈ విప్లవములందు పుట్టిన

తలఁపులు క్రమానుష్ఠానమున వృద్ధిగాంచి, కఠోరతపమున శక్తి నందినవి. తీర్థదీక్ష, నిత్యవ్రతము, బాహ్య ప్రేరణము కూడినపుడు మనుష్యత్వమహత్త్వములు విజృంభించును. వంగవిప్లవములు కడచిన శతాబ్దమున ఆంధ్రావని నంతతీవ్రముగ సోకనందున ఆంధ్రప్రజ్ఞ అపు డడగియుండెను. ఈ శతాబ్దారంభమున వాని వేడిమి తెలుగునీల నంటినది. నాటినుండియు కొంచ

తాండ్రులు ఆశయాశాసనమునకు కడంగిరి. ఇటీవలి రాజకీయోద్యమము ఆంధ్రులను బలముగఁ దట్టినది. ఈ యుద్యమమునఁ బుట్టిన దొడ్డతెలుగుబిడ్డలలో సాంబమూర్తి యొకఁడు.

బులుసు సాంబమూర్తి గారు

జగమెఱిగిన సాంబమూర్తికి పదునాలుగేండ్ల ఈడుమాత్ర మున్నది. పట్టాభివలె ఇతఁడు ౧౯౦౬ లో రాజకీయజన్మ నందలేడు. ఇటీవలి ఉద్యమమువలన సాంబమూర్తిశక్తి తలమాపుట నిక్కమే! కాని ఈశక్తి తపము నెఱుగదు; క్రమానుష్ఠానము నెఱుగదు.

గొప్పందనము మహిమహిమవంటిది. అది గారడి వానిచేతి మొలక కాదు. ఒకనాటిలో నది పెరిగి, తుదిరొబ్బులోగగనగండమున ప్రేమస్ఫుర్క గావించదు. అంకురమునుండి అది దాటువలయు జన్మఘట్టములెన్నేని యున్నవి. చక్కని నేల, అనుకూల వాతావరణము, రవిరశ్మి లేనిపట్ల అంకురము తనయందలి మహాజీవనమును తనయందే ముడియనిచ్చును. సాంబమూర్తియందలి శక్తి ఆతని హృదయమున నడగియుండెను. దానిని మొలకఁజేయు బాహ్య ప్రేరణము ఆలస్యముగఁ జూపజ్జెను. భావబంధుర వాతావరణమున, ప్రాముఖ్యముగలచోటున పుట్టి పెరిగియున్నయెడల, యువకుడై యుండఁగనే నిండుపండువంటి ప్రజ్ఞ దెన ప్రజల

దృష్టి నాకర్నించియుండువాడు. అతడు మాటుమాల కలుగులోనివాడు. దుశ్లయందు పుట్టినాడు. దుశ్లను పిడికిటఁ బట్టి పదపడి కాకినాడలో కాలుపెట్టి, కథ సాగించినాడు. సామాన్యకుటుంబములోనివాడు. ఈతని యిల్లు గొప్పందనమునకు గోపురము కాదు. సంతృప్తి జీవనమునకు ఆటపట్టు. గొప్పందనమును నులిమివేయునది సంతృప్తి. దుశ్లతల్లి పల్లెటూరి ముత్తైదువ. ఈమె స్తనమున శాంతిసుఖము లున్నవికాని, శిశువును డాయించు ఉన్నతభావనము లేదు. పసిపిడ్డయిన సాంబమూర్తి - బుడిబుడినుడువులందు వీరగాఢలు లేవు; జలిబిలిపల్లులందు గురుతర వృత్తాంతములు లేవు. భావిజీవనమును భాస్వంత బాల్యస్వప్నములందు చూచుటేమో సాంబమూర్తి యెఱుంగెడు. స్వప్నముల యల్లిక ఆకస్మికముగ నొకానొక ౧౯౨౦ లో నెవ్వఁ డును నేర్వఁజాలఁడు. ప్రత్యక్షమైతోచు కాంతియొద్దొస్తాంతములును, హృదయము నాకర్నించు మహావీరుల అద్భుతక్రియలును, ఆవేశగర్భితమై, ఆశయబంధురమై, ఆనందదాయకమైన ఆచార్యుల ఉద్బోధనమును, ప్రశంస నీయమైన గృహప్రబోధమును, ఆదర్శమంశిత ఆవరణమును, ఉత్సాహపూరిత వాతావరణమును కలిసినపుడు బండరాతివలె నుండక బాల్యము కొంగ్రొత్తయందమున వృద్ధి నంది రమ్యారామమందలి మల్లికవలె పరీమళించును. ఈ సంపుటి నెఱుంగని సాంబమూర్తి సామాన్య మానవునివలెజీవయాత్రఁ గడపుటకే ౧౯౨౦ వఱకు తన శక్తిని వినియోగించినాడు. ఈతని మనసు సంతృప్తి యందును, ఆశయస్ఫూర్ణరాహిత్యమందును అడఁగిమడఁగి యుండెను. అందుచే నీతని తరువాతి గొప్పందనమునకు అనివార్యమైయుండవలసిన పునాది ౧౯౨౦ నకు ముందీతని జీవనమున పొడఁగట్టలేదు. అద్భుత విజ్ఞానముగాని, కళోపాసనాకాశలముగాని, వక్తృత్వానైపుణ్యముగాని, గవనాప్రావీణ్యముగాని శైశవభూమియందు మొలకెత్తకున్నయెడల, మఱి సృష్టి నందఁజాలవు. సాంబమూర్తియందును నివి సృష్టివందలేదు. ఇవి చిరక్తిరికి వలసిన శక్తులు.

చిరక్తిరిని, అమరత్వమును నిలుపు శక్తు లివియే కావు. మనుష్యుడు కవి కాకపోవచ్చును; వక్త కాకపోవచ్చును; లేఖకుఁడు కాకపోవచ్చును. మనుష్యుడు మనుష్యుడు కావచ్చును. సాంబమూర్తి మంత్రశక్తిగల విద్యాధికుఁడుకాడు. ౧౯౨౦లో నందిన పునర్జన్మకతన మనుష్యుఁ డనిపించుకొనిన వ్యక్తి. ఒక్కొక్క ముహూర్తమున నాకస్మిక విజృంభణము నందునది ఆధ్యాత్మికశక్తియే. జగదీశ స్త్రీత్యర్థము జరుగు క్రియలందే ఇది గోచరించును. తల్లిగొత్తు నొక యపూర్వభావము అంగకారమయమైన జీవనమును ఆలోకపూరిత మొనరించును. ఇది, తల్లిగొత్తిన ముహూర్తము పునర్జన్మద్వారము.

నడినెత్తివీఁచి నక్షత్రముదెస దృష్టి నిలిపి, తన జీవనమును దానికి సంధింపవలెనని ఆశపడి ఆశయము నందిపుచ్చుకొనకపోయినను, కొంత సగ మెక్కి “శభాష్!” అనిపించుకొనఁగల ప్రజ్ఞాధురీణులు హద్దు పద్దులుకల చోటులందు కట్టుబడరు. తొలితరగతి న్యాయవాదు లీశ్రేణిలోవారు. వీరు జిల్లాకోర్టులలో నుండుట సక్రమము. తనవృత్తియందు అజేయులైన ఘనులతో సముఁడు కాకున్నను, కొంత వృద్ధిని, ధనమును సంపాదింపఁగలిగిన దిట్టయైనాఁడు సాంబమూర్తి. నేఁడు న్యాయవాదవృత్తిపై వడగండట్లు పడిన కడగండ్లు ఈవఱలో నెన్నఁడు రాలియుండలేదు. అనుమాలసమయమున వృత్తి నారంభించి, కాకినాడ స్టేషనులలో సాంబమూర్తి మేలుచేయి అనిపించుకొని నాఁడు.

విశ్వర్యవంతుఁడును, వేషభాషలందు మెఱుగు బూతలు ప్రదర్శించునాతఁడును మహామహుఁడను అపోహ ఒకప్పుడు ప్రబలినది. కూడనిదైనను, జన సామాన్యముయొక్క ఓటునంది ఒక్కొక్కఅపోహ ఒక్కొక్కశకమున నొకదశ వెలిగించితిరును. ప్రజలందు మొనగాఁడు శావలెనని ఆశపడు వ్యక్తి, ప్రజాప్రశంసను దోసిట నింపు అపోహకే (అది సహజకాంతినికాక కళాయపూరితమ కలిగినదేయయ్య) మనసిచ్చి, దాని నారాధించి, పైకివచ్చును. గొప్పయుద్యోగి, గొప్ప

వ్యక్తి యనుభావము బహ్య నరసింహేశ్వరశర్మను పిన్ననాడే పట్టి చచ్చేవఱకు ఆతనిని పీడివేసినది. ఆభావమునే ఆరాధ్యదేవతఁ జేసికొని, దాని కటాక్ష మంది విలువగల శక్తిని దుర్వ్యయముచేసి, జీవనమును వ్యర్థముజేసికొని ఆతఁ డేసుకట్ల సహరి నెక్కినాఁడు. స్వార్థపరులు కొందఱు “ఓహోహో!” అని డబ్బా వాయించినంతన, విద్యాగంధమెఱుంగని సాంతకుటుం బములోనివారు “ఎంతవాడ, వెంతవాడవైతి!” వని పొగిసినంతన ఉబ్బితబ్బిపై, విలసజీవనమందును, ధనారాధనమందును జీవనములు కోల్పడువారి సంఖ్య బలియుదునే యుండును. వీరికి దూరదృష్టి సున్న. స్వతంత్ర విమర్శనము హుళిక్కి. గుండెకు గట్టిదెబ్బ తగిలినఁగాని వీరు మారరు. ధనసంపాదనమే గొప్పదన మనుభావము సాంబమూర్తిహృదయమున చొటునం దెను. దాని ప్రోద్బలమున నాతఁడు మాటలుకట్టి నాఁడు. కాని ౧౯౨౦ లో లేచిన ఉద్యమము తొంటి సాంబమూర్తిగుండెపై పిడిగ్రుద్దు వేసినది. ఆతని హృదయమున రాజ్యమేలు తొల్లించితలఁపు తుత్తుని యై నేలరావినది. తనకు దేవతయైన ఐశ్వర్యమునకు సాంబమూర్తి అనలేన తన్ను సమర్పించినాఁడు! తన పిల్లదుస్తులను చుట్టఁజెట్టి చింతనిష్ఠులలో చొప్పించి నాఁడు! తన గోటును గోతితుండు క్రుక్కినాఁడు! నీటును నీళ్లలోఁ గలిపినాఁడు! నూతనాలోకమున సాంబమూర్తి పునర్జన్మ (Resurrection) నంది నాఁడు. సాంబమూర్తిలోని మహాభోగి చచ్చి, మహా ర్షికి చొటిచ్చినాఁడు.

మహర్షికి ‘సోల్’ రను అంగ పదము చెల్లదేమో కాని యోధుడను భారతశబ్దముచెల్లును. “రణరంగమున శత్రుదళములను తునియలుచేయువాఁడుకాక తనయందలి పగతురను నిర్జించినవాఁడేమహాయోధుడని” “ధమ్మ పద”మను పాశ్చిమగ్రంథమున శాక్యముని పలికినాఁడు. అహింసావ్రతుడే మహాయోధుడనునర్థము ఒక్క భారతనిఘంటువునమాత్ర మున్నది. ఈశబ్దమందలి యుత్కృష్టభావమును గాంధీజీ నిజజీవనమున వ్యక్తి కరింపఁగలిగినాఁడు. ఈతని యడుగుజాడలు పట్టిన

చిన సాంబమూర్తి ఈశక్తిని కొంతదనుక చూపజాలి నాఁడు.

ఇచ్చాపూర్వకముగ దారిద్ర్యమును వలచిన సాంబ మూర్తి త్యాగమూర్తియనుట నిస్సంశయము. దుశ్లకాక కలకత్తాలో పుట్టి ఉన్నతవిద్యకు వలసిన వ్యవధి, ఘనవిజయమునకు అక్కరైన తరుణమును అంది యుండినచో, ఈతఁడు చిత్తరంజనునివలె మొదటి శ్రేణిన్యాయవాది యైయుండువాఁడు. న్యాయవాద వృత్తివిలువను కనకరాసులందే కొలువవలసినను, త్యాగమూర్తియమును తులనీదశమూర్తియట్లు గ్రహింప వలెను. ఆశయములు స్థలములు కావు; నూత్నములు. త్యాగమును లెక్కించుట పరిమాణమున కాదు; మఱి ఆంతరంగికమైన నియమపాలనమున. సాలనకు వచ్చు మాఁడులక్షల రూకలను గిరవాటువేసి, మేడమీఁది నుండి గుఱాలున పిథిలోని కుటికి, జోలికట్టుకొని తిరిపెమెత్తిన చిత్తరంజనుని మహాత్యాగమునకును తాఁదెచ్చుకొను వేలసంఖ్యను విసరివేసి, సంపూర్ణ జోగియై, ఖద్దరుజోలి దాలిచి, దేశహితైషియై ఊరూర చిచ్చమెత్తిన సాంబమూర్తిమహాత్యాగమునకును వ్యత్యాసము లేదు. చిత్తరంజనుని మేధాశక్తిగాని, నిర్మాణనైపుణ్యముగాని, వాదకాశల్యముగాని, వచో గాంభీర్యముగాని, రచనావటుత్వముగాని సాంబ మూర్తియందు లేదు. కాని, ఈశక్తి లన్నింటిని గలిగి చిత్తరంజనుని హృదయశక్తి నందని పదివేల వ్యక్తుల కంటె సాంబమూర్తి కోటిమడుంగులు అధికఁ డనుట నిస్సంశయము.

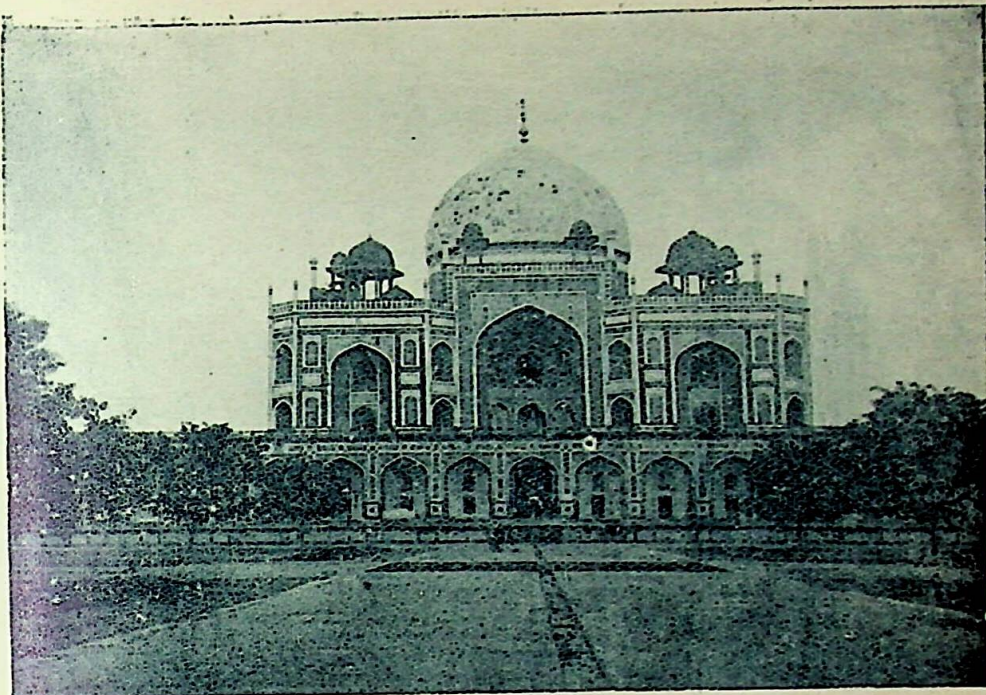
మేధాశక్తి గొప్పదియే! దానికి జోహారులు. అది ప్రపంచప్రతిభను కరస్థలామలకము చేయఁగలదు. కాని మనుజుని జగదీశునిప్రక్క నిలుపునది మేధాశక్తి కాదు; మఱి హృదయశక్తి. మహావిద్యాంసు లెందఱో సరకమాపమున మ్రగ్గుటయు, అక్కరము లేఱుగని అమాయకులును, అనాధలును పరంజ్యోతిదాపల నిలు చుండుటయు సంభవతీతమైన దృశ్యములుకావు. వీనిలో నద్భుత మున్నదికాని అసత్యములేదు. ప్రస్తుత ప్రచీనీనాగరికతను పరీక్షింపుడు. ఇది జ్ఞానప్రపూర్ణ

మై, నిరయములోనికి చక్కని రహదారులు నిర్మించుటలేదా! ఆధ్యాత్మికశక్తి హృదయమందే యున్నది. హృదయము నెందని పాలిపెట్టి ఒక్కడు గంభీరస్వరమున నుపన్యసించి “యోహో!” యని అనిపించుకొనగలడు; రంగస్థలిపై నిలిచి చక్కని నాటకములు ప్రదర్శింపగలడు. కాని మనుష్యజీవనమందలి సౌందర్యమునకును, మహత్త్వమునకును కేరెత్తి నమస్కరింపలేడు. ఆధ్యాత్మికశక్తి హృదయతపోభూమియందే వృద్ధిపొందును. రచ్చలందు మెప్పు నిప్పించు నేర్పు దీనికి లేదు. ఈనేర్పు నిది “తూ!” యనునేమో! వ్యక్తిని పరమహింసచేసి, పరమాత్ము నట్లు చేయున దీశక్తి. జ్ఞానము భౌతికశాస్త్రమునకును, విజ్ఞానము తత్త్వశాస్త్రమునకును చెందిన వనినాడు ఒకసుప్రసిద్ధ వేదాంతి. జ్ఞానము మేధస్సునకును, విజ్ఞానము హృదయమునకును చెందినవని ఈవాక్యమునకు భాష్యము చెప్పితిమేని, సాంబమూర్తి విజ్ఞాని యందును. ఈతనిసామ్య హృదయశక్తి. ఈశక్తియందీతడు చిత్తరంజననకుఁ దీసిపోడు. మహాత్ముని చెంగట నిలుచుట కర్హుడు. సాహసమందును, ధైర్యమందునుమాడ సాంబమూర్తి చిత్తరంజననకు నీడువచ్చును. దాసు మొండితనముగల మహాపురుషుడు. ఆతనిది మొండిసాహసము. రేపటిగతి యేమని అతడు యోజించువాడు కాడు. మినమేమములు రెక్కించి దానధర్మములు చేయువాడు కాడు. మంగలికి పదిరూకల కూలియిచ్చుటయు, ముప్పదియైదువేల యభాగుల కుటుంబములకు భుక్తినిచ్చుటయు దాసుయొక్క సాధారణకృత్యములాయెను. ముందుల కుటుంబములే తన కర్తవ్యమని చిత్తరంజనం దెంచువాడు. ఈగుణమును సాంబమూర్తి బాగుగా పట్టించుకొన్నాడు. “హడుగుడ్డలకై వగపేల? పక్షు లేదంత లేక ఎగయుచుండవా?” యని ఏసు వచించినాడు. “వాంఛను దూరముచేయు” మని నాడు బుద్ధుడు. వాంఛనుగాని, అనుమానమునుగాని, అడలునుగాని లేనివానికి చింతయేల? రేపటిచింతకు దీర్ఘపెట్టి దూరస్థల మేర్పటిచి, ‘టింగురంగా’యని

నిర్భయముగా మసలగల మనిషి సాంబమూర్తి. తన జోలియందు మిగిలినది బంజినున్న యని, “ఏమి దైనమా!” యని ఈతడు ముఖారి నాలాపించెడు. ముందుగతి బ్రహ్మరాక్షసియై ఇతనిని బాధింపదు. దొరకినపుడు తన కేలయని ఇతడు భుజింపకమానఁడు. సాంబమూర్తికి భోజనశక్తి మెండు. కాని కబళములేని నిర్భాగ్యుఁ డొకఁడు ఎదుటనిలిచినపుడు కళ్లుమూసి కొని “ఓంభూర్భువ స్సువః” యని స్వాధ్యముపై నీళ్లు చల్లఁడు. పరిహాసపూర్వకముగ “నాయనా! కాస్త డి. పి. (ధర్మపిండము) కొట్టి, మఱి దాటుకోయి” అనును. గాడెలందు రూకలను ప్రోగొనరించుకొనిన వాఁడు రూకలు చిమ్ముట ఒకవంతు; చింపిరిజోలే యందు మిగిలిన ఒకమాత్రపు దమ్మిడిని లేనివానిచేతిపై విదపుట ఒకవంతు. ఈదమ్మిడికి గల బరువు ఆరూకల బస్తాల కుండదేమో!

అద్భుతహృదయశక్తిగలవారి సర్వలను పరికించితిమేని, “వీరు వెట్టులు కారా?” యని యోజించుతాము. కాని యుగయుగములందు సజీవులైయుండు వారివెట్టులే! “జ్ఞాహూ!” అనివేసి వటువును పంపివేసి యుండుచో, బలి పాతాళమున దిగఁబడువాఁడు కాడు. కాని “సిరి మూటఁగట్టుకొని పోవంజాలని” రాజులవలె నతఁడు విస్మృతిగర్భమున బుడుంగుమనువాడు. విశ్వ రథమునకు తిలోదకములు సమర్పించి చిత్తరంజనండు సన్నాహిని యైనాడు. ధనధాన్యములను గోదావరిలోఁ గూలఁద్రోసి కొల్లాయికట్టిన కటికిదరిద్రుఁ డైనాడు సాంబమూర్తి. ఈశక్తి విశ్వవిద్యాలయములందు చేఁబడునది కాదు; అంతరంగమున సాక్షాత్కరించునది. ఈశక్తిగల సాంబమూర్తికి అనుక్షణము కావలయు అక్కరలు తమంతఁదామే పూర్ణ మగుచుండును. భోజన వ్యవస్థను, ప్రయాణవ్యయమును ఎవరోయొకరు వహించుచునేయుందురు. కొంతకాలముక్రితము కొలది మాసము లితఁడు కలకత్తాలోనున్నాడు. “మహలక్ష్మీ ధవనము”* అపుడు అన్నపూర్ణ ధర్మశాల యైనది. హరిజన్ రోడ్డులో వసించుతేలి అద్దె ఎడ్వాన్సును

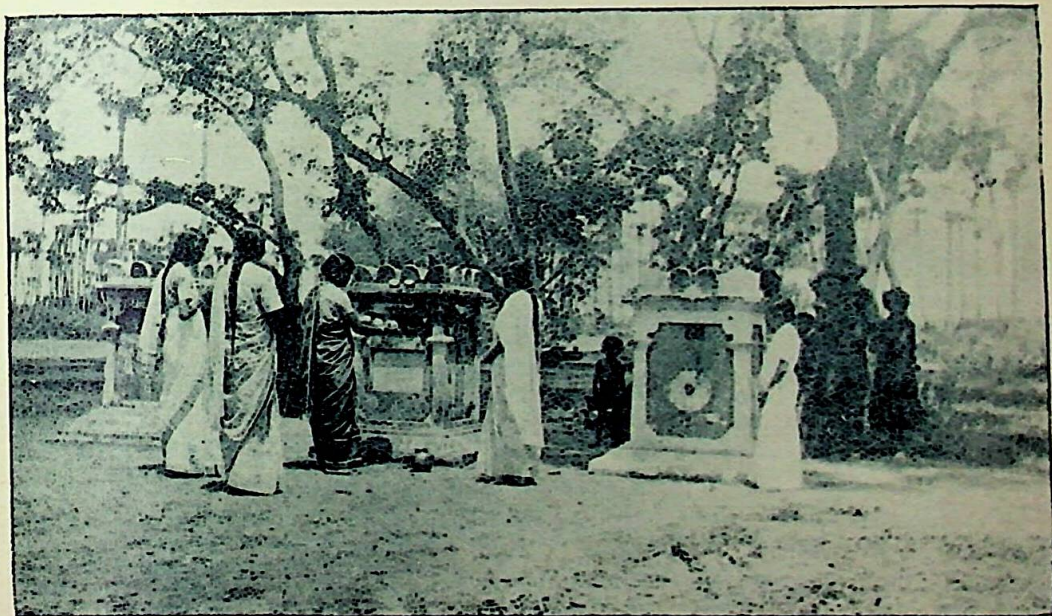
* తారాచంద్ దత్ వీధిలోని (31) మద్రాసీహోటల్.

హుమయూనుగోరి-థిల్లి

హుమయూను భార్య హజీబీగము క్రీ. శ. ౧౫౫౫ సంవత్సరమున దీనిని ప్రారంభించి
పదునాల్గవ సంవత్సరములకు పూర్తి చేసెను.

R. N. N. R.

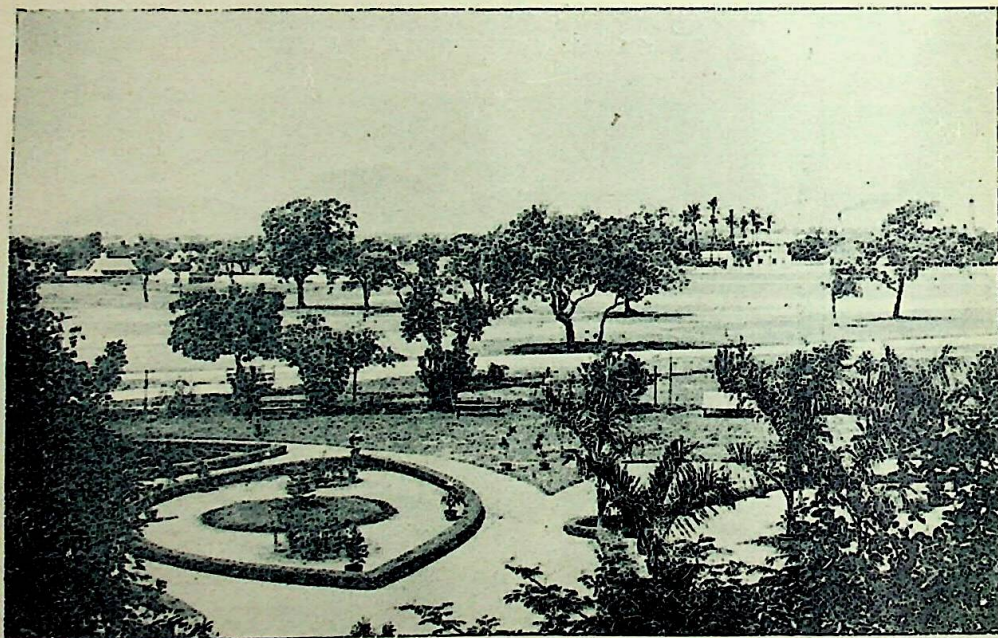

శ్రీమద్విశ్వా

మిత్ర ప్రకృతి ౧

K. M. L.

మిత్ర ప్రకృతి ౨

K. M. L.

గుఱించిన నిబంధన మొకటి ఈతనిని మార్గశిరమాసమనినది. సోహాల్లా అనునామిక్రమం దొకడు గృహయజ్ఞ మనితో “ఇతడు సాంబమూర్తిమీ” యని చెప్పి చిక్కుమంది అతనిని విడిపించినాడు. ఇతరుల కష్ట నిష్ఠురములను తనవిజేసికొను సాంబమూర్తి చల్లగ తన యక్కరలను “పరార్పణమస్తు!” అని నిశ్చింతగ దీక్ష జీవనమును కడపునున్నాడు. సుఖదుఃఖములును, దూషణభూషణములు తనవికాక దేవునివేయని నమ్మిన వానికి ఎంతవోయి చేస్తుంటును? “మొట్టో!” యను అభాగుడు దైవనిత్యావరహితుడు.

సాంబమూర్తిచారిత్రక అతని సాంత్వజీవనమందే కాక అతని రాజకీయములందుగూడ ప్రవేశించినది. కాంగ్రెసుఆశయమునుగూర్చి పెద్దపెద్దలు నీళ్లు నమలియు, ఉగ్రనిపలాడియు, సుండెలు తడవిమాచికొనియు గుసగుసలాడుచుండ, “సంపూర్ణ స్వరాజ్య”మని సాంబమూర్తి ధంకామీద దెబ్బకొట్టి పలికినాడు. అహమదాబాద్ కాంగ్రెసులో హజరత్ మోహిని “సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య”మని గాంధీగారిని ఉలికిపడజేయుటకు ముందే సాంబమూర్తి అర్ధానుస్వార స్వరాజ్య మనే డొమినియన్ టేబుల్ గాని, ఒకతరు రెస్ పాన్ సిబుల్ గవర్న మెంటుగాని గాక తూచాతప్పని స్వాతంత్ర్యము పిచ్చితవ్యకు లొంగని స్వరాజ్యము కాంగ్రెసుదృష్టియందుండవలెనని రంకవేసినాడు. “Half way house” లవంటి సరిపుచ్చుకొనుటలు, “To be or not to be” లుపోలు దీర్ఘయోచనలు ఇతనికిఁ గిట్టవు. ఒడుదొడుకులు పులుసులట్లు కాచుకొనియున్నవని ఇతడు సంశయింపడు. మేఘములు దొరలినను, పిడుగులు తలపై డుల్లిపడినను కిక్కురుమనకుండ ఇతడు తలయొగ్గును. గాంధీఉద్యమమున పాల్గొని కైదులోనే కాపురమేర్పఱచుకొనినాడు. వెలుపలికి వచ్చినపుడు ‘రిటరన్ టికెట్’ చేతఁబట్టినాడు. ఉప్పుసత్యాగ్రహమున పాల్గొని “సాంతఉప్పు చేబడినఁగాని, ఉప్పువేసిన వస్తువులను ముట్ట”నని పట్టుపట్టినాడు. “నీలసత్యాగ్రహము” తన కేల యనక, ముందులకు లంఘించినాడు. ఉత్తద్రవములపై సాంబమూర్తి క్షీతి మెండు.

అపాయములపై అధికానురాగము గలవాఁడు ముసాలినీ. సింహకిశోరముల నీతఁడు పిల్లిపిల్లలనట్లు చేరఁదీయును. భయమేమో ఎఱుంగనివాఁడు నెల్ సన్. అపాయమేమో ఎఱుంగనివారును, దానిపై కెక్కిన మక్కువ గలవారును యోధవర్గమందున్నారు. అన్నప్పుడు ఈతీరుప్రకృతి హాసించుచునని తెలుపను. అపాయము పరమాశయ మనఁజెల్లదు. ఆచర్యమును పూజించినట్లు, అపాయమును పూజించెనేని అతఁ డున్మాదుఁడనిపించుకొనకమానఁడు; ఆయువును పుటుక్కు మనిపించుకొనకమానఁడు. కాని, ఇదియొక మహత్తరోద్దేశము నందుపట్టి, నడుమనిలుచు పెనుభూతమైనచో దీనినెదుర్కొని, దీనిచే నూడిగముచేయించుకొనుట మహాయోధుని కర్తవ్యము.

లాక్ డెబ్బలును, కాలితాపులును సత్యాగ్రహులకు నిత్యవాయనములైనవి. పూలచెండులను, చక్కనైన దండలను, కర్పూరహారతులను అందుకొనుటకు ముందులకు వచ్చుచారు ‘కోటానకోట్లు.’ అత్యాచారము ఆగ్నేయాస్త్రమువలె విఁడఁబడుచున్నదనిన, పీరు దిడ్డిగంకలందు ప్రవేశించురు. ఆవమానమునకును, అపాయమునకును దేశ స్వాతంత్ర్యము నాచర్యముగాఁ గొని తలయొడ్డు మహా త్యులసంస్కృ మిటల నల్పమైనది. మూడవ ఎవ్వర్లు కేలేను (Vide: Edward III rd's Seize of Calais) ఆక్రమించినపుడు నగరరక్షణమునకు ప్రముఖులైన ఆంగ్లరు కేలేవాసులు మానప్రాణము లర్పింప ముందుల కరిగిరి. దేశస్వాతంత్ర్యమునకై ప్రాణములను బలిదానము లానరించుకొనిన మహాయోధు లందందు ఉన్నారు. ఇట్టి యోధులకు భారతదేశమందు కలవు లేదు. ఈ యోధులకంటె నధికులైన (బుద్ధునిచే నుల్లేఖింపఁబడిన) మహాయోధులకు భారతావని నెల వని కడచిన సత్యాగ్రహోద్యమము నిరూపించినది. ఏను మహాశయఁడు వాకొనిన Sermon on the Mount ఆచరణయందుఁ బెట్టినవారు భారతీయులు. ఏనుబుషి కెనయైన గాంధీబుషి, చెంపలనేకాదు, సర్వాంగముల నెదుటిదెబ్బల కొడ్డుఁడనినాడు. ముందుల కుటికిన మొనగాళ్లలో సాంబమూర్తి యొకడు. ఇతడు చావు

దెబ్బలు తిన్నాడు. నాయకులందు ఈతడు పడినట్లు మత్స్యరుసు హింసపడలేదు. చచ్చినను, తానుకాక తన శరీరమని యెంచి, గట్టిదైన తనకాయము నీతడు కర్తవ్యస్థంభమునుండి కదలించినాడు కాదు. ఇట్టి గురుగుణమును చూపి, గుండెను నిబ్బరముగ గుండు దెబ్బకు నొడ్డిన మతొక మహామోఘుడును ఆంధ్రుడే! వీరి యుద్ధంతమును తన వృదియం దుంచుకొనగల దేశ చరిత్ర ధన్యము కాగలదు. వీరు వంగ దేశీయులైనయెడల వీరినినటించిన మహాకావ్యములన్నీ వెలువడియుండెడివి. సాంబమూర్తి ప్రజ్ఞను మహాత్ముడు గుర్తించినాడు. మగడుపట్టిన మాలను చేబట్టుమని సాంబమూర్తి యధరాంగలక్ష్మి నాతడు కోరినాడు.

సాంబమూర్తి సాహసమును చూచి పండ్లికిలించిన వారు లేకపోలేదు; వెక్కిరించినవారు లేకపోలేదు. ఈ యికిలింతలును, సకిలింతలును గాంధిగారిపట్లే తోచెను. సత్యాగ్రహము పరిహాసమునకు పాత్రమైనది.

గాంధీజీ రాజకీయములను మతముతో సంధించినాడు. వానికి ఆధ్యాత్మిక ప్రాముఖ్య మిచ్చినాడు. జోగియైనవాడు సేనాధిపతి యయ్యెనని ఈవఱలో నెన్నడును ప్రపంచచరిత్ర తెలుపలేదు. జోగిఆయుధము సత్యాగ్రహమే. అపూర్వమైన సత్యాగ్రహ దృశ్యము సామాన్యులకు విడ్డూరము కలిగించుట అక్కజముకాదు. గాంధీయుద్వమము నెగినదని చెప్పలేము; నెగలేదనియు చెప్పలేము. అది చచ్చునది కాదని యాధియైనది. ఉద్యమము లన్నియు సదోగ్రభములు దాల్చినవికావు. గాంధీయుద్వమము స్వరాజ్యమును ప్రసవించినదికాదని నవ్వువారు నెఱులు. సత్యాగ్రహహాసకులను చూచి నగువారు అల్పులు. “నీలో సత్యాగ్రహ” మనుడు; “ఉప్పుసత్యాగ్రహ” మనుడు—వీని దృష్టి యందు జాతీయత్వ మున్నది. దృష్టిదోష మున్నదని ఎవ్వరును అనరు. ఇక సాధనమా? సన్నాసిసాధనమా? అపూర్వమైనదే. నేడు దీనికి ముట్టునది పరిహాసమే! కాని ఎప్పటికైనను వసుంధరపై శాంతిని నెలకొల్పవలె జాలునది ఈసాధనమేయని పరిహాసప్రియులును, ప్రతిచీరాజకీయవేత్తలును గ్రహించురుగాక.

కాంగ్రెసుపతాకము సాంబమూర్తికి వట్టి గుడ్డ పేలికకాదు. అది యాశయముల యల్లికయని ఆతడు గుర్తించినాడు. కాకినాడలో ననుడు; నాగపురములో ననుడు. దానిని చించు ప్రతిపాలశక్తి తోచునపుడు సాంబమూర్తి చినాలున ముందుల కుటుకును. జెండాయెత్తిగాని, అతడు వెనుకకు తరలెడు. బ్రాహ్మణునకు యజ్ఞోపవీత మెట్టిదో, ఆడుదానికి మంగళ సూత్ర మెట్టిదో, జాతీయస్వమునకు జెండా యట్టిదని ఆతని యుద్దేశము. దానిగౌరవమును నిలుపుటకై సాంబమూర్తి పలుమాటు చెమ్మటలు ధారవోసినాడు.

సాంబమూర్తికి పరాధక్షేపనమందలి ప్రేమ మెండు. అభాగులను చేదువట్ల, ఇతడు ప్రభుల్ల సంధ్ర రాయ్ కి తీసిపోడు; రాజేంద్రప్రసాదున కీడువచ్చును. గోదావరివరదలకు ఊళ్లు కొట్టుకొనిపోయినపుడు నిరుపేదలను రక్షింప నీతడు మిగుల శ్రమించినాడు. ముష్టికై, ఇతడు ఊరూరం దిరిగినాడు. ధనవంతులను జేరి ఇతడు దీనాలాపము లొనరింపెడు. డబ్బుపడయుట తన హక్కుని దెబ్బలాడి నెగి తీరును. ౧౯౨౦లో నితడు ముష్టికై వేపావారింటి కరిగి, బండవాదము లోనికిదిగి “అవలికి దాటు”మని గృహాయజమాని హుంకరించినను, సనేమిరాయని పెదవిమెలివేసి, వలసిన పైకమును చెంగునక గట్టుకొని మఱి దాటినాడు.

సాంబమూర్తి ధైర్యసాహస పరోపకారాది సద్గుణములకంటె అతని సహనము అద్భుతమైనది. ఈ గురుగుణమున నితడు వసంతీదేవి కెనయైనవాడు. వసంతి సర్వస్వమును కోల్పోయినది. చిత్తరంజనుని గోల్పడినది. చిత్తరంజనుని పోగొట్టుకొనినది. నిశ్చల చిత్తయై శ్రాద్ధకర్మను, దేశసేవను సలిపినది. సాంబమూర్తి సర్వస్వమును స్వరాజ్య హామగుండమున “స్వాహా!” యని సమర్పించినాడు. ఏకాత్మజాని మృత్యువున కప్పగించినాడు. గుండెబాదుకొని “దైవమా!” అనక కాంగ్రెసులోని కుటికినాడు. వసంతి సుగ్గడించిన సరోజిని సాంబమూర్తిని కీర్తించినది. “ఇంచుమించుగ దిగంబరియై, కొడుకు తండ్రిని

వేధింపఁగల తీవ్రతమాఘాతమునకు గుండెనొగ్గి, హృదయయాతనను, దుఃఖమును మఱచి, దేశసేవకు అప్పవమైనాఁడు సాంబమూర్తి"యని సరోజిని కాకి నాడకాంగ్రెసుగడ్డెనుండి పలికినది.

దేశసేవకుఁ బూనినవా రెండఱో ఉన్నారకాని గుండెదిట్టమున్నవా రల్పముగ నున్నారు. శ్యామ సుందరచక్రవర్తి సాంబమూర్తివలెనే బాధలుపడి నాఁడు. కాని అతఁడు దారిద్ర్యమును పీల్చి పిప్పిచేయ నిచ్చినాఁడు; తనగుండెలను తినివేయనిచ్చినాఁడు; ప్రాణముల నూడఁజేయుకనిచ్చినాఁడు. మానసిక దార్ధ్యమున్న సాంబమూర్తి ధక్కాలుతని గట్టిపడ్డాఁడు.

అన్యరాష్ట్రములందు సాంబమూర్తి కొంత పర్యటనము చేసినాఁడు. కాంగ్రెసువేళలందుగాక ఇతరసమయములందు వంగీయులనడుమ రాజకీయోపన్యాసములిచ్చిన ఆంధ్రుఁడు ఒక్క సాంబమూర్తి మాత్రమే. కలకత్తాలోనున్న పు డీతఁడు తఱుచుగ ఆల్ బర్ట్ హోలులోను, శ్రద్ధానంద పార్కు (Mirzapur Park) లోను ఉపన్యసించువాఁడు. వంగీయుల హృదయములు ఉండ్రేకమయములు. ఉండ్రేకము నుపొందించు వక్తలనే వివఁగాంక్షింతురు. సాంబమూర్తిలో నుండ్రేకమున్నదికాని, వక్తకు వలయు సరుకు లేనందున వంగీయులచే "నో హో!" యనిపించుకొనలేదు. కాని, ఈతనివాక్కు లీతని జీవనమునకు మాటుపేరు లనియు ఈతని జీవన మితని వాక్కులమొక్క ప్రతిబింబ మనియు గ్రహించి వంగీయు లీతని నిష్కళంకదేశభక్తిని మెచ్చిరి. ఈతని కలకత్తా ఉపన్యాసములు తక్కుంగల ఉపన్యాసములకు తోడై, వెంటనే బహిరజైలున కీతని సాగనంపెను. సంయుక్తరాష్ట్రము లోను, రాజస్థానమందును ఈతని నెఱిగినవారు కొందఱున్నారు. మియాగంజ్ (ఘరుకాబాన్ జిల్లా) నోహోర్ (బికనీరురాష్ట్రము)లలో నీతనిగుఱించిన ప్రశంసముగ్ధులలో విన గలిగి ఆనందించితిని. ఇతరరాష్ట్రనాయకులు మన రాష్ట్రమునకు వచ్చిపోవునట్లే, మననాయకులును అన్యరాష్ట్రముల కరుగుచుండుచో పీరి ప్రఖ్యాతియు, ఆంధ్రుల పరపతియు హెచ్చుననుట నిస్సంశయము.

దైర్యసాహససహనములు యోగియందేకాక, రజాం గణమందలి యోధునందునుగూడ నెలయు నురుగుణములు. గాంధీజీగాక నెహ్రోలియకొవంటి నాయకుఁడొకఁడు గోచరించినయెడల, కవచమును ధరించి సాంబమూర్తి తన నుజ్జమును ముందుల కుడాయించువాఁడు. ఈతనియందు అలీసోదరులందువలె సమరశౌర్య మధికముగఁ గలదు. ఒకవంక కరుగఁడగు నాతని గాంధీజీ వేటొకవంకకు మరల్చివేసినాఁడు. సాంబమూర్తి సంపూర్ణముగ మాతీ నూతనక్రియావిధానమున ఎంతేని యుత్సాహముఁ జూపినాఁడు. ఉత్సాహముతో సరితూగుడెఱుఁగా ఈతనియందు లేదు. ఇతఁడు లంఘింపఁగలఁడుగాని, లంఘించుటకు ముందు ఒకనిముసము యోజించు తెఱుగఁగఁడు. ఇతనిచొరవ గొప్పదియేగాని, అది చక్కనిచూపు నెఱుగఁడు. రాజకీయవేత్తగమనిక సంగీతమార్చనమువలె నుండవలెను. ఇందు హెచ్చుతగ్గు సాయిలుండును. హెచ్చుకళవలె పైచేయిఁ జూపియు అవసరమగుపట్లక్రిందికితగ్గుతరువాతి యుత్థానముపై కన్ను వేయును. ఇది ఎగుడుదిగుడులెంతులనియు, నిలుకడ్డ లేని పడతియనియు సాధారణులు నవ్వవచ్చును. కాని దూరదృష్టిగలవారు "శభాష్!" అందురు. సాంబమూర్తి ఆశయముపై పీరు పన్నీరు చల్లుదురు. దొడ్డదియని ఈతని హృదయముపై పువ్వుచెండులు స్రువ్వదురు. తొలి శ్రేణియోధులలో నొక్కఁడని జోహా రొనరించురు. కాని, రాజకీయదర్శకుఁ డనికాని, మహానాయకుఁ డనికాని ఈతనిఁ జేరరు.

ఇకముందు సాంబమూర్తి నూతనశక్తిని దెచ్చుకొనవలెను. ఒకమహానాయకుఁడు కట్టెనుట తోచినపుడు చూపిన సామర్థ్యముకంటె ఇపు డీతఁ డధిక సామర్థ్యమును, ధృతిని చూపవలెను. సాంబమూర్తి వృద్ధుఁడు కాఁడు. రాజకీయరంగమున, కర్మక్షేమమున పదునాలుగేండ్ల అనుభవమును సంపాదించినాఁడు. భావి కాలమున నీతఁడు చేయవలయు కర్తవ్యమెంతో యున్నది.

"వృద్ధుఁడ నైతిని. చాలబరువు మోసితిని. కడ పటిదినములలో కొంతవిక్రాంతిఁ గైకొన నభిలషించు

చుంటిని." అని నాయకుడు నేడు కాంగ్రెసునుండి తరలినాడు. పలువురు నేడు త్యాగహీనులను గొల్పిది. సత్యాగ్రహోద్యమముకతన స్వాతంత్ర్యము చేబడునా యని ఇపు డనేకులు సంశయించుచున్నారు. చేబడునని వేయిమాటు లందునుగాని, దీక్షబూనిన ఆచార్యుడు నడితెరువున సెలవుపెట్టినందున ఉద్యమమునకు చెటుపు కలిగినదని చెప్పకమానను. ఈయద్యమము నేడు కొంత నిరుకడనందినను, ఉద్దేశసిద్ధి నీయగలుగున దిదియే. దౌర్జన్యమునెడ భారతీయునకు నమ్మకము లేదు. అది యొకవేళ స్వరాజ్యమునేకాదు స్వర్గమును కూడ తెచ్చి చేతికిచ్చినను, "తూ!" యని భారతీయుడు వాని నవ్వల విసరివేయును. స్వరాజ్యము రానీ రాకపోనీ, లాతీదెబ్బలు కుంభవృష్టిగఁ గురియనీ, చీకటికైదు రెడుట మృత్యుముఖగర్వారములట్లు లోకపనీ, "సత్యమేవ జయతి!" యని సత్యాగ్రహ మహోద్యమమునకు ప్రతిభారతీయుడును బుజమునొడ్డిన నాడు మనస్వాతంత్ర్యము మనచేతులందు పడితీరును.

ఈమహోద్యమమునెడల విశేషవిశ్వాసముగల వాడు సాంబమూర్తి. నూతనగాయత్రినందిన సాంబమూర్తి జందెపుపోచలను నడుమునఁ గట్టి, వేటుమతమున ప్రవేశించువాడుకాడు. దేశహృదయమున విద్యుత్ ప్రవాహమును పాటించుట ఈతని కర్తవ్యము! ప్రజలందు అపూర్వచలనమును, అపూర్వోత్సాహమును రేకెత్తించుట ఈతని కర్తవ్యము!! ఆశాభంగమున స్రుక్తియున్న మనసులందు నూతనజీవనంచారమును, నూతన తేజమును పుట్టించుట ఈతని కర్తవ్యము!!! పూర్ణస్వాతంత్ర్యభావమును నేడెన్నోహంసపాదులు తగుల్కొని నవి. కొందఱు నాయకుల దృష్టినుండియే ఇది దిగజారి పోయినది. అచిరములో మన ప్రభువులు కొంత ఆయ

బెల్లమును తెచ్చి చేతఁబెట్టెదరు. పుచ్చుకొని "బ్రదుకు జీవుఁడా" అనుకొందమని అనేకు బూహించుచున్నారు. లోకలు ముడుచుకొనువారు కలుగులలో దూగుటకు సంశయింతురా? క్రొత్తఉద్యోగములు దిగుమతియగునని తెయ్యింపనువారు క్రొత్తవిరుదులు కంధరసీమల నలంకరించునని ఎగిరిపడువారు నేడెప్పుడే ప్రత్యక్షమైనారు. "సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య"మని గొంతెత్తి పలికినవాడు సాంబమూర్తి! నేడీతని గొంతుకు బొంగురుపోలేదని నాతలంపు. స్కాట్ మహాశయని కాచంట్ లెవర్డయోధునికంటె నధిక ధైర్యమున జాతీయపతాకముకడ నిలిచినవాడు సాంబమూర్తి!! కర్తవ్యతనముకడ నిలిచిన ఈతని పదములందు నేడు వడతు పుట్టలేదని నాతలంపు. ఉద్దేశము సిద్ధించువఱకు దీక్షావస్త్రమును వదలనని పట్టుపట్టినాడు సాంబమూర్తి!!! నేడీతని కొల్లాయి వదులుకాలేదని నాతలంపు. తాను పూనిన కొటివస్తుల ప్రతమునకై తన స్వస్వమును తైలధారయట్లు అణుండమునకు సమర్పించినవాడు సాంబమూర్తి!!!! నేడీతని ప్రతనిష్ఠ, ఈతని తపఃకాంక్ష, ఇతని దృఢప్రతిజ్ఞ, ఇతని యచల విశ్వాసము, ఇతని యిచ్చాశక్తి తునియలు కాలేదని నాతలంపు. లోడియోధులను కడకు చేర్చుకొని, క్రొత్త యోధులను ఆకర్షించి జాతీయస్వజము చేబట్టి పాంచ జన్యమును పూరించి నేటి కురుక్షేత్రమున నితడు చరచర నడచుఁగాక.

నేడు భారతభాగ్యరేఖ మేఘముల ముఱుగున నడఁగియుండుట నిక్కమే. ఇది మరల తగ్గి-త్తదా? సృష్టిచిత్రములు అర్థశూన్యములా? ఉత్తమాశయములు పిచ్చితలంపులా?

గోవర్ధనాచార్య సప్తశతీసారము

శిరోమణి సన్నిధానము నూర్యనారాయణశాస్త్రి

అవ—నాయకసంగమమున శ్రమ కలుగునని యనుచున్న నాయికతో నొకతె పలుకుచున్నది :

కురుల మొత్తంబు తలవేగుఁ గూర్చునేని - నమృతఘటపాతమున మృత్యు వయ్యెనేని నక్కు ప్రియునెక్కుదలకు బర్వెక్కునేని - మాన్ప నీరోగ మిలయందు మందులేదు.

అవ—వచ్చుచున్న నాయికాపతి నవలోకించి సంకోచించు నాయకునితో దూతి యన్యోక్తితో ననుచున్నది :

ఓకురంగమ, మడి వ్రాలియున్న సరస - శాలిమంజరిఁ ద్యజియింపనేల యిపుడు ? గజికతూపులు, గజికవిల్, గజికయొడలు-గల గజికమానిసి యితండు వలదు వెఱవ.

అవ—ఒకతె మరొకతెతో ననుచున్నది :

తిరుగుంబోతగు కాంతుని - నరసిన తలఁగాంచి యంగనామణి యెడఁదం బరితాపముఁ గొనవలసిన - తఱియందును బిట్టు సమ్మదంబునె కొనియెన్.

అవ—చెలికత్తె నాయకునితో ననుచున్నది :

పెడ మొంగంబునుజేసియు విఱియఁబోసి - వెండ్రుకల చి క్కెడల్చుచు వ్రేళ్లుగ్రుచ్చి యఱితి సడ్డంబుగాఁ ద్రిప్పి తెఱవ నిన్ను - గురులనందులఁ బడి కడం గోరి చూచు.

అవ—ఒకఁ డొకదానిముచ్చటను దెలుపుచున్నాఁడు :

కుతుకమతినిఁ బెంచుకొనుచున్న చెనిఁగిచే - పూతవట్టి యెదుగు మొదలుగాఁగ నాదినంబునుండి యల కాపుకన్నెకు - బచ్చకోకఁ గట్ట ముచ్చటయ్యె.

అవ—నాయిక చెలికత్తెతో ననుచున్నది :

కొలువఁడు మునుషటివలె; నను - వలపింపఁడు; సిగ్గువడఁడు స్వచరిత్రంబుల్ తలఁచియు; నమ్మఁడు నాపతి - చెలి నాపాలిట నవోధ సెత్తురువయ్యెన్.

అవ—ఒకఁ డొకముచ్చటను దెలుపుచున్నాఁడు :

పండియున్న భర్తపాదంబు లొత్తుచు - వెలఁది సురఁటిఁ బట్టి వీచుచుండఁ దలుపునందునుండి తమిఁగాంచు మిండగా - డూఱిడిల్లుచుండె నుల్లమందు.

అవ—ఒకతె యొకముచ్చటను దెలుపుచున్నది :

తగినంత నిద్రలేమియె - యగు దీనికి వ్యాధిహేతు వని వెఱ్ఱ వచిం పఁగ నాచిన్నది సిగ్గిలె; - బిగిసె నవతి; దయితుఁ డదరె; బ్రియసఖ మురిసెన్.

అవ—ఒకతె యొకదాని ముచ్చటను దెలుపుచున్నది :

మునిమాపునందుఁ దన కాంతుని చేతులఁ దూలిపడి రతులచే రేమె
ల్లను బుచ్చి ప్రొద్దుటను ది-వ్వెను బెట్టఁగ నవ్వి రొక్కసిల్లను సకియల్.

అవ—ఒకతె యొకతరుణదంపతులముచ్చటను దెలుపుచున్నది :

తరుణీతరుణులు గుడిలోఁ - బరస్పరాపహృతదృష్టినస్కులగుచు నొం
డొరుపయిఁ బూజకు నెత్తిన - విరులు వినరుకొనిరి రెచ్చి బెట్టిదపుఁదమిన్.

అవ—దానిపతి మూఁడుగంటచే నదియును మూఁడురాలని యనుచున్న యువ
పతితో దూతి పలుకుచున్నది :

పతి వట్టి యెడ్డ నిజముగ - రతికళఁ దన తెలివిఁ గఱచె గమనేమణి మృ
త్పృతిమకడ నేకలవ్యుఁడు - వితతంబు ధనుష్కాశ్రవీణతఁ గొనఁడే ?

అవ—ఒకతె యొకని ముచ్చటను దెలుపుచున్నది :

చెలికత్తెవేసమును గొని - తలదువ్వను, బూలుముడుఁచు, నమి మెయి దిద్దం
దిలక, మలందును గందము, - వెలఁదికి మిండండు దానిపెనిమిటియెదుటన్.

అవ—‘నీమగఁ డందగాఁడే! ఆతని నేల ప్రేమింప’వని యనుచున్న యొకతెతో
నాయిక యనుచున్నది :

నవమన్మథుఁ డీతండుని - జవరాం డ్రెల్లరు నుతింతు సకియా, యవి న
చ్చపు నాకు మగఁడు కావుట - నవని నమృతమైన విషమ యాపదమన్నన్.

అవ—అవమానితుఁడగు నాయకునితో నాయిక యనుచున్నది :

నపుదువు కాలం దన్నఁగఁ ; - బవళింతువు నేల గెంటఁ బాన్పుననుండిన్
రవులింతు చిలిపిపనులన్ - నివర్తిలవు నాయెడంద ని శ్నేమందున్.

అవ—నాయకునియందలి నాయికాసక్తిని దూతి తెలుపుచున్నది :

నిన్న పగటిపూట నిద్రలో నినుఁగూర్చి - పాప మానెలంత పలవరింప
నవతి నవ్వె; నత్త దివులొందె; బరువెత్తి - మూసి రంత దానిమొగముఁ జెలులు.

అవ—మోహము రేఁగినచో భయముండదని యొకతె యొకదాని ముచ్చటను
నాయికకుఁ దెలుపుచున్నది :

ధైర్యసాహసములకుఁ బ్రేతములు మెచ్చ - విడిచి మేతలు నీక్షింప వృకగణంబు
అతివ మృతుఁడైన తన ప్రియు నాననంబు - గొఱవివెలుఁగులఁ గని ముద్దుగొనుచునుండె

కాగితపు చాపలు

కొ. నరసింహాచార్యులు

౨

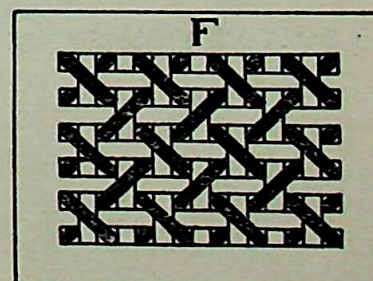
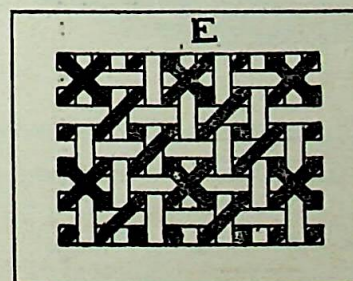
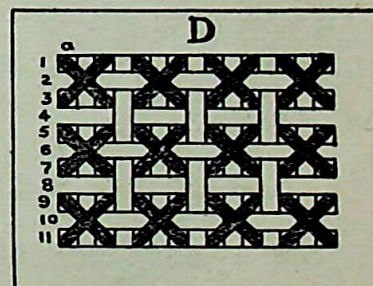
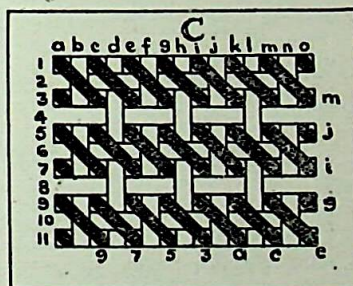
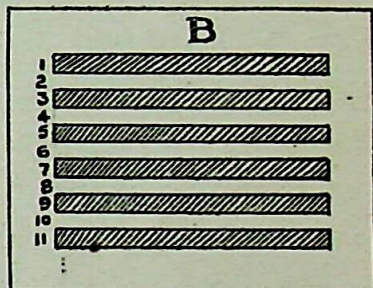
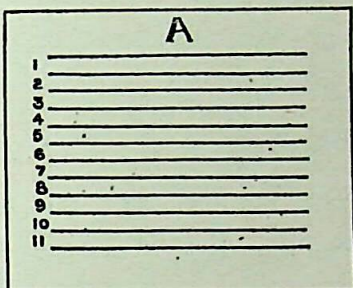
కోతలు వేయవలెను. కోతల సంఖ్య మార

ఇదివఱ కల్గిన చాపయందు పడుగు- వచ్చును. ఇందు ౧, ౩, ౫, ౭, ౯, ౧౧ అను

తునుకలు ఒకటే కాగితమునందు చేరియుండి వాటికడ్డముగా పేకతునుక లల్లబడియున్నవి. ప్రస్తుతము చెప్పబోవు విధపుచాపయందు పడుగు, పేకలు రెండును చేరి చాపకు భూమికయయి దానియందు మూలవాటముగా వేరుతునుక లల్లబడును.

భూ మి క

పూర్వపు విధముననే యొక కాగితమును దీసికొని దానిచుట్టును ఒకయంగుళము పెడల్పున వదలి మిగిలిన లోభాగమున చిత్రము A యందలి విధముగ పడునొకండు ఛాపపు

౯౪౧

తునుకలను చిత్రము B యందలి విధముగ కోసి తీసివేయవలెను. అట్లు తీసివేయబడిన తునుకలను మిగిలిన పడుగుతునుకల కడ్డముగా చిత్రము C యందలి b, d, f, h, j, l, n వలె అల్లవలెను. వాటిమధ్య నుండు స్థలములు, లేక సండులు ౧, ౩, ౫, ౭, ౯, ౧౧ స్థలములకు సమముగా నుండవలెను. b, d మొదలగు తునుకల సంఖ్య చాలనియెడల నదే విధపు కాగితమునందు అట్టివే వేరుతునుకలను కోసికొని అల్లవచ్చును. b తునుకను ౨ నకు పైనను, ౪ నకు క్రిందను, e నకు పైనను ౪ క్రిందను, ౧౦ పైనను తీసికొని పోయి దాని కొనలను భూమికయంచులకు క్రింద మరుగుపడునట్లు అతికించవలెను. ఈ తునుకలు కదలగూడదు. d తునుకను ౨, e, ౧౦ లకు క్రిందను, ౪, ౪ లకు పైనను, దీసికొనిపోవలెను. ఇట్లు తక్కినతునుకలనుగూడ అల్లి వాటి కొనలను, భూమికయంచులకు అడుగున నతికించవలెను.

చాపయల్లిక (చిత్రము C)

మనయిష్టమువచ్చిన రంగు కాగితమున, పడుగు పేకతునుకలకు సమానమగు వెడల్పు గల తునుకలను కత్తిరించుకొనవలెను. ఇందు

ఒకతునుకను (నలుపురంగున జూపబడినవి అల్లవలసిన తునుకలు) ౧౧ వద్ద అడుగున నతికించవలెను. ఇది చాల చిన్నతునుక. ౯, ౯ అను రెండవ తునుకను ౧౦, b అను పడుగుపేకల క్రాసునకు పైగా నుండునట్లు అల్లవలెను. ౭, ౭ అను మూడవతునుకను ౪, b అను పడుగుపేకల క్రాసునకు క్రిందు గను, ౧౦, d ల క్రాసునకు మీదుగను పోనిచ్చి అల్లవలెను. ఇటులనే తక్కిన ౫-౫, ౩-౩ a-a, c-c, e-e, g-g, i-i, k-k, m-m, o అను తునుకలను చిత్రమునందలివిధముగ అల్లవలెను.

చిత్రములు D, E, F మూడు విధములగు చాపలను చూపును. మూల యల్లిక యందు గూడ తునుకలను అల్లినతర్వాత వాటి నన్నిటిని చక్కగ అతికించి అడుగున మఱియొక కాగితమును పెట్టి అతికించవలెను. పడుగు ఒకరంగునను, పేకతునుకలగు b, d, f మొదలయినవి మఱియొకరంగునను, మూల యల్లిక కుపయోగించు తునుకలు (నల్లగా గుర్తించబడి యుండునవి) వేటొకరంగునను ఉండవచ్చును. ఇట్టివే యనేకవిధములగుచిత్రములు చాపయల్లికయందు చూపవచ్చును.

(All Rights Reserved.)

ఉత్తరము

తూర్పు

10
12
13
14

దక్షిణము

[ఈ పటమును తలమీదుగా ఆయాదిక్కులు సరిపడునట్లు పట్టుకొని ఖగోళమును పరికిరింపవలెను.

ఇందు జూపబడినట్లు నక్షత్రాలు		1934 డిసెంబరు		22 తేదీని		రాత్రి 7-54 గంటలకు	
1934 డిసెంబరు	8 తేదీని	రాత్రి 8-50	గంటలకు	" "	29 "	" "	7-28 "
" "	15 "	" "	8-22 "	1935 జనవరి	5 "	" "	7-0 "

కనబడును.]

"Thine works are wondrous great,
Almighty ! Creator
Of Worlds of moving stars
That ever the praises sing
Of such Omnipotence."

"సర్వశక్తుడవగు ఓస్మిక్ర, నీకృతులు అత్యద్భుతములు ; మహామనములు. నిత్యమును చలనశీలములైన నక్షత్రకోటులు అనంతదివ్యప్రపంచములై నీమహామహిమమునుగూర్చి గానముచేయుచు, నీవు సర్వశక్తుడవని బహుసహస్రముఖముల ఎడతెగక ఘోషించి తెలుపుచునే ఉన్నవి."

"మాసానాం మార్గశీర్షోహమ్" (భగ. X. 35) పంక్తెండునెలలలో మార్గశీరమనబడునెల నేను అని శ్రీకృష్ణభగవానులు భగవద్గీతలో తెల్పుచున్నారు. అట్టి యామాసములో రాత్రి తొలిజామున నగపడు నక్షత్రాదుల సరయుడము.

పాలవెల్లి (The Milky Way)

ఈమాసములో పాలవెల్లి వెడల్పుగల వింటివంటి యాకారముతో ఆస్మేయమును స్పృశించిన తూర్పు దెసనుండి, పశ్చిమసమీప నాయవ్యమువఱకు రమ్యముగా వ్యాపించియున్నది. అయ్యది మృగవ్యాసరూపుడున్న శ్యానమండలమునుండి, పూర్వశ్యాన, వృశ్చిక, మిథున, వృషభ, సారథి, భృగుపరకు, అపూర్వ, రాజహంస మండలములవిడుగా పడమట శ్యామనీమలను గడచి, ఛాయాపథము దిగువ అస్తమించుచున్న శ్రవణము వఱకు వ్యాపించియున్నది.

First Magnitude Stars

మిక్కిలి తేజోవంతములైనట్టియు, బహు సాగనైనట్టియు నక్షత్రములు ఈమాసపు తొలిజామున తొమ్మిది కనబడుచున్నవి :

౧. గరుడ (Aquila) మండలములోని శ్రవణము (Altair).

౨. మకరము (Capricornus) లో ఇంద్రద్యుమ్నుడు (Fomalhaut-ఫోమల్ హౌట్).

౩. శంకరుడు (Acherne).

౪. రోహిణి (Aldebaran).

౫. రిగెల్ (Rigel-వృశ్చికునిపాదముకడమక్క).

౬. ఆరుద్ర, వృశ్చికుని బాహువు (Betelgeaux).

౭. బ్రహ్మహృదయము (Capella in Auriga).

౮. మృగవ్యాసుడు (Sirius in Canis Major).

౯. పూర్వశ్యానము (Procyon in Canis Minor).

పశ్చిమమున

"విష్ణువాహ నమస్తుభ్యం పక్షిరాజాయ తే నమః" అని మనవారు పూజించు గరుడమూర్తిలోని శ్రవణము పడమట అస్తమించుచున్నది. ఆసమీపమందలి పాలవెల్లియు, ఛాయాపథము, శ్యామనీమలు త్వరలో అస్తమింపనై యున్నవి. ధనిష్ఠయు త్వరలో అస్తమించును. శ్యామనీమలకావల ఊర్వశః పురారవసులును, దిగువ ప్రోథపదానక్షత్రములు (Square of Pegasus) ఆదిగువ కుంభ మీనరాసులును కానవగుచున్నవి.

వైర్యతిదిగ్భాగమున

ఇంద్రద్యుమ్ను మహారాజు (Fomalhaut-ఫోమల్ హౌట్) చక్కగా మెరియుచున్నాడు. అతనికథతో సంబంధముగల ఒక ఘూక, కమతము లాప్రక్కనే చూడవగుచున్నవి. బకునిసందర్భములు కొన్ని క్రిందటి మాసమున చర్చించితిమి. ఇప్పుడు ఘూక, కమతములను గూర్చి తెలిసికొందము.

ప్రావారకర్ణమును ఘూకము (Phoenix)

ఈ స్రుష్టనూబతు పై-గామా నుర్తులుగల చుక్కలు స్రుష్టగామా, డెల్టా నుర్తుగలచుక్క ముక్కగాను భావించుకోవలెను. ఆపుడు ఎడమప్రక్క నున్నట్లు గూబరూపము స్పష్టముకాగలదు.

ప్రావారకర్ణఘూకము (ఫేనిక్స్-Phoenix)

పాశ్చాత్యు లీచుక్కల సంపుట ఫేనిక్స్ (Phoenix) అందురు. It is a bird fabled to burn itself on a pyre and rise renewed from the ashes. ఈపక్షి అగ్ని సంహతునబడి చచ్చియు, ఇంద్రజాలవిద్యచేవలె తిరిగి బ్రతికి ఎప్పటిరూపముతో వచ్చినదని పాశ్చాత్యుగాళ్లు గలవు. పాశ్చాత్యులచే Chemical furnace అని చెప్పబడు ధుంధునను రక్కసుడు (రామాయణములో అగ్ని వర్ణనివలె) ఘోరాగ్ని జ్వాలలతో నలయునట్లగుపడుచుండును.

ఆధుంధుని అగ్నిరూపమే వైపాశ్చాత్యుగాళ్లకు కారణముగానోవు.

ఇంద్రద్యుమ్నుని పేరు ధూమిమీద మాసిపోయినదో, లేదో నిర్ణయించుటకు నిదర్శనముగా బహుపురాతనజీవియైన యీ ఘూకమును — ప్రావారకర్ణమును పేరుగలదానిని — జీవతలు ప్రశ్నించినట్లు భారతమునందు కథగలదు. ఈ ఘూకముయొక్క రూపము ఆకాశమున నక్షత్రములలో గానవచ్చుచుండెనని పెక్కు ప్రాచీన చిత్రములవలన నిరూపితమగుచున్నది. పైన ఎడమప్రక్క పటములో ఈచుక్కల సంపుట నూత్నముగా పరిశీలించి నపుడు కానవచ్చుదృశ్యము చూపబడినది.

Sculptor అని పాశ్చాత్యులచే వ్యవహరింపబడుచున్న యుగంధరహర్మ్యముయొక్క నక్షత్రస్వరూపము, హర్మ్యసంపూర్ణరూపమును. శిరమును, ఒకపాదమును ఎడమప్రక్కనున్న, పృష్ఠభాగమును వెనుకటికాళ్లును కుడి ప్రక్కనున్న చూడవచ్చును. సంపూర్ణరూపము ఎడమప్రక్క కమతరూపమున నూచింపబడుచున్నది.

యుగంధరకమతము (Sculptor)

ఘోకమునకు పైగా యుగంధరకమతమున్నది. దీనిని పాశ్చాత్యులు (Sculptor) చిత్రకారుని పనితోట అని చెప్పుచున్నారు. ఈకేరు ఇటీవలివారు పెట్టినది. కాని ప్రాచీననక్షత్ర చిత్రములలో ఈచుక్కలున్నచోట ఒకకమతరూపము కనబడుచున్నది. ఇంద్రద్యుమ్ననికేరు భూమిమీద మాసిపోయినదో, లేదో నిర్ణయించుటకు దేవతలు చేసిన “దర్శాస్తు” లో, యుగంధరుడను కమతమునుహాడ ప్రశ్నించినట్లు భారతమున కలదు. అమహారాజు దానమిచ్చినగోవుల డెక్కల రాపిడిచేత పల్ల మేర్పడి, సరస్సుకాగా, ఆకొలనిలోనే ఈహర్మ్యము నివసించుచుండినట్లును, ఆకొలనికి ఇంద్రద్యుమ్న మనుకేరు రూఢమైయున్నట్లును భారతము తెలుపుచున్నది.

కమతమును గుంపులోగలచుక్కలు సూక్ష్మముగా పరికిలించినపుడు కనబడురూపము కుడిప్రక్కపటములో కానవచ్చును. అందుకమతరూపము చూపరులకు చక్కగా స్ఫురించుటకు తాబేలుబొమ్మమాడ ప్రక్కనే కలదు.

ఈకమతమునుగూర్చిన మరియొకముఖ్యాంశము హాడ గమనింపదగియున్నది. క్షీరోదమునబడు పాలవెల్లియొక్కరూపమును చక్కగా గమనింపుడు. క్షీరోదముయొక్క ఉత్తరధ్రువము (North Galactic Pole) కన్యారాశికడను, దక్షిణధ్రువము (Sculptor)

ఈకమతముకడనుఉన్నట్లు శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఈయంశమునే ఆధారముచేసుకొని పూర్వులు, అవతారగాళ్లు బయలుదేరినవివర, క్షీరసముద్రమునసందర్శమున, శ్రీహరి హర్మ్యరూపమున నడుగున నుండి సముద్రమగ్గనమునకు తోడ్పడెనని చెప్పినట్లు కనబడుచున్నది.

దక్షిణమున

ప్రావారకర్ణఘోకముదిగువ శంతనుడు (Acher-ner) ను, శరాలి-వల-మండలములును కానవచ్చుచున్నవి. వీటికావల, ఆగ్నేయదిశను అద్రిక, మయుడు, ఉపరిచరవసు నక్షత్రములు చూడవచ్చును.

మధ్యను

యుగంధరకమతమునకుమీదను, ఉత్తరముగా శిశుమారము (Cetus) గుంపును, ఆగుంపునకుపైన ఉత్తరముగా అశ్విని, చ్యవన, ఇంద్రమదాదులును, ఆపైన సాలవెల్లిలో అప్పరసలును ప్రకాశించుచుండుట కానవచ్చును. అశ్విని ఇంచుమించుగా నభోమధ్యరేఖపై నున్నది. అశ్వినికి పడమట రేవతి, దానికి పడమట ఉత్తరాభాద్ర పూర్వాభాద్రలును ఉన్నవి. అశ్వినికి తూర్పుగా భరణి, కృత్తిక నక్షత్రములు కానవచ్చుచున్నవి. కృత్తికనుండి అప్పరసమండలము వడకు వక్రరేఖాకారము స్ఫురింపజేయుచు భృగుపరకు మండలమును, ఆదిగువ తేజోవృద్ధిక్షయములు క్రమముగా పొందుచు, స్రుద్ధు మిటకరించునట్లు తోచు పులోమరక్కసుడును గమనింపదగియున్నాడు.

ఉత్తరమున

గ్రువుడు తోకచివఱను మెఱయుచుండగా, చిన్నయెలుగు దిగువకు ఉత్తరముగా క్రేలబడినట్లు కనబడుచున్నది. గ్రువునిదిగువ వరుసగా కశ్యప, మహేంద్ర, అగ్ని, మిత్ర, విధాతలును, విధాతకు తూర్పుగా ధాతయు చక్కగా కనబడుచున్నారు. గ్రువుని దిగువ ఊర్వాయు, ఊర్వశిదిగువ పురూరవనునక్షత్రమును మెఱయుచున్నది. ధాత, విధాతలకు పడమట నరకునిలో నిశుంభుడు కొంచెము కానవచ్చుచున్నాడు.

ఈశాన్యభాగమున, తూర్పున విశ్వేశ్వరవాహనమైన మామకము కొంచెము తొంగిచూచుచున్నది. తూర్పున మిగునము ఇప్పుడే ఉదయించినది. మిగునమున కావల బ్రహ్మహృదయము తెల్లగా లేజరిల్లుచున్నది.

ఈబ్రహ్మహృదయముగల సారథి (Auriga) నుండలములోని అగ్ని (Nath or Beta Taurus) నక్షత్రమును, అజశాబకములు (The kids) అను చుక్కలును చూడవచ్చుచున్నది. ఆదిగువను ఎడ్డుకన్నువలె ఎఱ్ఱిగనున్న దనుసామ్యము సార్థకము చేయుచు — ఎడ్డుయొక్కకన్ను — వృషభరాశియొక్క నేత్రస్థానము నాక్రమించి, రోహిణి ఎఱ్ఱిగా ప్రకాశించుచున్నది. రోహిణి కావల “వెండియు త్తరీయమున చిక్కి తేలియాడుచు మెఱయు మిఱుగురుపురువు” లట్లు రమ్యములై కృత్తికచుక్కలును నేత్రపర్వము చేయుచున్నవి.

ఒరయన్ యోధుడు

యమునానదియొక్క సంభవస్థానమని తోచుచోట మెఱయుచున్న రిగల్ (Rigel) చుక్క ఒక పాదముగాను, దాని కనతిమారమున తూర్పుననున్న మరియొకచుక్క రెండవపాదముగను, ఆర్థి (Betelgeaux) పరివృత్త (Bellatrix) నక్షత్రములు బాహువులుగాను, గొల్లకావిశిచుక్కలు మాడును పటకాగాను, మాయామృగశిరము శిరముగాను కలిసి, జగంబులు మ్రొంగ నప్పించినట్లు తోచుచు తూర్పున బాగుగా నుదయించి మెఱయుచున్న వృశ్చిరురూపము, నక్షత్రపరిశోధకులకు ఎడతెగని ఆనందము పూర్చుచున్నది.

గ్రహములు

ఈనెల 13-వ తేదీని శని ధనిష్ఠతృతీయపాదమున, అనగా కుంభరాశిలో ఋజుగమనము కలిగియున్నది. ధనిష్ఠతృతీయపాదమున కరువారే త్వరలోనే శని అస్తమించుచుండును. గురుడు కులారాశిలో విశాఖానక్షత్రప్రళమ, ద్వితీయపాదములలో నుండుటను, ఉదయమున కొంచెమగవడును గాని రాత్రి కనబడకుండును. అంగారకుడుమాడ తెల్లవారుజామున కన్యారాశిలో కానరాగలడు. కుక్రడు వృశ్చిక, ధనూరాసులలో నుండుటచేతను, 23-12-34 వజ్రకుడు కుక్రడు మాఘములో నుండుటచేతను కనబడడు. ఆతేదీ బరిమిలాను సూర్యాస్తమానముకాగానే కనబడును.

పరమక్షయదినము

ఈ మాసము 22-వ తేదీ పరమక్షయదినము (Shortest day in the year). అటుపిమ్మట అహా ప్రమాణము క్రమముగా పెచ్చుచుండును. సుమారు రెండువేల సంవత్సరములక్రిందట డిసెంబరు 25-వ తేదీ నుండి సూర్యుని లేజోష్ఠములు, అహాప్రమాణము వృద్ధియగుచుండెను. తత్పూర్వము “అహములు సన్నములై, దహనము హితవై, నిజలు దీర్ఘతరములై, లోకము బహుశీతోషేతమై ఉపహవనా” అని వాచుచుండెను. సూర్యుడు చలిచే కబళింపబడి చచ్చినట్లుండెను. డిసెంబరు 25-వ తేదీనుండి సూర్యుని లేజోష్ఠములు, అహాప్రమాణము వృద్ధియగుచుండెను. ఆహేతువుచేతనే డిసెంబరు 25-వ తేదీ సూర్యుని జన్మదినముగా పాశ్చాత్యులు భావించుచున్నారు. విశుక్రీస్తు జన్మదినము డిసెంబరు 25-వ తేదీ. క్రైస్తవుల క్రీస్మస్ పండుగ ఆనాడే. ఆహేతువుచేతను, మరికొన్ని ప్రబలకారణములచేతను క్రీస్తు అనగా మన సూర్యుడేయనియు, యేశుక్రీస్తు చేసినట్లు బైబిలునందుచెప్పబడినకార్యములు, క్రైస్తవుల పండుగలు సూర్యగమనసంబంధములేయనియు, ఆఖిగోళ విశేషములే ఆధ్యాత్మికార్థము (allegorical representation)తో బైబిలునందు వర్ణింపబడుచున్నవనియు డాక్టరు కార్పెంటరుగారు Pagan and Christian Religions అనుగ్రంథమునందు తెల్పియున్నారు.

నూతికి

D. P. R.

౯౪౮

కలగూరగంప

విశ్వవిఖ్యాతపుస్తకాలయములు

“ప్యారిసు సగరమునందలి నేషనల్ లైబ్రరీ జగత్ ప్రసిద్ధమయినది. అందు 32 లక్షల పుస్తకములున్నవి. ఇన్ని పుస్తకములు ప్రపంచమునగల యింక నీ పుస్తకాలయమునను లేవు. లండను సగరమునందలి బ్రిటిషు మ్యూజియము (పుస్తకాలయము) దీనికి తరువాత చెప్పు వలసినది. అందు 23 లక్షల పుస్తకములుగలవు. అమెరికాదేశమునందలి వాషింగ్టను పట్టణమున ‘కాంగ్రెసు లైబ్రరీ’ ఉన్నది. అదియును పెద్దది. ఇందును ఇంచుమించుగ బ్రిటిషు మ్యూజియమునగలయన్ని పుస్తకములుండును. ప్రపంచమున కేరుగన్న పెద్దపుస్తకాలయములు కొన్ని, వానియందుగల పుస్తకములసంఖ్యతో నీక్రింద తెలుపబడుచున్నవి—

లెనింగ్రాదు (రషియా) పబ్లికు లైబ్రరీ, 20, 44,000

ప్రవ్యకస్టేట్ లైబ్రరీ 12,20,000

మ్యూసిక్ పబ్లిక్ లైబ్రరీ 17,00,000

ప్రొన్ బర్గు విశ్వవిద్యాలయము లైబ్రరీ 12,00,000

మ్యూజిక్ నేషనల్ లైబ్రరీ 11,20,000

వియన్నా స్టేట్ లైబ్రరీ 10,00,000

వియన్నా యూనివర్సిటీ లైబ్రరీ 10,00,000

యూరపుఖండమున పెద్ద పుస్తకాలయములు ౬౦౯ గలవు. అన్ని పుస్తకాలయములయందలి పుస్తకములసంఖ్య మొత్తము పదొకండుకోట్ల అరువదిలక్షలు. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములయందు 31౮ పెద్ద పుస్తకాలయములున్నవి. వానియందలి పుస్తకముల

సంఖ్య అయిదుకోట్ల నలువదిలక్షలు. ఇరికాక మధ్య, దక్షిణామెరికాయందు 22, ఆసియాలో 23, ఆఫ్రికాలో 2, ఆఫ్రికాయందు 3 పెద్దపుస్తకాలయము లున్నవి.

యూరపునందు, కేవలము జర్మనీయందే 1౬౦ పెద్దగ్రంథాలయము లున్నవి. వానియందు రెండుకోట్ల పుస్తకము లున్నవి. ఇంగ్లండులోని లైబ్రరీసంఖ్య నూటయొకటి. వానిలో మొత్తము పుస్తకములు ఒక కోటి డెబ్బదిలక్షలు గలవు. ఇటలీలో ౧౫ లైబ్రరీలు పెద్దవిఉన్నవి. వానియందలి గ్రంథములసంఖ్య కోటి ముప్పదిలక్షలు. యూరపునందలి లైబ్రరీలో ప్యారిసులోనున్న నేషనల్ లైబ్రరీ ప్రాచీనమయినది. తర్వాత 1౮౬2 సం. న వియన్నా లైబ్రరీ పుట్టినది. ఇరికాక యూరపుదేశమున పాత క్రీస్తునక్షలో నుంచి లైబ్రరీలు ఆసేకములున్నవి. వీనిలో కొన్ని కొన్ని ఆరవశతాబ్దమున జన్మించినవి. విశ్వవిద్యాలయపుస్తకాలయములలో స్పెయినులోని సాలోమన్ లైబ్రరీ ప్రాచీనతమమయినది. అది కీ. శ. 121౪ లో పుట్టినది. ప్రొన్ బర్గు యూనివర్సిటీ లైబ్రరీ యూనివర్సిటీ లైబ్రరీ లన్నింటిలో పెద్దది. రోమునగరమునందలి ప్రాచీనవాటికను పుస్తకాలయమున అయిదు లక్షల పుస్తకము లున్నవి. మరియు ప్రాచీనతవిషయమున నిది సర్వోత్తమమయినది.

మనభారతదేశమున కలకత్తానగరమునందలి ఇంపీరియల్ లైబ్రరీ నుంచిది. ఇతర పెద్దనగరములయందును కొన్ని పెద్దలైబ్రరీలున్నవి కాని వానిలో పుస్తకములు లక్షకంటె మించియుండవు. ”

[మాధురి ౧౯౩౪ నవంబరు సంచిక, సంపాద
దీయవిచారమున నుండు.]

ఆయిదుగురు గొప్ప ఆలంకారికులు

౧. కాశ్మీర పండితుడు రాజానకమమ్మటుడు
'కావ్యప్రకాశము', 'శబ్దవ్యాపార విచారము' నను
రెండు గ్రంథములను రచించెను. కావ్యప్రకాశ
ముత్తమాలంకార గ్రంథము. ఇందుమించు పండ్రిండ్లవ
శతాబ్దప్రారంభ మితనికాలమని యూహింపబడు
చున్నది.

౨. వంగపండితుడు విశ్వనాథకవిరాజు 'సాహిత్య
దర్పణము' ను రచించెను. ఇం దాయనసాంత
మేమియు లేదు. వాస్తవమున నీయన సంగ్రహకారుడు
మాత్రమే. విశ్వనాథుడు పదునెనిమిదిభాషల పండితుడ
నని చెప్పికొనినాడు. ఈయన ప్రసిద్ధవంగకవియగు
చండిదాసువంశమువాడు; పండ్రిండ్లవ శతాబ్ది మధ్య
భాగమువాడు.

౩. ఓడ్రపండితుడు విద్యానాథుడు 'ప్రతాప
రుద్రయశోభూషణ' మను నలంకారమును రచించి
నాడు. 'ప్రతాపరుద్రీయ' మనునది యీ గ్రంథమునకు
సంగ్రహనామము. ఈ గ్రంథమున సుదాహరణము
లన్నియు ఉత్కలరాజును మహాదేవునిపుత్రుడగు ప్రతాప
రుద్రునికి సంబంధించినవి. దక్షిణభారతదేశమున నీగ్రం
థము నేడును పతనపాతనప్రచారము గలిగియున్నది.
సకలసంస్కృత పాఠశాలలయందును ఇది చదువబడు
చున్నది. సాహిత్యదర్పణమువలెనే ఇదియు సంగ్రహ
మాత్రగ్రంథము.

౪. విదర్భదేశమున జన్మించిన జయదేవపండి
తుడు రెండు పేరుగన్న గ్రంథములను రచించెను.
ఒకటి చంద్రాలోకమున నలంకారగ్రంథము; ఇం
కొకటి ప్రసన్నరాఘవనాటకము. కావ్యాదర్శకారుడగు
దండివంశికునివలె నీతడును లక్షణముల ననుష్ఠాపించు
వుననే రచించెను. ఉదాహరణముల స్వయము విర

చించెను. ఈయన ప్రాయశః పగుమూడవ శతాబ్దినా
డగును.

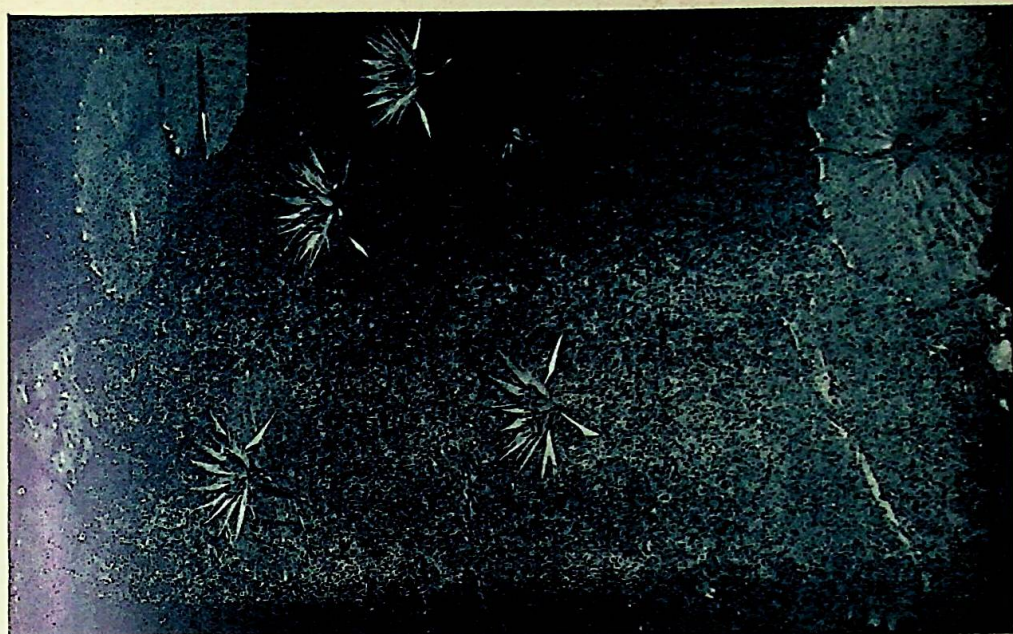
౫. దక్షిణదేశపండితుడు అప్పయ్యదీక్షితు డొక
గొప్పవిద్వాంసుడు. ఈయన శైవుడు. అలంకారశాస్త్ర
మున మాడుగ్రంథములను—కువలయానందము, చిత్ర
మిమాంస, వృత్తిచారిత్రము—రచించెను. పూర్వ
చార్యుల నీయన సంపూర్ణముగా ననుసరించెను. విజయ
నగరాధీశుడు వెంకటపతిరాయలకాలమున దక్షిణదేశ
మున సాహిత్య చర్చలు విశేషముగ జరుగుచుండెడివి.
వెంకటపతిరాయలు ౧౫౮౫—౧౬౧౪ కాలమువాడు.
అప్పయ్యదీక్షితుడు వేటూరు నాయకుని యాశ్రమముగ
నుండెను. ఈనాయకుడు వేంకటపతిరాయల సామం
తుడు.

[మాధురి ౧౯౩౪, నవంబరు సంచిక—సంపా
దీయవిచారముననుండు]

మన పల్లెటూళ్లలో 'బ్రాడ్ కాస్టింగు'

పశ్చిమదేశాల్లో బాగా ఉపయోగిస్తున్న 'చైర్
లెస్' హిందూదేశపు పల్లెటూళ్లలో ప్రవేశపెడితే
ఎంతో సహాయకారిగా వుంటుంది. అజ్ఞానము, ఏకాంత
స్థితిచేత బాధపడుతూ దూరదూరంగా పల్లెటూళ్లలో
నివసిస్తున్న కాపువారికి, మాలివారికి నిత్యమూ నాగరక
ప్రపంచంలోని విజ్ఞానాన్ని, ఉత్తమ జీవనమార్గాన్ని
క్రాంతద్రవ్యాల్లైన మార్గాలనుగూర్చి చెప్పటానికి 'బ్రాడ్
కాస్టింగు' పనికివస్తుంది. వరదలు, భూకంపము,
క్షామము మొదలైననవాటివల్ల కొన్ని పల్లెటూళ్లు నాశన
మవుతున్నపుడు దూరముగావుండి వర్ణ మత భాసాభేద
ములచేత ఆటంకపరుపబడిన యితర ప్రాంతాలు తోడు
పడటానికి వీలులేకుండా వున్నది. ప్రతిదినమూ
'బ్రాడ్ కాస్టింగు' వల్ల దేశంలోని వ్యవసాయదారు
లందరికీ పరిచయం కలిగిస్తువుండవచ్చు.

హిందూదేశపు రాజకీయస్థితి యెట్లావున్నా,
దీని ఆర్థికస్థితినిమాత్రం యీవిధంగా బాగుపరచవచ్చు.

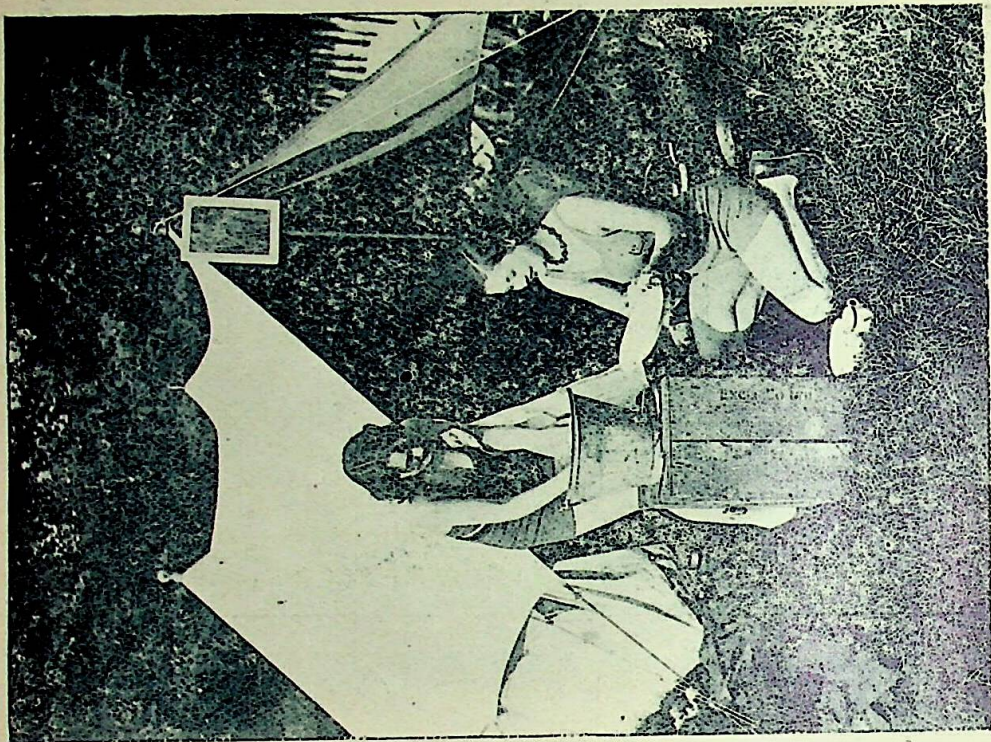
కలువకొలను (నీలికలువలు)

D. A. R.

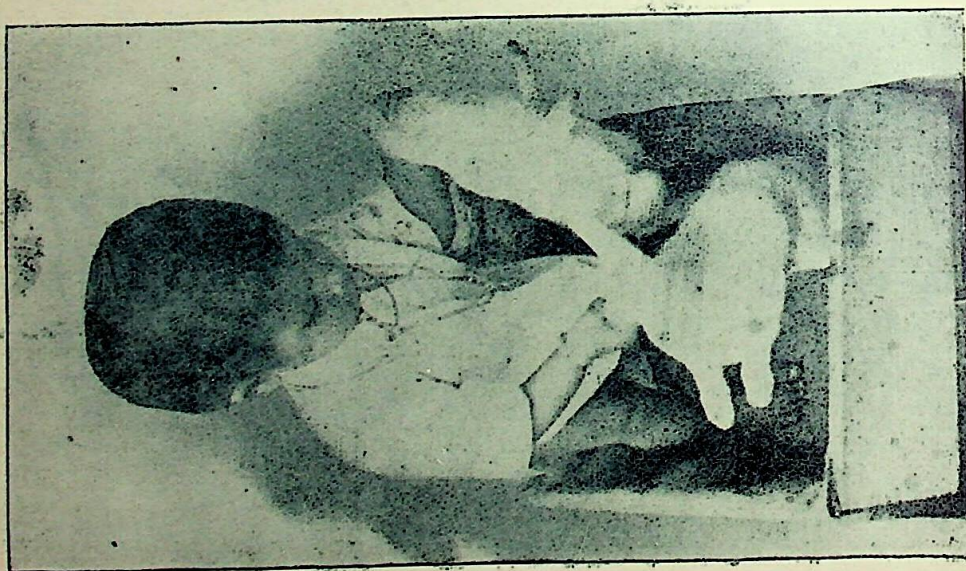
అస్తమయము

D. A. R.

G. S. A.

చాకిరేప

K. K.

నైహాతులు

ఈదేశానికి ముఖ్యంగా సంపద చేకూరుస్తున్నది వ్యవసాయదారుడు. అందుచేత వాడికి విజ్ఞానాన్ని, నవ్యకృషివిధానాన్ని దినదినమూ బోధిస్తే మంచిది. గ్రామపునర్నిర్మాణంలో ఇది గొప్పవిశేషం.

ప్రత్యేకంగా ఉపన్యాసకులు పల్లెటూళ్లకు పోయి బోధించాలనుకోటం అసంభవము కావచ్చు. పల్లెటూరిజనము గ్రంథాలు చదివేటంత విద్యావంతులు కారు కాబట్టి బోధచెయ్యటానికి మనుష్యులే కావాలి; కాని ఆవిద్యాబోధ ప్రతిదినమూ ఉండాలి. ఒక ఉపన్యాసకుడు ఒకవూళ్లో చెప్పి మళ్లీ ఇంకోవూరికి పోయి వచ్చేలోపల పీల్చిదంతామరిచిపోతారు. నిజంగా పల్లెటూళ్ల ప్రజల జీవనవిధానాన్ని వృద్ధిపొందించాలంటే ప్రతిదినమూ ఈ యంత్రమాలమున వార్తాప్రచారం చెయ్యాలి. ఎవడో ఒక్కవిజ్ఞాని ఒకనగరంలో నుంచోని యీవిధంగా వందలకొలది గ్రామాలప్రజలకు వివిధవిషయాలలో ఉపకారం చెయ్యవచ్చు.

పల్లెటూళ్ల శ్రీ ఆరోగ్యము, విశ్వర్యము, సౌఖ్యము అభివృద్ధిచెందటానికి వారు చాలా చిన్న చిన్న పనులను క్రొత్తమార్గాలలో కట్టపడి చేసుకోటం అవసరము. వారికి ముఖ్యంగా చెప్పవలసినవి శరీర నిర్మాణశాస్త్రము, ఆరోగ్యవిధానములు, శిశురక్షణ, లాభకరమైన నవీన వ్యవసాయ పద్ధతులు, వర్తకవ్యాపార విషయములు మొదలైనవి. ఇందువల్ల బస్తీలలో వుండేవారికి వీరికి అన్యోన్య సన్నిహిత సంబంధం యేర్పరచవచ్చు.

ఇటువంటి 'బ్రాడ్ కాస్టింగు' ఏర్పరచటానికి అప్పుడే ఆలోచనలు జరుగుతున్నవి. హైదరాబాదు నవాబుగారు తమరాజ్యంలో యేర్పరచటానికి మూడు లక్షల రూపాయలిచ్చారు. 'పబ్లిక్ మెత్తర సరిహద్దు రాష్ట్రము'లో సుమారు ౨౦౦౦ చదరపుమైళ్ల వైశాల్యమునందలి గ్రామాల కీక్రొత్తపద్ధతి యేర్పాటు చేస్తున్నారు.

కొం. న.

[నీషి యాటిక్ రిప్రూ ననుసరించి]

నేర్పుకోవలసిన "దుర్గుణాలు"

పైకి విపరీతంగా కనబడ్డా, ఒక బ్రిటిష్ కళాశాల విద్యార్థులకు బహుమతు లిచ్చే సందర్భంలో 'టైటల్' నగరాధ్యక్షురాలు చెప్పిన యాక్రింది విషయాలలో సత్యం లేకపోలేదు:

"విద్యార్థులు జీవనోపాధి నశ్వేషించుకునే ముందు వారికి నేనొక సలహా యిస్తున్నాను. ఇది విద్యాశాఖవారూ, మన స్తత్యశాస్త్రజ్ఞులూమాడా నిరాకరించి 'దుర్గుణం' అని దూషించేవిషయం. కాబట్టి నా ఉపన్యాసం కాగానే మీ ఉపాధ్యాయులు ఈ విషయాలు మీబుర్రలో కెక్కుకుండా చేయటానికి గట్టి ప్రయత్నం చెయ్యవలెనని కోరుచున్నాను.

"ముందుగా మీరు ఒక ఆభిప్రాయం కలిగించుకోవాలి 'మేము ఎందుకూ పనికిరాము' అని. మీరు చాలా అల్పులుగా జనించి లోకంలో నిరర్థకులై వున్నారని విశ్వసించాలి. అంతేకాని 'ఆత్మవిశ్వాసం' అంటూ మీపంతుళ్లు చెప్పేమాటలు విని గర్వపడవద్దు. ఎందుకంటే ఏదైనా గొప్పగ్రంథముకాని, కట్టడము కాని, చిత్రముకాని చూచినప్పుడు మీమనస్సులలో గౌరవము, భయభక్తులూ కలగటానికి ముందుగా మీరు అత్యల్పులు అనేభావం మీ కుండాలి. అప్పుడు మహాత్ములమీద మీకు విశ్వాసం యేర్పడి మీకు తెలిశకుండానే వారిగుణాలు మీలో ప్రవేశిస్తుంటవి.

"రెండవది. భవిష్యత్తును గూర్చి వీలైనంత దురభిప్రాయమే కలిగించుకోండి; రాబోయేకాలం మహాభయంకరంగానే వుంటుందనుకోండి గాని, పూరికే గాలిమేడలు కట్టుకోవద్దు. ఘనులంతా చెప్పే 'ఆప్టిమిజమ్' మీకు వద్దు. ఎప్పుడూ 'పెస్సిమిజమ్' మాత్రమే ఆలవరుచుకోండి. లోకమంతా ఇప్పుడున్నట్టే ముందుండదు. ఎక్కడినుంచో ఏదో వస్తుంది, మనకు బరిగిస్తుంది అనుకోకుండా ఎప్పుడూ జాగ్రత్తగా వుండడమే ఆలవరుచుకోండి. అప్పుడు మీలో శక్తి, సహన శీలత, పట్టుదల బలపడగలవు. మీకు సుఖాలు ఉండకపోవచ్చుగాని, కష్టాలుగూడా వుంటవని మరిచిపోవద్దు.

“అసంతృప్తి అనేది అద్భుతంగా అలవాటు చేసుకోండి. ‘సంతృప్తి వుంటేగాని సౌఖ్యంలేదు’ అనే ఉపాధ్యాయులమాటలన్నీ వుత్తవి. ఎంత వైకివచ్చినా ఇంకా యేదో కావాలనే కోర్కె వుంటేనే సజీవంగా వున్నట్టు. సంతృప్తిచెంది వూరుకుంటే చచ్చిపోయి నట్టే. విల్లంబులతోను, పర్లకాలలతోను మానవుడు సంపూర్ణతృప్తి చెందివున్నట్టుయితే యీనాడు మన కీవిజ్ఞానమంతా వచ్చేదేకాదు. అంటే మనము దేన్ని నాగరకతాభివృద్ధి అని నమ్ముతున్నామో, తాస్త్రిపరి శోధన లేయే సౌకర్యాలు మనకు రోజురోజూ కలిగి స్తున్నవో అవిఅన్నీ ‘అసంతృప్తి’కి ఫలితాలే. కాబట్టే బ్రతికినన్నాళ్లూ మీరు బ్రతికివుండాలంటే ‘తృప్తి’ అనేది బాగావుండాలి”

కొం. న.

—డెయిలీ ఎక్స్ప్రెస్.

కథ—సౌందర్యము

“అన్ని దేశాలలోను కళకీ సౌందర్యానికి గొప్ప సంబంధం వున్నదనడం పొరపాటు. ప్రకృతికీ, స్త్రీల కూ సౌందర్యం అవసరమేమోగాని కళకు అంతగా అక్కరలేదు. ప్రాచీనచిత్రాలలోనూ శిల్పంలోనూ అనేకచోట్ల సౌందర్యవాసనైనా లేక, కేవలం అవి వికారంగానూ, విపర్లంగానూ వుండి మహాదుఃఖాన్నీ, వుద్రేకాన్నీ, వాంఛనూ కలిగించి మహాకళకు తార్కాణాలుగా వున్నవి.

“ఈ కాలంలో తీవ్రయోచనాశక్తి వుంటే చాలుననే అభిప్రాయం ప్రబలుతున్నది. కాని, అంత కంటే అవసరమైనది భావోద్రేకము, అనగా, ఇంద్రియములు పొందే తాత్కాలికానుభవము. ఇదే కళాచక్రపు కలిగించవలసిన ముఖ్యఫలితము. గ్రంథంకాని, చిత్రంకాని సులభంగా అర్థంకాకుండావుండాలని లోతుగా ఆలోచించవలసిన వ్రాస్తే కేవలం ఊహలు పనికికొస్తవికాని, దానిని చూచినవాడికి వెంటనే ఫలితం కనపడాలంటే మనశ్శరీరాలను ఉద్రేకింపజేయుట మే ముఖ్యనియం. కేవలం ఆనందమే కలగలసిన యొక్కదా

లేదు. గొప్పవిషాదంకాని, ఓదార్పుకాని, ఏదో గడ విడకాని కలగవచ్చు.

“ఒక గ్రంథంలో ‘సౌందర్యం’ లేదంటే అది విమర్శకాదు. అట్లాగే చిత్రకళ, శిల్పముమాడాను.”

కొం. న. —‘స్కాట్స్ మన్’

వైజ్ఞానిక ప్రజ్ఞలు

వైస్సు నానాటికి అభివృద్ధిఅవుతున్న కొలదీవంత వింతవిషయములు వింటూ ఆచరించగలుగుతూవుండ గలము. ఇదివరలో కళ్లద్దముల ప్రయోజనము చిన్న తరములను పెద్దతరములుగాను, దూరపువస్తువులను దగ్గరగా వున్నట్లుగాను చూపించడమేగా వుండేది. పట్టపగలు, దీపమునుంచర ఆయితేనేతప్ప సులోచన ముల జోడుయొక్క ప్రయోజనము లేకపోయేది. రాత్రి చీకట్లో కళ్ల జోడు పెట్టుకున్నా ఒకటే, మానినా ఒకటే; స్రుడికెన్ను తెరచినా ఒకటే, మూసినావకటే అయినట్లు. కాని ఈనడుమును చీకట్లో త్రోవకను కొని ప్రయాణము చేయుటకు, పుస్తకములు చదువు టకు, పనిపాటులు చేసుకొనుటకు, ఆకురుకు నూది బెజ్జములో దారము గ్రుచ్చుకుంటకుసహి ఉపయోగించే కళ్లద్దములు కనిపెట్టబడినవి. ఇందేమియు బ్రహ్మాండ మైన వైజ్ఞానిక రహస్యము లేదు. అద్దపుపెంకులకు బదులు ఎలెక్ట్రిక్ బల్బులు కండ్లకు తగిలిస్తారు. జేబులో చేతికి పెట్టివుంటుంది. దానితో బల్బులకు కనెక్షను వుంటుంది. ఇదే నూత్రమైనప్పటికీ, పనితనము నేర్పువల్ల అది మామూలుజోడువలె కనిపించును. ఇంతేకాకుండా బ్యాటరీలైటులోలాగ ఫోకస్సులో వున్నంతమట్టు పదార్థమేకాక, మామూలుగా కన్ను కనుక్కొగలిగేంతమేరలో వుండే పదార్థములన్నీ స్పష్టముగా గోచరమవుతవి.

ఇప్పుడు వార్తాపత్రికలను మనము చదువుతున్నాము, లేదా ఎవరైనా చదువులే వింటున్నాము; కాని గ్రామఫోనుస్టేటులాగ దానంతట అదే మాట్లాడి ఏక్కడెక్కడి ప్రసంగములు చెప్పుతూవుంటే హాయిగా

వింటూ కూర్చోలేకుండావున్నాము. ఇకముందువచ్చే దినపత్రికలు, వారపత్రికలు మొదలైనవి మనము చదువుకోవడమో, చదివించుకోవడమో మొదలగు బాధరబందీ లేకుండా తీరుబాటైనప్పుడు పిలిస్తే వచ్చిచెప్పవలసిన సంగతులన్నీ చెప్పి పూరుకొంటాయి. అయితే యీ పత్రికలు చదువుకొంటుకు పనికిరావు. దానిమీద అక్షరా లుండవు. మాట్లాడేటప్పుడు కలిగే ధ్వని యొక్క వక్రవక్రతరంగములన్నీటిని ఫోటోతీసి ప్రకటిస్తారు. గ్రామోఫోనుమాగులకు బదులుగా “ఫోటోలిప్టోఫోను” అనే పరికరమును దానిమీద పెట్టితే అది ఆకాశము లన్నిటిమీదనుంచి నడిచి ఆమాటల నన్నిటిని తిరిగి ఉచ్చరించి ఎక్కడెక్కడి కథలు, లెక్కర్లు మొదలగువానిని యథా తథాగా, వీరే యుపన్యాసకులు లేక నటకు లెట్టింతుకలు, ఊదాత్రానుదాత్రములు ఒత్తులు సాదులుతోను ప్రసంగించారో ఆవిధంగా ప్రసంగిస్తాయి. అయితే వీనిని తేడియోలూగున బజారులో పెట్టడానికి వీలులేదు. అక్కడి గల్లంతులో ఇదేమీ వినిపించదు. ఒకయింట్లోనో గదిలోనో ఒకకుటుంబమువారు కూర్చొని ఆలకించితే చల్లగా, సన్నంగా కథచెప్పుతూవుంటాయి.

ఈ వక్రవక్రమైన తరంగాలు ధ్వనికిమాత్రమే వుంటాయనుకోవూడదు. మాటలుగాను, ధ్వనిగాను ఉచ్చరించబడక మొదడులో కేవల మాహాలేక ఆలోచన రూపముగా ప్రసరించుచున్నప్పుడుమాడ ఆ ఆలోచనా గమనమునకుమాడ తరంగా లుంటాయని నైజానికులు కనిపెట్టినారు. ఈమాత్రము ననుసరించి లండనులో మేజరురేయిమండు ఫీలిప్సుఅనునాతడు ‘హ్యూమనో స్కోపు’ అనే సాధనమును కనిపెట్టినాడు. దీనివల్ల మోటారులు మొదలైన యంత్రములను నడిపేవారు బండీలో కూర్చొని యంత్రాలను నడపాలనుకుంటే నడుస్తాయి, ఆపాలంటే ఆగుతాయి. భావతరంగాలేమో ఒక అదృశ్యకీరణమై వెళ్లి ఒక వైరులెక్కుమీటను నొక్కుతాయి. దానితో బండి యంత్రముకదలడమో మానడమో జరుగుతుంది. ఈయంత్రము నింకా అధివృద్ధిపరచినయెడల యెదుటివారి హృదయములలో ఎట్టి

భావము లుంటున్నవో వినుటకు సాధ్యమౌతుందని అతను చాటుతున్నాడు.

మనస్సులో జరుగుతూవుండే పూహలను కనిపెట్టుటకు యంత్రాలు కనిపెట్టబడుతున్నవి. ఒకమనిషి పైకి చెప్పుచున్నమాట అతనిహృదయంలో వున్న భావమునకు సరియైన ప్రతిబింబ మవునో కాదో పోల్చుకొనుయంత్రమును అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్ర పోలీసు శాఖకు చెందిన కర్నలుగోదార్డుగారు కనిపెట్టినారు. పోలీసువారు ఈయంత్రమును నేరస్థులమీద, దొంగలమీద ప్రయోగించుచున్నారు. నేరస్థులైనవారు తమ తప్పులను ఒప్పుకొనుచున్నారు. ఈయంత్ర మెట్లయినను యధార్థము బయలుపరచును గనుక ఇప్పుడసత్య మాడి తరువాత నేల సిగ్గులపాలుకావలెనని అనేకులు దీనికేరు చెప్పేటప్పటికి నిజమును ఒప్పుకొనుచున్నారు. ఈయంత్రముసహాయమున అన్యాయముగా నేరముమోపబడిన వారిని తప్పించుటకుకూడ వీలుకలుగుచున్నది. ఇప్పటికి 1400 కేసులు దీనిమూలమున విచారణచేసినను, ఒక్కటియు అసత్యముకాలేదు. చికాగోనగరములో 45 బ్యాంకులవారు దీనిని కొనుక్కొన్నారు. దీనిమూలమున తప్పులెక్కులు వ్రాసి ధనము నపహరించెడి గుమాస్తాల నిట్టే కనిపెట్టవచ్చును. ఒకబ్యాంకువారు 5000 డాలర్లు కనిపించనప్పుడు 66 గురు గుమాస్తాలమీద అనుమానపడి అందరిమీద ప్రయోగించిరి. పన్నెండుగురు నేరస్థులైనట్లు తెలిసినది. ఈయంత్రము వచ్చినతరువాత జయిలుశిక్ష మొదలైనవి అవసరములేకుండా పోవుచున్నవి. ఒకసారి నేరముచేసిన దొంగలకు తిరిగి ఉద్యోగమిచ్చినచో వారు తిరిగి దొంగతనముచేయుకున్నారు. దొంగతనము సాగడంటే చేయసాహసించగలవారెంతమంది వుంటారు?

ఇప్పటి గ్రామోఫోనులు, టాకీలు మొదలైనవి సాధారణులకు యేవోసంగతులు, సంగీతములు వినిపించుటకే సహాయపడుతున్నవికాని చెవిటివార్లకు వీటివల్ల ప్రయోజనమేమీ లేకుండావుంది. జర్మనీలో ఒక పండితుడు పళ్లతో వినగల సాధనమును కనిపెట్టినాడు. ఈసాధన మమర్చిన గ్రామోఫోనులు చెవిటివార్లు విను

టకేతప్ప సాధారణులు వినడానికి పనికిరావు. గ్రామ ఘోషున్నేటుమీద ముల్లు నడిచేటప్పుడు కలిగే ధ్వని తరంగములన్నీ ఒకటిగద్యారా మెత్తని అట్టలలోనికి జరపబడతవి. ఈ అట్టలను చెవిదగ్గర పెట్టుకొంటే యేమీ వినబడదు. కణతలదగ్గరకాని, గడ్డముదగ్గరకాని, ముఖ్యముగా పెడిమలద్యారా పండ్లకు ఒత్తియుండు నట్లుగాని తగిలించియుంచినయెడల కర్ణనాళములకు వాటికి ఉండు నరముద్యారా చెవులకు ధ్వనులు పోవు లుగా వినపించుతుంది. ఇది ముఖ్యముగా చెవిటివారికి మిగుల ప్రయోజనకరము.

గరిమెల్ల సత్యనారాయణ

జైనులు - భారతీయ వాఙ్మయము

జైనులు భారతీయవాఙ్మయానికి కూర్చి యుండే రచనలను ప్రస్తావిస్తూ, అందులో ఒకటైన నీతివాక్యమృతాన్ని గురించి 'ఇండి య్ కాల్చర్' అనే పత్రికలో యం. వింట ర్నిజ్ గా రిలా వ్రాశారు:

ఈ నీతివాక్యమృతంలోని విశేష మేమి టంటే, ఇందులోనివన్నీ చిన్నచిన్న వాక్యాలు. అందులో కొన్ని సామెతలుగామాడా ఉపయోగించుకో తగినవి. కొన్నిటిని చూడండి:

'కరువులోకూడా రాజు పన్నులు కావాలంటాడు. సముద్రానికికూడ దప్పికవేస్తే ఇక ప్రపంచానికి నీళ్లలా వస్తాయి?'

ప్రజల క్షేమానికేగాని తన ఖజానా నిండుకోడానికిగాదట రాజు ప్రజలను శిక్షించవలసింది: 'తన జీవనానికిగానే తప్పు (రోగాలు) రెన్నేవాడు ఒకరాజు (చైత్యుడా)?'

'యజమానిదాపునవుంటే గొట్టెకూడా సింహ మవుతుంది.'

'ఇల్లాకవంక తగలడిపోతూవుంటే బావి తవ్వడమా!'

'కుక్కకు ఏమిపెట్టి పోషిస్తేమాత్రం అది ఎముకలు గిముకలు తినడం మానుతుందా! పాముకు ఎంత చక్కెరా, పాలూ తాగిస్తేమాత్రం దాని విషం పోతుందా! అల్లాగే ఎంతనేర్చినా కోతి తన చాంచల్యం మానదు.'

'మట్టపంగా భోంచేసేవాడు అమితభోజి.'

'బలవంతునికి అంతా పశ్యమేనని విషం తాగవద్దు.'

'శాస్త్రాధికారులు మంత్రాధికారులుకూడ అనే సోమదేవనూక్తిని మన్నించేవుంటే దేశంలో ఇంత రక్తపాతమూ, ఇంత దీనస్థితి ఉండేవేకాదు.'

సోవియటుచైనా

ఆసియాఖండములో చైనాసోవియటు పరిపాలన నూతనపరిస్థితులను కల్పించినది. కూలినాచీనేసికొని జీవించు బీదవారికి నేద్యగాండ్రకున్న అనుమాలముగ నుండుటకై గొప్పప్రయత్నము లీప్రభుత్వమువారు చేయుచున్నారు. ఇట్టిప్రభుత్వమును నెలకొల్పుటలో చైనావారు చాలధైర్యము చూపినారని చెప్పవలసియున్నది. ఎందువల్లననగా సోవియటుచైనా అసలు చైనాలో ఆరవభాగముమాత్రమే. ఫ్రాన్సుదేశ విస్తీర్ణము ఈ సోవియటుచైనాలో నవాంశమే. జర్మనీ యొక్క విస్తీర్ణము సోవియటులో 2/3 మాత్రమే. అధినివేశముల విస్తీర్ణము తీసివేయగా జపాను సోవియటు చైనాలో సగముకన్న కొంచెము పెద్దది యగుచున్నది. అదేవిధముగ ఇంగ్లండు దీనిలోపాతికభాగమగుచున్నది. సోవియటుచైనాలోని ప్రధానమండలము హులెండు తెల్లియముల మొత్తమువిస్తీర్ణమునకు రెండింతలుపెద్దది. అట్టిది యీసోవియటుచైనా. యూరోపులోని దేశములపోలిక నటుంచినను దీనిని ప్రపంచమందలి ఖండ్

ములతోకూడ పోల్చవచ్చును. సోవియటుపరిపాలన ప్రారంభింపబడిన నై నాభాగ మింత పెద్దది.

వీరి ప్రభుత్వవిధాననియమములు వీరి దైర్ఘ్య సాహసములకు నిదర్శనములు. దాని ప్రకారము ప్రభుత్వ యునకు ప్రజలయొక్క మోడమును, సహకారమును ఆవశ్య కము. ఇది సామ్యవాదమునకు సరిపోవుచున్నది. ఇందు మూలమున దేశమందలి వినాశకర హేతువులు నిర్మూలము గావించబడినవి.

ఈ ప్రభుత్వము స్త్రీలకు సర్వస్వాతంత్ర్యముల నిచ్చినది. వివాహవిషయములందును, విద్యాకులయందును ప్రజలయిట్లు మే. విద్యాభ్యాసము, మతము మొదలయిన విషయములలో ప్రజలకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యములు గలిగినవి. వీరు దేశవిదేశ తీవ్రవాదులకు వసతి నొసంగి యున్నారు. తమవారితో బాటు అన్యదేశములందుండి వచ్చిన పనిపాటులవారికిని వీరు అన్ని హక్కుల నిచ్చి రక్షించుచున్నారు.

ధూములకు సంబంధించిన చట్టములు, ఎర్ర సైన్యము మొదలయినవి పనిపాటులవారి రక్షణకై ఏర్పరుపబడినవి. వీరి ఆర్థికవిధానము సామ్రాజ్యవాదుల కనిష్టము గొల్పునదియై యున్నది. దానివల్ల ప్రస్తుతము ధనవంతుల చేతులలోనున్న అధికారములు ప్రజలచేతు లలోనికి వచ్చుచున్నవి. అచ్చట పరిపాలనావిధాన మును నూత్నముగ తెలుపుట కానిపని. వారి పరిపాలనావిధానమంతయు ప్రజాసామాన్యమునకు చాల అనుకూలమై ఆర్థికముగ దేశాభివృద్ధి కనుపూరించునదై యున్నదని చెప్పినచాలు.

[‘Young ceylon’ అనుపత్రికలో సోవియటు వై నాను గుతించిన విషయములనుండి వైభాగము గ్రహింపబడినది]

ఇండియాలో కూలిపని - పసిపిల్లలు

ఇండియాజనసంఖ్యలో పసిపిల్లలసంఖ్య ఎక్కువ. శిశుమరణము లిక్కడ అధికము గాన మనదేశమున

స్వల్పకాలము మాత్రము జీవించువా రెక్కువగనున్నారు. ఇక జనసామాన్యమునందు దారిద్ర్యము ప్రబలియున్నది. ఇండియాలో ప్రారంభవిద్యకు నిర్బంధములేదు. ఈ కారణములవలన పనిపాటులవారిలో ఇతర దేశములందు కంటె యిండియాలో పసిపిల్లలసంఖ్య చాల ఎక్కువగా నున్నది. కూలిపనులలో నియోగింపబడిన పసిపిల్లల సంఖ్య స్వల్పమే. ఇక పరిశ్రమాలయములలో నున్న పసిపిల్లల సంఖ్య మరి స్వల్పము.

ఇండియాలో బాలురు, బాలికలు తమ తలిదండ్రులకు వ్యవసాయము, చేతిపనులు మున్నగువానియందు సాయపడుచున్నారు. అది యిప్పటికిని చాలచోట్ల జరుగుచునే యున్నది. ఆధునికపరిశ్రమలు అభివృద్ధి చెందగనే పసిపిల్లల కూలిపని ఒక గొప్ప సమస్యయైనది. చక్కని ఏర్పాటులు గలిగిన పరిశ్రమలలో, మంచి కట్టుదిట్టముగ నేర్పరచి, అందు పసిపిల్లలను పనుల యందు చేర్చుకొనుటలో నిశ్చయముగ అనేకలాభము లున్నవి. ఆలాభములు మనకు కలుగవలయునన్న పసి పిల్లలను చేర్చుకొనువిషయములలో మంచి కట్టుదిట్టములు లేకపోయినయెడల సంఘమునకు, పసిపిల్లలకు అనేక అపదలు సంభవించుట కవకాశములు గలుగగలవు.

పనులయందలి పరిస్థితులు, జీవన నియమములు, సంఘముయొక్క నిర్బంధములు అను నీ ఘాటువిషయములు, పసిపిల్లలను పనిపాటులలో, ముఖ్యముగా పరిశ్రమాలయములలో చేర్చుకొనుటయందు అడ్డుతగులుచున్నవి.

పరిశ్రమలలో కూలికిపోవుటకు వయస్సెంత ఉండవలయును? వారి ఆరోగ్యము, పనిచేయుకాలము, కూలిలు మొదలగువిషయములలో ప్రస్తుతము ఇండియాలో ఎక్కువ శ్రద్ధవహించుచున్నారు.

పసిపిల్లలు కూలిపనులు చేయుటనుగురించి చట్టముల నిర్మించుటలో, వారి దేశారోగ్యము, వారికి చదువురాగలకాలములో చదువుకొనుటకు మంచి సదుపాయములు కల్పించుట మొదలయిన ముఖ్యాంశములు ఒకతరగ గమనించుచున్నారు. ఈవయస్సు వచ్చిననే

గాని పనులలో పసిపిల్లలను చేర్చుకొనమాడదను నియమము, తరువాత ఈవయస్కువరకు వీరు పనిచేయుటకు ఈనియమముల ననుసరించవలయును అను మొదలయిన కట్టుదిట్టములను చేసినయెడల పైచట్టముయొక్క ఆతయములు నెరవేరగలవు.

పసిపిల్లలను పనులలో చేర్చుకొను సమస్యకు ఒకే ఉపాయమున్నది. అది ఏమనగా, ఇండియాలో నంతటను నిర్బంధ ప్రారంభవిద్యను ప్రవేశపెట్టుటకు ఏర్పాటులు చేయవలయును.

పరిశ్రమాలయములలోను, గనులలోను పనిచేయు కాలము ఇభ్రతు చాలతరకు తగ్గింపబడినది. అట్టికాలమును ఇంకను తగ్గించువిషయమై ఆలోచనలు జరుగుచున్నవి. కొత్తకొత్తగా బయలుదేరుచున్న పెద్దపెద్ద పనులలో పనివారి దేహోగ్యము, సంరక్షణ మొదలయినవాటి విషయములు సంపూర్ణమయిన ఏర్పాటులున్నవి. ఇట్టివానివిషయమై ఇంకను కొన్ని ఏర్పాటులు జరుగవలసియున్నది. ముఖ్యముగా చిన్నచిన్న గనుల పనులు, తోటపనులు, పైర్లు మొదలయినవానియందు పై నియమము లింకను సరిగ వీర్పడలేదు. కూలీల విషయములో వాటిని యిచ్చపద్ధతిమాత్రమే ప్రస్తుతము చట్టముచేయబడియున్నది.

తాత్కాలికముగ పనిచేసి మరల నిలిచిపోవు పరిశ్రమలింకను పరిక్షింపబడలేదు. ప్రస్తుత పరిస్థితులను బట్టి రెండుసంవత్సరముల కొకమారు ఒకఉద్యోగి తేయాకుతోటల తనికీచేయుచున్నాడు. ఇట్టితోటలలో స్త్రీలు, పసిపిల్లలు మాత్రమే ఎక్కువగ పనిచేయుచున్నారు. పరిశ్రమాలయములు, గనులలో స్త్రీలు, పిల్లలు అంతెక్కువగ లేరు. కనుక పైర్లు మొదలయిన వాటి పనులను తనికీచేయుటకు స్త్రీల నెక్కువగ ఇంక్స్పెక్టర్లుగ నియోగించుట మంచిది.

పసిపిల్లల కూలిపనులవిషయములో రెండవది ఏమనగా, వారి జీవనసౌకర్యములు, వారి దేహోగ్యము, సంఘస్థితులు, పిల్లలయభివృద్ధి కనుకూలములగు పరిస్థితుల నేర్పరచుట యిత్యాదులు. ఇచట ముఖ్య

ముగ గమనింపతగ్గవి: వసతులు, ఆరోగ్యవిషయము, కాన్పులు, శిశువులపోషణ, పనివారి గృహములు వారి మతము మొదలయినవి. ప్రస్తుతము ఇండియాలో ఇవన్నీ పరిశ్రమల యజమానుల మంచితనమునకే వదలి వేయబడియున్నవి. కొన్నిచోట్ల జనులమాదరణము వలన ఎట్లో జరుగుచున్నవి. కాని కాన్పులవిషయమై మాత్రము రెండురాష్ట్రములలో చట్టములు చేయబడియున్నవి. ఇంతముఖ్యమైన విషయములయందు ప్రభుత్వమువారు తగిన చర్యతీసుకొనుటయే ప్రస్తుతము ఇండియాలో జరుగవలసియున్నది.

యజమానులే తమపనివారికి యిండ్లనిర్మాటు చేయుట అంత కోరదగినదికాదు. అందువలన చాల యిబ్బందులున్నవి. నైచ్యమున కెక్కువ అవకాశము గలుగును. ప్రభుత్వమువారుగాని, వారిలో సంబంధము గలిగిన యితరసంస్థలుగాని పనివారికి గృహసౌకర్యముల కలిగించి నామకార్త మేదో బాడుగ తీసుకొనుచువచ్చిన యెడల పనివారి కేయిబ్బందులును కలుగవు.

గృహసౌకర్యములు కలిగించుటతోబాటు ఆరోగ్యవిషయములనుగూడ గమనించవలయును నీటిసరఫరా, మురుగునీటిని చేరనీయకుండుటకై ప్రస్తుతము జరుగు ఏర్పాటులును మున్నగువాని విషయమున్ను గమనింపదగినవి. ఇలాటిగృహనిర్మాణ, ఆరోగ్యసంరక్షణ సదుపాయములవలన శిశువుల కెంతోమేలు గలుగగలదు. ఇంతేకాక పనివారల విజ్ఞాన వ్యాపకములకున్ను ఏర్పాటులుండవలెను. ఇట్టిచక్కని పరిస్థితులు ఏర్పడిన యెడల మానవాభ్యుదయము, గృహసౌభాగ్యము మొదలయినవాని యభివృద్ధి కేయాటంకమును ఉండదు.

ఇంతకన్న ముఖ్యమయిన అంశము ఇంకొకటి కలదు. అది పసిపిల్లల కూలిపని విషయమై గమనించవలసిన సంఘనియమములు, దీనికసంబంధించిన చట్టములు మొదలయినవాటిని బాగుపరచి ఇండియాలో పారిశ్రామికపరిస్థితులను సంస్కరించి పసిపిల్లల యభ్యుదయమున కనుకూలపడు పరిస్థితుల నేర్పరచు యిహాలసావిధానము పనివారి కెక్కుడు లాభదాయకముగ మండవలయును.

ఈవిధానము ప్రకారము పసిపిల్లల అభివృద్ధికి అవకాశములు మెండుగ నుండవలయును. అదియే ఈ విధానముయొక్క కర్తవ్యమై యుండినయెడల సంఘము గూడ అవిచ్ఛిన్నముగ వృద్ధిబొందగలదు. ఈవిధాన మునకు ముఖ్యమూత్రములు: తమంతటతామే వచ్చి పసిపిల్లల పోషించువారికి చేయూతనిచ్చుట, నిర్బంధ ప్రారంభవిద్యాపోషణము, సంఘాభివృద్ధి కనుహలించు చట్టముల నిర్మాణము అనునవి.

౧. జనసంఖ్యాభివృద్ధిని గమనించి యుండుట; ౨. శిశువులకు పుట్టుకతోనే కోగములు రాకుండకాపాడుట, ౩. శైశవములో బిడ్డల ఆరోగ్యమును కాపాడుట అనునవి పసిపిల్లలను పోషించు బాధ్యతను కోరి తెచ్చుకొనుటలో మాడువిధములు.

సంతానోత్పత్తి కొంతతగ్గినయెడల యిండియాలోని పసిబిడ్డలకు డేముడుగలుగును. ప్రపంచము సంపన్నములలో అనేకమంది స్త్రీలు మనదేశమున చనిపోవుచున్నారు. గర్భములోనే చనిపోయి వెలికివచ్చు బిడ్డలు కొందరు. ఇక బాగుగనే పుట్టినవారిలో అయిదవవంతుబిడ్డలు ఒకసంవత్సరము వయస్సురాక పూర్వమే చనిపోవుచున్నారు. యావనము రాకనే చనిపోవు స్త్రీపురుషులసంఖ్య చాల యధికము. ఇట్టి మనయిండియాలో సంతాననిరోధము చేయుట గొప్ప సుగుణము కాగలదు. ఈవిషయమై మైసూరు ప్రభుత్వమువారు అపుడే చర్యతీసుకొన్నారు. సంతాన నిరోధమును బోధించు వైద్యశాలల నిర్మించువిషయమై మదరాసు గవర్నమెంటువారిదివరకే తమసమృత్తిని తెలిసియున్నారు. సంతాన నిరోధమును బోధించు వైద్యశాలలను దేశమంతట నెలకొల్పుటయే ప్రస్తుతము జరుగవలసినపని.

రెండవ విషయము: మన దేశములో ఆరింటు అయిదుపాళ్లు పసిపిల్లలకు విద్యాసౌకర్యములు లేవు. అట్టి సౌకర్యముల నేర్పరచు విధానములను అవసరముగ ప్రవేశపెట్టవలయును.

ఈవిద్య నేర్చుటలోనే పారిశ్రామికములకు పనికి వచ్చునట్లుగ పిల్లలనుతయారు చేయవలెను. మనదేశములో వర్ధిల్లుచుండిన అనేకములయిన పరిశ్రమలు, చేతి పనులు నశించినవి. ఇక ఆధునిక పరిశ్రమలలో మన వారు చాలవెనుకబడియున్నారు. కావున పసిపిల్లలకు నేర్పవిద్యలో యిట్టివార్పులను చేయుట అవసరము.

సంఘాభివృద్ధి కనుహలించు చట్టముల నిర్మించుట ఈవిధానముయొక్క ప్రధానాశయ మయి యుండగలదు. ఈవిధానమువలన పసిపిల్లలు బాగుగ వృద్ధిబొంది తెలివితేటల సమహర్షుకుని, సన్మార్గావలంబులయి, పెద్దపెరిగినతరువాత మంచిపనివాండ్రయి, దేశాభ్యుదయము కోరు జానపదులయి, తమకుమ, తమ సంఘమునకును, తమదేశమునకును అమోఘమున నేవ జేయగలరు.

రజనీకాంతదాసుగారు 'International Labour Review' లో వ్రాసిన వ్యాసమునుండి వైవిషయములు సంగ్రహింపబడినవి.

హిందూమతముయొక్క

కొన్ని మూలతత్వాలు

మానవసంఘంలో కేవల మొక్కజ్ఞానులు, కేవల మొక్క అజ్ఞానులుమాత్రమేకాదు ఉండేది, ఇద్దరూ ఉన్నారు. ఆమనుష్యుల్లోహడా ఎన్నో రకాలు. ఒక్కొక్కరి దొక్కొక్కప్రకృతి. కావున ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్క కోరిక. దీనివలన అందరినీ ఒకే మార్గములో కొనిపోవుట దుష్టము. ఆస్పత్రిలో రోగులున్నారంటే అందరి జబ్బులనీ ఒకేమందుతో కుదుర్చగలమా! రోగస్వభావాన్నిబట్టి మందు మారుతూ వుంటుంది. ఒకగురువున్నాడంటే, ఒకేవిషయాన్నయినా అందరుపిల్లలకూ ఒకేపద్ధతితో నేర్పలేడు. వాళ్లవాళ్ల తత్వాన్నిబట్టి అనేకపద్ధతులు అవలంబిస్తూవుంటాడు. ఈ చిన్నపరమసత్యాన్ని గ్రహించే హిందూమతం యీవికాలప్రపంచంలోని ప్రతీవానికి-ఎక్కవవాడు

గాని, తక్కువవాడుగాని-తనలో తావిచ్చింది; అనేక పద్యాలతో ఒకే గమ్యాన్ని చేరుస్తావుంది; భావస్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రకటిస్తావుంది. ఈలా అందరికీ ఐకమత్యం కుదిరింది. ఇందులో, మీమీ అభిరుచులను, మీమీ హేతువాదాలనుబట్టి నిరాకారుడుగానో, సాకారుడుగానో దేవుణ్ణి పూజింపవచ్చు. లేదా, ఇష్టమొస్తే 'అసలు దేవుడేలే' డనిమాడా చెప్పవచ్చు. కాని ఈమతం నీవు నీగమ్యాన్ని చేరుకొనే మార్గం చూపగలదు. సత్యమొక్కటే, కాని దాన్ని పొందే మార్గాలు చాలా అని దానిబోధ. మనంచెప్పవచ్చు మాకు వెలుగుకావాలని. కాని మా అందరికీ ఫలానా వెలుగే కావాలని చెప్పలేము. ఒక్కొక్కరి కొక్కొక్కదీపం కావలసివస్తుంది, వాళ్ల వాళ్ల అవకాశాన్నిబట్టి. కాని ఆదీపాన్ని ఏరుకొనడంలో ముందుచూపుతో ఏరుకొనవలసి యుంటుంది. మన సొంత ఆలోచన ఇందు కవసరం. ఇదే భావస్వాతంత్ర్యం. ఇదే మనలను పైకిపైకి తెచ్చేది.

హిందూమతంలో ఎన్నో మార్గాలున్నాయి: ఋజువైనవి కొన్ని, వక్రమయినవి కొన్నిని, వాస్తవమే కాని యెన్నివన్నా చివరకు అన్నిటికీ గమ్యమొక్కటే. ఇందులో దేనిని అవలంబించడమా అంటే అది నీవుండే పరిస్థితులనుబట్టి ఉంటుంది. ఒకానొక మహాత్ముడు చెప్పినట్లు, వేదాలనీ, సాంఖ్యమనీ, యోగమనీ, శైవమనీ, వైష్ణవమనీ యెన్నోవన్నాయి యిది మంచిది, అది మంచిది అని చెప్పేవి. కాని, నీళ్లు చివరికి ఎక్కడకు వెళ్లుతాయి? సముద్రానికి. అల్లాగే ఎవడేవడేయే మార్గాన పోయినా చివరకు చేరవలసింది ఆ భగవంతుని సన్నిధాన మొక్కటే.

హిందూమతంలో ఇంకొక్క అద్భుతతకీ గూడావుంది: ఎవరివద్దగ నీమి మంచివుండినా గ్రహించడమేకాకుండా, దాన్ని ఎలాగైనా, ఎంతకాలానికైనా. తనదారిలోకి తెచ్చుకొంటుంది.

(కలకత్తా రిఫ్యూ సమసరించి)

మా పాప

చావలి బంగారమ్మ

మాపాప చెంబులో

నీళ్లొలకబోసింది

చందురుడు జారిపడి

చిందులాడేడు

చేయెత్తి మాపాప

చెడ మొత్తినాది

మరికొంత నేపటికి

మనసు నొచ్చింది

పాపనేమనలేక

పారిపోయేడు

పాకొచ్చి మాపాప

పడక జేరింది

కనిచేత తానొచ్చి

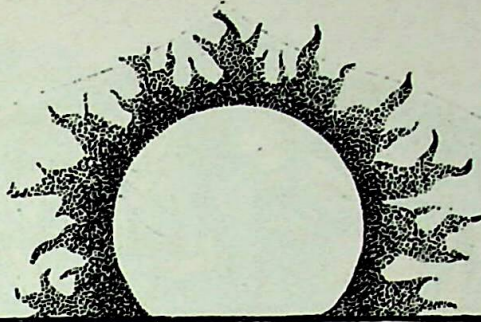
కళ్లలోబడ్డేడు

'నీకింత'యని పాప

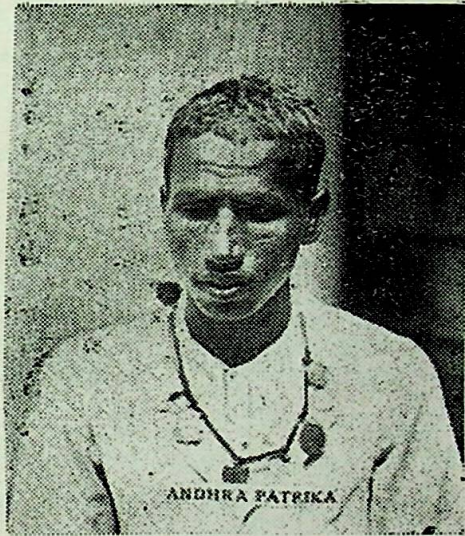
నిదురబోయింది

మరల నేడొచ్చునో

మరిరాడొ—ఏ నెరుగ.

ఆంధ్రభ్యుదయము

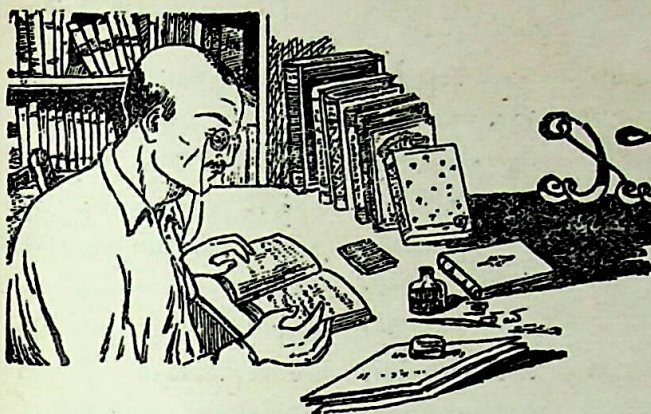
శ్రీ యల్. సంజీవరాయడుగారు

వీరు జాత్యంఘులు. ప్రాద్దుటూరునివాసులు. వీరికి మంచి ధారణాశక్తిగలదు. వీరు మాత్రములు దెలిసిన
పెద్దపెద్ద లెక్కలవయిన నోటలెక్కించి చెప్పగలరు.

శ్రీమతి జె. సి. జర్నాల్స్

ఈయమ కొచ్చి మునిసిపల్ సెక్షన్ కమిషనరీగా ఎన్నుకొనబడినది. ఇంకా మునిసిపల్ సెక్షన్ కమిషనరీని అధ్యక్షురాలినిగ చేయటం కిదియే ప్రశ్నము.

విమర్శనలు

పాండురంగమాహాత్మ్యము

పుట ౧౫౭, వెల రు. ౦-౧౦-౦.

గ్రంథకర్త: ఉభయభాషాప్రవీణ అత్తలూరి
సూర్యనారాయణ, ఈమని, నుంటూరుజిల్లా.

తెనాలిరామకృష్ణకవి రచించిన 'పాండురంగ
మాహాత్మ్య' నామకమహాప్రబంధమునందలి 'కథా
వచనరూపమున' రచింపబడినది.

అనార్కలీ

గ్రంథకర్త: ముద్దుకృష్ణ. "హ్వల", బెజనాప.
రాయల్ పైజా ౧/౮ పేజీలు ౩౭. వెల ౦-౪-౦

అక్కరుకొడుకు సలీం అనార్కలీ అనే బానిస
దాన్ని ప్రేమించి పెండ్లిచేసుకోవలె ననుకొంటే
అక్కరు మంత్రిులసలహాతో ఆబానిసదాన్ని గోడలో
పెట్టి పూడ్చివేస్తాడు. ఇది యీపుస్తకములో ఉన్న
కథ. ఇది చగువుకోడానికి పనికివచ్చే నాటకము.
పుస్తకములో ఎక్కడా స్వగతాలు మొదలయిన పాత
పద్యములు లేవు. సలీం కలగంటూ మాడావుడిగా లేవడ
ముతో ఆరంభమయినది. కొంచెమునేపు అయ్యేసరికి
అబుల్ ఫజలు అనే మంత్రి, కవీ, సలీంవద్దకు
వస్తాడు. వాల్లిద్దరూ పదిపేజీలు వ్యంగ్యముగా
దానిమ్మపూలను గురించి మాట్లాడుకొంటారు. పదిపేజీలు
యీసంభాషణతో నడిచేసరికి సలీంకు విసుగెత్తిందో,

కాక గ్రంథకర్తకు విసుగెత్తిందో "ఈ వింతభావ
వొదిలి సూటిగా మాట్లాడుదాము" అన్నాడు సలీం.
అబుల్ ఫజల్ సలీంకురుల్లకు గాభరాపడిపోయాడు.
వాండ్లిద్దరూ ప్రేమించుకోవడము అక్కరుకు యిష్టమే.
అయితే పాదుషాకొడుకు-కాబోయేపాదుషా బానిస
దాన్ని పెండ్లిచేసుకోవడముమాత్రం పనికిరాదు. అయితే
ఆసంవర్షములో ఏమిచేయవలెనో అక్కరుకు తెలియక
మంత్రిులసలహాతో అనార్కలీని గోడలో పెట్టించి
పూడ్చివేయేస్తాడు. కథలో ఆట్టే పట్టులేదు. పైగా
కథ తెలియనివాండ్లు ఆతి జాగ్రత్తతో చదివితేకాని
తెలియదు. పాదుషాకొమారుకు బానిసదాన్ని పెండ్లి
చేసుకోవడము తప్పు అనే భావగాంభీర్యములేపు మరేమీ
కనుపించలేదు. కాస్తలో, వీలయినప్పుడల్లా సలీం
గంభీరోపన్యాసాలు చేస్తాడు. పుస్తకములో భావ
మాత్రము ప్రతిపేజీలోనూ ఏదోఒకచోట అర్థం
కాకుండా చేచీలుపెడుతూ ఉంటుంది. మొత్తము
మీద గ్రంథకర్త అభిప్రాయము ఇది అయిఉండవలెను,
అదయిఉండవలెను అని అనుకోవలసిందే. మాసరాకు
మొదటిపేజీలో మొదటి పంక్తిలో "...సోఫామీదను
గోడవైపుముఖమైపడుకున్న సలీం నిట్టూర్చి...కన్నీ
రయిన కలలకన్నులతో..." అని ఉంది. గోడవైపు
ముఖమై అంటే గోడవైపు ముఖముపెట్టుకొని అని
అర్థమయిఉండవలెను. ఇక కన్నీరయిన కలలకన్ను
లతో అంటే, కలలో జరిగిన దృశ్యమువల్ల కండ్లవెంటు
నీరువచ్చిందని, అట్లాంటి కండ్లు అని అర్థమేమో.
ఇట్లాంటివి ప్రతిపేజీలోనూ, కాకపోతే ప్రతి రెండు

పేజీలకు ఒకచోటనైనా తప్పకుండా వస్తూఉంటుంది. ఇట్లాంటి మాటలేకాకుండా వాక్యాలుమాడా కొన్ని చోట్ల అర్థంకావడము కష్టము. మచ్చుకు ౧౭-వ పేజీలో ౧౧-వ పంక్తి “హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళన, అక్బరుఅలీరురాహుల ప్రేమఫలం, సలీం.” ఇట్లాంటివి అన్వయము చప్పునబోధపడని వాక్యాలు చాలా ఉన్నవి.

అచ్చు-పుస్తకము తయారుచేసినపద్ధతీ అందముగా ఉంది.

(శ్రీ). శి.

కృష్ణగీతివాతము

గ్రంథకర్త : శ్రీ విక్రమదేవవర్మ నుహాంజులుంగారు, జయపురము, విశాఖపట్టణముజిల్లా.

మొత్తమున ౧౦౮ గీతులగావించిన శ్రీకృష్ణస్తుతి యీదిన గ్రంథము. ఇందు ౧. నవరత్నమాలిక, ౨. గ్రహమాలిక, ౩. రాశిమాలిక, ౪. నక్షత్రమాలిక, ౫. వత్సరమాలిక అను నయిదుభాగము లున్నవి. ౧ - వ భాగమున నవరత్నములయు, ౨ - వ భాగమున నవగ్రహములయు, ౩ - వ భాగమున ద్వాదశరాసులయు, ౪ - వ భాగమున సప్తవింశతినక్షత్రములయు, ౫ - వ భాగమున వృషివత్సరములయు నామములు గర్భితములయియున్నవి. ఈపద్ధతి గ్రంథకర్త రచనాచమత్కృతిని తెలియజేయుచున్నది. ‘విక్రమేశవర్మవినుత కృష్ణ’ అనునది ప్రతిగీతికిని మకుటము. శ్రీనాథు పండితులు, కవులు, బహుగ్రంథకర్తలు. తత్కవితామధురి యాంధ్రలోకము చక్కగా చవిచూచినదియ.

సాహిత్యమంజరి

(ప్రథమ ద్వితీయభాగములు)

పు. ౧౯౬౬ + ౨౫౫; వెల రు. ౧-౨-౦ + ౧-౨-౦.

సం. ౧౯౩౪

సంగ్రహకులు : పిన్నంరాజు వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ, సాహిత్యశిరోమణి; ఉభయభాషాప్రవీణ పంచాంగముల. పద్మనాభశర్మ, ఆంధ్రపండితులు, బోర్డున్నత పాఠశాల, కావలి, నెల్లూరుజిల్లా.

ప్రకాశకులు : నాయునందన ముద్రాలయాధిపతులు, కావలి.

ఇవి ప్రాచీనాధునిక గద్యపద్య గ్రంథముల యందలి కతిపయభాగముల సంగ్రహములు. సంగ్రహిత భాగములు సాహిత్యాభివృద్ధికరములు. మొదటిభాగము నాలుగవభాగమునకు, రెండవభాగము అయిదవభాగమునకు సుదీర్ఘపబడెను. ఇది సముచితముగ నున్నది.

ఈగ్రంథములు ‘మూడు నాలుగు వత్సరముల వఱకు సుసయోగపడవలయు’ నని సంగ్రహకులు కోరుచున్నారు. మూడు నాలుగు వత్సరములే ఏల, భాగముల నూర్చిమూర్చి యుపయోగించునెడల నెన్నియేండ్లకయిన పనికిరావచ్చును. వీనిపయి పాశ్చాత్యగ్రంథ నిర్ణయసంఘము వారి అంగీకారముద్రయు పడినది. ఇక వీనిని విద్యార్థుల యుపయోగమునకు దేవలసినభారము విద్యాశాలల అధికారులపయి బడినది. ఈ సంగ్రహముల నాయాగ్రంథ భాగముల ప్రారంభమున నాయా గ్రంథకర్తల సంగ్రహచరిత్ర. ముండవలసయుండెను. క్తిపదములకు టిప్పణియు నావశ్యకము. ఈరెండు సౌకర్యములులేమి యొక కొరంతయే. ఈకొరత దీర్చినచో వీనిప్రయోజన మతిశయిల్లగలదు.

సూక్తిసుధాలహరి

పు. ౧౯౬౬ + ౧౨; వెల రు. ౦-౧-౦

మార్పరి: పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, పితాపురము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

శాస్త్రిగారు “ముప్పదియేండ్లనుండి యుపాధ్యాయవృత్తిలో సంపాదించిన యనుభవము” గల పెద్దలు; అంధవిశ్వాసములు లేనివారు. విద్యార్థులుభయభాషా సాహిత్యముతో గూడఁ బ్రకృతిశాస్త్రాది జ్ఞానమెకాక, విద్యాభ్యాసకాలమునుండియు మత

సాంఘికస్వర్ణలులేక, ఐకమత్యము, ధైర్యము, ఓర్పు, సత్యసంధత, స్వమతాచారగౌరవము, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణముల నలవరచుకొనవలసిన యావశ్యకతను గుర్తించి యీ 'మూక్తిసుధాలహరి' గూర్చినారు. 'ఇందుఁ బ్రసిద్ధకవులయొక్క గ్రంథములనుండి పై యంశములకు సంబంధించిన పద్యగద్యభాగ్యములే హర్వఁబడినవి!' అని 'బాలరకుత్సాహకరములై యా హ్లాదకరములు నవరసభరితములు' నయినవి. '3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100' ఫారములలో 'నేతరగతికైన', 'సౌకర్యముననుసరించి ఉపాధ్యాయుల చిత్తవృత్తిననుసరించి' బోధించుట కుపయోగపడును.

ఇం దుద్భృతభాగముల కర్తల సంగ్రహచరిత్రములు, టిప్పణి కలదు.

బాలవీరులు

పు. ౧౯, నెల రు ౦-౬-౦

గ్రంథకర్త: జయంతి నెంకటకృష్ణారావు.

ప్రకాశకులు: పసుమర్తి వీరభద్రస్వామి, బి. ఏ., సంపాదకుడు, కవితాకల్పలతాగ్రంథమాల, విజయనగరము.

'పరశురాముడు, రఘురాముడు, బాలకృష్ణుడు, అభిమన్యుడు, బభ్రువాహనుడు, వృషకేతుడు' అను నార్జును పురాణవీరుల కథ లిందు వచనరూపమున గలవు. అక్కడవక్కడ నవి క్రొత్తపుత పూసికొనియున్నవి.

బర్హస్పతిక దీపావళిసంచిక

బర్హస్పతిచేరిన ఒకటిన్నరలక్ష అంగ్రులలోను స్త్రీలగతి విషాదకరమై ఉన్నది. పురుషులసంఖ్యలో నాలుగోవంతు స్త్రీలున్నారు. వారిలో చాలమంది బంధువులవరూ లేకుండానే బర్హకుష్ణి పరులచేత మోసగింపబడ్డనాళ్లు. తాత్కాలికంగా భవసంపాదనకై పోయిన పురుషులు కుటుంబాలను తీసుకుపోక, యిటువంటి స్త్రీలలో స్నేహించేసి అనామకులైన సంతా

నాన్ని కలిపించి పరిహాసపాత్రులవుతున్నారు. రంగూను విద్యాభ్యాసాధికారులు ప్రకటించిన ఒక నివేదికలో 'రంగూనుపాఠశాలలలోని యీవిద్యార్థులకు తలిదండ్రులను నిర్ణయింపడం కష్టంగావున్న' దని రాశారు. ఇటువంటి దుస్థితులన్నీ యేకరవుపెట్టుతూ నెంకన్నగారు వ్రాసిన 'బర్హస్థినివాసాంగ్రులు' అనే వ్యాసము ఈదీపావళిసంచికలో ప్రథమస్థానమందున్నది. శ్రీ ఆర్. మీనమ్మగారు 'రంగూను ఆంగ్ల స్త్రీల'నుగూర్చి వ్రాసిన విషయములుగూడా పరిగణింపదగినవి. విద్యాభ్యాసవృత్తి న స్త్రీలను మోసగించి తీసుకుపోవటంకన్నా పురుషులు కుటుంబాలను తీసుకుపోవటమో, లేక అక్కడ స్థిరంగావుండవలసినవో బర్హస్థిలను సగౌరవంగా వివాహంచేసుకోవటమో మంచిది.

సచిత్రంగా భారతీయజాన ప్రకటింపబడ్డ యీ సంచిక కొంబదిపుటలలోను కార్మికసమస్యలను, కాంగ్రెసు, గాంధీరీత్యములను గూర్చిన వ్యాసములు గణనీయములు. సరియైన నామకుడు లేమిచే బర్హ కార్మికులందు అంతఃకలహములు దుద్భవించి ఉన్న నేర్పుగూడా నశిస్తున్నదనీ, కార్మికుల విద్యాభివృద్ధికి, ఆరోగ్యనిర్మాణానికి సౌకర్యాలు త్వరగా యేర్పడా లనీ పత్రిక వ్రాస్తున్నది. అక్కడ చేరి భవిష్యత్తున ఆంగ్రులు సంఘాలను విరివిగా స్థాపించి ప్రయత్నాలు చేయవలసివున్నది. ఈసంచికలో ఒకనాటకము, కథలూ, పద్యాలూ కూడా ముద్రించారు.

పాట్లపోసుకోవటానికి బర్హకుపోయి ఆంగ్రులు పడుతున్న కష్టనష్టాలు, వారిలో కొందరుచేసుకుంటున్న దుర్లయాలు తెలుసుకొనటానికి యీసంచిక చూడవలెను. కుం. న.

ఎక్స్‌ఛాంజ్ మెంట్స్ ('ఇంద్రజాలములు')

వి. య్. భూషణ్ (నెంపటి నాగభూషణం)గారి ఇంగ్లీషుపద్యాలమీద అభిప్రాయం ఇవ్వూరవీంద్రనాథబ్రాహ్మగారు 'మీ పద్యాలపూ కవిసమయాలపూ సంబంధంలేదు' అన్నారు; అంతే

భూషణ్ గారి స్వతంత్రతను పొగడారు. కాని యీ పుస్తకంలో యొక్క ఉద్దేశమేమనో మాకు కనిపించుచున్నది—అందులో తెలుగు ప్రబంధ కవుల సమయాలు! వీరు ఇంగ్లీషులో వ్రాసిన వరూధినీ ప్రవరాణి సంగ్రహంలో వరూధినీ అంటుంది:

“పోవద్దు—సూర్యుడు పద్మినిని ఆకర్షించుకుంటా పోతాడా? తుమ్మెద పూచేసే త్రాగకుండా పోతుందా?”.....

అది అలంకారాలను గూర్చి. ఇక సొంత అభిప్రాయమేమైనా ఉపాతీతమైనది నల్ల బుచ్చారా అంటే ప్రవరుడు నల్లి పోగానే ‘ఆహా! పురుషు డెంతకఠిన హృదయుడు!’ అని ఆశ్చర్యపోతారు. శతాబ్దాల క్రిందటనే అన్నాడు పెద్దన్న ‘మారుడై యరిగ మహీసురాధముడు’ అని.

టాక్ మహిలును వర్ణించినట్లించి చివరకు ‘కాలదేవత నీలిచెక్కులమీద మెరుస్తున్న అక్రమము’ అంటారు. బాగానే వుండిగాని, టాక్ మహిలుకున్న ముఖ్యమైన గుణము శాశ్వతత్వము: ఎన్నియుగాలు దాటినా, ఎన్ని జాతులు నశించినా అది మౌనమైన శిల్ప కళాకీర్తిని, ఆమహమ్మదీయుని అగాధ ప్రేమను చాటుతూ నిల్చివుంటుంది గదా—ఆ గొప్పగుణాన్నే ఈ ఉపమానంలో నాశనం చేశారే? అశ్రుకణం చెక్కుల మీద పడి క్షణంలో జారిపోతుంది. ‘టాక్’ మాడా అంటేనా యేమిటి, కొంపదీసి? కాపలాగా వుంది.

వీరికవిత్యంలో గుణములున్నవి: అవి మాంచి దిట్టమైన ఇంగ్లీషుభాష; ‘అలిటరేషన్’ అనే అలంకారము (వచ్చిన భ్యనే మల్లీరావటం.)

‘వలం శబ్దగాంభీర్యానికి, ‘యేవేనో’ వూహలకీ మాత్రం లోబడక, వీరు, ‘వీరిక’ కు ప్రాణసమానమైన ఉద్రేకాన్ని, అంగ భావంలోని పలుకుబడిని (పాండిత్యాన్ని కాదు) పరిచయం చేసుకొని, ఆంధ్ర జాతి స్వభావాన్ని అర్థంచేసుకొని దాన్ని కవిత్యంలో ఇతరులకు చెప్పటానికి ప్రయత్నిస్తే మంచిది.

మచిలీపట్టణమందలి ‘అనంద ఎకాడెమి’ వారు దీన్ని ప్రకటించారు. కుం. న.

మనస్వత్వత్వము

(తృతీయభాగము)

పు ౧౬౩; నెల రు ౦-౮-౦.

గ్రంథకర్త, ప్రకాశకులు: వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు, బి. ఎ., బి. యల్., యల్. టి. కొవ్వూరు, పడమటి గోదావరిజిల్లా.

శబ్దరత్నావళిము

(ఆంధ్రనిఘంటువు)

సంభాత: ఆపండి వ్యాసశాస్త్రి, ప్రధానపండితులు, పీఠేశలింగోన్నతపాఠశాల, రాజమహేంద్రవరము.

పు. ౪౮౮, నెల విద్యార్థులకు రు. ౧-౦-౦, ఇతరులకు రు. ౧-౪-౦

భద్రాద్రిరామశతకము

కర్త: సత్యమోలు సుబ్బారావు, పితాపురము. క్రామపైజా, నెల రెండుకాలు.

జయకర్ణాటక నాట్యంకము

(కన్నడము)

సంపాదకులు: బెళగారి రామచంద్ర; హ. పి. జోశి. జయకర్ణాటక కార్యాలయము, గూర్వాడ.

రత్నమాల

సనాతనపద్ధతులకు లొంగి దుర్మరణముపాలయిన యొక అనాథబాలిక దుర్మరణవృత్తాంత మీ ఖండకావ్యము. కృష్ణజిల్లా కొండపల్లి ప్రేమలత గ్రంథమాల ప్రచురణము.

రచయితలు: బుద్ధిరాజు హనుమంతరావు, దేవ శ్రాజు సూర్యనారాయణరావు.

హారీతి, కుబేర, మాధూరి

(ఇంగ్లీషురచనము)

గ్రంథకర్త: జయంతి వెంకటకృష్ణరావు. దొరకు చోటు తెలుపలేదు. నెల రు ౧-౦-౦

మ న వి మా ట లు

*నాటకమున సంగీతము

కవచినశెలలో రాజమహేంద్రవరమున నొక మహాసభ జరిగెను. అందు పలువురాంధ్రవిద్యాధికులు నాటకప్రవర్తనమున సంగీతమునకు స్థానముకలదా, లేదా యనువిషయమునుగూర్చి యత్యధికముగ చర్చించిరి. కొందరమతమున నందు సంగీతమునకు స్థానము కలదు; మరికొందరమతమున లేదు; తక్కినవారిమతమున కలదు, లేదు - కోమటితీర్థు ఎవరివాదమునను సంపూర్ణత కానరాదు.

మానవహృదయమునకు మిక్కిలియుగ నానందమును గలిగించుటయే నాటకమునకు పరమప్రయోజనము. ఇది తత్త్వజ్ఞునాట. అది జీవితమునకు ప్రతిబింబముకాన అందు తేనుకళలగు సుందరతరమగు సంతకములు మిగిలెను లయియున్నవి. ఆయంతే ఆహార్యము, వాచికము, ఆంగికము, సాత్వికము ననబడు ప్రధానములగు నాటకాంగములు. వానిలో నాహార్యమున శిల్పకళాంశమును, వాచికమున కవిత్వ, గానకళల యంశములును, ఆంగికసాత్వికముల నాట్యకళాంశమును నిమిషియున్నవి. ఇవి నాలుగును లలితకళలు. ఈనాలుగు లలితకళల సమష్టియే నాటకము లలితలలితము, అనిర్వాచ్యానందజనకము నయినది.

పైన పేర్కొనినకళలు ప్రత్యేకప్రయోగసాధ్యములు. అట్టి ప్రత్యేకప్రయోగములననుసానందము జనియించును. కాని ఆయానందము వానిసమష్టిప్రయోగమున నాటకమువలన గలుగు నానందమునకు మిగుల దీసికట్టు. ఆయాకళలపరిచయము గలవారికే వానివాని ప్రయోగమువలన గలుగునానందము సిద్ధించును. అది సకలజనసామాన్యముకాదు. ఉష్ణ పులుసు కారములు వేరువేరు రుచులుగలవి. ఆమాడిటియొక్క మిశ్రణము వలన గలుగుదుని వేరు. అది విశిష్టము. సకలజనసామా

న్యము. ఇట్టివిదర్శనము లెన్నియేని మానవుని యనుదిన జీవితమున గానవచ్చును. కావున పైన చెప్పినట్లు లాకళాంశముల కన్నిటికిని సమష్టిప్రవృత్తి గలిగినపుడే నాటక మునందానందక ప్రయోజనముయి సార్థకము కాగలదు.

ప్రయోజనాంతరము కల్పితముననేని, ఈ కళాంశములయందు చేనిపైన, కొన్నిటిపైన, అన్నిటిపైన మానివేయవచ్చును. అపు డుద్దిష్టప్రయోజనము సిద్ధింపవచ్చును. మరుసననుండి మాటలాడువాని పాత్ర మాటలు వివరవచ్చునపు కామాటల యర్థమునుబట్టి విను వారిచిత్తవృత్తి మారుచుండును. ఆమారుపు మానస వికారమాత్రమగుకాని నాటకప్రయోజనమున నానందముమాత్రము కాదాలదు. అట్టి వస్తువునకు నాటకనామ మే చెల్లదనిన నిజముచెప్పుటగును.

ప్రకృతినీధములగు భోక్తావ్యాపారములకు వాని ప్రయోజనమును, విలువను సుర్తించి వానియందుగల సౌందర్య మతిశయించుటకును, అవి నిత్యత్యమును బడసియుండుటకును వానికి 'హృద్వస్తువు'ను నియమించు కొనుచుండుట భోక్తమర్యాద. అట్టి నియమములే శాస్త్రములనబడినవి. నాటకముల విషయము నట్టిదే యని వేరుగ చెప్పబరిలేదు. ఏనాటి ప్రాతకాలముననో నాగరకత కేవిధముయినసంబంధము లేక, మహారణ్యములలో, దుర్గమపర్వతసీమలలో నివసించుచు, మామమస్యభావవిరుద్ధము లగు కార్యముల నాచరించువారు సయిత మొకొకప్పుడు-కాదు తగుచు-ఆనందానుభవము కొరకు, స్వేచ్ఛమెయి ఏకోవేషములను వేసికొని, పాటలలో, మాటలలో చేరుల ద్రిష్టుకొనుచు, చిందులు ద్రోక్కుచు ప్రేక్షకుల కపరిమితానందమును గలిగించుచుండునట్లు ప్రపంచచరిత్రమువలన వినుకలి కందిన విషయము. అట్టిచర్యల నీనాటకము అనాగరకజాతుల

ఇచట నీ 'నాటకము' అనుపదము దృశ్యప్రబంధసామాన్యవాచకము.

యందు కాంచుచున్నాము. ఆచర్యుల సేమనవలెను! అవి నాటకములకు తొలిరూపములు కావా? వాని నాధారముచేసికొని లక్షణము లేర్పడినవికావా? వాని వలన వారికిగలగడు ప్రయోజనము కేవలమానందము కాదా! లోకవృత్తమును, మానవ మానసికత త్వమును దెలియగల ధీమంతుల కీప్రశ్నముల కుత్తరములు కరతలామలకములు.

ఆనాటి నిపుణులును లోకహితైషులు మానవహృదయానందముకొరకయి మానవ హృదయ ప్రవృత్తి కనురూపముగ నట్లు జనియించినవాని-నాటకముల-యందలి సారస్వమును, మానవజీవితమును పరమానందమయముగ జేయగల వానిశక్తిని గ్రహించి వానికి నిత్యత్వమును గలిగించుటకయి యథామతి వానిని సంస్కరించి నియమములను డిద్దించినారు. అట్టివాని సంస్కృతరూపములే శాస్త్రకారులు నిర్వచించిన వివిధ విధరూపకములు. అంతేకాదు; ప్రకృత్యనురూపములను నీనాటకముల యుత్పత్తి కపారుషేయతనుమాడ వారంటగట్టినారు. అట్టికార్యములయందు ప్రాచీనులగు భారతీయు లతి ప్రగల్భులు!

దీనినిబట్టి లేలనసారాంశము : తక్కినకళాంశములలోపాటు నాటకమున సంగీతమునకును ప్రాధాన్యము, నావశ్యకము కలదని. సమప్రాధాన్యములగు నీకళాంశము లొకదానికొకటి లాంగి అడుగుంటినయెడల నానందమునకుమారు విచారము విశేషముగ గలుగుట నిశ్చయము. దానిని తప్పించుపని అన్నికళలయందును కుశలు డగు నటకునిచేత గలదు. అకుశలుడగునటకుడు నాటకరంగమున నడుగిడుటకయినను దగడు; ఎన్నడునుదగడు. నాటకకర్తయు నందుకు బాధ్యుడుకాక ఉప్పుడు. ఆతడు కేవలము సంగీతాశ్రయములగు వాచికములను—గేయములను, అధికముగ పద్యములను— నాటకమున గూర్చజనదు. అం దన్నికళాంగములకును సమావేశము కలుగునట్లౌతడు విధిగ చూడవలెను. అందుకుదగని యాతడు నాటకరచయిత కేనాడును దగడు, ముమ్మాటికిని దగడు.

ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారము

చెన్నపురి

మొనమున్న సేయిబీవలి మూడేండ్ల కార్యక్రమములనివేదికనుప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారాధిపతులు ప్రకటించినారు. ఈమూడేండ్లలో భాండాగారమున నిధిగమునను చెప్పదగిన అభివృద్ధి కనపడదు. ఇందుకు గనాభావము కారణము! ఈ భాండాగారముగతి ఎప్పుడు నిట్లులేయున్నది. ఈమూడేండ్లలో, నానుకటి మూడేండ్లలోకంటె భాండాగారమున నాలుగువేల మంది అధికముగ పుస్తకములను చదువవచ్చినారు. దీని వలన ప్రజలు భాండాగారముప్రయోజనమును విశేషముగ గ్రహించుచున్నారని తేలుచున్నది. ఏమిటాభయ, దానికి తగినట్లు అభివృద్ధి లేకపోయినపుడు?

క్రొత్తగా సంపాదించిన గ్రంథములు పదునైదు! అందులో విలిచినవి అయిదు; ఎరవుతెచ్చుకొని కాపీలువ్రాయించినవి పది. ఎన్నియో పుస్తకములు గ్రంథభాండాగారమున చినిగిపోవుచున్నవి. వానిలో నైన నెన్నిటికి పుత్రికలు పుట్టినవి! ఇన్నూటయిరువది యారింటికట! ఇన్నింటిలో సంస్కృతగ్రంథములు ౧౩౫; అరబమున ౪౧; కన్నడమున ౩౬; తెలుగున ౧౮. తక్కినవి ఇస్లామియాభాషలవి. గ్రంథభాండాగారాధిపతులకు సంస్కృతముపై ప్రత్యేకాభిమానముకలదేమో! ఆభావయందయిన నన్నిగ్రంథములు దగ్ధింపబడినవికాని, లేకున్నచో దానిగతియు తక్కినవానిని బోలియుండవలసినదే. ఇదియంతయు దేశభాషల సారస్వతముపయి ప్రభుత్వమునకుగల ఆచరాతికయ్యును విశేషముచేయుచున్నది. చెన్నరాజధానియందు దేశభాషలయందలి వ్రాత పుస్తకములనేమి, అచ్చుపుస్తకములనేమి కొన్నిటిసైన భద్రపరచియుంచిన గ్రంథాలయము, ప్రజాసామాన్యమున కందుబడినున్నది, యీ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథభాండాగార మొక్కటియే. ఈయొక్కదానిని బాగుపరిచి అభివృద్ధికి గొనితెచ్చుటకు ప్రభుత్వము నిరంతరము దారిద్ర్యమును ప్రకటించుట విచారకరము.

ప్రాచీనగ్రంథసంపాదనమునకయి యుత్తర ప్రత్యుత్తరములద్వారమున ప్రయత్నము చేయబడెనట! ఆ ప్రయత్నమువలన లభించిన గ్రంథముల పట్టికలలో గ్రంథభాండాగారమున లేని మంచిపుస్తకములేవియు లేనట. కావున వానిసంపాదనమునకయి వినియోగింప దలచినసామగ్రి జీర్ణగ్రంథోద్ధరణమున కధికముగ వినియోగింపబడెనట. క్రొత్తపుస్తకములను సంపాదించునన్నమాన, చివికి జీర్ణించుచున్నవాని నిట్లుద్ధరించినందుకు సంతోషింపవలెను. నూతనగ్రంథ సంపాదనమున కంటే జీర్ణోద్ధరణము చాల ముఖ్యమయినది. వెనుకటివలె కొందరు ప్రత్యేకముగ నందుకని నియమింపబడిన నేకాని నూతనగ్రంథసంపాదనము సాధ్యముకావలదు. పల్లెటూళ్లలో నెన్నియిండ్లలో ఆటకలపయి లాభపత్రగ్రంథ సంపుటములు చివికిపోయినవి. ఇప్పటికి శేషించినవియు చివికిపోవుచున్నవి. నేడు వాని విలువను, ఉపయోగమును దెలియనివారు వానిని పెంతు ప్రావులపాలు చేయుచున్నారు.

అపూర్వములను ప్రాచీనగ్రంథములను ముద్రించు పద్ధతి యొక్కటి గ్రంథాలయమున కలదు కాని యీ మూడేండ్ల కాలమున, ఏభాషయందుగాని, ముద్రించిన గ్రంథము, క్రొత్తది ఒక్కటి అయిన కానరాదు. కారణము తెలిసినదే - భాషాభావము!

అచ్చపుస్తకములను కొనుటకు రు. ౧౨-౧౩-౦ మాత్రము వెచ్చింపబడెను. వెనుకటి మూడేండ్లలో రు. ౮-౮-౦ వ్యయింపబడెను. దీనికి దానికి 'నాస్తి మతకాంతరము.' 'నానాటికి తీసికట్టు నాగంభట్టా.'

మొగజీదార సానికచరిత్రలను నేకరించియుంచి నారు. వానియందు దేశచరిత్రనిర్మాణమున కవశ్యకములగు పరికరములపరిమితముగ గలవు. వానికి సరిఅయిన విషయవివరణసూచిక లేదు. దానిని తయారుచేయువని చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయచారిత్రకపరిశోధనకాఖ్యవారి కొకఏడాదిక్రిందట నంటకట్టబడెను. గ్రంథభాండాగారము నిర్వహింపవలసినపని అది; నానాజెట్టి తొలగ న్రోసికొనినది.

రాబోవు మూడేండ్ల కాలమున నీభాండాగారము మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమున కప్పగింపబడునట. ఇంత కన్న నది చాలమేలు.

ప్రకృతము; విశ్వవిద్యాలయగ్రంథ భాండాగారమున విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రులుమాత్రమే యుపయోగించుకొనవలెనను విశాతీయ మగు నియమ మొకటి కలదు. : అట్టి నియమము గ్రంథముల నెరవిచ్చు విషయముననయినచో కొంత సబబుగనుండును. కాని పట్టభద్రులు కానివారెవరును గ్రంథభాండాగారము నుపయోగించుకొనరాదనుటమాత్రము చిరతర మనకతప్పదు. ఈ లిఖితగ్రంథభాండాగారమునకు సట్టి నియమ మనువర్తింపజేయబడునని 'ముల్లుపుచ్చి కొరవచినచందము' కాకపోదు. ప్రకృత మిం దందరకు ప్రవేశము కలదు కావున అట్టి నిషేధనియమము దీనికి బట్టించుకుండువలెను. ముద్రితగ్రంథభాండాగారమునకు మాత్రం సట్టినియమము తగదు.

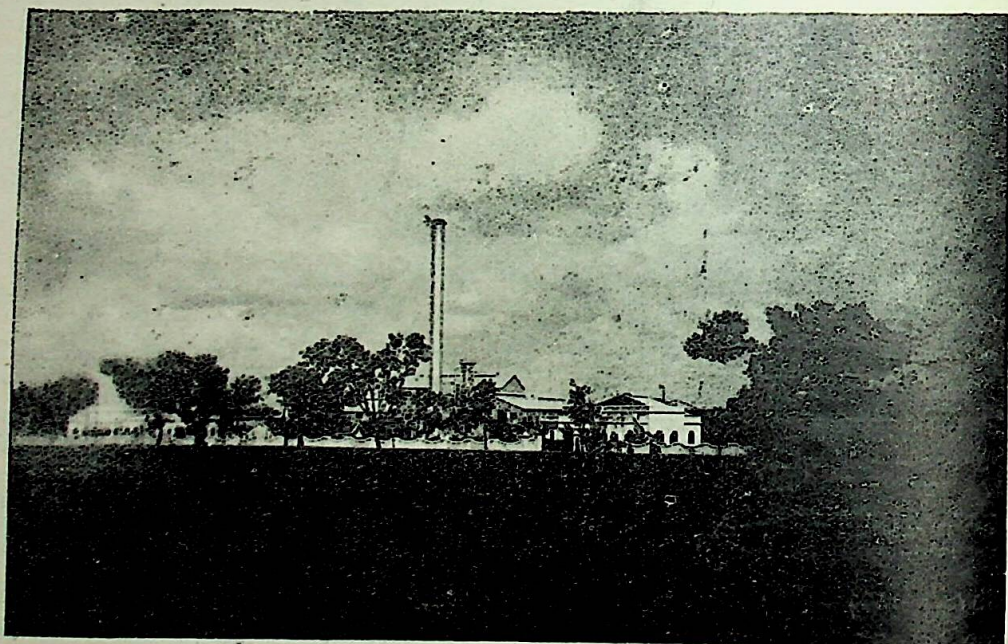
ఈ గ్రంథభాండాగారమునందలి ఆంధ్రగ్రంథముల నన్నిటిని ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున కిచ్చివేయవలెనని ఆంధ్రపత్రిక (౧౨-౧౧-౧౯౩౪) సలహా యిచ్చినది. దీనికి గ్రంథాలయాభివృద్ధి సరిగలేకపోవుటకారణము కావచ్చును. మరియు 'చెన్నపట్టణమున నీ గ్రంథాలయ ముండుటయు', అందువలననేకాబోలు 'అన్ని భాషలయెడలను కృషి సలుపుటకు అవకాశములు తక్కువయుండగలవు' అనినది. ఇది యింకొక కారణము కావచ్చును. ఆభివృద్ధికి బాధ్యత, అదరము కారణములు. అది లేనందువలననే యిట్లు గ్రంథభాండాగారము హీనస్థితియందుండుట. ఇది తెనుగుసమాచారము బట్టినదికాదు; తక్కిన భాషలనుమాత్రం బట్టినది.

ఆంధ్రపత్రికసలహా ననుసరించి తెనుగుపుస్తకములు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున కొనబడుటగాక! అట్లే అరవపుస్తకములను చింబరవిశ్వవిద్యాలయము తీసికొనిపోవుగాక! తక్కిన భాషలవాని నేమిచేయవలెను? అందును, సంస్కృతగ్రంథములనూట ఏమి, అవి అన్ని భాషలవారికి కావలసినవే! ఎవరెవరు ఎట్లెట్లు పంచు

కొనవలెను వానిని? కాబట్టి గ్రంథభాండాగారముననుండి ఏభాషానుచేసిన పుస్తకములనుగాని అవతలికి కదిలించు మాట తలపెట్టరాదు, గ్రంథభాండాగారము నభివృద్ధికి దెచ్చువార్గములనే యరయువలయునుగాని. ఇట్టి భాషాసాముదాయక గ్రంథభాండాగారములు ప్రాచ్యవిద్యా పరిశోధకులకు చాల నుపయోగకరములు; అట్టివి యెన్ని యున్నను చాలవు. ఉన్న ఒకదానినయిన ఉన్నట్టిలుండునీయక చీల్చిచీలికలుచేయుట యుక్తముకాదు. ఈ విషయమునుగూర్చి ననుక నొకమా రిట్టిసూచనలే కావలసివలెగా, భారతి ౧-వ సంపుటమున ౮-వ సంనికయందు లెస్స చర్చించి తెనుగుపుస్తకములను

గ్రంథభాండాగారముననుండి కదల్చగూడదని తెలుప బడినది.

అంగ్రవిశ్వవిద్యాలయము వ్రాతపుస్తకములకొక ప్రత్యేకగ్రంథాలయమును నెలకొలిపి అందు సంస్కృతాంగ్రగ్రంథములనుమాత్రము నేకరించి యుంచుకొన వచ్చును. ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథ భాండాగారమున నొకటి కన్న నెక్కుడుగనున్న సంస్కృతాంగ్ర గ్రంథముల ప్రతులలో నొక్కదాని, ననుమాలించినచో, సంపాదించుకొనవచ్చును. తక్కినవానికి పుత్రికలను వ్రాయించుకొనవచ్చును. ఇదియే చేయవలసిన, చేయ దగిన పని.

చక్కెర ఫ్యాక్టరీ
మాండ్వా, మైసూరురాష్ట్రము

K. R. R.

సాభిపాయ

విశేషములు

ప్రపంచవ్యవహారములు రాద్రసంతోషములై రుద్రాభిషేకము నభిలషించుచున్నవి. వివిధవ్యవహారములందును శాంతిసహకారస్థానములను సమరము లాక్రమించి ప్రళయ తాండవమును జేయుచున్నవి. స్యక్తులకు, కుటుంబములకు, కులములకు, సంఘములకు, జాతులకు, స్వీయపోషణరక్షణములకు పరపీడన పరాక్రమణములు శరణ్యములుగ నేర్పడి, పరాధము దుర్లభమైనది. వివిధవ్యవహారములందును ధనశుభలములు ధర్మస్థానము నాక్రమించి పరమార్థము దుర్లభమగుచున్నది. న్యాయాయుక్తునిండి టోకి యెవరకును సంగ్రామధ్వనులు ప్రతిధ్వనిల్లుచు, ప్రళయప్రయత్నములు ప్రతిష్ఠను బడయుచున్నవి. ఆయుధవిసర్జనసభలు స్వస్తి నాచకములు నిరాదరణీయములై ఆయుధధారణము, సంగ్రామఘోషలు సమాదరణీయములైనవి. ప్రజలన్నమునకు పరితపించుచున్నను మౌత్రు లాయుధముల నర్థించుచున్నారు. పరపీడనపరాక్రమణ పరాయణములైన యూరపురాజ్యముల కాయుధధారణము సహజావస్థయైనను, పరాధీనజాతులకు ప్రాణహానికరముగనున్నది. జపాను జర్మను రాజ్యముల విజృంభణములు, గ్రేటుబ్రిటను ఫ్రాన్సు రాజ్యముల సంరక్షణములు, ఇటలీ రుష్యా రాజ్యముల ప్రగల్భములు, ఇతరరాజ్య

ముల భయభ్రాంతులు ప్రపంచ వ్యవహారములందు నిరాశను గలుగజేయుచు భావిపరిణామ మంశకారబంధురముగ నున్నది. శ్వేతరాజ్యములందు వ్యాప్తమైన సంక్షోభము పరాధీనరాజ్యములకు మహోపద్రవమునకు మూలమగుచున్నది. ప్రపంచవ్యవహారములందు యూరపురాజ్యముల నావరించిన యాశాపిశాచము స్వతంత్రరాజ్యములకే భయంకరమై బీభత్సముగ నున్నపుడు పరాధీనరాజ్యములస్థితి అయోమయముగనున్నది. యూరపురాజ్యాధికారులకు, ముఖ్యముగను బ్రిటీషురాజ్యాధికారులకు, జపాను, అయిట్లాండుల ప్రతిఘటనమైనను జ్ఞానోదయమును గలుగజేయకుండుట విధికృతముగ నున్నది. పరాధీనస్థితియం దున్న హిందూస్తానస్థితి విషాదపూరితమై, నిరాశను గలుగజేయుచున్న విధమును జాయింట్లకమిటీ రిపోర్టును, స్వదేశ వ్యవహారములును విశదము చేయుచున్నవి.

* * *

జాయింట్లకమిటీ రిపోర్టు

రాజ్యాంగ సంస్కరణముల విషయమై జాయింట్లకమిటీ ప్రచురించిన రిపోర్టు శ్వేత పత్రమునకన్న సభావన్నముగ నున్నది. బ్రిటీషు రాజకీయపక్షములు ప్రదర్శించెడి నాటకప్రభావమును కమిటీరిపోర్టు వెల్లడి

చేయుచున్నది. జాతీయ ప్రభుత్వనాయకులు మాగ్డనాల్లు, సామ్యుయల్ హోర్, బార్క్లెయ్ గార్లు మొదలగు ప్రముఖులు ప్రారంభించిన భారతరాజ్యాంగ సంస్కరణ నాటకప్రదర్శన మునకుచర్చిల్ పేజ్ క్రాఫ్టు వర్గమువారుచూపుచున్న కపటనాటక ప్రదర్శనము బ్రిటిషు రాజ్యాంగనీతికి నిదర్శనము. అన్ని పక్షముల వారికిని బ్రిటిషు పార్లమెంటుకు భారతీయ ధర్మకర్తృత్వనిర్వహణము ఆచంద్రార్కము నిల్చియుండుట సమానాశయము. బ్రిటిషు నాయకులకు భారతీయులపట్ల భారతీయనాయకులకు లేని సానుభూతి సానుకంపములు బ్రిటిషుప్రజలకు కలవని ఘోషించుట పరిపాటి యనినది. జాయింటుకమిటీరిపోర్టును ఈమాయాధర్మాధారముననే నిర్మింపబడినది. గాంధీమహాత్ముడు రౌండుటేబిలుసమావేశమునందు చేసిన ధర్మప్రతిజ్ఞను జాయింటుకమిటీ నిరాకరించుట దురహంకార దురభిమానములను వెల్లడిచేయునట్లు వివేకాభిమానములను వెల్లడిచేయుట లేదు. జాయింటుకమిటీ రిపోర్టునందు ఏమూలను వెదకినను స్వాతంత్ర్యసారము మృగ్యముగ నున్నది. రిపోర్టునకు మూలాధారములైన ౧. ఫెడరేషన్, ౨. కేంద్రప్రభుత్వమునందు బాధ్యత, ౩. రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యము మాటలయందు వ్యక్తము చేయబడినను, క్రియలయందు శూన్యముగ నున్నది.

ఫెడరేషన్ ఎన్నితరములకు సాధ్యమగునదియును రిపోర్టును వ్రాసిన కమిటీకే తెలియకున్నది. ఆరువందల స్వదేశసంస్థానములకును, బ్రిటిషుభాగములకును సంయోగ సాహచర్యములు, బాధ్యతాయుత ప్రభు

త్వమునందు బలవంతములేకను సాధ్యముగావని ప్రపంచ రాజ్యాంగచరిత్రములు నేయి నోళ్లను వ్యక్తముచేయుచున్నను మాయమాటలతో ప్రపంచమును వంచించదలచుట నిరుపయోగము. ఫెడరేషన్ భారతీయ రాజ్యాంగమునకు లక్ష్యమయినపుడు వెంటనే సాధనోపాయములను నిర్ణయించి ఫెడరేషన్ సాధ్యముచేయుటయును, రిపోర్టునందు సూచించుటయును పరమావసరము ఫెడరేషన్ ఆదర్శము ఇతరాదర్శములవలెనే రిపోర్టునందుమాత్రమే గోచరంబగుచుండును.

నిరంకుశాధికారప్రియులైన స్వదేశ సంస్థానాధీశులును, బ్రిటిషురాష్ట్ర నిర్వాహకులును, నిరంకుశారాధనమునందువలె స్వాతంత్ర్యారాధనమునందు సుముఖులుగారని తెలిసినవిషయము. ఫెడరేషను చిరకాలమునకు సాధ్యముగానపుడు దానియాధారముగల శేషించిన రాజ్యాంగ సంస్కరణములును చిరకాలమువరకును మృతాక్షరములుగ నుండగలవు. మాంటుఫర్డుసంస్కరణములందు విఫలమైన ద్వంద్వాధికారవిధానమును మాటలకైనను కేంద్రప్రభుత్వమునందు నిర్మింపగోరుట కేవలము కపటనాటక ప్రదర్శనము. ఈ కపటనాటక ప్రదర్శనమున మునకును చర్చిల్ వర్గమువారు చూపుచున్న ప్రతిఘటనము స్వాతంత్ర్యప్రియులకు నిరాశను గలుగజేయుచున్నది. సైన్యాధికారము, రక్షణాధికారము, ఆర్థికాధికారము లేని ద్వంద్వాధికారము దేశక్షేమమునకు నిరర్థకమని ద్వంద్వప్రభుత్వానుభవము వెల్లడిచేసినను, జాయింటుకమిటీరిపోర్టు నిరర్థకవిధానమును సార్థకముచేయదలచుట యసంభవము.

కేంద్రప్రభుత్వమునందు నిరంకుశాధికారమును, రాష్ట్రప్రభుత్వములందు స్వాతంత్ర్యాధికారమును దుర్లభములు. రాష్ట్రప్రభుత్వములందు సూచితములైన స్వల్పాధికారములకును చేయబడిన మినహాయింపులు పోయినపుడు రాష్ట్రాధికార స్వాతంత్ర్యము నామమాత్రావశిష్టమని సామాన్యులకును తెలిసినవిషయము. శాంతిక్షేమములనుచూడలందు మంత్రులయధీనమును, చేతలందు గవర్నరువశమును చేయుట రాష్ట్రీయ స్వతంత్రమునకు నిదర్శనముగాదు. రాష్ట్రములందు గవర్నరులకును, కేంద్రప్రభుత్వమునందు గవర్నరుజనరలునకును కల్పింపబడిన నిరంకుశ శాసన నిర్మాణాధికారమును, మినహాయింపులును స్వాతంత్ర్యధర్మమునే నిర్మూలము చేయుచున్నవి. ప్రధానరాష్ట్రములందు రెండు శాసనసభల నేర్పాటుచేయుటయును, సామ్రాజ్యశాసనసభకు ప్రత్యక్షవరణమును తీసివేసి పరోక్షవరణమును సూచించుటయును నిరంకుశాధికారమును సుస్థిరముచేయుటకు వినియోగపడుచున్నవి. రాజ్యాంగసంస్కరణ విధానమంతయు నిరంకుశాధికార ప్రియులైన సంస్థానాధీశులకు, ధనాధీశులకు, బ్రిటిషు వ్యాపారస్థులకు, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాభిమానులకు వినియోగపడినటులు భారతీయప్రజలకు వినియోగపడదనిరిపోర్టుపరిశీలనము విస్పష్టము చేయుచున్నది. భరతవర్షమునం దన్నిపక్షములవారును జాయింతుకమిటీరిపోర్టును నిరాకరించినవిధమును జిన్నా, జయకరు, సప్రూ, శ్రీనివాసశాస్త్రి, చింతామణిగాడ్కర్ మొదలగునాయకుల యభిప్రాయములు వెల్లడి చేయుచున్నవి. జాయింతుకమిటీ లేబరుపక్ష

సభ్యులు వ్రాసిన ప్రత్యేకాభిప్రాయములె సంస్కరణముల సంకుచిత స్వభావమునకు వ్యాఖ్యానములు. భారతీయప్రజలు జాయింతుకమిటీ రిపోర్టును నిరాకరించినవిధమును లెజిస్లేటివుఅసెంబ్లీఎన్నికలు చెప్పక చెప్పచున్నవి.

* * *

అసెంబ్లీ ఎన్నికలు

అసెంబ్లీ ఎన్నికలందు ప్రజాలక్ష్యము శ్వేతపత్రసంస్కరణములందు లగ్నముచేయబడినది. కాంగ్రెసు సంకుచితములైన శ్వేతపత్రసంస్కరణములను నిరాకరించుట దేశగౌరవమునకును, స్వాతంత్ర్యప్రాప్తికిని సాధనమని నిర్ణయించినది. ఈనిర్ణయమును పరీక్షించుటకు విల్లింగ్డన్ ప్రభువు ఎసెంబ్లీని రద్దుచేసి ఎన్నికలను జరుపుటకు నిర్ణయించిరి. కాంగ్రెసు విల్లింగ్డన్ ప్రభువు చేసిన నిర్ణయమును స్వీకరించి ప్రజాభిప్రాయమును వ్యక్తము చేయుటకు సమ్మతించినది. ఎసెంబ్లీఎన్నికలందు, చెన్నరాజధానియందు ఎసెంబ్లీ అభ్యర్థులు 100-కి 100 మంది చొప్పునను, దేశమునం దంతటను 100-కి 90 వంతునను విజయమునుబొంది శ్వేతపత్రముపట్ల ప్రజాభిప్రాయమును సువ్యక్తముచేసిరి. దేశస్వాతంత్ర్యమునకు చిహ్నమైన కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠ అసెంబ్లీ ఎన్నికలందు దేశమునం దంతటను మారుమ్రోగినది. ఎన్నికలందు అభ్యర్థుల గుణగణములతోను, సాంఘికకులతత్వములతోను, సంపదలతోను, విద్యావివేకములతోను, మతాభిప్రాయములతోను, నిమిత్తము లేకను స్వాతంత్ర్యచిహ్నమైన కాంగ్రెసు అభ్యర్థితత్వము అభ్యర్థుల కఖండమైన విజయమును సమకూర్చినది

స్వాతంత్ర్యరథమును గమ్యస్థానమును చేర్చుటకు ప్రజలకుగల సంకల్పోత్సాహములను విజయమును బొందిన అభ్యర్థుల ఓట్ల సంఖ్యలు ప్రతిపక్షులకును హృద్గతము చేయుటకు తగియున్నవి. విల్లింగ్డును ప్రభువు చేసిన సవాలు నకు ప్రజలు ఓట్లమూలముగ చెప్పినజవాబు సంతకయాత్ములకు సహితము జ్ఞానోదయమును గలుగజేయుటకు తగియున్నది. ప్రజలు శ్వేతపత్రమును నిరాకరించినపుడు జాయింటుకమిటీరిపోర్టును నిరాకరించు రనుట నిర్వివాదాంశము. ప్రజాభిప్రాయమును, నాయకుల యభిప్రాయమును, నిర్లక్ష్యము చేయుచు బ్రిటిషుపార్లమెంటు భారత రాజ్యాంగసంస్కరణ శాసనమును వెంటనే నిర్మించుటయును, నిర్మితమైన శాసనమును వెంటనే ఆచరణమునందు పెట్టుటయును సంభవము. జాయింటుకమిటీకి ప్రజాభిప్రాయముతో నిమిత్తము లేదను విషయమును రిపోర్టునందలి ఇతరవిషయములవలె, ఉత్కృష్ట రాష్ట్ర సరిహద్దుల నిర్ణయములును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. శ్రీమంతులైన పర్లాకిమిడి రాజాగారికి సంతృప్తి గలుగజేయుటకు ఆంధ్రప్రజాకీర్ణములైన పర్లాకిమిడి, బరంపురము మొదలగు గణజాంజిల్లా భాగముల సుత్కృష్ట రాష్ట్రమునందు జేర్చుట యందు కమిటీ చూపిన నిర్లక్ష్యభావమే నివేదికయందలి ఇతరవిషయములందును ప్రత్యక్షమగుచున్నది. కమిటీరిపోర్టునందలి యన్యాయ నిర్ణయములను ప్రతిఘటించవలసిన భారము ప్రజలమీద గలదు. ప్రజాప్రాతినిధ్యమునకు ప్రధానసంస్థయైన కాంగ్రెసు ప్రతిఘటన భారమును వహించవలసిన యవసరావకాశము

లను దేశవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి.

* * *

కాంగ్రెసు

రాండుటేబిలు సమావేశమునందు గాంధీ మహాత్ముడు చెలిపినట్లు కాంగ్రెసు హిందూ స్థానమునందలి రాజకీయసంస్థలందు ప్రధాన సంస్థయనియును, ప్రజాభిప్రాయమునకు సాధనమనియును రాజ్యాంగవేత్త లందరూను అంగీకరించినవిషయము. అసెంబ్లీఎన్నికలు గాంధీ మహాత్ముని వాదమును వేయిముఖముగాను రుజువుచేసినవి. కాంగ్రెసు సాంఘిక, మత, కులాదిభేదములు లేని భారతజాతీయసంస్థయని ఎన్నికల విజయములు రుజువుచేసినవి. క్రైస్తవమతావలంబకు వైన సామ్యుయల్ ఆరన్ గారు హిందువుల ఓట్లతో మలబారు నందు అఖండవిజయమును పొందిరి. భూలాభాయిదేశాయి, నాగేశ్వరరావు, డాక్టర్ రాజన్ గార్లు మొదలగు అభ్యర్థులు వేల ఓట్లతో సనాతనాభ్యర్థుల నోడించి విజయమును బొందిరి. రెడ్డిసీమయైన రాయలసీమ యందు సుపరిచితులు గాని అనంతశయనం అయ్యంగారు సాంఘికతత్వమును, జస్టిసు పక్షతత్వమును ప్రతిఘటించి అఖండవిజయమును బొందిరి. అభయంకరుగారు హిందూ సంఘాభిమానమునకు చిహ్నముగ నిలిచిన, మూంజిగాడి నోడించి సంఘాభిమానాతీతమైన కాంగ్రెసుతత్వమును స్థిరతరము చేసిరి.

చెన్నపురియందు సత్యమూర్తి, వేంకటాచలం శ్రేష్ఠిగార్లు రామస్వామి మొదలియూర్, ముఖ్యుఖం చెట్టిగార్లు నోడించి పొందిన దిగ్విజయము స్వాతంత్ర్యసంరంభము

సందు కాంగ్రెసుపక్షమునకు ప్రజావాద
యమునందుగల గౌరవ ప్రతిష్ఠలను సువ్య
క్తము జేసినది.

సామాన్యులవలె శ్రీమంతులును,
వర్తకులును, స్వాతంత్ర్యమును కోరుచున్న
విధమును పట్టుఖంచెట్టిగారి పరాజయము
చెప్పక చెప్పుచున్నది. పట్టుఖంచెట్టిగారికి
విజయమును సమకూర్చుటకు జిల్లాజ్యోత్సవేసి
డెంట్లు, మున్సిపాలిటీల యధ్యక్షులు, ఇతరాధి
కారులు చేసిన దుర్జయములన్నియును నిరర్థక
ములైనను ప్రజాసంకల్పమునకు ప్రమాణము
లుగనున్నవి. ఎసెంబ్లీ ఎన్నికలయందు స్వార్థ
కల్పితములైన బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతరాభిమా
నములకు, సనాతన సంస్కరణాభిమానము
లకు, హిందూమహమ్మదీయాభిమానములకు
కాంగ్రెసుపక్ష జాతీయపక్షాభిమానములకు,
జస్టిస్పక్ష కాంగ్రెసు పక్షాభిమానములకు
గలిగిన సంరంభమునందు స్వాతంత్ర్యచిహ్న
మైన కాంగ్రెసుపక్షాభిమానము దీర్ఘజయ
మును పొందినవిధము స్వాతంత్ర్యప్రియులకు
సంతోషమును, నిరంకుశాధికారులకు విషాద
మును కలుగజేయుటకు తగియున్నది. కాం
గ్రెసు పార్లమెంటురిబోర్డు, కాంగ్రెసు కార్య
నిర్వాహకవర్గము, బాంబాయి కాంగ్రెసు
నిర్ణయించినవిధమునను, జాయింటు కమిటీ
రిపోర్టును నిరాకరించి స్వాతంత్ర్య సంపాదన
మునకు సాధనములను కల్పించుట ఎసెంబ్లీ
ఎన్నికలందు విజయమునుబొందిన యభ్యర్థుల
ధర్మమైయున్నది. ఈధర్మమును కాంగ్రెసు
అసెంబ్లీసభ్యులు నిర్వహించగలవిధము కాల
గర్భమునందుగలదు. కాంగ్రెసు అభ్యర్థుల
విజయమంతయును కాంగ్రెసుసంస్థల బలనిర్మా

ణములమీద నాధారపడియున్న విధమును
అసెంబ్లీఎన్నికలు రుజువుచేసినవి. ఎసెంబ్లీ
ఎన్నికలవిజయమువలెనే స్వాతంత్ర్య సంరం
భమునందు కాంగ్రెసువిజయమును కాంగ్రెసు
సంస్థల బలనిర్మాణములమీద నాధారపడి
యున్న విధమును గతించిన యే పరిష్కరాజ
కీమానుభవము ప్రజానాయకులకు హృద
యము చేసినది. ఈయనుభవమును సార్థకము
చేయవలసినయవసరమును కమిటీరిపోర్టు పివి
ధపక్షములవారికిని వెల్లడి చేయుచున్నది.
భారతీయ స్వాతంత్ర్యము భారతీయులహస్తము
లందుగలదుగాని, యరదేశీయుల దానమువలన
సాధ్యముగాదని సర్వత్ర తెలిసియున్నను,
ప్రజానాయకులకు యరుదానములందు విశ్వా
సమునుంచుట యరిపాటియయినది. బాంబాయి
యందు కాంగ్రెసు నిర్ణయించినటులు సంపూర్ణ
స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు ప్రజాపరిషత్తును
నిొంచుటకు కాంగ్రెసుచేయవలసిన ప్రయత్న
ములు ప్రజానాయకుల మహాదీక్షను కోరు
చున్నవి. ప్రజానాయకులు కాంగ్రెసు దీక్షా
పరాయణులగుటకు బాంబాయి కాంగ్రెసు
నిర్ణయించిన కాంగ్రెసుసవీనాంగనిర్మాణము
నకలజనులకును ఆచరణయోగ్యమగు
చున్నది. ఎసెంబ్లీఎన్నికలవిజయము స్వాతం
త్ర్యవిజయమునకు కేవలము అంకురారో
హణము. స్వాతంత్ర్యాంకురారోహణమును
ఫలవంతమును జేయవలసిన మహత్తరమైన
భార మితరరాష్ట్రవాసులందువలె నాంధ్రు
లందును గలదు. ఆంధ్రు లీభారమును యరమో
తాహముతో నిర్వహించ గలవిధమును
సత్యాగ్రహసమరోదంతమును, ఎసెంబ్లీఎన్ని
కలవిజయమును వెల్లడిచేయుచున్నవి.

ఆంధ్రులకర్తవ్యము

అసెంబ్లీ ఎన్నికలయందు ఆంధ్రభాగ్యధులు పొందిన యఖండవిజయము ఆంధ్రుల కార్యకర్తత్వమునకును ఉత్సాహమునకును నిదర్శనము. గంజాం మండలమునందు గిరిగారి విజయము కార్మికప్రజావిజయమునకును, గోదావరి కృష్ణా మండలములందు నాగేశ్వర రావుగారి విజయము సంస్కరణ విజయమునకును, గుంటూరు నెల్లూరు మండలములందు రంగాగారి విజయము రైతు విజయమునకును, రాయలసీమయందు ఆనంతశయనంగారి విజయము కేవల కాంగ్రెసు విజయమునకును నిదర్శనములుగ నున్నవి. కాంగ్రెసు అభ్యర్థుల విజయము స్వరాజ్య విజయమనియును, ప్రజా విజయమనియును, కాంగ్రెసు విజయమనియును, వ్యక్తుల విజయము కాదనియును ఎన్నికల ప్రచార ఫలములు విశదము చేసినవి. కొన్ని ప్రాంతములందు స్వాభిమానపరాయణులు కాంగ్రెసు వ్యవహారములందు విభేదములను కల్పించుటకు చేసిన ప్రయత్నములు విఫలములై పరిహాసపాత్రము లైనవి. దేశస్వాతంత్ర్యసాధనమున కేర్పడిన మాతృసంస్థలందు విభేదములను కల్పించుటకు స్వాభిమానపరాయణులు పూనుకొనుట యనుచితమని ఎన్నికలు నేర్పిన గుణపాఠమును మరువకుండుట వివేకము. అసెంబ్లీ ఎన్నికలందు కాంగ్రెసు ప్రచారకులు చేసిన అఖండమైన

సేవ వర్ణనాతీతమై ధన్యవాదములకు పాత్ర మగుచున్నది. ఆంధ్రమహాజనులు ముఖ్యముగ ఓటరుమహాశయులు కులతత్వములను, షత్రుత్వములను విస్మరించి దేశస్వాతంత్ర్య చిహ్నమైన కాంగ్రెసునకు చేసిన సేవ కాంగ్రెసు అభ్యర్థుల అఖండవిజయమునకు వినియోగపడి, కాంగ్రెసు కృతజ్ఞతకు పాత్రమైనది. జాయింటు కమిటీ రిపోర్టును ప్రతిఘటించుటకు సకల సందర్భములందును కాంగ్రెసుపరమైన ప్రజాసహాయము సాధనభూతముగ నున్నది. ప్రజలు కాంగ్రెసుసంస్థలందు సభ్యులుగ జేరియు, కాంగ్రెసుసంస్థలను సకల విధముల పోషించియును, ప్రజాపరిషత్తు మూలమునను సంపూర్ణ స్వరాజ్యమును సాధించుటకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు దీక్షాపరాయణులై సకలవిధముల పాటుపడి భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక! జాయింటు కమిటీ నిర్ణయించిన ఉత్కలరాష్ట్ర దక్షిణ సరిహద్దులను ప్రతిఘటించి గంజాం మండల - ఆంధ్రసోదరులకు న్యాయమును గలుగజేయుటకు ఆంధ్రులందరును దీక్షాపరాయణులై సకలవిధమును సహాయము చేయుటకు ప్రార్థితులు. అసెంబ్లీ ఎన్నికలతో నారంభమైన విజయోత్సాహమును పూర్ణ స్వరాజ్యమును సాధించువరకును సంరక్షించుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాక!

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA

JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR

LIBRARY

Jangamawadi Math, Varanasi

Acc. No. 7638

Printed and Published by K. Nageswara Rao, at the Andhra Patrika Press, No. 7, ThambuChetty St., Madras.
Editor: G. Subbaramayya

అ మృతాంజనము

వనమూలికలచే తయారైనవాడు, ఎట్టి బాధల నైనను తొలగజేయగలడు
కంటి కందమగు డబ్బీలో నుండగలడు, వెలుపలికి వచ్చిన వెంటనే ఉపచరింపగలడు,
అన్ని చోట్లను దొరకగలడు. చక్కని డబ్బీతో సహా సీసా 1-కి ల. 8.

తామరతైలము

త్రివర్ణము గల “సూర్యోదయము” గుర్తు గల తామరతైలము,
పూతినాశకములగు చాల మంచి మందులతో తయారుచేయబడి ప్రఖ్యాతిగాంచినది.
డబ్బీ 1-కి అణాలు 6.

మోహినితైలము

స్త్రీ, పురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది.
మెదడునకు, కంటికి చలువయిచ్చి సౌందర్యమును పెంపొందించి కురులను
బెంచును. సువాసన గలిగించి మనోహరముగా నుండును. సుఖసిద్ధ, విశ్రాంతిల
నిచ్చును. సీసా 1-కి అణాలు 12.

దంతచూర్ణము

పంటిపోటును బాపి, నోటి దుర్గంధమును బోగొట్టి పండ్లు తోముటకు
బాగుండును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కారకుండజేయును. డబ్బీ 1-కి అణాలు 2

గజ్జికీతైలము

గజ్జి, చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేషబాధను
గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగుపూటలు రాచిన గజ్జి, చీడ, చిలుము,
జిల మొదలగునవి నశించును. తప్పక పనిచేయును. డబ్బీ 1-కి వెల. ల. 4.

తేలుమందు

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును
గలిగియున్న, తాము బాధపడక ఇతరులకిచ్చి పుణ్యము గట్టు కొనవచ్చును. ప్రతి
యింట నుండదగినది. సీసా 1-కి వెల ల. 8.

అమృతాంజనం డిపో.,

బాంబాయి, మదరాసు, కలకత్తా, రంగూను.

శ్రీమదామృతం

36

ANDHRA PATRIKA PRESS, MADRAS.

२-३

